

MARTINI
DELRII
MAGICARUM

(February 29, 1904.)

Just at the close of the same century, Catholics and Protestants welcomed alike the
great work of Delrio. In this the power of devils over the elements is proved first from
the Holy Scriptures, since, he declares, "they show that Satan brought fire down from heaven to
consume the servants and flocks of Job, and that he stirred up a violent wind which over-
whelmed in ruin the sons and daughters of Job at their feasting." Next, Delrio insists on
the agreement of all the orthodox fathers, that it was the devil himself who did this, and
attention is called to the fact that the hail with which the Egyptians were punished
is expressly declared in Holy Scripture to have been brought by the evil angels. Citing from
the Apocalypse, he points to the four angels standing at the four corners of the earth, hold-
ing back the winds and preventing their doing great damage to mortals; and he dwells
especially upon the fact that the devil is called by the apostle a "prince of the power of the air."
He then goes on to cite the great fathers of the Church — Clement, Jerome, Augustine, and
Thomas Aquinas.*

* For Delrio, see his Disquisitiones Magicæ, first printed at Liège in 1599 — 1600, but re-
printed again and again throughout the seventeenth century. His interpretation of Psalm
lxxviii, 47 — 49, was apparently shared by the translators of our own authorized Version. For
citations by him, see Revelation vii, 1; Ephesians ii, 2. Even according to modern com-
mentators (e. g., Alford) the word here translated "power" denotes not might, but gov-
ernment, court, hierarchy; and in this sense it was always used by the ecclesiastical wri-
ters, whose conception is best rendered by our plural — "powers". See Delrio, Disquisitiones
Magicæ, lib. ii, c. 11.

[White, Warfare of S. with T. I. 339 – 340.]

In the last years of the sixteenth century the persecutions for witchcraft and magic were there-
fore especially cruel; and in the western districts of Germany the main instrument in them was
Binsfeld, Suffragan Bishop of Treves.
At that time Cornelius Loos was a professor at the university of that city. He was a devoted
churchman, and one of the most brilliant opponents of Protestantism, but he finally saw
through the prevailing belief regarding occult powers, and in evil hour for himself embodied
his idea in a book entitled True and False Magic. The book, though earnest was tempe-
rate, but this helped him and his cause not at all. The texts of Scripture clearly sanctioning
belief in sorcery and magic stood against him, and these had been confirmed by the infallible
teachings of the Church and the Popes from time immemorial; the book was stopped in the press,
the manuscript confiscated, and Loos thrown into a dungeon.
The inquisitors having wrought their will upon him, in the spring of 1593 he was brought
out of prison, forced to recant on his knees before the assembled dignitaries of the Church, and
thenceforward kept constantly under surveillance and at times in prison. Even this was conside-
red too light a punishment, and his arch-enemy, the Jesuit Delrio, declared that, but for
his death by the plague, he would have been finally sent to the stake.

[id. ib. 355 – 6.]

Early in the eighteenth century appeared a new edition of the great work by the Jesuit Delrio

which for a hundred years had been a text book for the use of ecclesiastics in fighting witchcraft; but in this edition the part played by Satan in diseases was changed; it was suggested that, while diseases have natural causes, it is necessary that Satan enter the human body in order to make these causes effective. This work claims that Satan "attacks lunatics at the full moon, when their brains are full of humours;" that in other cases of illness he "stirs the black bile;" and that in cases of blindness and deafness he "clogs the eyes and ears." By the close of the century this restatement was evidently found untenable, and one of a very different sort was attempted in England.

[-id. ib. II. 163-4.]

IHS

Exodus, cap. VII.

Exodus, cap. XI.

Exodus, cap. VII.

DISQUISITIONUM MAGICARUM LIBRI SEX:

Quibus continetur accurata curiosarum artium, & vanarum superstitionum confutatio, utilis Theologis, Iurisconsultis, Medicis, Philologis.

Auctore

MARTINO DEL RIO societatis IESU Presbytero, LL. Licentiato, & Theologiæ Doctore; olim in Academia GRATZENZI, nunc in SALMANTICENSI publico sacræ scripturæ Professore.

Prodit opus ultimis curis longe auctius & castigatius.

Exodus, cap. X.

Exodus, cap. VIII.

Exodus, cap. X.

Exodus, cap. VIII.

Exodus, cap. VIII.

Exodus, cap. VIII.

Exodus, cap. VIII.

Exodus, cap. VIII.

LUGDUNI,
APUD IOANNEM PILLEHOTTE.
Cum privilegio S. Cæsar. Maiest. et Gallidrum Regis Christianiss.
1608

I. de Fornazeris. F.

DEPVLSIO, SEV
EPISTOLA APOLOGETICA CONTRA CVIVSDAM suggestionem.

AD ILLVSTRISS. ET REVERENDISS.
Congregationem Inquiſitionis generalis Sacræ Fidei, Romæ.

NVMQVAM fuiſſem arbitratus has meas humiles miricas æmulationis flammis adflandas: factum tamen. Nam Fr. Thomas Maluenda Dominicanus, in operis de Antichriſto auctuario pagina 4. Additione ad pag. 319. col. 2. linea. 18. Vnum me delegit cui vna (quod aiunt) manu panem porrigens, altera lapidem impingeret. In ſpeciem laudat, re ipſa conatur libro meo nigrum Theta appingere. Verba eius (viri & Domini Illuſtriſſimi ac Reuerendiſ.) ſunt iſta!

Fr. Thomæ Maluẽda verba.

Martinum Del Rio, qui tribus integris tomis Magicarum Diſquiſitionum curioſiſſimè & vberrimè de tota in vniuerſum Magia, eiuſque generibus poſt alios nuper diſſeruit. In quibus ſcriptis & ſi multa inſint ſcitu cùm digna, tum vtilia, ac quæ præſertim vſui magnopere eſſe poſſint ad locupletandam hanc noſtram de Magia, ac etiam de miraculis Antichriſti tractationem, at vellemus expendi num tutiùs religioni Chriſtianæ eſſet, ne eiuſmodi commentaria paſſim & promiſcuè manus omnium vulgò ſubirent, ne in multis parùm pijs hominibus illex eſſe poſſint nouas & reprobatas curioſitates perſcrutandi ac experiundi, ne dum noxia vitare docentur, venenum potiùs quàm antidotum bibant.]

Depulſio.

Hactenus ille, latus meum non enſe ſtricto, ſed dolone clanculum petens. præiuit aliis, qui poſtea eodem colore, omnem vim exeruerunt vt Romæ ac Pinciæ, opus, tanto applauſu, à Catholicis, etiam fidei Quæſitoribus receptum, prohiberetur. Hoc agunt, more ſuo, vt nihil in minima noſtra Societate typis euulgetur, cui nõ genuinum infigãt. Experti Magni pietate & eruditione viri, Illuſtriſſ. Bellarminus, Maldonatus, Molina, Suarez, Vaſquius; quorum nullus ab hoc vrẽte vento tranſiit immunis. his accenſeri, licet mihi ſit optandum; tamen quia meæ mihi tenuitatis conſcius ſum, cenſui cenſuram hanc (ſi ſic vocanda) minimè negligendam.

Vt inde ordiar vbi ille deſiit: humiliter oro, vt Sacræ fidei Quæſitores, qua ſunt iuſtitia, prudentia, pietate, ad quos harum litium deciſio pertinet, ſequentia perpendant.

Conſideratio prima.

Primùm vnde hæc redargutio proficiſcatur, & quis ille qui hunc metum prætexit: proficiſcitur ab illius ordinis (licet Sancti) viris, qui ſe palàm vt aduerſarios, & impugnatores Societatis gerunt, vel clanculùm ex inſidiis arrodunt; & magno niſu per Hiſpaniam, Italiam, & alias orbis partes, inuidiam Societati excitare, & Patrum Societatis ſententias atque ſcripta, per ſe, ac emiſſarios ſuos, mendaces hiſtoricos, & alios denigrare moliuntur: curantes maximoperè, vt vel libri prohibeantur, vel ad tempus lectio ſuſpendatur, vel aliqua ignominiæ nota aſpergantur. Quamobrem contendo inſtituti huius homines, nec vt iudices, nec vt teſtes contra Societatis noſtræ homines, vel Societatis ſcripta, vllo modo admittendos: ſed pro accuſatoribus & aduerſariis audiendos habendóſque.

2 Secundo obſeruandum iſta Maluendæ verba non haberi in omnibus exemplaribus, è quibus ipſo conſentiente ſublata, manſiſſe in quibuſdam tantùm. Vnde colligitur ne ipſi quidem hoc conſtanter viſum, ſed re minus perpenſa ſcriptum fuiſſe: vt ſunt in eodem opere de Antichriſto, contra Illuſtriſſimos Baronium, Bellarminum, Patrem Pererium Riberam, & alios noſtros multa ſatis aſperè & Catonianè, ne quid dicam aliud, pronuntiata. Sed eſto ſic illi viſum: vnius iudicio quot ego Principum, Quæſitorum, & Doctorum iudicia poſſum opponere?

3 Tertiò aduertendum proponi nudum timorem, Zelo boni publici prætextum, vt togam purpura, nec rationem addi, niſi poſſibile periculum hominum improborum: & tamen propter imaginarium iſtud periculum, implicitè peti, ne ſinatur liber iſte manibus vulgi paſſim teri: licet in eo multa eſſe fateatur ſcribit digna & vtilia, præſertim exornando ipſius de Antichriſto tractatui. Magna ſcilicet & Eccleſiæ cura neceſſaria, vt tractatus ille locupletetur, & aliorum libri, vnde id fiat, ſupprimantur. Neque id tantùm ſed vt omnes eiuſmodi commentarij eidem damnationi ſubiiciantur. Nec aduertit, ſe quidem quia plus petit cauſa iure cadere: deinde viros ordinis ſui laudatiſſimos in idem diſcrimen mecum inuoluere. De magicis enim iſtis exſtant paſſim libri editi; ſprengeri & Inſtitoris malleus maleficarum; Nideri Formicarium & Præceptorium, Iaquerij Flagellum Faſcinariorum; Vlrici Molitoris de Pythonicis Spiritibus, Silueſtri Prieratis Admiranda Strigimagorum; Spinæi de Lamiis: Michaëlis Pneumatologia; Vi-

ctoriæ relectio de Magia, qui omnes ordinis D. Dominici fuerunt, pars Inquisitores fidei, pars Sacri palatij Magistri, quorum vestigiis ego institi, præëuntes insecutus, ab his quæstiones, & earum argumenta, fundamenta, & narrationes multas desumpsi, vt suis locis apparet. Si foret vllum periculum in meis & similibus commentariis, foret etiam in illis idem. Nec illi deberent vulgò passim permitti. quamquam mea sententia libri Latinè & paulò pressiùs ac tersiùs scripti, non sint dicendi vulgò scripti.

4 Ex hac nascitur consideratio quarta: posse multos non iniuria mirari cur ipsis hoc periculum nunc demùm in mentem venerit, & non priùs tot sui ordinis & aliis hæc ex professo tractantibus? an fortè quia de Societate vnus eamdem materiam vberiùs, & curiosiùs (vt fatetur), certè laboriosiùs & meliore methodo quàm illi paulo ante nominati, in lucem edens, visus sit luminibus officere? sanè hæc libri, quinta tam paucis annis editio est; tam auidè exemplaria emuntur. An offendit fortassis narratio quorumdam exemplorum; quæ tamen omnia ex historiis probatis adducuntur, quarum ibi, vno excepto quod recentius, authores laudantur, vt v. g. lib. 2. q. 10. litterâ D. de Marco Iesuato: lib. 4. cap. 1. q. 3. Sect. 3. de Fr. Francisco de la Cruz, & Sect. 4. lit. I. de reuelationibus fictis contra immaculatam Deiparæ conceptionem: & sect. 6. litt. S. sub finem septimæ regulæ de Hieronymo Ferrariensi: demùm lib. 6. cap. 2. sect. 3. q. 3. in fine litteræ S. de visione Neapolitana & Salernitana. Si hæc alibi tuto leguntur, cur non & in meo libro? Dicent nec alibi expedire legi. Primùm quæro, cur igitur non eamdem in alios censuram tulerint? Deinde censeo, vtile esse Christianis, etiam lapsus religiosorum publicos redargui scriptis, tum quia conducit ad quorumdam humiliationem, & ad aliorum cautelam, vt qui stant videant ne cadant. Deinde cùm vident hæretici nos ea non dissimulare, desinunt ea ingerere: & sanè quo magis ista teguntur, hoc se clariùs produnt, quo palliantur diligentiùs, fœdiora apparent: & (vt ait ille) iners malorum remedium ignorantia est. Ideo grauissimi & sapientissimi scriptores censuerunt eiusmodi exempla litteris, ad ostendendum Dei iustitiam & hominum fragilitatem, sibi monumentis Historiarum commendanda. id placuit Sophronio, Cassiano, Petro Cluniacensi, Petro Damiani, Surio, Baronio, & ex ipso D. Dominici instituto, Niderio, Cantipratensi, S. Antonino, Leandro, Antonio Senensi, Ferdinando del Castillo, quorum libri meritò laudantur, leguntur, retinentur. Sed quia hoc apertè non culpant, ad id venio, quod exsertè asserunt.

5 Inquiunt se metuere, ne parùm pij venenum hauriant, vnde antidotum debuissent, & excitentur ad experientias illicitas, & discant quæ ignorabant. Si momenti vllius ista ratio, tollantur de medio, Controuersiarum fidei libri qui errores memorant, quos lector ignorabat. & scio id prætexuisse, cùm Illustrissimi Bellarmini scriptis periculum intentabant, homines mente vara, non considerantes DD. Epiphanium, Augustinum, Theodoretum, Damascenum, ceteros Patres, nec recentiores sui ordinis Stlotanum, Bunderium, Sixtum Senensem, & Franciscani ordinis Alf. à Castro, Feuardentium, vt ceteros taceam. An nolunt hæreticorum calumnias stilo forari, & impiè dicta refelli? Si id non nolunt, cùm fascinarij, malefici, Lamiæ, negromantici & similes Magi, hæretici sint, cur illos scriptis solidè reuinci non sinunt? Tollantur de medio, si ratio Maluendæ probatur, Historiæ, & Annales Ecclesiastici, & in his D. Antoninus, Galisardus & alij Dominicani. Nam in eorum scriptis Ecclesiæ militantis næui, & maculæ, & Schismatum causæ, & quibus se rationibus, qui à Petri sede deficiebant, tuerentur, & alia huiusmodi leguntur, quibus huius ætatis Schismatici & hæretici seipsos & alios irretiunt. Tollantur ex manibus Christianorum Siluestri, Fumi, Caietani, Victoriæ, Medinæ, Ledesmæ, Lopesij, Garçiæ, vestrorum tot summæ, armilla, confessionalia, instructoria, &c. casuum conscientiæ, à quibus improbi & vitiosi homines illici possent, ad noua, & priùs incognita flagitia *perscrutandum & experiendum: atque ita, dum noxia vitare docentur, incauti venenum potius quam antidotum bibent.* Et tamen illa, non contenti Latinè scripsisse, etiam vulgari sermone Italico & Hispanico typis mandastis, quod certè est, velle vt passim & promiscuè tales commentarij vulgi manus subeant. Vno verbo dicam, panem, vinum, ignem, noctem, solem de medio tollas necesse est, si voles tollere quicquid abuti mali homines solent. nam creaturæ omnes insipientis laquei sunt. verè verum est illud Sulmonensis,

Nil prodest, quod non lædere possit idem.
Igne quid vtilius? Si quis tamen vrere tecta
Comparat, audaces instruit igne manus.
Eripit interdum, modò dat medicina salutem,
Quæq; iuuet monstrat, quæq; sit herba nocens.

Idem à me fit opere toto, & ideo si recta mente legatur,
Constabit nulli posse nocere.

6 Quid? quod nec vllum reuera periculum in eo opere huiusmodi est, quale aduersarius formidat. Non est ratione ipsius materiæ, non ratione methodi. Tuum erat [ô censor] indicare, qua in parte, periculum suberat, vnde scandalum verebaris: & non, more chirurgi imperiti pro varice totam tibiam exscindere. Dicis me *post alios* hæc scripsisse. Non ergo *nouos* errores narro, qui non priùs alibi lecti fuerunt. Tamen times ne *nouas & reprobatas curiositates* ex meo libro hauriant. Si iam reprobati, certè à reprobantibus relati. quod igitur hic nouum periculum times, cùm eos accuratiùs & validiùs, quàm priores illi, refellam? fateris *curiosiùs & vberiùs* id me fecisse. Sed ego vtrumque abnuo, si velis significare singula me fusiùs persecutũ: sed fortassis illos alios non legisti, vel non aduertis, quæ alij sigillatim prolixè disputarunt, ea me compendio tradere, & integros sæpè libros ad vnam quæstionem redigere. Si verò scribis, me *vberrimè & curiosissimè* ista tractasse, quia quæ alij sparsim & membratim docuerunt, illa vniuersa commodè in ordinem ex inordinato adduxi: non diffiteor id mihi propositum efficere, verùm quid methodus & οἰκονομία, & apta atq; opportuna series & dispositio dicendorum periculi addat non intelligo:

neque id cuiquam displicere potest, nisi qui reprehensori meo similis amet nihil methodicè vel ordinatè suis locis & momentis collocare. Si singula seorsim nulli apud alios discrimini fuerunt obnoxia; cur subitò apud me cunctim & vniuersim sunt periculosa? nónne singulis remedia, & monita, & detestationes adiunxi?

7 Ceterum, quia non libuit, vel non potuit reprehensor explicare, quid in opere meo periculosum censeret; quod æquitas & caritas fieri ab eo postulabant: sufficienti partium enumeratione, licet Minerua crassiore, nunc ostendam, toto in libro nihil formidini eius suffragari. Sex libri sunt: *Primo*, generales quædam, & magnam partem philosophicæ, quæstiones sunt, quibus non plus periculi subest, quam in Soti, Banesij, Aquarij, Pauli Veneti physicis quæstionibus, aut victoriæ de Magia relectione. *Secundo* libro docetur damnatæ Magiæ efficacitas per se esse nulla, sed tota pendere à diuina permissione, & malorum geniorum naturali potentia scientiáque, & proinde disputatur, quid illi facere queant, quid nequeant: quæ materia tradita à D. Thoma in Quæstionibus, & à ceteris Scholasticis in tractatu de Angelis, à morum magistris in primi præcepti explicatione: singulis quæstionibus laudaui duces meos, etiam instituti D. Dominici, Caietanum, Niderium, Ferrariensem, siluestrum, victoriam, ceteros. Nouę hic quæstiones nullæ, nisi voces nouas q. 22. & 23. quarum effectus experientiæ nulli desiderium concitabunt. *Tertij* libri duæ sunt partes, prior agit de maleficiis, de quibus etiam Girlandus, Sprenger, Siluester, & alij quos ibidē cito, agunt de his summistæ omnes, agunt Theologi in materia de matrimonio, vt non negligenter, nec obiter Sotus, & vterque Ledesmius: maleficia hæc nihil admodùm habent curiositatis, sceleris plurimum, & ne quis venenū hauriat, fontem obstruxi, nam modos prætermisi, scelus indicaui. Posterior pars de vana obseruatione agit, re confessariis omnibúsque fidelibus scitu necessaria, de qua scribunt Theologi in enarratione primi præcepti, & in tractatu de fide: hic exemplis adductis lucem attuli; vt arbitror, simul instruens iudices, & confessarios; & periculum ceterorum cautè declinans. Nam vt illi possint iudicium ferre, proposui solū initium & finem conceptarum formularum: vt istis ne quid noceret, vel esset quod imitentur, subtraxi media & maiorem vt plurimùm formulę partem, exceptis paucis Paganis & Gētilibus quibusdam planè ridiculis, quibus nec pueri credant, & qui nondum ære lauantur. Iam *Quartus* liber est de Prophetia, & de reuelationibus; de diuinatione, & coniectatione, de quibus quot ante me scripserint, ostendi in singulis; in his D. Th. & Medina, postr. S. Isidorum, & Rabanum. Si quod hic periculum foret, esset in tractatu de Diuinatione: sed non est, quia nudum continet artium illarum censum, & insectationem. Species enumero modos non doceo, sed digitum intendo in nominis originem (v. g. fit per farinam; fit per peluim, fit per cribrum) sollemnia verba prorsùs subticeo; quæ, vt verum fatear ignoro. *Quinctus* liber iudicialis est, praxim continet & ordine iudiciarium in hoc crimine seruandum, sine vlla curiositate, & vmbra periculi: suam timet vmbram, qui hic timet. *Sextus*, lucernam in hac caligine præfert Confessariis, vt possint vulnera animæ sortiariorum deprehendere, & his consulere, & remedia vtilia applicare: quæ pars tota Ethica est. Addūtur remedia licita contra damna quæ maleficiis illata: hic licita ab illicitis separantur, & ostenditur quæ Medici probent, & quæ Ecclesiasticus vsus receperit: quæ pars tota comparata ad comprobationem & defensionem sacramentorum & cerimoniarum Catholicæ Ecclesiæ, aduersus nonnullos hæreticos, quorum refutatione clauditur. Videtis (viri Illustriss. & Reuerendiss.) quæ vestra prudentia est, nihil hic veri periculi subesse: vnde colligitur timorem illum inanem & prætensum videri posse.

8 Contra non vereor contendere multum damni inferri Ecclesiæ, & Reip. si ob tam leues formidines boni & vtiles libri prohibeantur, in quibus sana quoad mores & fidem (vt de hoc libro sapientissimus & reuerendiss. Magister sacri Palatij testatus fuit) continetur. Nec vlla patitur iustitia plus valere aduersariorum gratiam, aut potentiam, aut importunitatem quam auctoris (vt modestè & verè loquar) perspectam fidei & morum integritatem; qui (Deo gloria) & à se, & à maioribus per omnia semper Catholicus, non in obscuro, & vmbra versatus, neque ad sarcinas sedit, sed in sole, acie, puluere multis annis, non segnem Ecclesiæ contra fidei hostes operam nauauit. Eodemne loco habendi, qui hæreses impugnant, & qui spargunt, vt æqualis omnium libris infamiæ nota, suppressione, vel suspensione inuratur? Hæresis sortiariorum & strigimagorum tota fermè Europa deplorandis incrementis quotidie gliscit, quam lætum illis futurum si intelligant ipsorum mastygem, à quo hactenus magno animo, & fide bona, fraudes ipsorum propalabantur, religiosum à religiosis impugnari? Magno errant ceteri hæretici Lutherani Caluinianique dedecus & stigma inustum hosti suo: nam illis, quos semper impugnaui, sum inuisissimus. Et hi & illi gloriabuntur, etiā Sacræ fidei quæsitorum iudicio, se suáque comprobari, se præualuisse, & veritate niti: nos calumniatores & Sycophantas esse. Mentirentur illi quidem, vt mentiuntur assiduè: sed nimis multi sunt qui mentientibus fidem præberent: ita fieret, vt pusilli scandalum patiantur: & qui VVierum, & alios Lamiarum Patronos incautè sequuntur, alios paulatim in sententiam, & ex ea in sceleris societatem pertrahant, & Satanæ regnum contra CHRISTVM & Ecclesiam indirectè & pedetentim propagabitur, & stabilietur.

9 Sed hæc à me fiducia potiùs veri & conscientiæ puritate dicta, quàm vlla formidine ne quid tale accidat. Noui sapientiam, prudentiam, iustitiam, pietatem vestram, Domini mei. iam præiudicium tulistis, & huiusmodi aduersariorum metus, & conatus audistis, sed minimè illis assensi fuistis. Pergite nocentes multare, innocentes protegere. his artibus vobis ascensiones disponetis ad solium vsque solis iustitiæ, vbi *videbitur Deus Deorum in Sion*. Salmanticæ mense Decembri, Anni CIC. IϽC. VI.

SERENISSIMO PRINCIPI ERNESTO, ARCHIEP. COLONIENSI, S. R. IMP. PER ITALIAM ARCHICANCELLARIO ET PRINCIPI ELECTORI: EPISCOPO LEODIENSI, ADMINIstratori Monasteriensi, Hildeshiemensi, Frisingensi, & Stabulensi: Comiti Palatino Rheni, Duci vtriusque Bauariæ, Angariæ, VVestphaliæ, & Bullonen. Marchioni Francimontensi: Comiti Lossensi, Longiensi, Hornensi, &c. Bonorum & literatorum Patrono

MARTINVS DELRIO SOCIETAT. IESV PRESBYTER, SE SVAQVE L. M. D. D.

NIVERSAE MAGIAE, quæ diuinæ humanæq́ sapientiæ pars magis, vt abdita, sic erui digna: Disquisitiones; lucubrationem arduam & multiplicem (Princeps Sereniss.) humiliter adfero. Equidem verebar docti Principis iudicium subire, sed, quia subeundum alicuius, eum elegi, qui posset iudicare. Non Tutelam magis, quàm Censuram amo: naturâ & vsu doctus, à peritis doceri & moneri malle, quàm ab imperitis suspici & laudari. Quod pauci Principes, ad ingenij acrimoniam, & iudicij præstantiam, multam lectionem, & eruditionem variam, & ad hanc, Secretorum Naturæ diuturnam experientiam, sollerter prudentérque adiunxisti. Qua diligentia consecutus es, vt intermissam à Regibus, tot iam sæculis, philosophandi consuetudinem, Regali dignam solio, reuocaris, & illorum laudatissimorum Principum, quorum, dum tempus erit & homines viuent, viuet, vigebitque memoria, cum imitatione, laudis te participem feceris. Qui Regum olim potentissimi & sapientissimi, Magi vocabantur. Vulgari studium cæptum, & proinde cum nomine res vilescere: quia pro Sapientia superstitionem Malus ille supposuit. Pestis ista, propter adnatam hominibus sciendi cupidinem, breui se per orbem totum diffudit. sic falsa pro veris, noxia pro vtilibus, tartarea pro cælestibus obtinuere. Ita quod summæ necessitatis erat, paris sagacitatis, & industriæ operosissimæ factum, salua semente bona, venenatas herbas secernere, & euellere. Vidi, & indolui, & multis probantibus, conatus sum morbo medicinam facere: nec formidaui me, Iesu ductore, hac etiam parte Satanæ furenti obiicere. Laboris specimen edo, & ferculorum quendam prægustum, de sex libris iam adfectis & conscriptis duos, quia, per Nundinarum tempus imminens, & varias eorum, sine quibus in lucem exire non poterant, dilationes, plures non potui dare. Historiarum veterum & recentiorũ varia condimenta adhibui, vt æui huius, quâ bile, quâ felle nauseanti stomacho, consulerem. Sed quis Apicius adeò diligens aut peritus, vt queat pro omnium palato? Si pro tuo (Princeps Serenis.) quod probum & sanum est,

fuerit,

fuerit, securus sinam ceterorum verba praeterfluere. Nec diffido. Semper enim Virtus sibi comites Musas amat iungere, & scriptioni fauent, quorum scriptione gesta non indigna. Plus aliis nimiò fuisset, vel Nobilitate, vel Pontificiali dignitate, vel Principatu praestare, tibi haec simul omnia parùm visa. Non contentus Imperatorio & Regali genere, cui nullum se meritò, siue antiquitate, siue splendore anteposuerit, quod alienae magis, quàm propriae virtutis indicium esse scires: non Ecclesiasticis tot tiaris, quibus certè nulli nisi Pastorum Pastori secundus es, quae possunt indignis contingere: non ditione latissimâ & copiosissimâ, quae ad ocium aliis illecebrae foret, addidisti multa Bello fortiter & faeliciter gesta, & seditiones periculosas celerrimè compressas, & inclyta Pacis decora, summa cum Eburonum ceterorúmque subditorum beneuolentia & gratulatione, qui sibi gaudent, seque Ernesto Principe faelices ducunt, & quot Nestori tribuuntur, tot annos, vel de suis ademptos, precantur Patriae Patri. Praeterea *sic te totum Catholicae fidei, & columnae veritatis Ecclesiae Romanae commodis impendis, vt in illa Aquilonari plaga,* Procubitor, *Murus, & Specula delectus à Deo videaris. Quis enim feruentiore zelo, pro vera & prisca religione tot tam acres contentiones suscepit, & susceptas constantiùs sustinuit? quis industriosior hostium insidias deprehendere, & deprehensis obuiam ire, & consilia conatúsque impiorum disturbare? Demum, quod (mea quidem sententia) rari exempli est, & multis* Principibus *inuidendi, tot curis districtus, inuenis quod studiis Sapientiae tempus impendas, cuius si quam horulam his meis legendis dare dignum duces, spero non vndecunque displicitura. Certè, quod ab ingenio meo nequibunt, id saltem à Sapientis & Docti* Principis *Faelici Genio consequentur. Tum mihi meritò iudicium meum probabitur, & Catonis illud verissimum deprehendam:* Idem benefactum loco in quo ponas, nimiùm interesse. *Nimirum quia, quod malis impensum, malefactum fit, id, bonis bono collatum animo, nequit nomen amittere, nec esse non gratissimum atque ratissimum.* LOVANII, VII. Id. Mart. CIϽ. IϽ. XCIX.

IN R. V.

MARTINI DELRII DISQVISITIONES MAGICAS,

Iusti LipsI Carmen.

Vius doctum opus hoc? quod ima, summa
Penna permeat, & sagace mente
Sagas & Stygias striges reuelat?
Quod tu Thessala terra, vósque Colchi,
Infames malè cantibus patrastis,
Quod Panes, Satyrique, Dusiique
Peccastis, genus improbum saláxque,
Totum hoc eruit, erutis medetur:
Sed quis? DELRIVS eruditione,
Idem religione, clarus. ergo
Hîc pura & liquida omnia, hîc venena
Nulla, quæ timeas opinionum.
Huic libro faueas, faue tibi ipse,
Atque istum lege, vt ima, summa noris.

IN EAS

IN EASDEM
PARODIA.

MAGIA quam libro hoc videtis obsidem,
Ait fuisse fraudium peculium,
Neque vllius medentis, arte gloriam
Nequisse prævalere, siue toxico
Opus foret necare, siue fascino.
Et hoc negat feraciora THESSALI
Negare rura, noxiúmque CAVCASVM,
SCYTHÆQVE *saxa consciósque* COLCHICOS,
IBERIAM, *tuúmque* TAVRE *verticem:*
Vbi ista, post MAGIA, *floruit priùs*
Agrestis herba, nam PROMETHEI *in iugo*
Vapore sæpe tabido imbuit sata.
ZARATE *Mede, lethiférque* DARDANE,
Tibi hæc fuisse & esse cognitissima
Ait MAGIA, *postuma ex origine,*
Tua exiisse dicit è prosapia,
Tuo exarasse perfidas stylo notas,
Et inde tot per æmulæ dolos manus
Decus tulisse, læua siue dextera
Opus patraret. aut vtrumque mutuas
Suo dedisset impigrè vices hero.
Neque vlla vota NOXIALIBVS DEIS
Sibi esse facta, cùm veniret à viro
Nouissimo hoc ad vsque sæculum recens.
Sed hæc priùs fuere: nunc APOLLINE
Silet loquente, seque dedicat tibi
APOLLO DELRIE, *atque* APOLLO DELRII.

HERIBERT. ROSVVEIDVS. S. I.

ΦΕΔΕΡΙΚΟΥ ΙΑΜΩΤΙΟΥ ΙΑΤΡΟΥ ΕΠΟΣ ΕΙΣ τὴν τοῦ Πατρὸς Μαρτίνου Δελρίου βίβλον περὶ Μαγείας.

Δηναιοὶ πάρος ἄνδρες, ὅσοι μεγαλήνορα τιμὴν,
Οὔνομά τ' ἐκλήσαντο θεοδμήτοιο Μαγείης,
Ἰδμοσύνῃ σοφίῃ τε μετέπρεπον, ἠδὲ συνεργὸν
Εἰδυίαις πραπίδεσσι συνηρμόξαντο προνοίην.
Μησιπόλοι γεγαῶτες, Ἀνάσσαντων τε πάρεδροι,
Φύσιος ἰχνευτῆρες ἀμύμονες, ἴδμιες ἄστρων,
Μουσάων θεράποντες, Ἀκεσσομένης τ' ἀγερώχου.
Τοῖος ἐὼν φύλοισι μετ' ἀλλοδαποῖσιν Ἰωσήφ·
Τοῖος ὁ καὶ Φαρίοισι πολύτροπα θαύματα δείξας
Μωσῆς, Ἀσσυρίῃ τε πόλει Δανιῆλος ἀγαστός·
Καὶ Σολόμων περίπυστος Ἰουδαίοις ἐπιτάσσων.
Τοῖοι δ' ἀντολίηθε Μάγοι δίζηντο κιόντες
Χριστὸν, ἐπικλινθέντα χαμαιζήλῳ ἐνὶ λίκνῳ.
Τοῖς δ' ἔπι Δαίμονος οἶστρος ἀλάστορος ἄνδρας ἐλαύνων
Δειλαίους, σφετέρῃσιν ἀτασθαλίῃσι δαμέντας,
Ἀσεβίην ἐφέηκε, Γοητείης τε πανούργου
Μήσατο κήδεα πολλὰ, καὶ ἄπλετα δήνεα λώβης,
Μαντοσύνην, πόσιάς τε, καὶ ἐχθίστας ἐπαοιδάς.
Κείνων ἐξεγένοντο, παλαιγενέων ἐπὶ φωτῶν,
Μαινάδος Αἰγύπτοιο θυηπόλοι, ἥ τε Σαοὺλ
Εἰρομένῳ μάντευμα θεοπρόπος ἤνεπε Γραῖα
Καὶ πινυτὴ Μήδεια, κακὸν σκύλαξ Αἰήταο.
Καὶ Σίμων ἀθέμιστος, ἐπωνυμίην τε Μάγοιο
Δεξάμενος, καὶ Καρποκράτης, ὃς ἀπεχθέα τέχνην
Ἀμφαδίην ἐδίδαξεν, ἀναιδείῃφι πεποιθώς.
Νῦν δὲ Μάγων κακόεργα σίνη, δολερῶν τε Γοήτων,
Γαίης ἄχθεα λυγρὰ, καὶ ἀνθρώπους ἀλάληνται,
Πασσυδίῃ πλάζοντα, Θεοῦ κρατέοντος ἕκητι,
Ἔνδικον ὃς βροτέῃσιν ἀλιτροσύνῃσι χολωθεὶς,
Ἐμβάλλει κραδίῃσι βροτῶν μελανόπτερον ὄρφνην,
Καὶ νέφος ἠερόφοιτον ἀτεκμάρτοιο Μαγείης.
Καὶ τίσιν ἠλιτόποινον ἀμοιβάδα τοῖσιν ὀπάζει,
Ὅσσοι πίστιν ἄμεμπτον ἐπιτρέψαντες ἀέλλαις,
Ψεύδεος ἀσεβέεσσιν ὑπεζεύγνυντο λεπάδνοις.
Καί κεν ἀμαυρώσουσα πολυσπερέων γένος ἀνδρῶν
Γαῖαν ὅλην ἐκάλυψε μελακρήδεμνος ὀμίχλη
Εἰ μὴ Δέλριος ἐσθλὸς ἐῇ παιήονι βίβλῳ
Ἰητὴρ ἐπίκαιρος ἀθέσφατον ἐκ ζόφον ὦσεν,
Ἀτρεκίης πάντεσσιν ἄγων φαεσίμβροτον αἴγλην.
Εἴδεα γὰρ μορφάς τε, καὶ αἴτια πάντα Μαγείης
Ἀμφοτέρης ἑκάτερθε κλυτῇ σφρηγίσσατο δέλτῳ.
Ψεύδεος ἐμπεδόμυθον ἐτητυμίην τε διείρξας,
Πρυμνόθεν ἐξέρριψε πλάνης ἀπατήνορος ἄτην.
Ὦ μέγα τολμήεντος, ὃς ἀκναμπτοισι μενοιναῖς,
Μῶλον ἄγων τεράτεσσιν ἀμαιμακέτοισιν ἀρούρης,
Δυσσεβίην ἐδάμασσας, ἀλεξικάκου Διὸς υἱὸν
Ἄλκιμον Ἡρακλῆα καλῷ μιμούμενος ἔργῳ.
Τοίοισδ' ἔμφυτον ἔμμεν ἑταιρείῃ φρενὸς ἀλκὴν
Ὑμετέρῃ πινυτός κεν ἀνὴρ ῥέα τεκμήραιτο
Ἥ τε πολυκμήτοιο μόγου ποτὶ δύσβατον αἶπος
Ἐρχομένη, θνητὰ μετέρχεται ἠνεκὲς ἔργα.

FEDERICI IAMOTII MEDICI CARMEN in patris Martini Delrij librum de Magiâ.

Temporibus priscis veterum quicunque Magiæ
Cœlestis magnúmque decus, noménque tulerunt,
Illustri Sophia & doctrinæ laude cluebant.
Cultáque iungebant solerti pectora menti:
Sacrifici quondam celebres, à Rege secundi,
Naturæ indagatores, astrúmque periti,
Egregias artes Medicas, Musasq; colentes.
Talis erat Ioseph peregrinæ gentis alumnus:
Talis apud Pharios Moses oracula promens:
Talis & Assyriæ Daniel spectabilis vrbi.
Talis erat Solomon, dum regia sceptra teneret
Iudææ: talesq́; Magi, qui Solis ab ortu
Vilibus in cunis Christum petiere iacentem.
Intereà miseros infesti Dæmonis œstrus
Mortales agitans, sua quos vecordia torsit,
Emisit scelus, & fraudes, varióśque nocendi
Fallendiq; astus, varias & repperit artes
Falsidicum vatum præsagia, pocula, cantus.
Hinc exorta lues, ætas hinc prisca parentum
Protulit Ægypti Mystas bacchantis, Anúmque
Fatidicam, quæ tetra dedit responsa Saulo.
Hinc Medea sagax Æetæ dira propago:
Impius hinc Simon, Magus & cognomine dictus:
Hinc quoque Carpocrates, Magicæ qui tradidit artis
Puplicus interpres posito præcepta pudore.
Nunc Magicæ pestes, imposturæque, nefanda
Pondera telluris, totum grassantur in orbem,
Ludificántque animos: at non sine numine patris
Ætherij, qui iure malis offensus, opacas
Mentibus humanis tenebras offundit, & atra
Improuisæ oculos præstringit nube Magiæ,
Exigit & meritas hominum de crimine pœnas,
Quique fidem sanctam leuibus liquere procellis,
Quique iugo falsi summittunt impia colla.
Iamque adeò genus humanum terrásque parentes
Caligo obrueret furua circundata vitta:
Ni bonus & Medica spectatus Delrius arte,
Discuteret tenebras sani medicamine libri,
Et clara veri perfunderet omnia luce.
Nam species formásque omnes, causásque Magiæ
Duplicis aggressus doctâ signare tabella
Strenuus, & simplex falso distinguere verum,
Funditùs euertit noxas, quas intulit error.
O nimium audacem, qui forti pectore & armis.
Terrarum pestes, immania monstra, lacessens,
Impia corda domas, auerrunco Ioue nati
Æmulus Alcidæ, factóque exempla secutus.
Hinc catus & prudens vir colligat insita prorsus
Esse sodalitio fortissima pectora vestro,
Aspera quæ spectent, & semper ad ardua tendant,
Magnaque suscipiant duro comitata labore.

Πλήθην

Πληθὺν δ' οὐκ ἂν ἔγωγε θεοπρεπέων ἱερήων
ἸΗΣΟΥ͂ χαριέντος ἐπώνυμον ἐξονομήνω,
Οἵτινες ἠνορέῃσι καὶ ἔργμασιν ἔξοχα πάντων
Ἔπρεπον ἀργαλέοισι· Σὺ δ' ἀμφιλύκας ἕκαστα
Καλλιόπη· σὺ γὰρ οἶσθα πολυσπερέων στίχας ἀνδρῶν,
Οἵτε πρὸς ἠοίην, οἵθ' ἕσπερον, οἵτ' ἀνὰ μέσσην
Κλήρους ἐστήσαντο, τεράστια τόσσα καμόντες.
Ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν, οὐ σαφὲς ἴδμεν·
Οὔτε γὰρ ἐσχατόωντος ἀφίγμεθα τέρματα κόσμου.
Ἀλλὰ σὺ πάντ' ἴσασα θεὰ καὶ πατράσι κεδνοῖς
Θυμήρη τάδε δῶρα τεῆς πόρσυνον ἀοιδῆς.

Θεύμορος ἐκ Μουσέων ἐθέλει τὰ πρῶτα φέρεσθαι
Πορφυρέων κορυφὴ Βελλάρμινος ἀρητήρων.
Ὅς βέλος ἁρμενον ἧκεν ἀνικήτοιο φαρέτρης,
Ὠκύ τε, καὶ φωνῆεν ὅσοις νόος ἐστὶν ἐχέφρων.
Καππάυων διχόμητιν ἔριν, καὶ νεῖκος ἀναιρῶν,
Καὶ κλόνον ἀμφήριστον ἀληθέος ἀμφὶ λατρείης,
Καὶ ζαθέου θεσμοῖο· καὶ οὐκ ἀπεπαύσατο σείων
Πάντα λίθον, καὶ πάντα κάλων, καὶ πᾶσαν ἀνάγκην,
Ταῦτα πέρ ἢ συνετοῖσιν ἀναμφήριστα τιθείη.

Οὐδ' ἄρα Μαλδώνατος Ἰβηρίτος ἆθος ἀφουρῆς
Ἤσονα μόχθον ἔμφυον, ὅπως δι' ἄγγελον ἠχὼ
Χειρὸς παμβασιλῆος ἂμ ἄκτορος, ἣν ὑποφῆται
Τέσσαρες ἐσφρήγισσαν ἐν τετράζυγι δέλτῳ,
Πᾶσιν ἀναπτύξειν, ἀρίζηλόν τε τελέσσῃ
Παρισίοις ἀστοῖσι καὶ ἀλλοδαποῖσι γενέθλαις.

Πιερίῳ τοῖον τι Περήριος ἔνθεος οἴστρῳ,
Μαντιπόλου Δανιῆλος ἀπήλασε δάσκιον ὄρφνην
Καὶ ζόφον ἀχλυόεντα, καὶ ἀμφαδίοις ἐπέεσσιν
Ἀμφιβόλου σκολιόεντα διήϊεν ὄργια φωτός.

Τουρριάδην μέγα κάρτος ὁμοῦ καὶ θοῦρις ἀλκὴ,
Μαρνάμενον θείοιο δίκης ὕπερ Ἀρχιερῆος
Καὶ κανόνων, ὤτρυνε μέσην ἀνὰ δῆριν ὀροῦσαι
Θαρσαλέοις στήθεσσι· τὸ καὶ μεγαλήτορος ἀνδρὸς
Ὑψηλαῖς ἀρεταῖσιν ἂν ἀντέα δείματο τύρσιν
Ἀμβαίνειν, ἀνθῷδε φαάντερον ἔμμεναι αὐτόν.

Πόσσος ἀγὼν, πόσση δὲ βίη πέλε Ποσσηβίνου,
Ἦμος Ἀριστάρχοιο δίκην, ἔστιξε δικαστὴς
Ἀνδρῶν μνήματα πυκνὰ σοφῇ καὶ ἀπείρονι βίβλῳ,

Πελτάνου πόσσον ἔργον, ἀπειρεσίῃσιν Ἀχαιῶν
Ἀρχετύπων σελίδεσσι Λατινίδα γῆρυν ἄγοντος,

Πόσσος ἔην Ῥιβέρας, ὅτε θέσφατα σεμνὰ Προφη-
τέων,
Μείονας οὓς καλέουσιν, ἑῷ διεπέφραδε μύθῳ:

Ὦ πόσσῃ Σκώνδογχος ἀγάκλυτος ἀλκὶ πιθήσας,
Βασκανίην καὶ συκόφασιν φιλολοίδορον ἀνδρῶν
Ἐργολάβων, ἀπάνευθεν ἑῶν ἀπέερξεν ἑταίρων,
Γράμμασι κωστήροιο περίφρονος Αὔσονα κόσμον
Ἀμφιβαλὼν, κείνου τε συνέμπορος ἴχνεσιν ἐμ-
βάς.

Τίς Μολίναν κε δύναιτο Συαρέσιόν τε καὶ ἄζαν
Εἰπέμεν αἰνῆσαί τε; τίς ἔμφρονα Βάζιον ἔργων
Ἄξια μυθήσαιτο, Βαλεντιάδην τε πρόφαντον:

Ναὶ μὴν Σερβιάδαο πιφάσκεο λευκάδα χαίτην,
Χρηστιάδην τε γέροντα, νέων κοσμήτορε δισσώ,
Τῶν ὁ μὲν Αὐδομαρῆας, ὁ δὲ πτόλιν ἀγλαόθωκον
Δουακίην κόσμησε περιγλώσσοισι ῥεέθροις,
Ἀμφαδίοις ἀγορῇσιν ἁμαρτάδος ἄνδρας ἐλέ-
γχων.

Τῷ καὶ μοχθίζοντι βοηθόος ὤρεγε χεῖρας
Ἀνδρὶ φίλῳ Δαυχεῖος, ὁ καὶ Μούσῃσι μεμηλὼς,
Ἑλλάδος Αὐσονίης τε συνήορα δόγματα βάζει.
Ὅς τε Σελευκείοιο καταυγάζων Βασιλείου
Μνήματα σιγαλόεντα σοφῇ μετεφράσατο δέλτῳ,
Ἐξείης ἅ, τε δῖον ἀπ' ἀχλύος ἐς φάος ἄξει.

Ὣς ἄρα Κασαλίοιο κυβερνητῆρα χαλινὸν
Δώματος ἰθύνοντι, παρ' Αὐδομάρου τεμένεσσιν,
Χρηστιάδῃ παρέμιμνε φέρων Βερβήκιος ἀλκαρ·

Sed mihi nec cœtus liceat memorare piorum
Mystarum, placidi IESV de nomine dictos,
Qui solida virtute cluent, operúmque labore
Difficili præstant reliquis. Tu singula pande
Calliope: tibi námque datum cognosse, quis horum
Auroram, mediúmque axem, solémque cadentem
Incolat, & qui tot faciant miracula rerum.
Fama leuis tantùm nostras peruenit ad aures.
Nec stabilis: neque enim fines penetrauimus orbis
Extremos. At tu, quæ dispicis omnia, Musa,
Patribus hæc claris grati da munera cantûs.

Postulat à Musis primas Bellarminus Heros
Ferre, Sacerdotum columen quos purpura vestit:
Commoda qui mittens inuicta tela pharetra.
Et cita, consultisq́; sonantia mentibus, acres
Composuit lites, & iurgia plena tumultu
Ancipiti, vera de religione, Deiq́;
Legitimo cultu: nec destitit ante mouere
Saxum omne, atque omnem funem, & quæcunq; necesse
Voluere, quàm doctis hæc indubitata reliquit. (est

Nec fuit inferior, quem Maldonatus Iberæ
Gentis honos adiit, labor, vt vox nuntia læti,
Quam dedit Omnipotens Christus, quam quatuor olim
Quadruplici vates obsignauere tabella,
Plana foret cunctis, nec ciui cognita tantum
Parisio, sed & externis manifesta pateret.

Sic & Pierio stimulante Pererius œstro,
Fatidico Daniele procul caliginis vmbram
Dispulit & tenebras, verbisque interpres apertis
Exposuit dubij mysteria tecta Prophetæ.

Inclyta Turriaden virtus & roboris ardor,
Pontificis pro iure sacri, Canonúmque vetusto
Dogmate pugnantem, medium protraxit in agmen
Intrepidum: summisque viri virtutibus altam
Extruxit turrim, facili quam magnanimus vir
Ascensu superaret, & hinc conspectior esset.

Quanta fuit vis, quæ contentio Posseuini,
Cùm docto simul ingentique volumine iudex,
Instar Aristarchi, variorum scripta notaret?

Quantus Peltani labor. exemplaria Græca
Pleraque vulgantis Romano comta lepore?

Quantus erat Riberas, cùm nos oracula va-
tum,
Quos paruos dixere, suo sermone doceret?

Nobilis ô quando Scondonchus robore fretus,
Propulit à Sociis odium, linguásque procaces,
Et Quadruplatorum conuicia falsa remouit?
Sciáque donauit cultu monimenta Latino
Costeri, ipsiúsque comes vestigia pressit.

Quis digno Molinámque Suaresiúmque disertum
Extulerit cantu? quis VaZ qui fortia facta
Laudibus ornarit meritis, clarúmque Valentem?

Iam mihi Seruiadæ canos circumspice crines,
Christiademq́; senem: iuuenum queis tradita cura est,
Quorum hic Audomaros, sublimis at ille Duaci
Mœnia facundæ decorauit flumine linguæ,
Detestanda palàm passimque piacula damnans.

Astitit hinc opifer, sociúmque laboris amico
Porrexit dextram, Musarum maxima cura
Dausqueius, Latiæ doctor Graiæque camænæ.
Splendida qui monumenta Seleucensis Basilij
Doctis explicuit chartis: quæ protinus almam
Proferet in lucem cæcis exemta latebris.

Sic & Castaliæ moderantem legibus æquis
Fræna domus, apud Audomari memorabile fanum,
Christiadem leuat auxilio Veruecius astans.

Ὀρθέσαν

Ὃν θέσαν ἀρχηγοὶ φιλοπονθέος ἤρανον ἥβης,
Ἧς ἅτε δὴ κτίλος ἠϊθέων, προκέλευθος ὁδεύει,
Ἣν σοφίης ἐπὶ νᾶμα, καὶ ἐς νομὸν ἡδὺν ἐλαύνει.
Μυρίοι ἄλλοι ἔασιν ὅλης ἐνὶ πείρασι γαίης,
(Εὐμενέες τελέθοιεν ἐμῇ ξύμπαντες ἀοιδῇ)
Τάξιος ἀγλαΐῃσιν ἀριστεύοντες ἑταῖροι.
Ἡμεῖς δ' ἀνδρομέοισι νοήμασι μέτρα φέρωμεν·
Τούσδε γὰρ οὐ σθενέοι κεν ἀνὴρ σάφα τεκμήρασθαι
Θνητὸς ἐών. ὀλίγος γὰρ νόος μερόπεσσι καὶ ἀλκή.
Δέλριε καρτερόθυμε, σὺ δ' ἄγρια δῆριν ὀφέλλων
Θηρσὶν ἀνδροδίκῃσιν, ἀδαμάστῳ φρενὸς ὁρμῇ,
Θαμβαλέοις ἔργοισιν ἀγήραον εὕραο κῦδος.
Ἀλλὰ μόθον πείραινε, φέρων ἐπαλθέ' ἀρωγὴν
Ἀτρεκίῃ πολεμιζομένῃ, καὶ νητρεκὲς ἀλκάρ·
Εἰσόκεν ἡ μὲν ἕλῃσι φίλην ἑτεραλκέα νίκην.
Ἡ δ' ἀπάτη κακοποιὸς, ἀερτάζουσα τε χεῖρας
Ἀμφοτέρας, καὶ νῖκος ἀπαυδήσασα, λιγτχθῇ.
Δὴ τό τε Βελγικὸν οὖδας ἀληθείῃ κε τεθήλοι
Καί σε διηνεκέεσσιν ἐφυμνήσειεν ἀοιδαῖς.

ΤΕ'ΛΟΣ.

Rectores docili quem præfecere iuuentæ,
Cui præit, vt veruex iuuenum sectarius, & quam
Ad Sophiæ fontes, & dulcia pascua ducit.
Sunt alij innumeri variis in finibus orbis,
(Adsint ô facilésque meæ placidiq; camænæ)
Ordinis eximia clari virtute sodales :
At nos humanis certum finémque modúmque
Mentibus addamus: nec. n. hos compræhendere possint
Mortales, quibus exigua est solertia mentis.
Tu verò impauido constantique impete, Delri,
Acria bella gerens sæua cum gente ferarum,
Mirificis ausis decus immortale tulisti.
Perge modò insigni bellum finire triumpho:
Affer opem vero, bellóque tuere petitum,
Dum palmæ laudem referat: fallacia contrà
Subdola, damnosis infestans artibus orbem,
Victori det victa manus, palmámque relinquat.
Belgica tum tellus vero florebit & æquo,
Et te perpetuum cantu celebrabit in æuum.

FINIS.

IN EVNDEM.

TRIMETRI.

Audebat ORCVS *arte dæmonas suâ,*
Magicisque monstris vertere ORBEM *cardine:*
Gemebat ORBIS *Tartari victus dolo,*
Malisque tabescebat æger cantibus.
Quid hoc? gemit nunc ORCVS, *& versâ vice*
Lætatur ORBIS *fraudibus liger Stygæ.*
Etiámne SORTI *tertio in regno locus?*
Non. Ista virtus est viri. cuius viri?
DELRIO. *notum* BELGICIS *nomen scholis,*
Notúmque IBERIS. *plura vis? librum lege.*

IOANNES GAVDA. S. I.

APPROBATIO SVPERIORVM.

EGo Oliuerius Manareus Societatis IESV per Belgicam Viceprouincialis; pro concessa mihi à Reuerend. admod. Patre Claudio Aquaviva, Societatis eiusdem Præposito generali, potestate; concedo P. Martino Delrio Societ. nostræ Præsbytero facultatem, edendi in vulgus: *Sex libros Magicarum Disquisitionum*: grauium & doctorum Theologorum iudicio approbatos: in cuius permissionis fidem, nomen meum huic breuiculo subscripsi. Datum Leodij, VI. mens. Iulij, Anni cIɔ. Iɔ. XCVIII.

Oliuerius Manareus.

APPROBATIO CENSORIS.

D*VOS istos priores Magicarum Disquisitionum libros à R. P. Martino* Delrio *Societatis* IESV *Theologo conscriptos, quòd multiplici variáque sint eruditione referti, nihilque contineant quod Catholicæ fidei aduersetur, dignos iudico qui prælo mandentur. Datum Louanij. 8. Febr. Ann. Dom.* 1599.

Guilielmus Fabricius Nouiomagus Apostolic. ac Regius librorum Censor.

PRIVI-

PRIVILEGIVM IMPERATORIS.

VDOLPHVS secundus diuina fauente clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, & Vviertembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Notum facimus tenore præsentium vniuersis, Expositum nobis Honorabilem, deuotum, nobis dilectum Martinum Del Rio S. S. Theologiæ Doctorem & LL. Licentiatum Societatis IESV Presbyterum, multa à multis annis, & olim cùm in Belgio Serenissimo Hispaniarum Regi Catholico Philippo secundo à Consiliis fuit, & postea cum Societati IESV aggregatus, variis in Academiis vtilitati publicæ pro virili cōcionādo, docēdo, cōponendo, incubuit, in humanioribus artibus, Iurisprudentia & Theologia laborasse, quæ partim edita, partim vt edantur, vel confecta vel affecta habeat, aut secundis curis recudi desideret. Vereri autē ne quod iam non sine aliquo nominis sui & lectorum dispendio expertus à quibus minimè expediat, ea Typographis sibi suisque in fraudē exprimātur, ac proinde humiliter rogare vt Priuilegio se nostro aduersus eiusmodi iniuriā ac fraudē muniamus Nos itaque benignè cōsiderantes, quā vtilē Honorabilis, deuotus, nobis dilectus Martinus Del Rio qui nobis ab insigni pietate ac doctrina prædicatur, rei litterariæ publicè operam nauet, quod in iis quæ iam ante ab ipso edita sunt, liqueat, omnibus & singulis Typographis, Bibliopolis ac aliis quācunque librariam negotiationē exercentibus, seriò firmiterq; vetamus & inhibemus, ne quisquā prænarrata opera per viginti annorū spatiū à prima editionis die cōputandū intra Sacri Romani Imperij Regnorúmq; & Dominiorum nostrorū hæreditariorum fines, simili vel alio charactere aut forma siue in toto siue in parte recudere, vel aliò recudenda mittere, aut alibi etiam impressa adducere, vendere, & distrahere clam seu palam contra voluntatem & consensum supradicti Martini Del Rio præsumat. Si quis verò secus faciendo Priuilegium hoc nostrum Cæsareum negligere vel transgredi conatus fuerit, eum non solum prænarratis libris perperam quippe recusis & adductis (quos prænominatus Del Rio eiúsve Mandatarij vbicumque deprehensos, vel propria authoritate vel Magistratus illius ope & auxilio sibi vendicare poterunt) de facto priuandum, sed & decem Marcharum auri puri fisco nostro Cæsareo fraudis vindici, & sæpefato Del Rio eiúsve Mandatariorum vsibus ex æquo pendenda decernimus irremissibiliter puniendum. Mandamus ergo omnibus ac singulis nostris & Sacri Romani Imperij Regnorúmque ac Ditionum nostrarum hæreditariarum subditis, cuiuscumque status, gradus, conditionis, aut dignitatis existant tam Ecclesiasticis quàm Sæcularibus, præsertim verò iis qui in Magistratu constituti vel proprio vel superiorum nomine & loco Ius ac Iustitiæ administrationem exercent, ne quenquam hoc Priuilegium nostrum Cæsareum temerè & impunè transgredi aut violare patiantur, quin potius contumaces, si quos fortè compererint, præscripta pœna puniri aliísque modis idoneis coërceri curent, quatenus & ipsi in eandem mulctam incurrere noluerint, harū testimonio litterarū manu nostra propria subscriptarum & sigilli nostri Cæsarei impressione munitarum. Datum in Arce nostra Regia Pragę, die decimaquinta Mens. Iunij, Anno Domini millesimo sexcentesimo secundo, Regnorum nostrorum Romani vigesimoseptimo, Hungarici trigesimo, & Bohemici itidem vigesimoseptimo.

Subsignatum, RVDOLPHVS.

RVD. CORADVCIVS.

Ad mandatum Sacræ Cæs. Maiestatis proprium

IO. BARVITIVS.

EGO MARTINVS DEL RIO, *Societatis* IESV *Presbyter, sacræ Theologiæ Doctor, & LL. Licentiatus, concessâ mihi à Cæsareâ Majestate facultate eligendi Typographum, cui mea cum XX*[ti]. *annorum priuilegio cudenda traderem: tibi Horati Cardone, confisus de fide, pietate, & industriâ tuâ, facio potestatem excudendi à me compositas* Disquisitiones Magicas, *& pœnam Cæsaream exigendi à Typographis contra Cæsaris edictum illud prælo subdentibus, vel vendentibus, &c. iuxta præfati diplomatis tenorem. Datum Vallisoleti in Castellâ, quarta Augusti anno millesimo sexcentesimo sexto.*

MARTINVS DEL RIO Soc. IESV Presbyter
S. Theol. Doctor, & LL. Licentiatus.

SVMMA PRIVILEGII A CHRISTIAnissimo Galliarum Rege obtenti.

HENRICI IIII. Galliæ, & Nauarræ Regis Diplomate cautum est, ne quis in suo regno, aliisve locis ditioni suæ subiectis, intra proximos annos decem, à die impressionis prima inchoandos, excudat, vendat, excudendum, vendendúmque quouis modo, ac ratione conetur librum qui inscribitur *Disquisitiones Magicæ* MARTINI DEL RIO *Societatis* IESV, præter Horatium Cardon, Bibliopolam Lugdunensem, aut illos quibus ipse concesserit: sub pœnis Originali Diplomate contra delinquentes expressis. Datum Parisiis 30. Maij anno 1607.

Signatum, De mandato Regis,

BERNARD.

Facultas R. P. Prouincialis Societatis Iesu in Prouincia Lugdunensi.

LVDOVICVS RICHEOMVS Prouincialis Collegiorum Societatis IESV, in Prouincia Lugdunensi, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis Henrico III. 10. Maij 1583. & Henrico IIII. nunc regnante 20. Decembris 1606. concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos, absque Superiorum permissione imprimant: permittit Horatio Cardon Lugdunensi Bibliopolæ, vt librum qui inscribitur, *Disquisitiones Magicæ* MARTINI DEL RIO, *Societatis* IESV, ad sex proximos annos imprimere, ac liberè diuendere possit. Datum Lugduni 30. Maij. 1607.

RICHEOMVS.

Continentur libris singg. seqq.

SVMMARIA

SVMMARIA BREVIA LIBRI. I.

PROLOQVIVM.

Dæmonum superbia, odium, & doli. A
Scriptionis occasio & difficultas. B
Auctoris consilium & institutum. C
Operis necessitas. D
Locus ad Ephes. 6. vers. 12. explicatus.
Hæretici Hispani duo Magi.
Pseudochristi, & Pseudoiohannes plures.
Hodie tot malefici propter defect. fidei. E
Virginalis liber damnatus.
Hæretici plerumque simul malefici. F
Hæresis cur in maleficia soleat desinere. G
Geneuenses Striges.
Precatio Scriptoris.

LIB. I. DE MAGIA.

Cap. I. De superstitione & eius speciebus.

Pietatis cultores aliorum ab his futuri ex Sibyl. libris.
Etymologia superstitionis, secundum Isidorum, & locus eius explicatus. A
Superstitio Christianis in malam partem sumitur. Locus Act. 17. v. 22. explicat. B
Superstitio & religio differunt contra Epicuræos. Locus Ciceron. emendat. & Alius Nonij. C
Lactantij dictum discussum. Religio quid sit, quæ vitia illi contraria, quomodo sit excessus in religione? Superstitio falsi cultus. idem quod idololatria, quæ duplex tacita, & expressa. Superstitio indebiti cultus. Locus 1. Paral. 16. v. 26. explicat. אליל. D

Cap. II. De magiæ definitione, diuisione, & Magorum variis appellationibus.

Magia in corpore quid. Dupliciter diuiditur ab efficiente causâ, & à finali. ab illa in Naturalem, Artificiosam, & Dæmoniacam; ab hac in bonam & malam. malæ definitio, & quatuor species. Magia specialis. Diuinatio. Maleficium. Vana obseruantia, quid. Magorum varia ex sac. script. nomina, quid ob, Aouoth, Iddeghoni, אוב, אובות ידעני, *ventriloquus,* εὐρυκλῆς. A B C D

חרטמם מכשפים בשת נחש קסם ענין חבר לחש
Locus Exod. 22. v. 18. quid, ibi malefici? alius 4. Reg. 9. v. 22. Iesabel malefica, Samaritis hoc malum affricuit. Samaritanus pro incantatore dici solitum. Locus Ioann. 8. v. 48. & 49. φαρμακοὺς *quid significet LXX. interpp. Græcorũ nomina;* ἐπαοιδὸς, μάντις, φαρμακοὺς, γόης. E *Latinorum; Magi, venefici, Thessali, Chaldæi Augures, Arioli, Aruspices, Genethliaci, Lamiæ, Striges, Mascæ, Veratrices, Sortilegi, Sortiarij.*

Cap. III. De Magiá naturali, seu physicâ.

Persarum Magia duplex, naturalis & superstitiosa. A *Quod initium seu origo vtriusque?* B *Sanhedritæ quales Magi fuerint. Magiæ naturalis definitio & exempla. Qualis Magia,* C *Salomonis, Trium Regum, & Apollonij. Magiæ naturalis diuisio.*

Iudicium de scriptis quæ in hoc genere edita, quæ licita, quæ illicita, &c. { *Guilh. Pari. & Robertus Triezius, Picatrix, Agrippa, Anselm. Parmensis, Petrus de Abono. Cichus Esculanus, Alchindus, Geber, Roger. Bacon. Raimun. Lullus, Arnol, Villanouan. Poncetus & Ardoinus.* *Cardanus de subtilit. & Variet. Ioan. Bapt. Portæ, & Anton. Mizardi Magiæ naturalis. Alb. Magni libri quidam. Pomponat. de incantation. Esculanus in Sphæram de Sacrobosco. Ioã. Fran. Pici Magica. Ioann. Bodini libri.* }

Quæst. I. Quid cœli aspectus & influxus ad Magicos effectus conferat?

Fundamentum magorum ab astrologiâ mutuatum, de imaginibus cœlestibus & earum sympathia cum inferioribus refutatum, responsum argumentis eorum. A *Nugacitas detecta ex ipsorummet positionibus.* B *Cælum & astra animæ expertia sunt.* C *Regula ad intelligenda varia SS. loca, quæ videntur iis animam tribuere. Influentiæ an vllæ, & quales.* D *Quid cæli & astra in hæc inferiora possint. De diebus Criticis.* E

Articulus de hac re Parif. confirmatus. F

Q. II. An huiusmodi effectus magici miraculis similes oriri possint ex hominis naturali complexione?

An animæ humanæ res materiales omnes obediant? quod non, cont. Auicen. & Pomponatium. A *Neque hoc prouenire ex temperamento æqualitatis, contra quosdam medicos.* B *Nullos nasci medicos vel fascinatores.*

Q. III. Quanta qualisque sit vis imaginationis, quo ad huiusmodi effectus?

Plurimum potest in corpus proprium. Noctambuli, & horum causa. Exemplum mirabile. A *Quæ ad hoc concurrere debeant. Aliquid* B *aliquando in corpus proxim. & dispositum;* C *In corpus distans aut dispositum, nihil potest omninò contra multos. Imaginatio nō potest* D *alium loco mouere, sanare, vel fascinare, nec potest tempestates vel pluuias ciere. Calpurnij locus explicatus. Genes. 30. Locus. De varietate partûs propter imaginationem vel ante conceptum vel post. Varia exempla: Et an sufficiat alterius parentis imaginatio. Pauones albi quo pacto fiant. D. Augustini locus.*

Q. IIII. An solo contactu, afflatu, visu, voce, osculo, vel nudi lintei applicatione vulnera, vel morbi sanari, & alia huiusmodi mira perfici possint naturaliter?

Fundamentum eorum, qui affirmant. Sed cōtrà. A *Non esse hoc tribuendum voci soli. De tauro cadente & erecto. De parentum exesacratione exempl. Vvestfalæ mulieris filium voce reddentis immobilem. Nec etiam aspectus,* B *ne cum imaginatione quidem, id potest. Visio fit recipiendo non emittendo. Amor quomodo nascatur aspectu. item lippitudo. infectio speculorum per aspectum menstruatæ. aspectus vetular. quomodo noceat pueris. Galgalus quomodo sanet ictericum. Quo pacto lupi ingerant raucedinem. Struthiocamelus & testudo an visu oua excludant. Leo cur metuit gallinaceum. De Hispaniæ Zahuriz, seu lynceis.* C *Nec etiam contatus solus ad hoc sufficit.* D

Explicantur variæ experientiæ, de { *torpedine ictâ. hyænæ vmbrâ, Serpente & querno folio, vel ibidis pennâ. viperâ, & faginâ virgulâ. vespertilione & foliis platani. caprâ & eringio. aquilæ pennis. lepore marino. lupinis agninisq; fidibus.* }

De Echineide seu remora. vna fides alterius citharæ tinnitum prouocat. De magnete & ferro, tauro ad ficum alligato. De puella napello enutrita. De cadauere sanguinante in præsentia occisoris. Locus Lucret. explica. fundamentum Pomponatij. E *Donum sanitatum est donum Dei & gratia gratis data. de septima prole mascula, De Angliæ Regum charismate. Elizabetha an hoc donum habeat. Topkeri liber discussus: huc pertinent filij Parasceues in Belgio. De regibus Franc. & Angl. de Pyrrho rege. Quidam aliquando contactu sanarunt.* F *De salutatoribus Hispan. disputatum. Nauarri locus explic. Veracruzij fundamenta discussa. Mendacia salutatorum & superstitiones.* G *De Pici herba & similibus. Fundamentum Pomponatij euertitur.* H *De gentilibus. S. Pauli. & curatione militari falsò ascripta D. Ansel. De duobus pueris Alb. Magni. De Psillis & Marsis. Alchimi locus.*

Cap. IIII. De Magiâ artificiali.

Magia hæc quædam diuinatoria, *quædam,* A operatrix *Operatrix quædam* Mathematica, *quædam* Præstigiatrix, *Mathematicæ exempla varia & auctores. Os æneum Alb. Magni locutum non fuit, contra Guilh. Paris. & alios. Præstigiatricis exempla plurima.* B *Virgo Coloniensis, Triscilinus. Sadechias Iudæus, Eunus, Liodorus Cæsarij Maltesius, Quando illicitæ operatrix, & naturalis: frauseus.* C

Q. I. An vis charact. annulorum, sigillo. & imagin. sit, qualem magi contendunt?

Opiniones variæ. Imaginum triplex genus, & de singu. vi. A *De sigillis & characteribus.* B *Nullam his omnibus vim inesse. Sigilla Hermetis, & Lud. Dulcis liber notatus.* C *Caiet. & Pomp. fundamenta subruuntur.* D *Figuræ an vis sit vlla formaliter, siue, quà figura.*

Q. II. An numeris magicis vis vlla?

Quomodo Patres de numeris Philosophati. A *Pars abnutiua defenditur. De anno climacterico & partu octimestri. De herba Pentaphylli, de granis heliotropij, de ligaturis, de pilulis inæquali numero datis de numeris musi.* B *Quo sensu magi loquantur de numero.* C *Pet. Gregor. reprehensus, & Patres defensi. Fabij Paullini liber, de numero septenario. De vi musices Orphei fusissimè disputatū, & Platonica deliria refutata, Macrobij locus. Magnes: Pandaura, Androdamas. Automata Ferd. II. Archiducis. Speculorum infectio. Echo. Selenites, Theriaca. Marsilij Ficini regulæ notatæ, & Tarantulæ morsus & curatio.*

Q. III. An verbis & incantationibus vis insit morbos sanandi, aut alia mirifica perficiendi?

Varij errores, & eorum fundamenta. A *Vera sententia; explicatur & probatur.* B *De poculo Zelotypiæ. Naturalis operatio quot modis sumatur, fusè explicatum & clarè. Ordo rerum naturalis, miraculosus, & præternaturalis, seu superstitiosus, quomod differant; item artificialis ordo quod quid, & quantum posit. Spondani error.* C *Pomponatij futilia fundamenta. Ferrerij, Pici & Petri*

Gregorij & Thuani dicta discussa. Stulta D *magorum fundamenta, Ananias incautè quædam de hac re. Nulla cælestibus rebus cum verbis sympathia. Nulla certis verbis vel nominibus, quà talia sunt, vis maior quam aliis. Nomina non sunt vitæ participia, nec radij rerum quas significant. Quomodo Deus no-* E *mina rebus vocat Psalm. 146. v. 4. Quomodo quorundam nomina scripta in cælis, Luc. 10. v. 19. Nomina non significant per influxum cælestem. Complexæ orationis non est* F *vis maior quàm incomplexæ, soluuntur argumenta Agrippæ. Circumstantiæ, quas addunt variæ & vanæ.* G

Quæst. IV. De amuletis & periaptis.

Romanorum amuleta, præficiscini. Græcorum A *quoque & Iudæorum* Phylacteria. *Christianis quæ licita, & quæ non. Ciruelus notatus.* B *Quæ vis horum. De Hispanico Gagate pueris appendi solito. D. Basi. Incertus, Chrysostom. & Hieron. explicati. Alex. Magni numismata superstitiosa. Exempla S. Simeonis* C *Sali, & D. Antonini. Explicantur cap. 1. & 4. 26. q. 1. D. Leoni falsiò inscripta oratio. Hæretici vsi his falsis periammatis. Falsa in quibus vana angelor. nomina, quæ scriptura non nouit: & de his decretum Concilij Rom. sub Zacharia contra Adelbert. hæret.* D

Cap. V. Ars aurifactoria, quàm Alchimiam vocant, ad quam Magiæ speciem sit referenda?

Quæst. I. An hac arte verum aurum conficiatur?

Sect. I. *Quid sit, & quando hæc ars inuenta?* A *Alchimia nec Græcum, nec Arabicum, sed Hebræum vocabulum. Aegyptus non vocata Chemia, sed Cham, siue chammia, contra Plutarchum. Alchimiæ descriptio, cur Spagirica* B *dicta. Manilij locus explicatus. Chymices* C *laudes, explicata inscriptio vetus. Chryso-* D *pociæ quæ origo & antiquitas, refutantur fabulæ multæ semiblasphemæ. De Adamo, de Noë, de Mose & sorore eius Mariâ, de Salomone. De Pandoræ poculo, de vellere Colchico, de femore aureo Pythagoræ, de Crateuæ sacro terræ opere. Locus Esdr. 4. cap. 8. v. 2.* E *fuit hæc ars sub Caligulâ, & Diocletiano. Græci de ea scriptores Zozimus & Nicephorus Blemmidas. Præcipuus, non primus Gebrus Arabs.*

Sect. II. *De efficacitate artis in auri produ-* A *ctione. Argumenta putantium non posse aurum verum, ostenditur ea non probare. De nominibus lapidis philosophici, & de eiusdem materiâ & modo conficiendi. De naturâ metallorum. Ea esse inanimata, nec viuere.* B *De metall. generatione. Paracelsistarum locutiones impropriæ. Aurum faciliùs gigni ex* C *metallo, quàm in terræ venis gignatur metallum. Auri causa efficiens. De sandaracha, orichalco, stomomate. De metallorũ præcipuè* D *auri materiâ. Duplex materia remota & proxima. Aristoteleorum doctrina defensa, de remotâ Chemyc. sententia explicat. & defensa, conciliatáque, nempe de proximâ, quomodo resolutio fiat in hæc princip. proxima.* E *De artis & naturæ potestate ac vi. An me-* F *talli vnica sit species, aurum? Definitio metalli. Diuersitas specifica, non bene probatur per definit. generis. Possunt imperfecti & etiam monstra de inferioribus suis prædicari. Potest inanimatorum speciè differentium materia proxima esse eadem, aliter atque aliter disposita. Cur citiùs aurum fiat per artem,* G *quàm per naturam. An gemmas sic possit* H *veras producere. Agens principale hic est* I *semen auri.*

Sect. III. *De eadem efficacitate. Probabile* A *est sic aurum produci posse. Calor ignis ad varia efficax, vt & natiuus. Variarum* B *transformationum experentiæ. Ex cadauere vespæ & crabrones. Ex fimo scarabæi. Ex basilico scorpij. Ex auripigmento aurum. Cayri fornacibus educuntur ex ouis pulli. Galena plumbi vena. Vermiculi mutantur in muscas. Sal, bitumen, attramentum artificio fiunt, non minus quàm natura. Triticum & siligo mutattur in inuicem. Lolium commutanm in triticum. Calchitis migrat in Misij. Ligna per aquam lapidescunt. Fructus arborum, & frustra nanium fiunt anates in Scotia. Dæmones saltem norunt modos transmutandi* C *metalla.*

Sect. IV. Aliqui verum aurum fecere.

Gallus quidam. Arnold. Villanouan. Ber. Treui- A *san. Raim. Lullus. Anton. Taruisin. De Græculo tempore anastasij. Respondetur exem-* B *pla impugnantibus. explicatum. cap. spondent. de crimin. falsi, in extrau. Testimonia pauperum, vel sociorum aut familiarium quæ admittenda. Nemo vltimum artis vllius apicem consequitur.*

Quæst. II. An Chrysopœia habenda in numero artium ingenuarum, an mechanicis annumeranda?

Secundùm se est ingenua & pars physices, per A *accidens Mechanica. Qui Chymici sint mechanici. Qui sint philosophi.*

Quæst. III. Alchimia ad quam Magiæ speciem pertineat?

Pertinere ad omnes ostenditur. A

Exempla { *Naturalis, Artificiosa,* B *Dæmoniacæ Et Delusoriæ.* }

Quæst. IV. Licita an illicita sit alchimia.

Iure communi non est prohibita, explicantur, cap. Episcopi 26. quæst. 5. & cap. spondent, de crim. falsi in extrauag. com. A
In foro conscientiæ paucißimis est permissa propter circumstantias varias. B
Quomodo peccatur defectu finis, per auaritiam. Auro alchimico quo pacto liceat vti. C
Non ad commercia, nec medicinas: quando ad ornatum & vtensilia. Nunquam admiscendum monetæ. stultum, hinc lucrum petere. Peccatur etiam per curiositatem, & quàm hoc sit periculosum.
Quomodo peccetur ratione modorum, siue D *mediorum, si ex superstitione vel pacto cum dæmone. Archimistæ multi, Magi vel saltem suspecti. Præsumptio Magiæ est contra alchimistas & de facto fit adhibitis superstitiosis, vergunt in maleficium philtrorum vel venenorum. Peccatur etiam quando sacræ scripturæ verbis vel sacris picturis abutuntur.*
Quomodo peccetur ratione tẽporis, malè im- E *pensi, aut omißis aliis oportunis, ad quæ quis tenebatur.*
Quomodo peccetur ratione personæ, quia nõ F *satis diues, parui iudicij, aut ingenij. Gaudentes decipere, seu versipelles. Incontinentes, vt luxuriosi & iracundi. Variabiles, inconstantes, impatientes, indocti & philosophiæ imperiti, superbi, curiosi, impij, iniusti, non timentes Deum, nec proximum amantes, vel impuri.*
Quomodo quisque seipsũ debet examinare. G
Quomodo cõfessarius se debeat gerere cum H *alchimico pœnitente. De opinione putantium posse hominem hac arte verum gigni.*
Lex Angliæ deberet vbique promulgari & I *seruari, vt non nisi Principis permissu hæc ars exerceatur à subditis.*
Ars ista facilius licita, imò ferè peculiaris K *Principibus, aut valdè opulentis. Opinio illa communis Iuristarum non excusat à peccato in hac re, & quare.* L
Quam vim vbique debeat obtinere dict. cap. spondent.

PROLO

PROLOQVIVM
DE DIFFICVLTATE ET NECESSITATE HVIVS TRACTATIONIS.

Ordior arma, quibus, cœli super aurea templa,
Molitur solium supremo aquilone locare
Praua Dei soboles, patrio considere regno
Quæ vetita: atque, imis Erebi detrusa sub antris,
Gliscit atrox odiis, animisque furentibus iras
Nutrit, nec damnis hominum exsaturata quiescit.

A

PRORSVS ita est. nullæ sunt induciæ, pax nulla; vbi nec odij, nec inuidiæ modus aut finis vllus. hostium Dei *superbia ascendit semper*, [a] augetur malitia, crudelitas inualescit. amat sibi tribula metere, dũ nobis spinas serat: gaudet suas agere pœnas & supplicia propria exacerbare, dummodò in cruciatus æterni partẽ quamplurimos homines asciscat, & diuinæ huic illudens imagini, pretioso CHRISTI sanguine dealbatã decoloret, assertamq; in libertatem, pristinæ mancipet seruituti, & Cadmeia planè victoria perdat pereundo, perq; latus hostile in suamet ferrũ viscera conuertat. Nihil sinit inausum, nihil intentatum relinquit. Videt animũ imbecillem, pauidumq;? circuit vt leo, ac vim intentat. nouit imperterritum, constantemq;? vulpem induit, exuuium ponit leoninũ. Heu, quã multi [b] *partes vulpium* sunt & fuere? quot luctator dolosus pellaciis & technis irretitos supplantauit? Mille nocendi artes habet, innumeris vtitur telis. præcipuum omni ætate de eadẽ pharetra fuit illicium, quàm curiosarum, tam superstitiosarum artium; quã multa, tam stulta dæmonum commenta mortalium animos dementantia, quę cuncta *Magiæ* nomen ambitu suo cõprehendit. De qua, disceptare, futurũ nescio difficultatis sit maioris, an necessitatis. Etenim vbiq; locorum grassante præcantricum & maleficorum colluuie dirissima, medicinã facere necessariũ; sed eandẽ facere inueterato & recrudescẽti semper malo, difficile imprimis & laboriosum. Nam etsi fuere conati quã plures, qui de Magicis scripsere: quæ tamẽ illi hac de re scriptis mandarunt, vel quod fidei & moribus noxia, [c] vetitaq; lectionis, repellenda; vel quòd perpauca & exilia, muliplicãda & augenda, vel quòd obscurè, sine methodo, & parũ firmè tradita, luculentiùs & ordinatiùs proponenda, rationibusq; & auctoritate testiũ meliùs stabilienda fuẽre. Sanè, qui fibras omnes artiũ superstitiosarum vnus sit scrutatus & eruerit, neminẽ me legere memini. Scripsere Philosophi, Iurisconsulti, Theologi; sed suo quisque duntaxat instituto, vt cùm suæ scholæ sectæq; vtcunq; satisfecerit, ceteris certè minùs profuisse, minùs consuluisse videatur. Equidem debitorẽ me omnibus agnosco, & in his tribus facultatibus longo tempore versatum, si dicam; nec mentiar, quia verum dicam, nec gloriabor, quia profectum mihi non arrogo. culturam profiteor & operam, de fructu iudicium aliis permitto. Conatus aliquò progredi, & hoc opere cõmune tribus scientiis stadium ingredi: quòd viderẽ trium communẽ, non vnius peculiarem, hunc fundum atq; hęreditatẽ. Quare (quod neglectum, vel minùs ab aliis animaduersum) superstitiosarum artium fundamẽta diligenter inuestigaui, & ex scitis humanæ diuinæq; sapientiæ neruosiùs quàm prolixiùs subruenda suscepi: gnarus esse Christiani hominis fallacias has non ignorare, & *spiritalia nequitiæ* (vt ait Tertullian.) *non quidem socia conscientia, sed inimica scientia nosse, nec inuitatoria operatione, sed expugnatoria dominatione tractare multiformem luem mentis humanæ totius erroris artificem, salutis pariter animæque*

B

C

a Psal. 73. in fin.

b Psal. 61. in fin.

c Cornelii Agrippæ, Petri de Abono, Picatricis Hisp. Anselmi parmensis, Ioã. Bodini, Ioann. VVieri, Georg. Godelmanni & sim. Item Trithemii Steganograph. & Peuceri, Erasti, Danæi, &c.

vastatorem: Nec in speciem adfinxi quidquam, quod refellerem, sed ex ipsorum vanitatis ac perfidiæ magistrorũ arcanis & mysteriis, ipsa ab incunabulis crepundia deliriorũ, de libris obscurissimis deprõpta, in lucẽ extuli: deinde in re, vt diffusissima, ita & minutissima, ad artẽ rationemq; reuocanda, non minimum laboris posui, &, nisi fallor, non incommoda methodo digessi, vt huc illuc lacera & disiecta membra, in vnũ quasi corpus coalescerent: deniq;, vt à quouis facilè intelligantur, plano & dilucido, quali vtimur in scholis, stylo, in lucẽ publicam typis mandaui. Quod vt facerẽ, licet benè multorum, qui flagitabant, desideria nonnihil excitarint, longè tamen fortiùs impulit lues quàm obscæna, tam proserpens, veneficorum & incantatorum: quæ hoc nouissimo sęculo se per omnem indies Europã longiùs ac latiùs diffundit. Vt iure quãoptimo liceat ingerere auribus mentibusq; illud sonoræ & inuictæ Ecclesiæ petræ. [a] *Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus, tanquã leo rugiens, circuit, quærens quẽ deuoret*: Nec nõ eandẽ in sententiã alia Gentiũ Apostoli; [b] *Induite vos armaturã Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli: quoniã non* (tantũ) *est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinẽ* (aduersus homines, qui carne constant & sanguine, ac proinde fragiles ac caduci, facilè lassantur ac vincũtur) *sed* (pręcipuè) *aduersus principes & potestates* (videlicet) *aduersus mundi rectores tenebrarũ harũ, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus*: hoc est contra naturas non corporeas, sed spirituales, longè vt potentiores, sic & vafriones hominibus, & quarum habitatio non in luteis hisce domibus, sed in sublimi, & aëris regionibus. Reuera non cum anilibus deliramentis, aut idiotarum insomniis, quod quidã dictitant, depugnandum, sed cum ipsis dæmonibus, quorũ ope, consilio magi vtuntur, quod ratio & experientia docet, nobis nunc manus conserendæ. Hi, vt auctores, & satores, sic etiã fautores propagatoresq; superstitionis omnis sunt habendi. Hi se de tot animarũ, quas subiecerunt, possessione deturbari, & ab illaqueandis aliis, quas spe deuorauerunt, ratione & iure, velut armata manu, depelli, tulerunt semper iniquo animo, nunc eò ferunt molestiùs, quòd, cũ instante vltima die Lucifer soluendus, multò sitiunt auidiùs suam explere in genus humanũ crudelitatem. Si quis superioris æui Annales non indiligẽter euoluat, statim comperiet, nunquã tot, vbiq; prouinciarum, examina maleficorum deprehensa, quot se hodierna die iudicibus, vel leuẽ aliquam quærendi curam adhibentibus, offerunt, & à non quærentibus etiam reperiuntur. Quid mirũ, exeundare perfidiam, vera fide exarescente? Sunt quidem alia quoq; peccata mortalium, diuini huius flagelli caussæ: sed pestilitatis partem maximã sibi vendicat, languor quidam & contemptus Catholicæ fidei. Fides enim vna maximè est virtus: qua cuncta diaboli consilia, studia, conatus, viresq; omnes refringuntur. hanc horret, hanc refugit, cum hac metuit compulsare. Sapienter ideo B. Petrus eam rugienti, velut panopliam, vt obiiciamus, admonet: [c] *cui resistite* (inquiens *fortes in fide*. Consentit inuictus athleta Paulus collegæ suo, quando spondet nos *in omnibus* (hoc est inprimis & super omnia) *Scuto fidei omnia tela nequissimi ignea exstincturos*. [d] Confirmat experientia, siue præteriti, siue præsentis temporis, semper acriùs & petulantiùs Tartareas acies hominibus insultasse, quotiescumq; fidei deminutio vel deprauatio aliqua viguit. Ante salutarem CHRISTI Domini aduentum, idololatria totum penè orbem occupabat: none dæmonum vbiq; tum multitudo maxima passim in simulacris loquebatur, & cœtus hominum frequenter inuisebat, & in virorum fœminarúmque specie conspiciendam sese præbebat? Nato tandem IESV, quibus locis fides nondum annunciata: pestis eadem idololatriam comitatur, & veneficis referta scatent omnia, vt locupletes sunt testes nostrorum sociorum de rebus Indicis epistolæ, & historiæ: quibus verò regionibus semel recepta Euangelij prædicatio refrixit, vel variis errorum maculis obsoleuit, vel ab hæresibus oppressa penitùs elanguit, vt in Africa & Asia inter Mahumetanos: in Germania, Gallia & Britannia inter hæreticos, in Italia & aliis locis, inter Catholicos planè languidos, quos Politicos vocant; iisdem quoque in locis Magica superstitio nimis inualuit. Sic agros olim tritici mirè feraces, cicuta, & aconitum, & alia venena teterrima contaminarunt. Hæresibus profectò, vt vmbram corpori, sic Magicam spurcitiem ancillari, adeò manifestum est, vt proteruiæ sit negare. Præcipui olim hæretici etiam Magi fuere. ab his artibus Princeps hæreticorum cognomen adeptus fuit, Samaritanus ille Simon Magus. [e] De Carpocrate, Menandro, Marco, Euphrate, Ophitis, Seuophianis eorúmq; diagrãmate de [f] Priscilliano, [g] & Berengario [h] fidẽ faciunt grauissimi & veracissimi scriptores. Vt enim, quę de Simone Clemens fusissimè prodidit, prætermittam; quæ de hoc & successore simul, Iustinus Martyr eorum conterraneus tradidit, adscribam; is [i] in hanc sententiam: *Simonẽ, inquit quendam Samaritam ortum de Gitta oppido, qui sub Claudio Cæsare subnixus ope dæmonum, & fretus Magicis artibus, in hac vrbe Regia, Deus est habitus, & quasi Deus honoratus, statua posita in Tiberi inter duos pontes est, cum*

a 1. Petr. 5. vers. 8.
b ad Eph. 6. v. 12.
c supr. c. 5.
d d. cap. 6. vers. 15.
e Clemens Romanus lib. 2. recognit.
f Iræn. l. 1. c. 21. 24. Euseb. l. 2. Hist. c. 20. Epiphan. hær. 27.
g Seuer. Sulpit. in Sac. hist. lib. 2.
h Nangia. in Chron.
i Apolo: 2.

hoc Latino titulo, SIMONI DEO SANCTO, &c. Deinde: *Menandrum etiam aquè Samaritam huius Simonis discipulum, instructum viribus dæmoniacis, & profectum Antiocham, multos arte Magica decepisse cognouimus.* D. autem *Iræneus* [a] *de Marco* sic breuiter: *Marcus Magicæ imposturæ pertißimus, per quam & viros multos, & non paucas fœminas seducens, ad se conuertit*, &c. Mox, *Anaxilai enim ludicra, cum nequitia eorum qui dicuntur Magi, commiscens, per hæc virtutes perficere putatur apud eos, qui sensum non habent, & à mente sua excesserunt.*] quibus subiungit Irenæus nonnullas hæretici huius præstigias, *vinum album in rubrũ mutare; non ipsum modo, sed & alios per ipsum, Paredri dæmonis opera vaticinari*, & huiusmodi alia. De discipulis Carpocratianis sic Epiphanius: *Magia apud ipsos* (ait) *excogitata est, incantionésque diuersas ad omnem machinationem inuenerunt, ad amorem & ad illectamenta. Quin & Paredros dæmones sibiipsis attrahunt, ad hoc, vt per multas præstigias in magna potestate, omnibus dominentur quibus velint, & vt vnusquisque quamcúmque actionem aggredi audeat. Nimirum seipsos decipientes ad perfectionem occæcatæ mentis ipsorum.*] Priscillianum, qui Gnosticorum væsaniam in Hispanias intulit, Marci Ægyptij disciplinis (qui Magus fuit) imbutum, Seuerus scribit *gemino iudicio auditum conuictúmque maleficij, nec diffidentem obscænis se studuisse doctrinis.*] D. Hieronymus, [b] *Priscillianm* (ait) *Zoroastris Magi studiosißimum & ex Mago Episcopum.*] idem Seuerus Sulpitius, *in vita S. Martini*, talem quendam memorat Anatolium. narrat etiam eodem tempore in Hispaniis quendam fuisse iuuenem, qui falsis fretus miraculis se primò Eliam, postea CHRISTVM esse sit professus, in quo etiam Rufo Episcopo sic illuserit, vt quasi Dominum adoraret: eodem tempore, in oriente quendam exstitisse, qui se Ioannem esse iactaret. Magi & hi hæretici. Machometus hæreticus fuit, sed & Magus *teste Zonora tom.3. & Paulo Diacono lib.18. hist.* Gallorum Historici tres nobis Pseudo-Christos hæreticos depingunt, & magicis pręstigiis excelluisse addunt: nec mirum Antechristi anteambulones miracula simulasse. Vnus Bituricensis fuit, alter Burdegalensis, de vtróque legendus Gregor. Turonens. *de priore lib.12. hist. de posteriore lib.9.* Tertius Eun vocabatur, natione Britannus, de quo mirifica referunt Robertus, *in Chronico* & Guilhel. Neubrigiensis *lib.1. rerum Britann. cap. 19.* Nec dissimilis in Hispaniæ diœcesi Conchensi fuit quidam Gondissaluus tempore Innocentij VI. qui dæmone visibiliter apparente & docente librum dictauit, quem vocabat VIRGINALEM; in quo se Dei filium, ab æterno genitum, immortalem, mundi conuersorem, & damnatorum omnium Saluatorem profitebatur: qui Nicol. Eymerico Barchinonæ vna cum discipulo & scriptore libri Nicol. Calabro publicè pœnas perfidiæ dedit. vide Bernard. Luxemburg. in Catal. litt. G. & litt. N. In Asia verò Sergius ille doctor hæresis Armenicæ & institutor ieiunij Artziburtzi, de quo ex Damasceno Euthymius p.2. Panopliæ tit.20. huic Paredrius erat dæmon caninus comes, vt Agrippæ. Ad Berengarium quod attinet, Sacramentariorum Principem, Nangiaci historiam, qui volet, legat, liber ad manum mihi non est, vt verba repræsentem. Etquid opus? magna semper hæreticis cum magis commercia, vt notauit Tertullian. Præscriptione adu. hæret. [c] & lib. de anima [d] priore loco hæc habet: *Notata sunt etiam commercia hæreticorum cum Magis quamplurimis, cũ circulatoribus, cum Astrologis, cum Philosophis, curiositati scilicet deditis. Quærite, & inuenietis, vbique meminerunt.*] posteriore verò *Magiam* vocat *hæreticarum opinionum auctricem.*] Meritò. non enim confirmat modò hæreticorum deliria, sed & veteribus adiungit noua, nouásque scholas aperit curiositatis. Legimus, post Sarracenicam per Hispanias illuuionem, tantùm inualuisse Magicam, vt cùm litterarum bonarum omnium, summa ibi esset inopia & ignoratio, solæ fermè dæmoniacæ artes palàm Toleti, Hispali, & Salmaticæ docerentur. In hac quidem ciuitate, bonarum nunc artium matre, cùm illic degerem, ostensa mihi fuit crypta profundissima gymnasij nefandi vestigium, quã virilis animi mulier Isabella Regina, Ferdinandi Catholici vxor, vix ante annos centum, cæmentis saxisque iusserat obturari. Inuaserunt prius Bohemiam Hussitæ, postea Germaniam Lutherani: illos, quanta maleficorum vis fuerit subsecuta, Sprengerus & Niderius, [e] hæreticæ prauitatis quæsitores, docuerunt: hi vero, quos Sagarum torrentes in Aquilonarem tractum infuderint norunt qui; hoc frigore Arctoo quasi gelati, metu torpuerunt. vix enim illis in locis quidquam innocuum vel immune ab his sub humana specie feris, dicam nescio, an dæmonibus. Plerique qui ætate prouectiores non in eculeo modò, sed post quęstiones quoque, Treuirensi in ditione, confitebantur iudicibus, se hac labe primùm imbutos, quo tempore tetrum illud & Tartareum Lutheranismi fulcrum, ipse quoque Magicæ nomine famosus, Albertus Brandeburgicus, prouinciam illam flamma ferróque prædabundus vastabat. Quotquot Inalpinas regiones vicinas Heluetiis incolũt, raras illic fœminas maleficij expertes, plerasq; crimine vno nobiles norunt: nec alia verior aut promptior occurrit causa,

[a] d. l. 1. c. 8.

[b] Epist. ad Ctesiphõtem contra Pelag.

[c] c. 43. cũ seqq.

[d] cap. 57.

[e] In Malleo malefi. & in Formicario.

quam quòd,in hanc vsque horam, VValdensium reliquiæ nefariæ, illic, vt in spelæis, occultatæ hæserunt. Nihil per Angliam, Scotiam,Franciam,Belgium,hanc pestem celeriùs & vberiùs propagauit, quàm dira Caluinismi lues. Antea paucis in locis, de non multis & vilibus tantùm,incertus rumor spargebatur; nunc cum ipsa hæresi, vt cum febri furor, plurimos passim & palàm nobilitate,eruditione,diuitiis & dignitate claros inuasit. Sic Behemoth insaturabilis epoto iam pelago sperat, *quòd Iordanis influet in os eius*, [a] *electóque pastus* cibo ipsam Domini sortem deuastabit. Quid?quod Danæus Caluinianus minister strigum conuentum Geneuæ ordinarium esse propè summam ædem, & in ea vrbe spacio trium mensium plusquam quingentas personas iudicum sententia morte punitas narrat? *lege Crespetum de odio satanæ li.1.discursu.15.* Causas autem mihi perquirenti, cur hæresim comitetur assiduè Magica, commodum occurrere,quas meus quondam Doctor Io. Maldonatus Societatis IESV Presbyter, vir doctus iuxta & sanctus, disertissimè prodidit, cùm de dæmonibus publicè Lutetiæ Parisiorum profiteretur: ille causas commemorabat quinque, his verbis:

[a] Iob. 40. v. 18. Habac.1.v.16

F

Prima causa est, quòd dæmones in hæreticis, vt olim in idolis, habeant domicilium. Rectè enim solet Hieronymus dicere,diabolum cùm idola,in quibus habitabat antè, disiecta vidisset, peiora idola in hæreticorum animis ex ipsis diuinis litteris fabricasse. Cassianus grauis & antiquus auctor, *Collat.7.ca.32.* affirmat se dæmonē audiuisse confitentem, se per Arium & Eunomium impietatem sacrilegi dogmatis edidisse. Quare necesse est, vt; quemadmodum finito bello milites per omnes partes diffusi prædones fiunt, omnésque vias obsident; ita dæmones,inclinatis aut abolitis hæresibus,quæ ante vigebant,quasi euersis templis in quibus colebantur, nouas in aliis hominibus sedes quærant. Solent enim dæmones,cùm ex homine in quo erant egredi coguntur, facere: quod ij faciunt,qui obsidione fatigati,coguntur arcem tradere, quam tenebant.Petunt enim conditionis loco, vt sibi liceat se in alium locum recipere: quod exemplo illius legionis intelligimus, quæ à CHRISTO petiuit, vt sineret se porcos occupare.

Secunda causa est,quòd omnis hæresis intiò violenta est prorsùs & vehemens:sed stare in eodem gradu non potest.quia,præterquam quòd id diuina prouidentia non patitur, natura quoque ipsa ita se habet,vt non possit error diu veritatem imitari. Quare omnem hæresim necesse est,nisi ad eam religionem,vnde egressa est, maturè reuertatur, aut in magicas artes,aut in extremam atheismi impietatē degenerare. Cùm enim duæ sint potissimùm causæ,quibus hæretici homines efficiantur: altera superbia lasciuientis ingenij, nihilque credentis,nisi quod oculis cernat: altera curiositas quædam intemperans & studium nouitatis: fit omninò necessariò,vt qui superbia hæretici facti sunt, cùm iam, quam primæ inuentionis ardore in ea secta, quam nimis subito amplexi lucem esse iudicabant; eodem ardore frigescente, tenebras esse comperiant, desperatione alibi inueniendæ veritatis prorsùs nihil credant: & quos in hæresim curiositas impulerat; cùm ea, quæ principio noua esse videbantur, paululū inueterauerint, eadem curiositate, & ad ineundam cum dæmonibus familiaritē, & ad discendas exercendásque dæmonū artes impellantur.

Tertia causa, quòd ita videatur esse natura comparatum, vt quemadmodum famem pestilentia sequitur, ita hæresim varia curiosarum artium genera sequantur. Nam & hæresis fames quædam esse verbi Dei. *Amos 8.* Etenim vt in annonæ caritate homines coguntur cibis vti non salutaribus, vnde fit, vt corruptis humoribus gignitur pestis: ita hæresi vigente,dum homines corruptis scripturæ sensibus vtuntur,ad Magicas tandem artes deueniunt,quæ quasi animi morbi sunt.

Quarta causa,quòd soleant dæmones hæreticis vti ad fallendos homines,quasi formosis meretricibus. Nam hæresim in scriptura meretricem appellari manifestum est.Isa. 1. *Quomodo facta est meretrix, ciuitas fidelis?* Quare quemadmodum lenones, quando scorti forma defloruit, ex scorto lenam faciunt: ita dæmones, cùm prima hæresis species ita periit, vt minùs homines in errorem pelliciantur: ex hæreticis, Magos faciunt.

Quinta causa est,vt opinor, negligentia eorum qui regunt Ecclesiam. Nam quemadmodum in incultis agris locustæ gigni solent: ita,ex inopia verbi Dei, gignuntur præstigiosæ artes. Nam & locustæ in scriptura dæmones significant *Apoca.9.* Itaque videtur etiam in hoc tempus conuenire, quod ait Ioel c.1. *Residuum erucæ comedit locusta, & residuum comedat locusta comedit bruchus.* Nam quod hæretici reliquum fecerant, malefici dæmonum arte populantur, & quod malefici relinquunt athei perdunt.] Hæc non minùs acutè, quàm vere Pater Maldonatus.

Atque vtinam non in oculos ea nobis incurrerent. Vidimus olim florentes Belgæ, Geusios Caluinismo, Lutheranismo, & Anabaptismo erucarum instar cuncta depascentes. Vidimus hos *tres immundos spiritus, de draconis ore, & de ore bestiæ, & de ore Pseudoprophetæ exeuntes.* a Videmus illis iam marcescentibus, & ipsa temporis diuturnitate fermè exspirantibus, varia locustarum sortiariarũ examina totum Septentrionem depopulantia. Videmus parte alia sic crescere numerum atheorum siue politicorum: vt, cùm tam pauci supersint feruentes & veri Catholici, ipsa paucitate planè nulli queant videri. Hæreticis illis, de SOCIETATE nostra multi se strenuè opposuerunt, & eorum rabiem præclarè scriptis libris infregerunt. b Atheos quoque Theologi, & Philosophi nostri, non semel, hydræ lerneæ instar repullulantibus capitibus, ignito veritatis gladio resecantes profligarunt. Locustas hasce, quas illi prætermisere, vel obiter & leuiter tantùm velitati cũ illis fuere, nunc mihi ex professo, disputationis ventilabro dispellendas, & veritatis caritatísque, velut chalybeo speculo, vstulendas delegi, non virium vlla mearum fiducia, sed supremi Numinis auxilio præsumpto. Illud enim, pro cuius honore & gloria hoc certamen suscepi, suum vti spero pugilem non deseret. Age, ô vera & æterna SAPIENTIA, cuius nomen perfidi Magi abnegarunt: iuua & tuere. Tu, ô VIRGO SACRATISSIMA, quam præ cælitibus cunctis depreciant & despuunt: clientem tuũ protege, & faue pugnanti. Tu, ô sancte MICHAEL cum æthereis quibus præes legionibus, qui Luciferum cum sociis rebellionis, cœlo deturbasti, & in abyssi profundum compulisti, auxiliare in arenam descendenti. Vósque Superi omnes, Beatæ animæ, hanc infernorum spirituum tyrannidem reprimite, & à fratrum vestrorum mentibus dirissimam pestem auertite, & sæpè triumphatas furuorum ac tetrorum cacodæmonum acies, vti soletis: cædite, sternite, profligate. Vestris fretus suggestionibus atque suppetiis, quódque mihi lectoribúsque vertat benè; si prius de superstitione ipsa nonnulla ad sequentium intelligentiam clariorem necessaria delibaro, rem aggredior.

a Apoc. 16. v. 13.

b Turrianus, Bellarminus, Buzeus, Canisius, Costerus, Tyreus, Valencia, Molina, Zuares, Fonseca, Pererius, Vasquius, Serarius, Posseuinus, Maldonatus, Gretserus, alii.

Hic fructus curiosarum artium est, hæc emolumenta, *superstitionis*, cuius Etymol. Verè piorum hominum studia describens; quisquis ille vel illa, cuius sunt Sibyllina oracula, libr. 3. ostendit, quàm ab his vanitatibus alieni futuri sint, quibus, quod omnium ferè superstitionum genera complexus, visum mihi ordiri. ita canit.

Ἐξ ὧν δὴ γένος ἐςὶ δικαιοτάτων ἀνθρώπων,
Οἷσιν ἀεὶ βουλή τ᾽ ἀγαθὴ, καλά τ᾽ ἔργα μέμηλεν.
Οὔτε γὰρ ἠελίου κύκλιον δρόμον, οὔτε σελήνης,
Οὔτε πελώρια ἔργα μεριμνῶσι κατὰ γαίης,
Οὔτε βάθος χαρόποιο θαλάσσης Ὠκεανοῖο,
Οὐ πταρμῶν σημεῖ᾽, οἰωνοπόλων πετεηνά,
Οὐ μάντεις, οὐ φαρμακοὺς, οὐ μὴν ἐπαοιδούς.
Οὐ μύθων μωρῶν ἀπάτας ἐγγαστριμύθων,
Οὐδὲ χαλδαίων τὰ προμάντια ἀςρολογοῦσιν,
Οὐδὲ μὲν ἀςρονομοῦσι. τὰ γὰρ πλάνα πάντα πέφυκεν.
Ὅσσα κεν ἄφρονες ἄνδρες ἐρευνῶσιν κατὰ ἦμαρ,
Ψυχὰς γυμνάζοντες εἰς οὐδὲν χρήσιμον ἔργον,
Καὶ ῥα πλάνοις ἐδίδαξαν ἀεικελίους ἀνθρώπους,
Ἐξ ὧν δὴ κακὰ πολλὰ βροτοῖς πέλεται κατὰ γαῖαν,
Τοῦ πεπλανῆσθαι ὁδοὺς τ᾽ ἀγαθὰς, καὶ ἔργα δίκαια.

Ex quibus est hominum proles iustissima semper,
Queis bona mens cordi est, & rerum cura probarum.
Nam neque decursum solis, lunæve rotatum,
Nec curant ea quæ per terras magna feruntur,
Nec vasti oceani rimando quærere fundum,
Non sternutantum, non præpetis omina pennæ,
Non vates, non veneficos, non incantatores,
Non imposturas fatuorum ventriloquorum,
Nec Chaldæorum prædictiones astrologicas,
Nec astronomicas quidē. Nam sunt hæc omnia falsa,
Dementes homines quæ perscrutantur in horas,
In re exercentes animas, quæ non iuuat hilum,
Quin miseros homines errores edocuerunt,
Ex quo mortales agitant mala multa per orbem,
Vt rectisque viis & iustis rebus aberrent.

MARTINI

MARTINI DELRIO PRESBYT. SOCIETATIS IESV,

LIBER PRIMVS.

De MAGIA in genere, & de NATVRALI ac ARTIFICIOSA in specie.

CAPVT I.

De Superstitione & eius speciebus.

ETYMOLOGIAM nimis curiosè D. Isidorus [a] scrutatur his verbis: *superstitio dicta eo quòd sit superflua, aut superstatuta obseruatio. Alij dicunt, à senibus, quia multis annis superstites, per ætatem delirant, & errant superstitione quadam, nescientes quæ vetera colunt, aut quæ veterum ignari asciscunt. Lucretius autem superstitionem dicit superstantium rerum, id est cœlestium seu diuinarum quæ super nos stant: sed malè dicit.*] non malè si analogiam, sed si mentem spectes. Nam Epicureus poëta nullam Deo rerum humanarum curam esse censebat, & ideò supremi numinis timorem *superstitionem* vocabat, eo quòd, quasi horribili aspectu, timor iste mortalibus superstet & impendeat, alludit enim ad versus illos Lucretii, [b]

Humana ante oculos fœdè cùm vita iaceret
In terris, oppressa graui sub relligione:
Quæ caput à cœli regionibus ostendebat,
Horribili super aspectu mortalibus instans.

Nam Lucretio, vt & aliis gentilibus, *relligio* ponitur pro superstitione. Etymologia autem illa etiam Seruio placuit: cui, [c] *superstitio* est, *superstantium rerum (id est cœlestium & diuinarum quæ super nos stant) inanis & superfluus timor.* De senibus quod addit Antistes Hispalensis, non est eius commentum: sic enim Donatus, vel quisquis ille: [d] *superstites sunt senes vel anus, quia ætate multis superstites iam delirant. Vnde & superstitiosi, qui Deos timent nimis, quod signum est deliramenti.*] Christianis scriptoribus nomen superstitionis in malum sumi solet, etiam in illo D. Pauli: [e] *Viri Athenienses per omnia quasi superstitiosos vos esse video.* Syriacè est, nimios in cultu dæmonum; Græcè δεισιδαιμονεστέρους, æquo superstitiosiores: eò scilicet, quòd vano dæmoniorum timore, lapides, ligna, spiritus, ignota quoque & ambigua numina, colerent. Quo sensu gentilium errorem Patres *Superstitionem* nuncupant, non *Religionem*: nisi additâ vanæ vel falsæ denotatione. Quoniam inter *Religionem* & *Superstitionem* multum interest. Synæsius rectè δεισιδαιμονίαν ait vitium esse virtutis εὐσεβείας personâ circumdatum, ep. 67. *Non enim philosophi solùm* (ait Cicero [f]) *verùm etiam maiores nostri Religionem à superstitione separauerunt, nam qui totos dies precabantur & immolabant, vt sui sibi liberi superstites essent, Superstitiosi sunt appellati, quod nomen patuit postea latiùs. Qui autem omnia quæ ad cultum Dei pertinerent, diligenter retractarent, & tanquam relegerent, sunt dicti religiosi ex relegendo, vt elegantes ex eligendo, tanquam à diligendo diligentes, ex intelligendo intelligentes. His enim verbis omnibus inest vis legendi eadem, quæ in religioso. Ita factum est in superstitioso & religioso, alterum vitij nomen, alterum laudis.*] Adscripsi verba vt legêda cêseo ex Lactâtio: [g] ex quo & D. Augustino [h] corrigendus Non. Marcellus eadem aliter referens. Nonius etiam vult *Superstitiosos* dici, *quod præ cultura deorum cætera supersedeant*, id est negligant: itidem & *Religiosos quasi relinquosos* (sic membranæ) *quod cæteris relictis solis sacrificiis deseruiant*, ridiculum commentum, & Nonio dignum. Lactantius eruditè, quâ solet argumentorum vi & copiâ Ciceronis discrimen refellit, & concludit, *Religio veri cultus est, Superstitio falsi.*] hoc præclarè: non ita quod subdit: *Omnino quid colas interest, non quemadmodum colas, aut quid precere.*] parùm id consideratè dictum. nam superstitio quoque nascitur, si quod oportet coli, Deum Optimum Maximum, non vt oportet colas aut precere. Religioni duntaxat locus: si qui vni ac vero Deo supplicant, ita quemadmodum oportet id faciant. Optimè enim Theologi nostri, *Religionem* definiunt virtutem, quâ Deo vero cultum verum ac debitum exhibemus, ideóque dictitant, duo illi vitia extrema repugnare: Vnum in defectu positum, quod cùm debito honori detrahat, *Irreligiositas* vocatur: alterum in excessu, quod non quidem verum cultum æquo maiorem exhibet: (quis enim, quantum par est, queat exhibere illi infinitæ bonitati, immensæque maiestati?) sed ideò nimium: quia nec verum, nec bonum, sed superfluâ quadam circumstantiâ vitiatum: quæ, quòd perperàm & in Dei potiùs iniuriam, quàm hono-

[a] lib. 8. Orig. cap. 3.
[b] lib. 1.
[c] in VIII. Aeneid.
[d] in Terê. Andr.
[e] Act. 17. v. 22.
[f] lib. 1. de nat. Deor.
[g] li. 4. c. 28
[h] li. 14. de ciuit. Dei. c. 30.

rem, materiæ debitè adiicitur; ideo in excessu positum vitium vocant. [i] Cùm enim bonum idem sit quod perfectum, omnémque defectum siue vitiū repellat: nihil etiam verum dici mereatur, nisi quod idem sit bonum: perspicuè intelligitur, si mali quidpiam in cultu diuino reperiatur, verum cultum eum non esse, quare nec *Religionem* dici posse. Deinde cùm *Superstitio* omnis, nomine suo vitium in cultu inesse indicet, consequitur nullum cultum, qui superstitiosus sit, verum cultum vocandum: atque adeò superstitionem omnem falsi cultûs esse, vt Lactantius dixerat. Sed falsitas ista non vno tantùm ex fonte: vt putabat: sed ex duobus oritur. Capitalis omninò est, quem ille non ignorauit: si videlicet id pro Deo colatur, quod Deus non est: hunc nostri nominat, *Superstitionem falsi cultus.* alter minùs est deleterius, sæpe tamen lethalis, semper noxius, quem Firmianus perperā videtur à superstitione excludere, si cui qui debetur cultus, non quo debetur modo, exhibeatur: hunc vocant Theologi, *indebiti cultus superstitionem*, eò quod non, qualis debetur. Prior generali nomine solet *Idololatria vocari*, quia quicquid, cùm non sit Deus, vti Deus adoratur, idolum nominatur, iuxta illud: [k] *Omnes Dij populorum, idola*, hoc est vanitas & inania, nihilque minùs quàm quod volunt haberi. Nam vis ista est vocis Hebreæ ELIL. Posterior nomen suum retinet, nec proprium, quod sciam, aliud habet: nec imposuit D. Augustinus, [l] contentus descripsisse, cùm de imaginariis indebiti cultus signis ageret, his verbis: *quæ ad remediorum, aliarúmque obseruationum curam pertinent: quæ non sunt diuinitùs ad dilectionem Dei & proximi, tanquam publicè constituta: sed per priuatas appellationes rerum temporalium, corda dissipant miserorum.*] De hoc indebito cultu nulla nunc à nobis disputatio instituitur: de falsi tantùm cultus superstitione disserendum; cúmque ea duas species complectatur. *Expressam Idololatriam*, quando cultus Deo debitus clarè & disertè transfertur in creaturam: cùm Iudæi vitulum, Ægyptij Anubim, Romani Quirinum coluêre: & *tacitam*, siue vt alij vocant *Implicitam*: illam quoque priorem nunc missam facimus, contēti quæ ad posteriorem pertinent, & sunt obscuriora: pro modulo nostro elucidare. Tacita idololatria est omnis magia prohibita, vt suo loco ostendemus.

[i] vide Gregor. Valenciam 22. dispu. 6. q. 10. punct. primo.

[k] Paral. 16 ver. 26.

אליל

[l] lib. 2. de doct. Christia. c. 23.

CAPVT II.

De Magia, eiúsque diuisione, & Magorum variis nominibus.

MAgiam vniuersim sumptā definio terminis latissimis, *vt sit ars seu facultas, vi creatā, & nō supernaturali, quadā mira & insolita efficiens, quorum ratio sensum & cōmunē hominū captum superat.* Vsus sum terminis latissimis, quia video viros magnos, Fr. Victoriam [a] secutos, dum pomeria circundant strictiora, artificiosam & naturalem exclusisse. *Artem* dixi, seu *Facultatem*, pro quauis cognitione & operatione, apodicticā, topicā, scientiam gignente, vel non gignente, mechanica vel liberali, artificiosā vel artis experte, verā vel circulatoriā, superstitiosā; vel vitij experte. *Efficiendi* vocabulum pro omnis mentis, animi, sensus, aut membrorum functione posui. *Vim* intelligo, siue rei adhibitæ, siue personæ adhibentis, hominis nempe, vel dæmonis. *Creatam & non supernaturalem* nominaui, vt excluderem vera miracula; quæ solius Dei sunt opus: quocirca malui *mira*, quàm miracula dicere. *Cōmunis* denique *captûs* & *sensûs* mentionem inserui, quia multorum magicorum effectuum causa soli sapientiores, qui omni ætate pauci, consequuntur. Tàm latè sumptæ Magicæ; diuisio, petenda ex causis finali & efficiente. *Ab efficiente* ducitur diuisio in *Naturalem*, *Artificiosam & Diabolicam*; quia cuncti effectus eius adscribendi sunt, vel insitæ rebus naturæ, vel humanæ industriæ, vel cacodæmonis malitiæ. *A finali causâ*, rectè dispartitas; primò *in bonam*, si bona intentione & licitis mediis vtatur; (quod tantum competit artificiosæ ac naturali) & *in malam*, cuius nempe finis vel media, quibus vtitur, praua sunt; hæc peculiaris est Magiæ prohibitæ; quam idololatriam tacitam & superstitionis speciem esse diximus. Hæc prohibita Magia sic describi potest, *Facultas seu ars, qua, vi pacti cum dæmonibus initi, mira quædam, & communem hominum captum superantia, efficiuntur.* Dixi *vi pacti*, quoniam omnis Magiæ huius vis, pacto tacito vel expresso nititur, vt suo loco docebo. *Tacitam* vocant *idololatriam* Theologi, quia non tam (vt plurimum certè) intendunt Magi cultum illum exhibere creaturæ, vt Deo; quàm tanquam benefactori cuidam & munifico, à quo aliquid consequantur. Quæ intentio, ratione multiplicis sui obiecti, quatuor quasi species huius tacitæ idololatriæ, seu prohibitæ Magiæ gignit. Fit enim aliquando, vt dumtaxat extraordinarij & miri effectus cognitio vel operatio quæratur; & tunc sibi nomen *Magiæ specialis*, ac strictè sumptæ, vindicat: aliquando fit, vt quis nitatur cognoscere res futuras, vel etiam præteritas aut præsentes, sed arcanas & occultas; conatus iste *Diuinatio* nominatur: aliquando desiderat instrui & iuuari, non vt prosit, sed vt noceat aliis, vel vltionem sumat, huic sceleri *Maleficium* est nomen. Denique sunt aliquando: quibus decretū est, sine noxā cæterorū, sibi vel aliis hoc opere prodesse vtilitate vel voluptate, & tunc Theologi nuncupant *Nugatoriam seu vanam obseruantiam.* Sic Magia reproba, in *Magiam specialem*, *Diuinationem*, *Maleficium*, & *Vanam obseruantiam* diuiditur, de quibus singulis ordine disputabimus.

[a] relect. de Magia, nu. 8. Angles in floribus ad 2. d. 7. & alios.

Ab hac specierum Magiæ diuersitate, mira nominum varietas apud Hebræos, Græcos, Latinos manauit, ad eos significandum, qui stygiis hisce mysteriis forent initiati. Prosequamur præcipuas appellationes.

Quædam Hebræorum, ad solam diuinationem videntur pertinere, vt duo illa coniungi solita, AOVOTH & IDDEGHONI; quorum nisi fallor posterius latiùs paulo patet, ideóque in sacris litteris illi solet postponi, locis [b] passim obuiis. *Aouoth*, à radice אוב of, quod vox reddatur obscurior & quasi ex vtre stridens [c], nam OF primò significat ipsum dæmonem respondentem, secundò significat Magum qui responsum elicit: sicut & *Python*, & *ventriloquus*, vocatur, vel ipse dæmon in habitans, & ex imo hominis respondens: vel ipse homo, cui dæmon inhabitat [d]. Græcis etiam ἐυρυκλῆς vtrumque significat, à quodam Eurycle, qui Pythonem habebat, & primus vētriloquus Athenis fuit, vnde & alij ἐυρυκλεῖς dicti. quod docent Suidas & Hesychius, & Scholiastes Aristophanis [e] & ex Aristophane, Plutarchoque posset probari. IDDEGHONI non spectat ad Chyromanticos & similes; vt quidam cen-

אובות ידעני

[b] Leui. 19. ver. 31. & 20. v. 6. Deut. 19. ver. 11. 4. Reg. 23. v. 24. Esai. 8. ver. 19. & 19. versic. 3. [c] 1. Reg. 28. v. 7. & 9.

[d] Vt docui pluribus comment. in Isa. c. 8. v. 19.

[e] Suid. & Hesych. in voce ἐυρυκλῆς Plutar. lib. de defectu oraculor. Aristophā. in Vespis, & ibi. Schol.

ſet; ſed ad oracula dæmonum, ſiue per AOVOTH, ſiue ex viſceribus telluris, ſiue per vmbrarum euocationem, vt colligitur comparatione locorum SS. vbi hoc nomen vſurpatum [f]; ſiue ad genus quoddam diuinationis, de quo libro tertio.

Alia nomina nõ tam quid dæmõ efficiat, quàm quid Magus conetur, reſpiciunt, patentque latiùs. Ad omnes enim diuinationes pertinẽt, NACHAS. KISEM, GHONEM, ad omnes verò incantationes, CHABAR, & LACHAR; ad omnem denique Magicam in genere, CHARTVMMIM, & MECHASSEPHIM, de quibus nunc agendum. NACHAS ſignificat augures, & omnes alios coniectores vanos: qui ex fortuitis quibuſdam futura ſolent diuinare; qnalem ſe, prudenti vocis æquiuocatione, ad tempus Ioſephus finxit [h]. hæc diuinatio prohibita multis locis [i].

KASAM ſignificat vniuerſim diuinare, vnde KISEM diuinans ſeu ariolus, & KESEM diuinatio. ſumitur etiam in malam partem de quacunque, rerum quoque non fortuitarum, prohibitâ coniectatione. paſſim in SS. eius mentio obuia eſt [k].

GHONEM quibuslibet auguribus & cõiectoribus accõmodatur [l] etiã Onirocriticis [m]. quare perperàm Rabbini recentiores reſtringunt, ad eos, qui ſuperſtitioſè dies & tẽpora obſeruant fauſtâne ſint an infauſta. ſed hoc genus ad omnia pertinet.

CHABAR [n] & LACHAS [o] quomodo diſcrepent nondum inueni; quare (ni fallor) idem ſignificant, nẽpe ἐπαοιδὸν incantatorem, ſeu (vt Gentiles vocabant) exorciſtam, qui profanis ſeu malis verbis aut muſſitationibus mira patraret.

De CHARTVMMIM falli puto Abenezram, Ben-Natam & alios Rabbinos, qui ad naturalem ſeu bonam Magiam videntur referre. Quæſo, ſi hanc ſignificaret, cur tam ſeriò in S S. prohiberetur? Equidem puto hoc nomen complecti Magorum genus omne; qui, cum dæmone fæderati, diuinant [p] vel præſtigioſa miracula operantur [q]: immò & quoſcumque in cantatores & veneficos cõprehendere probatur. quia LXX. modò vertunt expoſitores ἐξηγητὰς [r]: modò φαρμακοὺς veneficos [s]; modò ἐπαιοδοὺς incantatores [t]. Vulgatus quoque noſter aliquando vertit coniectores [u], aliquando verò ariolos [x], aliquãdo maleficos [y], vt iſtorũ auctoritate vocabulũ intelligamus adeò diffuſũ eſſe.

Deniq; MECHASSEPHIM vox, eſt orta ex radice CHASAPH, ſignificans quemuis maleficum præſtigiis, vel aliis quibuſuis malis artibus Magicis, vtentem. Ideo noſter tam latè interpretatur, maleficos, [z] maleficas artes [aa], maleficia, [bb] aut veneficia. [cc] Non defuit tamen quidam vehementer huius criminis ſuſpectus, & ex profeſſo ſagarum patronus, qui lectoribus conaretur perſuadere hoc vocabulum, ſaltem in lege Exodi XXII. ca. reſtringendum ad ſolos venenarios, cuius error facilè refellitur. Primò quia radix nominis, CHASAPH, non ſignificat toxico perimere (vt ipſe putat) ſed quando ſolitariè ponitur, nec ſententia narrationis reſtrictionem poſtulat, tunc Magicorum ludibriorum genus omne continet, vt apud Malachiam, & Nahum, & in libris derelictorum: Si quando autem reſtringatur, id contingit, rei, quæ deſcribitur, conditione hoc poſtulante. Sic Exod. 7. reſtringitur ad præſtigiatores propriè dictos, de quibus tantùm agebatur: ſic apud Ieremiam ponitur pro Diuinatoribus; apud Daniele͂, pro ſomniorum interpretibus. Det aduerſarius locum vllum, vbi pro ſolis Venenariis vſurpetur.

f ſup. lit. B.

נחש

h Gen. 14. v. 5. & 15.
i Leuit. 19. v. 26. n 23. v. 23. & 24. v. 1. Deut. 18. v. 10. 2. Par. 33. v. 6

כסם

k vt d. v. 23. & d. v. 10. 1. Reg. 28. v. 8. Reg. v. 17. Iſa. 3. v. 2. Iere. 27. v. 9. Ezec. 12. v. 24. & 21. v. 12. & 22. v. 28.

ענן

Id. loco. Ier. & Mich. 5. v. 12.
m vt Deu. 18. ver. 10. & 2. Para. 33. v. 6.

חבר

n Iob. 40. v. 25. & Pſ. 57. v. 6.

לחש

o d. v. 6. Eccl. 10. v. 11.

חרטמים

p vt Gen. 41. verſ. 8. & 24.
q. vt Exod. 7. v. 11. & 22. & 8. v. 7. ac 18. c. 9. v. 11.
r. vt in Geneſ ſupra.
ſ vt in Exo. ſupra.
t in Exod.
u in Gen.
x Daniel. 1. verſi. 20. & 2. verſic. 2.
y. In Exod. ſupr.

מכשפים

z Exod. 7. v. 11. & 22. v. 18.
aa 2. Par. 33. ver. 6.
bb Iſai. 47. verſic. 9. & 12. Ierem. 27. verſ. 9. Daniel. 2.

Benè eſt, quòd duo tantùm loca adduxit. Vnum de [dd] Iezabele: quaſi verò Iezabel clanculum venenis, & non ferro palàm, atque cædibus, in prophetas graſſari fuerit ſolita. Quãtò veriſimilius eſt fœminam inſano dæmonum cultu furentem, incantationibus quoque, & rhombis, aliiſque philtris Achabum, & alios dementaſſe? vt ibidem bene, poſteriore loco, cenſuit Thoſtatus. Sanè ante Iezabelem Magiæ ſuſpecta non fuit Samaria: poſteà, per hanc fortè excetram, peſtis hæc immiſſa, hæſit adeò pertinaciter, vt Samaritani nomen pro incantatore vſurparetur. Vnde & IESV Domino obiectum, *Samaritanus es, & dæmonium habes* [ee], quaſi genti proprium eſſet, cum dæmone commercium habere. Quare & Dominus conuitium illud vnicâ negatione refutauit, *ego dæmoniũ nõ habeo*: quaſi dicat, cũ dæmonio paredro, vel eurycli fæderato, nulla mihi familiaritas intercedit, quapropter nec Samaritanus ſum: & poſt Chriſtũ Dominum, ſollẽnes Samariæ Magi principes, eorúmque ſcholæ, Simonianorum ſcilicet & Menandrianorum. Secundum adfert locum ex d. c. 22. Exod. eò quod Lxx. verterint Φαρμακοὺς; quod ipſe contendit ſolos venenarios ſignificare; tam bonus certè Græcus, quàm bonus Chriſtianus: refellitur ipſâ conſuetudine Lxx. Interpretum, quos conſtat eâ voce latiùs vti. Primò, quia Exod. 7. v. 11. etiam vertunt Φαρμακοὺς, vbi conſtat agi de præſtigiatoribus: nam & incantationem ſeu præſtigias ibi vocant Φαρμακίας; & quos antè Φαρμακοὺς dixerat iidem ab illis vocantur ἐπαοιδοὶ. Deinde æquè diffusè ſumpſerunt in Paralipomenis, ἐφαρμακεύετο. Tertiò quoniam in Ieremiæ verbis, nomine Φαρμακέων, complexi ſunt diuinatores. Quartò quia, inter ſomniorum interpretes, apud Danielem, recenſent Φαρμακοὺς. Tam ergo latè ſumunt hoc vocabulum ſeniores iſti Hebræorum doctiſſimi: quod verò peritè id faciant; ſi putarem operæ pretium, & antè non alij id feciſſent; probarem Hippocratis, Platonis, Ariſtotelis, Theocriti & aliorum veterum teſtimoniis. Ioſephus vt non ſuffragatur aduerſariis, ſic nec nobis refragatur. Pro nobis ſtãt Philo. lib. de ſpecialibus legibus circa medium, & Catholici Patres [ff] plerique; qui legem illam Moſis ad omnes Magorum ſpecies retulerunt: Hæc de Hebraicis.

Græcis ſua quoque ſunt nomina; quæ, ſtrictè ſumendo, differunt: nam ἐπάοιδος incantatorem, μάντις ariolum ſeu diuinum, Φαρμακεὺς venenariũ, γόης præſtigiatorem propriè ſignificat. Sed frequenter primum, tertium & quartum, ad omnem Magicam porriguntur. γόης etiam quemcumque denotat impoſtorem. Videas illa tria Homonymώς coniungi à Platone, Syneſio, Herodoto, Chryſoſtomo, & Heſychio. Adde quæ habes inferiùs lib. 5. ſect. 16. litt. yy.

Sic Latinis alia eſt propria ſignificatio, alia per extenſionem accommodata, *Magorum* nomen à Barbaris ad Græcos, Latinosque traductum, initio Perſis & Chaldæis in honore fuit, [gg] vt proprium Sacrorũ antiſtitibus, Regum moderatoribus, philoſophis atque Theologis; in infamiam cœpit vergere, & cunctis malis artibus attribui. *Venefici* dicebantur antè, ſoli qui malis pharmacis lædebant, & *venenarij* vocantur; poſtea de incantatoribus hoc nomen vſurpatum, & cunctis Theſſalis accommodatum vani (apud Capitolinum.) *Arioli, Augures, Aruſpices, Chaldæi, Theſſali, Genethliâci*, ſæpè confunduntur. *Lamiæ* dictæ, quod pueris ne-

2. verſic. 2. Mich. 5. verſ. 12. Nahum 3. verſic. 4. Malach. 3. verſic. 5.
cc 4. Reg. 9. verſi. 22.
dd 4. Reg. 9. v. 22.

חשף

ee Ioan. 8. verſ. 48. & 9.

ff D. Hieron. in Ierem. & Daniel. D. Auguſt. li. 21. de ciuit. Dei, c. 6. Iſych. libr. 6. in Leuit. c. 19. & 20 Raban. & alij add. c. 22. Exodi.

gg Hiero. in cap. 2. Daniel. Apuleius 2. Apolog. Heſych. & Suidas.

cem adferant, deſumpto nomine, vel à[e] famosâ illâ & crudeli Reginâ Lamiâ, de qua Anton. Liberalis, Diodorus & alij, vel à ſuccubis dæmonibus, de quibus Philoſtratus; vel à ferisLibycis, de quibus Dion Sophiſta.[hh] *Striges*, ab infauſtâ & nocturnâ aue, quæ creditur exitium infantulis adferre[ii]. Veteribus etiam Romanis caput Apuleium dictæ hæ mulieres ſunt, *Veratrices*; quod diuinandi ſcientiam profiteantur, vt ſolent illæ feces, quæ ſe iactant Ægyptias, colluuies omnium populorum a nationum: veteres enim *verare* dicebant. Ennius, *ſatin' vates verant ætate in agunda* fortaſſis & *veraculæ*, vt coniicit vir doctus apud Suetonium in vitellio; *Nullis infenſior quàm veraculis & Mathematicis*. Idem cenſet ab hoſtili maleficio, de quo libro tertio agendum, dictas olim *Simulatrices*, à Feſto; & *fictrices* à Tertulliano. Longobardi ſuis legibus *Maſcas* nominant; eò fortè, quòd in conuenticulis ſuis, laruis ſe tegant; [kk] vel quod deformi ſpecie oris, vt ſunt pleræque, laruis ſeu maſcaris, quàm feminis ſimilio res. *Sortilegos* veteres nominabant, qui quarũlibet[l] ſortium ſuperſtitioſo iactu aliquid diuinare nitebantur [ll]: Sed Theologi & Iuriſperiti poſteriores cum nefando ſtrigum crimine confuderunt. *Sortiarios* eoſdem, & *ſortiarias*, vocatos cõperio iam inde ab Hincmari Remenſis Archiepiſcopi æuo [mm]. Hi venefici ſimul & Dæmonis vaſalli Ligij ſunt, quare poſſunt etiam dici *Satanici Venenarij*. Horum crimen vetus, & ante CHRISTI Domini aduentum. Tales enim Canidia Horatij, & Eriſichto Lucani, Martina Taciti, & Theſſalæ Luciani, & Apuleij. Nomen *ſortiariorum* recentius eſt.

hh Vide Adagium Lamię turres, & Cõmen. noſtrum in Senecę Traged.
ii vide cõmẽt. in Medeã v. 732.
kk Remigius lib. 1. dæmonolat. c. 18.
l extra tit. de Sortileg.
mm c. vlt, 33. q. 1.

CAPVT III.

De Magia naturali ſeu Phyſica.

QVi ſupra mortales omnes Magicis dediti fuere, Perſæ; à quibus id Marcion & Manes mutuati; duos credidere Deos auctores, & rerum Dominos; alterum bonum Oromazum vel Oromagdam; quem Solem cenſebant; & malum alterum Arimanem, ſiue Plutonem [a]: deinde ab his numinibus duplicem Magicam deduxerunt, vnam quæ, ſuperſtitioſa tota, cultum falſorum Deorum tradebat, & huiuſmodi plura; alteram, quæ naturas intimas rerum callebat, quam Perſis vtramque Apuleius [b] adſcribit. Fallax prior & nociua, ſatis diabolum indicat auctorem, qui ante diluuiũ eam docuit malos illos gigantes, à quibus eâ Chamus imbutus; ab hoc, eius poſteri Ægyptij, Chaldæi, Perſæ: ſic enim interpretor D. Clementis verba [c] de Angelis peccatoribus; *docuerunt* (ait) *homines quod dæmones artibus quibuſdam obedire mortalibus, id eſt magicis inuocationibus, poſſẽt; ac velut ex fornace quadam & officina malitiæ totum mundum ſubtracto pietatis lumine, impietatis fumo repleuerunt. Pro his & aliis nonnullis cauſis diluuium mũdo introductum eſt, & omnes qui erant ſuper terras deleti ſunt, excepta Noë familia, qui cum tribus filiis eorũmque vxoribus ſuperfuit: ex quibus vnus Cham nomine, cuidam ex filiis ſuis, qui Mezraim appellabatur, à quo Ægyptiorum & Babyloniorum & Perſarum ducitur genus, malè compertam Magicam tradidit diſciplinam, hunc gentes quæ tunc erant* Zoroaſtrem *appellauerũt, admirantes primum magicæ artis auctorem, cuius nomine etiam libri plurimi ſuper hoc habentur, &c.* [addit hunc poſtea ictum fulmine, *Zoroaſtrem*; quaſi viuẽs aſtrũ dictũ, & pro Deo habitũ. Zoroaſter nõ vnus, ſed multi fuere (nam Goropius nugatur qui nullum putat fuiſſe) Primus iſte Chaldæus Magiæ inuentor: falluntur Sixtus Senenſis & alij, qui bonam illi tantùm tribuunt. Secundus fortè Bactrianus; qui cum Nino bellum geſſerit, de quo Plinius, Iuſtinus & Arnobius; Tertius qui & Erus dictus, ſiue Armenij filius, iuxta Clementem Alexandrinum; ſiue Oromazi, iuxta Platonem: nec enim arbitror hos Eros fuiſſe diuerſos, vt cenſuit Fran. Patricius. Suidas videtur primum cum ſecundo confundere, nõ quartum aliquem ſuggerit. Arnobius quatuor commemorat: primum illum Chaldæum; ſecundum Bactrianum, tertiũ Pamphilium genere, qui & Erus dictus; quartum Armenium genere, non Armenij filium, de quo Clemens; ſed alium Hoſthanis nepotem: Quinti fortè meminit Suidas cũ Zoroaſtris Aſtronomi meminit, & Perſomedum dicit fuiſſe. Sexti Proconneſij mentionem facit Plinius, omnes hi Magi fuere. Sic etiam de dæmonibus agẽs Lactantius [d] *Magorum quoque arso mnis, & potentia horum adſpirationibus conſtat.* &c. Idem aſſerit & D. Cyprianus & addit [e] Hoſthanem Magorum præcipuum fuiſſe, huic famoſos alios addit Tertullianus [f]: his verbis; *Hoſthanes, Typhon, & Dardanus, & Damigeron, & Nectabis, & Berenice, publica iam litteratura eſt, quæ, &c.* his cõſentiunt Arnobius, ſi rectè verba diſpungas [g], & cum Euſebio, [h] D. Auguſtin. ac Marcellinus Zoromazdis meminit Suidas, Azonacis Plinius, eumque facit præceptorem Zoroaſtris. Corrupit vocẽm Noachi: ab hoc enim Cham & filij eius Chus Magiã bonam edocti. Scripſere etiã Magica, Iulianus Chaldęus philoſophus libris 4. de dęmonibus: & Theurgicorũ auctor illius filius, Iulianus ideò Theurgus vocatus, de quibus, Suidas & Proclus cõſulẽdi. Porphyrius citat quẽdã Palladẽ, & Symbulũ, & alios, nempe Adelphiũ, Acylinũ, Alexãdrũ Lybicum, Philocomum, Demoſtratum Lydum, Zoſtrianum, Nicotheum, Allogenem, Meſum, quorum impiis ſcriptis vtebantur Gnoſtici. Picus teſtatur etiam legiſſe ſe libros Chaldaicè ſcriptos Eſre & Melchiar magorum. Ex his hodiè tantùm exſtant, Zoroaſtri χαλδαικὰ ſeu μαγικὰ λόγια, quæ ex Platonicorum ſcriptis laborioſè collegit Fran. Patricius, obſcuritatis maioris, quàm vtilitatis in quæ exſtant comment. Græca Plethonis & Pſelli. Naturalem verò legitimámque Magicen cum cęteris ſcientiis Adamo Deus largitus; à quo poſteritas docta, per manus & orbem eam propagauit: de hac arbitror intelligendum, quod ex Thalmudicis Quinquarboreus in c. 5. Threnor. tradit Sãhedritas Iudæorum Magiæ peritos eſſe debuiſſe. Ea (vt Pſellus [i] & Proclus aduertêre) nihil eſt aliud quàm ex actior quædam arcanorum naturæ cognitio, qua cœlorum ac ſiderum curſu & influxu, & ſympathiis atque antipathiis rerum ſingularum obſeruatis, ſuo tempore, loco, ac modo, res rebus applicantur, & mirifica quædam hoc pacto perficiuntur; quæ cauſarum ignaris præſtigioſa, vel miraculoſa videntur. Velut: cùm Tobias paternam cæcitatem felle piſcis dicuſſit, [k] quam vim Callionymo piſci tribuunt cum Galeno [l] plerique: item, cùm tympani ex lupinâ pelle ſonus, aliud tympanum, ex agninâ tenſum, diſrumpit: [m] cum Venetiis Turca quidam liquato plumbo manus lauit in noxius [n], illuſtria quoque illa quę narrat Beatus Auguſtinus libr. de ciuitat. Dei capit. 4. 5. & ſexto de pauonis carne neſciâ putreſcere; de paleis frigore ſuo niues conſeruantibus, &

a Plutarch. lib. de Iſide & Oſyride. Laertius initio ſuæ hiſtoriæ. Agathias & alij.
b Apolo. 1.
c lib. 4. recogn.
d li. 2. c. 14. idem affirmat ca. 16.
e li. de Ido. vanitate, c. 16.
f lib. de anima, c. penult.
g li. 1. contra gent.
h Euſeb. li. 10. de præparat. Auguſt. lib. 12. de ciuit Dei Marcellinus hiſtoriar. lib. 23.
i Pſellus li. de dæmonib. Procl. lib. de Magia.
k Tobiæ 7.
l Galẽ. li. 10 ſimplic. medicam. Plinius, Aelianus, & alij.
m Oppianus li. 3. Cynege.
n Cardanus li. 6. de ſubtilitat. Boiſteau. Hiſt. Prodigio. c. 8.

calore fructus maturantibus, vt contrariâ: de calce quæ, cùm ignitam in se vim habeat, aquis accenditur, & oleo infuso non accenditur, de Agrigentino sale, qui liquatur igne, aqua verò induratur & crepitat: de magnete, de Epyri fonte & similibus. his addunt alij patres, o de dictamo, quo ceruus sagittas expellit, & chelidonia, qua hirundines cæcos oculant pullos. Confirmat Plinius p de Psyllis & Marsis odore serpêtes soporantibus, & impunè lacessentibus, de Pici q Martij herba cuneos adactos expellente: vnde communis fabula increbuit eam seras aperire. Confirmat Alex. ab Alexandro, r de veneno Tarantulæ seu Phalangij Calabri; à quo morsis non aliud vitæ & remedij præsidium, quàm si certo musicæ sono saltitare ad numerum compellantur, donec concidant fatigati. Prætereo innumera, quæ congessêre Aristoteles (si auctor ipse lib. de admirandis auditionibus) & Guilhelm. Aluernus opere pereruditio, de Vniuerso s, & ex Belgis Robert. Triezius auctor libri, *de dæmonum deceptionibus* t; apud quos tamen duos quædam narrantur, meritò Satanici pacti suspecta, vt quod Guilhelm. narrat Heliotropiâ facere homines inuisibiles, & argento viuo inter duas cannas posito incantationes impediri. Vt, quod Robertus docet, rutam furto sublatam, & ocimum cum conuitiis plantatum vberiùs prouenire: item septem certæ herbulæ gramina, iacta in symposio, conuiuas omnes ad rixas & Lapitharũ certamina prouocare. Nec minùs friuola sunt quæ Ludouic. Dulcis memorat de vi gemmarum, per eas effici posse, quicquid homo queat imaginari. *lib. de gemmis ca. 1.* ô vanam auxesim! an gemmæ omnipotentes? Solidiora longè & tutiora peti possunt exempla, ex Sirenio, Fracastorio, & Langio. u Naturalis huius Magicæ peritissimum fuisse Salomonem Regem minimè dubitandũ. Quæ tamen de morbis ab eodem Rege curatis incantatione, Flauius Iosephus retulit, x ea vel falsa sunt, vel in illud referenda tempus, quo se idololatriæ & omni superstitioni immerserat. Tres magos Euangelicos hac Naturali Magica imbutos volunt nonnulli, & crediderim. Sed an hac solâ & non dæmoniaca quoque? post Christum Dominum adoratum, certo certius, à crimine hoc alienos; quid antè fuerint, parùm refert. Sanè Theophilactus y censuit etiam vetita imbutos. De Apollonio Tyanæo videtur Iustinus z Martyr cum Physicis magis annumerare: sed, vt frequentiùs credam dæmonis vsum opera, faciunt quæ perdoctè scripsit Eusebius contra Hieroclem.

o Tertullianus lib. de pœnitẽtia. cap. vlt. Pacianus lib. de pœnitent. & D Hiero. in Ecclesiast.
p lib. 7. c. 2.
q. lib. 10. c. 10.
r lib. 2. Genial. dier.
s. partis 2. principal. pa. 3. c. 23.
t cap. 4.
u Sirẽ. libr. 9. de fato, c. 6. Fracastor. lib. de Sympat. & antipath. Ioan. Langio epi. 33.
x libro 8. Antiqu.
y in Matt.
z q. 24. ad Orthodo.

Naturalis Magia diuiditur in *operatricem & diuinatricem.* hæc in abditis & futuris coniectandis versatur, de qua libro sequenti disserendum nobis copiosè: illa miros effectus producit, de qua nunc agimus. Multi de ea libros ediderunt, quorum qui catologum nudum proponunt * sine antidoto, videndum ne venenum aureo Babylonis calice propinent incautis. Imprimis ab hoc numero remoueo, vt dæmoniacos Magos, *Robertum Perscrutatorem*, cuius *Magiam cæremonialem, & libr. de mysteriis secretorum* Agrippa legerat, & ex iis desumpsit non pauca; Picatricem Hispanum, Anselmum Parmensem, Cicchum Esculanum, Petrum de Abono, & Cornel Agrippam, & Paracelsum, & auctorem pestilentis libri ארבעתאל, innominatum, sed mirum hypocritam; homines partim atheos, partim hæreticos. Alchindus, Rogerius Bachonus, & Geber Arabs multis scatent superstitiosis. ideò vetitæ lectionis etiã hos putarim. Raymundus Lullus, & Arnoldus Villanouanus, sunt ipsi quoque in nonnullis hæreseos notati aa: quare libros eorum nullus deberet legere, qui Theologicorum dogmatum non sit probè peritus. In eandẽ classem referendus Thomę Bungey *li. de magia naturali*, & eodem titulo lib. Georgij Riplay, qui post mortẽ necromanticus fuisse iudicatus. Ponceti & Ardoini *libri de venenis*, legẽdi non videntur, nisi à medicis conscientiæ timoratæ ac piæ; ceteris ea lectio intuta. In Cardani *de Subtilitate & de Varietate* libris passim latet anguis in herba, & indigent expurgatione Ecclesiasticæ limæ. Ioannes Baptista à Porta, specioso *Magiæ naturalis* titulo, superstitiosa multa & illicitæ Magicæ velare nititur, verbi gratia de conficiendo sagarum vnguento, & his similia. De Antonij Mizaldi *Naturalis Magiæ* libro, non habeo quod dicam, quia nondũ legi: suspicor, quod facit in *Centuriis memorabilium*, superstitiosa illum à Naturalibus non secreuisse. Alberto Magno tributus *liber de Mirabilibus* vanitate & superstitione refertus est; sed magno Doctori partus supposititius. Cicchi de Esculo *Comment. in sphæram Sacrobusti* inter superstitiosa scripta collocandus. Pomponatij de *Incantationibus* opusculum, certè miratus fui tamdiu tolerari ab Ecclesia, nunc recens, & meritò, in Romano Indice damnatur: verissimum enim; quod ab Antonio Mirandulano bb scriptum, hoc opere Pomponatium, se nec Philosophum bonum, nec, quod fœdius, Christianum bonum exhibuisse, cùm effectus omnes mirificos cœlorum influxionibus adscribit, adeò vt velit & religiones & leges, earúmque latores ab iis dependere. Quod prorsus impiũ. Ediderc quidam, nomine Francisci Pici Comitis Mirãdulani, *positiones Magicas*, in quibus certè sunt quæ meritò, etiam Bodinus, vt noxiæ superstitionis, reprehendit. Quid ipse censor ille? *Dæmonomaniam* suam multis erroribus refersit, nec qui postea edidêre, vt emendatam, Antuerpienses: vti par erat expurgarunt. Manent multa noxia, & quę ambiguam auctoris fidem satis contestantur, nocerêque legentibus possint. Vnde & ab inquisitoribus Romanis, iure optimo, liber ille inter vetitos refertur. *De theatro vniuersæ naturæ*, eiusdẽ Bodini, si Deus vitam dederit, ostendam aliàs, plus in eo corpore Rabbinicorum esse deliriorum; quàm solidę philosophiæ, multa quoque cum Theologicis placitis adeò pugnantia, vt qui leniùs de illis loqui velit, erronea & prorsùs temeraria cogatur vocare; de quo aliàs. Adeò lubricum & periculosum de his disserere, nisi Deum semper, & Catholicam fidem, Ecclesiæque Romanæ censuram, tanquam Cynosuram sequaris. Quæ quidem breuiter à me commemorata sunt, vt iuuenibus consultum; non vt viros doctos irem sugillatum. Nunc quædã discutiamus dubia, vnde sequentiũ decisio depẽdet.

* Mich. Medina li. 2. de recta in Deum fide cap. 7. ex Agrippę libris.
aa Vide Directorium Inquisitorũ Eimerici, & Marianũ li. 14. de rebus Hispa. c. 9. & l. 15. cap. 4.
bb lib. 6. de singulari certamine

QVÆSTIO I.

Quid cœli adspectus & influxus ad Magicos effectus conferat.

OMnium superstitionum caput præcipuum hoc veterum Magorum fundamẽto nititur, de quibus ita Psellus cum exponit Λόγια ζωροάςρε. *Magicas verò rationes constituunt, à summis potestatibus, & à terrenis materiebus. Compati enim supera inferis, & præsertim sublunaria.*] Hos secuti recentiores, quæcunque per characteres, figuras ac numeros ipsi perficiũt, ea produci volunt à virtute

iis figuris communicatâ ab aliis figuris sublimioribus, ex sympathiâ quadam naturali rerum inter se similium, quatenus hæ figuræ ad amussim inuicem coaptantur. Quod confirmant similitudine non vnâ. Primò, sicut Echo ex opposito pariete causatur: secundò, sicut in concauo speculo collecti radij oppositum corpus repercussu inflammant: tertiò, sicut cithara eodem modo, quo alia, tensis fidibus, si ferias, alteram tinnitu suo cogit concinere: sic istas imaginum, numerorum, characterúmque similitudines efficientiam miram contendunt habere. Sed ista prorsùs friuola esse conuincitur.

Primò quia similes illæ, quas in cœlo comminiscuntur imagines, prorsus sunt fictitiæ, & quædam (vt philosophi vocant) entia rationis, quatenus figuræ quædam similitudo & imago picturæ illis ascribitur, nomináque ad placitũ imposita, stellas ab inuicem distinguendi causâ, vt benè Bartholom. Sibyllanus [a] aduertit: & patet ex imaginibus picturisque Astronomorũ, quis enim nescit nullas in cœlo esse veras vrsas, angues, leones, crateres, naues, Pegasos; sed hæc, dicis causâ tantùm, nos imaginari? Fictitiæ verò figuræ nulla potest esse efficientia, quâ talis est, nec cum verâ figura sympathia, vel amor naturalis; id enim quod non est, quem effectum, in eo quod est, queat producere?

Deinde cõparationes illæ nihil prorsùs ad rem faciunt. In Echo cuncta sunt realia entia, homo loquẽs, vox repercussa, paries repercutiens: nec tamen vlla parietis cum homine similitudo, vt illarum ipsi dicunt esse imaginum. In speculis quoque illis incẽdiariis, omnia ponuntur reipsâ consistentia, nihil confingitur: nec vlla quoque formæ similitudo inter terminos extremos, solem vrentem & lignum quod vritur. In citharis autem, euidens requiritur à parte rei conuenientia, intensionis modus idem, fidium concinnitas, cithararum debita propinquitas, similis aëris crispatio, quæ sonitum quasi plectro eliciat.

Denique quis figurarum huiusmodi, characterúmque vires, atque similitudines vnquã nugonibus istis reuelauit? quod reuelationis testimonium proferunt? si Chaldæos, Ægyptios, & Platonicos laudent, quæram rursus, à quibus isti acceperint, quod sanè mortalium nullus solo studio vel experimento, intelligentiâ quiuit consequi.

Præterea fatentur magi, quasdam imagines non ad similitudinem cœlestium illarum, quas diximus, sed ad similitudinem rei quam operans animo concepit conficiendas, verbi gratiâ: si magus optet duos committere, duorum inter se pugnantium: sin verò amorem conciliare velit, duorum se cõplectentium effigies sculpẽdas: si secũdi aliquid petitur, in rectâ iconis superficie: si verò infaustum quid, in dorso seu auersâ parte inscribendum, quod velis euenire. Harum imaginum Nectanabum tradunt inuentorem, & Albertum *in Speculo*, approbatorem: quæ omnia seipsa vanitatis arguunt & postea reuellentur [b]. Ex his tamen deliriis pergunt maiora serere deliramenta.

Primò si cui morbum vel sanitatem velis adferre, principiò id attendendum, vt ætati eius conueniens planeta deligatur, verbi gratiâ, seni Saturnus, puero Mercurius, viro Iupiter, deinde etiam planeta conueniens affectioni seu qualitati inducendæ, vt odio Mars, amori Venus: denique signum quod parti corporis, quam velis iuuare vel lædere, præsit, vt si capiti aries, si pedibus pisces,

A Nituntur hac ratione, quia cælestibus corporibus non Hebræi modò & Græci gentiles, sed ex Catholicis etiam olim quidam Patres & recentiores philosophi Itali [c] animâ intelligentem tribuerunt.

Sed hæc omnia vt stolida, ita falsa & periculosa. Imprimis dicere cælum aut astra sensu vel intelligente animâ prædita, dãnatum olim fuit Constantinopolitanâ synodo, & articulis Parisiensibus: estque erroris & scandali plena opinio, propter superstitionem & idololatriam annexam, vt cùm alij, tum copiosissimè Eckius & Espencæus [d] docuerunt. Patres autem qui videntur hoc asseruisse, illi de cęli animâ figuratè & allegoricè sunt locuti, vt & ipsa S.S. cui omnia loca quibus id innuitur, vno ex quinque modis, accipienda docuit me Ioã. B Maldonat. noster. [e] *Primò* per *Prosopopœiam*, qua quæ animatorum sunt, inanimis tribuuntur, vt mari videre & fugere, cœlis & terræ audire ac placere, &c. [f] *Secundò* per *Metonymiam*, continens ponitur pro contento, vt cùm terra dicitur corrupta, vel à Deo iudicanda, aut vrbi alicui remissiùs futurum. [g] *Tertiò* per *Hyperbolen*, vt quando lapides dicuntur clamaturi, terra dicitur aspectu Dei tremere, vel responsura interroganti. [h] *Quartò* per *Analogiã & Metaphoram*, vt cùm sol dicitur pręesse diei, [i] luna nocti, Luna vocatur regina cœli, stellis tribuitur immunditia, astra dicuntur laudare Deum, item nominantur virtutes cælorum. C *Quintò non* ex veritate, sed ex *hominum opinione*, vt cùm [k] legimus militiam cœli de astris & stellis. Quâ regulâ aptè accommodatâ soluuntur omnia Pauli Ricij, & similium impiorum de animatione cœli argumenta ex sacris literis petita.

Deinde cœlorum & astrorum putida illa analogia ad singulas ætates, & corporis partes, & animi quoque affectiones, nónne nugatoria est? sanè qui rectè philosophantur, illi vel nullos præter lucem & motum influxus in hæc inferiora cælis & astris concedunt; [l] vel potiùs influentias quidem agnoscũt à motu & lumine realiter distinctas: per quas, non calorem (hunc enim motu & luce producunt) sed alias elementorum qualitates etiam D gignunt, quarum in corporearum rerum temperamentum, vis est aliqua. Sed addunt hanc potestatem certis cancellis circumscribẽdam. Primò posse cælos per se res inanimas, mixta & elementa, producere. Secundò cœlos viuentia imperfecta, quando nascuntur ex putredine, gignere, per accidens tamen: scilicet quando particulares causæ materiam sic disposuerunt, vt sit semen aptum viuentis, tunc enim huic temperamento cœli suo influxu maiorem calorem largiuntur, & illud perfectius reddunt. Tertiò consentiunt, quoad perfecta viuentia, ad eorum generationem non posse cœlestia corpora aliter concurrere, quàm coadiuuando particularem causam eiusdem speciei cum E re genitâ. quo sensu sol & homo dicuntur hominẽ gignere: quæ cuncta in Scholis Peripateticis cõtra quosdam [m] sunt receptiora. Quartò quoad animi affectiones facilè concesserim: quoniam hæ sequi solent corporis dispositionem: etiam astra influxu suo, mediante corporis temperie, hominem nonnihil inclinare: semper tamen arbitrij libertas integra manet homini. Fusiùs ista disserunt & probant multi [n] scriptores huius æui pereruditi: eos censeo consulendos iis, quibus ista non sufficiunt. Attamẽ his nihil cõfirmatur figmentũ illud astrologorum: quia cœlum & astra causæ sunt communes tãtùm & vniuersales, quatenus cõseruant inferiora

a Peregrinar. quæstionum 1. Decad. c. 9. quæst. princip. 5. q. 1. & 2.

b infra ca. 3. q. 1.

c Archangelus Mercenarius, Balduin, de monte aureo, Paul. Pernumia.

d Eckius lib. de prædestinatione. Espenceus lib. de Animatione cœlorum.

e in 1. sent.

f Psal. 113. v. 3. Leuit. 26. 34. Deut. 32. v. 1.

g Genes. 6. v. 11. 1. Paralip. 16. v. 33. Matth. 11. v. 22.

h Luc. 19. v. 40. Psal. 103. v. 7.

i Genes. 1. v. 16. Ierem. 7. v. 18. & 44. v. 17. Iob. 15. v. 15. & 38. v. 7. Psal. 32. v. 6. Daniel. 4. v. 32.

k Sophon. 1. v. 5. cum simil.

l Vt Picus lib. 3. contra Astrolog. Medina lib. 2. de recta fide c. 1. Buccaferreus in 2. de cœlo.

m Contra Auicennã, And. Cæsalpinum, & alios.

n Ant. Mirandul. lib. 22. singul. certã Georg. Venetus Cant. 1. libr. 2. Harmoc. mundi à c. 7. Veracrucius in lib. 1. Meteor. & Valesius de Sacra philosop. cap. 31.

riora nec à contrariis suis dissoluantur: atque ita indirectè tantùm & mediatè particularibus agentibus ad agendum suppetias ferunt: sed cum iisdem caussis particularibus immediatè ad agendū concurrere nequaquam possunt. Vnde & illud consequitur, quod, cùm influunt, in solam vnam corporis partem nequeant influere, quin simul in alias influant.

Quare meritò tales astrologomagorum obseruationes à medicis peritis reiiciuntur, vt inter ceteros à Bapt. Condroncho *de morbis veneficis, lib. 2. c. 6.* & iam olim fuere decretis Ecclesiæ damnatæ, vt fuit ostensum à Pico & Bened. Pererio.[o] Meritò D. Basilius scripsit,[p] ridiculum esse astrologis contradicere, cùm eorum dicta sint omnia ignorantiæ & impietatis plena. Et D. Bonauentura[q] obseruationem hanc esse à Deo maledictam, & ab Ecclesiâ interdictam: &, quæ per astra procurantur, dæmonum illusiones atque deceptionem esse. Hæc causa fuit, cur Tertullianus[r] astrologiā inter Magiæ species recensuerit: multis etiam Glycas. *P. I. Histor.* in Mathematicos huiusmodi inuehatur.

o Fr. Picus d. opere. Perer. l. de Diuina. Astro'og. p In Hex. q I. p. Centiloquij. r l. de idololat. ante medium.

Obiiciunt, de *diebus Criticis*, quos medici in sanguine minuendo, & potionibus prębendis, seruāt, eo quòd talibus diebus Planetæ certi ægritudini illi propellendæ idonei dominantur. Verùm hæc causa quam adferunt, nec vera est, nec proposito subseruit. Agite enim, certum aliquem planetam nominate: qui dominetur primo die critico v.g. dies sit crastinus, cui Luna præsit: sint ergo septem ægrotantes, qui singulis septem diebus continuis in morbum inciderint: profectò tunc futuri sunt septem dies critici cōtinui. nam primus erit septimus dies criticus primi, secundus secundi, atque deinceps ita singuli septem aliorum ordine suo: septem etiam continuis luna diebus præerit. quo nihil absurdius. Causa igitur verior petēda, ex ipsâ humoris in corpore tunc sæuientis proprietate. Nam quidam humores adeò celeres & acres sunt, vt vnoquoque die subiectum inuadant: alij secundo die: sunt qui tertio, & qui quarto (vnde Febriū differentiæ manant) quidam tardiores septimo tantùm vel octauo die recurrunt. Harum accessionum dies medicis coniecturam præbent, quid sperandum sit de ægri valetudine. Vnde & decretorij seu critici dies vocantur. Nihil ergo hoc cœlicolis istis suffragatur.

Conclusio sit, ex articulo Parisiensi XXI. *Quod imagines ex metallo vel cerâ, vel alia materia, ad certas constellationes fabricatæ, vel certo charactere, aut figura efformatæ, aut etiam baptisatæ, exorcisatæ, aut consecratæ, aut potiùs execratæ, secundùm prædictas artes, & sub certis diebus, habeant virtutes mirabiles, quæ in libris huiusmodi superstitiosis recitantur: error est in fide, & philosophia naturali, & astronomia vera.* Probatur conclusio. Fidei hoc repugnat, quia peccatū est idololatriæ, effectus qui à solo Deo procedunt, exspectare à dæmone, vel constellationib. blasphemū quoque & sacrilegum est, ritus sacramentorum & rerum sacrarum talibus superstitionibus inquinare. Physicæ & astronomiæ ista repugnant, quia nec ista tales siderum influxus agnoscit: nec illa naturalibus causis tales effect⁹ attribuit. Nam hæ figuræ neque vim habent quidquam ex astris eliciendi: neque in subiectum nouam aliquam qualitatum mixturam inducunt, aut vllam essentialem formam imprimūt: sed manent ribus eâdem formâ & materiâ, qualitatibus etiam operatiuis iisdem perseuerantibus, quæ priùs fuerant, arte tantùm noua figura extrinsecùs aduenit, ad quam nihil sidera pertinent, & quæ nihil potest in ea, in quæ priùs non poterat: nisi fortè ceram vel aliam materiam mollem sigillare, quod tamen facit, non quatenus sic vel sic est figurata, sed quaten⁹ durior est, & angulos asperos habet. Viderūt hoc multi, qui sobrij, etiam non Christiani. Nam Rabbi Moses Maymon,[s] Tatianus, & alii postea citandi, satis clarè hoc profitentur. Idem asserunt Iurisconsulti quidam, & plures cum D. Thomâ Theologi.[t] Multa de his imaginibus lectu grata habet Laurentius Ananias *Lib. 4. de Nat. dæmon. à fol. 168.*

s c. 72. Doctoris dubitant. t Martinus de Arles libr. de superstit. D. Thomas 2. 2. qu. 96. ar. 2. lib. 4. cōtr. gēt. c. 104. & 105. & ibi Ferr. Siluest. ver. superstitio q. 10. Vairus libr. 2. de Fascino ca. 14 Pet. le Loyher. libr. 1. de spectris.

QVÆSTIO II.

An effectus Magici huiusmodi, miraculis similes, oriri possint ex naturali hominis complexione.

QVI hoc arbitrati, nec olim defuere, nec desunt hodie. Auicenna quidem id homini tribuit, ratione animæ. nam censet intellectui benè disposito & supra materiam eleuato, res cunctas, quæ materiâ constant, cœlestes, & terrenas, simplices ac mixtas, obedire. Quod si de morali dictum obedientiâ, insanum est: quia hæc solis ratione præditis competit: si de naturali obedientiâ dictum, parum id philosophicè. Nam creaturæ spiritualis & corporalis, vnius quoque speciei ad aliam speciem, nulla nunc est naturalis subiectio, nisi ratione actionis & passionis, propter quam, quod imbecillius est, id cedit fortiori. Sed illa, quam Arabs videtur insinuare obedictia, Vniuersalis, soli Deo ratione omnipotentiæ debetur, & à creaturis exhibetur. Meritò igitur hoc delirium refellunt Theologi.[a]

Alij hanc virtutem largiuntur speciali cuidam temperamento corporis. Confingunt enim temperamentum quoddam æqualitatis ex humorum & qualitatum actiuarum ad pondus æquâ mixtione resultare.[b] quo qui sit præditus, asserunt temerarij, posse miracula eum perficere: &, vt videas non consistere vno in gradu impietatem, adiiciunt blasphemiam, huius temperamenti vi, CHRISTVM Dominum tot miraculis coruscasse. sic impij non tantùm Magi,[c] sed & Fulginas Medicus.

Verùm hoc totum prorsùs ridiculum, ostendit Condronchus medicus, *lib. 2. de morbis venef. ca. 4.* & impium esse, tam accuratè docuit Mich. Medina[d], vt malim eò vos remittere, quàm nihil addendo mutandóve aliena scrinia compilare. Mihi semper visum parùm philosophicè, talem εὐκρασίαν, seu (vt ipsi vocant) iustitiale temperamentum humanæ complexionis, excogitari: quod si non impossibile, prorsùs tamen est superuacuum.

Ex hoc consequitur neminem naturâ nasci vel medicum vel fascinatorem aliorum. Nam si speciei ratione hoc competeret, omnes tales essent: si speciei ratione non competit, cedo (sodes) quæ sint illæ conditiones indiuiduæ, quæ hoc naturaliter tribuant supposito? sed vide de hac re Leonard. Vairum.[e]

a Ananias d. libr. 4. & Sibyllan. Decade 3. peregrina. quæst. q. 3. cap. 8. b Sic Fulginas, Forliui⁹, Garbus, & alij medici. c Agripp. Paracelf. & Cōciliator Differ. xx. qui tamē eo nomine Fulginatē reprehenderat. d d. li. 2. c. 7. à fol. 66. e libr. 3. de Fascino, cap. 6.

QVÆSTIO III.

Quanta qualisque sit vis imaginationis, quoad effectus hosce miros?

DE vi imaginationis multi multa scripsêre, vt Picus Mirandulanus lib. de imaginat. Marsil.

Ficinus libr.13.de Theolog. Platonicâ, & in Prisciani Lydi commentar.de phantasiâ & intellectu, Anton.Mirandulanus libr.29.de singular.certam. Tostatus in Gen.cap.30.Michael Medina lib.2.de rectâ in Deum fide c.7.Vairus lib.2.de fascino ca. 3.Valesius de sacra philosoph.ca.11. Pererius in d. cap.30. Gen.& Conimbricenses nostri in 7. physicor.cap.2.q.1. & alij mox citandi.

In eo conueniunt omnes, imaginationis vim esse maximam:& quia vis hæc considerari potest, vel quoad corpus ipsius imaginantis, vel quoad corpus alterius: ideò de vtroque seorsim disquirendum. Conueniunt omnes, quoad corpus proprium imaginantis plurimùm in illud posse.docetur id ratione & experientiâ, ratione,quia imaginatio,dum retractat rerum obiectarum sensu perceptarum simulacra,excitat potentiã appetitiuam ad timorem, vel ad pudorem, vel ad iram, vel ad tristitiam: hæ verò affectiones hominem sic afficiunt, vt calore vel frigore alteretur,vt pallescat vel rubescat, vt quasi exiliat seu efferatur,vel torpescat seu deiiciatur. Et ideò D. Thomas optimè tradidit, imaginationem posse in corpus imaginantis omnia,quæ naturalem coordinationem habent cum imaginatione: vt sunt motus localis in dormientibus: & alterationes per frigus & calorem, & quæ hanc alterationem consequuntur, nullam verò vim obtinere ad alias proprij corporis dispositiones,quæ naturalem cum imaginatione coordinationem non habent, vt puta ad figuram manus vel pedis: vel,vt quis adiiciat staturæ suæ palmum vnum, & quæ sunt similia. *V. de D. Thom. 3. part. quæst.13.art.3. in ad 3.& libr.3.contra gent. cap. 103.* Experientia quotidiana cernitur in Noctambulis illis, qui in somnis mira faciunt, in quibus constat hæc per imaginationem fieri sensibus sopitis,de quibus exstat Andreę Libauij liber. Breuius autem rem expedit alter medic⁹ Andreas Laurentius libr.4.histor. Anatom.q.12.his verbis, *Dicamus moueri dormientes, quia exigua vis in musculis latens à forti imaginatione excitatur: propterea non mouentur somniantes, nisi valida imperante imaginatione, brutorum imaginationi simillima. Est autem dormientium imaginatio brutorum imaginationi similis,quia rationem repugnantem non habet. Vnde fit,vt illi multa moliantur,quæ vigilãtes non auderent. tectum sublime conscendunt per trabes, & lacunaria oberrant, omnia denique audent intrepide, quia imaginatio vaporum caligine consopita, pericula non agnoscit. Non sentiunt autem dormientes, quia obiectum sensus non adest, at motus obiectum habet proprium, appetitum scilicet, qui spectra imaginationi repræsentat. Cùm ergo per somnum ferientur cæteræ facultates animales, sola imaginatio ita plerunque operatur,vt vim motricem,& cæteras inferiores,ceu mancipia quadam moueat, quod cùm fit, spiritus animales motui inseruientes ad sua organa ire coguntur. Excitantur autem prædicti motus,ex rerum ad id cogẽtium seruatis intrò speciebus. Huic porrò affectui sunt obnoxij, qui sanguine spumante & multo feruidóque spiritu abundant.*] Hæc ille,& trium exempla adiicit. Galeni, qui se somno oppressum integrũ ferè stadium confecisse narrat, nec à somno excitatum priusquam in lapidem impegisset.Theonem Stoicum dormientem in somnis ambulare, Periclis seruum in summo tecto spaciari solitum.Putarim verò hoc contingere potissimùm in his, quorum imaginatio vehementior est, & acriùs perturbari, ac tenaciùs apprehendere sunt soliti; & sufficere vt quæ imaginantur aliquando sensu aliquo perceperint,vel totũ illud quod imaginantur coniunctum,vel partes eius seorsim,vt cùm quis Chimęram vel Tragelaphum aut similia voluit imaginatione. Nec enim necessarium arbitror, vt simul sensu percipiat: neque vt paulò antè perceperit: neque vt ad eum modum, quem imaginatio repræsentat,perceperit sensu.Narrabo quod gestum Legione, in quodam Religiosorum collegio ante annos vix viginti: noui personas, quibus accidit.Erat laicus vnus, solitus interdiu pueros rudimentis Catechismi imbuere,cogitationes eædem dormienti recurrebant, ita vt in somnis & præcineret,& doceret, & hortaretur,& increparet pueros æquè clamosè & feruenter, ac solebat interdiu: sic turbabat vicinorum somnum. itaque qui propinquior illi habebat alius laicus,& sæpè monuerat,quodam die illi per iocum minatur,si pergat hos clamores edere, surrecturum se noctu,& ad thalamum eius iturum, & flagello ex funiculis intemperies hasce abacturum. Quid Gundisaluus? sic enim vocabatur; surgit circa noctis medium dormiens, & egressus, vt decubuerat,in indusio cubiculum fratris collegæ ingreditur, manu forfices ferens & prætentans, & rectâ ad lectulum alterius,qui fuerat interminatus,cõtendit. Vide Dei prouidentiam. Luna lucebat,& nox innubis erat, & frater iste vigilabat: videt accedentem,& celeriter se de lecto deiicit,quà paries erat nõnihil remotior. Noctãbulus lectulo proximus forficibus culcitam ter quaterve petit,& confestim redit vnde venerat.Manè facto interrogatus,negat se meminisse, neque id facere vnquam in animum, vel leuiter, induxisse: tantùm cogitasse, si aliter cum flagello ad se accederet,illum intentatis forficibus perterrefacere, & abigere. Non ergo necesse est: tùm,cùm imaginatio operatur,immediatè præcessisse rei externæ sensum: licet necesse sit,vt earum rerum sit naturæ sensus aliquis, & earum sensu quis à natiuitate destitutus non fuerit: ideò enim, nec cæcus à natiuitate colores, nec surdus à natiuitate sonos imaginari poterit [a]:nam imaginatio motus est à sensu actu factus, auctore Aristotele *2. de anima.* Suffi.it etiam vt rerum quas imaginamur similitudines aliquas sensu aliquando perceperimus: sic enim vel illud idem, vel simile aliquid poterimus imaginari, & sæpè ab externis, quæ remotissima à nobis vel tẽpore vel loco,imaginationem moueri & præsagire nobis,quæ certò postmodum eueniunt,Aristoteles fatetur,*in lib.de Diuinatione.* Nec absurdum mihi videtur,res futuras aliquando,priusquam contingant,significationes quasdam aduentus sui præmittere,quæ aërem ambientem nos moueant,quò moto,sensus noster moueatur,& sic sensûs motio præparatio quædam est ipsius imaginationis: & ad præparationẽ imaginationis necessaria est sensûs motio, ad ipsam verò imaginationem, nullo alio sensûs motu præterea indigemus, hæc haud dubiè est sententia D. Isidori, & D. Hieronymi, & Thomæ Mori, mox citandorum,nec ampliùs probant argumẽta And. Cęsalpini,*lib.5. Peripateticar.quæst.cap.vlt.* vbi contendit imaginationem à rebus externis moueri posse, non moto sensu.

[a] Aristo.3. de anima.

Quoad corpus alienum,nonnulli censent imaginationis vim se longissimè porrigere, adeò vt possit etiam remotiores fascinare,vel sanare,& res loco mouere,& fulgura, & pluuias cœlo deducere:vt *Auicẽna lib.de anima sect.4.c.4.*& alij,qui tamen

men in modo efficiendi explicando dissentiunt. quidam hoc illam posse volunt, per certos, quos ipsi somniant, radios (*Alkindus lib. de imaginibus*) alij per spiritus ex corpore vi imaginationis expulsos; *Paracelsus lib. de imaginib. Pomponatius lib. de incantament. c.3, & 4. And. Catanæus lib. de mirabil. effectuum causis. Sibyllan. d. cap. 8. q.3.* Cæteri cum Auicenna & Fulginate, solo animæ præstantioris imperio: imaginationis virtuti hoc tribuit Augerius Ferrer. *li.2. methodic.* 11. nō indicat vtrū animæ imperio, an fluore spirituum mediante: sed puto eum in Auicennæ sententiam conspirare.

Sed nihilominùs sit concl. talis; *In corpus alienum disiunctum & separatum ab imaginante, anima humana neque per imaginationem, neque per aliam potentiam, mediantibus vllis radiis, spiritibus, vel speciebus, vlla mirifica huiusmodi potest efficere.*

Hæc conclusio est communis Theologorum, D. Thom. Ferrariens. Medinæ, Pici, Vairi citatorū, & medicorum Valesij, Condronchi, Bokelij, & Cæsalpini, & aliorum.

Probatur, quoniam imaginatio est actio immanens: & ideò anima imaginans nullam realem qualitatem potest imprimere rei disiunctæ, quod vt in eam agat foret necessarium. Conf. quia radij tales, nulli sunt: spirituum tanta vis esse non potest: species dumtaxat habent vim repræsentandi: anima denique vnius ad alterius animam vel corpus nulla est naturalis coordinatio. Et ideò præstigiator ille Mirabiliarius Cæsarius Maltese, qui Antuerpiæ anno 1599. sortilegas quasdam diuinationes sic palliabat; quasi, spiritûs sui efficaciâ prædominantis spiritui alterius, alter ad eligendum quod ipse volebat cogeretur; præclarè mentiebatur.

Pomponatius contendit, has species spirituales posse gignere aliquid reale, nempe id cuius sunt species; sicut faciunt ideæ in mente diuinâ. Verùm hoc imperitè dicitur. Nam ideæ in mente diuinâ sunt substantiæ, non accidentia: sunt etiam altioris ordinis, quàm hi spiritus; nec illæ quicquam in Deo innouant aut immutant. In creaturis verò nunquam visum fuit, vt imaginaria species sibi simile producat. v. g. species equi gignat equū; species caloris, quam ego imaginor, nudum & algentem alium à me remotum calefaciat. Si quid tale valeret vis imaginatrix, iampridem alchimici aureos montes essent adepti. Denique spiritus hos necesse est, si sunt, rē esse planè debilem: quæ, cùm extra imaginantem, velut extra matris vterum fœtus, effusa, statim ab aëre circumstāte corrumperetur. Cæterùm quæ aduersarii obiiciunt, ea vel falsa sunt, vel in iis ad imaginationem actio per contactum accessit, quare pertinent ad sequentem conclusionem. Hinc porro eliciuntur tria, primò non posse aucupē solo visu & imaginatione aues cœlo detrahere, quod tamē asseruit Michaël Montanus, *li.1. des Essais, c.* 2. Secundò non posse quenquā solâ imaginatione alterius fascinari, vt accuratè ostēdit Valesius *lib. sacræ philosophiæ, c.68* Tertiò multo minùs sic aliud sanari posse: vt rectè Aristoteles *in problem.* & Gratarolus *apud Pomponat. cap.6.*

Secunda concl. *satis verisimile est, per accidens posse aliquid imaginationem in corpus vicinum, arctâ quapiam coniunctione, & contactu ei copulatum, si tamen & imaginatio sit valdè intensa, & vicinum corpus ad eam affectionem valdè dispositum.*

Sic puto conciliari posse sententias contrarias, vnam absolutè negantium imaginatricem vim externa corpora immutare posse, quę est Frā. Soarez *disp.18. Metaphys. sect.8. v.* 28. & Conimbricēsium *in 7. Physic. c.2. q.1. a.7.* Valenciæ *2.2. disp.6. quæst. 13. puncto 2. Vairi & aliorum.* alteram absolutè id affirmantium, vt Michaël Medinæ *lib. 2. de rectâ fide c.7.* Marsilij Ficini *lib.13. de Theolog. Platonicâ.* & Bened. Pererij supr. solent ad hoc probandum adducere mirifica exempla diuersitatis liberorum à parentibus, vt artificium rusticum, de quo Columella li. 8. & ad quod allusum à Calpurnio Eglo. 2.

Me docet ipsa Pales cultum gregis: vt niger albæ
Terga maritus ouis nascenti mutet in agna;
Quæ neque diuersi speciem seruare parentis
Possit, & ambiguo testetur vtrumque colore.

quod primùm factitasse Iacobum Patriarcham legimus Genes. xxx. & licet D. Chrysost. *tom. 57. in Genes.* censuerit hoc naturæ modum transcendisse, & Isidorus *lib.12. Origin. c.1.* contra naturam fuisse significet; id tamen non ita capiendum, quasi negent naturali rationi consentaneam hanc colorū in fœtu varietatem; sed tantùm præter ordinarium naturæ cursum: nam solent parentibus colore similes agni gigni: hîc autem industria Iacobi, quam ab Angelo tamen edoctus erat, teste Theodoreto *q.88. in Genes.* contra accidit. Nec enim naturali rationi consentaneum id fuisse, ignorauit Isidorus, qui rationem mox subiunxit, & exemplis confirmauit; vt & D. Hieronym. & D. Augustinus, & Galenus, & Plinius, quorum omnium verba habes apud Pererium nostrum; & quædam apud Alfon. Mendozam in Quodlibet. q.9. Positiua. & Andr. Laurentium histor. Anatom. lib. 8. cap.20. Addit Pererius simile exemplum de prole albâ, ex vtroq; parente Æthiope, ex Heliodori Æthiopicæ Hist. lib.1. Et tale, quod Buscoducis personatus dæmon cum vxore concubuit, asserens, vt sunt petulantes ebriosi, se dæmonem gignere velle; natus ex eo concubitu infans dæmoni facie similis, qui simul ac natus lasciuire & saltitare cœpit, *narratur ab Hier. Torquemada in Horto Florum.* Sed hoc exemplo & similibus conclusio non satis probatur. Nam hæc tribui possunt imaginationi matris; vt tribuit D. Isidorus his verbis; *hanc enim fœminarū dicunt esse naturam, vt quales perspexerint, siue mente cogitauerint, in extremo voluptatis æstu, dum concipiunt, talem sobolem procreent. Etenim anima in vsu venereo formas extrinsecas intùs transmittit, eorúmque satiata typis, rapit species eorum in propriam qualitatem.*] quod apertè à D. Hieronymo *Tradition. in Genes. cap.* 30. accepit; qui matri quoque totam vim tribuit; vt & D. Augustin. de Apiboue agens *lib.18. de ciuit. Dei, cap. 5.* sed & Thom. Morus Martyr carmine lepido, quod etsi totum Pererius refert, ego partem decerpam, quæ nobis vsui;

Atqui graues tradunt sophi:
Quodcumque matres interim
Imaginantur fortiter
Dum liberis dant operam;
Eius latenter, & notas
Certas, & indelebiles,
Modóque inexplicabili,
In semen ipsum congeri:
Quibus receptis intimè
Simúlque concrescentibus;
A mente matris insitam,
Natus refert imaginem.

& ita vult factum, vt quæ marito quatuor dissimiles proles legitimas pepererat, quia secura de absente non cogitabat; vnum ex adulterio conceptum curucæ huic simillimum ediderit; eò quod

concipiens

concipiens metuerit, ne velut lupus in fabulã maritus interueniret. Dissimilitudinis tamen illius causa esse potuit: quòd dum illos conciperet, mente & imaginatione aliis mæcha intenderet. Putarim itaque fieri posse, vt propter solam fœminæ imaginationem id contingat, licet fatear vt plurimùm concurrere imaginationem vtriusque; vt docet Fran. Valesius *d. lib. de Sacrâ philosophia, cap. 11.* Neuter tamen tunc agit per imaginationẽ in corpus alterius. Nã imaginatio operatur dumtaxat in semen prolificum, quod pars imaginantis fuit, & ideo semini anima imaginãtis non quidem actu talem formã imprimit (v. g. colorẽ cutis vel crispitudinem capillorum) cuius actu semen capax nõ est; sed virtutem quandã & ex generante deferendi & conferendi in fœtum quẽ format, ea quæ generãti secundũ animam insunt, vt in corpore generato incipiat esse corporaliter, quod in animâ generantis erat spiritualiter. *lege eundem Valesium, cuius sententiam cõiunxi cum explicatione Thostati q. 10. in d. c. 30. Gen.* Sed an sufficiat ad hoc imaginatio solius maris? videtur velle Plinius lib. 7. c. 12. dum vtriuslibet cogitationem memorat, & fortè Marsilius Ficinus supra, dum promiscuè parentum meminit, & Calpurnius versibus ante laudatis? putarim tamen eos id noluisse, sed requirere vtriusque concursum; non maris dumtaxat; qui an solus sufficiat, problematicum, quia incertum est quid, & quantũ conferat semẽ virile aut fœmineum ad fœtus materiam atque conformationem. Si fœmina semen non emittit, vt voluit Aristoteles *in lib. 1. & 2. de generat. animal.* aut si formam viuenti tribuit solus pater, vt nonnullis visum; aut si ad generationem vtriusque semen pro materia & forma simul accurrat, quod medicorum præcipuis placuit: probabile est, patris imaginationem sufficere: si verò pater solum ad formam conferat, mater ad formam conferat æquè, & sola materiam suppeditet; probabilius foret, non sufficere. Quicquid est, illud constat ex imaginatione tempore conceptus, non satis efficacem esse conclusionis nostræ probationem. Magis vrget imaginatio, quæ post conceptionem succedit. Nam videmus prolem etiam iam formatam in vtero maternæ imaginationis dispendia sentire, vt in prægnantibus accidit quotidiè. Legi VVitebergæ ciuem cadauerosa facie natum: eo quòd mater vterum ferens obuio cadauere subitò fuisset paucfacta: Isenaci, pudicam & formosam matronam: scribunt peperisse glirem; quia *ex vicinis aliquis gliri nolam appenderat, ad cuius sonitum reliqui fugarentur: is occurrit mulieri grauida, quæ ignara rei, subito occursu & aspectu gliris, ita est conterrita, vt fœtus in vtero degeneraret in formam bestiolæ.* Nicolao 3. Pontifice Romę quodam in palatio mulier infantem vrso similem peperit, eò quod (medici iudicarunt) ibidem variis in locis vrsi depicti cernebantur. Paderbornæ mulier hæretica ante annos sexdecim plus minus (res ibi tum nota) peperit filium modo Ecclesiasticorum palliatum, & pileatum; quæ ex vehementi odio in Papistas, vt vocant, obuiis semper maledicebat. Sed hoc fortè diuinæ vltionis fuit. Quid aliunde exempla peto? maternũ, paternũmq; genus suggerit. Fuit in materno genere Antuerpiæ, quæ vterum gestãs, simiam in deliciis habebat; vnica ei nata filia, multa simiorum retinuit, nam & puellula latitare, & gesticulari, & similia nõ pauca. Ex paterno, Lud. Delrio, Vir honoribus clarus, ob fidelem Regi nauatã operam, à perduellibus Bruxellæ captus in pleno Senatu; vxor grauida, cum in domum irrumpentes seditiosorum duces vidisset, exterrita; post peperit, quem de fonte lustrali suscepi: is infans semper oculis externatis maternum pauorem; iam adolescens emotæ mentis persistit. Fugio domestica mala. Scribit Fernelius *lib. de hominis procreat.* paucnem, si dum ouis incubat, linteis albis circumtegatur, albos omnino pullos, non variantis coloris edere. Quæso, num oua non sunt corpus seiunctum? Vides tamen imaginationis efficacitatem in illud. Præterea, cùm imaginatio accenderit calorem in corpore imaginantis; cur contiguum ei corpus nequeat etiam calefieri? Non tango illam quæstionem an solius imaginationis tanta vis sit in hac similitudinis efficacitate, vt plerique à Fernelio lib. 7. physiolog. opinantur, an verò partem sibi motus seminis & vis formatrix vindicent, vt docet Andr. Laurẽtius li. 8. hist. Anato. q. 20. eũ legere potestis.

N. Commẽt. in ca. Gen. 30.

Ego manum tollo de tabula: moneo tantùm, vel moueo potiùs dubium.

B. Augustinus narrat quendam, *quandocunque ei placebat, ad imitatas quasi lamẽtantis cuiuslibet hominis voces, ita se auferre à sensibus, & iacere solitũ mortuo simillimum, vt non solùm vellicãtes atque pungentes non sentiret; sed aliquando etiam igne vreretur admoto sine vllo doloris sensu nisi postea ex vulnere. Hũc porro non obnitendo, sed non sentiendo non mouisse corpus suum probat, quòd tanquam in defuncto, nullus inueniebatur anhelitus: hominum tamen voces, si clariùs loquerentur, tanquam de longinquo inaudisse se postea referebat.* lib. 14. de Ciuit. Dei, ca. 23. Hoc vir eruditus factum vult, quia per vehementem imaginationem ille seipsum abstraxerit à sensu rerum præsentium. Cogita (lector) an nõ sit verisimiliùs hunc magũ fuisse, & ope dæmonis ex pacto in exstasim sic abripi cõsueuisse. Nam huiusmodi effectus omnẽ imaginationis vim clarè superat, cùm exstasis à voluntate humana non dependeat, vt suo loco ostendetur. Pergamus ad aliam quæstionem.

QVÆSTIO IV.

An solo contactu, visu, voce, afflatu, osculo, vel nudi lintei applicatione vulnera & morbi sanari, & alia mira huiusmodi perfici naturaliter possint?

QVotquot asseruere, commune hoc ponunt fundamentum superstitionis suæ: spiritus per arteriam ex corde promanare, & per visum aspicientis, vel per os loquentis, vel per poros tãgentis erumpere; &, visi, audientis, vel tacti se arteriis insinuare, indéque cor petere, & eò efficaciùs penetrare; quo spiritus vehementiori voluntate videntis, loquentis, aut tangentis fuerint emissi.

Prima conclusio, *vis ista voci non est tribuenda.* probatur, quia vox in audientẽ nihil potest operari nisi per accidẽs, ratione soni vel significationis verborum, alterans audientẽ, eã quam adfert lætitiã, timore, mærore, &c. vt optimè Vairus docuit[a].

Non obstat quod adferunt, mirabiles effectus malis carminibus Magos operari, v. g. insusurratis quibusdam verbis in aurem tauri, belluã prosterni vt mortuam; rursus aliis, eam in pedes erigi. Parentum quoque execrationes vix vnquam irritas cadere: Non inquam hæc obstant, quia illa de tauro ac similia fiunt à dæmone, vi pacti. Execrationum verò effectus; si repentinus; oriri potest ex vehementi alteratione verecundiæ, timoris, tristitiæ: si verò lentus sit & tardus, non id putan-

a d. lib. 2. c. 11. Item Condronchus lib. 2. de morb. venefi. c. 5.

dum so

dum sono verborum perfici, sed Deum punire iusto iudicio liberorum nequitiam, & impietatem. Hûc ego retulerim illud VVestphalæ mulieris, quę diris & deuotionibus filium reddidit immobilem; quod ad dæmonis operationem alij retulere.[b]

b Ananias libr.4. de Nat.dæm.

Secunda conclusio, *nec etiam visio sola, vel cùm imaginatione nudâ, ad hoc satis efficax est.*

Hoc de fascinatione probât Vairus *l.2.c.9. Ananias d.l.4. Cōdronchus d.l.2.c.2. Bokelius li. de philtris c.1. Andr. Laurent. lib.10. hist. anatom. q.2.* sed de sanitate & similibus effectibus par ratio est.

Supponunt contrariæ sententiæ auctores, oculum aliquid emittendo cernere, cum Platonicis. Sed quomodo iampridem exhausti non sint visiui radij isti, aut quæ hæc vis suppeditatrix nouę semper materiæ? verior longè ac receptior est sententia Peripateticorum & Theologorum, de qua lege Laurent. d.q.2. visionem fieri introsusceptione speciei obiectum repræsentantis: potestatemque videndi, potentiam esse passiuam, quæ alterari, non alterare queat. Visio quoque actio immanens est; quâ finitâ nihil in obiecto superest, vtpote cui nihil accessit: vel in illud transiuit. Sunt hæc verissima, multa tamen primâ specie videntur repugnare. Amor ex mutuo aspectu, lippitudo, aniculatum fascinatio, speculorum vitiatio, galgali, lupi, struthiocameli, gallinacei, & reguli per visum efficacia; quæ nunc breuiter remouenda.

Visus, amoris initij & incrementi, dumtaxat est occasio quædam: nam principio visę formæ simulachrum visus offert imaginationi: quod simulacrum phantasia voluens ac reuoluens, causa est, cur homo istud obiectū iudicet dignius esse, quod ametur & expetatur, rebus cæteris. Sic incipit quis amare: mox amor præsentiâ rei amatæ fouetur & gliscit: nō quòd obiectū externis oculis videat: (nam & absentes magis amore cruciantur) sed quod assiduè de illo cogitet, illudque plus quàm par est æstimet, & sibimet imaginando fomenta & faces præbeat ardori. Etenim si non intrinsecum malum foret, & ab externâ penderet visione; cur, cùm plures simul eandem videant; & ab eâdē videantur, vnus iste deperit, contemnunt cæteri?

Lippitudo, & à menstruatæ visu speculis inustæ maculæ, non ab ipsâ visione & oculi organo manant; sed vel ab halitu infecto per os ac nares erumpente, vel ex concauitatibus oculo vicinis, & suffusioni mixtis spiritibus contagiosis. Ad oculum enim est foramen, cui indita pupilla, ex qua per neruum opticum visio procedit, actio sanè innoxia. Est etiam foramen celebri aliud, vnde neruus motiuus, de secundo neruorum coniugio natus, prodit, per hoc foramē cerebrum fundit lacrymas, lippitudinem, & alios prauos humores ac spiritus, & inde per exteriores oculi partes, & orbis ipsius circumferentiam, inter palpebras & tunicam candidam, huiusmodi fluores stillant.

Trux aspectus vetularum, deformi suo squallore ac tetritudine, potest infantulos perterrefacere. timor postea concitās humores facit, vt citiùs morbi erumpant, ad quos tenellum corpusculum iam erat dispositum ac præparatum. Sic Tiberius non oculorum radiis, sed aspectu horrido militem terrore quasi attonitum reddidit.

Galgalum, seu rupiculam, seu hianticillam, auem scribunt *Plutarchus lib. 5. Symposiac c.7. & Heliodorus li.3. Hist. Æthiop.* si oculos in ictericum defigat, sibi morbum, ægro sanitatem adferre. quod si verum, de quo meritò Vairus dubitat; retulerim ad occultam aliquam similitudinem ac sympathiam morbi & auiculæ, non ad eius visionem, hæc tantùm occasio est alterationis, quæ rem perficit.

Merim lupi quia priores viderant, vocis ei facultatem eripuerunt? Missas fac, bone vir, nugas poëtarum de Mæri. quin potiùs D. Ambrosium laudas, ita scribentem; *Lupi si quem priores hominem viderint: vocem ei quadam naturæ vi videntur eripere: si autem eos homo priùs viderit, exagitari memorantur.* lib. 7. in Luc.c. 10. hoc ridiculum dicit Andr. Laurēt. de lupo, & Ioā. Brodæus li. 7. miscel.c.7. scribit eos, qui rationem huius rei quærūt, planè desipere: sed ipse non satis sapiebat, confundit enim lupum visum cum vidente. Lupo viso interdum homo obmutescit, sed viso qui priùs hominē viderat: hoc tātùm vult Theocritus. Cur porro lupus visū præueniens videndo raucedinē adferat, nūc causā cape. Tho. Cātipratēsis, hoc vult fieri, quia lupus radiis oculorū suorū immissis homini, eius spiritus visiuos in instanti deficcet: iis arefactis arteriæ deficcentur, & sic instrumento vocis obligatiùs impedito hominem raucescere *lib.2. de apib. cap.57. p.39.* Verùm hoc dē radiis non admitto. Ideò malim cum aliis dicere, id accidisse, quod qui in feram improuisā incidunt, ob micantes eius oculos & aspectū formidabilem, metuunt vehementius: timor repentinus sanguinem ad cor fugat, & frigus ceteris membris inducit, & subitā totius corporis alterationē: hinc raucedo & vocis impedimenta. Nec vana videtur ratio venatorū nē pe lupum; si prior hominem videat, se ad vindictā recolligere, & sic noxiū quendā illi, nec clamare queat, vaporem quasi insufflare; qui cùm venenatus sit potest raucedinem adferre: cùm verò se ab homine iam deprehensum videt, ac visum fuisse, metuere & fugā meditātem de hoc vapore emittēdo non cogitare. Iul. Schaliger hoc de lupo totum falsum contendit.

Nec struthiocamelus, nec tardigrada & domiporta testudo aspectu pullos ouis excludunt: in arenis enim ea relinquunt, & aspiciunt, solùm vt arceant nocitura: postea benigna mater tellus ea calore maturat; sicut & lacertis accidit.

Feratum rex Gallinacei metuit aspectum re verâ, nec fucus est dæmonum (vt quidam scripsit[d]). sed metuit ex quadam arcanâ antipathiâ. Sic enim videas buffone hiante, quasi coactam, miro cum eiulatu mustelam se ori deuorandam inserere.

d Ananias d.lib.4.

De reguliseu basilisci intuitu notior narratio est quàm verior. Si reperitur hoc animal, *volunt Nicand. in Theriac Dioscorid. lib.6. Plinius lib.8. Solin.c.30. Schalig. exerc.24. Mercurial. lib.1. de venenis cap.21.* violento halitu ac virulento vicinum inficit aērē, iste necat accēdentes. *sic Andr. Lauren. d.q.11.* Quuod addunt si se in aquâ purâ & limpidâ conspiciat, ipsummet emori: dicam verbulo, non credo. Nam si spiritus isti ex eius oculis exirent, ipsi videnti forent connaturales, quare nec interimerent: sin connaturales non sint priùs in oculis inclusi, debuerant nocuisse: ab aquâ verò eos infici & venenari ridiculum.

Adiiciā his Vairi argumentis, vnū quod mihi videtur difficilius. Norunt Hispaniæ genùs hominū, quod vocāt ZAHVRIS, nos *Lyncos* possumus nūcupare, cùm Madriti Anno cIↃ.IↃ.Lxxv. versarer, talis ibi puer visebatur. Ferūt hosce videre, quę addita in penitis terræ visceribus, venas aquarū & metallorū thesauros & sub sarcophagis sita cadauera,

res receptiſſima & celeberrima eſt: & fieri poſſe cẽſuerũt, nõ Pindarus, Tzetzes & alij poëtæ modò; ſed & philoſophi[e]: quorũ nõnulli vim hãc humori melancholico, & natorum inde ſpirituum vehementiæ aſcribunt: Melior hęc ratio foret, ſi tantùm putarent ſe videre non viſa: nunc cùm viſis veritas reſpõdeat, inanis eſt, quid ſentirem, aliàs explicui[f], nec muto ſententiam: venas aquæ nouerunt, ex vaporibus manè & veſperi locis illis expiratis. Venas metallorum cognoſcunt, ex herbæ quodam genere illic naſci ſolito. Theſauros & cadauera (dicunt enim, quæ & qualia) putarim à dæmonibus oſtendi & indicari. Poteſt acies oculorum, quando nullum denſum corpus interiicitur, diffuſiſſima ſpacia tranſmittere: ſed medium iſtud ſarcophagorum aut telluris, tam denſum, ſolidum, & opacum; id vel omnino expers, vel parùm capax eſt illuminationis & pelluciditatis; quæ ad videndum neceſſaria. Accedit, quòd hanc iſti facultatem videndi ſolent ad certos dies reſtringere, feriam tertiam & ſextam, quod latentis pacti indicium. Quinetiam rubedo oculorum, quæ in Zahuris maxima conſpicitur, plus noceat quam iuuet acumen oculorum.

e Cęl. Rhodig. lib. 16. antiq. lect. c. 2. & Vairus d. lib. 2. c. 4.
f Cõment. in Medeæ v. 231.

Concluſio tertia, *Neque contactus ſolus per ſe ad hæc eſt idoneus ſatis.*] De faſcinatione probant Vairus & Condronchus, ſed argumenta id æquè conuincunt de cæteris mirandis effectibus.

g d. l. 2. c. 10. d. l. 2. c. 3.

Primò, Tactus, quatenus tactus, homini datus fuit ad propriæ vitæ conſeruationem, nec vim habet aliam, niſi tangendi. Si verò vim aliquam habet huiuſmodi mira perpetrandi, vis illa ſit oportet ſalutaris naturâ ſuâ, vel noxia. *Si* ſalutaris; ſuo priùs corpori ſalutem adferret: ſi noxia, priùs necaret eũ cui ineſt: horum tamen nihil cernimus contingere. Deinde in omnes æqualiter ageret: quos tangeret: ſanarétque vel læderet etiam quos nollet. Nullis denique foret opus aliis obſeruationibus ac ritibus. quæ cuncta videmus aliter ſe habere.

Scio farragines multiplices experimentorum contra ſententiam noſtram adferri: ſed parui ſunt momenti.

Primò tradunt torpedinem ſariſsâ ictã tenentis manum corpúſque totum torpefacere: hyenæ vmbrâ canes obmuteſcere: ſerpentem quernis contactam frondibus emori: eandem ibidis pennâ ſiſti: viperam arundinis vel faginæ virgulæ percuſſione obſtupeſcere: veſpertiliones foliis platani abigi, eryngium capræ ſumtum ore, greges totos ſiſtere: cæteras pennas aquilæ pennis mixtas, contactu abſumi: lepore marino viſo vel tacto, necari nonnullos: lupinas fides ſi iungas agninis, iſtas diſſilire. *Reſpondeo* hæc cuncta ratione antipathiæ naturalis euenire, & occultarum qualitatum diffuſione noxiâ his aliis. nec valet conſequentia, ſi inde ad hominis contactum quo tangit alium hominem argumenteris. nam homo homini ſpecie ſimilis eſt, nec naturalis antipathia in eâdem ſpecie locum habet: in illa ſpecie differunt ab iis, quibus nocent.

Secundò illud Lucani de Echineide ſeu remorâ, vrgent:

----Puppim retinens auro tendente rudentes
In medijs echineis aquis.----

Reſpondeo, id cùm ſemel aut bis tantùm acciderit, ſi accidit, caſu ex aliâ quapiam cauſâ accidiſſe. Ecquid poſt tot centurias annorum, tam frequenti nauigatione, cauſæ, vt nihil huiuſmodi audiatur? certè non mortua ſpecies; Vidi vnam apud Iacob. Plateau Tornacenſem, habent & alii alias. vis potiùs illa ſiſtendi conficta fuit; ſed quia DD. Baſilius & Ambroſ. in Hexam. meminêre: potes confugere ad occultam aliquam qualitatem huius beſtiolæ, quæ vim habeat ſiſtendi motûs. Lege ſi lubet Conimbricenſes noſtros *in libr. 7. Phyſic. 2. q. 1. a. 6.*

Tertiò iſta fides aliam vniſonam cogit tinnire. *Reſp.* cùm æqualiter vtraque ſit extenſa, nec admodùm procul ab inuicem remotæ ſint, recipiunt eandem aëris criſpati reuerberationem.

Quartò Magneti ferrum affricatum, poteſt aliud ferrum attrahere. Taurum furentem ſi ficui alliges, ſtatim manſueſcet. *Reſp.* vtrumque fieri poſſe occultâ quadam ſympathiâ atque conſenſu qualitatum. De magnete multis noſtri Conimbric. d. q. 1. a. 3. eos adi. De tauro non ego credulus, nec qui velim periculum facere, ſcio tamen ad cauſam phyſicam referri à Glycâ; quod ficus inter arbores ſucci pleniſſima ſit: quamobrem halitum ex ſe calidum, aërem ſecantem, penetrabilémque emittere; qui tauri alligati ferociam domet, & appenſarum carnes auium mollefaciat.

Quintò. Cùm puellâ napello educatâ, ſi Alexander Macedo conſueſſet; lethalis ei, iudice Ariſtotele, contactus fuiſſet. *Reſp.* non contactu ſolo, ſed ſudoris & halitûs commixti contagione, hanc eum peſtem fuiſſe hauſurum. Sed contagio nihil habet mirum, neque inſolitum.

Sextò. Cadauer coram occiſore, propter præcedentem contactum, ſanguinem ſolet fundere. *Reſp.* Varias reddi cauſas. quidam miraculo tribuunt; quidam caſui, quo factum ſit aliquando, vt cadauer tum cruorem mitteret, cùm præſens erat reus homicidij. recenſui alio loco multas hac de re ſententias, & auctores laudaui[h]: neque adhuc dum video, quid ſolidius adferatur illâ antipathiâ, ex vehementi odio occiſi in occiſorem; quod qualitatem latentem, & arcanam impreſſerit corpori, cum cadauere permanentem: & huc referendum illud Lucretij.

h Cõmen. in Octauiam Senecæ ver. 127.

Idque petit corpus mens vnde eſt ſaucia amore.
Namque homines plerunque cadunt in vulnus, & illam
Emicat in partem ſanguis, vnde icimur ictu.
Et ſi cominùs eſt, hoſtem ruber occupat horror.

Vt ſit viui amantis, & mortui hoſtis comparatio. *Sic Lemnius lib. 2 de occul. natur. mirar. cap. 7. Langius epiſt. 40. Pictorius Dialogo 9. Gemma lib. 1. de characteriſm. cap. 6.*

Septimò obiiciuntur varia curationum genera mirè frequentia. Inprimis praxis quotidiana militum, qui ſolo afflatu, oſculo, aut nudi linthei appoſitione ſanant: etiam atrociſſima vulnera; quam vocant *artem S. Anſelmi.* item genus illud *Salutatorum*, vt vocant in Hiſpaniâ, vel *Gentilium S. Catharinæ, aut S. Pauli*, vt nuncupant in Italiâ, vel *feriæ* VI. *paraſceues filiorum* vt nominant Belgæ, qui omnes dono ſanitatis in variis morbis ſe præditos gloriantur. Iuuat eos auctoritas Pomponatij *lib. de Incantationib. c. 3.* qui reſpõdet, ſicut in herbis, lapidibus & animantibus inueniuntur hæ virtutes ſanandi: ſic nihil repugnare, quin & in totâ humana ſpecie ſimiles vires inueniantur, vt in vno homine ſit virtus talis lapidis, in alio talis plantæ. Quod ergo planta hæc vel lapis ille poſſit, idem hominem etiam hunc & illum naturæ vi effecturum.] Implicatior hæc res eſt, quàm vt vna propoſitione queat enodari. Quare dico primò, *Donum conferendæ ſanitatis ſiue curationis, eſſe donum ſuper-*

k 1. Cor. 1. ver. 9.

naturale, & gratiam gratis à Deo datam.] hoc certa fide tenendum, ex D. Paulli verbis k; *alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ; alij autem sermo scientiæ, secundum eundem spiritum; alteri fides in eodem spiritu; alij gratia sanitatum in vno spiritu; alij operatio virtutū, alij prophetia; alij discretio spirituū.*] Tale curationis donum; sed à febribus tantùm sanandi, habere putantur in Flandria, quotquot nati sunt ipso die Parasceues; & quotquot nullo fœmineo fœtu intercedente septimi masculi legitimo thoro sunt nati: quod nequit ad naturalem causam reduci. quare prodigiosa est curatio, &, si nihil superstitionis accedat, reducenda ad hanc primam conclusionem. nō enim absimile vero est, ob diei honorem & mysterij sanctitatem, & honorem coniugij, hoc Deum concessisse. Nec etiam potuit nisi virtute diuina fieri, quod refertur Reges Angliæ olim quosdam annulos benedixisse vtiles neruorum contractioni & spasmo, ac morbo comitiali: eosdem etiam contactu strumosos sanare solitos, & vtrumque concessum D. Eduardi Regis meritis, scribit Polydorus Virgilius *lib. 8. Histor. Angl. fol.* 140. Nescio an eodem referendum illud Petri Blesensis Archidiaconi Bathoniensis; cuius opera studio Ioannis Busæi nostri partim de nouo, partim correctiùs edita anno superiore; scribit Bles. *Fateor quidem* (ait) *quod sanctum est Domino Regi assistere: sanctus enim & Christus Domini est, nec in vacuum accepit vnctionis regiæ sacramentum; cuius efficacia si nescitur, aut in dubium venit; fidem eius plenissimam faciet defectus inguinariæ pestis, & curatio scrophularum.*] tantùm ille *epist. 150. ad clericos aulæ Regiæ.* Prodiit ante annos duos liber benè prolixus cuiusdam Guilh. Tookeri, cui titulus *Charisma siue donum sanationis*, quo conatur docere hoc charismate sanandæ strumæ præditam, quæ hodie regnat in Angliâ Elizabetham; accepi librum dono Illustris Viri *Marci Velseri* Patricij & Consularis Augustani, qui quâ est eruditione & humanitate, noluit me beneficentiæ suæ expertem esse. Eo in libro mihi multum adulationis, & fuci, parum sinceritatis & veritatis visum inesse; nec fidem mereri. In primis vult hoc donum Regibus Angliæ ab ipso vsque Lucio competiisse: nec quidquā affert ad id probandum. nec fieri id potest. Nam post Lucium multi Reges non Christiani fuêre; quos ille vnctos non dicet opinor. desiit ergò penes illos charisma & interruptum fuit. Et cur meritis D. Eduardi demit, quòd tribuunt cæteri? an vt Franciæ Regibus antiquioris priuilegij splendorem eripiat? an vt doceat (*quod impudenter asserit pag. 84.*) Reges Franciæ per quandam propaginem ab Angliæ Regibus accepisse? & vide, vt probet. quia Francorū ferè totæ prouinciæ iurisdictioni Regū Angliæ subiiciebantur. bellā rationē & dignā à Francis elucidari, quod nō diffido facturos: nisi inepto huic ardelioni respondere dedignentur. Nec illud quidem probat, vt nec Polydorus, licet asserat idem successoribus Eduardi collatū, quòd Eduardo: de quo quis nō immeritò dubitet. nā nec in bullā canonizationis D. Eduardi, nec in vita eius cōscripta ab Eilrhedo Rhiuallēsi amplius habetur, quàm D. Eduardū quādā mulierē strumosam persanasse; nec vnū verbū additū de successorū charismate, vt nec à Tagātio, quē ipse etiā adducit, & vtriúsq; verba adscribit; vt in manifesto mendacio deprehendatur. Solùm ergo illi de Eduardo probarunt. Addo ex Blesensi Hēricū II. de quo loquebatur: Polydorus addit sui temporis Henricum VII. & Henricum fortè octauum, sed nondum schismaticum, nondum hæreticum: nam Historiam ante scripserat. Quid si Polydoro dicam, me credere, si ipsi Henricus 8. pro mendacissimo scriptore eum non habuit; si non idem Cambdenius, & quotquot rerum Angelicarum bene periti, iudicant? Res tanta vnico teste nō potest probari. Tookerus autem idem donum cōtendit non simpliciter concessum Elizabethæ, sed multò excellentiùs, quia sanctior Eduardo. Non mirere: nam & Apostolis, & Sanctis omnibus, & ipsi Sancto Sanctorum præfert eo libello in Præfat. &c. 3. 4. non semel. Demum quo pacto probat hoc Reginale miraculum? Primùm *pag. 90.* per fictitium quoddam suum colloquium cū Pontificiis quibusdam, quorum nec nomina, nec colloquii locum aut tempus addit; ne deprehendatur. cur non finxisti, Sanderum, Campianum, Alanum, Stapletonum? gloriosè de his triumphares. Nunc respondeo esse quendam, qui de quodam, cuidam nihil credit. vis scire? ego, tibi, de toto hoc colloquio. Summa colloquii, se illos cōuicisse, bullas excommunicationis in Henricum VIII. à Clemente VII. & à Paullo 3. & in Elizabetham à Pio V. latæ, impias fuisse; quia Reginæ Elizabethæ charisma sanationis integrum remansisse possit ostendere. quo audito, illos quasi animis consternatos subitò conticuisse, opinor impudentiam tantam admirantes; vel metu delationis negare non audentes. Sed quo pacto probat? primùm se à teste fide digno inaudiuisse quendam Romanensium fidei, in via sibi occurrisse probè Londinum qui fateretur, se struma Reginæ contactu liberatum. Quasi verò ille vnicus testis; nec nominatus, nec iuratus, nec temporis, nec circumstantiarum cæterarum memor sufficiat ad conuincendum. His addit postea testes alios alio curatos tempore quos nominat omnino quatuor, duos masculos & fœmellas totidem: vt sint duo paria. Et hi sunt *multa millia, quos ait sanasse, & velle ac posse infinitiorem numerum.* Probat etiam à cæremoniarum sanctitate; quæ mihi suspectæ, quia video medicos priùs emplastra applicare; & eas longè diuersas esse, ab iis quibus vsum fuisse, D. Eduardum, ex Eilrhedo Tookerus non ignorat. Tertia probatio deducitur, ex eo quòd Regina nec omnibus, nec semper, sed aliquibus aliquando hanc gratiam, & grauatè solet impertiri (*pag. 105. & 106.*) item quòd pars magna hominum curata istius gratiæ beneficio, quasi relabitur in pristinū morbi statum (*d. p. 106.*) quod potiùs est indicio, non esse hoc charisma à Deo; cuius perfecta sunt opera & sanationes; cōtra, quæ ope malorum spirituum fiunt, nec planè sanant, nec perpetuò liberant. Nec ad rem facit, quod ex Chrysostomo subdit: nam id ad principium sanationis pertinet, non ad recidiuam morbi: de qua nunc loquimur. Probat etiam quia quidam Iudocus Hundius eam curationem pictam in lucem dedit. cur non addidit epigramma aliquod? Nam *pictoribus atque poetis, quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.* Nec plura habet probandi genera: postea cap. 9. soluere conatur obiectiones aduersariorum; quas ita proponit, vt appareat eum Puritanos & cæteros merè Caluinistas planè habere dissentientes, & inficiantes ac damnantes totam hanc scrophulanam stropham. si nec fratres eius Euangelici credunt: frustrà petat, me Catholicum sibi credere; qui ipsum & fraterculos illos omnes pro hæreticis habeo: & ex ipsiusmet opere possum

efficaciter Catholicis (nã Caluinianos aut Caluinopapistas nihil moror) persuadere, nõ temerè credendum libro Tookeriano. Argumenta hæc sunt. Miracula propria sunt Ecclesiæ Catholicæ, & nulli dantur qui sit extra Ecclesiam Catholicam (*hoc probat. c. 5.*) Sed Elizabetha est extra Ecclesiam Catholicam. ergo Elizabethæ non dantur miracula. Minorem probo. quia Ecclesia Romana, sola est Catholica. Elizabetha, vt schismatica, est extra Ecclesiam Romanam. ergo Elizabetha est extra Ecclesiam Catholicam. Maior probatur, quia Ecclesia Catholica eadem est, quæ vniuersalis. Romana sola est vniuersalis. ergo sola est Catholica. solam esse vniuersalem; docent omnia Historiarum monumenta: certè vestra Anglicana, cuius caput est Elizabetha. mediam insulam non egreditur. *Secundò*, Non possunt miracula fieri, ad confirmationem falsæ fidei: (*non semel hoc dicis, & verè dicis.*) Sed fides quam profitetur Elizabetha est falsa fides: ergo ad confirmationem fidei, quam profitetur Elizabetha, non possunt fieri miracula. Minorem negabis; probabo, quando articulos fidei Elizabethinæ mihi proposueris. interea quia Catholicos alloquor, quibus certum est Elizabetham esse Sacramentariam, & proinde hæreticam, argumentũ est prorsùs apodicticum. Nec potes retorquere, dicẽdo non faceret miracula, nisi vera eius fides foret; sed facit, ergo vera est eius fides. nam assumis pro explorato, id de quo disceptamus: ego verò præmissis nitor, quæ Catholicis sunt fidei, hoc est certissimæ. *Tertiò* in Ecclesiâ Catholicâ semper effulsisse charisma sanitatis, probas toto ca. 4 ex D. Irenæo, D. Augustino, D. Nysseno, D. Gregorio Magno, & aliis, de reliquiis D. Stephani, de Gregorio Thaumaturgo, Hilarione, & aliis Sanctis, vsque ad nostra fermè tempora. Vnde argumentor: Horum fuit vera Ecclesia: nos Papistæ sumus in eadem in qua ipsi fuêre. ergo nos sumus in verâ Ecclesia: vos in alia estis, quàm nos: ergo vos non estis in vera Ecclesia. Vnde sequitur verum & inuictum esse primum argumentum nostrum. Illorum Patrũ veram Ecclesiã fuisse, tu ipse fateris; quia fateris, per hæc miracula illorum probari miraculorum cõtinuam efficientiam. Negas non in eadem cum illis Ecclesia esse? probo. illi Romanum Pontificẽ, pro capite Ecclesiæ visibili agnouerunt, vt & nos: illi crediderũt, quicquid nos credimus purgatorium, septem Sacramenta, præsentiam corporis Dominici in Eucharistia, orandum pro defunctis, &c quę vos negatis, nos profitemur: nec nos quicquã credimus, quod illi non crediderunt: vos autem nec vnum illorum, quos nominasti, miraculorum verorum patratorem, laudare potestis, quo cum in fidei catholicæ articulis per omnia conueniatis, aut à quo nos in vllo dissentiamus. Ergo non vos, sed nos, in ipsorum Ecclesia, hoc est vera, sumus. Ergo præterea fatearis oportet, vel illorum miracula nõ fuisse vera miracula, vel Reginæ vestræ; quæ alterius fidei est, quàm illi fuêre; vera miracula non esse.

Denique si quæram à te; cur in sanitatibus à Vespasiano, Pyrrho & aliis Gentilibus, vel hæreticis collatis, non recognoscas manum Dei, sed Diaboli? respondes c. 5. quia infidelium opera huiusmodi actu & factu impurorum spirituum fiunt, & laudas D. Augustinum huius sententiæ verissimæ auctorem. Responde igitur, cùm hanc sententiam veram esse credas; an fas tibi sit, credere miraculis, quæ CHRISTIANISSIMI

lib. 10. de ciuita. Dei.

Franciæ Reges in hoc genere ad fidei Apostolicæ Romanæ confirmationẽ operarẽtur? si fas credere, ergo iam concedis in probationem falsæ fidei (sic enim profiteris) vera miracula patrari posse, quod negasti, & est falsissimum. Si verò dicis id tibi fas non esse; nec nobis Catholicis fas erit credere, quæ facit Elizabetha ad confirmationem fidei suæ, Dei ope fieri, aut vera esse miracula: sed ea cogimur dicere, vel fictitia, si non verè ægri; vel fieri physica aliqua vi emplastrorum, aut aliorum adhibitorum; vel ex pacto tacito vel expresso cum dæmone; à quo nec hæreticorum genius, nec aliæ quædam circumstantiæ multum abludunt. Tu Tookere videris, quid me horum omnium malis credere: nam tibi credere, in iis quæ asseris, nondum decretum mihi neque constitutum. Neque tu cures suadeo, quid ego de hac re credam: perge potiùs Dominam tuam palpare, & scribere, vnde caput vnctius queas referre. De Franciæ regibus; quorum adhuc nullus apertè hæresim professus fuit; res non Annalium modò, sed & medicorum publicis libris, *vt Guidonis in Chirurg. magnæ tracta. 2. doctri. 2. c. 5. & Ioan. Tagaultij lib. 1. institution. chirurgicar.* & quotidiana certaque experientia est contestata; hoc illis beneficium quondam concessum fuisse, vt contactu strumas seu scrofulas sanarent. Si vis ea naturalis fuisset, non per traducem hæreditariam regni transiuisset in Regem solum, exclusis cæteris fratribus; quorum sæpè temperies, & complexio patri similior, quàm Regis ipsius. Conditio quoque sceptri seu coronæ, cui comes illa facultas media, nihil tale poterat naturaliter largiri. Quod verò Hieron. Cardanus lib. contradiction. medicar. scripsit Reges Francorum ex longo esu aromatũ hãc vim habere, ridiculum, vanum, & dignum est scutica Ioan. Brodæi lib. 8. miscellan. cap. 10. De Pyrrhi Regis digito, contactu morbos sanante; iure optimo Anton. Mirandulanus censuit hoc mendaciis incredibilibus adnumerandum; vel, vt puto, dæmonicis potiùs. Nihilominùs,

DICO 2. *negandum non est aliquando nonnullos inuentos & inueniri, qui solo contactu sanant.* hæc conclusio probatur legẽdis sanctorum passim, & quotidiana experiẽtia. Et hæ sanitates conferuntur interdum, dumtaxat ad certum tempus, vt legimus de S. Beniamin apud Sozomen. lib. 6. & Nicephor. lib. 11. & scimus B. Petronillam à S. Petro, spirituali eius parente, ad breue tempus sanatam fuisse; & quod narrat Mich. Medina[l] de puero quodam Salmanticensi. interdum ad totam vitam non redeunte morbo. Ad tempus quidem id contingit, quando sanans id à Deo impetrauit certam ob causam, maiúsque bonum sanati, v. g. ne sanitate is abutatur, aut ad maius meritum patientiæ; alioqui ordinariè curationes miraculosæ perfectæ esse consueuerunt. Sanatio verò naturalis fit ad tempus, quando, subsecuta in melius immutatio, proficiscitur ex sola vi imaginatrice ægri, vt de puero illo censuit idem Medina. Est in Hispania genus hominum, quod Saludadores vocant: vel Ensalmadores, eo discrimine, quòd isti dicant se sanare vi orationum, quas conceptis verbis dicunt: illi, vi saliuæ & halitus, quem ægro inspirant. de his dico 3. *Salutatores; & Ensalmatores, nec possunt districtè & in vniuersum damnari, nec etiam in vniuersum approbari.*] etenim potest fieri vt aliquando nonnulli habeant donum sanitatis: sic Victoria & Veracrucius[m]: & sic admittenda quæ

l d. li. 2. c. 7.

m Victor. relect. de Magia. Veracru. lib. 2. de anima specular. 2.

Nauarrus [a] scripsit his verbis; *Porrò illi qui vulgò Salutatores vocantur (quantumcunque aliàs sint perditissimi homines) licitè possunt suo munere perfungi: quoniam gratia illa gratis data huiusmodi hominibus à solo Deo, cõceditur in vtilitatem aliorum, & allegat, Margaritam confessor.*] Sed hoc nimis generaliter dictum : rarò enim sicuti vtuntur, licitè vtuntur: nec credendum tot hominibus pessimis hoc donũ à Deo attributum. Quamobrem consulo Vicariis & Officialibus Episcoporum, cæterisque ordinariis, vt priusquàm permittant eos, hoc curationis munus obire; diligẽter examinent, an naturalibus vtantur remediis, an verò per gratiam gratis datam, an per pactum cum dæmone operentur: quæ sunt ex circumstãtiis cognoscenda. Quod vniuersim non sint reiiciendi, contra quam insinuat Ciruelus 3. *p. de superstition. c. 3. & 7.* probatur: quia nunquam abbreuiatur manus Domini, ne hanc gratiam quibus vult largiatur: certum tamen puto, hanc nunquam largiri nisi Catholicis: hactenus enim nulla hæretici miracula fecerunt: & prudentissimè summus Fraciç Senatus decisione quadam vni, ex hoc genere empirico, anno 1577. venuit donec ab ordine & collegio medicorum approbatus esset, ægrotis positiones vllas imperare, aut medicamenta præbere vel morborum curam publicè profiteri, lege Annæ. Robertum rerum iudicatar. lib. 1. cap. 5. doctissimè disserentem.

Dico 4. *solo contactu, aut sibilo, aut halitu, aut osculo, naturaliter quemquam alteri grauem & verum auferre morbum, vel vulnera sanare, vel ferrum extrahere posse, non credo*, hæc conclusio tota est contra Pomponatium; quod ad contactum, etiam repugnat Veracrucio, illius fundamentum iam posui, huius autem hoc est: naturali complectione vel constellatione quidam sunt nociui, quod in fascinatione patet ex solo aspectu, ergo ex iisdem causis, quidam naturali complexione vel constellatione erunt salutares & medici. Sed tam paucis verbis multa supponit, non concedenda. primò quod de constellationibus, Albertum secutus, ait, verum non est. Si loquitur de constellatione, quando iste nascebatur: omnes eam vim habituri, qui tum nati. quod quis credat? si de constellatione sub tempus contactûs; poterunt sanare omnes; quotquot tunc tangent: si de vtraque simul; annus ille magnus intercesserit oportet, qui eandem stellarum posituram & influxus reduxerit quando tangit; qui erant, quando natus, at quis tanto viuit vel vixit tempore? Alioquin non poterit hoc aliâ die præstare, quàm quando posituræ æqualitas ista, quam oportet, acciderit. quàm igitur incerta futura hæc curatio? Secundò quod vulgarem illam de fascinatione opinionem admittit, hoc posteà docebo prorsus à verâ Philosophiâ alienum. Tertiò peccat illatione. nec enim sequitur, nociua est qualitas hominis in hominem; ergo & qualitas hominis in hominem fatenda est esse sanatiua. nam auctore Aristotele [o] plura necessaria ad sanitatem, quàm ad ægritudinem. malum enim ex quouis defectu, bonum ex integrâ causâ. Deinde contagio solo hauritur afflatu. Verum in hac curatione sedulò obseruant modos tangendi certos, numerum & alias ceremonias. Accedunt multa suspicione plena & periculo. Primò quod salutatores illi dicunt, ad virtutem hanc exercendam multo vini potu opus se habere: fieri autem non potest. vt vini potus prosit ad contrariorum morborum curationem. si prosit frigidis, non proderit calidis. Item solent panem à se admorsum porrigere morsis à cane rabido, vel infectis toxico: cui pani neutra causarũ Veracrucii suffragatur. Tertiò dicunt in præsentiâ alterius salutatoris vim maiorem salutandi habentis, se sanare nequire. quod est absurdũ. deberet enim potiùs vis illa, si naturalis esset, magis intendi. Quartò mentiuntur, cùm dicunt naturaliter vnum salutatorem ab aliis salutatoribus cognosci, licet eũ priùs nunquam viderint: quod signum alicuius notæ illis à dæmone impressæ. Sanè plerisque rotæ vestigium inest, vt dictitant ipsi, S. Catharinæ vel Quiteriæ. Quintò falluntur, dum putant hanc vim cõpetere septimo cuique filio, si masculinum ordinẽ fœmineus partus non interruperit. quod est ridiculum naturæ ascribere, & nõ miraculo. Sextò sæpè iactitant sibi reuelari, quæ procul in eorum absentiâ gesta fuere, vt ille qui Torquemadæ patrem à morsu canis rabidi sanauit. narrat Historiam ipse Torquemada. [p] Septimò gloriantur sine nocumento se tractare posse carbones & ardentem clibanum subire; quæ naturaliter fieri nequeunt; nisi se præmuniant lotione & inunctione rerum frigidissimarum, quæ tamen non possunt, nisi ad modicum tempus, ignis actiuitati resistere. Vnde & Vairus [q] narrat, ex hoc grege quendam, cùm ingressus furnum fuisset, & alius, eo ignaro ianuam occlusisset, ibi flammis absumptum.

Venio ad Pomponatij fundamentum, & respõdeo; lapides, herbas & animalia, quæ vim aliquam beneficam huiusmodi à naturâ acceperunt, eã obtinere ex tẽperamẽto certo & definito totius speciei. fit enim inde, vt omnis magnes ferrum attrahat, omne rhubarbarũ bilẽ expurget, omnis rupica morbum ictericum sanet. Oporteret ergo, si salutatoribus vis ea naturalis inesset; ratione speciei humanæ eam accepissent, & sic omnes homines eâ vi pollerent. Si ratione indiuidui & singularis cõplexionis hoc vni tribuis, quod alteri adimis: cur nõ in magnete quoque & rupicâ hæc diuersitas, ratione indiuidui, reperitur, vt vnus magnes nequeat, quod potest alter? Neutrâ ergò ex parte similitudo locũ habet. Item quod rhubarbarum bilem temperet, id facit ratione peculiaris sui temperamenti. cuncta enim speciei illius indiuidua & nulla alterius, eodẽ planè modo morbis medentur. Sed in hominibus non potest esse hæc similitudo & paritas temperamenti: quia hominis forma diuersissima est, à forma rhubarbari; quare & temperamentũ corporis discrepat à temperamẽto rhubarbari. nam alias longè requirit dispositiones materiæ forma hominis, quàm forma plantæ, succiúe. Quo ergo pacto vis eadem naturalis ratione temperamenti competat homini; quæ rupicæ, vel rhubarbaro?

Quoad illos autem, qui genus & cognationem B. Paulli tumidis buccis crepant, seq; angues sine læsione contrectare posse; iam plerisq; impostura cognita est, solere priùs contra morsum sese antidotis præmunire.

De militari illâ vulnerum curatione; audacter dico, niti dæmonico pacto; & ex genere suo, id lethale crimen loquor de illa, quę solũ obligat linteo: nam quæ oleo, & vino vtitur: si congruo temporis interuallo sanet, nec mala murmura his addat aut alias superstitiones physicis licitis remedijs annumeranda. Blasphemum quoque est vocare artẽ D. Anselmi, quæ fuit Magi illius Anselmi Parmensis cõmentũ. Accedit quod sic à vulneribus aut morbis sanati, postea in dolores grauissimos & sæpè mor-

[a] Manual. c. 11. num. 36.

[o] Problem sect. 7.

[p] Horti Florũ colloq. 3.

[q] lib. 2. de Fascino c. 11.

r Ananias libr. 4. de nat. dæm.

s ex lib. 3. de motu animaliũ

bos sæuiores reincidant, [r] & vt plurimùm vitæ exitũ pessimum sortiantur; quod possem mihi notorum multorum exemplis astruere. Sed parco nominibus mortuorum.

Restat quiddam Alberti Magni,[s] qui refert duos se vidisse pueros, quorum vnus cum ferretur iuxta ôstia clausa, omnia, quæ ad dexterum eius latus sita, aperiebantur: ab altero verò idem in sinistris ostiis præstabatur. cur non ergo ferrum ex vulnere ad solum contactum vel præsentiam alicuius excidat? Nonne scribit Matthiolus, in Italiæ montibus herbam se nouisse, qua ab equis calcata continuò ferrei calcei soluuntur. Pici herbâ cuneum adactum extrahi, testibus Democrito & Theophrasto. Æthiopide herbâ certo ritu incantatâ, feras omnes si admoueatur aperiri; & suo tempore Venetiis furem suspendio damnatum, cui sic fores omnes patefiebant.] *sic ille epist. Nuncupatoria in* Dioscoridem. *Resp.* In vltimis duobus apertam incantationem accessisse; in prioribus duabus herbis, occultam attrahendi & dissi[c]iendi vim à naturâ insitam: quæ vis naturaliter hominibus inesse nequit. Nec ratione specificâ, quia non omnes habent; nec indiuiduali; quia conditiones indiuiduantes non producunt talem effectum. Quare nec Aristoteles, nec quisquam rectè philosophantium, hoc est crediturus. *mirandúmque vehementer virum Albertum, plura narrare solum, se huiusmodi creditu difficilia vidisse, quàm ad illum vsque* (vt ait Anton. Mirandulanus) *cæteri qui exstant scriptores tot sæculorum simul omnes.*] Si tamen hoc accidit, dæmonis præstigiis adscribendum. Cuius etiam pacto & incãtationibus fretos fuisse Psyllos & Marsos, satis colligitur; ex Plutarcho, Pliniôque, clarius etiam Alchimus Auitus lib. 2. his versibus;

Iam Magicam dignè valeat quis dicere fraudem;
Occultas tacito tentantem pectore vires?
Legifer vt quondam vates, sub rege superbo,
Dum noua monstraret ipsis miracula signi,
Commouit liuore magos, vt talia tentent,
Accumuléntque suas zelo feruente ruinas:
Queis forsan si suppeteret non vana potestas,
Demere, non etiam properarent addere monstra,
Æmula sed signis tantùm, non viribus æqua.
Quod remouere nequit, duplicatâ sustinet irâ.
Hinc est laudato quod possunt carmine Marsi,
Cum tacita sæuos producunt arte dracones
Absentes, & sæpè iubent confligere secum.
Tunc vt quisque grauem bello persenserit hydrum,
Aspidis aut duræ clausas cognouerit iras,
Concutit interiùs secreti carminis arma;
Protinùs & laxis verbo lactente venenis,
Mox impunè manu coluber tractatur inermi,
Et morsus tantùm, non virus in angue timetur:
Interdum perit incantans, si callida surdus
Adiuratoris contempsit murmura serpens.
Hoc quoniam de matre trahunt & origine prima,
Anguineæ fraudis quod sic, linguæque perit.
In spe ciem reddunt commercia mutua fundi.

Circe, quæ Anguitia.

CAPVT IV.

De Magia artificiali.

HÆc mira quędã perficit per humanam industriã; tãtùm enim nũc loquor de operatrice; diuinatoriæ suũ locum reseruo. Magica *operatrix artificialis* & ipsa duplex est, *Mathematica & Præstigiatoria. Mathematicam* voco, quæ nititur principiis geometricis, arithmeticis, vel astronomicis, huius exempla sunt Sphęra illa Archimedis, secundùm Claudianum vitrea, de quâ M. Tullius[a] & in Siracusarum obsidione nauium per specula combustiones[b]: Archytæ colũba lignea volans[c]: Leonis Imp. auiculæ aureæ cantillantes:[d] & Boëtii æreæ, volantes & cantillantes, serpentes ex eodem metallo sibilantes, & similia multis narrata[e]. Hæc Magia vocatur ab Herone & Pappo θαυματουργικὴ. Supponendũ autẽ nihil hãc efficere posse quod rerum naturę repugnet: quin imò indigere causarum naturalium ope certo motu & dimensionibus applicatarum; vt in speculis illis Archimedis, & hydraulicis nostris & automatis patet. Quare si quis effectus proponatur, causarum naturalium efficacitatẽ superans, ille ad prodigiosos referri debet etiamsi humana industria ad instrumenti confectionem motumue concurrerit. Idcirco dissentio à Guilhel. Parisiẽsi, Medinâ & aliis; qui caput aëneũ Alberti Magni (quod narrant) humano credunt artificio articulatè locutum: nec enim humana industria huc vsque pertingit: nec naturalis ratio patitur, vt res inanimata, vocem humanam, ad lubitum interrogãtium respondendo, emittat. nam hæc vitam, & respirationem in loquente, & perfectissimã vitalium organorum cooperationem, & discursum quendam loquentis, requirunt. Quæ cùm huic capiti defuerint omnia; si loquebatur, ille in capite loquebatur, qui in statuis idolorum oracula fundebat; qui solus cacodæmon fuit. Notum enim simulacra vocis propriæ expertia fuisse. *Simulacra*, enim *Gentium argentum & aurum: os habent & non loquentur. neque enim est spiritus in ore ipsorum.* Fuit illa sententia Guilhelmi, & olim Hermetis, sed à Theologis confutata iampridem[f]. Huc pertinet globus ille artificiosus, seu ahenea statua, sic confecta, vt ex occulto loco, funiculo, qui intensus erat remisso, sagittas in spectantem eiacularetur: quo pacto Kennethum III. Scotorum Regem, à Fenellâ interemptum, in Maioris & Boëthi *Scotiæ Annalibus* legitur. Eodem reducenda quorundam mirifica solertia, vt artificis illius qui Romano Imperatori, vitrum flexile, & nõ fragile obtulit, de quo post veteres guido Aretinus epist. ad. Michaëlem Monachum ferentium immania pondera fronte, & funãbulorum globis insistentium (vt vidi) & qui membra, quasi lutea confractâue, vti lubet, flectunt, de quibus egit D. Chrysosto. *hom 19. circa fin. ad Pop. Anthiochen.* ad quæ solet plurimum iuuare corporea dispositio, & naturalis agilitas, vt plurimis exẽplis docet Andr. Libauius *p. 2. Mirabilium tracta. de Noctãbulis in fine operis.*

Altera species ludicra & deceptoria, vocari potest *præstigiatrix*: (à qua factum vt mira Magorum à Græcis φαλγυια & κυβεία; à latinis; ludi, & ludicra, & ludibria vocata sint (, vide Heraldũ in li. 1. Arnobij pag. 31.) cuius effectus nõ sunt quales, aut qui videntur: ad eam pertinent pleraque quæ ab agyrtis, circulatoribus & funambulis creduntur patrari incantationibus, cùm agilitate pedum vel manuum fiant, vt quæ de Reatino quodam narrat Pomponatius: interdum fiunt etiam per animalia bruta longo vsu edocta, vt quæ Ioannes Leo narrat, de asino & camelo g: interdum per merã imposturã, & meatus occultos aliquibus subingressis, vt faciebãt sacerdotes Beli qui à Dracone cibos deuorari fingebant:[h] vt fiebat celebri in illa solis mensâ[i], quam vulgus peregrinorũ putabat sponte suâ cibos suggerere, reuerâ tamen cibi à

a 1. Tuscul. & 2. de na. Deor.
b Plutarc in Marcel. Zonaras tom. 2.
c Gellius lib. 10. No.
d Glycas & Manasses in Annal.
e Cassiodor. l. varia. epist. pen. & Politian. in Panepistemone.

Psal. 134. v. 15.

f D. Tho. lib. 3. contra gent. c. 104. Valẽcia 2. 2. disp. 12. p. 2.

g Descriptio. Africæ lib. 8. lib. 9.
h Daniel. 14.
i D. Hiero. epist. 103. ad Paulin.

k Herodo. lib. 3.
l Ioseph. lib. 18. ant. c. 4. Rufin. lib. 2. hist. Eccl. c. 25.

vicinæ vrbis incolis ſuggerebantur [k]. Et etiam accidebat, in fictitiis illis idolorum amoribus ac ſtupris, de quibus Ioſephus, & Rufinus [l]. Item quanpdo Barchochabas, pſeudomeſſias Iudæorum, ſtuppulam in ore ſuccenſam anhatitu ventilans, flammas vomere videbatur, teſte D. Hierony. *Apolog. aduerſus Rufinum*: ſimile putarim, quod de Caco latrone narrat in Alcide poëta. Talia quę vocat Irenæus lib. 1. aduer. hæreſ. cap. 4. Anaxilai ludicra, v. g. facere vt conuiuæ videātur habere Æthiopicū nigrorem, vel defunctorum pallorem, aſinina aut equina capita. commentum vetus Plinio lib. 28. & 35. & ſexto Empirico notum lib. 1. Pyrrhoniar. vt docet Marſilius Cagnatus lib. 3. varior. cap. 10.

Thaumaturgica, vt & Magia naturalis, per ſe bona eſt, & licita, vt omnes artes per ſe ſunt bonę. Per accidens vtráque fit illicita, primò quando in malum finem referunt. ſecundò quando ſcandalum oritur, eò quòd putentur hæc fieri dæmonum operâ: quare non deberēt huiuſmodi permitti, niſi circulatores publicum & idoneum à Catholicis haberent artis ſuæ teſtimonium. Tertiò ſi quod inde ſpirituale vel temporale damnum corporis aut animæ immineat ipſi circulatori, vel ſpectatoribus. Ex hoc enim capite damnātur, qui ſine neceſſitate vel cauſâ iuſtâ, ſe mortis periculo per luſum exponunt [m].

m Silu. & Fumus in verb. ars. Nauar. ca. 15. num. 8.

Cęterum *Naturalis & Artificioſæ* Magiæ, duo ſunt velamina; quibus ſe occulere ſolet Magia *Diabolica*. ſemper enim vel naturæ vim mentitur, vt in iis quæ de aſtrorum influxu, & temperie hominis ſuperiore capite diſſeruimus: vel mētitur artificiū; vt in characteribus, imaginibus & huiuſmodi, de quibus diſputandum q. ſequ.

Nunc de præſtigiatrice quædam, ad alia quæ poſtea diſſerentur *lib. 2. q. 8.* Sapienter ab Vlrico Molitore *lib. de Phytonicis mulierib.* animaduerſum fuit à Diabolo ſic medium diſponi poſſe, vt vna res alia videatur: & talia experimenta plurima fieri à ioculatoribus: cùm autem ſatanas *ſit magiſter* (ait) *ioculorū*; nemini dubium eſſe, quin ſubtiliùs hæc Diabolus operari poſſit. hic, nunquam diſcipulus eſt doctior præceptore. Talis illa, de qua Niderius, *in Formicario, cap. de maleficis & eorum deceptionibus; Coloniæ*, inquit, *citabatur virgo quædam, quæ mira in conſpectu nobilium feciſſet, quæ arte magica videbātur fieri. mappam enim quandam dicebatur laceraſſe, & ſubito in oculis omnium redintegraſſe: vitrum quoddā ad parietem à ſe iactatum & confractum, in momento reparaſſe & ſimilia. Manus inquiſitoris euaſit excommunicata.* Bodinus notat, eos ſolere decem magicis præſtigiis vnum ſubtilitatis ſeu agilitatis artificioſæ actum miſcere. vt perſuadeant, quæcūque ab ipſis gerruntur, citra præſtigium, ſolâ dexteritate & arte fieri, procurant, vt quicquid ſortilegij admiſcent, id ſubtilitatis & agilitatis eſſe videatur. Amat ſatan homines ad riſum prouocare, vt læti ac hilares imbibant impietatem, ſic præſtigiatores iſti agyrtę, ioculatij, miriones, circulatores, ipſos iudices ſæpe ad ineptam quādam lętitiam & admirationem pertractos faſcinant, vt cuncta ipſis iocatoria tantum, nec punienda videātur. frequens talium ſemper vbique prouentus fuit, & ſeges etiā hodie in aulis quorundam Principum, allio & cicutâ nocentior. In Francia Triſcalinus coram Carolo IX. aliâ laudato Rege; ex cuiuſdam nobilis, ab eo remoti, torque; annellos ad ſe ſigillatim cunctis ſpectantibus pelliciebat, eoſque manu recipiebat aduolantes, vt videbatur: nihilominus mox torquis integer, & illæſus repertus fuit. Hic conuictus multorum, quæ nec arte, nec actu humano, nec naturâ fieri poterant; faſſus eſt ope diaboli cuncta ſe perfeciſſe, quod antè obſtinatus negauerat. Ioannes Trithemius, ex antiquioribus refert, anno 876. tempore Ludouici Imp. Sedechiam quendam religione Iudæum, profeſſione medicum, ſtupenda quædam coram Principibus viris feciſſe, videbatur hominibus deuorare hoplomachum equitem; currum quoque onuſtum fœno cum equis & aurigâ: amputare capita, manus & pedes; quæ pelui coram impoſita ſanguine ſtillantia cunctis ſpectanda præbebat, & ea ſtatim hominibus illæſis ſuo quoque loco reſtituebat: venationes, decurſiones, & haſtiludia, & quę homines in terris agitant, ea in aëre audiri faciebat: mediâ brumâ hortū amœniſſimū, in Cæſaris palatio, arboribus, herbis, floribus, cantillatione auicularum, ſubitò natis & auditis producebat: Si quis pedem attraheret alterius, pes ſubſequebatur, & homo innoxius perſiſtebat. In Siciliâ Eunū proponūt, ſed eius facinus illud quo inter verba flammam ore videbatur vomere, artificio quoque non præſtigiis planè tribuendam: nam in ore abditam nucem ſulphure & igne plenam habebat, qua leniter exſpiratione motâ, fundebat flammam, vt ſcribit Thomas Fazellus *de ead. 2. rerum Sicularum li. 5. c. 2.* idem *c. 1. lib. 3. deca. 1.* mira refert de quodam Diodoro, quem vulgus Liodorū vocat: hunc magicâ arte imbutum, mirandâ præſtigiorū machinatione Catanæ floruiſſe. *Is nāque potenti carminū ſuorū vi homines in bruta animantia conuertere, omniumque fermè rerū formas in nouas metamorphoſes transfundere longiſſimiſque à ſe ſpatiis diſsitos, repentè ad ſe trahere poſſe videbatur. Catanenſes præterea adeò crebris laceſſebat iniuriis, & cōtumeliis dehoneſtabat, vt vaniſsimæ credulitatis laqueis circumuenti, ad cultûs ei pendendi ſtudium concitarentur. Qui cùm capitis reus cruci tradēdus eſſet, eliciorū carminū præſentiſſima arte è Catana Byzantiū, cuius imperiū eo tempore Sicilia agnoſcebat, & rurſus è Byzātio Catanā electorū manibus dilapſus, paruo tēporū interſtitio, per aērē deuehi ſe iuſſit. Quibus veneficiis adeò populo factus eſt admirabilis, vt in ipſo quādā numinis potentiā eſſe rati, errore ſacrilego cultū ſacris debitū ei exhiberēt. Sed tādē à Leone Catanēſi Epiſcopo, diuina virtute ex improuiſo captus, frequenti in media vrbe populo, in fornacē igneā iniectus, ignis incendio conſumptus eſt.*] Sic diuina iuſtitia præualuit, & qui ſe iudicibus fortè minùs iuſto zelo motus eripuerat, è ſancti viri manibus elabi non potuit. His ſimilia præſtigia narrabo ſequ. lib. 6. in prin. & quædā Cratiſtheni cuidā tribuit Creſpetus ex Atheneo, & aliis quibuſdā eſt Antonij Gueuare Epiſcopi Modonedēſis *lib. 3. horologÿ principū c. 43. & 44.* & meritò ſubdit, quod iam monui, iſtos ioculatores, quātūuis artificioſis operā dæmonū adhibere; ideò legibus latis Franciæ Reges S. Ludouicus, Philippus Auguſtus, & Henricus 3. regno exultare tales ſanciuerūt. *Creſpet. de odio Satanæ diſcur. 12. lib. 1.* Noſtris tēporibus Cæſariū Malteſiū Pariſiis captū fuiſſe, ſed aſtu carceribus elapſum ferebant; idque ei Baxius inquiſitor inter cętera in iudicio obiiciebat; ſed cùm vrgeretur & dānationē metueret; à gubernatore, qui tū erat, iudicibus Eccleſiaſticis ſuſpendere iuſſis, ereptus, in aulam irrepſit; & ibi multa de nouo cœpit edere chartas luſorias in alterius eas tenentis manu, ipſe diſtans, ſic mutabat, vt bis terque alia in eis figura

Bodin. in dæmonan.

appareret: in altera mensæ parte posita vasa ad se alliciebat moto vitri tantum frustulo: cogitationes nõnunquam diuinabat alienas, vt cũ sparsa saccari granorum minutorum in mẽsam magnâ multitudine, quod quis sibi granum mente delegisset indicabat; etiam si quis, in deligendâ re propositâ, dubitasset, addebat hæsitationem, & resolutionem: iactabat quod alter esset electurus, id se diu ante prænouisse, & alia multa: propter quæ tertiò in ius ab Illustrissimo Archiepiscopo Mechliniensi, D. Houio anno 1600. vocatus; cùm sistere se pollicitus esset, aufugit ad asylum omnium Antichristi præcursorum. Princeps ille; qui præstigiatorem iudicio, auctoritate, non iure eripuerat; vix biennium superuixit, & florente ætate interiit; nec quicquam illi postquam malæ causæ defensionem susceperat, postea feliciter in gubernatione cessit. Non impunitos vnquam Deus Principes sinit, hostium defensores: quia nominatim vetuit, ne præstigiatricem quis viuere patiatur. *Exod. 22 v. 18.* hoc est, vt Philo interpretatur, noluit differri supplicium: sed ipso quo coniuncta foret die, interfici mandauit.

QVÆSTIO I.

An vir characterum, annulorum, sigillorum, aut imaginum sit, qualem Magi contendunt.

CVm Magis sentiunt Prolomęus, Aphrodisęus, Porphyrius & alij Platonici, & stultissimi Artephius ac Thebith; ex recentioribus Pomponatius, Ficinus, Dulcis, & Anton. Mizaldus in Centur. Memorabil. sed superstitiosè.

Verè & prudenter negarunt Hippocrates, Galenus & quos citabimus infer. q. 3. omnes. Sanè rem acu tetigit Tatianus Assyrius; censens, si quid his efficiatur, id ex constituto fieri, dumtaxat quia dæmones hæc sibi signa constituerunt, & quasdam quasi tesseras militares, aut pacta conuenta, vt homines solent verborum certas formulas. Moses Maymon pronunciat[a], mendaces & stultos esse, qui soli figuræ, soli scripturæ, solis denique lineamentis, aut vocibus aëre fracto natis, tantam mirabilium potestatem adscribunt, consentiunt Medici, Theologi, & Iurisperiti nostri[b].

a Doctor. dubitant. c. 72.

b D. Tho. 22. q. 96. a. 2. & 4. cõtra gẽt. c. 104. & 105. & ibi Ferrar. Silu. verb. superest. q. 10. Ciruelus de superstic. pa. 3. Martinus de Arles libr. de superstitionib. Condronchus lib. 3. de morb. venefic. ca. 1. BoKelius libr. de philtris c. 1 Vairus, Anan. & alij.

Notandum ex Conrado VVimpinâ, [c] Magos triplex genus imaginum seu figurarum habere. Quibusdam adhibendas docent suffumigationes & incantationes, & per quinquaginta quatuor angelorum nomina exorcisationes, & alia, quæ perfida sunt & manifestam continẽt idololatriam. primò quia hæc nomina nõ nisi à dæmonibus potuerunt accepisse (quod Cardanus fatetur [d].) Secundò, quia dicere quòd tales fumigationes honorent Deũ, aut Deo placeant, est error in fide: dicere autẽ quod talibus vti, non sit dæmones sacrificio honorare, & ideò damnabiliter ἰδολολατρεύειν, etiã est error. Vtrumque definiuit Facultas Theologica Lutetiana. *Artic. 10. & 11.*

c lib. de superstit. ca. pen. & vlt.

d li. 16. de varietat.

Alterum genus imaginum, caracteribus & sculpturis innititur, barbaris & peregrinis, in quibus sunt nouem caldariæ, & nomina quatuor principum huius mundi cardinum, & ter septem nomina ex Mahumeticis deliriis Arabum decerpta: quas illi figuras auctoribus tribuunt Germoni Babylonico, Hermeti Ægyptio, & Thori Græco: tales etiam numerant quatuor Salomonis annulos. talia cuncta patet annumeranda primo generi superstitiosorum & execrabilium; nec vim vllã habere posse, nisi à dæmone; quo Doctore & Dedicatore miseri ea acceperunt: quæ per se vana & inania esse, deliciis & laminis agens, docuit D. Hieron.[e]. Fatentur etiã ipsimet Albertus Magnus, & Rogerius Baconus. Est etiam in fide error, quod vnus dæmon sit Rex Orientis, Alius Occidentis, & præsertim suo merito[f].

e in vita S. Hilarionis, circa med.

f Arti. Paris. 25.

Tertiam speciem genuit axioma quoddam Ptolomæi, *vultus inferiores cœlo subiectos vultibus cœlestibus*; & hinc intulere scorpios omnes terrestres regi à scorpio cœlesti, pisciculos omnes fluuiatiles à cœlestibus piscibus, hoc nugamẽtum defendunt cum Ptolomęo permulti[g]. Sed superius iam ex parte hoc confutatum fuit.[h] nunc addo, si tam potens illa correspondentia imaginariæ figuræ superioris in hanc veram figuram inferiorem; cur adiungunt ritus quosdam superstitiosos? v.g. vt si talem expectas effectum, in tergo figuræ eum debeas inscribere; si contrarium, in fronte, idque faciendũ aliquando manu dextrâ, aliquando læuâ: sigillum modò fodiendum capite deorsum, modò capite sursum, & cętera de hoc genere. Vnde nihil vereor concludere, cum Gersone, & VVimpinâ, hanc etiam vltimam speciem superstitiosam damnatam esse. Fundantur enim hæc omnia in aphorismo Magico libri impij; qui inscribitur ARBAGHTHEL ארבעתאל in Septenâ 2. vbi traditur, quod quando Deus nomina rebus vel personis imposuit, simul cum nominibus vires & officia quædam illis distribuit: & ita caracteres ac nomina constellata (. h. *Imagines sub certâ constellatione formatæ & nominatæ*) habent vim non ratione figuræ vel pronunciationis, sed ratione virtutis seu officij illius, quod Deus ad tale nomen vel characterem ordinauit.] Hoc totum est mendacium confictum ad stabiliendam hanc superstitionem. Nomina quidẽ Deus in scripturis imposuit sanctis quibusdã, mysterij significandi caussâ, & officio eorum, quo isti functuri, conuenientia: sed ipsi nomini Deus vim effectiuam nullam indidit. Animantibus verò cunctis Adam nomina indidit, non Deus.

g Tertullia. Albertus, Baconus, Misaldus.

h sup. c. 3. q. 1.

Par ratio est de annullis & sigillis Magicis, quãtumuis pręferant speciosissima nomina Raphaëlis, Machabæorum, Salomonis, Elizei, Zachariæ, Cõstantini, & quorumdam sanctorum: quibus nominibus etiam interuenit blasphemia, dum hosce sanctos fingunt nefariè Magicis initiatos, item quia signum crucis, quo in signo vicit ille Magnus Imp. annumerant sigillis suis dæmoniacis.

Denique certò tenendum quando effectus aliquis sequitur vsum characterum, annulorum, sigillorum vel imaginum: quod fieri interdum contendunt[i]: id totum à dæmone fieri, qui constitutarum à se nugarum credulitatem conatur, vel de nouo mentibus inserere, vel insertam profundiùs & stabiliùs infigere.

i Plato 2. de Repub. Trallianus lib. 10 c. 1. Philostrat. lib. 3. vitę Apollonij. Iosephus lib. 8. antiq. c. 2.

Porrò vt nugacitas Hermetis & similium deprehendatur, vel ab indoctis, decerpam nonnulla, ex Italico lib. Ludouici Dulcis: qui non vtili exẽplo fictitij Salomonis & Hermitis sigilla in lucem ędidit, deceret potiùs in Ecclesiâ Catholicâ talia obrui silentij cinere, quàm typis tã splendidè euulgari. Aiunt ergo nugones: Qui gemmã possideat, cui insculptus aries, leo, vel sagittarius, cunctis eum gratum & gratiosum fore: cui virgo, taurus capricornus, hunc religionis amplectendæ auidum effici; cui gemini, libra, aquarius, hos amicos fidos, legum tenaces, & concordiæ studiosos fore; contrà cui cancer, scorpius, pisces, iis inserendum amorem, iniquitatis, leuitatis, mendacij: cui Saturni cha-

racter

racter, is gliscens robore; cui Iouis, amabilis, fortunatus, ad summos honores prouehendus, cui Martis, inuictus; cui Solis, opulentus; cui Veneris, immersabilis, & omnium compos votorum: idem, cui Lunæ. Quid multa? nulla est imago stellæ, cui non peculiaris efficacitas inhæreat. Mitto stellas, draconis figura, lætum facit, & diuitem; astrolabij, fatidicum; idem (ride) asini, si chrysolitho insculpta: ranæ inimicos ad pacem, amicos ad odium impellit; cameli, dæmones cogit, &c. *hæc ille lib. 3. de gemmis à c. 6. vsque ad c. vlt.* Si nugabatur, certè crassè ridet Prælatum illum, vnum ex Ecclesiæ cardinibus, cui opus inscribit: si seriò, non habeo quî excusem, cùm ea quæ solius Dei sunt; infundere, prophetiam, & religionis ac fidei amorem, tenacitatémque & similia, tribuit asinorum & siderum figuris: Nonne hoc est suadere, vt relictis bonis artibus, & studiis Ethicis, demergat se humana curiositas in barathrum superstitionum, & facere, vt cuique sit Deus annulus sculptus quē dextra gerit?

Sed aliâ ex parte negotium facessunt Pomponat. & Caietanus. Ille, cùm obiicimus, pentagonos circulos, & alia huiusmodi signa aut characteres dumtaxat esse, qualitates quasdam quantitatis: ipsam verò quantitatem, non esse principium operatiuum: *Respondet*, non esse figuram principium operationis, sed tamen ad operationem plurimum conferre: sic enim deformem materiæ figuram, hominis animo tristitiam, speciosam verò eidem gaudium adferre. quod sine ratione ab eo dicitur, quia Magici characteres, nihil neque pulchritudinis, neque deformitatis notatu dignæ, aut idoneæ ad has passiones gignendas, habent. Quod cùm ipsemet videret Pomponat. tandem confugit ad credulitatem iis vtentium. Verùm credulitatis non maior vis est, quàm imaginationis; de qua vide dicta præcedenti capite.

Caietan. vt erat acuto ingenio & peracri, vltrò etiam communem sententiam nonnullis lacessit k.

k 2. 2. q. 96. a. 2.

Primò sic ratiocinatur. figura, licet nō sit ipsum principium operationis, est tamen comprincipium. ergo, vt est figura, habet peculiarem effectum. Antecedens probat, tum quia in artificum instrumentis efficit figura, vt illa sic, vel sic operentur: tum quia ferrum latum super aquas fertur, quod si in formam aliam contrahas, demergetur. *Respondeo*, figuram esse comprincipium in motu locali, & operationibus quæ per hunc motum fiunt; vt sunt variæ diuisiones continui per dolabram; per malleum, per asciam; per serram: non verò in operationibus, quæ fiunt per alterationem: neque id probant eius confirmationes: quarum etiam vltima fortassis falsa est. vix enim ferrum in tantam latitudinem queat extenuari, vt porosum fiat, & àquis immersabile. Sed esto fiat, erit non ratione figuræ, sed ratione quantitatis, quæ re non differt ab ipsâ substantiâ, secundùm multos. quæro enim, quâ figurâ velit esse ferrum, circulari, quadrâ, an pentagonâ? si dicat, hæc vel illâ: inferam idem fore si aliâ sit formata lamina; æquè tenui & latâ figurâ: quod indicium est nihil operari figuram. si dicat qualibet in figurâ sufficere illam extensionem & diductionem ferri; certè fateatur necesse est, à figurâ hoc non pendere. non minus enim differunt extensio quantitatis, & figura quantitati extensæ impressa, quàm albedo à superficie parietis dealbati.

Secundò adfert fundamentum illud tertiæ speciei imaginum. quod iam explosum est.

Tertiò prætendit auctoritatem D. Thom. quasi sanctus doctor. *d. cap.* 104. concesserit, imagines hasce virtutem aliquam de cœlo habere, quatenus sunt imagines, & rem constituunt in specie artificiali. *Respondeo* D. Thomam cùm eo capite has superstitiones impugnet, hoc tantùm ex personâ aduersariorum dixisse, quasi dicat; licet tibi de imaginibus id concederem, de characteribus tamen hoc falsum foret.

Quartò subdit, videri durum & difficile eos omnes damnare, qui talibus vtuntur imaginibus. *Respondeo*, stultorum esse numerum infinitum; ideò sufficere quod re verâ res sit mala, & superstitiosa. Hactenus sufficiant dicta: plura suppeditant, qui ex professo de hac re l.

l Langius d. epist. 34. Medina d. cap. 7. fol. 72. Ananias d. lib. 4. Cardanus li. 16. de variet. & li. 18. de subtilitat. Ciruelus sup. & Bap. Segnus li. de vero studio Christiano c. 7.

QVÆSTIO II.

An numeris arithmeticis aut musicis magica vis vlla insit?

PAtres Orthodoxi passim de numerorum connexione multa philosophantur: iidem tamen dumtaxat, in hac proportione & connexione numerali, diuina quædam mysteria contemplabantur, nec vllam vim naturalem, vel Magicam, numeris ipsis, quâ tales, tribuebant. Pythagoræi verò & Platonici, putidè superstitiosi in hac re fuerunt. Sit

Conclusio, *Numerus, quâ numerus est, nullam neque naturalem, neque supernaturalem vim operandi continet.*] Hanc qui neget, philosophum negat Andr. Laurentius lib. 8. hist. Anatom. q. 10. & probat optimè Leonard. Vairus lib. 2. de fascino cap. 11. & Catholici cæteri, ad vnum, concedunt: præsertim, quotquot numerum, nihil reale esse à rebus numeratis distinctum contendunt. quid enim operetur, quod ipsum solummodò imaginarium est? sed & ab illis concedenda conclusio, qui volunt esse aliquid reale rebus numeratis superadditum. Fatentur enim, numerum esse quantitatem: quantitas verò per se non est operatiua, nisi fortè motus localis, de quo nunc non agitur. Denique quæcumque de figurâ diximus, eadem in numeris locum obtinent. Numerus enim, est quantitas discreta; cuius, quàm continuæ, non potest esse maior efficacitas.

Cur igitur (dicat aliquis) annus climactericus homini solet esse lethalis, & octimestris partus minimè vitalis: si non aliquid momenti numerus habet? Quoad partum octimestrem, id contingit: quia semen humanum multiplex est. quoddam perficit fœtum septimo mense, & tunc fœtus post sextum mensem conatur exire: quod si non reperit magnam resistentiam, tunc validus exit & robustus; si verò reperit, continua illa mensis pugna debilitatur, & octauo mense debilis atque inualidus admodùm prodit in lucem. Aliud semen perficit fœtum nono tantùm mense, & tunc fœtus ante hunc mensem non conatur exire, solétque adeò robustus esse, vt impedimenta cuncta contraria, vel ei non resistant, vel per resistentiam, quando mater vterum fert diutiùs, non admodum debilitetur. Vide Hippocratem *lib. de Octimestri partu*, quem tutiùs hac in re sequeris, quàm Academicos ad numerorum vim superstitiosè confugientes, quorum dicta inuenies in opere erudito Fabij Paullini *lib. 6. Hebdomad. c. 4.* Hippocratem secutus idem respondit Andr. Laurentius lib. 8. hist. Anatom. cap. 9. & q. 30. Annorum climactericorum ratio, vt & Criticorum dierum, potissimum pendet ab humorum & complexionis, quæ in ho-

minibus sunt, ratione ac periodo quadam naturali: Nam ad musicorum numerorum vim confugientes Pythagoræos, & ad Arithmeticos calculos reducentes alios, aut astrologorum planetarias nugas prouocantes Astrologos accuratè refutat And. Laurentius lib. 3. de crisibus, vsque ad cap. 8. Fracastorium, qui lib. de causis criticorum dierum omnia retulit ad motum humoris melancholici, refellit idem cap. 9. & 10. & postea tandem cap. 13. suam sententiam proponit, causas esse duas, materialem & efficientem. Materialem esse quemlibet humorem noxium quantitate vel qualitate peccātem. Efficientem esse duplicem, vniuersalem & particularem. Vniuersalem & remotam esse cælū, cuius vires ferè omnes Luna excipiat, & nobis cōmunicet. Particularem & propinquam esse ipsam naturam, quam Hippocrates vocat calorem insitum, Galenus facultatem corpus dispensantem, alij temperiem siue spiritum vocant: quæ sic motiones suas statis circuitibus perficit, quasi ratione vtetur: quod si aliquando errat, id à materiæ vitio procedit, eam contumacia sua vincentis.

Itaque quod tardior vel celerior sit crisis, id partim materiali, partim efficienti causæ tribuendum. Si enim humor sit temperamento calidus, substantiâ tenuis, & qualitate benignus, facilius à naturâ domari, celeriùs coqui, & excerni: Si crassus, frigidus & contumax, difficiliùs. item à validiore naturâ, citiùs; à debiliore, tardiùs coqui.

Quod autem nunc pari, nunc impari die contingat crisis, id à sola materiali causa prouenire, nempe peculiari humoris cuiusque motu; bilem tertio quoque die moueri, pituitam quotidie, melancholicum humorem quarto die. Ergo biliosos morbos omnes imparibus iudicari diebus, cæteros quotidie ex paribus: quia iisdem diebus morbi iūdicandi, quibus mouentur. Huius quotidiani, tertiani, & quartani motus causam non minus occultam esse quàm magnetis aut catharticorum sunt proprietates.

Quod denique septenariis tantum perfectæ & salutares crises perficiantur, id totum efficienti causæ tribuendum. *Natura*, (inquit) *definitum sibi elegit tempus, quo motus suos & crises perficit. Tempus illud sola experientia* (quam solam Hippocrates secutus, vt docuit idem cap. 11.) *Septimo die, decimoquarto, vigesimo, perfectas & salutares crises sæpè contingere: Sunt igitur præfixi illi dies, & à natura ordinati. Cur autem septenarium potius, quàm alium numerum, sibi pro delicijs elegerit natura*: Fatetur id altioris esse contemplationis, & Theologicam reddit rationem. *Hoc ideo factum, quia rerum omnium Parens & Creator Deus eam Naturæ legem imposuit. Nam & diei septimo benedixit Deus, & eum filijs Israel, tanquam celebratissimum commendauit, & septimo die post absolutam vniuersi istius, quod oculis cernimus, creationem, quieuit ab operibus suis.* Naturam ergo cuiusque particularem crises septimo quoque die perfectas moliri, nec eas alio vnquam aggredi die, nisi aut impedita aut lacessita fuerit; & ideo propter huiusmodi impedimenta, nonnunquam intercedentibus diebus seu intercalaribus crises fiunt (de quo idem egit lib. 2. à cap. 13. & hoc lib. 13. cap. 15. Particularem denique hanc causam ab illa vniuersali efficiente, nempe cæli motu, iuuari; vt si aliquando accidat lunæ septimanas cū septenariis morbis concurrere, crisis inde meritò felicior faciliórque speretur. & hactenus tantùm à Galeno in libb. de diebus decretoriis Astrologos iuuari, de quibus egerat Laurentius d. libro 3. cap. 7. & 8.

Cur denique quilibet septenarius suum habeat indicem, nempe quaternarium, causam esse commune physicis & arithmeticis axioma, partes de suis proximis totis iudicare: vt cùm architectus ex fundamento parietes, ex parietibus tectum futurum, totámque domum colligit. Septenarij partes in quas proximè resoluitur duas esse: quatuor scilicet, & tria: Sed propinquior est quaternarius, indicabit ergo quartus septimum: & vndecimus, qui secundæ septimanæ quartus est, decimumquartum; & decimusseptimus, qui tertiæ septimanæ quartus est, vigesimum. Quinetiam quartus dies septimanæ medius est, parique cum extremis iungitur societate, vnde fit, vt si primus dies morbum discutere aggrediatur, et finem quartus imponat: Si primus nihil tentet, sed quartus morbum iudicare aggrediatur, septimus finem imponat.] Hactenus ille Regis Christianissimi medicus.

Ex dictis sequitur, si quos Pentaphylli herba effectus habeat, non ipsi quinario, sed substantiæ foliorum, tribuendos. Superstitiosum autem esse, quod vnum eius folium ephimeram, tria tertianam, quatuor quartanam sanent, item quod heliotropii grana tria tertianæ, quatuor quartanæ prosint; item alia, huiusmodi in medicinis per ligamenta seruari malo exemplo solitis. tale quoque fuerit arbitrari pilulas seu catapotia impari numero plus prodesse quàm pari, licet æquali præbeantur quantitate. Musici numeri vi magna pollent, non vt numeri, sed vt tonorum varietate, & soni modulamine suauiter animū afficientes: qua de re mox plura. Sequitur etiam ex dictis vanos esse ac superstitiosos, qui vim aliquam inesse volunt certis psalmis: eo quòd certo numero sint collocati, & eos credunt efficaces, vt prosperè cœpta legenti succedant, vel vt grauibus periculis liberentur, vt Psal. 1. *Beatus vir*: quia vnitas est quid perfectum, quasi verò septenariis & senariis, & quinariis, & ternariis sua quoque non sit perfectio. Dicunt etiam Psal. 10. *In Domino confido*, felicem esse, quia denarius numerus est bonus: & quia centenarius ex decies decē conflatur, ideò adhuc feliciorem esse centesimum Psalmum, *Misericordiam & iudicium*, Refelluntur, quia denarius, aut centenarius, quatenus numeri sunt, bonitatem realem nullam habent. Nam nec physicam, nec ethicam bonitatem habent, sed artificiosam tantùm ab imaginatione numerantis procedentem, quæ non obtinet vllam in corpora, seu res quæ numerantur, efficacitatem. Deinde in Hebræo fonte alius est ordo Psalmorum, quàm in versione Latina: ergo qui psalmus felix est secundùm versionem Latinam, infelix erit secūdùm fontem Hebræum, quod est dictu absurdissimum: vel, dicenti Hebraicè vnus erit felix, & dicenti Latinè alius: quod æquè ridiculum. Meritò igitur hos numerarios psalmisticos damnat Ciruelus Darocensis *p. 3. de superstitionib. c. 6. in fine.*

Ceterùm fraus & dolus Magorum numerariorum ex eo quoque deprehenditur, quòd Archimagus ex Proclo tradidit: non agere ipsos de numero sensili & materiali, sed de formali (vt vocant) & rationali. Etenim ratio formalis numeri nihil est aliud quàm illud ipsum, quo plura indiuidua, plura sunt & ab vnitate recedunt, quod siue sit pura negatio, siue quid positiuum, certè nihil ad operandum efficax indiuiduis adiungit. Nimirum

rum nebulones, sub hac voce formalis numeri, aliquid occulunt, quod ad ipsam dæmonis ex pacto operationem pertineat. Confirmatur hæc coniectura vehementer, quia prisci hæretici, qui numeris multum tribuerunt. De Magiâ iidem conuicti non semel fuerũt. De Basilidianis id Irenæus prodit[b] post quem ceteri[c]. idem de Marco constat vetustissimo illo hęretico,[d] & de Gnosticis omnibus[e].

b lib. 1. cap. 28. c Tertul. de præscript. cap. 46. Epiphá. hæres. 24. & alii. d Irenæus lib. 1. c. 12 e Irenæus lib. 2. c. 27. f lib. 15. c. 10.

Cautè igitur legenda, quæ, de efficacia imparis numeri, maiore, quàm paris, congerit, nec satis digerit, Petrus Gregorius in Syntaxi artis mirabilis[f]: qui, quod eam sententiam tribuit orthodoxis patribus D. Hieronymo, & Cypriano, magnam illis iniuriam facit. cumque loca eorum nulla citet, meritò vanitatis in ea re arguitur, dum, quod patres de imparis numeri mysteriis, (quòd vnitas, & Trinitas in sacrosanctâ cernantur Trinitate) & præstantiâ disserunt: hoc ille, ad nescio quam vim physicam, cum Agrippa Mago & hæretico, quem patribus testem adiungit, ne quid dicam grauiùs, inconsideratè retulit: Vide D. Hieron. apolog. pro libris contra Iouinianum sub finem, & deprehendes meritò hæc à medicis, & ab Hieronymo, Origenem, Tertullianum, Cyprianúmque citari, quibus hoc Petrus Gregor. impegit. videndum etiam ne quid vanæ superstitionis haurias ex libro Fabij Paulini; *De numero Septenario*: nam quæ ille, non tam ex suâ, quàm Platonicorum sententiâ, plurima retulit, ea Catholicæ Theologiæ parùm sunt consentanea, vt quod illi musicis numeris Magicam vim satis apertè tribuerunt. Nam quæ de vi musices commenti poetæ, illa Platonici in Numerorum, quà numeri, virtutem transtulerunt. Scripserant de Orphei musica; illam dæmonibus, animantibus brutis, saxis, arboribus imperasse. Sic enim Ouidius, de arboribus;

De vi musices.

---- qua postquam parte resedit
Dis genitus vates, & fila sonantia mouit:
Vmbra loco venit: non Chaonis absfuit arbor,
Non nemus Eliadum, non frondibus esculus altis,
Nec tiliæ molles, nec fagus & innuba laurus.
Vos quoque flexibiles hederæ venistis, & vnà
Pampineæ vites, & amictæ vitibus vlmi, &c.

Metamorph. lib. 10. & Seneca Herc. Fur. addit de dæmonibus, feris, & saxis, & fluuiis.

Quæ siluas, & aquas, saxaque traxerat
Ars, quæ præbuerat fluminibus moras:
Ad cuius sonitum constiterant feræ,
Mulcet non solitis vocibus inferos.

Ventos addit Horatius.

Vnde vocalem temerè insecutæ
Orphea siluæ:
Arte maternâ rapidos morantem
Fluminum lapsus, celerésque ventos.

de manibus, & dæmonibus idem tradidere Virgilius 4. Georg. & 6. Æneid. Ouid. Seneca, Horatius, Propertius, & hæc breuiter complexus Manilius, adfinxit de sideribus.

At lyra diductis per cœlum cornibus inter
Sidera conspicitur, qua quondam ceperat Orpheus
Omne quod attigerat cantu; Manesque per ipsos
Fecit iter domuitque infernas carmine leges.
Huic similis honos, similisque potentia causæ:
Tunc siluas, & saxa trahens, nunc sidera ducit,
Et rapit immensum mundi reuolubilis orbem.

Ecce vt vim musici numeri porrigant in aquam, aërem, terram, cœlum, sidera, & inferos. Sed & illud inuenio apud Plinium de cantu; *Figlinarum opera multi rumpi credunt tali modo*; & de serpentibus *contrahi Musarum cantu, etiam in nocturna quiete.* lib. 28. c. 22. Cuius rei, quamuis noster amicus, de re litterariâ, vt qui optimè meritus, credat rationem non quærendam, sed esse anilem quandam veterum opinionem: tamen, quia de serpentũm incantatione nonnulla in S. S. mentio est, *vt ostendam lib. seq.* videtur ratio diligenter inuestiganda.

Inprimis arbitror, distinguendum inter modos musicos, & susurros magicos, seu mala carmina: his nullam vim inesse naturalem, sed dæmonem ex pacto serpentes sopórare, vrnas diffringere, & quæ talia facere: illis vim physicam inesse. Vt verò intelligamus, quæ & quanta insit, rursus distinguendum inter ea, quæ sensu prædita, & quæ sensus expertia. nã nihil dubito animalia sensu auditûs pręditа, musicis modis capi posse, & catenus admiserim quę de miris musices effectibus adferunt prædicti poetæ, &, vt ipse ait, *senilem recitans fabulam* Martianus Capella *lib. de Musica.* Nam quod Fabius Paullinus ea vult vlteriùs obtinere, non credo: Sed in iis, quæ ad animantia aurita pertinent, verisimilia fateor; vt & in Eusebii verbis *de laudibus Constantini*; quæ verò ad insensibilia, reiicula & redicula puto, vt de saxis & siluis, &c. Et ideò argumento Plutarchi *in Sympos.* & Solini *c. 7. Polyhist.* quo ab Arionis delphine, ad Megarenses vel Thebanos muros argumentantur, non assentior. capi carmine fera potuit, saxa non potuere. Nihilominùs censet vir ille doctus, disputandi saltem (vt ait) gratia ostendi posse, hanc attractionem siluarum & saxorum veram fuisse: Sed postea *fol.* 184. protestatur, se quæ ad probandum affert omnia ex Platonicorum solummodò mente asserere; nec assentiri, nisi quatenùs cum sacrosanctæ Ecclesiæ sanctionibus cõsentiunt. Prudenter hoc & cautè, sibi: melius etiam aliis cauisset, si postquam poëtarum illa & Platonicorum deliria, tam diligenter & calidè aliquot capitibus proposuerat; censuram singulis seu antidotũ ex Catholicæ Theologiæ apothecâ apposuisset, ne phaleratis illis dictis minùs eruditi decipiantũr. Nõ fecit: quare nonnullum precium operæ futurum, si coner præstare, quod ab instituto nostro minimè alienum arbitror: strictim tamen & indicando, quid in eius argumentis lectori cauendum.

Primùm *c. 5.* citat poëtas, & quos citaui scriptores Ethnicos; quibus quatenus credendum, non repeto. Nec Nicolai Vicentini musici verba pertinent ad fabulosa illa de Amphione & Orpheo; sed ad veros effectus, quos veteres memorarunt: nec Steuchus Eugubinus in Psal. 67. initiò aliud adfert, quam nudam fabulæ Threiciæ commemorationem. Hæ quod ad auctoritates ab eo citatas sufficient.

Cap. 6. & 7. modos proponit omnino septem, quibus hæc mira Orpheus facere potuerit; quos priusquàm discutiamus, illud mihi spero neminem fore qui non concedat: non qui probat fieri potuisse, eum continuò id factum euincere. quid; qui se demonstraturum id pollicitus, ne probabiliter quidem (aut fallor magnoperè) id fieri posse probauit, nisi vltimâ ratione, quę ad musices vim nihil omnino facit. Et principio fundamentum locat omnium modorum, quod est huiusmodi: *mouetur cœlum harmoniâ, & potissimum ipsi planetæ.* quid si cum Aristotele id negem? nonne delebitur tota ædificii delineatio? agam benignius. esto. quid tum? hæc Harmonia, ipso Proclo & Platonicis aliis testantibus, non est sensu corporeo perceptibilis, sed animo tantũ ac mente; cuius qui saxa & arbores expertes

esse neget, cautes ipse sit profectò & caudex. Deinde, ait, *inferiora omnia subiecta esse planetis, & à stellis vim accipere.* quod, quia nimis indefinitè, & vniuersim dictum, certè negamus. probat experimento florum & herbarum; quæ ad lunæ incrementa & solis conuersiones mutantur, mouentur, crescunt, marcescunt; animalium quoque quæ siderum naturas sequuntur; & lapidum, quorum eadem lex est, vt Heliotropij qui solem imitatur, Selenitis qui lunam, Heliosselini qui vtrúmque sidus, magnetis qui cynosuræ. Quæ tamen omnia dicimus ad occultas quasdam qualitates, iis rebus insitas, referenda. nam si non pendet hoc à peculiari naturâ lapidum, animalium, fruticum horum; si hoc totum oritur à subiectione illâ inferiorum corporum ad stellas; cur non cæteræ herbæ, animalia, lapides idem perpetiuntur? sed pergit, & admirandos sympathiæ & antipathiæ memorat effectus, & contendit eos inde nasci, quòd omnes res naturales à stellarum radiis illis dicatis, peculiari charactere virtutis earum participe insigniantur; & superiora corpora in hæc inferiora vires suas infundant: cogor repetere nonnulla ex *cap. 3. q. 1.* & leuiter iterum delibare. fateor cœlorum orbes & astra nonnihil influere virium in res inferiores; sed non quiduis promiscuè cuiuis, verùm pro naturâ substantiæ siue essentiæ cuiúsque rei, aptè & diuersimodè, & præterea pro dispositione quoque qualitatum, & conditione singulorum indiuiduorum. Sic enim, non adamas, sed magnes conuertitur; non ad Orientis viciniora signa, sed ad Arcton. Si cynosura influit in magnetem qui inferior; cur non in ferrum, plumbum, aut alios lapides? Deinde multò præstantioris est efficaciæ, vim attrahendi tribuere alteri: quàm ipsum illud attrahere ad se. verbi gratia, efficaciore influxu indigeret cynosura, ad dandum magneti vim ferrum alliciendi, quàm ad attrahendum ipsum magnetem. Nec sequitur, magnes attrahit ferrum, & magnes attrahitur à cynosurâ; ergo magnes vim ferrum attrahendi accepit influxu cynosuræ. Quæ potest esse tanta vis efficaciæ siderum, vt in res adeò differentes specie ac genere; ventos, fluuios, montes, siluas, saxa, dæmones; musicum sonum faciant efficaciter hæc omnia imperio quodam opetantem? quo pacto idem sonus vnius citharæ tam diuersa potuit attrahere? frustrà confugias ad sympathias & antipathias: nam hæ non defluunt ex sideribus, non depluuntur ab orbibus cœlestibus, sed ipsas rerum differentias & specificas formas consequuntur. At quæ de peculiari illo charactere astrorum Platonici iactitant; ea Theologi (hoc est Philosophi Christiani) vt commentitia, & de superstitione vehementer suspecta, iampridem exploserunt. Nos ergo iubeamus illa valere, quia Catholici sumus, quia superstitionem detestamur. Quæ addit, maioris momenti non sunt. Nec enim *naturalis Magia*, cùm *vult summis infima inesse, & in imis latere summa*; tam confusum chaos voluit inducere, vt cunctis imis omnia summa, & cuncta ima summis omnibus velit inesse; sed quędam quibusdam: nempe iis, quorum formæ specificæ idoneæ sunt, ad summorum influxus recipiendos: quæ conditio insensilibus istis deest. Vnus est ac solus Deus, in quo vno cætera omnia excellenti quadam eminentique sunt dignitate: ipse solus est harmonia sui, & vniuersi: & hoc sensu solummodò verum est, *ἁρμονίαν συνέχειν τὸ πᾶν*, harmoniam vniuersa continere: quia videlicet Deus omnia in numero, pondere, & mensurâ disposuit. Quod vlteriùs Anton. Mizaldus tetenderit *lib. de harmonia cœli & terræ*, factum ab eo, nec piè, nec philosophicè. Quod Macrobius asserit, *Musicâ capi omne quod viuit*: id si de musicâ soni corporei & veri loquimur; non nisi de illis creaturis verum est, quæ sensu auditûs verè prædita sunt: si de musicâ capias metaphoricâ vel imaginariâ aut speculatiuâ illâ, quæ in nudâ quadam proportione quantitatiuâ posita est; nihil ad Dionysium, quod aiunt. nam saxa, & siluas talis musica, non nisi imaginariè & metaphoricè duxerit. *Mundi anima quadam, animari & viuere quæcumque in mundo sunt*, est merum figmentum gentilium philosophorum, in Theologorum scholis iampridem damnatum: cùm nulla sit mundi anima segregata à formis substantialibus rerum singularum. Si saxa viua sunt, vt voluere post Thaletem & Timæū Philoponus *lib. 1. de anima* & alij, & multis Paulinus *c. 6.* nititur probare; viuunt animâ propriâ, non communi; & propriâ, quali viuæ sunt arbores, vegetante dumtaxat, nō sensitiuâ. nec aliud vel Hippocratis *libr. de natura pueri*, vel Plotini 4. *Ennead.* 4. argumentis probatur. Quale verò illud, & an Ecclesiæ tolerandum? *stellas visu & ratione præditas*, quod dicitur *fol.* 198. cuius dogmatis falsitas erronea doctissimè ab Espencæo *lib. de animatione cœlorum* antè multos annos fuit demonstrata. *At lapides varij variè à stellarum radiis mouentur*: vt *selenites*, qui non solùm figurâ & colorib. lunam imitatur, sed etiam motu: illam enim vsque subsequitur, vel potius cum illa circumfertur: vt *magnes*, qui vim quoque motum aliis tradendi, & in alios transferendi accepit; vt *pantaura*, lapis ab Apollonio inuentus, qui cęteros ipse lapides trahit; vt *androdamas*, qui argentum, æs, & ferrum; vt *lapis* ille *Cyzici* fugitiuus, quem Argonautæ pro anchorâ vsi ibi reliquerant, & Cyziceni è Prytanæo sæpè profugum plumbo fixerunt: vt *automata* varia Boetij & aliorum, quæ motum hunc accepere à radiis siderum, sese in loca & corpora ista inferiora penetrantium, & in ea agentium: sicut etiam obiectâ imago *in speculare vitrum*, & *paries* in *vocem* reflectendam, & *ignis* in *sulphur* atque escam. Hæc ille: quæ me à sententia nequeunt dimouere. Nam sine necessitate vlla hi radij constituuntur, quos aliàs refutauimus. *Automata* illa, cùm sint artificiosa, ab artificio humano per certa quædam instrumenta mathematicis fulta proportionibus, tendiculis, rotulis, &c. vim acceperunt, non à stellis, & ab intrinseco, non extrinsecùs patiebantur, & mouebantur: vt cernere est in illo B. Francisco, & aliis nonnullis, quæ serenissimus Archidux Austriæ, dux Styriæ, Carinthiæ, &c. Ferdinandus Caroli F. Ferdinandi N. maioribus suis religionis zelo, & virtute, dignissimus, possidet. *Ignis* agit in sulphur & in escam, nō in alia, quia alia carent dispositionibus ad subitam inflammationem requisitis. *Specula* reddunt imagines sola superficiei politura diaphana, & splendida æqualitate, per congruam incrustationem terminata. *Echo* sola vocis repercussione resultat: & hæc omnia promiscuè obtinent, quouis planeta, aut sidere dominante. Quod & in *magnete*, androdamante, pantaura, & aliis lapidibus deprehendas. Vnde patet non à cœlesti corpore, sed à propria (quod cogor sæpius repetere, quia aduersarii eadem sæpius inculcant) forma & specie hanc vim hisce gemmis inditam, cœlo nihil largiente, præter communem suum & ordinarium influxum: atque ita selenites pro-

pter occultam aliquam qualitatem, à specificâ differentiâ eius manantem, admirandas illas mutationes colorum & motus edit; eò quòd qualitas illa lunaribus qualitatibus amicâ quadam naturæ similitudine,& (vt sic loquar) amoris physici vinculo,colligetur. Nec mirum nos has qualitates explicare non posse; quia ipsi fontes earum, nempe differentiæ specificæ,nos latent. Ponendas tamen differentia specifica conuincit. Nam diuersa species diuersas dispositiones naturales requirit: & medicis experimento compertum est, quædam se totis, hoc est differentię specificæ seu formæ ratione; quædam,non nisi vna aliqua qualitate ad certos effectus idonea reperiri: & quæ talia, illa quouis tempore vim illam apta nata sunt exercere, nec opus est expectare dum istud vel illud astrum dominetur.

Vanitas commenti huius Platonici adhuc clariùs elucescit, si modum ipsum, quem ex refutatis hisce argumentis eliciunt,pressiùs consideres: hunc ita expressum habes *fol. centesimo nonagesimo septimo.* Quemadmodum *ex certa herbarum & vaporũ commistione & compositione, per artem medicam astronomicámque confectâ,conflatur communis quædam forma, velut harmonia, siderum muneribus & quasi dote ornata;vt in* theriaca, *quæ mirificam habere vim existimatur, aduersus aduentantem senectutem atque venenum, tribus in ea pariter consentientibus virtutibus,cœlesti scilicet,per artificium opportunæ admixtionis accersitâ:alterâ item cœlesti,sed partibus eius naturaliter insita:tertia demum elementari. Sic ex tonis,primò quidem ad siderum normam delectis, deinde ad eorummet exemplar & conuenientiam inter se compositis; communis quasi quædam harmoniæ forma colligitur, & in ea cœlestis etiam vis suboritur: cœlesti illa huic similiter temperatæ respondenti harmoniæ, quæ virtus cœlitùs deuocata,possit animos flectere, delenire, ad iram impellere,cohiberéque.*] In quibus verbis cõgeriem quandam video falsarum suppositionum. I. Quod per astrologicas obseruationes vult theriacam & cętera medicamenta componi & admisceri, quæro quo tempore pharmacopæo sit astrorum iste situs considerandus? an herbarum legendarum, an miscendarum, an vtroque? si vtroque, annus Platonicus ille magnus est expectandus, & interea virtus herbarum emarcescet. Si legendarum,atqui quando miscebuntur, fors erit influxus contrarius:si miscendarum; non vno die, sed sæpè multis hæc commistio fit, deinde quî fieri potest, vt cùm tanta sit diuersitas:immò &contrariæ quãdoque qualitates herbarum miscendarum,vnus & idem cœli influxus vno tempore,idem tribuat singulis quod singula requirunt, & quod conueniat vniuersis?Item communis illa forma, est chymæra tantum Platonica, & quoddam ens rationis, nusquam subsistens, vel existens: vt etiam prima illa vis cœlestis dependens à certa dierum, & mensium, & annorum obseruatione superstitiosâ. Hanc denique vim, volunt commisceri virtuti primæ cœlo deuocatæ (nonne videris, lector, tibi audire ritus magicos Numæ de Ioue Elicio; & similibus?)sed pergunt; ad deuocandum autem, esse necesse cognitionem conuenientiæ tonorum cum regulis;ad hanc cognitioné,teste Ficino, tres regulas astronomos præscribere. Prima est indagare, quas in se vires habeat, & quos effectus ex se producat quælibet stella,sidus,& aspectus; & quæ horum quodque ferat,& quæ auferat: & in sonis atque verborum significationibus hæc cuncta inserenda;reijcere oportere quæ auferant, & ea musicum detestari, probare verò quæ ferant. Secunda est,considerare quæ stella,cui loco, vel rei, vel homini maximè dominetur; & obseruare qualibus passim sonis atque cantibus illi homines vtantur, & ex quo genere harmoniæ quęlibet ex naturâ res sit constituta (id est qua proportione, & quomodo.) vt ipse similes quasdam musicus adhibeat,vna cum significationibus,quæ sideribus iisdem studet exponere.

Tertia est regula, animaduertere situs aspectúsque stellarum quotidianos, & sub his explorare ad quales potissimùm sermones, cantus, motus, saltus, mores, actus incitari homines, & res singulæ ad quos effectus soleant: vt similia pro virili in cantibus adhibeat, & imitetur cœlo simili placituris, similémque suscepturis influxum.] Hactenus illi: quæ omnia nos, vt futilia & magiæ veritæ quadam tegmina & inuolucra, reiicimus, *capite 3.quæst.1.& capite 4.quæst.1.* &, quoad verba illa significantia, reiiciemus mox seq. quæstione, Prima regula illis falsis fundamentis innititur, & obseruationem exigit, cui adipiscendæ nullius hominis vita,sed nec cornicis sæcula, sufficiant, quæ etiam est in se incertissima. Secunda non est expers erroris & hæresis, censentium astra hominibus dominari,de qua disseremus (Deo dante) *libro tertio disputationum contra diuinationem astrologicam.* Tertia,quoad res sensus expertes, cantu aut voce mouendas, vt docui, ridicula & indigna philosophis est censenda.

Cùm ergo talia sint Platonicorum fundamenta,non obscurum est aliquid videntibus,quàm solidè & prudenter arenæ inædificentur septem illi modi, quibus *capite 7.* asserit, Orpheum verè & reapse saxa, & siluas, trahere cum animantibus ad citharæ modulos potuisse: Sed qui isti modi?

Primus est id fieri potuisse vi ipsa musices cœlorum,vt dixi,influxum eliciente,deducente,attrahente.] Hic modus nititur duabus falsis hypothesibus:scilicet, esse quandam mundi animam, harmonicis numeris compositam,res singulas peruadentem, quæ musico concentu delectetur, item cœlum & sidera esse animata animâ rationis compote, & quæ irâ concitetur, & voce sonorâ demulceatur. Quæ cuncta à Theologis improbari, ipsemet Paullinus fatetur.

Secundus est,hac virtute præditum esse cantum, non soni tantùm ratione, sed ex occulta quoque vi verborum, qua cœlestem illam vim detrahi de supernâ sede posse censent; & confirmant prodigii plenis verborum aliis effectibus, quæ omnia prudenter Paullinus ex Theologorum præscripto ad dæmonum fraudes referenda non diffitetur *fol.204.& 206.*

Tertius est dependens ex illâ astrologicâ obseruatione;cui Ptolemæus,& Albumazar, & similes plurimùm tribuêre: hunc quoque Paullinus *fol. 207.* Magicæ annumerat; addere debuit,illicitæ & dæmoniacæ,ne quis de naturali accipiat.

Quartus inde petitur, quòd proportiones numerorum vim habeant similem figuris: figurarum verò certis lineis & punctis conformatarum admiranda sit efficacia: & quia lyra Orphei, ad cœlestis lyrę figuram fuerit conformata. Sed hanc rationem, & Platonicorum de figurarum virtute deliramentum, meritò Paullinus, cum Theologis,nugas & somnia esse credit, & addit Conciliis ac Pontificum decretis esse prohibitum huiusmo-

di studium. Ego refutaui d.c.1.q. 4.

Quintus modus, est petitus à vi quadam eximiâ naturæ, qua id soli Orpheo, vel cum paucis, erat concessum; per quandam sympathiæ rationem illi cum rebus omnibus, per quasdam indiuiduas conditiones ad hoc aptas, inditam: vt videmus rebus innumeris à naturâ quasdam virtutes mirificas insitas, quarum plurima exempla idem accumulat Paullinus *à fol. 210.* sed miscet vera falsis, comperta incompertis: iis quæ in S. S. legimus, quæ apud poëtas leguntur: & quæ diuino facta miraculo, iis quæ naturali vi perficiuntur. Quid enim cum naturâ commune robori Samsonis? aut quæ virtus illa naturalis comæ vel capillis insita? nec vlla vi naturali Franciæ Reges strumam sanant contactu: nec asina Balaam loquens, nec campana Vililla, nec pisciculi cœnobij Mauriciani, inter naturæ admiranda debuerunt numerari: nec verisimile est Orpheo vim illam attractiuam lapidum ac siluarum à naturâ datam. Nam exemplorum, quæ physicâ ratione constant, & ab eo referuntur, omnia sic vim exserunt in vnius tantùm speciei materiam, vt in alterius nihil tale queant. Magnes ferrum attrahit, non auri minorem molem. Tentiritas crocodili fugiunt, non aspides aut hippopotami. lupini tergoris tympanum in agninæ pellis tympanum valet, non in vitulinæ. Galli cantum formidat leo, non vulpes, & sic de cæteris dicendum. At Orpheum censent isti vim habuisse deducendi cantu non tantùm quercus, sed omnes omninò species arboreas, nec arbores tantùm, sed & qualiacunque saxa & marmora, rupes ipsas & vastos montes, Ossam, Rhodopen, &c. animalia quoque, non docilia modò, vt sunt elephas, ac delphin, & cerui: sed feras maximè efferas ac stolidas cuiusque speciei.

Sextus modus tradit admixtionem artificiosam & naturalem elementorum. Verùm hæc etsi mirifica quandoque perficiat, in quæstione tamen, de qua nunc agimus, est superflua. Nam hîc nulla naturalis elementorum admixtio interuenit; sed nuda per sonum citharæ aëris verberatio, quæ res inanimas non potest attrahere, nec sensus aurium expertia demulcere. Naturalis elementorum in cantu admixtionis nihil reperio: sed solam illam imaginosam triplicis generis virium commixtionem, quam esse nullam ostendi.

Septimus, est vis attractiua quædam fascinatrix seu magica: quam cùm Plotinus d. libro 4. fieri velit, vel ex occultis quibusdam qualitatibus rerum, vel figuris, vel cantu, vel desiderio seu imaginatione; secundum & tertium modum iam reiecimus: quartum quoque, qua tribuit imaginationi virtutem efficacem in longè ab imaginante distantia: sed & primum refutaui, ostendens nullam dari posse physicam qualitatem occultam, quæ in tam diuersæ speciei, imò & generis res simul eodem modo queat operari, cùm id eam sit necesse facere per modum causæ, non primæ seu vniuersalis, sed secundariæ & particularis. Nec enim vlla qualitas inest singularis vlli rei singulari, qua singularis est, quin ad dispositiones indiuiduas pertineat, & ab ipsis dimanet; & proinde non nisi effectum particularem & sibi proportionatum potest producere.

Restat ergo, *illa quæ de inanimatorum attractione feruntur, esse vel fabulosa, vel dæmoniacæ operationis*, vt verissimè iudicauit Pausanias libro 6. Nam Orpheum magum insignem fuisse, memini me apud Suidam legere.

Addamus musices effectum alium mirabilem. *Tarantulam* vocant, insectum ab vrbe Tarento Apuliæ, vbi frequens; eius duo sunt genera, quæ videntur Bustamantius *in libro de animantibus sacræ scripturæ* & alij, non satis discernere. *Vnum est* ex genere lacertarum, quod stellio vocari potest, *Salmanquesam* vocant Hispani, de quo non loquimur modò: alterum est ex genere araneorum, seu phalangiorum, Hispaniæ (quod sciam) ignotum, huic peculiare est, quod ex Matthiolo *in Dioscoridem libro 2. capite* 57. referam. Vagatur æstate in campis, & prorserpit ex terrę cauernulis, & icit messores, quorum cura ocreis non munita, icti alij perpetuò canunt, alii rident, alij plorant, alij saltant, alij clamitant, alij dormiunt, alij vigiliis afficiuntur, alij vomitionibus laborant, alij sudant, alij tremebundi fiunt, alij pauoribus infestantur; alij alia patiuntur incommoda, fiúntque phreneticis, lymphaticis, ac maniacis similes. *Sed mirum* (addit Matthiolus) *certè, quàm facilè huiusce veneni vis musicâ mulceatur. Quandoquidem, vt equidem attestari possum, auditis lyricis instrumentis, vel tibiarum sono, primo statim occursu à languoribus cessant, & in medium tripudiare & saltare incipiunt, támque diu rem prosequuntur, ac si sani essent, & nullo vnquam tenerentur dolore, quod si eueniat, vt tibicines tantillum conquiescant, ac interponant, non multo post tempore in terram concidunt, & ad pristinos redeunt languores: nisi tamdiu indeficiente sonitu saliant, atque tripudient, donec veneni virus partim insensibiliter per cutis meatus, partim per sudorem exeat & discutiatur. Ob id igitur tibicines stipendio conducuntur, alternatimque mutantur, vt absque vlla sonitus intermissione, tamdiu tripudient demorsi, quousque penitùs curati: cùm tamen dum hæc aguntur, sint, qui antidotis eos corroborent, nimirum theriaca, mithridatico, ac aliis, quæ venenosorum morsibus aduersantur.*] Hæc ille, quibus addendum videri musicam iuuare, quia melancholicos & lymphaticos affectus venenum illud inserit, si ad hoc aptum nacta humorem corporis & ideò musicâ: quod S. S. profitetur, lætitiam in animo gignente, pellitur noxa contraria. Confirmatur: quia non quiuis moduli quibusuis admorsis, sed certi certis prosunt. Vnde natum, vt quidam hoc non perpendentes; qui in eos inciderant, quibus congrua modulatio non adhibebatur, hanc experientiam ausi fuerint negare, lippis & tonsoribus notissimam. Audiui, qui adderent; si quæ pupugerat tarantula, etiam aliò in loco, moreretur, confestim morbo liberari ictum ab eâ: quod si verum, admirandum sanè est huius veneni miraculum: de cuius causa mihi non liquet. quæ enim dependentia veneni tam remoti à sua matrice seu fonte? aut quæ hæc operatio in tam distans?

QVÆSTIO III.

An verbis, & incantationibus vis insit morbos sanandi, aut mirifica perficiendi?

VIDETVR Origenes [a] non immunis ab hoc errore, quem secuti quidam medici valdè superstitiosi. Q. Serenus, [b] & Aëtius, & alii. conatur Trallianus etiam Galeno ascribere: consentiunt Arabes ferè omnes Cabbalistæ & recen-

a li. 1. & 5 cõtra Celsum.

b Serenus lib. de re med. Aetius li. 8 c. 5. Octauianus in Euporistis. Marcel. & Trallianus passim.

recentiores Iudæi; Magi quoque omnes, cum Agrippa & Paracelso: Plinius [a], & cum eo recentiores quidam [b], qui Platoni nimis addicti. Item Cabalistæ quarti ordinis. Nam vt hoc obiter dicam, tot eorum sunt ordines. primus eorum qui sequuntur traditionem R. Rambani super Genesim, de quinquaginta portis intelligentiæ. Secundus: qui sequuntur Abraham à veneris, qui in libro suo de creatione mundi ponit triginta duas semitas sapientiæ, quas amplexi R. Isaac, & Iacob Cohen. In his duobus nihil deprehendo magicum, sed solas nugas. Tertius ordo fuit ponētium decem enumerationes, *Nezer Zephiroth*, vt Ioseph Castiliensis in sua Isagoge, Ioseph filius Carnicol in libro portarum iustitiæ, & Paulus Ritius in Porta lucis: hi incipiunt viam sternere superstitioni. Quarti ordinis sunt, qui constituunt plura principia, nam quinquaginta portis addunt, litteras 22. alphabeti, & sic faciunt numerū 72. quem vocant SEMHAMAPHORES, nomen expositorium Dei, & dicunt esse numerum LXXII. Angelorum præsidium orbis, & per quos inuocatos edantur miracula ab hominibus, hanc docuere Ioseph Carnitof. & Recanath, & alij. Hęc est Cabala merè blasphema & magica. Verùm hi omnes diuersis fundamentis nituntur. Quidam impiè negant, curādum, hisce rebus dæmonum operâ interueniat, nec ne (vt Paracelsus) qui proinde satis indicant ea naturaliter non perfici: & hoc dicere hæreticum est. Alij (vt quos citaui medici, & Plinius) solis adhærent experimentis, & quæ fieri vident, leuiter nimis illis ipsis, quæ cernunt adhiberi, mediis asscribunt, de iis quę non vident nihil cogitantes. Platonici quoque Physiologiæ minùs addicti, Magicis autem nugis nimis creduli: facilè pro naturalibus superstitiosa multa receperunt, contra hos omnes hanc statuimus

Conclusionem, *Nulla vocabula vim habent naturalem vulnera vel morbos sanandi, vel noxas alias depellendi.*

Dixi, *Nulla* (negans de quouis verborum genere) siue ore prolata, siue scripto comprehensa: siue sola & incomplexa (vt vocant) siue complexa, & in propositionem vel orationem aliquam versu aut prosâ relata: siue significatiua, siue nihil significantia: siue Hebræa, siue alterius linguæ: siue dicta cum sibilo aut afflatu, siue aliter, quomodocumque, absente, vel præsente ægro.

Dixi, *Vim naturalem*, quia Zelotypiæ illa adiuratio & lex TORATH KINA, quicquid habeat efficacitatis, de sursum habebat: ferè sicut hodie, preces Ecclesiasticæ, formulæ Sacramentorum & Sacramentalium, & exorcismi, vim habent supernaturalem ex Dei institutione, vel gratioso concurrendi modo: qua de re non est nostri instituti nunc disserere. Nec enim (quod pro totâ hac materiâ notandum) nunc agimus de opere naturali, vt opponitur operi animali, vel operi libero, vel operi violento, sed vt opponitur operi artificiali, vel etiam operi supernaturali. Deus ad huius vniuersi perfectionem primò statuit quendam *ordinem naturæ*, dum rebus singulis largitus est naturam suam atque essentiam peculiarem, & singulis dedit proprias huic naturæ congruentes operationes: quæ vocantur *operationes naturales*, quia naturæ suppositi sunt conuenientes. Deinde Deus addidit alium *ordinem supernaturalem*, qui potest diuidi in duas species, prima *est ordo gratiæ seu miraculosus*, (pro iisdem enim hæc duo nunc sumo) ad quem ordinem pertinent quædam operationes, quæ vires hominum & Angelorum omnium exsuperant: quarum operationum principium non est rei singularis natura, sed ipsa illa Dei gratia, voluntas absoluta, & omnipotentia: hæ dicuntur *operationes gratiæ & supernaturales* strictè sumptâ voce, item *operationes miraculosæ*. Altera est, *ordo prodigiosus*, qui ordo reipsâ non excedit terminos naturalis ordinis, sed tantùm dicitur excedere ratione modi, quem vel omnes homines, vel plerique ignorant: & ideo solemus eum quoque vocare supernaturalem, largè accepto vocabulo, clariùs autem ac significantiùs vocatur ordo *præternaturalis*: ad quem referuntur multæ mirificæ operationes factæ per bonos, vel malos Angelos motu locali, vel subitâ naturalium agentium applicatione. Quoniam verò in his, effectus naturæ rerum secundùm essentiam non repugnat, nec modus operandi vires angelicas exsuperat: ideò tales effectus potiùs sunt naturales latè sumptâ voce, quàm supernaturales aut miraculosi propriè loquendo: & præternaturales, quàm contrarij naturæ aut violenti: quia tamen vulgò censentur ordinem naturæ superare, ideò solent supernaturalibus annumerari, sed propriè ac pressè præternaturales, aut miri, aut prodigiosi, debent vocari. Tres ergo Deus ordines statuit, naturalem, miraculosum, & prodigiosum: seu, si duos malis, naturalem & supernaturalem. His alium adiunxit ordinem homo, nempe *Rerum artificialium*: quando res naturales, fini à se intento accommodans, & applicans, diuersas rebus formas indidit: quas illis natura non tribuisset, nisi industria humani intellectus adlaborasset. Numquam tamen potest humana industria quicquam efficere, quod rerum naturę repugnet: quare naturali ordini accedit iste artificialis, non verò eum destruit, & subseruit potiùs quàm transcendit: & naturale, in hac & cæteris hoc tractatu quæstionibus primo tantùm illo modo sumimus: vt tres illos alios ordines excludamus: artificialem, prodigiosum, & miraculosum.

Notandum præterea, naturalem effectum à naturâ non produci, nisi motu vel mutatione, sanitas autem mutatione fiat necesse est, mutatio non contingit, siue qualitatum actiuarum virtute. actiuæ qualitates ad operandum exigunt subiectum aptum, & idoneè ad agendum præparatum.

Ex hoc fundamento contra cunctas aduersariorum machinas validè consurgit conclusio, quæ fuit omnium Patrum: excepto fortassis Origene: D. Thomæ, Gersonis, & Theologorum cunctorum (quod sciam): Vlpiani etiam [f] I. C. negantis incantationes medicinis annumerandas. fuit medicorum [g] & philosophorum saniorum [h].

Vt auctoritate, sic & ratione præualemus. Ita enim ratiocinamur. Verba nullam vim neque artificialem, neque naturalem, neque supernaturalem habent, ad huiusmodi effectus. de vi artificiali, nemo vmquam vel suspicatus fuit. Supernaturalis si foret: gratiæ, aut miraculi foret: hoc autem dici nequit. quia Deus nihil tale promisit, nec Ecclesiæ reuelauit, quale Magi iactant: nec iuuat Deus Magicas incantationes: nec in Beelzebub sic operatur, ne gloriam illi suam ea mēsura communicet, qua solet Angelis & Beatis. Vnde apparet, quàm incautè nuper ille Homeri interpres Spondanus [i] soleat repetere illud axioma: *Dei bonitatis esse, ad eiúsque gloriam pertinere, tam admiran-*

a lib. 28. c. 2.

b Picus in Positione. Magicis, Ficin. li. de vita studio sor. Pompona. & c. ex I. C. etiā Grillād. de sortileg. q. 8. & Pet. le Loyer. li. 1. de spect. c. vlt. & li. 4. c. 4. & Aug. Thuanus in Parabata vincto. dicēs, Verba medentur morbis corporis, &c. quod sanè erroneum est: Nisi quis illos velit excusare dicēdo, loqui de verbis, vt sunt pacto nixa: sed hoc foret impropriè vim verbis tribuere: quæ nō ex iis, sed ex pacto conuento, & quidē per dæmonē.

תורת קנאת Num. 5.

f l. 1. in princ. D. de extraordi. cognit.

g Hippoc. li. de sacro morb. Galen. li. 6. & 10. simpli. medi. Fernelij de abdit. rer. causis libr. 2. c. de cur. sup. nat. Beniuen. lib. de abd. morb. caus. Ioan. Lāgij epis. 33. Franc. Valesij de sacra Philosop. ca. 3. Auger. Ferrer. libr. 2. metho. ca. 11. Scalig. libr. 16. de subtil. cap. 349. Condronch. li. 2. de morb. venefic. ca. 5. Bokelij li. de philtris cap. 1.

h Theoph. libro 9. de Hist. plant. Plutarchi in vita Periclis, Rab. Maymō li. 1. perplex. c. 72. Leon. Vairi lib. 2. de Fascino ca. 11. Ant. Mirā. li. 26. de sing. certam. Greuini libr. 1. de venen.

i In Odyss. agēs de Lycanthropis.

das effectiones creaturæ, nempe dæmoni, concessisse: Sed Caluinianus erat, cùm illa iuuenis scriberet: maturior ætate, cùm resipuit, & ad Catholicos rediit, numquam hoc effutiisset. Si supernaturalis ista vis non est: non restat, vt sit prodigiosa, vel naturalis. Si prodigiosa: non fit ministerio bonorum Angelorum: quia (vt postea docebo) hi se non immiscent Magicis operationibus: ergo ministerio malorum Angelorum. quod negãt aduersarij quidam, sed vim argumenti nequeunt euadere: fatentur alij, & ideò coguntur etiam fateri vim verbis nullam inesse.

Denique nullam verba hæc vim habent naturalem. quia verba si scripta: sunt quid mortuum, & omnis energiæ expers: quæ si quam vim habent, ab atramenti vel chartæ, cui inscripta sunt, temperamento vim illam accipiant oportet. & proindè sua propriáque vi non operantur. Ore verò prolata verba, vim tantùm habent contactu aërem feriendi, vt & animalium reliquorúmque inanimorum soni. Sed sonus tactum non magìs valet immutare, quàm color auditum, vel dulcedo visum, quia non sunt sensuum istorũ obiecta. Quare cùm ad sanationem corporis necesse sit, sensum tactûs immutari: fateantur oportet, sanationi morborum solam verborum prolationem vel scriptionem nihil conferre.

Respondet, Pomponatius, verbis primò & per se duntaxat auditum, affectionibus, deinde animi immutatis per accidens tactum quoque immutari. *Sicut videmus* (ait) *fieri ab oratoribus facultate Rhetoricæ, & à peritis musicis vi harmoniæ.*] Sed contra: Oratores non verbis nudis, verùm ponderе sententiarum & rationum momentis persuadent: si nuda tantùm barbaráque & nihil significantia, vel parum apta permouendis animis, aut vesana & ridicula, vt sunt incantatorum verba, proponerent: numquam animos concitarent. In musicis, ipsa concentûs suauitas & harmonica modulatio distrahit animum à doloris cogitatione, & ad lætitiam prouocans lenit & contemperat humores: cui, quid simile in horrificis ac stridulis sibilis atque susurris magorum?

Vidit etiam Pomponatius hîc se operam lusisse: quare ad sacram confugit anchoram; hæc contingere propter fidem vehementem incantatoris, & incantati. Hæc dicens causam præuaricaris (Pomponati) & vim verbis omnem detrahis. si totum illud credulitas operatur? quam tu fidem nuncupas; quæro qualis ista fides? non dices opinor supernaturalem? sic enim vocare superstitionem atque perfidiam, prorsus impium & perfidum. dices ergo naturalem, siue humanam. euge, habes tuæ causæ fauentem Ferrerium[k], qui fiduciam hanc etiam ab adstantibus exigit. ridiculè. quasi possit imaginatio, vel adstantium, vel ipsius incantatoris, quicquam operari in ægroti imaginationem, corpus, vel animam[l]. Ipsius ægri credulitas confidentis se iuuari posse ab ea re, quæ nullam iuuandi vim habet naturalem, tam vehemens esse posset; vt humorum inducat alterationem, vnde sanitas subsequeretur, vt bene Galenus, si tamen ipse auctor libri de Incantationibus: sed eo casu sanitas verbis dumtaxat adscribenda vt occasioni cuidam, non vt causæ.

Simili modo sinceræ & rectæ philosophiæ repugnant, sententia Origenis *libr. 1. & 5. cont. Celsum*, nomina in vna lingua producere effectus, quos nequeant in aliam translata: & sententia Pici in conclusionibus Cabalisticis (quem optimè refellit Petrus Ciruelus Darocensis in q. de Cabala & Magia Iudæorum, quæ est vltima inter eius Paradoxas quæstiones barbara & nihil significantia nomina plus habere efficacitatis: ea quoque quæ Gregorius Tolosanus[m] tradidit: cùm de Histrionibus, & poëtis dicta, ad excantatores accommodat: quod eorum verba tùm demum rata sint & efficacia, cùm animo intento & obfirmato ea proferunt. non enim isti persuadendo & affectiones concitando operantur, vt illi.

Videte nunc friuola & impia Magices patrocinia, & quibus superædificat, vana fundamenta: quæ Cabbalisticæ tamen insaniæ amatoribus mirificè placuerunt. Asserunt primò litteris & syllabis quandam esse cum cœlestibus corporibus & mentibus sympathiæ connexionem. quod tamen non probant vlla ratione, ac ne traditione quidem: nec posset probari, nisi illorum testimonio, quibus id à dæmonibus foret reuelatum, dæmones autem sunt mendacissimi, numquam spontè verum dicturi, nec à magis, vt verum promant, compelli possunt, id nunc suppono, inferiùs probaturus.

Secundò dicunt verba illa maioris natura sua efficaciæ esse, quæ sunt orta à lingua digniore, & à sanctiore dignitate instituta, & quæ res sanctiores significant: qua in re mirè nugatus deprehenditur Laurent.[n] Ananias. Hoc diabolus commentus, vt sanctissimis quibúsque rebus faciliùs & libentiùs mystas suos faciat abuti. Sed refellitur, quia nec rei sanctæ significatio, nec linguæ dignitas, nec probitas hominis instituentis, vllam qualitatem physicam operatiuam possunt vocabulis imprimere. Deus etiam formulis Magorum nihil gratiæ vel virtutis promisit, nec elargitur, quomodo sit Deus sibi contrarius? quomodo approbet artes, quas ipse vetuit? denique talia asserere blasphemum & erroneum esse Parisiensis facultas Theologica iampridem definiuit *artic. 9. & 10. de Magia.*

Tertiò somniant, nomina propria radios quosdam esse rerum, quas significant, & in ipsis nominibus, quasi vitam quandam latere. Quid dignum Anticyris, si non istud? Quicquid enim Platonici dicant, nomina sunt hominum arbitratu indita. Nomina quoque nec sunt substantiæ corporeæ aut spirituales, nec sunt accidentia inhærentia subiecto: quare vitam in se habere non possunt: adueniunt quoque seu induntur rebus, quas significant atque denominant, extrinsecùs planè: quare nec emanentes à rebus radij dicendi. Multa quoque sunt nomina nihil significantia: multa quid aliud à rei natura significantia: quin & ipsa illa, quæ naturam rei significant (qualia putantur quæ creaturis Adamus imposuit,[o]) hæc nullum potuerunt à naturis rerum influxum recipere: quia res corporeæ naturaliter nihil efficere possunt in id quod corporis expers est, vt sunt nomina.

Obiiciunt nobis, Deum ipsum rebus nomina indidisse. Probant, quia scriptum sit, *Omnibus iis nomina vocat*[p], & alibi[q]: *gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis.*] *Respondeo* Deum quidem nosse cũctarum rerum, singulorum etiam Angelorum, & stellarum (de quibus eo loco agit propheta) naturas proprias, & sic ea, cùm lubet, propriis nominibus, hoc est cõuenientibus earum

k loco citato.

l Refutatũ id. supr. ca. proxim.

m libr. 19. Syntax. cap. 8.

n libr. 3. de natur. dæmon. f. 93.

o Genes. 2. v. 20.

p Psal. 146. ver. 4.

q Luc. 10. ver. 19.

naturæ, vocare posse: sed ea nomina mortalibus incognita sunt, nec magis reuelata. deinde præsens positum pro futuro, *vocabit*; vt patet ex Hebræo vocabulo, quod futuri est temporis. Prior ergo locus nihil iuuat hos argutatores. multò minùs posterior: nihil enim aliud est nomina discipulorum in cœlo scripta esse; quàm esse in amicorum Dei relata album, quod alibi dicitur *inscripta esse libro vitæ*; quod siue accipias secundum æternam Dei prædestinationem, quæ mutari nequit; siue secundùm præsentem iustitiam, quæ mutationi obnoxia; certè id homines impii parùm reuerenter ad inditiia nomina, quibus ab hominibus discipuli compellabantur, audent transferre, quid magnoperè gaudendum illis, ob communem sibi nominationem cum cæteris hominibus, brutis etiam & vrticis: quorum nomen non minùs Deo notũ erat, qui nouit omnia?

Hinc tamẽ illi inferunt, voces significatiuas primariò, per influxum cœlestem, significare; secundariò. tātùm per hominum impositionem: & quia in significatiuis nominibus vtrumque concurrit, in non significatiuis alterum tantùm; ideò plus viriũ habere nomina significatiua. Quod imprimis alii pernegant, qui non significatiuis ampliùs deferunt. Equidem lubet ab his omnibus quærere: num necesse non sit quemlibet influxum cœlestium orbiũ per traduces qualitates in subiectum tam remotũ influere; ipsis influentiis recipiendis aptum & accommodatum? deinde, num res incorporeæ, vt sunt nomina, sint subiectum idoneum recipiendis qualitatibus corporeis? quorum vt prius nequit negari, ita posterius nequit affirmari. Nihil ergo tribuit energiæ primus ille influxus cœlestis. Impositio quoque humana, cùm sit nuda & merè arbitraria denominatio, quid queat influere; nec Argus videat, quem ferunt fuisse oculatissimum.

Quartum delirium est, vim complexorum verborum, (propositionum scilicet & orationum) efficaciorem esse. Primò *quia veritas* (inquit archimagus) *in ipsa propositione contenta hic accedit: cuius veritatis vis maxima est, quando formula seu carmen virtutis ac operationis astri seu numinis, quod comprecantur, continet commemorationem.*] O Satan, Satan tibi quàm perpetuò similis es? pergis hoc telo diuinos honores consequi. Nonne satis hoc indicant, quæ mystes ille tuus, exempla petit, ex Hymnis Orphei & Apuleii scriptis, idololatriæ plena? tũ quia auctoritates illæ poëtarum refertæ vanitatis: tam quia sensum ac intellectum carminis astris asscribit: tum quia per hoc numen, intelligit cacodæmones; quos astris & singularum rerum speciebus Magica distribuit. Conatur etiam probare, quia qui integram orationis texturam promit, magis animo dictis intendit, quàm qui verbum vnum atque alterũ: quare vis quoque vehemẽtior imaginationis cõcurrit, & spiritus copiosior in rẽ incantatam transit. Quæ vana sunt, nec empsitanda titiuillitio. Nec enim imaginatio extra imaginantem in res seiunctas vim habet vllam; nec spiritus vllus à loquente prodit, qui rem incantatam contingit: præter afflatum: afflatus autem facultas ad sanitatem nulla est; ad morbum & noxam per cõtagium aliqua, vt docuimus.

Ex his manifestũ fit, falsa quoque esse, quæ ex tã bellis axiomatibus inferunt corollaria. primò quod asserunt oportere, vt sic sanantes afflent ægro, & ei vocabula quasi inhalent. 2. quamlibet huiusmodi incantationem præter ordinem solitum & retrogradè prolatam aut scriptam, insolitos effectus gignere. 3. debere ea quæ magus vult impetrare, inscribi rei, quam vt instrumentum adhibet. exempli gratia, si tabella, vel pergameno vel herbæ foliis vtatur, debere inscribere folio, membranæ vel tabellæ; ad quem id effectum faciat. cur cedo? an quod verba non satis efficacia per se prolata? an quod alioqui dæmon surdus, vt ea non audiat; vel quòd scripta quàm audita meliùs intelligit? an quòd ad memoriæ lapsum fulciendum opus hac industriâ? nihil horum in causa, sed vafer ille vanarum obseruationum multiplicatione, velut variis retium plagugis, sic pluribus peccatis, miseros amat illaqueare. Legi exempla quæ Leonar. Vairus collegit [s], sed in his omnibus pactum cum dæmone intercedens causa fuit effectionum. Vide inf. lib. 6. anacephalæos. monito. V.

s. li. 1. de Fa scin. c. 5.

QVÆSTIO IV.

De amuletis & periaptis.

Nota Græcorum athletarum consuetudo, sed paucis; qui filacterijs vsi ad victoriam, ne niceterijs magicis superaret aduersarius. habes in antiquis glossis Iuuenalis Sat. III. his verbis; rustici didicerunt luxuriam & palæstris vti, & fracterijs (*corr. philacterijs*) vt athletæ ad vincendum. & *mox*: nam & niceteria fillateria (itẽ *corr. philacteria*) sunt, quæ ob victoriam fiebant, & de collo pendentia gestabantur.] Cunctis autem nota Romanorum gentilium consuetudo, qui soliti puerulis de collo res turpiculas suspendere, *Præfiscini*, vt dicebant, nec fascinarentur (vnde & *Fascini* nomen inter obscœna relatum) alia quoque amoleta succini aut alterius materiæ contra morbos gestitabant quæ dicta amoleta, amolimenta, seruatoria, probra, quemadmodum & Græcis sua fuere περίαπτα, περιάμματα, ἀποτρόπαια, ἀσάλευτα, καὶ φυλακτήρια malorum, vt putabant, auerruncatoria. Sic etiam prodesse sibi putabant Iudæi sua philacteria, séque per illa custodiri ac præseruari à malis, perperam accipientes diuinum præceptum [a]. Eundem errorem Catholicis, non hæreticus tantùm VVierus; sed & qui Catholicus videtur ex scriptis, Remigius Lotharingus, [b] impingit; hinc omnium periaptorum vsum temerè condemnantes ex Patribus non satis intellectis.

Dico primò, *Amuleta huiusmodi, quæ collo dependent, vim nullam obtinent naturalem ratione verborum, characterum, vel figuræ, vel constellationis: sed dũtaxat ratione materiæ si qua huic antipathia vel Sympathiæ vis naturalis insit.*] Hæc cõclusio est Catholicorũ omniũ, & etiam gentilium, quos præcedenti quæstione citauimus. probatur, quia physicæ ligaturæ facultas necesse est, vt à naturâ rei ipsius dependeat, quæ non competit nisi ratione materiæ seu subiecti. Quare si quis effectus producatur, cuius causa nequit esse vis naturalis subiecti: effectus ille prodigiosus erit, & amuletum superstitiosum, qualia multa congessit Costa Ben Lucas Iudæus Lusitanus [c]. Huc referendum, si figuram attendunt; quod Hispanicis pueris ex Gagate ad collum deligant, manu in derisum, incerto intra digitos primores pollice, conformatã. *Higam* vocant.

a Exo. 13. Deut. 6. 8. Matt. 23. v. 5. vbi plura notamus in commẽt.
b lib. 3. dæmonolat. c. 5.
c li. de ligaturis.

Dico secũdò, *Quãdo in ipsis verbis modo scriptionis, crucium numero, figura vel similibus spes non poni-*

tur; pium & sanctum est, reuerentiæ causa Sanctorum reliquias, cæreas agni Dei effigies, Euangelium S. Ioannis. Psalmum Dauidis, & similia S. scripturæ testimonia secum gestare collo appensa: sed effectus qui inde oritur eru supernaturalis, Dei beneficentiæ adscribendus, Aliis autem ligaturus vti; quas vel vsus Ecclesiæ Cathol. vel probrum medicorum ars non commendat; omnino est probitum.]

Quod ad reliquias, videtur non satis cautè locutus, insignis Doctor Theologus Ciruelus Darocensis *lib. de superstit. c. 4. p. 3.* quando leuiculis fultus rationibus sacrarum reliquiarum ad collum gestationem improbare non veretur. Dissentit ille ab hæreticis. nam ipse vult reliquias Sanctorum in templis honorificè seruari, & adorari: sed non vult eas è priuatis collo appensas gestari; temerè reprehendens antiquam virorum valdè sanctorum consuetudinem. Nonne B. Helena clauorum CHRISTI vnum fræno equi, alium galeæ Constantini indidit? Nonne B. Antonius palmatam illam Anachoretæ S. Pauli; & ipsius Antonii tritum cum melote pallium exultans Athanasius tulit. Similia de Theodori Martyris puluere Nyssenus: de catena B. Petri magnus Gregorius. Sed in re notâ non est immorandum.

Conclusionis prior pars probatur, Ecclesiæ Cathol. inueterato & salutari more, nec non sententia D. Thomæ. Maldon.[d] Nauarr. Siluestri & alior. ratio est, quia Sanctorum reliquias ita semper maiores nostri sunt venerati: Agni illi ad hoc à solo Pontif. Maximo quotannis benedicuntur: sacræ scripturæ testimonia, vt licet ore proferre, licet etiam descripta collo deferre, & narrat Leontius Episcopus sanctum Simeonem Salum mulieri magæ amuletum in tabellâ conscripsisse; quo gestato illa non potuit ampliùs diuinare, nec magica amuleta facere. (*Sur. 1. Iul.*) nec vllus sanctorum patrum hoc vnquam improbauit. Nam D. Basilius[e] damnat περιάμματα characteribus (*nempe magicis*) insignita. Incertus auctor in Matth. qui exstat inter Chrysostomi opera[f], inuehitur in duo nequam genera hominum: primum, qui ex huiusmodi ad collum suspensis ipsi sanctiores volebant videri, vt Pharisæi olim: secundum, qui ex eâdem superbiâ, quæ ad collum alii suspenderent, ipsi de capillis, vel vestimentis suis largiebantur. Ipse D. Chrysostomus[g] mulierculas illas reprehendit, vel quòd non rectâ, sed Pharisaicâ, id intentione facerent; vel quòd, per opinionis errorem, non à Dei gratiâ miraculosum auxilium, sed ab ipsa materiâ, vel formâ scriptutæ, id præstolarentur: vt faciunt hodiè, qui dicunt debere esse scriptum Euangelium in membranâ virgineâ, vel litteris vel lineis miniatis & cætera. Sanè Chrysostomus eâdem id mente reprehendit, qua D. Hieronymus; *h* qui satis indicat, pharisaicam illam superstitionem præsidum ab ipsis pittaciolis, non desuper à Custode Israel, Deo Sabaoth, exspectantem, se reprehendere: item quòd quæ extrinsecùs gerebant, eorum cultum & obseruantiam intrinsecam, quæ præcipua, negligebant. Denique in vita S. Antonij infestationem quandam dæmonum, cùm preces quasdam membranulæ inscripsisset, & in cubiculo ante Deiparæ Virginis imaginem affigi iussisset, legimus dispulisse. (*Surius to. 3. Fol. 43.*) Auctoritas D. Gregorij Papæ idem probat epist. ad Theodelineam, quem iure suo, id est Caluinistico, carpit Ios. Scaliger in Elencho c. 8. verba D. Hieronymi contra mentem eius detorquens. Sed benè, quod ouillum lanitium iam deponere Scaliger incæpit.

d Tho. 2. 2. q. 96. ar. 4. Maldon. in 1. cap. Ioan.

e hom. in Ps. 45.
f homil. 43. in Matth.

g in Matt. hom. 73.

h in d. c. 23. Matth.

Posterior pars conclusionis probatur canonibus, qui anathema fulminant in eos, qui philacteriis (hoc est conseruatoriis) vtuntur; & si clerici ea faciant, iubent eos Ecclesiis eijci. *Can. 1. & 4. 26. q. 5.* qui canones quomodo sint intelligendi, & de quo genere philacteriorum loquantur, petendum ex alio canone, *nempe vlt. eiusdem quæstionis*, vbi inter cætera in hunc modum scribit B. Isidorus: *ad hæc pertinent ligaturæ exsecrabilium remediorum, quæ ars commendat medicorum, seu in præcãtationibus, seu in characteribus suspendendis atq; ligandis: in quibus omnibus ars dæmonum est quadã pestiferâ societate hominum & Angelorum malorum, exorta,*] quæ sumsit à D. Augustino lib. 2. de doctrina Christiana. idem alibi confirmat D. August.[i] his verbis: *Fingunt spiritus maligni vmbras quasdam honoris sibimet ipsis, vt sic decipiant eos, qui sequuntur Christum. Vsque adeò, fratres mei, vt illi ipsi qui seducunt per ligaturas, per præcantationes, per machinamenta inimici, misceant præcantationibus suis nomen Christi, qui iam non possunt seducere Christianos, vt dent venenum addant mellis aliquantum.*] Chrysostomus homil. 25. ad P. Antiochen. *Quid verò diceret aliquis de his, qui carminibus, & ligaturis vtuntur: & de circũligantibus aurea Alexandri Macedonis numismata capiti vel pedibus? Dic mihi hæne sunt spes nostræ, vt post crucem & mortem Domini, gentilis regis imagine spem salutis habeamus? &c.* damnarunt hęc etiam tempore Caroli magni Patres concilij Turonensis cap. 42. & ipse Carolus lib. 6. Capitulorum cap. 72. & prius Constantius Imp. apud Ammian. l. 19. & Antoninus Caracalla, apud Spartianum in eius vitâ. Tales sunt nefariæ illæ formulæ precum; quas contra vulnera, & pericula ignis, aquæ & alia, quidam per mendacium adscribunt B. Leoni, & aliis sanctis, & (proh dolor) multi hodie gestitant; quibus Diabolus semper tandem imponit, & quando sunt in statu pessimo lethalis culpæ, sinit eos occidi, & deserit quos antè aliquoties defenderat. Possem nominare mihi probè notum; cui id accidit. Norunt Franci, cum superioribus annis, cum Barone Danou, hæreticorum Germanorum examina in Franciam irrupissent, & à Duce Guisio strenuè debellata fuissent; huiusmodi schediasmata collo cæsorum ferè omnium appensa, fuisse reperta ab iis, qui cadauera spoliarunt. Hoc genus superstitionis subsannat Lucianus k, & Antonium Caracallam suppliciis cõpescere constituisse testatur Spartianus. Et Tatianus Assyrius[l] hæc omnia refert ad dæmonũ dolos, & pacta per Magos cũ illis inita. Huc etiã refero quod, de vrsariis, sic refert Balsamõ Cõmẽ. Syn. 6. in Trullo; *Vrsas trahere dicũtur ii, quo arctotrophi appellãtur, qui quidẽ in capite & totius animalis corpore tincturas appendentes, & pilos ex ipso tondentes eos vnà cum tincturis dant perinde ac remedia & amuleta, tanquam contra morbos & fascinantes oculos conferre possint.*] Huc pertinent etiam formulæ omnes, quibus immiscentur nomina ignota Angelorum, hoc est alia præter, Michael, Gabriel, Raphael. hoc mirum fortassis alicui videbitur; quia Trithemius, & Rabb. alia quoq; nomina confingũt eorum, quos dicunt esse motores orbium cœlestium, item fata decernere, & fatales casus administrare, & mirifica quædam homines ab his discere; & similes impietates, quibus ille liber ארבעתאל scatet. In Sibyllis quoque oraculis lib. 2. hic versus exstat, iuxta quosdam codices,

i tract. 7. in Ioan.

k in Dialog. Philops.
l Orat. contra gent.

ἥξουσι

ἤξουσι μιχαήλτε Γαβριήλ, Ραφαήλτ' οὐριήλτε. Sed in alijs libris habes ἐξομιήλ, ὕριήλ, σανιήλ; ἀζαήλτε, in quibus primum illud est corruptum pro Ιερεμιήλ, tertium pro σαφιήλ, vt vocant eos Tritthenius & alii qui cœlorum motores eos faciunt. Sed nitor auctoritate & sanctione concilij Romani, quod fuit congregatum Romæ sub Zacharia Pontifice, ad damnandos errores Aldeberti & Clementis hæreticorum Germaniam turbantium; vbi inter cætera, lecta vna oratio Ardeberti, in qua continebantur hæc verba; *supplico vos Angelus Vriel, Angelus Raguel, Angelus Tubuel, Angelus Michael, Angelus Adimis, Angelus Tubuas, Angelus Sabaoth, Angelus Simihel.*] Quibus lectis, Zacharias Papa, interrogauit Episcopos, sententiam de his suam proferrent: illi damnandum Aldebertũ pronunciarunt, vt hæreticum: causa verò subditur & ipsum Decretum concilij his verbis; *octo enim nomina Angelorum, quæ in sua oratione Aldebertus inuocauit, non Angelorum, præter Michaelis, sed magis dæmonum nomina sunt, quos ad præstandum sibi auxilium inuocauit. Nos autem, vt à vestro sancto Apostolatu edocemur, & diuina tradit auctoritas, non plus quàm trium Angelorum nomina agnoscimus: id est, Michael, Gabriel, Raphael. Zacharias Papa dixit, optimè prouisum est à vestrâ sanctitate, vt conscripta illius omnia igne concrementur: sed oportunum est, vt ad reprobationem eius in scrinio nostro conseruentur ad perpetuam confusionem. Nunc verò, quia omnia peracta sunt, de vtrorũmque sententia, quorum superiùs mẽtio facta est, nunc pertractatum est. Vniuersum concilium dixit: Aldebertus, cuius nobis actus & nefaria commenta lecta sunt; & qui se Apostolum censuit nominari; & qui capillos & vngulas suas populis pro sanctitate tribuit, quique sub obtentu Angelorum dæmones in suum auxilium inuocat: sit ab omni officio sacerdotali alienus, &c.*][m] Igitur ex concilii huius sententia, damnanda cuncta periammata, periapta ligaturarum & similia, vbi alia nomina leguntur, quàm trium, quos sacra scriptura nominat, Angelorum. Nominatur quidem Vriel. 4. *Ezdr.* 4. *v.* 1. Sed liber ille Canonicus non est, nec tantæ auctoritatis; & in eodem reperias Ieremiel, quem nemo recipit: Aldeberti verò cætera nomina nonnihil sunt deprauata ex iis, quæ in Necromanticorum libris habentur. Sed de Vriel accuratè scripsit Nicol. Serarius noster comment. in c. 12. Tobiæ q. 10. cum quatuor sequentibus. Illud quóque attendendum, ne ipsis Angelorum nominibus veris Vtentes, ea malis Angelis accommodarint. cur non hoc ausint, qui ausi sic abuti nominibus Dej? audi Procopium in Leuit. contra quosdam curiosos hoc vtentes prætextu his verbis agentem. *Attamen (obijciunt quidam) inuocant Zabaoth. Quid tum? impiè hoc faciũt. Nam illam appellationem non Deo, sed dæmonibus tribuunt, & plerũmque illi dæmoniaci vsurpant nomina diuina, dum ea imponunt dæmonibus, quorum ambitioni seruiunt.* hoc fit in precibus Magorum, quibus inserta *magna* (sic vocant) *nomina.*

m vide' apud Sur. tomo. 3. mẽs. Iunio in vita S. Bonifacii, fol. 494.

CAP. V.

Ars aurifactoria, quam Alchimiam nuncupant, ad quam magiæ speciem sit referenda?

NOn potest sufficienter huic quæstioni responderi, nisi priùs constet, quò se vsque vires eius extendant. quare quatuor sunt discutienda. primò, an ars ista finem suum consequatur? secundò habendáne in numero artium liberalium? tertiò ad quam Magiæ speciem pertineat? quartò licita sit, an illicita?

QVÆSTIO I.

An aurum hac arte verum conficiatur?

DVo quæstio hæc complectitur; quid naturæ ope fieri queat. & quid fieri soleat? quorum non eadem ratio est. priùs quã decidamus quæstionẽ, quędã de nomine & origine sunt præmittenda.

SECTIO I.

Quid sit Alchimia & quando inuenta?

NOmen Arabicum esse volunt, viri docti; & id indicare nomini præfixum, *Al*, vt in *Almanach*, & *Almagestũ*, & similibus.[a] Mixobarbarum ergo vocabulum fuerit, ex Arabico *Al*, & Græco, χύω seu χύνω, quod idem ac *fundo*, alii Græcam planè vocem censent, ex quibus est Ioannes Chrysipp. Fanianus. qui deducit, παρὰ τὴν χυμεῖαν καὶ ἅλα à sale & fusione[b]. Sed huic Græci scriptores repugnant, qui plerumque scribunt χημεῖαν; [c] non χυμεῖαν. Sed quid χημεία significat? quidam ex Plutarcho[d] tradunt Ægyptum sacrâ linguâ à sacerdotibus vocari *Chemiam*: & inde suspicantur, vocari *Chemiam*, quasi Ægyptiam: videlicet quia primi mortalium Ægyptii illam à Mizraimo Chami filio acceperint, ab Ægyptiis Arabes didicerint, & articulum illum suum *Al*, addiderint; ab Arabibus, Europæi acceperint & nomen & artem, vt & reliquam ferè medicinam & philosophiam Græcanicam. Nimis isti benigni sunt in Arabes. Nomen enim notum Romanis fuit antequam vlli noti philosophi vel docti inter Arabes, & quo Arabia tempore adhuc Christiana. Inuenias illud apud Iulium Firmicum Latinum[e] scriptorem, qui tempore vixit Constantini Magni. Apud Ægyptios quidem hæc ars in vsu etiam Diocletiani tẽpore videtur fuisse. si Suidæ credimus[f]. & ab iis fortè Romani acceperunt. Verum illud de *Chemia* merum est commentum: Ægyptus enim non *Chemia*, sed *Chammia* dicta à Chamo: sic enim in Psalmis legimus; *In tabernaculis Cham*,[g] Ægyptiorum & postea[h]; *terra Cham*, vocatur ipsa Ægyptus. hoc ergo nomen sacerdotes, vt testimonium antiquitatis suæ asseruarunt, vulgo *Misraim* dicebatur Ægyptus: vnde & hodiè adhuc Turcæ & Arabes vocant, *Masra*. Quare si Arabes voluissent ab Ægypto hanc artem denominare; & addere suum illud; *Al*, vocassent *Almasram*. Quid ergo? suspicor, vt multa Arabum vocabula, esse Hebræum illud, & quidem solidè. nec aliud significare quam artem fusoriam siue liquatoriam. Etenim Hebræis, *Alichini*[i], significat itinera siue fluxus. ab *Alich*, quod significat facere ambulare seu fluere k. Vnde ars liquans seu fundens metalla: abiecta litterula, ab *Alichim*, fit *Alchimia*, facillima formatione. Quid enim est Alchimia, quam pyrotechnica siue igniaria ars, resolutoria, & purificatoria metallorum? quæ vt *Chymiæ* species quædam est: sic etiam aurifactoria, siue Chrysopæia; species quædam est Alchimiæ, quæ in extrahendo siue separando, & in congregando siue coagulando ex aliis metallis auro, tota occupatur: vnde non malè *Spagiricam* vocant nonnulli, παρὰ τὸ σπᾶν καὶ ἀγείρειν, à segregando & congregando. Ad hanc quidam retu-

a N. comment. in Manil.

b Dialogo de Chrysopæia.

c Cedrenus in Annal. Suid. mox citãd.

d li. de Osir. & Isid.

e lib. 3. in Lunæ decretis.

f in Dioclet.

g Psal. 78. 57.

h Ps. 105. 23.

הלכים
i Iob. 29. 6

הליך
k Iob. 24. 10.

li.4.Astrō.

lit illum Manilii versum l.

Materiamque manu certa duplicarier arte:

& quia de Alchimicis dictum, per errorem, putauit, ideo (quæ est Critica audacia) contra veterum codicum fidem, eum tollendum, vt spurium, iudicauit. vtrumque male. nam & Manilii versiculus est, & non de Chrysopæis, sed de bractealiis accipiendus, qui malleando aurum in bracteas seu foliola tenuissima diducunt & dilatant, & sic superficiem adeò dilatatam quasi duplicant. Alchimice certè non tam duplicant manu, quàm igne.

Non statui de tota Chymicâ agere; quam ego artem, qua medicinæ adminiculatur, sanè laudo, & veneror; vt physiologiæ fœtum præstantissimum; inuentricem auri potabilis, rei non minùs vtilis ad sanandum, quàm ad alendum, ac quoad fieri potest, vitam prorogandam; spiritus enim subtilissimos ex metallis, gemmis, plantisque educens; quo subtiliora, hoc puriora; & quo puriora, hoc efficaciora remedia præbet; metalla depurat, segregat, perficit; lapides conflat, aquam elicit, ignem vegetat, & in igne vegetato, ac quasi perennato, specimen edit artis & efficacitatis suæ, in humanâ vitâ propagandâ. Mihi quidem dubium non est liquorem illum Olibii Maximi, cuius beneficio lucerna multis sæculis conseruata fuit ardens, Chymicum fuisse; de quo Bernardus Scardeonus [m], scribit Patauii ante aliquot annos, vrnā fictilem effossam his inscriptam versibus.

m in Hist. Patauina.

PLOTONI *sacrum munus ne attingite fures,*
Ignotum est vobis hoc quod in orbe latet.
Namque elementa graui clausit digesta labore
Vase sub hoc modico Maximus Olibius.
Adsit fœcundo custos sibi copia cornu,
Ne precium tanti deperеat laticis.

Plutoni Deo diuitiarum dedicauit hoc suæ artis specimen homo gentilis, diuitias illi acceptas ferens. Intra maiorem illam vrnam minor alia reperta; in hac, duæ ampullæ adfabrè laboratæ, argentea vna, aurea altera: purissimo quodam ambæ liquore plenæ; quo lucerna multis iam sæculis ardens conseruata censebatur.

De solâ Chrysopœiâ statui dicere; quæ vel ex adspersis pauculi pulueris aurei ramentis, aurum multiplicat; vel ex non auro verum aurum producit: nam quæ ex auro liquato tantumdem vel minùs auri producit, sed purgatius; ea nomen aurifactoriæ non meretur. Chrysopœiæ igitur originem quidam nobis valdè faciunt antiquam, qui præclaro Adami titulo libellum quendam insignem obtrudunt: vt & alij Moysis, & Mariæ sororis eius, & Solomonis, & Hermetis Trismegisti, & Aristotelis, & Pythagoræorū quorumdam libros venditant: hæc enim omnia pro imposturis habenda duxerim, & ociosorum hominum somnus. Quid? an, quia ab Adamo prima scientiarum principia, idcirco & de hac ille arte scripsit, quem de nullâ constat scripsisse? An, quia Moyses in omni Ægyptiorum sapientia excellens, idcirco & ipse, & soror eius (miror Aaronem non additum & Beseleel) animum ad alchimiam excolendam adiecere? An, quia Cabbalistæ nugantur Chamum in arca Noacho patri suo *libros de Magiâ naturali* furatum, quos Misraimo filio suo donauerit; idcirco inter illos etiam Chymici libri fuere? Sed Chamum scimus non philosophiæ naturalis, verùm Magiæ Dæmoniacæ fuisse propagatorem [n]. Hermetis Trismegisti non pauci supersunt libri; quis quæso vel color tenuis in illis hu-

n su.lib. 1. c.3.

ius artis? eruent opinor, qui Phaetontæo ausu eò detorserunt; quæ de Turri Babel, & quæ de terra promissionis, S S. commemorauit & quæ Salomon in *Ecclesiaste* de meretrice, mores eius depingens, Spiritu sancto afflatus, scripsit; illi ad Chymices mysteria deflexerūt: qui ausi diuitias; quas, œconomicæ prudentiæ, & nauigationi in Ophir, disertè acceptas refert Regum Historia; Salomonis alchimię adiudicarunt. In quos (vt mitissimè agam) nihil dicam aliud, quàm quod fatuis solemus, sanam mentem iis optandam. Minore longè periculo peccant, Aimar. Ranconetus & Cardanus, qui Sibyllæ vaticinium illud;

ἐννέα γράμματ' ἔχω. τετρασύλλαβός εἰμι. νοεῖμε. &c.

ad Arsenicum, admirandi lapidis materiam transtulerunt; quasi quatuor syllabarum & nouem litterarum vox alia nulla foret. Item qui Pandoræ poculum hoc esse contendunt, ab Hesiodo notatum: sed hi plures Epimetheos, solâ spe reliqua, quàm Prometheos, ex hoc grege fateantur oportet. Nec minùs illi suaues, qui Sisyphium saxum extollunt, & propter huius lapidis inuentionem meruisse nomen, quasi diuina sapiētis autumant: propter promiscuam in vulgus beneficij communicationem, ad inferos detrusum semper reuolubilis saxi subuectione damnatum. homines præparcè auari. Liberaliores alii, cum Suida Colchis auratam pellem auertunt. illud enim δέρας τὸ χρυσόμαλλον Iasonis; libros fuisse in membranis arietinis descriptos, artis alchimicæ doctrinam aurifactoriam continentes. Addunt alii, hoc illud aureum fuisse femur, χρυσοῦν μηρὸν, iuxta Laert. lib. 8. Aelian. var. hist. lib. 2. Lucian. & alios. siue (vt corrigunt alii) χρυσοῦν ῥοῦν, aureum flumen, à Pythagora in Olympiis ostensum, quod tamen Origenes eburneum appellauit *lib. 6. contra Celsum.* Hoc illud esse apud Hippocratem mirabile, & imprimis sacrum terræ opus; ex quo animantia, plātæ, alimenta, pharmaca, fortuna, & ipse Plutus profluānt [o]. Hinc apparet quàm vetustam isti originem arti arcessant. Equidem opinor vetustam: sed certa testimonia ante æuum Caligulæ non comperio. Nam quæ dicta, mera sunt coniectanea nec magis certum, quod quidam probant ex Esdr. lib. 4. ca. 8. v. 2. *Quomodo autem interrogabis terram & dicet tibi: quoniam dabit terram multam magis, vnde fiat fictile, paruū autē puluerem vnde aureum fit.*) Hoc enim perspicuè non ad artem fusoriam, sed ad naturales metalli ex terræ puluere productionem potest referri. Si tamen quis contenderet, ad materiam auri transmutatoriam pertinere is sciat, néque infallibili se testimonio niti, quia liber iste apocryphus est; néque loco claro & aperto antiquitatem artis se probare. Cæpisse sub Caligula docet Plinius, [q] rationem ex auripigmento aurum liquandi, sed mox desiisse. Foditur hoc in Syria auri colore, fragili lapidum specularium modo. Vim eius magnam Caligula, auri quàm sanguinis non minùs auidus excoqui iussit: & planè fluxit aurum excellens, sed ita parui ponderis, vt detrimentum sentiret. nec postea tentatum ab vllo. Diuturnum postea scriptoribus silentium fuit. Vsque ad Diocletianum siluere. Nam Suidas auctor est, cùm eo regnante AEgyptii res nouas molirentur, cæde multorum illustrium virorum in ipso exordio hoc incendium sopitum fuisse: &

Sysiph. quasi σιόσοφος

o Hippocra. in epistol. de Crateia.

q L.33. hist. c.4.

conquisi

conquisita tum ibi veterum de argenti & auri fusione scripta, omnia tyranni iussu flammis tradita, ne ex illâ arte ditati Ægyptii, pecuniis freti, Romanis in posterum rebellarent[r]. Aliquot annis postea Zozimus Græcus scriptor vixit, cuius de Arte sacrâ, & Chrysopœiâ libri M. Scripti asseruantur in Regis Christianissimi Bibliothecâ Fontisbelli: vbi & Blemmidæ liber de eadem Chrysopœiâ dicitur exstare. hic ille Nicephorus Blemmidas est, qui sub Ducâ Imp. multa præclara philosophiæ monimenta edidit. Zozimo Græcum antiquiorem, non noui: ille Arabes omnes, qui circumferuntur æuo antecedit: fictitium Morienum (Eremitam Romanum fingunt inepti Arabicè scribentem) & verum Geber, siue Gebrum Arabem: qui non inuentor artis, vt putant Fallopius & Erastus: sed cultor & ornator præcipuus. Hæc de origine habui dicenda.

r Suidas in Diocletiano.

SECTIO II.

De artis alchimicæ in auro faciendo efficacitate.

MIRVM quàm hîc in contrarium funis contentiosus trahatur. cultores alchimiæ affirmatiuam adeò tuentur, vt & perfectius aurum sui se fornaculis fouere, & educere, quàm natura solita, contendant: osores contrà Chymicorum, omnia huiusmodi, vt præstigias, ludibria, & meros iactatorũ bombos opinantur. Equidem puto inter hæc extrema, vt fit, mediâ viâ tutissimè incedi. Videamus breuiter, quid pro vtraque parte disputari queat.

Tres inuenio sententias. *prima* est, non posse aurum verum sic produci. *secunda*, posse aurum quidem quasi verum, sed quod tamen pro vero nec liceat vendere æquali pretio quo verum venditur: nec liceat illud in medicinis exhibere. *tertia*, perfectius & purius aurum sic fieri posse, quam quod in terræ visceribus gignitur. Prima sententia est Thostati *in Exod. cap. 7. quæst. 10.* Ægid. Romani, *quodlib. 3. q. 8.* (qui Auicennam quoque pro se citat, sed malè. nam Auicenna verè censuit contrarium, & ex professo de hac arte scripsit) negarunt etiam Auerr. *in lib. 1. de Generat.* Aponensis, *differ. 200.* Sed & ipsemet Chymicus Paracelsus *lib. de philosoph.* & videtur id voluisse Bernardin. Gometius à Medis docto & salito opere de sale lib. 2. a. nu. 20. secundæ editionis fol. 168.

Secunda sententia (vt opinor) verè fuit D. Thomæ. nam licet, vbi noluit quæstionem decidere, ibi ex hypothesi tantùm locutus fuerit[a]: tamen vbi absolutè & decisiuè locutus, ibi apertè & clarè hanc sententiam tenuit: produci posse aurum, quoad externas qualitates, sed quod ad intrinsecam auri perfectionem non pertingat[b]: quod etiam Caietano[c], & reliquis Thomistis placuit postea citandis.

a 22. q. 77. a. 2. ad. 1.

b in 2. sen. d. 7. q. 3. a. 1.

c ad d. a. 2.

Tertia sententia est omnium Chymicorum, & præterea Timonis *in lib. 3. Meteor. q. vlt.* Antonij Mirandulani *de singula. certam. li. 10.* Marcelli Palingenii Cardani, Lacinii, & aliorum, quàm accuratè tuetur And. Libauius Syntaxi 2. lib. 1. singularium.

Quartam his sententiam possemus addere Pyrrhoniam, & Academicam *Dubitantium*; qui fatentur sibi non satis liquere: quam puto verè communiorem esse hominũ huius ætatis. Ex nostris illam defendêre Benedict. Pererius, & Gregorius à Valencia[e]; nam de bonitate & perfectione alchimici auri dubitant; & suspicantur, nunquam ab vllo verum & perfectum aurum fuisse productum & Valencia quoque indicat studio & arte humanâ vel non posse, vel vix fieri posse. Quid dicemus? amicus Plato, amicus Socrates, sed magis amica veritas.

d dispu. de Magia.

e in 2. 2. disp. 6 q. 13. punct. 2.

Axio. 1. *Nullis idoneis argumentis contrasentientes conuincunt aurum verum per alchimiam fieri non posse.* Ad probationem huius conclusionis sufficit onus probandi transferre in aduersarium: quia est conclusio negatiua: & adfirmanti esse impossibile, incumbit onus ostendendi, cur id sit impossibile; eò quod is contendat se id idoneis argumentis posse conuincere; quod nos negamus. Veruntamen sic potest conclusio probari; neque ex parte materiæ seu subiecti; neque ex parte modi repugnat naturæ talis metamorphosis. Non ex parte materiæ. nam illa est alterari, & corrumpi apta, & perduci etiam apta ad formam præstantiorem, & est capax formæ introducẽdæ. Non ex parte modi: quia modus est, per decoctionem naturalem ignis; qui decoctionem naturalem caloris naturalis proximè imitatur. Quid ergo desit? aut si quid horum, ostendatur.

Ostendere conantur sequentibus argumentis, quæ sigillatim diluemus adfusa solutione. Primò argumentantur ab artis ipsius incertitudine & dissensione artificum, quia chymici inter se nec conueniunt in modo loquendi, nec in modo operandi, nec de materiâ aut nomine sui lapidis. Conueniunt, beneficio lapidis hanc transformationem tribuendam; sed hunc ipsum lapidem, quo appellent nomine, non conueniunt. Longum sit omnia Merculini, Treuisani, Faniani, Tallensis, Rosarij & aliorum nomina congerere, quæ sunt significationis planè diuersæ. ex paucis cætera possunt diiudicari. vocant χρυσοσπέρμον, aquam viuam, aquam vitæ, aquam siccam, lignum vitæ, sanguinem humanũ, lac virginis, Mercurium philosophorum, draconem, coruum, laton, elixir, medicinam morborum omnium, id de quo qui bibit non moritur, & similia partim ridicula, partim pugnantia, partim irreligiosa. Modos operandi diuersissimos comminiscuntur, & de eo inter se digladiantur; cum Brachesco certat Tauladanus, Villanouanum impugnat Treuisanus, alij alios, & inuicem fatuos ignorantésque nuncupant. Sed de lapidis materiâ fortè saltem consentiunt; nihil minus. sunt qui ferri scoriam, sunt qui salem, alumen, magnesiam, cadmiam, calcanthum, arsenicum exposcant: sunt qui obtrudant bufones, capillos, ouorum putamina, menstruum fluorem, vel humanum sanguinem. *Respondeo*, tam diuersis nominibus eandem rem significari, sed his vsos scriptores scientiæ occultandæ causâ, quam non voluere passim intelligi. licuit sanè Ægyptiis symbola sua adhibere. licuit poëtis per metaphoras & fabulas sapientiæ principia occulere, licuit Aristoteli se dictorum obscuritate, vt sepius solet, atramento inuoluere; ipsæ sacræ litteræ in Parabolis loquuntur. cur culpas, si & hi diuersis nominibus lusêre? Si quid minùs aptè, & feliciter, & piè, ignosce. rem vide, verba despice. nunquam rei veritatem, aut artis efficacitatem, ineptia aut infantia docentis potuit exstinguere. Deinde quid mirum hanc quoque artem habere suas compulsationes dissidentium; quibus nec philosophiæ pars vlla, nec medicina, nec iurisprudentia

nec Scholastica Theologia noscitur carere? Dissensio illa de materia, vel verborum est & nominum, vel sanè fuit, cùm ars minùs culta, & magis incognita: periti, in sulphur & hydrargyrum consentiunt.

Probant postea, naturam metallorum ab iis ignorari. primò quia censent illa viuere & nutriri; cum Cardano: vel superioris ordinis animam habere, verùm valdè reconditam, cum Fr. Georgio in Harmon. mundi. 2. quia lapides putant esse reiectamenta siderum (vt Paracelsus) metalla verò adipem & medullam lapidum; & proinde metalla, cœli esse præstantiora excrementa: 3. quia vnicam volunt esse perfectam speciem metalli, nempe aurum; cæteras esse tantùm rude & inchoatum aurum, de quo mox plura. 4. non habent perspectam auri sui causam efficientem. qui soli calori efficientiam tribuunt: quo tamen solo non potest auri substantia perfici. Oportet enim vt sol aquæ substantiam primùm calore concoquat & commutet: Frigus deinde & siccitas terrena, faciant aquam concrescere. 5. de auri materiâ valdè discrepant. Gilgil vult esse cinerem ex terrâ genitum, & aquæ mistum: Braceschus vitriolum; plerique sulphur, & argentum viuum; nec deest, qui arsenicon addat. qua in re indagandâ videntur, vt vmbri, indicium sagæ naris secuti, certum sanè, vt ad ceruæ cunabula perducat: fallax in rerum essentiâ discernendâ. Præterea quomodo possunt mixta resolui in mixtum illud, ex quo proximè generata fuerunt? nonne prius oportet resoluantur in corpora simplicia? igitur si, quod eorum est fundamentum; metalla in sulfur & hydrargyrum resoluuntur; certè hæc duo nequeunt esse propria metallorum materia. Hoc argumentum multas inuoluit quæstiones, quas si velim exactè discutere, non sectionis vnius, sed libri opus integri futurum. Vno fortassis verbo præstiterit absoluere, vt hæc illis omnia largiamur, nihil aliud consequi, quàm alchimicos sic opinantes non esse veros philosophos, neque caussas operationis suæ tenere, nec operari scientificè, sed duntaxat esse nudos flaturarios pyrotechnicos, mechanicos, & non philologos. nullo autem pacto consequitur, probandum quod erat, aurum ab illis confici non posse: non enim gladium non facit faber, quia quæ ferri natura, quæ gladij ad pugnam rotatio vibratióque sit accommodata, nescit: non aquam rosaceam minus perfectâ Chymicus elicit, qui cetera adhibet arte requisita, etiámsi rotæ essentiam, & vim ignis, & principia distillationis ignoret. Quid igitur, si qui naturam ignoret metalli, segregatione, congelationéque quæ requisita, cæteris quoque omnibus peritè vtatur, minúsne ad flatum compositionémque eius, quàm ad alterius, nihil ad operationem effectúmque ampliùs præter caussarum cognitionem adiicientis, vis excoctrix ignium est effectura? Intelligentiæ igitur iam ignis particeps, qui vnum inter & alium nouit discrimen. Pone autem aliquem, qui optimè metallorum naturam nouerit: huic certè nihil argumentatio hæc oberit, quoad auri productionem: poterit ergo produci ab aliquo. sufficerent ista: dicam tamen quid de singulis illis censeam. Viuere & nutriri metalla, vt animam habentia vegetatiuam: id non admodùm absurdum est, sed fateor verius, quod Aristoteles censuit[f], nec lapides, nec fossilia huiusmodi viuere vel nutriri: excrescere autem, per adiectionem materiæ, decrescere per subtractionem eiusdem: cùm verò Plinius[g] & alii, dicunt ea concipi, parturire, viuere, senescere, mori, metaphoricè tantùm loquuntur. sed de hoc plura Scaliger, Fallopiúsque[h]. Volo cum illis liberaliter depacisci. Esto, non viuant metalla: quid inde? facilior profectò inanimæ rei in aliam inanimam, quàm animatæ in animatam erit transmutatio. Paracelsistarum illas locutiones sanè non satis rectas nec commodas, sed improprias & translatitias, nihil moror: loquuntur illi inquinatè sentiunt perperàm. eos non defendo: de re loquor, non vocabulis. Hoc vnum verissimum puto, neque negari posse, plus humidi pinguis, & si vis plus adiposi esse succi in metallis, quàm in lapidibus ac gemmis. hinc enim metalla ductilia & dilatabilia sunt, quod lapidibus ob ariditatem & siccitatem denegatum. Vnicáne species metalli sit, mox videbimus. De auri efficiente causâ, considerandum. puto longè plura requiri, vt ex terrâ, atque vt ita dicam, elementis ferè nudis primum corpus mixtum existat & coaguletur: quam requirantur, vt ex mixto iam coagulato & existente aliud conficiatur mixtum, dumtaxat differens perfectione. Auri substantia, ex terræ puluere & aquæ liquore, in venis cauernarum solo calore non potest perfici, sed frigiditas quoque & siccitas requiruntur: postquam verò iam semel metallum coaluit in metalli substantiam, iam ignis solus poterit supplere, quæ ad perficiendum commutandúmque illud in alterius metalli qualitates erunt necessaria. quia qualitates illæ accidentariæ sunt & quæ actiuitatis igneæ vim non exsuperant. Quod exemplo potest declarari. nam sandaracha naturalis non potest gigni citra frigus illud: sed postquam plumbum semel in terræ visceribus genitum fuit, si illi misceas acetum, cerussam conficies[i]: vt verò ex cerussâ prodeat sandaracha nullâ iam opus refrigeratione, sed sufficit sola adustio, vt sandaracha fictitia seu sandyx Syricum nascatur[k]. Orichalcum quoque sine frigore ex ære, vitri puluere, & calaminaris lapidis tincturâ fit; soláque decoctione & percolatione per ignẽ indiget[l]: cùm tamen fossitium & naturale, si quod est huiusmodi, etiam frigus illud postularet. Quid, quod &[m] Plinius, censuit, solo igne lapides in æs fundi, & ferrum gigni? Quid, quod & solâ decoctione ferrum fit στόμωμα Græcorum[n] seu *Chalamisch* Hebræorum? quod nos hodie chalybem vocamus siue *aciariam*, veteres Latini. *ferri nucleum*, quia proprio nomine destituebantur. nam chalybs illis idem, quod ferrum in genere[o]. Neque in his alio frigore opus, quàm cùm omnia peregit ignis, vt tunc materia se ad naturale frigus recipere sinatur: vel aquæ iniecta citius refrigeretur, & induretur: Porrò quam subdunt de auri materia dissonantiam, obstrepit illa, non obtundit. cedo, quam illi esse volunt? quamcumque dixerunt, ex hac etiam cætera metalla constare philosophi chymici contendent: sic facilem fore ad aurum transitum. Sed doctiores conueniunt in vnam sententiam: quam ego quoque sequor, & sic Aristotelem cum his auctoribus conciliari posse puto. Non agitur nunc de materiâ remotissimâ, quæ est materia prima, quam eandem esse nemo addubitat: sed agitur, de materiâ secundâ: quæ iam certis formis est imbuta. hæc rursus est, quædam remotior, & quædam propinquior. non enim statim

f li. 1. mag. nor. moral.

g Plin. lib. 36. ca. 18. & 19. Leo Baptist. Albertus li. 2. de re ædifi. c. 9.
h Scalig. exercit. 1. Fallopius, li. 1. de metallis & fossil.

i Galen. li. 9. de simplic. medicam. facul. Plin. li. 34. in fin. Vitruu. l. 7.
k Plin. lib. 35. cap. 6. Aetius lib. 2. Amat. in Dioscor. lib. 5. enar. 63.
l Vide Pli. lib. 33. c. 4. & Vannoccium li. 1. pyrotechniæ c. 8.
m lib. 26. c. 27.
n Aristot. lib. 4. Meteor. Vannoccius d. li. 1. c. 7. Alb. Mag. li. 2. de lapidib. tra. 3
o vide, Hier. Magium li. 2. miscell. c. 8

ab vl

ab vltima ad primam hic immediatus est transitus: capiamus ergo exempli gratia, aurum. hoc aurum materiam remotiorem habebit, exhalationem quandam humectam vna ex parte (quæ materia liquida à quibusdam vocatur, vel aqua intrinsecus vnctuosa, ab aliis vnctuosum aqueum incorporatum, vel humidum liquidum) ex aliâ parte habebit terræ portionem crassam & viscosam: sic huic terræ aqua illa pinguis & aërea commista, corporatur in primam, & (vt sic vocem) elementarem auri materiam. hæc materia non est adhuc propria auri materia, sed est materia communis omnium metallorum, & etiam lapidum. etenim si plus habeat ariditatis, deficiente humiditate, fit lapis: si plus habeat pinguedinis humidæ, exit in metallum: & propter copiam huius humidi, nitidi, puri, ac solidi, splendida adeò ac nitida sunt metalla. Et hæc est sententia Platonis & Aristotelis ac sequacium. [p] Neque huic sententiæ repugnat (meo iudicio) eorum Chemicorum, qui physica principia norunt & amplectuntur, hoc est non empirici, sed philologi sunt, sententia. Tales enim facile assentiuntur huic remoto principio metallorum omnium. Equidem mihi videtur negari non posse. Quæro enim, num argentum viuum & sulphur sic immediatè ex materia prima sint enata? si affirmas, quæro qua dispositione præcedente hæc potiùs, quàm alia forma, sit introducta? si negas, immediatè prodiisse: quæro quæ præcesserit? non enim omni formâ potuit illa materia caruisse. Negandum itaque id non est: sed vlteriùs progrediendum, & post hanc materiam communem adeò remotam, quærenda quædam materia propinquior. De hac est omnis disceptatio. Censuerim itaque illam materiam remotam, non subitò prætermissis mediis ab extremo ad extremum progredi, &, quod dici solet, per saltum promoueri: sed primò gigni imperfectiora quædam, & sic naturam progredi ad perfectiora. Ex illâ materiâ remotâ primùm gigni sulphur, & argentum viuum siue ὑδράργυρον: istud potissimùm coalescere ex humido isto pingui & aëreo (ideò adeo mobile est); ex terræ verò pinguedine seu viscositate potissimum gigni sulphur. Sulphur illud postea in metalli generatione fungi vicem viri, ὑδράργυρον vicem feminæ volunt [q] Chymici: hoc parum refert, crediderim potius vtrumque agere & pati in inuicem, reactione. Nec conuincit contrarium quorundam obiectio; nec in plerisque fodinis sulphuris, vel argenti viui, inueniri aurum; nec in auri plerisque inueniri sulphur aut argentum viuum. sufficit enim vt in quibusdam vestigia horum reperiri, vt pyrotechnici sæpè experti. Et, vt ex his gignuntur, tanquam ex materia: sic in hæc rursus metalla resolui volunt chymici, & hanc resolutionem odore probant, & gustu; se in materiâ resolutâ qualitates sulphuris & argenti viui dictitantes inuenire. Quoniam verò hîc agimus de accidentariis dumtaxat differentiis, quibus hæc inanimata dignoscuntur solis: frustrà obiicitur odora canum vis. Non enim dicitur hæc resolui in sulphur & hydrargyrum formale atque perfectum, sed in materiam quandam, quæ sulphuris & hydrargyri qualitates plerasque retinens, satis indicat formam præcessisse horum fossilium: sicut homo occisus cùm est, & iam cadauer ferè dissolutum corruptione, indicium facit fœtor, corpus illud carneum fuisse, aut quod similius, cùm salem vel saccarum in aliquod ferculum dissoluis, sapor indicat, substantiam illarum rerum condimenti huius materiem fuisse: & odor aquæ distillatæ, satis apertè docet, quæ herbæ distillatę fuerint. præterea non est necesse res omnes resolui in proximam suam materiam: nec corpus resoluitur in semen: sed sufficit resolui in materiam remotiorem, siue elementarem. Ad vltimum itaque argumenti membrum dicimus: metalla resolui immediatè in illa sua principia, quando alterantur, & per alterationem desinunt videri talia metalla, & fiunt quid liquidum, vel aridum, retinens principiorum illorum qualitates multas; & cùm hoc fit, tunc quodammodo resoluuntur iterum in corpora simplicia seu elementaria, nempe in liquidum, humidum & terreum pingue: sicut etiam paulatim, per varias alterationes pyrotechniæ, principalia illa proxima in istud vel illud metallum coaluerunt.

p Plato in Timæo, & ibi Procl. & Calchidius. Arist. lib. 3. Meteor. in fi. Theophr. lib. de lapid. Iani Lacinij Minoritæ. lib. 1. Chemica art. c. 13. Albert. lib. 3. de reb. metal. tr. 1. c. 2. Contaren. lib. 3. philosoph. c. 6. Georg. Agricol. de re Metall.

q Auicen. epistol. ad Hazon, Geber, Lullus, & alij, vide Lacin. d. lib. 1.

Tertiò argumentantur: fundamenta Chymicorum, si penitiùs inspiciantur, vel falsa esse, vel prorsus dubia: & proponunt, ac impugnant sequentia: quibus sigillatim ac ordine solutiones adiungam.

Primùm ergo adferunt illud Rogerii Baconis[r]; *licet natura potens sit, & mirabilis: tamen ars, vtens naturâ pro instrumento, potentior est virtute naturali.* Hoc ergo videtur esse falsum. tum quia nihil potest ars humana, quod vires superet naturæ (quæ nihil est aliud, quàm ordinaria Dei in creaturis dispositio:) quare si quis effectus producitur, qui naturam rerum superet: ille non humanus, sed vel diuinus, vel prodigiosus est. tum quia omnis ars mechanica naturæ, vt basi, insistit, & eam imitatur, nec suis potest conatibus operum naturæ perfectiones adæquare. Nam verissimè Fabius, ita scripsit; *imitatio, quæ artis est propria, nunquam tam feliciter naturam exprimit: quin inter hanc & illam semper aliquid intersit, ipsáque veritas pluribus parasangis sua sequentem vestigia hypocrisin post se relinquat.*[s]] qui neget; iubendus agri lilia cum veris, Dedali volatum cum alitibus comparare, & cum Praxitelis aut Phidiæ caballo hostiles manus effugere. *Resp.* Comparationem naturæ & artis institui duobus modis posse: primò præcisè ac nudè solam cum sola conferendo. vnumque alteri, siue vtriusque potentiam, seorsim inuicem & mutuò componendo, hoc si Baconus voluit, vt inde fornaculis suis ea tribuat, quæ naturæ denegata; fateor omni illum reprehensione dignissimum fuisse, & argumento contrarium solidè probari. Altero verò modo possunt ista comparari, non præscindendo vnum ab altero, sed extensiuè; v. g. artificium humanum cum ipsa natura; qua in comparatione, artificium præsupponit naturæ vim. plus autem tum posse artem naturâ subnixam & adiutam, quàm possit natura sola plurimis patet experientiis. sic enim naturalis operatio, iuuatur, acceleratur & perficitur per humanam industriam & artem: quod voluisse dumtaxat Rogerium eius verba indicant, & verissimum est.

r li. de mirabilib. potestat. artis & naturæ.

s lib. 3. instit. orat.

Secundò reprehendunt quod dicitur à Chymicis, vnicū esse perfectum metallum, siue vnicam metalli speciem (aurum) cætera metalla dumtaxat esse auri inchoationes: & ideò tam facilè metalla reliqua ad aurum, naturalem suam perfectionem, reduci; quàm homo æger ad sanitatem, & ouum ad pullum. Hoc illi triplici ariete sibi, non

tam

tam quatere, quàm subruere videntur: & ita mihi quoque aliquando visum: nunc maturiùs re perpensa, video illa ipsa, quę tum attuli argumenta; vt obsessi solent, saccis laneis, arietis impetum infringere: posse commoda explicatione exarmari, & eneruari. Arietes isti tres erant triplici testudine contecti. Primus petitur à definitione metalli, quam Geber, Petrus Bonus, & multi chymici admittunt: *metallum, est corpus fossile, durum, & naturam suam seruans, à malleo dilatabile.* Sed hæc tota definitio æquè conuenit argento, & plumbo, ac auro, æquè ergo sunt metalla, atque aurum. *Resp.* differentias rerum essentiales, præterquam hominis, nobis esse ignotas: ideò nos cogi definitiones formare ab accidentariis differentiis, quæ possunt sæpè communes esse pluribus; quæ probabiliter videntur specie differre. veluti si definias canem, certè definias per proprietatem latratus, hyæna tamen hunc imitatur, quæ canis non est: & sic totum istud congestum, canis est animal irrationale, quadrupes, velox, latrabile, conueniet etiam hyenæ. nam & illa erit, animal irrationale, quadrupes, velox, latrabile. Nemo tamen inferat canis nomen hyenæ competere, vel hyenam æquè canem esse: sed potiùs inferendum, quiddam in hyenâ reperiri, quod in cane sit perfectius. Sic dico definitionis huiusmodi accidentariæ conditiones in singulis metallis inuētas, non conuincere singula hæc quibus cōueniunt metalli species esse. Nam hæc non est conuenientia generis in substantia, sed dumtaxat quasi generis in accidentibus. Specificæ namque differentiæ ab essentiâ rei sunt desumendæ. Quare vt aduersarij probent à definitione, identitatem genericam; necesse est, priùs probent, vel simul, & consequenter probent, prætensarum specierum differentiam essentialem, vel quid ei quodammodo æquipollens; v. g. Homo & equus species sunt sub animalis in genere, id probari nequit eo dumtaxat, quòd animalis definitio, quæ tamen essentialis est, conueniat vtrique (sic enim conuenit Petro & Paulo, & tamen P. & P. specie non differunt) sed probari præterea debet; quia homo est rationis compos, equus non est. sic etiam quod aquila & leo differant specie, non probandum tantùm eo, quod ratio generica illis competat, sed etiam, quia vtriusque essentia diuersa est, cùm vnum sit volatile, aliud bestia seu gradiens. Sic igitur, non quia hæc definitio eadem quæ auro, competit argento: ideò hæc duo specie distinguuntur: sed sequitur solummodò ambo hæc metalla esse: argentum quidem imperfectè, quia potest perfici, aurum perfectissimè, quia nequit in metalli ratione perfici. Infanti iuxtà ac viro conuenit hominis definitio, vt & vitulo ac boui animalis: sed infans adhuc perfici. & definitionis membra perfectiùs potest participare: non tamen infans & vir sunt hominis species: idem de aliis metallis, & auro statuendum, nam alia illa natura ad hoc instituit, vt queant ad auream perfectionem progredi.

Verùm hic nouæ suboriuntur difficultates, noui scopuli assurgunt. dicat enim aliquis, hinc sequeretur. naturam sic sæpiùs à scopo suo aberrare, quàm finem suum consequi. quod conuicium ferretur in Deum. Naturæ quoque aberrationes de suis inferioribus, more specierum, non solent prædicari, quia natura non multiplicat rerum imperfectarum indiuidua. vt videmus monstra sterilitatis damno multata. hæc autem metalla de suis indiuiduis rectè prædicantur; vt argentum de hoc vel illo. *Respondeo.* Non aberrat à scopo suo natura, quia finis eius est, rerum varietate hunc mundum ornare: & perfectiora vult esse rariora. fit autem hominum auaritiâ, qui metalla effodiunt priusquam ad debitam perfectionem perueniant; vt minus auri sit, quàm cæterorum metallorum. Sicuti quia vituli plerique occiduntur à lanionibus, idcirco pauciores boues existunt: si his parceretur, boues fiant; si illis abstineretur effodiendis, paulatim aurescerent. Enunciandi verò ratio, quædam est specierum, siue generica; quædam verò merè accidentaria. Monstrorum de inferioribus attributiua enunciatio accidentaria, potest æquè locum habere, ac argenti, auri, &c. sicut enim dicas rectè, hoc vas est argentum, sic etiam rectè dicas, Gorgo, est monstrum; sphinx est monstrum: & sicut etiam dicas vasis huius essentia est stannea, vel materia eius est stannum; nihil prohibet quin verè dicas, pygmæus iste est monstrosus, vel substantia huius pygmæi est monstrosa. Sed parùm hæc ad rem quæ de prædicatione. Quia reuera, non quicquid imperfectum adhuc est, eo nomine monstrosum est: maximè si aptum sit perfectionem suam recipere. pullus in ouo non est monstrosus, vitulus non est monstrosus, infans non est monstrosus, quia hic ad virum, ille ad bouem, ille ad gallinaceum tendit; etiam sunt potestate, quod actu futuri. idem de metallis aliis ab auro dicunt Chymici. Sterilitate damnata sunt tantùm monstra perfectorum animantium: non insectorum, non inanimatorum. Atque ita ruit hæc replicatoria machina.

Secundò contendunt aduersarij proximam metallorum omnium materiam eandem esse non posse, sed vniuscuiusque speciei debere esse materiam proximam diuersam, quod etiam nonnulli Chymici fatentur[t], & probatur: quia diuersæ specie formæ eandem specie materiam nequeunt informare: vt de animâ humanâ & equinâ patet, quarum neutra corpus alterius apta est informare. videretur alioqui, vetus illud delirium stabiliri posse: *omnia ex omnibus*, siue *quodlibet ex quolibet gigni*: & sic, si remotæ materiæ sufficeret identitas, posset vnus Alchimicus alterum, in Apuleium illum, vel Lucianum auritum transformare. *Respon.* Animas animalium perfectorum requirere corpora organica, certis perfectè modis disposita: animas animalium imperfectorum, ipsas quoque; quia ex materiâ educuntur, requirere suam & propriam minùs tamen perfectam, organorum corporis composituram, quæ compositura, siue (vt dicam) organizatio, de illius indiuidui essentiâ est. Inanimas verò res dumtaxat censeo requirere, materiam illam communem, & præcipuè constantem partibus homogeneis eisdem esse & perfectiùs dispositam, ad plumbi, stanni, argenti vel auri formam: quia formæ istæ, non ad composituræ vel organorum fabricam, sed ad qualitatum primarum maiorem minorémue participationem, consequuntur. Si plus habeant terrenæ admixtionis, fient ferrum, æs, plumbum; si plus aerei liquidi, fient stannum, argentum, aurum. Conatur quidem natura semper aurum producere; sed, cùm nequit eò mineralis decoctio pertingere, contenta est aliorum metallorum generatione pro modo virtutis & materiæ proximæ dispositione. Si non satis multum adsit sulphuris subtilis ac rubei, adsit

t Richardus Anglic. in Correctorio, & Ioã. Bracescus cōtra Tantaladanum.

tamen

tamen satis hydrargyri subtilis & albi; fiet argentum: si verò vis sulphuris excedat, & vnctuosum illud liquidum omni sit ex parte probè defœcatum, producetur aurum.

Tertius illorum aries erat. Numquam conquiescere naturam, sponte suâ: sed moueri & moliri donec perfectionem suam sit indepta: metalla verò hæc apparere omnibus, etiam præsente causâ efficiente, in venis suis conquiescere, nihil solicita, vt in aurum transformentur. licet enim centum annis illic permaneant non impedita, numquam tamen magìs illa aurescent, sed in suo statu permanebunt, ferrum, plumbum, argentum. Si sic igitur quieta iacent, suam nam nacta sunt perfectionem. *Respondent* Chemici & benè respondent, nos hanc commutationem deprehendere non posse: sed cur nequeamus, incredibilem reddunt rationem: quòd ad alterius metalli in aurum metamorphosin millenarium annorum tempus requiratur. Quis hoc illis definitum tempus reuelauit? quis credat cùm ad cæterorum metallorum perfectionem, cursus viginti vel triginti sufficiat annorum? Maior ergo in auro formando mora, sed non tot seculorum admittenda. Sicut autem herbarum & arborum incrementa non cernimus dum crescunt: sed creuisse deprehendimus: ita latens est alteratio hæc & commutatio metallorum: quæ, non, dum fit, sed dum facta est, cerni potest: quod verò illam non cernimus, impatientia fecit & cupiditas, dum malunt homines præsens lucrum minus capere, & quale est metallum effodere: quàm spem pretio redimere, & illam tam longinquam opperiri trāsmutationem. Sed cur ad hanc, fornaculis & follibus suis se triennio peruenire posse Fanianus & alij gloriantur, si non nisi lustris aliquot exactis id potest natura? causam puto, quia in terræ venis plus liquidi humidi affluit, & calor quoque agit leniter ac paulatim: hic in chrysollo, nihil adfluit liquidi: quare quicquid resistit, & reuocat cursum efficientis causæ, id faciliùs hîc absumitur: ignis quoque est continuus, & non impeditus, & quantum potest vrget. Præterea nonnumquam aliquid auri maturi & perfecti artifices admiscent, vt sic ars adiuuans naturam, causa sit velociùs reliquum conuertendi, vt notat Treuisanus, *libr. de transmutat. metallor. ante medium.* Ex his apparet admodùm probabilem esse sententiam Callisthenis, Alberti Magni, & Chemicorum, vnicam esse perfectā metalli speciem [p]. Sed pergam esse liberalis ac comis: esto: specie differant metalla, quid tum? speciei (inquiunt) in speciem quæ non sit alteri subordinata immutatio impossibilis est naturæ. Nos mox non esse impossibilem ostendemus. Nec ad rem facit illud de subordinatione. Reuerà enim multorum commutatio ostenditur, quæ sic subordinata non sunt: & subordinatio ista eodem modo potest intelligi de plumbo & auro, stanno & argento: quo illi de his intelligunt, quæ in tertia sect. producemus.

p Alb. Magni libr. 3. de metall. tract. 1. c. 7. Gebri, Rosarij. Vannoccij, Biringuccij. & alior.

Quartum argumentum est, ars ista nequit veras gemmas transformare in gemmas alias veras. ergo nec metalla potest in alia. *Respond.* gemmas, si quæ sint liquabiles, posse ad maiorem fortassis redigi perfectionem: non tamen in alias diuersæ speciei mutari posse, quia non potest ignis quemlibet inducere colorem: nec gemmæ ad gemmam ea cognatio est, quæ metalli ad metallum. Gemmæ verò pleræque vel potiùs omnes, quia lapidum ex genere sunt, etiam sunt illiquabiles: quia non habent humidum vnctuosum, vt metalla: sed aqueum, quod igne difflatur [x].

x sic Alb. Magn. in 5. Metaph.

Vltimò obiiciunt, non dari causam sufficientem, quæ hoc operetur: cælos enim naturaliter hæc metalla in venis producere per calorem, & frigus: non quâ calor ille vel frigus qualitas tantùm est, siue calor aut frigus: sed quâ est organum ac instrumentum cælorum, in cuius virtute agit. hîc verò nec frigus adesse in Chemica operatione: nec calorem operari vt instrumentum agentis principalis, quia hic non adest agens principale. *Respondeo*, de frigore iam diximus. de calore verò dico hunc agere vt instrumentum ignis; & esse eiusdem speciei cum calore cælesti seu elementari. Agens autem principale est semen auri ipsis metallis insitum: quod semen calore fouetur, & adolescit in aurum. Probatio verò huius, non incumbit alia, quàm ab experientia, ad quam alchimici solent prouocare. solemus enim à posteriore probare vim seminis alicui rei infuisse, cùm genitum ex eo aliquid & ex potentiâ eius in actum deductum cernimus. Denique conclusio nostra dumtaxat exigebat, nos ostendere naturæ rerum hanc non esse contrariam Chrysopœiam: neque id argumenta aduersariorum conuincere. quod puto sufficienter ostensum à nobis. Hæc de primo axiomate.

SECTIO III.

De eâdem efficacitate.

SIT 2. axioma, *longe probabilius est, posse alchimicam artem finem suum consequi, & alia in aurum igne transmutare: quàm non posse.*

Dico esse *probabilius*, quia reuera id non probatur apodicticè, sed tantùm topicè. sic tamen, vt moraliter ferè conuincant rationes.

Primum argumentum, quo conclusio probatur, pendet ex supradictis, quia contraria negatiua habet argumenta non concludentia, imò nec admodùm vrgentia.

Secundum, quia multarum rerum causæ naturales nos latent, & potest hæc esse de illarum numero: multa quoque fiunt naturaliter, quæ quis, propter causarum ignorationem, si facta certò nesciat: vel neget facta, vel non facta naturaliter, contendat.

Tertium, quia Magorum illa industria, qua mutarunt angues in virgas, & è conuerso: iuxta D. Augustinum [a] naturalis mutatio fuit mirabilior tamen est hac, de qua nos agimus.

a lib. 3. de Trinit.

Quartum, quia calor ignis vim habet transformādi metalla per varias alterationes, liquationem, separationem, congregationem, & alias huiusmodi: sicut & calor natiuus, cibum potest variè conformare, priusquàm augeat & incrementum præbeat ipsi alito. nec minùs est mirāda illa cibi, puta pomi, in carnem: quàm hydrargyri in aurum commutatio. Denique singulas illas alterationes consideres; quas Chrysopœi requirunt, etiam qui plurimas: nullam inuenias, quæ vices ignis in materiam dispositam agentis excedat. cedo enim quæ illarum? quod si singulis par, cur non successiuè omnibus, cùm eius vis non retundatur, suggestis semper nouis fomentis?

Quintò, persuadere id debent intellectui non malè disposito, cùm variæ similes experiētiæ, tum plurimorum id se consecutos asserentium assertio. hoc posterius probabo sectione sequenti: prius

verò

verò probatur, iis quæ fusè retulerunt Scaliger [b] & Benedict. Perer [c]. primùm ars potest gignere vespas, scarabæos crabronésque ex cadaueribus, & ex stercore animalium: immò & scorpiones, ex herbâ Basilico ritè positâ & collocatâ certis locis: sed viuentia hæc sunt excellentiora metallis: poterit igitur & metalla. Dices in his hominem arte tantùm materiam materiæ apponere, cætera naturam per putrefactionẽ & calorem solis producere: Verùm in nostro quoque casu manum tantùm homo adhibet, cætera calor ignis in materiâ efficit, &, quæ in eius potentiâ latebant, educit. 2. aurum ex auripigmento produci arte Plinius auctor est, vt diximus. si dicas auripigmentum venam esse auri sterilem ac inopem, hoc est aurum imperfectum, vt ait Fabianus [d]: hoc, vt dicitur sine probatione, negari quoque potest. Nam plus videtur differre ab auro, quàm cuprum: nam cuprum metallis annumerandum, illud verò potiùs coloribus ac tincturis. 3. ex ouis [e] calore fornacis Cayri solent pulli educi, non secus quàm fotu matris: cur non & hîc fornax suppleat vteri terræ vicem? si dicas, ouum natura ordinari ad pullum, & esse pullum potentiâ: contendunt alchimici idem esse plumbum auri respectu, imò & argenti: ideóque solere hæc metalla iuxta inuicem reperiri. Sanè Plinius dicit [f] venam plumbi, quæ vicina solet esse & contigua venæ argenti, vocari *galenam*. Sed & ouum quoque magis differt à pullo, quàm inter se metalla. 4. Naturaliter videmus multos vermiculos mutari in volatilia, vtpote muscas: & tamen reptile & volatile, plusquàm specie distant. 5. vt natura producit salem, bitumen, & atramentum: sic etiam illa nobis artificum exhibet industria. Si dicas specie differre hæc ab illis: contra vrgebo: cùm easdem habeant qualitates (quod docet experientia) non magis differre, quàm pulli quos fornaces Cayri produxerunt, à pullis adpectoratis à matre. 6. Plinius auctor est triticum & siliginem in inuicem commutata. dices, solis accidentibus ea differebant, eadémque fuisse specie? Galeni [g] quidem sententia videtur, sed multis id non probatur, esto tamen: hoc si verum, quid ad 7. Nam Theophrasto lolium quoque in triticum fuit mutatum: loliúmne hoc siluestre triticum fuisse dicent? quo autore? scimus enim quid inter triticum & lolium intersit. 8. calchitim in misij mutari, satis notum est, verisimilius etiam ea specie differre, quàm idem esse. 9. lapidescere ligna, si in fontes certos incidant: norunt Arduennæ: & lignum sit caudéxque, qui neget. Bene est non negant aduersarij: Sed hanc dicent fortè commutationem in deterius, viuentis nempe ligni, in lapidem vitæ expertem: mortem hanc esse quandam ligni. faciliùs res degenerare quàm meliorentur. Vrgeo, etiam meliorari. nam in Scotia ex putridis nauium fragmentis, & ex arborum fructu in mare deciduo (res est vulgò notissima, & probabitur libro sequ.) gignuntur anates. Si tam admirabilem effectum transmutationis aqua nobis exhibet: cur ignis efficacitati, cuius maior longè vis est in agendo, malignè detrahimus? Herodotus etiam scribit platanum in oleam vertisse: & alij cadauera, in statuas salis, *de quo plura dicam lib. 2. q. 18. in fine.*

Denique notissimum est posse saltem dæmones producere, per applicationem naturalium agentium, nonmodò res inanimas, sed & animalia imperfecta, quæcumque ex putrefactione nascuntur [h]: multò igitur faciliùs poterit metallum vnum, in aliud eadem applicatione commutari. quia longè minor est metallorum differentia, quàm inanimis & animati. Sed Diabolus nullum huiusmodi effectum producere potest, qui naturæ vires superet: vt cõstat: alioqui posset vera edere miracula. ergo effectus huiusmodi naturæ vires non superat. Igitur potest fieri vt vel docente Diabolo, vel industria & studio tandem homo ad hanc cognitionem pertingat.

b exercit. 23.
c quæst. de alchim. lib. de Magia.
d. cap. 4. d libr. de re metallica.
e Scal. s.
f li. 33. c. 6.
g libr. 2. ad Glaucum cap. 7.
h Est Scoti [...] Lycheti [...] communi[...] in 2. di. [...] vel 8. [...] probab. [...] seq. q. 14.

SECTIO IIII.

An aliqua narratione constet aurum hac arte factum?

NVllum aduersarij fortius telum intorquent, quàm ab experientia, cur igitur, inquiunt, nullus hactenus effectum consecutus? cur omnes oleũ & operam perdidere? nonne moraliter hinc colligimus, id esse impossibilibus annumerandum? 2. quia, quæcumque adferuntur experientiæ, nituntur testimoniis ipsorum chymicorum, quibus minimè credendum: tum quod in causa propria, tum quòd mendicitas & paupertas fidem detrahat, tum quod spe fascinati & imaginationis vehementi apprehensione, putant esse aurũ, quod non est, vt ait pontifex Ioannes 22. [a] 3. quia possunt esse operationes, vel fraudulenti & deceptoriæ, vt fuit Bragadini Veneti Alchimia: qui in Bauaria supplicio affectus anno 1591. corã omnibus imposturam suam confessus fuit: se ex auri ramentis pulueribúsque quos mixtos carbonario puluere habebat, aurum suum liquasse. Quare cauendum ne lectorem decipiat deceptus ipse Villamontius, pertinaciter defendens, veram fuisse & sinceram Anton. Bragadini Chrysopœiam: cùm enim illa scriberet, nondum dies fraudem huius Cyprij plani aperuerat. *Vide quæ de illo Villamontius itinerarij lib. 3. cap. 28.* vel possunt esse prodigiosæ, dæmone faciente. 4. quia hanc artem nemo vmquam calluit: quod patet, eò quod nemo se vmquam dixit vltimum eius effectum consecutum: nemo etiam verbis vel scriptis eam alios docere potuit. His illi pugnant.

Sit conclusio. *De facto aliquos hac arte verum aurum fecisse, videtur esse valdè credibile.*

Probo, quia tot ea de re narrationes sunt diuersorum, vt videatur procacis animi & perfrictæ frontis, nulli credere. adscribam quæ nunc mihi ad magnum. Cælius Rhodiginus auctor est [b], suo tempore in Gallia quendam ex infima plebe hominem, mirè sagacem, modum excogitasse, quo chrysulcæ aquæ vi, ex metallo quolibet aurum secerneret: & addit tales artifices vocari *Chrysoplyntas*, officinam verò *Chrysophysium*. De Arnoldo Villanouano referunt grauissimi Iurisconsulti [c], eum virgulas aureas chemica arte produxisse, quas omnium examini subiecerit in aula Pontificis, & ideò concludunt chemiam veram esse scientiam. Obiiciunt, Alnoldum fuisse valdè suspectum familiaritatis cum dæmonibus [d]: & ideò vel dæmonem hoc verè fecisse, vel saltem verum aurum supposuisse. *Resp.* has esse maliciosas coniecturas. Si suspectus Arnoldus, quomodo non in Romana curia, vbi assiduus erat, comprehensus, vt maleficus, & castigatus? mera autem coniectura est, dæmonum verum aurum supposuisse. Alij dicunt examini subiecisse, hoc est obtulisse: non verò quemquam veritatis periculum fecisse. primùm

a Extrauag. [...] spondent. [...] de crimin. falsi. cap. 13.
b libro 11. cap. 13.
c Io. And. in additi. ad Specul. titu. de crim. falsi. Oldrad. cõsi. 74. de fortil. Abb. in c. ex tuarũ de fortil. & ibid. Bald. Ioan. Platean. in l. 1. C. de all. gent. prec. quod in thes. inser. libr. 10.
d Penna Com. 3. [...] ad 2. p. Dir. rect. Eymerici q. 11.

mùm explicatio illa verbo non congruit, deinde quis credat illo offerente aurum ad examen, neminem Romæ periculum fecisse; ego verò, inde; quod non scribitur ab auctoribus illis falsum aurum deprehensum; probabiliùs crediderim experientiam Arnoldo suffragatam. Sanè id confirmat quod de ipsius cum Raymundo Lullo concertatione auctor Theatri humanæ vitę tradidit[e]; Raymundū hunc Balearicum, hominem acutissimum, multis rationibus demonstrasse Villanouano artis huius ἀδυναμίαν, tum Arnoldum disputandi pertæsum; quin potius, inquit, te sensu crastinâ conuincam die: quæ cum illuxisset, metamorphosim illi oculatâ exhibuit fide: qua ille motus, hanc ipse artem amplexus, multa de eâdem scripsit opuscula, ante annos fermè 250. De hoc Lullo scribit quidam nostri temporis medicus: nō alchimista[f], *Hunc ego inquirendo comperio apud Anglos, re quidem vera præstitisse, quod suis libris profitetur: & in arce Londini, iussu Regis probatissimum aurum confecisse: mihiq́, genus nummi ostensum est, quod adhuc appellāt Nobile Raymundi, auri scilicet puri & obryzi, summæq́, indicaturæ.*] Idem auctor Thesauri, hoc etiā narrat de Bernardo Treuisano; eum cùm initiò frustrà magnas opes in hac Chrysoplynticâ prodegisset; tandem accuratiore studio consecutum, vt biennio artem in opus, spem in rem, deduceret. Hieronym. Cardanus testatur[g], Antonium pharmacopolam Taruisinum, coram And. Gritto Duce, & præcipuis patriciis Venetis, argentum viuum in aurum commutâsse, & eius operis quædam adhuc exstare vestigia. Hoc Iulius Scaliger, in contradictoriâ exercitatione, eludit potiùs, quàm dissoluit, dicens; si hoc verum aurum fuisset, Venetos eum fuisse coacturos Reipublicæ operam hanc nauare, vel artificium indicare. Quis enim Scaligero indicauit, Taruisinum eis non indicasse? sanè crediderim Venetos, vel incerti euentûs spem contempsisse, vel præstigiis effectum adscripsisse. Tu, Lector, ne idem sentias, accipe testimonium aliud eiusdem rei, vt in Cardani & Aragosij fide, hoc experimentum stet. Guilhelmus iste Aragosius, vir philosophiæ & medicinæ apprimè peritus, studiorum causâ degebat Patauij: semel, anno 1550. Venetias excurrit, & honoris causa Hectorem Ausonium, mathesis & medicinæ laude clarum, inuisit: ibi cum intra alia Alchimicæ aurificæ mentio fieret, eamque Guilhelmus solidis, vt ipsi tum videbatur, argumentis subrueret: *Ausonius in sequentem diem conuentum indixit, eòque tres patricios Venetos, è nobilissima Corneliorum gente adductos: ex eo auro, quod Taruisinus spectantibus patribus, hoc est, celeriter, non magna interposita mora, momento fecisset, confectos annulos spectandos contrectandósque exhibere curauit. Ipse deinceps Arogosius Taruisium excurrens, historiam facti didicit. Narrabat ille à Gallo quodam, Arogosio facie simillimo, domi suæ per aliquot menses hospitaliter accepto, eum se puluerem honorarij loco accepisse, sed vt eo tamquam arcano vteretur. Si verò non tam priuati commodi, quàm publicæ fidei erga Rempublicam Venetam studio, eo inscio, Venetias nauigasse, rem patribus indicasse: specimen artis exhibuisse: priuatim quoque in Corneliorum ædibus non semel. Interea verò Gallum illum insalutatis omnibus discessisse, neque se quidquam de eo amplius rescire potuisse.*[h]] Vides causam cur Veneti non vrserint Taruisinum, & quàm inanis illa magni viri, sed sæpè iniqui Cardanomastigis, suspicio. Fortassis eadem arte apud Cedrenum ille frenum aureum confecerat, quod Anastasio Imperatori obtulit: sed videtur iste præstigiator potiùs fuisse quàm Chymista, post primam operis huius editionem incidi in librum And. Libauij medici, *qui p. 1. singularium, Syrraxi 11. de re metallica,* plura testimonia retulit.

Nunc ad obiectiones respondeamus. Ad primum; multos ego commemoraui, quos non Chemici tantùm, sed & medici & I. C. grauissimi testantur rem ipsam factam exhibuisse, Arnoldum, Lullum, Taruisinum. Et hodie nominare possem, quos noui viros graues, in dignitate positos, & Deum timenttes; qui de seipsis idem profitentur Quos mentiri, vel imposturis, aut præstigiis, aut dæmoniacis artibus vti, numquam in animum meum possim inducere: & sint iniuriis viris honestissimis, qui queant id suspicari. Ad 2. dico, Pont. loqui de gregalibus, siue fece illa Chemicorum, qui lucrum captant, & auiditate pecuniæ in præceps ruunt: non de iis qui honestam inde rerum naturæ cognitionem dumtaxat petunt. Nec verum est, nullos nisi mendicos vel pauperes huic studio incumbere; quod Principes viri multi non fugiunt. nec etiam paupertas omnis à testimonio arcet: sed tantùm, quàm vilitas aut vitiositas vitæ dehonestat. Phocion pauper erat: plus illi tamen iniurato, quàm iurato Paridi credidissem Testimonium in propriâ causâ reiicitur, sed hîc testimonium dixere scriptores, qui non erant Alchimistæ. acceperant illi quidem hoc ab alchimistis: sed alchimici dicta sua, factis probarant. Nec sanè domesticum testimonium, vt nec alia aliâs inidonea, reiiciuntur, quando aliunde testimonia habere non queunt[h]. Et quæso, vnde hîc initium historiæ haberi potuit, nisi ex ipsorum artificum dictis & relatione? Ad 3. posse aliquando esse tales, & fuisse: hinc tamen non sequi, nullas non fuisse tales. Ad 4. multos hanc artem verbis scriptisque prodidisse, & hodie eam tenere & alios docere, si qui contingant in praxi errores, nihil mirum: quia facilè peccatur in iis, quæ ab ignis operatione dependent. Nec vllius artificis est, in iis, quæ ab actiuitate extrinseci agentis naturalis pendent, securum semper effectum spondere. Nec vlla quoque ars alia, in qua quis mente sanâ perfectionis vltimum apicem se consecutum asseueret. semper aliquid discendum superest: neque hoc huic arti peculiare, quod opponitur.

QVÆSTIO II.

An Chrysopœia habenda ex numero artium ingenuarum, an mechanicis annumeranda?

Facilis est decisio, *nihil in ea mechanicum esse præter ipsam operationem, & igniariam illam applicationem: Theoricam verò siue speculationem artis ipsius physiologia, in remotissimis latebris latentē, æquè ingenuam, æquè scientificam esse natura sua, quàm sit physica: cuius est portio non ignobilis: aut medicina, cui subseruit & ancillatur: eòque nomine acroamaticis & epopticis disciplinis annumerandam.* Si verò consideres ipsos Alchimistas, quidam illorum meri sunt mechanici, & flaturarij, ac cinifiones: quidam verò philosophorum nomen honestum in primis ac laudabile, iure suo sibi vendicant. Etsi enim omnis Alchimista ingenio simul ac manu, vtatur: tamen id omni mechanico artifici

commu

e vol. 20. lib. 3.

f R. C. in Nomēclatore insigniū scrip.

g opere de subtilitat. lib. de metallis.

h Thesaur. vitæ hum. su. Omitto quod de se similia Fernelius testetur libr. de abd. rer. caus.

h Pet. Gerar. sing. 100. Hip. pol. sing. 71.

commune est, & manus præcipuam operis partem in illis vendicat: qui, principia causasque artis ignorantes, nec certum in rebus præparandis vsum, iuxta præcepta congrua & scientifica adhibentes, tempus & carbones absumunt; fuliginosi itaque & merè mechanici dicendi sunt. Sed qui in oleis, & aquis, & gummis, & auro extrahendo, causas & præcepta artis norunt: quibus freti effectum sibi pollicentur: ij, etsi manum ingenio, & operationem speculationi adiungant: non mechanici, sed philosophi dicendi: operatio enim illa, & manuum auxilium, accidentaria sunt scientiæ: vt in medico, & chirurgo satis est manifestum.

QVÆSTIO III.

Ad quam magiæ speciem pertineat?

ÆQuè expeditum est respondere huic quæstioni. *Si alchimicus effectus verus non est,* quia falsum est aut apparens dumtaxat aurum: *pertinet ad magiam præstigiatricem, si verus est effectus, tunc aut fit ope dæmonis, & pertinet ad Dæmoniacam:* verum effectum voco, quando aurum verum quis consequitur: hoc autem potest fieri dupliciter, vel vera transmutatione, vel suppositione: quando hoc facit dæmon, potest etiam reduci hoc factum, ad præstigiatricem: quando illud, non nisi, vt dixi, ad dæmoniacam. *Si vero verum aurum, sine ope dæmonis homo extrahit pyrotechnia sua, tunc alchimia pertinet, secundùm se & propriè, ad Magiam naturalem: per accidens ad artificiosam.* Nam, qui [a] ad supernaturalem referunt, propter cælorum influxus: illi meo iudicio falluntur: nihil enim hîc cernitur, vt ostensum, quod naturæ vires excedat. Naturalis ergo alchimiæ exempla, iam nonnulla proposui [b]. Dæmoniacæ refert vnum auctor dæmonomaniæ [c] esse ex Guilhelmo Cõstantino, famoso alchimico, audiuisse socios ipsius, cùm perdiu flantibus, spes speciesue auri ostenderetur nulla, consilium à Diabolo petiisse, tiréne operarentur, & optatum finem contingerent: an in aliquo peccatum ab ipsis esset, quod metallum arceret expetitum. Diabolum (vt solet) latebrosum dedisse responsum: quàm breue, tam ambiguum: *Laborate, laborate.* hoc illos pro secunda pollicitatione arreptum mirè animasse: ergo perrexisse in flando, & fornaculis continuandis, idque adeò strenuè, vt in nihilum cuncta redegerint: parati nihilominùs pergere, & ad imum cunctam rem decoquere, & pro philosophico lapide bona cuncta dilapidare: nisi misertus dementiæ Constãtinus suggessisset, morem hunc esse dæmonis, vt decipiat amphibologiâ significati: cùm laborare iussit, hoc voluisse: desisterent ab irrito conatu, & ad honestum opificium aliquod se trãsferrent, in quo certius operæ pretium cerneretur, sic ille. Sed alij paulò aliter narrant, idque se ex ore Natalis, qui Constantini socius fuit, accepisse, bonâ fide, scribunt: hos operarios auri auidos familiarem paredrum sub specie vnius nymphæ exciuisse, & sacro carmine lapidis confectionem ab eo postulasse, dæmonem iussisse, vti ex sex metalli (vt dicunt) anisatis, hoc est æquali proportione, & hydrargyri certâ mole mixtis, malagma componerent, cùm itaque hoc igni imposuissent, ecce tibi, fraudis minister, catus ille Mercurius, more grandinis cum tonitru metalla huc illud disiicit, & spem simul eorum: cachinnante lusos cacodæmone. Illi abacti à chrysollo, non à furore: rursus magistellum adeunt, expostulant primùm de iniuria: deinceps supplices fiunt, & vt nunc saltem, meliore fide, quid agendum doceat, pergunt obsecrare, demum ille nihil aliud retulit quàm, *strenuè laborate.*

[a] Arogosius & Svinger.

[b] sup. q. I. sect. vlt.

[c] lib. 3. c. 3.

Deceptorij effectus duæ Historiæ occurrunt, prior præstigatorius Diabolicus: posterior ad deceptorios & emunctorios per humanam calliditatem pertinet.

Priorem sic narrat Cedrenus: *Quidam ex eorum numero, qui chemicam artem profitentur, callidus hominum oculos impostura præstringere, argentariis aliisque obtulit manus pedésque statuarum, & alia aurea, dicens se thesaurum reperisse: multósque ita deceptos ad paupertatem redegit. Famâ vulgatâ captus, & ad Anastasium perductus, frenum equi ex solido auro conflatum ac margaritis consertum obtulit. Sed Imperator, freno accepto:* Vt omnes, *inquit,* fefelleris, me profectò non decipies: *statimque hominem, in castellum quoddam relegauit, in quo tandem periit.*] nimirum omnia hæc aurea, nihil erant nisi per magiam facta oculorum ludibria. Posteriorem describit Ieremias Mederus, *in Acroamat.* Chymistas duos societatem initam pacto firmasse, vt alter Chrysopœiæ certissimam artem se tenere profiteretur, alter rhizotomum ageret, seu agyrtam empyricum, & inter cætera scobem auri atro infectam colore, pro lunariæ puluere, venderet. Ernestus Badensis Marchio mirè deditus erat pyrotechniæ, hunc ergo prior ille adit, & circumuenit, aureos montes pollicitus, & atria diuitis Cræsi, parantur omnia, & iam ille, cætera bel è, inquit: vnum dumtaxat opus, *Resch* vocant (Hebræa voce) huius pulueres faciles inuentu, apud quemuis pharmacopæum, vel rhizotomum. Marchio puerum mittit: commodùm in palatij aditu ille alter merces suas exposuerat: & vt solent hoc genus, nihil sibi deesse Stentorea voce prædicabat, adit eum Principis puer. Ille *Resch* expromit de pixidula fumosa, & pro solido appendit, & qua quid foret obuium ac conculcatum, addit superpondium. Puer Domino refert. Impostor eum puluerem inspergit hydrargyro, & aurum verum producit, sed quod liquatum ex puluere, fit examen, verum aurum deprehenditur. Marchioni res mirè grata, & ipse in magistrum beneficus ac gratus probè donatum dimittit. Chrysopœiam pergit vrgere: feliciter, quamdiu *Resch* durauit: vbi eius residuum parùm fuit: vndique conquiri iussit auriprolificâ hanc materiam. Negabãt omnes se, quis puluis, *Resch* diceretur, audisse vel didicisse vmquam, itaque Marchio quod superaret igne solùm liquat, & auri scobem, imposturámque simul deprehendit.] æquè lepidum est quod narrat probe cõpertum Gomes à Medis lib. 2. de sale, his verbis: *Siquidem superioribus annis dum agerem Lutetiæ, aderat vnà etiam studiosus quidam, quisquis ille fuerit, satis mihi notus, iámque constantis ætatis homo, atque in omni re, & scientia doctissimus, experientissimúsque, sed qui ingenio esset ad fingendum acriore: ad persuadendum verò quampar fuit subtiliore. Et qui variis, tametsi negotiis implicitus Chymica tamen arte, quam occultè exercebat, mirè delectaretur. Is puero Francisco Gallorum Regi familiaris valde gratus atque in oculis erat: ac, quo tempore diuturnum illud & exitiale bellum apud Belgas, anno. 1542. ab eodem Francisco commotum, à Carolo quinto Cæsare confirmatus vigebat: & Gal-*

lia ille in Belgas profectus est, atque Hispanum se simulans idiomate confisus, Louanium primo, quò ipse paulo antea eiusdē causa belli è Lutetia pulsus me receperam: deinde Antuerpiam se contulit, vbi domunculam conduxit, in eáque fornacem cum reliquis instrumentis Chymicis secretò construxit: iámque conuocatis amicis, átque imprimis quatuor ditissimis sibi notis Hispanis mercatoribus: horum in negotiando tarditatem exprobare, atque ad maiora eo, compendia excitare cæpit. Iensse quippe sibi artem professus est, qua brebi ac compendio, sinéque periculo, & nauigatione, ditari ipsi amplissimè, atque vel Midæ, Cræsique diuitias nullo negotio superare possent. Idque ad oculum promptu se monstraturum ex perimento, si auri sibi numi quindecim, boni, probatiq; ponderis præberentur. At illi protinus totidem libentissimè erogarunt. Itáque acceptis ille numis, vnum quemuis ex mercatorum pedissequis ad se accerseri iubet: cui intranti, duobus tantùm regalibus impensis: vade, inquit, in domum, quæ prima occurrat pharmacopolæ, à quo pete lapidem, qui Onastros appellatur, qui tametsi vilioris sit pretij, tamen vt emas citius, totum impende. Quo abeunte heus, ait, ne longam nobis moram facias, ito rectà ad eum, qui è regione portæ maioris templi consistit, vidi quidem hesterno die eiuscemodi lapides præstare apud hunc, longè præstantiores quàm alibi. Astutè námque ille rem omnem, ac perquàm cautè præuenerat. Nam massam quidem auream triginta pondo auri probatissimi coëgerat, eámque in modum lapidis compactam, variis appingi fecerat, atque circumuestiri coloribus: quam eidem noto sibi pharmacopolæ, fortè doli conscio, lucriq; participi, commendarat: data tessera, vt cuiuscúmque petenti Onastrum lapideno quantulocúmque oblato pretio exhiberet: vnde occurrenti pedissē quo lapis est datus, atque ad manus Archichymistæ (dignus est enim hoc titulo) perlatus. Tum ille lapidem ostentans, ac sesquipedalia de corbæ proferens, iubet accendi fornacem, ollas educi, instrumenta apponi, quin lapidem inungere, laruaréque cœpit, Demum oblatos sibi aureos dentibus præmebat, post malleolis tundens, cum quadam tacita verborum interiectione, in ollam immittebat. Quibus rebus spectatorum oculos in se, non intentos modò: sed quasi colligatos tenebat. Ex quo illi, cæca duce charitia, lapidem curiosè lustrare oculis, summoperè admirari, spe simul & exspectatione accendi, hortaríque se inuicem, neque cunctandum experimentum succlamabant. Tandem commistis aureo cum lapide aureis quoque numis, vniuersa educta massa, excretisque per ignem coloribus, iam non lapidem, sed aurum purum parum ipsa referebat. Quæ illico per duos ex mercatoribus ad aurifices delata est, eáque probata satis triplum haberi inuenta est ex auro purissimo, atque æstimatione primo. Quo nuntio allato domum, atque occluso post se ostio: mira omnes exultare lætitia, ac triumphare gaudio expetunt. Quare mutuo se imprimis iureiurando astringentes, ne cuiquam hominum hoc tantùm arcanum retegerent: protinus experimentum, quod plusquam pro comperto habebant, non denis amplius, centenisue, sed millenis, & eo plus aureis iterandum censuerunt. Iámque se totos Archichymistæ, tamquam alteri Plutoni pecuniarum Deo, deuouentes, precibus ab eo petierunt, vt millenis ab vnoquoque oblatis aurei experimentum geminaret: nam si succederet, iam non per chiliadas, sed per myriades ipsum deinde experturum. Quibus ille lentè, atque grand oribus quàm antea verbis respondens, tandem annuit: atque sub crepusculo vespertino ad se nummos, adduci iussit: fucrésque ad ipsum profecto quàttuor aureorum millia allata: nàm testimonio mihi sunt, qui adnumerarunt. Quos ille accipiens: atque ad præparandos eos integrum dari sibi diem petens, mercatores dimisit: statimque sub ipso noctis conticinio admissis equis, quos præparari iusserat, quam celerrimè se in Galliam intulit, atque Lutetiam tandem tutus peruenit.] Hæc ille: finis non foret scribendi, si quæ singulis diebus talia contingunt, vellem persequi. Vtilius erit, quod reliquum est, & ad animæ salutem spectat, discutere.

QVÆSTIO IIII.

Licitáne an illicita sit alchimia?

PRohibitam censuit Angelus de Clauasio,[a] sed id nullo iure probat, verùm rationibus dumtaxat P. Valençia eò inclinat, vt saltem ratione circumstantiarum sit illicita & perniciosa: idem P. Pererius censuit: vterque locis ante citatis.

Licitam verò nec vllo iure prohibitam, immò & inter artes metallarias à iure ciuili receptam, communis est sententia iuris interpretum[b]. Pedetentim progrediendum: nam facilis hic in via lubrica, lapsus.

Prima Concil. *Nullo iure in foro fori hæc ars videtur prohibita, vt non liceat eam exercere, ex defensione iuris positiui.*

Quoad ius ciuile & commune Romanorum (de communi enim iure nunc loquor, non de particularibus locorum statutis, vel regnorum sanctionibus) res est expedita: nec vlla constitutio talis reperitur. Quod ad ius Canonicum, videntur obstare duo canones, nempe, *cap. Episcop. 26. quæst. 6. & c. spondent, in extrauagant. commun. libr. 5. de crimin. falsi.* Sed, si bene consideres, neuter canon conuincit intentum. Nam *d. ca. Episcopi*, tantummodo damnat eos qui credunt personarum transmutationem in varias ferarum species fieri: quod & ratio docet addita: *siquidem* (ait) *Satanas transformat se in varias species ferarum.*] Non est igitur cur ad quamlibet speciei in speciem transmutationem canon extendatur. Et licet eò extenderetur, dicerent alchimici se non credere hanc à dæmone, sed à natura fieri metamorphosim: nec eam esse veræ ac perfectæ speciei, in aliam perfectam speciem, sed imperfecti & inchoati in suam perfectionem. Fortiùs stringit alterum illud *cap. Spondent*, nam illud disertè alchimiam prohibet, & infamiæ carceríque pœnam præfigit, clericos etiam possessis beneficiis priuat, & ad capienda reddit inhabiles. Respondet Arfoncinus, Pontificem egisse tantum de iis, qui Sophisticè transmutationem confingunt: tamen Canonis verba satis clarè indicant censuisse Ioann. 22. nullum à quoquam eorum verum aurum fieri, & ideò omnes pro impostoribus habuisse; sic enim verbo tenùs habet sanctio; *Spondent, quas non exhibent, diuitias pauperes alchimistæ: pariter, qui se sapientes existimant, in foueam incidunt quam fecerunt. Nam haut dubiè huius artis alchimiæ professores alterutrum se ludificant: cùm suæ ignorantiæ conscij eos, qui suprà ipsos aliquid huiusmodi dixerint, ad-*

[a] in verb. Alchimia.

[b] Oldradi, Ioã. Andr. Abbat. & Baldi locis su. citat. q. 1. sect. 4. Alberti. de Rosate in ver. alchimia, Guido. Papæ decis. 388. Fabiani tracta. de empt. & vendi. q. 5. Zanetini ca. extrau. de accusat. Thomæ. Arfoncini, quodã de hac re cõsilio.

*mirentur: quibus cùm veritas quæsita non suppetat, diem cernunt, facultates exhauriunt, iidémque verbis dissimulant falsitatem, vt tandē, quod non est in rerum natura, esse verū aurū vel argentū sophistica transmutatione confingant: eóque interdum eorum temeritas damnata & damnanda progreditur, vt * fidis metallis cudant publicæ monetæ characteres fidis oculis, & non alias alchimitum fornacis ignem vulgum ignorantem eludant. Hæc igitur perpetuis volentes exulare temporibus, hac edictali constitutione sancimus: vt quicumque huiusmodi aurum vel argentum fecerint, vel fieri secuto facto mandauerint, vel ab hoc scienter (dum id fieret) facientibus ministrauerint, aut scienter, vel argento, vel auro vsi fuerint vendendo vel dando in solutum: verum tanti ponderis aurum vel argentum pœnæ nomine inferre cogantur in publicum pauperibus erogandum: quantum alchimitum existat, circa quod eos aliquo prædictorum modorum legitimè constiterit deliquisse: facientibus nihilominus aurum vel argentum alchimitum, aut ipso vt præmittitur scienter vtentibus perpetuæ infamiæ nota respersis. Quod si ad præfatam pœnam pecuniariam exoluendam delinquentium ipsorum facultates non sufficiant, poterit discreti moderatio iudicis, pœnam hanc in aliam (puta carceris, vel alteram iuxta qualitatem negotij, personarum differentiam, aliásque attendendo circumstantias.) commutare. Illos verò, &c.* Subdit pœnam in eos qui alchimica materia abutuntur ad monetarum adulterationem, de quibus est eiusdem Pont. constitutio alia, in *capit. prodiens extrauag. singular. titul. de crimine falsi.* Ad hunc Canonem duplex mihi occurrit responsio, vna eum non fuisse vsu receptum, sed non vsu abolitum. Nam postea hæc ars in ipsa adhuc vrbe viguit; maximè, vix centum annis postea, sub Leone X. nam illi Aurelius Augurellus egregius poëta librum suum *de Chrysopœia*, dedicauit: Qui inter cætera illud nimis iactanter, de philosophico suo lapide.

* Sic legitur in editione etiā Plantiniana & Romana, sed deprauatè ac mutilè. Valencia cōiicit legēd. fictis, facili mutatiōe. Sed adhuc reliqua mēdosa manent.

Ipsius vt tenui proiecta parte per vndas
Æquoris argentum si viuum tum foret æquor,
Omne vel immensum verti mare posset in aurum.

Pici quoque Mirandulani circunfertur liber hac de re, titulo, *de Auro conficiendo*: nec huiusmodi in Italia libri ex illo tempore vetitæ lectionis vnquam fuere. Altera Canonem ex hypothesi procedere (aurum omne alchimitum esse falsum) & ideò damnari tantùm, qui falsum cudant: idque ad lucrum: nempe, vt vtantur in contractibus & solutionib⁹ (quod clarè indicat textus) ideò non damnantur hoc capire, qui verum aurum producunt, & arti vacant animi dumtaxat causa, nolentes in commerciis aut solutionibus hac arte vti. Quare non ars, quæ ritè instituitur, & exercetur: sed artis abusus damnaretur. Sit

Secunda conclusio; *In foro conscientiæ non promiscuè, sed cum delectu ars hæc permissa: immò plerisque, vt perniciosa, sic illicita censenda.* Hanc conclusionem optimè probant argumenta Angeli & auctorum primæ sententiæ, contra præcedentem verò vim habent nullam. Notandum quoque, quicquid illiciti est, id non ex artis natura (quæ in se mala non est, immò, quatenus ars est, & scientias imitatur, secundùm se bona est, vt & cæteræ speculatiuæ cognitiones) proficisci, sed à vitio circumstantiarum, quæ vt plurimum in hac operatione inueniuntur. Hæ si desint, non video quid reprehendi queat: sed quia vix vmquam desunt omnes, rarò fit vt alicuius ratione non adsit vitium & peccatum. Ideò dixi, *plerisque perniciosam & illicitam censendam.*

Sed quæ istæ circumstantiæ? præcipuæ & capita cæterarum: quatuor: finis, modi, temporis & personæ.

Si finis sit lucrum, & auaritia: illicita est, quia lucrum ex hac arte est illicitum, non enim licet hoc auro vti ad commercia contractúsue, vt statuit Ioann. 22. Intellige, si pro vero auro quis vti vellet, nam hoc illicitum contendunt communiter DD. de hac re scribentes [a]: & meritò, nam aurum istud vel nūquam habet proprietates omnes veri auri, vel id adeò rarò contingit, vt censendum sit non contingere, quare tam verisimili causa dubitandi existente, non licet in commercium deducere, vt verum aurum: vendi tamen posse pro auro alchimico, & iuxta æstimationem peritorū aurifabrorum, nemo DD. illorum negat, neque negandum est. Non licet etiam id facere, vt in medicamentis quis eo vtatur: nam propter rationem iam memoratam, nec veri auri vires salutares habere, nec noxiis qualitatibus, ab igne carbonario & venenato hydrargyro cōtractis carere cēsendū. Multò minùs licet eo vti ad monetarum mixtionem: hoc enim vnum caput foret criminis monetarij, iuxta dictam sanctionem Ioann. 22. & prædicti DD. iuris concedunt tales puniendos pœna monetæ adulteratæ. His casibus subesset peccatum Mortale. Si verò quis illud cuderet siue produceret tantùm ea gratia, vt ipsemet in annulos, cathenas, aut supellectilem propriam eo vteretur: huic omni curâ foret adnitendum, & vigilantiâ, ne quis eo viuo vel mortuo per hoc deciperetur. Alioqui pro negligentiæ latitudine, hîc quoque peccati grauitas nasceretur: & quantumuis quis diligens, vix vanitatis culpam euaderet. Numquam sanè stultitiæ & imprudentiæ euadit, qui ex hac arte lucrum quærit. Semper enim stultus est mercator, qui in illud negotiationis genus incumbit, quo videt nullum, vel de millibus aliquot vnum, lucrum fecisse: omnes verò, vel mille contra vnum facultates suas absumpsisse. Quod cùm alchimicis contingat, idem de his damni lucrionibus dubio procul sentiendum. Nec tuti in conscientiâ, qui hac in re sola vana ducuntur curiositate, nam *curiositas*, peccatum est oppositum *studiositati*, per excessum: quo quis desiderat immoderatè scire quod non expedit, vel plus quàm expedit ipsi, vel modo quo non expedit: & est ex filiabus superbiæ, [*Vide S. Thom. 2.2. quæst. 167.*] Et animus deditus vanitatibus atque insaniis falsis, exponit se decipiendum Diabolo: atque hoc esse omnis superstitionis initium docet B. Augustinus *libr. 2. de doctr. Christ. cap. 22. & 23.* Et diuinæ scripturæ testimonio, qui amat periculum peribit in illo. Sic enim sapiens loquitur: *In superuacuis rebus noli scrutari multipliciter, & in pluribus operibus eius* (Dei) *non eris curiosus. Multos enim supplantauit suspicio eorum* (hoc est vana spes & expectatio.) *Et in vanitate detinuit sensus illorum.* Denique subdit: *qui amat periculum peribit in eo.* Ecclesiastic. 3. à vers. 24. Denique vno verbo, *quando finis malus, ars illicita: & qualis finis, tale exercitiū.*

Si modus (huc media pertinent) *exercendi artem illicitus, ars quoque: si vanus, ars vana: si sordidus &*

[a] Sic [...] Thom. [...] 2.d. 7.[...] 3. art. [...] 22. q. 7[...] 2. ad [...] ibi Caie[...] Silu. & [...] mus in [...] Fabian[...] q. 8. Alb[...] in verb[...] emptio.

inquinatus,

inquinatus, ars erit inquinata & impura. Huc referenda media superstitiosa, vt si ex pacto expresso vel tacito cum dæmone; quod frequens esse docuit auctor Dæmonomaniæ[d], & sanè docet experientia: adeò vt Arnoldus Villanouanus, & Lullus, & Geber, & Bachonus, & Richardus Anglicus, Magiæ huius nigræ suspecti vehementer fuerint: & Paracelsus, & Agrippa, & ille Guilh. Constantinus, & alij nonnulli deprehensi: & inter instructiones inquisitorum fidei sit vna, hac quoque notâ magos hæreticos dignosci, *Director. inquisit. fidei p.3.fol.443. edition. Romanæ, quæ in lucem prodiit iussu Gregorij 13.* vbi rationem subdit auctor libri, Nicola. Eymericus; quia vt plurimum alchimistæ, quando non possunt pertingere ad finem intentum, quærunt auxilium dæmonis (*exemplum posui præcedenti quæstione*) eum inuocant & implorant, & implorando obsecrant, & tacitè vel expresè ei sacrificant.] Accedit experientia, quia quandocumque viguit inter multos alchimia, etiam inter multos tum viguerunt maleficia & sortilegia, vt hoc infelici æuo experimur. Tum quia non desunt, qui adhibent vanas obseruantias cæremoniarum, nihil ad effectum conducentium, vt certæ diei, tunicæ ex lino crudo, certorum ciborum abstinentiam, & alia huiusmodi inania. Quod si ad auiditatem odium accedat aut incontinentia, procliue admodum fuerit ad philtra & intoxicationes recurrere. Peccatur quoque non leuiter in artis traditione, quando sacræ scripturæ nominibus & verbis abutuntur ad suas nomenclaturas vel præcepta: neque minùs, quando libris suis inserunt figuras seu imagines, vel planè obscœnas, vel etiam propter abusum rei sacræ prorsus blasphemas, quod fecit ille typographus Basiliensis, qui Rosarium excudit; & sacræ Triadis, Christi Domini resurgentis, & B. Virginis Mariæ coronationis icones: quas homines hæretici templis eiecerunt, eas ad alchimica mysteria & transformationes transtulit. Sed mirum id non est, sunt enim Sacramentarij vbique præposteri. Peccatur denique nimis curiosis sæpè experimentis, dum modò hanc rationem, modò illam sequuntur, & sic numquam sciunt, quod semper addiscunt.

Temporis quoque *circumstantia perpendenda.* Nam temporis iactura pretiosissima: eiúsque malè cōsumpti ratio reddenda Deo, quare peccant, qui nimis multùm his vacāt artibus, item qui eo tempore, quo officij ratio, vel debitum aliud charitatis aut iustitiæ postulat: vt ad seria magis se conferant: v.g. magistratum quis gerit? non potest detrahere horis, quæ ad rectè munus exercendum necessariæ: familiæ præest? œconomiæ recta non debet incommodum sentire. Ecclesiasticus est? quæ ratio ordinis postulat ea præponenda fornaculis, & voluptati suæ. Proximi necessitas operam tuam deposcit? charitas ei iubet adesse, non facis? peccas. Demum, vno dicam verbo: quod tempus ocio, licet honestè dare, illud licebit his studiis: nec ampliùs. Ocium voco, quietem & vacationem ab actionibus & studiis, ad quæ quis tenetur.

Denique *personarum conditio hîc vel potissimum discrimen inducit:* hæc enim, & finem solet illicitum intendere, & in modo errores gignere, & tempus, inopportunum facere. In primis ars hæc illicita cēsenda pauperibus, immò & priuatis omnibus periculi plenissima est, manifestum id fit, tum quia hi solent lucrum spectare, & sic arcentur eorum ratione, quæ dicta sunt in circumstantiâ finis, nam auro illo intendunt vti ad commercia, medicinas, vel monetam: aut si ipsi non vsuri, periculum apertum est, ne vtantur hæredes. Isti hac arte depauperantur: familiæ necessaria non præbent: causa sunt vt vxores & filiæ cogantur indigno se quæstu sustentare: cùm media & instrumenta, propter inopiam deficiunt, facilè progrediuntur ad superstitiosa, immò & pacta quæ diximus in circumstantiâ modi: sanè hoc ipsi quoque chymici scriptores sunt testati. Nam Geber[e], *non ergo, inquit, hæc scientia pauperi & egenti conuenit: sed potiùs est illis inimica. Secundò Polyt. dicit philosophus, impossibile est indigentem philosophari.*] h. alchimiæ studere. (nam solos alchimicos, in libris *Turbæ philosophorum*, vulgati illi vocant philosophos, satis superbè.) Et idem Geber alibi[f]; *Artificem* (ait) *huius scientiæ oportet esse subtilissimi ingenij, & naturas metallorum & eorum generationes, infirmitates & imperfectiones in suis mineris scire & cognoscere antequam perueniat ad hanc artem. Non autem ad ipsam indagandam accedat artifex grosso ingenio & duro repletus, nec cupidus, nec auarus in sumptibus & expensis.] Nec vir duplex animo sine felle & ceruice, vel mente variabilis, nec nimis festinus: sed doctrinæ filius, vir subtilissimo ingenio decoratus, sufficienter locuples, largus, sanus, firmus in proposito & constans, patiens, mitis, longanimis, & temperatus.*] Auaro igitur, & pauperi hæc scientia, secundùm eius Principem Gebrum, inaccessum & vetitum habet limen. Et nota requirere sufficienter locupletem: hoc est cui supersit, à necessariis, ad hoc studium. Arcet etiam simplices & parui iudicij, cùm dicit ibidem, non debere esse sine felle & ceruice: huiusmodi enim facillimè à dæmone, & aliis impostoribus circumueniuntur: ideò vetita illis hæc ars propter periculum. Arcet etiam eos qui amant alios decipere, cùm addit; nec vir duplex, quia hos arcet pernicies aliorum, quam quærunt. Arcet intemperantes, vt luxuriosos & amantes vindictæ, cùm vult esse longanimes & temperatos: alioqui periculum est ne recurrant ad maleficia hostilia vel amatoria. Arcet variabiles, incōstantes, & impatientes: quia hi facilè, cùm non succedit, ad dæmoniaca subsidia confugiunt. Arcet eos qui obtuso sunt ingenio, quia oleum perdunt & operam; item qui philosophiæ veræ imperiti, eandem ob causam. confirmat id Arnoldus Villanouanus[g] his verbis; *Quicumque velit ad hāc scientiam peruenire, & non est philosophus, fatuus est: quia hæc scientia non est, nisi de occultis philosophorum.*] propter irritos itaque conatus, temporis & sumptuū iacturam, his quoque videtur illicita: & cùm plerique alchimici vulgares sint tales, sequitur plerisque illicitā esse, in foro poli, de quo nunc agimus. Denique exigūt artis magistri & meritò, vt sit homo humilis, iustus, pius, & Deum timens, citantur ista Hermetis[h]: *Oportet illum, qui introduci vult in hanc artem & sapientiam occultam arrogātiæ vitiū à se repellere, & pium esse, ac probum.* & postea: *Fili ante omnia Deū oportet timere, in quo dispositionis tuæ visus est.* & illud Alphidij nescio cuius: *Scito fili quod istam scientiam habere non potes, quousque mentem tuā Deo purifices, & sciat te Deus habere certum animum ac rectum.*] Cùm superbos arcet, docet illicitā esse curiosis: cùm pietatē, superstitiosos reiicit: cùm probitatē & Dei timorem, & animi puritatem: vitiosas omnes quas diximus circūstantias testatur. Nō aliis ergo licita ratione circūstātiarū,

d lib.3.c.3.

e Rosarij philosop. fol.224.

f li. de perfecto m[a]gisterio

g d. f.224.

h è quarto tractatuū, Rosar. fol. 223.

alchimia; quàm huiusmodi: hinc potest vnusquisque secum perpendere an ipse talis: & an vlla, & quæ, pericula ipsi ex aliquo harum circumstantiarum defectu immineant: & ea cum Confessariis suis communicare, & eorum sequi iudiciũ debet.

Secundò potest videre confessarius, quando sit talis à peccato immunis, vel quando adsit veniale, aut etiam mortale; quando impendenda, deneganda, vel differenda talium absolutio: differenda, cùm recidiuæ verisimile periculum: deneganda, quando grauiter, contra iustitiam vel charitatem ob studium istud peccat, nec vult desistere.

Tertiò. Quia sæpiùs curiositas causa est studij, & hoc vitium valdè proserpit à minoribus ad maiora, diligenter videndum, ne quis ad experientias & opiniones erroneas excurrat: v. g. ne putet hac arte hominem verum, modo à naturâ ad hanc generationẽ non instituto: sed vrinâ vel alio humore, igne aut sole in vitreis phialis decocto, posse produci, quod temerè Iul. Camillus asseruit, & incautè Thom. Garzonus *discur. 41. Fori vniuers.* credidit & quidam hoc inuentum Arnoldo Villanouano tribuunt, vero an mendacio disputare non est necesse, inquit Mariana *lib. 14. rer. Hispan. cap. 9.* Nam quod tale quid fieri queat vel asserere, vel experiri stultum, impium, erroneum & blasphemum foret. tum quia, cùm homo præsupponat corpus & animam rationalem, si quod producis homo est: sequeretur, Deum ex lege & ordine, quem naturæ præfixit, teneri huic animam rationalem corpori infundere, quod blasphemum: vel rationalem animam ex materiæ potentiâ illic educi, quod hæreticum: foret enim tunc anima corruptioni obnoxia & mortalis. Deinde talis anima non haberet peccatum originale: quia per generationem viri non esset propagatum hoc corpus, & homo conceptus: nec indigeret Christi redemptione: quæ hæretica quoque omnia.

Quartò. Ex his omnibus patet, optimam esse, (quam aiunt Angliæ) legem, ne cui sine permissu Principis, sub pœnâ capitis, liceat alchimicam exercere, quam legem expediret etiam alibi ferri. Nam tunc cum delectu Princeps talia potest permittere, consideratis circumstantiis prædictis: ipsi enim reddẽda Deo ratio (si temerè permittat & promiscuè) damnorum inde ortorum. Tunc etiam cessarent pericula pleraque quæ diximus.

Quintò, patet (nisi quæ circumstantia impediat) ordinariè hanc artem Principibus & valdè locupletibus esse licitam: qui & eâ sunt philosophiæ cognitione, & eo ingenio, vt fraudibus & imposturis non pateant: & eâ pietate, vt in proximi & Dei offensione se abstineant: & illis opibus, vt subditos propterea non grauent: & eo subditorum amore, ac Dei timore, vt publicum regimen vel pauperum subuentionem propterea non negligant, & habenas sibi à Deo creditas ipsi abiiciant, & aliis planè tradant. Vt enim aliis honestis studiis animum principes, quantùm opus est, sic & hoc studio relaxare quin possint, non est dubitandum. Sanè quod Eymericus de indiciis Magiæ hæreticæ dixerat, eam præsumptionem in Principibus viris & valdè locupletibus non esse admittendam, in cæteris locum habere, ibi in Commentar. optimè Penna annotauit. Et Cardin. Caitanus disertè scripsit, ac prudenter: *hanc artem vel nullorum hominum esse: vel Principum dumtaxat, audito sapientum consilio, esse.* Sanè pericula pleraque superioribus commemorata cessare in Principibus manifestum est.

22. q. 77. art. 2.

Cæteri, non est cur sibi blandiantur, vt tutos in conscientiâ se arbitrentur opinione illa Oldradi & aliorum Iurisconsultorum. Nam illi de foro tantùm exteriore agebant, de quo ab illis quærebatur. Et plerique eorum rem non discusserunt: sed, vt oues solent ducem gregis caprum, sic ipsi Oldradum (cuius etiam argumenta, iam dissoluimus: iis quæ dicta sunt) clausis oculis, vt oraculum, sunt secuti, nihil eius addentes dictis (*vt Ioan. Andr. Abb. Alberic. & Guido pap.*) plerique etiam ambiguè loquuntur, si faciant verum aurum, idque arte naturali (*vt Oldrad. Isern. Bal. Brun. & Fabianus*) nullus verò ipsorum omnium, præter Thom. Arfoncinum, mentionem fecit d. extrauagantis Pontificiæ, *cap. Spondent*, vt vel eius non sint recordati, vel non bonâ fide dissimularint. Et licet, vsu canon ille non obseruetur: tanti tamen Pontificis sententia, & iudicium sufficere debet, vt vulgus hominum (hoc est quibuscumque conditiones superiùs requisitæ desunt) sibi existimet, ab hoc studio abstinendum: quod grauissimis verbis Summus Pontifex Romanus sibi censuit damnandum, & à quo illos tam studiosè Christi vicarius, Petri successor dehortatur. Sed hæc suffecerint, de materiâ non passim obuia.

SVMMARIA LIB. II.

DE MAGIA DAEMONIACA.

Q. 1. An sit aliqua magia dæmoniaca? *Probatur esse.* A

Q. 2. Vnde sit hæc Magia, siue quem habeat primum auctorem?
Non esse à Deo, vt gratiæ gratis datæ. A
Non esse effectus bonorum Angelorum. B
Magia nulla alba, & de falsa Theurgiâ.
Planetaria ars. B
Est orta & administratur per malos Angelos. C
Glycæ error: ipse & alij quidam Græci Historici nimis superstitiosi fuere.
Palingenij impietas.
Non fiunt magici effectus per animas defunctorum. Grimoyriæ *artis vanitas.* D.
Efficiens harum artium causa est diabolus, & humani ingenij deprauatio. E
Apostolus de generatione & ortu Magiæ. B

Q. 3. Quæ sit diuisio dæmoniacæ magiæ, & de eius libris.
Refellitur Agrippæ diuisio. A.
Omnis magia ista nititur pacto cum dæmone.
Auctores qui de hac scripserunt & ideò cauendi. B
Zabulus, quis.
Barnabas Cyprius.
Item fictitij libri. { *Adæ. Abelis. Enoch. Abrahæ. Pauli. Cypriani. Honorij.* } C
De clauicula, & aliis libris Salomonis.
Trithemij steganograph. Item libri Agrippæ & recentiorum nominati, & vetiti.

Q. 4. De basi huius Magiæ, pactóque explicito & implicito.
Probatur tale pactum intercedere. A
Locus Isaiæ cap. 28. v. 15. B
Alius Matthæi 4. v. 9.
Similitudines duæ huius pacti.
Dæmoni liberum fallere pactum.
Libellum offerunt Magi Sybillis. C
Pacti expressi formæ & genera, & exempla.
Grillandi error.
Communia his pactis solemnia. D
Signa dæmonis, in his vetusta & noua.
D. Irenæi locus correctus.
Promissa similia factis hæreticorum nostrorum.
Quæ vtrinque vis huius pacti. & quale peccatum. E
Pactum tacitum siue implicitum quale. F
Quid dæmonem inducat ad pactum & obedientiam?
Quàm malum sit cum eo pacisci aut fœderari?
Quo pacto Christus & Apostoli satanæ imperauerint? A
Pacta hæc vana, inania, & periculi plena sunt.
Theodori Maillotij factum.
Germanus à dæmone necatus.

Q. 5. Quibus indiciis discernendi effectus Magiæ ex pacto conuento, ab effectibus physicis, artificiosis, & miraculosis?
Ratione distantiæ. A
Ratione verborum, characterum. B
Circumstantiarum, rituum, obseruantiarum.
Causæ à qua.

Q. 6. An hæc Magia habeat quosdam effectus veros, & quo pacto dignoscantur?
Effectus triplices sunt, falsi, veri, mixti. A
Exempla præstigiatoriorum effectuum. B
De Lamia & Menippo.
De Gelo & Mauricio.
De Pasete, & eius obolo.
Simonis Magi varia.
De Mago qui fecit à Domino cuncta vasa frangi.
De Zytone Bohemo.
De herbis magicis.
Circulatoris cuiusdam moderni præstigiæ.
Verorum effectuum exempla. C
Incantatio serpentum.
Signa Pseudoprophetarum in Euangelio.
An Samuel per Pythonissam suscitatus verè? Locus 1. Reg. 28. Eccles. 46. v. vlt.
De effectibus Magorum Pharaonis, Exod. 7. vers. 11.
Quomodo virga mutata.
De effectibus mixtis, eò relata SS. exempl. D.
De duorum magorum certamine, ex Triezio.
Quomodo hi effectus discernendi, regula duæ. E

Q. 7. An magi possint facere aliquod verum miraculum?
Opinio affirmatiua multorum erronea. A
Miraculum & mirum quomodo differant & discerni debeant. B
Non possunt miracula fieri nisi à solo Deo. G
Miraculis efficaciter fides probatur.
Elizabethæ reginæ Angliæ curatio strumaria.
Non possunt Magi facere absolutè mira: locus psal. 71. v. 81. D
Possunt facere mira quæ sint respectu nostri. E
De partu feminarum in regno Neapolitano, quarum fœtum ranunculi præcedunt decretory.
Cur Nero non potuerit quidquam miri per Magiam?
De miraculis Antichristi. Item hæreticorum Caluinianorum, &c.

Q. 8. Quo pacto magi per diabolum hæc mira perficiant?
Quæ possit per motum localem. A
Non potest integrum elementum loco mouere.

Firmiliani locus explicatus.
Celeritate mentitur transformationes, ut Iphigeniæ & aliorum gentilium.
Actorius hanc fraudem in Phenycia detexit. B
Quæ possit applicando passiuis.
Quo pacto hic dæmon sit causa, & quomodo consideranda tum vis naturæ, accuratè inuestigatum. C
Quæ faciat mira præstigiosè.
De triplici modo deceptionis, per mutationem obiecti, medij, vel organi.
De mutatione multiplici obiecti, varia exempla.
Per foramen ad latus videntur imagines, quæ sunt nudæ & incondita lineæ.
Paleæ & iunci immoti videntur serpentes saltitantes. D
De mutatione medij.
Vt præsentes videantur esse spectra.
Videantur habere capita asinina.
Denarius in scutellæ fundo videatur esse in superficie.
Gallinaceus habens festucam videatur trabem trahere.
Claudia vestalis quomodo nauem zona traxerit.
Variæ apparitiones per conspicilia.
Res videtur præsens cùm sit absens & remota.
Visio philosophi apud D. Augustinum qualis.
De deceptione ratione organi. E
Vt res absentes videantur præsentes.
Vt quod vnicum videatur geminum.
De aorasiâ Sodomorum. Genes.19.
De præstigiis Zedechiæ Iudæi.
Regula ad discernenda prestigia à veris effectibus. F
Quomodo faciant videri repentè flumen in cubiculo.
Videntur equos vorare & restituere.
Videntur magnos serpentes immittere, ut fecit Michael Sicidites.
Eonis hæretici præstigiæ.
Iacobi Melstinski Poloni festiuæ sycophantiæ per simulata miracula.
Circulatoris præstigiæ apud Apuleium.

Q. 9. Quam admirandos effectus veteres magis tribuerint.

Quid Saxo Grammaticus de Magis septentrionalibus. A
De Lappis, Finnis, Biarmiis.
De Tartaris quibusdam.
De aliis famosis Magis singulis. { Zoroastre. Dositheo. Simone. Pythag. Orpheo. Baiano. Ollero.
Item, Ericus Rex Gotthorum, Apollonius, Iulianus, Manethon. B
Apuleius, Regina, Copa.
Iam olim quædam saga dicta Reginæ.
Pamphila Hypatensis.
De effectibus magicis, herbarum, lapidum, hyenæ. C
Vis Magorum apud poëtas, Empedoclis, Mœridis. D
Circes, Carmentis, Medea, de aliâ quadam Tibulli.
Alia Petronij, & Nemesiani, Folia & Canidia
De Erichto Lucani & aliis Thessalis. De Medea ex Seneca, de alia saga quadam, Alecto. E

Q. 10. Quid possint Magi circa leges naturæ & ordinem vniuersi?

Non posse contra has leges vel ordinem vniuersi. Exempla. A
Non posse vllam formam substantialem vel accidentalem immediatè producere. B
Nec creare, nec ex quolibet facere quidlibet, nec quouis instrumento quemuis effectum, nec eodem tempore.
Nec in instanti operari.
Nec vacuum producere. B
Nec infinitum producere, nec esse vbique. Locus Tertulliani explicatus.
Non possunt tollere connexionem neque conseruationem partium vniuersi agentium naturalium actiuitatem directè impedire.
Linteum ex Carystio lapide purgatur igne.
Adamas impedit actiuitatem Magnetis.
Lutheri error de halone, corona, &c. de ignibus Æthnæ. Medeæ ignes.
Marci Iesuati miraculum.
Iesuati alij à Iesuitis.
Abbatis locus correctus.
Fumi error.
Balæi error.
Papyrij Massoni improbus error cum hypocrisi.
De flamis non vrentibus seu fatuis ignibus, latè. C
De igne ad aquas Stantias. D
De albo igne S. Telmi, in naufragij metu.
De flammis loquentibus.
De brachiis & digitis ardentibus sine noxa.
De Æthnæ ignibus non liquantibus niuem.
De crebro Tucciæ non effluente. De flamma non consumente Iouis Apameni templum.

Q. 11. Quæ magorum potestas in orbes cœlestes, sydera & elementa?

Aug. Thuani error.
Nec cœlestem motum vel syderum cursum impedire, vel ea corrumpere possunt. A
Non possunt Lunam detrahere cœlo.
Vnde orta fabula, de Asino qui Lunam putabatur bibisse.
Non possunt integrum elementum loco mouere vel destruere. B
Idem de cæteris partibus vniuersi præcipuis.
Possunt terram mouere, ventos ciere. De doliis duobus Brachmanum. Sopater magus ideò supplicio affectus.
Possunt procellas & tempestates, & nymbos producere, & sedare. C
Cleônis fuere speculatores grandinis, & quo modo auertebant.
Seneca reprehensus. Recentiores refutati qui eum sequuntur.
Regula, quomodo in S.S. Deo tribuantur, quæ homines quoque possunt.
Vlrici Molitoris error, & Burchardi locus.
Locus Iob.1. & alius Exod.9. & alius Apocal.7.
Magi tempestatem sedarunt tempore Xerxis.
De Finnis ventos vendentibus. D
Aristæus Etesias elicere docuit. Sed & ignem magi eliciebant Hypæpis, ritus nouus Strigan. in Lotharingia.
Historia de rusticella Treuirensi. Mos vetus scrobiculam fodiendi & commouendi, scelestissima ratio, qua quidam sacrificus in regno Neapolitano tempestatem excitauit, vt hostes obsidionem soluerent. Propertij locus explicatus.
Ritus trahendi sacras imagines in flumen & malè tractandi vnde manarit? Constantinopolitanorum factum. E
Explicatus Canon Concilij Braccarensis Primi.
Fulmina ciere possunt.
Possunt tenebras inducere, fecêre Tartari.

Possunt aërem contagione inficere, tetrum odorem excitare.
Fecère magi Persici, & Marutham calumniarentur.
Possunt fontes producere & siccare, fluuios sistere, aquas dirimere, &c.
Possunt per mineralia mira efficere, vt pluuias.

Q. 12. Quid magi valeant circa externa seu fortunæ bona?

Possunt {
Greges & armenta perimere. A
Messes aliò traducere, vt Saga Treuirensis lac.
Messes & fructus perdere, & sterilitatem inducere. Modi varij.
Domos incendere, vt oppidum Schiltachium.
}

Possunt variis modis nocere famæ alienæ. B
De Triscalino presbyterum diffamante.
De Moguntino dæmone.
Posset socios in conuentibus repræsentare, sed non innoxios, & cur? Sic infamauit B. Siluanum, S. Kunigundum, B. Eustochiam Patauinam.
Vicinas tempore S. Germani.
Per energumenos interdum diffamantur, vt quidam in German. & Dorotheus Abbas.
Quæ conuiuia exhiberi possint & soleant. Ficta, Brachmanum, Pasetis, Scotti. Vera & qualia ordinariè. Cur sal & panis soleant adesse. C
Possunt carceribus & vinculis eripere. Historia Friderici Austriaci. Apollonius se cippo eripuit. Vestastales mancipia fugiuia sistebant.
An in bellis ad victoriam possint momentum adferre? probatur posse, si Deus sinat. Probatur exemplis multis Septentrionalium, & Tartarorum: Lucensium, Chinensium. Noema numen & saga. Ephesior. Chrysamnes, Hunnorum. E
Sed sæpe Deus non permittit, & tunc Diabolus suos fallit, vt Magnentium, Erricum Regem Sueciæ, Hadingum, Ferrantem comitem Flandriæ. Guidonem Iuliacensem. Iuuenem quendam Bohemum, Frid. Stuphium.
Innocentius Papa noluit per Magos ab obsidione liberari. Allobrogum Comes respuit auxilium Magi, & eum gladio necauit. F
Possunt dignitates & honores procurare De Martino 2. De Siluestro 2. De Benedicto 11. Ioanne 21. 22. & de Gregorio 7. ds libro Cardinal. Benonis.
De Theoph. vicedomino. de Stuphio. de Barone Raitzio Britanno, Duce Aurelianensi.
Posset Deo permittente veros thesauros & diuitias largiri, & cur Deus non permittat: sed ipsimet semper ferè sint valde inopes.
Psellus & Dambauderius explicati. Quomodo dæmon materiam & formam monetæ possit producere? quomodo potuerit Deus per Angelos creare mundum? exempla varia deceptionum, & cur dæmon nolit etiam quando potest veras vel multas largiri pecunias.
Exempla malè pereuntium qui sic thesauros quærebant. Græculus quidam, Macrianus & alius Basileæ, & Anstasius, Pisani quidam. H
Saraceni cuiusdam factum. Melindensium superstitio quædam.
Caroli V. Imp. laus respuentis talia.

Q. 13. An magi valeant incantare animalia bruta?

Possunt, vt Atyr, Medæa, Nigritæ, Marsi, Peruani, Andini. A
Locus D. Hilarij explicatus conciliatus cum aliis patribus.
Saltzburgensis Magus à serpente necatus.
Locus Psalm. 57. v. 5. & Ierem. 8. v. 17. B
An idem possint in alia animantia? D. Augustini locus explicatus.
Magus taurum funiculo domans, Grillandi error.
An colores queant immutare. Aquarum varia miracula, fontium, fluminum.

Q. 14. An arte sua possint aliqua mixta producere?

Possunt imperfecta viuentia, vt insecta. A
Quomodo id soleant facere? Anseres Scoticos imperfectos, an perfecta animalia possint, mira ex Guilh. Paruo. Canes reperti viui in lapide impernio.
Monstra quædam insolita & quomodo: de Monstro Basilæensi & de Saxonicis. B
De natis ex commistione hominum & ferarum, hominis cum elephanto, Leone, catto, cane, porco, mirus partus mulieris Augustanæ. de muliere Lusitana, quæ ex simio duas proles peperit. Gottici Reges ex vrso. A
Sianitæ & Pegusiani ex cane orti.
Refutata & explicata hæc omnia. D
Monstra ex hominibus & simiis.
De viro qui putabatur ex vacca natus disquisitio.
Cæsalpini opinio de homine ex putrefactione examinata.
Monstra ex diuina vltione.
Docomenses caudati.
Angli caudati.

Q. 15. An sint vlli dæmones succubæ & incubi, & an ex tali copula proles nasci queat?

Probatur solere hoc dæmones, & agere & pati. A
Probatur posse ex incubo dæmone nasci prolem, & explicatur, quo id modo fieri queat. B
Dæmones inter se non multiplicantur, contra Nissenum, non habent corpora aërea, contra Caitanum. Nec etiam proprium semen, contra Tertullianus Iosephum & alios veteres.
Sententia Chrysostomi & Cassiani explicata.
Respondetur contrariis argumentis. C
Exempla natorum ex tali commistione, Semidei Gentilium, Merlinus, Hunni, Cliuiæ duces, Iaponum Xaca, muliercula Louaniensis, & alij multi. Corocoton.
Ex diuersa specie posse aliquid nasci.
Marci Ephesij argumentum refellitur & explicatur. D
Ex succuba dæmone prolem suscipi non posse. E
De Melusina, & stemmate Comitum Pictauorum, & Andegauensium, de Bauari vxore resuscitata, & postea euanescente. De Cambionibus seu vagionibus.
De puero Gallaco seu Asture. F
Quomodo Dæmon virginem possit illæso claustro impregnare? Non potest idem in partu.
Caluinistæ virginitatem adimunt Deiparæ.
Explicatur narratio Niderij de Virgine Bambergensi.
De miris aliis conceptibus, Hebræorum fabula de filia Ieremiæ & nepote eius.
Dæmones cum sagis interdum exercere libidinem præposteram.
An gigantes à dæmone produci queant. fuisse Gig. probatur.
Gigas Antuerpiensis defenditur contra Goropium.
Siculi Gigantes, Britanni & alij.

magicis. De raptu disquiruntur scripta Mocenigi. Quale sit subiectum raptûs. Quæ causa formalis. Quæ finalis. Quæ efficiens, & quomodo hæc duplex. Quomodo concurrat intellectus agens. Raptus supernaturalis ex parte hominis est inuoluntarius. Exemplum virginis Burgensis. D

Non potest intellectus agens solus esse causa raptûs efficiens. Deus quomodo intellectus, & multa cognoscit extra se. Auerroes suos inducit in graues errores. An raptus omnis successiuus Diabolus potest occidere homines. Multa potest in cadaueribus mortuorum. E

Vt sanguis fluat, vt cadauera non puteant, nec putrescant. Hoc etiam naturaliter fit, vt in cadaueribus Persarum. Et vnde hoc proueniat, diuersæ causæ. De cadauere in Elæa. Item ne cadauer comburi possit, quæ causa. Vt capilli & barba defunctorum crescant. Miraculum crucifixi Dammensis. Furor iconoclasticus.

Miraculum in puero Lintzienzi.

Q. 26. An operâ dæmonum fieri possit, vt spiritus seu animæ defunctorum viuentibus appareant?

Vtrum animæ vmquam queant apparere. Et fusissimè probatur pars affirmatiua contra Epicureos, Lauatherum & alios nostri temporis hæreticos. A

Sect. 1. Notata temeritas Magij, Tiraquelli & aliorum. B

Gentilium prisca sententia, etsi vana, pro nobis tamen. Patet verbis poëtarum, patet ex Necromantia. Et ritu animas peregrè mortuorum in patriam reuocandi. Violenter occisos, esse vexatores suorum homicidarum. Remuria, Silicernia, culinę, parentationes. Platonis & sectatorum de hac re doctrina. Quid Genij, Lares, Laruę, Lemures, Manes. Differentia animæ, vmbræ, simulacri. Exempla apparitionum à gentilibus tradita varia. Lernum. C

Sect. 2. Philosophia recta idem docet.

Quomodo anima sit in loco, & moueatur localiter. Conciliantur modi loquendi varij. Posset vna anima in pluribus locis esse, & quo pacto. Quomodo moueatur loco. Quomodo corpus subeat & intret.

Posse animas oculis corporeis, vel alio sensu percipi, & quomodo. D

Cardinalis dictum ridiculum explosum.

Cæsarij Cisterciensis dictum de forma animæ separatæ perpensum & explicatum. Visio & visum differunt. Apparitio triplex. Intellectualis, imaginaria, corporata, & quid singula. quo pacto fiat spiritualis, quo pacto corporea. An animæ seu spiritus defunctorum aliquando assumat corpora. E

Moses quo in monte Thabor modo apparuerit. Temerariè dictum Aug. Thuani & iudicium de eius Tragædia. Item de iis qui cum Christo Domino resurrexerunt.

Quando anima apparet in corpore aëreo, an ipsa, an angelus hoc fabricetur, & quo pacto? Item quomodo subeat corpus & illud moueat. F

Sect. 3. Quo pacto deceat, & vtile sit, Deum hoc aliquando permittere. G

Est vtile ipsis animabus.

Locus 2. Corin. 5. v. 4.

Est vtile nobis viuentibus.

Quo pacto spiritus à dæmonibus vel angelis bonis discernendi. H

Iacobi de Chusa liber hoc docens. Et alius Thyræi.

Regulæ ad dignoscendum dæmonem ab angelo vel anima beati.

Quomodo discerni queat damnata anima, à dæmone.

De anima Andreæ Romani de iis ad æternum damnati dicuntur reuixisse.

Quo pacto angelorum & beatorum ab inuicem.

Angelus apparuit Anachoretæ, in forma senis, D. Augustino in forma pueri, Vt & B. Dorotheæ, aliis fortè habitu fœmineo, & in forma columbæ, Et aliis aquilæ.

Sect. 4. Probatio ab auctoritate, Philosophorum, Astrologorum, Chaldæorum, Mahumetarum, Rabbinorum, Magorum, Indorum, Item legum, & Iuris interpretum. K L

Item sacra scriptura veteris & noui testamenti. 1. Reg. 28. Samuëlis anima verè excitata defenditur. Refelluntur obiectiones Leloyherij. probatur exemplis Mosis, Ieremiæ & Oniæ. Locus, Luc. 24. v. 37. Ioan. 20. v. 19. Matth. 14. v. 16. Act. 12. v. 15. Gal. 5. v. 16. & 17. 1. Pet. 3. v. 19. & c. 4. v. 1.

Sect. 5. Probatio ab exemplis & auctoritate scriptorum, qui singulis seculis vixerunt. Ostenditur eorum dicta simpliciter & citra metaphoram accipienda. N

Seculo 1.
- B. Virginis.
- Christi Domini semel. { Petro. / Carpo.
- B. Valeriæ.

Seculo 2. O
- Apparere Testantur { Iustinus Martyr. / Tertullianus. / Origenes.
- Apparuere. { S. Potamiena. & alij.

Seculo 3
- S. Maria virgo, & B. Ioannes.
- Martyres Africani varij.
- B. Cyprianus.

Seculo 4.
- B. Petrus.
- B. Agnes.
- B. Agatha.
- Christus Dominus.
- Petrus & Paulus.
- B. Virgo Maria.
- Spiridion & Triphillius.
- Filia patri Spiridioni respondit.
- Duo Episcopi mortui subscripsere.
- Explicatus Canon Conc. Eliberitani.
- B. Virgo iterum cum S. Mercurio.
- Item S. Artemius.
- S. Febronia. D. Ammon.
- Iterum B. Virgo. & anima.
- Latronis.
- D. Cæsarius. D. Paulus. S. Mamano.
- Hoc tenuere D. Basilius. Nazianzen. & Nemesius.

Aparuere.
- D. Martinus.
- S. Ioannes Baptista.
- S. Geruas. & Prothas.
- S. Ambrosius.
- S. Eulalia.
- S. Fructuosus.
- Latro quidam insepultus D. Germano.
- Felix Nolanus, & alij multi,

vt Ba

Sæculo 5. tenuere hoc. — vt Basili. Mart. Euagr. philos. Gamaliel. S. Stephanus Micheas & Abacuc. S. Zacharias Euthimius. B. virgo cum SS. Ioanne Baptista & Euangelista. S. Ianuarius. S. Appollinar. S. Cyprianus. S. Eulalia. iterum S. Petr. S. Leo. S. Barnab. D. Hieronymus, & explicatur.

Sæculo 6.
- Apparuere. — D. Augustinus, & explicatur. D. Chrysostomus, & explicatur.
- Auctor epist. Ad Cyrill. de morte Hieron. Theodoretus. Damnatus quidā. B. R. Virgo sæpius. S. Ioann. Silentiarius. D. Bartholomæus. Macedonius Patriarcha. Theodoricus rex. Nestorius, & alii hæretici. Principes Apostolorum. S. Stephanus, S. Eutichius. S. Tetricus & socii Episc. S. Sergius.

Sæculo 7.
- Apparuere. — Tenuere hoc seculo hanc sententiam, Procopius, Euagrius & alii. B. Musæ apparuit Dei Spara SS. Iuuenalis & Eleuth. Theodor. rex, & monialis quæd. Pascasius, & Balnei Dominus. Iustus monachus. Deipara apparuit S. Ildephonso. S. Leocadia.
- tenuere hanc sententiam. — D. Gregorius Magn. Gregorius Turonens. S. Ildephonsus. S. Isidorus.

Sæculo 8.
- Apparuere. — S. Suibertus. Deipara, T B. Sabinus SS. Euphemia & Glyceria, B. Tharastus. S. Andreas. S. Gertrudis. D. Iacobus maior. Iulianus Pomerius, Venerabilis Beda. Constantinus Episcopus. Paulus Diaconus. D. Iacobus Apostolus. D. Maurilius

Sæculo 9. Tenuere. — Pandulphus tyrannus. & dæmones.

Sæculo 10.
- Apparuere. — Iulian. Toletan. iunior Theophilactus.
- Tenuere. — S. Libuinus. SS. Petr. & Paulus. B. Virgo. S.

Sæculo 11.
- Apparēt. Tenent. — Mauricius D. Iacob. V Euthymius Monachus Hugo Ætherianus.
- Apparuere. — Christus, Deipara, BB. Apostoli & multi Angeli. D. Andr. B. Adimarus. Quidam amicus Dunstani. B. Odilo. Fauentini duo. Benedictus 8. & 9. B. Gregorius. Canonicus Parisiensis. Episcopus

A

Sæculo 12.
- Tenent. — Coloniensis. S. Benno.
- Apparuere. — Petrus Damianus. Guilhelmus Tyrius. Christus. D. Isidorus. B. Virgo. Benedict. X. B. Norbertus. Gualdricus.
- Tenent. — Dodechinus. D. Bernardus. Petrus Cluniacensis. Rupertus, & Honor. Augusto dunens.

Sæculo 13.
- Apparuere B. Vrsul. & innumeri. apud auctores citatos. & de Martino Presbytero Canonico Regulari Legionense eiúsque scriptis.
- tenuere hanc sententiā plurimi. — Vincentis Belluacens. Cæsarius Cisterciensis. Helinandus. Thomas Cantiprat. D. Thomas. D. Bonauent. & Guilhelm. Paris.

B

Seculo 14. tenuere hoc. — Scotus. Richar. de Mediauilla Paludan.

Seculo 15. Tenuere. — S. Antoninus. Gerson. Iacobus Cusanus, Dionys. Carthusiam. & epis. Abulens. Tostatus, qui omnes varia suppeditant exempla.

C

Seculo 17. — Tenuere & exempla retulere Catholici plurimi, iidémque viri doctissimi, in libris Theologic. Domin. Sotus, Pelitanus, Canis. Maldonat. Bellarmin. Valencia, Tyraus, Angles in scriptis X. Historicis, Alb. Krātzius, Marul. Egbat. Sabellic, Fuglos. Iouius, Baron. Sigon. Osor. & Maffeius. Senior quidam excommunicatus sed martyr.

Variis tēporibus appar. — Historia Vdonis Episcopi Magdeburgē. & Galeatii Sfortiæ. Alodisii Imolensis pater. Ferdinandus rex Neapolitan. locus Guicciardini. Ioā. Picus Mirandulæ Comes Marsilius Ficinus. Perude Paz. tribuni, Catharinę Inde exempli.

D

Quæstio de spectris similis causę Scaurianę ostenditur. Y

Sect. 6. Soluuntur argumenta aduersariorum, Melanchthonis, Ioannis Riuii, Marbachii, Centuriatorum, & Lauatheri. locus Luc. 14. v. 26. Item 2. Petr. 3. v. 4. 1. Thessal. 4. v. 15. Dormientes promorientibus in SS. locus 2. Reg. 14. v. 14. Psal. 102. v. 15. & 16. Iob. 7. v. 9.

E

Sententia Patrū explicata. — D. Augustini, Anastasii Nisseni, D. Chrysostomi, & Z Theophilacti, & Tertulliani.

Sect. 7. Dæmones non possunt exhibere veras defunctorum animas. Superstitiosum est, putare animas eorum, qui morituri dexteram porrexerint, apparituras. Periculosum pasci cum moriente vt apparet. Exemplum S. Lutgardis. Exemplum Monachorum Zamorensium.

tholicorum exorcistarum quidam.
An flagra obsessis infligenda.
an balnea prosint?
Quid ruta, cornucerui & similia.
Locus Iosephi explicatur.
Locus Tobiæ c.6.v.8.
Christus cur dictus ἰχθὺς.
Prosperi locus.
Locus 1.Reg.16.v.vlt.
Nec dæmones certis rebus ligari, aut locis includi per Magos queunt.
vana hac in re ars Hermetis.

A Periculosum tales habere incarceratos.
Probatur vno exemplo, quod in Germania contigit.
Factum signo crucis securè à S. Lupo Senonensi.
Satanam ligatum quid in S. S. locus Apoc. 9. v. 14. & 15. & 20. v. 2.
Tob.8.v.2.
A Sanctis quomodo dæmones ligari queant.
Locus D. Hieronymi.
Locus Eusebij.
De Paredris illos sponte seruire, ratio ex Tostato. & quã periculosum id semper.
B Exempla varia, in his vnum mirum militis Germani.

FINIS.

MARTINI DELRIO MAGICAR. DISQVISITION. LIBER SECVNDVS, QVI EST

DE MAGIA DÆMONIACA.

Præcipua hæc operis nostri tractatio est, & ideò pluribus capitibus, siue quæstionibus, luculenter quoad poterimus, discutienda. Sit,

QVÆSTIO I.

An sit aliqua Magia dæmoniaca?

A

VI *dæmones esse negant, etiam hāc esse negarunt* cū Sadducæis, Democrito, Aristotele, Auerroe & Simplicio, *quorum sententia est impia & hæretica.* Nam & *dæmones esse & dæmoniacā Magiā*; quæ nec industria aut artificio hominum, nec naturalibus causis, sed immateriali quapiam & separata virtute nititur; hoc & sacrę scripturæ testimoniis, & omnium ætatum memoria atque experimētis tam est compertum, vt velle probare, nihil sit aliud quàm lychnis accensis meridianæ luci opitulari. hoc probant cum B. Augustino Theologi Catholici omnes [a], & philosophi pleriq; Trismegistus & Pythagorei; ex Platonicis, Psellus, Plotinus, Proclus, Iāblicus, Chalcidius & Apuleius; ex Aristotelicis, Theophrastus Ammonius, Philoponus, Auicenna & Algazel. Anne dare responsa de furtis occultis, & de thesauris; consequi scientias nonnullas statim, & sine labore addiscēdi; subtrahere corpus præsens oculis videntium, & innumera huiusmodi, queunt reduci ad vllam aliam causam; quàm intellectualem aliquam & separatam naturam; Deniq; scimus Salmanticæ, & Ioleti in Hispaniâ; & in Italia, ad lacum Nursinum, & in specu Visigniano, adhuc auorū memoria huius Goëtiæ celebres scholas fuisse [b].

a August. lib. 11. de ciu. Dei. c. 6. D. Th. li. 3. contra gēt. c. 104. & qui optime, Victoria, de Magia nu. 9.

b Vide Laur. Anniam ali. 3. de nat. dęmon. fol. 10. 4.

QVÆSTIO II.

Vnde sit hæc Magia, siue quem habeat primum auctorem?

A SVnt qui dæmones esse fateantur, sed negent tamen hanc Magiam à dæmonibus seu diabolis manasse: tribuunt autem effectus eius vel immediatè Deo per Magos huiusmodi operanti; vel Deo per angelos bonos ea perficienti. Priores *dicunt esse quasdam gratias gratis datas*, sicut sunt gratiæ linguarum, sanitatum [a]; & hæc dona vt Balaamo [b], sic & aliis improbis concedi non rarò solere [c].

a 1. Corin. 12. v8.
b Nu. 23.
c Matt. 7. 22. 1. Cor. 13. v. 1.

Dico primò, *hac sententia est merè blasphema.* tribuit enim Magicis artibus id quod est proprium gratiarum gratis datarum; & cum veris miraculis præstigias confundit. Deinde gratuita Dei dona subiicit humano artificio, & certis ac ridiculis obseruationibus. Denique iniquè & inuidè Deus vetaret, id quod ipse hominibus, vti gratiam, gratiosè largiatur. Aduersariorum argumenta ex locis illis scripturæ petita, solùm probant, aliquatenus similes effectus per artes magicas & per gratias gratis datas fieri; Deum quoque per malos aliquando miracula edere, ad fidei & diuinæ gloriæ propagationem. Accedit, quod qui ex dono gratiæ gratis datæ operatur; ille ad certum tempus, occasionem, aut ceremonias certas non restringitur, vt solent magi; qui, si vel in minimo deficiant, nihil efficiunt. Nec etiam huiusmodi Dei dona gratuita possunt aliis, per disciplinæ ac præceptorum modum, tradi: Magi verò suis discipulis hanc Magicam tradunt; & auditores, magistrorum secuti præcepta, quæ magistri. eadem operantur.

Alii dicunt *hos esse effectus bonorum Angelorum*, quos per excellentiam vocant, *Spiritus*. Sic iactitabat his annis celebris ille magus Scotus Parmensis, qui Gebhardum Truchsesium Episcopatus Vbiorum Apostatam dementauit: estq; peruetus impostura magorum maximè Platonicorum, Iamblici, Porphyrij, Plotini, Procli & Iuliani Apostatæ. Ex quorum traditione, *Magia* omnis diuiditur in *Albam*, quam censent esse licitam; & *Nigram*, quæ sit illicita. Albam ergo vocant θεουργίαν, & Nigrā γοητείαν. Verùm hanc fictitiam planè & palliatam Theurgiam satis ipse Archimagus [d] reiicit, cùm disertis verbis testatur *sæpissimè sub nominibus Dei & Angelorum, malis dæmonum fallaciis eam obstringi.*

d l. de vanit. scien.

& licet eius ceremoniarum pars maxima, munditiam animi, corporis & rerum externarum, vtensiliúmque ostentet, immundos tamen spiritus & deceptrices potestates hanc exquirere, vt adorentur pro Diis.] postea addit, *huius speciem esse artem Almadel, artem notoriam, artem Paulinam, artem reuelationum, & huiusmodi superstitionum plura, quæ eo ipso* (inquit) *sunt perniciosiora, quo apparent imperitis diuiniora.*] Habeāt illi hoc Principis & antesignani sui de hac *albâ Magiâ* iudicium, ab homine mendaci veritatem meram. Damnat eandem Theurgiam. D. Augustinus lib. de vtilitate credendi contra Manichæos. His adde fictitiam illam artem *Planetariam*, laminis inscriptam, & ad Carolum Magnum à quodam Bedæ discipulo (*sic mentiuntur & Alkindum Alcuino supponunt*) missam, vtilem (*scilicet*) obtinendæ omni cognitioni supernaturali artium & scientiarum, & consequendis dignitatibus diuitiis, robori, amoris fruitioni, &c.

Dico Secundò cum Catholicis, *vt nec per se, sic nec per bonos angelos his magicis operationibus Deum se immiscere magis quàm cæteris rebus, in quibus concurrit, vt causa vniuersalis Quare censeo hæc omnia vt instituta fuere à malis angelis, sic etiam ab illis perfici & administrari, & contrarium est erroneum.*]

Probatur primò ex variis Canonum rescriptis quæ Gratianus exhibet causa XXVI. e Secundò ex Parisiensibus articulis, nono, decimonono, & vicesimo tertio. Verba sunt, *quod Deus per artes magicas & maleficia inducatur compellere dæmones suis incantationibus obedire*: Error. *Quod boni angeli includantur in lapidibus & consecrent imagines, vel vestimenta, aut alia faciant, quæ in istis artibus cōtinentur*: Error & blasphemia. *Quod aliqui dæmones boni sint, alii omnia scientes, alii nec damnati nec saluati.* Error.]

e c. illud quod in fin. c. qui si ne v. vlt. 26. q. 2. & episc. in prin. 26. q. 5.

Tertiò ex his Arnobii *Cont. Gent. Magi nō tātum, sciunt dæmonas, sed etiam quicquid miraculi edunt, per dæmonas faciunt: illis aspirantibus & infundentibus prestigias edunt, vel quæ sunt non videri &c.* & ex his Ioan. Salisberiensis lib. 1. de nugis curialium c. 9. *Eos autem qui nocentiora præstigia artésque magicas, & varias species mathematicæ reprobatæ exercent; iampridem sancti Patres ab aula iusserunt exire, eo quòd omnia hæc artificia, vel potius maleficia pestifera quadam familiaritate dæmonum & hominum noverunt profluxisse.*]

Deinde probatur ratione, hos spiritus bonos dici non posse, tum quia iubent se tanquam Deos adorari, & sacrificia sibi fieri; quod boni angeli iubere nequeunt, tum quia hæ artes nō minus diriguntur ad inferendū aliis exitiū, per furta, neces, adulteria, &c. quàm ad iuuandum. tum quia miscent multa mendacia & deceptiones. tum quia docentur Magi in spiritus vti imperio, & coactione, immò & minis rerum impossibilium ac planè absurdarum, vt apud Eusebium[a] docet Porphyrius quorum nihil bonis angelis potest conuenire.

a lib. 5. d præparatio. c a. 6.

Hinc apparet considerantur legendum Glycā, [b] dum Magiam sic distinguit à Goetia, quòd illa, sit beneficorum geniorum ad boni alicuius effectionem. Goetiâ, maleficorum ad mali effectionem. Nā non tantum impropriè vsurpauit nomen Magiæ genericum, pro specifico theurgiæ, sed ain errorem quoq, labitur ponentium albam Magiam, & eius administrationem bonis angelis trib entium. Vtq; hoc semel moneam, scriptor iste, vt & Cōstā. Manasses, Gregoras, & Nicetas, nimis multum tribuere videtur superstitiosæ prodigiorū obseruationi.

b par. 2. an.

Errauit eundem errorē Palingenius Stellatus, dum in verito iure libro *Zodiaci 8.* censet aerem etiam bonis dæmonibus plenum esse, quos harum artium auctores facit, & Deos appellat, Plotini & Iamblici deliriis nimis deditus; & quàm non malus poeta, tam non bonus Christianus, vtpote hæreticus potiùs (scripta probant) quàm catholicus. Ausus tamen opus illud Ferrariæ Duci dedicare.

Succedit his *error 3.* eorum, *qui censebant Magicos effectus per animas defunctorum fieri*: quos Catholici Theologi iampridē exploserunt, [c] idq, nó difficulter. nam quæ rationes id conuincunt de bonis spiritibus eædem in animabus beatorum locū habent: quæ verò in purgatorio sunt animæ, nō exeunt, nisi speciali permissione Dei, vt petant suffragia viuorum: animæ deniq, perpetuis addictæ supplicijs, nulla dæmonū licentia vel permissione possunt exire, vtpote, diuino iussu, pessimo carceri mancipatæ. Apertissimæ sunt igitur imposturæ: quæ de euocandis per *Grimoyriā* animabus. Necromantici confinxere. Si exirent, ad vnius Dei exirēt imperiū. cur verò id Deus iubeat vel permittat, causa subest nulla. Vt ad Magorū preces & incantationes id iubeat, impium est opinari. d

c Vid... de M... nu... gles... sent... de ar... Magi... a. 2.

Præcipua ergo efficiens causa istarū artium est, ipse Diabolus, proxima, est humani ingenij ex originali labe detorta indoles, quam festiui Apologi frondibus velatam nobis protulit, perquam falsè, Cælius Calcagninus *Libello de Amatoria Magia*, cuius verba non piget adscribere, & vos, ni fallor, legere iuuabit: *Vanitas* (inquit) *olim iuncta* miraculo, *furtiuo concubitu genuit* Magiā *secundam cognomine, reformidánsque ne forte* veritas, *cum qua perpetuas inimicitias gerit, à qua etiā paribus signis congressa, sæpius profligata est, suum partum enecaret, illum* impudentiæ *ac* timori *iunctis connubiali fœdere cōmendauit: at illi in sinu* incomprehensibilitatis *è vestigio collocarūt furtim, & sub* præstigiarum *crepundijs educandam. Quæ mox in grandiorem ætatem adulta, iamq, pinnulis præmunita, euolauit in* fatuorum arces, *ibique nidulans,* credulitatē *peperit. Quę vtpote parentis beneficijs grata, illam mutuò enutrit, & quasi ἀν τιπελαργίζει, altoqui breui interituram.*] Hæc ille, pari acumine & veritate. Pergamus nos quoq, pro *Veritate* confligere, & *Vanitatem* expugnare, & fugatis *timore* ac *impudentia*, labyrinthum illum *incomprehensibilitatis* (quis enim, quæ nihil sunt, vel intelligat, vel comprehendat?) Theologiæ veræ filo permetiri: & *prestigiarum crepundijs* in lucem prolatis, tandem *fatuorum* hanc *arcē* demoliri, & è nidulis suis *credulitatem* adeò perniciosam profligare: quod vtinam Deus Opt. Max. nobis largiatur.

b vide... nan. ... de Na... dem. ... 97. Pe... Thug... 1. de ... rit. ... 11. à ... 216. ... 13. à ... 302.

QVÆSTIO III.

Quæ sit diuisio dæmoniacæ Magiæ, & de libris eius.

CVm nulla sit *Theurgia* neque *alba Magia*, sequitur, omnem hanc prodigiosam Magiam, non aliam, quàm *Goetiam* & *nigram*: hanc solemus vocare *Magiam specialem*. eam Archimagus in duas species distinguit. vnam, cuius cultores dicit se dæmoni submittere, ei sacrificare, & eum adorare: alteram quam ipse vellet persuadere à pactocum dæmonibus immunem esse, sed eam dæmonibus vel nutis imperare, virtutéque quadam

diuinorum nominum adiuratos aduocare, & cogere, priorem illam fatetur esse legibus humanis diuinisque vetitam, nefandissimam, & cunctis ignibus plectendam. posteriorem asserit, consequi quidem quod prætendit, nempe dæmones cogere (*quod post ostendetur esse idoneum*) sed tamen manifestis periculis illusionum obnoxiam esse. De priore verũ est eius testimoniũ, de posteriore bis *mentitur: primò, dum negat eam niti fœdere cum dæmonibus initio*: nam reuerâ semper expresso vel tacito pacto corrumpitur? *Secundò, cùm asserit ea dæmones cogi*, de quo postea. Volunt vetitæ huius Magiæ inuentorem fuisse, quendam Mercurium *sic contra Symmachum. Prudentius, & Salisberiensis lib. 1. Polycrat. c. 9.* alij quendam Zabulum (quem ego non alium existimo ab ipso cacodæmone, cui D. Cyprianus & alij Patres hoc nomen tribuunt) deinde magistrum laudant, quendam Barnabam Cyprium (hunc confinxere in contumeliam D. Barnabæ Apostoli, vt deformi suæ meretrici lenocinarentur.) Item ostentant, paris mendacij iactantiâ, libros Adæ, Abelis, Enoch, Abrahæ, Pauli, Cypriani, Honorii, Alberti Magni, & aliorum, & blasphemè mentientes dicunt, quæ his libris continentur, ea fuisse tradita ab Adami custode angelo Raziele, & à Tobiæ Comite Raphaële reuelata. Prætexunt etiam Salomonis auctoritatem, cuius quandam *Clauiculam*, (quam egregiè refutat Bap. Segnius *lib. de vero studio Christiano c. 7.*) & aliud ingens *volumen in septem distinctum* obtrudunt, plenum Sacrificiis & incantationibus dæmonum. Hunc librum Iudæi & Arabes in Hispaniâ suis posteris hæreditario iure relinquebant, & per eum mira quædam atque incredibilia operabantur. Sed quotquot inueniri potuerunt exemplaria iustissimè flammis inquisitores fidei concremarunt, & vtinam vltimum exemplar nacti fuissent [a]. Vix dubito aliquod in manus Ioan. Trithemij incidisse, vnde & partitionem & materiam suæ *Steganographiæ*, periculi & superstitionis plenissimæ, acceperit, cuius operis nomen, quod nondum prohibitis ab Ecclesiâ libris sit insertum, suspicor accidisse; quia liber nondum typis vulgatus, in paucorum manus incidit: alioqui, quando prohibiti libri omnes Magici, satis iste prohibitus censendus, qui inter alios familiam ductat. idem dixerim, de Agrippæ libris *tribus de occulta Philosophia*, & omnium perniciosissimo *quarto* seorsim postea addito & edito: necnon de Thomæ Eboracensis, Petri Aponi & similium venenis, *& libro artis Grimoyriæ*; qui, Patrum nostrorum ætate, circumferebatur, docens mortuorum euocationes. Omnia horum placita scelesta; de antiquioribus etiam illis operæpretium duco Archimagi verba ascribere. credendum illi in arte suâ, nec magistri auctoritatem discipulis licet subterfugere. sic ergo scribit; *Hi libri acutiùs intuenti præceptorum suorum canonem, ritum, consuetudinem verborum, & characterum genus, exstructionis ordinem, insulsam phrasim, apertè sese produnt, nonnisi meras nugas & imposturas continere, & posterioribus temporibus à perditissimis perditionum artificibus esse conflatos, ex prophanis quibusdam obseruationibus, nostræ religionis cerimoniis permixtis, insitisque ignotis multis nominibus ac signaculis, vt perterreant rudes & simplices, & stupori sint insensatis, & his qui nesciunt bonas litteras.*] Hæc miser ille, qui, videns meliora, in finem vsque vitæ deterioribus adhæsit.

a Eimericus Director. inquisitor. p. 2. c. 28. & Penna ibi commẽt. 53. meminit Nicetas hist. lib. 4.

QVÆSTIO IV.

De basi Magiæ huius siue de pacto, expresso, & implicito.

COncl. I. *Omnes operationes magicæ, velut basi, innituntur pacto per magos cum dæmone inito: ita vt quotiescunque collibitum mago aliquid efficere adminiculo artis suæ; expressè, vel implicitè teneatur à dæmone poscere, vt ex condicto concurrat.*]

Probatur hoc primò Patrum auctoritate. D. Cyprianus [a] dicit, eos habere fœdus cum dæmone. D. Augustini verba [b] retulit Gratianus in Decretorũ codicem, quæ sunt ista: *Omnes artes huiusmodi, vel nugatoriæ, vel noxiæ superstitionis, ex quadam pestifera societate hominum & dæmonum, quasi pacta infidelis & dolosę amicitiæ, constituta.*]

Probatur deinde ex iure ciuili, sanctione Imperatoriâ [c]; *Multi magicis artibus vsi elementa turbare, vitam insontium labefactare non dubitant, & manibus accitis* (sic legendum) *audent ventilare, vt quisquis suos conficiat malis artibus inimicos: hos (quoniam naturæ peregrini sunt) feralis pestis absumat.*]

a lib. de duplici martyr.
b lib. 2. de doct. Christia. ca. 23. habes. c. illud. v. vlt. 26. q. 2
c l. multi. C. de malefi. & mathemat.

Tertiò, id statuitur credendum articulis Parisiensis scholæ [d] in hæc verba; *Quod inire pactum cum dęmonibus tacitum vel expressum, non sit idololatria vel species idololatriæ*: Error. *Et intendimus esse pactum implicitum in omni obseruatione superstitiosâ, cuius effectus non debet à Deo vel natura rationabiliter exspectari.*]

d artic. 3.

Quartò id ratio persuadet. hoc enim & multi mali homines optant, & dæmon cupit; nec eorum id vires superat. docet hoc Isaias Propheta [e], apud quem impij dicunt *percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.* quod sanctus Thomas satis probabili interpretatione Magis accommodat, vt & Pontifices, Ioannes 22. in Extrauag. contra Magos, quæ incipit; *Super specula.* & Sixtus V. in Bullâ contra Astrolog. Mali ergo hoc lubenter faciunt, nec minùs ipse dæmon; qui, ipsi quoque Christo Domino, ausus pacti conditionem offerre [f]; *Hæc omnia* (inquit) *tibi dabo, si procidens adoraueris me*: vbi videre licet pactum contractûs innominati, do vt facias. Ita nunc diabolus Magis ait. *si te mihi addixeris, vlciscar te, ditabo te, &c.* quæ germana & perfecta est pacti formula [g]. Deinde, vt dixi, hęc fiunt operâ dæmonum, non magorum viribus: dæmones ab hominibus cogi nequeunt, vt id faciant: sponte ergo dæmones accurrunt. Dæmones autem graui hominem odio prosequuntur, quare nec putandi gratis accurrere, sed vicissim aliquod operæ suæ precium stipulari. Vnde patet talem esse hanc conuentionem & societatem: qualis est duorum latronum, quorum alter palàm in sylua vagatur, alter clam in subsessis latitat; excitatúsque certo sibilo vel signo prioris, viatorem posterior dolosâ sagittâ transfigit; priore id sæpè nec vidente, nec gnaro, quo necem telo intulerit, in miseri tamen necem consentiente. priori magus, posteriori dæmon similis. Satis enim idonea rei declarandæ similitudo est: quæ petitur à potentibus vindictæ auidis; qui manu promptos sicarios sibi adiungunt; quibus constituto signo innuunt, quos & quando, velint interfici.

Deniq; consentiunt hac in re Theologi tam veteres [h], quàm recentiores [i], Iurisconsulti quoque [k] & Medici, *Condronchus lib. 1. de morbis venefic.* & *Cesalpin. disquisit. dęmon.* & res prorsùs cõperta,

e c. 28. v. 15.
f Matth. 4. v. 9.
g l. Labeo scribit. l. iurisgent. de pact. Bald. & Caccielu. in tract. de pact.
h D. Tho. 2. 2. q. 96. a 4. Guilh. Paris. Scot. Gabr. Gerson. Trithem. q. 5.
i Abulens. Alph. à Castro, Victoria, Valentia, Binsfeld. Spineus, Ang. Spreoger. & alii.
k Nauarr. Grillan. Remig. Binsfeld. præclud. 6. & alij.

vnanimi maleficorum & ſagarum confeſſione, mirè per Europam omnem, & cunctas ætates conſentiente. Lucanus etiam dubius licet, tamen huiuſmodi fœdus agnouit, eo tantùm deceptus, quod cogi pacto dæmonem exiſtimet [a].

Quis labor hic ſuperis cantus herbáſque ſequendi
Spernendique timor? cuius commercia pacti
Obſtrictos habuere Deos? parêre neceſſe eſt,
An iuuat? ignotâ tantùm pietate merentur,
An tacitis valuere minis? hoc iuris in omnes
Eſt illis ſuperos, an habent hæc carmina certum
Imperioſa Deum, qui mundum cogere quicquid
Cogitur ipſe poteſt? *

Solus ſagarum pâtronus recalcitratur, adeò futilibus ratiunculis chartas implens [b]; vt contemnendas potius, & ſilentio tradendas, quàm refellendas mihi cenſuerim, maximè cùm alij id diligentiùs, quàm difficiliùs præſtiterint [c].

Conc. 2. *hoc pactum dæmoni, liberum eſt, præſtare, vel fallere.*] probatur experientiâ & ratione. ratio docet dæmonem cogi ab homine non poſſe, vt ſtet promiſſis; experientia verò, mendaciſſimum eſſe & decipiendi cupidiſſimum: ideóque raro præſtare, quod pollicitus: cùm verò ſtat promiſſis (quod facit nonnunquam) non facit coactus, ſed ſpontè ac ſubdolè, vt ſic magos ſibi retineat deuinctos, & alios alliciat, & huiuſmodi nugis vim iſtam ineſſe perſuadeat.

Tertia Concl. *Pactum huiuſmodi duplex eſt, vnum expreſſum, alterum tacitum: de vtroque verò, non idē per omnia iudiciū.*] Explicāda hæc cōcluſio potiùs quā ꝓbāda. pro explicatione notāda ſequētia.

Primò ſciendum *pacti expreſſi* huius *triplicem eſſe modum. Primus fit ſolemnitate varia*, & ipſi cacodæmoni viſibiliter in corporeâ aliquâ formâ apparenti, coram teſtibus, fidelitas, & homagium promittitur [d]. Huiuſmodi pactum iniuit nobilis ille ditionis Leodicenſis narrante Cæſario Heiſterbacenſi [e], vbi tamen dæmon loquens audiebatur, ſed non cernebatur. hîc inter cętera, iuuenis ille inconſultus creatorem ſuum ore negat, manúque exfeſtucat, & diâbolo homagium præſtat; hic viciſſim, illi diuitias & honores pollicetur. eò lectorē amando, ſpondeoque lectionis & laboris ſui vberem legendo fructum relaturum. Huc etiam referendum Theophili Vicedomini factum, *qui ad dignitatem recuperandam à principe dæmoniorum opem* (vt ſcribit Sigiſbertus [f],) *expetijt, & ab eo iuſſus abnegare* Chriſtum *filium Dei eiuſque matrem* Mariam *cum omni Chriſtianiſmi propoſito, & ipſam abnegationem ſcripto firmare, & ſcriptam ſignare, & ſignatam ſibi tradere, eius ſe ſeruitio addicere.*] In hac teſtis fuit Magus, in illa villicus iniquitatis.

Aliquando id faciunt per libellum ſupplicem, quē diabolo præſentant. Sic noſtro tēpore Mantenſes in Normandiâ magi libellū conſcripſerant, quem oblaturi erāt Sibyllis Magiæ Necromanticæ præſidib. cuius ſumma; Se orare Dominas; vti dignentur libros ſuos magicos conſecrare; ad eum effectū, vt mali ſpiritus ipſis per omnia promptè obediant, iuxta formulas coniurationis in libris contentas; &, vt vocati, ipſis ſine noxâ appareant in formâ pulchri hominis; & ne ſit neceſſe circulum vllum facere, aut ſubire, in domibus aut agris. Secundò vt Sibyllæ libris ſignum ſuum ſeu characterem imprimant (*tres erant numero libri*) vt plus efficaciæ & dominii libris ineſſet in prædictos ſpiritus. Tertiò vt ſupplices reddantur tuti à iudicum inſidiis & punitione. Quartò vt cæpta omnia & ſtudia illis proſperè in aulis & amicitiis principū ſuccedant: in ludis quoq; ſemper quandocunq; volent lucrentur: Quintò ne inimici ipſis valeant nocere. Pro his viciſsim polliceri ſeſe, quod prædictas Sibyllas, pro Dominabus & Principibus ſuis perpetuò ſint habituri, & quotannis ſingulas animas ſe eis oblaturos (*hoc eſt necaturos & ſacrificaturos, vel certè ad hunc eundem perfidiæ ritum initiaturos hominem vnum*) quamdiu viuant, hoc ipſo cōſecrationis librorum die. hac tamē lege vt Sybillæ hæc poſtulata eis fide bonâ præſtarent. Hi Pariſiis omnes cū ipſis libris combuſti fuere. *Narrat Creſpetus lib. de odio Satanæ, diſcurſu 15.*

Alius modus priori ſimilis cętera, niſi quod ſine teſtibus peragitur. Tertius per vicarium initur, Magum videlicet, vel tertium aliquem; cùm paciſcens dæmonis aſpectum vel colloquium reformidat. hoc tertium genus malè Grillandinus *q. 3.* vocat *Tacitum*; quamuis enim profeſſio hic fiat alteri, quàm dæmoni; fit tamen expreſſè, & in dæmonis nomine, vt patet ex iis quæ ipſemet tradit *q. 3. n. 1. & ſeqq.* Fortaſſis ad expreſſum pactū pertinet forma illa rarior, in exemplo Germanicæ feminæ, quæ obuerſo tergo, ex balneatorio lebete exſiliens, proclamabat, *Quantum à* CHRISTO *ſic ſaliendo recederet, tantùm ſe ad dæmonem accedere. dicam fuſiùs lib. 5.*

His pactis omnib. quædā ſunt cōmunia. Primū eſt abnegare fidē & Chriſtianiſmū; Dei obedientiæ ſe ſubtrahere. B. Virg. Marię patrocinium repudiare, & conuitiis inſuper inceſſere. Solēt blaſphemè, per contemptum, vocare ruffam, latam, extenſam. Sic ergò, *venit Diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne ſalui fiant.* Luc. 8. v. 12. hoc eſt tollit fidem veram, eiúſq; confeſſionē. quia diuinos ambit honores (*vide D. Aug. lib. 10. de ciuit. Dei c. 20. & lib. 20. contra Fauſt. c. 22.*) Ideo cogit *primùm* baptiſmo renunciare, quo quis vero Deo fuit initiatus. Quare & Hippolytus Martyr *lib. de conſum. mundi*, ſcribit coacturū dæmonē, vt dicant: *Nego creatorem cœli & terræ, nego baptiſma, nego adorationem Deo à me præſtari ſolitā: tibi adhæreſco, in te credo.* Ideo vnguē illis dæmon in frontem iniicit, fingens ſe chriſma abradere & baptiſmi characterem delere: *Secūdò*, fictè quoque illos nouo tingit lauacro baptiſmatis. non ignorabat hoc Tertul. *lib. de baptiſ. Hic quoque ſtudiū* (inquit) *Diaboli recognoſcimus, res, Dei æmulātis, cum & ipſe baptiſmum in ſuis exerceat.* Ideò *tertiò*, negato priore nomine, nouū illis inditur: (vt Rouerēſis *Cuno, Barbicapra* vocatus fuit) nōne cognoſcis figurā huius rei in præclaris illis Satanæ mēbris? Ægypt. Pharao Ioſephi nomen mutat *Gen. 45.* ſed S. S. eo illū nomine nunquā cōpellat. Nabuchodonozor alia imponit nomina Danieli & ſociis (*Dan. 3.*) ſed Daniel ſemper ſe Danielem vocat, & tres illi in ipſo clybano flāmante, *Benedicite*, canunt, *Anania, Aſaria, Miſael Domino*: hoc dicētes nimirū, tui ô Deus, non Regis terreni milites ſumus. tibi, nō tyranno, nomen dedimus. Abnegare *quartò* patrinis & matrinis cogit, tā baptiſmi, quàm confirmationis, & nouos illis alios aſſignat. quia ſuſceptores iſti, ſunt quaſi fidei ſpōſores, & tenentur, quod credendū, ſpirituales filios ſuos docere. *Quintò* dāt diabolo ſcrutum aliquod veſtimenti quia Diabolus partē rerum ſingularum ſibi ſtudet vindicare; ex ſpiritualib. gratiæ bonis, fidē ac baptiſmū; ex bonis corporis, ſanguinē, vt in ſacris Baal. 3. *Reg.* 18. ex bonis naturæ, filias, vt ſuo loco oſtēdetur; ex bonis fortunæ, fragmētū veſtis.

a li. 6. paulo poſt medium.

* Exēpla pactorum pete ex vita D. Baſil. per Amphilochiū conſcripta apud Suriū tom. 1. & eod. 10. de Theophilo Adenenſi, & nobilis Leodini apud Cæſar. l. 2. c. 21. de quibus alias.

b l. 6. de præſtig. dæmon. & l. de Lamiis.

c Binsfel. vbi ſupra Eraſtus Bod. & Tritthem. d. q. 5.

d Hoc deſcribitur in Malleo malefi. p. 2. q. 1. c. 2. & ab Alf. à Caſtro. l. 1. de iuſt. hæretic. punit. c. 6.

e l. 2. illuſt. miraculorum, c. 12.

f ann. Domini 537.

fors,

Michael Pneumalog. schol. 6.

fors, an quia Regi soliti substernere vestimenta, in Dominij agnitionem? *4. Reg. 9. Matt. 21. Sextò*, iusiurandum dæmoni præstant super circulo in terram sculpto. An, quia circulus expers principij & finis, symbolum est diuinitatis; & terra, scabellũ Dei: sic certè vellet eos credere, eũ esse Dominum cœli & terræ. An quia circulus contrariã; eo quòd omni caret angulo, habet figurã crucis, quæ valdè angulosa? certè hanc odit vehementer, in qua se triumphatũ meminit & mæret. & ideò amat figuram contrariã. inuenias inter magica sigilla crucẽ in medio circulo locatã, quasi captiuam: quod sigillum (vt Greg. Theologus *contra Iulianum scribens* significat) ille magicis addictissimus apostata sic interpretabatur, vt præsumeret signum crucis calcandũ & abolendum planè breui. *Septimò*, petũt à dæmone se deleri *de libro vitæ*, & inscribi *in libro mortis*; & sic legimus Auinionenses Magos inscriptos libro nigerrimo. *Octauò*, pollicentur sacrificia, vt illi Mantenses, de quib. paulò antè sum locutus, & quædã striges promittunt, se singulis mensibus, vel quindenis, vnum infantulũ strigando (h. e. exsugendo) occisuras. *sic Spinæus q. de strigib. c. 2. Nonò* quotannis aliquid suis magistellis dęmonibus pendere tenentur, vt vel plagarum metum, vel earum, quibus ex pacto sunt obnoxij præstationum, redimant vexationem: nec legitimum est aliquid, nisi sit atri coloris. *multis hoc probat Nicol. Remigius lib. 1. dæmonolatr. c. 11.*

Decimò, corporis alicui parti, modò huic, modò illi, (frequentiùs latentibus) stigma seu characterem suum, velut de lapide emptis mancipiis fugitiuis, solet imprimere: quod est insensile etiam acu perforatum. Non miraberis, si recorderis Antichristum vltimis temporibus signum bestiæ (*Diaboli*) impressurum manui vel fronti suorum partiariorum, vt in Reuelatione suã D. Ioannes testatur, *Apoc. 13. v. 16.* quod litterali sensu de vero charactere seu signo bestiæ accipiendum, cum Primasio & Ansberto *in Apocalyp.* & D. Hippolyto, *d. lib. de consumm. mundi.* Quod dæmon iam ab initio mundi facere consueuit. Amat enim nequissimus Deum imitari; qui in veteri testamento suos signo circumcisionis, in nouo autem signat signo crucis, quod circumcisionis successisse volunt signo Nazianzenus & Hieronymus. Sic etiam Diabolus ab incunabulis Ecclesiæ hæreticos illos, qui Magicis simul impliciti, certa insigniuit notã. Auctores sunt grauissimi, qui docent. Irenæus, cùm tradidisset [a] *Carpocratianos artes magicas & incantationes operari, philtra quoque, & charitesia, & paredros oniropompos, & reliquas malignationes, dicentes se potestatem habere ad dominandum* **etiam principibus & fabricationibus mundi huius*; subdit de signo inusto his verbis: *Alij verò ex ipsis signant cauteriantes suos discipulos in posterioribus partibus extantiæ dextræ auris.*] Solitus alios dæmon signare in fronte, vt indicat Tertullianus [b] sic scribens; *A diabolo scilicet, cuius sunt partes interuertendi veritatem, qui ipsas quoque res sacramentorum diuinorum in idolorum mysteriis æmulatur. Tingit & ipse quosdam, vtique credentes & fideles suos, expiationem delictorum de lauacro repromittit: & sic adhuc initiat Mithræ: signat adhuc in frontibus milites suos.* Quos? vtique Basilidianos qui Abraxan colebant: Abraxas enim idem qui Mithra, teste D. Hieronymo [c], tam vetus ergo origo huius stigmatis, de quo aliàs plura [d]. *Vndecimò*, sic signati promittunt complura nostrorum Geusiorum Orgiis

a li. 1. c. 24

* malè vulgo iam

b li. de præscript. aduer. hæret. post med.

c li. 1. comment. in Hamos.

d inf. q. 19 vide Remig. lib. 1. dæmonolatr. cap. 5. Nider. lib. 5. Formicarij, Sprenger. & alios.

A simillima; nunquam se Eucharistiam adoraturos; iniurios se perpetuò ac contumeliosos in B. Virginem, sanctósque reliquos, futuros, non verbis tantùm, sed & factis: conculcaturos enim, conspurcaturos, & confracturos quasuis sanctorum reliquias ac imagines: signo crucis, aquâ lustrali, sale benedicto, cereis & reliquis, ab Ecclesiã benedictis, consecratisue se abstenturos: confessionem peccatorum integram se nunquam manifestaturos sacerdoti, istúdque commercium cum dæmone pertinaci silentio obscuraturos: statis diebus, ad conuentus, si queant, aduolaturos; & quæ illic peragenda, non segniter obituros; denique, quotquot poterunt, dæmonis

B seruitio adiuncturos. Vicissim Diabolus pollicetur, se illis semper præsto futurum se, in hoc mundo, votis eorum satisfacturum: se, post mortem, illos beaturum. Ex his pactis non nascitur obligatio mutua: sed dispar admodùm est conditio paciscentium; homines enim se morti æternæ addicunt, & per peccatum vera Diaboli mancipia efficiuntur; dæmoniacæque donec ad Dei gratiam iterum perueniant, subiiciuntur teterrimæ seruituti: veruntamen hominibus hoc pacto nihil iuris, vel virium, in dæmonem acquiritur: nihil etiam facultatis in signa, quibus ex condicto vtendum, commigrat: cogi se simulat versipellis, & sponte perficit, quicquid Magica ista profitetur.

C In his tribus pactis lethale peccatũ grauissimũ intercedit idololatriæ: quia cultus idololatriæ expressè creaturis exhibetur. Quod si ex animo fidem Magi abiiciant, sunt etiam apostatæ: si verò non totam fidem abiiciant, duntaxat credentes hunc diabolo cultum deberi, vel diabolum ea posse, quæ fides Catholica negat posse, sunt hæretici: sin hæc omnia fictè faciant, nec apostatæ, nec hæretici sunt, peccant tamen mortaliter & grauissimè; quia spontè faciunt actum idololatricum. etenim si à dæmone compulsi ex graui timore id fecerint, (vt aliquando contingit [e]) committunt peccatum mortale minùs graue, contra fidei confessionem. In his pactis expressis digno-

D scendis manifesta ex solemniis indicia deprehenduntur. Quæ quia Grillandus clarè admodum prosecutus fuit, & quæ dixi, optimè confirmauit ex confessione vnius Strigis, eius verba ex q. 7. non pigebit ascribere; *Quę quidem mulier sub spe vitæ cuncta à principio vsque ad finem recensuit, quæ professio ipsa requirit, exprimendo omnia singula illius capitula. Primùm enim dixit, quod quando adducta fuit per illam eius Magistram ante tribunal Principis earum, qui est Diabolus in forma Regis præsidens in solio Maiestatis; instructa prius à magistra quid factura erat, venit & oportuit primò abnegare Baptismum, & omnia Christianæ fidei documenta relinquere:* (En Apostasia) *deinde Ecclesiastica*

E *sacramenta cuncta proiicere, pedibúsque propriis conculcare crucem & imagines B. Mariæ Virginis, & aliorum sanctorum:* (en sacrilegium) *quamuis hæc vltima non fiunt coram eo, sed alibi postea: satis est, quod ista promittant se facturas, quàm primùm cedet occasio.* (en professionem.) *Deinde fecit obligationem per solemnem stipulationem in manibus ipsius Principis, qua vouit & promisit, quod perpetuò illi erit fidelis, & obediens, & omnibus eius mandatis parebit.* (En votum) *Deinde medio iureiurãdo, tactis scripturis, super quodam magno libro obscuras paginas continente, præstitit homagium siue perpetuum vassallagium* (en ho-

e Vide Remigiũ lib. 1. dæmonolat. c. 1.

minium

minium) *& quod nunquam redibit ad fidem Christi, nec diuina præcepta seruabit; sed solum ea quæ per ipsum Principem erunt decernenda, & quod perpetuis futuris temporibus erit obediens illi, & veniet continuè, cùm vocata fuerit ad ludos & congregationes nocturnas, & quæ in eis per alias mulieres fiunt, ipsa faciet, & quod etiam aderit sacrificiis illorum nocturnis, & solitas preces & cultum adorationis præstabit:* (en idolomaniam) *vota quæcunque, quæ ipsam præstare contigerit, pro viribus adimplebit, & quoscumque poterit alios ad eandem professionem adducet* (en dogmatisationem.) *E conuerso autem ipse Princeps, egregia fronte, promisit eidem mulieri sic præsenti præstare perpetuam felicitatem.* * *grandia, immensa, & voluptates, quascumque in hoc mundo habere desiderauerit, & demum post hanc vitam longè maiora munera consequeretur.*] Hæc ille. Addebat Ioan. de Vaulx Stabulensis sortiarius, persuasisse sibi diabolum, sortiarios post hanc vitam dæmonibus similes futuros, & in dæmonas conuertendos, & in aëre principatum obtenturos. Quæ facilè quisque intelligit in Origenica ludibria recidere.

* Scrib. gaudia immensa.

Pactum tacitum duplex est. primum, quando quis sciens ac volens, superstitiosis vtitur signis, quibus vti solent magi; quæ quidem ex libris aut sermonibus eorum vel aliorum acceperit: hoc quoque Mortale est crimen. nec enim vllo modo licet scienter vllam directè vel indirectè cum prauis spiritibus societatem inire, vt Theologi & Canonistæ [b] sentiunt. Si quis autem remedium aliquod naturale ex magorum libris vel sermonibus accepisset, & ab omni pacto foret alienus; ille licitè tali remedio vteretur. Istud pacti genus facilè dignoscitur. *Secundum pacti taciti genus est*, quando quis ignorans vtitur magicis signis, quia nescit esse mala à dæmone instituta; quod illis solet accidere, qui bonâ fide libros legunt superstitiosos, putantes eos esse probatorum philosophorum, aut medicorum; item iis qui accipiunt ea ab hominibus, vulgò habitis bonis & fidelibus. Hoc in idiotis vel nullum vel leuissimum est peccatum, si duæ conditiones accedant. Prima est, si ignorantia sit probabilis. v. g. eorum qui hoc scire non tenentur, quoad eos qui scire tenebantur, vt Ecclesiæ pastores, confessarij, concionatores & Doctores: ij vt plurimum laborant supinâ & crassâ ignorantiâ; adhuc tamen istorum peccatum minùs est graue, quàm eorum qui scienter ista designant. Secunda conditio est, vt ignorans ista, paratus sit, quando admonitus fuerit huiusmodi superstitionem relinquere. quia post admonitionem deficit ignorantia, & oritur contumacia. pro cuius grauitate, delicti magnitudo crescit. Hoc pactum vltimum discernere à naturali vel miraculoso effectu, difficillimum est. Qua de re dicam sequenti quæstione.

b D. Aug. libr. 2. de Gen. ad litt. c. pen. & canones fermè omnes 26. q. 5.

Interea, si quæras; *Quid dæmonem inducat ad pactum, & obsequium, seu patientiam huiusmodi?* Videtur esse quædam similitudo malitiæ maleficorum & dæmonis; quæ amicitiæ similem aliquam familiaritatem gignit; ex hac paulatim nascitur mutua confidentia: hæc gignit minoris in maiorem quandam præsumptionem, & audaciam quasi imperandi: & in maiore, voluntatem aliquatenùs præstandi, quod à fœderato imperatur. Ita fit vt & maleficus dæmoni confidat, cui se putat imperare & dæmon simulet se imperium agnoscere. hoc fusè & bene ostendit Abb. Tritthem. *q. 5. lib. octo quæstionum*: sed in eo dissentio, quòd ille putat dæmonem velle suis mancipiis gratificari obediendo, quo velit pacto, qui odit eos acerbissimè? facit potiùs, vt fortiùs & arctiùs irretiat, deuinciat; & perdat certiùs, celeriúsque.

Denique illud maximè animaduertendum, grauissimum esse peccatum pacto vllo dæmonibus fœderari, vt docui olim in Monitis; nunc hic tantum inseram, & addam alia multa, quæ cùm alij, tum Sebast. Michaelis grauissimè scripsit *Pneumalogiæ ca. 7.* contra eos disputans, qui Magos excusant, si nocumentum aliis non inferant: eo quòd tales Patronomagi contendant, nihil esse mali, vti dæmoniorum operâ ad bonum, præsertim iis imperando: quod & CHRISTVM & Apostolos fecisse legamus.

Ipse contra & iure optimo affirmat, summum esse malum, sic argumentari, & signum esse animi prorsus infatuati, & Deum contemnentis: iuxta illud, *Impius cum in profundum* (peccati) *venerit, contemnit.* Pro. 18. v. 3. Sic enim omnia illum subsannare. Si quis timendas dicat inferni pœnas, & damnandos in perpetuum impœnitentes; ridet, & negat adeò metuendum Auernum, Deum nolle mortem peccatoris, non creasse hominem vt pereat, &c. hos sanè (Theodoreto iudice) ipsis dæmonibus esse deteriores. quia *dæmones credunt & contremiscunt*, isti nec credunt, nec contremiscunt. deteriores etiam sunt hæreticis. nam hæreticorum corypheus Arius è D. Athanasio interrogatus, quid censeret? eúmne qui Satanam adoret, rectè an malè facere? respondit, impium hunc & sine Deo esse, nec communem sensum habere, nec mereri hominis appellationem. *D. Athanas. in disp. in Concil. Niceno*: Quod à mendaci dictum verissimè, & in Sortiarios accommodatè. nam hi Satanam adorant.

Sed CHRISTVS & Apostoli Satanæ imperarunt, quid ab eo fieri vellent iubentes. Cur non & nos possumus? Dicere possem, non quæcunque à Sanctis aut Deo fiunt nobis licet imitari. Nam in rebus diuinis, quædam sunt credenda, vt incarnatio, trãssubstantiatio, Trinitas, purgatorium, & similia quędam admiratione honoranda, vt CHRISTI domini, & sanctorum hominum miracula, quædam etiam imitanda, vt quæ ad morum & vitæ institutionem pertinent, quæ CHRISTVS discere nos iussit, vt mansuetudo, humilitas, charitas: de quibus illud est Apostolicum, *imitatores mei estote, sicut & ego CHRISTI.* Velle in illis prodigiosis effectibus imitari, est animi prorsus superbi, & stulti, & volentis ambientisque Dei similitudinẽ in omnipotentiâ, aut omni scientiâ. tales imitantur Diabolum, qui similis esse voluit altissimo, dum per imperium, sicuti CHRISTVS, volunt dæmonas cogere: tales, dum archana & futura ex eis discere volunt, similes sunt protoplastis; qui scientiam diuinę similem appetierunt. Hoc vetuit Deus, quando dixit; *gloriam meam alteri non dabo*: ego verò corde, tales inquiunt, etiamsi nolis eam mihi vsurpabo. Vtebantur quidẽ prisci CHRISTIANI imperio in dæmones. (vt ait Tertullianus) *non inuitatoriâ operatione, sed expugnatoriâ dominatione.* Ideò respondeo, hos qui pactum habent cum dæmonibus, non modò non imitari Dominum & Apostolos, sed planè contrarium facere, nam illi non aduocabant, nec consulebant dęmones, nec eorum operâ vtebantur: sed eos increpabant, pellebant, torquebant, etiam vera loquentes obmutescere iubebant, nec aliter quàm in-

fensissimos hostes tractabant, quos aduersarios nostros esse,& sicut rugiẽtes leones circuire, quærentes quam deuorent animam, sciebant. Posuit Deus ab initio mundi inimicitias inter hominem & diabolum. *Gen.3.v.15.* isti fœdus ineunt cũ Dei inimico & iurato hoste. Iob postquam multa de dæmonis malitia dixisset.*c.40.v.27.*concludit:*Memento belli:nec vltrà addas loqui*,quasi dicat,ne frustrà tibi de induciis aut pace cum illo percussâ glorieris vel blãdiaris; caue, & sta pransus paratus, vt in procinctu,signum prælij exspectãs. Bellũ Deus, vt Paterpatratus, indixit: inter Deum & Diabolũ perpetuum est bellum,nã *superbia eorum qui Deum oderunt,ascendit semper:*& Diabolus *Satan*, h.e. aduersarius ideò nominatur. quare nos, qui vasalli sumus Dei, non possumus, cum hoste eius depecisci,inducias, aut commercium habere. Clamat Apostolus;*Nolo socios vos fieri dæmoniorum.* 1. *Cor.* 10.*v.21.*Hoc in baptismo promisimus Sacramento adacti, nomine Ecclesiæ rogante Sacerdote, & patrinis pro nobis respondentibus, iterum atque iterum: *Nos abrenunciare Satanæ* (aduersario) *&* *pompis eius.* Data est potestas Christianis calcandi serpentes:& D.Paul.pollicetur, *Deus conteret Satanam sub pedibus vestris*: cur eius pedibus aduoluuntur?In nomine *Christi* miracula faciendi,& dæmones eiiciendi virtus,Ecclesiæ repromissa; cur ad nomen & inuocationem Beelzebub confugiunt? Cùm itaque hoc bellum initio mundi conditi indictum, & initio Ecclesiæ Christianæ tubâ Apostolicâ renouatum:& à nobis cum in Ecclesiâ fuimus regenerati,iureiurando votiuo sit promissum; nonne sequitur,eum qui cum Ecclesiæ & Dei aduersariis pactum vllum, vel familiaritatem colat; perfidiæ,transfugii,& apostasiæ reum non minus esse;quàm si monachus votiuam deserat professionem,quàm si miles ad hostem transfugiat:quàm si Christianus ad Mahumetismum, Iudaismum, aut aliam hæresim se recipiat. Quæ omnia contra primũ præceptũ sunt peccata:& ideò, grauissima meritò cẽsentur.Illud.n.vt ordine,sic & dignitate primũ est.Nã,ratione obiecti, digniora sũt primæ tabulæ præcepta præceptis secundæ tabulæ: & inter tria primæ tabulæ, præcipuum est primum præceptum. Tertium enim potissimum agit de cultu Dei externo: secundum de verbis exhibendo honore: primum de amore & fidelitate internâ Deo præstanda&virtute religionis, seu Theosebias,seu Latriæ. Quare cùm hæc virtus Deo sit omnium acceptissima, contrarium quoque vitium eidem oportet esse maximè odiosum: & ideò huic primo præcepto à Deo addita fuit pœna:quando testatur se fortem & zelotem esse, & hoc peccatum vsque in tertiam & quartam generationem vlturum, & eius præcepti transgressores vocat osores sui. *Exo.20. v.5.* Tam ergo graue peccatum est cum dæmone pacisci.

Præterea talia pacta sunt vana & inania: nam dæmon nunquam fidem seruat, nec vllo promisso se ligari putat. Qui *Christo* ausus mentiri, cùm dixit: *Hęc omnia dabo tibi , si procidens adoraueris me:* scilicet te reuerebitur. Cypriano Mago nõne pollicitus alius Iustinæ fruitionem? quid præstitit? A mendacii patre veritatem expectare,quæ dementia est?nonne *Iesus* ait de illo? *non est veritas in eo.cùm loquitur mendacium ex propriis loquitur.quia mendax est,& pater eius.Io. 8.v. 44.* frustra ergo cum illo pacisceris:qui ex mendacio & perfidia cõflatus est. credelli: si, quem nunquàm deceperit, vllum inuenias:Prudenter Orig.*li.8.contra Cels.*scribit,*probabile est dæmones,cùm sint mali,ne cultoribus quidem suis fidem, datámq; dexteram seruaturos.* Immò non probabile id tantùm, sed prorsus improbabile seruaturos.nã mendaces sunt, & homines irreconciliabili odio prosequuntur; quod à lapsus sui tempore nunquam remiserunt, nec vnquam minuent vel remittent.Si Deus permitteret: citò illi mortales omnes interimerent:quod quia vident sibi non licere,ideò assiduè hominibus animæ mortẽ moliuntur, per varias & multiplices peccandi illecebras:ne quâ,ipsi beatitudine excidere,homines potiantur. Odii magnitudo patet ex vehementiâ & acerbitate cruciatuum,ac vexationũ quas intulere, quotiescumque tantillùm Deus permisit,Iobo,Saræ maritis,D.Antonio & aliis innumeris Pertinaciam odij docet Iob:*c.41.v.15.*dicens,*Cor eius indurabitur tanquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus.*& Seruator noster Ioan.8.v.44. ex operibus filiorum patris genium declarat: *vos ex patre diabolo estis,& desideria patris vestri vultis facere: & ille homicida erat ab initio*: quibus verbis indicat hunc eius esse perpetuum conatum:ad hoc cùm nequit vi apertâ,grassatur dolis, & beneuolentiæ simulatione,vt præclarè docet B. Athanas. *ad Aegypti & Lybiæ Episcopos scribens contra Arium orat.1.in principio.*Stulti ergo sunt,qui ei fidunt; & immemores eius,quod Spiritus Sanctus per eundem Iobum c. 40.à v.22.nos admonuit, impossibile esse superbiæ illi vertici, se cuiquam subiicere, *Numquid* (ait) *multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia?* ex animo scilicet & fide bona, vt tibi complaceat. *Numquid feriet tecum pactum, & accipies eum quasi seruum sempiternum?* finget & pollicebitur, sed non præstabit promissa. Indicat ergo hæc ἀδύνατα censenda. Nullis enim vinculis eum à nobis ligari,nullis cancellis includi posse; *Numquid illudes ei quasi aui, aut ligabis eum ancillis tuis?* Scilicet parebit homini, qui maluit carere beatitudine æternâ, quàm parere Deo, & Verbum hominem factum adorare.

Denique non vana tantùm & inania sunt hæc pacta & familiaritas cum dæmone; sed periculosa & perniciosa supra modum. Ait D. Leo,beneficia Dæmonum cunctis esse nocentiora vulneribus; & præstare illorum odium quàm pacem meruisse. *ho.19.de Passione Domini.*Confirmat ratio, quia nihil exitialius est morte animæ; hanc his pactis & familiaritate incurrunt,nec animæ tantùm, sed & corporis sæpenumero. Vno id nunc exemplo docebo,aliàs pluribus. Nicolaus Remigius *lib.1. Dæmonolatriæ c.9.*his verbis describit *Theodorus Maillotius (is propræturam in vasti regni prouinciâ, quæ ditionis est Lotharingicæ senex obtinuit) cùm adhuc iuuenis,amplissima familia natam adolescentulam in matrimonium deperiret, & illi eius potiundæ spes omnis esset abscissa atque erepta, (nam & fortuna egens atque humilis;atque famulatus mercenariâ cõditione, in qua tum erat ignobilis & despicatus, nullam ne detegendi quidem amoris sui honestam satis rationem videbat.] Ergo,vt desperatis rebus,& ipsâ se iã deserente exspectatione,homines ad quoduis consilium se facilè cõuertunt,ac nullo delectu fugienda sequendáue amplectuntur;Maillotius conseruum ex Germania,cui audiuerat dæmonem esse ad quacũque obsequia paratissimũ,adit, huicq; suam ægritudinẽ aperit,rogans;vt si quod ei remediũ adferre posset,id ne grauarẽ faceret.ingrato enim non iri locatum beneficiũ. Hanc Germanus occasionem libens arripit,vt cui ex pacto intra dies paucos necesse*

erat,

erat, vel se suo dæmone liberare, atque expedire adducto alio, qui istud seu æs alienum in se transcriberet, vel ab eo obtorta ceruice necari atque interfici (siquidem hæc ei pacto lex addita fuerat.) Agendo itaque ei negocio *consequentis diei diluculum in clauso atque recondito quodam conclaui condicit: vbi vix dum se stiterant, cùm repentè patefactis foribus se infert lepida & liberali forma puella (hoc habitu dæmon primum se ostendere volebat, ne Maillotius ad formidabilem eius aspectum exhorresceret) eámque se esse prædicat, quæ illi nuptias quas tantoperè ambiebat, faciles esset confectura, modò vellet in ijs quæ esset præceptura obsequi. Ac illo auidè attentéque exspectanti, quænam eius esset sententia: inprimis cœpit edicere, vt furtis, crapulis, libidinibus, blasphemia, cæterisque quæ animum inquinant vitiis temperaret, pietatem coleret, inopes facultatibus subleuaret, seipsum in hebdomada bis ieiunio maceraret, solennes ac quotidianas precationes ne intermitteret; eáque sedulò obiret omnia, quæ Christianum hominem decet atque æquum est facere. Istis enim omnibus, si se vellet nuncupatis verbis obstringere, futurum vt potitis thalamis sine vlla difficultate potiretur. Hacque sic elocuta, ac constituto intra quem responsum auferret die, se foràs eiecit. Maillotius qui videret tam sanctis atque honestis conditionibus tantum sibi beneficium obtendi, iam nihil cunctandum putabat, quin id gratus ac lubens acciperet. Sed dum magis magisque in eam rem cogitationem intendit, atque huc illuc variè inter spem metúmque impellitur; ex eius vultu domesticus quidam Sacerdos coniiciens aliquid subesse quo sic distraheretur; eum blandè adortus, ac quid animo agitaret expiscatus, monitis suis peruicit, ne ampliùs ad colloquium vllum cum dæmone descenderet. Sicque frustratus sua exspectatione Germanus, non longè abijt, quin ex pacti formula pœnas penderet. Nam non adeò multis post diebus, equo plana atque aperta via decidens, inque caput proruens exanimis momento temporis repertus est.*] Hæc Remigius.

QVÆSTIO V.

Quibus indicijs discernendi effectus Magiæ ex pacto conuento, ab effectibus Physicis, & miraculosis, & artificiosis?

V*Bi nec miraculi, nec naturæ vis, nec artificij sollertia inuenitur, pactum intercedit.* Sed hoc nimis obscurè ac breuiter dictum, consueuere Theologi latiùs explicare[a]. Ad dæmoniacam magiam pertinere, primò si opera naturalem facultatem excedunt. quod locum habet, si positiuè concludatur res adhibita non habere vim sufficientem ad hunc effectum: nec etiam rationabilis causa suppetat, cur Deo vel angelis bonis effectus ascribatur. Vult Valentia ad hanc notam reduci defectum ex nimiâ loci distantiâ. quia constat causam distantẽ nõ posse agere, nisi per medij alterationẽ: vnde si eadẽ causa non ageret proximè vel propiùs applicata, quæ tamen agit in distans, euidens videtur ei, hoc naturaliter non fieri. Aliud fore dicit, si sapiens duntaxat profiterentur se causam ignorare. nam rerum naturalium vires & analogia cum effectu sæpius nos latent. Aliud etiam foret, mea sententia, si dissensio foret inter sapientes, num id naturaliter fieri possit néene; verbi gratia, si ageretur de effectu producto in re parùm distanti: dubium enim est, vtrum res aliqua possit agere immediatè in passum à se distans, nihil in medium operando; & vtrum agens ac patiens res necessariò debeant esse contiguæ, simul secundùm contactum, quem vocant quantitatiuum; an verò sufficiat se contingere tactu virtuali (quem appellant) eo quòd passum suum sit intra spatium illud ad quod se vis agentis potest extendere. licet enim sententia negans D. Thomæ plurium sit, & probabilior; affirmans tamen rationibus nititur probabilibus admodùm, & grauissimis viris placuit[b].

Secundò, censent Theologi iidem, ad dæmoniacam Magiam pertinere tria quoque alia vitia. primum est, si adhibeantur verba ignota, falsa, apocrypha; absurda, nihil cohærentia, aut sacra, sed detorta ad sensus alienos, aut ad quem non sunt instituta: vel si aliqua nomina Dei incognitæ significationis, vel etiam bonorum angelorum ignota, vel malorum angelorum nomina inserantur, quæ nõ nouit Ecclesia, de quibus pereruditè disseruit Guilhelmus Parisiensis[c]. idem erit, si adhibeantur certi characteres, aut figuræ aliæ, præter signũ crucis, vel ipsa crux non vt oportet locata formatáque, vel vbi non oportet posita, vel superfluè certis locis ac numero iterata: denique si quid apponatur aliud, nihil pertinens ad effectum, qui tali operatione intenditur. Secundum est, quando efficacitas operis tribuitur certis ritibus atque obseruantiis quibusdam peculiaribus & ad hoc designatis, verbi gratia, vt id fiat certis diebus vel horis, ad certum stellarum situm, sub certo numero crucium vel candelarum, certa corporis positura, in tali charta, talis coloris & figuræ. Tertium est, quando vis collocatur in obseruantiis aliis planè superfluis & indifferentibus, v. g. vt ad expellendum dæmonem pili radantur, vt quis induatur tela nunquam lota, operetur vno pede nudo, discinctus, passo capillo, & quæ huiusmodi.

Quando dicitur his omnibus, vel aliquo istorum opus esse ad effectionem, res meritò plusquã suspecta est; præsertim cùm duo concurrunt, scilicet quòd credatur res non esse proportionata ad effectum producendum; nec adhibeatur ex legitima auctoritate: hoc est, quando is, qui instituit vel præscripsit hanc rem, vt signum ad talem effectum, non poterat naturæ defectum supplere: (quod facit in Sacramentis Deus, in Sacramentalibus Ecclesia) item quando ipse effectus non potest prouenire, nisi à causâ intellectu præditâ, & circumstantia requisita eius generis est, vt non videatur idonea, vel non solita mouere Deum, vel angelos ad effectum producendum: tunc enim luce clarius est, non nisi à malo spiritu effectum sperari posse. v.g. Si quis à statuâ responsum postulans de rebus occultis, minas vel preces absurdas & ridiculas adhiberet, quales sunt Magorum apud Porphyrium[d], & iis gemmæ Lachesis apud Cl. Claudianum[e] illarum fortassis imitatione conficta.

Econtrà quando huiusmodi effectus miri consequuntur à quocunque & quotiescunque hoc applicatur, sine aliis cæremoniis vel obseruationibus meritò iudicamus effectum esse naturalem. Sedulò cauendum hic duplex extremum, alterum ne in hac disquisitione temerè statim censeamus omnes effectus naturales; quia multoties dæmon quædam naturalia admiscet, vt totum naturale putetur: alterum ne temerè condemnemus, multarum enim (vt D. Augustin. docet[f]) rerum naturæ nostram scientiam superant & fallunt.

Artificialia discerni possunt minimo negotio, si vel magistratui (ad hunc pertinet in exteriori foro

a Caieta. in summ. verbo incantatio, Victoria de Magia, num. 16. Valencia disp. 6. q. 12. punc. 2. in 2. 2. D. Thomæ.

b Scot. Ockam in 1. d. Auicen. Nyph. Franc. lesio & liis.

c Sum. vniuers. cap.

d Epist. Anebo. e de rap. Proserp. næ lib.

f lib. 21. ciu. Dei c. 4.

examinare, & publicum licentiæ testimonium his mirionibus dare vel confessario, quo ad forum internum, occultè fiat artis demonstratio.

QVÆSTIO VI.

An hæc Magia quosdam habeat effectus veros, & quo pacto dignoscantur.

PEpo sit, non homo, qui vel asserat omnes effectus esse præstigiatorios, vel credat omnes veros. sæpiùs dæmon fallit, quia mendacij pater est: ideò sæpè prestringit oculos, aut sensibus alijs illudit vana obiecta imagine. nec rarò Deus impedit ne, quod in Magorum gratiam facere vellet ac posset, id verè faciat: quod cùm cernit; ad præstigias confugit, ne impotentia ipsius detegatur. Quādo autem & Deus permittit, & dæmon verum vult effectum producere; si is vires ipsius non superet, nihil profectò prohibet, quominùs verum effectum producat. Etenim causæ naturales verum effectum gignunt: vti illis potest diabolus & actiua passiuis applicare: poterit igitur tum effectus veros producere. Minor propositio probatur, quia diuino Dionysio Atheniensi auctore d donorum naturalium peccando ille nullum amisit: vnde fit, vt & vires naturales habeat valentissima, diuturnam & multiplicem experientiam; essentiæ & qualitatum, quæ rebus quibuslibet peculiares, sciētiam exactā: adeò vt verè effectum, quod cupit, dare possit commodissimè.

d c. 4. de diui. nom.

Prudēter itáque communis schola Theologorum e duplices effectus Magiæ; veros, & apparētes agnoscit. Propter hos Tertullianus f Magos appellat circulatores ac Sophistas. Ego illis tertiam speciem adiungo, mixtorum effectuum ex veris, & falsis, siue apparentibus tantùm.

e post Origenē. Augusti. & Thō. Alp. à Castro de iusta hęre punit Victoria vbi supra n. 5. Spreng. mallei. q. 1. Mich. Medina d. c. 7. fol. 61. & alii.

f Apolog. c. 23. & lib. de idololat. c. 9.

Ad præstigiatorios refero, quos recensui lib. 1. cap. 4. item illud, quod de Menippo adolescente & toto illo nuptiarum cum Lamia apparatu atque vtensilibus scriptum à Philostrato, quod fuit à nobis a alibi commemoratum: & quod de Empusa seu γέλω Nicephorus b, eam sæpe infantem Mauritium è cubili, velut mox deuoraturam, extulisse, nullo accepto incommodo. Secundò, quòd de Pasete proditum, incantamentis quibusdam facere solitum, vt repentè conuiuium sumptuosum exhiberi videretur: rursùs, vbi libuisset, omnia euanescerent; solitum quoq; res emere & pretium numerare, verùm mox nummini clàm à venditore ad emptorem redisse cernebantur c: Tertiò talia pleraque quæ de Simone Mago legimus apud D. Clementem d Romanum, eum ex aere nouum hominem creasse; quibus volebat, inuisibilem factum; saxa, quasi lutum, penetrasse; statuas animasse; in ignem positum, non arsisse; duas, velut Ianum, facies habentem se ostendisse; in ouem aut capram se immutasse; in aerem sublatum volasse; aurum plurimum exhibuisse repentè; reges facere eósque deijcere potuisse; falci præcepisse, vt ipsa iret & meteret, eamque iuisse & decuplo plus ceteris messuisse; eundem, cùm esset aliquando Selene meretrix in turre quadam, & accurrisset multitudo ingens ad eam videndam, turrímque circumcinxisset adstantium corona; fecisse vt illa per cunctas fenestras turris illius omni simul populo prospicere & procumbere videretur; denique quod pueri incorrupti violenter necati animam adiuramentis euocasset, eiúsque adiutorio talia patraret. Hæc Clemens. Addit non-

a Quodlibet de Lamiis, quę edita cū aduersar. in Senecam.

b l. 18. hist. c. 9.

c Suidas ex Appione, in verbo. πασης

d lib. 2. recognition. & li. 6. cōstit. Apost.

nulla Anastasius Nicenus e, *Statuas* (*inquit*) *faciebat ambulare, & in igne volutatus non vrebatur, & in aere volabat, & ex lapidibus panes faciebat: serpens fiebat, & in aliquas alias bestias transformabatur: duas habebat facies, in aurum conuertebatur, in conuiuiis exhibebat spectra omnis generis: vasa quæ erant in ædibus faciebat videri tanquam quæ sua sponte mouerentur ad ministerium iis, qui portabant, non visi: efficiebat, vt multæ vmbræ eum præcederent, quas dicebat esse animas defunctorum.* ab his desumpta quæ in eandem sententiam refert Glycas f Historicus. Quartò huc spectat illud Nicetæ Choniatæ g de Mago per quem factum vt cuncta sua vasa remex frangeret. Quintò loco memoriæ occurrunt præstigiæ Zijtonius Bohemi (de quo etiam acturi sumus sequen. libri capite vltimo) *hic artem suam ostentans, nunc sua, nunc aliena facie staturáque, item in purpura & serico ac confestim in lana ac panno sordido, regi se offerebat: ambulantique in terra, ipse tanquam in aqua adnauigabat: aliquoties equis rhedarijs vectum, gallis gallinaceis ad epiredium suum alligatis, subsequebatur. Conuiuas præterea Regis variè ludebat: interdum manus illorum, ne illas ad patinas porrigere valerent, in pedes boum, interdum in vngulas equorum transformans. Et aliquoties fronti illorum cornua ceruina latissima adijciens, quoties videlicet è fenestris ad subitum spectaculum prospicerent, ne rursus caput & ora ad mensam referre possent. Atque vt ostenderet se pecuniam quoque pro vsu suo facilè conflare posse, triginta sues benè saginatos, ex manipulis fœni effingit, illósque pastum proximè Michaelis cuiusdam pistoris locupletis extrudit, proponitque vænales, quo pistor voluit precio: hoc tantum emptorem monens, ne gregem nouum ad flumen locum compellat. Qua ille monitione neglecta, cernit in flumine manipulos fluitare, subus submersis. Ergo diu venditore quæsito, atque in taberna vinaria tandem reperto, in qua porrectis pedibus in scamno recubabat, dum stomachabundus altero pede correptum excitare vult, cum à corpore protinùs cum coxendice auellit: clarè Zijtone quiritante, & obtorto collo emptorem ad Iudicem trahente. Quid faceret pistor, in manifesto deprehensus, vt sibi videbatur, facinore nisi vt damnum damno adderet, atque de hac insuper iniuria cum Zijtone decideret?*] *Hactenus Dubrauius lib. 23.* Denique iactatoria illa Magorum de quibusdam herbis, vt de verbenaca, de latace, de æthiopide, de chamaleonte apud Plinium & Gellium h.

e q. 23. in fac. scrip.

f p. 2. annal.

g lib. 4. de vita Emanuel. in fin.

Talia denique quæ (proh dolor) nimis creduli Principes quidam, aliàs pij; coram se fieri sinebant, res ferreas (sine magnete) argenteas pateras & similia magni ponderis super mensâ locata, sine funiculo, capillo, vel vllo instrumento, ab vno extremo ad aliud subsultantia, attraheret: chartam ab alio ex toto fasciculo clam extractam, in manu extrahentis manentem, noua inducta forma ter facere immutari: specula fabricari, in quibus quæ remotis admodùm locis fiunt videantur: trium horarum spacio arbusculam veram spitamæ longitudine è mensa facere vt excrescat; vt arbores ibidem frondiferæ & fructiferæ subditò enascantur: certo lucernæ lumine accenso efficere, vt quotquot adsunt mulieres, vestibus se nudent, & quæ natura docet tegenda oculis objiciant, & sic nudæ tripudiare non desinant, quamdiu ardet in medio appensa lucerna certis insculpta characteribus, & leporino adipe plena, & alia in huiusmodi, quæ nouitij circulatores ex Baptistæ à Porrâ scriptis & disciplina obtrudunt: quorum cùm nec naturales, nec artificiosæ causæ idoneæ proferantur, præsti-

h vide Gell. li. 10. c. 12. Pli. li. 25. 26. & 28.

gijs aſcribi debent.

Verorum effectuum exēpla ſunt ſecundum pleroſque ſerpentum incantatio, de qua Propheta [a] *Furor illis ſecundùm ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ & obturantis aures ſuas: Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis ſapienter:* item ſigna & prodigia pſeudoprophetarum in Euangelio Diui Matthæi [b] & quæ ſuis locis docebo poſſe fieri, & facta fuiſſe. Duo ſunt in ſacris litteris, de quibus admodùm ambigitur, an veri, an apparentes tantùm effectus fuerint. Prius eſt de ſuſcitato per Pythoniſſam Samuele [c]. illuſorijs annumerant; qui volunt non ipſam Samuelis animam, ſed dæmonem laruatum ac ſubdititium adueniſſe ſcriptores ſanè graues hoc arbitrati [d]. Verũ Diuus Auguſtinus *libro de cura pro mortuis cap. 15.* affirmanter aſſeuerat (quem plerique cum Toſtato & Lyrano ſequuntur Neoterici, alibi à me laudati) [e] veram Samuelis animam apparuiſſe Sauli, non vi carminis Magici euocatam; (hoc enim rectè Tertullianus & ſequaces eius refellunt) ſed Dei imperio aduentantem vt impium Regem corriperet eúmque ad pœnitentiam, denunciatæ mortis metu, prouocaret. Hæc mihi ſententia videtur verior atque ſecurior. Nondum enim aduerſarij ſatis efficaciter reſpondere clariſſimo teſtimonio libri Syracidæ [f], vbi de Samuele iſta legimus, *Et poſt hoc dormiuit* (hoc eſt mortuus quieuit) *& notum fecit Regi* (cui, ſi non Sauli? & quando, ſi non hac vice?) *& oſtendit illi finem vitæ ſuæ* (prædixit, eum die craſtino moriturum) *& exaltauit vocem ſuam de terra in prophetia.* quid hoc eſt, niſi egreſſum ex inferno, qui eſt in terræ centro? quid hoc, niſi quòd loquẽs propria voce prophetauit? vtique non alius, quàm ille qui mortuos dormierat. Nec obſtat, quod obijciunt; eum dicere, *Cras mecum eris,* quod de vera Samuelis animâ dici non queat: quia hæc in limbo, Saul in inferno. quomodo mendacium tribuatur Prophetæ? non inquam hoc obſtat. vel enim poſſunt illa verba (vt ait Diuus Auguſtinus [g]) ad ſimilem mortis conditionem referri, quaſi dicat, cras mecum eris, non vnus viuentium, ſed vnus mortuorum. craſtinus tibi dies vltimus illuceſcet. Vel ſanè, ad loci & habitationis viciniam referentes, dicere poſſumus: cum aliquo eſſe, qui in eadem eſt vrbe, licèt nõ in eadem domo. Limbus verò Patrũ & locus gehennæ eiuſdem inferni ſunt diuerſa habitacula, vt domus vnius oppidi. Plura de hac re dicentur poſtea hoc eodem libro *q. 26. ſect. 4.*

Poſterius dubium eſt, de Magis Ægyptiis, qui cum Moyſe de miraculorum patratione certarunt. Sic enim ſcribitur: *Fecerunt etiam ipſi per incantationes Ægyptiacas, & arcana quædam ſimiliter, proiecerúntque ſinguli virgas ſuas, quæ verſæ ſunt in dracones.* in alijs quoq, multis poſtea [h] dicuntur, *ſimiliter ac Moyſes* feciſſe [i], conati tandem ſimiliter ciniphes producere irrito conatu: nam additur [k], *& facere nõ potuerunt.* Defendi quidem poteſt ſententia putantium hos Magorum ſerpentes ac ranas præſtigioſas duntaxat fuiſſe [l]. Veruntamen ſolidior & probabilior mihi ſemper viſa ſententia cæterorum [m], quia ſcripturæ magis conſentanea, nec abhorrens à Philoſophiæ ſcitis. Nonne dicuntur Magi, ſic feciſſe quemadmodum Moyſes? ſed iſte veros ſerpentes, veras ranas produxit. Si Magorum apparentes tantum fuerunt, cur fraudem Moyſes non detexit: an & illum in re tam graui Deus decipi paſſus: cur Magi dicuntur conati ciniphes, non potuiſſe: ſi veros ciniphes producere nõ conabantur? De modo huius productionis adhuc controuertitur. expeditior eſt ratio eorum [n], qui diabolum, non aduertentibus ſpectatoribus, cenſent virgas ſubtraxiſſe & earum loco veros ſerpentes virgis mole æquales ſuppoſuiſſe, tam ſubitò & ſubtiliter vt Ægyptij ſpectantes omninò crederent ipſarum virgarum ſic commutatam formam fuiſſe. & propter hoc erroneum iudicium ſpectatorum, dixiſſe ſcripturam virgas in dracones conuerſas, non rei veritate, ſed hominum opinione. Quare volunt ſimilitudinem in eo poſitam, quod ſicut Moyſis ſerpens verus, ſic & veri fuerunt Magorum ſerpentes: non autem in eo, quòd ſicut ex virga Moyſis tanquam termino ex quo cæpta conuerſio, producti ſerpentes, vt terminus in quo deſijt conuerſio; ſic etiam virgis Magorum acciderit, ſcio cur hoc dicant. & quid adferant cauſæ, tamen (mea ſententia) nihil repugnat Philoſophiæ placitis, ſi cum D. Auguſtino & Caietano dixerimus, ex veris virgis, vt ex materia conuerſionis, veros ſerpentes & ranas prodiiſſe. ſunt hæc animalia inſecta & de numero imperfectorum; quæ diabolus breui tempore ex putrefactis virgis potuit producere, neque id vires eius ſuperat. nam quod ſolis calor multis diebus efficeret, id ille poteſt exiguo tempore, applicando actiua, quæ nouit ad hoc efficaciora. Nihil ne ergo inter hæc mira magorum & Moyſis intereſt? primò quod Moyſis operatio miraculoſa, magorum miranda tantùm. deinde Glycam audi; *& ipſi quidem virgas in ſerpentes commutabant, verùm virga Moyſis ipſorum virgas deglutiebat: mutabant & ipſi aquam in ſanguinem, ſed immutatam ſemel naturæ priori reſtituere non poterant: educebant & ipſi ranas, ſed ab iiſdem ædes Ægyptiorum repurgare non poterant: iiſdem facultas erat Ægyptios vexandi, ſed ſedandi ſupplicii poteſtatem nullam habebant. Quin etiam ipſorum corpora Deus magis puſtulis afflixit, quàm reliquorum: vt hinc manifeſtum fieret, non ſolùm ipſos pœnas diuinitùs irrogatas inhibere non potuiſſe, ſed etiam cum cæteris eadem ſupplicia pertuliſſe.*

Mea igitur ſententia, illud de Samuelis animà omnino pertinet ad mixtorum claſſem. Vera enim fuit Samuelis anima, quæ apparuit: falſitas tamen ſiue deceptio ſenſuum in eo reperitur, quòd viſa obtẽperare voci Pythoniſſæ; item quia verum ſuum corpus, aut veram ſyndonem non attulerat, vt videbatur. Alterum exemplum de Magis Ægyptijs, ſi ſequamur ſententiam agnoſcentium duntaxat celerem ſuppoſitionem ſerpentum, pertinebit ad mixta; ſi vero placeat ſententia D. Auguſtini, pertinebit ad vera. Lubenter etiam his mixti generis annumerem mirandam narrationem Roberti Triezij Inſulenſis [o] de certamine duorum Magorum. Rapuerat vnus puellam formâ egregiâ, & equo ligneo impoſitam per aera abſportabat. alter in caſtro quodam Burgundiæ, celebri conuiuio præſens; quod caſtrum raptor præteruolabat; carminibus cogit raptorem in caſtri aream deſcendere, & immobilem illic coram omnibus mæſtum cum præda erubeſcente ſiſtit. Nec ſegniùs raptor, nihil tale metuentem, eum à quo ita vinctus, latenter incantat & è feneſtra editiſsima, per cuius cancellos collo & capite prominebat, deſpicientem, immanibus ſubitò fronte protuberantibus cornibus

[a] Pſ. 57. v. 6.
[b] c. 24. v. 26.
[c] 1. Sam. 28.
[d] Tertul. li. de anima ca. 57. Cyril. l. de adora. ſpirit. Anaſt. q. 37. in ſcript. Auctor quæſtion. a Gẽtilib. propoſitorum, qui falsò dicitur Iuſtinus mart. q. 57. Auctor li. 2. de mirabilibus. S. Script. c. 2. & l. quæſt. vete. & noui Teſtam. q. 27. qui libri non ſunt D. Aug. ipſe tamen Auguſt. videtur huc inclinare in reſponſ. ad qq. Simpliciani, & ad qq. Dulcitii: apertè verò tenuit D. Iſi. Baſ. in c. 8. Iſ. Euch. Bed. & Hildegar. & Saliſberienſ. 2. Polyc. c. 27. & ambigens nõ parum D. Thõ. non vno loco.
[e] Cõment. in Here. Oetæ ad verſ. 457. adde Martin. Martini Hypotypoſ. lib. 9. Reg. 2. & Alfonſ. Mẽdozam in Quodlibet.
[f] Eccleſia. c. 46. v. vlt.
[g] ad 3. quæſt. Simpliciani.
[h] Exod. 7. v. 11.
[i] v. 22. & Exod. 8. v. 17.
[k] d. c. 8. v. 18.

dehonestat, & à repagulis ferreis magnitudine ramosæ frondis sic illaqueat & suspendit; vt per clatros caput retrahere non valeret, præcipitii verò altitudine deterritus, se demittere nōn auderet. Ita coactus corniger, pacta salute priùs mutua, & disrupto ligamine, raptorem cum præda dimittit; qui rursùs nube caua tectus in aerem se leuauit: alter depositis cornibus, magnâ cum spectantium voluptate, saluum in cœnationem caput retraxit. Credo volatum accidisse; sed dæmone equuleum subleuante non proprium, qualis est auium: fieri potest vt raptor verus & rapta vera. de cornibus illud alterum totum puto præstigiosum.

Restat quo pacto effectus sinceri à fucatis diiudicentur. Cùm hæc mira non à Magis, sed ab ipso dæmone perficiantur: non poterunt Magi perficere, quæ dæmon nequeat (vt incautè quidam [a] scripsêre) sed quæcunque dæmon reuerâ potest efficere, ea per dæmonem ex pacto poterunt Magi. Quo fundamento posito rectè superstruitur series regularum sequentium, veluti columnarum huius ædificij. I. *regula*, si effectus magicus eiuscemodi sit, vt potentiam dæmonis superet (quales sunt, qui soli diuinæ omnipotentiæ reseruantur, (tunc effectus censeri debet præstigiatorius. *II. regula.* quando non constat effectum superiorem esse viribus dæmonis, res planè dubia est, & oportet recurrere ad circumstantias. ratio dubij, quia nec dæmoni Deus semper permittit facere quicquid posset, Deo non impediente: nec dæmon semper vult verè facere quicquid facere permittitur; sed gaudet præstigiator hominum deceptione. Vtrum verò effectus superet vires dæmonis, id luculentiùs docebitur mox dicendis [b].

> a Ananias. Remigius & alii recentiores.
> b q.7.& 8.

QVÆSTIO VII.

An Magi possint facere aliquod verum miraculum?

EX dictis in fine præcedentis quęstionis manifestum fit, idem esse quærere; V. *Magus aliquid possit*, &; V *dæmon aliquid possit*? quoniam Magi opera vi pacti à dæmone perficiuntur, Miraculorū ergo editionem Magi olim sibi vindicarunt. nam apud Clementem Romanum. [c] Simon Samarita gloriatur, nihil non quod velit se posse facere, sibique obtemperare omnia. Porphyrius *lib. de sacrificijs cap. de speciebus dæmonum*, scribit; quoties suorum prodigiorum machinas dæmones adhibent, multa eos naturæ consueto ordine alienissima efficere. Idcirco illos Iamblichus [d] vocat *Deorum pedissequos*, qui admirandis operibus Deorum vestigia subsequi proximè videantur. Eadem fuit existimatio poetarum, quorum suis locis verba fortassis inserentur commodiùs. videntur in hunc errorem incidere quidam recentiores. dum inquiunt, [e] *naturæ leges in magicis operibus non attendendas.* Nos hoc diligentius scrutemur.

> c li. de rec.
> d ..de myster. Ægypt. cap.1.
> e Nic. Remigius li. 3.c.12. Spondā. in Homeri Odyss.

Obseruare lectorem velim, *miraculum* hoc tractatu me non accipere pro quouis admirando effectu, vt capiunt prophani scriptores; sed Theologos sequi, qui strictiùs sumunt, pro eo quod Græci τὸ θέρας effectu tantùm producto præter & supra naturæ creatæ vires. (verbi gratia, cæco nato visum reddere, mortuos suscitare.) Quando autem effectus respondet viribus creaturæ, (v.g. ciere pluuias ac ventos, à febri sanare &c. (τὸ θαῦμα solent vocare non *miraculum simpliciter*, sed cum addito *miraculum secundum quid*, seu *respectu nostri*, vel *mirum* aut *mirabile*. Hæc *mira* rursus diuidunt in *absolutè mira*, quæ simpliciter & secundùm se digna forent admiratione, etiamsi causas & modum sciremus quo fiunt, & in *mira secundùm quid* seu *respectu nostri*, qui ea admirantur, quia causas nescimus, non admiraturi si causas cognosceremus [f].

> f vide D. Tho. 1. p. 110.a.4.ad 2.

Notæ verò quibus *mirum à miraculo* discernatur, nunc mihi istæ occurrunt. prima, vt dixi, si effectus superet, vires rei creatæ & naturā, miraculum erit. 2. Si effectus non habeat propositum finem bonum, puta salutem spiritualem vel corporalem, sed tantummodò finem malum, vt puta curiositatem, vel quid aliud bonis moribus, aut veræ fidei repugnans, non est miraculum. ex hoc capite probatur, prodigia illa, & stupenda Antechristi opera, vera miracula non futura, sed falsa, vt D. Paulus Thessalonicensibus scripsit. hinc patet quid de curatione strumarum illa Elizabethæ Anglorum reginæ, hæreticę Principis sit iudicandum, si faciat in fidei suę confirmationem, vt Gnato ille Tookerus affirmat. 3. dæmonum mira sæpè deficiunt in minimis, miracula perfecta sunt, vtpote Dei opera. patet Exodi 8. de certamine magorum cum Mose. 4. dæmonūm mira veris miraculis superuenientibus euanescunt vt virgæ Magorum deuoratæ à virga Mosis [b], & oracula dæmonum coram sanctis hominibus obmutuerunt [c]. Denique miracula fiunt, per apertam & seriam Dei inuocationem, mira magorum semper admixtis absonis, abditis, vanis, ridiculis aut superstitiosis precibus vel signis. His positis.

> a D. Aug. lib.10. de ciu. Dei c 16,
> b Exod.7.
> c D.Iustin. in 1. Apol. Chry. lib. cōtra gentes de Sācto Babyla.

Sit 1. Conclusio, *Miraculi propriè dicta nulli magi possunt edere.* Est communis Theologū [d] sententia, & probatur, primò quia facere miraculum est potentiæ infinitæ, & ideò diuinitati reseruatum. omnis etiam creaturæ potentia naturæ cancellis limitatur: alioqui non haberemus efficax argumentum probandæ veritatis fidei, quam semper Ecclesia miraculis astruxit [e]; imitata Saluatorem nostrum, qui hoc argumento probauit, excusari non posse Iudæorum incredulitatem, propter manifesta miracula coram ipsis edita [f]: *Si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit; peccatum non haberent.* Si obiicias à malis quoque & perperam de fide sentientibus nonnunquam miracula edita fuisse: & ideò miracula non debere censeri efficacem fidei probationem: Occurram: solere Deum aliquando hanc gratiam gratuitò etiam talibus largiri, sed id in veræ fidei probationem, vt quando dedit prophetiam Balaamo & Caiphæ: in falsæ fidei confirmationem nec dedisse vnquam, nec dare posse. non magis enim mendacii confirmationem potest Deus miraculis comprobare, quàm potest ipsa veritas mentiri. Itaque miracula vera pseudoprophetarum [g] in nomine Christi eduntur, & proinde in veræ fidei cōfirmationem. Ex his patet diligenter distinguēdum inter hāc, illationē; Fecit miraculum, ergo fides eius est vera, & hanc fecit miraculum verum in confirmationem fidei, quam profitebatur ipse, ergo hæc fides ipsius erat vera. prior. n. falsa esse potest, quia per infideles Deus potest miraculum operari: posterior semper vera, quia non potest Deus ad falsæ fidei confirmationem per vllum operari miracula [h]. Confirmat nostram conclusionem dictum Nicodemi de miraculis Christi loquentis [i], *Nemo potest hæc signa facere, nisi fuerit Deus cum eo.* Præ-

> d Alex. de Hal.2.p.q. 45. D.Th. D. Bonauen. Fr. Victor. supra nu. 18. & 19. Ang. in 2.q.viii de dæm. & qui gentiliū exemplis optimè respōdet. Mich. Medina d. c.7.
> e Greg. li. 27. Moralium c.8.
> f Io. 15.v. 24.
> g Matth. 7.v.21.
> h vide Maldonatum add. v.21.
> i Io.3.v.2.

terea hæc est ſententia Origenis *lib. 2. contra Celſum*, D. Auguſtini *lib. 3. de Trinitate cap.* 8. & D. Iſidori *in c. non mirum. 26. q. 2.* Plura de hac re, & per er dita Fran. Toletus comment. in Ioannem: vbi tamen quod ait; dæmones aliquando ea facere quæ miracula non modò videantur, ſed & ſint, id cautè legendum, miraculi namque vocabulum extendit ad mira quæuis & ſpuria miracula: quod repugnat cõmuni inter Theologos vocis acceptioni.

2. Concluſio, *nec etiam poſſunt Magi operari abſolutè mira.* patet id. quia nihil reuerâ abſolutè & per ſe mirum, quod nõ idem ſit miraculũ. Quo ſenſu prolatum illud propheticum k, *Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui facit mirabilia ſolis.* & illud l, *qui facit mirabilia magna ſolus.*

k d. c. 3. num 7.

l Pſal. 71. v. 18.

m Pſ. 135. 4.

Quædam ignaris cauſarum ſolẽt videri abſolutè mira: quæ non ſunt orta ex cauſis naturalibus, vt illud quod refert Curopalata, de mortui Michaelis Cerularij dextera in crucis figuram conformata, quæ firma manſit. Sed deceptionem aperit Baronius to. XI. ann. anno 1058. defuncti hominis mẽbra calentia, quam qui velit recipere formam & ſitũ, & obrigeſcentia frigore ſic immobiliter permanere. Et addit Sapienter debere talia eſſe miracula ſciſmaticorũ humana arte compoſita: addo & hæreticorum.

3. Concl. *Magi poſſunt operari multa mirabilia ſecundùm quid, ſeu reſpectu noſtri, dæmone adiuuante & Deo permittente.* conclusionis probatio inde petẽda, quod plurimi ſunt, miri & occulti effectus rerũ, quos omnes optimè nouit diabolus: & quoſcunque naturaliter nouit poſſe produci, eos celerrimè, non tamen in inſtãti poteſt producere. Quare (quod alicubi dixit D. Auguſt.) difficillimum eſt homini intelligere, quouſque ſe diaboli poteſtas extendat, de qua propheticus ſermo profatur a, *Non eſt ſuper terram poteſtas quæ comparetur ei, qui factus eſt vt nullum timeret.* Nolo multa cõgerere, pro cunctis vnum ſit exemplum plenum admirationis narratum ab Ant. Torquemada b. quibuſdam regni Neapolitani locis, quando fæminæ enituntur, puero naſcituro præire vnũ vel plures ranunculos ſiue rubetulas: quorum ſi quis terrã contigerit (ſtatim verò incipere ſaltitare huc illuc) cõfeſtim puerperã emori. Quapropter ſolere ſtoreis inſterni totũ ſolum, & parietes vndequaque aulæis conueſtiri, ne funeſti anteambulones iſti, dũ cadũt ex vtero, vel ſubſiliunt, terram contingãt. ideò etiã obſtetrices lebetes penes ſe habere ſolitas, vel poculum aliud aqua plenum, in quod animalcula hęc coniiciant, & probè obturatum deferre ad fluuium, ibique demergere. Hoc ille, vt certa cõpertũ fama refert. Si ſit, fieri puto dæmonis artificio: qui has ranas mẽtitur, & ad malefici cuiuſpiam petita, puerperam interimit, Deo id iuſtis de cauſis permittente: ſine hoc permiſſu nihil eum poſſe, hinc manifeſtum fit, quia non modò potuit, quod erat optatiſſimum, arbitrio ſuo Iobum lædere: c ſed nec perfidum regem mancipiũ ſuũ decipere d: imò nec porcos inuadere. e Hinc factũ, vt cũ Neroni Imp. nec ingeniũ, nec opes, nec volũtas, nec ſtudiũ, nec pręceptores deeſſent: nunquã tamen, per illum, Diabolus magiæ vel vnum experimentũ edere poterit: ſicque Nero magicen contempſerit f. videlicet non paſſa fuit Dei prouida bonitas hoc inſtrumentum, ad nocendum aptiſsimum, ſummæ potentiæ & malitiæ deprauatiſſimæ accedere.

a Iob. 41. v. pe.

b horti florũ diabo. 1.

c Iob. 1. & 2.

d 3. Reg. 22. v. 22.

e Mat. 8. v. 31.

f Vide Pli. l. 30. c. 2.

De hoc mirorũ genere futura prodigioſa opera Antechriſti.

QVÆSTIO VIII.

Quo pacto magi per diabolum hæc mira efficiant?

SCiendum cuncta dæmones operari vel actione immediata per motum localem, vel mediata: idque dupliciter, vel illudendo ſenſibus, vel applicando actiua paſſiuis per alterationem veram: quæ eſt communis doctrina Theologorum g. *operantur ergo per motum localem per alterationem, & per deluſionem.*

g D. Aug. lib. de diuinat. dæ. c. 3. & 5. & lib. 3. de Trin. c. 7. 8. 9. D. Th. Sotil. 9. de iuſt. q. 3. Victor. & Angles ſupra Molinæ & Valenciæ in 1. p.

Quoad *motum localem* inferiora corpora parent angelis, adeò vt & cælos rotare queant: an de facto ſint tales orbium motores, alibi diſquirendum: ſed cùm queant eos mouere, ſequitur nullum adeò vaſtum eſſe corpus, vt id dæmones, quadam impulſûs impreſſione, loco mouere nequeant, dummodò tamen ea motione ordo vniuerſi non turbetur. quare nec integrum elementum loco ſuo mouere valebunt (quo pacto capienda quæ Firmilianus h ad D. Cyprianum ſcripſit, quæ de terræ motu locali ſeu partiali vera non forent) nec poterunt etiam cælorum curſum mutare vel impedire i. Mouere verò corpora locali motu poteſt dæmon velociſſimè, & quo videmus motu cęlos celerrimè moueri. Vnde fit, vt queat rem aliquam oculis ſubtrahere, & aliam ſubſtituere tam præproperè, vt animos oculóſque intuentium fallat, eiſque perſuadeat prioris in hanc poſteriorem integram conuerſionem. tales credendę gentilium metamorphoſes, Diomedis ſociorum in aues, & Iphigenię in ceruam, vt D. k Aug. obſeruauit, & fraudem aperuit Aſtyrius: cuius factum l Euſeb. ab obliuione vindicauit. *Cæſarea Philippi, quam Phœnyces Paneada vocant, fertur victimam quandam in fontes, qui illic ex radicibus montis Panei prorumpunt, ex quibus Iordanes prorumpere dicitur: in quadam diei feſti Gentilium ſolemnitate mactatam coniici: atque eam dæmonis vi ac poteſtate mirandum in modum ab eorum aſpectu euaneſcere, miraculumque videri præſentibus valde memorabile. Quibus dum gerebantur Aſtyrium quodam tempore fortè interfuiſſe, ac cùm videret tam multos illius rei admiratione obſtupefactos, eorum erroris admodùm miſertum eſſe: deinde ſublatis in cælum oculis Deum omnium moderatorem per CHRISTVM ſupplicem precatum, vt dæmonium illud, quod populum tanto errore cæcauiſſet, comprimeret, ipſum fraude ac fallacijs, quas hominibus ſolet intendere, coerceret: Hoc modo, cum Deum orauiſſet, repentinò victimam fontibus ſupernataſſe atque ita rem illam, quam tantoperè admirari conſueuerant, in nihilum interijſſe, vſque adeò vt nullum in poſterum ex eo loco ex ea omninò ederetur miraculum.*

h epiſt. 5.

i D. Tho. qq. diſputatis q. 16 a. 10.

k l. 18. de ciuita. Dei c. 18.

l l 7. Eccl hiſt. ca. 14.

Alter modus erat *actiua paſſiuis applicando*, per quem alteratione ſiue mutatione rerum mirabilia ſæpè facit, quorum naturales ſunt cauſæ: ſed nobis incognitę, ipſi notiſsimę. Videt enim naturalium rerum omnium ſubſtantias, & proprietates peculiares ſingularum perſpectas habet, commoda nouit applicandi tempora, ſollertię & artificii vix eſt quicquam quod ignoret: quid enim, adeò diuturna & aſsidua experientia atque obſeruatione, non ſit aſſecutus? pręſertim cùm norit cuncta, quę boni angeli à mundi exordio patrarunt, & quę homines excogitarunt & plurima per bonos angelos, Dei iuſſu. Satanę reuelentur, quę illi à Deo didicerunt a. Itaque ſæpenumero efficiuntur multa: quæ naturę ſolius operatio nunquam feciſſet, niſi dęmones

a D. Aug. l. 2. de Gene. ad litt. c. 17.

illam

illam artificiosâ applicatione iuuissent. atque illi tunc agentia naturalia, vt instrumenta sumunt. instrumenti verò conditio est, effectum producere, non tantum naturali suæ virtuti æqualem, sed longè etiam excellentiorem, ac agenti principalis à quo mouetur facultati respondentem. Securis ex se dumtaxat virtutem habet secandi; sed, quatenùs est instrumentum periti fabri, potest mensam vel statuam facere. Calor natiuus, qui est in humano semine, qua calor est, potest calefacere, rarefacere, segregare, & condensare, sed qua instrumentum est animæ; potest ossa, neruos, carnem generare. Pari ratione intuemur causas istas naturales à dæmonibus applicatas, suis ipsarum propriis viribus quodammodo præstantiora effecta dare. quia quæ secundùm communem suum cursum nunquam produxissent, si à dæmone non fuissent applicatæ: ea nunc, vt à dæmonibus mota instrumenta, quoad substantiam, modum, vel celeritatem, admiranda producunt [a]. Nunquam tamen hæc opera naturæ cancellos effugiunt, eò quòd vim naturalem causæ principalis non excedunt. Insunt enim reuera hi effectus in ipsis naturalibus agentibus, eo modo applicatis; quibus agentibus diabolus nihil confert applicando, præter conditionem sine qua effectus iste non produceretur. licet enim dæmon vtatur rerum applicatarum vi naturali, operatur tamen ipse potissimùm per modum artificiosum. Sicut coquus, cùm suaue edulium concinnat, mediante arte per ignem id excoquit, licet ignis naturaliter operetur, quod solus ignis nisi tali esset arte applicatus nunquam effecisset. quid tamen hîc coquus igni confert, nisi modum & conditionem sine qua non? vim verò, quæ causæ physicæ nomen mereatur igni nullam influit. Duo igitur hîc obseruanda. primum quod nec sola actiuitas rei naturalis secundùm se debet attendi, nec sola quóque secundùm se applicatio dæmonis: sed vis naturalis, vt applicata à dæmone. secundum, quod causa instrumentalis in his operationibus est res applicata; causa principalis ipse dæmon applicans. Quare vt dicatur effectum non posse naturaliter produci; debere esse talem, qui vtriusque causæ coniunctæ superet facultatem. Hæc de alteratione, nunc de *delusione*.

a D. Tho. 1.p.q.110. a.2.ad 3. & l.3.adu. gent..c. 103.

Quando nec motus localis, nec applicatio huiusmodi satis iuuant, tunc solent magi confugere ad circulatorias deceptiones, & mendaci specie sensibus illudunt humanis, ita vt quæ facta minimè sunt, à deceptis facta putentur. Deceptionis nomen latè diffundo, vt præstigium, deceptionem & errorē comprehendat, quæ solent distingui [b]. Decipit autem diabolus tribus maximè modis per mutationem, mutando vel obiectum, vel aerem medium, vel ipsum organum, quod cæteris quia meliùs noster Molina [c] explicuit, eum sequamur. docet ergo *ex parte quidem obiecti* hoc posse, *primò* ostensarum rerum celeri agitatione, subita occultatione, varia collocatione, separatione vel conglutinatione latente: vt faciunt circulatores agyrtæ variis ligaminibus, globulis, scyphulis, &c. *Secundò* per artem perspectiuæ, certa quadam dispositione obiecti in ordine ad oculum videntis. verbi gratia, cum lineæ confuso ductæ ordine (vt fit manifestum, quando quis directè ex aduerso illas videt) aspicienti per foramen, vel rotata tabula, speciem exhibent artificiosæ alicuius picturæ. Sic volunt Doctores grauissimi [d] iuncos & paleas humi stratas, si lucerna de cera & corio serpentis sulphurato accensa inferatur; videri serpentes saltitantes: ego hoc exemplum ad mixtam Magiam ex naturali & artificiosa malim referre. *Tertiò*, cùm formant subitò ex elementis, potissimùm aere, obiectum & illud offerunt spectatoribus, v. g. quando vel ipsi assumunt, vel alteri rei circumponunt corpus aereum siue fantasticum simile rei putatitiæ. *Quartò*, Cùm apponunt corpus aliquod mixtum, puta minerale, quod vi sua naturali sit in causa, vt corpus cui apponitur longè aliud appareat. Quo casu solet dubitari, num corpori addito vis naturalis insit hoc faciendi: an verò dæmon qualitatem illam obiecto imprimat: an verò tantùm in ipso medio qualitatem producat: qua mediante species per medium delatæ sic modificentur, vt causam præbeant, cur obiectum quàm est aliud appareat: eo modo, quo velum cæruleum per dioptram viridem viride apparet.

b vide Valenciam in 1.p.disp. 4.q.2.puncto.2.

c 1.p.q. 111.a.4.

d D. Bonauent. & Gab. in 2. d.8. Guilh. Parisiens. p.vl. de vniu. c. 22.

Ex parte aeris medij hæc faciunt. *primò* si impediant ne species ad oculum vel alium sensum deferantur. v.g. quando visui totum obiectum, quod coram est, occultant, vel aliquam eius partem tantùm. 2. si medium imbuant aliqua qualitate, qua species per medium transeuntes, sic modificantur, vt obiectum non quale est repræsentent. v.g. si aceto commisceatur sal, & linteus pannus id acetum bene imbibat, postmodum verò supposita candela inflametur pannus, species quæ diffundentur per medium hac flamma illuminatum, formidabiles admodum facies præsentium exhibebunt [e]. Item si de semine asinino & cera fieret candela, quæ sola in conuiuio luceret, omnes (si fas credere Parisiensi Antistiti [f]) conuiuæ viderentur onocephali. 3. si medium circa ipsum obiectam inspissetur, mutatur obiecti aspectus: vt quando denarius iniectus in scutellam aquæ plenam, videtur maior, & iacens in fundo apparet in superficie. Eodem pertinet si vapores intermedij aëris condensentur, vnde contingit vt luna multimodis minui & mutari videatur, & vt putemus è gallinaceo trahi trabem, cùm reuera festucam trahat. 4. si moto aere medio simul species moueantur, vnde fit vt nauigantibus videantur ad nauigii motum arbores moueri: sic fecit diabolus, vt Claudiæ zonam nauis quæ vehebat Matrem Idæam sequi videretur [g]. 5. nonnunquam contingit falli sensum ex varia conformatione vel multiplicatione specierum sensilium: quod contingit aliquando ex forma instrumenti per quod videmus, v. g. quando vnicum conspicillum plures nobis vnius obiecti figuras exhibet: aliquando ex instrumentorum collocatione ac situ, vt si plura specula diuersis locis disponantur, poterunt tot de loco in locum species multiplicari, vt quæ in vno loco fiunt, in alio appareant, & intuitiua rei præsentis esse visio videatur [h]: aliquando potest contingere per solum specierum sensilium quæ sunt in fantasia transitum vsque ad sensum exteriores, vel saltem ad sensum communem; qui sensus eodem modo à speciebus afficiantur, quo affectie forent, si reuera ab obiectis externis eò species mitterentur, a huc [i] quidam referunt relatam à Diuo Aug. [k] apparitionem philosophi dubia soluentis.

e Molina vbi supra.

f Guil. Paris. supra c.22.

g Tertull. apo..c.22. Minucius in Octauio, & D. August. l. 10. de ciu. Dei c. 16.

h Tignosus in l. 2. de anima fol. 177.

i D. Tho. in 2. d.8. q. vni. ar. 5. ad 4.

k l.18. de ciu. Dei c. 18.

Denique *deceptio ex parte organi* non minùs varia est. Nascitur primò, mutato situ organi: vnde facit rem quę vno in loco est videri esse in alio, vel geminam quę vnica est, sicuti si digitum mittas inter oculum concauitatem cui oculus est inclusus,

digitóque compresso eleues vel deprimas oculum, facies vt res simplex gemina videatur. secundò, Si humores agitentur vel perturbentur, res aliter ac sunt conspicientur, vt contingit ebriis ac furiosis, qui credunt,

duplicem solem & geminas se cernere Thebas.

Huc referendæ sunt ludificationes Zedechiæ Iudæi, qui fuit tempore Ludouici Pii, & hominem in aera iactabat, & in membra discerpebat, & ea recollecta adunabat, currum etiam onustum feno cum equis & agitatore coram toto populo absorbebat a. quamquam in his etiam ex primo genere ex secundo mixta nonnulla. Tertiò, solet impedire sensationem, crassiore aliquo humore obstruens viam ne spiritus ad organum perueniant, vel alia ratione vim sentiendi hebetans, qua forte ratione Angeli Sodomæos aorasia b percusserunt. Cùm verò dæmon hominibus persuadet eos immutatos esse in bestias, tunc non organum dutaxat immutat, sed interdum & medium, semper verò simul phantasiam, vt accidit Præstantii patri apud D. Augustinum c. Potest enim diabolus sic componere & ordinare phantasmata, vt quis etiam vigilans (quod dicitur) somniet, more dormientium, & putet se ea sentire, quæ non sentit, d instar maniacorum. Hoc fit in Turcarum incantatione qua fugitiuos retrahunt, quam describit Bartholom. Giegorgieuizius lib. de Turcarum moribus fol. 93.

Porrò *præstigiatorij effectus duabus regulis deprehenduntur.* Prima est, si effectus non oritur à motu locali, & superat causarum naturalium applicatarum actiuitatem (v.g. suscitatio mortui, aut veræ cæcitatis curatio) interuenit deceptio & præstigium. Secunda quando id, quod visum est, statim euanescit, nec permanet, est præstigiosa machinatio. Prioris exemplum est, quando Magi posito in camerâ arcu de certo ligno, & sagittâ alterius ligni, & chordâ certi fili, sagittam eiaculantur; & sic faciunt apparere in loco flumen enatum tantæ latitudinis, quantæ fuit sagittæ iactus e. Posterioris vt cum videntur lacerare & vorare equum, qui mox sanus sistitur f: item in illo facto magi, quod narrat de simulato serpente Nicetas g, *Cum ex editiore palatij Constantinopolitani loco Michael Sicidites nauiculam vidisset, qua ollæ & patinæ vehebantur, carmine magico effecit; vt nauta exsurgeret & vasa non prius ferire desisteret, quam in puluerem redegisset. At paulo post barba prehensa lamentari, amotáque caligine, se vt ira numinis agitatum deplorare. Rogatus, cur merces suas ita tractasset? cùm dolore narrabat, se remis intentum, horribilem serpentem super vasa porrectum, oculis inconniuentibus in se conuersum instar deuoraturi, vidisse; qui prius volutari non destiterit, quàm fictilia confracta essent, inde subitò ex oculis euanuisse.*] De Eonis hæretici & magi præstigiis testatur Guilh. Neubrigensis h, *ita oculos hominum fascinasse, vt videretur magnam virorum turbam penes se habere, & regiis delicijs ciborum, & apparatus splendidissimi abundare.*] Sed hunc tandem concilio Remensi damnatum, cùm ad mortem duceretur sæpiùs ad terram dixisse; *Terra findere*, idque irrito conatu, legimus apud Robertum in Chron. Sic dæmon ludit præstigiis, nec contentus miracula præstigiis imitari, conatur in hereticis etiam ipsa præstigia subdolis Sycophantiis adumbrare. Legi exemplum adeò lepidum & festiuum, vt quod me recreauit, eo lectores huius libelli nequeam fraudare, sed lubens, honestæ voluptatis eorum gratia, describendi laborē hoc loco assumā. *Tēpore Sigismundi primi regis Poloniæ, Iacob. Melstinki prætor oppidi Brezinii, leuitate quadam animi, auctoritatē nomenque CHRISTI sibi adsciuit: virúmque Zatorki Cracouiensem, ceterósque sibi similes latrones duodecim elegit, singulisque nomina apostolorum imposuit, se vero IESVM CHRISTVM appellauit. Qui per villas vbique ambulantes prodigia morionum & præstigiatorum more exercebant, sycophantiásque alios & latrones: velut mortuos, subornantes suscitabant, pisces in paludes lutosas primò impositos, vbi nunquam eos nasci possibile erat, in nomine CHRISTI suis manibus capiebant, panes in fornaces imponebant, in nomineque Christi sui: cùm illic ante non essent, depromebant, cum ingenti simplicis vulgi admiratione. Quodam tempore ad Cestochouiam monasterium, D. Virginis imagine celebre, cum suis Apostolis venit, cúmque illic aliquot diebus morarentur, vnum ex suis quasi obsessum à dæmone subornauerunt, cuius opera victum acquirebant. Ille enim per hospitia ambulans carnes de coquina rapiebat, in suosque proiiciebat, qui cruce illas munientes carnes comedebant. Cúmque ingens illic esset concursus populi ad Diuæ Virginis imaginem, sycophantæ illi obsessum suum ad altare ducunt, duplici veste indutum, in cuius intercapedinem necessaria imponere posset: lapillos verò intra indusium ei imposuerunt: cúmque ad altare deduceretur, ille è manibus deducentium furibundus sese proripiens, in altare donariis onustum irruit, pecuniásque rapiens in vestis duplicatæ intercapedine eas abscondit. Monachus ab altari diuino intermisso officio aufugit. ceteri monachi accurrentes cingulum eius soluunt. Ibi lapilli dumtaxat in terram ceciderunt, pecunia verò in veste duplicata remansit. Monachi pecuniam arte dæmonis in lapillos transformatam putantes, exorcismis * eam in pristinam formam transformare nitebantur: sed cùm lapilli permanerent, Monachus librum sacrū indignabūdus in terram proiecit, dicens: similem dæmonem nunquam habuimus: abite cū eo ad omnes diabolos: sycophantæ illi cum pecunia recta in Silesiam fugerunt. Ibi apud matronam nobilem in quodam pago diuertentes, cùm illa viro absente eos recipere nollet, saltem mappam vel telam ad sacrificandum petierunt. At mulier fasciculum telæ illis obtulit. Tunc illi, hanc nobiscum accipiemus, & Christus tibi benedicet, vt tibi linum abundantiùs crescat. Ostende aliam si habes: quam cùm similiter accipere vellent, mulier recusauit, maritum timens. Illi autem frustulum fomitis cum igne in telam clam inuoluentes, mulieri reddiderunt. Itaque cista à telâ, à cista verò domus accensa conflagrauit. Viro domum reuerso, vxor ob Christum cū Apostolis malè tractatum hoc sibi iustè contigisse dixit: At vir ira excandescens; latro hic* (inquit) *nequissimus, & non Christus fuit. Itaque cum vicinis eos insequitur, & in quadam villa assequitur. Tum Pseudo CHRISTVS ad illum, qui vocabatur Petrus,* dixit: *Iā mea passio Petre, calixque, quem bibiturus sum, appropinquat, Cui Petrus, & mihi, vt video, Domine, imminet. Ille vero* dixit; *Petre ego aliter non possum, nisi per fenestram, hinc euadere. Tum* Petrus: *& ego te, quoad viuam, non derelinquam: sed, quocunque fugeris, sequar. Ergo per fenestram aufugit: ceteri quoque Apostoli, qua potuerunt, euaserunt. Rustici eos secuti baculis fustibúsque cecidere: dicentes:* Prophe *tisa nobis Christe, cum tuis Apostolis, qua in silua baculi isti creuerint. Ergo plagis emendati vitam suam postea emendarunt, dicētes: Difficile est nobis Christi passionē, Apostolorūq; tormenta subire.*] Sic Poloniæ Chronica i. Agnoscis

a Tritem. in Chron. Hirsaugiēs.
b Gen. 16.
c d. c. 18.
d Caieta. 2. 2. q. 95. a. 3.
e Gui. Par. infr. c. 22.
f idē Guil. supra c. 23.
g l. 4. annal.
h l. 1. hist. Ang. c. 19.
* Opinabantur dæmonis pręstigiis ita videri mutatam, & pulso per exorc. dæmone præstigias cessaturas, & pecuniam sic pristinę formę reddendam.
i Martin. BielsKi in annal. & Guaguin. in vita Sigismundi.

puto

puto lector eundem infidelitatis & blasphemiæ spiritum in his sycophantis; qui fuit olim in Cyrilâ Ariano, & postea in Caluino eiúsque sequacibus. nimirum omnes eiusdem Satanæ organum fuere. De Ariano Cyrilâ res notissima: de Albigeensibus ex Lucâ Tudensi illorum temporum scriptore similia lectu digna refert Mariana *lib. duodecimo de rebus Hispaniæ, cap. primo.* de Belgicis Caluinianis testatur ipse, per quem res gesta Matth. Launous, in narratione causarum conuersionis suæ de Caluinismo ad Catholicam religionem. Lege si lubet (lector) eius secundam, quam cum socio Penneterio etiam conuerso, edidit Apologiam, ante annos aliquot Lutetiæ impressam. Mihi nunc liber non est ad manum. Finiam itaque cum Apuleio a; *Ante Poecilen porticum, isto gemino obtutu circulatorem adspexi equestrem, spatham præacutam mucrone infesto deuorasse: ac mox eundem inuitamento exiguæ stipis venatoriam lanceam, qua parte minatur exitium, in ima viscera condidisse: & ecce ponè lanceæ ferrum, quà bacillum inuersi ad occipitium per inguen subit, puer in mollitiem decorus insurgit, inque flexibus tortuosis eneruam, & exossam saltationem explicat, cum omnium qui aderamus admiratione.*] Hæc haud dubiè dæmon perfecit, speciebus falsi obiecti in oculos immissis, per medium aërem iis imbutum.

a lib. 1. de Asino.

QVÆSTIO IX.

Quàm admirandos effectus veteres Magis tribuerint?

ARnobius lib. 1. agens de Magorum admirandis, ad diuinationes & maleficia, vt ad capita reuocat his verbis: *Quis enim hos nesciat aut imminentia studere pranoscere, quæ necessariò (velint nolint) suis ordinationibus veniunt; aut mortiferam immittere quibus libuerit tabem; aut familiarum dirumpere caritates; aut sine clauibus reserare quæ clausa sunt; aut ora silentio vincire; aut in curriculis equos debilitare, incitare, tardare; aut vxoribus & liberis alienis inconcessi amoris flammas (siue illi mares sint, siue fœminei generis) & furiales immitere cupiditates.*] Ioan. Sabisberiensis *lib. 1. Polycratici cap. 10. Domino*, inquit, *permittente elementa concutiunt, rebus adimunt species suas, ventura plerunque pronunciant, turbant mentes hominum, immittunt somnia, hominésque violentiâ duntaxat carminis occidunt, &c.*] non est omnia colligere animus, nec operæ precium; sed quæ nunc occurrunt, & pręcipua videntur. Ab Aquilone ordiamur; vnde, prophetâ teste, malum omne panditur, Saxo Grammaticus [b], apud Septentrionales scribit, *gigantes Magósque inauditi generis miracula diuersis præstigiis exercuisse, & per summam ludificandorum oculorum peritiam proprios aliénósque vultus variis rerũ imaginib. adumbrasse, illicibúsque formis veros conspectus obscurasse.*] Olaus Magnus, de Lappis, Finnis, & Biarmis auctor est c, *quamcunque volunt figuram assumere: item quæ in alio gerantur orbe ab amicis vel inimicis, lineæ vestis pretio, explorare; ventos quoque quos optent nauigantibus vendere,*] Tres Tartarorũ hordas, vltra Cazanense regnum, incantationibus supra modum deditas, *ijs caligines, aliásque tempestates cęli frequenter excitare, hócque modo hostes profligare*, narrat Alexan. Guaguinus [d]. A populis ad singulos si descẽdamus, occurrunt plurima. Zoroastres ex stellis velut scintillas eliciebat e. Dositheus olim mira perfecit, sed eum discipulus Simon Magus superauit, de cuius prodigiis egimus iam priùs, & breuiter ita Glycas part. 2. *Effecit vt statuæ ambularent, idémque in ignem prosiliens: non tamen vrebatur: in aera subuolabat: ex lapidibus panes faciebat: alias atque alias in formas migrabat: facies aliquãdo binas habebat: in columnã conuertebatur: efficiebat, vt ianuę clausæ sua sponte aperirentur, vasa domestica spontè moueri ad vsus humanos viderentur: vmbræ ipsum multæ præcederent, quas mortuorũ animas esse dicebat. Cùm aliquãdo à Cęsare perquireretur, terrore perculsus, alteri formâ suâ relictâ fugit.*] & postea idem de eodem Simone f: *habuisse canem alligatum cathenæ in domus limine, deuorantem eos, quotquot ad Simonem iniussi adire conarentur. Canis verò Petrum intrare iussit, & humana voce Petrum adesse nunciauit.*] vides diuinæ, quæ in Petro virtuti, Diabolicam vim cessisse, & Cerberum, cui nequibat nocere, adulasse. Quæ de Orpheo & Amphione commenti poetæ & vi musicę eorum; ea Magiæ vtriusque nonnulli adscripserunt g. Pythagoras femur suum aureum ostentauit, carmine aquilam cicurauit; cum qua frequens colloquebatur h. Numa Pompilius cœnę opiparæ apparatum, cùm nihil domi obsoniorum habuisset, exhibuit i. Baianus Bulgariæ rex, se quoties volebat in lupum, vel in cuiuslibet alterius bestiæ formam mutare cernebatur, interdum faciebat vt à nullo videretur k? Ollerus osse incantato, tanquam nauigio, vastissimâ maria superabat l. Ericus rex Gotthorum quocumque verteret pileum, inde ventum prosperum eliciebat [m]. Mira quoque de Apollonio refert Philostratus, & de Iuliano Chaldęo Suidas n; quem in hac arte & subitò sedandâ vrbis peste Apollonium simul cum Apuleio, coram Domitiano, superasse narrat Anastasius o; huius Iuliani mentio apud Arnobium lib. 1. vbi duo docti viri alucinati dum *Vulcanum* reponunt: addit idem Anastasius, & ex eo Cedrenus, Manethonem magicarum operationum adeò fuisse peritum, vt palàm semper præ se contemserit Apollonium Tyanęum. Apuleius ipse, multorum testimonio magus, de duabus feminis scribit admiratione dignissima: primum p de quadam Cauponâ, regina sagarum (vt scias etiam tum quasdam ab iis hoc titulo honoratas) *Saga*, inquit, *est & diuinipotens, cælum deponere & terram suspendere, fontes durare, montes diluere, manes sublimare, Deos infimare, sidera exstinguere, tartarum ipsum illuminare. Amatorem suum, quod in aliam temerasset, vnico verbo mutauit in ferã castorem: quod ea bestia captiuitati metuens, se ab insequentibus repræcisione genitalium liberat: vt illi quoque simile, quòd venerem habuit in aliam, proueniret. Cauponem quoque vicinum, atque ob id æmulum, deformauit, in ranam: & nunc senex ille dolium innatans vini sui, aduentores pristinos in fece submissus officiosis ronchis raucus appellat. Alium de foro, quiddam quod aduersus eam locutus esset, in arietem deformauit: & nunc aries ille causas agit. Eadẽ amatoris sui vxorem, quòd in eam dicaculè probrum dixerat, iam in sarcinam imprægnationis, obsepto vtero & repigrato fætu, perpetuâ prægnatione dãnauit: &, vt cuncti numerant, octo annorum misella illa, velut elephantem paritura, distenditur.*] Postea de Pamphilo q; *Maga primi nominis, & omnis carminis sepulchralis Magistra creditur: quæ surculis & lapillis, & id genus friuolis inhalatis, omnẽ istam lucem mundi sideralis, imis tartari, & in vetustũ chaos submergere nouit. Nam simul quenquam conspexit speciosæ formæ iuuenem, venustate eius capitur, & ilico in eum & oculum & animum detorquet. Minùs morigeros & viles fastidiens, in saxa*

b li. 1. hist. Dan.

c l. 1. c. 1. & l. 3. c. 18

d in Tartaria.

e Clemẽs, in itinera. B. Petri: siue Clemẽti falsò ascriptus liber, siue (vt puto) ipsius: sed à mala corruptus manu.

f par. 3. Annal.

g Pausa. li. 6.

h Plutarc. in Numa, & Ammia.

i Sabellic. lib. 3. Ennead. 2.

k Trithe. Chro. Hirsaugiensi.

l Saxo lib. 3. Danię.

m Io. Magn. lib. 17. Gott. hist.

n in voce Iulianus.

o q. in S.S. 23.

p lib. 1. de asino aureo.

q lib. 2. de asino aur.

& in pecua,& quoduis animal puncto reformat: alios vero prorsus exstinguit.] nihil attinet similia ex Luciani Asino describere. Plinius a, sed irridens, ex Asclepiade, *Aethiopide herbâ amnes ac stagna siccari coniectu, tactu clausa omnia aperiri. Achimenide coniecta in aciem hostiũ, trepidare agmina ac terga vertere. Latacen dari solitam à Persarum Rege legatis, vt quocũque venissent, omniũ rerũ copia abundarent.*] De hyænę partiũ effectis plurima idẽ alibi b; de variis lapidibus etiã magis incredibile c, *achatis suffitu tempestates in Persiã auerti, & flumina sisti, si lapis similis sit pelli leoninæ: hyænæ pelli similẽ, discordialem esse domibus; eum qui vnius coloris, inuictum athletis: eandem vim alectoriæ Milonem expertum, &c.* Veniamus ad poëtas. Empedocles, apud Laërtium d in hanc sententiam valdè iactabundus.

a li.16.c.4

b li.28.c.8

c lib.36. c.10.

d lib. 5. de vit. Phil.

Pharmaca quis pellas morbos, leuésque senectam
Percipies, quæ cuncta tibi communico soli:
Compescésque truces ventorum ritè procellas,
Exorti insanis qui vastant flatibus agros.
Sursum, si libeat, mox flumina pigra ciebis,
Et media induces ex tempestate serenum,
Induces media pluuias æstate salubres,
Et flatus sicca qui perflent omnia messe,
Exstinctúmque hominem nigro reuocabis ab orco.

Et subdit ex Timæi historiis, *Empedoclem Etesiis aliquando vehementer flantibus, adeò vt fruges corrumperent, excoriari asinos iussisse, factisque vtribus eos collibus & montium verticibus admoueri ad compellendos flatus: cessantibúsque ventis, ab euentu rei* κωλυσανέμαν *vocatum esse.*] vnus iste ex Græcis sufficiat; locupletiores sunt testes Latini, qui hæc vberiùs & elegantiùs descripsere. Virgilius e:

e Eclog.8.

Carmina vel cælo possunt deducere lunam:
Carminibus Circe socios mutauit Vlyssis.
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis, &c.
Has herbas atque hæc Ponto mihi lecta venena
Ipse dedit Moeris, nascuntur plurima Ponto.
His ego sæpe lupum fieri & se condere siluis,
Moerim, sæpè animas imis excire sepulcris,
Atque satas aliò vidi traducere messeis.

Ouidius in Metam. f postquam narrauit Vlyssis socios in sues mutatos, de Circes amore & odio Picum Regem copiosior, inter cætera; de Carmente, seu Canente Pici vxore;

f lib. 14.

Rara quidem facie, sed rarior arte canendi,
(Vnde Canens dicta est) siluas & saxa mouere,
Et mulcere feras & flumina longa morari
Ore suo, volucrésque vagas retinere solebat.

Et paulò pòst, de ipsa Circe quæ Pico viso, amore correpta, inquit,

Non tamen effugies, vento rapiare licebit,
Si modo me noui, si non euanuit omnis
Herbarum virtus, nec me mea carmina fallunt.
Dixit, & effigiem nullo cum corpore falsi
Finxit apri, prætérque oculos transcurrere regis
Iussit, & in densum trabibus nemus ire videri:

Quem inanem aprum dum Picus equo admisso insequitur, ab eâ solus deprehensus, verbis in flagitium inuitatus & carmine malo:

Concipit illa preces, & verba precantia dixit,
Ignotosq; Deos ignoto carmine adorat,
Quo solet & niueæ vultum confundere lunę,
Et patrio capiti bibulas subtexere nubes.
Tunc quoque cantato densatur carmine cælum,
Et nebulas exhalat humus, &c.

Sed cùm ille mæcham castus auersaretur, in furorem versa,

Tum bis ad occasum, bis se conuertit ad ortum,
Ter iuuenem baculo tetigit, tria carmina dixit;

Et ille in auem mutatus, pennas in corpore vidit. Denique cùm famuli ab malefica vi, minísque adhibitis, regem suum reposcerent:

Illa nocens spargit virus, sucósque veneni,
Exiluere loco (dictu mirabile) siluæ,
Ingemuitque solum vicináque palluit arbor,
Sparsáque sanguineis rubuerunt pabula guttis,
Et lapides visi mugitus edere raucos,
Et latrare canes, & humus serpentibus atris
Squallere, & tenues animæ volitare videntur.
Attonitum monstris vulgus pauet. illa pauentum
Ora venenata tetigit mirantia virga;
Cuius ab attactu variarum monstra ferarum
In iuuenes veniunt, nulli sua mansit imago.

Et de Medæa, Circes nepte g.

g Epist. Hipsipyles.

Illa reluctantem cursu deducere lunam
Nititur, & tenebris abdere Solis equos:
Illa refrænat aquas, obliquáque flumina sistit,
Illa loco siluas, viuáque saxa mouet:
Per tumulos errat sparsis distincta capillis,
Certáque de tepidis colligit ossa rogis:
Deuouet absentes, simulacráque cerea fingit,
Et miserum tenues in iecur vrget acus.

Tibullus h, *Vt mihi verax.*

h Eleg. 2.

Pollicita est magico saga ministerio.
Hanc ego de cælo ducentem sidera vidi,
Fluminis hæc rapidi carmine vertit iter:
Hæc cantu finditque solum, manesque sepulchris
Elicit, & tepido deuocat ossa rogo.
Iam ciet infernas magico stridore cateruas,
Iam iubet aspersas lacte referre pedem.
Cùm libet hæc tristi depellit nubila cœlo:
Cùm libet, æstiuo prouocat orbe niues.
Illa tenere malas Medeæ dicitur herbas,
Sola feros Hecates perdomuisse canes.
Hæc mihi composuit cantus queis fallere posses:
Ter cane, ter dictis despue carminibus:
Ille nihil poterit de nobis credere cuiquam,
Non sibi, si in molli viderit esse sinu.
Tu tamen abstineas aliis, nam cætera cernet
Omnia: de me vno sentiet esse nihil.
Quid credam? nempe hæc eadem se dixit amores
Cantibus aut herbis soluere posse meos.

Et alibi idem vates i:

i Eleg. 8.

Num te carminibus, num te pallentibus herbis
Deuouit tacito tempore noctis anus?
Cantus vicinis fruges traducit ab agris,
Cantus & iratæ detinet anguis iter.
Cantus & è curru lunam deducere tentat,
Et faceret: si non æra repulsa sonent.

Propertius lib. 1. Eleg. 12.

Inuidiæ fumus? num nos Deus obruit? an quæ
Lecta Prometheis diuidit herba iugis?
Non sum ego, qui fueram.

Petronius Arbiter inducit sagam sic gloriantem;

Quicquid in orbe vides, paret mihi. Florida tellus,
Cùm volo, siccatis arescit languida succis:
Cùm volo fundit aquas, scopulus atque arida saxa
Indigenas iaculantur aquas. mihi pontus inerteis
Submittit fluctus, Zephyrique tacentia ponunt
Ante meos sua flabra pedes. mihi flumina parent,
Hircanaque tigres, & iussi stare dracones.
Quid leuiora loquor? lunæ descendit imago
Carminibus deducta meis: trepidúsque furenteis
Flectere Phœbus equos reuoluto cogitur orbe.
Tantùm dicta valent. taurorum flamma quiescit
Virgineis extincta sacris, Phœbeáque Circe
Carminibus magicis socios mutauit Vlyssis.

Neme

[a Eclog. 4]

Nemeſianus Bucolicorum ſcriptor[a];

Cantauit quod luna timet, quo rumpitur anguis,
Quo currunt ſcopuli, migrant ſata, vellitur arbor.

Et lyræ latinæ princeps de ſagis tribus famoſiſſimis[b], de Foliâ,

[b Epod. Ode 5.]

Quæ ſidera excantata voce Theſſalâ,
Lunámque deripit.

Et ibidem ſic Canidia canit,

Non vſitatis (Vare) potionibus;
O multa fleturum caput;
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marſis redibit vocibus.
Maius parabo, maius infundam tibi
Faſtidienti poculum:
Priúſque cælum ſidet inferius mari,
Tellure porrectâ ſuper:
Quàm non amore ſic meo flagres, vti
Bitumen atris ignibus.

[c Od. vlt.]

Et poſtmodum eadem[c]:

Quæ mouere cereas imagines,
Vt ipſe noſti curioſus, & polo
Deripere lunam vocibus poſſum meis,
Poſſum crematos excitare mortuos,
Deſideríque temperare poculum.

Sed omnium accuratiſſimè, licet, propter grandiloquentiam, & celſum illum ſpiritum, obſcuriùs, M Lucanus de Eriſichto[d].

[d lib. 6.]

Carmine Theſſalidum dura in præcordia fluxit,
Non fatis adductus, amor, flammiſq; ſeueri
Illicitis arſere ſenes, nec noxia tantum
Pocula proficiunt, aut cùm turgentia ſucco.
Frontis amaturæ ſubducunt pignora fetæ
Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni,
Excantata perit. quos non concordia miſti
Alligat vlla tori, blandæque potentia formæ;
Traxerunt torti magica vertigine fili.
Ceſſauere vices rerum, dilatáque longâ
Hæſit nocte dies: legi non paruit æther,
Torpuit & præceps audito carmine mundus,
Axibus & rapidis impulſos Iupiter vrgens
Miratur non ire polos. tunc omnia complent
Imbribus, & calido producunt nubila Phœbo,
Et tonat ignaro cœlum Ioue. vocibus iiſdem
Humenteis latè nebulas, nimboſque ſolutis
Excuſſere comis: ventis ceſſantibus æquor
Intumuit, rurſus, vetitum ſentire procellas;
Conticuit, turbante Noto: puppímque ferenteis
In ventum tumuere ſinus, de rupe pependit
Abſciſſa fixus torrens, amniſque cucurrit,
Non qua pronus erat. Nilum non extulit æſtas,
Mæander direxit aquas, Rhodanúmque morantem
Præsipitauit Arar, ſummiſſo vertice montes
Explicuere iugum. nubes ſuſpexit Olympus.
Solibus & nullis Scyticæ, cùm bruma rigeret,
Dimaduere niues. impulſam ſidere Tethyn.
Reppulit Hæmonidum defenſo litore carmen.
Terra quoque immoti contuſſit ponderis axem.
Et medium vergens niſu titubauit in orbem.
Tantæ molis onus percuſſum voce receſſit,
Proſpectúmque dedit circum labentis Olympi.
Omne potens animal lethi, genitumque nocere,
Et pauet Hæmonias, & mortibus inſtruit arteis.
Has auidæ tigres, & nobilis ira leonum.
Ore fouent blando. gelidos his explicat orbeis
Inque pruinoſo coluber diſtenditur aruo:
Viperei coeunt, abrupto corpore, nodi.
Humanóque cadit ſerpens afflata veneno.

Et mox *Illis & ſidera primum*
Præcipiti deducta polo, Phœbéque ſerena
Non aliter diris verborum obſeſſa venenis
Palluit, & nigris terreniſque ignibus arſit;
Quàm ſi fraternâ prohiberet imagine tellus,
Inſereretque ſuas flammis cæleſtibus vmbras:
Et patitur tantos cantu depreſſa labores,
Donec ſuppoſitas propior deſpumet in herbas.

Nec minùs eruditè patruus Lucani, pallio clarus & cothurno; reliquiæ Latialis Orcheſtrę, noſter Seneca[e];

[e Medea v. 752.]

Nunc meis vocata ſacris noctium ſidus veni,
Peſſimos induta vultus, fronte non vna minax.
Tibi, more gentis, vinculo ſoluens comam,
Secreta nudo nemora luſtraui pede,
Et euocaui nubibus ſiccis aquas,
Egique ad imum maria, & Oceanus graueis
Interius vndas æſtibus victis dedit:
Paritérque mundus, lege confuſa ætheris,
Et ſolem & aſtra vidit, & vetitum mare
Tetigiſtis vrſæ. temporum flexi viceis.
Aeſtiua tellus floruit cantu meo:
Meſſem coacta vidit hybernam Ceres,
Violenta Phaſis vertit in fontem vada,
Et Iſter, in tot ora diuiſus, truceis
Compreſſit vndas omnibus ripis piger:
Senuêre fluctus, tonuit inſanum mare
Tacente vento, nemoris antiqui domus
Amiſit vmbram, vocis imperio meæ.
Die relicto Phœbus in medio ſtetit,
Hyadéſque noſtris cantibus motę labant.

Apud eundē non minora ſibi vēdicat Nutrix illa[f]:

[f Hercul. Oet. ver. 450.]

Artibus magicis ferè
Coniugia nuptæ precibus admixtis ligant,
Vernare iuſſi frigore in medio nemus:
Miſſúmque fulmen ſtare, concuſſi fretum
Ceſſante vento, turbidum explicui mare,
Et ſicca tellus fontibus patuit nouis,
Habuere motum ſaxa. diſcuſſi foreis.
Vmbræ ſtetiſtis, & mea iuſſi prece
Manes loquuntur, ſonuit infernus canis.
Mare, terra, cœlum, Tartarus ſeruit mihi.
Nox media ſolem vidit, & noctem dies,
Nihilque leges ad meos cantus tenent.

Deniq; & pueritiæ meæ labor ac ſtudiū Claudiā[f].

[g lib. 2. in Ruffin.]

Namque mihi magicæ vireis, æuique futuri
Præſcius ardor ineſt. Noui, quo Theſſala cantu
Eripiat lunare iubar: quid ſigna ſagacis
Aegypti valeant; quà gens Chaldæa vocatis
Imperet arte Deis, nec me latuere fluentes.
Arboribus ſucci, funeſtarúmque poteſtas
Herbarum; quicquid lethali germine pollens
Caucaſus, & Scythicæ vernant in gramina rupes,
Quas legit Medea ferox, & calida Circe.
Sæpiùs horrendos Maneis, ſacriſque litaui
Nocturnis Hecaten, & condita funera traxi
Carminibus victura meis: multóſque canendo,
Quamuis Parcarum reſtarent fila, peremi.
Ire vagas quercus, & flamina ſtare coegi.
Veraque non prono curuaui flumina lapſu
In fontes reditura ſuos. Neu vana locutam.
Me fortaſſe putes: mutatos cerne penateis.
Dixerat, & niueæ (mirùm) cæpere columnæ
Ditari, ſubitóque trabes lucere metallo.

Tam multa, tam magna ſibi hæc vanitas vindicat: quædam falsò, quædam verè: ſed quæ falsò, quæ verè, nunc nobis, quoniam alii id omiſêre, diſcutiendum eſt. rem totam certâ methodo ad ſua capita reducemus; illud ſemper memoria reuoluentes, *quicquid dæmon poteſt, id per eum, ex pacto magos poſſe: nihilq. ſic poſſe magos, quod nequeat dæmo.*

QVÆSTIO X.

Quid possint Magi circa ordinem naturę & leges vniuersi?

NAturam sibi parere, & legibus cunctis vniuersi superiorem se (vt legistis) magica gloriatur:
Mare, cœlum, terra, Tartarus seruit mihi:
Nihilque leges ad meos cantus tenent.

Falsum hoc imprimis, & soli Deo omnipotenti reseruatum. Naturæ ordinem mutare nequit, nisi auctor naturę, nec leges vniuersi refigere; nisi qui fixit. scitum & ratum est hoc Theologorum decretum, nec motu locali (quæ actio est immediata dæmonis) nec applicatione agentium & patientium per alterationem, corruptionem, generationémve (quæ sunt eius actiones mediatæ) posse quidquā, quod naturam superet, & proinde, nec id, quo mutetur ordo, seu lex vniuersi: Sic D. Augustinus & D. Thomas [a], probatur à Scholasticis auctoritate Apostoli [b]. *Non subiecit Deus Angelis orbem terræ futurum.* Vt interpretati D. Chrys. Theophilac. D. Thom. & Sasbaut. non malè. quanquam reuerâ verba illa de mundo nouo seu Ecclesiâ potiùs agant, cuius caput est Christus, & de quo non semel Prophetæ [c]. Meliùs probant ratione, quia pars non potest plus toto. Ex hoc axiomate inferuntur multa particularia.

a D. Augu. libr. 3. de Trin. D. Tho. lib. 3. cont. gen. ca. 108. & q. 16. de malo. ar. 8. quos sequitur Vict. nu. 35.
b ad Heb. 2. v. 5.
c Es. 9. v. 6. & c. 65. v. 17. & Psal. 102. v. 19. hoc est ipsis hominibus, qui omnes sal tem post iudicij diem credituri. sic Photius Primas. Ans. & Haymon.
d D. Aug. d. li. 3. c. 8. & communiter Theologi.

Primò non posse Magos dæmonis operâ producere immediatè vllam formam substantialem vel accidentalem. quia naturæ lex est, vt corporeū subiectū nequeat à re incorporeâ immediatè alterari: diabolus autē est incorporeus, formæ autem illæ ex potentiâ rei corporeæ sunt educendæ. hinc sequitur non posse diabolum immediatè vllam qualitatem corpoream & permanentem imprimere. v. g. calorem, frigus, albedinem, &c [d].

2. Non possunt aliquid creare. propriè loquendo, siue ex nihilo, quia causæ naturalis actiuitas non extenditur in id quod nihil est; hoc enim est virtutis infinitæ.

3. Nec ex qualibet re naturali possunt facere quamlibet. quia nequeunt immediatè formam introducere, vt autem eam mediatè introducant. necessarium est aptas dispositiones præcedere: nulla verò res est capax cunctarum dispositionum, quæ ad omnes formas requisitæ sunt. Hinc etiam fit, vt nequeant, quouis instrumento vel causâ, quemlibet effectum gignere: tum quia pendent à pacto inito, quod certa præscribit media: tum quòd, cùm non agant immediatè, causa vel instrumentum debet idoneam proportionem cum effectu habere.

4. Nequeunt formas substantiales (vt dixi) sine præuiis alterationib. ac dispositionibus producere. Nec etiam id ipsum possunt facere in instanti (quia mutatio per creaturas nulla fit, nisi in tempore) nec etiam possunt quantumlibet paruo aut æquali tempore quicquid volunt perficere: nam naturaliter ad vnam rem plùs, ad aliam minus moræ requiritur, secundùm plures aut perfectiores vnius quàm alterius dispositiones.

5. Præsuppositâ Aristotelis & sequacium; quæ in Lycæo Peripatetico, & scholis Theologorum receptior est; non poterunt vacuum in rerum naturam inducere; nec infinitum vllum actu; nec à priuatione ad habitum regredi; nec ordinem, qui inter formas ac dispositiones rerum naturalium inducendo, extremas prætermissis mediis, vel posteriores ante priores, immutare aut peruertere; nec corpus de extremo ad extremum transferre, non transmisso medio; nec corpus longè à se distans localiter mouere, quia necesse est, vt mouens ac motum simul sint in loco (alioquin sequeretur etiam posse mouere corpus per vacuum, & per quantamlibet intercapedinem) nec in instanti vel quantalibet celeritate corpus mouere aut transferre. quia vis eorum motiua certis est finibus limitata. Quare intelligendum sanè, quod Tertullianus scripsit [e]; *dæmones momentò esse vbique.*] Item; *totum orbem illis vnum esse locum.*] Nam impropriè totus orbis vnus illis locus est, cùm constet sic v. g. eos esse in Oriente, vt simul tunc non sint in Occidente. siue enim per substantiam suam sint in loco (quod probabilius) siue per virtutis applicationem (vt multi volunt) adæquatus eorum & proprius locus, omnium iudicio, certum habet & limitatum ambitum, vel virtuti vel substantiæ proportionatum, & vbique esse, omnia implere est: quod solius Dei proprium. Momentum etiam vsurpauit pro celeri adeò motu, vt ab hominibus vix queat percipi.

e Apol. c. 22.

6. Ex eo quod dictum est non posse tollere connexionem & subordinationem partium vniuersi; sequitur etiam, non posse tollere earum conseruationem: quæ est ordinis & connexionis illius causa finisque. hinc porrò sequuntur, quæ de cœlorum motu & elementorum translatione, sequenti quæstione dicentur: sequitur etiam non posse impedire proximè & directè (sicut faciebat Deus, quando in tam variis ac enormibus suppliciis Martyres seruabat illæsos [f] non posse (inquam) sic impedire actionem agentis naturalis, quod habet omnia ad agendum requisita: sed dumtaxat id posse indirectè & mediante aliquo artificio aut medicinâ, sicut faciunt homines. videlicet primò adhibitâ contrariâ causâ, quæ alterius causæ vim exeri impediat. v. g. si mantile de mollibus lapidum filis ex Carysto petitis, & instar telæ contextis, in flammam coniiceretur, id non modò non ambureretur, sed splendidius, nitidiúsque exiret [g]: item si adamantem admoueas, impedietur magnes ne ferrum attrahat [h]. Sic fortè diabolus gentiles decepit, quando fecit ne flamma exureret capillos Iuli [i], aut Seruii Tullij, aut L. Marcij, aut tunicam serui Anagnini. potest tamen & alia prodigij tam celebris causa reddi. Nempe hos ignes ex illo flammæ genere fuisse: quem vulgò vocant IGNEM FATVVM: cuius origo hæc à Philosophis traditur. Exhalationes ab aëre frigido, & nimis condensato, propè nos detineri; posteà, per vehementem quarundam exhalationum inuicem succedentium compulsationem, calefieri & inflammari; diuersos quoque colores & figuras recipere, prout vapor crassior & subtilior fuerit, & prout diuersimodè fuerit configuratus. rubram apparere vel nigram flammam in materiâ crassiore, candidiorem & clariorem in subtiliore, & cæteram figuræ varietatem ex lucis reflexione repræsentare. Apparent etiam huiusmodi phantasmata (Galli vocant *des Aduis*, Germani *Stallichten*) vel inter equorum aures, vel supra verticem hominum vino, irâ, vel alia ex causâ efferuescentium; item iuxta sepulchra, bustuaria, vel patibula; quoniam ex corporibus viscosæ exeunt exhalationes; quæ, sicut dictum, motu illo inflammantur. præcedere vel subsequi viatorem putantur, quia progressu citatiore homo aërem commouet; idcirco si coneris apprehendere, dif-

f Angle in 2. q. vni. de dæmo. a. 4. dub. 1. diffic. 5.
g Plutarc. li. de defectu oraculor.
h Plin. lib. 37. c. 4. & D. Aug. li. 21. de ciu. Dei. c. 4.
i vide Vir. Aeneid. 2. Liu. lib. 1. Plin. lib. 2. c. 107. Obsequente de Prodig.

fugere videntur, ab aëre pulsæ. Legi Nuperum scriptorem Iurisconsultum [a] qui censet hæc omnia dæmonum esse ludibria, & his ignibus malum genium insitum esse. *cur enim alioqui homines sic* (ait) *pelliciunt in stagnorum fluminúmque voragines ac præcipitia?* non illa (mi homo) pelliciunt; sed fit, quia nocturnum silentium, & flammæ nouitas ignaris causæ metum ac consternationem inducunt, & faciunt à viâ aberrare, & sic in malum aliquod ruere, præsertim in flumina vel stagna. Naturâ enim suâ hi ignes (vt flammæ quas Æthna eructat (in fretum feruntur) etiam voluuntur versus aquas (*vt recte Leloyher obseruauit lib.* 1. *de spectr. ca.* 5.) ideò qui perturbati seu consternati vel ducti curiositate, hos sequuntur sæpe submersionis periculum subeunt. Si qua coactio extrinseca ad sequendum quandoque deprehendatur; illa certè naturalis non est, sed à dæmone. Nam non nego quandoque posse fieri, vt his se flammis dæmon adiungat. sed cùm naturalem causam flammarum teneamus. haud arbitror cum plebeculâ ad prodigiosas causas confugiendum. Cur verò his non vstulentur equorum aures, vel hominum capita, causam putarim; quod ex sententia veterum philosophorum [b], ignis duo sunt genera (seu partes potius) flamma & pruna: prunæque proprium sit, vrere ac non lucere; flammæ verò, lucere & vrere, quando perfecta est flamma; quando verò imperfecta (vt de qua agimus) tunc tamen possit lucere, vim vrendi nõ habeat. Et nomen satis indicat, hũc non verum esse aut perfectum ignem, sed quid igni simile, sicut caprificus, & ficus fatua non vera est ficus, sed degenerans quid & ficui simile. Confirmant, quod narrant [c] ad aquas Scantias flammam exire; quæ inualida sit quando transit, nec longè in aliâ materiâ queat durare: & super hunc igneum fontem, quæ illum contegit fraxinus, ęternum virere cernitur: quod non foret, si hæc flamma vera perfectáque foret. Talis etiam albus ille ignis, qui post tempestatem nautis apparet, & super malum, nauiúmque armamenta sidens, nihil adurit; Gentilibus Dioscurorum seu Castorum alba stella, nobis *S. Telmus* dicitur [d]. Videte nunc insignem mathæologi Lutheri Meteorologia. *commentar. in c.* 9. *Gen. fol.* 146. de iride disputans, non contentus Iridem cum Halone vel Coronâ confudisse, subdit; *Ego non dubito saltantes capras, volantes dracones, lanceas, & similia esse effectus malorum spirituum in aere sic ludentium, vt aut terreant, aut decipiant homines: gentes flammas in nauibus apparentes indicarunt Castorem & Pollucem esse. Et apparet aliquando luna super aures equorum. Hæc omnia certum est esse ludibria dæmonum in aere.*] Sic ille, per *certum est*, & *non dubito*; nullá redditâ ratione philosophiam euertit; eodem iure, quo fidem; vt in Deum, sic in naturam ius sibi vsurpans: *Lunam* vocat, illas, quas dixi flammulas: aut si lunam vidit equorum auribus insidentem; vidit, quando lunaticus. Et tamen hanc censet *esse vnam firmissimam & certissimam* (verba eius sunt) *demonstrationem, quòd omnes illæ impressiones, vt vocant, sint opera Dei, vel etiam dęmonum.* Iris, & cometa quidem, secundùm illum, Dei; cętera dæmonum. Gaudeant tali Doctore, qui amant desipere. Quod verò legimus de erraticis flammarum globis humanam edentibus vocem, & de resecto cadaueris cum humero costísque brachio dextro, in vsum luminis nocturni: cuius extremi digiti flammâ sulphureâ ac violaceâ tantisper arserunt, dum striges venenũ malum totum dormienti infudissent, ídque quod constituerant totum perfecissent, demum flammâ extincta tam integros illibatósque mansisse digitos, quàm si lumini fontem nullum antè præbuissent, quod Magas, quoties volunt, facere Remigius [e] asseuerat, id omne idem rectè ad dæmonis technas retulit. Ceterum quod Cl. Claudianus [f] canit in Æthnæ cacumine niues illæsas permanere, quia vastum illud incendium *sub niuibus seruare fidem*, & *lambit contiguas innoxia flamma pruinas*, hoc nõ est fabulosum (suffragantur enim historici, philosophíque [g]) sed est abditũ naturę secretum. fortè, an quòd flamma nimis violẽta propulsione eiecta, minùs actiuitatis habet in circumiacentia, quæ tã obiter attingit? quod si verũ est, pertinet ad posteriorem actiuitatis impediẽdæ modũ. Alter enim modus huius impedimenti fit, per aëris interiecti celerem ac violentum motũ, quo impeditur actio naturalis, ne se in obiectum insinuet. sicut solemus moto aëre fumum, ne noceat oculis, abigere. sicut etiam diabolus effecit; ne diffl ueret aqua, quam Tuscia Vestalis cribro portabat [h]. Sic flammam iniectã atri dæmonis spectrum impediuit; ne Iouis Apameni fanũ absumeret, donec diuino miraculo aquæ benedictę aspersio dęmonẽ abegit [i].

Sic ad Medeæ incantationes taurorũ flammiuomorum halitum innocuum factum poetæ canunt. Semper enim Dei miracula diabolus conatur simulare. Scit sanctos *per fidem* (vt ait Apost.) *impetum ignis extinxisse*: Heb. 11. v. 34. vt fecerunt tres pueri Hebręi *Dan.* 3. vt fecit B. Franciscus de Paulla; aliíq;. vno contentus ero exemplo; in quo, cum fide, meritum quoque religiosæ seu cæcæ obediẽtiæ, resplendet. Scardeonius ita scribit: *Accidit aliquando forte fortunâ, vt præpositus quidam prædicatorum D. August. illic apud hos* (Iesuatos D. Columbini sectatores) *ad prandium inuitatus accumberet: qui amotis epulis, semotisque arbitris, datáque loquendi veniâ, cœpit de Dominica professionis merito copiose admodùm, arrogatérque disserere: tacitè exprobrãs eis, quod professionẽ triũ votorum, cùm inter cœnobitas cõnumerarẽtur, publice, palámque cũ cæteris monachis solita non profiterentur formâ. Ad id Iesuitarum præpositus, homo idiota sane, sed prudens & dilectus Deo, argute respondit: Vis* (inquit) *Pater, quoniam in hos sermones incidimus: vtrũ vnus ex nostris fratribus, ita simplici quodã modo Deo oblatus: an comes iste tuus, publice tria vota professus, superiori suo obedientiam exhibeat sinceriorẽ? Annuit ille ignarus quidem, libens. Tum Iesuita ad hunc nostrũ Marcũ quãprimùm cõuersus, qui ibi forte accũbentib. ministrabat, ait: Marce frater, hi sodales nostri frigẽt: in virtute sanctæ obedientiæ adferas huc eis citò e coquina nudis manibus ardẽtes prunas, vt confestim calefiãt. At ille haud cũctabũdus (vt erat ad obedientiã prõptus) nihil fore credẽs, quod fieri nõ posset, si sub obediẽtiæ præcepto mandaretur: festinus nihil hæsitãs à coquinâ ad mensam ardẽtes prunas quã plurimas ambabus manib. iunctis, absque vllo detrimẽto aut læsione sui portauit, vtriq. eas porrigẽs ad frigus tollendũ: quas iterũ, iubẽte præposito, cunctis admirantibus, ad locũ vnde detulerat deportauit. Hinc præpositus ille Domicinus vltra modũ obstupefactus comitem suũ intuetur, quasi idẽ esset illi ilicò præcepturus. At ille cognita re nihil cũctãdũ ratus, quãprimũ in hæc verba prorupit. Pater Reuerẽde, apagete, ne me iubeas tẽtare Deũ. adferã, si voles, ignẽ, prout soleo, testulâ, nõ manib. At illi admirabũdi ob tãtũ miraculũ, hinc taciti intra se stupebãt: hinc repẽtino comitis respõso delectati, se mutuò inspiciẽtes subriserũt.* Subrideat fortè & aliqs

a lib. 2. dæmonolat. c. 3.

b Galeni li. 4. de simplic. medicam. facultat. Platonis in Timęo & ipsius Timæi Locri

c Plin. d. c. 107.

d vide quæ dixi comment. in Hercul. Fur. v. 14.

e d. c. 3.

f de raptu Proserp.

g Strabo, Solinus, Plinius & Seneca.

h Valerius Max. lib. 8 Tertul. Apolo. c. 22. Minucius in Octauio, D. August. li. 10. de ciu. Dei c. 16.

i Theodore. libr. 5. Hist. Eccl. c. 21.

Iesuitarũ hostis hæc legẽs. at Scardonius Iesuita non fuit, quin & Iesuitarum tenuem admodũ cognitionem habebat, qui tum recens Patauium aduenerant. ille namque nos vocat *Sacerdotes nominis* IESV *lib.2.classe 5.fol.95.* Iesuitas autem in prædicta narratione *d.lib.2.classe 6.fol.113.* vocat eos, qui propriè *Iesuati* nominantur, illi auctorem ordinis habent B. Ioannem Columbanum, & ferè ad vnũ laici sunt: nos auctorem habemus ordinis nostri B. Ignatium Loiolam, & *in* singulis domibus multos Sacerdotes. illi ab Vrbano V. *Papa*, anno 1369. confirmati fuêre: nos primùm à Paulo III. post annum 1540. illi *Iesuati S. Hieronymi*, nos *clerici Societatis Iesu* sumus vocati. de illis lege Paulum Morigiam *lib. de orig. religionum. c.33. & 35.* de nobis vitam P. Ignatij Loiolæ à Patre Petro Ribadeneyrâ, & P. Petro Maffeio accuratè descriptam. Errauit ergo Scardeonius in nomine, vt & ceteri; qui IESVITAS cum IESVATIS cõfundunt. Et ex hoc errore Bartholom. Fumus *in Armill. aurea verb. religio. nu.4.* satis inconsideratè negat Iesuitas propriè religiosos esse, & auctorem laudat Abba. *in rub. de regular. n.3.* qui tamen duntaxat scribit eos non propriè dici regulares: quod & ipsum falsum. nam Iesuitæ vtrumque sunt Regulares, quia regulam certam profitentes clerici sunt religiosi: quia quidem tria vota etiam solemnia, quæ Abbas requirit, emittunt; & nihilominùs qui ea non emittunt, simplicium emissione religiosos esse PP. Maximi, Gregorius XII. & XIII. definierunt. Verùm Abbas errabat in facto: & Fumus imperitè Abbatis sententiam excerpsit. ambo autem de Iesuatis prædictis loquebantur. nam Abbatis tempore de Iesuitis nulla dum erat cogitatio: libri sunt corrigendi Abbatis, Fumi, Scardeonij; & (miror) id ab iis, qui nuperis editionib. præfuerunt, non animaduersum. Venia planè dignus Fumus, si ante Soc. Iesu institutam scripsit. Veniâ indignus Baleus hæret. Anglus *in bib. scriptorum Britanniæ*, qui nos fingit, additis (vt illi solemne) fabellis, Theatinos esse, & Venetiis primùm à Paullo Caraffâ, qui postea Paulus IV. institutos. Minùs tamen mirandum. Anglo Caluin. nomen nostrum ignotum fuisse, sed planè miranda malignitas, & stupor Paris. aduocati, Papyrij Massoni: qui cùm in nostra societate non paucis annis vixisset; vt rabula fori fieret, eam deserens maledicẽtiæ quasi tirocinium fecit, in nomine nostro insectando. nam in Pauli IV. Pontificis vitę rapsodiis, scribit nos in Hispania *Ignatianos*: Nolæ in Campania *Iesuinos* vocari, & sic ipse appellat: cur? ne nouisse videatur, & vt apostasiam tegat. malè nouerat, à quib. tã malè, tam malo exemplo defecit. Si tã parùm illi noti; vnde, aut quâ, in intima se arcana cordis iste cordium & renum scrutator penetrauit, vt nihil vereatur affirmare; eos sibi solos videri societatẽ cum Iesu contraxisse: & in eo nimiũ sapiẽtes esse, quòd se putent cœlo vel ipsi quandoq; imperaturos? Qui cordis eorũ tam penita perspexerat arcana, quo potuit pacto nomen ignorasse; si nec nomen nouerat, non potuit se in hęc latibula profunda cordis penetrasse. Teneo te Spiritus apostatice. Brutiorum brutus iste mos est, vt quos flagitiosè deseruerunt, quia disciplinam non ferebant: illos infrunito ore, & linguâ virulẽtâ conentur proscindere, ne non meritò transfugisse videantur. Ad rem redeo, à diuerticulo, in quod me Scardeonius pertraxerat.

QVÆSTIO XI.

Quæ Magorum potestas in orbes cœlestes, sidera & elementa?

Ferendi sunt Empedocles, Sosiphanes, Apollonius, Virgilius & alii poetæ, vt quæstione præcedente docui, plus nimiùm Magis tribuentes: ferendi, quia gentiles: sed quis ferat hominem Christianum, & qui Catholicus amat audire. *in Parabatâ* vincto, sic canentem?

> *Verba vel alto errantia cœlo*
> *Sistere sidera, verba potentem*
> *Noctis possunt ducere lunam.*

quod ethnicum est, stolidum est, & merè fabulosũ.

Primò nec cœli, nec siderum motum sistere, vel eorum statos cursus retroagere magicen posse. hoc enim foret vniuersi ordinem turbare. Hinc verò concidit fabula veterum, de lunæ detractione; non magis consentanea rationi, quàm recentior nostris temporibus ridicula populi cuiusdam opinio, arbitrantis lunam ab asino epotam; quia pecus Arcadicum de flumine biberat, in quo noctu lunæ facies, vt fit, lucentis reddebatur cùm biberet; eoque recedente subitâ nube luna velata videri desisset: ideò miserum Sileni vectorem in carcerem coniecere, in eculeum egêre, & aluo rescissâ, vt lunam mundo redderet, sæuissimè exenterarunt [a]. conclusionem nostram D. Augustin. confirmat [b]. Veteris fabulæ origo nata ex ignoratione causæ, quur luna naturaliter deliquium luminis patiatur, teste Plutarcho [c], & veteri quodam poëta, cuius fragmentum, vt à Turnebo [d] accepimus, dignissimum est, quod pluribus locis legatur.

> *Sed tamen incuruus per pondera terrea nitens*
> *Dicam quur fesso liuescat circulus orbe,*
> *Purpureùmque iubar niuei cur tabeat oris.*
> *Non illam, vt populi credunt, nigrantibus antris*
> *Infernas vlulans mulier prædira sub vmbras*
> *Detrahit altiuago è speculo, nec carmine victa,*
> *Vel rore Stygias* *
> *Vincibilémque petit clamorem. quippe per æthram,*
> *Quà citimus limes dispescit turbida puris,*
> *Inuiolata meat: sed vasto corpori tellus,*
> *Quæ medium tenet ima polum, dum lumina fratris*
> *Detinet vmbriferis metis, tum sidere casso*
> *Pallescit teres vmbra rotæ; dum transeat axem.*
> *Aggerei velox tumuli, speculoq; rosanti*
> *Fraternas reparet per cœlum libera flammas.*

Addit postea multa disertissimè, quibus hanc sententiam confirmat, ibi legere poterit, quem capit priscorum poëtarum lectio.

Secundò nequeunt integrum elementum de loco suo naturali in alium transferre; nec partes, quibus integratur mundus, tollere vel suo mouere loco. ratio est eadem quæ præcedentis conclusionis, éstque sententia communis Theologorum, atque hoc voluit Firmilianus ad D. Cyprianum scribens. Terræmotus tamen possunt efficere; nempe immisso quopiam vehementi spiritu in cauernas terræ, vel vehementer agitato aëre, qui in terræ visceribus est inclusus. Non id poëtæ tantùm asseruerunt, ventis Magos imperare: sed & Philostratus, dum scribit Apollonium apud Brachmanas duo dolia vidisse; quibus apertis, imbres & venti erumpebant, clausis serenitas & tranquillitas aëris redibat. Sopater quoque philosophus, affectus vltimo supplicio fuit, quòd accusaretur carmine magico ventos vinxisse, ne annona

a Narrat Viues cõment. in lib. 10. de ciuit. Dei, c.4.
b d.c.4.
c li. de præcept. connubial.
d libr. 19. aduersar. c.3.

Byzan-

Byzantium inueheretur [a]. De Empedocle, & Rege, cui cognomen, *Pileus ventosus*, iam diximus.

Tertiò, quod huic affine est, possunt Magi tempestates sedare, possunt excitare fulgura, & tonitrua, grandines, & imbres, & similia Meteorologica ciere, & in agros quos volunt immittere. Irrisit hoc olim Seneca Philosophus [b] ita scribens; *Illud incredibile Cleonis fuisse publicè propositos, χαλαζοφύλακας, speculatores futuræ grandinis. Hi cùm signum dedissent, adesse iam grandinem, quid expectas, vt homines ad penulas discurrerent, aut ad storeas? Immò pro se quisque, alius agnum immolabat, alius pullum: protinùs illæ nubes aliò declinabant, cùm aliquid gustassent sanguinis. Hoc rides? accipe quod rideas magis, si quis nec agnum, pullúmve habebat: quod sine damno fieri poterat, manus sibi adferebat, &, ne tu auidas aut crudelis existimes nubeis: digitũ suum benè acuto graphio pungebat, & hoc sanguine litabat. Nec minùs ab huius agello grando se auertebat: quàm ab illo, in quo maioribus hostiis exorata erat. Rationem huius rei quidam quærunt. Alteri vt homines sapientissimos decet, negant posse fieri: vt cum grandine aliquis paciscatur, & tempestates munusculis redimat, quamuis munera & Deos vincant. Alteri suspicari ipsos aiunt, esse in ipso sanguine vim quandam potentem auertendæ nubis ac repellendæ. Sed quomodo in tam exiguo sanguine potest esse vis tanta, vt in altum penetret, & illam sentiant nubes? Quantò expeditius erat dicere, mendacium & fabula est? At Cleonæ iudicia reddebant in illos, quibus delegata erat cura prouidendæ tempestatis, quòd negligentia eorum vineæ vapulassent, aut segetes procidissent. Et apud nos in* XII. *tabulis cauetur.* NE QVIS *alienos* FRVCTVS EXCANTASSIT. *Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum nihil posse fieri, tam palã est, vt huius rei causa nullius philosophi schola intranda sit.*] quàm fortiter asserit, quod ignorabat? aërem verberat, ipse falsas comminiscens causas quas refutet: nihil horum dicturus, si hæc pacto cum dæmone fieri sciuisset. Audierunt hoc & legere sæpius recentiores illi, qui negant tam Catholici [c], quàm hæretici [d], quorum potissimæ rationes sunt, ab homine nec vnã aquæ guttulam gigni posse, quasi verò dicamus, solùm hominẽ suis ista viribus perficere: sed id dæmoni ascribimus ex pactis conuentis operanti. Addunt nos impiè dæmoni adscribere: cùm in S. S. pruinæ, grãdinis, pluuiæ & similium origo adscribatur Deo. Quod non ignorabamus; vt nec illud, plurima passim in S. S. tribui Deo, quæ tamen constat humanas vires non superare: vt percutere, occidere, sanare [e]. Sed nimirum, Deus hæc omnia facit, vt causa efficiens principalis, indepẽdens, & vniuersalis: creaturæ verò, vt causæ efficientes, particulares, dependentes, ac minùs principales. Vlricus Molitor, *in Dialogo Austriaci*, paululùm deflectit ab aliorum errore, & ingeniosè comminiscitur, diabolum quidem non posse aërem turbare, grandinare, &c. cùm vult; nihil tamen adfert ad probãdum, cur id nequeat: sed quod quando futuram præuidet tempestatem; tunc sagas impellere ad faciendum ea quæ procurandæ tempestati facere consueuerunt, & iis persuadere rebus seu factis illis hanc vim concitandę procellæ inesse, non nego, posse id aliquando cõtingere: sed vt plurimùm aliter fieri contendo. Nam sagæ vnanimiter confitentur, se quandocumque lubet hæc posse perficere: & id confirmat experientia, quoties à iudicibus vel inuitæ coguntur: sequitur enim effectus, dæmon ergo id ex pacto condicto ad signum concurrens perficit. Fallitur etiam Molitor, nimis ieiunè & frigidè hîc & toto libello disputans, dum probat, sine Dei permissione hoc dæmonem non posse, quis vmquam Catholicorum hoc non asseruit? omnes clamamus permissionem Dei necessariam esse; at contendimus Deo permittente, & causis naturalibus non impedientibus dæmonem id, quando vult, posse, licet aliàs tum tempestas nulla naturaliter fuerit oritura. Scio; *Burchardus lib. 19. Decret. tit. de arte magica. v. credidisti vmquam*, idem negauit, & censuit magos id credentes esse superstitiosos, superstiosi sunt, quia magi: item si credant se hæc etiam non permittente Deo posse; immò & hæretici tum forent, ex hoc capite. Sed rectè sentiunt, si, supposità Dei permissione, vi pacti, se id per dæmonẽ posse facere arbitrantur. Et hæc omnino sequenda, quæ est communis sententia Theologorum, & Iurisconsultorum [f], probatur Primò, ex S. S. Nam ibi Satanas [g] facit ignem de cœlo decidere & absumere seruos ac pecua Iobi; excitat quoque ventum vehementem, qui filios ac filias conuiuantes ruinâ oppressit: quæ diabolum mer ibi fecisse patres orthodoxi docent [h]. Deinde grandinem, qua Ægyptij puniri, expresse S.S. dicit per malos Angelos immissam [i]. Tertiò se offerunt quatuor angeli stantes super terræ angulos, ventorum flatus impedituri, & sic damna viuentibus illaturi maxima [k]: quos esse genios alastores plerique Sãctorum censuerunt [l]. Denique cur ab Apostolo toties vocantur dæmones, principes aëris huius? potissimùm propter magnam in aërem potestatem. Hoc confirmat non modò lex vetus XII. tabularum, quas eo nomine laudant Plinius & Diuus Augustinus [m]; sed & Imperatoriæ, & Pontificiæ sanctiones [n]. Confirmant & ij. quos citauit Patres omnes, Clemens, Hieronymus, Augustinus, Andreas, Strabus, Diuus Thomas, & alij præterea complures, *vt Orig. libr. 8. cont. Cels. Ioan. Salisberiens. lib. 1. c. 10. Henr. Theutonicus, quem sequitur Cantipratensis lib. 2. cap. 57. part. 29.* Quartò probatur historiis & exemplis, de ventis & tempestate sedata à Magis tempore Xerxis, testis est Herodotus [o]. De Finnis & Lapponibus sic scribit Olaus [p]; *olim mercatoribus ventos venales exhibebant, tres nodos Magica arte sacratos, quorum primo soluto placidos ventos, secundo vehementiores, tertio vehementissimos sint habituri.*] Olim Aristæus docuit incolas Cycladum certis ritibus ac hostiis Etesias æstiuo tempore elicere, & sic suaui frigore squallorem & sterilitatem ab agris arcere [q]: de pluuiis cœlo deuocatis per Magos, plena sunt veterum monumenta [r]. Pluuiam etiam Cianitæ Indi ridiculo ritu sic procurant, vt in Epistolis Peruanis nostrorum, anni 1590. & 1591. narratum, his verbis excerpsit Gaspar Stitillius: *Quando pluuia indigent, Magus quispiam magna vocis contentione & acceleratione clamat, vt omnes ad montem concẽdant: quo postquam peruenerunt, vt quilibet consueto more à cibis abstineat. Est autem eorum hoc ieiunium, vt à sale, pipere, cibis coctis contineant: quod vbi factum est, voce intensa & clamore summo stellas inuocant, aquámque precantur, & ad terras, castellúmque paganum sese vertunt, potionem quamdam manibus tenẽt, quam vbi nobilis alicuius adolescentulæ manu porrectam ebiberint: ita à sensibus abducuntur, mentisque impotes fiunt: vt mortui videantur: sed vbi in se redierint, mel aqua & maizo miscent, quibus*

[a] Eunapius de viris Philoso. & Suidas.

[b] lib. 4. natur. quæst.

[c] Calcagninus Ponzinibiusque.

[d] Vvierus medicus, & Godelmannus iurista.

[e] Deut. 32. v. 39. 1. Reg. 2. v. 6. cum simil.

[f] quos citat Binsfeld. q. 4. in l. 4. C. de malefic. & mathe. cui addo Horozad. lib. 1. de vera & fals. propy. cap. 19.

[g] Iob. 1. v. 16. & 5. 19.

[h] And Cęsariẽs. in c. 13. Apoca. v. 13. D. Thom. & alij in Iob. 1. v. 19.

[i] Exod. 99. psal. 77. v. 49. de quo ibi opt. D. Augustin.

[k] Apoc. 7. v. 1. recogn. D.

[l] D. Clemens li. 4. Hier. li. 7. in Esai. D. Aug. lib. 5. contra Iulian. cap. 3. Strabus in Apoc.

[m] Plin. lib. 28. Nat. histor. c. 2. & lib. 30. c. 1. & D. Aug. li. 8. de ciu. Dei, ca. 19.

[n] l. multi. 6. C. de malefic. c. nec mirũ. 26. q. 5. & bulla Innocẽtij 8. cont. maleficos. D

[o] libr. 7.

[p] lib. 3. ca. 16.

[q] Victorius lib. 19. varia. lect. cap. 21.

[r] Pausa. in Arcadic. Dion. Cassius lib. 56. Xiphili. in Antonin.

permixtis nubes aspergunt. Die sequenti nobilem aliquem, aut conspicuum & venerandum quempiam senem in lectum deponunt, subiecto lento igne, atque vbi sudare cœperit, sudorem vase excipit Magus, anserino sanguini admiscet atque ex radice expressæ aquæ rursum in aëra iactat, nubes vt tingat: rogat, per sudorem sanguinem, & aquam, vt desideratam pluuiam largiantur. Quod si casu eo die quo sunt superstitiosi pluat, gratias agunt stellis, magúmque multis muneribus ornatum efferunt.] Tanto nimirum Diabolus faciliùs stat pacto, quando pluuia vel grando in perniciem aliorum deposcitur, vt vix vmquam fallat: quàm quando in commune bonum, quod hi poscunt Indi, quos vt plurimùm ludificatur: cùm tamen non minùs eorum Magi, quàm nostri sortiarij vi pacti operentur.

Nemini porrò videri debet mirum de aqua: cum Pausanias scribat,[a] è lignis nullo admotis igne purissimam flammam Hippæpis solitam barbarico carmine educi. Recentiora exempla nuperi scriptores prodiderunt. Admiratione dignum est, quod de ritu nostrarum strigum tradit Remigius, *libr. 1. dæmonolatr. cap. 25.* his verbis; *Hoc certè memini testatum spontaneâ & liberâ assertione plus minùs ducentorum hominum, qui me duumuiro damnante incendio crimen sortilegij luerunt: statis certisque diebus solitos se conuenire gregatim ad ripam vel stagni vel riuuli alicuius, maximéque si quis esset quem solitudo à prætereuntium oculis sepositum haberet: atque illic aquas, acceptà à dæmone virga, tantisper diuerberare, dum vapores fumósque abundè excitarent, quibuscum vnà sublimes efferrentur. Illud deinde, quod sic esset excitatum, se in nubes densas ac caliginosas induere: quod postquam vnà cùm dæmonibus ei essent inuoluti, agerent pellerént que quà erat libitum, ac tandem multa præcipitatum grandine in terras decuterent.*] Hîc nullam puto deceptionem aliam intercedere, quàm quòd diuerberatione sua se putant vapores illos excitare: hoc dæmon facit; & striges effert per aërem in ipsis nubibus & ne præfocentur præbet remedia. Si per nubes feruntur, an negandum illas, dæmone deferente, ex nubibus in terram decidere posse? sed de hoc postea. Remigius addit solitas aliquando priusquam sic vndam diuerberent, in eam immittere ollam fictilem, cui aliquid arcanum dæmon incluserit; vel etiam lapides, ad eam magnitudinem, quantam volebant grandinem decidere: Interdum candelas tantisper in stagnum deuexas, ac lumine pronas tenere, dum stagnum affatim guttis illis defluentibus imbuissent; puluerem præterea medicatum in aquas spargere. Vt plurimùm vti ad diuerberandam aquam virgis nigris à dæmone datis, & his constantissimè aquam flagellare, & diras simul verborum execrationes ingeminare. Quædam etiam confessæ, dolia transuersa per nubes, à sortilegis dæmone auxiliante impelli, donec loco, quem animo destinarunt superimpendeant: tum dirumpi illa in saxa & flammas, & veloci impetu obuia quæque vastare ac conterere. Multa refert idem exempla, *d. c. 25. & lib. eodem ca. 29.* addam duo, vnum lepidum, horrendum alterum. In ditione Treuirensi rusticus fuit, qui cum filiolâ suâ octenni, caules plantabat in horto: filiolam fortè collaudauit, quod aptè hoc munus obiret. illa, sexu & ætate garrula, se nosse alia facere, magis stupenda iactat. pater, quid id foret sciscitatur, secede paululùm, inquit, & in quam voles horti partem subitum imbrem dabo, miratus ille; age secedam, ait: quo recedente, scrobem puella fodit, in eam de pedibus (vt cum Hebræis loquar pudentiùs) aquam fundit, eámque bacillo turbidat, nescio quid submurmurans. Et ecce tibi subitò pluuiam de nubibus in condictum locum. Quis (inquam obstupefactus pater) te hoc docuit? mater, respondet, huius & aliorum similium peritissima. Zelo incitatus agricola, post paucos dies, inuitatum se ad nuptias simulans, vxorem cum gnatâ, festinè nuptiali modo exornatas in currum imponit, in vicinum oppidum deuehit, & iudici tradit maleficij crimen supplicio expiaturas, hoc mihi fide dignissimorum virorum narratio suggessit: vbi notandus modus scrobiculam faciendi, & quod in eam ieceris bacillo confutandi, sic intelligendum illud Propertij, de anu, quæ saga, *libr. 4. eleg. 5.*

Quippe & Collinas ad fossam mouerit herbas,
Stagnáque currenti diluerentur aq....

Sequens exemplum Iouinianus Pontanus memoriæ mandauit[b]. *Ferdinandus Neapolitanorum Rex Marcos oppidum, arci mõtis Draconis ad Massicorum montium exitum sitæ, subiectum, Andegauensium factioni fauens, arctâ obsidione premebat, & defectu aquarum propè ad deditionem compulerat: cùm quidam impij sacerdotes magicis artibus imbres elicere ausi sunt. Inuenti enim ex oppidanis atque obsessis sunt: qui nocturnis tenebris deceptis castrorum vigiliis, per asperrimas rupes furtim profecti ad litus, trahentes secum imaginem affixi ad crucẽ Christi, maledictis illam priùs ac diro prosecuti carmine, post in mare execrabundi immiserint: cœlo, mari, terrisq; tempestatem imprecati. Quo etiam tempore sacerdotes quidam mortalium omnium scelestissimi, dum satisfacere prophanis militum artibus student, ritum nefarium secuti (quo, vt dictum est, in huiusmodi elici imbres putãtur) asino pro ædis foribus constituto, tãquam agenti animam, cecinere funestum carmen, pòst diuina Eucharistia in illius os palatumq; iniecta, cõclamatum asinum funereis cantibus, viuũ tandem, ibidem pro templi foribus humauêre. Hic verò vix dum perfecto sacro, obnubescere aër, ac mare agitari ventis cùm cœpisset, diésq; medius offundi tenebris, ac nunc cœlum micaret ignibus, nunc lux eriperetur, tonitru cœlum terraq; horrescerent, volitarent euulsæ ventis arbores, discissaq; fulminibus saxa complerent auras fragoribus: prorupit tanta è nimbis pluuia, imbresq; tam validi, vt non cisternæ modo colligendis aquis satis non essent, sed arentia saxa, rupesq; exustæ solibus, torrentes vndequaq; prolapsos diffunderent. Ita Rex, qui sola in siti potiundi oppidi spem collocauerat, frustrà ab ea habitus, ad Sauonem vetera in castra rediyt.*] Eò lubentius ista adscripsi, vt monearis mihi (Lector) ritus, qui per abusum, & prælatorum negligentiam quasdã in regiones irrepserunt, trahendi Crucifixi, & sanctorum imagines, vt sancti Martini, sancti Vrbani, ac aliorum in Germaniâ, & Aquitaniâ ad impetranda commoda anni tempora, contra quos in Cantabriâ librum de superstition. Martinus de Arles edidit; videri initium accepisse à superstitione magicâ, & taciti pacti iure quamoptimo suspectos haberi. Nam & Vincentius Belluacensis prodidit[c]. Constantinopolitanos, suasu cuiusdã Magi. D. Virginis imagine in mare demersâ, Saracenorum classi tempestatem immisisse. Nónne animaduertis (Lector) sanctorum effigies dæmoni admodum odiosas esse? hinc licet colligas quo nostri iconomachi genio agantur. His nihil obstat Canon Concilij Braccarensis primi. *Anathema dicens ei, qui crederet*

[a] 1. libr. 5.

[b] li. 5. belli Neapolitani.

[c] libr. 23. Spec. Histo. ca. 147.

aliquas immundas creaturas(Diabolum) & tonitrua & fulgura,& tempestates,& siccitates, propria auctoritate facere, cum Priscilliano. Vera enim sententia Canonis est damnare hæreticos illos qui censebant eum primum esse principium, & virtutem creandi has res habere diabolum, easque producere posse, etiam non permittente Deo, quæ omnia sunt hæretica & Mago Priscilliano digna.

At quod à nobis nunc asseritur, id diuinæ & humanæ sapientiæ placitis planè consentaneum est,& experientiâ compertissimum, non de pluuia, & grandine, & ventis tantùm: sed de fulmine quoque, cuius eadem ratio est. Andreas Cæsalpinus Peripateticus, *in Dæmonū inuestigatione capite vndecimo*, ita scribit: *Viri reperti sunt, qui non solùm grandines, sed & fulmina concitabant, non tamen lædere posse fatebantur, quoscumque vellent: sed eos tantùm, quos Deus dereliquisset.*(hoc est, sic reor, qui per mortale peccatum Dei gratiâ excidissent.) *Eorum quidam hunc modum seruabat, in campis Principem dæmonum inuocabat, orabátque, vt aliquem ex suis mitteret, qui destinatum à se percuteret fulmine: cui postea in biuio pullum nigrū immolabat, & in aërem proiiciebat: quem cùm postea dæmon assumpsisset, procellam acerrimam concitabat cum fulmine, sed rarò in hominem designatum cecidisse.*] Nimirum plus dæmoni Deus solet in agros, quàm in homines permittere.

Quartò, vt tempestates, sic & tenebras excitare possunt. legi apud Marcum Venetum [a], Tartaros adeò pollere dæmonum præstigiis: vt tenebras cùm velint,& vbi velint, inducant: semélque à latronibus hac arte se circumuentum vix euasisse. Haitonus quoque narrat [b], prælio inclinatam Tartarorum aciem, à vexillario Mago: qui præcantatione tenebras hosti obscurissimas offudit, restitutam vicisse.

a in peregr. Asiatica.

b in histo. Sarmatarum.

Quintò, possunt aërem & aquam certis in locis corrūpere & tabificam lethalémque reddere iuxta Originem d.l.8.& probatur ratione, quia possunt iis terrum odorem conciliare, qualis est Italiæ Auernus, aut Iudææ mare mortuum. De aquâ id faciliùs est creditu: de aëre probatur, quia licet aër continuò fluat, vim tamen habet imbecillam ad resistendum, sed leui momento frigescit ac calescit, sic enim idem in autummo manè frigidus, meridie calidus, serò tepidus, qui tam mollis ad calorem, cur durior ad odorem tetrum? Denique cum *Maruthas Mesopotamiæ Episcopus legatione fungeretur apud Isdigerdem Persarū Regem,& Episcopo pietatis nomine faueret Isdigerdes: Magi, timentes suæ religioni, quacumque Rex esset transiturus, illic intolerandum fœtorem excitant, calumniámque confingunt, comites Christianos istius esse artifices: sed deprehensi, re penitiùs cognita Magi supplicio affecti sunt.*] *Ita Nicephorus lib.14. Histor. Eccles. cap.18.*

6. Possunt Magi impedire ignis actiuitatem, ita vt quis innoxius per prunas ambulet,& nō comburatur (nisi Deus impediat, vt solet in summo damnatis ad ignem.) Sic enim olim Dianæ Castabalis sacerdotissæ non lædebantur ab igne (Strabo libr.5.) Sic Hirpi in Phaliscis per ignem illæsi ambulabant, testibus Strabone libr. 12.& Plinio lib.7.cap.2. Sic possunt facere ne quis aquis mergatur, vt quotidiè videmus fieri in Probâ aquæ frigidæ: possunt fluuios ad tempus sistere; fontes venis exsiccatis durare; scopulos & saxa nouis fontibus terrâ productis diluere; aquas dirimere, & in caput repellere, vt retrofluere videantur,

A quod suis temporibus accidisse Plinius [c] fatetur. Denique possunt, per mineralia quædam, meteorologica opera facere: quæ etsi videantur prodigiosa, sunt tamen naturalia: vt congregare in cauernis montiū mineralia aluminosa,& nitro commixta succendere, & sic subitam excitare nubem, quæ ad mediam aëris regionem eleuata, ibi tandem in imbrem resoluatur.

c lib. 2. cap. 103.

QVÆSTIO XII.

Quid Magi valeant circa externa seu fortunæ bona?

HOrum cùm sint homines auidissimi, præcipuæ quoque sunt dæmonis illecebræ, nos singillatim agemus, & à facilioribus ad difficiliora progrediemur.

B 1. Nemo dubitat greges & armenta posse perimere: quod faciunt sparso, affricato, vel aliter exhibito veneno: interdum & motu locali quando dæmon bestiarum subit corpora, eáque præfocat, præcipitat, vel discerpit: nonnumquam & laudatione solâ, dæmone interea clanculum perniciem adferente. Nec aliter admittendum quod Gellius scripto prodidit [d]; *Id etiam in iisdem libris scriptum offendimus, quod postea quoque in libr. Plinij Secundi naturalis historiæ 7. legi: esse quasdam in terra Africa familias hominum, voce atque lingua effascinātium: qui, si impēsius fortè laudauerint pulchras arbores, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu atque cultu opimas, emoriantur repentè hæc omnia, nulli alia causæ obnoxia.*]

A

d libro 9. Noct. Attic. cap. 4.

C 2. Possunt messes & fructus alienos pellicere & aliò traducere; vt narrant Seruius, *in Eccleg. Virg.* Apuleius, *in Apolog.* & D. August. *lib. 8. de ciuit. Dei.* nec mirum, cùm id solo motu locali perficiatur à dæmone. Non videtur alienum à ratione suspicari, hoc fuisse Dardani Magi inuētum, siquidem Turnebus etiam [e] cēsu. à Dardano vocatos, *Dardanarios*, annonæ flagellatores: eò quòd, vel crediti, vel insimulati magicis artibus alienos aceruos in sua horrea traducere. Superioribus annis cùm Moguntiaci degerem, Treuiris affecta fuit vltimo supplicio saga nominis notissimi: quæ in domûs suæ pariete impacto epistomio, lac omne vaccarum alienarum eliciebat, videlicet interea dæmon illas mulgebat, & celerrimè lac eò transportabat.

e li. 9. aduit. cap. 16.

D 3. Faciliùs possunt quaslibet fruges, terræque fructus perdere,& agris sterilitatē inducere. Magi malo carmine dæmonē accersunt, ille fruges mox perdit & anni prouētum, sic intelligēda ista. Ouid.

Carmine læsa Ceres sterilem venescit in herbam:
Deficiunt læsi carmine fontis aquæ:
Ilicibus glandes, cantatáque vitibus vua
Decidit, & nullo poma mouente fluunt.

Solent (teste Remigio) acceptum à dæmone minutum puluerem spargere, vnde erucæ, bruchi, locustæ, limaces, campe, & id genus pestes agrorum & hortorum confestim enatæ, omnia deuastant & depopulantur sata, olera, fructus, ipsaque interdum gramina, interdum murium copiam hoc

E facto excitant, qui ilicò in terram se abdunt, & germina radicésque omnes absumunt, interdum iumentis œstrum immittunt, à quo tandem iteratis aculeis crudeliter interficiuntur, interdum lupos illiso quodam in arborem gramine ex arboris, vt videtur, cauo educunt, eo in quod volunt ouile, gregémque adigunt, vnde non nisi graui strage illatâ reuertātur, horum omnium iudiciarias confessiones idem Remig. exhibet, *lib.1. ca.21. & 24.* & cēset tū à dæmone nō produci de nouo has pestes, sed vndique celeriter ab eo collecta in vnū locum

congregari, quod quin facere possit nihil est ambigendum. Lupos illos: quia gregi & ouili certo ac definito, & cui iussi, & quantum vult iubens, nocent & insidiantur, verisimile videtur, dæmones esse, qui specie lupina talem pauperiem faciunt. Locustas, & reliqua insecta, & mures: quia ex putredine nasci possunt: nihil vetat: quin, actiua passiuis applicando, dæmonem producere ex materiâ dispositâ posse censeamus, tempore tamen ad id requisito: quod breuissimum etiam ipsi sufficiat.

Recentia exempla quotidiana sunt, & ab aliis congesta plurima a. Et legi in Hispaniâ litteras Inquisitorum qui tum Pompeiopoli versabantur, & id se constanter comperisse testabantur: & conuincit auctoritas summorum Pôtificum, quorum hac de re bullæ exstant: Innocentij octaui ad Inquisitores Alemaniæ, Iulij Secundi ad inquisitorem Cremonesem, & Hadriani Sexti ad Inquisitores Lombardiæ. *Vide Spineum q. de strigib. ca. 15.*

a Vairo li. 3. de Fascino. capit. 1. Binsfeldio & aliis.

4. Possunt igne domos absumere, vt contigit integro oppido Sciltochio, quod in Sueuiâ anno 1533, fuit à quadam sagâ concrematum b.

b Lycost. lib. de prodig.

5. Possunt alienæ famæ nocere, multis modis, primò dæmoniacis præstigiis & ludificatione sensuum: vt Cenomanensis ille Triscalinus: qui insimulauit parochum gestati sub brachio chartarum lusoriarum pro breuiario manipuli: quod & ipsi parocho persuasit: fecitque, vt rubore suffusus, volumen abiiceret: talis etiam ille dæmon Moguntinus, diffamator mirificus, de quo Lycosthenes, *in prodig. anni. 858.* & dæmon alius sanctum quendam monachum in Lusitaniæ Santareno exhibens, de quo *infr. lib. 6. c. 2. q. 3. sect. 3.* Possent etiã, quod tenet Cumanus, *in lucerna inquisitor. nu 13. in fine,* assumptâ hominum innoxiorum figura in conuentibus suis comparere: si Deus id non impediret: quem id hactenus permisisse mihi & illectum & inauditum adhuc, in crim ne Magiæ: in quo pactũ cum dæmone intercedit: &, ratione huius pacti & conspirationis fœderatæ, potest & solet exhibere sagas etiam absentes, vt rectè Petrus Loyher. *lib. 2. de spectr. capite quinto.* contra Alciatum disseruit. Quinimò sagæ omnes fatentur, eos qui criminis huius seu pacti sunt expertes, & alieni, repræsentare in conuentibus se nõn posse, quod multis docet, eruditione egregia, nec minori fide quàm dignitate, Treuirensis Suffraganeus, Petr. Binsfeldius c, satisque manifestum est pertinere ad diuinâ prouidentiam, vt in innocentes nihil tale perfidia possit: si verò ad tempus breue aliquando consimile quid Deus permiserit: mox sanè dæmonis technas, vt araneorum telas deiicit, & innocentiam sartam tectamque tuetur, quod legimus de Beato Siluano Episcopo Nazareno d: & de B. Kunequndi (apud Krantzium) sic diffamatâ per dæmonem de stupro: de multitudine illâ dæmonum, qui nocturnum conuiuium celebrabant, & se hospitij vicinos atque vicinas falsis laruis mentiebantur: sed fraudem Diuus Germanus patefecit e. Faciliùs Deus permittat eos repræsentare imagines magorum, & eorum qui aliquando hoc crimine fuerunt irretiti. Non tamen negandum, absolutè posse dæmonem innocentum exhibere formas, si Deus sinat, qui cùm id finit: si tamen finit: vel fraudem mox aperit, vt dixi: vel propter alia peccata in eorum remissionem: vel ad maius meritũ & gloriam sufferentiæ, id permittit. *Vide, Bart. Spineum q. de strigibus cap. 14. & apolog. 3. cap 3.* Denique possunt famam lædere: instrumenta malefici j certis locis reponendo: vbi ea innocentes isti, quos volunt diffamare, putentur abscondisse: vt sic illi pro maleficis habeantur. Inuenio id fecisse Mammon dæmonem, obsessorem. B. Eustochię virginis Patauinæ: quàm Deus maioris gratiæ & gloriæ causâ toto vitæ tempore, quò d illa patientissimè & sanctissimè transegit, energumenam esse permisit: & cuius defunctæ corpusculo inscriptum indebili charactere, inuentum, nomen IESV fuit. Lege Bernardin. Scardeonium, *lib. 2. antiquita. Patauinæ ciuita. clas. 6. fol. 121.* Item possunt famam lædere peccata occulta reuelando, vt solent energumeni; vel falsò insimulando, vt tempore Ludouici 2. Imper. fecit quidam in Germania, quod narrant Sigisber, & Vincen. Belluacens f. & alius dæmon insimulans de eodem crimine Dorotheum, vt narrat Metaphrast. apud Surium, *Ianua. 5.*

c. de cõfes. malefic. in fine.

d in legenda D. Hierony. si fides huic legêdæ constaret.

e in vita S. Germani.

f Sigisber. in Chron. Vincent. in specu. hist. lib. 15. cap. 37.

6. Possunt exhibere conuiuia, vel phantastica planè, vt arbitror fuisse Ægyptiorum de quibus apud Origenem Celsus, & Brachmanum, apud Philostratum: & Pasetis, apud Suidam: & exhibebat superioribus annis Scotus Parmensis, ex cuius epulis saturi, vt sibi visi, conuiuæ, mox fame verâ cruciabantur: vel ex veris cibis: quos cùm dæmon præbet sagis, vt plurimùm morticina sunt, mali gustus & odoris tetri g, nimirum diuina sapientia, rarò permittit vt suaues cibos apponat: ne gumiis hæc sit ad inescandum efficax illecebra, sal vt plurimùm deest, sæpè panis, fortè an vt diuinis mysteriis orgia instituat contraria? nam in veteri testamento panes propositionis quotidie coram Domino ponebantur h: & omnis victima atque oblatio salibatur i, nunc etiam baptismo sal miscetur, & in Eucharistiâ pascimur viuificâ Christi Domini carne panis speciebus siue accidentibus velatâ, an hæc odij causa in salem & panem: Non dubito, si Deus sinat, & ipse velit: posse & salem, & panem, & benè ac opiparè conditos cibos apponere, rarò id facit: non rarò iubet inuitatos symbolum conferre, & quemque quo vesci volet secum adferre: quod sagæ nonnumquam confessæ iudicibus k.

g Remigi. l. 1. c. 16. ex iudicialib. confessionibus sagarum.

h Leui. 24.
i Leuit. 2.

k Ioan. de Vaulx Stapuleti, anno 1597.

7. Quando Deus finit, possunt captiuos carceribus & vinculis eripere, motu locali tantùm ad hoc opus est, & perfractione: quod cùm homines valeant: cur non & dæmon? Narratio exstat de Lupoldo Duce Austrię apud Trithemium l digna memoratu: *Anno Domini 1533. Fridericus dux Austriæ: qui contra Lugdonicum Bauarum Imperator delectus erat, inter Oetingam & Moludorfum magno prælio victus, & Ludouico traditus, qui in arcem munitam eum asseruandum misit. Magus interim quidam Lupoldo fratri eius in Austria promisit, se sua arte Fridericum incolumem educturum vnius horæ spacio, si digna sibi merces numeraretur. Dux liberaliter promisit. Ergo dæmon ad Fridericum ablegatus auolat in Bauariam, formâque peregrini assumpta, custodiam ingreditur, inquiens: si ex captiuitate liberari vis, hunc equum ascende, & te in Austriam ad fratrem tuum Lupoldum incolumem perducam. Cui dux, Quis es tu? ad quem ille: Noli interrogare, quis sim: quia nihil ad rem: sed ascende hunc equum, quẽ tibi exhibeo. Hic, eum ducem, alioquin, audacissimum, horror inuasisset, & signo se sancta crucis muniuisset: spiritus cũ nigro equo disparuit, & vacuus ad mittentẽ reuersus est: à quo increpatus, quod non adduxisset captiuũ, ordinẽ rei gestæ narrauit.*] De Apollonio scribit Philostratus eũ se cippo eripuisse: &

l in Chron. Hirsaug.

Vestales Romanorum suis creditæ precationibus mancipia fugitiua, nondum vrbe egressa sistere [a].

8. Mihi dubium non est posse magicen per dæmones(Dei permissu qui *Deus Sabaoth* est,& cui placet victoriam largitur) præstigiis, & industriâ variâ;qua (vt & robore) plus cunctis mortalibus pollent; & vrbes obsidione liberare(vt exemplo Marcosano supra quæst.11.probauimus)& expugnandas præbere, & in præliis victoriæ causam esse,non desunt exempla,nec ratio repugnat : cùm hominibus non rarò laus victoriæ meritò adiudicetur.Ollerus magica arte apud Suecos,armis clarus euasit, adeò vt diuinitatis opinionem sit adeptus, auctore Saxone Grammatico [b]; qui de Oddone Danico piratâ sic scribit [c]; *absque carina altum pererrans,hostilia sæpe nauigia concitatis carmine procellis euertit, negotiatoribus infestus, clemens agrestibus. Isto cum Normannis cõflictu,ita vi carminum hostilem hebetauit aspectum, vt districtos Danorum enses eminus radios iacere putarent: cominus verò ne ferrum quidem vagina extractum visu excipere poterant:victa quippe fulgore acies præstigiosæ coruscationis impatiens erat.*] Similia de Biarmēsibus Olaus, & de Haquino Noruego memorat Saxo [d]: de Bulgaris ita vincentibus Anastasium Cuspinianus [e]: de Tartarorum contra Polonos memorabili victoria Cromerus, his verbis: *Poloni Tartaros annos* CHRISTI *1240.ad Legnicam commisso prælio grauiter vrgebant,& fugientibus instabant. Erat in extremo Tartarorum agmine,inter alia signa,vexillum insigne,cuius pictura X.litera figuram præ se ferebat:in cuspide verò figura erat tetra nigráque,capitis humani barbati. Id vexillum cum signifer vehementius quateret, fumum atque nebulam densissimam & fœdissimam exhalabat. Ea nebula non modò aspectum barbarorum Polonis adimebat, verùm etiam odore teterrimo eos enecabat. Incantationibus id quibusdam Tartari effecerant: quibus iuxta ariolationibus,diuinationibúsque cæteris,cùm aliàs, tum in bello plurimùm vtuntur, ex humanis etiam extis de futuris euentibus coniectare soliti. Barbari, vbi Polonos trepidare senserunt, cohortati sese inuicem, impressionem in eos faciunt, perturbatisque ordinibus magnam cædem ediderunt. Tantus eo prælio interfectorum Christianorum numerus fuit, vt singulæ auriculæ à Tartaris præcisæ, nouem ingentes saccos explerent.* Scribit Dubrauius, *lib.3. Histor. Boëm.* in pugna qua victor Siderius, omnes Lucenses vt nec vltrà progredi, nec retrò pedem referre possent à saga suô quemque loco, ne profugeret, miro stupore iniecto affixum.Chinenses Neomam virginem pro sancta colunt.de hac scribit Gõzaluus Mendoza, *l br. 2.Histor. Chinens.cap.2.*eam hunc cultum magicis artibus adeptam fuisse.Nam cùm quidam dux belli, Compo nomine, regis iussu classem in quamdam insulam duceret,is nulla vi anchoras soluere potuit ad abnauigandum. Tandem aduertit nauis chenisco inopinam Noëmam assidere. Accedit venerabundus & opem consiliúmque implorat.Illa refert,nisi se ductrice Chinenses victoria non potituros. Vnà ergo proficiscitur,& hostes magicis præstigiis fidentes maioribus præstringit. Illi oleo in mare fuso,quasi classis incendio absumeretur, omnia fictitiis flammis inuoluebant. Noëma exstinguebat, & similia eorum ludibria dispellebat arte efficaciore: adeò vt cùm omnia incassum, conari se viderent, victos se professi,Compo dediderint,addit Mendoza & alia nonnulla. Permittit istâ quãdoque Deus peccatis profligatorum exigentibus.Sanè perantiqua hæc Magices bellica præstigiamenta. Nam legitur apud Diogenianum adagiographum Ephesiis notulas quasdam & voces magicas fuisse, quibus vtentes in omni certamine victoria potirentur. Et Suidas testatur,Milesium quendam cum Ephesio in Olympiis palæstra depugnasse, nihilque in conflictu potuisse: quòd Ephesius in talo patrios illos characteres haberet: quod simulac animaduersum à iudicibus, ademptas litteras, & Ephesium, qui iam triginta defatigarat, succubuisse. Polyænus etiam auctor est [f] Chrysammen veneficam,arte sua,Cnopo victoriam de Erythræis peperisse: non tamen carmine, sed venenatis tauri carnibus furorem hostibus immisisse. Sed Francorum exercitum Rege Sigeberto ab Hunnis profligatum, carmine obiectis spectris memorat Gregor.Turonens.*lib.4. hist.cap.28.* Vt plurimùm Deus non permittit victoriam in dæmonis potestate: sæpè hîc etiam suos mauult decipere veterator. Sanè Magnentius sic vana spe plenus, vincendum se præbuit Constantino Imperatori. Sic Ericus ille Rex Sueciæ, summus huius cultor vanitatis, post tot victorias manus Ostanis euadere nequiuit [g]. In eâdem Suecorum historiâ legimus Hadingum,ab Othino dæmone iussum cum Curetibus confligere prælio, profligatum; potione quidem ab eo roboratum,sed vincere non potuisse, donec à sene quodam exercitûs instruendi industriam assequeretur: fallacimósque dæmones eum plurimis ac variis bellorũ casibus exposuisse, nunc victorem efferendo, nunc victum omni ope destituendo:sic tandem seipsum suspendio publicè necari curasse victum mœroris magnitudine [h]. Deinde inter cæteras causas cladis magnæ, quam Flandri à Francis cæsi,anno.1302.acceperunt,memorat Meierus *lib.10.Chronic.*quòd Flandrorũ militiæ Imperator Guido Iuliacus, sortilegos ac necromanticos sibi adhibuit,& cacodæmonas adiurauit, & consuluit. Eandem causam Ferdinandi Lusitani, Flandriæ comitis per vxorem, cladi & captiuitati adscribũt,matris eius sortilegium,Gaguinus & alij Historici Frãci:sed id reticent Flandri.Sed idem Meierus anno.1304.de Guidone illo refert ista;*fama est deceptum fuisse à quodam Necromantico: abs quo artem didicisset, qua ille pollicebatur fore eum, quandocumque vellet, in quamlibet magno periculo,inuisibilem. At ea incantatio nihil ei hîc profuit ad vitæ salutem*]ad veræ & æternæ mortis supplicium apprimè vtilis fuit. Pergamenses etiam olim conati se magicis artibus obsidione liberare, irrito conatu operam luserunt, vt narrat Paulus Diaconus *lib. 20.rerum Romanarũ.*Tempore Leonis Isauri Masalmas Princeps Sarracenorum Pergamum nullo negotio occupauit: quamuis ciues freti mago quodam horrendum Diabolo sacrificium immolassent,sectâ prægnante fœminâ,& fœtu viuo extracto & in cacabo elixato: & cunctis bellatoribus manûs dexteræ manicam tam impio sacrificio funestâtibus:auctor Theophanes. Aliud quoque memini ludibrij hac in re exemplum nobile. *Vratislaus Lucensis Dux* (verba sunt Æneæ Siluij [i]) *Vratislauiæ conditor, bellum contra Gremozislaum Boëmiæ Ducem,nepotem suum,susceperat:ibi mulierem fuisse,tradunt, quæ priuigno bellum petituro, Vratislaum in pugna cæsurum, maioremq́, populi partem cum eo interituram prædixit: posse tamen euadere iuuenẽ, si sibi pareret. Adolescenti imperata facturum respondenti,iussit:vt primũ,qui obuius fieret,occideret,*

[a] Plinius lib.28.c.2.

[b] Saxo.lib. 3. Dan.

[c] lib. 5.

[d] Olaus li. 3.c.19. Saxo lib. 10.

[e] in Anastasio l. 8. histor. Pol.

[f] l.8. Stratag.

[g] Ioã. Magnus l.17. hist. Gott.

[h] Ioã. Magnus lib. 2.

[i] in histor. Boëm.

atque vtrasque aures abscissas in perâ reconderet: mox gladio inter priores equi pedes cruce in terra facta, & deosculatâ, fugam maturaret. Pugna in campo, cui Thusco nomen est, commissa, cæso Vratislao: adolescens, qui nouercæ paruerat, domum incolumis effugit: sed vxorem, quàm valde amabat, interemptam reperit, carentem auribus, pectusq, confossam, sic quas hosti amputauerat aures coniugis suæ fuisse, stupens tristisque cognouit.] digna merces consultæ de victoria sagæ, fortassis & vxor venefica fuit, & se prælio immiscuit, quod solitæ mulieres Boëmæ: vel genus hîc maleficij, per imaginem lethalem in prælio exhibitam, dæmone, interea domi miseram iisdem vulneribus mulctante, qua de re libr. quarto differendum. Sed & Fridericus ille Stuphius, qui se Fridericum II. mentiebatur, cùm ex magica pecunia bellum pararet; à Rudolfo Habspurgensi oppressus, captus & crematus legitur, *in Boiorum histor. libro septimo.* Quare non minùs sapienter, quàm religiosè factum ab Innocentio Pontifice; qui vocatos ab Ethnicis è Thuscia magos, & promittentes se Romam Alarici obsidione liberaturos; vrbe curauit expelli [a] iudicans capi vrbem præstare, quàm magicis artibus eripi: sicut se Larinam oppidum eripuisse gloriabantur. Non dissimilis prudentia, sed iustitiæ districtior vltio fuit in Allobrogum Comite. Comitatus iste ducem Andegauensem simul castrum Oui; quod Neapoli munitissimum, vndique mari alluebatur; à Duce accersitus consilij gratia, num oblatio cuiusdam acceptanda, necne? Magus iste erat, & gloriabatur se hanc ipsam arcem artibus suis Carolo Pacifico (qui in eam tum se receperat) in manus dedisse, paratum eâdem techna Andegauensibus arcem tradere. præstigiis se ex nube densata pontem extructurum, & à continente in murorum arcis summitatem perducturum: sic metu propugnatores ad deditionem priùs à se compulsos fuisse, cauerent tantùm milites, qui ponte transituri: ne vel manu, vel brachiis, vel tibiis, aut armis crucis vllum signum conformarent: tum enim pontem illum, cum transeuntium interitu, fumi instar dissipãdum. Comes iis intellectis, Ducem orauit, vti Magus ad ipsum mitteretur, de re tota eum certiorem facturus. Venit miser, & eadem Comiti narrat spondétque. Contra Comes, *Numquam se commissurum, vt tam strenuis militibus veteranisque belli ducibus exprobetur, Carolum Pacificum ab iis, sine vetitis artibus, infamiáque tanta, debellari non potuisse. sibi spem in Deo, & virtute collocatam. Simul magum carnifici traditum capite feriri iussib.*] Accidere hæc anno 1383.

Nonum sit de dignitatibus & honoribus, ad quos promoueri quem arte Magica, multa sunt quæ suadeant. Primò proferuntur Pontifices Romani, quos ad Apostolici culminis apicem sic ascendisse tradunt varij historici [c]. nempe Martinum II. Benedictum IX. Ioan. XXI. & XXII. Siluestrum II. & Gregorium VII. Sed respondeo de Martino II. dici malis artibus ad Pontificatum peruenisse, sed à Pontificum osoribus: nec necessè malas artes de magicis accipi mala est ars, ambitus: mala, calumniæ: mala simonia & huiusmodi. Siluest. II. summus fuit geometra, & de arte illa librum scripsit: qui m. scilicet habetur in bibliotheca Farnesiana: philosophiæ quoque peritissimus, sæculo tam inerudito, vt philosophi ac geometræ pro magis haberentur: à vulgi igitur errore multiplex de illo fabula fuit, per Martinum Cistertiẽsem & Calfridum incautè dispersa. De vtroque Ioanne, & Benedicto, & Gregorio, quæ sparsa feruntur: in scismaticorum Imperatorum eius temporis gratiam, fuisse disseminata, nihil dubitandum. Benno quidem ille Cardinalis, hostis dum vixit fuit iuratus Gregorij, & librum suum refersit tot impudentissimis mendaciis: vt vel voluisse videatur animi causa Pontificis pessimi ideam exprimere, sicut in Cyro Xenophon optimi Regis: vel sanè, liber ab hæretico quopiam patrum memoria, nomine Bennonis, fuerit conscriptus: sanè ipsi scriptores qui Gregorij tempore vixerunt, apertè illi contradicunt, vt Onufrius & Bellarminus [d] docuêre. Nec crediderim, Deum vmquam permissurum, vt sedes Apostolica magico insessore contaminaretur. Secundò igitur alia quædam exempla proferuntur: vt Theophili, qui Vicedomini dignitatem dæmonis auxilio recuperauit [e]; & similia. Nec mirandum posse magicas artes, quod sæpè potest ambitus, symonia, & similes corruptelæ: id enim tum succedit, quando Deus permittit: qui cùm permittit, vel maturam sceleratorum vltionem, vel diuini cultus augmentum, vel aliud bonum inde solet elicere. Ipse quidem Diabolus vt plurimùm magos decipit, inani dignitatis, Principatúsue spe, & pro sceptro palum, pro corona rogum vrendis largitur. De Stuphio illo, narrant Annales Boiorum: de Barone de Rais Britanno, Monstreletus, *lib. 2. Histor. cap. 248.* de duce Aurelianensi fusè Meierus libr. 13. Prorsus verò ridiculum est, quod auctor ille nugiuendulus ארבעתאל narrat Iudæum quendam Magum arte sua effecisse: vt vltimus Rex Italus Neapolitano regno deiectus fuerit, & nullus Italicæ nationis in æternum illic queat imperare: nec esse remedium: nisi Magus ille ab alio potentiore euocatus, cogatur factum recantare. (*Sic mendaciss. ille scribit aphoris. 35.*) quo nihil dici potest inanius, aut stultius. Nec positum à me nisi vt vanitas Magorum cunctis appareat.

10. Quod de dignitatibus, idem iudicium est de veris diuitiis & thesauris: posse dæmonem, si velit & Deus permittat: non solere, nisi rarissimè varias ob causas. Nam quod Psellus scribit [f], *nihil eorum quæ diabolus promittit ex se præstare illum posse, sed visu tantum inania suis cultoribus præbere.* Id si de eo quod facere solet loquatur, verum: si de eo quod potest, falsum. Quod etiam à viro Cl. [g] traditum; non posse dæmonem, Deo permittente (hoc enim supponitur) vllam veram ac germanam pecuniæ materiam producere, nec veram formam dare: hoc distinctione fulciendum est, cùm enim forma pecuniæ sit inscriptio numismatis, quæ est merè artificialis: nihil dubitandum, quin aurea & argentea numismata, qualia volet, diabolus cudere possit. Materiam quoque numismatis, scilicet corpus mixtum metallicum, potest producere, applicando actiua passiuis per modum naturalis & artificiosæ productionis, sic enim potest producere insecta viuentia, quæ metallis omnibus sunt perfectiora. Neque tamen hæc productio est vocanda creatio. Per veram namque creationem nequit Diabolus nummi materiam gignere, quia vera creatio est pecuniæ ex nihilo productio, quæ est opus omnipotentiæ soli Deo propriæ. Vnde communiter Theologi, contra Platonicos, Simoniacos, & Auicennam, docent non potuisse Deum per angelos mundum creare, vt per causas efficientes instrumentales,

quæ

a Sozome. libr. 9. cap. 7. & Sosymus lib. 5.

b Froisardus libr. 9. cap. 7.

c Vincent. Benno, Simo. netta, Platina, & Naucler.

d Onufrius quinq; libris non-dũ editis, & ad Platinã addi. Rob. Bell. in tom. 1. libro 4. de Rom. Pon. cap. 13.

e Sigiber. in Chron.

f c. de collationibus auri & virtutis.

g Iudic. Dam. hauderio in Mora. præptuario. c. de pecuniæ vituperio.

quæ effectum immediatè, attingant ad morem cauſarum phyſicarum: nam quod per cauſas efficientes inſtrumentales inter cauſarum moralium pertingentes ad effectum (ſicut in vltimo iudicio, ad angelicæ tubæ ſonum mortui ſuſcitabuntur) id per angelos Deus poſſit, mihi quidem longè probabiliùs apparet. Quare poſſet Deus abſoluta potentia permittere, vt, diabolo quidpiam agente vel dicēte, per creationem aurum de nouo gigneretur: ſed re vera tunc Dei permiſſio ac voluntas foret cauſa efficiens principalis, ad effectum per modum cauſæ naturalis immediatè pertingens; diabolus verò tantùm foret morale creationis huius inſtrumentum. Nec arbitror, ſi rem ſpectes, hæc negari poſſe; ſi loquendi modum obiicias, nolo λογομαχεῖν. Idem probatur, quia dæmon nouit omnes theſauros abſconditos, & in mari ſubmerſas diuitias, auri atque argenti fodinas, vnionum & gemmarum latibula: & inde poſſet, nemine valente aut audente reſiſtere, quæ vellet, ſumere: longè quoque vafriùs, & occultiùs poteſt ex cuiuſuis ſcrinio vel ſacciperio nummos ſubducere, quàm quiſquam mortalium: quare cum furunculi & crumenælegi id ſæpe faciant, proculdubiò poterit & ipſe. Quod confirmant exempla variorum, quibus dicitur pecunias dæmon ſuppeditaſſe. Damhauderius quidem, de pecuniæ vituperio diſſerens, quatuor exempla commemorat, quæ legi illic poterunt. Stuphius (quem dixi) magicis pecuniis exercitum ſtipendiauit. Nihilominùs addo, poſſe quidem Diabolum ſuos ditare ſi Deus permitteret, & ille vellet: item ſi Deus iuberet, & ipſe nollet. (inuitus enim Deo cogeretur obedire) ſed nec, niſi rarò id dæmon vult, nec Deus vmquam iubet, permittit verò non niſi rariſſimè. Ipſum nolle patet: quia videmus eum ſuos plerumque ludificari, & licet paucis aliquando paucas & veras largiatur pecunias, vt Treuiris fecerat Doctori Vlaet: tamen vt plurimùm decipit inani ſpe ac ſpecie, quod multis exemplis confirmat Remigius teſtis oculatus, *libr. primo demonolatr. capit. 4.* his verbis; *Sennel armentaria Duzæ 1. Kal. Octobr. 1586. accepta à dæmone, vt ſibi videbatur, pecunia, geſtiens domum properè rediit, eam vt numeraret: ſed excuſſo ſacco, nihil niſi teſtas & carbones reperit. Catharina Metenſis Duzæ prid. non. Nouembr. 1686. ſuccerdam: Claudia Morelia Serræ. 3. Non. Decembr. 1586. Benedictus Drigens Haracuriæ 18. Kal. Ian. Dominica Petronina Pangai. 13. Kal. Nouembr. 1586. ac plerique alij, arborum folia. Ioanna à Banno Manerij. 3. Non. Iul. 1585. cùm nummum aureum charta inuolutum in via reperiſſet, vti dæmon euentum prædixerat, atque eum marito cupidè oſtentaret: aduertit tandem, non ſine pudore, pro auro nactam ſe calculum ferrugineum, qui etiam contactu primo facile in fruſtra diſſiliret. Vna Catherina Ruffa Valleæ ad Moſellam. 5. Kal. Auguſt. 1587. agnoſcit nummos ſe tres ſemel ab eo ſine fraude accepiſſe.*] Hæc ille omnia ex actis iudiciariis ſe iudice exceptis, cuius exempla libens vſurpo, quia fide publicâ notariorum, qui iudiciis interfuêre ſunt conteſtata. Sic fert fama Fauſtum, & Agrippam Magos; cùm iter facerent, ſolitos nummos ad oculum ſinceros in diuerſoriis numerare; quos qui receperant, poſt pauculos dies cornuum fruſtra vel ſcruta viliſſima reperiebant. Sic cuidam infauſtæ, licet nobili, matronæ Moſellanæ; quæ ob crimen ſortiarium, paucis ab hinc annis, apud aquas Confluentes flammis tradita, fiſcellam dederat plenam ſcutatis, vt apparebat: illa repoſuit in arcam: verùm cùm vti voluit, loco numiſmatum fimum reperit equinum. Alia huiuſmodi narrantur compluria, gaudet enim decipere, & ad iracundiam homines irritare. Laurent. Ananias [a], cur nolit, cauſam reddit aliā; malos genios eſſe deditos auaritiæ & theſauros ac pecunias huiuſmodi aſſeruare Antichriſto, filio perditionis, vt ei ad ſumptum ſufficiant; idque dæmonem ariolo cuidam reſpondiſſe, quamuis autem dæmoni, vt mendaci, minimè credendum; res tamen à vero parùm abhorret. Certior tamen cauſa, Deū id nec iubere vmquam (quia non cooperatur ad malum) nec niſi rarò permittere, cur alioqui videamus hoc hominum genere, quibus tam ſplendidè diuitias, dignitates, gratiam principum pollicetur dæmon: nihil eſſe vilius, egenius, abiectius, odioſius? ſi antè diuites erant, depauperantur: ſi pauperes, numquam ditantur. Lucianus [b] refert Apollonium arte ſua theſauros ſolitum quærere: ſed nec Lucianus, nec Philoſtratus teſtantur, vmquam eum conſecutum quidquam, vnde caput vnctius referret. Pertinet hoc etiam ad diuinam prouidentiam, & probam mundi atque Eccleſiæ militantis gubernationem: quæ in nimis euidens, eam ob cauſam, diſcrimen deduceretur, quot allicerentur in exitium veris opulentiis, cùm innumerari falſis alliciantur? ſi diabolus poſſet arbitratu ſuo, quos vellet ditare: quæ eſt mortalium ferè cunctorum auri ſacra fames: valdè metuendum foret, ne ad dæmonolatriā homines ferè omnes adigeret, maximè eos qui à rectâ fide deuiarunt. Impiis etiam hac ratione diabolus pecuniam, belli neruum, ſuppeditaret: quare facilè pios opprimerent, niſi Deus miraculo nouo ſubueniret. Meritò itaque ditandi homines poteſtatem atque arbitrium Deus ſibi reſeruauit.

Omnia dat Dominus, nec habet inde minùs.

Dei eſt terra & plenitudo eius, ipſe aperit manum ſuam, & implet omne animal benedictione, ipſe dat cuique, & non improperat, in ſiniſtra eius diuitiæ & gloria. Ipſe malos ditat, vt eius bonitatem agnoſcant, & conuertantur: vel ſaltem, vt aliqua eorum bona opera compenſet: quod de Cyro & Nabuchodonoſor conſtat. ditat & bonos, vt rectè vtantur, & in opera miſericordiæ expendant. Diabolus de ſuo, quod det non habet: & reuerà maleficos Vatiniano proſequitur odio, tantúmque blanditur vt decipiat, & vt ad æterna perducat ſupplicia: quod vt citiùs obtineat, non rarò ipſemet prodit contubernales, & iudici quaſi in manum tradit. gaudet enim hominum, (quos odit, vt imaginem Dei) miſeriis, calamitate, & interitu. Hinc fit vt videamus eum homines lactare vana inueniendorum theſaurorum ſpe: & cùm quærere, contra humanas etiam leges [c], perſuaſerit: tum eos vel metu exanimet, vel crudeliter præfocet. Andr. Theuerus [d] narrat ab oculato teſte acceptum, de Græculo quodam Macriano, eum dum in Paro inſula theſaurum quæreret, à terra abſorptum. Similia quædam in Anaſtaſio refert Cedrenus, & alij plures alia, vnum adſcribam admiratione non indignum: *Circa annum Chriſti 1520. Baſileæ quidam ſartor ingenio ſimplex, voce balbus, incertùm qua arte cryptā illam, quæ Auguſtæ Rauracorum patet ingreſſus, & vlteriùs quàm vlli alij vmquam potuerant progreſſus, miranda quædam ſpectra referebat. Cereo conſecrato accenſo in cryptam deſcendens, primò per ferream portam ſe tranſiuiſſe aiebat: inde ex vna*

a lib. 2. de nat. dæmon.

b in Alex.

c l. prima C. de theſ.

d l. 8. Coſmogr. c. 1.

concameratione in aliam, atque etiam in hortos pulcherrimè virentes. In medio aulam magnificè ornatam spectari, & virginem formosissimam pubetenus, aureo diademate caput cinctam, crinibus solutis, infernè in horridum serpentem desinentem, à qua manu ad scrinium ferreum deductus fuerit, scrinio duos molossos nigros incubare, & terribili latratu accedentes arcere. At virginem minabundæ similem eos compescere. Tum clauium fasce, quem collo alligatum gestaret, soluto, arcam recludere, & omnis generis numismata, aurea, argentea, ærea depromere. Quorum non pauca liberalitate virginis ex ipsa crypta se retulisse ostendebat. Addebat virginem narrare solitam diris imprecationibus, sese, cum regio esset orta stemmate, iam olim deuotam, in tale monstrum mutatam fuisse, neque altam salutis recuperandæ rationem superesse: quam si ab illibati pudoris adolescente ter deosculata fuisset, tunc enim formam pristinam sibi restitutum iri, & dotis nomine thesaurum omnem, qui eo loci lateret, liberatori cessurum. Affirmabat quin etiam bis sese virginem deosculatum: bis tam horribiles gestus in ea præ gaudio speratæ liberationis obseruasse, vt sibi, ne viuus ab ea discerperetur, metuendum fuerit. A quibusdam nepotibus in ganeum deductus, numquam postea aditum ad cryptam inuenire potuit nedum ingredi. [a]] Quis non deprehendit illusionem? iuuenis ille mentis non benè compos, vel magis, illa de genere Lamiarum, dæmõ, osculum petebat, deuoratura post tertium, non permisit Deus, canes illi duo: alij dæmones, vel veri vel fictitij thesauri custodes, numismata quædam fortè vera, & Deo permittente data. Post annos aliquot alius ciuis Basileensis eandem cryptam ingressus, vt familiæ suæ paupertatem leuaret, nihil præter cadauerum humanorum ossa inuenit, & subitò correptus horrore, festinus egressus, intemperiis actus fuit, donec tertiâ post die miserè interiret [b]. Paucos ante annos quidam Prior Margullinæ cum duobus sociis fossam quandam in speluncâ Regis Salaï prope Puteolos, thesaurorum causâ ingressus, miserè interiit, nec amplius visus, vt narrat Villamontius *libr. 1. Itinerarij sui cap. 23.* And. Cæsalpinus, *in sua Dæmonum inuestigatione cap. 12.* scribit, quibus hæc confirmantur; *thesaurum quidem* (inquit) *indagatores per magicas facultates multos nouimus: sed qui assecuti fuerint compertum non habeo. Pisis tentauerunt quidam nostris temporibus effodere, sed rei difficultate victi ab opere cessarunt. Tandem anno elapso locum, in quo Neronis ædificia exstitisse ferunt, hodie autem sacris virginibus dicatum, effodere cœperunt, vbi erat ingens pini arbor: sed à dæmonibus adeò infestati sunt, vt præ timore ab incæpto desistere coacti fuerint: quo tempore multæ ex virginibus locum habitantibus à dæmone obsessæ sunt.*] Quid mirum, si hanc thesauri illicitam scrutationem in suo solo fieri permiserant? in hoc mundo pœnam Deus inflixit, vt in aliâ vitâ parceret. Nemo (meâ sententiâ) prudentiùs aut veriùs hac de re tota disseruit, Paulo Grillando, *libr. de sortileg. q. 3. num. 12.* quamobrem conducibile reor, eius verba vobis transcribere: *Arte huiusmodi iactant se posse inuenire thesauros in locis valdè remotis & subterraneis abscõditos, & quandoque inducunt homines in talem insaniam, vt foueas quàm ingẽtes conficiant pro inueniẽdis thesauris huiusmodi: & ista videtur mihi, quod sit vna ex turpioribus illusionibus, quas demon homini faciat, quia in rei veritate numquam legi, vidi, nec audiui quemquam ex necromanticis, magicis, aut sortilegis huiusmodi aliquos vmquam inuenisse thesauros, aut aliàs aurum vel argentum: sed quam plures vidi huic operi incumbentes, qui mirabiliter conati sunt, velle experiri: qui post multos labores, & diabolicas obseruantias, demum nihil viderunt nec inuenerunt, nisi terram. Et ratio est, quia Deus nõ permittit nec vult dæmonẽ posse thesaurisare: quia aliàs sequeretur, quod isti magici, Necromantici, ac cæteri diabolicæ fidei professores, essent cæteris Christi fidelibus ditiores, ac præstantiores: ac quamplures reperirentur, ex ipsis Christi fidelibus, qui animo ditandi prosequerentur illos, nec curarent Christianam ipsam postergare fidem: vt magno thesauro abundarent & venerarentur ab omnibus. Quinimmo videmus hodie totum oppositum, quod isti sortilegi, magi, necromantici, & similes sunt cæteris* CHRISTI *fidelibus pauperiores, sordidiores, & viliores, & in hoc mundo, Deo permittente, calamitosam vitam communiter peragunt, demum verò infelici morte pereunt, & æterni ignis incendio cruciantur, vt in cap.* firmissimè. extr. de hæret. &c. nec mirum. 26. q. 5. *Et ea argutia qua dæmon illos decipit, eadem, & similibus promissionibus ipsi nos decipere student: sed non capiunt, nisi aliquos: qui sunt simplicis cognitionis, & carent intellectu, & ratione: vel qui sunt nimiùm creduli & curiosi: qui auiditate quadam impudenter appetunt scire ea, quæ nulla ratione, aut honesta causâ competit sibi inuestigare.* d. cap. nec mirum §. auguria. vers. potentis.] Hactenus Grillandus. Melindenses Indos inuenio solitos merces, quarum iactum fecerunt, conari incantationibus è pelagi fundo extrahere, quo euentu nescio. Lege Castannedam, *libr. 1. Histor. Indicæ cap. 30.* permittente Deo nonnumquam Diabolus merces effert, vt eos in suâ superstitione roboret: non permittente, nequit, & culpam in aliquod erratum incantantium coniicit. Notandum etiam hac in re: quosdam dici thesauros inuenisse magicis artibus: qui id consecuti sollerti, atque sagaci coniecturâ: vt Sarracenus ille, tempore Guiscardi Normanni in Apuliâ, cuius factum Magiæ Platina [c] & Collenucius; sed prudentiæ meliùs adscribit Petrarcha, pro quo sentẽtiam feret, quisquis rem iustâ lance trutinarit. Claudat hoc caput Carolus V. fortissimus & religiosissimus Imper. qui iure optimo Cornelium Agrippam, & duos alios nobiles, aula & regnis suis exulare iussit: eò quòd illi thesaurorum, per artem magicam, spem obtulissent. Benè tibi sit, & stemmati tuo Carole: tu quidem beatitudine iam frueris: viuet, vincétque posteritas tua: quamdiu Catholicam tuebuntur, & ab impiis curiosisque artibus abhorrebunt. Huc si deuoluantur: quàm virtute, tam fortuna tibi sunt dissimiles futuri.

a Stumph. in Chron. Heluet.

b idẽ Stũphius sup. & Rhenã. lib. 3. German.

c Platina in Leon. Collẽu. in hist. Neapol. & Bõfinius in Hungarica, Petrarcha in Exempl. ca. de Prudentia.

QVÆSTIO XIII.

An magi valeant incantare animalia bruta?

DE serpentibus, id non poëtæ tantùm, sed & Christiani credidere. Poëtas laudaui sup. q. 9. plerósque Virgilium, Ouidium, Nemesianum, iis nunc accedant Lucilius in Satyr. libr. 20.

... Marsu' colubras
Disrumpit cantu, venas cùm extenderit omnes.

Horatius Epod.

Capútque Marsa dissilire nænia.

Ouidius de medicamine facili.

Et mediæ Marsis findantur cantibus angues.

Sopire cantu tradidit Maro lib. 7.

Item P. Silius Italicus.

... Serpentes diro exarmare veneno

Doctus

Doctus Atyr, tactúque graues sopire chelydros.
& Seneca, qui fusiùs describit Med. act. 4.

. . triste læuâ complicans sacrum manu
Pestes vocat, quascumque feruentis creat
Arena Libyæ, quásque perpetuâ niue
Taurus coërcet frigore Arctoo rigens,
Et omne monstrum. tracta magicis cantibus
Squammea latebris turba desertis adest.
Hic sera serpens corpus immensum trahit,
Trifidámque linguam exsertat, & quærens quibus
Mortifera veniat: carmine audito, stupet,
Tumidúmque nodis corpus aggestis plicat,
Cogitque in orbes. Manilius libr. 5.
Non inimica facit serpentum membra creatis.
Accipient senibúsque suis peplóque fluenti,
Osculáque horrendis iungent impunè venenis.

Sic enim legenda hæc carmina. *Senibúsque*, rectè est in Gemblacensi m. s. sicut enim veteres, *Vergilium & Virgilium*, sic *senus & sinus*, scripsere. Nónne sequitur apud eundem Manilium?

Et senibus vires sumit, fluctúmque figurant.

Viderint critici, cur ista corrumpant. redeo ad institutum. Quæ dixi, ea confirmat fusiùs idem postea, agens de natis sub vrsæ signo, idem confirmat quod legi in nostrorum hominum annuis litteris Peruanis, datis anno 1591. viperæ innoxiam contrectationem in Magorum Indicorum ludibris, ad miraculum fortè B. Pauli eleuandum à dæmone excogitatam, id ita narrat in collectan. suis Spitillus; *Celebrant & festum aliud superiore non minùs superstitiosum. Puerum decora facie, & qui toto castello formosissimus habetur, cubiculo includunt, eique tamdiu ieiunium imperant, dum excrescant capilli, tum Magi præstigiatores cum senioribus eductum, veluti applicatione quadam, in ædes amici alicuius arctissimè illi iuncti deducunt, vbi vetulæ puerum querula voce lamentantur, & plebs, quæ interea cogitur & conuenit, paulatim pueri capillos præscindit, oblato in singula capita ansere vno cocto. Altera die Magus iuniores ad venandas feras mittit, alios vt festum opportunũ apparent ablegat, puellis vt bonũ vinũ excoquant imperat, Senioribus musica vt instrumẽta componant, & ex ea hora eadem pulsare incipiũt, atque ab eo tempore, qui eas in res à Mago emissi sunt, liberè furari possunt, quidquid extra cuiusuis domũ repererint. Inuitant populos, vicinos, vt variis armis instructi ad festum conueniant. Puer festi tempore coronatus, altera manu telo instructa, altera vipera viua dependente, positam in loco quodam ornatissimo sedem occupat, vnde facilè colligitur dæmonis esse artes, cùm à vipera non mordeatur. Corpori etiã pueri plures aliæ viperæ mortuæ alligata sunt. Quæ venatione apprehendit iuuentus, cum coctis & assis anseribus, reposita sunt ad vnũ pueri latus: alterũ claudit bona vini quantitas. Posteaquam milites ad festum vocati, militari quodam ordine & delectu, ingressi sunt, & viperam adorarunt, ad puerum accedunt, vinum illi proximum ebibunt, & præparatas puerόque adhærentes epulas sumunt: tum ad adorãdam rursùs viperam regrediuntur, eundemque cibum & potum repetunt, totósque tres dies hac ratione absumunt, quibus euolutis viperam necant. Exin fœminæ (quæ toto festi tẽpore clausæ domi hærebant (egrediũtur clamantes: Victoria. In celebritate huiusmodi freqnẽter dæmon apparet: ad combibendum, comessandum, festósque dies latè hilariterque agẽdos exhortans.)* Sed & Pet. Chieza scribit omnes Andinorũ montiũ vastos serpentes omnem ferociã, vímque noxialem posuisse vetulæ cuiusdã carminibus olim exarmatos: nunc etiã aspectu tãtùm terrere cætera innocuos esse. Rursùs idem confirmat Indicarum Nauigationum historia, hanc enim vim Nigritis Africę populis tribuit Alosius Cadamustus [a]. Quódque caput est, patribus Christianis id sacræ scripturæ loca videtur indicare: dum ea, vt sonant, accipiũt: & quæ de Marsis veteres tradidere, vt verisimilia admittũt, D D. Hier. & Basil. & D. Aug. Arnob. quoque Theodoret. Alcymus Beda, & Euthymius [b]. Nec puto iis D. Hilar. repugnare [c], nam ipse de dęmone accipit, allegorice: de veris serpentibus, patres alij sensu litterali: ipse de Marsis fabulam putat eatenùs, quâ vulgus putabat ea, vi carminis contingere: cæteri admittunt eo sensu, quem Hilarius negaret, & quem nos retinemus, ad incantationem scilicet, vt ad tesseram, malum genium aduolare, ipsumque serpentes vel exarmare, vel sopire, vel necare. Docet celebre exemplum Magi Saltzburgensis, qui cùm omnes, ad vnum milliare, serpentes in quandam foueam cogere niteretur; tandem ab ingenti vno & annoso, in eum exsiliente, necatus fuit. Nimirum cæteros dæmõ eò compulerat: hunc noluit cogere, sed in magum concitarę maluit. Etenim si vi carminis cæteri in foueam adacti, eadem se vis in hunc quóque exeruisset, idem patet ex ridiculâ & inepta verborum formula, qua magi vtuntur; quàm si alij chartis non illeuissent, meliùs curiosis ingeniis consuluissent. Loca scripturæ duo sunt. Apud Dauidem legimus; *Sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas: quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter* [d]. Naturali ergo instinctu nouit vim sibi ab incãtatione inferri posse, hoc genus aspidis tradit Euthymius, *Palamnem*, vocari, Apud Hier. [e]; *Ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio.* Hoc est qui nequeunt incantari, possunt ergo cæteri, quamquam ne quid dissimulem, sensus potest esse, adeò lethales fore serpentes, vt nequeant eorũ morsus sanari: quàm explicationem cõfirmant LXX. dum vertunt, *serpentes mortiferos: quibus non est incantatio: & mordebũt vos insanabiliter* Melior ergo ad probandum est ille locus Dauidis: vt intelligamus, magos vi pacti hæc posse in serpentes: non dubito idem posse in cæteras belluas: vnde Silius;

Harcelo non pauidus fatas mulcere leænas.

Etenim in crocodilos id solere piscatores, docet Villamõtius, *Itinerarij lib. 3. c. 12.* Verisimile tamen fateor, quod censuit D. Aug. [f]; ob fraudem, qua primi parentes à serpente decepti, Deum frequẽtiùs permittere serpentum, quàm aliarum ferarum incantationes, & maiorem illorum esse cum dæmonibus familiaritatem; non natura, sed diuina permissione quadã. Sanè Grillãd. *q. 8. in fin. Et ego aliã* (ait) *vidi Romæ quendam Magum excellentissimum, Græcum, tempore Hadriani VI. antequam peruenisset ad vrbem ipse Pontifex: quod solis verbis compresserat vires cuiusdam ferocissimi tauri, existentis in armẽto in loco siluestri: quem sic affixum, vt ita dixerim, & humiliatũ apprehendit per cornua, & chordula quadã satis debili, arte tamẽ magica fabricata taurũ ipsum ligatũ quò voluit adduxit media nocte, circiter quatuor aut quinque milliaribus: quæ visa fuerunt per ducentos & vltra viros.*] Sed errat Grillandus, cùm putat hæc omnia ipsa verborum potentia effici potuisse, vt ille Magus asserebat. *quod libr. primo*, refutatum. Quod in Circensibus soliti incantione suis equis velocitatem, aduersariorum verò tarditatem, moràmque adferre, docent Arnobius, *lib. primo*, Hier. *in vita Hilarionis.* Cassiodorus, *libr. tertio epistol. 51.*

Quærat aliquis an vt animos, sic & colores fe-

a Nauiga. Indic. c. 28

b in Psal. 57.

c in d. Psal. 57.

d Psal. 57. v. 5. ad hũc locum respicit Alcymus l. 2. cap. 15.

e 8, v. 17.

f lib. 11. de Genesi ad litt. ca. 28.

rarum dæmones verè queant immutare? nihil dubitem, quia norunt aquas, quibus id naturaliter perficitur. Aristoteles, *lib.3.de Histor.animal.ca.12.* testis est his verbis; *Sunt aquæ multis in locis, quas cùm oues biberint, moxq; inierint, nigros generãt agnos: vt in terra Assyritide, agri Chalcidi Thraciæ facit amnis, quem ob nimiam frigiditatem Psychrum vocant: & in Antandria duo sunt fluuij, quorum alter candorem, alter nigritiem pecoribus facit. Scamander etiam amnis flauas reddere oues creditur, quamobrem Xanthum pro Scamãdro vocatum ab Homero autumant.*] Varro quoque apud Solinũ tradidit, in litore maris rubri esse fontem, quem si oues biberint, mutent vellerum qualitatẽ & antè cãdidas, post haustũ furuo nigrescere colore. Plura memorãt aquarum miracula, quæ si reapse contigerunt, possent circa animantia per aquas hæc omnia Magi. pergam addere nonnulla. P. Nazo, *lib.15.* Metamorph.

.... Medio tua corniger Ammon,
Vnda die gelida est, ortúque obitúque calescit.
Admotis Athamantis aquis accendere lignum,
Narratur, minimos cùm luna recesserit orbes.
Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.
Cratis & hinc Sybaris vestris conterminus oris,
Electro similes faciunt auróque capillos
Quodq; magis mirũ. Sunt, qui non corpora tantùm,
Verùm animos etiam valeant mutare liquores.
Cui non audita est obscœna Salmacis vnda?
Æthiopésque lacus? quos si quis faucibus hausit,
Aut furit, aut patitur mirum grauitate soporem.
Clitorio quicúmque sitim de fonte leuarit,
Vina fugit, gaudétque meris abstemius vndis.
Huic fluit effectu dispar Lyncestius amnis:
Quem quicumque parùm moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat, quàm si mera vina bibisset.

De admirandis Siciliæ aquis multa Thomas Fazellus. *1.decad.libr.1.cap.5.* quod est de mirabilibus Siciliæ.

QVÆSTIO IIII.

An possint aliqua mixta, maximè sensibilia producere seu gignere arte sua?

SIT propositio prima, *Animalia imperfecta, muscas, vermes, ranas, & huiusmodi insecta, & alia quæ ex putrefactione nascuntur, possunt producere celeriter: non creando, sed actiua passiuis applicando.* Hæc D. August. quem schola Theologica sequitur [a]. Solent autem hæc producere magi, ex pacto, per dæmonem actiua passiuis applicantem, nam ipsi magi plerúmque nesciunt, quo ista pacto gignantur, & causas ignorant, vt quando diabolus dat sagis minutum puluisculum, cuius in aërem iactu diuersæ species locustarum, bruchorum, murium, erucarum, & similium animalculorum variæ pestes, statim nascuntur, iubet interdum primam quæ obuia plantam ex agro illo, quem vastari volunt, euellere: aut gramen perdendæ arbori illidere, & alias tales nænias adhibere, quæ vim nullam habent naturalem [b]. Sic possent Magi etiam producere quosdam anseres imperfectiores, qui soliti gigni ex deciduis fructibus arborum in mari putrescentibus, vel sanè ex lignis nauigiorum putridorum, vt norunt contingere Scoti, & Hebridum incolæ, quibus vocantur, *Klakis & Bernicles* [c]. Sed an perfecta (quæ vocantur) animalia? probabilius mihi est, actiua passiuis applicando non posse, quia hæc ex putrefactione nasci non posse probabilius, & non nisi & prolifico parentum semine, vel à parente, vel à dæmone incubo matri infuso, prout postea dicetur. Posset etiam dæmon talia iam producta muliebri vtero includere, & callidè inde educta, occultâ quapiam clancularij meatus viâ ipsi cognitâ, in locis remotis vbi nata videantur fouere, alere, & respirare facere; vtpote inter saxa, in quibus non rarò imperfecta nasci consueuerunt, muscæ, mures, & similia. Hoc omnino crediderim contigisse in canibus illis, quorum mentio fit à Guilhelmo Neubrigensi his verbis; *Dum in quadam lapidicina petra ingens ferramentis finderetur, apparuere duo canes capacem sui in eâdem petra capacitatem replentes absque omni spiraculo* (intell. perceptibili) *videbantur autem esse ex eo canum genere, quos leporarios vocant, sed vultu truces, odore graues, pilorum expertes. Et vnus quidem eorum vt dicitur, citò defecit. Alterum verò stupendæ, vt aiunt, edacitatis Henricus Vvintonienses Episcopus diebus plurimis in deliciis habuit.*] lib.1. Histor. Anglor. cap. 28. & subdit, in alio lapide inuentum bufonem cathenulam auream circum collum habentem. Censeo huic catenulam à dæmone additam, nam ipse bufo ibidem nasci potuit, vt in carbonariis fodinis Leodicensibus silices ingentes nonnumquam reperti, intra quos viui bufones conditi, vt in natiuitatis suæ cunis, latebant.

a D. Au. li. 3. de Tir. in c. 7. D. Bonau. & alij in 2. dist. 7. Alexan. de Hales 2. p. quæ. 43. D. Th. 1. pa. q. 114. art. 4.

b vide Nic. Remigi. 1. dæmonolatr. ca. 21.

c Card. lib. 7. de rer. va riet. Lobelius in fin. lib. de hist. herbar.

Possunt etiam dæmones producere quædam insolita monstra: quale illud in Brasilia, altum palmos septendecim, tectum corio lacertæ, mammis prætumidis, brachiis leonum, oculis rigentibus, & flammeis, scintillantibus, simili lingua, [d] qualia fortè monstra, quę in Saxoniæ siluis, semihumana facie, capta anno 1240. [e] Nisi fortassis illa sint ex nefario hominũ ac ferarum coitu nata: quæ monstrorum plurimorũ origo indubitata. Sic enim peperit olim bello Marsico Alcippe elephantum [f]; sic anno 1278. apud Heluetios alia leonem [g]; sic anno postea 1471. quædã Papiæ cattũ, Brixiæ canẽ alia: sic 1531. mulier Augustæ Vindelicorũ, eodem partu, enixa primò caput humanum mẽbranis inuolutum, mox serpẽtem bipedem, tertiò porcum integrum [h]: & quæ varia huiusmodi leguntur apud recentiores [i]. Illud superat admirationẽ reliquorum, quod Castanneda retulit, *in Annal. Lusitaniæ*; mulierem ob quoddam crimen in insulam desertam naui deportatã; cùm ibi exposita fuisset; eam simiorum, quibus frequens locus, agmen circumstetisse fremebundũ, superuenisse vnum grandiorem, cui reliqui loco cesserint; ab hoc mulierem blandè manu captam in antrum ingẽs abductam, eique cùm ipsum, tum cęteros copiam pomorum, nucum, radicúmque variarũ apposuisse, & nutu, vt vesceretur, inuitasse: tandem à fera coactam ad stuprum: facinus hoc multis diebus continuatum, adeò vt duos ex fera liberos susceperit, ita miseram (quanto mors optabilior!) victitasse per annos aliquot: donec Deus misertus nauim eò Lusitanam detulisset: cúmque milites in terram aquatum ex proximo ad antrum fonte exscendissent, abessetque forte fortuna simius; feminam ad inuisos diu mortales accurrisse, & accidentem ad pedes supplicasse, vti se facinore & calamitosissima seruitute irent ereptum: adsentientibúsque, & casum miserantibus illis, eam cùm ipsis nauim adscendisse: sed ecce tibi simium superuenientem, inconditis gestibus & fremitibus coniugem non coniugem reuocantem, vt vidit vela ventis data,

d Anan. li. 4. de Nat. dæmon.

e Lycosten. de Prodig.

f Alex. ab Ale. lib. 2.

g Stumph. Chro. Heluet.

h Lycosth. suprà.

i Cardan. li. 16. de varie. Lemniũ libr. 1. de occult. nat mirac. cap. 8.

concito cursu de liberis vnum matri ostentat; minatur: ni redeat, in mare præcipitaturum: nec segniter fecit, quod minatus tum recurrit ad antrum, & eâdem velocitate ad litus rediens, ostentat alterum, minatur, & demergit: subsequitur & ipse furens, támque diu nauim natatu insequitur, donec vndæ natantem vicêre. Rem totâ Lusitaniâ teste notissimam, & à rege mulierem Vlissiponæ addictam ignibus, quorumdam precibus vitâ impetratâ lethum cum claustro perpetuo cõmutasse. Miraris Lector? en tibi Saxo Grammaticus, cum duobus Magnis, Vpsalensibus Episcopis: narrant Gotthicos reges ex Vrso & Virgine nobili originem ducere: & Ioannes de Barros Pegusianos & Sianitas Indiæ gentes, à cane, qui cùm muliere corpus miscuerat [a]. Verùm his ego non sum credulus: qui certus sum, ex homine & ferâ verum hominem nasci nõ posse, quia ferinum semen perfectionis illius est expers, quæ ad tam nobilis animæ domicilium requiritur, quare si quid ex tali mixtione nascatur, monstrum id fuerit, non homo. Sequitur enim deterioris seminis conditionem talis fætus: quare vt summùm hominis aliquam speciem præbebit. Nec enim crediderim, censendum perfectum brutum eius speciei cuius alteruter parentum: (v.g. ex Lusitana nati, nec simij, nec homines erant) sed monstrum quoddam mixtæ speciei & imperfectæ, vt mulus ex equo & asino, thoës ex hyænâ & lupo: quare nec arbitror si commisceatur sibi simili, vel alteri bruto perfectæ speciei, brutum vllum geniturum. Confirmat hanc sententiam cordati Historici Petri Chiezæ narratio, qua tradit rupices illos Andinos solitos ingentibus simiis se commiscere: & natos inde fætus caput humanum & pudenda habere, cætera simiis similes esse: feros iuxtà ac fœdos, qui non loquantur, sed terribiliter vlulent: & ab ipsis quoque Indis, pro mõstris haberi. Denique in prouincia Aulaga mulierem Indam ex cane tria monstra peperisse, hæc ille, *1. part. Histor. Peruanæ. capit. 95.* Præterea in nonnullis exemplis citatis, imaginatrix vix & corruptio seminis, & superfluorum in vtero humorum copia, suam sibi singula partem possunt vindicare. Fieri potest præterea, vt mulieres harum aliquæ de strigum numero fuerint, & dæmon incubus calidum horum animalium semen illis infuderit. cur qui potest humano sic abuti, non possit & ferino? Sanè in illis exemplis, de Indorum populis & Gotthorum regibus putarim hoc dicendum: quod dæmon in ferarum talium effigie fæminas compresserit, quod eum posse docebit sequens quæstio. Verissimam narrationem his adiungo. In hoc ipso Belgio fuit nefarius quidam: qui vaccæ se commiscuit. Post visa bos prægnans, & post aliquot menses edere masculum fœtum, non vitulum, sed puerum: adfuêre non vnus, déque matris vaccæ cadentem vtero adspexerunt, leuatúmque de terra nutrici tradiderunt, adoleuit puer, baptizatus, & institutus Christianæ vitæ præceptis, pietati se addixit: &, pro patre, seriò pœnitentiæ vacat operibus: homo quidem perfectus, sed qui sentiat in animo propensiones vaccinas, pascendi prata, & herbas ruminandi. Qui de hoc sentiendum? nónne hominem esse? planè crediderim: sed ex vacca matre natum abnuo, quid ergo? Diabolus peccati illius gnarus, & impulsor, mox vaccam prægnantem fecit videri: cùm voluit, alicunde infantẽ surreptum attulit, & vaccæ parturienti, quæ vento grauida erat, puerum sic supposuit: vt à vacca fundi videretur. Hinc nata opinio: & puer persuasus se vaccæ filium, matris putatæ propensiones hausit imaginando. Nam vt verus homo, ex seminis vaccini materia, nascatur, & organica illa dispositio perfecta humani corporis, in vaccæ vtero, & vaccinæ animæ calore ac virtute, perficiatur: id philosophos omnes mecum arbitror, inter ἀδύνατα, computaturos. Illud verò Manilij, monstrorum productionem astrorum influxibus & fato Stoïco ascribentis, sectæ est deliramentum.

> *Permiscet sæpe ferarum*
> *Corpora cum membris hominum: non seminis ille*
> *Partus erit, quid enim nobis commune feriq;*
> *Quisve in portenti, noxam peccarit adulter?*
> *Astra nouant formas, cœlumque interserit ora.*

Cæterùm And. Cæsalpini Paradoxum: sine semine, bruta perfecta equos, boues, elephantos, immò & hominem quoad corpus, ex Solis calore & putredine sola nasci posse: quod multis probare conatur, *libr. 5. Peripatetic. Quæst. q. 1.* vnde sequeretur arte Magica hæc omnia produci posse applicatione agentium ad patibilia: mihi nondum potui in mentem producere, vt id verum esse, vel suspicer. Qui non ignorem, præparationem materiæ ad formas animantium, quæ perfecta nuncupatur, dependere à virtute seminaria, & formatrice: quæ ad perfecti animalis conformationem opus habet, non tamen primarum qualitatum mixtura & temperamento, quod à cœlorum influxu, & solis calore recipit: sed præterea perfecti: animantis cooperationem exigit, vt cordati omnes Theologi & philosophi fatentur, quos citant Conimbricenses nostri, eruditè hoc commentum refellentes, *in 2. de cœlo cap. 3. q. 6. art. 3. & 4.* quos (curiosè lector) suadeo tibi legendos. Illud etiam considera, hominem quoad corpus sic gigni, vel sibi in his verbis contradicere, vel hoc tantùm dicere; sic monstrum gigni posse: imò nec monstrum quidem: quia inanimatum, quæro enim quà illa humani corporis massa anima animabitur? humana? at hoc est delirium Paracelsi, hæreticum, vt aliàs ostendi: ferina? sed ferarum anima non potest humanum corpus informare, quia longè aliàs requirit dispositiones, longè dissimiliores, quàm anima bouis & canis, constat tamen corpus caninum à bouis anima informari non posse, quale ergo hoc monstrum, aut quid futurum?

Certum est monstra nasci aliquando diuina vltione. Docet Dockumensium Frisiorum pœna, ob eorum Episcopum S. Bonifacium cum sociis cæsum. *Nam horum sanctorum indignam mortem* (ait Kempensis) *in filios filiorum Deus vindicauit: vt passim ex eorum familiis* (*quorum maiores tam nefarium scelus perpetrarunt*) *in hunc diem videantur in occipite habere, grossos crines subalbi coloris, in modum caudæ cuiusdam bruti animalis, vt iustè dixeris,*

> *Sentit adhuc proles, quid commisere parentes.*

Ita Cornel. Kempius Dokumensis, *libr. 2. de Orig. Frisior. cap. 21.* Imitemur Samsonem, & caudam caudæ cõnectamus, scribit Polyd. Virgilius, *Hist. Anglor. libr. 13.* in hanc sententiam: eo quod rex Henricus II. ostenderet sese infensum B. Thomæ Cantuar. sanctum virum, *iam sic vulgè negligi cœpisse, contemni, & odio haberi: vt cum venisset aliquando Strodum: qui vicus situs est ad ripam Meduciæ fluminis, quod flumen Rocestriam alluit: eius loci incolæ cupidi bonum patrem ita despectum igno-*

[a] Videte Torquemandam Horti floridi Dial. 1.

minia

minia aliqua afficiendi: non dubitarint amputare caudam equi, quem ille equitaret, ſeipſos perpetuo probro obligantes. Nam poſtea nutu Dei ita accidit, vt omnes ex eo hominum genere, qui id facinus feciſſent, nati ſint inſtar brutorum animalium caudati. Sed ea infamiæ nota iampridem, cum gente illa eorum hominum qui peccarunt, deleta eſt.] Sic Polydorus: cuius vltima clauſula, an in gratiam adficta, an ex vero? nouit Deus, conuicium certè in gentem totam manauit, & durat inter homines proteruos; qui, linguæ petulantioris, nihil habent penſi vera an falſa effutiant. Si quid talis dedecoris permaneret, Guilhelmus Tookerus Reginæ ſuæ, etiam huius appendicis demendæ virtutem mirificam tribuiſſet. Citrà iocum: apud Thom. Cantipratenſem reperio; *lib. 2. de Apibus*: Nobili cuidam venationis gratiâ feſtos dies prophananti, ex vxore natam prolem canino rictu, & auribus braccorum (vt vocant) more flaccis ac dependulis.

QVÆSTIO XV.

An ſint vmquam dæmones incubi & ſuccubæ, & an ex tali congreſſu proles naſci queat?

Axioma I. ſit, *Solent malefici & Lamiæ cum dæmonibus, illi quidem ſuccubis: hæ verò incubis: actum Venerium exercere.* Perperàm hoc negarunt complures hæretici [a]; inter quos pars iſta negatiua communior videtur; ex Catholicis etiam nonnulli: ſed pauci admodùm, ex Belgis Philippus Broideus [b], ex Italis Cardanus, Ponzinibius, & Bapt. à Portâ, ſed horum auctoritas non magna, ſi cum contrarium aſſerentibus eam componas.

Placuit enim affirmatio axiomatis adeò multis, vt verendum ſit ne pertinaciæ & audaciæ ſit ab iis diſcedere. Communis namque hæc eſt ſententia Patrum, Theologorum, & Philoſophorum doctiorum, & omnium ferè ſæculorum atque nationum experientiâ comprobata. Vt cæteros taceam voluêre Plato, *in Cratylo*, Philo Ioſephus, & vetus Synagoga D. Cyprian. D. Iuſtinus Mart. Clemens Alexand. Tertullian. & alij [c], qui vetuſtiores patres, in eo quod voluerunt dæmones poſſe cum mulieribus rem habere, optimè ſenſerunt, in eo verò à recentioribus iure reprehenduntur, quod de huiuſcemodi concubitu Moſis etiam verba [d], de filiis Dei & filiabus Caini acceperũt. Solidior ergo adhuc probatio huius ſententiæ deſumitur à D. Hier. in cap. 6. ad Epheſ. & D. Auguſt. quem cõmunis ſchola Theologorum cum D. Iſidoro ſequitur [e]: & pro eâdem pugnat Bulla Innocentij 8. Pontif. contra maleficos.

Probantur hæc ratione & ſimul explicantur. Dæmones (quod poſtea docebo) poſſunt defunctorum corpora aſſumere, vel de nouo ſibi ex aëre & aliis elementis ad carnis ſimilitudinem palpabilia effingere ac formare, poſſunt illa pro libito mouere & calefacere, ſi ergo poſſunt, quem natura non habent ſexum artificioſè exhibere, & viris ſpecie fœminea, fœminis ſpecie virorum abuti, & has ſubiicere, & illis ſe ſubſternere, poſſunt etiam aliundè acceptum verum ſemen adferre, & naturalem eius emiſſionem imitari. Poſſunt ergo illa omnia facere, quæ axioma iſtud primum ſupponit: quod cùm poſſint, & eos facere doceat experientia, non eſt cur dubitemus.

Axio. II. *Poteſt etiam ex huiuſmodi concubitu dæmonis incubi proles naſci.*] Maior eſt difficultas huius axiom. quæ tamen tollitur quando benè & dilucidè tota res explicatur. Sciendum ergo quod poteſt (præter ea quæ diximus) diabolus ſemen aliunde acceptum (v. g. in ea, quæ ſomnianti viro contingit, illuſione) deferre, & qua eſt agilitate & naturalium rerum peritiâ, calorem prolificum in ſemine quantumuis ille ſubtilis & aëreus ſit ac facilè diſſipabilis, conſeruare, & illud denique quo momento mulier ad concipiendum optimè diſpoſita, quod eum non latet, tum illud matrici ſic infundere, vel naturali vi attrahendum exhibere, & muliebri ſemini commiſcere, hanc concl. tenuere auctores poſtea citandi.

Axioma. III. *Attamen dæmones nequeunt, vi ſua, & ex propria ſubſtantia, more animantium, generare.*]

Probatur, quia nec dæmones inter ſe vllam habent indiuidui vel ſpeciei multiplicationem, nec dæmones corpus aëreum, vel vllum habent omnino (vt contra Platonicos M. Anton. Natta. *libro 7. de Deo, fol. 75.* docuit, Franciſc. quoque Georg. & Caietanus, & tenendum eſt) quare nec in proprio ſuo corpore commiſceri poſſunt (vt optimè docet Perer. *d. libr. 8. diſpent. 2.*) nec vllum ſemen; nedum prolificum, quantumuis tenue, habent (qui fuit error Marci Epheſij, Ioſephi, & fortaſſis Athenagoræ, Tertullian. & vetuſtiorum illorum Patrum.) quomodo proprium ſemen habere poſſint; cùm ſemen ſit ſubſtantiæ corporeæ viuentis pars, & reſiduum cibi optimè concocti, ex meliorum ſcriptorum ſententiâ? [f] dæmones verò ſunt ſubſtantiæ incorporeæ, & ideò de ſuo non poſſunt corporeum ſemen præſtare: ſunt etiam expertes animæ, vegetantis autem animæ functio eſt naturali calore cibum acceptum concoquere. Ideò certiſſimum eſt hoc axioma, quod auctores præcedentis axiomatis admittunt: & hanc dumtaxat concluſionem aſſerere voluerunt; non verò præcedentem ſecundam negarunt; ſcriptores quidam magni nominis, vt D. Chryſoſt. & alij [g]; quorum ſententiam retuli & explicui olim, *Comment. in Senecæ Herc. Furent. v. 447.*

Quæ aduerſarij obiiciunt exempla, illuſarum aliquando mulierculatum; ea nos non refellimus nec reiicimus, præſertim conteſtata illa mira apud Iaquerium & Martinum Arelatenſ. [h] ſed contendimus ineptè illos hinc inferre; aliquando deluduntur: numquam ergo id verè contingit, ex particulari affirmatiua inferũt vniuerſalem etiam affirmatiuam, in materiâ non neceſſariâ, quod ineptum eſt.

Dicimus ergo. *Ex concubitu incubi cum muliere aliquando prolem naſci poſſe: & tum prolis verum patrem non fore dæmonem, ſed illum hominem cuius ſemine dæmon abuſus fuerit.* Negarunt hoc Plutarchus, *in Numa*, Paracelſus hæreticus, Vlric. Molitor, *de Pythonicis mulier. cap. vlt.* & Nicol. Remig. *lib. 1. dæmonolat. cap. 6.* ſed argumentis fulti leuiculis: non negat, dubitat dumtaxat Bened. Perer. noſter, *libr. 8. in Geneſ. diſp. 3.* Sed hoc olim affirmarunt Ægyptij teſte Plutarcho, & affirmãt communiter Scholaſtici, qui omnes etiam optimi Philoſophi fuêre [i]. Probatur manifeſtâ ratione ex iis, quæ dicta fuêre pro explicatione. 2. Axio. Accedũt plurima exẽpla ab illis & aliis narrata; quæ ſi vera ſunt, haud dubiè iuxta has cõcluſiones explicanda ſunt. Vetuſtas obtrudit ſuos ſemideos, Hercules, Sarpedones,

A

a Pet. Mar. Vvierus, Chytreus, Lerchem. Biermannus, Fich. Godelmã. & alij.
b Additiõ. ad c. 11. Fori Roman.
c Videte hos citatos apud Six. Senẽſem. lib. 5. Bib. ſac. an nota. 77. & Pamelium in Error. Tertulliani Anno. 1. quib⁹ adde Plethonem li. de mirabilib⁹ & longæuis. Pereriũ. li. 8. in Gen. diſ. 1.
d Geneſ. 6. art. 2.
e Aug. lib. 15. de ciui. Dei ca. 23. Iſid. libr. 8. Orig. Ale. de Hal. 1. part. q. 68. Tho. Bonau. Scot. Dur. Gabr. in 2. diſt. 8. Guilh. Pariſ. de vniuer. pa. vlt. c. 23. Abulen. in c. 6. Gene. q. 6. & c. 7. Exo. q. 12. Auct. mallei maleſic. Grill. Remig. & alij I. C. cõmuniter & ex medicis Simphorianus lib. 2. prax. c. 7. Cæſalpinus, de dęmon. inueſtigat. c. 16. Cõdrõchus lib. 3. de morb. veneſic. c. 10. Valeſius de ſacra philoſ. capit. 8. in princ. &c.

B

C

f vide Tirap. l. connub. 15. ar. nu. 12. Naclãtum de vegetatiua Potẽtia Theorem. 13. Valleſiũ de Sacra. philoſ. ca. 13. Spinoſam. in Problem.
g Chryſoſ. homil. 22. in Geneſ. Caſſia. collat. 8. c. 21. Phila. adu. hæreſ. Plato in Sympoſ. & fortè Scalig. exercitat. 75.
h Iacquet. lib. flagelli hær. Martin. Arles de ſuperſti. num. 7.
i D. Tho. Haléſ. Bonau. Scot. Gab Abulenſ. Guill. ſup. citati, necnõ Richa. Palud. Vict. Med. Moli. Alf. à Caſt. Silueſt. Spinæ Itaque. ca. 6. Mendoza in quod lib. q. 6. ex I. C. Grill. Binsf. Mar. de Arles. Franc. Valeſc. medicus itẽ alij auct. Mallei, & Nider.

pedones, Æneas, Seruios Tullos [a]; Anglia, Merlinum [b]: Pannonia, Hunnos ex Arlunis ſtrigibus Gothicis & Faunis natos. Chieza *c.27.p.2.hiſt.Peru.* ſcribit in Hiſpaniola ſolitum [c]Corcoton dęmonem miſceri mulieribus & ex eo natos bicornes naſci. Cliuenſium quoq. ducum ſtemma huc retulit Helinandus lib.4. apud Belluacenſem [d]: Xacam ſuum Iapones talem eſſe volunt: nec deſunt qui Lutherum in hanc claſſem retulerint [e]. Et ante ſexennium, in primario Brabantiæ oppido, punita fuit mulier, quod ex dæmone peperiſſet: & noſtris temporibus id contigiſſe, etiam Lud. Molina, ex noſtræ Societatis Theologis, prodidit, & complures alii gentium diuerſarum ſcriptores allatis exēplis confirmarunt [f].

Videte nunc quàm leuia ſint argumenta, quibus hanc alii ſententiam impugnant, maximè Nicol. Remig. quorum primum arg. eſt. Dæmon & homo ſpecie differunt. ergo ex hac copula ſequi nequit proles. *Reſp.* conſequentiam eſſe nullam, tum quia ex equo & aſina, & aliis ſpecie diſcrepantibus animalibus muli, thoes: leopardi, pantheræ & aliæ hybrides gignuntur: tum quia generatio hîc non tribuitur dæmoni, ſed homini, cuius eſt ſemen, vt rectè D. Tho, quodlibet.6.a.8.ad 6. & ideò hîc ex homine, hoc ex viro & femina, naſcitur homo.

2. *argum.* Dæmon eſt expers vitæ, & origo mortis. ergo nequit eſſe auctor & origo actus vitalis. *Reſp.* Vim hanc vitalem, non ineſſe dæmoni, ſed ipſi ſemini: ſicut vis calefaciendi non ineſt ſcypho propinanti, ſeu tubo fundenti, ſed ipſi vino. vide D. Thom. *ſup.ad* 5. & Sprengerum 1.*p.Mallei q.4.ad* 2.

3. *argum.* Semen, quod dæmon infundit, ſagæ fatentur eſſe frigidum & nullam adferre voluptatem, ſed horrorem potiùs: quare nec poterit inde generatio conſequi. argumentum hoc fuit Marci Epheſij, apud Pſelum. Confirmat Remigius cōfeſſione ſagarum, quæ faſſæ ſunt omnem ſenſum voluptatis è tali copula abeſſe, imò & ſummum ſe dolorem percipere. *Reſp.* cogit argumenti futilitas, quam vellem me plura in re inani & ſpurca refellenda, inſumere verba. Certum ergo videtur dæmonem, quando vult ſub certi alicuius viri ſpecie deludere, & non vult ſcire ſe eſſe dæmonem: tunc quam poteſt aptiſſimè imitari, quæcunque in veri viri & mulieris copula requiruntur: quare neceſſariò tunc curat, vt ſi quidem vult generationem ſequi, (quod rariſſimè accidit. nec enim ipſe ſua vnquam cauſsâ generationem intendit, qui ſibi ſimile nequit gignere: ſed aliquando duntaxat, in gratiam ſuccubæ id operantis, conatur generationem ex alio ſemine) adhibeat neceſſaria ad generationem: quare & prolificum ſemen quærit, & inuentum conſeruat, & tanta celeritate perfert: vt vitalis ſpiritus non euaporetur, & quando ac quale oportet infundit: Quando verò non intendit generationem: tunc infundit aliquid ſeminis inſtar, calidum tamen, ne fraus deprehendatur: ſicque etiam corpus aſſumptum temperat, ne contactu timor, horror, aut aſpernatio adferatur. Sed quando cum illis rem habet, quæ dæmonem eſſe non ignorant: vt pluprimùm ſemen fictitium & frigidum exhibet, ex quo concedimus prolem naſci non poſſe. Deinde conſtat, ſæpè eum interrogare ſuccubas: num velint impregnari? quæ ſi aſſentiantur, aſſumit verum ſemen aliunde actu carnali deciſum, vt dixi & docet Sprengerus [g]. Quæritur autem, non tam quid fieri ſoleat, quàm quid fieri poſsit. Vnde ad confirmationem quoq. argumenti, patet ſolutio: voluptatis ſenſum quando abeſt, abeſſe: vel quia Deus id prohibet prouidè, vel quia dæmon vult eum non adeſſe: vt ſic maior ſit peccati fœditas atque malitia, adeſſe autem poteſt hîc ſenſus: ſi Deus non prohibeat, & dæmon velit, eum à ſuccuba percipi: profectò quæ ad delectationem in hac ſpurcitia neceſſaria, hæc omnia dæmonem incubum adhibuiſſe non raro, conſtat exemplis illis, quæ narrant plurima, Sprengerus, Binsfeldius, & Ananias, & potiſsimùm vno Sardicēſis ſagæ, & Virginis Hiſpanæ nobilis deceptæ, quæ inuenias apud Torquemadam *Dialo.*3. & Grilland. *q.7.n.*8. *&.* 9. idem ex plurimum confeſsione aſſerit Alfonſ. à Caſtro *lib.*1.*de iuſta hæret punit.c.*16.

4. *Denique addunt*: haud eſſe credendum: Dominum Deum concurrere ad huiuſmodi actum, aut animam tali corpori ex huiuſmodi coitu nato infundere, & inchoato dæmonis operi coronidem addere. *Reſp.* dæmonem quo ad naturæ operationem, hîc duntaxat eſſe inſtrumentum, & applicare ſolummodò agens principale: quod eſt verum ſemen humanum. Deum itaque concurrere ad vltimam diſpoſitionem organici corporis, ab humano ſemine nati: accidentarium verò quid eſſe, & morale duntaxat, peccatum ſagæ atque dæmonis malitiam. iuuat Deus, vt auctor naturæ naturam, peccato verò, cuius auctor non eſt, non adminiculetur. Si quid huiuſmodi valerent argumenta. ſequeretur, neque ex fornicatione, neque ex adulterio, neque ex incæſtu, proles gigni poſſe. Reſpondent diuerſam eſſe rationem: quoniam in his ordo naturæ ſeruatur, non verò in illo dæmonis Hymenæo, Hæc reſponſio friuola eſt. nam etiam in caſu noſtro naturæ ordo, quo ad phyſica generationis præcipua principia, ſeruatur. natura enim duntaxat poſtulat, vt ex viri prolifico ſemine, aptè mixto ſemini muliebri, proles naſcatur. *Vlt.* Molitor argumentatur, ſecundum Conciliatorem principium gignendi eſt cor: ergo dæmon illo ſemine non poteſt ad generationem vti. quia deeſt virtus cordialis calorem, vt oportet, temperans, *Reſp.* ſiue à corde ſiue à cerebro vis gignendi oriatur, ſpiritus genitalis ipſi ſemini eſt implantatus in ipſa ſeminis ab humano corpore deciſione. dæmon verò hunc ſpiritum cum calore ſuo tantùm conſeruat.

Quid igitur, dicat aliquis, etiamne ex viro incubo, & dæmone ſuccuba liberi naſci poterunt; hoc nec Ægyptii olim concedebant, nec ego crediderim fieri poſse. Longè. n. plura hîc requiruntur, vt ad prolis generationem partúmque longè plura matres quam patres ſuppeditant, in conceptione par fortè vtriuſque conatus: poſt, omnia ſolius ſunt matris. requiritur tractus temporis, vt ſemen in corpus organicum commutetur, & abſolutiſſima illa humani corporis architectura perficiatur. requiritur etiam continua vegetantis animæ operatio in fœtu alendo; & alia penè innumera naturæ arcana: quæ omnia vtrum tam multa, tamdiu dæmon in aſſumpto corpore queat præſtare, plurimum dubito, & potiùs arbitrer non poſſe: ſi poſsit, etiam ſuccuba poterit concipere. Interea dum quis conuincat hæc illum omnia poſſe, cenſeo, quos legimus matre ſuccuba dæmone natos, vel ſuppoſititios fuiſſe alterius feminæ veros partus, vel ab alio dæmone prolem ementitam, vt non rarò contingit ad priorem ſuppoſitiui

[a] ita Hom. Virg. Clē. Alex. Arnob. li. 5. contra gēt *& ipſum Plat.* iuxta Orige. l. 6. cont. Celſ.

[b] Vinc. Belluac. l. 21. ſpec. hiſt. Poly. Virg. & alii.

[c] Iornād. de rebus Gotth. & Luitprandus.

[d] id ope. l. 3. c. 17.

[e] Fontan. in hiſt. ſacra de ſtatu religiō.

[f] Mol. 1. p. q. 50. a. 1. auctor etiam vitæ D. Bern. li. 2. c. 6. He. Boet. li. 8. hiſt. Scot. Fr. Picus. l. de præno-tione. Pet. Bin. p. 1. de confeſſ. malefic. concl. 5. Lau. Ananias lib. 4. de nat. dęmop.

[g] p. 2. mallei q. 1. c. 4.

partus fraudem lubens retulerim cum Io. Reynardo [*libro de peregrinat. generis hum. serm. de impugnat. hom. per diabol.*] quod de Pictauorum Comitum ex Melusina origine referunt fabulosæ Francorum Historiæ, item de Andegauensis familiæ stemmate Polyd. Virgil. a & alterius cuiusdam, ex Galfrido narrat Vincent. Bell. b & quod ex ore ducum Bauariæ & Saxoniæ acceptum narrat Sabinus c; nec admodum dissimile, quod de nobili Bauaro narrant alij; ei, cùm defunctam vxorem ferret impatientiùs: quadam nocte fœminam redijsse, séque resuscitatam dixisse, & marito conuixisse, & ex eo liberos suscepisse; quódque futurum prædixerat, tandem, conuicijs & blasphemijs non se abstinente marito, subitò muliebri veste penes illum derelicta, euanuisse. Dæmon sic Nobili huic imposuit, & aliunde subtractos furto liberos sibi supposuit. Ad posterius genus fraudis refero paruulos; quos non ex incubis, sed per fraudem, quasi ex succubis dæmonibus natos vulgò *Cambiones* vocant; & ferunt adeò esse lacte insaturabiles, vt, etiam quatuor nutricum rumis exhaustis, macilenti perseuerent, ponderosissimi tamen, & tandem post aliquot annos euanescant. Itali, à continuo vagitu, *Vagiones* appellant; Germani, vt indicent suppositiuos esse, nominant, Vvechselbalgh vel Vvechselkind *de his vide Spreng. 2. p. mallei q. 2. c. 7. Guilh. Paris. p. vlt. de vniuerso, ca. 25. Anan. lib. 4. de nat. dæmon. Molitorem de Pythonic. mulier. c. 6.* Talem arbitror fuisse puerum; quem per Galiciam & Asturias Hispaniæ ante annos 15. Mendicus quidam, summa cum defatigatione humeris baiulabat: cùm ex nostris eum quidã in itinere repertum propè flumen, vt transuadaret, misericordia motus, retrò se in iumentum sustulisset; vix valida bestia potuit eũ in alterã ripã exponere. Paulò post mendicus comprehensus, fatetur eum puerum, non puerum, sed diabolum, fuisse; qui sibi promisisset, omnes se ad eleemosynas ei conferendas pellecturum, quamdiu sic circũferretur habitu pueri morbosi, & fascijs inuoluti.

a l. 13. hist. Angl.
b Hist. l. 3. c. 26.
c Not. in Metamor. Ouid.

His consentaneum est, *posse dæmones efficere, vt virgo mente & corpore permanens, non tamen sine virili semine, concipiat.* probatur. quia potest virgini dormienti & ignaræ aliunde sumptum verum & fœcundum semen, sine congressu carnali, hymene alijsue claustris virginitatis incorruptis, infundere. Vt autem in partu virginitas conseruetur, hoc dæmon nequit: cùm enim ad hoc vera corporum penetratio requiratur; quæ virtuti diuinæ reseruatur; id, sine speciali miraculo, fieri non potest. Propterea, cùm Caluinistę negant hoc septum virginalis in partu Christi Domini clausum mansisse; præcipuã certè miraculi, & veræ virginitatis prærogatiuam tollunt. Exemplum quoque de Bambergensi puella, quod recitat d Niderius, cautè legendum est, & de mentis tantùm virginitate accipiendum. carnis enim integritatem amiserat per eandem copulam, qua conceperat. Nec à viro mulier cognosci potest, sine virginitatis iactura, nec impregnari, nisi cognoscatur. Scio quid multi scriptores narrent de varijs, quæ conceperint duntaxat ex semine, quod in balneo, in quo illæ lotæ, priùs fuerat effusum; sed non credo: & video id etiam negari ab Andr. Laurentio lib. 8. histor. anatom. q. 11. quia neque virtus attractiua matricis, tam à se longè queat vim exserere, neque aqua solertiam habet, quam dæmon spirituum euaporationem prohibendi, & semen illud, si fœcundum fuisset, fundum aquæ petijsset, non supernatasset. Sic Hebræi fingunt Ben-syram ex filia Ieremiæ Prophetæ natum. Sed mentiuntur. Ieremias enim virgo mansit. Simile refert Auerroes & de alia Al. Magnus *de format. hominis c. 1.* Minùs incredibile est, quod scribit D. Thomas e, posse fortassis mulierem, absque miraculo & salua virginitate omnimoda, concipere; *sicut* (ait) *dicitur accidisse cuidam puellæ iam pubescenti, quam propter pudoris custodiam in lecto suo pater habebat: qui cùm in somnio pollueretur, semen eius ad matricem filiæ descendit, & inde puella concepit.* hoc sequitur, & à dæmone idẽ præstari posse, cõtẽdit Abulẽsis cõ. in c. 19. Gẽ.

d Formic. c. 10. l. 5.

e Tho. quol. 6. ar. 18.

Item quæri scio, an dæmones cum sagis nonnunquam exerceant pręposteram libidinem? sciendum hoc latrunculatoribus. Quidam, vt post comp. Theolog. & Antonin. 1. *p. sum. tit. de luxur.* Ponzinibius, *de Lamijs num.* 64. & Benedic. qui hos non citat *lib. 2. peccat. sum. c. 8.* hoc omninò negant: neque id compertum confessione Sagarum Hispaniæ, Germaniæ, Galliæ: sed de lamijs Italiæ id quasi notissimum affirmat Siluester Prieras *de Strigomag.* & Ananias *li. 4. de nat. dæmon. fol. 148.* & etiam, ab illis affirmari fatetur Ponzinibius supra. Nimirum nihil adeò sordidum est, quod non κακουργὸς iste subeat. vt hominum animas certiore exitio inuoluat, ideo offert cuique, quo illum capi posse sperat. Nec vllum scelus est, quod fæx ista hominum auersetur. Possunt itaque Iudices, etiam de hoc inquirere. Nec ratio vlla est, quæ contrarium conuincat. Porro sciat confessarius, tunc videri esse duplex crimen mortale; vnum contra genus, alterum extra vas naturale: & ideo grauius peccatum, quàm si cum dæmone more humano, ac naturali commiscerentur.

Vltimam in hac quæstione dubitatio nascitur, *Vtrum vi magica fieri queat, vt gigantes nascantur, vel pigmei?* Quoad Gigantes Fran. Valesius *d. c. 8.* affirmat id fieri posse: si dæmones seligant semen nõ qualecunque, sed plurimum, crassissimum, calidissimum, spiritibus affluens, & seri expers: Id verò eis facilè esse conquirere, deligendo homines calidos, robustos, & abundantes multo semine, quibus succumbant: deinde & mulieres similis conditionis quibus incumbant: *& vtrisque & viris,* inquam, *& fœminis, voluptatem maiorem solito afferendo tanto enim abundantius semen emittitur, quanto* (ait) *cum maiori voluptate excernitur: poterant verò illi voluptatem augere, & titillando plurimum, & imaginationi plurima ad rem facientia repræsentando. plurima enim pars venereorum motuum ab imaginatione fluit. Quo fit, vt religiosi viri, & Deo adeò dediti, vt imaginationem etiam compescant, eiusmodi motus non persentiscant. Robusti ergo & grandes vt nascerentur, ita poterant dæmones procurare.*] Hæc ille doctus simul Physicus & Philosophus, de eo quod fieri potuit præclarè; sed erroneè, quatenùs Gigantes illos S. S. putat ex dæmonibus incubis & succubis ita procreatos; quod iam à Theologis improbatum docui. Nos inde sumamus tantùm, non repugnare hoc dæmonis potentiæ & industriæ. Nam Gigantes fuisse impudentis proteruię sit negare, cùm S. S. testetur *Gen. c. 6.* & omnium Gentium Annales similia multa proferant. *Diodor. l. 5. & 9. Plutarc. in Sertorio Philostrat. in Heroic. Plin. Solinus, Marian. Scotus & alij* memini me nonnulla notasse *aduersarijs in Senecæ Tragedias*: & miror Goropio Becano placuisse, tam ardenter in eã quæ de Antuerpiensi nostro Gigante narratur

decla

Antuerpiensi nostro Gigante narrantur declamare. Dentis eius magnitudinem ferre non potuit. quid illa tamen, ad maiores molares Siculorum Ciclopum, quos vidit, appendit, penes se, insignis historicus. Tho. Fazellus, habuit? Non iniucunda lectio verborũ eius opinor futura ciuibus meis, vt hoc antiquitatis patriæ cymelium sibi ab homine Campiniensi tam facilè extorqueri non patiantur. Prolixa planè res est, adscribam & decerpam breuiter. ad Erycẽ montem anno. 1342. cadauer in antro inuentum portentosæ magnitudinis, cuius anterior cranij pars aliquot Siciliẽsiũ modiorũ capax erat: cuius etiã Bocatius fecerit mentionem *libr. 4. de Geneal. Deorum c. 68.* Anno 1516. in Mazareno agro cæmentarios effodisse cadauer hominis cubitorum staturæ circiter 20, caput habens dolij instar, molares dentes singulos, vnciarũ 5. pondus æquasse, quos (ait) se vidisse. Penes se alios esse non paucos, Melillis effosorum gigantum, dentes, quaternarũ vnciarum: habere quóque se os humeri latissimum & penè monstruosum alterius gigantis Hyccarẽsis. Duos sibi molares alios, 4. singulos vnciarũ, datos à Simeone Pigliono, cadaueris 18. cubitorũ propè Panormum, anno 1547. Sequenti anno ibid. à Geor. Adorno cadauer aliud, cubitorum 20. repertũ. Iatrasis an. 1550. inuẽtum cadauer cubitorũ circiter 22. cuius caput 10. ferè circuitũ pedum metiebatur. Addit multa similia, quibus singulis recensendis nõ est cur inhæreã. illud notat ceteris etiam ossib. in cinerẽ contactu tandẽ abeuntibus dentes nostris similes, sed maiores, integros, effigiatos, subalbos, & carie carentes remansisse: quod etiam in dente illo Antuerpiẽsi olim visebatur. Hetruscorũ gigantũ vetus quoddã, An. Põponij Leti, epigrãma meminit, Britannicorum Camdenus: aliorum alij. Ipse D. Augustinus scribit se vidisse in litore Vticensi molarem dentem adeò magnum, vt molaribus centum communibus posset exæquari, *libr. 15. de ciu. Dei c. 9.* Præterea quæ Fran. Patricius *Dial. 3. de Hist.* ex Hemone Eremita de Emiphimis & Gyginis retulit, quia fabulosa.

Restat de Pygmæis: posse dæmonem efficere causis contrarijs adhibitis, vt ad iustam humani corporis staturam homines non perueniant, non est dubitandum. sic enim videmus artificio humano, nẽpe potu vini adusti & inclusione in ollis paruis, pusillos illos catellos, delicias domicellarum parari: & lucri auidi parentes, impiè certè, certis medicamentis efficiunt, vt filii pumiliones nascantur. Omninò tamen crediderim, hac in re minimam quóque corporis humani quantitatem, etsi ignotam, dari, infra quam nequeat anima rationalis potentijs suis vti, & efficaciter corpus illud informare. Quare scriptoribus etiam illis assentior, qui licet agnoscant cubitales seu trium spitamarum homullos, quos *Pygmæos* vocant, gruum hostes, quos post Aristotelem *li. 2. de hist. animal. c. 12.* Philostrat. *in Hercule dormiente* Plinius *lib. 7. c. 2.* Claudianus, Iuuenalis, Solinus, & alij descripsere: tamen meritò arbitrantur, eos non esse veros homines, sed bruta, vel monstra, & ad classem Simiarum referẽdos. *Vide, si lubet, Gellium lib. 9. c. 4. Cœlium Rhodiginum lib. 4. lect. antiq. c. 3. & Cardanum lib. 8. de rerum varieta. & Lud. Viuem in c. 8. lib. de ciuit. Dei & Bonifacium Simonettam li. 4. epist. c. 10.* Repertã anno 1600. in Peruuia Nanorum prouinciam inde scribitur litteris P. Ruizij, quas hoc anno 1601. legi.

Nec negari potest *Pygmæos* fuisse; & staturæ breuissimæ. colligo vtrúmque ex loco Eze. 27. v. 11. *Pygmæi in turrib. tuis* scio hoc aliter & aliter verti, & versiones poni à D. Hiero. ad eũ locũ: sed noster meritò secutus est Aquilam ita vertentem. Symm. *Medos* vertit, quod placuit Theodoreto, Chaldæus Paraphrastes, *Cappadoces*. Verùm. ג est de vocis radice, & ideò Theodotion, nõ satis certus, quid גמד significaret Hebræum גמדים gamadim retinui. Diuus Hieron. gnarus, גמד significare cubitum brachii, seu mensuram cubitalem *Iud. 3. v. 16.* vnde גמד cubitalis, vertit *Pygmæos*, quorum hæc est mensura staturæ. Item D. Hier. ad vocem Græcam Aquilæ attendens, *Pygmæos* non accepit, vt nomen proprium sed vt appellatiuum, quia interpretatur bellatores promptissimos, quasi deducatur ἀπὸ τῆς πυγμῆς cuius vocis vna interpretatio est, pugna seu pugilatus, altera mensura cubiti, quod sequitur D. Aug. *libr. 16. de ciu. Dei c. 7.* Hinc ortæ variæ interpretationis. Quibus videbatur de Pygmæis illis propriè dictis accipiendum, quidam comminiscuntur, eos fuisse bellicosissimos, visus acutissimi, & sagittandi peritissimos, & ideo illis turrium custodiam permissam, sic Dionys. Cartusian. Verùm id vnde probant? certe vix credẽdum, potuisse eos loricam iaculis suis penetrare. Aliud itaque satis ingeniosè commentus Liranus, robur Tyri describi, & munitionum eius, tale, vt etiam à pumillis istis turres defendi potuerint contra hostes potentissimos. Contortum id quoq; nec satis beneuolum aut consentiens contextui. Reor omnino, *custodum* seu *robustorum*, (vt vertunt LXX.) mentionem fieri; sed hos vocari *Pygmæos*: non quod statura tales, sed quia turres tam altæ, vt viri etiam fortissimi & maximi in iis versantibus vix cubitales apparerent. sic vulgatam cum LXX. versione & cum Hebræo fonte conciliari debere, nunc quidem censeo; paratus sequi docentem certiora.

De pumilionibus his ex Nonnoso ista Photius bibl. fol. 3. ὅτι ἀπὸ τῆς φαρσὰν πλέοντι, τῷ Νοννόσῳ, ἐπὶ τὴν ἐσχάτην τῶν νήσων κατηντηκότι τοιόνδε τι συνέβη, θαῦμα καὶ ἀκοῦσαι. ἐνέτυχε γάρ τισι μορφὴν μὲν καὶ ἰδέαν ἔχουσιν ἀνθρωπίνην, βραχυτάτοις δὲ τὸ μέγεθος, καὶ μέλασι τὴν χρόαν ὑπὸ δὲ τριχῶν δεδασυμμένοις διὰ παντὸς τοῦ σώματος. εἵποντο δὲ τοῖς ἀνδράσι καὶ γυναῖκες παραπλήσιαι, καὶ παιδάρια ἔτι βραχύτερα, τῶν παρ' αὐτοῖς ἀνδρῶν. γυμνοὶ δὲ ἦσαν ἅπαντες πλὴν δέρματί τινι μικρῷ τὴν αἰδῶ περικαλυπτον, οἱ προβεβηκότες ὁμοίως ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες. ἄγριον δὲ οὐδὲν ἐπεδείκνυντο οὐδὲ ἀνήμερον. ἀλλὰ καὶ φωνὴν εἶχον μὲν ἀνθρωπίνην, ἄγνωστον δὲ παντάπασι τὴν διάλεκτον τοῖς τε περιοίκοις ἅπασι.

QVÆSTIO XVI.

De nocturnis sagarum conuentibus, & an vera sit earum translatio de loco ad locum?

PRima sententia est, huiusmodi equitationibus & conuentibus illas duntaxat cogitatione animi, & Diabolica illusione interesse: hanc sentẽtiam cum Luthero & Melanchtone multi sectarii tenuerunt [a]: sed & Catholici quidam, ex Hispanis, integro libro quidam minorita Fr. Samuel & auctor fortalitij fidei, eiusdem ordinis, & Martinus de Arles canonista, ex Italis Ponzinibus integro ferè libro, Bapt. à Porta *libro 2. suæ Magiæ Naturalis*, & cuius tempore res nondum satis explorata erat Alciatus *libro 8. Parerg. c. 22.* ex Gallis

[a] VVierus Codelmã. Agrippa.

Duarenus; Ærodius, & Mich. Montanus. ex Anglis olim Ioānes Salisburiensis *lib. 2. Polycrat, c. 17. in fin.* ex Germanis, idem vult Phil. Camerar. extremo c. 72. operæ succisiuæ, & Vlricus Molitor *de Python. mulieribus c. 8.* & hoc se sentire subindicat Leonard. Vairus *li. 2. de fascino c. 13.* Sed nitũtur argumentis parùm vrgentib. Quid. n. solisne id asseritur à mulierculis, vt excidit Alciato? vnde igitur tot quotidie viri docti, clari, & secundùm sæculum prudentes, idem fatētur, puniũtúrque? Age sint sæpè, qui à dæmone illudantur, sensibus internis externísque vinctis & sepultis, phantasia etiam fortè læsa, perturbatáque: age, queat diabolus læsis corporis virib. & animi facultatib. plura homini persuadere, quam vel vini copia oppressi, vel melancholia ægri sese videre arbitrentur, vt docet D. Aug. [a] sint sanè tria phātasmatum genera, quod ab eodem optimè [b] notatum; quid tum postea? quid aliud, ex his inferre queas, quam posse sagas decipi, semper autem illas falli hinc non consequitur. Nec amplius probat quod ad Euodiũ [c] scribens, de visis prodigiosis idem prodidit: fatemur enim tunc animas non emigrare ex corporibus, & Bodinum, id ausum asserere, detestamur. fatemur sæpè sensus corporeos planè consopiri, adeoque efficaciter has imagines obuersari, vt experrecti credāt se audiuisse, vidisse & fecisse, quæ nũquā contigerunt. Nec ignoro exempla multa huius deceptionis; vt de reo, qui se in Ditis regiâ fuisse dictitabat [d]; de Gennadio, qui se choris beatorum interfuisse putabat [e]: de Platonico philosopho alteri in somnis apparente, eúmque docente [f]; de patre qui clarâ luce filiam suam videns, se vaccam cernere, putabat [g]. Nec vrget quòd eorum corpora inuēta sint sæpe numerò eodem loco iacentia, nec inde mota fuisse, vt de variis narratum ab Olao, Tostato, Grillando, & aliis; & huc pertinens illud in vita D. Germani, de mulierculis conuiuantib. vt videbantur, & tamen domi repertis dormientibus; & quæ huiusmodi alia. his enim nihil ampliùs probatur, quàm decipi aliquando has mulierculas. Sed semper ita fieri non probatur. Vim quidem aliquam haberet argumentatio illa Alciati quærentis; cur non potiùs in conuentu cacodæmonem loco mulieris, quàm in lecto cum marito fuisse dicamus? si sola niteremur presumptione, nunc non illa mouemur, sed vnanimi omnium ætatum, & nationum, & vtriúsque sexus etiam Ecclesiasticæ functionis, & ordinis nobilium reorum confessione; contra quam nulla vim habet presumptio. Michol patris satellites decepit in Dauidis locum substitutâ statuâ [h]: sic etiam potest & solet dæmon assumpto corpore, & in lecto locato decipere maritum. Nam strige ad conuentum profectâ, ne maritus eam abesse deprehendat, solet eum consopire, vel quid aliud supponere, quod earum vicem suppleat, vt maritus expergíscens vxorem esse putet docetur hoc actis iudiciariis Quædam inquiunt *tonstrix Forpachij Cal. Sept. 1587. id se sæpe fecisse prodidit, atque ad sopiendum tali somno maritum, sæpe numero illi aurem vellicasse, dextrâ manu eo prius illitâ vnguine, quo viam ad huiusmodi conuentus affectans solebat se ipsa inungere. Eller vxor decani in Ottingem, eodem loco & die, infantis culcitram: Seichen May à Speirchen scopas supposuisse memorauerunt, postquam essent nomen sui dæmonis præfatæ, sicq; maritis fucum sæpè fecisse. Homburgii no. Iunij 1590. Maria vxor sartoris in Metzer Esch, stramentorum fascē veluti vnguine infuscatum, qui statim atq; ipsa domum esse reuersa euanesceret. Catharina Ruffa ipsum dæmonem, suâ accubatione, eiusmodi vices aliquando gessisse, declarauit*] hæc Nic. Remigius *d. lib. 1. c. 12.*

- a lib. 7. de Genes. ad litt. c. 11.
- b Epist. 72. ag. Nebri.
- c Epist. 101.
- d Alex. ab Alex. li. 6. Geneal. dier.
- e D. Aug. d. epist. 101.
- f D. Aug. lib. 18. de ciu. Dei c. 18.
- g vita S. Macarii.
- h Reg. 19.

Obijciunt præterea D. Aug. lib. de spiritu & anima c. 28. vbi eadem ferè verba habes, quæ *in c. Episcopi. 26. q. 5.* vbi qui huiusmodi nænis anicularum fidem præbent, videntur excommunicari. Hic canon Achiles est aduersariorum, hunc vrgēt hunc intorquēt. *Resp.* librũ illũ nõ esse D. Aug. nec etiam D. Gregorij, cui tribuit Ioannes Beetzius Carmelita, in 1. præcept. expos. 4. c. 4. sed Hugonis Victorini, vel Hugonis Eteriani: & cuiuscunque sit, non esse aliam eius sententiam, quàm prædicti Canonis. Quidam eleuant auctoritatem Canonis, quia sit concilium tantùm Prouinciale, quod errare potuerit: sed mihi non placet eô confugere.. Alii negant esse Concilij Ancyrani, eò quòd in concilij huius exēplaribus Græcis aut Latinis hodie non exstet: verùm neque hæc solutio mihi placet: quia Canon reperitur in quibusdam antiquis collectionibus Conciliorum, & in Damasi (si ipse auctor) Vitis Pontificum, & in Decretis, Burchardi *lib. 10. c. 1.* & Iunonis *p. 11. c. 30.* & retentus fuit in Decreto Gratiani iussu Gregorij XIII. Pontif. correcto. Malo cum Turrecremata *ibi*, Victor. *num.* 32. Basino, Alphonso à Castro, & aliis respondere, quædam in illo Canone narrari, quæ per naturam rerum à dæmone perfici non possunt, vt alloqui & coram cernere Herculem & Achillem, qui sunt in inferno: item equitare super veras bestias, quæ tanta spacia tam citò & per aerem conficere nequeunt: item equitare cum Diana vel Herodiade, cùm nec vlla sit Diana Dea, vel superstes numen, nec Herodias illa saltatricula vllibi in terris equitet, in inferno cruciata: item agnoscere vllam diuinam naturam, præter Deum. quare huiusmodi asserere: reuerà hæreticum esset. Alia verò in eodem Canone memorantur, quæ nec rerum naturæ repugnant, nec vires Satanæ superant, vt est hoc ipsum, de quo nunc agitur, & talia non negat Canon posse contingere, sed tantùm indicare voluit, non esse credendum semper ea αὐτοπροσώπως contingere; sed aliquando imaginationis vitio tribuenda. vera itaque Canonis explicatio est, eos hæreseos damnari, qui sagis asserentibus credunt: hoc omnia posteriora cum prioribus sibi contingere, provt illæ narrabant. Sufficit enim ad opinionis alicuius damnationem partem eius aliquam fidei contrariam esse, quia verum est ex integra causa, falsum ex quouis defectu. Atque ita interpretor dicta Doctoris Nauarrii [i] satis perplexa locutione non paucos decipientis. Vnde apparet neque Canonem illum, neque locum Hugonis repugnare communi sententiæ Theologorum, vel Quæsitorum & Iudicum receptæ praxi. Sed de hoc Canone agendum copiosissimè lib. 5.

- i c. 11. Manu. al. nu. 38.

Deníque argumentatur Alciatus: Cõuētus, huius personæ omnes interdum, nomine IESV pronunciato euanuerunt, erant itáque phantasticæ, & non corporatæ personæ. quia corporea res sic nequit euanescere. *Resp.* Sagas quæ conuentui interfuerant, non euanuisse: sed præstrictis cernentium oculis, à suis dæmonibus celerrimè asportatas fuisse: & sic dici euanuisse, largè & impropriè sumpto vocabulo, pro desierunt videri. Neq;

hoc dissimulandum, videri Alciatum velle, non posse dæmonem corpora loco mouere. ideircò enim contendit non fuisse Christum Dominum à Diabolo in pinnaculum templi, & montem excelsum sublatum; quod confirmat auctoritate Orig. *hom.31.in Luc.*& D.Hie.*in Matt.* & temerè credidit hoc dicenti Alciato Phil. Camerarius *operæ succisi.c.72.*Sed postea docebo longè plures Patres contrarium tenuisse:imò.D.Hie.nihil habet, quod pro Alciato faciat. Origenes ei apertè refragatur. nam verba mutilata citat Alciat. obiectionem ponens,responsionem Origenis omittens.

Obiicitur etiam experientia, quòd inunctæ, aliquando non translatæ, sed repertæ iacentes eodem loco,vbi se inunxerant:hoc de vnà Abulésis, de tribus vel quatuor testatur Spineus,de aliis alii. *Resp.*cũ Spineo *c.30.& 31.*huius rei varias esse caussas tum ex parte Dei, tum ex parte dæmonis. Ex parte huius:quia quando ipsi vtiliùs est, tunc sagas decipit, eas loco non mouendo: vt sic iudicibus & principibus persuadeat falsa esse, quæ de talibus transuectionibus feruntur, atq; ita iustitiæ exsecutionem impediat. pactum ergò frustratur, quando maiorem humano generi perniciem inde sperat: pactum seruat,quando Deus ei permittit,& ipse sperat se sic plures illaqueaturum. Quod ad Deum, sinit vt plurimùm, sic exigentibus hominum peccatis,Diabolum pacta cum Magis inita seruare:aliquando impedit, vt quando iudices curiositate mouentur ad huiusmodi explorationes; vt sic iudices in peccati pœnam confundantur; & quasi excæcentur. Vtrumq; iustissimè. Ex iisdem caussis nonnunquam, vult dæmon, & hoc ei Deus permittit,ipsas loco mouere,& pro ipsis simulacrũ earum illic relinquere, vt putentur non translatæ, sed illic remansisse.

Secunda ergo opinio est, quam verissimam iudico; *Nonnunquam verè sagas transferri à dæmone de loco ad locum,hirco vel alteri animali* (phantastico, vt plurimum; hoc est dæmoni assumenti & formanti corpus aereum vel etiam hominis in forma,eas aliquando ternas quaternasve simul asportanti)*vel arundini veræ,scoparumue baculo etiam vero, sed acto & subleuato à dæmone, inequitantes, & corporaliter conuentui nefario interesse.*]

Hæc sententia est multo communior Theologorum, immò & Iurisconsultorum practicorum Italiæ,Hispaniæ, Germaniæ, inter Catholicos,tenent etiam scribentes plurimi. *Alb. Magus apud Cantipratensem libro 2. capite 57. p. 19. Ciruelus de superstit. p. 2. capite primo Guilh. Neoburgensis mox citadus. Turrecrema.sup.Grillãd.l.2.de sortileg.q.7.n.8.vbi fatetur se sẽtẽtiã mutasse.Basinus de artibus magic.propos.9.Remig.l.1.Dæmonolat.c.14.24.29.Auctores Mallei nõ vno loco, Pẽna in Direct. Inquisitor. p.2.comment.68.& alij.*Pet. Damianus *ep.4.c.17.* & recentiores medici, vt *Ronsseus mox citãdus, l.2. de morb.venef.c.8.& l.3.c.8.Cesalpinus inuestigat .dæmõ. cap. 20.*& Theologi crebro numero hoc asserunt, rem diligentissimè discutientes, *Ioan. Dodo. in Apolog.contra Fra.Samuelem,Guilh. Parisiens.par.vlt. de vniuers.cap.23.Siluester in verb.heresis,nu.3.Abulẽs.in 4.c.Matth.quæst.47.Beetz dict.cap.4.Vict. vbi supra,Caietan.2.2.quæst.95.a.3.Alphons.à Castro li.1. de iustâ hæretic.punit.cap.16.Sixtus Senensis l.5.bibli. annotat.73.Crespetus de odio Satanæ discurs.15: lib.1. Sebastianus Mich.in Pneumalog.Anglez. in 2.quæst. vnicâ de arte Magicâ a. 4. diffic. 5.Petr.Binsfeld.d. operis cõclus.11.Spinæus cõtra Ponzinibium, Ananias libr.quarto.de Natur.dæmon.* Et nonne Antichristi tempore tales conuẽtus agnoscit futuros D. Hippolyt. Martyr *lib. de consummat. sæculi, haud longè princ.*hos nouere leges Salicæ, vt patet ex l.17. Et Lambertus Danæus Caluinianus scribit Geneuæ conuentum esse ordinarium propè summam ædẽ, vt ex eo refert Crespetus. Sed accipite verba Hippolyti; *Tunc iniquus ille elato animo dæmones suos congregabit humanâ specie* (nonne sic in conuentibus tripudiant & commiscentur cum strigibus?) *& eos qui illum ad regnum inuitarunt fastidiet: animásque multas inquinabit,quippe Principes eis constituet ex dæmonibus.*) Facit hoc quotidie Diabolus superior,dum suum cuique strigum dæmonẽ magistellum attribuit. Tertullianus *lib. de animâ c. de somnijs*, affirmat, *domos quoque hominum dæmonijs patere,nec tantùm in adytis, sed etiam in cubiculis homines eorum imaginibus circumueniri.*] Videte nunc quo pacto hoc mysterium iniquitatis operetur iã olim. huc enim arbitror referendum quod abs Guilhelmo Neubrigensi in hunc modum traditur, *In prouinciâ Deirorum haud procul à loco natiuitatis meæ, res mirabilis contigit, quam à puero cognoui. Est vicus aliquot à mari oriẽtali miliaribus distans,iuxta quem famosæ illæ aquæ, quas vulgo* Vipse *vocant. Ex quo vico rusticus quidam ad salutandum amicum in proximo vico commorantem profectus, multâ iam nocte minùs sobrius remeabat.Et ecce de proximo tumulo,quem sæpiùs vidi,& duob. vel trib.stadijs à vico abest,voces catantiũ, & quasi festiuè conuiuatiũ audiuit. Miratus quinam in illo loco solemnib. gaudijs intempestæ noctis silẽtiũ rũperẽt,hoc ipsũ curiosius inspicere voluit,vidensq; in latere tumuli ianuã patentẽ,accessit & introspexit,viditq; domũ amplã & luminosam, plenãq; discũbẽtibus tã viris,quàm feminis, tanquam ad solennes epulas. Vnus aũt ministrantium cernens stantem ad ostium,obtulit illi poculum. Quo ille accepto, consultò noluit bibere, sed effuso contento & continente retento, concitus abijt, factoq; tumultu in cõuiuio pro sublatione vasculi, & persequẽtib. eũ cõuiuis, pernicitate iumenti quo vehebatur euasit, & in vicũ cũ insigni se prædâ recepit. Deniq; hoc vasculũ materiæ incognitæ,coloris insoliti, & formæ inusitatæ Henrico seniori Anglorũ Regi pro munere oblatũ est:ac deinde fratri Reginæ Dauid, sc.Scottorũ Regi,cõtradictũ,annis plurimis in thesauris Scotiæ seruatũ est, & ante annos aliquot (sicut veraci relatione cognouimus) Henr. II. illud aspicere cupienti à Rege Scotorũ Guilh.resignatum*] lib.1. Rerum Anglicar.c.38.tales montiũ recessus,vulgùs solitũ nominare *montẽ Veneris*, qualem tradunt etiam in Italia propè Nursinũ lacũ esse, vt patet ex epist. 46. Æneæ Siluii. Si mauis exempla recentiora & clariora,Rober.Gagui. Generalis ord. S.Trinit. *l. 10. Histor.Francor.* ita scribit, *Quo tempore Guil.Edelinus Theologus Doct.S.Germani de la Haya prior,apud Ebroicas ad perpetuũ carcerẽ damnatus est, ob falsæ religionis crimen.Nã cùm illustris cuiusdã feminæ amorib.teneretur,neq; eius cõsuetudine frui facilè posset,dæmonẽ patronũ sibi adhibuit, & eum in arietis specie adorauit: à quo postea doctus scopam sumere, atq; inter femora equitis instar ponere,breui momẽto quo volebat se traducebat.*] Inter striges Auenionẽses(vt narrat Mich. *Pneumalog. schol.6.*)puer captus fuit,qui iudicib.narrabat,se à patre in Synagogã(sic conuentũ vocant)deductum, & ibi vidisse patrari multa nefaria & horrenda,itaq; conterritũ muniuisse se signaculo crucis, & dixisse: IESV, quid istuc rei? simulq. cum dicto turbam totam disparuisse & ipsum se solũ ibi deprehendisse: postridie domum

rediſſe quæ trib. à ſynagoga miliarib. aberat, & patrem ad iudices detuliſſe. Vnde & puero in viciniâ nomen inditum *Maſquillon* (hoc e. paruus ſortiarius) huncq; puerum, cùm ipſe Michael iſta ſcriberet anno. 1582. adhuc Auenioni captiuum fuiſſe. Aliud conteſtatius accipe ex Grillando, cuius verba non pigebit adſcribere, Quo (*nempe homagio*) facto ſtatim vnum dæmonem conſtituit (*ipſe princeps Dæmon*) ad cuſtodiam ipſius mulieris, quam nunquam relinquere debeat, ſed illi inſeruire in omnibus, quæ ipſa cupiet, & quotieſcunque contigerit ad ludos accedere, hoc ipſe intimabit mulieri, & illam deferet, & inſtruet. qui quidem dæmon aſſociatur ei, tanquam maritus vxori. ſæpe accedunt ad congregationes illas, vbi maxima mulierum numeroſitas congregatur, & non vident illa in mente, aut intellectu, aut in apparẽtia, ſed in vera & naturali forma accedunt ad loca prædicta, hoc modo & ordine. Videlicet, quia primùm per vnum vel duos dies antequam fiat congregatio, intimatur ſibi per dæmonẽ illum, qui eſt ad ipſarum cuſtodiam conſtitutus, qualiter nocte tali & tali hora ſe præparet ad veniendum ad ludum: quæ mulier, ſi haberet iuſtam cauſam impedimenti, deducit & auditur, dummodo ſit cauſa vera & excuſabilis, quæ legitimè excuſare poſsit: alioquin ſi fingeret habere cauſam, quæ nulla eſſet, vt non accederet, non deferebatur inuita, ſed remanebat in domo ſua: nihilominùs pro pœna ſui mendacii adeò fortiter cruciabatur à Dæmone, & in mente & in corpore maximis & continuis doloribus & ægritudine intrinſecà vel extrinſecà tam fortiter vexabatur, quòd die noctúque nihil penitus quietis haberet, ſed ſemper tribularetur, & omnia quæ ipſa ageret euaneſcerent & perirent in fieri: adeò quod neceſſe fuit, vt tot mala ceſſarent, quod peccatum ſuum fateretur, & promitteret, etiam medio iureiurando; quod ampliùs non recuſabit accedere. Cùm verò promitteret acceſſuram, ſtatim adueniente nocte & horà, euocabatur voce quadam, velut humana ab ipſo dæmone, quem non vocant dæmonem, ſed Magiſterulum, aliæ magiſtrum Martinettum, ſiue Martinellum. Quæ ſic euocata, mox ſumebat pixidem vnctionis, & liniebat corpus ſuum in quibuſdam partibus & membris, quo linito exibat ex domo & inueniebat ſemper magiſterulum ſuum in forma hirci illam exſpectantem apud oſtium, ſuper quo mulier ipſa dixit quod equitabat, & applicare ſolebat fortiter manus ad crines & ſtatim hircus ille adſcendebat per aerem, & breuiſsimo tempore deferebat ipſam vſq; ad nucem Beneuẽtanam, & ibi ſuauiter deponebat, &c.] reliqua etiam refert conſentanea his quæ alii citati Dd. ſcripſerunt ſolere in conuentu contingere. Nã præcitati Theol. adferunt varia exempla, & confeſsiones reorum, quæ omnes conueniunt in corporali delatione, modo, & cæremoniis conuentus & aliis circumſtantiis: Quarum præcipuas ſummatim hic exſequar, additis nonnullis; quas accepi à Pet. Orano, V. Cl. mihi doctrinæ & integritatis nomine (vt fratre) caro, qui præfuit an. 1597. & 1598. Quæſitoris & Iudicis functioni in Stabulẽſium ſagarum & Lamiarum causà. Quoad baculum notat Sebaſt. Michael. *d. operis Schol. 7.* Abrah. Ezræ filium Leuit. cap. 19. prohibitionem maleficij ſic interpretari, *Non facietis experimenta per figuras, per baculos, per opera, per motus, per dies, & per horas.* & his verbis pleráque ſolemnia ſtrigum comprehendiſſe. per *figuras*, intelligere circulum, de quo iam egimus, per *baculum*, virgas quibus vtuntur ad maleficium hoſtiis, & alias quibus in ῥαβδομάντια, & arundinem ſeu ſcopæ haſtam cui inequitant trãsferendæ: gaudere autem virga Diabolũ, vt imitetur virgã Moſis miraculorũ effectricem, vel aliam illam floriferam Aaronis. Hunc baculũ porro inungi ſolere vnguènto cõfecto ex variis rebus inſulſiſsimis, maximè ex vnguine infantium necatorum. quanquam aliquando non baculum, ſed vel crura, vel aliàs ſui corporis partes illinunt, vt patet ex verbis Ghirlandi, & ex ſententiâ Auinionenſi, *quam exhibebo totam l. 5.* Poſſet ſine vnguento: ſed hoc vult copioſum adhiberi, vt quã plurimos infantes interimant, opinantes ſine hac pinguedine ſe ad conuentum deferri non poſſe. Indicio eſt, quod prima vice dicit ſufficere vnguentum commodatò ab aliis acceptum, poſtea neceſſarium eſſe, vt ipſæmet ſibi illud ex infanticidio præparent.

Sic ergo inunctæ ſolent deuehi inſidentes, baculo, furcæ, vel colo, vel cremathræ, impoſito vno pede, vel inſidentes ſcopis aut arundini, vel tauro, ſui, hirco aut cani (*quorum omnium exempla prodidit Remig. l. 1. c. 14.*) Sic inquam ſolent ad *ludũ bonæ ſocietatis* (vt in Italiâ vocãt conuentum) deferri vbi ignis vt plurimũ accẽſus, teter & horridus. ibi dęmon cõuentûs preſes in ſolio ſedet, formâ terrificâ; vt plurimũ hirci vel canis. ad illũ accedere adorandi gratia, non eodem modo, interdum complicatis genibus ſupplices; interdũ obuerſo tergo ſtantes, interdum crurib. etiam in altum iactis, nec capite in anteriorẽ partẽ prono, ſed reſupinato, adeò vt mẽtum ad cælum feratur. tum candelis piceis oblatis, vel vmbilico infantuli, ad ſignum homagii eum in podice oſculantur. Quid? quod & miſſæ ſacrificium aliquando, per ſummum ſcelus, æmulantur, & aquæ luſtralis, & ſimiliũ rituũ Catholicorũ? *l. 3.* ex viri eruditi, ſenatoris Clariſſimi Raymundi narratione oſtendã, Inſuper liberos ſuos Diabolo illic offerunt, vt annis ſuperioribus mater Cunonis Rouerenſis, apud Binsfeldium; & anno 1458. quædam alia tres liberos ſuos apud Iaquerium c. 7. ſed inquinatiſſimum ſacrificium idoli Moloch, ſecundum vtrámq; interpretationem, nequiter & crudeliter repræſentãt; cũ proprios, vel alienos filios dæmoni offerũt, & occidũt; aut ſemen ipſum profuſum ei dicant, vt ſceleratiſsimus ille magus, qui cum muliere in templo venerẽ exercens ſemen ſacro ſchriſmati miſcebat, quod narrat idem Iaquerius *flagelli faſcinar. fol.* 58. aut dénique communione ſumpta ſacram hoſtiam, in ore aſſeruatam, & extractam, dæmoni oblatam, coram eo pede cõculcant, vt multæ ſtriges inquirente Iaquerio cõfeſſæ fuerunt. *c.* 8.

His & ſimilibus flagitiis & abominationibus execrandis commiſsis incipiunt menſis aſsidere, & conuiuari de cibis quos dæmon ſuppeditat, vel iis quos ſinguli attulere: Interdum tripudiant, ante conuiuium, interdum poſt illud. ſolent diuerſæ mẽſæ eſſe, tres vel quatuor cibis interdum delicatiſsimis, interdum valdè inſipidis & inſulſis onuſtæ, quibus pro dignitate; aut opibus, ſinguli locantur, aliquãdo ſuus cuique dæmõ adſidet, aliquãdo malefici vna ex parte, & ſuus cuique dæmõ ex aduerſo. Nec mẽſæ ſua deeſt benedictio cętu hoc digna, verbis cõſtãs planè blaſphemis, quibus ipſum Beelzebub & creatorem, & datorem & cõſeruatorem omnium profitentur: eadem ſententia ex Actionis

Gratiarum,

Gratiarum, quam ſubdunt menſis ſublatis. Legi formulas, manu famoſiſſimi cuiuſdam malefici notatas. Conuiuio interſunt facie interdum aperta, interdum velata larua, linteo, vel alio velamine, aut perſona. ſic etiam perſonati frequentiùs, poſt conuiuium quiſque dæmon ſuam quam cuſtodit diſcipulam manu prehendit; &, vt omnia fiant ritu quàm poſſunt abſurdiſſimo, dorſis inuicem obuerſis, & in orbem iunctis manib. iactantes capita more fanaticorum, choreas ducere; nonnunquam candelas accenſas manu tenentes, quibuſcum ante dæmonem oſculantes adorarant, & cantare feſcenninos in honorem dæmonis obſcæniſſimos, vel ad tympanum fiſtulámve ſedentis alicuius in bifida arbore ſaltare, omniáque ridiculè & contra ceterorum morem peragere. tum ſuis amaſiis dæmonibus fœdiſſimè commiſceri. Quando ſacrificia fiunt, fieri ſolent ſtatim initiò peracta adoratione: Sacrificia tamen etiam extra conuentum ſæpè faciunt. Denique addunt, quémque narrare ſua ab vltimo conuentu facinora; quæ quo grauiora, & magis execranda fuerint, eò collaudari vberiùs: ſi nulla ſint, vel non ſatis atrocia, verberari ſegnes atrociſſimè, à dæmone, vel à malefico quopiam ſeniore: vltimò pulueribus (quos aliqui ſcribunt eſſe cineres hirci illius, quem dæmon aſſumpſerat, & quem adorarant, ſubitò coram illis flamma abſumpti) vel venenis aliis acceptis, ſæpè etiam indicto cuique nocendi penſo, & pronunciato Pſeudothei dæmonis decretò; VLCISCIMINI VOS: ALIOQVI MORIEMINI; vt agnoſcas legem Caritatis legi contrariam; ſuas quemque domos, ſi propè ſint pedibus, ſin diſtantiores, vt aduecti, repetunt. Conuentus vt plurimum ineuntur vel noctis mediæ ſilentio, quando viget poteſtas tenebrarum, ve interdiu meridie, quo ſunt qui referant illud Pſalmiſtæ notum de dæmonio meridiano, & Abenezra ſcribit à Magis certos dies & horas obſeruari. Noſtræ ſtriges videntur, in diuerſis regionibus, varios habere ſtatos dies. In Italia frequentant noctem quæ feriam ſextam præcedit (*Sic Comanus in Lucerna*) idque circa noctis medium (*vt ait Seb. Michael. ſchol. 7.*) Lotharingicæ ſtriges conueniunt noctibus quę præcedunt feriam quintam, & diem Dominicum, teſte *Remigio lib. 1. c. 14.* apud alios legi noctem quæ præcedit feriam tertiam.

Poſſet dæmon eas transferre ſine vnguenti vſu, (vt dixi) & facit aliquando: ſed vnguento mauult vti variis de cauſis. Aliquando quia timidiores ſunt ſagi quàm vt audeant; vel quia tenuiores ſunt ad horribilem illum Satanæ contactum in corpore aſſumpto ferendum, horum enim vnctione ſenſum obſtupefacit aliquando, & miſeris perſuadet vim vnguẽto ineſſe maximam. Aliàs autem id facit, vt ſacroſancta à Deo conſtituta Sacramenta mimicè adumbret, & per has quaſi cerimonias ſuis orgiis reuerentiæ & venerationis aliquid conciliet. Nihil verò ad tranſlationem conferre vim vnguenti, vel inde patet, quod etiamſi, qui ſtatuto cõuentus tempore ex curioſitate quadam cupientes conuentui intereſſe ſe vuguento illinant, & re vera per aërem eò deuehantur, (Deo id, vt multoties probatum, ad puniendam incredulam curioſitatem tam temerariæ audaciæ permittente) tamen ſi quis fide firmus, caritate armatus, ad fraudes dæmonis reuincendas diſſipandáſq. ad fidei verę confirmationẽ, eo ſe vnguẽto inungeret, proculdubiò (vt rectè Binsfeldius) nulla ſequeretur tranſlatio. quia hic omne pactum cum dæmone ceſſat, neq; id Deus eſſet permiſſurus. Et propterea, quando extra conuentui deſtinata tempora ſeſe inungerẽt ſagæ, non auolarent. nec auferrentur; eò quòd id pactæ non fuerunt. Sciunt hoc, & ideò non vngũtur, niſi audito conuentus ſigno; aliquando monentur à ſuo Martinello aliquando à vocibus præteruolantis comitatus Sacarum Reginæ, aliquando aliter iuxta Spineum *c.* 30. Sunt tamen quidam malefici, qui ex peculiari pacto, ad certum quoddã ſignum, ſiue vnctionem, ſiue pilei aut pallij poſituram, ſiue quod aliud, quando volunt, aliò deferuntur: ſed quod dixi frequentius eſt. His poſitis.

Probatur hæc tranſlatio corporea, primò quia non poteſt dari quidquam quod eam reddat non poſſibilem. quid deſit? non deeſt corpus mouens; nam diabolus corpus aſſumit. nec adeſt vel obſtat corporis moti reſiſtentia vel grauitas; quia longè maior eſt vis dæmonis mouentis, qui montes loco mouere poſſet. nec obſtat celeritas motus ad locum remotum ſpacio temporis breuis: hoc enim valet efficere agilitas & vis naturæ angelicæ, iuxta Diuum Auguſtinum & B. Thomam a. nec Deus id non permittit. exſtant enim permiſſionis innumera ferè exempla, quædam etiam S. S. clariſſima. citant nonnulli primo loco CHRISTVM Dominum bis ſe paſſum fuiſſe à dæmone tranſportari b, quod de malo ſpiritu accipiunt Origenes, Ambroſius, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Gregorius, Strab. & alij: hoc exemplo non vtor, quia licet multi patres indicent per aërem Chriſtum à dæmone volentem raptum, deportatúmque fuiſſe; magis tamen placet, cum Origine & Euthymio, ductum dumtaxat, & præeunte diabolo ſecutum Chriſtum fuiſſe, & ſic in pinnaculum, & in montem aſcendiſſe; quod apertè Diuus Lucas inſinuauit: nec obſtat Diuus Matthæus, nam παραλαμβάνειν non raro ſignificat aſſumere ducendo tantum c: & ſic hoc loco quoque interpretantur homines eruditi d: ideò iſtud exemplum non multùm vrget. Secundo loco adduci ſolet, dæmones ingreſſos porcorum gregem, eos in mare præcipites egiſſe e. firmior adhuc locus eſt quem 3. adferunt, nempe Philippum Diaconum à ſpiritu ex deſerto in Azotum delatum f: & Habacucum capillo in Babylonem tranſlatum ad Danielem g. Ad hæc loca reſpondet Vlric. Molitor, malè nos ab Angelis bonis ad Dæmones argumentari, eò quod Angelorum hac in re longè maior ſit vis ac robur, quàm dæmonum. Solutio iſta mendoſa eſt. quia motu locali non eſt cur dicamus naturaliter plus bonum Angelum, quàm malum poſſe: & Theologorum communis ſchola concedit diabolos retinuiſſe quæ naturæ dotes erant, amiſiſſe quæ gratię erant h. Cùm ergo bonus Angelus Habacucum tulerit, permittente Deo, poterit & diabolus hominem transferre. Quid mirum hanc dęmones à Deo in humana corpora poteſtatem recipere, qui longè maiorem in animę deceptionem acceperunt?

Probatur etiam id experientia tot exemplorum, vt, ſine proteruiâ, quis diſſentire nequeat. Grauiſſimi ſanctiſſimíque patres referunt i, Simonem Magum coram Petro, alarum dęmoniacarum remigio in aërem ſublatum, volitare viſum. ſimilia de Abari Scytha leguntur k. Badudum Britannię regem hac arte volandi, ſed & infelici exitu parẽ, nobis proponit Anglorum hiſto-

a Aug. lib. de diuina. dæmon. c. 3. Thom. 1. p. q. 110. a. 3.
b Matth. 4. v. 8. & Luc. 4. v. 9.
c Matth. 1. v. 20. & 24. & c. 2. v. 14. & 20.
d Heſſelius & Maldona. in Matth.
e Marci. 5. v. 13. Mat. 8. v. 32.
f Act. 8. v. 26. & 40.
g Dan. 14. v. 35.
h ita poſt D. Dionyſ. Thom. & alios, Malleus p. 2. c. 3. Caſtro d. libr. 2. c. 18.
i Clemens Roman. l. 6. Conſtit. Apoſt. Egeſipp. l. 3. hi. Arnob. li. 2. contr. gent. Cyrillus Iero. ſol. Catec. 6. Epipha. Ambr. Maxim. & alij
k Herod. Melpomene. Naziãzen. epiſt. ad Baſ. 22. Orig. lib. 3. cont. Celſ.

a Polydorus l. 1. hi. Angl. Pontius Virūnius compend. hist. Britann. & iidem annales hoc memorāt. de Oliuerio Malmesburiēsi, quem Nauclerus & Vincentius Elmerum vocant.

b vide Malleum malef. p. 2. c. 3.

ria a. De Erico Suecorum rege, quod in quam partem pileum verteret, in eam subitò absportaretur regionem, auctor est Ioann. Magnus Gotthorum Sueonumque historiographus lib. 17. Berengarium hæreticum & Magum eadem nocte Romæ fuisse, & in Turonensi Ecclesia lectionem decantasse tradidit in Chronico Nangiacus. Anno 1045. refert *N. de prodigijs*, in Anglia quandam veneficam à dæmone palam equo nigro impositam, & per aërem abuectam. cui simile exemplum de Matisconensi Comite, ex venerabili Petro Abbate Cluniacensi, *lib. seq. referetur*. de vetula ex lebete saltitante, Cæsarius *li. 11. miraculor. sub fin.* de maleficiis Atrebatensibus Meierus egit anno 1459. *chron. Flandr.* Vincentius ex Petr. Damiano refert de quinquenni puero nobilissimi cuiusdam viri; qui puer, monachus factus, quadam nocte absportatus, manè repertus fuit in pistrino clauso, & interrogatus, dixit; se per quosdam ad magnum conuiuium delatum, & comedere iussum, & postea per superiora pistrino immissum b. Paul. Grill. *libr. secundo de Sortileg. q. 7.* narrat anno 1524. sibi vt inquisitori oblatam quandam Lucretiam; quæ dum ex congregatione ludorum deportaretur domum, & sub auroram matutinus campanæ pulsus, quo ad orandum populus vocatur, fuisset auditus; subitò illam à dæmone vectore propè fluuium in agro spinis obsito derelictam. fortè iuuenis, ei benè notus, illac transibat: eum ergo misera nomine proprio aduocat. iuuenis videns totam nudam, præter verenda femoralibus contecta, & passis crinibus accedere formidabat. persistit illa blanditiis allicere, tandem appropinquauit, & quæsiuit habitus & moræ eo loci causam: illa primùm alia omnia prætexere, & multa mentiri: donec iuuenis incredulus negauit se illi opem laturum, nisi vera fateretur. illa fidem secreti stipulata, confitetur quod sibi accidisset, & qua ex causa. Iuuenis eam secretò domum suam perduxit, & multis ab ea muneribus donatus fuit. Sed tandem datæ fidei immemor rem vni atque alteri narrauit: sic paulatim sparso rumore, & mulier capta, & iuuenis testimonium veritati perhibere coactus, hæc omnia Grillando narrauit. Subdit & aliud his verbis; *Mulier quædam Sabinensis diœcesis hanc profitebatur diabolicam artem; de qua cùm maritus suspicionem haberet, interrogauit ea pluries, quæ semper negauit. Maritus vero in suspicione sua persistens anxiè veritatem perquirebat: qui adeò astutè se gessit, quod vidit illam quadam nocte se vnguento quodam vnguentem, qua vnctione peracta vidit illam celerrimè, quasi auem recedentem, & ex superiore domus solario ad inferiora descendentem. illam maritus sequens, vt videret quo tenderet, ampliùs eam non vidit, & accedens ad portam domus inuenit eam clausam. Quæ res magnam illi præbuit admirationem. Die verò sequenti iterum maritus vxorem interrogat, quod anxiè scire cupiebat, & illa constanter (vt ante) se nescire dixit. Maritus verò, vt ampliùs negare mulier non posset, apertè ei dicit omnia, quæ nocte præterita illum fecisse viderat: deinde fustibus illam percutit grauiter, & duriora minatur verbera, nisi veritatem dixerit, quàm si apertè exposuerit, veniam se illi daturum promisit. Mulier igitur se iam celare non posse intelligens, veritatem aperuit, & veniam à marito petijt, quam illi maritus hac conditione indulsit, vt illum ad tales congregationes adduceret: illa verò vt veniam impetraret, facilè petita promisit, & promissum ex licentia Sathanæ impleuit. Adductus igitur ille ad locum, vbi ludifiebant, ludum, & choreas, & cetera omnia contemplatus est, & tandem ad mensam cum reliquis, vt vesceretur, sedens, cùm cibos insipidos iudicaret, petijt sibi dari sal, quod in mensa deerat, & quamuis iterùm atque iterùm petiisset, nunquam illi dabatur. Tandem cùm post, importunam petitionem, prolixámque exspectationem, sal illi daretur, dixit. Nunc laudetur Deus, quoniam iam venit sal. Quibus verbis prolatis dæmones, quia laudes Dei audire refugiunt, statim recesserunt, & reliqui omnes disparuerunt, luminaribúsque exstinctis, mansit ille solus nudus, quousque manefacto vidit quosdam pastores, quos interrogauit, quænam esset illa patria in qua erat, illi verò responderunt esse agrum Beneuentanum, in regno Neapolitano. Qui locus distabat à patria viri per centum miliaria, ob quam causam, licet diues esset, coactus fuit per viam mendicare, vt ad domum suam redire posset. Ad quam postquam peruenit, statim vxorem suam ob lamiæ crimen accusauit, & totam rem gestam, vt narrata est, coram iudicibus exposuit. Qui rem totā plenè, vt oportebat, examinantes, vera esse omnia quæ diximus inuenerunt, quæ etiam eiusdem mulieris confessione confirmata sunt.*] Hæc ex Grillando, Fran. Alfonsus à Castro *d. cap. decimo sexto* addens se multa posse alia referre testimonia, quæ per fidelissimos testes in Hispania contigisse cognouerat. Bartholomeus verò Spineus Sacri Palatij Apostolici Magister *q. de strigibus cap. decimo septimo & sequ.* non minùs certa protulit, ex quibus vnum adscribam, *Quandam* (ait) *puellam, quæ cum matre Bergomi morabatur, inuentam fuisse nocte Venetijs in thalamo sui affinis. Quam manè repertam nudam, recognitámque, quia consobrina erat, cùm interrogassent quomodo illuc venisset, aut ibi esset, & quare? plorans illa, postquam vestita ab eis fuit, hæc quæ subdo, enarrauit, dicens: Hac nocte cùm in lecto vigilarem, vidi matrem meam, quæ me dormire putabat: surgentem de lecto, & exutam camisia se quodam vnguento, quod ex vasculo assumpsit de sub lateribus extracto, perungentem corpus: & statim assumpto baculo quodam ibi præparato, in modum equitantis ascendens, extra fenestram deportata est, & à me nequaquam ex tunc ibi visa. cúmque ipsa quoque de lecto surgens, meum, vt mater fecerat, perunxissem corpus, extra fenestram educta, statim in hunc locum deportata sum vbi matrem puero huic lecto decumbenti insidiantem vidi. Ex quo ego territa, cùm matrem quoque ob meum aduentum conturbatam vidissem & comminantem, nomen Domini IESV & Beatæ virginis inuocaui, & ex tunc matrem non vidi, & ego hic nuda soláque remansi. His auditis à puella scripsit omnia hæc affinis ille narrantis, Patri inquisitori Bergomensi, à quo capta mulier, & tormentis exposita, cuncta confessa est, & addidit, se à dæmone plusquam quinquagies deportatam, vt puerum illum prædicti affinis occideret: sed tamen præualuisse nunquam, eò quod semper illum inuenerit signo crucis, & sanctis orationibus à parentibus benè munitum.* Subdit & aliud, quod etiam adscribam, *Quidam Antonius Leo carbonarius Ferrariæ habitator, de Valle Tellina, narrauit mihi hoc anno, se in patria sua ab eo cui infra scripta contigerunt, cognouisse. Quod cùm suspectam haberet ille vxorem suam ex relatione multorum, quod iret ad cursum* (hoc est conuentum Sagarum) *quando ipse nocte dormiret, finxit se quadam nocte profundè nimis dormire. Quod vbi percepit vxor, surgens de lecto inunxit se vnguento ex vasculo prius abscondito, & statim nusquam comparuit. stupens autem vir suus, &*

quadam curiositate ductus, de lecto surgens idem fecit quod vxor, & statim per caminum (vt sibi videbatur) per quem etiam sibi visum fuerat ascendisse vxorem, delatus, in quandam cuiusdam nobilis Comitis cellam vinariam deportatus est: quo loci etiam vxorem suam, cum alijs pluribus reperit. Eo autem viso, vxor eius statim cum alys quodam signo facto discessit: eodem viro suo in illo loco relicto. Qui manè à famulis domus inuentus, & cum clamoribus, quasi latro, captus, & ante comitem constitutus, accepto loquendi spacio, cum robore factum narrauit. & ex hoc accusata vxor illius apud Inquisitorem, & tandem confessa, pœnam dedit suis dignam sceleribus.] Hactenus Bart. de Spina. Contestatiora adhuc tria Italicis istis addit strigiportii exempla Nico. Remigius *libro primo Dæmonolatr. cap. 14.* quibus nequeo lectorem priuare: ita scribit: *LutZey (qui vicus non ignobilis est in radicibus Vogesi montis) Maio mense anni 1589. paganalia à vicinis celebrabantur. Ex eo vico Claudius Chotæius in vicinum, cui nomen est VVisembach, appetente nocte redibat. Iámque eius montis, qui inter vtrumque vicum assurgit, bonam partem conscenderat, cùm subitò correptus turbine stetit circumspectans attonitus. nuncubi rei adeò insolentis causa aliqua apparet. nam cetera tranquillissimus quietissimusq; aer erat. Aduertit in secessu quodam (cum accolæ crepidinem Moreliam appellant) laruatas mulieres sex, instructam multo auro atque argento mensam quandam saltando circumeuntes, perindéque sua iactantes capita, ac qui intemperijs agitantur: tum ijs astantem in nigro tauro hominem, qui eas, vti otiosus aliquis in triuio, spectabat. Ibi igitur constitit tantisper dum se colligit, ac rem totam certiùs oculis agnoscit. Quod dum facit, momentò turba illa disparuit, ac se ab eius adspectu subduxit. Amoto igitur eo metu. se denuò viæ committit. ac iam montis verticem superauerat, cum ecce eum mulieres illæ à tergo insequuntur, capita sua vt antea iactantes, atque altum seu ex composito silentium tenentes. Præibat homo atra facie, manibúsque in harpaginis speciem incuruis, quas etiam parabat illi in frontem immittere, nisi obstitisset districto atque opposito ense: siquidem hoc facto insultare destitit, quasi de vita metuens atque euanuit, ostendunt se nihilominùs iterum mulieres illæ, vnaq; cum ijs homo quem modo dixi tauri sessorem, chorearúmque spectatorem, ad quem iam factus confidentior Chotæius accessit propiùs atque infert. Ita tune hic es, mi Desideri Gaxete (id enim ei erat nomen) obsecro, siquid potes, serua me. Nam (Pol) tibi fidẽ meã obstringo, me nihil eorũ quæ vidi equidẽ palam esse facturum. Vixq; hæc dixerat, cum turbo illũ seu nebula inuoluit denuò: eò demum euolutus & liberatus, solum se in solo ac longè dissito à via loco reperit, quã tamen vestigando ad extremũ nactus quã festinantissimè potuit domum se recepit. Triduo post id testimoniũ, ad aliud postea à iudice quæstionis rursum vocatus hoc ex abundanti superioribus addidit, recordari se cùm propiùs ad mensam accessisset, visurus & quibus epulis esset instructa: dæmonem sibi è vestigio vnguibus in os inuolasse, ac dũ se contra ferro defenderet, inter hæc vehementiori vento iterũ sublatũ, atque ad Combrimõtis cataractus, qui locus à priore nõ minùs ducentos passus aberat, fuisse deportatũ. Quod ne quis deliramẽtũ esse putet hominis nõ sobrij. & noctis locique solitudine tũ forte exterriti, id etiam Sandeodati* XI. *Cal. Iunij 1589. Barbelina Caxeta, è mulierib. illis vna, superiore mense totidẽ ferè verbis apud quæsitorẽ recitauerat: hoc adyciens tritici heminas duas, caseósque bubulos totidẽ Chotæyo illi à Desiderio Gaxeto, eiúsque vxore dono datos quo cælatũ haberet quod sic viderat. Qua de re coràm compositi conuenerũt, per omnia, extra hoc vnũ, quod Barbelina diceret non esse in Chotæiũ à dæmone intentatas manus, quia sic se mensæ propinquũ intulisset, vt is in elogio suo mentitus fuerat, sed quod aureũ craterẽ ab ea furto tollere parauerat.* Aliud exẽplum ita narrat idẽ Remigius: *Ioannẽ ab Hembach vix dum ab ephebis egressum venefica mater secũ ad nocturnos dæmonũ conuentus deduxerat, ac quod tibijs sciret, ijs illũ canere iusserat, atque in proxima arborẽ quò clariùs exaudiretur inscẽdere: quod dũ facit, ac saltantiũ choreas ociosus oculis collustrat, fortè insolentiã admiratus (na præpostera, ridiculáque ibi erant omnia) Deus bone (inquit) vnde isthæc nobis tam stulta aménsque turba? vixque hoc dixerat, cùm in terram prolapsus, altero humero debilitatũ se, ac cùm astantiũ opẽ imploraret, solũ reperit. Quod dũ palam prædicasset, & variè de eo sentiretur: alijs visum, alijs rẽ gesta esse contendentibus, secuta est postmodũ, quæ eam dubitationẽ tolleret occasio. Nã Catherina Præuotia in Fræissem 4. Non. Septemb. 1589. earũ vna, quæ choros illos agitauerant, ob sortilegij suspicionẽ non multò post comprehensa, rẽ omnem vti supra memorata est, adhuc eius rumoris, quẽ Hembachius seminauerat, ignara, & nulla interrogatione præeũte fassa fuit. Keruers Otilla in VVerdestam. 8. & 7. Id. August. 1590. & Eysarbz Agnes Dusæ. 3. Non. Decemb. 1590. qui proximus erat sequẽs annus, veneficij dãnatæ, idẽ quoque diuersæ affirmarũt, locũ præterea illa, vbi id euenisset suo, quo id testatius fieret nomine,* Mayebuch *appellans.* Tertiùm non testiũ tantùm dictis clarũ, sed & clarâ luce gestũ idẽ in hunc modũ recenset: *Rediens Nicolaa Lagbernhard e moletrina Guermingensi Assenunċuriã ante 8. Cal. Aug. anno 1590. ac iter secundũ sepem siluestrẽ aperto meridie faciẽs, aduertit in aruo finitimo chorũ in orbẽ saltantiũ tum virorum, tum mulierũ: verum quod præter solitũ aliorũ hominum morem auersi, tergaq; ostendentes id faciebãt, attẽtiùs eos aspiciens vidit præterea, qui caprinis, bubulisq; pedibus deformes vna intermixti saltatoriũ illum orbẽ versarent. Tum penè metu emortua IESV salutare nomen (vti quibus sinistri inauspicatiq; aliquid imminet) inclamare cæpit, ac rogare suppliciter, vt ad suos modò salua incolumisq; redire posset. Illicò euanescere omnes qui tripudiabant, præter vnum* Petter Grof-petter *nomine, cui ocius in aerem sublato elabi interea atque excidere visum est penicillum, quali furnarij consueuerunt furni sui arca, priusquam panem in eũ condant, extergere. Inter hæc vehementiori quoque illa correpta vento, vix anhelitum ducere, ac spiritũ trahere: tũ etiam domũ reuersa triduũ integrum ex valetudine decũbere. Cuius rei fama cùm ipsa eiusq; propinquis spargẽte, iam vniuersum pagũ peragrasset.* Petter *ille, ne videretur eius dissimulatione tantũ crimen agnoscere ac fateri: primũ quidẽ apud iudicem iniuriarũ ferociùs agere: sed tãdem veritus, ne non succedẽte lite maius ipse sibi crearet periculum, eam consulto deseruit: quæ res multò etiã magis eius facti suspicionẽ auxit, æstimantibus multis malæ mentis conscientia illum eam, quam primum in animũ adeò auidè reuocauerat, iniuria mussitare. Ergo iudex in eius vitam morésque tanto diligentius inquirere, ac cùm certis indicijs rem non esse vanam comperisset, cõprehendere: tum ad criminis non adeò inuitam confessionẽ adducere: tandem & alios, qui cum illi eius sceleris societas fuerat, coarguere, ac iam manifestos facere. Inter quos fuere Barbelia Ioannis Latomi vxor Dusæ 6. Cal. Februa. 1591. & Mayetta Laurentij Supermaioris item vxor Dusæ. 14. Cal. Mart. 1591. quæ diuersæ totidem tamen verbis, illud de sabbato à se auersis vna cum intermedijs cornupedibus choro, proditum à conscio* Petter *indicium verum esse agnouerunt. Accessit*

& earum confessioni tertius Ioan. Michael armentarius Dusæ Calend. Martij 1591. hoc etiam ad maiorem eius rei fidem addens: se interea, dùm hæc fierent, tibicinis functum officio, pedum quoddam fortè oblatum ori admouendo, ac micantes ei digitos, vti cùm ad numerum veræ inflantur tibiæ, adducendo. Ac cum Nicolæa illa (vti dictum est) IESVM *tremebunda inuocasset, seq́; præterea crucis signo muniuisset, è quercus altiore ramo cui tum insidebat præcipitem decidisse, demùm turbine inuolutum, ac in pratum nomine* VVeiller, *in quo pascētem gregem paulò antè reliquerat, deportatum fuisse. Eius rei grauissimū firmissimumq́; argumentū denique hoc fuit, quod locus, vbi sic in orbem agitatæ fuerant choreæ illæ, postridie quemadmodū Nicolæa ante monuerat, apparuit circo impressus, qualem habent hyppodromi, vbi in gyrum aguntur equi: Sed & interstinctus vngularum caprinarum bubularúmque recentibus vestigijs. Quæ & perstiterunt videri, dum aratro denuò proscissum, subactumq́; aruum illud bruma sequente fuit. Testimonium dixere Nicel. Klein, Desiderius Vernex, & Gaspar Sutor, & quotquot in rē præsentem maturè ducti, de ea post à iudice sunt interrogati.*] Nonne sat manifestè probantur choreæ, conuentus, translatio? An hic Dormitantii nostri cunctorum abnutiui dicent hæc somnia tam varios, tam aptè, quasi in vnam Cathenam annulos connexuisse? an illius Petters penicillū etiam somnians eò delatum? somniasse Nicolæam; & somnij soporiferâ ægrimoniâ triduo lectulo affixâ? somniasse testes hos omnes solennia, & meræ vi imaginationis agro impressa vestigia tā pertinaci impressione? greges ab Amphryso Apollinem, aut à Gadibus Herculem Erythræas boues eo deduxisse; & choreas duxisse docilia armenta Lotharingico in solo? pergent scrupulosi (scilicet) Dubitantii vereri ne innocentes huiusmodi, fateantur se cōmisisse, quæ nunquam deliquerunt, sed errore opinionis putāt se deliquisse? Quæ hæc, & quàm pertinax libido est, generis humani hostibus sic patrocinandi? Verum de hoc lib. 5. vberius.

Non minùs exploratū aliud Balduin. Ronsseus *epist. Medic.* 50. quod suis temporibus in Hollandia acciderat, ita narrat. *Erat in pago Oostbrouck nō procul à Traiecto mulier vidua, cui seruus conuixerat, ad obeunda, vt res postulabat, munia domestica: Is cum iam sæpius, vt solent esse curiosuli serui, per transennam animaduertisset, heram nocte intempesta, statim ac quieti se tradidissent domestici, quotidie in stabulum, ad certum præfixúmque locum venire, atque exporrectis manibus præsepi contiguum fœnile apprehendere. Admiratus tandem ille quidnam hoc negotij esset, statuit & ipse inscia hera idem semel experiri, atque eandem pertentare aleam. Igitur hera ex consuetudine ad solita veniente, atque sicuti videbatur digressa, subsequitur & ipse, locum contemplatur, atque exemplo heræ fœnile complectitur: Ibi ille ex tempore in aera raptus defertur in oppidum VVyck, in abditum & subterraneum specum, vbi cœtum maleficarum de maleficijs conferentem inter sese, reperit. Hera cum suis inopinam famuli sui præsentiam admirata, rogat, quo astu, aut qua tandem ratione momento temporis illuc appulisset. Respondit ille ordine, vt res transacta esset: Tum illa indignari primùm atque excandescere cœpit, verita ne nocturni, atque clandestini isti conuentus hac ratione tandem eliminarentur: cum consortibus igitur deliberandum censuit, quid in ambiguo hoc negotio faciendum suadeant. conuenit tandem inter eas, vt amicè exciperetur, silentium stipularentur, atque arcana hæc, quæ illi, præter meritum atque opinionem, videre contigisset, nulli communicaturum se, aut reuelaturum sanctè degeraret. Ille interim quiduis non pollicetur, abblanditur, & vt mitius agant, simulat se omnibus votis hoc vnum expetere, vt cum illarum gratia liceat post hac sortilegarum interesse collegio. Interim dum consultatur, labitur hora, & iam abeundi tempus instat. In dubium iterum, instigante hera, iam vertitur, remittendúsne domum sit totius cœtus periculo, an bono publico, enecandus. Communi tandem omnium consensu mitior placuit sententia, quæ iuramento adactum domum deferendum decerneret. Suscipit eam prouinciam hera, atque fide data in humeros receptum domum delaturam pollicetur. Accinguntur operi, atque euro ocyùs per aera feruntur. Sed ecce, emensis iam bonam partem itineris, conspicuum sese dedit lacus arundineto obsitus. Ibi malefica illa anus occasionem nacta, verita, ne iuuenis pœnitentia ductus, quod furialibus istis ferijs (quemadmodum simulabat) initiatus esset, visa tandem eliminaret, prouolans, à se disiecit adolescentem, sperans, vt suspicio est, eundem partim casus violentia enectum, partim lacus ipsius altitudine absorptum iri. Verum, vt est* DEVS *misericors prorsus, non volens mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat, vesanæ illius menti metas constituit, neque passus est iuuenem insontem submergi, sed aliquanto æquiore conditione permisit, vt in hunc vsque diem vita protraheretur, dum fortè fortuna in arundinetum decidens, lethalem plagam ex casu non accepit, violentia impetúque casus per arundinetum quodammodo refractis. Interim miser ille, qui solius linguæ ministerio iā vtebatur, dum illucesceret, mille distorquebatur cruciatibus, ac suspiria trahens, tantisper ingemiscebat, dum prætereuntes insolita lamentatione attoniti, facta indagine, compererunt, hominem prorsus elumbem, & cui vtraque excidisset coxa. Rogant vnde sit, quomodo eò calamitatis deuenerit? narrat ille ordine singula, defertur tandem curru Vltraiectum. Ibi nobilis vir Ioann. Culemburg. Vrb. Præt. rei nouitate quodammodo perculsus, admirabundus singula perquirit, atque indagine facta fascinatricem heram comprehendi iubet, vinculisque constringi. Illa simul ac in manus præfecti venisset, nihil negare, singula fateri, &c.*] Hactenus ille. quid ad hæc queat impudens os vel VVieri, vel Godelmanni, cum suis oraculis Luthero & Melanchtone? dicéntne atrabiliariam mulierculam hoc credidisse, & deceptam fuisse? quid? ipse iuuenis, quomodo sic lacer & elumbis? delumbaratne illum subitò bilis atra? finxit fortassis. vnde igitur, & quomodo in arundinetum delatus, si non ex illo specu, & vnde in specum, si non ex domo? si loco non motus, quomodo perductus ex Oostbrouck in illud arundinetum? si sponte iuit, vnde tam grauis & perpetua membrorum luxatio? atrabiliarij etiam qui illic iuuenem inuenêre, qui Vltraiectum ad Prætorem detulêre? ô impudentem pertinaciam! Considera potius (lector) in hac narratione. *Primò* nouum modum siue signum, fœnilis comprehensionem, absque vlla inunctione. *Secundò* solere dæmones certa sibi loca deligere, ad cœtus suos & conuenticula malefica. Nam anno quoque superiore, Ioannes ille de Vaulx Stabuleti decollatus, fatebatur, ex præcipuis locis Generalium congregationum, esse vnum in ditione Vltraiectinâ, & eò se non semel Stabuleto delatum. *Tertiò* nota, non ipsas modò maleficas ferri per aëra, sed & auxilio dæmonis alios humeris eò deferre posse. Denique stultissimum esse

misericordiæ crudelissimarũ excetrarum se committere. Quantò tutiùs fuisset huic iuueni, Nomine Saluifico IESV, vel Crucis signaculo se munire & totum illum cætum, venti instar dissoluere, ac diffugare? Mansisset esto solus in specu: labor dumtaxat itineris longioris pedibus exantlandus fuisset. Verùm possem multa huiusmodi adiicere. nam similia narrant multa exempla *Anan. d. libro quarto Auctor Dæmonoman. lib. secundo cap. quarto. Torquemada Dialo. 3. Binsfeldius d. operis memb. 1. cond. XII. And. Libanius in Strigiportio, Cumanus in Lucernâ inquisitor. & his antiquior Ioan. Cæsarius libro decimo miraculor. c. 1. & alij.*

Ex his exemplis desumitur fortissima probatio. cùm isti ex merâ curiositate inuncti, de loco in locum tam remotum reipsâ delati fuerint, manifestum fit hæc non contingere nudâ dumtaxat imaginatione & delirio muliercularũ. immò, nonnunquam conuentu subitò dissoluto, repertæ mensæ & supellex argentea, & postea à dominis agnita, & confessæ vxores se illa secum ad conuentum detulisse. Deinde Sortiarij locos omnes, & cibos, & vicina omnia diligenter notant, arbores, sepes, flumina, agros, domos discernunt, si laruati non sint, conuiuas agnoscunt, obuios quoque, quos in via habuerint, sæpè salutant & alloquuntur; cernuntur non rarò ab aliis viris catholicis, & mente sanis ad conuentum euntes, vel à conuentu redeuntes: interdum etiam visæ & deprehensæ nudæ; & ex turbine seu nube decidentes, aut vulneratæ & mutilatæ membris, *de quo l. 5.* Item hac deportatione sic sæpè defatigantur, vt domum reuersis per totum triduum sit decumbendum prius quàm pedibus possint consistere, quod docet Remig. *d. l. 1 c. 24.* confitentur omnes vnanimiter eadem, nec in circumstantiis minutissimis discrepant. idem confirmant alii immunes ab eorum crimine & errore. Fatentur rei in ipso rogo, vbi nihil fictio profutura, & exhausta iam sunt tormenta. De vanis autem & delusoriis, tam perpetim nequit vna & consentiens omnium esse contestatio; tantàque, inter locis, & temporibus, & ætate, ac studiis disiunctissimos, adeóque multos, consensio. peculiaris enim cuique est animi actio, & alius ab alio diuersum quid imaginatur: nec cerebri aut phantasiæ omnium eadem dispositio, quæ dæmoni ad huiusmodi imagines necessaria foret, nec etiam mendacij tanta posset esse conformitas. Hoc argumentum, meo iudicio, hominem non peruicacem, idoneum est conuincere.

Confirmatur hoc argumentum eò quod (vt bene) Cumanus *supra n. 3.* somnia & phantasiæ tales non sunt in potestate hominis; vt ei accidant, vel iis careat pro lubito: Sed strigibus seriò conuersis, & nolentibus ampliùs conuentui interesse, nihil ampliùs tale contingit, dumtaxat quia nolunt. quod est euidens indicium in somniis ista non contingere. Præterea qui hæc asserunt somnia esse & ludibria, certè peccant contra reuerentiam Ecclesiæ matri debitam. Nam Ecclesia Catholica, non punit crimina, nisi certa & manifesta; nec habet pro hæreticis, nisi qui in hæresi manifestè sunt deprehensi *c. consuluisti, 2. q. 5.* striges autem iam à plurimis annis pro hereticis habet, & iubet per inquisitores puniri, & brachio sæculari tradi, vt patet ex libris Sprengeri, Nideri, Iaquerij, Michaëlis, & docet experientia. Ergo vel Ecclesia errat, vel isti Pyrrhonij errant: Ecclesiam in re ad fidem pertinente errare qui dicat, anathema maranatha sit. Natrat idem Cumanus exemplum delationis veritatem declarans; quod licet, tenent increduli: *In Mendrisio (inquit) oppido Comensi contigit, iam ferè annis quinquaginta elapsis, vt cùm ibi quidam inquisitor nomine Magister Bartholomeus de Homate, D. Laurentius de Concoretio Potestas, & Ioannes de Fossato Notarius, contra has striges procederent: vna die ipsa Potestas, quadam curiositate ductus, volens experiri, an verè & corporaliter strigiæ irent ad ludum; factâ conuentione, accessit quodam die Iouis serò cum notario suo & quodam alio, extra oppidum ad quendam locum, sicut illi strigia prædixerat: & dum ibi propè essent illi tres, viderunt ibi plures personas congregatas coram quodam (qui erat Diabolus in forma hirci) ad modum cuiusdam magni Domini sedente: & ecce subitò omnes ille personæ ibidem congregato, iussu Diaboli, adeò illum officialem & omnes eius socios: Deo ob eorum curiositatem permittente, baculis percusserunt, quod ex talibus percussionibus, ille officialis, & notarius, & tertius ille alius infra quindecim dies mortui sunt.*] hęc ille. Nõ ergo suaserim peruicacibus, vt se experimento committant, nec occinam illud vulgatum: Non credis, vade & vide.

Nec est quod ingerant, dæmoni nullam esse causam, hęc non cum singulis potiùs agendi, quàm talem conuentuum frequentiam instituendi. Multa hinc ille commoda percipit. Primò per hanc societatem & plurium consortium vehementiùs in malitia fouentur & indurantur. Secundò hoc pacto, criminis participatione, singulorum peccata aggrauantur. Tertiò talibus illicibus, & variis, quæ illic fiunt, inductionibus, plures faciliùs impedicant. Quartò multitudo facit audaciores ad malum; tollit Dei hominúmque timorem, & mutuâ imitatione ad maiora facinora inflammat, vt solent carbones iuncti. Quintò voluptas nefaria maior videtur, quo plurib. innotescit. Sextò difficiliùs conuertuntur, quò pluribus testibus se dæmoni addixerunt, & actuum frequentatione quasi quodam habitu occalluerunt. ita prudenter ratiocinatur Spineus *q. de strigib. c. 20.*

Breuiter ergo concludo, has translationes, de quibus quæritur; posse modis quatuor contingere: primò solâ cogitatione, quod S.S. vocat transferri in spiritu: & talis illa visio Ezechielis [a]. *Et emissa similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei, & eleuauit me spiritus, inter terram & cælum, & adduxit me in Ierusalem, in visione Dei*, &c. Vltimum enim verbum, modum præcedentibus ponit verbis: ne putemus hanc similem translationem illi Habacuc, de qua Daniel [b]. Aliquando suis pedibus commeant ad conuentus, vt narrant Remigius & Binsfeldius. 3. à Dæmone reuerâ, secundùm corpus, & motum localem, transferuntur, vt docui. 4. aliquando potest contingere, vt ipsi ignorent corporaliter, an opinione dumtaxat translati fuerint; quod in diuino illo raptu accidit B. Paulo. Traditum inuenio, in quibusdam P. Ioan. Maldonati dictatis, *de Dæmonibus*; quòd quando volunt corporaliter transferri: tum se inungunt vnguento ex infantilis corpusculi adipe: quando conuentibus per insomnium duntaxat interesse volunt: tum in sinistrum cubare latus: quando verò malunt vigilantes: quæcumque in conuentu fiunt cernere, vt coram se geri; tum operâ dæmonis ex ore vaporem quendam crassum euomere, in quo gestorum imagines vt in speculo intueantur. Et fortassis hoc Quæsitoribus insinuare volebat

a c. 8. v. 3.

b c. 14. v. 35.

famo

famosus ille Ioan. de Vaulx Stapulensis, cùm diceret; scire se discernere: num corporaliter, num verò per imaginationem conuentui interesset.

Vnum restat soluendum, quod quosdam scio torsisse aliquando. Etenim doctior philosophus atque Theologus quærat, quî fieri queat; vt, cùm angelus sit incorporeus, queat rem corpoream loco mouere? Respondeo, nec opus esse ad hoc nouâ à Deo virtute adtributa, (vt censuit Guilh. Paris.) nec etiam distinctâ virtute seu potentiâ motiuâ (vt putauit Aureolus:) nec etiam posse Angelum solâ voluntate & intellectu illimitatè & infinitè, quodcumque volet corpus, & quando velit, & quo velit, & quantâ velit celeritate, loco mouere (hoc enim damnasse intelligendus est articulus Parisiensis, & meritò quia hoc est virtutis infinitæ: Sed respondeo, Angelum determinatam sibíque notam, suis viribus non maiorem molem, eâ celeritate vel tractu, quem & agilitas Angeli & rei motæ natura permittit, eò solere mouere & transferre posse, quod in assumpto corpore, secundùm substantiam (malo enim hoc tenentes sequi) sit præsens, sicque præsens, solâ voluntate corpus illud impellat, & eâdem voluntate, mediante illo corpore, aliud corpus contiguum moueat, vel deuehat a. ad eum ferè modum quo ventus fortis plumam agit per aërem, & certo tandem loco illam destituit, & destituendo sistit. Et sic Angelus deferens Prophetam Habacuc, dumtaxat tangebat capillos eius; neque tum capilli corpus sustentabant, sed virtus Angeli ipsius per voluntatis imperium toti corpori impensa. Vnde si velit Angelus sic moderari actiuitatem, vt celeritas deuectionis, non superet robur delati; fiet, vt sit sine defatigatione hominis ista transuectio: si hoc nolit, haud dubiè mirè defatigetur homo necesse est, celeri illâ per aerem delatione. Hinc intelligimus non esse certam differentiam illam Remigii [b], quod Angelorum bonorum transuectiones quietæ & laboris expertes sint hominibus; malorum verò plenæ lassitudinis, formidinis, & molestiarum. etsi enim vt plurimum credam hoc verè contingere; fieri tamen potest, vt si dæmon velit, etiam citrà lassitudinem & molestiam deferat, vt patet exemplis, quæ narrat Torquemada Dialo. 3. & ille Ioannes de Vaulx Stabulensis hoc de suis trāsuectionibus testabatur. Illud certiùs, has dæmonum subuectiones semper periculi plenas & formidabiles esse.

a vide Ioseph. Ang. in 2. d. 8. q. 3.

b l. 1. dæmonolatr. c. 27.

QVÆSTIO XVII.

An possit dæmon quantitatem corporum sic mutare, vt penetratio partium sequatur, siue vnum corpus in duobus locis disiunctis, vel duo corpora in vno & eodem loco penetratiuè collocare?

B*reuiter censeo ad hæc omnia negatiuè respondendum, quia hæc omnia repugnant principiis physicis & ordini naturæ.* Nam, vt de posteriore prius agamus, nec ipsemet dæmon potest loca distantia ab inuicem, non occupato medio, simul implere, ex veriore sententia & communiore, minus ergo poterit ibi corpus vnum statuere; sed soli hoc DEO reseruatum. Nec obstant exempla, quibus docetur multos alio loco αὐτοπροσώπως aliis apparuisse, quàm vbi reuerâ tunc erant, non dormientibus modò, sed & vigilantibus c. Nam si à Sanctis hominibus & miraculosè apparitiones factæ, vt de Sanct. Nicolao, D. Agatho, & Diuo Benedicto legimus: tum illæ ab infinitâ DEI virtute profectæ sunt: sin autem ab angelis malis procuratæ, ad speciem tantùm visæ & præstigiosæ censendæ. huc refero illud quod Origen. *lib. 6. cont. Celsum* tradit, Pythagoram eodem tempore in duabus vrbibus conspectum: & aliud de mulierculis commessatricibus in vitâ D. Germani, & de Imperatoris filio per Theodorum Monachum patri exhibito apud Zonaram [d]. *Vide Pet. Tyræum d lib. 2. ca. 8. cum seqq.* Quod verò ex aliis refert Ananias *lib. 4. de Naturâ Dæmon.* non posse dæmonem duorum hominum simul occupare corpora; sed posse tamen, cùm in vnius corpore sit per substantiam suam, vi sua alium, vel magno distantem interuallo, de crimine aliquo tentare: hoc fateor me non intelligere. Nam nihil prohibet duos esse sibi adeò propinquos, vt simul sint quasi vnus adæquatus dæmonis locus quem substanria sua occupet: nihil inquam prohibet hos simul à dæmone possideri. Si verò alter tam longè distet à possesso, vt spacium illud excedat sphæram actiuitatis dæmonis; non credo posse dæmonem illum possidentem, huic alteri quicquam suggerere tentationis. vt enim nec quoduis corpus quantumuis distans loco mouere, sic nec quorumuis animos à quorum corporibus absit longissimè potest Diabolus tentare; sed eos tantùm, qui sint adeò propinqui, vt in vno quasi adæquato loco dæmonis censeantur. *Nonnulla huc pertinentia petite à Guilh. Parisiensi. p. vlt. de vniuerso. cap. 13.*

c vide Pet. Tyræum li. 2. de spirit. appar. c. 6. & 7.

d tom. 3. in vita Basilii Macedonis.

Prior conclus. pars, de mutatione quantitatis, probatur: quia sanior philosophorum pars, cum Aristotele & D. Thoma, partium corporaliúmque dimensionum penetrationem naturæ non permittit. ideò nequit dæmon sic mutare corporis quantitatem; vt homo instar catti, vel mustelæ per tenuem rimam in cubiculum irrepat: multò minùs, vt per ianuas clausas ingrediatur. docuit hoc bene Ioan. Beets Carmelita *in primi præcepti expos. vl. ca. 4.* Quare quod de lamia in mustelam conuersa narrat *in Milesia* nugator Madaurensis, fictitium censendum. Mentitæ quoque fuerunt illæ Striges Lotharingicæ, quæ Nicolao Remigio e persuaserunt, solere dæmonem veteranis Lamiis potestatem reipsa dare; vt queant ædes penetrare, & per quasuis angustias nullo negotio viam sibi faciant, in mures, feles, locustas, atque alia huiuscemodi pusilla animantia contractæ, & deminutæ: intromissásque, denuò priori formæ restitui, si velint. Mentitus etiam similia iactans Scafius apud Niderium *in lib. 5. Formicarij.* hæc enim deliria sunt omnia & illusoria. Sed solummodo dæmon præcedens, latenter aperit & claudit ianuas, vel fenestras, corporis earum capaces, per quas eas intromittit, quæ se putant formam huiusmodi animantium induisse: quod prudentiores Italicæ sagæ Grillando f fuerunt confessæ. Hanc autem ostiorum apertionem & clausuram adeò subtiliter dęmonem facere posse; vt dormientes in cubiculo non euigilent: non dubitabit, quisquis meminerit ab Angelo factum g, cùm B. Petrum de carcere eduxit: vbi nihil necesse est dicere hanc ianuarum apertionem, vel custodum somnum, miraculosa fuisse. Si quis obiiciat Diuum Chrysostomum hanc vim Angelis tribuere, cùm scribit Habacuc ab Angelo demissum & reductum ex lacu clauso, & sigillis integris permanentibus. hoc enim ait orat. *quæ est de incredulitate D. Thomæ.* inter orationes Patrum seorsim Romæ editas;

e l. 2. Dæmonolatr. c. 4.

f l. 2. de sortileg. q. 8.

g Act. 12.

πῶς

πῶς ἠδυνήθη καταγαγεῖν ὁ ἄγγελος τὸν ἀμβακοὺμ εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων καὶ πάλιν ἀναγαγεῖν: καὶ τὰς ἐπικειμένας σφραγῖδας ἐῤῥωμένας καταλιπεῖν. Respondeo id factum, non Angeli, sed diuina virtute. Præterea videtur D. Chryſ. priorem Danielis captiuitatem, *de qua cap. 6.* cum posteriore confundere, *de qua agitur Daniel. cap. 14.* Modus verò quem striges aliquando memorant, nempe Diabolum ipsos parietes aperire, & per quandam quasi fissionem & disruptionem ingressum illis præbere & egressum, post iterum partes coniunctas facere coalescere; scio, iis qui penetrationem partium admittunt visum iri probabilem: & huc referri queat quod Cordubæ famosæ illi Magdal. Cruciæ acciderat, vt, hiante subitò pariete, à transeuntibus orans puellula conspiceretur. Sed ego totum hoc vel præstigiosum puto, vel dumtaxat dæmonem maxima celeritate, quot sufficiunt lapides eximere & sustinere alios neruant, & postea eadem celeritate atque dexteritate, iterum eos in suum locum reponere existimo: cúmque hominum aspectus hanc celeritatem tartarei latomi nequeat deprehendere; fieri vt falsum formet iudicium de aperto per partium compressionem pariete. Prorsus cum vero magistro suo Caluino impius est VVierus: cùm nugatur, ita CHRISTVM Dominum, post resurrectionem clausis ianuis ingressum, ad discipulos: vbi meritò, cum grauissimis & sanctissimis Patribus a, Catholici scriptores, in hac corporis solidi penetratione, patentis miraculi rationem agnoscunt. Pari modo Beza & similes blasphemant de CHRISTI Domini Natiuitate illæso claustro virginali, & resurrectione clauso manente sepulchro. contendunt homines isti animales, hæc aperta fuisse dum penetraret, & postmodum iterùm clausa. quasi non potuerit creatura suo creatori, vt ceteris in rebus, in hac quoque obtemperare. sed nimirum isti cuncta conatur Christi Domini Diuinitati & omnipotentiæ detrahere, vt ad Turcismū Paganismúmque viam struant.

a D. Aug. tract. 121. in Ioan. Greg. homil. 26. in Euangel. D. Chryſ. in oratione. εἰσῆλθε ἡ θυρά τις ζωῆς διὰ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων θυρῶν. (quo quid apertius?)

Cùm ergo quantitatem sic mutare non possit dæmon, adeóque illam comprimere, vt partes se penetrent: nequit etiam efficere, vt corpus quantum & coloratum, verè reddatur inuisibile illis, coram quibus existit, oculis eorum sanis & non præstigiatis; quamuis fieri queat vt per accidens aliud illud non videant. Nam si corpus illud celeriter aliò transfert, iam præsens illis non est hoc corpus: si verò species visiuas, ne in oculos adstantium commeent, per corporis alicuius interpositionem, vel per nimiam aeris agitationem impediat; vel corpus illud aliquâ sibi possibili ratione transformet: (hos enim modos inuenio solere ab illo vsurpari) corpus illud tunc quidem actu non videbitur; reuerâ tamen visibile permanebit. Sic fraude dæmonum Domitiani oculis se subtraxit Apollonius Philostratum, sic Gyges latebat fictitio illo tectus annulo apud Ciceronem, sic de Persei clypeo Græculi fabulantur.

Sic intelligendum quod Ioan. Sarisberien. scribit de quodam: *fuitque magorum peritissimis, vt quascúmque res vellet, inuisibiles faceret; alias verò videbatur in alias species transformare.* l. 1. de nugis curialium c. 9. item quod Necromanticus ille Gui. Iuliac. persuaserat apud Meierum *lib. 10.* sic quod de Cleomede Astypelensi referebat Celsus, arcam ingressum, & intùs operculum eius retinentem, non esse repertum in ea, sed creditum euolasse. *lege Origenem lib. 3. contra Celsum.* Quod verò scribunt nonnulli eum qui gemmam gestet Heliotropiam inuisibilem fieri: non credo. nam vt benè ait Guilh. Parisſ. a deberet lapis ille posse colorem omnem tollere, vel alios planè sic inducere obiecto, vt non possit agnosci. Tantam verò vim illi gemmæ inesse, nondum vel testis fide digni auctoritas docuit.

Deniq; ex his decidi possunt, & detegi illusiones illæ dæmonum, quando membrorum aliquorum speciem vel immensam faciunt apparere, vel nullam, vt sublata videantur. vt sunt quæ narrantur in Malleis malef. de iis qui virilia sibi ablata putabant, apud Sprenger. *p. 2. 1. c. 7.* & quod legitur ridiculum in tom. 2. tracta. de credul. dæm. adhib. *fol. 429.* Nec puto dæmonem posse hominis parui ossa sic extendere, vt Giganteæ fiat magnitudinis: ideo quod Indi Cichorani certis id se herbis posse iactabant, iure optimo Petrus Chieza fabulis annumerat *p. 2. Hist. Peru. c. 42.*

b d. p. vlt. c. 22.

QVÆSTIO XVIII.

An corpora ex vna in aliam speciem Magi queant transformare.

NOn ago de fabulosis Metamorphosib⁹. Ouidii, Parthenii & aliorum: nec de naturalibus imperfectorum animalium commutationibus, de quibus Aristoteles c & Plin. d Sed de magicis, quę virtute dæmonum fiunt perfectæ speciei in aliam formam perfectæ quóque speciei transformationibus. Et licet Ouidius & Propert. hoc præter alios senserint, quorum hic;

Audax cantatæ leges imponere lunæ,
Et sua nocturno fallere terga ludo.

Ille autem:

Hanc ego nocturnas viuam volitare per vmbras
Suspicor, & pluma corpus anile tegi.

c li. 5. Hist. anim. c. 19. d l. 11. Natur. Hist. c. 22.

Similia de Siculo Liodoro Catanenses opinabantur, vt lib. superiore ostensum: de Simone Mago, narrantur in Itinerario D. Petri: de quodam ex Sarisburiensi dictum c. superiore; de Badulo Rege Anglorum annales referunt, & iidem narrant Ambrosii Merlini incantamentis Vterium Regem in Gorloidis Cornubiæ ducis speciem transformatum, vt Igernæ vxoris eius amplexu potiretur, & ex tam nefario concubitu Arturum & Annam genitos; *lege Galfridum & Virunnium.* Quinetiam in nouum orbem hæc opinio se penetrauit. Nam Nicaraguani credebant striges posse se in cattos, simias, porcos immutare: & Qua hate mallani opinabantur famosam illam maleficam Augustinam, in bouis forma grassatam: quando Beatrix de la Cuua ingenti diluuio & terræ motu interiit. *narrat Chieza hist. Peruu. p. 2. c. 205. & 210.*

Et licet olim, quid, cum communi Theologorum Schola, de huiusmodi Lycanthropiis, & simil. sententiā, publicè professus fuerim e: sc. *omnes illusorias & deceptrices esse, & cū naturà pugnare, hæc hominis in belluā degeneratione idē nūc iterū mihi cēsui hoc loco, vbi disputationis ordo hoc exigit, affirmādū.* Addo, cōtrariū asserēti anathematis imminere pœnam, ex *c. Episc. 26. q. 5.* quę sentētia auctoritate D. Aug. fulcitur f. idē ratio persuadet. Nequit, n. anima humana informare corpus belluinū, vt nec anima leonis corp⁹ equinū, vel anima equi corp⁹ humanū quia quęlibet forma substātialis, vt suū esse tribuat informādo, requirit peculiares sibíque cōueniētes,

e Cōment. in Senecæ. Agamēn. v. 690. f li. 18. de ciu. Dei c. 18. & de spiritu & lit. c. 28. si ipse auct. mētitur Danæus Dialo. de sortiar. c. 3 cōtrarium D. Aug. ascribens.

dispositiones, & organizationem corporis propriã, ideo anima definitur actus organici corporis. Vnde fit, vt nec ferina anima humanum corpus, nec humana ferinum queat informare, vt dixi. Non poterit itáque anima hominis in ferinum corpus migrare illud informatura. Multo minùs poterit simul cum corpore anima immutari, quod videtur Horat. *in Epod.* putasse quando agit de sociis Vlyssis à Circe restitutis;

Setosa duris exuere pellibus
Laboriosi remiges Vlyssei,
Volente Circe, membra: tunc mens, & sonus
Relapsus: atque notus in vultus honor.

Imò verò humanam mentem, hoc est animæ humanæ partem præcipuam, non amiserant. immortalis est anima, nec à dæmone corrumpi potest vel vulnerari. Semper ergo illusio hîc interuenit illorum, qui transfiguratos putant: sæpè illorum etiam, qui videre se putant, quod non vident. Prudenti & nolenti decipi distinguenda est ipsa transformatio ab effectibus eam concomitantibus: quod si Spondan. fecisset, non tam multa Comment. Homericis hac de re vanè & iuueniliter effutiuisset. Sit concl. *Ipsa quidem transformatio delusoria est: multi tamen eam comitantes effectus sunt verissimi.* V.G. Strages hominibus vel pecoribus illatæ, per dæmonem in corpore aereo aut lupino, siue per homines lupina tectos effigie (quod postea declarabitur) vel per eam non tectos, sed humana specie grassantes & efferatos potest enim fieri, vt ex humorum vitio & atræ bilis excessu affectus quidam lupini, & odium in greges atq; homines, desideriúmque eos inuadendi, & lacerandi, vorandíque, mentem occupent. Vnde & medici λυκάωνα, seu λυκανθρωπίαν inter morbos numerant, quam Arabes CHATRAB, Latini *melancholiam* vel *insaniam lupinam* nominant a; ex simili vitio nonnulli se canes, leones vel alias bestias putant b. Qui huiusmodi solo morbo laborant, hi Magi non sunt, & licet ipsi se lupos putent, lupinámque sæuitiam imitentur, alijs tamen, vt sunt, homines videntur: talis sibi, non ceteris videbatur pater Præstantij apud D. Augustinum c: & alius quidam apud Thomam Brabantinum siue Cantipratensem d, & agricola ille Patauinus apud Fincelium. *lib. 2. de miracul.* & alius Borussus apud Sabinum *comm. in 7. Metamorphos.* & ille Pomponatij apud Euuichium *lib. de natur. sagar.*

a vide Pau. Aegynetã li. 3. c. 16. & Aetiũ. libr. 6. c. 10. & Condronchum libr. 3. de mor. venef. c. 7.
b Auicen. l. 3. fen. 1. t. 4. c. 26.
c Aug. l. 18. de ciu. Dei c. 8.
d Cantipr. in l. Apum.

Sed quando aliis quóque lupi, canes, vel catthi vel aliæ bestiæ videntur, vt mulier apud Palladium *in vita Macarij Alex.* videbatur equa: item Neuri: apud Herodotum & Melam, & hodie ex vulgi opinione quotannis quidam Hibernici, apud Camdenum, *in altera parte Hiberniæ*: hoc magicum est, & à solo morbo nequit proficisci. Verum solet diabolus tunc diuersimodè decipere. nam solet aliquando aliud corpus substituere, & illis absentibus, & alicubi in loco abdito soporatis, ipse assumpto lupi corpore, vel ex aere formato. & sibi circundato ista gerit: quæ putant homines ab illo misero absente & dormiente patrata, quod stratagema à Sancto quodam viro cunctis manifestatum, narrat Guilh. Parisiensis *d. p. vlt. c. 13.* Aliquãdo verò hominibus ipsis ferarum exuuias huiusmodi veras aptissimè circumdat: quod fit quando illis dat lupinam pellem in trunco quopiam cauæ arboris occulendã: vt ex quorundã confessionibus constat. Aliquando deniq; ex pacto Magis aeream circumdat effigiem belluæ, & membra membris quoad patitur similitudo circumponens, caput capiti, os ori, ventrem ventri, pedem pedi, brachia brachijs accommodat. hoc solet contingere, quãdo ad hoc inunctionibus certis (vt Dolani illi Lycanthropi, de quibus Acta iudiciaria sunt edita) vel solis verbis conceptis vtuntur, vt ille apud ducem Rusiæ à canibus laceratus, & in Bulgaria quidam Baianus, de quo Sigisbertus in Chron. & tunc, vt & præcedenti casu, relinquunt vestigia lupi terræ impressa. Hoc autem vltimo casu nihil mirum est, si postmodum verè inueniantur saucii illis membris humanis quæ in ferino corpore ictum exceperant. Nam leuiter cessit circumiectus aer, & vulnus vero corpori inhæsit. Verùm quando verum corpus abfuit, tunc Diabolus in absentium corpore eam partem consauciat; quam scit in ferino corpore sauciatam fuisse. Bartolom. Spineus *q. de strigibus c. 16.* sui temporis historia ostẽdit: *Huius etiam* (inquit) *apparentis conuersionis strigum in cattos, testis alius in hac eadem ciuitate Ferrariæ Philippus nomine, artificio cerdo, sub iudiciali iuramento mihi asseruit hoc anno: strigem quandam ante tres mẽses ei imposuisse, ne prohiberet venire circa puerum (à se fortè strigatum) quem curandum assumpserat, si quas blandientes & alludentes videret cattos. Eadem igitur die dum discessisset illa, viderunt post horam ipse & vxor suo cattum magnam, & hactenus ab eis inuisam, quæ ad puerum accedebat concito gradu. Quam cùm ex timore parentes sæpiùs abegissent, postremò contra venientis vexationem ad impatientiã exarserunt: clausóque ostio vir ille grauissimè cattum hinc inde fugientem diutiùs hastà percussit, & demum ex alta fenestra se iactare compulit, vt toto collisa videretur corpore cattus. Ex tunc autem strix illa vetula toto confracta corpore per plurimos dies lecto decubuit: quo factum est, vt leuis, quam priùs habebant suspicio, quod striga esset, & puerum suum, qui hac infirmitate strigiatus grauissimè laborabat, ipse strigasset, in vehementem transiit, imò & violentam. Etenim percussiones & plagæ, quæ in catto infixæ sunt, in illa vetula sunt inuentæ quoad morborum correspondentiam.*) Vix quinquennium effluxit, cùm in pago quodam occiduæ Flandriæ, vbi fascinaria pestis mirè gliscit, haud procul à Dixmudâ, pene ad Iperlee & Isaræ conflugem situ, contingit; quod ab homine religioso, fide digno, qui tum illic in vicinia, auditione accepi. Rusticus quidam vna cum filio adolescente in symposio potitans, limis obseruabat copam mensuras cereuisiæ, quam propinabat (vt solent) bifurca notãtem creta. dissimulat nihilominùs interea; dùm compotatio soluitur: tum hospitam vocat, vt calculum expensi subducat. petit ista quantum creta notarat: negat ille, & multis vltrò citróque iactis, pecuniam in mensam proijcit, quam sciebat sufficere; & discedit. Stomachabunda hæc, tu vero (ait non hinc hodie poteris domum, vel non ego quæ sum. abit contemnens mulierculæ minas. Vbi peruenit ad fluuiolum in quo scapham reliquerat, nequit vna cùm filio admodum valido summa ope eam à ripà contis depellere, diceres clauis affixam vuido in solo. Fors duo tresue milites illac iter habebant; compellat, & Contubernales (clamat) boni, venite suppetias. vt hunc lintrem de ripa deducamus: merces operæ futura, largum à me bibale. Parent & ingressi quantùm possunt protrudunt. diu frustrà fuere. Anhelus vnus & sudans; quin sarcinas & onera hæc efferimus, fortè vacuã cõmodius deducemus. Fit: &

ecce mer

ecce mercibus expoſitis, vident in ſentina ingentem luridum buffonem, ſcintillantibus oculis eos intuentem. Non tulit vnus militum, ſed gladij cuſpide perforatum ad guttur tumidatum in aquam eiecit. ille quaſi exanimis in tergum prouoluitur ventre reſupinato: vulnera natitanti imponunt ceteri alia, & repentè nauis ſoluitur, Lætus ruſticus auxiliatores ad idem vnde receſſerat hoſpitium reducit: potum petit: præbet ancilla. Quærit ille, vbi hoſpita? audit peſsimè habere, & animam in lecto agere. Quid, inquam, inepta, ebrium me putas? vix media pars horæ elapſa, cum ego illã iſthic ſanam & malam, qualis tu, reliqui? Eo, & viſam quid hoc rei? intrat in thalamum, inuenit collum & ventrem vulneribus confoſſam, lacerámque expiraſſe. Vnde hæc. exclamat, vulnera? Neſcire ſi profitetur ancilla, nec domo illam, quod ſciat, pedẽ extuliſſe. Itur ad magiſtratum: vulnera cæſim punctímque illata inueniuntur iiſdem in locis, quibus buffonem, qui nuſquam cõparebat, milites diſtinxerant. Nec diſsimile aliud, quod de municipe Mechlinienſi narrabitur *lib. 5. ſect. 3. verſ. ad torturam ſufficient, de indicio 8. ad nominationem accedente.*

Annus decimus agitur, cùm Bebburgi (oppidulum eſt Vbiorum) ſupplicio affectus fuit, quidam Stumfius Petrus, eo quòd cum dæmone ſuccubà plus quatuor luſtris conſueſſet, ab hac donatus fuit latâ quadam Zonâ, quà cùm cingebatur, & ſibi & alijs in lupum verti videbatur. Hoc ſcemate ter quinque pueros iugularat, eorúmque comederat cerebellum; duas nurus ſuas deuorare conatus fuerat: propriam filiam, & commatrem ſuam, vxorum habuerat loco. conſtant hæc omnia actis iudiciariis, & iconibus in æs inciſis, palámque vænalibus. Qui plura volet de his transformationibus exemplis illuſtrata (quæ tamen ex iis, quæ tam breuiter dixi, decidi poterunt omnia) legat Spondanum *in Homeri Odyſſ. lib. 0.* Binsfeldium de Confeſsion. malefic. *concl. 3.* Remig. *lib. 2. de dæmonolat. c. 5.* Io. Ananiã *li. 4. de nat. dæmon. fol. 180.* Condronchum *d. c. 7.* & Pet. Thyræũ qui ceteris plura & aptiore ordine in Theſes digeſsit *li. 2. de appar. ſpirituũ à c. 15. vſque ad c. 24.* & qui ex eo Dialogũ ſuũ congeſsit Fr. Claudius Prior *l. De Lycanthropia.*

Qui volunt veram introducere Metamorphoſim (vt Spondanus, Bodinus, Peucerus, Phil. Camerar. & pauci alij) vnicum adferunt argumentum ex ſacris litteris, dignum ſolutione; de Nabuchodonoſor in bouem, & Lothi vxore in ſalis ſtatuam mutatâ.[a] Sed cùm vtrúmque diuinâ ſit factum virtute, non poſſunt hæc pro dæmoniacis conuerſionibus momentum habere. De Nabuchodonoſor quóque pleriq; Patres negant formã bouis ſiue bouini corporis effigiem induiſſe; ſed duntaxat volunt, ſic mente abalienatum fuiſſe, vt ſe bouem crederet[b]. Prætermiſsa longiore diſputatione, mihi videtur contextui S. S. & ſententiæ D. Gregorij *lib. 5. Moral. c. 8.* & rationi, magis conſentanea explicatio volentium[c] affectionem Regij corporis in beſtiæ temperamentum commutatam, figuram etiam humanam aliqua ex parte in ferinam degeneraſſe, ſenſúſque internos ſimiles accepiſſe brutorum internis ſenſibus: vnde factum, vt & pecudum more quadrupes incederet, & feno veſceretur, & homines fugeret, & ſub dio degeret. Diuina verò virtus fecit vt, ſub tali temperamento & habitudine corporis, humana & rationalis anima perſeueraret.

Vltimò poſſet obiici, quod Herodotus ſcripſit, Platanum aliquando in oleam vertiſſe, & alij apud Carnos cadauera humana per dæmonem in ſalis ſtatuas fuiſſe mutata. *Reſp.* Si locuti de proxima & immediata mutatione, illuſorium id fuit & præſtigioſum: ſi verò locuti de conuerſione mediata, ſiue per varias commutationes corruptionis & generationis materiæ ſecundæ, nihil prohibet ambo iſta naturaliter contingere poſſe, introductis in materiam aptis ad has vltimas formas diſpoſitionibus. Quod autem legimus apud Metaphraſtem à S. Spiridione, ſerpentem in aurum mutatum, vt eo auarus ille & immiſericors diues deciperetur: & poſtea rurſus ex auro Serpẽtẽ factũ; vera hæc mutatio fuit, quia miraculoſa, & à Deo, qui poteſt. Neq; hæc mutatio fortaſsis dæmoni, ſucceſsiuè tamen, foret impoſsibilis, quia ſerpens inſectũ eſt, & proxima auri ac ſerpentis materia eadem, nempe terra.

a Dan. 4. v. 30. & v. 33. Gen. 19.

b fusè hoc differunt Mich. Medinali l. 2. de recta in Deũ fide c. 7. & Bene. Pererius l. 5. in Dan.

c Sic Mol. A. p. q. 111

N. lib. de Prodi. an. 1349.

QVÆSTIO XIX.

An Magi queant facere beſtias loqui, & an intelligant voces beſtiarum?

DE hæc quæſt diſſeruit poſt D. Thomã de potẽtia q. 6. ar. 5. & vict. relect. de Magia. nu. 9. Alf. Mẽdoza in Quodl. Schaleſt. q. 5. ſed loquẽdũ nobis diſtinctius & preſsius. Diuina aliquãdo virtute fieri, vt quibꝰ loquẽdi vis naturalis ineſt nulla, attamẽ loquãtur, nõ eſt dubitãdũ; ſacra Scriptura id atteſtãte de aſina Balaã, *Nu. 22.* quod quo pacto Deus efficiat, ipſe nouit, qui enim locutionis omnis eſt fabricator, ille vt, quæ nota ſunt organa ſermonis articulati formauit, poteſt & alia, quæ iubebit, inſtrumenta ad hoc deligere. Attamẽ vt plurimũ exiſtimo vti opera angelorum, qui per res illas inanimas, vel per bruta loquãtur; hoc tamẽ diſcrimine: per illa, quibꝰ apta ſunt organa & viuẽtia ad hoc inſtrumenta, vt per picas, coruos, pſittacos & huiuſmodi, in ipſiſmet corporibꝰ loquela formata: & tũc hæc locutio eſt vitalis actio ipſius, animalis, non tamẽ eſt intellectualis eius actio, ſed eſt actio intellectualis reſpectu angeli: per illa verò, quæ viuentia quidẽ ſunt, ſed organa nõ habẽt apta ad loquẽdũ, vt ſunt aſini, bouẽſque, putarim id facere eò quod ipſemet angelus in eis, vel potiùs iuxta ea, ſermone in aere formato loquitur: idémque dicẽdũ de inſẽſibilibus, vt igne, aere, aqua, terra, cadaueribꝰ mortuis, capitibꝰ reſectis, ſtatuis. & arboribꝰ: & tũc quã do vox tãtùm formatur iuxta corpora illa, locutio nullo modo tribuẽda eſt alteri, quã angelo, vt formãti & edẽti: aeri, vt medio ac inſtrumẽto: nulli, vt vitalis actio: ſi formetur intra corpꝰ illud ſẽſile ineptũ, vel etiã intra inſẽſile, illi tribui poteſt, vt organo. His poſitis facilè erit ferre iudiciũ de ſequẽtibꝰ miraculoſis locutionibꝰ ſacræ hiſtoriæ: vt de aſina Balaã, de qua conſulẽdus ibi Caietanus in Cõmẽt. de angelo in rubo alloquẽte Moyſẽ & Eſdrã[d]. de Spiridionis filiã Irene mortua depoſiti locũ indicãte[e]: & quodã interfecto, Macarij iuſſu homicidam indicãte[f]: & de colloquio caluariæ & alterius Macarij, de varijs ſedibꝰ dãnatorũ[g], & de venerabilibꝰ Africæ cõfeſſoribꝰ qui perſecutione Vãdalica radicitùs abſciſcis linguis adhucclarè loquebãtur: quod etiã Iuſtiniani Imp. auctoritate fuit cõfirmatum, vt eius tẽporis hiſtorijs teſtatiſsimũ[h]: & de Anglo Sacerdote ſimile refert Polydorus *l. 13. Hiſtor. Angl.* in his cõtinuũ miraculũ fuit ſupplẽte Deo vicẽ partiũ defectarũ in genere cauſæ efficientis. Vnũ addã ex Antonio Bõfinio[i]: *Anno circiter 3. poſt cladẽ ad Nicopolim Sigiſmũdo Imp. à Turcis acceptã: cùm multi in eũ cãpũ deſcẽderẽt, emiſſã inter oſſa ſubinde vocẽ audierũt:* Ieſu Chriſti *Saluatoris &* MARIÆ *Virg. nomina*

d Exo. 3. a. 2. 4. Eſd. 14. in prin.

e Ruffin. l. 1. hiſt. Eccleſ. c. 5. Socrates l. 1. hiſt. Eccleſ. c. 5. Socrates l. 1. c. 12.

f Eugloſ. l. 1. Exẽpl. c. 6.

g Harulus lib. 6. c. 14.

g l. 1. C. de offic. præf. Afric. Procopius lib. de hello Vandali. Aenea. Gazeus de immortal. anim.

h li. 3. hiſt. Hungar. Decad. 3. quod ille accepit à Ioã. de Turotio ſcriptore rerũ Hungaricarum ſatis antiquo & bono.

intonantem: loquaxque inter cadauera caput inuentum quod vbi homines sibi adesse nouit: Quid tam, inquit, *stupidi hic statis viri? Christianus ego sum, inexpiatus, inconfessus in hoc bello occubui.* MARIA *mater me æterni supplicij reum esse non patitur. hic me adhuc linguæ compotem seruauit, vt delicta fateri, & animum sacris Apostolicis lustrare queam: proinde sacerdotem, qui confessionem exaudiat, & me expiatum reddat, accersite quæso. Rogatus cur tantum à Virgine beneficium promeruisset, respondit: sibi peculiarem in eā fuisse in vita deuotionē; & septena eius festa quotannis reuerendissimè celebrasse, religiosisque ieiuniis pane duntaxat & aqua decorasse. Quare accersito è pago proximo Sacerdote confessionē ritè transegit: & impetrata erratorū omniū remissione, acceptáque nouissima lustratione, repente conticuit perpetuáque quieuit.*] Hæc ille, legant, & resipiscant Nouatores ad tam illustre miraculum: quod & Deiparæ deuotionē, & ieiunia; & festorū cultum, & confessionis sacramētum commendat. Non absimilem narrationē inuenies apud Thom. de Cantiprato *lib. 2. boni vniuersal. c. 29.* partic. 18.

Simia Dei diabolus, conatus multa similia, sed pseudomiracula, interdum Deo permittente, ad diuinam vindictam atque iustitiam manifestandam: vt cùm homicidam caput præscissum indicauit Cercydam, teste Aristotele a: & Orphei caput prædixit Cyro Persarum Regi, eum quoque à muliere necandum b. Aliquando ipse oracula nescio quæ confingit, vt quæ narrat Phlegon Trallianus c ex Herone, in hanc sententiam; *Polycritus post Locridem vxorem ductam, & postquam tres noctes cum eā dormiuisset, tertio die vita functus eam reliquit grauidam: quæ monstrum ex duplici sexu peperit, quod cùm in mediam concionem populi ductum fuisset ad consultandum: quid id præsagiret, quidue de eo faciendum esset: comparuit in medio populi spectrum, Polycritus, & futuram Ætolis & Locrensibus prædixit cladem, & impotente ad resistendum populo, filiū suum monstrosum dempto capite deuorauit & euanuit: mox & caput eandem cladem elocutum est.*] Addit idem Trallianus ex Antisthene philosopho Peripatetico. *Quo tempore Acilius Glabrio consul vicit Antiochum regem Asiæ, deterritos Romanos oraculis ne amplius inuaderent Asiam & Publii ducis Romanorum caput relictum à lupo, qui corpus deuorauerat, vt ipse prædixerat furore diuino, vt putatur, percitus: cecinisse longo sermone adnenturam cladem Romanis.*

Præstigiosæ planè fuere locutiones, quædam apud Gentiles, & arte dæmonis simulatæ, ad lucrum Sacerdotum Gentilium, qui non rarò Magi & Pythonici; vt d geminæ columbæ Dodones loquaces, item quercus Dodonea e, Argûs carina f, equus Achillis g; & vlmus Gymnosophistarum quæ Apollonium salutauit h, & Causus flumen quod dixit Salue Pythagorā i (quem fuisse Possessorem librorum Zoroastris Magi docet Clemens Stromateus) & carnis Simonis Magi apud Clementem in Itinerario & Glycam in Annalibus, qui & alios & D. Petrum fuit allocutus: idem sagæ cuidam Franciscæ Senensi adscribit Grillandus sæpè nobis laudatus, *q. 7.* Theotecnus Magus Antiochiæ, sub Maximino, simulachrum Iouis vi magica fecit oracula fundere; quibus ciues in odium Christianorum excitabat, & Imperatoriam persecutionem acuebat k. Lege D. Cyrill. Alex. *lib. 3. contra Iulian.* pleráque superius dicta recensentem. Adde ex Valerio Maximo l. 1. simulacrum Fortunæ Romæ in viā Latina loquutum.

a lib. 3. de partibus animal. c. 10.
b Philost. in imagin.
c lib. de mirabi lib.
d Sophoc. in Trachi.
e Lucian. in Micyllo.
f Apoll. 4. Argonaut.
g Homerus Iliad. 19.
h Philostr. in Apollō.
i Porphy. in vita Pythago.
k Euse. l. 9. hist. Eccle.

Ceterùm vt sciant animalia, vel intelligant, quæ loquuntur, hoc nullus Angelus eis potest tribuere: posset tamen, etiam dæmon efficere, vt animalia suis temporibus & locis aptissimè quædam dicerent, accommodata personis, & rebus, de quibus ageretur. sed tamen licet dæmon illa ex instituto faceret, animalia tamen duntaxat facerent casu & fortuito; quibus, ignaris & idiotis speciem quandam sollertiæ, & intellectionis præberent; sicut etiam Magi faciunt interdum, vt animalia miras quasdam gesticulationes, & motiones edant; quæ sine vsu rationis, & prudentia iudicant imperiti fieri non potuisse. talia sunt quæ de serpēte Epidaurio Valerius, de leone Apollonij Philostratus, de asino Cayri narrat Bellonus l. Longè facilius potest Magus, per dæmonem, efficere, vitiatis organis corporeis: vt homo latrare, vlulare, crocitare, rudere audiatur, conans loqui: videmus enim artificio id nonnullos feliciter consequi: & legimus m *anno 1546. Margaritā Eslingensem, ex ventris doloribus ita intumuisse, vt ventris moles totam faciem obtegeret, ac in circumferentia decem palmos excedere videretur. Audiebātur à circumstantibus lectum, gallorum cantus, gallinarum coccyzationes, anserum strepitus, latratus canum, balatus ouium, porcorum grunnitus, boum mugitus, hinnitus equorum. Eduxit mira magnitudinis vermes atque serpentes ex latere circiter 150. quo miraculo fidem faceret; cùm tamen nil nisi præstigia dæmonum, à matre puellæ lucri causa conficta, forent.*] In prægnantium vteris aliquando clamores infantium exaudiri; sed id fieri naturaliter, multis exemplis productis, & addita physica ratione probauit accuratè integro opere Andr. Libauius *tomo 2. singular.* Sed ea ratio in hac Margareta locum non habet vllum.

l Val. Max. libr. 1. c. 8. Philostrat. lib. 5. Bellon. in Obseruat.
m N. lib. de Prodig.

Sed an voces bestiarum Magi intelligant? Porphyr. o scribit sua ætate de Apollonio Tyanæo dici solitum, illum cùm addisset hirundinem cum multis vociferantem sodalibus suis quos secum habebat exposuisse, indicare eam ceteris, asellum onustum frumento ante vrbem cecidisset, frumētúmque humi fusum esse. verisimilius est, quod Eunapius (vt & Philostratus) hoc passeri tribuit: hirundo enim frumento non vescitur. Volebat autem Apollonius hoc facto fingere se garritus auiū intelligere, quod veteres de Tiresia & Melampo fuerant fabulati. Sed hæc sunt incredibilia. cùm enim bestiæ ratione careant, nequeunt discursu vti; qui ad sermonem ex instituto proferendum, qui sit rerum, vel gestorum significatiuus, est necessarius, fateor affectus corporis, & appetitum posse vocibus suis indicare, & horum notitiam posse diuturna obseruatione ab hominibus deprehendi: & posset dæmon, qui hæc habet perspectissima, magos ea docere, quod an velit facere, aut vnquam fecerit, nescio: non est incredibile fecisse.

n libr. 3. περὶ ἀποχῆς &c.

An autem se inuicem intelligāt bestiæ, eiusdem saltem speciei, quæritur? quoad affectus illos corporis & motiones appetitus belluini, affirmatiuam docet quotidiana experientia: quoad cetera quóque censuit, & probare conatus Porphyrius, aues scientiā habere vocis cantúsque sui generis auium, ac quod ipsis accommodatum sit id posse alijs ostendere. idem Plato censuit, & Opianus agens de elephantis. quod arbitrantur; quia si elephas in cœnum ceciderit, & clamauerit, socius id cernens abit, & redit adducens gregem elephantorum vt, opera communi seruēt immersum. exemplo etiam Scorpii Libyci; qui cùm solus

hominem

hominem ferire non valuit, reuertitur cum pluribus alijs, & simul hominem aggreditur annexis sibi annulatim sociis. exemplo deniq; piscis, qui confractum laqueum euasit, & alijs periculum indicat, vnde fit vt eo die generis huius nulli pisces compareant. Vide Pet. Greg. *li. 15. de repub. c. 5.* hæc ipsa memorantem, prudenterque monentem, intelligentiam veram, & discursum animantibus deesse. Addonec eum à dæmone illis tribui posse. quia rationalem eis animam nequit largiri, cuius creatio soli Deo reseruatur: & requirit illa corporis organa sibi accommoda. de quo seq. quæstione.

QVÆSTIO XX.

An intelligentiam discursiuam possit dæmon brutis largiri?

INde hæc quæstio dependet, *an bruta aliqua ratione sint prædita.* nam si sunt, facilè præstabit dæmon vt sublatis impedimentis, discurrant, & scienter intelligant: si non sunt, id præstare non posse, certum est.

Fuere igitur non pauci, qui rationem tribuant animantium plerisque. Empedocles dixit, omnia animantia & plantas mentem & prouidentiam habere, vt eum citat Sex. Empyricus [a], & Parmenides ac Democritus, teste Stobæo *in Eclog. physi.* [b] videtur idem velle Lactant. *lib. 3. instit. cap. 10.* apertiùs Porphyr. *lib. 3. de sacrific.* & Plutarch. *libro quod bruta vtantur ratione*, & lib. *vtra animantia plus rationis habeant aquatilia an terrestria?* & Gale. *lib. exhortatorio ad bonas artes addiscendas* scribit omnibus animalibus inesse ἐνδιάθετον λόγον, quod Erasmus vertit rationem affectuum capacem, non bene. Lacuna Segobiensis meliùs rationem intùs delitescentem, siue internam: vt Galenus rationem quidem tribuat brutis, quæ & in hominibus inest: sed hoc tantùm discrimine quod homines illam sermone queant explicare: bruta verò habeant quidem rationem, sed conceptus animi nequeant verbis exprimere. fuit hæc etiam Quinctiliani sententia *lib. 1. Instit. Orator.* & ex recentioribus id voluere Anton. Cittadinus *in lib. 1. Posterior. Arist. c. 3.* Laur. Valla *Dialect. suæ cap. 9.* immò & Card. Hosius [c]: nos nec ratione, nec oratione, nec prudentia à brutis distingui voluit, sed religione & Dei cultu, atque contemplatione. Quæ verba putarem piè explicanda, vt more Scripturæ sacræ locutus sit: id negans, quod minùs iudicabat, non quod omninò non esse iudicabat: hoc sensu, vt censuerit, magis religione differre hominem à brutis, quàm aliis illis oratione, prudentia, ratione. Sit ergo Concl. *Brutis rationem, discursum, prudentiam, prouidentiam (propriè dictam) vel sapientiam tribuere, rectæ philosophiæ, & fidei repugnat: est tamen in brutis quiddam solertiæ quod rationem & prudentiam, discursúmque imitetur.*] Hæc est sententia Alberti Magni *in 3. de anima*, & Philoponi, *ad tex. 157.* vbi non obscurè hoc Aristoteles, & est D. Thom. 1. 2. *quæst. 13. a. 3.* Gregor. 1. *d. 3. quæst. 1.* idem Aristoteles *libro 7. de histor. animal. cap. 1.* tribuit illis vestigia animi humani & prudentiæ imaginem: vnde sumpsit Arnob. *li. 2. cont. gent.* cùm scribit in brutis conspici multa rationis & sapientiæ simulachra. idem Hippocrati placuisse docet Galen. *lib. 1. de vtil. part. c. 3.* idem docuere Auerr. *in 7. Physic.* Hieron Magius *libr. 2. de exust. mundi cap. 5.* Gabr. Zerbus *in 7. Metaphy. quæst. 7.* (quem operæ pretium sit legere) & Card. Toletus *in 3. de anima. quæst. 7.* Solerter multa fieri à bestiis: & ea doceri, quæ discursu quodam videantur egere, docent, quæ narrant plerique: de elephantis, ex plurimis collegit Lipsius *Cent. 1. epist. 50.* de ceteris Ælianus, vt de Leonibus, *libr. 5. & 7. de natur. animal.* de tauris *lib. 7.* de cynocephalis *lib. 6:* de aliis simiis *lib. 5.* de ceruis. *lib. 11.* vbi tamen illud καλοῦντων συνίει, non interpretandum, *loquentes intellexit*, sed *vocantes intellexit*, scilicet audito Greco nomine, quod illi educator mansuetarius indiderat: vt de piscibus idem auctor dixit, καλούμενοι ἐπακούειν *li. 8. cap. 4.* de canibus mirifica Protonotarius Ludouicus Peres de Portillo, lib. singulari, de Cane, à fol. 16. de equis idem lib. singulari de equo, à fol. 83. qui superioribus annis vtrúmque librum sapientis. Philippo secundo Hispan. Regi dedicauit. De aliis multis animalibus exempla congerit Ioach. Camerarius Decuriæ decimæ Problemate. VII. Probatur id breuiter, si ratione ducuntur: sanè rationalia dicenda forēt, si ratione ducerentur: ex electione operarentur. si electionem adhiberent: non semper omnia eiusdem speciei animalia vbique eodem modo, vt faciunt, operarentur. si discursu prædita forent: nossent vniuersalia quædam axiomata, sine quibus nemo potest nec affirmatiuè, nec negatiuè discurrere. constat autē à brutis nesciri axiomata vniuersalia. si ratione & discursu prædita sunt: ergo & scientia, & prudentia, & sapientia: norunt ergo ipsas rerum causas. norunt meliora à minùs bonis discernere. si ratione prædita, ergo & libero arbitrio, in rebus de quibus discurrunt, & ratiocinantur. ergo peccare possunt, & mereri. ergo & virtutes voluntatis illis non denegandæ, iustitia, temperantia, fortitudo, liberalitas, obedientia. quis hoc philosophus somniet? non alius certè, quàm, qui belluis cœlum pandit, Mahometus.

Dicendum itaque, vt hæc absurda vitemus, bruta nonnunquam à scriptoribus egregiis dici ratione prædita, non quòd veram habeant rationem, sed quia multa tam solerter faciunt, quàm homines solent, qui ratione præditi. dici etiam prudentiam habere, quia perinde operantur, ac si prudentiam ducem in operando sequerentur. prudentia enim habitus est faciens nos promptos, vt eligamus media fini alicui accommodata, finem verò cum mediis ad eum tendentibus nō assequuntur bruta, sed fortuitò in eum feruntur. difficile hoc est intellectu, verùm ab Hieron. Fracastorio fuit luculenter explicatum [d], in hanc sententiam; Quosdam actiones animalium omnes ad instinctus naturales referre: sed hos explicare debuisse, an hi instinctus cum cognitione coniuncti sint, an non? alios dicere dirigi ab intellectu, qui fines noscit, & errare non potest, sed difficultatem hos non tollere. Si enim sic bruta volunt à Deo dirigi, vt Deus immediatè illa operetur, quæ bruta faciunt, apertè errant. Si verò velint Deum hæc facere mediatè per animalia, tūc recurrere quæstionem, vtrum animalia hoc simplici naturæ instinctu, an verò mediante cognitione faciant? Ideò ipse sumpta caloris natiui similitudine, respondet ingeniosè & eruditè: Deum quando hanc vniuersitatem creauit, eadem virtute, & potentia; qua fecit omnia, facultatem etiam singulis naturis propriam i dedisse, qua peruenire possent ad fines rerum vniuersitati debitos, & congruentes. Inde contingere, vt multa à particularibus fiant, alium finem intendentibus, pe-

a lib. cōtra Mathematic. f. 226.
b li. 1. fol. 93.
c Præfat. Confess. Petri co- uiensis.
d li. de intellectione, à f. 191.

se & alium tamen finem intendente naturâ, & ordine vniuersi. Nam quòd calor ille genitiuus tam mirabilia operetur, calefaciat, attrahat, propulset, figuras det membris, vias, conceptacula, situs, ordines, iuncturas, ac demum animam conflet, perinde ac si singulorum fines cognosceret: arbores etiam ac plantæ, folia, gemmas, flores, fructus, semina mira solertia, vt videtur, faciant, custodiant, muniant: certum est hæc à non cognoscentibus fieri. Sed dicendum hæc fieri ab illis partim per accidens, partim per se, per accidens quidem, quatenus est particularis quædam vna natura; per se verò, quatenus est pars vniuersalis naturæ, quam ordinauit Deus ad finem illum, quem ipse cognoscit. Sic (ait) & bruta quædam facere, non cognoscendo fines, & quasi per accidens, quatenus sunt naturę particulares; quatenus verò partes sunt vniuersalis naturæ à Deo ordinatæ, per se facere & intendere fines, non sibi sed Deo cognitos. Vt ecce, maturis ouis, auis illa vult deponere excitata pondere & molestia ouorum, hic finis aui est notus: alius est finis ratione vniuersi, nempe conseruatio speciei, qui est aui incognitus, sed Deo cognitus, & quasi consequens alterius. deponit itaque auis ouum, per se propter stimulum, per accidens respectu prolis: respectu sui, quatenus est hæc auis, sed respectu vniuersi, quatenus est pars eius, excludit prolem per se. Sic etiam innascitur aui appetitus deponendi oua loco tuto, per accidens ratione prolis conseruandæ, sed per se, quia ouum amat, vt partem sui. hinc & aliæ subnotiones fiunt animantibus, secundum species quas recipiunt, rerum sibi ad hoc necessariarum. Vnde (inquit Fracastor.) magna sapientia & prouidentia Dei Optimi Maximi videri potest, qui vniuersum totum ordinaturus modum naturis omnibus dedit, quæ nescientes fines, omnia tamen faciunt, per quæ fines consequuntur, quos ipse solus cognoscit. ad quem modum deinceps alia fiunt, quæ tam mirabilia nobis videntur. Ex quibus appareat eam, quæ in brutis apparet, prudentiam non esse, sed duntaxat instinctum quendam naturæ, & ordinis vniuersi à Deo præstituti. Cui hæc non sufficient, legat And. Libauii *disputat. de contemplatione intellectus bestiarum, p. 2. singular.* quam his editis primùm sum nactus.

QVÆSTIO XXI.

An possint dæmones facere, vt homo non sentiat, vel vt longissimo tempore dormiat, aut inediam perferat?

QVoad primum, non quærimus, vtrum dæmō possit efficere, ne corpus habeat potentiam sentiendi, sed vtrum possit facere, ne actu sentiat, quod natura sensile est, v. g. ne crucietur quæstioni subditum. Iamblicus *lib. de myster. Ægypt. paulo ante med.* testatur multos prophetarum admoto igne non vri, vel si vrantur vstionem non sentire, vt nec alia tormenta vlla: loquens de vatibus Gentilium, addénsque id fieri Deo intus adflante qui repellat ignem, illáque cætera hebetet. Quis iste Deus Iamblici Magi, nisi cacodæmon quispiam Eurycles, qui isti prophetæ. nisi malefici? Censuere Gentiles magico carmine aciem gladij sic retundi, vt nec leui vulnere cutem queat perstringere? Nec desunt, qui notent, ad tollendam hanc superstitionem, sæpè Deum miraculo flammæ, aquæ, ferarum, & similium suppliciorum atrocissimorū vim suspendisse, eaque omnia martyribus innoxia reddidisse: cùm verò securi vel gladio fuissent addicti, ferri vim à Deo non coërcitam, vt nationes intelligerent miraculo ista, non magiæ adscribenda. Sitne hoc verum, necne, equidem valdè addubito. Non propter locum B. Pauli, quo quidam nituntur, *is est ad Hebr. 11. v. 34. obturauerunt ora leonum, exstinxerunt impetum ignis, fugauerunt aciem glady*, vbi sicut de igne & leonibus, sic de acie gladii id miraculo adscribitur. Hoc inquam me non mouet. nam vera lectio est *effugerunt*, vt patet ex Græco contextu & Syriaca versione: & loquitur Apostolus de sanctis veteris testamenti, quorum nullum legimus miraculo ereptum, quod acies gladij sit retusa, sed quod miraculosè hostium gladios effugerint, quidam pacis tempore, vt Helias: alij verò in prælio, vt Samson Caleb, Iosue, Dauid, Machabæi, &c. sed mouēt me alia. Nam & memini de muliere septies icta gladio, sed frustra: & Gentiles etiam illa cetera, licet falsò, tamen ad incantationem referebant. Legi duas alias huius rei causas meliores. priorem, quia sectio gladij impedita, potuisset dolo carnificis adscribi: posteriorem, quia gladius, est præcipuum & maximè legitimum ordinariúmque iustitiæ vltricis instrumentum [a]. Hodie quidam impij milites se fore inuulnerabiles putant, si arma certo ritu incantent, vel sacrilego ausu crucifixi imaginem compungant [b], vel comminuant aut confringant, ita Condronchus *lib. 3. de morb. venefic. c. 12.* vel si ferant interulam lineam horrendis inscriptā imaginibus, quam vocant *inferni camisiam*: vel si periapta quædam ferant variis caracteribus magicis insignita, aut orationes; quas blasphemè admodùm & mendaciter tribuunt D. Leoni, vel Carolo Magnō, insignitas *magnis* (sic magi loquuntur) *Dei nominibus*. Noui studiosum iuris, nomine Quirinum, V. I. Baccalaureum: qui, cum tali membranula fretus audacter se iurgiis & pugnis immiscuisset, sæpè ictus, nunquam saucius: tandem, Romæ anno 1572. vel 1573. in symposio minimo vulnere fuit interemptus. Huc referendum quod de Scafio, sic scribit auctor Formicarij. *In territorio Bernensium primus auctor maleficiorum fuit quidam Scafius dictus: qui publicè de hoc gloriari audebat: quòd, quandocunque vellet, ipse se omnium suorum in æmulorum oculis velut murem facere valeret, & dilabi à manibus inimicorum suorum lethalium: & ita capitalium suorum inimicorum manibus sæpè, vt dicitur, euasit: sed cùm terminum suæ malitiæ Diuina iustitia facere voluit, tandem per hostes suos in stuffa quadam propè fenestram quandam sedere explorabatur cautè: quo in loco, cùm nullum de sibi insidiantibus suspectum haberet, per fenestram gladiis & hastis inopinatè trāsfixus est, & ob sua facinora ibi mortuus miserabiliter.*] Hæc Niderius. Sic suos dæmon deludit. Tormentorum sæuitiam quotidie malefici in eculeo eludūt omnem enim cruciatum, vel risu, vel somno, vel silentio superant. Quo in genere stupēda est narratio Charondæ, quandam fœminam quinquagenariam sibi notam, sic elusisse infusionē laridi liquati toto corpore factam, & omnium membrorum diram distractionem: ex eculeo tamen sublatam omni sensu doloris vacuam, integram, & illæsam: nisi quod pollex pedis auulsus in quæstione, redditus nō fit: cuius tamen illi iactura noxæ vlli vel impedimento non fuerit: quam omnia tormenta eludentem & pertinaciter omnia negantem, elisa in carcere gula, Satan necauit, qui eam maleficij

a vide lo... se Angle... in 2. q. ... dæmon ... 4. diffic. ... dub. 1.
b Sprenger in Mal. p. 2. q. 1. c. 16.

per energumenam accusarat. *libro de Antichristo reuelato nota 1.*

Narrauit mihi P. Bernardus Oliuerius, tum Societatis nostræ per Belgium Prouincialis, propè Samarobrinam anno 1599. captam puellulam strigatricem, quæ nec pedum vstulationem sæuissimam, nec flagra validissima sentiebat; donec Sacerdotis cuiusdam monitu illi Agni benedicti ceream imaginẽ in collum iniecere. tum enim vi sacri amuleti dæmonis præstigiosa ludibria depulsa, & illa vim doloris cœpit persentiscere. Vnde patet hanc indolentiam, quam agnoscit etiam Tostatus *q. 354. in Gen. c. 13.* non nasci ex vlla physica causa, sed opera dæmonis induci. Certè vnguentum illud sagarum, quoad transuectiones vtuntur, ne consopiendi quidem naturalem vim habere docet Bartolo. Spineus *de strigibus capit. 31.* Solent id causarum ignari miraculo & innocentiæ tribuere: cum id tamen contingat, vel singulari quodam corporis robore, & animi tolerantia, quam non rarò & Gentiles & Christiani exhibuerunt a. Vnius adscribam M. Attilij Reguli tolerantiam ex Silio Italico;

Non ignis, candensque chalybs, non verbera, passim
Ictibus in numeris lacerum scindentia corpus,
Carnificesve manus, penitúsve infusa medullis
Pestis, & in medio lucentes vulnere flammæ
Cessauere: (ferum visu, dictuve per artem
Sæuitiæ extenti, quantum tormenta iubebant,
Creuerunt artus: atque omni sanguine rupto
Ossa liquefactis fumarunt feruida membris:
Mens intacta manet, superat, ridétque dolores
Spectanti similis: fessósque clamore ministros
Increpitat, dominósque crucem clamore reposcit.

Alij vtuntur inunctionibus, & pharmacis naturalibus confectis ex opio, solano, & similibus, quibus humores turbantur, sopor altus conciliatur, neruorum origines obstruuntur, sensus stupefit, sensatio impeditur. Vim eam lapidi Memphiti ex Ægypto tribuit Dioscorides b. Sed plerique nituntur pacto dæmoniaco, & periaptis ex oscillis, vel cineribus, aut vnguine infantulorum ante baptismum necatorum c, vel deglutito apum rege d, vel corpori alligatis membranulis cum certo characterum genere, aut etiam susurrato malo carmine, quorum omnium exempla suggerunt, qui de criminalibus iudicijs scripsêre e. Similem dæmonis operationem cernere est, in stigmatum illa tessara, quam diabolus imprimit strigibus: quæ sic sensu destituitur, vt nec acus longissimę fixura dolorem minimum adferat, neque sanguinem eliciat: de qua satis copiosè alij. Adscribam Remegij verba; *Cum Isabella Paræa Spinalij pridie Non. Maias 1588. ob sortilegij crimen comprehensa, vrbis præfecto, partem corporis sic à dæmone inscriptã indicasset, subijt ei in animũ experiri, verúmne id esset, quod de huiusmodi stupore ferebatur. Ergo iussit in eam aciculam penitissimè infigi atque inculcari. Quod cùm in satis magna hominum frequentia esset factum, & incruentum omnino vulnus apparuit, & nullum sagæ doloris vel minimi indicium aspicientibus dedit. Rursus 3. Cal. Nouemb. 1590. Brundusij Claudia Bogarta, tormentis iam exhibenda, cute, vt moris est detonsa fuerat, ob idque cicatricem in summa fronte nuda ostendebat. Suspicatus igitur. Quæsitor, quod verè erat. sc. impressi à dæmone vnguis vestigium quod ante capillis tegeretur. In id iubet aciculam altissimè infigi: quod cùm esset factum, nec illa doloris vllo sensu affici, nec vulnus vel tantillum cruore manare visum est. Perstitit tamen verum negare, ac dicere, eum olim ex tactu lapidis torporem esse obductum. Sed postmodum tormentis admota, non tantùm agnouit id sibi à dæmone inflictũ fuisse: sed & plurima alia quæ indignissimè ab eo passa fuerat, enumerauit. Nouissimè 18. Cal. Iul. 1591. Essæi, qui pagus ab hac vrbe milliario abest, cum hoc loci Dynasta præsens in Mugeta sortilegij rea lectorem periclitari iussisset, ac is illam idcirco nudam statuisset, inuestigaturus sicubi tessaram illam inueniret, tandẽ in sinistro femore macula verrucæ instar apparuit, in quam cùm ferrum, vel quantum poterat, adegisset: nec à Mugeta vocem, nec ab ipso vulnere sanguinis guttam vllam elicere, atque exprimere potuit: cum rursus locum maculæ proximum leuiter etiam vulnerasset, ingentem ea ex dolore clamorem edidit, largus cruor sese inde effudit.*] Sic Remig. lib. 1. ca. 5. Claud. Charondas *lib. iam laudato, nota 1.* scribit stigma famosæ illius sagæ, cui nomen Bayaronne, in humero sinistro valdè latens, & imperfectissimè delineatum, denarij tamen magnitudine, quasi à cẽtro ductis filamẽtis ad peripheriã, prorsus omnis expers sensus fuisse. Suspicio etiam me tenet, illud gemini carboni signũ in Allobrogis fœminę pedib. stigma fuisse. narrationem postea dabo *li. 3. vel 5. ex Gersone.* Solẽt huius signi variæ esse figuræ, vestigij leporini, manus bufoniæ, catelli nigri; quale signũ visebatur in tergo Io. de Vaulx Stabulẽsis. in quo illud singulare Pet. Oranus, Quæsitor negotij, obseruauit, si acu vel graphio profundiùs adacto perforares, nullũ doloris sensum reus percipiebat, nec quidquam querebatur: si verò à tergo, ita vt videre ipse nequiret, eminùs signo illius catelli minareris digito erecto, tanquam si acriter torqueretur, reum subitò torqueri solitum. huius rei causam physicam non inuenio, moralem hanc suspicor, contemptu indoluisse dæmonem superbissimum, & sic irritatum sæuisse in mancipij sui cruciatum.

Cæterum illis Narcoticis pharmacis posset etiã somnus valdè diuturnus conciliari: vt fuit somnus illius rustici, qui in Germania totum Autumnum & hyemem dormiendo fuit emensus f, & qui in Apaturiorum solemnitate ebrij, per multos dies obdormierunt, teste Eudæmo: & Epimenidis Cretensis, qui cùm quærens ouem, meridiano æstu speluncam ingressus, sopore graui victus. LXXVII. iuxta Pausaniam, vel XLVII. iuxta Eudæmum, paulò pauciores, secundùm alios, quieuit annos, experrectúsque postea, ratus se parùm indulsisse somno, pergebat ouiculam quærere. fortè horum quietis causæ naturales fuere: etsi de Epimenide, potiùs adscriberem dæmoni. De Sardoûm semideorum somno fabula fuit, nam hi reuera erant mortui, dæmonum præstigio visi sunt, & dormire, & excitari g. Quidam etiam somnus tam longus, aliquando per miraculum, verum à Deo immissus, vt septem Dormientum sanctorum apud Laur. Surium, & aliorum quinque apud Paulum Diaconum.

Vltimum erat de inedia preferenda. de quo non est dubitandum, posse diabolum efficere, vt quis mensium multorum ferat inediam. potest enim id naturaliter contingere. nam & Indos memorant herbæ Coca ore gestatæ beneficio famem repellere. Pet. Chieza, *p. 1. histor. Peru. cap. 96.* & Augustin Zarate *li. 1. hist. Perua. c. 8.* & Matthiolus *ep. Nuncupator Dioscoridis.* ita scribit, *Scythæ Scythicam herbam circa* Boetiam *crescentem adinuenere, gustatu quidem prædulcem, cuius magna quidem commẽdatio, quod in ore eam habentes, famem sitimque nõ sentiant.*

a Fulgos. lib. 8. Exẽpla. c. 4. Ignatius lib. 8. c. 4. & iidem ambo li. 3. cap. 3.

b l. 5. c. 115.

c Sprẽger. p. 3. 14. & 15. & nos inf. l. 3. p. 1. q. 5. A.

d lib. exorcismor. Auenioni excusus.

e Hippol. in titu. de quæst. Paris de Puteo de Syndic. c. de tortura, il terzo, Grilland. de Tortura qu. 4. Damhouder. prax. crim. c. 73.

f Lilius Girald. Dialog. 4. de hist. Poet.

g vide de his Alexã. Aphrodis. & Simpli. in 4. Phys.

Idem præstat apud eosdem Hippice dicta, quid equis quoque eundem effectum præbeat. Traduntque his herbis Scythas etiam duodenos dies durare in fame, & siti.] & Gemma [a] multorum annorum agnoscit naturalem inediam. Hippocrates verò *libr. de carnibus* negans vltra septimum diem famem naturaliter prorogari posse, de iis intelligendus est, quibus ventriculus, & ieiunum intestinum humore chiloso vacant, in quem calor naturalis possit agere: tum enim fieri solet, vt illud intestinum interea concrescat, atque ita homines emoriantur. Verùm si vel à morbo præcedente, vel alia ex causa sit in corpore residuus humor flegmaticus crudus, lentus atque viscosus, illo calor naturalis vtetur, pro alimento, donec totus humor absumatur. Idem futurum si ex summa cerebri humectatione materia quædam subtilis & pituitosa à capite in corpus descenderit, atque interea corpori in alimentum cesserit. Tunc enim quicquid à corpore exspiraretur vel difflueret, continuò ab hoc humore in alimentum conuerso restitueretur, nec cibus homini opus foret, donec hic humor penitùs consumeretur. Hanc inediæ diuturnæ causam fuisse censuerim, & imbibesiæ (vt loquitur Plautus) in illa Rogerij Bacconi Anglicana puella, quam dicit viginti annis nihil comedisse: & in Gallo sacerdote, qui tempore Nicolai. V. Pontificis biennio toto cibis potúque abstemius fuit: & in puella Spirensi, quæ Ferdinandi Imp. iussu veritatis explorandæ gratia per multos medicos anno 1540. asseruata, obseruatáque, sic ex graui morbo ieiuna perstiterat iam vltrà quadriennium, corpore interea bene forti, sano, nec vlla macie tentato, sed scabie tantum phlegmatica corpus obsita: frequens interea lachrymabatur, & consuetas narium auriúmque sordes habebat, & somno satis longo quietóque vtebatur, nihil tamen, neque per sedem, neque per loca muliebria, fecum vrinæúe excernebat. de hac multa disputarunt ex Italis Simon Portius [b], & ex Germanis oculatus testis, vnus ex medicis obseruatoribus puellæ, Gerardus Bucoldianus [c]. Si hæc fieri queunt naturaliter, cur nequeat perficere Panurgus ille Dæmus, diabolus, eadem industria. qua prauas corpori alias affectiones immittit? de Arabia puella id ostendam *lib. 6. c. 2. sect. 3. q. 3.* ex B. Prospero. Sedulò tamen cauendum, ne sanctorum hominum naturam excedentia ieiunia in hanc classem referamus, vt D. Mariæ Ægyptiacæ, D. Catharinæ Senens. SS. Lutgardis, Mariæ Oigniacensis, Christinæ mirabilis, *apud Surium.* Simonis Stockij, quem in Carmelo sex annis Deipara cœlesti manna pauit, *apud Monaldum Rosarium & Rolandum Boucharium in eius vita.* Deus enim tum, qui creauit, eos virtute sua sine corporali sustentat cibo. *vide de his quædam apud Picum Mirandulan. libro tertio de Prænot. capite quinto.* Impius autem est Rogerius Baconius, omnia hæc stellarum influentiis adscribens. cur, si hoc ita est, vni duntaxat, & non alteri quoque vim hanc tolerandæ inediæ stellæ istæ, in commune influxum suum demittentes, largiuntur? an, quòd solius huius corpus ita dispositum? sed quæ hæc dispositio, sola influxui peruia? quæ hæc in aliis tanta vis & obstinatio ad excludendum? sed sat iam nugis Baconi refellendis operæ alibi positum à nobis. De hac prolixa inedia, quædam etiam Lilius Giraldus Dialogismo 17. habes in Gruteri thesauro Critico tom. 2.

a li. 1. Cosmocri. c. 6.

b libr. de puella Germana.

c Epist. hac de re excusa Moguntiæ anno 1540.

QVÆSTIO XXII.

An magicis artibus opera dæmonum sexus mutari queat?

NOn ago de membrorum ablatione (de qua iam dictum) sed de ipsa sexus virilis in fœmineum, aut fœminei in virilem commutatione, quã naturalem ex medicis huius sæculi fatetur *Cosmocrit. 1.* Gemma. *Factos ex mulieribus viros multos legimus* Hippocrates *libr. 6. Epidem. p. 8.* scribit Abderis Phætusam vxorem Pithei, partui vicinam, misso in exilium marito, aliquot mensibus cessante fluxu menstruorũ, cunctis in mẽbris magnos perpessã dolores, corporis habitu in virũ mutatã: Nam corpus ei virile factum, σῶμα ἀνδρῶδη, hispidam totam factam, barbam emisisse, & vocem asperiorem redditam: idémque apud Chasios accidisse Anamisiæ vxori Gorgippi, T. Liuius *l. 42. de Spoletana* muliere idem refert, Belli Punici II. tempore Plin. *l. 7. c. 4. Ex fœminis* (inquit) *mutari in mares, non est fabulosum. Inuenimus in Annalibus P. Licinio Crasso, C. Cassio Longino Coss. Cassini puerum factum ex virgine sub parentibus, iussúque auspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit visum a se Argis Arescontem, cui nomen Arescusæ fuisset, nupsisse etiam, mox barbam & virilitatem prouenisse, vxorémque duxisse. Eiusdem sortis & Smyrnæ puerum à se visum. Ipse in Aphrica vidi mutatum in marem nuptiarum die L. Cossitium ciuem Tisdritanum, viuebátque cùm proderem hæc.*] hæc ille. A. Gellius *lib. 9. Noct. c. 4. Libitum tamen est* (inquit) *in loco hoc miraculorum notare id etiam, quod Plinius Secundus, vir in temporibus ætatis suæ, ingenij dignitatisque gratia, auctoritate magna præditus, non audisse, neque legisse, sed scire sese atque vidisse in libr. Nat. Hist. VII. scripsit, quæ infra posui ipsius sunt, ex eo libro sumpta: quæ profecto faciunt, vt neque respuenda, neque ridenda sit notissima illa veterum poëtarum de Cænide & Cæneo cantilena.*] Hæc Gellius subdens superiora illa Plinij verba. Quibus verbis quod dicit, *miraculosum hoc*, voce vsus est latè sumpta pro eò quod rarum & admirandũ. de Cęneo & Tiresia legendus Ouidius in Metam. quid opus fabulis, vbi suppetunt historiæ? D. Aug. *vlt. c. l. 3. de Ciuit. Dei.* memorat ex Gentilium scriptis, & mulieres homines, & gallinas in masculinum sexum fuisse conuersas. de auibus mox idem ex Ausonio confirmabo: de hominibus pergamus asserere. Ad tempora propinquiora nobis venio. Iouiã. Pontanus *in Histor. Neapolitana* narrat Caietę mulierem piscatori cuidam annis quatuordecim nuptam in virum migrasse: & aliam, cui nomen Æmilia, nuptam Antonio Spensæ ciui Ebulano post annum nuptiarum XII. in virum mutatam, soluto matrimonio, vxorem duxisse & liberos procreasse. addit idem, aliã fœminam, cum marito filium vnum peperisse, subitò exorta virilitate, marito iam non fœminam relicto alteram duxisse, è qua liberos genuerit. nonnulla de pluribus consimilia narrauit Cocceius Sabellicus [d]: quibus omissis duo ponam quæ nostris temporibus Hispania dedit, & conscripta fuere fidelissimè ab Ant. Torquemada [e] patrio idiomate. Amatus Lusitanus [f] auctor est in oppido Ezgueyra Lusitaniæ, distante à Conymbrica nouem leucis, vixisse quendam virum Nobile, cui filia erat vocata Maria Pacheco, quæ cùm eius iam ætatis esse inciperet, qua fœminis mẽstrui fluores inchoantur, loco liquidi humoris, erupit ei è locis (si intus absconditum latuerat,) vel aliter

d Sabellic. l. 9. Exemplor.

e Dial. 1.

f Centu. 2. curat. 39.

natum foràs prodiit virile membrum: ſicque ex puella, ſubitò adoleſcens ephebus apparuit. cum ſexu veſtitum virilem, nomen quoque aſſumpſit Manuelis Pacheci. nauim conſcendit, in Indiam profectus reb. fortiter geſtis, ſtrennui militis exiſtimationem, opéſque magnas comparauit. in patriam rediens, vxorem nobilem duxit. de liberis mentionem ſubdit Amatus nullam: ſed, ait, illum imberbem permanſiſſe, facie in femineam declinante; quæ ſunt indicia non perfectæ virilitatis. Vltimo loco ſubdit Torquemada, ſe ab amico viro magnę auctoritatis & fidei pleno accepiſſe; non procul ab vrbe Beneuentana Hiſpaniæ, vxorem ruſtici cuiuſdam fortunę mediæ, quæ quòd ſterilis eſſet, minùs à marito benignè habebatur; pertæſam malæ tractationis, quadam nocte aufugiſſe ſūpto veſtitu famuli domeſtici; ſic ornata, virūq; mētita variis in locis operâ ſeruili vitā ſuſtentauit: poſt aliquod tempus, ſiue quòd calor in ea naturalis tam efficax foret, ſiue quòd imaginatio, nata & confirmata continuo habitu & miniſterio virili, eam efficacitatem nacta ſit; certè ipſa ſe in virum mutatam deprehendit. ſtatuit ergo, quæ diu fuerat vxor, maritum agere. feminam ſibi matrimonio copulat. diu res latuit illo non audente cuiquam rem narrare: donec quidam, ei priùs optimè notus cernens tam ſimilem eſſe facie vxori profugæ ruſtici illius, interrogauit num fortè frater eſſet talis mulieris. huic rem omnem, vti contigerat, narrauit. Sic res in lucem venit. Fulgoſus ſcribit ſequentia [a]; *Neapoli regnante Ferdinando primo, cùm Ludouicus Guarna Salernitanus ciuis, quinque filias ſuſcepiſſet, quarum natu maioribus duabus alteri Franciſcæ, Carolæ alteri erat nomen, poſteaquam ad quintumdecimum annum peruenerunt, ambabus genitalia membra in marium morem eruperūt: mutatóque habitu, pro maribus habiti ſunt. Franciſcus & Carolus nuncupati. Item Ebuli, ſub eodem rege puellę, quæ iam quatuor annos viro promiſſa ſponſæ habuerat nomen: qua nocte primùm viro tradita cum eo cubuit, ſiue ex confricatione, ſiue ob aliam cauſam, quæ ignota ſit, effractis memoranis, quæ vt mulier videretur efficiebant, virilia membra prodierunt: domúmque reuerſa in iudicio dotem repetiuit, in virorum numero poſtea habita.*] Hæc præmiſi minùs vt incredibilis videatur Phlegetontis [b] narratio. *Virgo quædam* (inquit) *Smyrnæ nata Philotis nomine cùm matura viro nuptum tradita eſſet à parentibus, maſculino enato membro in virum abijt. Quin & Laodiceæ, quæ eſt in Syriâ, mulier Aeteta nomine, etiamnum cum marito degens, è femina vir extitit, cui nomen Aetetus, præſide Athenis Macrino, Romę Coſſ. L. Lamia & Aeliano vetere.*] & addit Phlegon, Hadriani libertus, ſe hunc vidiſſe. Michael Montanus *lib. 1. Experimentorum c. 21.* teſtatur ſuo tempore Vitriaci fuiſſe puellam nomine Mariam, quæ cùm ſaltaret violentiùs, ſubitò virilibus erumpentibus, in virum mutata ſit: & ab Epiſcopo Sueſſionenſi confirmationis ſacramento mutato nomine, Germanus vocari cœperit. Eius poſtea mento barbam adnatam, diu vixiſſe ad decrepitam vſque ætatem, vxorem tamen duxiſſe nunquam. Ille hoc vehementi imaginationi tribuit: ſed addo corporis conſtitutionem eò vergentem. Auctor Antimologij ſcribit, *ſibi viſum Auſcis in Vaſconia virum pluſquam ſexagenarium, canum, fortem, & hirſutum: qui ad annum decimumquintum ante puella fuerat, tandem tamen ex caſu ruptis tenuibus ligamentis, pudenda erupiſſe, ſexúmque mutaſſe, cùm ei nunquam antea menſes fluxiſſent.* ita Laurentius lib. 7. hiſtor. Anat. q. 8. Et oſtendunt medici Galenus lib. de vſu partium, & lib. de anatomicis adminiſtrationibus, Aegineta, Auicenna, Raſis. & reliqui, non obſcuram eſſe rationem, qua id natura det effectum: conari ſemper eam, id quod perfectius: mulierem eſſe quaſi monſtrum virum quendam imperfectum, menſtruis retentis diutiùs, fieri vocem robuſtiorem, cutem pilo veſtiri, reliquum corporis habitum roborari: nec aliud Metamorphoſim, hanc deeſſe; quàm, vt, quæ ſunt intus vaſa ſeminaria, foris appareant: & id, quod myrtos, nympha, κλητωρὶς καὶ ὑπόδερμις dicitur, & Iſmaëlitis *Abathara* ſiue *Albandar*: ſumpto incremento, & pingui velamine, cui inuoluitur, effracto, protrudatur in penem, cui perſimilis, ſed inuoluta priùs fuerat. expelli autem caloris naturalis vrgentis impetu. Sic illi: mihi tamen vehemens adhuc ſuſpicio eſt, non tam hos ex fæminis ita viros factos, vt fœminæ deſierint eſſe, quàm ad fæmineum ſexum, maſculinū acceſſiſſe, vt androgyni efficerentur, ſexu tamen hoc poſteriore præualente, & ideò pro viris habitas. Cùm hæc ante multos annos ſcripſiſſem, incidi hoc anno 1606. in Hiſtoriam Anatomicam Andr. Laurentij opus accuratum, & gauiſus ſum valdè, idem quod mihi doctiſſimo medico viſum d. q. 8. vbi diligenter oſtendit commune illud dictum medicorum, de inuerſo viro in muliere latitante, falſum eſſe, & vtriuſque ſexus genitalia non ſitu modo, ſed etiam numero, formâ, & ſtructurâ prorſus differre. Et quoad hanc conuerſionem addit: *Sanè portentoſum hoc iudico, & vix credibile. Quod ſi aliquando contingat, veriſimile eſt in illis vtriuſque ſexus adeſſe genitalia: prima quidem ætate ob caloris imbecillitatem latentia, quæ tandem per caloris ἐκλάμψεις emicatus, & effulgeſcentias erumpant. Aut exiſtimandum eſt; mulieres eſſe quaſdam, à primo ortu calidiſſimas, & ita à natura conformatas, vt earum clytoris mentulæ formam referens, ita promineat, vt quia penis inſtar diſtenditur, móxq; flacceſcit, virilem priapum mentiatur, & rudioribus imponat. Sed & ſæpe falluntur obſtetrices ob vitiatam genitalium conformationem, penis ſcilicet breuioris, & penitùs tanquam in rima reconditi, teſtiúmque latitantium, vt ſexum vix poſſint internoſcere. Scribit Pineus Lutetiæ anno 1577. in vico S. Dionyſij mulierem noctu peperiſſe filium, qui feſtinanter ob virium imbecillitatem baptizatus fuit, pro filia, & Ioanna vocata: eam paucis poſt diebus pro filio mater primùm, deinde agnouerunt, non ſine magna admiratione, & Ioannem nominarunt. Facile ergo eſt rudiori plebeculæ imponere.* Sic Laurentius: qui etiam lib. 8. q. 1. docet à natura non minus feminæ quàm maris intendi generationem, & fæminam naturæ erratum ac prolapſionem dicere, id philoſopho indignum eſſe. Omnis ſiquidem rerum naturalium perfectio. ex fine petenda eſt: at fæminam ita formari neceſſarium fuit, alioqui non poſſet ſpecies humana conſeruari. Sanè eam dicūt fæminam eſſe monſtrum, mihi ſemper viſi non ſatis honorificè de primæ mulieris creatione loqui. Ideò dicendum, Naturam ſemper quod perfectius eſt intendere. non quia ſemper virum gignere intendit, ſed quia cùm virum intendit, intendit perfectiſſimum gignere: cùm fæminam, hanc quoque conatur perfectiſſimam. Sed tamen ſi illud natura potuit, quod tot aſſerunt auctores, putarim, DEO permittente, cauſis naturalibus fretum, etiam poſſe vaferrimum illum. Sanè lubens eò retulerim ficta illa miracula, quæ Diis falſis tribuunt Gentiles.

[a] l. 1. Exēp. cap. 6.

[b] lib. 1. de Mirabilib. & longęu.

Phlegon de Lapitha Cæneo idem narrat quod Ouidius de pluribus scribit Anton. Liberalis *ex lib. 2. Alteratorum Nicandri*: Hypermnestram venditam pro muliere inuenisse pretium: postea in virum mutatam dono Deorum. Siproetam Cretensem factam virum, cùm Mineruam vidisset lauantem. Galateæ filiam falsò vocatam Leucippũ, quæ Leucippe dicenda erat, sexu mutato suppositum nomen meruisse, beneficio Latonæ Phæstiæ concl. 2 *Impossibile crediderim naturæ & dæmoni de viro fœminam facere*, qui conatus irritus Neroni Magiæ addictissimo in Sporo fuit. Hîc opus est nimiâ retractione partium perfectarum, in locos fæmineos. Nec assequi possum, quo sic natura modo degeneret. Scio de Tyresiâ pręter fabulas, etiã Phlegontem id narrasse a, & Anton. Liberalem satis ambiguè loqui de Siproetâ: vt vix scias ex quo in quem sexum demigrauit. Ausonii quoque epigram. *e. lib. 1.* si totum diligenter legas, animaduertes de virili sexu in fœmineum degenerante locutum, his verbis;

a l. 2. de mirabilib. qua de re Iustin. ad Quæstion. ortodox. Lucianus l. de astrolog. & Didym. in odyss.

Fœmineam in speciem conuertit masculus ales,
Pauáque de pauo constitit ante oculos:
Nec satis antiquum, quod Campano in Beneuento
Vnus ephęborum virgo repente fuit.

Ait ex puello puellam, & ex pauo pauam factam. Sed non credo, vel saltem credo ægerrimè: dixerim potius vtrumque eis sexum infuisse, occultatum vnum, manifestatum alterum. quod ad leporem etiam refero, & ad hyænam, de qua canit, Ouid. *Alternare vires, & quæ modò fœmina tergo Passa marem, nunc esse marem miremur hyænam.* Sane illam vtroque sexu præditam Plinius tradidit lib. 8. ni fallor.

QVÆSTIO XXIII.

An possit dæmon seni iuuentam reddere?

VT qui senex est, non fuerit & desierit esse iuuenis: vel, ne, quam decurrit ætatem, non decurrerit, id nullâ vi vel potestate perficiatur. Quis enim quod factum, maximè successiuâ elapsum actione, id reddat infectum? Verùm vt, qui defectâ iam & decrepitâ curuatur ætate, vires resumat & habitum nitorémque iuuenilem, mutentur cani in colorem meliorem, frigus in teporem, torpor in agilitatem, ceteráque corpus recipiat, quæ senium abstulerat; déque mala (quod ait quidam) merce fiat bona; non equidem audeo definire V. Dæmon possit, si Deus permittat? Non mihi planè de nihilo videtur, quod poetæ memorant, & de ariete in agnum, de Bacchi nutricibus reiuuenescentibus scripsit Aeschylus, de Iasone à Medæâ recocto, scribunt Pherecydes, Simonides, & Lycophron, déque ipso Iasonis patre Æsone Græcus auctor Redituum, & Latinus Transformationum poëta Naso. In quibus tamen illa narratio perspicuè falsa & naturæ repugnans; omni educto per vulnus sanguine, & nouo suffecto id contigisse. Sic enim saquatur priùs mortuum, & postea suscitatum viuentis corpus: quod soli Omnipotentiæ Dei reseruatum. Cetera fortassis contingere potuerũt, quæ cecinit b, potato succo salutari.

b Ouid. 7. Metam.

. . . Barba comæque
Canitie positâ nigrum rapuere colorem,
Pulsa fugit macies, abeunt pallórque sitúsque,
Adiectóque cauæ supplentur corpore rugæ,
Membráque luxuriant. Aeson miratur, & olim
Ante quater denos hunc se reminiscitur annos.

Fatentur omnes, neque id sine perfidia negari potest, iuuentam aquilæ renouari. testatur Hymnographus diuinus c: *Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.* renouari fatentur omnes, licet quo id modo contingat, nostris & Hebræis non conueniat d. Eodem pertinet illud Isaiæ e: *Qui autem sperant in Domino, mutabũt fortitudinem, assument pennas, sicut aquilæ.* Præstat idem vilibus & abiectis natura serpentibus (quod omnes fatentur) vt cum tenui illa sua leberide senectutem exuant, & induant iuuentutem: cur homini omnem huius beneficij spem Hebe nouerca præsciderit? scilicet, absumpta vis omnis per asini baiuli imprudentiam; qui pharmacum adeò salutare, à Ioue missum hominibus, serpenti permisit ebibendum f. Cur naturalia quædam remedia nequeant inueniri tantæ efficaciæ? multa sanè latent nondum inuenta, quàm hominibus ignota, tam dæmonibus cognita. Humidum radicale restaurari, natiua illa nimia senectutis ariditas temperari, corrupto succus melior suffici, ceteráque deperdita, & ad hanc commutationem requisita, suppleri ad tempus, naturæ legi nihil repugnat. Sed nec impossibile, capillorum colorem mutari; cùm & coruos candidos visos multi tradiderint g. Denique Metamorphosim, quam nunc defendimus, confirmant non pauci locupletes testes. Duo legas exempla apud Torquemadam h, Anno 1531. Tarenti fuisse centenarium senem capularem, qui pilis, cute, vnguibus & situ atque squallore ætatis decidentibus, & in melioris ætatis omnia mutatis, de sene iuuenis prodierit, & quinquaginta post annis superuixerit. In Castella quoque Rioiâ alteri cuidam viro similem obtigisse sortem, idque vulgi fama notissimum fuisse, & ab Ammira Castellæ sedulò exploratum. Monuedrum regni Valentini oppidum est (olim Saguntus) hîc se viuo scribit Valescus Tarentasius i, fuisse monialium Abbatissam; cui iam silicernio, subitò menstruis fluoribus renouatis, dentes renati, comæ denigratæ, rugæ & sulci cutis adæquati, mammæ pendulæ atque pannosæ ad instar virgunculæ sororiarunt: sic denique se vultu, facie, totoque corporis habitu iuuenculam exhibuisse, vt rei nouitate percussa, præ verecundia, se cunctorum oculis subtrahere niteretur. Quid multa? Lusitanicæ historiæ recentiores scriptores, fidei probatissimæ k, commemorant longa narratione & certa, cuidam Indo Nobili, annorum quibus vixit trecentorum & quadraginta spacio, iuuentæ florem ter exaruisse, & ter refloruisse. Nec desunt, qui in eodem orbe nouo quandam insulam repertam testentur l: Bonicam nomine; in qua fons scaturiat, cuius aqua, vino preciosior, pota senium cum iuuenta commutet: quamuis de simili in Lucayâ fonte narrationem ortam ex regionis situ salubriore non immeritò coniiciat Pet. Chieza *p. 2. hist. Peruu. c. 41.* verùm siue in Bonica, siue in Lucaya, siue vtrobique talis fons manat, facilè video, quàm hæc nonnullis incredibilia videantur: sed illi cogitent: huiusmodi narrationibus, à quibus rectæ philosophię ratio non abhorreat, quia ipse nihil tale videris, fidem detrahere; singularis esse proteruiæ & impudentiæ: qui verò quid vbique gestum fuerit, vel non fuerit, id de sua dumtaxat opinione aut assensione decernũt, insaniæ assidere.

c Psa. 102. v. 5.
d D. August. ibi, & R. Sahadiæ ibid.
e c. 40. v. vlt.
f lege Pierium l. 14. Hieroglyph.
g Herodo. li. 4. & Heraclides in Politiis.
h Dialog. 1. Horti floridi.
i l. 6. Philonii c. 12.
k Ferdin. Castanneda li lib. 8. Pet. Maffeius hist. Indicæ li. 11.
l post Castanum, Langius epist. medic. 79.

Instet quis ex aduerso, certam humanæ vitæ periodum à Deo præfixam: hanc naturaliter non posse prorogari vltra annum saltem CXX. vt probatur Dei verbis m: *Erúntque dies hominum*

m Gen. 6. v. 3.

centum

centum viginti annorum. Ideoque Mosen dixisse a, *centum viginti annorum sum hodie: non possum vltra ingredi & egredi.* Confirmari id ratione numericâ, quia numerum hunc conficiunt tres quadragenarij, hoc est quaternarius denariorum triplicatus, & sic totum cum toto coalescens omnem absumit perfectionem, ternarium nempe, quaternarium & denarium. Hoc argumentum facilè diluitur, quia à Deo præstituta non omnibus hominibus vna eadémque, sed sua cuique peculiaris vitæ periodus: & his quidem spacium vitæ ipsâ hac Metamorphosi sic extensum; hanc nõ posse naturaliter prorogari nisi Deo permittente. Si permittat, posse vltra annos etiam centum viginti; quos constat multos superasse. Verba autem illa Dei, non de omnis æui hominibus prolata fuere, sed tantùm de tunc superstitibus, quibus hic terminus pœnitentiæ ante diluuium futurum datus b. Nec Moses illic asserit vltrà se viuere non posse; sed tãtùm, adeò magnæ multitudinis gubernationi senio fieri imparem sese, ac minùs idoneum. Argumentum illud ex numeris desumptum, mirè placuit Fran. Valesio c, adeò vt fusissimè illud prosequendum sibi existimarit: reuerâ tamen friuolum est, ac nullius momenti. nihil enim ex numeris in humanam complexionem potest influere, nec vita nostra à numeris, sed à causis naturalibus primis secundísque dependet.

a Deuter. 31. v. 2.

b Sic Onkelus Hierony. & Chrys. in d. v. 3. & D. Aug. l. 15. de ciuit. Dei c. 24. quorũ sententia verior, quam Philonis, Iosephi & sequaciũ.

c de sacra philosophia c. 7.

Fortius vrget aliud argumentum huiusmodi. Vita humana humido naturali conseruatur, istud semper annis vitæ consumitur, ipsa etiam atteritur alimenti nutritione, quia agendo repatitur: nec alimenti nutritio tantùm potest reparare, quantum senio deperit, ex peritorum sententia medicorũ d. Necesse igitur sit, mox à statu ætatis humidum illud, quod totum consumi incipit, refici, & primigeniam indiuidui temperaturam, illa quę veterascebat abolitą restaurari. Quod lubenter illis concedimus. Sed, inquiunt, id nec arte nec natura perfici posse, medici sentiunt e. *Quibus respondeo*, licet medicis ratio humidum radicale restaurandi hactenùs fortè manserit ignota: non inde sequi, illam dæmoni quoque ignotam esse aut impossibilem. quod si illam nouit; cur nequeat, DEO permittente, in praxim deducere, & hac vti scientia? Vrgebis fortè, posset igitur hominem perpetuò in vitâ tueri, & sic quasi immortalem reddere. quod iactabat ventosus ille Ægyptius, contra quẽ Galenus scripsit: Verùm occurro; consequentiámq; istã pernego; potest vitam in multos annos extendere: potest ergo in æternum extendere. Quamuis enim longæuus homo, mortalis manet, vt futurus erat etiam ante peccatum: sed quemadmodum tunc solâ Dei voluntate (iuxta quorumdam sententiam) mortem effugisset; ita etiam in argumenti casu, si Deus dæmoni permitteret semper humidum radicale restaurare, homo iste tunc non moreretur, quia tunc eum Deus necessitate moriendi per talem dispensationem eximeret. Deinde si peculiarem dispensationem hanc tollas, dico; quia hoc Deus non videtur permissurus vnquam; tandem post aliquot centenarios annorum, naturalis vis ita in homine deperiret & fatisceret, vt nulla remedia naturalia, quibus dæmon vteretur, ad restaurationem tandem prorsus collabescentis corporeæ molis, & naturæ quasi prostratæ, sint suffectura. Sed hoc non nisi post diuturnum valde tempus contingeret; ideò nihil pugnant ista cum iis quæ dixi de prolongandâ, non de æternandâ vita. Vt autem videatis huius consequentiæ vitium, cogitate arborem illam vitæ, siue vt Hebræi vocant *lignum vitarum* f quòd vitam in flore iuuentutis produceret esu suo in tempus multarum nũc vitarum longissimarum, ad aliquot etiam annorum millia; hanc illi vim fuisse naturalem, meritò dixerunt grauissimi scriptores g; quia illam post hominis peccatum retinuit, vt patet ex Gen. *3. v. 22.* vbi Deus paradisum munit, ne Adam eum iterum ingrediatur, & de ligno vitæ sumens, viueret in æternum. Attamen iidem Doctores docuerunt, non propterea hanc arborem potuisse hominem semper à morte præseruare.

d vide Frã. Valesium d. loco.

e Galen. li. de marasmo. Langius epist. medicin. 79.

f Gen. 2. v. 9.

g Strabus & Hugo Victorin. in Genes. & D. Tho. 1. p. q. 97. a. v. Scot. in 2. d. 19. q. 1. Duran ibid. a. 1. Caieta. ad d. a. vlt. & Perer. in Gen. l. 3. q. 4.

Hæc dicta dumtaxat, vt ostendatur vitium illius consecutionis potest vitam prorogare ad tempus longum, ergo posset in æternum. Nam qui lignum vitæ concedunt vitam identidem prolongare potuisse: non tamen concedunt idcirco potuisse eam æternare. Nec quisquam eis hoc nomine litem mouit. Ceterum quæ vis fructus illius fuerit, & an illud *in æternum*, Gen. *3. v. 22.* sit accipiendum verè de perpetua vita, an de longissima ætate; viri huius ætatis valdè docti dissentiunt; sequor eos, qui de æterna vita, mortem prorsùs excludente, acceperunt. *lege Pererium lib. 3. in Gen. quæst. 3. & Bellarminum Cardinalem tom. 3. controuers. 1. lib. 1. cap. 19.*

QVÆSTIO XXIIII.

Quid magia, vel dæmon, possit circa animam corpori iunctam, idque informantem?

CVm Animæ potestates tres sint; iam diximus quid possit circa vegetatiuam, & etiam circa sensitiuam, quoad sensus exteriores; nimirum PRIMO, posse visum, auditum & reliquos sensus decipere, vt exemplis infinitis comprobatum ab aliis h. SECVNDO. Interno sensu dæmon vtitur vt instrumento, quo aliquid attentat vel molitur in potentias animæ. Nam potest quadruplicem sensus interni functionem decipere turbata phantasia. Communis enim sententia Theologorum est; non posse ab angelis nouæ speciei impressione imaginationem seu phantasiam immutari; & ideò illos non posse efficere, vt qui à natiuitate nunquam vidit, rectè de rerum coloribus imaginetur i: sed benè posse angelos corpus aliquod phantasticum formare, & illud oculis obiicere, & sic speciem ingerere, vel ex speciebus rerum quas homo verè aliquando vidit, iis per imaginationem commistis & confusis, species rerum effingere, quas homo nunquam vidit; v. g. chymeræ, vt conflatæ ex capra, leone & dracone, vel montis argentei, ex monte & argento: vel etiam concitatis in corpore motionibus atque affectionibus, vnde phantasiæ contingat voluere læta vel tristia, quæ nec vidit, nec vnquam fuere: vel, sicut in amentib. & phreneticis est cernere, ex humorum perturbatione varias eorum phantasiæ species obuersari; sic potest dæmon eorundem humorum inæquali commixtione & agitatione, assumendo & adducendo vapores instituto suo accommodatos, efficere, vt quales ipse vult imaginationes homo retractet, eaque se videre & audire iudicet, quæ reuera nec oculis nec auribus vnquam hausit. hinc manant tot falsæ apparitiones, reuelationes, & exstases, vt docuere D. Augustin. *lib. de cura pro mort. cap. 12.* Victoria *relect. de Magia numer. 35. vers. ad secundum respondetur*, & Ioseph. Anglez. *d q. 3. dub. 5.* &

h Guilh. Paris. p. vl. de vniuer. c. 24. Anglez. in 2. d. 8. q. 3. dub. 4. Remig. li. 3. dæmonolat. c. 11.

i D. Tho. 1. p. q. 111. a. 3.

P. Molina.

P. Molina. *ad d. D. Thom. ar.* 3. Solent huiusmodi vires herbis inesse (si vera botanographi) Mathiolus enim *in d. nuncupatoria* sic scribit; *Achemenidon plantam colore electri, sine folio, nasci in Tardictylis Indiæ meminit Democritus; cuius radice in pastillos digesta, indéque ex vino pota, noxij per cruciatus nocte confiteantur omnia, per vanas numinum imaginationes. Adamantida Armeniæ Cappadociæ alumnam; quæ leonibus admota, resupinari illos ilicò laxo hiatu: nominis causam habere aiunt, quod adamantis modo conteri nequeat. Ophiusam in Elephantina Æthiopiæ etiam nasci tradunt, liuidam & horribili aspectu, quâ pota terrorem minásque serpentium obseruari, ita vt mortem sibi eo metu consciscant, qui biberint: ob idque cogi sacrilegos eam bibere: aduersari tamen ei palmeum vinum. Potamantim ad Indum fluuium inueniri narrant, quâ pota lymphari homines obseruantibus miraculis: Manicum Solanum (vt Dioscorides est auctor) varias facere species, imaginésque non iniucundas obuersari, si eius radicis drachma ex vino bibatur. Theangelida in Libano Syriæ nasci, quâ deuorata futura præsagiant homines. In Bactris, & circa Boristenem planta prouenit, Gelotophyllis dicta; quæ si cum vino & myrrha bibatur, varias dicunt obseruari species, ridendique finem non fieri, nisi potis ex palmeo vino pineis nucleis, pipere & melle additis. Oenotheta (Crateuas auctor est) omnium animalium feritates domat, collo adalligata, vel iugo suspensa. Parthos ab Antonio fugatos scribit Appianus Alexandrinus, cùm fame premerentur in quandam herbam incidisse; quam qui comederent, nihil aliarum rerum reminiscerentur, aut intelligerent, nisi quod lapides continuò effoderent; quasi quidpiam magni operis facturi, & sic debacchati, bilem demum euomentes, interirent.*] quæ palam est, phantasia læsa contigisse.

TERTIO potest diabolus, & facit quotidiè, spiritus & humores organorum commouere, & sensus interni, & concupiscibilis atque irascibilis facultatis organa turbare, motis simul corporeis membris: ita vt hinc oriantur variorum vitiorum cogitationes, quod non facit quidem immittendo imaginationi speciem nouam, nec etiam vnâ cum sensu efficiendo ipsam cogitationem, sed tantummodò (vt dixi) facit ipsam potentiam concurrere cum specie obiecti, & sic suggerit simulacra, quibus voluptatum memoria suscitetur, membra quoque generationis & semina irritando prouocat, vt docet Magus ille Marcus apud Psellum [a]. Cùmque sensitiuus hic appetitus libertate careat, & coactione quadam in obiectum suum compellatur; potest veterator eum necessariò in malum aliquem actum impellere, adeò vt nequeat appetitus sensitiuus illud obiectum non appetere. Verùm motus huiusmodi peccati omnis est expers; &, quando voluntas fortiter renititur, maioris meriti & mercedis occasio, nobis gignitur. Quod diligenter notandum ne quem fallant Godelmannus, Dannæus [b], & alij hæretici, hos motus concupiscentiæ, peccato ascribentes, & proinde, quod absurdissimum, hominem nolentem ac renitentem peccato inuoluentes. sed hi sunt fructus errorum de libero arbitrio negato, & naturâ Originarij peccati malè intellectâ.

[a] li. de dæmonib.

[b] Godelmann. lib. 3. de lam. c. vlt. n. 35. Danæus. l. 2. Æthicæ Christ. c. 7. Luther. Caluin. Muscul. Selneccer. in Genes. c. 4.

QVARTO Potest dæmon memoriam iuuare, eius organum adaptando vt faciliùs recipiat, & firmiùs species retineat; vel motu locali noxia repellendo, vel iuuantia applicando. Eandem potest mons contrariis plurimum debilitare, & tollere, vt fecit Theodas in vita Barlaam & Iosaphat apud Damascen. talem puto fuisse memoriam Athalidæ apud Laërtium, *lib. 8. in vita Pythagor.* talem Apollonij Tyanæi, quam laudat Suidas: talem obliuionem illius clerici Germani apud Fulgosum *lib. 1. Exempl. ca. 6.*

Alia longè obliuio Simonis Thuruaij Angli, quę ex iusta Dei punitione profluxit. Hic cùm esset Dialecticus acutissimus, & artium liberalium Parisiis professor magni nominis, plenior scientiâ quę inflat, quàm caritate quæ ædificat: temerè in scholis & palàm non veritus est iactitare, se scire totam CHRISTI legem, ac improbando eam posse annihilare; sed ita subitâ obliuione percussus fuit, vt primarum litterarum oblitus, nec Dominicā orationem pronunciare, nec alphabetum legere sciret. Nicolaus Dunelmens. dum adhuc adolescens esset, vidit eum litteras à filio proprio doceri; *qui mihi profectò (ait Matth. Paris. l. 7. Hist. Angl. hæc scribens) olim narrauit.* cōtigere hæc circa annum 1201. Trithemius malè vocat Simonem de Tornaco. fuit. n. Anglus Cornubiens. cuius etiam mentio apud Polydorum *l. 15. Angel. Hist.* Sic obliuionē fortè Deus immissione quadam per Angelum malum induxit: memoriam quoq; (vt dixi) iuuare posset Panurgus, remediis naturalibus, vt medicus; suggerendo, vi choragus, artificio & præceptis, vt ætate nostra, qui citra superstitionem, memoriæ quandam artem professi. exstant multorū libelli, in his obscurus indoctis, sed non sine sale & acumine, *Thamus* Alexandri Dicsoni Arelij, quem non eodem genio defendit contra morsus Cantabrigienses Heius Scepsius, in lucem edidere Lugdunobataui.

QVINTO potest intellectum subtiliorem & meliorem, quoad functiones ingenij & iudicij reddere, per commodiores organi dispositiones, humoribus videlicet densioribus motu locali dispulsis, vel agentium naturalium adhibitis medicamētis, vel spiritus sensitiuis expurgatis, & ad organa dictorum modorum altero attractis, aut sanguinis defecatione iisdem spiritibus multiplicatis. Quo enim plures, meliores, purgatioresque sunt spiritus, & quo meliora ac expeditiora impedimentis sunt interni sensus organa; hoc intellectio expeditior atque fælicior nascatur necesse est. Sed Angelorum bonorum hæc quasi propria sunt munia: mali isti dæmones potiùs humorum densitate, spirituúmque paucitate, imbecillitate atque impuritate tenebras mentibus amant humanis offundere. Suis etiam tribuunt mala pharmaca, quibus à rectâ mente homines deiiciant, vt per se non rarò præstant in iis quos obsedêre [c]. Seducunt etiam prauis suggestionibus, suadendo varia perperam; modo illicitum esse, quod reuera licet; modò graue peccatum esse, quod dumtaxat veniale est, vt sic scrupulis torqueant: modò inculcant iusta esse, quæ contra fas & iura sunt; vel contemnanda dicunt & leuia, quæ lethalia & vehementiùs formidanda, vt sic conscientias reddant laxas atque licentiosas.

[c] Marci. 5. Matth. 8.

Petes fortè, an ergo queat dæmon artes atque scientias aliquas docere? nihil dubitandum posse, si velit & sinatur à Deo; per locutionem nempe & manifestationem sui conceptûs, non tantùm, si in forma visili appareat & homini loquatur, quod nō negat D. Thomas [d]; sed etiam internâ locutione & suggestione intellectu illustrato. nō. n. video, cur hæc illuminatio, quæ in malū finē tendit dæmoni sit adimenda; cùm hæc cognitio non referatur in

[d] 2. 2. q. 96. ar. 1.

Deum

Deũ nec cũ vlla mentis vera fiat purgatione. quare vtrum diceda ſit illuminatio, an illuſio, an quo alia indigetãda nomine, vt v.g. nuda veritatis manifeſtatio: ſanè quæſtio de nomine futura eſt. In vita S. Nortberti idiotam quendam, ſacræ ſcripturæ ſubitò peritiſsimum reddidit. *cap. 27. Surius. 6. Iun.* Hodie ſcimus multos anabaptiſtas ſumptione potus vel cibi ſcripturæ magnam partem; eam nempe quam recipiunt, & erroribus ſuis firmandis putant oportunam; ediſcere. quis docet niſi Diabolus? ſcriptum etiam reliquit Ioann. Miderius a, idẽ de initiatione Lamiarum: apud quem hæc vnius exſtat confeſſio: *Infantibus nondum baptizatis inſidiamur, vel etiam baptizatis, præſertim ſi ſigno crucis non muniuntur, & orationibus: hos in cunabulis, vel ad latera iacentes parentum, ceremoniis noſtris occidimus: quos, poſtquam putantur oppreſſi eſſe, vel aliunde mortui: de tumulis clàm furto recipimus, in caldari decoquimus, quouſque euulſis oſſibus tota ferè caro efficiatur ſorbilis & potabilis. De ſolidiore huius materia vnguentum facimus noſtris voluntatibus, & artibus, ac tranſmutationibus accommodatum: de liquidiori verò humore flaſcum aut vtrem replemus, de quo is qui potatus fuerit, additis paucis ceremoniis: ſtatim conſcius efficitur, & magiſter noſtræ ſectæ.*] Hæc confeſsio, mulieris; ſubiungitur alia, viri huic conformis, & addens ſceleſtæ initiationis & promotionis ad Tartareum magiſterium alia ritualia: *Ordo* inquit, *talis eſt, quo etiam ſeductus ſum. Oportet primo eum Dominicâ die antequam aqua benedicta conſecratur, Eccleſiam introire, mox futurum diſcipulum cùm magiſtris: & ibidem abnegare coram eis CHRISTVM, eius fidem, baptiſma & vniuerſalem Eccleſiam. Deinde homagium præſtare Magiſterulo, id eſt paruo magiſtro (ita enim Dæmonem, & non aliter vocant) poſtremò de vtre bibit ſupradicto: quo facto ſtatim ſe in interioribus ſentit imaginem noſtræ artis concipere, & retinere, ac principales ritus huius ſectæ. In hunc modum ſeductus ſum, & vxor mea &c.*] In his verbis vides doctrinam illam potu prȩberi: ſed fallebatur homo idiota, dũ putabat nouã imaginem efformari immediatè in mente, qua generatim omnia illi exhiberentur ad artem illa pertinentia: Néque enim id dæmoni poſsibile, néque talis cognitionis, intellectus magi capax erat. Sed interna quadam ſuggeſtione velociſsima hæc ſuggerebantur, cuius velocitatem cùm non perciperet magus, putabat ſimul ſe & in inſtanti didiciſſe, quæ ſucceſsiuè & in tempore breuiſsimo acceperat. Sic etiam poteſt in aëre velociſsimè formatis ſimulacris, ea phantaſiæ noſtræ ita ſpectanda proponere; vt quaſi in ſpeculo mens noſtra vno intuitu cuncta conſpicere, ſicque illuſtrari ſibi homo intrinſecùs videatur: hoc nimirum ſtratagemate antiquus ſerpens, primum Ordinis noſtri parentem, Ignatium conatus fuit fallere, ſed fruſtrà. adſcribam rem totam verbis Ribadeneiræ b, *perturbabat tamen viſionum, quas inter ſtudia percipiebat.* (de ſtudiis Grammaticalibus loquitur) *tum magnitudo, tum crebritas. nam cùm nominum & verborum memoriæ mandari inflexiones vellet, tanta intelligentiarum diuinarum copia in eius animum influebat, vt noui ediſcere nihil poſſet: & ſi quid eſſet antea memoriæ traditum, id totum facilè efflueret: néque omni ſtudio animiq́; contentione poterat, aut arcere appropinquantes, aut ingreſſas huiuſmodi cogitationes abigere: cuius rei nouitate perculſus, quid hoc eſt, inquit, rei? cùm oramus, cum confitemur & ſuperſubſtantialem panem accipimus, cum vigilamus, cum nos verberibus cædimus, cùm ſpiritalia omnia ac diuina munera obimus, neque tã frequẽtes, neq; tã magnæ, tã neq; vehemẽtes ſe nobis illuſtrationes offerunt: cum puerilia agimus, & de Deo, propter Deum non cogitamus: tum ſpecioſæ noſtræ menti imagines, & cæleſtes illuſtrationes occurrũt? agnoſco, agnoſco importuniſſimi hoſtis calliditatem agnoſco veteratoris dolos & aſtutia.* &c.] Nactus iſte animũ Ignatii ad cæleſtium rerum ſenſa concipiẽda longo iam vſu promptum, & agilem, & præſagiens, ſi Ignatii doctrina ad pietatem accederet maius ſibi malum imminere, conatus fuit, hac melioris doctrinæ oſtentatione, tum illi laborem litteralium rudimentorum irritum facere, *eo maximè tempore* (vt ait Maffeius c) *crebra intelligentiæ lumina eidem offerens, & recondita patefaciens, ſcripturæ ſacræ myſteria.*] Si hæc potuit, in rebus ſanctiſsimis, & homine fide ac caritate in Deum illuſtri, quanto faciliùs infidelium animis rerũ profanarum falſarúmque ſcientiam ſuggeſſiſſe credẽdus? Chryſanthius Sardianus, Pontifex & magus, tempore Iuliani Apoſtatæ, filium habuit, qui cùm nec verſificatoriam artem, nec Grammaticæ partem aliam calleret, ſolo aſpectu Solis, cõtra Chriſtianos oracula fundebat d: eodem afflati Numine Sumano, varii Paſtores ouium ſubitò poëte exſtitere, vt Euages e, Thynicus f, & alii: Amphiaraus quoque ſic vates factus g, & anus Pindari hymnum edocta h, & Soſipatra, quæcumque alibi ea abſente geſta, poetarum, philoſophorum & oratorũ ſcripta omnia à dæmonib. incubis edocta illi in ſpecie ſenum pellitorum cohabitantium i.

Sic diuinitatis ſimiolus conatur θεοδιδάκτους & ipſe facere. Sed hæc quam ipſe infundit ſcientia vt plurimum dignoſcitur, quia nõ eſt permanens nec ea cùm lubet homo vt lubet vtitur, ſed tantùm per modum afflati vel exſtatij certis locis, temporibus aut cauſis. Contra quam Deus infundit ſemper & vbique prompta eſt, vt patet de Salomone 3. Reg. de Apoſtolis, in Actis: de Beſelcele Ex. 35. de illo apud D. Hieron. epiſt. 4. ad Dom. & libro 2. de Abbate Ioachim, qui ex ianitore, illiterato & idiota vino quodam ab Angelo allato & hauſto, ſubitò non propheta tantùm, ſed & ſubtilis diſputator, & Theologus eruditus ſtatim emerſit, vt narrat Laonicus Calchondilas libro 6. de rebus Turcicis. Diſtinguendi verò à θεοδιδάκτοις ſunt αὐτοδιδάκτοι, qui non infuſione, ſed labore ſuo eruditionem comparant, vt Dialectica. D. Auguſtinus, libro 4. confeſſ. & Theologiæ 5. Athanaſius, teſte Nicephoro libro hiſt. capitulo 44.

Sed doctrinæ à Diabolo acceptȩ ſuperiora illa ſunt exempla.

Hoc anno 1600. menſe Martio. Toleti lata per fidei Inquiſitores ſententia, cuiuſdam Roman Ramirez oſſa cum ſtatua combuſta fuere, qui in reatu & carcere obierat: huic inter cetera imputabantur accepta à dæmone medicinæ peritia. Quoniam verò multa in hoc facinoroſo magica concurrere, ideò fiſcalis accuſationem fide bona ex Hiſpanico ſermone in Latinum transferre non grauabor. Poſtquam ergo narraſſet eum iam ſemel accuſatum, abiuraſſe errorem Machometanum, addit relapſum (vt fex illa conſueuit) & rediiſſe ad vomitum: ſeruaſſe ritus & ceremonias Machometi, multis annis ieiunaſſe magnum ieiunium quod vocant *del Romada*, præmiſsis *guado*

a formicarij lib. 5.
b l. 1. c. 14.
c li. 1. c. 16.
d Eunapius in Cryſanth.
e Suida teſte.
f teſte Socrate apud Platonem.
g Pauſan. in Corinthia.
h idẽ in Bæot.
i Eunapius in Aedeſio.

& zala, lauando totum corpus, induendo in-
dusium mundum, recitando *azoras* (hoc est
preces) eius sectæ, versa facie ad *alquibla* (hoc
est solem orientem) eleuando & demittendo ca-
put, & se ad terram vsq; inclinando, & extenden-
do supinas in cælum palmas cũ diceret *Alaqueuir*
(h. Deus est magnus) & surgentẽ ante diẽ ad cele-
brandũ ieiuniũ *Zahor*, eo absoluto seruasse & ce-
lebrasse solenniter Pascha ipsius *Romada* per tres
dies: abstinẽdo omni labore & opere seruili, præ-
sertũ primo die, induẽdo indusiũ mundũ, faciendo
dictum *guadoc & zala* cum aliis multis ritibus &
ceremoniis Machometismi. Et quod addens deli-
ctum delicto, & culpam culpæ, ad opus & finem
malum, à multis iam annis pactum & fædus ini-
uisset cum dæmone expressum, eo adorato, & fa-
cto homagio, & anima illi dicatâ, eâ lege vt dæ-
mon ei adesset fauore, ope, consilio, quotiescúnq;
aliquà in re indigeret, & peteret: & ideò petiisse,
& à dæmone obtinuisse notitiã peritiámque sanã-
di multas secretas & occultas ægritudines herbis,
suffumigationibus & incantamentis superstitiosis,
quibus de facto non paucos sanitati restituisset. Itẽ
persuasisse se multæ lectionis esse, & in sacris ac
profanis historiis apprimè versatum: & valere plu-
rimùm memoriâ, cùm sit imperitus planè legen-
di ac scribendi. Quare solitum lucri gratiâ & ex
professo aliis de memoriâ præfatas historias ad ver
bum perinde recitare, ac si librum coram se expli-
catum legisset; facientem hæc ope dæmonis; & sic
non paruam vim pecuniæ ab auditoribus receptã
coaceruasse. Cúmque quidam eum interrogas-
set, qua ratione tam fidam memoriam adeptus
esset; respondisse, quendam sibi magnâ necessita-
te coniunctum, peritissimum naturæ herbarum,
qui habebat familiarem dæmonem, potum nes-
cio quem dedisse: quinetiam hunc eundem cùm
semel vellet Cæsaraugustam, quindecim inde leu-
cis distantem, proficisci, facta coniuratione; quam
dicunt, *de bon y varon*, subitò comparuisse equum,
quem ambo conscendentes; minimo spacio tem-
poris, ad vrbis portas peruenere, & ibi equo; sed
prius frenum ademisse; derelicto, curasse negotia
quorum causà eò profecti erant, & reuersos ad
portam equo frenum iterum iniecisse, & mo-
mentò ferè domũ relatos. Item, cùm quædam mu-
lier se ad lectum conferens (in oppido Deza id ac-
cidit) irata fortè, dæmoni commendasset, & à nes-
cio quo ablata subitò non comparuisset, maritus
Ramirem accessit opem postulans, hic respondit,
animum ne desponderet, se illi vxorem eius re-
stiturum. Dedit simul epistolam, & iussit vt cer-
tum ad locum inter vineta se conferret, & ibi facto
circulo, in medio circuli consisteret. at quando
audiret turbam hominũ pertranseuntẽ, etsi nullũ
videret, interrogaret, vbi rex foret? si respondere-
tur illac trãsire tum epistolam ante se in solum a-
biiceret. fecit ille, quæ iussus, & vxorem recepit,
non videns, quis aut quomodo reddidisset. Item
solitum addebat fisci procurator edicere multa
valdè arcana, & quæ contigerant in locis remo-
tissimis, quę quo tempore indicabat, non poterant
ei, nisi vi pacti dæmonici innotuisse. Semel (ait)
cùm domo abiret, dixit venturum peregrinum
quendam; qui eum quæreret, & peteret, acce-
deret liberaturus filiam eius ab obsidente dæmo-
ne. quare vt se statim vocarent. abiit, venit al-
ter, vocatur Ramirez: & sic se gerit in sanan-
do morbo, vt clarissimè appareat, ipsiusmet ma-
leficio dæmonem in ægram antè immissum fuisse.
Primò enim nuptiarum die misellam fluxus san-
guinis cum animæ deliquio, & cordis oppressio-
ne inuaserat. móxque, lipopsychia frequenti du-
rante, cœperat odisse parentes, & maritum, &
hunc nec videre, nec cum ipso dormire sustinebat.
Aduertere obsessam esse, vocatur sacerdos, diebus
octodecim exorcismis & consuetis Catholicæ Ec-
clesiæ remediis, nititur malum hospitem abige-
re: tandem vnus dæmon profatur, centum & vnũ
illi muliebri corpori dæmones immissos, tum ta-
men ceteris absentibus se solum adesse. cùm itá-
que Sacerdos solitos Manualis Ecclesiastici exor-
cismos ingeminaret, cumque adigeret dicere,
quo ceteri abiuissẽt, respõdit profectos ad oppidũ
Deza, prædictum Roman Ramirez conuenturos,
& quæsituros ab eo, quid fieri à se vellet: nec a-
bituros, donec ipse recedendi licentiam concede-
ret. Tum etiam crudeliùs misellam afflictam fuis-
se adeò, vt toto die in deliquio permanserit. Cum-
que Sacerdos iuberet: vt feminam vexare desi-
neret: & eam cum marito, vt vxorem decet, sine-
ret degere, eíque redderet iocale præciosum, quod
eripuerat, respondit, se adigi à Romano, & ha-
bere se iocale, sed reddere non posse. Postea
stea cùm parentes aduocassent Roman Ramire-
zium curandæ filiæ gratia moti dictis dæmonis:
confestim vt domum ille ingressus, cæpit mulier
mira dicere & agere, clamabat scire se illum ad-
uenisse, & causam aduentus non nescire: eo acce-
dente; vt vidit, iterum deliquio concidit, & ore
contorto triduum permansit sine cibo & potu, nõ
valens quicquam substantiæ vllius traiicere: Ma-
gus itáque eam imbuit forti suffumigatione solea-
rum, olei iuniperini, & aliarum rerum, & reuocat
à lipopsychià, & alloquens obsessorem dicebat, si-
nas illam, sinas illam, discedes. fuge, nisi velis me
suffumigationem iterare. Sed nolente dæmone
respondere, iussit omnes exire thalamum, & pu-
tans se à nemine exaudiri, quærebatur & expo-
stulabat cum dæmone dicens: cur mihi non res-
pondes? humilior certè fuit paredrus mei aui. quid
commerui vt mihi loqui dedigneris? an non suf-
ficit, quod me totum tibi à tam lõgo tempore de-
uouerim? fac ergo, sopora hanc mulierem: ne quid
verborum nostrorum exaudiat. Interea dæmon
alius aduenit, cui reus, Benè veneris, quid illic
rerum egisti? qui valent vxor, & liberi? Filius (in-
quit) tuus malè habuit, sed iam extra periculum
est: vxor peiùs habuit, iam conualuit: nepotulus
adhuc æger est, & periculum, ne moriatur. Tum
infert Ramirez, cùm sciant quod fidelem & diu-
turnam eis seruiuerit seruitutem, & quantum eis
obstrictus esset: nec ignorent, se vrgeri debito du-
centorum regaliũ, pro solutione locati à se horti:
æquũ esse, vt vicissim sibi gratificentur, & ex ob-
sessę corpore recedant, saltẽ spacio quindecim die-
rũ, & interea sanã & incolumẽ relinquãt: vt sic co-
piosam solutionẽ mercedis recipiat, & in posterũ
fama & exstimatio eius crescat, quæ alioquin in-
signem plagam sit acceptura, nisi exeant. Posse
postea iterum eam inuadere, & possidere arbitra-
tu suo. Pollicitum deinde dæmonem id se facturũ,
eíque pariturum. Cùm verò videret Ramirez hoc
colloquiũ suũ ab aliis exauditũ, séq. deprehensum
tãquã potestatẽ in dæmonem habens, stomacha-
bũdus ei interminantur se in compedes eũ conie-
cturum. & facturum vt sui memor, nihil tale dein-
ceps auderet. Expulso dæmone, quia non satis

largam mercedem operæ parentes feminæ soluerant, eis minatur fore, vt breui iterum ipsius ope indigeant: & maleficii sortem statim transtulit in maritum feminæ liberatæ, iubétq; dæmonibus vt in eum transeant, eúmque diuexent: fecêre, & diem integrum crudelissimè afflixerunt, iniectis mille imaginationum terriculamentis, & desperationum tentamentis. Quare vocatus iterum, cùm ad eum accessisset; fortiter, inquit contubernalis cum dæmone colluctatus fuisti: & adhibitis suffumigationibus dæmones eiecit: & ex oppido discessit, malè contentus exiguo stipendio. Post abitum deprehendere parentes filiam non modò non esse sanatam; sed peiùs in dies habere: scribunt ergo ad magum eundem, & simul pecuniæ non parũ mittunt, pollicentes maiorẽ summam si feminam persanaret. ille dedignatus venire, dat tabellario materiam alterius suffitûs, & ritũ quo vti deberet discriptũ, addens cùm domũ redisset, inuenturum illã meliusculè valentẽ, & cum sociab⁹ tripudiantẽ: & ita factũ est. cúmq. vxor adhuc nollet cũ marito dormire, suffumigauit eam, addens verba quæ iussus erat, nempe; dæmones exite ab hac feminâ, quia iubet Romam. alioqui ipsum vocabo, & veniet, & vos vi pellet: quia hoc mihi pollicitus fuit. Ad quam coniurationem mulier vehementi clamore edito sana facta libera mansit, & cum marito vixit, vt coniuges solent.] Hæc in actis illis iudiciariis.

6. In voluntatem longè restrictior est magiæ dæmonísque potentia. Nequeunt voluntatẽ mouere aliter, quàm obiecto, tanquam odibili vel amabili, exteriùs proposito: vel excitatis imaginariis visionibus, & cogitationibus; vel allecta & inclinata voluntate, per passiones in parte sensitiua inflammatas quæ quo vehementiores sunt, eo quóque & acriùs inclinant, quasi abripiunt aliquando: nunquam tamen vllam voluntati necessitatem imponũt. Exulare illi iubent arbitrii libertatem, qui peccandi necessitatem vel coactionem vllam admittunt: etiam in iis, qui mortiferis culpis sunt irretiti. homines certè desiissent esse, si liberum arbitrium amisissent. sunt quidem hi Gratia gratum faciente destituti, attamen nec naturali libertate arbitrii, nec communi auxilio Dei sunt orbati. Vnde hæc ergo in peccatum necessitas? peccatum nisi libero consensu non committitur: liber verò consensus arbitrium liberum præsupponit. Vnde fit, vt (si Deus non prohibeat) possit Diabolus, in actum aliquem, vel motionem impellere, quæ motio ex suo genere, si consensus liber adesset, peccatum foret: peccandi tamen necessitatem nũquam voluntati queat adferre, quia inuito consensum nequit extorquere [a]. Sed nec Deus sinit omnes in tentando vires dæmonem exserere: facítque vt tentator non tentet quantùm posset, sed quantùm humana fert imbecillitas: quam nunquam sufficienti sinit auxilio destitutam: ne in grauissimis quidem peccatoribus, quibus illud cum iustis adhuc est commune, quod Apostolus ad magnum animæ solatium scripsit [b]: non bonis tantùm, sed toti Ecclesiæ Corinthiorum in qua multi erant mali, multi etiam iusti: *Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari vltra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione* (pro tentati cuiúsque dispositione & capacitate) *prouentum, vt possitis sustinere.*] Quæ fidelitas, virium liberi arbitrii, & communis sufficientisque auxilii (de quo Theodoret. hæc verba accepit) diuini, conseruationem præsupponit & includit: cuius conseruationis promissæ fida exhibitione consequitur humana imbecillitas: vt, ex tentatione dæmonis, non solùm bonæ voluntati & conatui fœlix exitus, & euasio contingat; sic ποιήσει τὴν ἔκβασιν Augustin. & Hieron. explicant [c]) sed etiam, vt periculum prætergressi: fortioresque in posterum ad tolerandum effecti; pro detrimento, quod timebatur, lucrum præterea ex tentatione reportemus, vt optimè Photius exposuit: & noster id optimè vertit, quicquid. Nouatores ganniant. nam βαίνειν vltrà progredi est. vide quæ in hunc locum egregiè ex variis D. August. locis Beda disserit. Cùm possint itaque peccatores, hoc adminiculo freti, singula peccata lethifera vitare: sanè, si succumbant huic tentationi, cui potuerunt non assentiri: voluntariè succumbent, non coacti vel adacti necessitate, quæ hic nulla reperitur. Sed an saltem possit impedire diabolus ne sagæ pœniteant? ignoratio Theologiæ hac in quæstione Nicolaum Remigium [d] reddidit fluctuanti & ambigenti similem Dicendum, sicuti potuit in peccatum inducere, sic etiam posse obstinationem in peccato fouere & nutrire per suggestiones, consilia malesuada, tentationésque alias: sed nunquam posse absolutè impedire, ne vel alii peccatores, quantumuis graues, vel ipsæ sagæ pœniteant, & pacto, quod cum illo inierunt, renuncient. poterunt itaque cũ speciali illo auxilii fauore, quandocúmque seriò volent, quantumuis renitente Diabolo pœnitere: sine speciali illo Dei auxilio, id non possent. alioquin potentior esset in retinendo Diabolus, quàm Deus in recuperando, quod sanè blasphemum est. Probat istam communem Catholicis Theologis sententiam And. Vega de *Iustificat, q. XI.*

Vt autem exemplo aliquo declaretur, quoúsque interdum soleat progredi, dæmonis conatus in voluntate non planè, sed penè, non verè, sed apparenter subigenda, ad tentatorum consolationem, B. Angelæ de Fulgino verba repræsentabo; quibus illa quid experta fuerit, *vitæ eius c. 19.* sic exprimit: *Tormenta verò & animæ passiones, quas, sine cõparatione acerbiores & plures esse dico, quam corporis, patior quasi assiduè ab ipsis dæmonib. Nec scio aliã assignare similitudinẽ, qua de homine suspenso in pergulã, qui ligatis manib. post tergũ, & velatis oculis suspensus cum fune remãsisset in patibulo, & viueret, cui nullũ auxiliũ, nullũ remediũ, vel fulcimẽtũ superesset. Dico quod adhuc desperatiùs & crudeliùs à demonibus torqueor. Video enim quod dæmones ita animã meam suspendunt, quod sicut suspensus non habet aliqui sustẽtamẽti: ita animæ nullũ videtur remanere sustẽtamentum, & omnes virtutes animæ subuertuntur, sciente ac aspiciẽte animã meã. Et quando anima mea videt subuerti omnes virtutes, & discedere, & quod non potest se ibi opponere: est tãtus dolor animæ, quòd vix aliquando possũ plorare propter desperatũ dolorẽ & irã, aliquãdo verò ploro irremediabiliter, aliquãdo ẽt tãta ira venit in me, quòd vix possum me tenere, quin me totam dilaniem: aliquando nõ possum me tenere, quin me horribiliter percutiam, & percutiendo me ipsam tumefeci aliquando caput meum & alia membra. Et quando anima videt cadere & discedere omnes virtutes, fit plãctus animæ, & vociferor ad Deum meum.*

Item aliud tormentum patior. quia omnia vitia in me reuixerunt, & aliquando reuiuiscunt: non quod in vitã durabili rationem meam subiicientes, sed præ-

a D. Tho. 1.2.q.80. a.3. & cõfirmat elegãter Cyrill. Catechef.4.

b 1.Corin. 10.v.13.

c August. in Psal.61. & Hiero. in Ion. idẽ Aug. in ep. 89.

d lib.3. dæmonolat. cap.8.

bent mihi & adferunt magnam pœnalitatem. Et etiam vitia, quæ nunquam fuerunt in meo corpore, veniunt in me, & incenduntur, & adferunt mihi magnam pœnalitatem: sed non habent vitam continuã: & quando remoriuntur, dant mihi magnam consolationem. Video enim quod dæmonibus tradita sum multis: qui reuiuiscere faciunt vitia quæ horreo, & quæ fuerunt mortua, & addunt illa quæ nunquam fuerunt. Et ego recordans, quod Deus hic fuit afflictus & despectus, & pauper: vellẽ quãdo oportet, vt omnia mea mala duplicarentur. Et quandoque sum in tenebrâ horribilissimâ dæmonum, vbi videtur omnino deesse omnis spes boni, & est illa tenebra horribilis, & suscitantur vitia in corpore, quæ cognosco intùs in animâ esse mortua: sed extra animam suscitant ea dæmones, & etiam illa vitia quæ non fuerunt suscitantur. Et in corpore ad minimum patior in tribus locis. Nam in locis verecundis est tãtus ignis, quòd cõsueui apponere ignẽ materialem ad exstinguendum ignem concupiscentiæ, donec confessor meus mihi prohibuit. Cùm sum in illâ tenebrâ, credo quod citiùs eligerem assari quàm prædicta tunc pati: imò tunc clamo & aduoco mortem: vt per quemcunque modum mihi Deus concederet eam euenire, & tunc dico Deo: Domine si me debes mittere in infernum, citò facias, & ne differas: & ex quo me reliquisti, comple, & submerge me in profundũ. Et tunc intelligo, quod est opus dæmonum, & quod non viuunt illa vitia in animâ meâ: quia anima nunquam consentit eis, sed corpus patitur violentiam, & est tantus dolor & tædium: quod si duraret, corpus id pati non posset. Sed & anima videt, quod est ei ablata omnis potentia, quãuis non consentiat vitijs: non tamen habet potestatem a omnino resistendi vitijs: & videt quod est contra Deum, & sic cadit, & torquetur in eis. Et est quoddam vitium permissum à Deo venire in me, quod nunquam fuit in me: & prædictum vitium manifestè cognosco quod permittitur à Deo venire in me, & prædictum vitium est tam magnum quod superat omnia alia vitia: & est quædam etiam virtus, quæ datur mihi manifestè à Deo contra prædictum vitium, qua virtuosè à Deo liberor. Et si non haberem ego fidem de Deo certam, solùm in isto, & non pro aliquo alio, remaneret mihi: & in isto remaneret mihi spes certa, & secura, de qua non possem dubitare. Et virtus prævalet semper, & vitium deficit, & virtus tenet me, & non permittit me cadere in vitium. Et est virtus tanta fortitudinis, quod non solùm tenet in me, imò dat mihi tantam fortitudinem virtutis, quòd verè in isto cognosco Deum, & illuminor: & confirmor in tantum, quod omnes homines mundi, nec omnia dæmonia inferni, nec aliqua alia res, posset me mouere b ad minimum peccatum: & cum istâ virtute remanet mihi fides de Deo. Vitiũ autem est tã magnũ, quod verecundor illud dicere: & quod quando prædicta virtus est mihi abscondita, & videtur mihi quod me dimiserit, non est res, quæ posset tenere, nec pro verecũdiâ, nec pro pœnâ aliquà, quin statim ruerẽ in peccatũ. Tũc tamen superuenit illa virtus, & virtuosè me liberat: ita quod, nec ego ipsa possem peccare pro omnibus bonis, vel malis istius mũdi. & isto s labores sustinui per duos annos & plus.] Hactenus interpres parùm Latinus D. Angelæ: in cuius verbis cernere est tres grad⁹ huius grauissimæ & molestissimæ tẽtationis Diabolicæ, & simul diuinæ gratiæ non deserentis hominem efficaciam: voluntatem quoque nunquam à diabolo positiuè cogi, quantumuis vis resistendi debilitetur, & videatur succumbere, non succumbit tamen: quia potest homo, cum Dei gratia non consentire. Denique cernis profectum quem cum tentatione D. Paulus pollicebatur, cuius verborum locus iste practicus quidam est commentarius.

a Sic scilicet vt etiam suggestionẽ ipsam expellat. nã habet, vt non consentiat.

b Intellige durante & iuuãte illam gratia.

QVÆSTIO XXV.

Quid Diabolus queat in animâ à corpore separandâ, ipsaq; separatione? vbi de exstasi, & mirandis circa cadauera.

EXstasim siue raptũ potest Diabolus in homine efficere, ligãdo vel soluendo sensus exteriores idq; modis duobus, prior est, quãdo illos tramites obstruit; quib⁹ à cerebro spiritus sensitiui se ad exteriores sensus penetrant, veluti contingit somniãtibus: posterior, quãdo eosdẽ Spiritus sẽsitiuos ab exterioribus sensibus ad interni sensûs organa attrahit, ibique retinet, ne ad externorum sensuum organa queant descendere. Ita enim contingit, vt in raptu ob nimiam internarum virium sensitiuarum applicationem, & spirituum sensilium ad interni sensus organa confluxum, adeò impediantur sensuum exteriorum munia, vt corpus viuum cadaueris mortui & immobilis speciem præ se ferat. Hæc raptus naturalis causa vera, diaboli vires non excedit, talésque sunt Sagarum & magorum exstases; quibus, cùm vno in loco maneant soporati, varijs tamen in locis se fuisse: & varia peregisse, decepti sæpè arbitrantur. Tale est quod Olaus de Magis Lappiis narrat c hoc modo: *Si quis peregrinus cupiat de suorũ cõditione certi quid cognoscere, præstant, vt intra viginti quatuor horarum spacium resciscat, quid cũ illis agatur, vel si trecentis milliarib. absint: hoc modo. Incantator postquam vsitatis ceremonijs Deos suos cõpellauit, subitò collabitur & exanimatur, quasi exstincto illo reuerà excedat à corpore anima. Neq; enim aut spiritus in eo reliquus esse, aut restare cũ vitâ sensus aliquis, aut motus videtur: sed vt adsint semper aliqui oportet, qui proiectũ & exanime corpus custodiãt: quod cùm non fit, dæmones id abripiũt. Horis viginti quatuor elapsis, reuertente spiritu: seu è profundo somno, cùm gemitu expergiscitur exanime corpus, quasi reuocetur in vitam ex morte, qui conciderat. Postea sic restitutus ad interrogata respondet, & vt fidem faciat percontatori, recenset aliquid, quod agnoscat ille, & certò sciat in ædibus suis aut cognatorum fuisse.*] Hæc in rei veritate se ita habere plures alii Olao attestantur. Sed in hoc, raptu magico & similibus exemplis, cauendi multi errores, quibus ambiguæ ille Olai locutiones non parùm suffragantur. Errãt imprimis, qui cum Cardano quotiscúmque collibuerit, naturali sua vi, & arbitrio voluntatis rapi se iactitant. Facit hoc proculdubiò dæmon ex fœdere: nec fortassis certius aliud Magiæ indicium, quàm huiusmodi voluntarii raptus. In virgine quóque illa Cæsa raugustana (sic voco, quia illic ab Archiepiscopo anno 1585. fraus tandem detecta) pseudostigmata Christi ostentante, raptus illi adeò frequentes, omnes ex pacto, cùm oues pasceret cum dæmone inito, nascebantur: vt & Magdalenæ Cruciæ Cordubensis, quæ famosa fuit saga. Errat etiam & grauiter, neq; hoc à Censoribus prætereundum & relinquendum in eius erat libro erratum: errat inquam Bodinus d. censens in huiusmodi exstasi animam reuera migrare, & deserere ipsum corpus, & aliis in locis interea versari separatã, qui Cabbalistarũ error fuit, à quo suspicor Platonicos alienos nõ fuisse, propter narrationem illam ipsius Platonis e, *Eren Armenium*

c li. 3. c. 18. Septẽtriõ. regn. descript.

d li. 2. Dæmonoma. c. 3.

e lib. 10. de repub.

genere Pamphylium, cùm inter cadauera cæſorum in prælio decem diebus iacuiſſet mortuus, domum relatum, ſecundo poſt die: cùm eſſet imponendus rogo: reuixiſſe, ac prodigioſa quædam narraſſe, quæ illo tempore apud inferos vidiſſet.] Similis fabula fuit de quodam Clazomenio apud Origen. *libr. 3. contra Celſ.* & illa de Ariſtæa Proconneſio, quem narrant Plinius *l. 7. c. 52. & Plutarch. in vita Romuli*, ex Herodoto multoties defunctum reuixiſſe, & animam quoties voluit reſumere potuiſſe; ita, vt aſſiſtentes animã, cerui effigie, ex ore euolãtẽ viderẽt. Nã iſte nõ mortuus erat, ſed in raptu magico; &, non anima ex ore euolabat, ſed diabolicũ præſtigium. Idem dicendum de militis dormientis ore egreſſa, & iterum ingreſſa muſtela alba, & per gladium riuulo poſitum iterato commeante, quod narratum ab Helinando a. fuit hoc ludibrium dæmonis, ad hoc inſtitutum, vt de animæ migratione hunc errorem mentibus imprimeret; vetulis delitis, & pueris, qui nondum ære lauantur, id quàm philoſophis perſuaſurus. Mors enim nihil eſt aliud, quàm animæ à corpore ſeparatio: cúmque ipſo egreſſu hæc contingat ſeparatio: fieri nequit quin homo egreſſu iſto moriatur. Si moritur, quis animam iterùm in corpus inducit? Sola Dei virtute redire illa poteſt. Mortuorum animæ locum ſuum, teſte Pſalmiſta, ignorant, hoc eſt corpus ſuum amplius non norunt. quare anima ſemel ſeparata, nec aliud corpus ſubire, nec ſuum iterum ingredi ac informare poteſt, niſi Deo permittente atque ducente. De Philappis & Finnis igitur, & de ariſtæa, & de Hermotimo Clazomenio, b, quod illi obiiciunt, id nos nec latet, nec mouet. Ecſtaſis Diabolica interceſsit, ſed anima à corpore non receſſit. *Omnia* (inquit Tertullianus, hac ipſa de re agens. c) *magis conſectanda, quàm hanc licentiam animæ ſine morte fugitiuæ.*] Et alibi idem rectiſsimè pro Axiomate tradidit d, *nuſquam animam ſine carne eſſe, quamdiu in carne eſt.*] Et in ecſtaſi animã extra corpus peregrinari, negat apertè auctor breuium quæſtionum, quæ operibus D. Athanaſij adiunguntur e. Nec Auguſtinus f quicquam habet, quod Bodino ſuffragetur, alibi verò palàm contradicit g. Abutuntur etiam aduerſarii ſcripturis. Nam cùm illud citant, *precioſam eſſe in conſpectu Domini mortem ſanctorum eius* h; perperam verba de prophetarum ecſtaſi accipiũt; quæ ad veram mortem, ſeu animæ à corpore ſeparationem ſunt referenda i: &, quamuis de raptu acciperes; eorundem, *Mors*, vocaretur, quia mortui corporis imaginem repræſentat. Cùm etiam de Apoſtoli raptu ratiocinantur, non poſſunt probare eum extra corpus fuiſſe: potuit Deus id facere: ſed an fecerit, cùm ipſi Paulo fuerit incertum: malo dubitare, quàm cum B. Hildegardi affirmare k corpus verè ab animâ tum fuiſſe ſeparatum, dubitant quotquot memini patres, dubitant etiam Scholaſtici omnes. Parùm verò peritum ſe philoſophiæ Bodinus oſtendit, cùm *Aphereſiam* cum *Ecſtaſi* confundit. In hac videtur anima à corpore abeſſe, quia priuatum eſt corpus functionibus animæ ſenſitiuæ, mouentis, & interdum intelligentis l: in aphereſia verò, non functionibus animæ modò, ſed ipſa corpus caret anima. in illa corpus dicendum inſenſile, & immobile actu: in hac, naturaliter loquendo, eſt exanimum tam potentia, quàm actu. Quale demùm illud argumentum? ſi anima ſit immortalis; neceſſe aliqua ſine corpore operari illam poſſe m. Sed eſt immortalis, operari igitur poteſt in exſtaſi ab illo ſeparata. Mi homo, moneo Scholas Dialecticorum adeas, & diſcas: cùm ſint plures vnius rei functiones, non rectè, quod de omnibus non probaris, id ad vnam te reſtringere. Deus bone, quot ſunt functiones animæ in corpore exiſtentis, in quas ſibi corpus partem iúſque nullum vindicat? cogita voluntatis, intellectúſque actus, & ſuper ſeipſam ſui reflectiones, aliaque quæ ex libris, de animæ immortalitate agentium, poſſunt peti n. Verùm certiora hæc Chriſtianæ ſapientiæ peritis ſunt, & rectæ philoſophiæ non imperitis, quàm vt longiore indigeant probatione, néque mihi vacat vel lubet lucenti ſoli lampadem accendere. Solus Deus ſic animam per raptum ſeparare poſſet; & interea in corpore idoneas iterum recipiendæ animæ diſpoſitiones conſeruare: quod an ſibi contigerit, dubitare ſe D. Paulus profitetur o. Atque ita intelligẽdum exiſtimo quod fertur in frãciſcanorũ geſtis, de B. Aegidio, eũ interrogatum. An aliquando in hac vita corpus ſuum per exſtaſim vel contemplationem anima deſerat; reſpondiſſe affirmatiuè, & hominem cognouiſſe cui id acciderit. vel enim id dicebat, eò quod omni corporis functione abſoluta ad tempus, & ſic corporis oblita fuerit penitùs: vel quod diuina potentia corpore educta, & in id reducta fuerit. Narrat hiſtoriam Ioan. Saluator Irados tom. 1. factorum & dictorum illuſtr. Ordinis. D. franciſci. fol. 205. Falluntur tertiò, qui falſos hos & dæmoniacos raptus ſiue exſtaſes (pro iiſdem nunc ſumo non ignarus alibi p ſubtiliùs diſtingui) non ſeparant à vero & ſupernaturali raptu: quo per ſpiritum diuinum homo ad rerum ſupernaturalium contemplationem ſiue cognitionem, cum abſtractione mẽtis à ſenſibilibus, eleuatur; de quo præclarè, vt ſolet, D. Thomas diſſeruit q; quales fuere prophetarum, Apoſtolorum, & ſanctorum hominum, longè diuerſi à Magicis exſtaſibus: de quibus B. Irenæus locutus agens de Marco mago r. Plurimorum de veri raptûs natura opiniones Gentilium philoſophorum, & Arabum aſtrologorum recenſuit M. Antonius s Mocenicus, opere verboſiore quàm ſolidiore, &, excepta nona, ceteras ſatis bene confutauit. quid ex dictis eius retinendum, quid repudiandum exiſtimem, breuiter accipite. Igitur falli t eum puto, dum ſubiectum raptùs contendit debere eſſe mediam quandam ſubſtantiam inter mortalem & immortalem, & huiuſmodi ait eſſe animam noſtram: quam dicit eſſe mortalem reſpectu partis ſenſitiuæ, immortalem reſpectu partis rationalis. fallitur. ſi ſit in anima noſtra pars vna immortalis, & pars alia mortalis, quæſo nonne pars hæc ab illa queat ſeparari? diuiſibilis ergo iam anima noſtra futura: quare nec immortalis. abſit hoc à mentibus noſtris. totam hominis animam, quoad ſubſtantiam eſſentiámque ſuam, credimus eſſe immortalem. non anima, ſed homo ipſe reſpectu totius compoſiti, quid medium eſt: corpore mortalis, anima immortalis. Subiectum tamen raptùs, non eſt totus ſecundùm ſe homo: ſed anima ipſa humana: ſubiectum totum incorporeum, indiuiſibile, & immortale. anima hæc ſubiectum eſt raptûs, non ratione intellectus agentis, ſed ratione intellectus poſſibilis: quod benè docuit Mocenicus u Formalis cauſa, raptus eſt ipſa illa actio, qua quis eleuatur,

a Helinãd. l. 13. Chronicor. & Paradinus in Symbolis.

b Vide Lucia. in Encomio muſcæ, & Plutarc. de dęm. Socr.

c lib. de anima.

d li. de reſurrect. carn.

e q. 33.

f li. 83. qq.

g l. 18. de ciu. Dei epis. ad Euo. & (ſi ipſe auct.) li. de ſpiritu & anima.

h Pſ. 115. v. 15.

i vt cũ B. Cypriã. etiam Rabbini cenſent.

k in Quęſtionibus ſuis.

l Schalig. de ſubti. contra Cardan.

m Ariſtot. lib. 2. de anim.

n vide (ſi lubet) dicta citatáque in Troad. Senecæ cho. 2.

o 2. cor. 12. vi. D. Tho. 2. 2. q. 175. a. vlt.

p d q. 175. a. 2. ad 1.

q d. quęſt. 175.

r li. 1. cont. hær. c. 9.

s l. de trãſitu hominis in Deũ

t cap. 13.

u cap. 30.

& cœlestibus illis rebus quasi vnitur. Finalis causa est, coniunctio animi cum Deo iuxta illud Anicii Seuerini,

Tu requies tranquilla pijs, te cernere finis,
Principium, vector, dux, semita, terminus idem.

Agens siue efficiens causa, duplex aliquando potest esse. Instrumentalis, erit intellectus agens, principalis verò futura Deus. dixi posse aliquando esse, quia licet Deus per se solus sit causa sufficiēs solet tamen causas secundas, vt instrumenta, adhibere. quare poterit intellectus agens esse causa instrumentalis. quia quamuis eius ordinarium munus sit, species à phantasmatibus abstrahere, & hîc nulla sint phantasmata: solet tamen Deus, cùm se menti nostræ per raptum insinuat, ea, quæ vult nos tum videre, diuinâ quadam repræsentatione ostendere: vbi verò spirituales hasce res intellectus noster percepit, tunc ope intellectus agentis, potest quædam rerum visarum similitudo & simulachrum effici, quem modum D. Tho. non repudiat [a]. Principalem causam dixi esse Deum; quia reuera Deus est, qui hominem ad se rapit, vt fatetur [b] Mocenicus, nec potuit negare. sicut enim sol in sole non cernitur, sicut oculus sine lumine lumen non videt, sicut auris nisi aere plena ictum aerem non audit: ita nec Deus sine Deo cognosci potest: sed Deo plenus demùm animus tantum in Deum erigitur, quantùm diuino collustratus lumine eum cognoscit: tantùm efferuescit & exilit in superiora, quantum calore diuino succensus in Deum fertur: néque ad id, quod superius est & infinitum, quisquam attollitur, nisi virtute superioris & infiniti attrahatur, & eleuetur, iuxta veram Platonicorum sententiam [c]. Deinde solus intellectus agens ad hoc nequit sufficere. quia quamuis Mocenicus dicat transitum hunc ex parte hominis esse voluntarium id tamen verum non est. raptum enim scimus sæpè contingere inuitis, vt sentit D. Thom. [d] & docet experientia. Noui, & mecum norunt mille adhuc superstites, Virginem Deo deuotam, ex iis quas *Beatas* illic vocāt, quæ Burgis, in Castellâ, anno 1585. superstes erat, & statim percepta Eucharistia, vix ea in os sumpta, in diuturnum raptum eleuabatur; adeò vt nec admotas & adactas in pedes aciculas sentiret: quæ, vt erat humanæ gloriæ auersatrix, & sancta esse, quàm dici malebat aut videri, ardentisime solebat Deum precari, ne quid illi huiusmodi coràm aliis accideret: & ad se reuersa, erubescentiæ plena atque pudoris, quàm poterat celerrimè se domum in conclaue proripiebat. Non est ergo in nostra potestate, & proinde nec nobis est voluntarium sic mente abalienari: neque id poterit noster intellectus, quantumuis id nos vehementer velimus. Hæc non tam est actio, quàm passio intellectus: cùm hîc anima se propriè & primariò gerat more patientis, secundariò & minùs propriè more agentis, & ipse Mocenicus [e] fateatur, hunc transitum hominis ad Deum (sic enim appellat raptum) plurimùm passionis & minimùm actionis habere. Deum verò dicimus esse causam efficientem raptûs: non tantùm vniuersali quodam concursu, sed etiam ad hoc ipsum designato & particulari.

Hîc in Syrtes impingit, & se abripi patitur procellis Gentilium & infidelium philosophorum. Nam [f] sententiam proponens suam, contendit totam raptûs efficientiam adscribendam soli agenti intellectui. hunc enim adiutum solo concursu vniuersali Dei, vult posse statim intellectui posibili speciem seu ideam Dei repræsentare: & sic, quod erat duntaxat intelligibile potestate, vt sit iam actu intelligibile, id vi suâ intellectum agentem efficere: Quasi verò queat intellectus agens aliquam effingere speciem, quæ Deū repræsentet: quod merito cum D. Dionysio Areopagita Theologi negarunt [g].

Sed videte quam leuiculis nitantur aduersarii argumentis. *Obijciunt primò.* Deus non est idem cum anima nostra: non potest igitur in illam agere. Quid est nugari, si hoc est argumentari? quasi nihil in aliud queat agere, quod non sit idem cum eo: & non sufficiat proportio ac similitudo causæ immediatæ & instrumentalis: quasi non omnia Deo obediant: quasi Deus, qui vnus eminenter est omnia, non posit in cuncta, vt vult agere apage mihi hos paganismos.

Secundo obijc. Deus est intellectus: nihil ergo potest agere nisi cognoscendo. sed extra se nihil Deus cognoscit: animus autem noster est extra Deum: animum ergo nostrum non cognoscit: nihil ergo in animum nostrum potest agere. *Resp.* Deus est intellectus, si sumas intellectum impropriè loquendo pro substantia spirituali in genere; non verò est intellectus, si capias intellectum pro potentiâ intellectiuâ; quo pacto eum sumi ab ipso docet consecutio argumenti; quæ nulla foret, neque antecedens cum illatione cohæreret, si aliter sumeretur: certum enim est spirituales substantias etiam aliter quàm cognoscendo agere posse, vt loco mouere, & huiusmodi. Quod si velit tantùm dicere, nihil posse agere in subiectum, quin subiectum illud cognoscat; hoc certè verum est, quia Deus omnia cognoscit: Spiritualis tamen substantia, vt angelus, posset agere in aliquod subiectum sibi incognitum. Vnde tamen sequitur falsissimam esse illam subsumptionem, Deum extra se nihil cognoscere. quid enim hoc aliud significat, quàm Deum præter semetipsum nihil cognoscere? non cognoscit ergo arbores, nec equos, non peccatores, non dæmones. quo ergo pacto creaturas conseruat, & mundi satagit, & punit peccatores: esse hęc extraria Deo, & cognosci à Deo, fatendum igitur nobis; nisi Epicurei & athei sumus. Deus quidem eminenter est omnia, sed non formaliter. Si loqueris, de iis quæ sunt eminenter extra Deum: frustraris. quia nihil quod est, non est eminenter in Deo; ipse quoque animus noster hoc modo non est extra Deum. Quare patet te loqui, de iis quæ sunt extra Deum formaliter. Sed Deus cognoscit omnia quæcunque sunt, etiamsi illa non sint in Deo formaliter, siue etiamsi Deus illa non sit formaliter. quare & animum nostrum Deus cognoscit. cognoscit sanè, & puniet, si viderit infidelem, & ad Gētiliū scita impia desciscentē. Non sum ignarus istud axioma, (*Deum nihil extra se intelligere*) tribui Aristoteli [h]: sed Aristoteles veniam meretur; cuius oculus, nullo fidei veræ radio illustratus, vt noctuæ oculus ad illam lucem infinitatem calligauit. Christianis verò hominibus venia danda non est, si talia deliramenta pertinaciter tueantur, & non Gentilium placita regulis fidei, sed fidei scita illorum placitis pergunt submittere, verè cæci cæcos deligentes duces cum quibus in erroris foueam corruant. Auerroisticum hoc potiùs figmentum est, quàm Aristotelæum placitum:

[a] 1. p. q. 12. a. 9. ad. 2.
[b] c. 1. f. 13.
[c] vide Mocenic. c. 39.
[d] d. quæst. 175. ar. 2.
[e] cap. 4.
[f] cap. 45.
[g] Dionys. de Diu. nomin. 1. D. Thom. & ibi interp. 1. 2. q. 12. a. 1.
[h] lib. 12. Metaph.

placitum: qui perfidiæ columen Arabs intestabilis, sectatores suos ex hoc principio eò deduxit, vt existiment etiam hinc sequi; Deum sic aliquid sibi perfectionis adiuncturum nouæ, si hominem sibi per raptum coniungeret, vel si extra se alia intelligeret: Deóque ipsi tunc opus fore sensum & phantasiam, quæ omnia vel dypondij Theologi statim exsufflarint, vt vanitate sua diffluentia, nec quicquam cohærentia. Deus in se ipso, vt in speculo, simul & semel videt omnia; cognoscendo alia, tribuit ipsis perfectionem. Nobis accedit perfectio coniunctione vel cognitione, propter imbecillitatem & egestatem nostram. cuncta Deus possidet, nec ipse mutatur, sed mutat res quas sibi coniungit. Denique censet idem Mocenicus, raptum omnem esse successiuum: quod indiget, vt verum sit, commoda interpretatione. Raptus enim fieri potest in instanti, quia Deus causa efficiens est actiuitatis, & potentiæ infinitæ: per temporis tamen fluxum actio seu passio raptus postea continuatur: & si quæ ad raptum, ex parte hominis aliquando præparationes præcedant, vt contemplari, &c. illæ sunt successiuæ. Hæc de raptu nũc sufficiant. Non nego ad raptus hominem aliqua contemplationis ac desiderij vehementia quasi præparari & disponi, vt rectè docuit Rodericus Dosma Delgadus lib. 1. de authoritate S. Scripturæ cap. 12. Sed contendo id plerumque illis contingere, qui patiuntur malorum spirituum falsas reuelationes, si data opera conentur in exstases incidere, vt solebant olim Montanistæ, & hodie solent Magi & Anabaptistæ: ac ne tum quidem ab eorum arbitrio raptus est effectiuè seu physicè, sed moraliter dumtaxat, & seu ex pacto. Quare nihil hoc pro Mocenigo, vel contra me facit.

Alter veræ separationis animæ à corpore, certissimus modus per mortem, quin sit Diabolo permissione Dei possibilis, negari nequit. quot enim Angelus vnus millia Assyriorum vnâ nocte occidit? nonne Asmodeus septem Saræ maritos, & Iobi liberos omnes Diabolus necauit? nonne maleficiis quotidie dæmon plurimos necat? sed de hoc postmodum copiosius disseretur, *lib. 3.*

Postquam animam à corpore mors separauit, nondum diaboli omnis potestas sopita. potest in animam nonnulla, potest in corpus. Animam potest suppliciis abdictam, quantùm Deus iusserit punire, an possit iterum in corpus mittere, vel facere apparere, mox discutiemus.

Quoad cadauera mortuorum solet aliquando ea induere, & iis apparere, vt postea dicetur: potest etiam in eadem: maximè in ea quæ sita sunt locis nõ consecratis: quæcumque potest in alias res corporales, & speciali quodam modo potest solétque miranda quædam in iis, & prodigiosa causas naturales ignorantibus, operari & exhibere quædam, quasi viuentium corporum & vegetantis animæ munera. v. g. vt fluat ex vulnere mortui sanguis in præsentia occisoris (qua de re alio loco sermo fuit) 2. vt corpora diu seruentur incorrupta, neque putescant neque putrescant, neque dissoluantur aut incinerentur; quia hoc & naturaliter, vel ex vnguentis, vel ex loci natura, imò & ex corporis naturâ potest prouenire, vel etiam ex mortis genere de mortis genere, scribit Plutarchus a: *Cunctis*, inquit, *ferè notum est fulmine ictorum non sentire corpora putredinem.*] quare non satis aptè Euripides introduxit Clymenem de Phaëtonte dicentem, *Putrescit, ast hic in conualle mortuus.* De corporis natura, est illud Ammiani Marcellini apud Rhodiginum b Romanorum cadauera cæsorum statim fatiscere ac prorsum defluere: Persarum verò inarescere stipitum more, vt nec liquescant membra, nec sanie madescant perfusa: quod censet Ammianus vitam parciorem facere: & vbi nascuntur, exustas solibus terras. credit Cardanus c, & de patris sui Facij corpore idem profitetur, causam hanc non arbitror contemnendam: victûs enim parcitas arcet humorum copiam, vnde propter eandem victus abstinentiam Xenophon d memorat Persas nec tussire, nec emungi. De loco ipso, potest ille, vel hanc vim habere naturalem & conseruatricem ratione soli, vel solis: vel etiam ratione situs. sic enim, quod Aristarchus *in Olympicis* tradidit, integrum cadauer armati & saucij hominis olim mortui in Iunonis Eleæ templo, inter tabulatum & scandulare tectum inuentum; causam reddit Pausanias e, quod in illis latebris abditum, neque per æstatem vaporum, neque per hyemem frigoris noxam contrahere potuerit. De vnguentis, res nota ex Ægyptiorum conditurâ, de qua Herodotus f & Diodorus g. Illud etiam naturæ miraculum est; cor eorum cremari non posse, qui vel Cardiaco morbo, vel veneno perierint h. Nec puto qualitates has impressas cordi dæmonem ignorare, vel non posse similem dispositionem in cadauer inducere; posset itaque facere, (*& hoc sit 3.*) vt cadauer spacio aliquo temporis comburi nequiret. fecit aliquando in viuis, cur nequeat in mortuis? 4. poterit efficere, vt cadaueris pili vel vngues excrescant. quia hoc potest naturaliter præstare complexio morientis, quando in corpus manauit aliqua vegetantis animæ ad formam imperfectam dispositio i: quod frequenter accidit in suspendiosis, quibus subitò spiritus intercluduntur; *quos* (vt ait ille) *Iupiter lauat, Apollo vngit & siccat.* Sæpè tamen hæc; vt in reliquiis hominum sanctorum; ex diuino proueniunt miraculo. Vt cetera mittam; Dammis oppido propè Brugas, vidi olim Saluatoris Crucifixi imaginem prægrandem ligneam; quæ comam & barbam produxerat, & quotannis attonsæ refruticabant; id pro miraculo piis habitum, propter crebras quas Deus illic ægris sanitates conferebat, & alia in afflictos diuinæ munificentiæ monumenta, crebris ibi tabellis notata; donec impius & pertinax Caluinistarum furor imaginem ignibus absumpsit, & templum (quod illis solemne) solo æquauit.

Quod sequitur, etiam non inuitus ad diuina prodigia retulerim. *Lintzij* (ait Pet. Bizarus) *dum ibi à Carolo Austrio conuentus celebrabatur, cuidam rustico natus est infans, in quo nihil sanè desiderabatur: vixit dies quatuordecim, & triduò ante obitum sudauit, atque ita sudans exstinctus est. In mortuo infante statim cœperunt apparere stigmata, in manibus, pedibus, & latere; sicut* CHRISTI *vulnera pinguntur: in capite etiam ex ipso cranio nata est corona, vt corona spinea. Cæsar, cùm hoc audiret, misit quosdam ex suis; qui hoc prodigium contemplati, eum de totâ re plenius edocerent, rémque ita se prorsus habere intellexit.*] Sic ille Epit. memorabilium Europæ pag. 302. Quæ hîc partes naturæ? nullas certè video sufficientes.

a lib. 4. q. conuiu. 2.
b lib. 26. c. 24.
c lib. 8. de rer. var. c. 40.
d in Pædia Cyri.
e lib. 5. de script. Græciæ.
f lib. 2. hi.
g lib. 1. Bibliothec.
h Plinius lib. 11. c. 37.
i Angl. in 2. q. de Magia a. 2. diffic. vlt. Binsfeld. de Confes. Mal. prælud. 12. dub. 4.

QVÆSTIO XXVI.

An ope dæmonum fieri possit, vt defunctorum animæ seu spiritus viuentibus appareant.

MAgni hæc momenti quæstio est, & quæ aliam includit primò ventilandam: *Virum*

vnquam animæ queant apparere? de qua, ante annos fermè nouem, Duaci in Quodlibeticis, vt vocant. copiosè disserui, sed quia oratio illa lucem non adspexit, hîc ea cum lectore communicabo, quæ tum cum auditoribus, prætermissis parergis oratoriis.

SECTIO I.

SIt 1. concl. quæ quasi fundamentum est ceterarum; *Posse ac solere mortuorum animas nonnunquam diuina potentia atque virtute, viuentibus apparere, id & fidei Catholicæ scitis, & veræ germanæque philosophiæ placitis consentaneum est.*] hanc conclusionem multi improbant; sed horum alij athei sunt, qui animam negant immortalem, & corpori volunt eam commori: hos facilè est refellere, quia hæresis eorum iampridem etiam à Platone, & Aristotele, & aliis philosophis probis, confracta & proscripta fuit; ab Ecclesiâ verò id asserentes ignibus adiudicati: Docui id fusissimè prolixa disputatione, *Comm. in Senecæ Troad. chor. 2.* Alij sunt philosophi sensibus nimis addicti; qui fatentur animam corpori superstitem esse, sed videri illam à viuis posse, vel ad viuos redire negant, duntaxat; quia id quo fiat modo ac ratione non intelligunt: hi docendi sunt rationem modúmque: alij denique matæologi sunt, nec enim Theologi dici merentur; qui nati nobiscum eiusdem matris vtero, iisdem vberibus lactati; falsi fratres, viperina proles, germanos lacessunt, & genetricis impio mucrone latus petunt: palàm est me hæreticos intelligere. ex his quidam, eos qui se spiritus conspexisse asserunt, iudicant lymphatos, ceritos, imaginosos, ad medicos & veratrum relegandos [a]; alij clamant, huiusmodi narrationes omnes superstitiosas, & delirarum esse anuum vana insomnia [b]: alij, vt facetiores ludiones, & minùs cruenti, multas obscænas & ridiculas fabellas comminiscuntur: vt genus omne apparitionum reddant odiosum, imitati Batauum illum Lucianum [c]. causa hos omnes vehementer stimulans est; quòd hac mortuorum apparitione *Purgatorij fidem* validè stabiliri percipiant. Quare miror: ex Catholicis Hieron. Magium [d], maioris lectionis, quàm iudicij virum, ausum fuisse scribere; nunquam, quæ circa mortuorum sepulchra vel cœmiteria conspiciuntur, simulachra, mortuorum esse animas, sed semper esse dæmones aut malos genios hominum deceptores: admiror etiam, id firmare auctoritate Porphyrij & Iamblici, iuratorum fidei Christianæ hostium: nam quòd Theophilactum & Chrysostomum allegat, id frustrà facere mox ostendam: & simul ostendam, dubitationem illam philosophorum inanem esse; hæreticorum verò dicteria, ipsis digna, hoc est impia, impudentia, mendacia, vix digna quibus respondeatur. nimis etiam temerarium fuisse virum doctum insignem aliàs causarum patronum pleno ore in Parisiensi Parlamento, *superstitionem*, hanc sententiam vocantem, censentémque puniendos eos, qui animas redire arbitrantur. Lege si lubet lib. eius vlt. de Sacrâ Politiâ, & videbis audaciam causæ minùs æquæ seruientem; & obtinentem: sed eo iam tempore quo in Curias Gallicas multi se Nouatores ingesserant. Idem tamen censuit Tiraquellus *ad Alexand. ab Alexand. lib. 2. cap. 9.* nihil probans, sed nudè affirmans, se habere hæc omnia pro meris somniis. idem asserit *ad libr. 5. cap. 23.* Sed propter eius putare, nunquam id verius falsiúsve futurum est.

a Lauatherus lib. de spectris.
b Oecolamp. notis in Theophilac. Marbach. lib. de mira. Riuius lib. de Veteri superstit. Bened. Aretius in Problem. Baleus in Catalogo.
c Melâch. in Kalêd. Manlij, Erasmi in colloq.
d lib. 4. miscellan. c. 12.

Probatur sententia nostra (vt ab imbecillioribus progrediar) primò communi opinione Gentilium. quorsum illa translatitia de Manibus euocandis, tam solemni carmine & ritu fieri solita; si nullas viuis mortuorum animas apparere credebant? quorsum (nisi, quia hæc vulgò recepta, etiam inter sapientes opinio) ille poëtarum Phœbus de Anchisæ filio referret?

Infelix simulachrum atq; ipsius vmbra Creusæ
Visa illi ante oculos: & nota maior imago.

Et ille Latinus Callimachus Cynthiam post obitum talia memorantem introduceret?

Sunt aliquid Manes. lethum non omnia finit,
Luridaq; euictos effugit vmbra rogos.
Nocte vagæ ferimur, nox clausas liberat vmbras,
Errat & abiecta Cerberus ipse sera.
Luce iubent leges Lethæa ad stagna reuerti:
Nos vehimur, vectum nauta recenset onus.

Vnde? nisi ex hac opinione, scelesta apud illos orta Necyomantia? quâ & Homerica Circe *in Odysseia*, & Ouidij Medæa *in Metamorphosi*, & Lucani Erisictho *in Pharsalia*, & Senecæ Tiresias *in Oedipo.* & Horatij *in Epodis* Canidia, Papinij *in Thebaide* Manto, & Siliana *bello Punico* Autonoë, tam operosè exercuerunt. quorsum, nota paucioribus eorundem consuetudo, si socij in peregrinis regionibus obiissent, animas in patriam reuocandi, cuius & Didymus, & Eustathius [e], & Pindari Scholiastes [f] meminere? vndè aliundè orta illa communis illorum opinio [g]; solere animas iis qui per cædem violenter ipsas corpore expulerint apparere, omnibus adesse locis, minari & diuexare? cur alioquin (quod & Fastographus poëta notauit) Romanæ parens vrbis *Remuria* siue *Lemuria* instituisset? cur in republicâ Romanâ recepta solemniter *Feralia, Silicernia, Culinæ & Parentationes*; nisi spirituum redeuntium causâ? Hoc ipse Plato voluit *in Phædo. & epist. ad Diony.* Hoc Platonici Porphir. Athenæus, Maximus, Philostra. Eunapius. Hanc Platonicorum sententiam de scholâ vnus Madaurensis [h] esse docuit & explicauit; nempe animas humanas, dum in corpore sunt, *Genios & Dæmones* nuncupari; cùm à corpore seiunguntur; si boni meriti sint, posterorum suorum curam sortiri, & pacato quietoque numine domum possidere. & vocari *Lareis familiareis*. sin sceleratè vixerint, propter aduersæ vitæ noxias, nullis bonorum sedibus recipi, sed in terrâ vagatione, seu quodam exilio, puniri, & inane terriculamentum bonis hominibus noxium malis, *laruas* perhiberi. Idem Apuleius *Apolog. 1. Et tibi* (inquit) *Æmiliane, Deus iste Mercurius superum & inferum commeator, vtrorúmque Deorum malam gratiam, & semper obuias species mortuorum, quicquid vmbrarũ est vnqua, quicquid,* Lemurũ, *quicquid* Maniũ, *quicquid* Laruarũ *oculis tuis ingerat; omnia noctiũ occursacula, omnia bustorũ formidamiã, omnia sepulchrorũ terriculamẽta.*] Arnobius lib. 2. testatur solitos adiurare certa nomina, ne animæ hîc in terris detinerentur vagantes circa sua corpora. Testantur de visionibus animarum Dion. *in Caracall. & in Tito,* Plutarch. *in Cimone, Dione, Bruto, Alcibiade.* Addit Platonicos (fidem excipio) secutus Diuus Augustinus [i], hosce malos vocari *Lemureis*; Seruius Honoratus scribit eos, *Maneis* vocari, quamdiu in alia corpora nondum migrarunt. Idem Seruius & Sabinus, ab animâ separant vmbram & simulachrum. putant enim (falsò) homi-

e in Odyss. 9.
f Pyth. od. 4.
g Elpenor. apud Homer. Odys. 11. Virgiliana Dido &c. vide commen. nostrũ in Senecæ. Octau. v. 117.
h libr. de Deo Socr.
i lib. 8. de ciu. Dei.

nem constare vmbrâ, corpore, & animâ; *animam* cœlum petere, *corpus* in terram desinere, *vmbram* siue *simulachrum* descendere ad inferos: *vmbram* volunt esse non verum corpus, sed speciem quandam corpoream, quæ nequeat tangi, instar venti. Conueniunt tamen cum poëtis, istud, quicquid vel ad cœlos adscendat, vel ad inferos descendat; interdum viuis apparere: vt alio loco docui a, & hoc putabant malo magorum carmine euocari b. Soli ergo ex Gentilibus *Epicuri de grege porci* (sic se vnus appellat eorum) *benè curata cute*, mente neglectâ, negabant animas superesse vel apparere: ceteri id innumeris exemplis astruebant, cunctorum malorum hominum; Plato c; de Castore & Polluce, Valerius; de Miltiade, Pausanias; de quodam in Lyparà, Aristoteles; de Achille, Philostratus de Romulo, Auctor de Vir. illustribus, de Caligula, Suetonius, de Atheniensi philosopho, Plinius Iunior; de Pausaniæ infesta puella, Plutarchus: de Seuero Imperatore, Xiphilinus, de aliis *Apuleius lib. 8. & in Apolog. Sueton. in Nerone, Quinctilianus declamat. 12. Horatius Epod. 5. Valer. Flaccus lib. 1.* & alij, quos longum referre, & fateor hæc ad dæmonum illusiones & præstigias referri posse: sed tamen, quæ ex Christianis subiungam, conuincunt; etiam fatendum, Deo permittente, veras animas esse potuisse, non vanum duntaxat ἄγαλμα, seu (vt glossographi vocant) *Lernum*; nisi, *Larua* legendum.

a vide Cōmen. ad Herc. Oetæum. v. 1959.
b Lucianus in Necyomant. Apulei. Metamorph. li. 2.
c in Phędone, & ex eo Macr. lib. 1. in somn. Scipio. c. 9.

SECTIO II.

PRobatur nostra Conclusio secundo loco contra philosophos illos, nimis carnales (nam vt optimè D. Augustinus d, *in homine carnali tota regula intelligendi, est consuetudo cernendi*) qui nihil credunt nisi quod vident, & ideò reuerâ nihil credunt: contra hos, inquam, probatur nostra sententia ratione vnica, quia cùm Deus sit omnipotens, potest quicquid non implicat contradictionem: sed hoc quod asserimus adeò nullam implicat contradictionem, vt etiam sit naturæ consentaneum. Poterit ergo Deus, qui creauit animas, facere vt eædem separatæ iterum appareant. Immò, si Deus non obstet, posset, naturali sua vi, id ipsa anima. quia nihil hactenus aduersarij proferre potuerunt, quo probarent animarum id naturæ repugnare. Quid enim? cur natura animæ id non patitur? An, quia nullo in loco propriè sint animæ? scio sic visum nonnullis e; qui arbitrati, animæ separatæ, natura sua, nullum locum competere; quod quia de loco dixêre, qui sumitur pro superficie corporis continentis, & proprius est rerum corporearum; huc non pertinet: cùm enim sermo est de rebus spiritualibus & indiuisibilibus, locus sumendus est vniuersim pro spacio; quæ acceptio rebus corporeis cum rebus incorporeis, quæ alium locum habere nequeunt, est communis: in huiusmodi ergo loco animas separatas esse de facto, negari nequit. fides hoc docet, quæ docet bonorum animas frui Deo, & esse non in terra, sed in cœlo; damnatorum contra non esse in cœlo, sed infra terram, & ibi, vt in certo loco, torqueri. ratio docet, quæ docet, impossibile esse, quod aliquid existat, & non in certo spacio: videlicet in toto & infinito spacio (sic solus Deus existit) aut in parte spacij, ita vt non in alia, & sic omnes creaturæ existunt. Est autem in hoc loco definito anima, eò quòd eius substantia in eum potiùs locum, quàm in alium fuit translata: vel per vim propriam & naturalem, quia seipsam ad eum locum transtulit, etiamsi in eo loco non operetur actu, sufficit enim quod possit: vel per vim alterius extrinsecam potentiorem eo delata sit, vt si ab angelo bono vel malo inuita aliquo deferretur, vel etiam detineretur coacta, sicut mali in inferno f. Et sic explicari possunt variæ Doctor. locutiones: vt Diu. Thomæ, qui vult esse in loco per applicationem virtutis; vt Scoti, qui per substantiæ præsentiam: vt Iul. Scaligeri, qui per designationem, omnium obscurissimè. Sic autem futura in loco est anima & occupabit locum diuisibilem, licet sit ipsa indiuisibilis: & poterit occupare maiorem vel minorem locum (quod peculiare est indiuisibilibus spiritualibus, & denegatum indiuisibilibus quantitatiuis: si qua reipsa sint talia à corpore quanto aliter quàm per intellectum separata, quod vix arbitror) intra maximum sphæræ, quam simul actiuitate sua potest occupare, secundùm proportionem maioris vel minoris perfectionis essentialis, qua prædita erit: & ideò poterit sibi formare corpus, quod assumat, & in quo appareat saltem tantæ quantitatis, quanta est sphæra actiuitatis eius: vel etiam (quod magis mirandum) posset formare diuersa ac plura corpora minora, & hæc omnia assumere, & in his omnibus apparere, dummodo cuncta illa in sphæra actiuitatis eius continerentur: sicut de Angelis posse esse in pluribus non adæquatis suæ perfectioni, communiter receptum est g. Possunt ergo esse, & sunt de facto in loco adæquato. quid ergo obstat?

d Serm. 147. de tēpore.
e Duran. in 1. d. 37. q. 1. & videtur hoc velle Aristoteles. 1. de cęlo. D. Greg. Nazianz. 2. or. de Theol. & August. li. 85. qq. 20. & lib. 12. super Gen. ad litt.
f vide Molin. 1. p. q. 52. art. 1.
g D. Tho. 1. p. q. 52. vide Valē. de Angel. q. 3. punct. 3. & optimè loquentem Molin. supr. & a. 1.

An quod ex vno loco in alium sese nequeant mouere? veruntamen hoc esse falsum docent Theologi h. Posse animam separatam se mouere ex vno loco in alium probatur. quoniam humanus animus vi sua subsistit, & res absentes atque distātes cognoscit, estque inter illū & cœlestes mentes quædā naturalis societas atque cōiunctio, vnde fit vt cōscius huius affinitatis, propiùs ad illas accedere, & earū frui suaui cōsortio concupiscat. quid autem illo imperfectius, si frustrà concupiscit? frustrà verò concupisceret, si se illis motu locali nequiret aggregare, & vi sua in altum ascendere non posset. Præterea nonne anima corpori, quod animat, vim sese mouendi largitur? cur non & separata seipsam valeat mouere: cùm & in loco sit, & istâ vi vehementer indigeat, ne incassum appetendo aliquid miserrimè torqueatur. Cur ergo, aliquis obiiciat, ad corpus suum anima regredi, vel patrios lareis inuisere, cùm lubet, non potest? obiecit hoc olim Platoni non satis gratus discipulus i, cui respondeo, nudatam semel animam corporis integumento, illud pro arbitrio rursùs induere non posse neque huc illuc diuagari licere: quia vel inuita retinetur in sui receptaculi dirissimarum cruciabilitatum ergastulo: vel liberè obedit supremo totius vniuersitatis Dictatori, à quo in hanc coloniam deducta fuit. Ad corpus autem non regreditur, quoniam ingressus animæ ad corporis sui informationem vitámque, à naturalibus materiæ, quas vnio hæc arctissima subsequitur, præparationibus dependet. Neque hoc ergo obstat.

h Scot. in 4. d. 49. q. 4. Domin. Sot. ibid. d. 45. q. 1. a. 3.
i Arist. 1. de anima. tex. 41.

Alij igitur dicunt has apparitiones possibiles non esse: quia cùm spiritus corporis sint expertes, cerni corporeis oculis, vel humanis auribus exaudiri, vel vllo à nobis censu corporeo percipi nō possunt. Nam quod Lucretius de tactu cecinit.

Tangere vel tangi, nisi corpus nulla potest res;

In ceteris quoque sensibus locum habere. Nihil enim externis sensibus percipi, nisi quod corpo-

ratum

ratum: nihil ad internum ſenſum, niſi per externos ſe penetrare: nihil ſciri aut intelligi, quod vtroque priùs ſenſu perceptum non fuerit. Quare nec intelligi hæc viſa, quæ nemo externo ſenſu percepit; nec ſenſu vllo percipi potuiſſe, quæ ſpiritualia ſunt. Fortis hic nodus & difficilis fateor, cui perrumpendo fortis quærendus eſt cuneus. Futilis ille & ridiculus, quem ſuggerit Cardanus, *in libris de ſubtilitate* parum ſubtiliter; ſpiritus denatorum atque ipſos dæmones naturaliter ab homine viſu, auditu, odore dignoſci: oculatior Lynceo, auritior Midâ vel Sileni aſello, ſagaciore naſo quàm Plauti illa anus merobibula fuiſſe oportet; ſi vis iſta audiendi, odorandi, cernendi & diſcernendi ſpirituales ſubſtantias ei à natura conceſſa fuerat. Sed ille fortaſſis ex corpore aëreo tenuiore animas formabat, qui multorum error olim fuit [a], & vtinam non hodie. Nec etiam credibile eſt; quod Cæſarius, recentior illo antiquo & vno ex patribus, *in ſuis Dialogis*, non ſemel aſſeruit; *animæ figuram eſſe ſimilem vaſi ſphærico, vitreo, vndique oculato* [b], & alibi: *anima eſt ſubſtantia ſpiritualis & in ſui natura ſpherica, ad ſimilitudinem globi lunaris ex omni parte videt.*] Incredibile inquam hoc, ſi propriè loquitur: arbitror eſſe locutiones allegoricas & metaphoricas: quibus animæ eſſentialem perfectionem, & multiplicem cognitionem volebat indicare, vt ex eiuſmet verbis apparet [c]. Sed Cardanus addit errorem errori, dum cenſet (homo de animæ immortalitate dubius, vt indicant omnes ferè illius libri editi: & maximè quem conſcripſerat, ſed non ediderat, amicis autem familiarioribus aliquando oſtendebat. *de animæ mortalitate liber*) apparitiones omnes imaginarias eſſe, & ſpecies illarum primas imaginando tantùm concipi opinatur. Quod aliquando contingere lubens concedo, ſemper contingere lubentiùs nego. Res eſt paulò luculentiùs explicanda, eſt enim cognitione digniſſima, & quam D. Thomas [d] mirabilem eſſe profitetur, & inter diuina miracula computandam.

Viſionem veteres à viſo diſtinxerunt. *Viſio* illis ὅραμα quoties nos id videre priùs opinamur: quod ita poſtmodùm euenit, vt apparuerat. *Viſum* verò φάντασμα nominant: cùm interuigiliò vel in ſomnis, ei qui vigilare ſe putat, formæ aliquæ oculis ſeſe videndas offerunt. De *viſione* diſputationem differo in libros ſequentes: de *viſo* nunc agendum, quod Chriſtiani *apparitionem* dicere maluerunt. *Apparitio*, teſte B. Iſidoro [e], triplex eſt: intellectualis, imaginaria, corporata. *Intellectualis* dicitur, quando ſubſtantiæ ſeparatæ in ſolam mentem, non alienâ formâ, ſed ſeipſis ſe inſinuant: quæ rarenter ſe offert, & imago quædam eſt beatificæ & æternæ viſionis, & à tractatione iſta prorſus nunc aliena. *Imaginaria*, quæ *Spiritualis* etiam dicitur, tum vocatur: quando, non (vt Cardanus putat) ſpiritus illi corporei ſenſibus famulantes, ſed ipſæmet animæ ſeparatæ formas aliquas alienas ſenſui noſtro interno indunt, quibus in earum cognitionem inducamur. *Corporata* dicitur viſio, quando huiuſcemodi ſimulachra externo ſenſu excipiuntur. De his nunc, *ſpirituali & corporali*, diſſerimus, & earum neutram cum naturæ legibus pugnare contendimus. *Spiritualis* illa vigilantibus & dormientibus communis eſt. in eâ, *ſpiritus* (ſic animas ſeparatas malo vocare, quàm cum paganis *vmbras* aut *ſimulachra*) ſui potiùs ideas quaſdã in hominis phantaſia efformant, quàm aliena ipſi

a vide quę dixi ad d. chor.2.fo. 445.

b lib. 1. Miracul.c. 32. & lib. 4. c. 39. & lib.7.c.16.

c d.c. 39. & d.c. 16. & lib. 8.c. 78.

d 1.p.q.89. a.8.ad.2.

e lib.7.Orig.c.8.D. Tho. 1. p. q. 12. a.3. ad vlt.

ſpecie occultati illam ſubeant; & ſic immutant atque afficiunt internum ſenſum, non ſua ipſi vt neque per ſe, ſed angelorum vel dæmonum miniſterio. nequeunt enim tales imagines, ſine eximia quadam poteſtate & ſcientiæ præſtantiâ, in hominum imaginatione, effigiari. hac poteſtate ſpiritus carent, quia nequeunt alia à ſe mouere; ſcientiâ quoque & peritiâ hac carent, quia neque cùm à corpore recederent eam habebant, nec poſtea didicerunt. cedo enim à quo, vel cuius ex diſciplina? Opera igitur aliena, viuentium formis ſimilia ſimulachra, in tabula imaginationis, incorporeo penicillo, depingunt; triſtiore quidem habitu ac facie illorum, qui adhuc pœnas perferunt, pullo vt plurimum & aquilo amictu: contrà in veſte candida, hilari & renidente vultu eos, qui à ſuppliciis liberati; &, vt dignoſcantur, viuis quam ſimillima depingunt. Non ergo apparitiones imaginariæ ſunt impoſſibiles; & modus iſte facilis eſt apparendi etiam viuis. Sic enim & Iudæi Oniam atque Ieremiam, ſic Saul Samuelem iuxta nonnullos, ſic Conſtantinus Petrum & Paulum recognouit [f]. Probemus idem de *corporea*. viſa ſolis vigilantibus obiiciuntur, & in iis, ſpiritus aſſumunt corpora, & aſſumptis vtuntur. quod facere poſſe, & quo faciant modo ſequenti quæſtione oſtendemus, nunc ſupponimus; ſiue theologos conſulas, ſiue philoſophos Chriſtianos, certum iam & definitum videri à ſubſtantiis ſeiunctis viſilia aſſumi corpora; in iis ergo aſſumptis, quid mirum ſi à viuentibus conſpiciuntur: ſiue illud ex elementis formatum ſit, ſiue alienum ſit cadauer, vtrumque viſile eſt.

Sed inſtabit aliquis; an ergo aſſeris ſpiritus (de dæmonibus res certa) humanos etiam cadauera ſubire? Quoad damnatorum animas, nihil video cur non æquè atque dæmones: non enim ſubeunt vt informent, ſed vt loco tantùm moueant. Beatas animas aliena corpora non ſubire, omninò crediderim. neque enim id illas decet. ſua nonnunquam, ſunt qui aſſerant ſubire. naturæ legibus id non repugnare concedo, fieri & decere, viris [g] piis & doctis aſſerentibus, vt non repugno pertinaciter, non etiam audacter aſſentior. Nam honeſtum non videtur, nec decens ſanctas illas, & iam glorioſas, animas, corporum ſuorum diffluentium & tabidorum, ante reſurrectionem, anguſtias iterum ſubire: cùm id ſit minimè neceſſarium & queant elementari ſupplere corpore. Volunt Thaboris in cacumine ſic apparuiſſe, cum Chriſto Domino, legiferum Moyſen. Mihi non improbabile videtur, non in proprio, ſed in aëreo, & eam ad rem efformato corpore, Moyſan comparuiſſe, vt Strabus & Beatus Thomas voluerunt [h]: Et poterit adhuc dici vera apparitio. in qua vera Moyſis anima apparuit, & Moyſes verè dicetur apparuiſſe, à parte enim potiore facienda denominatio eſt: & Diuus Auguſtinus *libr.* [illegible] *de cura pro mortuis* ſubindicat, hanc ſe apparitionem Moyſis haud diſſimilem putaſſe ab apparitione Samuelis, in qua nemo dicit Samuelem, in ſuo corpore proprio apparuiſſe. Argumenta quoque omnia quæ contra Diuum Thomam adferuntur, non valdè ſtringunt, vt nec Patrum auctoritates, in quibus reſurrectionis vocabulum, vt latè ſumptum, poſſet accipi de eo, qui in corpore aſſumpto ſimilis eſt reſurgenti, in quam ſententiam Ianſenius *concord. cap.67.* inclinauit. Sed quia reuera Diuus Hieronymus Epiphanius & alij plerique

f 2. Mach. 15. 1.Reg. 28. Syno. 7.act.2.

g Soto in 4. d. 43. q. 2. a.1. quē ſequitur Tyræ. de appar. ſpirit. Heſſelius in Matth. c. 17. & ibid. Maldona. & fuſiſſimè Fran. Suarez in 3. par. in q. 45. diſpu. 32. ſect.2. Peltan. de purg.c.5.

h Strab. in c.9. Luc. & D.Tho. in c.17. Mat. & 3. p. q. 35. a.3. Abulenſ. Liran. & alij voluerũt.

patrum (habes eorum verba apud Suarem) pro verâ resurrectione faciunt, non traham funem contentiosum. Dico potius, veras resurrectiones, ad rem de qua disseritur, nihil pertinere: nos enim de mortuorum loquimur apparitione, illa Mosis tũ nõ magis futura mortui apparitio, quàm Eliæ. æquè enim tum viuens fuisset Moses, atque Elias. Quod verò quidam in *vincto Parabata*, vbi Mosem inducit dæmoni quærenti *Huc vnde Mose?* Sic respondentem

. . . Nempe summo ab æthere
Vbi cum Enochoraptus & vate Elia
Felix, Dei nouissimum expecto diem. Id cautè legendum. Nam si vult Mosem raptum viuentem cum Enoch & Elia, qui nondum mortui: certè hoc temerarium est, & Sacræ scripturæ contrarium. Si cum Elia & Enoch venturum tempore nouissimo, id æquè temerarium. Si in summum nempe empyreum cælum translatos Enoch, & Eliam, hoc planè nouum & inauditum, vt ante obitum quis sit gloriæ illius particeps, hoc est beatus; idem comprehensor, & viator. Sed longè periculosius adhuc quod in eodem opere, Michaël, & Angeli boni, Luciferi pœnam deplorant, & Deum etiam crudelitatis accusant. Tanti videlicet erat Prometheum Æschyli in Luciferum, & Nereides in Angelos bonos transformare. Hoc etiam audendi Poëtæ illi potestas fuit. Sed ad rem quòd de Mose dixi; idem respondendum de iis, qui resurgentes cum Domino apparuerunt resurgente. nam & isti ad vitam reuerterant, & fortassis secuti ascendentem Dominum in cælum ampliùs mortem non experti, si tamen in proprio apparuerunt corpore illud informantes, vt est verò simillimum. Negamus itaque spiritus sua assumere corpora, vt in iis appareant dumtaxat; non vt informent & viuificent: tum enim non redeunt, vt sint tales quales cernuntur, sed vt hisce, velut notis, se præbeant agnoscendos, cui rei satis est idoneum corpus effictum.

Elementaria hæc corpora non ipsæ animæ sibi componunt, sed angeli ipsis illa vel dæmones fabricantur. nec enim animæ separatæ queunt in hæc agere, vt necesse. nam hoc motu locali faciendum foret, anima verò separata non potest vi propria alia à se mouere, ex veriore sententia [a]. caret enim organis corporeis, quæ illi ad mouendum corpus erant necessaria, quaudo erat in corpore. Hinc instare quis poterit interrogando. Si in elementare corpus nequit agere; quo in illo pacto poterit apparere, aut illud subire? *Respondeo* animas corpora hæc non arbitratu suo, sed Dei subire voluntate atque imperio. quare quando hoc fit, tunc Deus illis largitur qualitatem aliquam, quæ defectum suppleat; quod quoad animas beatas apertiùs puto, propter visionem Dei multa illis largientem dona, & eorum desideriis abundè atque per omnia satisfacientem. aliter autem à spiritibus (etiam dæmonibus) corpora mouentur, aliter ab anima corpus informante. Hominis motus est organicus, nam homines à naturali appetitu sollicitati, per qualitatem quandam neruis infixam membra mouent (ad quorum motum etiam nerui mouentur) non simul omnia membra, sed aliud post aliud. Sed animus corpore solutus appetentiam quidem retinet, sed organis corporeis destituitur: ideò corpus, cui se coniunxit, non membratim, neque per partes impellit, sicuti suum dum viuebat; sed integram simul eius molem protrudit, licet præstigiis quibusdam fieri queat, vt organicè mouere videatur. Sic ergo subit, sic mouet corpus assumptum, & sic firma manet secunda nostræ conclusionis probatio, consentaneam esse philosophiæ illi, quam naturalem vocamus. idem de Morali probabit sequens ratiocinatio.

[a] Sot. supra & Suar. supr. & Peltan. supr.

SECTIO III.

TErtiò probatur conclusio, quia decet & vtile est hoc DEVM aliquando permittere. Etenim si quo ad multorum demanat vtilitatem, si quod Dei honorem promouet, id fieri expedit, id decet Deum permittere: huiusmodi esse de quo agitur, necesse est aduersarij fateantur. Nam non difficulter euincerem hæc visa, & commodi multum adferre nobis, & ad gloriæ diuinæ extrariam magnitudinem aliquid adiungere accessionis. Cedunt in animarum, quæ Deo gratæ decesserunt, vtilitatem hæ apparitiones. quia si in corpore proprio apparent; dixi quid sentiam; sed si tamen in exuuiis apparent suis, gratissimum id illis iucundissimúmque fuerit: nam inest animabus ad sua corpora, quasi ad domicilium suum insitus quidam ab incunabulis amor, à quibus vi abstractæ fuerunt, ad quæ sponte redeunt; vnde & Philostratus inuitas scribit separari, & plato φιλοσωμάτυς vocat, & D. Paulus [b] dixit nos *exspoliari* nolle, sed malle *superuestiri*, vt molestam cunctis animæ à corpore separationem ostenderet, sicuti Theophilactus interpretatur: quem amorem separatione non minui, sed coniunctionis pristinæ, & redintegrandæ vnionis appetitionem Theologi volunt manere. Sin autem alieno in corpore conspicuas se præbeant, non exiguam percipiunt voluptatem, ex negotiorum nostrorum vtili gestione, & rerum procuratione, quæ ad diuinum spectant honorem: interim suam quoque causam agunt, non illæ modò quæ subsidij & opis indigæ, quod etiamnum expientur, & à viuis eleemosynas, suffragia, ieiunia, missarum sacrificia impetrant, quibus diuinæ iustitiæ faciant satis, & pœnarum diminutionem obtineant; sed & ipsi beati, cælestis Hierosolymæ albo adscripti ciues; quos interdum Deus sese iubet ostendere, vt corporibus eorum debitos honores exhibeamus, quæ Spiritus Sancti purissima fuere templa; quod de Sanctis Geruasio & Prothasio Diuus Ambrosius testatur: hoc ergo ipsi lucro apponunt, quia sic in se Deum sentiunt & lætantur honorari Nobis autem, Deus optimè! quot inde commoda, quot cumulantur emolumenta? docent animam nostram corpori manere superstitem: ostendunt non esse impossibilem corporum resurrectionem cuius quædam sunt adumbrationes: clamant Deum non viuis modò, sed & mortuis præesse, cuius imperio ista paraguntur: certa esse loca manifestant, vbi & sontes indesinenter excrucientur, & pij æuo immortali cum iucunditate iugi perfruantur: admonemur societatis & communionis, quæ nobis cum defunctorum fratrum spiritibus intercedit. perferunt ad nos Dei mandata, & mutuæ caritatis aliarúmque virtutum fiunt auctores, nos de suo statu, & quæ nobis vitæ ratio instituenda faciunt certiores: morientibus interdum se viæ comites, & ad cælestem patriam duces exhibent: horum monitu di-

[b] 2. Cor. 6. v. 5.

uinam declinamus iram; ab his sæpè sanitas accipitur, & imminentia ceruicibus nostris mala depelluntur, & ad proborum exemplum ab improbis pœnæ exiguntur: ipsis quoque damnatorum simulachris iuuamur, per quæ fides nostra fulcitur, & fit, vt firmiùs multò, iis quæ de scelerum suppliciis & de Dei iustitiâ & prouidentiâ credenda suscepimus, assentiamur. Hæc omnia & animaduertit, & in Theses artificiosè ac breuiter digessit, & scriptorum grauissimorum exemplis atque historiis solidè probauit Societatis nostræ Theologus Petrus Thyræus a, cuius scripta manibus teruntur, pari voluptate & vtilitate: nolo eadem hic recensendo actum agere. Tu (bone Lector) considera, an non isti fructus egregij & lauti, quos ab apparitionibus decerpimus? an non hæ gemmæ quouis auro & margarito pretiosiores? hæc nobis omnia, per nefas & inuidentiam, moliuntur eripere, si intelligunt; per stuporem & temeritatem miserandam, si non intelligunt; qui visorum fidem ex animis mortalium euellere allaborant.

a l. 1. de apparit. spirituum.

Metum nobis hic obtrudunt, sed metuunt vbi nihil timendum. Ingens (inquiunt) hac ratione fraudis seges seritur, dolorum occantur sulci, & lata superstitionis arantur noualia, tenduntur subtilia & rara retia, plagæ captendulæ instruuntur; quib. incauti capiantur, & impediantur: Satan se solet in hominem, & adeò in lucis angelum transfigurare, quo illum pacto à veris spiritibus distinguemus? Dei donum est discretio spirituum, nec omnibus concessum. malè ergo consultum sit generi humano; si tales contingant apparitiones, quibus discernendis non satis idonea Deus remedia reliquerit. *Respondeo* difficilem verè esse spirituum huiusmodi discernendi rationem: neque id cuiuis peruium aut perspicuum. Non deesse tamen hominum eruditorum scripta in his tenebris prælucentia, ne periculosè aberremus, signa illi produnt singula verisimilia per se, quædam minùs, quædam ampliùs, si tamen valdè multa vel potiùs cuncta concurrerent, satis certa & luculenta futura. Scripsit olim tractatum integrum circa annum Domini. 1387. Bertramus Episcopus Thefelicensis ad Cunonem Archiepiscopum Treuirensem. *de illusionibus dæmonum* & Ioan. Hagen. aliàs de Indagine Cartusian. *lib. de apparitione cuiusdam defunctæ* huc spectantem; & fusius egit integro opere Iacob. de Chusa Theologus *de apparitionibus spirituum, & quo inquiri & agnosci debeant modo, Virum verè an fictè appareant?* conatur illum suggillare, vt omnia quæ Catholica & pia sunt, Vvierus, sed nihil ex eo protulit, quod non pium, prudens, & religiosum. paucis iste scriptor notus. Notiores sunt Peltani labores & Thyræi prædictæ theses b, è quibus quę certiora primo loco seligantur. Si signum crucis, nomen IESV, MARIÆ, vel aliorum sanctorum, eorúmve reliquias, agni Dei ceream effigiem, lustralem aquam, panem, salem, cereumve benedictum aut alia huiusmodi Sacramentalia, vel Catholicæ religionis symbola fugiant aut detestentur. Si postquàm quod semel exegerunt præstitum, adhuc frustrà rursùs appareant, & sint importuniores (nam animæ, cùm satisfeceris, vel non redeunt, vel semel tantùm vt agant gratias; contra dæmones causas ex causis vt funiculum nectunt, vt vel obsideant, vel saltem grauiter decipiant) his ergo concurrentibus, diabolus est. 2. si se dicat animam esse alicuius damnati; mentitur; & dæmon est, vt plurimum, vix enim vnquã damnatorũ animę sinũtur egredi. 3. si prætexit apparitioni causam falsam, vel malam; v.g. dicit se apparere coactũ vi coniurationis magicæ, vel vt reuelet curiosa, parùm necessaria, aut quæ nesciri expediret: dæmon est. 4. si aliter eius oratio sit falsa, superstitiosa, malesuada; desperati, superbi, libidinosi, vindictæ appetentis, aut aliter perturbati præferens animi ostentationem: dæmon est. 5. si appareat formâ non humanâ, formosa & benè formatâ; sed tetra, deformi, aut vili; vel canis, serpẽtis, suis, draconis, aranei, bufonis, vel similium; vel nigri Æthiopis: malus est genius; si verò formâ humanâ, bonâ angeli vel beati, vel Dei, tunc consideranda operatio: si ex genere suo improba, vt blasphemiæ, superstitionis, mendacij, homicidij, luxuriæ, &c. vel dolosa, ex modo operationis; vt si primo congressu lætitiam adferat animo, & tranquillitatem, postea horrorem, turbationem, vel desolationem, vel etiam magno cum fœtore, strepitu, vel clade abeat: dæmon est. Diuus Antonius hanc suis cautionem tradidit, his fermè verbis; *Non est difficilis bonorum malorumq́, spirituum discretio. si enim post timorem successerit gaudium, à Domino sciamus venisse auxilium: si autem incussa formido permanserit, hostis est qui videtur.*] Hanc iuxta normam, quæ Diu. Thomæ c, Beatæ Catharinæ Senensi, Gersoni, & aliis in hac palęstra probè exercitatis, nõ immeritò placuit; suos armauit pater Ignatius d: expertus id ipse fuerat, in fictitio illo & oculato monstro, quod pręsens lætitiam adferebat, absens contristabat e. contra bonis spiritibus peculiare, vel iucundum, quem attulerint animo, sensum conseruare, vel initiò allatum metum, tranquillatione maxima compensare, vt Mambre, Gedeoni, B. V. & aliis nouimus accidisse f. In eandem sententiam D. Macar. g, Quę à Deo & bonis angelis (*id enim ibi est, à gratia*) procedunt, lætitia perdita sunt, caritate, pace, & veritate: quæ. a. ab iniquitate (*h. à diabolo*) turbatione plena sunt, nec habent dilectionem, aut gaudium erga Deum, *hoc est spirituale.* plura de hoc dicenda iterum lib. seq. *de reuelationibus.* Hæc puto signa non obscura discernendi visiones malorum spirituum à bonis: & tunc non debere nos dubitare, quin sint auersandę. Semper enim vel sunt dęmonum vel damnatorũ: si tamen vnquã damnatorum animæ compareant. Nam etsi fatear Deum id posse permittere, causam tamen vix video, cur id permittat. sanè si permitteret, non video quomodo possint illorum visa discerni à dæmonum apparitionibus: nisi fortè si qua denunciarent, indicarentve, quæ omnem hominum cognitionem superarent. Item nisi occuparent corpus hominis viuentis, nunquam enim animæ, vel angeli boni hominum viuentium corpora subintrant: sed hoc dæmonum proprium, vt Zoroastres in Magicis obseruauit, *vide Petrum Leloyerium lib. 4. de spectr. cap. pen.* Quid igitur (dicat aliquis) tu de illis; quorum legimus animas iterum in corpus ingredi iussas, & quidem nonnullas inferni suppliciis addictas inde liberatas? vt Andream illum Romanum anno 1070. cuius historiam habes lectu dignissimam in vita S. Annonis Coloniensis libro primo capite 33. apud Surium die quarto Decembris, tomo sexto. Equidem arbitror illos inferni pœnis non nisi ad tempus addictos à Deo. Nam ex inferno nulla est redemptio, quando quis ad eum absolutè damnatus: sed fieri aliquando potest, vt quando paulo ante visi

Sic Calu. in Lit. Lauathe. de spect. Chopin. li. 3. de sacra pol.

b Peltan. d. c. 5. & Thyr. d. li. 1. c. 16.

c 3. p. q. 30. a. 3. ad 3.
d libello exercitior.
e Ribadeneira eius vitæ l. 1. c. 6. Mafeius c. 7.
f Iudic. 7. v. 22. & c. 13. v. 22. Luc. 1. v. 13. & 30. c. 2. v. 10. Mar. 16. v. 5.
g Hom. 7.

Aliquãdo comparere volunt Peltan & Tyræus.

expirare, re verâ tunc animam non exhalarint, ſed tantùm ſint extaſim paſſi, in quâ per viſum & repræſentationem, ob oculos mentis diuino miniſterio obiectam, viſi ſibi ſint & mori, & verè in iudicium rapi, & cætera illa quæ narrant: Poſt quorũ narrationẽ, vel ſtatim vel diu poſtea, verè animã exhalarint. Quæ ſententia cũ aliorum, tum Baronij Cardinalis eſt tomo Annal. XI. dicto anno. 1070. Cùm tamen ibi dicat Andreas ſe verè mortuũ fuiſſe, non verò dicat ſe ad æterna ſupplicia inferni damnatum, ſed tantùm ad loca æternæ damnationis tractum, (quod dici poteſt etiam de damnato ad tempus) probabilius multò dici poſſet hunc ex priori illo genere fuiſſe; non abſolutè damnatum, ſed ad tempus puniendum ſecundum præſentem iniuſtitiam, abſolutâ ſententiâ ſuſpensâ: quæ eſt D. Thom. Durand. Richar. Abulenſ. & aliorum Theologorum ſentẽtia, lege Bellarminum noſtrum lib. 2. de purgato. cap. 8. vbi de animâ Traiani, diſputat, & Valenciam in 3. part. diſputa. 11. quæſt. 1. puncto. 2. & Franc. Zoar. in 3. part. tom. 2. diſputat. 43. ſect. 3.

Par difficultas eſt, Angelorum apparitionis à Beatorum hominum apparitione dignoſcendæ, nam & eorum qui in purgatorio ſunt apparitiones, bonorum angelorum operâ vicariâ nobis, vt plurimùm, puto exhiberi. Scio viros eruditos, ſigna quædam commemoraſſe; humanas animas quæ iam beatæ lætiore vultu apparere, quæ adhuc expiantur nubilo ac triſtiore, hoc ſanè admodùm probabile eſt. Addunt ſic angelicas ab humanis diſcerni: humanas eſſe animas, ſi ſe barbatos, ſenes, vel pueros, vel fœminas exhibeant, aut mæſto habitu, nihil enim horum angelos decere: vt nec in vllâ quóque animalis vllius ſpecie ſe exhibere, nec columbæ quidem, item ſi humanam cognitionem ſuperantia prædicant aut doceant, ſi preces vel quid aliud ſubſidij poſtulent. Sed lubet ab his quærere; an nequeant angeli cuſtodes ſuſcipere formam eorum, quorum ſunt cuſtodes, & qui in purgatorio expiantur? certum eſt poſſe, & ſolere, neque id ipſi negant, cur non igitur tum, preces aut ſimile ſubſidium poſtulent? cur non tunc in eâdem, qua illi erant formâ, pueri, ſenis, barbati, mæſti, vel fœminæ appareant, vt cognoſcantur? Deinde nónne beati multa nunc norunt, quæ viatorum ſuperant cognitionem, futura quoque, vt angeli, norunt, ſi Deus illa reuelarit? incertæ igitur ſunt hæ notæ. Quibus & hiſtoriæ nonnullæ repugnant. Nam & in Patrum vitis habetur ſcriptum, angelum Anachoretæ iudiciorum Dei inſcrutabilem abyſſum intelligere deſideranti, ſenili facie & vultu apparuiſſe [a]. Notiſſimum quoque quod de B. Auguſtino commentarios de Trinitate cogitanti refertur, puerum illi viſum, qui caſſo & irrito conatu cũ Amphitrite Nerea, quãtus quantus eſt, in exilẽ ſcrobem cochleari infundere nitebatur [b], quem angelum fuiſſe non eſt ambigendum, non magis quàm alium illum, quem peruetus hiſtoria certaminis D. Dorotheę narrat [c], ſimilem puero quadrimo pulchellulo & tenellulo roſas ſuaue rubentes & mala recentia Theophilo, vt animoſa & Deo fidens virgo promiſerat, hyeme mediâ, attuliſſe, cùm illis in locis cuncta gelu vi frigoris conſtricta horrerent. Ruffinus etiam & D. Bonauentura teſtantur, D. Gregorio Nazianzeno ſe videndam obtuliſſe Sapientiam cum Caſtitate, & poſſet quis, niſi per ſoporem hoc illi contigiſſet, ſuſpicari fœmineo cum ſchemâ Angelos fuiſſe. D. Laurentius Iuſtinianus [d] affirmat, ſibi virginem quandam ſole candidiorem apparuiſſe, quæ ſe ſapientiam Dei eſſe diceret, quæ propter hominum reformationem humanam formam ſuſcepiſſet, & ab eo in ſponſam recepta dato, pacis oſculo, receſſerit: atque hunc fuiſſe D. N. IESVM hac illi formâ apparentem, volunt illius vitæ ſcriptores [e]. Arbitrarer potiùs Angelum fuiſſe, quod ſi Chriſtus ipſe fœmineâ in formâ apparuit, cur non Angelos eâdem in formâ ſe conſpiciendos præbere nonnumquam credamus? Exſtat D. Gommari, quem Brabantini mei venerantur, vita, vel à Theobaldo, vel alio quopiam antiquo & diſerto ſcriptore, litteris tradita: vbi [f] reperias Angelum à Deo miſſum, in columbæ ſpecie mirabili ſplendore rutilantis, ſuprà tentorium ſe conſpiciendum præbuiſſe, & peregrinationem quam animo voluebat diſſuaſiſſe, ſublimiorum ſtudiorum atque operum propoſita commutatione, cui cùm vir ſanctus paruerit, nihilque inde ſit ſubſecutum, vnde dæmonis fallaciſſimi queat illuſio deprehendi, complura verò, vnde id diuino mandato factum appareat, neque dæmones columbæ adhuc ſpeciem Spiritui Sancto dicatam abuſos meminerim, boni hanc Angeli apparitionem fuiſſe, mihi perſuadeo. Sed & alia viſio vigilanti Vvamberto oblata, videtur docere in aquilæ ingentis formâ angelũ apparuiſſe. [*Apud Sur. in vita S. Berturphi cap. 12. Ianuar. die. 5.*] quamuis ſi quis cõtenderet, hanc veram auem fuiſſe, vt & illa videtur, de qua in tranſlatione S. Laudoaldi ſcribit, *libr. 1.* Nogerus Epiſcopus (*Sur. tom. 2.*) non valdè repugnarim. Hæc ergo & ſimilia, ne Notis ab illis traditis indubitanter aſſentiar, memorantur: ſed imprimis, quia totam hanc ſpirituum diſcretionem, quod illi non diffitentur, ex diuinâ potiſſimum reuelatione, arbitror dependere. Propterea tutiùs & præſtabiliùs iudico cum B. Auguſtino [g], meam hic ignorantiam fateri, & diſcipulum me præſtare, quàm præcipiti temeritate aliquid definire, vel agere præceptorem, res enim hæc altior eſt, quàm vt à me poſſit attingi, & abſtruſior, quàm vt eruere, & profundior, quàm vt vadare queam. Hæc pro tertiâ probatione.

Sic Trittem. li. oct. quæſtionũ quæſt. 5.

a Albert. Para. ſerm. 1. in Dom. 1. poſt Pẽtecoſt.

b Iacob. de voragine. ſerm. 3. de Trinit. & alij homeliſtæ.

c apud Sur. tom. 1.

d in Faſciculo Amoris.

e Bernard. Iuſtinia. in eius vita ca. 1. apud Sur. tom. 1.

f c. 8. apud Sur. to. 5.

g libr. de cura pro mortuis, cap. 16.

SECTIO IIII.

QVarta petita probatio eſt ab auctoritate diuinâ & humanâ, humanam voco quæ nõ eſt petita ex ſacris Theologiæ, ſed ex humanę ſapientiæ aditis, diuidamus has probationes, & ſit quarta illa, quam ex Gentilium opinione initiò quæſtionis fusè deduxi: quibus adde hoc cẽſentes Platonem, *in Phædone*, Triſmegiſtum, *epiſt. ad Tatium*, Apul. *apol. 1.* Maximum Tyrium, *libr. de Deo Socrat.* Plutarch. *in Bruto*, Plin. Iun. *in epiſt.* Lucian. *in Philopſeude.* vt omittam Homerum, Æſchyl. Eurip. Virgin. Senecam & cæteros poëtas: immò & Hiſtoricos, Dionem, Pauſan. Tacitum, Sueton.

Quinta probatio petitur ex ſcriptis quorumdam aſtrologorum, qui cenſent animarum apparitiones, ab aſtrorum certâ coniunctione, & influxu pendere, vt Ptolomæus, Iulius Firmicus, Albumazar, & alij Arabes, quos ſecutus Pomponatius, quorum hæreſim, etſi veriſſimis argumentis doctè alij confutarint [h], tamen inde patet, etiam hos homines, fermè atheos, apparitiones animarum admiſiſſe, vt illis noſtri hæretici me

h Picus li 5. contra aſtrolo. & Pet. le loyerius l. 3. de ſpect. ca 9. & nos agemus libro ſeq.

tici meritò iudicentur deteriores.

Sexta probatio desumi potest ex opinionibus Chaldæorum, Mahumetanorũ, Cabbalistarum, & Rabbinorum; quorum omnium vnanimis sententia animarum apparitiones recipiendas decernit. Loquor de Synagogâ, iam reprobatâ post Christum crucifixum. Iosephũ hoc voluisse constat, tum quia censuit veram Samuelis animam apparuisse [a]: tum quia narrat Catulum à spiritibus occisorum dirè vexatum fuisse [b], hoc idem censuere Simeon Ben-Ioaz in libro, *Mabhcar Hasudoth*, Rabbenus Haccados, multas memorans apparitiones, in libr. *Galarazeya*, & alij citati à Leloyerio [c]; vbi etiam ex Cabbalistis idem probat, qui non, *Neshama*; nec, *Ruah*; sed quod vocant, *Nephez*; illud nempe Gentilium simulacrum seu vmbram, de qua Seruius (Virgilius, *imaginem*, vocauit;) volũt post mortem circa sepulchrum conspici. Idem credunt Musselmanni ex suo Pseudo prophetâ [d], vt Auenzoar, & Auicenna. Idem censuere Zoroaster, *in Magic.* & Zoar; idem Indorum Bragmanes Calecutij, Coloimi, Malabarenses, & cæteri Orientales [e]: idem Floridenses, Peruuij, & cæteri occidentales credunt [f]. Hos visum fuit adducere; non quòd iis quidquam tribuam: sed quod contra Epicureos, qui scripturam sacram reiiciunt; & contra Hæreticos, qui Ecclesiæ perpetuam sententiam aspernantur; vno dicam verbo, contra laruas & nugones, laruas etiam & nugas in aciem producere cogamur.

Septimam probationem, legum, Tribunaliúmque iudicialium suppeditant archiua. Nam & Vlpianus agnoscit, *ostentum*, quoddam, φάσμα τερατῶδες [g] & Manes agnoscit Martian. [h] & magica sacrificia, quibus spiritus euocari putabantur, damnat Modestinus [i]; quod *Manes accire*, vocat, & à multis fieri queritur, & pœnam mortis sancit Imper. Constantin. [k] quo loco in idem recidit alia lectio, quæ pro *Manibus acciis*, habet, *Dæmonibus acciis*. [l] Manes enim vt plurimum erant ipsi dæmones, qui animas mentiebantur. Et hanc de animarum apparitione sententiam tenuere I. C. non infimæ notæ, *Budæus & Alciat. ad. d. l. ostentum. Christoph. Porcius §. fin. instit. de loca. Arnold. Ferron. in consuetud. Burdegal. Alex. ab Alex. in Genial. dier. lib. 2. cap. 9. & lib. 4. ca. 19. & lib. 5. ca. 23. & lib. 6. c. 21. Didac. Couarruu. lib. 4. var. resol. cap. 6. Petr. Leloyer. libr. 3. de spectr. toto, qui cap. 4 docet hoc etiam tenuisse Bar. Brissonium Curiæ Parisiens. Præsidem* quibus cùm & sacræ scripturæ, & conciliorum, & sacrorum Patrum, & Theologorum communis sententia suffragetur; cæteris Iurisconsultis contrarium sentientibus, illos non dubito præponendos.

Octauò probatur conclusio, quoniam perpetuus hic Ecclesiæ sensus fuit. Veteris quidem testamenti tempore, probatur, quia anima Samuelis apparuit Sauli [m], non carminis magici vi excitata, sed à Deo missa; hæc enim verior videtur sententia; quæ non veteribus tantùm Rabbinis Ahiæ, Saadiæ, Eleazaro; sed & Iosepho [n] (qui certè vni Nouatori Dauidi Kimchi sunt præferendi) sed grauissimis quoque Patribus placuit, Iustino, *contra Triphon.* & Augustino, *de cura pro mort.* quorum sententiam probaui superius [o], vt consentaneam sacræ scripturæ; & cui, si Ecclesiastici librum pro Canonico recipimus vt Catholici omnes recipiunt, (de quo miror [p] D. Thomam addubitasse 1. part. q. 89 ar. 8. ad 2.) refragari non possumus, vt magni nostræ ætatis Theologi obseruarunt [q]. Nec sunt magni momenti, quæ nobis opponit Leloyerius, *libr. 4. de spectr. cap. 1.* verbosiùs quàm neruosiùs. Imprimis nõ distinguit inter has propositiones; *Samuel verè apparuit in assumpto corpore, vi carminis Magici, seu virtute dæmonis*: & hanc; *Samuel verè apparuit in corpore assumpto iussu ac imperio* DEI, *deceptis Saule & Phytonissa, qui putabant magica hoc confectum euocatione.* Primam enim propositionem dumtaxat Tertullian. Cyril. Anastasius & alij, quos adducit, Patres negarunt; idque meritissimè: Secundam nemo illorum discussit, neque negauit; quam nos nunc asserimus, ideò corruunt omnes fermè Leloyerij contra nos machinæ. Deinde vetaui (ait) Deus ne quis rei alicuius cognitionem à mortuis petat, eosve per magos similesque seductores consulat; quod cùm contra Dei præceptum conaretur Saul; non est credendum Samuelem, summum diuinæ legis zelatorem, voluisse quasi cooperari, saltem fauere & satisfacere impio regi. *Respondeo*, missum à Deo Samuelem, vt impium regem corriperet, eique instantia supplicia denunciaret, sicque eum ad pœnitentiã hortaretur. Sic legimus, vindictæ sumendæ à peccatoribus causâ, similes apparitiones non rarò factas, ob fores coronatas, Christianus, tempore Tertullian. [r] diuinitus fuit flagris cęsus: quod factioni hęreticæ communicasset. Netalius eodem modo ab angelis exceptus, auctore Eusebio [s], de ciue Hipponensi, vt rem sibi notam, ob delatum peieraturo iusiurandum, similia narrat Augustinus [t]: de Laurentio Cantuariensi Episcopo, fugam à grege meditante, ei B. Petrum plagas inflixisse, testis est Beda [u]: Hospiti, Mauritio Imperante, B. Virgo in somnis apparens, eò quòd blasphemãtes hospitio non eiecisset, vimine genua circumarauit, & manè tibiæ à cruribus inuentæ abscissæ, vt habetur in Nicephori historia [x]. 3. obiicit, hunc fuisse dæmonem, quia nihil boni consilij dedit Sauli, neque eum ad pœnitentiam hortatus est, sed coniecit in desperationẽ. *Respond.* concionatorum & cõfessariorum officium esse hominibus breuitatem vitæ proponere, & dicere illud prophetæ; *Dispone domui tuæ, quia morieris & non viues.* item, *stulte hac nocte tollent à te animam tuam.* & alia huiusmodi, quibus sanctum inducant timorem: quod si peccatores inde ansam arripiant desperandi, culpâ vocare concionatorem, sibi reum id debere imputare, quòd bono pharmaco sit abusus similia est cernere in hoc facto Samuelis; qui, quæ ad pœnitentiam apta proponebat, Saul in malum succum conuertit. Deinde nemo nescit, non minùs aliquando iuuare consilia & adhortationes; quæ non expressis verbis, sed indirectâ quasi oratione, proponuntur, virtutem enim hæc habent consolandi, & à malo reuocandi. Quæ oportuit aduersarium considerare, & tali argumento non vti. 4. respondet ad Ecclesiastici locum, *cap. 46. v. 23.* dumtaxat voluisse scriptorem præcipuas Samuelis laudes ibi commemorare, parúmque sollicitum fuisse, an visio illa ficta, an vera fuerit. Sed contra hoc, verba non patiuntur, nostra versio habet; *Et post hoc dormiuit, & notũ fecit regi, & ostendit illi finem vitæ suæ, & exaltauit vocem eius de terra in prophetia, delere impietatẽ gentis,*] *Notum fecit regi*, post mortem suam, ipse Samuel, siue postquã dormiuit. Sic Græcè, καὶ μετὰ τὸ ὑπνῶσαι αὐτὸν προεφήτευσε: ipse igitur met prophetauit, qui mortuus: & ipse vocẽ suam de terrâ exiens edidit, ἐκ γῆς τὴν φωνὴν αὐτοῦ prophetans Saulẽ, populi, ἀνομίαν, mo-

riturum.

a l. 6. antiqui. ca. 15.
b l. vlt. belli Iud. sub. fin.
c d. l. 5. c. 5. & cap. 6.
d Azoar. IX. X. XVI & passim.
e vid. Paul. Venet. lib. 1. cap. 28.
f Leuit Apoll. in hist. Peruu.
g l. ostentum. D. de ver. oblig.
h l. in tantũ de rer. diuis.
i l. ex Senatus cõsulto. ad l. Cornel. de sicar. Leloyer, libr. 3. cap. 3.
k l. multi. C. de mal. & mathẽ.
l sic legit. D. Aug. & Compẽd. Βασιλικ.
L
m 1. Reg. 28.
n l. 6. antiquis.
o supra q. 6. vbi vide.
p Bellarm. l. de Purg. ca. 6. & l. 4. de Christ. ca. 11. Belliolan. de Purg. l. 1. c. 11. Pereri. de Magia. c. 9. Valẽc. in 3. dispẽ 11. q. q. 1. punct. 1. §. 9. Peltã. de purgator. 6. 5. & qui fusissimè discutit hanc controuersiã his nõ citatis Alfons. Mendoza scholast. quodli. q. 5. §. 8.
q Tertull. adu. Praxeam.
r l. 5. histo. cap. 28.
s serm. 117. inter editos Louanij.
t Beda lib. 2. hist. c. 6.
v l. 18. cap. 33.

riturum.5.patres obiicit, Auctorē, *libri Græci quæſtionum ad Orthodox.* quem ſanè parùm peritè dicit eiuſdē auctoritatis eſſe cum ipſo Iuſtino Martyre contrarium tenente, temerè verò, Iuriſconſultus homo pronūciat, quæcumque in illo libro tradita ſunt, per omnia & in omnibus ſacræ ſcripturæ conſentire; ſi locus hic foret, aut tēpus permitteret, non deforent quæ obiicerentur. D. verò Auguſtinum etiam obiicit, non ſatis intellectum; *Nam in lib. de cura pro mortuis*, apertiſſimè (quod bonâ cum veniâ aduerſarij dictū) *cap.15.* nobiſcum ſentit Auguſt. vt alibi dixi, & clarè iam Theologi noſtri [a] oſtenderunt. Alij patres nihil nobiſcum pugnant, quia dumtaxat negare voluerunt, vi carminis magici Samuelem excitari potuiſſe, & quia ipſi hanc apparitionem tribuebant magiæ Phytoniſſæ (quod nec neceſſarium erat, neque verum) ideò ex tali ſuppoſitione neceſſariò eò delapſi fuēre, vt negarent aliud quàm dæmonem apparuiſſe. Nos quia ſuppoſitionē illā falſam putamus, ideò hac in re à patrib⁹ illis, ad alios patres recedimus. Denique obiicit, poſt multa impertinenter & παρέργως, fuſa; illud, *cras mecum eris*, quod putat mendaciter dictum, ſi à prophetâ dictū; ego veritatem huius dicti clarè, *lib. hoc eod. q.6.* iā propoſui. Certa ſatis ergo hæc SS auctoritas de animâ Samuelis.

[a] vide l. 2. quæſt. 6. & quos citaui fol. præced. litt. 1.

2. Adhuc certiùs (vt ait D. Auguſtin.[b]) eſt exemplum Moſis, qui cùm fuerit verè mortuus[c], cum Chriſto Domino in monte Thabor apparuit[d], vt veriſimiliùs arbitratur D. Auguſtin. in corpore aſſumpto, & ex aëre formato. 3. exemplum eſt Ieremiæ & Oniæ, qui Iudæ Machabæo apparuerunt[e].

[b] d. ca. 15.
[c] Deut. 34. in fin. & in epi. Iud. & Ioſue 1. & hoc omtino tenēdū oſtendit Alfmē doz. d. q. 5.
[d] Mat. 17. Luc. 9.
[e] 2. Mach. cap. 15.

Sed veniamus ad tempora Chriſtianorum (vt Iudæos omittam, quibus hæc ſententia conſtans fuit, exceptis Sadducæis) & quia promiſcuè hæretici negant apparitiones mortuorum, ſiue beati ſint, ſiue non ſint, in vniuerſum: ideò nos in vniuerſum de his, ſiue iam cælites, ſiue nondum, agemus, & per ætates omnes Eccleſiæ deſcendemus, vt clariſſimè appareat verè Catholicorum hunc ſemper ſenſum fuiſſe; aliorum quidem hoc affirmantium diſputando, aliorum verò id ſatis apertè probantium exemplis apparitionum; quas pro veriſſimis habebant & narrabant.

Initio ipſo hæc fuit ſententia primitiuæ Eccleſiæ & Apoſtolorum & ipſius CHRISTI Domini; qui cùm ſciret Apoſtolos id credere, non modò illos non reprehendit & cōtrarium docuit; (quod non erat optimus magiſter, lux mundi vera, prætermiſſurus) ſed potiùs hanc ſententiam vt eorum animis firmiùs infigeretur ſilentio ſuo, & indirectâ reſponſione comprobauit: vt mox videbimus. Nam cùm poſt reſurrectionē Chriſtus Dominus ianuis clauſis ad Apoſtolos fuiſſet ingreſſus, quod nō putabant niſi à ſpiritu fieri poſſe, exiſtimarunt ſe ſpiritum videre, & ideò vehemēter conturbati & conterriti fuerunt[f]; & quidem Theophil. expreſsè aſſerit putaſſe eos eſſe animam aliquam, quæ ex alterâ vitâ rediiſſet: quod idem D. Aug.[g] Eucherius, Beda, & Hugo Card. & multi alij cenſuerunt, putabant autē animā eſſe Chriſti, in corpore aëreo aſſumpto, non in corpore proprio; de cuius reſurrectione nondum erant planè certi. Sciebat Chriſtus cogitationes eorum, & reſpondet, palpatione veri corporis cognoſcant ſe ſpiritum non eſſe. Eadem fuerat ante paſſionem ſuſpicio ac metus Apoſtolorum, cùm viderēt eum ambulantem ſuper aquas[h], neque tum reprehenſi, quòd putarent eſſe aliquando ſpectra, ſed quia putabant Chriſtúmmet ipſis tum nō apparere. Eandem aliorum tum ſententiam fuiſſe conuincitur ex B. Luca[i], nam vniuerſa quæ Hieroſolymis erat Eccleſia, dicentē Rhodem, quòd Petrus[k] ex carcere liberatus ante fores adſtaret, dixit inſanire, eò quòd certò ſibi perſuaderet, Petrum viuere & in carcere detineri: animámque viuentis hominis extra corpus ſuum apparere non poſſe ſciret; ideò de viui hominis animâ puellæ errorem reprehendebat, & angelum in ſpecie Petri credebat; puellæ aſſenſura ſi Petrum mortuum credidiſſent. Quo loco Græcè, ἄγγελος, eſt; vnde probat locus[l] aliquando per Angelos, ἑτεροπροσώπως, animas repræſentari: præcedentia verò loca in Euangeliis apud Luc. non habent, ἄγγελος, ſed expreſsè habent, τὸ πνεῦμα: apud Matth. verò, φάντασμα. Ex quibus ſic ratiocinamur; apud Matth. nomen genericum fuiſſe poſitum; vt intelligamus tam de angelis, quàm animabus hanc opinionem viguiſſe: apud Luc. verò in Euāgelio vocem, τὸ πνεῦμα, poſitam, vt reſtringamus ad animas, vel ſaltem ad ſolos angelos non reſtringamus: apud Luc. in Actis, angeli nomen poſitum, vt de Angelis idem cenſuiſſe Eccleſiam ſciamus. Sanè hæc adeò ferè ſunt inſeparabilia, vt & olim Sadducæi, & hodie hæretici, vtrumque æquè impugnent. Quis verò nō rideat Lauatheri reſponſionem, πνεῦμα, pro Angelo tantùm accipi? ergo ſpiritui reſiſtēs caro in membris noſtris, illa non animæ ſed angelo repugnat, vtitur enim Paulus voce, πνεύματος: ergo apud Petrum Chriſti anima concionata fuit angelis, & non hominibus in inferno degentibus (ἐν φυλακῇ πνεύμασι, ϛ) contra communem Antiquitatis cōſenſum[m]. Ergo falsò Athanaſ.[n] tradidit, in Hymno trium puerorum, πνεύματα, ſignificare hominum animas? ſed nugor, cùm talia ſeriò refello.

[f] Luc. 24. v. 37. Ioan. 20. v. 19.
[g] Serm. 8.
[h] Matth. 14. v. 26.
[i] Act. 12. v. 15.
[k] Galat. 5. v. 16. & 17.
[l] 1. Pet. 3. v. 19. & c. 4. v. 6.
[m] Clemēs Alex. lib. 2. & 6. Stroma. Atha. epiſtol. ad Epiſt. Hilar. in pſal. 118. Epif. hæres. 77. Cyril. Ale. libr. de recta fid. ad Theodoſ. & libr. 12. in Ioann. Ambro. in cad. 10. ad Rom Ruf. in Symbo. & alij.
[n] Athanaſ. lib. de ſpiritu ſācto.

SECTIO V.

NVnc ad dicta Cōciliorum & Patrū & hiſtoricorū veniamus: quæ non obſcurè id docent & perſuadēt, niſi proterui & pertinaces, quòd hæreticorum eſt proprium, eſſe velimus, vnum illis effugij diuortium præcludamus, quidam omnes viſiones negant: qui ſunt indigni quibuſcum ſcriptis contendamus: eodem enim iure omnium Hiſtoriarum, omnium librorum, qui in ſacro Canone (quem ſibi quiſque illorum, quem vult, hodie fingit, cras refingit) non continentur, fidem & auctoritatem repudiare poſſunt, quo quid inſaniùs, quid cunctis reipubl. partibus eſt pernicioſius, & graui vindictâ dignius? Modeſtiores alij; Angelorum permittunt viſiones, & recipiunt, pro lubito tamen ſuo; quando illis in diſputando negotium non exhibent: ſed iidem iſti, veterem omnem memoriam ſic interpretantur, vt contendunt, αὐτοπροσώπως, numquam animas ne Beatorum quidem vel apparuiſſe, vel apparere: ſed quandocumque talia leguntur, de ἑτεροπροσώπως, factâ, per bonos vel malos ſpiritus, apparitione id accipiendum. His regula illa Auguſtini & aliorum validè obſtat; quando verba ſcripturæ propriè poſſunt accipi, ac Metaphoricos vel tropicos alios ſenſus non eſſe confugiendum: ſunt autem ſcriptorum de his rebus verba pleraque adeò clara, vt qui illa ad tropos reuocet, is nihil non eodem iure ſic queat detorquere. Deinde nihil nos cogit abſurdi, nihil rationi conſentiens parùm fieri poſſe, fieri decere & expedire iam docuim⁹, cur igitur ſāctiſſimis &

grauissimis hominibus, ea simpliciter & sine fuco narrantibus, vt *αὐτοπροσώπως* gesta, non credamus; sed vel inuitis, *ἑτεροπροσωπίαν*, obtrudamus? Quasi verò non ipso loquendi modo vtrumque genus apparitionem distinxerint: Nónne (vt alios mittã) D. Cyprian. cùm de imaginariâ, vel per angelos factâ loquitur, simpliciter vocat visiones; cùm verò de apparitione Beati alicuius, *αὐτοπροσώπως*, facta: tũc addit apparuisse talem vel talem? idem discrimen obseruãt acta martyrũ: idem, vita & Dialogus D. Greg. *vide Cyprian. epist. 10. 11. 12. 69. Acta Mart. apud Sur. 24. Febr. & 1. Mal. Gregor. passim in Dialog.* Quinetiã soliti ipsi Angeli idipsum declarare, quando apparent, vt fecit Gabriel Archang. cùm in formâ S. Marcellini se visendum præbuit, apud Eghinartum, *libr. 3. de translat. SS. Martyr. Marcellini & Petr. cap. 12.*]

Primo Sæculo, nobis occurrit, prima Hispaniæ, & fortassis Europæ totius, Ecclesia B. Mariæ Deiparæ de Columnâ, à B. Iacobo Sebedæo, cum adhuc in viuis vtérque degeret, dedicata ad Hebrum Cæsaraugustæ: quod & Annalibus Celtibericis [a] proditum, & adeò constanti Ecclesiæ illius traditione receptum, vt Catholicus ibi non habeatur, qui dubitet: traditur B. Virgo columnæ insistens Apostolo Hispaniarum apparuisse, & iussisse eo sibi loco sacellulum dedicari, quod nunc diues & nobilis Ecclesia est. Si viuens adhuc alio in loco, quàm vbi degebat, B. Iacobo se videndam exhibuit: cur nequeat nunc cæli terræque Regina cùm lubet? & sæpè illi lubuisse, mox docebo, apparuit non semel filius, cur non & mater? B. Petro persecutionem vitanti Christus conspicuum se præbuit, & dixit Romam se cõtendere, vt iterùm crucifigatur, intellexit Domini mentem Petrus & reuersus agitur in crucem, sicque in Petro Christus iterum crucifigitur. [*testantur D. Ambros. contra Auxent. de Basil. noua tradenda. D. Grego. in 4. Psal. Pœnit. Hegesip. l. 3. de excid. Ierosl. ca. 2.*] Carpo Cretensi, auctor est D. Dionys. Areopagita, *epistol. 8. ad Demoph.* IESVM multis Angelis comitatum apparuisse, & inclementię nomine reprehendisse, quod lapsi fratris, & seductoris pœnam expeteret. Vespasiano Imper. S. Martialis Lemouicum Episcopus vixit, discipulus Christi, is vidit S. Valeriæ Martyris animam, instar lucidæ flammę cęlum petentẽ. [*narratur in Actis S. Martialis. apud Surium.*]

[a] Ant. Beuter. Chrõ. ca. 23. Vasæus, Garibay, & alij.

Sæculo secundo, Iustinus Mar. Apolog. II. *ad Impp.* redire animas mortuorum, & apparere nonnumquam, & proinde immortales esse, vt gentilibus persuadeat, ipsis Gentilium per Magos euocationibus vtitur, & contra Triphonem disputans, asserit Samuëlis animam verè fuisse euocatam. Tertullianus non modò nihil nobiscum, sed tantùm cum magicis næniis pugnat, inquiens: [*Sed si quasdam reuocauit animas in corpora Dei virtus in documenta iuris sui, non idcirco communicabitur fidei & audaciæ Magorum, & fallaciæ somniorum, & licentiæ poëtarum.*] verum etiam apertè facit pro nobis, nam & subindicat aliquando factum, & causam facti addit. Et luculentiùs idem, *Atqui hoc quoque de anima prædicatur. Nam, si de aliquo iampridem defuncto, tamquam viuo quis requirat: præ manu occurrit dicere*, Habet iam & reuerti debet. *hæc testimonia animæ quantò vera, tãtò simplicia, quãtò simplicia, tantò vulgaria, quantò vulgaria, tantò communia, quantò communia, tantò naturalia, quantò naturalia, tantò diuina.*] quæ non tantùm ad corporum resurrectionem, sed & ad hunc animarum reditum miraculosũ possunt referri. Origenes rectè, quòd quasdam redire posse censuit idque nobis nunc sufficit, perperàm, quod ad improborum animas restrinxit, *libr. 7. Celsum impugnans, improba verò anima & prauis facinoribus in terram retracta, ita vt adspirare ad superiora nequeat, vagabunda in terra volutatur, nunc circa sepulchra oberrando: vbi etiam vmbratilium animarum phantasmata sunt sæpiùs visa, nunc terras has obeundo, cuiusmodi hos spiritus esse credendum est, qui omnibus sæculis & coërciti sunt & præpediti veneficiis, &c.*] Et sanè Origenis tempore D. Potamiænâ Basilidi carnifici apparens, eum ad fidem conuertit, nec hunc tantùm, sed & complures alios, vt docet Euseb. *libr. 6. cap. 4.* & ipsemet Orig. *contra eundem Cels. libr.* 1. testatur, *multos pene inuitos attractos esse ad Christianam religionem, spiritu quodam repentè mutante intellectũ eorum: vt pro verbo exoso ad id temporis non cunctarentur mortem oppetere, post visiones oblatas ipsis vel dormientibus vel vigilãtibus. Multa enim talia vidimus, quæ si memorarentur dũtaxat gesta in nostra præsentia, cachinũ tollerent infideles, rati, nos quoque, sicut illos de quibus malè suspicantur, fingere. Testis autẽ est Deus nostræ conscientiæ, conari me non falsi narratiunculis, sed veris exemplis commẽdare* IESV *doctrinam.*] hæc ille, quæ sanè possemus & nos singulis ferè paginis Lauathero, Riuio & similib⁹ incredulis obiicere, & inculcare.

III.

Sæculo tertio, D. Gregorio Thaumaturgo, cùm Deiparâ, B. Ioannes Euangelista apparuit: vt narrat quàm prolixo, tam verò sermone, scriptor eius vitæ grauissimus, D. Gregorius Nissenus. Qui quando angelica est visio, id solet addere, vt facit in visionibus oblatis B. Ephrem. *in eius vita.* Nocturnarum quoque visionum, *epist. 12.* meminit D. Cyprian. & idem, *epistol. 69.* eos grauiter reprehendit, qui visiones huiusmodi contemnunt. B. Quartillosæ fili⁹ eius Martyr apparuit, & ad martyrium matrem confirmauit, vt narratur in epistol. Africanorum Confessorum, (*quam nobis exhibuit Laur. Sur. die 24. Feb. tom. 1.*) in cuius additione, etiam D. Cyprian. Montano, & Flauiano confessorib⁹ traditur adhortator apparuisse. Sic & alia nos authẽtica Martyrum Cirthensium acta, referẽte eodem Sur. (*die 1. Mal tom. 3.*) docent, D. Cypr. Mariano, & apparuisse, & manum porrexisse, & ab Agapio puerulum martyrem paulò antè coronatũ visum fuisse. D. Ambr. *Serm. 90. B. Agnes* (ait) *parentibus ad eius sepulchrum assiduè vigilantibus, quadam nocte choro virginũ comitata cùm apparuisset, sic ad eos locuta dicitur: ne me parẽtes mortuam lugeatis, nam vna cum his virginib. viuo apud illum in cælis, quẽ in terris tota mente dilexi.*] addit & eandem Cõstantiæ post annos aliquot sanitatem in somnis spopondisse & prębuisse, Priùs etiam, sub Decio, B. Agathæ S. Petrus apparens in carcere mammillam eius pectori restituit. [*Acta S. Agathæ 5. Febr. apud Sur.*] Eadem postea S. Lucię apparẽs, matrẽ ei⁹ Euticiã sãguinis fluxu liberauit [*Acta S. Luciæ 13. Decẽb. apud Sur.*]

IIII.

Post annum Christi CCC. seu sæculo IV. Christus Dominus dignatus apparere, D. Petro Alex. in forma pueri, querentis vestẽ suam ab Ario discissam (*Sur. tom. 6. die 15. Nouembr.*) In ipsis exordiis (*ait Hadrian. tom. 2. epistol. Decretal. & Synod. VII. siue Concil. Nicæn. 2. Act. 2.*) *Christianorum, cùm ad fidem converteretur pius Imper. Cõstantinus, sic legitur: Transacta die nocturno regi facto silentio, somni tempus aduenit, & ecce adsunt sancti Apostoli Petrus & Paulus, dicentes: Quoniã flagitiis tuis posuisti terminum, & effusionẽ innocentum sanguinis horruisti: missi sumus à*

CHRISTO IESV *Domino, dare tibi sanitatis recuperandæ consilium. Audisti ergo nostra monita, &c.*] Ecce dicunt se missos à CHRISTO, dicuntur adfuisse Regi, vtique αὐτοπροσώπως apparentes; & nominantur Apostoli; cùm in aliis Constantini visionibus prælianti ostensis, à Zonarâ *tom.3.* non nominentur, qui apparebant; eò quod angelici spiritus essent. Sic etiam cùm Constantinus templum Deiparæ construi iussisset; architecto apparens ipsa, rationem docuit, qua columnæ possent erigi. *Gregor. Turonen. de gloriâ Martyr. cap.8.*) Constantio, Spiridion & Triphillius priùs in somnis apparuêre, quàm eum sanarent, & tamen hi adhuc erant in viuis. (*ex Metaphras. Surius tom. 6. die 12. Decembr.*) Par potestas à mortuo loquelam obtinere, & cõsequi vt appareat. De eodem illo Spiridione, referunt Socrates, *lib.1. cap.8.* & Rufin. *lib.1. cap.5.* quod Ruffini verbis referam; *Filiam habuit, Irenem nomine: quæ cùm ei benè ministrasset, virgo defuncta est. Post eius obitum venit quidam dicens, se ei quoddam depositum cõmendasse: rem gestam ignorauerat pater. perquisitum in tota domo: nusquam, quod poscebatur, inuentum est. Persistebat tamen ille, qui commendauerat, & fletu ac lacrymis perurgebat: vitæ quóque suæ se illaturũ exitium, nisi commendata reciperet, testabatur. Permotus lacrymis eius senex, ad sepulchrũ filiæ properat, atq; eam ex nomine clamitat. Tum illa, de sepulchro, Quid vis, ait pater? Commendatum, inquit, illius, vbi posuisti? At illa locum designans, illic, ait, defossum inuenies. Regressus domum. rem sicut filia de sepulcro responderat, repertam tradidit reposcenti.*] Quæ potuit respondere, non potuit apparere, sanè, vt & illi qui mortui iam Nicenæ Synodo subscripsêre. Historiam admirandam prodidit Greg. Cęsariens. presbyter, *apud Lipoman. tom. 6. in orat. de Nicenæ Syn.* Duo (ait) *Sancti Episcopi Chrysanthus & Musonius, cùm nondum decisioni suas adiecissent subscriptiones, accidit vt diuina prouidentia ab humanis excederent. Diuini ergo patres, cùm venissent ad communem locum, in quo dormiebant, cumq; simul cum eis essent, & quæ dicebantur, audirent: ô fratres, dixerunt, & patres, præclarum nobiscum certamen decertastis, cursum perfecistis, fidem seruastis. Si ergo quod factum est, Deo gratũ iudicatis (nunc enim puriùs cernitis) ne quid sit impedimento, quo minùs vos quoque decisionem subsignetis. Hæc simul & dixerunt, & signata decisione sanctorũ Patrum loculo imposita, totam illam noctem insomnem peragunt in oratione. Die autem sequenti, cùm venissent ad loculum, solutis quæ erant imposita signaculis, cùm sanctam reuoluissent decisionem, inuenerunt sanctorum patrum ad eos adiectas subscriptiones.*] addit Nicephorus, *libr.8. cap.23.* ipsius subscriptionis verba; *Chrysanthus & Musonius: qui cũ patribus omnibus in Sancta prima Oecumenica Synodo consensimus: quãuis corpore translati, manu tamen propria nos quoque libello subscripsimus.*] Vnde patet & Spiridionis, & omnium Primæ Synodi patrum sententiam fuisse; animas, diuinâ permissione, ad nos redire posse, nam alioquin, nec ille filiã vocasset, nec isti subscriptionem postulassent. Nicæno concilio vetustius, vtpote durãte adhuc antè Cõstantinum persecutione, celebratũ fuit in Hispaniâ concilium prouinciale Eliberitanũ, in cuius, *can.34.* legimus; *Spiritus defunctorum non esse inquietandos*; quo significatur spiritus defunctorum superesse, & cernere quæ circa sepulcra eorum fiant: vnde & sequitur; nonnũquã adesse his locis; & detestari ritus gentilitios, ex errore natos, de animarũ circa sepulcra cẽtenaria oberratione; de qua puto Canonẽ illum agere: & à quâ sententiâ nõ videtur omnino alienus Nemesius, περὶ ψυχῆς, qui liber perperam tribuitur Niceno. Anno 366. Iulianus Imp. occisus fuit incerti spiculo: & diuina visio priùs ostensa sancto Basilio, cui cum B. Virgine S. Mercuri⁹ apparuit, & discedens, & cruentam hastam referens; vt ex Helladio D. Basilij discipulo docuit D. Damascenus, *Orat.1. de Imagin.* eodem quoque tẽpore & alius, ad castra proficiscẽs, vidit vel vigilans, vel somnians, cõplures ex Apostolis & Prophetis in vnũ coactos, & de iniuriis Iuliani in Ecclesiam quęrentes, & in commune consulentes, & duos ex eorum numero, cæteris bono animo esse iussis, discessisse, paulóque post rediisse ad conuentum, & nunciasse tyrãnum occisum. Sosomenus hæc narrans, *lib.6. c.2.* duorum nomina pręteremisit; sed Nicephorus addidit, duos olim egregios fuisse milites ac Martyres, Mercurium & Artemium. *Sic ille lib.10. ca.35.* B. Febronia Martyr & virgo natalis sui die quotannis mediæ noctis tempore in Nocturnis precibus, apparebat cunctis in choro versantibus, eo ipso in loco procumbens, vbi psallere solita. [*Metaphrast. apud Sur. tom.3. Iunij 15.*] D. Ammonis animã vidit B. Antonius comitantibus angelis in cælum pergere. [*Athanas. in vita D. Antonij, idem refert Palladius in vita Ammonis.*] D. Martino Turonensium Episcopo apparuit è cælo descendens B. Virgo; & ex inferis adscendens anima latronis, qui pro Martyre colebatur. [*Sulpicius Seuerus in vita D. Martini.*] D. Paulli primi Eremitæ animam visam B. Antonio in cælum ab angelis deferre, auctor est D. Athana. *in vita Antonij.* & D. Hieronym. *in vita Paulli.* fuit in hac sententia Nemesius, paulò ante citatus: fuit & D. Basilius, *lib. de vera virgin. paulò ante medium*, vbi postquam dixisset virginem, etiam cùm sola est, semper uereri debere & Dei, & angeli custodis præsentiam; *Quid* (subdit) *per singula pergam? Ipsas Angelorum infinitas multitudines, & vna Sãctorũ patrũ beatissimos spiritus. Nullus enim ex his est, qui non singula vbique consideret. Etsi enim oculis carneis minimè conspicui sunt: incorporeis tamen obtutibus ad agnitionem complectuntur, & comprehendunt omnia.*] vult ergo Sanctorum animas nobis cùm volunt adesse, Dei permissione, & nullum esse locum quo se successiuè penetrare non possint; nihil in rebus esse actionibúsque humanis, quod aliquando nequeant intelligere, ne quid hîc vbiquitatis somnies. Idem in Panegyr. B. Mamantis Mart. significat multis D. Mamantem apparuisse. *Memores estote Martyris, quot quot illo per somnia potiti estis.*] D. Gregorius Nazianzenus, *Orat. in laudem Cæsarij, dicit*, sibi sæpè in somnis visum fratrem, & licet addat, *siue cupiditate* (qua scilicet amantes sibi somnia fingunt) *siue ipsa veritate:* manifestum tamẽ testimoniũ dat sententiæ suæ, de possibili animarum apparitione.

Vixere eodem sæculo nonnulli Patres mox citandi: sed, quia mors eorum, & vitæ pars potior, incidit in sæculum sequens, in illud distuli.

Quod tempus intercedit, inter annum CCCC. & D. sæculo quinto adscribendum, viros habuit quà sanctitate, quà doctrinâ valdè illustres. D. Martini transitus D. Seuerino. & D. Ambros. absentibus ostensus: apparuit etiam, vt auxilium laturus iis qui corporis eius translationem parabant: apparuit & aliàs non semel vt narrat Gregorius Turon. *lib. de mirac. D. Martini, & lib. de gloria Confess.* D. Ioannis præcursoris caput altissimè Herodias defodi iusserat. multis postea sæculis sanctus ipse,

duobus Monachis in somnis apparuit, & quo loco esset ostendit. Rursùs cùm memoria eius interiret, & ignoraretur quo loco delitesceret hoc sæculo, ante Marciani imperium, idem sanctus Marcello monacho mirabili modo locum sepulcri sui capitis indicauit. [*Prosper & Sigisbert. in Chron. Sozomen. lib. 8. cap. 21. Nicep. lib. 12. cap. 49.*] Vbinam sepulta forent corpora DD. Geruasij & Prothasij, per visionem eorum D. Ambros. didicit, teste B. Augustino, *libr. 22. de Ciuit. Dei cap. 8. & lib. 9. confess. cap. 7.* ipsius etiam D. Ambrosij verba hanc sententiam nostram confirmant, quibus eodem sensu: quo D. Basilius, Sanctorum spiritus vbilibet esse testatur; *Nam licet vniuersi sancti, vbique sint, & omnibus prosint: specialiter tamen illi pro nobis interueniunt, qui & supplicia pertulêre pro nobis. Martyr enim cùm patitur, non sibi tantùm patitur, sed & ciuibus.* Serm. 77. de Natali Octauij, Aduent. &c. B. Paullinus (fortè Diaconus, certè non Nolanus ille) *in vita S. Ambrosij: Eodem,* inquit, *quo obijt die, sicut textus epistolæ loquitur, quæ à Simpliciano successore eius venerabili viro, suscepta est de partibus Orientis, ad ipsum, tamquam adhuc nobiscum viuentem, directa, quæ nunc vsq; Mediolani habetur in monasterio: quibusdam sanctis viris apparuit orans cum illis, & imponens illis manus. habet enim diem epistola quo directa est: qua lecta inuenimus diem esse, quo ille defunctus est. Intra Tusciam verò ciuitate Florentia vbi nunc vir Sanctus Zenobius Episcopus est, quia promiserat se illos sæpiùs visitaturum, frequenter ad altare, quod est in Basilica Ambrosiana, quæ ibidem ab ipso constitutæ est, visus est orare, sicut ipso sancto viro sacerdote Zenobio referente, didicimus. In eâdem etiam domo, in qua declinans Eugenium mansit, tempore quo Rhadagaïsus supradictam ciuitatem obsidebat, cum iam penitùs desperassent viri ciuitatis: per visum cuidam apparuit, & promisit, alio die salutem illis ad futuram. Quo referente ciuium animi sunt erecti. Nam altero die adueniente Stilichone comite cum exercitu, facta est de hoste victoria. Hæc Pansophia religiosa femina, matre pueri Pansophij, referente cognouimus. Mazcezelient desperanti de salute sua vel exercitus, quem ducebat contra Gildonẽ, baculum tenens manu in visu noctis apparuit, atq; cùm prouolueretur ad pedes viri sancti Mazcezel: percutiens terram senex baculo quo regebatur (tertiò hac enim specie illi apparuerat) ait: Hîc, hic, hic: signans locum, deditque intellectũ viro quem visitatione dignum fuerat arbitratus, vt agnosceret se in ipso loco, in quo sanctum Domini viderat Sacerdotem, die tertia victoriam adepturum: atque ita securus bellum & inchoauit, & consummauit. Nos tamen ea Mediolani positi, ipso Mazcezele referente, cognouimus. Nam & in hac prouinciâ, in quâ nunc positi hæc describimus, plurimis hoc ipsum retulit sacerdotibus: quibus etiam referẽtibus securiùs antè nobis cognita huic libro adiungere arbitrati sumus. Sisinnij etiam & Alexandrini Martyrum, qui nostris temporibus, post obitum Sancti Ambrosij in Agauniæ partibus persequẽtibus gentilibus martyrij coronã adepti sunt, cùm reliquias Mediolani summa cum deuotione susciperemus: adueniente quodam cæco & referente cognouimus: qui eodem die tacto loculo, in quo Sanctorum reliquiæ portabantur, lumen recepit: quod per visum noctis vidisset nauim appropinquare littori, in qua multitudo erat albatorum virorum: quibus descendentibus ad terram, cùm vnum de turba precaretur, vt sciret qui essent ij viri: audierit Ambrosium eiúsque consortes. Quo audito nomine, cùm deprecaretur vt lumen reciperet, audiuit ab eo: Perge Mediolanum & occurre fratribus meis, qui illo venturi sunt (designans diem) & recipies lumen. Erat enim vir (vt ipse asserebat) de littore Dalmateno, nec se ante venisse in ciuitatem asserebat, priusquàm recto itinere reliquiis Sanctorum occurrisset nondum videns: sed tacto loculo videre cœpisse.*] Hactenus Paulinus de Ambrosio, & quidem certò comperta. Nunc age, alium eius ætatis, D. Ambrosij contra Symmachum Collegam, Prudentium adiungamus.

Prudentius de S. Eulaliâ,

Virgo citum cupiens obitum
Appetit & bibit ore rogum.
Emicat inde columba repens,
Martyris os niue candidior
Visa relinquere, & astra sequi:
Spiritus hic erat Eulaliæ,
Lacteolus, celer, innocuus, &c.

De Sancto Fructuoso & sociis.

Vidit præsidis ex domo satelles
Cœlum martyribus patere apertum,
Insignésque viros per astra ferri.
Quin & filiolæ monens herili
Ostendit sceleris notam paterni,
Cœlo viuere, quos forum peremit.

Postea cùm pio studio conarentur fratres, quisque sibi partem reliquiarum auferre, subdit;

Sed ne reliquias resuscitandas,
Et mox cum Domino simul futuras
Discretis loca diuidant sepulchris:
Cernuntur niueis stolis amicti,
Mandant restitui cauóque claudi
Mixtim marmore puluerem sacrandum.

Scribit Constantinus presbyter, *in vitâ S. Germani Antisiodorensis cap. 17. cum Sanctus vir in loco quodam spectris infesto moraretur intrepidus, subitò ante os legentis adstitit vmbra terribilis, & paulatim sub oculis intuentis erigitur. Parietes etiam saxorum imbribus colliduntur. Tunc verò deterritus lector, præsidium sacerdotis implorauit. Qui statim prosiliens effigiem terribilis imaginis intuetur, & præmissa obsecratione nominis Christi, imperat: vt quis esset, quidve illic ageret, fateretur. Qui protinùs terrifica vanitate deposita, voce humili more supplicantis eloquitur: se comparémque suum auctores fuisse multorum criminum: insepultos iacere, & ob hoc inquietare homines, quia ipsi quieti esse non possent. Rogat, vt pro eis Dominum precàretur, quatenùs recepti requiem mererentur. Ad hæc vir sanctus indoluit, imperátque vt locum ostenderet, quo iacerent. Tum verò cereo præcedente dux vmbra prægreditur, & inter difficultates maximas ruinarum, intempesta nocte locum, in quo proiecti fuerunt, indicauit: Vt verò mundo redditus est dies: circumiectos incolas inuitat, hortatur ipse operis maturator insistens: rudera tumultuariè superiecta ad tẽpus rastris auulsa purgantur. Inueniuntur corpora fusa sine ordine, ossa ferreis adhuc nexibus illigata. Ad legem sepulturæ fossa dirigitur, mẽbra exuta vinculis, linteis induuntur, humus superiecta componitur, oratio intercessionis impenditur, requies defunctis obtinetur: ita vt post eandem diem, sine vllo terroris indicio, domicilium frequentato habitatore floruerit.*] *apud Surium mense Iulio.* Sed tot tam claris exemplis aliquas inseramus auctoritates siue dogmata Patrum, mox ad alia exempla redituri. Hieronymus, *lib adu. Vigilantium.* in vno illo, nostros Nouatores omnes iugulat sacræ veritatis gladio eloquentiæ bracteis inaurato; *Ais vel in sinu Abrahæ, vel in loco refrigerij, vel subter aram Dei animas Apo-*

stolorum & Martyrum consedisse, nec posse suis tumulis, & vbi voluerint adesse præsentes. Senatoriæ videlicet dignitatis sunt, & non inter homicidas teterrimo carcere, sed in liberâ honestâque custodiâ, in fortunatorum insulis & in campis Elysiis, recluduntur. Tu Deo leges pones? tu Apostolis vincula inicies: vt vsque ad diem iudicij teneantur custodia, nec sint cum Domino suo, de quibus scriptum est: sequuntur agnum quocumque vadit. Si agnus vbique: ergo & hi, qui cum agno sunt vbique esse credendi sunt. Et cum Diabolus & dæmones toto vagentur in orbe, & celeritate nimiâ vbique præsentes sint: martyres post effusionem sanguinis sui arca operientur inclusi, & inde exire non poterunt.] Siste, lector, & istud, *vbique*, pro *vbi libet*, positum (vt Sanctum Basilium interpretatus fui) memento, simul rationes Diui Hieronymi etiam percellere eos, qui negant è cœlo Sanctorum animas egredi posse. Amicus & admirator Hieronymi Diuus Augustinus, *libro de cura pro mort.* totus in eo est fermè, vt probet secundùm legem Dei ordinariam, & solâ ac nudâ ipsarum animarum naturali facultate, animas illis quibus adscriptæ sunt locis egredi ad tempus non posse; extraordinariâ tamen Dei permissione quando voluerint, eas suis receptaculis ad homines visendos egredi posse: vide hanc eius mentem verbis, & serie disputationis apertè significatam, cùm *cap. 10.* scripsisset, ferri mortuos apparuisse viuentibus, & quo illorum corpora iacerent inhumata nescientibus, locisque monstratis monuisse, vt sepultura, quæ deerat, præberetur; subdit: *hæc si falsa esse responderimus, contra quorundam scripta fidelium, & contra eorum sensus, qui talia sibi accidisse affirmant, impudenter venire videbimur.* Et non sunt impudentes aduersarij nostri; qui consensum ætatum omnium exsibilant? Vt autem intelligeremus hoc non accidere lege ordinariâ, sed speciali priuilegio, Deique permissione singulari, *capite 13.* illud de matre suâ adscripsit, quod aduersarij calumnio è in nos detorquent; *si rebus viuentium interessent animæ defunctorum, vt de aliis taceam, meipsum pia mater nulla nocte desereret.*] Etenim de singulari illâ permissione aliàs apertè asseruit, quod de continuâ & ordinariâ lege hîc negauit. *cap. 15. Mitti* (inquit) *ad viuos aliquos ex mortuis diuina scriptura testatur, & Samuelis atque Moysis apparitionibus id confirmat.*] De fide ergo hoc censuit Augustinus, idem postea, *capite 16.* confessorem Felicem cum à Barbaris oppugnaretur Nola, *non solum beneficiorum effectibus, verum etiam ipsorum hominum aspectibus apparuisse, non incertis rumoribus, sed testibus* (ait) *certis se cognouisse. Verum* (addit) *ista diuinitùs exhibentur, longè aliter, quàm sese habeat vsitatus ordo, singulis creaturarum generibus attributus.*] vult ergo Sanctus Doctor id fieri posse, sed non fieri naturaliter, ideò enim vt hoc doceat, mox subdidit; *alij sunt humanarum rerum limites, alia diuinarum signa virtutum: alia sunt quæ naturaliter, alia quæ mirabiliter fiunt: quamuis & naturæ Deus adsit, vt sit, & miraculis natura non desit.*] Quippe miracula præter naturæ quidem fiunt ordinem, naturæ tamen rerum numquam aduersantur. Quid hac veritatis tubâ sonorius? quid hoc lumine Ecclesiæ manifestius? quid hoc perfidiæ malleo potentius hæretici exspectant? viuorum negotiis mortuorum spiritus in terfuisse, superstitibus adfuisse, visos in orbe nostro, testatur. Auctor. epist. ad Cyrillum. Ierosol. quæ tribuitur (licet falsò) Augustino; ipsâ qua decessit hora, narrat Hieronymi animam ei apparuisse, multaque sapienter monuisse, & eruditè docuisse. Sed huius epistolæ auctoritas & fides sunt exiguæ, vel nullæ: ideò pergamus ad ò. D. Chrysostom. *homil. 74 in Ioann.* agnoscit mortuorum in somniis apparitionem, & eam fuisse sententiam Iudæ Thadæi Apostoli eo loco scribit, vt censeret sic Christum post mortem solis Apostolis & non aliis appariturum. Apud Palladium legimus à B. Pambo visos fratres duos Pæësium & Esaiam in cælis: [*in Pæësio & Esaia.*] ab Abbate Apollô visum fratrem eius defunctum: [*in Apollô*] Anuph. vidisse choros beatorum: & eius animam postea à numerosis angelis & martyribus in cœlū cunctis videntibus sublatam. [in Anuph.] Solitus autem Palladius disertè exprimere & distinguere visionem angelicam à visione animæ, & addere angelum hominis alicuius speciem assumpsisse, vt obseruare potes, *ex cap. 86.* de Euagrio Diacono, visione angelicâ ab amore libidinoso mulierculæ deterrito: vbi etiam habes apertâ distinctionem apparitionis alterius dæmonū ad hæreticam blasphemiam conantium eum inducere. His fermè temporibus Marcus Gazensis vixit, testis oculatus, narrans Ioannis Cæsareæ & Porphyrij Gazensis Episcoporum legationem ad Arcadium de diruendo Marnæ templo; vbi inter cætera describit tempestatem grauissimam, quam Deus permiserat oriri propter hæreticam naucleri prauitatem: *implorabamus* (inquit) *preces B. Procopij anachoretæ. Cùmque fuisset vespera & tempestas non cessaret, permansimus vigilantes totam illam noctem. Circa matutinum autem ex multa afflictione parum dormierunt sanctissimi Episcopi, & videt in somnis Dominus meus Porphyrius, sanctum Procopium Anachoretam dicentem eis: Naucleram catechismo instituite & obsignate (est enim ex Arij hæretici execranda secta) & efficite, vt ipse anathemate notet Arium, & malam eius fidem: & statim cessabit tanta tempestas.*] Subdit deinde sic factum, & mare tranquillatum. D. Chrysostomo, commentarios in D. Pauli Epistolas scribenti, assistentem, eúmque docentem B. Apostolum vidit Proclus Constantinopolitanus, vt scriptis proditum à Leone Augusto, & Metaphraste, *in vita Chrysost.* Eidem ab exilio redeunti Comanæ in templo D. Basiliscus Martyr, Nicomediæ olim passus, apparuit dicens: *Confide frater Ioannes: cras enim simul erimus.* Aiunt presbytero quoque Ecclesiæ priùs apparuisse Martyrem, atque dixisse: *præpara Ioanni fratri locum. Venturus est enim.*] narrat Palladius, *in Dialog.* & addit confirmasse euentum: postridie enim mortuum & sepultum eo loco Sanctum Antistitem. B. Cyrillus Alex. dissentiens vehementer à Chrysostomo, in somnis monitus à Deiparâ fuit, vt cum eo mortuo in gratiam rediret.] *Nicephor. libro decimoquarto Hist. cap. 28. ex Niceta.*]

Aliam visionem Adelphij de gloriâ B. Chrysostomi, à Sophronio (*in Prato spirituali cap. 128.*) descriptam, vt meram imposturam, meritò à Baronio (*tom. 5. anno 407.*) confutatam, prætermitto. Sed omni fide digna est historia, quam de Synesio Syrenes Episcopo, & Euagrio Philosopho idem Sophronius memoriæ mādauit, ex Leontio, [*Prat. Spiritual. cap. 195.*] cùm assiduè Synesius eum conaretur ad religionem Christianā traducere, isque obiiceret doctrinam Christianorum, de resurrectione corporum, déque mercede bonorum operum, maximè centuplo pro eleemosynâ post hanc

vitam recipiendo, ſibi non poſſe non fabuloſam videri. Tandem tamen Epiſcopus nihil diligentiæ prætermittens ei perſuaſit Chriſtianum fieri, & cùm liberis baptizari. *Caterùm non multò posteaquam baptizatus fuit, dedit Epiſcopo auri tria centenaria in vſum pauperum, dicens: Accipe aurum iſtud, & diſtribue illud pauperibus, & fac mihi cautionem manu tua, quod Chriſtus mihi ipſum reddet in futuro ſæculo. Qui ſuſcepto auro promptè illi cautionem fecit, vt petebat. Vixit itaque poſt baptiſmum annos aliquot philoſophus, at tandem infirmatus eſt ad mortem. Cùm verò morti proximus eſſet, dixit filiis ſuis: Quando curabitis funus meum chartam iſtam in manibus meis ponite, & me cum illa ſepelite. Mortuo autem illo fecerunt filij, ſicut eis ipſe praceperat, ſepeliéruntque eum cum chirographo. Tertia autem poſt ſepulturam die apparuit Epiſcopo Syneſio nocte quieſcenti, dicens: Veni ad ſepulchrum vbi iaceo, & accipe chirographum tuum, accepi enim debitum & ſatisfactum mihi eſt: atque vt certior eius rei fias, propria mea ſubſcripſi manu. Ignorabat enim Epiſcopus, quòd chirographum illud conſepeliſſent ei. Manè autem facto, accerſitis filiis eius dixit: Nunc aliquid cum Patre veſtro in monumento poſuiſtis? Illi putantes quod eos de pecuniis interrogaret, dixerunt ei. Nihil Domine præter pannos conſuetos. Quid igitur. Numquid vel chartam aliquam conſepeliſtis ei? tunc recordati filij (ignorabant enim quod de chirographo diceret) dixerunt ei: Ita ſanè Domine, chartam enim quandam moriens dedit nobis, & ait: Quando ſepelietis me, chartam iſtam in manibus meis date, nullo penitùs ſciente. Tunc dixit illis Epiſcopus ſomnium quod nocte illa viderat. Suménſque illos cum clericis ac primariis ciuitatis, acceſſit ad philoſophi tumulum. Quo aperto, inuenerunt iacentem philoſophum, chirographúmque manu Epiſcopi conſcriptum ſuis manibus tenentem, accipientes autem chirographum ex eius manibus aperuerunt, inuenerúntque in eo nouiter manu philoſophi ſubſcriptum ita: Ego Euagrius philoſophus tibi ſanctiſſimo Domino Syneſio Epiſcopo ſalutem: Accepi debitum in his litteris manu tua conſcriptum. Satisfactúmque mihi eſt, & nullũ contra te habeo ius, propter aurũ quod dedi tibi, & per te.* CHRISTO DEO *& Saluatori noſtro, &c.*] Idem narrat Hugo Eterianus, *lib. de regreſ. anim. ab infr. ca. 16.* Luciano presbytero viro ſancto, têporibus, nõ Cõſtantini (vt malè Nicetas *orat. de martyrio & inuẽt. S. Stephani*) ſed Honorij Archidij, apparuit ſemiuigilanti ter, diuerſis noctib⁹ B. Gamaliel B. Pauli præceptor, eíque indicauit locũ reliquiarum corporis ſui, & Beati Stephani protomartyris, & Beati Nicodemi, & Beati Abibi; quæ & eo inuenta fuêre loco, & per Oroſium Occidẽti illata, exſtat epiſtola Luciani de hac re luculénter ſcripta, (*apud Surium tomo 4.*) quàm Auitus Hiſpanus in Latinum tranſtulit è Græco, cuius etiam exemplar exſtat, & meminit Gennadius, *de viris illuſtribus ca. 47.* cui ſuffragantur Marcellinus Comes, *in Chron.* & Nicephorus, *libr. 14. cap 9.* Et vt certior foret hæc viſio, idem B. Gamaliel, eodem tempore, apparuit Nygetio monacho, cui etiam ſitum loci ad Orientem indicauit, vt refert ipſe Lucianus. Ipſum quoque Protomartyrẽ nonnullis apparuiſſe teſtis eſt Euodius, *lib. 1. de eius miraculis.* De Micheæ & Habacuc apparitione, his priore, legendus Sozomen. *libr. 7. c. vlt.* De Zachariæ prophetæ corpore non multum poſt inuento, ſic Sozomenus, *lib. 9. cap. vlt. Cophar villa eſt in territorio Eleutheropolis Paleſtinæ. Huic præfectus erat agri ipſius conſeruus Calimerus quidam, Domino quidem ſuo fidelis, ſed moroſus interim ac difficilis, & in conterminos agricolas iniquus. Quamuis autem talis eſſet, propheta tamen ei vigilanti clara luce apparens ſeipſum reuelauit. Et horto quodam demonſtrato, Age quæſo* (inquit) *hic fodito, &c.* ſubditur enim corporis ſacri, oſtenſo loco, inuẽtio. Abſens & viuus adhuc Euthymius noctu viſus Tereboni Saraceno; quem cùm ſanaſſet poſtea ad ſe profectum, magna Sarracenorum pars Chriſti fidem fuit amplexa, anno Chriſti 420. vt prodidit Cyrillus monachus, probatiſſimus Hiſtoricus, *in vita S. Euthymij, Surij tom. 1. Ianuar. 20.* Circa annum 429. Abbati Cyriaco B. Virgo, cum duobus, SS. Baptiſtâ & Euangeliſtâ, apparuit, & negauit in cellam eius ingredi, manebat enim antè ianuam, eò quòd ignaro Abbâ, duo Neſtorij libri in eius cellâ forent, hoſtis Deiparæ: *auctor Sophron. Prat. ſpirit. ca. 66.* De B. Paulino Nolano, *in lib. de vita Paulini apud Surium tom. 3. Iunij 22.* narrat Vranius, ei ante mortem apparuiſſe, & cum eo collocutos fuiſſe S. Ianuarium Mart. & S. Martinum Turonenſem. B. Petrus Apoſtolus & S. Apollinaris eius diſcipulus per viſum apparentes Sixto Papæ, anno 433. eum admonuerunt Rauennati ſedi imponendum Petrum illum, verè Chryſologum, virum ſimul ſanctiſſimum & eloquentiſſimum: *auctor ex antiquis archiuis Rauennatium, in eorum hiſtoria, Hieron. Rubens.* Scribit Procopius, *libr. 2. de bello Vuandalico*, B. Cyprianum Afris oppreſſis apparuiſſe, & bono animo Chriſtianos eſſe iuſſiſſe, ſeque breui tempore vltorem futurum; quod ſanè Vuandalis debellatis, biennio poſt accidit. Anno 456. Theodoricus rex victis in Galliciâ Sueuis, in Luſitaniam contendit; vbi ne vrbem Emeritam diriperet, B. Eulaliæ Martyris apparitione coërcitus fuit, auctore Diuo Iſidoro, *in Chron. Gothor.* De B. Leonis ad Flauianum de rectâ fide epiſt. Sophronius iſta memorat. *cap. 147. Prati ſpirit.* Narrauit & hoc nobis eiuſdem cænobij Pater Abbas Menas, *Audiſſe ſe Eulogium Alexandrinum Patriarcham dicentem. Cùm profectus eſſem Conſtantinopolim, fruitus ſum contubernio Domini Gregorij Romani Archidiaconi, & ſingularis viri, qui narrauit mihi de ſanctiſſimo ac beatiſſimo Leone Romano Pontifice, dicens haberi ſcriptum in Eccleſia Romana: quòd cùm ſcripſiſſet Epiſtolam ad Sanctum Flauianum Conſtantinopolitanum Epiſcopum contra impios Eutychetem & Neſtorium, poſuerit eam ſuper tumulum Principis Apoſtolorum Petri, & orationibus ac vigiliis & ieiuniis vacans, orauit ipſum ſummum Apoſtolum dicens, ſi quid, vt homo, vel minùs cautè poſui: tu, cui à Domino Saluatore noſtro* IESV CHRISTO *& Eccleſia & hæc ſedes commiſſa eſt, emenda, poſt quatuor verò dies apparuit ei Apoſtolus, & dixit, legi ac emendaui. Suménſque Epiſtolam de ſepulchro B. Petri, aperuit eam & inuenit Apoſtolica manu emendatam.*] Idem cap. 148. *Theodorus* (inquit) *ſanctiſſimus Epiſcopus Dornæ, quæ eſt in Libya, narrauit nobis, dicens: cum eſſem cubicularius ſancti Papæ Eulogij, vidi in ſomnis virum reuerendi habitus, ſtatura procerum, dicentem mihi: Nuncia meum Eulogio Papæ aduentum, ad quem ego: Quis es tu, qui iubes vt nunciem? Reſpondens ille dixit mihi: Ego ſum Leo Romanus Pontifex. Ingreſſus igitur ego nunciaui dicens: Sanctiſſimus & Beatiſſimus Papa Leo Romanæ ſedis Antiſtes conuenire vos vult. Cùm hoc audiſſet Papa Eulogius, exurgens concitus occurrit in occurſum eius. Salutantéſque ſe inuicem, oratione facta, conſederunt. Tunc verò Dominus & eximius Leo dixit Sancto Eu-*

logio. Scis quare huc venerim ad vos? Respondit ille; Non; Ait ipsi: Veni, vt vobis gratias agerẽ, quia ritè & magnificè pro meâ Epistolâ respondistis, quam scriptam misi ad fratrem meum Flauianum Constantinopolitanum Patriarcham, sensum quidem & sententiam meam aperientem, hæreticorũ autem ora obstruentem. Scito autem, frater, quia non mihi tantùm vestrum diuinum laborem studiúmque contulistis, sed etiam supremo culmini Apostolorum Petro, & ipsi præ omnibus quæ à nobis prædicatur veritati, qui est Christus Deus noster. Ista non semel tantùm, sed bis térque conspiciens trina apparitione firmatus, enarraui B. Papæ Eulogio.] Idem Sophronius, *cap. 149.* narrat adhuc aliâs Diuum Petrum eidem Sancto Leoni apparuisse, & nunciasse eius dimissa peccata. Vixit hoc sæculo Theodoretus, is scribit; BB. Apostelos Ioannem & Philippum, Theodosio Imper. olim apparuisse, *lib. 5. hist. c. 24.* Anno 485. conante Petro Fullone Cypri Ecclesiam sibi subiicere; S. Barnabas Apostolus tribus continuis noctibus ter Anthemio Salamines Episcopo apparuit, & locum corporis sui vnâ cum Euangelio S. Matthæi propriâ Barnabæ manu conscripto, sepulti indicauit: quæ & inuenta, *narrat fusè Alexander Monachus, apud Surium tom. 3. 11. die Iunij.* Breuiores futuri sumus sæculis sequentibus.

VI. R

Sæculo inchoato 6. hoc est post annum Christi. CCCCC. Hæretici Seueriani multi variis fuêre visis conuersi. vt in primis, Isidorus Monachus Philoxemensis, apparitione damnati illius, qui Christo Domino alapam incusserat, quod fusè narrat Sophronius, *cap. 30. Prat. Spirit.* Deinde & Cosmiana vxor Germani Patricij, quam propter hæresis contagium, Deipara visibiliter apparens cum aliis sanctis feminis, arcuit à templi aditu. [*Sophron. qui & alia multa subdit seqq. cc. 49. 79. 106. 188. 213.*] Reginæ mulieri Cappadoci, officio Diaconissæ, in somnis viuus, & in Laurâ degens apparuit, eámque docuit quæ erant necessaria Ioannes Silentiarius, narrante rem gestam Cyrollo Monacho, *in vita eius apud Lipoman. tom. 6.* D. Bartolomæus in Daris apparuit Anastasio, & corpus suum vbi sepultum esset indicauit, seque patronum vrbis ac defensorem professus fuit. *Sic Nicephor. lib. 16. ca. 37.* Anno Christi 515. obiit Macedonius Patriarcha Constantinopolitan. ab impio Anastasio in exilium actus, de eo Cedrenus ita scribit; *cùm iam esset sepulchro condendus, antequàm id fieret, sublata dextera manu crucis signo sepulchrum obsignauit. Idem Theodoro cuidam suorum familiarium per visionem dixit: Excipe hæc, & abi, & Anastasio recita. Ego quidem Macedonius abeo ad Patres meos, in quorum fide perstiti. Interim tamen semper Deum interpellabo dum tu quoque venias, & causa nostra disceptetur.*] *Legendi eadem de re Miscella, ex Theophane lib. 15. Anastas. in Chron. & Theodorus Lector collectan. lib. 2.* Verum, quia Macedonius Schismaticus obiit; alios Anastasio Deus Catholicos, & ab ipsó quoque in exilium missos, accusatores præstituit; quos ambos Deus visione præmonuit, se pararent, vt decimo ab Anastasij obitu die morituros, & causam suam ante horrendum tribunal acturos. ij fuêre Elias Patriarcha Ierosolymitanus; & Flauianus patriarcha Antiochenus, *legendi. Cyrill. in actis Sabæ apud Surium tom. 6. die. 5. Decemb. & Sophro. in Prato Spiritual. 35.* Theodorici Regis Italiæ animam solitarius Lypari anus vidit, inter Ioannem Papam & Symmachum Patricium, vinctis deduci manibus, & in

A

ollam Vulcani proiici; vt narrat B. Gregorius Papa, *lib. 4. Dialog. c. 30.* Interdum accidit vt in visione, is cui fiebat ab locum deduceretur, vbi animæ detinebantur: vt docet exemplum illud Monachi Nestoriani, quem cùm B. Cyriacus Deo commendaret: *circa horam nonam diei sequentis, aspexit frater, qui erat in spelunca, quendam adstantem sibi aspectu terribilem, ac dicentem:* Veni & vide veritatem. *Assuménsque eum duxit in locum tenebrosum ac fætidum, ignem euaporantem, atq; in ipsis ignibus videt Nestorium, Eutychetem, Apollinarem, Dioscorum, Seuerum, & Origenem, & alios quosdam, dixítque illi is qui apparuerat: locus iste præparatus est hæreticis, &c.*] *Hactenus Sophron. Prat. Spirit. c. 26.* Cùm Iustinianus Imp. Apostolis templum exædificasset;

B

constat quod *Apostoli* (ait Procop.) *beneficiorum memores ad Regis honorem nunc hominibus apparuerint, Regis inquam pij & religiosi. Neque enim ab humanis recedunt diuina, sed admisceri percupiunt, & hominum conuersatione oblectari.*] *Sic Procop. lib. 1. de ædific. Iustiniani.* vbi vides etiam eius sentẽtiam de quæstione nostrâ, cuius etiam illa sunt huc pertinentia ex eodem opere: *Circa Sinus terminum in arduo satis & edito loco sanctis Cosmæ & Damiano olim templum dedicatum est: Vbi Iustinianum grauiter ægrotantem, & iam morituri speciem præbentem, nempe à medicis desperatum, & inter cadauera iacentem, isti sancti per somnum & visum apparentes curauerunt.*] Idem, *libr. 1. de bello Gotth.* testatur mœnium Romæ partem à B. Petro Apostolo, Gotthis obsidentibus, defensam fuisse. B. verò Stephanum

C

visum apud Apostolorum Principes, pro vrbe Metensi intercedere; in qua eius erant reliquiæ, scribit Gregor. Turon. *lib. 2. Histor. Francor. cap. 6.* Sed & anno 552. filium vitriarij Iudæi triduo in fornace illæsum B. Virgo puero se visibilem præbens seruauit: qui cum matre postea baptizatus, rei gestæ historia certissima peti potest ab eo, qui tum viuebat, Euagrio, *libr. 4. cap. 35.* ex eo Gregor. Turon. *lib. de glor. mar. c. 8.* & Glycas, *Annal. par. 4.* Redempto Episcopo Ferentinati ad sepulchrum S. Eutychij vigilanti, idem martyr astitit dicens: *Redempte vigilas? cui respondit, vigilo. Qui ait, Finis venit vniuersæ carnis,* & quæ sequuntur apud D. Gregor. *Dial. libr. 3. cap. 38.* Circa annum 587. Gun-

D

trammo Regi de Chilperico pessimo Francorum tyranno, visio huiusmodi fuit ostensa, quam ipsemet Rex apud Gregor. Turonensem sic narrat: *vidi & ego aliam visionẽ, quæ huius interitum nunciauit. Adducebatur enim in conspectu meo à tribus Episcopis vinctus cathenis, quorum vnus Tetricus, alius Agricola, tertius verò Nicetius Lugdunensis erat, è quibus dicebant duo, soluite quæso eum, & castigatum abire permittite. Quibus è contrario cum amaritudine Tetricus Episcopus respondebat. Non fiet ita, sed igne concremabitur pro sceleribus suis. Et cum diu multúmque quasi altercãtes hæc inter se verba conferrent: conspicio eminùs æneũ super ignem positum feruere vehementer. Tunc, me flente, apprehensum infelicem Chil-*

E

pericum confractis membris proijciunt in æneum: nec mora inter vndarum vapores ita dissolutus ac liquefactus est, vt nullum ex eo penitùs indicium remaneret. [*Gregorius Tur. libro octauo, histor. Francor. capite quinto.* Narsetem, Eunuchum sed belli ducem clarissimum, nefas omittere, de quo sic Euagrius; *Commemoratum ab his qui vnà cum Narsete fuerunt, dum precibus & alijs pietatis officijs diuinum numen placaret, debitúmque cultum ei tribueret, S. Virginem ei apparuisse, planéque tempus præscripsisse, quo bellum*

cum

cum hostibus gereret, atque non prius ad prælium committendum se accingeret, quam cælitus signum acciperet.] sic Euagrius, de Totilâ & Theiâ Regibus ab eo deuictis loquens, *libr. 4. cap. 23.* idem Nicephorus refert, *libr. 17. cap. 13.* cuius verba sunt ex Euagrio explicanda, non enim loquitur de cunctis bellis Narsetis, sed de hoc Gotthico. Paulò pòst, Sergiopolim obsidente Chosroë, visus D. Sergius Martyr cum innumerabilibus cœlestibus propugnatoribus defensionem parare atque per muros vbique discurrere. *Nicephor. lib. 17. cap. 17. ex Euagro lib. 4. cap. 27.* Iustino Iuniore imperante Anatolium hominem præstigiatorem & impium, primò quidem imago Deiparæ palàm fuit aduersata: deinde & nonnullis fidelibus Deipara ipsa apparuit, eosque contra scelestum illum incitauit, inquiens ab Anatolio filium suum contumeliis affici. *Euagrius lib. 15. cap. 18*

VII. *Septimum Sæculum inchoatum*, Anno 600. iuuat ordiri à Beatissimo Gregorio I. Romano Pontifice & Ecclesiæ Doctore; cuius solius sufficere deberet auctoritas, is primùm de B. Musâ refert sequentia: *Quòd quadam nocte ei per visionem B. Dei genitrix virgo Maria apparuit, atque coæuas ei in albis vestibus puellas ostendit. Quibus illa cùm admisceri appeteret, sed se illis iungere non auderet, Beatæ Mariæ virginis est voce requisita, an velit cum eis esse, atque in eius obsequio viuere: Cui cùm puella eadem diceret, volo, ab eâ protinùs mandatum accepit, vt nihil vltrà leue & puellare ageret, & à risu & iocis se abstineret, sciens per omnia, quod inter easdem virgines quas viderat, ad eius obsequium die trigesimo veniret. Quibus visis in cunctis suis moribus puella mutata est, omnémque à se leuitatem puellaris vitæ magna grauitatis detersit manu. Cúmque eam parentes eius mutatam esse mirarētur, requisita rem retulit, quid sibi B. DEI genitrix iusserit, vel qua die itura esset ad obsequium eius, indicauit. Tunc post vicesimum quintum diem febre correpta est. Die autem tricesimo, cùm hora eius exitus propinquasset, eandem beatam genitricem Dei, cum puellis quas per visionem viderat, ad se venire conspexit, cui etiam se vocanti respondere cœpit, & depressis reuerenter oculis, aperta voce clamare, Ecce Domina venio. In qua etiam voce spiritum tradidit.*] *lib. 4. Dialog. cap. 17.* De B. Probo Reatino Episcopo memorat, illi simul & puero qui aderat apparuisse SS. Iuuenalem & Eleutherium Martyres, stolis candidis amictos, qui animam Probi secum in cœlum asportarint, *lib. 4. Dialog. ca. 12.* hæc de cælitibus; de quibus alia idem eodem libro *cap. 11. & 14.* de damnatorum apparitionibus idem exempla suppeditat, vt de Theodorici anima in ollam Vulcani visâ deiici, quod ante citaui, & confirmat Hugo Ætherianus, *libro de regress. animar. capite septimo.* & de moniali, quæ visa ante altare per medium secari, *libr. 4. Dialog. cap. 51.* De animabus, quæ adhuc expiabantur idem plura suggerit. Pascasium Diaconum visum Romæ in Thermis stantem & balneantibus obsequentem, in pœnam scismatico præbiti fauoris; vt fassus ille, cui apparuit, Germano Capuano Episcopo, cuius & precibus mox pœnali loco fuit liberatus. [*libr. 4. Dialog. cap. 40. & Hugo Ætherianus libro de regress. animar. cap. 14*] Similia fermè habet de animâ Domini balnei, qui pro culpis suis post mortem thermarum caloribus deputatus, eodem in loco iussus lauaturis sedulò ministrare: quam operam cùm Centumcellensi presbytero non semel præstitisset, presbyter ei caritatis causâ duas oblationum coronas detulit. Sed ille merens, afflictúsque respondit: *Mihi ista quare das pater? iste panis sanctus est, ego hunc manducare non possum. Ego etenim, quem vides, huius loci Dominus aliquando fui, sed pro culpis meis huic post mortem deputatus sum. Si autem mihi præstare vis, omnipotenti Deo pro me offer hunc panem, vt pro peccatis meis interuenias. Et tunc te exauditum esse cognosce, cùm huc ad lauandum veneris, & me minimè repereris. In quibus verbis disparuit, & is qui homo esse videbatur, euanescendo innotuit, quia spiritus fuit, &c.*] *d lib. 4. cap. 55.* ibidem & aliud addit de Iusto monacho qui Copioso fratri suo apparuit, & se suppliciũ per salutaris sacrificij oblationem docuit euasisse, quod paulò aliter narrat Glycas, *part. 4. Annal.* Hactenùs Sanctus Gregorius, eâ dignitate, sanctitate, prudentiâ vir; vt, nisi hæreticus, eius testimonium nemo queat reiicere. Vixere eodem sæculo Gregor. Turon. & B. Isidorus Hispalensis, quorum testimonia superiùs iam adduximus, vixit etiam Sophronius auctor, *Prati spiritualis*, è quo iam plura testimonia exhibuimus, vixit & B. Ildephonsus Toletanus Episcop. cui B. virgo candidissimam vestem donauit, ei apparens cum virginum choris; quæ vestis etiam hodie asseruatur. Eidem & Regi totíque clero ac populo, ex tumulo suo surgens B. Leocadia apparuit, velum manu quasi porrigens: vnde, ad apparitionis veritatem comprobandam, D. Ildephonsus, accepto à Rege cultello, partem præscidit; quæ cum cultro inter Ecclesiæ thesauros reposita. Vtrúmque testatur Iulian. Pomerius eiusdem Ecclesiæ antistes, apud Surium, *tom. 1. Ianuar. 23.* Anno *696.* Ebroinum cæcus quidam audiuit in ollam Vulcani à dæmonibus portari, vt narrat Ado Viennens. *in Chron.*

VIII. *Octauo sæculo post annum 700.* Floruere Iulianus Pomerius, quem nostræ sententiæ fuisse docent paulò antè ex eo laudata, de B. Ildephonso. vixit & S. Suibertus qui ægris, quos curauit multis, post mortem apparuit, teste B. Marcellino, *in eius vita cap. 30. apud Sur. mense Martio.*] Item venerabilis Beda, qui quod idem de apparitionibus senserit patet ex Hist. Anglor. *libr. 4. cap. 14. & 25. & libr. 5. cap. 14. & 15.* & aliis eiusdem libri, ac vitarum quas conscripsit locis. Vixit & B. Ioannes Damascenus; cui, iussu Iconomachi Imperatoris abscissam manum, B. Deipara virgo restituit, vt narrat B. Ioannes Hierosolymitan. Patriarcha, *in eius vita.* vixit his temporibus Paulus Diaconus, qui narrat Arnulfum Longobardum in prælio protectum fuisse à B. Sabino Martyre; & à Barbaro, cùm pictum vidisset, Martyrem agnitum. *libr. 4. cap. 5 de gest. Longobard.* Admiratione dignissimum est, quod narrat Constantinus Episcop. oculatus testis, de translatione reliquiarum S. Euphemiæ martyris, *apud Lipoman. tom. 6.* præstrictum splendore miraculorum Leonem Isauricũ clàm sustulisse martyris reliquias, & earum loco ossa arida imposuisse; veras autem reliquias cum loculo in maris vndas proiecisse. Incidêre nautæ quidam in loculum rei ignari, & putantes thesaurum aliquem in eo repositum, suscepere, & aperuere, & mirificè qui inde exhalabat odore perfusi, cognouere sacras esse reliquias, cúmque hærerent ignari cuiusnam forent, eâdem nocte videre lumina & cereos, virósque mirè candicantes, Deumque laudantes. *Cúmque appulissent Leminum, & somno se dedissent, viderunt in quiete Glyceriã Martyrem occurrere Euphemiæ virgini, amplecti illã & exosculari, & aduen-*

tum gra

tum gratulari, ex eo cognouerunt, cuius eſſent illæ reliquiæ. Ter inde ſoluentes ter ventis reſtantibus eodem reiecti ſunt. Denique Euphemia adſtitit illis in ſomnis, & quæ foret edocuit, ac ſe ibi velle ſubſiſtere edixit, ex quo fuerat ab impio Leone in mare proiecta.] Sic ille, cui potiùs credendum quam Zonaræ, hæc Copronymo tribuenti. Idem Zonaras paulo poſt ita ſcribit; de Leone Armenio: *Hæc imperatorem turbabant, nec minùs matris terrebat inſomnium. Videbatur illa ſibi in æde Deiparæ Blachernia eſſe, & cernere matronam quandam, quam adoleſcentes candidis induti veſtibus comitarentur, & ædis ſolum ſanguine redundare, audiréque matronam illam iubere dari matri imperatoris vas eo ſanguine plenum, quæ cum id aduerſaretur, dicere illuſtrem illam matronam: At filius tuus eos, qui me venerantur ſanguine implet, néque intelligi ſe & Deum, & filium meum ad iram commouere*] hanc matronam fuiſſe B. Virginem verba ipſa loquuntur, ſubdit Zonaras; *Eſt & D. Tharaſius iam ex hac vita ærumnoſa tranſlatus, cuidam in ſomnis viſus, qui Michaëlem quendam inclamaret, cúmque ad inuadendum & occidendum Leonem hortaretur.*] Sanè mox Michaël Balbus eum interemit anno 787. Hungo Pictorum Regi apparuit D. Andreas Apoſtolus victoriam promittens, quam præſtitit; apparente in cœlo cruce decuſſatâ rubeâ, cùm pugnaretur: quod etiam Buccananus, licet Caluiniſta, tradidit, *lib. 5. Hiſt. Scotor. rege 65.*

His temporibus vixit Beata Gertrudis, de qua apparente meminit Ludouicus Bloſius, *in Monili ſpirituali, non vno loco:* paulò poſt fuit imperium Romanum in Carolum Magnum tranſlatum, huic Diuum Iacobum Zebedæum apparuiſſe, & hortatum; vt Hiſpaniæ regna ex Saracenorum eriperet poteſtate, recentiores quidam ſcriptores ſcripſere. [*Ludolphus Bebenburgius de veterum Principum Germanorum zelo capite decimo quarto.*] Certiore fide conteſtatæ ſunt aliæ eiuſdem Apoſtoli apparitiones, hoc & ſequentibus ſæculis Regibus Hiſpaniæ factæ, quibus & opem ſe laturum in prælio promiſit, & viſus in conflictu hoſtes in fugam agere. Vidiſſe ſe & Mauri fatebantur, & noſtri gloriabantur: de quibus mox.

Anno octingenteſimo ſæculum cœpit nonum, eo Raymirus Rex Hiſpaniæ fortiſſimè totum diem cum Sarracenorum maximâ multitudine pugnauit: ſub noctem cum exiguâ ſuorum manu in collem quendam ſe recepit. Regi vigilanti & Deum precanti Diuus Iacobus adſtitit, iuſſitque omnes confeſſione luſtrari, & ſumptâ Euchariſtiâ prælium conſerere. Manè, cùm omnes ad vnum obtemperaſſent monitis Diui; ſigna contulere, hoſtium ſexaginta millia conſcidêre. Viſus in eo prælio Apoſtolus albo vectus equo, vexillum geſtans niueum quod rubea crux tranſuerſa diſtinguebat. *Auctores Rodericus Epiſcopus, Chronicum Generale Alphonſi Regis, Mariana libro ſeptimo, capite decimo tertio*, & alij. Vixit hoc ſæculo Theophilactus Bulgar. qui in decimo quarto capite Euangelij Ioannis fatetur, ſpiritus mortuorum viuis apparere. Vixit opinor eodem Iulianus Toletanus Iunior, auctor Prognoſtici, qui, *libro ſecundo capite vigeſimo nono*, docet, *mortuos ſcire poſſe, quid agant viui, & capite ſequent.* ex D. Auguſtini, *de cura pro mortuis*, ſententiâ, ac penè iiſdem verbis concludit; *ſcripturæ auctoritate apertè probari mortuos poſſe viuentium oculis apparere.* Carolo Calua Francorum Rege Nu-monis quidam, vſurpator bonorum Eccleſiaſticorum conſpexit, ſenſitque D. Maurilium ſibi apparentem, & increpantem, & pedum ſacrum capiti illidentem: nec vana viſio: paulò pòſt deceſſit. [*Sic Annales Andegau.*] Simile, quod legitur in Chron. Caſſinenſi, *libro 2. capite 62.* à puero conſpectum Pandulfum Principem Capuanum ferreis nexibus vinctum & in cœnoſo ac fœtido lacu vſque ad guttur demiſſum, & ſubinde à duobus nigerrimis ſpiritibus in profundum ſubinde demitti & iterum extrahi. Cauſam rogatus, reſpondit: *Quoniam aureum calicem cœnobio S. Benedicti eripui, & in agone mortis reſtituere neglexi.* Et *capit. 84.* vidit eiuſdem ita quidam Æthiopes ſtramine onuſtos (qui ſe dæmones dixerunt) eidem Pandulfo rogum parantes: & câdem hora compertus eſt exſpiraſſe. Quod de Pandulfo hîc adſcripſi propter argumenti ſimilitudinem, nam accidit ſæculo vndecimo.

Poſt annum nongenteſimum, Ludgero, fruſtrà quærenti corpus S. Lebuini; *tandem viſum ei eſt in ſomnis, ſanctiſſimum ſacerdotem Chriſti Lebuinum ſecum loqui, & ſibi detegere locum ſepulchri, & membra ibi reperta vbi ſpiritus indicarat. Hucbaldus Elnonenſis apud Surium tomo 6. Nouembr. 12.*] Cùm Ioannes Decimus exercitum in Apuliam miſiſſet aduerſus Sarracenos, SS. Apoſtoli Petrus & Paulus in prælio conſpecti Chriſtianis victoriam maximam pepererunt.] *Sic Luitprandus temporibus illis proximis lib. 2. ca. 14.*] Ioanni Zimiſcæ Imp. contra Roſſos pugnanti, iuſſu B. Virginis auxilium tulit, viſus multis, B. Theodorus Martyr. [*Sic Zonar. tom. 3.*] Eodem ſæculo accidit horribilis illa tragœdiâ Vdonis Epiſcopi Magdeburgici: quam poſtea narrabimus. Tu lector memento hic ponendam fuiſſe. Vixêre hoc ſæculo decimo Euthymius Græcus & Hugo Ætherianus Latinus, quorum vterque tenuit mortuorum ſpiritus viuentibus ſe in conſpectum aliquando dare. *Euthym. in cap. 14. Ioann Hugo Æther. de regreſſ. animar. capit. 7. 11. 14. & 15. & 16.* Anno nongenteſimo decimo quarto Ferdinand. Conſaluus Caſtellæ Comes, vtriuſque fortunæ illuſtre ſpecimen, vir dictis factíſque magnificus, cum trecentis dumtaxat militibus, diuino fretus monitu, maximas Almanſoris copias profligauit. Idem decimo ſexto poſt anno, ſub ſignis habens peditum 15000. equites 450. triduum continuum cum multitudine Arabum incredibili conflixit; cúmque poſtremo die D. Iacobus viſus adeſſe prælio fuiſſe; innumeris cæſis, triumphauit.] *Chron. general. Vaſæus & alij.*

Succeſſit ſæculum XI. ab anno milleſimo; hoc ſæculo bellum ſacrum fuit, duce Godefrido Bullonio: cùm in expeditione Antiochenâ noſtri & fame fermè conſumpti, & equis ferè defecti forent, viſione & monitis D. Andreæ confirmati; qui etiam lanceam Dominicam illis indicauit, non vnam obtinuere victoriam; in prælio quoque cum Corbonâ, apparuere agmina equitum albatorum, quæ Perſas in fugam egere. [Guilhelm. Tyrius, qui bello ſacro interfuit. *lib. 6. Sacræ Hiſt. ca. 4. & 9.*] Eodê bello, expugnatâ ab Chriſtianis vrbe Sãctâ, Adimarus Epiſcopus, diu ante defunctus, viſus eſt milites præire, & muros cõſcendere, & adhortari, ſe ſubſequerentur. (*Ioan Naucler. vol. 3. gener. 37.*) Paulò antè Chriſtus Dominus cum B. Virgine SS. Petro, Ioãnem, Stephano, Martino & aliis multis quoque Angelis, Henrico

II. imper. ostendit se noctu in templo Romæ vigilanti. (*idem Naucler. ibi gener. 34.*) Tunc Amicus etiam defunctus B. Dunstano apparuit, & futura multa prædixit, quæ & contigere. (*Osbertus in vita Dunstani, apud Surium 19. May.*) Non semel post mortem visus amicis est B. Odilo Abbas Cluniacensis. (*Pet. Damian. in eius vita apud Surium mense. Ianuar.*) Floruit hoc tempore, & ad sequens sæculum peruenit, Pet. Damianus, vir doctissimus & eloquentissimus; qui Cardinalatum cum solitariâ vitâ commutauit; opera eius, quæ multa sunt, apparitionibus variis sunt referta, vt de duobus primoribus Fauentinis ex inferno apparentibus, *epist. 2. ad Hildebrandr.* vt de animabus in specie auicularum apparentibus, *episto. 5. cap. 3.* de anima Benedicti VIII. nigro equo insidente & apparente Episcopo Capuano, non tantùm idem Damian. *ibid. cap. 4.* sed & Martinus Polonus idem tradidit, *in Chron.* & D. Antonin. & Platina. de Benedicti IX. apparitione idem Damian. *ca. 5.* vt de B. Andreâ & B. Gregorio apostatam Monachum flagellantibus *cap. 11.* & alia quæ longum foret referre. Si seriem temporis spectes hîc ponendum quod de Pandulfo Capuano retuli paulò ante, & confirmat Leo ostiensis lib. 2. cap. 62. & 82. Nota est historia fundationis Cartusiensium; cuius occasio celebris illa, & publica, primò, secundò, tertiò, facta die in Vigiliis mortuorum apparitio, cùm concineretur versiculus, *responde mihi:* ter enim mortuus caput sustulit, & iusto Dei iudicio se accusatum, se iudicatum, se damnatum exclamauit. [*narrat Franc. de Puteo in vita Brunonis, apud Sur. tom. 5. 6. Octobr.*] Hoc sæculo vixere S. Anno Colon. & S. Benno Misnensis, Episcopi: illi apparuere prædecessores Episcopi, & mirè, ostensâ in veste ipsius macula, commonuerunt, vt acerbitatem animi, erga eos à quibus iniustè vexatus fuerat, planè aboleret è memoriâ & mente. De D. Bennone traditur eum iam defunctum, Marchioni Misnensi in somnis apparuisse, & oculum eruisse, ob damna Ecclesiæ illata, prius narrat de Annone Lãbert. Schaffnab. *in Histor. Germanor.* posterius de Bennone, scribit, *in eius vita cap. 32.* Hier. Emserus apud Surium *16. Iulij.*

XII.

Nec XII. sæculum, suis caruit visionibus mortuorum, ecce tibi anno 1112. vel potiùs 1139. Alphonsus Lusitaniæ rex commissurus prælium contra quinque Reges Sarracenorum, iussus est in somnis, à Christo, bono esse animo, & signo vti in prælio; cui quinque vulnerum imago inscripta, obtinuit victoriam memorabilem, & hinc fluxit Lusitaniæ Regum insigne. Decimoquarto post anno, Alphonsus Rex Castellæ Baëzam obsidebat, ei apparens D. Isidorus auctor fuit prælij committendi, nec ferè alia Victoria contigit illustrior. [*Marian. libr. 10. cap. 17. Vazæus, Samalloa, & alij.*] Anno 1117. cùm plurimis prodigiis, inter cætera, trepidaret Italia, *Cremonæ quidam infantulus in cunis iacens pannis obsitus, in primam loquendi vocem contra naturam os aperuit, matrémque suam escas parantem fratri suo maiori, qui plorando panem petiuerat, à corporis curis compescuit, asserens sibi visam Dei genitricem Mariam ante tribunal Christi stantem instantissimisque precibus, pro iudicio quod mundo propter peccata sua intenderat, ipsi supplicantem: ac post hæc deposuit eloquiũ vsque ad tempus humanæ conditionis congruum.*] *Verba sunt Dodechini in Histor.* Benedicti X. Pontificis apparitio prior facta Ioanni Portuensi, qua confessus se Odilonis Abbatis precibus ab æternæ mortis periculo seruatum; & posterior Edelberto facta, qua confessus etiam se purgatorij pœnis liberatum: *narratur à Pet. Damiano in vita Odilonis, apud Surium 1. Ianu.* Apparuit etiam S. Nortbertus post mortem suis, *vt narratur in eius vita cap. 52. D. Bernar. Gualdricum auunculum defunctum post aliquot dies noctu vidit. Sciscitatur, quo in statu sit: respondet auunculus, in prospero. Quærit iterum Bernardus, quid causæ fuerit, vt in agone infremeret, & corpore terribiliter moueretur? Eâdem* (ait ille) *hora duo nequam spiritus, me in puteum profundissimum præcipitare nitebantur, vnde ita contremuit, verùm accurrente B. Petro, euasi.*] *Auctor vitæ D. Bern. libr. 1. cap. 10.* Idem tenuere Rupert. Tuitiens. & Honorius Augustod. Nam & ille narrat B. Virginem sibi sese conspicuam præbuisse, & ad scribendum impulisse. [*Rupert. in prolog. Cant.*] iste vero, *in Sigillo Mariæ c. 1.* meminit, *Mariæ Ægyptiacæ, quam Deipara apparens ad pœnitẽtiam traduxit, & Theophili, quem Diaboli mancipio eripuit, & puerüli Iudæi quem in fornace protexit.*] Item Pet. Cluniacens. *lib. de miraculis.*

Vixit per hæc tempora Martinus Presbyter, Canonicus regularis, Legione; vbi varios libros conscripsit, ex rudi & illiterato repẽtè factus doctissimus, à D. Isidoro, in cuius monasterio degebat, per visum in somnis oblato, quem comederet libro, vt restatur Ioan. Mariana, *lib. 11. rerum Hispan. cap. 16.* Libri asseruantur ibidem magnâ religione; qui viderunt, aiunt esse in prophetas quasdam Danielis & in Apocalypsin. Mihi, cùm Legione degerem, librorum videndorum copia non fuit; manus Beati viri videndæ & osculandæ fuit; quæ integra permanet cum pelle & vnguibus, licet siccitate contracta, & pusilla.

XIII.

Sequenti sæculo XIII. post annum 1200. D. Iacobum Alphonso Legionensi Regi ad Emeritam, & eodem tempore D. Isidorum Zamoræ aliis apparuisse, & auxilium præliantibus tulisse, docent Mariana, *lib. 12. cap. 15.* Zamalloa, & alij Annalium Hispaniæ scriptores. Hoc sæculo vixere Vicentius Belluacensis, *auctor speculi Historialis,* & Cæsarius Germanus ordinis Cisterciẽsis, *auctor ingentis libri miraculorum seu exemplorũ;* qui quas apparitiones spirituũ memoriæ prodiderunt, non est institutæ breuitatis hîc describere, magni enim voluminis res foret. Idem dico de Helinando Frigidimontense, *in Chronic.* Thomâ Cantipratensi, *lib. de apibus,* & vitâ Sanctæ Lutgardis, *libro secundo,* qui & hoc sæculo vixere, & exempla plurima, sibi notissima cõgessere. Vixit eodem tempore Diuus Thomas Aquin. cuius hanc fuisse sententiam patet, *ex 3. part. quæstione 69. art. 2.* vbi hanc quęstionem examinans, stat pro nobis, idem tenuit Guilhelmus Parisiensis, *in sum. de vniuer. part. vlt.* non vno loco idem Diuus Bonauent. *in 4. d. 45. q. 3.* huc referendum exemplum apparitionis B. Vrsulæ & B. Gereonis cum sociis Coloniam defendentium, apud Bredenbach. *libro quarto cap. 22.*

XIIII.

His successere sequenti, *ferè sæculo 14.* alij Theologi magni nominis, qui omnes nobiscum sentiunt, vt Richard. de Mediâuillã, *in 4. d. 45. quæst. 3.* Pet. de Palude, *ibid. ead. q. 3.* Scot. *ibid. q. 1. art. 4.*

XV.

Sæculo XV. hoc affirmarunt Antoninus Florent. Archiepiscop. qui & exempla multa suppeditat *in sum. Hist.* & Gerson *passim in operib. suis.* Iacob. Chusan. *in libro hac de re edito.* Dionys. Rickel. Cartusian. *in 4. d. 45. q. 1. & in opere de quatuor nouissimis, & libro de Nouitiis ordinis sui,* in quibus

multas etiam habes apparitiones: cenſuit etiã Alp. Toſtatus. *in lib. 1. Reg.*

Noſtro ſæculo 16. anno 1534. die 23. Ianuarii Facultas Theologica Pariſienſis, in cauſa Aurelianenſi conſulta, hoc reſpõdit, his verbis, *Animas defunctorum diuinitus, ſeu diuina virtute, ordinatione, & permiſſione, interdum ad viuos redire, exploratum eſt.)* habes hoc reſcriptum in tom. 2. var. conſul. Iuris Francofurti editorum. Et vt ceteros mittam, ex profeſſo hoc tuentur Domin. Sotus *in 4. d. 45. q. 1. a. 4.* Peltanus *lib. de Purgat. cap. 5.* Pet. Caniſius Marial. *lib. 5. cap. 20. & 21.* Maldonatus *in c. 14. Io.* Greg. Valen. *in 3. p. d. 6. q. 11. punc. 1. & diſp. 11. q. 1. p. 1.* Bellarmin. *controuerſ. de purgatorio libro ſecundo, capite octauo,* Ioſeph. Angl. *in 4. quæſtione de ſuffrag. art. primo, in fine,* Pet. Thyræ. *Theſibus hac de re editis potiſſimùm capite vndecimo* M. Marulus opere *de inſtitut. vitæ monaſticæ: vt libro ſexto ca. 14. vbi plurima ſunt exempla,* Alfonſ. Mendoza *in Quodlib. Scholaſti. quæſt. 5.* Ex Hiſtoricis etiam id tenuere Fulg. Sabellicus & Ignatius *in libr. Exemplo. locis quam plurimis.* Paul. Iouius, *in vitâ Actij vicecomitis, & Hiſtor. lib. 30.* Carol. Sigonius *de imperio occidentis libr. 3. & 10. & Regn. Ital. l. 1.* Alb. Crantzius *Saxoniæ libr. 7. c. 16. & 14. & libr. 9. Metropol. c. 13.* Franc. Gomara *Mexicanæ Hiſtor. c. 20. & c. 104.* Hiero. Oſorius *de reb. ab Emanuele geſtis,* & Petr. Maff. *in Indica. Hiſtor.* Th. Boſius, paſsim *de Not. Eccleſiæ,* &, quem hoc agmen clauſurum, Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ facem clariſsimam, & valẽtiſsimum contra Nouatorum impugnationes pugilẽ vt inuictũ Triarium, in vltimum locum conieci Cæſar Baronius ſingulis *Annalium* (quos iam ſeptem, vt ſeptem Cãdelabri Catholici aureos cãdes bono publico edidit) *Eccleſiaſticorum tomis.* Harum vltimarum ætatum inſigniora quædam exempla duntaxat adſcribam: minoris enim recentiora hæc faciunt aduerſarii. Primò ergò, Quod neſciam certũ ſæculum, hîc referam quod ita Glycas *p. 4. Anna.* In hiſtoria Eccleſiaſtica Philonis hiſtorici reperitur, *quodam perſecutionum priſcarum tempore, ſeniori Eccleſiaſtico ab Antiſtite ſacris interdictum fuiſſe. Cùm autem ſenior ille quandam ob cauſam neceſſariam aliò profectus fuiſſet, accidit vt ab Ethnicis comprehenſus teſtimonio ſuo veritatem obſignaret. Hinc tẽplum eo loco cõditur, & renoualia peraguntur: cumq; Antiſtes hæc verba pronũciaret.* Pax vniuerſis: *ſandapila tẽplo exceſſit, idq. non ſemel, ſed bis térue factũ. Hinc per quietẽ Antiſtiti ſenior oblatus: Abito, inquit, & Epiſcopo meo ſis auctor, vt huc veniat, méq. vinculis exſoluat. Nã officio me ſacro excluſit, ideóq. ſacris intereſſe vobiſcũ nequeo. Teſtimonij q̃dẽ coronã cõſecutus ſũ, ſed Dei faciẽ nõdũ cõſpexi. Quod ſi me ipſe profectꝰ huc nõ exſoluerit, alius exſoluere nemo poterit. Quũ igitur his obtẽperatũ eſſet, ſandapila tẽplo excedere deſijt.*

Digna hoc loco eſt quæ adſcribatur (eo quod ſuperius ſæculo X. quo contigit, fuit prætermiſſa) diuinitùs de malo Epiſcopo ſumpta vindicta. *Cùm Vdo Magdeburgenſ. Epiſcopus, ne ſignis quidem ac diuinis vocibus commonitus ab impudicitiâ ſibi temperaret, viri religioſi Deũ, vt Epiſcopum, aut corrigeret, aut tolleret, rogarunt. Inter eos cũ noctu in Cathedrali Eccleſia S. Mauritij Fridericus Canonicus eiuſmodi precibus operam daret, vehementioris venti afflatu, omnia quæ in tẽplo erant lumina exſtingui perſpexit, nec multo poſt duos iuuenes venire, duo cãdelabra accẽſis cereis ferentes, & Chriſtũ, cũ parẽte eius atque Apoſtolis, ſubſequi. A quibus cùm eſſent vocati ſancti homines, quorũ corpora in tẽplo quieſcebãt: viſus eſt inter eos Mauricius venire, qui loga atq. graui oratione Vdonem Epiſcopũ accuſauit, quem haud multò poſt Chriſtus nudum adferri à duobus iuſſit, atq. damnauit. Is autem pugno, ab ipſorum altero, qui eum portarũt, grauiter in medijs renibus ictus, Chriſtianam hoſtiam, quã in communione eius diei pridiè ſumpſerat, reuomuit in calicem, qui altari impoſitus fuit: atq. ſecuri percuſſo Vdone, rerũ illarum omnium viſio euanuit. Qua re vehemẽter territus Fridericus, cùm ad altare acceſſiſſet, calicémq. in eo eſſe cũ Chriſtiana hoſtia inſpexiſſet, & ſimul Epiſcopũ mortuum humi iacentem, alios religioſos viros excitauit, qui ablatum inde Epiſcopi corpus in agro ſepeliuerunt*] Fulgoſ. l. 9. exemplor. c. 12. & Ioan. Nauclar. 2. p. Gener. 34.

Cùm duo locupletes mercatores, non ignobiles, per Taurinos ſaltus in Galliã proficiſcerentur, ampliorẽ humana ſpecie virũ obuiũ habuere, & ab illo mandatũ in hæc verba ſuſcepere: Ludouicũ Sfortiam fratrem meum alloquimini, háſq. illi litteras nomine meo date. Obſtupẽtibus illis & percũctãtibus, quiſnam eſſet? ſeſe Galeatium Sfortiam eſſe reſpondit, & mox ab oculis eorum euanuit. Illi Mediolanũ properè redierũt, inde Vigleuanũ, vbi Maurus degèbat. Litteras ducis offerũt, quarũ hoc argumẽtũ erat: O, ô ô Ludouice, caue tibi. quoniam Veneti, Gallique tuã in perniciem coituri ſunt, tuámque à ſtirpe rẽ euerſuri. Verùm ſi mihi tria millia aureorũ dederis, dabo operã, vt conciliatis ſpiritibus ſiniſtra fata auertãtur. idque conſecuturum ſpero, ſi mihi nõ aduerſatus annueris. Vale. Subſcriptio erat, Galeatij fratris tui ſpiritus. Illud ipſum licet alij, vt cõmentũ irriderent, non tamen multo poſt Princeps à Ludouico XII. Gallorum Rege principatu deiectus & captiuus abductus eſt.] Hactenus oculatus teſtis Bern. Arlunus *ſect. 1. Hiſt. Mediolan.*

Ludouici Alodiſii pater Imolæ Dominus, haut diu (inquit Sabellicus) *poſtquã deceſſerat, homini à ſecretis, quem filius Ludouicus Ferrariã mittebat, in itinere venanti ſimilis equo inſidens cum accipitre apparuit: huicq., vt filiũ in hunc ipſum locũ poſtera die venire iuberet, præcepit, quoniã magni momẽti res ei prædicturus erat. Ea re audita, Ludouicus tum, quia nõ credebat, tũ quòd inſidias verebatur, alium pro ſe miſit. Et illa ipſa vmbra, quæ antè apparuerat, obuiam facta, vehemẽter indoluit, quòd filius nõ veniſſet: lõgè enim plura ei dictura ſe fuiſſe affirmabat. Sed tũc illud tãtùm referri iuſſit, quòd tranſacto XXII. anno ac prætereà vno menſe, die quoque ſpecificè addito, vrbis imperiũ, quod obtinebat eſſet amiſſurus. Vt tẽpus, quod vmbra prædixit, aduenit, adhibita magna cura, ea ipſa nocte, quã patris manes ſuſpectã fecerãt, ducis Philippi Mediolanẽſis cõfœderati Milites, ad muros penetrarunt, adhibitiſq. ſcalis, glacie magna conſtrictis foſsis, vrbem cũ ipſo Principe cœperunt.*] Sabellicus lib. 1. Exemplorum cap. 4.

Franciſ. Guicciardinus *Hiſtor. lib. 1.* narrat fama vulgatum, ſpiritum Ferdinandi Regis Neapolitani, Iacobo Chirurgo filii Alphonſi Regis ter diuerſis noctibus apparuiſſe, & prima vice manſuetis ac mitibus verbis, poſteris verò minabundè & increpanter imperaſſe, ſuis Alphonſo verbis denunciaret, non eſſe, cur vana ſpe ſeipſum lactaret, vires Francorũ ſuſtinendi ſtatutũ. n. ac definitum fatali lege, ſtirpem Aragoniã infinitis caſibus iactari, & tandem regno priuari.] Quod verò idẽ addit Guicciardin. *Se però è lecito tali coſe non del tutto diſprezzare,* id non de apparitionis, ſed de prædictionis fide, addidit, & meritò. nam falſam cernimus.

Fra. Picus Mirand. Comes *in vita Io. Pici patrui* ſcribit, non longo poſt obitum Io. Pici tempore

ſpectrum Ioannis apparuiſſe Hieronymo Sauonarolæ, eiq; dixiſſe, torqueri ſe pœnis expiatoriis; eò quòd non ſatis diligenter & fæcundè, talentũ ſibi à Deo creditũ eruditionis & ingenii, multiplicaſſet, & quia nõ quanti par erat feciſſet internas Dei ſuggeſtiones inſpirationéſq; quæ adhortabantur, honeſtos labores quos inchoarat non abrumpere, & quæ ſibi animo propoſuerat, ea inſtanter operari atq; perficere. Quæ Hieronymus mox in concione propoſuit, & omnium precib. Picum commendauit. Cæſar Baronius, de Michaele Mercato ſeniore teſtatur, ei cum Marſilio Ficino, ſummam interceſsiſſe amicitiam, ſtudiorum conſuetudine, & Platonicæ ſectæ vinculis arctiùs colligatam. Accidiſſe autem aliquando, *vt ex more, quidnam poſt obitum ſuperſit homini, ex eiuſdem Platonis ſententiâ, ſed non ſine tamen trepidatione, deducerent, quæ labantia, fidei Chriſtianæ ſacramentis ſuffulcienda eſſent, eo enim argumento exſtat eiuſdem Marſilij, ad ipſum Michaëlem Mercatũ erudita quidem Epiſtola, de animi & Dei immortalitate. Cũ verò inter diſſerendũ eorũ progreſſa longiùs fuiſſet diſputatio, cã ad calcẽ perductã eo clauſerunt corollario, vt iuncta ſimul dexterâ pacti fuerint, vter eorũ ex hac vita prior decederet (ſi liceret) alterũ de alterius vitæ ſtatu redderet certiorem. Quib. inter ſe cõuẽtis, ambo iurati ab inuicẽ diſceſſere. Interlapſo autem haut breui tẽporis ſpacio, euenit, vt cùm ſummo mane idem Michaël ſenior in philoſophicis ſpeculationibus vigilaret, ex inopinatò ſtrepitũ velociter currentis equi, eiuſdemq́; ad oſtiũ domus curſum ſiſtentis audiret, vocẽq́; ſimul Marſilij clamãtis. O Michaël, ô Michaël, vera, vera sũt illa. Ad vocẽ amici Michaël admiratus, aſſurgens, feneſtramq́; aperiẽs, quẽ audierat vidit poſt terga, ad curſum iterum acto equo cãdido, cãdidatũ proſecutus eſt eũ voce, Marſilium, Marſilium inuocans: proſecutus & oculis: ſed ab eis euanuit. Sic ipſe noui caſus ſtupore affectus, quid de Marſilio eſſe ſolicitiùs perquirendum curauit (degebat ille Florentiæ, vbi diem clauſit extremum) inuenitq́; eumdem illâ ipsâ hora defunctum, qua eo modo auditus & viſus eſt ſibi.*] Sic *Bar. Ann. to. 5. anno. 412.* Prætermitto quæ narrat Bredenb. *l. 7. collat. c. 11. & 46. l. 8. c. 12. 14. 23. & 4*[illegible]

Adſcribo vnum, quod multorum militum grauiũ, qui vidiſſe ſe ſanctè iurabãt, teſtimonio compertũ. Cùm annis ſuperioribus admirando illo opere Alex. Farneſius Antuerpiam obſideret: Batauî Anglíque, vt obſeſsis opem ferrent, & obſeſſi eodem tempore, vt hoſtem detinerent, facta eruptione, accerrimè pugnabãt, aggerémque iam Regio militi ereptum poſsidebant, ſecuri vt ſibi videbantur. Tum à regiis militibus primò paucioribus conſpectus propè aggerem Petrus de Paz, Hiſpanus Tribunus, vir & militaribus & pietatis ornamentis laudatiſsimus; qui iam menſibus aliquot ante defunctus. viſus hic armatus, vt ſolebat, legionem præcedere, & ſuis quondam militibus manu aduocatis, ſequerentur vt ſe, imperare. Indicant primi ſecundis, hi tertiis, hi ſequentibus; vident omnes idem, mirantur animíſque reſumptis notum ſequuntur ducem: præit ille, & rectâ in hoſtem ducit, fit pugna: ſed Batauî in naues compulſi, aggerem Regiis reliquere. Hoc momẽto oppidum munitiſsimum ſpe victoriæ, & ſe tuendi, decidit: Horrendum planè quod heſternâ die legi preſcriptũ Ticino, mẽſe Aprili huius anni. 1601. in diœceſis Ticinenſis oppidulo, quod Corretto vocatur; cùm iuſta in templo cuidã notario perſoluerentur, repentè è ſandapila ſe cadauer ſurrexiſſe, & conuerſum ad quendã cognatũ ſuum, qui funeri intererat; ei dixiſſe, properaret domum ſuam, & ibi ſcripta quædam inſtrumenta caperet, eáque loco cuidam pio confeſtim reſtituerat, propter quæ ſuppreſſa ipſe defunctus iuſta Dei ſententia foret inferni ſuppliciis adiudicatus. Quo dicto iterum caput vti prius reclinauit. Hoc à Deo permiſſum, vt diſcerẽt mortales, quam graues pœnæ ſcribas huiuſmodi perfidos & piorum legatorum interceptores manerẽt. Alteram quóque adſcribam hiſtoriam ſpectri (neſcio an dæmonis, an ipſius animæ damnatæ) quã memoria digniorem me legiſſe non commemini. prolixitatem narrationis ex litteris Peruanis anni 1590. collectam, ipſis ſiue Fran. Bencii, ſiue Gaſp. Spitille verbis commemoratã, ſpero lectionis voluptas & vtilitas ſuperabit. *Accidit in miſſione (*illa Itatina*) eidem P. Samaniego res admirabilis & conſideratione digna, cuiq́; eo in genere vix cõtigit ſimilis, quæ etiã eiuſdẽ vrbis incolis, in qua euenit, ita innotuit, totq́; teſtimonijs cõfirmatur, vt nullus dubitãdi locus relinquatur, quæ ab ijs perſonis accepta eſt, qui oculis & auribus hauſerũt. qui caſus euentu infælix, ideò permiſſus eſt (quemadmodũ etiã de ſimilibus quæ in cõfeſſione cõtigerũt credi poteſt) vt hic nouus populus diſcat, qua fide & integritate vti debeat pœnitentiæ ſacramẽto, in quo nõ parua ſentit difficultatẽ. Quare etiã Inda, quæ in omniũ oculis legẽ integræ confeſſionis violabat, vidẽtib. eiſdem punita eſt & caſtigata, vt vnius animæ ruinâ, multarũ ſalus procuraretur. Res igitur quæ accidit eſt eiuſmodi. Agebat in domo præcipuæ cuiuſdã Dominæ huius loci adoleſcẽtula decẽ & ſex circiter annorũ, quæ bello capta ac baptiſmo tincta: Catharina vocabatur. In ea cũ ætate creſcebat libertas, & mores diſſoluti, etiãſi nõ raró ab herâ reprehẽſa caſtigaretur, quæ eò peruenit malitiæ, vt cũ ꝑditis quibuſdã clã cõſueſceret, nec tamẽ propterea à cõfeſſione abſtineret: ſed hoc peccatũ labris premeret, ne meretricula aut perditis morib. haberetur. Hæc igitur Kal. Aug. 1590. morbo depreſſa Sacerdotẽ euocauit, cui animi noxas aperiret. ſed id fecit nõ integrè, vt & in eadẽ ægritudine nouẽ alijs vicib. recedẽte Sacerdote, præſentib. alijs famulis cõtẽptim ridebat hac fermè oratione: Aliud ꝙ agerem, non erat, quàm vt peccata faterer: adiectis etiam turpib. & inhoneſtis verbis, quib. offenſæ ceteræ ſingula ad herã referebãt, quæ merito Catharinã increpãs, tãdẽ vultu & voce mutatis amicè rogauit, quænã illa eſſent, quæ patri aperire nõ vellet. narrauit illa non difficulter, adiunxitque quoties patrẽ in morbo vocaſſet vt ſe purgaret cõfeſſione, ſtetiſſe ad læuã quẽdam Aethiopi ſimilẽ, qui moneret ne fateretur, ꝙ ea peccata leuiſſima eſſent, & nullius momenti, & ex illorũ confeſſione à patre diſſolutior haberi poſſet. A dextrâ verò manu apparuiſſe S. Mariã Magdalenã exhortantem, vt quidquid eſſet liberè euomeret, Accerſitũ rurſum Patrem Domina de omni eo quod acciderat inſtruxit, qui modis omnib. tentauit, vt ad integrã animæ expiationẽ induceret, ſed fruſtrà: quo .n. exhortabatur magis, eò reddebatur obſtinatior, ita vt nec nomen* IESV *enunciare vellet. Alio etiã tempore cũ illi ſacram crucifixi imaginẽ offerrent, vt in eũ intueretur, & animo reuolueret Chriſtum, pro nobis cruci affixũ & in cruce mortuum, ſummâ cũ indignatione & animi commotione reſpõdit. Iã ſcio, ſed quid vultis faciã? Ad quã hera, vt ad Chriſtum te conuertas, qui admiſſa crimina remittat, ſi fatendo recognoſcas. Cui Catharina, obſecro vt mihi deſinatis eſſe moleſtæ. cúmque hera abſceſſiſſet, cœpit amores ſuos & turpitudinem decantare, durauitque ad dies plures hæc agendi & dicendi ratio, donec quadã nocte, accerſitâ cum ancillis herâ, hæc in verba prorupit. Torqueor & animo angor plurimùm ob violatã cõfeſſionẽ:*

& ab ea

& ab ea hora vſque ad medium noctẽ toto corpore obriguit, vt crederetur mortua, & de humatione & ſepulturâ eſſet cogitatio: ſed ad ſe reuerſa accitóque, ſacerdote, nihil de antiquâ fatẽdi conſuetudine remiſit. Tres poſt horas, paulò antè quàm expiraret, exhortata à ſeruis, vt apprehensâ manu cruce & cereo ſacro, nomen IESV? *inuocaret, reſpondit: Quis eſt ille* IESVS? *eum non noui; ac in vltima partem lecti reflexa, ſedénſque audiebatur cum alio quodã, qui tamen oculos fugiebat, colloqui. Ac alia ſerua, quæ eodem in loco ægra decumbebat, vehementer Dominam rogauit, vt in diſtinctum cubiculum trãsferretur: quod, vt aiebat, laruas quaſdam atras videret, quibus admodũ terrebatur. Nocte eâ, quà Catharina exſtincta eſt, domus tota tam fœtido ac putri odore perfuſa eſt, neceſſarium vt fuerit, cadauer loco patente & aperto exponere: Dominæ etiã frater è cubili brachio extractus eſt. Ancilla quædam in humeris veluti calce percuſſa eſt, pertulitque aliquot dies eius læſionis ſigna. Equus maſuetiſſimus alioquin, actis in murum calcibus huc & illuc diſcurrens tota nocte inſaniit: Idẽ fecerunt & canes multa diſcurſione & latratu. Humato iã corpore, cùm ex ancillis quædam locũ intraſſet, in quo Catharina decubuerat, nemine conſpecto, ſenſit in ſe vas quoddã quod tabulatis impoſitũ erat, iaci. Maior præterea pars huius vrbis vidit multo crepitu & ſonitu huc & illuc plurimos lateres & tegulas, etiam ad duo millia paſſuum proiici; non quòd in palatio vllus ſit later vel tegula, cùm, vt pleraq; huius vrbis ædificia omnia palmâ tegatur. Ancilla alia ſpectantib. multis pede protracta fuit longiſſimè, etiamſi quæ traheret non videretur. Septimo Octobris cùm quædam ſerua veſtiarium eſſet ingreſſa, vt inde veſtem aliquam ſibi ſumeret, vidit Catharinam erigentem ſeſe in pedes, vt vas quoddam arriperet, fugiente illa tanto impetu vas in murum impulit, vt in mille partes frangeretur. Die inſequenti veſtiario annexa fuit crucis imago chartacea, quæ vno impetu à muro auulſa in cõſpectu omniũ, tres in partes diſtracta eſt. Eodem die cùm in horto Domina cœnaret, medius later lanci iniectus totã cœnã euertit: cuius filius annorũ quatuor, eo ipſo tẽpore clamare cœpit, Matercula, Matercula, Catharina me præfocat, appenſiſq; ad collum Sanctorum exuuijs ab eâ pœnâ liberatus fuit. Hæc Dominam coëgerũt vt ædes mutaret, & in cõſobrinæ domũ ſe reciperet, relictis ancillis quibuſdã ædiũ cuſtodibus. Decimo dicti mẽſis, cùm ex ancillis aliqua in officinam diſpenſatoris iuiſſet, ſenſit ſe ter à Catharinâ vocari: quam timore nimio dilapſam exhortatæ ſunt ceteræ, vt inuocato Domini noſtri auxilio, cereóque ſacro accẽſo regrederetur: aſſumptis duabus, quæ ceteris animoſiores videbantur, ſecure redijt, quã defuncta monuit, vt dimiſſis alijs, cereo abiecto quod pœnam inferret, ſola perſiſteret. Emittebat Catharina ex omnib. corporis iũcturis flãmas, incredibili cũ fœtore. Caput cũ pedibus ardebat, cincta erat veluti ignita faſcia octo aut decẽ digitos lata, quæ in terram vſq; protendebatur, videbaturque libidinis & admiſſæ turpitudinis pœna & caſtigatio quædã. Viſo hoc ſpectro tremere & exalbeſcere cœpit ſerua. ad quã infelix defuncta, accede huc. Quoties ego te euocaui? Reſpondit ſerua penè exanimis: Bone* IESV, *quis non horreat te viſâ? Quæ cũ diceret, in eundẽ locũ deſcendit formoſiſſimus puer albis veſtibus, qui ſeruam hortatus eſt, vt poſito timore forti eſſet animo, notaretq; diligẽter quæ à Catharinâ acciperet, vt in alios euulgaret, ac ſimulatq; ab hoc loco abſceſſiſſet, cõfeſſione maculas omnes expiaret. Tũ hæcin verba Catharina: Scias inferno me mãcipatã, & grauiſſimis ſubiectã pœnis, quod eũ Sacerdoti aduoluerer, vt peccata faterer, leuiſſima tãt referrẽ, cuiuſmodi ſunt, quod garrula eſſẽ & loquax, in irã procliuis, & id genus alia, ſilẽtio verò inuoluerem libidines, & cõſuetos cũ adoleſcẽtib. cõgreſſus. Tu igitur diſce benè cõfiteri, & nullũ crimẽ tacere. Horumq; vos cõmoneo, quod ita mihi imperatũ ſit, cogarq; aliorum in exẽplũ hæc verbis aperire. Iã pulſus ad ſalutãdã Deiparã virginem audiebatur: defuncta mox in angulum quẽdã ſecedit & euaneſcit. Angelus verò (angelũ enim fuiſſe, quem viderat puerũ, credebat famula) abire ad ſuos famulã iubet, & quod fecit.*] Placuit hanc omni fide conteſtatã hiſtoriã vltimo loco ponere, quòd in eâ omnes apparitionũ ſpecies concurrãt, Angeli, Beatæ Mariæ Magdalenæ, dæmonis in ſpecie Æthiopis, animæ dãnatæ in aſſumpto corpore, vt arbitror non ſuo, ſed aereo ad ſui corporis ſpeciẽ efformato. Habent Athei quod rideant, ſi nolunt reſipiſcere, de pœnis inferni & animarũ immortalitate. habent Caluiniſtæ de cereis benedictis, de Sanctorũ reliquiis, de confeſsionis auricularis integritate, eiúſq; neceſsitate. quid dicent? confictũ id à IESVITIS. qui poteſt, quod à cunctis hodie, locis illis queat cõfutari, ſi confictũ foret? Nolunt credere? eant, & audiant, videántque Muliercularum commenta inquient? credo, lateres & tegulæ, longinquis locis allatæ & diſperſæ, quæ cũctus populus vidit, iſtis imaginationis opera ſunt. extracti lecto viri, vidẽtib. aliis ſolo alliſa & per humũ raptata mulier, ſomnia, illiſa parieti vaſa, & in partes innumeras confracta, ſomnia fuere. Sed grandiorũ malitia ad hæc fingenda ſpargendáque valuit: quid pueri quadriennis innocẽtia? doli capax illa nõ eſt ætas, vt vel ante reliquias præfocari ſe à vix nota & mortua mẽtiatur, vel reliquiarũ appenſione metũ fictum ponat. Quam vereor ne Catharinæ exitiũ illis impendeat; qui Catharinæ crimen & laudant, & imitãtur, confeſsionis ſacra myſteria in hiſtrioniam hypocriſim vertentes, & inferni pœnas fabularum loco habentes!

Habetis nubẽ teſtium, grandinémq; copioſum exemplorũ, quib. labruſceta, & vrticeta Nouatorũ radicitùs vellatis, confringatis, calcetíſque. Illud vnicum propono. perpendite vos diligenter, vtrũ æquius tutiúſque credere, primæ & ſecundæ Synodi Nycenæ patribus, Græcis Latiníſque Eccleſiæ Doctoribus, ſexcentis aliis grauiſsimis Theologis, & probatæ fidei Hiſtoricis, & omnium ſæculorum ſexdecim receptæ ſententiæ, an nouiſsimi ſæculi procacibus quibuſdam, iiſque perpaucis, de ludo Saxonis excucullati, vel Stigmatiæ Nouiodunenſis. hi negant mortuos viuentibus apparere ad tempus poſſe, negant Deum id vnquam permittere, illi contra vtrumque, vt audiuiſtis affirmant, vel diſertis verbis, vel allatis exemplis quæ nunquam recitaſſent, niſi vera credidiſſent. Scaurianum planè iudicium eſt. magnificum illud & magnanimum Scauri rei dictum, non ignoratis, quia Valerium Maxi. *lib.3.* legiſtis. *Varius* (inquiebat) *Sucronenſis, Æmilium Scaurũ, regiâ mercede correptum, imperium Romanum prodidiſſe ait: Aemilius Scaurus Princeps Senatus huic negat ſe culpæ affinem eſſe. cui credetis?*] Pari ego nunc ratiocinatione, Sanniones noſtri temporis, Momi dicaces, Eccleſiæ peſtes, apparitiones ſpirituum negant & ſubſannant: fatentur aliquas & & in honore habent, Sancti, & orthodoxi patres, orbis Doctores, Aſiatici, Aphricani, Europæi quibus credetis? Magdeburgici Centuriatores, & Lemanicolæ coaxatores aſſerunt, nullas vnquam viſiones defunctorum fuiſſe veras: militantis Eccleſiæ; quæ columna veritatis eſt, centurio-

nes & Euangelij præcones, qui ſcientiam ſuam de ſapientiæ æternæ vberibus ſuxerunt, vnanimi conſenſu litteris mandarunt plurimas, vt veras: quibus credetis? Beatorum apparitiones habemus; damnatorum habemus beandorum habemus; Eccleſiaſticæ monumentis hiſtoriæ, patrum traditione, conciliorum actis, diuinæ ſcripturæ tabulis conſignatas; & de manum in manum per omnes Eccleſiæ ætates traditas, conſeruatáſque: Nonne temerarium contra niti, flagitioſum repugnare, impium atque blaſphemum his omnibus fidem derogare? quid, mendacii vel ſtoliditatis ea eorúmque auctores accuſare? nomen non inuenio, quo appellem. Tu (*lector*) rei indignitatem animo complectere, complexus abiice, abiectam conculca & execrare. Quid mendacii accuſare, niſi falſa pro veris obtruſa dictitare? quid ſtoliditatem aſcribere, ſi non cauſari; adeò tot grauiſſimos, ſapientiſſimos, ſanctiſſimos viros, fuiſſe væcordes, vt inanibus næniis ſe paſsi fuerint ludificari, & pro hiſtoriis fabellas aniles receperint? hæc aduerſariorum modeſtia eſt.

SECTIO VI.

SEd ratione fortaſſis aliquâ vel argumento efficaci ad hoc credendum impelluntur. Examinandas ipſorum obiectiones tibi fideliter proponam, tu iudica & diſcute.

In Italia (inquit Philipp. Melanchton. in Manlij Calendario) habent impuriſſimas & obſcænas fabulas de Mariâ, quæ apparuit Monachis) bellũ dictũ & mẽdaciſſimo dignum ſcurrâ. Habet Aſia & Aphrica, habet & Hiſpania, & Germania, Deiparæ ſacratiſſimæ apparitiones, vt doctũ. habet non ſola Italia, & eas ab omni obſcænitate & impuritate tam remotas, quam à fidei puritate Melanchton, quàm à morum & vitę caſtitate ac ſanctimonia fuit alienus Lutherus. nec illæ fabulæ vocari poſſunt, quas omni æuo grauiſſimi ſcriptores & ſanctiſsimi viri, publicis teſtimoniis conſignarunt, quas Eccleſiaſticæ traditiones confirmarunt. Sed hæc Melanchtonis & Io. Riuii modeſtia fuit, tot ſæculis probatas Sanctorum apparitiones, anilia cenſere deliramenta, &, cùm ipſi eſſent homines ineptiſsimi, D. Gregorium Papam ineptum vocitare, addunt vanitatem impudentiæ, cum multa falſa & inania pueriliter, ſine iudicio, & fallaciter, ſine candore, congerunt, & quorundam priuatos abuſus & ſtultorum deridiculas opinationes in publicam Catholicorum contumeliam detorquent. quaſi non reb. veriſsimis & optimis, hoc ſit adnatum, vt obnoxiæ ſint fuco, & hominum dæmonúmque dolis atque malitiæ expoſitæ, in multorum prauè vtentium vertant perniciem. quid pane vtilius? Sodomæ tamen eius abundantia nocuit quid vino ſalutarius? plures tamen ebrietas, quàm gladius necauit. quid Dei adoratione præſtantius? quot tamẽ illam in cultum idolorum deflexere? diſcretio ergo & prudentia neceſſariæ, vt veras à falſis diſcernamus: non verò licet, propter falſas, veris fidem derogare.

Marbachius negat vllas veras; niſi Chriſti & Angelorum reperiri, cur ergo tam diligenter, quãdo per Angelos exhibitæ, id Patres & hiſtorici addere conſueuerunt? cur hæc nouus Vigilantius vincula Sanctis iniicit? cur his eos compedibus & manicis ligat; cur in hunc neruum compingit, homo propter multiplices blaſphemias neruo digniſſimus propter transfugium, compedibus vinciendus, & propter amentiam atque furorẽ, totus vinculis quadrupes conſtringendus?

Centuriatores & Lauatherus addunt argumẽta paulò veriſimiliora; quædam quib. probare conantur, nullum eſſe Purgatorium (quæ vt impertinentia hoc loco prætermittimus:) quædam quibus reſpondebo, tractationi accommodata. Quid inquiunt Auguſtino reſpondeas, qui non obſcurè, viuentium rebus animas defunctorum negat intereſſe; aloquin ſibi matris optimè conſpectum nulla nocte defuturum? [*d. libr. de cura pro mort. ſup. citat. ſup. citat.*] Quid Athanaſio a, Chryſoſtomo b Theophilacto c, Tertulliano d, cenſentibus hæc eſſe commenta dæmonum, qui ſe ſuffragiis noſtris indigere, & ex purgatorio, viâ alta atque ardua, fingunt aduenire? Addunt ſcriptura. Nam is *qui deſcendit ad inferos non amplius aſcendit*, Iobo e. Pſalmiſtæ f *homo eſt ſpiritus vadens & non rediens: puluis eſt*, & *poſtquam ſemel defloruit dicitur ſuum locum non ampliùs recognoſcere*, quo igitur pacto queat redire: alibi dicimur g *omnes mori & ſicut aquæ dilabi*. quis dilapſas ad fontem reuocet? D. D. Petrus & Paulus h mortuos inquiunt dormire: cur ante terminum ſuſcitas? negat Abraham i Chaos, quantum interiacet, â mortuis poſſe tranſmitti, & idcirco illos nec mittendos, vt viuis renuncient, quæ illic geruntur. Quo pacto ſi nec per ſe queunt, nec à Deo mittuntur; mortalibus apparebunt? Hæc ſumma argumentorũ, quæ momẽti alicuius. Sed reuera hoc eſt abuti ſcripturis, & Patrum dicta calumniari. Non negat apud Lucam Patriarcha Abrahamus mitti à Deo mortuos poſſe, vel ſolere; ſed tunc mittere abnuebat. *Chaos* illud hiatum maximum atq; impermeabilem ſignificat, quem ſine Dei permiſsione nullus tranſire mortuorum queat: DEI enim lege immutabili conſtitutum eſt, vt ſine ipſius permiſſione receptaculis ſuis animæ nequeant exire. Dei quoque lex ſanxit, nec damnatorum beatis vllam eſſe condolentiam (huc D. Gregor. iter iſtud imperuium retulit) nec ſortis vllam eſſe commutationem, vel meritorum vllum conſortium inter illos (huc Ambroſ. & alii retulerunt, de quo vide Cathen. D. Thomæ.) Dormire mortuos teſtãtur Apoſtolorum Principes, fateor: ſed *ſomnus* ille mortem ſignificat, & *dormire* eſt mortuum eſſe. phraſis iſta Græcorum fuit vnde & ſepulcreta, vocant κοιμητήρια hoc eſt dormitoria, & Homerus, de virga illa Mercurii loquens, qua putabant eum mortuos ſuſcitare, mortuos nominauit ὑπνώοντας ἐγείρει (dormientes excitat:) id obſcuriùs & deterius vertit Maro, *Lumina morte reſignat*. Hebræi etiam *dormire* dicunt, pro mori, & Syri mortuos vocant *dormientes*, propter ſpem reſurrectionis. (vt Angelus Caninius obſeruauit) ſi ergo dormire Lauathero, eſt in nullius conſpectum vnquam venire: vbi fides reſurrectionis? dormiebant Moſes, Samuel, Ieremias & Onias, apparuerunt tamen. Sed *omnes ſicut aquæ dilabimur, puluis ſumus*, & quaſi in auras diſpergimur. Tibi verò, Lector quiſquis his fulcris innitere, edico, te moneo, diſcaueas, ne huiuſmodi rationibus vtare. nam ſi quid probent, eadem opera probent ne reſurrectionem quidem vnquam fore. dilapſæ ſemel aquæ nunquam redeunt, amnes aſpice: num nos nunquam redituri? Potiùs ergo fatendum his & ſimilibus locis, nihil aliud velle S.S. nobis indicare, quàm vitæ noſtræ im-

a q. 13. in ſcrip.
b hom. 29 in 8. c. Matth.
c in d. c. 8
d l. de anima.
e c. 7. v. 9
f Pſ. 77. v. 39. & 102. v. 15. & 16
g 2. Reg. 14. v. 14
h 2. Pet. ... a... Theſ. 4. v. 13.
i Luc. 16. v. 26.

becillitatem & fugacitatem, vt D. Augustinus & Angelomus annotarunt. Psaltes Regius negat *à mortuo amplius locum suum cognosci*. vbi aduerte nullum omnino patrum, ne quenquam ante Lutherum, sic locum hunc exponere, vt facit Lauatherus: vt quàm citò, tam verè, de tam nouitio commento, Nouatorem, queas agnoscere. Quatuor inuenio veterum explicationes. duas enim Hebræorum in *Midras tehilim* omitto, vnam vt impiam, quæ animæ hinc ipsius mortalitatem colligit, alteram, vt parùm conuenientem textui, de originali peccato: hoc cum homine resurgente non ampliùs resurgere. isti *Velo iashub*, accipiunt de *iatzar haraz*. Duæ Patrum expositiones sunt planè tropologicæ, vt Arnobii hîc, de diuitiis; & alia Barsilii (*de pœnitent.*) Hominem semel in peccatum lapsum, non posse sine Dei gratiâ, vi suâ exsurgere. Tertia est volentium, *locum* hunc, non capi de corpore, sed de toto hoc orbe sublunari, in quem, egressa semel de habitaculo corporis anima, nequit sine speciali DEI permisione redire: sic innominatus, sed pereruditus psalmorum interpres. Quarta est Apollinaris, & Euthymii, sensum esse; scire Deum & cognoscere humanæ naturæ conditionem, & interitus nostri accelerationem, qui nati mox denasci incipiamus: & cùm nobis semel occiderit breuis lux, & vitæ flos iste emarcuerit, haut posse abruptam vitæ telam iterum connecti, vel vinculum istud animæ atque corporis semel dissolutum rursùs colligari, neque animam nostram, postquam venti instar semel euolarit, vltra corpus suum agnoscere, vt illud subeat ac possideat. Nam in ipsa resurrectione, beati illud iam splendidum & incorruptibile deprehendent; damnati, fœdum ac horridum & obnoxium corruptioni. tam verò damnati quam beati, angelica opera, Dei nutu, illud sunt agnituri. Quid? quod nonnulli intelligunt de ipsis amicis, qui post animę recessum, corpus amplius non agnoscunt, sed detestantur? & hi more Hebræo *suum* pro, *eius*, accipiunt. videtur huius sententiæ P. Emanuel Saa. Quid? quod D. Hieronym. secutus Hebræam phrasim, eandem vertit, *non cognoscet eum amplius locus eius*, quod plerique Hebræi volunt, & paraphrast. Chaldæus, & Vatablus sequuntur, & sic locutus ante fuerat B. Iob. cap. 7. vbi Hebræa, Chaldæa, Græca, & Latina conueniunt, hac prorsùs sententiâ; mortui memoriam interituram, quasi non fuisset: vel superstites, quid cum vita functis agatur, aut quo in loco detineantur, nunquam nisi per reuelationem futuros certiores. Quæ omnia contra communem sententiam nihil habere virium, est omnino clarissimum. Minùs etiam obstat, quod eidem Regio Vati dicatur homo, *Spiritus vadens & non rediens*. nam quod præcessit *quia caro sunt*, id apertè indicat agi de naturæ humanæ deprauatione & improbitate; quæ cùm ad deteriora semper vergat, à malo tamen ad bonum, per se nequit redire: vel, quod magis placet, agi; de homine corruptibili, qui, cum ad mortem Pegaseo gradu properet; à morte ad vitam retrogredi, virtute non potest sua. D. Iobi verba, *Sic qui descendit ad inferos, non ascendet nec reuertetur vltrà in domum suam, neque cognoscet eum amplius locus eius:* eundem planè sensum habent, quem illa Dauidis paulò prius explicata. Bellè quoque Dionysius exponit, animã quæ ad inferos descẽdit in pristinã vitæ rationem, diuitias, latifundia, palatia, naturaliter non redire: *quamuis* (verba sunt eius) *miraculose id fieri possit, sæpeque factum sit.*] Et illo senior D. Thomas ibidem disertè tradit, Iob locutum de eo quod secundùm cursum naturæ fit, nõ de eo quod agitur miraculosè. En aduersariorum tela, ex scripturæ pharetra. Plus fortasis fiduciæ in Patribus, plus suppetiarum? nihil vtique minùs. calumniosa vtique tota illa testificatio, quæ Rhemniæ legis, vlla si se lege teneri paterentur, non effugeret inustionem. Miror Augustinum nobis obiici, cuius sententiam ex eodem libro audiuisti, non ambiguè ceruicosos istos condemnantem. Vult ille quidem plerumq; angelicas esse operationes; sed addit spiritus etiam aliquando αὐτοπροσώπως ad viuos mitti. Negat eosdem arbitratu suo redire posse, citrà Dei voluntatem: alioquin sibi matrem continuò adfuturam: sed nutu Dei aliquando rediisse, profitetur, & exemplis confirmat. Athanasium producunt in pugnam, sed laruatum: Anastasius enim ille Nicænus est, non Athanasius. eius diuidenda auctoritas. Nam quæ ab illo *q. XI.* dicuntur, leui brachio in aduersarios retorserim. negat spiritus apparere, fretus Dauidis testimonio, de quo nos iam copiosè. addit hæc verba: *De animabus enim sanctorum non est dubitandum. nam & post mortem & in iudicij die cognoscent omnia.*] vnde sic possumus ratiocinari: si beatorum animæ cognoscunt omnia post mortem, locum igitur & suum cognoscunt: si locum suum; permittente Deo, ad illum redire possunt. idcirco enim damnatorum animas negauit redire posse, quia locum suum non cognoscunt. de animabus enim his tantùm accepit verba Dauidis, non de omnibus vt Lauatherus. Q. *verò VIII.* non adimit omnem illis simplicitùs reditum (nam hoc scripturæ sacræ refragaretur) sed negat à Deo remitti, vt humanę curiositati satisfaciant, narrando quid apud inferos rerum geratur. Sciendum quóque temporibus illis quandam hæresim viguisse contendentẽ; mortuorum animas, illorum maximè, qui violenter necati, dæmones fieri, & malis deinde carminibus ad hominum obsequia & responsa danda compelli. Huic dementiæ se summa vi Patres opposuerunt, & væsaniam illam sedulò confutarunt. In his sanè diligens Isidorus *lib. 2. Etymolog. c. 8.* & os aureum Ioannes Constantinop. *hom. 2. de Lazaro, & hom. 4. in Lucam*, vbi reddit rationem, cur Deus non permittat multos in vitam redire: vti sic dæmonum fraudibus materia subtrahatur. qui dicit non permitti multos, nonne de nonnullis, licet paucis, fatetur? adimit etiam facultatem redeundi curiosarum narratiuncularum gratia, absolutè ad Dei nutum reuertendi licentiam, non tollit: quin apertè potiùs *hom. 29. in Matthæ.* scribit, *sponte sua redire non posse.* cur adderet (*sponte sua*) si nec diuina voluntate possent redire? Nec aliud agebat Theophil. *in c. 8. Matth.* cùm testatur dæmones quoddam dogma instituere voluisse, de vagatione animarum in hoc orbe, cui minimè sit assentiendum, quoniam animæ corpore egressæ iam certum habent locum, & non oberrant vagæ quibus verbis negat spiritus pro arbitrio ἐν τῷ κόσμῳ (sic loquitur) πλανᾶται, quoniam certis mansionibus statim assignantur. impugnat enim eumdem errorem quem Chrysostomus, & vterque nobiscum, vt docui, sensit. Denique Septimius Tertullianus etiam illud Gentilium, de præuentis immatura morte, figmentum planè poëticum, & fortè Platonicum, reiicit, & docet nec illorum *animas*

vagari, donec reliquatio compleatur ætatum. hàncque ille licentiâ poetarũ, cum Magorum audaciâ, iactantium inanem suam animas eliciendi potentiam; & cum insomniorum fallacia, quæ Manes falsa soliti immittere, comparans, meritò refellit. Verùm & ipse addit, Dei virtutem quasdam animas reuocasse in documenta iuris sui. Sic scriptum ab eo inuenias extremo de Animâ libro. Sic ergo neque S.S. neque patres, neque ratio; sed sola temeritas, nouandi cacoethes, & vetustati detrahendi, Catholcisque conuitiandi libido. Aduersariis suffragantur.

A

SECTIO VII.

B

SIt 2. Conclusio, *Magi nequeunt operâ dæmonũ veras defunctorum animas nobis ostendere.* hæc est sententia Tertullian. *lib. de animâ cap. pen.* D. Isidori *lib. 8. Etymol.* Chrys. & Augusti, quos citat & sequitur D. Thom. *1. p. q. 117. a. 4. ad. 2.* Guilh. Paris. *p. vlt. de vniuers. cap. 24.* Victor. *de magia num. 17.* & fusè docet nuperus scriptor Alfonsus Mendoza Quodlib. Scholast. q. 5. ratio est, quia sanctorum animæ in manu Dei sunt, & soli Deo obediunt: dâmnatorum nequit Diabolus sinere egredi, sine nutu Dei, sine quo nec ipse id potest: quod ipsum etiam habet locum, in iis quæ expiantur. Ideò solent ipsi has vices subire dæmones; qui per mundum adhuc vagantur, & has animas amant mentiri, vt ex Porphyrio docuit Iamblichus *lib. de myster. Aegyptior.* Neque id mirandum, cùm in Angelum quoque lucis se trâsfigurent, & in B. Virginem Deiparam, vt in Biturigibus Vibiscis, cùm illic degerem scio accidisse, immò & in ipsum Christũ Dominum, qualis B. Martino apparuit diabolus.

C

Ex his sequitur primò, prorsùs esse superstitiosum, quod ex quorumdam delira opinione retulit Ananias a animas eorum, quibus exspirantibus dexteram porrexerint & vicissim porrectam receperint, ipsis post obitum apparituras. Nulla enim huius rei vel scripto vel non scripto Dei verbo, nec historiarum verarum narrationibus auctoritas huic opinioni adminiculatur. Secundò sequitur non esse temerè imitandum quòd olim factum à nonnullis, & quod Ioan. Friburg. in Sum. Conf. *l. 1. tit. 11. q. 23.* secundum se consideratum, dicit non esse damanandum de peccato, non. n. negant D. Tho. & ipse, & qui eos sequitur Beetzius *in præcep.* periculosum esse, & tales vt plurimum se deludendos dæmoni propinare, & illi subiacere comminationi, *Qui amat periculum, peribit in eo*, ideò prudenter Ciruelus *l. 3. de superstit. c. 11.* reprehendit illos qui cum inuicem paciscuntur, vt (si permittatur) is, qui prior morietur, viuo appareat, eumque de suo statu faciat certiorem. Scio id Deũ permisisse aliquando, vt audiuisti de Marsilio Ficino; & de S. Lutgardi legitur *li. 2. vitæ eius. to. 3. Surij, in Iunio*, & apud Dominicanos Zamoranos acidisse olim monacho cuidam. Is cum quodam Minorita hoc pactum inierat. moritur Minorita, & post dies aliquot apparet stipulatori mẽsas sternenti; & (ait) se expiatorium circumgestare ignem. Et ad cruciatus sui indicium, manum mensæ ligneę crassæ impressit, eámque altè admodum combussit. notam hanc audiui ab oculatis (vt aiebant) testibus superesse manus mensæ inustæ, & ad perpetuam rei memoriam paruulo clatro ferreo obtectam: & narrat in Chron. Dominicanorum F. Ant. Senensis, vt de re nihil sit dubitandum

D

E

a lib. 3. donat. dæmõ.

Quando Deus redire permittit, maioris boni id causa permittit: vt plurimum Behemoth hanc agit personam. Pactio ipsa vix fieri potest, vt curiositatis peccato vacet. præstat salutem suam semper cũ pauore & spe operari. Eadem B. Lutgardis cùm iussisset cuidam moniali, vt si prior moreretur, eã viseret, addidit, vt primum diceret: *Benedicite, orationem Dominicam & Salutationem Angelicam, ne* (inquit) *diabolus suo more aliquod figmentum adducat.*]d. l. 2. Si hoc illa sancta tam illuminata metuebat: quãto magis nos debemus metuere? Sequitur etiam tertiò ex his, posse faciliùs discerni variorum & multiformium spectrorum illusiones, quas dæmones obiicere solent. de quibus nunc videamus.

QVÆSTIO XXVII.

De dæmonum apparitionibus, siue de spectris, quæ dæmones nobis obijciunt.

SECTIO I.

DVo præmittẽda, varias esse illusionum causas, & varia dæmonum genera, Patet primũ quia multa habẽtur pro spectris, quæ naturalia sunt, vel artificialia, item quæ sensuum vitio, aut imbecillitate vitiatæ phantasiæ talia videntur esse, cùm nõ sint qualia videntur. de singulis, Petrum Leloyherium b, in plerisque secuti, videamus. Naturalia sunt & decipere tamen aptissima, ignes illi fatui de quibus egimus superius: item insulæ natitantes; quales vidi apud D. Audomari fanum in Morinis complures, quales etiam in Italiâ, & alibi celebrant veteres scriptores c, in lacu Vadimonis Cecubo; & Reatino: vt sunt etiam arbores & siluæ radicitùs euulsæ, & classis speciem in mari præbentes, teste Plinio Seniore d: vt, ligna putrida nocte lucentia: vt animalculum Indicũ, de genere Cicindelarum, sed maius, instar Scarabæi, quod etsi toto corpore luceat, oculis tamen maximè, qui pro corpusculi modo ingentes, tantum fundunt lucis, vt ad eam legere & scribere soleant. Coculium vocant, micat luce quaternarum stellularum, quarum si quis pinguedine manus & faciem inungat, ardens & formidabile spectrum apparet. *Sic Chieza pag. 2. Hist. Perua. c. 30.* Item vapores variis formis conformati, quales illi quos Sylla vidit hircorum similitudine capitibus apud Epheum concurrere e, & similia, quæ apud Syrtim maiorem ex eadem causa Diodorus Siculus scribit contingere f, digna lectu. Talia quoque (si à visu, ad auditum lubet transire) sunt admiranda quædam sonorũ, vt Echûs in locis diuersis, quæ & notauimus Cõment. in Senecæ tragædias, decipere nonnullos testatur Cardanus *l. 18. de subtilitat.* item sonus statuæ Memnonis, de qua eodem opere egimus; & muri Megarensis, de quo *in Atticis* Pausanias; & cauerna Britannica, de qua Clemens Alex. *l. 6. Strom.* fors, an D. Patricii antrum? item prælii ac victoriæ voces, apud tres Persicos montes, de quibus idem Clemens. Mirifici quoque interdum soni nati ex vterinis suffocationibus, imperitis medicis imponunt. *quando* ait Corn. Gemma lib. 1. Cosmocrit. c. 7.) *à venenato spiritu inflatæ arteriæ, diductæq; in amplitudinem, secundum longitudinẽ contrahũtur. vnde necesse sit aliquãdo mulierẽ strãgulari: vnde & voces miradas ex imis visceribus exaudiri, nũc velut ranarum coaxatus, nunc serpentum sibilos, nunc crocitus coruorũ, gallorum cucurritus, latratus canum*

b lib. 1. de spectris c. 6. 7. 8. & 9.

c Arist. de admir. audition. Titus Liuius l. 9. Seneca lib. 3. Nat. quæst. 8. Plinius Iu. li. 8. epist. 10. & Senior lib. Nat. hist. cap. 9. d l. 16. Nat. hist. c. 1. e Plutarch. in Sylla. f lib. 3. Bibliothec.

&c. quæ

&c. quæ tamen pro viarum & erumpentis spiritus proportione casus effingit.]

Vt naturalia sic & artificialia quandoque decipiunt, & pro spectris habentur: vt erant αὐτόματα Dædali, de quibus Aristoteles *lib. 1. de anima, & li. 1. Politic.* & alia Archimedis, Archytæ ac Boëtij, de quibus superiùs actum: & nostris tẽporibus oblata Carolo V. Aquila ænea, volans per aërem; & Parisiis, triremis argentea, quam remiges, eiusdem materiæ, & impellebant, & sistebant & retroagebant. Vt erant etiam Hydraulica veterum, & hodie in hortis Estensibus Tiburi admiranda; de quibus Claudianus;

Intonat erranti digito, * *pedibusque trabali*
Vecte laborantes in carmina concitat vndas.

Sic correxit Leloyer. pro *penitusque*.

Et de quibus iam exstant Heronis libri. Vt sunt artificiosa spectra, quorum modum docent Cardanus *lib. de Varieta. rerum.* & Baptist. Porta. *lib. de magia naturali*, quanquam verè in his omnibus, rerum quibus vtuntur natura ad artificium adfert vim maximam: vt & in naturalibus illis prioribus, sæpè accedit artificiosa hominum applicatio. Sed ad hanc classem magis propriè pertinent artificiosæ voces quorundam; quibus cùm sint præsentes, voces simulant absentium, vel cùm ore loquãtur, ex ventre verba videntur proferre, sicque voces dæmonum vel angelorum mentiuntur: Item qui per tubos noctu loquentes, angelorum vel animarum voces simulant; quale quid de Bonifacio octauo circumfertur apud Nauclerum, Masseum & alios. Item qui simulant se animas maritorum defunctorum, & sic suadent viduis vt sibi nubant. noui, qui hoc Louanij factitarat: & de alio qui Andegaui, narrat Leloyerius c. 7. Sic apud Boethium Scotiæ rex Kennethus, Pictos, à quib. erat victus, vicit. Noctu ad Principes exercitus sui dormientes, immisit seruos indutos squammis lucentibus, & manu tenentes hastas ex ramis putridis noctu lucere solitis; qui illos ad pugnam fortiter ineundam hortarentur: se à Deo missos Victoriæ sponsores. Angelos illi credidere, & animosè Pictos aggressi ad internecionem cæciderunt. Sic nonnulli vsi cãcris vel testudinibus, iisque cum candelulis affixis, in cæmiteriis, non semel ignitorum spectrorum speciem præbuere. quare nonnulli suspicantur ab Homero a testudini tributum nomen armaturæ fallacis ἐπηλυσίης ἄχμα. Sic etiam Abderitani iuuenes, cum spectrorum schema, conati sunt Democritum terrere, vt narrat Lucianus *in Philospeude.* Sunt in recentiorum libris, vt Boccatij Decamerone, & similibus, exempla plurima, sed me magis capiunt antiqua. in fabulis tale quid comminiscitur Mostellariæ Plauti seruulus, tale quid narrat Æschynes orator b, à Cimone Atheniensi factum, qui se Scamandrum finxit, vt vitiaret Callirrhoen: tale quid narrat Iosephus c factitatum à Mundo, vt deciperet Paullinam, fingente se Anubim: tale quid à Tyranno Sacerdote idolorum excogitatum, qui mentiebatur Saturnum, vt liberè matronas nobiles mæcharetur, nos docet Ruffinus d, & meminit eiusdẽ facinoris D. Cyrillus Alexandrin. *contra Iulianum lib. 7.*

a in Hym. Mercur.
b epist. 10.
c li. 18. antiquit. c. 4.
d li. 11. hi. c. 25.

Et Nectanabus Ægyptius Magus se in Iouis Hammonis effigiem transformans, Olympiadem Philippi vxorem decepit, & adulterino concubitu Alexandrum Magnum genuit: vnde illi orta opinio de Ioue parente. narrat Iosephus Gorionides *l. 2. Hist. Iudai. c. 6.* & laudat auctores, Ægyptiorum Sapientes, Titum Romanum, Strabonem Cappadocem, & Nicolaum Damascenum:

In his fictionibus, cùm stuprum accedit, peccatum grauius est quàm in stupro simplici, & grauiùs puniendum: cùm furti causa fit, puniendum pœna directariorũ *l. sacculary. D. de extraord. crimin.* Si nihil aliud quàm metus incutitur, pro periculi magnitudine, res æstimanda: ex genere suo, puto Mortale peccatum: & pœna est arbitraria, fustigationis puta; &, si mors secuta, exilij perpetui. *argu. l. 4. §. cum quidam. D. ad leg. Cornel. de sicar. l. infiniti. §. cum eo D. de furt. & l. penult. §. vltim. & l. vlti. D. de extraord. crimin. voluere post gloss. in l. si quis aliquid. D. de pæn. Licinius Ruff. in comparat. legum Mosis & Iurisconf. & Leloyer. supra fol. 173.* nec puto idoneam excusationis causam amorem præbere, nec tutum satis esse *consi. 101.* Oldradi, optimi aliàs consiliarij.

Sensuũ alterationem vitiúmque, falsò visorum, vel alio sensu perceptorum spectrorum, causam non raram esse, docet idem Leloyerius *cap. 8.* exemplo ebriorũ, de quibus optimè D. Ambros. e, *Hinc* (ait) *vanæ imagines ebrijs, incerti visus, instabilis gressus: vmbras transiliunt sæpè, sicut foueas, nutat his cum facie terra, subitò erigi & inclinari videtur, & quasi vertatur, timentes in faciem ruunt, & solum manibus apprehendunt, aut concurrentibus montibus sibi videntur includi. Murmur in auribus, tanquam maris fluctuantis fragor, & resonantia fluctu litora. Canes si viderint, leones arbitrantur, & fugiunt. Alij risu soluuntur incondito, alij inconsolabili mœrore deplorant, alij cernunt irrationabiles pauores, vigilantes somniãt, dormientes litigant.*]idem, terribilia nempe visa apparere ebriis, Plinius prior affirmarat f. Deprauat, more suæ sectæ, Lauatherus S. S. dum sic vult intelligendum illud Salomonis g, ebrietatem dissuadentis; *Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruersa. Extraneas,* ait ille visiones & apparitiones admirandas, qua in re ductorem habuit Pagninum; qui cum Paraphraste Chald. videtur sic accepisse זרות Zaroth, quasi vim neutri haberet, & significaret *extranea* h. res extraneas; quod, licet non displicuerit Iansenio, probum tamen non est. Fœminino enim sensu accipiendum, & quidem nõ de rebus, sed de mulieribus. Sensus enim, quem D. Hieronym. & Beda secuti, vinum concupiscendi alienas esse causam. ideo Septuaginta, vt ambiguitatem hanc tollerent, singulari numero vertere ἀλλοτρίαν, alienam, seu extraneam: quam vocem nec S. S. nec patres simpliciter positam, de alia re, quàm de muliere seu scorto accipiunt, vt eodem cap. paulò antè; *puteus profundus aliena,* vt ibi explicant Salonius, Beda, Hieron. & alij. Oculorum suffusio facit videri volitantes ante oculos quasi muscas vel saltitantes formicas, vt non sine studiorum incommodo, à multis iam annis experior. Abenzoar *lib. 1. ca. 1. tract. 8.* meminit morbi dicti *halahol,* quo qui affecti, singula putant se videre gemina. Arcuatis cuncta apparent lutea. Refert Aristoteles de quodam qui suammet imaginem siue simulachrum, in aëre sibi, quasi in speculo, propter oculorum vitium, semper obuersari existimabat. idem testatur, eum qui diu in solem oculos intenderit, & oculos aliò celeriter auerterit, primò ei cuncta iri visa gilua, mox rubea, & tandem nigra, donec alteratio illa visus recedat. Auditus etiam læsus decipere consueuit, vt fit in iis, qui morbum imaginosum (sic vocant) patiuntur. cuius ægritudinis viri docti duas statuunt species, vnam notiorem, cui nomen φρενῖτις,

e l. de Helia & ieiun. c. 16.
f li. 14. c. 22.
g Prouer. 23. v. 33.

quando phantaſmata obiiciũtur animo, viſili imagine; de qua ſpecie Cornelius Celſus, & Cælius Aurelianus conſulendi;& pertinet ea ad phantaſiæ vitium.altera ſpecies eſt κορυβαντιασμὸς, qui viſui tollit ſomnum,auribus indit vitium,quo ſibi audire tinnitus & ſonitus videntur. de hoc Varro, *in Prometheo* Satyrâ,

Leuiſonna mens ſonorinas imagines
Adfatur,non vmbrantur ſomno pupulæ.

Guſtus quoque vitiatus ægros mirè decipit, vt & odoratus,Polypo,Grauedine,ſeu κόρυζα,& miro illo catarrho,qui regnabat in Caſtella.1581.&multos abſumebat, læſus. Verùm crebrior & maior deceptio manat à phantaſiæ corruptela, quæ aliquando coniuncta eſt cum Phrenitide, (ſic vocatur ea quæ cum febri vehementi eſt,) aliquando cum Maniâ(hæc febris expers eſt,& diuturnior,) aliquando leuicula tantùm eſt febris, nec ad Phrenitim ſufficiens a. Theophilus medicus cetera prudens,opinabatur cùm febriret, propè lectulum tibicines & cornicines aſſiſtere, & continuè auribus eius cantum inſonare:idque,iam ſanus,accidiſſe ſibi pertinaciter contendebat. b Sed huic iſta tædio erant:alteri cuidam voluptati.Sic enim Horatius,*Epiſt.ad Florum.*

a vide Celſ.lib.3. c.18.

b Galen. lib.de differ.Symptom.c.3.

--- Fuit haut ignobilis Argis,
Qui ſe credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus ſeſſor,plauſorque theatro:
Cetera qui vitæ ſeruaret munia recto
More,bonus ſanè vicinus,amabilis hoſpes,
Comis in vxorem,poſſet qui ignoſcere ſeruis,
Et ſigno læſo non inſanire lagenæ,
Poſſet qui rupem & puteum vitare patentem:
Hic vbi cognatorum opibus,curiſq́, refectus,
Expulit hellebero morbum,bilémque meraco,
Et redit ad ſeſe:Pol me occidiſtis,amici,
Non ſeruaſtis,ait,cui ſic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratiſſimus error.

Abydi ſimile quid contigiſſe narrat Ariſtoteles *in libro de* admirand. audition. Hanc in væſania falſæ opinionis voluptatem, de quodam Thraſyllo,putante naues omnes quæ ad Pyræum appellerent,ſuas eſſe,fusè teſtatur Ælianus *lib.4.var.hiſt.* Sed ad ſpectra redeamus imaginaria. Haut ſcio an quid rariùs eò acciderit, quod à Timæo Locro commemoratum. *Agrigenti domus fuit, cui cognomen* τριήρη, *ab euentu tali. Adoleſcentes aliquod* [Taurominitani] *illuc conuenientes conuiuium hilariùs agitabant. Mox vti aſſolet,cum incaluiſſent vehementiùs,ita decuſſi mente ſunt,itáque externati, vt in triremi ſe opinarentur conſtitutos,mariq́ altiùs vndabundo hyemen ingruere atrocem. Proinde, velut naufragium veriti,taquam egeſtis,quæ intùs forent, nauigium facturi læuius, vaſa omnia, & quicquid mero feruidis occurrebat,in viam, ſeu in mare, feſtinantiùs iactare adorti ſunt,accurrentibus hinc inde qui proiecta diriperent. Inſequenti die vbi adfuere magiſtratus factum arguentes,cùm illi necdum ſatis edormiſſent: reſpondere,ſe metu mortis præoptaſſe,quæ in naui forent diſperdere,quàm fluctib.deuorari. Admirantibus mentis ſtuporem vniuerſis,qui inter eos videbatur natu gradior: Ego, ô viri Tritones,præ formidine infra thalamos me conyciens in imo iacui, Cúmque ampliùs delirare animaduerterentur.dimittuntur ab ignoſcente magiſtratu,commoniti modò grauiùs, cauerent in reliquum inuitationem eiuſmodi brutalem. At illi, velut gratiam fatentes: Si, inquiunt, ſeruati ex tam procelloſis vndis portum fuerimus aſſecuti, inter marinos Deos vobis (ô Tritones) vt ſeruatoribus in patria ſtatuas ſurrigemus.*] Sic Cœlius Rhodigin. *ſed ex Athenæo* c.

Hydrophobi aquam fugiunt,eo quòd putant ſe in illa videre canem à quo admorſi fuere d.

Solet autem Diabolus hiſce naturalibus morbis ſæpè ſe adiungere, & hominum procliuitate abuti. *Serpit hoc malum Diaboli* (ait D.Aug.e) *per omnes aditus ſenſuales,dat ſe figuris, accommodat ſe coloribus,adhæret ſonis,odoribus ſe ſubycit, infundit ſe ſaporibus, & quibuſdam nebulis implet omnes meatus intelligentiæ. aliquando crudeliter torquens dolore ac metu, aliquando iocosè diſtrahens, vel ſubſannans ludicris.*]

c Atheneus l.2.c.1.&Cælius li.17. A.L. c.2.

d Paul. Aegyneta li.5.c.3.& Antholog. Epigram. Græc. li.7.

e li.18.qq.

SECTIO II.

SVnt enim dæmonum, vt variæ operationes atque libidines,ſic & varia genera,quod ſecundo loco nobis erat notatũ. Omnes quidẽ immundi, & mali,hominibúſque ſunt infeſti, vt poſt Chryſippum,& Plutarchum,& Philonem, rectè contra Iamblichum Porphyrius f & eo meliùs Minutius *in Octauio.* eos tamen à loco Marcus apud Pſellum g diuidit in ſex genera,vt eo prior fecerat Orpheus,ſcribens ad Muſæum;

δαιμονας οὐρανίους, καὶ ἠερίους, καὶ ἐνυδρύους,
καὶ χθονίους, καὶ ὑποχθονίους

Dæmones cœleſtes,aëreos, aqueos, terreſtres, & ſubterraneos ſeu Sumanos.

f lib.de abſtinen. animal.

g de dæmon. Natura.

Apud Euſebium lib.4 de demonſtratione ipſe Apollo ſic canit,

Πῆ μὲν ἐπιχθονιοις, πῆ δ᾽ οὐρανίοις, πολὶ δ᾽ αἰθρης
Αὐτοῖσιν βασιλεῦσι καὶ ἠέρος ὑγροπόροιο.
Ηδὲ θαλασσάιοις καὶ ὑποχθονίοισιν ἅπασι.
Πάντα γὰρ ἐνδέχεται φύσεως μεσώμασι τῶνδε.

Partim terreſtribus, partim cœleſtibus, interdum & ætheris ipſis regibus, & aëris humida permeantis, & marinis, & ſubterraneis omnibus. Omnia enim capiuntur naturæ plenitudine horum.] cæleſtes autem vocat æthereos,ſiue igneos vt appellat Marcus. Aëreos etiam Plato h agnouit, Magices inuentionem illis tribuens. Terreſtres Chaldæi cum Zoroaſtre (vt Pſellus exponit) vocant *Feras*, ſeu *canes terreſtres*, in Zoroaſtris enim Magicis ſcriptum legimus Σὸν γὰρ ἀγγεῖον θῆρες χθονὸς οἰκήσουσιν. *Tuum enim vas beſtiæ terræ incolent.* ad quæ Pſellus, beſtiæ terræ ſunt οἱ περὶ γῆν καλινδούμενοι δάιμονες, *qui circa terram oberrant.* cuius interpretationem magis probo, quam Plethonis σκῶλα καὶ κνώδαλα, *vermes & omnis generi reptilia viuora.* Idem Magus poſtea ſubdit Ἐκ δ᾽ ἄρα κόλπων γαίης θρώσκουσ᾽ οὔποτ᾽ ἀληθὲς σῆμα βροτῷ ἀνδρὶ χθόνιοι κύνες δεικνύντες. *Certe ex terræ ſinibus prodeunt canes terreſtres, nunquam ſignum verum homini mortali demonſtrantes*: quos Plethon vult apparere ſolitos canina vel alia fæda ſpecie iis qui ſacris initiantur. Quod licet Zoroaſter acceperit de ſacris magicis, verum tamen eſt etiam ſolere his ſpectris verſari etiam illos, qui prauitate vitæ derelictâ religioſo cuipiam ordini ſe addicunt: quod ipſum Leloyherius i confirmat teſtimonio Hebræorum in opere quod inſcribunt *Holam Abba*: Idem Athanaſius de Diuuo Antonio in eius vita, & ſimilia ferè narrans de Sancto Simeone Treuirenſi Euervvinus Abbas *apud Surium primo Iuny*, & alia leguntur

h in Phædro.

i lib.2.de ſpect.c.1.

in vitâ S. Norberti, de dæmone vexante initia sanctæ plantationis Præmonstratensium (*Surius Iunij 6. vitæ illius cap. 19. 26. & 27.*) Ego possum confirmare eo quod verè accidit, initio fermè nostræ Societatis, instituto collegio à P. nostro Ignatio Laureti: & ei prefecto Rectore, P. Oliuerio Manareo, qui etiamnum superest, & à quo, vt rem verissimam, accepi, quod subdam: Anno 1555. maligni spiritus, modò vnum, modò aliũ locum magno strepitu infestantes, plerísque, in quibus nonnulli religiosi instituti tyrones erant, mirùm quantum molestiæ, & inquietis adferrent: Etiã claro die apparebant, variis figuris. Vni dæmon in formâ Æthiopis apparuit: & multis illecebris atque persuasionibus verborum conatus fuit à religioso instituto illum auertere: quod cum irrito labore se facere videret, abiit inhalato diro admodùm & virulento fætore, qui toto illo die perdurauit. Alteri se conspicuum præbens effigie D. Pauli, adhortabatur ad sacram Epistolarum suarum lectionem atq; studium; vt hoc specioso colore, eum ab humaniorum litterarum curâ abduceret, sicque per in obedientiam è religione expelleret: quod & perfecit. Ipsi Oliuerio in atri & ingentis molossi specie obuius, in eumq́; insiliens, ad terram ferè adflixit. Orantibus; vt cogitationem diuerteret, aut abrumperet; instar catti obmurmurantis sese adiunxit non semel, scabellúmque cui innitebantur quatiebat, pulsabátque. Nec lectis quies, nec mensæ refectio, sine infestatione, concedebatur. Crebrò varij catelli à quiescentibus lectulum adscẽdere, & tegmina subire sentiebantur: quæ res multos formidine plenos, & somno priuabat, & stratis expellebat. Prandens quidam, inuisi hostis pugno in latere tam acriter percussus fuit, vt confestim expalluerit, & ferè retrorsùm à scamno deiectus ceciderit. Subditorum molestia bono Rectori permolesta erat, tentauit Ecclesiastica remedia, quæ oportuna occurrebant; missarum, precum, exorcismorum, lustralis aquæ, sanctarum reliquiarum, & id genus alia. His tamen Deus malum planè tolli noluit. Quare ad communem patrem, B. Ignatium Oliuerius recurrit, preces eius & opem in hac molestiâ petit. Ignatius, qua erat animi demissione, ad patientiam cohortatur per litteras, & ad ea remedia, quibus Ecclesia in similibus vti consueuit. Hæc, inquam Oliuerius per litteras, omnia iam à nobis curata, tentatáque: sed durat malum, & gliscit. Quibus acceptis litteris respondit P. Ignatius; *confidite in Domino, & in bonitate eius, ipse vos liberabit: & ego seriò pro vobis orabo.* Acceptas litteras Rector in coronâ Patrum fratrúmque legit, qui tum fortè congregati; &, mirùm dictu, è vestigio illa spectrorum & phantasmatum infestatio, adeò conquieuit; vt nihil huiusmodi Laureti postea fuerit auditum, nihil visum. Nimirum scriptis litteris posterioribus optimus Pater, pro filiis orare cœpit; & interea, dum Roma Lauretum litteræ perferuntur, exorauit. Hos ergo Zoroaster vocat *canes terrestres. canes* vel propter formam assumptam, vt Pletho; vel vt Psellus, quia animarum carnifices sunt; *Terrestres verò*, vt ait idem, quia ex cælo deciderunt & circa terram volutantur. καὶ κύνας μὲν τούτους καλεῖ, ὡς τιμωροὺς τῶν ψυχῶν· χθονίους δὲ, ὡς ἐξ οὐρανοῦ πεπτωκότας, καὶ καλινδουμένους περὶ τὴν γῆν. Sic ille in Chaldaicis oraculis.

Verum quia quod Psellus siue Marcus breuiter, id de dæmonum generibus ab eorum habitatione deductis Tritthemius multò copiosiùs scripsit, eius verba *ex libro Quæstionum ad Maximil. Cæsarem. q. 5.* non pigebit ascribere multis additis, quæ ad explicationem disquisitionémque Magicam, pertinere iudicabo. *Sicuti dæmones* (inquit) *in potestate acuminéque subtilitatis ab inuicem differunt: ita maleficarum quoque potestas non est in omnibus vna, sed in singulis, prout dæmonibus concurrunt naturà subtilioribus vel grossioribus, diuersa. Multa enim sunt genera dæmonum, & certis inter se gradibus distant, ratione locorum, in quæ cadentes à principio sunt detrusi,*

Primum quidem genus dæmonum appellatur igneũ? quod circa superiorem peruagatur aërem, nec vnquam ante iudicij diem ad inferiora demergitur: sed continuò sub regionibus permanentes sublunaribus, nullum habent cum hominibus in terra commercium. Quod verò sub lunâ permaneant Sanctus quoque testatur Augustinus in opere, de Agone Christiano, sic dicens, Dæmones non habitant in cœlo, vbi sol & stellæ sunt, sed omnes sub regione lunari versantur. Hinc motus opinor Apuleius dixit animalia esse ignita, propterea quod Aristoteles confirmauit in fornacibus ardentibus quædam animalia paruula sæpius visa volitasse pennulis apta, quæ totum æuum suum diuersantur in igne, quoniam cum igne oriuntur, & cum eodem igne extinguuntur, & ad suum vnde venerant locum euanescentes redeunt.] Diui Augustini locus est capite tertio, negat tantum Diuus Augustinus dæmones habitare in cœlo, vnde exciderunt, & in firmamento: de ignis sphæra nihil addit. ideò ad primum hoc genus probandum, non pertinẽt eius verba. Quod attinet ad Apuleium ille fallebatur, quia dæmonibus ignita corpora verè tribuebat. Aristoteli denique illa animalia non sunt dæmones, sed insecta quædam volatilia ephimera, in fornacibus Cypriis reperiri solita. Si dæmones ista putauit Apuleius, quomodo censuisset illa cum igne exstingui; aut cum igne oriri; qui dæmones immortales esse, & morti non obnoxios ex sectæ suæ decretis arbitrabatur? fortè hoc volebat incenso igne incipere illic in flammis dæmones tali forma cerni, & exstincta flamma apparere desinere? Sed pergit: *Nulla sunt eis cum maleficis consortia, quoniam cùm demorentur in igne, propter subtilitatem suam non possunt corpus grossum siue aëreum induere.*] Vana ratio. Si nulla est sphera ignis, vt multi arbitrãtur: totum hoc corruit figmentum. si qua est talis sphæra, nondum hinc sequitur dæmones tales non habere commercia cum maleficis. quia dæmones omnis corporis proprij sunt expertes, vtpote substãtiæ merè spirituales; quæ nec terreæ, nec igneæ, nec aëreæ corporeæ grossiti ei consimiles sunt. & possunt ignei isti, non minùs quàm aërei, corpus alienum inuadere & assumere. Quare vel illi quoque cum maleficis ineunt commercia, vel huius rei alia quærenda est ratio, quam nondum inuenire potui. Et quid necesse hos in igneum illum carcerem extra infernum, qui in terræ centro, includere? quasi pœnam suam, vbicunque sunt, non circumgestent. Hoc ergo dæmonum genus ego crediderim fictitium, & ab Orpheo *cœleste* vocatum, quia putabat in cœlis degere: alij fortè *igneum* vocant, eo quod in aëris regione superiore manserit.

Secundum genus aëreum dicitur, quod in aëre errans nobis propinquo commoratur. Hi quidem possunt ad inferiora descendere, & assumptis de crassiore aëre corporibus, quandoque hominibus apparere. Aëra per-

mittente Deo sæpius turbant, tonitrua & tempestates concitant, & omnes simul in perniciem humani generis conspirant. More hominum affectionibus mouētur passionum, superbia maximè & inuidia, taguntúrque perturbationibus continuis, & nec solido vestiūtur corpore, nec vno consistunt loco. Nec vnā omnes formā habent, sed plurimas, easque sæpius mutant, secundùm varietatem affectionum, quibus vel occurrunt maleficarum carminibus euocati, vel impulsi perturbatione ad nocendum.]

Notandus hic quoque error & fugiendus, dæmonibus vlla omnino esse propria vel adnata corpora, aut vlla visili forma oculis humanis corporeis præditos esse: conspici tantùm possunt in forma corporis extrinsecus formati, vel cadaueris assumpti. Pergit;

Habent enim violentum omnino & furiosum morem turbationibus plenum, vnde vehementer malefacti & perturbati repentinas plurimum machinātur insidias, & dum suas agunt incursiones, partim latere volunt, partim inferunt violentiam. Maleficæ horū dæmonum operatione suffultæ, tantò sunt ad maleficandum potentiores, quantò superiorem ex eorum ordine concurrētem fuerint assecutæ.] Hæc omnia vera crediderim: *In vita D. Antonij D. Athanasius aërem plenum esse dixit dæmonibus: quod Mercurius ante dixerat Termaximus: nullam videlicet mundi partem dæmonum præsentia destitutam.*] Hoc de sublunari mundo intelligendum, alioquin falsum esse docet D. Augustin. *d. c.3. de agone Christiano*: & sic accipe, quod subdit, *S. quoque Præsul Ambrosius dixit: Plenus est mundus sanctarum virtutum, quia est plenus nequitiarū.* Caue à sequētibus, nam more suo falsa veris miscet. *Vnde Platonici dæmones, in aëre volantes, in modum densissimæ niuis ignitæ, cupientibus tradidere visibiles: si aliquandiu versùs cœlum sole splendente irreuerberatis oculis continuauerint obtutus. Sed nescio an in aëre causetur obiectum ex consistentia reali: vel certè oculorum motus interclusus repræsentet imagines falsas: non sine detrimento sensus tamen leui, præmissorum accepi experimentum.*] Verè experimentum fallax, nequā, & grauiore dignum detrimento. cuius mater curiositas, pater ignorantia. illusio sensus fuit, vt videre videreris tibi, quod in rerum natura visile non existit. vel pueri aduertant, solarem splendorem sic oculos præstrinxisse.

Tertium genus dæmonum terrestrium dicimus, quos prolapsos de cœlo in terram, pro suis demeritis minimè dubitamus. Catholici neque de aëris, eò delapsos de cœlo pro suis demeritis, fas sibi ducunt dubitare. *De his sanctissimus præsul & martyr* CHRISTI *Theophorus quondam Ignatius, in episto. quadam ita scripsit ad Ephesios: nihil melius est, quàm pacem habere, in qua omne telum euacuatur aëreorum simul & terrestrium spirituum.*] Vides Beatum Ignatium, igneos illos non agnoscere; & aquaticos (vt arbitror) sub terrestribus comprehendere. De his terrestribus nonnulla iam diximus: addit quædam fusiùs post illustranda Tritthemius; *Ex his autem dæmonibus alij versantur in siluis, atque nemoribus: qui venatoribus ponunt insidias: alij verò patulis degunt in campis, qui nocte aberrare faciunt itinerantes, nonnulli demorantur in locis abditis atque cauernis: reliqui ceteris minùs furiosi ac perturbati, demorari cum hominibus in obscuro delectantur.*] Huc pertinent omnes illæ species, quas paulò post per numeros, quatuordecim, ex variis scriptoribus adducā. vt Faunus, qui & Fatuus & Fatuellus dictus, & Satyri, qui etiā Foni, & Onoscelides, de quibus Sozomenus *libro octauo capite sexto*, vbi meminit Gerontij, Diaconi idcirco castigati à Diuo Ambrosio & exauctorati à Nectario, quòd affirmaret noctu à se Onoscelidem capite raso apprehensum, & in pistrinum deiectum. Sancti enim viri censuerūt nō temerè, hoc illi cum dæmone Onoscelide commercium fuisse: non verò, credulitatem asserentis Onoscelides, dānarunt. Sic enim factum illud Nectarij & Ambrosij accipiendum. De talibus finxit Stellatus, eos sibi in itinere Luna lucente comites adhæsisse Sarracilum, Sathiel, & Ianā; sed poëticè, hoc est, mendaciter inducit illos dicentes, domicilium sibi esse in Lunæ globo. talis etiam qui apud Alexand. in Genial. dieb. narratur Thomæ monacho visus. Tales etiam *Lamiæ*, quam à nocte Hebræi *Lilith* vocant. Tales Ceres, Diana cum sodalibus, Napææ, Driades, Hamadriades, Trophonius & similes Pseudothei. Tales Fatuæ, Furiæ, & earum (vt fingunt) mater Furina, & Manium mater Mana, Mantua, Mania, & Manuana, & his similes crediti masculi sexus, Aquili, Sumanes, & Triptes, de quibus Martianus Capella lib. 2. Isidorus in Gloss. Arnobius contra Gentes, nos quoque paulò post nonnulla, cùm de incolis Spelæorum. Addit? *Non vno ducuntur affectu sed vario. quoniam alij sunt alijs minùs deprauati, quanquam omnes sint malis perturbationibus pleni. Ex his quidam gaudent solis illusionibus territare homines, alij prædictionibus futurorum in admirationem sui trahere cupiunt audientes, nonnulli verò ad hoc summo conatu laborant, vt homines irrationabili furore turbatos, aut melancholia furentes terreant, lædant, vel occidant, quod experientia sæpiùs factum agnouimus. Hinc Sanctus Ioannes Chrysostomus* in libro tertio, de prouidentiâ ad Stagyrium monachum, *omni actione Diabolica potentior est ad nocendum mœroris magnitudo. quia dæmon quoscunque superat, per mœrorem superat: eum si auferas, nihil à dæmone lædi quisquam poterit.*]

Præclarè hæc omnia, & prudenter: non æquè, quod sequitur statim; *Hoc autem dæmonum genus raro est maleficis familiare, propter inconstantiam affectionum & leuitatem: qua territare multos gaudent potiùs, quam vnius mulierculæ subesse imperio.*] Leuicula prorsùs ratio, & ex falsò præsupposito, quod subesse queant, aut subsint: nec illud verum, & vni subesse, & multos territare nihilominùs non posse. *Commorantur tamen interdum, & pollicentur væsanis, in vitro, aut crystallo, siue speculo: & carminibus concitati responsa dant mulierculis: &, si quis venturus in via eis maledixisset, pronunciant.*] vtique post factū, nec morantur in his rebus dæmones, sed duntaxat aliquas functiones illic exercent. *Et hoc* (ait) *maleficarum genus multùm differt à reliquis, quia quod illæ maleficio reddunt infirmum, istæ curare pollicentur. verùm quia maleficium vt plurimùm refellunt maleficio, earum accessus ab Ecclesia omnibus interdicitur Christianis.*] Hoc verissimum: & hinc apparet diuisum esse regnum Satanæ: & habes causam Vatiniani odij, quod intercedit inter Ariolos seu Veratores, & magos venenarios seu Striges. Hos illi conantur detegere & prodere, hi vicissim illorum vitæ clam insidiantur.

Quartum genus dæmonum denominatur aquaticum: quoniam se humoribus immergens circa fluuios & lacus inhabitat, ira plenum, turbatum, inquietum, & fraudulentum, quod in mari tempestates concitat, nauigiáque demergēs in profundū, multis vitam aufert in aquis. Et isti dæmones quoties assumūt corpus visibile, in sexu frequentiùs apparent fœmineo: in masculino

rarius videntur, propterea quod in locis versantur humidis, & molliorem vitæ ductum sequuntur, nec virile schema facilè ceterorum cõsuetudine possunt assumere.] Falsa ratio ex falso fundamento naturæ illorum corporeę. Cur enim ex aqua ceteris elementis mixta, si spiritus sunt, vt sunt, minùs ex aëre virile, quàm fæmineum schema componant? cur nequeant æquè facile cadauer assumere masculum quàm muliebre? *Vnde Naiades, Nereidésque Nymphas aquarum, non masculino, sed fæminino dudum sexu nominauit antiquitas.*] Verùm eadem antiquitas Neptunum, Nereum, Proteum, Phorcum, Glaucum, Palæmonem, Tritones, Acheloum, Alpheum, Eridanum, Tibrim, &c. masculino sexu nominauit. Nec ad rem, quod addit. *A nostris autem aquaticæ mulieres*, id est Vvasserfravven *communi vocabulo dicuntur.* Sed Teutones Belgæ masculino nomine *Neckers* compellant: & Cantipratensis *Neptunos*, de quodam addita narratiuncula *lib. 2. de apibus ca. 57. p. 11.* Dæmones aquatici fuere, qui pastoribus Peloponensiis propè Paludẽ, eodem quo Syracusę à Saracenis captæ die, id nunciarunt, *Fazellus deca. 2. rer. Sicular. lib. 6.* Huiusmodi etiam dæmonum ministerio, qui peierabat inũ lac Paliscorũ (qui hodie Naphta dicitur) demergebatur, vt Aristoteles, Diodorus, & Macrobius referunt: & propè Dianæ ad Yhomisum oppidum, fons est in Camarinam influens, cuius si quis olim aqua manib. non castis, vinum diluisset, nulla mixtio consequebatur. In Alesino agro, Caroniæ hodie dicto, fons aliquando fuit, natura tranquillus, verum insonantibus tibiis exultabundus ad Harmoniæ modos eleuabatur, & vltra margines intumescebat, *teste Fazello decad. 1. lib. 1. c. 5.* quæ vel fabulosa fuere, vel non sine cooperatione dæmonum contigere. indicio est, quod desiere. Redeunt verba Tritthemij;

Qui vero habitant in locis siccioribus & subaridis, quoties hominibus corporaliter apparent visibiles, in viros se transformant.] ne hoc quidem admittendum in credulitatem, docet strigum etiam cum succubis talibus commercium, & nomina Napæarum, Driadum, & Lamiarum deserticolarum.

Diuersarum quoque species assumunt bestiarum, prout diuersis tanguntur affectionibus. Sancti autem Angeli, quoniam affectione nunquam variantur, vniformiter semper apparent in forma virili. Nusquam enim legimus scriptum, quod bonus spiritus, in forma sit visus muliebri, aut bestiæ cuiuscunque, sed semper in specie virili.] Non satis securum hoc vltimum de Angelicis apparitionibus iam ostensum, *supra hoc eodem libro, q. 26. sect. 3. litt. 1. circa fin.* ratio etiam illa de immutabilitate affectionum parùm habet soliditatis. Sicut enim Angelus immutabilis est ad malum, sic Diabolus ad bonum: & sicut diabolus circa malum modò in hoc, modò in illud propendet, sic etiam Angelus circa bonum, quare sicut dæmon, vt vni affectioni ad malum certum satisfaciat aliam, vt alteri aliam assumit, quid vetet Angelum, vt diuersos fines bonos attingat, etiam diuersas formas se non indignas assumere? denique videndum, ne quod hîc ait nonnihil repugnet, cum arbitrij angelici libertate.

At sæpè visi sunt dæmones circa fluuios & fontes, in specie mulierum aliquando chorisantes, aliquando capillos more fæminarum explicantes: nonnunquam verò cum hominib. loquentes, & varias ludificationes exercentes. Et hoc genus non consueuit cum maleficis habere commercium.] consuesse tamen cum hominib. succubarum more indicant veterũ fabulę, sed nonnullo euentu comprobatæ, de Morgana, Melusina, Alcina, & similib. quas Fatas, seu Feas vocant; de quibus alias plura, *hoc. c. vers. 14.*

Quintum genus subterraneum dicitur, quod in speluncis & cauernis montiumque remotis concauitatibus demoratur. Et isti dæmones affectione sunt pessimi, eósque inuadunt maximè, qui puteos & metalla fodiunt, & qui thesauros in terra latentes quærunt, in perniciem humani generis paratissimi. Hiatus efficiunt terræ, ventosq; flammiuomos suscitant, & fundamenta ædificiorũ concutiunt.] hoc genus Apollo apud Euseb. lib. 4. de demonstratione vocat ὑποχθονίους & νερτερίους subterraneos & inferos. An ergo ex hoc, genere Iobi vexator Satan? opinor & illi, qui Salmanticæ & Toleti in spelunca maleficas & curiosas artes adhuc auorum nostrorum memoria docebãt. *Noctibus* (subdit) *aliquando de montibus turmatim egressi mirandas stupendásque in campis ducũt choreas, & quasi vnius ducis metuentes imperium, subito euanescũt ad signum, & ad sua diuerticula reuertuntur. Interdum nolarum inter eos auditur sonitus, & se nonnunquã spiritus hominum vita defunctorũ mentiuntur.*] De choreis & sonitu vario memorabile exemplum narrat de Atlante monte Plinius *lib. 5. natural. hist. ca. 1.* & Solinus *Polihist. cap. 37.* qui hos dæmones vocant *Ægypanes*: choream describit Saxo Grammaticus & omnigenum dæmonũ dat nomina *li. 1. Dan. hist.*

> *Trux* Lemurũ *chorus aduehitur, præcépsq; per auras*
> *Cursitat, & vastos edit ad astra sonos.*
> *Accedunt* Fauni Satyris, Panúmque *Caterua*
> Manibus *admixta militat ore fero.*
> Siluanis *coëunt* Aquili, Laruæq; *nocentes*
> *Cum* Lamiis *callem participare student.*
> *Saltu librantur* Furiæ, *glomerantur iisdem*
> Laruæ, *quas* Simis Fantua *iuncta premit.*

Turmarum militarium multa subdentur postmodum exempla, cùm de Hellequini familia disseretur. cuius etiam meminit Thom. Cantipratens. *d. lib. 2. c. 49. p. 4.* & fortassis eo referendum atque sic emendandum quod Pet. Blesensis de curialibus seu aulicis fera nocte sæpè vagãtibus *epist. 14.* vsurpat, *milites Herkelini*, vel *Herleurini*, nam codices omnes diuersam obiiciunt lectionem, nec vlla satis emendata videtur, vt diligenter notatum à P. Ioanne Buseo *in Notis ad eum locum*: cuius tamen coniecturam non tam improbo, quàm quid in mẽtem mihi venerit propono. Huc referenda etiam Frisiæ spectra nocturna, de quibus Cornelius Kempensis *lib. 3. de situ Frisiæ c. 31.* cuius verba dabo *libr. 6.* Fortassis etiam ex hoc genere exercitus illi in Hispania visi Sancio cuidam, vt illius ætatis scriptor Petrus Cluniacensis tradidit, cuius verba, etsi hoc loco commodè insererentur, relinquam tamẽ vbi olim exhibui *li. 3. par. 1. q. 7. Sect. 1. versic. vndecimum est. Nihil magis quærunt* (verba sunt Tritthemij) *quàm metum hominum & admirationem. vnde habemus compertũ, quod simpliciores hominum, quosdam, nonnunquam in sua latibula montium duxerunt, stupenda mirantibus ostendentes spectacula, & quasi beatorum ibi sint mansiones, amicos viuorum se mentiuntur.*] Ex huiusmodi ludibriis natæ sunt fabulæ de monte Veneris, cuius mentio apud Pium II. in epist. & speluncæ Sibyllæ quam in Anconâ describit Antonius de la Sale: & montis Albarum fœminarũ, apud Kempensem, & in Brabantia den Aluinnem berch, & in Italia de Specu Nursino, & Sibylla illic degente, cuius meminit D. Piuus II. *epist. 46.* & mira sunt quæ Crespetus ex actis iudiciariis retulit, vnde apparet stupenda

excæcatio magorum. Refert *lib. de odio Satanæ disc 6.* quendam Dominicum Mirabellium natione Arpinatem cum Nouerca sua Margaretha Garnier & aliis complicibus Mantæ in Francia captos, & Lutetiam adductos, vnà cum libris Magicis, quos deferebant Sibyllis Magiæ præsidibus cõsecrandos. Dominicum hunc in iudicio confessum, quod quidam eius socius nomine Scottus, qui diu in Francia vixisset, famosus Necromanticus, & qui coram variis Principibus artis suæ mira experimenta patrarat, & ex iis non paucos discipulos habuerat, quos nihil rei bonæ docuisset, hũc inquam Scotum accessisse & conuenisse Sibyllam illam nobilem, quam in specu Nursino Itali ferunt habitare: retulisse hanc exiguæ esse staturæ, in sella humili sedere, capillitio soluto & in terram dependente, à quà acceperit librum consecratum, & digito adhærenti annulo dæmonem inclusum, cuius libri & dæmonis opera posset transferri ad quemcunque vellet locum, dummodò ventus ei ad eum locum profecturo aduersus non flaret. (*Ride lector. ventus dæmone fortior est? & quæ sequuntur ride mendacia magica.*) Dixit præterea custodes à summo Pontifice locatos, qui summa cura specum custodiunt, ne quis eò possit se conferre, adire, & consulere Sibyllam: nec vllos ad eam peruenire posse exceptis Magiæmystis, qui se norint inuisibiles præstare. ídque, quia quando quis cum ea loquitur, siue sit magus, siue non sit, per omnia circumquaque vicina loca horrendæ tempestates & fulgura excitantur. quod insinuare voluerit Stellatus *lib. 2.* his versibus;

Homo impius vocat dæmones Deos.

Hos ventos vel Dij aërei vel sidera mittunt.
Sæpè etenim cùm thesauros tellure latentes
Vult auferre magus, vel consecrare libellum,
Vel magico ritu quenquam sibi subdere diuum,
Audiui exortum ventum. subitámque procellam.

Addit Crespetus has Sibyllas libenter custodire greges ouium, & inter armenta versari: ideò pastores citiùs ad earum cognitionem venire quàm alios. non hæc causa est, sed quia opiliones & armẽtarij solent simpliciores, & hebetiores esse, & ocio abundant: quare dæmonum istorum insidiis magis expositi. Sequitur apud Tritthemium:

Ex his quoque dæmonibus quidam incubones sunt thesaurorum, quos auaritia mortalium in terra abscondit: & ne rursus in vsus perueniant hominum, eos subducunt, furantur, & custodiunt: & quandoque de loco in locum transportant. Tales fuere canis ille horridus, & illa semianguineo corpore mulier, de quibus egi su. li. 2. q. 12. vers. 10. lit. G. & infer. q. 28. in fine.

Et hoc genus dæmonum cum maleficis mulieribus nullum consueuit habere commercium.] huius rei fides sit penès dicẽtem. Addo: his incubonibus thesauricis aiunt præfectum *Mammon*, quem veteres *Plutum* dixere. hunc incantatores ferè semper irrito conatu coniurant, & plerumq; cum vitæ vtriusque, nunquam non cum melioris vitæ amissione.

Sextum genus dæmonum appellatur Lucifugum: *propterea quòd lucem maximè horrent, & detestatur. quia nec diebus vnquam apparent, nec alio modo corpus, quàm de nocte possunt assumere. Hoc est* negotium quod in tenebris perambulat: *genus dæmonum imperscrutabile, ac penitùs tenebrosum, passionibus frigidis agitatum, malitiosum, inquietum & perturbatum, quod occurrentes homines violenter comprimit nocturnis horis, sæpiúsque Deo permittente aut flatu quosdam interficit, aut contactu.*] An ex hoc genere fuerit Asmodeus, de quo in Tobiæ legitur Historiâ, prorsùs ambigo. Natam verò hinc opinor Gentilium opinionem, Cerberum & Vmbras nocte vagari: luce autem exorta recludi. *legi possunt, quæ dixi sup. q. 26. sect. 1. liti. B.* Hebræi talem autumant eum, qui cum Iacobo luctatus, quos Origen. *in 3. Periarchon* secutus fuit: sed cõtextus satis indicat, & communior Patrum Græcorum Latinorúmque, traditio habet, bonum Angelum fuisse, Deum repræsentantem. Lucifugos etiam agnoscunt Thargumæi *in Ps. 90. v. 5. & 6.* & innuit Procopius *lib. 2. de bello Persico.* Arbitror ex hoc genere Hecaten fuiss. vide quæ paulò pòst dicã hac eadẽ q. v. 8. litt. G. & H.

Gen. 32. v. 25.

Prosequitur Abbas Spanheimẽsis; *Maleficis non conuenit hoc genus dæmonum neque carminibus arctari potest. quia lucem fugit, & vocem hominum simúlque omnem tumultum.*] Non satis firma hæc est ratio, vt negemus lucifugos, vlla cum hominibus habere commercia. nam vera commercij causa; nempe offensa Dei & hominum pernicies: perinde locum habet in hisce, atque in aliis generibus. Magna enim & acris est omnium, & horum (qui, vt dixit, malitia excellunt) odij in Deum & homines vis atque propensio, cuius quotidie gliscit incrementum. fieri tamen potest, vt propter quandam morositatem, & ab omni conuersatione auersionem, ęgriùs isti ac rariùs, quàm alij, pactionibus fæderentur. Nam (vt subdit.)

Aëreum maximè ad maleficia fæminarum consueuit occurrere. nam est ceteris omnibus magis subtile, & audacissimæ temeritatis.] Noluit opinor negare, quin ad virorum quoque maleficia concurrat. quæ enim ratio esse potest, si sunt audacissimi, & subtilissimi, cur viros reformident, quos tamen nõ paucos constat irretiri? Cur fœminas tantum ament, & non viros irretire, & protrahere in ruinam? Feminarum ergò tantùm meminit Abbas, quia longè plures semper fœminæ in hoc crimine deprehenduntur. de strigatione loquor: nam excãtatores seu diuinatores plures fortè viros reperias.

Terrestrium quoque nonnulli, vt est dictum, maleficis subseruiunt, qui tamen inferiori gradu habiti, maiora illa maleficia inducere minimè possunt.] Fateor disparem esse dæmonum potestatem; sed nullum eorum puto, quin, si Deus permittat, & agrorum fruges perdere, & tempestates excitare, & pluuias ciere, & homines veneficiis queat necare. Puto etiam paredrios, & virunculos domesticos, ex terrestrium istorum genere non paucos esse. Sed hæc Deus & Angeli norunt: nobis hominib. hac de re nihil certi est: ideò dæmonologiam hanc Tritthemij verbis proposui, nonnulláque inserui, quæ scribenti mihi rectæ philosophiæ ratio suggerebat. Pergam nunc, & quantum lectio scriptorum multiplex iuuabit, singula exemplis & historiarum auctoritate confirmabo.

Dæmones ab Hebræis vocantur *Malachim raaim*, angeli mali, *rashe-galyoth*, capita seu principes captiuitatis, *Satanim*, calumniatores, vnde Arabicũ *Satainim*; & *Elilim*, vanitates seu simulachra, vnde Græcum ἐλελεὺς cognomen Bacchi: &, *Sedim*, dæmones. Græcis vocantur πνεύματα πλάνα, πνεύματα πονηρὰ, spiritus deceptores, spiritus improbi, & δαίμονες ἀπὸ τοῦ δειμαίνειν, quòd terrorem incutiant: Latinis hi, de quib. agimus, *Manes, Lares, Genij, Laruæ, Lemures*: Gallis, *Gueliers, Lutins, Gobelins, moynes bourez, loupgaroux*: Italis. *Farfarelli, Mazzaruoli, mazzapengoli.* Hispanis, *trazgos, duendes.* Apparuere olim formis, quàm nunc pluribus, vnde nata fuit illa veterũ multitudo Deorũ infernorum.

de Geniis, Lemuribus, Laribus, Manibus; iam diximus: de aliis videamus.

Primò, occurrit, *Hecate*, triuiorum & quadriuiorum præses; triplici facie, dextrâ equi, sinistrâ canis, mediâ feminæ [a]: hanc censebant spectrorum immittere terriculamenta [b], & illâ aduentante solùm tremebat, & thedarum fulgur cernebatur, quod *sacros ignes*, vocat Seneca; & canibus multis cincta aduentabat, quorum terribiles vlulatus & latratus audiebantur [c]. hanc quando speciem mutabat, Scholiastes Apollonij, *in lib.3.* censuit, *Empusam*, vocatam: sed alij distinguunt. hæc vxor fuit Plutonis, eâdem quæ Proserpina. de canibus Hecates accipio illud ipsiusmet apud Eusebium, γαῖα δ' ἐμῶν σκυλάκων, δνοφερῶν νένος γήνιοχεύει. *Terra vero meorum catulorum atrorum genus vehit.* Significat enim se præcedentibus verbis præesse dæmonibus æthereis, aëreisque, isto addit sibi terrestres etiam parere, quos sacrificantibus magis apparere Zoroastres cecinit, superius adductis verbis, initio huius sectionis.

[a] vide quæ dixi commentar. in Sen. Medeam v. 7. & v. 788. aliter seipsâ describ. apud Eusebium in lib. de demonstratione inde pete.
[b] vide cōment. eundem in v. 812.
[c] vide eūdem commē. v. 839. & seq. Loyher. libr. 1. cap. 1.

2. *Pluto*, hunc Græci vocarunt, ἅδην, eò quòd mortem in orbem induxerit, ab Hebræo ED. vocatus etiam est Plutus, Deus diuitiarum, sicut & Hebræis seu Syris, *Mammona*. ab Ægyptiis dictus *Serapis*, hoc est ardens, à voce Hebræa, *Saraph.* quem alij, *Solem*, contendunt; & ipsiusmet affirmat apud Macrobium li. 1. Saturnal. 1. 20. & paulò obscurius apud Eusebium lib. 5. de demonstrat.

3. *Charon*, Hebræâ origine, iracundum & furore plenum notat: qualem nobis Virgil. 6. Æneid. & Seneca in Herc. Furente eum exhibent.

4. *Cerberus*, iuxta Leloyer. deduci potest à *Celebhaarets*, hoc est canis terræ: nam dæmones sic à Zoroastre vocari iam docuimus.

5. Erant & quidam dæmones luctatores, qui homines luctari compellebant; qualis ille, παλαμναῖος, Temesius, qui Temesam infestabat, fingens se Politæ à Bruttiis occisi animam; de quo multa Græci [d]: imitabatur simia Angelum, qui cum Patriarchâ Iacob luctatus.

[d] Pausa. in Eliac. & Strab. li. 6.

6. Fuêre & admodùm truculenti, qui *Alastores*, dicti, fortassis idem cum Nemesi Alastor. Nam Nemesim fingebant vltricem scelerum & hoc officium Alastori tribuit Origenes, *contra Celsum*, vocans eum, *Azazel*; & Zoroaster vocans, *Carnificem*, & Scholiast. Euripidis, *in Medæâ*, ideò dictum censet quod nihil scelerum eum lateat; ὃν οὐκ ἔςι λαθεῖν. ego potiùs, quia nihil eum fugit aut latet eorum, quæ Deus permittit perdere ac destruere. Fortassis hic est ille, *exterminator*, de quo in Apocal. [e] rex ille locustarum angelus abyssi, cui nomen Hebraice, *Abaddon*, Græce Apollyon, Latinè, *exterminans* (אבדון ἀπολλύων.) vbi malè Primasius legit. *Armageddon*, & Hansbertus ac Haymo, *Labadon*; sed, vt nos, rectè legerunt Andr. Cæsariensis, & Arethas Cappadox; Tychonius verò totum præteriit, fors etiam Donastistis mox fuit S. S. pro arbitrio detruncare. nam & Beza & similes Nouatores hodie illud; *Latinè, exterminans*, delent; quod (vt à Latino interprete optimè additum) Ecclesia Romana agnouit, & retinuit. Omnibus tribus linguis significatur dæmon cuncta corrumpens ac destruens.

[e] c. 9. v. 11.

7. Fuêre, *& Fones seu Satyri*, quorum Princeps, *Faunus*; huic terribiles ac inopinatos sonos tribuebant: & his erroribus auerruncandis, *Ioui Fauno*, sacrificabant, cui dicata ædes in Auentino. hos Psellus vocat, *Asinipides*, à formâ, *Onoscenes*, siue *Onoscelides*, vt notat Sozomen. *libr. 8. c. 6.* S. S. vocat eos pilosos שעירים *Sahirim*, Leuit. 17. vers. 7. vbi noster vertit, *dæmonia*; LXX. verò, *vana* seu *idola*: eodem sensu: idem inuenias *2. Paralip. 11. vers. 15.* Sic etiam vocantur dæmones; *talpæ & vespertiliones*, ab Isaiâ [f]; item pilosi & Sirenes [g]; item pilosi, onocêtauri, & lamiæ [h]. haud dubiè à spectrorū varietate. dicti & *Ægypanes*, quasi capripedes; quales à poëtis finguntur, & horum tripudia sæpè visa in Atlante monte scribit Plinius [i]; audita narrat Mela [k]; hodie & videri & audiri confirmat Iul. Schaliger. [l] Sed & D. Antonio talem olim in deserto obuium factum, auctor est D. Athanasius, *in vita Antonij*. eorumdem visorum meminere Plutarch. *in Sylla.* & Diodorus Siculus, *in Bibliothe.* Rabbi Abrah. Ezræ F. multa de his fabulatur, *comment. in Genes.* relatu indigna.

[f] Dionys. Halycarnas. libr. 6. Antiquit. Rom.
[g] c. 2. v. 21.
[h] cap. 13. v. 21.
[i] cap. 34. v. 14.
[k] libr. 5. cap. 1.
[l] contra Cardan. exerc. 355.

8. Sacra Scriptura meminit etiam, *dæmonij meridiani* [m], his verbis; *Non timebis à timore nocturno, A sagitta volãte in die, à negotio perambulãte in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano:* vbi quatuor enumerãtur pericula siue pestes, quas omnes vult esse dæmonum genera, Paraphrast. Chaldęus, nam exponit; *timorem dæmonum in nocte ambulantium, & sagittam angeli mortis interdiu emissam, & mortem in tenebris ambulantem, & turbam dæmonum meridie grassantium.* Puto enumerari duo pericula siue damna ab hominibus, & duo à dæmonibus impendentia. ab hominibus vi apertâ, & dolosis machinationibus, à dæmonibus quoque latenter & palàm idque noctis & meridiei potissimùm tempore; aliquando solo pauore spectrorum & terriculamentorum, aliquando etiam à dæmone pestilente afflatâ lue, vel alio damno dato ab eodem. Sanè etiam D. Gregor. Nazianz. *orat. de sacro Baptisma.* coniūgit, omissis intermediis, timorem nocturnum, cum dæmonio meridiano. Et dæmonum ista damna duo, puto posita primo & quarto loco; vt significet, etiam ea quæ homines damna inferunt, non sine dæmonum ope inferri. Vt enim alibi dicitur, Deus infert, *immissiones* (h. plagas) *per angelos malos:* scio R. Salomonem & alios, duo vltima referre ad dæmones. Sed isti pro *dabar*, cum duobus Kametz, דבר quod negotium, causam, rem, molitionē significat, minùs rectè, cùm Massoretis, legere, *deber*, cum sex punctis, דֶבֶר; quod volunt esse genus dæmonis, sed potiùs significat mortem, pestemve (*Exod. 9. vers. 3.*) vt hoc loco vertit D. Hieronymus, & sequitur Vatablus. Sanè Vulgatus noster non solus, *dabar*, legit, sed & LXX. ἀπὸ πράγματος. Quoad meridianum dæmonium, etsi placeat mihi explicatio D. Hieronymi intelligi manifestos dæmonum insultus, atque palàm ab iis illata damna: tamen puto verissimum esse, quod D. Basilius, & Theodoret. tradiderunt, Psalmistam locutum ex opinione, quæ apud multos obtinebat, & postea obtinuit, quædam esse dæmonia meridiana, quod etiam refertur commentario in Psalm. qui D. Hieronymo tribuitur. Dicam de his quod sentio, primùm illud, *ab incursu*, significat vehementem, acrem, & apertam, & importunam infestationem. nàm Hebraicè est, *Mikketeb*, hoc est à ruinâ (vt Arnobius) excidio, exterminio, deuastatione, Græcè, σύνπτωμα, quod alij morsum, alij excidium, alij interitum commorientium & simul ruentium exponunt. Deinde illud, *incursu & dæmonio*, ex idiotismi vi accipio pro, *incursu dæmonij*. Sic enim rectè Aquila & Symmachus verterunt phrasim. Tertiò puto dici,

[m] Psal. 90. v. 5. & 6.

Meridianum dæmonium, duabus de causis. Primùm à loco, nam credebantur in deserto versari quod Hebræis ad Meridiem (ideo sicut meridies & desertum in vet. Testamento sæpè pro iisdem ponuntur, sic puto meridianum dæmonium, & dæmonium deserti esse idem) vnde legimus ferocissimorum dæmonum copiam maximam habitasse in horto, vbi sepulchrum Iamnis & Mambres, vti narrat Paladius, *in Macario*: & dæmonum genus; *Lamias*, in desertis habitasse Lybiæ, colligimus ex Dionis Lybicâ Histor. vbi adhuc hodie multa spectra. Et Procop. atque Cyril. *in Esaiam*, testantur, dæmones gaudere siluarum & desertorũ habitatione; & Panem in siluosis montibus, ὑλήεντα καὶ ὄρεα nouem rusticos ligna secantes interfecisse acuto cantu, & diro eius furibũdi aspectu corporis; & plures interfecturũ nisi eum Ἄρτεμις ἀγροτέρη compescuisset (*hoc est dæmon fortior, imbecilliorem*) respondit oraculum Apollinis Dodonæi in Branchidis, apud Eusebium lib. 5. *de præparat. Euangelica*: Psellus, *lib. de Nat. dæmon.* causam reddit, quia hoc dæmonum genus sit solare, & ideò Leoninæ naturæ; quorum propria hæc conditio. sanè Asmodeum Raphaël ligat & ablegat in desertum: & Christus Dominus in deserto tentatur: & Dauid dæmones hosce vocat, *bestias siluæ*, iuxta nonnullos, *Psal. 103. v. 20.* Sic Iobi, *1. v. 19.* ventus vehemens, qui domum diruit, & Iobi liberos omnes simul oppressit, venit à deserto (h. à meridionali plagâ) idque meridiano tempore, nempe prandentibus illis, vt optimè siue Origenes, siue alius auctor comment. in Iob tributi Origeni. Hebr. רוח *ruah* tam spiritũ (πνεῦμα LXX.) quàm ventum (Aquila ἄνεμος.) significat: rectè, nam ventum hunc dæmon excitauit. De hoc ita Origenes, si ipse auctor libri prædicti; *Hæc scientes Sancti atque horum memores, quod ipso meridiano tempore hora prandij, ruina occupati sunt filij Iob, atque mortui, orauerunt ad Deum conseruari, sicut à negotio in tenebris ambulante, ita & à ruina & à dæmonio meridiano. Sicut enim in noctis tenebris, sic similiter in medio meridie pluriores dæmonum tentationes se demonstrant, quàm cæteris temporibus.*] Et postea introducit Iob negantem ventum illum à Deo excitatum, sed ipsum dæmonem, mentito vento, hæc patrasse: *Tu videlicet & Spiritus ab eremo veniens, tu quatuor angulos domus tetigisti, &c.* Iarrius scribit duo esse dęmonia, quorum vnum DEBER, alterum KETEB nominetur, & horum vnum meridie, alterum noctu grassari. Secũdò igitur à tempestate diei dicitur meridianus, eò quòd hoc genus dæmonũ meridiano tempore & apparere solitum, & homines crudeliùs acriúsque infestare; tum spirituali tentatione ac prælio, maximè luxuriæ & acediæ stimulis, quæ duo peccata vrgent vehementiùs hominem cibis distẽtum plenúmque, vt rectè Nicetas, *in Nazian. orat. citatam*, & Euthy. ac Theodoret. *in Psalm.* tum etiam corporeis afflictionibus, quod potest colligi ex veterũ gentilium opinione; qui Pana (dęmonum meridianorum hic vnus) tum maximè iracundum & formidabilem credebant, vt testatur Theocritus, *eidyl. 1.* & colligitur ex historiis. In Russiâ Oriẽtali sub meridiem messis tempore solitus erat obambulare rura dæmõ, habitu viduæ lugentis, operariisque nisi protinùs viso spectro in terram proni venerarentur, brachia cruráque frangebat [a]; Testes quoque scriptorum libri sunt, spectra terrifica solere apparere, quotiescumque pestilentiæ, aut alia huiusmodi mala inuadunt, quòd luculenter comprobaui Comment. in Oedipum, *v. 172. & 174.* Addo, quod huc maximè pertinet. In salinis Peruanis ponè flumen Consatam Indis apparuisse spectrũ giganteâ mole, sed ventre secto & euiscerato, vlnis gestans binos infantulos, & dira denuncians euanuisse, contẽpsere rudes populi, eò quòd sole lucente apparuisset: sed minas secuta horrẽda lethi lues confirmauit. *sic Chieza par. 1. Hist. Peru. ca. 24.* Addo & aliud à Procopio, cùm ingẽtem illam & admirandam luem, quæ Cosdrois & Iustiniani tempore orbem totum depopulata, describit, traditum, visos in humanâ specie dæmones versari in publicis priuatisque locis, & obuios percutere, quosque percussissent, eos confestim morbo correptos (*virulento nimirum & ardenti afflatu, vnde Hebræi hos dæmones vocant*, Meririm & Rhessaphim, *exitiales, & ardẽtes seu ignitos.*] & aliquib⁹ vigilãtibus claro die, (*en meridianũ dæmonium,*) al quibus in somnis noctu (*en nocturnum*) id contigisse [b]. Dæmonium meridianum, cum Empusâ confundit Scholiastes Aristophanis [c], Empusam exponens δαιμόνιον μεσημβρινόν. Ego Empusam puto, etiam nocturnum fuisse spectrum: sed, cùm noctu apparebat, *Hecatẽ*, cùm meridie, *dæmonium meridianum*, vocatam. illa se in omnes formas mutabat: fiebat, vt ait Epicharmus, *in Hebes nuptiis*, planta, bos, vipera, lapis, musca, femina; addit Aristophanes mulam, & ingentem belluam, alij; vnicum crus æneum, alij asininum, vel crus vel membrum tribuunt, hinc vocata, ὀνόχολος, inde, ὀνοκένταυρος. Theodoretus in Isaiam; *Onocẽtauros veteres quidem*, ἐμπούσας, *qui autem nunc viuunt appellant*, ὀνοσκελίδες. cui consentit Scholiastes Aristophanis. Denique fiebat Empusa quicquid cupiebat, quicquid illi expediebat, vt ait Epicharmus. Hæc de meridiano: *de nocturnis dæmonibus*, constat, noctem quasi propriũ esse scamma spectrorum, & dęmonum; vnde & *Principes tenebrarum*, dicuntur, & legimus *illis propriam noctem, & potestatẽ tenebrarum.* Ephes. 6. Luc. 22. vide Augustin. in psal. 103. Ex his nocturnis est Asmodeus in historia Tobiæ. ca. 6. & Angelus exterminator Ægyptiorum, quem fuisse malum docet D. Hieron. in ca. 24. Isaiæ, & Rupertus com. in Exod. 12 quos sequitur Feuardentius in Ruth. ca. 3. v. 9. Seneca [d] diurno tẽpore, grassante peste, dixit, visa,

Vaga per lucos simulachra virûm,
Maiora viris:

nocturno verò (sic hæc diuidenda) illud;

Quin Tænarij vincula ferri
Rupisse canem fama, & nostris
Errasse locis.

Planè pleraque spectra & terriculamenta dæmonum nocte robur habere; manè vanescere; ex plurimis scriptoribus, alias docui [e], & Psellum dæmones quosdam agnoscere, *Lucifugos*, tenebrarum incolas & amatores: Antagonistam verò Patriarchæ Iacobi, [f] bonum fuisse Angelum, non dæmonem, vt censuere quidam apud Procopium, & homo præceps nimis ac temerarius Frãc. Georg. [g] *in Problematibus*, S.S. Ex his nocturnis est, princeps *Succuborum*, dæmonũ, quam Hebræi vocãt, *Lilith*, hoc est aparitionẽ nocturnã, à *Laiela* (hoc est nox:) quia non solẽt tales dæmones viris esse infesti, nisi nocte. Vnde Ecclesia cũ Ambr. cõtra eos precatur.

Procul recedant somnia
Et noctium phantasmata,
Hostémque nostrum comprime
Ne polluantur corpora.

a Pet. Gre. d. republ. lib. 12. cap. 20.

b sic Proc. libr. 2. de bello Persico.

c in Ranis.

d in Oedip.

e in Herc. Furẽ. com. ver. 113. ... Virg. Hor. Prop. Stat. ... tio, & Ca... tul. & Io... sepho arg... Hebræis. לילית לילה

f Gene. 32. v. 24.

g tomo 1. sect. 3. problem. ...

Incubi.

Incubi, dæmones etiam interdiu grassantur, quorum, *Pana*, Principem veteres constituebant: eum Hebræi; *Haza*, nostri per excellentiam nominant, *Incubum*; Glossar. *Incubus*, πᾶν, vocatur & *Inuus*, vt ego arbitror, non ab Hebræo; *aánas* (affligere;) quod longè petitum, sed à verbo Latino, *ineundi*. Ardere enim hunc dæmonem, & ei subditos, amore improbo fæminarum veteres censuerũt [a]: non quòd delectentur concubitu, sed quòd gaudeant ab hominibus Deum offendi, & genus humanum tam fœdè contaminari. Sic intelligẽdus Abbas Serenus apud Cassianum[b], dum dicit, *dæmonum quosdam esse truculentiores efferatioresque, qui bellis cædibúsque sunt insatiabiles, & in transeuntes irruunt, & eos crudeli morte conantur interimere*: (quale videtur meridianum dæmonium, & illa, de quibus in Euangelio D. Matthæus cap. 8. vers. 28. & Pseudo Abdias libr. 3 in vitâ. D. Andreæ) *alios vero esse, qui Fauni dicantur, seductores & ioculatores, & hos certa quædam loca seu vias obsidere, & nequaquam tormentis eorum, quos prætereuntes potuerint decipere, delectari, sed derisu tantùm & illusione contentos, fatigare eos potiùs quàm nocere, & hos interdum innocuis incubationibus hominũ excubare.*] quibus in verbis duo sunt obseruanda, illud; *non delectari eos tormentis hominum*, accipiendum comparatiuè, non æquè delectari atque alij illi crudeliores delectantur. Veriùs enim est omnes omnino dæmones optare, quàm grauissima mala hominibus inferre, si De⁹ permittat. docet enim Diuus Antonius, apud Athanasium, cunctis dæmonibus hostile odium in homines esse, grauius in Christianos, atrocissimũ in religiosos & virgines Deo dicatas: singulos tamen, non nisi, quantum Deus permittit, nocere. Si ampliùs non sinantur, gaudere hominum derisu & deceptione, & illicio in aliquod Veniabile saltem peccatum; vt ociosæ spectationis, vel locutionis, risûs solutioris, distractionis in oratione, & huiusmodi aliorum; in quæ vel boni facillimè pertrahuntur. alterum, quod vltimo loco posuit, de incubationibus dæmonum, quo non asserit omnem huiusmodi oppressionem & quasi suffocationem nasci à dæmonibus: constat enim aliquando à morbi Melancholici specie illâ oriri, quàm Flandri vocant, *Mare*; Galli, *Coquemare*; Hispani, *Pesadilla*; Themison, [c] πνιγαλίων, alij, *Ephialten*, vocant, & copiosè describitur à Paulo Egineta medico: [d] aliquando dumtaxat non corporis mala affectio est, sed nuda ac mera dæmonis infestatio, vt docui, *supr. q. 15.* Pergamus ad alia.

Nono igitur, Pausanias [e] describit nobis dæmonem quendam, *Eurynomum*, longis & prominulis dentibus, & corpore liuido ac cadaueroso formidabilem, pelle vulpinâ vestitum; cadaueribus mortuorum vesci solitum, eáque ad ossa vsque deuorantem. Quibusdam videtur hæc, *Mortis*, descriptio: crediderim potiùs, quando spectrum aliquod aliquâ formâ veteribus apparuerat, statim eos nomen certum illi indidisse, & sacrificia vel expiationes illi auertendo instituisse: vnde & orta sequentia muliebrium spectrorum siue ostentorum nomina, fictionésque. Nam

Decimo loco occurrunt, *Sphinx*. illa Thebana, de qua Strabo, *libr. 9.* Apollodor. *libr. 3. bibliothec.* Higynus, *in Fabulis cap. 151.* Natalis Comes, *libr. 9. mythol. c. 8.* & Lilius Gerald. *in Ænigmatibus*, quæ si fuit dæmõ fuit: qui formã illius speciei Simiarũ assumpsit, quæ *Sphinges*, vocantur, de quibus lege Pierium, *lib. 6. Hierogly.* & Solinum, *cap. 30.* Secundò, *Harpyiæ*, de quibus Hesiod. *in Theogonia*, Apollon. *libr. 2. Argonaut.* Orpheus, *in Argonaut.* Apollodor. *lib. 1. Biblioth.* Eutach. *in Odyss. μ.* & Izacius, *in Lycoph.* Tertiò, *Gorgones tres*, de quarum formâ & genere, dictum fusè, *Comment. in Medeam Sen. v. 831.* Quartò *Sirenes tres*, de quibus egi, quæ necessaria hoc loco, *Aduersar. in Sen. Medeam v. 355.* & de his mentio, apud nostrum interpretẽ vulgatum Esai. *13. v. 21.* vt & L X X. verterunt, & teste Eusebio, tres interpretes; non tamẽ eiusdem verbi Hebræi loco, quo noster: Theodoretus vult, *Sirenas* fuisse dæmones ad voluptatem incitantes. Quintò, *Erinnyes*, siue *Eumenides*, quas Latini, *Pœnas*, vocauere, & ipsæ tres; de quarum habitu & conditione multa congessimus eiusdem Cõment. in Medeam, *v. 13. & seqq. & v. 960.* Vltimò, *Nymphæ*; quarum quædam aëriæ, vt Sibylla de qua Plutach. *libr. de serâ num. vind.* quædam terrestres, vt Oreades, Napeæ, Dryades, Hamadryades; quædam aquaticæ, vt Nereides & Naiades, illæ maris, hæ fluuiorum: quas omnes dæmonũ spectra fuisse constat, & si non constaret, inde probaretur, quòd aspectus earum iratarum de recto mentis statu deiiceret (quod dæmonum proprium) vt docent ex Græcis Scholiast. Theocriti & Hesychius, ex Latinis Varro & Festus. sic affectos nos, *lymphatos*, quasi Nymphatos: Græci vocant, νυμφολήπτας. tales, visâ Cerere, *ceriti*: viso quoque Fauno in meridie, *mente attoniti*: audito Pane territi; *Panico pauore*, dicuntur vexari vano metu; quamquam hoc nomen etiam hydrophobiâ laborantibus & cæteris illis, possit accommodari latè sumptâ voce. vide quæ dixi Comment. in Herc. Oeteum, *v. 246.*

Vndecimum spectorum genus est, id quo nutrices solitæ infantes metu incusso, quietare. de hoc genere primum est Pytho Lucilij Sat. 30. *Acco, Alphito, & Mormo*, desumpta puto nomina, ab personis Tragicis seu Comicis terrorem adferentibus deformitate: de *Mormo*, id Theocritus & Aristophanis Scholiastes docuere. *Acco*, à vetulâ illâ, quæ sui adspectu in speculo ad insaniam redacta, & facta terror puerorum, originem habuit; *de quâ Rhodiginus lib. 17. A. L. cap. 2 & Adagiographus in* Accisare. *de Alphito*, idem testatur Plutarc. Deinde & *Gello*, de qua adagium, Γελλῶ παιδοφιλοτέρα: hanc aiunt virginem vitâ decessisse, & eius spectrum in Lesbo oberrare, & immaturã pueris necem adferre. volũt eius meminisse Sapphonem. Alia fuit *Gilo*, de qua sic Nicephorus; vbi cõmemorat ea, quæ Mauricio imperium portenderunt, inter cætera: *Mater verò ipsa partûs tempore, è terra nouum quendam & variatem suauitatis odorem redditum esse, dixit: illud insuper, quod anicularum est, & mihi propè incredibile, addens persæpè eam, quæ* Empusa, *vocatur, alius verò*, Gilo, *dixerit: infantem ex cubiculo. veluti eum deuoraturam extulisse: nihil tamẽ detrimenti ei adferre potuisse.*] sed quicquid ille dicat, verisimiliùs est strigẽ hanc siue Lamiam fuisse quæ puero, angeli custodiâ benè munito, frustrà insidiabatur. Prudentior Euagrius, *libr. 5. cap. 21.* nihil de *Gilo*, neque de anicularum commentis addidit, iudicium totum lectori permittens. Quiddam anicularis deliramenti hîc fuit, quiddam non delirium, sed verè verum. delirium erat & absonum à ratione, putare corpora harum feminarum sic extenuari, vt clausis ostiis ingredi possent, & corpora quãtitate prędita per ianuas se penetrarẽt (vide quæ dicta sunt à nobis q. 17.) verũ erat, has

a D. Augu: libr. 15. de ciu. Dei c. 23. Isidor. li. extremo Octa. Origen. Macr. libr. 1. Satur. 22.
b collat. 7. cap. 32.
c libr. 12. epist.
d libr. 3. cap. 15.
e in Phocaic.
lib. 18. hist. cap. 9.

malas mulierculas ope dæmonis nonnunquam in cubicula hæc introduci solitas, citra quantitatis corporum immutationem vel solidorũ penetrationem, & ibi infantulis perniciem moliri. Quare diligenter inter hęc eum distinguere iudicē oportet, qui in his nec credulitate, nec incredulitate volet decipi. Et in iudicatarũ rerũ pręiudiciis omnes circumstantiæ accuratissimè sunt examinandæ, fieri enim potest, vt iudex ex vno reum capite, quod in accusationem deductum, vanitatis deprehensum sit, absoluat; quem tamen condemnasset si aliter accusatio fuisset instituta. Verbi gratiâ, strix aliqua accusatur, quod clausis ianuis sit ingressa, & corpus eius in spiritũ immutatum, & ita iam non corporea pueros interemerit. Nullus iudex adeò bardus erit, vt huic accusationi fidem adhibeat; sed si neget rea, & alioquin necatos illos infantes vel læsos non constet, neque id accusator aliter, quàm ex illâ fabulâ Metamor. probet, proculdubio per sentētiam absoluetur. Si diligenter legas vitam Tarasij ab Ignatio monacho descriptam, non difficile fuerit deprehēdere hunc statum causæ fuisse mulierculatũ illarum à Georgio (non à Philippo, vt quidam vocant) prefecto vrbis absolutarum, & Isauri Leonis sæuitiam ac inscitiã in eo positam fuisse; quòd incredibili quo erat stupore mulierculas illas in spiritum conuerti crederent. Accipite verba Ignatij: *pauperculæ quædam mulierculæ accusatæ fuerant cædem fecisse lactentium infantium per foramen * domorum vel portis etiam clausis subeuntes, & ex improuisò infantes necantes. Quæ etiam trahebantur in iudicium ab iis qui credebant fabulis* (de paganis loquitur, à quibus illud de *Gello*, antiquitus confictũ) *& nolebant* CHRISTI *Dei nostri sequi doctrinã, quæ simulacris & phantasmatibus nequaquam decipitur* (nimirum quia spiritum à corpore nouit optimè discernere) *Est enim apud Græcos in fabulis fæmina quædam, Gello nomine, quæ dicitur, cùm immatura morte vitã abrupisset, quibusdam spectris accessisse ad recens natos infantes & eos interfecisse.* (en fabulam, quod mortua redisset & infanticidia patrasset) *huius fabulæ improbo pellecti ac decepti spiritu, qui ea dicebant probabiliter, conantur ad mulierculas transferre hoc exsecrãdum scelus, & eis adscribere in spiritum conuersis, causam eorum qui moriebantur ante tempus.* (vides lector accusationis fundamentum, Gello mortuo necasse legitur infantulos: nunc multi reperiuntur subitò sublati: probabile itaque est ab his mulierculis, depositâ mole corporis, & in spiritũ conuersis, atque sic se per solida corpora vel tenues fissuras immittētibus, necatos. Nónne meritò scriptor iste contra tales accusatores exclamat, verbis sequentibus: *ô stuporem! ô cordis oculorum cæcitatem! Si corpus longitudine, profunditatéque, & latitudine compactum ac constipatum, in spiritum dissolutum procedit, & hæc facere conceditur:* CHRISTVS *ergo, qui est ipsa veritas, dicens: Spiritus carnem & ossa non habet: reputatus est phantasma ab iis, qui hæc asserunt* (scilicet fæminas has tum, non corporales sed spiritus fuisse, seu spiritali hac vi penetrãdi pręditas fuisse) *Quinetiam* CHRISTVS *quoque qui veram carnem accepit, & spiritum carnem & ossa non habere verè affirmauit discipulis, nulla re circumscribetur, quæ obstet quominus sit phantasia. Sic ergo censens & citrà dubitationem iudicans Georgius, fæminas absoluit à criminibus.*] hæc Ignatius ille, nõ satis peritè spectrum, spiritum, phantasiam pro iisdem sumens, scilicet pro phantasmate, seu corpore tantùm apparente; & nihil de strigum verarum crimine attingens vel agens, contra quas, & quæ de illis tradidimus, nihil argumentatio eius virium habet, vt qui rem intelligunt facilè primo intuitu perspiciunt.

* Sic vocat angustas rimas aut fissuras corporis earum non capaces.

Tertiò loco occurrunt *Lamiæ*, de quibus etiam sacri Vates Ieremias & Esaias [a]; quas vera dæmonum ludibria siue spectra fuisse, cùm Apollonius Thyanæus, tum D. Hier. & alij patres docuerunt; de quibus & Strigibus (quas ab esu carnis opinor humanæ veteres magistri in Glossar. *Lestrigonas*, vocarunt) quia ex professo tractaui copiosè Comment. in Medeam. Sen. *v. 732.* ne actum agere videar, eò te lector optimè malo ablegare, quàm eadem repetere. Germani inferiores vocant Aluen & Aluinnen; Gotthi, *Eluas*,[b] videtur meminisse D. Hieron. cùm dicit sæpè bimulos ac trimulos ad vbera materna lactantes à dęmonio corrumpi [c]. de huiusmodi tam vetus narratio, siue opinatio, vt Lucilius meminerit. nam li. 20. *Terricolas Lamias*, vocat; & lib. 30. etiam voracitatem attribuit ipso epitheto, alludens ad infantulorum viscerationem, his verbus,

Lamia & Pytho oxyodentes,
Quod veniunt gumiæ illæ vetulæ improbæ, ineptæ.

Duodecimum, quãdo apparet in formâ, *hirci* (vnde ab Isaiâ & Mose vocari pilosum, seu *zahir*, contēdunt Iarrhius & Kimchi.) vel *Leonis* (vnde templis gentilium affigi solita capita leonina, quod ridet Arnob. *libr. 6. contr. gent.*) vel *serpentis*, vt cùm Æsculapius Romam aduectus: & anachoretæ de quo B. Nilus *libr. de orat. ad Deum ca. 102. & 103.* vel *noctuæ*, vt apud Virgil. extremo Æneid. vel *muscæ*, vt apparuit Laoduni in Energumenâ, & solet apparere Anabaptistis, vnde & vocatus, *Baalzebub*, Dominus muscæ; *vel porci, lupi, aut alterius animalis*, cuiuscúmque; nam in omnium ferè formis aggressus est DD. Antonium, Macarium, & cæteros sanctos monachos deserti incolas. Recentius vnũ, sed cui vix simile inuenias, proditum fuit memoriæ à Gaguino Hist. Francorum scriptore; Philippo Bello Rege, quendam laicum siue conuersum (vt vocant) monasterij vallis Sarnariæ; nomine Adamum, paulò ante Natalitia Festa; summo mane ad monasterij negotia pęragenda, vnà cum famulo se in viam dedisse equitem, ei se in via offert arbor ingens gelu & pruinis obsita, ad ipsum properãs, quasi cōferre gradũ & corpus cupida. equus expauefactus caput retrorsum flectit, & viã remetiri, quã peregerat conatur. Adamus ingēti labore iumētum retinet, & calcibus porrò cogit. propinquior vt arbori fuit, illa cōfestim euanuit ex oculis, odore tetro atque sulphureo relicto. Argumētum inde ducit Adamus, dęmonicũ esse spectrum, seque Deo precibus commendare satagit, nec iter intermittit. Paulò post respiciēs, videt nigrũ quēdam virũ equo insidētem spadici se subsequi, cui subiratus; *Quomodo* (inquit) *infelix & damnate, audes me his technis aggredi? An nescis fratres meos, qui domi sunt, pro me, salutéque mea supplices ad Deum preces fundere? Abi quantum potes, nulla tibi mei curatio, nihil in me possides.* Abit malus: sed ecce mox redit, similis viro, gracile & protensum habenti collum. Adamus, tot molestias pertęsus, gladiũ, qui ad ephippiũ ligatus, stringit, & ense ter quaterve per aërem vibrato, aëréque propter celerem diuisionem sibili sonũ edēte, conatur abigere spectrum, hoc verò subitò personam mutat; & sistit se statura mediocris viri, cui caput cappâ & scapulario monachi corpus ornatum, oculi scintillãtes instar chalybis vel æris radiis solaribus oppositi. Adam

a Esai. [illegible] v. vltim. [illegible] Thrē. c. [illegible]

b Olau[illegible] 5. cap. [illegible]

c ad Paul[illegible] de obitu Blesillæ.

punctim

punctim aliquoties hostem petit, sed irritis & cassis ictibus, aëréque cedente. Tum maiori despectu & irrisione, dæmon induit formam asini. Perterritus famulus, hero suadet, gladio circulum in terra ducere, & in circuli medio crucem Dominicam efformare. Adamus consilium exsequitur: verùm veterator non desinit. Mutat auriculas asini in cornua, & sic minabundus irrumpere in circulum se velle simulat. Denique lusûs iam satur, in rotam se vertit, & se ipsum voluens monachum inuadit, supérque illum continua latus rotatione (*sic videbatur*) transit circulum, & monacho prorsùs illæso conspectum fugit. Fidem rei fecêre, longa famuli terrorem consecuta ægritudo, & diuturnus fætor vestium Adami, & raucedo eiusdem atque difficilis respiratio, à quibus ægrè coualuit; equi denique subita mutatio; qui ex mansueto & cicure, post visionem hanc ferox, sternax, calcitrosusque esse cœpit. Addamus rariora quædam genera spectrorum.

M

Decimum tertium, genus est, cohortium, acierum, castrorum militarium, sicut enim bonorum Angelorum acies visæ bis in sacris litteris [a]; sic &, simiæ Dei, diaboli sæpè se in militum confertorum specie ostendunt hominibus. In vitâ S. Norberti, *cap. 26* leguntur specie armatorum militum in quosdam religiosos dæmonia incurrisse: vt & in vita S. Guthlaci Anachoretæ, *apud Surium mense Aprili*. In chron. Hirsgauiens. Trithemij legimus sub annum 1168. Monacho cuidam Limpurgio, propè Vvormatiam, visam multitudinem maximam equitum peditúmque, ordinatarum more acierum, quasi ad prælium procedentem: cumque monachus audacter, quinam forent, interrogasset; illos respõdisse; se non veros viuosque milites esse, sed animas militũ, & non ita pridem his ipsis in locis principi cuidam stipendiatos occubuisse: vestes, arma, & equos, quæ viuis peccandi fuerant instrumenta, nunc mortuis indicia suppliciorum esse: quæ circum illos videret omnia nihil nisi ignem esse, quo comburantur, se precibus atque suffragiis adiuuari posse. Leloyherius [b] huic religioso insultat, quòd temerè animas defunctorum esse crediderit: cuius contrarium tamen rationes & argumenta eius non conuincunt. Ait, *dæmones fingunt se animas esse*. sæpè, non semper. *strepitum edidere discedentes & fragorem*. possunt & spiritus mortuorum. *Flammis vestes & arma circumdata, dæmones esse probabant*. Non hoc asserit historia, sed ea ipsa, quæ aspicientibus, vestes & arma videbantur & equi; ipsis flammas cõbustrices fuisse. Deinde & flammæ fuerint; nónne profitebantur se spiritus esse, qui adhuc expiabantur? Denique Virgilianum illud;

. . . quæ cura nitentes
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos;

Tantùm probat, dæmones imitari quoque diuina iudicia; quibus frequenter; *in quo quis peccauerit in eo punitur*. posset igitur hoc exemplum ad præcedentem de animabus quæstionem reduci. Sanè arbitror eamdem historiã esse, cum eâ; quam iisdem locis, sed anno 1123. contigisse, in eamdem sententiam narrat Abbas Vrspergens. fol. 281. Sequentia ad istam censeo pertinere, quia miscētur, quædam vana curiosaque, nec suffragia petuntur. Ioannes Cæsarius auctor est [c], sequenti nocte, quando exercitus Ducis Brabantiæ à Leodinensibus occisus est, seruum quendã Comitis Lossensis propè Montenake, locum occisionis, circa noctis initium, vidisse maximum torneamentum dæmoniorum; Sacerdotem quoque quẽdam Hispanum, propè eiusdẽ Comitis castrum, dum in crepusculo noctis de villâ in villam transiret, vidisse hastiludium maximum mortuorum validè clamantium, *D. Vvaltere de Milene, D. Vvaltere de Milene*, qui Vvalterus, famosus militiâ, nuper erat defunctus: hancque visionem addit sæpiùs eâ nocte & euanuisse, & iterùm apparuisse. Ioann. Niderius narrat [d]. *cùm propter hæreses regnum Bohemiæ tumultu ac cædibus concuteretur: circa metas regni præfati, nocturno tempore, versùs vallem quandam, auditos clamores & congressiones equestrium virorum: qui & coloribus variis induti sæpiùs sunt visi. Fuerunt tunc duo armigeri audaces satis, in castro non multum distanti à loco monstrorum: qui omnino scire volentes, quid veritatis sibi visa portenderent, nocte quandam versus vallam, vbi solita videri conspexerant, iter arripiunt. Antequam autem iis appropinquare auderent, compunctus vnus, dixit alteri: Sufficiat nobis ista vidisse, ego iis non approximabo, dictum est veterum, Cùm talibus nullum debere iocari. Quem alter, velut pauidum, increpans, equum pupugit, & cum eo congressu omnibus antedictis exercitibus appropinquauit: de quibus vnus egrediens caput illi amputauit, & ad suos rediit: quo viso ille, qui timidus substiterat, fugam iniit & funesta noua nunciauit. In crastino autem truncatus reperitur, & caput quidem in valle, vbi acies visæ fuerant, nullius autem hominis vel equi vestigium repertum est: sed tantummodò, in lutosis locis, signa quædam & vestigia auium visa sunt.*] Idem & aliud addit, sibi ab Archiepiscopo Mogguntino, viro magnæ industriæ & fide digno, narratum: *Nominauit* (ait) *nobis quendam Rheni sibi benè notum militem, cuius pro tunc filius viuebat: qui miles super omnes penè inferioris Alemaniæ nobiles semper exstiterat nimis in rebus bellicis imperterritus: gerebat autem & patiebatur nonnunquam, propter suam animositatem vel fortitudinem, ab aliis graues guerras, propter quas non semper de die, sed nocturno tempore, ad loca sibi cõmodosa equitare solebat. Hic igitur quadam nocte coassumptis famulis per siluam circa Rhenum equitare voluit, & principiũ eiusdem intrauit. Antequam verò finem siluæ haberent, vltra quam campus latus iaceret, prout moris est eorum qui verentur insidias: præmisit famulum, vt in termino siluæ videret, an ne in campo insidiæ aliquæ essent. Luna insplendẽte, vel astris lucentibus hæc videri poterant. Famulus igitur, cùm per arborum ramos exploraret, commissum, vidit per campi longitudinem exercitum satis mirabilem appropinquare in equis: quo viso, considerata nunciauit militi, qui ait: Stemus ad modicum, quia verisimile est, pro huius exercitus custodia subsecuturos alios: ad hos properabimus, & an inimici sint, qui præcesserunt, an amici experiemur, nec paucos timebimus. Deinde, morula transacta, de silua miles cum suis recedit, in campum venit, & neminem nisi quendã equestrem in equo sedentem, & in manu alium ducentem equum, eminùs sequentem suos intuitus est. Ad hunc cum miles venisset, quis esset quæsiuit in hæc verba: Numquid tu cocus meus es? ita enim sibi à longinquo videbatur, paulò etiam antea cocus eiusdem militis vita functus fuerat. Qui respondit Sum Domine, cui miles, Quid, ait, hic facis? & qui sunt hi, qui præcesserunt? Cui defunctus respondit, Domine, hi qui præcesserunt, sunt nobiles & armigeri tales & tales (multos enim expressit nomine proprio) quos oportet, & me cum eis ista nocte esse Hierosolymis, quia hæc pœna nostra est. Et miles iterum, Quid sibi vult equus iste, quem ducis nullo*

[a] Gen. 32. in princ. & 4. Reg. 6. v. 17.

[b] libr. 4. cap. 6.

[c] l. 12. cap. 16. & 17.

[d] l. vlt. Formicarij.

insedente? Ad vestrum, respondit, obsequium erit, si mecum ad terram sanctam venire velitis. Securus esto, te per fidem Christianam, recedendo & reuertendo viuum reducam, si meis obtemperabitis monitis. Tunc miles ait, Diebus meis mira attentaui, his hoc addam etiam mirabile. Dissuadentibus igitur illud famulis, de equo proprio miles desilijt, defuncti equum ascendit, & ab oculis famulorum vterque equester subtractus est. Sequenti autem die famulis, iuxta conditum exspectantibus, miles & defunctus redierunt ad locum, vbi primùm conuenerant. Tunc defunctus militi ait, Ne phantasma omnino fictum ista fuisse credatis, duo, quæ vobis do rara, reseruate in mei memoriam: inde protulit mappulam paruam de salamandra, & cultellum in vagina. Primum, inquit, cùm immundum fuerit igne purgate: alterum cautè tractetis, quia ab eo vulneratus, intoxicatus erit.] In his multa sunt indicio fuisse visionem dæmonicam, maximè donum hoc cultelli; quo multis exitium, ipsi quoque donatario, parabatur. Aliam historiam ex codice Cassinate profert illustriss. Baronius Annal. tom. XI. anno CHRST. 1004. quod exhibebo lib. 6.

a l. 5. hist. Pol.

Cromerus diligens scriptor [a]; *Naclum, inquit, arcem Pomeranorum munitissimam Vladislaus 1. Polonorum rex obsidebat. Ibi noctu lucente luna aspiciebantur crebrò ab excubitoribus quasi armatorum hostium acies, ex apertis campis ad Polonorum statiua adequitantes & incursantes. Cùm id sæpius accideret, indignati Poloni inquietari sese, nec vsquam in apertum certamen prodire hostes, nocte quadam, cùm ibidem hostes adesse nunciarentur, fremebundi agminatim è castris sese proripuere, diffugientésque casso labore longius prosecuti sunt. Obsessi, tumultu Polonorum exaudito, & excursione è castris animaduersâ, erumpunt subitò, & ignem in opera atque tuguria militum stramine arundinéque contecta coniiciunt, quo celeriter pluribus in locis se diffundente, paucis, qui in castris manserant, se defendentibus, facilè opera cum magna castrorum parte cōflagrarunt. Nocturnas vmbras illas fuisse autumant, quæ hostilis exercitus speciem ostentantes, Polonos ita diuino permissu exagitarunt: propterea quod solemne omnibus Christianis quadraginta dierum ieiunium, priore expeditione, promiscuo ac temerario esu carnis & lactariorum, moribus & institutis Ecclesiæ Catholicæ contemptis, temereuerant.*] Hæc ille, res clamat spectra fuisse Diabolorum; vt & illa de quibus Antoninus Hist. part. 3. quam auorum memoria solebant vocare, *Familiam Hellequini*: cuiusmodi cuncta, illusiones dæmonum esse, iampridem docuit Guilh. Pariensis, *part. vlt. de Vniu. cap. 24.* Tales exercitus possent Magi multos exhibere; si ex pacto, quod cum dæmone superiore habent, dæmones illi subditos euocarent: numquam tamen Deus legitur permisisse, vt talis militia vltra incussionem inanis terriculamenti procederet. Nam si lædere, occidere, munitiones capere, vel hostium inuadere castra finerentur: nulla illis humana potestas valeret resistere, vt prudenter idem Guilhelmus. Huc refero pugnas illas Regum Septentrionalium & victorias partas, contra magorum dæmonúmque cuneos, apud Olaum Magnum [b].

b libro 3. cap. 12.

Decimo quarto, dæmones sunt sub illo spectrorum genere; quo in nemoribus & aliis amœnis locis sese ostentant instar puellarum aut matronarum, in veste candidâ; interdum in stabulis cum luminaribus cereis, ex quibus etiam distillatę guttæ, postmodùm in equorum iubis, quas sedulò pexuerunt & nexuerunt, solent ab hominibus inueniri, talis illa vidua Russiana in meridie obambulans, de qua paulò antè mentionem feci: tales, quas vocant, *Sibyllas seu Nymphas albas*, *Dominas nocturnas*, *Dominas Bonas*, & earū, *Regina Habūdia*, quarū aduētu multum prosperitatis, & rerum omnium copiam putant superstitiosæ anus domibus contingere, quas frequentarint; & ideo domi suæ illis epulas instruunt, escariis lancibus & vasis vinariis omnibus apertis ac discoopertis, nequid illis ad sumendum moræ obiiciatur: quæ planè idolatrica esse, docet prædicto loco idem Episcop. Paris. vt & Nicol. Cusanus, *lib. 2 excitationum*. Huc refero tres illas quæ visæ Machabæo Banckoni, aquo Stuartorum genus; quæ venantibus visæ regnum illi prænunciarunt. *Boeth. libr. 12. Scot. histor.* Harum bonarum Dominarum, quas Gentiles, *Parcas*, vocauere mentio habetur & conuiuij illis præparati, in vitâ D. Germani Episcopi, & apud D. Antoninum, *pag. 2. Histor. tit. 11. §. 5.* Tales etiam, *fatales Sorores*, seu, *nymphæ*, falsò putatæ bellorum præsides & Victoriarum largitrices, quæ Hothero Regi familiares in Septentrionis Historia [c]. Itali vocant; *Fatas*, Galli; *Fees*, quales finguntur Melusina, Alcina, Morga. De his dicam plura lib. 6. cap. 2. sect. 3. in Remedio. 1.

c Olai L. cap. 10.

Decimoquinto, huius generis spectra sunt, per quæ Deus aliquando denunciat futura bella, pestem, mutationes regnorum & similia, pauca commemorabo exempla. Nocte quæ seditionem Antiochenorum præcessit, visa mulier ingens & formidabili adspectu, aërem scuticâ tam fortiter verberans, vt tota sonus Vrbe exaudiretur [d]. Gennadio Patriarchæ Constantinopol. nocturno tempore accedenti ad altare templi, vt Deum pro salute publicâ deprecaretur; horrendum spectrum se obtulit; quod cùm ille sacro ritu coniurasset, respondit; quamdiu Gennadius viueret, sibi non licere damna, quæ imminebant, Ecclesiæ illius inferre; sed eo mortuo sæuissimè se in illam grassaturum [e]. Priusquàm Hunnericus persecutionem in Catholicos Aphricæ inchoaret, super cacumine montis Ziqueni homo giganteæ staturæ visus, & auditus clamare; *Egredimini, Egredimini*: & in æde Fausti, quæ Carthagini est, visa multitudo Æthiopum sanctos Ecclesiæ fugans, & antè se impellens. [f] *Alia multa huiusmodi suggerunt, carda. libr. 14. de variet. rer. & Fulgos. tit. de prodig. libr. 1.*

d Sozom. l. 7. cap. [illegible]

e Theod. Lect. libr. 1. Collect.

f Vict. Vi[illegible] cēs. l. 2. de persecut. Vandal.

Decimo sexto loco, hîc occurrunt illa spectra; quæ certis temporibus & locis aut domibus solent tumultus & vexationes varias exhibere; cuius rei prætermittam exempla eò quòd notissima res sit, & legi possint, qui attulere veteres recentioresque; vt *de Temesio dæmone*, Strabo & Pausanias citati, & Ælianus libr. 8. var. Histor. *de pueris nigris cirratis*, Augustinus, libr. 22. de Ciuitat. Dei cap. 8. *de Datio Episcopo Mediolanensi*, Gregorius libr. 3. Dialog. cap. 4. *de vocibus & sonis auditis in Marathone post pugnam cum Persis*, Pausan. in Attic. & *ante pugnam Leuctricā in templo Herculis*, apud Ciceron. de diuinat. *antè pugnam cum Cimbris*, apud Plinium libr. 2. cap. 59. *ante bellum ciuile Syllanum in eâdem Italia*, apud Appian. de bello ciuil. libr. 1. *ante primum prælium Pharsalicum Antiochiæ*, apud Cæs. libr. 3. de bello ciuili; *ante mortem Cæsaris Dictatoris domi eius*, apud Dionem; *recentiora sunt*, apud Niderium, *libr. vltim. formicarij*. Guilh. Paris. *d. cap. 24.* Torquemadam, *Horti florum colla. 3.* Alexandr. ab Alexand. *lib. 5. Genes. dier. c. 23.* & cōfirmat praxis Forensis Hispaniæ; quæ licitum conductori,

qui an

qui antè id ignorabat, ſpectrorum ſic inquietantium cauſâ domos relinquere conductas, vt poſt Portium cenſuit Couarr. a Solent huiuſmodi infeſtationes iuberi, vel permitti à Deo, ob pœnam peccatorum, vel ad exercitium bonorum, vel ob aliam cauſam occultam. Interdum iſta peragunt dæmones maleficorum immiſſione, vt contingit B. Antonio b & nobili Aquitano, qui Pariſienſem ſtudioſum iure ſuo per vim ſpoliarat c; ſæpiùs ſpontè faciunt ſuâ, tantùm vt homines falsâ quapiam reuelatione decipiant aut perſuaſione fallaci; ſicut apud D. Auguſt. illi baptiſmum diſſuadebant: contenti ſunt aliquando ſolâ vexatione, & inquietatione, nullo cum corporis damno, vt ioculator ille ſpiritus, de quo Guilhel. Pariſienſis, qui vaſorum colliſione & lapidum iactu ſomnum diſturbabat, & culcitâ ſubtractâ de lecto deturbabat, & Salmantinus ille Torquemadæ, qui grandibus ſaxis quoſuis petebat, irrito tamen & innocuo contingens ictu: quod Marcus Magus, apud Pſellum d, proprium dicit eſſe dæmonum ſubterraneorum, de quibus mox agemus. Quo vero pacto dæmones lapides iacere queant & alia huiuſmodi operari, quæ videntur manus & corporata inſtrumenta requirere, Scholaſtici diſputant, aſſentior iis, qui præſente per ſubſtantiam ſuam eo loci dæmone, & imperio voluntatis aërem lapidi proximum mouente, & ſic lapidem impellente, hæc fieri cenſent; quando nullum ipſe corpus induit: ſi vero corpus formatum, vel cadauer aſſumeret, nulla foret difficultas e.

a lib. 4. variar. reſolut. cap. 6.
b Caſſian. collat. 8. cap. 18.
c Froiſſar. in Chron.
d l. de dæmon.
e Vide D. Tho. quodlib. 6. Duran. Capr. & alios in 2. d. 7.

In locum, *decimumſeptimum*, veniant ſpectra illa Beruſſiæ, de quibus quadam epiſtol. ſcribit Ioan. Meletius; *In Sarmatia coli ſpiritus quoſdam viſibiles, qui lingua Ruthenica, coltri, Germanica,* Koboldi, *dicantur, quos credunt habitare in occultis ædium locis, vel in congerie lignorum, nutriúntque eos lautè omni ciborum genere, eo quod, adferre ſoleant nutritoribus ſuis frumentum, ex alienis horreis furto ſublatum. Cùm verò alicubi illi ſpiritus habitare & nutriri cupiunt, hoc modo ſuam erga patremfamilias voluntatem declarant: in domum congerunt noctu ſegmenta lignorum, & mulctris imponunt lacte plenis varia ſtercora animalium: quod vbi paterfamilias animaduerterit, nec diſſipauerit ſegmenta nec ſtercora è mulctris eiecerit, ſed de inquinato lacte cum omni familia ſua comederit, tunc illi apparere, & permanere ibi dicuntur.*] Idem iudicium de ſpectris, *virunculorum* ac *femellarum*, breuitudine ac ſpecie pigmæi vel pumilionis, olim in multorum domibus frequentium, & domeſtica ferè cuncta miniſteria ſolitorum obire, equos curare, domum verrere, ligna & lympham adferre, & ſimilia facere: de quibus Olaus Magnus f. Galli vocant, *des Gobelins*; Teutones, Rabbautermannekens, & Gultelkens, & Sueones, *Trullas*, appellant. An ex hoc genere fuerint, *Eros & Anteros*; qui, vt infantuli, in balneo, iubenti Iamblico apparuerunt g, id cogitandum relinquo. Sanè huc pertinent, *Montani illi*, quorum nobis Hiſtoriam Georg. Agricola prodidit h, *In metallicis* (ait) *fodinis inueniuntur, & truculenti quidem, vel ſolo aſpectu terribiles, plerumque metallicis infeſti atque inimici ſunt. Talis fuit,* Annebergius, *dæmon qui operarios ampliùs duodecim flatu interfecit, in ſpecu qui* corona roſacea, *appellatur, eo nomine relictus, quantumuis argento diues eſſet. Flatum verò emittebat ex rictu, cum equi ſpecie habentis procerum collum & truces oculos appararet. Eiuſmodi etiam fuit,* Snebergius, *nigro cucullo veſtitus, qui in fodina Georgiana operariū è terra ſublatum, in ſuperiore loco maximæ illius concauitatis, quondam feracis argenti collocauit, non ſine corporis attritu. Quæſtuoſam admodum fœdinam deſerere apud Turcas cogebatur Iudæus à dæmone metallico, hominibus frequenter in forma capræ aurea cornua gerentis apparente. At ſedatos illos, Germanorum alij, vt etiam Græci,* Cobalos, *vocant, quod hominum ſint imitatores. Nam quaſi lætitia geſtientes rident, & multa videntur facere, nihil interim efficientes. Alij,* virunculos montanos, *vocant quia plerúmque apparent nani, tres dodrantes longi, videntur autem eſſe ſeneciones, & veſtiti more metallicorum, id eſt vitteto, induſio, & corio circum lumbos dependente. Innoxij ſunt hi metallicis, etſi interdum glareis operarios laceſſunt, rariſſimè tamen eos lædunt, niſi cachinno vel maledicto laceſſiti. Potiſſimum opus facere videntur in his ſpecubus in quibus metalla iam effodiuntur, vel ea effodi poſſe ſpes eſt.*] cætera rectè, illud minùs, quod animantium nomine dæmones comprehendat. Scio ſic locutos veteres non paucos: ſed & ſcio id ex lacte Platonicorum bibiſſe, & quia ambigui erant, num anima & corpore conſtarét. Nunc quia Catholicis ſatis definitum i, nec anima nec corpore perfectas ſubſtantias illas ſeparatas componi; vitanda nobis huiuſmodi locutio, parùm cauta, parum propria. Damnandus verò prorsùs Paracelſi error, dæmonum hæc genera, ad hominum ſpecies reducentis. Nam; *Epiſtol. ad Athenienſes, ſiue de occulta philoſophia*; quaſi veriſſimum axioma, nihil veritus fuit conſtanter aſſeuerare, Deum præter homines Adami poſteros; alia quatuor hominum genera, carne, & oſſibus, & ratione prædita creaſſe, eosque in ſingulis elementis ad inhabitandum collocaſſe; in quibus ſinguli ſuam haberent remp. & ex negociatione, ac laboribus victum & amictum ſibi comparare, & eos homines, qui in terræ viſceribus habitant, vocari, *Pigmeos*, & *Gnomos*; qui in aquis, *Nymphas & Vndenas*; qui in aëre, *Silphos & Meluſinas*, quos ſolos cum hominibus Adami poſteris commercium habere, & ex mutuâ commixtione liberos gignere; Qui in igne ſunt; *Vulcanos & Salamandras*, appellari: Et incertum adhuc eſſe; cuinam generi horum hominum vera fides in Deum ſit data, & via ad ſalutem patefacta.] Hæc ille prout eum citant Godelmannus & alij: in libro tamen fragmentorum, inuenio Paracelſum dubitanter induci loquentem; ſed arbitror Latinum Interpretem, hoc ſuum aſſuiſſe, vt magiſtri occultaret impietatem. Nam dictis illis nihil nugacius, nihil blaſphemius, nihil à rectâ fide dici poteſt alienius, ergo mutila & manca S.S. quæ de vno tantùm hominum genere nos inſtruxerit? ergo dubia ſalus noſtra? ergo dubia redemptio? non ergo ſecundus Adam Chriſtus; vt nos; qui in primo mortui, in ſecundo viuificaremur? ſi hoc dubium; nónne ruunt veteris teſtamenti promiſſiones, concidit exhibitio & repræſentatio Noui? Et ſunt qui tales libros nugis, mendaciis, blaſphemiis refertos, in Latinum vertant ſermonem? ſunt qui pulchris formis cudant recudántque? ſunt, qui ament Paracelſiſtæ vocari? ſed ad inſtitutum redeamus.

f lib. 3. cap. 11. & 12.
g Eunapius in Iamblico.
h capit. de anim. ſubterran.
i ca. firmiter. de ſū. Trinit. D. Tho. 1. pa. q. 50. ſcholas. in 2. diſt. 8.

Vltimo, loco ſeſe offerunt ſpectra dæmonum theſauros cuſtodientium. Cabades rex Perſarum cùm accepiſſet in collimitio Perſiæ & Indiæ; in munitiſſimâ arce Zudaderenſi, pretioſiſſimorum lapidum, auri, & argenti, theſaurum maximum à dæmonibus aſſeruari, qui mortales omnes aditu

arcerent; eò cum exercitu profectus castrum vi conatus occupare, fortiter propugnantibus dæmonibus, repulsus fuit, confugit ergo ad Iudæorum & Magorum artes, quæ & ipsæ irritæ fuerunt. *Ergo cùm ei persuasum* (ait Cedrenus) *fuisset, Christianorum ad* DEVM *precibus hoc potiri posse, auxilium à quodam Christianorum in Perside degentium Episcopo petijt. Is indicto Christianis ieiunio, precibus & Synaxi, diuina peregit mysteria, & ad locum accedens coniuratos dæmones ibi degentes exegit, castrumque Cabadæ nullo labore potiendum tradidit.*] *Glycas part. 4. Annal. & Cedrenus in Anastasio.* Talis etiam dæmon ille Basileensis, de quo dixi, *supr. q. 12.* & hinc factum, vt Dracones fingerentur custodes thesaurorum, vt horti Hesperidum, & Aurei velleris: hinc porrò factum, vt thesauris addere sint soliti Serpentem aureum; quemadmodum refert Ascanius Centorius, *lib. 4. Commenta. bellor. Transsiluan.* de thesauro, inuento propè Deuam vrbem Transsiluaniæ, circa annum 1550. Nota etiam Historia Magi Germanici, qui cùm specum ingressus esset, vbi thesaurus reconditus, socio in vestibulo manente, vidissetque incubantem arcæ nigerrimum canem, nihilominùs, cupiditate metum pellente, porrò progressus, ruente terrâ, in specu fuit tumulatus. Plura vide *d. q. 12.* Prætermitto quædã iam vulgaria, vt quod in Indiis sepultarum cum maritis vxorum animas mentiuntur, vt sic persuadeant has coniugi suo cõuiuere, quæ sponte illis commoriuntur: quod non vno loco testatur Pet. Chieza, *part. 1. Histor. Peruu.*

Visis spectrorum generibus, quæri poterat; quo illa pacto repelli & vinci queant? sed quia decisio communis est omnibus malis; quæ per dæmones inferuntur, ideo de hac re differendum mihi putaui, quæstione de remediis contra maleficia, *huius operis libr. vltimo.* Quo pacto dæmones apparere sic queant, nunc accuratiùs inuestigemus, quam quæstionem indecisam reliquit D. Augustin. *Enchirid. ad Laurent. cap. 59.*

QVÆSTIO XXVIII.

Quomodo possit dæmon se corporeis oculis, cùm sit incorporeus, visibilem præbere?

A CONstat non posse corporaliter, nisi assumpto corpore. Certum enim est dictum B. Ignatij, *epist. ad Smyrnens.* incorporea videri à corporeis non posse, quia incorporeorum nec species, nec figura est, aut particula animalis vllius formam habentis, ob naturam quam habent simplicem. Constat etiam eos corpus vel ex elementis sibi coaptare, vel subingredi & assumere cadauer. de vtróque modo, quæ dicenda hucúsque distuli, repræsentabo liberaliter. Dixi (corpoliter) nam phantasticè possunt apparere, turbatâ phantasiâ.

SECTIO I.

ALiquando igitur cadauer aliquod assumunt humanum vel ferinum, & illud mouent ac impellunt motu non vitali, sed locali tantùm, sicut aërem possunt impellere, & hoc corpus, præsertim nondum valdè dissolutum, puto, si Deus permittat, posse illos ita attẽperare, vt sensum tactûs omnino fallant. Nec video quidquam ab homine docto ac pio, in medium allatum, quod me ab hac sententiâ deducat. Imprimis quod ex D. Lucâ [a], proponitur dictum Domini, quo se verè

a cap. vlt. v. 39.

A corporatum, & non phantasticũ spiritum esse probabat, *Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa nõ habet, sicut me videtis habere*: id ad rem non multum facit, certè non vrget. Solùm enim Dominus probare voluit, posse illos contactu sentire, & diiudicare, visu se non decipi, corpus enim ipsum habere, verum, quia tangibile: & proinde nudum phantasma, & fictitio corpore indutum non esse. Nulla verò hic erat cogitatio, de cadauere assumpto. Hoc enim carnem & ossa habere manifestum est, quo argumẽto Christus probat, se spiritũ non esse: Quod illi existimabant, quia videbant ianuis clausis ingressum, quod corporeæ rei repugnabat, tam viuę, quã mortuę. Et quia, palpatione tantùm poterant, corpus esse, cognoscere, non verò, cuius esset corpus: ideò iubet etiam oculorum vti sensu

B *& videre* (nam propriè hic vox sumenda, vt textus indicat) *manus & pedes*: ex quorum vulneribus reliquis, certò deprehenderent ipsum illum esse, qui triduò ante fuerat crucifixus [b]. Ex quibus patet verba Domini veram certámque sententiam habere, etiamsi corpus diceremus à dæmone assumptum, sic ab eo temperari posse, vt tactûs sensum fallat. Quid, quæso? nónne dæmon longè admirabiliora efficit quotidiè, quam, sint simulare carnis molliciem, ossis duritiem, teporem ac suauem calorem, qui corporis attactu percipitur, & cæteras tangendi qualitates? Dico has eum simulare posse, non dico veras exhibere posse, vera illa

b Sic optimè Ioann. Maldonat. ibi.

C & vitalia, sunt corporis viui, & ab animâ informante procedunt: simulata, & proximè adumbrantia non requirunt animam informantem, & à substantiâ intellectuali, (eatenùs vt externo sentienti talia appareant) poterunt perfici. Quod adferunt de cadauere hominis recenter mortui, in eo etiam adhuc calido deprehendi, deesse qualitates illas suauis ac vitalis teporis, facilitatẽ mouendorum membrorũ, & pro mollitie rigorem quẽdam successisse: id totum concedimus. Negamus autem, quod inde ad cadauera per malignum spiritum assumpta argumentantur. Esto illic eâdem sit corporis substantia, quæ & hic adest, esto adsint qualitates plures eædem, vtpote calor ille residuus. Tamen adhuc deest huic cadaueri non as-

D sumpto, quod simulet illa reliqua quæ diximus. At in nostrâ visione, dæmon inest cadaueri, cuncta illa simulãs. Minùs est adfabre simulare, quàm verè efficere. Quare nec illud sequeretur, non potest corpus adhuc calidum illa per se solum præstare atque efficere, ergo nequit dæmon in cadauere assumpto illa eâdem tam callidè & artificiosè simulare, vt tactum fallat. Cur, qui sensum principem (nempe visum) potest decipere, non queat tactum, sensum maximè terrestrem, & vilissimum, miniméque spiritualem? Quòd verò qui-

E dam hæc cadauera adsumpta, vt & aërea corpora formata, deprehenderint esse tactu frigida & horrida, vt illi apud Alexandr. *Genial. dier. lib. 2. cap. 9.* & apud Cardanum, *libr. 16. de rer. varietat. cap. 93.* & alij, de quibus postea: id inde prouenit, quia vel dæmon teporem illum non vult adumbrare, vel quia non permittitur id à Deo facere: quo sensu etiam accipiendum, quod refert Caietan. [c] cuidam de hoc frigore & horrore corporis querenti, dæmonem respondisse, *se non posse melius facere*, videlicet, Deo obsistente, vel saltem nõ concedente. Si quis exempla requirat harum apparitionum, legere poterit apud Guilhel. Parisiensem, *P. vlt. de Vniuerso*, aliquando assumpto bestiæ cadauere

c in 2. 2. q. 95. art. 1.

delusisse

delusisse militem; qui cùm putaret se formosâ potitum virgine, inuenit se in amplexu cadaueris belluini tabe soluti, fætidissimè iacentem. De Polycriti apparitione, & spectro filiũ deuorante, iam scripsimus non vno loco. Fabulæ simile videtur, quod Phlegon [a] retulit, ille tamen oculatâ se fide Trallis testatur cognouisse. rem sic narrat, vt vtar compendio: *Philinnium Damostrati hospitis & Charitûs filia, Machatem hospitem amare cœpit, indignè id ferentibus parentibus, mærore mortua, & publicè fuit funerata. Sexto post obitum mense, cùm eo reuertisset Machates, ingressa ad illum Philinnium hospiti se, post longa colloquia commiscuit non semel illo vesperi, quo, & cum eo cænam sumpsit, & annulum ferreum & poculum inauratum à Machate dono accepit, ipsi vicissim annulum aureum & fasciam pectoralem dedit. Nutrix, dum pergit sedula, ne quid hospiti desit, satagere, videt cum eo in lectulo iacentem alumnam. Læta parentibus id indicat. Illi stupentes accurrunt & altero die vtrumque deprehendunt, &, cum eiulatu, dormientem cum hospite filiam amplectuntur. Sed toruis in eos intuens Philinnium, ô vos crudeles* (ait) *in filiam parentes! ergóne vos inuidisse mihi meo Machata, paterna in domo vel triduum solidum frui! Magno vobis dolore hæc, siue curiositas, siue duritia stabit. Renouabitis dolores præteritos, & filiam iteratò sepelietis. His dictis, expalluit & cõcidit cadauer mortuo iterùm simile, seu potiùs* (vt erat) *mortuum. Concidêre simul oppressi mærore parens vterque. Re populus & magistratus intellecta, iubent sepulchrum aperiri: vacuum id corpore repertum. Erant in eo dumtaxat annulus ferreus, & scyphus auratus, dona Machatæ: sed incubilo & lectulo, inuentum cadauer Philinnij, & Hilli cuiusdam auguris consilio, vt prodigium, eiectum extra vrbis limites, auibus ac feris deuorandum. Ipse Machates, à spectro videns se delusum, sibi paulò pòst manus, ignominiam non ferens, consciuit.*] hæc à Phlegonte; fusiùs narrantur; illo Phlegonte, cuius auctoritate & Iurisconsultus Paulus [b], & Origenes [c], ad probandam Eclypsim, quæ Christo accidit moriente, vtuntur. In historiâ quoque Laodunensis energumenæ Nic. de Obry, legimus Diabolum Baltazum, assumpto suspendiosi corpore, conatum abigere ab ea exorcistam.

[a] li. de mirabilib. & longæuis.

[b] l. antiqu. D. si pars hered. pet.

[c] cõt. Cels. & tractat. 29. in Mat.

Agrippæ facinus non absimile habens infrà, *quæst. 29 sect. 1.* addam nunc, quæ de eâdem re Cæsarius Monachus Eisterbacensis, *libr. 12. Miracul. cap. 3.* scribit; cuiusdam Principis Germani mortui corpus integro priusquam sepeliretur anno, dæmonem gestasse, & ita rexisse, quasi illud vegetaret (ita namque intelligendum quod scribit, *spiritum illud loco animæ vegetasse.*) non enim potuit informando, nec in essentiam eius illabendo; sed dumtaxat vt in loco existens vitales eius actiones per illud imitando: vt docet multis Tostatus, *in Exod. cap. 7. quæst. 13. cum seqq.* Subdit Cæsarius similia legi in vitâ S. Patricij Hibernorum Apostoli, de quodam homine, in cuius corpore multis annis Diabolus habitans pro animâ, ad nutum viri sancti tandem exiuit, corpus verò corruit, & in puluerem redactum fuit. Et, *cap. 4.* clericus (scribit) quidam adeò dulcem vocem habebat, vt audire eum deliciæ putarentur: donec religiosus quidam vir superueniens, monuit hominis vocem non esse, sed diaboli; dæmonémque adiurauit; quo discedente, cadauer corruit planissimè fœtens.

Denique multæ falsæ resurrectiones gentilium huc sunt referendæ: & constat cum sagis vt plurimùm induto cadauere diabolum siue incubum, siue succubum, rem habere; vnde & in hoc genere hominum, cadauerosus quidam fœtor graueolentiæ, cernitur.

SECTIO II.

ALiquando sibi elementare corpus diabolus circumdat, idque efformatum, quà pollet industriâ, vnit sibi, non aliter; quàm motori intus existenti corpus mobile & inanimum vnitur. An possit ex solo aëre materiam desumere equidem ambigo, & puto, sic aërem condensari non posse solùm, vt quid solidum exhibeat: sed siue possit, siue non possit, solet quod faciliùs, partes aëri (quô maximam partem vtitur) commiscere terreas, & aqueas, nubium, vaporum, exhalationumve, vt & colores faciliùs hac mixtione exprimat, & faciliùs membra conglutinet, & condenset; quæ sententia Lud. Molinæ est, & antiquiorum [d]: nec argumentum, quo quidam vtuntur [e] ad probandum solo ex aëris elemento corpus assumere, nos stringit; cùm tantùm probet, eos ab aëre partem potissimam mutuari. Hinc alij censent corpus hoc tale fore numquam, vt nequeat tactu deprehendi, verum corpus non esse. Sed rationes, hac ipsâ quæstione discussi. Christi Domini dictum [f], ostendi alium habere sensum, quàm ipsi arbitrari. Addo, quod in libro Genesis legimus [g] de Angelis Abrahamo apparentibus, quorum pedes abluti, nec deprehensi tactu; id ab ipsis eludi potiùs, quàm dissolui: aiunt deceptum Patriarcham, præoccupatione opinionis; eò quòd viros putaret, quæro, cur non igitur, quicũque viros putant, hac præiudicatâ sententiâ iudicent viros esse? An solus Abraham cæteris imprudentior? Ipse ille, quo nituntur, Caietan. [h] fatetur verorum ossium & carnium similitudinem, non modò visibilem, sed etiam palpabilem, & solidam exhibere. *Solidam,* aït, non instar aëris diffluentem, aut duritiei dumtaxat aliquid modicum habentem. Quòd verò *lib. 3. cap. 6.* apud Cæsarium diabolus dicit, quando corpora à dæmonibus sic assumuntur ea dorso carere: ludebat puellam mendacissimus. Quod dixi elementorum aliquâ opus commixtione, nec Maro ignorauit, cùm cecinit [i].

[d] vide Molin. 1. pa. q. 51. art. 2. disp. 2.

[e] Anglez in 2. d. 8. q. 2. diffic. 8.

[f] Luc. vlt. v. 39.

[g] Gen. 19

[h] d. art. 3.

[i] Æne. 10.

Tũ Dea nube cauâ tenuẽ, sine viribus, vmbram
In faciem Æneæ, visu mirabile monstrum,
Dardaniis ornat telis. &c.

Ecce non aëre solo, sed nube mixtâ. De vapore Sprengerus, *in Malleo,* docet, visas veste subductâ in agris mulierculas, corpus motitantes, crissantésque solas; & adspectum mox dæmonem vaporis siue exhalationis atræ habitu, recedentem. Mãtenses magi, Mirabellius & socij, Parisiis combusti, in iudiciariâ confessione dicebant, ad hanc corporum assumptionem dæmoni duo esse necessaria, ventum secundum, & lunam plenam, nam si ventus sit aduersus, non posse corpus coalescere; si verò sit luna decrescens vel corniculans, non posse defectu materiæ formare corpus nisi valdè pusillum, & pro lunæ augmento maius, maiúsque. Placet hoc Crespeto, *l. de odio Satanæ discr. 27.* sed mihi ridiculum videtur: quasi nequat dæmon, Deo non impediente ventum sedare aut excludere; & defectum illum lunaris influxus supplere. Scilicet aër & nubes de ostrino genere sunt, quòd Lunæ augmenta consequi solet, & decremen[ta] imitari. Dęmonis apparitio in corpore elementar[i] fuit illa frequens visio fratrum Tarquiniorũ apud

a libr. 5.
b libr. 7. epiſt.

Dion. Halycar.[a]; talis Athenodori apud Pliniũ[b], quicquid dicat Franc. Picus, *libr. 1. de pranot.* illud enim puto axioma & regulam ſtatui verè ac tutò poſſe; In gentilium & damnatorum (quia fidei expertes) apparitionibus nõ animam (niſi ſpeciali Dei priuilegio, de quo vnde conſtat in Athenodori viſione?) defuncti apparuiſſe, ſed eius loco cacodæmonum quempiam. Tales etiam putarim omnes apparitiones ſpirituum, ocioſa cùm hominibus & varia multipliciáque colloquia miſcentium, teſtatur de Facio patre ſuo Cardanus; & meritò omnes ſuſpectum habent Sortilegij, ſiue pacti cum dæmone. Teſtatur Melanchton (*libr. de anima*) ſe & colloquia & diſputationes cum pluribus ſpectris inſtituiſſe, ſanctitas hæc, curioſitas nuda, an occultum pactum? nihil iudico, rem in medio relinquo. Tale haut dubiè ſpectrum incæſtuoſi Perſæ, cuius ſemper cadauer terra eiiciebat, de quo prolixa commemoratio apud Agatiam reperitur, *libr. 2. belli Perſici extremo*, tales viſiones fuêre Gentilium Idolorum, vt Caſtoris & Pollucis ad lacum Iuturnæ[c]; vt L. Domitij Aënobarbi[d], vt Amytis Perſæ[e]; vt quod apparuit Dioni Siracuſano[f], vt Curtio Ruffo[g], vt Imperatori Pertinaci, apud Capitolinum, vt Tacito Imp. apud Vobiſcum, vt Conſtantio & Iuliano apud Ammianum[h], Valenti apud Zozimum, & apud eumdem Serenæ vxori Stilichonis: alia præter hæc congeſſit Pet. Thyræ. *libr. 1. de apparit. ſpirit. cap. 9.* Et talia ſemper ſpectra, quæ ſubitò euaneſcunt, poteſt enim elementaris ſubſtantiæ ſubitâ nimiáque rarefactione ſe ſubducere oculis.

c Symmac. lib. 1. epiſt. 29.
d Sueton. in Nerone cap. 1.
e Cteſias, ĩ fragmẽt.
f Plutar. in vita Dionis.
g Tacit. li. 11. Annal. & Pli. Iun. l. 7. epiſt.
h Capitol. in Pertina. Vobiſcus in Tacito. Ammian. libr. 21. & 25. Zozi. lib. 4. & 5.

Illud diſcrimen nunc occurrit, cùm in cadauere apparent; non poſſunt vel alteri viuenti corpori cadauer illud circumdare, vel ipſi ſic induti corpus vllum ſubire, repugnat enim corporis ratio, quia nequeunt dimenſiones quantitatiuæ inuicem, ſine vero miraculo, penetrare. Sed quando apparent in aſſumpto corpore elementari; licet, vel omnino nequeant, vel difficillimè queant (prius opinor) aliud corpus ſiue cadauer ſubire; poſſunt tamen vero & viuenti corpori, elementare iſtud circumdare, vt homo ſic indutus, vel aliud animal, multò maius, immò & gigantæum videatur. Nihil video obſtare, cur nequeant. Suadet etiam aëreæ ſubſtantiæ facilitas ad dilatandum, ſiue rarefaciendum, & ſpiſſandum denſandúmque; quam meritò Pſellus cauſam tradidit; cur ſpectra, tam breui ſpacio, creſcere & decreſcere videantur.

Tertium genus inuenio rariuſculum dæmoniacarum apparitionum, per figmenta quædam ſeu ſtatunculas, de quibus exhibebo quæ didici à Thomâ Brabantino, *libr. 2. de bono Vniuer. cap. 57. pag. 21.* vbi ſcribit in hanc ſententiam; *Gunerchena Brabantiæ villa eſt ſolemnis & nota: in hac quidam iuuenis puellam virginem adamauit: cúmque pro eius nuptiis parentibus eius loqueretur, & illi renuerent: puella medio tempore incidit in febrem acutam, qua ingraueſcente omnibus mori viſa eſt. Luctu ergo facto, campanæ quaſi pro mortua pulſatæ ſunt. Nec mora, iuuenis amator puellæ de villa eâdem in crepuſculo noctis tranſibat ad aliam, & cùm per dumeta pergeret, audiuit vocem quaſi feminæ lamentantis: ſollicitè ergo diſcurrens, & quærens auditam, inuenit puellam, quam mortuam æſtimabat, cui & dixit: Mortuam te plangunt tui, & huc vnde veniſti? Ecce ait, vir ante me vadit, qui deduxit me. Stupefactus ad hoc iuuenis, cùm neminem alium niſi puellam videret, audacter rapit eam, & in domum extra villam protinus occultauit. Hinc regreſſus in villam amicis ſuis loquitur, ingreditur ad patrem puellæ cum amicis ſuis ſedentem ad funus: quærit ſi filiam ſuam ſibi daret, quam quaſi mortuam deplangebat. Cui pater admiratus reſpondit: Numquid pro Deo mihi es, vt mortuam reſuſcites & accipias in vxorem? Cui iuuenis, Tantùm* (ait) *libens ſpondeas, vt filiam tuam habeam in vxorem, ſi viuam reddidero & ſanatam. Cui pater conſentiens, dictum coram omnibus confirmauit. Mox iuuenis reuelato linteo, quo cooperta putabatur, figmentum mirabile, quale à nullo hominum fieri potuit, inuenerunt. Dicitur autem ab his, qui figmenta huiuſmodi diabolica inſpexerunt, eſſe interius putrido ligno ſimilia, leuique exterius pellicula circumducta. Hinc reducta puella eſt, & patri reddita: ſanáque poſt dies aliquot dictum iuuenem maritum accepit, & vſque ad tempora noſtra incolumis perdurauit. Simili propè modo, cùm quidam in confinio Flandriæ ſororem languidam & mortuam putatam, ſub eâdem die, antequam ſepeliretur figmentum, inter arundineta iuxta maris litora inueniſſet, reduxit eam ad propria, & ingreſſus domum, vbi ab amicis quaſi mortua plangebatur, diſcopertum figmentum extracto gladio in fruſta concidit, horrentibus cunctis & clamantibus, Cur in funus ſororis, tanta crudelitate ſæuiret. Et mox ſubridens, crudelis, inquit, videor in ſororem? Non eſt illud ſororis corpus, ſed figmentum & illuſio dæmonum. Et hæc dicens ſecum cunctos accepit, & adduxit ad domum propriam, & eis ſororem reductam oſtendit. Et hæc vſque ad tempora noſtra permanſit.*] Si quæras, quid de his ſentiam; dicam cum Alb. Magno, & Cantipratenſe, mihi non liquere. Fieri poſſent à dæmone Deo permittente: Sed arbitror in his duobus exemplis, quoad illud primum procum, & in ſecundo hanc fortè virginem Satanæ partiarios fuiſſe.

SECTIO III.

VVlgaris perſuaſio eſt, ſemper in his corporibus aſſumptis aliquid obuium oculis, quo deprehendatur dæmonicum eſſe ſpectrum, facilè crediderim, ſic contingere. Sed puto, ſi maiore poteſtate non impediantur dæmones, poſſe quâ velint apparere formâ, humanámque perfectam, & omni ex parte pulchram, pulcherrimamque exhibere. Qualẽ ſe fortaſſis exhibuit B. Alberto Carmelitæ, à quo crucis ſigno obiecto fuit fugatus; vt narratur à Ioan. Mariâ Compoſtellano, *initiò vitæ B. Alberti.* Verùm ſolet ei obſtare Dei voluntas, quæ vt ſemper aliquid adſit, quo detegatur impietas & impoſtura; ne quam mortales ignorantiæ iuſtam excuſationem prætexant; certis animalium formis dęmonia nondum vti permiſit, vt columbæ, ſeu ouiculæ, ſeu agni: fortè quod agnus verus ſit Chriſtus Paſtor bonus verúſque; & in columbæ ſpecie Spiritus ſanctus ſolitus ſit apparere, & quia hæc animalia dolo carent, & nullum inferre ſolent damnum, vt docet Tyræus ſup. Libentiùs induit animalia, in quibus aliqua ſunt quæ meritò culpes. Hirci forma ſeu capri valdè ei antiqua eſt: & quia hircus Numen Ægyptium eſt, cenſet Moyſes Maymon, *in ductore dubitantium* iuſſos Hebræos in ſacrificiis hircum offerre. Et olim Iuppiter Hammon in Hirci formâ colebatur, dictus *Hammon*, quaſi, *Chammon*, à Cham inuentore Magiæ. Hodie etiam ſolemne illi, quando pactum expreſſum init, offerre ſe conſpicuum formâ virili: poſt pactum, quando adorandus,

ſemper in formâ hirci, vt ſibi accidiſſe fatebatur Ioan. ille Stapalẽſis,& obſcuriùs innuitur in confeſſione Doctoris Edelini apud Iaquerium, *cap.4.* & habetur apertiſſimè in ſententiæ Auinionenſis breuiculo,quod verboten⁹ dabo, *l.5.ſect.15.circ. fin.* Aliquando à facientibus homagium non cernitur, vt narrat Meierus, *Chron.Flandriæ anno 1459.* quando tamen ſe adorandum proponit, ſemper id in formâ caprarum mariti, & quidem fœdi aſpectu, atri, olidíque. Huius rei variæ cauſæ reddũtur. vna quoniã, ob reuerentiã verbi incarntai, Deus nõ patitur eũ tunc aſſumere humanũ ſchema. Et hoc ſenſu Sebaſtia. Michaël, *ſchol.10. Pneumalog.* arbitratur ad litteram accipiendum, quod *Apoc.13.v.4.* traduntur impij beſtiã adoraturi, hoc eſt Diabolum in beſtiæ formâ. Sed cùm beſtia illic vocetur ipſe Antichriſtus, iuxta D. D. Hippolytum, Methodium, Ireneum, Aretham & alios; conſtat hunc ſenſum non eſſe litteralem. Illud veriùs, quia coluerunt olim diabolum in formâ hirci, ideò dæmones; vocari SAHIRIM hoc eſt piloſos, ſeu hirſutos, vt ſolet aliquando D. Hieronym. vertere, *vide cap.17. Leuit. & cap.13. Eſai.v.21. & cap.34. verſ.14.* Nam *Sahir*, Hebræis, *hircus*, quaſi, *hircus*, dicitur, vt Latinis, à pilis & horrore; vnde fors etiam *Satyri*, nomen deductum. Confirmat Kimchi, *in radicum libro*, dum ſcribit; *Sahir*, vocari diabolum, quia ſolitus hirci effigie ſe conſpiciendum præbere. Illud etiam notat Michaëlis, *d.cap.17.v.7. Leuit LXX.* non temerè vertiſſe, ματάιες, quaſi dicant, *Fatuellos*, vnde deducta vox Longobardica, *Matous*, litteræ omiſſione; quos Galli ad verbum vocant, *Folletons*; & alij per abbreuiationem, *Follons*, quia riſum excitant riſu, tripudo, ſibilo cãtu, &c. quod dæmonẽ feciſſe conſtat ex vitâ D. Antonij, & D. Thom. *1.2.q.89.art.4. in argu.3.* Ego tamen illud, ματαίες, pro vanis potiùs acceperim; vt reſpexerint ad *Elilim*, nomen idolorum. Nam idolis ſacrificare eo loco prohibetur, hoc eſt dæmonibus qui vanâ idolorum ſpecie colebantur.

שעירים

Alia cauſa reddi poteſt, animalis huius ſalacitas, ſuperbia, & alia vitia, quæ moribus & actionibus ſuis dæmones ſtudioſè imitantur, vt multis oſtendit Remigius, *lib.1.c.24.* Denique hircum ſeu capram; *vt legimus in vita S. Radegundis libr.2. quem ſcripſit Baudomina Sãctimonialis eius coætanea*; induit, quia hircorũ, qui à ſiniſtris locandi eſt caput: ſanè hac vt plurimùm formâ adoratur. vt exemplo Edelini Doctoris Sorbonici probat Gaguinus a, & aliis Torquemada: idque ab antiquiſſimis Theſei tẽporibus manaſſe cenſet Remigius; equidem priùs ex ſacris opinor prophetarũ teſtimoniis id deduci poſſe, in quibus, *Zairim*, vocantur, vt docui. Quando vult familiaritatis & fidei ſpecimen præbere, catti, vel canis ſumit effigiem. de cattis, quotidiana Lamiarũ cõfeſſio fidem facit; de cane, Agrippa Cornelius, & Simõ Magus, tales nacti paredrios. Si quis aliquo deuehendus, equũ induit. teſtis de Hadingo Olaus, de Comite Matiſconẽſi, Petr⁹ Clunicẽſis, & Hugo Floriacẽſis b: ſi per locũ anguſtũ vel rimã ſubiturus, vel cuſtodibus illuſur⁹, veſpertilio, muſculus, vel muſtela fitc. Si qui præſentes ſint, colloquium impedituri, vel quos velit latere, muſcã induit, & partes auribus vicinas occupãs, quæ vult, inſuſurrat d: ſi vt gregẽ laceret, vt ſæuiat in animantes homineſue; induit lupum: e ſi quos terrere velit aut turbare; vt Gallus gallinaceus magnus & ferociens Pachomio, (*Metaphraſt. apud Surium menſe Maio*) vt coruus aut vultur S. Romualdo, (*Damian. in eius vita*) vt vulpecula verò apparet Hilarioni f; vt canis Dunſtano [*apud Sur. in eius vita menſe Maio*;] vt Serpens, Leonardo Corbeiacenſi; g vt draco, D. Margaretę, & Ferdi. Gunzaluo, Caſtellæ Comiti, ciúſque exercitui: h Si ad malum, ſpecie boni, velit inducere; apparet formâ Chriſti, vt D. Martino apud Seuerum; vel in formâ Dei, vt Theodoræ viduæ; vel in formâ angeli, vt D. Iulianæ i. Denique formam capit, quæ inſtituto maximè ſit accommodata: &, quia ad omnia ferè idonea eſt humana, hanc vt plurimùm effingit, nõ eodem modo. Scribit vetuſtus ſcriptor in vita. S. Roberti Abbatis; *Nocte quadam vir ſanctus vidit malignũ ad chori aditum conſiſtere, & conari quidem ſæpius ingredi, ſed fruſtra tamen. Habebat formam ruſtici pracincti, nudis longisq; tibiis ferentis à tergo ſportulam, & ad pectus lignum funibus innexũ. Cœpit porrò producto collo circuire chorum, oculos in fratres attentè conijcere: ſi quid poſſet forſitan gratum ſibi in aliquo cernere. At viro Dei inſtantiùs orante, & fratres à torpore excitante, improbus explorator diu fruſtrà expectans: cùm nil ſe proficere videret, indignabundus ad chorum fratrum conuerſorum ſe contulit: illi quoque cunctos curioſè contẽplans: ſi quos videret ſomnolentos, cachinnans ſtreuit: ſi noxiis cogitationibus occupatos, mirũ in modum tripudians applauſit. Tandem inter nouicios reperit iuuenem quendam animo ad illicita euagantem, nec niſi ſolo corpore illic præſentim, immò etiam clandeſtinã fugam meditantem. animaduertens igitur illum ſuæ ſortis eſſe, fuſcinula apprehenſum, in fiſcellam ſuam proiecit, & celeriter inde ſe proripuit. Cernens id vir ſanctus multùm pro ſalute illius anxius & ſollicitus, manè diligenter iuſſit illum inquiri. Sed ille, ante auroram vagus & profugus, excuſſo ſuaui iugo Chriſti ſecutus erat inimicum. Adiunxit autem ſe hominibus ſceleratis, deditúſque latrociniis, non diu poſt captus eſt, & capite plexus, miſerrimè è vita exceſſit.* Eidem in Nuptiarũ pompâ dæmon apparuit calamiſtratus, procaci vultu, & actioſus, *vide Sur. tom 3. Iun.7.* Maximo Rhegienſi apparuit, vt nauis & nautæ recẽs appulſi: Euagrio, vt clericus hæreticus: Macario, ſemel vt meſſor, ſemel vt pharmacopola: Nathanaëli ſemel vt agazo agens aſinũ, ſemel vt ſeruus lorarius: quæ Marulus & Sabellicus, ex vetuſtioribus, teſtantur k. Apelli Apparuit, vt pulchra, & cõpta, & illecebroſa mulier: ſed hic prudenter eum ferro, quod verſabat, candente abegit l. Sed quantumuis ille velit, pulcherrimã hominis ſimilitudinẽ repræſentare: quæ Dei bonitas eſt, tãtùm ſolet aſſumere quã & qualem Deus permittit, teſte D. Chryſo. *hom.4. de Lazaro*: & ideo vel ipſo inuito fieri videmus, vt qui non obeſæ nimiùm mentis ſint; ſemper, ſi attendant, fucũ queant deprehẽdere. Aut enim ſe oſtendunt dæmones humano corpore atro, illuuioſo, ſqualido, fætente, tetro, ac formidabili: aut ſaltem obſcuro, nigro, fædóq; vultu; naribus vel deformiter ſinis, vel immane aquilis; oris ritu ſparſo, profundoque, luminibus valdè abditis flãmantibuſq;, manib⁹ pedibúſq; obuncis ac vulturinis, ſtrigoſis brachiis cruribusque, & admodũ villoſis, caprinis etiam vel aſininis tibiis; vno vel vtroque pede bifido corneóque, interdum & ſolidungulo, interdũ mutili pede altero, vel vtroque, demũ ſtaturâ corporis numquam iuſtâ ac decorâ, ſed cui ſemper adſit aliquid inſolitę notę, & deformitatem prauitatéque dæmonis prodentis. probãt iſta veteribus recẽtibusque exẽplis alij m: & nos iã multa in medium.

a libr. 10. hiſt. Franc. Torquem. dial 3. Remig. lib. 1. dæmonol. cap. 13.

b Olaus libr. 3. Pet Clun. li. de miraculis, Hugo in Chron.

c Cyrill. in vita S. Daniel. Apul. in Mileſia.

d Ioã Nider. lib. vir. Formica.

e Remig. d. cap. 13.

f D. Hier. in Hilarione.

g Marulus libr. 5 cap.7.

h Rodericus Sanci⁹ par. 3. hiſt. Hiſp. c. 21.

i Marul. ſupr.

k Marulus d.ca.7. Sabel. lib.10. exemplar. cap.3.

l Soſomẽ. lib.6.c.28.

m Sebaſt. Michaelis Pneumal. cap.4. Tyræus lib.1. de appari. ſpirit. ca.9. Binsfeld. de confeſ. maleſ. pręlud. 12. Remig. lib.1 dæmõ. c.7 8.10.14.& 13.& lib.3 c.10. Ananias libr.3. de Nat. dæmon.

d um attulimus. Sanè morituris solet maximè terrificâ apparere specie, vt B. Martino apud Seuer. Sulpitium: vt Florentio illi, cui visus ore vastam flammam, naribus fumum fundens sulphureum [*Blasius Melanesius, in vita S. Ioan. Gualberti.*] vt B. Odiloni apud Surium in eius vita. 1. Ianuar. vt B. Oportunæ ferociés in specie nigerrimi Æthiopis, capilli & barba stillabant quasi picem calidam & liquidam, oculi ferrum ignitum & stricturas scintillans. [*Adelelinus Episcopus in eius vita apud Sur. mense Aprilis*] cuius rei ratioñe Angelus reddidit B. Aichadro, hoc à Deo permitti, vt hic ipse terror tam terribilis visionis expiet in sanctis, si quis adhuc expiandum in illis esset reliquum; vt scribit Fulbertus, *in vita Aichadri, apud Surium mense Septembr.*

In hoc assumpto corpore loqui illos posse & solere, testatur omnis antiquitas; quę & oraculorum ab eis fusorũ, & antrorũ, quercuũ, statuarúmque loquentium (de quibus actum alibi) meminit: eóque pertinent etiam caluariæ seu capita mortuorum Gentilium, in quibus dæmones locuti; vt caput filij Policriti, de quo Phlegon a ex Hierone Alexandrino; caput Publij, de quo idem Phlegon ex Antisthene; caput Gabinij, de quo Plinius Senior b; & cranium Magi, de quo Francisc. Picus c; & alterius Magis, de quo Melchior Flauinus Minorita. d Sciendum quod omnes vitales actiones dæmonibus natura denegauit, quia propriè carent corpore. & ideò, non magis quàm Angeli, putandi verè comedere, vel bibere potũ escamve corporeã: qua de re dubitare (videtur Origenes dubitasse Dialog. 3. de Christo homine) vt censeo, nõ philosophicũ nec Catholicũ est, sed delriũ sequi recentiorũ Rabbinorũ. philosophicũ nõ esse norunt oẽs philosophi, & optimè probat Tostat. q. 11. in Exod. c. 7. Catholicum nõ esse confirmat S.S Tobiæ 12. versic. 23. Rabbinicum esse patet ex Auoth Natali, vbi homo demens, scribit dæmones tria cum hominibus habere communia, edere ac bibere, venere vti & prolem gignere, & mortales esse. Quis non rideat hæc hodie etiam inculcari ab homine Caluinistâ; cui Tobiæ liber non est Sacrosanctus? cùm itaque loqui sit actio vitalis, sequitur loqui cùm videntur dæmones, non loqui propriè, & vitali actione, sed producendo sonum in aëre humanæ voci similem, & adstantium auribus insonantem; vt notat Gregoras e: ad eum fermè modum, quo quis artificiosè quopiam instrumento; puta tibiâ vel tubâ: sonum vocis humanæ exprimat: vel quo modo cauæ valles exceptam ac repercussam vocem, articulatè admodum reciprocant: vel, vt, crispi numeratione pectinis, organa pneumatica in varios accentus ac tonos sonum discriminant. *lege si lubet Tostatum in d. cap. 7. q. 15.* Sermone vt plurimùm vtuntur, quo regionis illius incolæ, vt Psellus tradidit f. Sed (quod notandum, nam & hinc fucum queas deprehendere) vtuntur voce stridulâ, subsibilante, confusâ, obscurâ, debili, pusillâ, & quasi ex dolio, vel per testam rimosam: docent hoc Sagarum confessiones plurimæ, apud Remigium g. Potest autem diabolus, quando in assumpto corpore apparet, videri: & quando loquitur, audiri, à quibus tantùm vult, cæteros verò latere idque naturaliter. Si nempe quoad nonnullos, & non quoad alios, ex parte organi vel obiecti adferat aliquod impedimentum, vt si medium impediat ita, vt per illud species ad oculum vel auditum non perferantur, vel si ipsas similitudines prohibeat, vel quos latere vult in extasim rapiat: ad alios verò, à quibus audiri & videri vult, sinat simulachra & sonos liberè commeare, & imaginationem eorum ad alia nulla abducat h.

a li. de mirabil.

b libr. 7. cap. 52.

c libr. 7. de prænot. c. 10.

d li. de statu animarum. post obitum.

e li. 5. hist. Byzantinę sub fin.

f libr. de dæmonib.

g lib. 1. dęmonolat. cap. 8.

h Albert. & Rich. in 2. d. 8. Ang. q. vnic. de dæmo. ar. 4. dub. vlt. Ananias de libr. 3. & alij.

SECTIO VLTIMA.

PRocurare denique, vt dæmones nobis appareãt, vel, vt defunctorum animas nobis repræsentent (quod illi facere reuera nequeunt) nullo modo licet, immo Mortale est peccatum.] Nam, vt socios, vocare non possumus; quibuscum omnis familiaritas nobis est interdicta; docent D. Augu. [i] & D. Thom. Nõ vult Apostolus, *Nos socios fieri dæmoniorum* [k]. Amicè ab illis & precariò petere, vel recipere; est in aduersarij castra se recipere, & transfugere à Christi Ecclesiâ. Per modum imperij & compulsionis non possumus eos adigere; nisi quatenùs sumus ad hoc à Deo delegati per exorcisticam dignitatem, in cuius exercitio diuinum imperium operatur [l]. Denique etiamsi liceret, stultum id foret: quia nihil à dæmone exspectandum boni vel vtilitatis: nihil boni cõfert in homines, nisi maiori permixtum malo; nihil docet, nisi merè curiosum & futile; non obsequitur, nisi vt perdat, & æterno exitio inuolutos diræ suæ subdat tyrannidi. Ex his apparitionibus dæmonum oriri posset alicui dubium, Cur illi antiquis patribus visibiles apparuerint adeò frequenter, nobis hodie non item? Hanc quæstionem olim Sanctus Ioannes Briglintonius proposuit S. Guilhelmo Shleghtholmensi, qui respondit; *Antiquorum patrum animos non fallax splendor & inanis gloria; sed diuina gratia illustrarat. Itaque facilè illi fraudulentas inimici machinationes peruidentes, seu pugiles inuicti, illum fortiter expugnarunt. Quo ille superbus non ferens, difficillima tentationũ certamina illis obijciebat, monstrosas formas, & teterrimos impetus eis ingerens, vt vi illos protruderet in peccata. Nos verò, qui facilè ei obedimus, occultis tentationum iaculis, citò prosternit, etiamsi nullam nobis terram speciem repræsentet.*] Hactenus illius temporis scriptor, *apud Suriũ Octob. 10.* Addo, tum id Deum permisisse, quia minùs curiositatis tũ erat, & minùs periculi ab illusione imminebat.

i libr. 2. de doctr. Christia. c. 23. & Th. 2. 2. q. 90. art. 2.

k 1. Corin. 10. v. 20.

l vide Thyræum. lib. 1. cap. 15.

QVÆSTIO XXIX.

An diabolus possit facere vt homo verè resurgat?

EMpedocles apud Laërt. *libr. 8.* & cæteri magi, contẽdunt esse quasdam herbas, quibus mortui ad vitam reuocantur. Xanthus historicus narrat herbâ Bali, Tillonem quendam, & draconem vitæ restitutos: & Iuba refert Arabicâ quadam herbâ suscitatum alium. Sed Archimagus nostri temporis censet, de homine, non posse id dæmonem; de cæteris animantibus, posse. Sic enim naturaliter muscas submersas reuiuiscere, si in cineribus tepidis ponantur; apes similiter, si succo nepetæ perfundantur: anguillas defectu aquæ mortuas, si integræ iniiciantur in acetum, & permisceatur sanguis vulturis, & sub fimo recondantur: intra paucos dies omnes vitæ reddi: Pellicanum pullos mortuos, propriò sanguine, ad vitam reuocare: Leunculum quoque defunctum voce & spiritu parentis resuscitari: idem mustelæ iuris esse in catulos. De pellicano & Leone, scio veteres multos graues auctores consentire. *Vicicilinum*, auem paruulam vocant resuscitatũ Indi, quia putãt hieme emori, vere suscitari, vt tradit Fran. Gomara, *c. 23. Hist. Mexicana.* sed bona cũ illorũ veniâ.

1. *Censeo, que ex putrefactione quoque nascuntur animalia, ea posse cùm vitam amiserint, naturalibus remedijs a dæmone viuificari.*] quia nouit vim caloris putredinalis, & cetera ad hoc requisita. Notandum tamen, non fore hoc idem animal numero, quia licet materia posſit adhuc esse eadem; si corrupta nondum erat: tamen anima, quæ ex eius potentiâ educetur, de nouo, non erit eadem cum eâ numero, quę perierat. Soliúsque Dei est priuilegium posse, quod periit, iterum idem numero reproducere: quam sententiam ceterorum, dissentiente Scoto, veriorem puto. Scotus enim & Richard. censent etiam per naturales causas id fieri nonnunquam posse a. Contra Dur & Marsil neq; Deum id facere posse b. Scotum refellunt recentiores c, & meritò, cùm à priuatione ad habitum non sit posſibilis regressus iuxta Aristot. *5. Physic. & 2. de genert.* D. Dionys. (*c.6. de diu. nom.*) Ambr. Lact. & alii Patres, semper de hac re, vt de vero miraculo, loquuntur. Durandum iidem Sotus, Sôci. Suar. & alii citati, tam copiosè & fortiter refellunt: vt qui eum adhuc defendere nitatur: is peruicaciæ, & temeritatis notam certè nequeat effugere. Hinc vlterius infero, cùm resurrectio requirat numericam identitatem rei resurgentis, tum quo ad formam, tum quo ad materiam earúmque vnionem: eandem saltem specificam: solum hominem propriè dici resurgere. huius enim solius, quia immortalis, eadem perdurat forma: cetera animantia si quando viuificentur, impropriè dicuntur resuscitari d. *Quare simpliciter loquendo, nec vt insecta quidem resurgant, Satan poterit efficere.*

a Scot in 4.d. 43. q. 3. & Rich. ibid. a. 3. q. 1.
b Dur. d. 43. q. 3. Marsil. ibi. q. 20.
c Capreol. in 4. d. 43. q. 1 in arg. contra secundā, ōcin. 5. Metap. q 6. Sotus d. 43. q. 1 a 3. Tolet. 2. de gener. q. vlt. Bannes. & alii ibid. Suar. in 3. p. q. 53. sect. 6.
d vide Soarem d. q. 53. sect. 1. & 2.

Censeo 2. *animantia perfectiora, & quæ ex putrefactione nō nascuntur, ea naturaliter ab eo vitæ reddi non posse.*] quia requirunt perfectiores quasdam dispositiones, accuratiorémque organorum singulorum præparationem, quæ non, nisi naturali seminis virtute, possunt confici. Et hoc apud Simeonem Metaphr. *in vita S. Siluestri* fatetur Zambre Magus Iudæus, qui taurum verbis in aurem submurmuratis occiderat, eum viuificari, nisi à Deo non posse. Quare si qua talia nonnunquam visa sunt reuiuiscere, penitùs mortua nō fuêre, sed mortuis tantùm similia: sicut animantia, quæ certis anni temporibus immota iacent, & q. mortua, posteà vere ineunte excitantur, & videntur vitæ reddita: vt accidit gliribus, vrsis, & passeri vitulino (*h. vicecilino*) apud Mexicum, teste Card. e

e l. 7. de variet. c. 36.

Censeo 3. *non posse dæmonem efficere, vt anima vnius bruti, aliud corpus animet.*] quia singulæ huiusmodi animæ ex potētiâ materiæ eductæ, si à materiâ suâ separes, emoriuntur. Sed quid de homine?

Censeo 4. *minimam vel nullam dæmonis esse potestatem*, hoc explico. Non potest facere vt homo à mortuis resurgat: siue nō potest facere, vt anima hominis suum corpus subintret, & illud viuificet, informétque. hæc conclusionis pars, est fide tenēda f, & est philosophiæ innixa: qua definitum, à perfectâ priuatione & totali, non dari ad habitum naturalem regressum. miraculosa itaque est hæc res, quare & Deo propria. Non potest dæmon ipse illud corpus informare: quia ipse est substantia perfecta & completa, cui repugnat aliā substantiam, vt partem, componere. Non potest dæmon animam humanam à corpore seratam iterùm illi immittere, vt eam informet probo, quia vnicus modus est naturalis vniendi animam corpori, per generationem corporis, & creationem infusionémque animæ. Sed hîc corpus non generatur. ergo hîc non est naturalis vniendi modus. Supernaturalis verò modus, qualis interuenerit in resurrectione, soli Deo competit. Posset dæmon, si Deus permitteret, cogere animam damnatam subire corpus, vt illud moueat, & in illo actiones aliquas demonstret: quia sic ipse potest subire, & hanc animam inuitam cruciatu ad hoc posset compellere. Possunt etiam Magi (ex pacto) per superiores dæmones cogere inferiores: vt cadauer ingresſi, illud gestent, moueant, ceteráque ad tempus faciant, quibus videātur viuere. Vt factum Louanii à Corn. Agrippa. Is commensalem habebat nimis curiosum. semel profectus aliquo Agrippa, vxori, quam postea repudiauit, claues musæi sui tradidit, additâ prohibitione, ne quem ingredi sineret. Inconsultus iste adolescens, oportunè, importunè non destitit mulierculam deprecari, sibi copiam ingrediendi vt faceret, donec impetrauit. Musæum ingressus, incidit in *libellum Coniurationum*, legit: en illi pulsatio ad ianuam. turbatur; sed pergit legere pulsat iterum nescio quis: &, nihil respondente rudi harum rerum iuuene, dæmon ingreditur. quærit, cur vocatus? quid fieri iubeat? isti metus vocem intercludit, fauces dæmon. sic miser luit pœnam nefariæ curiositatis. Redit interea domum archimagus. videt exsultantes super eam dęmones. vtitur solitis artibus adsunt vocati: narrant rem, vt gesta. ille homicidæ iubet cadauer ingredi, & per forum (vbi ceteri solebant studiosi frequentiùs conuenire) aliquoties obambulare, tādémque corpus deserere. Ambulauit ille ter quatérue, tum corpus concidit, diffugiente eo qui regebat. Creditum diù, hūc subita correptū morte concidisse: sed indicia suffocationis initiò rem suspectam f cere, postea tempus omnia diuulgauit, & Agrippa quas pectore occuluerat hæreses, in Lotaringiam profugus. cœpit euomere.

f vide Soar. & Sot. sup.

SECTIO II.

OBiiciūtur nobis multæ Gētilium narrationes nō poëtarum modò: de suscitatis ope Æsculapii, Tindareo, Glauco, Admeto & simil. Sed & grauiorum scriptorum. de Ere Armeno narrat Plato: de Gabieno & aliis Plinius. de Zacla Ægyptio Apuleius, de suscitatis ab Appollonio Philostratus, lib 4. de suscitatis à Simone Mago, Clemens, & Egesippus g. de alijs à Numadio mago in apochryphis Prochorus. Mirum illud Plutarchi, apud quem Enarchus à medicis pro mortuo habitus & relictus, non multò post visus ad vitam redire: se dicebat verè resurrexisse: illósque dæmones, qui eum vita eduxerant, grauiter ab ipsorum Principe increpitos fuisse, quod eum, pro Nicauda coriario, rapuissent: qui eodem die & hora febre correptus, cùm in lecto iaceret, eo morbo decesſit: Neque hac re contentus, ad testandam resurrectionem suam. Plutarcho, qui tunc laborabat, breui incolumem eum fore prædixit: atque ita contigit.] Polychronici auctor Ranulphus h narrat Comitem Richardum quadam nocte solū, orationis gratia, ingressum in templum: inuenisse ibi mortui capulum, in quo cadauer erat repositū. *Dum autem Comes oraret, subitò mortuus ille magno cum strepitu è feretro, exsilyt, ac extensis brachijs, quasi in amplexus eius ruiturus, ad Comitem accessit. Quem cùm Comes signum crucis froti suæ imprimens, frustra intensiùs, vt recederet adiuraret, stricto gladio illū dis-*

g Plato l. 10. de repub. Plin. l. 7. c. 52. Apuleius in Milesia li. 2. Philo. strat. l. 6. de vita Apollon. D. Clemens in Itinerario, & Egesip li. 3. de excid. Hieros. c. 2. Plutarc. l. de anima.
h l 6. c. 7

secuit: & exinde statuit per totã terrã circa funera vigilias celebrari.] Vtroque admirabilius est, quod ex Guaguini, descriptione Moscouiæ, nunc adiiciam; *Populos* scribit *quosdã in Lucomoriâ, regione, Russiæ, habitãtes, quotannis vigesima septimâ mensis Nouembris die, vt solẽt hirũdines & ranæ: sic & ipsos præ frigoris brumalis magnitudine mori: posteà redeunte vere, vigesimâ quartâ Aprilis die denuò reuiuiscere. Addit hos, cùm sibi mortem imminere sentiũt: merces suas certis in locis deponere: quas Grustẽsij & Serponovutzy vicini populi, suis mercibus interim æquiualentibus eodem loco relictis, auferunt. Illi reuiuiscentes eas merces, si iustæ videantur, pro suis accipiunt: sin minùs, easdem repetũt. Vnde lites & bella sæpissimè inter eos oriri dicũtur.*] Verùm idem narrãs Sigismundus liber Baro *fol. 86. Moscouiæ* habet pro fabulâ.

Quare his omnibus & similibus exemplis succinctè respondendũ. *Multas solere esse illusiones dæmonũ circa huiusmodi.* Aliquãdo corpora mortuorũ furatur, & substituit alia aërea: quæ mouet instar viuentium: sic abstulisse eum corpus Romuli scimus ex Liuio, & Cleomedis scimus: & Alcmenæ, quã etiã Rhadamãto datã fingunt vxorem: & Aristeæ Proconnesij, ex Plutarcho, & Herodoto: item Aspalidis & Ctesyllę, virginũ, ex Antonino Liberali a. Sic alios ad tẽpus substituit, pro Glauco, Tyndareo, Ero & similib⁹, vel ipse subiuit eorũ exuuias

a Liuius l. 1. Plut. in Romulo. Herodot. l. 4. Antoninus Liberalis in Trãsforma.

Nã aliquando etiam, vt quę verè cadauera sunt, fingat viuere, ipse illa subingreditur: &, sicut nauta solet mouere nauim, sic ipse illa mouet, & viuentium similia cogit opera, gestúsque imitari. huc referendum illud Simonis Magi factum, quod obiiciunt: huc illud de Richardo Comite: huc illud de Ero Pamphylio seu Armenio: nisi hoc potiùs à Platone confictum, vt metu inferorum homines à peccando deterreret, vt Iustinus Martyr censuit, *in Parænesi*; huc illa de Gabinii, Polycriti, Publii capitibus fatidicis; huc illud Apuleii de Socrate, cuius abscissum caput veratrix copa, cùm amputasset, iterúmque iniecta spongia coniunxisset corpori: postridie miser, dum contra iussum in flumine bibit, excidente spongia, caput amisit. Nam huic verè caput præscissum fuerat, simulatè duntaxat redditum: huc pertinet, quod de Agrippæ omeotrapezo narraui: huc alia tria quæ narrat Nicolaus Remigius *libr. 2. dæmonolatr. c. 1.* huc quod à Philostrato, *Heroicor. Dialog. 1.* narratur Phrygios Pastores, cũ pecudes pestilitate absumerentur, in Sigæo, ad Aiacis Telamonii sepulchrum congregatos, variis maledictis defunctum lacerasse: vnum ceteris petulantiorem Homeri versus b, quibus Aiacis fuga describitur, cantillare cœpisse, ἄιας δ' ὀυκέτι μίμνεν: tum vocem truculẽtam è monumento erupisse, ἀλλοὺ ἔμιμνον, & pastores perterritos in fugam egisse. vocis enim auctor hîc dæmon: huc denique pertinet: de Germano iuuene admirandum, quod sequente quæstione narrabitur. Nisi quòd illic finxit occidi, qui occisus non erat, sed abstractus à senssibus decollari se putabat, ceteri quoque præstrictis oculis idem arbitrabãtur. Nec enim illi caput præscissum fuit, nec restitutum, sed omnia fuere præstigiosa.

b Iliad. ô.

Hoc modo fictæ resurrectionis exemplũ subdam vnum, quo antiquitas nullum nec certiùs, nec mirificentiùs prodidit. Historia Dalhemii accidit in Lotharingia anno 1581. inter Petronium Armentarium, & Abrahelem succubam. quo pacto ab hac ille perductus sit primùm in nefarios amplexus, deinde in proprii filioli parricidium: deniq; ex mœrore & desperatione, & ficta filioli resurrectione, ad idololatriã; & quo pacto dæmon viuo similem præstiterit anno integro, deinde cadauer destituerit, eleganti imprimis carmine graphicè admodum exhibuit vir præstans, Nicol. Remigius *lib. 2. Periocha 1.* quod ascribam eò libẽtiùs quo æquiùs meliùs; quia (malo more, nec ferendo nuperi typographi, detractis carminum libris, mutilũ eius de dęmonolatriâ opus ediderunt) faciliùs seruabitur, quo pluribus locis legetur:

Est Vasti regni medijs in finibus ora,
Inter arenosi sinuosa fluenta Mosellæ,
Et Sarræ rectos immoto litore cursus:
Pagus in hac celebri non multùm nomine Dalhẽ,
Illic dum pascit semotâ in valle bubulcus
Armentum, & varios curarum corde volutat
Fluctus: fortè rei angustæ pertæsus iniquam
Sortem: aut vltrices meditans ardentiùs iras,
Illatum ob damnum, aut inimicæ iurgia linguæ:
Ecce inopina vltrò sese infert succuba multùm
Virgineo pellax vultu, gestusq; decore
Tota ementitis caput exornata smaragdis,
Inque orbes vtrimque comas intorta nitentes:
Solatur mœstum: vocat in spem se potiundi,
Atque inopum votis frustra tam sæpè vocatas
Spondet opes, vel quas auritus poscere Iacchum
Rex nolit: sua si non ire in verba recuset.
Qualis ab alternis animatus follibus ignis
Lambit anhelando dum fiat ductile ferrum:
Vt facilem monitis, & ad omnia iussa paratum
Trux habeat, nullas suadendi negligit artes.
Iam placet alterius tam blanda lege subire
Imperium, pactóque fides firmatur vtrimque.
Itur in horrendos amplexus, iungitur impar
Absurdo coitu venus. irrediuiua nefandos
Extemplò moritur libertas inter amores.
Ac veluti infesto serpentûm saucia morsu
Membra sequax spargunt sic toto in corpore virus,
Ipsa salus sese satis opportuna saluti
Vt dare non possit, vel si se exporrigat omnem:
Integrum amatorem sic occuppat Abrahel ista
Illuuie (indiderat námque hoc sibi pessima nomen)
In quasuis domitum leges, vt flectere possit,
*Arbitrio penitùs nullo * fandi atque nefandi.*
Nec mora, confestim spoliatæ præmia poscit
Prima pudicitiæ. fac pars, ait, vt sit amoris
Æqua mihi tecum. Nulla constare magis re
Posse id, quàm facinus si patret victa furori
Quo natura nouo patrium submittat amorem.
Ergo cùm serâ iam luce coëgerit omnem
In sua testa gregem, & se lare denique paruo
Condiderit: primùm vt se dulcis ad oscula natus
Inualida innixus concedet brachia collo,
Deprompium pera (quam dum is perquirere gestit
Rure reuertenti sæpè est expertus inanem)
Exporgat malum hoc. vix primis morsibus illud
Attigerit, cùm, dente fremens, offensus acore,
Liuidus extremis labijs titubanter abibit,
Ponè premens refugam constrato corpore terram.
Hæc æquis oculis ea dum mandata facessit,
Si spectare queat eo demùm pignore amorem,
Qui nouus hæret adhuc, testatum firmiter iri.
Tale horrere nefas primùm, dubiáque furorem
Naturámque inter sese committere pugna:
Sed qui hostem firmum vacuam intromisit in arcẽ,
Hic eius dubitet mandata capessere frustra:
Cùm prece si blanda primò nil impetret, audax
Imperio, actutum in violentam transeat iram,
Sitque illi semper præsens pro lege voluntas.

Causa.

Gressio, & corpus sumpt[illegible] Induct[illegible]

Pactum.

Cõcubitus.

* Durè dictũ, & falsò interpreteris, de vehementi ac violenta persuasione, & dira seruitute, libera tamẽ manente humani arbitrii libertate.

Venefici[illegible]

Iam

Iam reducem vesper, qui tanti conscius esse
Debebat sceleris, gurgusti in limine diris
Stiterat innexum patrem: cùm filius vltrò
Obuius amplexu multam de more salutem.
Ingeminat, pedibúsque micans & blæsulus ore:
Nil magis ille inhibet tamen impia vota, sed audẽs
Pergit crudelis feralia munera lethi
Porrigere. Infandi fit natus victima amoris,
Non horrente manu propria mactare parente.
Extemplò, quæ se concludi passa latebris
Abdiderat natura suis vehementior exit,
Insurgitque potens luctu: quèm quæstibus ægris
Atque inconsulto fletu dum pascitur, adstat
Momentò cædit monitrix, solatur, & vna
Lucem instaurandam puero, ridiuiuáque fata
Spondet, si ex animo supplex id se oret adorans.
Versuram facilis, quantumuis fœnore iniquo,
Admittit, totum qui se decoxerat ante:
Ac fœda nati maculatos cede penates
Dum cupit inconstans quauis ratione piare,
Conscelerat magis & funestat acerbiùs illos.
Nam primò genibus se aduoluens dæmonis, illum
Seu præsens Numen veneratur. deinde puellum,
Si modo vitales iterùm sibi postumus auras
Eius carpat ope, acceptum illi spondet habere:
Qualis vbi irato glomerantes prælia venti
Incumbunt pelago, tremit artus nauita, multùm
Ambiguus vitæ, & votorum prodigus omnes
Ordine sollicitat Diuos, precibúsque fatigat.
Restabat tumulo proiectum terga cadauer,
Extremum fugiens vbi vita reliquerat illud,
Et maturabat funus tardissima mater:
Ecce manus inter tractantis visa moueri
Membra, suóque iterùm sensim superare calore,
Lumina semianimes deiectis qualia ocellis
Monstrant, vel quæ vix somno se mersa resoluunt.
Hæc instauratæ præter spem signa salutis
Arripiunt animis hilares, quantáque fouendo
Sedulitate queunt, prostratos viribus artus
Nunc hos, nunc illos reuocant ad munia vitæ.
Surgit inque pedes se extemplò dat puer, infert,
Deinde gradum, & nota compellat voce parentes:
Solùm ab eo varius, quem se monstrauerat olim,
Quod turpi contracta cutis macie offerat ora,
Quódque recedentes oculos stupor occupat ater.
Hac igitur specie desertos hospita sensus
Vita animat rursum suetásque redintegrat auras:
(Virbius vt quondam intercepta est luce potitus)
Sed non mens eadem sedet, & non qui ante fouebat
Spiritus officio vitam molitur eodem.
Verùm agitat pigram vitæ sub imagine molem
Organicus dæmon, morésque imitatur agendo:
Spirans quos olim præ se natura ferebat.
Tandem quoque sese in sua terga reuoluerat annus,
Momentò & solidum cursu compleuerat orbem
Desertâ vacuas sedes statione relinquens,
Sulphureo nidore fugam, strepitúque fragoso
Prodidit, atque olidas pulsans erupit in auras.
Tum ruit auersum geminata morte cadauer.
Consequitur putris tantáque grauedine fœtor:
Qualis inoffenso sensu hunc oblimet inertem
Quantumuis stupor, & latè vim excludas odorum,
Non queat humanis admitti naribus. ergo
Raptatur tectis impacto mordicus vnco,
Atque inhonoratis puro sub cespite terræ
Conditur exsequijs: ipsum se horrente parente,
Naturam probro qui sic pudefecerat amens.

Parricidiũ.

Desperatio.

Idololatria.

Ficta resurrectio pueri verè mortui.

Fraus detecta

Denique fingit mortuos, qui reuera non mortui sunt, ad hoc vtitur non rarò cõmoditate morborum naturalium: quos ἀφόνους vocant: veluti si sint apoplectici, siderati, vel attoniti: qui cerebro communi neruorum principio vehementer afflicto, iacturam faciunt sensus ac motus membrorũ omnium, & sic sensu motúque defecti, quasi mortui concidunt iacéntque 2. si καρᾶ corripiantur, quæ est capitis quædam percussio, cum debili febre, humoribus sic cerebrum infestantib. vt totius inde corporis stupor & immobilitas consequatur: quam comitante profundo somno, fit vt homo clausis oculis demortui. specie, longissimo quandóque tempore sic iacet, ac si mortuus esset. 3. si patiantur λιποθυμίαν, seu syncopen & animæ deliquium: qui morbus, ad ea quæ diximus, addit aliquãdo motus arteriæ, pulsúsque amissionem: quę passio reddit hominem vero mortuo quam simillimum, & durat donec frigidorum humorum intemperantia & impetus dissipetur. tali morbo laborans (*teste in Elog. Iouio.*) Io. Duns Scotus, viuus pro mortuo sepultus interiit. Tali morbo censuerim laborasse Euarchum illum Plutarchi, nec quidquam momenti habet prædictio illa, quæ ex humana etiam prudentia, & crisi medicâ, potuit manare 4. Si feminæ sint, quæ matricis strangulationes, & ictericas passiones sustinẽt, ob quas multum aliquando tempus, velut mortuæ solent iacere a: talem fuisse Apollonii illam puellam, deprehenditur ex ipsomet Philostrato, & Eusebio *libro cont. Hieroci.* talis etiam fuit puella Heraclidis. In Auiola & Tuberone, vis ignium frigidos syncopes humores discussit. De Lucumoriæ incolis, fortassis verè responderim, ab ipso auctore ex aliorum tãtùm relatione, vt fabellam narrarit: ideò toties repetit verbum *dicitur.* Si tamen res vera narratur, referenda ad dæmonum præstigia: quæ partib. illis valdè grassantur (vt patet de Neruorũ Lycanthropiâ) & incolę putãdi interea somno cõsopiti, vt glires ac vrsi solent.

a Testes Aetius, Celsus, ipseque Plin. d.c. 52.

Ex prædictis illis dæmonis fraudibus nata persuasio strigum quædam valdè ridicula: credunt enim aliquando boues, vel arietes, quos occiderũt, & elixos assosué comederunt, eosdem posteà numero à dæmone suscitari. Huius dæmonicę technę modos haud est difficile varios deprehẽdere. Primò id facere potest præstrictis oculis intuẽtium: immissio nempe in organum humore, vel alia impressione, aut commotione spirituum, ab imaginatione orta, & perductâ ad sensum communem, & organa sensuum externorum: quo solent descendere simulacra & species impressæ commotione & obiecto rei sensibilis: & ibi solent hæ species conseruari, atque adeo sæpè mouere ipsum apprehensionis principium, vt sensus exterior sibi æquè affici videatur, ac si ab obiecto exteriore verè immutaretur. Vt solet in somnis accidere dormienti: potéstque Diabolus id etiam in vigilantibus efficere: quia res istæ corporeæ substantiis incorporeis, quo ad localem motum obediunt. Hic modus est iuxta sententiam D. Thomæ, *quem lege de malo, q. 16. ar. 11. Secundò* potest hoc fieri suppositione. quid enim prohibet dæmonem, ne bouem mortuum cum pelle & ossibus alio deferat, & bouem similem huic viuũ supponat quàm celerrimè, ita vt mutationis subitatio lateat astantes? & interea, dum cadauer aufert, & bouem alium reponit, potest per interpositionem alicuius nubis, vel præstigii alterius, efficere, ne astãtes videant locum, esse vacuũ & bouem ablatum. *Tertio* potest (quod ait Spineus striges nõnulli cõfitẽtur)

perficere vt quando Rex vel Regina cursus seu cõuentus virga corium, in quo collecta & congesta sunt ossa, percutit, tunc confestim dæmon aliquis pellem illam subeat, cõiungat, compingat, & figuræ bouis adaptet, molemque sic erigat, regatq; vt verus idẽ bos suscitatus videatur. *Quartò* potest corpus bouinum ex aëre efformare totũ cum nouâ pelle, & nouis ossibus; vel aliud corpus aëreum compaginare illis ossibus reliquis, & inserere relictæ pelli, & ad tempus quoad opus, sub illa pelle conseruare ac mouere, & facere vt ambulet, ac mugiat: & cum necesse, illud postea deserens, videbitur bos mortua corruere. *Vnde* (ait Spineus) *à strigibus communiter asseritur, quod reducti tales boues, suscitati vt sibi videtur, ad stabula dominorum suorum ex mandato Domini vel Dominæ cursus, infra triduum moriuntur, quasi macie in horas desiccentur ex toto: & tremulatæ postmodũ, quæ videbantur carnes in præiacentem materiam (* scil. aëris *) cito resoluuntur.*] vide Bart. Spineum. q. de Strigibus cap. 7.

E

Sed vt ad morbos illos reuertamur, CHRISTI Domini, & sanctorum virorum miraculosæ suscitationes, facile à morborum illorum cessationibus discernuntur. quia in fidei testimonium, solo iussu, aut prece ad Deum fusa, nullo temporis discrimine, aut mora, patrabantur: quandoque etiam corpore per tabem dissoluto, fætentéque, vt contigit in Lazaro; in morbis verò istis corpus absque corruptione & fætore perseuerat: quandoque redintegratum corpus planè dissectum, discerptum disiectumque a; aliquando post longissimum tempus, vt D. Maurilius puerũ à septennio mortuum b, & triennio exacto S. Stanislaus Petricum quendam ad ferendum veritati testimonium pro Ecclesiæ iure contra Boleslaum c. vide plura de hac re apud Michaël. Medinam *lib. 2. de fid. c. 7.*

a D. Stanislai vita, apud Sur. Mal. 8. tom. 7.
b Fulgos. lib. 6. c. 9. Marulus lib. 4. c. 10. & lib. 2. c. 12.
c Dubrauius lib. 8. & Ioan. Longin. d. to. 7. Surij, c. 15.

A

QVÆSTIO XXX.

Quid Magia possit in ipsos cacodæmones?

PEriere libri veterũ quorundam hac de re perscripti: scripserat enim Battiades librum *de Paredris*, & Campestres opus *de Catabolicis infernalibusque.* quos citat Fulgentius *expositione Morali in Virgil.* ex aliis ergo subsidia nobis sunt petẽda, maximè ex veritatis lapide Lydio, sacrâ Theologia, & ex Historiis probatis.

Constare arbitror cuiuis Catholico, nihil Magis virium esse in bonos angelos vel animas beatorum: in malos vero nihil etiam potestatis habere, nisi ex pacto. fingunt itaque dæmones se à Magis cogi, quibus sponte obtemperant, vt plures irretiant & retineant irretitos. Quod nunc est paulò enucleatiùs declarandum.

Si de bonis spiritibus, siue angelis quæras, iis competere etiam natura vim aliquam arbitror malos cogendi, vel saltem compescendi, non tamẽ promiscuè Naturaliter quidem id posse, quoad dæmones, qui sunt inferioris ordinis & hierarchię, non tamen exercere hanc vim, nisi Deo iubente vel permittente: quoad æqualis verò hierarchiæ atque ordinis dæmones, vel etiam superioris, nullam habent vim cogendi naturalem, sed tantùm accipiunt aliquando peculiari Dei concessione, & quasi delegatione. Idem dicendum de malorum vi in malos, (quos inuenio distingui in *Pythonicos*, hoc est vaticinatores, in *Paredrios*, hoc est familia-

A

res seu accessores, in *Catabolicos*, hoc est à quibus obsessi dirè affliguntur & in terram eliduntur, qualis erat ille de quo in Euang. d & in *Oniropompos*, vt vocat Irenæus nõ semel, hoc est malorum somniorũ auerrũcatores vel ostẽtatores bonorũ, omnia enim hæc genera fingũt se Magis obtẽperare, & in his omnibus commune est, aliquos esse superiores, aliquos inferiores. Sed vt Angeli boni sibi superioribus spontè & alacriter obtẽperant: sic è contrario cacodæmones superioribus suis, vt praua mancipia duris dominis, aut imbecillior tyranno potentiori, nõ nisi inuiti & malo domiti obediũt. Quare, quæ inter dæmones ordinum, ex quibus exciderunt, adhuc ratio habetur, illa sanè non est vera atque propria subordinatio. nam ei deest ordinis ratio formalis, atque perfectio, quæ per media subordinata, in vnum vltimumque finem dirigitur. Quo sensu verissimè Iobus negauit e, vllum apud inferos ordinẽ reperiri Ordinũ duntaxat quẽdã imperfecta, siue materialis, vt vocãt, vbi distinctio reliqua, quæ vsque ad mundi finem duratura. Hoc sensu cum Cassiano Theologi f ordines dæmonũ agnoscunt. quod non obscurè confirmat Apostolus scribens ad Ephesios. *Aduersus principes & potestates:* cap. vlt. vers. 12. vbi vides choros duos nominari, cum de dæmonibus agat. Ex hoc naturali robore & ordinis dæmonum præcellentia, nascitur quoque Magorum quorundam in alios Magos vis atque potestas, qua vel effectus aliorum impediunt, vel inuicem arte sua malè mulctant, & necant, Deo permittente. hæc enim ipsorum concertatio, est quasi quidam conflictus dæmonum, quibuscum illi Magi certantes sunt fæderati. Vnum certamen in Burgundia peractum, narraui præcedenti libro. Alterum accipite compertum relatione fidorum. Concurrerant in aulam Anglicanæ Reginæ duo magi, iucundum exhibituri spectaculum, paciscuntur singularem, vna in re sibi inuicem parendi necessitatem, prior iubet alterum per fenestram despicere: quod cum facit, enatis subitò ceruinis ex capite cornibus, cunctorum sannis & ludibriis diù fuit appetitus. Quare, quam impotens iniuriæ, tam cupiens vindictæ atrocioris, pingit carbone humanam in pariete effigiem, tum priori Mago imperat, subire effigiem illam, & parientem cessurum ingredi mortem sibi cernens præsentem, horrere hic, & deprecari. Vrgere alter conuenta: subit ergo coactus, & visus corpori paries locum dare ingredienti: sed ingressus nusquam postea comparuit. videlicet superior dæmon eum occiderat, & corpus in desertum, vel speluncam alicubi abdiderat. Tertium adscribam. C. Germani g verbis, vt rem compertam sibi narrantis, *sicuti* (inquit) *præstigiator quidã nobilis, in diuersorio publico in N. Hospitis famulũ, ita petentib. reliquis conuiuis, decollauit, cũ autẽ ei rursus caput imponere vellet, animaduertit adesse alium Magum, qui eum in hoc proposito impediret. Rogat hic eum, ne hoc faceret. Verùm cùm admonitioni repetitæ alter non pareret, præstigiator in mensa lilium crescere fecit, cui cum caput & flores amputasset, concidit statim absque capite de mensa Magus ille, qui alterum impediuerat, & præstigiator absque vllo impedimento famulo caput imposuit è vestigio, & ex hospitio vrbéque, ne à magistratu, propter commissum homicidium, deprehenderetur, aufugit.*] Hic præstigium fuit in simulatâ capitis primi abscissione, & etiam repositione, item in lilij productione, & detruncatione.

B C D E

d Luc. 8. 38. & 4... Irenæus lib. 1. de hæresi. Simon. & de hæresi. Carpocratis.
e c. 9. v. 22.
f Cassian. collat. 8. c. 14. & 16. D. Tho. 1. p. q. 109. art. 1. & 2. Paludan. & alij.
g N. lib. 2. de Lamijs, c. 3. nu. 19.

certamen fuit inter magorum dæmones, quorum inferior ſatis fortis erat, ad impediendum vim præſtigii, potentiori tamen coactus (non opinor inuitus) cedere in cliētuli ſui nece, qui verè interemptus. Quartum ſit de Zytone Bohemo; illo mirifico præſtigiatore cum Bauaricis contendente. rem geſtam narrat Ioan. Dubrauius [a], *VVenceslaus* (inquit) *Imp. & Boëmorū rex, affinitatem cum Principe Bauariæ Ioanne inijt, ducta in vxorem filia eius Sophiâ. Socer, vbi generum ludicris ſpectaculis & magicis præſtigijs delectari cognouit, plenum ludionum & præſtigiatorum plauſtrum ſecum Pragam vexit. Ibi dum præſtantiſſimus artificum ludibria artis ad permulcendos oculos explicat, adeſt inter ſpectatores Zyto VVenceslai Magus, ore vſque ad aures dehiſcēte, accedénſque propiùs, artificem illū Bauari cum omni apparatu protinùs deuorat, ſolos dūtaxat calceos, quia luto obſiti videbātur, expuens: ſeceſſúmque inde petēs, vētrē, inſolita eſca grauem, in ſolium aqua plenū exonerat, præſtigiatorémque adhuc malidū ſpectatoribus reſtituit, paſſim deridēdum adeò, vt ceteri quoque eius ſocii à ludo deſiſterent.*] potentior hic fuit dæmon Zytonis, illud de deuoratione merum præſtigium fuit, ſed verè abreptus miſer, in ſolium aquæ fuit iniectus à dæmone, non per alui vias egeſtus. Quinctum erit ex Olao *lib. 3. cap.* 20. apud quem *magus quidam Gilbertus cum Catillo præceptore de artis præſtantiâ contendens, cùm exiguum bacillum characteribus Gothicis vel Ruthenicis inſcriptum, à præceptore proiectum, manibus apprehendiſſet, ſtatim obriguit, & inſula lacus.* Veter *dicti, apud Oſtrogothos in cauerna ſubterranea fertur ligatus.*] Sextum ſuggerit Saxo Grammat. Hiſt. Danicæ *li. 1.* de ſene quodam, quē magū fuiſſe ſummum, vel inde probatur, quod Biarmenſes, huius artis fiducia feroces, vnus omnes ſuperarit, prolixa narratio eſt, ideò legere volēti, ad Saxonem, indicem intendi, vbi ille prælium Hadingi & Thuningi deſcribit. Huc lubens retulerim certamē Calchātis & Mopſi vatū, quod Calchanti exitium attulit victo. narrant Græci [b]. hæc ergo dæmonū in dæmones, & magorum in eoſdem poteſtas.

a Ioā. Dubrau. Epiſ. Olmuziē-zis rerum Boemicar. lib. 23.

b Strabo Geogr. lib 14. & Euſtach. in Homeri Iliad. primum.

SECTIO II.

Sancti verò homines frequentiſſimè coërcendi demones poteſtatem à Deo admirabilem acceperunt, vt innumera teſtantur miracula, quib. illi malos hos vicerūt & profligarunt. *Eadem vis Sacramentis, Sacramentalibus, & exorciſmis Eccleſiæ ſemper Catholicæ competijt, neque extra illam vis iſta reperitur* [c]. Vidētur noſtris exorciſmis, olim quidam ſimiles à Salomone inſtituti, viguiſſe apud Hebręos probatur id non ex Ioſepho tantum [d] & Origine, & D. Epiphanio [e], ſed & ex Saluatoris noſtri verbis, Iudæos refellentis, quòd dicerent eum dæmones in Beelzebub eiicere [f] *Filij* (inquit) *veſtri in quo dæmonia eijciunt?* quod, quàm ad Apoſtolos, rectiùs referri ad ordinarios Iudæorum exorciſtas, meritò viri docti cenſuerunt. Nondum enim, cùm hæc dicebantur, Apoſtoli ad prædicandum miſſi fuerant, & hæc poteſtas illis poſtmodùm conceſſa [g]. Et diſcipuli eandem quam magiſter calumniam ſunt paſsi, vt eis IESVS prædixit, apud Matthæum. Quare nō ſatis efficaciter Apoſtolorum vel diſcipulorum ſuorum exemplo Dominus fuiſſet vſus: quia ſtatim Iudæi reſpondiſſent, in eodem ipſos, in quo magiſter, nomine, hæc efficere. Crediderim Salomonem hos exorciſmos inſtituiſſe; quo tempore adhuc Deo adhærebat: ideóque in illis virtutem diuinam fuiſſe operatam, & fortaſſis vim aliquam ex ipſa Dei inſtitutione habebant; non tantam opinor, quantam hodie Catholicæ Eccleſiæ exorciſmi. Quod ſi contendas compoſitos à Salomone, cùm eſſet idololatra; tūc neceſſariò illos annumerare cogeris, cum D. Thomâ & Victoria, Magorum incantamentis; quorum vis omnis poſita in pacto cum dæmone. Sed magis placet prior ſententia.

c vide hoc docentes Pet. Tyra. diſp. de dęmonia. p. 3. Boſium de Not. Eccl. Bellarmi. & alios, contra Nouatores.

d lib. 8. antiquit. c. 2.

e Orig. hō. 35. in Mat. Epiphā. in hæreſi Ebionitarū.

f Luc. 11. v. 19. Matth. 10. in prin.

g d. c. 10. v 15.

Itaque cùm vis omnis magorum in dæmones, pendeat & oriatur ex fędere cum iis inito; ſequitur ſanè, ſi Magus pactum habeat cum dæmone ſuperiore, non poſſe Magum vim facere huic dæmoni ſuperiori; poſſe tamen per ipſum dæmonem ſuperiorem, ex pacto famulantem, iuuantéque, inferiores cogere, ad aliquid faciendum, omittendumúe, & impedire ne perficiant, quæ alias potuiſſent: vt probatur ex Caldæi illius Magi querela apud D. Auguſtinum, [h] qui *conquerebatur, purgandæ animæ magno molimine fruſtratos ſibi eſſe ſucceſſus, eo quod vir ad eadē potens, tactus inuidiâ, adiuratas ſacris precibus potentias alligaſſet, ne poſtulata concederent.*] ligauit ergo vnus dæmon, quod alius ſoluere nequiuit. idem docet Euſebius [i], & apertiſſimè Cynops magus apud (quiſquis ille fuit) Prochorum [k], vbi *cùm D. Ioannes dæmones interrogaret, cur Cynopi parerent, vnus eorum reſpondit: quia omnis virtus Satanæ in eo habitat, & fœdus ac pactum habet cum vniuerſis Principibus noſtris: & nos cum eo pariter pactum habemus. nam & nobis obſequitur Cynops, & nos illi.*] citra tale pactum inutilis eſt omnis magorum in malos genios conatus, cùm ex pacto, (vt doctum q. 2.) tantum operentur [l].

h l. 10. de ciuita. Dei cap. 9.

i l. 6. cōtra Hierocl.

k in vita D. Ioān. c. 14.

Hinc infertur primò mentitum Apollinem cum mago reſpōdit, Κλυθί μευ οὐκ ἐθέλοντος, ἐπεί μ᾽ ἐπέδησας ἀνάγκῃ *Audi me nō volētē, quia me illigaſti neceſſitate.* apud Euſeb. ex Porphyrio. Nam ſpontè reſpondebat, ſed fingebat ſe cogi formulâ ſepties repetitâ, quam ipſemet inſtituerat, vt patet ex alio fragmēto apud Euſebiū lib. 4 de demōſtrat. cuius initium Κληΐζειν Ἑρμῶ &c, Deinde & illud fictū, quaſi Supplicis, λύετε λοιπὸν ἄνακτα, βροτὸς θεὸν οὐκέτι χωρεῖ. *Soluite iam regem, mortalis Deum non amplius capit. de ſe nequiſſimus dæmon loquitur,* & ſolui à mago poſtulat. Præterea vanam eſſe iactantiam Magorum, de poteſtate dæmonum ſpectorúmque eliciendorum, nec vllam eius vim eſſe herbæ Cynocephalææ ſiue Oſiriti, vt nugabatur Appion [m]; vanam etiam Numæ iactantiam & cerimonias [n], fictas etiam, vt ex mero pacto, citra vim cogendi, natas alias Siciditæ Magi apud Nicetam & Theodori Santabirini apud Zonaram [o], & & Ioannis Teutonici viſiones: de hoc vltimo, adſcribam, quod legitur apud auctorem Adagiorum Germaniorum [p], quia quorumdam iactantiæ, qui quæ ipſi non fecerunt, & fumoſas imagines maiorum crepant, ipſi degeneres, retundendæ idoneum, nec illepidum. Scribunt ergò eum licet nothum, eruditionis titulo clarum, ad Halberſtadenſem Canonicatum euectum, qui non niſi nobilibus concedi ſolitus. commune nobilitatis malum, ſuperbia, faciebat eum contemptum collegis. moleſtum id ei, tandémque mederi malo conſtituit. collegas inuitat ad conuiuium, & lautiſſimè excipit. inter ceteras conuiuiales feſtiuitates, iniicit mentionem acroamatis magici, & quærit, num ſuos ſinguli parentes adſpicere cupiant? Illi ardere ſtudio videndi, tandem elicit iſte malo carmine vmbras

l vide D. Aug. l. 2. ſup. Gē. ad litt. & Fr. de Vict. de Magia à n. 24.

m Plin. li. 30. c. 2.

n Plutarc. in Numa.

o Nicetas Chrō. li. 4. & zonaras tom. 3.

p In Adag. Qui quæ volt dicit quæ non volt audit.

deformes coqui, stabularii, morionis, rustici persona, quorum facies in paternis ædibus illi aliquando vidisse se fatebantur. suum quoq; patrem exhibui habitu canonici, pingui aqualiculo. Dimissis vmbris, *Eia*, inquit, *dicite fide bona, eccuius patrem nobiliorem iudicatis?* metu perterriti, & pudore suffusi, suam quisq; domum repetiere, nec vltra Ioanni vitium sanguinis exprobrauere. Item sequitur, idem iudicium esse debere de veterum Deorum ex vrbibus solemni euocatione, cuius formulam Sammonicus Serenus apud Macrobiũ tradidit a. Sanctis hominibus hanc à Deo potestatem non rarò concessam scio: ceteros mitto, S. Stephanus Episcopus Diensis, *dæmonibus, qui populum auertebant ne illi auscultaret, præcepit, vt palam se eis visendos exhiberent: isti parent & apparent procera ac immani statura, nigerrimi, cornuti, fætorem & flammas spirantes.*] Surius in eius vita Sept. mense.

a Macrob. li. 3. Satur. c. 9.

SECTIO III.

INfertur secũdò *nulla verba* (quia in re lapsus videtur Grilland. q 3. nu. 23, qui coactionẽ agnoscit) *nullásque res corporales habere facultatem directè & per se dæmonẽ cogendi, vt appareat, accedat, fugiat, aliquid faciat, vel facere desinat.*] Nulla namque corporalia robur substantiarum spiritualium ac separatarum possunt æquare b: Ideò nihil ab his naturaliter dæmones pati possunt, licet queant super naturaliter. Quare non assentimur Magis, cùm varia producunt remedia naturalia contra dæmones, vt Hermes, qui suffumigatione ex ligno aloes, vel ceti spermate dæmones congregari, suffumigatione ex sulfure fugari, tradidit, vt Porphyrius, & Proclus, qui similia multa, & quidam apud Hippocratem c, qui adhuc inaniora, nugantur. Non assentior hæreticis, qui exorcismis, & cunctis rebus consecratis ac benedictis vim supernaturalem omnem detrahunt, contra quos alii egerunt d. Nec placet catholicorũ quorumdã credulitas vel superstitio; qui rebus etiam non consecratis, vt hypericonti, rutæ, cornibus, stercorique caprino, balneis item flagellationibus eam vim adscribunt, vt putent ipsum his dæmonem malè affici, irritari, vel exagitari. flagellationibus huiusmodi, dum corpus obsessi nimis affligitur, morbus magis accenditur & augetur, quare & deteriùs æger afficitur, & ex ira atq; tristitia cumulantur dispositiones atrabiliariæ dæmoni optatæ. sic stulti dum dæmoni nocere volunt, eum iuuant. nec aliud quidquam hic inuenias dæmoni molestum, quàm quòd in alio se quasi flagellari æstimet, & qua est superbia doleat. Sed hoc vnum, verè tanti apud hos plagosos esse non deberet. fecere id Sancti aliquando, sed horum flagra, vt & voces; & sola præsentia, dæmonem miraculosè cruciabant. Balnea melancholico humori purgando conducunt. Rutæ & Hypericonis foliola flatus absumunt, & humorum perturbationi, quæ à flatib. prouenit, sedandæ mirè prosunt e. Stercus & cornu caprinum acri suffitu eadẽ discutiunt, & ringitur etiam superbus ille se in alio rideri ac ludum fieri. Optimè igitur animaduersum à Contado VVimpina, & Fr. Valesio, f frequẽtiùs à dæmonib. inuadi eos, in quibus bilis atrę maior est copia. quia succus iste cum primis idoneus est, vt homines in furorẽ & insaniam vertãtur, quod dæmones optant summoperè. quare & atrabiliariis maximè insidiãtur, & morbos vt plurimum inferunt melancholicos. Vnde consequitur quod cùm corporalem materiã non possint transmutare, nisi actiua passiuis applicent malè illos habere, si corporeis huiusmodi rebus adhibitis, dispositiones eorũ malitiæ ac dolis aptæ expellanlantur, & contrariæ prorsùs introducantur. Igitur quęcúnq; res corporeæ inducunt in corpus patientis dispositionem contrariam dispositioni requisitæ ad actionem dæmonis, illæ corporeas humores purgant directè, & corpoream ægritudinẽ pellunt naturaliter; cur verò dæmon fugiat, & corpus illud deserat, sunt solummodò causæ indirectæ, & sine quibus non. Et hac mente licebit obsessis à dæmone, petras vel herbas natura efficaces, absque vlla tamen incantatione, habere & gestare, g quæ communis est sententia. His quædam solent obiici. 1. quod Eleazarus apud Iosephum *l. 8. Antiq. c. 2.* radice quadam dæmonium extraxit. *Respondeat* aliquis, hanc fortè à Salomone institutam, cum exorcismis, & sic potuisse. Deum supernaturaliter in herba operari. Verùm id, iam Christianismo introducto & Euangelio promulgato, parum verisimile est. Potiùs crediderim Eleazarum Magũ, sic per signum pacti operatum, quod prudenti lectori circumstantiæ à Iosepho additæ facilè persuadebunt: videtur eiusdem generis virtus illa radicis. tã superstitiosè effodiendæ, de qua scribit *l. 7. de bello Iudai. c. 25.* 2.] locus Tobiæ h, his verbis, *cordis eius* (piscis Callyonimi) *particulam si super carbones ponas, fumus eius extricat omne genus dæmoniorum:* quod & postea factum legimus i. *Resp.* Suffumigatio hæc indirectè dæmonem pellebat. sed Angelus Raphael directè dæmonem expulit, & in deserto religauit: quare & actio tota postmodũ Raphaeli tribuitur k: *dæmonium ab ea ipse* (Raphael) *compescuit.* Tribuitur autem vis illa cordi, vt ei insita, non litterali, sed prophetico & allegorico sensu. referendum enim hoc ad Christum Dominum. qui & Magdalenam à dęmonibus, à quibus possessa, & nos tyrannide diaboli, liberauit. Non meum hoc est, sed B. Prosperi l. latè ipse & multis, sed inter cetera illud: *satiat ex seipso in littore discipulos, & toti offerens se mundo ἰχθὺν. Námq; Latinè piscem sacris litteris, maiores nostri hoc interpretati sunt, ex Sibyllinis versibus colligentes, quod est* IESVS *Christus filius Dei Saluator, piscis in sua passione decoctus, cuius ex interioribus remedijs, quotidie illuminamur & pascimur.*] obscuriùs hoc dictũ, intelliges si legeris D. Aug. m à quo illa desumpsit. Sanè ἰχθὺς vocatur etiam Christus à Tertull. n. *sed nos pisciculi secundũ ἰχθὺν nostrum in aqua nascamur. nec aliter quam in aqua manẽdo salui sumus.*] 3. Ad cytharam Dauidis o nos inuitant: sed frustrà. Nã illic non dulce melos directè dæmonem fugauit: sed dũtaxat cytharã feriẽte Dauide, leniùs Saul habebat, quoniã, rege cõcẽtu musices delinito, nõnihil sedabãtur humores, quibus agitabatur, & propterea vexationi dæmonis minùs idonei reddebãtur. Ideò malus ille tunc tẽporis redecebat, non quod musica vel delectaretur, vel offenderetur, sed quod ægre ferrẽt hac sui domicilii sibi quasi turbari possessionem, per huiusmodi humorum temperiem meliorem. sententiam hanc R. Moysis Ægyptii ex nostris multi sequuntur p, Vana enim de propensione dæmonis in harmoniam quorundam est opinatio, vnde nata Magorum nugamenta, Saturno lugubrem cãtum, ceteris planetis hilarem ac lætum offerẽdum, quod iampridem Guilhel. Paris. q refutauit. Alii allegoricum sensum confugiunt, & asserunt, verè fugatum dæmonem pulsu cytharæ, sed id vir-

b D. Tho. in 4. d. 7. ar. vlt. & in c. 41. Iob. lect. 3.

c l. de morbo sacro.

d Tyreus d. p. 3. c. 45.

e Hippocra. lib. de flatibus.

f vvimp. l. 2. de superstit. c. 10. 11. 12. & Valesf. sacra. philo c. 15. & 18

g c. vl. 26. q. 7. Alb. Magnus in Luc. c. 9. Spreng. p. 2. c. 5. remedior. libr. 5. Formicar. ca. vl. Mégus flagel. dæmon. c. 5. Valerius Polydo. in pract. exorcistar. & dicã plura li. 6. c. 2. sect. 2.

h Tob. 6. v. 8.

i c. 8. v. 2.

k c. 12. v. 3.

l de prædict. p. 2. c. 39.

m l. 18. ciu. Dei, c. 23.

n de baptis. c. 1.

o 1. Reg. 16. v. vlt.

p R. Moses in l. de 13. articulis, & in Ductore dubitant. & Lyran. Abulés. ad d. c. 16. à q. 41. & Anglez. supra diff. 6.

q p. 3. de vniuer. c. 8

virtute ac merito crucis Christi, cuius figura fuit illa cithara a.

a sic Felis. in 2. d. 8 & illo. prior. D. Prosper 2. p. promiss. & prædict. c. 25.

Infertur 3. falsam esse persuasionem poëtarum, Palingenii hæretici *libr. 10. seu Capricorno*; & Pet. Ronsardi Catholici, *libr. de dæmonibus* posse dæmones à Magis ligari (vt solent in cippo vel mala mansione facinorosi) in phialis speculis, annulísve, semper enim vel superior atque potentior eos illic cogit adesse, & imperio suo retinet, vel ipsi spontè sua, & ex pacto adsunt, ibíque se continent, quare vehementer improbanda Hermetis commentatio, qua sic ligandi dæmones præcepta prodidit, & mentiti Apollo & Hecate apud Theodoretũ lib. de oraculis, dicentes se coactos aduenire verborum formulis, & cum ijs id asserens Porphyrius mentitus: Quod dixi, ex Patrum b & Scholasticorum dictum sententiâ. Suntque hac de re aureis digna litteris, *in Gen.* verba Henrici de Hassiâ; *ipse simulat se captum, vt te capiat; se vinctum, vt te vinciat; se tuo imperio subditum, vt te sibi subdat à te inclusum, vt contra te finaliter concludat: fingit se tuâ arte, vel imagini vel lapidi alligatum, vt funibus peccatorum religatum, ad infernum te perducat.*) plura quibus hæc confirmantur, habes apud Fran. Picum *lib. 7. de prænot. cap. 4.*

b Eusebij lib. 5. de præparat. ca. 6. D. Aug. li. 21. de ciuit. Dei, c. 6. Alp. de Castro l. 1. de iust. hæret. punit. Victor. supra n. 31. Sibyllani pereg. qq. Decade 3. c. 8. q. 1. qui citat verba Hassiæ Theodoret. supra & al.

Solidè autem licet verbosè Tostadus, etiam redditâ ratione hoc demonstrat his verbis; *Impossibile est, quod minor potestas sibi subijciat maiorem: & tamen non est potestas super terram, quæ comparatur potestati dæmonum,* Iob. 40. c. *ideo non erit aliquid naturale vel cerimoniale, per quod dæmones possint ab homine cogi, vt veniant, aut respondeant, aut aliquid operentur. Nisi obijciatur de Ecclesiasticis exorcismis: Sed tunc dicendum est, quod coguntur ad aliquid, scilicet ad recedendum de corporibus obsessorum, vel ad non nocendum: sed hoc fit per* DEVM *in quantum ipse instituit id, quod ab Ecclesia fit: & est ibi virtus diuina latens operatrix, sicut est in operatione sacramentorum. Attamen in operibus maleficiorum, quibus dæmones cogere volunt, non operatur* DEVS, *cùm potiùs contraria sint diuino honori: ideò non possunt malefici cogere dæmones ad aliquid, sed ipsi dæmones mentiuntur, & simulant se cogi. quia in hoc stat maxima virtus suasionis eorum. Nam si ipsi non possent cogi à nobis ad veniendum aut respondendum vel agendum aliquid; sed quicquid agerent voluntariè agerent; desperarent homines de eorum conuersatione, quasi nihil mediantibus eis possent, & ita distraherentur ab eis: cùm verò illis simulantibus putant homines, quod possunt cogere illos, afficiuntur nimis ad maleficia, quasi per hæc compotes efficiantur omnium quæ velint: & hoc dæmones efficere cupiunt, vt per talem errorem & affectum cathenatos sibi teneant animos hominum. Et tamen verè non possunt dæmones cogi ab hominibus per maleficia: imo si cogi possent non docerent ipsi hominibus modum, quo eos cogerent, quia per hoc dæmones misериores efficerentur, si verè hominibus subijcirentur. fingunt ergo se subditos vt fallant, cùm tamen non subdantur. Sed ad tempus cùm placuerit spontè seruiant. Verè autem subdi hominibus pro nullo lucro dæmones vellent.*] Nihil hoc dicto verius. Quam verò periculosum sit huiusmodi captiuos carcere inclusos penès se habere, conuincitur variis exemplis. suffecerit vnum commemoratum à Iohanne Niderio c, his verbis, *In minori Basileâ paulò ante præsens generale concilium, domicilium habuit quidam vir de malâ vitâ, & fortè de maleficijs satis suspectus: : filiam hic habuit, quam in domo iuueni cuidam nuptui tradidit, & tandem senex pater ægrotare cæpit, & ad filiam & filiastrum,*

possent, vsurpat pro sinerent. &, voluntariè pro non ad lubitũ alienum, & agerẽt, pro agerẽt re fingerent.

c l. 5. Formic.

demonstrato quodam scrinio dixit: hoc vasculum non moueatis, alioquin pœnitentiâ duceminі; sed in loco stare permittite vsq; post meum decessum, & ita in breui vetulus expirauit. Transacto autem tempore plurimo, nec filia nec eius maritus magnipendit patris iussum, sed de domo priore in aliam domunculam se transferentes, scrinium, quod satis modicum fuit, portauit extra domum versus nouum hospitium; sed in ipso itinere tanti ponderis esse cœpit, vt in ipso viriles artus deficerent, & exinde vxorem pro adiutorio inuocauit. Hæc autem vxor, an postea in domo scrinium aperuerit, vel quo alio modo incautè se circa vas habuerit obliuioni tradidi, Vnum constat, quod in domum nouam cum infantulo quem ingenuerant parentes prædicti venerunt: & ecce subito vxor, velut rabida, super cunas irruit eum necare volens. quod maritus intuens, vi vxorem inuasit, & eam à dæmone obsessam esse didicit, qui cum exorcisaretur, minatus est dæmon, se non exiturum, nisi eam necaret. & ita factum est super exorcistæ manibus. Alterâ die maritus per viam stratæ incedens publicè, casum lapidis recepit inopinatissimè de superiore parte cuiusdam canalis cadentis, & in facie, cooperatione, vt videbatur dæmonis, percussus est tam deformiter, vt vix homo videretur esse.] de his inclusis multa Crespetus; docet quod suis Dominis se aliquando sistant præsentes: quosdam esse Saturninos, alios Iouiales, alios Venereos, aut Mercuriales, &c. colendos certo ritu, statis vicibus noctu possessorem suum excitare, & nonnũquam, nisi malum malint, ab eo alloquendos; in Francia & Italia vænales reperiri, ac semper suis emptoribus exitio esse. hæc ille fusius *lib. 1. de odio Satanæ discur.* XII. S. S. tamen viri non rarò dæmones certis rebus vel inclusere, vel astrinxere; vt S. Conon de quo in Menæis Græcorum. S. Martij, in hæc verba, interprete Matthæo Radero nostro: *tantam vim & potestatem in dæmones accepit, vt alijs agros committeret, & frugum custodes poneret, alios autem tectis obsignatis inclusos, in ædis suæ ædificandæ fundamentum defoderet.*] item S. Lupus Senonen. ipsum siti affligentem & aquæ frigidæ, quam adferri præceperat se inserentem inclusit vasculo eiulantem, & se quis esset prodentem: inclusit autem cùm signatum cruce puluinar strictim ad os vasculi applicasset. *Sic vetustus scriptor vitæ eius apud Sur. mense Septemb.*

Sic legimus Asmodeum ab Archangelo Raphaële ligatum in deserto (*Tob. 8. v. 2.*) quatuor etiam angelos ligatos in magno flumine Euphrate, & iussu Dei solutos (*Apocal. 9. v. 14. & 15.*) & ab angelo ligatum diabolum cathena per annos mille, & missum in abyssum. (*Apocal. 20. v. 2.*) Asmodæum cacodæmonem esse nemo negat. Quatuor illos angelos, malos spiritus rectissimè Tichonius hom. 7. Andr. Cæsariensis, & Beda *illic* asseruerunt. Alligatio porrò ad certum locum referenda est, non verò mysticè dumtaxat ad impiorum corda, sicuti tandem conuictus fatetur Ambrosius his verbis, *Alligationem ergo Diaboli secũdùm litteram intelligendam puto, vt in aliquo abyssi loco virtute diuina ligatus teneatur, vel certè in inferno, vsque ad diem solutionis suæ.* idem D. Greg. cùm litteræ adhæret, fatetur *li. 4. moral. c. 12.* & Andræas Cæsariens. addens rectissimè; *cathenam* ad nostram intelligentiam vocari, operationem potentiorem qua dæmonis malicia coërcebatur: hæc enim sunt vincula & rudentes, vt alibi vocantur. *2. Pet. 2. v. 4. & in Canon. Iudæ v. 6.* Quod apud Cæsarium quidam dæmon in obsessi corpore inclusus, exorcismo co-

actus fatetur; tria dicens esse verba in Missæ canone, quibus vt vinculis, Lucifer in inferno sit religatus, scilicet, PER IPSVM & CVM IPSO & IN IPSO. *lege lib. 5. miraculor. cap. 13.* Possunt autem sancti sic dæmones vincire, primò vt Dei ministri, metu iniecto & minis intentatis, quas dæmon scit irritas esse non solere. deinde subtractione diuini concursûs à Deo impetratâ, qua fit vt nequeant dæmones loco moueri, quod aliàs possent. deniq; impressâ dæmonibus spiritali quapiam qualitate, & vi detentiuâ, cuiusmodi illa est, qua inuiti in inferno detinentur; & igne corporeo spiritus incorporei torquentur. Docent nos id primùm vsus & formulæ sacrorum exorcismorum, quibus interdum dæmon excommunicatur (hoc est proscribitur, & quasi relegatur in pessimam inferni mansionem) & sic illic loco quasi alligatur, vnde Diuus Augustinus, voce Honorarii edicti vsus, nuncupauit interdictum, *lib. 20. de Ciuitat. Dei ca. 7.* & exemplum habemus *libr. 2. vitæ Diui Bernardi cap. 6.* Secundi modi meminit Palladius in vitâ B. Macarii; vbi agit de sepulchro Iamnes & Mambres, *Hist. Lausia. c. 20.* Tertius modus frequentior est, communis omnibus dæmonibus quod ad eorum pœnam æternam, de quo lege D. Thomam. *1. par. q. 64. a. 4. ad 3. & libr. 4. summæ contra gent. cap. 90.* & Episcopum Abulens. *in 25. cap. Matthæi q. 506.*

Nonnulla tamen reperio, quæ videntur etiam maleficis hanc vim tribuere; sed penitiùs considerata solùm indicant pacto per Magum inito cum potentiore dæmone, dæmonis inferioris actionem & potestatem impediri, & sic eum interdum per magos cogi velit nolit, obedire; sed id à mago fit vi vicariâ fortioris dæmonis, seu ope potius eius vtente. Sic apud D. Hieronymum *in Hilarione* queritur dæmon se licio & laminâ constrictum teneri. Sic Iamnes & Mambres dicto loco multos dæmones religarant. Sic intelligendus D. Augustinus cùm scribit, dæmones iussis superioribus ligari fugari, abstrahi, & alienari à certis locis ac rebus, *de diuinat. dæmon. c. 7.* Sic capio Eusebium, cùm fatetur dæmones ab hominibus posse detineri *l. 5, de præparat. c. 6.* Nec aliter Albertus, Victoria, & reliqui Catholici Theologi censent eos annulis includi (quod aiunt) quàm ex pacto, idq; vi potentioris dæmonis, detineri, si verè astricti detinentur: vel spontè sua fingere se detineri, quando dæmon potentior illis se non immiscuit.

Infertur quartò omninò spontè seruire hominibus spiritus illos, quos vulgus *Familiares*, seu *Martinellos*, seu *Magistellos*, vocat; Græci, quòd adsint assiduè παρέδρους, de quibus Irenæus & Tertullianus egêre. tale fuisse dæmonium Socratis aliqui censuerunt [a]. talem Simoni Mago tribuit D. Clemens, & Cynopi Prochorus, talem Thrasio cuidam Aristoteles [b]; talem nomine Crotonem studioso cuidam, & postea equiti Aquitano, tribuit Frossardus *in Chronic.* talem fuisse Cornelij Agrippæ canem, etsi discipulus eius Vvierus neget, ceteri veriùs affirmant. Memini me apud Ioan. Cæsarium legere [c], cuiusdam Paredri exemplum dignum memoria, in quo tamen illud admirandum, dæmonem illum pro mercede quinque solidos exegisse, & iussisse ex illis pauperi cuidam Ecclesiæ campanam emi, qua diebus Dominicis fideles, ad diuinum officium conuocarentur. Haut dubiè latebat fraudis aliquid, & spes lucri maioris adfulgebat. Mirandum quoque nihil mali intulisse militi. Vix vnquam Paredri sine Dominorum noxâ solent recedere. Vt plurimùm paciscitur dæmon, pro certo tempore; quo finito vel alium illi prior herum reperiat, vel ipse dæmoni necandus cedat, vt refert & exemplo illustrat Nicolaus Remigius *lib. 1. dæmonolat.* Sed hæc sufficiant de *Magiâ*. Pergamus ad *Maleficium*.

[a] Maxim. Tyrius ser. 26. & 27.
[b] D. Clem. li. 2. recogno. Prochorus in vita D. Io. Euangelistę. Arist. de admira. audition.
[c] l. 5. c. 36.

FINIS LIB. I.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Prior numerus paginam, posterior columnam denotat.

B

I

N

T

V

S. SCRIPTVRAE, ET VARIORVM SCRIPTORVM LOCA HIS LIBRIS EMENDATA VEL EXPLICATA.

EX VETERI TESTAMENTO.

EX NOVO TESTAMENTO.

LOCA VTRIVSQVE IVRIS.

LOCA PATRVM ET ECCLESIAST. Scriptor.

Irænei.

FINIS.

MAGICARVM

DISQVISITIONVM TOMVS SECVNDVS,

Secundâ curâ correctior & auctior.

IN QVO AGITVR

DE MALEFICIO, VANA OBSERVATIONE DIVINATIONE, ET CONIECTATIONE.

AVCTORE

MARTINO DELRIO SOCIETATIS IESV PRESBYTERO, SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTORE, ET IN ACADEMIA GRÆTIENSI S.S. PROFESSORE.

Εἰς Μαρτίνου Δελρίου νεοχάρακτον Μαγείαν Μελύδριον.

Κεφαλαλγίῃ τυπεῖσα
Τοῖς καρκίνοις λαπύσσει
Ποταμηγενὲς λόχευμα
Ἔχεος πιοῦσα δ' ἰὸν
Ὀρείγανον χελώνη.
Πεπαρμένη βέλεσσι
Αἲξ δικτάμου φύτευμα
Ἐλατήριον μαστεύει
Τί δ' οὖς βίβληκε δαίμων
Ἔχιστε κάρκινός τε,
Βλαβερόν τε πῆμα θνητῶν,
Πάρεστε, δεῦτε πάντες.
Ὑπὸ δαιμόνων σφάλεντες
Ὅσοι κελαινοχρώτων
Ἀλάλησθε θνητὴ, ὅσσοι
Λιποχρίστου Μαγείης
Μανίης τ' ἔχεσθε οἴστρῳ,
Ἀπιστίης κατ' ἦπαρ
Ὅσσοι καθῆκατ' ἰόν.
Τέχνης τε θαυμάτων τε
φύσεως ὅσοι ἀγνοίῃ
Βεβόλησθε, δεῦτε πάντες,
Κατὰ χεῖρα ΔΕΛΡΙΟΙΟ
Λάζυσθε βίβλον, ἥδε
Σοφὸν ἐκπόνημα, μᾶλλον
Σοφίης λόχευμα δ' αὐτῆς
Λάζυσθε καὶ πίεσθε
Ὀδυνηφάτους γὰρ ἔνδον
Σελίδας κρυπτάσκει: Αἶσχος
Πέλει λόγου ἄμοιρα
Νόσου κάθαρμα γνῶναι.
Ἀέθαλος ΘΕΟΙΟ
Ἀμάρυγμα δ' ἄνδρα, νούσου
Ἴαμα μὴ λαβέσθαι
Σοφῆς φρενὸς, τεκούσης,
Φίλης χερὸς πορούσης.
Βίβλος, ἥδε ΔΕΛΡΙΟΙΟ
Προποδηγέτις σφαλέντων.
Βίβλος, εὐρυχανδὲς ἥδε
Θεόκραντόν ἐστι δῶρον.
Ἀληθίης ἐρασταὶ
Λάζυσθε τήνδε βίβλον.
Περίεργα ἔργα ὅσσοις
Φύσεως δαῆναι ἡδύ,
Οἷσιν δίκη μέμηλε,
Οἷσιν μέμηλε ΘΕΙΟΝ,
Δάζυστε ΔΕΛΡΙΟΙΟ
Σοφὸν ἐκπόνημα βίβλον,

CLAVDIVS

IN MARTINI DELRII NOVITER excusam Magiam Odarium.

Caput icta sus dolore
Fluuiatilem obteritque,
Exestq; sæpè cancrum.
Et ante viperina
Testudo tabe pota
Mundam vorat conilen.
Iaculis onusta capra
Virtute præpotentis
Dictam ni opem sibi fert.
Quos icit ipse dæmon,
Siue ille cancer, siue
Serpens, nocénsue pestis,
Quid agant? adeste cuncti.
Huc dæmonum tenebris
Illuse, quisquis erras:
Desertione quisquis
Christi furis, Magiæ
Maniæq; captus œstro:
Tabescis & qui amaro
Felle INFIDELITATIS:
Huc, quisquis insciens es
NATVRÆ & artis eius,
DELRI liber sagacis
Mox in manum inseratur,
DELRI liber SOPHIÆ
Germanus ille fœtus,
Animo imbibatur altè.
Nam paginæ recondunt
Animi medelam. Egentes
Ratione nosse morbi
Purgamina: æuiternæ
De MENTIS igne cusum
Hominem, sibi medelam
Animo sagace promtam,
Manuq; latam amicâ,
Abiudicare, turpe est.
Hoc DELRII volumen
Cœli euolutum ab arce
Per inuia in viam dux
Erronibus patescit.
Hoc in manum volumen
Date VERI & ÆQVI amantes.
Penitusq; quid recondat
NATVRA, cui voluptas
Est nosse; IVRA quisquis,
Verúmque NVMEN optas
Date in manum volumen
A DELRIO euolutum.

DAVSQVEIVS. S.I.

IN EANDEM ALIVD.

SEV multa certo pollicere Apolline
Ventura, seu minare multa credulis
Siue exta spectes, astra Cœlo seu notes,
Impostor es, mendax, superbus, improbus,
Fatere. verus iste te prodit liber,
Mentita veris corrigit, fallacias,
Commenta, tricas, fraude consutos dolos,
Præsente cuncta dissuit victrix Deo
Vis ingenI potentis, & constans labos.
Atque istud audes impius conuellere?
Impostor es, mendax, superbius, improbus,
Fatere. verus iste te prodit liber.
Veri peritus auctor, inuictus malis,
Magicisque laruis, nominis notum decus
DELRIO, facta dicta verat omnia.
Spectata virtus, certa stat scriptis fides.
Fatere. verus iste te prodit liber,
Seu multa certo pollicere Apolline
Ventura, seu minare multa credulis
Impostor es, mendax, superbus, improbus.

CAROLVS GOOSSINVS S. I.
OS OCVLVS SIS IGNARO.

SVPERIORIS ET CENSORVM.
Approbationes.

R. P. Oliuerij Manaræi Societatis IESV Vice-Præpositi Prouincialis licentia pro hac etiam operis parte Tomo Primo inserta est.

Hunc tertium *Magicarum Disquisitionum* librum à R. P. Martino Delrio Societatis IESV Theologo conscriptum, quod multiplici sit variáque eruditioco refertus, nihílque contineat quod Catholicæ fidei aduersetur, dignum iudico qui prælo mandetur. Datum Louanij 8. Februarij, Anno Dom. 1599.

GVILIELMVS FABRICIVS
Nouiomagus Apostolicus ac Regius librorum censor.

T*Res posteriores*, quartus, quintus, & sextus, *Disquisitionum Magicarum* libri, auctore viro docto P. Martino Delrio Societatis IESV Presbytero, ob multiiugam eruditionem, iucundam rerum abditarum varietatem, ac soliditatem doctrinæ, Lectori, hisce potissimùm temporibus, multò vtilissimi futuri sunt, vti & *Priores* earundem. *Disquisitionum* Proinde in magnam vtilitatem Ecclesiæ omnino typis mandandos esse iudico. Datũ Antuerp. XXVI. Kal. April. Anno 1599.

SILVESTER PARDO S. THEOLOGIAE
Licentiatus Cathedralis Eccles. Antuerp. Canonicus, Librorúmque Censor.

SVMMARIA PARTIS PRIORIS LIBRI III.

QVÆSTIO. I.

Quid & quotuplex maleficium.

Maleficium esse, definitur, & diuiditur. Quædam concurrentia ad omnia maleficia.

Variæ efficientes causæ seu instrumenta maleficij. de pulueribus. De herbis, festucis & similibus quæ substernunt. De vnguentis. De halitu seu afflatu. De verbis, minis, increpatione, laude, reb. sacris, vt aquâ lustrali. vi appertâ. infanticidijs. de sanguinis suctione. de strigibus veterum opinio. Gelo. Panamanæ striges. Lilith matres dæmonũ, & de illis errores Hebræorum. Lamiæ, quid & quales Græcis. Thren. 4. Isai. 34. Quo pacto infantes olim & hodie necent. B

Q. II. de maleficio insomnii.

Ritus solemnis. exempla. Loca Virgilij, Ouidij, Valerii Flacci. Telephron denasatus nebula somnij quid Apuleio. Modi soporandi magorum. signa varia pro instrumentis, & singulorum exempla. De vnguento & illinimentis. an possint mutari in minuta animatia, & arctas rimas subire.

Q. III. de amatorio maleficio.

Sect. I. Quid sit, quædam huiusmodi credita veterib. Astirites lapis, lynx, qualis auis. De nostri æui philtris. de his quæ fiunt intra corpus. quod in his vt plurimum misceant res sacras & exempla. A

De his quæ fiunt extra corpus. Sacrilegia quæ his immiscentur. de imaginibus amatorijs, B. De pergameno virgineâ ex cute pueri. Cur in hoc potissimum maleficio rebus sacris abutantur, & exemplũ quoddam de Eucharistia. C

Sect. II. Quæ vis maleficij amatorij. probatur latè nõ posse voluntatem eo cogi, sed appetitum tantum. L. eorum C. de malef. & mathem. D

Locus Baruch. 6. v. 42. accuratè tractatus. Qui funiculi apud Ieremiã, qui vero apud poëtas. Loca Virgilij, Valerij, Nemesiani, Propertij. τὰ πίτυρα quid sint, defensus interpres vulgatus. Theocriti locus. Burchardi locus. Oliuæ aduri solitæ. Epityrum edulium. Hesychii locus. Ossa quid significent Hebræis. E

Quid ossa oliuarum.

Menti & corpori hæc quam noxia, ostenditur ratione & exemplis. F

De Hippomanes, quotuplex sit. explicantur varii auctores. Varia iudicia contra huiusmodi Magos. & quæ iuris Romani pœna. Antõ. Guibertus refellitur. Exẽplum vltionis diuinæ, quod in Misnia accidit.

Sect. III. De remediis contra philtra & amoris viscũ. vana quædam gentilium. Loca Virgilii, Tibulli, Nemesiani, & Propertii. Error Pomponatii. De antidotis naturalibus, De antidotis moralibus & Christianis. Ex Helinando quæ soleant amorem adferre vel fouere natum. Quæ vitanda. Remedia facti. G

Pulchra exempla, Hypatiæ. Appæ & Gelæ.

Sacerdotis cuiusdam. Cardanus refutatus cum remedio suo.

Q. IV. de maleficio hostili.

Quid sit, de ingredientibus. notata quædam opinio Grillandi.

Sect. I. De fascinatione.

Hæc nunc tota luculentior quæstio. De vulgari seu poëtica fascinatione, qualis, & quæ ex ea ortæ superstitiones. A

Fascini nomen. Præfiscini. de Higa Hispan. Loca Virgilii & Tibulli. Despuere in sinũ. An quis fascinetur à beneuolis, aut à seipso? Eutelidas, Narcissus. Loca Plutarchi & Heliodori. Pueri quo pacto fascinentur iuxtà Plutarchum. Conuincuntur fabulosa. B

Theologorum quorundam inconsiderantia.

Philosophica fascinatio quid, & quod impropriè dicatur fascinatio. C

Tybies Pontici. Locus Plutarchi. Vis Visionis in corpus & animam ex Plutarcho. Amoris origo. Naphta Medorum. Hiaticula auis. Auriginosi morbi remedium. Inuidorum intuitus. προβασκάνια. Quo pacto contagio per intuitum propagetur secundum Theologos. Richardi dicta discussa. visus videndo an agat in speculum. contagio an ex pupulà vel circum oriatur. Amatus an habeat aliquam physicam qualitatem, qua efficit vt ametur. Locus Eccl. 9. v. 9. Abulẽsis sententia discussa. An fascinationis nomen recipiendum Christianis. Fascinationis definitio & Etymologia. Loca Deutero. 28. v. 56. Matth. 20.

Loca Horatij. item Eccl. 31. v. 25. Sag. 4. v. 12. Gala. 3. v. 1. Sara an fascinatrix. D. Hieron. Chrys. Anselmi, Tertulliani & aliorum sententia de fascinatione. Leonardo Hasselio vindiciæ commentarior. adiudicatæ. Fascinatio Magica, quid & qualis. E

De sene Viterbiense contra vidam. Telchines qui. Palamnæi. Fascinantium familiæ, in Aphrica, Triballis, Illyrico. Fascinatorum signa an in oculis. Quid contra fascinationem queant remedia naturalia. Fascinatio latissimè sumpta quid significet. fascinari iudices an verum. Opinio vulgaris fascini vnde nata.

Sect. II. De maleficiis venenariis,

Quæ sit potestas Diaboli in malos. Lutheri error. Locus 2. Cor. 4. v. 4. Lãb. Danæus notatus. Sagæ possũt occidere, & morbos inferre. A

Elzã magus plurimos occidit. Sagæ Heluetiæ quam multos, imo & proprios liberos vorauere. maleficium per acupuncturam. De aliis in superiori Germania. item in Salassis. item apud Geneuenses. B

Modi duo per introsumptionem, & eius exempla, strigatio puerorũ. tertius per inhalationem. Clementis VII. mors, exemplum Agyrtæ Itali. & aliud Alsaticum, & aliud Nigræ siluæ. Quæ causa huius veneficij inhalatorij. Bodini error. De venefico Italo Parisiis agente. C

De venenis quæ extrinsecùs adhibentur. varij modi. Loci de hac re Horatij, & Lucani. Telephron à lamijs in specie mustelæ naso trũcatus, Locus Apuleij, & Quinctiliani. D

Gnosticorũ immanes cibi. hinc causa calumniarũ in Christianos, de infanticidiis. Venena quædam miræ efficacitatis. De stygis aqua. Iuberti sententia notata. Scopelismus quid. Saccularij qui L. cum quædam & L. saccularorium D. de extraord. E

crimen. loca Iob. 5. v. 23. Virgilij & Plauti. Hisp. quid, cargareldado,& vetus aliud, quo in certaminibus circi vtebantur. A

Sect. III. De aborsu, difficili partu, & lactis desiccatione.

Stadlein lacerta sub ostio posita, infantes in vtero materno necabat. abortus flatu procuratus. vtres Littelaten. Perpetua prægnatio cuiusdam apud Apuleium. difficilis partus Alcmenæ. Exemplum lactis furati. & ritus. accidit Treuiris. *De lacte exsiccato, etiam in muliere per solas minas. De frumenti furto per maleficium.* F

Sect. IV. De sagittariis, assasinis & imaginum fabricatoribus maleficis. A

C. vni. de sagittarijs, explicatum. quod genus hominum sint isti. Ritus horum, & exempla nonnulla. vt Punkleri & aliorum. De Finnis & Lapponibus sagittarijs. C. vni. de homicid. in 6. Qui propriè assassini. B

De iconopœis maleficis. Notati Cardanus & VVierus. Altheæ stipes fatalis Meleagro. Loca Ouidii & Horatii. Histo. Duffi Regis Scotiæ. De Enguerrani vxore. de aliis in Fracia recentioribus, Caroli. 9. & Pontificis cuiusdam. De statua Simoni Bulgaro exitiosa. De alia Tricipiti, deq; aliis quæ in Circo Byzatino magicæ fuere. C

Sect. V. De morbis variis à dæmone illatis.

Dæmones varios immittunt morbos. Notantur Pompanatius, Lemnius. Locus D. *Matth. 17. v. 14. De Lunaticis & Epilepticis. Firmici locus.* A

Exempla, Thallus sic affectus per Apuleium. aliud ex malleo exemplum. Locus D. *Luc. 8. v. 27. & 13. v. 11. 1. Reg. 16. v. 14. 15. & 23. dæmonum nomina ab effectu in S. S. Cur magna in his auctoritas Sprēgeri & Niderii.* B

Exempla ab iis allata varia, B. Angelæ Fulginatis, Stiradii. Dementiam adferunt. Exemplum ex Mathiolo. morbi Gentilium à dæmonibus, vt Cereri ctorum, Panicorum & Fanaticorum.

Quo pacto dæmon inferat morbos. Catechites.

Sect. VI. de mira rerum solidarum & magnarum in corpus ingestione ac egestione. A

Exemplum mulieris Zabernensis. item & alia septem octóue, & præcipuè mirum ex vitâ S. Petri Tarentasii. Pisanæ monialis. B

Quæ in corpore naturaliter innascantur? Exemplum Comitis cuiusdā. Quæ naturaliter innasci nō queat. C

Quo talia pacto dæmon possit ingerere, & exerere. Exempla duo Ambr. Parei, de studioso, & pastore. Tertiū Remigii. Refellitur modus Paracelsi. de fulmine & aqua.

Sect. VII. De maleficio deuouendi. A

Esse aliquos energumenos. & quæ ad hoc requisita, vt possessi à dæmone dicantur. An penes homines sit potestas sic deuouendi. An diaboli subintrent ipsa corpora? Discussa sententia B. Hildegardis. Cæsarii, Gēnadii, Tostati exempla varia. Notatus locus Scriptoris Annal. Ecclesiasticorum. cur id Deus aliquādo permittat.

Sect. VIII. De maleficio ligaminis. A

De *vulgi quadam opinione, & ex ea consuetudine nuptiali. Solere homines reddi maleficiatos.* B

De *variis modis ligaminum. Cur plures viri maleficiati, quàm feminæ? Causæ maleficii proximæ.* C

De *Lemniis feminis maleficiatis.* De *Bohemis mulieribus. Valazca. Propertii locus. Palumbi presbyteri & Veneris historia.* D

De *virilium ablatione notatus locus Sprēgeri. De muliebri arctatione. De impedimento respectiuo. Quodam esse impedimentum perpetuum, contra Canonistas quosdam. & quod huiusmodi.* E

Mira Dei *permissio quædam apud Karentinos. de fonte Salmacis.*

Sect. IX.

De *maleficio odii. Exemplum. & locus Virgilii. Exemplum aliud & quo pacto hoc maleficium dæmō procuret. de maleficio obliuionis, & eius exemplum.*

Sect. X.

De *maleficio incendiario. de corona Medeæ Senecæ locus. exempla varia. Lotharingiæ, Heluetiæ, Rhenanæ prouinciæ.*

Quæst. V. Quibus personis malefici queant nocere? A

Nemine sine Dei *permissu, quo habito possent cunctis hominibus. Cur infantibus permittantur nocere. Cur vt plurimum his insidientur. infanticidiorum exempla. Opinio vulgi de indolentia acquirenda. De vnguento Pagano, Cur interdum & bonis nocere permittantur.* B

Vulgi opinio discussa, & interpretata. quod iustitiæ administris nequeant nocere. Ostenditur contrarium aliquando accidisse. Ananiæ ratio reiecta quædam, Niderii sententia notata. Goninus Magus Parisiensis. Vnde orta opinio.

Quæst. VI. Cur Deus patiatur maleficos rebus sacris sic abuti?

Quæst. VII. Cur per maleficia tantoperè dæmoné grassari Deus patiatur?

Sect. I. *Fit ad gloria* Dei. *quia sic ostenduntur, Suauitas, clementia, sapientia, potentia, iustitia &c. attributa* Dei. A, B

2. *Fit ad hominum vtilitates varias primo eorum, quibus nocitum, patiētiam, constantiam, căritatem, humilitatem & reliquas virtutes. exempla heremitæ cuiusdam. &* D. *Iulami. Deinde & ceterorum fides confirmatur, & varii errores exstirpantur. docentur esse dæmones. docentur hæretici veram nō habere fidem, qui non possunt ista sanare, vel dæmones fugare. Exemplum Lutheri. item Parochi Lutherani. Ministrorum Augustanorum. Ministrorum Caluinistarū in Picardia. Dæmones interfuere funeri Lutheri. & Belgicæ Iconoclastiæ. Dæmonis imagines cur Caluinistæ linquant intactas, Dei & Sanctorum confringant? varia eius rei exempla.* C

Sect. II. *Vindicta peccatorum præcipua est causa. Aliquando alienorum, vt in discipulo B. Eleutherij & infantulo apud.* D. *Gregorium. item ob parentū iniustam imprecationem, vel etiam coniugum.* D

Vt sunt contumacia *in Deum, & alios superiores vel parentes, Nabuchodonosor.*

Ægyptii. duo iuuenes Florentini. Decem Fratres, ob diras parentum. Loc. proue. 30. v. 17. Odium & vindictæ cupiditas & inuidia. *Exemplum Saulis. aliud Alexandr. ab Alexandro, & quatuor in vita S. Arnulphi.* E

Carnalis libido, *etiam coniugum, &* quæ huc diriguntur. *Saræ mariti. B. Magdalena, puella apud* D. *Hieron. puella apud* D. *Prosperum. cur tā multa dæmoni liceant in coniugatos? Sacrilega votorum violatio quàm horrendè punita. exemplum terrificū trium monachorum.*

Crudelitas iniusta. *vt Boleslai Regis Geilæ ducis* item accusatio vel criminatio calumniosa. *vt de tribus feminis, & vno viro, calumniantibus* D. *Gregorium Siculum, &* D. *Danielem stylitem.*

Agnitæ

Agnitæ veritatis impugnatio & apostasia. *exempl. variorum in sacris litteris, canonibus, & D. Cypriano.* F

Blasphemia, *vt Alexander & Hymenæus.*

Sartor VVigorniẽsis apud Tho. VValdensem blasphemans contra Sacrosanctam Eucharistiam. Gaianus blasphemus in Deiparam. item alii Constantinopoli & Neomagi. G

Imprecatio, quia quis sub conditione se dæmoni addicit. *muliercula apud Cæsarium. Et de illo qui animam diabolo vendidit. Coloniensis virgo apud Niderium* de prætermissa mensæ benedictione. *de Petro Bernensi iudice,* & pretermisso crucis signo. *De hospite Spandacens.*

De capitaneo Brauo. de Nobili quodam Silesio de virgine Saxonica. De quodam maledico in martyrem. de Goduino Comite. B

Vsuræ vitium. *de monialibus quibusdam. Cur eleemosyna data sagis noceat.* H

Duritia & immisericordia in pauperes. *de sagis ideo mendicãtibus, de Pictauiensi quodã. De Episc. Moguntino. de Richbergero quodam.* Irrisio sacrorum mysteriorum, contemptus rituum & censurarum Ecclesiæ. *De Batauo missam imitante. De Nouato. De Proculo Ariano. De Donatistis. De indigne sumentibus Eucharistiam. exempla tria. Epachii mors. Multi periere ob cõtemptam excommunicationem Episcopi.*

Templorum & sacrarum rerum direptio, & Ecclesiasticorum redituum ac iurium inuasio. C I

De Comite Matisconensi. De comite Teutonico de Otgerio Oeconomo, De aliis duobus. Item de pœna quorumdam militum in Hispania, post hanc vitam, vt apparentes declararunt. De Deioca propter eleemosynas saluo. De Berneto propter corruptelã & iniustitiam damnato.

De Alfonso Rege Aragonũ precibus Cluniacensium liberato purgatoriis pœnis. contra hæreticos, & de confessione.

Irrisio & cõtemptus sanctorum virorũ & festorũ. *de muliere quadam. exemplum punitæ fœminæ quia fuerat ingressa virorum monasterium: virilem habitum mentita. item contemnentes festorum celebrationem. De ciuibus Torpetensibus* Pusillanimitas, desperatio, curiositas, *Theophili Oeconomi.* D K

Propter culpas veniales, *Mosos ob leuem iram. Religiosa quædam ob præcipitem Gulam. alius ob tepiditatem & distractionem in oratione.*

Quæst. VIII. Cur cum iste damna plerumque diabolus possit per se inferre, malit per alios?

Quia in maiorem hoc cedit Dei contemptum. Pluribus nocet. Quædã non posset tam cõmodè per se v.g. hæreses spargere, abuti rebus sacris per sacrilegium. Vt plura illi Deus permittat in homines. De remediis, remissiuè.

PARS POSTERIOR LIBRI TERTII. E

SIVE DE VANA OBSERVATIONE.

QVÆST. I. Quid sit?

Definitio ponitur.

Quæst. II. Quale sit peccatum?

Quando lethale.
Quando veniale } *Exempla singulorum.*
Quando nullum.

Quæst. III. Quotuplex sit? A

A causa finali ostenditur esse quadruplex.

Si exspectentur bona. { *Fortunæ.* *corporis.* *animi.* *supernaturalia.*

Quæst. IV. Vnde queat dignosci quando sit huiusmodi vana obseruantia?

Sect. I. *Quid quando non constat causam habere vim huius effectus supernaturalis à Deo. Quid quando, constat esse effectum naturalem vel diuinum, sed adduntur variæ circumstantiæ. ponuntur de singulis exempla.* A

Sect. II. *Ostenditur particularibus casibus. vana obseruantia*

1. Quando requiritur fides in hominem.

2. Si effectus tribuitur sigillo, characteri, figuræ, verbis, &c. quæ repudiata lib. 1.

3. Quando verba sacra vel opera pia detorquentur ad res vanas. & quæ res tales censendæ? Quæ res indirectè spectent ad Dei honorem. Explicata sententia Caietani, & limitata, de illis qui ex merâ deuotione faciunt.

4. Per certa ieiunia voluntaria, & orationes ab Ecclesia ad hoc non institutas nec probatas, euentum aliquem exspectare. De arte Notoriâ. eius ritus & confutatio fusè. item de arte Paulinâ & de arte Angelica.

Sect. III. 5. *de gestantibus reliquias, Euangelium D. Ioannis & similia periammata.* B

Quæ necessaria vt hæc sint licita. sententia de his Augustini explicata, veteres etiam Canones, c. illud 26. q. 2. c. non liceat. 26. q. 5. ca. ne obseruetis 26. q. 7. Cassiodori locus exponitur. C

Sect. IV. *de ominum obseruatione latè disseritur, & enumerantur eorum genera varia ex D. Augustino. De Salisatoribus. De auris tinnitu. locus Catulli, & alterius incerti poëtæ. Spatulomanthia. Sternutatio. Ex nomine, exemplo Augusti de Nicopoli. Ex verbis fortuitò prolatis. De ijs quæ domi contingũt.* οἰκοσκοπικὰ *De ijs quæ foris.* τὰ ἐνόδια. *Exempla. D. Augustini locus. Ominis mentio habetur in sacris litteris. Locus 3. Reg. c. 20. v. 33. Vanitas ominum.* D. *Marci factum. locus Blesensis, & Iudith. 8. v. 33.* D

Signum à Deo *petere aliquando licitum varia huius exempla. Serui Abrahæ. Gedeonis Ionathæ. D. Augustini. Gregorij VII. Glodouæi Regis. Omina obseruare illicitum. Caietani locus notatus. Omen offensi pedis notatum in Graccho, Crasso, Protesilao, Tibullo. De omine sternutationis, ex Theocrito Aristotele, Propertio.* E

Sect. V. De *strenis an sit vana obseruantia, quando liceat eas mittere.* De *Kalendis Ianuarijs & earum celebratione. Explicantur. c. 1. Concil. Antisiodor. c. non obseruetis c. non licet. c. si quis Kal. 26. q. 7. c. o. Concil. Toleta. 4. Burchardi locus. Hibernici lupi harichrist.* F

Sect. VI. De *superstitione temporariorum, ad scindenda ligna, herbas colligendas &c. Qui obseruant certos dies festos, vt prænũcios serenitatis vel pluuiæ, vel vt naturalis efficacitatis maioris, quo ad herbas phlebotomiam & similia vel vt infaustos & ominosos.* Dies *Ægyptiaci, qui sint in c. non obseruetis &c. quis existimaret 26. q. 7.* D. *Augustini loca. Locus ad Gal. 4. v. 10. Posterum, quid Ambrosio, & Augustino. Qui aquam benedictam vno dominico*

quàm alio plus virium putant habere, Qui ouis die Parascéues vim inesse incendij putant exstinguendi.

Sect. VII. Obseruantiæ vanæ in sanandis morbis & variis noxis repellendis. G

Quando consideratur vt oblatio sit ex eleemosynis, vel crux empta eleemosynis. Qui pilos vel capillos ægri miscent ceræ oblationis. Qui mergunt imagines aquis. Qui certas adhibent ligaturas. Qui per annulum desponsationis meiunt. Qui porcorum lintri collum applicant. Qui cingulum ægrotantis metiuntur. Qui stramen bipenne diuidunt. Qui animalia lustrant per ignẽ. Qui libum S. Lupi pinsunt &c. pecuariorum ligaturæ locus Burch. H

Qui vtuntur absurdis orationum formis. de curatione vulnerum inter milites Hispanos frequente, ponitur formula & discutitur. I

Sect. VIII. Discutitur & refellitur superstitiosus tractatus Felicis Malleoli Tigurini. Sanare morbos quando pium, quãdo non, Quando liceat benedicere animalibus, quando non. Quando liceat exorcisare & excommunicare animalia bruta. Exempla Sanctorũ. S. VVilhelmus anguillis maledixit, B. Pruminius vermib. venenatis. Episcopus Lausanensis sanguisugis Heluetij vermibus Iuger. Curienses insectis, Lauffkaffer. Quibus formis exorcismorum hac in re vti liceat. Exemplũ Apostolorum & S. Hilarionis. S. Blasius quomodo benedixerit animalibus de S. Antonij porcis, & cur illi appingantur. Locus Coloss. 3. v. 17. Quomodo in nomine IESV omnia faciẽda. l. eorum. C. de malefic. Azo & alij illam sequentes, reprehẽsi. Formulæ in quibus dicitur, Si B. Maria peperit &c. hoc fiat & similes ostenduntur esse illicitæ, etiam si capias si vt signum vel vt causam. Nunquam vti licet operâ dæmonũne ad bonũ quidẽ. De facto Theodori Sedunẽsis Episcopi vtentis ministerio dæmonis in campana transferenda. Quomodo intelligendum Dei præceptum, de parcendo inimicis. K

Nulli contractus vsurarij vnquam liciti fuere, & contrarium, est error.

Rythmus seu versus an superstitiosus.

Ritus absoni & nõ necessarij, nec ab Ecclésia approbati, indicium sunt superstitionis.

Christi Domini ritus in sanando cæco. L

De B. Marco quædam fabella.

De ritu Helizei prophetæ in puero suscitando. De ritibus baptismi.

Reuelatio de illis formulis vulgaribus nulla exstat. De Ananisapta remedio docetur esse vox Magica & idololatrica ex Hebræa compositione אנא & אדם, & רובע, & אכני, & שקף. M

Magicæ voces pleræque ex Hebræo sumptæ.

Serpentes quomodo ab Apostolis sublati.

Serpentum incantatores ab Ecclesia non tolerantur. Potentiori vtens forma eumdem consequitur effectũ: quando deest pactum. Cur per malos Sacerdotes seruata forma consecrationis fiat transsubstantiatio, per bonos, non seruata illa, non fiat hæc?

Curationem à dæmone petere non licet.

Non ideo licita est formula, quia verba eius singula sunt ex sacra scriptura. N

Quomodo fidei promissa sanatio & miraculorum patratio? In quibus dubiis sequẽda benignior interpretatio. quid hic dubium, quid certum. Distinctio vtilis inter dubium de re & dubium de persona.

Potest res esse illicita, & non peccare eam faciens, & è contra quoq;. Quando agitur de salute vel periculo animarum, tunc iudicãdum non quod lenius est, sed quod animæ tutius securius ex iure vtroq; Thelogis & philosophis probatur fusè ne ad sanitatem quidẽ licere vti superstitiosis. O

Sect. IX. Exempla variarum formularum vanæ obseruantiæ. Spadix, Spadix, si laboras &c. Ante par ante &c. Alligare equum stoloni sterili. Brachium circumdare funiculo laneo. Consumm. est.

Iniicere phialæ vitreæ nouem ordei grana. Filum per chrisma trahere. terream imaginem sub altari abscondere. Tempore missæ dẽtes tagere &c. Manus lauare cũ ægroto, vel eũ cũ certis verbis manu prehendere. Tribus missalib. panibus quædã inscribere. Feria sexta ægrotum ducere versus orientẽ, &c. Gustate & videte quod bonus, &c. Ad sanguinem sistendum, certo numero guttas stillare in cyathum frigidæ &c. itẽ dicere certas orationes. vel versiculos è psal. vel Chunrat, cara, sarite. &c. Trib. diebus ante solis ortũ dicere super equo quædam verba. Ad inueniendum furem, facere crucem in crystallo cum oleo, & nomen Helenæ subscribere &c.

Item, lapillos ex fluente pro numero suspectorum collectos & domũ relatos ignire &c. Item ad excutiendũ furis oculũ dicere terribilem quandam orationem & percutere clauũ æneũ malleo cyparissino, &c. Itẽ ramũ auellanum die Sabbati ante solis ortum abscindere &c.

Vti falsa & ficta oratione, quam tribuunt S. Adalberto: videtur verò potius esse Adalberti hæretici olim damnati.

Legere psa. 108. iuxta certam versiculorũ distributionẽ aliter quam exstat. Ad curãda maleficia, accipere tres olei violacei mẽsuras, & cõsistere contra solẽ, ante ortũ, exprimere nomẽ læsi & matris eius, & angelorũ gloriæ &c. Itẽ ferre inscripta nomina triũ regũ cũ certis versiculis. vel verba incognita & absurda, vt veterũ, Danata, Daries &c. Recẽtiorum verò Abrac, amõ, &c. vel illa inscripta pani, Irioni, Khiriorhi. vel istud, Hax, pax, max, &c. contra morsus canis rabidi.

Vel cõtra dolorem dentium, Strigiles falcésque &c. vel, Galdes &c. Galdes &c.

Item Gibel, Got &c. Vel in piscium capturâ illud Constantini, Iao Sabaoth.

Quod est abuti Dei nominib. Libri Bamachii, & Cartachiri virgas parellulas vi certorũ verborũ cõmittere mediis partibus &c. Thoraci lignum rotundum cũ certo murmure appendere. Brabanticæ duæ superstitiones in manum ægri ponere salem, vel nudum soli sistere: Sacrorum statuas mergẽdi superstitio. Leuini Crucii liber notatus.

Principis cuiusdam mors formidanda, qui superstitionum amator.

MARTINI DELRIO DISQVISITIONVM MAGICARVM LIBER TERTIVS

QVI EST
DE MALEFICIO, ET DE VANA OBSERVATIONE.

ADiungo posteriùs istud, quoniam pauca & minùs difficilia de illo nobis occurrunt dicenda.

PARS PRIOR DE MALEFICIO.

QVÆSTIO I.

Quid & quotuplex maleficium?

NON disputo, *an sit?* id suppono. qui negant; eos Sacræ litteræ, Iuris vtriusq; sanctiones, Historici, poëtæ, communis consensus, & sæculorum omniũ memoria damnat. Nullum Magiæ genus ampliùs cacodæmonem oblectat. *quia* (vt ait Synesius) *calamitates mortalium conuiuia sunt malorum dæmonum.* Sumimus autem *maleficij* nomen non pro damno, seu peccato quouis: sed pro signo effectíue magico atque superstitioso; quo, qui vtitur, *maleficus* a, qui verò læditur, *maleficiatus* appellatur b Describi sic potest, *Maleficium est magiæ species, qua quis ope dæmonis alteri damnum parat.* Dixi *speciem magiæ*, vt ad huiusmodi damna vocis latitudinem coërceam. Addidi, *ope dæmonis*; si enim pactum & fœdus cum dæmone desit, nihil res ad hanc tractationem pertineat; non magis, quàm homicidium ferro patratum, vel raptus virginis, vel furtum, aut latrocinium. *Diuidi maleficium* potest adspectu *finis*, vel adspectu *efficientis. Efficientem* causam hîc non voco Deum permittentem, neque dæmonem perficientem, neque prauam malefici consentientis & cooperantis liberam voluntatem. hæc enim tria semper in omni maleficio concurrunt. nec enim capillus de capite cadere potest, sine Dei permissu: nec dæmon plus damni potest inferre, quàm Deus permittit, nec vult, id quod permittitur, patrare, nisi maleficus in maleficium consentiat. Quod manifestum est facere sacrilegâ imitatione Dei Opt. Max. qui sacramentorum ministerio salutem vt conferat, ministri voluntatem requirit. Requiri hanc malefici intentionem docet, quòd contactum vel pulueres strigum videamus tantùm nocere illis, quibus nocere voluerunt, quod multis exemplis Nicol. Remigius confirmauit c; & verò certum est de maleficiis, quæ composita non sunt ex naturalibus venenis. Sed voco efficientes causas, instrumenta materiamque nocendi, quæ ad nocumentum immediatè concurrunt. Huiusmodi efficientia sunt varia.

Primo nocent pulueribus quibusdam minutis, in cibum potumúe infusis, vel nudo corpori affricatis, vel in vestes diffusis: horum, qui necant atri; qui morbum tantùm adferunt, cinericei, vel interdum ruffi coloris sunt. contrà, quo puluere malum tollunt, & medicinam faciunt, is plurimùm albus est. Vis tamen ista, non ex pulueris colore, vel aliis qualitatibus manat; sed tota pendet à pacto cum dæmone inito. colores tantùm deseruiunt declarandæ conuentorũ fidei, & ne sagæ decipiantur, *quid* (vt dici solet) *pro quo* præbẽdo. Hoc inde colligitur, quia nonnunquam qui color albus vni medicinam facit, is in alterius strigis potestate lethalis est, & cinericeus penes vnam morbos, penes aliam lethum adducit; quinetiam vni & eidem sagæ aliquando necem infert, aliquando sanat à morbo d, prout dæmoni signum lubet commutare. Putarim huiusmodi pulueribus cibos infectos à Simone Mago, apud Anast. *q. in SS. 23.*

a Rubr. Cod. de malefic. & mathema.

b extra de frigid. & malefi cia.

c l. 1. dæmonolat. c. 3. & li. 2. c. 8. & 9.

d horum exẽpla pete à Nico. Remig. l. 1. c. 2 & l. 2. c. 7. & 8.

2. Maleficium patrant herbis, festucis, aliisque id genus friuolis in humum proiectis, quæ supergredientibus (quibus tamen malefica voluerit) ægritudinis vel necis certissima causa sunt [a].

a vide Remigiũ d. c.8.

3. Vtuntur vnguentis albis, vel subruffis, instar bituminis, in quibus interlucent permixtæ metalli micæ, & simul luteę candicantésque guttę: si vnguentum hoc igni iniicias, fulgorem, strepitum, nidoremque edit, cui similem res alia nulla. hoc nonnullæ semper habent manus illitas, ne qua nocendi elabatur occasio. lethale, si demulcendo vel summas vestes attigerint [b].

b vide Remigium.l. 1.c.3.

4. Solo halitu afflatúue inficiunt, sic solent esse causa puerperis abortiendi summo cum vitę periculo, vt exemplis comprobant Nicol. Remig. Sprengerus, & Loyherius [c]. & hoc dæmones posse Psellus olim docuerat *libr. de dæmon.*

c l.2.c.7. Sprenger. in malleo. Loyherius l.2. de spe. c.5.

5. Grauissima damna inferunt solis verbis vnde *Lucanus.*

Mens hausti nullâ sanie polluta veneni
Excantata perit. Virgilius;
Miscueruntq́ herbas & non innoxia verba.

Nempe quæ docuit dæmon. vnde *Ouidius* vocat *Hecatëia:*

Protinus horrendis infamia pabula succis
Conterit, & tritis Hecatëia carmina miscet.

Seneca, multis venenis enumeratis, de Medeâ;

Addit venenis verba non istis minus
Metuenda d. Quodque mirum, interdum nocent solis minis, vel increpatione, immò & laude creditum id non gentilibus modò, qui Baccare frontem cingebant, vt huic malo obuiarent, sed & ætati nostrę probatum experientiâ [e]; quod & ego fateor, sed addo, hæc omnia non virtute verborũ, sed opera diaboli ad signum concurrentis perfici.

d Luc.l.6. Virgil. 3. Geor. Naso.9. Metamor. Sene. Medea.
e docet Remig. li. 3.c.3.

6. Nec rebus sacris parcunt, vt quę aspergillũ pulueribus contigerat, & sic aspergens aliã aquâ benedictâ, miseram confecit, apud Remigiũ *lib.1.c.2.*

Denique quædam grassantur apertiùs; quę per dæmonẽ strangulari vel præcipitari alium curant, vel puerulos noctu iniecta culcita præfocant [f], vel acu post autem infixa necant, vt apud Sprengerum illa obstetrix Heluetia; vel è cunis rapiunt, & lancinant, aut in vsum vnguentorum, vt alias docui, vel in cibum sibi gratissimum, vnde Glossariũ vetus *Strigæ* λαιςρύγονες: ducta voce à Læstrygonibus Homeri Odyss. κ anthropophagis: sic etiam legimus Euchetas & Gnosticos qui magia vtebantur, infames fuisse infanticidiorũ; à quibus, in Catholicos hanc Nationes calumniam deriuarunt. Interdum puerulis virulenti quidpiam instillant, vnde moriantur vel statim, vel tabe paulatim. interdum & sanguinem exsugunt. hinc orta vetus opinio de Fresaiâ vel Strige auiculâ, de quâ Q. Serenus;

f vide Remigium d. c.7.

Præterea si fortè premit Strix atra puellos
Virosa immulgens exertis vbera labris.

Et alia opinio ab Ouidio cõprobata his versibus;

Nocte volant, puerosq́ petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora rapta suis:
Carpere dicuntur lactentia corpora rostris,
Et plenum poto sanguine guttur habent.

Meminit & Festus Pompeius. Talis illa Gelo, si præstigiosa nõ fuit, quæ incassum Mauritio in crepundiis mortẽ molita, vt narrauit græcus scriptor, *Nicephorus libr. 18. Hist. c. 9.* In Panamâ Peruuiæ multas striges inuentas, quæ sanguinem infantulorum exsugebant, refert Pet. Chieza *descript. Indiæ. p. 2. cap. 196.* Hoc genus Hebræis & veteribus Latinis; illis sub nomine *Lilith*, his sub nomine *Lamiæ*, quoque, non ignotum, præter ea quæ dixi, probãr alia allata à Sebast. Michaële *in Pneumalog.* quòd obseruarint has vt plurimùm esse *Nashim* (h. fęminas) vt ait Helias *in Tisbi.* quod *Lilith*, deducitur à voce *Lail*, quæ noctem significat, eo quòd nocte cum illo dæmone grassari solitæ: item quia tales mulieres ab Hebræis vocantur *matres dæmonum*, eo quòd dęmones, colunt, fouent, & obsequẽtes habent. Interrogati quõdam seniores Synagogæ vnde fieret, quod pleríque pueri nondum octiduani (*nota ante, circumcisionem*) reperirentur necati, responderunt eos interimi à *Lilith*, hoc est Lamiis: hodie potissimùm nondum baptizatis infantulis insidiantur. Testatur idem Helias, quòd mulieres Hebrææ, vt sunt valdè superstitiosæ & deditæ sortilegiis, contra hanc pestem vtuntur superstitione quadam; quam se ab ipsa Lilith (*hoc est primaria quadam strige*) didicisse gloriantur, vt certos characteres & nomina in angulis cubiculorum describant. Neque has Græci ignorarunt, Nam Duris *lib.2. rerum Libycar.* testatur Lamiarum nomen deductum, à quadam fæmina, cui nomen Lamia, quæ zelotypia furens, quòd maritus in mala deditus adultera foret, prolem etiam adulterinam sustulisset, & magna prosequeretur cura, hunc infantulum ipsa necauit, & quotquot alios deinceps adipisci potuit. Videntur solitę Lamiæ veteres infantulis mammas ostentare, quasi eos lactaturæ, & sic fletum compescere. nam hoc est, quo S. S allusit dicens *Nudauerunt Lamiæ mammas suas.* & quod Serenus dixit, *virosâ vbera lactantibus inserere*, & quod Ouidius aggredi infantulos *nutricis egentes.* Sic ergo solitæ simulare alimoniam, & interea verè miseros infantulos exsugere. Hodie non tam simulant se nutrices, quàm ferarum specie inuadunt incustoditos, & dormientium cum sanguine vitam exsugunt, vel tabifico veneno interimunt.

Thren.4. Isai.34.

Altera restat diuisio, à fine petita. Secundum quam omne malęficium, vel est *somnificum*, vel *amatorium*, vel hostile.

QVÆSTIO II.

De maleficio somnifico.

SIc voco quando aliquem potione, malo carmine, & certis ritibus soporant, vt interea ei venenum infundant, vel infantulos rapiant, aut necent, vel furto quid subtrahant, vel stupro adulterióve contaminent, faciunt hoc interdum magi, & fieri potest naturalibus venenis soporiferis, recentia exempla congerunt Pet. Binsfeld. & Nicolaus Remigius, & patet exemplo quod narratur in vita Diui Bernardi [g], nam ibi tot annis adiacentem maritum incubus vxoris fefellit, quod eo dormiente factum oportuit. Pleraque magiæ secreta sparsim Virgil. attigit, in his & istud *Æneid.6.* de Cerbero & Cumea:

g Binsfel. de confes. malef. p.1. conclus.5. Remigius li.2. c.4. vita D.Bern. li.2.c.6.

Cui vates horrere videns iam colla colubris,
Melle soporatam, & medicatis frugibus offam
Obijcit: ille fame rabida tria guttura pandens
Corripit obiectam, atque immania terga resoluit.
Fusius humi totóque ingens extenditur antro.
Occupat Æneas aditum custode sepulto.

Sic & Ouid. 7. *Metamorph.* de Medæa?

Peruigilem superest herbis sopire draconem,
Qui crista linguisq́ tribus præsignis, & vncis
Dentibus horrendus, custos erat arboris aureæ:

Hunc

Hunc postquam sparsit Lethæi gramine succi,
Verbaque ter dixit placidos facientia somnos;
Somnus in ignotos oculos vbi venit, & auro
Heros Æsonius potitur,

Sed Maro tantum meminit physici effectûs, Ouidius etiam magici per carmina, quare sic intelligenda eiusdem Medæa *in epist.*

Flammea subduxi medicato lumina somno:
Et tibi, quæ raperes vellera, tuta dedi.

& apud Senecam;

Tu quoque relictis peruigil colchis ades
Sopite primùm cantibus serpens meis.

Apollonius etiam *l.4. Argonaut.* tradit incãtamentis Soporatum; idque magno molimine effectum, multis versib. Valerius Flaccus *l.8. Argon.* ostendit.

Iamque manus Colchis crinémque intenderat astris
Carmina Barbarico fundens pede, téque ciebat;
Somne pater, somne omnipotens, te Colchis ab omni
Orbe voco, inque vnum iubeo nunc ire draconem.
Quæ freta sæpe tuo domui, quæ nubila * *cornu,*
Fulminaq; & toto quicquid micat æthere: sed nunc,
Nunc age * *maior ades, fratriq; simillime leto.*
Te quoque Phryxææ pecudis fidissime custos
Tempus ab hac oculos tandem deflectere curâ.
Quem metuis me stante dolum? seruabo parumper
Ipsa nemus: longum interea tu pone laborem.
Ille haud Aeolio discedere fessus ab auro
Nec dare permissæ, quamuis iubet, ora quieti
Sustinet, ac primi percussus nube soporis
Horruit, & dulces excussit ab arbore somnos.
Contra Tartareis Colchis spumare venenis,
Cunctáque Lethæi quassare silentia rami
Perstat, & aduerso luctantia lumina cantu
Obruit, atque omnem linguáque manúque fatigat
Vim Stygiam; ardentes donec sopor occupat iras.
Iamq; altæ cecidere iubæ, nutatq; coactum
Iam caput, atque ingens extra sua vellera ceruix, &c.

* nota, cornu, pro potentia & robore.
* hoc est altior seu profundior.

Apuleius ille Madaurensis Platonicus, Magicarum (teste D. Augustino) artium peritissimus, non abs re vel finxit, vel narrauit, de Thessalis; solitos Larissæos cadaueribus custodes addere grandi pecuniâ stipendiatos; *quibus perpetè noctem eximiè vigilandum erat, exertis & inconiuis oculis semper in cadauer intentis, nec acies vsquã deuertenda, immò ne obliquanda quidem. Quippe cùm deterrimæ versipelles in quoduis animal ore conuerso, latenter obrepant; vt ipsos etiam oculos Solis & iustitiæ facilè frustrentur. Nam & aues & vrsum, canes, & mures, imò vero etiam muscas induunt. Tunc diris cantaminibus somno custodes obruunt.*] Erat Larissæ mortuus primatis ciuitatis filius, mille nummis custoditurum se cadauer vnâ nocte paciscitur Telephron; ratus se hominem ferreum, & insomnem, certè perspicaciorẽ ipso Lynceo vel Argo, & oculeum totum. Quid plura? cubiculo inclusus, desolatus ad cadaueris solatium, perfrictis oculis & obarmatis ad vigilias, animum suum permulcebat cãtationibus. *Cum ecce crepusculum* (inquit ipse) *& nox prouecta & nox altior, & deinde concubia altiora, & iam nox intempesta, mihiq; oppidò formido cumulatior quidem: cùm repentè introrepens mustela cõtra me constitit, obtutumq; acerrimum in me destituit: vt tantillulùm animalis præ nimiâ sui fiduciâ mihi turbauerit animum. Denique sic ad illam; quin abis, inquam, impurata bestia, téque ad tui similes musculos recondis, antequàm nostri vim præsentariam experiaris? quin abis? Terga vortit, & cubiculo protinus exterminatur. Nec mora, cùm me somnus in imum baratrum repentè demergit; vt ne Deus quidem ipse Delphicus facilè discernere, duobus nobis iacentibus, quis esset magis mortuus. Sic inanimis & indigens alio custode ibi non eram.*] Hæc ille de se & ignarus interea naribus & auribus demorsis, vicariam subiit lanienã. Id enim alius ille Telephron mortuus, à Zachlâ Necromante ab inferis reducto spiritu, sic narrat, *Nam cum corporis mei custos hic sagacissimus, exertam mihi teneret vigiliam, cantatrices anus exuuiis meis imminentes; atque ob id reformatæ frustrà sæpius, cùm industriam eius fallere nequiuissent: postremò iniectâ somni nebulâ, eóque in profundam quietem sepulto, me nomine ciere non priùs desierunt, quàm dum hebetes artus & membra frigida pigris conatibus ad artis Magicæ nituntur obsequia. Hic vtpote viuus quidem, sed tantùm sopore mortuus, quod eodem mecum vocabulo nuncupetur, ad suum nomen ignarus exsurgit, & in exanimis vmbræ modum vltroneus gradiens, quanquam foribus cubiculi diligenter occlusis, per quoddam foramen, prosectis nasô prius ac mox auribus, vicariam pro me lanienam suscitauit.*] Subdit experimentum, & veræ debilitationis indicia certissima. Quibus in verbis vides cadauerũ mutilatrices excetras, vides anum in mustelæ effigie soporantem, vides & *nebulam somni*, sed nõ addit, quo iniecta modo. Vt plurimùm solent sagæ ad hoc certis luminibus vti, quorum fumum ab Apuleio arbitror *nebulam somni* vocari. interdum accendũt pedes, aut manus mortuorum inunctas priùs oleo quodam à dæmone accepto, vel ad singulos digitos candelulis affixis; interdũ facibus excantatis, de certi generis lychno, & nota illis pinguedine, & vtuntur vel accensis sibi prælucentes, vel eas domi certo loco defigentes accẽsas, &, sopor durat quãdiu lumẽ illud ferale. Nonnunquam partes aliquas cadaueris certis locis suspendunt: nonnunquam alia adhibent æquè omnia scelesta; quæ tamen ex pacto tantùm efficacitatem sortiuntur. Maleficij huius per solam appensionem membrorum exemplum narrat Cæsarius Cistertiensis *lib.6. miraculor. c. 10.* hunc in modum: *Homo quidam simplex Engilbertus nomine, de prouinciâ Tulpeti natus, ante paucos annos defunctus est. Iste cum esset cæcus natus, propter varia dona, quibus hominem eius interiorem illuminauerat gratia diuina, in diuersis prouincijs noscebatur, & à multis magnisque personis sexus vtriusque venerabatur. In cappâ simplici & tunicâ laneâ nudisq; pedibus tam æstate, quam hyeme incedebat, & puero se regente sic limina sanctorum satis remota sæpius visitauit, carnibus nunquam vescebatur, non lectisternijs sed modico tantum straminis vel fœni noctibus vtebatur. Ego multa bona de eo vidi, & ipse multos tam verbo quam exemplo ædificauit. Hic tempore adolescentiæ, cùm nocte quadam in domo materteræ suæ matronæ diuitis, inter alios eius seruos se cubitum locasset, in ipso conticinio duo fures parietem suffodientes ingressi sunt, qui igne discooperto, lumine incenso, cistis apertis, intrepide colloquebantur. Quos vt prædictus Engilbertus audiuit, & fures eos esse non dubitauit, cùm seruos ex vtroque latere dormientes excitare non posset, subsellio cultello suo perforato collo iniecit, & clauâ manum armauit: & quia illos quasi cæcus videre non potuit, duce auditu ad illos tendens, & clauam vtraq; manu vibrans, ex omni parte quicquid tangere potuit quasi furiosus feriens, de domo illos eiecit. Quos vsque ad foramen secutus dum aditum schala obstrueret, & illi stantes extra domum, neminem præter ipsum solum vigilare sensissent: de tali expulsione confusi, habito consilio denuo nisi sunt intrare. Quod vt ille ex motu schalæ sensit, vnam partem*

schalæ arcæ magnæ, in qua continebantur grana & erat foramini continua, supposuit, alteramque vtraque manu seruauit. Illos intrantes vsque ad vmbilicum, Engilbertus dorsa eorum, quia proni iacebant, per schalam fortiter pressit, & in tantum depressit, vt non solum eis progressum, imò etiam regressum prorsus adimeret. Qui quasi sub torculari positi, dum mane capi timerent, veniam postulauerunt, datis verò terribilibus iuramentis, quod nunquam personam eius læderent, vel domum illam intrarent, dimissi sunt. Mane cùm prodente Engilberto, à vicinis nulla arte dormientes possent excitari, & quærerentur circa domum maleficia, quorum virtute hæc mouerant fieri, supra foramen de tecto pendentem quasi spinam humani cadaueris repererũt, qua amota mox omnes excitati sunt. Post multis annis elapsis ijdem fures fama & virtutibus iam dicti Engilberti excitati, eiúsque vt opinor precibus compuncti, eum adierunt, & quia ipsi essent confessi, deinceps duxerunt vitam religiosam. Hoc factum mirabile, & alia quædam, de quibus in sequentibus dicetur, ab alijs mihi relata, & vtrum nam vera essent à me interrogatus, ita gesta fuisse simpliciter testatus est.] hæc Cæsarius. frequenter sanè fures magica vtuntur, vt lateant. In Flandria occidentali, haut procul Balliolo, superioribus annis fur vnus prehensus fuit, & apud eum repertus, truncus pes patibulati, quo ad huiusmodi soporiferum lumen abutebatur articulis incensis. In Leodiensis ditionis oppido Huyo (vt quidam) vel Dinanto (vt alij) noctu ad diuersorium venere duo, qui se à via admodum fessos simulabant. cæna sumpta negant se cubitum aliò ituros, sed importunè admodùm peruicaci instantia tandem abs caupone impetrant, vt liceat ad ignem in culina somnum capere. Interea ancilla domus, cui non satis peregrini isti placebant, clanculum per foramen quoddam peruigil conspicit, quid acturi. Nocte intempesta, videt è marsupio manum abscissam mortui depromere, & digitos inungere, tum admotos igni incẽdere. omnes lumen recepere, vno excepto. id verò magi mirari insolitum. sæpiùs ergò tentant & flammæ admouent: frustrà semper. Tum eorum vnus, quid tum (ait) si vnus dumtaxat in domo vigil? & affixa ad caminum manu, quatuor digitis velut candelis obscura flamma conluctantibus, domo egressi, noto sibilo socios aduocant ad prædam. Puella subsequitur, egredientes, & domo, ianua reuoluta, excludit. inde irrũpit in herilem thalamum. inuenit omnes altum adeò stertere, vt nulla vi (nam in medium cubiculi de lecto detraxerat & protraxerat) potuerint euigilari. Interea fures per fenestram quandam se dirigebant in domum, occurrit ista, & schalis deturbat. Instant tamen, & alia moliuntur ingressum. hæc luminis memor, & suspectione hanc esse soporis domesticorum causam, omnes digitos exsufflat, vt lux emortua, dormientes experrecti, ad clamorem accurrunt, & domo protelant manifestarios. Post aliquot dies capti, facinus confessi fuere. Quid mirum ergo, si sagæ noctu irrepant ad cunas infantulorum, & aliorum, quos eunt perditum? Pet. Binsfeldius *comm. in tit. (de malefic. & mathem. ad lib. 4. in fin.* sic scribit, *Retulit idem Ioannes Cuno de Rouer, cùm Anna mater eius & aliæ duæ sagæ conuenissent, vt de nocte virum quendam Zelosum persecutorem maleficorum maleficio conficerent. Magisterulus præcedens fenestras & ianuas aperuit. Ipse autem Ioannes Cuno pro comite à matre & alijs adductus fuit, vt candelam ardentem, quæ non naturalis, sed arte diabolica confecta erat (ipso Ioanne Cunone proprijs scriptis sic distinguente) teneret. Venientibus autem eis in cameram maleficiandi in ciuitatem Treuirensem, cùm maleficiandus pro more bonorum Christianorum se signo crucis & pijs exercitijs, antequàm se quieti traderet, muniuisset, nihil efficere potuerunt, sed re infecta reclausis ianuis reuolare debuerunt. Vir autem bonus cui nocere voluerunt, adhuc viuit* D E I *gratia, & tamdiu viuet quamdiu* D E O *placuerit. Mater dicti Cunonis, cum & ipsa examinaretur super articulis propositis, eodem modo confessa est, sicut filius in hoc puncto.*] Qui superioris ordinis sunt Necromantici maleficiarij, nihil habent necesse hanc candelam sibi prælucere, sufficit in remoto aliquo loco accensam defixerint. Manifestum hoc in sequenti narratione, accepta à viris fide dignis, digna quæ sciatur, nam diuinæ quoque vltionis addit exemplum. Abstinebo loci, & ordinis, & personarum nominibus, ne quis saga nare in Hispania, vbi res verè gesta, in cubile veritatis & personarum notitiam peruadat. Ibi quadam in vrbe magni nominis concionator, qui cum aliis prædicaret, ipse reprobus vel factus, vel permãsit. familiaris erat cuidam viro nobili, cui formosula vxor, sed casta matrona. hanc cœpit hircus ille efflictim deperire: nec diu ignem sinu fouit occultum, aperit animum, & mulieri flagitium nititur suadere. Illa certa tuendæ castitatis, sedulò conatur ad saniorem mentem reuocare à dementia. Sed erat oleum camino addere. vt Naphtam accensam vehementiùs aqua iniecta exasperat, vt gliscat incendium: sic admonitiones hunc vltrò inflammabant. Nec desiit vrgere, donec pertæsa molestiam, statuit vlcisci nebulonem. rem totam pandit marito, quem non minùs, quàm Atridas talis dolor vrebat. eius iussu vxor tẽpus addicit: venit nox optata malè amanti. Maritus cum aliquot famulis egregiè armatus erat in propinquo conclaui, familiarem hunc haut familiariter excepturus. operiebatur aduentum matrona. Tandem en tibi sæculari habitu, accinctum gladio & pugione. deducentem illam, audacter subsequitur, & postquam consedisset, veterem cantilenam iterat. mulier refutat, & negat, vt solita. fecerant audaciorem tenebræ nocturnæ mœchum, & vim parat, vis vi repellitur: tandem verita mulier, exclamat, & condictum marito signum contenta voce tollit. Surdo (quod aiunt) fabulam, nec maritus, nec quisquam accurrit. Quid ageret? fugeret? tenebatur brachiis fortioribus. consentiret? mors probro & peccato potior honestati. vngues ergo & dentes, arma stringit muliebria, & faciem deformat: sed præ furore hæc ille vix sentiebat. Gladium deposuerat, dorso pugiunculus hærebat: vt aduertit matrona, inter luctandum manu eum eripit à tergo, & stricto mucrone perforat aduersarium, & vita priuat. collabitur cadauer. victrix, vix sui compos adcurrit in conclaue, vbi maritum abdiderat: inuenit illum & famulos omnes mortuis, quàm viuis similiores, clamat, vellicat, trahit, nihil non agit, vt expergefaciat. at illi consopiti manebant. suspicata (quod erat) maleficio id fieri, & videns sibi in seipsa spes omnes locatas, cadauer domo effert, & in plateam abiicit cum gladio, & cruento pugione. Interea dum ibi iacet, circitores nocturni in cadauer incidunt, ferunt in carcerem, facie lota, etsi non facilè, tamen agnoscitur concionator. Prætor seu (vt vocant *Corregidor*) prudentia

posset: silentio imperato præsentibus, summo mane adit cænobium: euocat Priorem, ait se de re maximi momēti cū ipso coram totâ familiâ agere optare: iubeat omnes ad vnum in Capituli locum conuenire. facit Prior. conuenere viui omnes, nam mortuus ille solus deërat. Prætor (ait) videri sibi aliquem deesse, re animaduersâ Prior, verè inquam) omnes adsunt, excepto tali; (& nominabat) qui fors nunc se ad proximam parat concionem. Ipse quoque, subdit ille, vocetur: mora haud longa futura. currunt nonnulli, vt vocent: cubiculo clauso, pultant ostium, nemo respondet. It ergo cum Priore ipse Prætor, & ianuam vi reserant. nemo erat in cellâ, duntaxat fax, ardens & obscurum lucens, defixa erat in camino. Mirari omnes, & stupere. Tum Prætor Priori & conuentui narrat, vbi & quale inuentum cadauer: Et dum illud auferunt è carcere, vt prophanæ sepulturæ (quam S.S. *asini sepulturam* vocat) meritò tradatur; ecce tibi nobilis ille cum vxore, & rem omnem narrant: conferuntur momenta temporis; reperiuntur euigilasse, quo fax exstincta. Sic & perfidia hypocritæ detestatione omnium & mulieris castitas atque fortitudo laudibus totius viciniæ celebrata: non facilè ex illic habitantium memoriâ delebitur.

Ex Remigio, nunc addam quædam, quibus hæc explicentur confirmenturque; Scribit ad soporiferum fascinū striges vsurpare cadauer abortione egestum, resecto inde vnâ cum humero, costisque continentibus dextro brachio, in vsum luminis; & ardere eius membri extremos digitos flammâ sulphureâ ac violaceâ, tantisper dum perficiant quod cœpêre; & hac flammâ exstinctâ tam integros & illibatos manere digitos, quàm si lumini fomitem nullum præbuissent. idq; confessos maleficos Guermingæ 14. Kal. Ianua. 1589. Sic Remig. *lib. 2. c. 3.* & idem cōfirmat *c. 4.* cum docet, solere priùs ex cadaueris illius abortiui vnguine, de mēbris elixis parato, quā personā cōsopire volū, probè inūgere. Vergauillæ X Kalen. Febr. Margareta Luodman, in iudicio agnouit inter scelera hoc quoque: *Se nocte quadam N. ædes fuisse ingressam, eo animo vt somno sopiti faucibus venenum infunderet: idque inceptum quin perficeretur parùm abfuisse: ita in procliui videbantur esse omnia. Sed (malum) contra quam putabant excitatum illum fuisse à somno: adeò vt, re infecta, cum facinoris sociis ipsa se in fugam dare cogeretur: consectante interim illo, manu armata, ac tandem cùm assequi non posset, minas ferociùs intentante. Ea igitur de re ad ampliorem cognitionem interrogatus ipse, N. testis omnem, vti illam saga prænarrauerat, certis disertisq; verbis recensuit: videlicet appetitum se, sicuti dictum est, veneno: hocque vnum illis, ne præberent fuisse impedimento, quod fortè experrectus (nondum enim illarum vnguine delibutus fuerat) se crucis symbolo atque oratione Dominica contra tantum discrimen atque periculum muniuisset: verùmque illud omnino esse, quod illas cum telo multum viæ esset prosecutus, nec tamen assecutus.* Et postea: *Ferè omnes criminis rei deprehensi, in Germania quæ est ditionis Lotharingicæ, asseuerant concorditer, eam sibi à dæmonibus (modo ijs per aliquot annos fuerint operati) penetrandarum ædium facultatem esse tributam: vt scilicet per quasuis angustias nullo negotio viam sibi faciant, in mures, feles, locustas, & alia huiusmodi pusilla animantia, prout vsus postulat, contracti atque imminuti: intromissósque denuò priori formæ restitui, si velint: ac tum commodum inceptum peragere, quale superiùs est declaratum, scilicet illiniendo eo primùm per artus omnes, cui moliuntur interitum, ne euigilet: tum firmiter ac validè os ei diducendo, ne potionem agitatione excludat: tandem venenum faucibus ingerēdo admota lucerna quæ sulphurea flamā euomat.*]

QVÆSTIO III.

De amatorio maleficio.

Φίλτρα, receptissimum nomē, rarius ἀγώγιμα, apud Epiphanium, & *Charitesia*, apud Irenæū Latinè, ita vocant quicquid dicitur, fit, datúrve eo fine vt in amorē quis, Venerísque furias pertrahatur. plurima huiusmodi philtra veteres nobis commemorarunt, vt in veterib. Glossis *tegularia*, quod super tegulis adolerent philtra Ioui stygiali, hoc est Plutoni, qui Numen illicium ad amorem putabatur, & hæc sacra stygialia, & Cocytia dicta, Virgilius in 4. Aeneid. de Didone;

Sacra Ioui stygio, quæ ritè incepta paraui. Cocytiorum mentio apud Horatium in Epod. vbi Porphyrio dicet Cupidinis sacrum, non quod eo veneris filius inuocaretur, subdit enim dicta quod inferis Dijs à veneficis fierent, sed quia sacrum amatorium. Multa simul complexus apud Apuleium. Apol. 1. Leuius poëta,

Philtra omnia vndique eruunt,
Antipathes illud quæritur,
Trochili, iynges, tæniæ,
Radiculæ, herbæ surculi,
Ipsiplices, bitortiplæ,
Hinnientium dulcedines: vbi *Ipsiplices*, vt est in Glossarijs, ἀυλόπληκτα φύλλα in Festo dicuntur *Ipsulices* bracteæ in virilem & muliebrem speciem efficte, quæ & *Subsilles* eidem dicte. Agnouerunt has & alij poëtæ, nam de his simulacris amatorum est illud in 4. Virgilij, *Effigiémque (Æneæ) toro locat*. Theocr. & Virgil. *in Pharmaceut. Iyngem* quam Langius ait à Germanis vocari, Vvindals. Vvasseroths, Kuerdrommel Latini *Frutillam* vocant: *Hippomanes*, laudant idem Theoc. Virg. Propertius; *Remoram*, & *Sippen*, Aristoteles a, *ranæ* quoddam oscillum, Plinius. b Astiriten lapidem ex Æsopo, Hesichius Illustrius; sagittas ex hostili corpore Archelaus; Thallum seu termitem oliuę valerius in Cyri, alia multa Lucianus *in Dial. Bacchid. & Melittæ*: & ex recentioribus Marsil. Ficin. *l. 13. Theol. Platonicæ*, Pomponatius *de Incant. ca. 8.* & Cælius Calcagninus *integro opere, de Amatoria Magia.* Veteribus his videtur communis error, etiam nolentes huiusmodi philtris in amorem pellici posse; quē errorem mox discutiemus. Priùs videamus maleficia hoc in genere nostri æui; quæ nobis, omnium optimè & exactissimè, Gril. scriptor prodidit c. *Amatoria* (inquit) *sortilegia, vel fiunt intra corpus, vel extra corpus* (s. maleficiati.) *In corpore communiter fieri solēt per cibum, vel potum* d. *Et in his frequenter admiscent (quod vix solent in hostili vel somnifero maleficio* e *) Sacrameta Catholicæ Ecclesiæ, vt hostiam consecratam* f*, vel nondum consecratam, sed circumscriptam notis & litteris sanguineis: super qua dici curant, quandoque vnā, duas, tres, quinque vel plures missas, quibus celebratis, tradunt hostiā ipsam, non integram prout est, sed in puluerē redactā valdè subtiliter, personæ maleficiandæ, quam assumere faciunt in cibo, sicut in menestra, vel in potu: eodem modo faciūt cum calamintha immixta aliis speciebus, & tradita, vt supra in cibo vel potu, ex quo dicunt illam esse naturæ attractiuæ & quod poterit cor & voluntatē absorbentis trahere ad amorē personæ tradētis. Sed omnes sunt nugæ &*

a lib. 2. de hist. animal. c. 14. & l. 9. c. 17.
b lib. 8. ca. 42. & libr. 32. c. 4. plures citat Tiraq. 13. lege connubiali.
c de sortileg. q. 3. a. nu. 15. & q. 5 a. n. 2.
d l. si quis aliquid. §. qui abortionis. D. de pæn. l. 3. §. hęc adiectio. D. ad leg. Cornel. de sicar.
e Grillan. d. q. 3. nu. 18. in fin.
f Glos. in c. accusatus. §. sane. de hæret. in 6.

dæmonis fallaciæ, &c.] & postea, *Bis aut ter habui in facto Sortilegos, qui, huic Sortilegio siue maleficio incũbentes, hostiã immiscuerant. vnum videlicet clericũ religiosum, qui hostiam ipsam sacratissimam accipiebat, cuius partẽ ipse sceleratissimus, qui cupiebat amari, assumpserat, dicẽdo quædam verba satis turpia atque nefanda, quæ hic referre non expedit: reliquam verò partẽ hostiæ miserat ad ipsam mulierem, non in forma hostiæ, sed minutatim contritã & in puluerẽ redactã, sumendam in cibo aut potu. Iterum habui alium, qui hostiam nondum sacratam acceperat, & super illam circũcirca, cum sanguine annularis digiti, nonnulla verba satis turpia descripserat deinde ipsam hostiam super altari deposuerat, hoc est super nudo lapide consecrato, sub linteamine tamen altaris abscondita, & à quodam Sacerdote rotundæ conscientiæ super illa quandoque missas celebrari fecerat, certis orationibus ad eius propositum superadditis; deinde hostiã ipsam sumpserat, quæ tamen non erat expressè consecrata, cuius partem alteram pro se assumpserat, alteram verò partẽ personæ maleficiandæ tradiderat, redactam in puluerem, vt proximè dixi, asserentes, vterque ipsorum, qui hostiam ipsam assumpserant, indissolubili amoris vinculo ad inuicem se colligandos, nihilominùs nullum effectum apparentem vidi, nec percepi. Nec sunt adhuc duo anni elapsi, quod alium similẽ casum audiui, Romæ accidisse, de quadam impudica muliere, in cuius cophinis repertæ fuere duæ hostiæ, super quibus ambabus erant descripta quædam verba sanguinea, &c. quas ipsa tenebat, vt asseruit, ad effectum tradendi cuidam alteri mulieri, ad instantiam viri, qui eiusdem mulieris amorem concupiscebat. Aliàs quoque nondum est annus elapsus, quod duæ impudicæ mulieres Romæ, quas vidi, & audiui, quæ acceperant oleũ baptismatis, quo inunxerant sibi labia, dicẽtes hæc verba (fides abrenuncio tibi, &c.) & cum labijs illis sic inunctis osculatæ fuerant viros quosdam, caussa captãdi amorem ab ipsis, vt ipsæ asserebant. Nihilominùs demũ omne experimentum fallax fuit, & suorum excessuum condignas vidi luere pœnas. Aliud exemplum à triennio & citra in eadem Vrbe contigerat: quod quædam turpissima mulier acceperat, particulã cutis illius, qua infans indutus egreditur de vtero matris, quamprimùm venit in lucem, illámque similiter super lapide nudo sacrato absconderat, & super illa plures missas, numero quinque celebrari fecerat, cutémque prædictam postea assumpserat, & baptizauerat sub nomine personæ maleficiandæ, cum aqua baptismatis & cærimonijs consuetis, deinde eandem in puluerem redegit, ad effectũ tradendi personæ maleficiandæ: tamen interim capta fuit, nec perficere potuit sortilegium, sed congruas sceleris sui luit pœnas.*] Hæc ille, qui addere potuit, adeò nefarios etiã esse huiusmodi sortilegos, vt & fæminæ viris sua mẽstrua, & viri (quorũ vtrũque vix pudicæ aures tolerant) semen in cibum potúmque aliis permixta, & certis verbis condita, præbeãt, vt multorum constat confessionibus, stercora quoque & alia huiusmodi excremẽta, vt Sprengerus tradidit. Prosequitur deinde Grillandus dicta sua, inquiẽs, *Extra corpus autem siue extra intestina fiunt maleficia amatoria per aliquas mixturas cõpositas ex herbarum folijs vel radicibus, metallis, reptilibus terræ: plumis intestinis membrísve, auiũ, piscium, vel animalium, aliarúmve similium rerum naturaliũ*] adde, maximè expetere [a], vel capillos vel vnguiũ presegmina, vel fasciã, vel quid aliud vestimenti quod solitũ tangere corpus maleficiandi: aut, si nihil huiusmodi queant nancisci, vel epistolã, vel quid aliud de illius domo] *& tunc adhibent certas ligaturas, quibus hæc inuoluta consuunt in chlamyde vel tunica maleficiandi, vel abscondunt sub capite lecti, vel inter plumas, vel materatia, super quæ ipse dormit, aut sub limine ostij, vel alterius loci, super quo ipse maleficiandus vir transiturus, aut mulier transitura sit.*] Hæc ille partim *d. q. 3. a. nu. 15. partim q. 5. n. 3.* vbi etiã addit sacrilegia quædam istorum. *Ipsi* (inquit) *sortilegi admiscent sæpiùs in istis aquam benedictã, scilicet Fontis Baptismatis, aut communis amphoræ existentis in Ecclesia, aut oleũ sanctum Baptismatis, Chrismatis aut Extremæ vnctionis, ramos oliuarum benedictarũ, ramos palmarũ, candelas benedictas, sacros Agnosdei, thura benedicta, cereos paschales & his similia. Quandoque autem capiunt aliqua ex reliquijs Sanctorum Martyrum, si habere possunt, scilicet particulas ossium, capillorũ, vel vestiũ. Alij autem capiunt frustula quædam indumentorum sacerdotalium, aliorúmque panniculorum benedictorũ, quibus sacra mysteria venerantur celebrantúrque, sicut camisiæ purificatorij, corporalis, tunicellæ, manipuli, amictus, stolæ candidæ, lapidis sacrati, mappæ altaris, patinæ, sudarij, calicis, & similia, & ista omnia, vel istorũ partem admiscere solent in sortilegijs amatorijs, adhibitis eorũ nefandissimis precibus & Diabolicis verbis, ad turpes libidinis actus, tot Sacramentorũ, & aliorũ sacrorũ perpetrantes abusum.*] Mox subdit tertium quoddã genus sortilegij amatorij, his verbis: *Quidã ex his qui sunt expressæ professionis: deferunt quandoque imagines quasdam ad loca sacrificiorum, terra, vel cera, aut gemmarum, seu alia quauis mixtura confectas, illásque baptisant priùs nomine personæ maleficiandæ, sub deuotione & inuocatione diaboli, cum eisdem cæremonijs, quibus vti solent nostri sacerdotes in vero baptismate: & adijciunt quædam verba turpia & nefanda: quib. imaginibus quandóque aperiunt pectora, & ipsarum corda ingenti calore ignita reddunt: aut tantum detinẽt, quod liquefiant, putantes quod eodem modo cor hominis maleficiãdi similiter aduratur, seu mollificetur, & obediẽs reddatur ad votum sortilegi, vel amantis*] Io. Salisberiens. *li. 1. c. 11. Vultricoli sunt, qui, ad effectus hominum immutandos, in molliori materia, cera, vel fortè limo, eorum quos peruertere nituntur effigies exprimunt, cuius illusionis in Pharmaceutria Virgilius meminit:*

Limus vt hic durescit, & hæc vt cera liquescit
Vno eodémque igni, sic nostro Daphnis amore.

Naso quoque in libro Heroidum.

Deuouet absentes, simulacráque cerea fingit,
Et miserum tenues in iecur vrget acus.

Qui locus etiam ad hostile maleficium referri posset, de quo postea. Duplex enim magica deuotio fuit, vna hostilis, qua mortem intendebant, altera (de qua nunc sermo) erotica ab vtraq; Papinio teste Circe dicta *simulatrix*, & μορφωλεια à Lycophrone in Salisberiensi lubenter corrigerem. *Vulticoli*. sunt & de hac *defixione* (sic deuotionem vocabant) haut dubiè est illud poëtæ veteris in Ciri,

Inde Ioui generat magno frigidula sacra,
Sacra nec Idæis senibus nec cognita sacris,
Pergit Amycleo spargens altaria thallo
Regis Iolchiacis animum defigere vobis.

Vt opinor Minoïs in amorem suæ alumnæ. Nã vt deuotio, sic *defixio* duplex, & hoc puto velle auctorẽ Glossarij his verbis: *Defictiones* νικυόμαντεῖαι, καταδεσμοί. primum ad diras referendum, posteriùs ad vincula & nexus amatorios, & corrigo *defixiones*, quia à defigendo non defingendo. patet ex Plinio libr. 28. Histor. cap. 2. & Cicerone lib. 2. de legibus. Vt plurimum vtuntur hodie in amatoria defixione pergameno virginea: quam conficiunt ex cute pueri recens nati, & ante baptis-

[a] Grillan. q. 3. nu. 23.

mum mortui, vel abortiui, inſcriptâ caracteribus & verbis magicis: cuius miram potentiam atque efficientiã nugantur magi recentiores [a], & exemplum ſuggerit Leloyher. [b] Vtebantur & olim funibus quibuſdam & ligaminibus, de quibus nos poſtea. Grill. præterea rationem inueſtigat, *cur ad amatoria dũtaxat, abutantur, rebus ſacratis?* & multis reſpondet, qui volet eum legat. Hodierno tempore, etiam ab hoſtile veneficium, buffones baptizant, & eis (quod horreſco cogitans) venerabilem Euchariſtiã exhibent deglutiendam. Sic nimirum quotidie deterior fit mundus, & homines in grauiora hoc ſæculi fine ſcelera præcipitãtur. de amatorio philtro miraculum narrat, publicâ fide & multorũ ſæculorum continuâ atteſtatione confirmatiſſimum, Thom. Boſſius, Oratorij presbyter; cuius opera, quàm hæreticis odioſa, tàm Catholicis vtilis fuit; is ergo de Notis Eccleſiæ [c]; *Nonum miraculum* (inquit) *contigit Auſidi in Piceno. Siquidem anno 1273. quædã mulier, cum ſumpſiſſet ore Euchariſtiam, nõ degluiijt, ſed ſeruatam ſecum detulit, vt illa vteretur ad amorem mariti conciliandum ſibi per veneficia. Quamobrem, ſic malis artibus edocta, ſuper prunas in tegula repoſitã proiecit: quo facto (mirabile dictu) cœpit Euchariſtia apertiſſimè in carnem conuerſa ſanguinem latè emittere, ita vt prunas exſtinxerit, neque cohiberi potuit cruoris eruptio, donec cãduerunt carbones, quamuis mulier nihil non egerit inijciendo cinerem, puluerem, ceramq́; apponẽdo. Tum nouo euentu attonita, linteo tegulam cum carne diuina & ſanguine inuoluens, ſtabuli propinqui ſtercore infodit. Latuit res annos ſeptem, quamuis aliquot mirabilia euenerint, quæ vndenám naſcerentur, alios quidem latebat, mulierem non ita, facti ac ſceleris ſui conſciam. Iis exactis, illa tandem aperuit rem geſtam ſacerdoti, qui cùm ſe eò cõtuliſſet, reperit intactam carnem ſanguinemq́; recentem, linteúmque illæſum. Miraculum patefactum cunctiſque diuulgatum, ex omnibus locis innumeros ad ſui ſpectaculum commouit, & commouet adhuc poſt annos tercentum & ſexdecim. Viſitur enim caro, viſitur ſanguis vitreis ampullis incluſus, ad tantæ rei memoriam ſempiternam, neque poſt tanta temporum ſpacia quicquam ex iis eſt correptum aut tabefactum.*] En quo pacto Deus tam manifeſto miraculo nefarium muliercula ſortilegium inhibuerit. Sed nunc videamus, quæ vis huius ſortilegij amatorij.

a Picatrix, Abonus, & Agrippa. b libr. 1. de ſpectris. cap. 5. c libr. 14. cap. 7.

SECTIO II.

DIco primo; *hiſce philtris voluntas nullius cogi poteſt, ad, quem non vult, amandum: ſed benè poteſt imaginatio perturbari, humores concitari, & totum corpus interiùs quaſi accendi, adeò vt quis, dæmone varijs tentationum illecebris interiùs certante, œſtro quodam libidinis vexetur, & ſic vehementer trahatur ad deſiderium carnalis copulæ cum aliquo ingenere, quod ſi tum temporis maleficus amator accedat, & artibus, quibus ſolent mulierculæ capi, eam inſtanter vrgeat, vel dæmon de illo vno tam aſſiduè memoriam & phantaſiam moueat, exhibendo ſpeciem circumſtantiarum propter quas amore dignus videatur, & ſubtrahendo eas quæ indignum redderent: facilè fit, vt in naſſam præda cadat.*] Atque hæc eſt ratio & modus, quo per iſta diabolus ſolet decipere: vulgus autem nequit diſtinguere inter actiones voluntatis, & motus concupiſcentiæ, impetúſq; portionis inferioris. Vnde non oportet credere iis, qui quæve cauſantur coactionem voluntatis, verè enim nolendo volunt, & vellent abſtinere, ſed volunt peccatum cõmittere.

Hæc ſententia communis eſt Iuriſconſultorum [d] & Theologorum. [e] probatur primùm, *l. eorum C. de malef. & Mathemat.* vbi Conſtantin. Imper. ait, *aut pudicos animos ad libidinem deflexiſſe intelliguntur*: non (ait) *coëgiſſe*, ſed ait, *deflexiſſe*: ideò, ſi lex Rhemia vigeret, Vvierus hîc non effugeret frontis inuſtionem, nimis quàm manifeſtò Imperatoriam ſanctionem calumniatus.

d Legiſtar. in d. §. adiectio. & d. §. qui abortionis. Azon. tit. C. de malefi. & mathe. Oldradr. conſ. 210. Codefri. & Ang. in l. corũ. C. de malef. Alberi. rubr. C. de hær. Vita. tract. de malef. Grilland. d. q. 3. ar. n. 15. Tiraq. d. l. 13. & tractat. de pœn. minuẽd. Pet. Loyer. d. c. 5. Ant. Guibert. Menoch. Clari, Farinac. & alior. Canoniſt. verò. vt Hoſtien. in Summ. de mag. §. quã ſentẽtiam. Ananiæ rubri. de ſortil. Ancarã. in c. ex tuarũ & Abb. c. in tabulis. eod. tit. idem Ancara. in ca. accuſat. §. ſane. de hęret. in 6. Squillacẽſ. de fide Catholic. c. 8. Turrecre. in ca. ſi per ſortiarias. 33. q. 1.

e D. Tho. & S. Bonauen. & Palud. in 4. d. 34. Sprenger. Malle, part. 1. q. 7. Caſtrij lib. 1. de iuſt. hære. pun. c. 15. Mich. Medin. lib. 2. de recta in Deũ fid. Ang. Silu. Rolell. Fũ. Caie. Graffius, & alij Summiſtę, Binsfeld. in d. l. eorũ q. 1. Angl. & alij omnes quod ſciam, & ex medicis integ. libello de Philtris Iõ. Bekelias.

Secũdò probatur ratione, quia multa ſunt pharmaca, quæ vim habent naturalem turbandi humores, irritandi ſemen, excalefaciendi totum corpus: &, ſi nullæ res tales inuenirentur, poſſet dæmõ rebus, quibus vellet, vti, tãquam ſignis conuentis, & deinde iuxta pactum ipſe per ſe & turbationẽ, & flatulentiam, & pruritum, & calorem in corpus inducere, ſimúlque perſonæ certæ importunam ſuggeſtionem imaginationi, quaſi valdè dignæ amari, obiicere; & ſic in huius amorem inflectere poſſet; ſed volentem tantùm. Nam in voluntatem, propter arbitrij humani libertatem, nulla dæmoni iuriſdictio, nulla coactio competit: quæ omnia ſuperiore libro probauimus, *q. 24.*

Tertiò probatur exemplis, vt Marci Antonij Triumuiri apud Plutarc. & alterius, de quo Cleodemus apud Lucianũ; vt Marci hæretici & Magi, apud D. Irenæũ; puellæ adductæ ad S. Hilarionem, apud D. Hier. Ioſaphat Regis & Thedę magi, apud Damaſcenũ, *in vita Balaã.* Iuſtinę & Cypriani magi, apud Nazianzenũ & Nicephorũ, (de quo conſule Pamel. *in vita D. Cypriani*) vt etiam hæretici cuiuſdam apud D. Epiphan. qui, quod, paulò antè exẽpli narrationem, dixerat à Mago coactas mulierculas; id intelligendum, de vehementi perſuaſione & forti inclinatione non de neceſſitatis abſolutæ coactione. Valentiniani quoque Imp. apud Procopium libr. 3. de bello Vand. Marceſinæ apud Gregoram lib. 3. ſtratidis cuiuſdã apud Calchondylam lib. 2. Itẽ probatur Hiſtoriâ Baſilij Pſeudomonachi & iuuenculæ monialis, de quâ D. Greg. Magnus egit; item Sceleri Sethi de quo Nicetas [f]. legite illa accuratè, & inuenietis iniectam propenſionem, ſed defuiſſe neceſſitatem parendi.

e Plutarc. in vita M. Ant. Lucia. in Philopſeude. Irenæ. l. 1. c 9. D. Hier. in vita S. Hilar. Greg. Nazianz. oratio. 29. in laud. Cypria. & Niceph. li. 5. ca. 27. Epiph. lib. 1. tom. 2. cõtra hæreſ. Ebionita. D. Gregor. lib. 1. Dial. c. 4. Nicet. li. 4. hiſtor.

f libr. 3. in epiſtol. ad Epheſ. c. 6.

Quartò probatur auctoritate SS. Patrum, vt omittã Epiph. Irenæ. & duos Gregor. iam citatos: probatur auctoritate Arnobij lib. 1. contra Gentes D. Hier. dum docet quoſdã dęmones amoribus & amatoriis cãticis deſeruire [g]; & alibi maleficia cõtendit vim habere, vt amemus quæ odiſſe deberemus; & deteſtemur, quę nos amare decuiſſet [h]. Caſſianus quoque, *Incentores*, ait, *libidinũ atq; luxuriæ quoſdã ſpiritus eſſe propheta cõmemorat, Spiritus, inquiens, fornicationis decepit eos, & fornicati ſunt à Deo ſuo.*] [i] non quæro, an rectè explicet dictum Oſeæ; ſed quid ſenſerit ipſe, id apertè teſtatum aſſero.

Denique probatur S. S. locis eſſe aliqua huiuſmodi maleficia. Nahum. 3. v. 4. *Propter multitudinẽ fornicationum meretricis ſpecioſæ & gratæ, & habentis maleficia*: quod de his rectè noſter Frãc. Ribera fuit interpretatus. Apud Baruch in Epiſt. Ieremiæ, niſi fallor, mentio habetur maleficij amatorij concremationis, verba ſunt iſta; αἱ δὲ γυναῖκες περιθέμεναι σχοινία ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐγκάθηνται, θυμιῶσαι τὰ πίτυρα. ὅταν δέ τις αὐτῶν ἐφελκυσθεῖσα ὑπό τινος τῶν παραπορευομένων κοιμηθῇ, τὴν πλησίον ὀνειδίζει, ὅτι οὐκ ἠξίωται, ὥσπερ καὶ αὐτή, οὔτε τὸ σχοινίον αὐτῆς διερράγη. *Quæ vulgatus ſic vertit; Mulieres autẽ circũdatæ funibus in viis ſedent, ſuccedẽtes oſſa oliuarum. cùm autem aliqua ex ipſis, attracta ab aliquo tranſeunte, dormierit cum eo, proximæ ſuæ exprobrat, quòd ea non ſit digna habita, ſicut ipſa, neque funis eius diruptus ſit.*] Qui locus inſignis, adhuc denſis obſidetur tenebris,

g Super c. 3. Nahum. h Caſſian. coll. 7. cap. 32. Oſeæ 4. v. 12.

i Baruch. 6. v. 42.

ignorantiâ antiquitatis. vnam eius partem, quę de funiculis est, nobis Herodotus clarissimè exponit. *libro primo*, vt habet versio Latina (Græco nunc exemplari careo) in hæc verba: *vna ijsdem Babylonis lex est, omnibus modis exsecrãda. Nempe omnibus mulieribus indigenis commune est, semel in vita ad Veneris templum desidentibus, cum externis viris consuetudinem habere. Caterùm cùm pleraque sint diuitiis tumentes, quæ sui copiam facere recusent, hæ vehiculis cameratis subuectæ, pro templo consistunt, relicta interim à tergo magna famulitij turba. Pleraq́ etiã hunc in modum faciunt, ad templum Veneris sedent, nodis, corollisq́ tempora reuinctæ, è quibus dum aliæ seorsùm abeunt, aliæ regrediuntur. Nam diuerticula vndecunq́ sic funiculis distincta aditum præbent externis ad mulieres illas, quàm cuiq́ libuerit diligendam. Porrò cùm semel illic consederint, non priùs domum regrediuntur, quàm hospitum aliquis, pecuniam mulieri in sinum iniecerit, & cùm eâdem à fano seorsim abducta rem habuerit. Hospitem autem illum, qui pecuniam obtulit, dicere oportet: tanti ego tibi Deam Mylittam imploro. Mylittam enim Assyrij Venerem appellant. At verò pecuniam illam, quantulacumq́ sit, non est fas reiicere, siquidem in sacrum conuertitur vsum. Neque mulieri etiam permittitur hospitem aliquem repudiare, sed quicumque is est, qui pecuniam obiecerit primùm, hunc illa sequitur citra delectum. Postremò vbi iam congressa fuerit cum externo mulier, Dea expiata, domum reuertitur. Iam, quæ forma sunt elegãtiore, citiùs (vt par est) expediuntur: quæ verò deformes, diutiùs coguntur desidere pro templo, antequã legi faciant satis. Fitq́ interdum vt vno atque altero anno, aut etiam triennio, atq́ ditiùs expectare oporteat miseras. Alicubi, nempe in Cypro, similis quædã lex est.*] Hactenus Herodotus, ex cuius narratione facilè intelligas, quibus funiculis circũdatæ dicantur; & quis funis disruptus: nempè is qui semitã ad illam faciebat; nam discedens hunc disrumpebat, vel hospes, vel ipsa femina: sed & illud intelligitur; vltimo loco, cùm obiicit funem nõ disruptum, deformitatẽ exprobrari, quod eas mortalium nullus cubili dignetur. Quare retracto, quæ olim hac de re publicè Louanij dictaui, ea referẽs ad nodos, & ligamina amatoria, de quibus egêre veteres poëtæ. Virgilius. *Eclog. 8.*

Terna tibi hæc primùm triplici diuersa colore
Licia circumdo, terque hæc altaria circum
Effigiem duco,

Nempe amati simulachrum. ligabant conceptis verbis, vt apud eundem;

Necte tribus nodis ternos Amarylli colores,
Necte Amarylli modo, & Veneris, dic, vincula necto.

Valeri⁹, *in Ciri*, addit & aliud, in sinũ dispuere ter;

Terque nouena ligat triplici distincta colore
Fila, ter in gremium mecum, inquit, despue virgo,
Despue ter virgo, numero Deus impare gaudet.

Memesianus, *Ecl. 4.*

Hæc eadem nobis, quæ versicoloria fila,
Et mille ignotas Mycale circumtulit artes.

Erant hæc fila, vt plurimùm, lanea, & rhombo torquebantur, vel deuoluebantur ab orbe vel glomo: Propertius, *libr. 3.*

Improba non vicit me moribus illa, sed herbis:
Staminea rhombi ducitur ille rota.
Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,
Et lecta è sectis anguibus ossa trahunt;
Est strigis inuenta per busta iacentia plumæ,
Cinctáque funesto laneo vitta viro.

Hoc est vitta lanea suspendiosi: quod & ipsum magicum. *Et libr. 2.*

Deficiunt magico torti sub carmine rhombi.

De trinâ despuitione Tibullus, *Eleg. 2.*

Hæc mihi composuit cantus quis fallere possis,
Ter cane, ter dictis despue carminibus.

Sed ad rem, magicũ mysterium, cuius meminit Ieremias, & à quo populum Dei dehortatur, est adoletio, τῶν πιτύρων de cuius vocis significatione non omninò res certa, nam cæteri vertunt, *furfures*, noster verò, *ossa oliuarum*; inter quæ quid meliùs & fideliùs versum, certiùs definiri posset, si Hebræa illa epistola exstaret, nunc de Græcæ vocis significatione decisio pendet. Puto non vnam esse significationem huius vocis. Hesychius, πίτυρα τὰ τῶν σίτων ἢ κριτῶν φλοῖα: & sanè huiusmodi tritici vel hordei furfures, siue pelliculas, quæ molendo secernuntur (sic etiam Dioscorides & Theophrastus vsurpant) succendi solitos in veneficio amatorio plerique existimant, & nituntur loco Theocriti, *Eydill. 2.* νῦν θυσῶ τὰ πίτυρα, vbi Scholiastes, θυσῶ, exponit, περικαύσω, igne absumo. Vix crediderim furfures solitos adoleri, (qui parum ad hoc idonei) sed benè farinam in molâ, de qua tamẽ paulò ante iam locutus erat Theocritus, nec necesse habebat repetere. quare malo, πίτυρα, illic exponere, vt hîc facit noster. Nam de eodem maleficij genere locutum poëtam illic, & hîc prophetã, eo procliuior sum, quòd eodẽ Eydil. fatetur Theocrit. amatoria illa maleficia Gręcos à Babylonijs didicisse. Sicut ergo laurũ vrebant veteres & bitumẽ, & statuas ex argillâ vel cerâ, de laur. Virg.

Daphnis me malus vrit, ego hãc in Daphnide laurũ;

Bituminis, ni fallor meminit Horatius, sed locus non occurrit, de statuis argillaceis & cereis;

Limus vt hic durescit, & hæc vt cera liquescit,
Vno eodemque igni, sic nostro Daphnis amore.)

Sic etiam puto solitos adurere ossa oliuarũ, hoc est minutas oliuas, & duriores cæteris, ac penè osseas: quæ est vocis Gręcæ altera, minùs nota significatio, apud Athenæũ [a], ex Callimacho & Philæmone; pro quodam minuto ac viliore & coloris furfuracei oliuarũ genere, quod πίτυρον, vocarunt. Vnde & fraces ac magmata oliuarum Hesychio videtur dicta, ἐπίτερα, dum scribit, ἐπίτερα ἐκπιάσματα ἐλαιῶν. vbi fortassis, ἐπίτυρα, legendum; nec in voce vt opinor peregrinâ quærenda solita Græcorum compositio ἐπίτυρον, edulium nouit Athenæus, & Varro, *libr. 6. de lin. Lat. Apud Plautum, si vnum epityrum edam apud illum esuriens insanè bene. Epityrum vocabulum est cibi, quo frequentius Sicilia, quam Italia vsa*] sic Varro. Locus Plauti est in Mili. glorio. nempe fiebat ex pityrodi oliuâ confrictâ. meminere & Cato & Columella, *libro de re rustica*, conficiendi modum indicantes & Græcanicas magnæ Græciæ vrbes, id conficere solitas: fortè etiam vocem, ἐπιπίτυρα, sic contrahebant vulgò, dicentes, ἐπίτυρα. Sed cur noster vertit, *ossa oliuarum*? certum est Hebræos, quæ in quaque re fortiora & duriora sunt, ea vocare, *ossa*, vt ossa obsidentium, חנך עצמות chonach atsmoth [b]: scitum etiam, hanc oliuam minutam plus ossis, quàm carnis edulis præbere. constat quoque Hebræâ phrasi, genitiuum fixum habere vim mobilis recti; & ideò, *ossa oliuarum*, accipi posse, pro osseis oliuis: sicut in Mosaïcis scriptis [c], *asinus ossis*, ponitur pro asino osseo. Quare suspicor hoc loco à Ieremia scriptũ fuisse, *atsmoh Zethim*, quod ad verbũ significat, *ossa oliuarum*, & Græcos interpretes gnaros significationis, quàm diximus, vertisse, τὰ πίτυρα. Nónne verosimillimum est Baby-

[a] libro 2. Conuiuij Sophist.

[b] Psal. 53. v. 9.

[c] Gen. 49. v. 13.

lonias, quæ Magicis nugis erant addictissimæ, veritas ne diu illic excubare cogerentur, se à sortilegis huiusmodi non abstinuisse; maximè quas nec diuitiæ, nec forma, nec genus commendabant? quærebant ergo istæ bliteæ ac diobolares vndecumque lenocinium, & Pityrides oliuas, quæ vilioris præcij, insumebant flammis. Et quàm vesanæ flammam alebant inclusam, longè aptiùs atque expressiùs ossium, quàm furfurum, adustione contestabantur: simul enim sic quærebantur de duritie ac rigore hospitum, & aduentorum, quos illarum nulla miseratio tangebat: ideò non solas oliuarum carnes, siue cutim (nam in his oliuis cutis potiùs quàm caro) sed solidas oliuas cum nucleis osseis adolebant; nimirum duritiam illam sibi inuisam hoc pacto mollituræ, & corda ferrea amore liquaturæ. *Si furfures*, vertas, perit elegans ista mysterij magici analogia. Verisimile est cum ista vrerent addidisse, quod solemne reperio; sic se ossa hospitum vrere, vel, in hospite suo hæc se adolere; vel precari, vt sic hospites earum amore torrerentur; quæ omnia Virgilius & Theocritus posuêre. Demùm sic adusta & in cineres redacta spargebãt in ventũ, iacta trans caput. Theocritus;

ἄλφιτά τοι πρῶτον πυρὶ τάκεται, ἀλλ' ἐπίπασσε.

Farina primùm, igne liquescunt, sed disperge.

Virgilius;

Fer cineres Amarylli foràs, riuòque fluenti
Tránsque caput iace.

Sed hæc satis vel nimis, de loci Baruchi explicatione; quæ si probetur, benè erit; sin, meliora expecto. Et oportunè post annum quartum quintúmve postquam hæc à me primùm edita, vt in Hispaniam redij, ostensus mihi liber singularium hominis è nostris eruditi, & industriæ singularis Martini de Roa, qui lib.3.ca.9.& 10.fusè in hunc Baruchi locum disquirit, & dissentit in nonnullis. nam cap.9.funes hos putat esse, *Zonas iunceas*, meretricum vilium insigne. hoc non conuenit cum Herodoti verbis, qui (vt ego) exponit de funibus quibus lectulum suum cingebant, & quod addo de illis aulæa vel centones suspendebant, ita cellam suam à cæteris quasi domunculam diuidẽtes. Deinde funiculi ruptionem putat esse idem quod apud veteres zonæ solutionẽ. Verum hoc in meretriculis locum non habet. nam virginum hoc proprium erat in primo cõgressu. iuxta illud quod zonam posset soluere virgineam. res nota, non pertinere ad quemuis coitum. Benè quod idem cap.10. illud de iunco & zona quoque retractat, & funiculos capit, vt dictum debere. Rectè autem doctéque probat funiculorum ruptionem intelligi de tentorij seu tabernaculi ablatione, sicut Ierem. 10. 20. Nam post coitum redibat domum mulier, iam lege soluta. Quæ interpretatio cũ sit & simplicissima & accõmodatiss. miror cur mos quasi deserens, tertiam deliciis amatoriis, & sectorum nodis florúmque corollis addiderit, quæ mea sententiâ nec Herodoto, nec Barucho cõsentanea est. Attigerant hunc locum Gueuara in Habac. & Perer. in Daniel. sed attigerant, vel potius insinuarant, quàm interpretati. Roæ liber mihi non visus, nisi diu post primam editionem meam; post quàm etiam plus anno editus. Potuere eosdẽ scriptores legentibus, eadem in mentem venire. Hinc patet, vel iuxta hanc primam concl. nostram intelligendum Burchardum; vel errorem subesse eius sententiæ, *lib.10.cap.de arte magica cap.vlt.*

Sit secunda conclusio quæstionis, *hæc philtra & menti & corpori vt plurimùm valdè noxia sunt.*] Nota minùs esse noxia, quæ non dantur intus sumenda, quia si per nudas incantationes facta, vt plurimùm solùm nocent menti; si per illigationes aut contactum extrinsecum, etiam corpori solent nocere, si habeant venena mala admixta, quod in his non frequens: si verò dentur in potũ & cibum, solent vt plurimùm valetudinem vehementer debilitare, & de statu mẽtis deiicere. quia eorum ingrediẽtia solent esse admodùm periculosa: vt fluores menstrui, sperma (vt patet ex vetustis libris Pænitentialibus) cerebrum felis, vel asinini pulli, vterus hyenæ, virga lupi, remora, ossa rubetæ, scinci, & præ cæteris (quod vocant) Hippomanes: quod est triplex, ne quis fallatur: vnũ cuius mentio apud Theocritũ, *in Pharmaceut.* tradit esse plantulam quandã Arcadiæ: alterũ, quod vt canit Tibull.

Virus cupidæ stillat ab inguine equæ. & Properti⁹.
Hippomanes fœtæ semina legit equæ,

Qualis est suûm apria: tertium, pellicula quæ reuellitur à fronte pulli equini recens editi, cuius odor equas in furorê redigit, de quo Aristoteles [a]. Plinius, Columella, Virgil. & alij. Quàm hoc noxium sit docet interitus Caligulæ, qui mortuus, cùm ei Cesonia hoc potandum porrexisset, vt narrant Ioseph. [b] & Sueton. & Iuuenal. eo respexit;

Vt auunculus ille Neronis;
Cui totam tremuli frontem Cesonia pulli
Infudit: & mox vt est in 4.M.S.libris,
Tanti partus, equæ quantum vna venefica constat.

De cunctis autem philtris Ouidius prudẽtissimè;

Nec data profuerint pallentia philtra puellis,
Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Eusebius testatur his Lucretium poëtam primò dementatum, deinde furoris impatientiâ seipsum interemisse. de Lucullo prodidit Plutarchus, his cum primò actum in furorem, mox etiã interemptum [c]: de quodam similia narrat Aristoteles. *Virgo illa incantata à Basilio* (vt ait D.Greg.) *febricitare incæpit, & vehementer anxiari, magnisq; vocibus cum stridore clamare. Modo moritura sum, nisi Basilius monachus veniat, & ipse mihi per suæ curationis studium salutem reddat.*] En verba mente captę, & corpore languentis. Illa verò, de qua D.Hieron. scribit, *postquã amator, magicis artibus instructus, ab Æsculapij sacerdotibus, redijt, & subter limen domus puellæ tormẽta quadam verborum & portentosas figuras sculptas in æris Cyprij lamia defodit: & ilicò amore insanire virgo, & amictu capitis abiecto rotare crinem, stridere dẽtibus, inclamare nomẽ adolescentis: magnitudo quippe amoris eam in furorem verterat.*] De tribus ordine Abbatibus, successiuè ab eâdem sortiariâ toxico amatorio necatis, lego apud Sprenger. de Frider. duce Austriæ, electo rege Romanorum quem Lud. Bauarus vicit, auctor est Cuspianus; de Stephano quodam equite Neapolitano, Anton. Panhormita; de puellâ, cui amator membranulam inscriptam in sinum iecerat, & narrationem, & iudicium nobis proponit Pet. Leloyherius: quare cùm tam noxia soleant esse philtra meritò Athenienses Temniam sagam morte mulctarunt [d]; & nimis laxi fuêre Areopagitæ, cùm alteri, mortuo eo qui acceperat [e], ignouerunt: prudentissiméque iura ciuilia: quibus seqq. pœnæ receptæ: de quibus, quo ad praxim acturi sumus fusius, *libr. 5. Sect.16.* nunc breuiter. *Si præbẽs* amatorium quid, non adhibuit magicam superstitionem, nec mors secuta fuit: pœnâ relegationis & damnationis in metallũ olim puniebatur [f]: hodie iudicis arbitrio

a Arist. lib. 6. histor. anim. c. 18. Plini⁹ libr. 8. cap. 42. Colum. li. 6. Virgil. in Georg.
b libr. 11. antiq. Sue. in Calig. Iuuenal. sat. 6.
c Euseb. in Chro. Plutarc. in Lucul. Aristo. in Magn. Moral. D. Greg. d. c. 4. Hier. in vita D. Hilar. Sprẽg. part. 1. q. 7. Caspini. in Ludou. Bauaro, Ant. Panhorm. libr. 4. de gest. Alfõsi. Pet. Leloyer. lib. de spect. 1. cap. 5.
d Demost cõtra Aristogitonẽ
e Arist. lib 1. Magn. Moral. cap. 17.
f d. §. qui abortionis.

extraordinariè punitur [a]. Quod si mors fuerit secuta; quàm vt plurimùm sequi tradidit Hippolytus de Marsil. insignis Criminalium iudiciorum tractator [b]: tum, si ob malum finem præbuit philtrum (vtpote causa aborsus, vel illiciti amoris) siue tum adhibitæ sint artes magicæ siue non, mortis reus censetur, ex communi sententiâ iuris interpp. *argument. d §. qui abortionis*, quod & olim prudentum opinione receptum Iul. Paulus tradidit [c]: neque id acerbum debuit videri Antonio Guiberto [d]: dignus enim planè supplicio malus adeò animus, fini improbissimo, per summum periculum & pessimum exemplum studens. Quod si non dedit ob malum finem, sed bonum (vtputa ad arcendam fœminæ sterilitatem, ad conciliandum mariti animum à se immeritò alienatum,) tunc si accessit ars magica, adhuc punienda est audacia lethali supplicio. capitale est enim his vti artibus [e]: si verò non adhibuit quicquam magicum, sed naturalibus vsa fuit, quæ putabat non nocitura, extra ordinem mitiùs punienda est, citra [f] mortem. Hæc vera, si desit hæresis suspicio: hac accedente, quid dicendum, videbitur, *d. sect. 16.*

Humanam vindictam preuenit aliquando diuina vltio. Siffridus presbyter in Chronico suo, narrat anno 1260. accidisse, *vt adolescens quidam in Misnia, vt suis potiretur amoribus, à Mago in locum ædium desertum deduceretur: cui cùm spectrum, puellæ illius quàm amabat imagine, per malefici incantationes se obtulisset: amator ille perditus, manum ei porrigens, à malo dæmone parietibus allidiur, & miserabilē in modum necatur: qui eius quoque cadauer tanto in Magum impetu proiecit, vt semianimis longo tempore iacuerit.*]

I nunc, & animam committe ignibus doloso hoc pulueris magici mantello contectis. Nónne potiùs audiendus Phocylides: qui cecinit, omninò fugiendas amatorias incantationes & philtra? idque verum, etiam quoad coniuges, quia etiamsi conciliarent amorem (quod numquam vel raro contigit) tamen semper, vt minimùm, reddunt debilem, attonitum, & mentis emota: quemadmodum piscibus (acuta & apta est Plutarchi [g] similitudo) accidit, qui non retibus vel hamis, sed medicamentis capiuntur.

SECTIO III.

Restat de remediis videamus. & constat, ex dictis, inutilia esse antidota contra philtra, & remedia illa Gentilium: quæ per incantationes aut lustrationes quasdam fiebant: quæ Christianis etiam prorsùs illicita sunt. Virgilius 4. Æneid.

Hæc se carminibus promittit soluere mentes
Quas velit, ast aliis diras immittere curas.

verè dicit, *promittere*, nec enim præstabat. Tibullus libr. 1.

Quid credam? nempe hæc eâdem se dixit amores
Cantibus aut herbis soluere posse meos.
Et me lustrauit tedis, & nocte serenâ
Concidit ad magicos hostia pulla Deos,
Non vt totus abesset amor, sed mutuus esset,
Orabam: nec te posse carere velim.

Putabant enim his lustrationibus alterutrum euenire, vel vt amore liberarentur, vel votis potirentur. Nemesianus, inducit pastorem querentem hæc omnia sibi in cassum cecidisse;

Quid prodest quod me peregrini mater Amyntæ
Ter vittis, ter fronde sacrâ, ter thure vapore
Lustrauit, ciueréque auersa effudit in amnem,
Incendens viuo crepitantes sulphure lauros;
Cùm sic in Meroën totis miser ignibus arsi?

Vittas intellige funesti viri, vt dictum superiùs. Omisit & aquæ aspersionem, de qua Propert. lib. 3. loquens de amore:

Quod mihi non Patrij poterant auertere amici,
Eluere aut vasto Thessala saga mari.

Putauit vir doctus etiam ebris & laminis vsos pro periaptis contra magicas deuotiones (quod non negandum) & probat his Arnobij verbis; *Aduersus ictus noxios & venenatos colubrarū morsus remedia sæpè conquirimus, & protegimus nos laminis, Psyllis, Marsis ventibus, aliisq; institoribus, atque planis*] sed fortassis illic pro *laminis*, corrigendum, *lamidis* (vt olim Franc. Benius noster censuit) qui autem, *Iamidæ*, docuit Petrus victorius lib. 13. variar. lect. c. 15. nēpe aruspices nugacissimi.

Hanc secuti opinionem gentilium videtur, non Eunapius modò, *in vita Edesij*, de illâ quàm magus Philometor in amorem pellexerat, magus verò Maximus amore soluit; & Plin. sed & Pomponat. homo malè Christianus. Opus est antidotis distinctione 1. si naturalia tantùm sunt medicamenta, maniam purgantiâ, & ardorem libidinis temperantia (vt agnus castus & huiusmodi) dummodò noxia nō sint valetudini, licebit eis vti. 2. si verò dubitetur num insit illis vis naturalis, an verò sint merè superstitiosa remedia; tunc iis abstinendum. tale quod de Scythicâ seu Promethæâ herbâ refert Propertius; quod de insperso corpori puluere in quo se mula volutauerit, vel hirci vrinâ bibitâ, vel rubetâ in corio pecoris recentis alligatâ, & de virgâ lupi Plinius & Pomponat [h]. tradidere. 3. si moraliter improba sunt remedia, planè vitanda & vetita sunt, tale remediū Cratetis apud Laërtium, scilicet sui suspendium; talia Rasis ac Pauli Ægynetæ licentiosa balnea, tripudia, commessationes, & quæ sequi solent deteriora: tale etiam illud Faustinæ, quo vsus M. Antonin. philosophus; qui gladiatorē eius adulterū occidi iussit, & illam incedere inter caput & collum [i]. Quartò si sit admixta superstitio, tunc pertinent ad vanam obseruantiam, de qua *2. p. huius lib.* agēdum; si verò dæmonis pactum interueniat, pertinent ad demoniacam Magiam, de qua dictum, *lib. 2.* Quintò optima sunt remedia Christiana, tum illa quæ contra cuncta maleficia vim habent, Ecclesiastica; de quibus agendum, *lib. vlt.* tum etiam quædam moralia, quibus caro maceratur & cōcupiscentia domatur; vt opera pœnitentiæ, humi cubationes, cilicia, flagella, ieiunia: his interdum etiam sub mortali, si magna necessitas, homines vti tenentur; vt & aliis quæ partim in omittendo, partim in committendo posita. In omittendo, vt vitare conspectum rei amatæ, & ocium, & alia libidinis irritamenta, de quibus optimè Helinandus disseruit. [k] Vis extinguere libidinē? (ait) amoue ligna de igne si stridet incēdiū. ligna innumerabilia sunt, potissima autē.

Ocia, segnities, somnus, caro, femina, vinum,
Prosperitas, ludus, carmina, forma, puer.

De primo est illud SS. *in desideriis est omnis ociosus.* & Ouidij.

Ocia si tollas, periere cupidinis arcus,
Despectaq; iacent & sine luce faces.

De 2. dicit Martialis.

Quæritur, Ægysthus quare sic factus adulter?
In promptu causa est. desidiosus erat.

De 3. canit Dionysius Cato. in distych. Moral.

Plus vigila semper, nec somno deditus esto.

Nam

[a] Menoch. de arb. iud. cas. 358. Binsfeld. in d. l. eorum. q. 3.
[b] in l. eiusdem. D. ad leg. Corin. de sicar.
[c] lib. 5. recept. sent. tit. ad leg. Corn. de sicar.
[d] libr. 1. q. iur. ca. 16. num. 1.
[e] l. nemo aruspicē, & ibi Dd. C. de malef. & mathe. & sic intell Menoch. de arbit. cas. 388. nu. 5.
[f] arg. l. 3. §. ex Senatusc. D. ad leg. Corn. de sicar. & ibi Bart. & Menoch. d. cas. 358. num. 7.
[g] in cōiugalib. admonitionibus.
[h] Plin. lib. 28. 32. & 39. Pōponat. lib. de incantat. Laert. li. 6.
[i] Capitolin. & Suidas.
[k] habetur apud D. Anton. libr. 6. hist. Summ. tit. 13. cap. 6. §. 4.

Nam diuturna quies vitiis alimenta ministrat.

De 4. ait Apostolus: *Bonum est non manducare carnes.*

De 5. ait Helinand. *mulier dicitur à molliendo, vt & malleus. quia sicut faber per malleum mollit ferrum: sic diabolus per mulierem, mollit & malleat vniuersam terram,* D. Hieronym. *Ferreas mentes libido domat.* Claudianus;

Ferrea lasciuis mollescunt corda sagittis.

De 6. Apostol. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Virgil.

Et Venus in vinis, ignis in igne furit.

De 7. Ouidius.

Luxuriant animi rebus plerúmque secundis.

Salomon in Prouerb. *Prosperitas stultorum eos perdet.* D. Augustinus; *Secundæ res Sapientum animos fatigant: plus obfuerunt Salomoni, quàm profuerit ipsa sapientia, contra aduersitas aliquando retrahit à peccatis.* Ideò ait Dominus Oseæ 2. *Sepiam aures tuas spinis, vt semitas tuas non inuenires, & post amatores tuos non curreres.* Spinæ sunt aduersa.

De 8. *ludi*, nomine iocum intelligit omnem. mœstitia enim libidini repugnat, teste poëtâ.

Non solet in mœstos illa venire thoros.

De 9. *carminis*, nomine, omne melos musicum comprehenditur, siue voce, siue instrumentis fiat. Esa. *Cythara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum, in conuiuiis vestris:* hinc, *& opus Dei non respicitis*, addit Helinand. *Difficile inuenitur aliquis lenis vocis & grauis vitæ: quippe cùm vocis lenitas cantum desideret, vita grauitas planctum.*

De 10. est illud,

Rara est concordia formæ atq; pudicitiæ.

& illud,

Lis est cum forma magna pudicitiæ.

De 11. ait Helinandus; *Quantum enim periculi sexus adfert in muliere, tantum ætas in puero. periculosa est ætas pueri, periculosior societas, periculosissima verò familiaritas. Vnde legitur in vitis patrum; Non habendam familiaritatem, cum femina, puero, vel hæretico.*] Hactenus ex Helinando Antoninus.

In faciendo consistunt; occupatio mentis in curis grauioribus, cogitatio mortis & inferni, lectio bonorum librorum, preces ad Deum fusæ, implorata auxilia Beatorum, & Angelorum, & maximè Beatissimæ Deiparæ Mariæ; quæ, vt castitatis amantissima, summoperè desiderat homines hac spurci amoris lue liberare. Vtile quoque frequenter meditari, non externam illam & perituram citò speciem; quæ fragilis, caduca, sæpè mendosa & fucata, & falsis tantùm lenociniis adumbrata; sed rimari cogitatione internam & profundiorem corporis constitutionem, quid illa fuit, antequam nasceretur? stilla seminis spurci & olidi, quid nunc est? saccus stercorum, aufer cuticulæ pelliculam, quid illâ tetrius aut horribilius? quid cadaueri propiùs? sterquilinium niue contectum albet. soluantur niues: *pax, pax naribus & oculis*; clamabunt omnes, & diffugient. Niue fugacior est forma. non liquatur, sed vanescit. illam aqua excipit; hanc quid nisi deformitas & formido, qualis mormolycij? cum anima diffugerit, quid futura hæc siue Lais, siue Helena? esca vermium, cadauer putridum, fœtens, tabe dissoluendum, ex cuius spinæ medullâ serpens terribilis enascetur. Hoc amem, hoc deperean! Narrat Suidas de Hypatiâ Alexandrinâ; eam cùm consilio nequiret auditor s adamantis, importunam sollicitationem abrumpere; panniculos ei suos, fluore menstruo maculatos, obiecisse; *Hoc* (inquiens) *est adolescens, quod amas: nihil autem pulchrum.* Appa & Gela Foroiuliensis ducis Gisulfi filiæ, carnis putridæ sub mamillis positæ odore, suam defendêre castitatem. Barbari enim naturâ ita fætere Longobardorum mulieres opinati intactas reliquere. (*Annal. Boior. libr. 3. & Ant. Bonfin. lib. 8. Rerum Hungaricar. Decad. 1.* Sed & Thom. Cantipratens. pium quendam virum, cùm cogitationes importunas, cuiusdam mulierculæ, formosæ dum viueret, nimo abigere non posset; sepulchrum narrat eius aperuisse, & amplexum cadauer tabidum, faciem faciei eius contaminatæ tabe, vermibúsque imposuisse, & in hoc fætore volutatum ore; donec fætor & horror, omnẽ libidinis memoriam superassent. Quantò efficacius hoc, illo ridiculo, &, quod nisi præfatâ lectoris veniâ, nequit referri, quod Hieronymus Cardanus [a] præscribit; *cui qui* (sic ait) *stercora recentia amicæ in suo ponat calceo, & calceum statim induat, amore liberandum.* vtatur ille suo remedio. apagè has sordes. equidẽ tetro odore amorem cum fastidio cõmutandum crediderim, quamdiu fætor durabit: post, nescio; nisi quis mentem similibus (quas dixi) cogitationibus muniat, armétque. His remediis continentur, quæ ex Auicennâ Niderius posuit [b] excepto sexto, quod ipsemet fatetur sæpè non proficere.

a libr. 2. de varieta.

b li. vltim. Formicarij.

QVÆSTIO IIII.

De Maleficio hostili.

HOstile, vocatur, quicquid in bonis animi, corporis aut fortunæ damnum infert, aut aptum est inferre, aut idcircò adhibitum fuit à malefico vt inferret. primùm actu, secundùm potestate, tertiùm intentione huiusmodi est, quæ in his interueniunt, vt plurimùm sunt frigida, amara, noxia, & naturæ humanæ hominúmque saluti contraria; ideò, *venena mala*, vocari, vult [c] Grilland. contra quam in amatorio, in quo censet vt plurimum interuenire, res calidas, dulces, amœnas homini, & coadiuuantes naturalem calorem & potentiam luxuriandi, & ideò à lege hæc vocari, *bona*, vel, *non mala venena*, quia non sunt instituta hominis necandi causâ [d]: hæc perpetuò vera non esse, facilè credent, qui præcedentem quæstionem accuratè legerint. De præcipuis ergo hostilis maleficij generibus nunc agamus, & quia prolixa atque varia disputatio est, in suas sectiones eam partiamur.

c q. 3. n. 25.

d l. 3. §. hęc adiect. D. ad leg. Corn. de sicar.

SECTIO I.

De fascinatione.

VT res commodiùs intelligitur, notanda differentia triplicis fascinationis: nam puto vocabulum, largè sumptum de propriè & impropriè dictâ fascinatione, diuidi posse, *in poëticam*, seu, *vulgarem*, in philosophicam, & *in magicam.*

Vulgaris, seu, *poëtica*, est, de qua potissimùm disputatur; secundùm quam dicũtur homines fascinari, ipsâ visione seu aspectu actiuo fascinãtis, vel etiam inuido aliquo laudante, eo solo quòd malignè aut malitiosè adspicit vel laudat alium, à quo est auerso animo. Et hæc opinio multa peperit alia opinamenta. primò hoc periculum imminere potiùs pulchris quàm deformibus, pueris quàm maioribus ætate. Secũdò hoc periculum remoueri quibusdã euphymis: nempe si bene precentur iis, quos cũ laude & admiratione intuẽtur: vel si qui

turpiculum pueri gestent appensum collo, vnde fascini nomen inditum virili membro, eo quod contra fascinationem talia gestarent oscilla; &, mutato in paulo honestiorem modum more, digitos duos cum pollice sic inserto vt tale quid exprimant, de gagate, vel ebore, vel argento; vt fit hodie in Hispania (*Higa vocant*) immò si summo manè surgenti quis ita digitos intendat, id ipsum quoque amuleti esse loco censent, quod malo exemplo Reginæ cuidam fieri aiunt. si baccare frontem cingas, si ter in signum despuas. denique si cùm auide lautum edulium sumas, & te intentiùs aspicienti partem cibi porrigas. *præfiscini*, hæc omnia fore, ne fascineris, De turpiculis illis mētio apud Lucillium, teste Glossario; Mutonium, πρὸς βασκάνιον, ὡς λυκίλλιος. fortè loco illo, quem ex lib. 4. citat Nonius, *Nam quid Mutino subiectoque huic opu' signo, vt lurcaretur lardum, & carnaria furtim Patrum conficeret?* q.d præstitisset infantulum fascinatum emori, quàm in furem adolesce re. Tertiò censent ad bruta quoque hanc fascinationem pertinere, gallinas, agnos, equos, & ferunt fascinatos aliquando cecidisse. Huc pertinent illa poëtarum, Virgilij,

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.
item . . . *baccare frontem*
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

& Theocritus docet contra hanc fascinationem solitos in sinum sibi despuere;

ὡς μὴ βασκανθῶ, τρὶς ἐς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον.
Vt non fasciner, ter in meum expui sinum.

Solent quidam huc referre illud Albij Tibulli, *lib. 1. eleg. 2.*

Hunc puer, hunc iuuenis turba circumstetit arcta,
Despuit in molles & sibi quisque sinus.

Verùm prior illos versus refutat; qui docet, eum de quo agit, vt insanum ac lymphatum, cinctum fuisse corona puerorum, & cæterorum: qui tamen, ne quid eis detrimenti ab aspectu, tactúve insani hominis contingeret, despuendo se sibi consulere arbitrabantur. cuius superstitiosæ auersionis, vt consuetæ, testis est Theophrastus, *libr. de characterismis in descriptione superstitiosi.* Sed quoniam à Tibullo amans inducitur vtens magicis artibus; si dicas eumdem amantem amentémque describi, non aberrabis à vero nam Plato, *in Symposio*, amoris furorem fascinatorium esse docuit; eò quòd mutuo aspectu & intentione oculorum, amor hauriatur, augeatúrque.

Hanc fascinationem cum suis remediis esse superstitiosam nemo negauerit opinor, quam damnant DD. Basil. Chrysost. Hieronym. & alij citandi; & profert Richardus, *quodl. 3 q. 12.* duos articulos, quibus non obscurè anathema dicitur iis qui illam tenent. Sine maleficiis verò, opinionem de solo morbo per laudationem inferendo, nemo catholicus Theologiæ peritus, aut veræ philosophiæ sectator admiserit. Nam quæ de vi verborum diximus, & de vi imaginationis, *lib. 1.* illa conuincunt, nec verbis hanc vim inesse, nec imaginationi quo ad corpus distans, vt verè quidam apud Algazelem, *lib. 5. physic. ca. 9.* asserunt. Ad natale fascinantis astrum confugere, ridiculum est: omnes enim illa horâ nati, fascinatores forēt. Vim animæ vnius in corpus alterius effectiuam tribuere, est damnatum delirium Auicennæ. Nec satisfaciunt, qui ad temperiei & substantiæ dissimilitudinem confugiunt, quia inter res eiusdem speciei nequit esse tanta substantiæ pugna ac dissimilitudo. non enim basiliscus basilisco, non vipera viperæ, sed homini & aliis animalibus nocent. Et vt vnū animal alteri tam sit noxium, id est vehementi naturæ antipathia nasci necesse est; hanc verò ex differentiâ specificâ, quàm sequitur differentia temperamenti. Quid? quod fascini huius defensores contendunt, etiam fascinari quem solere à beneuolis & carissimis. verba Plutarchi, & Heliodori suggessit mihi, & communis patriæ, & religionis coniunctione amicissimus, Andr. Scottus noster. Græci codices mihi nunc non suppetunt; quare ponam ex versione eiusdem: *Haud sanè ignoras,* (ait Plutarch.) *quod & amicis, & familiaribus & parentibus nonnulli oculum fascinantem esse existimant: vsque adeo vt mulieres non ostendant illis pueros, nec diutius ab huiusmodi hominibus inspectari sinant. quo modo ergo id mali videbitur ab inuidia essici? quid porrò per Iouem dices de iis, qui dicuntur se ipsos fascinare: nam hoc quoque audisti: sin minùs illa certè prorsus legisti:*

Eutelidæ fuerant pulchri per colla capilli:
Sed sibi dirus homo cōspecto in fluminis vndis
Inuidit, turpisque inuasit protinùs illum
Morbus, & inuidiâ corrupta est gratia formæ.

Narrant enim Eutelidem cùm sibi pulcher visus esset, propria specie captum, in morbum incidisse: atque habitum bonum vna cum pulchritudine perdidisse.] Vides fabulam Narcissi fabulæ similem: si quid tale accidit; arbitror vtrique contagiosam aliquam fontis exhalationem fuisse exitio. Sed audi quid Plutarchus hac de re censuerit, putat enim in his ex verâ inuidentia id oriri, quod etiam Heliodoro visum Plutarchus; *Audacter dico vniuersas quidem animæ affectiones, quibus diu insint, in iis malos habitus ingenerare: hi cùm naturæ vim cœperint, qualibet ex causa moti, sæpè etiam inuitos homines in iam proprias ac consuetas perturbationes deferunt. Sic autem considera, timidi etiam ipsa auxilia formidant, iracundi in charissimos quoque sunt morosi. Amatores & intemperantes postremò nec sanctissimis quidem corporibus quamuis morti vicinis queunt abstinere. Mira est enim consuetudinis vis ad attrahendum affectum in id quod sibi est proprium. Et qui in lapsum est propensus, vbique necesse est impingat. Nulla est itaque admiratione dignum, si, qui inuidendi & fascinandi habitum sibi induxerunt, etiam aduersus familiares ex morbi proprietate mouentur: ast vbi moti fuerint, quod natura solent, efficiunt, non quod volunt. Quemadmodum enim sphæram sphæricè moueri, & cylindrum in modum cylindri necesse est, pro formæ differentia: ita & hominem sic inuidum affectio inuidentiæ aduersus omnia mouet. Quinetiam verisimile est, illos familiaribus & charis peiùs nocere.*] Immò verò id mihi minùs fit verisimile. cur? an quod frequentiùs illos respiciant? aliquid id foret, si habitibus non vteremur quando volumus: & habitus à primis illis motibus animi non differrent; quos confundit Plutarchus; non obscurè etiam voluntatis humanæ libertati his verbis, vt ex geometrica comparatione patet, frenum iniciens. A cæteris etiam philosophis recedit, qui perspicuè maliuolā inuidentiam requirunt amori repugnantem. Solus Heliodorus Plutarcho consentit, & si de facto dubitet: *Porrò, inquit, si qui sunt, qui etiam charissimos, & quibus benè volunt fascinant: id quidem non est mirandum, si cùm sint natura inuidi, non quod volunt faciunt, sed quod naturaliter solent.* Præsupponit vterque naturalem vim maleficam illis inesse: quæro qualis? physica an moralis? Si moralis tan-

Plutarch. Sympos. 7. Heliodorus Æthiopic. histor.

tùm,

tùm, hæc illis nolentibus non elicitur. Si physica; præexistens, aut tunc nata. si præexistens, cur non nocet priùs subiecto cui inest. Si tunc nata; qua nouâ efficiente, causâ? nam erga hanc personam benè afficiuntur. Cæteri arbitrij libertatem hac in re concedunt, & aiunt innoxium intuitum esse, si animo aspiciant non malo, vt aduertit Tostat. *in Num.* Sed magis philosophicè procedit Plutarchus hac in re. Nec tamen fæliciùs philosophatur, de sui ipsius fascinatione. Plutarchi sunt ista: *Bonus vir Eutelidas, & quicumque seipsos dicuntur fascinare, non sine ratione id mihi videntur pati. Periculosus est enim* (vt ait Hippocrates) *summè bonus habitus, & corpora simulatque ad summum vigorem processerint, non stant, sed cadunt, & in contrarium vergunt. Quando igitur ij integrum cœperint incrementum: séque spe meliùs affectos vident, adeò vt sese demirentur ac circumspiciant, eorum corpus propè mutationem est* (esset Plutarche licet seipsos nec demirarentur, nec circumspicerent, iuxta Hippocratem) *& per habitûs vitium in deterius tracti seipsos fascinant.* (Quomodo per habitus vitium? id maliuolentiam dicebas ergóne credendum quenquam sibi ipsi malè velle solitum, aut suis bonis inuidere? esto aliis inuiderint, numquam huc se porriget vis inuidentiæ, vt philautiam animo expellat.) Sed hæc ipsa ratio Plutarchi, quam subdit, ostendit quid fascinationis nomine comprehenderit. nam subdit: *Hoc autem magis fit ex fluxibus, qui vel circa aquas, vel alia quædam specula subsistunt. Exhalat enim spiritus in obiecta: eóque fit, vt quo aliis nocebant, seipsos male habeant. Quod cùm pueris fortasse contingat, falso causa obtuentibus adscribitur.*] vult ergo Plutarchus in aquam ex oculis spiritus diffuso, & in Euthelidam, corruptâ iam aquâ, vapores cum illis spiritibus reflexos. cuiusmodi spiritus ex bene habito & sano corpore, vt erat Euthelidæ, emanasse non est credibile. ægrorum & venenatorũ illa affectio est, & non nisi ex virosis aut corruptis humoribus profluens. Pueros autem affici hoc pacto & fascinari, quia ex se ipsis spiritus quosdam seu qualitates nescio quas effundant, quæ aëre corrupto in eos redeant vnde exiuere; nullus crediderim. Verè tamen Plutarchus, falsò causam obtuentibus, scilicet quatenùs obtuentur, adscribi pronunciauit: nec enim negare voluit, quod ante asseruerat visu aliquos esse contagiosos.

Plutarc. Sympos. 7. Heliodorus Æthiop. histor.

B Cornel. 1.

Si ergo loquamur de hac fascinatione propriè dicta, quam poëticam seu vulgi vocaui, quam ipsa visione cum imaginatione maliuola fieri volunt, quod satis ipsum nomen Græcum indicat, dico, illam esse aliquid non naturale, sed fabulosum, superstitiosúmque.] Hanc conclusionem optimè docent quidam egregij medici, vt Iul. Schaliger, *de subtilitate exercitat.* 349. & Franc. Valesius, *Sacræ philosophiæ cap. 68.* & Theologi vt *Richard.* quodl. 3. q. 12. *Abulens.* locis mox citandis, & Haliacensis Card. in *perspectiua*, Ciruelus, *par. 3. de superstitione cap. 5.* Leonard. Vairus, *toto fermè lib. 2. & 3. de fascino*, & Laurent. Ananias, *lib. 4. de natu. dæmon.* Andr. Laurentius lib. 11. histor. anatom. q. 1. probatur auctoritate D. Basilij, *homil. de inuid.* qui hoc spernit, vt muliebrem nugacitatem. Secundò, quia, cùm visio sit actio immanens, & fiat per introsusceptionem siue per passionem, non verò per actionem transeuntem, nec per radiorum emissionem; non potest idonea huius fasc. causa naturalis assignari. denique quia nec Hippocrates, nec Galenus, nec vllus veterum medicorum (si Valesio, multæ lectionis, & probatæ experientiæ medico, credimus) huius fascinationis, cùm fusissimè tamen egerint de cunctis morborum generibus & causis meminerunt. Vt satis mirari nequeam doctos quosdã Theologos scriptis mandasse; hanc comprobari à medicis & philosophis, nec negari posse experientiâ conuincente. Vnum tamen medicum solum laudant; si medicus ille bonus & peritus; Marsiliũ Ficinum, *in opere de animæ immortalitate*; quod non ex Æsculapidarum, sed Academicorum scitis conflatum est. Sed nimirum isti vulgarem fascinationem à philosophicâ, propriam ab impropriâ non distinxerunt.

Secunda conclusio. *philosophica seu physica fascinatio, non nisi impropriè dici potest fascinatio, propriè verò, est contagio seu infectio.* Sciendum, pro intelligentiâ conclusionis, fieri posse vt aliquis alterius aspectu lædatur. nam verum est illud poëtæ.

Dum spectant oculi læsos, læduntur & ipsi:
Multáque corporibus transitione nocent.

quod de lippis, *libr. 1.* doctum est: Et quidem huiusmodi læsio contingit, maximè quando mutuus est intuitus; etsi possit etiam, quando tantùm intuetur oculus læsorem, per modum passionis (de quo nunc non agitur) vel quando solus lædens aspicit lædendum; qua de re nunc agimus. De hac ita Plutarchus disserit; *Nouimus homines, qui visu pueris maximè nocent, quippe habitum, vtpote humidum ac debilem, vertunt & in deterius mouent: quod quidem minùs accidit iis qui induruerint & iam compacti sunt. Tametsi qui circa Pontum habitant, quos olim Thybes appellabant, Philarchus scribit non tantùm pueris, sed etiam viris perniciosos esse. tabescere enim & ægrotare, qui aspectum eorum, & habitum, ac sermonem exciperẽt. Perspecta est autem res, vt videtur, ab iis, qui cum illis commercia exercebant & seruos illinc educebant venales. Verùm hæc istorum malitia haut proinde fortassis est mirabilis. Nam & attactus & affricatio manifestò quoddam habent patiendi principium, & quemadmodum aliarum auium pennæ aquilinis coniunctæ, decrescunt ac pereunt occulta quadam vi plumarum caulibus putrescentibus: sic nihil est absurdi: hominis etiam tactum partim quidem esse vtilem, partim verò grauem ac noxium. Iam verò ex aspectibus quibusdam noceri, id quidem (vt dixi) sed quoniam causa eius perdifficilis est, pro falso reiicitur. Atqui (inquam ego) quodammodo ipsius causæ vestigium quoddam ac semitam inuenisti: vt qui ad defluxus corporis perueneris. Nam & odor, & vox, & respirationis fluxus, euaporationes quædam sunt animantium, & partes quæ sensus mouent, atque illapsæ afficiunt. huiusmodi autem longè verisimilius est ex animalibus emanare, vt quorum spiritus, propter calorem & motum, veluti pulsum quendam & concussionem habet: quo spiritu concussum corpus defluxus quosdam assiduè emittit. id quod per oculos imprimis fieri par est. Nam cùm visus multiplicem habeat motum, cum spiritu ipsum igneum eiaculante, mirificam quandam vim disseminat. Qua ex re multa, tum pati, tum facere per visum, homini accidit: quippe quem res visæ vertunt ac modicis tum voluptatibus, tum iocunditatibus afficiunt, quin & amoribus (qui vel maximi aut vehementissimi sunt animæ affectus) principium dat visus. Hinc diffluit ac colliquescit amator, vbi pulchras intuetur, ceu ad ipsas adeat. Vnde haut immeritò mirari quis possit, esse, qui existiment hominem per visum pati ac vexari, nõ autem facere ac nocere. Pulchrorum etenim ex aduerso aspectus, quódque ex ipsorum oculis*

exit (siue id lumen sit, siue fluxus) amantes liquefacit, & consumit, cum voluptate dolori coniuncta. (id quod ipsi, γλυκύπικρον hoc est dulce amarum vocant) neque enim vel ex contactu, vel ex auditu cōtingit hominē adeò sauciari atque affici, vt si quos vel ipse aspiciat, vel ab iis aspiciatur. talis enim ex visu diffusio fit, & inflammatio, vt planè amoris imperitos existimem eos, qui mirum putant Medorum naphtam ex interuallo ab igne inflammari Pulchri enim etsi per longe distantes intueantur, ignem intra amantium animas incendunt. Sæpe etiam hominum auriginosorum auxilium videmus. curantur enim hiaticulam intuentes: cui talis inesse vis & temperatio videtur, vt morbum attrahat & excipiat per visum, veluti fluxum exeuntem. Vnde hiaticulæ ne sustinere quidem sustinent hominem auriginosum: sed à se auertunt, & oculos clausos tenent: non quod illi (vt quidam putant) curationem inuideant, sed quòd velut ictu feriantur. Ex omnibus autem morbis maximè ac celerrimè contrahitur conuictu lippitudo. Vsque adeò celerem vim habet visus inferendi atque affricādi aliis morbi principium.] Ex his Plutarchi verbis nota, *primò*, illi hanc fascinationem esse similem detrimentis, quæ contactu & affricatione inferuntur: hoc est nihil esse aliud, quàm naturalem quandam contagionem: vt appareat eum non admittere vulgarem illam, docent id comparationes eius de rupiculâ, de lippitudine, de amore: etsi rationes hæ mihi non probentur, & alias, *lib.1.* veriores in medium protulerim.

Subdit deinde, cur noxius magis sit intuitus inuidorum, quàm aliorum. *Affecta (inquit) anima corpus afficitur. Nam cogitatio de rebus venereis excitat pudenda, & canibus, præ ferocia, in certaminibus aduersùs feras, sæpè visus exstinguitur atque excæcantur. Mærores autem, & auaritiæ, ac zelotypiæ colores vertunt, atque habitus lancinant: quibus affectibus haut minùs inuidētia in animum penetrare solita, corpus malitia implet, quā pictores eleganter exprimere conātur inuidiæ faciem depingentes. Quando igitur cumq; homines, sic ex inuidia affecti oculos infigunt: hi verò proximè animam ordine locati ipsius maliciam attraxerint, veluti veneno tincta tela impetant, nihil (opinor) præter rationem aut fidem obtingit, si conspectus nocent. Nam & canum morsus periculosiores sunt, si ira perciti mordeant: & hominum semina efficaciora esse aiunt, si amore coëant. At prorsùs animæ affectiones confirmant, & vehementiores efficiunt corporis vires. Propterea id genus amuleta, quæ à prohibenda fascinatione, προβασκανία vocantur, sunt qui putent aduersùs inuidiam conferre, quòd scilicet* (sic) *trahatur visus per absurditatem, quominus innitatur affectis.*] Aliquid est hoc vltimū in Plutarchi doctrinâ, qui non attigit punctum pręcipuum difficultatis, nec enim ostendit, quo pacto ille maliuolus vel calidus affect⁹ queat noxialē qualitatē suam in alium effundere. Mutuatus reliqua à Plutarcho, hoc præclarè & luculenter satis explicat Heliodorus, *Æthiopicæ Histor. libr. 1.* interprete Scotto: *Sic se res habet. Hic aër nobis circumfusus per oculos, nares, halitum, aliósque meatus ad profunda penetrans, & ex qualitatibus exterioribus, eò secum inferens, qualis influxerit, talem etiam iis qui excipitur habitum ingerit. Itaque vbi aliquis liuore percitus res pulchras intuetur, circumstantem aërem qualitate malefica replet, ac proprium spiritum acerbitatis plenum in proximum quemque contorquet: spiritus autem vtpote subtilis, ad spiritum vsq; & medullas ipsas peruadit, ac plerisque morbus fit inuidia, & proprium accepit nomen fascinationis. Iam verò illa etiam considera, Charicles, quàm multos sanè oculorum ægritudo, quàm multos etiam pestis tabes corripiat: cùm tamen numquam tangant eos, qui iis morbis laborant, nec aut lecto aut mensa eâdem participent: sed cùm eumdem tantùm hauserint aërem.*] Vides vt à contagione pestis, probet hanc inuidentiæ fascinationem: quia vtraque ab exhalationibus seu vaporationibus prauis vitiato aëre proueniat? Prosequitur: *Sit autem tibi huius rationis indicium, si quod aliud, etiam amorum ortus: quibus res visæ dant originem, &, veluti subuentaneas affectiones per oculos in animas eiaculantur. Idq; iusta admodum ratione. Nam cùm ex nostris meatibus ac sensibus, maximè assiduam visus habeat motionem, & calidissimus sit, paratior existit ad capiendum eas, quæ circumcirca sunt defluxiones, sicque amorum transitus inito spiritu attrahit.*] mox subdit de rupicula & basilisco, de quibus nos, *libro primo*, egimus.

Habetis ad philosophorum mentem explicatam fascinationem; quàm tuentur philosophi & Theologi recentiores: quorum breuiter vna & consentiens opinio est; Auicennæ, Algazelis, & gentilium, illa superstitiosa, quæ reiecimus, nihili esse, nec ab ipsâ visione, qua visio est, fieri alterationem vllam in alio; sed alterationem effici per venenatam aliquam qualitatem manentem in putridis humoribus aut vitiosâ complexione ipsius intuentis; hanc qualitatem communicari spiritibus vitalibus, qui imaginatione acriore & attentione intentiore animi concitantur, & exciti viam quærentes ad oculos perueniunt. His spiritibus effluētibus ex oculis non quidem ipsâ visione, sed spiritibus simul cum visione excitatis & erumpentibus, aërem proximum malo suo viru inficere, & ab hac aëris parte aliam infici, & sic perueniri ad partem aëris proximam illi, qui est inficiendus; (puta pueri) & hunc aërem proximum insinuare se in oculos lædendi, & ex oculis eius, quæ pars tenerrima citiùs inficitur, se penetrare in corporis partes interiores. Hæc est sententia Alex. Aphrodisæi, *in problematibus*, & Arist. *problema.20.sect.* (nisi dicas hunc ex vulgi sentētiâ locutum) apertè est D. Thomæ, *1.part.q.117.art.3. ad 5.2.& 3.cont.gent.c.103.* quē Ferrar. ibi & Ægyd. columnâ, *libr.cont.error.philosophor.* & alij sequuntur. Et probant non malè exemplis Richard. *d.q.12.* & Abulens. *parad.4.q.16. & aliis locis*, Richardi sunt ista; *videmus enim hominem patientem in oculis quandóque aspectu suo lædere hominem, qui illum aspicit, quod contingit ex hoc, quod oculi mala qualitate infecti, aërem medium inficiunt, & aër infectus oculos directos ad oculos infixos inficit, eò quòd secundùm rectam lineam & directiùs illa infectio deriuatur ad oculos adspicientium quàm non adspicientium multùm, ad hoc cooperante imaginatione illius, qui aspiciens oculos infirmos imaginatur se lædi, & ego expertus sum in me ipso, me quandóque non potuisse tenere aciem visus, nisi cum difficultate directè contra oculos illius, qui infirmitatem patentem in oculis patiebatur.*] Vide hanc fascinationem, quam Richardus admittit, non aliam esse, quàm (vt dixi) infectionem quandam: & pręterea illum addere vnam circumstantiam imaginationis eius qui læditur; quæ valdè probabilis est & propria pestis atque omnium morborum contagiosorum, qui facillimè hauriuntur ab iis qui timent corripi, vel correptos se autumant. Addit Richardus; *Ad hoc est etiam alia experientia, quæ habetur per philosophum,*

primo libro de ſomno & vigil. vbi dicit ſic, quoniam ſicut viſus patitur ſic & facit aliquid. In ſpeculis enim valdè puris cùm menſtruis ſuperuenientibus mulieres inſpiciunt, in ſpeculo, fit ſuperficies ſpeculi, velut nubes ſanguinea, & ſiquidem ſit nouum ſpeculum, non facile eſt abſtrahere huiuſmodi maculam, ſi verò ſit ſpeculum vetus, facilè eſt. cauſa verò, ſicut diximus, quoniam non ſolùm patitur viſus aliquid à viſibili, ſed etiã facit aliquid, & mouet aëra, quemadmodum & ſplendida. nam viſus eſt ſplendidorum habentium colorem. Quod ait viſum facere aliquid; non ſic accipiendum, quaſi velit ipsâ viſione aliquid emitti, qua viſio eſt; ſed ſimul ſeu concomitanter quoſdam exire ſpiritus ſeu vapores, qui noxam illam ſpeculis inferant. dubitari autem poteſt, vtrum hi ſpiritus virulenti emittantur per ipſum oculi globum, vt volunt Richard. & Abulenſis, an verò dumtaxat per cauitates orbium ſeu angulos, vnde ſolet lippitudo exire? Mihi nullo modo veriſimile videtur, per ſolum globum exire, fieri poteſt, vt aliqui, ſed rari admodùm & pauci. putem longè plures exire per cauitates illas, & ſimul per os, & nares plurimos, & efficaciores, cum exſpiratione inhalari obiecto, cui damnum infertur, ſeu quod contagio afflatur. Nónne putridi vaporis longè plus, & citiùs expeditiúſque, calidius etiam & inflammatius, ab ore in cor per aſperam arteriam, quàm per oculos ſolet immitti? Fortaſſis etiam veritati prorsùs conſentaneum eſt, quod Valeſius contendit, ab oculis nec ſuffuſiones, nec nubes, nec albugines, ſed ophtalmias dumtaxat ſeu lippitudines tantùm in alios mitti; minùs ergo mittant affectiones non ſuas, ſed aliorum. certè ſcabiem non oculus, ſed manus & contactus membrorum affricabit. Peſtilitas numquam aſpectu ſed halitu oris ſolo propagari conſueuit: quare ægrorum non aſpectum, ſed contactum & propiorem acceſſum fugimus. De menſtruatis illa, quoad ſpeculi ſuffuſionem, vera puto: ſed quæ de morbis hominum aut aliis admirãdis Plinius narrauit, *libr. 7. cap. 15. & lib. 28. cap. 7.* ea quo idiano vſu & experimentis coniugatorum refutari Valeſius conuincit. Tertiò probat Richardus, eò quòd paſſionibus quibuſdam animi, oculi quaſi tranſmutentur, & igneſcant adeò vt nec ipſi alios nouerint, nec agnoſci ferè queant: & præterea etiam ſolo aſpectu alios ad amorem aut laſciuiam poſſint pellicere. Putat enim ex ſolo aſpectu, mediante imagine, paſſionem primùm interiùs concitari, & eam oculis ſe inſinuare, & qualitatem aliquam oculis, illicem ad laſciuum amorem, inſerere. Atque adeò eſſe mulieres ſeu viros, quibus illicitum illud ſeu qualitas attractiua ad amorem inſit in oculis, per modum qualitatis perpetuæ & immanentis; aliis verò ineſſe illam dumtaxat durante paſſione amoris, hoc eſt quamdiu illi ipſi concupiſcunt ſeu amant. Qua de re prorsùs dubito, &, pace Richardi dixerim, hæc non ſunt admodùm veriſimilia: nam qualitatẽ talem ineſſe aliam, quàm ſit ipſa pulchritudo oculorum, vel decentia, vel gratia aliqua moralis, quæ venuſtate, alacritate, decore aut aliis amari dignis conditionibus, animũ vulneret hac Cupidinis ſagittâ; nihil neceſſe eſt, cùm hæc ſufficiant, nos imaginari. Nec vrget probatio Richardi, quam his verbis ſubiungit, *Quandóque enim videbis mulieres turpes, & oculos turpes habentes, & tamen quandóque magis aſpicientes ad ſuum amorem alliciunt ex aſpectu ſuo, quàm longè pulchriores mulieres, & quandam habent nociuam efficaciam tranſeuntem: hoc eſt cum paſſione tranſeuntem, quod videtur perſuadere experientia, vnde viris periculoſum eſt tales mulieres reſpicere.*] Fateor periculoſum, ſed quia hæ mulieres ſunt illecebroſæ vel conuerſatione, vel aſpectûs gratiâ aliquâ, vel ipsâ laſciuiâ; quæ ex oculis elucens prouocat homines ad id, quod natura deprauata eos inuitat. Nec formâ ſolâ capiuntur, qui amant: nam ſat cuique formoſum, quod amat, videtur.

Quiſquis amat ranam, ranam putat eſſe Dianam.

Quòd verò efficacior ad malum ſit aſpectus harum cum paſſione amoris ſeu eromaniâ ipſæ percitæ; fit, quia tum acrius oculos intendunt, & ignea illa lux ſplendidior, addit aliquid decori; ſicut & vox eorum, qui ex animo loquuntur, magis ſolet auditorum animos percellere. Si vis me flere, ait ille, flendum eſt primum ipſi tibi: ſi vis amari, ama. nam magnes amoris amor. Et hæc eſt cauſa cur dicat Eccleſ. cap. 9. v. 3. *Ne reſpicias mulierem multiuolam, ne forte incidas in laqueum illius.*] Minimè his verbis probare voluit commentitiam illam qualitatem Richardi; qui certè prorsùs impropriè hanc vocat, *faſcinationem*; nam & amantes non niſi impropriè faſcinati dicantur. Quis vmquam Helenam, vel Penelopem vel ſimiles, tot ambitus procit, *faſcinatrices*, vocauit?

Ad Abulenſem veniamus, qui ſtat pro nobis, & accuratè rem diſcuſſit locis tribus. Primò ſcribens in Geneſ. *cap. 21. col. 6. nouæ editionis*; diſtinguit, vt nos diſtinximus, & vulgarem illam faſcinationem quam motibus animi irati attribuunt, refellit; quia tales motus, *pertinent ad paſſiones animales, & non ad naturales: infirmitas autem fundatur ſuper aliqua naturalia, vt harmoniam, vel non harmoniam humorum & aliorum in corpore.*] phyſicam verò iſtam probat, ſi fiat in corpore propinquo; nam in longè diſtans iure optimo negat fieri poſſe. quia ſpiritus iſti expelluntur virtute naturali, qui ſunt aliquantulùm graues, vtpote, *humidi humiditate aquea, & ideò non poſſunt in longum tendere, niſi per magnam virtutem potentiæ expulſiuæ*, qualis nec ineſt oculo, nec, ſi ineſſet, ſufficeret; quia vis illa noxia reſiſtentiâ medij facillimè cõmutaretur.

Hæc eadem omnia docet, *in d. Paral. 4. à fol. 52.* vbi, *fol. 55. col. 2.* expreſsè aſſerit non dandam faſcinationem illam vulgarem, ſed Phyſicam, quę prouenit ex aliquâ peſtiferâ qualitate exiſtente in animali per modum morbi: & diſtinguit inter propinquum obiectum & remotum, *fol. 51. col. 4. & fol. 57. col. 2.* & quoad propinquum prudenter addit, neceſſarium eſſe, vt illud propinquum diſpoſitum ſit ad recipiendam corruptionem illam faſcinationis, *quod docet d. fol. 51. col. 4.* & verò certiſſimum eſt. Verùm idem hãc materiam magis ex profeſsò examinauit comment. in cap. 21. Num, *à q. 9. & q. 10.* docet, quod præſupponimus, ſpeciei viſibili nullam ineſſe qualitatem actiuam, vel paſſiuam alterantem ad modum quatuor naturalium qualitatum: quia ſpecies viſiuæ, nec calidæ nec frigidæ, nec ſiccæ, nec humidæ ſunt, formaliter, aut effectiuę, ſed nec virtualiter: & tantùm illæ efficere poſſunt, vt res, cuius ſpecies ſunt, videatur. Quare ipſæ nocumentum nullum inferre queunt per ſe; ſed aliquid illas comitatur, vnde noxa hauritur: quæ haut dubiè ſequeretur, etiamſi res viſa non videretur; & videns, oculis clauſis, non vidiſſet. Illud verò concomitans, eſſe ſpiritus (corpora quædam ſubtilia) ſubſtantiæ calidæ & hu-

midæ,

midæ, qui in vapores quosdam resoluantur. Hi si ad corpus aliquod tenerum delati ei adhæserint, *frigitate superficiei corporis solidi cui inhærent, & aëris circumstantis, condensantur, atque visibiles effecti corpora apparent.* Et hoc in speculo, in quod intuetur menstruata, contingere. Animalia itaque in quibus hi venenosi humores sunt, per oculorum pupillas spiritus emittere solere; qui valdè noceant iis, quibus inhæserint. Et hos spiritus non pertinere ad potentiam visiuam, sed ad tactiuam; quæ per applicationem & contactum operatur; & illi per calorem, vel humorem nocent.

Qui per ipsam visionem, quà videt, dicunt malum inferri, necesse est fateantur cum Platonicis; visionem fieri per radiorũ emissionem; quod omnium accuratissimè refutauit Abulens. *Sup. q. 11.* rationibus validis octodecim. Idem, *q. 14. cum seqq. vsque ad. 19.* postea presiùs fascinationis materiam discutiens, *q. quidem 14.* expresse asserit, hæc verba; *Dicendum est quod plurimi eorum, qui catholicæ veritati valdè inhærent, fascinationem nihil esse dicũt, nullum quoque animal fascinari, id est oculo percuti, nullumq; bonum aut malum per oculos causari. Horũ autem modus sanè, vt isti accipiunt, solidam veritatem habet. Vulgares namq; qui secundum suum nomen insipientes sunt, arbitrantur & asserunt, quosdam homines esse malorum oculorum: addentes, quod si isti oculo furibundo, aut inuido, vel qualitercumque ad malum modò adspicere aliquid voluerint, illud lædent atque occident. & si benigno oculo illud conspexerint, nihil nocebunt. Hæc autẽ penitùs falsa sunt, & naturæ dissona.*] Vides sententiam Abulensis, de vulgari fascinatione; qui rectè ostendit, si qualitas illa insit venenata, etiam cum nolunt, obtutu nocituros, vt rectè Plutarchus, & Heliodorus censuerunt. Idem, *q. 18.* significat hãc fascinationem ab Ecclesiâ damnari. *Nos quoque* (scribit) *cum tota Ecclesia, fascinationem improbamus, quàm accipiunt vulgariter intelligentes: qui enim vulgò loquuntur, in pueris teneris, pullis, atque paruis porcis fascinationem interdum asserũt euenire, similiter in aliis domesticis animalibus nescientes quid fascinatio sit.*] Hæc ille, de vulgari: nam de physicâ, *q. 14.* docet, illam per cogitationem prædictorum vaporum fieri: & *q. 15.* docet quædam animalia id naturâ insitum habere, vt queant sic nocere; quædam omnibus, alia non omnibus, sed ad hoc dispositis; & tales esse homines, qui non quãdo volunt; & quibus volunt; sed, si non concurrant requisita ex parte agentis & patientis; quibus volunt, nequeant: si verò hæc omnia cõcurrant, etiam si nolint, noceant. Vnum tamen addit explicatione indigens, his verbis; *Habet tamen, qui huiusmodi est, aliquid in sua potestate, quoniam si clausos semper oculos tenere voluerit, neminem fascinabit vnquam, aut, cùm se voluerit ab aliqua re custodire, ne eam fascinet, claudet oculos & erit impossibile eam fascinare.* Hoc ex hypothesi verum dumtaxat, si vapores isti ex oculis solis prodeant: nam si ex ore vel aliunde, nihil prohibet, etiam cæcis talem vim adscribere. Prudenter addit, *q. 16.* licet plerúmque hæc noxa tenerioribus corpusculis inferatur; interdum inferri posse durioribus, si valdè vehemens & excessiua sit hæc qualitas, vt in basiliscis & lupis quoad quosuis homines experimur: denique, *q. 17.* docet ex hac eâdem causâ posse quædam in corpora remotiora, quàm queant alia: quæ omnia certa sunt, nec aliâ indigent probatione.

Sufficiant ad probandum aliquam esse fascinationem naturalem seu philosophicam, & eos qui

A fascinationem defendunt (vt Ronseus epistol. 48. Franc. Xuares, *in Metaphys. disp. 18. sect. 8. cap. 26. & cursus Conymbricẽs. in 5 lib. physic.* & alij) de hac tantùm, nõ de priore illâ poëticâ & vulgariâ, locutos.

Pars altera conclusionis, quæstionem ingerit de nomine; *an fascinatio dici debeat ea, quam ex vitiato humore spiritus isti conciliant*, noxa: odi, λογομαχίαν, omnem; quando nihil ex vocis vsurpatione mali consequitur. Sed quia, sicut de *Fati* voce dici solet; nomen esse suspectum, etiamsi quis mentem habeat non malam; sic etiam de *fascinationis* voce libenter vsurpem; sine addito, seu explicatione, illam non esse probandam. quia periculum est, ne quis aliter accipiat, quàm tu protuleris; cessat periculum, si sic loquaris, vt meta-

B phoricè, non propriè te locutum, ex contextu seu orationis seriè facilè deprehendatur, quod in S. S. & Patrum locis, mox proferendis, factum.

In hac verò quæstione, cùm agimus, *an detur fascinatio?* cõfestim omnes sic nomẽ accipiunt (& meritò) vt vulgò consueuit. Nam vbi metaphoræ vel analogiæ ratio aliud non suadet, receptum est vocabula in propriâ significatione sumere, maximè inter physicos vel metaphysicos. Ideò sanctè admodum Tostatus profitetur: *satis sibi molestum esse confiteri publicè aliquam posse fieri fascinationem* (confitebatur de solâ physicâ) *hoc autem non ideò quod veritas latere debeat (desiderat enim veritas in publico collocari) sed quia simplices, impo-

C tentes distinguere à falsis vera, cùm audirent fascinationem possibilem, arbitrarentur aliquid, quod incõueniẽs esset, & ad superstitiones varias verteretur.*]

Hæc ille sapientissimè. Quid? quod certè decet philosophum & Theologum verum, quoad fieri potest, vocabulorum proprias significationes non confundere, ne vel Grãmaticis ludibrium debeat, vel fateatur se impropriè loqui. Macedonũ illud probum, ligonem ligonem, palam palam, proditorem proditorẽ vocari. Nihil clariùs, nihil expeditius, nihil ad erudiẽdum alios accommodatius. Quis ferat, si incendium voces diluuij nomine, quia flammis omnia inundat? si morbis aliena affingas nomina, quis probet? facis, cum contagioni, fascinationis nomen imponis. Quid est fasci-

D natio? *fascinationem*, definit Tostatus (*q. 15.*) *cùm aliquis quempiam videns, ad eum non coniunctus corporaliter, nec in eum quidpiã agens, eum lædit.*] Nónne in fascinationis nomine omnes includunt pro instrumẽto vel efficiente ipsam visionem, & prætera requirunt animi malignitatem? vt propriè dicta, *fascinatio*, verè non sit aliud, quàm (vt definit Valesius) *passio oculis illata & concepta, profecta ex quadam affectione animi maligna eius qui intuetur.* (certè hoc Aristoteles, Plutarchus, Heliodorus, Plinius, confirmant) at hæc desunt in physicâ hac

E contagione; sed ea ad humores omnẽ agendi refert efficacitatẽ. differunt ergo physica & vulgata cũq; vulgata propriè sit fascinatio, vtpote cui primò nomẽ inditum; & physica dumtaxat tralatitiè, per quãdam analogiã, latè sumpto nomine, sic appelletur; consequens est impropriè hanc dici fascinationem: atque omne contagium ore, halitu, naribus, affricationem membrorum illatum eodem iure dici posse fascinationem physicam. Repugnat notio nominis. Nam, *fascinatio*, non deducitur (vt quidam opinati) à *fando*, quòd incantationibus inducatur; sed origine Græcanicum est, quia *fascino*, formatur à βασκάνω, mutatis duab⁹ litteris. *βασκάνειν*, significat inuidere, quod, Cicerone te-

ſte, vſurpabant pro nimiùm videre. quoniam qui inuident alicui, ab inuidioſi fælicitate nequeunt oculos auertere. *βασκανία*, propriè eſt inuidentia. Deut.ca.28.v.56.vbi nos habemus, *inuidebit fratri ſuo, Græcè eſt βασκάνει*, quod D.Augu.*l.locution.Hebraicar.*transfert.*faſcinabit*. Chaldæus autem, *habebit oculum nequam*, Nec ignotũ illud patrifamiliâs, *an oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum?* Matth. 20. quod de inuidâ mercedis alienę contẽplatione dictum. Et quia liuor in oculis maximè ſe prodit etiam Horatio teſte, *Non iſthic obliquo oculo mea commoda quiſquam Limat, non odio obſcuro, morſúque venenat*. ideò fortaſſis Eccl.31.v.25.pronũciatum, *nihil oculo nequius creatum:* hoc eſt inuidentius. niſi malis eò referre, quòd oculus peccati & concupiſcentiæ feneſtra eſſe ſoleat, malorúmque animi affectuum index ſeu leno potiùs illecebroſiſſimus. Nihil enim hoc ad probandã faſcinationem facit, vt nec alia S.S.loca, vel quorũdam Patrum auctoritates. Nam faſcinationẽ latiſſimè ſumpſere, pro quauis graui deceptione, vt etiam Magica præſtigia comprehendat, de quibus mox dicam. Sic accipiò *malum oculum*, in epiſt.Dauidis Imp. Abiſſinorum ad Manuelem Regẽ Luſitaniæ apud Fran. Aluarez hiſtor.Æthiopiæ.ca.135. Sic ait Sapiens, *Sap.4.v.12 faſcinatio nugacitatis obſcurat bona*. Gręcè eſt, *βασκανία καὶ φαυλότητος*, id eſt faſcinum vile, nugax, & nihili; phraſi Hebræâ. Sic enim ſignificat; à viliſſimis, & minimi pręcij quiſquiliis terrenis, maximè à nugatoriâ & adulatoriâ laudatione, ita nos præſtringi, & ludificari, vt ad vera bona prorsùs cæcutiamus; vt bona pro malis, mala pro bonis habeamus; terrena cæleſtibus, ſempiternis interitura præferamus, faſcinationis verò nomen vſurpat, quia vulgùs Iudæorum falſam illam faſcinationem credebat cõtingere, adeò vt huiuſmodi faſcinatorem oculum Sarę impij recutiti tribuere non vereantur; quos Abulenſ.*in 21.c. Gen.* refellit. D.Bonau.comment. in verſ.illum 12.vidit alludi ad faſcinationem & ideò dicit, ſecundũ quod homines maligni dicũtur laudando pueros faſcinare, ſatis indicans quãti illa faceret. Senſum quem diximus, in notis ſuis Pet. Nannius Alcmarius ex parte amplectitur. Adſpectu etiam ad illam opinionem, Metaphoricè D.Paulus locutus, *ad Gal. 3.v.1.* cum ſcribit; *Quis vos faſcinauit, non obedire veritatis?* hoc eſt quis veſtrã ſalutem & veram fidem vobis inuidens, adeò dementauit, vt ad lucem clariſſimam caligetis; & tam ſubitò leuitérque ab eâ fide defeceritis, quæ tam manifeſtè vobis à me tradita fuit; ac ſi penicillo prædicationis ante vniuſcuiuſque veſtrum oculos CHRISTVS pro vobis crucifixus foret? Vera hæc S.S.locorum ſententia. D. Hiero.non obſcurè ſententiam ſuam prodidit, habere ſe pro fabulâ illud vulgi. *Dignè* (ait) *Paulo qui etſi imperitus eſt ſermone, non tamen & ſcientia, debemus exponere: non quod ſcierit eſſe faſcinum, qui vulgò putatur nocere, ſed vſus ſermone ſit triuij, & vt in cæteris, ita in hoc quoque loco verbum quotidianæ ſermocinationis aſſumpſerit. Dicitur faſcinus propriè infantibus nocere, & ætati paruulæ, & his qui nec dum firmo veſtigio figãt gradum. Hoc vtrum verum nec ne ſit, Deus viderit: quia poteſt fieri vt & dæmones huic peccato ſeruiant, & quoſcúque in Dei opere vel cœpiſſe, vel profeciſſe cognouerint, eos à bonis operibus auertant. Nunc illud in cauſa eſt, quod ex opinione vulgi ſumptum putamus exemplum, vt quo modo tenera ætas noceri dicitur faſcino: ſic etiam Galatæ in Chriſti fide nuper nati, &c.* Adeò certum Hieron. naturaliter id non contingere; vt, ſi fiat, operâ dęmonis fieri cenſuerit. Eadem mens Chryſ.*in idem ca.3.* ſcribentis; monet enim ne, quando audimus inuidiã ſeu oculum malum, exiſtimemus, quòd oculorum conſectus intuentes lædere ſoleat; *μὴ τοῦτο νομίσῃς, ὅτι ἡ ὀφθαλμῶν βολὴ τοὺς ὁρῶντας βλάπτειν πέφυκεν.* & reddit rationem quia ipſum oculi membrum malum eſſe nequit; verùm hoc pacto liuorẽ animi à CHRISTO notari. Nam oculorum eſt ſimpliciter tantùm videre; cæterùm perperam videre, eſt animi intùs deprauati. Addit nõ tamen hęc dici, quaſi liuor per ſe alteri nocere poſſit; ſed oſtendat eos qui iſta docebant, per inuidiam ad hoc veniſſe, *ταῦτα δὲ λέγει οὐχ ὡς τοῦ φθόνου καὶ ἑαυτὸν ἰσχὺν ἔχοντος, ἀλλ' ὡ ἀρ.* vides omnem vulgaræ opinioni aditum obſtruxiſſe, remouet oculi organum, remouet viſionem, remouet ipſam inuidentiam. Idem diſertè vulgarem illam de vetulis faſcinantibus opinionem reprehendit, *homil. 8. ad coloſſ.* B. Anſelmus add.ca.3.exponit quidẽ, *faſcinauit, liuido læſit intuitu:* &, *reſpectu inuidiæ vos tenellos læſit, docénſq; de promotu veſtræ perfectionis ac fidei ſolò liuore nocuit: ſicut aliquis qui ſolo reſpectu dicitur res alterius poſſe diminuere: & ita vos liuenti ſuo aſpectu tabefecit, vt non credatis veritati meæ prædicationis, ſed falſitati ſui dogmatis?* verũ ſubdit aliam interpretationem, nempe; *Vel ſicut incantatores faſcinant & deludunt homines, vt credant verum eſſe, quod falſum eſt: ita neſcio quis faſcino ſuæ deceptionis ita vos incantauit ac verbis ſuis immutauit, vt &c.* vides de vulgari loqui per, *dicitur*: de magicâ abſolutè, ſicut & D.Hiero. locutus eſt, quem imitatur. vt & Primaſius ipſiſmet D.Hier.verbis cõpendiô acceptis vtens; quemadmodum Theophil. Chryſoſtomi. Sedulius totum illud prætermittit, contentus interpretari, *faſcinauit*, hoc eſt, *inuidit*. Caietanus retulit ad magicas ſenſuũ ludificationes, Catarinus ad phyſicam quàm dixi faſcinationem, nõ ad vulgarem. Sed verior, commodior ſaltem, explicatio Caietani, quàm Adamus Saſbaut, ſiue Leonard. Haſſel. ſecutus fuit. Nam quæ Sasbauto aſcripta poſt mortem cõmentaria in epiſt.Pauli & Eſaiam, ſunt ſelecta & in ordinem digeſta ex lectionibus prædicti Leon. Haſſelij, vt norunt, qui contulere, & huius illum auditorem fuiſſe meminerũt. Sept. Tertullian. videtur hanc vulgarem opinionẽ ſolis Ethnicis adſcribere, & liuori ſeu odio, *faſcini*, nomẽ tribuere; & quia pulcris periculum imminere putabant, ideò remedio, *velamen capitis*, virginibus cõmendat, quoniã eo aſpectus arcebatur. Sic ſcribit lib.de virgin.velan.cap.15. *Sed enim vera & tota & pura virginitas, nihil magis timet, quàm ſemetipſa: etiam fœminarũ oculos pati nõ vult, alios ipſa oculos habet, confugit ad velamẽ capitis, quaſi ad galeã, quaſi ad clypeũ. qui bonum ſuum protegat aduersùs ictus tentationũ, aduers⁹ iacula ſcandalorũ, aduersùs ſuſpiciones, & ſuſurros, & æmulationem, ipſum quoque liuorem. Nam eſt aliquid etiam, apud Ethnicos metuendum, quod* faſcinum, *vocant, infeliciorem laudis, & gloriæ enormioris euentum. Hoc nos interdum* * *diabolo interpretamur, ipſius eſt enim boni odium. Interdum* DEO *deputamus, illius eſt enim ſuperbiæ iudicium, extollentis humiles & deprimentis elatos. Timebit itaque virgo ſanctior vel in nomine faſcini, hinc aduerſarium, inde* DEVM; *illius liuidum ingenium, huius cenſorium lumen, &c.* En tibi agnoſcit rem, cauſam reddit aliam quàm vulgò putabatur: effici hęc dæmone faciente, Deo permittente, nihil veriùs. Hæc ergo Patrum Ortodoxorum ſententia: nec fauent illi, ve

Matth.6. & 20.

* for. de diab.

Henrico Corn. Agrippæ physicam fascinationem impugnanti; quem refellit Six. Senens. *l. 6. bibliothe. annot. 267.* vel Cinglianis hæreticis, nimiùm vulgari illi tribuentibus, Caluino, *in Exod. cap. 22.* Aretio, *problema. de fascin.* & Lamb. Danęo, *cap. 2. de sortiar.* qui auctoritate quorumdam Patrum calumniosè abutuntur.

Tertia concl. *quædam & frequentior fascinatio pendet à dæmonis maleficio, qui strigi vel sortiario ex pacto nocere volenti cooperatur, Quæ definiri potest, fascinum est perniciosa qualitas dæmonum arte illata, ob tacitū vel expressum hominis cum dæmone pactum.*] Hæc probatur autoritate D. Hieron. & aliorum Patrum iam citatorum D. Thom. abulens. Ferrar. Xuares. & cæterorum Theologorum laudatorum, probatur experientiâ quotidianâ & confessionibus sortiariorum. Ad hanc opinor referenda plurima quæ variis scriptoribus visa ad alias species referenda. nam solent pacisci nefarij isti homines, vt quos liuidè vel iracundè aspexerint, iis dæmon perniciem inferat, ignari postea putant hæc ipsâ visione perpessos; quorum ex numero bonus poëta Hieron. Vida, *Bombycum l. 2.* narrat, quòd suo tempore accideret;

Quandoquidem memini Tusci altæ in rupe Viterbi
Ipse senem vidisse ferum, cui dira vigebant
Ora, grauésque oculi suffecti sanguine circum,
Frónsque obscœna situ, hirtisq́, in vertice cani.
Ille truci (scelus) obtutu genus omne necabat
Reptantum, tenues animas, paruásque volantes:
Quinetiam si quando hortos ingressus, vbi annus
Exuit expleto turpem nouus orbe senectam,
Floribus & passim per agros incanuit arbor;
Ille hortis stragem dedit, arboribúsque ruinam:
Spémque anni agricolæ mæsti flevere caducam.
Nam quocumq́, aciē horribilē intendisset, ibi omnes
Cernere erat subitò afflatos languescere flores.

Quis enim credat vno humore naturaliter tam diuersæ speciei res solo afflatu interemptas? Sed immiscebat Dauus ille cuncta interturbans. Talis etiam fuit Telchinum fascinatio, à quibus inuidi & fascinatores, vulgò *Telchines*, dicti B. Gregorio Nazianzeno & Synesio. Gregorio verò Palamæ, *tabes Telchinodica*, idem quòd tales vultu fascinante & insidiosè blando illata. ferunt (fabulæ) Telchinas fratres nouem ex Actæonis canibus in homines versos in Rhodo insulâ, Rheæ comites, & in varias species se conuertere solitos; nunc hominum pedibus manibúsque truncorum, nunc piscium, nunc anguium, nunc dæmonum; insignes planè veneficos & præstigiatores crediderim, & inuidos (vt ait Helych.) fascinatores: vel potiùs veros cacodęmones admodū maleficos, οὐκ ἐπὶ καλῷ θέλγοντας; pessimo fine homines quos perditos vellent demulcētes, vt scribit Eustathius, *in XIII. Iliad.* inuidos dæmones fuisse indicat D. Nazianzen. & post illum Tzetza, atque ideò etiam dicti, παλαμναῖοι, quasi manuum opere exitiosi. Tales etiam Tybios fuisse Ponticos de quibus Plutarchus superius meminit, & *Plinius libr. 7. cap. 2. his verbis. In Aphrica esse familias quasdam effascinantes Isogonus & Nymphodorus tradunt, quarum laudatione intereant probata, arescant arbores, emoriantur infantes. Esse eiusdem generis in Triballis & Illyriis adijcit Isogonus, qui visu quoque fascinent interimántque quos diutiùs intueantur iratis præsertim oculis. Quod eorum malum faciliùs sentire puberes.* Confirmat Gellius, in Noct. Attic. eodem referendus, vt & B. Isidorus Iunior in Originibus.

vide Adag. τιλχῖνες.

Fieri autem hæc pacti cum dæmonibus initi vi satis ostendit, quod fascinatorum huiusmodi notas esse volunt; si in oculis ambobus, vel eorum altero, binæ sint pupillæ; aut in altero effigies equi aut canis: quæ nihil dubito esse stigmata, quibus mancipium Satanas suum insigniuit. Nostris enim temporibus deprehensæ, quibus in oculis erat nota catellini vel buffonij pedis: & quod de geminâ pupillâ dicit, ita capio, vt videri geminam credamus non esse.

Obiiciunt ab Aristotele, Plinio & aliis rutam, gagaten, hyenæ pellem & alia remedia naturalia præscribi: morbum igitur esse naturalem. Respondeo hoc argumento probari dumtaxat, impropriam illam fascinationē physicam: deinde etiam hæc valere contra dispositiones corporis quibus dæmon abutitur, & sic indirectè refragari ipsi dæmonis actioni.

Vulgò receptū vt magicæ præstigiæ omnes per Metaphoram fascinationes vocentur: quo sensu Iaquerius librum edidit, quem vocat, *flagellum fascinariorum:* & eodem sensu dicūtur Iudices à strigibus fascinari. qua de re sic scribunt Inquisitores Germani: *Sunt & tales malefica, quæ iudices solo aspectu & oculorum intuitu maleficare sciunt, quod eis nullam molestiam inferre queant.* Mallei fol. 340. Item; *Experientia nos docente nouimus, quod iudex aut alij assessores, ita alienati in eorum cordibus fuerint, quod omnem, si quam habuerunt, indignationem amiserunt: nec ipsas molestare quoquo modo præsumebant, sed liberè abire permiserunt. Qui scit & vidit expertus est, & verum dat testimonium, & vtinam talia procurare non possent.* Sic illi fol. 559. Arbitror Deum non permittere in iudices fideles, & ritè, ac iustè procedentes; sed dumtaxat iudices iniquos, aut modicæ fidei, aut curiosos, &c.

Restat videre vnde vulgaris illa fascini nata sit opinio, de oculo visione, vel ore laudando fascinante. Placet Franc. Valesij coniectura. fortassis inde, quòd pueri, qui solito crassiores, nitidiores, pulchrioresque sunt, à feminis virisque occurrentibus solent attentiùs aspici, laudari, palpari, mutitari, in vlnas & palmas accipi. Verissimùm verò est dictum illud Hippocratis; *habitum, qui ad summum bonitatis attigit, esse periculosum:* & illud Cornelij Celsi; *Qui nitidiores solito sunt, suspecta sua bona habere debent.* Cùm ergo infantuli, ob naturalis habitûs teneritudinem, cùm visi sunt optimè valere, sæpè ex inopinato in magnum aliquod vitæ discrimen incidunt; vulgus non intelligit causam tam repentinæ mutationis; &, quia hanc non intelligit, suspiciosum in malum, culpam in adspicientium atque laudantium oculos & verba conjicit: quos cùm quotidie pueruli pulchelli & obesuli plurimos habeant; facilè anus aliqua rugosa & deformis in hoc numero reperitur. quod genus cùm sit tetrum, morosum, & odiosum, ei potiùs adscribitur noxa, quàm cæteris. Hanc vulgi opinionem paulatim (quæ mortalium curiosa leuitas est) etiam doctiores nonnulli superstitiosi, vel ingenij quidvis defendendo ostentandi auidi sunt secuti. tādem ab infantulis ad agnos itum, in quibus causa non admodùm dissimilis. denique proserpens per audaciam ignorantia, ad equos, segetes, & alia fabulam produxit.

SECTIO II.

De maleficiis venenariis.

SEcundo se loco nobis offert, *Veneficium*, propriè dictū. VVierus nullū agnoscit huiusmodi,

quia putat, nisi vero ac naturali veneno sagas noce re non posse: nec ab eo longè abit Lerchemerus Luteranus. Sed huic magistrum eius, Lutherũ, illi, Venerandum (vt solet vocare) preceptorem suum; Agrippam, perfidos perfidis, possem obiicere, si qua tenebrionum istorum auctoritas foret. Sanè Lutherus nimis magnificat hac in re dæmonis potestatem. dicit eum in toto mundo regnare a, & mox regnum istud quale sit, explicat his verbis, *Sumus autem nos omnes corporibus & rebus subiecti Diabolo, & hospites sumus in mundo, cuius ipse Princeps & Deus est. Ideo panis quem edimus, potus quem bibimus, vestes quibus vtimur, immo aër, & totũ quo viuimus in carne, sub ipsius imperio est.*] Hæc ille blasphemus. Ergo iã Princeps & Deus dæmon illi, qui certè mũdi pars fuit? nos Deum vnũ cognoscimus dæmonũ iudicẽ Principémq. mundi vt conditorẽ ac rectorem, sic Dominũ Deúmque. Ergo, corpus & res omnes Lutheri Diabolo subiectæ? nos didicimus, nec in res Iobi, nec in corpus quicquam iuris dæmonem habuisse, nisi disertis à Deo, pro illa vice, verbis concessum. Ergo Lutheranis aër, & omnia quibus viuunt sub Diaboli imperio sũt? nos fatemur Domini esse oues & boues, volatilia cœli syluarum feras, & cete, & pisces, & quicquid creauit: nec horum quicquam ad dæmonem pertinere. Mea sunt omnia, dixit Dominus: excipit Lutherus, quæ in mundo sunt omnia, & ea adiudicat Diabolo. Credidit Satanæ Omotrapezæ suo dicenditi Luc. 4. v. 6. *Quia mihi tradita sunt: & cui volo do illa.* Sed mentiebatur: non pleno iure illi tradita, quæ tradita, quæ accepit, precariò & definita potestate accepit. B. Paulus vocat *rectores mundi*, sed explicat D. Augustin. *Ne fortè, cùm dixisset mundi, intelligeres dæmones esse rectores cœli & terræ*, mundi *dixit* tenebrarum harum, mundi *dixit, amatorum mundi.* mundi *dixit, impiorum & iniquorum.* mundi *dixit, de quo in Euãgelio dixit:* Mundus eum non cognouit.] *tracta. in Ps. 14.* Scio B. Ioanni dici *mundi principem Io. 12. v. 31. & 14. v. 30.* & à B. Paulo *principem & rectorẽ mũdi Ephes. 6. v. 12.* & ab eodem *2. Cor. 4. v. 4. Deum sæculi huius*, sed imperitè Lutherus *mundum & sæculum* accepit de rebus quæ in mundo exsistunt omnibus, quod de solis malis hominibus per metonymiam dictum, qui cum mundo seruiant & sæculo, mundi & sæculi nomine nominantur: & quia seruos se mancipia diabolo dedicant, ipse princeps eorum & rector: & quia eum colunt, sic Deus eorum dicitur, sicuti & lurconum Deus est venter *Philip. 3. v. 19.* hanc lectionem & interpretationem amplectuntur Cyrillus & Ambrosius, *in D. Pauli epist.* & D. Aug. *l. 22. cont. Faustum c. 2. & 9.* & eam non improbant alii quidam patres: communior tamen ea dispunctio est, vt dicatur, *In quibus Deus, huius sæculi excæcauit mentes:* & sic Diabolus non vocatur Deus, sed qui est vnus & verus Deus *sic malunt Irenæus libr. 3. cont. hær. c. 7. & lib. 4. c. 48. Tertullianus libro quinto. cont. Marcionem D. Chryso. Theophilac. Oecumen. & Primas. in d. cap. 4.* Nullus verò Patrum sic diabolum rerum ceferarũ corporearũ vel *Principem* vel *Deum* vocauit, sicut dixit Lutherus: qui satis apertè in Marcionis & Manichei errorem deflexit. Nec etiam Lambertus Danęus Caluinianus b satis consideranter locutus: cùm dicit diabolum quicquid in his terris natura est corruptibile, corrumpere posse, nisi à Deo cõseruetur. dicere debuit, si Deus illi permittat, Nam si Deus conseruationem subtrahat, ipsum illud per se corrumpatur, non per dæmonem. Sed his omissis.

a Commẽ. in epist. ad Gala. c. 3. in Germanico vt citat. Godelmannus.

b c. 3. de sortia.

Sit Concl. *permittente Deo, maleficiis suis sagæ cõplures mortales morbis grauissimis vel morte afficiunt.*

Probatur hæc sentẽtia primùm auctoritate D. Aug. *lib. 10. de ciu. Dei,* quod habes c. nec mirum §. magi 26. q. 5. & *serm. 207. de temp. & lib. de diuinat. dæm. c. 6. & Conc. Constantinopol. in Trullo can. 61.* & Tertulliani *in apologetico*, & *lib. de Carnis resurrect.* vbi ait, *calicem non dico venenarium in quem mors aliqua ructaret, sed fictricis* (hoc est sagæ denouentis) *vel archigalli, vel gladiatoris, aut carnificis Spiritu infectum.* & Arnobij *libr. 1. contra gent.*

2. Probatur iure Pontificio, *d. c. nec mirũ & const. Inno. VIII. Alex. VI. Hadr. VI. Leo X. de malef. & incant. in 7. Decretal.*

3. Ex iure ciuili, *l. multi C. de malef. & Mathemat. eorum C. eo. 1. §. item lex Cornelia. Inst. de pub. iud. Leonis Imp. Nou. 65. Carolinã cõstitutione.* deniq; *leges & praxis, Italiæ, Hispaniæ, Galliæ & German. hoc confirmant.*

4. Historiis omnium gentium, paucas tangam. Notum illud Romani Argyropoli Imp. ex Zonarâ to. 3. Narrat Villamontius scelerum omnium scelestissimum quiddam: Venetiis maleficum fuisse, qui damnatorum in Triremibus animas emebat, promittens liberationem à tetra illa seruitute pœnæ, & numerans decem aureos pro illorum anima, quam chirographo proprio sanguine notato vendebant, addicebántque dæmoni & malefico. mox ne tractare possent certo contactos veneno subitò necabat. Addit se interfuisse supplicio, quod de isto sumebatur [*l. 1. c. Itinerary c. 33.*] quis vnquã talia vel fando audiuit? narrat preterea An. Theuetus c, in Africæ oppido Guzolâ, Elzanã quẽdã spacio duorum annorum malis artibus plusquã octingentos homines interfecisse. Narrat. Spreng. *in Mall. p. 2.* duas in Episcopatibus, Basileensi & Argentinẽsi, concrematas obstetrices, quia vna earum quadraginta, altera innumerabiles pueros recens in lucem editos, necauissent, inditis clam in eorum capita grandibus aciculis. Domitiani tempore fuisse nonnullos, qui acubus oblitis veneno, quos collibitum esset pungebant, & læsorũ multi sine doloris sensu moriebantur. quod & Commodo Imp. factitatum, narrat ex Dione Xiphilin. *in Domitiano, & in Commodo.* Scribit Ioan. Nider. *Formicary lib. 5.* in territorio Bernensi quosdã maleficos vtriusque sexus suos proprios infantes occisos deuorasse: idemque factum ab aliis in ditione Lausaniensi. Et I. C. quidam Francofurtensis d. *Præterito anno* (inquit) *Comes quidam superioris Germaniæ octo veneficas, quæ CXL interfecerant infantes. Vulcano tradidit Anno LIII. captæ sunt Berlinæ duæ feminæ veneficæ, quæ glaciem ad perdendas fruges perficere conatæ sunt. Eæque mulieres rapuerunt furto alterius vicinæ mulieris infantulum, & ipsum dissectum coxerunt. Factum est diuinitus, vt mater quærens infantem, interueniret, ibique ollam & imposita amissi infantis mẽbra videret. Captis itaque mulieribus & in tortura examinatis, dixerunt: si processisset coctio, tũc futura fuisset ingens glacies, ita vt omnes fruges perderentur.*] Scribit Cardanus e, circa annum Domini *1536. Salassiæ circiter quadraginta viros ac fœminas cõiurasse, inter quos carnifex erat, vt cùm pestis antea sæuisset, tunc vero iam mitesceret, vnguentum conficerent, quo tangentes portarum coronidas, inficerentur: puluerem quoque confecisse, quem super veste*

c l. 7. Cosmog. c. 13

d Godelẽ. l. 1. de Lamiis. c. 7.

e l. 15. de varieta. rerum c. 80.

clam spargerent. Latuit aliquamdiu hæc res, sublatique multi. Sed cum cuiusdam, nomine Neri, fratrem atque vnicum filium sustulissent: vixque alii quam domini domuum, aut filij perirent: simulque animaduertissent androgynam se in domos insinuantem, atque eos maximè perire, quorum domos ingrederetur: deprehensa coniuratione omnes exquisitissimis tormentis necati sunt: fassi etiam decreuisse in pompa celebri Diui cuiusdam, subsellijs perunctis vniuersos ciues occidere, paratásque ad hunc vsum supra viginti ollas. Tentarunt & idem alii Geneuæ post, dederúntque pœnas.]

Grillandus a docet hæc contingere vel introsũptione, vel applicatione exteriore per contactum. Eorum quæ per intùs sumptionem fiunt agnoscit duos modos, nempe vnum per cibum aut potum, quando venena (vt plurimùm) in pulverem trita iis immiscent: alterum agnoscit, qui fit per inunctionem, *quando maleficiandum* (inquit b) *siue masculus sit siue fœmina, dormientem, suis liquoribus, aquis, oleis, aut pinguedine, siue alijs similibus vnctionibus plura & diuersa venena continentibus inungunt, quandóq. fœmora, quandóq. autem ventrem aut caput, guttur, pectus, costas, seu aliam partem corporis personæ maleficiandæ: quæ sic dormiens nihil sentit, & est tanta vis & potẽtia illius vnctionis, quod paullatim durante calore ipsius dormientis, ingreditur intùs carnes: & vadit ad penetralia cordis viscerũ maleficiati, vnde paulò post causantur ingẽtes dolores in corpore eius cùm primùm scilicet maleficium vel factura (vt dicunt) tãgit intestina maleficiati. illinc succedunt maximi vlulatus, & lamentationes tam crebræ.*] huc referenda strigatio, quando puerulorum exsugunt sanguinẽ, venis vngue aut acu, aut aliter ope dæmonis apertis, quod constare scribit Spinæus *q. 8. de strig.* ex paruis cicatricibus relictis & interdum, post cattorum apparẽtiũ fugam, guttis sanguineis prope pueros eiulantes remanentibus. Addi debet tertius modus per inhalationem. omnium enim pessimum est veneficium istud. nec enim humoris vel crassioris materiæ vehiculo indiget, quibus faciliùs occurritur: sed ipsum tenuitate sua, ore attractum citrò ad cor se penetrat. Hæc causa cur Agyrta ille insignis veneficus, in quadam Italiæ ciuitate, cum alio suo antagonista, de theriacæ contendens efficacia, vicerit. alter venenum illi liquidum, quod poterat efficacissimum, infuderat: cui sumptione antidoti mox obuiauit. Ipse contra alterius hiate iussi pixidulam ori apposuit, in qua buffo inerat viuus: tùm semiclausa & sæpiculè semiaperta velociter pixidula, ingessit halitum virulentum, & breui momẽto hominem confecit. Scilicet hic Christiano populo dignus est ludus, & benè institutæ respub. quæ certamina huiusmodi permittunt. Ipsi etiam malefici interdum afflando vel inficiunt, vel necãt. Narrant quidam dubiæ fidei scriptores apud perfidum Balæum, toxicati funalis fumo Clementem VII. de medio sublatum. Narrat Sprengerus c, mulierem quandam inter Breisacum & Friburgum, cum vicina litigasse, mox cùm noctu ante ostium domus aliquid ageret, ventum quendam calidum è domo fœminæ alterius ex opposito habitantis, in faciem ei insufflasse, vnde & subitò leprã contraxerit. In diocæsi eadem & territorio Nigræ Siluæ, maleficam, dum à lictore strui lignorum præparatæ imponeretur, ei dixisse, *En tibi à me mercedem*, simul in vultum eius insufflasse: & ecce, miser operitur totus horrenda lepra, quæ paucorum dierum spacio eum pluribus adiunxit.

Hæc veneficia, inhalatoria, non satis à nonnullis intellecta video. Bodinus vim refert ad ipsius anhelitus virulentiam. Sed nulla tanta potest esse hominis cum homine antipathia, vt docui Sect. præcedente, nisi fortè ex alimento, vt de puella Aristotelis, Napelo nutrita, legimus: sed tunc non cui vellet malefica duntaxat noceret, verùm cunctis mortalibus noxius anhelitus eius foret. Danæus tribuit veneno in ore gestato. hoc Bodinus impugnat argumento, cui dicit responderi non posse, nempe quia venenum hoc priùs noceret ipsi malefico quàm alteri. Nodum vides (Lector) insolubilem. Sed ride, quod vides. quid si dicat Danæus, maleficum priùs se antidotis contrariis præmunisse? concidat nimirum stramineus ille ventosi hominis Achilles. sic ille ipse, Bodino non ignotus, faciebat Italus Parisiis, tam carus Catharinæ Mediceæ, qui chirothecis, globulis, vel pulueribus suauefragantibus alios solo necabat odore, illæsus ipse, & hoc pacto à se interfectam Nauarræ Reginam Albretham, veneni vi per nares in cerebrum penetrante, gloriabatur: si quidquam de Caluinismi fulcro credendum Caluinianis historicis, *Franciæ Memorijs Gallicè conscriptis tom. 3. & Richardo* Dinotho *lib. 5. belli Frãcici.* Vera causa est, hæc ex pacto fieri per dæmonem vt plurimùm, afflante incassum Mago, & putante hæc halitu fieri suo. Est quidem venenorum quorundam mira efficacia, quæ possint subitam lepram inducere, vel lethum: & posset dæmõ quæ nouit antidota, suis præscribere, & illi innoxii possent in alios pestem transfundere, sed id rarò contingere putandum.

Hæc interiùs sumpta, Grillandus d scribit fieri per compositiones & mixturas multiformium venenorum, quædam ex herbarum foliis, festucis, aut radicibus, animalibus, piscibus, aut reptilibus venenosis, lapidibus, & metallis, mixtura, quam vtilius ignorari, & interdũ in pulueres, interdũ in liquida, addo & in vnguina, reduci.

Alia dicit Grilland. esse extrinseca, vt sunt in primis quæ solis verbis fiunt e, in quibus iam docui ex pacto, ad signum constitutum, omnia fieri à dæmone. vt sunt etiam, quando latenter (vt idem ait f) *sortilegia sub certa quapiam forma composita, clamydi assuunt, vel in lecto abscondunt ipsius maleficiãdi, seu in aliquo loco subterraneo fouea facta, aut sub limine ostij, super quo destruendus sit transiturus.*] Quosdam autem addit capere residua eorum quos volunt inficere, alios exhumare mortuos, & vti eorum vel vestitu, vel carnibus, vel pinguedine, vel ossibus: alios à suspendiosis mutuari nonnulla. Quod nec veteribus ignotum fuisse reperio. Sic enim de Canidia Horatius: canit ab ea infossum & terra obrutum, post multas lancinationes, insignibus raptis, ingenuum puerum, vt posset.

Longo die bis, terve mutatæ dapis
In emori spectaculo,
Cùm promineret ore, quantum exstant aquæ
Suspensa mento corpora, (en infanticidium)
Exerta vti medulla, & aridum iecur
Amoris esset poculũ, (en maleficiũ philtricũ)
Interminato cùm semel fixæ cibo
Intabuissent pupulæ

Et alibi de eadem g, quod ad maleficium hostile spectat, dicit, amaro vtens sarcasmo;

O nec paternis obsoleta sordibus,
Nec in sepulchris pauperum prudens anus
Nouem diales dissipare pulueres,

Hunc

a q. 3. & 5.

b d. q. 3. n. 29.

c Mallei p. 2. q. 1. c. 11.

d d. q. 3. n. 28.

e Grill. q. 3. n. 27.

f q. 5. n. [illegible]

g od. 17.

A B C D E

a l. 6. Phar-sal.

Hunc ergo diem ex tribus ternariis obseruabãt: vt & ille qui terna tribus coloribus distincta licia. Sed apertissimè quod dixit Lucanus adstruit a, imprimis enim illam in nudis bustis habitantem depingit, & habitantem tumulos expulsis vmbris; tũ addit, primùm de nece hominum, deinde & de instrumentis magicis, quæ dixi:

Viuentes animas, & adhuc sua membra regentes
Infodit busto. fatis debentibus annos,
Mors inuita subit. peruersa funera pompa
Rettulit à tumulis: fugêre cadauera lethum,
Fumantes iuuenum cineres ardentiáque ossa
E mediis rapit illa rogis, ipsámque parentes,
Quam tenuere facem, nigròque volantia fumo
Feralis fragmenta tori, vestèque fluentes
Colligit in cineres, & olentes membra fauillas.

(hæc è rogis mos rapere, addit mox quæ de sepulcris sumat)

Ast vbi seruantur saxis, quibus intimus humor
Ducitur, & tracta durescunt tabe medullæ
Corpora: tunc omnes auidè desæuit in artus,
Inmergitq́ manus oculis, gaudetq́ gelatos,
Effodisse orbes, & siccæ pallida rodit
Excrementa manus: laqueum, nodósq; recentes (sic
Ore suo rupit, pendentia corpora carpsit,] corrigo)
Abrasitque cruces, percussáque viscera nimbis
Vulsit, & incoctas, admisso sole, medullas:
Insertum manibus chalybem, nigrámque per artus
Stillantis tabis saniem, virúsque coactum
Sustulit, & neruo morsus retinente pependit.
(hæc de suspendiosis, sequitur de inhumatis)
Et quodcúmq; iacet, nuda tellure cadauer,
Ante feras volucrésq; sedet, nec carpere membra
Vult ferro manibúsq; suis, morsusq; luporum
Exspectat siccis raptura è faucibus artus.

(Efficaciora enim putabant, quæ sic feris erepta, quàm quæ ipsemet maleficæ desecuissent. sed pergit deinde, quo pacto & viuos iugularit, & eorum abusa sanguine, & exstis.)

Nec cessant à cæde manus, si sanguine viuo
Est opus, erumpat iugulo qui primus aperto:
Nec refugit cædes, viuum si sacra cruorem,
Extáq; funereæ poscunt trepidantia mensæ:

(Addit etiam de prole exsecta seu abortiuo huiusmodi)

Vulnere si ventris: non qua natura vocabat
Extrahitur partus calidis ponendus in aris.

(Subdit, si opus habeat adolescẽtis, vel viri violenter necati anima, quam euocet, ipsam indiscriminatim, quos velit necare:)

Et quoties sæuis opus est ac fortibus vmbris,
Ipsa facit. Manes hominum mors omnis in vsu est.
Illa genæ florem primæuo corpore vulsit,
Illa comam læua morienti abscidit ephebo.

Nec parricidii expertẽ putes, non magis quàm nostras striges: voluptas præcipua illi, sæuire in Proximos.)

Sæpè etiam caris, cognato in funere, dira
Thessalis incubuit membris: atque oscula figens,
Truncauitq; caput, comprensáque dentibus ora
Laxauit, siccóque hærentem gutture linguam
Præmordens, gelidis infudit murmura labris,
Arcanumq; nefas Stigias mandauit ad vmbras

Vides diligentissimum poëtam, nihil conatum pretermittere, qui mos illi. L. Apuleius, *Miles. li. 2.* in eandem mentem: *Nam nec mortuorum quidem sepulcra tuta dicuntur* (à lamiis) *sed & bustis rogis reliquiæ quædam, & cadauerum præsegmina, ad exitiabiles viuentium fortunas petuntur: & cantatrices anus, in ipso momento choragij funebris, perpeti celeritate, alienam sepulturam anteuortunt. His meis, addit alius, immò verò istic, nec viuentibus vllis parcitur. & nescio quis, simile passus, ore vndiq; omnifariam deformato, truncatus est.*] En de malefico hostili, quod de iisdem Thessalis Lucanus dixerat. Narrat deinde, quæ vera fuisse videtur admodum probabile. Mox igitur ita scribit. *Infit Telephron: Pupillus ego Mileto profectus ad spectaculum Olympicum, cùm hæc etiã loca prouinciæ famigerabilis adire cuperẽ, peragrata tota Thessalia, fuscis auib. Laryssam accessi: ac dum singula pererrans, tenuato admodum viatico, paupertati meæ fomenta conquiro: conspicor medio foro procerum quẽdam senem. insestebat lapidem, claráq; voce prædicabat. Si qui mortuum seruare vellet, de precio liceretur. & ad quẽpiam prætereuntium, Quid hoc, inquã, comperior? hiccine mortui solent aufugere? Tace, respondit ille. nam oppidò puer, & satis peregrinus es, meritóque ignoras, Thessaliæ te consistere, vbi sagæ mulieres ora mortuorũ passim demorsicant, eáq; sunt illis artis magicæ supplementa. Contra ego, & quæ tu, inquam, dic sodes, custodela ista feralis? Iamprimum, respondet ille, perpetẽ noctem eximiè vigilandum est, exertis, & inconuersis oculis semper in cadauer intentis, nec acies vsquã deuertẽda, Immò nec obliquanda quidem. Quippe cùm deterrimæ versipelles, in quoduis animal ore cõuerso, latenter obrepant, vt ipsos etiã oculos solis & iustitiæ facilè frustrẽtur. Nã & aues, & rursũ canes, & mures, imò verò etiam muscas induũt.* (En primũ maleficiũ, ficta Metamorph. & sic clancularius ingressus) *Tũc diris cantaminibus somno custodes, obruũt,* (en secundũ de maleficio somnifico, ꝙ in hunc locũ reseruaram) *nec quisquam definire potest, quantas latebras nequissimæ mulieres, pro libidine sua cõminiscũtur, si qui* (custodum) *non integrũ corpus manè restituerit: quicquid inde decerptũ diminutumq́ fuerit, id omne de facie sua desectum sarcire compellitur.*] Interponit postea narrationem prolixissimam, & abs re nostra, quare totam prætermitto. finis rei fuit iste, Telephron, mille denariis conductus, subit custodelam dum vigilat; en mustelam paruulam in eum fixò intendentem, fugat illam, sed somno cõsopitur. interea sagæ prosectis eius naribus ac auribus vicariam in eo lanienam exercent, & ceram in modum prosectarum ei partium applicant examussim. Quò ille postridie per cadauer loquax audito *temptare aggressus, iniecta manu nasum præhendit, & manum nasus sequitur: aures pertractat, ambæ deruunt, sic, pro mille nummulis, debilitatus, in patriam redire non substinuit, sed capillis hinc inde laterum deiectis auriũ vulnera celauit, nasi verò dedecus linteolo pressim agglutinato decenter obtexit.*] Hunc faciunt illa Fabii Declamat. 14. *Facinus, quod dicitur inquietare superos, sidera diris agitare carminibus, tumulos, bustaq; scrutari, & amputatis cadaueribus, ipsas in scelera armare manus* (cadauerum (explicui, cùm de maleficio somnifero disquirerem. caue pro, *ipsas*, reponas *impias*. corrumpes, non castigabis. Gnostici hæretici, Zoroastis Magi disciplina imputi, cuius & libros quosdam in lucem ediderunt b, humanas amabant *viscerationes*, vt vocat Iustinus, seu *cænas Thyestæas*, vt vocant Athenagoras & Theophilus, seu *sacramentũ infanticidii & inde pa-*

b Porphy. in vit. Plotini.
c vide Iusti. Apolo. ad Anton. Piũ. Athenagorã in Apolog. Teophilum l. 3. ad Autolyc. Origen. l. 6. & 7. Col. Cels. Tertullia. Apol. c. 7. Minucium in Octauio Epiph. hæresi. 26. & Euseb. li. 5. histor. Eccles. c. 1.

bulum, vt ait Tertullianus: infantem enim farre cõtectũ certatim cõfodiebant, sanguinem lambebãt, & membra singulis dispertiebantur, vt narrãt Minucius, Epiphanius, & Eusebius, quam calumniam Gentiles, in Christianos omnes mendacissimè deuoluebant.

In applicatis tantùm extrinsecùs venenis, frequentissimè dæmon ipse damnum infert, & veriùs videtur cõtingere in veneno, quo (vt refert Iubertus medicus Aquitanus) si stapes inungatur, equitem ipsum necesse perire. Non credo id naturali vi veneni contingere. quia non credo veneni vllius actiuitatem esse, tantam, vt per tot inuolucra se diffundat. Nisi, quæ de Stygis aqua traduntur, credibilia, omne illam metallum penetrare, & sola contineri asinina vngula. Equidem aures mihi putarem asininas enatas, si crederem. Grillandus refert nonnulla a, fauentia Iuberti dicto, sed & in illis concursum diaboli ex pacto, non vim veneni, recognosco. Inter hæc extrinseca, sunt ollarum defossiones profundæ sub limine; quarum certè naturalis vis non attingit effectum, Aliã malesicii hostilis speciem, per arma malo imbuta carmine, reperio apud Meierum, his verbis, *Primùm omnium Aurelianum conatum fuisse omnem regiam stirpem per scelus exstinguere, atque per artes Diabolicas & maleficia ad regni solium grassari. Tradidisse Ducem gladiũ, pugionẽ & anulũ suum cuidã monacho apostatæ & sociis eius, vt ea dicarentur diabolicis præstigiys, incantarenturq. ad maleficia per illa perficienda monachum illum in turre Mongeya, iuxta Ligniacũ, super flumẽ Matronam, per artes suas euocasse duos ad se cacodæmones, quibus gladium, anulum, & pugionem, vt illis operarentur tradidit. Ea instrumenta à cacodæmonib. initiata, incãtataq. & reddita monacho, atq. per eum Aurelianẽsi. Per ea instrumenta incantasse ac dementasse germanum suum Carolũ Regem, adeo subtiliter, vt vix quisquam posset percipere. Primam incãtationẽ factam apud Belloacum, quæ adeo erat virulenta, vt regi vngues atq. capilli deciderent. Alterum maleficium in Canomanis, in quo tanta erat vis, vt nemo mortalium iudicare posset, an viueret Rex, necne. Iacebat enim absq. vllo sensu, & spiritu vitali, quantũ cerni posset. At postquã ad se redire cœpit, obsecro (inquit) auferte hũc gladiũ, qui mihi corpus trãsfodit, idq. mihi facit germanus meus Aurelianus.*]

a d. q. 3. n. 30.

Suspicor duo quædam ad hoc maleficium referendas quæ olim in ciuili iure obseruaui: sed suspicor, & de priore vehementiùs: nempe de peculiari Arabum scelere, quod *Scopelismum* vocabant. Nam Arabes maleficiis deditos hodie scimus, & olim fuisse docet Seneca, cùm Medæam ex Arabia petentem venena introducit. Et ingens ille terror qui σκοπέλοις positis agrorum Dominis etiam validis & potentibus incutiebatur, vix aliunde nasci potuit. Quare suspicor causam, cur σκοπελίζειν deprehensi, aut conuicti, mortis supplicio adficerentur, fuisse; non quod sacrilegij quidquam in hoc crimine fuerit (quo tamen Iac. Menochio visum, *in opere de arbitrariis Iudic.*) Sed quod maleficij crimen subfuerit: alioquin solæ mortis minæ tam acriter punitæ non fuissent, quantumuis frequenti crimine, & armata manu periculum, Domini aduertissent. considerent hoc Iuris studiosi, cùm legent *l. cum quædam D. de extraordin. crimin.* cuius hæc sunt verba, *In prouincia Arabiæ σκοπελισμὸν crimen appellant, cuius rei admissum tale est, plerique inimicorũ solent prædium inimici σκοπελίζειν id est, lapides ponere, indicio futuros, si quis eũ agrũ coluisset, malo letho periturum esse insidiis eorũ qui scopulos posuissent, quæ res tantum timorem habet, vt nemo ad eum agrum accedere audeat. crudelitatem timens eorum qui scopelismum fecerunt. hanc rem exsequi solent Præsides grauiter, vsque ad pœnam capitis. quia & ipsa res mortem comminatur.* Sic Vlpianus. Pineda noster copioso in Iobum commentar. de hoc crimine interpretatur illud; *Sed cum lapidibus regionum pactum tuum. capite quinto. vers.* 23. Eum lege. mihi nondum liquet an de hoc crimine capiendum.

Suspicio mihi præterea est de maleficio, in crimine *saccularíorum*, de quo Iureconsultus ait, hoc nomine dictos, *qui vetitas artes exercentes in sacculos, partem subducunt, partem subtrahunt.* l. saccularij D. de extraordinar. crimin. Nam arbitror, non quosuis sacculi seu crumenæ excisores vel subductores, βαλαντιοτόμους, sed eos qui vetitarum (hoc est magicarum) artium ad id subsidio vtuntur ita nuncupari: quales illi sunt, qui in lusu ab Hispanis dicuntur, *cargar el dado.* Nam ceteri crumenilegi simpliciter furibus suntannumerandi: sicut & ille de quo Virgilius,

Et succus pecori & lac subducitur agnis.

Et ille Plautinus, qui ait,

... Propino magnum poculum: ille bibit,
Caput ponit, condormiscit. ego ei subduco annulum.

Nec enim assentior Petro Gregorio hæc duo ad *sacculariam* referenti *lib.* 37. *Syntagmatis Iuris c.* 14. *nu.* 7. Licet etiam huc referre maleficium vetus Circi aurigariorum de quo D. Hieronymus in vita Hilarionis, *Auriga Gazensis in curru percussus à dæmone totus obriguit: ita vt nec manum agitare nec ceruicem posset reflectere. Delatus ergo in lecto cum solam linguam moueret ad preces, audit: non prius posse sanari, quam crederet in Iesum, & se sponderet arti pristinæ renunciaturum. credidit, spopondit, sanatus est.* Arnobius etiam lib. 1. inter ceteros Magiæ effectus numerat, *in curriculis equos debilitare, incitare, tardare.*

SECTIO III.

De aborsu, difficili partu, lactis exsiccatione.

DE triplici hoc maleficio præter Grilland *q.* 6. alij quoque sunt testes. Sic enim scribit Ioan. Nider. lib. vlt. Formicarij, *In oppido Boltingen, Lausanensis diocœsis, quidam dictus Staldelein, grandis maleficus, captus per præfatum Petrum iudicem loci fatebatur se in certa domo, vbi vir & vxor simul manebant, per sua maleficia successiuè in vtero vxoris præfatæ septem circiter infantes, ita vt semper abortum faceret, in femina annis multis necasse. Simile fecit in eadem domo omnibus pecoribus fœtosis, quorum nullum viuum partum edidit in eisdem annis.*] postea ex eiusdem confessione instrumentum maleficij, quod fuerit, ostendit his verbis, *subter limen ostij domus se lacertam posuisse dixit, & si amoueretur, fœcunditatem inhabitantibus restituendam prædixit: cùm autem serpens ille quæreretur sub limine, nec inueniretur, quia in puluerem fortassis redactus erat, puluerem seu terram de subter positam asportabant, & in eodem anno vxori & omnibus iumentis domus fœcunditas restituta est.*] Solo interdum afflatu abortum adferre ostendit Nicol. Remigius *lib.* 2. *c.* 7.

De pariendi difficultate & quidem perpetua sic Apuleius b, *Eadem amatoris sui vxorem, quòd in eam dicaculè probrum dixerat, iam in sarcinam*

b l. 1. de [illegible]

prægna

prægnationis obſepto vtero, & repugnato fœtu, perpetua prægnatione damnauit. Vt cuncti numerant, octo annorum miſella illa onere, velut elephantum paritura, diſtenditur.] Latino Græcus accedit ſcriptor Pauſanias, cuius *in Bœoticis* iſta habentur; *Pharmacidas Thebani à Iunone miſſas aiunt, vt parturienti Alcmenæ impedimento eſſent, ſed eas, dum Alcmenæ partum inhiberent, à Tireſiæ filia Hiſtoride, tali commento deluſas. Ex eo namq; loco, vnde illæ facilè audire poſſent, clamauit, peperiſſe iam Alcmenam: illas, ea voce deceptas, ſtatim abiſſe. Alcmenam ilicò puerum enixam.*]

De tertio, præter Grilland. legi poteſt illo vetuſtior Spreng. *Quædam* (ait) *nocturnis temporibus & ſacratioribus vtique, ex inductione diaboli, ob offenſam diuinæ maieſtatis maiorem, in quocũque angulo domus ſuæ ſe collocant, vrceum inter crura habentes, & dum cultrum vel aliquod inſtrumentum in parietem vel columnam infigunt, & manus ad mulgendum apponunt, tunc ſuum diabolum, qui ſemper eis ad omnia cooperatur, inuocant, & quod de tali vacca ex tali domo, quæ ſanior, & quæ magis lacte abundat, mulgere affectat, proponit. tunc ſubitò diabolus ex mammellis illius vaccæ lac recipit, & ad locum vbi malefica reſidet, & quaſi de illo inſtrumento fluat reponit.*] Superioribus annis Treuirenſi in ciuitate combuſta fuit malefica, quæ confitebatur, ſe ſolitam ex pariete per epiſtomium lac, quod diuendebat plurimis, mulgere. Balduin. Ronſſeus *Medicæ venationis epiſt. 50.* docet ſolitos à maleficis vtres conſui ad anatis ſimilitudinem ex corio, quos vulgo appellant *Littelaten*; & eis vti ad emulgendũ lac è vaccis alienis, & hos vtres ſpontè ſua ire vacuos, vel ab iis in pratis collocari, & mox plenos ad domum maleficæ redire: quod comprobat rei geſtæ verâ narratione, quam habes lector *lib. 6. cap. 2. Sect. 1. q. 3.* à me verbis eius relatam. Aliæ herbis, verbis, vel ſolo attactu, lacte priuant armenta, pecoraque quæ lubet. Biebrana Laodunenſis ſaga ſolis minis vbera vicinæ mulieris ſic exſiccauit, vt ad obitum vſque ſagæ, quamuis multos pepererit, lacte ſemper caruerit. Claudam hanc ſectionem verbis Grillandi, *Quædam veneficia fiunt ad deſiccandum totum lac vnius gregis, vel fecundi armenti vaccarum, adeò quod nihil caſei penitùs reddant, quamuis antea in maxima abundâtia reddidiſſent: & ſimiliter abortiones totius gregis, vel armenti inducere poſſunt: prout alias vidi & habui in facto Romæ, quod duæ maleficæ mulieres, cum iſtis maleficijs perire fecerat abortando multos pecudum fœtus, & matres deſiccauerant penitùs.*] De hoc auertendi lactis maleficio, eiuſque remedio, lepida narratio quædam exſtat in Ioan. Beetzii Carmelitæ *Præceptorio ad 1. præcept. Expoſit. vlt. c. 7.* his verbis: *Quædam vetula dierum malorum plena, volens ex inuidia impedire lac vaccæ vicini ſui. accepit cultellum pergens ad oſtium domûs in qua fuit vacca, & ponens ſe contra ſplendorem lunæ, dixit:*

Hier ſnydick een ſpaen in mollekens ghevvaen,
Ende een ander daer toe, ſoo neem ick het melck van deſer koe.

Hæc verba audiens dominus vaccæ, arripuit fuſtem, & currens poſt eam, atque percutiens aiebat:

Hier ſlaen ick eenen ſlach, ende eenen anderen als ick mach,
Ende den derden daer toe, ſoo behoudick d'melck metter koe.

Hoc erat optimum remedium.] hæc Betzius vir eruditus, qui ante annos fermè centum triginta vixit, inter Carmelitani Ordinis viros illuſtriores.

Huic maleficio ſimile reperi apud eundem eodẽ loco de frumenti auerſione narratum his verbis: *quædam mulier circuiuit Bonarium cum frumento, dicendo, illum verſum*: ſuper aſpidem, &c. *poſt veniẽs ad domum ſuam, habuit fiſtulam in ſolario, quam manu accipiens & prædicta verba dicens, cecidit totum frumentum illius bonarij coram ſe per fiſtulam in ſolario, & ita furabatur frumentum de agro: quæ tandem per quendam Epiſcopum deprehenſa & combuſta eſt.*) Hæc ille licet barbarè bonâ tamẽ fide. Quis non agnoſcit frumenti huius vectorem dęmonem? quid ergo rident illud poetæ?

Atq; ſatas alio vidi traducere meſſes.

Vel XII tab. prohibitionem: NEVE ALIENAM SEGETEM PELLEXERIS.

SECTIO IIII.

De ſagittarijs, Aſſaſſinis, & Imaginum fabricatoribus maleficis.

SVnt vel præcipui huius claſsis malefici, quos vocãt *Sagittarios*, ſeu *Baliſtarios*; quorũ Innocẽtius tertius Papa, vocat artem, mortiferam & odibilẽ & ſub pœna Anathematis contra Catholicos & Chriſtianos exerceri vetat [a]. Cuius Pontificiæ ſanctionis vereor, vt ſatis probam nobis interpretationem gregarii iuris interpretes cuderint, qui accipiunt de bellô iniuſtô Chriſtianos laceſſentibus cum arcubus & ſagittis. Quæſo quid peculiare, in vtentibus arcu & ſagittis? an quòd eminùs, & quaſi ex inſidiis? quaſi verò id in hoſte diſtinguendum, dolo an virtute? quaſi minùs peccet, qui ſicâ cominùs latro, quàm qui ſclopo de lõginquo interficiat eminùs? quid ergo? iam olim mihi viſum, canone iſto percelli ſingulare quoddã genus maleficorum; qui *ſagittarij* ſeu *Baliſtarij* vocati: quos accuratè Sprengerus deſcribit [b]. hi fæderantur dæmoni. nam ex pacto ipſi addicunt animæ & corporis dominium, ille viciſſim pollicetur ſe adfuturum, vt quem, longiſſimè diſſitum, volent, infallibili ictu traiiciant. Solemnia ſeu ritualia ſunt iſta. præſtant dæmoni homagium, mox ſexta feria proximæ Hebdomadæ Maioris, infra tẽpus miſſæ, ſacram crucifixi imaginem aliquam ſibi deligunt, in quam, vt in ſcopum, tela colliment, vel (quod Pet. Binsfeldius teſtatur) ſclopo poſt tergum eiaculato glandes plumbeas emittant. Nec conſtat, an aliqua tunc verba ad hanc operis apoſtaſiam adiiciant. Poſteà, certo telorum numero in crucifixi imaginem emiſſo, credunt ſe totidem vno die, quoſcunque deligent, necare poſſe quocunque illi loco fuerint, etiam remoto, & concluſo. Dæmon enim ſpondet, ſe tela eò perlaturum, & hoſtili in corpore defixurum. Eâ tamen hæc lege: ſi hominem necandum maleficus aliquando viderit, & tunc iterùm de nouo actuali (vt vocant) conſenſu eum occidi voluerit. Vltimò pollicetur tantam illis ſe, baliſta bombardaue iaculandi peritiam tributurum, vt denarium capiti impoſitum, abſque capitis læſione, valeant deiicere. Subiicit duo exempla huiuſmodi facinoroſorum. Vnũ Pũcleri cuiuſdam, quem tandem ruſtici foſſoriis inſtrumentis pertinacem occiderunt: ſecundum, alterius, qui, eo quòd miraculosè pedem de loco, vbi crucifixum traiecerat, è quo recens ſcaturibat ſanguis, mouere nequibat, in ſcelere deprehenſus, pœnas publicè ſupplicio perſoluit. De hoc ego genere lubens prædictum Canonẽ capio. Nec obſtat

[a] li. 5. Decretal. tit. de ſagitt.

[b] p 2. Mallei q. 1. cap 16.

quòd malefici magi aliis quoq; canonibus sint excommunicati a. Cum enim maximè execrabile sacrilegium horum maleficio accedat, sitque nocentius reliquis omnibus, meritò dignum visum, specialem illis pœnam irrogare, qui hanc infidelibus contra fideles operam nauarent. Olaus Magnus [b] meminit alterius generis *sagittariorum*. nempe Lappones & Finos de plumbo cõficere iacula magica digiti longitudine, & ea per quæuis dissita loca mittere in eos, de quibus vindictam expetunt: & hos oborto carcinomate in crure vel brachio, intra triduum, vehementia doloris emori.

Vt ego nunc de *sagittarijs*, sic (nisi fallor) optimè Couarruuias c, contra vulgi sententiam, explicuit alium canonem Innocentii. IV. *tit. de homic. in 6.* quem Theologi & Canonistæ, propter historiarum inscientiam, ad omnes homicidas extendebant, qui conductis hominibus aliquem occidi curarant, cùm reuerà, vt ille ex Volaterrano, & P. Æmilio docuit, de certo tantùm genere hominum mentio fiat, & gente, cui *Assasinorum* nomen fuit: de quibus, oculati testes, optimè scripserunt, Tyri (in qua ditione illi degebant) Episcopus Guilhelmus d, & Cardinalis atque Episcopus Acconensis Iacobus de Vitriaco, e, quem scriptorem à blattis ereptum Moschus, Pastor Armentariensis, vir doctus & probus, publico bono, typis euulgari curauit.

Haud multùm à *sagittarijs* discrepat, genus maleficorũ, qui quasdam fabricantur imagines, quas vel acubus pungunt, vel igne liquant, vel confringunt & sic certũ iis, quos tales imagines designabant, interitum tabe, vel alio mortis generis adferunt. Negat hoc totum Hieronym. Cardanus f VVieri dux, cæci cæcus: impugnat, non rationibus, sed puris in Hect. Boethum. Francis. Picum, inquisitores Germaniæ, & ipsum D. Augustinum vt erat homo parùm pius, conuiciis. Sed canẽ contemnas latrantem, quàm compescas faciliùs. Agnouere huiusmodi imagines & Iurisconsulti g, & Theologi h & confirmant poëtæ veteres, quorum fabulæ, semper ex vero aliquo trahebant originem, quare Buccananus fallitur, qui *libr. 6. Hist. Scot.* negat hoc genus apud vetustiores inueniri. Confirmat, non vnus historicus Scotorum Hector Boethus: quem vt singularem adducunt testem mira de Rege Duffo narrantem: sed & alii complures, quorum exemplis Scotica illa narratio confirmatur, & omnes hos vt mendaces reiicere, Cardanicum & VViericum, hoc est temerarium & impudentiæ plenum sit. Ex hoc ortam illam narrationem de Meleagri nece, & fatali stipite Altheæ non diffiteor. Sed sine fabula, clarè, & velo leuato canit i Ouidius, de Medæâ sagâ:

Deuouet absentes, simulacraq; cerea fingit,
Et miserum tenues in iecur vrget acus.

Peritè hoc, & omnino ex arte: sed Horatius k imperitè, quòd, quæ huius erant maleficii, illa transtulit ad animarum euocationem: describens enim apparatum Saganæ & Canidiæ Lamiarum, dicit duas ab illis statuas fabricatas, *ceream*: referentem nempe maleficio imbuendum: *& laneam* quæ maleficæ vicaria erat in affligenda altera.

Lanea & effigies erat, altera cerea. maior
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, seruilibus, vtq;
Iam peritura, modis.

Cornel. Tacitus (non iam poetam dabo, sed ex Principibus Historiæ,) de scelere Pisonis & morte Germanici scribens Ann. 2. *reperiebantur solo & parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina & deuotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semiusti cineres & tabe obliti, aliáque maleficia, quis creditur animas numinibus infernis sacrari*] vides quã antiquâ impietate. Apuleius lib. 3. de asino, vocat *Laminas ignorabiliter liberatas.* vbi fortè legendum, *inorabiliter*. sicut parcas dicimus inexorabiles. Inde Sagæ dictæ *simulatrices* (vt cerea statio) & *fictrices* Tertulliano, & *vulticolæ* Salisberiensi, & ipsæ imagines *Ipsiplice* Festo, & *Subsiles* vt ante docui. Nicetas lib. 4. Histor. narrat in Aaronis inuentam imaginem viri compedibus vincti, & cor clauo transfixi.

Duffi historiam pete ex ipso Boetho, *libr. 11. rer. Scoticarum*, & Cardano & aliis. Franciæ annales [l] referunt, similia his tentata ab Enguerrani Marignani vxore, in Franciæ Regem & deprehensam dedisse pœnas. cur non & hoc Cardanus & VVierus refutarunt? an quod vno factum loco, nequitum alibi fieri? de alia cerea imagine, de quà Sprengerus, agetur sect. seq. De iisdem sic Meierus *lib. 16.* anno 1462. narrat *captos Brussellæ tres viros ex familia Comitis Stampani, cum quodam myropola, qui quandam fascinationem parasse dicebantur, per tres viriles ac totidem muliebres imagines iuniori Principi Carolo infascinãdo. Custoditi fuere longo tempore apud Quercetum Haynoniæ, ac pariter cum illis Carolus Noyerius ex fugâ retractus, qui & ipse è familia erat Stampensi. Coniurationem myropola detexit.*] Sed cur tot imagines vni occidendo, nempe tres viriles? vt quod per vnam non succederet, per aliam perficeretur? fæmineas arbitror fuisse furiarum Vltricum, à quibus viriles Carolum repræsentantes malè mulctarentur, vt ex Horatii illis iam citatis versibus colligitur. Vel fortè vnica imago fuit, & numerum fama adauxit. Sane de Paiuoti agens maleficio Gaguinus *libro septimo.* imaginum plurium meminit, at Æmilius & alii vnicam fuisse memorant. Recentius accipite. Anno 1574. Lutetiæ Parisiorum decollatus quidam nobilis fuit, penes quem reperta imago cerea, variis caracteribus insignita: cor & caput imagini confixa erant. Ibidem duo alii capti tum fuere, quorum vnus Karolo. IX. Regi, alter Henrico duci Guisio, hoc ipso maleficio defixionis cereæ, mortem machinabatur: narrat Crespetus, & addit vidisse, cùm Auenioni esset, cultrum parieti infixum, quo de sententia iudicis excoriatus fuerat quidam magus, eo quòd sic pungendo ceream imaginem, Pontificem Maximum de medio sustulerat. *ista Cresp. libro de odio Satanæ discur. 10.* Illud etiam obseruo iam diu antè fabricatis statuis aliquando abuti Magos, nempe dæmone illas pro maleficii signo acceptante, tale puto illud quod Ioan. Curopalates narrat *historiæ suæ fol. 24. Venetæ edition.* quendam Ioannem Morochazarium, Theophili Imp. præceptorem, cùm hæreticus & magus esset, ad Patriarchatum Constantinop. euectum; hunc cum natio perfida & dura (*Bulgarorum*) in Romani Imperii fines excursionem fecisset, tribus freta ducibus, consilium huiusmodi dedisse. fieri debere malleos tres æreos ingentes, & viris manu promptis tradi. cum his se accessurum noctu ad statuam quandam tricipitem, quæ in euripo Hippici olim iam stabat. fecit, accesit, iussit va-

lidè

a c. ad abolendã. c excõmunicamus. de hær. & in bulla Ioã. 22. & alia Leonis 10. sess. 9. in Concil. Later.
b libr. 3. c. 17.
c li. 1. var. resol. c. 20.
d belli sacri. l. 20. c. 31.
e Oriẽtal. hist. c. 14.
f lib. 15. de varietat. rer. c. 80.
g Grill. q. 5. Acurs. salyce. Ang. in l. mult. C. de malef. Dãhoud in praxi crimin. & alii
h Inquisitores Germaniæ. in Mall. p. 2. q. 1. t. 12. Alf. Castrius li. 1. de iust. hær. punit c. 15. Binsfeld. de confess. sagar. & alii.
i epist. Hipsypeles.
k lib. 1. ser. sat. 8.
l Paul. Æmyl. l. 8. & melius Gaguinus. l. 7.

lidè singuli singula capita percuterent, vt in terram quasi vna plaga decuterentur. ipse laica veste indutus, ne deprehenderetur, magica quædam verba submurmurat, & vim statuæ omnem adimit: ex tresuiris illis duo fortissimis ictibus duo statuæ capita deiecerunt, tertius remissiore manu tantùm inclinauit, nec totum auulsit caput reliquum. Súntque similem euentum duces illi experti. secuta námque in eorum exercitu vehementi seditione, & hinc orta pugna intestinà, duo duces cecidere, tertius amplà, non tamen lethali plagà sauciatus, cum exercitus reliquiis domum se recepit. Non erat hæc imago (vt stultis Græculis plerísque visum) Bulgaris hisce fatalis, sed Magus ea vsus, vt signo & condicto, & pro imagine malefica. Scribunt Zonaras & Glycas a, Simeonem Bulgarorum ducem Crobatis bellum intulisse, molestum id erat Romano Lacapeno. sed accessit ad eum Ioannes quidam Astrologus, & nũciauit, vt aliquem mitteret, qui caput statuæ supra Xerolophum locatæ amputaret. eam statuam Simoni fatalem esse. misit ille, trũcatur statua, notatur hora, nec diu post compertum eadem illa Simonem in Bulgaria ex stomachi dolore interiisse. Quod apud Curopalaten, idem legi apud Cedrenum. Neminẽ tam obesæ naris puto, qui nõ statim percipiat, has duas statuas Magico murmure in cerearum illarum imaginum de nouo fabricatarum hîc locum successisse, & deuotam à Ianne & Ioanne (nisi vtrobique idem, quod suspicor) vitam quatuor horum ducum in statuarum capitibus. si potuere id in statuis, iam olim fabricatis, cùm nec vlla de Simone, nec de Ducibus illis Barbaris foret cogitatio, cur non poterunt in nouiter efficta cerea imagine, & efficta nomine lædendi? cur, si abscisso, vel effracto capite, non liquato toto corpore? si id in Græcia contigit & Francia, cur non potuit in Scotia, & Germania? Porro ex illis Cedreni, Zonaræ & Glycæ locis satis apparet, multas in Circo Byzaceno statuas fuisse magici artificij, quę Constantinopolitani imperij euenta prædicere putabantur, certis litteris seu characterib. notatas, quos fratres Eudociæ Augustæ cum legissent, multa mala Byzantio imminere prædixerunt. Narratur Historia paucis nota ab Himerio Chartulario, cuius apud Suidam mentio, posteritati verò commẽdauit ex m. s. codice, Iulius Cæsar Buleng. *lib. de Circo Romano c.6.* inde petant, qui volent. Bene de sæculo hoc & sequentibus vir diligens & multę lectionis merebitur, si Ismenium, Himerium, Gregorium Monachum, & alios, qui nondum editi, pari sedulitate largiatur publico bono, qua D. Chrys. orationem εἰς τὸ ἱπποδρόμιον, dedit. Aliud exemplum nunc adiicio ex Zacharia Vicecomite p.1. complementi artis exorcisticæ doctrina. 5. his verbis relatum: *Romæ accidit, vt quidam fullo maleficiatus veniret ad me ad petẽdum auxilium, cuius domum ego vna cum eius familiaribus ingressus cum subuertissem, inueni in quodam tincturæ vase fece pleno, figuram ceream clauo ferreo à capite vsque ad anum transfixam, brachia, crura ac totum deniq; corpus clauis refertum: qui claui ipsum maleficiatum in cunctis partibus affligebãt eo modo, quo in figura cerea collocati erant.*] Lædunt igitur ista secundùm malefici intẽtionem, actione illa externa, ex pacto cum dæmone inito manifestatam. Solemne denique hodie sagis nostris, effigies has baptizare in nomine Beel-zebub, & nomen occidendi illis indere.

a Zonar. tom.3. Glycas p.4. Annal.

SECTIO V.

De morbis variis à dæmone illatis.

NEgant Auicenna, Galenus, & eo teste Hippocrates (nam Cæsalpinus aliud tribuit ei) morbos vllos per dæmones mortalibus inferri posse, quos secuti Pomponatius & Leuinus Lemnius. Non, quòd dæmones id velle, non credant, quos malos esse non negarunt: non quòd dæmonũ vim minorem censeant, quàm hominũ aut animalium (hoc foret absurdissimum:) sed quia morbi omnes naturalibus ex causis nasci queunt. Verùm minus recta hæc ratiocinatio est, possunt morbi ex naturalibus causis oriri: nequeunt ergo dæmones morborum irrogatores seu immissores esse. Sanè Codronchus, Cæsalpinus, Fernelius, Valesius & alij optimi medici lib. superiore citati, Arabius lib.1. contra Getes. Tertullianus in Apologeti. D. Hiero. *in 4.c. Matth.* D. Chrys. *hom.54.in ca.17. Matth.* D. Tho. *1.p.q.115.a.5.* & alij Theologi contra sentiunt, Iuristæ quoque, ex quibus agnoscit Burchard. *lib. 19. Decretor. c. de re magica*, & optimè hoc probant Pet. Leloy. *lib.1. de spectr. c. vlt.* & Grillan. sæpe citatus b, mihi nunc sufficiunt S.S. firmiora testimonia, quam qui non admittunt, habendi pro Ethnicis & Atheis. Iobum Diabolus c percussit vlcere pessimo à planta pedis vsque ad verticem capitis, sed & alios eadem morbos dæmoni, vt efficienti caussæ, adscribit. In illa vnum diabolus aurium & linguæ vsu priuauit, & simul *epilepticum* reddidit, quem D. Matthæus *lunaticum* vocat d, non quòd dæmoniacus non esset, sed quòd & à dæmone obsideretur, & simul plenilunij temporibus, per dæmonem comitiali morbo grauissimè affligeretur: eò quod tunc cerebrum humoribus plenum aptiùs erat exagitari. Solent quidem alij esse lunatici, non obsessi à dæmone, & hoc sensu de lunaticis locutus Iulius Firmicus e. Sed nostri Euangelistæ agebant de eo, qui simul energumenus. Epilepticorum quoque dispositione gaudent dæmones, & ideo non rarò se illis insinuant: & per illos, quo tempore corruebant, soliti respõsa dare. Apuleius, magnus magus f, traditur accusatus, quòd seruum suum Thallum, remotis arbitris secreto loco, arula & lucerna & paucis consciis, carmine incantatum, corruere fecerit, deinde nescium sui excitauerit. Seruus hic morbo caduco laborabat, eo ignaro sic abusus Madaurensis, vt à dæmone responsum acciperet. hanc ille accusationem sic tractat, vt videatur fateri, certè non diluit. Si recentiores audiamus, Sprengerus g prodidit quandã maleficam epilepticum morbum certis inflixisse, per oua cum mortuorum corporibus subtumulata, præcipuè ex earum secta inhumatis, & certis cum cerimoniis exhumatis, & in potu vel cibo præbitis. Apud D. Lucam h, vnum diabolus vexauit Maniaca illa affectione, quam lycanthropiam medici nominant, cuius præcipuum indicium est, quod domi nequeant contineri, & in deserta loca se proripiant, circáque sepulchra oberrent. Aliam adfixit conuulsione spinæ dorsi i, quo loco dæmon ille vocatur πνεῦμα ἀσθενείας spiritus infirmitatis, eo quòd (vt subditur) eã vinxerat Satanas ἣν ἔδησεν; nam dæmones in S.S. nomen habent ab effectu: vt *spiritus auaritiæ*, qui impellit in auaritiam, *fornicationis*, qui suasor turpitudinis. Saulem etiam dæmon per atram bilem diuexabat. apertè hoc illi

b q.6. vsque ad n. 13.
c Iob. 2.
d Mar.9. v.17. Luc. 9. v.39. Mat.17. v. 14.
e lib.3. Mathes.
f Apol.1.
g p.2. Mallei q.1.c. 11. in fin.
h Luc.8. v. 27.
i Luc. 13. v.11.

a 1. Reg. 16. v. 14. 15. & 23.

ſacra Hiſtoria tribuit, *Exagitabat eum ſpiritus nequam,* qui pulſante Dauid Citharam recedebat a. Hodiè, id vtinam non doceret experientia quotidiana! Multa ſuppetunt exempla, vtar duntaxat recentibus, quæ in iudicio comperta ſibi Sprengerus prodidit, cuius & Niderij exemplis, libenter vtor, quia (quicquid hæretici dicant) docti Theologi fuere, & in his, de quibus agimus, rebus exercitatiſſimi, & quæcunque tradidere, his ſimilia noſtra videt ætas, & recentiores ea confirmant omnia: deinde vixere fermè antè annos centum, quo tempore nondum hæreſis Lutheri nata, vt cauſa nulla fuerit, multa, quæ huic contraria, confingendi: denique videmus tum Germaniam dæmonum manifeſta & crebra infeſtatione pleniſſimam fuiſſe, vt intelligamus eós tum Luthero, & Svvinglio hoſpitium paraſſe, eorúmque quaſi quoſdam metatores præceſſiſſe, vt & nunc Antichriſtum præueniunt, eiuſque ſunt veri ante ambulones, Caluiniani, Anabaptiſtæque. Sed pergamus. ignoſce lector parentheſi non longæ. nequeo, præ amoris vehementia, memoriam perditorum fratrum ſic deponere, vt non ſubinde & in animum & in calamum incurrant. Sprengerus narrat b ſequentia, *Honeſta quædam perſona, & vni ex familiaribus Archiducis matrimonio copulata, in præſentia notarij* &c. *ſecūdum formam iuris, depoſuit. Cùm tempore virginitatis ſuæ, cuidam ex ciuibus famularetur, accidit, vt vxor illius graui dolore capitis langueret: pro cuius curatione, cùm quædam mulier acceſſiſſet, & ſuis carminibus & certis praxis mitigare dolorem haberet, Ego, inquit, eius practicam diligenter obſeruabam, perſpexiq;, quòd contra naturam aquæ fuſæ in ſcutellam quandam, ipſa aqua in ollam aliam adſcendiſſet, cum alijs ceremoniis, quæ recitare opus non eſt, conſideránſque quòd ex illis dolor capitis in domina non mitigaretur, aliqualiter indignata, hæc verba ad maleficam protuli: vos non facitis, niſi ſuperſtitioſa, & hoc propter commodum veſtrū. Tūc malefica ſtatim ſubiunxit, An ſim ſuperſtitioſa vel non, tertia die tu ſenties. quod rei probauit euentus. Nam tertia die manè, me ſedente, & fuſum apprehendente, tantus dolor ſubitò corpus meum inuaſit primò in interioribus, vt non eſſet pars corporis, in qua non punctiones horribiles ſentirem: ſecundò non aliter mihi videbatur, niſi quod continuè ignei carbones capiti meo ſuperfunderentur: tertiò in cute corporis, à vertice vſque ad plantas pedis non fuiſſet ſpacium acus, vbi nō fuiſſet puſtula ſanie repleta. Sicq; in his doloribus eiulando, & tantummodò mortem optando vſque ad diem quartum reſtiti. Tandē maritus dominæ meæ, vt ſtabulum quoddam intrarem iniunxit. At ego paullatim incedendo, eo præcedente, dum ante oſtium ſtabuli eramus: Ecce, inquit ad me, pecia panni albi ſuper oſtium ſtabuli. At ego, Video. tunc ille, quantum potes remoue, quia fortè meliùs habebis. Tunc ego, quantum potui, vno brachio me ad oſtium tenente, cum altero peciam apprehendi. Aperias, inquit Dominus, & conſidera diligenter ibi repoſita. Tunc, vbi peciam ſolui, plura ibi incluſa repperi. præcipuè autem grana quædam alba, ad modum quo puſtulæ inerant corpori meo, ſemina quoque & legumina, quorum ſimilia nec edere poteram aut intueri, cum oſſibus ſerpentum & aliorum animalium intuita ſum. Et ſic ſtupefacta dum inquirerem à domino, quidnam agendum foret. vt in ignem cuncta proijcerem iniunxit. Proieci: & ecce ſubito non poſt horæ ſpacium, aut quartale, ſed in momento, vt res illæ in ignem fuerant proiectæ, omnem ſanitatem priſtinam recuperaui.*]

b p. 1. mallei. q. 1. c. 12.

Idem ſubdit. *Mulier quædam maritata & honeſta acceſſit, & iuxta iuris formam vt ſupra depoſuit. Retro domum (inquit) habeo viridarium, eſt & illi contiguus hortus vicinæ meæ. Vnde, cum quadam die tranſitum fieri ex horto vicinæ ad viridarium meum non abſque damno perſpexiſſem, ſtans in oſtio viridarij, & apud me ipſam conquerendo, & querulando, tam de tranſitu, quàm de damno: vicina ſubitò ſuperuenit, &, an ſuſpectam haberem, inquiſiuit. At ego territa, propter malam eius famam, nihil aliud, niſi hæc verba, protuli, Greſſus in graminib. damna demonſtrant. Tunc illa indignata, quia ad eius fortè beneplacitum, me litigioſis verbis cum ea implicare nolebam, abſceſſit cum murmure, & verba quæ protulit, licet audirem, intelligere non potui. Poſt paucos verò dies ingens infirmitas mihi incidit, cum doloribus ventris, & acutiſſimis torſionib. à latere ſiniſtro verſùs dextrum, & vice verſa, quaſi duo gladij eſſent pectori infixi, & ſic die noctúque clamoribus vicinos omnes alios inquietaui, & confluentibus hinc inde pro conſolatione, accidit, vt lutifigulus præfatam vicinam & maleficam adulterino flagitio habens in amaſiam, ſimili modo viſitationis gratia accedens, & infirmitati meæ compatiens poſt verba conſolatoria abſceſſit. Sequenti tamen die feſtinè rediit, & inter alia conſolatoria ſubiunxit: Experimentum capiā an ex maleficio vobis hæc infirmitas contigerit, quod ſi ſic repertum fuerit, ſanitatem vobis recuperabo. Accepto ergo plumbo liquefacto, & me in lecto recumbēte, plumbum in ſcutellam aqua plenam ſuper corpus meum appodiando infundit, &, vbi quædam imago & figuræ diuerſarum rerum ex plumbo congelato apparuiſſent, ecce, inquit, ex maleficio vobis hæc contigit infirmitas, & ſuper limen oſtij domus vna pars maleficij continetur. accedamus ergo & illis amotis meliùs ſentietis. ſicq; maritus meus cum eo pariter ad tollendum maleficium accedunt, & lutifigulus limen eleuans marito iniunxit, vt manum in foueam, quæ apparuerat, mitteret, & quæcūque inueniret extraheret, quod & fecit. Nam primò imaginem quandam ceream in longitudine vnius palmæ, vndique perforatam, habētem duas acus ex aduerſo per latera, ad modum quo ipſa punctiones à ſiniſtro latere vſque ad dextrum & è conuerſo perſenſerat, extraxit: demum pecias panniculorum diuerſas & plurima, tam grana, quam ſemina, & oſſa, continentes. Sicq; illis in ignem coniectis ego conualui, ſed nō ex toto. nam licet torturæ, & punctiones ceſſaſſent, appetitúſque comedendi rediſſet ex integro, tamen priſtinæ ſanitati vſque in præſens minimè ſum reſtituta. Vnde hoc, quærebam, quod priſtina ſanitas non redibat? Reſpondit, ſunt & alia inſtrumenta alibi abſcondita, quæ inuenire non valeo. Et qualiter prima inſtrumenta repoſita agnouiſſet, dum inquirerem, reſpondit, ex amore, quo amicus amico reuelare ſolet, hæc cognoui.*]

His duobus ſubdit alia multa breuia, nata ex deſiderio vlciſcendi, dum indignantur mulierculę, ſe ab amaſiis, ad nuptias conuolantibus, deſeri, & vltionem minatæ mox exſequuntur. Sed omnem ſuperat admirationem, quod narrat Cornel. Gemma poſt calcem *li. 2. Coſmocrit.* narrat fusè caſum Katharinæ Gualteri puellæ Louanienſis annorum. 15. cuius curationi ipſe præfuit anno. 1571. quæ, cùm obtruſum à gentili & coætanea libamenti fruſtulum comediſſet, in morbi ſymptomata incidit prorsùs prodigioſa, quorum ipſe ſpectator quotidianus, vidit illam eiicientem tot & talia & tanta, vt ipſe crediturus non fuerit oculis alienis. Octauo morbi menſe magno niſu per poſticum eiecit anguillam viuam & perfectam, craſſitudine policari, longitudine ſeſquipedali: *cui & ſquamæ, & oculi, & cauda vniuerſa vt anguillis ſolet. triduo*

ante

ante quam foras erupit, auditum narrat bis terve in vtero ſonum non ipſi puellæ modò, ſed adſtantibus quoque velut argutum & tenuem ab angue productũ: & cùm egereret, manifeſtè puella retulit ſe ſenſiſſe quòd primùm exſerto capite ſe retraheret per poſticum, inde cum impetu exiliret. Poſt anguilla, quã mortuam exẽteratámque ſuſpenderant, loco ſublimi ab animalibus tuto, repentè euanuit. Puella interim cœpit euomere ingentem humoris aquoſi copiam, humano lotio non abſimilẽ, ſaporis abſurdi. Durauit ea vomitio plus 14. dies, ſingulis profectò exonerans ſupra libras. 24. vel vt vulgò nominant gheltas *tres: præterea vrinam interea quotidiè reddebat bis terve copioſam. Nullus in ventre tumor, nulla in toto corpore inflatio exteriùs apparebat:* & *ipſa puella potus ac cibi parciſſimi, vix vnum cyathum, vini, aut cereuiſæ, liquoriſve alterius potitabat. Eò venit hæc aquæ excretæ abundantia, vt ſpatio duarum ſeptimanarum facilè amas duas implere potuerit. Poſt hanc aquæ copiam, cœperunt & pili confertim exire per vomitum alui, copioſiſſimi numero, digiti longitudine ſed longiores alij, alij breuiores, eiuſmodi ſanè quales annoſis canibus euelluntur: auctáque eſt indies ea pilorum quantitas, vt facilè pilas quàm plures iuſtæ magnitudinis implere potuerit: eiecit hos omnes magno faſtidio & vomitus difficultate. Interiectis deinde nonnullis diebus, ſucceſſere aliqui vomitus, qui floccos ingentes pilorum eijcerent cum materia purulenta inſtar ſaniei, interdũ ſimili ſtercori columbino aut anſerino: in qua colluuie & fruſta lignorum & membranarum tenuia rudimenta, ſed lignorum partes adeò viuæ, vt ex caudicibus obſoletis diffractis inæqualiter cõminutæ portiones viderentur vnguis amplitudine, aliæ craſſitie, intùs fungoſæ, foris obductæ vetuſtiore cortice nigræ. Paulò poſt cæpit alius vomitus niger vt carbo, dixiſſes atramentum verum vel ſepiæ ſuccum, imò carbones veros minutiſſimè tritos atque permiſtos, ſingulis diebus prodeuntes ad quantitem libr. 2. aut 3. ſæpiſſimè cùm pilis tam copioſis, vt nuci iuglandi includi non poſſent, omnibus albis, prolixis, & duriobus: quæ cùm per triduum ita duraſſent, eiecit ſemel & puri ſanguinis tanquam è vena diſſecta libras duas, nulli rei alterius generis permiſtas. A vomitu ſanguinis rurſum ſecutus eſt ater, ac ſi antimonio trito tinctus fuiſſet humor, omnino liquidus in dies ſingulos ferè ad libras 5. aut 6. atq́; hoc portentũ ſeptimana integrã conſtãti, horarũ lege ac ſpacio perdurauit. Ceſſauit aliquãdiu diuinis humaniſq́; remediis adhibitis. Interea pilos adhuc, ſed pauciores, gradatimq́; atriores excernebat, imo & breuiores in dies vt cũ prius ex flauo ruffeſcerẽt, paulatim, liuidi, nigri, tandem aterrimi ac velut diſſecti in fruſta minutiſſima per vomitum redderentur. Quandóque cum his & virulentus humor, & craſſus, quandóque ſimillimus limo. Circa Septembris medium membranæ fruſta maiora, tanquam ventriculi partes, euomuit: habebant hæc ſpeciem tunicæ craſſioris. carnoſæ, lentæ, fractúque contumacis: quibus profectò vt fœtus chorocidi, etiam venarum ductus inarati ramoſa propagine ſpectabantur, interdum medij palmi longitudine. Has aliæ ſunt è veſtigio ſubſecutæ tenuiores multò, ſed penitùs nigræ, venarum dumtaxat veſtigia referentes membranæ allantoeidi non diſſimiles. Poſtremò venerunt & tertij generis tunicæ vaſorum prorſus expertes, aliarum omniũ tenniſſimæ, vt locum amnij retinerent. Sed erat his alia multo ſubſtantiæ atque figuræ ratio: quam in agninis fœtuũ inuolucris. Nam huic tenuitati aderat mira ſoliditas, figurarum ratio quouis miraculo maior. Fragmenta illius varia, ſed tria præ ceteris rara duorum palmorum amplitudinem ſuperabant, intertexta ſtriis profundis ſine epigraphis: quæ ſeſe a vertice ad baſim ſecantes mutuo, cacellos in rhombi ſpeciem efformabant. non habeo cui meliùs conferam quam cum ſenecta viperæ: quanquam nihil hactenus à me conſpectum fuit, cui poſſet merito comparari. Sed hoc in eo præcipuè admirandum, quod ſecundum longitudinis ductum, velut canalis quidam profundior appareret, inſculptus fibris tranſuerſis & raris, prorſus vt in aſpera pulmonis arteria. Erat hæc regio penitus caua & circularis, in vnius membranæ faſtigio paulatim anguſtior, anguini capitis veſtigium repræſentans, cum apophyſi maſtoeidi, ſeu proceſſu mammillari: in alterius fine ſenſim lateſcẽs neſcio quid ventricoſum & inæquale etiam bifurcato vertici non abſimile, præ ſe ferret. Vniuerſæ partes inuicem coaptatæ totius anguillæ longitudinem atque craſſatiem ſatis luculenter expreſſerant. Illud autem tuberculum papillare viam fuiſſe reſpirationis exiſtimo, fortè per quam & ſolidis & humidis ad ſui nutricationẽ neceſſariis veſcebatur. Poſt quã haſce mẽbranas eiecit, ſecuti ſunt lapides ferè innumeri, quos veſperi ſemper ac ſtata horarũ. periodo magnis cum tempeſtatibus animiq́; deliquiis eructabat. Forma fuit eiuſmodi, quæ paſſim in vetuſtis ædificiorum ruinis ſolet occurrere. Lapides ſolidi, anguloſi, inæquales, tum ſpecie, tum magnitudine, quæ ſubinde ad nucis iuglandis quantitatem acceſſit, non abſq́; ſuffocationis diſcrimine manifeſto. videbantur quandoque obtecti calce, & coagmentati variè, vt ab illis, qui parietibus detrahũtur diſtingui non poſſent. Semel me præſente quendam eiecit lapidem anguloſum vix cum duplicis caſtaneæ mole librandum. ſaxũ illud magna ſpiritus contentione proiecit, vt & vomentem viderim manifeſtè, & in lebetem ſonitũ cadentis audierim, magno horrore cum animi mei, tum turbæ vndiq́; circumfuſæ. E veſtigio magnam quoque ligni portionem pollicis longitudine pariter & craſſitudine, ſed minore difficultate ſecreuit. Erat hoc ſatis poroſum ſtaminib. rectis inſigne, cui & commiſſura quædam inſignior velut per medium totius longitudinis excurrebat. Interea tamen, & pili per vices, ſed minores ordine pauciores, ac nigriores. Acceſſit aliud, quod omnem excederet fidem. os enim triangulare ſolidum foris, intus cauum ac ſpongioſum reddidit, tale vt planè conſtaret eſſe fragmentum cruris bubuli, & puellæ parens diceret, ſe tale vidiſſe pridie in ſuis carnibus iurulentis. Nec mora, ſequenti die articuli oſſei, tali, digitorum acies, rotulæ, variæ ſpeciei & magnitudinis prodierunt. Interdum tamen & pili & lapides intermixti, atque omnium poſtremo vitri atque æris portiuncula.*] his narratis, Gemma meritò cenſet horum mirabilium Dei permiſſione dæmonem fuiſſe miniſtrum, qui cauſis tamen naturalibus, ordine etiã ſeruato, quoad potuit, vſus fuit. Idem vellem exiſtimaſſet, eodem opere, de muliere aliã, quæ florente ætate per nouem continuos annos infandis doloribus inteſtinorum cruciata, primùm craſſioris tunicæ rudimenta deiecit, deinde & arboris fruſta ingentia pleráque pollicis craſſitie, ac paulò etiam longiora, pariterque omnia ferè, quæ ad arboream ſpeciem pertinerent, folia ſcilicet laurinis foliis non abſimilia, radices, cortices, etiam quæ tomento alicui incluſos nucleos, nullo tamen veſtitos putamine, præ ſe ferrẽt. Quod ego mallem ad prodigioſos dæmonum effectus, quàm ad naturales morborum παραληρήσεις referre.

Ad eoſdem effectus permittentente Deo productos retulerim cruciatus corporeos B. Angelæ de Fulgino, quos his verbis deſcribit: *Corporis ſunt tormenta innumera à multis dæmonibus multipliciter excitata. Vix enim credo quod ſcribi poſſent infirmitates & paſſiones mei corporis. Nam non remanet in me*

aliquod membrum, quod non horribiliter patiatur. nunquam enim sum sine dolore, sine languore continuo. sum debilis & fragilis plena dolore, ita quod oporteat me continuò iacere. Non est in me membrum, quod non sit percussum, tortum & pœnatum à dæmonibus & semper sum infirma, & semper tumefacta, & plena doloribus in omnibus membris meis: ita quod cum magna pœna possum me mouere, & sum fatigata iacere, nec etiam ad sufficientiam possum comedere. hinc discis sanctam hanc viduam fœmineo, vt Iob virili, sexui, exemplum patientiæ propositam. *In vita B. Angelæ cap.* 19.

A

De mentis ab alienatione perpetua iam docui, dum de philtris dissererem, Stiradio quoque potione mens ab alienata à virgine venefica, *li.* 2. *Hist. Dubrauy.* de modica ad tempus exemplum non iniucundum auditu narrat Matthiolus in Dioscoridem [a] de circulatoribus, haud dubiè Magis Bohemiæ. *In vinum* (inquit) *radicis cuiusdam puluerē, cuius gustatu fauces conuelluntur, immiscent, & cui fucum facere volunt, iubent, vt illo in vino intinctum digitum, quasi prægustandi causa sugat. Tum illicò digitum vino madidum in os inditum, sibi mordicus, non sine dolore & clamore, premit iuuitus, Interea, perinde atq́; blanditiis, mœrentem consolatur circulator, temporum, carpiq́; arterias alio oblinit medicamento: deinde nummum in terrā proiectum hortatur vt tollat. Ibi ille pronus, primum se nequit attollere, mox vnguinis vi, amens factus, concidit, statimque eius more qui metuit ne mergatur in aqua, natat, ac vociferatur, simul se fluctibus obrui. Ergo eū erigit circulator, ille: quasi vlturus iniuriam, primum maleficum obliquo ac toruo intuitu exprobare, mox hominem aggredi videtur: postremò fugientem circulatorem persequi, donec abstersō tandem illiti medicamenti veneno, recipiat animum ac menti restituatur. Vbi autem ad se rediit, quasi qui euaserit à mari naufragus, capillum vestimentáque veluti vela torquere, exprimeréque brachia tergere, & nares emungere, conspicitur.*] vt sola vis vnguenti hoc faciat, & non interueniat opera dæmonis, qui fieri queat, non intelligo.

B

a in prefat.

Gentiles idem sensisse olim, probare possumus ex morbis, quos illi diis suis, hoc est dæmoniis, ascribebant: vt de *Ceritis*, qui dicti quasi *Cererici* δημητειόληπτοι, de lymphatis, Panicis, similibúsque iam tradidi. Ideóque eos, qui fanatici erant, & variis linguis in morbo loquebantur, δαιμονῶντας, vel ab Hecate, aut Heroibus infestatos, vocabant. [b] Quare & Leuinus Lemnius [c] tandē dat manum, & fatetur dæmones huiusmodi causas morborum accidentarias esse: Qui; si causam accidentariam vocat, extrinsecam, efficientem tamen, nobiscum sentit.

b Lucian. in Philopseu. Hippocrates de Sacro morbo.

D

c l. 2. de occul. nat. mirac. ca. 1.

d Sacræ Philosop. c. 28.

Restat explicandum, quo pacto dæmon morbos inferat? quod Franc. Valesius accuratè docuit [d]. Nempe illum esse causam externā; eo quòd extrinsecùs aduenit corpus inhabitaturus, & morbos illi illaturus. Si morbi ex materia pendeant, mouet internas causas. sic Melancholicos morbos excitat. Nam principio bilem atram, quæ corpori inerat, commouet, & fuligines in cerebrum, & internorum sensuū cellulas propellit. Deinde adauget bilem atram, admotis causis exurentibus, vel detento isto humore, ne expurgetur. Epilepsiam paralysim & similes noxas infert, per succi crassioris delationem, obturato ventriculo cerebri, vel obstructis radicibus neruorum. Cæcitatis causa est, vel surditatis, noxia excrementa ad aures, vel oculos coaceruando. Sæpè etiam ad odium, amorem ad alias animi perturbationes inducēdas mouet imagines, vt in imaginatione firmiùs inhærescant. Ad corporeas verò affectiones excitandas, spirituosam ex ipso sanguine substantiam deligit, eam separans & expurgans à crassitie materiæ. deinde spiritibus istis vtitur, quasi proximo animæ instrumento ad efficacissimè & velocissimè agendum. Dico ex rebus venenosissimis eum educere quandam quasi quintam essentiam (vt ex gemmis & auro solent chymici) & ea inficere ipsos spiritus vitales, & sic eum malefico morbo imbuere, quod aduertit prudenter Cæsalpinus *lib. de dæmon. inuestigat. c.* 16. Quod cùm fecit, ægrè ars humana satis celebria & efficacia remedia potest vel solet adhibere: quo enim hæc materia subtilior & tenuior, hoc quoque ad lethum est acrior & efficacior. Solet omnem præuenire medelam. Nec obstat quicquam, quin hæc ipsa damna inferat interdum per se, sine tali materia, vel interna agēte causa, si impediat vel lædat sensationes, vel spiritus animales detineat aut subtrahat, & aliis mille, quos nouit, modis. Qui verò morbi ab internis causis non dependent, sed ab externo tantùm impedimenti nocumento, vel noxio afflatu, vt plurimum per se operatur, vt quando instrumenta maleficij, vnctiones, signa, defossa, vel similia, ad ipsum veneficium vim naturalem nullam habent sed sunt pro signis tantùm, ad quæ ex pacto dæmon operetur, quod docuit idem And. Cæsalpinus *de operis c.* 17. tum quoque potest per res externas homini vim aliquam facere, vt ille docet *cap.* 8. Veluti cùm malefica irata pomum coctum manui alterius sic fecit conglutinari, vt & acerbissimum inferret cruciatū, &, nulla arte, posset dissolui, vel deglutinari, *lege Nicol. Remig. libr.* 2. *dæmonolat. cap.* 4. Quid ni credamus, cùm etiam Catochiten lapidem Corsicum legamus ea vi præditum, vt se iunctis corporibus agglutinet, & impositas manus detineat? *Solin. Polihist.* Quo pacto venefici morbi ab aliis dignoscendi agam. *lib.* 6.

C

D

SECTIO VI.

De mira rerum solidarum atque magnarum in corpus ingestione & egestione.

PRodigiosi sunt plerique morbi per maleficium illati, sed omnium prodigiosissimus mihi videtur, quando per os vel imum gutturem eiicit æger, spinas, ossa, ligna, saxa frusta vitrorum, acus, cultros & alia ferramenta, glomos pilorum, pannos, setas, cornu lucernæ, & huiusmodi, quæ, vel comestione, vel aliter in corpus immitti potuisse, videtur impossibile. huius exemplum vnum habet Sprengerus [e], de muliere Zabernensi, vbi obstetrix quædam, eo quòd ipsam non accersierat ad puerperium, grauiter irata, noctu cum duabus aliis maleficis ad puerperam accessit, & dixit ad vindictam se aliqua in eius intestina velle immittere, quorum dolorem post semestre dumtaxat sentire inciperet. Dixit, & *ventre eius manu tetigit: ad quem contactum puerpera videbatur, sibi extrahi intestina, & iis immitti quædam, quæ tum oculis dignoscere nequibat. Postea sexto vix mense finito, internorum viscerum tortura ipsam subitò tam dira inuasit, vt nec* (verba sunt Sprengeri) *diebus nec noctibus à clamoribus omnes inquietando, abstinere posset. Et quia deuotissima Virginis & Reginæ misericordiæ extitit, in pane & aqua singulis sabbatinis diebus ieiunando: ideo & per*

E

e in Malleop. 2. q. 1. c. 11.

ipsius

ipsius suffragia credidit se liberari. Vnde & quadam die, vbi opus naturæ perficere volebat, tunc omnis illa immundicia à corpore prorupit, & aduocans maritum cum filio dixit: súntne res istæ phantasticæ? nonne dixi, post dimidii anni spacium res ista cognoscetur? aut quis vidit vnquam spinas, ossa, simul etiam ligna me comedisse? Erat enim spinæ rosarum, longitudine vnius palmæ, cum alijs varijs rebus innumeris immissæ.] Aliud exemplum relatum est à Beniuenio a de muliere Florentina, tertium à Ioanne Langio b de Vlrico Neusesser rustico; quartum de puellâ Leuuenstetensi in historia Germanica, hac de re excusa anno 1562. tria his addit Nicolaus Remigius c. Octauum planè admirandum & cui refellendo, nullæ nugæ, nullæ calumniæ, nullæ phaleræ vitiligatoris VVieri, suffecerint, adscribam ex vita S. Petri Tarentasij, à Gaufrido conscripta d, his verbis; *S. Symphoriani dicitur castrum Lugdunensis Ecclesiæ, paucis ab vrbe millibus distans, vbi vir fidelis & religiosorum fidelis sedulúsque susceptor, magnæ conuersationis pariter & opinionis Abbatem, ad hospitium suum aliquando, quasi vim faciendo, pertraxit. huic iuuencula erat filia miserabili incommoditate laborans. Egerat enim quædam mulier malefica, per nequitiā inuidæ socrus inducta, vt lāguore tabesceret desperato, nec viri sui præsentiam, nec aspectus vllatenus toleraret. Affectione muliebri genitrix persuasa, vt satanas satanam eijceret, famosum quendam maleficum accersiuit. Adfuit, explorauit, agnouit, & mulierculam asserens inferratam, terit arborum cortices, pocula verbis & herbis infecta propinat, mordet etiam dentib. proprijs brachium miseræ mulieris. Res mira, res noua, res (ni fallor) hactenùs inaudita. Ab illo quidem languore conualuit: sed interdum, ex corde procedere sentiens velut acus, cruciabatur atrociter, donec per morsuram brachij, quam nulla cicatrix obduxerat, acus educeret vis occulta. Crudele remedium, sed huiusmodi congruebat auctori. Plures in hunc modum quàm triginta per temporum interualla prodierant: quædam, vt vulgò dicitur, excapsetæ, quædam admittendis filis idonea foramina præferentes. Præterea prædictus Abbas ad domum, vbi hæc actitabantur, aduenit. Celebris est persona; cuius hoc opus & alia non indigna admiratione narrantur: sed parcendum adhuc superstiti, & nomen credidi reticendum. Huic pater anxius miserabilem exhibet filiam, nec sine lácrymis lugubrem explicat tragœdiam. Eadem hora fit fides dictis, & sentiens acum mulier gemebunda deplorat. Iam peruenerat ad foramen, solitus iam præcesserat cruor, iam cœperat apparare, iam particulæ eius exierat. Et accedens vnus ex fratribus laicis, eidem Abbati deseruiens, cruentam extraxit, annis pluribus ad testimonium conseruandam. Orat Abbas, & locum vulneris tangens, in virtute fidei pollicetur, nec ferrum vltrà nec chalybē inde processurum. Factum est: sed mutata materia est, malitiâ necdum prorsùs exstinctâ. Cæperunt lignei sudes paruuli, quales vulgò brocas appellāt, ex quercino robore, vel fraxinei, pro ferreis acubus egredi, crassiores spinis & modicè lōgiores. Nec vnius tamen omnes, sicut nec acus fuerant, longitudinis vel crassitudinis erant. Sedecim in hunc modum intra annum & paucos menses ex muliere ligna prodierunt. Adfuit demùm Reuerendus Petrus Antistes, cui diuinitùs seruabatur tanti miraculi plenitudo. Offertur mulier missarū solemnia celebranti, sicut præceperat vespere præcedenti. Eadem hora septimū decimum lignum ex muliebri corpore egreditur, quod sub oculis omnium sacellanus extraxit. Confitentem itaque mulierem præsul absoluit, & sacram ei tradens Eucharistiam ab omni deinceps cuiuscunq; materiei progressu iubet esse securā. Sic ab omnibus iam præstigijs liberata adhæsit viro, filiosq́; procreauit. Et vt dicitur, hodieq́; superstes, virtutē prædicat, quā in seipsa feliciter meruit experiri. Petrus de Fraxineto, dicitur pater, notus, etiam honoratus inter conuicaneos suos: vt si quem dubiū nouitas tanta reddiderit, probare forsitā liceat, quod credere detractarit.*] Hactenus Gaufridus Abbas Alt'ętubę, cui Cisterciēses & Claraualēses Abbates negotiū dederunt vitę huius conscribendæ; cùm Romanus Pontifex Lucius eis mandasset, vt eam fideliter conscribi curarēt. Sed Monachus fuit scriptor, inquient aduersarij. credo, plus fidei mererentur mendacissimi ipsorū Ministri & Prædicantes. Cæsalpin. *de in vestig. dæm. c. 17.* Contigit autem (ait) *hoc anno Pisis hæc vidisse multis spectantibus. Quædam à dæmonibus obsessa, sæpius modo inter adiurandū, modo postea eiecit corpora, & magnitudine & formâ per se, ineptissima, vt deuorarētur, clauos ferreos prælongos, ossa, lapides, globos laneos, carbones, aliaq; multa inculcitā autē, eâ regione, qua thorax incumbebat, præcipuè quâ [dec]or, globuli multi reperti sunt ex plumis affabre efformati diuersis figuris, sed plurimi instar rosarum perpetuis plumarū tenuissimarum ordinibus, nunc filo impliciti, nunc solo glutine, alia genera reperta sunt in ceruicali quà caput residebat.*] Quid multa? superioribus annis Duacensi cuidam, & Insulensi ancillæ similia fermè acciderunt. Exemplorum sat habemus, causam ruspemur, quæ sat abstrusa & abdita.

> a li. de admiran. morb. causs.
> b li. 1. epist. 38.
> c l. 3. dæmonolat. c. 1.
> d apud Surium tom. 3. Maii. 8. cap. 23.

Primùm fateor, quædam incorporibus humanis solere interdū ex prauis humoribus coalescere, vt sunt tophi, lapilli, capilli, oscilla, conchylia, spinæ, glomi pilorum & quæ talia potuit dæmon in ipsis hulceribus, vel in corporis partium congruis sinibus procreare, quod naturaliter fieri posse, consentiunt veteres nouicijque medici e. Norunt mecum multi Comitis filium; qui, ante annos fermè nouēdecim, Luxēburgi, in vrina lacertulas satis magnas eiiciebat, quod etsi plerique vxoris eius adulteræ (quam & occidi per sicarium ille postea iussit) veneficio tribuerent, potuit tamen naturaliter cōtingere, ex humorum corruptione, & renum vitio. Mulier illa Caluini sectæ erat addicta, & ministro familiarior, quàm oportebat, ideò nec à moribus, nec ab instituto aliena fuit vulgi suspicio.

> e Gale. lib. 2. ad Glaucum. Celsus l. 5. c. 6. Ætius l. 16 c. 100. Leuin. Lemn l. 3. de occul. nat. mirac. ca. 40. Alexā. Benedict. li. 2. & 3. Anato. Anto. Beniu. l. supra citato. ca. 3. 18. 24. 94.

Secundò puto non posse naturaliter in corpore humano generari, ex vlla putrefactione, acus, cultros, forfices, & huiusmodi metallica artificiosè cōformata. quia calor naturalis, nisi plurimorum annorum spacio, non videtur metalla inibi gignere posse: multoq; minùs, sic fortuitò ad certam analogiam atq; dispositionem artificiosam, videntur tam varii humores conuenire posse: nisi Democriteam & Epicuream reuocemus insaniam, ex fortuito atomorum concursu cuncta construentem. Neque adhuc legi, qui hanc vim naturæ tribueret.

Tertiò, dico hæc omnia multis modis dæmones per maleficos operari posse. Etenim primò possunt sic sensibus illudere, vt quis putet ista in corpus ingeri, vel egeri: cùm tamen reuera duntaxat dæmon cultros veros, & huiusmodi reliquam, quæ euomitur, artificiosam materiam, quæ in ægri corpore numquam fuerat, vel etiam ipsos humores, qui eiiciuntur; faciat apparere cultros, & reliqua illa, vel etiam aërem sic condenset, & coloret f: quod verisimillimum est contingere, quando res illæ, quæ visæ sunt solidæ ac densæ, paulò post cernuntur euanescere. Præterea possunt, citrà fictionem, res huiusmodi per dæmonem in os occultè ingeri, vnde mox eiiciantur; possunt etiam

> f hoc volunt semper in his accidere Gril. de sortileg. q. 3. & Cardan. d. ca. 80. de varietat.

aliis corporeis partibus inſeri & includi. Negat id Vvierus, homo fronte nullâ; licet non videam, cur neget. teſtantur enim medici & chirurgi fide digni, quorum nonnullos [a] ipſe laudat, talia ſibi viſa e x corporibus excerni, vel exſecari, & ea manibus c ontrectaſſe ſeſe. Eos verò omnes ad vnum decipi contendere, quid eſt, niſi ſtrenuè pudorem totum exuere? ex modis immittendi, quos comperio, duo tantum mihi placent. Primus eſt, quem non prætermiſit Binsfeldius [b]; vt profundo dæmõ ſomno demergat hominem, & ſenſum doloris eximat, tum dextrè incidat membrum, & materiam illam duram imponat, denique eâdem ſubtilitate vulnus adeò conſolidet, vt nulla cicatrix vel veſtigium relinquatur, quod periti chirurgi nonnunquam faciunt.

Dices fortaſſis, vt hæc queat in partibus carnoſis & facilè dilatabilibus, & promptæ conſolidationis; quarum exempla recenſet Nicol. Remigius [c]; non tamen id poterit in alijs, quibus illa facilitas non eſt propria, v. g. in inteſtinis, orificio ſtomachi, gutture, arteriis, & talibus organis, quæ anguſta valdè ſunt, nec dilatantur, niſi ad functiones ſuas naturales: vel etiam, ſi ſectione diuiſa fuerint, non poſſunt reuniri. *Reſpondeo*, difficiliùs quidem in his id contingere, abſolutè tamen poſſe vt in alijs. licet enim nobis incognita ſint medicamẽta, iis conſolidandis & reuniendis idonea, dæmoni tamen illa ſunt notiſſima. Præterea quamuis ſponte ſua non dilatentur, niſi ad naturales ſuos effectus, vi tamen aliqua adhibita, poſſunt extra conſuetum ordinem dilatari & comprimi. cuius rei duas hiſtorias ad finem faciendam adtulit teſtis oculatus, chirurgiæ laude clarus, Ambroſ. Paræus [d]: prior eſt, de ſtudioſo, qui cùm ſpicam germinis deglutiuiſſet, eaq́, in pulmones per τραχέιαν deſcendiſſet, natura illam tranſuerſis pulmonum lobis illæſis, integris etiam coſtarum muſculis, & quæ ſuccingit eas membranâ incolumi, integram expulit. poſterior eſt de opilione, qui ſemipedalem cultellum, cui corneum erat manubrium craſſitudinis pollicaris, in fauces à prædonibus ore aperto adactum, ſex ſolidos menſes, in corpore retinuit, & tandem nata in inguine vomica, inde chirurgus extraxit. At neceſſarium planè fuit, per anguſtiſſimos meatus quoſque à faucibus in inguen cultrum peruenire. His tertiam narrationem Remigius addidit de morione; qui, apud Armoricos, mucronem gladii tres digitos longum per os in fauces adactum, duodecimo poſt die, per anum egeſſit. Nonne culter iſte, per tot ſpiras inteſtinorum ſubtiliſſimorũ, & per illud quod à re ipſâ vocatur *inteſtinum tenue*, fuit deuolutus? Neque in his vlla vnquam malefici mentio vel ſuſpicio fuit. ſi natura id potuit & caſus, cur ex propoſito id adnitens nequeat ille mille artifex ſolertiſsimus?

Alter modus eſt Silueſtri Prieratis, quem recentiores quidam ſunt ſecuti, [e] ſcilicet dæmonem peritiâ pollere, res ſolidiſsimas diuidendi & comminuendi partes in minutiſsimas, etiam inſtar pulueris, & eas iterùm vniendi, applicatis, ſicubi opus, naturalibus actiuis, idque tam præproperè & ſubtiliter, vt cernentium oculi nequeant, ob nimiam motus celeritatem, quidquam horum aduertere; ideoque putent homines ea integra immitti & emitti. Hi duo modi probabiles ſunt.

Valdè miror tertium quendam, tam multis placuiſſe [f], cùm ſit planè improbabilis. Volunt iſti à dæmone poros corporis extendi; per eos deinde duriora hæc & maiora inſeri: & poros rursùs concludi: quorum apertione iterata demùm, quando dæmoni videtur, intruſa expellantur. Sic aiunt à fulmine ſine læſione poros vaginæ penetrari, laminamque gladij chalybeam liquari. ſic iactu lapidem ſub aqua recondi, nec manu retracta viam cerni, per quam lapis in aquam penetrarit. Supponit hæc opinio corporum penetrationem eſſe naturalem, cum Buridano, quam D. Thom. Scot. Durand. & alij, meliùs philoſophantes, contendunt, à ſolo Deo perfici poſſe. hoc ergo primò peccant. Si dicant corporeas hic dimenſiones, ſiue corpora non penetrari: incredibilem quandam dilatationem pororum, etiam in partibus corporis non raris, coguntur excogitare: cùm tamẽ iſti pori tam ſint natura anguſti, vt ſine inſigni læſione diſtrahi non poſsint. Nec ſimile quidquam in illis, quæ pro ratione adferunt, diſsimillimis reperitur. fulmen quiddam eſt ſubtiliſsimum & tenuiſsimũ, ea præditum vi naturali, vt duriora atque reſiſtentia conſumat, mollia verò & cedere facilia ſine læſione [g] tranſmittat: at ferrum, ligna, lapides, res ſunt ſpiſſæ, duræ, & minimè aptæ ſic ſe in poros inſinuare. Aqua corpus eſt liquidum, humidum, tenue, fluitans, cuius rei ſolidæ cedens loco, capax etiam liburnarum; rerum, quæ iniiciuntur, impulſu condenſabile, & iis exemptis aptum vi ſua ſtatim coire & reuniri; vtque, ſine partium ſeparatione, condenſatur; ſic, ſine earumdem noua medicina, rarefit atque extenditur, quæ quam ſint ab humani corporis membris aliena, *vel pueri norunt, & qui nondum ære lauantur.*

SECTIO VII.

De maleficio deuouendi.

SVppono, quod Catholicis certum eſt, *energumenos à dæmonibus ſæpè inuadi, & poſſideri, vel obſideri:* hoc eſt dæmones in hominum ingredi corpora, & ſimul poteſtatem aliquam eos vexandi ſeu affligendi accipere: ambo enim requiruntur, vt quis ſit energumenus; qua de re doctè, poſt Mengum, & Polyd. Pet. Tyræus [h] diſſeruit. ſic homines dæmoni tradendi poteſtatem conſtat olim Apoſtolos habuiſſe, ex Sacra Script. [i] & alios quoque ſanctos homines vt olim, ſic & olim, ſic & hodie eam à Deo accipere, qua non niſi prudentiſsimé, & cum magna caritate atque iuſtitia vtantur; haut difficulter probaretur, ſi huius loci foret. An verò dæmones, eos quos poſsident energumenos, ſic poſsideant, vt eorum corpora, ipſimet ſubintrent, poſſet quis dubitare, eo quòd B. Ildegardis *in libris reuelat. ſuarum* ſcribat ſe de quadam energumenâ in verâ viſione vidiſſe, *quod ipſa permiſſione Dei quadam nigredine & fumo diabolicæ congloboſitatis obſeſſa erat & obumbrata; quæ totam ſenſualitatem rationalis animæ illius opprimebat, nec ea eleuato intellectu ſuſpirare permittebat: velut vmbra hominis, aut alterius rei, vel fumus oppoſita obtegit & perfundit: vnde hæc rectos ſenſus & actus perdebat, & inconuenienter ſæpiùs clamabat ac faciebat. Et me cogitante & ſcire volente quomodo Diabolica forma* (id eſt ſubſtantia) *hominem intraret, vidi & reſponſum habui, quod diabolus in ſua formâ, vt eſt, hominem nõ intraret; ſed eũ vmbrâ & fumo ſuæ nigredinis obumbrat & obtegit, ſi enim forma illius hominem intraret, citiùs mẽbra illius ſoluerentur, quàm ſtipula à vento diſpergatur. Quapropter Deus non permittit, vt hominẽ*

[a] Trallian. li. 4. c. 6. Beniu. de abdit. mor & ſan at. cauſis. c. 24. & 80. Io. Lang. d. epiſt. 38 hiſtoriam puellæ de Leueſteet, Germanicè editam Beniue. & Benedict. ſupra citatos.

[b] in l. 4. C. de malef. q. 7. concl 6.

[c] lib. 2. dęmonol. c. 4.

[d] li. 2. chirurg. c. 17.

[e] Silu. verb maleficiũ q. 5. Coſmas Philiarchus de off. Sacer. p. 2. l. 3. in tract. primi prę cepti Decalogi.

[f] Paracelſo lib. de occult. philoſ. Baroni Lichtenbergio l. de præcipuis Magiæ articulis. Ludou. Milicchio l. de Magico dæmone, & Nic. Remig. d. c. 1. lib. 3.

[g] Seneca lib. 3. nat. quæſt. lib. 2. Iſidor. l. 13. Etymol.

[h] Mengus in fuſte dæmon. Polydor. de exorciſ. Tyręus diſp. de dęmonia.

[i] 1. Cor. 5. v. 1. 1. Timot. 1. v. vlt.

[k] vide Tyręum d. operisq. vlt.

in sua forma intret. Sed supradictis perfundens, ad insaniam & inconuenientia euertit, & per eum, quasi per fenestram vociferatur, & membra illius exteriùs mouet, cùm tamen in eis in forma sua interius non sit, anima interim quasi sopita & ignorãte, quid caro corporis faciat.) Sic illa apud Theodoricum Abbatem, *eius vitæ l.3.c.20.* Sed hic locus ostendit verissimum esse dictum Theologorũ, sæpè eos, qui assueuere multis reuelationibus etiam veris, putare se habere per reuelationem; quod habuere per discursum opinionémque. Indicant hoc multa. *primò* quia principiò verè tantùm describitur obsessio, non possessio. *Secundò*, quòd inquisitio hæc parùm erat necessaria, & satis curiosa. *Tertiò* quia suspectum est, quod ait Deum non permittere vt diabolus secundùm suam essentiã, vt solet esse in suo loco, corpora possideat. communis enim Theologorũ distinctio hoc discrimen statuit inter *obsessos* & *possessos*, quòd in his sit dæmon, vt erat in statuis idolorum, nonnunquam: & hoc indicant inflationes & multa alia quæ in possessis cernuntur. *Quarto* quia ratio nulla est. nec enim forma dæmonis siue substantia eius spiritualis ipsi corpori contraria sic est, vt illud statim destruat, etiamsi nolit, solo ingressu. *Quinctò*, quia non semper anima sopita est, quando dæmõ energumenum vel obsidet vel possidet, vt apparet, quia videmus sæpè illos omnium recordari quæ egerint. *Denique* sancti & Theologi omnes sic semper locuti & opinati fuere, vt dicerent, dæmonem corpus arreptitii intrare, & ab eo exire. Non quidem id subire, vt informet, vel tanquam pars eius (quod vocant) corpus integret; sed tantùm vt loco, vel instrumento organico vsurus, vt fusè explicat Episcopus Abulensis, *in 7. Exod. q.16.* Rectiùs itaq; dictum à Cæsario *l.5.c.15.* dæmones non vniri animæ substantialiter, nec in ipsa esse anima, sed applicatione tãtum, & oppressione per energiam seu operationem animæ adesse, & sic homini vniri, & ei quasi illabi. allegat Gennadium, *l. de Eccles. dogmat. c.82.* hoc tenentem: tamen corpori inesse sicut in loco posse, & in cauitatibus eius latere, nunquam Gennadius negauit, & expressè Cæsarius ex S. S. confirmat. non enim rectè dicitur exire, nisi quod intus fuit. Saluator autem iubet de corpore dæmones exire, *Mat.5.v.9.* Intùs ergò fuere. Restat nunc vt quæramus, *an malefici possint & soleant sic alios deuouere, ac dæmoni quasi mancipare?* Multorum confessionibus constat eos id putare, fatentur enim se dęmones in brutorum vel hominum corpora immisisse; & ipsi dæmones cùm exorcisantur id solent prætexere, se à tali vel tali immissos. prætermittam, quæ recẽtiora sunt, à Remigio & aliis allata, duo tantũ adscribã ab iis cõmemorata, quorũ fides reiici nequit. Anastasius Nicenus [a] de Simone Mago: *multos* (ait) *tentantes eum dicere præstigiatorẽ: cum eos esset allocutus, & deinde cõuiuii prætextu bouem sacrificasset, & eos conuiuio excepisset, variis morbis, & dæmonibus eos subiecit.*] D. Hieronymus [b] nobis proponit dæmonem à B. Hilarione eiectum, quem magus in virginem immiserat, *Perducta* (inquit) *à parentibus ad monasterium seni traditur, vlulante statim & confitente dæmone. vim sustinui. Inuitus abductus sum. Quam benè Memphi somniis homines deludebam! ô cruces! ô tormenta, quæ patior! Exire me cogis, & subter limen ligatus teneor. Non exeo: nisi me adolescens, qui tenet, dimiserit. Tũc senex, Grandis, ait, fortitudo tua, qui licio & lamina strictus teneris. Dic, Cur ausus es ingredi puellã Dei? Vt seruare, inquit, eam virginem. Tu seruares, proditor castitatis? Cur nõ potiùs in eum, qui te mittebat, es ingressus? Vt quid, respondit, intrarem in eum, qui habebat collegam meum, Amoris dæmonem?* &c.] En vt magus immiserat dæmonem verè & sic opinor etiã multa eorum quæ narrat Anastasius, à quo Glycas *p.1.* fuit eadem mutuatus; & inprimis de quo nũc agimus, Deo permittente, potuisse verè à Simone Mago patrari: quare Annalium [c] scriptori eruditissimo, nequeo assentiri, qui mira illa Simonis ab Anastasio prodita iudicat tantùm fuisse imposturas, hominibus per imaginem & visum ostensas, cum nullâ veritate consisterent. sunt enim in iis multa, quæ & posse & solere contingere, lib. præcedente *de Dæmoniaca Magia* satis copiosè ostẽdimus. Anno 1581. in Viuaresiæ oppido Annonaio, fuit malefica nomine *Boyarona*, quę varii plures cuiq;, non vno modo dæmones immisit, quibus grauissime diuexati fuere. In his filius & filia illius fuerunt quos nucibus alteri paratis, sed more puerili abliguritis ab ipsis qui deferebant, singulos tribus dæmonibus possidendos mancipauit. Similia factitabat strix alia dicta, *la Gochonne*: ita vt illis tũ partibus cuncta plena fuerint, per maleficia votiua energumenis. Narrat oculatus testis vir doctus & prudens Claudius Charon. *l. de Antichristo reuelato Nota. 1.* fatetur hoc fieri solitum Bap. Codrõch. medicus *l.3. de morb. malefic. c.7.* Hæc autem immissio malorum spirituum, non prouenit à facultate cogendi; quæ nulla Magis competit, in dæmones. Nam vel spontè dæmones ex pacto obsessum vadunt, fingũtq; se obtẽperare: vel inferiores dæmones ad id adigũtur, à dæmone superiore volẽte hac in re malefico gratificari. Vtróque tamen casu Dei permissio requiritur, vt causa sine qua non posset hoc fieri: permittere verò Deus id consueuit non nisi ob graue aliquod obsessi peccatum [d]: non rarò propter parentum iratorum imprecationes, quarũ tra exempla suggerit Ioan. Cæsarius [e]. Ait Ouid. de Medæa, *Deuouet absentes.* Et experimento compertũ est hodie plerasque striges cum dæmone pactas vt quicumq; diras imprecentur, bruto vel homini cõfestim illi tabe lenta incipiãt tẽtari, vel alio interitu de medio repens tollantur. Nec irritã hanc vt plurimum earum deuotationem plurimis exẽplis docet Remigius *lib.2. cap.9.10. & tribus seqq.*

[a] in SS. q. 23.

[b] in vita S Hilarionis

[c] tõ. 1. anno. 68.

[d] vide Tyræum d. oper. c.29.

[e] l.5. exẽpl c.11.12. & 26.

SECTIO VIII.

De maleficio ligaminis.

NVllum hoc frequentius hodie est maleficiũ: adeò, vt in aliquibus locis vix audeat quisquã clara luce matrimonii solemnia celebrare. ne quis malus coniugum votis illudat. Id si fit, quia, quo pauciores adfuturi, & rei conscii fuerint, hoc plurimum insidias effugiunt, nihil ad hunc tractatum pertinet cautela huiusmodi: si, quòd antelucanos conatus magicos, minùs pollere credunt, res superstitione non vacat. Sed ad ipsum maleficium veniamus. Solent malis verbis hominem reddere (vt Canones loquuntur) frigidum & maleficiatum; hoc est ad actum coniugii inidoneum. Hoc illos posse & solere probatur, tum auctoritate canonum [f], tum cõmuni sententia Theologorũ [g]; tũ praxi Ecclesiæ, quæ sic affectos post triẽnii experientiã irritam, & adiũcta septem testium iuratorum manu, separare consueuit [h], tum ex opinione Rabbinorũ veterum, & Borosi (qui exstat)

[f] c. si per sortiarias, 23. q. 1. & toto tit. extr. de frig. & maleficia.

[g] in 4. de 34 D. Thõ 3. p. q. 58. ar. 2. & alii citati ab Enriquez li.2. de matri. c.8.

[h] c. laudabilem. de frig. & malef. vide P. Enriq. d. c. 8. n.2. & c. 7. n. 9.

existimatium à Chamo tali damno multatū Noemum fuisse; tum exemplis mox referendis, & experientia quotidiana; tum deniq; ratione. potest hoc fieri naturaliter, castratione, elisione, ruptione, desiccatione, infrigidatione & similibus ex causis, quas cùm norit dæmon, poterit illis vti. confirmant id Historici, & poetæ. Deinde fit sæpè, vt qui cum vna nequit, queat cum aliis, vel qui cum cæteris potest, cum vna non possit, item vt non possit cum ea sola, quam maximè amat & deperit. item, vt, ablato dumtaxat ligamine, fiat potens, qui priùs nihil poterat, cuiusmodi varietas ex naturali causa nequit prouenire. prouenit ergo ex supernaturali seu prodigiosa. non diuina: ergo angelica. non bonorum angelorum opera: ergo malorum.

B

Modis seu formis ad hoc diabolus vtitur penè infinitis. sanè auctor Dæmonomaniæ plures quinquaginta reperiri scripsit: Quidam magi, solummodò ligulam, certis cum verbis prolatis, nectunt, sed dæmon interea maleficium perficit, & siue virum siue fæminam reddit impotentem. tam in fæminas, quàm in viros grassari verè dixit Ananias [a], sed tamen faciliùs & frequentiùs in viros cernimus hoc malum serpere, fors, an quod vbi plus operæ & instrumentorum requiritur, faciliùs ibi aliquis defectus & impedimentum occurrit? an quia cùm plures sint maleficæ, quàm malefici, pluribus viris nocetur? ligari autem posse volūt pleriq; vel in diē, vel in annum, vel in æternum, aut donec nodus ligulæ soluatur.

a li. 4. de nat. dæmō

C

A viris doctioribus septem traditas inuenio causas proximas huius impotentiæ, quibus causis dæmon abutitur. *prima* est quando coniugem alterum alteri reddit odiosum, vel inuicem sanè odiosos facit, per calumniam suspicionémve, aut morbi alicuius immissionem; sicuti cùm vel Venus, iuxta Stesichorum, vel Medea, iniecto pharmaco fecit, vt omnes fæminæ Lemni grauiter ore olerent, sicque illas mariti sunt aspernati: Medeæ facinus vult esse Myrtilus. *lib. rerum Lesbicar. 1.* [b] aut id faciunt phantasia turbata, sic vt aliquid in compare vehementer odiosum vel formidabile inesse credant: sic Valazca [c], Libussæ Boemæ famula, mulieres à virorum amore per veneficium adeò auertit: *vt coniuratione inita, suos quæq; maritos, fratres, patres, filios vna nocte interfecerint, mox arce Vissegradensi obsessa, Primislai regis exercitum ad internecionem ferè ceciderint.*] Aliquando faciunt, vt inuicem quidem ament ardentissimè, sed quando ad copulam ventum, subitò accensi odio, alter alterum cædat, vel vnguibus laceret, quod genus & Theologi [d] & Iuriscōsulti [e] nouerunt. tunc dæmō primò accendit ardorem libidinis proposita forma coniugis, vt concupiscibili: & quando venitur ad amplexus, tunc proponit vt odiosam & exitialem, faciens vt membra generationis appareant vel magnitudinis prorsùs incōgruæ, vel formę horribilis aut supra modum fœdæ. *Secunda* causa est, quando corpora impedit, ne queant ad se mutuò appropinquare, & sic ea diuidit, vel detinens ea in locis diuersis, vel cùm conantur iungi, phantasma aut quid aliud iniiciens intermedium. ad prius videtur pertinere illud Propertii [f].

b Natalis Mytholog l.6.c.7.
c Æneas Siluius in histor. Bohem. & Bap. Egna li.3.c.2.
d P. Hēriq. de Sacramen. l.12.c 8.n.2. Sot in 4. d.34. a 3. Iaquer flag. c. 12.
e auctor dæmonoma. & auctor. li. de Lamiis. l.2 fl. 1. eleg. 12.

D

E

Inuidiæ fuimus. quis me Deus obruit? aut quæ
Lecta Prometheis diuidit herba iugis?

Pertinet ad posterius, quædam narratio, plena admirandæ nouitatis, cuius fides penes auctores sit. narrat ex Vincentio Belluacensi D. Antoninus [g], Romæ temporibus Henrici tertii Imp. fuisse iuuenem quendam locupletem & nobilem, qui recens vxorem duxerat, & sodales suos opiparo cōuiuio nuptiali exceperat. Exiuere in campū à prādio lusuri pila. Sponsus, ludi dux, pilam poscit, & ne excideret annulus sponsalitius, inserit eum digito statuæ Veneris æreæ, quæ in proximo erat. omnes vnum petebant, sic citò defatigatus ipse à ludo secessit, & ad statuam rediens, annulum recepturus, ecce, videt digitum statuæ vsque ad volam manus recuruatum, & quamtumuis conatus annulum recuperare, nec digitum inflectere, nec annulum valuit extrahere. Redit ad Sodales, nec illis ea de re quicquam indicauit. Nocte intempesta cum famulo ad statuam reuertitur, & extensum vt initiò digitum repperit, sed sine annulo, iactura dissimulata, domum se confert ad nouam nuptam. Cúmque thorum genialem ingressus, sponsæ se iungere vellet. sensit impediri sese & quiddam nebulosum ac densum inter suum coniugísque corpus volutari. sentiebat id tactu, videre tamen nequibat. hoc obstaculo ab amplexu prohibebatur. audiebat etiam vocem dicentem, *Mecum concumbe, quia hodie me desponsasti. Ego sum Venus, cui digito annulum inseruisti, nec reddam. Territus ille tanto prodigio* (inquit Antonin.) *nihil referre ausus est, vel potuit: insomnem duxit noctem illam, multum secum deliberans. Sic factum est per multum tempus, vt quacúmque hora cum sponsa concumbere vellet, illud idem sentiret & audiret. Erat sanè aliàs valens, & domi aptus & militiæ. Tandem vxoris querelis commonitus, rem parentibus detulit. Illi habito concilio, Palumbo cuidam, præsbytero suburbano, rem pādunt. is autem erat Necromanticus, & in maleficiis potens. Illectus ergo promissis multis, compositam epistolam dedit iuueni, dicens: Vade illa hora noctis ad compitum, vbi quatuor viæ conueniunt, & stans tacitè considera. Transient ibi figuræ hominum vtriusq; sexus, omnisque ætatis & conditionis, equites & pedites, quidam læti & quidam tristes, quicquid audieris, non loquaris. sequetur illa turba quidam statura procerior, forma corpulentior curru sedens: huic tacitus epistolam trades legendam, statimque fiet, quod postulas. Ille autem iuuenis totum impleuit, prout edoctus erat. Viditq; inter ceteros ibi mulierem in habitu meretricio, mulam inequitātem, crine soluto per humeros iactato, vitta aurea superiùs cōstricto, auream virgā gerentem in manibus, qua mulam regebat, præ tenuitate vestium penè nuda apparebat, gestus exsequens impudicos. Vltimus dominus turbæ terribiles in iuuenem oculos exacuens, ab axe superbo smaragdis & vnionibus composito, causas viæ ab eo exquirebat. Nihil ille contrà, sed protenta manu epistolam ei porrigit. dæmon notum sigillum non audens contemnere, legit scriptum: móxque brachiis in cælum eleuatis. Deus, inquit, omnipotens, quādiu patieris nequitias Palumbi præsbyteri? Nec mora, satellites suos à latere mittit, qui annulū extorquerent à Venere. Illa multū tergiuersata, vix tandem reddidit. Ita iuuenis voti compos, sine obstaculo, potitus est diu suspiratis amoribus. Palūbus autem vbi dæmonis clamorem ad Deum audiuit de se, intellexit sibi præsignari finem dierum. Quoeirca omnibus membris vltro truncatis miserabili pœna defunctus est, confessus coram populo Romano inaudita flagitia.*] Hæc ille. in cuius verbis & maleficium vides diuisionis, & curationem nefandam per aliud maleficium, & seriam malefici pœnitentiam.

g Vincent. li.26. hist. Antonin p.2. sū. hist. ti. 16. c. 7. §.4.

Tertia causa est, si spiritus vitales prohibeantur transire ad membra generationis, & sic seminis decisio impediatur, de quo impedimento, rectè

Ioan.

Ioan.Maior.disseruit.[a]

[a] in 4. d. 34.a.3.

Quarta est, si semen prolificũ exsiccetur & subtrahatur.

Quinta, si virga viri flaccida fiat, saltem quando quis vult actum matrimonii exercere. de quo Ouidius, *Quid vetat & neruos magicas torpere per artes?* Petronius; *Forsitan rediret hoc corpus ad vires, & resipiscerent partes veneficio, credo, sopitæ.*

Sexta, si qua naturalia alia pharmaca applicẽtur, quibus vis patrandi quouis modo tollatur. hæ causæ vulgatiores cũctis ferè notę & obuiæ sunt apud Doctores [b].

[b] Palu. & Sot.add.d. 34.Siluest. verb. maleficiũ. q. 6.Abulen. in ca.19. Matt.q.90

Septima causa est rarior nempe muliebrium locorum obseratio, vel nimia coarctatio; aut viri genitalium retractatio, absconsio, vel vera ademptio. De virili huiusmodi calamitate, narrationes varias sui temporis proponunt Sprenger. & Remig [c]. Quoad retractionem & absconsionem fortassis illa naturaliter fieri posset, quanquàm dubito, & inclino in negantem partem: ademptionem constat esse semper merum præstigium, licet alibi, vt in auium nidis apud Sprenger. malefica membra illa ostentet: nec enim aliter potest ista tollere, quàm homines, sectione aut simili separatione, adempta verò non magis potest restituere, quam homines. Sunt ergo hi modi quoad viros, præstigiosi Quoad mulieres, sicut ex naturalibus morbis coarctatio hæc oriri potest, sic etiam à dæmone causari. idq; opinor tam de arctitudine in ossibus, quàm de arctitudine in carnositate [d].

[c] p.2.mall. q.1.c.7. Remig. li. 2. dæmonolat. c. 5.

[d] de vtráque egerunt Vict. Sot.Ledesm.in.d. d.34. & Hẽriquez l. 12.c.7. n.3.

Dixi duplex esse impedimentum. vnum quoad omnes, sic inuenio mulctatum Siluanum ab vxore apud Tacitum li.4.ann. & Aurelium apud Zonaram tom. 2. & forte Amasim Regem Ægypti [e]: aliud quoad vnam duntaxat personam certã, hoc vocant. Dd. maleficium respectiuum: ita legimus affectum Theodoricum Regem, qui poterat cum concubinis, cum vxore sola non poterat [f]. idem de quodam Eulatio. refert greg. Turonens.li.10.c.8. Sic Galeacius Sforciæ fraude tactus fuit, ne matrimonio Isabellæ Arragoniæ potiretur [g].

[e] Herodot l.2.

[f] Paul Æmyl in vita Clotarii.

[g] Frã.Guicciardin. in hist.Ital.

Dixi secundò, impedimentum quoddam esse temporarium, quoddam perpetuum: perpetuum vocans, quod vsque ad mortem duraturum, nullo naturali remedio, nec aliàs licitè, auferri potest. Scio cum glossâ [h], quosdam negare à diabolo vllum huiusmodi perpetuum impedimentum induci posse: sed scio quóque hoc glossæ dictum communiter à Canonistis & Theologis doctioribus [i] reiici: vt repugnans ipsius contextus menti, licet non verbis. Deinde cur non, vt semel, sic sæpiùs poterit dæmõ impedire copulã? cur vt sæpiùs, sic non & poterit toties quoties permittit Deus? Denique falsum est glossæ fundamentum, semper ab auctore maleficii illud tolli posse: postea *lib.vlt.* docebimus, aliquando non posse maleficas sanare, quæ nocuerunt. Nec dubitarim plura posse dæmonem destruere, quam reparare. Quid si membrum præsciderit? non magis illud valebit restituere, quam vitam semel ademptam. Ex his puto facile (lector) intelligis temerè Mich. Montanum *l.1. des essais c. 21.* adimere hæc maleficia dæmoni, vt adscribat viribus imaginationis. potest illa impotentem aliquem ad res veneris reddere, nemo negat, verùm effectus tam varios ac multiplices vni adscribere imaginationi, nec Orestes quidẽ duxerit in dilucidis interuallis. Quis locus imaginationi in alias valido, & cupido, & sperante se posse, imò non dubitânte; primâ vice, qua spe fallitur.

[h] in c. requisist.&c. si per sortiarias 33. q.1. Cardi. ibid.

[i] Abb. & alii ad tit. de frigid. & malef. Nauarr. cõs.1.lib.4. tit.15.Abulẽs.d.q.90. Magist. in 4.d. 34. & ibi D.Tho a.2.Durand.Paluda.Richar. Maior Soto.Victor. vtérque Ledesma, Palac. & alii citati per Hẽriquez. d. c. 8.§.2. litt. O.

Vltimo loco huic maleficii generi videtur annumerandum, quod refert Saxo Grammaticis, his verbis [k], *Mares in vrbe Karentina,* (apud Rugianos) *cum fæminis in concubitum admissis, canum exemplo, cohærere solebant: nec ab ipsis morando diuelli poterant. Interdum vtrique perticis è diuerso appensi, inusitato nexu ridiculum populo spectaculum præbuerũt.*] Sanè iis, qui feræ, & nõ homines. hominibus enim, tã acerba hominũ calamitas, nõ cachinnos, sed singultus, sed lacrymas excutiat. Hei! quid peccata nõ merẽtur? quid nõ vltionis clemẽtissimo Deo extorquẽt, fieri potest, vt dęmonũ hîc opera intercesserit & Deo, illa vt carnificũ vtente manu, hoc supplicii dirissimi genus à commeritis exegerint. quod si in adulteros, & concubinarios hodie similia iudicia exerceantur, quæ perticæ suffecerint? plures sanè continentiam amarent, & obscænas libidines auersarentur. Fieri etiam potest, vt meræ dæmonis præstigiæ fuerint. si non fuere præstigiæ, vix est vt naturalis ratio reddi queat; nisi dicas & viscositatem seminis, & dispositiones membri, quæ in feris sic cohærere solitis insunt, in hos homines à dæmone introductas: quod puto eius industriam & vires non superare.

[k] l.14.hist. Danor.

Quid si & Salmacis fons maleficum quid habuerit iniectum? sanè, quod Strabo *libro 14.* de illo refert μαλακίζουσα τοὺς πίνοντες, ex eo bibentes malacisari; id ego non tam ad mutationem in Hermaphroditos [l], quàm ad emasculationem, & (vt Varro loquitur, alio tamen sensu) mulierationem retulerim, Hæc enim hominibus illis à Christi lege & fide alienis, quasi necessaria consecutio (nefas!) videbatur, vt qui agere nequiret, pati inciperet. Beneficium hoc inter cetera fidei Christianæ non minimum; quòd, cùm dæmonũ cultu, portentosa hæc dæmonum suasu & hortatu crimina paganismo inolita, tandem plerisq; in regionibus prorsùs exoleuerint.

[l] vt Oui. l.4. Metamor.

SECTIO IX.

De maleficio odij.

HOc vsam Valascam sup. ostendi. & agnouit Arnobius li.1.contra gẽtes. Addam alia. Godscalcus Hollenus Augustinianus *Præceptorij fol. 20.lit.A.* sic scribit: *Noui mulierem, quæ voluit facere diuortium inter duos se mutuò amantes, propter quod deberet salariari. Scripsit in chartulis duos characteres ignotos, cum aliis tamen deuotis verbis, & dedit chartulas vt portarent: & tamen nulla sequebatur diuisio. Secundò scripsit hæc eadem in caseo & dedit illis ad comedendum: & accepit postea pullum nigrũ, & diuisit per mediũ, obtulit vnam partem diabolo* (certo sacrificii ritu) *& aliã dedit ad comedendũ illis duob. tũc sequebatur maximũ odium inter eos: ita quod vnus aliũ videre nõ poterat. Vnde hoc nisi quod dæmõ habuit tũc offertoriũ suũ?* sic ille. Cẽseo hoc maleficii genus respexisse poetam, cùm inducit dęmoni quandam dicentẽ

Tu potes vnanimes in prælia mittere fratres.

And. Cæsalpin. *de inuestigat. Dæmon c.10.* scribit solere maleficas sub limine vel in angulis domus capita serpentum & pelles defodere ad odium conciliandũ. Sed hæ quisquiliæ signa tantum sunt pacti conuenti. Nam odii maleficium auctorem habet dæmonem. Nec.n. naturalia pharmaca possent aliud, quàm hominẽ atro turbidóque sanguine, & quadã melancholia graui afficere: itẽ humores ni-

mis adurere, vel frigus noxium inducere. vnde oriatur quædam ferocitas, morositas, crudelitas, & misanthropia in vniuersum, qualis est in iis qui lupina insania laborant. Postea dæmon hoc odiũ dirigit in certam personam, omnes odio oportunas imagines phantasiæ obiiciens, & velut ob oculos ponens, & in memoriam reducens. cum amaritudinis miris modis causisq;, adeò vt cum illa recurrunt animo, vix queat homo non grauissimè irritari, & excandescere, etiam in illos, quos hac perturbatione desinente efflictim amat. Huius maleficii memorabile exemplũ narrat Io. Bapt. Codrõchus *lib. 3. de morb. malef. c. 8.* sic ille; *In oppido Sepino ditionis Neapolitanæ erat quidam Iacobus nomine, cuius vxor tantum odium cum eo exercebat, vt à primo die, quo inter ipsos matrimonium contractum fuit, simul habitare non potuerint: tantùm abest vt sese inuicem copulauerint, Et, si quando Iacobus ad vxorem accedere voluisset, tanto furore ac rabie percita vxor erat, vt se per fenestram potiùs præcipitem daret, quàm illum perpeti posset. Quod cùm cuidam religioso viro ab ipsis hospitio recepto narratum esset, de hac re dubius & ad fidem præstandam difficulter se habens, experiundi gratia illicò mulierẽ accersiri iubet, eiúsque maritus in interiorem ædium partem sese abdidit, ne eius præsentiâ vxor ingredi renueret. Venit mulier: quæ de odij sui causa cõtra coniugem interrogata, suam vicem prius, miserúmque fatum cum deplorasset, se nullam inquit eius rei rationem reddere posse. quin absentis mariti tanto desiderio & amore se flagrare dicebat, vt id verbis exprimere nequiret. Cùm autem ad illum alloquendum & videndũ accedere vellet, illicò imaginationi suæ, tot deformitatibus, & turpitudinibus, totq; horribilibus monstris maritum depictũ apparere, vt mortẽ priùs subire vellet quàm illum ferre: asserens, quod eius anima tota omnésque vires, & spirituum partes in maritum, tanquam in oblatum malum, & sui perniciem ferebãtur. Rursus eo absente eiusdem desiderio æstuare se aiebat. De cuius mulieris verbis, cùm bonus ille Sacerdos periculum facere vellet, dixit mulieribus eã comitãtibus, vt illa circũ pedes, & brachia circum lectum valido fune in crucis modum vincirent, quo maritus, omni repugnantia remota, expeditum accessum ad eã haberet. Verebatur enim ille Sacerdos, ne ob deformitatem aliquam cælandam mulier se ita affectam esse simularet. Vxor denique se ob mariti desiderium ligandam tradidit, rogãs vt ad se maritum admitterent. Quo ingrediẽte, nullæ vnquã furiæ tam immanes visæ sunt, nulla fera tam efferata, nulla bellua tanta rabie & furore concitata, ei similis inuenta fuit: spumam ex ore emittebat, dentibus fremebat, oculos contorquebat, totúmque corpus velut furijs agitatum ac dæmonibus plenum videbatur, Mulierésque ibi assidentes retulerunt eius ventrem ac stomachũ funibus contortis, ipsis tangentibus, refertum visum esse, totámque cutim vt flagris cæsis redactam. Nec furendi finis factus est, donec maritus concertationis labore defessus, & illius misericordiâ motus illinc exijt. Et tandem post tres annos mulier quædam in veneficijs versata, quæ Iacobi matrimonium cum illa vxore grauiter molestéq; tulerat, maleficiũ quod patrauerat soluit. Et ita Iacobus vxore potitus est: & inde in summâ pace atq; ocio tranquilissimè vixit.*]

Huc pertinet *maleficium obliuionis*, quo fit vt viri vxores ita negligant, vt videantur earum nõ meminisse. Rem exemplo declarabo, duobus testibus iisdem illis comprobatam. *In oppido Hetruriæ Sangeminianẽsi iuuenis quidã adeò perditè veneficã mulierẽ adamauit, vt formosam alioquin & honestã vxorem vnà cum filijs reliquerit, & cum pellice, suorũ immemor vitam eo vsque traduxerit, donec vxor de maleficio monita eò concessisset, & clam maleficij instrumento perquisito, inuenisset sub lecto bufonem ollæ inclusum consutis oculis: eo igitur abrepto & solutis oculis postea cremato: confestim vir suorum recordatus, tanquam è somno surgens ad vxorem & filios reuersus est:*] Cõdrõch. d. l. 3. c. 6. Cæsalpin. c. 10. de dæmon. inuestigat.

SECTIO X.

De incendiario maleficio.

NOn animum inflammant modò, sed & corpora, & domos, & oppida: vt facilè appareat æterni ignis esse alimenta.

Corona Creusæ nota est, quam munere impio Medea concremauit, ex asphalto humectiore & sulphure pharmaco inunctam volunt Cælius *lib. 15 A. L. cap. 13.* & Venetus Natalis *lib. 6. Mytholog. c. 7.* quasi horum tanta vis esse potuerit, vt modica inũctione totam Regiam Corinthi corripere posset. cur non naphtam medicam addidere? vis nonne eius efficacior? cur non *insopibilis*, vt vocat Martianus, *perennitatis igniculos Lemnij Fabri?* cur non flammiuomi pecoris Aeethæ? cur non semina flammæ Meduseæ? cur non cuncta quæ Tragicus commiscentem facit Medeam?

Piæ sororis, impiæ matris facem
Vltricis Altheæ vides.
. . . tu nunc vestes.
Tingue Creusæ, quas cùm primùm
Sumpserit, imas vrat repens
Flamma medullas. ignis fuluo
Clusus in auro latet obscurus,
Quem mihi, cœli qui furta luit
Viscere fœto, dedit, & docuit
Condere vires arte Prometheus.
Dedit ac, tenui sulphure tectos,
Mulciber ignes. & viuacis
Fulgura flammæ de cognato
Phaëtonte tuli. habeo media
Dona Chimeræ. habeo flammas
Vsto Tauri gutture raptas,
Quas permisto felle Medusæ
Tacitum iussi seruare malum.

Omnia quidem hæc fabulosa, sed efficacissima ad extinguibile incendium opinabantur vulgò: poëta verò gnarus vim illam à dæmone ex pacto se exserturam, concludit prece ad Hecaten (magorum Numen)

Adde venenis stimulos, Hecate,
Donisq; meis semina flammæ
Condita serua. quo pacto condita & clausa? vt solent hodie. initiò impunè cõtingas, & adspectu nihil vel sensu ignitum.

. . . . fallant visus
Tactusq; ferant . . . quid interea, an occiosa?
. . . meet in pectus
Venásq; calor. stillent artus
Ossáq; fument . . . ita fit, & omnia amburũtur.

Illic quid mox, *Auidus per omnẽ regiæ partem furit,*
Vt iussus, ignis. iam domus tota occidit.
Vrbi timetur. vnda flammas opprimat?
Et hoc in ista clade mirandum accidit:
Alit vnda flammas, quóq; prohibetur magis,
Magis ardet ignis: ipsa præsidia occupat.

Nemo hîc adeò philosophus sit opinor, quin maleficam vim agnoscat. Ne fabulas opinemur, faciunt quæ recens gemina contigerunt, prodita à

Nicolao Remigio.*lib.2.c.13.* Leherii quędam saga cui nomē Iana Nigra Armacuriana, obnixè quiddam à Francisca Huyna contenderat, quod cùm impetrare nequiret, in desiderium vindictæ exarsit Nam *accepto*(inquit) *à dæmone linteolo, quo erant inuolutæ minutiæ quædam instar fæni desecti, admonita est clam illud deponere in Huynæ ædes, ac properè facescere. fore enim vt non multò post flāmam corriperet subitò, vnde illæ cum omni supellectile consumerentur. Linteolum igitur glomo obuoluit, ac Huynæ, tū fortè aliquid in furnaria agenti, vænale offert, in telæ qua illam adornare audierat licium: sed cùm negaret eo sibi opus esse, quod ex domesticis operis speraret plus satis sibi futurum. Nihilominùs bona illa in pistorium lacum, qui prope erat, abiecit: addens se, si tum id vsui esse non contingeret, cùm vellet, restiturum. Ac vix pedem extulerat, cùm deflagrare cœpit cella illa farinaria, quæ depositum glomum continebat, deinde vniuersa domus adeò præcipiti ardore atque incendio, vt nullum ei remedium satis maturè adferri posset. Res vtriúsq. diserta atq; separatâ assertione, simul & ipso euētu fidem sibi apud omnes indubitatam vindicauit.*]

Minùs latens incendium, sed perniciosus fuit, quod ita describit Erasmus Roterodamus, & etiā Lycosthenes *in Prodigijs* testátur. ille sic in Epistolis: *Oppidum est in Heluetià, nomine Schiltach, quod 4. Idus April. anno 1533. totum subitò conflagrauit, eiúsque incendij causam, quantum illius loci municipes apud Friburgi magistratum (quæ vrbs illinc abest octo milliaribus Germanicis) renunciauerunt, talem fuisse rumor est. Dæmon sibilo signum dedit è quadam ædiū parte. Caupo suspicans esse furem, ascendit, neminem reperit: Sed idem signum rursùs ex alto cœnaculo redditum est. & huc conscendit caupo, furem persequens. Cùm nec illic quicquam appareret, sibilus auditus est è fastigio fumarij. Ilicò tetigit cauponis animum, esse dæmoniacum quiddam. Iubet suos esse præsenti animo. accersiti sunt Sacerdotes duo. adhibitus exorcismus. respōdit se esse dæmonem. rogatus quid illic ageret, ait, se velle eruere oppidum. Minitantibus sacrificis respondit, se pro nihilo ducere minas illorum. quòd alter esset scortator vterque fur. Aliquanto post mulierculam, qui cum habuerat consuetudinem annis quatuordecim: cùm interim illa quotānis cōfiteretur, & acciperet Eucharistiā: sustulit in aërem, imposuitq. fumarij fastigio: tradidit ollam: iussit, vt inuerteret, inuertit, & intra horam totū oppidū combustum est.*] Hæc ille Nec admodum multi sunt anni, cum per Rhenanū tractum incendiarii quidam grassabātur: qui in aliorū domibus, gladiū, hastā, scipionem vel quid aliud caloris aut ignis expers deponebāt: atq; mox post aliquot horas inde prórumpens flamma, quasi ex malleolis, ædes absumebat.

QVÆSTIO V.

Quibus personis malefici queant nocere?

CVm Draco ille antiquus vsque ad iudicii diē mansurus sit ligatus [a], nemini potest nocere, nisi cui Deus permiserit, & quantùm permiserit. D.Leo, *Et cum eis* (inquit) *nihil ampliùs in quēquam liceat, quàm iustitia diuina permiserit, quæ dignatur suos aut corrigere disciplina, aut exercere patiētia agūt tamē versutissima arte fallaciæ, vt ex arbitrio propriæ potestatis, aut lædere videantur, aut parcere: & multis (quod dolēdū est) ita per nequitia simulationis illudunt, vt quidā illos timeat pati infensos, & velint habere placatos cùm beneficia dæmonū omnibus sint nocētiora vulneribus. quia tutius est homini inimicitiam diaboli meruisse, quàm pacē.*] Serm.19. de passione Domini. Vt porcos subiret, à Christo veniam petiit, [b] nec mēdaces facere Prophetas Achabi [c], nec Iobum affligere [d] sine diuina potuit permissione. Hac obtenta, *non est potestas quæ comparari queat ei super terra* [e] Quare, cùm per dęmonem damna malefici inferāt: sequitur illis omnibus eos nocere posse, cui ne noceant Deus non prohibuerit, Defendit autē Deus omnes sincerè sperantes in se: *liberat eos de laqueo venātium, & à verbo aspero, a timore nocturno, à sagitta volante in die, ab incursu & dæmonio meridiano* & tribuit virtutem, *super aspidem & basiliscum ambulandi, & conculcandi leonem, & draconem* [f] hoc est superandi omnem vim, & effugiendi omnes insidias principum tenebrarum.

Dico igitur primò, *Deo permittente* quod in seqq. etiam præsuppono) *fœderatus dæmonis inferioris posset nocere dæmonis superioris fœderato, nō virtute sua, sed acceptæ licentiæ vi: quia dæmon ille superior nō potest resistere diuinæ volūtati. Alioqui, si Deus sinat eos agere iuxta legem ordinariam, duntaxat possunt fœderati dæmonis superioris nocere inferioribus, vel æqualibus:* quia lex ordinaria est, qua Deus sinit illos agere in inuicem quantùm possunt: *maleficorum verò robur & potestas dependet à potentia dæmonis cum quo pactum habent.* sic vetula malefica occidit iuuenculam maleficam, apud Sprengerum [g]. sic finita sæpè Magorum certamina cum alterius morte, vt docui lib. præced.

2. Frequentissimè *solent nocere infantulis*, Deo id permittente, quoad baptizatos quidem, quia sic à multis peccatis præseruati in cœlum rapiuntur felices, securi quod malitia non mutabit eorum intellectum permittit hoc etiam Deus in pœnam parētum, vel ad eorum probationem, teste D. Augustino [h] Antè baptismum verò perceptum, nō rarò permittit illos Deus occidi, ne, propter, actualia peccata, quæ commissuros videbat si viuerent grauiorem sibi damnationem acquirant: neque Deus propterea crudelis est, aut non iustus: quia propter solum orginale peccatū mortē merebantur: Sanè nondum ablutis vnda sacra videmus vt plurimùm Dæmones insidias struere, & eorum nece gaudere: quia tunc, qui necant malefici, longè grauiùs peccant, & atrociùs Deum offendunt. nam planè innocentes atque innocuos anima simul & corpore perdunt, præsertim si liberos proprios, quos & dæmoni offerre, & occidere sæpè solent striges: sicut olim faciebant Cananæi, & cultores Molochi [i], & Barbari nostris tēporibus Indi Temixistitani. Narrantur in hoc genere infanticidii immania facinora Baronis cuiusdam Armorici, à Nicol. Iaquerio [k], & Sagæ Helueticæ à Sprengero [l]. Cur verò potissimùm tam teneræ ætati noceant, multæ sunt causæ. hæc ætas est imbecillior ad resistendum, est incautior ad cauendum; nequi earum conatum deprehendere. vel reuelare, vel accusare. petunt etiam ab his instrumēta maleficiorum. nam persuasum habent, si certo numero corda infantium exsciderint & comederint, se patientiam omnium tormentorum consecuturas adeò, vt ad confessionem criminum perduci non queant [m]: conficiunt quoq; ex corpusculis infantium occisorum famosum illud vnguentum suum, quòd Grillandus dicit vocari in Italia, *vnguentum Paganum.*

Dico 3. *haud dubiè quando naturalibus venenis vtūtur, æquè possun (Deo tamē permittēte) bonis homi-*

a Apoc.20 v.2.

b Mat.8 v.31.

c 3.Reg. 22.v.22.

d Iob 1.v.12. & 2.v.6.

e Iob. 41. v.34.

f p. 30. v. 5. 6.13.

g 2. p.q.2. principali.

h li.21. de ciu. Dei.c. 14.

i Leuit.18. v.21. Psal. 105.v.37. 4.Reg.23. v.10. Ieremiæ 32.v. 35.

k flagelli fascinariorum c. 15.

l d p.2 q.1. c.13.

m Binsfel. in l. multi. C. de malef.q.2.

nibus nocere ac malis : de facto tamen sæpius nocet malis & peccatoribus, quàm iustis & bonis. Quoniam Deus plus sæpè iuris tyranno largitur in mancipia, quàm in Dei filios & amicos : quibus ipsis tamen interdum nocere permittit, propter maius bonum eorummet, qui patiuntur.

De *iudicibus & iustitiæ ministris præcipuè quæritur an & his nocere queant?* vulgò decantata, & à nonnullis etiam doctis recepta opinio est, ex speciali priuilegio his concesso, non posse a. hi duabus rationibus vtuntur, vnam petunt ab experientia & euentu, sed ista nec perpetua & vniformis est, nec nunquam fallit. aliam rationem addit Ananias, quia si nocere possent iudicibus viderentur aliquid in ipsum Deum iuris habere, quia ius haberent in illos qui Dei funguntur officio. ratio ista valeret, si absolutè, & non limitatè ex Dei permissione, id possent: nunc quia potestas ista tota pendet à nutu Dei permittentis, parùm solida ratio est. Nonne in ipsum Christum, qui iudex ipsorum dæmonum est, potuit diabolus & Iudæi atque Romani eius membra, adeò vt & in crucem egerint? nonne Iob, rex erat & iudex, & tamen priuatus cunctis opibus fuit, & vlcere pessimo corpus à dæmone obtectus? quis tamen inde inferat, in Deum ipsum aliquid iuris habuisse dæmonem? sanè nullus. quia sciunt omnes, hoc quicquid potestatis fuit, id de super â Deo Patre luminum fuisse concessum. Sed & sic dari dæmoni nunc posset à summo iudice, & tamen in hunc illi propterea nihil iuris proprii, sed delegati tantùm competeret. Proferuntur quædam exempla, inter quæ Formicarii auctor b, *de publica vero iustitia* (inquit) *omnes malefici, qui supra, verbo & experiētia testimonium dederunt, quod eo ipso, quo per reipub. iustitiæ officiales capiuntur, statim omnis maleficiorū eneruatur potestas. Vnde cùm sæpedictus iudex Petrus, antefatū Stadelein, capere vellet per suos famulos, tantus tremor manibus eorum incussus est, & corporibus, & naribus illapsus tam malus fœtor, vt ferè desperarent, an maleficum inuadere auderent. Quibus iudex ait, securè miserum inuadite, quia publica tactus iustitia omnes vires perdet suæ nequitiæ.*] Niderius itaq; censuit, nō ante hanc vim iudicibus ex priuilegio competere, quàm reo capto Mōstreletus quóq; lib. 4. Chronicorum de Edelino agens id videtur confirmare. Attamen si diuinum priuilegium foret cunctis iudicibus concessum, cum Dei perfecta sint opera, & executionis iustitię, tam necessaria, támque principalis pars sit ipsa captura: non dubito, quin & ad illā extenderetur. quare neque ad illudendum satellitibus capientibus maleficium valiturum. Arbitror potiùs hic Petri firmam in Deo fiduciam ei fuisse auxilio, quàm priuilegium illud. Quid? quod Sprengerus ipse refert, & nos retulimus, etiam in ipso rogo sententia iudicis damnatam lamiam solo anhelitu carnifici lepram intulisse, cùm ipsa leprosa non esset? Et cùm Parisiis ante annos triginta degerem, fama publica ferebat famosum Magum (quem sæpè vidi) nomine Magistrum Goninum, cùm propter facinora varia ad laqueum dānatus fuisset, sic illusisse iudicibus, vt pro ipso viderint appensam patibulo, primi Præsidis mulā. Nihil adfirmo, sed hoc fama dispersū sæpè audiui: certè ille iudicio superuixit.

Prudentius itaque Ananias c hoc priuilegiū restringit ad eos iudices, qui hoc digni nomine, qui Deum præ oculis habentes rectè ritèque suo funguntur officio. nā quos auaritia excæcat, quos trahit ambitio, quos crudelitas vel vindictę amor agit qui curiositate adducti perperam multa designant, hos, ait, *crebrò sic à dæmone excipi & impeti, vt aliquando necem non euadant, idque non paucis accidisse.* Satis hoc verisimile mihi videtur, & diuinæ congruum prouidentiæ atque iustitiæ, peculiaris tamē priuilegii, ne quoad hos quidem, vllum diploma puto exstare. Quamobrem censeo, iudicum pietatem, firmitatem fidei, & iustitiæ zelum hoc à Deo vt plurimum impetrare: quæ quia desunt quibusdam, etiam eos hoc peculiari scuto Deus denudās, noxæ exponit. Accedit quod ipsimet dæmones vilissima hæc sua mancipia ignibus tradi non modò non molestè ferant, sed frequenter etiam iudicibus quasi in manum tradant. cur igitur iudici noceat, qui reum damnari & occidi optauit? vnde igitur inquies orta hæc opinio? Duplicis generis hæc sunt maleficia. quædam nocendi vim naturalem non habent : talia frequentius vtuntur. quædam vim habent physicam exitialem : talia Deus non permittit dæmonem sagis suggerere cōtra iudices, vicarios Dei: vel si talia permittit suggerere, facit tamen vt alia illa præferant, aut vt naturalibus non vt oportet vtantur, atque ita fiant irrita. Quod cum sæpius expertæ, confitentur se iudicibus nocere non posse; quibus possent; nisi Deus impediret, vel concursum cum maleficis rebus suum cohiberet. *Plura pete ex libr. 5. sect. 1. litt. D.*

a Grillā. q. 7. n. 39. Ananias l. 4. de nat. dęmō. Remi. l. 1. dæmonolat. c. 2.

b lib. vlt.

c d. l. 4. de nat. dæm.

QVÆSTIO VI.

Cur Deus patiatur sic maleficos rebus sacris abuti?

QVæstionem hanc mouet & soluit Grilland. *q. 6. num. 19.* ego hanc non exiguam vindictæ diuinæ partem existimo, punientis hominum peccata, & sic huius quæstionis eandem esse solutionem, quæ est sequentis, præcipuam tamen causam puto esse irreuerentiam ipsorum Sacerdotum & clericorum, vasa Domini non eo in honore, quo oportet, habentium, nec seipsos castos & puros à labe peccatorum, vt decebat sanctificatos, exhibentium. sic enim prouocāt in caput suum propheticam comminationem d, *incensum abominatio est mihi. Neomenias, & Sabbatum, & festiuitates alias non feram. Kalendas vestras & solemnitates vestras odiuit anima mea: facta sunt mihi molesta. laboraui sustinens, auferam sepem eius & erit in direptionem, diruā maceria eius & erit in conculcationem.* e] & quæ talia innumera in sacris litteris.

d Esa. 1. v. 13.

e Es. 5. v. 5.

QVÆSTIO VII.

Cur per maleficia sic Deus permittat dæmonem grassari?

COnsuli possunt de hac re Tritthemius *q. 5. lib. 8. quæstionum,* & Iaquerius *flagell. Fascin. c. 18. cum seqq.* causas easdem puto, propter quas solet pati hominem à dæmone inuadi & possideri. hæ ex obseruatione veteris Historiæ possunt multæ colligi, quæ ad duo capita ferè possunt reuocari gloriā Dei & hominum vtilitatem. Quare nō est mirādū, si (vt ait apud Bedam S. Cuthbertus) *tali tormento nō soli subyciuntur mali, sed occulto Dei iudicio aliquoties etiam innocentes, in hoc seculo, non tantùm corpore, sed & mente captiuantur à Diabolo.* f]

f Surius tomo 2. fol. 309.

SECTIO I.

G*Loria Dei* hinc augetur in nobis, quia sic attributa quædam gloriosa Dei nobis manifestātur, ostēditur *Constantia* in decretis. quia vt ho-

minem liberum creauit, ita liberè finit peccare, nec hanc libertatem impedit. cernitur etiam *Suauitas* in gubernando: quia cùm etiam dæmoni liberum arbitrium dederit, violentũ videretur semper impedire, quod diabolus naturaliter potest & optat summoperè: ideò sinit illum aliquando id perficere. *Clementia* in genus humanum hinc elucet, quia si quantum vult & potest diabolus nocere permitteretur, nemo illæsus esset, immò & homines omnes occideret, ideò Deus frequentiùs illi facultatẽ nocendi denegat. accedit, quòd nec illos ad pœnitentiam recipere dedignatur, qui se pactis conuentis & datâ syngraphâ dæmoni manciparunt. Nõne hæc summa est clementia, cum vbi abundauit peccatũ, superabundat gratia, & fit misericordia Dei super omnia opera eius. *Sapientia* elucet, quia cùm diabolum Deus vti sinat, naturalibus suis viribus, efficit tamen, vt pater iste superborum ab imbecillis sæpè homullis, qui quæ Dei sunt sapiunt superetur; & vt ad sordidissima abiectissimáque ferẽda patiendáque se deiiciat, qui solium super Aquilone conatus fuit locare. Præterea Deus, quia solet ex malis bonum elicere, vnius peccatum facit alterius esse meritum. *Potentia* elucet, quia quando permittit dæmoni maiora (verbi gratiâ, aquam in sanguinem vertere, ranas producere) tamen non sinit eũ perficere minora (v.g. culices gignere) Quod euidenter demonstrat Deo dæmonẽ prorsùs esse subiectum & sub legem, nec quicquam sine eius posse licentia, cui, vt lictor vel carnifex Principi, subseruit secundum D. Augustinum a. *Iustitia* denique probatur, quia delicta hominum etiam in hac vita sic punit: quod quia homini quoque ipsi expedit, ideò hæc ratio ad alterum quoq; caput pertinens, mixta est, & in vltimum locum à me reseruatur.

Secundum erat *hominum vtilitas*. hæc multiplex est: Nam quibus maleficio nocitum, eorum primò patientia exercetur, & constantia roboratur b, & merita augentur, & homines ad pœnitentiam & Sacramenta Ecclesię vsurpanda reuocantur. Secũdò fit cuiq; palam, num Deum diligant, necnẽ c tũc enim qui Deum non diligunt, ad vetitas artes confugiunt, qui Deum amant, illi patienter ferunt, & se diuinæ voluntati atque præsidio permittunt d. Tertiò his vera humilitas acquiritur, vt confirmatur exemplo heremitæ cuiusdam apud Seuerum Sulpitium e. Quartò sternunt viam facilem ad omne genus virtutum. sic enim contingit B. Iuliano, vt cùm fraude diaboli, vtrumque parentẽ occidisset, hæc illi ad meliorem vitam occasio fuerit, sicq; in virum sanctissimum euaserit f. Nonne solet afflictio intellectum dare, & animas à peccatis imminentibus & exitio seruare? Quintò sic fides Catholica confirmatur & propagatur. Nam sic adstruitur fides contra infideles & atheos, qui spiritus & angelos esse negant. nam eos ipsa conuincit experientia. Quia tales erant, Christo Domino in terris conuersante. Sadducæi, frequentior trium annorum spacio de energumenis fit mentio, quàm toto veteri testamẽto, per tot sæcula: & quia in Ecclesia primitiua similis fuit error Peripateticorum, idcirco tam multi tunc per dæmones obsessi & erepti g. Quia hodie atheismus ex Caluinismi radice repullulat, idcircò tot passim maleficorum examina succîsa multiplicantur. Deinde contra hæreticorum nostri temporis perfidiã fides nostra stabilitur, cùm videamus dæmonum fraude data per magos damna, ab eorum Symmistis, vt cùm Florente loquar, *prorsus nulla remediari*, sed eò dæmones loco Nouatorum habere adiurationes, quo Iudaicas olim filiorum Sceuæ; hi numero septem, vt simiæ solent, D. Paulum in exorcismis imitabãtur: sed insultans illis diabolus, IESVM se nosse, Paulum nosse, ipsos non nosse inclamauit, & energumenus in eos insiliẽs κατακυριεύσαν αὐτῶν ἴσχυσε κατ' αὐτῶν, sic contra eos prępualuit, &, vt dominus mãcipia, nudos & vulneratos effugere coëgit h. Nonnẽ sic dæmõ VVittenbergensis Lutherum in summas angustias, & alui profluuium adegit? narrat historiam oculatus testis, tũc Lutheri seruator, Staphylus i. Nonne sic anno 1582. Birgellis dæmon parochum Lutheranum contempsit & afflixit, quẽ Franciscanus facilè eiecit? narrat historiam idem Bredenbach k. Nonne priùs Augustæ Vindelicorum anno 1563. Doctor Simon, Pastor Catholicus, energumenam liberauit, quod frustrà plures Ministri confessionis Augustanæ fuerãt conati? testis est idem ille scriptor l. Nonne Laodunensis energumenæ ex ore dæmon, Caluinianos irridens, nihil sibi ab illis timendum clamabat, cunctis audientibus (anno 1566.) quoniã amici essent & fœderati m? res est toti Picardiæ notior, quàm vt negari possit. Sanè fuit animaduersum, & quo tempore Lutherus obiit, in Geilâ Brabantię, ab obsessis dæmones ad Lutheri funus aduolasse, & quando (anno 1566.) Belgica fuit iconoclastia, tum Geilæ, tum Amsterodami, vt Goesijs adessent, obsessos iterum deseruisse n? Ipsi vicissim Caluiniani, grati animi ostendendi causâ, Parisijs in D. Medardi templo, in vitrea fenestra, qua extremi iudicij imago continebatur, vnicum relinquere dæmonem rubrum (quem ipse vidi;) in D. Pauli Londinensis æde, solam effigiem diaboli, quem D. Michael calcarat, Antuerpiæ in æde summa, vidi solam relicta statuam diaboli, qui malo ad sinistram latroni insidebat, Ruræmundæ solum simulachrũ dæmonis follicularij, qui D. Genouefę solet appingi, denique Lugduni Batauorum, cùm excurrerent Franciscan. monasterium suburbanum euersuri, quandam, vexilli loco, imaginem diaboli prælongo fixã hastili o prætulerunt, vt appareret, cui forent stipẽdiati, cuius auctorati militię. Quotidie cernimus Dæmones, maleficos, & nouatores, quasi communibus animis & odijs in Catholicos ferri, grauissimos tamen Magorum & diaboli conatus, & noxas; vel illos irritos reddi, vel has aboleri, Catholicis precationibus benedictionibus rebus sacratis, Sacramentisque, vt fusè probabitur postea *lib. vlt.*

a com. in Psal. 77.
b Iob. 1. & 2.
c Deut. 13. v. 3. D. August. tract. 7. in Io. D. Leo hom. 19. de pass.
d D. Clemens Rõ. li. 2. recognition.
e Dial. 1. c. 14.
f Marulus lib. 2. c. 12. & lib. 4. c. 10. Fulgos. lib. 6. c. 9.
g testãtur id Tertul. in apolog. & lib. ad Scapulam. & D. Cypr. aduers. De metriauum.
h Act. 19. a. v. 13.
i Staphyl. in absoluta respons. cõtra Smidelin. quo libro qui carent, legant Lindani Dubitantium Dialog. 3. c. 1. vel Bredẽbachii lib. 7. collat. ca. 40.
k d. lib. 7. c. 43.
l sup. c. 42.
m vide acta gallicè fidelissimè conscripta & non semel edita, & Faii Energumenum siue Alexicacum.
n Lindanus li. 1. de fugiend. idol. c. 14. Bredẽbachius d. li. 7. c. 37. & 39.
o Lindan. d. lib. 1. c. 15. Bredẽbach. sup. c. 38.

SECTIO II.

D*Ixi permissionis causam esse peccati vindictam*, & sanè hæc frequentissima est. aliquando sic punit Deus peccata aliena, sed hoc rariùs. si propter B. Eleutherij immoderatam lætitiam, diabolus eius discipulum, quem reliquerat, iteratò inuasit p, sic infantulum Diabolus exstinxit, quia parẽs detrahentem Episcopo lubenter auscultarat q, & non rarò liberi, eò quod ipsis immeritis mala parentes imprecati fuerint, atrociter à dæmone mulctantur; quod tum sit ad sumendam de ipsis parentibus vltionem: exempla præbet Cæsarius r, à quo & vnum habes, de marito, cuius exsecratione iniqua permotus Deus, permisit vxorem eius à dæmone affligi s. Sed frequentiùs atq; vt plurimùm, sic per dæmonem Deus punit varia hominum facinora propria, præsertim certa quædam quæ hoc loco enumerari, ad multorum vtilitatem arbitror futurum, vt quos peccati fœditas non mouet, eos

p D. Greg. lib. 3. Dialog. c. 33.
q D. Greg. lib. 1. Dial. c. 20.
r li. 5. Miracul. ca. 12. & 26.
s d. lib. 5. c. 11.

atrocitas pœnarum permoueat. *Primum* ergo est *ex superbia nascens contumacia* in eos, quibus iure obedientia debebatur. propter hanc cœlo dæmones deturbati, & Adamus Paradiso exturbatus [a], & Nabuchdonosor sic dementatus, vt se bestiá crederet, [b] & Ægyptij puniti malorum Angelorum immissione [c], propter hanc in parentes puniti illi, de quibus sic Ioannes Archipresbyter scribit *in vita D. Zenobij* Florentini [d]. *Cum mulier quædam Pagana, & illustris, & diues valdè in hac ciuitate, mortuo viro, duos superstites haberet filios, quos delicatissimè enutrierat, & ad perfectã illi iam peruenissent ætatem, quodam die in iram versi, matrem propriã pluribus verberibus enormiter flagellarunt. Quod scelus ipsa impatienter abhorrens, corpora eorum horrendis imprecationibus detestata fuit, genibusq; percumbens & terram manibus pulsans, Erynnem, ceterasq; infernas pestes in rabiem filiorũ magno cum gemitu inuocat. Exaudiunt dæmones ab imis tenebris: iuuenes aggrediũtur, illos in furias exagitant; Qui statim vt rabidi canes. mordaciter adinuicem sua membra corrodunt. Concurrunt famuli, fit clamor ingens, alij funes, alij cathenas ferunt. ligantur iuuenes, nec rabie cõtineri valent, &c.*] aliud quod paulò pôst accidit, narratur à D. Aug. [e], & morbi & sanationis ad reliquias D. Stephani oculato teste, de decem fratribus, quod, vt & parentes, sic imprecantes, non ferre inultum videatis, ex ipso Pauli libello, quem obtulit D. Augustino, præstat adscribere: [f] sic ergo Paulus ait; *Cum adhuc in patria nostra Cappadociæ Cæsarea moraremur, frater noster natu maior grauibus, atq; intolerandis communẽ matrem affecit iniurijs: in tantùm, vt ei etiam manus non dubitaret inferre. Quod nos omnes filij pariter congregati patienter tulimus; vt ne verbum quidem fratri nostro pro matre nostra, cur hoc faceret dixerimus. Illa autẽ fœminei doloris stimulis incitata, iniuriosum filium maledicendo punire constituit. Cumq; ad sacri baptismatis fontem, post gallorum cantus, memorato filio suo iram Dei imprecatura, properaret: tunc ei nescio quis, in patrui nostri similitudine, vt intelligitur, dæmon occurrit, & ab eâ prior, quò pergeret requisiuit. Cui illa ad maledicendum filio suo ob intolerabilẽ contumeliam, se ire respondit. Tunc ille inimicus, quoniam in mulieris insanientis corde locum facilè inuenire potuit, vt omnibus malediceret, persuasit. Illa autem vipereis inflammata consilijs, sacrum fontem prouoluta corripuit, & sparsis crinibus, nudatisq; vberibus, hoc à Deo potissimum postulauit, vt extorres patria, & circum euntes alienas terras, omne hominum genus nostro terreremus exẽplo. Mox maternas preces efficax vindicta prosequitur: eundemq; continuò fratrem nostrum ætate & culpa maiorem, tremor membrorum tantus inuasit, quantum in me vsq; ante hoc triduum, vestra sanctitas vidit. Seruato autem ordine, quo nati eramus, ante vnum annum eadem nos pœna omnes corripuit. Videns autem mater maledictiones suas ad tantam efficaciam peruenisse, impietatis suæ conscientiam, & opprobrium hominum diutiùs ferre non potuit: sed laqueo guttur astringens, luctuosam vitam termino funestiore conclusit. Egressi ergo nos omnes opprobrium nostrum non ferentes, & communem patriam relinquentes, passim sumus per diuersa dispersi.*] sequitur postea narratio liberationis, post diuturnã peregrinationẽ, & locorũ sacrorum visitationem. Possem addere tertium exemplũ ex Alexandri Neapolitani scriptis [g]. Nimirum semper implebitur Sapientis prophetia, *Oculum qui subsannat patrem, & qui despicit partum* (LXX. vertunt, *senectutẽ*, Hebr. est; *Likkeath*, quod obedientiã significat, si deducas è radice *Iake*, audire, obtemperare, si à radice *Kaua* significat præstolari seu expectare. noster ab hac radice deduxit [h], & ideo *partum* vertit, quia partus, siue liberi, est spes & exspectatio matrum) *matris suæ, effodiant eũ corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.* ad litteram sensus est, suspendantur in patibulis: per anagogen verò, post obitum, immò & in hac vita, fiant partes & præda dæmonum:

a Gen. 3.
b Daniel. 4
c Psal. 77. v. 49.
d apud Sur. 25. Maii. to. 3.
e li. 22. de ciu. Dei, ca. 8.
f exstat inter sermones Augustini nouos, quos Louanii Vlimmerius edidit.
g li. 4 Gen. dier. c. 10.
ליקהת
יקה
קוה
h vt & Genes. 49. v. 10. Prou. 30. v. 17.

Secundum peccatum est, *odium proximi seu inuidia*: vt enim charitas metatrix est Dei, domicilium præparans Spiritui sancto: sic vitium illi contrarium, domum instruit, & Diabolum inuitat, ac introducit. religiosi cuiusdam periculo, id probat idẽ Alexander [i]: sed firmius testimonium nobis Saul præbet, quem idcirco Spiritus malus [k] inuasit. De odio & vindictæ cupiditate, quatuor exempla suppeditat Lisiardus Episcopus *in vita S. Arnulphi c. 24. & 38. & 41. & 42. apud Surium mense Augusto.*

i d. c. 19.
k 1. Reg. 16. v. 14.

Tertium est *carnalis libido, & etiam coniugalis intemperantia*; propter quam licuit Asmodeo septem Saræ sponsos interficere [l], propter quam septẽ dæmonia Mariam Magdalenam occuparunt [m], propter quam Beatus Paulus Corinthium incæstuosum Satanę tradidit [n], & propter adulterium: Michaelis Paphlagonis Imp. Byzãtij infœlix casus, apud Curopalatam. [o] Et quia ad hanc dirigebatur curiositas ornatus ac dissolutio exterior, ideo puella illa apud D. Hieronym. patuit dæmoni per maleficum immisso: ideo videmus, in homines libidinosos, & in actum coniugalem, quẽ plerique non quo oporter affectu expetunt, nec quo decet pudore & modo exsequuntur, plus licere maleficiis, quam in reliquos peccatores. Ideò curiosam corporis sui cum statua Veneris collationem, dæmoniaca obsessione Deus vltus fuit in alia puella, narrante id B. Prospero [p]. Mundo cordi promissa Dei clara visio, impuro cordi dæmonis debetur aspectus & consortium. Valdè hominum obscœnitate dæmon delectatur, & maleficæ omnes Veneris mãcipia sunt, nec inter eas vlla virgo permanet, vt nec inter Caluinianos, & alios hæreticos cælibatus osores. Vnde apparet magnam inter Magiam, Hæresim, & libidinem esse cognationem.

l Tob. 6. v. 7.
m Marc. vlt. v. 9.
n 1. Cor. 5. v. 5.
o in vita D. Hilarion.
p l. de dimid. tẽp. cap. 6.

Quando ad sordes libidinum sacrilega voti violatio, & scandalosa status ratione vita accedit, minus mirandum. Sed exemplum tamen dabo, quod etsi recenti ferè memoriâ multis notissimum, sine horrore tamen nequit memorari. Loci nomen taceo. In Flandriæ comitatu prioratus est. Tres ibi nominetenùs monachi degebant, re ganeones & concubinarij. sua cuique erat, nec pudor vllus aderat, simul helluari & libidinari. quadam die in seram noctem cõpotatione protractâ, vnus qui minùs scelerosus, sat (ait) Bacho Ventriq; datum: Deo gratias saltem. Ego verò, sub infert alius procacior, cacodæmoni gratias ago & agendas censeo, cui operamur. Et cum risu mensa relicta, ruitur in cubilia. singuli cum scorto vix decubuerant, ecce tibi in triclinium vi ianua reserata dæmon magni, atri, & trucis viri specie, habitu venatorio, & cũ eo cocci duo paruuli, obambulat, & lectos circumspicit toruo vultu. deinde horrenda voce, vbi qui mihi gratias egit? adsum, referam. lecto abstrahit pauitantem, & fermè præ metu animam efflãtem. traditum coccis iubet infigi veru, & luculento igne probè assari. parent promptè assatur infelix, emoritur planissimè, ceteri ferè præ formidine; assi corporis nidore cubiculum impletur. Demũ venator ad superstites sub stragulis trepidantes vix vi-

uos, digni vos etiam (ait) pari ſupplicio, nec deeſt voluntas mihi. Vetor vi maiore. Inuitus abeo, & moneo: reſipiſcite, aut manent terribiliora. Diſparent laruæ: nec tamẽ his aliis animus rediit vel vox niſi clara iam luce. Vbi ſurrexêre, collegam inueniunt mortuum, & (ne viſum inane putes) plenè aſſum. Haud ſcio an ab aliquot ſæculis quidquam ad exemplum vtilius accidetit: ſcio locum & ordinem, ſed vtrumque ſilentio inuoluo.

Quarto loco ſeſe offert *iuſtorum virorum, afflictio vel cædes iniuſta & crudelis.* ideò tam grauiter punitus fuit Ariobaldus Dux Longobardorũ *apud Ionã in vitâ S. Bertulphi, menſe Auguſto.* Boleslaus impius Rex ob necem D. Staniſlai. Anathemate ictus, amens factus, à canibus propriis fuit deuoratus [a]. Geila vxor Ducis Franconiæ D. Kilianum iuſſerat occidi. res latebat: ſed Deus auctorem hoc pacto prodidit. *Vnus eorum, qui ſanctos viros gladio peremerat, ſubitò à dæmone arreptus, ingẽti voce clamare cœpit: Kiliane acriter me perſequeris. Igne enim conſumor: quod feci, cælare non poſſum. Video imminere mihi gladium tuo ſanguine reſperſum. Talia diu vociferans, & proprijs dẽtibus ſe lanias, à præſenti migrauit ad pœnas æternas. De talibus quippe ſcriptũ eſt.* Duplici contritione conteres eos Domine. *Alter vero cædis ſanctorũ conſcius in rabiẽ verſus, gladio ſe petijt, effuſiſq; viſceribus, per tormenta præſentis tẽporis ad æterna peruenit.* Quiſnam, *Geila, talia cernenti tibi ſenſus tunc erat? infœlix cruciatibus aucta furebas. Nõ multò, poſt & ipſa bellua, de qua loquimur, cruciatibus arrepta, quãtis poterat vocibus clamabat: iuſtè torqueor, quæ ſanctis viris tortores adhibui: Rectè crucior, quæ cruciatus ilis paraui. Acriter inſtas Kiliane, ignem accendis Kolimane, fomẽta miniſtras Tornane. Sufficiat vobis viciſſe, nimis veſtras vlciſcimini iniurias. A calice dictus es Kiliane, ſed nimis amarã mihi potionẽ infundis. His dictis miſerabiliter torquebatur, ita vt à multis teneri vix poſſet. Tandem cum magno cruciatu ad cruciatus Diabolo paratos migrauit.*] Hactenùs auctor Martyrij B. Kiliani [b]. Itẽ *calumnioſa eorundem accuſatio,* vt de fœmina patet, quæ D. Gregorium Agrigentinum fuit calumniata, vt in hiſtoria vitę eius legitur apud Metaphraſt. *Sur. menſ. Nouembri:* & de alia narrat Cirillus in vita S. Danielis Stylitæ, quæ virũ ſanctum mẽdaciter infamarat. [*Surius menſe Decẽbri:*] Paulò poſt idem ibi narrat de viro & fœminâ & liberis occupatis à dæmone propter patris in ſanctum calumniam. Item *maledictio in ſanctos*, vt in Malachiam, teſte D. Bern. in eius vita.

Quintum peccatum eſt *agnitæ veritatis impugnatio*, vt apud Apoſtolum [c]. & in Canonibus [d]: nec non *apoſtaſia à fide*, quod cuiuſdam fœminæ exemplo comprobauit D. Ciprian. [e]

Sextum, his temporibus (proh dolor!) frequentiſsimum eſt *blaſphemia* propter quam D. Paulus Alexandrum & Hymenæum dæmoni torquendos permiſit [f]. Thomas VValdẽſis teſtis oculatus, quę ipſo præſente acta, circiter an. 1384. narrat in hunc modum; *Hiſtoriam refero, quam ego præſens vidi oculis carnis meæ, in cathedrali Eccleſia S. Pauli Londini, vbi venerandus Cantuarienſis Antiſtes, fœlicis recordationis Thomas Arundelius filius & frater Comitũ, pro loco iudicij (aſſiſtentibus ſibi Noruicenſis Eccleſiæ, tunc Præſule Alexandro, & alijs) reſidens Epiſcopali ſede, verba quædã & interrogationes proponebat, de fide Euchariſtiæ, ad quendã ſartorem, de partibus VVigorniæ, deprehenſum in hæreſi. Cumq; flecti omninò non poſſet, nec, aliud quàm benedictum panem, ſacratiſſimam hoſtiam volebat appellare vel credere, tandem iuſſus facere reuerentiam hoſtiæ, reſpondit blaſphemus: Vere, inquit, dignior eſt aranea reuerentia. At ilico de alto culmine tecti deſcendẽs ingens & horrida viſu aranea, ad os blaſphemi directo filo peruenit, Et dũ ſartor loqueretur, vt intraret per polluta labia aranea, ſollicite laborabat. Adſtitit Illuſtris Princeps Thomas Oxonienſis dux, tunc regni cancellarius, & vidit prodigiũ. At prædictus Archiepiſcopus ſtatim ſurgens cum alijs, exponit omni illic collecto populo, quid vltrix manus domini faceret in blaſphæmum* [g].] Nonne veriſimile eſt, dæmonem in araneæ forma, ſic iſtum miſerum obſediſſe? Sophronius [h] blaſphemię in Deiparã inſignẽ vltionem recenſet, hiſce verbis. *In hac* (Heliopoli Phœniciæ) *minus quidam erat, Gaianus nomine, qui in theatro ſanctam Dei genitricem blaſphemãs, populo ſpectaculum blaſphemiæ præbebat. Apparuit autem ei* S. Dei *genitrix: Noli quæſo, noli ita lædere animam tuam. Ille verò rurſus deteriùs illam blaſphemabat. Vnde ipſa tertiò ei apparens, eadẽ repetebat. Cùm autẽ ille ſe non corrigeret, ſed plus quoque blaſphemiis adijceret: meridie dormienti ſibi apparuit, nihilq; dicẽs, digito ſignauit eius manus & pedes. Euigilans autem inuenit ſe truncatum manibus & pedibus. Atque ita infœlix, vt truncus inutilis iacens, confitebatur omnibus: cuius rei gratiâ, & quomodo hoc paſſus eſſet, vtque propter blaſphemias clemẽter cruciatus fuiſſet.*] Quos ipſi Beati ſic per ſe puniunt, an non credendum malis ſpiritibus ad vexandum à Deo propter idem peccatum tradi? ſimilia narrant alio tempore accidiſſe Conſtatinopoli Nicephorus [i], Neomagi & alibi Bredenbachius *lib. 7. à cap. 360.*

Septimum non minùs frequens, eſt *execratio ſeu imprecatio mala*, qua quis ſub conditione ſe dæmoni addicit. hanc non irritam eſſe ſolere, docent quæ ſubiungam. Ioan. Cæſarius *lib. 11.* ſcribit mulierculam, quæ ſe dęmoni addicebat, à dęmone ſublatam in altum, nuſquã comparuiſſe. Ioannes Nider. iſta cõmemorat [k]: *Tempore, quo in Vniuerſitate Coloniẽſi Sacræ Theologiæ ſtudio adſcriptus fui: quædam virgo quindecim vel ſexdecim annorũ, moribus, ſecũdùm ſæculum, ſatis compoſita, in domo cuiuſdã ſuæ conſanguineæ nutriebatur, extra domum parentũ. Cumq; cognatæ ſuæ ſcyphum ſatis vilem terreũ quendam, à caſu fregiſſet, cognata ira replebatur in lapſus negligentiam, & in ream virginem. Quæ virgo tanto hoc moleſtius tulit, quanto vaſculum vilius exſtitit. In iram ergo commota virgo, hora ſumendi cibũ, nec comedere, nec ad menſam præ ira ſe præſentare voluit. cuius cognata ait: Oportet vt comedas. at virgo apud ſe (vt mihi poſtea & exorciſtæ retulit ſuo) huiuſcemodi verba ſubmurmurando dicebat, ſi me oportet edere, in nomine diaboli fiat. ſic mẽſam acceſſit, benedictionẽ mẽſæ, quã benè ſciebat, dicere neglexit, & in primo morcello, vt putabat, muſcã ori illatã ſenſit: quam cùm nulla arte eijcere valeret, deglutiuit, & immediatè obſeſſa fuit: ſemper tamen vſum rationis bonũ habuit, licet ſæpè ſatis vexaretur à dæmone. Cum autẽ in domum parentũ cum magna mæſtitia reduceretur, & diutiſſimè nullus reperiretur, qui liberare poſſet: tandem quidam frater noſtri ordinis, nunc Magiſter, Gotfridus Schluſſel, Sacræ Theologiæ profeſſor, calamitati parẽtum & puellæ compatiens, ſe in eius exorciſatione intromiſit, pacto tali præuio: vt ſi liberaretur, nihil terreni exorciſtæ daretur, ſed puella in caſtitate ſolitâ, ſi vellet, liberè, & non in matrimonio de cætero Deo militaret. Legit igitur pater præfatus miſſam, obtulit obſeſſa oblationẽ conſuetã, in eadem adfuit per totã & in nullo vexari videbatur. Finitoq; officio, poſt ſatis diutinũ exorciſmi actũ, membris omnibus virginei corporis penè præcontuſis, exijt dæmon, & ita virgo dein-*

ceps Do-

[a] Surius in eius vita. to. 7. Maii 8.

[b] apud Sur. to. 4. Iulii 8. vide comment. P. Serarii in hanc vitã.

[c] 2. Theſſ. 2. v. 10.

[d] c. vlt. 26. q. 5.

[e] ſerm. de lapſis.

[f] 1. Tim. 1. v. 20.

[g] Thomas VValdenſ. lib. Sacramentali cõtra Ioã. VVicleph.

[h] Prati ſpiritual. cap. 47.

[i] li. 18. hiſt. cap. 33.

[k] lib. 5. Formicarij.

ceps Domino in castitate seruiuit.] vides hîc imprecationẽ & prætermissã mẽsæ benedictionẽ ex iracũdia & cõtemptu, vides pœnã vides liberationẽ, mediãte missę oblatione, proposito virginitatis & exorcismo. sine, hęretici rideãt, tu tã salutaria ne cõtẽne. Paulò antè aliud idẽ Niderius retulerat, de insigni illo maleficarũ iudice, Petro, de quo non semel locuti sum⁹. *Postquã,* inquit, *officiũ resignauit, & ciuitatẽ Bernẽsem reintrauit, ibiq; domiciliũ tenebat: die quada rediẽs ad castrũ Blanckẽburg, vbi cognatus eius in ipsius officiũ substitutus fuerat, in eodẽ castro Petrus quædam negotia apud sibi notos expedire volebat. Tũc vna malefica, & quatuor consortes eiusdẽ malitiæ viri, de sero in loco vno machinamẽta suæ artis voluẽtes pro viribus, vt Petrũ grauiter veneficijs læderẽt vel occiderẽt, quẽ hæc latebat fraudis cõmercia. Adueniente igitur nocte, Petrus se benedicẽdo crucis signo cubitũ iuit: sed nocte omninò surgere proposuit ad scribẽdas quasdã necessarias epistolas, vt manè recedere à loco valeret. Euigilans igitur intẽpesta nocte, sibi videbatur ex inopinatò q̃ dies adesset, luce deceptus fictitia, de quo in se iratus, quia, vt putabat, noctẽ neglexerat, nõ se, vt debuit, muniẽdo more solito, vestimẽtis induit, per gradus altos versùs locũ, vbi pugillarẽ habuit, descẽdit, & locũ clausum reperit. De quo maiore ira exardescẽs, cũ murmure per gradus quos descẽderat versùs lectũ iteratò scandebat, emittendo vnicã ex indignatione maledictionẽ, per verbũ satis breue, ac si diceret, In nomine diaboli. Et ecce statim in tenebris densissimis Petrus, proiectus est in præceps per graduũ prædictorũ passus adeò grauiter; vt famulus qui desubter schalã in commodo dormiebat excitaretur, & exiens quid adesset cõspicere volẽs, dominũ suũ Petrum accenso lumine, solũ in terra, priuatũ rationis vsu, iacẽtẽ, & collisum per omnia mẽbra, sanguinẽ plurimum è corpore emittentẽ, reperit*] subdit post aliquod tẽpus cõfessione rei vnius cõpertũ quatuor maleficos, cũ vnâ maleficâ, sic Petrũ gradibus deiecisse. Nota verò & hîc, quam noxia Crucis cõsignatio neglecta Petro fuerit. Dignissimæ lectu sunt tres Historię à Germano quodã I.C. suę de Lamiis disputationi a insertę; quas totidẽ verbis adscribam; ne, si meis, videar aliquid nõ bona satis fide repræsentasse. *Ioachimo* (ait) *I. Electori Brandeburgico nupta fuit Ioãnis Daniæ Suueciæ & Noruegiæ regis filia Elizabetha; cui, vt alimenta se mortuo regina haberet, oppidũ Spadaco ad Sueui & Haueli flum. cõfluentẽ maritus attribuit, in quo oppido, ipsa adhuc viuente, miles quidã, per Marchia iter faciens, cũ morbo impeditus detineretur, decumbens, tradidit crumenã pecunia refertã hospitæ asseruanda. Post aliquot dies, cum cõualescit, repetit saccum. Mulier auara, cùm ægrè tantã pecuniã amitteret deliberat cũ viro, vtrũ reddere debeat. Ineunt cõsilium, vt mulier neget depositũ. Quare cùm miles suum repeteret, illa cõfidenter negat se quidquã accepisse. simulat se mirari impudentiã militis, qui ausit flagitare, cũ nihil dederit asseruandum. Miles, indignitate rei motus, obijcit vicissim hospitæ perfidiã. Quare maritus, tanquã defensurus suã coniugẽ, extrudit militẽ domo. is antè fores irritatus scelere hospitæ, stringit gladiũ, veluti impetũ facturus in virum, & ferit ianuã. Hospes implorat fidem vicinorũ, & queritur suas ædes oppugnari. accurrunt lictores, & militẽ, quod vim publicã fecisset, abducunt in carcerem. Post aliquot dies senatus oppidi alio mittit narrationem facti, & sententiam perscribi petit. Cõstabat ædes publicè oppugnatas esse. quare fertur sententia, vt miles vltimo supplicio afficiatur. Cùmque iam instaret dies iudicij, venit diabolus in carcerem ad captiuũ, indicans ei, quam sententiã iudices laturi sint, & pollicetur se hoc periculo eum liberaturũ esse, hac cõditione, vt se diabolo dedat. Miles constanter respõdet, se potiùs moriturũ esse, quãuis sit innocens. Cum verò diabolus verbis multis exaggerasset periculum, nec tamen inflexisset militis animum, tandem pollicetur ei liberationẽ, sine vlla conditione. Et cũ veneris, inquit, in iudicium, dic te imperitum esse forensiũ negociorum, & patrono indigere: ibi ast abo cæruleo pileo tectus, & ornato pennis. Pete igitur, vt me iubeant causam dicere. Miles qui hoc sine impietate facturus videbatur, ait se hoc cõsilio vsurũ esse. Postridie in iudicium ducitur: adest etiã orator tectus cæruleo pileo. ibi cùm actor peteret militẽ, propter vim publicam, capitali supplicio affici, miles respondit, se imperitum forensiũ negotiorum, petere, vt liceat isti suo aduocato pro se dicere. cõcedunt iudices. Ibi diabolus de iure eruditè disputat: nõ esse capitali supplicio afficiendum eum, à quo nõ sit ortũ rixæ & tumultus initium. ait ab hospite militem vi extrusum, & spoliatũ esse. iubet quæri saccum, & locũ mõstrat. Ibi cum hospes vehemẽter negaret, addens etiã diras imprecationes, vt ipsum, abreptum diabolus perderet, si fecisset. Hanc imprecationem cum inuocatione diaboli cùm aliquoties repetiuisset: ibi causidicus: omissa iam disputatione forensi, adoritur hospitem, & comprehensum per fenestras & medium forum, omnibus perhorrescentibus, cum fragore abducit, nec postea vnquam corpus hospitis inuentum est.*] En hîc auaritiã imprecationum causam & iniustitię, quomodo Deus vltus per carnificẽ suũ. Non dissimilia narrantur his à Cantipratensi: *Cùm tres* (inquit) *cõbibones in taberna mero incaluissent, orto de animæ immortalitate, & pœnis inferni sermone: vnus procacior id totum pro nugis habere, & cõmentis sacrificorum; ceteri iocanti applaudere. Interea aduenit vnus magna vir statura, & vesco corpore, & assidens: Qui hi (ait) sermones? quæ risus causa? Refert procax ille, & addit, se quidẽ licitanti aut magno pretio animã venditurum, quin & pecuniã in Symbolum collaturũ. Tu verò, infert aduentor, Quãti illã mihi indicas? nec mora, conueniunt de precio. hic animam addicit emptori, emptor soluit: potatur strenuè de præsente pecunia. Deniq; sub noctẽ, Tempus (ait) emptor, vt ad propria quisq;. Sed vos ius dicite, si quis equũ capistro ligatũ emerit; nonne ius ei cum capistro equum abducendi? Et cum dicto, venditorem tremẽtem in omnium oculis abripit, & sursum in aëra leuat, & secum ad infernum trahit, visurum quod credere noluerat. Animarum quippe mercator erat iste, cuius figura fuit Rex ille Sodomorum, dicens, Da mihi animas, cetera tolle tibi*] Sic Cantiprat. *lib. 2. cap. 55. p. 3.*

Georg. Godelmã. a l. 1. de Lamiis. c. de malitia diaboli.

Pari terrore, sed meliore successu miles Hispanus, hîc in Belgio, ante annos viginti duos, cũ adhuc sæculo mererẽ, à Deo cõmonitus tantùm fuit. Capitaneus Brauo vocabatur, sæpè à me visus. deditus supra modũ aleæ, & in ludo diras iacere in se iuxta atque alios pronus. quadã die, cùm damnosi semper numeri lucrũ iactu quęrenti subsilirent, ira efferuescens in caput suum dirissima precabatur: & subitò corã multis qui aderant, ab inuisâ manu, ad tabulatũ vsq; sublatus, post aliquod tempus mortuo quàm viuo facie similior in solum deponitur. fœlix si vt lurorẽ cadauerosum toto post vitæ tẽpore retinuit, sic resipiscens lusus auiditatẽ deposuisset. Sed pergit ille I.C. *in Silesia* (inquit) *quidam nobilis, cum inuitasset conuiuas, & hora cõuiuij iam instante, & apparatu facto, spe frustratus esset, excusantibus se conuiuis, cur nõ cõparerent, prorupit iratus in hæc verba: veniãt igitur omnes dæmones si nullus hominum mecum esse potest. His dictis domo egreditur in templũ, vbi pastor Ecclesiæ, concionẽ habebat; &, vt iracundiã concoquat, auscultat aliquamdiu: dum verò in templo*

moratur,

moratur, veniunt equites in area domus magni & nigri, & iubent ſeruum domus, vt dominũ ſuũ aduocet, eiq; ſignificet, adeſſe hoſpites. Seruus conſternatus abit in tẽplum, & indicat hæc domino ſuo; qui neſcius conſilij paſtorẽ conſulit. Paſtor abrũpens concionem, hoc conſilium dat, vt tota familia domo exeat. quod cũ fieret & famuli ac ancillæ properarẽt, fortè obliti infantẽ in cunis iacentem & dormientem, ſecum non auferunt. Dæmones incipiunt comeſſari & vociferari, proſpicereq; per feneſtras formis vrſorũ, luporum, felium & hominũ, & mõſtrare pocula vino repleta, aſſaturas, & piſces. Hæc vicini, nobilis, paſtor, & alij cum viderent. Ah, inquit pater, vbi infans meus? vix cum hæc dixiſſet vnus ex dæmonib. vlnis ſuis infantẽ ad feneſtras geſtat, quaſi monſtraturus parentibus. Nobilis prorsùs cõſternatus & ſolicitus de incolumitate infantis, fidũ habens ſeruum, quẽ interrogat, quæſo tu dic, quid agã? Seruus, Domine inquit, commendabo & cõmittam vitã meam Deo *meo, & in nomine* Domini *ingrediar, & vt infantẽ auferã auxilio & beneficio* Dei *videbo. Benè inquit nobilis,* Deus *tecũ ſit, & iuuet te, animumq; tibi cõfirmet. Seruus, accepta benedictione à paſtore & reliquis; ingreditur, & ante conclaue, in quo erat dæmones congregati, procidit in genua, & ſe* Deo *cõmendat, & hoc animo aperit ianua, & videt dæmones horribili ſpecie ſedentes, ſtantes, obambulantes, ſerpentes, & vno impetu accurrentes ad ſe, & vociferãtes: Hui, Hui, tu quid hic tibi? Ille ſudans, & tamẽ diuinitus cõfirmatus, alloquitur dæmonem, qui infantem geſtabat: Tu, inquit, mihi infantẽ trade. Nequaquã, reſpõdet iſte, iam meus iſte eſt infans. dic domino tuo, vt veniat, & accipiat infantem. Cui ſeruus; Ego fungor iã officio meæ vocationis, in quã me* Deus *collocauit, & ſcio quicquid in hoc officio facio, id* Deo *gratũ eſſe. Quare ratione mei officij, & auxilio, nomine & virtute* IESV *Chriſti aufero abs te infantẽ, & patri eius reſtituo, atq; ita ipſe apprehendit infantem & brachijs ſuis amplexus eſt. Iſti nihil aliud reſpõdent, niſi vociferãtes, Hui nebulo, hui nebulo, relinque infantẽ, relinque alioqui te diſcerpemus. Ille nihil curans minas* Diabolicas *abijt incolumis; & incolumẽ infantem patri nobili reddidit. Dæmones poſtea, aliquot diebus elapſis, euanuerunt, vt in ædes denuo migrare cũ tota familia nobilis potuerit.*] vides incõſulti dicti, quas pœnas pater dederit: vides dæmonis poteſtatem in innocentem puerulum claudere. Nam, quod ſcriptor ait, benedictionẽ à paſtore & ceteris accepiſſe, hoc eſt promiſcuè à paſtore & ceteris, cõmentũ ſuſpicor Lutherani hominis, & diſcrimen ordinũ confundentis. Sequitur tertia narratio; *In Saxonia virgo opulẽta formoſo iuueni, at tenuioris fortunæ, matrimoniũ promiſit. Hic quid futurũ præuidens, illa prædiuitem, & ſexus ratione, mutabilẽ, fidem vix ſeruaturam eſſe puellæ reſpondit. Illa cõtra diris ſe execrari his verbis cœpit, ſi alteri, quã tibi nupſero: tũc me diabolus in nuptijs illis abripiat. Quid fit? poſt interuallum aliquod mutat animum, nubit alteri, priore ſponſo ſpreto, qui ea ſemel atq; iterum promiſſi, diræq; imprecationis admonuit. Sed illa poſthabitis his omnibus, nuptias cum altero ſponſo, relicto priore, celebrat. Ipſo die nuptiali, cognatis, amicis, & conuiuis hilaribus ſponſa, vigilante conſcientia, redditur triſtior ſolito. Tandem diaboli duo, ſub ſpecie duorũ equitum, in ædes nuptiales adueniunt, excipiuntur; adducuntur menſæ, hiſq; remotis, choreæ, vniq; ex his ſpõſa, honoris cauſa, tanquam peregrino adiungitur, cum qua bis ſaltauit, & tandem eam è conſpectu parentũ & amicorum, ſummo cum gemitu & lamentatione, per oſtium, in altũ ſuſtulit. Altero die parentes & amici mæſti, ſponſam quærunt, vt delapſam fortè ſepelirent: ſed ecce ijdem ſocij occurrunt, veſtes & aurũ referentes, additis his verbis: Non in has res, ſed in ſpõſam à* Deo *nobis fuit poteſtas conceſſa.*] ſic illa corpore & animâ diabolo tradita, quæ promiſſionem nuptiarũ violauit, & imprecationem additã contempſit. Aliud denique exemplũ de quodã, in martyrẽ maledico, ſibi inſaniã imprecãte, & mox furore correpto, & ſequenti die ſic horrẽdè abſumpto, dedit Cęſarius *vitæ S. Engelberti Colonienſ. lib. 2. c. 14. apud Sur. menſe Nouembri.* Huc etiam referendum eſt, quoddam de Goduino comite, qui cum periurio ſibi eſſet necem imprecatus, ſubitò panis bolo fuit ſuffocatus. [*Polydor. Virgil. lib. 8. hiſt. Anglor.*]

Octauũ ſolet eſſe vitiũ *vſuræ*. confitentur enim ſagę nihil maleficii poſſe illis inferri, qui eleemoſynis vacant: contrà narrãtur, quæ ſalem ſub vſuris mutuum dedere virgines, dirè à dæmonibus maleficio immiſſis vexatę a. Prius intelligẽdum de conferentibus eleemoſynã iis, quas neſciunt eſſe ſagas: nam qui ſciunt eſſe, & tamen conferunt, hos putant poſſe à maleficis lædi. Neq; mirum ſi Deus, hos quaſi fautores oderit, ideóq; permittat lædi. odit Deus mirè auaritiam, vt docetur alio exemplo quod Lãberti Schaffaburgenſis anno 1066. verbis dabo: *Reginherus Miſnẽſis Epiſcopus obijt. Is dũ ſuſcepto Epiſcopatu Goſlaria veniſſet, poſt refectionẽ, in cubiculũ, vbi theſauros ſuos, quorum nimis amator erat, nullo cõſcio, infoderat. quaſi paulum requieſcere volens ſeſe incluſit: cumq; iam die vergente in veſperã, præter modũ conſuetudinẽque ſuam ſomno indulgere videretur, rem inſolitã mirantes cubicularij, pulſare oſtium cœperunt, ſed nec pulſantibus, nec vociferantibus vllum dabatur reſpõſum. Tandẽ fractis foribus irrũpentes. inuenerunt eum fractis ceruicibus, colore tætro exanimem, ipſis theſauris ſuis miſerabilem in modum incubantem*] diſcant Pręlatij theſauros ſibi in cœlis & non in terra defodere. Ex hac radice natum vitium.

a Bredenbachius li. 6. collat. cap. 25.

Nonum reputo, *duritiam & immiſericordiam in pauperes*. Vt omittam Moguntinum Epiſcopum illum, vt opinor, à dęmonibus murium ſpecie necatum, quod pauperes murium nomine tempore famis dedecoraſſet, & ſibi duxiſſet perſequendos b: recentius quiddam ex Petro Bizaro ſubiungam.

b Munſter in Coſmograph.

In Sueuia (inquit) *Bauaris & Franconibus finitima, fuit quidã nobilis valdè diues & opulẽtus, nomine Rickbergerus, cuius annui reditus ſupra triginta millia nũmum aureorum extendebantur. Hic tametſi in reliquis vitæ actionibus non vulgari laude dignus cẽſebatur, ineffabili tamen cupiditate laborabat: eaq; factum eſt, vt quotidie opes per fas & nefas accumulare, omniaq; ad ſe rapere ſtuderet. Cùm itaq; proſpiceret annonæ caritatem, quæ proximo anno in ea regione ſubſecuta eſt, ſua horrea tritico & frugibus impleuit, magnoq; precio ea diuendere cœpit: adeò vt indigenæ compulſi ab eo victũ emere, ob inexhauſtam eius auaritiam, vel fame prorſus perirent; vel, ſi ali & ſuſtentari vellent ad magnam egeſtatẽ atque inopiã redigerentur: tã carè illis granũ, & reliqua eius generis diuẽdebat. Ad hũc, præter alios innumeros, venit quidã pauper & liberis onuſtus, cum ſex taleris, eũque rogauit vt pecuniã acciperet, ac quandam tritici menſurã ſibi daret, ſeq; reliquã partem pecuniæ quam illi deberet breui bonã fide perſoluturum: at ipſe hunc ſuperbo vultu & iracundis oculis intuitus, à ſe protinus abire iuſſit, & quod reliquum erat pecuniæ ſecum adferre, ſi frumentum vellet, atq; ita miſer ac mæſtus, diras imprecatus, illinc receſſit. Paucis poſt diebus, cùm is quendam ex famulis in horreum miſiſſet, vt illud de more inſpiceret, ab ipſo in reditu accepit, tres nigros boues intùs eſſe, qui granum deuorarẽt. qui autem hoc retulit, proximo die lecto decumbẽs, haut multo poſt*

Hi dęmones erant in bouino ſchema.

Crescente pertinacia crescit supplicium.

e vitâ migrauit. Idem quoque accidit cuidam generoso, quem illuc herus miserat, vt videret an ita se res haberet. sicut prior narrauerat: is enim & boues, & equos inspexerat. Cùm igitur de hac re certior fieri vellet, ipsemet in eum locum proficisci statuit: iuitque ad portã horrei, ibiq́; per quasdam rimas vidit totum horreum plenum varijs atq́; innumeris armentis, quæ omnes fruges absumebãt. Hoc spectaculo ita perterritus est, vt statim furiosus atque insanus euaserit, multáque dementer fecerit, donec tandẽ cathenis astringeretur. Hic horribilis casus magnã sanè admirationem attulit, cùm in ea prouincia, tum præcipuè in aula Cæsariana, quæ illum antea prudentissimum cognorat.] Hæc ille, narrans quæ in Europa memorabilia post annũ 1560. accidisse ipse notarat, *Epitom. fol. 281.* Triplici hac visione clemens Deus, pœnam semper augens pro culpæ modo, patienter operiebatur, & ad pœnitẽtiam reuocare nitebatur. Notatum à quodam, sagas; quibus à Satana semper nocendi necessitas imposita est, si desint quos vlciscantur inimici, eleemosynam mendicare: & si quis facultate præditus ad erogandũ, & sagas esse nescius, denegarit, hunc in magnó versali periculo. sic Pictauii anno 1567. duo magi confessi sunt se quadam die, squalidos egentesque stipẽ ante fores prædiuitis patrisfam. postulasse, eâ recusatâ iniecisse sortem, & domesticos omnes in rabiem actos obiisse furiosos a.

a lib. 3. dæmonomã. cap. 25.

Decimum sit *irrisio sacrorum mysteriorum*, & quod eodem pertinet, *abusus atque contemptus cæremoniarum & sacramentorũ Cathol. Eccles.* Vlciscitur Deus quotidie, & pergunt hæretici cõtemnere. quædam de singulis accipite. de Batauo per ludibriũ Missæ sacrificiũ imitante anno 1574. & dirè mulctato, legendus Bredenbachius b, Nouatũ constat, eò quod nec chrysma, nec exorcismos in baptismo percepisset, à maligno vexatũ c. Scribit Victor Vticẽsis d Proculum quendã Arianũ, qui de pallis altaris, camisias sibi & femoralia faciebat, frustratim sibi vorasse linguã *(haut dubiò obsessum)* & sic turpissima morte consumptũ. Donatistas Eucharistiam effundentes, quibus eam obiecerant, canes inuasere, teste Optato e. Multos suo tempore ob indignã Eucharistiæ perceptionẽ immundis spiritibus adimpletos, nobis est auctor D. Ciprianus, f & memini me duo illustria legere exempla apud Greg. Turonensem, & in vita S. Godefridi Ambianẽsis Episcopi g suffecerit ascribere illud Greg. Turonensis. *Epachius* (inquit) *presbyter, dum temerè, quæ indignus erat, agere præsumpsisset, diuino iudicio solo proiectus, occubuit. Hic enim dum Dominici Natalis vigilias celebrare Ecclesiã expetisset, per singula horarũ momẽta egrediebatur è templo Dei, ac in domo sua pocula lasciua spumantibus pateris hauriebat; ita vt affirmarent multi eum post galli cantũ in ipsa nocte vidisse bibentẽ. Sed cùm esset ex genere Senatorio, & nullus in vico illo Ricomagensi, iuxtà seculi dignitatẽ, haberetur nobilior, celebrare Missarum solemnia expetitur. Nec dubitabat miser vino madefactus appetere; quod ieiunus quisq́; nõ sine metu potest terrente conscientia explicare. Verùm vbi explicitis verbis sacris, confracto Dominici corporis sacramento, & ipse sumpsit, & alijs distribuit ad edendum: mox equini hinnitus ad modum vocẽ emittens, ad terrã ruit, ac spumas cum ipsa mysterij sacri particula, quam dentibus comminuere non valuit, ab ore proijciẽs, inter manus suorum ab Ecclesiâ deportatur. Nec caruit vltra hac epilepsiæ infirmitate, sed per singulos lunares cursus incrementis decrementisque hæc semper pertulit, quia ab haustu nimio vini minimè infœlix abstinuit.*] hunc epilepticum energumenum fuisse indicat hinnutus equinus: & meritò, quia sicut equ⁹ & mulus, corpus Domini non diiudicauit. Bredenbachius nõ dissimilẽ violati ieiunii, sed in cibi qualitate, vindictam recenset his verbis; *Paucis ab hinc annis postquã Torpatenses in Lutheranã doctrina concesserant, feria sexta solemne Paschæ festum proxime præcedente, finita Lutherani Ecclesiastæ concione, ciuibus è templo D. matri virgini sacro reuertentibus, quidam alium conciuẽ & familiarẽ inuitat ad prandium: rogat vnâ domum comitetur, habere se egregiè paratũ petasonẽ VVestphalicum. alter parum abhorrens respõdet sibi esse gallũ opiparè elixũ, quem cupiat in symbolum adferre. Dum ad mensam accũbitur, alter os quoddam galli ambedere volens imprudens penè ipsum deglutit, quod cum neque transmittere, neque eximere valeret, eo ipso die suffocatur. alter postridie Paschæ malo spiritu corripitur, & non multò post rabie ac furore exagitatus, animam vna cum dæmone exhalat.*] Sic ille Belli Liuonici pag. 27.

b li. 1. collat. c. 39.

c Euseb. lib. 6. hist. c. 33.

d li. 1. de persecut. Vandal.

e li. 2. contra Parmenian.

f sermon. de lapsis.

g Gregor. Turon. l. 1. de glo. martyr. c. 87. Surius 8. Nouẽb. in vita S. Godefridi l. 3. c. 12.

Huc pertinet contemptus excommunicationis. Cùm D. Hugo Episcopus Lincolniensis quosdam contumaces excommunicasset, nec magni facerẽt, illi subitò nõ cõparuerunt. Militem alium ob eandem causam diabolus nocte sequente inuasit, & animam subitò extorsit. Alii quoque ab eodem excommunicati à diabolo præfocati fuere, [*de quibus lege vitã ab æquali eius scriptã c. 23. apud Suriũ, to. 6.*]

Vndecimum est *templorum & sacrarum rerum direptio ac expilatio*. Pet. Cluniacensis, postquã multa, quæ in hoc genere palã & frequenter à Matisconensi quodã Comite fuerant cõmissa, recensuit, infœlicem eius & horroris plenã de vita migrationem in hũc modum commemorat h, ad terrorẽ & correctionẽ nostrorum hæreticorum: *cùm solemni die, Matiscone in palatio proprio resedisset, eumq́; multitudo tam militũ, quã diuersi ordinis circũstaret: repẽtè ignotus homo equo insidens per palatij ostium ingressus, omnibus conspicientibus & admirãtibus, vsque ad ipsũ equitando peruenit. Cúmque ei astaret, se ei velle colloqui dicens, vt surgeret, ac se sequeretur, non tã monuit, quàm imperauit. At ille inuisibili potentia constrictus, nec iã resistere valẽs surrexit, atq́; vsq́;, ad ostiũ domus processit: vbi equũ paratũ inueniens eũque ab eo cõscendere iussus, ascendit. Cuius stantis habenas ille arripiẽs, statim cum velocissimo cursu per aëra ferri cunctis conspiciẽtibus cœpit. Cúmque immenso eius clamore ac miserabili eiulatu tota ciuitas commota ad tam inuisum spectaculũ concurrisset, tamdiu eum per aëra currentẽ attoniti cõspexerũt, quãdiu naturali oculorũ acie eũ subsequi potuerunt. Qui cùm eũ diu, succurrite ciues, succurrite, vociferantẽ audirent, nec iuuare valerent, subtractus tandem visibus hominũ, æternus quemadmodũ meruerat est factus socius dæmoniorum.*] Sic iste direptiones & sacrilegia sua luit in hac & in sequenti vita. Huius mores postea imitatus Otgerius quidã Oeconomus, quia non tam grauiter deliquerat, in in hac vita fuit seuerè admonitus; vt futuræ, si saperet, vitæ suppliciũ effugeret. subdit enim Venerabilis idẽ Abbas, dũ hic portã, quâ miser ille Comes abductus fuerat, & quæ postea semper obstructa mãserat, conatur aperire: *Ecce inuisibiliter à Diabolo raptus, ac videntibus, qui aderant multo in aëra spacio subleuatus. sed cõfestim dimissus corruit, eiúsque corpore grauiter colliso, brachiũ quoque illius subita ruina confregit.*] Duo alia exstãt exẽpla *l. 3. vitæ S. Remacli*, quę apud Surium mense Sept. legi possunt. Ego addam quintũ exẽplũ pœnæ, quã milites post obitũ perpeti, qui manus ab expilatione tẽplorũ non abstinuerãt, in gratiâ tamẽ decesserãt, visione quadã idẽ

h l. 2. mira. c. 1.

auctor declarat: quã ille, vt certissima fide copertã doceat, multa addidit; quę cẽsui pretermittẽda, potuit illa poni libro precedenti, *capite de spectris mortuorũ*, sed nõ incõmodè hîc recẽsebitur: eo quòd variæ quoque pœnæ hîc & supplicia eorũ narrantur, qui vt Matisconensis ille comes sacrilegi fuere. Itaque Petrus Venerabilis inducit ipsum qui viderat Petrum Engelbertũ Monachũ iam, & à seculari ad spiritalem militiã digressum sic loquẽtẽ a: *Tempore quo Rex Aragonensis Alfonsus, regnũ maioris Alfonsi Hispaniarũ Regis iã mortui obtinebat, contigit vt cõtra quosdã, qui in regione, quæ Castella dicitur, ei repugnabant, exercitũ cõmoueret, & vt de singulis regni sui domibus, singuli illuc pedites vel equites dirigerentur, edicto sanciret. Ego edicto coactus, vnum ex mercenarijs mercede mihi seruientibus Sancium nomine, ad exercitũ destinaui. Pauci post diebus decursis, omnibusq; qui expeditioni illi interfuerãt ad propria redeuntibus ipse quoque domũ reuersus est. Nõ lõgo deinceps tẽpore elapso; more humano, morbo correptus, nec diu cũ morbo luctat9, defũctus est. Inde post quatuor ferè mẽses, ex quo è vita decessit, dũ apud Stellã in domo mea hyemali tẽpore iuxta ignẽ in lecto iacerẽ, subitò iã dictus Sancius circa mediã noctem mihi adhuc vigilãti apparuit. Qui igni assidẽs, & carbones, quasi ad calefaciẽdum, vel ad clarificãdũ, huc illucq; reuersans, multò magis se mihi cognoscibilẽ demõstrabat. Erat autẽ nudus & absq; omni vestitu, excepto paruo viliq; tegumẽto, quo velut inhonestiora corporis obuelabat. Quẽ cũ vidissem, quis inquã, es tu? at ille humili voce: Ego sum, inquit, Sancius famulus tuus. quid, inquã. hic agis? vado, inquit, Castellã, itérq; meũ multus exercitus comitatur, vt vbi deliquimus, ibi & delictis pœnas debitas exsoluamus? Et, cur, inquã, huc diuertisti? Est, inquit, mihi spes veniæ, & si misereri volueris celeriorem mihi requiem comparare poteris. Quomodo, inquã? Quando inquit, nuper expeditioni, qua nosti, interfui, hostili inuitatus licentia, Ecclesiam quandã cũ quibusdã sociis inuasi, quæ intùs sunt inuenta diripui, vestimenta insuper Sacerdotalia mecũ rediẽs asportaui. Pro quo specialiter diris pœnis subactus affligor, & remediũ a te, sicut à domino meo, quãtis possum precibus expostulo. Nam poteris mihi subuenire, si beneficiis spiritualibus me studueris adiuuare. Rogo insuper, vt dominã meam, vxorẽ tuam, ex mea parte, mea functus vice depreceris, ne octo solidos, quos pro seruitio meo mercenario iure, mihi debebat, reddere iã moretur, & quod necessitatibus carnis, si adhuc viuerem, reddidisset, animæ meæ longè ampliùs his egẽti, erogando eos pauperibus, largiatur. Iã ego tali eius collocutione multo magis animatus: quid, inquam, de conciue nostro Petro Deioca nuper defuncto actum est? Rogo, vt, si quid de illo nosti, aperias. Illũ, ait, opera misericordiæ frequenter quidem, sed maximè præteritæ famis tempore, impensa pauperibus beatorum requiei adiunxerũt, & vitæ æternæ participẽ effecerũt. Cumq; eũ tã prõptè & facilè mihi respõdere audissem, adieci. & de Bernetio alio ciue nostro, ante paruũ tempus similiter vt nosti defuncto, aliquid tibi notũ est? illũ, inquit, infernus possidet. quia ad terminandas huic villæ lites & iudicio dirimẽdas prælatus, multa sæpè muneribus aut gratia illectus in iustè iudicauit: & quia cuidam pauperi viduæ quodã tempore baconem vnũ, qualecũque vitæ eius subsidium, crudeliter auferre non timuit. Tunc longè ampliùs ad maiora quærẽda animi feruore succensus, adiunxi. De rege nostro Alfonso ante paucos annos defuncto, tibi aliquid notum esse potuit? ad hæc quidam alius in fenestra capiti meo proximè superposita residens. Noli, ait, hoc ab isto quærere, quod ignorat. quoniã recens eius ad partes nostras aduentus, hoc ei notum fieri nondũ permisit. Mihi vero, cui a die obitus mei quinquennalis cum huiusmodi spiritibus mora, plura quam isti nouiter nota fecit, quod de rege quæris ignotum esse nõ potuit. At ego rursùs nouæ vocis auditu attonitus, ac videre cupiens vocis auctorem, conuerti oculos, ad fenestram, adiuúsque lunæ splẽdore, quæ lumine suo omne tunc domus spacium clarè illustrabat, conspicio hominem in inferiori fenestræ margine residentem, quem in eodẽ habitu, quo aliud videra cernens: Es tu, inquã, quis es? ego inquit, eius quem aspicis socius sum, & Castellam cum isto & multis alijs proficiscor. Et tu, inquam, de rege Alfonso, vti dicebas, aliquid nosti? Noui, inquit, vbi fuerit, sed verò vbi modò sit nescio. Nã aliquamdiu tormentis acribus inter reos cruciatus, postmodum à Cluniacensibus monachis inde sublatus est. Exinde verò, quid de eo factum sit prorsus ignoro. His dictis ad sociũ, qui igni assidebat, verba cõuertens. ait, surge & iã iter incæptum peragere incipiamus. Ecce enim iam omnes vias, quæ intra vel extra castellum sunt, subsequens nox exercitus sociorum impleuit, & iam multis velocissimè prætergressis, vt festinãter eos sequi debeamus vrgemur. Ad hanc vocem Sancius surrexit, & flebili voce, quod priùs rogauerat ingeminas, Rogo, inquit, Domine, ne mei obliuiscaris, & vt dominam meam, coniugẽ tuam, quatenus, quod corpori debebat, miseræ animæ meæ restituat. oro, sollicitus exhorteris, His dictis statim vterque disparuit. At ego mox coniugem iuxta me in lecto dormientem, citata voce exsuscitans, priusquàm ei, quod videram vel audieram, narrarem, interrogaui, Vtrũ aliquid Sancio communi nostro mercenario pro mercede deberet. Qua respondente, quod ego nondum ab aliquo nisi à mortuo audieram, se videlicet eidem Sancio adhuc octo solidos debere: nequaquam vltrà dubitare potui, cui fidẽ & mortui relatio & mulieris confirmatio conferebant. Facto mane octo illos solidos à coniuge accipiens, & de meo quod congruum visum est addẽs, pro eius qui apparuerat salute pauperibus distribui, & sacrarum Missarum adiutoria ei à sacerdotibus mea prece & studio impensa, ad pleniorem peccatorum eius remissionem adauxi.*] In hac tam clara, tam certa, tam commẽdabili visione docemur, quod *mortuos opera sua sequantur*. hos quidẽ milites eo quòd confessi decesserant, & culpam sacramento pœnitentiæ deleuerant, expiatoriis suppliciis pro pœna peccato debita ad tempus, illum quia non confessus erat, & culpam criminis abolere neglexerat, æternis cruciatibus fuisse mãcipatum. Catholicis vtriusque sortis optio est, hæreticis qui & confessionem respuunt, & purgatorium negant, altera tantum competit, quam agnoscunt, & fatentur. Accedat deniq, horribilius aliud ab Humberto Archiepiscopo coram Papa narratum: *In Teutonicis partibus Comes quidam diues ac præpotens, sed bonæ opinionis & innocentis vitæ, prout humanum erat de eius æstimatione iudicium, ante decennium ferè defunctus est. Post cuius obitum quidam religiosus vir per spiritum ad inferiora descendens, præfatum Comitem in supremo gradu scalæ cuiusdã positum vidit. Aiebãt námq, quia scala illa inter stridentes atq. crepitãtes vltrices incendij flammas videbatur erecta, atque ad suscipiẽdos omnes, qui ox eadem Comitum genealogia descenderẽt, constituta. Erat autem tetrum chaos, immane barathrum, infinitè patens, atq; in profunda demersum, vnde scala producta surgebat. Hoc igitur ordine succedentium sibi series tenebatur, vt cum quis eorũ nouus accederet, primum interim gradum scalæ teneret: is autẽ qui illic repertus erat, allijq. omnes ad proximum sibi gradum in ima descẽderent. Cúmq. alij atq. alij ex eodẽ genere homines post carnis obitum ad præfatam scalam, per temporum interualla confluerent, alij protinus cederent,*

a li.1.miracul.28.

ineffabilis iudicij necessitate ad inferiora migrabant. Plane dum vir, qui hæc contemplabatur, causam huius horrendæ damnationis inquireret, & præsertim cur ille Comes sui temporis puniretur, qui tam iustè, tam decenter, tam honestè vixisset? Audiuit, quia propter quandã prædij Metensis Ecclesiæ possessionem, quam B. Stephano eius proauus abstulerat, cui videlicet iste iam decimus in hereditate successisset, omnes isti non diuerso supplicio deputati sunt, & sicut eos ad peccandum non dispar auaritiæ culpa coniunxit, ita nihilominus ad perferendas atrocis incendij pœnas, commune supplicium copulauit.] sic Petrus Damiani epist. ad Nicolaũ Papam, vt citat Baronius tomo. XI. Annal. anno Christi 1055. Quæ vtinam audiant potentes, Ecclesiarũ bonis suffarcinati, qui se bonæ fidei possessores putãt, malè à maioribus occupatorum. Ad hoc caput reducitur *irrisio virorum sanctorum*, quam Deus non solet relinquere impunitã. Scribitur tale quid in antiquissima S. Carilephi vita: *Mulier quæda Gũda nomine, quã clandestinus supplantator illexerat, spiritui sancto volẽs illudere, virili præsumpta veste, in beatissimi Carilephi monasteriũ ingredi conata est, vt probaret verúmne esset illius vaticiniũ, quo prædixerat sexui fœmineo nũquã datũ iri copiam in illud intrãdi, sed iusto Dei iudicio, priusquàm vel aspiceret cœnobij clausos aditus, arrepta à diabolo retrorsùm ruit, adeóque fœdè ab illo vexata est, vt dicere me pudeat. Caput enim illi adegit inter fœmora, sicq; factum est, vt quæ sacratis liminibus falsa oscula imprimere tentauerat, immundas sui corporis partes osculari cogeretur, sexúmque ipsa suum, quem virili habitu tegere voluerat, cunctis cernere volentibus palàm proderet. Ea res effecit, vt deinceps eo se conferre mulieres ausæ non sint.*] *Sur. tom. 3. Mẽs. Iulij.* vtinam & nostri temporis muliercularũ audacia hoc exemplo eis narrato reprimatur. Aliquando etiam, ob festorum dierum cultum temeratum Deus talia permittit, vt ei accidit qui seruile opus faciebat in festo S. Philastrii. *B. Rampertus Brixiensis in tractat. de translatio. S. Philastrij.*

Duodecimam causam præbet multorum *pusillanimitas, & desperatio, cùm mærore oppressi, à Deo vel non petunt auxilium, vel se malis eripiendos diffidunt: qua de causa etiam pleriq; se dæmoni vt auxiliatori subijciunt*: præbet etiam *curiositas nimia* causam, quando impudenter petimus scire, quod nulla ratione competit inuestigare: prius illud patet, ex Historia Theophili Oeconomi, quam nobis oculatus testis Eutychianus, patriarcha nouæ Romę, dereliquit; quã alibi breuiter attigi, hic latiùs prosequar verbis auctoris, *Cùm Cæsar Iustinianus rerum potiretur, Theophilus quidam in oppido Ciliciæ Adana Oeconomus Ecclesiæ fuit, multis quidẽ ille gratus, & Episcopali munere, quod tamen constanter detrectauit, dignus existimatus. Qui ab æmulis immeritò accusatus, & de officio Oeconomiæ deiectus, in eam animi impotentiam, adeóque impietatem, deuenit, vt hortatori Mago Iudæo morem gerens, Christum Dei filiũ ac matrem eius Mariã datã syngrapha turpissimè abnegaret, seq; totũ imperio Satanæ, qui se vidẽdũ obtulerat, traderet, atque mãciparet. Quid hic faceret miser, tã nefarij criminis sibi conscius? Totus animo perturbatus, vt nusquã ferè posset cõsistere, cùm irato Deo se dæmonis esse mãcipiũ cogitaret, mutato cõsilio, tãdẽ ad sanctissimã Dei matrẽ cõfugiendũ duxit, ac tẽplũ ei sacrum petijt, in quo suas preces ac supplicationes, cũ multa ieiunatione coniunctas, noctes ac dies indefessè consumpsit, magnúmq. veræ pœnitentiæ specimẽ edere cæpit.*] subditur deindè, admodum pia & verè pænitentis ac demissi contritíque spiritus, oratio ipsius Theophili, Quid multis? *addit, Theophilus quadraginta dies in hoc Mariæ templo perdurans, nullùmque orandi, & plorandi, lamentandique finem faciens (tantus in illo feruor erat pœnitentiæ) denique, opitulante sacra Virgine, suam scripta & consignatam diabolo syngrapham, qua Christianismũ abiurauerat (mirabile dictu) recepit, in Dei gratiam, redijt, &c.*] Hãc historiam (qua salutare cunctis, qui iusto Dei iudicio, in maligni hostis, aut maleficorũ eius membrorum manùs inciderint, ac certum efficaxq. remedium proponitur) ex Græcis habent Metaphrastes,[a] ex Latinis Petr. Damianus & Sigebertus[b]. Posterius, de curiositate, traditur à B. Augustino, & in Decreto Gratiani inseritur[c].

Interdum hæc *ob culpas veniabiles* à Deo permittuntur, maximè vt sanctitas & gratia eorũ, qui sanitatem reddituri, cunctis innotescat. hoc contigit Abbati Mosi, apud Cassianum, propter leuiculam iram[d], hoc, propter præcipitem gulam & leuẽ, cuidam religiosæ apud D. Gregorium[e], hoc cuidã religioso, ob tepiditatem & distractionem in oratione, apud scriptorem vitæ D. Bernardi[f], quorum sanatio famam auxit D. Bernardi, D. Equitii, & D. Macarii, per quos Deus illos liberauit.

QVÆSTIO VIII.

Cur cùm ista damna plerumque diabolus possit per se inferre, malit vti opera maleficorum?

DVas inuenio causas. alterã quia hoc pacto maiorẽ Deo se facere credit iniuriam, quando creaturis ratione præditis, & baptismo ablutis, & chrismate delibutis, potest abuti ad creatoris ipsius vilipẽdiũ, & irritationem: pluribus etiam sic nocet. quia nõ adeò homines abhorrent à conuersatione & familiaritate maleficorum, atque odere consortium diaboli. Si namque semper se dæmon palàm obtruderet, multi fædus cũ eo percutere, & has artes maleficas exercere detrectarent. Denique plures asciscit sceleris socios, quos perdat.

Altera est, quia quædã per homines potest, quæ vel non posset, vel non tam commodè posset per semetipsum immediatè perficere, Verbi gratia si resistendum sit alicui viro sancto concionanti, aut recta suadenti: sicut per Iamnem & Mambrem Mosi, per Elimam D. Paulo restitit. item si sint hæreses spargendæ, sicut per Simonem, Menandrum, Marcum, & alios fecit. item si sacris rebus abutendum, quod in maleficiis frequentissimũ est[g]: quibus cum per homines abutitur, copiosius lucrũ refert animarum. tum quia sic plures in fraudem inducit: nam contemptoribus rerum sacrarum cõtemptum adauget, veneratoribus falsò persuadet hæc à Deo, non à dæmone fieri[h], & sic ad defensionem maleficorum multos inducit, atque ita peccatum eis impingit: tũ quia consequitur, vt ad magicam superstitionem homines etiam addãt sacrilegium. Vnde Deus magis magísque offensus, plura etiam in dies principibus tenebrarum in miseros mortales permittat. Interdum tamen, quod per illos posset, mauult per se operari, tum vt eorum aliquam gratiam promereatur, tum vt ab iis suspicionem noxæ remoueat, tum vt sic potentiam suam ostentet. Singula exemplis illustrat Remigius *lib. 2. Dæmonolatr. ca. 9.*

Restabat dicere de remediis maleficiorum: sed id differo in vltimum librum. Sequitur videamus de vana obseruatione.

a apud Surium mense Febr. tõ. 1.
b Damian. sermon. 1. de Natiu. B. Mariæ virg. Sigebertus in Chro.
c c. vl. 26. q. 5. ex D. August. l. 2. de doctr. Christiana c. 21. & 23.
d collat. 7 c. 27.
e l. 1. Dia l. 4.
f l. 2. c. 1.
g c. cuicumque 26. q. 5.
h sic D. Augu. tracta. 7. in Ioan.

LIBRI III.

PARS POSTERIOR

SIVE.

DE VANA OBSERVANTIA

QVÆSTIO I.

Quid sit?

DE hac egit D. Thomas *2. 2. q. 96.* Poteſt definiri, *Vana obſeruantia eſt, Magia ſuperſtitioſa, qua cōmodum aliquod ſperatur ex re, quæ nec ſupernaturaliter eò pertinet, neque naturaliter id præſtare poteſt.* Dicitur *vana*, quia vel nō cōſequitur effectum intentū; vel ſi conſequatur plus noxæ, quàm commodi adfert. quia homo illa vtēs tantùm percipit vtilitatē in rebus corporeis vel temporalibus, animæ verò detrimentum refert. Dixi, *nec ſupernaturaliter* quia qui effectum expectant à Deo, per media Deo diſplicentia; ii vani ſunt.

QVÆSTIO II.

Quale peccatum ſit?

ALiquādo lethale, aliquando veniabile. *Lethale* erit. *primo* ſi fiat ex pacto expreſſo cum dæmone *Secundo*, ſi quis gnarus ſit ſaltem ſubeſſe pactum tacitum ſiue cùm admonitus non vult deſiſtere [a] *Veniabile eſt*, quamdiu quis ignorat tale pactum cum dæmone, ſi tamen nec ipſe tenetur ſcire, nec fuit admonitus [b]. Intellige de eo, qui nec conſuluit peritos. Nam licet, quis ratione officii vel ſtatus non teneatur ſcire, tenetur tamen, vt incipit dubitare, conſilium petere à doctis: quod ſi nō faciat, negligens eſt. potuit enim ſcire, & ideò non ignorat inuincibiliter. *Nullum eſt peccatum*, quando quis ioco tantùm facit, ſine præiudicio, vel periculo ſui aut alterius [c]: item ſi quis laboret ignorancia inuincibili, & vtitur mediis vel bonis, vel indifferentibus.

[a] Silu. verb. ſuperſtiti. q. 10. in fin.
[b] Silu. ſupra Nauarr. c. 11. Manual. & eſt communis.
[c] Caiet. & Valē. add. q. 96.

QVÆSTIO III.

Quotuplex ſit?

SI cauſam finalem adſpicias, poteſt reduci ad *quatuor* quaſi *ſpecies*. *Prima* eſt, quando exſpectatur commodum in rebus exterioribus ſeu fortunæ, vt in animalibus, ſegetibus, vineis, bona aeris conſtitutione &c. *2.* quando expectatur bonum aliquod corporis, vt ſanitas, liberatio à carcere, hoſtibus, ferro, igne, aqua & huiuſmodi, quia ſic ſe putat fore innoxium. *3.* quando exſpectatur bonum animæ naturale, vt ars, vel ſcientia aliqua *4.* quando exſpectantur bona ſupernaturalia, vt ſunt remiſsio peccatorum, per aliquas certas orationum formas, aut verſiculos Pſalmorum vel ſacræ alterius Scripturæ, & alia huiuſmodi, ab Eccleſia vel Deo ad hoc non ordinata.

QVÆSTIO IV.

Vnde dignoſci queat, quando ſit huiuſmodi vana obſeruantia?

SECTIO I.

DIco breuiter, *primò*. Si conſtet quod effectus ſuperet naturę vires, tūc attēdere oportet, an per ſacram Scripturam, vel Eccleſiæ definitionem vel approbatā ab ea traditionē effectus iſte Deo tribuatur, ſiue, quod idem eſt, an huiuſmodi teſtimonio conſtet, effectū hunc eſſe diuinum: ſi nihil huiuſmodi reperitur, effectus tribuendus eſt pacto cū dæmone inito, & proinde cenſenda ſuperſtitio magica, vt minimùm, vanæ obſeruantiæ. tales ſunt effectus, remiſſio peccatorū extra ſacramenta, quoad mortalia, extra ſacramentalia, quoad culpas veniales. item diuinatio rerum futurarum contingentiū, inflexio aut directo earum actionum, quæ ab arbitrii libertate merè dependent.

Secundò. ſi conſtat rem. cui tribuitur effectus, hāc vim à Deo vel à natura habere, non eſt vana obſeruantia ex parte effectus, ſed poſſet eſſe vana obſeruantia ratione alicuius vitioſæ circumſtantiæ. verbi gratia, cilicium, diſciplina, ieiunium, quia corpus affligunt & macerāt, prædita ſunt virtute ad coercendum concupiſcentias carnales, ex viribus carnis, & corporis habitu nimis læto, pullulantes: ſed ſi his addas circumſtantias ridiculas, & ad hoc à natura, Deo, vel Eccleſia non ordinatas, veluti certam horam, definitum numerum, quem nec excedere nec minuere liceat, vel præſentiam certarum perſonarum, vel vt fiat illa vel illa manu, flagro ſerico, & huiuſmodi, erit vana obſeruantia. Ex his regulis infertur eſſe vanam obſeruantiam.

SECTIO II.

PRimò, ſi ad productionē effectus requiritur fides in ipſum hominē qui ſanaturus, v. g. credere quod is poſſit ſanare.

Secundò, ſi effectus attribuitur magicis imaginibus, figuris, ſigillis, characteribus, ipſis vera, vel rythmo, vel contactui: &c, & *non Deo quæ libro pri-*

mo discussimus : & in his plerumque est incantatio & pecc.M.

Tertio, si quis vtitur certis orationibus, aut sententiis etiam sacris, aut operibus piis, in rebus vanis, & ad Dei cultum & honorem, directè nec indirectè pertinentibus. Voco indirectè, quando res non sunt vanæ, quia sunt vtiles proximis, vt sanitatem illis vel nobis ipsis adferentes. Nam in huiusmodi rebus fieri posset aliquando, vt licet nos rationem siue initium nesciamus praxis alicuius; tamen vir sanctus aliquis id instituerit, & à Deo huius efficientiæ gratiam obtinuerit. Quare in huiusmodi, si quis ea adhibeat ex mera deuotione, & curationem à Deo exspectet solo; sanè indirectè ad Dei honorem hoc referret, auctorem omnis miraculosę sanationis, & qui orationi ac fidei, ac ieiunio Christianorum, sanationes pollicitus fuit. Fuit (nisi fallor) hæc sententia Caiet a. ita scribentis, *Quarta superstitio est obseruationum in verbis, aut rebus sacris portandis, dicendis, vtendis, adiunctis aliquibus conditionibus non malis, quarum ratio nescitur: vt patientes spasmum neruorum, primo Carlino oblato Christi cruci in parasceue vtuntur pro remedio, confecto ex illo annulo: & sic de similibus. Quantum enim apparet, in huiusmodi superstitio interuenit: quoniam vanæ conditiones apparent. Si tamen ex mera deuotione fiunt & non nisi à Deo intendant, & exspectent effectū, putantes Deum inspirasse alicui sancto viro huiusmodi conditiones, non audeo damnare, sed tolerabile mihi videtur.*] Sic Caietan. Cuius ego sententiam eatenùs amplector, vt putem distinguendum ante factum, & post factum, Quoad eum, qui consilium peteret, num sibi liceret huiusmodi facere, omninò suaderem desisteret; immò responderem non licere. cùm enim lege ordinaria non sit solitus Deus huiusmodi conditiones, in quibus aliquid vanitatis apparet, sanctis inspirare; temerarium est sibi quid huiusmodi persuadere; & saltem res iure habetur pro suspecta: quare & tenetur quis admonitus eam vitare. Sed si quis post rem bona fide & opinione, qua dicit Caietan., peractam, & nunquam super eo monitus; vel confiteretur, vel consilium quæreret; non auderem illum damnare præteriti peccati: consulerem tamen in posterum abstineret. Si quæras, an in rigore sit vana obseruantia? respondeo; vt minimum speciem valdè verisimilé præ se ferre. Quod semel dictum sit circa hanc Caietan. doctrinam quæ vtilis est ad multorum consolationem post factum vt dixi: & consideranda in plerisq; casibus sequentibus particularibus, in quibus apertè malum vel peccati deformitas non apparet.

a in summ vera. superstitio.

Quarto, per certa ieiunia & quasdam orationes (quæ in quibusdam libellis, damnatis ideo à Papa Pio V. continentur) dubias indulgentias, & remissiones peccatorum, & consecutionem rei optatæ exspectare seu quærere, est vana obseruantia: per certa verò ieiunia & orationes sine humano labore, sed secundùm instituta artis cuiusdam, scientiam infusione acquirere, pertinet ad primam Magiæ speciem, fit enim ex pacto expresso cum dæmone, & est Mortale. hanc artem, vocāt *artem Notoriam.* damnata fuit Parisiis anno 1320. de qua D. Tho. *d.q.96.a.1.* Alexand. de Hales *2.p.q. de sortilegio* & alii. inter quos Ciruelus operè Hispanico, sed accuratè in hanc sententiam disseruit: quosdam esse autodidactos, qui se putāt, sine vllo labore lectione, auditioneúe, sine præceptore aut studio, diuinarū, humanarúmq; rerū omniū cognitionē breuissimo tēpore, solâ diuinâ inspiratione, adipisci, certis tantū cerimoniis obseruatis: mentiuntur Salomonē hac fretū arte vnius noctis spatio sapiētiā cōsequtū, & methodū huius artis libello, quē circūferūt, cōplexū. de adeptione Sapiētię Salomonis refellit eos S.S. narratio *3. Reg. 3.* de lib. merū est cōmentū? nec. n. ipsi fabulæ artifices inter se de illo cōsentiūt. Cōueniūt tātū quia cuncti ritus quosdā (sed varios) tradūt in speciē pios & Deo acceptos. Methodus cōmunior est huiusmodi. Principiò iubent discipulū generali confessione totius vitę maculas eluere, & frequēter cōmunicare, & quandocūq; in peccatū aliquod inciderit, eodē statim die cōfiteri; indicta per Ecclesiā ieiunia diligenter obseruare, & insuper addere spōtaneos dies alios, pręsertim quālibet feriā sextā, qua non nisi aqua & pane vti liceat; quotidie septē psalmos, & certas quasdam preces offerre. Hæc omnia septem septimanas ad vnguem obseruanda, & interea ab omni negotiorum sæculi tumultu, ac cogitatione hominem abstinere se prorsùs debere. Quibus peractis libellus alias quasdam precum concipiendarum formulas præscribit tunc recitandas, & certas figuras exhibet tunc adorandas, præfigit etiam certas horas quibus preces istæ & adorationes obeundæ, nempe septem primos Nouilunii dies ipsos sole quotidie exoriente. Ritibus hisce per tria nouilunia ter peractis; debere hominem sibi præeligere diem aliquem, quo sit magis deuotus & inspirationi recipiendæ, magis accommodatus: tum hora tertia debere solum se sistere in templo vel oratorio quopiam, vel in medio agri cuiuspiam flexis in solo, genibus, manibus, oculísque in cælum sublatis, ter primum versiculum Hymni, *Veni sancti spiritus*, pronunciare: quod cùm fecerit repentè, non minùs quam Salomon, Prophetæ ac Apostoli, omni scientia impletum iri: adeò vt obstupescat ipsemet tam subita mutatione sui, quasi in Angelum vel hominem alium migrasset.] Habetis mysteria omnia huius artis. In quibus quid potius mirer? stoliditatem hoc ritus ascribentium Salomoni? scilicet norat ille vel Feriam sextam, vel nostram exomologesim, vel Eucharisticam sumptionem, vel Hymnum *Veni sancte spiritus.* an verò potiùs mirer blasphemiam tale quid de Salomone, Prophetis, Apostolis insinuantem? an sacrilegam audaciam rebus sanctissimis per summam hypocrisim sit abutentem? nam hunc cultum, & totum hoc adorationis patagium exhibent diabolo, sacras illi preces, & Ecclesiæ sacramenta offerunt, cui initiantur, Profligati homines corpus animamq; simul periculo exitii manifesti exponunt, Etenim testatur Cyruelus *l. de superstit. p.3. c.1.* multos huic arti vacantes vitæ vtriusque iacturam subisse: quosdam enim sibi notos à diabolo in aerem sublatos per turbinem, & terra vndique raptatos, & ita afflictos, vt toto vitæ tempore incurabili ægritudine laborarint. Fuisse hoc misericordiæ diuinæ documentum volentis illos in hac vita sceleris tam atrocis pœnas pendere. Deterioris sibi sortis videri alios, quorum tam improbo conatui euentus aliquis respondit, iustè id Deo ad illorum maiorem excæcationem damnationémque permittente. De his sciendum, à dæmone nihil illis scientiæ verè infundi, nec enim id potest per modum veræ infusionis (*vide dicta libro 2. q. 4.*) sed solet ipsemet illos obsidens, vel possidens per eos loqui, ipsorum phantasiam turbans, & linguam mouens, ad quædam illis incognita & arcana

profe

proferendum: ſicut facere conſueuit, quando ſtriges poſt ecſtaſin mira narrant, quæ autumant ſe in locis remotiſſimis vidiſſe, audiſſe, vel egiſſe, quando verè loco motæ non fuerunt. Indicium huius rei euidens eſt. quia quando iſtos ſuos myſtas autodidactos dæmō deſerit, nihil illis ſciētiæ reliquū manet: & ne illorum quidem, quæ paulo ante dixerant, meminerunt, Deinde iure optimo hæc ars damnatur, quia vtitur cerimoniis, non ad hunc effectum inſtitutis (quod ſemper ſuſpectum) obſeruat dies & horas nihil ad hoc pertinentes: iubet adorari figuras illas, quæ nec Dei ſunt, nec ſanctorum, ſed vanæ & magicæ. Quibus Deus vult ſcientiā infundere, abſq; ritibus præſcriptis vllis id facit; & infudit olim paucis, hodie fortè nullis: ars iſta contendit non niſi ad amuſſim exactè ſeruatis omnibus ſcientiam infundi, & quidem omnibus. ſi obſeruent. Non igitur qui infundit eſt Deus, nec Angelus bonus, ſed diabolus, diabolo offerunt preces, diabolum adorant, diabolo ieiunant, diabolum habituri ſunt remuneratorem. plura contra hanc Bap. Segnius *cap. 7. de vero ſtudio Chriſtiano*.

Huius vanitatis varii ſunt rami ſeu ſtolones: vnum vocant *artem Paulinam*, quia fingunt à Deo traditam B. Paulo in ecſtaſi conſtituto, & Apoſtolum eam poſteris tradidiſſe. Quid ſtultius, ſceleſtius, blaſphemius dici poteſt?

Aliam inuenio, neſcio an ſpeciem Notorię dicā: nam in multis cōuenit, in eo tamen diſcrepat, quod notoriam aiunt fieri per modum ſubitæ infuſionis, hanc aliter vocant *artem Spirituum*, vel *artem Angelicam*, qua dicunt hominem quandocúnque vult, omnium rerum quas noſſe vult, ſcientiam accipere, miniſterio Angeli cuſtodis vel aliorum Angelorum, bonorum, Huius duas, tradunt ſpecies, vnam *obſcuram*, quæ fiat per viam eleuationis, tranſitus, raptus, ſeu ecſtáſis: alteram *claram*, quam dicunt fieri Angelis viſili in forma corporis aſſumpti apparentibus, & iucundè colloquentibus. Hac vſus fortè Cardanus, quando cum tribus illis ſpiritibus Auerrois ſectatoribus diſputauit. Verùm hæc ars nihil eſt aliud re, quàm impia *Goitia* ſeu *Magia alba*, de qua dictum *lib. 1.* nec hi Angeli ſunt alii, niſi dæmones Paredrii, hominum deceptionem & interitum enixè procurantes. Artis impia falſitas luce clarior eſt, quia omnes eius formulę ſunt meræ cōiurationes, ſeu adiurationes, quibus illi ſpiritus ad obſequiū adigūtur. Cōſtat autē bonos angelos nō adiurari, ſed precib[9] honorari & implorari velle ac debere. Contra hāc vanitatem etiam ſcripſit Ioan. Bapt. Segnius *d. opuſculi c. 8. & 9.* Vnde patet quid ſentiendum, qui iactitant ſe ſpiritum habere, à quo cuncta doceantur (vt ſolebat quidam Magus Parmenſis dicere) aut præditos ſe, & dirigi ſpiritu quodam adeò potēte, vt etiam imaginationibus alienis queat imperare, quod impoſtor ille Malteſius his ipſis annis in Brabantia gloriari ſolitus ferebatur. Nimirum hos fædus cum morte percuſiſſe, & ad Necromāticorum tribum planiſsimè pertinere.

SECTIO III.

QVintò quando geſtantur reliquiæ, vel Euangelium ſancti Ioannis, aut aliqui verſus pſalmorum, nō ex deuotione tantùm, ſed adiunctis vanis circumſtantiis, v.g. vt ſic vel ſic ſint ſcripta, vel reliquiæ ſint in vaſe triquetro vel rotundo, tribuēdo vim formæ, vel materię a, vt ſcriptum ſit in pergameno virginea, vel tempori, vt ſcriptū ſit oriēte ſole, vel perſonę, vt alligatum ſit ab incorrupto, vel modo, vt tot filiis, vel talibus. itē neceſſe eſt, vt nulla adſit figura præter ſignum crucis, nulla imago, præterquam Chriſti, vel B. Virginis vel Sancti alicuius noti, aut ſolita angeli boni; itē nulla barbara & incognita Dei vel Angelorū nomina ſint addita, denique nihil aliud adſit vani vel mendacis. Deus enim nunquam eſt auctor mendacii, vel vanitatis b. Obiiciat fortè aliquis ſolum ſignum crucis iure Canonico permitti. *Reſp.* Canonem agere de characteribus, quibus crucē annumerat: non agere de imaginibus, quæ cùm in templis piè habeantur, cur non poſsint & collo geſtari? De ligaturis ſuperſtitioſis, accipio Antiſidorenſe concil. can. 3. quem à mendo liberum non queo præſtare, ſic legitur in fine: *nec ſub tibia aut pede, aut hominē linea fie ri penitus præſumat.* prior prohibuerat ſuperſtitionem ſoluendi vota ad arbores, ſentes, aut fontes gētilitia ſuperſtitione ſcuratos: poſtea vetat ſuperſtitioſas ligaturas, quæ *ſub tibia* teniis alligatis fiebat ſed diuinēt alij, mihi nox mera, in illis, *hominem lineo*. Lux clara in ſequentibus: nam de his luculenter ſic D. Auguſtinus c. *Ad hoc genus pertinent omnes ligaturæ atque remedia, quæ medicorum quoque diſciplina condemnat, ſiue in præcantationibus, ſiue in quibuſdā notis, quas characteres vocant: ſiue in quibuſdā rebus ſuſpendendis atque ligandis, vel etiā ſal andis quodammodo, non ad præſeruationem corporum, ſed ad quaſdam ſignificationes occultas, aut etiam manifeſtas, quæ mitiore nomine phyſicam vocāt: vt non ſuperſtitione implicare, ſed natura prodeſſe videantur. ſicuti ſunt inaures in ſummo aurium ſingularum, aut de ſtruthionum oſſibus anſulæ in digitis, aut cum tibi dicitur ſingultienti, vt dextra manu ſiniſtrum pollicem teneas.*] cenſuit itaque D. Auguſtin. in his eſſe vanam obſeruātiā, arbitror quia hæc ad futuri obſeruationē notabant. fieri námque poteſt, vt vltima duo phyſicam vim ad ſanitatis cōſeruationē aliquā obtineāt & tum à ſuperſtitione forent aliena. Addit idem Auguſtin. poſtea, obſeruatu quiddam digniſsimū, non quicquid intùs ſumptum naturaliter iuuat, idē etiam appenſum iuuare: & ideò plus cautionis adhibendum in his appenſis, quoniam in iis plus periculi verſetur. *Aliud* inquit d, *eſt dicere, tritam iſtam herbam ſi biberis, vēter non dolebit, & aliud eſt dicere, iſtam herbam collo ſi ſuſpenderis, venter non dolebit. Ibi enim probatur contemperatio ſalubris: hic ſignificatio ſuperſtitioſa damnatur,*] quibus verbis ſentit, prius eſſe remedii, poſterius verò ſignum pacti. Sic è conuerſo, non quicquid efficax eſt à natura appenſum; vt ſunt quidam Indici lapides contra dolorem renum, lienis, &c, id etiam eſt efficax tritum, & intùs ſumptum. Subdit ſapienter Auguſtin. *Quanquā vbi præcantationes & inuocationes & characteres non ſunt, plerumq; dubium eſt, vtrum res quæ alligatur aut quoquomodo adiungitur ſanando corpori, vi naturæ valeat, quod liberè adhibendum eſt, an ſignificatiua quadam obligatione proueniat, quod tanto prudentiùs oportet cauere Chriſtianum, quanto efficaciùs prodeſſe videbitur. Sed vbi latet, qua cauſſa quid valeat quo animo quiſque vtatur, intereſt.*] Ex quibus verbis tria colligas. *Primò*, ſi putatur res naturaliter prodeſſe, tunc licet ſuſpendere de corpore. quia hoc fit tanquam remedium. *Secundò*, ſi putatur non prodeſſe naturaliter vt cauſa, ſed duntaxat vt ſignum futuræ ſanationis, tunc omnino abſtinendum. *Tertiò*, ſi res dubia ſit, nec adſint medici, qui conſulantur, tunc animum & intentionem appendentis,

a D. Thō. ſup. a. 4. & Nauarr. d. c. 11. n. 35.

b ita ſentiunt canoniſtæ per text. c. non licet. 26. q. 6. D. Tho. ſup. D. Antonin. 2. p. tit. 12. c. 1. Martin. de Arles, de ſuperſtit. tract. 10. Viguer c. 5. 6. v. 5.

c l. 2 de doctrin. Chriſt. c. 20. reperitur in c. illud 26. q. 2.

d d. lib. 2. c. 26.

rem bonam vel malam facere; bonam, si facit opinione priore; malã, si posterius credat. Tunc enim incideret quis in *c. admoneat 26. q. 7.* quo laici anathemati, clerici degradationi subiiciuntur. Canones anõ permittũt orationes alias inscribi periaptis præter orationem Dominicam & Symbolum; sed vsu Catholico, id ad Euangelium B. Ioannis, & alias S. Scripturæ partes extensum videmus: quia par in iis ratio procedit; nempe deuotio ferentis, & verborum sanctitas. Quæ si prosunt piè recitatæ cur non & piè gestatæ? sed semper superstiosa quę diximus vitãda; inprimis numeri certi iteratio, quã do illi vis attribuitur. Vnde sanè oportet intelligere, quod magnus Cassiodorus scripsit [b], *multis efficax remedium in variis malis fuisse trinam recitationem huius versiculi, Dirupisti vincula mea, &c.* vt non ipsi æternæ repetioni sed in honorem sanctissimæ Trinitatis ter repetentis, deuotioni, Deus id detulerit sed de orationum formulis mox plura.

a c. non liceat 26. q. 5. & c. non obseruetis. 26. q. 7.

b in Ps. 115

SECTIO IV.

SExto, huc referenda vanissima ominum (κληδονιστική) animaduersio. de qua B. Chrysost. *hom. 21. ad pop. Antiochen. Et quid tandem sunt omina: Sæpe domum quis suam egressus hominem videt monoculum, vel claudicantẽ & ominatus est.* Et posteà, *Si virgini occurreris, sterilis dies erit, si verò meretrici, dextera & plena, & multa mercatione plena,*] mox vt par erat in hanc dementiã inuehitur vt & Philemon apud Theodoretum ὅταν ἴδω παραθηροῦντα τὶς ἐπταρεν ἤτις ἐςὶν ὁπρόσιον σκοπὸντα ἀπολῶ τοῦτον εὐθύς, &c. quod ita vertit Zenobius. *cũ videro obseruantem qui sternuat, aut speculantem si quis accedat, perdam ego hunc hominem è vestigio.* Subdit deinde auctores alios veterum ridentes superstitionem ominum Menandrum, Antiphonem, Arcesilaum, Diogenẽ Bionem. vide Theodoret. lib. 6. de curand. Græcor. affect. in principio. Quod verò Ausonius tria tantùm omina agnoscit, eum refellunt ceteri qui plurium meminere. fortè de præcipuis tantùm loquebatur. sed quæ illa in re vanissima? D. August. sic scribit c *His adiũguntur millia inanissimarum obseruationum. si membrum aliquod salierit, si iunctim ambulantibus amicis, lapis, aut canis, aut puer medius interuenerit: atque illud quod lapidem calcant tanquam diremptorem amicitiæ, minus molestum est, quàm quod innocentem puerum colapho percutiunt, si pariter ambulantibus intercurrerit. Sed bellum est, quod aliquando pueri vindicantur à canibus. Nam plerumque tam superstitiosi sunt quidam, vt etiam canem qui medius interuenerit, ferire audeat, non impunè. Námque à vano remedio citò ille percussorem suum ad verum medicũ mittit. Hinc sunt etiam illa limẽ suum calcare, cùm ante domum suam trãsit: redire ad lectum, si dum quis se calceat sternutauerit: redire domum, si procedens offenderit: cùm vestis à soricibus roditur, plus timere suspicionem futuri mali, quàm præsens damnum dolere. Vnde illud eleganter dictũ est Catonis, qui cùm esset consultus à quodam, qui sibi erosas esse caligas diceret à soricibus. respondit, non esse illud, monstrum: sed verè monstrum habendum fuisse, si sorices à caligis roderentur.*] vides quot genera hic fuisse à D. August. enumerentur primò Salisatorium. de quo Isidorus tradit *Salissatores* seu *Salitores* vocari huiusmodi ominosos. *Salissatio* παλμὸς. vet. glossario vocatur & palpitiatio: huius species à ciliis, vel oculis potissimæ. istius Suidas & Theocritus meminere: illius Plaut. in Mil. glor. *Præcãtatrici, collectrici ariolæ, aruspicæ Flagitiũ est si nihil mittetur, quæ supercilio spicit.* & in Pseudo. *Nisi quia futurũ est, ita supercilium salit.* vide Cælium *libro septimo capite 2?,* quò videtur referendum quod quidam sonitum spontaneum auris dextræ vel sinistræ obseruant, vt si hæc tintinet, inimicum, si illa, amicum, nostri putent memoriam tum recolere de quo Aristinetus d, οὐκ ἐβομβεισοί τὰ ὦτα, ὅτε σὸμετὰ δ' ἄκρόων ἐμεμνήμην. *nonne auris tibi resonabat quando tui lacrymans recordabar;* & alicui huc pertinere videatur illud Lesbiæ vatis à Veronensi conuersum,

c d. c. 20.

Sonitu suopte Tintinant aures.

Quod illa dixerat: βομβεῦσ' εὐδ' ἀκοαὶ μοι. & apertiùs incertus quidam sed antiquus e:

Garrula quid totis resonas mihi noctibus auris?
Nescio quem dicis nunc meminisse mei.

Quod referre ad amantium sympathiam, nimis longè petitum. huc pertinet & *Spatulamanthia*; quę fit nuda spatularum inspectatione. A corpore etiam sumitur omen sternutationis, & offensionis pedum, de quo mox plura dicemus.

d in epist. amatoria.

e inter Catalect. Virg.

Alia ducuntur ex nomine, alia ex fortuitis aliorum verbis, alia ab iis quæ domi, alia ab iis quæ in via contingunt. Ex nomine ductum illud, quod narrat Glycas f de Augusto, eum Nicopolim vocasse, quam exstruxerat vrbem: & ibi hominis ac asini statuas aheneas locasse: eò quòd ea nocte, quæ Actiacam pugnam præcessit, in hominem inciderat, qui asinum agebat, cúmque illius de nomine sciscitatus fuisset: *mihi quidẽ respondit ille nomen est, Eutyches* (h. felix) *asino vero, Nicon* (h. victor).] Ex verbis fortuitò prolatis, quę Cicero cẽsuit ꝑpriè vocari omina g. vt cùm filia Consulis bellum Perseo cogitantis, patri dixit Perseum obiisse, quod erat Melitæi catelli nomen. Οἰκοσκόπικα (de quibus olim Xenocratem tradit Suidas librum composuisse) sunt, apud Terentium, si intront in ædes ater alienas canis, vel anguis per impluuium decidit de tegulis, vel gallina cecinit illud de cane, *caninam scauam* vocabant: vt ex Plauto alij notant de anque testatus etiã Xenocrates, & addidit de mustela etiam Dio Cassius lib. 58. & Plautus in Sticho. de anguequoq, Theophrastus in notis, superstitiosis de gallina canente, docent Donatus in phorm. act. 4. Apuleius lib. 9. de asino. vt hodie multi peccant, si salinum euersum, vinum effusum, si crebriùs vel rariùs in mensa sternutatum: si quod in conuiuio verbum tristius pronũciatum, si quis crus cruri imposuerit, si canis vlulauit, coruus tecto insidens crocitauit, & huiusmodi. Quæ foris eueniunt non sunt pauciora, & hoc genus vocant τὸ ἐνόδιον, vt quæ D. August. retulit, & quæ Horatius canit,

f Annal. p. 3.

g l. 1. de diuinat.

Impium parcæ recinentis omen
Ducat, & prægnans canis, & ab agro
Rana decurrens lupa Camerino
Fœtáque vulpes:
Rumpet & serpens institutum

tale quoque gentiles iudicabant obuium habuisse Christianum vt narrat Photius, & colligas ex Minutio ni fallor & Tertulliano. Item si obuius, intestabilis, abscissus, (sic Lucian. in Pseudolo.) cæcus, claudus, aut mulier sparsis crinibus. Item leporem iter transuerso saltu velut diremisse, capram, aut aliud animal in via vidisse, & quod, ex irreligiosa mente hæreticorum profectum, habuisse obuiũ monachũ, cuius etiã mẽtio apud Pet. Blesẽsẽ *Epist. 65.* & alia infinita, vt subiecta post finẽ hui⁹ sectionis tabula docebit.

Huic ominosæ obseruationi plurimùm tribuere olim Romani, vt patet ex Ciceronis libr. *de Diuinat.* & Valerio Maximo *libro primo, capite quinto.* Itẽ

Græci & Ægyptij, vt docet Pausan. *in Achaic.* & Theophrastus *in Characterismis*, vbi multa exempla ponit[a]: necnon Syri, teste S. S. in Regum historia *lib. 3. c. 20. vers. 33.* vbi legitur nomen *ominis*, quod D. Augustinus[b] negat se in sacris litteris inuenisse. fortè inciderat in libros in quibus nõ habebatur, *viri pro omine acceperunt, & pro fœdere & rapuerunt, &c.* οἱ ἄνδρες οἰωνίσαντο καὶ ἐσπείσαντο, vt nunc in LXX. legitur, vel potius οἰωνίσαντο, interpretatus est, in genere sunt augurati, vt & Hebrẽũ נחש *nachas* generale est, & pro ratione subiecti interpretandum. ideò noster rectissimè vertit *omen.* De horum omnium vanitate legendi Pet. Blesensis *d. epist. 65.* Franciscus Picus[c], VVimpina, Mich. Medina. Benedict. Pererius, & Iul. Sirenius: præcipua ratio est, quod cum omina certã nullam causam habeant, sed à casu planè dependeant, in contrarios ferè semper euentus rapi possunt. exemplo sit illud Anchisæ apud Virgilum, qui visos equos spem pacis ait facere, & bellum minari Longè autem diuersa sunt, omen fortuitum arbitrio suo rapere, & signum à Deo, ex necessaria & ad honorem Dei tendente causa, poscere, quod in S. S. licitè fecere, seruus Abrahæ [d] de quo optimè illic in Comment. locutus fuit Thom. Anglicus) & Gedeon [e], & Ionathas [f]: & in alijs Historijs, Gregor. VII. in causa Cardinalis Simoniaci, apud Martinum Polonum, & D. Augustinus [g], & Clodouæus Rex Francorum [h]. De ominũ varijs speciebus, si quis multa volet à nostris diuersa poterit legere Blesens. de epist. 65. & Ioan. Salisberiensem *libro primo de Nug. curial, capite vltimo*, dum meminerit ea ab ipso non approbari, sed vt aulicorum vita commemorari: & notanda imprimis hæc quæ subiungit verba;

Cetera de genere hoc adeo sunt multa loquacem
Vt lassare queant Fabium.

Quibus quæcunq; domus institerit, eam nec ab ipsa salute arbitror posse saluari.]

Quare

Concl. sit, *Omina semper illicitum obseruare.* nam licet Caiet. [i] scribat: *potest homo absque omni præsagio cauere prudenter ab imminentib. dubitãdo ne præsens occursus sit signum futuri ex communi vtriusque causa cœlesti, vel etiam diuinâ prouidentiâ: vt si quis cadens corporaliter, timeat aliquem casum in statu, vel honore, &c. propterea tamen non desistat ab operibus prudenter agendis, sed cautiùs vigilet, &c. Potest enim esse, vt iste casus sit effectus causæ futuri casus, & propterea significet illum.*] hoc reuerâ est de valdè raro vel nunquam contingentibus, & si quando contingat, iam non *omẽ* propriè dictum, sed *prodigium* potiùs fuerit, à Deo missum, & ad τερατοσκοπίαν licitam, pro morum emendatione, referendum. Equidem semper mihi visa hæc Caietani obseruatio portam pandere, ad ominosam istam obseruationem, quæ D. Augustino & alijs [k] inanissima semper visa. *nonne* (vtar verbis Ciceronis de Diuin.) *hoc si suscipimus, & pedis offensio nobis, & abruptio corrigiæ, & sternutamenta erunt obseruanda?* Nonne semper prætexat superstitiosus, offensionem quãuis pedum sibi diuinam iram prætendere? quid enim aliud gentiles contendebant? Nonne hoc in Tib. Graccho obseruarunt, quo die occisus fuit, domo egredientem ad limen grauissimè pedem [l] offendisse? Nonne dicat, hoc idẽ Crasso infausti prælii die accidisse? [m] Nonne hoc de marito Laodamia scribit?

Cùm foribus velles ad Troiam exire paternis,
Pes tuus offenso limine signa dedit.
Vt vidi ingemui, tacitoq; in pectore dixi,
Signa reuersuri, sint, precor, ista viri. [n]

Nonne de se iam venia dignus Tibullus? qui cecinit:

O quoties ingressus iter, mihi tristia dixi,
Offensum in portâ signa dedisse pedem. [o]

Quid si enim dicerent, euentum hunc ab eadem prouenire causa prouidentiæ, à qua mortes & strages istorum? Nonne Caietano iudice absoluendi? Sed obiiciat aliquis. B. Marcus Euãgelista. Euãgelizãdi causâ, nauigio Alexandriã petens, cùm nauẽ egrederetur, calceum rupit, atq; Deo gratias agẽs, iter suum expeditum esse perhibuit. *Resp.* hoc ex apocryphis proferri. Deinde, vt vtar verbis Pet. Blesensis. *Quicquid alij credant, ego indubitater credo, sanctum Euangelistam, hoc non ex superstitiosa curiositate dixisse, cui etsi nunquam calceus ruptus esset, ei tamen sui expeditionem itineris, per Spiritum sanctum Dominus reuelasset.*] sic ille: qui addit aliud omen, eorum qui, si in itinere aliquis interroget, quo proficiscantur, subitò rebitant. Nituntur facto Iudith, *8. vers. 33.* quæ discedens inhibuit, ne quis eam quo proficisceretur, interrogaret, quasi interrogatio aliquid ominis habuisset, quod susceptum iter potuisset impedire. Sed hoc est sinistrè interpretari mentem sanctæ viduæ, quæ id vetuit tantùm ne quis allocutione & salutationibus eius inceptum moraretur; vel ne curiosius, quid egressa faceret, scrutarentur. De *sternutamentis* semper erit quo excusent. incidat in aduersum aliquid, qui sternutat: ducet ab eadem causâ vtrúmq; euentũ. sit felicior alius, & optatis potiatur, id ipsum dicet signum fuisse successus, & non à naturali, sed superna cœlesti causa cõmuni id euenisse. Sanè sternutationẽ mediũ omen cẽsuere veteres, vt notatũ Scholiastæ Theocriti [p], ideóq; sternutãte aliquo, astantes illi bona verba dicebant: vt si quid portẽderetur mali, id fausta precatione auerterent[q]. matutinam sternutationem prorsùs infaustam: meridianam firmissimi auspicii, & conatus non irriti indicium, rebantur, etiam Aristotele auctore [r], maximè si à dextro latere [s]. Vnde Propertius [t],

Nunc tibi nascenti primis (mea vita) diebus,
Aridus argutum sternuit omen amor.

Et Catullus, de Acme & Septimio [u], sternutationis dextræ approbationem, vocat auspiciũ bonum. Quid? quod & *peditum* obseruabant, & Græcis quidẽ omen erat bonum, vt *ex Hymno in Mercuriũ*: Latinis infaustum censebatur, vt ex Catone *de re Rustica* fuit aliis obseruatum. De *Soricino* auspicio æquè ridiculi veteres, de quo præter Pliniũ in Histor. natural. etiã rectè accipiunt illi Ausonii,

Quadrupes auspicijs quis iũgitur oscinibus? Mus.

Vide N. libr. 1. Auson. lect. cap. 25. Sed hæc suffecerint de nugis ominum. de quibus etiam nõnulla Polydorus 3. *de prodigijs* & Nausea *lib. 2. mirabilium.*

*Hic inserenda est Tabula hoc signo * notata.*

SECTIO V.

SEptimò, potest nonnunquam vana obseruantia contingere in *strenis primo anni die* dandis. Solebant Ethnici Kalendas Ianuar. (vt docent Sueton. & Ouid. [x]) magnâ solennitate celebrare, in honorem Iani, & inter cetera tunc inuicem dare strenas, in omen siue precationem bonã anni prosperè decursuri; vel aliorum multorum adiicien-

a c. de superstitione.
b lib. 1. retractat.
c Picus lib. 6. de prænot. c. 5. VVimpina (qui opt.) lib. de diuinat. c. 13. Medin. de recta in Deum fide lib. 1. c. 2. Pererius in c. 24. Genes disp. 6. Siren. li. 9. de Fato c. 21. & 22.
d Genes. 24.
e Iudi. 7.
f 1. Reg. 14.
g Fulgos. lib. 1. c. 3.
h Egnat. li. 1. c. 4.
i in sum. v. supersti- tio.
k D. August. d. c. 20. Pico VVimpinæ Sirenio, Medin. Pererio, Salisberiensi, & Blesensi.
l Valerius Max. li. 1 c. 4. Plutarc. in Gracchis.
m Plutar. in Crasso.
n Ouid. in Heroid. epist.
o lib. 1. eleg. 3.
p in Thalisiis & Epithala. Helenes.
q Plinius lib. 28. c. 2. Apuleus, de asino lib. 2.
r Sect. 33. problem. c. 11.
s Xenophon. anabas. lib. 6.
t lib. 2. eleg. 3.
u Epigrã. 43.
x Sueton. in August. & in Caligu. Ouid. 1. Fastor.

Festus in strena.

a lib. 2. de cœlo.

b cap. 1.

dorum. nam dicta quasi *trena*, & ternarius perfectionis atque plenitudinis index, eo quòd tria sint omnia Aristoteli a. Has *strenas* propter huiusmodi superstitiones, concil. Antisiodorense vocat diabolicas b, verba sunt; *Non licet calendis Ianuariis vecolo aut ceruolo facere, vel strenas diabolicas obseruare: sed in ipsa die sic omnia beneficia tribuantur, sicut & reliquis diebus* quo loco legerim libens, vel saltem explicem, *vitulo* (seu *buculo*) *aut ceruulo facere*: vt sit simile illi, *cum faciam vitulâ pro frugibus*: quod memini cum contulissem placere fratri Basilio Poncio de Leon, homini eruditionis elegantioris, & qui eas mittunt damnari videntur à D. Aug. apud c Gratian. & à Martino Papa, qui; *Non licet* (ait) *iniquas obseruationes agere Kalendarum, & ocijs vacare, neque lauro aut viriditate arborum cingere domos. Omnis enim hæc obseruatio Paganorum est.* d] Solebant autem pii Christiani eo die ieiunare, in detestationem gẽtilitiæ superstitionis, vt docemur à D. Ambros. e & Concil. Toleta. 4. f qui verò contempto ieiunio festum diem, cum paganis, agebant, illis Romanorũ Concil. sub Zacharia Põtif. dixit anathema g. Quare si quis hodie vel in honorẽ Iani vel Streniæ Deæ epulis vacaret, aut strenas mitteret, vel acciperet, is esset idololatra: si id faceret tantùm, vt omen certum prosperi euentus, foret vana obseruantia mixta diuinationi, plerumque mortalis, si tantum id faceret, vt incertum omen vel auguriũ, peccatum esset veniale, si animi tantum causa, vel amicitiæ conseruãdæ causa, pro cõsuetudine Christianorũ, nullũ esset peccatũ: immò si faceret in honorem circumcisionis Dominicæ, quã tũc celebrat Ecclesia, mereretur corã Deo. Nã hodie cessant exolitæ Gẽtilium superstitiones, quæ tam rigidæ sanctionis canonum causa fuere.

c c. non obserue-tis, 26. q. 7.

d c. non licet. 26. q. 7.

e serm. 17.

f Can. 10.

g c. si quis Calendas. 26. q. 7.

Cauendæ tamen etiam hodie superstitiones illæ, de quibus Burchardus ita scribit: *Obseruasti Kal. Ianuarij ritu Paganorum, vt vel aliquid plus faceres propter nouum annum, quàm antea vel post soleres facere. ita dico, vt vel mensam tuam cum lapidibus, vel epulis in domo tua præparares eo tempore: aut per vicos & plateas cãtores & choros duceres, aut circa tectum domus tuæ sederes ense tuo circumsignatus, vt ibi videres & intelligeres, quid tibi in sequenti anno futurum esset: vel in biuio sedisti super taurinam cutem, vt & ibi futura tibi intelligeres, vel si panes prædicta nocte coquere fecisti tuo nomine, vt si benè eleuarentur, & spissi & alti fierent, inde prosperitatem vitæ tuæ eo anno prouideres. ideò quia Deum creatorem tuum* (hæc faciendo) *dereliquisti, & ad idola, & illa vana te conuertisti, & apostata effectus es. duos annos per legitimas ferias pœniteas*. Burchard. in Pœnitentiali, lib. 19. c. de arte magica, vers. Obseruasti Kalendas. Vbi habes breuem quandam enumerationem superstitionum illius diei, quæ cum strenarũ missione hodierna clarum est nihil similitudinis habere. Vbi pro *lapidibus* fortè corrigendum est, *lautitijs*. Non habui in quem locum commodius reiicerem, etsi sacrilegij aliquid subesse censeam, quod Hiberni siluestres lupos in magno honore habent & in patrinos asciscunt, quos *Charichrist* appellãt, pro eis orantes & benè precantes, & sic se ab illis lædi non verentur. narrat Cambdenus, *in Britanniæ Antiquitat.*

SECTIO VI.

Octauo superstitio est *temporariorum*, qui dies, menses, annos obseruant, non ad Dei cultũ, sed ad directionem negotiorum suorum: vt qui certis temporibus herbas colligunt, vel ligna succidunt, pro ædificiis vel nauibus, superstitione carent, si id faciant permoti naturali obseruatione motus & influentiæ cœlestis, certis enim temporibus vis herbarum efficacior est, ligna quoque minus obnoxia sunt corruptioni, & aptiora sunt ad vsum. Sed superstitio foret, si obseruaretur certus vnus hebdomadæ vel mensis dies tantùm, vel certa diei hora, qua talis hora vel dies est, vel adderentur circumstantiæ inutiles, aut orationes ociosæ vel non approbatæ h. Vnde sequitur, quod rectè Binsfeldius infert i, huc referendos qui *obseruant certas festiuitates*, vt Conuersionis B. Pauli, Vincentii, Vrbani, vel aliorum, quibus si pluat. vel vel cœlum serenum sit, sibi spondent serenitatem, fertilitatem, vini copiam vel inopiam, aut continuatam per tot dies pluuiam, vnde & superstitiosos fecere versus, quorum primus est;

Clara dies Pauli bona tempora denotat anni, &c.

h c. non liceat 26. q. 5. & d. c. non obseruetis Silu. v. superstitio. q. 10. Sic intellige Burchard. d. c. v. 3.

i de confess. malefic. in 3. causa dispositiua ad malef.

Item *qui colligunt herbas in die* Sancti Ioannis, ad certos quosdam effectus, credentes eo die habere vim naturalem efficaciorem, vel *inserunt arbores* ipso die Annunciationis B. Mariæ, vel in Festo S. Stephani *minuunt sanguinem equorum*, & similia faciunt, naturalem causam attendentes, quæ nulla est, vnde vanè ista instituunt: sed & festa sic potiùs inhonorant quàm colunt. Si verò directè ista adscriberent merito Sanctorum, & Deo tribuerent effectum vt sanctos illos honoranti, viderentur & ipsi sanctos illos honorare. quare nec auderem eos damnare. Huc etiam pertinent, qui *obseruant quosdam dies*, vt puta diem D. Magdalenæ, diem lunæ, &c. *vt infaustos*, vel vt faustos ad iter, aut rem aliquam inchoandum: item *an cùm surgunt*, *primò* induerint calceum vel femorale dexterum an sęquũ, aut quo pede primùm tangant terram, vel domo egrediantur, & quæ huiusmodi nugatoria: eos cõstat peccare isto superstitionis genere. Tales in iure Canonico videtur *dies Ægyptiaci*, quorum mentio apud D. Augustinum k. Collegit nationum cunctarum ferè dies ominosos & obscænos Alexander ab Alexand. *lib. 4. gen. dier. c. 20.* sed hos Ægyptiacos prætermisit. Cælius Rhodiginus l, hoc tantum; *vocari dies atros & ἀποφράδας, vulgò, à veteribus deluxata voce*, Ægyptiacos; *ab Ægypti, inquit, vanitate proclinato nomine. Eorum Augustinus meminit, & in canonicis decretis nõ est prætermissum.*] Sed qui dies isti apud Ægyptios, hoc debuit explicare. Glossa Canonica vult, Ægyptios docuisse qui dies toto anno infausti forent ad opus inchoãdum, & hos Ecclesiam olim in Kalendariis suis signasse, quorum posterius nihil dubito, quin falsum sit: nunquam enim hæc Ecclesia recepit, Apostolicæ prohibitionis memor m: posterius potest recipi, astrologorum enim ista commenta fuere, & Ægyptus inuentrix astrologiæ. Petrus Breslayus *libro primo Notabilium capite* 53. huiusmodi dicit esse Ianuar. 1. & 25. Februar. 4. & 26. Martij 1. & 28. Apri. 10. & 20. Maij 3. & vlt. Iunij 10. & 17. Iulij 13. & 27. August. 1. & 24. Septembr. 3. & 21. Octob. 3. & 22. Nouembr. 5. & 28. Decemb. 7. & 22. vnde acceperit nescio. Suspicor tamen, Ægyptios pro scæuis & nefastis habuisse etiam dies illos, quibus tot plagis à Moyse percussi, & quo Pharao cum exercitu mari demersus. Nam singulis gentibus insignes clade aliqua dies, postea semper atri habiti, vt de Romanis, Græcis, aliisque docuit Alexand. ab Alex. n Exempla plura harum superstitionum

k Comment. in epistol. ad Galat. 4. Enchir. c. 79. & in c. nõ obseruetis, &c. quis existimaret 26. q. 7.

l lib. 14. antiq. lect. cap. 9.

m ad Galat. 4. v. 10.

n d. c. 20.

ſtitionũ ſuggerũt Patres, illa D. Pauli verba, (*Dies obſeruatis, & menſes & tẽpora & annos. Timeo vos, ne fruſtrà laborauerim in vobis*) explicantes, vt Ambroſius, Dies *obſeruãt, qui dicunt vtputa, craſtino proficiſcendũ non eſt, poſt craſtinum enim non debet aliquid inchoari, & ſic ſolent magis decipi. Hi autem colunt* menſes, *qui curſus lunæ perſcrutantur, dicentes vtputa, ſeptima luna inſtrumenta confici non debẽt. nona luna ſeruum, emptum vtputa, domum ducere nõ oportet. & per hæc faciliùs ſolent aduerſa prouenire.* Tempora *verò ſic obſeruant, cùm dicunt: Hodie veris initiũ eſt. feſtiuitas eſt, poſt cras Vulcanalia ſunt. Et talia iter aiuntũ, Poſterum eſt, domum egredi nõ licet.* Poſterũ, *ſignificat aduerſum & præpoſterũ, quaſi elapſa cõmoditate ſerũ.* Annos *ſic colunt, cùm dicunt Kalẽdis Ianuarijs nouus eſt annus. quaſi nõ quotidie anni impleatur: ſed vt Iani illius memoriã recolant bifrontis, hac ſuperſtitione vtuntur, quæ longè debet eſſe a ſeruis Dei, ſi enim Dei. ſi enim Deus ex toto corde diligatur, ipſo propitio, nulla debet eſſe formido neque ſuſpicio harum rerum. Proſperè enim poteſt cedere, quicquid ſimpliciter ſub Dei deuotione fit.*] D. Auguſt.[a] *Eos enim inculpat, qui dicunt, non proficiſcar quia[b] proſperus dies eſt, aut quia luna ſic fertur: vel proficiſcar, vt proſperè cedat, quia ita ſe habet poſitio ſiderũ. Non agam hoc menſe commercium, quia illa ſtella mihi agit menſem: vel agam, quia ſuſcepit menſem. Non plantem hoc anno vineam, quia biſſextus*] quæ ad verbum comment. ſuo inſeruit D. Anſelmus. *Idem Auguſt.* ſic alibi[c], *ſicut obſeruant, qui certis diebus, ſiue menſibus, volunt & nolunt aliquid inchoare, eò quòd ſecundum vanas doctrinas hominum fauſta vel infauſta exiſtiment tẽpora.* & alio rurſus loco[d], *plena ſunt conuenticula noſtra hominibus, qui tempora rerum agendarum à Mathematicis accipiunt. Iam verò ne aliquid inchoetur aut ædificiorum, aut huiuſmodi aliquid operum, diebus, quos Ægyptiacos vocant, ſæpè etiam nos monere non dubitauit.*] Hactenus Patres, quorum adſcripſi verba, quoniam, licet primo loco, & iuxta contextus ſeriem, Apoſtolus loqueretur de ſuperſtitioſo dierum menſium, & annorũ cultu Iudæorum, quos Galatæ Iudaizantes haud dubiè imitabantur, vt optimè cum Græcis D. Hieronymus & Primaſius arbitrati, fieri tamen poteſt, vt aliquid etiam paganiſmi ſimul irrepſerit. vt vidi in Francia, tempore Catharinæ Mediceæ, quando inter aulicas matronas adeò hæc vigebant, vt nihil inconſultis aſtrologis (quos *Barones ſuos* nuncupabant) conari auderent. Quæſo. ſi quis dies infortunatus, vnde? ex aſtrorum reſpondent influxu, & poſitura? verùm hæc eſt alia atque alia ſingulis annis, nec eadem illo eodem die. fusè hoc phyſicis rationibus refellit Ciruelus *d. p. 3. c. 6.* qui poteſt conſuli. Ad hanc ſuperſtitionem diariam referendi quoque ſunt, qui certis diebus olera ſcopis tangunt, ne ciniphes, erucæ, campe, vel alia inſecta noceant: item qui nolunt vngues præſcindere die Veneris, vel nere die Sabbathi, cùm interea non abſtineant in honorem Deiparæ ceteris operibus ſeruilibus: qui credunt maiorem ineſſe vim aquæ benedictæ Dominicis poſt quatuor tempora, quam aliis ad ſpeciales quoſdam effectus: item qui oua, quæ gallinæ pariunt die Paraſceues, toto aſſeruant anno, quia credunt ea vim habere ad exſtinguenda incendia, ſi in ignem iniiciantur. cedo enim, vis hæc naturaliſne? vnde? à die, vel matre? nemo hoc dicat. nam quid abſurdius? nulla matri prærogatiua tum præcipua competit: nihil diei, cœleſtes orbes tum vel ſidera ſingulare influunt. Vis illa, ſupernaturalis ergo. cur non idem competit enixis die Anaſtaſis, vel Natalis Domini? ſpeciali, inquient, priuilegio. dic ſodes, vnde noſti? cui & quando conceſſum? conſtat experientiâ, dicent. Sed illa fallax, & vnde certus es, non ex pacto effectum naſci? Deuotio perſuaſit, dicat alius. Non bona deuotio; quæ cum ſcandalo coniuncta, quæ meritò ſuſpecta, quæ anilis, quæ ſingularis, quæ nullo Eccleſiæ vel traditionis munita ſuffragio. Faciunt in his partibus multi. Sed in iiſdem partibus multi pietatis & rerum fidei morumque imperiti, multi curioſi, multi ſuperſtitioſi. Lege Martin. de Arles tracta de ſuperſtitione.

[a] epiſt. 119 c. 7.
[b] lege. poſterus.
[c] d. c. 79.
[d] in d. c. 4. ad Galat.

SECTIO VII.

NOno loco ſunt obſeruantiæ vanę in malis depellendis & morbis ſanandis variæ vt ſi quis faciat oblationem ex bonis eleemoſyna impetratis, credens ea maioris efficacię ad effectum conſequendum: qui putat crucem ex eleemoſynis emptam vel factam, vel ſanctiorem, & efficaciorem: qui offerunt ſanctis ceram vel aliam materiam, illi immiſcentes capillos hominis, vel pilos animalis ægri: qui mergunt imagines in aquam, pro pluuia obtinenda: qui faciunt quaſdam ligaturas, ne lac vaccis ſubtrahatur: qui per annulum deſponſationis meiunt, vt liberẽtur maleficio: qui pro quibuſdam capitis doloribus, & ſimilibus morbis curandis, ad porcorum lintrem ſeu obbam collum applicant. In nomine Patris, &c. qui metiũtur cingulum ægrotantis ad cognoſcendum à quo ſancto ſit ſanitas impetranda, adhibitis aliis definitis ritibus: qui ſtramen bipenni diuidunt, vt ſanentur manuum vel digitorum tumores: qui pro quibuſdam pecudum morbis ignes ſtruunt ex peculiaribus lignis, & in eum animalia impellunt, vel in orbem circumducunt, & quod primo loco tranſit animal, hoc ſanctis offerunt. qui S. Lupi libum pinſunt, hoc ritu, coquunt libum triangularem, prætexto Trinitatis ſacratiſſimæ honore, & ei quinque foramina imprimunt, in memoriam (ſic colorant) vulnerum Chriſti; poſtea in B. Lupi honorem, libum dant in eleemoſynam primo mendico non ex propoſito, ſed ignaro, & fortuitò occurrenti, ſic arbitrantur armenta gregeſque, ſola in paſcuis, à lupis inuadi non poſſe. frequens eſt, in pagis propè Thenas & Louanium. Superſtitio ſe prodit in eo (vt cetera mittam) quòd fortuitò mẽdicanti dari debet; nam quid hoc, vel ad cuſtodiam pecoris, vel ad honorem Dei, attinet? tales etiam ligaturæ pecuariorum, ad liberandos canes ac pecora à clade & tabe, vel vt ea inferant pecoribus aliorum. *lege Burchardum d. c. 19. v. feciſti ligaturas.* Aut pertinet opinio Sileſiorum, morauorum & vicinarum gentium putantium faſcinationibus reſiſtere faſciolas vel tæniolas rubeas, alligatas equorum frenis vel epipphiis. vetuſta ſuperſtitionẽ eadem de cauſa apud Græcos & Romanos pueri puellæq; faſciolis ruſſeis præcingebantur Apulei. Miles. lib. 2. Chryſoſt. in hom. XII. 1. ad Cor. & alij apud Martin. Roman. lib. 1. ſing. c. 3. & libr. 2. cap. 23.

Huc referendæ ſunt innumeræ orationum formæ, quibus vulgò vulnera ſanantur, vel morbi curantur, vel infortunia arcentur. Quale illud de quo Burchard. ibid. v. collegiſti; *Collegiſti herbas medicinales cum alijs incantationibus, cum Symbolo & Dominica oratione.* Corrige audacter, quan

cum

cum symbolo, & dom. orat.) *id est, cum credo in Deum, & Pater noster cantando. Si aliter fecisti, decem dies in pane & aqua pœniteas.*] Est & alia in vsu inter Hispanos milites, qua quidam salutatores, vt ferunt, sanctè viuentes, & omnes gratis curantes, cum sola impositione linteorum, & certorum recitatione verborum vtuntur: formula fuit Hispanica, sed reddam Latinè ad verbum; *Per Christum, & cum Christo, & in Christo, est tibi Deo Patri omnipotenti, in vnitate Spiritus sancti omnis honor, & gloria. per omnia secula seculorum. Oremus, salutaribus præceptis moniti, & diuina institutione formati, audemus dicere, Pater noster, qui es in cœlis, &c. Amen,* IESVS, *Potentia Patris, sapientia Filij, virtus Spiritus sancti sanet hoc vulnus ab omni malo. Amen.* IESVS. *Domine mi* IESV *Christe, credo quod nocte Iouis Sancti in cœna, postquam lauisti pedes tuorũ sanctorum discipulorum, accepisti panem sanctissimis manibus tuis, & benedixisti, & fregisti, & dedisti tuis sanctis discipulis, dicens, accipite & comedite, hoc est enim corpus meum, similiter accepisti calicẽ in sanctissimas manus, & gratias egisti, & tradidisti illis dicens: accipite & bibite, quia hic est meus sanguis noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. hoc quotiescunq́, feceritis, facite in meam commemorationem. Obsecro te Domine mi* IESV *Christe, vt per hæc sanctissima verba, & per virtutem illorum, & per meritum sanctissimæ Passionis tuæ, sanetur hoc vulnus, & malum istud. Amen.* IESVS. *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen.* IESVS.

De hac formula mota fuit Ipris anno superiore quæstio, maximè quia nullum naturale medicamẽtum accedebat. Reuerẽdiss. Episcopus Iprensis Simonius, & consiliarii eius, totam curationem hanc iudicarunt superstitiosam & illicitã, & prohibuêre ne quis ea vteretur. Multis hæc damnatio dura visa, sed immeritò. Nam hic effectus totus exspectatur à Deo per modum miraculi. Sed miracula sic assiduè & quasi ex consuetudine poscere, est Deũ tentare. Deinde sancti viri, ad miracula edenda, nõ sunt vsi certis, & quasi conceptis verborũ formulis, sed modò sic, modò aliter, prout Spiritus sanctus suggerebat. Tertiò sanctitas huius, non satis probata: fit enim plerũq; vt malefici præclarè specie externa, sanctitatẽ mentiãtur: neq; in hac re milites satis idonei iudices, quibus sancti vidẽtur, qui extrinsecus peccata grauia nõ produũt. Quartò, qui donum sanationũm à Deo acceperunt, illi nunquã accipiunt cum conditione, vt talibus vel talibus vtantur verbis: sed tales commentitiæ formulæ sunt indicia pacti saltem latentis. Quintò, non licet priuatis comminisci formulas, quas nec sacræ litteræ, nec Ecclesiasticus vsus approbauit, qualis est ista. quæ licentiosè abutitur, & deprauat multa sacro sancti Missæ sacrificii verba, etiam ipsius Canonis, Denique applicat verba consecrationis rei, ad quam instituta non fuit, (quod non est permittendum) & præterea petit effectum sibi cõcedi per vim prædictorum verborum, quæ vis, non ad vulnerum corporis consolidationem, sed ad panis ac vini transubstantiationem, à Saluatore nostro directa fuit. Neque illud negligendũ est, Ecclesiã & Catholicos eius filios, tãta semper in veneratione hæc sacrosancta consecrationis verba habuisse, vt nefas ducerent illis vti, nisi quando in Missæ sacrificio, vel quando in Ecclesia, vel scholis, aut disputationib. iis necessariò vtendum: contra Diabolus, & membra eius malefici, rebus nullis vtuntur libentiùs aut frequentiùs ad sua sacrilegia nefanda, quam & ipsa Venerabili Eucharistia, & iis quæ ad illam pertinent. Hæc mihi nunc contra hanc & similes formulas occurrebant.

SECTIO VIII.

NEc quisquam nitatur auctoritate cuiusdam Canonistæ, qui vixit anno. 1454. nomine Fœlix Malleolus, & fuit Canonicus Tigurinus, sed de hæresi tantùm non damnatus, quare & Ioan. Balæo & similibus tantoperè commendatus: hic Malleolus, integro libello. *duorum tractatuũ de exorcismis*, se patronum præbet huiusmodi precationum & medicamentorum. plurima huius opuscula circumferuntur, sed in plerisque multa sunt temeraria, erronea, & scandalosa: quare maturo & sapienti cõsilio Ecclesia Romana eius nomen, inter primæ classis prohibitos scriptores, quorũ cuncta scripta sint vetita, retulit. ideo Catholicis eius auctoritas profligata planè censenda: sed nec rationes vllius momenti attulit. Examinemus singulas breuiter, vult licitam esse curationem per huiusmodi verba (dicam Latinè, tum vt omnes intelligant, tum ne quis vtatur, si eo, quo pronuncianda sunt verba, idiomate & rythmo proponerentur.) *Si sancta Maria virgo puerũ Iesum verè peperit: liberetur animal hac Passione, In nomine Patris, &c.* Et illud, *Christus fuit natus, Christus fuit amissus, Christus fuit inuentus: ipse benedicat, & cõsignet hæc vulnera, In nomine, &c.* Et illã, *Ego adiuro vos vermes, per omnipotentẽ Deũ, vt ista ciuitas vel domus sit vobis tã detestabilis, quã Deo est vir ille, qui falsam sententiam protulit, & iustam nouit, in nomine Patris, &c.*] & dicit hæc dicta, mutatis mutandis etiam proficere, contra lumbrices & vermes, qui animalium viscera corrodunt. Fatetur suæ sententiæ contrariũ esse quendam, qui scripsit de superstitionibus (*intellige Martin. de Arles*) & Ioan. in summa Confessor. & anno Domini 1405. lectorẽ ordinis Augustiniani coactum reuocare Heidelbergæ articulum, quo dixerat posse huiusmodi formulis sine peccato aliquem vti, & nominatim secunda illa. coactum, inquam, hoc reuocare, ad mandatũ Domini Episcopi Spirensis, & peritorum studii Heidelbergensis, tanquam erroneum, & polliceri, se de cetero non ampliùs talia verba prolaturum. His non obstantibus contrarium ipse censet. Probat primò quia piũ est & meritorium sanare morbos, non hominum modò, sed & brutorum: vt probantur multi Sancti fecisse. *Resp.* hoc fecere. citra omnem superstitionis suspicionem, & sic facere est pium ac meritorium: formulas verò hasce superstitiosas esse, & meritò suspectas.

Secundò, licet benedicere animalibus in nomine Domini. *Resp.* licet, si nihil addas superstitiosi dicti vel facti.

Tertiò, licet illa maledicere, seu coniurare, & excommunicare, & exorcisare: vt fecit S. Vilhelmus Lausanensis Episcopus, qui ab anguillis læsus omnes anguillas suæ ditionis maledictione expulit & relegauit. sicut & B. Pruminius insulã S. Marci propè Constantiam, venenosis coinquinatam vermibus, totaliter suis precib. mundauit. Et Episcopus Lausanensis, tum viuens, contra venenatas sangisugas, quæ veneno suo inficiebant Salmones & alios pisces, exorcismos ex sacris Scripturis compositos, fecit pronunciari. Et soliti sunt etiam in Heluetia, contra valdè noxium genus vermium

quod vocant *Inger*, instituere iudiciarium processum, sicut fit contra facinorosos: sicut & Constantienses & Curienses faciunt, contra vermes alios nuncupatos *Lauffkeffer*. *Resp.* Exorcismos & Ecclesiasticas depulsiones animaliū probari, quos publicus Ecclesiæ vsus recepit & approbauit, non quoscunque priuati comminiscuntur. Hodie in Ritualibus Romanis habemus expressas formulas legitimas, quas omnes sequi deberent: possunt, & vti tutò proprijs diœcesium, quæ à sede Romana approbatæ: immò sine peccato vti illis possunt, etiamsi non sint expressè approbatæ, dummodò nec improbatæ, nec à viris doctis & piis in dubiū vocatæ, nec apertam vanitatem præ se ferant, & ijs licitè quoque vsus in Æthiopia Franc. Aluarez Lusitanus contra locustas. narrat ipse in Hist. Æthiop. cap. Vt sanè in formula ipsius exorcismi seu adiurationis Lausanensis Episcopi nihil continetur, quod possit improbari, nisi fortè citatio illa, & procuratorium piscium, & alij quidam actus iudiciarij, quæ omnia videtur vana & superflua: quod idem dicendum, de publica praxi Constantiensi & Curiensi. Tertia verò illa adiuratio, erat introducta priuatim à rustico, nec de origine prima eius quicquam constat: in exorcismis autem non recipiendas quasuis pro arbitrio exorcisantis preces, sed certas & ab Ecclesia præscriptas, docent Concil. Carthagin. 4. *can.* 7. & Ioan. Micrologus *lib. de obseruat. Eccles. cap.* 7. Quoad factum denique Guilhelmi & Pruminii, similia legimus de S. Patricio & aliis, sed aliud non probant, quàm licere sacra adiuratione, vel oratione, virtute Dei, animalia noxia expellere, quod nemo negat: Licere autem certas formulas arbitratu quorumuis confictas in vsum inducere, id non probatur, quod ego nego. Sanè Apostoli, & Sancti, absque alia verborum additione dæmones expellebant, & morbos sanabant in solo Christi nomine a sic DD. Petrus ac Paulus, D. Io. b D. Tho. D. Andr. DD. Iudas & Simon c, & D. Hilarion. d fecere.

Quartò addit, pro argumento, ex legenda S. Blasij, cum benedictione solitum munire animalia imbecilliora contra grandiora: item, quod qui porcos castrant, eos D. Antonio commendant, & si porci D. Antonio donati violentur ab aliquo, illū non esse impunitum. *Resp.* hæc nihil ad rem pertinere: nihil enim hîc verborum superstitiosorum intercedit. De D. Blasio in vulgatis legendis multa narrantur, quæ nulla nituntur fide vel auctoritate. Cur Beato Antonio porcus appingatur, nescio, nisi hoc ex hac ortum consuetudine fuerit: sed quod huius consuetudinis initiū, rursus ignoro. Deuotioni populorum puræ & innoxiæ, sanctorum caritatem sæpenumero fauere & applaudere videmus. Nimirum rectè Ambrosius, *Prosperè*, dixit, *potest cedere quicquid simpliciter sub Dei fit deuotione.*

Quintò ex sacra Scriptura sic argumétatur, Paulus dicit, *omnia quæcumq; facitis, in nomine Domini nostri* IESV *Christi facite* e. qui omnia dicit, nullū actum (saltē bonum) excipit. *Resp.* eum sumere pro certo, quod est in cōtrouersia, hunc actum animalis cum talibus verbis curati esse bonum. Nec dicit Apost. licita esse quæcunque in nomine IESV facimus, sed quæcunque facimus, ea nos in hoc nomine, & non in alio facere debere.

Sextò, tempestatem per maleficium excitatam, ab agris alio maleficio repellere, est actus bonus: ergo etiā superstitiosa formula licet repellere morbum animalis maleficiati. Antecedens probat ex l. eorū. C. de malef. & auctoritate Azonis in summ. & Archid. *Resp.* & legem illam, & auctores eam sequentes manifestè errare contra fidem, vt docebo fusè lib. 6.

Septimò, quoad primā formulam, excusat illam; Quia *Si* particula in ea non est dubitatiua seu coniecturalis, sed causalis, significans idem quod, *quia verè*. Quemadmodū, in illo: *si iudicas eos cognosce.* itē *si in inferno nulla est redēptio, sanè terribilis est recordatio. Resp.* etiamsi ita sumas, formulam esse superstitiosam, quia vel illud additur, vt causa sanationis, vel vt signū. si vt signum, non est signū ad hoc à Deo vel Ecclesiā institutū, ergo à priuato, & tum meritò suspicamur pactū cum dæmone. quia cum Deo nemo sic paciscitur: nec licet nobis. Deo signū præscribere, vel dare. Si vt causa, vel quatenus aërem verba verberant, & sunt talis sonus (quod est ridiculū) vel quatenus ipsa verba vim physicā habent (quod æquè absurdum) vel quatenus habent vim moralē, quæro an hæc sit ex opere operato, an ex opere operantis? nō illud, quia non sunt Sacramenta. si istud, ergo iam à deuotione res pendet. ergo etiamsi aliis vteretur verbis id à Deo obtineret. ergo iam vana formula. habet hoc argumentū vim contra ceteras omnes. Nec tamen vim habet contra institutas ab Ecclesia formas exorcismorū: quia Deus Ecclesiā in his dirigit, & spōsę suæ votis fauet: adeò vt Ecclesię preces huiusmodi, vi nominis Christi, quod inuocatur & inseritur, vt causa simul & vt signum operentur, eo modo quo & signum crucis formatum pronunciatumque f.

Octauo contendit licere aliquando dæmonū vti ministerio, & eos ad hoc inuocare: quia D. Theodorus Episcopus Sedunensis ingentem campanam à Leone Pontifice sibi donatam, à Roma Sedunū vsque per dæmones portari curauit. Confirmat, quia generales hæ propositiones sunt reiiciendæ, omnibus nobis iniuriam & damna & molestias pertinaciter inferentibus est ignoscendum, qui hoc dicat ex Domini præcepto, eum dicit mentiri. veritati enim consonum esse non parci, quibusdam sed oportere puniri: Item, de vsuris generalem facientes prohibitionis detestationem errare, cum in multis contractus vsurarum videatur licitus. Sic vult, qui negant vllas formulas superstitiosas esse licitas, eos quoque errare, *Resp.* me mirari audaciam vel ignorantiam hominis. audaciam quod fabellas nobis pro historiis obtrudat, quarum nullum refert auctorem. Si hoc accidit (non credo quidem) sed si accidit, speciali Dei reuelantis permissione hoc ab Episcopo illo factum, alioqui nec omnia semper sanctorum alias virorum facta imitanda, immò nec necessario semper probanda. Confirmationis primū membrum prorsùs vel calumniosum est, vel absurdum. calumniosum, si vim præcepti Dominici de remissione iniuriæ intellexit: absurdum, si sic intellexit, vt ex argumento videtur intellexisse. Dominus enim rancorem, iram, vlciscendi studium, & animi perturbationem prohibuit. Sibi vindictam relinqui voluit, eam in hoc sæculo retribuit per iudices; vicarios suos. nihil igitur hoc pertinet ad iudiciariam iniuriæ prosecutionem. Secundum membrum de vsuris erroneum est. nunquam enim vsurarii contractus vlli liciti fuerunt.

Postea conatur probare, formulam ratione versus, seu rythmi superstitiosam non esse. Quod nec nos dicimus: dicimus tamen, quia non solet

a Act. 3. v. 6. & c. 16. v. 15.
b Prochorus in vita Ioan.
c Abdias lib. 1. 9. 10. & 13. histor. Apostolor.
d D. Hieron. in eius vita.
e Colos. 3. v. 17.
f Tyræus lib. de demoniac. p. vlt.

Ecclesia exorcismos versibus ligare, hoc non carere aliqua suspicionis causa.

L

Decimò vult etiam ratione rituum, & gesticulationum variarum quibus vtuntur rustici & alii huiusmodi medentes, non posse dici formulas superstitiosas. *Resp.* ritus omnes & gestus absonos, quos Ecclesia non recipit, nec verbum Dei, scriptum, vel non scriptum, approbat, censeri meritò vanæ obseruantiæ species, & propterea fugiendos, tamquam superstitiosos. Addit etiam certè parum piam dicti sui multiplicem confirmationem. prima est. Christus Dominus cæcum sanauit spuens in terrã, & facto luto, & eo illitis oculis. 2. Diuus Marcus eodem modo sutorem sanauit in manu sinistra læsum. 3. Helisæus miros gestus fecit, vt puerum suscitaret. 4. D. Hieronymus per signum crucis leonis pedem sanauit. 5. in paruulis baptizandis multos ritus, tactus & mores nunc exercent Sacerdotes, qui in primitiua Ecclesia fuissent exorbitãtes: *Resp.* ex his ineptissimè inferri, ad ritus illos à mulierculis & rusticis priuata auctoritate receptos. Christi Domini ritus fuit maximè mysticus & significatiuus, vt Sancti Patres ostendunt. Helizæi factum, prophetia fuit incarnationis Dominicæ. De D. Marco illa narratio, mera nænia est. D. Hieronymus Ecclesiastico remedio & proprio Christianismi signo fuit vsus. Sacerdotes, qui alios ritus seruant, quàm Ecclesia præscribit, peccant: qui eos tantùm seruant qui sunt in ritualibus, nihil faciunt, quod non Ecclesiastico vsu à plusquam mille annis receptum sit, vt docet Bellarminus *tom. 2. agens de baptismi cærimonijs*. Plenum verò impietatis est, nec à blasphemia alienum cærimonias Ecclesiæ, & actiones Christi atque Prophetarum comparare maleficorum actionibus, & ex illis has velle deducere vel comprobare, vt facit Malleolus.

Vndecimò coniectorem agit; *fortassis*, inquit, *est arcanum Dei, quod sancti viri per reuelationem receperunt. Sicut olim per hoc verbum Ananizapta, reseruatum, tentum, & portatum contra pestilentiam fideliter credentes securitatem perceperunt. Resp.* non, quod possem, omne *fortassis affirmatiuum*, solui per *fortassis negatiuum*; sed quamdiu de tali reuelatione non est vlla probatio, tutiorem partem eligendam vt abstineatur; deinde ipsorum esse qui defendunt non coniicere, sed probare reuelationem: denique illud ipsum quod addit, de *Ananisapta*, cuius exẽplo conatur intentum probare: esse non tantùm vanum, sed etiam merè magicum, & ex pacto dæmonico natum. Sciendum enim inter magica reliqua periammata solitum, vt contra pestes & febres pestilentes, in quo tres versiculi debebant certo describi modo;

Ananisapta ferit, mortem quæ lædere quærit, &c.

Quibus quid potest dici ineptius? nam illud *ananisapta* nihil prorsus significat, & ponitur tamẽ versu tertio, vt Dei nomen, & petitur ab eo, vt ferentis misereatur. vnde patet sic occultè dæmonẽ inuocari, qui hoc sibi nomen vel signum constituerit. Deinde quod ait fideliter credentes tantùm sanari: hoc indicat eum requirere certam fidem virtutis illorum verborum: quod & ipsum est impium. Si verò licet de significatione coniicere, suspicor vocem esse ex Chaldæo vel Hebræo confictam. Si velis deducere ex הנני Hanneni, miserere mei, & Sophet שׁופט. vides misericordiã vt à iudice peti, sed non à Deo vero, vt arbitror. Nam *Ana* אנא secretis Mekubalim mysteriis significat

A mentem cui innatæ primæ notiones: in cuius medio dicunt sedere angelum, quem vocant *anim*, qui rei veritatem homini aperit, & indicat. vnde & הנץ *anà* nomen idoli, & illis *anani* diuinatio. *Saphat* verò denotat eum iudicare שפט *ananisapta* igitur quasi *ananisapat* significat dæmonem illum, diuinationi qui præest, & diiudicat atque indicat morbi causam atque remedium. semper enim malefici priusquàm sanent, sententiam ferunt, maleficio morbum illatum fuisse. Atque hoc arbitror arcanum illud magnum, quod Malleolus indicare voluit, vel debuit. Sanè magicæ voces pleræque ex Hebræo sumptæ. Non me latet cabalistarum deductio litteraria, scrupulosè si non superstitiosè ex Guarino proposita à Martino de Arles lib. de superstit. qui supponunt *Ananizapta* significare malam mortem (qua quæso linguã?) & qualibet littera repræsentari vnam dictionem. vt A. sit Antidotum, N. Nazareni, A. Auferat. N. necem, I. Intoxicationis, S. Sanctificet, A. Alimenta, P. Pocula, T. Trinitas, A. Alma. & sic significari, quod mors Christi, quæ ex parte Iudæorum mala fuit, ex parte Dei mortem (hoc est Diabolum) ferire. &c. Quæ, quis non videt esse gerras Siculas? Nec verò infœlici illi Fœlici suffragatur, quod,

B

Duodecimò subdit experienter (*vtar eius verbis, ne quis me fingere quidquam putet*) videtur, & ab Ecclesia permittitur, quod illi, qui per certas formas verborum serpentes tollunt, (pro vt Apostoli fecerunt) & tangunt, & in medicinalibus refectionibus multipliciter deducunt, imò leprosos sanando, nondum fundamentaliter infectos, multum proficiunt: & ecce quod illi, qui propriè talibus verborum exorcismis in eadem forma non vtitur, licet fortiora loquatur, nihil apud serpentes operatur. *Resp.* primò falsum esse quod dicit ab Apostolis serpentes sublatos, per certas verborum formas. nam hoc per illos factum dumtaxat, iussione, in nomine IESV, vt Dominus præcepit, & cui formæ, vt causæ ac signo, suam opem atque effectum pollicitus fuit [a]. falsum est secundò ab Ecclesia incantatores serpentum, qui commentitiis huiusmodi formis vtuntur, vel morborum curationes tales perficiunt, permitti, vt docui iam sæpè, & ostendam ex professo lib. 6. Tertiò falsum est, aliis formis potentioribus vtentes effectum nõ consequi. consequuti enim eum sunt sancti viri signo crucis, inuocato nomine Dominico, & similibus Ecclesiasticis remediis. Quod si loquatur de formis commentitijs atque priuatis, hæc ipsa experientia docet ex pacto fieri. nam ideo prodest vna, quia legem illam Diabolus tulit: non prodest altera, qui eam non præscripsit.

C

D

[a] Marci vlt. v. 18.

E

Decimotertiò, sic argumentatur, Deus etiam per malos Sacerdotes, si seruent præscriptam ab ipso verborum formam conficit Eucharisticum sacramentum, per bonos verò, si formulam non seruent, non conficit. ergo etiam Deus per malos seu maleficos, si verba concepta seruent, tribuit sanitatem, per bonos non tribuit si non seruent. Consequentia probatur. quia, teste D. Gregorio, miracula minora probantur per maiora. Sed illud de Eucharistia est maius, istud de curatione morbi est minus. ergo istud benè probatur per illud. *Equidem miror* Christiani alicuius tantam esse posse impudentiam, vt sacratiss. rei mentione sic abutatur, & talem instituat comparationem. nimirum magiæ sectatorum hoc proprium est, non catholico-

rum verorum. Ad argumentum negatur consequentia.nec vrget probatio,quia præsupponit falsum,nempe miraculosam,& nõ prodigiosam, hoc est à Deo, non à dæmone causam in casu proposito:quod à nobis impugnatur. Transsubstantiationis miraculũ de fide est.miraculum fit, quia Christus hanc,& non aliam formam verborũ instituit. Sanatio hæc nullo argumento idoneo probatur à Deo esse.quare corruit tota machina.D.enim Gregorii verba de duobus veris miraculis sunt.

Decimo quartò insistit probationi experientiæ, parum attendens experientiam tantùm ostendere, quid factũ sit, sed non docere quòd curatio sit à Deo vel etiã quòd sit licita.nã nõ quicquid corpori prodest,id licitũ est,vt constat, alioqui & nimio potu ad vomitum,& nequioribus aliis vti liceret, & medici talia suadentes excusarentur. alioqui à dæmonibus morborum curationem petere liceret. vt impius Paracels. censuit, & non nimis obscurè Malleolus videtur concedere. quæ cuncta sunt impia.

Decimo quintò, quæ in his formis continẽtur, cuncta sunt ex S.S.desumpta. ergo licita & sancta. *Resp.* nihil hac illatione frigidius. peccatum enim hic est in abusu applicationis.eo quòd verba sacra applicantur,ad ea quæ Spiritus Sanctus nullo modo intendit. quemadmodum peccant, qui ad diuinationes,satyras, pasquill.& huiusmodi,S.S.verba deflectunt, Confirmat arg. suum; quia non reprehenderetur,qui cum signo crucis simpliciter diceret, sanare in nomine Christi. ergo nec ille, qui paulò plus rituum & verborum bonorũ adhibet. *Resp.* rursùs consequentiam claudicare. quia prior ille Ecclesiasticam & Euangelicam formam sequitur:posterior voluntariam suam & commẽtitiam. Deinde & prior ille hoc faciẽs temerè, potest peccare delicto tentantis Deum.

N

Decimo sextò, credentibus Deus pollicitus miraculorum patrationem ad solum credentium iussum: neque distinxit, si hac vel illa forma vsi fuerint, sed formam generaliter loquens liberam reliquit. neque nos igitur hanc licentiam restringere neque distinguere debemus. *Respond.* Christum Dominum fidelibus eam potestatem tribuisse, qui fide firmi,in nomine ipsius,ad fidei confirmationẽ ista faceret,quando salus animarum hoc deposceret, vt patet ex serie contextus D. Marci a. Et sic Christus Dominus miracula sua edidit. Velle autem miracula edere,duntaxat vt homo, vel, equus vel vacca,sanẽtur ægritudine corporali,hoc Christus nec iussit,nec approbauit, nec solet concurrere ad huiusmodi.formam quoque simplicem nobis reliquit,manus impositionem,& simplicem in nomine eius cum benedictione iussionem, vel precationem. Hanc Christi licentiam nec restringimus, nec distinguimus, sed arcemus ab ea superstitiosas additiones & ampliationes.

Marci … c. v. 16.

a d.ca. vlt.

Vltimò sic argumentatur: in dubiis benignior interpretatio facienda,sed hic res dubia est, ergo potiùs dicendum licere, quàm non licere. Conf. Deus intentionem facientis attendit; eam rusticus iste hoc faciens habet bonam. ergo non est damnandus à nobis. *Resp.* An hæ formulæ sint licitæ necne, strictè loquendo dubium non esse. primò quia nõ sunt sufficiẽtes rationes,néque argumenta satis idonea, vt iis intellectus sanus ac benè dispositus moueatur ad credendũ, has formulas esse bonas ac licitas. hoc tamen necessarium esse, vt dicatur dubium, constat, b Deinde quia regula iuris Canonici improbat omnes orationes & formulas huiusmodi, præter *Pater noster* & *Credo*, vt docuimus:nec inuenitur exceptio per Ecclesiã introducta specialiter de huiusmodi formulis:sed dubium non potest dici, id de quo inuenitur regula vetans, nec probatur de eo casus speciatim exceptus c. ergo istud hic non potest dici dubium. Deníque hic non sunt Doctorum sententiæ pro parte affirmatiua; dubium enim non dicitur, nisi sint hinc inde vtrímque Doctorum opiniones d. Verum ergo dubium hic non potest esse de re,vtrum per se sit licita,necne?sed tantùm de persona, vtrũ peccauerit faciendo, quod putabat, licitum,necne? quæ duo sunt omnino diuersa. fieri enim potest; vt peccem faciendo rem licitam; & fieri potest vt non peccem, faciendo rem illicitam. Quare etiam aliud est iudicare de re, aliud de homine. Quando quis iudicat de homine, debet spectare bonum hominis, quod consistit in eo vt quis bonus censeatur:ideò in dubio, ne homini fiat iniuria, teneor potiùs iudicare, quòd non deliquerit e. Sed quando quæritur de ipsa re, quia rei non interest qualis existimetur,bona an mala,ideo non accommodandum est in dubiis iudicium bono rei, sed bono ipsius iudicantis, hoc est ei quod vtilius est iudicanti f. bonum autem iudicantis est, non decipi intellectu, & intellectus bonum est veritas, nempe sic rem intelligere, vt reuera est:quare hoc iudicium est conformandum ipsi rei,quoad fieri potest, & de re iudicandum, non vt expediat personæ facientis cuius hic ratio non habetur; sed pro vt natura & conditiones rei postulant, qua in re D. Thomæ ceteri assentiuntur g; Accedit, quod quæstio hæc de re, pertinet ad communem animarum salutem, quæ paucorum superstitiosorum fauori pręferenda est.quando verò disceptatur de animæ periculo, tum non quod lenius videatur in quosdam, sed quod reuera sit animæ tutiùs, id sequendum, vt communiter docent DD. h Ad argumentum itáque breuiter respondeo, ex maiore benè inferri, de peccato ipsius vtentis,quando verè dubium est,peccauerit necne, vt puta de rustico dubium fuisse; de monacho verò professore Theologię non puto,tenebatur enim scire:perperam tamen infertur,idem de re, nã nec dubiũ id est:& si foret,nõ sequẽda nisi pars negatiua,quę tutior:& proinde verè benignior in animas.

b Aragon. & alii ad 2.D.ho. 2 l.q.60.a.4.

c Barto. in l.quoties. D. si quis caution.

d Cuma. cons. 154. in fin. Socin. consil. 115. col.3. vol.1. Corneus cons. 71.lit.2.par 3.

e Guido Papa sing. 217.

f sic intellige Speculat. de arbitr.§.8. ver.sed qd si arbiter.

g Caie.Sot Aragon. in d.a.4.

h Panorm. in c. iuuenis.de spon sal.Ang. Silu. Tab. & alii in verb. Dubium.

Alia quædam postea accumulat, quæ prætermitto, quòd sint non minùs inepta, quam frigida, & ridicula,vt pote meræ fabellæ,de Moyse, Virgilio &c.

Potuisset fortius argumentari ex l.4. C. de malef.& Mathema.vbi Cõstantinus Imp.scribit,*Nullis criminationibus implicanda sunt remedia humanis quæsita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ne maturis vindemijs metuerentur imbres,aut ventis,grandinisq; lapidatione quaterentur quibus, non cuiusquam salus aut æstimatio læderetur, quorum proficerent actus.*] Responderi solet, Cõstãtinũ adhuc rudem rerum fidei superstitiosa ad finẽ bonum remedia permisisse,ita Anton. Contius & alij,& addunt quidam posteriorem legis partẽ, ex libro βασιλικῶν tanquam inquam reiectam. Mihi non videtur in lege quicquam iniqui contineri. Nam Constantinus remedia superstitiosa non approbat,nec etiam licita esse pronunciat, sed dumtaxat decidit in foro ciuili non esse puniendos nec seuerissimis legibus (scilicet contra maleficos latis) vindicandos, qui maleficia vel alias calami-

tates superstitiosis modis depelleret certè æquissimũ est, nõ eamdẽ subire cõditionẽ eos qui contra salutem hominũ aut pudicitiam moliuntur, & eos qui innocenter (sic loquitur) ista remedia adhiberent ad maleficia dissoluenda. Si perpendas, ista Accursij & Bartoli mens fuit. Nihil ergo Constantini sanctio pugnat cum iure canonico, quo ista prohibentur. *c. illud &c. qui sine 26. q. 1. cum simil.* quibus & peccare docetur, & in consciẽtiæ foro pænitentiam condignam imperandam. c. ex tuarum *de sortileg.* Semper remedia ista Christianis displicuerunt, sæpè & Ethnicis: vt docuit præter alios, in quem hoc anno 1606. indicante & præbente viro Nob. D. Ioanne de Herrera incidi Anneus Robertus lib. 1. rerum Iudicatar. cap. 5. cuius doctè & breuiter dicta, nihil vetat adscribere, *Hippocrates veneficos quosdam & irridet & exsecratur, qui se profitebantur orationibus, & certis quibusdam sacrificijs sanaturos morbum, quem illi sacrum, nos comitialem vocamus* a. *Galenus fraudes huiusmodi reijcit, tãquam fraudes aniles, & præstigiaturas Aegyptiorum & Babyloniorum, atq; in Pamphylum quendam inuehitur, qui in herbarum collectione imprecationes quasdam admurmurare solitus erat* b *Alexander ψευδομάντις à Luciano videtur, qui grassante pestilentia versum hunc foribus in scribi iubebat, tanquam certissimum aduersus vim pestilentiæ remedium, φοῖβος ἀκερσεκόμης λοιμοῦ νεφέλην ἀπερύκει* c *D. Thomas curationes morborum* d *per verba aliter fieri non posse credidit, quàm virtute dæmonum: eósque qui verbis & characteribus morbos curant, vel alia quæpiam miranda præter naturam agũt, asserit fœdus habere cum malo dæmone, vel expressum, vel tacitum. Magia multam habet cum medicina affinitatem. Plinius.* Natam primùm è medicina nemo dubitat (*inquit*) ac specie salutari irrepsisse, velut altiorẽ sanctioremque quam medicinam. Ita blandissimis desideratissimisque promissis addidisse vires religionis, ad quas maxime etiamnum caligat humanum genus e & postea subdit: *Itaque cum extraordinariæ istæ seu fraudes & imposturæ, seu etiam morborum curationes, non remedijs naturalibus constent, sed à dæmone procedant, reijciendæ sunt, nec inquirendum an prosint necne. Sub Antonino Caracalla damnati sunt, qui remedia quartanis tertianisque collo appensa gestabant* f. *Sub Imperatore Constantio si qui remedia quartanæ vel doloris alterius, collo gestaret siue per monumentum transijsse vespere maleuolorum argueretur indicijs: ille (inquit Ammianus Marcellinus)* vt veneficus, sepulchrorúmque horrores, & errantium ibidem animarum ludibria colligens vana, pronunciatus reus capitis interibat. g *Vlpianus incantationes, quantumuis in morborum curatione proficiant, reijcit & damnat.* h *Imperatoriæ cõstitutiones remedia eiusmodi inhibent & interdicunt.* i *D. Augustinus ab Ecclesiæ vnione illos excludit, qui in collectionibus herbarum carmina dicũt, eósque qui characteres ægrotis ad sanandos eos apponunt.* k *Inter veteres Caroli Magni sanctiones hæc vna est.* vt à clericis vel laicis phylacteria, vel falsæ inscriptiones, aut ligaturæ, quæ imprudentes pro febribus aut alijs pestibus adiuuari putant; nullo modo vel ab illis, vel à quoquam Christiano, fiant: quia magicæ artis insignia sunt. *Canon 42. Concilij Turonensis sub Carolo* l *magno habiti.* Admoneant Sacerdotes Catholicos populos, vt nouerint magicas artes incantationésque quibuslibet infirmitatibus hominum nihil posse remedij conferre, non animalibus languentibus claudicantibusve vel etiam moribundis quicquam mederi, non ligaturas ossium, vel herbarum cuiquam mortalium adhibitas prodesse: sed hæc esse laqueos & insidias antiqui hostis, quibus ille perfidus genus humanum decipere nititur. *Constantinus Imp. cum videret multos dæmonem Cilicium venerari quem etiam quia plerósque ægrotos sanabat, ἰατρὸν καὶ σωτῆρα solebant appellare, dæmonis illius templum dirui penitúsque subuerti, vt notum cuique faceret, non ab huiusmodi dæmonibus, sed à vero & omnipotenti Deo opem implorandam, & petenda morborum remedia* m *Néque enim vel medicinæ intuitu, vel morborum curationis gratia omittẽdæ sunt pietatis regulæ, aut violanda Christianæ Ecclesiæ præcepta.*] Sic ille, optimè & verissimè, & sententiam hanc secuta Parisiensis curia decreto suo confirmauit. Quæ ex S. S. probationi adduxit intermedia prætermisi, quia locorum illorum interpretatio verior & aptior aliò tendit.

a l. de morbo sacro.
b Galenus περὶ ἁπλῶν φαρμάκων
c Lucian. in Alex. seu ψευδομ.
d 2. 2. q. 96 ar. 2.
e Plinius l. 28. cap. 1.
f Spartian. in Caracalla.
g l. 19. in fi.
h l. 1. §. medicos D. de var. & extraord. crim.
i eorũ. C. de malef. math.
k can admoneant can. nõ obseruetis 26. q. 7. cã nec mirũ. 26. q. 1. c. illud 26. q. 2.
l Capitu. Caroli Magni 6. c. 72.
m Eusebius l. 3. vitæ Constantini.

SECTIO IX.

Ex his infertur decisio de multis formulis, quas non prętermittam planè, vt de iis possint lectores, quando de facto inciderint, iudicare; nec ascribam integras, ne curiosi & impii queant abuti: sed adscribã tantùm initium ac finem, omissis mediis & circunstantiis, quas auctores earum requirunt. Primæ quatuor frequentes sunt hic in Eburonibus.

1. ad equos sanandos. interrogant cuius coloris sit? si dicas, spadicem. clamant, Spadix, si laboras tali vel tali morbo, tam verè saneris, quam Ioseph & Nicodemus, &c.

2. ante par ante, par ante ante &c. vt virgo Maria peperit.

3. alligare equum stoloni arboris, quæ nunquam fructum tulit; idq; trium horarum spacio.

4. pro quouis morborum genere, funiculo laneo brachium circũdare, in nomine Dei &c. & ad nomen sancti, cui morbus tuus sacer, funiculus contrahetur & fiet breuior, &c.

5. dicto, consummatũ est, pedem equi terræ fortiter incutere, & addito alio versic. ex orat. Domin. clauum excidere,

6. ad morbum quendam animalis sanandũ, iniicere phialæ vitreæ aqua limpida plenæ, nouem ordei grana &c.

7. filum per chrisma trahere: aut terream imaginem, sub altaris pala abscondere.

8. tempore missæ dentes tangere, & quendã ex Euangelio passionis versiculum simul dicere.

9. cum ægroto antè febris accessionem manus lauare, & interea certũ ex psalmis versum submurmurare: vel laborantis manu prehensa dicere, Æquè facilis tibi hæc febris sit, atque &c.

10. recipe tres panes missales, & in vno scribe, qualis est pater &c. in altero &c. in 3. &c. & dare has hostias febricitanti &c.

Vndecima ducere egrotum feria sexta (idque cõtinuis tribus diebus) ante solis ortum, versùs orientem, & eo expansis ad solem manibus in crucifixi morẽ stante, dicere, Hodie dies illa est qua Dominus Deus ad crucem accessit &c. denique recitare nouies ternas orationes Dominicas & ternas salutationes Angelicas.

Duodecima illud Aphricani; Gustate & videte quod bonus est Dominus, inscriptum certæ supellectili &c.

Decimatertia in aquæ frigidæ cyathum instillare profluentis sanguinis definito numero guttas, & inter vnam quamq; legere pater noster &c. & pro

propinare patienti. eúmque certa quædam interrogare: *vel* fronti eius certum verſiculum cruore illo inſcribere. *vel* in ſanguine ſiſtendo, dicere, Sanguis mane in te, &c. ſanguis mane fixus &c. & ter repetere. *Item,* in ſanguine Adæ orta eſt mors † &c. ô † ſanguis vt fluxum tuum cohibeas. *Item illud,* Chriſtus natus eſt in Bethleem; & paſſus &c. & hæc dicentem tenere innominatum digitum in vulnere, & facere certas ſuper vulnere cũ eo cruces, & dicere quinque pater, & ſemel ſymbolum &c. *Item,* certum verſiculum ſolum dicere ex Paſſione. *Item* dicere, In nomine Patris, &c. chunrat, cara, ſarite &c.

Decimaquarta tribus diebus ante ſolis ortum ſuper equo dicere, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti exorciſo te vermem per Deum patre & † &c. vt nec carnem, nec oſſa huius equi edas &c. Deinde certo numero recitare Pater. & Aue. tandem in dextram aurem equi, cum aliquot crucibus factis, inſuſurrare quatuor quędã verba.

Decimaquinta ad inueniendum furem, in cryſtallo crucem facere cum oleo oliuæ, & ſub cruce ſcribere, S. Helena, & puero caſto atque legitimo decenni tradere phialam tenendam, & poſt tergũ eius flexis genibus ter dicere orationem S. Helenæ; deprecor te Domina S. Helena; mater Regis Conſt. &c. Amen. & cum angelum *(intellige nigrum)* videbit puer in phiala, tum interrogare quę quis voluerit. *Item* ad furem deprehendendum, Accede fluentem aquam, inde quot ſuſpectos habes, tot numero lapillos collige, domum refer, fac igneſcant in foco, defode ſub limen &c. imponantur ſcutellæ aqua plenæ cum certis ritibus, & ad nomen furis calculus eius aquam faciet ebullire. *Item* leguntur ſeptem pſalmi cum Letaniis; hinc ſequitur oratio terribilis ad Deum patrem &c, hinc exorciſmus in furem: denique formatur figura circularis cum barbaris nominibus, & in medio pingitur oculus, tum clauus æneus, certorum laterum, oculo infigitur malleo cypreſſino & dicitur certus ex pſalmis verſiculus. ſic furi oculum putant excuti. *Alij,* die Sabbati ante Solis ortum ramum auellanum abſcindunt, dicentes; Ego te ramum huius æſtatis reſeco &c. in menſa ſternitur tegumentum additis his verbis; &c. quæ ter repetenda. *Alij* vtuntur exorciſmo ſeu anathemate, quod blaſphemè vocant S. Adalberti, cuius initium eſt, ex auctoritate Dei omnipotentis &c. & finitur, Amen, dicant omnes. poſtea cantabitur, Media vita in morte ſumus &c, Quam prorsùs ſuſpicor eſſe illius Adelberti hæretici, qui ſe ſanctum vocabat, & damnatus fuit à Papa Zacharia: cuius Hiſtoriam & Magicam quandam impiam orationem, inuenies in vita S. Bonifacii Apoſtoli Germaniæ libro 2. *apud Surium menſe Iunii. Alij legunt* Pſal. 108. iuxta certam diſtributionem.

Decimaſexta, ad curandum maleficiatum: Accipe tres olei violacei menſuras, & conſiſtens contra ſolem ante eius ortum exprime nomen læſi & matris eius & angelos gloriæ, qui ſtant in gradu ſexto, ſex diebus ter in die. Septimo autem collocetur ille nudus &c. deinde nomina horum angelorum inſcribenda laminæ &c. viceſima die mẽſis ſanabitur.

Decimaſeptima, Item ferre inſcripta nomina trium Regum, cum certis tribus verſiculis: *vel* verba planè incognita & abſurda: vt illa veterũ, *Danata darios*; &c. & recentia, *Abrac, Amon,* &c. *vel* illa pani inſcripta, *Irioni, Khiriori* &c. vel iſtud: *Hax pax, max* &c. contra morſus canum rabidorũ: Item contra dolores dentiũ: *Strigiles Falceſque* &c. vel aliud: *Galbes* &c. *Galdes* &c. *Item: Gibel, Got,* &c. Et in piſcium captura, illud Geoponici Conſtantini *Iao Sabaoth*: & quorum his nugis olim libri referti fuere Bamachius & Cariachirus, à Galeno deriſi *l. Simpl.* in illo Conſtantini eſt abuſus duorum Dei nominum.

Decimaoctaua, virgas parellelas vi certorum verborum mediis partibus committere, & in crucis formam vincire, & de collo ſuſpendere. vel thoraci lignum rotundum cum certo murmure applicare, vt Turcæ faciunt. Sed ſunt innumera huiuſmodi cõmenta, quæ ex prædictis diiudicari poterunt: & nos alia quædam *l. 6.* profligabimus, quæ propria Paracelſiſtarũ. Aliæ quædam ſuperſtitiones in expoſit. 1. pręcepti apud Beetziũ leguntur *c. v.* Alii inquit) *promittunt ſic: vis vt maritus tuus diligat te, accipe de omnib. crinib. tuis, & offer illos ad altare ter cũ cereo ardẽti: & tũc quamdiu portabis illos ſuper caput tuum tamdiu exardeſcet in amorẽ tui.* Alia ſuadet ſic *accipe hæc ſancta verba ſcripta,* & *cõſue veſtimẽtis viri tui, & non poterit occidi, vel ſubſtitanea morte mori* vel, *fac ſcribi litteras infra Euangelium talis feſti, & ſuſpende illas ad collum viri tui,* & *non poterit ſubmergi ſi pertranſit mare.* vel ſic, *ſi vis habere maritum ad voluntatem tuam, quære clauos ferreos antiquos (vulgariter* hoefnagelen) *de quibus inuentis debet formari annulus ſexta feria infra miſſam: poſtea ſuperlege Euang.* (quoddam certum) *& dic quotidie Pat. noſt. tunc ſi annulum in digito portaueris, habebis maritum pro tuo deſiderio infra annum. Item ſi ſponſa debet habere bonam fortunam, oportet quod in nuptijs ingrediatur domũ ſub duodus euaginatis gladiis poſitis ad modũ crucis S. Andreæ. Item ne* Alf, *vel* mare *equitet mulierẽ in puerperio iacẽtẽ, vel ne infans rapiatur* (à ſtrigibus) *debet poni cultellus vel corrigia ſuper lectũ.*] hactenus ille cõtẽtus tãtùm poſuiſſe quãtũ ad fugiẽdas agnitas ſuperſtitiones pertinebat. formulas verborũ, quas præterea adhibẽt, prudẽter pretermiſit.

Nuper duas hic in Brabãtia non infrequẽtes deprehendi, Prima, vt ſciant an æger moriturus, ſalẽ ignaro in manum imponũt, & attendunt liqueſcat ſal, necne? quod pertinet etiam ad diuinationes. Altera eſt: ſi quis febri laboret, iubent prorsùs nudum ſe ſoli exorienti opponere, ac ſimul certo numero Dominicas orationes & ſalutationes Angelicas recitare Sic liberandum. crebrò etiam virgines id faciunt. tanto ſanitatis corporeæ quàm verecũdiæ maior cura: quo, niſi Aſmodeo auctore? vult cum veſte pudorem, cum pudore pudicitiam paulatim ponere. Priori poſſet aliquid phyſiologicum ſubeſſe: Sed id adeò incertum & obſcurum, vt non iniuria ſuſpectum cenſeatur. Nunc iſta ſufficiant exempla, plura ſum daturus *lib. 6. c. 2. ſect. 1. q. 1.* & ex opere Martini de Arles *de ſuperſtitione,* quod exſtat in iuris Oceano, peti poſſunt: apud quẽ iuuenies egregiè confutatã quandã vanam obſeruantiã, quę ſimul eſt ſuperſtitio, & Dei tentatio, & ſacrilegiũ, & blaſphemia, qua Nauarræi ruſtici vtebantur, imaginem B. Petri in flumen mergentes, ad pluuiã impetrandam: cuius dicta moneo vt notes, quia ruſtici accolæ Rheni ſolent idem facere cũ ſtatua (ſi commemini) B. Vrbani. Fuit penès me libellus M. S. Leuini Crucii Curionis Boſcepani, cui titulus *Eruditoriũ exorciſtæ,* qui vir certè nec indoctus, nec exigua huiuſmodi rerum experientia præditus, plurima congeſſit remedia contra maleficas

noxas, quarum pleráque etsi manifestæ superstitionis nequeant reuinci, expedit tamen propter clarum periculum, & procliuem abusum, iis prorsùs abstinere. Quapropter oro & hortor omnes, ad quos liber ille, quod sciam nondum editus, peruenerit (scio verò quosdam illic traditis incautè admodùm vti aliquando) ne temerè vllo remedio inde excerpto vtantur, nisi priùs sollicitè, cum pio, & erudito, & prudente aliquo Theologo rem côtuler int, & is secura omnia declararit.

Formidandum quoddam in huiusmodi negociis exemplum Gerson narrauit: suo tẽpore Principem quendam fuisse, cui cùm suaderetur, vt peteret consilium à sapientibus, quos sciebat esse tales, & sibi beneuolos, *Virum licita essent superstitiones quas exercebat, & credebat? Respondit, cur inquirerem à talibus, etenim scio quod disconsulerent mihi: Ego tamẽ sic agere, & sic credere penitus dispoſui, nec omittam. Et in hac infælicitate positus, & præuentus morte repentina, destui velle, nollet: nũc agnoscens in inferno, quoniam* Dominus odit obseruantes vanitates superuacuè. *Et contra,* Beatus est vir cuius est Dominus spes eius, & non respexit in vanitates & insanias falsas. Sic ille tracta. de obseruat. dierum superstitiosa.

FINIS LIBRI TERTII.

SVMMA

SVMMARIA BREVIA LIBRI QVARTI

DE DIVINATIONE.

PRæambulum *De nominibus quibusdam, quid significent. Prædictio. Prænotio. vaticinium. Prophetia. locus D. Hieronymi. loca. Ierem. 13. v. 23. & 25. Oseæ 9. v. 7. Exod. 12. v. 12. cap. 18. v. 11. Dan. 11. v. 8. Deuter. 13. Ierem. 23. v. 25. cum simil.* A

Diuinatio, *quid locus Prouer. 16. v. 10. de diuinatione iudiciaria. Exēpla, Salomonis,* D*anielis, Ariopharnis, Alfonsi primi Neapol. Tiberij, & Theodorici regis, Caroli Magni, Friderici 3. Solymanni Turcæ.* B

Coniectatio quid. quo pacto deinceps hæ voces sumendæ. S. Beatricis Atestinæ sepultæ miraculum.

CAP. I. de diuina Prænotione seu Prophetia.

Quæst. I. De nomine & natura.

Prophetæ & prophetādi sex significationes. loca 1. Paral. 25. v. 3. & 5. 1. Reg. 10. v. 12. 3. Reg. 18. 29. & v. 4. Tit. 1. v. 12. 1. Reg. 18. Ecclesiast. 48. v. 14. 1. Cor. 14. v. 5. Exod. 7. v. 1. A

Propheta vnde dictus Græcis. Nebi נביא. *vnde Hebræis* ת״ול הגם בנביאים *videntes vnde. Prophetæ definitio Cassiodori. alia melior Prophetiæ causa efficiens. An humana aliqua opus præparatione. locus 4. Reg. 3.* B

Subiectum prophetiæ. Sententia Platonis & Aristotelis, fatui, genus omne hominum & sexus. etiam mali, & ignari, & inuiti. quomodo prophetia sit voluntaria. C

Inspirationum seu illuminationem species. de imaginaria & intellectuali. de duplici eleuatione. D

An Deus semper per angelos, & nunquam immediatè prophetiam inspiret. Conciliati D. Hieronym. Augustinus, & alij patres. Quo fiat modo influxus propheticus mediante angelo? E

De materiâ prophetiæ. quæ res occultæ huc faciant. locus Deut. 18. v. 15. & 1. Cor. 14. v. 1. 3. 4. Quomodo prophetæ dicātur participes æternitatis Dei. De prophetiæ certitudine, tum absolutæ, tum conditionatæ. de lumine prophetico, & variis eius nominibus. F

Thomæ Angelici libri attributi D*octori Angelico. An lumen propheticum sit idem cum lumine fidei. Peccatum est graue illi non credere. An necesse prophetam intelligere quæ dicit. an necesse prædicere aliis. Lumen propheticum ad quam qualitatis speciem reducendum? Locus Micheæ.* G

Quæst. II. Quæ sint species Prophetiæ?

Duo genera, per Sacerdotes & Prophetas.

Sect. I. *De orationali, Vrim, & Thummim.*

De duplici Ephod. Quid rationale, Hebræis חשן *videri veteres aliis punctis legisse non* חשן, *sed* חשן *λόγιον non λογεῖον. cur latinis rationale iudicij: refellitur Iarrhius.* A

De nominibus eius Chaldæis, Hebræis, Græcis. Quid rei fuerint vrim & Thummim. Posse sciri. Non fuisse aliquid diuersum ab ipsis Lapidibus XII. B

D. Augustini mens exquisita. sunt nomina ipsorum lapidum, qui alibi etiam vocantur Soham & Milluim. Locus Exod. 25. v. 7. & v. 30. explicat. Oleaster defensus. item defensi vulgatus & LXX. De vsu huius prophetiæ. modus interrogādi. Applicare Ephod, consulere D*ominum applicato Ephod. consulere* D*ominum pro iisdem. locus 2. Esdr. 7. v. 65. & Deut. 33. v. 8.* C

Quis modus respondendi. Duplex. primus per nudum splendorem lapidum. defensus Iosephus. secundus mixtus ex splendore & sermone. Locus 1. Reg. 28. v. 6. quid responsio per sacerdotes.

Soluuntur argumenta viri docti contra Iosephum. eius summa in his auctoritas. Græci λόγιον vocarunt. quo sensu LXX. dici queant Græci. De tempore quo hoc oraculum cessauit. Cur vocetur iudicium τῶν δηλῶν cur vrim *illuminatio.* Thumim *veritas.* E

Sect. II. *De oraculis Prophetarum.*

D*iuisio oraculorum. visio, verbum, somnium. nomina quorumdam prophetarum minus notorum. visio. ὅρασις* מראה *quid verbū λόγος* דבר *quid quomodo fiebat. consilium* מלאבות *Euangelium. Onus seu.* משא *quid sit fusè quæsitum, refelluntur varij.* A

Hieronymus defensus. Apocal. 2. in fin. vers. 24. Ierem. 23. verss. 33. λῆμμα quid Græcis LXX. cur idem dicatur onus & munus. Reprehens. Theophilact. B

De ecstasi seu raptu prophetico. יד *quid Ezech. 1. v. 3. & cap. 8. v. 1. & 3. In raptu prophetæ semper sibi præsentes hoc distincti à fanaticis hæreticorū, Polychronij fragmentum.* C

Auctor lib. de spiritu & anima defensus contra Petr. Oliuarium. A*pocalypsis quomodo scripta hoc genere prophetiæ Tertulliani locus. alius And. Cæsariensis. κάτοχος quid. κατοχὴ congelatio, morbus. Theodoretus & Theophilact. notati.*

De somnio. חלום. *ἐνύπνιον, quando sit prophetia, quādo non. Modi seu somniorum sex in S. S. differentiæ Hebræi solebant somnia petere. vt & gētiles ponuntur loca huiusmodi Gentilium dicta ψυχομάντεια*

Vigilias Christianorum Iulianus eo conatus deriuare per calũniam. Iudæi idololatræ hac in re imitati fuere Paganos Locus Esa. 1. c. 65. v. 4.

Diuinorũ somniorum finalis causa multiplex ex sacris literis ostenditur, E

Locus D. Iob. cap. 4. vers. 13. & cap. 7. v. 14. & c. 33. v 15. Locus Num. 12. v. 6. Exempla multa diuinorum somniorum ex historic.

Quæ species prophetiæ sublimior & excellentior sit. F

Quæst. III. Quo pacto prophetia, siue diuina reuelatio, discernenda sit à diuinatione siue dæmoniaca reuelatione?

Auctores qui de hac quæstione tractarunt. capita, vnde petenda distinctio. A

Sect. I. *Quænam necessaria iudicaturo de reuelatione?*

Spiritus discretionis quid, & quotuplex de discretione experimentali, hæc est in ordine ad seipsum.

De discretione in ordine ad alios. quædam infusa, quædam doctrinalis seu acquisita, quę ad hanc necessaria sint, doctrina, pietas, experientia, & alia multa. Tenenda pręcipue humilitas. suspendenda non pręcipitanda sententia. Exempla sacrę scripturę, Iacob, Iosue Samuelis. Heliæ, B. Virginis locus Luc. 1. vers. 29. Sanctorum Ambrosii & Episcopi Cyprii. Illusio mulieris Carthaginensis. B

Præstat humiliter reiicere reuelationem, quam auidè arripere: an liceat petere vt fecere quidam Sancti Ephrem, Maurus, Herebertus, & alij, sed non imitandi in hoc, Quod deceptæ multæ personæ per hoc vt S. Catharina Bonòniensis. Conatus sic dæmon decipere B. Augustinum. sciebant hoc D. Bonauentura, & ij, de quibus narrat Gerson. & B. Coleta. C. D

In aliis personis tutiùs eas reprehendere & durè increpare. Notabilis locus de hac re Gersonis. Et quomodo respondendum obiectionibus quas illusi solent facere, cur non reiiciant.

Sect. II. *Quæ cõsideranda in persona cui facta reuelati?*

1. Fides. reuelationibus hæreticorum & ceterorum infidelium nõ est credendum. tales fuere Cerinthi. Marci. Montani. Archonticorum, Manetis, Iuliani Apostatæ. Donatistarum, Messalianorum, Anabaptistarum. Campani. Iusti Velzii. Francisci de la Cruz. Gratienzis pseudopropheta. de vatibus Britannorum, vtroque Martino & aliis, Eubages qui.

2. An sint sui iuris, an arreptitię. his non credendum. exemplum de quadam ex Firmiliano. de Montano. de monialibus Querceten sib. Ioanna Potiere. de Indorum cohoba. de Libussa Bohema.

3. An mores & vita correspondeant. sanæ fidei: & de vitiis hic maximè considerandis. Apollonij sententia de Quintilla & Maximilla. Quo pacto mores intelligendi & examinandi. Petrus Sartor Antuerpiensis pseudoeremita. Orationis mentalis quędam pericula ratione vię vnitiuę. de lapsu Begardorum, Beguinarum, Dulcinistarum, Lollardorum, Illuminatorum. Periculosi alij scopuli multi Eremitę apud Cassianum. Fr. Ioannis de *Rupescissa.* F. *Fran. Crucij.* E

4. Corporis constitutio. F

5. conuersatio, status.

6. ætas, sexusque.

7. an sint Nouicij in vita Spirituali.

Exempl. *Francisci Pici, qui hoc indicio fallaciam miræ reuelationis detexit.*

Sect. III. De *reuelationibus mulierum non Sanctarum.*

Parùm credẽdum huic sexui. cur facilè decipitur. Quæ præcipuè consideranda in mulierum moribus. G

Decepti visionibus mulicrcularum quomodo Tertullian. & nostro tempore Fra. Francisc. de la Cruz, cuius narratur mira historia. Magdalena de la Cruz Cordubæ multos decepit. Et in Belgio monialis quædam arreptitia, in qua Christus loqui & hostiam siue Eucharisticum panem consecrare credita ab illusis.

Quam periculosa confessariis conuersatio cum mulierculis etiam piis ex Gersone. An attendendus status virginitatis, matrimonii, viduitatis hac in re, contra Leloyherium.

Sect. IV. *De reuelationibus virginum & mulierum, quę sunt Canonizatę aut notę sanctitatis.* H

De *S. Angela Bohema.*

S. Brigitta Sueca vidua.

B. Brigida virgo Scota.

S. *Gertrudis Brabanta. S. Hildegardis.*

S. Elisabetha Schonaugiensis defensa.

S. Catarina Senensis.

Quo in precio habendę harum reuelationes. Refelluntur Henric. de Hassia *& Sibyllanus. Soluuntur eorum obiectiones. & defenduntur vaticinia Sanctarum.*

Discutitur prophetia B. Catarinæ Senensis de immaculata B. Virginis Mariæ Conceptione. I

Discutitur locus vnus ex concionibus B. Catarinę Senensis.

Item *locus D. Antonini. Modus reuelationes conciliandi.*

Sect. V. *De indicijs petitis ab ipsius reuelationis natura.*

Quando plus deferendum reuelationi habitæ à vigilãte quàm à dormiente. K

Diuina non est, quando non congruit diuinæ Sapientiæ, vel non iuuat ad maius bonum, vel incitat ad singularitatem, vel inobediẽtiam. Subitam doctrinam, Exemplum S. Simeonis Treuirensis. aliud Præmonstratẽsium tempore Sancti. Norberti. Virginum Aronensium.

Considerati gradus superbiæ in illusionibus. Indicia falsæ, ex lasciuia, & impudicitia. Exemplum D. Roberti, *& aliud D. Dunstani.* L

Quàm periculosum reuelationis prætextu suum contra obedientiam sequi iudicium. Exemplum Genebaldi Laodunensis Episcopi. Aliud S. Guilhelmi Ducis Aquitaniæ.

aliud S. Abrahami. Mira illusio virginis Gandensis, quæ se salua virginitate matrem futuram credebat. M

Illusio *B. Secundelli. Sub specie fructus animarum. quomodo vicit supplantatorem. Exemplum S. Matronæ. & S. Marcelli.*

Spiritus S. Doctrina & prudentia B. Angelæ.

Varię sutella & pellaciæ dæmonis detectn. B. Iordanus deceptus aliquoties prætextu boni. Remedium expuendi in visum. S. Meinulphi sententia notabilis. N

Considerandum num bona malis mixta suadeantur. Historia de B. *Maria. Oigniacensi. & alia B. Vincentii. Ferrerii. optimum remediũ oratio.* Exempla S. Gutlaci. S. Elphegi: *alterius.* O

Iudicium *in hac re & doctrina B. Arsenii Abbatis. Si reuelatio humana prudentia haberi potuit. si sit desumpta ex sacra scriptura. vel ei dissentanea. Si confirmetur. aliis reuelationibus.* Exempla S. Hermanni *Steinfeldẽsis. qui &* Ioseph *vocatus & quare.* Eutychij *Patriarchæ. B.* Guilhemi *Roschildensis.* S. *Adalberti. B. Meinulphi Petri Cluniacensis. Quid si pugnantes reuelationes fuerint, cui credendum?*

Sect. VI. *De indicijs quæ petita à reuelationum circumstantijs.*

Quæ consideranda sint circa finem. Illusi Ioannes de Varenis & Ioann. Hus. Cauti & circumspecti. S. Arsenius. B. Hildegardis. B. Libuina Batava. Notandæ cogitationes præcedentes & subsequentes. Verarum reuelationum quis effectus ex Hucbaldo, & exemplum S. Aldegundis. Q

Signum crucis opponere visioni vtile. exemplum S. Osualdi Episcopi, Modus quo se ingerit considerandus. Doctrina P. N. Ignatij Loyolæi. Notanda lætitia & horror quibus animus pulsatur. D. Antonij doctrina, explicata per B. Catarinam Senensem, & eius adhuc explicatio. Explicata opinio quædam vulgaris, citò mori, qui spiritus mortuorum viderunt. R

Item notandum an veris confirmatæ miraculis. Exemplum nobilis Matronæ & S. VVinvvaloci. falsa est, si vel in minimo non contigerit, quod prædixit absolutè. hinc patet veras fuisse reuelationes Catarinæ Raconisiæ, Margaretæ Rauennatis, F. Aloysi Bertrandi, item Ioannæ Lotaringicæ quæ d. La pucelle Iohanne *quæ defenditur contra calumnias Anglorum. Acta iudiciaria.* Falsas *vero fuisse Montanistarum, Ioannis de Rupescissa, & monialis Lusitanæ. Francisci de Cruce.* S

Et Hieronymi Sauonarolæ seu Ferrariensis. De *hoc diligenter disseritur contra quosdam. De* Iacobo *Brocardo & B. Elizabetha Bartona. Notandus modus reuelationis, qui varius est.*

Cap. II. De diuinatione.

Quæstio I. Quid sit diuinatio.

Explicatur natura diuinationis.

Quæstio. II. Quæ occulta queat dæmon diuinare.

Non nouit omnia sed quædam tantum. Marci historici locus explicatus. Quid de liberè contingentibus? non potest nisi probabiliter coniectando. Exemplum Basilacij fanatici, qui Isaacio prædixit. A

Quæ à causis necessarijs dependent, & alia nonnulla potest certò prædicere. Quædam non nisi per coniecturam. Vnde nata veterum oracula. Quid de præteritis norit. Quid de præsentibus. An cogitationes hominum norit. Exemplum Scotti Parmensis. Dæmonum hac in re fraudes. Quomodo facta aliquando prædicat vt facienda. Exempla, Apollonij, & iuuenis cuiusdam, & Chariberti, & Cæsarij impostoris moderni huius generis, remissiuè. B

Quæst. III. Quomodo dignoscatur diuinatio à prophetia & diuinatione;

Notæ ex proportione rei cognoscendæ & causæ. Notæ ex modo & natura quæsitionis. Notæ ex intentione quærentis. Quæ excusent à peccato. Locus Prouerb. 19. v. vltim. Quando liceat signum petere.

Quæst. IIII. Quale peccatum sit diuinatio.

Quando sit hæresis. quando superstitio. quando illicita dumtaxat.

Quando implicita sit venialis.

quando iocus omninò licitus.

Quæst. V. Quotuplex sit diuinatio.

Quid pactum implicitum & explicitum. Scholastici non satis propriè loquuntur in specierum assignatione.

Quæst. VI. De speciebus diuinationis, in quibus aperta diuinatio interuenit?

Oracula, & vaticinia. vt Iouis, Dodonæi, Hammonis, Trophonij. Apollinis Delphici, Clarij, &c. Veneris Gazenzis. A

Quæ horum physica causa? nulla contra plerosq;. vera est dæmon.

cur vno loco potius quàm alio?

cur prisca oracula cessarint?

De *Pythonicis vatibus, Veterum. vt Dodonides columbæ. Gallicenæ. Pythia Delphica.* B

Branchidarum, Colophonij, Soractiniq; vates. Francica Merouei Pythonissa. Ventriloqui. Engastrimantes, & Sternomantes. Eurycles, Pythones, Arcarij dæmones, seu vates. Exemplum rustici in Misnia afflati à dæmone, fanatici, enthei. multorum nomina. Sibyllæ vnde dictæ. קכל. *Ectatici.*

Sect. II. *Necromantia seu ψυχομάντεια fusè descripta. ritus collecti ex veteribus poëtis. Statij & Lucani loca quædam. Melindensium superstitio.* Duo *modi Necromantiæ, Nuda inuocatio & sacrificium. Sagæ primùm murmurant, deinde incantationem proferunt. 3. comminantur. forma minarum.* C

Pœna huius diuinationis. dæmon in hac pro anima apparet. σκιομάντεια *quid.* νεκυομάντεια. κληδὸν. D

Exemplum Santebereni magi. Diuinare *in Pythone quid. locus 1. Reg. 28. vers. 7. Quàm periculosum, probatur exemplis. locus Psalm. 105. vers. 28. & Isai. 8. v. 19.*

Sect.III. *varia Hydromãtia, vt qua vsus* Andronicus. *vna fiebat per annulũ, alia per lapillos, alia ex pelagi agitatione. Orientales mare baptizãt. Veneti sibi despõdent. alia ex aquæ colore & imaginibus. Pagomantia, varij ad hanc olim fontes. Crateres Palicorum, cisterna* Alphacena, *palus Iunonis.* Apollo *Thryxeus. Rhenus Germanorum. alia per cyathum. per cathinum vt Fessæ. mulieres Germanæ ad vortices aquarum. superstitio hodierna, suspectorum nomina mittendi in aquam.* Aretinus *fons obturatus à B. Bernardino Senensi.* E

Sect. IIII. *De alijs manganiæ generibus.*

De Lecanomantia, veteri & recenti. Castromantia. Catoptromantia. Christallomantia. Exempla duo recentia. Et tuto quemlibet posse confringere huiusmodi, docetur alijs duobus exemplis recentibus. F

Dactylomantia, varia exempla vetera & noua. Onychomantia, aliter apud veteres, aliter nunc fit. Queuedi quoddam factum, Acromantia *Pharmaceia.* Coscinomantia. Axinomantia, *Cephalæonomantia:* Germanorum, *Longobardorum.* A*pionis & Taciti calumnia in Iudæos* Cleidonomantia. G

De mode excutiendi oculum furis. Varia exempla.

Quæst. VII. De speciebus in quibus vel non explicitum pactum, vel est admodum latens.

Sect. I. *De haruspicina seu ariolatione.*

Gazareni qui. De victimariâ. Extispicinâ. Iuuenalis locus. Pyromantia. Vtuntur Lituani. an huc pertineat mos transiliendi pyras. De *lustratione per ignem. Capnomantia. Locus Statij. Thurifumia Statij. Libanomantia Dionis. Tephramantia. Sophoclis locus. quædam eius hodie species. Moschi locus. Hydromantia alia, & oinomantia. Quid ominibus commune cum hac.* H

Critomantia, alphitomantia, aleuromantia. κρίθειαι *quæ. Horatij locus. furem libo inquirendi superstitio. Tiromantia. Ichthiomantia. Oomantia. Isiacorum. Ceromantia.* Antropomantia, *Valdè olim frequens, probatur fuisse. Sacrificium filiorum in Topheth apud Hebræos. Daphnomantia. Botanomantia. Sibyllæ folia. Sycomantia. Diuinatio per myricam valdè solemnis. Laus myricæ.* I

Omphalomantia. Amniomantia. De pelliculis quibus inuoluitur fœtus. χοέιον, ἀλατοίδες ἄμνιον. (den helm, *Teutonice*) *superstitio in his.* A K

Qui sic capite inuoluto nati. Iouius notatus. Iudæorum diuinatio per Ieduim. *Ieduà animal mirum, sed fabulosum. Agni Scythici descriptio,*

Lithomantia. An Iudæis in vsu. Locus Leuit. 26. v. 1. de lectione & significatione quæsitum. Noster interpres defensus contra Oleastrium. *Superstitio quædam gestantium amethystum. Rhabdomantia, multiplex: quædam incantationis. quædam sortis, quædam auspicij, quædam ominis. Singularum exempla. Narratio de Gregorio VII. Papa. Lampadomantia & Lucernaria. Parthenomantia multiplex. Catulli locus.* L B

Sect. II. *De augurio & auspicio.* M

Aristotelis locus. Augurium quid, & quæ eius species. A cœlo petita. Ab auibus petitæ. A pullorum tripudio. Oscinum differentiæ & nomina. Pauire. Tripudium solistimum. Soniuium. A quadrupedibus petita. Auspicia pedestria. Ex equis Germanorum, Luizicorúmque. A lupis. Et alijs animantibus.

De ominum diuersitate. Augurium, omen, prodigium sæpè confunduntur. τερατοσκοπία. *varia exempla. sepulcrorum, fontium, & spectrorum. Ostentum, portentum, monstrum, quid. Quid liceat in his obseruare, quid non?* C N

De acuminum auspicio militari.

Sect. III. *De sortibus.*

Phur, quid. Iosephi locus. chinensium sortes & aliorum Iudæorum.

De diuinatoria. De oraculo. Palomantia, Petromantia, astragalomantia. Kubomantia seu aleatoria. Rabdomantia multiplex. Sagittarum, apud Eze. cap. 21. v. 21. קלקל βελομάντεια *Virgarum. Deut. 8. v. 21. de sensu vulgata. incantatores cur* chabarim *dicti. interrogare in ligno, Ose. 4. v. 12. Geomantiæ vanitas. Stoicheiomantiæ genera, eius varia exempla Gentilium & Christianorũ. quid olim dictæ* sortes Apostolarũ. *Explicata c. aliquanti. c. si quis clericos. 26. q. 5. Quomodo his vsi S. Augustinus & Gregor. Turonensis. D. Franciscus. Petrus Blesensis & alij.* De *notis Ephesiorum. Dodecaëdri seu Pastorum ludus. dictum quoddam Cæsalpini.* D

Alectryomantiæ modus multiplex. Zonaræ, Socratis & Cassiodori error. Onomantia. Prudentij locus. Nomina liberis prophetico spiritu imposita. Sanctorum nomina imponere religiosum. Pontifices sanctè mutant nomen in inauguratione Arithmantia. Cabbala duplex Iudæorum. Vocalium consideratio in nomine proprio. Alchindrinæ liber. Ornithomantia Ioann. Leonis. E P

Sect. IIII. *Quale in his omnibus peccatum sit.*

Quam etiam periculosa res sit. De sorte consultoria, quando illa hodie illicita? Quam periculosum Magos consulere. Trium Regum exempla. Q

CAP. III. De coniectatione.

Quæst. I. De coniectatione ex astris.

De *astronomia. huius laus. De astrologia hæc fusè docetur vana & prohibita. Species eius quatuor, de Ioanne Stadio Bergano. Astralogia reuolutionum quid queat diuinare? quomodo ceteræ species. Triplex Mortale hic occurrens.* A. B

Rationibus & auctoritatibus omnis generis impugnatur astrologia. C

Satisfit argumentis astrologorum. Locus Gen. 1. v. 14. Locus Esai. 34. v. 4. Loca S. Augustini conciliantur. Locus Psalm. 10. v. 2. & Apocal. 6. v. 14. Locus Arethæ Cæsariensis vndo corrigendus. Locus Iudic. 5. v. 20. Locus Apoc. 12. v. 3. Locus psalm. 18. v. 12. Respondetur exemplis allatis de veritate prædictionum quarumdam. A D

De Thrasillo. Cur I. C. iungant Mathematicos cum maleficis, & qui illis propriè dicantur mathematici. Quomodo & cur Deus permittat illos aliquando verum prædicere. De Asceletarione. E

Exem*pla aliqua falsarum prædictionum. Ioannis XXI. Papæ mors.*

Hebræorum qui auctores iconoclastiæ. Pancratij. Constantini Stethati. Prædicentium aduentum Ante*christi. Petri Leonii Spoletani.* Abr*aham hos confudit disputando.* Ab *his deceptus Manuel Comnenus. Ioannes Galeacius contra astrologum decepit. Petri de Monte ilicino mendacia.* Alfo*nsus* Ara*gonum Rex contemptor horum & quale. Ludouici Sfortiæ stultus amor astrologiæ.* Alexa*ndrinorum iudicium de his & vectigal* βλακηνομίον. *De medicorum fatua & superstitiosa quadam astrologia. nec non chyrurgorum. De diebus Criticis.* De *astrologia inuestigatrice occultorum.* B

Quæst. II. De coniectatione ex elementis, meteoris, plantis, arboribus, brutis. C

Tria videri tantùm esse elementa. A

Au*sonij locus. De ijs quæ gignuntur in media regione aëris. de cometarum prædictione. aliquando prospera prædicere. Chæremonis liber. mira exempla de Nola Bodkensi. de campana Villilana. de pisciculis monasterij S. Mauricij.*

De prænotione ex ventis. item ex nubib. grandine & similibus. B

Pisidas notatus.

De maris tumore, terræ motu. Ar*equipæ mira prodigia. Indi adiuratores malè mulctati, Vulcani Peruuiani. Iride, halone, &c. Ex arboribus, plantis, floribus, &c. quæ. Quædam hic superstitio.* D

Quæ conijcienda ex animantibus. D

A*n ipsæ præsentiant quæ prænunciant?*

Quæst. III. De coniectatione medicorum.

Regula quædam traditur.

Quæst. IV. De coniectatione Physiognomica.

De *tribus eius speciebus. Scriptores.* A

Melampus & alij. Iuuenalis locus.

Fundamenta artis. Locus Esai. 3. v. 9.

De Mathia Coruino Rege.

Probatur quædam esse licita. Et quatenùs. Socratis dictum. Locus Cassij medici. De quibus liceat Physiognomo iudicare, de quibus non. Exemplum. Antonij Tiberti Cesænatis discussum. B

Quæst. V. De Chiromantia. E

D*uæ eius species. de Physica de astrologica. Verderij error de hac.* A

Prohibitio Sixti V. Artis *vanitas. Scriptores. Iuuenalis locus.*

Soluuntur argumenta contrariæ partis. Locus Exod. 13. v. 9. Iob. 37. v. 2. manus Dei quid significet in Scriptura. B

Locus Exod. 24. vers. 31. 2. Reg. 3. v. 15. Esai. 8. v. 11. Ezechiel. 1. v. 3. & c. 33. v. 22. & c. 37. v. 1.

Ex*aminantur exempla prædictionum Chiromanticarum, Bartholomæi Coclitis.* Alexa*ndri Medicæi. Iouius notatus.* C

Z*ingari qui, & an tolerandi Principibus, fusè. Corinthia lex de sumptibus.*

Quæst. VI. De coniectatione ex somnijs.

Oniropoliæ scriptores, Somniorum diuisio. Fundamenta A

damenta vanitatis huius. A

De libro Danielis Somniali in c. non obseruetis 26. q. 5. Synæsius notatus.

Quædam licet obseruare contra Xenophanem & Epicuræos, quædam non licet, contra Stoicos. Prudentij locus. Somniorum certitudo vel fallacia vnde petenda. de causa efficiente somniorũ. Synæsij & Porphyrij error. Item Platonis, & Aristotelis. Hippocratis diuisio non sufficiens. B

De Naturalibus ex causa intrinseca. C

1. animali. Locus Salomonis Eccles. 5. vers. 2. 2. intrinseca corporalis. quæ propria somnia singulorum humorum prædominantium. De naturali extrinseca causa. & diuisio.

Quando liceat attendere somniis ex causis naturalibus. Explicantur singulæ causæ exemplis. Non licet diuinare de futuris contingentibus, vt de gratis datis à Deo, nec de liberi arbitrij actionibus. D

De diabolicis insomnijs. Locus Homeri. & locus Eccles. 27. vers. 7. De Lectisternijs & captione somniorum apud Gentiles. de Venere Gazæa somniorum interprete. Somnia Enthusiastarum, Anabaptistarûmque. item Epithelis Messenij. Ædesij philosophi. E

Matris Attilæ. Ptolomæi. Nestorij Attici, Iuliani Apostatæ. Odatis & Zariadres. demoniaca ad quid liceat obseruare. Condæi somnium. Dinothi historia. Diuina insomnia quæ.

Diuinorum insomniorum quædam exempla. Theodosij Imperatoris. Arnobij Rhetoris. Mauricij Imp. Bardæ. Eulogij, Alexandri Magni. Blesensis locus, Horum obseruatio licita, & ad quos spectet interpretatio. Quomodo discernenda diuina ab alijs, Locus Eccles. 34. v. 6.

Exempla eorum quibus obseruatio somniorum valdè noxia fuit, Agamemnonis, Xercis, Onomarchi, Antigoni, PompeI. Iusti LipsI V. Cl. narratio quædam de muliercula Bruxellensi, & historia discussa diligenter. G

CAP. IV. De coniectatione Politica siue de sortibus.

Sortis politicæ species.

Q. I. de sorte diuisoria.

Iudices sortiebantur Athenis, Romæ & in Sicilia. Casus in quibus iura sortitionem permittunt. c. 1. 26. q. 2. A

Quæ requisita, vt hæc sors sit licita.

Quomodo intelligenda, quæ in sacris litteris de sortitione habentur. B

Ritus qui solemnes. Calix pro sorte.

Locus Ps. 15. v. 16.

Q. II. De contractu sortis siue Lothariæ.

De duplici contractu hoc priuato, la riffe. & publico, la lotherie. A

Contractum esse licitum probatur. Reprehensus Conradus, Ludus aleæ cur prohibitus. Contractus plures hic interueniunt.

De personarum generibus, quæ in hoc contractu veniunt. Quid hic lucrari possint mercis Domini seu venditiores. Quæ sint peccata venditorum, seu Dominorum mercis. De modo quo statim ac collata lotha, sortes trahuntur. Quid lucrari possint emptores seu sortientes. B

Quæ horum peccata, & obligatio restituendi an ad sortitionem rerum restitutarum fraudato admittendus. C

Quid lucrari possint ministri & officiati. D

A quo alendi hi ministri. Publicum, & pauperes quid hic lucrentur. Princeps potest aliquid reip. pauperibus vel sibi reseruare. Posse aliquid dari ei qui primam. sortem, vel plures obtulerit.

Q. III. De purgatione Canonica.

Quid sit? quæ eius species. De purgatione iurisiurandi. Canones hanc probantes. A

Exempla Sophiæ reginæ Poloniæ, & Sixti 3. Leonis 3. & Pelagij PP. B

De purgatione per sumptionẽ SS. Eucharistiæ. Exempla Lotharij Regis Franciæ. Gregorius 7. ipse fecit ab Henrico verò Imp. exegit.

Causæ & formula huius purgationis. C

Defenditur ea contra Fran. Hotomannum.

Caluinianum. Explicatur eius sententia. Historia Erkimbaldi Burbati. Alia Sibichonis Episcopi. Sæpè mortui qui, rei cum essent & iustè accusarentur, sumere præsumpserunt. Exempla remissiuè ponuntur. Cur Deus hoc indicium aliquando permiserit fallere. vt in Andronico Imperatore.

Q. IV. De vulgaribus purgationibus.

Cur sic dictæ. item cur exploratoriæ purgationes. cur leges paribiles. A

Tentant omnes Deum. huius species petere miraculum.

Sect. I. De prouocatione ad diuinum iudicium.

Quibus conditionibus concurrentibus hæc sit licita. Exempla. Saræ. Dauidis. Zachariæ filiæ Ioiadæ. Septem fratrum Machabæorum. D. Pauli. Martyrum noui testamẽti. Et S. Eustasij Abbatis. Gualtheri Burgensis Episcopi Pictau. B

Quam periculosum sit ita citare. Qui peccent Mortaliter citando. Quando citati possint citationem contemnere, quando & quo illam modo debent considerare. C

Exemplum Gonzalui Hernandes de Corduba.

Exempla citationum non irritarum. D

Citatio duorum fratrum de Caruaial.

Menuerci Paderbronnens. Henrici Moguntini Episcopi. Burchardi & Meginheri.

Gothus capite plectendus. Gothalani Nauarchi. Fratris Ducis Brittanniæ.

Templariorum. defenditur hæc historia contra quosdam. De morte Clementis V. Papæ, & Philippi Pulcri Francorum Regis. Præpositi S. Lamberti Leodinensis, De Innocentio IV. fabula Britannorum reiecta.

Sect. II. De purgatione monomachiæ seu duelli.

De inuentore duelli. de gentibus quæ vsæ. de causis propter quas inductum. E

De ritibus. de armis. Duellum paralytici contra Iudæum, qui imaginem Deiparæ violarat. Duella inter reges pro regno. inter priuatos pro regibus. pro testimonio pudicitiæ, pueri contra gigantem. Burchardi contra Conradum.

De successione auorum inter patronos nepotis & patrui. vicere qui pro nepote.

VVenceslai Regis mirum duellum contra Ratislaum. aliquãdo Deus miraculo decidit vt in causa VVenceslai. aliquando res dubia manet, vt inter equites Hispanos, Rui Paez de viedma, & Pae Rodriguez de Auila. Sæpè iustus vincitur.

Duellum omni iuri repugnare ostenditur. Prohibitio & pœnæ concilij Tridentini. aliæ priores Iulij 2. & egregiæ eius rationes. Extensio Gregorij. XIII. ad priuata duella & quæ citra solemnes ritus fiunt. F G

Quædam declarationes siue illationes ex bulla prædicta. extenditur ad eos, qui dicunt; Veni ego te tali loco exspectabo. Non procedit contra Principes qui duellum permitterent infidelibus.

Bellum iustum potest auctoritate principis duello deci-

di. Non tamen hoc possunt facere per modum diuinationis aut ad gloriam, &c. Locus 2. Reg. 2. v. 15.

Qui consulentes incidant, qui spectatores. Fit mentio non visæ bullæ Clementis 8.

Sect. III. *De purgatione vulgari per ignem.*

De proba ferri candentis, quod iudicium. Solemnitates. Formula. H

Exemplum Tetbaldi Peletarij. Lex militaris apud Radenicum. Leges Franciæ, Longobardicæ, Slauicæ, Flandræ.

Vomerum quis numerus.

Ferri consecratio qualis. ponitur formula. Sophoclis locus de hac purgatione. An Nobiles eam quoq; subierint, quod ita. Exempla. Conradi Marpurgij contra hæreticos. Richardæ & Kunigundæ Imperatricum. Emmiæ Reginæ. Historicorum dissensio conciliata. I

Aliorum in Græcia. Matronæ Christianæ in Rugia. Comitissæ Mutinenses. Ludouici regis German. Legatorum. Orcisorum Comitis de Oldenborg.

VVittenbergensis iniustè accusati de incendio, & detecti postea rei. Exemplum Piscatoris Traiectensis, & cuiusdam Hipocritæ. Iuonis loca discussa, & ostensa canonibus repugnare. Rollonis Normanni factum mirum.

Certamen Catholici Hispani cum Ariano. Robertus Cantuariensis doluit, quod hanc purgationem suasisset. K

Emma regina sic se purgauit.

De iudicio prunarum. Exempla. L

Monachi Ægyptij, & B. Briccij Turonensis Episcopi. Haraldi Hybern[i].

Sumebant & ab alijs rebus hoc indicium.

Eulalius se purgauit fiscella in ignem iniecta. Episcopus quidam ad fidem Rossos adduxit proiecto libro Euangeliorum in ignem. Sic etiam approbata in Hispania missa Mosarabum.

De probatione per pyram. Exempla. M

Petri Massiliensis. Popponis Apostoli Danorum. Catholici Episcopi prouocantis Arianum. Sauanarolæ factum, seu potius iactantia. Petrus Albanensis sic Petrum Florentinum simoniæ conuicit. Ritualia huius iudicij.

Vt Catholica fides his adstructa, sic iisdem hæresis deprehensa punitáque probatur exemplis. Hæreticorũ Cameracensium. item Argentinensium. N

Flamma hæresi quod vmbra corpori: cum fuga erroris, vis perit ardoris. redit hæc illo redente. Hæretici alterius exemplum.

Variæ prohibitiones huius probæ. O

Imperatorum & Pontificum, c. Mennam 2. q. 5. discussum. & c. consuluisti. 2. q. 4.

Sect. IV. *De purgatione vulgari per aquam.*

De aqua feruente. Nationes quæ receperunt, & quo fundamento. P

De poculo Zelotypiæ Num. 5.

Prohibitio purgat. per feruentem.

Exemplum Legatorum Ludouici Germaniæ Regis. confutata quædam traditio Hebræorum. Ritualis oratio. Solebant manum inijcere. probatum exemplo Hiacynthi Diaconi Rauennatis.

Formulæ duæ huius probæ collatæ inter se.

De purgatione per aquam frigidam. Q

Quomodo fiebat. Exemplum vxoris Beati Gangulphi. lex Alsatica.

Alius modus, mergendi hominem totum.

Imperatoriæ & Pontificiæ prohibitiones. c. ex tuarum. de purgat. Canonica explicatum. & c. sententiam sanguinis. Ne cleri. vel monachi sæcularib. &c.

De hodierna probatione sagarum per aquam frigidam sententiæ Germanicorum Scriptorum. Iurisconsulti cuiusdam recens libellus de hac re.

Q. V. De proba, vt vocant, aquæ frigidæ, in qua sagis explorandis quidam in Germania vtuntur.

Sect. I. *Discutitur opinio & rationes Adolphi Scribonij.* A

Contra fictitiam illam leuitatem dæmonis sagas sustentantis disseritur. Non est credibile hoc sic à Deo à mundi initio prædestinatum. Refellitur supernaturalis & fictitia aquæ sagarum antipathia. Lutherus exploditur, qui voluit omnia liquida apta præbere balneum, esse idoneam baptismi materiam. B

Quo pacto elementa laudent Deum.

Qua ratione aqua instrumentum & sigillum salutis.

Sect. II. *Excussa sententia & rationes I C. cuiusdam Catholici.*

Laudatur aduersarius, & huius contradictionis ratio proponitur. Qui & vbi tantum iudices hac vtuntur proba. C

Esse praxim paucorum & indoctorum iudicum. Summa sententiæ contrariæ.

Ostenditur parum necessaria hæc purgatio ad mentem aduersarij. D

Ostenditur pugna in dictis eius, & incertitudo huius probationis. Exemplum vetulæ sagæ, quæ seipsam prodidit.

Ostenditur ex eo & alia pugna. item hanc supernatationem non esse tribuendam bonis angelis: sed dæmoni.

Cautelæ, quas ponit ostenduntur superfluæ.

Tertia pugna in dictis aduersarij. E

Gratis conficta diuersitas in maleficio & alijs criminibus, nec probata, nec vera.

Sed ostendit purgationis huius vanam defensionem.

Inducitur argumẽtum de saga quæ furti accusata tantum, & aquæ inijceretur ex prisco more ad purgationem: & ostenditur si hæc purgatio vera certáque, necessario iudicem perplexum fore.

Multa refelluntur breuiter πάρεργα aduersarij. Quæ præcipua nunc causa paucitatis miraculorum sit. Deo non attribuenda omnia creaturarum mala, & talem propositionem fidei repugnare.

Excusatur mens aduersarij eam ponentis.

Quo sensu probationes sint iudici arbitrariæ.

Hanc iure Canonico probam omnino esse prohibitam accuratè ostensum. F

Non licet iudici infligere quamcunq; pœnam quam rei maximè metuunt.

Hæc purgatio non fauet maximè reip.

Neque hoc solùm potest eam facere licitam. Vt actus sit bonus, non sufficit eum tendere ad bonum finem.

Sagas non detestari maximè hanc purgationem. quod si detestantur, indicium est pacti.

Non esse hoc indicium certius testimonio complicum.

Non est eadem ratio huius indicij & illius testimonij. G

Et nec indicij ex cadauere sanguinante, & ex hac.

Non sequitur Deus iuuat iudicem in vno, ergo & semper & in omni. H

Non fallitur iudex, qui secundùm acta, nocentem absoluit. Deus non vult omnia crimina hic actu puniri. Aliquando iudici & iudicio nocent malefica.

Sors ista est diuinatoria non consultoria.

Consultoria sors etiam hodie est prohibita. l. eorum. C. de malef. & mathemath. vt non sit iniqua quomodo accipienda. A
Maleficium maleficio destrui posse, error. Maleficium per media superstitiosa tolli posse: vel erronea, vel planè temeraria propositio. I
Scotus falsò citatus à malleo malef.
Posse aliquem peccare in eo quod facit bonâ intentione.
Impugnatur vt prorsus spurium & tyrannicum arbitrium liberum & plenum iudicis, quod aduersarius ei concedit.
Iudex secundùm legem debet iudicare: alioqui belluas imitatur.
Quomodo iudices omnes legib. subditi sint. Præstare absoluere nocentes, quàm per hanc probam deprehendere. B
Quid iudici hic metuendum, quid non?
Mortale est non obedire Ecclesiæ.
Causa, cur tam parum iudices promoueant per indicia legitima. D. Bernardi locus de hac probâ discussus.

Sect. III. *Proponitur & probatur vera sententia negatiua.*

Iudices gnari Pontificiæ prohibitionis, qui hac proba vtuntur, peccant. K
Probatum primò definitione peccati.
Pontifices Romani quid senserint de hac probatione. C
Illis esse credendum & obediendum in hac re. c. Mennam. in fin. 2. q. 5.
c. ex tuarum, de purgat. Canon.
Diluuntur rationes aduersarij quibus conatur ostendere diuersum quid statuendum in purgationibus vulgaribus ceteris, & in ista.
Ostenditur non esse diuersam rationem iudicum & priuatorum.
Ostenditur esse tentatio Dei. L
Quomodo sina petita à Sanctis hominibus.
Qando liceat signum petere.
Probatur hic non esse miraculum.
Exempla multa docent falsam esse probam.
Iudices non tenentur fidem habere huic probæ.
Quale hic pactum intercedat. M
Declaratur res.
Pactum hic inter iudices & dæmonem, non inter sagas & dæmonem intercedit.
Exemplum quoddam recens discutitur.
Dissensio Iudicum in hac purgatione.
Cur dæmon hoc pactum inierit, & lucra eius ex illo.
Ostenditur hæc proba continere peccatum inobedientiæ & ariolationis. N
Locus 1. Reg. 15. v. 22.
Dæmonem corporeum facere, temerarium est & errori proximum.
Multa aduersarij parerga, & non vera quædam. Iudex communem sententiam hic sequi tenetur.
Alioqui peccat, & potest conueniri act. iniuriarum talem torquens, est tyrannus. sententia est nulla. occidens, est homicidij reus.

Q. VI. De aliis quibusdam vulgaribus purgationibus.

De purgatione per pondera & lancem.
De purgatione per crucem.
Qualis ista purgatio, quæsitum.
Frisonum consuetudo.
Quid contendere vel certare cruce, item quid stare ad crucem.
De sortitione quadã factã Constantinopoli de Imperio.
De abijcientibus res aliquas, vt ex earum recuperatione cognoscerent sua sibi à Deo peccata fuisse remissa.
Exempla S. Attiliani Zamorensis Episcopi & S. Arnulphi Episcopi Metensis.

FINIS.

MAGICARVM DISQVISITIONVM LIBER QVARTVS,

QVI EST; *DE DIVINATIONE.*

SVNT quædam nomina, quæ, cùm latè sumũtur, solent cõfundi, vt *diuinatio, vaticinium, prænotio, prophetia, cõiectatio, prædictio* : & sic sumẽdo, pro his omnibus, in titulo posui vnicũ nomẽ diuinationis. Si pressiùs sumantur, discrimẽ aliquod agnosco. *prænotio* & *prædictio*, cetera quatuor semper cõplectuntur: sed *prædictio*, ordinem ad alium actúmque denotat extrinsecum; *prænotio*, intrinsecam tantùm cognitionem. *Vaticinium*, diuinationi & prophetiæ cõmune nomen est, sed ad *Oraculum* tamen, quod viua fit hominis voce, restringi consueuit, cùm *diuinatio* vlteriùs porrigatur. De *prophetia* D. Hiero. notat [a], semper à sacris litteris in bonam partem accipi. patet hoc verum esse, quando loquuntur absolutè. nam si pseudoprophetas quoq; hoc nomine honorent, distrahentem quampiam particulam adiiciunt (vt prophetæ *stulti*, *Baal. Samariæ, lucorum, &c.*, [b] vel loquuntur per ironiam non obscuram, petitam ab existimatione atque opinione populi, qui pro talibus eos habebat, sicut & *idola*, nuncupat *Deos* [c]: atque adeò semper aliquid additur in contextu, quod non sinat ignorari pseudo prophetas fuisse. [d] *Diuinatio* nunquam in Bibliis sumitur de prophetico lumine. Nam illud Salomonis, *Diuinatio in labiis regis, in iudicio non errabit os eius* [e]; nihil ad prophetiæ donum pertinet, sed ad sagacitatem in occultis & perplexis iudiciorum latebris, circa facti ambigua, eruendis, necessariam iudici. est enim quędam sicut in medicis caussis, sic & in iudicariis diuinatio Metaphorica, qua, quæ præterita sunt, & quorum veritas ignoratur, sollerti discussione coniiciuntur. Vt fuit in iudicio Salomonis, cum veræ matri filium restituit [f]. vt fuit in Danielis inquisitione, qua, senum perfidia detecta, Susannam vitæ, honori, marito restituit. [g] vt in iudicio Ariopharnis Thracum Regis, quod huiusmodi traditur, Tres Cimmericorum regis filios de paterno regno contendentes, iudicem elegere Ariopharnem. hic iubet patris cadauer sepulchro erui, arbori alligari, & eos arcu cõtendere, vt qui patris cor transfixisset, is in regnum succederet. primogenitus guttur, secundus medium pectus corde illæso transfixit. Supererat minimo spes regni. vicit pietas, & se regno cedere malle, dum in patris cadauer pietate superior esset, professus, iaculari detrectauit. Huic Thrax regnum adiudicauit, quia naturæ propensione, se & verè filium, & virtute præstantiorem ostendisset [h]. An hanc historiam voluebat animo Alphonsus primus Neap. rex, cùm similem protulit sententiam? vel naturali sagacitate id potuit, quæ in eo mirifica fuit. Nam adhuc penè puero cùm in Aragonia, vtriusque Siciliæ regna susciperet, accidit, vt cuiusdam ancilla ex domino pareret, & ad libertatem ex Hispaniensi lege prouocaret. Dominus, ne matre cum filio priuaretur, negabat ex se natum. deërant in re clàm patrari solitâ probationes. quid ageret? bellè se expediuit. iubet sub hasta partum vendi. vincitur dominus licitatione. ergoné (secum) filius meus in seruitutem me viuo? quin potiùs fateor, quod res est. & ecce paterni animi erumpunt inuito lacrymæ. Subsequitur lingua confessionem oculorum. sic patri filium, matri debitam rex libertatem asseruit [i]. Quem imitaretur hoc iudicio, non habuit, vt Tiberium [k] habuit Theodoricus, Rex Gotthorum. Spoponderat mulier Italica nuptias secundas amatori, pacta se filium prius domo exturbaturam. cùm conaretur; resistere filius, & Regem adire ambo. filius sibi alimẽta deberi, nec domo paterna à matre eiici dicere. contra mulier, filium non agnoscere, suppositum esse. Suspecta regi mulier fieri incipiebat. Atqui ô mulier, *inquit rex*, potes, si me audis, & hac te molestiâ expedire, & meliùs coniugium inire, quin tu iuuenẽ hunc, qui filium se dicit tuũ, maritum accipe. minor est ætate, & facie liberaliore. Icta mulier tam inopinata iussione, primùm conticęscit: mox se colligit, & multa prætexere negationi, parùm cohærentia vel apta, vt de pre-

a in c. 3. Micheæ.

b Ierem. 23. v. 13. Ose. 8 v. 7.

c Exod. 12 v. 12. & c. 18. v. 11. Daniel. 11. v. 8.

d Deut. 13 Ierem. 23. v. 25. c. 28. v. 1. & 14. Ezech. 21. v. 21 Mich. 3. v. 6.

e Prouer. 16. v. 10.

f 3. Reg. 3.

g Daniel 13.

h Diodor. Sicul. libr. 20.

i Ant. Pãhormi. lib. 2. de gest. Alfonsi.

k Sueton. in Tiberio.

hensam facilè intelligeret rex. Fingit ergò se pœnam addere, nisi consentiret. quod restabat infelici, vt scelus fugiat horrendum; filium agnouit [a]. Coram Carolo Magno pater & filius homicidij rei agebantur, factum vterque negabat, nec tormentis vllis ad confessionem criminis perduci poterant: cõdemnat Imp. vtrúmque ad suspendium. Tum pater, victus amore filij se reum, filium verò sceleris expertem profitetur [b]. Minoris momenti, nõ minoris industriæ fuit Frederici III. iudicium. ad eum cùm rusticus venisset, & quæstus esset, iugalium equorum alterum in cauponâ sibi furto ereptum: ambigeum Imperator sibi iudicari iussit. cùm hoc rusticus negaret se facere posse, qui hominem non nosset. miror, inquam Fridericus, non alterum quoque ereptum tibi, cùm tot in hac vrbe sint equites, equi tam pauci. Equa, ô Cæsar, subdit rusticus, est altera; quæ militibus paruo vsui. Igitur age, inquit Impe. equam inscende, & per omnes vicos, plateas, compita, & angiportus vrbis equita: subtractus equus in aliquo stabulo latitat; & cùm iugalis odorem senserit, statim hinnitum tollet. Paruit rusticus, atque vt Cacum mugitus bouis, sic hinnitus equi tunc furem prodidit [c]. Nec subticenda Turcarum regis Solymanni prudentia. Byzantij Iudæus Christiano certam auri summam mutuam dederat, vti constitutâ die præter sortem, vsuræ loco, duas carnis eiusdem Christiani vncias reciperet. Die illâ sorté reddit Christianus, fænus negat. aditur Solymannus, vt rem decidat. ille Iudæum animo detestatus, nouaculam adferri iubet, & Iudæo potestatem facit, quâ velit, mẽbri parte, debitori duas carnis vncias exscindat: eâ lege, vt omninò duas tantùm: si minùs plusve exsciderit, capite luiturum. Nõ ausus Iudæus hanc aleam subire, Christianum absoluit [d]. De huiusmodi ergo, *labiorum regis diuinatione*, Salomon loquebatur. sicut enim cor regis, sic & eiusdem labia in manu Dei sunt. ambo Deus æqualiter dirigit, & quibus suas in terris vices delegauit, eos supra cæteros sępè mortales magnâ sollertià & prudentiâ dotat. *Diuinatio*, ergo illic, *pro coniectatione*, posita. *Coniectatio*, namque, procedit ex consideratione causarum signorúmve, siue hæc sint cum verâ prudentiâ coniuncta, siue vanitatis cõperta, quare quædam coniectatio licita, quædam illicita est, *Diuinationis*, nomen, nos deinceps restringemus, ad illicitam tantùm: hæc à coniectatione differt; quia non procedit per signa, vel argumenta, vt facit coniectatio. *Prænotio*, deinceps nobis generale nomen erit; eius partes, vt membra corporis, tres sunt futuræ; Diuina prænotio, quæ manat à Deo; & vocabitur, *prophetia*, ad hanc pertinent quædam miraculosa, seu diuina ostenta & prodigia, futurum solita certò & ordinariè pręnunciare: vt quod post obitum B. Beatricis Atestinæ per longũ temporis spacium obseruatum est, quod quoties aliquid noui familiæ Atestinę, ex qua fuerat orta, immineret, toties multis ante diebus, in sacello eius prægrandis strepitus exaudiebatur, & corpus eius, quod de more supinum iacebat, in alterum latus reuolutum reperiebatur. *Scardeonus libr. 2. antiqu. Patauinar. classſ. 6. fol. 120.* alia de campanis quibusdam retuli, *infr. cap. 3. q. 1. & de aliis multis cap. 2. q. 7. sect. 2.* Dæmoniaca, quæ deriuatur ex pacto tacito vel expresso cum dæmonibus, & dicetur, *diuinatio*; & Naturalis, quæ sumitur ex signis vel caussis naturalibus, quàm vocabimus, *præsagium*, vel, *coniectationem*, strictè sumptis vocabulis.

[a] Ioã. Magnus libro hist. Gott. cap. 29.

[b] And. Barbat. in ca. pręsent. de probation.

[c] Æneas Siluius lib. 2. de rebus ab Alphõ. gestis.

[d] Corrozetus de dictis & factis memorabilibus.

CAPVT I.

De diuina prænotione, seu prophetia.

QVÆSTIO I.

De natura & nomine prophetiæ.

IN S.S. *prophetæ*, nomen, *&* *prophetandi*, verbum, sex ferme modis solét accipi. primò, pro eo quod est canere vel psallere certis diuinas laudes modis, vel instrumentis. Sic legimus prophetasse Idithum & Heman [e], & sic quidam illud accipiunt [f]; *Num & Saul inter Prophetas?* 2. pro Ethnicis vatibus ac poëtis, sic Epimenidem [g] Apostolus appellat Cretensium prophetam. 3. pro phanaticis, qui arreptitiorum more mente abalienati, insolita, inepta, insipientiáque effutiunt. sic dicitur Saul domi suæ, à malo agitatus spiritu, prophetasse [h] & Sacerdotes Baal dicuntur etiam prophetasse. 4. dicuntur prophetare, qui miraculum aliquod edunt, quo declarant se veros fuisse Prophetas. Sic Elizæi mortui corpus dicitur prophetasse, quia latronis cadauer contactu viuificauit [i]. 5. qui res sublimes, diuinas, & ab hominum cognitione remotas, & Scripturæ sacræ arcana interpretantur & docent. Sic sumpsit Diuus Paulus [k] quando confert donum linguarum cum dono prophetiæ, sic & Aaron; eò quòd Pharaoni exponebat oracula, quæ Moyses à Deo acceperat, vocatur propheta [l]. Sic sumpsit Philo Iudæus, cùm Prophetam definit; Dei, oracula intùs dictantis, interpretem.[m] Et huc pertinet etiam alia significatio, quando sumitur pro veris Dei cultoribus & viris religiosis, *vt volunt sumi, 3. Regi. 18. v. 4. Abulens. & Caietan.* 6. pro eo, qui occulta Dei arcana, per diuinam reuelationem accepta, hominibus enunciat [n]. Nos nunc de hac vltimâ specie tantùm loquimur.

Nomen hoc prophetiæ Græci à præfando (*πρόφημι*) deduxerunt; Hebræis, *Nebua*, vnde, *Nabi*, prophetes, radice verbi incertâ. potest enim esse, *Nub* (hoc est loqui) & significaret, *Nabi*, loquentem; potest esse *Ban* (intelligere) & significaret intelligentem, nimirum perfectissimè, vt qui res oculis fidelibus subiectas cognoscunt. Vnde & Prophetæ Hebræis dicti sunt, *videntes* [o]. Hæc de nomine suffecerint, de re videamus.

Cassiodori [p], communiùs recepta definitio, concisior est, quàm vt per illam commodè rei natura intelligatur. Dic explicatiùs, *Prophetia, est diuina inspiratio, rerum à nobis procul distantium euenta, immobili veritate, & maximâ cum certitudine prænoscẽs atque denuncians.*] Explicemus singula definitionis membra. *Diuina*, dixi, contra Artephium & Rogerium Baconem, qui Prophetiam tribuũt astrorum influentiis; contra Aristotelem & Peripateticos, qui corporis humoribus; contra Moysem Ægyptium, Auicennam & Algazelem, qui naturali industriæ studióq; adscribũt. hi cuncti falluntur, quia omnis prophetia; SPIRITVS SANCTI donum est, nullâ humanâ allatũ voluntate, vt duæ Catholicę columnę Petrus & Paulus [q] contestantur. Vnde Beatus Hier. [r] infert, solos veros Prophetas, Dei spiritu locutos; nec alios prophetarum nomen mereri, quàm qui Spiritus sancti luce collustrati, futura prædicunt. Ad hoc nulla dispositio naturalis vel humana absolutè requiritur. potest enim Deus ipsam simul cum lumine dispositionem infundere [s]. Sed qui amat omnia suauiter dirigere, vt plurimùm se rerum naturis accom-

[e] 1. Paral. 15. v. 3. & 5.

[f] 1. Reg. 10. v. 12.

[g] ad Tit. 1. v. 12.

[h] 1. Reg. 18. & 3. Reg. 18. 29.

[i] Eccles. 48. v. 14.

[k] 1. Corin. 14. v. 5.

[l] Exod. 7. v. 1.

[m] libro de præmiis & pœnis.

[n] not. hæc Peretio in Genes. ca. 10. disp. 2.

נבואה
נבואת
נביא
נדב.
בו.

[o] 1. Reg. 9. v. 9.

[p] pręfat. in Psalm.

[q] 2. Pet. 1. v. 20. Rõ. 12. v. 6. 1. Corint. 12. v. 10.

[r] in Dan.

[s] D. Thõ. 2. 2. q. 171. artic 3.

modat, quoad ipsi placet. Alb. Magnus libr.3.de somno & vigil.tractat.1.ca.5. Quare cùm aptissima sit dispositio, qua mēs à sensibilibus motionibus,& rerum humanarum soluitur curis;videmus eam Prophetas aliquando comparasse sibi,vt Helizeum impij Regis Israël aspectu fortè ad zelum & indignationem nonnihil commotum, musices suauitate [a]. Quæ tamē dispositio,planè per accidens ad prophetiam iuuat, nec illius causa vllo modo dici meretur. Naturalis verò prænotionis vel dæmoniacæ, causa per accidens, est corporea dispositio, quæ à sensuum vsu vehementer mentem auellit.atque idcirco Plato & Aristoteles dixerunt;frequētiorem esse diuinationem in fatuis, attonitis,& furentibus, quàm in mentis sanæ hominibus; in dormientibus quàm vigilantibus; in morti vicinis, quàm vitâ vitali longùm adhuc fruituris; in atrabiliariis, quàm sanguineis,minùs enim sensibus intenti illi omnes, & melancholici in super vigilantes quasi somniant [b].

a 4.Reg.3.
b vide Valesium, de sacra philos.cap.30.

2. Dixi,*inspiratio*;latè sumptâ voce,pro quouis influxu, instinctu, illuminatione,aut reuelatione. hanc Deus aliquando largitur angelis bonis, qui prædicant aliis,vt de Sodomorum euersione didicimus [c],& de posteris Ismahelis, [d] de Samsone [e], de Tobiæ vxore [f], de Christo Domino [g], & eius prҫcursore [h];vel vt visiones explicēt hominibus [i]. Aliquando Deus confert hoc donum hominibus, tum viris tum fæminis,maximè probis & sanctis; vt Eliæ, Esaiæ, Debore, Oldæ, & quamplurimis aliis,quorum laus est in sacris Historiis;interdum tamen & malis atque improbis,vt nonnullis Gentilibus, ac fortasse Sibyllis, & Balaamo [k],& Caïphæ [l].Confert autem aliquādo ignaris se prophetare, vt dicto Caïphæ, &,iuxta D.Ambrosium [m], Abrahamo,cùm dixit;*postquā adorauerimus reuertemur ad vos*;sed tunc impropriè vocari prophetiā, censuit D.Augustinus [n]:aliquando verò id accidit gnaris se à Deo illuminari, vt Balaamo prædicto. Interdum quoque confertur hoc donum inuitis, vt [o] Sauli iuxta quorūdam interpretationem; sed sæpiùs,spontè Spiritū Dei recipientibus;tuncque eâ ratione prophetia potest vocari volūtaria,quia influxum Dei non inuiti recipiunt; inuoluntaria nihilominùs erit,quatenùs eum,non quandocumque ipsis, sed quando Deo lubet, recipiunt; & quia non quâ mensurâ ipsi volunt, sed quâ Deus, & quia non quam volunt ipsi diu, sed tantisper dum Deo videatur; vt de extasi libr. 2. diximus, quæ sic etiam voluntaria, nec aliter.

c Gene.19.
d Gen. 21.
e Iud.13.
f Tob.6.
g Luc. 2. Mar. vlt.
h Luc.1.
i Dan. 8.& 9.& in Apoca.sæpè.
k Nu. 22.& 23 vide S. August. tract.59.in Ioan. clementem Prom.li.8. consti. c.1.
l Ioan. 11. v.51.
m lib. 1.de Abrah.c.8.
n libr. 12. sup. Gene. ad litt.
o 1. Reg. 11. v. 6.

Inspirationum alia quoque differentia petitur inde,quòd interdum ei nullum colloquium accedit,sed nudâ tantùm fit præceptione aut ostensione, vt implerísque veteris testamenti prophetiis cernitur: interdum Dialogismus aliquis Prophetæ ac Spiritûs sancti accedit [p].

p vt Exod. 3. & 4.1. Reg.3. Iere. 1. Dan. 10. Ion.4. Abac.2.

Illuminationis seu inspirationis hujus duas ponunt Theologi species, *imaginariam* & *intellectualem. Imaginariam* siue *sensibilem*,vocant, non quia non pertingat ad intellectum (talis enim impropriè vocaretur prophetica inspiratio) sed quia primariò fit per sensibilem siue imaginariam repræsentationem, ex qua mentis conceptio nascitur, eique quasi commensuratur. *Intellectualem*,appellant eam,quҫ non ducit originem à sensu vel imaginatione,sed oritur immediatè per lumen infusum intellectui, & per species intellectuales, de nouo inditas;vel prҫexistentes,sed diuinâ virtute, ad naturalem aliquam mentis conceptionem formandam applicatas.Quæ eleuatio dupliciter contingit. 1.quando intellectus sic eleuatur, vt sine operatione phantasiæ cognoscat: quòd rarò ex speciali priuilegio cōceditur.2.quando phantasia intellectioni cooperatur,nō quidē intellectu primùm à phantasiâ moto;sed phantasiâ ipsa motâ & applicatâ ab intellectu,vt secum operetur & concurrat.*Vide Franc.Suarem,3.p.q.30.ar.1.disp.9.sect.2.*

Solet vt plurimū Deus mediatore angelo prophetiam inspirare; primò reuelans Angelo,vt angelus deinde reuelet homini quod iussus; idque vel in assumpto se corpore ostendens,vel apparitione tātùm spirituali speciem humanæ menti exhibens rerum, quas Spiritus sanctus homini vult præsignificari. sic Moysi, *in manu mediatoris*, data lex [q]. sic Zacharię & in Zacharia [r] Angelus Domini loquebatur.sic in Apoc. [s] Christus Angelo,Angelus Ioanni, Ioannes aliis manifestat; quæ Pater Christo,vt homini,ab initio cōceptions reuelauerat. quod suauitati diuinæ gubernationis, vti solitæ mediis, est accommodatissimum [t]. Et sic censuere grauissimi Sancti; de facto, tantùm solitum Deum prophetiam per angelos inspirare [u]. Non tamen negandum posse Deum, si velit,ipsum immediatè sic in mentes hominū influere, quod nec Damasc.nec alij illi Patres negarunt;& affirmarūt D.Hier.& D.Greg.& recentior Turrecremata [x]. quin etiam D.Hier.qui priorē modum concedit [y], posteriorem hunc aliquando à Deo vsurpatū contēdit [z].Scio Deum posse,si velit;an fecerit, nescio, nec multùm refert scire.Non caret etiam difficultate prior ille influxus, qui fit mediante angelo; cùm nec Angelus spirituale illud lumē creare,nec ipse in humanum intellectum queat illabi. Quin etiam sine sensuū adminiculo in hominis mētem, *hoc lumen à Deo creatū immitti ab Angelo posse*, negat Scotus; sed affirmant Albertus & Henricus de Hassiâ; modo negare,modò concedere videtur D.Thom.sic tamen, vt quando huiusmodi lumen intellectui sine sēsibili apparitione vel specie immittitur,(*vt fit in reuelatione intellectuali*) hoc à Deo, qui solus illud creare potest, immediatè fateatur immitti: quod accuratè, ex horū Scholasticorū sententiâ,docuit Frāc.Picus *lib.2.de Præn.c.3.*

q Act.7.v.38.& Gal.3.v.19.
r Luc.1.v.9.
s cap.1.in princ.
t D. Tho. 22. q.171. art.2.
v D. Diony. Areop. Cæl. Hier. capit.4.D. Aug.lib.3. de Trinit. & videtur Damasc.li. 2. Ortod. fid.
x Hier.pręfat.in Esai. & in ca.6. D.Gregor. lib.18.Moral.Turrecremat. in Prologo Reuelat.S. Brigitæ. cap.4.
y in Ezec. cap.2.& 3.
z in d.pręfat. & c.6.

Dixi tertiò,*rerum à nobis procul distantium*.huiusmodi res sunt. 1. quæ naturâ suâ longè distant ab humanâ cognitione, vt abstrusiora Dei consilia, mysteria fidei, & similes res diuinæ. (hoc sensu Christus Dominus prędicitur futurus Propheta [a]; *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis,sicut me, suscitabit,&c.* & eò referēda prophetia,quam Apostolus cum dono linguarum [b] comparat) 2. etiam res, quæ sunt à cognitione nostra semotæ, ratione modi cognoscendi:quando quod enunciatur, non nisi supernaturali lumine potest cognosci: veluti cùm Helizeus resciuit,quæ cū Naamo Iesi pactus fuerat [c]; & B.Petrus, quod inter Ananiam & Saphiram cōuenerat [d]:3.denique sunt alia longè distantia ratione temporis,quod vel iam vsque adeò obliuione obliteratum est, vt nō nisi diuinâ reuelatione sciri queat; quo pacto Moysem de mundi creatione prophetasse scribit D. Greg.super Ezechiel.vel quia tempus ad huc futurum,& euentus contingens,ideóque soli Deo liquidò notus,iuxta illud; *Annunciate quæ ventura sunt,& sciemus quia Dij estis vos.* [e]Et hęc est vocis,*prophetiæ*,frequētior significatio:adeò vt propriâ locutione,hi soli Prophetæ nuncupentur,qui futura contingentia prædicunt.generaliter tamen loquēdo,cæteri quoque

a Deut.18. v.15.
b 1.Corin. 14.v.1.3.4.
c 4.Reg.5.
d Act.5.
e Isai.41. v.23.

Prophetæ vocantur [a].futurorum contingentium. cognitio ſoli Deo reſeruata eſt, quia ad perfectam cognitionem, neceſſe eſt rem cognoſci tamquam præſentem: ſoli autem Deo, vt præterita & præſentia, ſic etiam futura, ſemper antè oculos verſantur, quia æternitas caret initio, caret fine, & in eâ cuncta ſimul cognoſcuntur: ſolus autem Deus æternus eſt. ideò cùm Deus hoc futurorum contingentium lumen propheticum homini largitur, tunc priuilegium illud, quod æternitati competit, eámque cõſequitur, cum homine communicat. Quo ſenſu Hieron. de Ferrariâ dicebat, *Prophetas à Deo æternitatis participes*, fieri [b].

[a] vide Euſeb. libr. 5. dem. Euãgel. cap. 1. Iren. lib. 4. cont. hær. cap. 37. D. Gregor. in prin. Ezec. & D. Tho. de veritat. q. 12. & ſic intelligendus Delgadus li. 1. de auctorita. ſacr. ſcript. cap. 8.

[b] lib. compẽdij Reuela. quod poſt eius mortẽ vulgauit Hieron Beniueni⁹ Florentinus.

Dixi, quartò; *immobili veritate*. hoc intelligendum eſt de prophetiâ abſolutâ, quàm vocant, *prophetiam ſententiæ*, ſiue, *præſcientiæ*; cuius euentus ſemper prædictioni reſpondet: quia tunc res conſiderantur, prout in ipſo Deo exiſtunt, & ab eo ſolo dependent, qui ſolus eſt immutabilis. Non verò hæc particula definitionis procedit in *prophetia comminationis*, ſiue, *conſilij*; quatenùs hæc eſt conditionata, & in eâ res conſiderantur, vt à cauſis ſecundis dependent, quæ ſunt mutabiles. prophetia iſta conditionata, in ſe quidem eſt mutabilis, pro actionum humanarum mutabilitate: in Dei tamen præſcientiâ, etiam hæc immutabilis eſt: quod cùm Prophetæ probè norint, & comminationis ſuæ naturam cum Dei voluntate comparent; ſequitur eos ne tum quidem falli vel fallere, quando quod prædixere non euenit: vt Ionæ cum Niniuitis, Eſaiæ cum Ezechiâ contigit. hanc diſtinctionem non Patres [c] modò, ſed & Scriptura [d] ſacra clariſſimè confirmat.

[c] Iuſtin. q. 36. ad Ortod. Chryſoſt. homi. 1. in Matt. Grego. lib. 16. Moral. cap. 2. & 6.

[d] 4. Reg. 20. Iſa. 38. Iere. 16. ar. verb. 6. Ezech. 18. v. 21.

Dixi quintò, *maxima cum certitudine*. quia quibus diuina fit reuelatio, ſolent à Deo ſic mente illuſtrari, & voluntate affici, & de fide ac veritate reuelationis certiores reddi; vt apertè agnoſcãt, & firmiſſimè credãt, Deũ eſſe reuelatiõis ſiue viſionis auctorẽ; & queã, neſcio quo (vt ait D. Greg. [e]) intimo ſapore diſcernere, ſe nec humanis ſomniis, nec diaboli fraude illudi; ſed certò certiùs ſciant, hoc ſibi lumen Dei dono conceſſum (quod de matre ſuâ B. Auguſtinus prodidit: [f] de ſe verò paſſim profitetur B. Angela de Fulgino cap. 19. 21. 27. 28. 29. & alibi) & adeò clarè cernant futura, iiſque præbeant aſſenſum; vt æquè facilè ſint negaturi prima & receptiſſima notiſſimáque ſcientiarum principia, quod de Sauonarola ille dictitabat [g], & de quodam ſuo familiari, quem non nominat, Picus affirmat; quem ego Hieronymum hunc fuiſſe opinor: ſed, quod veriùs certiúſque, tales fuiſſe omnes reuelationes Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, cæteriſque prædicatoribus ac doctoribus naſcentis Eccleſiæ factas, meritò cenſuit Thomas, *Anglicus* [h], illo in Geneſim commentario, qui mendaciter doctori; *Angelico*, litterulæ additione fuit attributus. Idem nonnulli putant impoſturę genus accidiſſe Commentariis, *in Apocal. & in Epiſt. Canonicas*. Sed; quicquid ſit de hoc auctore; Lumen iſtud cælitùs cum veris reuelationibus infundi ſolitum, Theologi contemplatiui ſeu myſtici variis nominibus appellant; *ſaporem internum, intimam inſpirationem, dulcedinem experimentalem, diuinam illuſtrationem, ſenſum nimis ſenſibilem, abſconditum manna, donum diſcretionis ſpirituum*.] Adhuc controuertitur, an hoc lumen ſit idem cum lumine fidei, an quid diuerſum ab eo, eique ſuperadditum? Poſterius, veriùs Pico videtur [i], & mihi quoque, formali ſaltem diſtinctione, fortaſſis idem eſt re, & nouam nactum materiam, eo ſe extendit ac porrigit nouo quodam modo, ſed nolo ſubtiliora hæc & minutiora nunc diſcutere: (*vide ſi lubet* Delgadum *lib. 1. cap. nono.*) ſiue re idem ſit, ſiue diuerſum; quando hoc ſimul datur, tunc grauiter peccat, qui huiuſmodi reuelationi fidem non præbet. Sic Zacharias exemplum, linguæ vſu priuatus [k]; & in Regum Hiſtoriâ, qui iubentem Prophetam non ſauciauit, & qui propter inobedientiã diſcerptus fuit à leone [l].

[e] li. 4 dial. cap. 48.

[f] libro 6. confeſſ.

[g] in d. cõpendio. Reuel.

[h] cap. 22.

[i] d. cap. 3.

[k] Luc. 1.

[l] 3. Reg. 20. v. 36.

Dixi 6 *prænoſcens* quia prophetiam definio, quæ maximè germana, cui proprium, vt, quod prænunciat, id ſciat ſe profari; iuxta illud Danielis [m]. *reuelatum eſt Danieli verbum verum, intellexitque ſermonem: intelligentia enim opus eſt in viſione*. neceſſarium ergo eſt intelligere; ſed & aliis nunciare; quare.

[m] ca. 10. v. 1. in cuius expoſitione extrema ſupra modũ ridiculus eſt Caluinus.

Dixi 7. *atque denuncians* nam prophetiæ donum datur ad Eccleſiæ vtilitatem, vt, quæ, Deo inſpirante, ſancti cognouerint, ea cæteris annunciẽt. Illud denique quæri conſueuit; Lumen iſtud, ad quam qualitatis ſpeciem debeat reuocari? Communis ſententia eâdem eſt, quæ D. Thomæ [n], ad patibilem qualitatem reduci, quia ſit impreſſio quædam ſubitaria, ſimilis affectioni tranſeunti & facilè recedenti, nõ enim prophetis ſemper adeſt, ſæpè illos deſerit. Haud ineptè compares verſantibus in tenebricoſo loco; qui, candelæ lumine illato, circumſtantia cernere incipunt; eodem elato, rurſùs illis occæcãtur omnia. Vnde Michæas [o]; *cùm ſedero in tenebris, Dominus lux mea eſt*: & B. Petrus [p]; *Habemus propheticum ſermonem, cui benefacitis attendentes, quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco*. Habet tamen hoc lumen adeò multa communia cum ſupernaturalibus habitibus; vt Iulius Sirenius, vir eruditus, conetur probare [q], meliùs reduci ad habitum, apud illum inuenietis argumenta, quibus communem ſententiam impugnat. nec lubet, nec vacat plura.

[n] d. art. 2.

[o] ca. 7. v. 8.

[p] 2. cap. 1. v. 17.

[q] libr. 7. de fato. ca. 14.

QVÆSTIO II.

Quæ ſint ſpecies Prophetiæ?

DVo, quaſi ſuprema, *genera prophetiæ*, in S.S. inuenio: vnum, *per Sacerdotes*, alterum, *per prophetas*; ſæpè quidem qui Prophetæ, iidem & Sacerdotes erant, ſed aliter futura prædicebant quatenus Sacerdotes, aliter quatenus Prophetæ. Res eſt non omnibus peruia, & digna diligentiore examine.

SECTIO I.

De rationali, & Vrim ac Thummim.

S*Acerdotalis prophetiæ*, modus conſiſtebat in applicatione Ephod. fuit autem, *Ephod*. duplex, vnum *linteum*, etiam minoribus conceſſum ordinibus [r], vt puero Samueli; alterum, *Sacerdotale*, quod etiam vocatum eſt, *ſuperhumerale*, auro & trium colorum varietate ornatiſſimum [s]; Ioſephus etiam vocat ſtolam hieraticam, èpomidem, & diploidem: huic aureis cathenulis appenſum erat, *Rationale*, ſeu *Pectorale*, vtroque enim nomine vtuntur Latini; Hebræi, *choſen*, vocant, iuxta puncta quæ nunc habemus; nam Ioſephus aliis vſus fortaſſis, cùm vocat, *Eſſen*: Græci eodẽ teſte, λόγιον. Scriptum quidem aliquando apud Septuaginta, Philonẽ, & Hieronymũ inuenias, λογεῖον, ſed mendosè: pertinere tenim potiùs ad locum conſulendi, rectiùs alibi apud eoſdem, λόγιον; quaſi dicas

[r] 1. Reg. 2. & eo loco notat. Angelmus.

[s] deſcribitur. Exod. 28.

חשן
חושן.

oraculum. sic enim ab Hesychio, λόγια, explicantur, μαντεύματα; & apud Plutarchum, *in Sylla*, vates vocantur, λόγιοι. Sed cur λόγιον? Si Græca Iosephi verba perpendas, quia veritatis irrefragabilis oracula fundebat. Latinis dictum, *Pectorale*, quia pectori appensum; *rationale*, quia more animalis ratione præditi ratiocinabatur: hac ipsâ de causâ, *iudicij*, elogio addito, illud cohonestabant, vocantes, *rationale iudicij*, & *iudicium filiorum Israël* a, & *iudicium Vrim*, in Hebræo quidem fonte b. Rationem reddit Iarrhius, quia supra Vrim inscripta vocula, *Misphath*. sed hoc somnium est recutiti. potiùs crediderim, quia sacra Scriptura cõsueuit, id quod quisque facere debet, siue cuiusque officium, vocare, *iudicium* c: Sacerdos autem, rationali indutus proponebat Deo hominum dubia, desideria, & negotia: & per rationale, non tantùm Deus propitiabatur, sed etiam significabat hominibus, quid fieri vellet, & quis rei successus futurus esset, vt non malè Abenezra. Huc sanè facit, ipsum nomen *Vrim & Thummim*: de cuius etiam significatione & vsu videndum. Scripsêre quidem multi, sed optes meritò distinctiora & clariora, vt rei dignitas postulabat. cæteris meliùs egere Tostadus, Lipomanus, Fran. Ribera, & Nic. Serarius d. Agendum accuratè de tribus; nomine, re, vsu.

a d.c.28.v.15.& 30.
b Numer. 27.v.21.
c Prouer.1.v.3.cap.1.v.9.
d Tostad. & Lipom. in Exod.c.28. Rib. in libr. 3. de tẽplo.c.12. Serarius, Thesib. de Iosuan. Sacerdotib.

Quoad nomen; Chaldæi vocarunt, *Vraia & Thamaia*; Hebræi, *Vrim, & Thummim*. *Vrim*, significat illuminationes, seu lumina, à radice *Vr*, Græci vertunt, τὰ δῆλα, δήλωσιν, φωτισμοὺς, φωτίζοντας. noster, *doctrinam*, cùm agit de rationali, cùm verò de ipso Sacerdote, *eruditum*. *Thummim*, significat perfectiones à *thamam*, perficere; Græci nuncupant, ἀλήθειαν, τελείωσιν, & τελείους; noster vertit, *veritatem*, & aliquãdo Metonymicè, *Sacerdotes*, vel etiã aliter, prout illi res visa postulare.

B תמים, & אורים. אור.

Sed quid rei ista nomina, *Vrim & Thummim*? quidam negant se scire e. puto ex scripturâ tamen id colligi posse. Alij censent diuersum quid fuisse in rationali à XII. lapidibus: sed dissentiunt inter se. fuerunt qui putarint XIII. lapidem fuisse (Suid. vocat adamãtem) cuius color, pro diuersitate prosperi vel aduersi successus, intrante in atria Sacerdote, mutaretur. hanc opinionem, meo iudicio, Diuus Augustinus f fabulosam vocauit, nec de Iosephi sententiâ locutus. Abenezra nescio quas astrolabij figuras comminiscitur: quem multis rationibus luculenter Tostatus refellit g. Salomon Iarrhius, & Eugubinus censent, fuisse nomen ineffabile rationali inscriptum: Philo Iudæus, & Hugo Victorin. voluit, ipsa hæc verba (*Vrim & Thummim*) rationali insculpta fuisse, alij laminas quasdam lucentes; & quisque quod somniauit, vel in buccam venit, vt licet videre apud Tostatum. *Verum mihi placet*, quod multis alijs, nihil ab ipsis lapidibus XII. diuersæ rei fuisse. Primò, quia censeo hæc ipsorum lapidũ fuisse nomina, sicut iidem lapides etiam alibi h vocantur, *Soham & Milluim*, lapides candorum seu pelluciditatum & plenitudinum; vel vocãtur dumtaxat, *Milluim*, vt videtur noster interpres intellexisse; qui vertit; *lapides Onychinos* (hoc dicens de duobus illis supra humerum) *& gemmas ad ornãdum Ephod*. (sic vertens *Milluim*, de his XII. lapidibus) obscurius LXX. qui *Soham*. vertunt, σαρδίυς. nam sardius vnus ex XII. Secundò, quia, si quid aliud fuissent, certè Moses; qui cuncta, quæ in λογίῳ inerant, tam accuratè perscripsit & appendit; aliquid de eius, quod erant, formâ, quantitate, qualitate, materiâ, loco, nobis prodidisset: Respondet Iarrhius, idcirco hæc prætermissa, quia vel DEVS, ipse, vel Moses, in monte Sinaï, Vrim ad Thummim fuerat fabricatus. Apage sis, fabulator: hoc tu de capite tuo, si verum foret, hoc ipsum nobis S.S. tradidisset; sicut tradidit, priores Decalogi tabulas à Deo, posteriores à Moyse perscriptas.

e D.Augu. in Exod.q.117. Dauid Kimchi in libr. radicũ, Caiet. in Exod. Pagni. & al.
f d.q.117.
g in d.cap. 28.q.12.
h Exod. 25.v.7.

Obiiciunt, postquam Deus i Mosi iussit ponere in rationali XII. illos lapides, mox vt de re planè aliâ, alio loco k, dicitur; *pones autem in rationali iudicij doctrinam & veritatem, &c.* Respõdeo hoc dici, vt breuem quandam anacephalæosin & explicationem cunctorum, quæ de his omnibus lapidibus præmiserat. q.d. iussi, vt tales & tales gemmas rationali insereres. cape nunc iussionis illius causam. idcirco iussi, vt hæ gemmæ tibi sint, *Vrim & Thummim*, hoc est manifestatio & veritas rerum futurarum. Hoc enim breuiter, ait; id quod in rationali pones, hoc tibi futurũ doctrina & veritas. Nec vllam hîc video obscuritatem in hac repetitione; nec nouitatem in nomine, tam Hebręis non nouo, sed & celebrato. Dicitur autem rectissimè Moses, *ponere in rationali Vrim & Thummim*, quia lapides illos per Beseleelem curauit ex Dei præscripto inseri rationali. Nisi fortè censent, ipsum per se Mosem intexuisse illa verba, & non per textorum magisterium ac manus. Quod si *ponere*, tum per illos dicendus Moses; certè & nunc nostrâ in sententiâ. Deinde sciant aduersarij, eandem vim esse phrasis huius, *lapides milluim*, & *milluim*, simpliciter, item, *lapides vrim ac thummim*, & *vrim ac thummim*, simpliciter. vtrobique enim iidem lapides significantur, sed illic additur vox *lapidũ*, quia de gemmis dũtaxat, qua gemmæ erant, agebatur: hîc verò ommittitur vox *lapidum*, quia de iis agitur, non qua lapides, sed quã gemmæ oraculi exhibitrices. Quid autem ineptiæ est, si Metonymicè oraculi nomen tribuatur gemmis, oraculum fundentibus? Nouæ ne Metonymicæ Sacrę Scripturæ sunt locutiones? Quid tenebricosi. *pones, &c.* pro; pones in rationali lapides, quibus, à munere, nomen est, *Vrim & Thummim*? Nec opus fuit exprimere modum alium, quàm seriem ipsam gemmarum satis expressam. Illi potiùs exprimere deberent, vbi illud in rationali vacuum, ad hæc nomina intexenda? an inter singulos lapides? an in ambitu omnium? an ad dexterã, an ad sinistram? ה demonstratiuum, cur potiùs demonstret hanc texturam, quàm lapidum miraculum? immò hoc potiùs, q.d. admirandos illos lapides, *Vrim & Thummim*. Auctorum qui nobis obiiciuntur auctoritas magna foret, si vel inter se conuenirent, vel rem discussissent diligentiùs. D. Hieron. *ad Fabiol.* quod nobiscum pugnet, nihil habet, quod faueat aduersariis, tantundẽ vtitur solùm modo loquendi sacræ scripturæ. D. August. *q.117.* ambiguè loquitur, & quid esse potuerit indicat, professus id nesciri D. Greg. *pag.2.pastoral.c.1.* nihil omnino dicit, præter verba scripturæ & mysticam expositionem. Rabanus, *lib. vlt. in Exod. per, siue hoc, siue illud*, rem resoluit. Radulfus, *li.6. in Leuit.* asserit dũtaxat fieri potuisse, vt inscriberentur hæc verba. Rupert. *in Exod.* obiter, nec aliud, quàm, *doctrina & veritas inscribitur illi.*] Solus ergo cum Hugone Victorino, ex Patribus, Philo videatur hoc certò cẽsuisse: etsi de Philone etiã dicat quis, non ineptè, texturã non vocasse vocũ harũ inscriptionem, sed lapidũ insertionem & has ipsas lapidũ texturas, vocatas manifestationẽ & veritatem: & sic etiã has virtutes dicere depi-

i Exod. 28.v.17.
k v.30.

ctas in τȣ̃ λογίȣ, propter lapides fulgorem propheticum emittentes. Et rectè ex Iosepho, *libr. 3. antiq. ca. 9.* Ribera noster hoc, cum Lirano & aliis, collegit, quod diximus; quia licet Iosephus nomina, *Vrim & Thummim*, non nominet: vsum tamen & miraculum describens; satis apertè indicat, se prophetiam per Vrim & Thummim ipsismet lapidibus tribuere. Scilicet ignorasset Iosephus hanc scripturam horum nominum: aut si sciuisset, tam pertinaci silentio inuoluisset.

Sic ergo statuo, *Vrim & Thummim fuisse has ipsas gemmas.* XII. vt volunt Iosephus, Lyran. Tostat. Oleaster & Ribera. Videtur enim hoc probabilius, tum propter ea quæ iam diximus: tum, quod in Leuit. vbi Sacerdos vestitur [a], nulla fit horum XII. lapidum mentio, sine quibus numquam Sacerdos ritè vestitus fuisset; sed eorum loco, tantùm fit mentio de Vrim & Thummim: vt hinc appareat, talibus nominibus ipsos lapides met significari. Qui quoniam splendidi & micantes clarissimâ refulgebant luce, dicti sunt non solùm splendidi & lucentes, quod parùm futurum; sed splendores & illuminationes, *Vrim*; & quoniam erant ex gemmarum illis generibus lectissimi, integerrimi, & perfectissimi, dicti sunt, non perfecti, sed perfectiones, *Thummim*: eà emphasi, qua solent Hebræi, vt & Latini, abstracta pro concretis vsurpare, quam Oleastrij sententiam, æquum non fuit à viro erudito acerbiùs exagitari. LXX. verò & vulgatus dum interpretantur, *doctrinam & veritatem*; maluerunt suâ nobis versione vsum lapidum, quàm vocis significationem exhibere; prudenter id amplectentes, quod magis ad mores legentis formandos faciebat. Nominum verò ratio hæc fuit. *Vrim*, dicta, quia, vt lux quædam, tenebras ignorantiæ discutiebant fulgore suo; *Thummim*, verò, quia, vt omnis prophetiæ, certa quoque splendoris erat promissio, & indubitatò Deus, quod fulgore pollicebatur, id euentu perficiebat, nec fas erat dubitare. Hæc de re.

De *Vsu prophetiæ*, duo nobis sunt consideranda; modus interrogandi, & modus respondendi. *Interrogationem*, Hugo [b] Victor. censet, per quasdam sortitiones solitam proponi. Quod vnde acceperit, aut quid illi suffragetur, nescio. Iarrhius & Abenezra tradunt solitos codicillis inscribere quæsita, & hos rationali imponere: cuius rei cùm in Sacra Scriptura nullum vestigium inueniatur, nihil vereor istud pro commento reiicere, communémque sententiam aliorum amplecti [c]. Receptius enim & verius puto, Sacerdotes, post debitas preces, viua voce proposuisse interrogata, indutos, cùm alia vestimenta sacerdotalia, tum Ephod & Rationale seu monile gématum Ephodi appensum, de quo nunc agimus: quod vocabant, *applicare Ephod*, seu *consulere Dominum applicato Ephod* [d]; vel simpliciter, *consulere Dominum*, quando de Sacerdote sermo, vel pro se, vel pro rege, sic enim rex per Sacerdotem consulebat Dominum [e]: quem morem nobis SS. explicat [f] per Esdram, si ad Hebræum fontem recurras, vbi enim nos habemus, *donec staret Sacerdos doctus & eruditus*; LXX. vertêre; *staret illuminationibus & perfectionibus* (nam qui cum Gentilibus malunt, *imitationibus*; Latinè quidem loquuntur, sed vim vocis Hebrææ, quam LXX. sunt optimè interpretati, parùm expresserunt) illic inquam Hebr. est; *stet Sacerdos, Lehurim vel thummim*, & sensus est: donec sacerdos Dominum consulat indutus Vrim & Thummim. Et (quod eruditè Ribera notauit) vt collationem summæ dignitatis Pontificiæ designent sacræ litteræ; dicunt, Vrim & Thummim alicui collata. Sic enim Moses tribui Leuiticæ benedixit [g]: *Perfectio tua & doctrina tua viro sancto tuo.* vbi Heb. est, Vrim & Thummim tui viro sancto tuo: & eodem sensu LXX. vertere: *Date Leui manifestationes eius, & veritatem eius.* Quæ ad litteram de eodem sacerdotali ornatu sunt accipienda: sed per hunc ornatum allegoricè significatur perfectio & doctrina, quâ sacerdotem præditum esse oporteret. Tostat. ibi valdè se torquet, & vertit in varias interpretationum formas: sed hæc, quàm dixi, simplicissima est.

Respondendi modum, arbitror duplicem fuisse. Cùm enim has gemmas Deus inseri iussit pectorali: vt per tam lucentes perfectósque lapides, ipse lucis perfectionisque omnis auctor interrogaretur: & respódens, tam Sacerdotes, quàm Principem & populum spirituali suâ luce illustraret ac perficeret, euoluens inuoluta, explanans ambigua, & docens quæ facienda omittendáve forent, & modos præscribens, quibus res inchoanda perficiendáque, satis apparet, responsiones interrogationibus accommodari debuisse: interrogationum verò quædam per affirmationem negationémve nudam possunt expediri, quædam longiorem requirunt explicationem. Arbitror itaque ad prius illud genus interrogationũ, nudo lapidum splendore seu fulgore responsum: & ex eo Sacerdotem colligere solitum, suaderet an dissuaderet consulenti: quo sensu accipio Iosephi dicta [h], quem Tostatus & Ribera meritò sequuntur: nec est, quod quis arbitretur D. Aug. hoc fabulosum iudicasse: nam quid perstringat, paulò ante docui. Ad posterius genus interrogationum, non respondebatur illo tantùm splendore (nec enim commodè hoc potuit) sed longè aliter audiebatur enim à Sacerdote interna quædam, vel externa quandóque locutio seu oraculum, quod ipse postea interrogãti manifestaret. Quamquam nec hîc absurdum sit opinari, ad splendorem tunc lapidum accessisse sacerdoti lumen propheticum menti eius à Deo infusum. De hac quidem responsione prolixiore, patet ex Regum gestis [i], vbi præter responsionem ad interrogata, insuper Deus docuit modum prælij conserendi, & propter talem modum responsionis, puto genus hoc oraculi vocati consueuisse, *responsionem per Sacerdotes* [k].

Vidi qui contra Iosephi quem sequor, sententiam, non vno ariete moliretur. 1. sibi displicere scribit, & suspectum esse singulare Iosephi testimonium. 2. quoniã in eodem loco Iosephus duabus adhuc aliis in reb. labitur: hîc quóque lapsum. tum quia dicit hoc à Græcis, λόγιον, vocatum, cùm tamen LXX. sic vocarint, qui Hebræi fuerunt, tum quia dicit ducentis ante suos commẽtarios annis, hos splendores ob legis violationem exstinctos: cùm tamen Thalmudici, & Iarrhius, & Kimchi, & Elias Germanus testentur, diu antè huic oraculo finem impositum, scilicet iam inde à captiuitate Babylonicâ; quod à laddo responsum ferunt Alexandro Magno petenti, vt pro se Deum de belli Persici euentu consuleret. Deniq; quia sequeretur ex hac Iosephi narratione, hoc oraculum tantùm insueuisse de bello respondere: quod non est verum. item sequeretur solummodò consueuisse de illis quæstionibus, ad quas, per; *ita*, vel *nõ*, respõderi posset. cõstat autem sæpè pluribus respõdisse, &

a ca. 8. v. 8.

b in Cath. Lipomani.

c Iosephi, Lira. Tost. Oleast.

d 1. Reg. 13. v. 9.

e de. 23. v. 2. & 4. & c. 22. v. 13. & 11. & cap. 28. v. 6.

f 2. Esdr. 7. v. 65.

g Deut. 33. v. 8.

h l. 3. antiq. cap. 9.

i 2. Reg. 5. v. 23.

k 1. Reg. 28. v. 6. vbi Hebr. est Vrim.

quidem interdum inopinata, & præter interrogationem [a]. His vir acutus & egregiè doctus conatur Iosephi fulgorem infuscare: sed leui manu fuligo potest amoueri.

Ad primùm respondeo, licet id solus Iosephus dixisset; maximam eius, in rebus ad Sacerdotium spectantibus, cùm ipse Sacerdos fuerit, auctoritatem esse debere: præterea nullus alius superest illius æui Hebræus scriptor, qui talia discutere potuerit, præter Philonem & Iosephum. Philo paucula huiusmodi attigit, allegoriis solis intentus; neque negauit. Iosephum ergo solum id affirmasse, quid mirandum?

Ad 2. nego in his Iosephum labi. Licet enim LXX. fuerint Hebræi Sanhedritæ, Græcè tamen non Hebraicè scripserunt, & cùm Græcè scriberent, λόγιον dixerunt: & eos postea cuncti proselyti Græci in hac nomenclaturâ secuti fuerunt, non aliam ob causam nisi ob eam, quam Iosephus ibi retulit; ex cuius contextu Græco, manifestum est, eum loqui de Græcis dumtaxat illis, qui Iudaïcos ritus venerabantur. Notum verò Iudæos & Græcos sic distingui, vt Græcorum nomen retineant, quotquot ex gentilibus ad Iudaismũ transierant [b]. De oraculi quoque cessatione, meritò Iosephi auctoritatem cũctis Thalmudicis & sexcentis Rabbinis recentioribus, qui totius antiquitatis sunt imperitissimi, præfero. De Iaddi quidem illo responso, quoad oraculorum cessationem, nec Latini [c], nec Græci Historici [d], qui res Alexandri scrupulosè fermè sunt prosecuti, vel vno verbulo meminerunt. Iosephus verò [e], Zonaras, & Glycas, quando accuratè narrant quæ Iaddus cum Alexandro egerit, ea recensent, vnde satis colligatur, de oraculo per Vrim & Thummim nihil Alexandrum cogitasse: cuius illum quoque fuisse ignarum prorsùs verisimile censeo: De Victoriâ verò contra Darium, à Deo docent per visum certiorem factum. Arbitror ergo Iosephum egisse de fulgore huiusmodi penitùs semperque cessante. Nam per interualla, quin aliquando etiam priùs cessauerit; vt Saulis, & postea quorumdam Regum, post Dauidem, tempore; non est dubitãdum. Glycas quidem [f] indicat, quando Israëlitæ Deum offenderant, non cõsueuisse illis Deum per Ephod respondere. Sic igitur suspicor, solutos Iudæos primò per Sacerdotes, applicato Ephod, Deum consulere: si hac viâ non succederet, recurrisse ad prophetas, etiam qui Sacerdotes non essent [g], sic enim legas ipsos quoque Sacerdotes ad Holdam prophetissam oraculi causâ adiisse [h].

Ad 3. dico, nihil eorum sequi, quæ inferuntur. nam belli meminit Iosephus, vt rei de quâ frequentiùs agebatur: Fulgoris verò tantùm, prætermissa subsequente Sacerdotali manifestatione, meminit, quia manifestario illa res solita; fulgor verò, res cæteris gentibus planè insolita & inaudita erat, & ideò illam memoriæ statuerat commendare. Duplex ergo fuit vnius oraculi Vrim & Thummim manifestatio siue responsio, prior illa & exterior, tantùm per fulgorem lapidis; & posterior quandoque etiam extrinseca, per Sacerdotem prophetiæ spiritu imbutum, qui quòd perceperat admoto pectorali, id postea quærentibus manifestabat. Fortassis propter tot manifestationes concurrentes, Septuaginta interpretantur iudicium, τῶν δήλων, hoc est iudicium bis quidem manifestorum Sacerdoti, & tertiò manifestandorum consulentibus. Eandem ob causam, *Vrim*, vocarunt illuminationem; & *Thummim*, veritatem siue perfectionem (eodem enim hæc recidunt) quoniam Deus neminem fallere vel potest vel vult; sed quicquid Sacerdoti dicebat, hoc verissimum & numeris omnibus erat absolutissimum. Sacerdotis quoque officium erat eâdem populo verè ac plenè denunciare, nulla omissionis, dissimulationis, mutationis aut falsitatis alterius adhibitâ mixtione [i].

Hæc de re valdè obscurâ, si non luculenter, haud certè prorsùs indiligenter dicta, sufficiant.

a d. v. 13.
b Act. 14. in princ. & passim in nouo testament.
c Q. Curtius Rufus.
d Diodor. Sic Plutarch. Arian.
e Ioseph. libr. 11. antiqu. in fin. Zonaras tõ. 1. Glyc. p. 2. annal.
f part. 1. Annal.
g patet ex 1. Reg. 28. v. 6.
h 4. Re. 22. v. 14.
i Sic Phil. l. 3. de vita Mosis. Orig. libr. 6. in Leui. Hier. in c. 3. Ose. & epist. 127. ad Fabiolam.

SECTIO II.

De oraculis prophetarum.

SVffecerint ista de *Oraculo per Sacerdotes*. Post Dauidis regnum, rarò per Sacerdotes Domino respondente, frequentius esse cœpit, *oraculum per prophetas*; quod diuidi potest in *visionem*, & *somnium*: sicut & *oraculum per Sacerdotes*, diuidi potuit etiam, *in visionem fulgoris*, & *manifestationem verbi*: ideò quædam ex dicendis, *de visione & verbo*, analogiâ quadam possent etiam accommodari prophetiæ, *Vrim & Thummim*; vt non obesæ naris lectores facilè animaduertent.

Visionem & verbum, Græci Patres & LXX. non rarò confundunt, vt & ipsa scriptura; cùm visionem dicit auditam, verbum verò visum vel ostensum [k]. vt cùm Isaias dicit [l]. *Audi cœlum, quia Dominus locutus est*; & tamen initiò vocaret, *visionem*: & cùm Zacharias & Ezechiel dixissent, se verbum Domini explicaturos, subdunt visionem [m]. differunt tamen. Nam.

Visio, Græcis, ὅρασις vel ὅραμα, Hebræis, *roë*; est prophetia, qua mens spirituali oculo cernit obiectum propheticum ipsi cęlesti lumine repræsentatum. differt, *à verbo*, quia verbum sæpè contingit sine visione, & visio sine verbo: differt, *à somnio*, quia visio sæpè offertur vigilanti. crebrò quoque vsurpatur more Hebræorum pro concreto, seu pro re visâ; sic Moses rubum [n] vocat visionẽ: sic prophetæ dicuntur videre visiones. [o] Tales consueuerunt esse frequentiùs sanctorum virorum reuelationes; quæ quibusdam sæculis crebræ admodùm leguntur, vt vno sæculo duodecimo ferè, Orni solitarij, quam Geruasius Presbyter descripsit; Tundali Hyberni, Cyrilli Presbyteri, Roberti Abbæ Lymburgensis, Ioannis de Pinio, Ioachimi Siculi, Simonis Stockij Carmelitæ, Ioannis Bridlyngton & aliorum.

Verbum; siue (vt mauult Cyprianus) sermo, Græcis, λόγος; Hebræis *Dabar*, est prophetia, qua spiritus sanctus, mentali quadam locutione, prophetam occulta docet, vt cùm Esaiæ [p] dixit; *Sume tibi librum* & iterum [q]; *vade dic Ezechiæ, &c.* Locutio ista fiebat, vel voce formatâ in aëre, & auditâ, vt Abrahamo ne filium necaret [r]; vel verbis in ore prophetæ positis, vt Balaamo [s], & hæc Aramæis propriè dicta; *Malki*, Hebræis, *Malchuth* (hoc est consilium) quasi dicas regem prophetiarum, siue prophetiæ speciem præcipuam, nihil enim cõsilio est vtilius. Visioni & verbo hoc cõmune fuit, quòd vel de lætis & faustis erant, & in nouo testamento tunc vocantur, *Euangelium*; in veteri nomina visionis aut verbi retinent: vel erant de infaustis ac tristibus rebus, minarum & luctus annunciæ, regibus ac populis exitia portendentes: tunc Hebræi vocabant huiusmodi pro-

k Isai. 1. & 13. & Amos 1.
l Isai. ca. 1. m vterque cap. 1. vide etiam Abdiæ. 1.
רוה
n Exod. 3. 3.
o Ezech. 1. Ioel. 3. cũ similibus.
דבר
p ca. 8. v. 1.
q c. 38. v. 5.
r Gen. 22. v. 11.
s Num. 22. & 23.
מלאכות

phetiam,

phetiam, *Massa*, à verbo, *Nasa* leuare, tollere, portare, assumere. Per hanc radicis varietatem factum, vt controuertatur, quid propriè in sacrâ scripturâ significet, *Massa*? Olim Aquila vertit, ἄρμα, non accipiens pro curru (vt apud profanos) sed pro pondere seu onere, vt noster optimè transtulit. Calamitas enim cui impendet, eum Æthnâ grauiùs premit: &, in quem talis prophetica sententia ferebatur, hic metu atque tristitia oppressus, quasi caput nequibat erigere. sic explico, & amplector D. Hieronymi sententiam, *in Nahum.* Quid ni amplectar? semper (si attendas) vocabulum pro aduersâ, numquam pro secundâ denunciatione inuenias vsurpatum: & perspicuè Hebræum nomen, Onus seu Pondus significat [a], & in Psalm. 27. Græca versio φόρτιον, habet, hoc est pondus. Sic nonnulli putant à Ioanne [b] vocari, βάρος, hoc est vt noster vertit, pondus: sed, nisi fallor, ipsi falluntur: non enim illic sermo est de prophetiâ, sed de onere interdictorij alicuius præcepti, vt rectè Primasius & Haymon sensere. Nec longè abit spiritus sanctus, cum *onus*, vsurpat, pro ipso populo, cui tale quid imminere denunciatum fuit [c]: quia talem populum Deus diu laborauit sustinens, tandémque humeris suis, quasi onus molestissimũ, excutit, dũ eũ abiicit; cùm suo quasi fauore & peculiari defensione destituit. LXX. Theodotion & Symmac. solent vertere, λῆμμα, quæ, vox à λαμβάνω, deducta, donum & munus significat [d]. quid commune, dicat aliquis, oneri & muneri? Multùm sanè in proposito: imò hîc idem est onus & munus. Nam prophetica comminatio infortunij & supplicij instantis, præclarum & preciosum est Dei donum. quia quos Deus diligit, castigat; & quos castigat, priùs, vt resipiscant, minas proponit illis, &, vt solent fugare malentes, quam lædere; lapidem manu leuat, & ostentat, priusquàm iaciat. Homini sic liberum relinquit, fugere à venturâ irâ. Sanè, λῆμμα, primariò significat leuationem siue assumptionem, secundariò donum: eò quòd dum datur, à donante leuatur & traditur, à donatario verò assumitur. Vnde Theoni & aliis Mathematicis, Dialecticis quoque, λῆμμα, nominatur, illa propositio; quæ demonstrationi vel argumento inserta, & non probata, assumitur ab alio, & vt, qui inseruit illam probet, postulatur. Sic cum interpretes isti in SS. λῆμμα, vsurparunt; pro reipsâ acceperunt, quæ assumitur siue eleuatur, idque consentaneè idiotismo Hebræorum; quibus propheta dicitur quasi assumere & leuare ipsum Onus, & libratum intentare ceruicibus impiorum; quibus impiis breui imminentem diuinam iram comminatur: huc enim pertinent illæ passiuiùs occurrentes phrases, *assumere luctum, assumere planctum, assumere parabolam.* Cauendum itáque ne cum Græcis recentioribus [e] λῆμμα, ad quamuis prophetiam extendamus. Si cui hæc nimis fusè dicta videbuntur: is si, quam se viri egregij in his torserint [f], considerare dignabitur; non diffido illum æqui boníque hanc nostram diligentiam consulturum.

Hæ duæ species, *Visio & verbum*, aliquando iunctæ sunt cum *raptu*, seu *ecstasi*, aliquando separatæ. simul fuêre in raptu B. Pauli, ad tertium vsque cælum; vbi vidit & audiuit, quæ non licet homini loqui: fortassis etiam Ezechielis visio quædam talis fuit [g], quæ vocatur, *iad*, hoc est prophetia non leniter, sed violenter influens. Quando igitur ecstasis accedit, tunc tenenda Patrum [h] do-

a Exod. 23. v. 5. 4. Reg. 9. v. 25. Psal. 37. v. 5.
b Apoc. 2. in fi. v. 24.
c Iere. 23. v. 33.
d D. Hier. in Ierem. cap. 23. & Fauori. in Lexic.
e Theoph. in Habac. & Nahũ.
f Ioan. Petrus Oliuerius lib. de prophetia cap. de Lemmate, Arias Mõtan. Præludis in proph. minor. Franc. Ribera in Nahum.
C
g Ezech. 1. v. 3. & c. 8. v. 1. & 3.
יד
h Iusti. admonit. ad Gent. circ. fi. & c. 2. ad Orrod. Epiphan. (qui fuse) hær. Montanistarũ quæ est. 86. Hiero. præfat. in Esai. Chrysost. in Psal. 44. & hõ. 29. in epist. 1. ad Corint. Augus. lib. 1. contra A. ad. ca. 7.

ctrina: prophetas non fuisse sic mente captos vel attonitos, vt non probè scirent, quid prædicerent. Polychronius in Ezech. ca. 3. *Quemadmodum diuini & incantatores ad dementiam vsque procedunt, dæmone stuporem illis ingenerante. ita è contrario Prophetis sensus afficitur, dum anima spiritus efficacia collustratur.* hoc enim proprium fuit fanaticorum, quales erant hæretici Montanistæ, & vates Gentilium. vt ex B. Paulo sibi visus colligere Theophilac. initio commentar. in. 1. ad Corinth. cap. 12. Immeritò valdè ab Oliuario reprehẽditur auctor, *de spiritu & anima* (exstat inter opera Augustini) quòd scripserit, B. Ioannem in ecstasi Apocalypsim scripsisse. Nam ecstasis duplex est, vna diuina, alia diabolica: vt insinuat Tertullianus his verbis [i]; *Ecstasis hoc operatur de suo proprio, vt sic nobis sapientiæ imagines inserat, vt & errorum.*] Sapientiæ scilicet ac veritatis diuina, errorum & falsitatis diabolica. Non igitur auctor ille ecstasim sumpsit, pro mentis attonitæ abalienatione, & animi quadam impotentiâ; qualis erat in pseudoprophetis illis; sed more patrum & rectò, pro raptu, siue pro abstractione tantùm à terrenis, & sensuum corporeorum functione: nec voluit sic constitutum Euangelistam scripsisse; sed, quæ, dum in tali ecstasi constitutus, viderat, ea postmodum in scriptum redegisse. vt mittam D. Pauli raptum: talis haut dubiè D. Ioannis fuit, quod testatur cùm dicit, *se in spiritu fuisse* (ἐγενόμην ἐν πνεύματι) scilicet correptum & absorptum in ecstasi, vt rectissimè Haymon fuit interpretatus: breuiter idem vno verbo insinuare voluit Andræas Cæsariensis; πνεύματι ἁγίῳ γενόμενος κάτοχος; quod vocabulum, sic afflatum spiritu sancto significat, vt totus ab eo correptus mente seu spiritu, & occupatus solidâ possessione fuerit: nam affectio animi ecstaticorum, κατοχὴ, vocata, quia sensibus corporeis ad tempus quasi priuantur: vnde & morbus quidam ita nominatus, qui corporis sensu motúque priuat [k], qui & κατάληψις. nostri medici, *congelationem*, appellant. Idem significari puto, quando prophetæ dicunt, *factam super se manum Domini*, [l] item, *eleuauit me spiritus*, aut, *eduxit me manus Domini in spiritu* [m]; item, *cecidit super eum mentis excessus*, vbi Græcè est, ἔκστασις [n]. Perperam Theodoret. & Theophilact. [o] cùm *Lemma*, confundunt cum huiusmodi raptu; hoc est, *Iad*, cum *Massa*.

Tertia species erat, *somnium*, dormientibus tantùm medio simulacro siue phantasmate, contingens: Hebræi vocant, *chalom* [p], Græci, ἐνύπνιον. Si quis quæ euentura sunt somnians, ipse quid somniet non intelligit; tunc eius respectu nõ erit prophetia: sed adspectu tantùm illius erit prophetia, cui Deus significationem somnij reuelabit. quare Ioseph propheta, & non Pharao, vel eius serui [q]; Daniel propheta, & non Nabuchodonosor [r]: somnians autem ipse demum annumerabitur prophetis, quando cum somnio simul intelligentiam somnij percepit, vt Daniel in altero superbi Regis somnio [s]. De his somniis propheticis tria sunt consideranda, modus, causa, & gradus seu dignitas.

Modus multiplex est, vt accuratè noster Pererius explicauit t. quædã immittuntur cum pauore & horrore somniantis [u], quædã pacificè [x]. 2. quædam nõ intellecta, quædam simul intellecta, vt dixi. 3. quædam clara & sine inuolucris [y], vt Ioseph, trium Magorum, & B. Pauli; quædam obscura, im-

i lib. de anima.
k Galen. li. 13. Therapeut. & li. 4. de locis affect. Ætio, & Ægynetæ.
l 4. Reg. 3. v. 11.
m Ezech. 11. v. 1. & ca. 40. v. 1.
n Acto. 10. v. 10.
o in Nahum.
D
p Isai. 29. v. 7.
חלום
q Gen. 40. & 41.
r Dan. 1. & 4.
s Dan. c. 2.
t quæ. 2. de obseruat. somnior.
u Gen. 15. v. 12. Dan. 2. v. 1.
x Gen. 28. v. 12.
y Matth. 1. v. 20. & c. 2. v. 12. 13. & 20. Act. 16. v. 9.

plexa, inuoluta, vt Pharaonis & seruorum eius, & Nabuchodonosori. [a] 4. in quibusdam Deus alloqui videtur, vt Salomonem [b], interdum angelus bonus, vt B. Ioseph; interdum aliquis homo, vt Paulum vir Macedo. [c] 5. aliquando somnia correspondent antecedentibus cogitationibus, & sic initium sumunt ex causâ animali; vt primũ somnium B. Ioseph, & primum Regis illius Babylonij; quandóque verò nulla præcedit cogitatio, vt in somnio secundo B. Ioseph accidit [d]. hanc differentiam notauit B. Gregor. [e] 6. nonnumquam nihil petenti Deus somnium inopinatò immittit, vt fit plerúmque, & accidit in prædictis SS. exemplis: nonnumquam verò petentibus reuelationem eamque sperantibus, vt Danieli [f]. consuefactos enim Hebræos huiusmodi desideria sua Deo proponere, & ab eo petere, vt per somnia futurũ illis euentũ panderedignaretur, manifestius est ex S.S. quàm vt quis debeat dubitare [g]. Soliti id ipsum Gẽtiles facere in tẽplo Serapidis, seu Plutonis, vt discerẽt qua ratione à morbis liberarẽtur [h]; vel ad resolutionem dubiorum habendam, vt fecit Edesius [i]; & apud poëtam Rex Latinus [k]: & in templo Æsculapij Apollonius [l]: & Spartani magistratus in templo Pasiphaës [m]: tale fuit templum Amphiarai [n], & Galliæ apud montem Garganum [o], & huiusmodi templa vocabantur, *Psychomantea*. Conatus ad hoc crimen Apostata Iulianus, per calumniam, detorquere Vigilias Christianorum ad sepulchra Martyrum; sed retudit illum validè B. Cyrillus [p]. Iudæos nonnumquam eo superstitionis delapsos, vt ad captanda somnia in Gentilium templis incubarent, docet Esai. propheta [q]; *qui immolant in hortis, & sacrificant super lateres, qui habitant in sepulchris, & in delubris idolorũ dormiunt.*] Vbi LXX. vt solent, paraphrasticè addiderunt, *propter insomnia, διὰ ἐνύπνια*, causam incubationis explicantes. D. Hieron. *In delubris*, inquit, *idolorum dormiens, vbi stratis pellibus hostiarum incubare soliti erant, vt somniis futura cognoscerent. Quod in fano Æsculapij vsque hodie error celebrat Ethnicorum, multorumque aliorum.*] Idem Cyrillus, *ibi in Comment.* confirmat.

a dd. Gen. 40. & 41. Dan. 2. & 4.
b 3. Reg. 3.
c supra citat. locis. in litt. N.
d Matth. 2.
e li. 8. Moral. cap. 13.
f Danie. 2. v. 18.
g 1. Reg. 28. v. 6. & 15.
h Aristop. in Pluto.
i Eunapius in Edesio.
k Æneid. 7.
l Philostra. in eius vita.
m Cicer. 1. Tuscul. & 1. de diuin.
n Pausa. in Boeot.
o Strabo lib. 6.
p lib. 10. in Iulian.
q cap. 65. v. 4.

E

Causæ somniorum efficientes alio loco explicabuntur; nunc de diuinorum somniorum finali causâ (vt vocant) agimus dumtaxat: quæ ex S S. multiplex desumitur. 1. vt quis à mala absterreatur, sicut factum Abimelech [r] Regi Geraræ, & Labano [s]; hanc insinuat B. Iob [t], *in horrore* (in quiens) *visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines, pauor tenuit me, &c.* & alibi [v], *terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties.* 2. vt consoletur afflictos, & mæstos perfundat lętitiâ, quod de se asserit B. Angela de Fulgino. cap. 16. 3. vt adhortetur ad aliquod bonum, vt Gedeonem [x], & Iudam eiusque exercitum. [y] 4. vt moneat vel doceat quid agendum fugiendumve, vt B Ioseph, & tres Magos [z]. hãc causam Iobus significat his verbis [a]; *per somnium aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina, vt auertat hominem ab his quæ facit.* &c. 5. vt spiritum prophetiæ, vel quod aliud spirituale donum simul largiatur: quo pertinent iuxta nonnullos ista Mosis [b]; *si quis fuerit inter vos propheta domini in visione apparebo ei, vel per somniũ loquar ad eum.* Significare volunt, quod spiritum prophetiæ, vel visione, vel somnio, collaturus sit: potiùs crediderim agere, de iis, quibus iam dato prophetiæ spiritu, significat se postea cum eorum nullo tam familiariter, quàm cum

r Gene. 20.
s Gene. 31.
t cap. 4. 13.
v c. 7. 5. 14.
x Iudic. 7. v. 13.
y 2. Mach. 15.
z Matth. 1. & 2.
a cap. 33. v. 15.
b Num. 12. v. 6.

A

Mose acturum; cum hoc ore ad os, cum illis dumtaxat per visionem & somnia. Meliùs huc facit istud [c] Ioëlis; *senes vestri somnia somniabunt, & iuuenes vestri visiones videbunt*, præcesserat enim, *effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri.* sic donum sapientiæ & prudentiæ in somnis datum Salomoni [d], ex probabiliore sentẽtiâ Tostati [e]; sic promissio obuenturæ dignitatis, Ioseph & Mardochæo. [f] 6. ad reuelationem diuini alicuius mysterij [g], vel magnarum reip. aut imperij vicissitudinem [h]; vt Israëlis [i], Ægypti, & Nabuchodonosor [k]. Ad hæc capita reduci possunt multa somnia diuina, quorum in Historiis Sanctorum fit mentio; vt illa Africana apud Victorem Vticẽns. *de persecut. Vandalic.* 2. oblata Eusebio Episcop. Cartaginensi, & quę post obitum Sidonij visio oblata pincernæ apud Greg. Turonens. *libr. 2. histor. Franc. cap. 23.* & inter alia vnum mimi, *in vita Simeonis Sali*, apud Metaphr. aliud sacrilego Traiectensi oblatum sæpiùs, apud Sur. *tom. 4. in vita S. Frederici.* aliud oblatum monacho Cluniacensi Beatæ virginis, tempore S. Odonis, apud Ioannem Monachum, *lib. 3. vita D. Odonis. cap. 9.* cuius occasione B. virgo cœpit vocari, *Misericordiæ Mater.* aliud Bertæ matri S. Suiberti, apud B. Marcellinum, *cap. 1. vita Suiberti.* aliud S. Abramio confessori, *apud Metaphrast. in eius vita.* aliud Henrico Imper. apud Rupertum, *in vita S. Hereberti cap. 26.* aliud S. Lutgero apud Monachos Vvertinens. *eius vita cap. 11. & 16.* aliud S. Hugoni Gratianopolitano apud Guigonem, *in eius vita*; aliud Hartmanno Tuitiensi apud Conradum, *in vita S. Vvolphelmi.* aliud multiplex Elpediphoro, apud Ioannem presbyterum, *in vita. S. Basilei Episcop. & Mart.* & alia innumera.

B

C

c c. 2. v. 28.
d 3. Reg. 3.
e Add. ca. 3. q. 11.
f Gene. 37. Esth. 11.
g Gen. 28. Dan. 7.
h Gen. 15.
i Gene. 41.
k Dan. 2. & 4.

De gradibus seu dignitate prophetiæ multa variaque congessere Moses Ægyptius [l] & Francis. Picus [m], sed minutiora, quàm vtiliora: idcirco, illis omissis, tantùm dico quod ex iis omnibus intellectualis reuelatio; quæ fit sine cooperatione phantasiæ; præstantissima est, si secundum se & precisè sumatur; altera verò in qua phantasia ab intellectu excitata concurrit, est præstantior extensiuè, quia primam & quid aliud præterea comprehendit. Sic etiam intellectualis per se sumpta, & comparata cum imaginariâ perfectior est, sed si imaginariam addideris ad intellectualem, tum extensiuè simul ambæ perfectiores erunt, quàm seorsim sola intellectualis. *ita P. Franc. Soarez ad 3. part. q. 30. art. 1. dispen. 9. sect. 2. cui Episcopum Guadixiensem Horoseum lib. 1. de vera & falsâ proph. ca. 3.*

l in Doctore Dubitantium.
m de praeno. l. 2. cap. pen. & vlt.

D

QVÆSTIO III.

Quo pacto prophetia siue diuina reuelatio discernenda sit, à diuinatione siue diabolica reuelatione?

E

NOn minùs necessaria, quàm ardua est huius quæstionis accurata pertractatio, propter quotidianas, etiam spiritualium personarum illusiones quæstus Synesius ante sex sæcula multos tũ temporis priuatos & Sacerdotes finxisse somnia, pro reuelationibus, πλαττόμενοι τινὰς ὀνείρους οὓς αὐτοὶ καλοῦσιν ἀποκαλύψεις. Ep. 54. in eâ decidendâ sequar vestigia aliorum, qui certatim ad hunc lapidem versandum accurrerunt. præcipui fuêre B. Vincentius Ferrerius, *tractat. de vita spirituali ca. 11. & 12.* Ioann. Gerson, *tractat. de probat. spirituum, & alibi passim*, Cardinalis Turrecremata, *in præfat.*

Defenſorij reuelatio.B.Brigittæ,Henric.de Firmariâ, *libr.de quatuor inſtinctibus*,Ægyd.Carlerius,*part.1. Sportæ fragmentor.in princ.* Hieronym. de Ferrariâ, *in Compend.reuelat.*Ioann. Franciſc.Picus,*libr.vlt. de prænotion.*Ribadeneyra,*lib.de tribulatione cap.15.* Delgadus d.lib.1.de auctor.Sacr.ſcript.c.11.& noſter Frãc.Ribera, *libr.1.vitæ Tereſæ de Ieſu c.2.*à quo citatur opus Ioann. de Horoſco de vera & falſa prophetiâ, quem tandem nactus ſum datum anno 1605. Pinciæ; liber eſt variæ eruditionis, & iudicij probi, ſed Hiſpanicè tantùm ſcriptus, editus Segouiæ lectu digniſſimus.& alij; & quidam alij recentiores, quorum dicta cuncta inuenies, apud iſtos antiquiores. Poſſunt omnia reduci ad tria capita; de eo qui iudicat, de perſonâ cui facta reuelatio,de ipsâ reuelatione & eius circumſtantiis. de ſingulis videamus.

SECTIO I.

De neceſſariis iudicaturo de reuelatione.

VEL quis iudicat de apparitione propriâ,vel de alienâ: & plus periculi eſt priore caſu. Vtroque oportet ſit perſona ſpiritualis & deuota. *nam animalis homo non percipit ea quæ ſpiritus ſunt.* Oportet itaque eū qui rectè ſit iudicaturus,primò *donum diſcretionis*,à Deo petere;vt queat ſincerum manna diuinæ reuelationis,à mellitâ lethaliq; dæmonis offâ dignoſcere;& hæc diſcretio,cōceditur aliquãdo à Deo immediatè ſimul cum ipſo lumine prophetico,vt dictum eſt;aliquãdo ſeorſim,idque vel ad priuatam accipiētis inſtructionem, vel ad aliorum quoque,& totius Eccleſiæ doctrinam, & remedium. Hoc enim dono homo conſequitur, vt in ſe, & de ſe ſciat probare ſpiritus, & etiam ſciat illos de aliis,& in aliis diſcernere. Poteſt autē hic cōſiderari quaſi duplex modus, vnus *experimentalis*,qui cum ipſa reuelatione propria infunditur illi,cui facta reuelatio; *qui modus* (vt ait Gerſon) *fit per inſpirationem intimam, ſeu internum ſaporem, ſiue per experimentalem quandam dulcedinem, ſiue per illuſtrationem à montibus æternis, effugantem omnes tenebras dubietatis.*] Hîc modus rarus eſt, & paucis conceſſus: & quibus conceſſus non eſt, illi non poſſunt, ſuo iudicio, in propriis reuelationibus ſtare:quibus verò conceſſus à Deo fuerit, illi tamen eo vti non poſſunt,ad diſcernendas aliorum reuelationes, quia ſicut, *nemo nouit quæ ſunt ſpiritus,niſi ſpiritus*,ipſemet:ſic nemo cognoſcit infallibili certitudine, per experimentalem hunc ſenſum, ea quæ in alieno ſunt animo. *Alter*, modus; qui datur maximè in ordine ad alios; ille nititur etiam, ſeu confirmatur experimentis variis, tum ſui, tum aliorum: & ſolet à Deo concedi maximè illis,quibus officij & dignitatis ratione incumbit animarum cura. Sed non debet quis facilè ſibi perſuadere,ſe donum iſtud à Deo accepiſſe: ideóque ad preces cōtinuas,etiam debet adiungere humanæ prudentiæ,& doctrinæ media. *Tertius*, enim eſt modus diſcernendi ſpiritus, quem vocant, *doctrinalem*, per diligentem & piam ſacræ ſcripturæ tractationem; quæ regulas præbet falſos prophetas à veris diſcernendi: lectio quoque ſanctorum Patrum & Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ multum confert, vt,illuſiones & reuelationes, ſignis ac notis peculiaribus queant diiudicari: his ſi adiungatur obſeruatio virorum ſpiritualium, & experientia; & in ambiguis obſcuriſque conſulantur viri docti, & pij, & in viâ ſpiritus longè progreſſi, in militiâ verò contra dæmonum aſtus exercitati veteraníque: ſperandum eſt poſſe deceptiones ſic ſentiri & vitari. Planè ad hunc vltimum iudicij ferendi modum, non ſufficit ſola doctrina, ſed accedat oportet ad illam experientia propria; vt quis ſit & doctus & contemplatiuus;vt & Scripturam & reliquam Theologiã non leuiter delibarit, *& in ſemetipſo expertus ſit variam* (ait Gerſon) *affectionum ſpiritualium pugnam, tamquam aſcenderit nunc in cælos,nunc deſcenderit in abyſſos,& viderit mirabilia Dei in profundo. Nam qui nauigant mare hoc myſticum diuerſarum affectionum, quaſi collidentium ſe fluctuum, enarrant mirabilia eius. Inexpertus autem talium, quid nouit eorum?*] Ad hæc autem nulla magis neceſſaria diſpoſitio reperitur, quàm ſolidæ humilitatis, vt enim docet Moſes apud Caſſianum, *ſolis humilibus à Deo hæc cognitio datur.* Denique non eſt iudicium præcipitandum, ſed res Deo diligenter priùs commendanda,& multiplex ſcrutiniū mentis faciendum: iuxta mox dicenda. Docent hoc ſacræ litteræ. Narrat Ioſeph Iacob patri ſua ſomnia: increpat eum pater, ſed rem tacitus conſiderat [a]. Apparet angelus, Ioſue filio Nun,formâ viri armati: ille diſquirit interrogatione, quis eſſet, nec adorat incognitum [b]. Audit Samuel vocantem Deum, nec reſpondet Domino; ſed accurrit ad Heli, donec monitus fuiſſet ab Heli Sacerdote; quo modo ſe gerere deberet [c]. Helias diſcernit inter turbinem, commotionem, ignem,& auram lenem, & perpendit prudenter, in quo illorum Dominus ſe manifeſtaret. Salutat Virginem ſacratiſſimam Gabriel Archangelus: illa priuſquàm reſponderet: *cogitat, qualis eſſet illa ſalutatio* [d]; non id leuiter, ſed διελογίζετο, maturè & diu, animo atque cogitatione voluebat, vtrum illa ſalutatio illuſoria eſſet & à Deo, an à dæmone, vt optimè Euthymius. Hoc imitatus D.Ambroſius; cùm illi corpora SS. Martyr. Prothaſij & Geruaſij reuelata; hoc Epiſcop. Cyprius,cùm D.Barnabas illi ſe manifeſtauit; hoc cæteri ſancti, vt vidimus,*lib.2.quæſt.6.*Si hoc illa mulier Carthaginenſis feciſſet [e], quæ cauſa fuit ſchiſmatis maximi, non tam turpiter deluſa fuiſſet, nec tot malorum Africæ occaſionem præbuiſſet. Sanè quamdiu res dubia eſt, longè totiùs cenſetur, potiùs eam piâ cum humilitate repudiare, quàm cupidè & confidenter recipere,aut aſſentiri.

Obiiciat fortè aliquis; apud Cæſarium legimus,multos precibus à DEO reuelationes, viſionéſque,& poſtulaſſe,& obtinuiſſe: ſi petere licet; cur nō & oblatas amplecti ſtatim atque recipere? *Reſpondeo*,multa fieri à multis non imitanda,immò nec probanda,maximè ab hominibus incompertæ ſanctitatis. Nam ſi quis, de quo conſtaret ſanctum eſſe, id in caſu aliquo peculiari & neceſſario peteret, (quod olim ſanctè factum à B. Ephrem, docet Amphilochius, *in vita D.Baſil*,& à S.Mauro,docet,*in eius vita*,Fauſtus,*apud Surium in Ianuar.* & à S. Hereberto docet Rupertus, *eius vitæ cap.13.apud Surium menſe Martio.*) vt non auderem damnare; ſic non vererer cæteris ſuadere, ne idem ſibi putarent imitãdum. Quoniam inuenio viros doctos, & valdè ſpirituales ſēper huiuſmodi deſideria ac petitiones improbaſſe:quia naſci ſolēt ex occultâ ſuperbiâ,æſtimatione,& amore ſui; quo cupiant manifeſtam aliis ſuam ſanctitatem; vel ſaltem ex curioſitate vanâ, vt optimè tradidit S. Vincentius ſuperiùs laudatus: & ideò

a Gen. 37. v. 12.

b Ioſue 5. v.13.

c 1.Reg.3. v.9.

d Luc. 1.v. 29.

e vide Optat. Mileu. libro 1. de Parmenia.

Deus solet permittere tales decipi, & impingere, vt de se ipsâ testatur, mulier singularis prudentiæ & sanctimoniæ B. Catarina Bononiensis [a]. Deinde quia in talibus non consistit sanctitas, neque perfectio Christiana, nec ista nos Deo faciunt gratiores, aut proximò verè vtiliores. Denique quia huiusmodi auersari, non est ianuam Deo præcludere; sed, per custodiam sui, & humilitatem, & castum timorem, spiritum sanctum allicere, qui amat quiescere super humiles ac timoratos, quæ cuncta diligenter ac seriò tradita fuêre à nostri ordinis viro, Franc. Aria [b]. & prius nos docuit D. Augustinus conatum hoc dæmonem sibi persuadere, vti signum aliquod à Deo peteret; se verò id detrectasse, gnarum quàm multos hæc curiositas perdidisset. Ideò alibi monet his abstineamus, & quod intra nos est, Dei regnum, in iis quæ videntur non quæramus, post Augustinum idem monemur à Gersone; cuius in similibus magna sanè auctoritas est, his verbis; *Enarrantur exempla sanctorum patrum, qui curiositatem huiusmodi visionum vel miraculorum tamquam perniciosissimam fallacissimámque refugerunt. A qua se Augustinus liberatum*, in suis confessionibus, *gloriatur in Domino. Quàm propterea D. Bonauentura abhorrendam nimis esse determinat, totóque conatur repellendam, nunc orationibus, nunc increpationibus seu flagellationibus propriæ mentis & corporis: exemplo illius, qui vt tentatione careret superbiæ, quæsiuit, & obtinuit à Domino, vt per tres menses Dæmoniacâ vexaretur obsessione. Alter sanctorum Patrum, dum sibi dæmon transfiguratur in Christum, diceret, ego sum Christus te personaliter visitans, quia dignus es: confestim clausit oculos vtraque manu vociferans, Nolo hîc Christum videre, satis est ipsum in gloriâ si videro: statímque disparuit. Alter sub aliis verbis similem seruauit in huiusmodi illusione humilitatem: Vide, inquit, ad quem missus sis. Ego certè talis non sum, quod dignus sim hic videre Christum. Alterum, quia nolebat intrare templum, dicens; Sibi satis esse, quòd oculis corporeis aspexisset Christum, colligauerunt cathenis, soluere ieiunium, carnibus vesci, vinúmque bibere compulerunt. Sicque tumore compresso, sanatus est.*] Pro cautelâ postea subdit idem, vt non modò suspensum teneatur iudicium, *sed reuerenter quoque, cum Apostolorum Principe, dicatur; Exi à me Domine, quia peccator sum, quia vilis sum, quia visionibus tuis indignus sum, quas hic neque quæro, neque accepto, sed repello. Sit in alio, non in hoc sæculo visio tua tota merces mea Domine Deus, & sufficit. Quid ad me de visionibus tuis in hac vita? quid de Superiorum meorum monitionibus? mitte potiùs alium, quem missurus es: & me meus spiritus humili tegat obscuróque loco.*] D. Bonauenturæ quem citat locus est, *lib. de profectu religios. cap. 19.* vbi etiam addit desiderio reuelationum multos lapsos in grauissimos errores. Prudenter itaque B. virgo Coleta ipsi etiam Deo, multa ei secreta reuelare volenti, respondit: *Domine Deus, sufficit mihi te solum cognoscere, & peccata mea, eorúmque abs te veniam obtinere.*] *sic Stephanus Iuliacus eius vita cap. 5.* hæc sanè optimè dicantur in propriis visionibus: in alienis approbandis, credendisue: ipsis confessariis aliísque iudicibus hanc Gerson præscribit regulam: *Caue ergo* (inquit) *quisquis eris auditor, aut consultor, vt non applaudas tali personæ, & non laudes eam, non mireris, quasi sanctam, dignámque reuelationibus atque miraculis. Obsiste potiùs, increpa durè, sperne eam, cuius sic exaltatum est cor, elati sunt oculi, vt ambulet in magnis & mirabilibus super se: vt digna sibi videatur, quæ non humano more operetur salutem suam, per doctrinam scilicet scripturarum & sanctorum, cum dictamine rationis naturalis, nisi consilium habere præsumat, & putet, ne dum ab Angelis, sed à Deo, ne dum semel in necessitatibus, sed penè iugiter, velut in quotidianis collocutionibus, talem admone, non sublime sapere, sed sapere ad sobrietatem: quoniam verissimè ait, qui dixit, superbia meretur ludi. Et eò digniùs, quo instar Pharisæi latentem hærentémque ossibus superbiam, sicut nec Phtisicus febrilem calorem, superbus attendit. Quid enim facilius quàm se vilissimum peccatorem dicere, sed veraciter, simpliciterque ita sentire ex intimis, hoc diuini muneris est, non humani solius exercitij.*] Hoc vltimum addidit, quia solent personæ, quibus per reuelationes dæmon illudit, fateri quidem se peccatores & indignos esse; sed, vel apertè increpationes huiusmodi ægrè ferre, & sic detegitur interna superbia, & cognoscitur illusio: vel saltem ex duobus vnum prætexunt. nam vel dicunt se idcirco alieno iudicio non credere, quia de suo certi sint per reuelationem intimam & secretam: vel sanè non audere se visionem reiicere, quia si fortassis visio à Deo esset, hoc foret spiritui sancto resistere, & semen gratiæ eius in crepúdiis suis exstinguere. Vtrique dicto idem ille Cancellarius Parisiensis optimè occurrit. Primò quidem; Deum numquam esse Deum diuisionis, ideò si ab ipso sit illa certitudo, numquam per alterius iudicium contrarium eum impugnabit: sed potiùs illi, quem vel vt superiorem, vel vt consiliarium saltem, humiliter consuluerint, idem inspiraturum, atque in mentem missurum. Nec enim patitur Deus sperantes in se, & timentes, & quod in se est facientes, in tanti momenti negotio, falli. Debet autem ei qui vidit reuelationem, hæc ipsa certitudo, quã prætexit, de superbiâ & pertinaciâ esse suspecta: & tutior pars eligenda est. Nam sibi credendo & innitendo, potest peccare; superiori credendo, peccare non potest; sed certò certiùs per animi submissionem, & obedientiam mereri. Quo ad alteram ait: *sed profectò spiritus sanctus, qui se dat humilibus, nequaquam ex humiliatione, quam prædiximus, se subtrahet, intrabit potiùs, exaltabit, & in beneplacito suo deducet victor super excelsa animam hanc, in oculis suis vilem, & absque vlla ruga fictionis, humilem & simplicem.*] Hactenus ille. Sanè hæc humilitas Deo tam grata est, quàm quod gratissimum: Dæmoni tam odiosa, vt eam non ferat, sed vt plurimùm statim diffugiat. Non audes fortè respuere? cogita decipi te posse, & interea comperendina: & consule prudentiores te. D. Cyprianus & alij sancti reuelationes magni fecerunt: sed eas tantùm, quas à Deo esse sciebant. Olim quoque visiones diuinæ frequentiores fuêre, quia magis necessariæ: hodie quo minùs necessariæ, hoc infrequentiores sunt, & suspectiores habendæ, vt non immeritò debeant & à magistratu Ecclesiastico discuti, & à priuatis vitari; qui prætextu vel fictarum (quod hypocrisis proprium) vel habitarum (quo illusorium esse consueuit) reuelationum, de aliis (maximè illorum à Deo non commissis curæ) personis; in earum, (vt plurimùm mulierculārum,) familiaritatem & sollicitudinem sese ingerunt; vt & auorum memoriâ Begardi & Lollardi, in Belgio; & nostra, Illuminati faciebant in Hispaniâ, & hodie etiam alij quidam factitant, suo periculo, aliena fraude.

[a] libr. de vita & erroribus suis.

[b] lib. de orat. mentali, D. August. l. 10. confess. & l. de vera religiõe. & Ciruelo p. 3. de superstit. ca. 11.

SECTIO II.

De persona eius, cui facta reuelatio?

QVoad, *personam propheta*, seu videntis visiones, multa sunt consideranda. *Primò fides*, illius, an sit sincerè Catholica; quare non est credendum reuelationibus Dæmonicolarum, (qualis illa Childerico Regi Franciæ facta, procurante & explicante Basina, quæ viuente adhuc marito ei nupserat, & saga erat; qua ingenium posteritatis eius declaratum Francisci Historici putant, (*lege Gaguinum li. 1.*) vel hæreticorum. Nam initiò Ecclesiæ Cherinthus falsas reuelationes finxit, & eas Apostolorũ nominibus insigniuit, vt Caius & Dionysius Alexandrinus tradidere [a]: tales prophetiæ sectatorum Marci Magi [b]: tales prophetissarum & ipsiusmet Montani, vt Patres antiqui illius temporis prodiderunt, Claudius Appollinaris, Miltiades, Apollonius, & Serapion, quorum verba refert Eusebius [c]: tales Archonticorum Martiades & Martianus, qui librum confinxere, quem vocabant, *Reuelationes Prophetarum* [d]: Manetis quoque tales reuelationes, de quibus contra Faustum agens D. Augustinus: talis Iuliani Apostatæ, quàm narrat epist. ad Oribasium, de arbusculâ: tales, quibus Donatistæ Generosum conati decipere [e]: & quibus vtebatur Vincentius Donatista: tales, quibus illusi Messaliani gloriabantur [f]: tales fuêre nostris temporibus Munzeri, & Anabaptistarum, tales Campani, tales Iusti Velsij, & Franc. de la Cruz reuelationes. Tales hoc anno 1601. hîc Grętij, qui suspendio sceleris pœnas luere duo, maritus & vxor; qui penes se solos Ecclesiã remansisse incolumẽ pertinacissimè iactabãt: ideò cõmunes liberos pater baptizabat, mater patrini more spondebat. hi mumdum hoc anno perirum prædicebant: sed morte mũdi interitũ præuenêre. Plurimos huiusmodi dedit olim Britãnia. Illic enim natus in Cambriâ quidam Merlinius; Magus scelestissimus: verùm enim, frustrà renitentibus Pontico Virunnio, & Lelando, est hoc de illo testimonium Guilhelmi Neuburgij, & Polydori, & aliàs mẽdacissimi, Buccanani. Sanè Magum fuisse, gesta eius à Galfrido Monumęthense tradita conuincunt. Caue hunc, qui vteri Pendragonis æuo vixit, confundas cum alio Merlino Scoto, Helij Thelesini (qui & ipse vates) discipulo; qui astronomiæ & physicæ, vt magister, valdè peritus, multa fertur prædixisse; & videtur aliis prophetis Britanniæ, Kentigerno, Sansoni, & Gildæ, annumerandus. Hanc Merlinorum distinctionem, notarunt Anglicarum rerum scriptores, Treuiza, Ranulphus, & Giraldus Cambrensis. Falsæ fidei pseudoprophetæ fuêre ibidem, Ioan. Ballus anno 1390. teste Vvadeno, *in fasciculo Zizaniarum*: & Pagani ante CHRISTVM natum, *Eubages*, vocati; ex quorum sectâ, quidam Aquila, & alius Perdix, teste Christophoro Mylæo. Nec dissimilis vanitatis sunt prophetiæ eorum, qui ea in medium proferunt, quæ decreta Generalium conciliorum, vel Sedis Apostolicæ conuellunt; vt ridiculæ prophetiæ illæ Marioni Aduocati Parisiensis de Societate IESV, refutatæ validè à Renato des Fons. *in libro contre le playdoyer de Marion. capit. 5. & 6.* nam Marionus iste, vt Arnaldo genero suo complaceret, & cum eo atque Pasquerio, ac Doleto, quadrigam CALVMNIATORVM & SYCOPHANTARVM nostri temporis imprudentissimo rum, sufficeret, etiam prophetias falsas coram SENATV AMPLISSIMO, proferre in medium non dubitauit. Nimirum vidit sola Lutetia, dedit vna curia; quos vix, tam dissitis prouinciis, tot sæcula; Pattæcionem, Medium, Ecebolium, Lamponianum. Nimirum tanti est his Herostratis, inter Cathenas, & Quadruplatores, & Æzonenses; inter συκοφοὺς, εὐρυμνοὺς, καὶ φηλεγκλήμονας, censeri, & digito ostentarier.

a Eusebius lib. 3. c. 22. & l. 7. c. 10.
b Irenæus lib. 1. ca. 8. & 9.
c libr. 5. ca. 15. 16. 17. & 18.
d Epiphan. hæres. 40.
e D. Augu. epist. 165. & lib. 3. de animæ origin. ca. 11.
f Theod. lib. 4. hær. fabul.

2. *Num sint personis arreptitiæ*: nam harum reuelationibus vel prophetiis nihil credẽdum, delusos à quadam multos, scribit Firmianus, ad B. Cyprian. [g] hoc argumento Miltiades probat prophetias Montani falsas: quia spontè incipiebat vaticinari; sed inuitus, furoréque, & amentiâ correptus, pergebat [h]. Tales fuêre prophetiæ monialium. Quercetensium anno 1491. de quibus ita scribit Christianus Massæus [i]; *Eodem* (inquit) *anno, circa festum Cathedræ* (*terribile dictu*) *cœperunt dæmones habitare, & possidere monasterium dominarum Quercetensium: quas annis quatuor, & mẽsibus totidem miserabiliter vexauerunt. Vidisses eas crebrò, velut canes per agros discurrere, instar auium, volare per aëra, sicut feles, in arbores repere, pendere de ramis: variarum animantium effingere voces, secreta prodere, de futuris euentibus prophetare.* Denique *quoties Dominus Henricus Cameracensis Episcopus, aut Dominus Ægidius Nettelet, decanus eiusdem Ecclesiæ, viri virtutum, ad exorcismum earum accederet: En, inquiunt, cornutus ille nunc in via est, vt nobis comminetur, venit. Post multa remedia, vndecumque collata, earum nomina delata Romã, ab Alexandro VI. lecta fuerunt in cœna Domini sub diuino sacrificio, sed nihil profuit. Ioanna Potiere, quæ malorum dicitur dedisse principium, à nono ætatis anno, ludere cum Diabolo cœpit, qui accusabat eam in monasterio CCCC. XXXIIII. vicibus indignè communicasse: sed ille quia mendax est, non stamus verbis illius. Ipsa Cameracum adducta, quadragenaria maior, in carcere peryt, circa Festũ Martini. Cæteræ post annos 4. mense Iunio liberatæ sunt.*] Eandem Historiam narrat etsi paulò aliter Ioan. Molinetus Valencenensis, *in Chronico Belgiæ nondum edito*, è quo quæ lib. 6. referam, ea mihi optima fide ex M. S. Codice describi curauit Clariss. I. C. & Senator spectatæ iustitiæ, Petrus Oranus Leodicensis. Tales omnino diuinationes Indorum; qui sumpto Cohobæ semine externantur, & mox cessante furore vaticinantur. de quibus Pet. Chieza. *part. 2. histor. Paruat. cap. 27.* tales Libussæ Bohemæ apud Dubrauium, *libr. 2. Boiem. histor.*

g exstat inter Cyprian. epist. num. 75.
h Euseb. d. cap. 16.
i Chronic. lib. 20.

3. *Num fidei sinceritatẽ, vitæ ac morem integritas, virtutésque commendent, an verò vitia & imperfectiones notabiles eam dehonestent.* Ideò non credendum superbis, ambitiosis, impatientibus, carnalibus, ebriosis, iram fouentibus, odia exercentibus, dissidia serentibus, vel alios diffamantibus, vel pecunias hinc corradentibus; nec etiam hypocritis, qui singularia quædam affectatæ deuotionis & pœnitentiæ signa, per superiores Ecclesiasticos non approbata, ostentant. Confirmantur hæc, vnius ex primis patribus, Appollonij sententiâ; qui prophetias Montanistarum falsitatis hinc arguebat: tum quòd Maximilla & Quintilla maritos suos deseruerant: tum quòd erant pecuniæ cupide, fænus exercentes, tesseris & tabulis ludentes, & mercedem prophetiarum accipientes; tum quòd lasciuæ; deditæ pigmentis, cultui corporis, & sumptuoso luxui vestimentorum. [k] Gerson etiam sic scribit; *Habet præterea qualibet passio*

k Euseb. li. 5. cap. 17.

profundata suam læsionem, suam ætatem, suum (vt Origenes loquitur) dæmoniũ, patet in philocaptis, zelotypis, & iracundis, in inuidis & auaris. Vnde Poëta,

Qui amant, ipsi sibi somnia fingunt.]

Nimirum hi sunt manes, quos quémque pati Poëta cecinit: hæc quæ *cuique Deus fit dira cupido.* Solent animi cuiusque vitia variis signis deprehendi: ex familiaribus & amicis quibus sunt notiores; ex actionibus, & opinionibus eorum; vt si à Deo sese de quibúsque actionibus præsumāt erudiri; si consilia & indicia spernant aliorum; si foris Curios simulant, & intùs viuant Bacchanalia; si mulierculas peccatis onustas circumducant: si se in officia concionandi, confessiones excipiendi & alia huiusmodi ingerant (vt faciebat Petrus ille Sartor Antuerpiensis pseudoheremita) sine legitimâ vocatione ac missione; si in aliis suis actionibus, moribus, exercitiis vani sint, præcipites, imprudentes indiscreti, maximè in oratione mentali, v.g. si adhuc imperfecti, & viæ purgatiuæ cum sint, præcipitent se per vnitiuam, aut statim ac orare incipiunt, sine præparatione idoneâ, præsumunt se habere tantùm passiuè, nihilque suâ ex parte conantes, influxum diuinum expectent. Nam si quod aliud, hoc sanè est illud in quod temeritatis saxum impingentes, plerique spirituales; per illusiones periculosas, & hæreses fœdissimas, Begardorum, Beginarum, Dulcinistarum, Lollardorum, Illuminatorum, &c. naufragium fecerunt. Duo sunt huiusmodi illusorum scopuli, vnus est opinionum iuxta falsarũ atque erronearum crudelitas, & superba contumacia: & interdum fœdissima quædam, & execranda, gradatim irrepentia peccata, etiam cum Angelis illis deceptoribus: alter valetudinis debilitatio, & cerebri læsio, non in mulierculis tantùm, sed etiam in viris, aliàs nec leuibus, nec insipientibus; sed dulci hoc, & venenato ociosæ contemplationis (ab omni voluntatis cooperatione, vel intellectûs adminiculo, quare & meritô, remotæ & infructuosæ ipsorum corporeorum sensuum titillatorij influxûs, poculo ebriis. Quo in genere longum foret planè recentia; eorum qui, ab indiscretis & indoctis magistris, in hanc foueam præcipitati fuerunt, nota nobis exempla, recensere: neque id expedit, superstitibus etiamnum tam cæcis, quàm cæcorum ductoribus. Cæteros vtinam vel serô faciant, istorum cautos pericula. Eodem pertinent, qui contumelias, examen, iudiciaque aliorum; modum procedendi ipsorum aut dicta minùs probantium, vel illis non credentium; ægrè & impatienter ferunt: qui demùm contenti non forent, huiusmodi carere reuelationibus, & illas potiùs aliis concedi: sed in his nimiùm sibi complacent, & doni huius cæco amore tanguntur. Solet enim dæmon, cuique per id quod vitiosè amat illudere. Prudenter D. Leo [a]: *Nouit diabolus, cui ingerat illecebras gulæ, cui adhibeat incitamenta luxuriæ, cui infundat virus inuidiæ, cui exhibeat escam cupiditatis: nouit quem fallat gaudio, quem mœrore conturbet, quem errore seducat, & causas quærit nocendi, vbi quemque studiosiùs viderit occupari.*] Idem confirmat, *in vita Moysis*, Gregorius Nissenus. Præ cæteris apti sunt deludi: qui naturâ sunt tenaces sententiæ suæ, seque solos putant sapere, reliquos despuunt vt fungos; talis ille, qui se in puteum præcipitauit, apud Cassianum; talis postea Franc. Ioannes de Rupescissâ, ante trecentos annos, talis nostro tempore Franciscus de Cruce in Peruuiâ, de quo postea.

a serm. de circumcis.

4. *Consideranda corporis constitutio.* Nam si valetudo parùm firma, si præferat redundantiam bilis atræ, si habitus corporis inediâ, vel insomniâ plus æquo deformatus, si sit cerebro læso, vel nimis apprehensiuus, aut imaginationis turbidæ & æquò vehemẽtioris: quia tales, vt dici solet, etiam vigilantes putant se videre, audire, gustare, quæ nec gustu, nec auditu, nec oculis percipiunt. talibus dæmon facilè imponit, quia falsarum rerum imaginibus obuersantibus tenaciter adhærent, & assentiuntur. Hoc solet epilepticis contigere, vt vi morbiferâ agitati vaticinentur. Quare annis superioribus non satis cauti fuêre: qui sic affecti vnius ariolationes tanti faciebant. Admiratione dignam epilepticæ fœminæ historiam narrabo ex Gersone, *libr. 5. sect. 16. in fine.*

5. Addit Gerson, *referre, qualis sit & fuerit persona, qualiter erudita, quibus assueta, cum quibus conuersata, quibus delectata: pauper sit, an diues? in diuitibus timendam superbiam & ambitionem, in pauperibus verò fictionem.*] Sed hæc obseruatio est petita à valdè remotis & incertis. Melior est sequens.

6. *Nec ætatis, nec sexûs differentia negligenda est.* Nam si casca sit & caduca ætas, delirij periculum est, si puerilis, leuitatis & morbi imaginosi, quia humidiore, quàm par est, sunt pueri cerebro, & pleni vaporibus, qui paruo negotio commouẽtur. Quare & per eos, vt aptiores suis conatibus, dæmones olim amabant oracula fundere: sed & hodie factitant, in crystallomantiâ, & in hydromantiâ. De fœmineo sexu, cōstant hunc esse suspectiorem: sed de eo separatim agetur, sequenti sectione.

Notat hoc Ioan. Nider. in 1. præcept. c. 11. quæst. de diuinat.

7. Considerare oportet, *vtrum sit in spirituali exercitatione persona veterana, an verò nouitia tantùm:* an aliàs eam diabolus sic decipere conatus fuerit, aut deceperit: an quæ illi alias reuelata, vera fuerint: item quæ vera, quæ falsa fuerint. Si tiro, valde verenda fraus, *quia* (vt inquit Gerson) *nouicius feruor citò fallitur, si caruerit regente, præsertim in adolescentibus & fœminis, quarum est ardor nimis auidus, varius, effrenis, ideóque suspectus.*] Hoc indicio Francisc. Picus [b] primò detexit falsitatem cuiusdã reuelationis visionisq;, post & alia indicia accesserunt, vt quod vana quædam bonis mixta, Diabolus in formâ Christi Domini, cæpit suadere.

b libr. 9. de præn. ca. 5.

SECTIO III.

De reuelationibus mulierum non sanctarum.

SExûs *ratio est habenda*, vt dixi, quia, si cætera sint paria, plùs fidei virorum reuelationes merentur. Quia sexus iste imbecillior, naturales vel dæmoniacas suggestiones, plurimùm habet pro diuinis; multa quoque sibi somnia fingit, quæ vera credit, iuxta illud paræmicum, *Anus quæ volt somniat*: abundat passionibus admodùm acribus & vehementibus, quare quod à passione natum, id à veritate profectum putat. sunt etiam fœminæ naturæ humidioris & viscosioris: humidum verò facilè cōmouetur, & varias figuras recipit, ægriùs autem ac seriùs à motu cessat. Ideò mulieres citiùs imaginantur, sed viri minùs pertinaciter imaginationes fouent: cumque illæ minùs ratione polleāt, minùs etiam prudentiæ habeāt, procliuius est dæmoni eas similitudine falsâ & apparẽte, decipere. Ideò inuenias in sacris litteris paucas Dei prophetides Marias duas, Annas duas, Deboram, Oldam, & vnam atque alteram alias, propheras verò plurimos.

rimos. Contra apud infideles Idolorum prophetas paucissimos, mulieres innumeras, vt prudenter notat Horozeus lib. 1. de vera & falsa Prophetia c. 23. In earum moribus præcipuè consideranda. præter lasciuiam, luxum, auaritiam: (quæ ex Apollonio notaui) vtrum vagæ sint, garrulæ, criminatrices, laudis cupidæ, aut cerebrosæ: quęque se in docendi, prædicandíue in Ecclesias aut Sacramẽtorum administratione (absque legitima maiorũ licentia) contra doctrinam Apostoli ingerant. Nam quę sunt huiusmodi, non se ipsas dũtaxat fallunt, sed & viros eruditos tandem, si nimis illis creduli, in præceps trahere consueuerunt. Testis est, sui temporis doctissimus, Tertullianus, qui dũ visionibus muliercularum (vt illi, de animæ quantitate ac colore a) confidit, immemor eorum quæ doctissimè & verissimè contra has ipsas scripserat, in absurdissimos errores delapsus fuit. Sed ætas nostra prębuit in Peruuia illustrius adhuc exẽplum, quod P. Iosephi à Costa verbis adscribam b. *Fuit in hoc Peruensi regno vir magni pro illo tempore æstimatus, doctus Theologus, ac Theologiæ professor, idémq; Catholicus ac pius diù habitus, ac penè tũc huius orbis miraculum. Is familiaritate muliercula cuiuspiam, quæ se edoceri ab angelo magna quædam mysteria iactabat, quæq; extra se interdum rapiebatur, aut rapi simulabat, velut altera olim Philumene aut Maximilla Montani, ità deuinctus est, vt illam de somnis Theologiæ quæstionibus sæpè consuleret: in omnibus pro oraculo haberet, magnis reuelationibus plenam & Deo valdè charã prædicaret, satis alioqui sordidæ, & perexiguo sensu præditam, nisi ad instruenda mẽdacia. Igitur, siue à Diabolo corriperetur (quod facilius est credere) cùm eiusmodi ecstasim pateretur siue callidè eã fabulã simularet (quod nõnulli viri prudentes existimarunt) ille Theologus: quod à muliercula magna & mira de se audiret, ac multò grãdiora futura conciperet, libenter ei se discipulũ addixit, cuius patrem spiritualem agebat. Quid multa? eò abductus est homo, vt miracula facere tentaret, & fieri sibi persuaderet: cùm miraculi vestigium, ne tenue quidẽ exstaret. Ob hæc, & quòd propositiones aliquot ab illa prophetissa accepisset, à sensu Catholicæ Ecclesiæ alienas, à sanctissimæ inquisitionis iudicibus, toto hoc regno stupente, comprehensus est. Ibi per quinquennium ferè auditus, toleratus, examinatus, ac tandem patefactus est homo omniũ superbissimus, ac insanissimus. Cùm enim Angelum sibi diuinitùs datum, à quo omnia quæ vellet disceret, ac deinde summa Dei ipsius familiaritate & immediato colloquio se potitum, pertinacissimè dissereret, in eas nugas delatus est, quas, nisi ab homine prorsùs mentis emotæ dici, nullo modo sibi quisquã persuadeat. Erat verò ille tã integro sensu, quod ad cerebrũ attinet, vt mihi integrior non sit. Itaque & serio affirmabat, se & Regẽ futurũ & Pontificem summum sede Apostolica ad hæc regna trãslata, cõcessã quoque sibi sanctitatẽ super omnes Angelos, & choros cœlestes, atque Apostolos omnes, quin etiã oblatã sibi à Deo vnionẽ hypostaticã, sed ab ipso non esse admissã. Datum quoque se redẽptorẽ orbis, quoad efficaciam, vt ipse loquebatur, quod Christus solùm quoad sufficiẽtiã fuisset. Omnẽ statũ Ecclesiasticũ abrogãdũ: leges verò alias se editurũ faciles & apertas, secundùm quas cœlibatus clericorũ tolleretur, multitudo vxorũ cõcederetur, confessionis necessitas excluderetur. Hæc atque alia tanta contẽtione affirmabat, vt nos teneret attonitos, quod homo talia sentiẽs nõ insaniret. Denique diù euolutis gestis illius, & plus quã centũ & decẽ propositionibus hæreticis, aut à sana doctrina Ecclesiæ alienis cõdemnatis, iussi sumus, vt habet de more sacrũ illud tribunal cũ homine disputare, si fortè ad mẽtẽ & fidẽ hominem reuocare possemus. Conuenimus autẽ cũ ipsis Iudicibus & Episcopo Quitẽsi, tres alij. Eò introductus homo eã libertate & facũdia perduissimam suã causam defendit, vt ego in hodiernum diẽ etiã stupeã, eò adigi posse mentis humanæ superbiam. Professus est doctrinã suam non posse mõstrari, nisi diuina scriptura, & miraculis; quòd esset superior omni humana ratione. Scriptura autẽ testimonijs longè se apertiùs atque efficaciùs probasse: quàm probauerit Paulus Iesũ Christũ fuisse verũ Messiã. Miracula autẽ se perpetrasse plurima, eáque tãta, vt Christi resurrectio non fuerit maius. Nã & se verissimè esse mortuũ, & resurrexisse, atque id euidẽtissimè (aiebat ille) esse ostẽsum. Scripturas verò proferebat memoriter (cum nullũ librũ haberet, atque ipso etiã Breuiario spoliatus esset) ex Prophetis, ex Apocalypsi, ex Psalmis, ex alijs locis, tot & tam lõgas: vt vel memoria esset admirationi. Eas verò ita ad sua cõmenta adaptabat, ita allegorizabat: vt quiuis vel rideret, vel fleret. Postremò si miraculis rẽ agere nobis placeret se libenter ea statim exhibiturũ. Hæc ita dicebat homo, vt vel nos insanos putare videretur, vel ipse insanire. Nã & per reuelationem sibi innotuisse iactabat, Serenissimum Ioannem Austriæ bello nauali à Turca esse superatũ, & regnũ Hispaniæ à Philippo inuictissimo iã penè amissum: & concilium Romæ habitũ, vt de Gregorio deponẽdo, & alio subrogãdo ageretur. Quæ ideo nobis significaret, vt, quoniã erat nobis certis nuncijs nota, sciremus ei, non nisi diuinitus innotuisse. Et cùm essent omnia adeò falsa, vt amplius esse non possent, ab illo tamen asserebãtur, vt notissima nobis. Deniq; cum nihil profecissemus per duos dies disserendo, & ad publicum spectaculũ esset cũ ceteris, vt in Hispania fieri solet, delatus, intuebatur semper in cœlũ, ignẽ in inquisitores, & omnes grassaturũ cœlitus exspectans, vt illi erat pollicitus Diabolus. atqui ignis quidem nos nullus ex alto corripuit, illũ verò, & Regem, & Pontificẽ, & Redemptorẽ, & legislatorẽ: ex imò flãma rapuit atque redegit in cineres.*] *Hactenus P. Iosephus* En fructus incautæ conuersationis cum mulierculis, prætextu cõfessionum, & nimię facilitatis in credendis, primò quæ ad laudem propriam, mox etiam quæ ad ceteros & publicũ Ecclesiæ statũ, dénique ad fidei mysteria morúmq. doctrinã. ex superbia occulta suíq; amore nata credulitas, ex hac hæresis, & vanissima quædam diuinitatis affectatio, cum incredibili mentis cæcitate. Sic igitur vilissima fæmella, virum eruditione & sapiẽtia clarũ decepit. Sic & Magdalena de la Cruz Cordubę multis imposuit c, & in Belgio nõ multi elapsi sunt anni, cùm, in vna vrbiũ Hãnoniæ; religiosa quædã credita energumena, & adducta ad superiorẽ eiusdẽ ordinis, vt exorcisaretur. dũ res in lõgũ abit, & illa vocibus diuersis successiuè loqui incipit: quarũ vna tenuior se Deũ Christúmq; Dominũ nostrũ fingebat, alia dęmonẽ crassior imitabatur: hæc multa palã impia effutiebat: illa, quædã ad pietatẽ (vt videbantur) pertinẽtia. ita creditũ, à quibus minimè decuit, in illa modò IESVM, modò Diabolũ loqui. sic periculi plena & fallaciæ res eò progressa, vt muliercula sollẽni ritu, quasi per eam Christo loquẽte, hostiã incruẽtam, prolatis verbis canonis cõsecrare auderet: & (proh dolor) pii, sed vel indocti, vel incauti, cõsecratas (exsecratas potiùs dicere deberẽ) ab hac Sacerdotissa (sed nõ secũdũ ordinẽ Melchisedech) aximas panis eulogias acciperẽt & tanquã verũ Domini corpus, allatis & prælatis cereis, in altari collocarẽt, & venerarentur. Du-

a de anima c. 5.
b de nouissimis tẽporibus. l. 2. c. 11.
c de qua P. Ribadeneyra. l. 5. Par. nostri Ignatis, c. 10. & Horozeus d. l. 1. cap. 24.

tamen hic erãt imposturæ indicia: tum quòd erat energumena, tum quòd auderet Sacerdotale ac virile officium vsurpare. Sed Domine libera nos à similibus: homines sumus, decipi possumus. Propter huiusmodi similiáque pericula Gerson addit: *Hoc præcipuè considerandum, qualiter cum suis confessoribus & instructoribus tales mulierculæ conuersentur. Si collocutionibus intendunt continuis, sub obtentu nunc crebræ confessionis, nunc longæ narrationis visionum suarum, nunc alterius cuiuslibet confabulationis: expertis* (inquit) *credite, nominatim Augustino & Domino Bonauenturæ, vix est altera pestis vel efficacior ad nocendum, vel insanabilior.*] quæ monitio aureis digna litteris est. quot enim hinc lapsus stellarum de cœlo? quot qui spiritu cœperant, carne cõsummantur? P. Leloyherius addit [a] regulam aliã, plus tribuendum reuelationibus virginum, quàm viduarum, & viduarum quàm coniugatarum. fateor hoc verum, ceteris paribus: quia virgo purior, & Deus puritatis amans, ideò & plures legimus virginum reuelationes: & virgo cogitat quomodo placeat Deo, coniugatæ cor distractius adhuc quã cor viduæ. si paris non sint sanctimoniæ: plus credendum coniugatæ sanctæ, quàm viduæ lasciuiẽti: plus viduis, quæ verè viduæ sunt, quàm virginibus anxiè coniugium optantibus, vagis aut parùm recollectis.

a lib. 4. de spect. c. pẽ.

SECTIO IV.

De prophetiis seu reuelationibus virginum, seu mulierum, quæ canonizatæ & notæ sanctitatis.

FVere multæ huiusmodi, quarum exstant reuelationes, vt S. Angelæ, filiæ Regis Boëmiæ, virginis ordinis Carmelitarum, quæ scripsit librum reuelationum ante annos CCCC. B. Birgittæ Sueticæ Virginis, cuius exstant libri multi reuelationũ quas qui tribuunt B. Brigidæ Scotæ Virgini [b], falluntur: nisi & ista fortè reuelationes ediderit, quod non arbitror. hæc virgo vixit anno 518. at B. illa vidua post annum. 1370. excessit è viuis. Hac etiam longè antiquior, Pepini ducis Brabantiæ filia, S. Gertrudis anno 664. reuelationes quoque suas collegit: claruit S. Hildegardis in Germania anno 1180. cuius & aliæ supersunt. Et eodem tempore S. Elizabethæ Sconaugiensis, cuius reuelationes libris duobus complexus Rogerus Cisterciensis Anglus, vir doctus & pius: quem, vt nullum Sanctorum virulentiæ maledicentiæque fœtidi oris sui. Balæus immunem esse noluit *in Catalogo Scriptorum Britan.* quo libro nihil vnquã legi scurrilius, mendacius, aut magis blasphemum. Miror nondum ab aliquo Anglo Catholico laruã morioni & scelerosissimo Apostatæ detractam. Hac recentior, tempore Gregorii. XI. circa annum 1360. quo tempore S. Birgitta viuebat, fuit S. Catharina Senensis, & ipsa reuelationibus illustris. de harum itaque reuelationibus, maximè de B. Birgittę, quæ plurimas scripsit & habuit, nonnulli ambigũt, quo illas in precio habere oporteat.

b Simlerus, Leloyher. & alii.

Henricus de Hassia [c], & Sybillanus [d], ambo Catholici, ambo religiosi, sed (vt verum dicam) nõnihil audaces, volunt D. Birgittæ & similiũ reuelationes, non debere haberi pro indubitanter veris, nec acceptari tanquam à Spiritu sancto editas. Qui si hoc intelligerent de certitudine fidei Catholicæ, eiusque veritate, item de editis à Spiritu sancto dictãte, vt credendum SS. editã sanè verum dicerent; sed puto neminem paulò prudentiorem tale quid vnquam opinatum. Argumenta quóque illorum, cùm longè tendant vlterius, indicãt eos longè aliud voluisse, scilicet, loqui de certitudine humana seu morali, & de dictamine Spiritus Sancti, in diuinis reuelationibus ordinario. quod sanè, nimis multùm, de auctoritate & opinione Sanctarum Christi sponsarum, est decerpere. Sic illi argumentantur. Primò, quia quæ prædixerunt, possent aliunde prædici, vt ex industria solo lumine fidei, & doctrinæ confortata. 2. quia potuerunt ex illusione dęmonum nasci, Deo hoc meritò permittente, eo quòd, etiam sine culpa, præsumebant facere, quæ mulieribus illicita, vt concionari & docere. 3. quia potuerũt prouenire ex phãtasia nimis debilitata, & ex errore quodam mentis. 4. quoniam in illarum dictis quædam occurrunt minùs, secũdùm communem Theologorum sententiam, consentanea rationi & veritati. 5. quia prophetica illarum doctrina superuacua, & parùm Ecclesiæ videtur necessaria. Hæc momenta non me deterrent, non mouent à debita sanctis mulieribus, earúmque dictis exhibenda reuerentia. Non quidem reuelationes illas, tanquam fidei Catholicæ assertiones, tueor: sed vt reuerentia dignas, & à cœlesti lumine collustratis mentibus prolatas, venerabiles defendo, & quamdiu ab Ecclesia, vt pię approbantur, nõ nisi temerè reiici posse contendo. Ad primum argumentum respondeo plurima in his contineri, quæ, cùm tot annis prius prædicta fuerint, non nisi à Deo potuerũt reuelari. Ad secundum, quod Episcopi varii, & Sũmi Pontifices modum illum Sãctarum extraordinarium, in docendo & exhortando permiserint, & ideo nihil illas indebitum vsurpasse. quare nec causa fuit vlla, cur sponsas suas Christus tam fœdè ab animarũ adultero diabolo decipi & rideri pateretur. Ad tertium respondeo, nullum delirii vel aberrationis à mente sana signum vnquam in illis deprehensum fuisse, quare non minus hæc coniectura, quam precedentes, vanitatis & malitiæ plena cẽsenda. Ad 4. negamus in earum reuelationibus quidquam reperiri, quod Catholicæ fidei sinceritati palàm repugnet, vel cum ea consistere nequeat. Si quid fortè communiori Scholasticorum sententiæ repugnat, non ideò confestim dãnandum, vt erroneum, cum piè & prudenter intellectum, suis quóque probatis auctoribus & rationibus non absurdis stabiliatur. Alioqui Pontifices Romani, vt Eugenius tertius Hildegardis, Bonifacius, verò nonus Birgittæ, reuelationum libros, adhibito maturo Doctorum & Cardinalium concilio atque examine, non permisissent, ad Ecclesiæ vtilitatem, in vulgus edi. Ad 5. dico solere Deum, sæpè quædam permittere, immò & facere, quæ nobis videntur Ecclesiæ non admodùm necessaria, vel idcirco, vt maioris suæ munificentiæ nobis sint signa, & famulos amicósque suos ampliùs honoret. Præterea, quis consiliarius Dei fuit, aut quis mẽtis ejus abyssum sic penetrauit, vt prõnũciet aliquid abeo factũ superuacuẽ.

c Cõmẽt. in Genes. d Decad. 1 Peregrinar. quæstion. q. 3.

Ioan. Francis. Picus aliud argumentum molestius adfert in medium, quod sane imprimis remouendum. Harum Sanctarum reuelationes contradictorias esse, quare alteram earum necessariò falsitatis conuinci. D. quidem Catharinam Senensem, vt sibi reuelatum, prodidisse, Deiparam cum originali peccato conceptam fuisse: contra B. Birgittam, huius istam maculæ aspersione liberam

ab initio conceptionis exstitisse. *Respon. eo*, me talem contradictionem nõ fateri, D. Birgittæ reuelationem agnoscere, & quod illa asseruit credere. Quod attinet ad D. Catharinæ Senensis prætensam reuelationem, sunt qui respondeant, eam deceptam & falsam reuelationem pro vera habuisse a. Sed hoc in Sanctam parùm honestè dicitur. Alii volunt huiusmodi reuelationem post obitum Sãctæ Catharinæ, præpostero & pertinaci quodam zelo confictam à defensoribus illius sententiæ: ad infirmãdam reuelationum contrariarum fidem b. confirmat hunc conatum similitudo attentatorũ Bernæ apud Heluetios, priusquam ad hæresim ea ciuitas deflecteret (nempe anno 1509.) vt testatur ea de re editus auctoritate publica Historiæ libellus, è quo id alii Chronographi c tradiderunt. cur, inquiunt illi; quod eodem in genere semel patratum deprehenditur. non & aliàs factum credatur, d, concurrentibus pro contrariæ partis veritate multis indiciis? Neque hoc ordini toto, sed paucis quibusdam foret falsi crimen impingere. Exstat libellus historiæ olim excusus, quem legi Moguntiæ in bibliotheca societatis amplissima. rem compendio cõplexus fuit Frater Nicolaus Baselius in Additione ad chronicon Naucleri, qui eo vixit tempore fol. 1006. his verbis. *Eodem anno.* (1509.) *pridie Kalen. Iunij apud Bernam in Helvetia quatuor sancti Dominici conuentus ibidem fratres, Prior, Lector, Subprior, & custos capti, per torturam examinati, degradati, ad ignem condemnati, miserabiliter sunt combusti, propter quasdam dolosas, falsas, impias, & diabolicas machinationes, quas in odium immaculatissimæ virginis Mariæ conceptionis occasionaliter excogitarunt. Nam quendam simplicem idiotum superstitiosis quibusdam incantaminibus, diaboli arte dementarunt, ac plurima, tam in Sacrosancta Eucharistiæ sacramento, quàm sculptis imaginibus tentauerũt, quemadmodum facta eorumdem in lucem arte calcographæ sunt impressa, ideo præsentibus eorumdem cõfessata superfluum duxi. Tandem verò ad instantiam Bernensium, Haimo Lausanensis Episcopus, loci ordinarius, inquisitionem contra eos fecit, quo adstante vna cum Matthæo VValesiano Episcopo, Achilles Castel. Episcopus, & Apostolicæ sedis legatus, ad hoc à Papa Iulio specialiter missus, ab omni gradu, & priuilegio clericali depositos XXIII. die mensis Maij potestati tradidit sæcularj, atque de hinc vltima die eiusdem mẽsis. igne (vt hæretici) sunt incinerati, præsentibus ibid. multis hominũ millibus.*] Sic Nicolaus Monachus Hirsaugiensis, *hæreticos* vocans; non quia negarãt Beatam virginem sine originali peccato conceptam, sed quia contendebant pertinaciter contrarium fide tenendum, & quia Magicis præstigijs vsi fuerãt, & multa contra fidei Catholicæ sinceritatem dixerant fecerántque, vt in libello illo continetur. Fieri tamen potest, vt Basilius fultus auctoritate Concilij Basileensis habuerit articulum de conceptione immaculata pro articulo fidei. sed pro libera, vtriusque partis defensione; iam Sixtus. 4. decretum ediderat, & propterea sanè si idcirco hæreticos censuit, valdè à vero aberrasset: veruntamen arbitror, solummodo quo ad pœnam hæreticis eos comparasse. Quidquid de opinione, Baselij sit, Mihi probabiliùs videtur neque hoc ab ordine falsò confictum, neque à D. Catharina, vt reuelationem, proditum: non ab ordine, qui cùm sit sanctissimus tale crimen in se non admisisset, non à Sancta proditum, vt reuelationem; quia nec F. Raimund. nec vllus confessariorum ceterorum, vel familiarium B. Catharinę, qui diligentissimè cunctas D. Catharinæ reuelationes collegerunt, & posteritati collectas emisere, vllam huius reuelationis mentionem fecerunt: nec etiam in libris B. Catharinæ illa reuelatio inuenitur. Duo hic obiiciuntur, primò dictum Caietani, qui hoc ex D. Antonino affirmanter asserit. 2. locus quidam ex opusculis illius Sanctæ. Ad 1. respondeo S. Antoninum e scribere tantùm, si quis obiiciat hanc reuelationem. S. Birgittæ, sciendũm alias sanctas miraculis claras contrariam reuelationem habuisse: Sed Antoninus dictum suum nõ confirmat vllius auctoris testimonio, vt solet, nec etiam ipsemet, vbi de vita B. Catharinæ egit, vllam, inter alias, huius reuelationis facit mentionem, vt nec Confessarii Beatæ illius, sicut dictum est. ideò non magnifacio hoc dictum Antonini. quo, ad solutionem argumenti, pro tempore vsus, eò quod Ioan. de Neapoli alia solutio, quam ibi refert, ei meritò nimis impudens videbatur. Ad 2. respondeo, optare me locum ex scriptis eius adduci. Nec enim inuenio, nisi fortè id colligant, ex illis verbis quæ adnectuntur in fine Orat. XVI. vbi sic legitur: *Tu scis Domine, quia ista est veritas.* quem locũ, frustrà quærenti, Ioan. Deckerius iam olim Louanii, & nunc Grætii in Theologiæ professione collega meus mihi ostendit: De quo verbo potest esse nõ iniusta suspicio, hoc additum ab illis, qui volebant, ea quæ in præcedenti oratione dicta fuerant, haberi pro prophetica reuelatione, & dicto contrario simile dictum B. Birgittæ volebant refutare: præcesserant autem nonnulla de concepta Deipara in Originali peccato. Suspicionẽ facit, quòd sine his verbis tota oratio perfecta est: & quòd si voluisset B. Catharina hæc verba addere, non fuisset ei necesse, ponere illud, *subiunxit*, quod immediatè his verbis videmus à librario præponi: accedit quòd orationum eius alia nulla sic terminatur. Quare vel illa hoc non addidit, vel si addidit, non addidit, vt sibi à Deo reuelatum. sed vt opinionem suam, quã cum plerisque sui ordinis omnino veram & certam, humanis tãtum rationibus & persuasionibus inducta, putabat. Potuit autem sancta illa, hac in re, qua de Theologica quæstione; naturali, non diuino, lumine præeunte, disserebat, errare, quod humanum est. Sanè fallacem esse argumentationem, qua eo loco vtitur, nemo prudens Theologus dubitauerit extrema enim sumit, medium conceptionis ipsius tempus transsilit: quasi concludas, nec ante hoc tẽpus, nec post hoc tẽpus aliquid fuisse, vel futurum, & inde inferas, ergo ne nunc quidem hoc esse tempore. Fuere quidam olim Dd. qui censuerunt, posito, quod, B. Virgo in Adamo peccauit, & CHRISTI Domini redemptione indiguit, consequi, vt non potuerit ipso momento conceptionis sanctificari f: sed qui rem meliùs examinarunt, illi multis contrarium docuere g, ex quorum dictis cùm clarè colligatur, Deum hoc non absolute tantùm & simpliciter facere potuisse, sed etiam, stante illa hypothesi: non intelligo quo pacto, fuerit à Deo reuelatum, *Nõ potuisse Deum animam B. Virginis Mariæ infundere, nisi in materiam putridam?* Sic enim illic vocatur caro, infecta peccato originali. Nonne hoc dictum repugnat decisioni Sixti IV. Pii V. & Concilii Tridentini? nam si hoc Deus non potuit: ergo factum credere non licet. Si hoc Deus sciebat, *quia veritas esset*, atque hoc B. Catharinæ reuelarat: certè illi reuelauit implicitè, contra sentientes in fide errare. Quo igitur pacto permittit Ecclesia, vt pium & probabile, credi, sine

a Petr. Leloyherius libr. 4. de spect.
b Sic Amb Catarinus eiusdem ordinis. l. 3. pro immaculat. concep. circa prin. & Fr. Suarez in 3. q. 27. disp. 3. sect. 5.
c Additio. ad Chron. Euseb. & primæ additiones ad Nauclerum.
d c. semel. malus, de reg. iur.
e p. 1. Sũ. Theolog. tit. 8. c. 2.
f Sic Halens. 3. par. q. 9. mẽb. 2. Rich. in 3. d. 3. a. 1. Capreol. Ferrar. & alii
g Bonau. d 3. p. 1. a. 1. q. 1. Anton. d. c. 2. Paludan. in d. 3. q. 1. art. 1. Caietan. Opusc. de concep. c. 3. Suarez. & Valencia d. q. 27.

originali peccato conceptam de facto fuisse: si hoc probabile credi: certè nequit Deus reuelasse, hoc à se fieri non potuisse. Absit ergo, vt credamus illa in oratione diuinam reuelationem contineri: Absit vt credamus B. Catharinam, humillimam, sanctissimam, & circumspectissimam Dei sponsam, talia præfractè & parùm solidè dicta, tam graui Dei testimonio confirmare voluisse, aut pro diuino oraculo obtrudere. Nulla igitur reuelationum hic pugna est, vbi vnica inuenitur S. Brigittæ reuelatio, quam non ipsa tantùm, idq; pluribus locis [a], vt videas constantiam, sed & alii sancti confirmarunt. Vnus Marsil. Theologus grauis [b], & neutrius Ordinis, Dominicani néque Franciscani, tres reuelationes diuersorũ recensuit, & eas addit fuisse graues & miraculis confirmatas. Quoad ceteras reuelationes aliarum rerum, quæ contrariæ sibi prima facie videntur, si quis illas eodem modo discutiat, & circumstantias sedulò conferat, non magno negotio deprehendet, eas vel conciliari posse, vel earum alteram non ex reuelatione, sed ex opinione peculiari, putantis id verissimum esse, vel ex vehementi tantùm imaginatione, profectam.

a l.1.reuelat.c.9.l.6.c.49. & c.55.
b in 2: q.20.& in 3.q.4.

SECTIO V.

De indicijs à natura ipsius reuelationis petitis.

SVppono, si lumen illud certitudinis, de quo Sect. I. dictum, cum reuelatione adiunctum fuerit, tunc parum referre vigilantíne an dormienti visio contigerit: si desit hoc lumen, tunc semper plus vigilantis reuelationi, quàm (vt Varro vocat) somnoriæ deferendum. Hoc supposito.

K

Considerandum primò, *qualis sit illa reuelatio:* vt an sit sapiens visio, nẽpe conformis sapientiæ quæ de cœlo est. talis autem futura (teste Gersone) si habeat illa à D. Iacobo requisita [c]. *vt si pudica, modesta, suasibilis, bonis consentiens, plena misericordiæ & fructibus bonis, non iudicans, sine simulatione.*] Si (vt hoc fusiùs explicem) instiget ad aliquid, quod exemplis Christi & Sanctorum magis asimilet, si hominem intrinsecè demisiorem reddat, quàm sine reuelatione fuisset, si mitiorem, mansuetioré, recollectiorem, & à sæcularibus & extrariis curis abstractiorem, si inuitat ad simplicitatem, vnionem, & (vt sic loquar) intimitatem cordis: si id, ad quod instigat, pluribus virtutibus sit ornatum & præstantioribus, quàm eius omisio, vel factum contrarium: si ad quod inuitat, sit simpliciter & intime bonum, non aliqua duntaxat ex parte: denique si incipientem ad peccati detestationem, & præteritæ vitæ confusionem excitat, proficientem per boni desiderii inflammationem, & feruoris deuotionem, ad meliora caris mata promouet, perfectum verè implet diuinæ dulcedinis interna prægustatione. Vnde præclarè scriptum à Ioanne Salisber. *libro.2.cap.17. Sed cùm hæc a spiritibus circa homines fiant, eam solam rerum imaginem fidelis anima non aspernatur, quæ innocentiam relinquit incolumem. Quod si materiam vitijs afferat, libidinem fortè accendens, aut auaritiam, aut dominandi ingerẽs appetitum, aut quidquid huiusmodi est, ad subuersionem animæ, proculdubio aut caro, aut spiritus malignus immittit.*] Peritè duos falsarum reuelationum fontes memorat, *carnem & dæmone:* sed mox minùs peritè & verè quæ de Lamiis dicitur, omnia falsa pronũciat, quod fuit à nobis alibi refutatũ, *sup. l. 2.*

c.3.v.17.

A Dæmoniacæ reuelationes cẽsendæ, quæ prædictis operantur cõtraria, ad scurrilia & carnalia, vel inuida, & detractoria, & immodesta incitant, quę hominem reddunt auersum à Christi & Sanctorum imitatione, reddunt gaudentem nouis & singularibus inuentis suis. *Vt enim optimè D. Bernar.* ait [d], *se transfigurat malignus ille spiritus aliquando in angelum lucis, vt virtutis simulatione plus noceat: sed & tunc quoque, si diligenter aduertimus, nunquam nisi amaritudinis & discordiæ semina spargit. Suadet enim nonnullis singularia ieiunia quædam, vnde ceteri schadalizentur; non quia diligit ieiunium, sed quia schandalo delectatur.*] Item si suadeat aliqua contra canones, vel constitutiones, vel regulas, vel alia B præcepta maiorum. hoc indicio B. Simeon Monachus Treuirẽsis cũ deprehẽdit. narratur historia ab Euervvino Abbate [e]: *in verticẽ montis Sinai iussu superiorum cùm missus fuisset, ibi habitaturus: nocturnis horis ille specie Angelica dæmon apparuit, & vt missam celebret hortatur. Ipse nec planè dormiens, nec perfectè vigilans contradicit, non debere sine presbyterij ordine aliquem hoc ministerium implere: contra inimicus instat, se Dei legatũ esse, Christum hoc, velle nec decere sanctum locum ministerio tali diutius priuari. Renitentem ergo & contradicentem, adiuncto sibi consortio alterius dæmonis, de lectulo educunt, ante altare iam vigilantem statuunt, alba induunt, de* C *stola vtrimque altercantur: hostis more presbyteri, Simeon more diaconi contendebat sibi imponi debere. Tandem Dei famulus, ad se reuersus,* virtute orationis, & signo Crucis *inimicum repellit, seque delusum ingemiscit.*] Deprehensa quoque illusio ex attentata similis ferè superbiæ audacia, &, quia modestiæ auctor non erat, reuelatio, in initio ordinis Præmonstratensis. Rem totam narrabo verbis scriptoris illius B. Northberto coæui [f]. *Inter quos* (Pręmonstratẽses religiosos) *fallax ille spiritus,* D *quosdam considerans idiotas, & sua illos quondam recognoscens fuisse vascula in quibus suæ quieti & voluptati indulgere consueuisset: ita illos falsa suæ illusionis sapientia repleuit, vt qui priùs in libris vix legere nouerant, iam ex libris magna quædam dicerẽt, & de futuris prophetando maiora & stupenda prædicerent. Danielis denique vnus ex eis prophetiam se scire asserebat, & de eâ quædam duce mendacio, loquebatur: vbi de quatuor, & septem, & decem cornibus, & regibus Propheta scribendo, inducit, & de Antichristo. In quibus iam simpliciores quosque attentos reddiderat, & si fieri posset, etiam ipsum Dei hominem & Venerabilem Abbatem Simonem S. Nicolai, in errorem induxisset. Iam enim eò vsque progressa erat eius arrogan-* E *tia, vt ipsis assidentibus, etiam in capitulo, sermonem facere auderet. Et qui vidit & audiuit, præbet huius rei testimonium. Et hoc signum eius, quia de sermone profert initium. Erat enim hic sermo:* Estote fortes in bello, & pugnate cum antiquo serpẽte. *Hæc spiritus ille mendax per organum illud suum proferebat: sed ad veritatem quæ sequitur, videlicet,* Et accipietis regnum æternum, *haud quaquam procedere nequam valebat. Porro cùm ab auditoribus veritatis & dulcedinis fallax ille spiritus se ex parte deprehẽdi cerneret, vt est mille artifex, maiore arte ad alia fallendi genera se conuertit, vt quia manifestæ operationi intentos nõ poterat subuertere, saltem contemplatores quoslibet auerteret à contemplatione. Nam ille idem clericus, laboris huius minister, subita quadam & grauissima infirmitate corripitur, & qui priùs de visibilibus responsa dabat, iam in cœlum os suum, ad inuisibilia & ineffabilia promenda, ponere non verebatur. Concurrunt*

d serm. de vtil. verbi Domi.
e apud Sur. 1.Iunii.
f Surius 6. Iunii.c.27.

fratres,

fratres, vt consuetum est ad inungendum eum: concurrunt ad ea quæ dicebat audienda: De se quidem magna, sed de pluribus circumstantibus asserebat maiora. De se quod eâdem vesperâ aut futurus esset cum angelis in cœlo, aut staret sanus cum ceteris fratribus in choro. De alijs verò singulorum considerans habilitatem, quasi prophetando & augurando dicebat: Hunc cùm nuper in Ecclesia ad superiora raperer, vidi ad æternitatem vocatum: istum iam, &c. subiungit varia de aliis. Vide hic gradus superbiæ, primùm idiota sibi dæmon deligit, & facit videri doctos: deinde facit illos scripturam interpretari. 3. etiam coràm maioribus disserere in locis, vbi tacendum de his, & culpa potiùs humiliter agnoscenda. 4. facit eos Pseudo prophetas, de se magna loquentes, nec de aliis minora, vt superbia pluribus affricaretur. Subiicit postea de alio idem facienti, & has omnes dæmonis machinationes dissipatas, statim vt religiosi, fraudem subolfacientes, respondere, se nec hunc, nec vllum alium ampliùs audire velle, donec pater eorum Nortbertus reuerteretur. hæc enim responsio, *humilis obedientiæ virtute*, dæmonem vicit. Nec efficaciùs ferè vllum exstat remedium. dabo aliud exemplum verbis Fran. Bentii ex *annuis litteris nostrorum prouinciæ Mediola. annis 1590. In oppido quodam suburbano propè Aronam, ad triginta mulieres malo dæmone agitatur, omnes ferè virgines, infimæq; conditionis, eæ præsertim quæ sunt voto virginitatis obstrictæ. mirũ, has, quibus dolis circũueniat, quibus artibus oppugnet. varias inducit formas, vt alliciat ad infanda, vt deterreat ab honestis. assimulat modò personam, & pietatũ monachi; & quod audire aures horrent, ipsiusmet Christi crucifixi, hortantis ad impia: quin & vrsum, leonem, serpentem: impetum facturus in puellas hianti ore, & deuoraturus vno haustu: minacem etiam militem cum sclopo parato & instructo, iamámque extrusuro pernicialem glandem cum flammâ tonitruque nisi extorqueat assensum. Sed* simplicitas *virginum vincit omnem astutiã* Deo nixa, *Magna omnino earum* fides, *eóque clypeo ignea nequissimi tela exstinxere: Et plurimis narrationes duæ reponentur. Ex earum numero quædam nobilibus orta parentibus, & molliter educata, cũ haberet aliquando noctem infestam à diabolo insidiante, stratum deserit, & hieme licet media ac tempestate per frigida, in nudo pauimento nuda cubat. cùm cresceret nihilo seciùs flamma (vt magnum incendium aqua ingesta) clàm cubilo egressa in hortum secedit, ibique magni æmulatione Francisci, quem eadem factitasse acceperat, corpus proiecit in aggerem niuium, tamdiuque peruolutauit, obstrepente licet dæmone (qui ab eâ viscebatur) & dentibus frendente, vt internum ignem externo frigore restinxerit. Alteri item dæmon noctu se ostendit imagine Beatæ Vrsulæ, crucis vexillum præferens cum multarum virginum comitatu, atque ita locutus est; videt Deus amátque tuum istud studium tuendæ pudicitiæ: sed quoniam difficile admodum est in paterna domo in tanto strepitu occursantium, & periculorum obiectu non contaminari mentem aliqua ex parte, nos allegauit, vt te duceremus, in cœnobium sacrarum virginum, omissis curis omnibus ipsius numini studiòsè famulantium. Hic virguncula, Deo aspirante, cum verens diaboli insidias, dexteram duxisset manũ à capite in pectus, móxque à sinistra produxisset in dexteram, vt efformaret* crucem; *se talibus visis, tantóque honore indignissimam esse profitetur. Neque verò vobis habeo magnam fidem. timeo* & *in speciosis consiliis fictos dolos, quod si* Dei *legatione fungimini has* Sanctorum reliquias (*habebat reliquias adalligatas ad collum) humiliter veneramini. Mirum dictu, procubuerunt in genua laruæ venerabundæ.* & *tanto magis vrgent, vt maturet perfectionem. At illa, mihi non licet quicquam grauiùs statuere mei patris spiritualis iniussu, neque ad eum adire decet nocte intempesta: conuenite vos illũ* & *exponite mandatum Dei. vbi diluxerit, ego accedam* & *vtar consilio illius. Hoc responso, dæmones abiecta omni simulatione, in suas se tenebras abdiderunt, cum fremitu in irridentem puellam, quod lingua solum bellarent, gratésque agentem suppliciter* Deo, *contumelias,* & *probra certatim ingerentes.*] Hactenus Bencius. quid hac virgine sapientius? sed docebat nimirũ illam VERA SAPIENTIA, cui sepudicitiæ Zonâ colligarat. Impudicitia statim prodit dæmonem: sic enim ab calamistris, & procaci vultu, & curiosa discursatione D. Robertus Abbas dæmonem in nuptiis agnouit a. Et lasciua forma & motu, ac verbis, eundem cognouit S. Dunstanus, & ignita forcipe arrepto eius naso lepidè irrisit b teste Osberto Cantuariensi.

a vide Sur. 7. Iunii tom. 3.
b Surius 19. MaI.

Addam singularis cautelæ exemplum, quo docemur, nihil tutius esse, quàm timere suum sequi iudicium, aut ab obedientia maiorum vllius reuelationis etiam certæ fiduciâ recedere. Genebaldus Laudunensis Episcopus per incautam cum vxore, quam deseruerat familiaritatem, ex bono principio ortam, tandem, quæ humana fragilitas est, cùm eâ corpus miscuerat: sed postea ad cor reuersùs, & D. Rhemigio Remẽsi confessus in angustissimum locum instar sepulchri reclusus fuerat, vbi cùm septem annis pœnitentiam asperrimã egisset: *Septimo* (inquit Hincmarus in D. Remigii vita c) *anno, in vigilia cœnæ Domini, cum idem Genebaldus in oratione Domini pernoctaret,* & *seipsum defleret, circa mediam noctem angelus* Domini, *cùm magna venit luce, ad eum in oratorium vbi pronus iacebat,* & *ait ad eum: Genebalde exauditæ sunt pro te orationes patris tui Remigij: suscepit quoque dominus pœnitentiam tuam,* & *dimissum est peccatum tuum. surge,* & *hinc egredere, fácque ministerij Episcopalis officiũ,* & *recõcilia Domino pœnitẽtes criminibus suis: Genebaldus autem, nimio terrore perculsus, respondere nihil potuit. Tunc angelus Domini confortans eum,* & *ne timeret hortatus est, sed gauderet in misericordia Domini sibi collata. Qui animatus, dixit ad angelum: non possum hinc egredi: quia Dominus* & *pater meus Remigius clauem huius ostij secũ habet, quod* & *sigillo suo signauit. Et angel⁹ ad eũ; vt nõ dubites* (inquit) *me à Domino missũ; sicut patet tibi cœlũ; sic* & *ostiũ istud patebit. Et statim, saluo sigillo ac cera, ostiũ illud apertũ est.*] Ecce tibi veræ visionis indicia: priùs perturbatio, mox cõsolatio, & verum ac apertũ miraculũ sigilli ac ceræ integritas: non tamen censuit vir sanctus obedientiæ quidquam derogandum. Tũc Genebaldus in modum crucis se iactans in limine, dixit, *Etiamsi ipse Dominus IESVS Christus dignatus fuerit ad me venire peccatorem: hinc non egrediar, donec ille venerit, qui me in eius nomine, in ista reclusione cõstituit. Et statim angelus Domini recessit ab eo.*] Quid ergo? placuit Deo Genebaldi animus, & per angelũ hæc omnia, eadẽ nocte, Rhemis pernoctanti in oratione D. Remigio manifestauit, eúmque Laudunum proficisci iubet, & Genebaldũ Episcopali sedi restituere, quod & factum ab eo confestim. Contra D. Guilh. Aquitaniæ dux, si dæmonis suggestiones quibus & feruor deuotionis minuebatur, & ad sæcularia reuocabatur, initiò diiudicatas repressisset; non se sic Lucensibus ad bellum ducem obtrusisset, nec cæcitate percussus

c apud Sur. 13. Ianuar.

fuisset [a]: sed illum deceptio, cautiorem reddidit postea, vt facilè secundæ reuelationis falsitatē cōtemneret [b]. Prudētissimus senex Abrahamius (vt B. Ephrē prodidit) reuelationes illas, quibus eum dæmon, *Sanctum* & *Beatum* prædicabat, contrario humilitatis actu statim profligabat [c]. Vah! quam contraria fuit illa Gandensis virgo, nostris temporibus? misella diu vacaret orationi, & Sacramenta frequentarat; sed vel non satis exercitatum nacta fuerat confessarium, vel si nacta, ei sua secreta spiritualia non pandebat, vel benè monenti non credebat. quicquid horum fuerit, paulatim variis reuelationibus eam diabolus superbiæ spiritu inflauit. tandē persuasit, meritis reliquis parē esse Deiparæ Virgini: deesse fœcunditatem iunctā virginitati illibatæ: si pergat, id quoque cōsecuturā. ô vafrum commentum, & muliebri ingenio accōmodatum! iam illa se confessionis indigam nō esse rebatur: itaque per annos aliquot eam intermittēs, non abstinebat tamen à sacra synaxi. Quid multa? semel dum in templo versatur, & communionem exspectat, ardentiúsque beneficiū illud reliquum postulat: audit, bono sis animo, dilecta, exorasse te scito. concessa tibi fœcunditatis cum castimonia prærogatiua, quam petis: de cœlo confide te grauidatam. cōmiscuerat enim se cum dæmone, qui lucis Angelum mentiebatur. domum reuersa, sentit vterum tumescere: iusto post partus tempore adueniente, pium quendam & prudentem adit ciuē, benè notum, narrat rem totam, petitque, vt in domus eius penetralibus sibi liceat parere, & stipulatur arcanum fore. Ille nec credulus dictis de reuelatione, nec tamen sustinens virginem domo excludere: veritus, ne grassari iam incipiētibus Sectariis, materiam res vulgata præberet blasphemis hæreticorum dicteriis atque lædoriis, eā suscipit & adhibita obstetrice fida partum exspectat. Misera dolorib. vehementer torquebatur, tandē magnam, pro prole humana, horridorum, & villosorum, fœdissimorúmque vermium copiam effudit vtero, quorum tam dirus erat aspectus, vt omnes exhorrescerent, tam teter odor, vt fœtore fermè exanimarētur. Sic demū misella se delusam intellexit, & superbiæ suæ fructum, à superborū Principe retulisse, quē oportebat. Sic mulier decepta, sed & viros ille dolosus coluber supplātauit. Apud Gregorium Turonensem legūtur hæc de S. Friardo & socio eius Secundello, *Sanctus Friardus cum Secundello Diacono in supradictā insulā stetit immobilis: habebat tamen vterque eorum propriam cellulā, sed procul inter se positam. Cúmque strenuè in oratione persisterent, nocte Secundello Diacono apparuit tentator in specie Domini, dicens: Ego sum Christus, quem continuò deprecaris: iam enim sanctus es, & nomē tuū in libro vitæ cum reliquis Sanctis mei adscripsi: egredere nunc ab hac insula, & vadens fac sanitates in populis. His & ille illectus deceptionibus discessit ab insula, nec socio nunciauit tamen, cum infirmis in nomine Christi manus imponeret, sanabantur. Reuersus autem post multum tempus ad insulam, venit ad socium cum vana gloria, dicens: Abii extra insulam, & virtutes multas in populis feci. Cúmque conterritus ille interrogaret, quid hoc sibi vellet, cuncta quæ gesserat simpliciter pandit. At senex obstupescens, suspiránsque ac lacrymans ait: Væ nobis: in quantum audio a tentatore delusus es: vade, age pœnitentiā, ne vltra tibi præualeant eius doli.*] Ecce vides lapsum. primò quia occulta est superbia credidit se sanctum, & ex hoc fronti spicio non cognouit dolosam machinam. 2 quia desciuit à bono proposito manendi in illa insula. 3. quia clam habuit magistrum cōsilia sua, & obedire illi neglexit. Vide nunc, vt victus vicerit, fretus *humilitate, obedientia, & oratione*. Sequitur apud Gregor. Turonens. [d] *Quod ille* (Secundellus) *intelligens & perisse se timens, cum fletu ad pedes eius prosternitur, rogas vt pro se Dominū deprecaretur. Cui; Veni, inquit, & pariter eius omni potētiā pro salute animæ tuæ poscamus: nō est enim difficilis Dominus se confitentibus misereri, cùm ipse per Propheta dicat:* Non mortē peccatoris, sed vt cōuertatur & viuat. *Quibus autē illis aduenit iterū tētator in simili specie ad Secūdellū Diaconū dicēs, nonne præcepera tibi, eo quod oues meæ morbidæ essēt, & pastore indigerēt, vt e rederes & visitares, atque opē sanitatis eis tribueres: Et ille, In veritate cōperi, quod seductor sis, neque te Deum credo, cuius te speciem mentiris habere. Tamē si Christus es, crucem tuam quam reliquisti, ipsam ostende, & credam tibi. Cúmque non ostenderet*, Diacono crucē *in os eius* faciente, *confusus euanuit*.] Et ecce tibi cōsiliū, quod in similibus dubiis potes adhibere, petere vt se cruce cōsignet, vel vt formata cruce tibi benedicat. D. Matronæ similiter dæmon, apparēs in forma speciosæ mulieris, suasit vt relicto deserto vrbem peteret, minùs pudori eius periculū ibi fore: sed beata statim insidiāns, ex austeri oris vitæ dissuasione, intellexit inimici [*Simeon Metaphrast. in eius vita mense Nouembri*.] Sic S. Marcellus Abbas dæmones ex obsessis pulsurus, iisque aliquoties clamātib⁹, *Iube nos exire, in nos quoniam accepisti potestatem*, nihil iussit, sed perseuerauit in oratione, donec à Deo compulsi recesserunt. Causam quærentibus, cur non statim iussisset, prudentissimè respondit, *Quoniam dicentes me in eos accepisse potestatem, nihil aliud agebant quàm quod vanæ gloriæ laqueis me conabatur implicare* [e].] Cuius documenti vtilitas non in exorcismis modò, sed & in reuelationibus cunctis maxima est, quia maximum in his vanæ gloriæ periculum, vt de Secundello vidimus. Ipse quoq; spiritus S. mirabili quadā visione se B. Angelæ Fulginati insinuās, cū eam collaudasset, & ipsa ideo rē suspectā haberet, quod sic exponeretur periculo vanæ gloriæ pro certo signo probæ reuelationis ei assignauit; quod quo magis laudabatur, hoc ei crebrior & acrior omniū peccatorū præteritorū memoria occurreret, &, ne conata quidem, vllum vanæ gloriæ locū dare posset. Narrat hoc ipsa fusè *c. 19.* & idem alias quoq, se expertā scribit *c. 21. 22. & 29.* Sed & illud attēdēdū multi formes in omnē partem esse dæmonis fraudes. aliquando suadet quod optimū est, tūc periculū subest superbiæ: ideò tū valdè cauēda hæc pestis. Aliquādo suadet quod bonū est: sed tūc cōsiderare oportet, nū hoc bonū sit maioris boni impedimētū. si posterius hoc obseruasset B. Iordanes Prædicatorii ordinis Magister Generalis, nō illi diabol⁹ aliquoties hac techna imposuisset: semel quidē: vt ad cōcionādū eū redderet indoneū, ac debile, specie boni exēpli prębēdi, & austerioris vitę, impulit, ea relinquere, quę corpusculo illius erāt necessaria, & eū ad maximā viriū infirmitatē redegit [f]. Sed & aliàs iterū iterúmq; eū hoc prætextu decepit. quę Historia, quia religiosis vtilis futura, digna est pluribus locis legi. sic ergo scribit Leāder Albert⁹ [g], de illo febrib. acutissimis laborāte. *Fortè cū venerādo patre, erat quidā cœnobij cuiusdā præsidēs, quē Priorē appellant, ordinis nostri, vir discret⁹, sollers, prouidus, litteris callēs, & moribus cōposit⁹, qui aliquādo medicinæ operā dederat. Is igitur*

a Theobald. in eius vita, c. 16. apud. Sur. Febrna.
b ibi. c. 19.
c Simeon Metaphrast. ex Ephremo apud Suriū Martii 16.
d l. de vit. Patrum c. 10. citat Surius 1. August.
e Simeon Metaphrast. in eius vita 29. Decēb.
f Leander Albertus eius vitæ c. 21.
g. diuidem vitæ c. 22.

Iordanis patris animũ ignoras, & sciens eũ in ægrotatione sibi ipsi rigidissimũ, dixit: Pater oportet ægrotũ in omnibus medico se subijcere, si pristina nancisci cupiat sospitatẽ. Quapropter licet sis nostræ religionis præfectus & caput, ægrotus præfecturæ auctoritatẽ dimittas, mihiq; te subdas, & obedias necesse est. Quod si feceris, haud vereor, qui in breui incolumis hinc exeas. Annuit venerandus pater humiliter. præter ergo ordinis nostri consuetudinem super plumas ægroto quiescenti (sic enim Prior prudens iusserat) nocte diabolus, formam præ se ferens angelicam apparuit, dicens, veluti admirabundus: Est ne hic Iordanes, famâ & opinione apud omnes tam præclarus? præfectus & pater tam insignis Prædicatorum ordinis? Essem anceps, nisi ante hac te diu nouissem. O quam vilis & impudens factus es, qui veluti vnus de dominis terræ, in strato plumis & sericis ornato quiescis? O infœlix, quale ordini tuo & fratribus exemplum præbes? sed non est tui Deus in finẽ oblitus, qui ad te corrigendum me misit. Surge igitur è grabato, terræq; protinus supplex inhæreas. statimq; diabolo euanescente perterritus Iordanes in terram corruit, & sic iacens, postquam illuxit, à Priore & fratribus inuenitur. Quem Prior seuerè corripiens, coëgit ex merito obedientiæ in strato præparato decumbere. Sequente nocte iterum diabolus pristinâ formâ assumptâ adstitit, & duriùs quàm antea redarguit velut sibi inobedientem, móxque in solum ipsum desilire præcepit. Quem cùm manè eius diei Prior iteratò super solum iacere conspexisset, apprimè indignatus, dixit: miror tuã simplicitatẽ, ne dicam inscitiam, qui non solũ in corporis, sed & animæ præiudiciũ contra obedientiam hoc facere præsumpseris. Ego enim Deum cœli, terræq; Dominũ testor, quod noluissem pro toto terrarũ orbe sic grauiter contra Deum & ordinẽ deliquisse: & hæc dicens, in fletũ maximum prorupit. Quod cernens venerabilis pater, & ipse lacrymans procidit ad pedes eius. narrans ei visiones, sed magis illusiones: & qualiter, vt coniicere poterat diabolũ illum fuisse, qui in angelũ lucis fuerat transfiguratus. Prior verò captus admiratione ac quadã cõmiseratione illius, aliquantulum lenitus, iussit ipsum stratum ascendere. Ex hoc enim tãtam membrorum debilitatẽ contraxerat, sicq; humores indurati fuerant, vt vix spiritũ ad quiescendũ haberet. Tertia nocte Diabolus, vt prioribus, adfuit: quẽ, vt conspexit vir Sanctus (iam enim in increpationes eruperat) ait: O nequissime generis humani hostis, ô impudice canis, ô immũda bellua, quomodo meã ausus es simplicitatẽ deludere, ceu zelum qualemcumq; erga ordinem præ te ferens? Et ego quidẽ, nisi hoc omnipotentis Dei dispensatio permisisset, sapientiùs aduertissem, quod multò melior est obedientia, quàm stultorũ victimæ Et in faciẽ eius expuẽs, eum fugauit.] En Sanctus vir deceptus inani specie boni, resipuit solido obedientiæ bono se muniẽs. Nota etiam vltimũ illud, quod apparẽti in angeli formâ in faciem expuit: nam hoc etiã viri spirituales commendant, quando visio suspecta est: & noui hominẽ, cui hoc optimè cessit. Concludendum hoc caput testimonio B. Meinulphi Diaconi & cõfessoris, qui ipse apparẽs hanc regulam docuit; visiones veras esse, quæ ad pietatem & religionẽ duces forẽt. Historiã, ex Gobelino Personâ, verbotenùs accipe: non longè ab obitu cuidam cubiculario suo per visum in somnis apparuit, hortans eũ, vt mũdo & põpis eius ocyùs valefaciat, & ad regis æterni se cõferat militiã. At ille visionẽ illam non alio quàm illusionis loco habens, nihil de vitæ emendatione curauit. Sanctus autem vir, eius infirmitati se accommodans, iterùm eum vt priùs admonuit. Sed cùm neque sic quicquam de vitâ rectiùs instituenda cogitaret, tertiò ei apparuit, aitq; ad eum; Nescis miser, nescis, quam immanis prædo mentem sibi vendicet tuam, qui tibi auctor & suasor est, vt neq; mittenti Domino, neque mihi ab eo misso obtemperes. Certè cùm tu malè viuendo planè desipias, neque ab hac stultitia spontè recedere velis, diuina te admonuit reuelatio, vt vel sic ad frugem meliorem te reciperes. Tu autem (stulte) tibi pateris miserè & perniciosè illudi, qui veram reuelationem pro phantastica habes illusione. Neque enim quisquam fidelium ambigit illam visionẽ esse illusionis expertem, quæ ad Christianam pietatem & religionem inuitet: quod si quilibet faceret tibi vigilanti, nequaquã negligere deberes. sed quando te verba non corrigunt, ad facta veniendũ est. Itaq; planè efficiã, vt visionẽ quã tu intelligere dissimulas, reipsa verissimã esse certò experiaris. His dictis, ille expergiscitur: sentit à mẽto barbã omnẽ auulsam, fugit procul ab oculis somnus omnis &c.] addit quo pacto visioni obtẽperarit.[a]

Secunda consideratio est, quod quando in visione vel reuelatione suadentur aliqua pia, bona, rectaq;, tum diligenter perpendendũ est, num simul aliqua suadeantur, impia, improba, vana & inutilia. Multarum huiusmodi passim occurrunt exempla: ego contẽtus sum, eris & tu (pie lector) nonnullorum Sanctorũ. Iacobus Vitriacus[b] egregiè confirmat hoc dictũ, cum ita scribit; Quidam ex amicis eius (B. Mariæ Oegniacenæ) præcipuis, à dæmonio meridiano perambulante in tenebris, aliquando tantò periculosiùs quantò subtiliùs infestabatur. Callidus enim hostis, trãsfigurans se in angelum lucis, sub specie pietatis ei familiariter in somnis apparebat, nonnunquam eius quædã vitia reprehendens, ad quædam etiam facienda bona eum fraudulenter adhortans, vt priùs tanquã antidoti cuiusdam falsa specie oblata, postea occultiùs venenum instillaret, & mellita linguâ blanditer exerta, postmodum dentem infigeret, & ad extremum caudam suam quasi cedrũ stringeret. cùm enim iam illi fides ceu veraci haberetur, tum instar sophistæ & impostoris, veris quibusdam proditor ille falsa permiscebat, bonorum intermixtione falsis quãdam vmbram insidiosè prætexẽs. Tandem suis machinis eò perduxit fratrem illum, vt res eius pessimum exitum fuerint habituræ, si non ancilla Christi, reuelante spiritu sancto, callidi veteratoris fraudes didicisset. Cùm autem diceret homini, reuelationes illas nõ esse à Deo, sed maligni dæmonis illusiones esse, & ille è diuerso, non sancto, sed suo spiritu obiiceret; Cùm tot beneficia præstiterit mihi spiritus ille, tot vera & futura prædixerit, nullo pacto mihi vult imponere: illa ad solita orationis arma confugiens (En bonũ remediũ, bonum scutũ.) pedes Domini rigat lacrymis, cœlũ precibus instanter pulsat, nec facit finẽ; donec impius ille impostor, cũ multo gemitu & pudore ipsi nocte in cellula sua oranti adstaret: quẽ illa cõmentitio præditum splendore intuens: Quisnã es tu, inquit, aut qui vocaris? Ille superbo vt erat vultu illã toruis oculis vicissim aspiciẽs. Ego sum, ait, quẽ tu maledicta precib. tuis cõpulisti venire ad te, quæ meũ mihi amicũ per vim auferre conaris. Somniũ autẽ, ego vocor. Multis enim præsertim religiosis, in somnis, instar Luciferi appareo, mihiq; obediũt illi, & ex meis cõsolationibus animis efferũtur, dignosq; se putãt, qui diuinis & angelis fruũtur colloquijs. Amicum illum meum, quem pro tua voluntate mihi abstulisti, iam eram à bono proposito retracturus. Et id sanè euentus rei docuit, sed oua aspidum rupta sunt, & maligni illius fraudulenta consilia in lucem prolata.] Quibus verbis, nobis simul & artes dæmonis, & modus, & finis, & remedium, quo in re dubia vtendum, proponuntur. Hoc remedio B. Vincentius Ferrerius aliam dæmonis illusionem deprehendit, & dispulit[c]. sic & B Gutlacus insidias,

[a] in vita S. Meinulphi apud Surium 5. Octobr.

[b] li. 1. vitæ B. Mariæ Oegniacens. c. 9.

[c] Pet. Rauzanus lib. 1. vitæ D. Vincent. ca. 11.

a Sur. in eius vita April. 11.

immoderata suadentis ieiunia, intellexit & cauit a. sic specie iuuandarum animarum Diabolus persuasit S. Elphego, vt ex carcere, se deducentem, deducentemque sequeretur, exemplo B. Petri angelum sequentis. suasit & persuasit in angeli specie: sed eductum confessorem in viâ deseruit. ille fraudem intellexit, doluit; & martyrio, quod fugerat, se iterum obtulit, ac coronam meruit b. Sic eodem prætextu conatus cuidã Monacho suadere vt cellam desereret, deceptus fuit à B. Arsenio. Quare diligenter notanda, fideliter retinenda est, doctrina eiusdẽ B. Arsenij, qua, velut in speculo, simulachra pugna dæmoniacæ, & capita insidiariũ præcipua, nobis, apud Metaphrastem, proposuit spectanda. Et quia huius capitis res ista, & in primis vtilis, ideò verbotenùs exhibebo; *Hoc quoque vos non lateat, ô fratres, quod noster inimicus Diabolus, multis & varijs vtens machinis nos conatur decipere, & boni prætextu in mala impellere: vt, verbi causa, suggerens, hospitalitatem, & consequenter fratrum, qui accedunt, gratam & benignam exceptionem; efficit, vt simul comedant & compotent: causa autem est, bonum caritatis. deinde sis paullatim susurrans & attrahens, imprudentes nos trahit, vt ventri seruiamus, & deinde, ad satietatem libidinis, nos polluit & voluptatibus. Alijs rursùs submittens in animum eleemosynam & benignitatem, & in pauperes beneficentiam, immittit amorem pecuniæ, & in furorem impellit auaritiæ. Alijs autem multorum vtilitatem tanquam escam porrigens, efficit, vt silentium & quietem relinquant, tanquam rem inutilem, & vt, cum multis quidem mundanis habeant consuetudinem, & nonnunquam etiam cum mulieribus incautè hoc faciant, persuadet; tanquam qui iam eo peruenerint, vt sint impatibiles: & sic miseros reddit libidinosos, & seruientes animi perturbationibus. Alijs nullam exhibens molestiam, & vt à nullo capiantur vitio insidiosè procurans, extulit in superbiam, & sic nullo negotio præcipitauit. Nonnunquam autem faciens, vt à bellando abstineant, & maximè ij, qui ad suscipienda exercitationis certamina se paulo ante exuerant; decepit efficiens, vt essent securi, & de nulla re solliciti. Ex quo factum est, vt cum eos inieceri in socordiam, & vt labores negligerent effecerit; repente illos inuaderet, tanquam expugnatu faciles & inermes: & sic maximâ tempestate eorum mentem labefactaret, & conturbaret, & sæpe etiam in vitiorum profundum immergeret. Alios rursùs, cùm, vt sibi fiderent, persuasisset, vt qui iam ad maiorem peruenissent mensuram; suggessit vt eis crederentur aliorum cogitationes, vitiorumque & bellorum annunciationes: Quibus cùm nondum rectè sua vitia abluissent, primùm quidem recordationem & informationem eorum, quæ audiuerant, immisit, non absque animi perturbatione. Deinde verò etiam miserè impulit ad carnis contaminationem* c.] His enumeratis, subdit propter tot stratagematum multiplices noxas, nobis multã NOSTRI CVSTODIA, & SOBRIETATE, VIGILANTIA quoque, & ad BONVM ATTENTIONE, opus esse. Nonnulla his addi possunt ex Ioan. Horozeo libr. 1. de verâ & falsâ prophetia cap. 15.

b Osbernus Cantuariens. in eius vita.

c Sim. Metephrast. in Arsenio.

d li. de prob. spirit.

Tertia consideratio est Gersonis d, *considerandũ an quod reuelatum fuit, id humana intelligẽtia quis sine relatione potuerit assequi*: tunc enim suspectã esse debere, vt superuacuã & minimè necessariã. Quod si fuerit de rebus, quæ & humanã intelligentiã, & dæmonis scientiam excedunt, tunc non poterit aliunde, quàm desursum, missa fuisse reuelatio. Sed an res huiusmodi sint, difficile est statim iudicare, quia nõ potest nisi successu tẽporis quando euẽtus prædictionis, declarat veritatẽ, vel diligenti discussione (quando occulta cogitatio reuelatur) id deprehendi, sitnẽ diuinæ tantum res illa cognitionis, an etiam dæmonis aut hominis? Hoc vitio prophetiæ Sauonarolę laborarunt, ipsiusmet confessione.

Quarta consideratio, videndum an, *non tantu sit desumpta ex sacris litteris* (tunc enim suspecta haberetur) *quam illis consentanea omni ex parte, & constans, congrua quoq; Sanctorum hominum doctrinæ & exemplis, nihil falsi & erronei admixtum habens, totaque pertinens ad salutem hominum & Dei gloriam.* Diuinæ namque reuelationis hæc illustria sunt documenta. Nam iuxta Gloss. in Matt. cap. 17. suspecta est omnis reuelatio quam non videmus per omnia conuenire cum Lege, prophetis, & Euangelio.

Quinta consideratio est, *vtrum reuelatio alijs reuelationibus indubitatis confirmetur*: nam si nec aliæ certæ, res dubia manet. potest enim Diabolus, vt semel sic sæpius, vt vni sic pluribus, idẽ reuelare. Certarum reuelationũ ex hoc capite multa supersunt in Ecclesiasticis Historicis vestigia. talis illa admiranda B. Hermanni Stenfeldẽsis, qui & Ioseph vocatus, eò quod B. Virgo Maria ab angelo paranympho in somnis ei visa despõderi, Virgineæ benignitatis exẽplo clarissimo, cuius iucũda descriptio in Beati illius vita continetur e talis alia Eurychij Patriarchæ, *apud Eustatium in eius vita.* talis alia B. Guilhelmi Roscildensis, *apud Surium April. 6.* talis alia S. Adalberti sub mortem ei oblata, & a Leone explicata, *apud eundem. XXIII. mensis eiusde*, tales multæ eius quem paulò ante laudaui B. Meinulphi f, tales multæ apud Petrum Venerabilem *in libris Miraculorum* g. Validior censenda confirmatio per alios, quàm per eumdem, item per incognitos, quàm notos, per viros, quàm fœminas.

e apud Sur. 8. April. tomo. 7.

f apud Sur. 5. Octob.

g libr. 1. c. 23. & 27.

Sexta consideratio, *si pugnantes sint diuersæ de eadem re reuelationes, vt plurimum ambæ suspectæ sunt habendæ: interdum tamẽ sic veras conatur diabolus cõtrarys oblatis infirmare*: ideò non statim reiiciendæ omnes, sed illis, re maturè deliberata, credendum, non quæ priores sunt, (fieri enim solet, vt cùm dæmon conatus fuerit illudere per falsam, Deus alia vera immissa nebulam illam, lucis superuentu, discutiat) sed quas plures ac probatiores sanctitate, prudentia, & sacra doctrina confirmant, & quarũ auctoribus minùs causę fuit talia confingendi. v. g. in reuelationibus de Immaculata cõceptione DEIPARÆ Virginis MARIÆ, quando paria sunt reliqua momenta circumstantiarum, plus tribuendũ reuelationibus habitis (si quæ sunt) ante controuersiam eadem de re natam, & post natam controuersiam, ijs quas habuerunt, qui nec instituti, cuius D. Thomas, nec alterius cuius Doctor subtilis, fuere: hi enim ab affectu liberiores: & hac sanè ex parte reuelatio D. Birgittæ præponderat alteri, quæ tribuitur D. Catarinæ Senensi.

SECTIO VI.

De indicijs petitis à reuelationum circumstantijs.

DVO præcedentia indicia quasi mixta sunt, partim ex ipsa reuelatione, partim extrinsecus petita: sequitur nunc, vt quæ in circumstantiis obseruatu necessaria indagemus.

1. occurrit, *illud à fine petitum*, quid mouerit hominem vt hanc reuelationem aliis indicaret, propalaretque: Num curiositas, leuitas, vanitas, cupiditas, auaritia, ambitio, vtilitas propria, an aliorum; si propria, an spiritualis, aut carnalis, si aliorum, paucorúmne, multorum, an omnium? Et in hac ipsa causæ inuestigatione perpendendus finis, non tantùm proximus & apertus, sed occultus etiam & remotus. *Potest enim* (Gerson ait) *finis proximus apparere bonus, & salubris, & deuotus ad ædificatione aliorum, qui tandem prolabatur in multiplex schandalum, dum non respondebunt vltima primis, vel alias falsum fictúmque deprehendetur in personis fuisse, reputatis, magnæ sanctitatis, vt docuit ætas nostra in deceptionibus Doctorum Ioannis de Varenis, Ioan. Hus. & similium.*] Ideò Elias, quantùm poterat, conabatur, amans humilitatem, à se amoliri Eliseum, ne videret eum rapi igneo curru in cœlum. [*4. Reg. 2.*] Prudenter Arsenius sibi factas reuelationes nunquam, nisi aliorum posceret vtilitas, narrabat, & tum narrabat quasi alteri accidissent, vt Simeon Metaphrast. obseruauit [a]: B. quoque Hildegardis vix superiorum iussu induci potuit, nec inducta fuit, donec Eugen. 3. Pontif. eam ad reuelationes suas scribendum animauit [b]. Idem fuit sensus B. Libuinæ, cui cùm Christus Dominus vigilanti apparens, quinque vulnerum suorum signa luculenter impressa, reliquisset, & cerneret virgo tam hiantia vulnera homines latere non posse, timerétque concursum & applausum hominum, sic Deum deprecata scribitur, *Maneat obsecro Domine hoc dignationis sacramentum inter me & te: sufficit enim mihi gratia tua.*] Noli dubitare gratam sponsæ humilitatem & custodiam fuisse. magno enim miraculo confestim cute vulnera obtecta fuere, dolore tamen, & liuore perpetuò permanente [c]. Eadem virgo alio tempore meritò quendam solitum reuelationes suas narrare, & (quod facilè accidit) narrationis calore quædam de suo adiicere, idcirco pœnis purgatorii addictum vidit [d].

a in eius vit.

b Theodori. Abbas li. 1. vitæ Hildegard. cap. 4.

c Ioan. Brugman. in vita S. Libvvinæ. p. 2. c. 8.

d Idē Brugman. p. 3. cap. 2.

Secundò, *discutiendæ cogitationes, quæ reuelationem subsecutæ vel præcesserunt.* nam ex præcedentiū imaginatione posset nasci phantastica illusio. Ad malis cogitationibus fluctuantem animum spiritus sanctus non accedit, nec vera reuelatio: nec tamen semper bonam & piam cogitationem vera reuelatio & diuina subsequitur: in ipso namque orationis feruore, plerisque Diabolus conatus irrepere. Ad veram reuelationem semper sequuntur bona desideria, & effectus boni: ad illusoriam, aliquando per accidens, & ad tempus boni, qui tamē à diabolo in maius malum diriguntur. Notatum illud prius fuit ab Hucbaldo, qui cùm recensuisset visiones S. Aldegundis, addit; *In cunctis huiusmodi reuelationibus virgo prudens magis magisque se humiliabat, regno Dei propior fiebat, sponso cœlesti feruentius inhærebat* [e].] Hic profectò genuinus est effectus verarum reuelationum; qui huic contrarij sunt, apertè docent illusoriam fuisse, quæ præcesserat.

e Hucbal. in vita S. Aldegūd. cap. 2.

Tertiò notatum à quibusdam, *vtilissimum* quoque esse, ne decipiamus, *ipsi visioni seu reuelationi signum crucis opponere, seque cruce communire.* Confirmat hanc doctrinam, efficacem sanè & piam Senatus Brauonius. narrat enim S. Osualdum Episcopum cùm, dæmonis irrisis & difflatis terriculamentis omnibus, veterator ei in forma speciosa Angeli se ostentasset, *crucis signo* se muniuisse; eo quòd sciret Angelum lucis id non molestè ferre, angelum verò tenebrarum illo in fugam compulsum iri. *Quod & factum est, Nam* (*verba sunt Brauon. S.*) *simul atq; signum illud malignus tentator vidit, instar fumi ab oculis eius euanuit.* [f]]

f Senatus Brauon. in vita S. Osualdi Vvilgorniens. c. 2.

Quartò videndum *quomodo se spiritus ipse ingesserit. Nam proficientibus* (vt admonet P. noster Ignatius [g]) *Spiritus malus se dure, implacidè & violenter, quasi cum strepitu quodam, vt imber in saxa decidens, infundit: bonus verò iisdem leniter, placidè & suauiter, sicut aqua irrorat spongiam. Illis verò qui in deterius proficiunt, experientia docet, contra euenire.*

g in li. exercit. de dignos. spir.

Quintò *aduertendum an quæ initio mentem lætitia demulserat, ea sit postea in horrorem & mærorem versa: item num qui cœpit à principio, sensim horror animus non fuerit, sed constans permanserit.* duæ enim sunt hæ reuelationum falsarum notæ. *Sin autem initio quidem humo perturbetur, & horroris aliquid persentiscat, sed postmodùm, hac molestiâ & anxietate animi detersâ, dulcedine quadam interna perfundatur signum esse diuinæ consolationis*, vt nos B. Antonius docuit & notant in 1. cap. Luc. Theophilact. & Beda. & Hieron in c. 28. Matthæi. Cui rei naturalis esse causa videtur, antipathia quæ ei homini cum dæmone homicida, & sympathia quæ homini cum angelis intercedit [h]. Ad illam antipathiam retulerim libens vulgarem quandam opinionem, quæ vigebat temporibus B. Petri Cluniacens. [i] à qua ipsemet non erat alienus, nempe eos quibus mortui apparuissent, non diu superuiuere. fortassis orta opinio inde, quòd nonnullis dæmones in mortuorum specie cùm apparuissent, illi, ex horrore, & vitæ mortisque antipathia, morbo contracto, mox decesserant. Ceterùm documentum illud D. Antonij, est accipiendum, de verâ internâ dulcedine, quæ famem ac desiderium virtutum adfert, & adauget, præcipuè caritatis & humilitatis, quam limitationem meritò B. Catharina Senensis adiecit.

h Guilh. Parisiens. 2. Par. principal. de vniuerso p. 2. c. 152.

i libr. 1. de mirac. c. 11

Quod confirmat attestatio B. Angelæ Fulginatis, sibi ex visione in animo mansisse vehementius desiderium, cruciatus omnes & iniurias pro Deo sustinendi. Obiiciat quis fortè posse Dæmonem, quem initiò attulerit horrorem præsentia sua (vt solet, quando apparet nubes tangens vertice, aut alia simili specie terrifica) eum mox cum lætitia & suauitate sensus, verborúmque blanditiis commutare. *Resp.* nos agere de apparatione, quæ non ratione formæ, sub qua comparet, sed ratione dumtaxat præsentiæ apparentis, hos effectus horroris, & anxietatis adfert. Nam quando ratione formæ terrificæ, opus non est alio fermè indicio, si sit enim monstrifica forma, certum est dæmonicam esse: si sit humana, tunc aliæ circumstantiæ considerandæ, de quibus *lib. 2. q. 26. sect. 3.* non indiligenter egi. Huc si lubet, licet recurras.

Sextò considerandum, *num reuelationes veris miraculis astruantur*, tunc enim nihil dubij manet, quin à Deo fuerint: vt illa Nobili matronæ facta, cui reuelatum, S. VVinvvalocum ei, quam amiserat, oculorum claritatem, redditurum. Mox enim vt Sanctum adiit, visum amissum recuperauit [k]. Mira verò & prodigia, non satis idoneè reuelationem confirmant, quia potest ea dæmon efficere. Etsi tamen miracula defuerint, non tamen ex hoc solo capite censenda reuelatio falsa fuisse. B. Præcursor Christi propheta fuit, & plus quàm propheta, miraculum tamen nullum fecit.

k Sur. in vita S. VVinvvaloci. 5. Mart.

Septima regula est, *quod si, cum reuelatio fuerit*

absolutè aliquid, & non sub conditione, prædicens (prophetiam vocant absolutam & independentem) *& postea contrarium euenit*, vel *non euenit, quicquid prænunciatum fuit, falsa reuelatio, & non de cœlis est*. Probatio (*inquit Gerson*) spiritum respicit, nedum personã quę visiones patitur, sed visionũ qualitates, si veræ sint, per omnia, etiam vsque ad minimam propositionem. quoniam in spiritu veritatis falsitas non est: in spiritu autem mendacij mille quinq; sunt viæ apertæ, vt in vnica latenti falsitate decipiat. Ideo Christus dæmoniacos & Paulus Pythonissam prohibuerunt à testimonio veritatis, quam profitebantur.] confirmat hanc doctrinam D. Chryso, *hom. 19. in Matth.* Ex hoc indicio probantur veræ fuisse reuelationes Catharinæ Raconisiæ. quas recenset Ioan. Franciscus Picus [a] & Margaritæ Rauennatis apud Hieron. Rubeum [b], & B. Aloysii Bertrandi de societate nostra. & P. Francisco Borgia, vt ex illius vita retulit Thomas Bosius [c]. hinc etiam probantur diuinæ fuisse reuelationes Ioannæ illius, virginis Lotharingicæ, quæ dicta Gallis *La pucelle Ienne*, quæ Carolũ Septimũ Francorum Regem in regnum, vnde Anglorum fuerat armis deiectus, restituit, circiter annũ 1428. quam pari inuidia, crudelitate, calumnia, & iniustitia, sæpe ab illa victi profligatique Angli, cum in pugna viuam cæpissent, flammis feralibus, quasi maleficam, combusserunt: sed postmodum anno 1456. Callixtus Romanus Pontifex, eius nominis tertius causæ cognitionẽ Archiepiscopo Rhemẽsi Ioanni, & Guilhelmo Parisiensi delegauit. hi verò innumeris testibus omni exceptione maioribus de innocentia modestia, castitate, & religione Iohannæ auditis, eius innocentiam, & sententiæ illius iniustitiam, declararunt: iudicii acta Parisiis asseruari, eã in vrbe natus Papyrius Masson. testatur, idque apud Victorinos canonicos Regulares iuxta Belleforestum *in vita Caroli VII. fol. 345.* fauent eiusdem innocentiæ non Franci modò scriptores (quos vt suspectos Britanni reiiciunt (sed & alienigenæ Itali, Græcique d: sed & Belga Meierus e, parũ aliàs in Francos benignus, & Hispanus Mariana *de rebus Hispan. libro vicesimo extremo.* Philippus Bergomensis ait, tum duos adhuc ex iniquis Ioannæ iudicibus fuisse superstites, citatos, & legitimè conuictos, damnatosque & combustos: duorum verò aliorum iudicum mortuorũ ossa, effossa, & similiter cõcremata fuisse: & iussum Rothomagi, vbi virgo fuerat cõbusta, templum construi, & ex reliquis prædictorum bonis, quæ confiscata per sentẽtiam fuerant, ibidem ad Dei honorem, & defunctæ propitiationem, sacrificium quotidianum institui. sic honor immeritæ detractus, tandem vix vicesimo post mortem anno, iudicio Pontificio, restitutus. Prudenter itaque Polydorus Virgilius, licet Anglorum Stipendiarius, *lib. 23. Histor. Anglor.* nõ ausus fuit Ioannam dãnare, sed rem ita reliquit ambiguam, vt innocentiæ potius suffragetur. Qui acta iudiciaria volet percurrere, legat Belleforest. *à fol. 387.* vbi sententia iudicum delegatorum refert *fol. 393.* Hoc lapide veritatis Lydio deprehensæ leues & fictæ reuelationes, olim quidem Montanistarum [f], & recentiori memoria Ioannis Sagi Bethyci, & Frat. Ioan. de Rupescissa g, & nostro tempore Monialis Lusitanæ, quæ fortè adhuc in viuis, & Francisci de Cruce in Peruuia [h]. Ideò, mea quidẽ sententia, in cassum quidã conati fuere reuelationes Hieronymi Sauonarolę Ferrariensis tueri, Apostolico iudicio damnatas. Quàm ille multa de Ecclesiæ reformatione, de Turcarũ & Maurorum conuersione, de Florentinorum fœlicitate, quæ mox adimplenda, & astantiũ multi erant visuri antequã morerẽtur, prædixit? addens (*in reuelationũ compendio*) illas absolutas & immutabiles prophetias esse? attamen nihil horũ ferè adhuc contigit, pleráque omnia intra certum fermè annos contraria contigerunt. Quare, ex partium studio, & Alexandri VI. atque Mediceorum odio factum, vt non consideranter Historici nonnulli defensionẽ Sauonarolæ susceperint, vel damnationis iustitiam in dubium vocarint. i Profectò sicut euentus eius prophetias coarguit, sic contumacia in sui ordinis præfectum, & contemptus Pontificiæ (quæ, vel palam iniusta, nihilominùs metuenda est) excommunicationis, & aliæ similes actiones, illusionis diabolicæ, &, quæ subsequi solet arrogantiam, obstinationis, gratia & vrgentia sunt argumenta. Legite Raphaël. Volaterranum [k], quẽ vera scripsisse patet ex illis ipsis quæ Fran. Guicciardinus [l]. quamuis in Sauonarolæ defensionem propendens, memoriæ mandauit. Nonne magis piè & cordatè faciunt, [m] qui pro sedis Apostolicæ iudicio quã pro priuati hominis existimatione, induunt arma litteraria, calamisque decertant? Neque id magis clarissimi ordinis, qui vt astrũ in hoc militantis Ecclesiæ cœlo lucet, splẽdori obfuerit, quã Angelorũ choris Luciferi factio, vel Apostolico cœtui Iudas impius. Et ne hæretici se immunes harũ iactent illæsionum: quid quæso aliud est liber ille manuscriptus Iacobi Brocardi Caluinistæ *reuelationum, ad Elizabethã Angliæ Reginam & præfatio in Genesim*, aliáque nonnulla eiusdem opuscula, nisi farrago quædam dæmoniacarum reuelationum, quarum præcipuam de anno 1580. iam tempus mendacii conuicit? Contra prudẽter ex subsecuta euentus veritate Nicolaus Sanderus Sanctæ Virginis Cantianæ Elizabethæ Bartonæ, vaticinia à Deo fuisse comprobauit, *libr. 1. de schismate Anglicano:* sanè vitæ sanctitas. Martyrij laurea, & clarissimorum Synmartyrum Roffensis & Mori contestatio, locum dubitationi relinquunt nullum. Quàm dissimilis in eadem insulanata Elizabetha alia, de cuius fraudulenta prophetia sic Sãderus scribit, *Hæretici, inquietum & turbulentum genus hominum, ad commouendum Londinensem populum seditioni tum & hæresi valdè deditum, inauditum adinuenerunt stratagema. Induxerunt quippe quandam puellam octodecim annos natam, hæresi simul & prætio corruptam, in eam improbam simulationem, vt se permitteret in abdito inter duos muros cuiusdam domus angulo ad tempus concludi, & per fistulam ad id aptatam eas voces edere, quas istius strophæ artifices sibi suggererent. Nomen puellæ Elizabetha Crofta erat, doli author Dracus quidã. Ita ergò illa instructa & in loco ad fraudem accommodato collocata, mirabiles emittit continuò ex antro suo voces, easq; tam sonoras, vt per omnes vicinias audiretur. Accurrunt vndiq; ciues, quid sit inquirunt. mirantur. voces non mortalis hominis, sed angeli esse clamabant. vrbi ac reipub. iste spiritus comminatur miseriem, ærumnas, mala omnia, si nuptias cum Hispano aut communionem cũ Papa Romano admittant. Multa item contra sanctũ sacrificiũ, & reliquam fidem Catholicam, quasi oracula, fundebat: erant ex conspiratoribus, qui data opera se turbis adstantib. semper ingesserant, qui huius spiritus propheticas & obscuriores sententias, ad religionis euersionem & seditionem mouendam interpretabantur. Magistratus autem ad multitudinem compescendam, &*

quid rei

a in eius vit.
b Hist. Rauennatis anno 1510
c l. 6. de Notis Ecclesi. cap. 2.
d citat Thom. Bosius li. 8 de Not. Eccl. c. vlt. cui adde. Philipp. Bergomat. de clar. mulier. c. 157
e li. 16. Annal. Flãdr.
f Epiphan. hære. 48. & Eusebius l. 5. c. 15.
g Mariana, l. 19. ca. 3. Pet. Leoyh. lib. 2 de spect.
h Iosephus à Costa. li. 2. de temp nouiss.
i Sabellicus Ennead. 10. li. 9 Arnol. Ferron. l. 2. rerum Francicar. & alii.
k l. 5. Geograp. sub fin.
l lib. 3. rerum Italicarum.
m Pet. Ribadeneyra lib. 2. de tribulat. cap. 20.

quid rei sit lustrandum accedit. fraus difficillimè apparuit: sed tandem, inito consilio de diffodiendo muro & vicinis parietibus vnde voces reddi conijciebant, misera puella prodijt, ac exanimata quorũ suasũ & consilio hoc fecerit, confessa est statim, se à quibusdam seditiosis sectarys, & ab eo imprimis, quem nominauimus Draco, ad stamen iquitiam in ductamfuisse.] *Hæc ille lib.* 2. Quid autem necesse Munzeri, Lutheri & similium speudo prophetias memorare? de hoc septimo indicio discernẽdi lege. Ioan. Horozeũ d. lib. 1. cap. 16.

Denique *à modò etiam reuelationis iudicium formandum*, quando aliquid in eo malum moraliter reperitur, vt puta turpe, scandalosum &c. Sed quando nihil prædictorum, nec mali modi adest, res omnino periculi plena remanet, quantumuis multa veræ fidei ac virutibus solidis consentanea adsint. Nam nec veratum reuelationum vnus esse modus vel certus consueuit, nec vnus alio certior aut consuetior. Scribit enim B. Angela de Fulgino, *has spirituales illustrationes & eleuationes aliter solitas ipsi accidere vna vice, & aliter alia: ita quod semper ibi nouitas contingit, & hoc est totum inenarrabile. Reuelationes enim & visiones sunt alterius modi vna vice, & alterius alia.*] Sic illa cap. 56. in fine. Sanè toto opere diuersos, quos experta, modos describit pręsertim duos insignes, quibus se CHRISTVS Dominus præsentem eius animę solitus exhibere. inuenies eos cap. XXVII. Claudatur hæc de reuelationibus disquisitio canone Concil. Lateranensis sub Leone. 10. sess. 11. cuius hæc sunt verba.

CAPVT II.

De diuinatione.

SIcut species pręcedens vera, sic ista falsa. ideò illam Coniectationi pręposui, quę quasi mixta.

QVÆSTIO I.

Quid sit diuinatio?

ESse aliquam constat, vel Cicer. teste, cuius de ea duo libri supersunt. *videtur nihil aliud esse, quàm significatio ocultorum ex pactis conuentis cum dæmone.*] *Significatio*, inquam, quia non perficitur sola mentis intellectione siue cognitione, sed signis quoque & verbis exterioribus vtitur, qua in re differt à sententia, per vanã obseruantiã acquisita. Est autem tam pręteritorum & pręsentium, quàm futurorum, dummodo illa sint occulta, hoc est procul remota ab humana cognitione [a]. Ideò malui dicere, *occultorum*, quàm *futurorum*. Nam prophetia & diuinatio in materia conueniunt. Quę de pacto cum dæmone adduntur, illa separant diuinationem, à prophetia, & à naturali coniectatione. hæc enim nascitur, ex disciplina & obseruatione humana: illa vero desuper à Deo infunditur. Cúmque quanta est diuinatio, dependeat ab ope dęmonis, qui *æmulatur diuinitatem furando diuinationem*, vnde & dicta diuinatio quasi diuinitatis imitatio: sequitur diuinationem non posse progredi vlterius, quàm dęmonis cognitio pertingit. sequitur etiam, nec arte, nec natura diuinationem perfici. Vtuntur ad eam magi diuersis instrumentis. Qui pactum expressum habent cum dęmone, quia nouerunt gratiùs illi nihil accidere hominum idololatrico cultu, ideò plerumque Sacrificium interponunt; arã statutã precibus nuncupatis, accenso thure, vestibus verè, quales sunt nostrorum Sacerdotum [b]. Neque tamen hoc semper faciunt, sed omittunt aliquãdo, vel quia temporis angustia non patitur, vel quia hoc non exigit forma diuinationis qua vtuntur. sunt enim plures & diuersę, vt post docebo. Qui tacitum pactum habent, ijs varijs vtuntur obseruationibus, pro natura sceleris: non quidem sacrificantes, sed tamen quę faciunt & dicunt, referentes, gnari, vel ignari, in honorem dęmonis.

a vide q̄d hoc sit. supra c. 1. q. 1

b fusè Grillã. q. 5. n. 1.

QVÆSTIO II.

Quæ occulta possit dæmon reuelare?

QVædam, non omnia, possunt, quia non omnia norunt: quę communis est Orthodoxorum sententia, post Tertullian & Originem, nempe D. Augustini, Eusebij, Anselmi, Rabani, Damasceni, D. Thomę [c]. Adscribam solius verba Marci Historici, qui postquam narrauit mendaces respõsiones idoli Veneris, subdit ista, *Tales enim sunt dæmones, vt qui decipiant & nihil veri dicant. Neque enim possunt aliquid certò præscire: sed ex verisimilibus præ se ferunt se præscire apud eos qui eis seruiunt. Quomodo enim possunt verum dicere, qui exciderunt à veritate? Quod si in aliquibus contingit eos diuinare, hoc fit ex eo, quod euenit: quo modo etiam accidit in hominibus, vt sæpe quædã prædicant futura, de re quæ euentura* [d]] Quę valde obscurè dicta, sic intelligenda, vt vera sint: malle dęmones mentiri, sed posse, si velint, verum aliquando dicere, atque adeò dicere solere, vt tamen hac ipsa veritate decipiant. Nonnulla quoque, quę creatam scientiam non superant, scientificè posse prędicere, iuxta illa, quæ mox dicenda.

Primò nequit *dæmon certò prædicere, ea quæ sunt omninò liberè futura* [e]: vt sunt, primò quę dependẽt absolutè à voluntate Dei, cuiusmodi sunt supernaturalia mysteria, nec non gubernationes & mutationes regnorum ac rerumpub. quia corda Principum sunt in manu Dei, qui solus illa commutat vt lubet. 2. ea quæ dependent ex arbitrii humani libertate, vt quid cras sim facturus vel cogitaturus. 3. quę sunt omninò & propriè futura contingentia, quamdiu illa non habent causam certam & determinatam.

Secundò, *ex istis quæ certò non nouit, potest dæmon multa probabiliter tantùm & coniecturam faciens prædicere* [f]. Summam enim diuturnâ obseruatione sibi experientiam comparauit, & pollet angelico ingenij acumine, & optimè nouit. rerum naturalium facultates, & ad quid valeant, hominum voluntatem, mediante appetitu sensitiuo, inclinare, nouit omnium hominum temperamenta, affectúsque, nouit quid ex his & illis sequi soleat. Vnde contingit, vt sæpè ad amussim prędicat, quid quando homines sint facturi, vel etiam quod Deus hunc vel illum populum sit puniturus, quod talis exercitus gladio, fame, pestilitate affligetur, quod talis à tali sit occidendus, quod Princeps de solio exturbandus. nam & hoc ex diligentiâ & fide coniuratorum, socordiâ & incuriâ cauendi, vel pellendi, potest colligere. Sic apud Nicetam, fanaticus ille Basilacius Isaacio excęcationem, & de solio deiectionem, quę mox consecuta, prædixit [g]. Degebat iste vates prope Rhadestum: habebatur à vulgo propheta. *Ceterum* (ait Nicetas) *nihil veri aut perspicui de rebus futuris loquebatur, sed verba confusa, inter se dissidentia & perplexa fundebat: &*

c Tertullian. Apolog. c. 21. Origen. Peri. arch. l. 4. Euseb. l. 5. de præparat. c. 10 August. li. de diuinat. dæm. & 2. Retract. c. 30. Damasce. lib. 2. de fide c. 4. Ansel. de casu Diaboli c. 21. Raban. in c. sciendum 26. q. 4 D. Thõ. in tract. qq. 16. q. de dæmõ. & p. 1. q. 56

d Marcus in vita S. Porphyrionis. Gazæ Episc.

e Tertulli. & Origen. supra Augu. li. 2. de Gẽ. ad litt. cap. 17. & Ans. sup.

f Euseb. d. c. 10. Aug. de diuinat. dæm. ca. 5. & 6. Damascen. li. 2. de fid. cap. 4.

g Nicetas Chonia. lib. 3.

quamuis sæpè ridicula quædam admisceret, tamen turbam pastorum, agricolarum & remigum attrahebat. Nam mulierum ad se venientiũ mammis contrectatis, & talis exploratis, obscura promebat oracula, & ad plerasque quæstiones non respondebat, & suas diuinationes discursationibus & insanis gestibus peragebat. Adstabant ei quoq; cognatæ aniculæ vęcordes & insanæ, quæ consultorib. explicabant, quid illi Basilacij gestus rerum futurarum designarent, & taciturnitatem, vt sapientem orationem, interpretabantur. Is igitur homo, vt dixi, vates vulgò habebatur, & futura prædicere putabatur, à mulierculis præsertim, quibus turpes quæstiones, & deformes vestium implexiones, pro ludo & ioco, cordi erant. Cordatis verò hominibus, ineptus histrio, & vetus silicernium videbatur. Erant etiam, qui eum Pythonico spiritu esse præditum haut obscurè indicarēt: quorum ego iudicijs maximè assentior] rectissimè nam & obscæna illa disquisitio, & discursationes, verbáque perplexa, cuncta Satanicum fanaticũ fuisse conuincunt. Vt & ea quæ sequuntur; *Imperatorē enim ad se venientem, neque vt tanta potentia præditum excepit: neq; salutationi eius, quæ erat,* Salue pater Basilaci: *respōdit, neq; tacito nutu capitis gratias egit, sed huc atq; illuc, instar pulli equini, aut hominis furiosi saltans, accedentibus maledixit, nec ipsi quidē Imperatori parcens, vix tandem inquietis illis agitationibus omissis, scipione, quem manibus gestabat, imaginis Imperatoris, quæ in eius oratoriæ cellæ pariete depicta erat, oculis erasis etiam pileum de capite illius auferre studebat. Quæ cùm fecisset, Imperator eo, vt deliro, despecto, discessit.*) vaticinium mox euentus comprobauit, quem poterat quiuis sagaci prudentia præuidere, cum & Alexius diligentissimè in fratris perniciem tenderet, & Isaacius, inopportuna securitate, omnes delatores arceret, atque repelleret, adeò vt velle perire videretur.

Tertiò *potest Diabolus certò prædicere, quæcumq; dependent à causis necessarijs, quæ quidem ab alijs naturalibus causis nequeũt impediri,* vt sunt motus cœlorum, eclypses, coniunctiones astrorũ & eiusmodi: *quæ verò non necessario, sed vt plurimum dumtaxat eueniunt, eò quod possint ab alijs causis naturalibus impediri,* vt imbres, pluuias, nimbos, tempestatésque sonantes, & alia de hoc genere, *illa per coniecturas cognoscit & probabiliter præcidit tantùm. Certò quoq; potest prædicere ea quæ nouit se permittente Deo facturum.* Sicut v. g. si Deo permittente ipse pestilitatis alicuius auctor & illator fuit, vi mali cessatura certo die, nouit pestem cessaturam: idque certiùs adhuc, si ex pacto, ad certi signi alicubi reconditi vel condicti sublationem morbus desinet: poterit certò finem mali prædicere. Sic puto Turca ille Famagustanus, qui congregata in foro concione populi, prædixit se intra horę spacium moriturum, & confestim se mortuo luem desituram: quod & factum. huic dæmon id manifestarat. *refert historiam Villa montius li. 2. peregrin. c. 7.* Item *quæ intellexit per reuelationem: siue illa contineatur in sacris litteris, siue aliter dæmoni fuerint à Deo manifestata.* Hoc pacto tam multa olim maligni spiritus prædixerunt de fidei arcanis, de Christi ortu & miraculis, de idololatriæ euersione & similibus, vt cùm Hermetem iidem spiritus docuerunt Ægyptiorum superstitionem abolendam [a], cùm Apollo se cedere Hebræo puero pronunciauit, & alia quæ accuratè cōgesta à Steucho Eugubino [b]. Hæc quo ad futura.

Quartò, *nihil dubitandum præterita dæmonem omnia memoriâ tenere, quæ vel aliena relatione accepit, vel ipso coram gesta fuere:* tunc enim actus cognitionis cognoscentis rem vt præsentem, sui speciem in mente dæmonis impressam reliquit.

Quintò, *de præsentibus res obscura non est, nam quæcumque actu exteriore prodita sunt*, vt secreta furta, res perditæ, thesauri olim defossi, metalla subterranea, quæ hominum cognitionem fugiunt, *dæmonibus nota sunt.* de solis cogitationibus in animo manentibus controuertitur, an eas dæmon cognoscat? Experientia sæpè probauit illum nō esse mēdacem indicem, sed per energumenos veris infamiæ iaculis configere. Scio quid Scot. Duran. Ockam censuerint: sed placet communior sententia Alberti Magni, Alexan. de Hales. D. Thomæ, D. Bonauent. Richardi, & Ariminens. *virtute sua naturali, nullas eum affectiones liberas, vel cogitationes spontaneas hominis, sine alicuius manifestatione, posse cognoscere.* quia hoc Deo proprium [c]. Quo argumēto Sancti Patres Ambros. & alij [d] probant Christi & Spiritus sancti diuinitatem, ex cogitationum secretarum cognitione. Sed & Gentiles hoc fassi, cogitationes hasce, soli diuinæ naturæ perspectas, ceteros latere [e]. *Verùm si cogitationes vultus vel membri alicuius motu, aut mutatione, vel alio extrinseco signo prodantur: peritiùs & sollertiùs, quam exercitatissimi medici, ex huiusmodi dæmones indicijs internas animi affectiones deprehendunt,* vt docent August. & Cassianus [f]. *Potest etiam* veterator *adeò vehementer phantasmatibus immissis hominem turbare, vt vix ad aliud aduertere, vel aliud queat tum cogitare, quam quod ab eo suggestum fuit: ita fit vt videatur diuinare quæ homo cogitat.* hoc accidit in Albigeriana visione, de qua ex Augustino Cardanus [g]. ita Scottus Parmēsis anno 1579. Traiecti ad Mosam hanc cogitationum scientiam aucupabatur. dicebat enim, cogita quod voles, & cogitationem diuinabo. scilicet dęmon importunissimam statim de re aliqua Mago nota immittebat cogitationem. & anno 1600. idē factitabat Græculus ille apud Brabantos impostor: & hac fraude cluebat Apollonius Tyanæus apud Philostratum lib. 1.

Notandæ sextò circa hęc fraudes aliquæ diaboli. Nam cum est ignarus rei futuræ, tum, si coram prudentioribus & doctioribus agat, exili sono, ambiguè, vel perplexè & obscurè adeò respondet, vt vix intelligatur. exempla vetera suppeditant varij [h], recentius vnum Grillandus [i], idémq; fieri ab eo solere testatur Psellus *l. de Nat. dæm.* Si res ipsi sit cum ignaris & simplicibus, fucum non facilè deprehensuris, audacter, & palam mentitur [k]. Causa tam ambiguè respondendi est, vt quomodocumq; res accidat, vel laudem consequatur, si pro consultoris voto, sin contra, queat prætexere ignorantiā atq; stuporem interrogantis, qui mentem responsi non intellexerit. Ecce Cræso respondet.

Perdet Cræsus, Halyn transgressus, maxima regna.

Si vicisset Cyrum, hoc volebā dixisset; te copias omnes hostiles depopulaturum. Vincitur Cræsus, hoc ait volebam, te amissurum regna amplissima. cur mentem meam non assecutus? Simile responsum tulit Ferrantis Flandriæ Comitis mater, cum pro diademate carcerem filius sibi infœlici prælio despondit. *lege Gaguinum libr. 7. Histor. Franc. & Bernard. Girard. libr. 10. Annal.* Solent interdum etiam diuina oracula ambigua esse, sed non in contrarias partes, vt dęmonũ. verbi gratia illud redditũ Henrico I. Imp. Ratisponæ, quando dormienti S. VVolphgangus apparuit, & dixit, adspice diligenter characteres in muro qui est apud tumulum meum exaratos. vidit ille, nec aliud legit quam

a Aug. li. 8. de ciuit. Dei c. 23.
b lib. 3. de perenni philo. a. c. 14.

c 3. Reg. 8 v. 39. Act. 1. v. 24.
d D. Amb. in Luc. ca. 5. D. Hieronym. in Matt. c. 9. D. Chrys. homil. 30. in Matt. B. Cyrillus l. 2. in Ioan. D. Aug. li. de sciētia dæmō. Anasta. q. 27 ad Antioch. Didymus de spiritu sancto.
e Xenoph l. 4 de dict. & fac. Socra. Apollon. Tyan. in Orat. ad Domitian Iulianus
C
Aposta. apud Amianum l. 25. Pacuuius apud Gell. li. 14.
f D. Aug. d. c. 5. Cassiá. collat. 7. cap. 16.
Gersō. to. 2. de examin. doctrinar. litc. in fine.
g libr. 8. de varieta. rer.
h Cicero de diuina. Euseb. l. 6. præpar. c. 10. Socrat. l. 4. Histo. Eccles. ca. 15.
i q. 6. nũ. 7.
k Euseb. l. 4. de præpar. c. 1. & lib. 5. ca. 6.

POST SEX. dubius non quid aliud quam *ſex*; Sed quid illo, *ſex*, ſignificaretur; an moriturus poſt ſex dies, menſes, annos. itáque quod certum & tutum amplexus, quaſi pòſt ſex dies moriturus, eleemoſynis vacare, iis elapſis, idem facere per ſemeſtre; ne fortè menſes indicati. denique, putant ſexennium prædij; toto illo ſe ad mortem parauit; quo elapſo, fit Imperator. hoc ergo prædictum, & non mortem intellexit. Quàm vtilis fuit æquiuocatio iſta? (rem narrat Auctor vitæ S. Vvolphigangi apud Surium. 31. octobr. tom. 5.) huc diſcrimen: diaboli oracula contrarios ſenſus patiuntur, & noxia ſunt ambiguitatis; Dei diuerſos, ſed adferunt vtilitatem animæ, hoc eſt verum.

Septimò, ſciendum, *dæmones, qua pollent celeritate, quæ in remotis longo itinerum internallo regionibus geruntur, ea tam celeriter denunciare poſſe, vt diu ante prædicta ab ignaris putentur.* Sic Apollonius, cùm Epheſi eſſet, exclamauit, vt præſens ſpectaculo, Romæ interfici Domitianum [a]. aliud exemplum de quodam iuuene refert Gellius [b]. aliud de Chariberto Aimoinus [c], aliud ſui temporis Grillandus [d], plura æui huius Nicol. Remigius [e].

De his qui volet plura legat Grilland. *q. 6. art. num. 3.* Michael. Medinam, *libr. 2. de recta in Deum fide cap. 1.* Binsfeldium, *in rub. C. de malef. & mathemat. Notab. 10.* Horozeum cap. 14. libr. 1. de verâ & falsâ prophetiâ.

[a] Philoſt. in vita Apollon.
[b] libr. 15. Noct. Attic. ca. 18.
[c] li. 3. Annal. ca. 22.
[d] q. 6. n. 8.
[e] l. 3. dæmonolatr. cap. 10.

QVÆSTIO III.

Quomodo dignoſcatur diuinatio à prophetia & coniectatione?

QVando pactum adeſt expreſſum, nihil res habet difficultatis: in pacto tacito difficilius iudicium. Tria tamen poterunt obſeruari; nempe, *proportio rei*, cognoſcendæ & cauſæ per quam cognitio quæritur; *natura quoque*, qua prædita eſt cognitio quæſita; *& intentio*, quàm habet qui quærit.

Primò, ſi talis, *ſit illa proportio, vt ſufficiẽter vnum ex alio deprehendatur, nõ erit diuinatoria, neque damnanda, hac inquiſitio.* Proportio autem huiuſmodi triplex eſt, vna, qualis effectus ad ſuam cauſam, ſic cognitur eclypſis ex cæli motu: alia qualis cauſæ ad ſuum effectum, ſic ex fumo ignis cognoſcitur: tertia, qualis diuerſorum effectuum cum cauſâ communi, cui vterque effectus connectitur & ſic originis ratione etiam ſibi quodammodo proportionantur; ſic, quia quæ cauſa eſt arcûs cæleſtis, eâdem quoque cauſa eſt ſerenitatis, rectè ſerenitatem ex arcu cæleſti colligemus. Si verò ex nullo hordm capitum trium queat vnum ex altero cognoſci; cenſenda inueſtigatio cum tacito dæmonis pacto coniuncta.

Secundò quoad ipſam cognitionem, ſiue modum cognoſcendi, conſidera; Num quæratur cognitio certa & infallibilis; vel ſaltem firmior, quàm par ſit ſperari, conſiderata humani arbitrij, & aliarum ſimilium cauſarum concurrentium libertate, tunc pactum tacitum cenſebitur. Hinc vehementiſſima ſuſpicio naſcitur cõtra aſtrologos, onirocriticos & ſimiles, qui de huiuſmodi futuris contingentibus aliquid abſolutè aſſerunt, etiamſi dicant; ſe velle id probabiliter tantùm affirmare [f]. Contra ex eodem capite excuſandi aſtrologi, onirocritæ, & ſimiles: qui reuerâ non niſi vt probabiliter, & indefinitè, circa humanos euentus, quædam coniiciunt, ex impreſſionibus cæleſtibus & corporeis affectionibus, quas homines vt plurimùm ſua ſpontè ſequi ſolent [g].

[f] Sixt. 5. in bulla cõtr. aſtrolog. &c.

Tertiò, attendendum, *velitne quis ſeriò quærere cognitionem occultorum, per media ad id vana, & ex mediis iſtis ſolis, non à Deo, illam exſpectet. nam & tunc præſumitur tacitum pactum ſubeſſe.* Ex hoc capite à ſuperſtitione diuinatoriâ excuſabitur. 1. qui ioci tantùm cauſa huic diuinationi vacaret, ſciens eam inutilem eſſe: quemadmodum nemo ſuperſtioſum iudicet eum, qui in cerebro gallinæ ſmaragdum, vel in ſimiæ tergo caudam quæreret, ſciens ſe illic non inuenturum. 2. qui gnarus rem ad hoc naturâ ſuâ inefficacem eſſe, per hanc tamen, à Deo cognitionem exſpectaret precibus & deſideriis petitam: ſic in S. S. excuſantur ſortes conſultoriæ, de furto Acham [h], & de cauſâ tempeſtatis [i], & de Ionathâ [k], iuxtâ dictum ſapientis [l], *ſortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur.* ſic etiam excuſandi, qui in graui cauſâ, & arduo negotio, cùm aliud non ſuppetat remedium, ſignum à Deo petiere, ex cælo vel terrâ, vel doceri cupiunt, per aliquam vocem ſiue actionem humanam, præter intentionem dictam vel factam [m], vt ſeruus Abrahæ, & Ionathas fecerunt [n]. Et hæc veriora ſunt, quàm quæ nimis rigida Niderius poſuit in Præcept. 1. cap. nono litter. D. in fine.

[g] Caietan. 2. 2. qu. 95. art. 5. & 6.
[h] Ioſu. 7.
[i] Ion. 1.
[k] 1. Reg. 12.
[l] Prou. 16. v. vlt.
[m] D. Tho. d. quæſ. 95. art. 7.
[n] Gen. 24. & 1. Reg. 14.

QVÆSTIO IIII.

Quale peccatum ſit diuinatio?

INprimis, *illicita eſt, & ſuperſtitioſa, & ſapiens hæreſim*, quando quæritur cognitio rerum ipſi dæmoni incognitarum. *Illicita, ſuperſtitioſa & manifeſtè hæretica*; quando dæmoni cultus latriæ vel duliæ exhibetur, vel imagines vel libri baptizantur, vel pueri rebaptizãtur, rerúmve ſacrarum abuſus accedit. *Illicita tantùm & non ſuperſtitioſa*, quando quęritur cognitio quæ dęmonis ſcire nõ ſuperat [o].

Secundò ſciendum, *quod explicitum pactum, ſemper ſit mortiferum*, ſiue voce, ſiue facto dæmon inuocetur: nec inter fideles vllus videtur locus eſſe ignorationi. Alcimus Auitus, vt mittam cæteros, contra diuinationem illicitam hanc tulit ſententiam veriſſimam, *libr. 2. Carmin. cap. 15.*

Nec minùs hos pulſat temeraria cura ſciendi
Angit præſcitus ducti quos terminus æui;
Cùm tamen eductas inferni ſedibus vmbras
Colloquium miſcere putent, & nota referre:
Spiritus erroris, qui tum bacchatur in illis,
Ad conſulta parat vanis reſponſa figuris.
Ne verò multis dicamus ſingula verbis,
Præſenti illuſus, damnabitur ille perenni
Iudicio, quiſquis vetitum cognoſcere tentat.]

Sint exemplo Saul conſulens Pythoniſſam in Endor, & vxor Ieroboami conſulens Beelzebub Deum Accaronitarum. [*1. Reg. cap. 28. & 4. Regum capit. 1.*] *Natura quoque ſua lethalis eſt Diuinatio coniuncta tantùm implicitæ ſiue tacitæ inuocationi, ſeu quod idem eſt pacto, ſed fit veniabilis*, 1. propter ignorantiam; ſi illa tanta vt difficulter vincit potuerit; hoc eſt nec affectata, nec nimis craſſa vel ſupina fuerit. 2. licet materiæ leuitas ordinariè non excuſet, eò quòd hæc eſt vſurpatio cognitionis

[o] Penna com. 67. in part. 2. direct. Inquiſit. de quo nos plura lib. ſeq.

Deo reſeruatæ, quæ per ſe admodùm grauis, etiãſi à materiâ abſtrahatur; tamen quando claris indiciis conſtaret animum & intentionem planè caruiſſe ſuperſtitione, (v.g. quia non tam cognitionem adipiſci voluit, quam tali obſeruatiuncula ſic ſe per iocum oblectare) peccatum fieret veniale vanitatis: poſſetque nonnunquam contingere, vt talis iocus ab omni delicto immunis eſſet, & adeò decenter & opportunè adhiberetur, vt ad virtutem Eutrapeliæ videretur pertinere. Sic P. Gregor. Valentia [a], quem in hac q. ſum ſecutus.

a 2.2. diſp. 6. q. 12. part. 4.

QVÆSTIO V.

Quotuplex ſit diuinatio?

EX D. Auguſtini & D. Thomę doctrinâ,[b] diuinationis omnis fundamẽtum eſt implicitum vel explicitũ pactũ cum dæmone. *Implicitum*, cenſetur, quando quis quærit, cognitionem ſoli Deo reſeruatam, aliundè quàm ex Deo, idque mediis indebitis, hoc eſt à diuinâ prouidentiâ ad hoc minimè inſtitutis. Nam hoc ipſo quòd quis ad has vanitates & inſanias falſas reſpicit, vult profectò à dæmone edoceri; qui huiuſmodi curioſitatum auctor eſt, & earum functionibus ſe lubentiſſimè permiſcet. *Explicitum pactum*, ſeu inuocatio duplex eſt. nam vel fit expreſſis & conceptis verbis, vt faciunt incantatores, qui coniurant per illicitas formulas à dæmone inſtitutas; vel fit ipſo facto & actione; quando quis facit illud, quod nouit dæmonem, pro ſigno ſeu teſſerâ ſuæ opis & efficientiæ conſtituiſſe [c].

Theologi explicitas omnes (vt & Grilland. [d]) reducunt ad *Necromantiam*: implicitas, *ad Sortilegium & augurium*, nimis laxè & impropriè his vocibus vtentes, quarum preſſior eſt ſignificatio, nec ſatis omnes ſpecies (quæ penè innumeræ) comprehendens: de quibus iam materia & ordo me vocant ſigillatim agere. Diuidam in duo quaſi capita omnes quas inuenio ſpecies, priore complectar eas in quibus clarè cognoſcitur pactum expreſſum: poſteriore cæteras.

b Aug. lib. 2. de doct. Chriſti. ca. 22. & 23. D. Thom. d. q. 95. art. 2.

c Caietan. d. q. 95. ar. 3. Nauarr. ca. 11. Manual. n. 21.

d d. q. 6.

QVÆSTIO VI.

De ſpeciebus diuinationis, in quibus aperta inuocatio interuenit.

HVius ſumma quaſi genera ſunt duo, *Oraculum* ſeu *Dæmonomantia*, & *Mangania*. In his multa coniectatio, prophetiuncula, iuxta illud verum mendacis oraculum; Πολλοὶ θριοβόλοι, παῦροι δέ τε μάντιες ἄνδρες. multi calculorum coniectores, pauci verò vaticini.

Oracula, vaticinia, χρησμοὶ, μαντεύματα, *Dæmonomantia*, hæc omnia poſſunt pro iiſdem ſumi; nam communè omnibus eſt, quòd iis *Theomãtiam*, veram ſiue, *prophetiam*, Diabolus conatus fuit imitari, dando petentibus reſponſa vel ex antris, vel ex ſtatuis, vel ex hominibus. Talia fuêre, oracula, *Iouis Dodonæi*, quod à poſteris Dodanim inſtitutum; qui Magi fuêre, & quercus conſecrarunt, & pelues pulſari inſtituerunt, quæ ſpecies diuinandi diu ſanè viguit: item *Iouis Ammonis*, quod Hebræum vocabulum ſignificat veracem iuxta vnam Etimologiam. nam iuxta aliam potes cum Ioſepho, *fortem*, interpretari. Nam mediæ litteræ geminatio potius ad pronunciationem, quàm ſignificatum, pertinet. Græcis, ἄμμος, harena, Ægyptiis *Hammon* Sol, quo nihil oculatius, nihil furtius, ſecundum Gentiles. Item *Iouis Trophonij*, de quo exſtat accuratus Dialogus Nicolai Leoniceni [e]: item *Apollinis Delphici, Clarij, Delij, Smynthæi*, & innumera [f] alia; *Veneris etiam Gazenxis*, paucis noti [g]. Horum cauſam phyſicam reddi poſſe multi cenſuerunt, non veteres tantùm, ſed & recentiores viri eruditi [h]; pleriſque viſum eſt peculiarem quãdam loci illius è terrâ exhalationem, quæ fanaticos efficiat adducere. Vtũtur ſimilitudine petitâ ab illis quos, atrabilis exagitat; quos, inquiunt, non modò ſibi ignota fari ſolere, ſed linguis etiam loqui quas, dum ſani erant, nullo modo ſciuiſſent. Verùm hoc, quod de linguarum locutione addunt, atræ bili tamquam cauſæ efficienti, nequit adſcribit, quia dependet à conſideratione. Pręterea ſanior, hoc eſt Chriſtiana philoſophia, hac in re conſentit Pſello; quem illi iniuriâ reprehendunt; qui Pſellus, & cum eo Codronchus & Fernelius inſignis medicus [i], cenſuit effectus tales adſcribendos dæmoni adſiſtenti, vel obſidenti hominem, ſpecũ, ſtatuámve; per accidens tantùm fieri, vt dæmon hæc, quàm illa loca, vbi talis non eſt exhalatio, velut accommodatiora inſtituto ſuo deligat; ſicut & libentiùs obſidet atrabiliariorum corpora. Quare quòd, expurgato medicamentis corpore, ceſſet vaticinatio; hoc inde fit, quia dæmon illa corpora deſerit, in quibus non inuenit ampliùs amicas ſibi diſpoſitiones. Quòd verò priſca ceſſarint oracula, non tam tribuendum vapori ſeu exhalationi illi deficienti, quàm virtuti Saluatoris noſtri IESV; qui ſuperueniens fortior, forti armato hæc deceptionis vaſa extorſit. Iamblichus, ipſe ſibi cõtrarius [k], vaticinia nec ab arte, nec à naturâ, nec à ratione, nec ab aliâ quapiam causâ manare cenſuit, ſed diuinitùs tantùm concedi, hoc eſt à dæmonibus. Dæmon autem hæc oracula pleraque per maleficas fundebat, tales enim fuêre illæ fæminæ, quæ dictæ, *Dodonides columbæ*, vt docuit Pauſanias in Arcadic. [l] ſic dictæ, quia Theſſali (teſte Seruio in Bucoli.) tam vaticinatrices quàm columbas, vocant, πελείαδες. Tales, *Gallicenæ* (ſic dictæ mulieres antiſtites Gallici numinis, in Senâ Britannici maris inſulâ) quæ magici carminis vi tempeſtates ciebant, ſeque in quæ collibitum animalia videbantur transformare, futura prædicebant, & ſanabant quæ aliis inſanabilia [m]. tales *Pythia*, Delphis, vt ex deſcriptione Oraculi à plurimis [n] traditâ patet: talis *fatidica Branchidarũ*, quod oraculum ab Iamblicho [o] deſcriptum. Magi etiam fuêre, *vates Colophonij, Trophonij*, & *Soractini*, de quibꝰ Pauſan. *in Achaic*. & Strabo, *Geograph. lib. 5*. legendi. Talis Francica Pythoniſſa, quæ Merouæum decepit, de qua Greg. Turonenſ. *hiſt. Franc. libr. 5. cap.* 14. Tales omnes, *Pythonici*, qui & *ventriloqui*, dicti, & ἐγγαστρίμυθοι, & ἐγγαστριμάντεις (eo quod ex imo ventre vox prodire videbatur, vt explicant Origenes & alij [p]) & στερνομάντεις, eò quòd aliquando ſub pectore infra cutem ſe dæmõ oſtentet, & per pectus loqui videatur (talem ſe vidiſſe ſcribit Cælius Rhodiginus [q]) vocantur etiam *pythones*, à ſciſcitando, πυνθάνεσθαι, & εὐρύκλιοι, à quodam Eurycle ſic obſeſſo; iuxta Suidam & Ariſtoph. vel ab ipſo dęmone obſidente, quẽ Euryclen vocat Plutarch. ventriloquum nobis deſcribit ipſe Apollo apud Euſebium de demonſtrat. lib. 5. ex Porphyrio mago, fluxum quendam ex Phæbi radiis deſcendentem, aëris puri ſubſtridulo flatu occultatum, delinitum

e Dial. Trophonius.

f Vide Theodoretum lib. 10. de curand. Græc. affectió. Cælium Calcagni. lib. de oracul. Iul. Siren. li. 9. de fato. Leloyer libr. 4. de ſpect.

g Marcus in vita S. Porphyrionis Gazéſis Epiſco.

h Iamblic. lib. de myſter. Plutarch. libr. de defec. oraculi Pomponat. lib. de incant. Aponenſ. in ſect. 30. problem. Leui. Lẽn. libr. 2. de occult. ca. 2. Sirenius ſup. & alij.

i Fernel. lib. de abdit. rerum cauſ. 1. Codronc. li. 2. de morb. malef. c. 8.

k libro de myſter. ca. 21. & 26.

l Natalis Comes li. 6. Mytholog. c. 10.

m Pompó. Mela. li. 3. & Cælius lib. 13. antiq. ca. 33.

n Herod. Xenophô. Strabone, &c.

o libro de myſter. Ægyp.

p Origen. lib. 7. cõtra Celſ. Chryſoſto. in 1. ad Cor. ca. 12. & Oecumen. in c. 16. actor.

q li. 8. c. 10.

nitum cantibus, & infandis verbis (*vides dæmonem aërium magica formula adiuratum descendere,*) cecidisse circa caput inculpati receptoris (*magi qui se ex ritu purgarat*) terminum velamentorum (*vittas indicat quibus caput redimitum:*) mollem verò implesse tunicam, assultim per ventrem citato motu recurrentem, & tandem in humanam vocem, per fistulam erupisse (*quod ambiguum an de summo, an de imo gutture dicat. nam illi per vtrumque loqui soliti*) versus sunt:

> Ρεῦμα τὸ φοιβέειης ἀπονεύμενον ὑψόθεν ἀγλης,
> Πνοιῇ ὑπὸ λιγυρῇ κεκαλυμμένον ἠέρος ἁγνοῦ,
> Θελγόμενον μολπαῖσι καὶ ἀῤῥήτοις ἐπέεσι,
> Κάππεσιν ἀμφὶ κάρηνον ἀμωμήτοιο λοχῆος
> Γεπλαλέον ὑμένων. μαλακὸν δ' ἐνέπλησι χιτῶνα,
> Αμβολάδην διὰ γαστρὸς ἀνεσσύμενον παλίνορσον.
> Αὐλοῦ δ' ἐκ βροτέοιο φίλην ἐτεκνώσατο φωνήν.

Talē fuisse Saulis Phytonissam, 1. Reg. 19. testatur flauius Iosephus lib 6. antiq. ca. 15. talis Brabantus impostor, nobilis, de quo Ioan. Brodæus lib. 8. miscellan. cap. 19. Huc pertinent quibus dæmon ex arcâ respondet. operæ pretium puto adscribere, quod duo recentiores scriptores Germani de hac re cōmemorarunt: fuisse in Misniâ rusticū quendam hunc domum retulisse pecuniam vesicæ suis inclusam, & scamno imposuisse: cúmque aliò abiuisset, sus domestica, vt vorax & multiuolum est animal, in vesicam incidit, & vt vidit deuorauit. Rusticus rediens, quam non inueniebat, ab vxore deposcit. negat mulier vidisse se. quid agat? adit stolidus vetulam propè degenerem, quam pro venatrice habebant. iubet muliercula virum in limine domus resistere, nec à lineâ quam cretâ notarat latum abire culmum: mox ingressa cubiculum, dæmonem suscitatur de fure, his verbis, arcam introspiciens: *Quidam N. pecuniam suam domum reuersus tali amisit die, quem ais furatum?* respondit veterator ex arcâ (nouo suo tripode) *sus comedit domestica. Tu tamen dicito, coniugem eius, vt cum sacerdote amasio eam abligurirет, clàm sustulisse.* respondet illa rustico, quod à dæmone iussa, tacet de sue. Sed rusticus cuncta sciebat. nam nihil veritus anile interdictum, pedetentim ac leniter illam fuerat subsecutus, & ante ostium cubiculi substiterat, vt quid malefica moliretur, accuratè per rimam obseruaret. Reuersus domum vxori & amicis cuncta narrat; ex eorum consilio suem mactat, crumenam potitur. Defert triueneficam, vt calumniatricem, & dæmonis partiariam. magistratus portentum flammis expiauit. Vocantur etiam huiusmodi, *à dæmone afflati*, vocantur, *fanatici*, etiam à Iurisconsultis [a], Græcis, ἔνθεοι, ἐνθεάζικοι, ἐνθυσιάσαι: differunt ab *arreptitiis & obsessis*, solâ vaticinatione. Ex hoc genere fuêre, Orpheus, Musæus Atticus, Tyresias, Sosipatra apud Eunapium, *in vita Ædesij.* Montanistæ apud Epiphan. *hæres. 85.* & alij apud Lactant. *lib. 4. instit. cap. 25.* Ruffinum, *libro secundo Eccles. hist. capite quarto* & Oecumen. *ad capu. Actor. 12.* & communiore consensu, *Sybilla*, quarum nomen non est improbabile deductum à *Kibel* [b], *recepit, acceptauit*; vnde, *Kabala*, significat doctrinam cœlitùs traditione acceptam. Sanè Sibyllarum antiquissima Sambethe, Noachi filia fuit. Tales etiam sunt, ἐκστατικοί, qui à dæmone extra se rapti, motu sensúque priuati, & mira putantes interea sese adspicere, quæ futura postmodum, enunciant. Omnes huiusmodi phanatici, siue vates idolorum, ventriloqui, Ecstatici, & reliqui quos dixi, damnantur in S. Scripturâ [c]. & cōtra hos Saul pœnam mortis sanxerat, vel potius à Moyse sancitâ fuerat executus [d].

a l. 1. D. edil. edict.

b Ester. 4 v. 4. קבל

c Leui. 20. v. vlt. Deu. 18. v. 11.

d 1. Reg. 28.

SECTIO II.

De Manganiæ modis variis, & primò de Necromantia.

Alterum diuinationis caput vocatur, γοήτεια siue, μαγγανεία, cuius plurimi sunt modi. Præcipuus est, ille quem cum Iamblicho per peram nonnulli audent vocare, θεουργίαν, rem pessimam honesti nominis pallio tegentes, vt accuratè docuit Petrus Leloyherius [e], aliis meliùs dicitur, ψυχομάντεια, ψυχαγωγία, ψυχοπομπεία, *sepulcrale carmen*, vocat Apuleius, communiter dicimus Græcâ denominatione, *Necromantiam*. hanc Gentiles certis locis (quæ putabant esse inferni ostia, vt in occiduo Galliæ littore, [f] vt apud Tesprotum, Tarentum, Auernum, Cimmerios, & Heraclæam) certis ritibus exercebant; quibus se putant manes elicere. describitur accuratè à nostris poëtis, Horatius Satyr. 8.

> . . . *Carminibus quæ versant atque venenis*
> *Humanos animos, has nullo perdere possum,*
> *Nec prohibere modo, simul ac vaga luna decorum*
> *Protulit os, quin ossa legant, herbásque nocentes.*
> *Vidi egomet nigra succinctam vadere palla*
> *Canidiam, pedibus nudis, passóque capillo,*
> *Cum Sagana maiore vlulantem (pallor vtrasque*
> *Fecerat horrendas aspectu) scalpere terram*
> *Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam.*
> *Cœperunt. cruor in fossam diffusus, vt inde*
> *Maneis elicerent, animas responsa daturas.*
> *Lanea & effigies erat, altera cerea. maior*
> *Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.*
> *Cerea suppliciter stabat seruilibus, vtque*
> *Iam peritura, modis. Hecaten vocat altera, sæuam*
> *Altera Tisiphonen, &c.*

Seneca, *in Oedipo*, canit in nemore obscuro densitate arborum Tiresiam hanc magicen peregisse, vt Laium euocaret;

> *Huc vt sacerdos intulit senior gradum,*
> *Haud est moratus, præstuit 1 noctem locus.*
> *Tunc 2 fossa tellus, & 3 super rapti rogis*
> *Iaciuntur ignes. ipse 4 funesto integit*
> *Vates amictu corpus, & 5 frontem quatit,*
> *Lugubris imos 6 palla perfundit pedes:*
> *Squallente cultu mœstus ingreditur senex:*
> *Mortifera canam 7 taxus astringit comam,*
> *Nigro bibentes vellere, 8 atque atra boues*
> *Retrò trahuntur 9 flamma prædatur 10 dapes,*
> *Viuúmque 11 trepidat igne ferali pecus.*
> *Vocat inde 12 Maneis, téque qui Maneis 13 regis,*
> *Et obsidentem 14 claustra lethalis lacus:*
> *Carménque magicum voluit, & rapido 15 minax*
> *Decantat ore, quicquid aut placat leues*
> *Aut cogit 16 vmbras. irrigat sanguis 17 focos,*
> *Solidásque 18 pecudes vrit, & multo specum 19*
> *Saturat cruore. libat & 20 niueum insuper*
> *Lactis liquorem, fundit & Bacchum 21 manu*
> *Laua. 22 canitque rursus, 23 & terram intuens 24*
> *Grauiore Maneis voce, & attonita 25 ciet.*

Ascripsi notulas numerarias, vt intelligatis, totidem his versibus ritualia exprimi, accuratissimè, vt solet poëta iste: de quib⁹ qui plura volet, adeat Aduersaria & Commentaria nostra, quæ iam edita superioribus annis. Statius tamen addidit numerum ararum, hostiarúque, & alia quædam, hoc ipsum Tiresiæ elicium describens copiosissimè, sed parum clarè: addam lucis aliquid ascribendo,

e lib. 4. de spect. ca. 4. vide Aug. libr. 10. de ciuit. Dei, cap. 9.

f Claudia. in Ruffin.

Melindenses etiam hodie agnum diuellūt, teste Castaneda lib. 1. Hist. indicæ cap. 31. ego puto ritum fœderis feriēdi esse.

quod illorum erat officium, qui commentarios pollitici. Primò itaque significat Tiresiā solitum huic dumtaxat diuinationi, neglectis aliis, vacare:

Consulit ille Deos, non largâ cæde iuuencûm,
Non alacri pennâ, aut verum spirantibus extis,
Nec tripode implicito, numerisq́ sequentibus astra;
Thurea nec supra volitante altaria fumo.

Subdit solitum dumtaxat Maneis elicere; idq́ue tum facturum, priùs Thebanum regem, qui se consuluerat, ritè purificasse, & communiuisse, ne quid illi noxæ à Manibus inferretur. Sed primus versiculus, mendosus est, & fortè præcedens aliquis intercidit:

Tam penitùs duræ quàm mortis limite manes
Elicitos patuisse refert . . . . mox;
. . . *parat ante ducem, 26 circumq́ bidentum*
*Visceribus laceris, & * odori sulfuris aura,*
Graminibusq́ nouis, & longo murmure purgat.

Deinde, descriptâ siluâ veteri, & tenebrosâ, & horrendâ, & Hecatæ sacrâ & spectris infestâ:

Hîc senior vates (Stygiis accommoda quippe
Terra sacris, multòque placent sola pinguia tabo)
Velleris obscuri pecudes armentáque sisti
Atra monet . . . . .
Tum fera 27 cæruleis intexit cornua sertis
Ipse manu 28 tractans, notæq́ in limine 29 siluæ.
Principiò largos nouies 30 tellure cauata
Inclinat Bacchi latices, & munera 31 verni
Lactis, & Actæos 32 imbres, suadúmque cruorem.
Manibus aggeritur quantum 33 bibit arida tellus.
Trunca 34 dehinc nemora aduoluit, mœstúsque sacerdos
Tres Hecatæ, 35 totidémque satis 36 Acheronte nefastis
Virginibus, iubet esse focos. tibi rector 37 Auerni,
Quamquam infossus 38 humo, superat tamen agger in auras
Pineus: hunc iuxta 39 cumulo minor ara profundæ
Erigitur Cereri: frondes, atque omne cupressus
Intexit 40 plorata latus. iámque ardua ferro
Signati 41 capita, & frugum libamine 42 puro
In vulnus cecidere greges. Tunc innuba 43 Manto
Exceptum pateris 44 prælibat sanguinem, & omnes
Ter circùm 45 acta pyras, sacri de more parentis,
Semineces fibras 46 & adhuc spirantia reddit
Viscera, nec rapidas moratur frondibus 47 atris
Subiectare faces. atq́ ipse sonantia 48 flammis
Virgulta, & tristes crepuisse vt sensit aceruos
Tiresias . . . . Cuius mox subit carmen Magicum prius(nam & Papinius duo ponit) quo inuocantur, Infernus, *seu*, Tartarus, Pluto, Proserpina, Hecate, Tisiphone, & iubentur Cadmeæ gentis Manes liberè pati exire, cæteros manere.

Tartareæ sedes & formidabile regnum
Mortis inexpletæ, túque ô sæuissime fratrum;
Cui seruire dati Manes, æternáque sontum
Supplicia atque imi famulatur regia mundi:
Soluite pulsanti loca muta, & inane seueræ
Persephones, vulgúsque caua sub nocte repostum
Elicite, & plena redeat Styge portitor alno.
Ferte simul gressus, nec simplex Manibus esto
In lucem remeare modus. tu separe cœtu
Elysios Perseïa pios, virgáque potenti
Nubilus Arcas agat. contrà per crimina functis;
Qui plures Erebo, plurésque è sanguine Cadmi;
Angue ter excusso & flagranti præuia taxo
Tisiphone dux pande diem. nec lucis egentes
Cerberus occursu capitum detorqueat vmbras.

Sequitur tandem secunda & minax incantatio, moram vate non ferente.

* malè meus cod. odoris. Cæruleæ. coronæ vocãtur ferrugineæ. nam color hic Diti sacer. Imbres Actæi, mellis liquor. Quãtum) versus iste nõ pendet à præcedenti: declarat fusionis modum. Trũca nempra, arbores decapitatas. quod hîc solemne. Acheronte satæ sunt Eumenides. aræ tres ponũtur Hecatę: tres Eumenidib⁹, sed hæ, nõ infossæ, humiles tamen. vnica Plutoni, infossa, sed super illas etiam alias eminẽs, similis paulò hac demissior, Proserpinæ. Cupresũ ploratã vocat: quæ in funere alicuius ambusta. Prælibabat Virgo sanguinem quem Maneis bibituri. Secundus enim iste sãguis, primus effũdebatur quãdiu terra imbiberet, posterior Maniũ potus ac deliciæ.

Atq́ hic Tiresias, nondum aduentantibus vmbris.
Testor (ait) Diuos, quibus hunc sacrauimus ignem,
Læuaq́ 49 conuulsæ dedimus carchesia terræ,
Iam nequeo tolerare moram. cassúsne sacerdos
Audior? an rabido iubeat si Thessala cantu
Ibitis? an Schyticis quoties armata venenis
Colchis agit, trepido pallebunt Tartara motu?
Nostri cura minor? si non attollere bustis
Corpora, nec plenas antiquis ossibus vrnas
Egerere, & mixtos Cælique Erebique sub vnum
Funestare Deos libet, aut exsanguia ferro
Ora sequi aut ægras functorum carpere fibras.
Ne tenues annos, nubémque hanc frontis opacæ
Spernite, ne moneo. & nobis sæuire facultas.
Scimus enim & quicquid dici, fieriqué timetis,
Et turbare Hecaten, ni te Thymbræe vererer;
Et triplicis mundi summum, quem scire nefastũ est,
Illum, sed taceo. prohibet tranquilla senectus.
Iámque ego vos auide, &c.

Ecce tibi Magorum in dæmones iacti solitas minas, de quibus dixili. 2. ex Anebone Ægypt. Triplicis, &c.) Dæmogorgonem describit.

Ex his Papinij ritualia præterea, plus viginti, notaui notulis: singula probare libri integri foret. Illud tantùm addidero, patere hinc duos, *Necyomantiæ* modos; vnum per sacrificium & incantationem solam, quo vtebatur Tiresias; alium Thessalicum, adhibitis funestioribus ritibus, ossibus, fibrísque mortuorum, & aliis rebus planè feralibus, quem Lucanus describit, *libr. 6.* agens de Erichto excitante animam defuncti militis Romani. primùm itaque illic inter cadauera, nutans animo quod caperet,

1 Electum tandem traiectum gutture 2 corpus
Ducit, &, inserto laqueis feralibus 3 vnco,
Per scopulos miserum trahitur, per saxa cadauer,
Victurum, montisq́ caui; quem tristis Erichto.
Damnarat sacris, alta sub rupe locatur.

Vt illic in suâ specu; quàm nemus tenebrosum magis inumbrabat, vbi nulla vmquam à sole lux; cadauer habuit; assumpsit habitum artis suæ præceptis congruentem:

** Discolor 4 & vario furialis cultus amictu*
Induitur, vultúsque 5 operitur crine soluto,
Et coma vipereis substringitur horrida 6 sertis.

* pro, decolor hoc est ater.

Tum opus aggreditur, & adhibet instrumenta solita, quibus corpus viuificari videatur.

Pectora tunc primùm feruenti 7 sanguine supplet
Vulneribus laxata nouis, tabóque medullas 8
Abluit, & virus largè 9 Lunare ministrat.
Huc quicquid fetu genuit natura sinistro
Miscetur. non spuma canum, 10 quibus vnda timori est;
Viscera non 11 lyncis, non diræ 12 nodus hyenæ
Defuit, & cerui pasti serpente 13 medulla;
Non puppim 14 retinens Euro tendente rudenteis
In mediis echeneis aquis, oculíque 15 draconum,
Quæq́ 16 sonant fæta tepefacta sub alite saxa;
Non Arabũ 17 volucer serpens, innataq́ 18 rubris
Æquoribus custos pretiosæ vipera conchæ;
Aut viuentis adhuc 19 Libycæ membrana cerastæ,
Aut cinis 20 Eoâ positi phœnicis in ara.
Quo postquam viles, & habenteis nomina pestes
Contulit, infando 21 saturatas carmine frondes,
Et, quibus os dirum 22 nascentibus inspuit, herbas
Addidit, & quicquid mundo dedit ipsa veneni.

Virus.) Spumá quam vocát Lunæ de qua Comm. in Senecam. porro cuncta quæ hic recensentur, habentur vt venena magica, veterum libris cõmemorata.

Post herbas, incantatio sequitur duplex, primùm vlulatu (sicut Horatij Sagana) & incondito ferarum sono; deinde concepto ac solemni Carmine. Hodie quóque murmur, verbis præmittunt.

Tunc vox Lethæos cunctis pollentior herbis

Excantare Deos, confudit 23 murmura primùm
Dissona, & humanæ muliùm discordia linguæ.
Latratus habet illa canum, gemitúsque luporum.
Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queritur,
Quod strident, vlulántque feræ, quod sibilat anguis,
Exprimit, & planctus illisæ a cantibus vndæ
Siluarúmque sonum, fractæ tonitrua nubis.
Tot rerum vox vna fuit: mox cætera cantu
Explicat Æmonio, penetratq; in Tartara lingua.

a corrige cautibus.

Duo mox subduntur carmina, prius quoque (vt superiora illa Tiresiæ) deprecatorium, posterius comminatorium. In deprecatorio aduocantur Eumenides, Styx, Chaos, Pluto, Mors, Elysij, Persephone, Hecate, Cerberus, Parcæ, & Charon, & obsecratio additur, commemoratis suis meritis, ac cultu illis assiduo, necatorum infantium, & antropophagiæ;

Exaudite preces, si vos satis ore nefando,
Pollutóque voco; si nunquam hæc carmina fibris
Humanis 24 ieiuna cano: si pectora 25 plena
Sæpè dedi, & laui calido 26 prosecta cerebro:
Si quis, 27 qui vestris caput, extaq; lancibus infans
Imposuit, victurus erat. parete precanti.

vulgò malè legitur profecta.

Demùm, cùm vmbra, iam apparens, suum cadauer subire vereretur, ac detrectaret, quod illa iusserat;

. . . *Miratur Erichto*
Has fatis licuisse moras, iratáque Morti,
Verberat immotum viuo serpente 28 cadauer,
Pérque cauas terræ, quas egit carmine 29 rimas
Manibus illatrat, regnique silentia rumpit:

Idque minis illis magorum veterum, quas Porphyriusmet irrisit commemoratis; quas apud alium neminem tam disertè expressas inuenio: sunt autem sequentes:

Tisiphone, vocísque meæ secura Megæra,
Non agitis sæuis Erebi per inane flagellis
Infelicem animam? iam vos ego nomine verò
*Eliciam; * Stygiásque canes in luce superna*
Destituam. per busta sequar, per funera, cunctis
Expellam tumulis, abigam vos omnibus vrnis.
Téque Deis, ad quos alio procedere vultu
Ficta soles, Hecate, pallenti tabida forma
Ostendam, faciémque Erebi mutare vetabo.
Eloquar immenso, quæ te sub pondere terræ
Contineant, Ennæa, dapes: quo fœdere mœstum
Regem noctis ames, quæ te contagia passam
Noluerit reuocare Ceres. Tibi, pessime Mundi
Arbiter, immittam ruptis Titana cauernis,
Et subitò ferière die. paretis? an ille
Compellandus erit, quo nunquam terra vocato
Non concussa tremit; qui Gorgona cernit apertam,
Verberibúsque suis trepidam castigat Erinnym;
Inspectata tenet vobis qui Tartara, cuius
Estis vos superi, Stygias qui peierat vndas?

* En zoroastreum illud: qui dæmones vocat telluris canes, vt doctũ libr. 2.

Hæc imitatus Cl. Claudianus.

Minatur Dæmogorgonem, quod imitatus fuit Statius versibus citatis.

Neque hæc tantùm, sed postquam vmbram in corpus suum impulit, illam quóque adfata, eíque pollicita est immunitatem à magicis de cætero cantibus.

. . . *Dic (inquit Thessala) magna*
Quod iubeo mercede mihi. nam vera locutum
Immunem 30 toto mundi præstabimus æuo
Artibus Æmoniis. tali tua membra sepulcro,
Talibus exuram Stygio cum carmine siluis,
Vt nullos cantata magos exaudiat vmbra.
Sit tanti vixisse iterùm. nec verba, nec herbæ
Audebunt longæ somnum tibi soluere Lethes
A me morte data. . . . .
Addidit & carmen, quo 31 quicquid consulit, Vmbrã
Scire datur.

Denique cùm cadauer respondisset, non potuit, sine veniâ Erichtûs vmbra discedere. concedit ergo redeundi facultatem.

. . . *Sic postquam fata peregit,*
Stat vultu mœstus tacito, mortémque reposcit.
Carminibus magicis opus est, herbisq; cadauer
Vt cadat, & nequeunt animam sibi reddere fata.
Consumpto iam iure semel. 32 tum robore multo
Exstruit illa rogum. vadit defunctus ad igneis.
Accensa iuuenem positum relinquit Erichto,
Tandem passa mori. . . . .

Si mortuus mori quiret, vel arte Magicâ resuscitari, sed de vmbrâ, vt de animâ locutus poëta, metaphoricè vitam mortémque vsurpauit. Sunt autem & in his versibus triginta duæ notatæ obseruantiæ Magicæ in hac specie diuinationis. Huic secundæ speciei, quatenus iniurij sunt in vitâ functos; vel deportationis, vel mortis pœna statuta in viliores [b], & posteriore iure, in vtriusque speciei euocatores à Constantino lethale supplicium sancitur [c]. Tertullianus arcanum detegit [d], cùm docet, non vmbras defunctorum; sed earum loco dæmones apparere, dæmones operari sub obtentu animarum; *item*, omnem incorporalem corporum exhibitionẽ præstigias esse. Exempla dæmonum qui apparentes mentiti se esse animas defunctorum, noua & vetera Crespetus, *libro de odio Satanæ discur. 12 à fol. 192. in fine refert.* Prior illa Tiresiæ, in qua nudum simulachrum seu idolum animæ exhibebatur, & solâ perficiebatur inuocatione, σκιομάντεια, propriè dicebatur: posterior verò, in qua Diabolus sæpè, cùm cadauer non aderat, totius humani compositi figuram simulabat; v.g. cùm quis Achillis habitum staturámque corporis videre volebat; ordinariè numquam sine sanguinis effusione obtinebat, ideóque Apollon. Tyanæus [e] vt se peritiorem aliis ostenderet, negabat se sanguinem libasse; vocabatur strictè, νεκυομάντεια, siue, νεκρομάντεια. Glycas [f] disputans de verbo, κληδονίζεσθαι, scribit eam vocem quosdam accipere pro obseruatione ominum, alios verò pro euocatione *Nam κληδόνα, vocari Geniorum per excantationes certas attractionem, & è sublimi deductionem: deducta voce à κλῶ, quod idem sit cum καλῶ, euoco.*] Idem alibi [g] non obscurum exemplum nobis proposuit Santabareni illius Pseudomonachi: qui Basilio Imperatorij filium vitâ functum, sic ostendisse fertur, ac si viuus adhuc foret. *Effecit enim, vt specie imaginaria Constantinus eques patri, in quadam silua, obuiam fieret, quem vbi visus fuisset Imperator, & complexus, & osculatus esse, mox euanescentem ex oculis amisit.*] fefellit Imp. sed non Leonem Philosophum Iuniorem Basilij filium; qui Santabarenum, non pro sancto, sed pro venefico, vt erat, semper habuit: vsus hac Apion Grammaticus cùm vmbram Homeri suscitauit, Cicerone teste 1. Tusculanâ, & Plinio libr. 30. cap. 2. In eâ se iactat Empedocles apud Laërtium & Plinium. Sacræ Scripturæ, videntur hanc diuinationem vocare, *diuinationem per Pythonem* [h], vsurpantes nimirum Pythonem, pro dæmone ex terræ profundo specu adueniente, & respondente. Periculi plena res, tum ipsi Mago, quem Diabolus interdum aufert, & vitę aspectuique subtrahit; vt de quodam narrat Franc. Picus [i]; tum ipsis qui curiosè consulunt, qui nonnumquam de mente abalienantur, & malè pereunt, vt Rex quidam nostris temporibus [k]. Quis etiam nescit infelicem

b l. 3. §. aduersus. D. de sepulcr. viola. l. qui sepulc. C. eod.
c l. multi. C. de malef. & mathemat.
d lib. de anima.
e Philostr. lib. 4.
f part. 2. annal.
g part. 4. fol. 415.
h 1. Reg. 18. v. 7. 8.
i libr. 4. de prænot. cap. 9.
k N. lib. 2. de Dæmonom. ca. 3.

exitum Heliogabali, huic ſuperſtitioni addictiſſimi [a]? vtriſque conſultori & conſulenti, pœna mortis lege veteri infligebatur [b]. Non deſunt, qui de his intelligant illud Regis Hymnographi [c]; *comederunt ſacrificia mortuorum*, & illud Iſaiæ; [d] *num requiret pro viuis à mortuis*? Hæc de Necromantiâ ſufficiant, de qua ingenioſum opus exſtat Stephan. Forcatuli I. C. quo Iuris auctores Papinianum, Africanum, Paulum, & alios introducit ſua ipſoſmet reſponſa explicantes.

a Xiphilin. in ei⁹ vita.
b Deut. 18. v. 11. iuncto Leuit. 20. v. 6. & 27.
c Pſal. 105. v. 28.
d c. 8. v. 19.

SECTIO III.

De Hydromantia.

DE hac quoque ſeorſim dicam, quia nulla fœcundior impoſturis. Iamblichus meminit, *ὑδρομαντείας*, ſeu diuinationis per aquam. quæ traditur Andronico Imper. in prætio fuiſſe, hic enim cùm multiplicibus, propter crudele edictum, de necandis coniuratorum propinquis, odiis ác malis ſe videret obſeſſum; ad futura per noxiorum dæmonum cultum noſcenda ſe conuertit; *ſéque totum* (inquit Choniates [e]) *permiſit iis, qui futura ex aquis, quaſi per caliginem coniiciunt, & imagines futurarum rerum, velut ex vmbra ſolarium radiorum, conſectantur. Ac ipſe quidem iis nocturnis ſacris intereſſe noluit, metu famæ, vt arbitror: ſed illud Hagiochriſtophoritæ Stephano mandat. Is Setho adhibito, qui ab ineunte ætate talibus oraculis deditus, oculos propterea Manuëlis Imper. iuſſu amiſerat, certo ritu percunctatur: quis poſt Andronicum ſit imperaturus? Malus genius in aquis primas nominis Iſaacij litteras exhibuit, ſed ordine conuerſo*, Si pro Is. idque, ſecundâ reſpõſione addidit fore; *intra exaltationem crucis*. atque ita planè accidit poſtea; intra illud tempus, iuſſu Iſaacij Angeli, occiſo Andronico. Modum illius diuinationis Niceta addit ſe ignorare, nec ſcire velle, ad fugam tamen ſuperſtitionis ſcire, non eſt inutile. Inuenio ſpecies eius varias, vna fiebat per annulum de filo ſuſpenſum in aquâ, & vaſculi latera conſtitutis ictibus pulſantem: alia coniectis in aquam ſtatiuam tribus lapillis, & obſeruatis gyris, qui trifariam inuicem implexi, circa lapillos diffundebantur: 3. ex agitatione variâ pelagi, quàm olim Siculi & Euboeenſes, hodie multi nautæ notant. Hinc Chriſtianorum quorundam Orientalium nata ſuperſtitio; qui quotannis mare quaſi animatum baptizant. Aliò longè pertinet, quod Princeps Venetorum annulo in mare iacto quotannis Adriaticum ſibi deſpondet. Dominationis indiciũ, non magię argumentũ eſt. Fit in memoriã naualis Victoriæ; qua duce Sebaſtiano, Ziano vicêre filium Federici Ahenobarbi Othonem, captúmque obtulere Alexandro III. Pontifici; qui Venetias profugerat. Tum enim Ziano Pontifex annulum de manu ſua detractum obtulit, dicens; *Auctoritate mea hoc annulo fretus Oceanum tibi ſubiicies, & quotannis tibi poſteriſque eo die, quo hanc victoriam, pro Eccleſiæ defenſione obtinuiſti, deſpondebis mare: vti ſciant omnes, maris tibi dominium conceſſum, quia Sedis Apoſtolicæ tuendæ curam & ſtudium fideliter ſuſcepiſti. Sit hoc tibi, quaſi pignus benedictionis, & ſecundæ ſortis in futurum.* [Narrat Villamontius libr. 1. Peregrinat. ſuæ cap. 34. Prior illo Sabellicus Decad. 1. lib. 7.] 4. ex aquæ colore fuit, & imaginibus in ea apparentibus, ſic tradit Varro belli Mythridatici euentum, multis verſibus præſignificatum fuiſſe. Ad id olim fontes quidam fuêre particulares, vnde & *παγομαντεία*, vocata: tales ex Xenagorâ docet Macrobius fuiſſe crateres Palicorum in Siciliâ [f] talis in Ægypto ciſterna in templo Aphaceno, de qua mirabilia memorat Zozimus [g]; & vt mittam Iunonis paludem apud Laconiæ Epidamnum, Apolliniſque Thyrxei oraculum, propè Cyaneas ad Lycum, in fonte templo proximo [h]; videtur huc referenda Celtarum veterum, hoc eſt Germanorum, ſuperſtitio; qui recens natos Rheno flumini commendabant, eâ mente, ſi ſpurij forent abſorbendos, ſi legitimi innoxios ſupernataturos, iuxta illud Claudiani:

e Nicet. Choniates annal. li. 2.

Et quos naſcentes explorat gurgite Rhenus.

Qua de re plura diximus, *Commentar. in Tragœd. Senecæ.*

Quintò ſtatuebatur cyathus aquâ plenus, & verbis immurmuratis obſeruabatur, num aqua ſpontè efferueſcens effunderetur. Sextus modus eſt Feſſanus; ibi aquam in vitreum catinum effundunt, eique olei guttulam admiſcent, & ſic in aquâ tanquã in ſpeculo, mira cernere ſe opinãtur [i]. Septimũ indicat Clemẽs Alex. cùm ſcribit mulieres Germanas, ſolitas ſonum, vortices, ac circumuolutiones amnium notare, & inde futura prædicere [k]. Denique non ſunt alieni ab Hydromantiâ, qui hodie adhuc in Italiâ, ad furtorum auctores detegendos, trium ſuſpectorum nomina totidem pilulis inſcribunt, & eas in aquam coniiciunt: hiſque multò ſunt ſceleratiores, qui ad hoc aquâ luſtrali abutuntur. Cæterùm tempore S. Bernardini Senenſis ſupererant adhuc veſtigia, *παγομαντείας* Nam qui eius vitam compoſuit, ei contemporaneus ſcriptor [l], de Aretio agens iſta prodidit; *extra mœnia vrbis eius fons antiquus fuit, iam olim temporibus illis, quibus idololatria regnabat, impuris dæmonibus dicatus. Solebant eò ciues Aretini, & alij circumquaque vicini, tanquam ad oraculum Apollinis confluere, reſponſa petentes ad occultas quæſtiones ſuas, & morborum ſuorum curationes. Id verò animaduertens Bernardinus, verus Chriſtianæ religionis cultor & amator, aduersùs hunc dæmonum cultum fortiſſimè ſeſe erexit: & primò quidem concione ad populum habita & abſoluta, magnoperè omnium confirmatis animis, hortatus eſt eos ſequi ſe, ad demoliendam impuriſſimorum dæmonum habitationem, prorſúſque abolendam. Mox verò arrepta ſecuri vel malleo, cum populo egreſſus eſt ad fontem, cúmque ad fanum dæmonis perueniſſet, primus ipſe ictibus cœpit contundere, euertítque aram, & fontem lapidibus penitùs obturauit.*] Fit mentio etiam in Concilio Antiſiodorenſi, tomo. 2. Concil.

f lib. 5. Satur. ca. 19.
g in vita Aureliani.
h Pauſa. in Achaic.
i Ioã. Leo. li. 3. deſcr. Africæ.
k libr. 1. ſtromat.
l vitæ cap. 40.

SECTIO IIII.

De aliis manganiæ generibus.

PRimo loco obuia, *λεκανομάντεια*, de qua Pſellus, *cap. vlt.* & Nicetas, *d. libro* 2. Cedrenus eâ teſtatur vſum Iannem Magum Theophili Imper. præceptorem: Curopalates Ioannem Patriarcham Iconomachum vocat, Glycas verò ſcribit, *par. Annal.* 2. verum Alexandri patrem, Ægypti Regem Nectanabum, Magiæ peritiſſimũ, hac cognouiſſe; Ægyptum in hoſtium venturam poteſtatem: hodie eâ Turcæ vtuntur. nam in peluim aquâ plenam iniiciunt cum variis characteribus pretioſos lapides, auri argentíque laminas: tum reſponſum ex peluis fundo auditur.

2. *γαστρομάντεια.* hæc fiebat per phialas vitreas ventricosas similiter aqua plenas: & inspectante puro puero, vel prægnante muliere: responsi loco, certæ figuræ & imagines apparebant.

3. *κατοπτρομάντεια*, quæ rerum quæsitarum figuras in speculis exhibet politis: in vsu fuit D. Iuliano Imp. [a] qui imperium emit, de quo ista Spartianus: *fuit præterea in Iuliano hæc amentia, vt per Magos pleráque faceret, quibus putaret vel odium populi deliniri, vel militum arma compesci. Nam & quasdam non conuenientes Romanis sacris hostias immolauerunt, & carmina prophana incantauerunt, & ea quæ ad speculum dicunt fieri, in quo pueri, præligatis oculis incantando, vertice respicere dicuntur, Iulianus fecit. Túncque puer vidisse dicitur, & aduentum Seueri, & Iuliani decessionem.*] Aliud mixtum Pagomantiæ refert Pausanias [b] agens de Patris Achaiæ: ibi ante Cereris ædem, fontem esse, qui à templo lapideo pariete secluditur. *Ibi oraculum maximè viridicum fuisse cognoui. ex eo non rerum omnium, sed morborum tantùm euenta prædicebantur. Speculum (ait) tenui suspensum funiculo demittunt, ita librantes, vt in fonte omninò non mergatur, sed imò ambitu summam aquam contingat. Exinde vbi odores adoleuerint, & ritè Deum precati fuerint, inspiciunt in speculum, & ex eius imaginibus periturúsne an victurus is æger sit, de quo consuluerunt, diuinant. Neque latiùs omninò huius aquæ diuinatio patet.*] Sed & de Pythagorâ recentiores memorant, solitum speculo concauo inscribere litteras humano sanguine temperatas, & speculum Lunæ opponere, sicque diuinare [c].

4. Non dissimilis præcedenti, *κρυσταλλομάντεια*; nisi quod hæc in cristalli frustis fiat annulo inclusis, vel vasculo alteri, vel etiam nudis, & in cylindrum aut obelum conformatis; quibus etiam fingit se dæmon inhabitare. Quẽdam Noribergæ anno 1530. ferunt in cristallo thesauros vidisse, à dæmone ostentatos: quos cùm postea quodam ante vrbem loco effosso quæreret, adhibito familiari vno spectatore, & iam in specu arcam vidissent, atque ad eam cubantem atrum canem; magus specum ingreditur arcam aperturus, canémque abacturus, sed Cerberi offam secum non attulerat. itáque ille cacumen speluncæ quassauit, & miserum ruinâ obruit; qua & specus terrâ oppleta. Vir quidam; patrum memoria Græcarum litterarum Latinarúmque peritus, & felix si illotis manibus fidei mysteria contrectare non præsumpsisset, eruditum commentarium, in Germaniâ, edidit, *de dæmonum natura*, eúmque libello Plutarchi, *de defectu oraculorum*, præfixit, ex eo petita est, verbis ipsius, sequens narratio: *Consulti aliqui, de rebus (ait) ignotis, in cristallis conspiciunt ea manifestò, de quibus quæsitum fuit.* Et postea, *Fuisse aiebat sibi notum vnũ ex præcipuâ familiâ Norinbergæ. Eum quodam tempore venisse ad se, & attulisse in serico panniculo inuolutam gemmam cristallinam, figura rotundam, & dixisse: donatam sibi illam fuisse à quodam ignoto, qui se ante multos annos de hospitio compellasset, fortè in forum conuentum, quémque ipse in domum suam adduxisset, & triduò habuisset, secum. Fuisse autem ab illo discedente & relinquente munus hoc, ad significationem grati animi, edoctum se cristalli vsum talem: si qua de re certior fieri vellet, vt promeret cristallum, & puerum marem castum iuberet aspicere, & ex eo percunctaretur, quid cerneret? Fore enim, vt de apparentibus puero visis omnia, quæ requireret, indicarentur. Atque affirmarat hic, se nulla vmquam in re fuisse deceptum, & mirabilia de puerorum indiciis resciuisse: cùm cæterorum nemo quisquam aliud, quàm nitidam & puram gemmam intuendo videret. Quodam tamen tempore, cùm grauida ipsius vxor puerum marem gestaret in vtero, illi quóque species in cristallo oblatas. Primò autem omnium formam viri sese exhibere solitam illo habitu, quo tum communiter vterentur. Et ita deinceps aperuisse, de quibus interrogatum esset, cætera: explicatisq́; cunctis, illam rursus viri figuram discessisse, & euanuisse reliqua. Discedentem autem eam, quam diximus, figuram viri, visam sæpè vrbem perambulare, & ingredi templa. Fuerat autem fama passim dissipata de illis indiciis, vt negãtibus, aut dissimulantibus suum delictum aliquod, vulgò minarentur: se relaturos de eo ad illum se in cristallo ostendentem virunculum. Quin etiam compertum est, fuisse à doctis quibusdam, de dubitationibus suis in litterarum studiis aliquando nescio quid propositum, & in cristallo lectum. Sed his & aliis huiusmodi compluribus commemoratis dixit Spenglerus, hunc aliquando ad se venisse cum tali oratione: arbitrari se tempus esse, vt à cristalli tali vsu tandem abstineret. Nam & sibi iam persuasum, eo ipso non leuiter peccari, & animi perturbati cruciatus grauissimos, se diu sanè perpessum esse: itaq́; se decreuisse deinceps nihil cum illo experimento velle negotij habere: & tradere nunc ipsi quod accepisset, de quo meminisse posset, quid ei sæpè demonstrasset, neque nesciret qui rumores in ciuitate percrebuissent. Permittere autem, vt faceret de eo quod collibuisset. Tum Spenglerus collaudato eo, accepisse se aiebat cristallum, & in minutissimas partes contudisse, & vna cum serico inuolucro in latrinam abiecisse.*] Benè, profectò benè, nec aptiùs potuit. vtinam sic omnes hæc & similia superstitionis arma abolerent. Nec verendum quidquam est cuiquam, ne fortè se dæmon vlciscatur. impunè hoc omnibus, qui cum fide fecêre. Burdigalæ aduocatus quidam paredrium habebat in phialâ vitreâ: eo mortuo, hæredes nec phialam retinere volebant, nec frangere audebant: consilium petituri, adiere Colleg. IESV patres iussere phialam deferri ad se, coram ipsis se terræ illisuros. attulere, sed orarunt ne coram ipsis frangerent: immania se metuere visa. recedentibus ergo illis, in accensum tum forte clibanum magnâ vi phialam coniecere, & nihil aliud, quàm ex vtriusque elementi cõflictu breuem stridorem audiuere. Mihi ipsi, cùm anno 1578. iudicis adhuc ministerium obirem, inter rei cuiusdam Licẽtiati annotatas à fisco chartas: præter libellum Magicis plenum characteribus, oblata simul capsula, sandapilæ more efformata, & in eâ virunculus mandragoreus, ater & situ pædoréque obsitus, largo capillitio, sed imberbis: hunc, vulgò putant, ad diuinationes, lucra, & alia multa mirè efficacem: accepi librũ, capsam, & fictitiũ cadauer, hoc etiam primum laceraui abruptis auulsisque brachiis. dictitabant, qui aderant, magnum mihi & domui periculum imminere: risi, & abire, qui metuerent, iussi: abeuntibus; in focum, qui aderat, conieci: nec aliud quàm vstæ radicis, nidorem percepi.

5. Loco succedit, *δακτυλομάντεια*, quæ diuinat annulis ad certam cœli posituram constructis vel incantatis, & super tripodem ad certa verba motis: descripsit Ammianus libr. 29. cuius verba dabimus. sect. 3. q. 7. vel annulis incantatis, qualis fuit annulus Gygis, quo (teste Herodoto) fretus Candaulem interemit. tales duo illi Phocensium tyranni, de quo Clemens Stromateus; qui sonitu sponte edito eum commonebant de commodo

rerum

[a] Spartian. in Iuliano.

[b] in Achaic.

[c] Cælius lib. 9. c. 23. Leloyer. libr. 4. de spect.

rerum gerendarum tempore: qui tamen insidias conspirantium sic euadere nequiuit: Fuit huiusmodi annulus exitio cuidam Hieronymo Cancellario Mediolanensi: vt & alteri, qui cùm eum in ignem proiecisset, sed mente non bonâ, statim à dæmone correptus, & in furorem actus fuit. Princeps quidam, hoc æuo, alium emerat aureis viginti: promiserat venditor, semper, dũ gestaret, aleæ, & chartarũ lusum fore lucrosum. it, ludit primò, cedit nõ infeliciter: reddit ad fritillum, sed magnâ cum nummorum iacturâ. Sic se delusum videns, quem emi non oportuerat, anulum cõfringi iussit.

6. Occurrit, ὀνυμάντεια siue, ὀνυχομάντεια. in hac oleo ac fuligine impolluti pueri vnguem illinebant, & vngue solem versùs obuerso, certum quid submurmurantes, videbant, quæ cupierant. Hodie vlteriùs progressum malum. Queuedum quẽdam Veteranum militem Hispanum noui, bello & armis, quàm pietate clariorem; qui; quo tempore Dux Medinæ Cæli ex Gallæciâ soluebat, Belgium petens; Bruxellis, non vni in vngue suo classem è portu Corunnæ soluentem, & paulò pòst procellis vehementer afflictam, velut in speculo clarè ostendebat. Hîc ille, qui vulnera quoque solis verbis sanabat aliorum; sua sic sanare ipse, vel aliis sananda permittere detrectabat.

7. Quidam putant esse, ἀηρομάντειαν, illam Aristophanicam, *in Nubibus*. Sed ista, si tonitru, fulmen, oscines & alia similia considerat, pertinet ad augurium, si planetarum adspectus felices aduersosque, ad astrologiam: si quædam aëreorum spectrorum insolita visa, vt equitum &c. ad τερατοσκοπίαν, referenda. Sola huc spectat, quæ ex aëre coniurato dabat oracula, de qua Pictorius, *de Magia cap. 10.* Cardani Aëromantia de qua ibi agit, potiùs Hydromantia dicenda est.

8. Dici potest, φαρμάκεια; qua vtuntur incantatores, ἐπῳδοί, qui diuinant freti solo dæmonis commercio; præter incantationem nihil adhibentes: vt Fessæ faciunt quædam mulierculæ tribades [a]; & nonnullæ Ægyptiæ siue Zingalæ, de quibus postea, totam Europam percursantes, & in Byzantino foro Turcæ, & olim; *in Apulei asino*, quidam Diophanes.

a Vide Io. Leonẽ in descript. Africæ lib. 3.

9. Est, κοσκινομάντεια; quæ vsurpata veteribus [b] (vnde & Adag. *cribro diuinare.*) cribrum imponebatur forcipi, forcipem binis digitis comprehendebant & eleuabant, & præmisis verbis cõceptis, subcebant nomina eorum, de quibus suspicabantur eos furtum, vel aliud occultum crimẽ patrasse: reum verò iudicabant illum; quo nominato, cribrum tremebat, nutabat, mouebatur, vel conuertebatur. quasi qui digitis forcipem tenebat, arbitratu suo cribrum mouere non potuerit. Quod formulam Pictorius proponat verborum pronunciandorum, fecit inconsultè; quod eâ sit vsus ter, & quod euentum certum prædicet, fecit impiè, & mentitur pollicendo. Ad hanc reducit vir doctus Horoscus lib. 2. de vera & falsa prophetia modum furti concipiendi (h. probandi) per lancem & licium: nempe lancem lineis funiculis illigatam, & cum murmure rotatã, ex lege XII. tabular. cum lege d. libr. 2. cap. 6. quod sanè verisimilius quàm quod post Zazium Alpinum Franc. Balouinus in lib. 57. XII. tabular. & cũ eo Ziracu. ad Alexandri Genial. dier. lib. 6. cap. 10. Scripsit de μυτραγύρταις prætextu religionis furantibus.

b Theocrito, Luciano. Polluci.

10. Ad eumdem vsum erat, ἀξινομάντεια: qua securim rotundo infigebant palo, & ex eius motu furem deprehendebant. Quando autem successus futuri diuinatio petebatur, tunc gagatem lapidẽ securi imponebant, vt Plinius refert. *lib. 36. c. 19.* Huic similis dinatio militaris per scutum tinctâ aspide oleo. habes apud Suidam ex Aristophane.

11. erat, κεφαλαιονομάντια: faciebant asini capite super prunas asso. Germanis priscis in vsu fuisse volunt. Longobardi postea vsi capite caprino, cui diuinum honorem habebant [c]. Vehementer suspicor priùs illud de Arcadico pecore genus olim ab improbis Iudæis interdum Diuinationi impensum, hincque factum vt Apion, & reliqui Ægyptij, & illos secutus Tacitus, calumniarentur, eos pro Deo caput asininum coluisse.

c Gregorius lib. 7. epistol. 7. & in Dialog. l. 3. ca. 26. & 28. & hom. 1.

12. κλειδομάντεια, per clauem; cui circumdabant chartulam inscriptam nomen suspecti: deinde clauem alligabant sacræ scripturæ codici, hunc virgo sustentabat, & verbis certis murmuratis chartula ad nomen criminosi vertebatur, mouebatúrque.

13. Sit quod Germanus quidam I. C. his verbis tradidit: *ex oculo quoque excusso, hodie fur cognoscitur. Primùm leguntur psalmi cum Letania. deinde formidabilis subsequitur oratio ad Deum patrem & Christum, item exorcismus in furem. hinc in medio ad oculi simitudinem vestigio, figuræ circularis nominibus barbaris notatæ, figitur clauus aëneus triangularis, conditionibus certis consecratus, incutitúrque malleo cypressino: & dicitur, Iustus es Domine, &c. tum fur prodetur. Rostochij quidam pecuniam in quodam loco seposuit. Cùm autem eam postea inuenire tam citò non potuisset, fabrum conuenit, ab eóque petiit vt oculus furi excuteretur. Quo pacto statim ipse Dominus, qui fabri Diabolica opera vsus est, oculum amisit.*] Nónne, lector optime, iusto Dei iudicio iste incidit in foueam quàm fecit, & meritò pertulit, quod tam iniustè, per artem pessimam, malum alteri moliebatur? subdit; *Gustrouij quidam cochlium argenteum amiserat: cùm autem furem ex oculo quoque excusso cognoscere cuperet, fabrum adiit, ab eóque petiit, vt sua arte magica furem oculo priuaret: quod & factum est, & statim filiolus illius, qui cochlium in quendam angulum coniecerat, oculum amisit.*] Sed & aliud diuinationis diabolicæ genus reperio in Indorum historiis, in iis quæ de Floridensium rebus gestis agunt. aspidomantiam vocare possumus. Narrant sequentia de Rege Holatâ Outinâ, eum exercitu subsistere iusso, senem magum centum & viginti annos superãtem aduocasse, & quo in statu res hostium forent pronunciare iussisse. *Tum magus locum in medio exercitu parauit, & conspecto Ottignij, quod puer eius gestabat scuto, petere illud iubet: impetratum illud collocat, orbe quinq; pedum diametri circum illud ducto, additis quibusdam characteribus & notis: tum in scutum genibus flexis pedum calcaneis insedit, sic vt nulla parte humum tangeret: & nescio quid submurmurans varios gestus exprimebat, tanquam in vehementem aliquam orationem incumberet: qua ad quadrantem horæ producta, illicò tam horrendus apparuit, vt humanam effigiem ampliùs non exprimeret. nam ita omnes artus contorquebat, vt ossa dissolui exaudirentur, denique præter naturam multa faciebat. His peractis momento in pristinum statum rediit, lassus tamen admodum & quasi attonitus; deinde circulo egressus Regem salutauit, ipsique indicauit hostium numerum, & quo loco illum exspectarent.*]

Claudat seriem Salisberiensis, *libr. 1. de nugis curialium c. 11.* scribens; *Imaginarij sunt, qui imagines quas faciunt, quasi in possessionem præsidentium spiri-*

tuum

tuum mittunt, vt ab eis de rebus dubiis doceantur: hos idololatras esse sacra scriptura cōuincit, & diuinæ maiestatis iudicio condemnandos.]

In his omnibus verba magica solent interuenire, ideò dubitari nequit, quin ad hanc quęstionem pertineant.

QVÆSTIO VII.

De manganiæ speciebus in quibus vel non est explicitum pactum, vel latens admodum est.

HÆc implicitam habētia pactionē reuocari possunt ad tria capita, *Ariolationem* siue *Haruspicinā*, Auguriū & *Sortes*. de quib⁹ nūc videndū.

SECTIO I.

De Haruspicina siue Ariolatione.

A*Riolatio* latissimâ significatione omnem cōplectitur diuinationē: sed hîc eam strictè sumo, vt Isidorus, cùm scribit; Arioli *vocati propterea quod circa aras idolorum nefarias preces emittunt, & funesta sacrificia offerunt, iisq; celebritatibus dæmonum responsa accipiunt* a.] quibus verbis describit solam diuinationem explicitam, quæ ad oracula refertur. hoc placuit etiam Rabano b & Gratiano Iuoni, & Burchardo, qui in Decretum suum id retulerunt. *Haruspicinam* idem Isidorus vult dictam ab obseruandis horis, meliùs alii, à veteri vocabulo *Haruga*, quod (teste Donato) hostiam significabat. Ego nunc vtrumque nomen mediâ quadam & modicâ latitudine vsurpo, pro totâ ἱεροσκοπία veterum, siue disciplina diuinandi in sacrificiis Gentilium solita seruari: quare olim semper puto in his interuenisse idololatriam expressam, non tamē semper pactum explicitum: hodie fieri potest, vt neutrum interueniat.

a l. 8. Etymol. c. 9.
b l. de magor. præstig. c. 1. 26 q. 3.

Haruspicum seu Gazarenorum (sic enim vocatos docet D. Hieronymus *in Esai cap. 47.*) prima diuinatio erat ex viuæ adhuc victimæ obseruatione, dum producebatur, dum ad aram sistebatur, dum attrectabatur. dum vinum ei infundebatur. possumus vocare *victimariam*, θυτικὴν siue θυματικὴν: quæ omnia, si quis volet exemplis confirmata, is adeat Barn. Brissonii, crudeli certè & indigna morte absumpti viri, *Formularum librum 1.* quędam etiam nos olim in Senecæ Oedip. delibauimus, ad illa:

Appellite aris candidum 1. tergo bouem
Curuóque nunquam 2 colla depressum iugo.
Opima 3 sanctas victima ante aras 4 stetis.
. . . *Huc properè 5 admove*
Et sparge 6 salsa colla taurorum mola.
Placidone vultu sacra, 7 & admotas manus
Patiuntur? . . . .
Vnóne terram 8 vulnere afflicti petunt?
Vtrum citatus 9 vulnere angusto micat.
An lentus altas irrigat plagas cruor?

Secunda verò fuit *extispicina*, qua motū & singula mactatæ hostię mēbra rimabantur, iecur maximè, vnde Græcis dicta ἡπατοσκοπία, hanc vbertim ridēt Lucianus b & Arnobius c, describit noster ille eadem tragædia.

b li. de sacrific.
c l. contr. gent.

Ede certas viscerum nobis notas.
MAN. *Genitor, quid hoc est? non 1 leui motu, vt solēt,*
Agitata trepidant exta, sed totas manus
Quatiunt, nouisque prosilit 2 venis cruor,
Cor marcet ægrum 3 penitùs, ac mersum 4 latet,
Liuentque 5 venæ, magna pars 6 fibris abest,
Et felle nigro 7 tabidum 8 spumat iecur.
Ac semper omen vnico imperio graue,
En capita 9 paribus bina consurgunt toris:
Sed vtrumque cæsum 10 tenuis abscondit caput
Membrana, latebram rebus occultis negans.
Hostile 11 valido robore insurgit latus,
Septémque 12 venas tendit: has omnes retrò
Prohibens reuerti limes 13 obliquus secat,
Mutatus 14 ordo est. sede nil propria iacet,
Sed acta retrò cuncta. &c.

Fuit autem non quorumuis, sed certorum animalium inspectio. Iuuenal. *Sat. 6.*

Spondet amatorem tenerum, vel diuitis orbi
Testamentum ingens, calidæ pulmone columbæ
Tractato Armenius, vel Comagenus haruspex:
Pectora pullorum rimatur, & extra catelli,
Interdum pueri . . Sed exsecti matri viuenti, vt ex nefariis Iuliani Apostatæ magicis docemur.

Tertia est πυροσκοπία & πυρομάντεια in hac aliquādo pix trita in ignē spargebatur, aliquādo tedę pice illitæ accendebantur, & certis characteribus signabantur, & si flamma tedarum in vnum coibat, prosperum: si lambens & diuisa comparebat, infelicem, si tricuspis assurgebat, gloriosum euentum: si variè dispersa, in ægro mortem, in sano morbum: si crepitans, infortunium: si subitò exstincta, ingens periculum ominabātur. aliquando hostiam in ignem conficiebant & dumtaxat considerabatur flamma ignis victimarii, vtrum in vnam coiret pyramidem, quod prosperum: an vero diuideretur, quod aduersum. quis ignis color, splēdor, ascensus, strepitus: an citò victimam comprehenderet, an exstingueretur & similia. quidam putant auctorem huius fuisse Amphiaraum, alii Argonautas alios: apud Romanos vsa Tanaquil, teste Valerio Maximo d. de hac idem Tragicus:

d l. 1. c. 6.

TIR. *Quid flamm[illegible] largas iámne 1 cōprehēdit dapes?*
MAN. *Subitò refulsit lumen & 2 subitò occidit.*
TIR. *Vtrúmne clarus ignis 3 & nitidus stetit,*
Rectúsq; purum verticem 4 cœlo tulit,
Et summam 5 in auras fusus explicuit comam?
An latera 6 circum serpit incertus viæ,
Et fluctuante 7 turbidus fumo labat?
MAN. *Non vna facies 8 mobilis flammæ fuit:*
Imbriferâ quales implicat varios sibi
Iris colores; parte quæ magna poli
Curuata picto nunciat nimbos sinu.
Quis desit illi, quisúe sit dubites color:
Cærulea fuluis mista oberrauit notis,
Sanguinea rursùs, vltimùm in tenebras abit:
Sed ecce pugnax ignis in 9 partes duas
Discedit. . . . . .
Immugit aris 10 ignis, & 11 trepidant foci.

Vtuntur hodie Lituani. nam ægris si vmbra, corpore igni opposito, aduersa cadat: certam spem recuperandæ valetudinis concipiunt: sin auersa ciderit: conclamant, & pro deposito ægrum habent e. An ab hoc vitio immunes Germani? qui in succensione pirarum, quas piè in honorem B. Ioan. accendunt, veteri idololatria Chaldæorum & AEgyptiorum in sacrum morem commutata: peccant dum ad crepitum, fumum, flammæ modū & similia attendunt: item quia definitis vicibus se circumire vel transiliri debere putant. sunt enim ista, vt rectè censuit VVimpina f, reliquiæ veteris paganicæ lustrationis & traductionis per ignem, quam ex sacris litteris Patres confutarunt. Glycas ex Theodoreto hoc docuit, ne multos conge-

e Annanias l. 3. de nat. dæm.
f l. de diuinat. c. 2.

a 2. annal. fol.269.

ram a, *Quinetiā* (ait) *liberos suos per ignem traiecit. Quid autem istud verbum sibi, quæso, vult? Iosephus tradit Achazum quendam suorum filiorū Baali solido sacrificio cōcremasse. Verum Theodoritus aliter sentit: arbitror, inquit, hisce verbis significari speciē quandam erroris, qui ad nostra vsque tempora durauit. Videmus enim semel in anno rogos accendi, quibus inijciantur pueri quidam & viri. Quinetiā infantes ab ipsis matribus per flammam transportātur. quæ res videtur esse quasi quędā auerrrūcatio & lustratio*] Sic Glycas.

b Carda. l. de vera Sapient.

Quarta est nubila καπνομάντεια, fumi obseruatrix, eaque duplex b. nā vel grana sesami vel papaueris nigri in ardentes prunas iaciebant, & inde surgentem fumum notabant: vel sine huiusmodi granis, solùm obseruabant sacrificii fumum, & interdum fumum rogi. Huc pertinet illud Nasonis, *in Ibin*, de rogo Polynicis & Etheoclis,

Et noua fraterno veniet concordia fumo,
Quam vetus accensa separat ira pyra.

De fumo illud Papinii est *libr. 10. Thebaid.* vbi postquam pyromantiam Tiresiæ descripserat, addit eum ore fumum fatidicum hausisse.

Ille coronatos iamdudum amplectitur ignes,
Fatidicum sorbens vultu flagrante vaporem.

Vapor enim iste fumus est. nam quis credat flāmā hausisse Tiresiam, & superuixisse? Vsos etiam Capnomantia Iudæos & considerasse an fumus, qui ex victimarum sacrificio ascendebat, rectus ascenderet, an in obliquum vergeret, docet Theophilactus *in Osee cap. 4.* Pictorius *libr. de Magia, cap. 11.* quosdam Papinii versus de morte Menecei huc retulit, qui perspicuè ad Pyromantiam pertinent. Non aliam speciem, sed genus quoddam ipsius Capnomantiæ putarim fuisse *Thurifumiā*, illā in qua ex fumo thuris adoliti diuinabāt. Statius,

Thurea nec supra volitante altaria fumo.

Hoc verum de ista: sed alia longè, de qua Dion.

c l. 41. hist. August.

Quincta est propriè dicta λιβανομάντεια quam proponit Dion Cassius c agés de Nymphæo propè Apolloniam, *ibi & oraculum* (inquit) *editur. idque hoc modo. Thure accepto, precibúsque eius rei ergo, quam volunt, factis, ipsum thus, vt secum eas preces deferat, ad ignem proijciunt: tum si ratum sit futurum votum, ab igni thus è vestigio corripitur: ac si thus extra ignem fortè deciderit, accurrens ignis id abripit & consumit: sin irritum erit votum, neque accipitur ab igni thus, &, si in ipsam flammam coniiciatur, recedit ab eâ, atq; effugit. ita in vtramq; patrem ignis futura prædicit, morte nuptiisque exceptis. de his enim non licet cuiquam oraculum illud consulere.*]

Sexta est τεφραμάντεια siue σποδονομάντεια, qua diuinabant olim ex cineribus sacrificiorum. videtur hoc factum in arâ Apollinis Ismenij, & ideò Sophocles *in Oedi Tyr.* vocasse cinerem diuinatorium, μαντεῖαν σπόδον, fortassis tale quid etiam obseruandum in cinere Alphæi, quem idcirco Moschus vocauit, κόνιν ἱρὰν vbi ex Pausania docui quondam d, per κόνιν, significari τέφραν, per puluerem cineres. sicut & in Herc. Oetæ sumitur.

d in Aduersa. ad Sene. Medeæ v. 81.

Et crines patrio puluere sordidos,

Hodie viget quoddam superstitionis huius vestigium, cùm res, de qua diuinandum, digito bacilloúe cineri inscribitur, & cinis aëri puro permittitur, & attenditur ad litteras quæ in cinere agitato apparent. Item cùm iubent aliquem tres personas cogitare quibuscum matrimonium optet, vel speret contrahere, tum tres ducunt sulcos in cinere, ille autem iubetur singulis personis suum sulcum deligere, tum auersus stare ne sulcos videat, quos interea alter tādiu forcipe ostendit, donec eorū vnus ab illo ter deligatur, & quā ille sulcus destinabat, ea spōdetur ipsi vxor futura, posset hoc vltimum ad sortem diuinatoriā reduci

Septima est ὑδρομάντεια & οἰνομάντεια qua considerabant colorem vtriusque laticis in sacrificio fusi Æneid. 4.

Vidit thuricremis cùm dona imponeret aris
(Horrendum dictu) latices nigrescere sacros
Fusaq; in obscœnum se vertere vino cruorem.
Hoc visum nulli, non ipsi effata sorori.

Ariolationem ergo hîc alij agnoscunt, ego potiùs diras, seu omen, vt in illis Thyestæ,

Vernæ capiti fluxere rosæ,
Pingui madidus crinis amomo,
Inter subitos stetit horrores:
Imber vultu nolente cadit:
Venit in medias voces gemitus
Sed vagus intra
Terror oberrat. Item
Sed quid hoc? non vult manus
Parrere: crescit pondus, & dextram grauat.
Admotus ipsis Bacchus à labris fugit,
Circáque rictus ore decepto effluit.
Et ipsa trepido mensa subsiluit solo.
Vix ignis lucet.

Omina tamē diuinationis sunt, sed sub auguriis cōprehēsę seu auspiciis, de quib. sect. seq. Persis diuinationē ex vino tribuit Alex. Neapolit. *l. 5. c. 13.*

Octaua forma ducitur ab edulibus variis, vt κριτομάντεια ἀλευρομάντεια, & ἀλφιτομάντεια De hac ita Theod. Balsam. *in 6. Syn. quæ in Trullo, Mulieres quædam* (inquit) *cum ordeo ea, quæ ab aliis ignorantur, enunciant. hæ dicuntur* κρίθριαι *quæ Ecclesiis & sanctis imaginibus assidentes, & se ex ijs futura discere prædicantes, non secus ac Pythonissæ futura prædicunt.* Alia posset videri ab Horatio significata lib. 1. ep. ad *Fuscum.*

Vtque sacerdotis fugitiuus liba recuso.

Nam in m. s. vetusto S. Laurentij Leodiensis eo loco adnotatum; *Cùm in seruis suspicio furti habetur, ad sacerdotem ducuntur, qui crustam panis carmine infectam, dat singulis: quæ cùm hæserit gutturi, manifesti furti reum asserit.*] Sic ibi legitur. quod non tam explicando carmini, quàm notandæ superstitionis priscæ causa volui adscribere. In Antisiodorensi concilio can. 4. sic legitur: *Non licet sortilegos, vel auguria respicere, nec ad characteres, nec ad sortes, quas sanctorū vocāt, vel quas de ligno, aut de pane faciūt aspicere sed quæcūque homo facere vult omnia in nomine Domini faciat.*] Item aliam puto quæ in sacrificiis, (quam Theocr t. describit *in Pharmaceut.*) obseruabat molas & libamenta, & præcipuè triticum, hordeum, far & ex eo tosto fresóque factam farinam, & ea mox subsecutam Victimæ conspersionem. Seneca.

Et sparge salsâ colla taurorum mola:

quâ de re ex Dionys. Halycarnass. Suida, & aliis, multa ibi. *in Comment.* notaui d τυρομάντεια perficiebatur caseo, ἰχθυομάντεια piscibus, quæ antiquissima. nam vsi illa Polydamas bello Troiano, & Tiresias Thebanus: apud Lycios à piscibus viuis non vno loco petebatur, sed in Dina fossa, & in fonte Apollinis apud Miras, & apud Syrrhum vicum e ᾠοθυτικὴ seu ᾠομάντεια ex signis quę in ouis apparebāt, qua Orpheū vsū vult Suidas; de eadē nōnulla Leonibus *l. 3. var. hist. c. 13.* huc referēda præstigiosa illius nuperi impostoris scedulā in ignē cōiectā, in quoduis adlatorū ouorum

d in Oed. v. 334. & 335. e Cælius l. 7. c. 29. & Plinius l. 9. c. 16. & l. 32. c. 2. Plut. l. de indust. animal.

rũ illæsã oſtẽtãtis. Huc nõ eſt referenda ſuperſtitioſa expiatio Iſiacorum per oua, de qua Iuuenal. *ſat. 6.*

Nona eſt κυρομάντεια, qua vtuntur hodie quoque Turcæ; cùm ceram liquant & aquæ guttatim inſtillant, & figuras inde ortas obſeruant. Alſaticæ vetulæ aliud genus commentæ: cùm aliquis ægrotat tot cereos æqualis ponderis incendunt, quot Sanctos morbi immiſſores autumant; & cuíque cereo ſuum ſanctum appropiant, cuius cereus primus conſumptus fuerit, eum morbi pronunciant autorem, læſorémque.

Decima ἀνθρωπομάντεια, quæ rímabatur hominum mactatorum fibras ac viſcera. Vſus eâ Heliogabalus, monſtrum non homo: vſus etiam Iulianus Apoſtata, qui grauidarum aluos exſecabat a, vt Antiochiæ & Carris deprehẽſum: vſus & teſte Ammiano *lib. 29.* quidam Pollentianus, vſæ & Arlunæ Scythicæ, vt eſt lib. I. Annal. Boior. à quibus id accepere Tartari, de quibus narrat Cromerus *lib. 8. hiſtor. Polon.* vſi & Luſitani veteres apud Strabonem *li. 3.* Hęc ad *extiſpicinam* commodè reduceretur: vt & ad hanc, ſacrificium filiorum in Topheth, vbi igne abſumebantur in honorem Molochi in Sacrâ Scriptura b.

a Cedren. in Annal. & Theodoret. l. 3. c. 21. & 22

Vndecima fuit δαφνομάντεια, ex laurei rami combuſtione. proſperum ſignum, ſi obſtreperet cum fragore, infelix, ſi iuxta Propertiũ, taceret *exſtincto laurus aduſta foco.* de hac multa, & ita, vt neſcias quis à quo acceperit, Parrhaſius ac Rhodiginus c. vaticinabantur autem præmanſis lauri foliis, teſtibus Lycophro, & Heſiodo, vnde laurus dicta Symbolum diuinationis, Conſtantino *in Geopon.* & Aphtonio, *in Progymn.*

b 4. Reg. 26. v. 6. Ezech. 20. v. 31.

c Ian. Partha. in Claudiani l. 2. de rap. Proſerp. Cælius Rhodig. l. 5. antiquit. c. 7.

Duodecima poteſt eſſe βολανομάντεια, cùm ex verbenæ, lunarię, ſaluiæ, myricæ, ficus, & aliorum ſimplicium foliis ramulíſue, conſignatis nomine quærentium & quæſtione, cognitio futuri petebatur. caue cum his confundas Sibyllæ folia apud Maronem, in his enim non quæſtio, ſed oraculi carmen erat inſcriptum. συκομάντεια ficus folia poſtulabat. De diuinatione per tamaricẽ ſeu myricam, ex Nicandri Scholiaſte, ſic Cælius Rhodiginus d: *Apollo myrica vates ſanxit prænunciare mortalibus futura, propterea inſignem fruticem hunc Nicander* μάντιν *vocat, id eſt vatem. Quin & magi item Scythæ myricino vaticinantur ligno. Sed & in Lesbo Apollo myricæ ramum tenet: qua ratione Myricæus quóque eſt cognominatus. Et Archæus prodit quandóque in ſomnis viſum Deum illum myricæ ramo decorum. Et Metrodorus refert antiquiſſimã eſſe plãtã myricam: nam Ægyptij in Iouis põpâ coronãtur myricã, id eſt tamarice, vt interpretatur* Dioſcorides: *ſicut apud Medos Magi.*]

d l. 7. antiq lect. ca. 29.

Decimatertia ὀμφαλομάντεια, obſtetricum propria: quæ per nodulos vmbilico & ſecundinis adhærentes coniiciunt, quoties puerpera ſit poſtmodum paritura.

Decima quarta nouitia quoque eſt, ex eadem obſtetricia ſchola, ſuperſtitio, ἀμνιομάντεια. Fætus maternus in vtero materno tribus membranis inuoluitur: quarum prima dicitur χορίον ſeu ſecundinæ: alia verò à farciminis forma ἀλλαντοίδες, tertia à mollice ἄμνιος. hæ duæ poſteriores aliquando cũ fætu ſic erumpunt, vt facies ac caput infantis quaſi galeatum appareat: Vulgus Belgicum vocant galeam *(den helm)*: hęc membrana cognomen tribuit Imp. Diadumeno, & cauſidici Romani multa pecunia inuolucrum iſtud emebant, ſe illo ad cauſæ victoriam iuuari multùm arbitrãtes e. Ex huius teguminis colore rubicundo, vel liuido, fortunam infantis, aniculæ ariolantur. hæc ἀμνιομάντεια, de cuius vanitate legendus Leunius Ziricæus f. Sed & Iouius, ne quid ſuperſtitionis omitteret, nimis huiuſmodi vãitatibus, pro Epiſcopo, deditus, in Ferdinandi Dauallí natiuitate *(l. 1. Piſcarij)* huiuſmodi pelle inuolutum ex vtero prodiiſſe conſiderauit.

e Lãprid. in vita Diadumeni.

f l. 2. de occult. nat. mirac. c. 8.

Decima quinta eſt æquè ridicula diuinatio Iudæorum per *Ieduim*, cuius Rabbini g mentionem à Moſe factam comminiſcuntur. nempe volunt fuiſſe animal quoddã, nomine *Iedua* ידוא humana forma, cuius ex vmbilico medio funiculus propendebat, quo inſtar cucurbitæ humo adhæreſcebat, & quantum funiculi lõgitudo patiebatur, circumcirca omnem terrę fructum depaſcebatur: capi à venatoribus non poſſe, niſi ſagitta funis præſcindatur: tunc ſtatim expirare per eius oſſa, certo ritu in ore geſtata, vaticinandi donum nactos homines, indéque ariolos dictos *Iddegonim.* tales iſti recutiti fabulas nobis obtrudũt, digni qui & terræ cũ ſuo: *iddahhonim* ידעונים affigãtur, & cũ eo cõuiuentur. Niſi humanam illi formam attribuerent, poſſemus ſuſpicari, eos alluſiſſe ad Plant animal quoddam agni ſpecie, quod naſci ferunt, ſic terræ cohærens, & vicina ſibi, quoad funiculi longitudo permittit gramina depaſci, & pabuli poſt defectũ marceſcere, in vicina Moſcouiæ Tartaria: de quo Sigiſmundus *in Moſcouia*, & Iul. Schal. *contra Cardan.* & plenius ex profeſſo And. Libauius *p. 2. ſingular. diſp. de agno Scythico.*

g Moſes Sãſonis F. in præceptũ Negatiuũ 38.

h Deut. 18 & Leu. 19.

Decima ſexta eſt λιθομάντεια: cuius meminit Iamblichus, & Orpheus agens de Siderite lapide: ſed ritus eius mihi non ſatis perſpectus. Huc ſpectat Chaldæorũ lapis Mizoris, de quo ita Zoroaſter. Ηνίκα δέρχόμενον δαίμονα πρόσγειον ἀθθρήσης, Οὐε λίθον μνίζουριν ἐπωδῶν *Quando conſpexeris dæmonẽ terreſtrem* (tibi reſponſum expetenti) *accedere, incãtãs ſacrisfica lapidẽ mnizurim.* vbi Pſell. in Scholijs rem aperit: *Dæmones* (ait) *circa terram volitantes natura ſua ſunt mendaces. Quod ſi ex his verum aliquem ſermonem audire cupias, aram appara & ſacrifica lapidẽ* MNISVRIM. *Habet enim hic lapis vim aduocandi maiorem dæmonem, qui occulta ratione materiali genio applicatus, rerum inquiſitarum veritatem inſuſurrat, quam ille porro homini interroganti profert. Indicat enim nomen ipſum, quo in aduocatione vtendum eſt vna cum lapidis ſacrificatione.*) Hæc Pſellus, cui ſimilia Nicephorus ad lib. Syneſij de inſomnijs. fuit hæc vaniſſima ſuperſtitio, putãtiũ nõ omnes dæmones æquè mẽdaces, ſed aliquos veraces, deinde & illud erroneũ quoſdã eſſe materiates, ἀφεγγέσι ὕλης ἀναπεπλησμένους, materia tenebroſa plenos, vt loquitur. Hic ergo magicus rit⁹ Chaldęorũ. Nõ deſũt, qui putẽt Iudęis in vſu fuiſſe lapides quoſdã Diuinatores, & eos prohiberi à Moſe *Leuit. 26. v. 1.* nã vbi noſter vertit, *Lapidẽ inſignẽ*, illi malũt vertere: *Lapidẽ imaginationis*, vel vt alii *Lapidẽ ſpeculationis.* Sed illi nugãtur cũ ſuis, quos nimis libenter ſequuntur Rabbinis. nã *eben Maskith* vocat lapidẽ pictura vel artificio aliquo ſic ornatũ, vt aſpectu ſuo homines capiat, & alliciat ad honorãdũ: ideò n. additur, nõ quidẽ, vt diuines per illũ, ſed, *vt incurues te ei*, hoc eſt, vt adores illũ. Non vos cælabo, quid aliquando mihi de hoc loco in mẽtẽ venerit, antequam ditionẽ Romanam viderẽ. Suſpicabar noſtrũ interpretẽ primò ſcripſiſſe, *Lapidẽ in ſignũ*, inde cũ alii verba trãspoſuiſsẽt: *in ſignũ lapidẽ*, factũ deniq; *inſignẽ Lapidẽ.* confirmat cõiecturã verſio LXX. in qua diſertè ſcriptũ: λίθον σκοπὸν. *lapidẽ ſignũ.* Et fuit illa veterũ ſupſtitio:

qui Mercurios ponebant in viis, , vel alios Deos *vios* ſiue *viales*, itinerũ indices & ſigna. prohibeat, ergo legislator, non lapides indices viarum poni, ſed poni, huiuſmodi lapides habitu Deorum, & ad adorandum. Scio quæ de radice שכה Sakah, prolixè hic Oleaſter adferat: ſed probare nequeo, quòd vulgatum interpretem tam facilè deſerat, nimò & de verſione loci Iob apertè ignorantiæ accuſet. Etiamſi vera ſignificatio foret, *operire*, dicere poſſem: quæ picta sũt, colorib. eſſe cõtecta & operta. Poſſet quis ad hanc ſpeciem referre quorumdam ſuperſtitionem, qui vt ſomnia ipſis contingant futuri, prænuncia, geſtant amethiſtum gemmam.

Decima ſeptima occurrit ῥαβδομάντεια quæ multiplex fuit, de qua ſic Cęlius Rhodiginus *d. ca. 29.* ſcribit, *Virgas in rebus diuinis eximij cuiuſdam vſus fuiſſe veteribus, ex pleriſque coniectare licet. Nã, qui Perſicos ritus diligẽtiùs animaduerſos litteris mãdarũt, illorum magos, qui ſacrificijs præficiuntur, carnes ſuper myrto & lauro poſitas tradũt ſubtilibus virgis adurere, mox, oleum lacte melléque commixtum cõſpergere, ac comprecari, faſciculos ex myrica pertenues manu tenentes. In Pyrethiorum meditullio ſurrecta ſtabat ara, vbi inexſtinctus ſeruaretur ignis, fierentq́ʒ itidem comprecationes non ſine myricinis virgis. Sicut in Scythia quoque, vbi vaticini traduntur plures, ſalignis virgi, diuinatio concipitur, quas diſſoluũt ac ſeparatim ſingulis humi conſtratis vaticinantur, interim virgas comprehendentes componentéſque. Narées vero, quos eſſe Androgynos putat Herodotus, tilia ſcindentes trifariàm, digitóſque implicando ac reſoluendo præcinunt futura.*] & poſtea, *Etenim in pleriſque locis virga (vt diximus) præſagiunt, quod in primo compoſitionis tertiæ Dion quoque confirmat.* Quæ ille de Perſis Magis, ab Herodoto *lib. 1.* & Strabone *l. 15.* mutuatus: quæ de Scythis, & Enariis, ex Herodoti *lib. 4.* Scytharum progeniem Turcas, hunc morẽ retinuiſſe, colligitur ex Hiſtoriis a Collenucii. Sed illud mihi nota (Lectãr) ῥαβδομάντειαν nõ pertinere ad vnum dumtaxat caput. quædam enim explicitam continebat inuocationem, nempe quæ conceptis verbis efficiebat, vt virgula recta, ſpõte ſua, in circulum coiret iunctis extremitatibus. Alia vero ad ſortes pertinet, quando regnum, vel quid aliud, virgis datis, cui obtingeret, experiebantur: ſic Aaroni prærogatiua Sacerdotii, virgulâ contingit florente, ſic & B. Virginem nonnulli, ex apocryphis, tradunt Ioſepho ſponſam datam: quo adhuc tempore Diuinatoria ſors permiſſâ. Aliquando ad ariolationem noſtram (quam *auſpicium* vocauit Tacitus) referenda: vt illa Perſarum, & Scytharum, Germanorum qnoque, quã Tacitus deſcribit *lib. de moribus Germanor.* qua de re nos poſtea plura Sect. 3. Aliquando ad omnia vt illa, de qua ſic Crantzius *libr. 4. Metropol. cap. 19.* & *29. Memorãt annales Henrici. 3. Imp. fabulam de Hildebrando puero, quod cum filius eſſet fabri lignarii, ex ſarmentis ordine compoſitis, inſcius ipſe has litteras cõſeruarit: quibus aſtãs homo litteratus legerit ex ea compoſitione ſcindularum:* Dominabor à mari ad mare. *Vnde coniectans diuinum aliquid in puero, ſuaſerit parenti, vt eum litteris traderet. Traditus profecit, & in cancellariam Regis peruenit, & Scriniarius euaſit. Somnio admonitus Imp. de eodem, quod cornua videretur habere, quibus filium ſuum contereret, hominem in vincula coniecit: ſed ab Imperatrice vinculis exutus, Cluniacenſe monaſteriũ petiit. Indéque profecit primum in Subdiaconum, deinde in Cardinalem, nouiſſimè in Gregorium VII.)* Hæc ex annalibus illis Crantzius, quæ neſcio cur fabulam vocet.

a l. 1. rerũ Neapolita

Decima octaua eſt λαμπαδομάντεια quãdo nonnulli candelam in D. Antonii honorem accendũt, ſicque ſe res perditas confidunt inuenturos. Alia eſt, vetus ſuperſtitio *Lucernaria*, de qua Propertius libr. 4.

Sedneque ſuppletis conſtabat flamma lucerbis.

& alio loco:

Seu voluit tangi parca lucerna mero.

Petronius *in Satyra, Lucernæ humore defectæ, tenue & extremũ lumen ſpargebãt:*] hæc magis videtur ad hominis auguriũ pertinere. An etiam huc pertinuerit modus furti concipiẽdi per lancem & licium quem Sex. Pomperius deſcribit, dubium mihi: puto potiùs non pertinere, quicquid Acron prodiderit. vide ſub q. 6. ſect. 4. verſ 9.

Decima noua vocetur ὀμφαλομάντεια nempe duplex diuinatio, qua virginitatem puellæ explorabant. 1. per funiculum, quæ res etiam hodie in vſu prauo: & videtur olim eo reſpexiſſe Catullus in nuptiis Pelei & Thetidis.

Non illam nutrix, orienti luce reuiſens,
Heſterno poterit filum circumdare collo.

2. quod, auctore Guil. Pariſienſe, [b], ſolitum in Britannia redactum in pollinem tenuem achatem in potu præberi, quem qui quæue ſumpſit, niſi virgo ſi, ſtatim cogatur euomere. Referuntur & alia, quæ idem per vrinam indicium faciunt. Et referuntur vt arcana naturæ, vereor ne prorsùs ſint magica, certè ſunt illicita, & famæ reſtitutioni obnoxia.

b p. vlt. de vniuer. c. 22.

Sunt & aliæ mille nocẽdi artes & nomina mille, quæ vtinam vt mihi, ſic ceteris ignotæ & inexpertæ. Damnant hæc omnia Theologi & Canoniſtæ. *vide Euſeb. l. 4. Præpar. Euan. c. ſi quis 26. q. 5. Ioannem Salisberienſem l. 2. de nugis Curialium c. 28. Michael. Medinam l. 2. de recta in* Deum *fide f. 29.* & *Iulium Sirenium l. 9. de Fato c. 15. & 16.*

SECTIO II.

De augurio & auſpicio.

AVgurium vel dependet à natura, vt nautarũ, agricolarum &c. de quo poſtea (eſt enim cõmendatione dignum, vtpote naturalis coniectatio) vel hominum induſtria atq, artificio inſtitutum, rebus futuris, non neceſſariis, ſed voluntariis coniiciendis inſeruiens: de quo nuncagimus, quod ipſemet Cicero [c] vanitatis & ineptiæ condemnauit, longè hac inre prudentior, quàm Plato *in Phædro*, vel Xenophon, in *Cyripæd.* Quod verò & Ariſtoteles [d] meminit augurii, ille vel populari ex ſententia loquitur, vel augurium vocauit, naturalem præſenſionem auium, qua pluuias tempeſtatéſque inſtantes nobis indicant cantu, volatu, vel garritu. Nobis Chriſtianis dubitare non licet, totam Augurum diſciplinam, incertam & illicitam eſſe: qua, quòd abſtineret Dei populus, etiam ab ariolo laudatur [e]: quam ſciunt omnes damnatam à Moſe ac Prophetis [f], & à iuris Canonici [g] auctoribus, à quibus etiam variæ pœnæ infliguntur: quam ſciunt pacti cum dæmone damnari à B. Auguſtino [h], ſciunt à recta philoſophia valdè alienã. [h]

Auſpicij verò ſiue *Augurij* vocem nunc eò extendimus, vt etiam omina comprehendat: ſicut & Gręci ſumpſerũt, ὀρνίθειαν, οἰωνιστικὴν, οἰωνομάντειαν, ὀρνιοσκοπίαν, *pro obſeruatione cunctarũ rerũ ſubitò, & inopinato, & inſolito, accidẽtiũ, inſtituta ad cognitionẽ futurorũ, vel occultorũ.* Sic acceptũ, reduci poteſt ad ſpecies quinq., *primũ* ex cęlo, *ſecũdũ* ex auiũ vo-

M

c lib. 2. de diuin.
d lib. 9. de Hiſt. anim. c. 31. & alibi.
e Nu. 23. v. 23.
f Leuit. 19. v. 26. Deute. 18. v. 10. Eccleſ. 34. v. 5. Ier. 27. v. 9.
g c. illud c. ſed & illud. 26. q. 2. c. ſi quis Epiſc. c. aliquanti. c. ſi quis clericus. c. auguriis 26. q. 5.
h lib. 2. de doctr. Chriſt. ca. 24.
i docent hoc Cicero. d. l. & Frãc. Picus l. 6. de prænot. c. 4.

latu vel garritu, *tertiũ* ex tripudio pullorũ, *quartũ* ex quadrupedibus, *quintum* ex diris & portentis: & horum omnium communis diuisio est, quod eorũ quædam sunt *Oblatiua*, quæ non poscuntur; quædam *Imperatiua*, quæ veniunt optata & quæsita. a

1. ergo genus *e cælo* captato ab auguribus prospectu, & cœli regione designata (*templum* b vocabant) expectabat auspiciũ, nẽpe tonitru, vel fulmẽ siue fulgetrum: quorũ alia *bruta*, quæ nulla ratione naturæ nitebãtur, sed erant vana prorsùs, alia *Fatidica*: & hæc rursùs vel pestifera, vel consiliaria, vel auxiliaria, & huiusmodi nugacissima, de quibus multa Plinius & Seneca c, quæ sanè eruditè refellit VVimpina *lib. de diuinat. c. 3. 4. & 11.*

2. *ab auibus* petebatur, vnde dictum *augurium*, quasi auigurium. Auium alię *oscines* quæ cantu seu garritu; aliæ *Præpetes*, quæ volatu putabantur prædicere, & harum rursùs variæ differentiæ, *funebres cliuiæ, arculæ, volscræ, remores, inebræ*, & alię multæ. d Stultitia hæc refellitur benè ab eodem VVimpina *lib. eodem cap. 12.*

3. de *pullorum tripudio* sumebatur. Duo à pullariis pulli in caueâ seruabantur. primò diluculò, imperato de more silentio, plus aut offa, cauea reclusa, pullis obiicebatur: si negligerent cibum, sinistrũ auspicium erat; si auidè depascerentur, ita vt aliqua ex rostro deciderent & terram ferirent, dicebatur *Solistimum tripudium*, & habebatur secundum. *pauire* veteribus idem quod ferire. inde dictum primò terripauium, deinde terripudium, denique *tripudium*. e Idem & *Sonium* vocatum à sono, quem puls edebat cadendo. Nugacissimum sanè commentum, cuius tamen neglectui tribuêre Romani clades P. Claudij & Lucij Iunij bello Punico 1. f & Flaminij bello Punico 2. g

4. ex *quadrupedibus*, sumpta, teste Sext. Pompeio vocabant *auspicia pedestria*; vt apud Germanos ex equorum fremitu, *proprium gentis* (ait Tacitus h) *equorum quoq; præsagia ac monitus experiri. publicè aluntur iisdem nemoribus ac lucis candidi, & nullo mortali opere contacti, quos pressos sacro curru sacerdos, ac rex vel princeps ciuitatis comitantur, hinnitúsque ac fremitus obseruant. nec vlli auspicio maior fides.*] Durasse eam superstitionem diu postea, etsi paullùm diuersâ formâ apud Luizicos, ex Ditmaro noster Lipsius *in comment.* admonuit. De Lupino auspicio, Plinius & alij valdè multa, & prorsùs contraria tradiderunt, quos habes diligenter annotatos à Tiraquello i; de capra, asino, leone, vulpe, cane, mustela, ariete, & alijs; quæ Alexander nullis auctoribus firmarat, vir idem, supra modum diligens, accuratè comprobauit.

5. sunt *Omina*: quæ pertinere ad auguria vel vnus ostendit Claudianus sequentibus versibus;

Nullúsque dies non triste minatur
Augurium; quoties flauentia serta comarum
Spontè cadunt? quoties exsudat ab vbere sanguis,
Larga vel inuito prorumpunt flumina vultu,
Iuinssæq; manus mirantia pectora tundunt?
Si buxos inflare velim, ferale gemiscunt.
Tympana si quatiam, planctum mihi tympana red- (*dunt.*
Ah vereor, ne quid portendant omina veri.]

Vbi Ceres & exempla prębet ominum seu Dirarum, & quod vocauit *augurium*, postea vocat *omina*. Hæc solent etiam *prodigia* dici. Valer. Maximus. k *admirabile inter cœnam prodigium incidit. Infusum namq; pateræ eius vinum nec semel, sed iterùm, ac tertio, in sanguinem versum est. Qua de re consulti Magi monuerunt, vt ab incepto desisteret.*] Sed de ominibus plura diximus libr. 3. vbi de vana obseruantiâ egimus. Huc reducenda omnia prodigia & ostenta, & mõstra, quatenus quis vanam quandam ex his instituit diuinationem, quam veteres τερατοσκοπίαν vocarunt; à qua aliena est Christiana obseruatio monitorum quorumdam mirabilium, quæ quibusdam Deus largitur. Duo exempla referam infra c. 3. q. 2. & alibi aliud familiæ Estensis B. Beatricis apud Scardeonũ, tale quod de monte Vesuuio & moriturorum impiorum & damnandorum mox aliquorũ prædictione, Petr. Damian. epist. ad B. Dominic. Loricat. supra agens de Pandulfo Capuano, his verbis; *quandocunq; in illis partibus reprobus diues moritur, ignis erumpere de prædicto monte videtur, & tanquam sulphureæ resinæ congeries ex ipso vesuuio protinus fluit, vt torrentem faciat, atq; decurrente impetu in mare descendat.*] miraculo ignis, addam aliud humanum. Herodotus libr. 8. scribit quando Amphiensibus sinistri aliquid publicè euenturum, solitam sacerdoti Mineruæ subitò promissam enasci barbam. Sed redeo ad inanima. De familiâ Seruiliorum scribit Plinius nummum illis fuisse æreum, quem auro & argento cibarent, qui ad futuros familiæ prosperos euentus crescebat, ad infœlices minuabatur, lege Plinium libr. 2. cap. 65. De sanguinis admirandâ in Galliâ pluuiâ, quæ incidens supra carnem hominis aut supra lapidem non poterat ablui, cadens verò supra lignum facilè eluebatur; auctor ex Fulberto Carnutensi est Baronius Annal. XI. anno Christi 1017. De fonte Glomuzenzi narrat Dietmarus, qui quando lætus pace & annona annus subsecuturus tritico, auena & glande refertum se ostentat, quando pestis imminet cineribus, quando bellum, sanguine plenus fluit. quod idem Erasmus Stella & Pet. Albinus *in chronico Misnensi* asserũt. Alibi in Germania fons est dictus *Hungerbrun*, qui quando decrescit grauem annonam, quando exarescit diram famem portendit. In monasterijs non rarò accidit, vt religiosi morituri, in templis vbi sedilia sua habent trunco capite adspiciuntur. Quibusdam etiam nobilium familijs quædam notata. est quæ certissima suorum mortis indicia habet, si fons quidam natura sua valde limpidus ab incognito quodam verme turbetur. alteri signũ est, si terra quædam arci ipsorum vicina, in voraginẽ subsidit. In Bohemiâ spectrum fœmineum vestitu lugubri apparere solet in arce quadam illustris familiæ, antequam vna ex coniugibus Dominorum illorũ è vita decedat. ita ex alijs, vt certa, refert Phil. Camerar. *operæ succisiuæ cap. 73.* vide supra in prin. lib. & d. q. 2. *Monstra* sunt naturæ valdè aberrantis à consueta norma in animantium productione ludibria. *Ostenta* verò & *prodigia* vocamus, varias & terribiles atque insolitas in aëre aut aliis elemẽtis apparitiones, ac sonos, vel effectus, vt pluuias sanguinis, acies in cælo visas, & similia, quibus pleni Iulij Obsequentis & Lycosthenis libri, & Iosephus *li. 7. de bello c. 44.* & egregiè VVimpina *lib. de signis* l. certa horum interpretatio à diuina reuelatione dependet, vt fuit concessa Danieli m: non licet ea curiosè obseruare ad fortuitos euentus certò prædicendos: rectè tamen concionatores ex ijs imminentem Dei vindictam denunciant, vel ab instanti facinore ac vitę prauitate homines ijs deterrent, & ad pœnitentiã hortantur. reuerâ enim idcirco illa solent à Deo ostendi. Plura de his pete à D. Augustino *libr. 21. de ciuit. Dei cap. 28.* & qui hos portentorum obseruatores egregiè confutant

a Pet. Sanctiflorius Mõtepessulan. l. histor. rer. memorabil. fol. 240.

b Varro. l. 6. de lingua latina.

c Plin. l. 2. c. 52. & 54 & l. 28. c. 2 Seneca in Natural. quæstionibus.

d Seruius l. 2. Æneid Festus in voce Oscines, Gellius libr. 6. c. 6. Plin. li. 10. ca. 13. & 18.

e de his Cic. 1. de diuina. Festus, in Puls, & in Oscinum.

f Polybius li. 1. & Valer. Maxi. lib. 1. c. 4.

g Liu. lib. 22.

h li. de morib. German.

i ad Alexãd. ab Alex. libr. 5. cap. 3.

k libr. 1. cap. 7. de Xerxe.

l à c. 22. vsque ad 27.

m cap. 5.

a Picus li. 6. de prænot. cap. 6. VVimpina supra c. 17 Medina li. 2. de rect. fid. c. 2. Siren. d, lib. 9. cap. 19. & 20.

Picus, a VVimpina, Medina, & Sirenius.

Vlt. Auspicium ex acuminibus militare, cuius & Cicero & Arnobius meminere, quidam ad ostenta referunt, cum Cælio Calcagnino, alij ad Geomantiam, alij cum Turnebo non dissimile faciun, ab Anxinomantia. quale fuerit, nihil habeo certi. *Lege si placet Antonium Valtrinum. Comm. de re militari.*

SECTIO III.

De sortibus illicitis.

MAnganiæ tertiam partẽ dixi esse *Sortes.* Sors olim dicta *Phur*, vt patet ex lib. Esther *ca. 9. v. 26.* quam plerique Persicã vel Susianam vocem esse volunt. assentior potiùs D. Hieronymo Hebræam esse, & deduci ab Hebræo פור phur, cadere seu labi (et iã iuxta Furster.) quia sortes in vrnã cõiectę labuntur, vnde & festũ Hebreis *Phurim*, non *Phrurim*. Iosephus in hac voce mendosus est, vel more Græco detorsit. Sors autẽ, teste D. Thoma, b triplex est, diuinatoria, consultoria, & diuisoria.

b 22. q. 95. a. 8.

P

Diuinatoria vocari potest κληρομάντεια: quæ ex genere suo prohibitia, *D. Greg. libr. 7. ep. 66. libr. 9. ep. 47. in Decretal. cap. 1. de sortileg. D. Thom. d. a. 8.* & talis fuit sortitio Ionæ 1. vt ibi post Lyran. & Ferum optimè Franc. Ribera. quæ & ipsa multiplex est. vna, eadem cum oraculo; vt fuère sortes Deliæ, Lyciæ, Antiates, Prænestinæ & similes, sic accepit Seneca.

in Troadib. *Post fata demum sortis incestæ fides.*
& in Oedipo. *Sorte Phebeiâ excitus.*

Ceteræ sortes plerq; nomen à materia sortiuntur: vt sunt παλομάντεια, πεττιμάντεια, ἀστραγαλομάντεια, quæ bacillis, talis, oscillis, pilulis, aut tabellis inscriptis, in altũ vel in vrnã coniiciebantur.

3. his similis fuit κυβομάντεια, siue aleatoria, vt apud Propertium.

Me quoq; per talos Venerem quærente secundos,
Damnosi semper subsiliere canes.

Huic dediti valdè Augustus & Tiberius Impp. teste Suetonio, & Attalus Rex Pergami. Vtebantur huiusmodi sorte teste Pausania Græci, apud Buram Achaïæ: & in Apono fonte in Italia, teste Suetonio, *in Tiberio.*

4. παλομάντεια, quam dixi, seu ῥαβδομάντεια, quam Tacitus tribuit Germanis; c *sortium consuetudo simplex, ait, virgam frugiferæ arbori decisam in surculos amputant: eosque notis quibusdam discretos, super candidam vestem temerè ac fortuitò spargunt. mox, si publicè consulatur, sacerdos ciuitatis, sin priuatim, ipse paterfamiliæ precatus Deos, cœlùmque suspiciens ter singulos tollit, sublatos secundùm impressam ante notã interpretatur. &c.*] frequentissima quoq; Sinis hodie est ferè similis quædã diuinatio duorum lignorum æqualium, quam describit fusè Gunzalus Mẽdozius *lib. 2. histor. Chinens. ca. 4.* nec non Philippinensium seu Lusanorum in India, teste Martino Ignatio *Itinerarij c. 8.* In sacris litteris inuenio nonnullas huc pertinentes, vt est illa sagittarum de qua Ezechiel, & alia virgarum de qua Oseas, & secundum nõnullos Moses. Ezechielis verba sunt d; *Stetit enim rex Babylonis in biuio in capite duarum viarum diuinationem quærens, commiscens sagittas, interrogauit idola, exta consulit. Ad dexteram eius facta est diuinatio super Ierusalem.*] Diuinationẽ hanc variè explicant, orta diuersitate, quia non conueniunt de significatione verbi *Kolkol* קלקל qđ D. Hier. vertit

c li. de mo rib. German.

d cap. 21. v. 21.

commiscuit, LXX. vero *fecit ebullire.* & *virgam pro sagittis*, ἀναβράσαι ῥάβδον. quod tamen Polychronius docet dictum phrasi Hebræa pro misit seu iecit sagittas. ἀντὶ τῷ ῥῖψαι βέλη. ταύτῃ γὰρ τῇ λέξει κέχρηται ὁ Ἑβραῖος. D. Hieronym. in Comment. explicat modum diuinationis; *stabit in ipso compito, & ritu gentis suæ oraculum consulet, vt mittat sagittas suas in pharetram, & commisceat eas inscriptas, siue signatas nominibus singulorum, vt videat, cuius sagitta exeat, & quam priùs ciuitatem debeat oppugnare. hac autem Græci* βελομαντείαν *siue* ῥαβδομαντείαν *nominant.*] & addit postea, LXX. hic non tam sensu, quàm verbis à vulgata dissentire. Nam illud ἀναβράσαι seu ebullire, nihil aliud est, quam velociter exire seu ascendere. Sed alij putant eo significari genus alterum diuinationis: nempe cõmixtas sagittas in aërem fortiter iecisse, & in quam partẽ caderent, dextram an sinistram, versùs Rabbath, an versùs Hierusalem, obseruasse: sic R. Ioseph. & (vt videtur) Chaldæus Paraphrastes, eámque interpretationem optimè tam nostra, quam Græca versio patitur. Denique quia *Kalal* קלל etiam significat læuigare, & polire, ideò exponunt, tersit seu poliuit sagittas, volunt enim significari genus diuinationis Catoptromanticum; quo augures in splendenti cuspide, velut in crystallo vel vngue, futura inspiciebant: sed cùm hoc sit recentiorum cõmentum, præstat D. Hieron. & LXX. illos sequi.

Alter locus est *Deuter. 8. v. 11. Vechober chaber.* וחובר חבר, quod noster vertit *incantator*; recentiores vertunt *iungens iunctionem*, vt exprimant speciem ξυλομαντείας, qua per frustra lignorum iterũ coëuntia diuinabatur. Sed nostram versionem cõfirmant LXX. φαρμακὸς ἐπαείδων ἐπαοιδήν, *veneficus incantãs incantatione*: & rectè incãtatores enim, à *Chabar* חבר, quod significat, se sociare, vocantur *Chabarim*, quasi dicas socij, nempe dæmonum, quibus se pacto seu fœdere inito cõiungunt. Longè ergò clariùs vertit noster vulgatus, quàm recentiores; isti: & benè Paginus retinuerat versionem LXX. interpp.

Tertius locus est *Oseæ 4. v. 12. Populus meus in ligno interrogauit, & baculus eius annuntiauit ei.*] non constat, de quo genere hoc dictum. apud Hebræos, R. Moses Samsonis F. *in explicatione præcepti Negatiui. 52.* commemorat huiusmodi ritum: decorticabant bacillum ligneum vno tantum ex latere, tum in aërem proiiciebant. si fortuitò casu, primo iactu apparuisset, superior pars decorticata, at secundo iactu, superior pars adhuc vestita, prosperum successum augurabantur: sin è contra primùm pars vestita, infœlicem: si vtroque iactu vestitum vel nudatum latus superius fuisset, mixtũ euentum sibi pollicebantur: & hoc ab Osea putant significari. D. Hieronymus autem vult, de eodem agi genere de quo egit Ezechiel, & vocat hic ῥαβδομαντείαν, quod illic βελομαντείαν, pro iisdem enim ista accepit. Sentit hoc etiam Theophilact. *in Oseẽ*, sed aliter explicat ipsum ritum: *virgas* (*inquit*) *duas statuentes, carmina & incantationes quasdam submurmurabant: deinde virgis, dæmonum operatione aut effectu, cadentibus, considerabant, quonam vtraque earum caderet, antrorsum me an retorsum, ad dexteram, vel sinistram. Sicque tandem responsa dabat insipientibus, virgarum casu pro signis vsi. Eundem ad modũ Nabuchdonosor vaticinabatur, vt Iezekiel habet.*] His adde quæ dicta *sup. sect. 1. superstit. 17.* & scito etiam in Antisiodorensi consilio mentionem fieri sortium de ligno prohibitionem can. 4.

5. Species

5. *Species* est *Geomantia*, cuius laborioſa induſtria mentitur artē, nam ſexdecim figurarū in ſolo, vel abaco nomina τεχνικῶς diſpungit, ex ſedecim additis diuerſis punctorū coordinationibus, quę nomina ſingulis ſuis aſtris putant reſpondere. hoc olim Hali, Et famoſus Magus Oliuerius Malmesburius, libro edito, & poſtea Gerardus Cremonenſis, Bartholomæus Parmenſis, & Gaſpar Peucerus Lutheri ſectator: quorum libri prohibiti, ſunt complexi ſcriptis. Et Peucerum miror id tam diligenter proſecutum, cùm veriſſimè fateatur, toti illi diſquiſitioni nullam prorsùs rationem, nullam veri ſpeciem ſubeſſe. Archimagus quoque Cornelius ſuam diuerſam ab illa aliorum, Geomantiam, æquè fallacem & mendacem, poſteriore ſcripto fuit teſtatus. Picus de hac cecinit,

Atq; frequens bibulam mucro cùm pungit arenam: Hanc deſcripſit Pictorius *in Epitome de Magiâ c.8.* Quanta ergò dementia eſt his vacare, quæ à ſuis damnantur auctoribus? Ex pijs ſcriptoribus & catholicis eruditè refutarunt ſæpè iam citati, Franc. Picus *lib. 6. de Prænotion. c. 3.* & qui, toto clàm opere ex Pico plurima, Conrad. VVimpina *lib. de diuinat. c. 5.* & Iul. Sirenius *lib. 9. de Fato c. 38.*

6. Vocant στοιχειομάντειαν. fiebat primùm aperto libro Homeri vel Virgilij, & attento primo, qui obuius inſpicienti, verſu. Sortes Virgilianas, vel Præneſtinas vocabant. Sic Socrates mortis ſuæ diem coniecit: Sic Claudius, Traianus, Alexander, Macrinus, Gordianus Iunior & alii Impp. tempus regni vel vitæ vel alia, *qua de re Suetonius in Tiberio, Spartianus in Hadriano, Lampridius in Alexandro, & alij in horum vitis. quædam Lipſius lib. 2. Elector. ca. 12.* Iudæos quoque ſolitos in quauis ferme re inchoanda ſic ex ſacris biblijs apertis ſortiri, docet ex Thalmudicis Ioſephus Stephanus in lib. 1. Machab. c. 3. nu. 48. Huic vanitati Gentiliū deinde ſucceſſit apud Chriſtianos, apertio Veteris aut Noui teſtamenti; quam inſigni blaſphemiâ vocant SORTES APOSTOLORVM ſeu SANCTORVM: hac vſi fuere Heraclius Imp. apud Cedrenū: & Romanus Diogenes, apud Cuſpinianum: & Andronicus ſenior apud Gregoram *lib. 8.* & Chrannus filius Regis Francorum, apud Gregorium Turonenſem *lib. 4. Hiſt. c. 16. & 20.* & B. Theodora Alexandrina, nondum benè catechiſata, apud Simeonem Metaphraſt. *XI. Septemb.* & Merouęus apud Gregor. Turonen. *Hiſt. Fran. lib. 5. ca. 14.* vbi & alius ritus exprimitur, nam ponuntur tres codices Scripturæ ſacræ ſuper S. Martini ſepulcro, & ſigillatim ſinguli aperiuntur. vſus hac denique Gundulfus, apud Ranulphū *li. 7. Polychronici c. 6.* & ſui laudator facinoris Hieron. Cardanus, *de varietat lib. 14.* Damnata fuit hæc ſuperſtitio non vno concilio ª Eccleſiæ Catholicæ decretis. Huc quidam referunt certas illas Epheſiorū notas magicis verbis iunctas: quas ferenti conatus omnes forent efficaces. harum beneficio volunt Crœſum è rogo liberatum [b]. ſed hæ pertinent ad q. 6. Et ne quis obiiciat vel D. Aug. in Confeſſ. vel Greg. Turonenſ. factum, *lib. 5. Hiſtor. Fran. c. 47. & ſeq.* Nam Sancti tunc librū aperiebant, non vt de futuris certiores redderentur, ſed vt conſolatoriū aliquid vel exhortatoriū in ſacra pagina reperirent, vt teſtatur ipſemet Greg. & ſic ſolent hodie multi pij viri cum tentantur, aperire libellum illum aureum Thomæ de Kempis *de contemptu mundi*, eo quod ſemper aliqd in eo occurrat, quo roborari ſe & confirmari ſentiunt. quod ſanè expers eſt ſuperſtitionis: Auguſtinus etiam diuinâ monitione ad hoc inductus fuit, *vide libro nono. Confeſſ. capite vltimo.* Sunt qui velint duas exceptiones eſſe ab hac regulâ, videlicet. Primò, ſi quis id faciat graui neceſſitate compulſus, ad terminandam grauem litē, vel anceps conſiliū, & citant D. Auguſtinū, *Epiſt. 180. ad Honorat. & li. 1. de doctri. Chriſtianâ ca. 28.* Secundò, ſi debitâ cum reuerentiâ, precibus ad Deum fuſis, adhibeatur, vt vult *Beda in capite primo Actorū.* Inprimis admiſerim has conditiones, non ſeparatim ſumptas, ſed coniunctim: & ideò pro vnâ tantum. Nam puto ſimul requiri & materiæ neceſſitatem, & recurſum ad Deum: nec Patres alterum excludere, ſed ſupponere; cùm alterum tantum expreſſerunt. Vt Auguſtinus, qui grauitatem materię ſolius conſiderauit. nam de grege propter periculum mortis deſerendo agebat, & ideò ſortitionem fieri inter paſtores, qui fugere, & qui manere deberēt, volebat. *de Epiſt. 180. ſub fin.* Beda verò vtrūq; diſertè exquirit. Nec leuis cauſa fuit D. Franciſco, ſua & proximorū ſalus, nec nullæ, nec frigidæ tepidæuè preces præceſſerant, cùm ſorte conſultoriâ vſus, nec deerat ad hoc excitans diuina reuelatio.

Narrat Diuus Bonauentura *vita illius ca. 13.* è quo D. Antonin. *3. p. ſum. hiſtor. tit. 24. § 7.* ſed carptim & mutilatè deſumpſit, ſed ille his verbis: *Immiſſum eſt eius menti per diuinum oraculum, quod in apertione libri Euāgelici aperiretur ei à CHRISTO, quod DEO in ipſo, & de ipſo maximè foret acceptum. Oratione itaque cum multa deuotione præmiſſa, ſacrum Euangeliorum librum de altari ſumptū, in SANCTAE TRINITATIS nomine aperiri fecit per ſocium, virum vtiq; DEO deuotum & ſanctū. Sanè cùm in trina libri apertione ſemper paſſio DOMINI occurreret, intellexit vir DEO plenus, quod ſicut CHRISTVM fuerat imitatus in actionibus vitæ, ſic conformis ei eſſe deberet in afflictionibus & doloribus Paſſionis, antequam ex hoc mundo tranſiret, &c.* idē ſtatuo de facto S. Danielis Stylitæ, apud Metaphraſtem; & in vita S. Huberti Leodienſ. Epiſcopi apud Surium tomo. 6. Duo ergo illa concurrant neceſſe eſt, vt licitè quis vtatur hac ſorte: reuelatio vera ſi acceſſerit, vel ſola illa præceſſerit, nihil neque timendū, neque accuſandum. In B. Matthiæ ſortitione omnia adfuiſſe, & præterea morem deligendi ſuis vicibus Sacerdotis Summi, nondum abolitū, ſatis clarè docet Beda *in capite primo Actorum.* Si ergo vel reuelatio, vel aliæ duæ cauſæ ſimul, ſine reuelatione, mouerunt Archidiaconum Batonienſem, vt experiretur, quod ait *Epiſt. 30.* poſt triplicem eiuſdem ſomnij de amico recurſum: quam ego facilè crediderim diuinam viſionem: *& curioſitatis humanæ* (ſine affectu curioſitatis) *ſortibus, & reuolutione Pſalterij, viſionis euentum diligentiùs exploraret: & oculis eius primū ſe verſus ille obtulit: Moyſes & Aaron in Sacerdotibus eius, &c.* ſanè cenſuerim, cum Ioan. Buzeo noſtro, Bleſenſem excuſari poſſe, alioquin negari nequit, non optimi rem exempli cenſendam.

Longè alia quædam eſt ſors Apoſtolorum licita planè non vetita, de qua ſic Cæſarius *libro octauo Miraculor. capite quinquageſimo ſexto. conſuetudo eſt maximè prouinciæ noſtræ matronis, vt tali cum ſorte ſpecialem ſibi Apoſtolum eligant, in XII. candelis, XII. Apoſtolorum nomina ſingula in ſingulis ſcribuntur, quæ à Sacerdote benedictæ altari ſimul imponuntur: accedens verò fœmina, cuius nomen per candelam extrahit, illi plus ceteris honoris & obſequij impendit.*] Quin & in Hiſpaniâ ſic Ferdi-

[a] c. aliquanti &c. ſi quis clericos. 26. q. 5. Antiſiodor. cōc. can. 4

[b] vide Euſtath. in Homer.

nando Cortezio ſortienti, Beatum PETRVM Apoſtolorum PRINCIPEM Romanæ, ſeu verè Apoſtolicæ ECCLESIÆ petram ſecundam (nam prima IESVS) obueniſſe inuenio in Hiſtoriâ Mexicanâ Franc. Lopez de Gomara. *cap. XXI.* decebat Euangelium illic plantaturo, rigatorem fauere, quo rigante nunquam non incrementum dat CHRISTVS IESVS.

Septimò loco venit *Ludus*; qui deſcribitur in Δοδεκαέδρῳ, & alter quem vocant *Ludum Paſtorum*: qui duo noxiè per Franciam & Germaniam multis ſolemnes, ad cognitionem matrimonij futuri, opûm, dignatum, liberorum, &c.

Neque prætermittere hoc loco poſſum vel debeo indiſcuſſum periculoſum quoddã dictũ And. Cæſalpini *lib. de inueſtigat. dæmon. c. 12.* vbi ſic ait; *Sunt qui conſcriptos de bona & mala fortuna libros cõſulunt, fortuitò in libelli particulam incidentes, in qua explicatur quod quæritur,* (loquitur de libris quales dixi) *ſed hæc vt plurimùm apud ceteros vana reperiũtur, vera apud eos quibus dæmon cooperatur.*] An ergo dæmon futurorum huiuſmodi præſcius, vt ſciat talia, quæ ſaltem quo ad media, à libero ordinariè arbitrio dependent, ad certum & verum euentum dirigere? Nullus hoc veræ Theologiæ peritus conceſſerit. Debebat itáque dicere, quando dæmõ cooperatur, tunc ſæpiùs vera videri, propter dæmonis in coniiciendo ſolertiam: nõ verò ſcribere, vt plurimùm vera ſi dæmon cooperetur, niſi cum explicatione, quare tum potiùs quàm aliàs.

Octauò, venit ἀλεκτρυομάντεια: quando definitus locus in partes æquales deſcribitur, & vnicuique ſingulæ alphabeti litteræ inſcribuntur: deinde ſingulis litteris granum frumenti imponitur: poſtea ad hoc enutritus oſcen gallinaceus introdùcitur, qui grana comedat. denique notantur litteræ, quarum primùm grana depaſcitur v.g. litterarum; P.E.T. tunc creditur notari, Petrus, Petronius, Petrucius, & quorũ ſimili modo nomẽ inchoatur. Sic deceptus Valens Imp. de ſucceſſore quærentibus philoſophis: & quia Gallinaceus abſumpſerat, grana notata Θ.Ε.Ω.Δ. omnes occidi iuſſit Theodoros, Theodoſios, Theodatos, Theodulos; & tamẽ illi Magnus Theodoſ. in imperio ſucceſſit a. Hoc cum Zonarâ quidam volunt factum per ἀλεκτρυομάντειαν: ſed apertè Socrates dicit factum per νεκυομαντείαν: Sozomenus, per oraculum ex tripodis machinâ laureâ. quem Nicephorus ſequitur. Caſſiodorus autem cum Socrate ſentit: ſed per errorem, vult ipſummet Valentem operâ dæmonis vſum inquiſiuiſſe de ſucceſſore. Zonaras verò vult hoc factum ab Iamblicho & Libanio: ſed hos omnes falli ex eorum temporum ſcriptore Ammiano patet, qui reos quidem quæſiti vaticinij nominat Fiduſtium, Irenæum, Pergamiũ, Hilarium, & hos quidem conueniſſe alios vaticinandi peritos, (quos non nominat, & fortè fuere Libanius, & Iamblichus) & recitat mox verba Hilarij iam latera fodicati; *Conſtruximus (magnifici Iudices) ad cortinæ ſimilitudinem Delphicæ, diris auſpicijs. de laureis virgulis, infauſtam hanc menſulam, quam videtis, & imprecationibus carminum ſecretorum, choragijſque multis ac diuturnis ritualiter conſecratam, mouimus tandem. Mouendi autem, quoties ſuper rebus arcanis conſulebatur, erat inſtitutio talis. Conlocabatur in medio domus, emaculata odoribus Arabicis, vndique lance rotunda purè ſuperpoſita, ex diuerſis metallicis materijs fabrefacta: cuius in ambitu rotunditatis extremo elementorum viginti quatuor ſcriptiles formæ peritè inciſæ dijungebantur ſpatijs examinatè dimenſis. Has linteis quidam indumentis amictus, calceatúſque itidem linteis ſoccis, torulo capite circumflexo, verbenas felicis arboris geſtans, litato conceptis carminibus numine præſcitionũ auctore cærimoniali ſciẽtia ſuperſiſtit, còrtinulas, penſulum annulum libras ex carpathio filo perquam tenui myſticis diſciplinis initiatum: qui per interualla diſtincta retinentibus ſingulis litteris incidens ſaltuatim, heroos efficit verſus interrogationibus conſonos, ad numeros & modos penè concluſos: quales leguntur Pythici, vel ex oraculis editi Branchidarum. Ibi tum quærentibus nobis qui præſenti ſuccederet imperio, quoniam omni parte expolitus fore memorabatur; aſſiliens annulus duas perſtrinxerat ſyllabas, & cum adiectione litteræ poſtrema, exclamauit quidam præſentium,* Theodorum, &c.] Subdit etiam interrogatos num quæſiſſent, quid ipſiſmet impenderet, dixiſſe verſus, qui reſponſi; quibus & ipſis capitalis ſententia, & Principi exuſtio denunciabatur, quæ cuncta ſic euenere. Nam & Theodoſius ſucceſſit, & hi capite mulctati, & Valens viuus à Gotthis igne conſumptus fuit. Adeò vt ſuſpicer, hæc omnia per Diabolum, DEO reuelante, ad tot ſcelerum vindictam fuiſſe reuelata. Ex quibus verbis Ammiani patet Socratem, & Caſſiodorum, & Zonaram incomperta ſibi, & parùm vera narraſſe.

Nonum genus eſt ὀνομάντεια, quæ petitur ex nomine conſulentis per elementa nominis diuerſimodè collocata, & quaſi per anagrammatiſmum fauſtum quid vel contrarium indicantia. hoc fuit Pythagoricum commentum. v.g. ſi, *Ioannes Magnus*, reſoluas in, *agnus animosè.* hac putant ab Apollonio Romæ puellam, quæ nuptiarum die mortua, ſuſcitatam. [*Philoſt. lib. 4.*]

Decimum dicebatur ἀριθμάντεια, quæ fuit duplex, vna Græcorum, valorem litterarum conſiderantium, & futurum victorem augurantiũ, cuius nomen maiores numeros contineret: ideoq; Hectorem ab Achille ſuperatum b. Altera fuit Chaldæorum, qui alphabetum diſtribuunt in tres decades quibuſdam litteris repetitis, & nomina petentium reſoluta commutant in numeros, & ſingulos numeros ſuis planetis attribuunt. Huc referenda Iudæorum recentiorum Kabbala, quam diuidunt in duas partes, in quandam θεομαντείαν blaſphemijs refertam, & ἀριθμάντειαν hanc vaniſſimam: quam lege refutantem Tegnium *lib. de vero ſtudio Chriſtiano.* & meliùs Ciruelus in Paradoxis qq. earum vltima, quæ *eſt de Cabala Iudæorum*: & à quâ non abit longè Platonis Arithmeticum vaticinum c, reprehenſum ab Ariſtotele *lib. 6. Polit.* Sanè Apoſtolus & Euangeliſta D. Ioan. in Apoc. nomen Antichriſti per numerum. *666.* ſignificauit, *c. 13.* vt illi à Deo fuerat reuelatum: ſed omnium hactenus ingenia in nomine illo eruendo fruſtrà fortaſſis deſudarunt. *qui multa volet legat Riberam* in Apocalyp. *Sanderum* de Antichriſto, *Feuardentium* in Irenæum, & *fuſiſſimè differentem Raimundum* de Antichriſto. a. c. 20. *vſque ad 25.* qui Arithmantiæ tamen nonnihil ampliùs, quàm par erat, detulit, ex Platonicorum commentis. Locus ille Apoſtoli non confirmat Arithmantiam; ſed duntaxat numerorum inuolucris arithmeticis prophetiam contexit: quod & nobis liceret S. Spiritu id inſpirante. Ipſis verò numeris vim aliquam diuinam, vel naturalem proprietatem tribuere, erroneum eſt.

XI. Poteſt eſſe quod Pythagorę tribuit Plinius;

a Zonaras tom. 3. in Valen. Socrates lib. 4. c. 15. Sozomen. li. 6. c. 35. Nicephor. li. 11. ca. 45. Caſſiodorus libr. 7. Tripart. c. 35 Ammia. lib. 26.

b Terentian. Maurus citatus à nobis (vbi de hac re dixi plura) Opinationib. in Accij Aſtyanacte.

c lib. 8. de repub.

considerandum in nominibus propriis vocalium numerum; parem, esse prosperum; imparem verò, orbitatis claudicationísve indicium. Circumfertur de his & similibus nugis liber, *Alchindrina*, superstitiosus planè, & flammis dignissimus; quem fingunt fuisse discipulum Aristotelis. Huc & ad præcedentem speciem communiter referenda est illa circularis figura, in cuius mediâ inter semilunas areâ, varij numeri arithmetici; in proximo circulo, inscripta verba, *vita, bona fortuna, mala fortuna, mors, morbus, sanitas*, in sequenti, nomina planetarum cum certis numeris: in 3. alphabetum Latinis litteris capitalibus, in 4. certi arithmetici numeri, qua in Germaniâ quidam vtuntur, & cuius formã si Georg. Pictorius non exhibuisset, vsúmque non explicasset fecisset, longè consultiùs.

Fortassis etiã gentilibus in vsu fuit aliud quoddam Onomantiæ genus, quando ex ipsâ nominis significatione, omen capiebant, vel aliquid futurum diuinabant, vt alibi (*Opinationibus in fragmenta Tragicorum*) docui Græcos fecisse in nomine Astyanactis, & Augustum in nomine Niconis, *de quo lege sup. libr. 3. part. 2. q. 4. sect. 4.* Huc retulerim, quod refert Prudentius sic à tyranno irrisum B. Hippolytum martyrem:

Ille supinata residens ceruice, quis, inquit,
Dicitur? affirmant dicier Hippolytum.
Ergo sit Hippolytus, quatiat, turbetq; iugales,
Intereátque feris dilaniatus equis.

Vt enim alicubi ab Ausonio proditũ, veteribus diuinationis species erat, *nomen componere, quod sit, Fortunæ, morum, vel necis indicium.*

Quæ quàm sint vana docuit etiam Ioan. Brodæus libr. 7. miscellan. cap. 5.

Ab hac superstitione non sunt immunes, qui ex nominibus sic parentum arbitratu impositis, fortunas hominum & euentus futuros autumant dependere, indéque quid futurum sit ratiocinãtur. Expertes sunt culpæ, qui sedulâ diligentiâ, quædam per angelos vel homines sanctos prophetico spiritu imposita nomina, cum eorum quibus imposita fuère munere, virtutibus, aut exitu vitæ componunt, & ostendunt illa cum rebus consentire: quod olim fecere Patres Orthodoxi, de Abel, Enoch, Noë, cæteris: de quibus lege D. Isidori, *lib. 7. Origin. capit. 6.* ad hoc præit nobis Angelus in Euangelicâ Historiâ *Matth. 1. v. 21. Lucæ. 1. v. 13. & 14* & ipsemet IESVS Simoni nomen, *Cephas*, imponens, *Ioan. 1. v. 42. collato cum Matth. 16. v. 18.* Aliquid simile P. Nicol. Serarius, *in Machabæ. preloq. 1. vbi de hac re*, notauit ex Gorionide, de nomine Machabæi; quod sanè potuit Propheticè à patre indi-tum fuisse præuidente ingens animi robur & cor, quod Iudæ futurum Sanctorum verò nomina liberis imponere, vt illorum potissimùm patrocinio se suáque commendent, & mores imitentur: pium & religiosum est, & eâdem ex causâ consuetudo Pontificum Romanorum, ab aliquot iam sæculis nomen pristinũ cum dignitate Summi Sacerdotij commutantium, laude digna, vt quod maximè.

Vltimo loco, Ioannes Leo, diligens scriptor [a], quandam, ὀρνιθομάντειαν, sortiariam recenset: in capsulâ abaculi formâ, constructâ quasdã ali auiculas, ad has venire qui consilium quærunt, & obolum offerre: auiculam stipem accipere, inque capsulam inferre rostro: deinde regredi, & responsum in chartulâ referre consultori. Hæc sufficiant de his superstitiosis sortibus partim diuinatoriis, partim consultoriis.

[a] lib. 8. de scrip. Afr.

SECTIO IIII.

Quale in his peccatum?

NOtandæ sequentes conclusiones. Quo ad sortem diuinatoriam, & auguria cætera;

Primò graue peccatum est inquirere occultas culpas per haruspicia, vel auguria, vel sortes diuinatorias. nam hæc non possunt ita sciri, sine dæmonis auxilio. quare quidam qui per astrolabium conatus fuerat furem occultum nosse, etiam sine intentione dæmonem inuocandi, vt grauiter peccans, ab altaris ministerio fuit per annum suspensus [b]; idque ex gratiâ & dispensatione: quia secundùm ius commune debuisset in perpetuum suspendi [c].

2. *Æquè mortale peccatum est auguriis vel sortibus conari prædicere futura contingentia* [d]: ideóque in clericos lata excommunicationis sententia [e].

3. *Quamuis non sit peccatum mortale huiusmodi obseruare, nisi quando quis illis fidem adhibet, semper tamen maximè periculosum est, secundùm illa dirigere actiones suas, etiamsi quis illis minimè credat*, ratio. quia iustissimè Deus solet permittere, vt tales malè pereant: Diabolus etiam per huiusmodi sæpè in maiora pertrahit, & in magnis seriis decipit: &, vt minimùm, per hæc homo pessimum habitum acquirit, proximè disponentem ad infidelitatem.

[b] cap. 2. de sortileg.
[c] ca. si quis Episcopus. 26. q. 5.
[d] D. Tho. d. q. 95. art. 6. & 7.
[e] di. cap. si quis Episc. cum seqq.

Aliquot exemplis hîc illîc sparsim ostensum, quàm perniciosum esse solitum sit consulere dæmonicolas. Addam nunc ex Adamo Chronographo, de Olaph Rege Noruegiæ. is cùm inuasisset Daniam fretus respõsis dæmonum, classe victus, ipse se in mare præcipitauit, vxor verò fame & inediâ miserè periit. *omnes* (ait) *affirmant peritum augurium, obseruatorem sortium, & in auium prognosticis omnem suam spem reposuisse & artis magicæ studio deditus, omnes quibus illa redundat patria maleficos, habuit domesticos, eorúmque deceptus errore periit.*] Sic Adam lib. chron. lib. 2. cap. 29. ex Chronico Cadomẽsi de decepto Odone Baiocensi Episcopi, pro Pontificio Maximo carcerem perpetuum nacto narrat Baronius tom. XI. Annal. anno. 1084. Habes exemplum, *ex Chronic. Scotorum*, aliud; de Nathaloco Rege XXX. narrant illum ipsum à quo Rex cæsus, *ad diuinos missum, vt de victoria, de vita Regis ac regno eius percontaretur: responsum à quadam anu accepisse; Regem non diu victurum: nec periculum ei ab hoste, sed à familiaribus instare. Cùm ille vrgeret, à quo? anum*, A te, *subiecisse. Ille mulierem exsecratus, cùm domum rediret, subiit animum illa cogitatio: nec responsum celari posse, nec edere tutum esse: ne se apud Regem hominem prauum, & suo timore indulgentem, suspectum redderet. Itaque tutius est tyrannum, cum multorum gratia interficere, quàm cùm grauissimo capitis proprij discrimine, incolumem seruare. Statim vbi domum rediit, impetrato ad responsa diuinorum expromenda, secreto: caso Rege, duodecimum imperij annum ingresso, patriam seruitio, & se periculo exemit.*] Narrat Buccananus, *libr. 4. fol. 35.* Sed cur fabulam magis cõcinnè fictam, quàm verisimilem vocet, non intelligo. Etsi enim anus illa, immò dęmon ipse, hoc citra reuelationẽ scire non potuerunt: tamen malitiâ dæmonis sic Deus vsus fuit. Nam illa erãt ingeniosissimè instituta ad hoc, vti miles iste; cuius ingenium præceps, & manus prompta dæmonem non latebant; ad cogitationem tollendi tyranni impelleretur; quod siue illi prosperè, siue malè cessisset; vel tyrãni, vel aggressoris seu consultoris nece animum homicida pa-

ſceret. Nónne ſimiles æſtus animi, ſimile tyrannicidium in Azaële Syron. *lib. 4. Reg. cap. 8.* nobis S. S. ſuppeditat? In eâdem Scotiâ Bancho maleficæ ſortes regnum ſpondentes exitium peperere. nam occiſus à Macbeto ſeu Macabæo; cui etiam ipſi diuinationes ariolorum, mercedem crudelitatis, necem attulerunt, perſuaſerant inuictum fore, donec ſilua quædam procul inde remota, ad arcem, quam Macbetus incolebat, accederet: nec fœminâ geniti manu occubiturum. Vt fidem dæmon ſimilibus vaticiniis faceret; cùm iam vincendum necandumque ab hoſte fortiore, infeſtiſſimoque perſpiceret, perſuaſit, vt milites ramis prægrandibus prælatis ſiluæ ſpeciem præberent; & percuſſorem ei immiſit Mackduffum qui non natus, ſed cæſus ex matris vtero. Multis hæc deſcribit Boëtus: pro fabulâ Mileſiâ vel mimo ex Atellanis ridet ille alter: ſed hæc dæmonis mores mirè exprimunt: nec continent quidquam, quod fieri non poſſit, aut quod fieri non ſoleat, de ſiluarum ſtratagemate Olaus, & alij ſimilia: de pſeudoraculis dæmonum plenæ ſunt hiſtoriæ.

Bucan. lib. 7. in princ. & Hector Boët. libr. 12. ante med.

4. *Idem hodie dicendum de ſorte conſultoria, qua inquirimus, quid nobis faciendum vel iudicandum.* nam & hæc, ſub anathemate prohibita [a]. probatur. quia non licet huiuſmodi, niſi à Deo, inquirere: Deus autem non vult nos ſuam voluntatem per ſortes indagare: ſed petere illam à doctrinâ Eccleſiæ, S. Scripturâ, ſuperioribus noſtris, ac aliis doctis ac piis viris. *Mortale autē eſt, quando aliquid ſuperſtitioſi adhibetur, vel ſorti certò creditur: ſi verò vtrumque deeſſet, & ſine ſuperſtitione vlla, ſimpliciter quis ſorte voluntatem Dei inquireret, probabiliter tantùm ſorti credens, foret peccatum Veniabile.*

a ca. ſortes 26. q. 5.

CAPVT III.

De Coniectatione.

HVc vſque ſermo fuit, de prænotione prorsùs licitâ, *de qua eſt cap. 1.* vel de prorsùs illicita, *de qua fuit cap. 2.* Nunc ſequitur agamus de eâ, quæ aliquando licita, aliquando illicita eſt: quam vocamus *Coniectationem.* hæc vel eſt Phyſica ſeu Naturalis, vel Politica ſeu ciuilis, quæ *ſortis*, nomen retinet.

QVÆSTIO I.

De Coniectatione ex aſtris.

IN naturalis coniectationis claſſem refero, quæcumque cauſis naturalibus verè innituntur, vel ſaltem eas non improbabiliter omninò prætexunt: cuiuſmodi ſunt agricolarum, paſtorum, nautarum, architectorum, medicorum, phyſiognomorum, chiromantarum, aſtrologorum, & oniropolarum: de quibus nunc ſigillatim nobis eſt diſſerendum.

Quoad coniectationem, ſiue iudiciariã ex aſtris matheſim, duæ poſſunt eius ſpecies cõſtitui, prior licita, poſterior illicita. Prima ſpecies eſt, *aſtronomia*, quæ nititur vniuerſalibus, veris & incommutabilibus principiis, & ſcientiam conſequitur futurorum artis ſuæ: veluti reuolutionis annorum, curſus ſiderum, diſtinctionis eorum, item naturæ ſolis & planetarum, eclypſium, ſtationum, retrogradationum, aſpectuum, coniunctionum, oppoſitionum, & ſimilium: quo in genere quædam iam prodierunt vtilia, & maiora exſpectantur, Tichonis Brahei, Nobilis Dani. Altera eſt, *Aſtrologia*, tam diſſimilis priori, quàm pellex coniugi iuſtæ: quæ nititur principiis communibus, variabilibúſque, & prædicit effecta euẽtuum futurorum, non neceſſariorum, ſed contingentium: quaſi ab aſtris neceſſitudine aliquâ dependentium. Et ex illa priore, in hanc tandem, *Chaldæi*, deflexêre. Sic vocati initio Sacerdotes Babyloniorum, teſte Diodoro Siculo, *libr. 2. Biblioth.* eò quòd Chaldæa natio in hoc genere antiſtabat. Sanè ideò receptum poſtea vt ſimpliciter, *Chaldæus*, Aſtrologum ſignificarit, ſicut *Arabs*, latronem, *& Chananæus*, mercatorem, ſic vſurpant Daniel, *prophetiæ ſuæ 2. verſ. 2.* Iuuenalis, *Satyr. 6.* & Gellius, *lib. 1. noct. Atticar. c. 9.*

Aſtrologiæ huius partes ſunt quatuor, prima verſatur circa, *Reuolutiones*, & prædicit totius anni bello, pacéque viciſſitudines, aëris ſalubritatem, annonæ pretium, morbos animantium, &c. Secunda continet, *Magiſterium Natiuitatum*, docens quid ſigillatim homini totâ vitâ obtinget. Tertia vocatur, *Electionum*; quæ docet quid in ſingulis rebus conſultò & vtiliter faciendum, quid omittendum, quando ædificandum, quando mihi nauigandum, equitandúmve quando egrediendum manendúmve domi, denique quando & quibus locis ſingula facienda, vt feliciter cedant, hæc ſe mirabiliter iactabat, meus olim in Matheſi Doctor. Ioan. Stadius; ipſi tamen, ſi demas, quæ per imposturam aliquando cõſequebatur, omnia peſſimè & infeliciſſimè cedebãt. 4. eſt, *imaginum ſculpendarum*, planè præſtigioſa, & à nobis, *libr. 1.* ſatis confutata. Trium cæterarum, nulla quidquam habet certitudinis, ſed quo longiùs abit quæque à communibus illis aſtronomiæ canonibus, & ad particulares ſingularéſque euentus propiùs accedit; eò à ſcientiâ & certitudine longiùs recedit, & mendacio vanitatíque ſeſe arctiùs adiungit. Vnde.

Sit 1. concl. *Aſtronomus non recedens a ſuis vniuerſalibus, commenſuratis, immediatiſque principiis, poteſt iuxta canones artis ſuæ certò prædicere, etiam multis antequam eueniant annis vniuerſales illos artis ſuæ euentus, niſi tamen vel ſupputatio, vel inſtrumenta eum fallant.*] Hinc ortæ Ephimerides, quæ vulgò circumferuntur. Hanc concluſionem neminem puto negaturum, quia ſicut ſe habet res ad eſſe, ſic ad cognoſci: euẽtus iſti neceſſarij ſunt, & certi: poterunt igitur certò cognoſci. Iuxta eandem rationem, poterit, ex Lunæ & Solis vario colore & aliis phænomenis, aſtronomus; ventorum, pluuiarum, ſerenitatis & huiuſmodi viciſſitudinis tempeſtatum euentus probabiliter prædicere, ratio, quia vt plurimùm hæc accidunt; aliquando tamen ob peculiares aliquas cauſas impediuntur. Huc ſpectant Arati, Ciceronis, Heſiodi, Virgilij, & Germanici de Phænomenis carmina.

2. Concluſio, *Aſtrologiæ ſpecies illa prima non eſt ſuperſtitioſa, ſi tantùm profitetur opinionem cum formidine oppoſiti*; v. g. minantur aſtra annonæ caritatem; fortè futura durior annona; metuo ne ſit, &c. *Secunda verò non eſt ſuperſtitioſa, ſi tantùm profitetur ſuſpicionem*, v. g. ſuſpicio eſt hunc puerum fore talem: inclinabitur ad hoc: horoſcopus illi talia portendit, &c. *Tertia pars denique non eſt ſuperſtitioſa, ſi tantùm dicat ſe æſtimare, quòd res benè ſit ceſſura: & reuera animo ſuo non plus tribuat, quàm verbis præ ſe fert,* (quod in omnibus his tribus notandum) *fusè hæc docet Conrad. Vvimpina lib. de Fato: & alio opere de ſuperſtitione libr. 2. cap. 7.* ratio, quia propter conſideratos euentus ſimiles, ad ſimilem aſtrorum poſituram ſæpè ſubſecutos, licet nobis æſtimare, ſuſpicari, & metuere ſimilia: neque vllum peccatum in hac obſeruationis cautione verſatur: quæ eſt portio quædam prudentiæ, & ideò ſecundùm ſe eſt bona.

Tertia concl. *Astrologia vllo istorum trium modorum vlterius tendens, & prædicens aliquid vt certò euenturum, merè illicita est, & superstitiosa: totáque huiusmodi diuinatio incerta est ac vana, nec artis aut scientiæ digna nomine.*]

Notandum ex Caietano [a] solere hîc incurri tria peccata Mortalia, secundùm tres modos excedendi. Primò quando Christianæ fidei mysteria stellis subiiciuntur, & deducuntur ex astrorum influxu vel situ, qua in re peccauit etiam Pet. Haliacensis, qui diluuium Noë, natiuitatem IESV, religionis fideíque mutationes & alia huiusmodi supernaturalia arcana astrorum disciplinæ subiecit; Firmicus quoque, Albumazar, Aponensis, Machiauellus, & Paul. Iouius [b]. Italíque complures in eundem scopulum impegerunt; quos perfidiæ reos meritò peregit Ioan. Picus Mirandulæ [c] Comes. Refellitur hoc dogma, quia talia mysteria à libero Dei decreto dependebant solo; Deus autem, vt constituit, sic etiam potest cœlorum cursus immutare, ideóque Christiana religio cœlis superior est censenda. *Confessio enim, eius super cœlum & terram* [d].

a In sum. verb. astrorum obseruatio.

b libr. 13. histor.

c libro 2. cõt. Astrolog. ca. 5. & li. 5. ac. 11.

d Psal. 148. v. 14.

Secundum peccatum est, quando futura contingẽtia, ex astris censent certò præsciri posse, hoc enim tollit libertatem humani arbitrij. Nam si certò præsciri possent, hoc foret quia actiones illæ ab astris, & non ab arbitrij libertate penderent, sicque desinerent esse futura contingentia. Contradictoria itaque sunt certò aliquid huiusmodi prædici, & tamen huiusmodi libera siue contingentia esse.

Tertiò peccatur, quando interrogationes & electiones cœlestibus hisce corporibus subiiciuntur, vt certæ cuidam causæ, & tanquam legis decreto: ita vt quis hanc vitæ actionibusque suis regulam, & normam præfigat. Hoc enim repugnat dignitati diuinæ gratiæ, quæ vincit naturam; repugnat etiam diuinæ legi, quæ talia vetat sic obseruari; repugnat nostræ mentis & consilij dignitati, qua cunctis rebus corporeis sumus præstantiores, & sublimiores.

In duo hæc posteriora peccata incidunt, quotquot plusquam oportet huic astrologiæ tribuunt; vt veteres Chaldæi, & qui in libris iuris vocantur Mathematici ac Planetarij: & ex recentioribus, ideò cauendi, Iul. Gauricus, Leouitius, Cardanus, Bellantinus, Ioannes Stadius, Iunctinus, & Nostradamus; contra quos omnes est præcedens tertia conclusio.

C

Quæ probari potest ratione, & auctoritate. Ratione, quia, cùm euentus isti non existant necessariò; & certò, non possunt certò & necessariò præsciri. Deinde quia hi effectus non continentur in astrorum potestate, quibus etiam nec Deus, nec humanum arbitrium subsunt. Et aliæ plures rationes peti possunt ex bullâ Sixti V. contra astrologos; & ex doctissimo, prolixóque opere Ioan. Pici contra Astrologos.

Auctoritatis probatio, tuas habet classes. 1. probatur Scripturæ sacræ testimoniis, quæ docet rerum futurarum præscientiam solius esse Dei [e]; & eam prorsùs adimit homini [f], monet ne quis discat astrologiam, vel ab astris sibi timeat, & has esse vanas leges infidelium [g]: ne sequamur vanitates philosophorum, κατὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, *secundum elementa vniuersi* [h], quod de astrologiâ D. Athanasius accepit: ridet augures, & ostendit à scientiâ suâ Babylonios & Chaldæos fuisse decep-

e Esai. 41. v. 23.

f Eccles. 8. v. 7. & cap. 10. v. 14.

g Ierem. 10. v. 2.

h D. Paul. ad Colos. 2. v. 8.

A

ptos, illúdque ipsis studium inutile & noxium fuisse [i]. Quis Deo non credat? Ecce, clamat ipse Deus: *Ego sum Dominus irrita faciens signa diuinorum, & Ariolos in furorem vertens, conuertens sapientes retrorsum, & scientiam eorum stultam faciens.* [k] Ex his locis patet errasse Salisberiensem cum *lib. 1. c. 11.* scribit; *viguit autem ista scientia, & forte eam aliquatenus licuit exercere donec Deum natum nũciaret stella de cœlo, magósque non reprobos, primitias fidei ad eum adorandum nouo & inaudito ducatu perduxit, exinde verò penitus interdicta est.*] immò vt semper mala fuit, sic semper interdicta iure diuino fuit.

i Esai. 47. v. 10. & 13.

k Esai. 44. v. 25.

2. Quia concilia & canones PP. grauissimis pœnis præstitutis, eam damnant: longum foret verba adscribere, loca indicabo, *cap. illud, cap. illos, cap. sed*

B

& illud, 26. q. 2. cap. igitur, 26. q. 3. ca. non liceat, 26. q. 5. cap. 2. de sortileg. Concilij Trid. nam Index libr. damnator. Reg. 6. & plenissimè Sixtus V. P. M. bullâ suâ contra astrologos. Equidem lego apud Epiphanium [l], olim Aquilam Ponticum ex Ecclesiâ pulsum, eò quòd his studiis nollet abstinere.

l libro de Ponder. & mensu.

3. Damnat eandem Ius ciuile Romanorum, *libr. 2. C. de Malef. & mathem. l. Mathematicos, C. de Episco. aud.* quibus & ars interdicta, & codices incedio, & vrentes damnantur exilio: sed alibi etiam morte plectuntur, *libr. 5. C. de malef. & mathemat.*

4. Vt omittam Originem, & Eusebium, *libr. 6. de Præp. Euang. ca. 9.* damnant communiter Patres orthodoxi, *Basilius homil. in Genes. 6. & sermon. in Princip. Prouerb. D. Chryso. in cap. 2. Math. D. Ambros. libr. 4. Hexam. cap. 4. D. Augustin. libr. 2. de Ge-*

C

nes. ad litter. cap. 17. & lib. 2. de doctrin. Christ. à c. 21. & lib. 5. de ciuit. Dei, aliquot primis capitibus, & hom. in Psalm. 61. D. Gregor. hom. de Epiphania. Ioan. Salisberiensis lib. 2. Polycratici, cap. 19 & 24. & 26.

5. Damnant communiter Theologi, tum veteres, vt *D. Thom. 2. 2. q. 95. art. 5. S. Bonauen. in Centiloquio. D. Antonin. 2. par. tit. 12. cap. 1. §. 6. Pet. de Tarentasia, Richard. Paludan. Gabr. Mai. in 4. sent. Guilh. Paris. tracta. de legibus ad longum.* tum recentiores vt opere doctissimo & vberrimo, Phœnix æui sui, Ioan. Picus Mir. &, eius nepos, contra Bellantinum patrui libros defendens, Ioan. Franc. Picus, *libr. 5. de Prænot. Iulius Siren. libr. 9. de Fato à cap. 29. qui tamen postea cap. 36. & 37. videtur aliquantulum plus æquo tribuere astrologis, item Ciruelus Darocẽsis*

D

Theologus, philosophus & mathematicus bonus libr. de superstit. par. 2. cap. 3 Mich. Medina libr. 2. de recta in Deum Fide cap. 2. & noster Bened. Pererius libr. integro de diuinat astrolog.

6. Damnant communiter Iurisconsulti tam canonistæ quam Legistæ, *Ioannes Andr. Abbas, Ancaranus, Ananias in cap ex tuarum, de sortileg. Turrecremata in d. cap. illos, & in summa de Eccles. Alberic. Rosatus in voce, Sortilegus, Troilus Maluetius tractat. de sortibus part. 1. Bal. Salycet. & alij scribentes in ll. 2. & 5. C. de malefic. Grilland. de sortileg. q. 3. num. 8 & 9. num. 13. cum seqq. & q. 11. num. 16. Pet. Leloyberius libr. 3. de spectr. capite 9.* Ioan. Horoscus Episc. Gua-

E

dixiensis libr. 2. de verâ & falsa prophetia cap. 29.

7. Damnat huius artis peritus, ex ipsâ experientiâ, & praxi horoscoporum, viginti schematibus & exemplis allatis Sixtus ab Hemmingâ Frisius recenti opere; *astrologiæ refutatæ.*

8. Damnant philosophi & medici, ex veteribus optimè Bardesanes Syrus & Diogenian [?], *apud Eusebium, d. libr. 6. cap. 6. & 7. & plures alij apud Ioan. Stobaum Sermo 78.* ex Neotericis, Georgius Trapezuntius, *libr. cur astrologorum iudicia vt plurimum*

ſint falſa? & Franciſc. Valeſ. *libr. Sacræ philoſophiæ cap. 31.* Nec omittendum dictum prudens medici cuiuſdam Iudæi; qui cum Petro Caſtellæ Regi (cui ſæuitia morum, & innoxius ſanguis, vxoris, fratrum, Epiſcoporum, Principum, Nobilium plebeiorumque innumerorum, *Crudelis*, nomen peperit) eò quòd Iudæus illi ex Horoſcopo noua imperia, & montes (vt aiunt) aureos addixiſſet, rebus poſtea deſperatis quærenti, & qui vaticinij fides conſtaret? reſpondiſſe fertur; *cœlo rigente, ſi quis in balneo lauet, ſudaturum nihilominus.* aſtris ſtudia vitæ moreſque plus poſſe ſignificans auctor Ioan. Mariana, *libr. 17. de rebus Hiſpan. cap. 14.*

9. Damnat ipſemet vanitatum cunctarum ſtudioſiſſimus ſectator & coryphæus, Henricus Cornelius, ſcribens, *hanc artem nihil eſſe aliud, quàm ſuperſtitioſorum hominum fallacem coniecturam: qui ob multi temporis vſum de rebus incertis ſcientiam fecerunt: in qua, emungendæ pecuniæ gratia decipiant imperitos, & ipſi ſimul decipiantur.*] Hęc ille malus lib. malo bonum perhibens teſtimoniũ arti non bonę.

10. Damnant Hiſtorici, vt Tacitus, cuius illud præclariſſimum exſtat lib. 17. de mathematicis, *genus hominum infidum petentibus, ſperantibus fallax; quod in ciuitate noſtra vetabitur sẽper, & retinebitur.*]

11. Damnant poëtæ, vt Sibyllinorum oraculorum auctor libr. 3. vt Iuuenalis Satyr. 6. vt Ennius, cuius illa ſunt egregia;

Non habeo denique nauci Marſum augurem,
Non vicanos haruſpices, non de circo aſtrologos,
Non Iſiacos coniectores, non interpretes ſomnium,
Non enim ſunt ij, aut arte diuini, aut ſcientia:
Sed ſuperſtitioſi vates, impudenteſque arioli,
Aut inertes, aut inſani, aut quibus egeſtas imperat:
Qui ſui quæſtûs cauſa fictas ſuſcitant ſententias.
Qui ſibi ſemitã non ſapiunt, alteri monſtrant viam.
Quibus diuitias pollicentur, ab his drachmã petunt:
De his diuitiis ſibi deducãt drachmã, reddãt cætera.

Apud Laërtium, ab anu domeſticâ meritò ridetur Thales; in quem Gabriæ feſtiuum exſtat epigramma; luſere & alij, *in Anthologiæ libr. 2.* ſed præ cæteris illud Leonidæ placet quo aſtrologiæ matrem, dixit audaciam, obſtetricem ſtultitiam: & ridet moechæ maritum, iactantem ſe gnarum probri alieni & infortunij, domeſticum dedecus cùm ignoraret. Luſit in eundem martyr Morus;

Aſtra tibi æthereo pandunt ſeſe omnia vati,
Omnibus & quæ ſint fata futura monent:
Omnibus aſt vxor quòd ſe tua publicat, id te
Aſtra, licet videant omnia, nulla docent:

& quæ ſequuntur pari ſale ac lepore condita.

Sed non deſunt aſtrologis quædam argumenta. *Obiiciunt primò*, illud Geneſ. *1. v. 14.* de luminaribus cœli: *Et ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos.*] Vnde quidam, etiam ex numero Theologorum; colligunt aſtra, etſi non ſint cauſæ, certa tamen eſſe ſigna futurorum omnium; quod non Plotino tantùm, & Porphyrio; ſed & Origeni, & Euſebio, & ipſi Auguſtino tribuitur à Iulio Sirenio [a]; qui hoc tenet, & confirmat ex Iſaiæ verbis [b]: *complicabuntur ſicut liber cœli:* vbi per cœlum multi intelligunt firmamentum, & dicunt firmamentum vocari librum, eò quòd tanquam in libro ſic in cœlo, cuius ſtellæ ſint characteres, futura legantur ſignata.

a d. cap. 36. & 37.
b c. 54. v. 4.

Reſpondeo, aſtra non eſſe certa ſigna futurorum omnium. Nam illa Originis ſententia, refertur quidem ab Euſebio, ſed non approbatur ab eo; à D. Auguſtino autem expreſſe & clarè refellitur. *ſub initium libri 5. de ciuitat. Dei*, nec verò ſibi contrarius eſt Auguſtinus: vel Origeni fauet, *in libro ſecundo contra Manichæos cap. 21.* Nam hoc, *ca. 21.* per *corpora cœleſtia*, non intelligit orbes cœleſtes, ſed beatorũ corpora glorioſa, vt cõtextus manifeſtat. Locus autẽ Eſaiæ nihil ad rem facit. quia ſimilitudo deſumpta ex more Hebræorum: qui libros ſacros in vnico folio, ſiue ob longâ membranâ ſcribebant: & eam, inſtar telæ textorio radio circumuolutæ, circa cylindrũ vel bacillũ ligneũ circumuoluebant, ac cõplicabant. Hinc ergo petitâ comparatione: ſicut quando cœlum creatum primò apparuit, dicitur extenſum fuiſſe ſicut membranaceus huiuſmodi liber, quando ſpectandus euoluitur & exponitur, Pſalm. 103. v. 2. *Extendens cœlum ſicut pellem*: ſic propheta, agens de mundi fine ac cœlorum diſſolutione, comparat eam libro illi complicato, ſiue membranæ circumuolutæ, vt optimè aduertit Auctor Quæſtion. Ortodoxor. *Reſponſ. 90.* quod clarè explicuit B. Ioannes in Apocal. [c] *cœlum receſſit, ſicut liber inuolutus.* Quo loco Andræas Cæſarienſis conſuetudinem quoque illam Hebræorum obſeruauit: ex quo cùm deſumpta ſint ad verbum ferè, quæ loco illo ſcribit Arethas Cæſarienſ. & locus eius in verſione Latinâ ſit mutilus, rectè ſibi conſulet, qui ex Andreâ locum Arethæ correxerit. Vt igitur ad locum Moyſis in Geneſi reuertar, dico illic agi de ſignis in vniuerſum, ſiue qualibuſcumque (vt vox Hebræa *Oth* denotat) nempe aſtronomicis, vniuerſalibus, denotantibus diuerſitates anni tempeſtatum, diei, noctíſque [d]: vel etiam polyticis & forenſibus: vel quandóque miraculoſis: non verò agitur de aſtrologicis; quæ vaniſſima ſunt, nec ſigni nomen merentur. Pluribus hanc Sirenij opinionem refellit, Ben. Pererius, *d. operis cap. 4.*

c c. 6. v. 14.
d de quib. Pſal. 135. à v. 7.

Obiicitur 2. ex libro Iudicum illud, cap. 5. v. 20. *De cœlo dimicatum eſt contra eos, ſtellæ manentes in ordine & curſu ſuo, aduersùs Siſaram pugnauerunt.*] Quo, inquiunt, pacto pugnauerunt; niſi quoniam Iudæis fauſtus, Siſaræ verò infauſtus ille curſus aſtrorum, & ſiderum ſtatio? ſi ergo Siſara periit propter hunc ordinem ſiderum ipſi aduerſum: potuit etiam hoc ipſum per aſtrologiam præuideri, ac metui, ac vitari. *Reſpõdeo*, ex antiquit. Ioſephi verè huius conflictûs tempore procellam magnam exortam fuiſſe, aquæ etiam & grandinis multum oculis Cananæorum offuſum, & ſic arma bellica ipſi vſui eſſe non potuiſſe. Quòd auxilium cùm cælitùs fuerit miſſum, ait SS. *de cœlo dimicatum* [e]. miſſum verò fuit per angelos defenſores populi Iſraëlitici, quorum Princeps eſt Michaël. Hi dicuntur in ordine & curſu ſuo fuiſſe auxilio Iſraëlitis, propter ordinem militiæ, ſeu hierarchiæ, in qua quiſque ſuum ordinem & ſtationem ſeruabat; item propter continuam operationem & inſtantiã cuſtodiæ cuique commiſſæ, in qua fideliter vnuſquiſq; angelus perſeuerabat: quàm vocat curſum; & ſic eo loco ſtellarum nomen angelis tribui voluere Vatablus, Vales, & alij, idque confirmant ex illo B. Ioannis [f]. *vbi cauda draconis traxit tertiam ſtellarum partem.* Sed nec Hebræum nomen poſitum in Cantico Deboræ [g], *Haccochabim*, aliud quàm ſtellas ſeu ſidera ſignificat, nec apud D. Ioan. per ſtellas Angeli, ſed viri Sancti ex veriore expoſitione [h], ſunt intelligendi, ſicut & apud Danielem, cùm ait [i], *Et magnificatum eſt vſque ad fortitudinem cœli, & deiecit de fortitudine, & de ſtellis, & conculcauit eas.* Melior ergo Cantici Debo-

e Procop. in Iudic.
f Apocali. 12. v. 3.
g d. v. 20.
h Orig. tract. 30. in Matt. Gregor. li. 32. mor. ca. 14.
i Dan. 8. v. 10. ſic explicat Andreas Cæſar. in Apocal. ca. 12.

ræ inter

tæ interpretatio eſt, quàm video placuiſſe Caietano; ſic aërem, cæteráque elementa, & tempus ipſum fauiſſe populò Dei, vt ipſæ quoque ſtellæ ſolitæ imbres ciere, cenſeantur contra Siſaram pro Iſraële pugnaſſe. Denique nec conſequentia argumenti valet.

Tertiò, obiiciunt illud Dauidis [a]; *firmamentum annunciat opera manuum eius.* hoc eſt, aiunt, prænunciat ea quæ Deus facturus eſt. *Reſpond.* non illum eſſe ſenſum, ſed hunc; pulchritudinem cœleſtis huius, & viſibilis fabricæ nobis indicare excellentiam operum Dei inuiſibilium: & cogere nos vt fateamur, non alium potuiſſe firmamenti eſſe architectum; vt Patres plerique exponunt [b], nec diſſentiunt Rabbini & Vatablus. Nam de Apoſtolis, haud dubiè eſt allegorica interpretatio.

Quartò, obiiciunt ex Hiſtoriis, ſæpè has prædictiones eſſe veras; vt præter cæteras fuêre quatuor. vna Theagenis, qui ex ſtemmate ſeu geniturâ addixit Auguſto, imperium [c]: 2. Thraſylli, qui mortem ſibi inſtare, miranti Tiberio dixit, quàm ſecretò Tiberius ei, re cum nullo communicatâ moliebatur [d]. 3. Aſcletarionis de quo iſta Suetonius in Domitiano; *Hunc* (Aſcletarionem mathematicum) *delatum nec inficiantem iactaſſe ſe quæ prouidiſſet ex arte, ſciſcitatus eſt* (Domitianus) *quis ipſum maneret exitus, & affirmantem fore, vt breui laceraretur à canibus, interfici quidem ſine mora, ſed ad coarguendam temeritatẽ artis, ſepeliri quoque accuratiſſimè imperauit. Quòd cùm fieret, euenit, vt, repẽtina tempeſtate deiecto funere, ſemiuſtum cadauer diſcerperent canes.*] 4. Eſt eorum, quibus ſummæ dignitates vel imperia vel Pontificatus ab aſtrologis ante prædicti: dignitas Allabio cuidã, mirè à fortunâ iactato [e], & Athenaidi; quæ poſtea vxor Theodoſij iunioris [f]: Imperiũ, Rodolp. Habſpurgio [g]: Põtificatus, Leoni 10. Hadr. VI. & Marc. II. [h] His omnib.

Reſpondeo, Quando aſtrologi verum dicunt, tum multò diligẽtiùs eſſe cauendos. quia ſatis clarum hoc ſignum foret, eos pactum cum dæmone iniuiſſe, vt ait D. Auguſt. [i] & de Thraſyllo Dion indicat, cum ſcribit ſolitum affirmare, quæ nuncia longinquis è regionibus adferrentur. Ideoque Iuriſconſulti in tituli rubricâ [k], *Maleficos* cum *mathematicis*, iungunt quia vt plurimùm mathematici etiam ſunt malefici, vt explicat optime Dion *li. 49.* cum dicit pulſos vrbe ab Agrippâ, τὰς ἀςρολόγους καὶ τὰς γοητάς, vnde patet mathematicos dictos ipſos aſtrologos & ſic mathematici in illâ rubricâ & paſſim in iure alibi, pro ſolis aſtrologis ſeu genethliacis ponuntur: quo ſenſu etiam Hiſtorici vocabulum accipiunt [l]: & ſic accipiuntur in S.C. illo apud Vlpianum, *libro ſeptimo. de offic. Proconſ.* quod Pythœus conſeruatum edidit bono reip. [m]. Aliquando hoc nomen Chaldæos etiã, & reliquos Ariolos complectitur, vt apud Iuuenalem, Sat. 6. *Nemo mathematicus genium indemnatus habebit.* & Sat. 14. *Nota mathematicis Geneſis tua.* Numquam tamen quando prohibebatur ea ſuperſtitio, legitimam coniectationem Aſtronomorum, nec artem Geometrarum, vel Arithmeticorum comprehendit, quorũ ſcientiam philoſophiæ annumerabant. Aliquando Deus permittebat, & hodie permittit, aſtrologos etiam ignaros, & neſciẽtes verum prædicere, in pœnam audientium [n]: ſicut & permiſit aliquãdo ſortes oraculorum eſſe veras, & ariolum Balam prophetizare [o]; & huc lubens refero illud Aſcletarionis, quod in pœnam & terrorem Domitiani permiſſum. Sæpiùs id permittitur ob nimiam quærentium curioſitatem, teſte D. Auguſt. [p] qui rectiſſimè addit, *non quia vera ſit prædictio, idcirco minùs eſſe ſuperſtitioſam vel ſacrilegam, vel ideò magis licere prædictionibus talibus fidẽ dare: ſed ſemper retinendum illud Dei præceptum; Etiamſi dixerint nobis, & ita euenerit, ne credamus eis* [q].] Denique quod de ſomniis dixit Ariſtoteles, hîc quoque veriſſimum; huiuſmodi diuinationem, non niſi ex accidente fore veram. ſicut enim qui aſſiduè iacit aleam, vel talos figit; is aliquando ſeniones, aliquando Venerem iacit, inuenítque: ſic cùm iſti centies mentiantur; quid mirandum, ſi ter verum dicant? ſanè ſi mẽdacia notarẽtur, mille forent, pro vno vero dicto: Pauca notantur, non adeò tamen: quin veris lõgè plura. Quis neſcit Hebræos illos, qui Leoni Iſauro vera quædã prædixere, ob mẽdaces prædictiones, Arabiã pulſos fuiſſe [r], cùm Zitã Principem in infelicem iconoclaſtiã perpuliſſent? Quis de Pancratio non legit; eum & Conſtantino Irenes filio Impe. cladis maximæ, & ſibi ipſi necis cauſam fuiſſe [s]? Quis Conſtantini Stethati neſcit amentiam: qui & ſibi, & Alexio Branæ, ſtulto vaticinio, exitium attulit? habebatur tamẽ Stethatus Princeps ſui temporis Aſtrologorũ [t]. Quis neſcit, quàm hactenus vanæ omnes prædictiones eorum, qui diem vel annum aduentûs Antichriſti, vel excidij mundi, prædixerunt [u]? Mitto Petri Leonij Spoletani inſignis medici inanem huius Matheſis fiduciam, quâ mortis Laurentio Mediceo occaſionem, & ſibi ipſi præbuit præcipitationis in puteum [x]. Mitto, quod Cedrenus narrat de Abrahamo, Genethliacos coram Ægypti Rege vanitatis conuincente. Mitto Manuelem Connenum Imp. cui magno ſtetit, nimis addictum eſſe huic inſaniæ: quæ illum & claſſe maximâ nudauit, & poſteritati ſemper ridendum propinauit [y]. Mitto Ioan. Galeacij ducis Mediolanenſis factum, qui cùm ei aſtrologus quidam mortem immaturam planè prædiceret, ſibi ipſi verò longam vitam polliceretur: hominis ridẽs ſtoliditatem, ſtatim ſtrangulari eum iuſſit [z]. Mitto mendacium duplex Petri de monte Ilicino in Concilio Conſtantienſi, quod Æneas Siluius narrauit [a]. Addam dumtaxat duorum Principum diuerſa iudicia & mores. Alphonſus Aragonum rex ſapientiæ veræ amator, in litteratos omnes mirè munificus fuit, ſolos aſtrologos à curiâ ſuâ arcebat; prudenter cenſens, ſibi nihil opus eorum induſtriâ, eò quòd ſidera ſtultos regere, ſapientes aſtris cenſeret imperare [b]. Contra Cardanus memoriæ commendauit Ludouicum Sfortiam, verſutum potiùs, quàm prudentem, & perfidum quàm æquibonique amantem Principem, Alfonſo diſſimillimum, impendioſum quendam aſtrologum, artis imperitiſſimum aluiſſe, in quem plus centum auri magna talenta profuderit [c]. *Aſtrologus pro tanta mercede tempus vnicuique negotio inchoando præſcribebat, adeò ridiculè: vt princeps cogeretur tempeſtatibus maximis equum conſcendere, & cum aulico comitatu ac ſtipatoribus aliò migrare per medios imbres, per cœnum & lutum, nõ ſecùs ac ſi hoſtium manus fugeret. Tam felici euentu, vt, regno tandem à Gallorum Rege ſpoliatus, captus, in carcerem compactus, colapho cæſus, in clathrata ferrea mortuus fuerit, verũ fortunæ vtriuſque ludibrium.*] Ioannes XXI. Pont. Max. (qui ante Pet. Hiſpanus auctor Summularum) medicus, philoſophus, aſtrologus; ex ſtellarum ſitu & poſiturâ longam ſibi vitam in Pontificatu pollicitus coram familiaribus ſuis; quarto poſt menſe, Pontificatus

a Pſalm. 18. v. 2.
b D. Hieron. & Euthym. hic D. Ambro. 12. Hexã. cap. 4.
c Sueton. in Octauio cap. 94.
d Dionyſ. lib 55.
e Eunapius in vita Ædeſij.
f Zonaras & alij.
g Cuſpiniã. in Cæſaribus.
h Iouius in Leone lib. 3. idem in Hadriano 6. Garimbertus lib. 4. & Onuf. Panuin.
i libr. 2. de Geneſ. ad lit. in fin. & li. 5. de ciu. Dei, cap. 7.
k C. de mathe. & malefic.
l Suet. Tacitus, Ammian. cæteri.
m Collatione Moſaic. & Romano. leg. tit. 15.
n docet D. Auguſt. l. 4. & 7. Confeſſ.
o Nu. 23. & 24.

p libr. 2. de doct. Chryſoſt. ca. 22. & 23.
q Deut. 13.
r Zonar. tom. 3.
s Paul. Diaconus lib. 23. rerum Romanarum.
t Nicetas lib. 1.
v vide cõment. noſtrũ in Senecæ Oct. v. 386.
x Iouius in Elog.
y vide Nicetã Chõ. libr. 2. 5. & 7.
z Correzetus l. factor. dictorũque Memorab.
a lib. 4. de Alfonſo.
b Syllueſt. d. lib. 4.
c Cardan. in Ptolomæum de aſtror. iud. lib. 1. text. 14.

octauo, subitò corruente testudine recentis ædificij, viterbij oppressus interiit, auctoribus Valerio & Stellâ, *in vitis Pontificum.* Sed quis Astrologorum se Alphonso Sapienti, (hoc illi nomen vanitas ista tribuit) præferat? Quæ laudi, maiori & veriori fraudi fuit? vtar Marianæ nostri verbis; *Emanuel sanè patruus, suo & aliorũ procerũ nomine, Alfonsum publica sententia in conuentu pronunttata, regno priuauit, ea calamitate dignum, quòd diuinæ prouidentiæ opera, & humani corporis fabricam insigni linguæ procacitate, ingeniique confidentia, accusare ausus fuerit. vti vulgò hominum opinio est, ab antiquo ducta per manus. Vocis stoliditatem numen iustissimè vindicauit.* [Vanæ sapientiæ persuasio, huc insipientiæ perduxerat.] *Id fortè astra memorant portendisse eius artis non ignaro, si ars est, & non potiùs inane mortalium ludibrium, quod à prudentibus semper accusabitur* [verum dictum & Tacito vsurpatum] *& semper tamen patronos habebit. Ex eo ferunt suspicacem esse redditum, & ex metu crudelem, &c.*] Cernis quo illum hæc vanitas præcipitarit, & fecit vt alia sapiens, sibi ipsi toto vitæ decursu(notatũ id) desiperet, pessiméque semper consuleret. Ægyptios deditos aiunt huic vanitati, maximè Alexandrinos: quod tamen prudentiorum fuerit iudicium, possumus ex Suidâ colligere. Tradit, Alexandrinæ solitos astrologos vectigal pendere, βλακεννομιον, nuncupatum: quoniam eos non nisi fatui homines consulerent, quos Græci, βλακὰς, vocant; ductâ Metaphorâ ab inutili pisce, quem ne canes quidem velint attingere.

Concl. 4. *Si non superstitiosi, certè noxij infirmis illi medici sunt, qui secundùm lunæ & aliorum planetarum in signis Zodiaci stationes, de morbis iudicant. v.g. quæ cuique euenerit ægritudo, & quo illi pacto medendum: necnon chyrurgi, qui in vulneribus idem obseruant, & dies considerant vulneris, & stellas eis præsidentes* (quas vocant, Centel, Neus, Dibetgibel, Lachadiel, Sapissa, Elebra & simil. *& inde prænunciant vulnus esse lethale, vel sanabile.*] Hæc omnia fusè describit Conrad. Vvimpina [a]. tales etiam videntur illi astrologi, qui generatim pronunciant, qua die pharmacis, venarum sectione, aut cucurbitulis corpus sit euacuandum. Meritò suspecta sunt hæc omnia, quia stellarum non est tanta vis in hæc inferiora; & si qua talis vis foret, ea posset & soleret aliarum particularium causarum concursu planè impediri. Imò & sola materiæ indispositio, lunæ & astrorum omnium actiones euariare facit, teste Galeno [b]; cui Auicenna [c] consentit. quare obseruationes & effectus huiusmodi dierum indicum, prouocantium, vel criticorum, longè magis dependent ex materiæ dispositione, concoctione, & statis morbi temporibus ac symptomatibus, quàm ex syderibus: quæ est vera sententia Hippocratis & Celsi [d]. Longiùs etiam aberrant isti Astroiatri, quia præcipuè attendunt ad quosdam lunæ imaginarios angulos, aspectus, & conformationes; paruifacientes vel contemnentes potiùs, quomodo ad cæli vel siderum influxus recipiendos materia disposita fuerit, & quæ periodi temporum, quæve concoctiones & crises sint morborum. Hos ergo meritò maximè Galenus [e] contemsit, Augustinus Niphus [f] risit, & multis eorum patefactis erroribus [g] Ioannes Langius impugnauit: & Marsilius Ficinus, qui iunior ista defenderat [h], eâdem postea fatetur se scripsisse [i] non vt probaret, sed vt cum Plotino astrologorum ineptias rideret.

a d. l.3. ca. 8. & 9.
b lib. 2. de dieb. Criticis.
c li. 4. Fen. 2. tracta. 2. cap. 1.
d Hippocr. passim & Cels. lib. 4. cap. 4.
e libr. 12. Therapeu.
f libr. 5. de diebus Critic.
g Epist. 35.
h l. de vita cælitus cõseruanda.
i li. 12. epistol. ad Politianũ & Picum.

Conclus. 5. *Pars illa interrogationum, quæ res occultas inuestigat, vt furta, thesauros, virginitatem, &c. planè vetita & perniciosa est omni iure.*] Prohibent sacræ litteræ; Leuit. 19. v. 31. *Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini vt polluamini per eos.* Deuter. 18. v. 10. & 11. *Nec inueniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem, aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, neque qui Pythones consulat, aut diuinos, & quærat à mortuis veritatem, omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter huiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo.*] Iure Ecclesiastico prohibetur hoc *capite primo & cap. ex tuarum, de sortileg.* Iure ciuili plurimis rescriptis. *l. item apud Labeonem § si quis astrologus. D. de iniur. libr. 2. & l. nemo aruspex. C. de malef. & mathem. l. br. 1. C. de thesaur. libr. 10.* Tolerantur hi sæpè in rebus publ. sed exemplo pessimo & publico malo.

QVÆSTIO II.

De coniectatione, ex elementis, meteoris, plantis, arboribus, brutis.

Astris & cælis proximum, de quo certo constet elementum est aër: satis valdè enim probabile est ignis Spheram propriam esse nullam; quæ sententia valdè antiqua est, & à recentioribus quibusdam strenuè defenditur [k], videtur hæc mens Ausonij in Gripho Ternarij.

Tres Charites, tria fata, triplex vox, trina elementa.

In mediâ regione aëris variè valde fiũt impressiones meteorologicæ. Exhalationum copia gignit magnos & paruos ignes, diuersissimè configuratos pro exhalationum ipsarum formâ diuersâ: vt modo videantur flammæ, modò columnæ, modò lanceæ, modò stellæ saltantes vel discurrentes, descendentes, vel ascendentes, aliquando verò & cometæ multiplices, de quibus non est nunc tempus agendi [l]. quibus omnibus commune est magnam temporis siccitatem denotare: signa quoque esse ventorum diuturniorum, vel violentorum: quod maximè cometis conuenit, qui si frequentes fuerint, etiam præsignificant sterilitatem, famem ac pestem: eò quòd vis cometæ omnem vaporum & exhalationum humiditatem absumit: vnde consequenter mortem minantur biliosis, & qui ardentioris sunt naturæ, quales plerique Principum & Magnatum: eâdem siccitatis causâ, ad bella quoque & seditiones inclinant. Cætera quæ his astrologi & Squarcialupus addunt, vana sunt & fallacia: quæ dixi, naturæ consentanea videntur. Fit tamen non rarò vt cometarum causa sit, supernaturalis dumtaxat Dei dispositio, vt quando fælicem aliquem euentum portendunt, quod sæpenumerò acc disse allatis Historiarum exemplis olim, teste Origine, *libr. 1. contra Celsum*, docuit Cheremon, *libr. de Cometis*; qui si exstaret, fortassis deprehenderetur nata hæc inde opinio, quòd quæ vni regioni seu regno fœlicia fuêre cum aliorum clade coniuncta erant: Vel sanè causa est Dei dispositio hoc pacto volentis admonere homines, de imminente publicâ calamitate, vel morte Regum aut Principũ, vt ad pœnitentiã & morum emendationem recurramus [m]. Tunc autem cometæ pertinent ad ostenta(de quibus actum) & Dei caritatem nobis egregiè commendant, non ferientis nisi nos priùs admonuerit. idcircò videmus crinitas stellas in eam partem comam diffundere, cui

k Hieron. Cardã. l. 1. de variet. c. 2. Scipione Capicio l. 2. de Principiis. Frã. Patricio l. 7. discuss. Peripatet. to. 4. Fran. Valesio de sacra philos. cap. 10. Villalpandeo & aliis.
l Vide Arist. 1. Meteor à c. 4. Pliniũ lib. 2. Nat. hist. & ibi Comment. Milichij, Senecã lib. 1. Nat. quæst. Contaren. l. 2. de elem. Cardanũ l. 4. de subt. & lib. 1. & 14. de variet. Scaligerũ contra Cardan. exerc. 79. Francasto. in libr. de Homocẽt. & Andr. Dudithium tractat. de Cometis, & epistol. ad Ioann. Cratonẽ.
m Damasc. 2. de fide orthod. c. 7. Bonauẽt. in 2. d. 14. q. vltim.

minantur.

minantur. Mirificum huiuſmodi commonitionis ſignum, narrat Gobelinus Perſona [a] : nempe in monaſterio Bodkenſi, quod B. Meinulphus confeſſor exædificauit, quoddam miraculum ordinarium contigiſſe talibus oſtentis annumerandum: *Tintinnabulum* (inquit) *quoddam magnum æneum benè ſonorum in eodem monaſterio reuerenter aſſeruatur. Nam quoties aliqua ex eius monaſterij ſororibus breui erat abitura è vita, abſque vllo humano miniſterio, per ſe fortem reddebat ſonum.*] Rideat hæreticus, vt lubet; ſed alia duo ſimilia accipiat, etiamſi non lubet. Scribit Leonard. Vairus [b], *In Celtiberiæ oppido Vililla campanam eſſe, quam vocant incolæ,* campanam Miraculorum; *hanc per aliquot menſes priuſquam reſp. Chriſtiana aliquid aduerſi patiatur, ex ſeipſa nemine pulſante, ſonare ſolitam: cuius rei* (ſic ait) *teſtimoniū per publicos tabelliones hiſce oculis egomet legi, præter fidem, quam de eâdem re illius regni Proreges faciebant ſuis litteris.*] Accedat & aliud è Galliis, quoniam Hiſpaniam à teſtimonio arcent aduerſarij. Eodem Vairo teſte, ad flumen Rhodanum, in Sequanorum cōfinio, ſitum eſt nobile monaſterium S. Mauricij. Viuarium illic viſitur, in quo iuxta numerum monachorum piſces ponuntur. Illorum ſi quis ægrotet, piſciculus quoque ſemiuiuus cernitur ſupernatare, quod ſi monachus è vitâ migraturus ſit, paucis ante diebus piſcis moritur. Hoc ita ſe Vairus accepiſſe ſcribit, tum ab Antonio Cardinale Granuellano, ſingulari bonarum artium patrono, teſte oculato; tum ab aliis fide dignis, vt rem locis illis notam atque omni fide conteſtatam.

Porrò cùm exhalatio quoque ſit venti materia, & ventorum ideò præcipuæ qualitates ſint, caliditas & ſiccitas: facilè intelligitur, cur ex iis & ſanitatis corporum, & fertilitatis anni probabilia ſigna queant deſumi. Qui de ventis plura volet, alibi quærat [c].

Secundò non pauciora fiunt ex vaporibus, quæ & ipſa ſuas adferunt probabiles prænotiones. Ex nubibus quam multa queant prædici, poſt quendam Gerardum, docet Conr. Vvimpina [d]; nec ſua ruſtica prognoſtica deſunt pluuiis communibus; nec prodigioſis pluuiis [e], ſiue naturalia tempeſtatis anni, ſiue ſupernaturalia iræ diuinæ comminatoria. Anno ſuperiore 1600. die 18. Februar. propè Arequipam, ex illis qui multi in Peruanâ ſunt montes igniuomi (*vulcanos vocant*) vnus, eorum *Guyana putina*, principiò candidam nubem viſus pecorariis è longinquo eructare, quam conſecuta eſt procella fragminum ingentium quaſi auulſorum à rupibus, ſed ignitorum: hæc paulum ſpacij progreſſa comminuebantur in minores lapides, & paulatim centeſimo fermè paſſu à cratere in cinerem. Vbi ſaxa decidebant, cuncta reuulſa, diruta, comminuta, interempta: vbi lapides, pauci mortales euaſere vel iumenta. fors Hiſpanus iter faciebat eques: cùm vim grādinis lapillaceæ nō ferret, deſcēdit, & ſe ſub equo locat; ſed equus nō valebat ſubſiſtere prę vi ictuū. herus videns nec tutum, nec quietum ſibi ſub iumento refugium; ephippium aufert, equū deſerit, capiti ſellam imponit; ſic ægrè euaſit cranifragium. torrentes & fluuij ac fontes nonnulli penitus exaruere, aliis lapsûs facultas interclusa cineris multitudine, idque per leucas plus trecentas. Arequipæ primùm ortæ clarâ luce tenebræ integrū ferè menſem durarunt. Interea initiò cælum fulminibus viſum dehiſcere, & audiri tonitrua, flammeique globi inſtar artilleriæ bellicæ aciebus hinc inde diſpoſitis mutuò exploſæ viciſſim huc illuc diſcurrere, ingens globus ſemel decidit, & à templo in proximum ambitum, inde in viam publicam patente portâ erupit, & ſubitò diſparuit relicto ſulphureo nidore, terræ motus iugis fuit; adeò vt multæ domus conciderent, reliquæ quaſi tripudiarent nutantes. Nec ceſſauit interea pluere terram albam, inſtar cinerum ſeu calcis tritæ, vt nemo per plateas incederet, quin mox digiti ſpiſſitudine cooperiretur. domus, quę minimùm, tectæ eſſent craſſitudine ſemipedali: ſic pleræque ſub onere gemebundæ ſubſiderunt, malum durabat, luce per interualla potiùs oſtentante ſe, quàm diem præbente. Menſe ferè exacto ceſſatio fuit, & nonnulla intermiſſio, vt noſtri qui illic degunt perſcripſere: ſed adhuc metus manebat grauiorum. Magnam morum in meliùs tum timor expreſſit commutationem: omnes ad pedes Sacerdotum deuolui, adeò vt quies nulla daretur, & vi in cubicula pœnitētes irrumperent. Sic Deo lucrum animarum multarum acceſſit. Sed nec Satanas neglexit occaſionem. Nam cùm Indi pagani viciniores flammis, ſolitâ ſuperſtitione Magos acceſſiſſent; & ſimul ad montem illum properarent, & malis cantibus, ac ſacrificiis procurarent: magos & viciniores quoſque flāmæ conſumpſerunt, cæteri omnes malè multati, deſperabundi pars ſuſpendio, pars aliter ſibi mortem conſciuerunt. Hæc narrata litteris P. Ioan. Ruizij de Alarcon ſcriptis Arequipę Martij XV. anno ſuperiore, quarum hoc anno Martio menſe exemplar Hiſpanicè præſcriptum legi; vnde hanc epitomen excerpſi. Vix quidquam ſimile lectum vel auditum. Idem de grandine & glacie dicendum, (quæ ſpecie non differunt [f]; & Piſidas in κοσμȣργίᾳ poëticè non philoſophicè contra Ariſtotelem agit) Niuiū quoque copia fertilitatem anni; roris & pruinę multitudo ſterilitatē potiùs, prænotant. Nebula deſcendens ſerenitatem, aſcendens imbres indicat. Tonitru & ecnephias ſunt indicia pluuiæ ſubſecuturæ: alij verò ſonitus in aëre audiri conſueti [g], magis pertinent ad prodigia. Fulmen & preſter, quid pronuncient, Vvimpina te docebit. [h]

Tertiò maris tumor, venti; fluuiorum inſolitæ eluuiones, peſtis annuncia ſunt: terræ motus quoque idem deſignant, teſtibus Ammiano, Procopio, & aliis.

Quartò, quoad impreſſiones, quæ per reflexionem lucis, circa vapores ac exhalationes fiunt (vt Iris, halo, coronæ, parelus, virgæ) naturalium præſenſionum pronoſtica cenſeri poſſunt [i], vt & hiatus, & quæ foueæ & feneſtræ vocantur; necnon flammarum illi tractus, quibus ignis fatui eſt nomen, ſunt enim effectus varij, exhalationis vel vaporis ſuperabundantis, & vincentis obſtantia; vel interdum luminis victi ac profligati [k].

5. (Vt ad terreſtria veniamus) ex arborum quoque prouētu prognoſtica colligūtur vt *teſte Tullio.*

Lentiſcus, triplici ſolita grandeſcere fætu,
Ter fruges fundens, tria tempora monſtrat arandi,

Amygdalorum copia indicat meſſis abundantiam. [l] Trifolium inhorreſcit, & folia contra tempeſtatem ſurrigit. Sine auris ludentia arborum folia, lanugines & pappi populnei volitantes per aërem, aut aquis innatantes, tempeſtatem prænunciant. Si roſæ violæve ſub auctumnum iterum floreant, peſtilitas imminet. Burdigalæ, quæ peſtim illam magnam præceſſit hyems, aliquas in horto noſtro roſas protulit; quas & vidi. Vnum hoc

non

a In vita S. Meinulphi menſ. Octobr.

b libr. 2. de faſcino, ca. 14.

c Vide Senecam l. 5. Nat. quæſtiõ. Plin. l. 2. art. c. 40. & ibi Milichium, Card. l. 1. de varie. c. 1. & 8. Valeſ. de ſac. philoſ. ca. 50.

d libr. 1. de ſignis c. 5.

e de quib. Plinius ſupra ca. 56. & 58. & ibi Milichius.

f Valeſ. ca. 50. de ſac. philoſ.

g Vt 2. Machab.

h d. cap. 6.

i vid. Vvimpinam d. cap. 5.

k Vide Senec. libr. 1. Nat. q. Plinium li. 2. à c. 28. Cōtarent. l. 2. de elemēt. Pernumiā l. 3. Phyſic. & Card. l. 4. de ſubti.

l Vide Panegyrim noſtrā de Natiuitate Deiparæ virginis.

non videtur vacuum à superstitione, quod quidam tradidere: sub actumnum duas vel tres glandes legendas, tum cultro scindendas, trium aliquod in his solere reperiri, muscam, vermem, vel araneum: muscam denotare discidia eo anno futura, vermen fertilitatem, araneâ mortalitatem denotari.

Sextò, animantes etiam quædam nobis prænunciant, vt,

Cana fulex fugiens è vasti gurgite ponti
Nunciat horribiles clamans instare procellas.

Vt & acredula matutinis instans vocibus:

Fuscáque nonnumquā cursans per littora cornix,

Si tamen,

Demersit caput & fluctum ceruice recepit.

Ipsi quoque alumni dulcis aquaï ranunculi,

Milleque pedésque boues spectantes lumina cæli,

Et quæ talia ex Arato Tullius [a], & ex Hesiodo Virgil. Quid contemptius musculo, vel passerculo? tamen domos illi ruituras; hi aëris contagionem fugâ preueniunt, quorum etiam causas Francisc. Picus inuestigat [c].

> a libr. 1. de diuinat.
> b libr. 1. Georg.
> c d. libr. 3. cap. 3. cum seqq.

Ex obseruatione huiusmodi Phænomenorum, emersere canones prænotionum, quibus vtuntur nautæ, pastores, & agricolæ de quibus non contemnendum opus exstat Antonij Mizaldi Monluciani, *Ephemeridum rusticarum*. illa quidem ipsa animalia præsagij sui sunt ignara; sed impetum quendam naturalem solummodò sentiunt, mouente phantasiâ per humores concitata ad petendum quæ commodò, & fugiendum quæ noxæ sunt futura. Quod sigillatim idem Picus ostendit, de ciconiis, cypselis, mergis delphine, cæteris longum nimis & lentum foret mihi, singulis inhærere. Veniamus ad nobilius animal, hominem, & ex eo quædam præsagia.

QVÆSTIO III.

De coniectatione medicorum.

EGimus [d] de quadam falsâ & illegitimâ, immò ludibriosâ; nunc de verâ, seriâ, & gnesiâ dicendum, hanc medicorum, σημειωτικὴν, veteres, recentioresque Doctores integris tractationibus sunt prosecuti [e]; quos legere poterunt, qui plenos sitiunt crateres: mihi hoc vnum videtur vniuersim posse statui.

> d q. 1. conclus. 4.

Signa proba sunt, quæ naturalibus principiis, & veris experientiis comprobantur: cætera sunt vana, & ab arte medicorum aliena. Proborum, quædam sanam integrámque valetudinem testantur, quędam degenerantem vel iam affectam; quædam succumbentem, & iam victam: quædam se recolligentem & victricem: quędam denique sunt ambigua, etiam ipsis magistris. Nec vlla tam certa, quin fallant aliquando, ideò vetus sermo verus, præstare à sexaginta medicis quàm à scabinis sex damnari, & morti addici.

> e Hippocr. lib. de Prognost. & in eum comment. Galeni. Arist. sępe in Problem. Celsum. l. 2. de Medici. & horum sequētes vestigi Fran. Picum d. l. 3. capit. 7. Vvimpin. li. de signis c. 8. & a ca. 13. vsque ad 21. Ioā. Guintherū Andernacum veter. & nouæ medicinæ comment. 1. Dial. 7.

QVÆSTIO IIII.

De prænotione Physiognomica.

PHysignomus ex pilorum, & membrorum corporis colore, habitudine; & proportione; de temperie, valetudine, quædam etiam de moribus, ingenio, & animi affectionibus putat se scire: pręcipuè frontem considerat faciémque, quia hæc solet esse speculum virtutum intellectualium; & tum vocatur hæc μετωποσκοπία. Huius mētio apud Iuuenalem. *Sat. 6.* cùm scribit frontem vati à mu-liere præbendam. Aristoteles & Polemon confundunt cum, *Chiromantiâ*; quę propriè manuum considerat lineamenta, quasi quoddam virtutum actiuarum speculum: sic si considerat etiam reliqua membra totiúsque corporis habitum, *Physiognomica*, vocatur.

Hanc Physiognom. veteres medici Hippocrates & Galenus diligenter excoluerunt, vt & Aristot. integro libro, & qui exstat Polemon Atheniens. *lib. de Naturæ signis*: quorum scripta laudantur, eò quòd naturæ vestigia calcarunt. Sed recentiores Barth. Cocles, *in Anast. Physiogn.* Luc. Gauricus & alij ferè plura miscent superstitiosa, præter vnum fortè Petr. Motium; cuius librum, *de multiplici temperamento & cognoscendis hominibus*, laudat Michaël Medina [f]: quia primò complexionis modum, deinde medico & philosophico ratiocinio propensiones & ingenia gentium, prouinciarum, & singulorum hominum describit: methodus hæc vera & recta, sed scriptorem illum nondum potui nancisci. Visus mihi non infæliciter Conrad. Vvimpina [g] Galeni & Aristotelis ferè omnia in Compendium redegisse.

> f l. 2. paræneſ. Christ. cap. 2.
> g lib. de signis cap. 8. 9. & 10.

Artis fundamenta varia sunt, primùm petitur à quadam cum animantibus similitudine. v. g. qui paruis sunt oculis inuidi cēsentur, quia simię tales; qui magnis, stupidi; sicut boues & asini: ratio est: quia cum Deus auctor naturæ gnarus esset, qua quodque animal indole dotasset, singulis etiam ea addidit instrumenta, quæ huic indoli forent quàm aptissima, ferocibus, vt leoni, apro, tauro, vngues, dentes, cornua; timidis ac fugacibus vt lepori & ceruo, artus celeri fugæ necessarios; fortibus araturis, vel onera baiulaturis, rotos, gibbum, dorsi, humerorúmque robur; vt camelo, boui, equo & reliquis veterinariis. Idcirco quasi ex signo & à posteriori (vt loquuntur scholæ) animantium indolem ex ipsis instrumentis corporeis, quibus à naturâ sunt prædita, colligunt.

Secundum fundamentum à moribus gentium atque prouinciarum desumitur; quæ cùm certo sint corporis habitu, vt plurimùm quoque ingeniis morbúsque discrepat. v. g. physiognomi definiunt fuscos, stupidos ac pertinaces esse, quoniam Æthiopes sunt huiusmodi.

Tertium à sexu, v. g. quia mulieres candidâ vt plurimum & molli sunt cute, eædémque sunt pauidæ ac leues: ideò candidos & molli cute, moribus obnoxios iisdem censent. Huius secundi & tertij fundamenti ratio ducitur à complexione, cùm enim eadem temperies simul causa fit cutis huiusmodi & morū huiusmodi: ratiocinantur, in quocumque cutis sit talis, talem esse temperiem, quare ab eodem, eiusdem temperiei ratione, similes mores exspectandos.

Quartò rimantur affectus animi, à motu membrorum & corporis affectionibus, tale illud Hippocratis, *Oculi non nictantes sunt iracundi: quoniam irati fixis & immotis oculis intuentur.*] Sic ratiocinabatur Salomon [h] dicēs; *Homo Apostata, vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum.* Et Esaias [i]; *agnitio vultus eorum respondit eis.* hoc est vultus exterior eorum, secreta cordis patefecit. sic argumentatur Martialis [k] (quem vetusta exemplaria nescio cur vocent Martialem Cocum.]

> h Prouer. 6. v. 12.
> i Esai. 3. v. 9.
> k l. 12. Epig. 54.

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine læsus,
Rem magnam præstas, Zoile, si bonus es.

Matthiam Coruinum Hungariæ Regem, haud

illudatum Principem. nimis deditum diuinationi, adeò vt nihil nisi consultis astrologis soleret suscipere a, tam studiosè accepimus b huic vacasse physiognomicæ diuinationi, vt ex primo aspectu lineamẽtorum faciei, de temperamento & moribus hominum solertisimè iudicaret: ita vt, magiæ speciem æmulis præbuerit.

Quintum fundamentum petunt ex collatione signorũ cum signis, & ex quibusdam alia colligunt, verbi gratia, inuidiam ex iracundia, cui tristitia & animi prauitas sit adiuncta.

Sit conclusio, *Physiognomica consistens intra cancellos naturalis philosophiæ. licita est, & habet aliquid probabilitatis.*]

Probatur primò. quia positorum fundamentorũ aliqua sunt probabilia, quædam minùs, quædam ampliùs.

2. probatur ex sacris litteris, in quibus, *virorum robustorum facies dicuntur similes facei leonum* c. Item quod, *in facie prudentis lucet sapientia, oculi stultorum in finibus terræ* d. & alibi: *sapientia, hominis lucet in vultu eius* e. item: *cor hominis immutat faciem illius*, f, & quæ iam citata g.

3. ex iuris interpretibus, quorum communiore calculo receptum, quando plures de aliquo crimine sunt accusati & capti, primùm quæstioni subiici debere illum, qui facie deformior: quoniam credẽdus sit animo quoque prauior h,

4 probatur sententia philosophorum. Pythagoras enim ad huius disciplinæ regulas, discipulos vel admittebat, vel repudiabat. Socrates hac indicina deprehendit Platonem fore, qualis postea laudatus i. Maximi hanc fecere Plato k, Aristoteles, & Sextus philosophus: quorum primus ea vtitur in Dialogis, Secundus accuratè tradidit, tertius idcirco corpus vocauit animi imaginem. Cicero hinc petitis iaculis aduersarium mirè lacessiuit l. Velleius Paterculus, veteres ea multùm vsos testatur m.

Dixi, non *certitudinis* sed *probabilitatis*: quia solent quidem corporis dispositiones affectionibus animi præire, quod integro libello Galenus demõstrauit: sed præire, non trahendo vel cogendo, verùm leniter & asiduè inclinando: ita vt bonâ cõsuetudine & freno rationis, haud difficulter illa propensio superetur. Quod de se testari Socratem non puduit, cùm Zopyrus physiognomus ex lineamentis corporis eius, bardum, stupidum, & mulierosum illum iudicasset n. Sic intelligendus Casſius medicus o, cum quæsiisset, cur prodigiosæ formæ homines, plerũque etiam emotâ sint mente? respondet, *quia corpori consentit anima, vt animæ corpus.*]

Vnde sequitur 1. longè certiùs iudicium ferri de brutis, quàm de hominibus. quia bruta, propensione sola trahuntur, homo propensionem arbitrii habenis moderatur. Sequitur 2. quod Physiognomo non licet iudicare, de facto, siue de actuali hominis vita, scilicet hunc esse talem: sed de pronitate tantùm ac inclinatione, vt optimè censuit Proclus p, v.g. talem propendere & inclinari in auaritiam, mulieres, vinum &c. 3. sequitur, non posse hanc facultatem iudicare, de donis diuinis & gratuitis, quia Deus hæc distribuit cuique, prout vult: nec de extrinsecis planè homini, vt morte violenta, opibus, honoribus & ceteris fortunæ bonis malisúe: nec de nuptiis statu vitæ, & aliis negotiis. quorum electio est merè voluntaria, talibus nugis plenus est liber *de neuis* Melamphi. Ratio est, quia nihil istorum dependet à corporis habitu, vel constitutione. Permittit quidem Deus, vt quædam diuinationes istorum euentu comprobentur: sed simul eos sinit falli, in iis quæ magis ipsis necessaria. Scribit Paulus Iouius in Elogiis, de Antiocho Tiberto Cesænate, qua Physiognomus excellens suo tempore habebatur, eum *Guidoni Balneo prædixisse, quod ab intimo amico necaretur: Pandulfo item Malatestæ Ariminensium tyranno, quòd ex patria pelleretur, & exul in extrema egestate periturus esset. Paulò post Pandulfus Guidonem ob spectatam virtutem & suspectam obtruncat: Antiochum ipsum custodiæ mancipat, euentum præsagij exspectaturus. Antiochus custodis arcis filiam, ita flexit: vt resti ab eâ impetratâ in fossam demitteretur: sed compedum sonitu proditus, & à fuga retractus, cum puella percutitur. Pandulfus tandem exsul, & egens ab omnibus desertus, in hospitali diuersorio senex perijt.*] sic dum aliis cauit, sibi non cauit Antiochus. Potuere etiam illa per humanam prudentiam coniici. quid enim inexspectatum aut mirandum, si familiaris tyranno vir fortis, ob suspicionem, ab eo necetur? quid verisimiliùs. quàm tyrannum inuisum, vel necari, si sit audax. vel compelli in fugam, si timidus: & semel pulsum, ad egestatem redigi? His poterũt adijci nonnulla ex Horozco lib. 2. de vera & falsa prophet. c. 8. & 9.

a Bõsinius l.8. Hũgar. hist. deca. 4.
b Ioachimus Cureus in Annal. Silesi.
c 1. paral. 12. v. 8.
d Prou. 17. v. 24.
e Eccles. 8. v. 1.
f c. 13. v. 31.
g Prou. 6. v. 12. Esa. 3. v. 9.
h Bald. in l. 2. n. 5. C. quorũ appella. non recip. paris de Syndicatu, Hippolytus, Marsil. & alii.
i Sirenius l. 9. de Fato, c. 39.
k in Timæo.
l Orat. pro Roscio Comæd.
m l. 2. histo
n Cicero l. de fato, Alexan. Aphrodis. l. 4. de fato.
o Problem 51.
p in Alcibiad. Platon.

QVÆSTIO V.

De Chiromantia.

CHiromantiam diuidunt in Physicam, & Astrologicam,

Cõcl. 1. *Physica Chiromantia licita est, & physiognomiæ pars, & ideò de illa idem quod de hac iudicium.*]

Ratio est, quia per lineas & partes manus, considerat ipsam corporis temperiem, & ex tẽperie corporis probabiliter indagat animæ propensiones hanc probat artem Aristoteles *l. 1. Histor. animal. c. 5. & 30. ac 34. problem. sect. 10.* & prolixè eam exsequitur. Conrad. VVimpina *l. de signis c. 10. 11.* & *12.* incautè verò Pet. Primodaius; dũ inter duas has species non distinguit, omnem chiromantiam videtur damnare, *Academia Francicæ p. 2. die primo cap. 4.*

Concl. 2. *Chiromantia astrologica prorsùs vana & illicita, scientiæ nomen non meretur.*] Scientiam esse nititur probare Anton. Verderius q. nam loqui illum de hac etiam, non de physica tantum patet, tum quia coniungit cum astrologia: & vtramque scientiam contendit esse; tum quia, in responsione penultimæ obiectionis, dicit harum manus linearum significationem ab astris infallibiliter dirigi &c. quæ sanè Ecclesiasticam merentur censuram. quia Papa Sixtus V. edita contra astrologos & Chiromanticos bulla, definiuit neutram esse scientiam, &, vtrósque pariter damnans, grauibus subiecit pœnis: cuius doctisſimi & maximi Pontificis sententia præponderat omni contra sentientium temeritati: tum etiam quia in Cathalogo Romano librorum, quorum vetita lectio omnes qui Chiromantiam docent, apertè sunt annumerati prohibita est ergo.

Vanam esse, docet optimè Franc. Valesius r doctisſ. medicus, meritisſimò illam detestans. primùm námque laborant væsania mathematicorum de astrorum influentiis, quam improbauimus *supra q. 1.* Addunt de suo, quod stultius est, hanc areolam esse Iouis, illam Mercurii, tertiam Veneris,

q l. 7. var. lectiõ. c. 6
r Sac. philoso. c. 32.

atque ita porrò. Superaddunt tertiò tales areola lineas hoc prænotare:alias illud;quorum nihil ratione vel auctoritate confirmant,sed nudo suo delirio,& prætextæ experientiæ postulant nos manus dare. Cumque tam inania sint artis huius principia, fuere tamen semper, qui hoc quoque mendacium paruuli diligerent. Olim prosa oratione Chiromantiam tradidit Helenus Syracusius libro, quem nominat χειροσκοπικὸν διώνισμα *manus inspectorium augurium*: carmine verò comprehendit Eumolpus quidam. vtriusque meminere Pollux & Suidas. Recentiores scripsere Ioannes de Indagine (Lutheranus, alius à Carthusiano nominis eiusdem) Ioan. Taisnerus Athensis, Antonius Cermisonus, Bartolomæus Cocles, Michael Sauonarola, Petrus de Arca, Marcellus, Saya, Andreas Tricasiius, Michael Scotus. Ioan. Teukesberg, & alii: quorum libri scatent superstitiosis. Ars ista palmam manus primò in certos colliculos, areolas, & lineas diuidit: areolis planetas singulos, lineis astra quædam præficit: horum denique astrorum atque planetarum vulgò creditos effectus ipsis areolis ac lineis manus ascribit, vt breuiter VVimpina a ostendit, addens se horum non approbatorem, sed narratorem esse nudum: suo iudicio cuncta nænias esse: detestatur hos & impugnat vehementiùs antiquus scriptor Ioannes Salisberiensis *lib. 2. Polycratici c. 27.*

a sup. c. 12.

Contra hos libratum illud Iuuenalis Sat. 6.

. . . . *frontémque manúmque*
Præbebit vati crebrum poppisma roganti.

quorum prius ad metoscopum, posterius ad chiromantem referẽdum benè Brittannicus obseruauit. Solent hanc vanitatem profiteri vxores (si vxores) ex illa colluuie quæ totam peruagatur Europam Vulgò *Zingaros* seu *Ægyptios* nuncupant, de quibus multa collegit Crespetus *li. 1. de odio Satanæ discur. 12. fol. 176. cum seq.* Sed hi scriptoribus Germanis, quàm Gallis vel Italis notiores: ideò hos audiamus. conditionem eorum & originem sedulo perquisiuit, extra res fidei, non despicabilis Sed. Munsterus l. 3. cosmograph. f. 267. *Cum agertur (inquit) annus post Christum natum, 1417. primùm per Germaniam apparere ceperunt homines nigredine deformes, excocti sole, immundi veste, & vsu rerum omniũ fœdi, furtis imprimis intenti: præsertim fœminæ illius gẽris. nam viris ex furto fœminarum victus est. Tartaros aut Gentiles vulgus vocat, in Italia* * *Cianos appellant. Ducem, comites, milites, inter se honorant veste præstantes: canes venaticos pro more nobilitatis alunt: sed vbi venentur, nisi furtim non habent. Equos sæpè mutant, maior tamen pars pedibus graditur. Fœminæ cum strato & paruulis iumento inuehuntur. Litteras circumferunt Sigismundi Regis & aliquorum Principum, vt transitus illis per vrbes & prouincias* & *incolumis permittatur innoxiusque. Ferũt ipsi ex iniuncta sibi pœnitentia mundum peregrinantes circuire, atque ex minore Ægypto primum emigrasse. Sed fabellæ sunt. Hominũ genus, quod vsu compertum est in peregrinatione natum ocio deditum, nullam agnoscens patriã ita circuit prouincias, furto (vt diximus) fœminarum victitans, caninô ritu degit: nullã religionis curâ, etiãsi inter Christianos paruulos suos baptisari curet; in diẽ viuit, ex prouincia demigrat in prouinciã: per aliquot annorũ interualla redit: sed multas in partes scinditur, vt non iydem in eundẽ facilè redeat, nisi per longa interualla locum. Recipiunt passim* & *viros* & *fœminas volẽtes in cunctis prouinciys qui se illorum miscent contubernio. Colluies hominũ mirabilis omniũ perita linguarũ, rusticæ plebi grauis imminens: vbi foris illa laborat in agris, his polys inuigilant casellarum. Anus eorum chiromantiæ* & *diuinationi intendunt: atque interim quo quærentibus dant responsa: quot pueros, maritos, aut vxores sint habituri miro astu & agilitate crumenas quærentium rimantur & euacuant.*] hæc de illorum moribus verissima. Vnde sæpè animum subit admiratio, quo iure, vel iniuria in quibusdam prouinciis hoc genus flagitii à Principibus toleretur: non sine maximo scandalo, & damno rusticorum. Nam scelerum impunitatem permittit, qui sceleratos tolerat. Si hos fures licet tolerare, certè & alios. Si horum chiromantia & maleficia reliqua tolerantur: non id est niti contra diuinæ legis, & Ecclesiasticorum canonum auctoritatem? Notoria sunt flagitia quæ Munsterus memorat, & iisdem planè verbis Albertus Krantzius *libro 11. Saxoniæ c. 2.* vt alter ab altero, vel ambo à Tertio acceperint. Quod attinet ad maleficium docet experientia. nam si quis illis ex sacco vel capsa vnicum nummum largiatur, omnes nummi qui in eodem capsa vel sacco inerant, migrasse quo vnicus ille, non rarò deprehunduntur: quod apertum maleficium est. Quoad diuinationes illas, nequeunt excusari à superstitione, aut hæresi (si sic sentiunt) aut impostura scandalosa. Quod alios passim recipiant, ex nationibus per quas transeunt, id nullo pacto illis concedere deberent respub. sed tales qui se iis aggregant, & ipsos receptatores, condignis pœnis coërcere. Nam contrarium est otiosos & vagabundos fouere in reip. perniciem: quod vel stolidum, vel improbum planè. Notæ sunt contra otiosos leges AEgyptiæ, & Atticæ apud Athenæum libr. 4. & Pierium lib. 34. Notum hodie, vbi iustitia viget, magistratus solere in tales inquirere, vnde victitẽt, nã nemo de vento præsumitur viuere (*l. fin. de alim. pupil. præsta*) & meritò semper cõmendata fuit lex Corinthiorum, quam ex Diphili comædia retulit Athæneus lib. 6.

* corr. cinganos.

Est optime hic statutum apud Corinthios:
Si quempiam obsonare semper splendidè
Videmus, hunc rogamus: vnde viuat, &
Quid faciat operis?, si facultates habet.
Vt reditus harum soluere expensas queat:
Perpetimur illum perfrui bonis suis.
Sin fortè sumptus superat ea quæ possidet:
Prohibemus huic ea ne faciat in posterum,
Ni pareat, iam plectitur multâ graui:
Sin sumptuosè viuit, is qui nihil habet.
Tradunt eum tortoribus. Proh hercules!
Nec enim licet vitam absq; malo degere
Talem, scias: sed est necesse aut noctibus
Abigere prædam, aut fodere muros ædium
Aut in foro agere Sycophantiam; aut perfidum
Præbere testem. Nos genus hoc mortalium
Eiicimus ex hac vrbe, velut purgamina.

Cingaros credo tolerassent, quos non præsumptio est, sed res docet, clependo, harpagãdo, futelis, maleficiis viuere.

Verùm excusant illos Patroni, calamitosum esse genus hominum, miseratione dignum. cur? Ex Ægypto oriundi, luunt maiorum à fide Christiana apostasiam, & pœnitentiam obeunt, septennalem locis incertis vagationem. Summa defensionis hęc est. Quam diluunt alii: quem dixi Sebastianus *Sunt anni (inquit) plus, minusue viginti sex ab hoc tempore quando ego Munsterus ista scribo, quod Heidelbergæ agens istius gentis primoribus me adiungens vix extorsi litteras quasdam, quas gloriabantur*

bantur se habere ab Imperatoribus. at illæ mihi ostensæ erant. Vidimus quoddam quod aiunt Lindoiæ à Sigismundo Imperatore impetratum : in quo mentio fiebat quomodo maiores eorum in minori Aegypto, olim ad aliquos annos, abiecto Christianismo ad Gentilitatis errorem relapsi fuissent, & resipiscentibus eis pœnitentia iniuncta, quod tot annis ex singulis eorum familijs aliquot per orbē peregrè proficiscerentur, diluerént que in exilio perfidiæ suæ crimen. Sed iā dudū euanuit tempus huiusce suæ peregrinationis, & tamen colluuies illa non cessat circumuagari, furari, mentiri, augurare, & diuinare.] Cur si pœnitentiæ terminus effluxit, pœnitentiam adhuc prætexunt? verum falsum etiam, quod de Ægypto iactant. Nam interrogati nec sciunt quidem quid Ægyptus, aut vbi minor vel maior. Vnde ergo emerserunt? Mira varietas est sententiarum. Quidam *Cincalos* dictos putant, quasi ἀνεζίυς, penatium expertes & mendicos. Sanè γ. & κ. commutantur facillimè, & Menander in Thaide quendam ait, πτωχοτέρον λεβέριδος καὶ κιγκάλυ, mendiciorem leberide & sincalo. Leberis significat spolium serpentinum : *Cinclus* auem cui etiam nomen, σεισοπύγις : si caudæ demas ornatum valdè implumis : inde rustici egenos & errones, *cinclos* dixere, vt ex Æliano & Suida docet Adagiographus *chiliad. 2. cent. 2.* hæc sententia placuit Pierio Valeriano *lib. 25. Hieroglyphicor.* Sed ad rem non facit. Polydorus Assyrios & Cilices putat: Volaterranus Vxios è Persia : hoc est ariolari. Nomen indicat, Belgæ *Egiptenærs*, Galli *Ægiptiens*, Hispani *Gitanos*, Itali *Cingaros*, vel *Cianos* vocant : Germani superiores, *Zigeuners*, quæ omnes voces ab *Ægyptio* deductæ : & hæc vltima, quasi *Chusener*, à Chus Chami filio patre Ægyptiorum & Æthiopum. Hi quia vidēt tempus pœnitentiæ præfixū effluxisse : nunc duo quædam comminiscuntur: vnū est se non posse ad patriam redire intercæptis itineribus: cogantur ergo diuidi, & certæ alicui nationi ascribi, & legibus ibi receptis viuere : vel pellantur. Alterum est, etiam post illud septēnium, sibi ex patriis sedibus subinde necessariam esse migrationem: si secùs fecerint, & nō quotannis mandras vel hordas suas (id est hominum multitudinem vtriúsque sexus) exulatum miserint calamitatem & sterilitatem omnibus certò præstam esse. Digna hæc causa, in quam sedulò inquiratur: quod si fiat statim apparebit impostura. Quæ vel vbi hæc gens, quæ quotannis tantoperè multiplicatur? hæc quidem in peregrinatione sua, nisi adultos vndecumque colligeret: citò interiret. Deinde satis isti ostendunt falsum fuisse primum illud de iniuncta pœnitentia. Quod de fonte horum verisimilius comperi, est quod *in Annalibus Boiorum* his verbis ab Auentino perscriptum fol. 826. libro septimo : *Eadem tempestate furacissimum illud genus hominum colluuies atque sentina variarum gentiū: quæ in confinio Imperij Turcarum atque Hungariæ habitant* Zigenos *appellamus) rege Zinkelone, nostras peragrare cœpere regiones furto, rapina, diuinationibus, impune prorsùs victū quæritant. Ex Ægypto se esse mentiuntur, extorresque domo à superis cogi se, maiorum delicta; qui Deiparam virginem cum puero IESV hospitio excipere recusarint, septem annorum exilio expiare impudentissimè confingunt.* Experimentis *cognoui eos vti venedica lingua* & *proditores, atque exploratores esse. Cùm alij, tū imprimis Maximilianus Imp. Cæs. Aug.* & *Albertus parens Principū nostrorū publicis edictis testātur: adeò tamen vana superstitio hominū mentes, velut lethargus inuasit, vt eos violari nefas putet, atque grassari, furari & imponere impunè passim sinant.*] Tria hinc collige, primùm origine Sacluos esse ex ditione VVinden: sanè, quod peculiare ipsis idioma, in Sclauonicum vergere significat Auentinus : loquens de natiuo. Scio namque præterea fictitium quoddam habere ipsis solis notum : quod Hispani vocant *Ziriguenca*: Germani teste Munstero, Rotvvelsch hoc est Rubrum Barbarismum. Norunt interea cuncta ferè Europæ idiomata : & apud Germanos Germanicè, apud Gallos Gallicè, apud Italos Italicè &c. loquuntur : quod necessarium ad finem explorandi. Secundò vides hos septennem illam priorum pœnitentiam, iam ad singulos posterorum porrigere, vt prætextus sit vagandi. Tertiò compertos Principibus prudentissimis de proditione, meritó damnatos : sed quadam imprudentium superstitione foueri. Dicam quod rem valdè confirmat: cum adhuc in Hispania anno 1584. versarer Legione, magna tum multitudo istorum per pagos illos inundarât. festum corporis Domini tū celebrabatur. petierunt aditum in Ciuitatē, vt (honoris caussa) pręsultarent, quod illic consuetum. fecere, sed à meridie propter furacitatem fœminarū ortus tumultus. fugere in suburbia, & ad S. Marci (D. Iacobi equitum magnifica est habitatio & hospitale) se cōglobarunt, & iustitiæ administros militari vi repulerunt. mox tamen, nescio quo pacto, dissimulata omnia. Huic hordæ Comes erat; sic appellant: in turba multi recepti Hispani, etiam ex Graiales. Villabraxima & pagis nonnullis Castellæ. Comes tam peritè Castellanum idioma loquebatur; quàm si Toleti natus. Sciebat omnes Hispaniæ aditus terrestres, (*Tuertos* vocant) omnes regionum amfractus & difficultates : quid roboris esset cuique ciuitati, qui præcipui in quaque, & quæ cuique opes. Nihil ferè ad rempub. pertinens, tam arcanum, quod eum lateret. nec clam hoc, sed gloriabatur. Quò aut cui rei hæc curiosa exploratio? Nonne compescenda vagabundorum hæc curiositas, etiam si solùm peregrini, & inculpatæ vitæ? Benè tibi, benè sit Maxime Carole, qui in constitutionibus Comitiorum habitorum Augustæ Vindelicorum anno 1549. cap. 26. hanc fecem mortalium, hos errones periculosissimos, *Zyngemeros* seu præstigiatores Teutonica terra excedere veluti exploratores & proditores Christianæ Ecclesiæ missos à Turcis sanciuisti. Commemorat hanc constitut. Petr. *Gregor. lib. 34. Syntagm. iur. vniuers. c. 16. nu. vlt.* inuehitur in eosdem Crespetus *d. loco*, & (cui meliorem opto religionem) Philip. Camerarius I. C. *opere horar. succisiuarum cap. 17.*

Sed obiiciuntur nobis duo, vnum S.S. auctoritas, alterum exempla certa huius diuinationis. Auctoritates sunt duæ : prima est *Exod. 13. v. 9. Et erit quasi signum in manu tua.* Respond. hoc explicari sequentibus verbis : *& quasi monumentum ante oculos tuos.* loquitur enim de solemnitate azymorum : cuius celebrationem vult Hebræis esse signum memoriale liberationis ex Ægypto : Sumit autem metaphoram à more hominum, qui quando volunt alicuius rei recordari, solent digito annulum indere, vel filum alligare : quia cùm manum sæpè ante oculos eleuemus, fit vt recordemur eius, quod verebamur ne obliuisceremur.

2. Iob. 37. v. 7. *Qui in manu omnium hominum signat, vt norint omnes opera sua.* Depinxit ergo Deus in manu singulorū vnde queant prænoscere, quid

dicturi, facturi, passuriue sint.

Respond. cum Olympiodoro & Philippo presbytero ibi, verbis istis significari, hanc temporis vicissitudinem, de qua loquitur, serenitate & procellis niuium imbriúmque à Deo contemperatam vt & Dei fortitudo fiat manifesta; & homo vidēs se tam facili negotio à Deo quauis tempestate impediri à proposito, manúmque suam sic quasi quibusdam vinculis astringi, & ab opere arceri: cognoscat se, sine Dei adiutorio posse nihil suámque confiteatur imbecillitatem. fauet huic expositioni versio LXX. quæ habet; *vt cognoscat omnis homo imbecillitatem suam*: necnon Hebræus contextus, in quo ad verbum, sic; *in manu* (siue in vehementia) *omnes obsignabit, ad sciendum omnes homines opus eius.* vbi ex more Hebræorum, *Veiad* ביד noster vertit, *in manu*, pro in vehementi atque admirabili signo. sicut Isaias & Ezechiel [a] *Iad* posuere pro visione prophetica non vulgari: sicut Moses [b] *manum Dei* vsurpauit, pro potētia & magnitudine Dei. Lege lōgè aliā explicationem loci Iob, apud Francisc. Valesium: quæ quamuis ingeniosa sit, cum præcedentibus verbis non cohæret.

[a] 2.Reg.3. v.25. Esai. 8.v.11. Ezech.1.v. 3.& c.33.v 22.& c.37 v.1.
[b] Exo. 14. v.31.

3. certant exemplis prædictionum, quas euentus roborauit. Bartholomæus Cocles ille, qui tot chiromantiæ libros edidit, Antiochi Cesænatis, de quo, *q. præcedenti* scripsi, discipulus, Lucæ Gaurico astrologo fuit auctor fugæ, vt, qui instabat, cruciatum violentum euaderet. Gauricus contemnens monita: eo quod Ioannem Bentiuolum Bononiensi tyrannide deiiciendum in Ephemeridibus prædixisset: iussu violenti Principis, ex altâ trochlea suspenso fune quinquies quassatus, & astrologiæ suæ iactatæ, & chiromantis contempti pœnas dedit. Alexandro Medici Græcus quidam ex manus inspectione prædixit mortem, & signa edidit percussoris: fore ex eius intimis, habitu gracili, vulticulo buxeo, suspensa taciturnitate, ceteris insociabilem: quæ in vnum Laurentium, qui & percussor, omnia conueniebant. Sed idem ille Cocles, prædixerat Copono cuidam, eum breui scelesto homicidio manus cruentaturum: & Hermeti tyranni filio, futurum, vt exul in acie cæderetur. Hermes igitur fatali metu perculsus Copono clam imperat, vt Coclitem, nouum sibi Agamemnoni Calchanta, necet. Nec Cocles discrimen nesciebat. Ideò secreta galeâ caput munierat, ingenti gladio, quem peritissimè ambabus manibus regebat, semper armatus. Verùm à Copono baiuli habitu personato, dum seræ ostii, calculo iniecto, præpeditæ, clauem insereret, adacta in occipitium securi, interfectus est: nullam aliam patrati facinoris causam adferēte Copono, quàm quod ipse Cocles breui homicidam futurum asseruisset. Vnus ista omnia narrat Iouius [c], nec vsquequáque indubitatæ fidei Historicus, nec satis, à superstitiosis & gentilium, ne dicam opinionibus, saltem locutionibus, alienus: cui vt ea cōtigisse concedamus, idem tamen, quod astrologis talia iactantibus, cum D. Augustino respondendum. vide supra quæst. 1. respons. ad 4. obiectionem. vt digitus manus, sic chiromantiæ pars quædam est, diuinatio ex vnguibus: non illa de qua superiùs actum *c. 2. q. 6. Sect. 4. num. 6.* sed alia nouitia, vt suspicor ab aniculis ad colum inuenta: hæc conijcit ex maculis albis atrísve in vngue apparentibus, & singulis digitis suos canones attribuit: alios mulieribus, alios viris destinatos, nec valetudinis prosperæ vel aduersæ notas prodens; (quod aliquo tenùs tolerandum foret) sed excurrit ad fortuitos effectus ab alienæ voluntatis arbitrio libero dependentes, quod temeritatis & vereor ne superstitiosæ sit impietatis. Exstat tamen (si Deo placet.) hæc menia artis in opere de Physiognomia Hispanico cuiusdam Hieronymi Cortesij. si vt nugas edidit, minùs male: Sed minùs cautè. cautiùs nugari in minùs periculosis alijs, nam nugandi copiosa vbique materia.

[c] in Elogiis.

QVÆSTIO VI.

De coniectatione ex somnijs.

GRæci vocant ὀνειροπολίαν, de qua Senariorum libellus à Iunio Hornano editus habetur [d]. Ceterorum onirocriticorum veterum, non magna reip. iactura omnes libri interierunt, præter vnum Artemidorum Daldianum, delirum senem qui libris quinque cuncta ab alijs tradita cōplexus fuit Breuior est Astrampsychus Grecè & Latinè his annis editus: sed æquè nugax, vt & alius ille Arabs, qui Græcè barbarizans vna cum Artemidoro in lucem prodijt in Gallia. Hodie in pretio habent Apomasaris Arabica Apotelesmata, ex recentioribus Conr. VVimpina vellem ne tam multa sine antidoto congessisset [e] Auorum quóque memoria, hanc in Italia vanissimè profitebatur artem Iunianus Majus [f]: cuius exstant epistolæ & libelli quidam Grammatici. Ex insomniis prophetiam fingebat Thomas Munzerus Anabaptistarum parens vnus. Brasileenses Indi in expeditione somnia obseruant: si se hostium carnes torrere somniarint, prosperum somnium censent, & victoriam spondent: sin contrà suas, ab hostibus vinci metuunt. *Ioan. Stadius lib. 2. Histor. Brasileens. c. 27.*] Legi cum vtilitate tantū illi de hac materia vidētur: qui cū D. Thoma & Antonino [g], quibus liceat attēdere, quę & quib. interpretari permissū sit, expenderūt [h]. hos imitabor.

Macrobius, *lib. 1. de somn. Scipion.* quem sequitur *Salisber. lib. 2.* somnia diuidit, in ἐνύπνιον φάντασμα, ὄνειρον, ὅραμα χρηματισμὸν, *in somnium, spectrum, somnium, visum, & oraculum*: sed Artemidorus [i] ea quinque ad duo reuocauit, *insomnium*, nēpe & *somnium*: sub insomnio, spectrum: sub somnio, comprehendit visum & oraculum, quoniam hæc illud consequuntur. Gentiles consentiunt species primas, insomnium & spectrum, ἀσήμαντους esse, nihílque significare vel præmonere. *Somnium* igitur strictè sumptum, vt opponitur insomnio, definiunt, motum aut figmentum animæ multiforme, futurorum bonorum vel malorum significatiuum. Huius verò prædictionis fundamentum statuunt experientiam, & quandam proportionis similitudinem rei somniatæ ad euentum. Experientiam vocant, si vnus vel plures, cùm hoc vel illud somniassent, talem vel talem postea fortunam sunt experti: similitudinem verò illam proportionis longè quoque putidiùs inuestigant. Primò ex quodam more ac consuetudine: v. g. radi caput honestum & religiosum est monachis, quia moribus ipsorū & regulis id consentaneū: ergo si monachus id somniet sibi accidere, prosperū erit somnium. Sin verò id somniet aliquis coniugatus, præsagium dicent esse infaustum: quia coniugatis dedecorosum, sic raso vertice incedere. 2. ex vocabuli significatione: veluti audit quis

[d] inter animaduers. l.1.c.18.
[e] l. de diuinat. c.14. & libro de insomniis per decem capita.
[f] de quo Alex. ab Alex. l.1.c. 11.
[g] D. Tho. 2.2. q. 95. a.6. Antonin. 2.p. tit. 12.c 1.§.7.
[h] Turrecrema in c. nō obseruetis 26. q. 7. Mich. Med. d. ca. 2. Valess. sup. c. 2. Sirenius d. l. 9. c. 25. Ioan. Nider. ad 1. præcep. c. 10. q. 2. Salisberiēsis l.2.c.17.
[i] l.1.c.2.

vel

vel legit Serapidis nomen, morietur; quia Serapis idem qui Pluton, & Orcus. 3. ex rei significatu Hieroglyphico, vt si quis sibi visus sit cathenâ ad templum alligari: fiet Sacerdos, & illi templo seruiet æternum. 4. à fabulosis narrationibus: veluti visus est sibi aliquis vagus in Isthymo filiolum suũ quærere? peribit filius mersione, iuxta fabulã Melicertæ. 5. de aliquâ ratione astronomicâ vel physicâ, longè petitâ, veluti somniauit se lumen à lunâ petere? cæcus fiet, quia luna proprio caret lumine. item videtur quis in somnis manus vrsæ habere? damnatus ad bestias, & ad palum deligatus, ab vrso deuorabitur. cur? quia vrsus intra speluncam latitans ori manum inserit, & veluti adedens exsugit, indéque sumit nutrimentum. Hæc artis sunt fundamenta, quam geniosa, tam puerilia: miréque ridiculus in his est Artemidorus, quia quod vni aliquando casu accidit, in consequentiam trahit, & canones conflat stuppeos, quibus merè fortuiti casus ad similes euentus prædicendos pertrahantur.

Vnde apparet primò, nihil huiusmodi Oniropolicis libris deferendũ, meritóque damnari eos, qui ad huiusmodi scripta animum adijciunt, nominatim ad legendum fictitios hac de re libros Abrahami, & Salomonis, & libellum somniale, qui Danielis Prophetę nomine falsò circumfertur, dequo agitur in Decreto Gratiani a. Apparet 2. superstitiosum esse consiliũ Synesij b: quo suadet, vt quisque sibi suis ex somnijs, cum eorum quæ postea perpessus collatione, artem quandam coniectandi conficiat; quod inutile studium, vanumq; commentum accuratè iampridem Franc. Picus confutauit c.

a d.c. non obseruetis
b li. de insomniis.
c lib. 6. de prænot. cap. 8.
B

Sit tamen 1. conclusio; *Quædam somnia verum euentum prænunciant, quædam nullum, vel illusorium. quare etiam quædam licet obseruare, quædã non licet.*]

Concl. hæc egregiè confirmatur à Prudentio *in Hymno ante somnum,* his versibus:

Sed dum pererrat omnes | *Imitata multiformes*
Quies amica venas, | *Facies sibi ipsa fingit,*
Pectusq; feriatum | *Per quas repēte currēs*
Rigat placente somno; | *Tenui fruatur actu.*
Liber vagat per curas | *Sed sensa somniantum*
Rapido vigore sensus, | *Dispar fatigat horror.*
Variásque per figuras | *Nũc splēdor intererrat*
Quæ sunt operta cernit. | *Qui dat futura nosse:*
Quia mens, soluta curis; | *Plerumque dissipatis*
Cui est origo cœlum, | *Mendax imago veris*
Purusq; fons ab æthrâ, | *Animos pauore mæstos*
Iners iacere nescit | *Ambage fallit atra.*

Canonica hæc & certa: non æquè quod subdit, etsi plerúmque contingat:

Quem rara culpa morũ | *At qui coinquinatum*
Non polluit frequenter, | *Vitijs cor impiauit,*
Hunc lux serena vibrãs | *Lusus pauore multo*
Res edocet latentes: | *Species videt tremēdas.*

Verum conclusio multis repugnat. nam est cõtra Xenophantem Colophonium, & Epicuræos qui cuncta somnia volebant contemni: est contra Stoicos, Protagoram, Artemidorum, Tyanæum, & similes, qui si somnium sit, necessariò quoque aliquid volunt significare (vt ex eorũ suprà positâ definitione patet) & ideo nolũt vlla omnino negligi, vel preteriri. Vtrũmq; extremũ condemnat S.S. Stoicorum, dum ait d: *vbi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates, & sermones innumeri. tu vero Deum time.* Item e, *somnia extollunt imprudentes, quasi qui apprehendit vmbrã, & persequitur ventum: sic & qui attendit ad visa mendacia.* Epicuræos autem dam-

d Eccl. 5. v. 6.
e Eccles. 34. v. 1.

A nat, dum tot exempla diuinorum somniorum & interpretationem, passim suppeditat f. Rectius ergo Homerus g & Virgilius h commenti sunt fabulam, de duplici portâ somniorum, per eburneam falsa, per corneam emitti vera; vt indicarent quædam vera & significatiua, quædam falsa & inania ducenda.

f sup.ca. 1.
g Iliad. 7.
h Æneid. 6

2. Concl. *Tam certa sunt somnia, quam eorum certa causa, si hæc effectum certum certò producit, etiam somniorum prædictio certa. si probabiliter, probabilis, si fortuitò, fortuita & fallax.*]

Explicatione hæc tantùm indigent. Synæsius prædicto commentario comminiscitur spiritum quendam phantasticum, quem vult esse animæ vehiculum, auctorem & fabrum omnium somniorum: quod Platonicum figmentum est, fabulis æquale poëtarum. Porphyrius duas causas agnoscit: vnam, dæmones bonos malósque, quam nos admittimus esse causam quorundam somniorum: aliam notiones quasdam, quas animus ex aliâ vitâ secum allatas in corpus intulerit: quod est à fidei dogmatibus alienum. Nec enim animus hominis corpore antiquior aduenit aliunde, nec quando infundebatur à Deo, vllas secum creatas species, secum attulit. Aristoteles i negat vlla à Deo immitti somnia, quod S. S. prorsus repugnat. Contra Plato k, cuncta somnia dæmonibus ascribit, quod rectæ Philosophiæ, & quotidianæ experientiæ refragatur. Meliùs Hippocrates l, vera somnia, partim Deo, partim naturalibus causis adscribit. Rem acu tetigisset, si tertium membrum addidisset, non prætermissum à D. Gregorio m: qui rectissimè somnia tribus auctoribus adscripsit, Deo, Naturæ, Dæmoni: vnde posteriores Theologi ea diuiserunt, *in Diuina, Naturalia, & Dæmoniaca.* præcipua difficultas est de Naturalibus.

i lib. de diuinat. per insomn.
k in Sympos.
l l. de insomn.
m lib. 8. Moral. ca. 13. & li. 4. Dialog. cap. 48.
C

Naturalia proficiscuntur vel à causâ intrinsecâ somnianti, vel à causâ illi extrinsecâ. *Intrinseca* nascuntur, quædam potissimùm ab animâ, & tunc dicitur *causa animalis,* aut (vt quidam loquuntur) *moralis;* quædam potissimùm à corpore, & vocatur *causa corporalis,* & ab alijs, strictè loquendo, *naturalis. Intrinseca causa animalis* est, quando somnia obueniunt de rebus, quibus cogitatio vigilantis valdè fuit intenta, iuxta illud Salomonis n.

Multas curas sequuntur somnia. de hac causa, Attius;

Rex, quæ in vita vsurpant homines, cogitant, curant, vident,
Quæque agunt vigilantes, agitántque, ea si cui in somnis accidant.

n Eccles. 5. v. 2.

Minùs mirum est.] idem censuere Lucretius, & plurimi, quos o alibi citaui: nunc non repetam. D. Greg. Nyssenus acutissimè scripsit p, huiusmodi somnia similia censenda citharæ; cuius, fides cessante manus impulsu, adhuc modicum extremâ motione trepidant ac tinniunt.

o in Cõm. & Aduers. in Senecæ Octauiâ.
p lib. de hominis opificio.

Corporalis intrinseca causa nascitur à præsenti dispositione ac temperamento corporis, quod vel inediâ exhaustum, vel crapulâ repletum, vel humore aliquo nimis prædominante ægrescit, vel alio interiore vitio laborat. Ex his causis, vel pacata vel turpida, vel multiformiter varia somnia nascuntur. Quibus sanguis est copiosor, rosas somniant puniceas, crocum, hortos, conuiuia, choreas, complexus, aërem, volatum, & læta omnia. Phlegmatici, mare, aquas, balnea, nauigationes, submersiones, onera grauantia, tardam, & impeditam à noxijs fugam. Colerici, colores flauos, rixas, pugnas,

incendia. Melancholici, fumos, caliginem, tenebras, vagationes per loca sola, nocturnas oberrationes, tetra spectra, mortes, tristiaque cuncta. Quibus vesica humore plena, somniant de lacubus, fluuijs, imbribus, & somniando nonnunquã impluunt ipsi in sauanas. Quibus dominantur sinceri purique succi, putant in somnis volutari se inter odoratos suauesque flosculos: contra in sordidis, cœno, cloacis, cadaueribus versari sese, quorum in corpore humores fœtidi putridique coaceruantur. Quibus viscido humore affectæ obstructæque sunt partes cerebri posteriores, illi comprimi ac suffocari sibi videntur in somnis ἐφιάλτην Græci, Latini *Incubum* morbum, Hispani *la pesadilla*, Galli *la coquemare*, vocant.

Naturalis extrinseca somniorum caussa est, quando dormientis imaginatio ab agente extrinseco mouetur. huiuscemodi agens est duplex, alterum est aër ambiens, alterum impressio siue influxus corporum cœlestium. Sicut enim corpora cœlestia suo in materiem corporeã influxu varias formas lapidum metallorum, plantarúmque gignũt: sic influendo in phantasiam: quæ organis corporeis est immersa, posse à cœlestibus corporibus produci species imaginabiles, effectui à corporibus illis cœlicis promananti conformes, non est negandum. De his,

Sit 3. concl. *Somniorum ex naturalibus causis deriuatorum, eatenus licita est obseruatio & interpretatio, quatenus causæ naturales effectibus causæ suæ coniunctis sunt adæquatæ.*)

In hac conclusione medici. Hippocrates & Galenus, & Theologi consentiunt, eaque deducitur ex iam dictis. Indiget verò tantùm explicatione. Quando causa est *intrinseca & animalis*, possumus somnium obseruare, vt in posterum studia vitamque nostram meliùs & securiùs instituamus. Est, quem lectio vel cogitatio diurna, fœdis illusionibus tempore nocturno, inquinet? excludat quantâ potest curâ similes cogitationes. Territant aliũ crebra somnia, & in pusillanimitatem, desperationem, vel quod aliud adigunt vitium? causas debet somniorum inquirere, & remedia procurare, quibus liberetur. Contra somniis alius vrgetur in bonum, vt religionem, cælibatum, pœnitentiam? probet iste, num hæc, vt videntur, à Deo sint. Somniorum huiusmodi naturalium interpretatio pendet ab experientiâ, & ingenij sollertiâ, cognitione studiorum, morum, & propensionum, quæ sunt in singulis.

Quando caussa *intrinseca est corporalis*, potest quis instantes morbos metuere, seque præmunire. Scribit Galenus a, quendam cùm somniasset alterum crus sibi factum lapideum, mox eâ corporis parte paralyticum exstitisse. Eadem caussa tam vehemens quandoque est & accelerata, vt quando quis somniat aliquid sibi accidere, id reuerâ tunc illi accidat. exemplum Cornelij Ruffini petere licet à Plinio secundo b.

Quando *naturalis* causa est *extrinseca*, tunc videndum, an effectus sui principium aliquod in nobis habeat, vt si somnianti ipsi agendum vel patiẽdum aliquid sit ab illâ causâ (exempli gratiâ, si somniem me iturum Romam, vel conflicturum.) an verò euentus principium somnianti sit prorsùs extrarium, veluti quod largus imber erit, quod nauale prælium futurum, quod Turcæ profligandi. Et hæc extrinseca rursùs in duplici genere sunt, quædam non adeò sunt à somniante remota, quin possit ab illis naturaliter affici & pati, v. g. possum hodie pati à caussis futuræ cras pluuiæ, vt experiuntur podagrici & herniosi: quædam tam procul remota sunt à somniante, vt nihil corpus eius ab illis naturaliter pati queat, v. g. non possum hîc pati, à causis futuri hîc imbris post biennium, propter temporis distantiam, nec futuri statim imbris in Iaponiâ, propter loci intercapedinem: nec à caussis, propter quas modernę reginæ Anglorum successor ad solium euehendus: quia causæ huiusmodi nihil pertinent ad corporis mei temperamentũ. Hoc igitur dico; Extrinsecas causas, quæ in nos possunt operari, probabilitatis aliquid præbere ad huiusmodi somniorum interpretationem, iuxtà probatorum medicorum & philosophorum morem, similitudines in somnis visas inter se comparantium, & quæ quarum rerum sint similitudines, & ex quibus causis proficiscantur perpendentium. Verè tamen hæc probabilitas valdè tenuis est, & minuta. Extrinsecorum verò, quæ in nos agere nequeunt, penitùs incerta & fallax est obseruatio: si quando respondeant euentui, id à casu fit. vel ab intelligentiâ quapiam reuelatur.

Vnde infertur corollarium, *eum peccare, qui ex naturalibus somnijs, etiam intrinsecis, futura contingentia diuinat, vel quæcunque ab arbitrij manant libertate siue somniantis, siue alterius, multoq; magis, qui de ijs quæ sunt gratiæ dari à Deo gratis solitæ.* ratio est, quia hæc non dependent à causis naturalibus, aut temperie corporis. Hæc de naturalibus.

Diabolica somnia sunt, quæ mali spiritus insidiosè dormientibus immittũt, vel ad perturbationes animi ciendas, vt libidinẽ, iram, odiũ, desperationem; vel ad occultorum aut futurorum significationem; de quibus verùm illud Penelopes Homericæ, minimè curanda somnia: & illud sapientis c: *multos errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in eis.* De hoc genere fuerunt lectisternia gentilium in fano Serapidis, Æsculapij, Podalyrij & aliorum, quibus incubantes somnia captabant, quorum mentio etiam apud Maronem in Æneid. de quibus iam egi d. Minùs notum illud, quod de Venere Gazæâ scribit Marcus Historicus testis oculatus e; *In loco* (ait) *qui vocatur tetramphôdos (hoc est quadriuium) stabat statua marmorea, & dicebant eam esse Veneris. erat autem supra aram marmoream: statua verò effigies erat nudæ mulieris, quæ palàm ostẽtabat verenda sua. statuam autem in honore habebant omnes ciues, maximè verò mulieres lucernas accendentes, & thure suffientes. Dicebant enim eam in somnis respondere ijs, quæ volunt inire matrimonium. Decipiebant autem se inuicem mentientes. Sæpè verò iussi à dæmone contrahere matrimonium, tantum abfuit, vt id rectè eis procederet, vt inter eos fierent diuortia, aut malè cohabitarent, &c.* addit enim de mendacibus responsis plura, & de statuæ *ad signum crucis* deiectione, dæmonisque fugâ. Huiusmodi sunt somnia Anabaptistica, & fuere olim Enthusiastarum; & admiranda quædam Gentilium, quæ ad naturales causas vel nullo modo, vel ægrè possunt referri, notabo loca, vnde petet qui volet. tale fuit somniũ Epithelis Messenij de anu liberandâ per humi effossionem inter myrtum & similacem f, tale Ædesij philosophi apud Eunapium f, tale matris Attilæ g, de filio: tale Prolomæi apud Tacitum h, tale Nestorij Atheniensis apud Zozimum i, & Iuliani Apostatę apud eundem, & Ammianum, k & multa alia apud Valerium Maximum l, sed omnibus admirabilius quod de Odati & Zariadre refert ex

a lib. de præsag. quæ ex somn. ducunt.
b lib. 7. Nat. hist. cap. 50.
c Ecclesi. 34. v. 7.
d sup. ca. 1. q. 2. sect. 2.
e in vita S. Porphyrii Episcopi, mẽs. Febr.
f Pausan. in Messenia.
g in eius vita.
h Anton. Bõfin. rer. Hungaric. lib. 3. decad. 1.
i li. 4. hist.
k l. 4. Anna lib. 21.
l li. 1. c. 7.

a libr. 13. Dypnos. c. 13.

Charete Mitylenæo, Atheæus a.

Tale meo iudicio fuit nostris temporibus somnium Lud. Borbonij Principis Condæi: qui Hucnotorum hæreticorum & perduelliū, contra Regem Christianiss. Calorum IX. copias ductabat, si vera sunt quę de illo Richardus Dinotus scripsit: nā vt de alienis dubitē facit, quòd cùm bis mei meminerit, *in Historia tumultus Belgici*, bis (deceptus puto, non spontè) veritatis cum iniuriâ id factum: video deceptum in meis, & alienis quibusdam, quorum testis oculatus fui: decipi potuisse credo etiā in reliquis: hæc dubitandi causa. Sed is *li. 2. de bello Gallicano* acturus de prælio propè Druidarū vrbem. commisso; *Cùm Condæani* (inquit) *sub signis starent aduentum hostium & prælium exspectantes, inter duas acies duo lepores exciti sunt, qui innumeris sclopetorum glandibus petiti intacti in diuersa abierūt. Prognosticon crastinæ pugnæ, in qua hostiles acies inter se congressæ, campum prælij vacuum relinquerunt in diuersa abeuntes.* (primum hoc ad omina pertinet, & hi lepores duo dęmones videntur fuisse.) *Pridie eius diei quiddam nō minus prodigiosum ipsi Cōdæo accidit, quod futuram etiam pugnam prænunciare visum est. Cùm ad riuum quendam per quem ille cum equitatu transibat multus populus congregatus esset, vt transeuntes equites spectaret: ecce anus, in mediam aquam se conijcit, Condæúmque arrepta illius ocrea sistit, atq; eū attentè respiciens hæc verba protulit, Princeps vade, tu patieris: sed Deus est tecum.* (Quis adeò obesæ naris, cui non suboleat Satanæ commentum, vt in hæresi Cinglianâ, pro qua tuenda hoc bellum gerebatur, miser, & comites confirmarentur? Erat hæc vel de eodem grege; vel fluminearum Nympharum vna, hoc est cacodæmon. Certè bonus spiritus non diceret, cum hæretico ad hæresim propagandam esse Deum. Sed pergit Caluinista.) *Narrabat etiam ipse præterita nocte somnium habuisse, quo sibi videbatur ter diuersis temporibus in prælium descendisse, penes ipsum victoriam stetisse tribus præcipuis hostibus cæsis: sed post lethale vulnus accepisse.* (Et somniū, fors an à pincerna narratum? audi accommodantem rebus iam præteritis, & ideò non tam Prophetam, quam narratorem.) *Hoc Condæi somnium fatidicum fuisse postea tempus ostendit. Nam in Druidico prælio Sanctandreanus Marescallus occubuit, Guisanus Dux in obsidione Aureliarum, Comestabilis in pugna Sandionysiana lethaliter vulneratus est, Condæus post in Bassacensi prælio trucidatus.*] Pulchrè. nam inter Poltrotum & Guisium quem occidit tum præliū fuit: & Princeps Condæus in Poltroto erat, cū scelestissimus latro Guisium schlopo inopinus traiecit, quod se factum auctore Condæus nunquam fateri voluit. Quid etiam vetet tale somniū à Condæo militari stratagemate confictum ad suos animandos, & de tribus victorijs certos securósque reddendos? dices euentus respondit. adi Aristotelem, docebit à casu hæc fieri posse, & quia facile est accommodare visis euenta, cùm præteriêre. Huc pertinet quod Blesensis scribit; *Non ignoramus*, inquit Apostolus, *astutias Satanæ. Mentibus hominum phantasticas illusiones immittens, nunc auiū volatu, nunc incursu hominum, nunc ferarum, somnijsque aut alijs modis promittit scientiam futurorū: & sic rerum euentus lætos, infaustosúe denunciat, vt quietem cordiū vana curiositate sollicitet, atq; vt aliquid paullatim de fidei sinceritate incrustet*, & paullo post, *Veruntamen vt fidem habeam somnijs, nulla me somnia inducent. Non inficior quin anima frequenter ex reliquijs cogitationis, vel ex innata sibi perspicacia significat præsagium illud & solers quod ex præstantia spiritualis naturæ nascitur, sed valdè imperfectum, cùm homo post euentū vt plurimùm, collatione somnij & contingentium facta deprehendit) quasnam futurorum præfiguret imagines: sed crebrò decipitur. Nam sicut per experientiam didici, ex ea visione, quæ mihi gaudium quandoq; nunciauerat, postea contrarium reportaui. Somnia itaq; ne cures amice carissmè.*] Sic ille epist. 65. editionis optimæ Buseianæ.

De his sit 4. Concl. *Dæmoniaca somnia obseruare, vt fraudem dæmonis caueas, licet: ad occultorum scientiam, vel euentus futuros, nec licet nec expedit.*] Prior pars patet, quia hoc animæ salutare est, & aliquando necessarium. posterior pars probatur, quia hoc lege Dei prohibitum b. *Non augarabimini, nec obseruabitis somnia.* Item quia non potest horum interpretatio, citra miraculum, haberi, nisi ex pacto cum dæmone; quod prorsùs illicitum. Nec etiam hoc expedire potest. quia sic accepta occultorum cognitio, curiosa & superstitiosa est; futurorum vero contingentium, non nisi fallax, vtpote ipsi Diabolo incerta. *vide Salisberiensem d. c. 17.*

b Leuit. 19 v. 26. Deut 18. v. 10.

Diuina insomnia nobis à Deo, mediantibus bonis angelis, suggeruntur, quorum iam causę & modi sunt explicati c; exēpla, qui volet, ea passim reperiet, vt Theodosij Imperatoris d, Arnobij Rhetoris e Mauricij Imperatoris f, & Bardæ g, & Eulogij h, & fortassis tale fuit Alexandri Magni de sanitate restituenda Prolomæo i, & de Castrioto matris apud Barletium lib. 1. & multa apud Fulgosium lib. 1. Exemplor. c. 5. Sit

c sup. c. 1. q. 2. in fine
d Theodore. li. 5. histo. ca. 6. & 7.
e apud Hieron, in Chron. Euse.
c apud Glyfam p. 4. annal.
g apud eūdē Glycā.
h D. Aug. li. de cura pro mort.
i Diodor. Sicul. li. 17
k c. 2. v. 27
l v. 30.

Concl. 5. *Diuinorum somniorum obseruatio licita est: sed interpretatio solis conuenit illis, quibus à Deo facta interpretationis reuelatio.*] Prior pars patet, quia immittuntur à Deo vt ea obseruemus, eaque nòs doceant, moneant, corrigant. posterior pars probatur verbis Danielis k: *Mysterium quod Rex interrogat, sapientes, Magi, arioli, & aruspices nequeunt indicare regi: sed est Deus in cœlo, reuelans mysteria, qui indicauit tibi, &c.* & postea l, *Mihi quoq; nō in sapientia, quæ est in me, plus quam in cunctis viuentibus, sacramentum hoc reuelatum est: sed vt interpretatio Regi manifesta fieret.* Paulus quoque m, *quæ Dei sunt, nemo cognouit, nisi Spiritus Dei.* Sic Hildebrādus interpretatus est somnium Petri Damiani, de quo quidam somniarat cum excæcatum; non id, sed amissurum amicum qui illi tam carus quam oculi. Narrat ipse Petrus agens de B. Dominico Loricato.

m 1. Cor. 2. v. 11.

Discernere dæmoniaca à diuinis somnijs pertinet maximè ad confessarios, & qui medicinā faciunt animarum, qui discretionis spirituum dono præditi sunt. pendet hoc iudicium à causis & circumstantijs reliquis, ad eum modum, quo visa & reuelationes expendendas docui n. In summa hoc obseruandum, si constet neque ex animali, neque ex corporali causa somnium fuisse natum, dubitetur verò vtrum sit à Deo, vel à diabolo, tutissimum fore; si, vt à diabolo immissum, caueas & contemnas. probatur hæc regula, tum ex Sapiente Syracide, qui docet extrinseca somnia esse contemnenda, quæ non constat à Deo immissa. Nam iste est sensus horum verborum o: *Nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio, ne des insomnijs cor tuum.* 2. probatur ratione, quia curiosa somniorū obseruatio, ad hoc discrimen agnoscendū est superuacua, quia Deus solet, quando somniū mittit. simul hominem certū reddere, hoc somniū à se profectum, & cælitùs immissum fuisse. 3. docetur experientia. nam eos qui

n libr. 2. q. 6. & hoc lib. 4. c. 1. q. 3.

o Eccles. 34. v. 6.

a Sabelli. lib.6. Ennea.2. b Herodot. lib.7. c Diodorus. Sic lib. 16. G d Plutarc. Demetrio & in Pompeio.

curiosè ad somnia attenderunt, somniorum interpretatio subsecuta, in grauissimas calamitates & interitum præcipites egit, vt Agamemnonem Homericum in Iliade, Cyrum Persarum Regem [a], Xerxem [b], Onomarchum [c], Antigonum & Pompeium [d].

Atque hîc de somnijs finem facerem, nisi veniret in memoriam frequens illa, & mihi gratissima cum V. CL. Iusto Lipsio familiaritas, cùm Louanij degerem: quæ, quàm tūc grata & iucunda mihi frequens de rebus, quæ & illum & me decebāt, hoc est litterarijs, moribúsque formandis, collocutio; tam nunc molesta est, acerbáque priuatio. Incidit quadam die de somniorum vaticinijs sermo. Tum ille retulit fuisse Bruxellæ sutoris cuiusdam vxorem annis præteritis viginti, quæ plurima prędicebat varijs, ab euentu ad vnguem comprobata; Spellium (præfectus ille viarū erat, vocamus Brabanti, *de Koy roe*) agendum in crucem, Requesenium gubernatorem, ex morbo mox obiturum, concilium supremum Regis vim passurum, & plerosque carceri mancipandos consiliarios; & similia non pauca. Hanc se non semel vidisse & audiuisse. Solitam dicere in somnis sibi spiritum quendā se ingerere, specie diffusi corpori candidi, cuius nequiret lineamenta discernere: ab eo se doceri omnia: cúmque appareret, semper se tanto támque continuò horrore percelli, vt animo linqui sibi videretur. hunc cogere postea, vt, vel cum vitæ periculo, denunciet alijs quæ in somnis edocta, nec sinere quietā, dum iussa peragat. Fuisse mulierculam satis alioqui contemptibilem & simplicē, non quidem diffamatam: sed nec compertæ sanctitatis. Varia subit animū de hac re cogitatio. Quam certum, hæc somnia supernaturalia fuisse, tàm mihi dubium: Vtrum diuina, vtrū dæmoniaca fuerint? Solent diuina mulieribus non minùs, quam viris contingere, nec obstare vel vilitas, vel paupertas personarum. Solitus horror quidam diuinas etiam apparitiones comitari. Solita accedere ad dicendū coactio. Verum pellucent mihi in hac narratione plura, cur potiùs suspicer ab atro, quam ab candido spiritu ista profecta. Primum illa species diffusi candoris, informis semper; & continuum adferens horrorem, non cumulatum sequenti mentis lętitiâ, & tranquillitate, indicium facit non obscurum, auctoris sui candorem mentientis. Sexus suspectus, & conditio nihil commendans, quam nec sanctitas, nec prudentia, aut deuotio, vel alia signa huiusmodi comitabantur. At lucrum illi nullum hinc, vel quæstus, sed sæpe verbera, conuitia ferè semper. Sic solet sagis accidere, & suis hanc dæmon mercedem pendit. Deinde quæ prædicebat, de publicis quidem rebus erant; sed eorum cognitio in publicum parùm erat necessaria. quia tū prædicebantur, quando vix præcaueri poterant: nempe exiguo paucorum dierum antequam contingerent tempore. frustrà etiam prædicebantur, à solâ mulierculâ, cui fidem adhibere, nullius prudentis viri fuisset. Non consueuit autem Deus, quæ præsciri, & præcaueri vult: sic, nuda à persuasionum momentis omnibus indicare. Denique quæ prædicebat, huiusmodi erant, vt non dico dęmonis, sed etiam humanæ prudentiæ & coniecturæ subiacerent. Spellij supplicium, quia sciebat dęmon, eum iam reum esse, & propter crebras accusationes occultarum delationum seriò & sedulò in eius actiones, vitámque inquiri. Ludouicij Requesenij morbus, anthrax erat in corpore simul obeso & admodum bilioso: quis eum lethalem fore non præuideret? iudicant medici, ex indicijs externis, non queat Æsculapius ille fulminatus, cui patent corporis interna? Ordinum molimina contra Concilium status, iam diu coquebantur: Hesij audaciam & conatus non ignorabat, qui stimulabat: ex consiliarijs qui inuisi, qui magis, qui minùs, tenebat Satan omnia, videbat coniuratos vigilare, alios vel non credere, vel contemnere, vel stupere: quid futurum, & quæ ex similibus (vt dicunt Dialectici) præmissis consequentia, non erat magnæ, neque supernaturalis sagacitatis odorari. Sed saluo hæc meliore iudicio.

CAPVT IV.

De coniectatione Politicâ, siue de sortibus.

POliticam sortem voco, quæ iure ac legibus probis aliquando recepta: vt est *sors diuisoria, sortium contractus, canonica purgatio*, & fuere olim permissæ, nunc vero damnatæ variæ quædam *vulgares purgationes*. de quibus singulis agendum.

QVÆSTIO I.

De diuisoriâ sorte.

DIuisoriâ *sorte* Romani olim in iudicibus legendis, prouincijsque sortiendis vtebantur, nec non in familiâ herciscundâ, militaribus, alijsque negotijs. Iudicum illam sortitionem [e] Romani ab Atheniensibus accepere, vbi iam olim in Areopago iudices, coniectis in vrnam varijs litteris, sortiebantur [f]; quod & Siculos imitatos Plutarchus, cùm de augurio, quod ex littera M. ipsi obtingente cœperat Dionysius, ageret, *in Apophtegm.* apertè docuit. Sed de gentilium sortitione, ceteris plura & meliore methodo Iunius Hornanus tradidit [g]. Addam quæ I. C. & Theologi censuerunt. Si dubium sit, qui primi causam in iure dicere debeant [h]; si de hæreditate & bonis diuidēdis [i]; si de optione pluribus relictâ [k], de seruis manumittendis, liberis diuidendis, & similibus [l], eam permittunt iura: prohibitum duntaxat sortiri Episcopum [m] vel aliam quamuis dignitatem, aut beneficium Ecclesiasticum [n]. In ceteris ergo dignitatibus, & officijs, actionibus, pœnis, rebusque alijs, diuisoria sors qua quid cuique tribuendum, quęritur, prohibita non est, vt patet ex *capite primo 26. q. 2.* qui canon de hac diuisoriâ tantùm, debet intelligi, vt patet ex ipsomet D. Augustino [o]: vt tamen in his nullum peccatum intercedat, seruande sunt quatuor conditiones [p]. Primò debet euentus à Deo exspectari, & non à casu vel fortunâ, vel astris. quare & Deus inuocandus iuxta illud [q]; *In manu tua sortes meæ.* Si quis certò euentum exspectaret ab astris vel fato (sumpto vt sumūt Stoici & Astrologi) mortaliter peccaret, si à casu vel fortuna fortunam non vt gentiles, nam tunc esset mortale & tale & idololatricum, sed vt Christiani sumunt philosophi, accipiendo [r]) in re graui foret, veniale; in re leui. vix esset peccatum 2. debet adhiberi simplex sors, sine vllâ superstitione, vel abusu rerum sacrarum aut Scripturæ sanctæ [s]; non tamen est Mortale peccatum, nisi magna adsit irreuerentia. 3. necesse est, vt illi qui sortiuntur, æquali iure nitantur. aliâs enim esset iniusta sortitio: & quidem grauior, si de bono publico

A e de qua ex Alconio Sigon. li.2. de iudic.ca.12. fest. Lucian. no. Demosthene, & Schol. Aristophan. benè Sigon. li.3. de rep. Athen. f Aristot. g libr. 2. Animaduer. cap. 5. h l. si. 14. D. de iudic. i l. 2. C. quando & quib. quart. lib. 10. k l. 3. C. de legat. l Mynsing. cent. 4. obser. 37. m l. 47. C. de Episc. n c. fin. de sortileg. o in Psal. 30. conc. 2. prope fin. p D. Thom. 2.2. q. 95. art. 8. & Caiet. in Sum. v. Sors. q d. Ps. 30. r vide Ver. 2. Physic. spec. 3. Sot. & Tolet. in eisdem locis. s D. Aug. epist. 119. ad Ianuar. c. 3.

ageretur, v.g. ſi de officiis publicis digni & indigni ſortes mitterent. Sors enim poſſet indigno fauere, cum damno reip, & iniuria dignorum. 4. vt principalis intentio mittentium ſortes, non ſit inquirere voluntatem Dei modo extraordinario a (quia talis modus omnino eſt incertus) ſed præcipua intentio debet eſſe, vt auferantur lites, diſcordiæ, quærelæ, inuidiæ: quod nos docuit Salomon b. *Contradictiones (inquit) comprimit ſors, & inter potentes quoque diiudicat.* quare ſi aliter concordia poſſet iniri, res ſorti non eſſet committenda: ſin aliter nequit diſcordia ſopiri, bonum pacis ſortem permittit ſeruatis his condionibus. Hinc praxi receptum in militiâ, vt quando plures ſunt rei, ſorte experiantur, quis necandus, quis liberandus: tum vero ſeruandum, vt ſit par ſortientium reatus, alioqui iniqua eſt ſortitio, quoad minùs nocẽtes. Sic tempore tempeſtatis licet ſortiri ex omnium conſenſu quis naui eiiciatur: & tempore peſtilitatis ſortiendum, quis parochorum in vrbe remanere debeat c; eadem ratione, quando dubium cui cedere debeat eleemoſyna, poteſt ſortitione res decidi d.

a c.2. & 4. 26.q.2.
b Prouer. 18.v.18.
c D. Aug. epiſt. 180. ad Honorat. & lib. 1. de doct. Chriſt. c. 28.
d arg. l. 3. C. commu. de. lega.

Porrò ne quem fallant, quæ in S. S. leget de ſortib. rectiſſimè poſt D. Hieron. & Bedam e monuit Gratianus, ea nihil ad noſtra pertinere tẽpora. Nam in veteri lege, Deus inter alias cærimonias, hanc quoque inſtituerat, quâ in ſortitione vterentur, eamque ſorti præmitterent; quæ qualis fuerit, non ſatis conſtat, videtur fuiſſe quædam ad Deum mentis eleuatio cum oratione ad hoc inſtitutâ, vt colligitur ex Leuitico f: vbi de capri emiſſarij ſortitione, ſic legitur; *duos hircos ſtare faciẽt corã Domino in oſtio tabernaculi teſtimonij: mittenſque ſuper vtrumque ſortem, vnam domino, & alteram capro emiſſario, cuius exierit ſors domino, offeret illum pro peccato: cuius autem in caprum emiſſarium, ſtatuet eum viuum coram Domino, vt fundat preces ſuper eum & emittat eum in ſolitudinem.*] & D. Lucas de ſortitione Apoſtolatus ita ſcribit; poſtquam narrauit duos ab Apoſtolis coram Deo ſtatutos, Barſabam & Matthiam, *Et orantes, dixerunt, Tu Domine, qui corda noſti omnium, oſtende quem elegeris ex his duobus vnum, accipere locum miniſterij huius, Apoſtolatus, de quo præuaricatus eſt Iudas, vt abiret in locum ſuum. Et dederũt ſortes eis, & cecidit ſors ſuper Matthiam* g.] Primum igitur ſtatuebantur ſortituri coram Deo, mox oratio fundebatur, tertiò ſortes ſingulis dabantur, eæ miſcebantur, in ſinu, vrna, vel alio vaſe: cuius ſors exibat, ſuper eum cadere dicebatur. Certè miſſas aliquando in ſinum, teſtatur Salomon h; *Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur.* interdum in calicem, quem ſinu continebant: vnde & calix in S. Scriptura ſæpe ſignificat ſortem, vt ſecundum nonnullos, his verbis, *Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei* i. Totum ergo hoc negotium cærimoniale fuit: quare legis veteris cæremoniarum abrogatione, etiam hæc ſortitionis cærimonia ceſſauit. Vnde Venerab. Beda k obſeruat Apoſtolos ante S S. acceptũ, in electione D. Matthiæ adhuc legali cærimonia vſos fuiſſe, poſt Spiritum verò Sanctum acceptum, non amplius ſortem adhibuiſſe, ſed ſola vſos oratione ad Deum, & ieiunio adiuncto: ſic enim leguntur elegiſſe Septem Diaconos, & Presbyteros l. Sanè cum Saluator, qui fallere non poteſt nec falli, cuncta promittat orantibus m, ſtultum & abſurdum eſt, relicta oratione, quæ promiſſionem habet; confugere ad ſortem, cui ſe adfuturum Deus, in Nouo teſtamento non repromiſit. Nonnulla de ſortibus etiam Ioan. Arboreus lib. 17. Theoſoph. c. 13. & commentar. in Cap. 1. Prouerb.

e d.c. 2. & d.c. 4.
f c. 16. v. 10.
g Actor. 2. v. 24.
h Prou. 16 v. vlt.
i Pſal. 15. v. 16.
k in c. 1. Actor.
l Act. 6. & c. 14 v. 22.
m Matth. 7. v. 7. Ioã. 14. v. 13.

QVÆSTIO II.

De contractu ſortis, ſiue Loteriæ

EST in vſu frequenti Europæ contractus quidam, quem vulgò vocant *Lotheriam.* iſte vel priuatim fit, vel publicè. priuatim, pro arbitrio cuiuſque, quando aliquis equum vel quid ſimile ſtatuto prætio (v.g. pro L. aureis) exponit ſortiendum cui obtingat, & deinde in hanc ſummam plures ſymbolam quiſque conferunt, & aleam iaciunt, quis equum ſit habiturus: vel etiam priuatim plures annulli, libri, ſpecula, vel alia ſuppellex proponitur, inter familiares eodem modo collatis ſymbolis (quæ vocantur, *Lota*) ſortienda. vulgo vocant *la raffe*, aut, *riffe*, Quidam vocant *ludum ollæ*: opinor propter vrnam ſeu ollam, in quam ſortes iaciuntur.

Publicè verò cum inſtituitur, opus eſt Principis vel Reip. conſenſu. ſuntque hoc in contractu, ſiue publicè ſiue priuatim fiat multa conſideranda, vt iuſtitiam contractus & perfectio illibata maneat.

Concluſ. 1. *huic contractum eſſe licitum.* hanc probat benè Briard n, quod ſit licitus patet, quia nullo iure, nec naturali, nec diuino, nec humano prohibitus. Nõ naturali, quia celebrari ſic poteſt, vt nulla in eo interueniat iniquitas, ſi ſeruẽtur cõditiones mox dicẽdæ. Secũdò quia cedere poteſt in publicam vtilitatem. 3. quia ſecundum ſe, nihil eſt aliud, quam ſors quædam diuiſoria, inſtituta ex benè placito concertantium ſiue conſortientium. Quod diuino iure non ſit prohibitus, probatur, quia nec per ſacram Scripturam, nec per vllam traditionem Eccleſiæ: quod nec iure humano, probatur. quia nec ciuilis, nec canonica lex vlla profertur, quæ de hoc contractu expreſsè egerit. Et fallitur Conrad. o putans prohiberi legibus quæ vetant ludum alearum. Nam imprimis hoc dici non poteſt de Loteria publica, in qua non iacitur alea; & quoad priuatam illam *riffam*, in qua intercedit alea (licet iure Caſtellæ prohibita ſit iure nouo) ea quoque non eſt prohibita dictis legibus, de aleæ prohibitione agentibus. quod probo, quia ludus aleæ prohibitus eſt, non quia fortuna in eo dominatur; ſed quia perdentes in ludo aleæ ſolẽt blaſphemare, & etiã ſolẽt homines ſuas opes omnes breui tẽpore ſic conſumere, & depauperari, vt patet ex ipſis reſcriptis iuris p Nam ſi in fortuna fundaretur dicta prohibitio: certè nũquã, nec pro parua ſumma liceret ludere alea, tunc enim id prohibitum foret, quia per ſe malum. Nunc verò videmus iũra permittere luſum aleæ pro re modicâ ſeu cauſa conuiuij q: & ſententia eſt magis conſona rationi & legibus, hoc interdictum ſolũmodò pertinere ad ſolitos ludere, ſiue ad frequentantes aleam, ſiue ad deſeruientes aleæ r. ideoque cenſenda alea non eſſe prohibita, quia per ſe mala, ſed malam factam, quia prohibita, & quatenus prohibita. prohibitã verò, propter geminum, blaſphæmiæ, & decoctionis, periculum. Quorum vtrumque cùm ſubſit nullum in hoc raffæ contractu, crediderim, ſicut Briard. defendit poſterius genus ſorits in vrnam coniectæ, à ratione ſimilitudinis; eodem modo defendendum prius illud per aleam. Præterea quæ ad iuſtitiam vnius, eadem ad

n Quodlib 5.
o de contract. tract 3.q.71. concl. 2.
p l. fin. C. de iel. & ſum. fun. Paluda. in 4.d.15.q.3 a.5. Silu. verbo. ludus §.4.
q l. quod in conuiuio. D. de. aleat
r hoc volũt Angel. ſup. & Briard. ſup. & videtur eſſe gloſſ. in ca. Epiſcopus verb. deſeruiẽs. 35.d.

alterius iustitiam sufficient: & sicut lucrum in vno factum licet retinere, sic etiam licebit in altero.

Notandum verò in hoc contractu duos contractus virtute misceri: primùm, respectu eius qui iocale, vel suppellectilem exponit, & est vera quædam, sed implicita venditio; quâ pro tali summâ pecuniæ ipse, omnib. illis qui summam simul conficiunt, vendit rem illam; puta equum, quinque sortientibus, quorum singuli decem aureos conferunt, vendit pro quinquaginta aureis. Secundum verò respectu emptorum inter se, sic enim est contractus quidam sortis diuisoriæ, censentur enim sic inter se conuenire, vt cui sors fauet, ille pro suis decem aureis totum equum habeat, & tota ipsi merx cedat, ceteri verò dispendium ferant singuli suæ symbolæ. Nec aliud requiritur ad iustitiam contractûs vtriusque, quàm vt tota summa simul adæquet, non excedat valorem mercis, & ipsi ementes omnes æqualiter subiiciatur vtrique fortunæ, lucri & amissionis. Licitum verò hoc esse probat Fran. Garcias[a]. quia reuerâ contractus iste in idem recidit, quo omnes iste sortientes initâ societate simul rem vel res illas, quæ sorti exponendæ, emissent: tunc enim possent si vellent inter se conuenire de sorte diuisoria iacienda, quid cuique rerum illarum obtingeret, quod licitum esse nemo vnquam negauerit.

a lib. 3. de contract. c. 20.

2. Concl. *conditiones ad iustitiam lucri in hoc contractu considerandæ sunt pro ratione personarum quæ hic adsunt variæ*] Hanc asserit & optimè explicat Franc. Garcias, & illum nullo addito sequitur Lud. Lopesius[b].

b de contract. 2. c. 23.

Notant quinque personarum genera in hoc contractu lucrari posse. Primò dominos mercis seu venditores, his licitum est tantum accipere pro mercibus quantùm possent lucrari alio quouis contractu licitè illas distrahentes. Quod tantum possint accipere, probatur, quia quoad ipsos intercedit cum, sortientibus contractus venditionis. venditor autem posset cõsequi quantum merces illi iusti lucri adferre valent, hoc est quanti sunt ipse merces. Si ergo ampliùs acciperet venditor iste, iniustum foret lucrum, & teneretur restituere Si tamen quod ampliùs permittitur conferri vltra mercis pretium, id non cederet domino seu venditori mercis; sed pauperibus, vel officialibus seu ministris, licitus foret excessus, vt patebit ex modò dicendis. Hæc exceptio solet contingere, in publicis sortitionibus, quæ conceduntur Ciuitatibus vel Communitatibus, vt hoc pacto se liberent ære alieno: tunc enim solet Princeps dans licentiam, consideratâ publicâ necessitate, pretium sortis aliquando paulò liberaliùs statuere: neque fit iniuria sortientibus, qui hoc sciunt. Cauenda verò fraus venditorum, ne sortitionem facere morentur, postquam sufficientes symbolæ sunt collatæ: item ne merces mutent, vel diminuant. Item ne, quando simul facienda sortitio, aliquas merces priùs patiantur sortem subire. Pro quo sciendum, ordinariò certam diem præfigi, qua simul sortes omnes trahantur, die ac nocte labore non intermisso: interdum tamen instituitur sortitio, hoc pacto: primùm proponuntur omnes partes siue suppellex sortienda tota; & statuitur singularum sortium pretium, v. g. quinque stuferi: tum statim singularis volentium sortiri sortitio instituitur, quo quisque confert ordine. v. g. venio & offero decem, stuferos, duæ sortes pro me extrahuntur statim. si venit statim alius, qui adfert quindecim stuferos, tres sortes pro illo extrahuntur, quodque mihi vel illi obtingit hoc auferimus. Hic modus periculosus est, nec deberet à principibus permitti: quia multis fraudibus est obnoxius. Nam primò, cùm non intercedant in sorte ducenda sollemnitates, quæ solent in altero genere, faciliùs est, vt fiat aliqua collusio. 2. non potest constare facilè de æqualitate prætij: tum quòd si certum tempus præfigatur, fieri potest vt tunc non satis multæ symbolæ sint collatæ: si tempus liberum permittitur: fieri potest vt venditor nimis diu hanc exercens sortitionem, longè accipiat vltra pretiũ merciũ. Nec sufficit dicere, fieri etiam posse vt infra hoc accipiat, & sic cõmunem aleam subire. *respon.* enim, non debere vllum fortunæ periculũ hic interuenire inter emptorem & venditorem, quia ipsorum ad inuicem respectu, est contractus venditionis, sed inter ipsos tantùm emptores, respectu enim ipsorum mutuò, est contractus sortis, Denique cùm sic merces subtrahantur, quæ sortitò contigerunt, semper vilior fit tota merx, & ideò iniustum est durare idem singularum sortium pretium. Si dicas semper alias æquè bonas merces suffici, ablatis: neque hoc est satis credibile, neque sufficit. nam nimis diuturna permittitur sic licentia venditori hunc exercendi contractum. Longè itaque tutius est & securius, tum Reip. tum priuatis, hoc secundo genere relicto, prius tantùm exercere.

Secundò poterunt lucrari ipsi emptores siue sortientes. quia poterit, qui vnam fortè drachmam contulit, mille accipere. nam quicquid illi citrà fraudem sors obtulit, id potest auferre & retinere. ratio est, quia omnes sortientes in hanc conditionem consenserunt, vt quisque auferat, quod illi sors detulerit: atque ita omnes æquali subsunt periculo, Nam qui multas symbolas colligit, vt multis potest frustrari, sic multis potest lucrari: qui paucas, paucis & lucrari, & pauci iacturam potest facere. Cauenda hic collusio sortientium & eorum qui sortes extrahunt, leguntque. Quod si quis per huiusmodi collusionem aliquid fuerit consecutus tam ipse, quam collusores, tenentur ipsam rem illam restituere, non domino priori siue venditor sortis (quia iam illam ipse vẽdidit) sed consortientibus qui emerunt dubium euentum: & ideò res illa debet vendi, & prætiũ inde redactum, inter socios sortitionis iterùm sorti subiiciendum: vel si res exstet, ipsamet. In hac vero sortitione an sit admittendus fraudator? certè si fraudem non adhibuisset, sors illa ipsi non aduenisset: & pœnam peccati sui æquum est eum sustinere: tamen quia fieri potuit, vt alia sors æquè bona illi fuerit obuentura, & nulla lex eum priuat iteratâ sortitione, ideò mihi res dubia est, nec auderem eum arcere.

Tertiò ministri & officiati, qui adsistunt sortioni, tum in scedulis scribendis, tum in sortibus extrahendis, tum ne quid fraudis vel doli committatur: illi licitè stipendium aliquod pro labore suo recipiunt, ita tamen si nec plures quàm necesse sit ministri huiusmodi adhibeantur, nec æquo ampliùs stipendium ferant, nec diutius quàm necesse foret, rẽ extrahãt. Quæ vera, tã respectu venditoris, quã emptorũ: scilicet si nolint plus æquo tribuere, vel nolint rẽ sic extrahi, vel nollẽt tot ministros adesse. Nã si cõsentiãt, nõ video cur minus hic operetur cõsensus emptorũ, quãdo ipsorũ expẽsis

ministri

ministri adsunt: quàm venditoris, quando ipsi expensæ soluendæ. Neque mihi hoc satis perpendisse videtur Garcias, dum putat has exceptiones tãtùm locum non habere, quando ministri à venditore sunt alendi. Si quæras à quo ordinariè alendi? cùm lucrũ ipsius sortitionis, hoc est, quod sortiendo cõtingit, omnino pertineat ad emptores, neque huius lucri pars vlla cedat venditori: & impensæ ministrorũ fiant, ratione ipsius sortitionis, hoc est, ratione secundi contractus virtualis, non ratione primi: sequitur impensas eorum esse debere, inter quos lucrum ipsum partiendum est, & inter quos celebratur secundus contractus. quæ est communis sententia a. Sed Alcocerius vnum excipit casum quãdo scilicet venditor aliter sine impensis in proxenetas, aut institores, non potuisset illas merces distrahere: cùm enim ipse tunc per sortitionis cõpendium euitet illas impensas, æquum videatur, earum loco, subire partem impensarum sortitionis. Nihilominùs Garcias & Lopezius contendunt etiam hoc casu, rationi illi communi locum esse: quia ad venditorem iam sortitio illa nihil pertinet. Æquior tamen (vt puto) est sententia Alcoceri. quia commodum illud, quod percepit venditor, reuerà dependet, & prouenit virtute ipsius sortitionis; nec sine sortitione illud consecutus fuisset: & sic quo ad hoc negotium non debet considerari venditor expers commodi ex sortitione. Deinde in praxi receptum, vt venditor soleat hæc omnia subire, & omnes expensas facere, non tantùm factas in taxatione & valore mercium constituendo, sed etiam factas in ipsa sortitione: verum in ipsa taxatione sortium (v. g. summæ totalis, ad quam numerus & valor sortium pertingere possit) habetur ratio probabilis omnium istarum impensarum: & sic Domini in se totum solent recipere. Alioqui si emptoribus aliquid propterea decederet, tum locum habet quod dicit Molina *p.2. de iust. disp. 509.* nempe. id à principio publicandum esse.

a Alcocer. de ludo c. 49. Garciæ d. c. 20. Lopez. d. c. 23.

Quintò licitè deducitur & accipitur ex tota sũma pretii emptionis, illa quantitas pecuniæ, quæ assignata fuit à Principe ad opera pia vel eleemosinas: siue illa deducatur à portione venditoris seu pretio, siue à lucro, quod cedit sortientibus, siue ab vtroque: præsertim si ab initio hoc promulgetur.

Pia enim & religiosa est consuetudo, quà Princeps vel Resp. talem licentiam contractus sortiarij concedens, aliquam partem sic reseruat: nec iniuriam facit contrahentibus. non venditori, cui non tenetur aliter licentiam dare: non emptoribus, qui hac cõditione pecunias suas sorti subiiciũt. Quod de causa pia dictum, idem tenẽdum, de publica necessitate, quare posset aliquid reseruari ad soluendum debita Principis vel Reip. si tamen verè talis necessitas subesset. Ideo quando conceditur in remedium Ciuitati vel communitati, vt posset Princeps aliquid segregare, ad necessitates illius Ciuitatis sic etiam posset taxare liberaliùs summam pretij. Sic benè Garcias.

Vltimò *potest, is cui merx aliqua cessit, quia symbolas contulit plures omnibus aliis, vel certo numero intra tot dies, mercem illam recipere & retinere.*]

Intellige quandocunque acceperit, dummodo non sit res ex numero illarum quæ iam expositæ sortitioni: quod si ex earum numero sit, non potest eam accipere, postquam aliqui iam simbolas contulerunt. statim enim, vt contulerunt, in hanc mercem ipsis ius fuit acquisitum: sic fit vt venditor alteri addicere nequeat, quod iam alteri venditum. Hæc ratio satis indicat, hoc intelligendum, quando instituta iam sortitione, vel acceptis symbolis, fit promissio. Si enim promissio facta foret, vt solet, ante symbolarum collationem, hoc est initiò quando sortis diuisoriæ siue Lotheriæ fit publicatio, tum enim sæpè additur, qui primam symbolã cõtulerit, is habebit hoc vel illud, qui intra tot dies tot symbolas contulerit, habebit illud qui numero vicerit reliquos intra tale tempus, illi hoc cedet, tunc isti omnia etiam post inchoatas sortes acquirerent, quæ ipsis promissa fuerunt ante sortitionem, & antequam res ipsa venderetur: & tunc sortientes in hanc conditionem consensisse sunt censendi. Sic intelligendi Garcias & Lopezius. & sufficiant ista de hoc cõtractu *Lotheriæ*. de quo vide Molin. de loco & P. Zaa in Aphorism. verbo venditio. n. 15.

QVÆSTIO III.

De purgatione Canonicâ.

Canonica *purgatio* dicitur, quæ regulis Ecclesiastici iuris consentanea est: quæ duplex est, vna *per iusiurandum*, in qua nihil est sortis: hanc soli improbant hæretici, qui contendunt nunquã licere, iurare, ne in iudicio quidem: contra quos legi potest Alf. à Castro b, Cochlæus contra Anabaptistas & Gregor. Valencia c. Probatur etiam hæc purgatio quoad Laicos in Concilio Triburiensi d, sicque testatur Cromerus *lib. 19. histor. Polon.* se Sophiam Reginam de stupro accusatam, suo & septem honestarum ac nobilium feminarum iureiurando purgasse. Probatur verò quoad presbyteros & Episcopos, constitutione Gregorij Magni, qui varios Episcopos sic se iussit purgare e. idem statuêre Alexander f, Innocentius g, & Leo h Pontifices, idem sancitum in Concil. Agathensi i, & Ilerdensi k: id ipsi facere Sixtus l, & Leo. III. m, & Pellagius PP n.

Altera purgatio est *per venerabilis Sacramenti Eucharistici sumptionem.* hanc Catholici contendimus esse licitam, quando iniungitur ab Ecclesiastico iudice competente. In veteribus Germaniæ conciliis hæc purgatio fuit probata. statutum enim illis, si furtum in monasterio committatur, tunc fratres se ita expurgent. missa celebretur, in eorum præsentiâ, & ea expletâ *omnes in hæc verba communicent; Corpus Domini sit tibi hodie ad probationem* o. Item, *si Episcopo aut presbytero aliquod maleficium imputatum sit pro singulis missam celebrare debet, & communicare: & de singulis imputatis se innocentem ostendere. Quod si non fecerit, quinquennio à liminibus Ecclesiæ extraneus habeatur* p.] Nec desunt exempla Pontificum optimorum, qui hanc purgationem exegerunt. Lotharius Rex pactis cum Nicolao Pontifice non steterat, sed adulteram iterum in thalami partem reduxerat, profectus Romam absolui petit à Pontifice Hadriano, dicens se promissis Nicolao factis stetisse, *Pontifex pro comprobatione innocentiæ* (ait Sigisbertus q) *ad examinationem corporis & sanguinis Domini tam regem quàm optimates regni inuitauit. illi nihil Deum veriti corpus Domini nostri, temerè & perperam acceperunt:* sed rege in itinere Placentiæ statim moriente, & omnes intra annum reliqui perierunt. Malus erat Imp. Henricus, sed tamen simile sacrilegiũ cõmittere exhorruit, inuitatẽ illũ ad similẽ sacramenti

b lib. 10. verbo iuramentum hære. 1.
c 2. 2. disp. 6. q. 7. punc. 3.
d c. si quis presby. 2. q. 4.
e ca. presbyter cum 4. seqq. d. q. 4.
f c. super causa d. q. 4.
g c. quoties ibi.
h c. omnib. ibi.
i c. si legitimi ibidẽ.
k ca. presbyter si à plebe ibi.
l c. mandastis ibi.
m c. auditũ. ibid.
n Sigeber. in Chron.
o ca. sæpe contingit. ibidem.
p cap. si Episcopo. ibid.
q anno. 870. in Chron.

menti Venerabilis purgationem Gregorio VII. Pontifice tam Sancto, quàm malis cunctis inuiso, tã religioso quã hæreticis semper odioso. Narrat historiã Lambertus Schaffnaburgẽsis his verbis[a]; *Ita absoluto eo* (Nempe Henrico Imp.) *excommunicatione, Papa missarum solemnia celebrauit, confectáque sacrâ oblatione, Regem cum cetera, quæ frequens aderat, multitudine ad altare euocauit, præferénsque manu corpus Dominicum: Ego, inquit, iampridem à te tuisque fautoribus litteras accepi, quibus me insimulabas sedem Apostolicam per simoniacam hæresim occupasse, & aliis quibusdam tam ante episcopatum, quàm post acceptum episcopatum criminibus vitam maculasse, quæ mihi secundum scita canonum omnem ad sacros ordines accessum obstruxerunt. Et licet multorum idoneorum certè testium adstipulatione crimen refellere queam; eorum scilicet, qui omnem vitæ meæ ab ineunte ætate institutionem integerrimè nouerunt, & eorum qui meæ ad episcopatum promotionis auctores fuerunt. Ego tamen ne humano potiùs quàm diuino niti videar testimonio, vt satisfactionis compendio omnem omnibus scandali scrupulum de medio auferam; ecce corpus Dominicum quod sumpturus ero, in experimentum mihi hodie fiat innocentiæ meæ, vt omnipotens Deus, suo me hodie iudicio vel absoluat obiecti criminis suspicione, si innocens sum, vel subitaneâ interimat morte, si reus. Hæc & alia, vt solenne est, præfatus verba terribilia, quibus Deum causæ suæ æquissimum iudicẽ, & innocentiæ assertorem adesse precabatur, partẽ Dominici corporis accepit & comedi. Qua liberrimè absumptâ, cum populus in laudes Dei, innocentiæ eius cõgratulatus, aliquamdiu acclamasset, tandẽ impetrato silentio, conuersus ad regem. Fac ergo fili, inquit, si placet, quod me facere vidisti. Principes Theutonici regni, suis in dies accusationibus aures nostras obtundũt, magnã tibi molem capitalium criminum impingentes; pro quibus non modò ab omni rerum publicarum administratione, sed ab ecclesiastica etiam communione, & ab omnimoda vitæ sæcularis conuersatione vsq; ad extramum spiritum te suspendi oportere existimant. Petunt etiã magnoperè diẽ & locum statui, audientiãque præstari canonicè discutiendis, quas aduersum te adferant accusationibus. Et nosti optimè humana plerũque vacillare iudicia, & in publicis disceptationibus nonnunquam falsa pro veris persuaderi, dum pro disertorum hominum ingeniis & dicẽdi copia & suauitate falsitas verborum phaleris adornata libenter auditur, & veritas nullis eloquẽtiæ nixa adminiculis cõtemnitur. Cùm ergò tibi benè consultum cupiam pro eo quod in calamitatibus tuis suplex Apostolicæ sedis patrocinium expetisti, fac quod moneo. Si te innocentem nosti, & existimationem tuam ab æmulis tuis per calumniam falsis criminationibus impeti, libera compendiosè & ecclesiã Dei scandalo, & teipsum longæ concertationis ambiguo & sume hanc residuam partem Dominici corporis: vt comprobata DEO teste innocentia tua, obstruatur omne os aduersum te iniqua garrientium: & me deinceps causæ tuæ aduocato, & innocentiæ tuæ vehementissimo assertore, Principes, tibi reconcilientur, Regnum tibi restituatur, omnes quibus iam diù respublica diuexatur bellorum ciuilium tempestates in perpetuum sopiantur Ad hæc ille inopinatâ re attonitus, æstuare, tergiuersari: &c.*] Sequitur quo pacto experimentũ hoc innocentiæ suæ facere detrectarit. Vidisti (lector) indici huius formulam, vidisti causas. Hæ nonne veræ; quòd Deus fidelissimus veritatis sit testis: quòd in humanis disceptationibus fallaciæ sit locus, diuinam verò disquisitionẽ nec falli posse, nec fallere? In formulâ, quid nisi pium, quid nisi consentaneũ sacris litteris, preceptisque diuinis? Verba quæ rẽ deceant: res ad honorẽ Dei, pacem Ecclesiæ, concordiã iustitiãque sanciendũ, scandala schismataque tollenda instituta & peraccõmodata. Quid igitur leguleius vilis[b] summis Ecclesiæ antistitibus obstrepit? quid rana conatur in elephãtum intumescere? cur hanc vocat, *furiosæ explorationis speciem?* cur Episcopos *Sacramentales*, per ludibrium homo *Sacramentarius*, appellat? vnicam adfert rationẽ, rationis expertẽ. Quia in exsecrationem sic & perniciem conuertatur, quod ad salutẽ institutũ putabatur. Putabatur ergo, & non erat? iam Christus mẽdax, qui hoc appertè professus? Nonne eius sunt istac[c]? *Qui mãducat meã carnẽ, & bibit meũ sanguinem: in me manet, & ego in illo.* Si Salus in me & ego in Saluatore, putabor tantùm saluus & non ero? Quid illa[d]? *Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse viuet propter me.* Falsa promissio, si viuere putatur dumtaxat. Quid denique illud clarissimum; *Non sicut patres vestri manducauerunt manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem viuet in æternum*[e]. viuet planè, viuet, ad salutẽque veram & perfectam hoc institutũ non putatur fuisse tantùm, sed scitur; sed fide creditur. Nonne dixerat veritas[f]; *Hic est panis de cœlo descendens; vt si quis ex ipso manducauerit, nõ moriatur. Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vitâ,*] Credat non esse salutẽ, qui non credit sub panis specie esse carnẽ. Nos carnem credimus, salutem credimus; non tamẽ omni sumenti.

Sumunt boni; sumunt mali,
Sorte tamen inæquali
Vitæ, vel interitûs.
Mors est malis, vita bonis.
Vide paris sumptionis,
Quàm sit dispar exitus.

Sed D. Thomæ non credit rabula: an nec Apostolo[g]? *quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne: reus erit corporis & sanguinis Domini! Probet autẽ seipsum homo: & sic de pane illo, edat, & de calice, bibat. Qui enim manducat, & bibit, indigne, iudicium sibi maducat & bibit nõ diiudicãs corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles & dormiunt multi. Quod si nos metipsos diiudicaremus, nõ vtiq; iudicaremur.*] Igitur indignè sumentibus, pernicies semper, & exsecratio fuit, nõ institutione, vel instituentis voluntate, sed sumentium peruersitate, qui quod ad salutem eorum datum, in mortem malunt abuti. Institutum initiò ad vitam æternam dignè sumentium, sic sume: nullus Pontifex, in perniciem, aut exsecrationem conuertet, nullus voluit, nullus potuit. Ac qui sumit in testem innocentiæ, cùm sit nocens, dignè sumit? ô iuris Sacerdote dignum iudicium! sed eô, qui iustitiam nobis Deam, pro habitu seu virtute iustitiæ, definiens nouum Iustitiæ sacellum erexit. Quid aliud in tòtâ formâ purgationis proponitur, quã quod à B. Paulo sancitum? Nonne hoc purgatio indicit? Dei testimonium optimum & certissimum est. illud adducatur & dubium tollat, Si reus es, noli eum testem aduocare; si innocens es aduoca. Proba teipsum priùs, diiudica. reus es? caue accẹdas, damnationem manducabis, & exitium adferet tibi sacrilega audacia: abstine, moneo, & edico. At, nil conscire tibi, nulla te mortali culpâ pallescere, postquam conscientiæ arcana scrutatus es, deprehendis; adesdum securus, inno-

centiæ

[a] a anno 1077.

[b] b Hotamã Caluinista Comment. de Feud.

[c] c Ioann. 6. v. 56.

[d] d v. 57.

[e] e v. 58.

[f] f v. 59.

[g] g 1. Corinth. 11. v. 27.

Commẽt. in Iustin. Instit.

centiæ non deerit, qui pro nocentibus obijt, vt eos ad innocentiam reuocaret. Quid in his mali? quid falsi? Non defuit Deus innocentibus, & hoc indicio eos expurgauit, nocentes verò necauit. Absoluit Gregorium. VII. damnauit Lotharium. Absoluit, in Morinis virum nobilem Erkimbaldum de Borban quem Comitem vocat Cantipratensis. hic lecto affixus intellexit à Nepote (filium alij contendunt) vi virgini vitium oblatum. Domini hæredem nemo accusare, multò minùs punire audebat. Quid faceret æger? iustitiam negligat? gladium illi in vindictam malorum Deus tradiderat. Nepotem qui occidat, non reperitur. Si faciat ipse? fraude opus, & parricida vocabitur. Vocabor (inquit) sed ab hominibus carnifex futurus sanguinis mei; sed iustus vltor, sed iustitiæ defensor, in oculis Domini. An quia Nepos, non nocens? successore carebo, prouidebit Dominus, cui seruio, cuius gloriæ affectus meos postpono. sic animatus, pugionem abscondit sub ceruicali. vocat Nepotem, tanquã vltima ei monita & mandata daturus. Venit adolescens, quinto post die, placatum sperans auunculum. Accedit, postulantis capiti aurem admouet. Ille pro osculo, pugionem condit in gutture, nec desinit premere, donec videt exhalasse. Hanc accipe victimã iustitiæ Deus (addit) tibi immolatam. scis quæ in animo & visceribus meis doloris magnitudo obuersans lancinet paternum amorem: sed vicit amor tui. Paulò post vires cernens deficere, obit exomologesim: tacet de cæde nepotis, quæ in ore omnium recens. Quærit Episcopus silentij causam. si oblitus: num saltem nunc se accuset, & animo pœniteat? respõdit Burbathus, se iustam credere; &, quod meritorium putet, id nolle infectum. Episcopus eius pertinaciã detestatã (sic putabat) redit ad templũ. De viâ reuocat æger. tum ait redeunti. Vt, pater, quam diuersa Dei sint & hominum iudicia intelligant, qui tecum præsentes, aperi (quæso) hierothecam, in qua pignus salutis asseruatum adfers. recludit ille, nec hostiam reperit: hanc admiranti æger se in ore, mediatore angelo datam, ostendit habere. Historia notissima est toti Belgio, non elegantis modò & accurati artificij picturis vetustissimis in Bruxellensi ciuicâ domo exornata, sed etiam historiarum monumentis contestata [a]. Sic Deus etiam absoluit Sibichonem Episcopum Spirensem coram Henrico III. adulterij accusatum [b]. Sic sæpè nocentes & culpę reos indignè sumentes, vel Deus pœnis corripuit, vel non permisit sumere, & transmittere [c]. Interdum tamen permisisse Deum hoc scelus impunitum in præsens, dilatã in posterũ digna vltione, nos docet Andronici Imp. perfidia apud Choniatam [d]. Sed occulta iudiciorum abyssus à nobis non scrutanda. Sublata tamen aliquando hæc purgationis forma, eo quod suspectis non est danda Eucharistia. *c. dilecti de purgat. canon. c. tribus de consecrat. d. 2.*

[a] Cãtiprat. lib. 2. c. 36. par. 6. Fulgosi. li. 1. c. 6. sed melius Cæsarius lib. 9. cap. 38.
[b] Crãtzius l. 4. Saxon. c. 43. Adã l. 3. ca. 31. & Chron. Hirsaugiense.
[c] Cipriamus ferm. de lapsis. Grego. Turonens. li. 1. de glor. mart. cap. 88. Petrus Cluniac. l. 1. A. de mirac. c. 2. 5. 35. Cæsar. l. 9. exempl. c. 38. 60. 64.
[d] ...

QVÆSTIO IV.

De vulgaribus purgationibus.

IN sortium Politicarum numero censeri possunt miræ quædam iudicariæ disquisitiones, quibus fortuito euentui veritas culpæ vel innocentiæ decidenda permittitur. *Vulgares* vocant *purgationes*, idque rectissimè: vt nomen nobis indicet nullo ipsas legitimo vsu, sed vulgi quadam vsurpatione & obseruatione superstitiosa fuisse introductas: plerasque etiam iure canonico expressè vetitas. Solet ijs DEVS tentari potiùs, quàm voluntas eius explorari. Vnde *& exploratoriæ probationes* Latinè dicuntur: Barbaro verò vocabulo in Constitution. Neapolitanis *paribiles leges*; eò quod rem non sciri, sed apparere tantùm faciant. In his plerumque peccari, tentando Deum, probabitur postea.

Surius in vita S. Godefridi, l. 3 c. 12. d li. 1. Annal. in fine vitæ Manuel. Conneni.

Talis purgatio est, quotiescum que poscitur, vt Deus miraculum faciat: veluti si quis confisus innocentiæ suæ, peteret se septies percuti gladio ad innocentiam suam probandam, vt factum in fœminâ septies ictâ [e], aut in ignem intraret, de quo postea.

e de qua est epist. D. Hieron.

SECTIO I.

De prouocatione ad diuinum iudicium.

SÆpe fit, vt qui se iniuriâ affici ab alijs putant, nec hominum præsidium vel auxilium superesse cernunt, ad Deum confugiant, non quidem malis vt illos eripiat, sed vt sumpta de persecutoribus vltione, tali indignos supplices iniuriâ fuisse, cunctis faciat manifestum: interdum illos ad tribunal Dei sisti intra certum tempus, interdũ nullo tempore addito iubent: *citationem ad comparendum coram Deo iudice* vocant. de hac meritò dubitant plerique quid tenendum: metuendáne citato sit, nec ne? item licita citanti, an illicita?

Quoad citantem & quiritantem, ob iniuriam, *Dico primò, si citra odium, aut vindictæ cupiditatem, vel impatientiam, iram, desperationem, vanitatẽ, aut aliam vitiosam affectionem, per iniustitiam oppressus quis, hoc faciat, bono fine (puta vt innocẽtia eius appareat, nec infamia grauetur familia, aut vt liberetur mundus tali tyranno, aut vt resipiscat, & terrore perculsus, pœniteat, desinatque ab oppressione & concussione miserorum) licita est talis citatio.*] fatetur Feuardent. [f] se talem non audere damnare. equidem cùm res sit indifferens, & finis bonus, puto actum esse meritorium. nec desunt exempla Sanctorum hominum. Sic enim Sara dixit Abrahæ [g]; *Iudicet Dominus inter te & me*, Sic Dauid ad Saulem [h], *Iudicet Dominus inter me & te, & vlciscatur me Dominus ex te.* & Zacharias filius Ioiadæ, cum iussu Ioas regis interficeretur, similia protulit [i]: *videat Dominus, & requirat.* Nec alia mens septem Machabæorum Martyrum [k], quorũ prophetia vim habuit imprecationis & citationis, vt illæ priores duæ; quæ ambæ exitio persecutorũ paulò post fuere cõprobatæ. Nũne Apostolus Alexandro ærario impunitam esse non debere censuit iniustitiam eius, cùm diceret [l]? *Reddat illi Dominus secundũ opera sua.* h. malũ magnũ pro multis malis, quę illi ostenderat. Nonne Sancti martyres, etiam noui testamenti, clamant ad Deũ [m]? *Vsq; quo Domine nõ iudicas, & non vindicas sanguinem nostrũ de his, qui habitant in terra?* Legimus etiam de B. Eustachio Abbate, cũ hæreticus quidam Agrestius, B. Columbanum iam mortuum conuicijs & calumnijs laceraret, sic vltum esse calumniatorem, idque in concilio Matisconensi. Ita namq; scribit Ionas Abbas, eius cõtemporaneus [n]: *cùm sic ille (Agrestius) friuola garriret, sagax Eustachius, vt erat virtute patientiâ & scientiâ insignis, respondit. In horum præsentia Sacerdotum te ego, eius discipulus & successor, cuius tu disciplinam & instituta damnas, ad diuinum iudicium cum illo intra præsentis anni circulum disceptaturũ inuito,*

f extremo c. 13. Esth.
g Gen. 16. v. 5.
h 1. Reg. 24. v. 14.
i 1. paral. 24. v. 23.
k lib. 2. Mach. 7. v. 17. & 19
l 2. Tim. 4 v. 15.
m Apocal. 6. v. 10.
n vitæ S. Eustachij seu Eustasij c. 6. mẽse Martio.

vt iuſti iudicis examen ſentias, cuius famulum tuis obtrectationibus maculare conaris.] Scire vultis euentum citationis? poſt aliqua media, ſequenti capite ſubiicit Ionas: *Sed cũ ille* (Agreſtius) *ſæpius ſibi datũ pœnitentiæ locum non agnoſceret, vt B. Euſtachij ſententia, ad diuinum iudicium ipſum vocantis præualeret, ante triginta dierum circulum, priuſquam vertentis anni meta compleretur, à ſeruo ſuo, quem ipſe redemerat, ſecuri percuſſus interijt.*] Accedat & aliud tẽpore legis gratię, Gualtherus Burgenſis, vir doctrinâ & ſanctitate clarus, per iniuriam pulſus Epiſcopatu Pictauenſi, à Clemente V. quamdiu vixit, iniuriam patienter tulit: moriens iuſſit, credo ad exẽplum aliorum ſepulcro inſcribi: *Ad iuſtum Dei iudicium appello.* Legit elogium Clemens, & iniuriæ, quam intulerat, memoria, expauiſſe ferunt: addũt a alij, non diu poſt obijſſe: ſed, quem citant Volaterranus, id non addit, & fabuloſum puto.

a Raphael. Volaterrã anthropol.lib.21.

Memoratu digniſſimum eſt, quod legitur apud ætatis illius ſcriptorem doctum, eruditum. & veracem, his verbis: *Monaſterium D. Iacobi apud Leodium notum multis eſt & acceptũ. Iſtud quidam adoleſcens, conſobrinus maioris Præpoſiti, cauſa deuotionis & religionis intrauit: quod, vt audiuit Præpoſitus indignè tulit: mox forti manu collecta ſatellitum, intrat violẽter cœnobium, rapit iuuenem, & nudatum ſancto habitu, ſæculari induit. Abbas ergo monaſterij, collectis primoribus ciuitatis, Epiſcopo conqueritur, & totum clerum pro tantis iniurijs interpellat. Hoc autem cùm indignanter audire vix vellet Epiſcopus, & Abbatem potius duris verbis impeteret, flexis Abbas genibus, cũ moderamine verborum dixit: Iudicẽ contra te (ô Præpoſite) in terra habere non poſſum: & ideò contra te DEVM ſummum iudicem interpello, vt intra quadraginta dies vterq; noſtrum compareat coràm illo, ſententiam pro meritis accepturus. Ad hoc Præſul cachinnans cum ſuis irriſit hominem, atq; ſpreuit, & repulit exprobratum. Quid plura? quadrageſimo die circa nonam mortuus eſt dictus Abbas: & cum pro eo ſolemniter pulſaretur, ſedens in balneo Præpoſitus, quæſiuit à circumſtantibus, quid hoc eſſet? moxq; quidam ingrediens reſpondit; Abbatem D. Iacobi modo eſſe defunctum, & pro eo pulſationem fieri tam ſolemnem. Ideò ergo recordatus Præpoſitus quadrageſimum diem eſſe, qua ſe citatum audierat ab Abbate, cõſternatus animo, dixit ſuis. citò videte quid faciam? mortuus ego ſum. comparere me hodie ſummi iudicis aſpectibus oportebit. Nec mora. poſt verba hæc, cùm balneum egredi feſtinaret, in adſtantium manibus, cum diro eiulatu & vocibus exſpirauit: ibi proculdubiò reſpondere compulſus, vbi cauſarum ſtrepitus ceſſant, iuriſperitorũ aduocatio cõticeſcet, vbi nec preces, nec precium liberabunt.*] Hactenus Thom. Cantipratenſ. alias Brabantinus *in lib. Apũ.* Ceſtrenſis etiam *lib. 7.* tradit Innocentiũ quartum à Rob. Groſſeteſt dicto Lincolnienſi, famigerato illâ ætate philoſopho, quem excõmunicarat, & ille ad Deum iudicem prouocarat, Pontificem ad Dei tribunal citans, mortuum quo die mortuus eſt Robertus, auditámque hanc in Pontificiâ aulâ vocem: VENI MISER AD IVDICIVM. repertúmque ſequenti die Papam in lectulo exanimatum, ac liuidã in eius latere cruentámq; plagã, ac ſi fuſte percuſſus fuiſſet, & id accidiſſe anno. 1253. cui conſentiunt Matthæus Pariſius. Ioan. Burienſis. & alij Britannici ſcriptores: quorum hoc commentum puto ab hæreticis vel ſchiſmaticis eorum operibus fortaſſis inſertum. Nam Neapoli hunc Innocentium in expeditione contra Manfredum mortuum ſcribit Nauclerus, parum Pontificibus addictus *chronic. vol. 2. generat. 42.* & non meminit talis citationis, vt nec Platina, (non reticiturus) nec Monachus Paduanus, nec Paulus Langius Cygnolus Monachus Bozanienſis; ſed perfidus hæreticus: nec alter hæreticus Mutius in chronic. Germanorum. Nec ex Catholicis quod ſciam gentium aliarum quiſquam, non Onuphrius, nec Maſſonus nec Ricordanus, nec Epiſc. Nebienſis, nec Volaterranus, nec Flauius Blondus, qui accuratè de morte & anno mortis eius conſentiunt; & omnes fatentur eruditione, iuſtitiâ, ſanctitate Innocentium. 4. excelluiſſe. Relinquat igitur prudens lector fabellam de Innocentio 4. Britannis, vt ad Arturi rotundam menſam ſuauiter eam fruatur Balæus, non tam ingenioſus, quàm impius ſimilium dramatum fabricator.

Dico 2. *Periculoſum eſt hominibus non compertæ ſanctitatis has citationes imitari.*] Nam facilè fallit amor propius & perſuadet nos iniuriam perpeſſos, cùm non ſimus: facilè etiam latens aliqua gloriolæ, vel vindictæ, vel alterius perturbationis animi nebula ſe immiſcet, vt veritatem non videamus.

Dico 3. *lethaliter peccant, qui ſcienter iniuſtè alios citant.* probatur quia nocent iniuſtè & grauiter. ſic enim ſugillant eos quos citant, vt oppreſſores innocentiæ. minùs etiam conſtantes graui terrore percellant, ita vt ex metu mortis poſſint in morbum incidere & mori. Quod fortaſſis aliquando contigit.

Quoad eos verò qui citantur, exiſtimo duas regulas poſſe ſtatui. *Prima eſt, ſi conſtet eos iuſtè iudicaſſe, nec vllum eſſe dubium de ſententiæ aut facti, propter quod citantur, æquitate: tunc poſſe huiuſmodi citationẽ ab illis contemni.*] ratio eſt, quia iuſto iudici præmiũ à Deo, cuius vicem fungitur, non ſupplicium eſt exſpectandum. Sciebat hoc magnus ille Imperator militum Gundizaluus Ferdinandus de Corduba: *Qui cũm Tarentum obſidens maleficum quendam ſeditioſũmque* (inquit Iouius b) *militem ad ſupplicium duci iuſſiſſet: illéque multum reluctatus ſe iniquiſſimè damnari vociferaretur, & proinde Gonſaluum ad dicendam cauſam ad Dei maximi tribunal magna voce citaret: vade, inquit, Gonſaluus, feſtinaq; confiſus optimo iudici, & cauſam inſtrue. Nam ibi pro me aderit, qui opportunè reſpondeat Alfonſus frater: qui nuper, ex Serra vermegia, in cœlum contendit. Tum enim Gonſaluo nunciatum fuerat, fratrem à Mauris circumuentum, dignam forti pióque duce mortem oppetiſſe.*] Sic ille meritò nebulonem iniuſtè prouocantem contempſit.

b in vita Gonſalui.

Altera regula ſit, *Quãdo iudex aliquam animi perturbationem ſenſit: quæ ad damnadum, vel mouit omninò, vel ad citius damnandum mouit: vel etiã non vſq; adeò certa eſt ſententiæ iuſtitia, vt non ſuperſit probabilis contrarij metus: tunc malè facit iudex, ſi contemnat huiuſmodi citationem. rectè facit, ſi diligentiùs iterum omnia momenta, & quæcúmq; ad veri indagationem pertinent, examinet ac perpendat, & reum interim in cuſtodia ſeruet, vt vel retractetur prior ſententia, vel maturiore conſilio confirmetur.*] probatur hæc concluſio. (quæ Feuardentij quoque fuit) tũ quia iudices non poſſunt nimis circumſpectè procedere in re tanti momenti, cùm non hominis, ſed Dei iudicium iudicent c: tum quia, qui videbantur nocẽtes ex allegatis & probatis, eos tempus poſtmodũ ſæpè docet fuiſſe prorsùs innoxios. non opus eſt exempla proferre, ſunt ad manum non pauca, nec obſcura, tum denique quia ſæpiſſimè accidit tales citationes non eſſe irritas, Scribunt Hiſtorici Hi-

c 2. paral. 19.v.6.&7

ſpanorum Ferdinandum III. Regem, iuſſiſſe duos nobiles perduellionis reos ex turri vel rupe altiſſimâ præcipitari: illos conſtanter crimē negaſſe, quod quia videbant ſe fruſtrà facere, tandem ad diuinum tribunal prouocaſſe, regique denuntiaſſe, ibi, vt ſe ante diem triceſimum, ſiſteret: Ferdinandum poſtea ipſo die triceſimo ſatis ſubitâ morte abreptū [a]. Germania ſola multa præbet exempla. Menuercū Paderbronnenſ. Epiſc. graui contumeliâ Corbeiēſis quidā monachus affecerat: cui Epiſcopus: REDDITVRVM ALTISSIMO FACTI RATIONEM prædixit. Monachus floccipendens riſit epiſcopū. Ecce, moritur antiſtes: & nihil mali ſentiens antè monachus, in ipsâ horâ mortis Epiſcopi expirauit [b]. Paucis annis poſtea Henricus Moguntinus (vel ſecundum alios VVormacienſis) Epiſcopus, falsò, & per calumniam Arnoldi: accuſatus, & per præuaricationem Cardinalium duorum à Pontifice Eugenio. 3. ad cauſæ cognitionem delegatorū, depoſitus, ipſo Arnoldo ſuffecto, fuit: ſed ad iuſtum iudicem Deum interpoſitâ appellatione, ſequenti anno mortuus fuit. Eius audita morte, ambo illi Cardinales obiere ſubitò: alter digitos proprios arrodens: alter in latrinis, Arij morte [c]. Tempore Henrici quarti, Burchardus Halberſtadienſis Epiſcopus, & Meginherus Abbas Herfeldenſis, de iuribus Eccleſiarum litigantes: inuicem ad Dei tribunal euocarūt, & ambo die dictâ repentè ex hoc ſæculo migrarunt Sic olim ex Auentino libr. 4. ſcripſeram; ſed commentum inueni additum ab Auentino quod inuicem citarint. ſolus Meginherus Epiſcopum citauit, qui ſolus iniuriâ fuerat affectus, vt patet ex eius ætatis ſcriptore Lamberto Schaffenburg. quem vide, & ab Auentino caue. In vicina Germaniæ Gothia, memorabile accidit illud Ioannis Turſonis, de quo ſic ſcribit Olaus [d], *quendam capite plecti iuſſerat. Is genibus innixus, en morior iniuſtè,* inquit, *teque voco hac hora ante tribunal Dei, vt reſpondeas, cur me innocentem morti condemnes. Vix autem miſer carnificis manu obtruncatus fuerat, cùm etiam iudex de equo corruit exanimis.*] Liguriæ pars nota Italiæ. ibi Genuenſium triremes aduerſus piratas emiſſæ, biremē Gotholanam accepere; & in Siculorum Gotholanorúmque contēptum, extra Drepanum, furcæ noctu rectorem biremis affixerunt. Miſer ille diu fruſtrà queſtus, nihil vnquam ſe Genuenſibus nocuiſſe: vt vidit plus gentis odium illos, quàm æquitatem mouere: præcipuámque mortis ſuæ cauſam eſſe trierarchū Genuenſem, iuſſit vt ſe ille intra ſextū menſem ante Deum iudicem ſiſteret. nec irrita vocatio fuit. cōdicto Ligus tempore mortuus fuit [e]. Armoricis Franciſcus Dux præfuit: is ſummâ crudelitate fratrem ex Angliâ redeuntem de medio ſuſtulit; ſed viciſſim fratris citatione intra annū de medio ſublatus, principatum cū vita amiſit [f]. vix eſt quiſquā cui non ſit audita damnatio Templariorum: ex his vnus Neapolitanus eques traditur ad diuinum iudicium appellaſſe, & Clementē V. ac Philippū Pulcrum Francorum Regē, anni ſpacio conceſſo, corā tribunal illud ſupremū citaſſe: addit Fulgoſus [g] intra id tempus Clementem repentè mortuum, nec multò poſt Philippum quoque interijſſe. Hoc alij ex calculo temporis conantur refellere. Sed idem, confirmant Chriſtianus Maſſæus, & Meierus [h] qui Papam & Regem eodem anno 1314. tradunt obiiſſe, illum 20. April. hunc 29. Nouembris. fuerunt quidem Templarij Anno 1312. in concilio Viennenſi, tertiâ Aprilis condemnati: ſed non omnes eodem anno comprehenſi ac occiſi: ſed quidam ſequenti, vt Neapolitanus ille; ſcilicet anno 1313. cúmque. 1314. currente mortui ſint Iudices illi duo, dicuntur non immeritò eodem anno obiiſſe, quo citati fuere: imò Gaguinus & Æmilius mortuum volunt regem anno 1313. quem conſtat Pontifici ſuperuixiſſe.

a Ritius l. 3. de Regibus Hiſp. Mariana in Hiſpan. Annal. lib. 15. cap. 11.

b Crātzius lib. 4. Metropol. cap. 4.

c Conradus in Chr. Moguntino.

d lib. 14. hiſt. Aquilon. ca. 20

e Fulgoſ. lib. 1. c. 6.

f Æneas Syluius Europeæ hiſto. c. 43

g d. cap. 6.

h Meierus l. 2. Annal. & lib. 17. Chron. Maſſe. cōſentit Onuphr. in PP. Rom. hiſtor.

SECTIO II.

De purgatione Monomachiæ.

NVlla fuit quondam frequentior purgatio iſtâ; quotieſcúmque criminis notitia ſeu probatio obſcura; vel actor reum prouocabat; vel reus ipſe offerebat ſe, aut ſuo loco alium: inuentionem quidam Mantinæis tribuunt; alij volunt antiquiorem eſſe [i]. conſtat etiam Palæſtinis in vſu fuiſſe, ex Goliæ prouocatione, quem Dauid ſuperauit. Fuit maximè in vſu poſt Barbarorum in Italiam irruptionē apud Longobardos [k], & apud Germanos [l], & Francos [m] & etiam Hiſpanos [n], non ex homicidij tantum cauſa (*iux. c. vni. §. ſi quis hominem. §. ſi quis alium. de pace Conſtant.*) ſed & ob aliud quoduis graue crimen, vel magni momenti cauſam, vt poſt Bald. communiter D D. cenſuere. *Bald. in d. cap. vni. Alciat. & Orozc. ad l. ex hoc iure. D. de iuſt. & iur. Iulius Ferret. conſ. 6. de duello in prin. & conſ. 9. n. 6. conſ. 11. n. 3. & 4. & Menchaca lib. 1. illuſt. qq. c. 49.*] Et ſanè in iuriſiurādi locum, propter crebra periuria, hoc fuit introductum, corā Ioanne XIII. per Othonem 4. in Romandiola [o]; ſed priùs apud Francos iam Carolus Magnus hoc ſtatuerat, quoad ad cauſas criminales [p], poſtea ad ciuiles quoq; extenſum [q], vt & apud Moſchos [r] & Danos [s] olim in vſu. Ritus duelli poſſunt colligi tum ex Annal. Boiorum *libr. 4.* tū ex Ticinenſis Hiſt. Bern. Sacci *l. 9.* Sed in moribus, & armorum genere præſertim, non idem obſeruatum apud ſingulas nationes. plerumque receptum, vt armis militaribus regionis eius vterentur. Carolus Magnus voluit vt fuſtibus: poſtea receptum, vt rei ſit optio, & ius armorum præſcribendorum. In celebri illo duello Cambronenſi, inter Iudæum, qui imaginem Deiparæ vulnerarat, & paralyticum, Lex Carolina ſeruata.

Anno enim 1326. Guilh. Tertiò Comite Hannoniæ, Verpa quidam ſe finxerat ſincero animo Chriſtianis ſacris baptiſmo initiari. ſuſcepit ex fonte Comes, & Guilh. filiolum nominauit, & apparitorem Curiæ Montenſis eſſe iuſſit. Non diu poſt, homo impius ingreſſus ædē monaſterij Cambronenſis, actus furijs, blaſphemias in Deiparæ imaginem multas effudit, & (horrendū) venabulo quatuor plagas inflixit, vnde ſanguinis ſtatim riui manarunt. vidêre faber aſciarius quidam, & Monachus laicus Matthæus Lobbius. faber aſcia caput findere Iudæo parabat; ſed à monacho prohibitus, rem detulere igitur ad Abbatem Ioannem de Montibus: is ad Comitē. Iudæus pertinaciter tormenta eluſit. Sic dimiſſus: quadriennio poſtea ab angelo apparente, quidam ſenex nomine Ioannes Flander, Eſtinnenſis, & ſeptenniò iam ex paralyſi clinicus iubetur Iudæum accuſare, & duello prouocare. Bis monitus, Parochi iuſſu ſenex rem adhuc differebat. Tertium illi ipſa Virgo, quinque illis plagis conſauciata ſe videndam præbuit; & imperat monomachiam. Plenus ſpe ac fide ſenex adit Cambronem, cernit in imagine vulnera quæ

i Alcia. de ſingula. certa c. 2.

k Lege Lōgob. tit. qualiter ſe quiſque defēd deb tit. de purga. rei tit. de homicidio liberi hominis.

l Lamber. Schaffnabur. ſæpè.

m docet Guido Papæ deciſ. 191. Hotoman. l. 3 obſeruat c. 15. Charondas deciſ. 607.

n ti 4. parti. 7. & paſſim Mariana in Hiſt. Hiſpan.

o l. antiquis. & l. vlt. lib. 2. leg. Lomb tit. 54.

p l. mētio. d. tit. 54.

q d. l. vlt. & li. 5. leg. Francic. tit. 4.

r Olaus l. 1 cap. 20.

s Saxo, li. 5

in viso, accedit Comitem, accusat recutitum, dies pugnæ dicitur. arma rudes fustes & scuta lignea, supersunt hodie. Iudæus vesco corpore, ferox virib. tibiales fascias tintinnabulis cinxerat, & sic senem ridebat. Sed iuuit athletam suum Deus tam impar commissus, æger sanum, debilis fortem, senex iuuenem prostrauit: & horrendè blasphemantem, conuictum, sed non pœnitentem: comes iussit caudæ equinæ alligatum trahi ad patibulum, & capite deorsum, duobus adlatera molossis eum rabidè laniantibus, appensum subdito ignis fumo interire. [*narrat fusè Robert. Hauportius duabus ea de re libris carmine conscriptis.*] Hispani semper militaria arma retinuere, vt ex cunctis eorum Annalib. patet. Duellorum tum inter Principes pro regno, vt inter Corben & Orsuan Hispanos apud Liuium; & Edmundum Anglum & Canutũ Danum Reges apud Polydorum, Hundingũ & Roheum Daniæ reges apud Crantzium, Petrum Aragonium & Carolum Andegauensem apud Antoninũ[a]; & pro principibus inter priuatos: vt Charellum & accusatorem reginæ Gondibergæ b; pueri quoque pro vxore Henrici tertij contra gigantem c; & Burchardi contra Conradum iactantem se cum regis nepte cõcubuisse, anno 950. apud continuatorem Regionis: item inter priuatos, vt coram Othone I. quando disceptatum vtrum in successionibus auorum essẽt nepotes cum patruis, vt patrem suum repræsentantes, admittendi, & vicere qui pro nepotibus pugnabant[d]. Mira sæpè in his accidêre. duo tantùm narrabo. Vnum ex fide Dubrauij e; Radislaus, Gurimẽsis Princeps Mistibogij filius, per iniuriam inuaserat Boëmiæ fines, coactus à suis tandem optimus rex VVenceslaus militem collegit. cùm iam dimicaturæ essent acies. *Si aliter, exclamat VVenceslaus, nisi prælio res componi nequit, cur non potiùs sine insontium sanguine: ipsi inter nos singulari certamine decernimus? Nulla sit mora, loriculam super cilicinam vestem indutus, paruóque ensiculo succinctus VVenceslaus in arenam prodit: at Radislaus cataphractus hastatúsque cum ingenti machærâ se infert. VVenceslaus signo crucis frontem pingens subito angelos vidit, atque hanc vocem, velut ab homine promptam, audit: Ne feri. & repentè Radislaus humi procumbens, veniam audaciæ poposcit, seque potestati victoris permisit. Alleuans prostratum VVenceslaus monuit, data venia & dignitate ei restituta, vt cõtumaciam in obsequium debitũ verteret, ne post grauius ab irato numine plecteretur.*] Hic Deus miraculo iustitiam causæ declarauit: quando miraculo Deus non fauet, fieri solet, vt vel maneat dubia res; vel iustam fouens causam succumbat. Prius in pugna duorum Hispanorum Nobilium accidit tẽpore Alfonsi Regis: qui Petri Regis Castellæ pater. Hi fuere Ruy Paez de Viedma, & Pay Rodriguez de Auila, ille hunc proditionis accusauit: hic illum sceleris grauioris vicissim recriminatione pulsauit. cùm ventum esset ad duellum, tribus continuis diebus ab ortu solis ad occasum pugnarunt, multisque se vulneribus affecerunt, & dubia prorsùs, nec in vnum alterúmue inclinante victoria: vtrúmque rex innocentem pronunciauit, & æquali virtute præditos amicos esse voluit. Narrat fusè Pet. Maxia f. Sic etiam dubia mansit Zamorensiũ causa, quos proditionis accusabat Did. Ordonius de Lara, innocentes contendebant Ariæ Gonsali filij: quorum cum duos iam Ordonius occidisset, tertióque vulnus lethale inflixisset; saucius cadens equo habenas aberrante gladio præscidit, equus Ordonium inuitum extulit extra monomachiæ septa, quod victi indicium. Sic ille non victor, equi culpa: non victus, propria virtute. Iudices sibi N. L. pronunciarunt. *Mariana libr. 8. Histor. Hispan.* Multos quorum causa iusta erat in monomachiâ sæpe succubuisse docent post Pont. Innocentij III. rescriptum, *cap. 2. de purgatione vulgari* & Regis Rotharij l. 1. lege Longobard. tit. de monomachiâ, etiam Ioan. Baptista Susius g, & Vrrea Hispanus h.

Vt vt est, repugnat omni iuri, quæ est communis D D. sententia, contra Paridem à Puteo, vt docent recentiores scriptores non pauci, *nempe Lancellotus Conrad. libr. 1. templ. iudic. cap. 1. §. 3. vers. duellum prohibere, & tract. de duello in præfat. Menchaca li. 1. illustr. qq. c. 12. & cap. 49. Viuius li. 1. comm. Opinion. litt. D. vers. duellum. Petrinus Bellus p. 10. de re militari tit. 2. à num. 128. Iulius Ferretius cons. 1. num. 3. & 6. cons. 2. num. 4. cum seqq. cons. 8. num. 4. cons. 20. num. 10. & idem sæpiss. in tract. de duello. Alciat. l. 5. respons. cons. de duello.* Quod repugnet iuri naturæ, docent optimè Susius, *d. opere*, & Anton. Bernar. Mirandulanus *libro suo contra Posseuinum de expugnatione singular. certam.* & Petrus Messia *p. 4. var. lect. c. 9.* Quod iuri ciuili: probant communiter D D. *ex l. 1. C. de gladiator. lib. XI.* quamuis ea lex hoc non conuincat, sufficit tamen, quod nullâ Romanorum lege sit hæc monomachiæ purgatio approbata: cúmq; iuri naturæ repugnet, constat omnem consuetudinem in contrarium inualidam esse, vt rectè Canones dicunt [i]. Quod iure diuino & sacris litteris prohibitum sit duellum, probant ex omnibus locis, quibus prohibemur Deum tentare, & quibus prohibemur occidere k. Apertior est probatio iuris Ecclesiastici seu diuini positiui. Nam & olim hoc canones prohibuêre, & apertissimè Concilium Trident. cuius hæc sunt verba; *Detestabilis duellorum vsus, fabricante diabolo, introductus, vt cruenta corporum morte, animarum etia perniciem lucretur, ex Christiano orbe penitus exterminetur: Imperator, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & quocunque alio nomine Domini temporales, qui locum ad monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint, eo ipso sint excommunicati, ac iurisdictione & dominio ciuitatis, castri aut loci, in quo vel apud quẽ duellum fieri permiserint, quod ab Ecclesia obtinent, priuati intelligantur: &, si feudalia sint, directis Dominis statim acquirantur. Qui verò pugnam commiserint, & qui eorum patrini vocantur, excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant, & vt homicidæ, iuxta sacros canones puniri debeant, &; si in ipso conflictu decesserint, perpetuò careat Ecclesiastica sepultura. Illi etiam, qui consilium in causa duelli, tam in iure quàm facto dederint, aut alia quacumque ratione ad id quemquam suaserint, necnon spectatores, excommunicationis, ac perpetuo maledictionis vinculo teneantur: non obstante, quocunque priuilegio, seu praua consuetudine, etiam immemorabili.*] Damnarat eundem abusum sub excõmunicationis pœnâ, quoad subditos tantùm Romanæ sedis, Iulius II. anno 1508. mense Aprili, & rationes addiderat damnationis benè multas & graues, primò quia hoc fiat humani generis inimico instigante. 2. quia hinc hominum mortes repentinæ, & animarũ perditiones, & noua inter adstantes amicos pugnantium odia & altercationes & ex vno inconuenienti plura oriuntur, in animarum & corporum periculum,

a Liuius l. 28. & Plutar. in vita Scipionis. Polydorus Virgil. lib. 7. hist. Anglor. Crãtzius lib. 1. c. 21. & 22. Daniæ D. Anton. p. 3. tit. 20. c. 4. §. 8. hist. sum & Ricius l. 3. hist. Neapol. Froissar. Chrõ. lib. 1.

b Paul. Dia. histo. Longob. li. 4. ca. 16.

c Naucle-rus gener. 35.

d VVitichindus l. 2. Vincentius li. 24. speculi ca. 70.

e li. 5. Histor. Bohẽ.

f Silu. var. lect. p. 2. cap. 10.

g li. de iniustitia duelli.

h l. de duello.

i cap. 2. de cleric. pugn. in duello. Alciat. d. responso de duello. & DD. citati.

k Pet. Matthæus in Notis ad Bullam. Gregor. XIII. mox laudandã. Tamẽ reuera loca illa scripturæ parum vrgẽt proteruos. c. toto tit. fermè de purgat. vulgari. tit. de cler. purgante in duello. ca. monomachiam. 2. q. 4.

periculum, generisque humani iacturam, perniciosum exemplum, & schandalum plurimorum. 3. quia Christus docuit Deum non esse tentandum. 4. quia hominem homini insidiari nefas. 5. quia gladiatoria munera, & huiusmodi purgationes vulgares à religionis nostræ pietate damnantur. 6. quia cruenta huiusmodi spectacula à canonibus Pontificum, & imperialibus legibus sunt prohibita. Denique Gregor. XIII. laudatissimus Pontifex ad omnes Christianos voluit pertinere hanc prohibitionem, vt & Concilij Tridentini patres eam extenderant; & quod illi de solemni, siue publico duello sanciuerant, hoc ipse prudentissimè ad priuatas, & non solemnes duellationes, propter easdem causas, quæ in iis quoque cernebantur, porrò producendum sibi censuit [a] anno 1582. nona Decembr. his verbis; *crescente hominum malitia facinorosi non desunt, qui quod publicè prohibitum est, priuatim exsequi non dubitent, dum sic pœnas prædictas eludere se posse arbitrantur. Nos ad hæc euertenda plenius euidentiúsque prouidendum esse rati considerantésque duellum priuatum, non minùs cruentum, & animæ & corpori noxium esse, quàm quod publicè perpetratur: auctoritate Apostolica statuimus. (1.) illos, qui ex condicto, statuto tempore & in loco conuento monomachiam commiserint, etiamsi nulli patrini socijue ad id vocati fuerint, nec loci securitas habita, nullæve prouocatoriæ litteræ, aut denunciationis chartulæ præcesserint, censuris & pœnis omnibus à dicto concilio propositis teneri, perinde ac si publico & consueto abusu singulare certamen iniuissent. (2.) volentes etiam locorum dominos, si certamen ex condicto huiusmodi permiserint, aut quantum in se fuerit non prohibuerint, (3.) omnésque illud fieri mandantes, instigantes, consilium vel fauorem dantes, equos, arma, pecuniam, commeatum, & alia subsidia scienter subministrantes, aut (4.) ex composito spectatores vel socios quouis modo se præbentes eisdem censuris & pœnis subiacere, etiamsi illi qui ad locum destinatum pugnaturi accesserint impediti pugnam non commiserint, si per ipsos non steterit quominùs illa committatur. Non obstantibus, &c.*] Ex quibus sanè apparet, qui hodie priuatis prouocationibus in hanc excommunicationem, nulli reseruatam, incidant. Videor autem mihi ex verbis vtriusque prohibitionis quædam colligere non inutilia obseruatu. Primò illos quoquo incidere, qui dicunt, *Veni ad talem locum: ego te illic exspectabo:* nam isti certum tempus constituunt, illud ipsum persens; sicut crastinum, qui dicunt cras tali horâ, &c. Secundò Principes non prohiberi hanc licentiam concedere infidelibus; tum quia sunt extra curam Ecclesiæ, tum quia Concilium expresse dicit; *inter Christianos* 3. non prohiberi iustum bellum gerétes Principes, quam possunt causam prælio decidere, eam paucis committere per duellem definiendam, hoc enim tunc in belli locum succedit: Non tamen liceret illis animi causâ, vel gloriæ solius ad ostendendum robur militum facere; sicut olim fecerunt Ioab & Abner [b]: nam vox, *ludere*, illic significat prolusionem pugnæ. Instituebatur enim hoc, vt arbitror, quasi diuinatorium quoddam victoriæ præiudicium, quo Germanos olim vti solitos Cornel. Tacitus testatur [c]: Quæ ipsa diuinatio, est prohibita: Et sicut pro solâ gloriâ humanâ bellum non licet suscipere, sic nec duellum licet permittere. 4. Quoad consulentes, ex Gregorij verbis intelligitur, eos dumtaxat incidere, qui suadent affirmatiuam, non verò qui duellum dissuadent; & ad hoc consilium conscriberent, vel darent, hi enim non peccant. 5. quoad spectatores; non incidere, qui illac transeuntes obiter aspicerent certamen: vel subsisterent ad dirimendum; immò nec illos, qui ex instituto eos fuissent comitati, vt certamen impedirent: ideò enim additur, *si per ipsos non steterit, &c.* ipsos scilicet spectatores & socios &c. vnde 6. infertur, eos qui comitarentur vel sociarent, incursuros etiamsi non sit pugnatum; quando conati sunt efficere, vt pugnetur, vel saltem si poterant, non impediuerunt ipsi, sed maluissent pugnam conseri. Hæc saluo rectiùs sentientium iudicio, de re quotidianâ. Quidam asserunt etiam à Sanctissimo Domino nostro Clemente. 8. hodierno P. M. bullam quandam de Duello editam; quam nondum potui nancisci. Habes in compendio bullarum nuper Venetiis edito.

[a] Bulla quę incip. ad tollendum detestabilem.

[b] 2. Reg. 2. v. 15.

[c] libro de moribus German.

SECTIO III.

De purgatione vulgari per ignem.

HÆc triplex fuit, per rogum, per prunas, per ferrum, hoc est vomeres seu lateres, seu conticulas vel chirothecas candentes. Innocentia probabatur, si illæsus quis abiret: sin, nocens habebatur, hanc inuenio aliquãdo spontè susceptam, aliquando iniunctam prouocato. De ferro candente obtinet hodie apud Iaponios, vt docent epistolæ nostrorum, vna P. Luisij Froes scripta anno 1595. narrat illustre miraculum, quod accidit Omuræ, in hanc sententiam. *Fuerat Christianus quidam degens inter ethnicos accusatus furti: & quia hoc crimen seurissimè castigatur in Iaponia. Sic vt de eo, quantumuis minimo, conuictus, morte cum nulla venia spe mulctetur, nec tamen possunt hunc Christianum verè conuincere, ecce mox gentiles eum obsident, & dum aliud nõ possunt importunè compellunt: vt ritu ipsis consueto iuramentum edat, qui erat, vt in folio chartæ subscripto scriberet quod erat iurãdum, deinde folio in palmam manus deposito, imponeret ferrum candens, manumq; cõstringendo, in suum caput vindictam & iram Chamis imprecaretur, si obiecti criminis reus foret. Quod si manus fortè amburatur, aiunt experientia probatum, eum noxæ esse reum, si verò à læsione cum folio maneat immunis, esse innoxium. Cùm igitur hic Christianus in has angustias adductus esset, quippe vel iurandum illi erat, vel repudiato iuramento, quo se reum faciebat, vitæ discrimen adeundum, innocentiæ suæ confisus dixit: fas sibi nõ esse, vtpote Christiano, per falsum DEVM Chamis iurare, sed tantùm per verum. Consentiunt gentiles, vt per suum DEVM iuret. Ille ergo signo crucis in folio expresso, ferroq; candenti imposito, quia id facere cogebatur, magna animi præsidentia ferrum manu constrinxit. Res mirabilis, nec manus, nec foliũ amburitur. Itaque non solùm solutus est pœna, quàm gentiles illi minabantur, verùm etiam culpa, quam falso illi impingebant.*] Hactenus epistola Latinè edita Moguntiæ anno 1598. planè vetus hæc purgatio & celeberrima fuit. Sed in Franciâ tantùm licita in causis sæcularibus, vt colligitur ex epistol. Iuonis. 91. & 251. Inuenio ferrũ istud ignitum vocatum, *Iudicium*; quod nomen arbitror commune fuisse instrumentis omnibus harum vulgarium probationum. Petrus le Loyheyr. [d] formulam nobis proponit ex S. Mauritij Andegauensis archiuis istam: *Nos tamen sufficienter muniti denarrationem & discutionem istius causæ nostræ sæpius in audientia omnium illic adstantium offerebamus & paratos nos semper esse ad omnem iustitiam præferebamus:*

[d] libr. 2. de spect. ca. 7.

mus: cùm ecce quidam de hominibus, quos Belaiјus reclamabat, Tetbaldus Peletarius nomine, de parte ſua ſurrexit, nobis neſcientibus & iuſtitia nullatenus dictante, & non per conſilium noſtrum, qui ſpontè ſua ſe IVDICIVM *portaturum manu ſua obtulit. Quod Rainaldus Popardus auunculus ſuus dixerat ſibi, & quæ verè partitio illa facta fuerat de anteceſſoribus ſuis, inter canonicos S. Mauricij & anteceſſores illius Berlaij, ſicut in chartis noſtris continebatur. Et ſicut Tetbaldus obtulit, ſic paratus fuit, & per manũ ſuã in Eccleſia S. Dionyſij apud Duadum, videntibus multis, tam de parte noſtra, quàm de parte Domini Berlaij (quorum nomina ſubternotata ſunt)* IVDICIVM *portauit. Poſt* IVDICIVM *portatum Tetbaldus ille, Deo propitiante, illæſus & ſanus omnino apparuit. Viderunt autem vel* IVDICIVM *portari, vel manum tertia die de more regardari, ferè vniuerſi homines & mulieres de Doado, & plures de hominibus Domini Berlaij teſtes* IVDICII *portati, & hominis, Deo miſerante, ſaluati & liberati.*] Vbi cernis ſolitos cauſam addere, quæ illos moueret, ſiue id exprimere, quod probare per IVDICII lationem volebant: vides etiam clericos proteſtantes, vt irregularitatem & cenſuras euaderent incurrendas; ſi hominem ipſi ad hoc adhortati, & mutilatio vel mors ſubſecuta fuiſſet. Meminere huius variæ leges Septentrionalium, omnes occupatâ à Barbaris Italiâ & Galliis latæ: apud Radeuicum [a] fit mentio legis militaris, qua ſeruus non deprehenſus in furto, ſed accuſatus, iubebatur vel Domini iuramento, vel igniti ferri iudicio ſe expurgare. Leges Francicæ & Longobardicæ iubebant per nouem vomeres ignitos, homicidij accuſatum ſe expurgare [b]. Slaui poſtquam veram amplexi ſunt religionem in arboribus, fontibus, lapidibus iurare deſierunt; recepto vſu, examinandi per Sacerdotes ſuſpecti, adhibito ferro vel vomere candenti [c]. In Flandriam quoque hanc legem, Philippus Comes tulit. anno 1164. [d] *Si quis vulnus in nocte acceptum alij imputauerit, ſi Scabinis dignum videtur, ferro candenti ſe excuſabit accuſatus: ſi aufugerit, manum perdet.* Item; *ſi fur vocatus accuſatus fuerit ferro candenti ſe excuſabit, ſi culpabilis permanſerit, ſuſpendetur.*] In hoc iudicio non fuit certus vomerum numerus, vt nec formæ ferri certa ſpecies vel pôdus præſcriptum, vt ex varietate IVDICIORVM patet. vt plurimum Francica conſuetudine vſos puto in ferri conſecratione ſiue imprecatione, quæ fuit talis, *Deus iudex iuſtus, qui auctor es pacis, & iudicas æquitatem, te ſuppliciter rogamus, vt hoc ferrum ordinatum ad iuſtam examinationem cuiuſlibet dubietatis faciendam benedicere & ſanctificare digneris, ita vt ſi innocens (de prænominata cauſa, vnde purgatio quærenda eſt) hoc ignitum in manus acceperit illæſus appareat: & ſi culpabilis atque reus, iuſtiſſima ſit ad hoc virtus tua, in eo cum virtute declarandum, quatenùs iuſtitiæ non dominetur iniquitas, ſubdatur falſitas æquitati. Per Dominum noſtrum* [e].] In *Antigona*, Sophoclis, cuſtodes corporis Polynicis, accuſati negligentis cuſtodiæ paratos ſe dicunt innocentiam ſuam comprobare, & ferri candentis contrectatione, & per pyram ambulatione, & iureiurando.

καὶ μύδρους αἴρειν χεροῖν,
καὶ πῦρ διέρπειν, καὶ θεοὺς ὁρκωμοτεῖν.

In Concilio Triburienſi docemur [f] hanc probationem in Germaniâ non fuiſſe nobilium, quibus iuratoria duodecim ingenuorum conteſtatio ſufficiebat: ſed ignobilium. Verùm Hiſtoriæ teſtantur etiam nobiles eam ſæpè ſubiuiſſe, aliquando per laminam, aliquando per chirothecam, aliquando aliter. Anno 1215. vel circiter [g], Conrad. Marpurgius inquiſitor Apoſtolicus, ſi accuſati de hæreſi, negabant, iudicio ferri candentis experiebatur, & ſi amburebantur, eos porrò committebat rogo. Quod ab illo contra Canones perperàm factum; ſi factum, fuit. Iam enim id Stephanus V. prohibuerat, vt poſtea dicemus. Caroli tertij Imp. vxor Richarda fuit inſimulata adulterij, ſed candenti ferro crimen diluit [h], ſic Kunigundem Henrici II. vxorem ſe expurgaſſe conſtat: in eo tamen diſſentiunt hiſtorici, quod quidam velint eam calcaſſe pedibus nudis [i], alij vomeres ſex manibus tuliſſe [k]. Quare niſi dicas eam ſucceſſiuè manibus tuliſſe, & pedibus calcaſſe; Crantzium à ſeipſo diſſentire neceſſe eſt. Nonnullos alios ſe iuuene Georg. Pachymeres maſſam candentem manibus innocuis geſtaſſe commemorat. Emmam quoque Angliæ reginam nudis pedibus ſuper ignitos vomeres ad côteſtandam pudicitiam ambulaſſe ſcribit Polydor. *Angl. hiſtor, libr. 8.* Plus eſt, quod ſcribit Saxo Danus [l]. in Rugiâ ad fidem conuerſâ, matronam quandam, per iniuriam à coniuge adulterij inſimulatã; *cùm purgandæ infamiæ gratia manum admouiſſet candenti laminæ: ſubitò ferrum, quod erat exceptura, perinde atque innoxiæ manus contactum fugiens, neglecto pondere, ſublime ſe extulit, penduloq; motu gradientis feminæ inceſſum comitans, cùm ante aram iactandũ eſſet, inter religioſam adſtantium admirationem proprio impulſu humi decidit.*] Exempli verò memorabilis & fidei côiugalis ſpecimen, nobis duo coniuges, Mutinenſes Comites, æternâ dignum hiſtoriâ, Othone tertio imperante, exhibuerunt. Mariam erat hic nactus vxorem lubricâ fide, conſcientiâ nullâ: hæc, vt noua Phædra, Comitem Mutinenſem in amplexus trahere conata, repulſam vertit in furorem, & odio eius quem impotenter amarat inflammata, crimen ſuum in innocentem regeſſit. Nec latuit dolus Comitem. hinc amor in Imperatorem, inde vrgebat honor proprius, ceſſit honor amori: quia Cæſaris honorem vitæ ſuæ præponebat. Coniugi tamen ſuæ, mulieri prudentiſſimæ, &, quod rarum, forti, conatus Auguſtæ, reſponſum ſuum; calumnias illius, periculum ſuum aperuit, decretúmque ſibi dixit, mille mortes oppetere potiùs acerbiſſimas, quam tantùm Imperatoris ſui, de incontinentiâ & perfidiâ Auguſtæ natum, dedecus in lucem proferat. Proinde illam ſe, ſi quid de ipsâ benè vmquam meruerit, obteſtari; virili conſtantiâ ſexus & coniugij oblita, ſententiam, quæ impendebat, mortis ignominioſæ vt perferret: ſe necato coniugis animum & memoriam reſumeret, & animo imperterrito nomen mariti ab ignominiâ liberaret. Non diu poſt Comes culpam Auguſtæ, ſuo capite, luit, creduli Proeti iudicio condemnatus. Conuentu deinde Imperiali apud Roncalias inſtituto, quo die viduis ius dicebatur; Mulier prodit, & coram conſeſſu ex lege Imperatorem ad talionis pœnam vocauit, eò quòd maritum ſuum iniuſtè de medio ſuſtuliſſet. Otho admirabundus; *At tu quonam pacto*, inquit, *viri tui, quam iactas innocentiam, comprobabis*, *Candenti*, inquam illa, *lamina*, adfertur Othonis iuſſu ferrum benè ignitum: adlatum vidua ſine noxâ cunctis intuentibus prehendit manu, & tenuit. Externauit miraculum

a lib. 1. rerum Friderici. c. 26.
b Lôbard. lib. 1. tit. 11. de parric. Francica lex lib. 4. cap. 56.
c Helmold. Hiſto. Slauorũ c. 84.
d Meier. in Chronic. Flandr.
e Annal. Boior. lib. 4.
f ca. Nobilis. 2. q. 4.
g Trithẽ in Chron cap. 22.
h Annal. Boior. d. libr. 4.
i Fulgoſ. lib. 8. ca. 1. & Crantzius lib. 4 Saxo. c. 32
k Crantzius lib. 4. Metropol. ca. 5. iunct. d. cap. 32.
l libr. 14. Hiſt. Danor.

Imperatorem, adeò vt se quidē suppliciis dignum profiteretur, sed moram posceret aliquā subeundi. *Triplex vadimonium differo,* (illa respondit) *reginæ supplicium solum posco*, cuius nefaria calumnia me marito, te fidissimo milite, remp. ciue strenuo spoliauit. Cunctis æquissimum visa petere. Augustus eam collaudat, & pro dilatis sibi vadimoniis, quatuor in Hetruriâ castris donat; Augustam verò, quæ Veneris igne malè arserat, carnificis manu in rogum coniectam, iustis flammis absumi iussit [a]. Carolo Caluo Francorum Rege, Ludouici Germanorum regis terras, nepotibus suis per nefas eripere conanti: Germani primò deprecari vim, & Francis adferri igniti iudicium vocatis, cùm illæsi Germani redissent, nec ab ambitioso Rege, quidquam æqui boniue impetrare valerent, sumptis armis illum re infectâ, multis amissis vltra Rhenum iterum compulerunt [b]. His fauit; cōtra, idem IVDICIVM duodecim vomerum, interfectores Christiani Comitis de Oldenborg in Saxoniâ, prodidit, & in rotam misit [c]. In Saxoniæ quoque oppido Vvittenbergo, excitati publici incendij crimen, impactum fuit cuidam: ille & iureiurando, & IVDICIO se innocentem probauit, cùm enim longo itinere ferrum candens manu tetulisset, illúdque illæsus in terram deiecisset; ecce tibi ferrum ex omnium oculis fugit: sed eo fermè anno exacto, quum quidam alius qui incendij conscius erat, silicibus viam publicam in oppido pauiret, ferrum in arenâ abditum prodit, manuúmque validè amburit. mirantur omnes, & vomerem illum recognoscunt, & reum ad iudicem abripiunt; qui quæstione admotâ verum exsculpsit, & cruribus fractis noxium rotæ imposuit [d].

[a] Gothifr. Viterb. in Chronic. Cranzius libr. 4. Saxon. ca. 26.

[b] Paulus Æmyl. Annal. Francor. lib. 3.

[c] Alb. Crãzius lib. 7. Metropol. cap. 14.

[d] Crãzius lib. 8. Vandal. ca. 30.

Aliud æquè mirandum apud Cæsarium, *libr. 10. miraculor. cap. 35.* his verbis descriptum reperitur: *Referre solet Dominus Bernardus de Lippia, quandóque Abbas, nouisse se piscatorē in Episcopatu Traiectensi, qui cum quadam femina multo tempore fuerat fornicatus. Et quia eius peccatum nimis erat notorium, tempore quodam in Synodo imminēti accusari timens, statim ad Sacerdotem veniens, magis, vt post patuit, timore pœnæ, quàm amore iustitiæ peccatum confessus est, consilium quæsiuit & inuenit: si habes (inquit Sacerdos) firmum propositum, numquam peccandi cum illa, candens ferrum securè poteris portare, ipsúmque peccatum negare. Spero autem, quod virtus confessionis liberabit te. Quod ita factum est cunctis stupentibus, quibus factum innotuerat.*] Læsus tum ab igne non fuit: sed cùm postea peccati iterandi in recidiuam voluntatem incidisset, & gloriaretur se non magis adustum fuisse à ferro illo candenti, quàm ab aqua fluminis in quo tum nauigabat, aquámque manu hauriret; candentis ferri vicem egit aqua algida, & manum adussit pelle totâ detractâ. Sequenti etiam capite, idem narrat de quodam pessimo hypocritâ, qui peregrinationis pallio scelera contegebat, is ab alio quodam nefario homine nummis conductus hospitis à quo benignè habitus ædes incendio absumpserat, bis exceptus, bis pro gratiâ incendium immisit. Territus dominus multos detulit, de quibus suspicabatur; qui omnes expertes culpæ candenti ferro illæsi se expurgarunt. domo tertiùm ædificatâ, ferrum in quendam domus angulum abiectum iacebat. Venit post aliquod tempus pseudouiator ille, tertiò humanè excipitur, videt ferrum, rogat, Cui vsui? Audit ab hospite, quid illo actum. Quin, inquit, illo deinceps ad alios vsus vteris ne iaceat otiosum? Simul manu comprehendit: sed illud repentè incanduit, & manum validè adussit, ille cum eiulatu abiicit. Hospes admiratione perculsus, meritò suspicatur hunc bis exustarum ædium reum, ergo comprehensum sistit iudici, iudex eculeo, fassus omnia incendiarius in rotam agitur. Tam admiranda sunt Dei iudicia.

Verùm quærat aliquis an numquam hæc purgatio fefellerit? Immò memini S. Iuonem pro incertâ habere. Nam *Epistol. 74.* agens de hac ferri igniti probâ, negat conuictum adulterij militem, cuius manus inusta fuerat. *Cauterium* (inquit) *militis nullum tibi certum præbet argumentum, cùm per examinationē ferri candentis occulto Dei iudicio multos videamus nocentes liberatos multos innocentes sæpè damnatos. Præterea cùm talis examinatio sit in Deum tentatio, non est mirum si diuino iudicio deseritur, cùm incautè & sine iudiciali sententia ab aliquo suscipitur.*] Sed habuit Iuo pro incertâ, tum demum, quando priuatâ auctoritate susciperetur; tunc etiam illicitam credidit, vt docet apertè *Epist. 254.* quando fit, *sine consilio,* vt ait, *& non præcedente iudiciaria accusatione*: licitam verò esse volebat, quando præcedente ordinariâ accusatione omninò humana desunt testimonia, nec aliud ad veri indagationem quis habet quod faciat: & hoc casu se iudicem illa vsurum apertè profitetur *Epist. 251.* Sed apertè Canonibus Iuo repugnat, illis ipsis quos citat, qui absolutè asserunt tali inuestigatione abstinendum, & delicta tantùm ex confessione rei & assertione testium punienda: nec de multis præsumendum iudicium, sed ea Deo iudici relinquenda. Sed obiicies argumentum Iuonis à simili: *Iurare omnino prohibitum lege: tamen à D. Paulo terminandis litibus permitti. Sic quod canonibus prohibitum, eâdem ex causâ, & exigente incredulitate humana posse fieri.* Respondeo dissimilem esse causam. Nam iusiurandum in iudicio fieri lex numquam prohibuit, immò vetus disertè præscripsit. Sed omnes superstitiosas adinuentiones, vt per se malas, diuina lex semper prohibuit: tales autem esse has purgationes Stephanus Pont. clarissimè definiuit, vt seq. q. ostendemus. Illud etiam miror Iuonem *Epistol. 91.* in causis Ecclesiasticis eam non recipere, quasi in laicis causis seu sæcularibus non eâdem subsit tentationis Dei, vnâ ex parte periculum; & prætensa illa veri indagandi necessitas, non æquè in Ecclesiasticis occurrat: planè hæsitanti similior & dubitanti hac in re, quàm docenti aut definienti fuit. Pergamus ad reliquas narrationes.

Aliud ergo adscribam ex eadem è qua pleraque reliqua, admirandorum fœcundâ Cranzij vrnâ; de Rollone Normannorum duce, qui Robertus postea vocatus. Nouerat suos in latrocinia, furta, rapinásque propendere: idcircò seueras de his leges tulit; quarum metu pollicens sibi securitatem omnium, iussit rusticos intrepidè rusticani operis instrumenta in agris relinquere. *Quidam ex agricolis domum reuersus, ab importuna vxore rogatus, cur instrumēta non apportaret ducis præceptum obiecit. At illa furtim ex agro instrumenta subduxit, & abscondit, vt maritum redderet cautiorem, reuersus vir in agrum, vbi non reperit, quæ reliquerat, rem ad loci præfectum defert, ille ad Ducem, vocatus à Duce rusticus, pretium accepit amissorum. Iubetur præfectus ignis purgatione adhibita furem explorare. Primus conatus irritus fuit, nam ignis furem non prodidit, licet omnes rustici subissent scrutinium. Tum*

Dux, versus ad Episcopum, Deus, inquit, Christianorum, si est conscius secretorum, cur furem non prodit? Episcopus necdum benè firmatum in religione non corripuit: sed causam prætendit, quia ignis nondum furem attigisset. Iubetur diligentiùs inquirere præfectus etiam apud vicinas villas. Nec sic quisquam repertus est. Vocatus à Duce rusticus, an cui indicarit, rem in agro esse, rogatur: ille nemini, præterquam vxori dixisse respondit. Vxor quæstionibus admota furtum fatetur. Tum dux marito clàm vocato, Sciebas, inquit, vxorem furacem esse, an non? Ille, sciebam inquit. Cui Dux, cur ergo aut non puniuisti, aut non indicasti? Ergo iussit ambos suspendio necari. Et hac seueritate legem sanxit [a].] Memoriæ etiam occurrit factum Catholici Hispani Arianum Gothum tempore Leouigildi ad probationem ignis prouocantis, cùm enim verbis & rationibus nihil proficeret. *Est*, inquit, *digito meo annulus aureus: ego eum in ignem iacio, tu candentem collige. Proiectúmque inter prunas annulum ita igniri permisit, vt eis similis cerneretur. Conuersusq; ad hæreticum ait, si vera est prosecutio tua, sume eum ab igne. Illo autem resistente, ait; Immensa Trinitas Deus, si quid indignum te credo, ostende: certè si recta est fides mea, nihil mihi præualebunt hæc incendia sæua. Et ablatum ab igne annulum diutissimè palma sustinuit, & nihil est nocitus.*] Hæc Gregorius, *lib. de gloria confesso. cap. 14.* verbotenùs. Sed hîc contestatio fidei sinceræ fuit, non iudiciaria inquisitio. Verum enimuerò non immeritò hęc expurgatio semper bonorum & Deum timentium conscientias punxit. Legimus enim de Roberto Cantuariensi Episcopo, cùm Regi Edouardo persuasisset, vt Emmam matrem adigeret; ob suspicionem stupri cum Aduino Vintoniensi Episcopo commissi, ad hunc se modum expurgaret, & ea igne maneret illæsa; timore correptum in continentem ex Angliâ fugisse, ibique animi mærore breui contabuisse [b].

Non dissimile fuit iudicium per prunas; quas vel in sinum coniiciebant, vel manu ferebant, vel calcabant. De monacho quodam, qui vt meretricem Porphyriam seruaret, & monasterio alicui commendaret, nihil veritus fuit eam secum abducere, & propterea in omnium irrisionem, & execrationem incidit, quas; cum meretrice consuesceret; narrat Leontius [c], eum cum ægrotasset, & mortem præsentiret propinquantem, coram plurimis iussisse adferri thuribulum plenum candentibus carbonibus, & eos accepisse carbones, & infudisse in sinum, & omnibus audientibus dixisse; *Benedictus Dominus, qui olim rubum seruauit incombustum, is mihi fuerit testis fidelis, quod quomodo meas vestes non attigit hæc, quæ est in igne vrendi vis, ita nec ego attigi mulierem toto tempore vitæ meæ, &c.*] Iudicium idem in Galliâ subiuit B. Briccius D. Martini in Turonensi sede successor. Hunc enim populus reum peragebat stupri cum muliere religiosæ professionis cōmissi, quę linteamina Episcopi lauare solita, ex aliquo improbo pepererat. Briccius iussit ipsum infantem nondum menstruum in medium adferri: & coram populo interrogauit, num ipse pater eius foret? respondit infans, eum non esse, sed alium quem non nominauit. Fiebat id virtute diuina, sed plebs dæmonis operæ adscribebat. Prunis itaque candentibus birrum implet Briccius, & totâ defert vrbe illæsus: sic se à libidinis carnalis flagitio alienum professus, quemadmodùm flammis vestimentum intactum. Nec tamen furentibus persuasit: sed ab Episcopatu fuit deturbatus [d]. Haraldus etiam Hybernus, te Magni Regis Noruegiæ, qui Hyberniam bello vexauerat, filium probauit incedens nudis pedibus super ardentes prunas [e]. Nec humano in corpore tātùm hæc exploratio obtinuit; sed aliis quoque in rebus. Nam Eulalium monachum fiscella palmea in ignem iniecta, & illæsa permanens, suspicione criminis absoluit [f]. Rossis verò fidei Catholicæ veritatem, missus ad eos à Basilio Imper. Episcopus persuasit; cùm ipsis postulantibus, liber Euangeliorum in caminum ardentem missus, & per multas horas ibi relictus, tandem igne exstincto integer, nec vllo afflatus ardore fuisset repertus [g]. De Missâ D. Isidori, siue, vt vocant Mozarabum, memorant nō dissimilia Toletani Annales [h]. Qua de re ita Ioan. Mariana; *Communi consensu de Gotthica precum ratione antiquanda actum. Tentatum id quidem aliquoties erat, neque tamen successerat*, & post nonnulla. *Visum est controuersiam ignis iudicio permittere: sic eius sæculi mores erant rudes & agrestes, néque satis expensi ad Christianæ pietatis regulam. rogo in platea accenso, liber vterque Romanus & Gotthicus in ignem proiecti. Et Romanus quidem continuò ex igne prosiliit, id populus victoriam interpretabatur: nam liber alter sub flammis & igne diu permanens, illæsus inuentus est. Rege arbitro, nihilominùs populo persuasum, vtramque precandi rationem superis placere: quando vterque liber ex incendio euasisset incolumis, &c.*] *lib. 9. cap. 18. de rebus Hispan.*

Qui pyram ingressi probandæ innocentiæ causâ, multos inuenio. Nam & Sophocles, vt dixi, agnoscit morem. *Petrus Massiliensis presbyter, suspectus de hæresi, Antiochiæ ipso die Parasceues, Sacrosanctam Christi Domini lanceam manu gestans, nudus corpore, per coaceruatorū latè lignorum struem ardentem; medi ósque ignes illæsus euasit.* [i]] Poppo Danus presbyter, in fidei Christianæ probationē, vestem priùs cerâ copiosâ illeuit, eámque indutus, in medio populi circo, sic se in flammam intulit, & perstitit sine vllo doloris sensu (quod sanctè affirmabat) donec vestis tota corpori circumfusa, intacta flammis cute, in fauillas redigeretur [k]. eo permoti miraculo Dani [l] duelli purgatione sublatâ, ignis purgationem introduxerunt, fortassis etiam eos mouit iteratum aliud eiusdem Popponis factum, nam alio tempore, cùm verba Danis persuadendis vt Christiani seriò fierent, non satis haberent efficacitatis, percunctatus est; *Quid si ad candentis ferri tactum manus eius cernerent intactas, essentne consensuri credituríque? cūctis succlamantibus, Velle: in chirothecæ formam iussit ferrum cudi, idq; ignitum adferri. Rubebat igne ferrum: ille tamen intrepidus manum immisit ad cubitum, deportauitque ad locum constitutum. Ibi cùm ad pedes Regis Suenonis proiecisset, victa manus dedit concio, spontè subiens lauacrum regenerationis* [m].] A Theodoro Lectore [n] historia refertur huiusmodi tempore: Martiani duos Episcopos, vnum Catholicum, alterum Arianum, principiò verbis disputasse de fidei dogmate controuerso: deinde Catholicum, conditionem concertatori proposuisse, vt vanis disceptationibns prætermissis, rogum ignis secum ingrederetur, & fidei suæ veritatem vterque hoc indicio, Deo comprobaret teste: denique Arianū detrectasse ingredi, Orthodoxum nihil moratum, ingressumque ex ipso rogo multis disseruisse, & nec minimùm vstulatū egressum fuisse. Vera narratio: sed res non sub Martiano, verùm sub Anastasio accidit, vt melius à Cedreno & Nicephoro, *libr. 15. cap. 23.* proditum.

a li. 2. Norueg. c. 27.

b Polyd. Virg. lib. 8. Histor. Angli.

c in vita B. Ioan. Eleemosynarij mēse Iun.

d Gregor. Turon. li. 2. hist. c. 1. Sabellic. exempl. lib. 10. c. 2. Fulgo. & Marulus & alij.

e Saxo. lib. Dan. histo. 13. Cranzius lib. 5. Norueg. cap. 6.

f Marullus libr. 1. exempl. c. 4.

g Zonaras tomo 3. & Cedrenus.

h vide Villegam in dispēs. hac de re post Hispanicas eius Sanctorū vitas.

i Paul. Æmyl. Hist. Frác. lib. 4.

k Crantzius lib. 3. metropol. cap. 43.

l Saxo Hist. Danor. lib. 10.

m Saxo d. li. 10. Vvitichindus li. 3. Cranzius lib. 4. Daniæ cap. 24.

n libro 2. Collectan.

Iactabat Sauanarola se hoc iudicium subiturum; cùm ad rem ventum substituit alium pro se: neque hoc detrectabat Minorita accusator; sed hoc tantùm, ne ille Sacrosanctam secum Eucharistiam deferret: quod reuerâ diffidentiæ non obscurum erat signum [a]. Fulgosus auctor est à Ioanne Gualberto Petrum Archiepiscopum Florentinum, prouocatione ad iudicium pyræ accensæ, Simoniæ condemnatum [b]. Sed veriùs est id à Petro Albanensi Episcopo factum, qui propterea, *Igneus*, fuit vocatus, teste Vrspergensi, *in Chronic.* priùs tamen quàm ille Episcopus adhuc crearetur. rem totam adscribam, ex vitâ ipsius Gualberti, vt creditur à Blasio Melanesio fide integerrimâ conscriptâ, is postquam narrauit sæpè à D. Ioannis Gualberti monachis Petrum illum Flor. accusatum simoniæ, & eius fautores ad ignis iudicium prouocatos, subdit tandem; *Præfigitur itaque locus & dies quo istud fieri debeat, vt si qui velint, possint coram intueri. Locus præfixus est in Monasterio Septimi, quod tunc erat ordinis memorati, nunc vero Cisterciensium est. Dies fuit quarta feriæ primæ hebdomadæ Quadragesimæ. Modus probationis fuit eiusmodi, vt in loco publico duæ lignorum strues iuxta se fierent, quæ obtinerent in longum decempedes, in latum quinque, in sublime quatuor & dimidium. inter vtrasque verò strues semita interesset longitudine brachij prunis ardentibus constrata, per quam vnus ex monachis transiret. Vbi aduenit statutus dies & hora, inuitatur Episcopus Petrus à suis, vt accedat visurus tantæ rei experimentum, ne ciuitas Florentina tam diuturna vexetur altercatione. At ille prorsùs renuit: immò si qui charum eum haberent, eos eò accedere vetuit. Sed plebs omnis vtriusque sexûs, & cleri maxima pars illuc properarunt. Pollicetur fautores Episcopi, si ea probatio suo potiatur effectu, vt quisquam è fratribus per ignem illæsus transeat, se ipsis suffragaturos, & ab Episcopo defecturos. Itaque fiunt Litaniæ & aliæ preces à monachis, sacrificium solemniter celebratur ab Abbate illius instituti, clericis & monachis adiuuantibus. Vbi ventum est ad Agnus Dei, vnus ex monachis fert aquam sacratam ad aspergendum, alius thuribulum, thuris incendendi causâ, tertius faculas ad ligna inflammanda, quartus imaginem crucifixi. Inuocatur à cunctis Dominus* IESVS *Christus & Sanctissima Mater eius pleno ore, vt rei veritas declaretur. Sacrificio peracto, deponit casulam, crucémque manu gestat Abbas, qui sacrificauerat. Petrus is quóque dicebatur. Litaniis absolutis, vnus ex Abbatibus eligitur, qui clara voce populo exponat petitionis & sponsionis conditionem. Deinde Abbas Petrus, cum cruce quam manu gestabat, S. Ioanne interim coram adstante & orante, ingreditur per medios ignium globos, flamma in sublime ascendente, calcátque ardentes prunas, quæ erant in via inter lignorum incensas strues. Sed priùs quàm ingrederetur cunctis audientibus, ita precatus est: Domine* IESV *lux vera omnium in te credentium, peto misericordiam tuam, oro clementiam tuam, vt, si Petrus Ticinensis, qui dicitur Florentinus Episcopus, pecunia Florentinam sedem occupauit: tu æterni Patris Filius, tu mea salus, in hoc tremendo iudicio, ad me adiuuandum festines, & me illæsum sine vllis adustionis vestigiis conserues: sicut olim tres pueros in fornace Babylonica seruasti. His dictis, per medios penetrat ignes, neque corpori, neque vestimentis vllo adustionis vestigio inhærente. Cúmque vellet vertere sese, & eâdem via per flammas reuerti, à populo retinetur, quippe iam perspicuè rei veritatem edocto.*] Vide mihi sis Lector, quàm admirandus Deus in sanctis suis, & quomodo diuina sapientia varios ac multiplices quasi ludos edat, vt admirationem ac venerationem in cordibus nostris excitet. Volat ferrum & in aëre pendet, sequitúrque manus innocentis vnius; fugit alium, & cādentiâ seruatâ multis post mensibus inuenit reum ac punit. Popponi chirotheca est ferrea ignita, quod foret ex leni corio suauibus imbuta pigmentis: circa corpus positas eidem adurit vestes, corpore illæso, edax vis flammæ; sed in Abbatem Petrum (qui postea Episcopus Albanensis) vt simonia detegatur, ne hoc quidem valet, sed Babylonium renouat spectaculum. Idem contigit S. Bonifacio; qui simili miraculo ad Tyranni petitionem, per medias ignis strues, illæsus ambulauit; & sic Tyrannus, cum Russorum magnâ multitudine, impulsus, vt Christiano lauacro ablueretur. lege Petrum Damiani in vitâ S. Romualdi capit. 29. & 30. Confer nunc hæc, cum iis quæ hæreticis accidêre. Tam procul ab eis hæc Dei virtus, quàm remota ab eorum mente vera fides. Duas historias narrat Cæsarius Cisterciens. [c] *In Cameraco* (inquit) *ciuitate Episcopali infra hoc quinquēnium plures hæretici comprehensi sunt, qui omnes timore mortis suam perfidiam negauerunt. Missus est ab Episcopo clericus, qui negantes per candens ferrum examinaret, adustos hæreticos esse sententiaret. Examinati sunt omnes, & combusti sunt omnes: qui cùm traherentur ad pœnam, vnus ex eis vir nobilis sanguine, reseruatur à clerico ad vitam, si fortè illum quoquo modo reducere posset ad pœnitentiam, cui sic dixit: Homo nobilis es, misereor tui, & compatior animæ tuæ: rogo & moneo, vt adhuc de tanta perfidia resipiscas, & de errore ad veritatem redeas, ne, per mortem temporalem, mortem incurras æternam. Ad hæc ille respondit: Experimento didici me errasse. Si sera pœnitentia mihi prodesse posset, non renuerem confiteri. Cui cùm ille diceret, pœnitentiam veram numquam esse seram, vocauit Sacerdotem, confessus est homo errorem suum, ex toto corde Deo promittens, si vita concederetur, satisfactionem. Vt autem pius Dominus vim ostenderet confessionis, mox, vt pœnitens cœpit peccata sua confiteri, cœpit & ipsa combustura in manu pœnitentis paullatim minui, quæ in tantùm, eo aspiciente, decreuit, in quantum confessio profecit. Medietate confessionis peracta media pars plagæ est sanata: vt autem confessionem totam compleuit, & virtus ipsa confessionis, combusturam tam in colore, quàm in dolore deleuit, & manus pristinam sanitatem recepit. Vocatus est vir à iudice ad ignem: ad quem clericus. Quare eum vocatis? Vt ardeat, inquit, eò quòd in examinatione combustus sit. Tunc clericus, ostendens manum eius sanissimam, liberauit eum à pœnis, cæteris igne consumptis. Hæc cùm audisset magister conradus, respondit Abbati. Et ego dicam vobis simile, quod ante paucos annos apud Argentinam recordor accidisse. Decem hæretici in eâdem ciuitate, scilicet Argentina, quæ &* Strasbug *comprehensi sunt, qui cùm negarent, per iudicium candentis ferri conuicti, sententia incendij sunt damnati. Die statuto, cùm ducerentur ad ignem, quidam ex comitantibus, vni illorum dicebat; Miser damnatus es, age vel nunc pœnitētiam, peccata tua confitendo, ne post incendia corporis, quæ momentanea sunt, animam tuam ignis gehennalis æternaliter comburat. Cui cùm ille diceret: considero quidem me errasse, sed timeo pœnitentiam tantæ necessitatis, minùs acceptam esse Deo: Respondit, ex corde tantùm confitere. Deus est misericors & pœnitentiam suscipiet. Mira res, mox enim, vt homo confessus est perfidiam, manus eius plenam recepit sanitatem. Tardante eo in*

[a] cōfer ea quæ scripsit Guicciardi. lib. 3. & Volaterran. in Antrop. cū iis quæ Phil. Cominæus li. 8. hist. cap. 19. qui tēpore illo vixit.

[b] lib. 8. ca. 1. eod. ferè modo narratur ex S. Attone Pistoriensi à Cęsare Baronio tomo. XI. Annal. anno Christi. 1063.

[c] lib. 3. miracu. 6. 16. & 17.

confessione, cùm à iudice vocaretur ad pœnam, confessor eius iudici respondit. Non iustum est vt homo innocens damnetur iniustè. In cuius manu dum nullum vestigium combustionis reperiretur, dimissus est. Habebat idem homo vxorem non longè à ciuitate manentem, horum quæ dicta sunt, prorsus ignaram, ad quam cum venisset gaudens, dixissétque Benedictus Deus, qui me liberauit hodie, ab interitu corporis & animæ, causam ei exponens: respondit illa; Quid fecisti ô miserrime? quid egisti? vt quid propter momentaneum dolorem recessisti à fide tua sana & sancta? magis debueras, si fieri posset, centies corpus tuum incendiis subiicere, quàm à tam probata fide semel recedere. Sed, quem non seducat vox serpentina? Immemor ille beneficij sibi diuinitùs collati, immemor tam euidentis miraculi, consilio vxoris acquieuit & errorem pristinum resumpsit. Deus verò non immemor vindictæ, pro tanta ingratitudine, manum plagauit vtriusque. Renouatum est incendium in manu hæretici, & quia coniux auctrix exstitit resumpti erroris, consors facta est rediuiui doloris. Tam vehemens erat incendium, vt ossa manuum penetraret, & cùm vti non auderent clamoribus in villa, quos vis extorsit doloris, fugerunt in nemus vicinum, illic vt lupi vlulantes. Quid verbis immorer? proditi sunt, in ciuitatem reducti sunt simúlque in ignem nondum plenè exstinctum missi, & in cinerem redacti.] Quid hoc quæso rei? an hæresi flamma, quod vmbra corporis adeonè hæresi debita flammarum exustio, vt cum fugâ erroris vis recedat ardoris; & errorem redeuntem ardor inseparabilis comitetur?

Quid? quod altero quoque stupendo planè euentu Deus comprobauit, & arreptitio vsus carnifice in hæretico puniendo? stet in ore duorum testium veritas, hi sunt Bern. Luxemburgius, *in Catalo. hæret. litt. E.* & illo vetustior Thomas Brabantinus; cuius adscribam verba: *Erat circa Cameracum quidam hæreticus astutus valdè, qui metuens inquiri & comburi à fratribus Prædicatoribus, qui in dicta ciuitate eo tempore plurimos comburebant, finxit se arreptum à dæmone, & ob hoc ad Sanctum Aicardum in Aspera, obsessos curare potentem ligatus ab amicis deductus est, vt in eo non hæresim propalatam, sed furiam putarent. Et vt audiuit quidam clericus obsessus à dæmone & ligatus quod Eligius Boogris (sic enim vocabatur ligatus*) nempe hæreticus ille, vt patet ex Bernardo) *poneretur in loco: subsequente nocte idem clericus obsessus diuino nutu solutus est, & aggregans mattas & stramina atque Ecclesiæ scamna super ligatum hæreticum* (Eligium) *cumulauit. Ludum autem & furias credens ille dissimulat, quoadusque clericus ignem de lampade sumens, comburere hæreticum cœpit, & tunc hæreticus exclamauit. Ad cuius vocem expergefacti custodes, cùm ignem exstinguere niterentur, clericus arrepto gladio, quem casu iuxta lectum inuenit, omnes violenter abegit, & hæreticum in igne combussit. Nec mora, diuino exacto iudicio, clericus à dæmone liberatus & plenè sospes apparuit.*] Sic ille Boni vniuersalis libr. 2. cap. vlt.

Planè miraculi plena hæc olim purgatio fuit; & ideò non iniuriâ sublata fuit, quia miracula poscere non necessaria, Deum est tentare. Sed quis vetuit? constat vetuisse Fridericum. II. *lib. 2. Neapolit. constit. cap. 31.* Ex Decreto etiam Gratiani [a], videatur Gregorius Magnus. Caue fallaris, facinus hoc Gratiani est, vel inscitia scriptorũ. Nihil tale Gregorius rescripsit. lege totam illam epistolam ad Brunichildam Reginã Franciæ, quæ superest [b], videbis purpureæ chlamydi assutum stramineum limbum; quem nec Iuo Carnotensis agnouit [c], nec antiquior Gratiano, quod sciam. Sed prohibuit Stephanus V. ad Moguntinum Archiepiscopum scribens; *Ferri candentis, vel aquæ feruentis examinatione confessionem extorqueri à quolibet, sacri non censent canones. Et quod Sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinuentione non est præsumendum. Spontanea enim confessione vel testium approbatione, publica delicta, habito præ oculis Dei timore, commissa sunt regimini nostro iudicare. Occulta verò & incognita, sunt illi relinquenda, qui solus nouit corda filiorum hominum* [d].] Quibus verbis subdit Gratianus, non hæc duo tantùm purgationis genera quæ hîc nominantur, sed & quælibet similia inhibita [e] videri, eò quòd in quibuslibet talibus ratio quàm põtifex addidit æquè procedere intelligatur. Quod apertè dictum, *v. vlt. d. ca. Mennam*, vbi legimus, *Vulgarem denique ac nulla canonica sanctione fulcitam legem, feruentis scilicet aquæ, siue frigidæ, ignitique ferri contactum, aut cuiuslibet popularis inuentionis (quia fabricante hæc sunt omnino ficta inuidia) nec ipsum exhibere, nec aliquo modo te volumus postulare, immò Apostolica auctoritate prohibemus firmissimè.*] Quæ sanè vltima verba indicant duorum alterum; vel si Gregorius ista scripsit, quod non puto, ipsius hodie registrum mutilum exstare, & Iuonem quoque in mutilum exemplar incidisse, in quo nempe tam magna pars epistolæ illius desideretur: vel (quod placet ampliùs) cùm hoc fragmentum alterius Pontificis alicuius rescripti portio esset, id Gratianum cõfudisse cum Gregorij verbis; vel temporum iniuriâ ex Gratiani libro titulum, quem huic præfixerat rescripto secundo, totum intercidisse, sicque librarios de duobus vnum fecisse, desumpta enim hæc vltima verba sunt ex epistol. Alex. II. ad Rainaldum Cumanum Episco. & subiungenda videntur in fine, *cap. super causa, ead. 2. q. 5.* prohibitũ ergo hoc ab Alex. II. sed & prohibitum quoque iterum Apostolicâ auctoritate ab Honorio III. qui disertè testatur ferri cãdentis iudicium, penitùs esse interdictum; vtpote in quo Deus tentari videtur: & mandat Templarios, qui Liuones hoc iudiciũ subire compellebant, per censuras Ecclesiasticas cogi eo abstinere [f]. Fusiùs hæc paululũ prosequi visum, quia postmodum sequenti sectione iis vtendum erit contra Nouicios quosdã, *aquæ frigidæ*, defensores.

SECTIO IIII.

De purgatione vulgari per aquam.

Fiebat adhibitâ vel calidâ, vel frigidâ, de calidâ seu feruente constat receptam legibus Longobardorum, Saxonum, Rhenariorũ, & Frisiorum [g], & irrepsisse per malam imitationem poculi Zelotypiæ, quod Moyses introduxerat apud Iudæos [h]: sed hæc feruens suasu diaboli introducta, illud verò poculum herbarum amaricantium à Deo fuit institutum; qui solus occulta cordis nouit, & iudicat, & nequit cum iudicat ea mentiri, & veritatem sic se iudicaturum promisit Moysi: qualis sponsio, cùm in aquæ iudicio nulla habeatur, prauo more; & præpostera imitatione, per abusum, fuit introducta.

Nam quod B. Hieronymus, *in 1. Reg. cap. 6.* memorat his verbis; hauserúntque aquam & effuderunt in conspectu Domini. *Hebræi tradunt, quòd coram Domino in eandem aquam maledicta congesta sint: & sicut in lege mulier zelotypa hausta aqua probatur, ita & idololatræ hac aqua probati sunt. Hi vi-*

delicet

a ca. Nemnam 2. q. 5.

b libr. II. registri, epist. 8.

c par. 5. decreti post medium.

d cap. consuluisti 2. quæst. 5.

e c. in libr. namq; in fine 2. q. 4.

f cap. dilecti filij. de vulg. purg. p

g Lõbard. libr. 1. tit. 10. Speculi Saxo. lib. 1. art. 39. Leges Frisonum, tit. 3. & tit. 14. c. nobilis 2. quæst. 4.

h Num. 5. v. 14. cuius ritũ ex Hebræo contextu faciliùs colligas, quàm ex Latino. videndi quoq; Cyril. lib. 4. de adorat. & Theod. in Nu. q. 10. & Ioseph. libr. 3. antiq. cap. 19. Phil. lib. de special. legibus Xist. Senẽs. libr. 2. ver. zelotypia.

delicet qui se idola coluisse penitùs denegabant. Tradunt etiam quod quicumque idololatra hanc aquam gustasset, labia eius ita sibi adhærerent, vt nequaquam ea ab inuicem idololatra separare posset. Hoc indicio idololatra deprehendebatur, & interficiebatur. Quod & sequentia demonstrant in eo quod ait: Iudicauítque Samuel filios Israël in Masphat. *Iudicare in hoc loco idololatras, secundùm legem morti tradere intelligendum est. Dicunt etiam quod Moyses hoc modo idololatras, qui sibi vitulum fecerant, probauerit, quando arripuit vitulum & combussit, & contritum vsque ad puluerem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israël.*] Totum hoc, quia nititur solâ Iudæorum affirmatione; nec D. Hieronymus affirmat; libertatem nobis relinquit credulitatis. possem vno verbo dicere, non credo recutitis. Si factum, Deo iubente factum à Moyse, de aquæ frigidæ probâ, qua isti vtuntur, nullæ nec reuelationes, nec testimonia aut indicia sunt diuinæ iussionis, Quare iure optimo canones eam sustulere [a] nominatim. Superiore sectiōe de Carolo Caluo breuiter perstrinxi, vt hîc fusiùs & clariꝰ narrarē verbis Caroli Sigonij & Aimoini [b]; *Ludouico Germagniæ Rege Francofurti mortuo, Carolus Caluus Imperator & Franciæ Rex, properè Aquas, Coloniamque contendit, vt Lotharingiam, quæ fratris & filij eius Lotharij fuerat, occuparet Ludouicꝰ tres filios reliquerat, Carolomanum, Ludouicū, & Carolum cognomine Crassum. Ex quibus Ludouicus, qui paterno funeri interfuerat, vbi patruum paterni regni fines ingressum castra ad Rhenum posuisse audiuit, ira incensus, quòd paternum regnum inuadere esset ausus, Francofordia copias mouit, atque ad alteram Rheni ripam è regione consedit. Ibi iure primùm, deinde gratia per legatos petita, cùm neutrum impetrasset: decem homines cum aqua calida, totidémque cum frigida, decemque alios cum ferro candente misit, iussos experiri indicio, vtri regnum illud conueniret, quod cum ipso pater suus Ludouicus sacramento interposito diuisisset. Qui re tentata, cùm detrimentum nullum cœpissent, nihil tamen æqui obtinuerunt. Ob id Ludouicus, &c.* Sed quomodo, *tentarunt*? sanè iniecta manu in feruentē, & nō adusta, docet ritualis adhiberi solita oratio huiusmodi [c], *Deus Iudex iustus, fortis, & patiens, qui es auctor & amator iustitiæ, qui indicas æquitatem, iudica Domine, quod iustum est, quia recta tua iudicia sunt, qui respicis super terram, & facis eam tremere. Tu Domine omnipotens, qui per aduētum Filij tui Domini nostri* IESV *Christi mundum saluasti, & per eius Passionem genus humanum redemisti: tu hanc aquam per ignem feruentem sanctifica, qui tres pueros, id est, Sidrach, Misach, & Abdenago, iussione Regis Babylonis missos in caminum ignem seruasti: tu clementissime præsta, vt si quis innocens in hanc aquam feruentem manū mittat, sicut tres pueros supradictos de camino ignis eripuisti, & Susannam de falso crimine liberasti: ita Domine manum illius saluam, & illæsam perducas. At si quis culpabilis, vel incrassante Diabolo cor induratum, præsumpserit manum mittere: tua iustissima pietas hoc declarare dignetur, vt in eius corpore, tua virtute manifestetur, & anima illius per pœnitentiam saluetur.*] Non igitur ore bibebant, sed manum immittebant. Docet hoc etiam historia quam narrat Gregorius Turonens. de Diacono Catholico cum presbytero Ariano disputante, & ad fidei veritatem comprobandam sic prouocante; *Factis rei veritas approbetur, succendatur igni aëneus, & in feruenti aqua annulus alicuius proijciatur, qui verò eum sustulerit ex vnda feruenti, ille iustitiam consequi comprobetur.*] Conditionem hæreticus accipit. Interea Diaconus, diffidentiâ quadam tentatus, vnguentis quibusdam brachium manumque illinit. hæreticus negat periculum subire: cum Catholicus brachium exsereret, hæreticus vidit vnguentis delibutum, exclamat aduersariū magicis præsidiis confidere, non fidei, oritur altercatio. *His itaq; litigantibus superuenit Diaconus alius ab vrbe Rauenna, Hyacinthus nomine, sciscitansq; quæ esset hæc altercatio, vt veritatem cognouit, nec moratus extracto è vestimentis brachio, in æneum dexteram mergit: annulus autem qui iniectus fuerat, erat valde leuis ac paruulus, nec minùs ferebatur ab vnda quàm vento ferri posset vel palea. Quem diu multumq; quæsitum infra vnius horæ spacium reperit, accendebatur interea vehementer focus ille sub dolio, quo validiùs feruens, non facilè posset assequi annulus à manu quærentis: extractusq; tandem. Nihil Diaconus sensit in carne sua: sed potiùs protestatur in imo esse frigidum æneum, in summitate verò calorem teporis modici continentem. Quod cernens hæreticus valdè confusus inijcit manum audax in æneo, dicens: Præstabit mihi hæc fides mea: iniecta manu, protinùs vsque ad ossium internodia omnis caro liquefacta defluxit, & sic altercatio finem accepit.*] Hæc ille. *lib. 1. de glor. mar. ca. 81.*

Exactiores duas formulas, quàm sit illa Auentini, post primam huius operis editionem nactus sum, si duæ, & non vna potiùs. Eam quæ plenior est mihi suppeditauit, vir eruditione & religione clarus & de litteris benè meritus Petrus pantinus Decanus Bruxellensis, quam in Hispaniâ ex codice quodam Bibliothecæ regiæ, litteris Gotthicis ante sexcentos vt minimū annos exarato, diligenter exscripserat. De alterâ me monuit vir Generosus Marcus Velserus, omnis antiquę & nouæ historiæ callētissimus; quā Iuretus ex Cod. M.S. cum Notis in epistol. Iuonis vulgauit, quæ in fine adscribitur cuidam D. Eugenio, his verbis; *Hoc IVDICIVM autem petente Domino Ludouico Imper. constituit B. Eugenius, præcipiens vt omnes Episcopi, Comites, Abbates, omnisq; populus Christianus, qui infra eius imperium est * hoc iudicium defendat innocentes, & examinentur nocentes, neq; periuri perdant suas animas malum consentientes.* Quæ verba non mendosa modò sed & mutila valdè. Suspectum etiam hoc totum, nec enim credo Ludouicum sanciuisse quidquam tale, cum in capitularibus Caroli Magni parentis eius aquæ frigidæ probatio disertè prohibeatur. Deinde quis iste S. Eugenius? aut quando vixit? Nam de Toletano, non est quod suspicere: licet formula videatur eadem cum ea qua Visigotthi sunt vsi: Iureti etiam formulæ desunt aliquot primæ orationes, & alia nonnulla, quæ exstabant in illâ Gotthicâ, ideò eam hîc tibi exhibebo, ascriptis in margine variationibus ex Iuretina.

INCIPIT EXORCISMVS VEL BENEDICTIONES AQVÆ calidæ, in qua manus ad Iudicium Dei mittitur.

Cum homines vis mittere ad cōprobationē iudicij aquæ calidæ, Primùm fac eos intrare cum omni humilitate in Ecclesia & prostratis in oratione dicat Sacerdos has orationes.

PRIMA ORATIO.

Auxiliare Domine quærentibus misericordiam tuam, & da veniam confitentibus: Parce supplicibus, vt qui nostris meritis flagellamur, tua miseratione saluemur. Per.

a d.c. Mēnam in fin. & d.c. consuluisti.
b Aimoinꝰ lib. 5. Histor. Franc. c. 34. & Sigonius lib. 5. Regni Italiæ.
c Annales Boior. li. 4.

Secvnda Oratio.

Quæsumus omnipotens Deus afflicti populi lacrymas respice & iram tuæ indignationis auerte: vt qui reatum nostræ infirmitatis agnoscimus, tua consolatione liberemur. Per.

Tertia Oratio.

Deus qui conspicis omni vos virtute destitui, interius exteriusque custodi: vt & ab omnibus aduersitatibus muniamur in corpore, & à prauis cogitationibus mundemur in mente. Per.

His orationibus completis surgatur pariter, & coram hominibus illis cantet presbyter Missam, & faciat eos ad ipsam Missam offerre. Cùm autem ad communionem venerint: antequam communicent interroget eos Sacerdos cum adiuratione, & dicat:

Adiuro vos homines per Patrem & Filium & Spiritum S. & per vestram Christianitatem, quam suscepistis, & per Vnigenitum Dei Filium quem Redemptorem creditis, & Per S. Trinitatem, & Per S. Euangelium, & Per reliquias quæ in ista sancta Ecclesia sunt reconditæ: vt non præsumatis vllo modo ad istam S. Communionem accedere, nec sumendo communicare, si hoc vel illud fecistis, aut consensistis, aut aliquam veritatem inde scitis, seu qui hoc egit nostis.

Si autem tacuerint, & nullam inde professionem dixerint, accedat Sacerdos ad altare, & communicet more solito: postea verò cõmunicet illos. Cùm autem communicant ante altare, dicat, Sacerdos:

Corpus hoc & sanguis Domini nostri Iesu Christi *sit vobis ad comprobationem hodie.*

Expleta Missa descendat Sacerdos ad locum destinatum vbi ipsum examen peragatur. Deferat secum librum Euangeliorum & Crucem, & canat modicam Litaniam, & cùm compleuerit ipsam Litaniam, exorcizet & benedicat aquam ipsam antequam feruescat, ita dicendo:

Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei Patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi filij eius, Domini nostri: vt fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici, & contrarietatem eius, & ipsum inimicum: ne valeat [a] *contendere iustitiam Dei vllo modo, nec manifestationem eius, ipso præstante, qui venturus est iudicare viuos & mortuos & sæculum per ignem. Amen.*

a Pantin. cõtemnere, vel cõtaminare. quod etiã infra est.

Item alium.

Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei Patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi Filij eius, Domini nostri: vt fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici, & [b] *omnem phantasmam diaboli: vt si hic homo manum suam in te* [c] *miserit, & innocens exstiterit de huius culpa, vel vnde accusatus est, pietas Dei omnipotentis liberet eum. Et si, quod absit, culpabilis est, &* [d] *præsumptuosus in te manum mittere ausus fuerit, eiusdem* [e] *omnipotentis Dei virtus hoc declarare in eo dignetur: vt omnis homo timeat & contremiscat nomen sanctum gloriæ Domini nostri: qui viuit & regnat Deus per omnia sæcula.*

b al. omne phastasm.
c al. missurus, est innocẽs vnde reputatur, pietas Dei liberet innoc.
d Præsumptuosè. al.
e al. omnipot. virtus super eum hoc.

Oratio.

Domine Iesv Christe, *qui es iudex iustus, fortis, & patiẽs, & multùm misericors, per quem facta sunt omnia: Deus Deorum & Dominus dominantium, qui propter nos homines & nostram salutem de sinu Patris descendisti, & ex Virgine* Maria *Carnem assumere dignatus es, & per Passionem tuam mundum in cruce redemisti, & ad inferos descendisti, & diabolum in tenebris exterioribus colligasti, & omnes iustos qui pro originali peccato ibidem* [f] *detenti erant, magna potentia tua exinde liberasti: tu Domine quæsumus mittere digneris Spiritum tuum sanctum ex summa cæli arce super hanc creaturã aquæ* [g], *quã nos igne feruescere, atque calescere præsumimus, vt rectum iudicium per eam super hunc hominem (nomine illo)* [h] *comprobes ac manifestes. Te Domine* [i] *Suppliciter deprecamur: qui in Cana Galileæ signo admirabili tua virtute ex aqua vinum fecisti, & tres pueros Sidrah, Misach & Abdenago, de camino ignis ardentis in læsos eduxisti, Susannam de falso crimine liberasti, cæco nato oculos aperuisti, Lazarum quatriduanum à monumento suscitasti, & Petrum* [k] *mari mergenti manum porrexisti, ne respicias peccata nostra in hanc orationem:* [l] *sed tuum verum & sanctum iudicium coram omnibus manifestare digneris, vt si iste homo* [m] *pro hac reputationis causa (videlicet illud vel illud) ad præsens modo manum suam in hanc aquam igne feruentem miserit, & culpabilis* [n] *ex hac reputationis causa non est, hoc ei præstare digneris, vt nulla læsio,* [o] *nulla malitia in eâdem manu appareat, per quam sine culpa calumniam incurrat. Iterum te Deus omnipotens nos indigni & peccatores* [p] *famuli tui suppliciter exoramus, vt* [q] *secundum verum & rectum iudicium tuum nobis in eodem loco etiam manifestare digneris, quatenus hic homo ex hac* [r] *reputationis causa* [s] *(IL) si per aliquod maleficium diabolo instigante, aut cupiditate vel superbia incitante culpabilis est in* [t] *facto vel in consensu, &* [u] *huius probationis iudicium, subuertere aut violare* [x] *voluerit, malo confisus* [y] *ingenio, manum in hanc aquam præsumptuosus ausus fuerit mittere, tua pietas* [z] *hoc declaret: vt in manu eius dignosci queat, quod iniustè egit,* [a] *& ipse deinceps per veram confessionem pœnitentiam agat, & ad emendationem perueniat: vt iudicium tuum sanctum & verum in omnibus gentibus declaretur: per te Redemptor mundi, qui venturus es iudicare viuos & mortuos & sæculum per ignem. Amen.*

f al. detinebantur.
g quæ ab igne f. a. c. videtur, qui. al.
h al. comprobet ac manifestet
i supplices al.
k al. mari. deest.
l al. in hac oratione.
m al. hominib⁹ in hoc man. hîc dig.
n al. ex hac causa, furto, videlicet, vel homicidio, aut adulterio, vel luxuria aut pro qualibet causa culpa modo ad præsens manum.
o vel macula. al.
p famulitij. al.
q al. sanctum.
r al. reputatus.
s est nota criminis valens. illud.
t al. factu.
v hoc cõprob. iud. al.
x volens. al.
y puto dispescẽdum ingenio.
z al. taliter hoc declarare dignetur.
a vt & ipse al. Reliqua hæc rursus desunt in Iureti m. s.

Item alius exorcismus.

Te autem creaturam aquæ, adiuro te per Deum viuum, per Deum sanctum, qui te in principio separauit ab arida. Adiuro te per Deum viuum, qui te de fonte Paradisi [b] *manauit, & in quatuor fluminibus exire iussit, & totam terram* [c] *rigari præcepit. Adiuro te per eum, qui te in Cana Galileæ sua potentia conuertit in vinum: qui super te suis sanctis pedibus ambulauit, qui tibi nomen imposuit Siloha. Adiuro te per Deum, qui in te Nahamam Syrum sua lepra mundauit: dicens, Aqua sancta, aqua benedicta, aqua quæ lauas sordes & mundas peccata. Adoro te per Deum viuum, vt* [d] *munda exhibeas, nec in te aliqua phantasia retineas, sed efficiaris fons exorcizatus ad effugandum, & euacuandum, & comprobandum omne mendacium, & inuestigandum & comprobandam omnem veritatem: vt iste qui in te manum miserit, si veritatem habuerit, nullam læsionem in te accipiat: & si mendacium habet, & iustitiam, appareat manus eius igne combusta, vt cognoscant omnes homines virtutem Domini nostri* Iesv Christi, *qui venturus est cum Spiritu sancto iudicare viuos & mortuos & sæculum per ignem. Amen.*

b Pãt. manare.
c Pant. rigare.
d Pant. vt te mundam exhibeas, nec in te aliquã phantasmam, vt supra.

Post hæc exuat eum vestimentis suis, & induat eum, vel eos vestimentis mundis de Ecclesia, id est, indumento de exorcistâ, aut de Diacono, & faciat eos vel eum osculari Euangelium & Crucem Christi, & aspergat super eos de aqua ipsa, & ipsi qui intraturi sunt ad Dei examen det illis omnibus bibere de ipsa aqua benedicta, cum autem dederit vnicuique dicat:

Hanc

a Pant. ligna, ego. ignes.

Hanc aquam dedi tibi (vel vobis) ad probationem hodie. Deinde imponatur a *igne subter caldaria, & dicat Sacerdos has orationes, quando ipsa aqua calescere cœperit.*

In nomine S. Trinitatis, Deus *Iudex iustus, fortis & patiens, qui es auctor & creator clemens & misericors & iudicas æquitatem, tu iudica qui iussisti rectum iudicium facere, & respicis super terram* & *facis eã tremere. Tu Deus omnipotens, qui per Aduentum vnigeniti filij tui Domini nostri Iesu Christi mundum redemisti, qui per eius passionem genus humanũ subuenisti & saluasti: tu hac aquæ feruẽtẽ sanctifica, qui tres pueros, id est Sidrach, Misach, & Abdenago sub Rege Babylonis Nabugodonosor in camino ignis accẽsa fornace saluasti, & inlæssos per angelũ tuum eduxisti. Tu clementissime Dominator præsta, vt si quis innocẽs ab huius* b *culpa vel causa sui reputationis, homicidij, adulterij, latrocinij fuerit, & in hanc aqua manũ miserit, salua & inlæsam inde educas: qui tres pueros supradictos & Susanna de falso crimine liberasti. Ita* Domine *omnipotens, si culpabilis fuerit, & incrassate Diabolo cor obturatũ; manũ in huius tui elementi feruentis* c *miserit, tua veritas hoc declaret, vt in corpore manifestetur, & anima per pœnitẽtiam saluetur, &, si ex hoc scelere culpabilis fuerit, & per alicuius* d *maleficij, aut per herbas, aut per diabolicas incãtationes hac peccati sui culpã occultare voluerit, vel tuã iustitiã contaminare, vel violare se facere posse crediderit, magnifica tua dextera hoc malum euacuet,* & e *omnium rei veritatem demõstret. Per te clemẽtissime Pater, qui viuis & regnas in Trinitate perfecta. Per omnia.*

b for. culpę vel causæ suç reputatione vel, quod valde suspicor, hic aliquoties reputatio scripta pro barbara voce reptationis, à voce reptar accusare seu prouocare, quod adhuc hodie Hispani retinent.

c Pãt. censet deesse voculam, creaturã: fors etiam paulo ante deest alia: obturatũ habuerit.

d Pant. putat deesse voculam ingenium, vt sup.

e Pãt. omnem.

ALIA.

ORemus. *Deus qui beatã Susannã de falso crimine liberasti. Deus, qui beata Tecla de espectaculis liberasti. Deus, qui sanctũ* Danielẽ *de lacu leonũ liberasti, & tres pueros de camino ignis ardẽtis eripuisti, tu libera innocẽtes & consigna factores. Per Dominum nostrum.*

Et qui manum mittit in aquam, ad ipsum examẽ dicat orationem Dominicam, & signet se signaculo crucis, & festinè deponatur ipsa aqua feruẽs de super iuxta ignẽ, & iudex f perpendat ipsam lapidẽ inligatã ad mensurã. N. infra ipsam aquam more solito. Et sic inde extrahat eã in nomine Domini ipse qui intrat ad examen iudicii. Postea cum magna diligẽtia sic fiat. inuoluta manus sub sigillo iudicis signata vsque in die tertio, quo visa sit viris idoneis & æstimata.

f fort. propellat eam lapidi alligatam ad mẽs. vt sic expressa sit ac certa mẽsura lapidis deprimẽtis seu detrahẽtis manum & funiculi à quo lapis depẽdebat mihi hæc sententia pellucet Nisi dicas ipso lapide inuoluto exploraſſe quam ferũes esset aqua ima.

En formulam totam & ritualia, in quibus multa, propter quæ meritò Sedes Apostolica prohibuit. Quod hic in fine de obuolutâ in tertiũ diem manu dicitur, hoc eo retulerim: quia si præstigio aliquo manus læsa vel illæsa, interea, euanescente præstigio rei veritatem apparituram, credebant.

Quoad frigidam puto illam eodem modo in vsu probationis versatã: videlicet Deus, vt in feruenti innocentis manũ seruabat ab adustione innoxiã, ignis actione prohibita: sic in frigida aliquãdo nocentis manũ amburebat, contrariã aquæ actionẽ tribuens, frigiditate naturali in supranaturalem ardorẽ commutatâ. Ad hanc me coniecturam ducit scriptor vitę S. Gangulphi Martyris, per hæc verba: I*nterim ad quendam veniunt fontem* (Gangulphus videlicet, vxorq;) *vbi his vxorem vocibus copellat. Multa quidẽ de te cõiux passim ferũtur fœda & indigna natalibus tuis, & adhuc mihi quidẽ certò non constat, verene an falsò illa dicantur. Tũ illa, etiã intrepide iurando, falsos de se rumores sparsos, ait, nec se vnquam alieno concubitu pollutam. At Gãgulphus: diuina, inquit, prouidẽtia, quam nihil fugit, vt se res habeat, iam certis declarabit indicijs. En fons hic propositus est, nec frigidus valdè, nec immodicè calidus. In hunc igitur immittere manum,* & *è fundo lapillum extrahe:* & *si quidem à culpâ es aliena, nihil mali patieris: sin autem polluta es, non sinet* Deus *latere scelus tuum. Illa Beati viri, sicut alios omnes, ita hos quoque sermones vecordiæ ascribens, incunctanter manum iniecit in fontem. Ecce autem, simulátq; lapillum secum retrahere conata est, membris ferè omnibus obrigescit, & in digitis & brachio, quoúsque aqua pertigit, abstracta cute, nuda caro cernitur, nihilque aliud misera illa, nisi repentinum interitum exspectat* g.] cõfirmat idem Sigebertus, & significat hũc illum fuisse fontem, quẽ miraculosè ex Campania VVarenas Gãgulphus transtulerat. conuictam adulterii vxorem deseruit: nec diu post vxoris hortatu ab adultero fuit necatus. Non igitur hac purgatione spectabatur, an aquis mergerentur: confirmat, quod retuli de legatis Ludouici Regis: quo enim pacto decẽ viri secum aquã tulissent, in quam toti mergerentur? missos tamen cum frigida, narrat Aimoinus. Sic capio quod leges Alsaticæ habebãt, vt plebeii & minoris testimonii rustici, aquæ frigidæ se iudicio expurgarent h.

g apud Surium 11. Maii.

h Rhẽ German. l. 2.

Alia tamen quoque fuit aquæ frigidæ proba, qua quis in aquam totus mergebatur: si emergeret tertiò, vt innocẽtem absoluebant, vt docet Abbas *in c. licet in fin. extra ne cler. vel monachi*, &c. Afflictus *ad Cõstituit. Regnĩ Neapolitã. l. 2. tit. 3.* vbi eã consuetudinem meritò Frideric. 2. Imp. ridet, quã etiã Lotharius Imp. iam antè prohibuerat in Legibus Longobard. i statuens, vt examen aquæ frigidę per legatos & commissarios imperii vbique interdicatur omnibus, & vltra nõ fiat, & illo prior Carolus Magnus in capitularib. l. vlt. Prohibuit etiã Pontifex, quisquis ille apud Gratianum k & inualidam iudicauit Lucius his verbis: *Ex tuarũ intelleximus continentiâ litterarum, quod cùm H. presbyterum: quia infamabatur de homicidio, à sacerdotali officio suspẽdisses, prædecessoris tui litteras tulit in mediũ, quibus apparuit eum iudicio aquæ frigidæ, suam innocẽtiam purgauisse, & episcopum suis eum litteris absoluisse. Quia verò peregrina iudicia sunt inhibita, purgationem quam præstitit, sufficere non putantes: mãdamus* l &c.] admittit accusationẽ de nouo, & præscribit purgationem Canonicam iuratoriam. Vocat autem *iudicium peregrinum*, quia alienum à canonibus & more iudiciorũ ab Ecclesia recepto. Et quia solebat aqua huiusmodi, per clericos benedici, ideò ad ipsam probationem hoc pacto tollendam: dum non inuenirentur clerici ad hoc munus: sanxit in conc. Generali Innocent. 3. ne vllus clericus purgationi aquæ feruentis aut frigidæ, seu ferri candentis ritũ cuiuslibet benedictionis, aut consecrationis impendat. *c. sententiam sanguinis ne cleri, vel monachi sæcul.* &c.

i l. 2. tit. 54.

k d. c. Mẽnã in fin.

l c. ex tuarũ. de purgat. canõ.

En tibi formulam benedictionis ex dicto libro Gotthico, vna cum collationibus formulæ editæ à Iureto.

INCIPIT EXORCISMVM AQVÆ Frigidæ.

C*VM hominem vis mittere ad iudicium aquæ frigidæ ob comprobationem, ita facere debes. Accipe illos homines, quos vix mittere in aquam. Adduc eos in Ecclesiã, & corã omnibus illis catet presbyter missã*

& fac eos ad ipſam miſſam offerre, cùm autem ad communionem venerint, antequam communicent, interroget eos Sacerdos cum adiuratione iſta, & dicat.

*Adiuro vos * homines per Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, & per * Chriſtianitatem quam ſuſcepiſtis, & per Sanctam Trinitatem quam * docuiſtis, & per iſtas ſanctas reliquias vel ſanctam venerationem, quæ in iſta Eccleſia ſunt, vt non præſumatis accedere ad hoc ſanctum altare, nec iſtam ſacram communionẽ accipere vllo modo, ſi hanc cauſam veſtræ reputationis (hoc eſt illa vel illa) feciſtis aut conſenſiſtis, aut ſcitis quis hoc egit.*

* *al.* omn.
* *al.* vnigenitum Dei filium & p. ſ. T. q. ſ.
* *al.* deeſt docuiſtis, *ſed additur,* & per ſanctum Euãgelium & per ſanctas reliquias quæ in iſta Eccleſia ſunt, vt non præſum. vllo modo communicare, neque accedere ad altare, ſi hoc feciſtis, aut conſenſiſtis qui hoc egerint.

*Si autẽ tacuerint, * aut nullã profeſſionẽ inde dixerint, accedat Sacerdos ad altare, & more ſolito cõmunicet. poſtea verò cõmunicet illos, qui in quã mittendi ſunt. Cùm autem communicat, dicat ſacerdos * ad altare, * Corpus hoc & ſanguis* Domini *noſtri* I E S V C H R I S T I *ſit vobis ad probationem hodie *.*

Expleta *miſſa * accipiat Sacerdos crucem & Euangeliũ & inſenſum & pergant ad locum deſtinatum cum aſperſione aquæ benedictæ vbi probentur. Et cùm venerint ad ipſum locum * det illis hominibus bibere de aqua benedicta. cùm autem dederit vniquique dicat. **

* *al.* nullus hoc dixerit.
* *al.* ante
* *add. al.* ad laudem & gloriam nominis ſui & ad Eccleſię ſuę vtilitatem.
* *al.* expl. miſ. faciat aquam benedictam ipſe Sacerdos, & pergat ad locum vbi omnes probantur. Cum autem venerit ad ipſum locum det illis hominibus bibere de aqua benedicta.
* *al.* letaniam faciens omnibus pro eadem cauſa Dominum deprecantibus, det examinandis bibere *de aqua benedicta, & cùm dederit.*

* In libro Iureti magna hic in ſeqq. eſt confuſio, & vt ſup. quædam inaniter repetuntur. Ex quibus tamen videntur quædam poſſe explicari.

*Hanc * aquam dedi vobis ad probationem hodie:*

Poſtea coniuret aquã, vbi illos mittere debet dicẽs ita.

Nota in ſeqq. mutilum eſſe noſtrum exemplar Gotthicum, ſupplendum ex m. ſ. Iureti: quare ex vtroque concinnabo, quaſi vnam formulam, Iuretiana tamen lectione in marginem relata, ne confundam.

*Adiuro te aqua in nomine Dei Patris omnipotentis, qui te in principio creauit, * & te iuſſit miniſtram humanis neceſſitatibus, qui etiam iuſſit te ſegregari ab aquis ſuperioribus. Adiuro * te per neffabile nomen Domini, videlicet* I E S V M *Chriſtum filium Dei viri, ſub cuius pedibus elementũ ſe calcabile præbuit: qui etiam baptizari ſe in te elemento aquarum voluit. Adiuro etiam te per Spiritum ſanctum, qui ſuper Dominum in te baptizatum deſcendit * Adiuro te per ſanctam & indiuiduam Trinitatem, cuius volũtate aquarum elementum diuiſum eſt, & populos Iſraël ſiccis veſtigiis tranſire fecit: ad cuius etiam inuocationem Helias, ferrum, quod de manubrio exierat, ſuper te natare fecit. Vt nullo modo ſuſcipias hos homines, nomine* I. L. *illo ſi in aliquo ſunt culpabiles, de hoc quod illis obiiciunt, ſcilicet aut per opera, aut per cõſenſũ, aut per vllũ ingeniũ. ſed facias eũ ſupernature ſuper te: & nulla poſſit cõtra te facere aliqua cauſa maleficiorũ, nulláque præſtigia dæmonum concinnari, vt inueſtigatio Dei vel manifeſtatio poſſit occultari. Adiurata autem Per nomen Dei Chriſti præcipimus tibi, vt nobis per nomen eius obedias, cui omnis creatura ſeruit: quem Cherubin collaudant, dicentes Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum; qui etiam regnas & dominaris per infinita ſæculorum ſæcula, Amen.*

* *al.* Hæc aqua fiat tibi ad probationem hodie. Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt verus iudex & iuſtus.
* quia te ſegregauit ab aquis ſuperioribus & iuſſ. deſer. hu. nec *al.*
* te etiam per inuiſibile & ineffabile nomen Chriſti IESV filij Dei omnipotentis ſub cuius p. calcabilem præbuiſti qui etiam in te baptz. dignatus eſt. *al.*
* *al.* qui te inuiſibili ſanctificatio ne ſacratum, ad animarum purgationem inenarrabile inſtituit ſacramentum. Per quem olim & pop. Iſraëliticus ſ. pedibus tranſiuit, & ex aqua ferrum quod caſu ceciderat Heliſeus diuina virtute contra naturam natantem in ſuo manubrio redire fecit: vt n. m. ſ. hunc hom. ſi in al. culp. eſt ex hoc q. 1. obiicitur ſcili. aut opere aut conſenſu, ſeu conſcientia, vel quolibet ingenio. Sed per virtutem Domini noſtri IESV Chriſti reiice ex te & fac illum natare ſuper te quatenus cognoſcant fideles Chriſti nullũ maleficiũ, nullũ præſtigium diuinæ virtuti poſſe reſiſtere, quod non detectũ fiat & omnibus manifeſtum. Adiuro etiam, te per virtutem eiuſdem D. N. IESV Chriſti, vt ad laudem illius cui omnis creatura ſeruit, & cui cæleſtis exercitus famulatur clamans S. S.S.D.D. & vt nobis adiurantibus & eius miſericordiam obſecrantibus obedias, Qui regnat & dominatur per. 1. ſ. ſ.

In Gotthico exemplari immediatè ſequitur alia oratio: ſed rectiùs exemplar Gallicum titulum interſerit.

Hominis coniuratio.

*Adiuro * te homo N. per inuocationem Domini noſtri IESV Chriſti, per omnes Angelos & Archangelos, & per omnes Sanctos Dei, & per tremendi diem iudicij, & per viginti quatuor Seniores qui quotidie laudant, & per quatuor Euangeliſtas Marcum & Matthæum, Lucam & Ioannem, & per duodecim Apoſtolos, & per duodecim Prophetas, & per omnes sãctos Dei Martyres, per sãctos Cõfeſſores & ſãctas virgines, per Principatus & Poteſtates, per Dominationes, & virtutes cœlorũ, per Cherubin & Seraphin, per omnia cæleſtia Angelorum agmina, Adiuro te per tres pueros. Sidrach, Miſach, & Abdenago, & per cætũ quadraginta quatuor milia Martyres, qui pro Chriſti nomine paſſi ſunt, & per S.* M A R I A M *matrem Domini noſtri* I E S V *Chriſti, & per populum ſanctum Dei, & per illum baptiſmum qui te regenerauit per manus ſacerdotis.* Adiuro te * *vt ſi de hoc furtum aut homicidium aut adulteriũ aliquẽ feciſti, aut cõſentaneum exinde fuiſti, & ſic habes cor incraſſatum & induratum, vt hoc approbationis Dei iudicium, per aliquod maleficium euacuari vel euertere te poſſe facere credideris. ſi culpabilis es euaneſcat cor tuum, & non ſuſcipiat te aqua iſta, neque vllum malum poſſit * inimicus contra hoc elementum præualere, ſed manifeſtetur vel declaretur* Dei *virtus in iſto loco per inuocationem Domini noſtri* I E S V *Chriſti. Propter hoc obnixè te deprecamur* D*omine fac ſignũ tale in homine iſto, vt ſi culpabilis eſt reputationis cauſa, declaretur per hoc iudicium tuum, rei veritas & nullatenus eum recipiat aqua iſta. Hoc autem fac Domine ad laudem & gloriam tuam, per inuocationem nominis tui, vt omnes cognoſcant, quia tu es Deus noſter benedictus & laudabilis. Per immortalia ſæcula ſæculorum Amen.*

* *al.* Adiuro te & conteſtor per patrẽ & filium & ſpiritum ſanctum, & per ſanctã & indiuiduam Trinitatẽ & per omnes Ang. & Arch. & per omnes Principatus & Poteſtates, Dominationes quoque & virtutes, & per Dei ſedilia, Cherub. & Seraphin, & per diẽ tremẽdum iudicij Dei: necnon & viginti quatuor ſeniores quiquotidie laudant Deũ, & per quatuor Euangeliſtas, & per ſanctos Apoſtolos quoque, Martyres & Confeſſores, necnon per ſanctam Dei Genitricem M A R I A M, omnéſque virgines, & per cunctum populum ſanctum Dei, vel per ſanctum baptiſmum in quo renatus es. Si tu hoc malum feciſti, ex quo culparis, vel aſſenſum aut baiulaſti, aut in domum tuam recipiſti, aut inde conſcius, aut conſentaneus exſtitiſti coram omnibus dicito. Quod ſi diabolo ſuadente celare diſpoſueris, & culpabilis exinde es: euaneſcat cor tuum incraſſatum & induratum, & non ſuſcipiat te aqua incredulum & ſeductum: vt dicat populus, quia Deus noſter iudex eſt, cuius poteſtas in ſæcula ſæculorum, Amen. *Hæc forma verbis breuior & ſuccinctior eſt, ſenſu tamen conuenit cum Gotthica.*
* *ſeqq. mutila & mendoſa.*
* inimici. Panti.

*Poſt coniurationem autem aquæ exuat eos veſtimentis ſuis [& induat eos veſtimentis de exorciſta, & alliget in eis ſingulariter ſinus rectæ conſuetudinis] faciatq; eos oſculari * Euangelium & crucem & poſt hæc aſpergat ſuper vnumquemque ex ipſis de iſta aqua benedicta, & dicat adiurationem ſequẽtem, & proijciat eos ſtatim ſingulariter in ipſam aquam. Hæc autem omnia facere debet ieiunus: & neque illi antea comedãt, neque* ipſi qui

* ( ) d. in al.
* *al.* ſanctum Eu. & ſanctã cr. & ſanctificatis omnibus aqua benedicta, cũ tim ore, &

reuerentia Dei fisus de eius clementia. proiiciat in aquam. Et nihil amplius habet cod. Iureti.

A

ipsi qui eos mittant.

Sequitur exorcismus.

Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei Patris omnipotentis & in nomine IESV CHRISTI filij eius Domini nostri, qui regnat cum Patre & Spiritu sancto: vt fias aqua exorcizata ad effugandam & euacuandam omnem potestatem, & omne phantasma diaboli vt si iste homo descenderit in istam aquam, & innocens est de huius reputationis causa, pietas Dei omnipotentis liberet eum, & recipiat eum tuum elementum. Et si culpabilis est & præsumptuosus in istam aquam descenderit non eum recipiat, sed declarari dignetur virtus tua in eum: vt omnis homo timeat & contremiscat nomen gloriæ tuæ sanctum. Per cuncta sæcula sæculorum, Amen. Domine libera innocentes & consigna factores, Amen.

B

Habes (Lector) ritũ vniuersum huius probationis per aquã frigidã qui olim in vsu, & quẽ canones Pontificij vetant: non propter verba vel solemnia ritualia, quæ pleraq; pia, etsi non desint aliqui in his næui: sed propter ipsam rẽ, & quia hęc à vulgò paullatim recepta fuerant Pontificibus tamẽ Romanis reclamãtibus: Nam Põtifices meritò damnabant hanc Dei temerariam tentationem, & miraculi quasi Iudaicam postulationem. Et obseruatione dignum est obtinuisse paulatim vbique Pontificiam prohibitionem, primùm quo ad reliqua crimina: deinde post D. Bernardi tempora etiam quo ad hęresim: abusum denique hæsisse in solo crimine Maleficij seu Magię: ita tamen hęsisse in hoc crimine, vt sine vlla Dei inuocatione, sine vllo ritu pietatis aliquid præferente, quasi per ludum Iudices hac probâ abutantur quibusdam dumtaxat in regionibus. Nam hodie in multis Germaniæ locis maximè VVestphaliæ circulo, vtuntur hac probâ, in maleficis indagandis: quas enim fama, vel aliarum depositione suspectas habent: eas statim absque vlteriore inquisitione capiunt, captasque extra vrbem deducunt: & in aquam frigidam ita coniiciunt, vt dextra manus sinistro pedi, sinistra vero dextro pedi sit alligata: & si supernatat, veneficas vehementiùs suspicantur, & idcirco duriori subiiciunt quæstioni: sin submergantur, innocentes esse credunt. De hoc genere purgationis seu potiùs probæ, hactenus inter Catholicos, quibus illibata canonum auctoritas probè constitit, illicitam esse: sed Nouatores, qui à Romana Ecclesia desciuerũt, mirè digladiati. Licitam esse mordicùs defendit, Arnold. Scribonius Philosophus Marpurgensis: illicitam contrà ostenderunt prolixè, non VVierus solùm & Bodinus: sed insuper libellis ex professo, Ioannes Euuichius, Hermannus Neualdus, & Augustin. Lerchemerus; & ex I. C. Oldendorpius, Hotomann. Ioann. Borcholt. Venatorius & alij quos citat & sequitur Godelman. *lib. 3. de Lamijs cap. 4.* quos ego, vt eiusdem sectæ homines non magni facio, sed hæreticos hæretico Scribonio obiicio; vt saltem intelligant Nouatores: hanc esse suorum communem opinionem, à qua in iudicijs non tam temerè deberent recedere. Postea prodijt libellus cuiusdam Iureconsulti: qui, ex Catholicis vnus & solus, hucusque (quod sciam) scriptis hunc iudicum abusum defendere conaretur. Res magni est momenti: & proindè diligenter, non obiter tractanda & disquirenda veritas, non verborum copia, sed rationum momenti. Sit ergo.

Excusus liber Coloniæ apud Gymnicũ anno 1568. Defensio probæ aquæ frigidę, &c.

QVÆSTIO V.

De proba (vt vocant) aquæ frigidæ, quæ strigibus explorandis in Germania quidam vtuntur.

SECTIO I.

Discutitur opinio & rationes Adolphi Scribonij.

VVilh. Adolphus Scribonius, huius sententiæ, & praxis iudiciarię acerrimus defensor, conatur eam stabilire rationibus partim physicis, partim hyperphysicis. ad physicam enim pertinet, quod dicit de dæmonis leuitate, sagarum pondus super aquas sustinẽte: ad Theologiam verò, quod de odio & antipathia aquæ ac sagarum. Sed vt hoc commodiùs intelligatur, accipite dicta illius, vt sunt à Richio a repræsentata: cui & alij ea referentes, hac in re, consentiunt b: non ea contraho etsi possim facilè, ne quis me calumniari suspicetur. Dicit ergo ille, hanc supernatationẽ Sagarum prouenire ex Satanicâ leuitate, vt causa efficiente. Satanam enim esse natura leuissimum, vtpote plus de aëre quam de aqua participantem, & ideo posse illas sustentare super aquis: duobus modis, vel se supponendo sagis, & eas quasi dorso eleuando: vel etiam se ijs vniendo, & toti illarum corpori, occupatione & possessione quadam, infundendo: non quidem hypostatica vnione, aut mixtione physica intrinsecè coadunando; sed leuitate sibi connata illis quodammodo, per præsentiam suam, data & quasi communicata. *cacodæmon ergo* (inquit) *substantialiter in sagis diffusus, eas retinet, quantum scilicet ad ipsum spiritum qui sine sua essentia eas inhabitat, non quantum ad substantiam partium corporis sagarum. Leuitas ergo ea non est, quæ à forma corporis immediatè prouenit: sed aduentitia, externa, & aliunde accepta.*] Hæc ille, vt obscurè, sic sanè mendosè. Obscurissimè: quia vel hoc tantùm voluit: sagas à dæmone sustentari, prærogatiua leuitatis, quæ ex aërea natura in eo vim habet aquis emergendi: idq; subingresso corpus dęmone, vt solet subingredi energumenas: tuncque illas emergere more vtrium inflatorum: vel, si hoc nõ voluit, certè falsitatẽ sententiæ non intellectæ his inuolucris verborum perperã coaggeratorum cõtexit & obruit. Mendosè verò, quia vterque modus ille supponit dæmonem aëreum habere corpus: quod alibi refutatum. igneum potiùs haberet, & sic ab aqua extingueretur, vel aquam, excalefaceret, & ebullire cogeret: quæ ambo experientię & rectæ rationi repugnant.

a c. 4. à nu. 229.
b Godelman. d. c. 4 & Binsfeld. de cõfess. malefic. p. 2. conc. 7. dub. 1.

C

D

Illa etiam secum pugnant: cacodæmonem substantialiter in sagis diffundi: &, spiritum sine sua essentia eas inhabitare. Quis etiam credat sagas omnes esse à dæmone possessas, vt sunt arreptitij seu energumeni: & vt fuere Gergezenorum sues? hoc ipsæ sagæ negant, & experientia refellit. Si obsidet, quomodo apparet foris illas accedens? an duobus tum est in locis? an verò exit & redit, cùm lubet? posset credo: sed sic facere non credo. Deinde si hoc facit eius leuitas: cur ceteri energumeni non æquè leues, cur subsidunt in aquis? cur mersi porcorum illi greges; quia noluit eos sustinere? iam ergo non leuitas illa naturæ dæmonis, sed voluntas hoc operatur. Hoc verum est & eo redit res, cum addit Scribonius: Satanam, vt Dei lictorem eas sustinere: & quia

E

lictori non licet præſcriptum iudicis excedere, ideò fieri, vt nec ſontes mergere, nec inſontes ſuſtentare dæmon queat: ne inſontes periclitentur, euadant ſontes impunitæ. Sed hoc iam ad hyperphyſicam refugium eſt, de quo ſtatim. Contra illam leuitatem fortiter etiam vrget, quòd grauitas & leuitas proprietates ſunt rerum corporatarum: quare non magis conueniunt dæmoni, quàm animæ rationali. Sed audio, neſcio quam ſpiritualem leuitatem. Si quia dæmon ſpirituali leuitate præditus eſt, hoc poteſt: certè & anima poterit, quæ ipſa quoque ſpiritualis tota; & proinde leuis tota; & tota in toto corpore, & in ſingulis corporis partibus ſubſtantialiterque diffuſa, non inhabitat modò, ſed informat etiam. Hoc verò non poſſe animam norunt, qui natare non norunt, & aquas aliquando ingreſſi. Si animæ leuitas hoc non poteſt: ratio clamat, nec dæmonem corpus ingreſſum poſſe, ratione ſuæ leuitatis. ſi ſuſtinet, ſuſtinere: quia corporea illa mole potentior eam loco poteſt mouere, vt doctum libro ſecundo.

Confugit tandem Scribonius ad Dei voluntatem & prædeſtinationem: *Quid, ſi,* inquit, *dicerem Deum ipſum ſagarum, quas ſcilicet vere reas nouit, corpora ſingulari quada & ſpecifica leuitate induere, qua in ſuperficie aquarum ferantur? inde certè non ſequeretur, Deum ab operibus creationis non ceſſaſſe. Ita enim prædiſponere potuit, vt ſi quæ ſagæ futuræ ſint, ſpeciali quodam modo in aquis nequaquam ſubmergi debeant. Vtrum verò hoc omnipotentiæ diuinæ contrarium eſſe dicetur? vtrum etiam voluntati, quia non expreſsè ſignificatum eſt in ſacris litteris? minimè.*] Nos vero illud fatemur Deum poſſe cùm lubet. dubitamus an vnquam libuerit. indicia nulla inuenimus, cur credamus voluiſſe? multa habemus argumenta, quæ noluiſſe, & nolle doceant. ideo petimus probari, quam affirmant, Dei voluntatem: & experientiam, quam adducunt teſtem, vt fallacem non ſemel, mox refutabimus. Quæ verò de nouâ creatione addit, non extra chorum modo ſunt ſaltantis, ſed etiam delirantis. quid enim ad rem illa?

Addit, Aquam ipſam ſagas in ſe ferre non poſſe. cur putas? *quia* (inquit) *Deus opt. max. ſuo prudentiſſimo iuſtiſſimoq́ʒ indicio ab omnibus inde ſæculis elementum aquæ prædeſtinauit ſalutari hominis lauacro, vt qui à peccatis abluendi eſſent, & Chriſti Eccleſiæ initiandi, huius baptiſmate vterentur, & per hoc medium noui homines facti, quaſi per ianuam in Chriſti regnum ingrederemur, qui prius reiecti fueramus. Quandoquidem, inquam Vatiniano quodam odio eas accuſat, & reijcit: vt ſi maximè pro virib. tentent, non tamen ſubmergi poſſint.*] Ecce iam (lector) non à dæmone petitam cauſam efficientem, ſed ab aquę naturâ. Quia inſitum illi odium in maleficas. inſitum autem ab auctore naturæ: qui cū aquas creabat, iam mente cunctorum præſciâ ſtatuerat aquas fore ſalutis noſtræ inſtrumentum. itaque inſeuit odium aquis, illarum quæ ſalutis & ſuæ & aliorum oſores, & vexatrices. Sic enim mox explicat. *Et quodnam* (ait) *eſt illud odium? aquæ Deo placuerunt, quib. vſurpatis peccata hominum ablueret, atq́ʒ purgaret: in baptiſmate Chriſto Dei filio nomina noſtra primum damus, & eius albo incorporamur, adeóque in ciuitatem Dei vt germani ciues recipimur: ideoq́ʒ omnes, qui ſalui modò fieri volunt, ſacræ huic aquæ baptiſmali immergi, ac purgari oportet: at ſagæ: ſpreto iſto diuino lauacro: toti Trinitati, Deo Patri, Filio & Spiritui ſancto, ſcientes volētes renunciant, & nihili Dei & creatoris opera, nihili ordinationes, & creaturas facientes, peccatores, & apoſtatæ omnium aliorū fiunt peſſimæ. Cùm autem hoc ſcelere in toto mundo nullū ſceleſtius vnquā definiri aut repiriri poſſit, quid dubitem dicere? ſi ſagæ nō ſubmerguntur aquis, id fieri ob peculiarem iſtā antipathiam, videlicet quod elementū aquæ nolit illas intra alueum ſuum recipere, ſed omnino reſpuat & omnibus modis fugiat: hunc ſcilicet in finē, vt peccatrices eiuſmodi manifeſtentur. Nam & creaturæ inanimatæ ſeruiunt prædicationi & gloriæ nominis diuini: vt ſcilicet cœli, ita quoq́ʒ elementa enarrant gloriā Dei, tum aliàs, tum in hoc: ſi peccatum & iniuſtitia ab illis reuelata puniatur. Aqua in baptiſmate eſt ſacramentum, eſt ſignū, eſt ſigillum initi inter Deum & hominem baptizatū noui fœderis. Quid ni igitur eodem modo, ſignum aut indicium eſſe poſſit, diſſoluti illius, & fracti iterū fœderis? Et hanc rationem ſiue cauſam facillimè dixerim eſſe veriſſimam: vt ſi aliæ nullæ admittendæ eſſe videantur, vna tamē hæc recipienda ſit.*] Hactenus ille: in cuius verbis quædam ſunt veriſſima, ſed non aptè allata ad id probandum, de quo ambigebatur. in quibus facilè agnoſcas ſpiritum illum, qui ſcripturæ teſtimonijs gaudet abuti, & ſemper ſummâ vi adniſus, vt mendacio veritas ancilletur. Spirituales illas aquæ prærogatiuas, regenerationis ratione illi competentes agnoſcimus, Catholici. Sed quid ſi dicerem cum Principibus Nouatorum, quorum ſummam puto Marpurgi eſſe auctoritatem: prærogatiuam hanc aquæ ſingularem non eſſe: nonne corrueret huius antipathiæ fundamentum? At ecce, Lutherus, cùm ab eo quæſitum fuiſſet: num, deficiente aquâ liceat baptizare in lacte, aut cereuiſia? principiò quidem inopinatâ fortè perculſus interrogatione, hæſitans, dixit: id diuino iudicio committendum: recollecto poſt ſpiritu, & illo ſuo afflatu entheo, ſubiunxit: quicquid balnei nomine nuncupari poſſet, id cenſendum minimè ineptam baptiſmi materiam [a]. Neque Martin. alter, Kemnitius ille, Leiſeri oraculum, ſatiscertò credidit, num elementum hoc aquæ neceſſariam baptiſmo materiam præberet: hoc enim ſi Chriſto Domino affirmanti [b], & Apoſtolis magiſtrum ſequentibus [c], crediſſet: nunquam quæſtiones illas: an hic vel ille liquor, ſit naturalis & vera aqua, otioſas vocaſſet [d]: cùm iis, de neceſſitate aquæ ad baptiſmum ſiue de neceſſaria ſacramenti huius materia, inquiratur. Nec etiam Caluinus id credidit: qui apertiſſimam Chriſti Domini locutionem *Ioann. 3.* allegorico ſenſu accepit: &, per *aquam*, intelligi voluit, non elementum illud aquæ: ſed ipſum ſpiritum Sanctum, qui dicatur aqua, eo quòd animos noſtros abluat: quia ſine baptiſmo ſaluari hominem poſſe putauit: atque ita præiuit, clarúmque ſignum Anabaptiſtis ſuſtulit ad gehennam. Sed nos hæc omnia Lutheri, Kemnitij, Caluini deliria deteſtamur. viderit Scribonius tamen, quid illis ſit reſponſurus, ſi hæc ſua dogmata torqueant, in imaginariam antipathiæ chimæram. Habemus Catholici, Deo laus habemus arietes fortiores [e]. Miramur interea, & Caluini ſtrophas, atque tropos: & Lutheri vecordiam iuxtà ridemus, vt enim de hoc nunc loquar cùm & lacte, & iuſculo carnium ſiue herbarum, & vino, & ſimilibus liquidis ablui poſſimus, negari non poſſet illa balnei vſum præbere poſſe: & quo quidque ad abſtergendum aptius: hoc etiam efficaciorem baptiſmo materiam præbiturum. an

[a] In colloqu. conuiuia. c. 17

[b] Ioan. 3. v. 5.

[c] Acto. 8. v. 36. & Acto. 10. v. 47. Ephes. 5. v. 26.

[d] Exam. cōc. Trid. cā. 2. ſeſſ. 7

[e] vide infr. ſect. 3.

rum.an ergo id quod Hebræi vocant *aquam pedũ*? pax auribus quæso & naribus sit, sordet fætetque Luthero soli,eiusque delirium hoc proterue tueti,tale lauacrum,tale balneum contingat:sed eâ lege,vt,pro honesta strigileculâ,illi scopæ taxeę,quibus strigmenta deradantur, & amurca nitro condita,pro ceromate,adhibeantur:sicque stringatur toto enixè corpore,pumicetur,leuigetur.nihil illo mundius,nihil bellius,nihil augiæ stabulis dignius inuenietur.

Quid ais Scriboni? Vatinianum aquæ in sagas odiũ est; an ergo aqua prædita ratione? ideò enim irasci belluas & odisse negant philosophi,quia ratione carent. Metaphoricum, inquies, odium intelligo: & quale in plantis cernimus. Sed etiam talis in plantis amor, qui tamen in aqua, & aliis elementis nullus cernitur, nisi quædam ad locum suum, quoniam is ad eorum conseruationem putatur facere, propensio. Si sagas odit aqua, ceteros amet. vnde hoc probabis? fateris video naturalem hunc amorem non esse vllum: nec odium sanè: sed vis supernaturalem hunc affectum esse. quæro, an eius sibi conscium elementum aquæ, an ignarum? non dices conscium. quid enim absurdiùs? quia nec sensu quidem præditum, quanto minùs cognitione? & hoc necessarium foret, vt sagas à ceteris discerneret. sed non discernis etiam, cùm & hæreticos alios & hypocritas sic, Diui Bernardi tempore, expuerit. Eius verba postea recitabo ex *serm. 66. in Cat.* Ignatum, est ergo, & sic mouetur à Deo. Nouoné motu quoties saga aquis iniicitur? non hoc satis explicat: & videtur velle semper hoc operari decretum Dei, ab eo tempore quo Deus aquæ elementum creauit: & ex hoc Dei decreto semel sancito, vim hanc aquas accepisse. sicut herbæ nimirum vim illam sibi similis per semen producendi, lege illa primitiuâ, qua iussæ Genes. 1. *Germinet herbam terra virentem & facientem semen, &c.* Nihil dubito, si hanc legem Deus ab initiò posuisset aquis, hanc illis in perpetuum vim competituram. Sed vt hoc credam à Deo factum, necesse sit alias adferri probationes, vel ex scripturis, vel ecclesiastica traditione.in re tanti momenti solis niti coniecturis; hoc verò nec sobriæ, nec sanæ, mentis est, vel sapientiæ. Omnes nos salutari lauacro ablui necesse est, vt salui simus: quid tum? nemo hoc Catholicorum negat: negant nonnulli Nouatores. Huic sacro baptismati, totique sacratissimæ Trinitati sagæ renunciant: hoc quoque fatemur, & ideò cunctis suppliciis dignissimas, & scelus earum atrocissimum profitemur. quid inde consequitur: Odere idcirco illas aquæ & exspuũt onus molestum. credo, vt aquæ viuæ cadauera: sed fors hoc propter aquæ & aeris copiam, quæ in cadauera se insinuauit. Viua corpora mergerentur; non supernatarent. Verùm audio hoc fieri, quia sagas aqua prodere mauult, quàm celare crimen: & sic quasi præconem agit, scio creaturas omnes laudare Deum, & gloriam Dei enarrare: sed hoc non faciunt, eo modo, quo Iosue iussit Achanum dare Deo gloriam. non quo Pharizæi id à cæco nato exigebant: sed suâ pulchritudine, ornatu, vtilitate, & efficacitate, quâ ipsis Deus tribuit, opificis & creatoris sui bonitatem, sapientiam, diuitias & potentiam hominibus annunciant. Illa verò cõfessio & indicatio, & vt ita dicam præconiũ, siue mauis accusatio: quam confingit Scribonius: sacris litteris, cõciliis, Patribus, & Ecclesiasticis monumẽtis noua est, & inaudita: quare nec verosimilis, nec credibilis, nec tuta. scilicet alia nobis media DEVS non reliquit, ad explorandam veritatem. Signum est initi cum Deo fœderis: hoc scimus & credimus dicenti. Deo signum vt credamus eandem esse fœderis violati, postulas? da simile testimonium, & credemus. Das nullum? non credimus istud, qui illud confitemur. Deinde non aquæ quatenus est aqua, vt instrumento, neque vt sigillo, salutem tribuimus nostram; sed quatenus ad aquam accessit forma baptismalis. salubriter illa abluit, quando verbum accessit ad elementum: tunc enim factum est Sacramentum, quod nudum priùs erat elementum. Tolle verbum: nec sacramentum, nec sigillum agnosco, tunc dicam aquæ laudem Dei & gloriam nobis annunciari per terram, per aerem, per ignem: & quærã cur non hæc aquæ sagas prodant? cur illis aer spiritum non reddit difficiliorem, & lentâ prodit præfocatione? cur non subsidit terra, & medias haurit, vt sic prodantur? cur non aer illas solo allidit; & vicissim resultu, vt pillas, terra in aerẽ repercutit? cur ignis illis communem se cum ceteris præbet creaturis? Equidem si odio sunt vlli elemento, igni erũt odio: nam ignem illæ præ ceteris elemẽtis odere; & mutua solet esse antipathiæ ratio. Sũt & alia plura, de quibus sequenti Sectione.

SECTIO II.

Excussa sententia & rationes I. C. *cuiusdam Catholici.*

I. C. quem dicebam, & cuius parco nomini, primum dictum Scribonii de Diabolo sagas sustẽtante reiicit, censet enim nullum hic esse factum, nullum ministerium, neq; operam vllam dæmonis, sed Dei omnipotentis solius, per suos ministeriales angelos bonos, id exsequentis [a]. Qua in re, quam minùs securam sit ingressus viam mox ostendetur: illud autem ab eo consultè fuit additum his verbis [b]; *licet sæpe holitor sit opportuna locutus, tamen multùm intererit Dauusne loquatur an hæros: ideò ne sciẽtiæ vel sensuum altitudine potius, quàm exercitij Christiánæque, charitatis pondere hæc scripsisse videar: totum dependere me à sanctæ matris Ecclesiæ auctoritate profiteor, nihilque quod eidẽ in vllo aduersetur, determinatè, multò minùs obstinatè, defendere velle.*] Salutarem profectò clausulam exosculor, & hanc illi mentem gratulor, speróque futurum vt, cum Ecclesiæ sententiam Canonibus priscis lùculenter expressam viderit, cum rationum suarum & imbecillitatem, & communis sententiæ vim, atque momenta diligentius perpendit, libraritque; sese illi sit adiuncturus. prudentis sanè est, communem potius Theologorum & Iurisconsultorũ Catholicorum sequi orbitam: quam recentiũ & Nouatorum ratiunculas, prima specie fucum aliquem acuminis præferentes. amplecti. Maiorque apud sinceri iudicii homines auctoritas, est tradita à summis Pontificibus praxis & doctissimorum totius Europæ virorum scriptis consignatæ: quàm aliquot latrunculatorum, vulgi opinionem sequẽtium, periculosæ experientiæ, & vsurpationis. Ego nihil in hac tractatione scientiæ exquisitioris vel sensuum altitudinis profiteor: sed tamen studium veritatis, & diligentiam, & lucem nonnullam, pro ingenii mei tarditate, & imperitia scribendi, spondeo. Spero concertatorem, vt vult alios ipsum ab omnibus fermè

[a] c. vlt. nu. 238.
[b] supra n. 239.

dissentientem benignè ferre: non ægrè laturum, si soli ipsi non consentiã, vt cum tot viris clarissimis & doctissimis conspirem & sentiam.

In primis quod supponit pleróſque Iudices hac hodie vti probã: id scio verum non esse: nisi fortassis de sola loquatur Germania. Nam in Italia, Hispaniáque (vbi illibata Canonum auctoritas) penitùs nulli eâ nunc vtuntur. In Francia & Belgio, vel nulli omnino: vel adeò pauci, vt eorum ratio habenda non sit: iíque non nisi indoctiores, & rurales iudices. In ipsa Germania, doctiores quique hunc vsum improbare cœperunt: & illi ipsi, qui nondum deseruerunt, cum scrupulo & anxietate, metúque erroris id faciunt: vt patet ex epistolâ VVestphalorum ad Godelmanũ missa, & eius operibus inserta. Plerique etiam, vt I. C. illi Germani quos citaui *quæst. 4. sect. vlt.* testantur, iam paullatim in desuetudinem multis in locis eam abire. Hoc ergo sensu vera est inscriptio operis illius: *hac proba plerosque hodie iudices vti*. Hoc præmisso.

Sententia scriptoris illius (vt eam non minùs fidè, quàm compendiosè totam antè oculos proponam) in summa hæc est: *Quando indicia sufficiẽtia ad comprehensionem adsunt, tunc comprehendi debere*: (quod certum est) *quando verò contra incarceratum vehementiores præsumptiones (etiam species facti) accederent, tales vt communiter ad tortura sufficientes esse possent: tunc non esse confestim quæstioni subyciendos, sed ad firmius robur præcedentium indiciorum, probam hanc aquæ primitus adhibendam: nõ ad reum per hanc conuincendum; sed præparandam & muniendam torturæ viam, & momentum faciendæ tantò confidentius* a.] Considera (*lector*) iuxta hanc sententiam duo, primùm concedere auctorem, ad pœnam siue supplicium inferendum non esse adhibendam hanc probam: sed tantùm ad torturã. Deinde quoad torturam: ea non vtendum iudicibus ad supplementum quando desunt sufficientia ordinario iure indicia: sed tantùm ad confortationem præcedentium indiciorum, alioqui satis validorum ad torturam: idque dumtaxat, vt iudex sic confidentiùs posit ad torturam procedere. Ex quibus patet primò, quàm exigua sit & quàm non necessaria ad iudiciariam inquisitionem hæc proba. solùm enim prodesset ad torturam, idque non nisi quando iam ad torturam sunt indicia sufficientia. si sunt sufficientia iã non necessitatis res est, sed abũdatioris tantùm cautelæ, & quasi curiositatis. Rursùs, si certum à Deo missum signum est: cur non vt ad torturam, sic etiam ad cõdemnationem quoque adhibeatur, eodem modo? v. g. vt confidentiùs iudex cõdemnet. Immò maior videretur esse necessitas huius probæ: quando testimoniis conuicta sufficienter saga, torturam tolerantia elusit: quam in casu, quo probam aduersarius requirit: adeò, vt nisi omni tempore prohibita hæc foret, tunc potiùs ea vtendum videretur.

a sic ille n. 24.

Illud etiam non capio, quod subdit, *plerasque è leuioribus indicÿs comprehensas vbi generali inquisitione factâ, nulla quæ adminicularētur indicia superuenirent, aut ante aut post aquæ probam: purgatione canonica indictâ, ac eiuratione solemni præmissa, per ipsos dimissas esse & restitutas.* (*sic aiunt nu. 28.*) benè quod dimiserint: non benè, quod probam tunc instituerint. Nam si tantùm erãt indicia ad capturã sufficiẽtia: ius illis non erat, (ex ipsorũmet sententia) cogendi ad hãc probã: tunc enim dumtaxat asserunt probæ huic esse locum, quãdo, ad priores illas pro captura, vehementiores aliæ præsumptiones accederent & insurgerent, quæ communiter ad torturam sufficerent (vt dictum ab ipsis *nu. 24.*) Deinde si hæc legitima probæ species est: ad canonicam purgationem veniẽdum minimè fuit. cedo enim, vel mergebantur, vel nõ. si mergebãtur? cur vt inoxias non soluis? cur adigis ad vlteriora? nonne sat expurgata, quæ Deo iudice expurgata? certè conditio hæc vulgarium huiusmodi purgationũ semper fuit: vt quibus euentus fauisset, ei se iudex fauitorẽ exhiberet: absoluerétque, quẽ vel aqua vel ignis absoluisset. Si supernatabant: quid adhuc testimoniis egebatis? certè nõ nisi, quia probæ vestræ in omnẽ partẽ in certitudinem noueratis. non ergo hæc Dei miraculũ est: si incerta, si dubia. Vos ipsi præiudicio vestro causam præuaricamini.

Sed addunt b experimẽta innocẽtiũ quorũdã, qui, cùm vellẽt probare spontè sua, mergebantur: sicque fassi sunt cognatos affinésque suos, quos videbãt immersabiles, verè culpæ reos esse: immò & ipsi se accusatores ac vindices præbuerunt. Vnũque narrãt exẽplũ his verbis. *E diuerso cõtigit vetula quãdã stipite arundineo nixã (quæ antè complures annos maleficÿ, vnà cũ marito & sorore, insimulata & cõprehẽsa, his supplicio absumptis: illam quod & leuiores tũ cõtra se quàm cõtra ceteras præsũptiones militarent, pariterque grauida & partui proxima esset; in exilium fuerat relegata, vbi contra identidem geminatum ac sub pœna Magistratus interdictum, prouinciæ ac habitationi suæ se intulisset) (cõprehensam ac aquæ ad submergendum hoc anno 1594. adiudicatam, carnificique traditam, tanta potentia aquis sese sæpius, interdũ & vsque ad humeros vidẽdã extulisse, & quasi ebulisse, & prosiluisse, vt demergẽte, & obrudẽte eam sæpius cõto carnifice, sub aquis vix cõtineri potuerit: exstititque tum multorũ sermo, ipsam nisi tanta vehemẽtiâ cõto per carnificẽ fuisset depressa, ac in aquis detenta, facili & quidẽ celeriori negotio, quàm homini esset possibile, enataturam ac euasuram fuisse.*] Hanc scriptor hoc indicio fretus c, nihil dubitat maleficam, & comburendam fuisse potiùs, quàm submergendam. Ego hic rursùs hæreo. si comburenda: ergo vult indicium sufficere ad mortem, & contradicit suæ positioni; qua ad torturã dũtaxat eo vtendum censuit d: Item, si conto eam sub aquis carnifex potuit detinere & mergere: non igitur Deus hoc per suos ministeriales angelos bonos exsequitur, & sagas arcet ac repellit ab aquis, vt postea dicet ipse *n. 238.* Nam quis hominum robur vincat angelorum? si angeli expellebant: qui fieri potuit, vt conto carnifex, angelis contranitentibus, eam potuerit submergere & aquis præfocare? Nõ igitur erat cur dubitaret, & tam multa scriptor ille meditaretur circa hanc facti speciem e; sed paucis poterat concludere. hic effectus à vi naturali non manat; nec à Deo manare putandus: non enim Dei voluntas, & ministrorum eius efficacitas, in hac vna malefica irrita foret: restat, vt vis enatandi extrinseca sit, & ab illo: qui hominum gaudet interritu ac deceptione: cuius tamen conatus omnes à ministris iustitiæ Deus, vt plurimum, patitur superari. Video hic dæmonem conantem pactis conuentis stare, & sagam vndis expellentem: video vinci à conto carnificis: qui id fieri potest? certè digitus Dei hic est, carnifici victoriam tribuentis, quia iudiciũ Dei exsequitur. Si hęc & cõsimilia verissima meditatus fuisset

b nu. 29. & 30.

c num. 31.

d num. 24

e n. 32. 33. 34.

non

a num. 35. cum seqq. E

non confugisset ad illam regulam, qua putat difficultates omnes decidi & exhauriri a. *Indices indicijs quæ ad torturam de iure sufficiunt præcedentibus, posse in supplementum plenioris & legitimæ probationem, sine conscientiæ læsione, ita facere, vt dilucidò, & strictè lictori mandato, sufficienti interuallo uallo interiecto, apparere ipsis ac omnibus circumstantibus, de natatione vel submersione delatæ, sufficienter possit.*] addit & alias cautelas circa modum. primò hoc interuallum vnum esse debere, & aliquãto laxius, saltem ad solius iudicis non carnificis arbitrium distinctum & temperatum: debereque iudicem aduigilare, vt omnis fraus, collusio, fucus, indiligentia, vel implicatio absit. Cautela hęc bona est, si res ipsa licita foret. Solent enim omnes mergendi & natandi imperiti, sed & periti, dum merguntur: antè quàm aquis præfocentur, aliquoties supra aquas capite & interdum humeris efferri, conante quantum potest natura hominis conseruationem. diligenter itaque videndum ne quid tale hic eueniat, quod Magiæ ascribatur, vel miraculo. Ideǫ suspicor addi ab auctore: iudicem omni cura perspicere debere, quid naturæ: quid mirculoso indicio sit tribuendum. Sed frustrà sunt cautelæ omnes: nec vlla humana prudentia vnquã poterit sanctum efficere, quod; quia illicitum est: vitandum erat. Neque nunc disputamus, quid iudici faciendum vt hoc indicium exerceat cautè & circumspectè? sed an vllo id ei modo liceat exercere?

Quod postea *num. 38.* requirit, non accedere iudicem ad hoc experimentum, nisi vehementissima, & plusquam ad torturam sufficientia præcesserint indicia: id pugnat cum ijs quæ *num. 24. & num. 35.* dixit, sufficere præsumptiones vehementiores, quæ ad torturam communiter sufficerent. si sufficiunt, quæ ad torturam sufficiunt: cur nunc requirit, plusquam sufficientia? si præcesserunt plusquam sufficientia: quid hac opus probâ? sicut enim ad condemnationem, vbi reus legitimè conuictus, vel, ipsa facti notorietate, res luce meridianâ clarior est; hæc proba foret superflua [b]: Sic etiam, ad torturam superflua erit: quando sufficientia ad eam habentur indicia. Nec enim superfluæ inquisitiones iudicibus permissæ sunt, *vt docebitur lib. seq.*

b c. 2. de proba.

Quod addit *num. 39.* discrimen esse inter maleficos & alios criminosos: & in maleficis, propter difficultatem probandi, maiorem licentiam iudicibus concedi, vt scilicet hæc aquæ probatio admittatur; in criminibus ceteris non admittatur, sed in ijs canonicæ & ordinariæ purgationes sufficiãt. item, peculiare esse hoc in maleficio, quod licet Panormitan. (quem DD. alij veteres sunt secuti) censuerit in aquæ frigidæ purgatione supernatationem esse documentũ innocentiæ: tamen in solo crimine maleficij contrarium notandũ. id vt gratis dicitur, gratis posset negari, & ex dictis D. Bernard. *sermon. 66. in Cant. in fin.* vbi idem hęresi & hypocrisi tribuitur, falsum apparet. Nobis nunc tamen id est minimè negligẽdum. ex eo enim pellucere potest vanitas vel probæ, vel defensionis eius. Etenim si hæc proba ad condemnationem institueretur post torturam, aliquid fortè ad rẽ pertineret, quod de difficultate probationis in hoc crimine prætexitur. Nam difficultas tota, quæ in hoc crimine peculiaris iudicibus occurrit: inde nascitur, quod sagæ plerúmque tormenta eludant, per somnum vel indolentiam: ante tormenta verò, ad indicia quæ pro tormentis sufficiant, longè plura inuenias momenta contra sagas, quàm contra adulteros, vel nefariæ veneris reos. plures enim correi sunt sagarum, & hoc crimen non occultiùs admittitur, quàm ista quæ dixi: in quibus vnicus dumtaxat est conscius, & secreta thalami quæruntur, quodque dici solet, etiam soli & astris reliquis ea occuluntur. Cùm itaque velit auctor hanc probam ad torturam dumtaxat præmitti: non est quod in hoc sagarum crimine peculiare ius introducat. Ceterum quod à ceteris criminibus non modò hoc excipit, sed etiam contrariam illi quandam ab extrinseco conditionem appingit: scilicet etsi criminosi alij iustè accusati mergantur, tamen in hoc crimine sagas mergi non posse. hoc certè, si ratione criminis fieret: consequeretur eas mergendas: quando de alio crimine (putà furti) accusatæ, iuxta ritum illum veterem, de quo Panorm. egit, aquis inijcerẽtur, si noxiæ forent: quęro igitur, mergentur, necne? Si mergendas dicat: contrà, sed illam quã narrauit *num. 30.* patet, mersam non fuisse vi ponderis sui, sed violentiâ conti deprimentis: & tamen sagam fuisse dixit, & damnatam dixit, quia exsilij mandatum bis infregerat, atque ita non propter maleficium. nec enim ratione maleficij ad aquas damnassent, vbi moris est ad rogum mitti iuxta leges imperij. Si dicat non mergendas: certè iam sequitur, hanc supernatationẽ non esse introductam dumtaxat à Deo, ad dirigẽdum iudicem, in eius criminis iudicio, de quod disceptatur. tunc enim non ageretur, nec iudex inquireret, an esset rea maleficij, sed an esset rea furti, puta, vel adulterij. In quibus criminibus deciperetur tunc hac proba iudex. Nam dum de furto quærit, si non mergitur (quia saga) certè absoluet eam quæ verè furti rea sit, quia non demersa: & ideò à furto immunis censenda. Nec ad rem facit, quod hinc indicium capiet maleficij. Quid si enim nulla concurrerint alia, eò quod etsi saga sit, nulla tamen de ipsâ suspicio habebatur? certè iudicis officium erit dimittere: quam miraculo Deus sagam esse docuit. Si non dimittit: iniquus erit iudex, qui furti ream, diuino expurgatam iudicio, non dimittit. vides in quot se stimulos conscientiæ inijciant: qui has Nouitatum superstitiones, vulgariáque sequuntur opinamenta. Nunc videamus quibus rationibus suam probam defendat, & singulis ordine respondere conabor. habentur *eius cap. 2.* & toto postea *cap. 4.* vbi excursionem vnã prolixissimam addit, qua narrat & describit Dei prouidentiam suauissimè omnia regentẽ, & mortalibus optimè, ne dæmon illos decipiat, prouidentem: & per angelos custodes etiam singulorũ elementorum omnium satagentem. hanc quidem probam peragere per eum qui aquæ præest elemento. Multa in ijs deducendis accumulat, non certa, nec probata. Et quamuis omnia forent certa & probata, nihil tamen nos ea premerent. Esto enim Deus impedit ne dæmon nos opprimat, vt vult & posset: ergo nullum lædit? vbi Iob? impedit Deus ne nos, ac iudices & magistratus præcipuos ad lubitum decipiat? ergóne semper & omnes? vbi A chabore deceptus pseudoprophetarum? vbi Susanna falso crimine damnata? Quod denique dicit *num. 223.* pauciorum miraculorum hodie causam esse, fidei inconstantiam & teporem; ea quidem vna est; sed melior alia, quia stabilita iã semel fide, minor est vel nulla necessitas eorũ. Et quod *num. 226.* addit opera omnia rerum creatarũ siue bona, siue

mala

mala Deo esse attribuenda, id nisi sanè explicetur, catholicum non est. nam culpæ mala seu opera quibus peccant homines, Deo, qua mala sunt, tribui fides vetat. Sed puto eum de actu naturali tantum: & non morali sensisse.

Primum argumentum eius, pro hac probâ, est, inter alia multa, id quoque à iudicis arbitrio pendere, vt probationibus ijs pro arbitrio vti possit, quas adhibendas iudicat, & ijs credat, quantùm ijs probatum existimet, vt Hadrianus Imperator censuit a. *Respon.* Probationes iudicis eatenùs esse arbitrarias, vt ijs ex legum præscripto sic vtatur: vt nullas assumat, quæ iure prohibitæ sunt, qualis est ista de qua agitur: nullas etiam, quas Deum offendere vel putet, vel putare debeat, qualem istam esse postea ostendam. hoc sanè quod de arbitraria iudicis licentia in criminalibus sæpè iactatur, suis cancellis, & Iurisperitorum sanctionibus, postea lib. sequ. includam, & licentiosam proteruiam voluntate, pro ratione, abutentium, frenis velut infrunitum animal constringendam moderandámque docebo.

a l. 3. §. eiusdē D. de testib.

2. argumentum præsupponit, iure canonico non prohibitiam esse hanc purgationē in crimine maleficij. quia ius canonicum non dicit expresè, non licere in hoc crimine hac probâ vti; & quæ expresè prohibita non sunt, illa stare non prohibētur b. tum quia crescente delicto modus pœnæ & tormentorum debet crescere c. Ex hoc fundamento sic argumentatur. Hoc crimen quotidie augescere videmus: licet igitur iudici genera veritatis inquirendæ inuenire noua, non prohibita. quod probat multis DD, dictis generalibus. *Resp.* Fundamentum presuppositum esse vanum, falsúmque. Quia sic posset probare in maleficij crimine ad eruendam veritatem, etiam duellum indici à Principe posse. Nam nec duellum in maleficij crimine indici, est iure prohibitum, expresè factâ mentione maleficij. sic posset de ferri candentis probâ hoc idem inferre. Sed cùm in his, pateat illationē huiusmodi non esse faciendam; satis apparet, nec de aquæ frigidæ probâ, hoc dici posse. Sicut ergo duellum fieri non potest ad probationem maleficij, idcirco dumtaxat: quia duellum fieri generaliter prohibitum fuit: non poterit etiam hæc proba adhiberi, propter eandem generalem prohibitionem. Nec enim solent leges purgationem aliquam prohibentes addere, vt non liceat eâ vti in tali, & tali crimine: sed simpliciter vetant eâ vti. quia qui generaliter prohibet, omni in re id prohibet: qui furari, is prohibet aurum, argentum, ferrum furari: qui candente ferro expiriri prohibet, is prohibet experiri in omni casu, quo ratio prohibitionis procedit. Qui ergo prohibet canon vti iudicem probatione aquæ frigidæ, prohibet eâ vti in omni crimine. quia nullum est crimē, in quo prohibitionis ratio æquè non militet. ea enim hîc est, quia superstitiosum, & incertum, & cum Dei tentatione coniunctum est hoc genus probationis: vt ipsimet Canones indicant, citati superiore *q. sect. 3. in fin.* d *& sect. 4.* e. ex quibus disertè, & annulantur tales purgationes aquæ frigidæ, & prohibentur litigantes eas præstare, & iudices prohibentur postulare: Et Doctores omnes tam Theologi, quàm Iurisconsulti ad vnum, hanc accepere, vt generalem prohibitionem, neque putarunt sibi vllum crimen excipiendum, neque vnquam de maleficio excipiendo, in hunc vsque diem vel somniarunt: quia videbant prohibitionis rationem æqualem in maleficio, atque in ceteris criminibus. Generaliter & sine criminis vllius exceptione (nullam enim addunt) locuti sunt Theologi, iurisperitique. *D. Thom. in 2. 2. q. 95. a. 8. in ad. 3. & ibi Caietan. D. Anton. 4. p. tit. 15. c. 34. §. 2. Binsfeld. 2. par. de confess. maleficor. q. 1. post vlt. conclus. Pet. Tyræus libr. de dæmoniac. edit. 2. Pet. Gregor. libr. 48. Syntagm. cap. 19. Abbas in cap. licet in fin. ne cleric. vel monach. Matth. de Afflict. ad libr. 2. Constit. Regni. tit. 31. Turrecremat. in d. cap. consuluisti. Abb. & Ancaran. in cap. fin. de purgat. vulg. (vbi benè loquitur) Andr. Alciat. in Compend. Iudiciarij processus. Iudoc. Damhauderius in pract. crim. cap. 43. Nauarr. ca. 11. Manual. num. 39. Nicola. Remig. lib. 3. Dæmonolat. cap. 9. Andr. Gail. libr. 2. de pace publicâ cap. 7. num. 24. (vbi sicut & Ancaran. expresè addit, esse Mortale peccatum) Ioann. Althuz. admonit. ad Iudic. idem tenuere Ioachim. à Beust, Borcholt. Venatorius & alij citati à Godelmanno d. cap. 4. num. 23. & num. 27. qui addit, hanc communem Dd. sententiam, approbari quoque ab omnibus facultatibus Iuridicis Academiarum Germaniæ.* Sanè cùm canones sic expresse loquantur, & generatim ab omnibus Dd. intelligantur (nec enim vel vnum Theologum Catholicum, vel vnum Iurisconsultum pro se adducunt aduersarij. Cuiacius enim in Feud. tantùm meminit moris prisci, non verò eum laudat vel probat) nonne ab Academiarum & Doctorum recedere communi consensu, canonum innixo & menti & verbis, propter leuiculas rationes, temerarium & inconsultum est admodum? frustra igitur sibi hoc effugio blandiuntur. satis enim expressa est prohibitio canonum. Quia negatio malignantis est naturæ, & vniuersim destruit, quicquid eam subsequitur. Modus pœnæ augescit cum delicto: quando legibus ille modus non aduersatur: hunc aduersari iam palàm est. Hac vite fractâ, cedo alteram.

b arg. l. nec nō 28 §. quod cis in verb. sed si leges nō prohibeāt D. ex quibus cau. maio. in integ.
c l. relegati. D. de pæn.

3. Argumentum simile est sequentibus, quæ omnia multum habent verborum sed parùm stringunt: reducam analyticè ad sua enthynemata vel syllogismos. sic enim vis ratiocinationum optimè intelligitur, & fucus omnis remouetur. tertij ergo argumenti summa hæc est. Iudices possunt & debent eam adhibere pœnam, quam rei maximè metuunt, & propter quam ipsi alijque exemplo territi efficaciùs à delicto deterrebūtur: huiusmodi, quo ad maleficas, sunt ignis & aqua. ergo his elementis, iudicibus in hoc crimine potissimùm vtendum. *Resp.* primò si quid hoc argumentum valeret, probaret etiam de ferro candenti: de quo tamen id nec ipse aduersarius asserit: quod si asserit: nonne Dd. omnibus Canonibus, & alijs quoque f manifestè se opponit. quod cuius modestię sit, ipse viderit. Si quid etiam valeret; probaret non in maleficis tantùm: sed & in homicidis, & in alijs criminibus: quod tamen aduersarius in alijs negat. Ignis enim tormentum maximè metuendum est, tam latroni, quàm Lamiæ. Præterea quæro, cur aquam magis metuant Lamiæ, quàm fidiculas & eculeum: quia (inquiet) illi queunt resistere, huic non queunt. Sed cur huic nequeunt? Deus (inquit) non permittit. Vnde nosti? experientia. sic semper principium petitur. *Secundo respondeo.* Maiorem absolutè falsam esse; si sit propositio vniuersalis, adhiberi enim non possunt à iudicibus pœnæ, quibus iura vel legitimæ consuetudines non suffragantur: hæc vero

d c. Mennā in fin. 2 qu. 5. iunc. c. in libro námque in fin. 2. q. 5. & in ca. consuluisti. 2. q. 5.
e c. ex tuarū de purgatiō. Canon. c. sententiā sanguinis. Ne clerici, vel monach. sæcul.

f d. c. Mennam in fin. d. c. consuluisti. d. c. ex tuarū d. c. sententiam & ca. fin. de purgat. vulg.

aquæ frigidæ vsurpatio. Dei tentatrix est, & iuri aduersatur, ac proinde vsus eius corruptela est, non consuetudo. Si negat vniuersalem esse propositionē: corruit syllogismus, quia peccat in modo.

Quartum argumentum. Ad veritatem indagandam vti debent iudices modo qui magis fauet vtilitati publicæ, talis est hæc proba. igitur eâ vtendum. Min. probatur: quia tendit ad conseruationem publicæ vtilitati; ad salutem ac reconciliationem humani generis, omniumque terræ fructuum prouentum. *Respond.* Minorem falsam esse: probationem verò eius supponere, quod erat probandum. Non enim quæritur; an maleficas quæ veræ maleficæ sunt, & quas esse iudici constat, puniendæ? item an iudex modis legitimis quibuslibet vti possit? constat enim affirmatiua horum pars, sed quæritur, an iste modus sit legitimus, & in hoc fallitur scriptor ille, quia putat, vt actus aliquis sit legitimus, & bonus; sufficere, si per eum quis ad bonū finem tendit. Nónne bonum, ægro sanitatem conferre, sanè si finem spectes? sed si per maleficium conferas, vel vt per fornicationem aut aliud peccatum eo tendat, actus erit malus, & lethalis, cur? nónne ad finem bonum tendebat? ita, sed per medium non bonum. Idem hîc assero bonum ad finem tendere iudices hos: sed peccare, quia per mala media, nempe superstitionem & tentationem Dei. Præterea hoc quoque argumentum laborat vitio, quo præcedens dum plus probat, quàm intendit; nihil probat. ad eundem enim finem tenderet iudex per duelli, vel ferri candentis purgationem: & tamen hoc ei non licet.

Quintò, constat experientiâ sagas probam aquæ maximè vereri & detestari, eo quòd sciant se sic detegendas: verisimile ergo est illas tali indicio conuictas, non ausuras subire eculeum, vel saltem in eo non negaturas, quod antè in aquis coram omnibus palàm fecerunt. *Respond.* cōsequentiam hanc nihil valere. Deinde, si hanc maximè detestantur; quomodo solent se illæ huic probæ offerre tam frequenter? Item, vnde sciunt certò, se sic detegendas? nisi quia pacti sibi talis consciæ sunt. Si pacti consciæ; fit hoc igitur dæmonis operâ, quod aduersarius negat. Denique potiùs crediderim, illas tunc libentiùs eculeum subituras, & tormenta pertinaciùs laturas, vt tolerātiâ diluant præcedens aquæ indicium, sic enim cassum redditturæ conatum illum improbi iudicis.

Sextò. Indicia depositionis & denunciationis sociorum & complicum, incerta sunt & fallacia: ergo potest iudex ad eorum robur hanc probam adiicere. Anteced. probatur tum quia malefici potentiores solent se laruis obtegere: tum quia Diabolus potest innocentium vultus in conuentibus exhibere; tum quia conuentus tales incerti, & imaginarij sunt. *Respond.* Primò nec conuentus esse imaginarios & incertos omnes, contrarium docui, *supr. libr. 2.* nec omnes semper laruati intersunt, vt etiam illic docui, nec diabolus à Deo in hoc crimine permittitur innocentes exhibere, vt etiam docui, *eodem libr. 2.* sic falsum antecedens. Sed si illud concederem, & nunc pro confesso haberem; inde tamen non sequeretur illatio illa. Possunt enim illa indicia, aliis legitimis indiciis roborari (de quibus agetur *libr. sequenti:*) &, vt nulla forent indicia legitima alia, præstaret reum nocentem absolui, quàm ex prohibitis indiciis & illegitimâ probatione condemnari, teste Stephano Pontifice [a]. Denique hoc argumentum etiam probaret, de omni vulgari purgatione.

Septimum argumentum, ex verbis D. Binsfeldij, contra eius mentem, non dicam calumniosè, certè non omnino candidè detortum & contextum est; quibus, vir ille & doctus & pius, iudices ad puniendum maleficium istud hortatur; & probat in hoc crimine plus deferendum testimonio complicum, quàm in cæteris criminibus: ex his concludit aduersarius, hanc ergo probam recipiendam: quia hæc proba est certior illis testimoniis. *Respond.* nec esse certiorem, sed incertiorem; quia nullus homo tam mendax, quàm Diabolus, cuius hæc proba pacto nititur: nec ad rem pertinere certior sit, nec ne. Ratio enim dissimilis valdè est harum probationum, testimoniorum probatio diuino, naturali, & positiuo iure nititur: proba hæc vt jam sæpè dictum; sed seq. sectione probandum; omni iuri repugnat.

Octauum argumentum, teste Binsfeldio, indicium homicidij ex cadauere sanguinante coram occisore petitum, videtur soli diuino miraculo adscribendum: ergo sentiendum similiter de sagis supernatantibus. *Respond.* quid de antecedente sentiam, hoc opere non semel me indicasse; sed esto, sit adscribendum miraculo: an eâdem ratio huius probæ? dicis, non probas. Ego qui nego, discrimen dabo. Nulla in sanguinis illâ missione causa subest suspicionis, de pacto cum dæmone: nihil illic miscetur superstitiosi: non quæritur illic à DEO signum & proinde, nec Deus tentatur: quæ omnia reperiri in probâ frigidæ docebit sequens sectio.

Nonum argumentum, ait inconuincibile esse; si diligenter aduertatur: aduerte igitur quæso (*Lector*) mecum, & herbam para, quam victi victori porrigamus. Sed quid hoc? an montes parturiuēre? certè nihil hîc reperio *à num. 65.* vsque ad *num. 70.* quod vim habeat argumenti, nisi istud: Iudices à maleficis, in iis, quæ ad iudicium eiusque ordinem pertinent, nec lædi, nec impediri possunt. Dæmon ab initio mundi semper omnia conatus fuit & conatur, ne malefici puniantur, & vt amasios suos eripiat iudicibus: ideoque persuaserat olim omnia, quæ fatentur, illusarum mentium esse somnia: sicque consecutus diu fuit, vt impunitate & contemptu iudicum, mirè numerus cresceret reorum. Eâdem ex causâ tam maleficæ, quàm dæmon summoperè vellent lædere, & exterminare omnes iudices: quòd nequeant, fit, quia Deus non sinit; cuius potestas est infinita, dæmonis finita, si ergo tantopere Deus potestatem suam ostendit in defensione & tutelâ iudicum in hoc crimine; quare non idem planè volet, & operabitur Deus, *circa executionem huius aquatilis probæ, quæ quasi index est, & minister ad huius maleficialis hæreseos veritatem retegendam ac agnoscendam?*] Sic enim ille concludit, ex præmissis quas narraui, breuiter, hoc ait: Deus potentiam suam ostendit in tuendis iudicibus contra dæmonum & maleficiorum insidias, vult igitur eam ostendere quoque in crimine eorum detegēdo. *Respond.* Quid, si negem consequentiam, & dicam argumentum à purè particuliaribus procedere? Deus hoc facit, ergo & istud vult. Si dicas probari consequentiam: quia, vt decet Deum iudices tueri ne lædantur; sic decet eos dirigere, ne fallantur. *Respond.* numquam illos falli, quando vsi sunt modis & mediis à iure comprobatis. Non enim fallitur iudex, qui nocentem absoluit, quem

[a] In d. cap. consului isti.

acta docent innocentem, vel non docent nocentem. Numquam falli, solius Dei est, neque hoc iudiciis humanis competit. Præterea multa crimina sæpe Deus vult in sequenti sæculo in solidum puniri: ideò ea permittit hic latere. At reip. meliùs consultum si deprehendantur: sanè, sed an Deus semper quod singulis rebuspub. vtilius; id facere tenetur? Quid si illas punire velit? Possim etiam dicere, vtilitatem illam reip. honori diuino cedere; hunc sæpè, exposcere, vt crimina quædam futuro vltimo iudicio seruētur expianda. Nónne eodem argumento idem de furibus probē & sicariis? Deus potētiam suam ostendit in Iudicibus & ministris aliis iustitiæ tuendis, vt exiguo numero aliquando & plures & ferociores cōprehendant, eorumque vitent gladios: ergo etiam volet hāc prouidentiam suam extendere ad criminis eorum detectionem. Denique non semper iudicia hæc sine omni impedimento procedunt, vel læsione iudicum, aut ministrorum iustitiæ, *vt docui lib.3*. Ecce, quàm leui manu & breui falciculâ, stupeus arietis tam inuicti funis discissus, machinam exarmauit.

Decimum, sors consultoria permittitur; quatuor conditionibus cōcurrentibus: hæc proba est quædam sors consultoria, & in eâ inueniuntur conditiones quatuor illæ, nam non fit in electionibus Ecclesiasticis: sed fit in rebus Spiritualibus & ad animæ salutem pertinentibus; & fit cum reuerentiâ, & ex necessitate, defectu aliarum probationum, poterit igitur hac iudex vti. *Respond.* Hanc sortem non esse consultoriam, sed diuinatoriam, nam consultoria sors quærit, quid agendum vel iudicandum sit; hocque de futuro: diuinatoria, quid euenturum sit, vel quid factum, latens. In hac probâ verò non quæritur de futuro, neque de eo quid faciendum; sed tantùm de præterito siue de culpâ & commisso non aperto. Diuinatoria, igitur hæc sors foret. Prohibita ergo hæc proba, vt cæteræ sortes diuinatoriæ. Immò & consultoriæ sortes hodie prohibitæ sunt, nec permittit nos Deus voluntatem suam per extraordinaria, & iure Ecclesiastico vel S. S. non approbata media inuestigare [a]. Vide quæ dixi sup. cap. 2. quæst. 7. sect. 4. Neque hîc adsunt quatuor illæ conditiones, nam deest necessitas [b].

[a] text. in c. sortes. 26. quæst. 5.
[b] vt docui sup. sect. 1.
[c] pa. 2. q. 2.

Vndecimum [c], mallei malef. auctor ex Scoto dicit licere vti absque Mortali ad tollendum maleficium remediis vanis & superstitiosis, dummodò sine alio maleficio fiant: & desit omne pactum cum dæmone, etiam implicitum: quia hoc est destruere opera diaboli, quod est laudabile. Hubertinus & Goffredus putant maleficia posse per eamdem artem destrui, per quam facta sunt. Imp. etiam, *in l. eorum, C. de malef. & mathemat.* permittit maleficia quæ in bonum finem diriguntur, nempe ad salutem hominum, &c. Cùm igitur in hac proba desit pactum omne, desit etiam maleficium: licebit iudici eâ vti, etiamsi aliquid superstitiosi admisceretur. *Respond.* imprimis hîc non agi de maleficij destructione, sed tantùm de probatione maleficij commissi: & proinde hîc opus Diaboli non destrui, sed tantùm indicari. Deinde pactum hîc non abesse. Imper. quoque illam constitutionem (nisi dicas eam tantùm toleranter loqui, non verò approbatiuè) iniquam esse, & diuino iuri contrariam; quia ius diuinum omne maleficium prohibuit, nec enim facienda sunt mala, vt eueniant bona. Hubertini verò Goffredi, & vt videtur Mallei malefic. opinionem; nos libro 6. copiosè refutaturos, quæ sanè, quoad destructionem maleficij per maleficium, est erronea [d]: quoad destructionem per superstitiosa tantùm media, temeraria est, vt minimum: quia superstitio semper est in vitio & peccato, nec vmquam licite [e] dicenda. Nec Scotus aliud dixit, *in 4. d. 34. q. vni.* vbi hæc tractat, quàm licere maleficia, signum tollendo, destruere: quod verò superstitiosis & vanis vti remediis liceat, Scot. non dicit, sed de hac re dicentur aliàs plura lib. 6.

[d] art. Paris. 5. & 6.
[e] Vide D. Th. 2. 2. q. 95. & quæ diximus. lib. 1. c. 1. & d. ar. Paris. 5. tex. Leu. 19. & 20. & cap. admoneant. 26. q. 2. ca. nec mirū 26. q. 5.

Duodecimum, est, omnia quæ ab hominibus fiunt, ab intentione eorum ita iudicanda, vt si intentio bona sit & doli expers, peccato vacua sit actio, quia peccata non sunt, si voluntaria non sunt: ideò si iudex putans hoc sibi licere, bonâ intentione & citra dolum, ad veritatem inueniendam hoc vtatur remedio, vel nihil, vel parùm peccare. Confirmatur 1. quia in rebus, quæ ad fidem non pertinent falli, vel nullum vel parùm est peccatum. Confirmatur. 2. hoc argumentum, quia iudices, teste Menochio [f], duplex arbitrium habent, vnum astrictum, & ligatum: alterum liberum & plenum, quod dici potest, *concessio ab homine vel lege facta, qua possit iudex semoto iure, æquitate & ratione, sed proprio ductus appetitu, à dolo tamen alieno, quod placuerit statuere.* Conf. 3. tum quia alioqui facilè sagæ, sine hoc probæ genere, iudicia eludent: & experientia docet illas nullâ Canonicâ purgatione meliores fieri: tum quia iudicibus adimitur vnica ratio certi aliquid statuēdi, & sic molestiis & scrupulis innumeris inuoluuntur. Ex his omnibus, *à nu. 82. vsq. ad 91.* concludit, *vix vllū vel neglectæ legis, canonisue, vel temeratæ religionis piaculum pertimescendum esse illi iudici, qui proprio ductus appetitu, à dolo tamen alieno, ac pleno illo arbitrio vtitur, cognoscendæ per hanc probam veritatis.*

[f] de arbr. iud. q. 6.

Respond. Plurima hic occurrunt discutienda, quorum iam pars explicata, pars fusiùs explicabitur lib. seq. Imprimis illa regula, vt sit Theologicæ doctrinæ consentanea, sanè est intelligenda; quæ à solâ intentione, peccati petit rationem. Nam cùm peccatum sit triplex, infirmitatis, malitiæ, & ignorantiæ [g]; illud quod ex ignorantiâ committitur, bonâ cum intentione committi potest; & peccatum tamen esse [h], vt accidere certum est, quando vincibilis ignorantia est: tunc enim bonam intentionem, non prorsùs excusare eum, qui facit, quod scire debuit, sibi non licere; certiùs est quàm vt probari nunc à me debeat [i]. Solùm quod ab ignorantiâ omnino inuincibili fit, caret omni peccato; quia censetur omnino inuoluntarium: vincibilis solummodò minuit peccatum, affectata verò auget, efficit enim, vt sit peccatum ex malitiâ, considerandum: itaque qualiter ignoret iudex, sibi hac proba vti non licere. Si hoc scire, & discere expressè noluit, tunc ignorantiam directè affectauit; si verò aduertens, vel facilè potens aduertere, se discere posse ac teneri, occasionem tamen discendi oblatam neglexit; indirectè tunc laborat ignorantiâ affectatâ: & sicut prior est expressè reus ob peccatum malitiæ: sic posterior implicitè, & interpretatiuè eodem recidit, totiésque sic peccabit, quoties vel directè, vel indirectè, quando se discendi iterùm occasio obtulit, discere vel expressè noluit, vel neglexit [k]. Quæ in Iudicibus locum habent, quia hoc addiscere tenentur: eo ipso enim quòd iudices sunt, tenentur scire, quæ officium iudicandi exigit: tenentúrque, qui rudiores sunt, consilium petere à

[g] D. Greg. li. 26. moral. ca. 16. D. Thom. 1. 2. q. 76.
[h] Act. 3. v. 17.
[i] Vide D. Tho. & ibi Medin. 1. 2. q. 74. ar. 5. & d. qu. 76. art. 2. Scho. in 2. d. 22. Valenc. disp. 2. q. 3. punct. 6. & q. 5.
[k] Bar. Medin. 1. 2. q. 94. art. 2.

doctis &

doctis & piis viris, quare cùm hoc negligunt, à supinâ ignorantiâ excusari non possunt, cùm tam facili negotio, consulendo Academicas Facultates, hoc queant discere. Quòd si tamen aliquis contenderet rem hanc esse difficilem cognitu, (quæ mea quidem sententiâ facilis est cognitu, quia sufficienter à summis Pontificibus decisa) & iudex adhibuisset aliquam diligētiam ad sciendum, non tamen omnem quam adhibere poterat & ratione difficultatis rei, & statûs sui, tenebatur: adhuc ignorantia erit vincibilis, & proinde cum peccato, quia talis ignorantia non tollit voluntarium. Quando autem quis diligentiam sufficientem dicendus adhibuisse, hoc alterius & prolixæ disputationis est [a]. Nobis sufficit illud fundamentum subuertisse, quò supponebatur ab aduersario, solam intentionem bonam sufficere, ne quis peccet faciendo, quod facere non oportuit. *Ad Confess. 1. Respond.* eam esse falsam. Quia etiam falli in iis quæ pertinent ad mores, & præcepta Decalogi, potest esse Mortale, si quis fallatur propter ignorantiam rerum, quas sub M. tenebatur scire; vt tenentur iudices ea, quæ ad officium eorum spectant, & graue continent præiudicium, vt in nostro casu: cúmque omnis error voluntarius quarumcumque rerum, semper sit peccatum ex communiore & veriore sententia, contra Durandum; sequitur, quo error periculosior fuerit & maioris detrimenti, hoc futurum peccatum erroris grauiùs, hîc autem detrimenti est maximi, quia fouet superstitionem, tentat Deum, & proximo grauissimam infert iniuriam. *Ad 2. Respond.* Iudices qui tali arbitrio libero & pleno vtuntur, non iudices esse, sed tyrannos, vtpote quibus in corde illud:

a Videantur Victor. in Rel. de Indiis n. 9. Vega libr. 6. in Cōc. Trid. c. 18. Sot. in 4. d. 5. art. 2. q. vni Bānes 2. 2. q. 10. a. 2. dubio. 10. Valen. sup. pun. 1. Angl. in 2. d. 22. q. 2. art. 2.

Sic volo sic iubeo, sit pro ratione voluntas:

Et qui iubent potiùs, quàm cognoscunt; ideóque regnant potiùs, quàm iudicant. Vllíne vmquam ab vllo homine vel à lege facta hæc tam laxa concessio, vt ipsi liceat solo vacare dolo; cæterùm, seponere ius, æquitatem, & rationem; proprium verò sequi appetitum, & sic quodcumque placuerit in iudicio statuere? Deus bone, quo talia iudicia deciderunt? hancné licentiam tribui ab hominibus Christianis? qui ius & æquitatem remouet, nónne iustitiam tollit; quæ omnis vel benignâ æquitate, vel rigido iure fulcitur? æquum bonumque naturalis est iuris; hoc tollis, si ab æquo bonoque & iure simul iudicem permittis abire. Non hominis, sed Dei iudicia iudices iudicare Rex ille Israëlis, verè dicebat; hominis est arbitrium sequi rationis, quæ nos à belluis discriminat, & ratiocinatione præcedēte imperare humanis affectibus, qui quod contra legis præscriptum sæpè nituntur; ideò iudices nolebat humanum sequi iudicium, sed diuinum: quia iudicandi leges acceperant à Deo Iudæi, ideò qui secundùm illas iudicabat, memor erat se Dei iudicare iudicium. Aduersarij ne hominis quidem iudicium amplectuntur, sed belluarum: hominis est rationem numquam semouere, belluarum est appetitum sequi, qui ergo iudici, semotâ ratione, proprio duci appetitu, permittunt; nónne bestiam, non hominem iudicatorio tribunali imponunt? Non, non, qui legibus contemptis iudicat, à Deo iudicabitur. Princeps es, & legis condendæ habes auctoritatem? iustis quas tulisti legibus, pare; non metu pœnæ, quàm præfixisti (hanc nemo à te exposcet) sed metu legis diuinæ, metu legis naturæ, amore honestatis, & decoris, & laudis. Nullus est Princeps, qui Dei lege aut iure naturæ absoluatur; aut hoc ius, hanc æquitatem possit, sine peccato, transgredi iudicando. Principe iudices inferiores, supremi quidem illi, & qui Principis immediatè gerunt vicem, dum contra legis mentem non tendant; possunt verborum proprietatem extensione, vel restrictione labefactare: alij his inferiores, & à quibus ordinaria solet appellatio, saltem in ciuilibus, esse; illi verbis etiam legis astringuntur: si contra ea iudicant, peccare censendi, ex communi Theolog. sententiâ [b]. Notari digna sunt illa D. Augustini; *In istis temporalibus legibus, quamquam de iis homines iudicent, cùm eas instituerunt: cùm tamen fuerit instituta & firmatæ, non licebit iudicibus de iis iudicare, sed secundùm easdem* [c].] D. Gregor. etiam scribit, à iudicibus iura diuina humanáque reuoluenda, & cùm reuoluerint, secundùm id quod illis constitutum est, iudicandum [d]; & addit exemplum Moysis, qui querelas pópuli semper ad Domini tabernaculum ingressus referebat, & iuxta quod Domin9 imperabat iudicia proponebat. *Nimirum* (ait) *nos instituens, vt non est corde nostro, sed ex præcepto diuino sententiam proferamus.*] Hoc tenebantur sequi præcepto Dei iudices Israëlis, qui iudicare iubentur, iuxta legem eis à Deo per Moysem datam [e], immò & Regi ipsi eadem necessitas incumbebat [f]. Sanè apud Romanos testatur Asconius solitos iudices iusiurandum in leges præstare, quod illis solemni formulâ præiretur. Nihil autem perniciosius, nihil periculosius semper iudicatum, quàm si affectui indulgere iudex permittatur: appetitus verò semotus à ratione, nihilo passione & affectu melior est. Absit ergo à Deum timentium mentibus, absit à Christianis subselliis, talis arbitrij plenitudo, qualis in 2. confirmatione proponebatur. *Ad 3. Confess. Respond.* Præstare sagas centum nocētes absolui, quàm vt per talem probationem innocens vna mulier condemnetur, vel periclitetur, præstare eas absolui sine iudicis peccato, qui licita omnia expertus; quàm cum peccato & superstitione veritatē deprehendere, & crimen punire. Quid tibi (ô iudex) proderit si prouinciam criminosis liberaris, animæ tuæ dispendium facias? quid tibi prodest benè consulere aliis, si tibi per peccatum malè consulueris? At illa deterior fiet dimissa; tibi non nocebit, sed sibi, consequetur illam Nemesis sua. De scrupulis quod additur, dicerem lubens, *Trepidauerunt vbi non erat timor.* Eximatur semel hic error ex eorū mētibus: erronea cōscientia cessabit. doceantur timere superstitionem, doceantur quàm graue peccatum sit Deum tentare. Doceantur mortale peccatum esse, non obedire Ecclesiæ [g], quæ vniuersim prohibuit vulgares purgationes. Non puto me hac in re falli. vnam ex causis cur canonicis & ciuilibus mediis veritatē non assequantur, præcipuam esse credo, quòd huic superstitiosæ probationi confidant; cæteris, hoc est iustitiæ & Deo, diffidant, & ideò eas obeunt negligentiùs. Nónne hoc meretur decipi & illudi?

b D. Tho. 1. 2. q. 96. Medi. 2. 2. q. 6. ar. 5. & ibi Bān. & Aragon. & Sot. Item Caitan. in sum. verb. Iudex. Nauar. Manu. cap. 25. nu. 5. & 13.

c li. de vera religione cap. 31.

d ca. summopere. 11 q. 3.

e Deuter. 17. v. 10.

f d. cap. 17. v. 19.

g Nauarr. sup. nu. 15. in fin. v. 6. pecc. mortaliter.

Vlt. argumentum, petitur ex verbis D. Bernardi, *in Cant. cant. serm. 66. in fin.* ex cuius narratione colligunt, hunc morem miraculosum, & apud veterem Ecclesiam in more positum. *Sed Respond.* verba D. Bernardi hoc non probare, & D. Bernard. post Longobardorum & Barbarorum in Italiam & Gallias irruptiones ac imperia diu vixisse, nempe post annum. 1100. vt antiquior illi

auctoritas quærenda fuerit in re, quam antè Bernardum Stephanus Papa, & tempore Bernardi Lucius 3. & mox post Bernardum Honorius. 3. damnarunt. Sed B. Bernard. hanc consuetudinem probat, nec laudat, nec Ecclesiasticum morem, sed quorumdam tantùm priuatorum fuisse docet: notandum quoque illos hæreticos de quibus loquitur, fuisse Apostolicos, & pauperes de Lugduno, & de Barulo dictos, verba Bernardi hæc sunt; *Probatum est, mori magis eligunt, quàm conuerti. Plerúmque fideles iniectis manibus aliquos ex eis ad medium traxerunt. Quæsiti fidem, cùm de quibus suspecti videbantur, omnia prorsus suo more negarent, examinati iudicio aquæ, mendaces inuenti sunt. Cúmque iam negare non possent, quippe deprehensi aqua eos non recipiente, arrepto, vt dicitur freno dentibus, tam miserè quàm liberè impietatem non confessi, sed professi sunt, palàm pietatem astruentes, & pro eâ mortem subire parati. Nec minùs parati inferre, qui adstabant. Itaque irruens in eos populus, nouos hæreticis suæ ipsius perfidiæ martyres dedit. Approbamus Zelum, sed factum non suademus.*] Hæc ille, ex quibus patet hoc vulgi factum fuisse, & abs Bernardo illud factum non approbari. Quomodo approbaret Canonum & peritus & obseruantissimus? Si dicas Bernardum loqui dumtaxat, de præcipiti nece illis illatâ, & hanc damnare; non iudicium aquæ. *Respond.* D. Bernardum necessariò de vtroque intelligendum. Nam si examen illud licitum erat, etiam licita mors ex illo subsecuta. Nam post culpam ita deprehensam, solebant statim supplicio tradi. Deinde B. Bernardus non approbat illud examen, sed solùmmodò narrat quid vulgò factum; quando adhuc in causâ hæresis vigebat hæc probatio de facto. Principibus dissimulantibus, nec satis promptis ad parendum Canonicis decretis; quæ pro æui barbarie plerique ignorabant. Respondi argumentis scriptoris illius Catholici, & excepti hastas eius amentatas: nunc vicissim, communis & veræ sententiæ tela torquebo.

SECTIO III.

Proponitur & probatur vera sententia Negatiua.

EGi de iis qui ignari sunt prohibitionis Canonum: de aliis sit Concl. *Peccant iudices, qui gnari prohibitionis Pontificiæ, proba hac aquæ frigdæ in maleficij crimine vtuntur.*] In conclusione hac suppono prohibitã esse probam; quod probatum à nobis supra [a]. Nec valet Solutio aduersarij, non esse mẽtẽ Canonũ de hoc crimine loqui. Vis enim negatiuæ indefinitæ prohibitionis, est vniuersalis, ideóque præcepta negatiua semper, vbique, & omnes ligant: vt docent quótquot Decalogum explicant, ideò qui dicit; *Non licere vti proba aquæ frigidæ*; intelligendus est, de purgatione cuiuslibet criminis per talem probam. Neque hactenùs, quod sciam vllus, hanc limitationem canonum illorum somniauit; vt de purgatione leuium tantùm criminum loquerentur, nec modernus iste scriptor tantæ adhuc est auctoritatis, vt eius interpretatio contra receptam hactenùs sententiam sit admittenda, cùm nec vera sit. Nam canones illi de furto, immò & homicidio loquuntur, quod graue crimen est. *Concl.* communis est, vt superius probauimus.

a sect. præced. in respon. ad 2. arg.

Probatur primò. *Quia peccatum est dictum, factum vel concupitum contra legem æternam*, vt ait D. Augustin. [b] siue vt ait D. Ambrosius [c], *Peccatum est legis diuinæ præuaricatio, & cælestium inobedientia mandatorum.* Inter cætera autem legis diuinæ siue æternæ mandata est, vt oues pastorem suum audiant, & Ecclesiæ capiti obediant; constátque Catholicis omnibus; ad hoc visibile caput Ecclesiæ, pertinere decisionem rerum fidei; & eorum, quæ à fide depẽdent. Horũ ex numero est iudicare, quid religionis virtuti repugnet, quid non; siue quid superstitiosum sit, quid non sit. Cùm itaque Pontifex Romanus, visibile caput Ecclesiæ (fremant hæretici, vt lubet) declararit probam seu purgationem aquæ frigidæ superstitiosam esse [d]; illi non credere, & contrarium contendere; est non audire Ecclesiam, & proinde peccare, dignumque se præbere, vt habeatur, sicut Ethnicus & publicanus: & proinde est incidere in cælestium præuaricationem mandatorum. Si dicas, Stephanum Papam meminisse tantùm feruentis aquæ, & non frigidæ. Vrgebo, eandem frigidæ & feruentis esse rationem; quia generaliter ibi subdit pro ratione. *Quod Sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinuentione non est præsumendum.* Igitur Stephano Papæ idcirco hæ probationes superstitiosæ, quia non repertæ in canonibus, non sancitæ sanctorum patrum documento: sed ab hominibus vulgò præsumptæ. Promant aduersarij vnum vnius patris documentum hanc probationem approbans; & videbuntur non penitùs auctoritate veterum destituti. Solus Iuo videtur quodam casu ferrum candens probasse: sed aduersarij ferri candentis probationem æquè atque ego improbant: & Iuonis rationem sup. Sectione confutaui. Præterea Pontifex alius [e] aquæ frigidæ & feruentis simul mentionem faciens, vtramque vocat, *popularem inuentionem*, vtramque dicit factam, *fabricante inuidia*, (h. diabolo hominum saluti inuidente) vtramque æqualiter detestatur. Aquæ etiam huius frigidæ purgationem Lucius III. vocat, [f] *peregrinum iudicium* (nempe alienum ab Ecclesiæ moribus.) & declarat inualidum. Sed & Innocenc. 3. iudicauit eandem esse aquæ frigidæ, aquæ feruentis, & ferri candentis prohibitionem [g]. Est ergo summorum PP. iudicio hæc proba, *inutilis, plebeia inuentio, peregrinũ iudiũ, fabricatio inuidiæ, superstitiosa adinuẽtio, destituta patrũ documento.* Canonib⁹ improbata. Quædam adfert aduersarius, *à nu. 156.* vt probet diuersam esse rationem aliarũ probationũ, quæ prohibitæ. 1. (ait) illæ subibantur spontè & vtroneâ oblatione: hæc à iudice iniungitur. Hoc ipse vidit non esse verum; nam ex *d. c. Mennam, & c. vlt. de purgat. vulg.* patet etiam solitas iniungi à iudice alias; & exempla superiùs allata docent etiam aquæ probam spontè susceptam. Ideò dicit 2. adustionem naturalibus remediis posse per dæmonem impediri: & ideò hanc probam esse incertam. Quasi verò non possit etiam, vel ipse sustentare in aquis maleficam, vel aliquid ei supponere quod sustentet. 3. adfert ex malleo maleficar. quod si duellum alicubi potuit permitti, multò magis posse probam ferri candentis: item etiamsi peccent duellatores, iudices tamen excusari posse. *Respond.* hæc omnia iam ostensum euidenter esse falsa. vltimò dicit experientiam huic fauere probationi (quod nec semper verum, & etiam olim illis aliis fauebat) & propter Sacram. Baptismi hanc aquæ esse prærogatiuam; quod est gratis

b li. 2. cõt. Faust. D. Tho. 1. 2. q. 71. ar. 6. Schol. in 2. d. 35.
c De Paradiso c. 8.
d c. cõsuluisti 2. q. 4.
e ca. Mennã in fine. 2. q. 5.
f c. ex tuarũ de purgat. cano.
g cap. sententiã sanguinis. ne cleric. vel monach.

coniicere, & ſomniare vigilantem, & declinare poſt Scribonium. Confeſ. hæc probatio, quia Diuinatoria ſors eſt ſuperſtitioſa; ſed huiuſmodi probatio eſt quædam ſpecies ſortis diuinatoriæ, vt docui ſect. præced. ergo eſt ſuperſtitioſa. Maior eſt omnium Doctorum, & certa: quia diuinatio eſt vna ſpecies ſuperſtitionis. Min. probatur. ratione D. Thomæ [a], quia ordinatur ad iudicanda occulta Dei ſcientiæ & iudicio reſeruata, præſupponit enim contraria ſententia, niſi per aquam frigidam non poſſe crimina deprehendi: At ſi aliter, quàm per vulgares purgationes, inueſtigari nequeant, Stephanus V. Papa [b] definit relinquenda illi, qui ſolus nouit corda filiorum hominum. Et ſanè temerarium eſt, laicos iudices occulta peccata ſcrutari velle, de quibus nec Eccleſiæ licet iudicare; ſed ei tantùm, qui corda & renes ſcrutatur. Hanc confirmationem cùm. 5. loco inſinuaſſet aduerſarius, *cap. 1.* certè *cap. 3.* ſuo loco non diſſoluit. non enim de ſecretis illis prouidentiæ diuinæ, & maieſtatis gloriæve Dei agitur in argumento; ſed tantùm de peccatis, quæ viâ licitâ, omnibus tentatis, iudex nequiuit deprehendere. Sed videtur eam velle ſoluere *num. 173.* dicendo, diuerſam eſſe rationem priuatorum ſic occulta inquirentium, & iudicum, nam iudices faciunt, vt vicarij Dei, & ex officio, priuati ex merâ curioſitate. Hæc reſponſio euertitur, eò quòd canones diſertè etiam de iudicibus loquantur, idque tã quoad magiſtratus, quàm quoad priuatos prohibent, *d. cap. conſuluiſti. d. cap. ex tuarum. d. cap. Mennam. d. cap. vlt.* & ſanè æqualis vbique eſt ſuperſtitio, & Dei tentatio, & in magiſtratu hæc ſunt minùs ferenda, minùs excuſatione digna. Confirmat. 2. hæc probatio; Iure Canonico vulgares omnes purgationes ſunt improbatæ, vt patet ex dd. canonibus & communiter Canoniſtæ ſentiunt: ſed aquæ frigidæ proba eſt vulgaris probatio; vt patet, quia non eſt canonica, neque legalis, ergo eſt prohibita. Dicent fortè, eam eſſe miraculoſam. Sed tunc contra eos procederet argum. ſequens.

a 2. 2. quæ. 95. art. 8. ad 3.

b d. c. conſuluiſti.

2. *probatur concl.* Tentatio Dei eſt peccatum repugnans religioni & primo præcepto Decalogi; ſed qui vtitur huiuſmodi probatione tentat Deum, ergo hæc probatio eſt peccatum repugnans religoni. Mai. probatur, ex communi ſententia DD. [c] Minor verò, probatur auctoritate Honorij Pont. qui vulgari purgatione ferri candentis dicit Deum tentari [d], & quod ille de vnâ ſpecie aſſeruit, de cæteris quoque vulgaribus probationibus communis DD. ſchola intellexit, eadem enim in omnibus eſt ratio, quia vel poteſt illud delictum aliter deprehendi, & tunc nulla adeſt neceſſitas: & ideò miraculum petitur à Deo citra neceſſitatem, quæ eſt aperta Dei tentatio: vel ſi non poteſt ſciri aliis mediis illud peccatum, tunc iudex eſt iniuſtus, qui de quibus iudicare non poteſt, eò quòd diuino throno ſunt reſeruata, iudicium vſurpat. Sed, ſi benè conſideres ſententiam contra ſentientis ſcriptoris; ſemper hic adeſt Dei tentatio. Etenim vult iudicem non deuenire ad hanc probam, niſi habeat ſufficientia indicia ad torturam; nec ad alium finem, quàm torturæ hanc probam tuetur. *vide quæ de hac re dixi præced. ſectio. in princ.* Conatur hoc crimen tentationis Dei euadere, quia ſigna & miracula ſæpè legimus in SS. petita, ab Abrahamo, eius ſeruo, Gedeone, cæteris. *Reſpond.* cum Alexandr. de Hales, hæc non facta ad imitationem poſterorum, ſed in ſignificationem & figuram futuri, iuxta illud Apoſtoli, *1. Corinth. 10. v. 11. omnia hæc in figura contingebant illis.* Quod ſi figuram non recognoſcas; dico, ſpeciali Spiritûs ſancti inſtinctu vel iuſſione ſeu reuelatione ea feciſſe; nec aliter licere à Deo ſignum petere [e], iuxta D. Thom. aut magnâ & euidenti vtilitate, vel neceſſitate id exigente, v. g. ad gentis alicuius conuerſionem certò inde ſubſecuturam; vt Apoſtoli & alij Sancti fecerunt. In noſtro verò caſu, quia Deus ſatis multa dedit media legitima veritatis explorandæ, neceſſitas iſta ceſſat: vt ſupponit Stephanus Pontifex. Quod attinet ad Achaz: ille per Eſaiam reprehenſus fuit, eò quòd Dei ſignum oblatum reſpuerit, ne Deum honore hoc afficeret: quod, quid ad rem quæſo?

c D. Tho. 2. 2. q. 97. Summiſtarũ in verbo Tentatio Dei, vel Tẽtare Deum. Nauarr. c. 11. nu. 39. & ſeq. Galen. VVeſtcapell. Catecheſi 61.

d ca. vlt. de purg. vulg.

e D. Tho. d. art. 8. ad 3. & ſummiſtæ & Nauar. Petrus Anchar. in d. cap. vlt. & Binsfeld. d. q. 1. Alexandr. de Hal. par. 3. q. 45. mẽ. 3. Valen. 2. 2. diſp. 6. q. 14. prin. 1. Turrecrema. ad 2. q. 4. in princ. nu. 3. & ca. cõſuluiſti. ead. q. nu. 2. & 3. d. 2. 2. q. 178. art. 1.

3. *Probatur concluſio*, quia hîc non eſt miraculoſa Dei operatio cenſenda, ſed pactum Magicum cum dæmone, ergo illicitum iuſſione ſuâ ad hoc cooperari. Probatur antecedens, quia hoc promiſcuè contingit ad proiectionem in aquam quàm faciunt iudices Catholici, & hæretici, vt conſtat; quia maximè hæc proba viget inter hæreticos: ſed hæretici non faciunt vera miracula. Si dicas hoc ad confirmationem fidei ipſorum non fieri. *Reſpond.* nulla illos vmquam facere ad confirmationem fidei: tam ordinaria verò & continua eos facere, ad aliam rem probandam; id numquam auditum, nec credibile. 2. probatur, Deus per nullos facit miracula ſine neceſſitate: hic non eſſe neceſſitatem idoneam, oſtenſum eſt. 3. vera miracula Deus aliis miraculis numquam eneruat, quia veritas nequit impugnare veritatem. Ergo ſi ſagas non demergi foret verum miraculum, numquam hoc aliis miraculis euerteretur. Sed legimus aliquando per miraculum hanc immerſabilem Magorum vim ſuſtuliſſe, adeò vt de facto ſagæ aquis demerſæ & abſorptæ fuerint. Ergo illa vis immerſabilis non eſt miraculoſa. Quod ſubſumpſi, id probatur ex Hiſtor. miraculorum quàm Cæſarius collegit; vbi, *libro 9.* narrat, maleficos quoſdam, qui, freti maleficiis, ſupra flumen ambulabant, proiectâ in flumen ſacrâ Euchariſtiâ, ſtatim demerſos fuiſſe. Si dicas illud, nec in iudicio, nec à iudicibus actum: Inferre poſſum, igitur hæc virtus immerſabilitatis non eſt à Deo tributa maleficis, pro ſigno certo criminis comprobandi. Nam hi verè malefici fuêre, & tamen demerſi ſunt, vi ſacri panis Euchariſtici. Ergo miraculosè demerſi, ergo miraculo poſteriore deſtructum priùs miraculum foret, etiamſi coram iudicibus eorum iuſſu id actum fuiſſet. Nam vis miraculi non reſtringitur ad iudicum præſentiam. Vrgeo quartò, miracula Dei numquam fallunt, ſed ſunt certiſſima & infallibilia: hæc proba fallit aliquando. *Reſpond.* [f] hoc fieri fraude & dolo carnificis, vel quia non benè aduertunt iudices, & fidem non habent, nec ſatis confidunt Deo; quòd tamen erat neceſſarium ad miraculi patrationem. *Sed contra*, ſi ſit ſaga (ſecundum vos) mergi non poteſt vi humanâ adhibita: quia nullæ vires humanæ Angelis bonis miniſterialibus poſſunt reſiſtere: Et tamen, *num. 31.* faſſi eſtis eam quæ malefica erat, vi à carnifice demerſam: tibi ergo ipſi reſpondeas. Item Godelmus ex literis cuiuſdam Nobilis Boruſſi, ſex ſagas diuerſis vicibus, cùm verè conſtaret eſſe reas, in aquam gelidam colligatis artibus proiectas, ſubmerſas fuiſſe ſcribit [g]: & de pluribus hoc idem affirmat

f Nu. 122.

g lib. 3. de lamiis c. 4. num. 35.

Ioan. Althusius a. Confirmat sagas aquis submergi posse & solere Dubrauius Episcop. Olomucensis, *libr.8. histor. Behem.* agens de Vratislao Rege; *Idem Vratislaus Gerardo Præsuli ac fratri suo auxilio fuit in abolendis tollendisque magorum portentis, artibúsque maleficis, quas tunc multi viri mulieresque nimis licenter exercebant, mentes hominum fascino turbantes, boúmque & pecudum lac, segetémque alienam pellicientes atque ipsa interdum elementa dæmonum violentia concutientes, per quæ imprudens vulgus à sincera in Deum fide euertebatur. Nec tamen aliter Gerardo malis obuiam ire, quàm per censuram Ecclesiasticam licebat: eam illi non pluris quàm plumbeum gladium æstimabant. Ergo non ferrum tantùm, sed ignem quóque & aquam Vratislaus maleficis admouit, aliósque securi feriri, alios flammis exuri, sagas nonnullas aquis submergi iussit. Atque hac animaduersione in auctores ampliùs centum distracta, reliquos desinere artem vetitam, damnatámque metu similis pœnæ coëgit.*] Audis submersas aquis sagas Boëmiæ, vbi tum miraculi vis, quàm prætendunt? Effugium vnum video, ad inquisitionem à Deo subueniri, non ad supplicium, quasi non illa ad hoc dirigatur, quasi diploma de illâ his nostris aquariis vllum sit peculiare. Quod etiam additur; de iudicum paruâ seu modicâ fide; planè impertinens est, illa enim dictis scripturæ locis exigitur fiducia in miraculis, quæ ad fidei confirmationem edenda erant, non quæ ad Iudicum inquisitiones, & notitiam pertinebant. *Matth.17.v.20. Marc.9.v.23.& 24.* Quod autem de Scæuæ filiis *Act.19.* Adfertur, id vel eodem referendum, vel ad rem nihil omnino facit. 4. probatur hîc pactum interuenire, quia cùm nec naturali hoc vi contingat, nec miraculosâ Dei operatione; restat fieri ex vi pacti cum dæmone; non quidem expliciti vel expressi, tale enim iudicibus nullum nunc puto intercedere (neque aliud probant, quæ multis dicit auctor ille, *libri sui cap. 3. à num. 91.* & quod dicit esse pactum implicitum cum Deo, id iam probatum est esse explicitam Dei tentationem.) Sed dicimus cum primo aliquo iudice pactum explicitum intercessisse dæmoni, vt dæmon ad tale signum proderet occultum & latens crimen; nempe vt, quæ sagæ essent, eas sustineret, ne mergerentur: postea (vt contingit in omnibus huiuscemodi rebus) alij iudices hoc edocti, vi illius primi pacti, idem obtinuerunt, atque ita iam, etiam ignari, ex pacto implicito operantur. Pactum verò hoc implicitum intercedere patet, quia superstitiones omnes nituntur pacto implicito, vt docet B. August.[b] (& cum eo omnes Theologi.) Lege D. August. loco illo & seqq. cc. & deprehendes hîc, & superstitionem, & pactum implicitum versari: quia effectus nec est causæ naturali adæquatus; nec talis, vt à Deo debeat meritò per miraculum exspectari. Cùm ipsis sagis non intercedere quoad hoc vllum dæmonis pactum non malè sentit, nec inualidè probat ille scriptor *à num. 97.* Nam in illo exemplo quod ibi narrat clarissimè id cernitur, referam eius verbis; *Quemadmodum hac adhuc æstate in præfectura Linnensi, Diocœseos inferioris Coloniensis, accidisse dicitur, quod vetula quadam videns duas mulierculas aqua tentatas non subsedisse, sed supernatasse, ipsa ad præfectum loci accurrens, & interpellans, coúsque tam ipsum quàm cæteros ministros iustitiæ præsentes permouet, volens ac accerrimè instans, vt & ipsa aquis tentaretur: se licet apud populum suspecta admodum sit de hac maleficiali hæresi, iam tamen innocentiam suam per hoc coram populo testatam facere, indignámque hac suspicione publicè se eximere, velle. Annuit importunè efflagitanti præfectus, & cæteri: sed hanc in aquam proiectam euidentiùs supernatasse, neque vt demergeretur, vel fundum peteret (quamuis id studiosè suo motu super aquas tentans) efficere vlla ratione potuisse dicitur. Extracta, ecquid carnifex suorum membrorum ipsa esset, interrogatur: potuisse insimulatam hoc effugisse periculum, donec producto accusatore, necessitas adesset huic tentamini. Tandem confluentibus iudiciis contra eandem compluribus, ipsa ante torturam quærentibus respondit, amasium suum sibi suasisse, vt hoc aqua periculum subiret: se illam liberaturum, & in ipsis aquis, famã vitámque eius adseruaturum esse. Hac confessione spontè prolata incineranda eâdem fuisset, nisi se ipsam in carcere pridie suspendio suffocasset.*] Cernitis in hoc exemplo, tacitum pactum quod operatum in tribus mulierculis, & quoad tertiam præualuit pacto expresso cum tertiâ inito, quia volebat dæmon hanc rogo tradi, vel saltem necari, moraliter certus impœnitentem obituram. Iudices autem isti non sunt secuti scriptoris illius sententiam, quia non sufficientia habentes indicia, ad solas mulierculæ importunas preces, ad hanc purgationem processerunt; atque ideò ex duplici capite grauiter peccarunt. Primò quod vsi illicitâ probatione. Secundò quod præcipitanter eâ vsi. Sed hinc colligo scriptorem ab aliis iudicibus; qui similiter praxi illâ vtuntur dissentire; dum ipse vult, præcedere ante probam debere indicia ad torturam sufficientia: illi verò putant, à probâ cum aliquâ diffamatione posse incipi. Qua in re fortassis loquuntur magis consentaneè praxi ordinariæ illi, sed reprobæ. 5. probatur hoc pactum, ex moribus Diaboli. conatur ille Dei miracula effingere. habere conatur suos martyres; qui sunt hæretici, & inter hos sagæ, ideo sicut Deus plerisque suis Martyribus miraculosè concessit; vt aquis mergi non possent, in veræ fidei confirmationem: sic Diabolus præstigioso miraculo conatur persuadere hominibus etiam suos Martyres esse immersabiles: & hoc pacto duo consequi conatur. 1. vt illa Christi miracula falsa reputentur. 2. vt saltem ipse æqualem cum Deo potestatem habere videatur: & præterea confirmentur in pertinacia pseudomartyres sui, quibus sic persuadet se eos seruaturum in igne, sicut seruauit in aquis. Confirm. hæc ratio, quia si aliqua saga sic iniecta in aquis verè pœniteret & animo eiuraret, statim mergeretur: quia pactum cessaret.

4. *Probatur*, nostra concl. Non obedire in spiritualibus (cuiusmodi est id de quo agimus) Pontifici maximo, est non obedire Deo, iuxta illud; *Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit.* Sed nõ obedire voci & iussioni Dei, est graue peccatũ: ergo vti hac proba est grauiter peccare, cum Pontifex eam prohibuerit, vt probatum initiò huius sectionis. Min. probatur verbis Samuëlis, *numquid vult Domnus holocausta & victimas?* (quæst. d. nũquid magis gaudet Deus cæde & supplicio nocentium? nam & hi vocantur à prophetis hostiæ & victimæ, vt docui alio loco) *& non potiùs, vt obediatur voci Domini?* [c] (vt non tendatis, ô iudices, contra Dei prohibitionem.) *Melior est enim obedientia quam victima: & auscultare magis, quàm offerre adipem arietum.*) Suauior est Deo odor obedientiæ, & humilis sensûs vestri submissio,

a Admonit ad Iudicem.

b lib. 2. de doc. Chris. c.20.22.& 23. & docui cap.2. quæst.5.

c 1. Reg. 25. v.22.

quàm nidor adustarum ex vetitis probationibus lamiarũ, puras manus vestras & mẽtes amat Deus submissas præceptis vicarij sui; non rogos, non pytas, non cnissas miserarũ cõtra canonum præcepta examinatarum, damnatarumque.) *quoniam quasi peccatum est ariolandi, repugnare, & quasi scelus idololatriæ nole acquiescere.*] Quid accommodatiùs ad probandum, hanc probam canonico iure vetitam, ad ariolationem sortis diuinatoriæ, & manganicam diuinationem pertinere? Non dicimus illic Samuelem de sagis, aut hac probatione locutum, non ita desipimus: sed dicimus hoc ab eo probatum; inobedientiam, quæ fit prætextu alterius boni, Deo ingratam & ariolationi similem esse, hinc inferimus, cùm hæc sit inobedientia valdè similis illi Saülis inobedientiæ, vt ostendi: idem quod illa meruit, mereri nomen, & in eandem classem reduci. Addimus hoc argumentum ab aduersario visum, sed non depulsum, lege quæ scripsit, *à num. 123. vsque ad 127.* & videbis me verum dicere. Quæ verò mox sequuntur de dæmonum potestate in corporibus deferendis & similibus, ad rem nihil pertinent. Nam conari negare, vim dæmonum in corporibus mouendis, vel in eleuandis, & sustinendis in aqua, id sanè foret in philosophiam, quod solœcismus in Priscianum, egimus de his, *lib. 2.* vbi etiam docuimus, vera per Satanam edi miracula non posse; & hæc eadem omnia D. Binsf. breuiter, sed solidè docuerat, ideò contra illum, qui hic miraculum nullum agnoscit (vt nec ego) tota illa disputatio & λογομάχια, *à num. 128. vsque 149.* & quæ porrò subduntur; à Deo talem potestatem eludendi iudices dæmoni non permitti, ea planè non probantur satis. Cogit me aduersarius hic extra chorum nonnihil, vt eum subsequar. Multis enim conatur hic suadere dæmonem hoc in aquæ elemento non posse: quia dæmon est ex elemento aëris compactus, non aquæ: sed faciliùs in inuicem operantur & possunt, quæ sunt ex eodem elemento compacta: ergo faciliùs dæmon operatur in aëre, quàm in aquâ, ergo non quia potest corpora sustinere in aëre, ideò potest in aquâ. *Respond.* hoc tantùm probare posset, quod difficiliùs faciat in aquâ. Sed neque hoc probat. nam maior argumenti, dæmonem esse compactum ex corpore aëreo; est erronea: vel saltem prorsus temeraria, & ideò moneo scriptorem, vt retractet, & legat quæ Scholastici eâ de re, vel quæ ex illis & ex PP. optimè Molina, & Valentia [a]. Nec ad rem pertinent, quibus fusè agit, vt ostendat dæmones in aquâ nihil miraculi hactenus ostẽdisse. Non enim sequitur aliàs non fecerunt: ergo nec tunc poterant, nec nunc possunt. Et quod dicit. Priscos martyres idcirco diuinâ virtute supernatasse; id iam nos docuimus sententiam nostram roborare. Sed neque est verum nullos martyres Christi submersione necari potuisse. Legat Surium, legat Baronij Martyrolog. & Annales, inueniet complures aquis suffocatos, nolo immorari; quia hoc est, τὸ πάρεργον.

5. *Probatur concl.* quia Iudex sine causâ sufficiente, & prægnante recedens à communi sententiâ Iuris interpretum; perperam iudicat [b], & proinde peccat, vt & Doctor consulens sine idoneo fundamento contra illam [c]. His addimus Corollaria quæ sequuntur ex prædictis, primùm iudicem; qui hac probâ fuerit vsus, posse conueniri actione vt possunt, iniustè aliquem carceri manciparunt [d]. 2. Si, cùm non adsint alia sufficientia indicia ad torturam, propter adminiculum huius probationis vulgaris reum subdat torturæ Iudex, peccabit, & tenebitur actione iniuriarum, vt supra, etiamsi reus in tortura non fateatur, quia iniuriam fecit indebitè torquendo, vi indicij à iure improbati [e]. Quod si reus tormentorum vi confiteatur; confessio erit nulla, quia vi extorta: & iudicium ex eâ subsecutum nullum, & sententia irrita [f]. Et per consequens Iudex talem supplicio mortis afficiens; homicidij reus est, coram Deo, quia occidit, quem non habebat ius occidendi. Notandum tamen confessario, vt diligenter personam iudicis consideret. Nam si casu aliquo fieret, vt laboraret ignorantiâ inuincibili (quod vix puto posse hodiè contingere) immunis esset à peccato in foro poli: si laborat vincibili, pro magnitudine & probabilitate ignorantiæ decrescet peccatum. Hanc puto & veram & securam de hac aquæ frigidæ purgatione sententiam.

a in 1. par. quæst. 55.

b lib. 1. de offic. quæsto. ca. 1. c. ne innitatis. 5. & ibi Ab. & Dd. de Cõstit. fusè las. in auth. Nouissima n. 22. C. de inof. test.

c Anton. Maria Gotat. in tractã. de Cõmun. Dd. opin. lib. 3. Inspect. 1. & 2.

d l. nec magistratib⁹. 32. de iniur. Kirch. commun. opin. Cẽt. 5. cõcl. 30. Godelm. sup. nu. 30.

e d. ca. sententiã sanguinis & d. cap. ex tuarum.

f l. pen. D. de quæst. est cõmun. Dd. testib⁹ Viuio, & Clar. quos sequitur Binsfeld. sup. & dicã de hac re lib. seq.

QVÆSTIO VI.

De quibusdam aliis vulgaribus probis.

QVædam est probatio per pondera & lancem, nam in eâdem Germaniâ appendunt sagas, & aiunt eas vltra certum pondus (nempe librarum 14. vel 15.) deprimere non posse quantumuis sint proceræ vel obesæ, hoc etiam Reckius damnat, *libr. de proba aquæ frigidæ à num. 41.* Ego idem de illo dicendum puto, quod de aliis vulgaribus purgationibus, nempe niti pacto dæmoniaco, superstitiosum esse, & cum Dei tentatione coniunctum. Canonibus expresè non prohibetur, quia est inuentum planè recens.

2. Est quoddam sortis seu purgationis genus, per crucem, de quo fit mentio in Cõstitut. Caroli Magni [g] vbi iubentur litigantes, *cruce*, aut *scuto*, & *fuste*, decertare, & in Capitulari, vbi habes, *campo vel cruce contendant.* Ex his locis crucem fuisse genus armorum quidam volunt. Ego non assentior, sed puto fuisse genus purgationis per sortes, quibus se ad crucem aliquam ei manus imponens, vel eam amplectens, quis expurgabat. Sanè illis locis cruci, campus hoc est duellum opponitur, & in testamento Caroli Magni apud Nauclerum: *si accusator contendere voluerit de ipso periurio stent ad crucem.*] *Cruce*, ergo, *contendere*, non aliud, quam *ad crucem stare. Stare*, verò *ad crucem*, quid sit nescio, nisi id quod dixi. Crucis iudicium etiam Frisones superstitiosè exercebant, vt docet lex eorum 14. *sortes tales esse debent, duo tali de virga præcisi, quos tenos vocant: quorum vnus signo crucis innotatur, alius purus dimittitur, & lana munda inuoluti, super altare seu reliquias mittuntur, & presbyter si adfuerit, vel si presbyter deest puer quilibet, vnum de ipsis sortibus de altari tollere debet, & interim Deus exorandus, si illi septem qui de homicidio commisso iurauerunt, verum iurassent, euidenti signo ostendat. Si illum qui cruce signatus est sustulit, tunc vnusquisque illorum septem faciat suam sortem, id est,* tenum, *de virga, & signet signo suo, vt eum tam ille, quàm cæteri qui circumstant, cognoscere possint, & obuoluantur lana munda, & altari seu reliquiis imponantur, & presbyter si adfuerit, si verò non, vt superius puer innocens, vnumquémque illo-*

g l. 3. fol. 62.

rum sigillatim de altari tollat, & ei qui sortem suam esse cognouerit rogat, cuius sortem extremam esse contigerit, ille homicidij compositionem persoluere tenetur, cæteris, quorum sortes prius leuatæ sunt, absolutis.] Si ritus etiam communis Francis fuit, *certare cruce*, non foret aliud, quàm sic iudicio crucis contendere; *& stare ad crucem*, foret, conuenire cum aduersario; vt stent ambo crucis iudicio, quod fortè veriùs.

3. Huc pertinet sortitio illa quatuor Constantinopolitani imperij candidatorum, Alexio Murgziphlo superato; quam, Bonifacius Comes Montisferrati, Balduinus Flandriæ Comes, Ericus S. Pauli, & Dandulus Dux Venetorum, pacti: vt in æde Apostolorum, pro numero candidatorum, quatuor calices ordine collocarentur; quorum vnus solus hostiam sacram contineret, cæteris vacuis; eosque totidem Sacerdotibus traderent, vt ad cuiusque Principis nomen vnum tollerent, & eis redderent: imperium verò illi deferretur, cui calix obtigisset Christi Domini corpus & sanguinem continens. Sed meritò post, illis pactio ista displicuit, & ius designandi quem vellet, communibus suffragiis in Dandulum contulerunt, narrat Nicetas, *in fine Annal.*

4. Huc pertinent quidam olim, qui res aliquas abiecêre, vt ex earum recuperatione cognoscerent, sibi delicta sua dimissa à Deo, hoc enim est Deum tentare; nec licet, nisi habitâ reuelatione ad hoc faciendum: quod credendum de S. Attilano Zamorensi, de quo Marineus Siculus, *lib. 5. rer. Hispan.* & de S. Arnulpho ex Lotharingiæ Principe, Eremitâ, & Metensi Episcopo, de quo Fulgosus, *libro 6. capite 9.*

HÆC DE CVNCTIS MAGIÆ generibus dicta, & terminus sunto Tomi Secundi.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM TOMI II.

A

B

C

E

F

G

Hebræos

N.

O

P

Q

R

S. SCRIPTVRAE, ET VARIORVM SCRIPTORVM LOCA HIS LIBRIS EMENDATA VEL EXPLICATA.

Ex veteri Testamento.

Ex nouo Testamento.

Loca Iuris Canonici.

Ex Iure Ciuili.

Loca Patrum & Eccles. Scriptorum.

Loca Prophanæ Philosophiæ, Historiæ, Poëseos Scriptorum.

FINIS.

MAGICARVM

DISQVISITIONVM

TOMVS TERTIVS.

SEV

METHODVS

IVDICVM CONFESSARIO-RVM DIRECTIONI COMMODA.

Hac vltimâ curâ emendatior, auctiorque.

AVCTORE

MARTINO DELRIO SO-CIETATIS IESV PRESBYTERO, SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTORE, ET IN ACADEMIA GRÆTIENSI S.S. PROFESSORE.

SERENISSIMO PRINCIPI

ERNESTO ARCHIEPISCOPO COLONIENSI ET S.R. ELECTORI, EPISCOPO LOEDIENSI, &c.

MARTINVS DELRIO SOCIETATIS IESV Presbyter S.

HIPOCRATIDARVM More, quibus prima cura morbi originem, secunda noxæ vim & modum, tertia remedium, scrutandi; primo quoque tomo fascinariæ luis scaturiginem; secundo cladis magnitudinem acerbitatémque, tertio medicamenta mali proposui: quem laborem non diffido bonis omnibus placiturum, imprimis C. T. quæ tantâ curâ hactenus à ditione suâ funestam pestilitatem adnititur profligare. Quàm optandum foret cæteros Principes, quibus similis dignitas est, in pari munere non disparem sollicitudinem præstare! Macte animi PRINCEPS ERNESTE, insiste victoriæ. Lernæam excetram ne siueris rediuiuis capitibus repullulare. Nemini magis decet filij perditionis anteambulonibus, in quibus mysterium iniquitatis iam operatur, bellum indicere, quàm legitimis successoribus Apostolorum. Petrus Simone, Paulus Elimâ, Iacobus Hermogene, Ioannes Cynope victo de Magiâ triumpharunt. Monet Apostolus non temerè illis à Deo gladium datum, sed vt Dei ministri sint, vindices in iram eis qui malè agunt. T. quidem Cels. ambo gladij crediti, & vtriúsque fori tribunal commissum. Magis nefarios, aut noxios Ecclesiæ aut Reip. fascinariis, nullos arbitror existere, cædes & parricidia illis conuiuia sunt, elementa turbant, soli pernicies, cœli iniuria, Dei odium; quorum, indulgentia & remissio numerum auget, perfidiam acuit, malitiam indurat. Quem non hæc irritent? me quidem percussère, & Zelus honoris diuini impulit hoc quicquid est operis aggredi, &, Deo benè iuuante, non seniter, studij in Catholicam Remp. & erga C. T. obseruantiæ meæ monumentum exigere, & ALEXICACO ALCIDÆ me Iolaum adiungere, animo quàm viribus maiore; ab illius propensione, non ab horum merito, munusculum velim æstimari. Louanij. 5. Kal. Mart. Anno Sæculari Sextodecimo.

2 Theff. 2. v. 7. Narrant. B. Lucas. D. Clemens. Abdias. & & Prochorus. Rom. 13. v. 4.

CATHOLICO LECTORI. S.

QVÆ tibi videbuntur deesse, si monueris, curis secundis supplebuntur; quæ credes errata, si suggesseris, corrigentur; quæ superflua meritò censebis, tollentur, cùm caussam docueris. Nihil enim mihi optatiùs, quàm moneri, doceri, iuuari: nihil æquè displicet atque pertinacia, & ingratitudo, illud à te, quisquis ad hæc legenda animo puro, mente candidâ, accedes, cupio impetrare beneficium non occulam, neque obliuiscar, condet memoria, sed stilus profundet. Vale.

ΜΑΡΤΙΝΩ ΔΕΛΡΙΩ
τῆς Μαγείας
ΑΠΟΤΡΟΠΑΙΩ.

ΕΙΔΟΣ ΠΙΝΔΑΡΙΚΟΝ.

Στροφὴ ά. κώλων ιγ'.

ΤΑΣ μὲν δ' ὐφραίνει μερόπων πραπίδας Αμέραν
αὐγᾶς τε πατὴρ λυποφεγγεῖς ἀχλύας κατουλά-
δος Ορσας.
Διοφερὰν δὲ Σοφίας κλυτὸς ἀμπλακιᾶν
Οτ' ἐρυκακέει αἴγλα ὁμίχλαν.
Δηὼ γε μὰν πλουτεὺς ἄθεμιν
Κθόνα τυφλώσας ἔπαφε βροτολοιγῷ ψευδέων νυκτί,
δολορράφεα σὺν γοητείαις Μαγείαν προσπνέων. Αλλὰ
νέος παλίνοστον φοῖβος αὐγάν.

Αντιστροφὴ κῶ ιγ'.

ΔΕλριος δέλτῳ προσάγει τριτάτα πάντα μαστεύ-
σας ἀπατάνορα δόλον, καὶ νόω στυγὸς πέλωρ, ἀτὰρ
τε πολύφθορον ἐλαυνέμεν, ἀτρεκίᾳ.
Πρέπει ὧν χάριτας φιλησίμολποι
τρίζυγας Μοῖσαι πλεκέμεν,
χ' ὕμνον ἀπύειν μελίγαριν
τ' ἄποιν' ἔργων καλὰ φωτί.
Δότ' ἄρ στεφάνας χρυσοπάστους μᾶλλον ἢ
Ηρακλέει. Πλείονα γὰρ τεράτων νίκησε
Μαρτῖνος.

Επωδὸς κῶ ιέ.

ΘΕΟΥ μὲν σὺν παλάμᾳ ὅγε μὴ μοῦνον ἐς φέγγος
ἐκ Κωκυτοῦ τρικάρανον ἐξεῖλε Σκύλακα.
Τοι γὰρ ὀρρωδοῦσα τρεῖς Αλίους σέθεν μάλα,
Δέλριε, ὄρφναις ἀμμένα εἰν Ερέβους κλέπτει τρίμορφον
Περσεφόνα λόχον.
Ευμενὶς ἁ δ' ἢ πάρτε τρίτα, καὶ λαφύσσει νιν ὀδάξ, σέ
τε θριαμβευέμεν ἀψ νεμεσᾷ.
Αλλὰ μαιμᾶται τίς ὅσον
Θόρυβος; μῶν τις κεραυνός;
Φύγεν, οἶδά γε μὰν,
Τάν σευ ἰδρείας ἀστραπάν.

Στροφὴ β'. κῶ ιγ'.

ΠΑΝ Στυγὸς σμερνᾶς ὀλεσίμβροτον ἔθνος, βλά-
βαν σύν τ' ἀσεβίᾳ μανίαν, τέρθρευμα, καὶ γοη-
τικῶν ἴλαν κακόχαρτον ἄγον.
Εἴκει ἅπας τε δόλος,
Ιδὲ λώβη ἀλαθείᾳ.
Δαμασθεὶς ἔφθαρη ἰσχὺν τ' Αΐδας δυνάμει τουτᾶν σε-
λίδων ἐριφεγγεῖ.
Ει τ' ἐπεὶ ματτέμεν ἄρξεται
ἴυγγα Κίρκη, καὶ τραπέω ἄνδρας, σε δείδιξετ' ἀλεξί-
κακον δείξαντα μῶλυ.

Αντιστροφὴ κῶ ιγ'.

ΕΙ τι μὰν Μήδεια μιγεῖν φθόνιον,
Ει τι φαρμάσσειν χαλίμα πονέσει
Η φίλτρον, ἤ τι τοξικόν,
Ευώπιδα ἤ τε Σελάναν
ἀφελεῖν ἐπὶ γᾶς,
Τρίποδός τ' ἐρέειν
Μάντευμα σπεύσει τις φλογὸς
Ερμῆς δολερᾶς, ἑπομένους

MARTINO DELRIO
MAGIAE
AVERRVNCO.

Ode Pindarica.

Stropha I.

OBlectat quidem mortalium mentes Dierum lucisque Pater (Sol) *ubi luce cassas noctis opacæ tenebras dispulit: At verò Sapientiæ inclyta lampas* (tùm lætat animos) *quum caliginosam errorum nubem detergit. Diu porrò ex legem terram, cæcitatem offundens, mortalibus noxiali mendaciorum nocte oblimauit, dolis consutam cum præstigiis Magiam adhalans. Enimuero reducem Sol alter lucem.*

Antistropha.

DElrius libro tertio pandit, omnem mente perscrutatus deceptorem dolum, ac Stygis mōstrum, noxámque perniciabilē (vt ea omnia potis esset) *exterminare per veritatem. Quapropter addecet, Musæ cantibus gaudentes, viro huic gratias plectere triiuges, & hymnum mellifluum pangere, quæ sint elucubrationum præmia decentia. Date igitur corollas auro, vibrantes & discriminatas* (quæ hunc) *magis* (decebunt) *quàm Herculem: Plura siquidem portenta edomuit Martinus.*

Epodus.

DEi námque hic adiutrice manu haud ex Cocyto tricipitem dumtaxat in lucem attraxit canem (Cerberum) *Etenim multùm etiam reformidans tres Soles tuos, Delri,* (tres inquâm Disquisitionum Tomos) *infernalibus desidens in vmbris triformes Hecate occulit insidias. Quin & Erinnyum tertia iecur, ac semet mordicibus exest, tibíque* (imposturas eius) *Triumphati post inuidet. Sed enim quis derepentè multus citur? num aliquod* (Diespiter) *fulmen* (vibrat?) *Nimirum, haud me fugit, tuæ deuitat Sapientiæ fulgetrum.*

Stropha II.

VNiuersa Stygis horrida mortalibus exitium molita turba, secum detrimentum omne, cumque impietate insaniam, præstigias, ac impostorum cateruam malis exultatam agens. Cedit vna omnisque fraus, pernicies omnis veritati (quam luces.) *Edomitus vires deperdidit Tartarus fortitudine harum paginarum latè coruscante. Ac etiam si post amorum illicia parare Circe aggredietur, vel hominibus varias inducere formas, reformidabit te, qui demonstraris moly malorum depulsorium.*

Antistropha.

QVod si autem Medea miscere venenum: vel si impudens venefica nonnulla incantare laborabit philtrum, aut toxicum quodpiam, Phœbemque pulcro aspectu præsignem deducere in terram: vel si è Tripode vaticinii scitari deproperabit Mercurius aliquis flamma falsidica: aut etiam si Chalchas quispiam de insequentis æui futuris hariolari volet, horum omnium voti compos reddetur nullus, quando

ſollerte animo impoſturarum declinare malitiam auſpicaris edocere.

Epodus.

A*Rguens vanitatem veritate, circumque mentes hominum dependentes ſtultitias dia ſapiens reſecas. Qualis Theſeus ſecutus filum viæ ducem, dotem iugalem Ariadnæ, obtruncauit Labyrinthi luctificum portentum. Athenáſque vrbem ſeruans, & Pubis ſeptem flores. At verò, tu plures animas ſeruas Barathro eximens, quæ illæſæ prequàm illuſtribus, causâ ſoſpitatis* (à te receptæ) *æternum pergent doctarum te Muſarum extollere pinnis.*

A Κάλχαςιτε χρόνους προΐδειμ.
Οἷός τε μηδεὶς ἔσεται τελετᾶμ,
Οπποκ᾽ ἂμ ὀρθᾷ ἐρύκειν μαγγάνωμ
Αρχὲ ἀταθαλίαν γνώμᾳ διδάσκειν.

Επῳδὸς κώ. ιέ.

ΕΣελέγξας ψεῦδος ἐτητημίᾳ,
Αμφίτε θνατῶν κρεμώσας καρδίαις
Μωρίας τέμνεις θεόφρων.
Οιονεὶ Θησεὺς μίτῳ Αδραπᾶς πομπῆϊ, ἕδνῳ Αριάδνας,
Εσπόμενος, Λαβυρίνθου πέφνε δυσπενθὲς τέρας, κεκροπίαν τε λύων, καὶ ἑπ]ὰ ἄθα.
B Πλείονας ἀλλὰ σάεις ψυχὰς βερέθρῳ ἀφελὼνταὶ.
Ἅτρωτ᾽ ἀγακλεέσι, χάριν ἐυζωᾶς, ἀεὶ σεπερανεῦντι σοφῶν Μοισᾶν ἀειρῦσαι πτεροῖς.

TERTIVS BOVLLIVS.

SVMMA

SVMMARIA LIBRI QVINTI, SIVE DE OFFICIO IVDICIVM.

Ratio scriptionis.

Sect. I. *An in hoc crimine seruandus ordo & processus ordinarius?*

De natura criminis & eius grauitate. Iudex arbi- A *trium suum quomodo debeat moderari circa iudicandam grauitatem huius criminis. Septem circumstantiæ hoc crimen aggrauantes. Quando iudici liceat pœnam legis excedere vel minuere. Post sententiam in crimine maleficij licet pœnam minuere, exemplo hæresis. Quid semper iudex ante oculos debeat habere. Non arctatur iudex ad antiquum ordinem iuris, sed ad receptum suæ regionis.*

Sect. II. *Quomodo in hoc crimine inquisitio instituenda?*

Quid ista & quotuplex. conditiones requisitæ vt sit D *valida. Quomodo debeat constare de corpore delicti. que pacto necesse vt præcedat accusatio. Quod debeat esse certa, specifica, & clara. quando necesse tempus ascribi? Quæ indicia debeat eam præcedere. Quando sit necessarium famam præcedere.* E *Quando absolutus semel de eodem crimine quis fuit, vel gratiam obtinuit, vel pœna non condigna penitus, quid iudici faciendum. Quando transactio* F *impediat inquisitionem. Qui Principes possint gratiam delicti concere. Quibus casibus hoc principi liceat facere. An maleficis Princeps possit gratiam concedere. Exempla Caroli V. Imper. & Caroli. IX. Franc. Regis. An inualida gratia concessa inhibeat omne iudicium an primum dumtaxat? praxis quædam DD. explicata. Qui competentes in hoc* G *crimine iudices. Inquisitorum fidei, quanta in hoc crimine sit potestas, Quanto temporis spacio in* H *hoc crimine inquisitio excludatur: siue quæ hic præscriptio possit opponi. An contra absentem possit institui inquisitio.*

Sect. III. *De optimis indiciis, ex quibus tutò iudex potest procedere.*

Ad quos actus iudiciarios requirantur, clariora in- I *dicia. Quid singulæ indiciorum species operentur. Iudex quomodo possit arbitrari, quæ leuia, quæ grauia, quæ grauissima sint. An generalis aliquando sine indiciis formari possit inquisitio. Quando sufficiant leuia indicia. quæ requisita ad torturam.* K *De indicio per testes. de nominatione facta per socium criminis. hæc exigenda à iudice nec potest eam omittere. Iniungenda iudici per confessarium restitutio damnatorum. An denominationi socij cre-* L *dendum iudici. quantam & quando fidem adhibere teneatur. Simancæ sententia reiecta, communis defensa. Quando subiiciendus iterum torturæ nominans, vt ratificet dictum suum. De minorennium & fœminarum testimoniis. Non licere de sociis in indiuiduo rogare. Quomodo interrogandus nominans de circumstantiis, & de diffamatione. Denominans debet esse constans & perseuerans. De iureiurando quod nominans tenetur præstare.* M *Quæ indicia requisita ad torturam, plenè traditum quæ sufficiant. præsertim de fama. conciliata pugna DD. de fuga. de amicitia. de collocutione. de superstitione. & repertis instrumentis. & similibus vrgentissimis. & horum exempla quædam de confessione extraiudiciali. Conditiones requisitæ, vt vnum ex talibus indiciis cum nominatione complicis, sufficiat ad torturam. Explicatæ quædam commu-* N *nes opiniones & praxes discussæ. Qualis debeat esse fama, vt valeat pro indicio. Quæ si vis bo-* O *næ famæ. quæ si vis malæ famæ. Quàm difficilè sit famam exactè probare. quæ ad hoc sint requisita. primum de fama in specie, deinde de fama in genere. Quale debeat esse indicium fugę, vt valeat* P *ad torturam, vel ad pœnę condemnationem; traduntur aliquę regulę. Quale debeat esse indi-* Q *cium minarum, vt sit sufficiens. Discrimen inter minas & iactantiam. Quid considerādum in æquiuocis & ambiguis minis. Ex indiciis remotis numquam licet procedere ad condemnationem.*

Sect. IIII. *De aliis indiciis minus vrgentibus & minùs certis.*

De non impediente maleficium. Conciliantur dissi- R *dia DD. & quæ hinc obligatio restituendi nascatur. De patrocinante maleficis. exemplum Vvieri, Edelini, & N. cuiusdam Belgæ. de defensoribus, occultatoribus. Quando deferendi sint, an seruandus ordo frternæ charitatis. quando incurratur obligatio restituendi. Indicium ex mendacio rei. ex variatione, ex vacillatione, titubatione & vultûs mutatio-* S *ne. Si visus cum instrumento maleficij in loco, &c. Explicatur sententia communis, & reiicitur sententia volentium hoc indicium sufficere ad condemnationem. Indicium conuersationis. Indicium postulatę inquisitionis, & nimię sollicitudinis. Item spontè denuncians, cum non teneatur. de indicio inuenti in domo cadaueris. Item inuenti in via prope domum. Item de indicio vicinię, vel inuentionis in loco.* T *Item de transeunte per viam illam. Item de eo,* cui bono; *siue qui causam habebat cur illud factum vellet. Item de eo qui ad clamorem inhabitantium vel vicinorum visus ex domo fugere. Indicium cadaueris sanguinantis. Indicium malę physiogno-* V *mię, despectûs in terram, mali nominis. Locus directorij inquisitorum. Indicium ex mala patria, vel parentibus prauis. Indicium taciturnitatis. Indicium iurandi, plasphemandi, exsecrandi, scurrilia loquendi, vel aliter peccandi, consuetudo. Indicium, non posse lacrymari. Indicium ex* X *mutatione crebra domicilij. Indicium, ex singularitate in pietatis vel religiositatis ostentatione. De indicio eradicati chrismatis, & de stigmate.*

multa de

multa de hoc stigmate imprimi solito.

Sect. V. *De denunciatione & testibus.*

Eadem testificationes & probationes recipiũtur quæ in hæresi. Receptio testium à quibus facienda? item quando facienda, ratificatio item, & publicatio. testes non sunt nominandi. Cogi possmnt quilibet ad testimonium de testibus auritis, locus Chrysostomi, Quæ exceptio hîc valeat contra testes. Quibus modis testes cogi possint? Ex multiplicatione testium & depositionum quas fecere complices vel personæ aliter infames numquam licet venire ad condemnationem. Y Z

Ex debilium & dubiorum indiciorum multiplicatione nõ potest nasci vnum indicium indubitatum. Quid quando post sententiam latam complices testimoniũ suum retractant iudici faciendum? Numquam post latam sententiam iudex patiatur partes siue denominatos ad denominantem accedere.

Quid faciendum iudici quando testes variant. Huius criminis & hæreseos praxis & ratio eâdem. In hæresi, cui standum primæ an secundæ depositioni. Simancæ quædam sententia discussa.

Sect. VI. *De accusatione.*

Accusatio quid. hodie in eius locum successit quærela. quæ personæ hic admittantur ad accusandum. Soli repelluntur inimici capitales. an & excommunicatione maiore? Quomodo proponenda accusatio. de pœna calumniatorum. AA

Sect. VII. *De apprehensione & carcere.* BB

Quando cuilibet licitum capere maleficos. explic. lib. vlt. C. de malef. & mathem. Quouis loco, & tempore capi possunt. In quemuis compingi possunt carcerem, etiam in quo breui moritura. quando hoc sit verum. Quales probationes seu informationes debeant præcedere, priusquam capi possint. Simancæ sententia quædam nimis laxa reiecta. Sententiarum varietas, & explicatio Gomezianæ. De nominatione testis infirmi. An liceat capere ad solam extraiudicialem informationem. CC

An relaxandi sub cautione fideiussoria vel iuratoria. An malefici capi in ecclesia, & ab ea possint extrahi. & an irrequisito Episcopo. Bulla Gregor. 14. hac de re. Quis iudicare debeat de immunitate. Quid consequatur ad iniustam carcerationem. An peccet fugiens ex carcere iusto? Postquam reus captus quæ sint iudici obseruanda. DD

Notantur superstitiosa quædam. 1. vt sublimes tollantur, ne terram contingant. 2. detractis vestibus induere certi generis interula. 3. ne iudex patiatur se tangi super nudam manus & brachij iuncturam. 4. producendas coram iudice, obuerso tergo. Refelluntur rationes quædam Danæi & Godelm. cur nequeant iudici nocere post captiuitatem. discutitur an sit verum maleficas iudicibus post captiuitatem nocere non valere. Historia Stabulensis de ore accepta Petri Orani. Cautelæ quædam legitimæ seruandæ cum incarceratis. Cur ex carcere non eripiat captas diabolus. Grillandi opinio. Exempl. magi Pompeiopolitani permissione iudicis se inungentis, & abuecti. Curiositas iudicum in talibus experimentis vitanda.

Sect. VIII. *De Accusatione.*

Sect. IX. *De quæstione, seu Tortura.*

Quæ interrogationes licitæ fiant. quo ordine? EE

Non nisi necessariò veniendum ad tormenta. Modus torturæ quis adhibendus. quando deferendum appellationi. de grauitate tormentorũ adhibẽdorum. Bulla Paulli. 3. abstinendum inusitatis tormẽtis. FF

Quoties reus torqueri possit, an plus quàter. & quando liceat iterare. conciliatæ sententiæ de semper post torturam negante quòd in ea confessus. exemplum facinorosi Mediolanẽs. Reiicitur sæua quædam praxis Sprengeri, de sententia ferenda ad cõtinuandam torturam. An conuictus reus subiiciendus quæstioni. an quæstione sic se purget, vt nequeat condemnari. an liceat torquere plenè à testibus conuictum? Nauarri dictum explicatum. Personarum torquendarum in hoc crimine, an sit aliquod discrimen faciendum. de maleficio Taciturnitatis. modus, causæ. GG

variæ dæmonis ad hoc technæ. Exemplum de Lycanthropo Vuestphalico. Exemplum maleficæ Oempontanæ. Quæ remedia contra hoc maleficium iudices adhibere soleant. quæ ex his licita, quæ verò non. de infusione aquæ profanæ frigidæ. de infusione benedictæ. Eximinantur multæ praxes Sprengeri. an deceptoriis verbis inducendæ. de expoliatione. de expilatione seu abrasione. & quiddam circa eam obseruandum. de experimento lacrymarum & modo eas coniurandi. de præbita ter aqua benedicta & infusa ei guttula ceræ benedictæ. an liceat per alias maleficas tollere maleficium.

De facto quodam Episcopi Ratisbonens. Deuotæ preces cum ieiuniis & operibus misericordiæ. de periaptis appendendis collo sagarum. de mensura longitudinis Christi Domini. de obseruatione sextæ feriæ ad torquendum. An in Paschalibus liceat torquere? de submissè dicendis nominibus testium. An liceat interrogare num velit subire probationem ferri candentis? an relaxandi ad melioremcustodiam sub cautione? Godelmanni superstitiosus modus. HH

Sect. X. *De aliis mediis veritatem perscrutandi.*

Contra Bedinum, nõ licet iudici dolo, falsis promissis, mendacioq́ veritatem à reo expiscari. Licere mentiri, est hęresis. Maruli error. Iudici licet vti æquiuocatione & ambigua promissione liberationis. Multa Sprengeri dicta discussa. Quæ vis confessionis sic extortæ. Quando iudex ex ea condemnans mortaliter peccet. Quędam aliæ cautelę excussæ. II KK

Historia rei quę accidit prope Argentinam. De experimentis sumendis reprehenditur factum quorundam: De confrontatione.

Sect. XI. *De confessionibus.*

Ex quali confessione reus possit damnari. Ex quali non possit. Confesso & conuicto semper adhuc dandus terminus ad se defendendum. De confessione per signa surdi & muti. De eo qui maleficium confessus, negat se mala intentione fecisse. LL

Sect. XII. *De abiuratione criminis.*

De suspicionum diuisione & generibus. quomodo differant suspicio, opinio, & præsumptio. Iudicis arbitrium in his, quale. Exempla suspicionum huiusmodi. quando quis propter abiurationem factam dicatur esse relapsus. Quomodo facienda abiuratio. Quando cogatur iudex admittere ad pœnitentiam præmissa abiuratione. Quando & quomodo reus possit adigi ad abiurandum. Quando ab Ecclesia ad pœnitentiam receptum, laicus iudex adhuc possit capere & punire. cap. ad abolendam, §. in præsenti verò. de hæret. An iudex ecclesiasticus teneatur tunc eum eripere. Variæ formulæ abiurationum. MM

Sect. XIII. *De purgatione Canonica.*

Quid sit. Quando deferenda. Simancę sententia perpensa & cribrata. Iudicium siue arbitrium iudicis hoc totum habet sibi commissum. Qui cogendi, qui non admittendi ad eam. Quid operetur negatio eius, quid defectus. Solemnia & ritus. NN

Sect. XIIII. *De Absolutione.*

Quando reus possit absolui. Absolutio diffinitiua, OO

quid.

quid. Absolutio ab obseruatione seu instantia iudicij quid. Quando hæc habeat vim illius. quomodo cognoscatur an sit ab obseruatione iudicij, an verò sit definitiua sententia. de praxi quotidiana non absoluendi, nisi ab obseruatione iudicij, ostenditur vnde orta, & quæritur quando ea vtens iudex excusetur, quando non. Non satis punitus in vna curia potest in altera iterũ puniri, & quo pacto? Distinctio Marantæ superstua. Formula absolutionis.

Sect. XV. De sortilegiorum qualificatione, siue quæ sint hæreticalia, quæ non.

Quæ sint sortilega hæretica. distinctio inter hæretica & hæreticalia. PP Clari. Farinacij & Iuristarũ quorumdam hac in re lapsus. aliud est hæresis, aliud factum hæreticum, aliud factum sapiẽs hæresim. declarata singula suis exemplis. Qualitas criminis eius qui inuocat dæmonem ad sciẽdũ vel faciẽdũ id quod est in dæmonis potestate. Discutitur controuersia inter Barbatiam & alios Iurisconsultos. Quando ad inquisitores fidei pertineat de huiuscemodi iudicare. Quæ sint sortilegia hæresim sapientia. De Sacramenta, sacramentalia, reliquias vel alias res benedictas miscentibus De baptizantibus. De miscentibus res non sacras super quibus dicta est missa. & hic de Sacerdote hoc faciente. De inuocantibus dæmonem per modum sacrificij vel adorationis. de aliquid à dæmone petentibus.

Sect. XVI. De pœnâ & supplicio maleficorum.

Lamiæ, venefici, maleficii, sagæ nomina in hoc tra- QQ ctatu pro iisdem sumenda. VVierus, Godelm. & alij Nominales reprehensi. De pœna sortilegiorum quæ hæresim sapiunt. Quid in foro conscientiæ. Quid in foro fori secundum canones. quid de laicis. quid de clericis, Peccata Sacerdorum hac in re. 1. si aras RR spolient, lumina exstinguant &c. vt noceant. 2. missas defunctorum pro viuentibus celebrant. Grillandi error. 3. Imagines Sanctorum conculcantes aut deijcientes. 4. celebrantes super rebus profanis. 5. abutẽtes vasis & vestibus sacris. 6. Missæ admiscentes orationes non præscriptas in Missali officio. Pœnæ SS communes omnibus, clericis laicisq́;. De docentibus, discentibus, consulentibus. De amatoria præbentibus. De Serpentum incantatoribus. de astrologis, chiromanticis, & reliquis diuinatoribus. De præbentibus poculum abortionis. Episcopi an possint conuictos, morte dignos, etiam pœnitentes, tradere brachio sæculari Qui sortilegi tradendi brachio sæc. TT Formulæ condemnationis. Pœna sortilegorum morte minor. & quorum Qui aliquem occiderint morte mulctandi. An etiam Lamiæ siue striges, quæ nullũ occiderint, comburendæ sint? Fundamenta negantium disiecta ordine. In atrocioribus etiam conatus puniendus. Senectus quando idonea causa pœnæ minuendæ. Delicta sagarum non sunt insomnia. Credendum earum confessionibus. Auctores Theologi, iuristæ, medici & philosophi agnoscentes pactum dæmonis & Lamiarum.

Auctores qui affirmant Lamias dæmonibus com- VV misceri. Auctores qui affirmant ab iis excitari tempestates. Auctores affirmantes translationem corporalem de loco ad locũ. Nauarrus explicatus. Iustissimè docetur iudices teneri stare Lamiarum confessioni. Quo pacto possit iudex colligere an Lamiæ delusa, necne. Quid intersit inter abnegationem B. Petri & omnium peccatorum, & abnegationem Lamiarum. Lamias, eo quod Lamiæ sunt, occidendas XX probatur. Ex iure diuino. explicatur locus Exo. 22. v. 19. Ex lege Ecclesiastica locus Exo. 22. v. 19. Ex lege Ecclesiastica. Lege sæculi scripta & non scripta. Per rationes. breuiter ostenditur immanitas & atrocitas ipsius sceleris, comparatione grauissimorum aliorum. Locus Exo. 22. v. 18. probatur etiam à causis propter quas solet quis morte damnari. Explicata Carolina constitutio. Defensa ignis pœna. Vtrum iudici liceat pœnâ pro lubito suo minuere. quando YY peccetur remissione. commentar. in c. Episcopi. 26. q. 5. vnde desumptus canon & cuius auctoritatis. Explicatus ostensus nihil pertinere ad striges nostras.

Sect. XVII. de libris magicis.

Quomodo & quibus prohibiti, & ad quos deferendi. Non absoluendi, qui retinent. Quæ pœnæ retinentium. Episcopis an quia tales, liceat legere. Cui competat dare veniam legendi. Quid de auctoribus seu scriptoribus eorum.

Sect. XVIII. De Eucharistiâ morituris præbenda.

Consuetudo multorum locorum, non dari: quãdo tolerabilis. Nauarri sententia explicata. Iure communi receptum vt præbeatur. Cautelæ quædã circa hoc. Cõfessio nũquam deneganda. Vnctio extrema non dada damnatis.

Sect. vlt. An corpus sepeliendnm?

Quid de iis qui in carcere se occiderunt? quo modo intelligẽdum quod crimina & criminum pœna morte exstinguantur, contra communem. Quomodo peccent qui arma vel instrumenta necis reo suppeditant, quibus se interimat. De iis qui moriuntur sine culpa sua ante sententiam. Ius contra mortuum agendi quot annorum spacio præscribatur.

MARTINI DELRIO SOCIETATIS IESV PRESBYTERI,

DISQVISITIONVM MAGICARVM

LIBER V.

DE OFFICIO IVDICVM CONTRA MALEFICOS, siue DE PROCESSV IVDICIARIO IN CRIMINE MAGIAE.

Erè Comicus,

Nūquam ita quisquam benè subducta ratione ad vitam fuit, Quin res, ætas, vsus semper aliquid apportet noui; Aliquid semper moneat, vt quod nunquam te facturū putabas, id post facias tamē. quis credidisset me, post annorum viginti felix à Tribunalibus ad Religiosam vitam transfugium, ad hanc Masuri rubricam rediturum? redeo tamen, non vt coram me reus palleat, non vt Quęsitor sedeam, vel vt Quadruplatori aures præbeam: sed, vt iudicibus consulam, quibus ex librorum confusa congerie, aut vsu vario nimis arbitrariorum hodie iudiciorum, ista minùs libuit, vel licuit, ad crimen de quo nūc agimus accō modare. Nam quibus nec ocium deest, nec voluntas, fateor de fontibus ista hausuros non difficulter: haut scio tamē an ea methodo, & ad conscientiæ securitatem directione. Certè confessariis, quorum plerique nudi Theologi sunt, in re, ne iuris quidem peritis planè peruia nō inutilis opera mea fuerit; quorum potissimùm gratia, me diebus aliquot antiquo iterum ludo passus sum includi. Sequar ipsum iudicii ordinem, qui ordinarius: & rem in sectiones partiar: & legam vestigia eorum, quos æquiùs meliùs, & prudentiùs de latrunculatoriis hisce locutos arbitrabor, Clarum, Bossium, Simancam, & alios pręcipuè Prosperum Farinacium insignem, non lectione tātùm, sed & vsu, Iurisconsultum.

SECTIO I.

An in hoc crimine seruādus ordo & processus ordinarius?

Constat inter delictum, crimen maleficium à iuris interpp. differentiam aliquā statui [a]: quæ tamen nostro instituto parùm idonea est, ideo, vt solent etiam alii DD. [b] ista pro iisdem nunc sumo & præsuppono sortilegii siue maleficii crimen esse publicum, mixti fori & commune: de quo, si à laico cōmittatur, vterque iudex potest cognoscere, Ecclesiasticus & laicus: item esse crimen nominatum, siue ordinarium: eo sensu, vt habeat nomen certum, & etiam pœnam certam iuræ præfinitam: esse tamen crimen extraordinarium, & exceptum: eo sensu, quòd in eo quædam obtinent peculiaria, & quòd sub generali legis dispositione non continetur, vt nec crimen læsæ Maiestatis, aut hæresis: ad quod cōstat maleficium pertinere, quæ est sententia DD. cōmunis [c] & verissima: esse quoq; crimē enormissimū, grauiss. atrocissimum quia in eo concurrunt circūstantiæ criminū enormissimorū, apostasiæ, hęresis, sacrilegii, blasphemiæ, homicidii: immò & parricidii sæpè, & concubitûs contra naturam cum creatura spirituali, & odii in Deum, quibus nihil potest esse atrocius. Pendet quidem à iudicis arbitrio pensare grauitatem delicti, vtrum sit atrox, vel atrocissimū [d]: sed tamen debet iudex hoc arbitrium suum moderari ex circumstantiis delicti, quas optimè explicat Prosper Farinacius [e]: hic verò concurrūt non paucæ, primò quòd delictum est mali exempli & cuius noxa vt cancer serpit, attestante experientia. Secundò solet nocturno committi tempore, quando minùs sibi homines cauere possunt. Tertiò committitur clàm & proditoriè, siue per industriā insidiosam: cuiusmodi homicidia sunt grauiora. Quartò solent lædere eos, quibus sunt coniunctissimi: dominos, fratres, patres, liberos, coniuges, sodales, collegas, familiarissimos quosq; Quintò peccant ex consuetudine quadam delinquendi, immò quasi assiduè: nam semper malum aliquod machinantur, Diabolo incessanter eas stimulante, & quotidianum pensum exigente, adeò vt vel poculum vnum, vel vas aliud, si plus nequeunt, frangere cogantur,

vt testan

[a] vide Bart. Tægeum practic. crim. p. 1. nu. 2. & Tib. Decianum tract. crimin. p. 1. l. 1. c. 1. & l. 2. c. 3.

[b] vide DD in l. 1. C. si adu. delict. & Blanchū in practic. crimin. §. visis indic.

[c] vide DD in l. vlt. C. de accusat. Prosperū Farina. praxi crimin. q. 18. nu. 60.

[d] ex communi sententia iux. Clarū practic. crim. §. 1. Villal. & Soar. in The. com. opin.

[e] pract. crim. d. q. 18. à n. 63.

vt testantur Remigius & alii. Sextò quia delicto huic infligitur pœna atrocissima, nempe incendii. Septimo quia delictum hoc committunt animo planè deliberato, dolo manifesto,&(vt loquuntur practici) *appensatè:* quod indicat perseuerantiam & complacentiam in crimine.

Secundò sciendum est, quod licet in pœnis irrogandis ampla sit arbitrandi potestas iudicibus concessa: tamen, sine grauissimâ causâ non licet iudici pœnam à lege statutam excedere. (ratio quia iudicem magis commendat misericordia, quàm seueritas, vt varii canones & leges docent [a]) nec etiam illi licet eam minuere, sed debet iuris rigorem hac in re sequi [b]. hanc esse D. Tho. sententiam, & communem Iurisconsultorum indubitatam benè probat Farinacius. *pract.crim.q.*17. *n.*5. qui *n.*7. etiam docet, ex sufficienti causa posse iudices pœnas à legibus indictas nō solùm minuere; sed etiam pro suo arbitrio augere: & hoc sensu omnes pœnas delictorum hodie; iuxta facti & personarum qualitatem; ab arbitrio iudicis dependere: idque etiam obtinere, quoad pœnas consuetudine vel statuto introductas: & quando iudices iurarunt statuta obseruare: & quoad pœnas omnes tam principales, quàm accessorias: & in quouis crimine, etiam hæresis. Quod intelligendum ante sententiam: post sententiam.n. non potest iudex pœnam augere vel minuere. nisi consulto Principe: (excipitur crimen hæresis in quo solo, reo ad fidem reuerso, potest sententia mitigari [c] & puto hoc obtinere etiam in maleficio, & praxis docet. sæpè enim Iudices quas damnarunt viuas exuri, iubent strangulari vel decollari (vt factum annis superioribus Stabuleti, in causa Ioan. de Vaulx.) Intelligendum secundò, de iudicibus ordinariis & maioribus, & non prohibitis hoc facere, & quando id non vergit in partis præiudicium. dico *ordinariis*, quia delegatis hoc non licet: nisi ex causa, delegatis principum, vel maioris magistratus, qui delegato suum tribuit arbitriū. dico *maioribus*: quia minoribus magistratibus id non permittitur, nisi cōsulto principe, vel nisi causa quæ mouet sit intrinseca & cohærens delicto. Dico *non prohibitis*: quia si statutū expresè id prohiberet, vel verba statuti pœnalis imperatiuè ad iudicem dirigerentur, vel statuto alio caueretur: verba statutorum, vt iacent seu ad litteram accipienda: non liceret pœnam mutare Dico. *quando id nō vergit in præiudicium partis*: quia quando pœna est applicanda parti læsæ, vel denuncianti &c. nō potest de hac pœnâ iudex detrahere. Denique iure communi hæc potestas pœnæ arbitrariæ, sic limitatur: vt, licet ex causa iudex possit pœnam mortis ordinariam commutare in aliam mitiorem, tamen non possit mutare, in aliā mortis vel corporis pœnam (vt puta pœnam ignis, in pœnam laquei, vel flagellationis vel mutilationis membri, vel triremium, aut similes corporis afflictiuas pœnas) sed debet commutare in pœnam carceris, exsilii, pecuniariam aut similes: de facto tamē & consuetudine plerisq; in locis contrarium constat obtinere, vt etiam in alias corporis afflictiuas: & quascumq; mitiores pœnas, ex causâ, commutare soleāt. Secuti in his sumus communiores DD. sententias, vt patet ex Farinacio *d.q.*17.

In his autem semper iudici velim ante oculos esse illud extremum iudicinm supremi tribunalis, de quo sunt sequentes rythmi veteres.

Iudicabit iudices iudex generalis,
Neque quidquam poterit dignitas Papalis:
Siue sit Episcopus, siue Cardinalis,
Reus condemnabitur, nec dicetur, Qualis?
Ibi nihil poterit quicquam allegare,
Neque quid excipere, neque replicare,
Neque ad Apostolicam sedem appellare.
Neque codicillos Cæsaris citare.
Reus condemnabitur, nec dicetur, Quare?
Cogitate miseri, quid vel quales estis,
Quid in hoc iudicio dicere potestis.
Hic non erit Codici locus, nec Digestis,
Idem erit Dominus, iudex, actor testis,

His suppositis ad quæstionem respondetur, non arctari in hoc crimine iudicem ad priscas sollemnitates, neque ad ordinem illum publicorum iudiciorum antiquum, quem exoleuisse scribit Paullus I.C.[d] sed tamen teneri sequi eum ordinem iuris, qui æquitati naturæ consentaneus est: eum præterea, quem in criminibus priuilegiatis siue exceptis, iura communia & particularia locorum præscribunt; quem qui turbet aut negligat, eius iudicialia acta nulla forent [e]: licebit tamen iudici recedere à communi aliorum criminum praxi, in hoc delicto vindicando: quatenùs peculiaria quædam hoc crimen exigit, de quibus postea. atq; ita cēseo conciliandas cōtrarias quorumdam Iuristarū [f] sentētias, nō satis distinctè loquentium.

SECTIO II.

Quomodo inquisitio in hoc crimine instituenda?

INquisitionē voco (vt solent I.C.) delicti informationem iudicis officio & auctoritate factam [g]: ea vel est generalis, quādo iudex in genere quærit quis sit delicti commissi auctor vel socius: vel specialis, quando inquirit in personam certam, de cuius delicto certior factus fuit per accusationem, vel per denunciationem, vel alium modum. Vt autem valida sit inquisitio specialis (nam vt generalis sit valida, sufficit commissum esse crimē tale, quod sine socijs committi non soleat) docet Farinacius [h] (qui optimè hāc materiam prosequitur) requiri sequentia: primò, vt in genere saltem constet delictū esse commissum quod intellige quoad ea peccata; quæ in actum & perniciem externam eruperunt, debet enim constare segetes corruptas, infantem occisum &c. quoad peccata verò intellectus: vt hęresim: vel voluntatis, vt pactum cum Diabolo, comessationes, concubitus cum diabolo & huiusmodi difficillimæ indagationis, non solùm potest inquiri contra eas, licet non constet de corpore delicti: sed etiā sunt cōdamnādæ, si dūtaxat dicāt se ad cōuētum delatas, *vt benè Arnal. Albert. de agnosc. assert. Cathol. & hæret. q.*25. *& Farinac. q.*2. *num.*26.

SECVNDÒ vt præcedat aliqua saltē accusatio, quod etiā iure Canonico obtinere veriùs est [i]: sed huic hodie conditioni, generali cōsuetudine derogatū est. reputatur enim inquisitio remediū ordinariū, & in omnib⁹ delictis potest ex mero iudicis officio citra accusationē vllā institui [k]: sēper tamē necesse est, vt adsint alia aliqua loco accusationis, vt puta denūciatio, fama, vel indicia. de quib⁹ statim.

TERTIÒ requiritur quo ad formā, vt inquisitio sit certa, specifica & clara, ita continēs delicti qualitates & circumstantias, vt per eius incertitudinem; generalitatem, vel obscuritatem non tollatur reo defensio [l]. ideo debet in ea explicari locus & tempus: scilicet non dies, nisi citra calūniam, ex

[a] c. disciplina. c. nāque. c. vera iustitia. c. licet 45. d. c. rex. c. regū, 22. q. 5. l. respiciēdū. l. hodie D. de pœn.
[b] §. oportet. Auth. de iudic. c. de causis. de offic. de leg. c. licet. de pœn.
[c] c. vt commissi. §. necnon. de hæret. in. 6.
[d] l. 8. D. de pub. iudic.
[e] l. 16. C. de poen.
[f] Bodini in Dæmonom. l. 4. & Godelmā. de lamiis l. 3.
[g] Iul. Clar. pract. crim q. 3. Damhaud. titt de inquisit. c. 8.
[h] pract. crim. q. 1. cum seqq.
[i] c. forus. §. iudiciū. de verbor. signif. Clarus d. q. 3. Menoch. cons. 160.
[k] Gomez. variar. resol. to 3. de delict. c. 1. n. 49. Clarus d. q. 3. §. sed certè Decianus cons. 18. & alii.
[l] l. libellorum. D. de accusa. Vulpellus resp. crimina. 1. Bossius de inquisitio. n. 75.

iusta causa, id reus petat, & iudex diem sciat) sed an nus ac mēsis, commissi delicti, ex sententia veriore & communiore [a] quoad inquisitionem specialem: nam quo ad generalem verius est, hanc expressionem loci & temporis non requiri: in speciali quoque hoc locum tantùm habet de criminibus, quæ temporis momento cōmittuntur: nō verò iis, quæ successiuo tractu, in quibus locus & tēpus non potest ita designari, vt sunt crimen læsæ Maiest. hæresis & similia [b]: & ideò idē de crimine magiæ dicendū, hanc additionem in eius inquisitionem non esse necessariam. Quod si aliquæ qualitates expressæ in inquisitione non probarentur: tunc si additæ fuerint clausulæ, *de omnibus & singulis*; vel; *se non adstringens*, vel: *meliori omni modo*, vel crimen sit non iterabile, (vt homicidium in eandē personam) vel constet ex confessione rei de crimine, vel quando qualitas illa verè delictum non aggrauabat, nec alterabat: his casib. reus adhuc esset condemnandus: aliàs foret absoluendus.

QVARTO requiritur præcedere indicia ipsam inquisitionem: quæ sententia communior & æqua est. contraria verò quorumdam, [c] est periculosa & iniqua prorsùs [d]: etiamsi iudex habeat liberum arbitrium, & licet inquisitio ex mandato Principis fieret: nisi tamen Princeps, non ad partis postulationem, sed motu proprio, mandasset contra aliquem inquiri, & assereret eum deliquisse, idque ad suam notitiam peruenisse. Qua tamen in re cauendum valdè Principibus, ne facilè talia mandata dent: facillimè enim circumuenitur à delatoribus Principum bonitas atque credulitas, eosque sæpè ex nimis credulis facit crudeles. quæ verò sint legitima indicia mox videbo.

QVINCTO requiritur diffamatio seu fama: non ab accusatoribus rei, sed ab aliis quoq; hominibus fide dignis, nata. Sed magna hic difficultas oritur circa istud quintum requisitum, an semper necessarium sit famam præcedere, etiam quando alia suppetunt indicia. Nam DD. videntur nimis generaliter loqui, & cōsuetudo eorū dictis parum consentanea videtur. Putarim posse illos cōciliari, vt dicamus: si sint alia indicia sufficiētia & legitima, nō opus esse diffamatione, ne in speciali quidem inquisitione: si desint illa, omnino requiri diffamationem, quando incipitur ab inquisitione speciali [e]. Sed si incipiatur ab inquisitione generali formata ex mero iudicis officio, tunc non videtur necessarium vt præcedat diffamatio: sicut solet practicari, (teste Claro [f].) quia commisso aliquo delicto, hodie iudices non procedunt à speciali contra aliquem inquisitione incipientes, sed à generali informatione & inquisitione, quis illud delictum commiserit? & tunc sic in genere primum interrogantur testes, an sciant quis commiserit? si negent, an sciant aliquem diffamatum de delicto illo commisso? & si aliquem huiusmodi testes nominent, tunc contra hunc specialem instituunt inquisitionem, si aliqua adsint nominationi legitima indicia ad inquirendum, (quæ indicia sunt loco diffamationis.) si sufficiant indicia ad capturam, capitur nominatus: si capi non potest, monetur & citatur ad comparendū, & se expurgandum: si non comparet, in contumaciā bannitur: quæ omnia esse praxi recepta & iuri rationique consentanea docet optimè Prosper Farinac. [g] Et sic posset iudex etiam in crimine magiæ procedere per inquisitionem, non attenta diffamatione, in casu quidem proposito. Requiritur au-

[a] Menoc. cons. 100. Osascus cons. 64. & 66. Deciā. consil. 18.

[b] Menoc. cōsil. 100. Decianus d. cons. 18.

[c] Tiber. Deciani cōs. 18. nu. 55. in 1. volu.

[d] vt post Ang. Plot. Aymo. Ruin. Cla. Cephal. Rolan. à Valle, Mascard. & alios docet Prosp. Farin. q. 1. nu. 89.

[e] sic intelligendi DD. cōmuniter loquentes, quos refert Prosper Farina q. 1. nu. 50. maximè Rolandus à Valle consil. 57. volu. 4. Clarū reprehēdēs.

[f] pract. crimin. q. 6. ver. præterea scias.

[g] de opere q. 9. circa fin.

tem præterea diffamatio quando iudex procedit ad partis querelam atque accusationem: quæ est communis sententia. Non tamen improbabiliter, quis defenderet tum accusationem supplere defectum diffamationis, vt videtur velle Clarus [h]. Debet autem hæc fama primò esse orta à fide dignis, & non maleuolis personis, vel futilibus: debet esse vehemens, & quasi procedens ex ore partis populi maioris: debet de ea constare per testes, saltem duos omni exceptione maiores particulariter super fama receptos & examinatos. Hæc certa sunt ordinariè in criminibus ceteris. Nam in hæresi & læsæ maiestatis crimine, quidam limitant: & famam dicunt non requiri [i]: sed reuera existimo, etiam in his criminibus idem obtinere, vt fama requiratur, nisi eius loco adsint indicia & præsumptiones: quod satis apertè indicat Simancas [k], à Prospero in aliam citatus sententiam. idem ergo censuerim de crimine Magiæ. Super infamia autem inquiri potest ad solam denunciationem viri probi. & cum reperta fuerit infamia, tunc potest procedi ad inquisitionem de crimine [l].

SEXTO requiritur, vt is, contra quem instituitur inquisitio, non fuerit aliàs de crimine hoc eodem, per iudicem fori externi absolutus, vel à Principe gratiam delicti obtinuerit: vel etiam de illo non fuerit condemnatus pœna condigna delicto, & non leuiore. idémque dicendum etiam si absolutus esset à iudice propter defectum accusatoris crimen non probantis, si sit tamen diffinitiuè absolutus, & non dumtaxat (vt faciendum hoc casu prudenti iudici) ab obseruatione iudicii. Limita hæc primò: nisi qualitas, quæ in secunda accusatione vel inquisitione de nouo additur diuersificet delictum [m] (v. g. ex homicidio in parricidium.) item nisi sit crimen mixti fori (vt est crimen Magiæ) nam in hoc, si fuit punitus à iudice sæculari non poterit iterùm puniri à iudice Ecclesiastico: nisi iudex sæcularis minorem imposuisset pœnam, quàm par erat, & quàm iudex Ecclesiasticus potuisset imponere. Si verò ante fuit damnatus à iudice Ecclesiastico, tunc quia in tam grauibus criminibus Iudex Ecclesiasticus non potuit punire pœnâ condignâ delicto, vt potest sæcularis iudex: ideò semper in his poterit iterùm conueniri, & damnari abs sæculari iudice [n]: quæ verissima, etiam quando loquimur de pœna ordinariâ & principaliter ad puniendum delictum irrogata. 3. nisi collusio & præuaricatio accusatoris, vel primi iudicis interuenerit: tuuc enim iteratò poterit inquiri. 4 si fuerit absolutus vel condemnatus probabiliter & verisimiliter ignorante eo, qui suam vel suorum prosequitur iniuriam: quod procedit dumtaxat si sit graue crimen & magna causa. 5. nisi sit absolutus, non diffinitiuè, sed ab obseruatione tantum iudicii: vel relaxatus sub fideiussione de representando: vel si purgauit indicia per torturā. his enim casibus poterit, superueniētibus nouis probationibus aut indiciis, iterum in ius duci [o], id tamen intra tempus à iure ad hoc vel consuetudine præstitutum, & iure quidem ciuili non distinguitur inter eundem & alium accusatorem: ius verò Canonicum id alteri permittit, veteri verò siue eidem accusatori hoc non permittit [p].

Quæri solet etiam de transactione, quando illa impediat nouam inquisitionē vel processum? breuiter ex eodem Prospero respondetur [q]. Si remissio delicti publici sit habita per transactionem

[h] d. q. 6. vers. sed certè ex quo talis postulatio.

[i] vid. Prosp. Farinac. supra n. 14.

[k] in prax. hæres. tit. 22. de inquis. ordin. n. 6. & 7.

[l] Duennas reg. 298. & Clar. supr.

[m] Gomes. to. 3. de delict. c. 2. nu. 27. Foller. praxi crimina. Canon. c. 35. num. 8.

[n] c. felicis §. per hoc de pœn. in 6. optime hoc docet Gomes. d. c. 1. n. 40. & post plurimos Farinac. q. 4. an. 7.

[p] vid. Prosper. d. q. 4. prof. n. 26.

[p] vide Prosperum supr. n. 30.

[q] supr. à n. 31. & q. 5. per totam.

(suppo

(ſuppono licitam) cum parte: poterit non ab illâ, ſed ab alio auctore iterũ impeti iudicio (quia ſententia facit ius quoad omnes, nõ autem tranſactio) multóque magis à fiſco, & eo requirente poterit iudex adhuc eundem proceſſum proſequi, vel iterùm de nouo procedere (aliud enim eſt ius partis læſæ, aliud ius reip. læſæ) & in criminibus atrocibus hæc tranſactio nihil debet diminuere de pœnę ordinarię grauitate. Ceterum ſi tranſactio vel cõpoſitio facta fuiſſet cum ipſo fiſco vel iudice, tunc quia pecunia ſoluta ſucceſſit in locum pœnæ; non poſſet iterum retrahi in iudicium, vel conueniri reus iſte, etiamſi noua ſuperuenirent indicia. hæc regula procedit, 1. niſi aliàs conſtaret omnimodè de delicto commiſſo per reum, vel ex facti notorio, vel confeſſione rei, vel ex probatione iudiciaria; tunc enim non valeret iſta per iudicem laicum facta compoſitio, & eſſet omnino illicita iudici, ſi ſit facta poſt ſententiam. dico, *conſtaret*, quia nullæ præſumptiones ad hoc ſufficerent. dixi *per iudicem laicum*, quia Eccleſiaſtico iudici permittitur pœnã ſanguinis in pecuniariam cõmutare. licebit etiam hoc iudici ſæculari, quando reus exciperet de nullitate proceſſus, vel quando iudex aliquam iuſtam haberet cauſam recedendi à pœnâ ordinariâ, & illam commutandi. Dixi *ſi ſit facta poſt ſententiam.* quia ſi ante ſententiam, tunc iudex id faciens ex cauſa non iuſta, peccat, ſed valida eſt compoſitio: ſi ex cauſa iuſta faciat, tranſactio valida eſt, & iudex non peccat. 2. limitatio eſt, ſi reus primùm hoc delictum commiſerit, poterit iudex ſic componere: non verò ſi ſit homo facionoroſus, ſolitus hoc delictum vel alia patrare. tamen ſi de facto ante ſententiam iudex cum tali facinoroſo componeret: veriſimiliùs eſt valituram compoſitionem: licet ipſe tum peccaret. 3. limitatio, dũmodò priùs cum parte inierit reus concordiam, alioqui hanc præcedens concordia cum fiſco iniqua eſt, & non valet. immo conſenſus ille partis debet eſſe expreſſus & euidens, non tacitus tantùm vel diſſimulatus. Non valet inquam reſpectu partis, ſed bene reſpectu fiſci tranſigentis. 4. limitatio, ſi hæc tranſactio foret inita in criminibus, ſuper quibus tranſigi non poteſt, vt ſunt læſæ Maieſtatis diuinæ & humanæ, raptus virginum & ſimilia. ſuper quibus vt valeat tranſactio conſulendus primò eſt ipſe Princeps: & his criminibus annumero ſortilegiũ hæreticale. 5. limita fore inualidam compoſitionem reo, ſi iudicis fraus, dolus, colluſio aut corruptela interueniſſet: vel ſi metu eam à reo extorſiſſet.

Quoad gratiam delicti factam à Principe, Proſper fusè admodum, ſed in hanc ſententiam [a]: differre abolitionem ab indulgentia Principis. abolitionem non exſtinguere crimen, ſed tantùm iudicij inſtantiam, ideo tranſacta lætitia publica, propter quam Princeps eam concedit, infra 30. dies poteſt accuſator de nouo accuſare: & ideò hanc non trahi ad crimina enormiſſima, nec ad omnes perſonas. Indulgentiam verò Principis fieri cum cauſa, & crimen exſtinguere, quare ſi princeps alicui gratiam faciat de omnibus delictis, vel generaliter omnibus delinquentibus, de omnibus delictis indulgentiam concedat: talis indulgentia comprehenderet etiam grauiſſima crimina, & notoria & liquida, & extenderetur ad carceratos quoque & condemnatos.

Sit regula. *ſemel à principe gratiam criminis conſecutus, non poteſt ampliùs ab vllo iudice moleſtari.* hæc facultas gratiam criminis faciendi competit Principibus ſuperiorem non recognoſcentibus, aut ſaltem habentibus regalia iura: item Baronibus & feudatarijs, ſi fuerit illis in inueſtiturâ expreſsè conceſſa: quoad Duces & Marchiones, & Comites, quicquid dicant alij [b]; non puto hanc poteſtatem accipere, niſi cetera regalia iura ijs concedantur: & ſic practicatur in Franciâ & Hiſpaniâ, vbi hoc ius ſoli Regi eſt reſeruatum. Non tamen licet ſupremo Principi pro lubito has gratias concedere. Non poteſt enim niſi priùs parti læſæ ſit ſatisfactum [c]. Non poteſt in homicidio deliberato, hoc enim diuino repugnat iuri [d]: ideò licet in foro externo non ſit qui abſolutam hãc Principis poteſtatem impedire poſſit, in conſcientiæ tamen foro hoc faciens peccat: niſi id faceret pro bono pacis publicæ, vel ob aliam vtilitatẽ reip maximam: quod cùm de aſſaſſinis etiam DD. [e] concedant, exiſtimem ad veneficos quoque pertinere, vt in iis idem ius ſit Principi. Rariùs tamen poteſt contingere, vt iuſta cauſa huic gratię ſuperat: rariſſimè quoque legimus bonos Principes hac vſos poteſtate. Carolus V. Imp. Agrippæ pœnam mortis non indulſit, ſed, cùm is effugiſſet, exilium irrogauit, & in Francia ille obiit. In eadem Chriſtianiſſimus Rex Carolus IX. eius nominis qui vltimus fuit, Triſcalino, vt ſocios proderet, vitam & libertatem permiſit: non ſine bonorum offenſione. Fateor ſi Princeps aliquam huiuſmodi inualidam gratiam conceſſiſſet, licet illa foret nulla: tamen deberet reus illa vſus à iudice abſolui & relaxari: ne ſub fidei publicæ prætextu decipiatur, & ſic practicari in Italia & Hiſpania docent grauiſſ. ſcriptores, apud Proſperum Farinac. qui illos ſequitur [f]. quod puto intelligendum, quoad primam apprehenſionem. nam ſic ſemel apprehenſus & tunc relaxatus, deberet commonefieri de nullitate gratiæ, itaque vt ſibi caueret in poſterum vel impetraret gratiam aliam, manere enim punibilem & pœnæ obnoxium: quod ſi negligeret, poſſet à iudice capi & puniri. Tunc enim vnica illa ratio praxis huius planè ceſſaret, neque iam dici poſſet ſub fide publica deceptus. Equidem cùm lex nulla (quod ſciam) huic dicto repugnet, & DD. illi [g] nõ ſatis clarè proponant, an quoad primam tantum apprehenſionem, an quoad ſeqq. quoque loquantur, & publicè interſit delicta puniri: omnino arbitror conſcientijs iudicum, quod dico tutiſſimum fore. Hæc de ſexto requiſito.

Septimò requiritur in hac inquiſitione: quod in omnibus actibus iudiciarijs, vt fiat à iudicę competente: quem conſtat in hac materia eſſe tam Eccleſiaſticum, quàm ſæcularem iudicem, item fidei inquiſitores: quibuſdam tamen caſibus: quos benè Simancas ponit [h]. Inprimis quia ſolent venefici, & Striges fidem Catholicam abnegare vel ſaltem ea dicere & perpetrare quę ſapiunt hæreſim [i], ideò ab Innoc. 8. Iul. 2. Leone. 10. Hadr. 6. Pontificib. hoc negotium inquiſitoribus fuit demandatum [k]. De ſortilegiis propriè dictis (hoc eſt diuinationibus illicitis) non debent inquiſitores fidei cognoſcere, niſi ſortilegia hæreſim ſaperent manifeſtè: videlicet ſi quid impium & hæreſim præſe ferens admiſceretur, vel ſi crederet ſortilegus aliquid diuini ineſſe ſorti [l]. Idem dicendum de coniectoribus ſuſpectis reliquis, qui facilè in infidelitatem incidunt, vel dæmonem adorant, vel cum eo fœdus habent, vel credunt

a q. 6. per to. & Oddo Peruſinus optimè li. 2. de reſtitut. in integr. q. 91. & ſeqq.

b apud Proſperũ, & ipſemet ſupra n. 8.

c Proſper latè à n. 18 maximè n. 25. poſt D. Thom. 2. 2. q. 67. a. 4. & Plot. mox citand. nu. 55.

d opt. hoc docet Baptiſt. Plotus vol. 2. conſil. criminal. varior. conſ. 73. à n. 46. Plaza in Epit. de delict. c. 10.

e Plot. ſupra Ioſeph Lud. Deciſ. Lucen. 15. Lud. Peguer. deciſ. crim. num. 11.

f Boſſ. Clarus vulpell. Lud. Peguer. Farinac. n. 27. q. 6.

g in praxi. Inquiſit. c. 11. & c. 8.

h Silu. lib. 3. de Strigimag. & dæm. admira ca. 1. Ioannes Picus li. 3. Dialogi, Strix.

i Bullas horum edidit ſimul Binsfel. in tertia editione libri de cõfeſſ. malef. Bullæ Iulii II. meminit Picus ſupra.

k c. accuſatus. §. ſanè de hæret in 6. c. 1. 26 q. §. c. illud 26. q. 2.

l d. §. ſanè Halenſ. p. 2. q. 184.

cum futura contingentia certò ſcire, vel aburuntur ſacramentalibus. In ceteros ſuperſtitioſos inquiſitores fidei, ſiue facta ſint atrocia, ſiue ſint leuia, non inquirunt: niſi quando ſapiunt apertè hæreſim: vt baptizare ſcienter iam baptizatum, vel baptizare imaginem: quoad ſuperſtitioſos verò magos [a] quia, (vt ait Ciprianus *libr. de duplici martyrio*) *qui magicis artibus vtuntur, tacitè Chriſtum abnegant, dum cum dæmonibus habent fœdus:*] vixque fiat vt non vel hæreticum quid credant, vel hæreſim ſapiens faciant; ideò vix vnquam incidet vllus talis, quin contra eos Inquiſitores poſſint procedere; & poterunt quoſcúmque iudices compellere, vt ad ſe mittant acta contra hæreticos huiuſmodi magos facta [b]. In omni verò iudice illud commune hic quoque eſt; vt reus debeat eſſe ſubditus iuriſdictioni inquirentis ratione delicti, domicilij, vel originis [c], vel etiam ratione cõuerſationis per decem annos in aliquo loco [d], & non minoris ſpacij, idque de delictis tantum commiſſis alibi durante hoc decem annorum ſpacio: quia tam longa conuerſatio domicilij electi rationem habet: operari tamen hoc non poteſt quo ad delicta priùs commiſſa. Sunt & aliæ multæ cauſæ tribuentes iuriſdictionem, quæ in noſtra materia minùs conſiderandæ ſunt, quia vix vnquam, vt dixi Sortiariæ noſtræ carent hæreſi: hæretici verò coram pluribus iudicibus ac diuerſis iudicijs poſſunt conueniri [e], & vbicumque locorum reperiãtur poſſunt à loci iudice puniri, ex communi ſententia praxi recepta [f]: habet enim hæreſis crimen cauſam in ſe continuam & ſucceſſiuam, & ideò vbicumque hæreticus verſatur ibi delinquere cenſetur [g]: quæ ratio in ſortiarijs efficaciſſima eſt, quę vix pedem, ſine loci damno & nouo crimine, vſpiam figunt.

Octavò requiritur in ſortilegijs & maleficijs non hæreticalibus nec enormibus vt intra 20. annum à crimine deſito, inquiſitio inſtituatur. nam ſpacio 20. annorum reus præſcribit ex communiore & veriore ſententia [h]: ſed quando maleficium vel ſortilegium coniunctum eſt cum hæreſi, nulla temporis præſcriptio reum poteſt iuuare, immò & poſt mortem, ratione hæreſis, poterit inquiſitio inſtitui [i]. immò etiam quandocúmque tam graue eſt maleficium vel ſortilegia ſuperſtitio, vt exceptum vel enorme crimen cenſeri debeat, poterit quamdiu viuit reus inquiſitione pulſari [k]: & quando fuerunt apoſtatæ vel hæretici tunc etiã pœna pecuniaria, quam defunctus debebat, ab hæredibus eſt luenda [l]; vt puto, vſque ad annum quadrageſimum, nec minori tempore præſcriberent hæredes [m], quantumuis in crimine læſæ Maieſtatis humanæ quinquennio præſcriberent [n]. Ex his ſequitur, diuturnitatem temporis octo, vel decem, vel amplius annorum, ſiue à delicti commiſſi, ſiue à reatus die ſumas, in his criminibus nihil prodeſſe ad pœnæ diminutionem, de ipſo delinquente ſumendam. ratio eſt, quia in his criminibus, nulla præſcriptio poteſt reo ſuffragari, vt benè Farinac. *d. q. 1*[illegible]*. num. 90.*

Nonò requiritur, ſecundum ius commune, vt contra abſentem non fiat inquiſitio: ſed regula iſta fallit in criminibus exceptis; immò de conſuetudine, etiam in alijs criminibus poteſt formari inquiſitio contra præſentes, & contra abſentes, ſiue ſint contumaces ſiue non [o].

a gloſſ. & DD. in c. accuſatus. §. ſanè de hæret. in 6 Oldrad. conſ. 210.
b c. præſidentes. ca. vt officiũ §. denique c. vt commiſſi de hæret. in 6 c. cũ Bertoldus de re iud.
c li. 1. C. vbi de crim. agi opor. c. ſi diligẽt. de foro comp. vid. Couar. prac. qq. c. 11. num. 3.
d Boſſius de foro cõp. n. 72. Farinac. q. 7. nu. 5. & ſeqq.
e c. per hoc 1. §. de hęret. in 6. Gabrielius l. 2. tit. de iudic. concl. 1. n. 19.
f Duẽ. reg. 378. Nouell. reg. 220.
g Arna. in tractat. de agn aſſert. Catho. & hæret. q. 25. Penna. in direct. inquiſit. Schol. 45. poſt multos, Farin. q. 7. lim. 9.
h vide Farina. q. 10. in prin. & q. 1. lim. 8.
i vid. Farin. d. q. 10 n 29. & 37
k Marſil. in l. qui falſam §. 1. n. 1. D. ad l. Corn. de falſ. Carrer. tract. de homicid. §. 28. num. 7.
l poſt Peregrinũ de iu. fiſci. lib. 4. Farin. d. q. 10. n. 76.
m c. 2. de præſcript. in 6.
n l. 2. C de apoſtolat. Vid. Gomez. 3. p de delic. c. 1. num. 81. Farinacium q. 25. nu. 159.
o poſt Clarum Farinacius q. 1. num. 69. & quæſt. 1[illegible].

SECTIO III.

De indicijs optimis ex quibus iudex in hoc crimine tutò poteſt procedere.

Conſtat eò clariora & veriſimiliora & propinquiora requiri indicia, quò actus iudicialis maioris præiudicij fuerit reo; vt ad condemnationem, quàm ad torturam; ad torturam, quàm ad capturam; ad capturam, quàm ad inquiſitionem. hoc ſuadet naturalis æquitas, & receptum eſt communi conſuetudine, & probatum Bruno *tract. de indic. 2. p. q. 6. num. 4.* & Boſſio *tit. de inquiſit. num. 61.* quod etſi improbetur alijs [p], tamen reuera eſt conſentaneum planè rationi: nec video cur corruptela vocari debeat. docet hoc benè Farinac. *d. q. 1. num. 47.*

Conſtat ſecundò quod indicia quædam ſunt leuia, quædam grauia, quædam grauiſſima: & leuia, ſuſpicionem gignunt tantùm, vel ad ſummum ſimplicem præſumptionem; grauia verò, gignunt, aliquid vltra ſimplicem præſumptionem, minùs tamen ſemiplenâ probatione; grauiſſima verò gignunt ſemiplenam probationem, vt minimùm [q].

Conſtat tertiò quæ ſint leuia, quæ grauia, quæ grauiſſima, hoc ordinariè pendere à iudicis arbitrio: eumque iudicare debere, perſonarum & rerum circumſtantijs trutinitatis, quæ indicia ad quid ſufficiant [r]; quod arbitrium debet ille dirigere ad normam iuris ſcripti, vel conſuetudinarij, & receptas interpp. opiniones, & praxim patriæ [s].

Inquiſitio generalis poteſt aliquando formari non præcedentibus vllis indicijs, ſed puta dumtaxat ex notificationibus ſeu informationibus extraiudicialibus: in qua ſi vocati & examinati teſtes aliquem particularem nominant, tunc contra nominatum poſſet formari ſpecialis inquiſitio [t]: ſine indicijs verò vllis, non liceret incipere à ſpeciali contra aliquem inquiſitione: ſi tamen iudex procederet, poſſet reus opponere de nullitate inquiſitionis, ob defectum indiciorum: ſi reus non opponeret, tunc adhuc valeret proceſſus. nam hîc defectus non inualidat, niſi reus opponat [u].

Ad aſſumendas ex officio informationes ſuper delicto ſufficiunt indicia leuia; ſed ad tranſmittendam reo inquiſitionem, ſiue ad eum citandum pro delicto, neceſſaria ſunt indicia grauia [x]. Quoad capturam, ſi fiat tantùm ne reus fugiat, interea dum fit inquiſitio: ſufficiunt leuia indicia: ſi verò fiat, vt ſpecialiter contra eum procedatur, neceſſaria ſunt grauia. Ad torturam meâ ſententiâ ſufficiunt indicia plus quàm grauia: & arbitror à Claro grauia vocari, quæ communiter grauiſſima: ſanè vt docet Farinacius [y] ea deberent eſſe incidia tam vrgentia, & certa, & luce meridianâ clariora: vt iudex ſit quaſi certus de delinquente: & vt nihil aliud ipſi deſit, quàm rei confeſſio: quod intelligendum non in genere probationis, ſed in genere indicij; hoc eſt quæ ſint apta ad plenè perſuadendum animum iudicis, non tamen ad plenè probandum. ſtat enim iudicem eſſe perſuaſum de culpâ rei, & reum eſſe noxium, etiamſi hoc non ſit plenè probatum, quia deeſt confeſſio rei, vel aliqua alia probatio. quando ergo iudex ſic putat ſe habere plena indicia, poteſt procedere ad torturam: ſed ſi haberet plenas probationes, tunc deberet procedere ad condemnationem [z].

Hæc incidia volunt Dd. debere ad torturam eſſe proxima delicto, & non remota (v. g. quod te-

ſtes depo-

p Claro q. 20. nu. 3. Rolando à Valle & aliis.
q Clarus ſup. nu. 1.
r Conrad. Lancellot. in pract. tit. de inquiſit. nu. 33. Farina. 8. nu. 46.
s Farinac. ſup. Binsfeld. in l. vlt. C. de maleſ.
t Clar. q. 5. verſ. ſcias etiam.
u Frã Beccius conſ. 70 n. 26. l. 2. Ioann. Mar. Monticel. prac. crimi. reg. 1. Farinac. ſup. n. 49.
x Clarus nu. 2. & 3. Farinac. num. 48. Oſaſcus conſ. 64. num. 5.
y q. 36. num. 3.
z l. fin. l. aditos. C. de probat. l. qui ſent. C. de pæn. l. fin. C. de cuſtod. reor.

ſtes deponant de ipſo delicto, vel de viſu) ſed intelligendi ſunt, quando vnicus teſtis deponit, & indicium non eſt confirmatum alijs indicijs. ordinariè enim debent indicia remota grauia probata eſſe per duos teſtes, etiam in crimine hæreſis a, nec ſufficeret vnus teſtis omni exceptione maior, ſed debent eſſe duo omni exceptione maiores: ad inquirendum verò ſufficerent non omni exceptione maiores. præterea ad probandum indicia hæc remota (de quibus tantũ agimus) teſtes debent iſti eſſe non ſingulares, ſed conteſtes, ſiquidem indicia ſint planè remota: ſi verò ſint non multùm remota, ſed quaſi adminicula quædam delicti, plurium ſingularia teſtimonia virorum bonorum ſufficient b. maximè quando hæc teſtimonia omnia ſub eodem crimine quaſi ſubordinantur, vt ſi dicat vnus ſe vidiſſe aliquid ponentem ſub ianuæ limine: & equos poſtea mortuos: alius quod vidit tangentem puerum, & hunc mortuum: tertius quòd vidit proiicientem puluerem, & ſubſecutam tempeſtatem. hæc enim omnia in vnum tendunt finem, & ideò hæc ſingularitas adminiculatur potiùs, quàm obſit, *Alex. conſ. 13. lib. 7. Gomeſ. 10. 3. c. 12. num. 12.* M*inſing. obſ. 100. cent. 2. And. Gail. lib. 2. obſ. 66. optimè loquitur hac de re Simancas in praxi tit. 35. à n. 34.*

Proxima indicia etiam requirunt duos teſtes quando non ſunt immediatè de ipſo delicto, ſed de adminiculis proximis: ſed ſi ſint de ipſo delicto, ad torturam ſufficit vnus exceptione maior, *Farinac. optimè n. 41. qui etiam ſeqq. numeris multa ponit digniſſima obſeruatu.*

Sed nunc veniamus ad ſingula indicia. *Primum* ergo eſt INDICIVM PER TESTES. Sufficit autem in hoc crimine vnus teſtis ad inquiſitionem particularem inſtituendam, etiamſi ſit aliàs inhabilis: ſed ſi ſit teſtis legitimus & exceptione maior eſt ſufficiens ad torturam, iuxta Clarum *q. 21. n. 2.* cuius dictum nimis indiſtinctè vſurpat Godelm. *lib. 3. c. 3. n. 13.* tu explica, iuxta iam à nobis dicta ex Farinacio.

2. *Indicium* eſt NOMINATIO SOCII CRIMINIS: hoc etiam indiſtinctè ponit I. C. ille Francofurt. more ſuo; ſed accuratè punctum iſtud tractauit Dominus Binsfeldius, quem qui plura volet poterit legere: vt & Proſperum Farinacium inſignem I. C. c Sciendum communem eſſe Dd. ſententiam, maleficos & mathematicos de conſocijs interrogari & torqueri poſſe: quod & iure ciuili cautum d, & omnium praxi receptum eſt e: immo & iudicem teneri interrogare, & reum in conſcientiâ teneri denunciare ſocios; quos neſcit, immo præſumit non ſe correxiſſe, nec deſtitiſſe à crimine: eſt ſententia Theologorũ f. Iudex hoc facere omittens peccat grauiter: contra iuſtitiam, quia non occurrit & impedit mala reip. & priuatis inde imminentia, quæ tenetur impedire: & idcirco tam priuatis, quàm reip. eum teneri ad reſtitutionem omnium damnorum inde redundantium, vult communem eſſe ſententiam Theologorum (vt eſt) Binsfeldius g: qui addit, ex Soto & Nauarro, teneri etiam confeſſarium huiuſmodi reos admonere, vt ſocios non correctos denuncient, quod ſi nolint facere, non debere eos abſoluere, ſi abſoluat peccare. Quod ſi reus ſciret aliquem ex ſocijs eſſe conuerſum, neque periculum eſſe, ne ad vomitum redierit, vel ſit rediturus: tũc non poſſet illum nominare, nec confeſſarius, volentem talem nominare, poſſet abſoluere.

a Clarus q. 22. in pr. Farinac. q. 37. n. 13. & ſeqq. Gomeſ. lib. 3. de delict. c. 13. n. 18. & 19.

b vide Farin. nu. 38.

c Binsfeld. de cõfeſſ. malef. memb. 2. Farina. de indic. & tortu. q. 43.

d l. fin. C. de malef.

e vide Far. d. q. 43. num. 67.

f D. Tho. 2. 2. q. 70. ar. 1. ad 2. Caiet. to. 1. tract. 31 reſp. 5. ad Cherubin. & ad d. a. 1. Caſtro, Sot. Angl. Nau. citati à Binsfeld.

g ſup. fol. 284. cum ſeqq.

Sed quædam circa hanc rem (nempe circa nominationem factam ab vno complice, de hac enim hac ſect. diſputo: non de factâ à pluribus, de qua res eſt certior) ſunt explicatiùs tradenda. fusè docet Binsfeldius iudicem debere credere reo ſocios caſus excepti denuncianti: fruſtrà enim adſtringeretur ad interrogandum, ſi non deberet ei fidem habere. Certum eſt aliquam habere debere, ſed quantam & ad quid? nunc videamus. Gignit denunciatio idoneã præſumptionem contra ſocios h, ſi ſequentia concurrant. nempe ſi non ſit defectus in perſonâ, qui eleuet fidem. huiuſmodi autem defectus raró contingit. Admittuntur enim infames: tales ſunt omnes complices: ideò minùs fidei meretur eorum teſtimonium, quàm virorum bonorum: admittantur tamen ad denunciationem & teſtimonium, quia vix poſſunt alij haberi, & malefici non ſolent hoc crimen niſi coram complicibus committere & ſolis illis detegunt: & infamiæ hoc impedimentum, eſt iuris poſitiui: ideò lex poteſt in eo diſpenſare ex iuſta causâ, vt fecit. debet tamen iuxta nonnullos i hæc complicis denunciatio eſſe facta in torturâ, eò quòd cùm ſint infames, parùm illis extra torturam credendum: reprehendit hanc ſententiam, quæ tamen communior videtur, Simancas k, & ait eius auctores ſine lege & ratione loqui. rationem iam dixi, & fauet *c. illi qui 5. q. 5.* & hoc ſatis colligitur ex Carolina conſtitutione quę in imperio ſeruanda eſt. Nec Simancæ opinio alibi locum habere poteſt, niſi fortè, vt ex dicto ſocij extra torturam procedatur ad inquiſitionem: nunquam, vt ad torturam: immò non ſufficeret, ſi reus ſtatim ac à torturâ depoſitus erit, hoc diceret: ſed debet tortura ſpecialiter adhiberi pro confirmatione ſuæ depoſitionis: nec ſufficeret prima tortura, in qua reus ſuum delictũ confeſſus eſt, *ſic Clarus §. vlt. q. 45.* Antequam verò ſpecialiter torqueatur pro confirmatione depoſitionis illius in tortura, in qua ſuum crimen faſſus, factæ, debet eandem depoſitionem ſpontè ratificare, non ſecus ac ipſam principalem delicti confeſſionem, M*arſil. §. diligenter. n. 153. Carrér. de indic. & tort. §. octauum indicium. n. 17. & 22.* poſtea poterit coram nominato, ad confirmationem ſuæ confeſſionis: & vt ſocios magis afficiat, & vt defectum infamiæ expurget; & ad omnem alium bonum effectum, iterùm ſubdi torturæ, ſed admodum leui. *Sic poſt Boër. Boſſ. Vulpel. Clarum, Farinacius q. 43. n. 139. qui teſtatur ſic Romæ practicari.* Item requiritur vt nominator nihil iræ vel rãcoris habeat vel odij cum nominato: quod iudex debet diligenter attendere, & quærere: nam inimici nominatio, nullam fidem faceret l: ita ſanè ſi ſit grauis inimicitia, tum enim hoc impedimentũ eſt iuris naturalis, nec lege vel ſtatuto poſſet tolli m. Minorennium teſtimonium ad inquirendum poteſt vſurpari, non ad torquendum, niſi meliora & plura accedant indicia n: fœminarum, propter ſexus infirmitatẽ & leuitatem, plures denuntiationes ſunt neceſſariæ, quàm virorum, puta: exempl. græ. trium vel quatuor pro vno viro. Et hęc omnia locũ habent in hoc crimine, etiam quoad coniuges parentes & liberos o. *Secundò* requiritur ex parte iudicis, vt non interrogarit veneficũ *de ſocio* aliquo in indiuiduo, ſed in genere, *de ſocijs*, non de hoc vel illo; quia hoc foret ſuggerere, non inquirere p, & hoc cauet Carolina conſtitutio: ſed alij Dd. volunt hoc procedere, quando non concurrunt alia indicia vel præſumptiones contra ſingularem

h eſt communis Dd. in l. fin. C. de accuſ. & c. 1. de confeſſ.

i Camillus Campegius ad Zãchin. de hæret. c. 9 Menoch. de arb. caſ. 474. n. 50. Maſcard. de probat. vol. 3. cõc. 1311. n. 38.

k Annot. in Zanchi. c. 2.

l Gigas de crimi. læſ. maieſt. c. 7 n 6. Grãmat. cõſi. 38. nu. 3.

m Anchara. in c. paſtoralis de re iudi. Barbat. de teſtib. nu. 42. Phil. Francus & alii.

n vide Clar. §. fin. q. 24.

o eſt communis. vid. Binsfeld. d. 2. memb. in princ.

p ſic poſt. Gomeſ. & VVeſenbec. Godelmann.

perſonam

personam: nam si aliqua indicia, vel indicium, aut præsumptio contra personam in specie, siue in singulari concurrerent: tunc volunt licere iudici interrogando descendere ad speciem: vt fuitné tecum P. in conuentu malef. quando hæc vel illa fecistis [a]? quod tamen explicandum ex Farinacio. scilicet duobus casibus tantùm, etiam in exceptis criminibus, posse in specie interrogari deponentem de consocijs. Nempe quando reus dicitse cum socijs deliquisse, sed eos non nominat: tunc enim monendus est, & cogi potest, vt eos in specie nominet. Item quando contra certam personam adest præsumptio legitima & valdè clara, siue indicia tam manifesta, vt verè per illa dicatur constare ipsum esse delinquentem. *Sic* (ait Farinac.) *vidi seruari a iustis & bonæ conscientiæ iudicibus. d. q. 43. num. 133. Tertiò* requiritur ex parte criminis, vt nominans diligenter sit interrogatus de omnibus circũstantijs; *quis, quid, quando, vbi, cum quibus, quomodo?* nec enim aliter posset procedere ad inquisitionem & torturam ex tali nominatione, *est omnium & d. Carolinæ. Quartò* requiritur vt inquirat à vicinis an nominata persona fuerit de tali crimine à fide dignis vnquam diffamata vel suspecta habita, *sic Constitutio Carolina*: & sanè est ex adminiculis necessarijs, vt post docebo. *Quintò*, vt reus in sua nominatione non vacillet aut variet, sed cõstanter perseueret, etiam in speciali tortura, vt docui, & statuit constitio Carolina. nam deponens varius non modò ad torturam, sed nec ad inquisitionem sufficiens indicium præbet, vt ex communiore sententia receptum [b], & meritò. quia deponens varius periuro non absimilis est. *Sextò* requiritur vt nominans iusiurandum præstiterit se vera fateri, & verè nominare [c]; qua in re tuta & receptior praxis est, sufficere principio factum iuramentum generale de veritate dicenda, & postea iterum oblato in ratificatione, aut in confrontatione cum nominatio: nec opus est alio speciali, vt sentiunt nonnulli [d], quos meritò refellunt Menochius, Clarus, & Farinac. [e]

Ad torturam denunciati seu nominati ab vno complice sufficient hæ conditiones, si aliæ confessiones plurium reorum concurrant, vel etiam adminiculentur alia indicia: quod ita intellige. Quia versamur in casu excepto, & Dd. hoc negantes [f] loquuntur de criminibus nó exceptis, ideò si plures testentur de eodem suo consocio, faciunt indicium sufficiens ad torturam, vt in praxi obseruatur [g]; idemque obtinet quoad alia indicia & præsumptiones adminiculantes. Putant quidam Dd. etiam sine vllis adminiculis alijs ad torturam sufficere nominationem vnius socij, ita Gomez. & Blanchus, ex male intellecto Salyceto, sed eos optimè refellunt Menoch. *d, cas. 474. n. 46.* Bertazz. in *cons. 341. n. 8. & 25. fol. 2.* Farinacius sup. *n. 39. iunctis n. 147.* & 155. & ideo timoratus iudex semper requirat indicia, non leuia, sed magna & vrgentia, vt benè monuit Mascardus *lib. 3. de probat. concl.* 1311. *num. 14. iuncto num. 35.* quæ cum vno solo complice. Non nullam harum conditionum me exigere si sint nominationis plurium complicum: & quando tantum est vnius, requirere aliquam istarum, non omnes, non auderem facilè alia vsurpare: quàm à iure suggesta, & benè commemorata per Farinacium [h]. 1. si accedat vnus testis oculatus maior exceptione, poterit iudex procedere ad torturam valdè grauem, quia tunc habet plusquam semiplenam probationem; non

a plurimos citat & sequitur Binsf. sup. in concl. 1

b Farinac. sup. 187. & seq.

c Marsil. in pract. d. §. diligenter a. n. 62.

d Marsil. sup. Antõ. Gomez. to. 3. c. 12. num. 18. Blanch. & alii.

e vide Far. sup. n. 144 & Lud. Peguer. decis. crimin. 5. num. 28 & 34.

f Bal. l. quoniam liberi. n. 2. C. de test. Grãmat. consil. 21. & consil. 35. Natta. cons. 298. vol. 2.

g Post Boër. Papon. Boss. & alios. Clar. §. final. q. 21. & Farinac. sup. n. 41. Menoch. de arbit. iudic. cas. 474. benè Binsf. sup. consil. 6.

h à n. 163.

tamen facit iste testis plenam tunc probationem, vt malè putarunt multi recentiores secuti Calcaneum, hoc temerè affirmantem [i]. nam non potest dici plenè probatum, vel reus conuictus, nisi per duos saltem exceptione maiores, talis autem nunquam est socius criminis. 2. si accedat non vnus testis auritus, sed vt minimum duo [k]: hi enim faciunt præsumptionem aliquam [l]. 3. si accedat inimicitia grauis nominati cum occiso, vel damnificato [m]. 4. si accedat fama contra nominatum [n]. Sed hoc indiget explicatione. Nam fama vehemens: si fuerit orta à personis honestis & fide dignis; sola sine alijs adminiculis facit indicium ad torturam: vehemens autem censetur, non ex numero testium (qui impertinens est ad hoc) sed ex causis suis. nam si causæ seu coniecturæ vnde orta: sunt verisimiles, graues, & vrgentes; censebitur esse vehemens; secùs si non orta sit nisi ex leuibus friuolis & non probabilibus, neque tum sufficeret ad torturam [o]. si non sit vehemens fama; tum si non est orta à personis honestis & fide dignis, (verbi gratia, ortum habuit à complicibus) scio variatum sententijs: existimo tamen si fama orta sit post incarcerationem, vel accusationem, famam non adminiculari, vt benè Farinacius docuit: sed si orta fuisset ante accusationem & incarcerationem, probabilius puto (saltem vbi non viget Carolina constitutio, quæ repugnat) famam huiusmodi adminiculaturam: vix enim potest in hoc crimine famæ initium ab alijs, quàm complicibus, oriri: & sic intelligo atque recipio sententiam Binsfeldij. *in l. fin. C. de malef. indicio. 6.* & hoc obtinere in omni re turpi, de qua non solet nisi inter infames personas tractari, vt de meretricio, aleà, lenocinio & simil. fatetur Farinacius *d. q. 47. num.* 160. Quæ autem requirantur vt dicatur verè esse fama, post videbimus. 5. si accedat, cũ dicto socij criminis fuga nominati ob metum non iustum, vel suspicioné non vehementem [p], inquisitionis contra eum formandæ, ante accusationem formatam, vel antequam ad actum iudicij aliquem sit processum, coram iudice non inclementi, aut solito procedere non temerè, neque præcipitanter: his enim casibus, si iudicium deserat, neque citatus compareat, vel absentiæ iustas causas adferat; vehemens oritur suspicio: sicut etiam quando seruato debito iudicij ordine carceri fuit mãcipatus, & sine effractione aufugit: nam si indebitè carceratus fuisset, & etiam carcere effracto fugisset, non tamen fuga hæc eum faceret pro confesso haberi [q]. Sed de fuga mox plura. 6. si accedat stricta amicitia & assidua conuersatio nominati cum nominante tanta, vt faciat valdè verisimilem præsumptionem participationis in crimine [r]. 7. si accedat secreta collocutio nominati & nominantis, ante crimen commissum habita: verbi gratia, antequam segetes destruerentur, puer necaretur, &c. [s] 8. si accedat superstitio nominati: vt si vsurpauerit res, facta, vel verba, quæ sapiant incantationem [t]; exempla sunt, si artem magicam alios docere sit conatus [u], si olla cum vnguentis magicis vel cum buffonibus, vel alia instrumenta huius perfidiæ in ædibus eius sint reperta: maximè si liber magicus in domo eius repertus sit, cui superior potestatem habens & in bonum finem id non concesserit [x]; item si quis alteri fuit interminatus maleficium, cuius effectus fuit subsecutus [y], maximè si qui minatus consueuit minas exequi [z], sed necesse est quædam hic concurrere, vt dicam postea. item si nominatus

i cons. 110 num. 4.

k Aym. Craue. cons. 178. & Tiberius Deciã. consi. 18.

l Menoch. d. cas. 475. Cephal. cons. 140.

m Ioann. Maria Montice. reg. crim. 4. & 5. Clarus. §. fin. q. 22.

n Cal. Crauet. Mõticel. sup. Tiber. Deciã. d. cõs. 18. lib. 1.

o egregie Farin. hoc docet q. 47. a. n. 28.

p And. Gail. lib. 2. obser. 109 n. 8. Min sing. cẽ. 5. obseru. 98

q Couarr. 1. var. resol. c. 2. Rolan. à Valle cons. 7. nu. 47. tom. 1.

r Sic. sent. commu. explicat. Farin. q. 43 n. 174 & n. 177 & hãc etiã probat benè Binsf. sup. indicio 5.

s Farinac. a n. 176.

t Carolina const. a 44.

u ibid.

x Lud. Rõ. sing. 323. Menoch. & alii quos sequitur Binsf. ind. 8. benè addens hoc indicium esse vehementissimum.

y exemplũ rei iudicatæ adfert Bapt. Zillet. tus cons. crimi. 79.

z Binsf. indic. 4.

M

inueniatur

Item si nominatus inueniatur in stabulo aut domo alterius, tempore, & loco quando nõ debet; & maleficium postea subsecutum fuit. Item si quis feram vulnerasset, & in eodem membro mox vulnerata inueniatur persona de hoc crimine infamata: vt in Lycanthropis sæpè accidit & nuper hîc in Belgio mihi retulit euenisse quiddam permirum Nob. & spectatæ fidei vir, Vanderburchtius Decanus Ecclesiæ Mechliniensis. Municeps bombardam gerens deambulabat extra municipium, cui ecce obstrepunt multæ aues ex obscænis, corui & picæ, in arbore propè viam. Sclopum collimat, & displodit: visus sibi vnam certo ictu perculisse, & decidisse de ramo, reperit solam ferreã clauem de cingulo muliebri delapsam. capit, & domum rediens narrat amico, & num norit clauem: quærit? respondet alter se nosse, clauem vicinæ domus N. Itur ad domum, reperiunt ianuam clausam: inserunt in seram clauem recludunt, ingrediuntur pro familiaritate, quæ illis cum Patrefamilias: ingressi Matremfamil. inueniũt glande latus ictam Cape (*Lector*) & aliud certissimum. versabar anno 1587. Caleti, (quando fælicibus auspiciis Sereniss. Archiducis ALBERTI vi expugnantum, à *Catholici Regis* militibus tenebatur) ad Pontem Nuleti duo signa VValonum præsidio posita limitem, contra Bolonienses, tum hostes, tuebantur. sub vesperam sudo cœlo Procubitores duo vident nubem sub nigram aduolare, & in ea videntur sibi audire confusas voces multorum, quos nulli videbant. tum alter audacior: quid hoc rei est: satin' securi? Si videtur: librabo arcubuziam in ipsam nubem. assentitur socius. cum tonitru sclopi decidit ex nube ante pedes mulier ebria, nuda, benè obeso corpore & media ætate, femur traiecta duplici vulnere. capta, se mentis impotem simulabat: nec ferè aliud adloquentibus referebat: quam: *Hostesnè, an fœderati?* quid ad hæc, qui negant transferri? negabunt credere sese. maneant increduli, quia nec oculatis, quos possem plurimos adducere, credent: non credent. cur? quia nec viderunt, nec audiuerunt: & quosdam interrogauerunt, qui se nihil scire responderũt. Si quæ quis nescit, quia nescit, ideò nõ vera: verè illi, & rectè. An audeant profiteri se quæ in domestico cõclaui gesta scire omnia, nescio. Non ideo tamen minùs gesta. Capiant & alia quæ alii oculati testes, non auriti tantum, in Actis iudiciariis Sacramento Veritatis adacti professi fuêre. verbis ipsis Nicol. Remigii Quæsitoris proponam. *Est Girumcuriæ* (inquit) *in Vogesorum prouinciâ castellum satis firmum, è cuius summâ arce cùm tegularum aliquot ordines fulmine essent deiecti* Sebastiana Picarda *non multò post (nempe* X. *Kal. Nouemb. 1580.) in eo pago sortilegij rea fortè, & id apud iudicem professa est dæmonis suâque simul operâ esse patratũ. Cùm enim (inquit) è nube vnâ in illam proruissemus, eo consilio, vt funditùs eam euerteremus, nõ fuit tamen in nostrâ potestate id exsequi: sed tantùm pauxillulum id ruinæ attulimus, vt esset quod eius conatûs nos non omnino pœniteret. Simile huic est quod sequitur, Cuninus quidam nomine, magistratum in* D. Clementis *fano Roncaij vbi commorabatur obtinens, Kal. Decembribus 1586. cum ruri fœnum inter domesticos curaret, cœlúmque iam magnis tempestatibus commotum cerneret, domum fugam parabat: sed dum ad eam se instruit, subito fulminis ictu proxime se quercus sex radicitùs vidit euersas ac eam quæ septima loco adhuc stabat, totã, seu vnguibus [illegible] ac discerptã. Cùm iam multò magis properaret, amissis etiam præ festinatione pileo ac instrumentis ijs quæ tum manibus gestabat: ecce, de integro audito fulminis fragore, illi visa est in summa quercu quæ in propinquo erat hærere mulier, quæ (vt credibile est) nubes se eo impetu exonerarat. Eam igitur consideratiùs intuens, cognouit è vicinia esse vetulam, quam illicò sic cœpit verbis increpare: Tune pessima ea es Margareta VVarina: ad quam quantum nunc comperio nõ immeritò ante hac sortilegij suspicio apud omnes pertinuit? vnde tu nũc nobis ades isto habitu? Cui illa: Ignosce mihi hoc quæso, ac cælatum habe quod nunc vides? faxo, si hoc ita de me promerueris, vt nunquam à me tibi tuisque, vel minima oriatur iniuria. Ac ne quis de istis addubitet, sciat, non modò esse probata* Cunini *illius testimonio, quod iureiurando apud Quæstorẽ sanctissimè firmauit: sed etiam ipsius VVarinæ agnitione, & extra tormenta sæpiùs repetita, & in ipso vitæ vltimo momẽto multis audientibus confirmata. Huc etiam pertinet, quod ex alijs quæstionibus capitalibus, eorúmque qui eas exercuerunt fida renunciatione compertum habeo. Coorta enim magno fragore, tonitribúsque tẽpestate, qui armenta, reliquósque pecorum greges in collis Alemanni iugo custodiebant (is ad vicinos* Huecariæ *campos, quæ est in Vogesorum præfectura, pertinet) se, vt in operto essent in proximas siluas abdiderant: ecce verò illis ex improuiso visi sunt duo rustici, summis arborum quæ proximè stabat ramis hærentes ac velut implicati, adeóque animis consternati, vt facilè indicarent illuc non cõsilio, sed casu atque inauspicato aliquo impetu eo deuenisse. Tùm autem vestitus fœditas atque deprauatio, quasi per lutum, sentesq; omnes fuissent raptati suspicionẽ adaugebat, eo loci à magistello suo eiectos detrusósque fuisse, postquam is eos hac atq; illac more suo traxisset. Confirmabatur & id eo magis, quòd cùm illic tanto temporis spacio consedissent: quantum satis esset ad probandã asserandámq; oculorum fidẽ: momẽto tamen, aduertentéq; nemine dilapsi apparere desijssent. Tandem & dubitationẽ omnẽ amouit, quæ non longo post tempore subsecuta est illorum ea de re spontanea, atque armentariorum verbis confirmata confessio, cùm ad interrogata ex vinculis responderent. Est etiam villa, quæ se Bellimonte Vitellium contendentibus sinistrorsum ostendit: ibi in summum tectum cùm fortè & ijsdem è procellosa nube præcipites decidissent: magnáq; difficultate Rotarius (id erat alteri nomen) afficeretur, quemadmodum ex tam arduo loco se incolumes possent in terram demittere (nam & earũ rerum adhuc erat rudis & insolens, hæcq; illi ad insanas huiusmodi nimborum molitiones periclitata primùm fuerat abitio) Amantius, qui à prima pubertate in dæmonis seruitutem à parentibus abductus maturè se iis assuefecerat, ridens ibi infit: Bono animo es stulte, nam qui nos habet sua potestate ad difficiliora habiles atque idoneos Magister, hoc etiam negotium facilè ac sine vllo negotio expediet. Nec dictum res diutius morata est. Nam subitò turbine vnà correpti, sine vlla noxa in terram sunt depositi. Ipsa tota sic contremiscente domo, vt à fũdamẽtis reuelli videretur. Hocq; ipsi diuersi totidẽ tamẽ verbis recẽsuerũt. Imò & cũ villaticis commissi, de die, déque tumultu ac trepidatione omni, inter eos liberè ac constanter cõuenit. Ac tãdẽ, quos viuos criminis societas coniunxerat, eosdem mortuos flamma iudicis cõdemnatione absumpsit.*] Hucusque Remigius. Idem *l.3.c.*12. cum hâc deuectionem multis exemplis egregiè adstruxisset, sic concludit: *Quid nostris temporibus vulgatius, quàm sunt tum frequentes & assiduæ sagarum de ea re assertiones: tum ijs consentanea hominum testimonia: qui, non per somnium, aut magicis artibus auersos sensus, sed oculis suis vidisse se illas nubibus excussas, vel summis arboribus ac tect*

perplexas hærere, vel humi attonitas iacere, constanti sermone affirmauerunt? Nec id quidem in triuio confabulantes, sed in iure sacramento sanctissimo rogati atq; adacti. vti in superiore disputatione non semel est demonstratum.] nonne similia accedere in Italia, quoad Grillandi Lucretiam? nonne in Heluetiæ Schiltachio, quoad Sagam illam Erasmi *in Epistolis*? nõne in Batauia, quoad incaute curiosum illũ adolescentem Ronssei? Cur (dic Sodes) quod in Italia, Heruesia, Hollandia accidit, non potuit in Morinis contingere? Hoc ergo indicium satis firmatum.

vide l. 2. q. 16.

Pergo ad alia. His annumero ossa vel testas locis plane alienis corporis eorum quos oderunt insertas; vel quid simile patratum præter naturam; vt mirificum illud quod Valfracuriæ anno 1589. contigisse refert Remigius, de Iana Blasia; eam cum, quem vlcisci volebat, Claudium Girardum inuitasset, *vt vnà secum ad focum pauxillulum sedere non dedignaretur, atque ex pomis, quæ recens ibi cocta videbat, sibi quæ vellet haberet: & Girardus id facere non semel recusasset, causans sibi non esse diutius ibi morandi ocium, & omnino nullum eius cibi quẽ offerebat tum esse desiderium: ex pomis illis vnum eius volæ manus cum tanto ardore adhæsit, vt alteram ei excutiendo statim admouere cogeretur. verùm dum id facit, vtraq; sic conglutinantur, vt in vnum coaluisse viderentur, medij poni ardore interim sic increbrescente, vt res illi parum abesset ab insania.* Inclamat igitur *obuios quosque obtestans, vt sui miserescerent. Adferre quisque pro se ei malo quod poterat remedium: hic aquam restinguendo ardori: ille instrumenta dirimendis separandisq; manibus; sed cùm nihil horum quidquam prodesset, & iam palam esset id illi mala aliquâ arte confectum esse negotium, ex vicinis accurrens considerati or vnus monuit: vti eo reduceretur vbi illum id malũ primùm inuasisset. Quod cùm factum esset, cœpit bona illa Blasia, seu ridiculum quid contigisset, hominem ludibrio habere: nihilóminusque à superiore brachio ad manum vsque quod intererat tantisper demulcere, dum id pomũ illi excideret: quo facto confestim sedatus est dolor: cœperúntque ei manus liberè vt ante facere officium.*

Quibus indiciis annumerarim, aliud satis frequens, & quod accidit anno isto 1599. in Brabantiæ oppido primario, cùm maleficiatæ clarè & sæpiùs obuersatur figura (suppono esse aliàs mente sanam, nec imaginoso morbo laborantem) seu species ipsius maleficæ, ei minantis, vel eam vexantis. Quanquam hoc indicium solum non sit tam efficax, quàm præcedens. Item quàm foret, si vnus testis exceptione maior deponat se vidisse sagam propinantem equo, qui mox mortuus, potionem: aut si duo testes legitimi deponant nominatum exercuisse actum aliquem, qui ex communi maleficorum praxi solet ad maleficium dirigi, v. g. quod stans in aqua, retrò tergum aquam proiecerit in aërem, vel quod, ante exortam mox grandinem, visus sit lapidem ferire bacillo: vel flores de variis arboribus lectos in ollam coniicere: vel virgâ aut manu percutere, vel inungere animal, quod paulo post mortuum. hæc ait Binsfeld. [a] esse indicia vrgentissima, quorum vnumquódque per se sufficiat ad torturam: quanto (si hoc verum, de quo dubito) certiùs est sufficere quando accedit ad nominationem complicis? 9. Si, cùm capiuntur, aliqua dicunt vel faciunt, quibus significent se sibi timere à morte, actum esse de, se néque se viuas manus iudicum euasuras [b]. 10. Confessio extraiudicialis rei siue accusati, duobus probata testibus, nisi error probetur, ita Binsfeld [c]. Sed hoc verum est tantum in confessione huiusmodi speciali de certo facto: non de generali, vt de incãtatione tantùm vel magia: item de facta: seriò nõ non iocò, necnon de verisimili atque possibili, vt postea docebo de confess. iudiciali.

a Indic. 8.

b Carolina d. c. 44.

c indic. 9. ex cõmuni vt ait sententia.

Hæc sunt indicia maximè verisimilia & legitima quando, quæ ad naturam atq; plenitudinẽ eorum requisita sunt, cõcurrunt: & hæc haud dubiè nõtãtùm faciunt cum nominatione complicis concurrẽtia semiplenam probationem: adeò vt sic semper vnum istorum indiciorum cum nominatione tali, qualem requisiuimus, sufficiat ad torturam: sed etiam ex multorum sententia, quædam ex his sola sufficiunt: quod tamen non libenter practicarem: sed semper vellem vnum ex vrgentissimis; cum alio leuiore; vel plura semper leuiora concurrere.

Conditiones autem requisitæ, vt vnum ex his cũ denũciatione cõplicis ad torturã sufficiat etiam in exceptis, sunt sequentes, additæ iis, quas superius iã posuimus suis locis: *primò* vt talis nominatio cõplicis, adeò verisimilis sit, vt vltra adminicula illa, iudex ex ipso quoque testium numero, & qualitate deponentium, & persona eorum contra quos deponitur, & aliis facti circumstantiis quasi certò credat nominantem non mentiri [d]. 2. quod socius criminis socios nominãs non patiatur nisi hũc vnũ defectũ: nã si plures habeat, etiãsi tantùm duos (v. g. quod non tantum si infamis & criminosus, sed etiam sit vilis, abiectus, aleo, vel aliàs inhabilis) tũc ne in exceptis quidem faceret indiciũ ad inquisitionẽ specialẽ, nedũ ad torturam [e], etiamsi in tortura suam nominationem confirmasset [f], quia hæc vnicũ supplet defectũ tantũ: quod procedit multò fortius in nominante socio criminis inimico, periuro, vel vario, & sibi contrario [g]. 3. secundum quosdam nominatio vnius cõtra eũ, qui est bonæ famæ & exstimationis non valebit cũ adminiculis, ad torturã: sed valebit, cũ bona fama dũtaxat debilitaret indicia contraria [h], ideò considerãdũ potius quot & quãta sint ista indicia adminiculantia: vt si non superent bonã illã famã, tũ vera sit hæc communis Dd. limitatio, si illã superẽt, non debeat propterea nominatus torturam euadere [i]. 4. si deessent alia adminicula, nõ valeret ad torturam nominatio spontè ad nullam iudicis interrogationem à reo facta: quia hæc, ne indicii quidem vim tũ haberet: sed si adsint alia adminicula, vult omnino Fari. [k] eã æquè valere ad torturam, ac valeret si ad interegationẽ iudicis emanasset; & sic intelligendã cõmunẽ Dd. dicentiũ: si reus nulla præcedente interrogatione cõplices nominet, nõ facere indiciũ. Et sanè hæc distinctio: quæ etiã Claro placuit, & Peguero [l]; quoad inquisitionẽ, nõ minùs æqua videtur in foro cõsciẽtiæ quoad torturã. In foro externo, quia durat præsumptio, quod testis, vltrò se offerẽs examini suspectus est, ideò tutiùs illic iudex faceret sequẽdo cõmunẽ. Porrò quo ad duplicẽ casũ, quẽ addit Farin. n. 192. scilicet procedere illã cõmmunẽ primò quãdo quis nec carceratus, nec à iudice requisitus spõtè iudicẽ adit, & reuelat crimẽ cõplicis, secũdò, quãdo quis spõtè reuelat delictũ, de quo sibi impunitas promissa à iudice ratione hac, quia 1. casu tũc præsumitur denũciator siue accusator, secũdo casu præsumitur corruptus promissione impunitatis. Equidẽ, quia vtrumque fundatur in presumptione iuris, potius quàm in facti veritate: putarẽ in conscientiæ foro, vbi veritas tantùm attẽditur posse iudicẽ hac nominatione, re benè perpẽsâ,

d c. in fidei fauorem, de hæret. in 6. plurimos citat. Farin. q. 43. n. 177.

e post Mar Carrer. Boer & alios. Farinac. sup. n. 178.

f Bursat. cons. 69. & cons. 275. Bonacos. kirchou. Mascard. qui omnes testantur esse communem.

g vide Farin. à nu. 179.

h bene docet Farin. q. 47.

i Farina. q. 43. n. 188.

k sup. nu. 190.

l Clarus q. 21. Peguerus decis. crimin. 5. n. 30.

vti ad inquirendum ſaltem: nam ad torquendum, non cenſeo. Sciendum 5. non prodeſſe adminicula quando tortura, in qua nominatus fuit ſocius nō fuit legitimè peracta ſeu decreta, puta ſine præcedentibus indiciis. *Farinac. poſt alios n. 193.* & *ſeq.* Deniq; non valere dictum ſocii criminis ad torturam, etiam cum adminiculis, ſi potuit veritas actu vel habitu aliter haberi, quidam putant: ſed eos meritò refellit Menochius *caſ. 474. n. 62.* quem ſequitur Farinac. *n. 195. d. q. 43.* Ex quo reſtant quædam breuiter addenda, de indicio famæ, fugæ & minarum.

O

QVARTVM indicium eſt FAMAE INDICIVM, dequo ſciendum, vt fama ſit idonea pro indicio, debere ortam eſſe à viris, niſi ſit de re meliùs vel æquè perſpectâ fœminis, hoc eſt quando factum ampliùs vel æquè fæminas tangit a; verbi gratiâ, de maleficio aborſûs, vel ſterilitatis, vel infanticidio & ſimil. ideo in ſtrigarum delictis poteſt fama originem ducere à fæminis æquè ac viris. Itē debet eſſe fama ſolida, non leuis, non vaga aut varia, aut decreſcens, aut contraria; ſed conſtans, creſcens, & vniformis ac eadem in toto populo b: aliàs, quando famæ ſunt contrariæ, ſi ſimul ſunt ortæ, & teſtes vtrimque ſint pares: vt & veriſimilitudines æquales, negatiua tollit affirmatiuam, bona malam, & cenſetur negatiua, etiam quādo teſtes aliqui dicunt ſe nihil ſcire, quia per hoc ſatis indicant non fuiſſe famam in toto populo. Si famæ ſimul non ſint ortæ, poſterior tollit priorem, niſi prior nitatur meliori teſtimonio, vel veriſimiliori causâ; tunc enim prior nō tolleretur c. 3. debet fama orta fuiſſe tempore delicti commiſſi, vel ſtatim poſt, non ex longo interuallo, nedum poſt accuſationem, inquiſitionem, vel incarcerationem d: niſi tamen cauſa, ex qua fama ſumpſit originem, ſuperuenerit poſt longum interuallum, accuſationem, inquiſitionē, vel incarcerationem, quia tunc quandocumq; ſuperuenerit famæ cauſa, validum indicium fama præbebit e. ratio eſt, quia non potuit antè initium ſumere, cùm effectus causâ ſit poſterior. 4. vt fama aliquid operetur, debet eſſe fama in loco delicti commiſſi nec ſufficit ſi ſit alibi: locus autem delicti iuxta qualitatem & facti exigentiam latiùs, protenditur, vel in viciniâ tantum, vel in parte oppidi, vel in toto oppido, vel in tota prouincia f 5. Debet fama nec eſſe procurata nec affectata g: ratio, quia hæc non eſt fama, ſed hypocriſis & fictio. 6. Debet fama hæc mala per bonam famam non fuiſſe deleta. magna enim ſunt bonæ famæ priuilegia. nam paribus momentis iudex debet inclinare in bonam famam h; teſtes non multo pauciores deponentes de bona fama præferuntur deponentibus pluribus de mala i. Fama bona in genere tollit malam in genere & in ſpecie k, eſt communis, & vera, quando mala in ſpecie non eſt adiuta alio indicio: tunc enim puto tantùm illam debilitaret, vt colligo ex dictis Vulpelli, Clari & Boſſi coniunctis prout illa poſuit Farinac. *n. 197. & ſeqq.* tollit etiam omnem aliam delicti præſumptionem & indicium, adeò vt reum torquendum ex indiciis legitimis ſpecificis præcedentibus, eripiat torturæ; ſecundùm nonnullos, quorum ſententia à quibuſdam communis vocatur l: attamen contraria eſt multorum meliùs rem diſcutientium, & praxi, & rationi magis conſentanea, vt dumtaxat bona hæc fama, quando ad malam famam accedit aliquod aliud indicium: minuat & debilitet indicia, non verò planè tollat, m, idque

a Farinac. q. 47. num. 161.
b poſt. Rol. conſ. 3. vol. 1. Maſcard. de probat. & al. Farin nu. 163.
c vide Far. à n. 165.
d Carrer. tract. de indic. & tort. n. 12. & 17. Foller. pract. crim. ver. dentur capitula quod ſuffocauit vxor. n. 28.
e poſt Bar. Alex. Saly. Boſ. & Marſ. Farinac. nu. 178.
f Bald. & Salyc. in l. ea quidē C. de accu. rectè cōt. Bar.
g Foller. ſup. nu. 35. poſt Bal. & Maſcar. l. 2. de probat. cōcl. 748. n. 8.
h Peguer. deciſ. cri. 17. nu. 13. Hector AEmil. tract. de teſtib. verbo teſtis bonā vel malam. n. 7. & 9.
i AEmil. ſup. nu. 14. & ſeq.
k Burſat. conſ. 315. vol. 3.
l ab Arno. no ſoliloq. 37. & Burſat. conſ 166. vol. 2.

adhuc ſolummodò ſi indicia leuia n & qualia, qualia, non verò ſi ſint particularia o, aut grauia: & ideò adhuc poſſe tunc reum torqueri p: ſed tamen (vt aliquid etiam bona fama operetur) debebit leuiùs torqueri, quæ videtur ſententia Caſoni q & Farinacius addit hanc eſſe veritatem, & ſecundùm eam inſtinctè ſemper ſe vidiſſe iudicari. Plura etiam idem de mala fama (*à nu. 186. vſque ad fin. q. 47.*) quæ ſic breuiter cape commodiori ordine & clarius tradita.

Mala fama in genere alicuius facti facit delicti præſumptionem r, dummodò mala fama ſit in eodem delicti genere de quo quis inquiritur s: & ſi accedant alia adminicula ſufficiet ad torturam t, ſiue ſit perſona vilis, ſiue non, & ſiue ſit delictum difficilis probationis ſiue non: nam Dd. u qui quoad perſonam vilem, & in delictis quæ ſunt difficilis probationis, putant non requiri ad torturam alia indicia, præter famam malam in eodem delicti genere: ſæui nimis ſunt & adferunt non admodùm conſentanea iuri, quare Farinacius x eos meritò reprehendit: ideò nec in maleficiis quidem putarim iudicem abſoluēdum, qui hanc crudelitatem amplecteretur.

Famam exactè probare, quàm neceſſarium, tam rarum eſt in iudiciis: adeò vt Grammat. Senator Neapolitanus ſcripſerit, ſe nunquam vidiſſe proceſſum, in quo repererit famam publicam legitimè fuiſſe probatam, quod & Iulius Clarus; & Vulpel. & alii egregii partim iudices, partim aduocati aſſeruerunt y. quare cùm in noſtrâ materiâ, plerúmque contra ſagas & ſtriges ex famæ indicio procedatur, pergam eos iuuare, quibus deeſt larga ſupellex libraria, vel ocium ingentia illa volumina Farinacii, Boſſii, Maſcardi & al. percurrendi. Ad famam probandam requiritur 1. vt teſtes ad minus ſint duo, nec ſufficit vnus omni exceptione maior: ſed z vt minimum duo eſſe debent ſpectatæ, integræ, & optimæ opiniones ac fidei a; atq; idipſum, quod ſint tales; articulandum & probandum in proceſſu, iuri communi magis conſentaneum eſt: quando agitur ad inquiſitionem particularem vel torturam, immò non benè faciunt iudices, qui communiter hoc ſolent prætermittere, licet aliquos pro ſe habeant DD. reuera enim fundamentum iſtorum: quòd vnuſquiſque præſumatur idoneus & omni exceptione maior teſtis: in re tanti momenti, leuiuſculum eſt b. 2. *requiritur*, vt etiam non interrogati teſtes de fama exprimant cauſas, indicia, & coniecturas, quibus orta eſt fama, nec ſufficeret quod dicant ſe audiuiſſe à multis, vel publicè, vel ita eſſe publicam famam c: niſi & cauſas & illa alia adderent: quibus additis, ſufficeret dicere ſe ita audiuiſſe publicè dici: de quo ſtatim amplius 3. *requiritur*, vt teſtis ſciat ſaltem rudi Minerua deſcribere (non enim opus eſt exacta definitione, quam vix iuriſtæ & aduocati poſſunt dare) quid ſit fama, de qua deponit: ſaltem ſic, vt appareat iudici eum ſatis intelligere: quare reiici deberet, qui diceret ſe neſcire d, vel diceret eſſe id quod per plures perſonas dicitur, vel quod publicè dicitur, vel quod per iſtum aut illum dicitur e: ſufficeret autem, nec de hoc interrogandus eſſe, ſi ex præcedentibus iudici conſtaret teſtem ſatis intelligere, quid ſit fama f. 4. *requiritur* vt ſpecificè deponat de famam illis ipſis articulis, in quibus fama eſt articulata: nec ſufficeret quod in ſine poneretur generalis clauſula de

m Vulpell. conſ. 105. Ludou. Peguer. deciſ. crim 17. n. 13.
n Vulp. conſ. 10. n. 4. Merēda conſ. crim. 88. n. 77. lib. 2.
o poſt alios Hector AEmil. ſup. n. 17.
p Clarus q. 60. v. frequēs etiā.
q de indic. & tort. tra. 1. c. 2. n. 5. Farinac. 192.
r Maſc. de probat. l. 2. concl. 831. n. 10.
s Maſc. ſu. Franc. Perſonalis de indic. & tort. n. 56.
t Caſon. d. c. 2. n. 2. Clarus q. 21. ver. fama ſola. Farinac. 23. nu. 22.
u Perſonal. & a b eo allegat. ſup. nu. 55. & 56.
x d. q. 47. n. 206.
y vide Farin. n. 207.
z Maſc. ſup. concl. 749. Hippol. Rimin conſ. 59. vol. 1.
a c. qualiter & quādo de accuſat.
b vide Farin. à num. 211.
c opt. Simācas, de hæreti. c. 65. poſt. n. 37. Vulpel. conſ. 30. n. 14.

N

d Clarus. §. fin. q. 6. n. 18.
e Rol. cōſ. 54. vol. 1. Natta cōſ. 473. Viui in lib. cōmu. opin.
f Maſcar. ſup. d. con. 749. n. 36.

de fama præced.omnium,&c.a *5.requiritur*,vt debeant exprimi auctores, à quibus fama est orta: & quidem probabiliùs est id obtinere, etiamsi interrogati de hoc non forent:& quod nominati isti debeant esse alii, quàm contestes; nec sufficeret dicere, se audiuisse à maiori parte populi,si postea diceret se non recordari, à quibus nec vllos posset nominare. nam si aliquos nominaret,& diceret se reliquorum non tenere nomina hoc sufficeret:immò si fama foret orta ex probabilibus coniecturis & causis,hoc quintum requisitum cessaret b. *6.requiritur*,vt dicant testes,se audiuisse à maiori parte populi, vel ita dici à maiori populi parte c, (si addant illius ciuitatis. d vel etiam si id non addant, quia satis hoc intelligitur e (à maiori (inquam)parte populi id publicè dicentis, vel priuatim f: nec necesse est addi, & ita maiorem populi partẽ sentire g sufficit etiã si dicant se audisse sic dici per totam ciuitatẽ h.non sufficeret si dicãt, se audisse à mille personis, vel à diuersis personis, vel à multis personis, vel à pluribus & pluribus personis, quia nihil istorum significat maiorem partem populi i. Sed quid si dicant se ita audiuisse publicè dici, vel ita esse publicam vocem, seu famam? tunc distinguendum.nam in criminalibus quando agitur duntaxat an habendam semiplenã probationem(v.g.ad torturam)hoc sufficeret,quãdo testes simul adducerent causas & coniecturas verisimiles, vnde orta esset fama:in ciuilibus verò hoc non sufficeret:& sic cõciliat Bald.& Bart.cõtrarias opiniones Prosper Farinacius.*sup.nu.259. cum seqq.* k *Septimo requirunt* nonnulli plures hos testes non esse singulares: sed veriùs est, hoc non requiri & famam siue bonam siue malã posse probari per testes singulares,dummodo non sint contestes in specie famæ irrogatæ l. 8. *fama* probatur per decem testes,etiamsi nõ sint vniformes, dummodò causas & auctores famæ benè exprimant,& alias sint testes habiles: tamen non sufficient ad torturam,nisi concurrant alia adminicula m.*9.probari* potest fama etiam per scripturam, vt litteras bonorum virorum, per priuilegia, & instrumenta antiqua & alias scripturas authenticas: scripturæ autem non possunt esse pauciores duabus,imò saltem tres,& debẽt habere originem à diuersis personis.n Hæc de probatione famæ in specie.

Bonæ famæ in specie probandæ o hæc est regula, quod vnusquisque præsumitur in suo artificio vel statu(etiamsi carnifex foret) bonus,donec probetur malus:maximè si sit natus ex bonâ patriâ, vel ex bonis parentibus vel si sit nobilis & diues, vel benè educatus:& ideò etiam quis præsumitur bonæ famæ: nisi tamen adesset sceleris aliqua præsumptio specialis, quia hæc excludit præsumptionẽ generalẽ.Fallit etiam regula illa,quando agitur de præiudicio tertii,tũc enim huiusmodi bona fama est probanda, item quando hæc præsumptio bonæ famæ redundaret in præiudicium eius pro quo præsumitur(de quo vide Menoch.*li.5.de præsumpt.præsumpt.*r.1.n.20)item fallit in eo, qui alias fuit malus malæque famæ:item in eo, qui dat operam rei malæ siue illicitæ. *Ad probationem famæ bonæ vel malæ in genere*, requiruntur eadem quæ ad probationem eius in specie: vnde valet argumentum à famâ in specie, ad famam in genere.

Quintum est INDICIVM FVGAE. de hoc regula prima est, quod fuga ante inquisitionem formatam vel accusationem porrectam, contra fugientem gignit ordinariè suspicionem & præsumptionem non leuem doli & delicti commissi q: non tamen sola, sine adminiculo alio, facit semiplenam probationem: quare neque sufficit sola ad torturam, quicquid multi dixerint: & loquor de fugâ, quoad ipsum fugientem: nam de fugâ complicis, non arbitror vnquam illam facere indicium contra complicem inculpatum, hoc est contra quem non sunt alia indicia, fugientem autem intelligo, etiam illum qui occultè latitat in ciuitate aut loco vbi habitat: eum quoque, quem ex signis euidentibus constat fugam adornare, idque magis si accesserit contumacia aduersus citationem: vel etiam fugerit per loca inuia & insolita, puta per saltus aut nemora, quæ non sunt in transitu: vel si inuentus in delicto aut præparatione, clamore populi fugatus fuit: quo casu etiam denegatis defensionibus posset torqueri, si clamor populi sit ortus ex probabili & verisimili causâ, ad opinandum quod volebat delictũ committere, sed clamore fuit impeditus. r Quod si metuit subitò, & ex improuiso se coniiciendum in carcerem: antequam capiatur: fugiens vel se occultans non præbet fuga indicium idoneum ad torturam: multo minùs, si iam captus ex manibus satellitum & ministrorum iustitiæ se eripiat, quantumuis iuridica & legitima sit captura, quod diligenter notandum contra multos s: & verissimum est, quando quis etiam ex interuallo postquam elapsus fuit, vel spontè iterum comparet, vel inuitus iterum captus fuit: quod maximè obtinet in iis, qui vel propter debilitatem carceris incommoda ægrè possunt ferre, vt de se testatur Demosthenes t: vel quibus admodum verecũdum sit incarcerari, propter genus, vel dignitatem, vel professionem. Spontè dicitur rediisse: qui, cùm posit iterum fugere; permittit se capi vel citatus comparet. Est autem hæc spontanea comparitio (si ante banum fiat) adeò potens, vt fugam planè expurget, cetera verò indicia omnia debilitet: ideò si propter illa antea poterat torqueri, iudex eum iam non poterit torquere, ex plurimorum Dd. sententia, vel non poterit nisi leuiùs multò torquere, iuxt.Farina.*n.55*.REG.2. est Post accusationem vel inquisitionem fuga in criminalibus causis, quando agitur de pœna luenda in corpore, adhuc non præbet indicium sufficiens ad torturam: etiamsi accederent alia adminicula. nam adminicula hæc tantùm ante inquisitionem operantur & non postquam fuit inquisitio cæpta, quia post inquisitionem cæptam fuga non præbet vllum indicium u: & ideò alia indicia huic non possunt adminiculari, quod nullum est. Quod si alia indicia sint multa, & vrgentia, ac grauia; illa vim suam habebunt: non verò huic, quod nullum est, adminiculari sunt dicenda. REG.3. Hæc obtinere puto etiamsi iudex non habeat famam crudelis, neque comminatus sit se malè tractaturum.ratio, quia molestiæ iudiciales,& grauissima caussarũ criminaliũ incõmoda reuerà sunt iusta metus & fugæ caussa:quãdo verò illorũ duorũ alterũ accederet, fatẽtur omnes fugã nullũ indicium præbere x REG.4.Fuga cũ quantumuis multis adminiculis aliis,nõ sufficit ad condemnandum pœna corporali vel ordinaria: si verò esset iuncta cum vno teste exceptione omni maiore & oculato, tunc posset sufficere ad condemnationem pœnæ pecuniariæ & extraordina-

a Mascar. sup.concl 752.
b multis Farinac. à n.228. vsque 236
c Bart.in l. de minore §.plurium D.de quæst.
d Frã.Herculan. de negati. 312.in fin.
e Bart.sup. nu.20.
f Bald. in c.præterea nu.19. de testibus.
g Clarus sup q.6. v. 15.
h Capel. Tolos.decis.380. n. 9.
i Salycet. in l.ea qui dẽ nu.119. C. de accusat.
k.fusè Farin.à num. 238.
l de quib. Clarus §. fin.d.q.6. n.14.
m Farinac sup.n.265. & 304.
n vid.Pros. Farinac. sup. à nu. 267.
o Mascar. sup. concl. 751.& cõcl.911.
p vide Farin.à nu. 277.
P vide Prosper. Farinac.q. 48. per tot. & Clarũ n.21
q Mascar. de proba. multis l.1. cõcl.819. & concl. 531.
r vide Farin.n. 11
s hoc contra Carrer. & Foller. benè Farinac. à nu. 14.docuit.
t epist.2.
u Bart. & communiter omnes Peguer. decis.crim. 17.nu.31. Clarus q. 21.n.23. Farinac.n. 27.
x Farinac. c.47.

riæ a. REG. 5. Causa probabilis fugæ probatur, per iusiurandum fugientis, quando constat de causa probabili; etiamsi præsumi aliunde possit eum nõ propter hanc causam, sed propter delictũ discessisse: verbi gratia, dicit quis se discessisse; quia timebat accusari vel incarcerari: si constet hæc cõminata vel preparata fuisse, statur iuramento quod ob eam causam discesserit b. SEXTVM est INDICIVM MINARVM. circa quod nota differre iactãntiam à minis. Iactitare se dicitur, quidicit se posse vltionem sumere, offendere, delinquere, &c. si vellet: minari verò, qui dicit se velle facere, siue se facturum. hæc duo perperam nonnulli confundunt: etiam in alijs rebus. Sit conclusio, *quoad minarum iudicium*, quando damnum vel delictum est subsecutum, communis sententia est, siue iactauerit quis se, siue minatus fuerit, efficax hoc indicium esse ad torturam; quando minans vel iactans est persona potens, male vitæ, & solita minas exsequi c: intellige si sit dubium, quis delictum cõmiserit, & minator in hoc ipso delicto sit malæ famæ d. ratio est, quia in hoc casu idem est animus iactantis & minantis. hoc verum in foro externo quia talis illic præsumitur: in interno tamen foro, puto inter minas & iactantiã distinguendum confessario; & diligenter quærendum an iactitarit animo adimplendi, necne. Nam grauius longe est peccatum eius qui iactitauit vel minatus cum desiderio exsequendi & exsecutus: immo duplex est peccatum. Similiter in foro e externo idem est, si quis expresse vel tecitè siue ænigmaticè minetur occidere, aut vulnerare (verbi gratia, faciam ne doleat tibi caput, extrahã tibi pennam de alâ, &c.) sed in foro interno in æquiuoca seu obscura locutione scrutanda est mens loquentis. Ethoc quod diximus de homine malæ famæ & solito exsequi: locum habet, quando non accedunt alia adminiculantia indicia: nam si accederent alia, tunc ex solis minis, & mox subsecuto delicto posset subijci torturæ etiam non solitus exsequi f. Hæc limitanda, primo si offensus haberet alios etiam inimicos præter minantem: tum enim debet iudex esse valdè circumspectus, & considerare an sufficientes sint minæ, & an fortè alius inimicus hoc tegmine fretus offenderit, vt narrat accidisse Paris de Puteo, & ex eo alij g. Secundò limit. quando delictum non esset subsecutum incontinenti, sed ex interuallo: hoc autem decernere permittitur iudicis arbitrio: qui considerare debet qualitatem personarum, & an ante habuerit opportunitatem delicti committendi. nam si statim non habuit, & fecit statim ac eam nactus est, interuallum nihil eleuat indicium h. Tertiò fallit quod diximus esse indicium sufficiens huiusmodi minas si sint ambiguæ, & quæ possunt significare vindictã legitimam siue iuris, & licito modo (verbi gratia, vlciscar, solues, pœnitebit te, non sic abibit & talia) i quod certè verũ est, si minator solitus sit viâ iuris se vlcisci: verùm si consueuit se vindicare viâ facti (vt solent sortiarij) in his iudex potiùs debet sequi sententiam Parid. de Puteo volentis, etiam tum fore indicium ad torturam k. 4. minæ debent fuisse specificæ, seu de eodem quod subsecutum fuit delicto. sic nonnulli post Spec. & Dec. quorum doctrina (vt rectè Farinac.) tantùm est admittenda, quando minæ prolatæ fuère in aliqua certa specie, & subsequitur delictum planè alterius speciei, quod non continetur sub specie comminata, neq; est præparatio seu gradus quidam ad illud. (verbi gratia, quando quis minatur occidere, & secutum est domus incendium l.) Sed si minæ fuerunt in genere prolatæ (verbi gratia, dolebit tibi caput, faciam ne hîc intres, ne loquaris, &c.) & delictum illa generali significatione continetur; vel si delictum plus nocuit, vel minus quàm minatum fuit, sed effectus tamen est quid ordinatum ad minas: tunc adhuc locum habebit regula (verbi gratia, si in quem minæ occidendi prolatæ, inueniatur tantùm vulneratus, vel è contra. quia vulnera nequeunt ad certam mensuram dari. m.) 5. limit. procedere regulam, quando minæ non fuerunt reuocatæ, & quando erant prolatæ animo sedato & post interuallum à prætensa iniuria: sic, vt queant dici processisse ex animo deliberato; non ex calore iracundiæ n. 6. limit. vt minæ sint absolutæ. Nam si fuerint conditionatæ (verbi gratia, faciam si tu adhuc transieris hac &c.) tunc nihil operantur, nisi sufficienter probata conditione in minis apposita o. 7. debent minæ apparere, hoc est probari per duos testes efficaciter, quos oportet saltem esse concordes in qualitate minarum, licet discordent in loco & tempore p: aliàs si essent omnino singulares, vel esset vnicus tantum testis, minæ nõ facerent indicium ad torturam, sed tantum ad faciẽdam inquisitionem generalem sufficerent. 8. ad torturam sufficerent minæ hominis soliti exsequi, cum causâ præ existente minarum, vt pote honor lesus, odium, vtilitas, aut quid simile: quod si ad consuetudinem exsequendi, & causam, accederent alia adminicula præsumptionum (vt pote inimicitia) tunc etiam ad condemnandum sufficere tales minas censet Farinac. post multos quos allegat q; non quidem ad pœnam ordinariam, sed extraordinariam, & pecuniariam non corporalem. quod fateor, quando concurrunt minæ, inimicitiæ, delictum, & cõsuetudo exsequendi: idque facilius in excepto & oculto difficilisque probationis crimine nostro sortilegij admiserim, quàm in aliis: tamen semper propenderem in sententiam negantium r vnquam in vllo crimine licere ex huiusmodi indicijs tantùm remotis ad condemnationem procedere.

SECTIO IV.

De alijs indicijs minus vrgentibus & minus certis.

PRimum est, quando quis potuit maleficium impedire & non fecit: si tenebatur non lege tantum caritatis (qua omnes homines tenentur) sed etiam lege iustitiæ, vt puta ratione officij: tunc puto vrgentem præsumptionem occultæ societatis induci s: & talem non prohibentem esse plectendum pœnâ saltem extraordinariâ t, quando aliqua adhuc adminicula accedunt: intellige primò posse torqueri: &, si post torturam necessaria reliqua adsint, ad condemnationem iuxta dicta paullo antè in fine præcedentis sectionis etiam posse procedi. Quod notandum est procuraroribus, & aduocatis fisci, & similibus officiatis iustitiæ. Sed, si quis tantum tenebatur obuiare ex præcepto caritatis; tunc non puto istud indicium sufficere ad torturam, si alia nulla coniectura concurrit, maximè si postea non associauit se sic delinquenti u. Et hæc limitant DD. quidam in crimine læsæ Maiestatis, quos sequitur Iul. Clar. & non est dubitandum de foro externo: ibi enim non reuelans hoc crimen puni-

a Farinac. n. 69.
b Far. n. 44 & seqq.
Q
c arg. l. metum C. quod met. caus. Fari. q. 50. n. 7. & 9.
d rectè Clar. q. 21. n. 37. Peguer. de decis. crimin. 17. num. 11.
e Far. n. 8.
f Menoch de præsumpt. l. 1. q. 89. n. 62 Fari. n. 11.
g vide Farin. nu. 13.
h vide Farin. à n. 14
i Osasc. cons. 64. n. 55.
k Far. n. 22
l vt bene Natta cõs. 42. n. 2.
m Farin. à n. 24.
n Far. n. 27
o Far. n. 32
p Farin. à num. 40.
q vide nu. 30. 36. & 39.
r Frãc. Casonus de indi. tract. 7. c. 1. n. 17 Diaz. reg. 370. Ant. Gomez. to. 3. c. 12, nu. 15. Sarmẽt. Episc. Geenens. l. 1. Select. cap. 1.
s ca. sicut dignum §. illi etiam de hom. c. qui potest &c. quantæ de sent. excõmun. c. non in inferenda 23. q. 3. cum sim.
R
t Gandin. tit de presumpt. & ind. indub. n. 24. Menoch. de arb. cas. 355. nu. 7. quos sic interpretor.
u sic intelligo sentẽtiam communẽ, quã seq. Anto. Gomes. d. l. 3. tit. de homi. n. 4. & in tit. de læs. maies. nu. 8. Clar. § fin. q. 87. n. 3. & Far. q. 51. n. 6.

tur: sicut & serui qui non defenderunt Dominum occisum a. In foro conscientiæ neque hos seruos, neque alios illos, ne in crimine quidem læsæ Maiestatis, putarim ad restitutionem damnorum teneri b. Hinc patet indicium & præsumptionem induci contra iudices: qui omittunt vel negligunt maleficos punire ad quod tenentur ratione officij, vt dixi. vt & belli dux ratione militum: & prælatus, subditorum. quæ est communis sententia, *arg. c. qui potest, 23. q. 3. cap. negligere 2. q. 7. Simanc. in praxi tit. 15. Capic. decis. 130. num. 67. Plaza epit. delict. cap. 28. num. 30. & 31. Nicol.* Moron. *de fide treug. & pac. q. 138. nu. 41.* & hi omnes quia iure ad hoc tenebantur, ad restitutionem damnorum ex omissione hac ortorum, parti læsæ tenentur: neque obstat Cou. & Med. citati loquuntur enim de ijs qui tantum tenebantur obuiare ex caritate; quoad seruos domini occisi, aliud est, quia, licet puniantur in foro externo, id fit propter præsumptionem, & ideo in foro conscientiæ non tenentur ad restitutionem.

a l. 1. §. sed & in eo D. ad Syllan.

b sic bene Clarus supra post Io. Medinam & Couar. ibi citatos.

2. est, quando quis patrocinatur spontè maleficis, & conatur criminis enormitatem eleuare, & contendit: non esse credendum ijs, quæ de illis certò narrantur, & ea omnia vana esse & delira, aliáque huiusmodi, sicut fecere VVierus hæreticus, & nostris temporibus quidam Calidius Loseus Theologus, cuius animæ Deus parcat: qui dum viueret fuit eo nomine suspectus insinceræ fidei, & Bruxellæ incarceratus, & Treuiris expulsus, quia libellum parauerat, & conabatur clanculùm Coloniæ (quod hic inserendum duxi, vt, si forte infœlix iste partus postumus, cum noxa publica, lucem aspexerit: vel scripta exemplaria, vt solent opera tenebrarum, clàm distribuantur, sibi quisque caueat: ne specie pietatis impietatem hauriat) parauerat inquam, & conabatur libellum edere in hác sententiam, coactúsque fuit abiurare huiusmodi dicta, scriptáque, & meritò. sic enim natura comparatum est, vt quæ quisque lubenter & proteruè defendit, ea non fugiat, neque se illis facilè abstineat: à quibus verò se abstinet, ea non multùm laboret, cum inuidia & molestia, tueri. Deinde vt plurimum tales postea deprehenduntur occultæ societatis rei. Estque hæc persuasio diligenter vitanda, cùm omnibus, tum maximè procuratoribus, aduocatis, iudicibus. VVierus, si credimus Crespeto *discur. 3. de odio Satanæ* hanc defensionem suscepit, quia ob Magiæ crimen pœnam mortis verebatur. Ex Iaquerij *flagello Fascinariorum* constat per Edelinum Doctorem Sorbonicum hoc Diabolum conatum persuadere mortalibus. Iaquerij verba sunt; *non immeritò creditur quod dæmones, qui hæresim & sectam abominalem fascinariorum erexerunt, induxerunt assertores ad credendum & pertinaciter asseuerandum: quod ea quæ per maleficos fascinarios fiunt in cultu dæmonum, non sunt nisi illusiones dormientium. hoc autem luce clariùs patet ex processu facto cuidam magistro in Theologia* [addit Monstreletus p. 3. Chronic. eum fuisse Priorem S. Germani in loco quem vocant Galli en l'haye: & ante fuisse monachum ordinis D. Augustini, & priùs etiam aliorum ordinum. vnde hominis inconstantiam facilè notes.] *Super huiusmodi hæresi & secta deprehenso: qui spontè confessus fuit & detexit, quo modo in cultu dæmonis ipse cum pluribus alijs cõplicibus realiter & pluries conuenit, quẽ dæmonẽ inter eos vidit, & coluit apparentẽ, quandoq; in forma hominis, quandoq; in forma hirci, vbi abnegauit Deũ, & fidem catholicam, Beatámque virginem & crucem. Prædictus autẽ Magister vocatus Mag. Guilhelmus Adeline anno Domini* M. CCCC. LIII. *die duodecima mensis Septemb.* [Monstreletus vocat Guil. Edelin, & dicit hanc sententiã latã mense Decembri, in Vigiliâ Natiuitatis Dominicæ: in ceteris conueniunt, de loco, de anno, de confessione, de pœnâ.] *in capellâ Episcopali Ebroicensi iudicialiter coram iudicibus fidei, cum lacrymis in terram prostratus, exhibuit quandam scedulam continentem sua commissa contra fidem in dicta hæresi & secta, offerendo prædictis iudicibus abiurationem. Ipsa autem scedula continebat inter cetera, quod quando ipse fuit introductus ad dictam sectam Diabolus asserebat, quod ipse* Mag. *Guilhelmus benè posset, si vellet, augmentare eiusdem dæmonis dominatum, præcipiendo eidẽ Mag. Guilhelmo prædicare, quod eiusmodi secta non erat nisi illusio,* & *quod hoc prædicaret ad contentandum populum patriæ, vbi tunc morabatur ipse Magister Guilhelmus. Hunc Mag. Guilhelmum ego qui hæc scribo noui,* & *frequentissimè vidi antequam esset de hoc crimine suspectus.*] hæc Iaquer. *flagelli hæreticor. fascinar. c. 4.* Nostris temporibus summâ ope & vi Doctor Vlaet. vnus ex Principis Electoris Treuirici Consiliarijs, hoc idem contendebat; sed ei se fortiter, eruditè conscripta confutatione erroris, Pet. Binsfeldius opposuit, *edita Disputatione de Cõfession. Maleficar.* Captus ille Vlaetius, crimen tandem, fraudémque confessus: vt & Edelinus; flammis feralibus consumptus fuit. Indiciũ hoc nititur aperta iuris præsumptione *. l. vni. C. de priua. carcerib.* & *c. error. 84. d.* & *docent* Pet. Loyherius *libr. 2. de spectris fol. 526.* Ludouicus Richeaumus noster, *in libr. trium Discursum*, Iaquerius Michael. Remig. Bodinus, Crespet. & alij. Oratos velim Iudices (quos ego talia perperam effutire intelligo) vt dignentur has Disquisitiones nostras legere, & in singula inquirere: quæ displicebunt, refellant; quæ refellere nequibunt, ijs, fastu & obstinatione seclusis, assentiantur. Irridere, contemnere, nec legere, intelligeréue velle: vanitatis, non grauitatis est, inscitiæ non sapientiæ, scurratum non iustitiæ Sacerdotum. Solo autem Canone illo, *Episcopi 26. q. 5.* niti; & verba vrgere, non sententiam: nec ad ipsa quidem verba satis attendere, totámque canonis seriem: sed frustulatim eum discerpere: nec explicationem Theologorum, & Canonistarum doctissimorum admittere: nec iudiciũ suum communi omnium Europæ Catholicorum sæcularis & Ecclesiastici fori Tribunalium praxi, rerúmque iudicatarum auctoritati submittere: sed vnum malle VVierum, aut alterum, reprobæ religionis hominem, sequi & cum scandalo audientium publicè ista iactare: quid aliud est, quàm Tribunalia omnia Catholica inscitię, iniustitiæ, crudelitatis damnare? quam maleficis & eorum sceleri habenas permittere ad nocendum? quàm reip. & humano generi toti, & Deo optimo maximo tali conniuentia patrocinióque teterrimæ apostasiæ, atrocissimam iniuriam inferre? *vide dicta sup. lib. 2. q. 16.* & *dicenda infra hoc eod lib. 5. sect. 16. litt. VV. Vbi c. episcopi fusissimè explicabo.*

3. est, cùm sortiarij, vt plurimùm etiam sint hæretici: eos qui scienter defendunt ipsos & errores eorum esse ipsis deteriores, próque socijs habendos c qui nesciunt esse sortiarios, hi punendi non sunt, vt tales: nisi sua defensione iudicis officium impediant d. Qui scientes esse sortiarios, non defendunt errorem, sed personã tantùm: illi se valdè

c c. qui alior. 24 q. 3. c. qui consentit. 11. q. 3.

d c. accusatus §. vlt. de hæret. in 6.

suspectos reddunt, & contra illos specialiter inquiri potest, & ob defensionem hanc sunt puniendi [a]: vt & aduocati & notarij: illi, si scienter & spontè in iudicio patrocinantur, venia non petita, vel ad hoc à iudice non deputati; hi, si instrumenta scienter illis confecerint. Quod si iudices, vel Domini eos in suis iurisdictionibus, aut terris defenderint: primò sunt excommunicandi, & post pertinaciam officijs, dignitatibus, & bonis priuādi, & in exilium mittendi [b], vt regijs Hispaniæ & Siciliæ constitutionibus iustissimè cauetur. fallit hæc 3. regula, quando sortiarij non sunt hæretici.

4. Quod de defensoribus dictum, idem de fautoribus obtinet: qui verbis, factis, consilio, vel pecunia eos iuuant [c].

5. Maiorem etiam præsumptionem de se præbent occultatores siue receptatores, eorum [d]: si scienter hoc fecerint [e], vel non vi coacti. Quod, si contra occultatorem occurrat alia præterea præsumptio, cogitur ipse vim vel ignorantiam probare: vt si sit amicus [f], vel consanguineus: neque hic cognatio excusat à pœna in totū [g], sed tamē causa est lenioris multò punitionis: maximè si sit valdè arcta necessitudo, vt coniugum, filiorum, fratrum [h]. Hæc quoque locū tantùm habent, quando maleficium est iunctum cum hæresi.

6. Tenentur omnes, si maleficium sit coniunctū cum hæresi, maleficium denunciare (quod extra confessionem cognouerint) & iudicibus indicare [i]: &, qui hoc non faceret meritò præsumitur socius, argumento fautorum ac receptatorum. Sed quæritur V. *debeat hoc casu præmitti correctio fraterna*? si constaret maleficium non esse coniunctum cum hæresi, nemo dubitat esse correctionis fraternæ seruandum ordinem: sed quia hoc est de planè raro contingentibus, quoad striges & sortiarias & veros magos dæmoniacos: ideò quoad hos, omnino censeo hac in re idem dicendū, quod de hæreticis, de quibus DD. sollicitè disputarūt [k]. *Inprimis*, si hæreticus est dogmatista: protinùs debet iudicibus deferri, vt cautum lege diuinâ *Deuteron c. 13. & 17.* ratio. quia nulla moraliter spes suppetit tales admonitione corrigendos: & iuxta D. Paullum: *mali homines & seductores proficient in peius errantes & in errorem mittentes.* (2. Tim. 3.) vnde consequitur quotiescumque probabiliter constat non redituros admonitione ad sanam mētem, statim denunciandos [l]. quia periculum est, ne sermo eorum, vt cancer serpat. quare commune bonum præferendum est vnius priuatæ famæ: & cùm talis iudicio suo plusquàm iudicio Ecclesię tribuat, stultum sit sperare quod priuati hominis admonitionē auscultaturus & crediturus. Et hoc verum de omnibus, quos constat malitiâ errare: nam hi solent esse pertinaces. huiusmodi ergo tenetur quisq; sub mortali deferre. *Secundò* si constat aliquē ex ignorantiâ errare, & certum sit moraliter, siue firmiter creditur post admonitionem emendandus, & correctio profutura: tunc præmittenda est admonitio fraterna [m]. *Tertiò*, si dubium sit vtrum correctio profutura nec ne, & vtrum ex malitia an ex ignorantia peccet: hoc est si dubitetur probabiliter de eius pertinaciâ: tunc res est dubia. quidam censent tunc priùs legitimè admonendum [n], quàm denuntiandum: & legitimè admonere vocant, quando quis admonetur ab habente auctoritatē prælationis, iudicij & eruditionis: ita vt teneatur illi credere. nam non est dicendus admonitionem contempsisse, qui nō credidit ei, cui credere non tenebatur. hæc sententia est valdè æqua. Reip. tamen videtur vtilior sententia contraria, nempe hoc casu deferendum Ecclesiæ [o], argumenta pro sententia hęc sunt. tū quia in re dubia non est resp. Christiana in discrimen adducenda, semper enim subest periculum moræ & subuersionis aliorum: & lege naturæ bonum commune particulari præponendum, tum quia si reus ille non erat bonæ famæ, parùm refert eam iustè lædi? si verò erat, hoc ipso magis nocere reip. potuisset, cuius bonum præferendum eius existimationi. tum quia vel errabat ex merâ malitiâ, & tunc iustissimè delatus fuit: aut errabat ignorantia, & tunc iudices vel eum non comprehendent, vel comprehensum absoluent, & vtroque casu salua erit eius fama. Ex his infero *in Magiæ crimine* (* quia lamiæ semper sunt valdè pertinaces, & vix fieri potest vt ex ignorantia peccent; & semper mora est damnosa alijs) *ideò semper sub Mortali vnumquemq; teneri confestim eas denunciare, etiamsi cum hæresi non sit coniunctum earū crimen: & ideo qui non reuelant hoc crimen, extra confess. sacramentalem, acceptum indicium contra se, saltē ad inquisitionem etiam specialem præbere,* quod miror DD. non obseruasse. Opinor omisisse, quia comprehendebant sub crimine hæresis, vt Sancta Inquisitio facit in Hispania. Deinde sagæ reuelandæ sunt, quia delictum earum non censetur commissum, sed committendum: & damna impendent proximo, & reip. ideò in conscientia quis non potest tacere: hoc enim in genere Doctores communiter de conscientiæ foro recipiunt in quouis crimine committendo [p]: Peccabit ergo hoc non faciens, sed contra charitatem, non contra iustitiam, idque omittendo non committendo: ideò non tenebitur ad restitutionem, ad damna & interesse partis [q], nisi sit talis qui ex iuris præscripto reuelare tenebatur [r].

7. indicium sumitur ex mendacio rei, quod semper sufficit ad inquirendum: non verò sufficit ad torturam, nisi sit adiutum alijs præsumptionibus [s]. Intellige mendacium facere indicium, si concurrant sequentia, nempe si sit circa qualitates & circumstantias substantiales, siue proximas delicti (vt circa tempus vel locum delicti) non circa remotas, (vt locum originis rei;) & circa ea, quæ, si verè dixisset, reo pręiudicassent in hac causa: & reus nō habet pro se vllum indicium innocentiæ, vt puta vnum testem, bonam famam, vel quid simile: & mendacium euidenter est probatum.

8. est rei variatio adiuta aliquo alio præiudicio, idque circa qualitates & circumst. proximas delicto (vt dictum de mendacio) & ea quæ immediatè rei defensionem respiciunt. Reus variat, qui modò dicit vnum, modò aliud: hæc variatio facit indicium ad torturam, cùm emanat ante torturam in examine: & ad vlteriorem torturam, cùm contingit in torturâ: & ad nouam, quando post præcedentem contingit [t]: dummodo præcedens tortura facta sit ex indicijs legitimis: & dūmodo præcedentia indicia non sint satis per torturam expurgata; nam si forent expurgata sufficiēter, non posset ampliùs interrogari super delicto [u]. non noceret etiam variatio si nata esset ex obliuione, vel alia causa probabili, verbi gratia, si se corrigendo reus variasset: his enim causis deest doli omnis suspicio [x].

9. est vacillatio & titubatio, quando quis loquitur tremens, trepidans, timens, vel pallens, vel sudans præ angustia timoris: & notarius illud indiciū scri-

psit: tunc

a c. excō-municamus. §. credentes. de hære. Brunus li. 5. de hæret. ca. 15. Simāc. in pract. tit. 14.
b c. si aduersus. de hæret.
c 2. paral. 19. v. 1. Turrecrema. Sum. de Eccles. 2. p. lib. 4. c. 21.
d l. 1. & 2. de receptat.
e Bart. ind. l. 1. text. in li. 1. C. de receptat.
f cum oporteat de accusat. l. si vicinis. C. de nupt.
g c. leg. 23 q. 8. c. infidelis 28. q. 1.
h l. vlt. de recept. cum sim.
i Deut. 13. & 17. Plato. libr. 10. de legibus D. Leo. homi. 4. de collect. & homil. 4. de ieiun. D. Thom. & Caiet. 2. 2. q. 33. a. 7
k Bernardinus Areualus li. de frater. correct. cōcl. 6. propos. 6. Alf. à Castro l. 2. de iust. hęret. punit. c. 25 Sotus li. de rat. teg. secre. mēb. 2 q. 4. & l. 5. de iust. & iu. q. 5. a. 1. Can. li. 12. de loc. Theol. c. 9 Dō. Banez 1. 2. q. 33. a. vlt. dub. 2. Simanc. supra c. 23
l est cōmunis sentētia citatorū & præterea DD. in 4. d. 19.
m est Durādi d. 19 & citatorū cōmunis.
n Bann. supra.
o sic post Areual. & Sot. (quos citat) Simāc. n. 12.
* NOTA.
p fusè Pet. Plaza Epit. delict. c. 22 n. 17. Ant. Gomez. d. tō. 3. tit. de homic. nu. 4. & tit. de læs. maiestat. nu. 9. Menoch. supra. cas. 355. nu. 2.
q post Med. & Couarru. bene Clarus S d. q. 87. & Farina. supra nu. 25.
r Sot. quē refert. & sequitur Meno. supra n. 3. & melius loquens Per. Nauarra de restit. l. 2. c. 2. n. 11 & 17.
s post. innu. fere Farin. q. 52 n. 6. & 8.
t Angel. de malef. in ver. fama publica 105. & est Marsil. Bart. & aliorum commu. vide Fari. nu. 25. 31. & 36.
u Cephal. cons. 164. lib. 2. Personal. de indic. & tortur. nu. 86.
x Farinac. n. 33.

piit: tunc volunt hoc esse idoneum indiciũ ad torturam cum variatione præcedẽtis numeri, Bart. & alij. fundamentum huius sententię est, quia oculus & vultus solent esse animi indices, vt ex sacris litteris & prophanis scriptoribus probat Simãcas a: sed adhuc existimo istud indicium non esse sufficiens cum variatione, quia nimis est fallax & dubium, & debile. quia multis hoc contingit, dumtaxat sollicitis de proprio honore, & metuentibus potentiam aduersariorum, aut iudicum asperitatem, quamuis innocentissimi sint: adeò, vt plerúmque nesciant præ perturbatione, quid dicant, vt benè Nouel. Paris, & alij apud Farinac b.

10. Si cum instrumento magicæ noxæ visus esset de loco exire fugiens, pallénsque, in quo loco inuentus est aliquis læsus vel res maleficiata: hoc indiciũ omnino puto esse propinquum & sufficiẽs ad torturam per se solũ, vt in simili fatentur omnes de exeunte timido & pallido cum gladio cruento & ex domo vbi occisus inuentus c: immò communiorem & veriorem sententiam esse volunt d hoc sufficere ad condemnationẽ, maximè si alia accedant indicia e. Sed quicquid hi dicant, ego sequor Gandin. Boër. & Ioan. And. contrariũ volentes f nempe nec sic quidem esse sufficiens incidium ad condemnationem. Miror autem Farinac. fateri hoc non esse verum de domo habente duo ostia, & tamen putare verum de viâ publicâ vel agro: cuius haut dubiè plures sunt loci egrediẽdi & ingrediẽdi g. Faciliùs. a. admiserim sententiam illam cõmunem in pœnâ dumtaxat pecuniariâ, nõ verò in ordinariâ, vel extraordinariâ corporali: nihilominùs etiam quoad pecuniariam, quia Farinacius h, cum Claro, fatetur iudicẽ non teneri eam infligere, sed tantùm posse si velit; semper sim auctor; ex hoc indicio ne procedat ad vllam condemnationem.

11. est conuersatio cum malis hominibus infamatis de eodem delicti genere, eáque stricta & continua: sed hoc indicium est valdè generale & remotum, tendens potiùs ad diffamationem, quàm vt per se sit indicium. egimus de illo præced. sectione.

12. si commisso maleficio quis confestim veniat ad curiã; vt sollicitet inquiri & procedi de auctore criminis, cum hoc ad eum non pertineat sollicitare. hæc enim ingestio & sedulitas suspectum facit: & sæpè exemplis hoc deprehensium i, sed hoc etiã est leue, & debet bonis præsumptionibus aliis roborari vt sufficiat ad torturam. Quod multò magis tenendum de illo, qui sponte cùm non tenetur malefactorem denunciat: nam qui tenetur denunciare, & non denunciat, vel tardè denunciat, hic præbet suspicionem contra se taciturnitate sua k.

13. si inuentus fuerit veneficio occisus vel læsus aliquis in hospitio seu domo, posset esse indicium contra hospitem seu dominum domûs: argumento eorum quæ censent doctores de inuento mortuo in domo alicuius. nam delictum in domo factum, præsumitur factum per existentes in domo l: qui poterunt torqueri tanquam testes, si non probatur eos in domo tum non fuisse: idque nullo alio indiciò concurrente; tanquam rei principales autem, aliis præsumptionibus concurrentibus: intellige nisi sint bonæ vitæ ac famæ, tunc enim non poterunt torruræ subiici vt rei principales, nisi si tacuerint & cælauerint mortuum, vel nisi constet homicidium non potuisse committi ab aliis, quàm in domo existentibus: hoc autem difficulter potest constare, & in eo facilè iudex potest labi (vt patet exemplo pulcro quod narrat Farinac. *nu. 111.*) quare non facilè hoc credendum iudici, nisi sint personæ viles & de crimine simili suspectæ. *vide Farinac. à num. 98. vsque ad num. 119.* qui *nu. 120.* benè addit hoc indicium nunquam sufficere ad condemnationem.

14. adhuc leuius indicium est, si mortuus reperitur in viâ prope domum alicuius: eadem enim tunc suspicio est de domino & inquilinis domus illius: hoc sufficit ad torturam, si sit repertus valdè contiguus domui, & dominus vel domestici habuerunt inimicitiam cum defuncto, vel aliàs sint malæ famæ in similibus, vel si concurrant alia præsumptiones fortes. *Farina. à num. 120.* Sic memini processum Madriti anno 1573. contra quandam famosam meretricem propè cuius domum repertus asininus pullus excerebratus quæ confessa in tormentis se vsam cerebro ad philtrum, & flagellata in exilium missa.

15. est incidium viciniæ, quia in prædictis casibus etiam est præsumptio contra vicinos: quæ idem operatur quod præcedens & etiam eliditur: si vicini sint bonæ famæ, vel mortuus extra viciniam habebat inimicos, à quibus potuit occidi. *Farinac. à num. 127.*

16. si quis tempore maleficij vel incontinenti post, inueniatur in loco delicti, vel loco propinquo valdè; & quasi contiguo cum armis seu instrumentis maleficij: tunc etiam si aliàs fuisset bonæ famæ, quia duo concurrunt, (locus & instrumentum) posset subiici torturæ, sine aliis adminiculis: quia tunc est indicium valdè propinquum; si verò sit inuentus sine instrumentis, tunc ad torturam necesse est concurrant aliæ pæsumptiones. *vide Farinac. à num. 133.*

17. est quando quis frequentat locum vel viam, vbi maleficium commissum, vel visus est immediatè ante in illo loco vel viâ ambulare: tunc si iste malæ famæ in similibus, poterit statim subdi torturæ: si sit bonæ famæ, non nisi accedentibus aliis præiudiciis. Intellige de eo qui aliàs non erat solitus locum vel viam illam frequentare, nec tunc habebat aliam iustam causam illac transeundi, vt quia volebat accedere domum suam, Ecclesiam, vel quid aliud. *Farinac. à num. 138.*

18. desumitur ex illo Cassij, CVI BONO. nam præsumitur deliquisse, qui causam habuit delinquendi grauem, & deliberatam, non subitam tantùm vel leuem: & sufficit hanc causam fuisse existimatam talem à reo, maximè si sit pronus in illam causam (vt in amorem vel odium) & dummodò appareat alium neminem hanc causam habuisse: & hæc causa sit in specie iudicialiter probata: neque hæc omnia sufficient ad torturam, nisi mala fama aut aliud indicium accesserit. *Farinac. num. 144. cum seqq. ex Casono optimè de hoc loquente, lib. de Indic. tract. 2. c. 1. & c. 3.*

19. Acclamatio aut vociferatio in domo iniuriam patientium, & tum fugiens seu exiens ex domo visus; nam tunc quasi duo concurrunt indicia, quorum prius indicat delictum, posterius delinquentem, & vnum iuuatur ab alio, vt sufficiat ad torturam; est indicium remotum, & per duos testes legitimè probandum. *Farinac. à num. 157.*

20. Ex communi opinione Doctorum & Iudicum, si cadauer positum coram reo sanguinem emittere inciperet, vel ex vulnere, vel ex ore, vel ex naribus: hoc indicium quidam magni faciunt, &

a de hęret. q. 65. n. 31. & seq. & Binsfeld. indic. 20.

b Nouel. reg. 143. Paris de Put. de tortura c. 5. n. Farina. supra n. 48. Clarus q. 21. n. 38.

c vide Far. n. 50. & 55 cum seqq.

d Farin. & alii nu. 52. & 54.

e idẽ n. 61.

f vide Far. n. 53. & 60

g confer. n. 55. cum num. 64.

h nu. 68.

i narrant Marsil. in pract. crimin. n. 150 §. diligenter Nouel in pract. crimi. post prin. n. 110 T Carrer. tract. de indic §. 15 indic. Ant. Gomez p. 3. cap. 13. num. 14.

k vide Far. à num. 94.

l Paris supra c. 3. n. 14. Nouel. supra nu. 102 & 08 Foller in practic. crimin. & alii.

de eius causâ alias à me disputatum hoc eodem opere [a]. Ego istud indicium numquam existimarem sufficere ad torturam, quicquid graues, DD. quidam in contrarium dixerint [b]. Moueor quia verè est indicium remotum, & quasi prodigiosum; de cuius causâ non constat, & incertissimum, quod nullo iure vel causâ iuridicè probatâ nobis constat, & tortura maximi est præiudicij, quare nisi accedant fama, minæ, inimicitiæ vel simile adminiculum, numquam ad torturam ex hoc indicio Deum timenti iudici procedendum, affirmauit. *Farinac. num.156. post. Anton. Gomez fusè & prudenter hoc discutientem d.to.n.3.ca.13.à num.15.& Marsi.in pract.§.diligenter num.181. Masc.& alios.*

21. Sumunt quidam ex malâ physiognomiâ & malo nomine, item si occulos in terram defigant: de malo nomine; est sententia Marsilij, Bruni & multorum [c]; sed hæc meo iudicio prorsùs est inanis præsumptio, quando nonen impositum puero à parentibus; si impositum viro aut adolescenti à moribus, vt solent malefici nomina inuicem mutare, tunc haberem pro idoneo indicio ad probandum esse malum hominem in genere, non verò ad probandum speciale delictum aliquod, nisi ipsum nomen delictum illud significaret, sed tamen ad torturam solùm hoc non sufficeret. Quoad occulorum in terram defixionem; hoc leuius adhuc est, potest enim ex pudore oriri: nec est proprium vnius in specie delicti, ac ne in genere quidem delicti sufficiens argumentum. Vt nec physionomia mala: quare de his omnibus indiciis prudenti iudici parùm curandum est, quod non aduerterunt duo I. C. hæretici, his nimiùm tribuentes [d], vt fortassis etiam Martin.de Arles.nec obstat quod directorum inquisitorum, *in 3.part.in cap.de signis exterior.per quæ Nicromantici hæretici dignoscuntur & magi hæreticantes*, scribit, eos communiùs habere toruum visum & obliquum, ex visione, & appatione & collocutione malorũ spirituum: non enim illic ponit indicia sola ad torturam, sed etiam generalia quædam ad dignoscendum personas, in quas formanda inquisitio; & hæc ponit tantùm, vt præambula quædam indicia ipsorum indiciorum ad torturam.

22. Æquè leue indicium est, si quis natus sit ex malâ patriâ & in qua multi tales criminosi: hinc enim nimis generalem suspicionem gigni patet, vt opt.docet Simancas [e]. idem censeo de parentibus, quamquam sit indicium nonnihil propinquius, & magis immineat periculum ab his, quàm à patriâ; & faueat suspicioni experientia, maximè quãdo mater est malefica, & magis adhuc si etiam auia fuit, hoc, vt certum admisere Godel. & Bodin. [f] sed hoc etiam indicium, vt incertum reiiciunt, nisi iuuetur vehementibus præsumptionibus aliis, Catholici & prudentiores scriptores [g]: magis vrgeret hac in re conuersatio & educatio cum tam malis parentibus, ad quam reduco præcedentem suspicionem: puto enim, si à talibus parentibus ortus, & ab his educatus fuerit, gigni suspicionem ad inquirendum, quando non est bonæ famæ reus: si aliud indicium præterea accedat, posse torqueri.

23. Si quis inimicorum obiectione, vel amicorum admonitione insimulatus taceat, & quasi cõtemnat silentióque eludat, quidam putant idoneum indicium; quos citat Binsfeld. [h] sed meritò eos non sequitur, est enim leue & incertum indicium, indigens adminiculo aliorum, etiam ad specialem inquisitionem.

24. Si quis consueuerit scelerata iuramenta, vel blasphemias, vel obscænissima verba proterre, aut dæmonem sæpè nominare, séque aliosque illi frequenter deuouere; vel hi gratia, do te dæmoni, auferat te diabolus, &c. si quis alia grau ssima scelera specie differẽtia à Sortilegio commutat, eum sortilegij suspectum censet Binsfeld. *indic.11.* eò quòd graues scriptores tradant huiusmodi suspectos esse de hæresi [i]. Sed obserua hoc indicium ad malam famam reduci, & dumtaxat solum sufficere ad inquirendum, ad torquendum non nisi præsumptiones aliæ adminiculentur.

25. Si dum torquentur, nullas emittant lacrymas; nam censent DD. quidam eas flere non posse, si velint, & ideò hoc indicium ponunt Sprenger. Grill. Bodin. Sed hoc meritò alij [k] inane & friuolum signum reputant; nam si loquuntur de lacrymis ex pœnitentiâ vel deuotione, illæ non sunt spontaneæ, sed à Deo cui lubet dantur: si de lacrymis propter sensum doloris, fieri potest vt sit talis quarumdam constitutio corporis, nou pueros, quos citiùs flagris discidisses, quàm vel vnam lacrymulam excussisses: è contra Picardorum hæreticorum genus in Bohemiâ, quod *Flentes* vocant, aiunt vbertim flere quan locumque lubet. An ergo hi nequeunt esse striges?

26. Si vagæ sint, sæpe habitationem & domicilium mutantes: maximè post diffamationem, vel complices captos [l]: hoc indicium est bonum indicium, sed commune omnibus criminosis, vim habet ad torturam, quando alia accedunt indicia: fallit si sit bonæ famæ, quia hæc illud purgat: item si migrandi iustam causam probet.

27. Si singularitatem quandã præ se ferant impietatis vel religiositatis ostentatione, quoad diuturnas in templo moras, habitum &c. sic Binsfeld. [m] vt verum tamen fatear, hoc indicium valdè lubricum & leue est, hypocrisim potiùs probans; sortilegium verò, non nisi remotissime.

28. Quidam sagas volunt dignoscere ex eradicatione chrismatis in fronte; alij ex stigmate impresso: sed vtrũque meritò improbat Binsfeldus [n]; nam quoad eradicationẽ illam, ridiculum hoc est, chrisma enim nihil visibile vel sensibile relinquit in vertice vncti, quoad stigma non omnibus illud inurit, sed iis tantùm quibus diffidit eos constantes fore, vt iam alij obseruarunt [o]; præcipuis non inurit: aliquando etiam delet cùm capti sunt; & quãdo non delet, id relinquit, vt hanc superstitionem iudicum fouear, & sic nõnumquam innocentes plectãtur, nec enim facilè verum signũ dignoscas à maculâ, vel næuo, vel clauo, vel impetigine naturali, tum quia non eâdem est forma signi: aliquando est simile leporis vestigio, aliquando bufonis pedi, aliquando araneæ, vel catello, vel gliri, tum quia non idem locus, in virorum enim corpore sæpe visitur sub palpebris, sub labiis, sub axillis in humeris, in sede imâ: feminis, etiam in mammis, vel muliebribus locis, tum etiã quia non omnium stigma est insensibile, vt docet experientia. Et si aduertãt se pungi, fingere dolorem possent, etiam quem non sentiant. Quamobrem Michaelius, *Pneumalog.schol.5.* monet Indices cùm acu vel puguiculo iubent stigma pungi, id tam cautè fieri debere, vt striges non aduertant, solere enim illas cùm aduertẽre fingere, se vehementer stimulatione hac cruciari. Plerumque etiã aliis ex causis sunt cicatricosæ, quia sic in suos non rarò dæmõ sæuit

[a] lib.1.q.4. cap.3.vers. sexto cadauer.
[b] post Angel. & Parid. Boeri decis. 166. Blanchus de indi. ad fin. D. de q.nu. 408. Carr. tract. de indic. Indici. 27. n.2. Nouc. rege. 184. Menoc. de arbit. cas. 270. n.16. & de præsum. l.1.q. 89. nu. 128. & alij.
[c] vide Menoch. de præsumpt. lib.1.q.89. nu. 130.& Farinac. à num. 165.
[d] Bodin. in dæmono. & Godel. lib.3.ca.3. Martin. de Arles de su perstit. à num.100.
[e] Insti. Cathol. c.50. nu.8.& 9.
[f] d.c.3. Bodin. lib. vlt. cap.4.
[g] Cyrillus in sum. crimi. rubr. 29. de q.§. 4.n.1.& 2. Simanc. supra d.c.50. n.10.& 11. Farinac. q. 47.n. 279. Binsfeld. indic.16.
[h] indic.16.
[i] Vt post Carrer. & Simanc. Menoch l.1.5. de præsump.præs. 6.& lib. 1. q.12 Castr. lib.1.de iusta hær. punit.cap.10.
[k] Godelman. & Binsfeld.
[l] Binsfeld. indic.18.
[m] indic. 17.
[n] indicio 14.
[o] Danæus, Bodin. Godelm.

vt os totum lacerum ac dilaniatum relinquat, & perpetua inhæreant vestigia, vt de Rosâ Gerardinâ testatur Remigius *cap.13.* Quamquam ex his ipsis cicatricibus aliud rursùs, sed incertum nascitur indicium.

29. Longè certius indicium est, sequens; in Hallo villâ Diœcesis Traiectensis, fæmina quædam misera, die quadam pedes suos pelui imponens, & extra illam retrorsum saltans, sic ait: hic salto de potestate Dei, in potestaté Diaboli: quàm Diabolus mox rapiens, & in aëra sustollens multis qui aderant in villâ, siue extra villam videntibus, vltra altitudines nemorum transtulit, ita vt vsque in hodiernum diem nusquam compareat. *sic Cæsar. libr.11.cap.60. & præcedenti capite,* apertè indicauit hanc magicis artibus institisse. Sanè huiusmodi dictum factúmve, indicium vrgentissimum & proximum putarim. Hæc de indiciis, quædam addamus de denunciatione.

SECTIO V.

De denunciatione & testibus.

QVid operetur denunciatio siue testimonium complicis ostensum luculenter *Sect.3.* Nunc tantum addenda breuiter quædam de denunciatione & testimonio aliorum, qui teneantur denunciare, & testari, iam vidimus. *Sect. superiore.* Nunc addo praxi receptum; per regulam, quâ leges dicuntur spectare ea quæ frequentiùs contingunt; vt quæ in hæresis crimine testimonia probationésque recipiuntur, eâdem locum habeant in crimine Lamiarum, ratio, quia Lamiæ semper suspectæ sunt de hæresi, & rarò hæc suspicio fallit [a]. semper enim earũ facta ferè sapiunt hæresim manifestam.

2. Receptio testium debet ab ipsismet iudicibus seu inquisitoribus fieri; nec est deleganda, nisi magnâ ex causâ, & prudenti ac probo viro [b]. recipi possunt etiam ante litis contestationem [c], & etiam ratificatio testimoniorum fieri poterit extra tempus præstitutum ad probandum [d], si iusta & probabilis aliqua causa id exegerit; semper autem erit ratihabitio testium adhibenda, etiam si reus se habere illos pro ratificatis profiteretur. Publicatio quoque testimoniorum reo præbenda est, vt contra queat excipere; nomina testium verò non sunt in hoc crimine simul publicanda, quia periculum ferè euidens hinc imminet variis ex causis testi, & negotia fidei sic retardarentur, metu perculsis testibus [e]: consultum tamen, vt (quod fit in Hispania) iudices diligenter exquirant à reo num quos habeat inimicos, & testes suspectos in genere, quibus credi nollet, & quare? confrontatione ergo testium & rei in hac materiâ non vtendum, nisi magnâ ex causâ, & omni periculo cessante [f]; vt cessat quando complices deposuerunt. Et possunt testes super iisdem articulis etiam prorsùs contrariis, facta iam publicatione, audiri. *post multos Siman. supra num.3.*

3. Possunt in hac causa à iudicibus, maximè Ecclesiasticis (vt sunt inquisitores) quælibet personæ egregiæ, etiam quilibet consanguinei, compelli, vt se coram ipsis sistant, & testimonium perhibeant, quod fidei fauore receptum [g]. Vt autem in hoc crimine illustres coguntur, sic etiam infames aliàs personæ, vt cõplices (de quibus actum) excommunicati, & similes; non vt plena eis fides, sicut aliis non famosis, sed quanta prudenti iudici videbitur, circumstantiis consideratis, præbeatur [h]. valet etiam testimonium auriti testis, qui se ex ipsomet reo dicit audiuisse [i], non qui ex aliis sic intelligendus D.Chrys. *hom.30.in Gen.* cùm negat ex auditu iudicandũ, nec exceptio in hac causâ cõtra testes admittitur, nisi quæ testẽ penitùs refellat, vt capitalis inimicitia, coniuratio, subornatio: cęteræ tantùm eleuant fidem, non tollunt. Sed isti testes inhabiles, infames & non integri, tũ demũ admittendi, quando alij haberi nequeunt, vt in crimine isto ex naturâ rei & actûs vt plurimùm cõtingit [k]. Coactio autẽ illa fieri potest, nõ per incarcerationẽ (etsi quidam iudices hoc perperã faciant,) sed exacto iureiurando se testimonium dicturos; item per excommunicationem; denique indictâ mulctâ, & captis pignoribus, *l. si quando C de testibus cap.1.2.& vlt.de testibus cog. Franc. Viuius in comm. opin. verbo testis citatus.* Et cogi potest etiam qui iurauit se non reuelaturũ. *cap. intimauit. de testibus & d.cap.vlt. Viuius libr. 2. verb. confessionem.*

4. Quantumuis multiplicentur depositiones personarum infamium & complicum, nõ est procedendum iudici ex his solis ad condemnationem; scio contrarium communiùs teneri & in praxi obtinere [l]; saltem vt pœnâ puniatur extraordinariâ, argumentum eorum est, non lex aliqua aut ratio vrgens, sed generale brocardicum; ex multiplicatis indiciis debilibus resultare indicia indubitata. Sed hoc argumentum valdè debile est, nec in rigore verùm, numquam enim quæ naturâ sua sunt dubiâ, possunt rem facere indubitatam; sicut nec multa venialia peccata vnum mortale; nec multa ægra vnum sanum, nec multa non alba vnum album, nec multa tepida vnum calidum, &c quando res non sunt subordinatæ ad vnum finem natura suâ, sicut vna depositio naturâ suâ non subordinatur alteri. Deinde totum illud, nihil fundamenti habet, nisi præsumptionem. Præterea quis neget; quamuis ratum id sit, fieri tamen nonnumquam posse, vt vno casu plura concurrant indicia ad crimen non verum, quàm ad verum? Esto sit probatio criminis admodum laboriosa, progrediatur hoc ergo ad torturam: si ad necem insontis extendis; nónne durus & sæuus meritò dicare? sit crimen atrox naturâ: quid tum, si reuerâ non commisit? sic aliqui noxij elabentur, præstat decem elabi, quàm vnum innoxium condemnari: si tortus fuit innoxius, potest ei solatij aliquid impendi: si damnatus & necatus, quod tu mortuo præbeas cataplasma? Denique ratum illud & receptum, etsi ad torquendum minora probationum adminicula sufficiant; ad damnandum necessaria esse luce meridiana clariora, nónne hoc illi ipsi fatentur DD. quibus Bodinus & alij contra sentientes sententiam suam confirmant; *Marsil. pract. crimin. §. diligenter. num.3. Chassaneus supra Consul. Burg. rubr.1. §.5. num.123. Anton. Gabriel. d. concil.7 num.7. Iul. Clar. quæst.21. num.9. vbi hoc confirmat arrestis Burdegalens. & Parisiensibus Blanch. de iudic. num.384. Monticella reg. crim.4. num.6. Osascus cons.65. libr.1. Farinacius q.43. num. 39. 62. & 73.* Quos omnino hac in re puto iudici sequendos.

5. Si testes isti complices, postquam aliquem, in torturâ & concurrentibus cæteris necessariis, denunciarunt, & cõfessionem denominationémque hanc ratam habuerunt, & confirmarunt ad bancum, vt oportet, & ante sententiam: postea post sententiam, in loco supplicij, morte instante,

innocentiam

Y

a Plura Castro li.1. de ius. hæret. punit. c.12. & Simanc. in prax. tit. XI. Spreg. Silue. Spinæus. Iaqueri & alij.

b hodie cõtratium in prax. obtinere scio, vide Gail. libr. 1. obseruat. 96. nu.10. bene post alios Simã. tit. 35. nu. 7. ex quo deinceps addemus & alia.

c c. quoniã frequẽter. §. sunt & alij, vt lite non contest.

d ca. vlt. de hære. in 6. DD. in d. c. quoniã frequẽt. & ca. 2. de test.

e sic statuit Innocẽt. 6. vide Direct. inqu. fol. 52.

f Simanc. sup. nu.17.

g gloss. ca. 1. de test. cog. Rom. notab. 401 Ias. in l. ad egregias. D. de iureiur. Aimo. cõsil 220.

h c. in fidei & ibi DD. de hære. in 6. Gondisalu. de hæret. q. 13. Corras. li. 5. misc. cap. 20.

i Simã. bene sup. nu. 20. & 21. sequent.

k post plurim. Anto. Gabr. li. 1. cõm. cõcl. rub. de test. conclus. 7. vide optime loquentem Binsf. pa. de cõf. malef. tertia edit. à fol. 320.

l vid. Binsfel. ad hoc fusè allegantẽ mẽbr. 2. conc. 7. fol. 356. & add. Anto. Gomes. tom. 3. ca. 12. nu. 18. Aymon. cõsil. 178. Deci. cons. 18. libr. 1. Ludo. Peg. deci. crim. 17. nu. 44. vide supra sect. 3. litt. L. vbi doctũ quibus cõcurrentibus valeat ad torturam.

innocentiam denominatorum à se protestati iudici populoque fuerint; vel ipsis denunciatis coram omnibus dixerint, se illos habere pro probis & inculpatis: sententia receptior est, iudici parùm curandam esse huiusmodi palinodiam, tum quia raro sub mortem æquè sibi mente constant, vt ante illud tempus, quando confessio ratificatur, tum quia solent importunitate eorum qui denunciati fuêre, vel admonentium de animæ salute, vehementer rei sollicitari, & perturbari in extremo illo vitæ puncto, tum quia hæc recantatio non est facta adhibitis solemnitatibus, quæ adfuêre primæ confessioni, ideò præualet prior. tum quia ista est extraiudicialis, prior iudicialis. Confessio quidem non perseuerans habetur pro nullâ; sed demum, quando reuocatur ante sententiam latam, non postea. Moriens præsumitur memor salutis; quando est animo imperturbato, & sibi benè præsens: nec tamen omnes morituri, maximè sortiarij, sunt Sãcti, quare hæc præsumptio leuior est, quàm qua nititur prior cõfessio, his argumentis hoc tenuere nonnulli[a]. qui verò in terminis contrarium scripserit scio nullum. Confirmant, qui docent rectissimè, dictum morientis non esse idoneum testimonium, vt alius torturæ subiiciatur, nec in homicidio[b]; nec in iudice dicente se tulisse falsam sententiam[c], nec in furti crimine[d]; nec in aliis vllis[e], ex communi & in praxi receptâ sententiâ. Cauendum ergo iudici, ne post denominationem factam, & latâ iam sententiâ vmquam permittat partes ad reum accedere: hoc enim ad nihil vtile fuerit, nisi vt reum molestent, frustrà quidam, si is non reuocet: si reuocet, damnosum id futurum, quia gignitur præiudicium non exiguum iudicio, quod Sacrosanctum & indubitatum esse deceret; & ipsi quoque reo, qui falsum dixisse, vel falsitati consensisse sese in iudicio, vbi veritas dicenda, fatetur.

6. Quando malefici isti cõplices suos produnt, & postea ex interuallo variant; idem seruandum, quod in causâ hæresis solet seruari, est enim eadem ratio huius criminis, & eadem praxis[f]. In hæresi res non est certa, nam sunt qui censeant standum illi testimonio quo hæresis reuelatur; & ideò si primo testimonio hæresis reuelatur, standum primo; si posteriore reuelatur, standum posteriori; etiamsi alterum iuramento foret confirmatum[g]. ratio est, fauor fidei & religionis; qui vt facit, ne hoc crimen in perniciem Christianæ religionis maneat occultum; etiam facit, vt in dubio quis præsumatur hæreticus quantum ad condemnationem pœnitentiæ in foro Ecclesiæ imponendæ, pro vtilitate animæ[h]. In primis obseruo forum Ecclesiæ duplex esse, vnum publicum, vt est inquisitorum: aliud priuatum & secretum, vt est pœnitentiariorum seu confessorum, quoad secundum facilè admiserim hanc sententiam tot DD. nullum enim hæc præsumptio damnum, immò & commodum adfert pœnitenti. Quoad prius forum; quia res est maximi præiudicij, & solent inquisitores vel brachio sæculari tradere, vel alia etiam corporis afflictiuâ pænâ, cum publicâ ignominiâ, reum afficere; valdè hæsitare me fateor. Sanè nec hac Simancas Episc. Pacensis, & postea Zamorensis, hoc simpliciter admittit, cuius hæc sunt verba, de hac testimonij correctione loquentis[i]; *nec audiendi sunt, qui putant eo dumtaxat casu id accipiendum esse, cùm posterius testimonium* (scilicet, reuelans, quando primum non reuelabat) *est contra reum in fauorem fidei. Nam licet eam speciem lex expresserit, mens tamen legislatoris aliud proculdubiò vult, æqualitas enim iustitiæ seruanda est inter accusatorem & reum, quinetiam reis fauorabiliores esse debemus, & ad absoluendum, quàm ad condemnandum proniores*[k].] Quid ergo dicemus? Vtique censeo si vtrumque testimonium confirmetur iudiciali iureiurando, & æquè probabilibus nitatur coniecturis ac rationibus, priori potiùs standum, siue reueler, siue non Nam fauor fidei ad tam magnum præiudicium rei porrigi non debet. Si vtrumque confirmatum sit iureiurando, sed vnum iudiciali, alterum spontaneo & extraiudiciali, standum illi quod iudiciali nititur. Et quia priùs semper coram iudice solemniter perhibetur, posterius vel raro vel numquam; semper tum stãdum erit priori, accedit quod quando iurat in posteriore, eo ipso iam declarat se periurum, qui priùs falsum iurarit. priore quoque testimonio iam ius quęsitum, quod idem testis non potest auferre: posteriùs denique semper laborat suspicione subornationis, vt teste Simancâ Demosthenes Lampidi obiecit[l]. Vno tantùm casu puto standum posteriori, siue iuratum sit, siue non; quando apparet manifestis indiciis testem non leuitate aut odio, non prece aut precio, sed iustâ omnino ex causâ testimonium correxisse[m]. Quod verò idẽ Simancas putat maiorem præsumptionem adhuc fore pro testimonio posteriore; si reus moriens illud pro exoneratione suæ conscientiæ perhibuerit; quia tunc nemo præsumitur peierare, vel salutis suæ immemor esse, *ex D. Chrysost. homil. 5. in 2. ad Timoth. Roman. Igneo & Mars.* id iam supra docui non procedere, quando iis quæ iurauit, contradicit post sententiam latam; in tali etiam hæc præsumptio cessat.

SECTIO VI.

De iis quæ loco accusationis esse solent in hoc crimine, & de accusatione ipsâ.

ACcusatio, quæ aliquando sequitur incarcerationem, aliquando præcedit solemnior est, quàm *denunciatio*, est enim maleficij alicuius apud iudicem, ad vindictam publicam solemniter facta delatio: sed in praxi, *querela*, successit in locũ accusationis, quare vbi iudex non potest procedere ex officio contra delinquentem, nemine querelam proponente (quod in non multis locis est, plerisque enim potest iudex ex officio in quocumque delicto procedere, & ideo in plerisque locis, *inquisitio*, successit in locum accusationis[n]) ibi contra querelam omnia possunt obiici[o], quæ contra accusationem.

Quoad personam, in hoc crimine admittuntur omnes aliàs inhabiles, quia est crimen exceptum, vt communiter omnes fatentur[p], & ideo in hoc crimine laicus poterit accusare clericum: admittitur etiam minor viginti annis, etiam si suam vel suorum non prosequatur iniuriam; admittitur mulier, admittuntur infames & criminosi, & etiam socius criminis: etiam excommunicati, excommunicatione maiori: soli repelluntur ab accusando inimici capitales. Quod receptum de capitali inimico, quia est impedimentum iuris naturalis[q]. Quoad excommunicatos excommunicatione maiori; licet illi actores esse non

a Godelm. l. 3. c. 9. nu. 25. Binsfeld. supra fol. 309.
b l. si quis in graui §. si quis moriens ad Syllan.
c Barth. & al. add. §. si quis moriens.
d Hippol. Mars. in prat. §. resta. in pric.
e Ant. Gomes. sup. c. 13. no. 17. Iul. Clar. d. q. 21. n. 17.
f docui supra init. sectiõis hui⁹ & vult. Binsfeld. d. memb. 2. fol. 315.
g ex text. & gl. in ca. accusat. §. licet. de hær. in 6. Felin. in c. cũ in tua. coll. 2. de test. Coua. lib. 2. var. res. cap. 13. Repertor. inquisitor. verbo, testes. Menoch. de arb. casu. 108. quos refert. & seq. Binsfeld. fol. 314.
h post glo. & Ioan. de Ino, Squillacensis de fide Catholica. c. 34. Ioseph. Masc. de probat. li. 1. concl 495. nu. 8. qui citat plurimos.
i d. cap. 36. num. 4.
k d. ca. accusat. §. licet. libr. ab sentent. de pœnis l. Aria. de act. & oblig. l. fauorabilior es de reg. iur.
l orat. cõtra Phormionem.
m sic ex d. §. licet, & Coua. sup. & Curtio Sen. cõsil. 69. Simãc. nu. 3. & 5.
n Farinac. q. 12. in princ.
o Farinac. supr. nu. 6.
p Farinac. à nu. 12. & & seq. Clarus q. 14.
q vide Farin. nu. 40. & Clar. nu. 17. d. q. 14.

possint, nec illis possit ius dici; & videantur illos excludere Clarus, *q. 14. num. 16.* & Farinac. *supra num. 32.* veriùs tamen est, eos non excludi in hoc crimine, sicut nec in hæresi, vt fatetur ipse Farinac. *num. 56.* vbi præter inimicum dicit nullum inhabilem in exceptis criminibus excludi. nec puto hoc Clarum voluisse negare. Quo pacto enim complices admittantur, qui fere omnes sunt excommunicati? Ad rationem contrariam respondeo, non ipsis ius dici tunc, sed Deo; cuius directè causa agitur, quando fides defenditur.

2. Debet accusator crimen iudici proponere cum indiciis & argumentis suspicionum, & idoneè cauere de damno resarciendo, si succumbat, & incarcerari donec caueat [a]. Calumniator tenetur ad damna, expensas, & interesse calumniati [b], & iure communi ac constitutione Pij V. ad pœnam talionis; plerisque in locis ex iure consuetudinario, pœnâ arbitriâ, pecuniariâ, vel corporali. *vide Farinac. d. quæst. 16.*

SECTIO VII.

De apprehensione, & carcere.

QVamuis nemini liceat auctoritate suâ maleficos occidere, licet tamen cuique in manifesto crimine deprehensos comprehendere, & iudici offerre; *vt explicanda l. vlt. C. de malef. iuxta Binsfed.* nam si lex illa, generaliter accipiatur, esset rixarum seminarium, quia maleficus meritò se defenderet, & aperiretur occasio petulantibus innoxios comprehendendi, addo præterea requiri, vt vel sortilegus sit fugitiuus, vel desit copia iudicis, vel bellum fuerit indictum talibus, vt de hæreticis contra Goffredum & Alberic. docet Simanca [c]. vel etiam nisi maleficus ille sit bannitus: alias, qui non habens merum imperium [d] & non existens in maiori magistratu [e] caperet & incarceraret, iniustè faceret. Potest autem capi quouis loco, & tempore, & cuiuis carceri includi: quia exutus est omni priuilegio, neque illa procedunt in criminibus atrocissimis, quare etiam possunt detineri in compedibus, manicis, cippis [f]. possunt pro pœnnâ teneri in carcere obscuro & tetro, in quo intra paucos dies moriantur; sed hoc intellige postquam crimen confessi, vel conuicti, & damnati, de crimine mortem merente [g]. Capi tamen non poterunt nisi præcesserit informatio aliqua, post indicia legitima; ex æquiore sententiâ [h]: legitima verò ad capturam esse eadem, quæ sunt ad instituendam inquisitionem generalem, videtur velle Menoch. lib. I. de præsumpt. q. 88. num. 1. de quo hæsito. immò Simancas vult in crimine hæresis neminem capi, nisi iudices compererint plusquàm semiplenis probationibus reos vrgeri [i]. ratio, quia sola etiam captura in crimine hæresis vehemẽter infamat. verùm hæc sententia, nec satis fundata est, nec satis tuta reip. quã priuatim misericors in reos, tã publicè noxia, & in cõmnne vergens periculũ. Nam semiplenæ probationes omnium iudicio ad quæstionẽ etiã in criminibus minùs reip. noxiis sufficiunt. Deinde quo crimen est atrocius, & in commune perniciosius, hoc leuioribus iudex indiciis fretus potest ad capiendum procedere. Sed & personarum habenda est ratio, vt faciliùs procedatur contra vilem, & pauperem, & plebeium, quàm contra nobilem, bonæ famæ, & locupletem. Fortè opinionum diuersitas quàm

a constitu. Carolin. c. 12. & 14. & l. 2. C. de exhib. reis lib. 3. C. de his qui accus. Angl. de malefi. v. ad querelam.
b Farin. ostendit esse cõmunem q. 16. num. 8.

BB

c arg. l. nõ est singulis. de reg. iur. lib. ait. prætor. §. si debitorẽ. quæ in fraud. cred. Si man. prax. titut. 25, num. 5.
d Farinac q. 27. n. 34.
e Vide Farina. q. 27. num. 6.
f Farinac. supra nu. 100. & hoc factum in causa Doctoris Edelini.
g Farinac num. 104.
h Lancel. Corrad. de offic. præto. in caus. crim. titul. de captu. Minsing. cẽt. 5. obs. 69. Anton. Gomes. d. tom. 3. c. 8. & opt. Farin. à num. 112. vsque 117.
i Simanc. d. tom. 25. num. 2.

A Pacensis Episcop. hac in re inueniebat, in præceps eum egit. nam si octo enumeratis à Farinacio [k], addas aliam Gomesij, [l] & commemoratam Simancæ, iam decem numerabis. Illis prætermissis, *primùm statuo*, iudici de delicto commisso constare debere, vt vult Gomesius; sed id intelligo, quando de actu extrinseco & damno dato agitur. *deinde statuo*, iudicis arbitrio permitti, quando sine, vel cum quibus indiciis, capere reum debeat [m]: verumtamen eum oportere legibus, ratione, & æquitate hoc suum arbitrium moderari, consideratâ criminis, & personarum qualitate, quare ad simplicem querelam siue delationem numquam sim auctor, vt ad capturam, ne vilium quidem personarum, se iudex accingat; nisi delator summariè B probet reum esse suspectum de fugâ, & idoneè caueat per fideiussores; aut, si persona sit locuples, se suáque obliget, pro refusione impẽsarum, damnorum, & interesse, casu quo querelam suam non probaret. his enim concurrentibus Castrens. Bald. & aliorum veterum [n] sententia recipi poterit, aliàs certè nimis rigida. Poterit eodem modo iudex procedere, quando ad delationem accedit nominatio seu indicium ab ipso infirmo periculosè laborante, (verbi gratiâ, defertur ad iudicem à medicis, Petrum esse maleficio læsum; iudex ex officio mittit Notarium ad Petrum, qui interroget, quem putat auctorem maleficij, Petrus nominat Ioannem, qui iam delatus fuerat ab alio.) ratio praxis est, quia talis infirmus adhuc sensibus & iudicio integer animo imperturbato, præsumitur C meritò salutis suæ memor, & huiusmodi infirmitas habetur pro quadam specie torturæ [o], ideo iste torto comparatur: nec dici potest spontaneus delator, neque hîc locum habent alia illa impedimenta, quæ recensuimus contra nominationem sortiarij in vltimo supplicio deponentis. Optarem tamen hoc casu hanc nominationem infirmi nudam non esse, sed ornatam causis opinionis siue suspicionis, cur illum credat auctorem. Denique notandum quod socij vnius denunciatio, indicium sufficiens præbeat ad capturam, si aliud indicium accedat. Sic post multos Menoch. *libr. 2. de arbitr. iudic. cent. 474. num. 25.* Mascard. *vol. 3. de probat. conclus. 1311. num. 10. & 11.*

D Porrò ad solam informationem extraiudicialem in scripta non redactam, siue quæ non sit in actis & apud acta, quicquid nonnulli censuerint, non arbitror capere licere: nisi duæ saltem à Claro [p] requisitæ conditiones concurrant, scilicet vt delictum sit enorme (quale est crimen maleficorum) & periculum sit, ne reus aufugiat, interea dum informationes in actis recipiuntur: quod periculum cum semper ferè sit in maleficis, quæ vt plurimùm sunt viles personæ procliues in fugam; vix accidit, vt iudici non liceat post nudam huiusmodi extraiudicialem informationem, vel post querelam, qualem diximus, incarcerare. Prosper Farinacius [q] addit tertiam conditionem, vt iudex E securus sit, quod post captum reum venient testes deposituri: sed cùm Salyce. Claro, & Cauense, quos ille citat, puto priores duas sufficere. Illud optimè idem Prosper admonuit, *malefacere iudices illos, qui lucri causâ multos penes se habent exploratores, & ad simplicem vnius illorum relationem reos in carcerem compingunt. hac enim practica damnabilis est* (inquit) *nec in iudiciis per principes toleranda.*

Quoad personas nobiles, & honestiores genere vel dignitate; etiam coniuges respectu marito-

k d. q. 27. à nu. 114.
l d. tom. 3. cap. 8. v. 1.
m arg. l. 1. D. de cust. reo. Clar. q. 28. nu. 2. Kirchou. Centur. 4. concl. 30. Bonaco. in cõm. opin. & alij.
n vide Farinac. supr. num. 115. 120. 128.
o Crauet. Rolandin. Mascard. & alij apud Farin. num. 129.

CC

p q. 28. nu. 2. in fin.
q supra num. 131.

rum; eas sub fideiussoriâ, immò & iuratoriâ cautione relaxandas censuit Godelmant. [a] & multos citauit: sed in primis illi Dd. nō loquuntur in terminis & expresè de nostro crimine. Deinde nec in genere, quādo venit infligenda pœna mortis, id verum est in aliis criminib⁹, si rei aliàs ex carcere fugerint, vel si delictum sit notorium, vel in flagranti crimine sint reperti, vel ad torturam iam adiudicati. Præterea requiritur, vt iudex reum reperiat innocentem, vel saltem valdè dubitet, & vtroque casu cautio illa non admittitur, nisi finito processu & completo. Denique certum est non cogi iudicem dimittere, sed hoc totum, ab eius arbitrio, prudenter perpensis circumstantiis omnibus, dependere [b]. nec facilis esse debet in nostro crimine; quod, sicut hæresis, omni priuilegio & dignitate reum penitùs spoliat. Numquam sanè dimitterem sub iuratoriâ cautione tantùm (quomodo qui Deo periuri, mihi iusiurandū seruent!) sub fideiussoriâ verò; non nisi vrgentibus grauissimis caussis, & quando fideiussores se vt custodes obligarēt, quo casu multò meliùs prospicitur reip. quàm si vt fideiussores tantùm q; uæ cautela à Soare accepta placuit Menochio eam explicanti [c].

Capi sortiarios seu maleficos etiam in Ecclesiâ posse, puto ex multiplici capite, tum quia crimen est atrocissimum; tum quia sunt sacrilegi, tum quia blasphemi, tum quia venefici & homicidæ deliberati & proditorij, tum quia sunt vt plurimùm hæretici & apostatæ; nam nullis istorum suffragatur immunitas loci sacri, ne ibi quidem vbi viget [d]: & in casu quo non valet immunitas, volunt multi etiam non requisito Episcopo reum extrahi per iudicem sæcularem posse: alij tamen volunt ab Episcopo veniam peti. prior opinio de iure verior & receptior erat ante bullam Gregorij XIIII. optimi & laudatissimi Pontificis; qua expresè cautum, *ne liceat sæcularibus iudicibus, sine Episcopi licentia aliquem ex Ecclesia extrahere, etiam in casu aliàs permisso, nisi si fortè Episcopus talem licentiam dare recusauerit: & tunc reos sic extractos debere ad carceres Ecclesiasticos conduci, vt illic detineantur, donec per Episcopum, vel ab eo deputatum, cognitum fuerit, an crimen sit tale, vt gaudere non debeant immunitate Ecclesiastica.*] Vbi tamen hæc bulla non obligaret, ibi posset extrahi casu dicto: sed modestè & cauendo tumultum & offensionem personarum Ecclesiasticarum, & dummodo postea, comperto quod non debuerint extrahi, statim Ecclesiæ restituantur [e]: & in iisdem locis, valebit ius præuentionis in eo, vt si reus nondum sit extractus, ad Ecclesiasticum iudicem; si iam sit extractus, ad sæcularem pertineat iudicare, num immunitate gaudere debuerit, nécne [f].

Indebitè carcerati, malefici, etiamsi carcerem effregerint, propter talem fugam nec puniendi erunt, neque pro confessis habendi, neque ad carcerem redire tenentur, etiam si redire iurauerint [g]: néque tenebuntur ad pœnam conuentionalem ipsi vel fideiussores, si quos dederunt [h]: neque ad torturam propter huiusmodi fugam rapi possunt (vt possent si carcer fuisset iustus) etiam si animo non reuertendi fugissent [i]. Sed an in foro conscientiæ peccet fugiens ex iusto carcere, quæstio est difficilis, neque hic tractanda. Peccare censet Farinac. num. 90. cum Couarr. [k] sed non peccare censuit Maior, & Felin. cum antiquis aliquot Canonistis, & ex recentioribus Lopezius, *Instruct. cap. 66.* immò & teneri fugere, si tutò possit voluit *Victor. relect. de homic.* Breuiter nihil hic peculiare est, quoad sortiarias, ideò de hac quæstione in genere tam pro sortiariis, quàm reliquis; si vis, lege, *Couarr. supr. Sot. ad 2.2. q. 69. ar. 4. Nauarr. Manual. cap. 25. Victor. d. relect. Lopez d. cap. 66. Binf. in Enchirid. & Brunor. supr.*

In ipsâ captiuitate quædam sunt iudici obseruanda, primò, vt statim perquirantur omnes areæ & anguli domus accuratè; num inueniantur pixides, vnguenta, pulueres, & alia instrumenta maleficiorum; neque rei permitti debent iterum ingredi domum, ne capiant taciturnitatis medicamenta. *Sic Petr. Gregor. lib. 13. de repub. cap. 30.* superstitiosum autem est, quod quidam addunt, curandum lictoribus, vt sublimes de domo tollantur, ne, antequam in carcerem detrudantur, terram contingant, credo verentur isti, ne sint de genere Antæi Libyci, cui contacta terra vires de nouo sufficiebat, iuxta fabulas. Tale etiam illud, detrahere omnem illis vestem, & induere eas solâ quadam interulâ, quæ vno die neta, texta & consuta: superstitiosum non foret, sed vtile eas omnibus suis vestibus spoliare, & aliis vestire, eâ gratiâ, ne quid lateret in vestib⁹ maleficij. Sanè hæ diligenter excutiendæ & scrutandæ. Valdè etiam mihi suspectum, quod quidam graues auctores [l] scribunt; admonendos iudices ne patiantur se à maleficis tangi super nudam iuncturam manuum & brachiorum, cur quæso? si ne veneno inficiant, certè possunt etiam infici aliis partibus tactis, ne fascinent? de me venenum, & partium istarum nulla erit fascinatio, simile est quod addunt iidem, producendas ante iudicem maleficas tergo aduersas, quia putant, si iudices ante alios, maleficæ aduenientes adspexerint, eos fascinari visu, & fieri mitiores ac faciliores ad absoluendum, nónne hæ sunt næniæ pueriles? quid virium habet aspectus maleficæ, eò quòd primo vel secundo loco iudicem viderit? Deinde quomodo hæc cohærent; maleficæ cognitioni iudicum addictæ, statim vim maleficiorum amittunt, quod iidem asserunt auctores: & fascinant nihilominus modis prædictis, an, quod fascinant ante cæptam cognitionem post captiuitatem, post cæptam verò cognitionem non ampliùs? ostendant diuersitatis huius causam, si nos credere sibi postulant. Deinde communior est rumor, statim atque incarceratæ sunt nocere eas ampliùs non posse. Nec defuere qui sollicitè causam quærentes, tandem duas reddidere homines non Catholici [m]. Primam quòd commodè illic venena sua habere non possint, quasi verò Diabolus ea nequeat adferre: & nequeant illa ab eo accipere nisi per manum commentariensis, vt illi falsò supponunt. Secundam, quòd liberè cum suo magistello communicare non audent; & maximè metuunt, ne à iudice colloquentes deprehendantur, quasi nesciant nocturni temporis multum sibi ad hoc superesse, & nequeant occultè dæmonem, etiam aliis præsentibus alloqui, surdaster credo Satan est, & eget clamoribus. Refelluntur hi ipsâ experientiâ, nam constat à Satanâ illas vehementer sæpe in carceribus affligi; (vt de nonnullis testatus Remigius libr. 1. cap. 13.) constat etiam in ipso carcere aliquando illi commisceri, & posse grandine agros lædere: cúmque hæc damna inferant per ipsum dæmonem, solo nutu possent illi significare, & ipse, illis vinctis, id exsequi per sese. Anno CIↃ. IↃ. XCVII. cùm Stabuletum proficiscerentur, Leodio Quæsitores, Oranus, & alij in

[a] supr. nu. 14.

[b] vide Farinac. hæc benè probantem q. 33. à n. 34.

[c] De arbit. cas. 303. num. 37.

[d] vide Farinac. latè scribētem quæst. 28.

[e] Couarr. libr. 2. var. resol. c. 20. n. 18. Clar. q. 30. n. 20. post Guidonē Pap. Boer. Remig. & alios.

[f] Vulpell. resp. 130. num. 6. Farinac. supr. num. 76.

[g] sic post Rolandin. Minsing. & Couarr. 1. var. reso. ca. 2. nu. 7. & 11. quidam notāt & benè.

[h] Farinac. q. 30. n. 70.

[i] Farinac. à num. 85.

[k] li. 1. var. resp. c. 2. n. 8. & 14. & Brunor. à Sole in qq. lega. q. 30. num. 34.

[l] Spreg. in malleo pa. 3. qu. 15. & Greg. sup. num. 4.

[m] Danæus de Sortiar. cap. 4. Godelm. d. c. 4. libr. 3. num. 17.

Exemplū vide infr. libr. 5. sect. 10. in fine.

A B C D E DD

viâ planâ subitò currus deiectus fuit, & mirificè per medium confractus, omnibus tamen illæsis, pedibus ergò, quibus equi non aderant, reliquum iter confecerunt, cum Stabuleti in carcere inuisissent Ioan. illum del Vaulx, cuius causâ eo profecti fuerant; is statim illis, benè (ait) in viâ expalluistis; nec satis vobis omnia prosperè successerunt. Et dissimulantibus illis, casum narrauit, addiditque se id à suo dæmone accepisse, damnum tamen ab alio quodam dæmone illatum, iniussu suo: voluisse dæmonem ampliùs nocere; sed non licuisse. Hinc causam habetis, posse per dæmonem nocere, si Deus permittat: rarò Deum permittere, ne iustitiæ executio in maleficos impediatur. *Plura videte supr. libr.3.part.1.quæst.3.*

Vtilior ergo est monitio, ne iudices illos diu detineant in carceribus, sed vel sontes velox pœna consumat, vel innoxij reperti liberentur maturiùs:[a] & vt obseruentur, ne qua secum ferant, vel ne qua inferant alij, quibus sibi necem queant inferre: & eâdem de causâ, ne diu solæ permittantur esse, nihil enim Diabolus diligentiùs conatur, quàm ad mortis consilium illas inducere[b]. Sed cur eas carceribus nō eripit? Grilland. *quæst.9.* scribit quosdam iudices sæpè expertos an solitâ inunctione Magi capti per dæmonem efferrentur, & nullum vmquam sortilegia tum effectum sortita. Vnde multos tenuisse, quod captæ à dæmone eripi non possint: & rationes reddit duas, primam quia Diabolus mauult illas in professione sua statim mori. 2. quia Deus non permittit dæmones exercere potentiam suam, ne id fiat in scandalum ipsorum iudicum, & Dei ignomiam, Nam videretur plus posse Diabolus in suis ministris strigibus; quàm Deus in suis, qui sunt Iudices, quæ ratio posterior est D. Thom. Confirmatur, quia Pompeiopoli existens Inquisitor permisit cuidam Malefico capto vt se inungeret, & licentiam dedit euolandi si posset, & ille statim sublatus fuit in aërem. Cùm Legione in Hispaniâ degerem legi litteras ad Doctorem quendam Canonicum datas; quibus hoc inter cætera narrabatur. Ergoné hoc tunc accidit, quia cessabat ratio prædicta, nec dæmon poterat videri contra iudiciariam potestatem præualuisse? Suaderem tamen Iudicibus abstinere ab huiusmodi experientiis; in quibus plus est curiositatis, quàm pietatis. Punitæ morte Iudicum curiositatis ego aliàs ex Cumano exemplum dedi; quod idem ex Siluestro Prierate Crespetus narrauit, *libr. 1. de odio Satanæ discur.15.* Posterior autem illa D. Thomæ ratio quanti sit momenti dictum iam, *libr. 3. part.1.quæst.5.*

a Authen. hodie. de custod. reorum.
b Nic. Rimig. lib.3. dæmonolat. cap.6. 7. & 8.

SECTIO VIII.

De accusatione in iudicio post incarcerationem.

De hac sufficiunt iam à nobis dicta, sup. sect. 6. si quis plura volet, legat Pros. Farinac. *q.12. & 16.* Clar. §. *fin. quæst.12. cum mul. seq.*

SECTIO IX.

De torturâ.

Ad hanc iam diximus, quæ sufficiant indicia? *sup. sect.3. & sect. 4.* Nunc videndum nobis qualis esse debeat? quando iteranda? decernēdáve? & quæ hac in re superstitiosa sint vitanda?

Quoad primum, secundumque; sunt enim valdè commista, quæ de iis dici possunt; scienda sunt sequentia. Imprimis poterit iudex instituere interrogationes ad formulam illam à Grillādo[c] traditam; *Quid sit illa professio quàm faciunt cum dæmone, & quibus modo ad ordine ad illam accedant, & quibus carimoniis & solemnitatibus in ea vtantur? Ad quid se obligent dæmoni? sub qua forma verborum fiat ipsâ obligatio? quæ sint ab eis seruanda & ad quæ teneantur? quæ præmia habeant & quæ habere sperent ab earum Principe Dæmone? ex quibus rebus simplicibus vel mixtis componant vnguenta, quibus liniant corpora sua dum vadunt ad ludos? cum quibus etiam rebus faciant alia venefica maleficia? quem ordinem teneant, quando accessuræ sunt ad ludos prædictos? sitnè verum quod vadant corporaliter, vel illa sit illusio siue visio quædam in apparentia, in mente, & intellectu? casu quo accedunt corporaliter, an ambulent pedibus propriis, vel aliter deferantur, & quomodo, & per quem? Item quomodo & qualiter celebrent sacrificia, offerant preces & munera dæmoni? Item quæ sint illis in præcipua obseruantia in dicta professione?*] Et alia huiusmodi quæ iudici ex præcedenti inquisitione, vel denunciatione videbuntur exquirenda: postea poterit interrogare de singulis, *num hæc, & quando, & cum quibus, &c. fecerint?* in his vtile erit à leuioribus, quæ faciliùs confitentur, ad grauiora progredi, ideoque vltimo demum loco de copulâ cum dæmone interrogare (*Sprenger. part.3. mallei quæst.14. & 15.*

c q. 7. n. 7.

Abstinendum iudici tormentis, si possit abstinendo veritas haberi, *quæstio*, enim, *res fragilis est, & periculosa, & quæ sæpè veritatem fallit*[d], sæpè fit vt *innocens pro incerto scelere certissimas luat pœnas*[e], frequenter tamen cogitur iudex quæstionem adhibere, *cùm qui se negant crimine quo accusantur teneri, torquentur, vt facinoris veritas, quæ indice voce non promitur, dolore corporis exprimatur*, teste B. Cipriano[f], & est Theolog. sententia communis.

Torturæ modus iudicis arbitrio committitur, sed debet illud moderari prudentiâ & æquitate, primò, vt præcedant indicia sufficientia, de quibus egimus, *Sectione* 1. 2. vt constet priùs de corpore delicti, quod ibidem probauimus. 3. vt reo sit data indiciorum copia, & processus contra ipsum iam formati, & tempus ad se defendendum sufficiens[g]. 4. vt reus nec sit confessus, nec conuictus. 5. vt per interlocutoriam reum iam damnarit ad quæstionem, expressis in sententiâ causis, cur; & reus non appellarit, aut friuolè & calumniosè appellarit. appellationi enim nō friuolæ aut calumniosæ deferendum est: adeò vt contra eam tortus & confessus nequeat condemnari. Si constet iudici friuolam vel calumniosam esse, potest eam contemnere: poterit autem credere talem esse, quando in processu erunt indicia legitima ad torquendum, quæ reus in termino sibi concesso non sufficienter expurgauit. Si de hac re iudex dubitaret, omnino deberet appellationi deferre, & à torturâ supersedere. 6. debet iudex postquam reus cibum vel potum sumpsit, propter periculum vomitûs, vt minimum quinque vel sex horis, à quæstione abstinere. 7. debet pro grauitate delicti, certitudine indiciorum, & qualitate personarum, etiam qualitatem & grauitatem tormentorum remittere vel acuere. Modus autem & gradus torturæ rectè proponit Farinacius[h]. debet etiam iudex, licet istud delictum sit atrocissimum, eum modum & diuturnitatem quæstionis

d l. 1. §. quæstioni. D. de quæst. Aristot. in Rheth. ad Alexan. de quæstione.
e D. Augu. libr. 19. de ciuit. Dei.
f Cyprian. ad Demetriā. Ioan. Maior. in 4. d.15. qu. 22. Siluest. Tab. & alij verbo Inquisitio.
g de his & sequ. vide Prosp. Farina. q.38.
h supra à num.34.

EE

in eo seruare, vt corpus rei maneat vel illæsum, vel modicè læsum, saluum innocentiæ vel supplicio: illæsum dico, quod ad carnis lacerationem, aut ossium vel neruorum fracturã, nam quoad discompaginationem, siue disiunctionem iuncturarum & ossium non immoderatã, vix in tormentis ea potest euitari. Hîc meritò cunctis sequenda foret (extra tormentum in somniæ) Paulli. III. bulla LVIII. a quæ vetat reum in torturâ vltra horæ spacium detineri. Debet etiam iudex abstinere nouis, & in suâ prouinciâ inusitatis torquendi modis; Sed vtatur solitis in hoc crimine; vt torméto funis; tenuioris & affusione aquæ frigidæ in tergum appẽsi, vel etiã additis ad pedes põderib⁹, vel vt baculo inter pedes inserto nequeat iungere; vel torméto vigiliæ omnium optimo & tutissimo, quando non additur simul membrorum extensio, hoc optimè nobis descripserunt Flamin. Cartar. & Farinac. b & eo potissimum vtendum quoad mulieres, maximè honestiores, vt sunt moniales, &c. hæc in inferendâ quauis torturâ.

Quoad iterationem quæstionis, seruandum primò, ne vmquam etiam vrgentissimis indiciis superuenientibus, reus torqueatur vltrà tertiam vicem, etiamsi varius sit in confessione: quod si semper constanter negauerit, non posset vltra duas vices torqueri c, licet contrarium seruetur in praxi. secundò, non est repetenda eodem die quæstio, sed vnus saltem dies inter singulas est interiiciendus, vt terror ille & dolor resideat d, tertiò, numquam est iteranda; nisi superueniant indicia noua, & diuersi generis, & prioribus euidentiora: & nisi reus sit adeò fortis ac robustus, vt animo & corpore in priore torturâ perdurauerit: item nisi priores torturæ nimis lenes & insufficientes fuerint; quod diiudicare pendet à iudicis arbitrio, quartò, si reus in tormentis confessus, sequenti die non vult ad bancum (quod aiunt) confessionem suam ratificare extra torturam, dicátque se dolore tormentorum falsa fuisse confessum, poterit absque nouis indiciis de nouo subdi quæstioni, vt perseueret. Si tunc reus in secundâ quæstione pergit negare, primam confessionem expurgat, & est dimittendus, nec poterit tertiò torqueri e: nisi tamen prima tortura fuisset insufficiens & indicia valdè vrgerent, tunc ad tertiam posset deueniri f. Quod si in tertiâ adhuc negat, omnino dimittatur: si in tertiâ sicut in primâ iterùm confitetur, & post torturam ratificet quæstionem omninò est puniendus: si tertiâ in torturâ iterum confitetur, sed post torturam negat; non poterit quartò torqueri, sed est absoluendus, quia cuncta indicia priora purgauit, & vltimum istud solùm ad quæstionem non sufficit, estque tandem finis aliquis quæstionibus imponendus. *Sic Simanc. sup. num. 43. & alij illi sup. citati. & praeterea Boss. Blanc. Carer. & Farinac. eos sequens sup. num. 99. & 105. vide Marsil. in repetitione l. repeti. D. de quæstion. Et quod tunc simpliciter & absolutè sit dimittendus liber volunt Eymeri, in 3. part. director. & Pegna d. comm. 31. Anton. Gomez d. cap. 13. num. 28. soluens argumenta contraria. Damhaud. in prax. crim. cap. 40 & alij apud Binsfeld. l. 7. de malef. C. q. 1. conclus. 16.* Estque non illepidum quod narrat Marsil. habuisse se Mediolani quendam insignem nebulonem; qui in torturâ fatebatur, & in auditorio post torturam cuncta iterum negabat. tandem rogatus quare sic faceret, renidens respondit; quia meliùs iudico millies torqueri in brachiis, quàm semel in gula, quare? quia multos reperias chirurgos, qui norint sua in loca reponere & coaptare ossa brachiorum, nec vnum inuenias, qui norit reaptare gulam, & similibus sibi illudentem Hippol. Mars. coactus fuit liberum dimittere. Porrò qui dimittendus, eum censeo dimittendum absolutè & simpliciter; sine fideiussoribus, idque ex receptiore sententiâ; neque causam indecisam relinquendam. Si tamen indicia non forent per reum sufficienter purgata; vel etiamsi verisimiliter exspectarentur indicia noua & clariora præcedentibus; tunc, ex multarum Curiarum praxi, posset reus dimitti datâ fideiussione de se repræsentando, cùm iterum à iudice accersetur; & tunc, cùm ista indicia noua superuenerint, reus iterum examinatur, hæc dimissio tunc nõ est absoluta, sed stantibus tantum rebus, prout tunc se habebant. *vt benè post Boër. & Carauitã Clarus quæst. 62. & Damhaud. sup.* Praxis verò illa quam Sprengerus ponit, *part. 3. Mallei q. 14.* vt damnetur non ad torturam iterandam, sed ad eandem alio die continuandam, & hoc posse fieri non ortis nouis iudiciis, mihi callidior, quàm verior; & crudelior, quàm æquior videtur. Nec enim decet huiusmodi verborum captiunculis sæuitiam intendere, quid prodest vocare continuationem, quæ reuerâ est iteratio? quàm durum etiam est, per continuatos dies quæstionem exercere? absint à piis iudicibus huiuscemodi commenta. Quod dixi, secundâ vel tertiâ vice iterari tormenta posse; id procedit, quando reus dumtaxat causatur dolore quæstionis, se victum fuisset: sed si contenderet erroneam fuisse confessionem, & se paratum probare suum errorem, & adsint aliqua indicia pro reuocatione facientia, tunc non posset iterum subiici quæstioni, sed deberet ei spacium tribui probandi erroris, & interea latiùs haberi, & admitti ad eum aduocati ac procuratores, vt possit cum iis conferre g. Hæc de reo non conuicto.

Ceterùm si reus sit conuictus, consultiùs est iudici non subiicere eum quæstioni, quia tortura solet indicia præcedentia purgare, immò & plenas probationes; & ideò reus etiam conuictus in torturâ, & post eam constanter persistens, foret liberandus, vt ex communi Dd. sententiâ docet Farinac. h Et licet multi grauissimi iuris interpp. existiment, adhuc huiusmodi posse condemnari i, & sic Parisiensis Curia, teste Paponio, aliquoties iudicarit; contrarium tamen, quod dixi, communius & verius esse, cum Cartario censuit Farinac. saltem quoad pœnam ordinariam, vt ea infligi non possit: extraordinariam non corporalem fatetur infligi posse, quando conuictus tantùm fuit præsumptionibus vrgentissimis; quod si conuictus fuerit plenis probationibus, tunc posse infligi pœnam corporalem extraord. etiam triremium. Sunt tamen aliqui casus, quibus tortura reum conuictum non eriperet punitioni ordinariæ. 1. si non detur super delicto, de quo quis fuit confessus, vel conuictus; sed ad notitiam aliorum delictorum. 2. quando datur tantùm pro habendâ vlteriore veritate qualitatum aggrauantium. 3. quando irrogatur ad habendos complices, fautores, receptatores, & alios participes. 4 si iudex decernit eam cũ protestatione, id se facere sine præiudicio probatorum; & reuerâ hæc protestatio non appareat contraria facto; vt appareret, si reus interrogaretur super principali delicto, etiam oretenus & non scribente notario. Sed vtrum iudex possit

a habes in Bullario Magno part. 1.

b Cartar. lib. 4. prax. crim. ca. 2. nu. 7. & 8. Farin. sup. num. 71. & Mars. in l. 1. D. de quæstion.

FF

c sic intellige Simã. & quos alleg. prax. cap. 52. nu. 42.

d Maior in 4. d. 15. qu. 22. & Simanc. sup. num. 39.

e Sic Simanc. sup. n. 43. & in suis pract. Milleus, Clar. Damhaut. & Cartar.

f hæc est mẽs etiam Simã. sup. num. 46. & Frã. Pegne in direct. inquisit. 3. P com. 39.

g Bossius tit. de tort. nu. 19. Foller. & Frã. Personalis apud Farinac. n. 102.

h q. 4. nu. 26. & qu. 40. à nu. 2.

i Marsil. singu. 108. Grammat. consl. 12. n. 24. & deci. 8. n. 3. 4. & 7. Couarr. practi. qq. ca. 23. post nu. 5. Ant. Gomes. d. ca. 13. post nu. 20. Remin. Folle. & alij.

reum testibus plenè conuictum torquere? Nau. *in Man. cap. 18. num. 59.* respondet iudicem qui hoc facit ad impediendam rei appellationem, peccare Mortal. nisi constet calumniosam ac friuolam fore appellationem. In illis locis vbi necessaria est rei confessio, non habet locum Nauarr. sententia: vbi non est necessaria, procedit quoad tormenta ad hoc instituta, vt delictum illud, de quo conuictus est, fateatur; non quoad complices nominandos, aut circumstantias delictum aggrauantes, de quibus non est plenè conuictus.

Quoad personas torquendas crimen istud est exceptum, ideò priuilegio suo omnes spoliantur: diuersimodè tamen. Nam qui sunt priuilegiati ratione dignitatis vel ordinis; illi planè spoliantur, etiam clerici & monachi etiam non infamati; mitiùs tamen sunt torquendi isti, quàm alij vt docet Simancas.[a] Quoad eos qui sunt excepti ratione ætatis; puto si sint minores annis XIIII. tantùm esse terrendos, etiam terrore reali; vt nudando, ligando, & ad eculeum adducendo, non tamen imponendo. Si minores tantùm viginti quinque annis ingressi saltem decimum quartum, torquendi, sed mitiùs, quàm maiores: senes verò, pro cuiúsque viribus minùs tamen acriter, quàm viri [b]. Idē de cæteris priuilegiatis ratione debilitatis, qui torqueri poterūt moderatiùs, dūmodo absit mortis omne periculū: excipiendæ semper prægnātes, fauore partûs, donec pepererint, & periculū illud euaserint: quoad aliàs mulieres, nihil peculiare est, nisi ꝙ honestatis, quā in viris, adhuc maior habēda ratio, maximè si virgines, aut sanctimoniales sint.

Quoad tertium dubium, sciendum multos maleficos contumacissimè tormenta perferre, munitos (vt ipsi vocant) remedio siue, *maleficio Taciturnitatis*: quod maleficium [c] tradunt componi ex corde, vel aliis membris infantuli non baptizati, violenter necati, & in puluerem redacti, quibus cineribus corpori inspersis, vel occultatis, silentij hanc vim consequantur. Certum est in tormentis multos hoc silentium retinere, vt [d] scriptores plerique testantur, & quotidiana narrat experientia. Fit autem hoc artificio Diaboli multis modis, quorum quosdam obseruat [e] Binfeld. Etenim multiplex est causa huius silentij, vel enim tacent quia dolorem non sentiunt, vel quia loqui non possunt; etiā si sentiant; vel quia nec sentiunt, nec loqui possunt; vt quādo profundo somno opprimuntur, (somnum hunc conciliat dæmon caussis merè naturalibus, vt medicamentis soporiferis & similibus) vel sanè, quia licet sentiant & loqui possint, robusti tamen atque fortes omnia tolerant, & obstinato animo cruciatum interrogationésque omnes contemnunt. Vt non sentiant, solet dæmon efficere per quædam naturalem vim obstupefaciendi sensus habentia; quibus fit, vt vel dolorem non sentiant, vel lenior & tolerabilior dolor videatur, de qua re actum superius, *libr. 2. quæst. 21.* Aliquando pondera appensa ipse leuat, & corpus ipsum subleuat, funes quoque quibus ligati & extensi laxat, aliquando verò ea quæ corpori infligi, vel infundi videntur; ipse aliò auertit, aut vim eorum priusquam corpus contingant tollit, aut aliquid medium densum & solidum; quod simul facit ne abstantibus sit conspicuum; interponit. Aliquando denique corpus ipsum malefici ex eculeo tollit, & aliud substituit; quæ cuncta cum Deus permittit, illi facillima sunt, rarius tamen hanc superpositionem corporis alterius contingere puto: frequentiùs auersionem illam siue depulsionem, item interpositionem (quàm dixi.) Et vel vehementer fallor, vel planè id factum id Lycanthropo illo Vvestphalico annis superioribus, de quo, vt, ex ore, *Sereniss. Electoris Ernesti, Bauariæ Ducis,* Carolus Billheus Vir Clar. mihi narrauit, ista ferebantur: homines vicies (*en, iudicum clementiam arbitrium, quò si porrigat in illis partibus Aquilonaribus*) sæuæ quæstioni subditum, nihil fassum, sed renidenti ridentíque similem cuncta supplicia pertulisse, tandem carnificem reo poculum quoddam medicatum præparasse; & ipsum quidem purum putum vinum propinasse, bibisseque, reo verò exhibuisse potionem illam alteram, sic imposuisse, ecce tibi confestim reum omnia sua facinora narrantem; & inter cætera, lustrorum aliquot Lycanthropiam, & quæ tum plurima perpetrarat. quærentibus, vnde hæc tam subita mutatio? respondit, pactum secum dæmone, eúmque sibi pollicitum, hanc indolentiam cum taciturnitate in tormentis, & omnia supplicia, quæ carnifex ipsi infligeret, in se illum suscepturum. (*hoc scilicet, vt dixi, aduersionis, & interpositionis modo, stultus enim sit, qui existimet ipsum antoprosopos dæmonem torqueri potuisse*) mox verò vt illud (nescio quid) bibisset, dæmonem abscessisse vel inuitum, vel pacti contemptorem, ideò se nolle ampliùs torqueri, malle spontè profiteri. Silentium etiam solet Diabolus inducere occupatione corporeâ malefici, præclusis illi interiùs faucibus & ore, eâ moderatione, vt non præfocetur, loqui tamen non queat; interdum etiam organo auditûs sic obstructo, vt iudicis voces interrogationésque non exaudiant rei; quorum omnium exempla suggerit Nicol. Remigius [f]. Aliquando dúmtaxat propè adsistit & dehortatur à confessione, adhortatúrque, vt breuia hæc tormenta, spe vitæ præsentis longioris, & æternæ cum illo beatitatis, fortiter ferant; demum addit minas & intentat sæuiora, si quid promant. Denique solet illis membranulas & alia instrumenta magica, variis notata characteribus, suppeditare, quibus in locis corporis secretissimis abditis, ex pacto sensum adimit doloris. Nonnumquam etiam per aliàs maleficas (*vt ait Sprenger. supra quæst. 15.*) maleficiantur quantumcumque remotas. *Prout malefica quædam in Ispruch se iactare solebat, quod vbi ad minus filum ex vestimentis alicuius detenti haberet, tantùm efficere posset, quod quantumcumque tormentaretur, etiam vsque ad mortem, nihil fateri posset.*] Sed hoc totum ex pacto Diabolus faciebat.

Vt his iudices obuient, quid non moliuntur? multa ritè, multa perperam. Sunt qui prophanam frigidam ori infundant, id si in ipsâ quæstione fiat, quia cruciatum adfert, & periculosam conuulsionem, pars tormenti censendum; si post quæstionem, adhuc æstuante corpore, idem arbitror? si diu post, quid operari queat, nisi ex pacto & maleficè, non intelligo; minùs si antè quæstionem, vt plerique solent: cauendum ergo. Qui benedictam aquam infundūt, siue ante quæstionem, siue in quæstione, si sic directè ad veritatem promendam putant eas adigi, vereor ne superstitiosi, sin indirectè, quòd obsessas credant, vel dæmonem propè adsistere, & ideò piacularem hanc vndam propinant, vel inspergunt; non ausim dānare. Probem magis. Catholicis enim constat, fugando

a d. tit. 52. à num. 23.

b est communior, vt patet ex Iac. Portio con. 99. Simanc. sup. n. 21. & 22. Farinac. q. 41. n. 103.

GG

c Spreng. mal. malef. pa. 3. q. 14. & 15. & ex eo alij.

d Eymeri. part 3. Direct. inquisit. & ibi Pena cōment. 39. Gril. de tortur. qu. 4. à num. 12. Damboud. & alij.

e in d. l. 7. qu. 1. conclus. 15.

f lib. 3. Dæmonolat. cap. 8. & 9.

dæmoni efficacem hanc lympham. quare fortasis etiam suadendum, vt citrà superstitionem circumcirca equuleum aspergatur locus. & sit in loco quæstionis vsui futura aqua benedicta. Examinemus nunc quædam hac in re à Sprengero & sociis tradita a. *Primùm* suadent reum diligenter induci verbis & rationibus, spe dubia addita, quod fortè non damnabitur ad mortem si confiteatur, vt veritatem non celet, & Deo det gloriam. hæc diligentia laudabilis est. Nam mediato frequens (*vt aiunt*) & carceris calamitas, & multiplicata informatio proborum virorum, solent disponere ad veritatem eruendam. Et à nobis (*addunt*) expertum est, quod per huiusmodi informationes, maleficæ taliter confortatæ fuerunt, vt in signum resistentiæ in terram spuentes, quasi in faciem Diaboli, dicerent; faciam quod iustum erit, & consequenter crimina sua fatebantur.] *Secundo* vt dum ministri se parant ad torquendum, alii interea exspolient reum; (*si sit mulier, exspolianda fuerat à mulieribus alijs, antequam ad carcerem ducatur*) ne quid in vestimentis (vt iam dixi) lateat maleficii. *Tertiò* debent capilli capitis & barbæ abradi, immò & per totum corpus etiam in partibus secretioribus: si feminæ sint à fæminis, si viri à viris: & sic cauebitur inhonestas & inuerecundia, propter quam Inquisitores Germanici Sprengerus & socii non ausi fuerunt hoc vti remedio, vt ipsimet profitentur, addentes alibi hoc in vsu esse b. Tamen (inquiunt) in aliis regnis inquisitores talem per totum corpus abrasuram fieri mãdant. *Vnde & Cumanus inquisitor nobis insinuauit: quod anno elapsô, (qui fuit 1485.) 41. maleficas incinerari mandasset, omnibus per totum corpus abrasis. Et hoc in districtu & comitatu Burbiæ, in confinibus Archiducis Austriæ versus Mediolanum.*] Et hoc remedium multum prodesse, inter alios duobus exemplis lectu dignissimis, sed, propter prolixitatem, nunc à me omittendis: quorum ipse testis occulatus & iudex fuit, confirmat Iud. Damhauderius c. In hac tonsione illud moneo obseruandum, si fiat duntaxat, ne maleficium lateat foraminibus corporis insertum, vel crinibus inspersum, ritè id fieri: eadémque de causa putarem, ne qua vnctio subesset, etiam totum corpus aqua calida priùs diligenter abluendum: sed si tonsio fieret ex opinione, quòd per eam robur corporis & animi fortitudo pereat, exemplo Samsonis, (in quo totum id diuina virtute contingebat) & etiam documento Apollonii Tyanæi: d putarim seriò hoc esse Magicum & superstitiosum.

Addunt & quartam cautelam, si inuestigare (*inquiunt* e, *addo verba ne quid viris magnis videar affingere*) affectat, an maleficio taciturnitatis sit inuoluta, an lachrymare coram eo queat stando, aut tormentis exponendo. *Hoc enim ipsum pro certissimo signo, ex fide dignorum antiquâ relatione, ac propria experientia docente, adeo compertum est, quod etiamsi ad lachrymandum coniurationibus hortetur & compellatur, si malefica exsistit, hoc ipsum scilicet lachrymas emittere, non potest: dabit quidem flebiles voces, & ex sputo genas & oculos linire, ac si fleret, attentabit: super quo à circumstantibus cautè aduertendum erit. Modus autem coniurandi ad lachrymas veras, si innoxia fuerit, & cohibere lachrymas falsas, talis vel consimilis in sententia practicari à iudice potest seu presbytero, manum super caput delati seu delatæ ponendo: Coniuro te per amarissimas lachrymas à nostro Saluatore Domino, &c.*] Quis miretur sub ea tempora hæreses inualuisse, quando huiusmodi: quæ nec Scripturæ sacræ, nec Conciliorum, nec Decretorum Pontificiorum, nec Patrum, nec Ecclesiæ consuetudine introductæ sunt formulæ, ad superstitiosas obseruationes accedebant? Iam antè docui indicium istud lachrymarum prorsùs esse fallax, & annumeranda haud dubiè hæc experientia, superstitiosis aliis explorationibus, quas mox refellam. Formula ipsa nihil continet impii, sed formulas huiusmodi iudicibus præscribere merè arbitrarias, & fallaci duntaxat innixas experientiæ: non satis pium, neque religiosum, est, & sapit tentationem Dei. Nec ratio etiam quam addunt est bona: scilicet hoc contingere, quia gratia lachrymarum in pœnitentibus donum est Spiritus sancti: & Diabolo displicet, ideò illam conatur impedire. Age enim, si oratio illa efficax ad hoc donum à Spiritu sancto impœnitenti & nolenti maleficæ impetrandum, ad lubitum interrogantis latrunculatoris: (quod quis credat?) sanè Diabolus non magis poterit has lachrymas impedire, quàm cordis pœnitentiam: si non est ad hoc efficax, cur id Diabolo displiceat: cui fictæ lachrymæ non possunt non placere? cur ergo per huiusmodi commenta; ab Ecclesia non approbata, via struitur similibus superstitionibus? Præterea cur nequeat Diabolus lachrymas si velit elicere, quas muliebre ingenium cum lubet elicit, & superstitio Flentium Picarditarum?

Quintam Insuper adunt iidem scriptores, *Tonsis capillis capitis, cũ calice aut scipho aquæ benedictæ guttulam ceræ benedictæ immittendo, & inuocatione Sanctissimæ Trinitatis, ieiuno stomacho trinies in potu ministrando per Dei gratiam a plerisq; taciturnitatis maleficium abstulimus.*] Cetera transire possunt, cauẽdũ ne vis ponatur in numero illo ternario, aut in ieiuno stomacho, vtrumq; enim impertinẽs est ad effectũ.

Sextam ponunt de tollendo hoc maleficio per alias maleficas: sed hoc meritò improbant, & de hoc postea agetur copiosè libro sequenti. c. 2. q. 2. Obiicitur factum Præsulis Ratisponensis: Quòd dum quidam hæretici propriâ confessione conuicti, vt impœnitentes & defensores perfidiæ morti fuissent adiudicati, accidit vt in rogo illæsi persisterent: proiiciuntur ergo in profluentem: sed nec aquis demerguntur: Nutare multi, & fidem illorum suspicere. Sollicitus de gregis salute bonus pastor, triduanum indicit ieiunium, & preces Deo fundendas. nondum expleto triduo, venit quidam, & denunciat hosce sub vno brachiorum habere maleficium insertum inter carnem & cutem inuento & amoto, confestim illos vindex flamma concremauit. Hunc ergo inquiunt denunciatorem fuisse Necromanticum, & eius præsulem vsum denunciatione. Sed qui narrat Sprengerus, dubius fuit an Necromanticus fuerit, necne. potuit enim Deus bono illi præsuli id aliter reuelare, in causa tam graui & populo necessariâ. Deinde nos non omnium hic facta defendenda, sed causarũ ac gestorũ pondera libranda suscepimus.

Septimam ergo hinc eliciunt, deuotas ad Deum orationes iunctas ieiunijs & bonis operibus; immò & populo indici poterunt preces publicæ ad inuocandum diuinum auxilium in generali, & vt contra dæmonum quascũque infestationes cælitum auxilia implorentur. Iuxta illud boni Regis Iosaphat f: *Deus noster ergo non iudicabis eos? In nobis quidem non est tanta fortitudo, vt possimus*

a p. 3. Mal. lel q. 14.

b d. p. 3. q. 15.

c prax. cri. c. 37. n. 21.

d Philostr. l. 7. & 8. Nic. Remig. l. 3 c. 11

e Mall. Malef. d. q. p. 3. q. 15.

f 2. Paral. 20. v. 12.

HH

huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te.]

Octauo loco addunt quædam a, mihi quidẽ non parùm suspecta, nempe: quoad diem, *vt infra missarum sollemnia & sacratioribus diebus, maxime sextis ferijs quousque fit compulsus pro exspectatione Saluatoris nostri, maleficæ interrogentur. item si sal aut aliæ res benedictæ cùm septem verbis quæ Christus protulit in cruce, in scedulâ conscriptis, simul colligatis, collo malefici alligentur: longitudo Christi benedicta super nudum corpus & extra circumcingantur.* .] Ego (quicquid illi dicant de experientiâ) illi experientiæ non fido. Reliquias Sanctorum appendi collo, aut quasuis res Ecclesiastico ritu benedictas, cereas effigies AGNI DEI (vt vocant) salem benedictum, &c. probo, dum desit irreuerentiæ periculum. & scio quoad agnum Dei hoc multis feliciter cecidisse. de verbis certis scripturæ, quid sentiam iam dixi *libro* 1. *quæst. de periaptis*. De longitudinis Christi Domini mensura, quid illa operari idonea, nouit Deus: sanè cùm benedici illam priùs volunt, indicant, hoc benedictioni Ecclesiæ tribuendum. in ipsa etiam circumdatione, aliquid vereor ne sit mendosi. Dierum illa obseruatio suspecta quoque non immeritò. Sed & iura festis diebus abstinere iudicialibus iubent, nisi quando periculum esset in mora, vt patet ex *libr. Prouinciarum C. de ferijs*, ideò quod iure receptum, vt in atrocioribus criminibus quouis festo, etiam in Paschalibus, liceat torquere, sed ad Dei honorem (vt addunt DD.) id ego certè ad casum periculi lubenter restrinxerim. In genere tamen loquuntur (*ex l. nemo C. de Episc. audien. Bald. Spec. & alij quos sequuntur Clarus § fin. q. 64. n. 34. & Binsfeld. in l. 7. C. de malef. q. 1. conclus. 18.*) Sed cùm idem Clarus fateatur timentes Deum iudices his diebus nunquam aliquẽ pœna sanguinis afficere (*vide illum q. 97. v. 6.*) idq; in Dei honorem; non video cur, cessante illo periculo, non sit idem dicendum de torturâ.

Nono adiiciunt in ipsa quæstione, legenda dicta testium, subinissis nominibus, dicendo: *Ecce conuicta es per testes, &c.* Hoc non satis intelligo. Nam si velit duntaxat nomina testium taceri, parùm ad rem. hoc enim etiam extra quæstionem seruandum, de quo superiùs. si summissa voce nominari, ita ne reus exaudiat nomina, exaudiens tamen reliqua: sanè hoc superstitiosum est.

Decimo monent interrogandum reum, an velit subire indicium ferri candentis, & si annuat, cognosci verum esse maleficum: profectò id fallax est inprimis: deinde iniquum proponere reo, quod ei facere, vel iudici non liceat permittere.

Vndecimo monent *eos qui nihil in tormentis confessi, de carere pænoso, ad benè munitam, sed minùs incõmodã mãsionem trãsferendos: nullo tamen modo relaxandos sub iuratoria vel fideiussoria cautione: quia sic nunquam veritas ab ita relaxatis habetur, sed semper deteriores efficiuntur.*] In primis potest casus occurrere in quo sic sint relaxandi ad meliorem custodiam: iudici tamen tum vehementer cauendum, ne aliis sint noxæ suo exemplo, vel verbis. Deinde potest etiam contingere, vt locus sit cautioni fideiussoriæ, vt superius dictum. Nec satis certa illa affirmatio, nunquam meliores effici. Non est abbreuiata manus Domini, & præcedens vexatio dare potuit intellectum.

Alia, quæ Sprengerus addit, mox commemorabimus loco suo. Nunc ponams XII. *quiddam* e x b Francofurtẽsi I. C. quod addo, vt vitetur, quia merè superstitiosum. Quidam (ait) ne dolores sentiãt solent hoc versus pronunciare:

> *Imparibus meritis tria pendent corpora ramis:*
> *Dismas & Gestas, &c.*]

Quis non hæc rideat! scilicet iam vis etiam in Hexametri pedibus: subiungit & quædam ex Psalmis. Et homo religiosus non audet hæc pronunciare superstitiosa, vt facit) meritò) sequentia Grillandi c, nempe ad eruendam veritatem iudici pronuncianda esse verba Prophetæ: *Dominus labia mea aperiat, & os meum annunciabit veritatem.* Nonne hic ipsa Psalmi verba detorquentur? cur ergo vim arcessit à verbis Prophetæ? item, quis illa pronunciabit? Iudex? qui hoc ad reum? reus? primùm quid si nolit? deinde certè inuitus pronunciabit, nec impetrabit. Sed nugas mitto.

SECTIO X.

De alijs mediis veritatem perscrutandi.

MAioris momenti quæstio est, liceátne iudici dolo falsis promissis, vel mendaciis à reo veritatem elicere? v. g. si fingat eum ab aliis etiam complicibus denunciatum, si promittat liberationem, quam ei non cogitat, nec vult impendere, nec de iure potest. Homo præcipitis ingenii & noua ac periculosa amantis Io. Bodin. d hæc omnia iudici permittit. In primis dum asserit licere mentiri. hoc hodie hæreticum est. fide enim tenendum, mendacium (quod nomen huiusmodi mereatur) esse rem simpliciter & per se malam, ideoque adeò illicitam, vt nec Pontifex dispensatione bonam facere posit.: quæ est sententia non D. Augustini modò, & Thomæ, vt nugatur Bodinus: sed hodie communis Catholicorum e, qui illam sacris Scripturæ locis optimè confirmant f. Fuit in sententia Bodini M. Marulus *libro 4. de Instit. bene viuendi capitulo* 4. Sed errore animaduerso, eius interpres Gallicus planè contrariam Marulo sententiam tribuit: & multas paginas, quæ non sunt Maruli, Marulo inseruit, dictorum ipsorum Maruli confutationem pro Maruli dictis continentes; quam bono exemplo & prudenter ipse viderit. Argumenta Bodini ex sacris litteris facilè soluuntur, & nos in tractatu de Mendacio soluimus omnia.

Sed nota aliud esse dicere aliquid falsum, aliud occultare aliquid verum (vt notat D. Augustinus g) veluti cùm vtimur, non mendacio, sed æquiuocatione: priùs illud non licet cuiquam, maximè iudici: qui in hac re grauissima, & in iudicio scienter mentiens, haud dubiè peccaret mortaliter h. posteriùs verò istud sæpè liceti. prius pertinet ad dolum malum, quia est contra legem, diuinam & humanam: posterius pertinet ad dolum bonum k, quia nec iure diuino, nec humano repugnat, & dirigitur in bonum reipub. & iustitiæ ex secutionem. his positis sit prima conclus. *Poterit iudex vti æquiuocatione & verbis subdolis* (citra mendacium) *& ambigua promissione liberationis, vt reum inducat ad fatendum veritatem, & auctorem criminis commissi deprehendat.* Est communis opinio Dd. apud Couarru. & Plaxam. l Dissentit quidem ab hac Iul. Clar. m sed non distinxit mẽdacium à sermone ęquiuoco: immò apertè loquitur de eo, qui expresè impunitatem promisit: quæ sanè

a Spreng. d. p. 3. q. 16 Pet. Greg. libr. 13. de rep. ca. 30. num. 5.

b l. 3. de lamiis c. 10. nu. 39.

c de quęst. q. 4. n. 14.

d l. 4. dæmonom. c. 1.

e D. Aug. l. cõt. mẽdac epist. ad Hiero. & & in Ps. 5. Ambros. inc. cauete 12. q. 5. Greg. Isidor. Innocent. & aliis apud Gratian. d. q 22. D. II Th. 2. 2. q 110. art. 1. Alf. à Cast. l. 10. in verb. mẽdacium & alii.

f Ps. 5. v. 7. Sap. 4. v. 11. Eccles. 7. v. 14. Ephes. 4. 25. Apoc. 21. v. 8.

g super d. Ps. 5. & lib. 22. contra Fau. c. 34.

h bene hoc docet ex D. Tho Caieta. Nau. Couar. Binsfeld. p. 3. dub. 3.

i Hadriá. Quodlibet de mẽdac.

k de quo multa dixi Com. in l. contractus, de reg. iur.

l l. 1. var. resolut. c. 2. in fi. & Plaza li. 1. Delict. c. 37. nu. 1. in fin.

m d. §. fin. q. 55. v. 7.

miſſio ad Bodini caſum pertinet, nec mirum eſt ſi Paris de Puteo & Dyn. diſſuaſerint tali promiſſione vti. Sanè fateor iudicem non poſſe impunitatem reo promittere, niſi ſit ſupremus iudex, qui habet abſoluendi & liberandi poteſtatem, & hoc facere intendat. Quoad inferiorem iudicem maximè hæc quæſtio procedit, & quoad dolum bonum, non quoad dolum malum ſiue cum mendacio coniunctum, qui nec ſupremo iudici permiſſus. Obiicitur à quibuſdam, promiſſio eſt iuris naturalis & eo iure obligat? quare & hoſti & reo ſeruanda. Reſpondeo, quando de re poſſibili eſt: iſta autem eſt, de re quæ iure iudici impoſſibilis: ideò nihil refert, quod iudex habuerit animum liberandi reum: ſi verò non habuit animum, peccauit etiam per mendacium, verba menti contraria proferés. 2. Reſp. iſta locum non habere in noſtrâ concluſione; in qua nec iudex intendit liberare, nec verba id neceſſariò ſignificabant, imputet ſibi reus. quod non ſubtilius ſenſum verborum ambiguorum diſcuſſerit Exempla aliqua huius æquiuocationis occurrũt paſſim in praxi. Acutum fuit dictum iudicis Leodien. & licitum, qui ſagæ pertinaciter cuncta neganti, dixit: ſi veritatem luculenter profiteretur, ſe illi de publico vel ſuo, quoad viueret ipſa, quotidie cibum & potum neceſſarium præbiturum, & curaturum ei domum nouam exſtrui. *domum* intelligens ligneâ faſcium ſtraminúmque, in qua erat comburenda. Alia ſuggerit Sprengerus a, veluti ſi honeſtius habeatur reus ſolito, & ſinantur ad eum intrare viri honeſti, & non ſuſpecti, qui frequenter colloquãtur de variis rebus etiam impertinentibus: & tandem fidenter ſuadeant, vt fateatur veritatem, promittendo iudicem facturum ſibi gratiam, & ſe eſſe velle mediatores: *& poſtea ſubintret iudex & promittat facere gratiam, ſubintelligẽdo ſibi vel reipub. in cuius conſeruationem totum quod fit, eſt gratioſum.*] Poſſet etiam iudex dicere ſe illi optimè conſulturum, & confeſſionem ei vtiliſſimam futuram, etiam ad vitam ſibi comparandam. hoc enim veriſſ. de vita æterna, quæ vera vita eſt. idem Sprengerus b paulò antè tradiderat ſententias tres alias huc pertinentes. Scilicet poſſe illi ſecuritatem vitæ promitti, quando iudex intenderet eam vel exilio punire, vel carcere perpetuo. hæc ſententia ſatis æqua eſt. Alios (ait) velle, ſic ad tempus tum in carceribus aſſeruandam, ſed poſtea incinerandam poſt aliquod temporis ſpacium: hanc refellere debuit, quia reuerâ mendacium continet promiſſio huiuſmodi. Tertiam ponit dicentium, poſſe iudicem ſecurè vitam promittere, & poſtea ſe à ſententiâ referendâ exonerare, & in ſuum locum alium ſubſtituere: neque hanc reiicit, ſed eſt omnino ſimilis ſecundæ & adhuc peior, coniuncta cum mendacio: ideò penitùs cauenda. fortaſſis tutiùs eſt; quod alibi poſuit c, nempe vt petenti gratiam reo, reſpondeat iudex; fateatur veritatem confidenter, clementiæ ſe rationem maximam habiturum, ampliùs ſe facturum quam ipſe petat, & ſimilia verba generalia.

2. concluſio. *ſi iudex dolo malo huiuſmodi per mendacium confeſſionem extorſerit: non poteſt ex ſola hac confeſſione reum damnare: niſi reus poſtea comperta fraude, de nouo id fateatur ſpontè: vel alia ſatis prægnatia indicia & argumenta accedant: vel ſaltem fraude cognita non retractet, quod inductus dolo malo dixerat.*] hæc eſt verior ſententia Imolæ, Decii, & aliorum; quos ſequitur Couar. d bene addens, quãdo nec retractat nec expreſsè ratificat cõfeſſionem, nec alia ſatis prægnantia accedunt indicia: mitiùs & extraordinariâ pœnâ affici debere ſi accedant illa indicia, poſſe plecti ordinaria. Si obiicias promiſſionem hanc contra remp. eſſe factam, & ideò non prodeſſe debere reo ad pœnæ diminutionem. Reſpondet Couarr. tunc iudicem non debere ſeruare promiſſionem, quando via ordinaria & recto planè tramite cognouit delictum: non, quando doloſè illud & via illicita expiſcatus fuit.

Dixi in concluſione *dolo malo*, quia ſi *dolo bono*, & proinde via licita cognouiſſet: putarem non eſſe opus noua ratificatione, ſaltem in foro exteriore: immò nec in interiore. licuit enim iudici bono dolo, malum obſtinati ſilentii animum rei decipere: & ſibi iſte imputet ſimplicitatem ſuam. Nec arbitror Clarum, ſi in terminis de dolo bono interrogatus fuiſſet, diſſenſurum, vt ſatis indicat *ſupra numero 8.* nec etiam Menoch. *de arbit. caſ. 364.*

3. conclu. *Si tamen iudex putans id ſibi licere; ſi dolo malo criminis confeſſionem à reo elicuerit, & fraude cognita reus nec ratificat, nec retractat: ideòque iudex eum ordinariam ad pœnam cõdemnet; non auderem iudicem de mortali peccato accuſare.*] hæc concl. intelligenda de peccato, non quod incurrit mentiendo; de quo vix potuit habere probabilem ignorantiam: ſed de peccato, quod incurrit, reum ex tali confeſſione condemnando. de hoc enim peccato valdè probabilis ei ſuppetit excuſatio. cùm id ei licere, immò & eum debere multorum locorum praxis, & plurimorum DD. confirmet ſententia e, adeò vt communiorem cenſuerit Alciat. & communẽ ſaltem fateantur Plaza & Clar. f

Addidi, *nec retractat*: quia ſi reus expreſsè retractaret, nec alia contra ipſum argumenta concurrerent, tunc certè non auderem iudicem à mortali culpa liberum aſſerere. Nam illa communis Felini & aliorum (vt rectè Couar. quem ſequitur Menoc. g) intelligenda, quando reus cognita fraude expreſsè confirmat ſuam confeſſionem, vel ſaltem tacitè, non retractando. nam tunc illam ratificaſſe cenſendus: & hæc diſtinctio fuit de mente Paridis de Put. *c. de tort. v. ſequitur quæſtio quotid.*

Inquiſitores Germaniæ docent adhuc quaſdam alias cautelas non improbandas: vt iudex diligenter conſideret complicum dicta ad reum pertinentia, & hæc reo proponat, & diligenter ſingula inueſtiget. ſi qua etiam inſtrumenta, vt vnguenta, pixides, buffones, præſegmina cadauerum, & ſimilia in domo eius reperta fuiſſent, ei offerat, & quærat quid his egerit, cur ea ſeruarit &c. 2. vt complices, ſi quos, habet, qui contra reum depoſuerunt, ad reum intromittat, & permittat eos ſimul mutuò de facinoribus ſuis conferre, edere ac bibere, & habeat in loco vicino auſcultantes & verba accipientes: etiam, ſi opus, Notarium publicum: ſi deſint complices, vtatur ad hoc perſonis, quas nouit non ingratas reo, ſed amicas, & quaſi fauentes atq; miſerantes: qui quodam ſerò intrent carcerem, & ſermones dedita opera producant in multam noctem, tum quaſi fortuitò id accidiſſet, querantur ſerò nimis eſſe ad recedendum, ideò in carcere pariter reliquum noctis exigant, & ſemper colloquantur: & ſint ſimiliter (vt dictum eſt) in vicino dicta excipientes. *Tertiò* quod quandocumque veritatem fateri incipiant nullo modo iudex actum hunc interrumpat, ne dimidiet confeſſionem, ſed inſtet quoadusque de

a d. q. 15.
b d. q. 14.
c d. c. 15.
d d. c. 2.

e Archid. in c. vellẽ. 22. q. 2. Cini in l. præſenti C. de his qui ad Eccleſ. cõfug. Felin. in c. adferte. de præſumpt. & Cottæ in Memorab.

f Alciat. in l. natura. D de verb. ſign. Plaza l. 1. delict. c. 37. Clar. ſupra n. 9.

g Couarr. d. c. 2. Menoch. de arbitr. caſ. 367.

h d. q. 15.

omnibus veritatem dixerint, ſaltem quoad principalia, etiamſi in mediam noctem deberet proferre,& prandium cænamúe differre. Nam experientiam docuiſſe per dimidiationes & interruptiones, illos frequentiùs ad vomitum redire, & non aperire veritatem quam inceperant detegere. *Quartò* ſi prædicta deficerent omnia, tunc ſi fieri poſſet, deducendos ad aliquod caſtrum, & ibi certis diebus cuſtodiæ mancipandos: tum caſtellanum fingere ſe cogitare longum iter, & diu abfuturum: interea vt aliqui familiares, vel mulieres honeſtæ mulierem: viri,ſi vir ſit,virum viſitent: promittant ei(non, vt ait Sprenge.)quod velint eam omninò permittere liberè abire:ſed citra mendacium verbis æquiuocis(vt dictũ ſupra de iudice in genere)multa & illecebroſa,dummodo ſe informent de certis, quæ ſcire cupiũt,experimẽtis. *Et aduertas*(inquiũt) *iudex quod ſæpiſſime per talem modum faſſæ fuerũt & conuictæ. Et nouiſſime in diocæſi* Argentinenſi *prope oppidum* Schletſtat *& caſtrum* Konigeheym *maleſica detenta nullis tormentis & quæſtionibus deduci poterat ad fatendum ſua crimina: tandem modo ſupradicto per* Caſtellanum *ſeruato,licet præſens erat in caſtro,ipſum tamen maleſica æſtimabat abeſſe:tres ad eam familiares intrabant,& ei liberam relaxationem promiſerunt,dũmodo ſuper certa experimenta eos informaret.* Et licet *prima fronte renueret, & quod doloſe cum ea agerent proponeret:tãdẽ interroganti de quibus informari vellet,vnus dixit ſuper grandinem excitandam, alter ſuper carnalia facta. Tandem vbi ſuper grandinem illum informare volebat, & ſcutella plena aqua apparata, maleſica ſibi iniunxiſſet, vt digito paullulum aquã moueret,& ipſa certa verba protuliſſet;ſubito locũ, quem explorator nominauerat, ſcilicet ſiluam adiacentẽ caſtro,tanta tempeſtas & grando repleuit, ſicut à multis annis viſum non fuerat.*] hactenùs illi. Sed in hoc exemplo bis peccatum, primò in mendaci promiſſione. Vt enim iudici non licet per ſe mẽtiri, ſic nec licet alios ad mentiendum inducere. Secundò peccatum fuit, in eo quod nimis longè exploratores progreſsi. Non enim licuit maleficam etiam paratam ad peccandum inducere:etſi licebat examinare, quomodo ſoleant operari:& ſic intellige quod de informatione dictum: nempe de verbali per modum docentis, non de reali per modum facto oſtendentis & exemplum præbentis. vides hic iam captas poſſe ex condicto cum dæmone quædam operari?

Solent etiam iudices vti *confrontatione*.ea duplex eſt, vna ſpontanea, altera violenta. *ſpontaneam* voco,quando parati ſunt rei; alios nondum captos ſocietatis arguere & conuincere: hanc nunquam iudex permittat, niſi præceſſerint indicia talia, vt propterea citari poſsint: & iam citati, ſi non benè diſſoluant obiectiones rei conſtanter eos accuſantis, queant in carcerem compingi. Nam alioqui fieret iniuria his denunciatis. *Violentam* voco, quando complices in mutuis delationibus inter ſe diſſentiunt:tunc debent primò ſeorſim, poſtea ſimul de hoc diſsidio interrogari. quod ſi ſubdolè comperiat perſiſtere,nec alia eſt via inueniendæ veritatis:ſolẽt altera in alterius mutuo conſpectu torqueri, de hac praxi vide Iudoc. Damhoud. *prax. crim.* 47.

SECTIO XI.

De confeſſionibus.

IN ritè cõfeſſos non aliud iudicis officium,eſt quã condemnandi. iuxta illud Chriſti Domini;*Ex ore tuo te iudicio.* & illud Iuriſconſulti confeſſus pro iudicato eſt.quia quodammodo ſua ſententia damnatur a. intellige ſi confeſsio ſit clara, certa, veriſimilis,conſtans, & legitima. nam obſcura & dubia in fauorem interpretanda confitentis b, parum idonea eſt ad iudicandum. Veriſimilis etiam ſit oportet,quia inueriſimilis nunquam ſufficit ad condemnandum c. Inueriſimilis autem eſt, quæ de re eſt impoſsibili, aut omninò falſa d: quod concedimus Ponzinibio, & Godelmanno; ſed contendimus eos errare, dum in Lamiarum confeſsionibus ea dicunt notoriè falſa & impoſſibilia, quæ vera & poſsibilia nos eſſe docuimus ſupra *libr.* 2. Legitima etiam ſit oportet; hoc eſt non præſumpta tantùm,nec ficta tantùm fictione iuris (niſi ex contumacia, quæ liquidiſsimam inducit probationem e) nec contra quam coloratè aliqua obiiciatur f: nec quando eſt incidenter tantum facta, vel metu tormentorum, vel extra iudicium, vel in figura tãtum iudicii, vel abſente parte, vel in iudicio ſummario, aut nullo g: erit autem bona in caſu Lamiarum & hæreticorum, etiamſi non conſtet de corpore delicti h. Dicetur facta metu tormentorum, non tantùm ſi grauiter tortus fuit; ſed etiam ſi fuerit leuiter tortus, leuatus ad torturam, ductus ante eculeum, ſpoliatus, vel ſi ſeriæ minæ de torquendo præceſſerint, quoad eos qui timidi ſunt & torturæ inaſſueti i. Item vt ſit legitima, neceſſe eſt,non ſit extorta, nullis vel non ſufficientibus indiciis præcedentibus: nam talis eſſet nulla & inualida, etiamſi millies foret ratificata k. idem, ſi in repetitione quæſtionis ſit extorta, quando non licebat iudici repetere l. idem ſi extorta per iudicem pendente appellatione à ſententia torturæ m. idem ſi confeſſio extorta à reo, contra quem ſola fama vrgebat, etiamſi ſæpiùs ratificetur n. idem ſi emanarit ab eo cui, denegata defenſio, vel copia indiciorum o. idem ſi ſit illius, qui qualibet ex cauſa de iure torqueri non debebat p. confeſſo autem & conuicto per legitimam quoque torturam adhuc ante condemnationem dandus eſt terminus ad ſe defendendum. etiam non petenti ex æquiori & receptiore ſententia q. Fallunt iſta in eo qui à natura mutus ſimul & ſurdus foret: qui non poteſt, ex ſua confeſsione ſignis declaratâ, condemnari:quare fruſtrà torqueretur: ſed damnari dumtaxat poteſt ex teſtium depoſitione ac probatione r. Denique quæri poteſt, an qui confeſſus factum maleficum, negat ſe praua intentione feciſſe, ſit audiendus? vt plurimùm, quia præſumptio ei contraria eſt s, puniendum nihilominùs conſtat t, etiamſi iuramentum offerat de rectâ intentione: interdum tamen poterit iudex iuratum reum admittere ad probandum aliqua veriſimilia, quibus confeſſio eius elidatur. Quod ſi res dubia ſit, poterit reus torqueri, vt intentionem ſuam proferat, vt benè poſt Lãfranc.& Boſsium,aſſeruit Simanc. *prax.hæret.tit.*29.*num.*10.

a Luc.19.1. & 3. D. de cõfeſſ.
b Farinac. q.30.n.20.
c Farinac. q 43.n.21.
d gloſſ. in. c.fin.de cõfeſſ.in 6 gloſſ.l.1. C.de confeſſ.
e Farin.q. 11.n.97. & q.30.n.16.
f Farin. q. 21.nu.32.
g Farin.d. q.21.nu. 34.& q. 33.nu.16.
h Farin.q. 2.num.25.
i Farin. q. 37.nu.46. 57.& 103. cũmſeq.
k Farinac. d.4.37.nu. 110.
l Farin. q. 38.nu.78.
m Farina. ſupr n. 17.
n Farin. q. 47.nu.8.
o Farin.q. 39.nu.84.
p Farina.q 41.nu.95.
q vid. Far. b.39.à nu. 32. vſque ad 40. vbi bene Boſſium refellit. & n. 90.cũ ſeq. maxime. n.99.vbi indiſtin.te quoad omnes perſonas hoc tenẽdũ oſtẽdit. q Ant.Gomez p.3. c.1.nu.69. Grill. Cal. & alii quos ſequitur Farin.q.41 à num.90.
r l.ſi non cõuicii C. de iniu.cũ ſimil.
s cap.1.de præſumpt. c.contra Chriſtianos de hære.in 6.
t Bart.in l, inter omnes §. recte de furt.

SECTIO XII.

De abiuratione.

VT in aliis ſpeciebus hæreſis,etiam in Lamiarũ crimine, abiurationi aliquando locus eſt: quãdo iudicium tantum nititur ſuſpicionibus. Summus hic abiurationẽ pro execratione ſeu anathematizatione iureiurando firmatâ.Et quia ſuſpicio hęc; quæ eſt leuis quædam præſumptio mali ex leuibus

indiciis procedẽs: oritur ex diuersis causis nõ æquè vrgentibus, fit vt quædam suspicio sit leuis seu modica a, quæ etiã potest vocari temeraria iuxta Menochium b: alia vehemens seu verisimilis, alia violenta. Et sic diuidendo, leuis oritur ex indiciis admodum leuibus, quæ absolutè dubium relinquunt iudicis animum, & hæc propriè dicitur *suspicio*. Vehemens oritur ex indiciis habentibus multum verisimilitudinis, adeò vt inclinent aliquantum iudicis animum in alteram partem, & sic dubitationem non excludunt totam: hæc suspicio magis propriè vocatur *opinio*. Violenta denique oritur ex indiciis valdè fortibus, & adeò efficacibus, vt omnem dubitationem ex animo iudicis eliminent & faciant eum planè vni parti assentiri c. hæc propriè vocatur *præsumptio, iudicium, sententia*, de hac est, *c. cum contumacia. c. cum accusatus. de hæret. in 6. ca. quorumdam d. 34.* Iudicis autem arbitrio permittitur qualitatem siue quantitatem suspicionis moderari: dummodo caueat ne leuis sit corde, nimis facilè credendo. Exempla huiusmodi suspicionum ponit Sprengerus d, vt si quis deuiet à communi consuetudine, viuendi, si conuenticulis secretis maximè nocturnis intersit, aut cum suspectis familiaritates secretas habeat, dicit leuem oriri: Si quis quos nouit maleficos, visitat, munera offert, occultat, recipit, defendit, vel aliter actu fauet, tum oriri vehementem: si quis perpetrauerit eæ quæ pertinent ad ritus maleficorum, paciscendo, adorando, sacrificando, comminando, tangendo, aut dormientibus per visum apparendo, aut cubicula insensiliter ingrediendo, &c. vel si penès eos instrumenta maleficij sint reperta, huiusmodi violentam præbere suspicionem. Leui ergo suspicione laborantibus potest indici e, abiuratio etiam specialis, hæresis, de qua leuiter suspecti: & si talis qui sic abiurauit, reincidat, non punitur vt relapsus f. Si verò ex grauibus suspicionibus abiurasset (nam & huic abiuratio indicitur) tunc censeretur relapsus: in hac debet fieri abiuratio in genere de omni hæresi & in specie de illâ de quâ vehementer suspectus fuit g. & tales fuere abiurationes Theodoreti & Ibæ in Concilio Chalcedonensi *act.* 8. si verò detur abiuratio ex suspicione violentâ, tunc facienda abiuratio, vt à verè malefico, & tanquam à deprehenso exigeretur. Debẽt autem violenter suspecti; quando crimen fatentur & parati sunt abiurare hæresim, & redire ad sanã mentem: ad pœnitentiam ab Ecclesiasticis iudicibus recipi: quod si nolint debent tradi brachio sæculari vt impœnitentes h; debent præterea cum abiuratione generali omnium hæresium, & disertâ atque clarâ, errorum de quibus sunt suspecti, canere palinodiam, & contraria asserere, & iurare se nunquam ad abiuratos errores redituros, & hæc omnia scripto libello abiurationis, propriâ scriptione munito, confirmare: quæ cuncta ab Apostolorum temporibus recepta fuêre, vt ostendit Simancas *supra num. 8. &* 10. & hæc abiuratio hodie coram clero & populo fit, nec potest priuatim admitti, nisi ex magna causa i. Quid si qui tantũ vrgetur suspicione vehementi seu verisimili, detrectet abiurare? videtur Simancas *supr. n.* 13. velle eum posse tanquam contumacem & impœnitentem tradi brachio sæculari, *ex c. ad abolendam de hæret.* Sed (vt ait Sprenger. supra.) dictum *c. §. in præsenti vero*, videtur tantùm loqui, non de suspectis vehementer, sed de manifestè deprehensis, contra quos constat rigidiùs esse procedendum.

a c. accusat. in pr. de hær. in 6.
b lib. 1. de præs. q. 7. nu. 46. maximè nu. 59. & habes in d. c. accusatus §. illo verò. & ibi Archid.
c sic post Menoch. d. loco benè differẽtem Farin. q. 36. à num. 178.
d p. 3. q. 19.
e c. accusatus. in pr. supra.
f d. c. accusatus vbi videtur errare Ancharan. vt benè notat Siman. c. 53. nu. 5. & rectè idẽ Spreng. d. q. 19.
g c. litteris §. quocirca. de præsumpt. Simanc. & Sprenger. supra.
h vt ex Canonibus adductis per eum Sprẽg. supra & ex variis cõciliis Siman. supra num. 6. & num. 13.
i Leo ep. 75. cap. si quis episcopus 1. q. 7. c. ad abolendã. de hæret.

contra hunc igitur Episcopus procedet per excommunicationem, & si in eâ per annum steterit, condemnabit vt hæreticum. Porrò quando maleficum Ecclesia recepit ad pœnitentiam: laicus iudex posset illum apprehendere, propter damna tẽporalia variis illata, & propterea condigno supplicio afficere: nec teneretur Ecclesiasticus iudex impedire, quia licet eum non possit tradere, potest relinquere puniendum. Sic Sprenger. Sed de hoc plura mox *sect. de absolutione*. De abiuratione faciẽdâ ab iis qui confessi & fassi, qualis fuit abiuratio Doctoris Edelini, nihil peculiare occurrit. adscribam tantùm historiam rei gestæ, versam ex gallicâ narratione Enguerrani Monstreleti *Chron. p. 4.* ait Enguerran. Anno 1453. Dominica die quæ incidit in vigil. Natiuitatis Dominicæ, Ebroici publicè in theatrum adductus, citatus voce præconis, & condemnatus fuit sententia iudicis ad perpetuum carcerem Episcopi dictæ ciuitatis, Magister Guilhelmus Edelin, Doctor Theologiæ, Prior S. Germani en l'Haye, priùs Ordinis D. Augustini, & aliarum Sacrarum familiarum religiosus: qui tentatione & suggestione hostis Tartarei, ei se manciparat, ea lege, vt concupiscentiis eius profanis & mundanis satisfaceret, & præcipuè vt frueretur Nobilis cuiusdam Equestris familiæ matronæ amplexibus, quam ardebat: qua gratia, se obstrinxit ea seruitute inimico, vt cogeretur conuenire ad certum locum, quotiescúnque dicto inimico collibuisset: quo loco soliti erant conuentus suos agere: & dumtaxat inscenso baculo cum scopis confestim eò transferebatur. Confessus fuit idem Magister Guilhelmus spontè sua, se homagium exhibuisse inimico se offerenti præsentem in specie arietis, eique osculum sub caudâ ore impressisse; & multis variisque annis postea in damnato hoc instituto vitæ perstitisse. Interea omnibus in rebus quæ à dæmone postulasset, illum fauentem auxiliatémque habuisse: donec accusatus maleficij fuerit comprehensus, & in carcerem cõpactus: à quo iuridicæ incarcerationis tempore vis omnis hostilis euanuerit. Et per prædictam condemnationis sententiam iussus est Mag. Guilhelmus in lacum seu fossam recludi, pane & aquâ deinceps alendus. In theatro verò Inquisitor fidei, voce alta & diserta oratione luculenter in memoriam reo redegit, quàm olim laudabiliter & vtiliter populum concionibus iuuisset, & instituisset, cùm Apostolico ritu per totam prouinciam fidem & legem CHRISTI IESV promulgaret: quo miser postea decidisset, aliáque multa idonea eum ad pœnitentiam seriam inducere. Interea camidiatus seu mitellâ ad infamiam depictâ ornatus, populo spectandus erat propositus, accurrente multitudine magnâ. Sed finitâ concione inquisitoris, idem Guilhelmus, sciens se grauissimè peccasse, & sceleribus atrocissimis Deum offendisse; gemere, & flere, & altâ voce veniam à Deo; Episcopo, & Iustitiâ petere (*addit Iaquerius, quod in terram prostratus exhibuit quandam scedulam continentem sua facinora cõmissa contra fidem in dictâ hæresi & sectâ, offerendo prædictis iudicibus abiurationem*) & commendauit se suppliciter precibus assistentium. Deníque fuerunt illi impacti compedes ferrei, & deductus in fossam: vt ibi per pœnitentiam elueret nefaria & horrẽda peccata quæ commiserat.] hactenùs Monstreletus. Quoad formulas abiurandi varias inuenias, vnam *in ca. Ego Berengarius de consecr. dist.* 2. aliam *sess.* 19. *concil.*

Iaq. flagel. Fascinat. cap. 4.

Constantiensis, aliam *apud Turrecrema. lib. 4. de Eccles. p. 2. cap. 22.* aliam *apud Alf. à Castro lib. 1. de iust. hæret. punit. cap. vltim.* alias *apud Sprenger. d. p. 3.* distinctas pro quolibet suspicionis gradu *q. 23. 24. 25.*

SECTIO XIII.

De purgatione Canonicâ.

NN

PVrgatio Canonica vocatur, de obiecto crimine innocentiæ ostensio secundum sacros canones facta a. hanc etiam reo deferendam leui tantum suspicione laboranti voluit Sprenger. b censens *suspicione notabiles* vocari à Pontifice illos, qui quauis suspicione laborant; quæ etiam est opinio Archidiaconi. Quare nutat apud me dictum, saltem modus loquendi Simancæ, volentis c non esse deueniendum ad hanc purgationem, nisi cùm reus publica laborat infamia, & simul crimẽ plenè probari nequit; eã tantùm ratione, quia si crimen plenè probetur, damnari; si infamia non laboret publica, absolui debeat. contra enim quis inferat: si infamiâ publicâ laboret, torquendum (iuxta alibi dicta) si crimẽ plenè nequit probari, tunc propter infamiam, vel suspicionem debere vel abiurare, vel se expurgare. Sed de infamia assentior Simancæ, hanc sufficere ad expurgationem, quando crimen ampliùs probari nequit: & accusator deficit in probatione, vt benè Clar. *q. 63. num 4.* Non assentior, si omnem suspicionem excludat. Sed benè est, quòd postea d etiam vehementem suspicionem admittit & totum id, quando facienda purgatio, quando non, iudicis recto arbitrio permittit, habituro personæ, & circumstantiarum aliarum rationem. Expurgatorum quoque numerus ab eodem arbitrio dependet: vt & qualitas personarum, an eiusdem, an æqualis cum reo cõditionis, an inferioris? Viles personæ non sunt onerandæ purgatione Canonica, nisi illæ spontè se offerant, & dicant se posse inuenire idoneos qui expurgent, & tum possent mediocres etiamsi non planè boni, admitti e. Qui, cùm vilis persona non sit (nam vilis potiùs esset torquendus) ad arbitriũ iudicis non vult se purgare, si præsens sit; statim potest, vt contumax & conuictus, puniri. Qui in purgatione deficit, pro conuicto habetur, vt benè Siman. quem vide rectè prosequentem hanc materiam *toto illo c. 54.* cui adde Clarum supra & Menoc. *lib. 2. de arbit. iud. cas. 274.* De vulgaribus purgationibus, egimus *tit. de sortilegiis iudiciariis: lib. 3.* formulam sententiæ purgationis habes apud Sprenger. *q. 21.* vbi etiam ritus omnes & materiam benè discutit, & adde *tit. de Purgatione Canonica in Decretal.* & quæ dixi *supra lib. 3.*

a Rainer Godofred. Silu. verb. Purgat.
b d. q. 19. ex c. excõmunicamus 1. in pr. de hæret.
c in praxi tit. 54. n. 3.
d num. 5. ex Decio.
e Simanc. supra n. 8.

SECTIO XIIII.

De Absolutione.

OO

ABsolutio impendenda, quando vel reus obiecta crimina diluit, vel accusator ea non probauit: nonnunquam id ab accusatione tota, nonnunquam ab instantia iudicij, nonnunquam sub fideiussione prout iudici videbitur iustiùs & commodiùs f. *Absolutio* igitur alia est *diffinitiua*, alia *ab obseruatione iudicij*. *Diffinitiua* (quæ vocatur etiam à crimine, siue ab accusatione, siue *absoluta*) dicitur, quando reus absoluitur tanquam innocens, quia crimen non commisit. *Ab obseruatione seu instantia iudicij* dicitur absolui, qui absoluitur non tanquam innocens, sed dumtaxat tanquam tunc non repertus culpabilis, vtputa propter iudicij nullitatem, probationumuè defectum, & rebus ita stantibus vt tunc stabant g. & hæc habetur etiam pro definitiua: eatenus vt si noua indicia non oriantur, reus iterum molestari nõ debeat: immò etsi orirentur, non poterit repeti; nisi intra certum tempus ad accusandum institutũ: nempe decem annorum inter præsentes, viginti inter absentes. Quod si dubitetur sitne definitiua, an tantùm à iudicij obseruatione: recurrendum ad acta. si habetur *absoluimus ab obseruatione iudicij*, vel *ab hactenus deductis*, vel *stantibus rebus pro vt stant*, aut similia seu æquiualentia verba: tantùm censetur absolutus ab istantia iudicij. Si habetur, *reum absoluendum vti innocentem, non culpabilem* & huiusmodi verba alia adsint: censendus absolutus definitiuè. Si vero res ex actorum verbis non colligitur, (verbi gratia, si tantum diceretur *absoluimus reum*) tunc legenda diligenter acta & videndum: an constet ex actis dumtaxat crimen, non fuisse probatum, non verò crimen à reo non commissum, tum censenda tantùm fuisse à iudicij obseruantiâ: si constet vel omnino non commissum crimen, vel non commissum à reo (verbi gratia, qui suum *alibi* benè docuit) tum habenda vt definitiua. Si ex actis adhuc res manet ambigua tunc communior sententia & praxis est, vt habeatur tãtum pro absolutione ab instantia. quod communi praxi receptum in fauorem reip. vt crimina puniãtur: qui fauor præponderare debet, fauori priuato reorum. Hæc ratio etiam est fundamentum opinionis receptæ & generalis consuetudinis (exceptis locis paucissimis) quã; licet iuri communi scripto magis consentaneum sit, actore non probante reum diffinitiuè absolui: tamen consuetudine & praxi iudiciorum inualuit: vt casu non probati criminis, sententia feratur tantùm absolutoria ab obseruatione iudicij, vt post Couarr. & alios optimè deducit Prosper, Farinacius h. Et sic intellige, quæ scribit indistinctè Sprenger i. Nam quando deprehensus est verè innocens reus, iudex illi faceret grauem iniuriam, & Mortaliter peccaret, inserens in sententia eum dumtaxat absolui ab instantia iudicij: immò tenetur diffinitiuè absoluere, alioqui reus tunc potest à tali sententia appellare: nec contraria consuetudo foret æqua vel toleranda. Si tamen reus non appellaret: in foro quidem externo censeretur sententiam approbasse: in foro tamen interno non auderem iudicem excusare. Non enim, quia alter vel ignarus est, vel incurius iuris sui, licuit iudici iniuriam facere: nec etiam superueniens ratificatio tollit præcedens iudicis peccatum, nisi quoad obligationem restituendi. Quæ velim diligenter à iudicibus notari, pro intellectu eorum quæ de hac re traduntur à Doctoribus nostris k & praxi vulgata. Hęc intelligenda de absolutione in eodem foro. Nam si in alio foro agatur, tum nec absolutio definitiua planè reum liberat. Nam absolutus in foro poli seu conscientiæ, potest adhuc puniri in foro fori. Et, quia crimen nostrũ est mixti fori, si absolutus in curia sæculari non fuit punitus ab ea sufficienter, & iudex Ecclesiasticus habet pœnam quam infligat maiorem, eamque, reus merebatur, poterit eam infligere. Contra quoque nimis leniter castigatum à curiâ Ecclesiastica, poterit seueriùs, etiam ad mortem, damnare iudex

f Simanc. in pract. cap. 51.
g Clarus §. fin. q. 57. & 62. Farin. q. 4. num. 24.
h supra n. 23. & 28.
i d. p. 3. q. 2
k Grilla. tract. de relaxa. carcerat. tit. de absol. inno. q. 2. Couarr. li. 1. var. resolu. c. 1. n. 8 & li. 2. c. 10. Clar. & Far. supra & iis quos plur. illi citant.

sæcula-

sæcularis a. Neque tunc censetur bis pro eodem crimine puniri, sed vtraque punitio pro eadem vna continuata habetur: & quia in atroci crimine versamur, & cui expiando vix vlla supplicia sufficiant; parùm hîc necessaria est distinctio Marantæ. b Sed hæc sufficiant: formulam absolutionis pete à Sprengero *d. q. 20.*

a optimè post alior. Farinac. supra n. 10

b tit. de inquisit. nu. 100. post Bart. & Pari.

SECTIO XV.

De sortilegiorum qualificatione: siue quæ hæreticalia, quæ non?

PP

POst absolutionem, tractandum de condemnatione, sed quia congrua delicti pœna dependet à delicti qualitate, hæc necessariò sectio præmittenda fuit: non ratione Lamiarum seu Strigum, quarum crimen semper cum hæresi coniunctum est, vt docet experientia: sed ratione quorumdam Sortilegiorum minùs atrocium, & in quibus pactum solummodò tacitum reperitur. procedamus per breuia axiomata.

Axioma primum, *Sortilegia hæretica dicuntur omnia in quibus dæmono inuocatur ad faciendum, vel indicandum ea, quæ vel facere vel scire non potest.*] hoc est certum c. quia hæreticum est illum credere posse facere vel scire quæ neque scire neque facere potest: sed Deo sunt reseruata. Dixi hæretica non hæreticalia. nam hæreticale significat tã quod sapit hæresim, quàm quod hæreticum est: & quia has duas significationes multi d non benè distinxerunt, ideò etiam errarunt in hac materia. prima ergo hæc non tantùm sapiunt hæresim, vt illi volunt: sed verè sunt hæretica facta, non dico sunt hæreses, (nam hæ ab intellectu pendent, & hæresis est intellectus error) sed dico facta hæretica. sicut enim propositio hæretica est, ipsa enunciatio falsa Catholicæ veritati contraria: sic etiam factum est hæreticum, quod Catholicæ veritati repugnat non formaliter, sed quasi materialiter, quia est materia circa quam intellectus aberrans versatur in hæretico errore: & ad factum hæreticum sufficit id quod facit esse huiusmodi, vt si quis rem ita se habere pertinaciter contenderet, is verè hæreticus esset. verbi gratia, rebaptizat quis aliquem, factum est hæreticum, quia qui tenet posse rebaptizari, est hæreticus. ad factum sapiens hæresim sufficit: vt qui hoc assereret fieri posse, quod facit, eius propositio verè diceretur propositio hæresim sapere, non tamen verè diceretur esse propositio hæretica. v. g. si quis sacramentalia misceret vsibus profanis, citra pactum expressum vel inuocationem expressam dæmonis: faceret factum sapiens hæresim, quia si diceret hoc fieri oportere seu licere, hæc assertio saperet hæresim. Ex his puto pendere decisionem controuersiæ inter Barbat. & alios Iurisconsultos, de iis qui dæmonem inuocant ad cognoscendum seu faciendum ea quæ ipse facere vel cognoscere potest, à Deo non impeditus: v. g. vt reuelet furta commissa, vt in amorem carnalem inducat. Quoad hæc enim Barbat. e censuit, horum cognitionem pertinere ad inquisitores fidei, & ea sapere hæresim manifestam. Sed alij Barbatiam reprehendunt, & cum Oldrado volunt hæc non pertinere ad inquisitorum cognitionem, neque esse hæreticalia f, & in hac re inueniuntur Parisiensia apud Paponum arresta contraria. Sed pro Barbatia faciũt Theologi Spineus & Pegna g. Inprimis, pertinere etiam ad Inquisitiores cognitionem, dubitari nequit, cùm crimen sit mixtum. Deinde non esse crimen hæreticum (nisi quid aliud accedat) nec sapiens manifestam hæresim, id quoque puto, si desit dæmonis inuocatio expressa: sapere tamen hæresim non manifestam crediderim, quando consulitur dæmon siue maleficus diuinator de rebus amissis: licet enim dæmon norit, ipsum tamen consulere sapit hæresim, occultam saltem. idem dicendum in philtris, quibus Magici characteres, & superstitiosa alia, pactum occultum habentia, admiscentur: sed quoad amatoria ex philtris merè naturalibus, citra superstitionem exhibita, putarim ea non sapere hæresim: quare & iudicem diligenter inspicere & cõsiderare hæc debere. Illud non dubito hæresim saltem sapere, nisi potiùs verè hæretici sint, Magos illos; qui credunt quod solent iactare se, vnitos spiritui, siue præditos spiritu quodam excellenti seu potenti, cuius efficacitate possint cogitationes aliorum scire (quod soli Deo reseruatum) & occulta diuinare, & alium ad aliquid imaginandum, vt loquuntur, necessitare, aliaque miranda, supra hominum communem potentiam facere. Quos etsi negent, necesse est vel illa non posse præstare, & tantum fingere; vel si credunt ista & faciunt, verè Magos esse, & tales quales dixi, pactum cum dæmone habentes. De his sapienter scriptum à Cardinali Cusano *lib. 3. de docta ignorantia cap. 11.* Non illa phantastica (*nempe vnio*) Magorum qui hominem ad quandam naturam spirituum influentialium sibi coniecturalium, quibusdam operationibus mediante fide (*hanc intelligo fiduciam quam Magi semper exigunt*) adscendere dicunt: vt in virtute spirituum talium, quibus per fidem vniuntur (*hoc est per promissam eis fidelitatem & patientiam*) plura & singularia mirabilia, aut in igne, aut in aqua, aut scientiis harmonicis, apparentiis transmutationum, manifestatione occultorum & similibus efficiant. Manifestum est enim in his omnibus seductionem esse, & recessum à via & veritate. Propter quod tales ad fœdera & pacta vnitatis, cum malignis spiritibus taliter astringuntur, vt id quod sub fide credunt, opere ostendant in thurificationibus & adorationibus, DEO tantùm debitis; quæ spiritibus, quasi potentibus implere petita, & de vocalibus, istis mediantibus, magna cum obseruãtia & veneratione impendunt. Consequuntur aliquando per fidem (*intellige* (per) *non vt causam poni, sed poni pro* (iuxta) *nam error esset credere quod fiducia illa magorum sit efficax*) ipsa caduca petita, vniti sic spiritui; cui etiam, à Christo æternaliter diuisi, in suppliciis adhærebunt.] *hactenus ille.* Quando autem dubium est, sintne hæresim sapientia, necne sortilegia: non pertinet ad inquisitorem iudicare aut cognoscere sintne talia vel nõ; (verùm hoc pertinet ad Theologos qualificatores;) sed postquam constat ea sapere hæresim, dubitatur verò tantùm an sapiant manifestam: possunt de illa qualitate cognoscere, & pronunciare se iudices esse h. Qualitatem verò horum factorum puto desumendam à circumstantiis & actibus, seu rebus quæ admiscentur.

2. Axio. *Quæcunque fiunt sortilegia à sortilegis habentibus pactum expressum: sunt respectu operantis sapientia hæresim, etiam circa res quas dæmon cognoscere vel facere potest: respectu vero operis dumtaxat, si sint circa res quas dæmon cognoscere, nec facere i.*] ratio, quia primo casu, propter fœdus illud, operans est

c Grillãd. de sortileg. q. 10. nu. 1. 2. 6. 10. 19. Clarus §. hæresis vers. successiuè quæro. & alii communiter.

d Clar. Farin. & alii I. C.

e cons. 55. lib. 1.

f Oldrad. cons. 210. Tiraq. de pœn. caus. 4. n. 3. Gemin. cons. 54. Albe. rub. de hæret. Afflict. sup. const. Neapol. Clarus §. hæresis. nu. 25. & Fari. q. 20 Papon. li. 22. tit. 3. art. 1. & 2.

g Pegna in direct. q. 42. cõmen. 67. Spin. Apolog. 4. cõtra Ponzinni. cap. vlt. benè id probãs.

h Pegna d. comm. 67. in fine vbi dicit hanc verã & comm. esse sententiam.

i post alios Grill. q. 10. à n. 4. Far d. q. 20. num. 81.

rans est hæreticus: secundo casu tunc tantùm factũ ipsum sapit hæresim. Sed quoad non habentes pactum expressum.

Dico tertiò *Si qui sortilegio Deum abnegent, vel adhibeant sortilegio hostias sacras, vel aliud sacramentum aut etiam sacramentalia, immò vel reliquias vel agnos Dei, vel alias res Ecclesiastico ritu benedictas & sacras* a: *vehementer sunt suspecti de hæresi.*] ratio quia tales significant se credere huiusmodi adhibita vim habere ad maleficiorum operationem. Et de hac credulitate debent examinari, &, si nolint respondere, possunt desuper torqueri; & si non fateantur, vt vehementer supecti debent abiurare.

Dico quartò *si qui baptizent imagines ex qualibet materia, vel rebaptizent pueros: hoc ipso vel hæretici sunt, si putant formam vel materiam baptismi aliam esse posse, ab ea quam Christus instituit: vel sunt vehementer suspecti, etiam si negent se hoc credere* b. quia tales actus natura sua præ se ferunt aliquid, quod est hæresis manifesta. Nec inuenio Grillan. *q. 3. num. 6.* contrarium sensisse, vt illi Farinac. impingit. Idem dicendum de consecratione & baptismo librorum, Nam Magi libros suos, vt vim energiticam accipiant (*sic falluntur*) curant benedici per Sacerdotem aliquem, habentem stolam in collo, & aqua benedicta cum aspergillo ex herba hypericontis eos aspergentem, simúlque profantem, *ego te baptizo in nomine Pat.* &c. *&* *interea* alia manu sacerdos tenet cereum benedictũ, postea ponit libros sub mappa altaris certo loco, idque tribus certis diebus, quorum vltimo in modum crucis fascia ligat librum & recludit in loco puro & abdito. hoc fassi magi Mantenses Paris. 1586. mense Nouembri. *teste Crespeto disc.* 12.

Dico 5. *si ad res quas potest dæmon facere, vel cognoscere, sciendas vel efficiendas, misceantur res nõ sacræ, v. g. hostia non consecrata: etiamsi super eam Sacerdos missam dicat, probabile est non esse sortilegium hæreticale, quando fit a non habente expressum pactum* c. Putarẽ tamen distinguendũ. nam si iste benè sentiat de præsentia corporis Dominici, & transsubstantiatione, & non præbuit hanc hostiam populo adorandã, sed verè aliam, quam eleuauit, consecrauit: hanc verò accessoriè tantum super altare ad magicos effectus posuit: erit tantum suspectus de hæresi: si verò illa alia credidit, tunc apertè foret hæreticus: si verò reuera, nec credidit illa vim aliquam ad effectum magicum habere, non erit suspectus de hæresi, sed extra ordinem puniendus. Hæc ita si de hac eius intentione constet. nam quamdiu non constat, mihi quidem videatur de hæresi meritò maxime suspectus.

Dico 6. *Quandocumq; dæmon inuocatur per modũ sacrificij vel adorationis, sapit res manifestam hæresim: quando per modum imperij, non rarò idem dicendum.* v. g. primò si admisceantur res sacræ d. 2. inuocetur, vt amicus Dei, & ei carus 3. si putet hoc non esse peccatum, vel saltem non graue. 4. si petat quæ dæmon præstare nequit, vt suscitare mortuum, animam defuncti repræsentare, arbitrij libertatẽ cogere ad amandum, &c. vel quæ nescit vt futura contingentia: vel quæ scit contingenter, ea petit doceri certò & infallibiliter. 5. si petat quæ potest dæmon, sed credat eum ea posse etiam Deo non permittente: vel petat reuelari præsentia aut præterita, omninò infallibiliter e. Immò si rem recta reputemus via, quia nobis omne cum dæmonibus commercium interdictum, quotquot non modò per viam obsecrationis, sed etiam per viam imperij aliquid à dæmonibus student obtinere, valde sapiunt hæresim f. Illud tamen fateor, ipsius suspicionis pondus, qualitate personarum & aliis circumstantiis esse trutinandum g.

a Eymeric. d. q. 2. & ibi Pena comm. 67. Alf. à Cast. li. 1. de iust. hære. punit. Berna. Cuman. in Lucer. inquisit. ver. sacramentis abuti. Ioann. à Roias tracta. de hæret. p. 2. assert. 12. n. 267 Far. d. q. 20. n. 85 in 2. editione supra Grillã. q. 10. n. 16

b Penna super Spinad. apol. 4. Farin. num. 85.

c Oldrad. cons. 10. col. 3. Grilland. q. 10. n. 13. & q. 11. n. 19. & 20. Farin. num. 84.

d DD. supra citati vers. dico tertiò.

e Bernardus Basinus tract. de artib. magicis. concl. 1. & seqq.

f Spineus d. apolog. 4. & Sima. Cath. inst. tit. 21. n. 13 & Penna vbi supra commen. 68. litt. O.

g v. Pennã. supra.

SECTIO XVI.

De pœna & supplicio maleficorum.

PRogrediamur à leuioribus. Sed notandum principio, quosdam I. C. h. nimis credulos VViero medico & hæretico, magnam vim facere in distinctione nominum, *venefici, malefici, incantatoris, strigis, Lamiæ*: quasi verò hoc iudicium ex nominibus, non gestis ac facinoribus, sit decidendum. constet iudici de re, nomina contemnat: quæ rebus subduntur, non res nominibus: & sic, qui de hac materia veteres nouitijq; scripsere rebus ipsis nomina posthabuere: quod & ego hoc tractatu feci, pro iisdem sumens *veneficos, maleficos, incantatores, sagas, striges, Lamias*. itáque hac putida diligentia prætermissa, facta nunc perpendamus.

Quoad peccata sortilegij quæ hæresim non sapiunt, in pœna vtrúmque ius, ciuile & Canonicũ eo conueniunt, quòd iudicis arbitrio permittant: debere tamen iudicem arbitrio sic vti, vt canonibus legibúsque se accommodet, nec eorum præscriptum transiliat temerè, videlicet, nisi qualitas facti, conditio personarum, animus delinquentis, schandalum inde exortum similiaúe suadeant pœnam intendere vel minuere: quod idem in mandantibus & consulentibus obseruandum, communiter receptum videtur i. Solent autem iure canonico sortilegi non hæreticales (vt vocant) siue sint laici, siue clerici, & ad quemcumque finem ea fecerint in foro pœnitentiali puniri pœnitentiâ XL. dierum k: sed cùm hodiè omnes pœnitentiæ confessario sint liberæ, poterit moderari l. In foro fori, si publicum crimen: olim imponebatur publica pœnitentia, quam si detrectarent, vel non complerent, à communione fidelium arcebantur m: hodiè sublata illa publica pœnitentia, Laicus non hæretica, nec hæresim sapientia conficiens, pro prima vice erit excommunicandus n: si monitus perseuerat, & est vilis persona, publicè est fustigandus, vel mitra chartacea dehonestandus; si honestior relegandus, vel perpetuo carceri manicipandus o: consequitur autem infamia hoc crimen, etiamsi nihil horum illi iudex infligeret p. Hæc certum est procedere, quando ad malum finẽ: sed quid si ad bonum? idem in laicis & clericis tum obtinet: adhuc esse puniendos, etiamsi verba sacra admisceantur, vel cruces, & c. si sint admixta alia, vt characteres, nomina ignota, & huiusmodi obseruationes, quas constat nihil per se habere efficaciç ad finem illum bonum q. & tunc pœna est arbitraria.

Quoad clericos; conficiens non hæreticalia, in simplicitate cordis & zelo bono (v. g. pro inueniendis bonis Ecclesiæ subtractis) suspenditur à diuinis & ministerio altaris per annum & vltra iudicis arbitrio, secundùm facti turpitudinem & criminis r qualitatem; si dolo malo fecisset, deponeretur ab ordine sacro, omnibus beneficiis priuaretur, & in monasterium perpetuò detruderetur: immò & infamis effectus, tõsurari solet, & in modum stulti decaluari, vestibus antè & retrò rescissis & decurtatis, & mox degradari, hoc est perpetuò ab altaris administratione remoueri s. Et quia hac in re multa & varia (proh dolor) sunt Ecclesiasticorum delicta, etiam parachorum (ad quod Episcopos

h Fichard. con. 112. Io. Althuzius admonit. ad Iud. Godel. tract. de lam.

i Abb. c. 8. de sortile. Grill. supr. q. 11. Menoch. de arbit. cas. 388. n. 11. Fari. q. 20. num. 94.

k text. & DD. c. 1. de sortileg. Grill. d. q. 11. n. 2. 6. & 9.

l Menoch. supra n. 6. & 7.

m c. pro dilectione & seq. de consecrat. d. 2. Silu. v. superstitio q. vlt.

n c. si quis Episcopus c. aliquanti. 26. q. 5.

o ca. contra idolorum d. q. 5 Roma. sing. 660. Grillan. d. q. 11. nu. 4. & 10. Menoch. sup. num. 18.

p c. 3. 2. q. 8. c. in famis. 6. q. 1.

q Gril. q. 1. n. 2. q. 2. n. 4. & 5. q. 11. nu. 8. 14. 15. 23. 24. & 27. q. 14. nu. 3. q. 17. n. 4. & 5. & Farinac. supr. 96.

r c. 2. de sorti. Grilland. d. q. 14. nu. 3.

s c. si quis episc. 26. q. 5. post Grill. Meno. Barb. Far. supra num. 92.

QQ

ſcopos & Archidiaconos decet attendere) breuiter quædam ex Grilland. & Farinacio, iudicibus Romanæ curiæ, ſubiungam pro clariore dictorum intelligentia.

RR

Sacerdotes qui cauſa vindictæ ſeu doloris aras ſpoliant, aut luminaria conſueta exſtinguunt, vel quid ſimile faciunt, nocendi gratiâ iis, quorum quaſi in funus hoc impendunt officij; honore & dignitate priuantur, & infames efficiuntur [a]: ſi verò ex inimicitiâ miſſas defunctorum pro viuentibus celebrarint (Belgæ dicunt, *een moortmiſſe*) vt is pro quo ſacrificium offerunt celeriùs moriatur, vel incurrat mortis periculum; proprij ordinis gradu deiiciuntur, & in exilium perpetuum, vnâ cum eo qui Sacerdotem conſuluit, vel hoc fieri mandauit, eiiciuntur [b]: niſi tamen ſponte de præmiſſis coram Epiſcopo vel Metropolitano ſe culpabiles detulerint, & de ipſis condignam peregerint pœnitentiam, vt benè Grilland. *ex d. ca. quicumque*; fallitur tamen Grilland. dum putat [c] hæc ſortilegia non ſapere hæreſim: omnino enim ſapiunt, quia eſt hæreſis putare hæc habere effectum huiuſmodi, ideò hæc pertinere cenſeo ad hęreticalia: ſicut & imaginum crucis, B. MARIÆ, vel Sanctorum conculcationem, & deiectionem factam dolo vel iracundiâ: nam quod Grilland. ait non ſapere hæc hæreſim, falſum id eſſe ſciunt, quotquot iconoclaſtarum furores norunt & execrantur.

Sacerdos celebrans ſuper rebus profanis, quæ vulgò putantur aptæ ad ſortilegia; vt ſunt hoſtia non conſecrata, circumſcripta certis notis & litteris ſanguineis, ducto ſanguine ex annulari digito; item cuticula, qua infantis caput naſcentis eſt inuolutum; panis incoctus, ſiue maſſa cruda, vel coactus in placentam; vel lapis, vulgò dictus, *calamita*; beneficiis eſt priuandus, & in carcerem detrudendus [d]: idē dicendum ſi ſit abuſus vaſis aut veſtibus ſacris [e]; verbi gratiâ, altaris pallâ, calice, patinâ, purificatorio, tabernaculo Euchariſtiæ, aut reliquiarum; lapide ſacrato vel eius fruſto, corporali, manipulo, ſtolâ, albâ, velis ſanctuarij, &c. proponant huiuſmodi ſibi exemplum Regis Baltaſſaris [f]; qui tamen non abutebatur ad ſortilegium, ſed ad vſum domeſticum profanum, quod minùs erat.

Sacerdos, qui in ſolemni miſſæ ſacrificio, preces, quæ non tendunt ad Dei cultum & ſalutem animæ, ſed potiùs tendunt in peccatum, obtulerit, (vt ille cuius veſanum amorem fusè deſcribit Grilland. [g]) eodem modo puniri debet, quo præcedentes [h].

SS

Omnibus autem communes pœnæ ſunt ſequentes: qui conſulunt diuinatores, vel remedia (illicita videlicet) petunt à maleficis, in eaſdem incidunt Eccleſiaſticas pœnas, in quas & ipſi malefici aut diuinatores: præterea ſunt ipſo facto excommunicati, excommunicatione tamen nulli reſeruatâ [i]; &, ſi ſint clerici, poſſunt deponi, tam verò clerici, quàm laici, debebant olim quinquennalem ſubire pœnitentiam [k]. Iure autem ciuili, eandem diſcentes ac docentes incurrunt pœnam [l]; qui Magos in domum ſuam vocant, cauſa artis exercendæ, priuati bonis debent in inſulam deportari [m]: qui Magos conſulunt, gladij pœnæ ſubduntur [n]: ex Carolinâ ſanctione, & conſuetudine imperij, etiamſi ob bonum finem interrogarint, vel magicis artibus aut remediis vſi fuerint; exilio, vel aliter infrà mortem damnantur, arbitrio iudicis [o]. De amatoria præbentibus, dictum, *libr. 3. part. 1. quæſt. 3. ſect. 2. in fin.*

Incantatores Serpentum, ſi præcantatione ſuâ dumtaxat implorant ſimpliciter & deuotè auxilium Dei, abſque aliâ ſuperſtitione; vt culpæ, ita etiam pœnæ expertes ſunt: ſi verò Diabolum inuocant expreſsè vel tacitè, erunt puniendi pœnis commemoratis Sortilegorum. Vt autem queant iſta diſcerni, aduertendum ad verba ipſa, ad modum, ritum, & ordinem incantationis: quia ſi in eis inſunt aliqua verba extranea, vel ignota nomina aut characteres, ſiue alia quæ non conducunt per ſe ad effectum intentum, tota res Diabolica & ſuperſtitioſa debet cenſeri [p]. Dicendum idem in cæteris remediis contra maleficia.

Quoad aſtrologos iudiciarios, chiromanticos, & huiuſmodi diuinatores; ſi tantùm prædicant euentum vt poſſibilem præſumptiuè & inclinatiuè; non ſunt puniendi, vt ſortilegi; ſi verò prædicant, vt infallibilem vel neceſſarium, ſunt hæretici ſortilegi [q]; & contra eos videnda Bulla Sixti V. contra aſtrologos edita 1585.

Qui præbent poculum naturale aborſus, vt venefici puniendi; non vt ſortilegi, niſi ſortilegia admiſceant [r]. Quando Epiſcopus captiuum habet aliquem ſortilegum hæreticum, ſi paratus ſit homo ille abiurare, & condignam ſubire pœnitentiam; non poteſt eum tradere brachio ſæculari, nec etiam poteſt acta iudicialia ſeu copiam proceſsûs eius vllo pacto cum iudice ſæculari communicare; alioqui iure Canonico incurreret irregularitatem [s]. Dumtaxat enim quibuſdam caſibus ſortilegi hæreticales poſſunt tradi brachio ſæculari. 1. ſi fuerint Doctores & ſeductores, niſi ſponte ſua ad Eccleſiam redierint, & hæreſes abiurarint, ſeque contra illas ſtrenuos præbuerint [t]. 2. ſi ſint relapſi. 3. ſi ſint impœnitentes, ad quos reducuntur conuicti omnia negantes pertinaciter [u]. Quod Farinacius, *d. num. 105.* extendit etiam ad ſortilegos qui hominem occiderunt, vel quid ſimile fecerunt quod iure ciuili morte luendum eſt; vt nonniſi aliquo trium dictorum concurrentium poſſint degradari, & curiæ ſæculari tradi. Sed in aliis criminibus enormibus id verum non eſſe poſtea oſtendam, *hac eâdem ſect. litt. YY.* Et quando acceſſit ad hæreſim homicidium qualificatum, aliud dicendum, mox oſtendam. Formulas condemnationis quoad iſtos ſingulos, pete ex Sprengero, *p. 3. mallei.*

Quando ſunt Sortilegi hæretici, aut hæreſim ſapientes, contra eos agi ſicut contra hæreticos; receptum eſt vtroque iure [x]. quando non ſunt tales, ſed ab omni errore hæretico alieni, à ſæculari etiam magiſtratu ſolent virgis cædi, ad triremes, vel in exilium mitti, vel aliâ extraordinariâ, infrà mortem pœnâ, affici, interdum etiam pecuniariâ, iuxta perſonę & criminis qualitatem [y].

Si mors ſit alicuius maleficiati ſubſecuta, locum eſſe pœnæ legis Corneliæ, & comburendum ſortilegum, communis eſt ſententia [z]. Quoad Necromāticos & cæteros magos, atque maleficos, ſolas Lamias excipientes, idem fatentur patroni Lamiarum [a]. Sed Lamias noſtras, non eſſe eximendas numero cæterorum Magorum, communis eſt ſententia Theologorum & Iuriſtarum vt mox docebo. Fundamenta Godel. & aliorum ſunt. 1. Lamiæ fatentur impoſſibilia; nempe ſe volaſſe ad conuentus libidinem cum dæmone expleſſe, tempeſtates excitaſſe, & huiuſmodi. *Reſpond.* libr. 2. oſtendimus hæc dæmoni non eſſe impoſſibilia, & ideò fidem habēdam earum cōfeſſionibus cenſent

a ca. quiſq. 1. q. 8. c. de benedict. 32. q. 1. ca. admoneāt 26. quæſ. 7. Foller. in pract. crimi. c. non. c. 33. n. 49. Farinac. q. 19 nu. 49.
b c. quicūque 26. q. 5. & Diaz. prac. crim. Can. c. 35. Menoch. ſup. nu. 15. Grill. q. 10. num. 12. & q. 11. n. 17.
c d. nu. 12. & ſeqq.
d Diaz. ſupra ca. 39. Grill. q. 14. Menoch. ſupr. num. 12. Farinac. ſupra num. 107.
e Grilla. q. 16. & poſt eum Menoch. & Farinac.
f Dan. 5.
g quæſ. 16. num. 2.
h Gril. Menoch. Farina. ſupra.
i cap. 1. 26. quæſt. 5.
k c. 2. & 3. 26. q. 5.
l l. 8. C. de mathema. & malef.
m l. 3. d. tit.
n l. 5. eod. titul.
o Caroll. cōſt. c. 109. Godel. lib. 3. de lami. c. 11. nu. 31. Kirch. cōſ. 12. num. 9.

p Summa cōf. quam cita. & ſeq. Grill. q. 11. num. 28. & Farina. ſupra n. 110.
q Berber. in Viator. iur. rubr. 8. nu. 5. & 6. Grill. q. 11. num. 16. & 12. q. 3. q. num. 13 & 14. Farina. ſupr. num. 112.
r vide bullā de aborſu Sixti V.

TT

s c. ſententiam ſanguinis. Ne cleric. vel monac. Anchara. in c. ea quæ de reg. iur. in 6. q. 4. Farinac. ſup. num. 105.
t Simācas prax. c. 59. num. vlt.
u de his tribus fuſè Simanc. prax. c. 59. cum ſeqq. Alf. à Caſtro libr. 2. de iuſt. hęret. punit. cap. 2.
x Gril. d. q. 11. n. 1. 6. 9. Menoch. ſupr. nu. 4. Farinac. q. 20. nu. 87.
y poſt alios Carus §. hæreſis. n. vlt. Menoch. ſupr. & Farin. ſup.
z li. 1. Cod. de mal. & math. Berber. d. rub. de ſortile. nu. 2. & 8. Dāhoud. in praxi. crim. titul. de homic. per ſortile. cap. 73.
a Ponzinibus Fich. Godelm. & alij.
1.

Catholici communiter. 2. Lamiarum peccata sunt potiùs cogitationis, vel nudi conatus; quàm facti, vel executionis: ideò ab Ecclesiâ puniri non deberēt, nec à iudicibus aliis. *Resp.* falsum præsupponi, progrediūtur enim in opus exteriùs: & in atrocioribus crminibus receptum, conatus aliquando puniendos, vt constat [a]. 3. Pœnā minuere deberēt, ætas senectutis, & sexûs fragilitas. *Resp.* senectutē non esse idoneā causam minuendæ pœnæ in atrocioribus delictis, vt ex praxi iudiciorum, affirmat rectè Iul. Clarus [b]. deinde falsum supponunt, solos senes in hoc peccatum incidere. Vt etiam falsum supponūt, solas mulierculas sic delinquere: quamquam nec in hæresi nec in similibus atrocioribus sexus excusat. 4. Lamię debent censeri similes dormientibus, confitentur enim crimina commissa in mentis excessu, vel sopore. *Respond.* multa sagas immò ferè omnia vigilantes committere, & propter hæc puniendas; vt propter pacta cum dæmone, coitum cum eodem, infanticidia, segetum & iumentorum damna, &c. Immò, & quæ in somnis gererent, culpâ non carent, quia & antè somnum ea præmeditantur, & post somnum ea rata habent, & sibi in illis complacent. [c]

5. *Argumentum*, pacta huiusmodi sunt imaginationes delusarum mentium. Venerius quoque coitus cum dæmone, est rei impossibilis fictio. Quæ de tempestatibus & damnis datis narrantur eorum excedunt potestatem: quæ de translatione corporali dicunt, sunt nugæ meræ. *Respond.* imprimis credendum contra seipsos ipsorum confessioni, sicut & aliis reis, deinde tam conformes omnium esse testificationes, & tam confirmatas experientiâ omnium populorum & sæculorum; *vt id negare, nihil sit, nisi insanire*, vt benè dictum à Siluestro [d]; *quibus* (vt ait Penna, [e] *nemo* (*nisi sensu careat*) *queat contradicere*, & (vt alius quidam de grege hæretico dixit) *qui hoc ausit negare, is audeat negare meridie lucere solem, & bis sex esse duodecim.* Et singula nos, *libr. 2.* comprobauimus [f]. Nunc dumtaxat auctores ea confirmantes citabo. PACTVM istud agnoscunt & habent pro certo, tum THEOLOGI, vt post Cyprian. *libr. de duplici martyrio*, & D. Augustin. *in capite illud 26. quæst. 2.* tenent D. Thom. *2. 2. q. 95. & 96.* Alex. Halens. *part. 2. q. 184.* Alber. Magn. *in 2. d. 7. art. vlt.* Petrus de Tarantasia, (qui postea fuit Innocen. V.) *ibidem*, Petrus de Bonauentura, *ibidem*. Guido Carmelita, *in speciali quæst. quam de hac re composuit iussu Papæ Ioan. 22.* Scot. *in 4. d. 34.* Gabr. *in 2. d. 8. quæst. 2. art. 4.* S. Antonin. *2. par. tit. 12.* Guilhelm. parisiensis. *in tractat. de fide & legibus*, Silue. Tabie. Angl. Armill. Grafiis, *in ver. superstitio & ver. maleficium.* Gerson. *in 1. part. Trilogio Theologisatæ Astrologiæ*, Ioannes Tritthemius harum rerum nimis peritus, *in qq. à Maximiliano Cæsare propositis*; Franc. Victoria, *relect. de Magia*, Alfons. à Castro, *libro primo, de iusta hæret. punit. cap. 15.* Eymericus, *direct. inquisit. cap. 43.* & ibi Penna, *comm. 68.* Bernard. Comens. *in disputatione post Lucernam Inquisitorum*, Sprengerus, *in Malleo*, Niderius, *in formicario*, Hollenus, *in Preceptorio*, Basinus, *libro de Magicis*, Bartolom. Spinæus, *contra Ponzinibium*, Siluest. Pieras, *lib. de strigimag. & dæmon. admirand.* Franc. Picus, *Dialogo. strix*, Iaquerius, *in flagello hæret.* Ioseph Angl. *in 2. quæst. de Magia.* & nouissimè Sebast. Michaëlis, *in Pneumalogia*, Crespetus, *de odio Satanæ in homines*, & Petrus Binsfeld. *part. 1. de confess. maleficar. præludn. 7.* Cardinal. Toletus, *libro 4. summ. instruction. Sacerdot. cap. de magica 15.* Idem est IVRISTIS asseruere, Grillan. *libro 2. de sortileg. quæst. 3.* Martin. de Arles, *tractat. de superstit. à num. 85.* post veteres, Ioan. Andreæ, *in cap. accusatus § sanè de hæret. in 6.* Archidiac. Ioann. Monach. Guilhelmū. *de mōte Lauduno* & Bartolomæū Raymundi, *ibidem*, & satis fatetur Oldrad. *cons. 210.* item Turrecremata *in c. illud 26. q. 2.* Berber. *in viatorio iuris tit. de sortileg.* Simancas *in pract. c. 11. & in Institut. Cathol.* Damhaud. *in practat. crim.* Nauarr. *in Manul. cap. 11. num. 25. & in cap. numquid Cain. de pœn. d. 1.* Menoch *de arbit. iudic. cas. 388.* Farin. *prax. crim. quæst. 20.* Florimund. de Remundis, *de Antechristo cap. 7. num. 5.* Nic. Remig. *opere de dæmonolat.* Quodque caput est expresse hoc docet Ioann. 22. *in sua extrauag. super specula.*

Et quia contra hæreticos agimus etiam ex ipsis hoc accuratè docent, Lamb. Danæus, *Dialog. de sortiariis*, Ioan. Bodin. *libr. de dæmonom.* Thomas Erastus, *in Furnio*, Georg. Pictorius, *in Resolut. an sagæ ignis mulcta damnandæ.* Hotoman. *cons. 98.*

De VENERIO COITV *succuborum & incuborum*, hoc tenent cum Innocent. 8. Pontif. in bullâ de hac re editâ, & plurimis Sanctis Patribus Alexand. de Hal. *1. part. quæst. 78.* D. Thom. D. Bonau. Scot. Dur. Gab. Dionys. Cartusian. *in 2. d. 8.* Guill. Paris. *de vniuerso part. vlt. capit. 23.* Abulens. *in 6. Genes. quæst. 6. & in 7. Exod. quæst. 12.* Alfons. à Castro, *supr. cap. 16.* Caietan. *in 2. 2. quæst. 96. art. 3.* Sixtus Senens. *libr. 5. sanct. biblioth. anno 73.* Bartolom. Med. *1. 2. quæst. 72. ar. 2.* Spreng. Nider. Siluest. Pic. Holens. Spin. Victor. Mich. Cresper. Totel. Angl. Binsf. Comens. Iaquerius, *supr. citati*, & Vlricus Molitor, *in Dialo. cum Sigismundo cap. 5. & 6.*

Ex Iuristis, Martin. de Arles sup. Grill. *lib. 2. q. 7.* Simanc. & Remig. supr. & locorum omnium acta de hac re iudiciaria. Nec non prædicti quinque hæretici; & ipsemet Lutherus, *in Conuiuialibus*, vt appareat mendaciū Fichardi, hoc attribuentis solis inquisitorib⁹ & Papatui addictis, vt ille loquitur.

De GRANDINE TEMPEST. &c. huiusmodi; quæ probantur omninò à Theologis, *arg. cap. 1. Iob, vbi*, D. Thom. & Cartusian. idem docuere Patres, *in cap. nec mirum 26. q. 5.* D. August. *lib. 8. de ciuitat. Dei cap. 19.* Isidor. *lib. 8. Etymol. cap. 9.* Innoc. *in bulla sua ad Inquisitor.* D. Thom. & cæteri Scholiast. *in 2. d. 7. & 8.* Castrens. Silu. Spineus, Hollenus, Spreng. Michaël. Tolet. Iaquer. Nider. Victor. Angl. Binsfeld. & alij citati. *Ex Iuristis.* consentiunt, Simancas, Menoch. & Damhauder. & Remig. & Comens. citati; Azo, Godofred. Bart. Angl. Bald. Salyce. *in l. 4. C. de malef.* vbi text. apertè hoc confirmat. Bonifacius de Vitalinis, *tractat. de malef. c. de sortileg.* Ioan. ab Anan. *in c. 1. de sortileg.* Grilland. *libr. 2. q. 6.* Francisc. Balduin. Iacob. Ræuardus & alij ad ll. XII. tab. Pet. Gregor. *libr. 34. Syntagm. Iuris vniuersi cap. 11. & cap. 13.* Petr. Matth. *in 7. Decretal. titul. de malef. & incantat.* Necnon tres illi hæretici quos nominaui, & Lutherus Archihæreticus.

De TRANSLATIONE CORPORALI eam per dæmones fieri posse & solere ex patribus docent Clemens, *libr. 6. Constit. Apostol. cap. 9.* Arnob. *lib. 2. cont. gent.* Egesip. *libr. 3. de excid. Hier.* Cyril. Gierosl. *Catechef. 6.* Maximus Taurin. *serm. de Natali Apostol.* Epiph. *lib. 1. contra hæres. 30.* Gregorg. *libr. 1. Dialo. cap. 4.* Et alia exempla suggerit Ioann. Cæsarius Monachus Cisterciensis, *libr. 5. cap. 27. 34. 56.* & quæ his addunt Bart. spinæus, *contra Ponzinib.* Grillandus, Castrius, Remig. & Binsf. à me citati.

Est

[a] Iul. Clarus §. fin. q. 92. num. 2. Kircho. & alij quos sequitur vel inuitus Godelm. l. 3. cap. vlt. num. 36.
[b] §. final. q. 60. num. 6.
[c] Simanc. in prax. ca. 11. num. 4.
[d] libr. 1. de strigimag. & dæmon. admirand. cap. 14.
[e] d. cōmu. 68. litt. r.
[f] de pacto. q. 4. de tēpestatibus & damnis quæst. 11. de concubitu quæ. 15. de translatione local. q. 16. lib. 2.

VV

5. Est ista communis sententia Theolog.& Iurist. S. Thom. Scot. Dur. Caiet. Siluest. Angl. Victor. Castrij, Sprengeri, Niderij, Iaquerij, Michaëlis, Crespeti, Toleti, Spinæi, Pici, Guill. Paris. Binsfeldij, & aliorum citatorum; Turrecr. *in cap. Episcopi 26. quæst. 5.* Grill. *de sortileg. quæst. 7.* Pennæ sup. *d. comm. 68.* vbi citat Comment. & Albert. *de agnoscend. cathol. assertion. q. 24. num. 24.* & vocat hanc sententiam communem Theolog.& veram, vt est reuerâ. Nec ei repugnat Nauarr. *cap. 11. Manual. num. 38.* nam voluit solummodò negare; eas vehi, cum illis circumstantiis, quæ exprimuntur in *d. cap. Episcopi.* Ratum ergo maneat, quintum hoc argumentum planè falsis præsuppositis niti. Mirè tamen circa hanc delusionem Lamiarum pertinaces sunt earum occulti quidam Patroni. Arripiunt occasionem ex d. cap. Episcopi (de quo nos mox copiosè & luculenter differemus.) Quia delusas Herodianas illas canon asserit; sic ratiocinantur: *si illæ delusæ, ergo & nostræ striges.* At quia homines, aliàs nec inepti nec insulsè stolidi, animaduertũt non satis validè inferri. *Ergo saltem* (inquiunt) *possunt etiam deludi.* Vnde igitur cum aliqua in iure sistitur, iudici constabit eam non delusam, quæ potuit? Ne quit dissimulem, in vobis ipsorum met argumentationem ad me à V. Cl. Phil. Numanno Secretario oppidi Bruxellẽsis in Brabãtiâ, poëticâ arte, sed pietate clariore, cui cum illis quotidianæ velitatiunculæ pro veritate, præscriptam: *Manifestum est* (inquiunt) *Doctores de materia sagarum scribentes ad vnum omnes hoc admittere, quod mulierculæ à dæmone sæpè illudantur ac decipiantur: ita vt per imaginationem cogitent, & credant certè se perpetrasse ac fecisse veraciter, ea quæ tantùm in sola phantasia opera Diaboli mentem obfuscantis obuersata sunt. Non satis tutò ergo agere iudices, quando confessionibus sagarum siue voluntariis, siue per vim extortis, fidem adhibentes, eásque pro sufficientibus habentes, probationibus, miseras illas, ac fortè insontes suppliciis tradunt, quæ, cùm deceptæ sunt negare non possunt, ea, quorum se re vera reas putant. Quamobrem cuiuis iudici meritò scrupulus nascatur. Quia confessio in hac re pro sufficienti probatione haberi non debeat: cùm fieri possit, vt ex errore deceptæ mentis procedat confessio. Quo igitur pacto iudex poterit dinoscere; Vtrum in indiuiduo reus reave, quæ ei offertur, sit per imaginationem delusa, vel verè commiserit quæ fatetur.*

En Rhodus, en saltus, qui non agnoscat argumentum Vvieri, cuius venenum Calidius Looseus, in Alemanniâ haustum & eiuratum, in Belgium, præsertim Bruxellam diffudit, vt antidotum propinem tam periculosè potis, primùm nebula ratiocinationis, seu vaporis noxij exhalatio, remouenda. Nempe prætexitur prætensio scrupuli ex confessione falsâ & erroneâ, quàm contendunt esse quando ex nudâ confessione proceditur. Quis vnquam asseruit (non ego quidem vsquam) soli standum confessioni? censui semper & profiteor in hoc crimine ex nudâ & solâ confessione rei procedi non posse, *cùm Bald. & Angel. in l. 1. C. de confess.* quia ex tali non videtur satis iudici constare certò posse de crimine, quod tamen necessarium est ad condemnandum, ex sententiâ communiore. *arg. l. 1. §. item illud & ibi Bart. D. ad Syllania.* Sed contendo paralogismum latere in hac solius nudæ confessionis nuncupatione: Et ideò, vt in omnibus æquiuocis, esse necesse priùs disquirere, quid vocem nudam confessionem. Si de confessione legitimâ & ritè factâ loquuntur, in qua & adfuêre indicia (alioquin nulla foret) & reliqua de quibus disserui, *supr. libr. 5 sect. 11.* certum est ac manifestum eos alucinari. Nam leges humanæ talem confessum habent pro iudicato: & in Euangelio Paterfamilias seruulum nequam, *ex ore eius* (hoc est ex confessione) iudicat. & ex tali confessione indiciis fultâ, quæ ad torturam per se sufficerent, reum damnari posse, non est dubitandum, vt meritò censuit post alios Daniel Mollerus, *part. 4. Constitution. Saxonicar. sect. 2. num. 13.* & hoc in terminis de crimine & confessione strigum accuratè probat Arnald. Albertinus, *de agnosc. assertion. hæret. quæst. 25.* quem lege si lubet. Si de non ritè factâ (v.g. destitutâ indiciis, improbabili, vel impossibili) loquuntur; illis assentior: sed nego hoc in casu proposito locum habere. Nam quæ Lamiæ confitentur, non sunt impossibilia, nec improbilia peritis humanæ & diuinæ philosophiæ, sed admirabilia tantùm. *Probatum id à me toto lib. 2. Disquisit. Magicar.* Nec vnquam iudices probi ex tali nudâ confessione procedunt, vel ad damnationem, vel ad torturam, vel ad capturam aut inquisitionem (*vide dicta supr. sect. 2. vers. Quartò requiritur*) semper enim indicia requirunt, quibus aliquando validiùs, aliquando imbecilliùs, sufficienter tamen confessio astruitur: quę indicia qualia esse debeant docui, *supr. sect. 3. & 4. per tot.* & non possunt particulatim, nisi specie facti in particulari propositâ, explicari. Cur ergo metuunt stare confessioni sic legitimè factæ? In foro poli standum est confessioni proponentis in exomologesi peccata sua, etiam absque vllis indiciis; cur non in foro fori cum indiciis? si Dei vicarius illic peccatum non metuit, cur hîc vicarius terreni Regis formidet? an temporariæ pœnæ maior est dolor, quàm æternæ, aut primæ mortis grauiùs periculum vel damnum, quàm secundæ? Quid? quod in sacramentali confessione tenetur Iudex stare rei confessioni; adeò vt si dicat se talia patrasse, non possit confessarius illum reiicere, sine peccati Mortis reatu, quasi illusum; ex hoc quidem solo (quod prætexitur) capite, quod deludi à dæmone aliquando tales contingat; sed tenetur ei & absolutionem & pœnitentiam impendere? Igitur nec iudex fori externi, solâ fretus coniecturâ quia deludi solent, potest strigum iuridicæ confessioni fidem derogare. Quòd inde etiam stabilitur, si malefici se conspirasse in reip. vel Principis perniciem faterentur: ex isto illusionis capite nullus iudex auderet eos absoluere vel dimittere; sed censeret se obligatum ad reorum condemnationem procedere, vt reorum læsæ Maiestat. Et si hanc publicam iniuriam negligeret, ipse à superioribus iudicibus in ius vocaretur, ac ille ipse fisci procurator (tam somnolentus vel contemptor diuinæ iniuriæ) nactum se spongiam crederet succi plenam, quàm aueret exprimere. Cur ergo segniori esse liceat in Dei iniuriâ, quæ perspicuè in maius Ecclesiæ & naturæ damnum vergit? Denique si in furtis, latrociniis, sacrilegiis, adulteriis, homicidiis, falsæ monetæ, Sodomiæ, &c. criminibus stari potest legitimæ confessioni, cur non in hoc quoque delicto? Iniquum planè est aliam exigi certitudinem, quàm quæ iuxta criminis naturam potest haberi, si cuiusquam autem, certè huius criminis ea est natura, vt de eo fermè iudici aliunde nequeat constare, quàm ex indiciis, præsumptionibus, & reorum confessione, eò quòd

clàm committatur, & ſæpè nulla poſt ſe ſceleris veſtigia relinquat. quare hîc potiſſimùm locus eſt ſententiæ, volentium ſolam legitimam, quæ veriſimilis ſit reorum confeſſionem in talibus delictis ad condemnationem ſufficere, quàm admittit Godelmannus, *libr.3. de Lamiis cap.10.num.47.* & tenet Mollerus, *d. ſect. 2. à num.11.* atque ita priùs deciderat Iul.Clar. *§. fin.libr.5.recept.ſentent.quæſt. 55. quomodo autem dicatur conſtare de delicto.* Nónne ſunt hæreticis annumerandi iſti fœderati partiarij dæmoniorum? ſanè id communiùs receptum docent Grill. *quæſt.10.num.10.de ſortileg.* & Clarus, *d.quæſt. 55.verſ.poteſt etiam, & q.4.v.1.* quos ſequitur Moller. ſupr. Quis autem neget ad hæreſeos condemnationem ſufficere legitimam confeſſionem, niſi qui à grauiſſimis iuris interpretibus temerè velit diſſentire? *Bald.in l. ſi quis non dicam rap. C.de Epiſcop. & cleri. Felino in cap. auditis extr. de præſcript. Arelatenſi in tractat.de hæret. Notab.2.* Quamobrem cenſeo non tantùm iudices ſecurè poſſe ſtare tali confeſſioni, ſed etiam teneri ſub culpâ lethalis peccati. Quia cùm iudex ex officio & ſecundùm leges reum damnare tenetur; ſi non damnet eum, ex cuius abſolutione periculum imminet reip. & ſcandalum mali exempli plerisque gignitur, ad damna inde prouenientia tenetur reſarcienda, *vt docebo in fine huius ſect.16.* Nec diffiteri quis poteſt ſtriges eſſe noxias reip. & conari quàm plurimos poſſunt in ſocietatem criminis pellicere, & earum abſolutione bonos iure optimo ſcandalizari; ſecũdùm leges verò tales à iudicibus legitimè captas, tortas, cõfeſſas puniri morte debere. Conſtat ergo iudices hoc facere nolentes lethaliter peccare in Deum & remp. & quod hinc conſequitur tales Iudices in hoc propoſito manentes abſolui in foro cõſcientiæ nullatenùs poſſe: quod accuratè perpendendum eſt eorum confeſſariis. Quis neſcit iudicem teneri ex actis procedere? aut quis vmquam Syndicatum intendit, aut in foro fori reprehendendum iudicauit, ſi ſecundùm allegata & probata ſententiam tuliſſet? Dumtaxat quidam excipiunt, ſi priuatim certò ſciret reum eſſe innocentem, quod ipſum tamen multorum grauium Theologorum, & communior Iuriſtarum ſententia non admittit, niſi in eo qui legibus ſuperior eſt, negat in ſubſellij inferioris iudicibus, ſed hoc loco nullus huic exceptioni locus eſt. Nemo enim aduerſariorum affirmare audet certò ſe ſcire illas delauſas & eſſe innocentes, præter Vvierum, Ponzinibium, Leooſeum & ſimiles; quorum iam exploſus eſt error, obſtinatione & impudentiâ & inſcitiâ plenus; ſed dicunt dumtaxat ſæpè illas deludi, & idcirco in indiuiduo iudicem dubitare. Verùm hinc ego contra infero, quando in indiuiduo iudici non conſtat deluſam eſſe, teneri iudicem legitimæ rearum confeſſioni ſtare. Quæro, ſi noſſet non eſſe deluſam, nónne damnaret? ſi damnaret, quàm ſciret non deluſam; cur non teneatur etiam faſſam damnare quàm neſcit deluſam? ſemper ſanè præſumenda eſt non deluſa, donec deluſa fuiſſe probetur, quia legitima confeſſio, vera eſſe præſumitur, contendenti deluſam, probatio incumbit: non probanti, meritò obiicitur; neminem, qui aliàs mente conſtet, ſtultum vel deluſum præſumi, niſi probetur. Videre in quẽ ſcopulũ iſti impingũt, dũ ſcrupulũ timent. Scrupulorum propriũ eſt facere vt timeas, vbi non eſt timendum, & contemnas vbi meritò ſit trepidandum, ſic iſti dum vitant, vel fingunt ſe vitare, inanem culpam, in verum crimen incurrunt. *Vbi impius interficitur* (ait D. Ambroſ. lib.2. de Paradiſo) *(CHRISTVS infunditur: vbi abominatio aboletur, ſanctificatio conſecratur. Impium eſt* (ſcribit Caſſiod. libr.9. varior. in edicto Alarici) *iudices illis eſſe indulgentes, quos cœleſtis pietas nõ patitur impunitos.* Hæc de ſcrupulo prætenſo: Nunc de ipsâ deluſione manum conſeramus.

Primùm dicunt; *Manifeſtum eſſe Doctores de ſagarum materiâ ſcribentes ad vnum omnes hoc admittere, quod mulierculæ à dæmone ſæpè decipiantur ac illudantur; ita vt per imaginationem credant ac cogitent certò ſe perpetraſſe ac feciſſe veraciter, ea quæ in ſolâ phantaſiâ operâ Diaboli mentem obfuſcantis obuerſata ſunt.*] Siſte gradum. Bonam horum Doctorum partem non oſcitanter perlegi, & nego ad vnum omnes hac de re idem ſentire, quoad id quòd de facto contingit; ſed tantùm conueniunt quoad id quod poteſt contingere. Fatentur omnes vnanimiter fieri poſſe, vt mulierculæ decipiantur: immò & viri, nam ne ſexus quidem melior purus ab hac contagione: ſed vtrum reipsâ ſæpè decipiantur; item, vtrum hæc deceptio in cunctis quæ fatentur, an in quibuſdam tantùm locum habeat; non idem ſentiunt, nec ſcribunt. Ponzinibius, Vvierus, & ſimil. videntur velle ſemper illas deludi; Alciatus, Duar. Godel. & alij, videntur velle tantùm deludi quoad pleraque; & quidem quoad hæc ſemper; quorum omnium iam exploſæ ſententiæ indignæ ſunt quibus refellendis iterum calamus deſudet. Communis Theologorum, Philoſophorum, Iuriſtarum, & omnium Eccleſiaſticorum Tribunalium, & ferè omnium ſæcularium ſubſelliorum ſententia eſt, illuſionem hanc in paucis admodum rebus ſeu facti ſpeciebus) nempe delatione ad conuentus, transfiguratione, & carnali copulâ cum dæmonibus) & id rariſſimè in his ipſis contingere, ſic præter cæteros diſertè ſcribunt Iaquerius, Comenſis, Sprenger, Michaëlius, Binsfeldius, Remigius. Peccant itaque diſputatores iſti, primò cùm aſſerunt omnes in hac deluſione cõuenire: ſecundò cùm quod de quorumdam caſuum ſeu viſionum confeſſione conceditur, id ad cæteros extendunt, de quibus idem negatur: tertiò dum, quod rariſſimè contingere, immò quod tantùm contingere poſſe multi dicunt, id ipſi ſic interpretantur; quaſi crebrum eſſe vel frequentiùs ab omnibus concedatur. Sin fatentur id frequentiùs quidem non eſſe; cur non potiùs quod frequentiùs eſſe ſolitum amplectuntur: & animo propendent, vt ex frequentius contingentibus confeſſionem veram, quàm falſam eſſe præſumant? Sicut legiſlatori (ſecundùm Theophraſtum) ſic & iudici oculus mentis ab eo quod ſemel aut bis accidit, ad id quod ſæpiùs conſueuit, transferendus. Deinde peccant, & largiùs, cùm ex tali præmiſſa propoſitione inferunt: *Non ſatis ergo tutò iudices agunt, quãdo confeſſionibus ſagarum, ſiue voluntariis, ſiue extortis per vim, fidem adhibent, & eas pro ſufficientibus ad damnationem probationibus habent.*] Errant inquam ſic argumentantes. 1. quia videntur velle ſubindicare iudices hoc numquam tutò facturos: quod ex præmiſsâ tamen particulari propoſitione eos inferre recta ratiocinandi ratio non permittit. Ais, ſæpè decipiuntur; ergo iudex numquam earum confeſſioni tutò credat. Nego conſequentiam: quæ vt valeret, ſemper decipi eas foret neceſſe, nunc nec ſæpè, ſed rariſſimè decipi deprehenduntur. Sæpiùs ergo erraret

iudex non credens, quàm credens. Quod si tantùm hoc volunt. Aliquando delusæ sunt: ergo à sic delusis aliquando iudex rapi potest in errorem. Verùm id quidem, sed & illud verum; sæpissimè & ferè (si ferè) semper compotes mentis sunt & erroris vacuæ, & verum est quod confitentur: ergo iudex confessionem illam sequens sæpissimè & ferè semper rectè iudicabit, & numquam, vel vix vmquam ab illis in errorem deducetur. Ampliùs dico, quamuis deduceretur; si confessio legitima fuerit, addicens confessam supplicio legitimo, nihil peccabit, sed error expers est culpæ, functus enim est officio suo, qui secundùm allegata, & probata, & publicam conscientiam, immò & priuatam (cui dubitatio sola non repugnat) ex iuris normâ iudicauit. Preterea si quid ista ratio valeret in similib. valeret; in quib⁹ tamẽ nemo iudiciorũ vel legũperitus vllatenùs eã admiserit. Quàm sæpè tormentorum acerbitas falsam in proprium caput reorum confessionem extorquet! ergóne iudex qui ex confessione per quæstionis cruciatum expressâ, sed aliàs legitimâ, reum damnauit, nõ securè procedet? sæpè fit vt multi testes pecuniâ corrupti in vnum testimonium conspirent, nec occurrat contra illos exceptio vel depulsio sufficiens, & tamen reus verè sit innocens: ergo testimonio legitimo testium iudex non tutò nitatur? Quis hæc ferat? similia sunt tamen, quæ aduersarij adferunt. Quia quòd ad iudicem attinet, qui decipitur, parum vel nihil attinet, quâ ex causâ decipiatur, si peccaturus idcirco, quòd sine suâ culpâ deceptus cõdemnarit. Nec ad rem pertinet, quod deceptio ex quæstione vel testimonio, vel ex rei spontaneâ confessione sit orta: quia suppono in his omnibus æquè iudiciorum solemnia cuncta ritè obseruata fuisse. Si ergo talia ad subuertendum omnium publicorum iudiciorum ordinẽ & rationem sufficere debent; valebit illa argumentatio: si non sufficiunt, inualidus est & obtusus iste mucro à delusione petitus. Qui etiam inde retunditur: quod hac in re eâdẽ quoque est ratio fascinationis & cæterorum criminum. Nam etiam quoad alia crimina reos à dæmonibus deludi posse constat; vt quoad homicidium, vim publicam, adulterium, monetariã, &c. si faciat dæmon vt quis putet à se factum, vel alij videantur videre se Petrum facientem, quod alius fecit: Nemo tamen in aliis criminibus ad reorum liberationẽ à pœnâ iuris vmquam hoc colore vti voluit: quia nullus fuit, qui tam friuolæ defensionis vanitatem non perspexerit. Quot somniãtibus illusiones contingunt, quas homines putant sibi vigilantibus oblatas? quot in somnis aliquando cædes, incendia, proditiones nonnulli sibi videntur designare? Quid si ergo somniet v.g. Petrus se Paullum capitalem inimicum gladio traiicere, & Paullus gladio traiectus reperiatur: capiatur Petrus, & putans se, quod tantùm somniauit, reuerâ patrasse, & ideo spontè aut in tormentis homicidium à se cõmissum fateatur, quod alius cõmiserat: quæro, quid iudex faciat? absoluet? non licet legitimè cõfessum, damnabit? innocens est reipsâ. Innocens peribit: & tamẽ iustè ac tutò fuerit à iudice dãnatus. Idem sibi responsum existiment isti, qui causam tam friuolam quærũt, in tam immanis iniuriæ Deo & reip. illatę dissimulatiõe. Verũ hęc de argumenti formâ & validitate iã nimis multa.

Venio ad rem ipsam, & inquirere stat, an aliqua regula tradi possit, qua iudici constet; an verasit confessio Strigum, an vana & illusoria? Prius quædam sunt fundamenta præiacienda, vt firmior sit ardua structura.

Notandum imprimis ea quæ magis accidunt, aliquãdo somno depressis accidere, vt quæ Tostatus, Olaus, & Baptista à Porta de quibusdã narrant: aliquando certò & perspicuè vigilantibus. Nam certum est auguria, & reliqua maleficia de quibus S. S. non vno loco egit, à vigilantibus acta, vt à Magis Ægypti, *Exod.8.* Pythonissâ Saülis, *1. Reg.28.* maleficis Manassis, *2. Paralip. capit.33.* Balaam ariolus vigilans imprecari solitus, *Nu.22.* Sæpè etiam quod vnus somniauit, hoc alter verè patrauit, *vt Iudic.* 7. Madianita miles somniarat, quod Gedeon in castra irruens verè fecit. Vnde fit, vt possit quod vni sagæ somnianti, hoc alteri vigilanti verè contigisse: quare non possumus ex huiusmodi narrationibus, quæ particulares sunt, vniuersim colligere semper verè, aut semper falsò hæc contingere.

Notandum secundò solere hominem deludi vel imaginariè tantùm, seu internâ imaginatione, quando in rei inanem similitudinem cogitatio tendit, quasi in rem veram sensibus obiectam vt fit somniantibus. Quod non videtur ferè vmquam habere locum in strigibus nostris, quia ferè semper concurrunt circũstantiæ aliquæ ex quibus pateat, delictum earum imaginarium non fuisse, vt cùm effectus resultat in alio quàm in ipsâ strige, puta in agris, in maleficiato, &c. Vel deluditur homo per præstigium, quando immutatio oritur ex parte rei visæ, & non ex parte videntis, quia res aliter oculis vidẽda obiicitur, mutato fortè medio, & aliis speciebus ad oculum deductis, quàm reuerâ obiectum præfert, vt cùm videtur esse lupus vel cattus qui homo est. At ista deceptio locum habet in præstigiosis metamorphosibus, quando striges sibi vel aliis videntur transformatæ; sed generat tantùm deceptionem opinionis, & consistit cum vero crimine homicidij, &c. Vel denique fit illusio per apparitionem rei qualis est, & qualis apparet; sed per diabolum de nouo fabricatæ ad alicuius veræ rei similitudinem; vt quando diabolus corpus aëreũ assumit ad similitudinẽ viri vel fæminæ, vel hirci, & talis apparet strigi. Tunc tantùm deluditur strix, si putet esse verum hominem vel hircum, qualis apparet. Sed tunc deceptio potissima est ex parte obiecti; ex parte verò videntis non est deceptio in sensu exteriore, sed in opinione; quia vnum putat pro alio: si tamen huic viro succuba sit mulier, vel hunc hircum adoret, vel hoc hirco transferatur ad conuentum, non est deceptio quo ad criminis reatum vel malitiam.

Vnde fit manifestum in hac materiâ duplicem considerandam & distinguendam illusionem, vnam opinionis, & alteram rei: opinionis quoque illusionem esse duplicem, vnam quando fallitur opinio, & cum eâ simul sensus exterior; alteram quando sola opinio, vel solus exterior sensus. Opinio quo sensu deluditur, quando per præstigium videntur sibi sagæ æquitare in hirco vero, & ab eo deferri ad conuentum: quando rem habent cum dæmone, & putant eum in proprio corpore, & proprio semine concurrere: quando putant se transformatas in cattos, & sibi vel aliis tales videntur. Et certum est eiusmodi delusionem solam eas à pœnâ Sodomiæ vel homicidij patrati non liberare; non magis quàm similis delusio excusabat illas de quibus in *d.cap. Episcop.*

Fieri potest, vt sic hodie multæ illarum sint delusæ aliquando: sed tunc iudex debet attendere ad factum, an sic equitarint, an se dæmoni commiscuerint, an puerum strigauerint, an ea fecerint quæ ad transformationem vel strigiportium Diabolus docuit.

Sola opinio decipitur, quãdo putant dæmonem esse Numen, aut ei deberi adorationem, aut esse omnipotentem; vel omniscium, vel largiturum illis beatitudinem, &c. hæc deceptio non excusat à pœnâ, vt nec hæreticos vel quos, quare, παρεργόν est, quod strigũ rudiores, & idiotę sic decipiantur.

Sensus solus decipitur, cùm aliquid videndum, tangendumque à diabolo obiicitur, quod tamen qui sensu deluditur, scit non esse quale videtur, aut quale tactu, gustu, olfactu, auditúve percipitur, veluti quando striges non nesciunt se rem habere cum ipso dæmone, equitare super dæmonem, non mutari in cattum; sed hæc sibi videri tantum, &c. Et talis delusio opinionis, quæ est in lamiis doctioribus, & minùs rerum imperitis, multò adhuc minùs à pœnâ ordinariâ præbet excusationem: quia hîc ex earum parte est malitia formalis & perfecta.

Restat ergo difficultatem totam versari in delusione quæ est ex parte rei, siue facti. Quæ nec ipsa est simplex aut vniusmodi. Nam aliquando existimant sibi vigilantibus accidere, quod verè in somnis tantùm accidit: hæc delusio non magis excusat à pœnâ, quàm à peccato, verbi gratia, putat vna se delatam ad conuentum, quæ mansit in loco sopita, priùs tamen verè fecit omnia quæ solent adhiberi ad strigiportium; vel putauit se cum dæmone vigilantem commisceri, cùm tantùm sit somnians delusa, sed tamen dæmonis amplexus expetebat, & in nefarium scelus animo consentiebat. Sufficit malitia, conatus, & pactum initum, & obstinatio perfida sibi in vigiliâ complacens, & ad hoc planè deliberata: sicut obtinet in hæretico, qui quàm in somniis accepisset propositionem hæreticam, eam vigilans postea approbaret, ac tueretur: quem certò rogus maneret.

Aliquando putant se fecisse quod dæmon ipse fecit, verbi gratia, putant se tempestatem concitasse, pauperiem agris fecisse, necem pecoribus & infantulis intulisse; quæ tamen cuncta ex condicto ad signum præstitutum diabolus patrauit, ipsis id fieri volentibus, & ex conuentione signum præfixum sustulerunt. Quid tum (quæso) interest, per se, an per alium fecerint?

Quod si (quod rarissimum) nihil tale conatas striges, nihil cooperatas apparuerit; & æquè dubitetur, an per dæmonem hæc sint operatæ; ad singulares circumstantias tum iudici recurrẽdum: & quia casus sunt indiuidui, ipsæ quoque conditiones circumstantiarum indiuiduæ sunt & peculiares; nequit res vlla generali regulâ definiri. Possunt tamen quasi in genere circa singulas circumstantias quædam obseruari, non parùm lucis Iudicibus zelo Dei præditis altis allatura, nam quorum zelus est in loculis, vel emortuus, iis quoniam in mediâ luce amant cæcutire, frustrà sol veritatis illuxerit.

Præclarè (meâ sententiâ) notatum fuit à Sebastiano Michaëlio, *Pneumalogiæ operæ extremo*, nobis ad hanc veri inuestigationem, strenuum veritatis athletam, & fidei claram lucernam, Beatum Augustinum præiuisse, & si penitiùs inspiciatur, tres nobis Canones indagatorios eum tradidisse, *libro 18. de ciuitate Dei capite 18.* liber ille Michaëlij Gallico scriptus est idiomate, in gratiam nationum cæterarum redigam fide optimâ in compendium, quæ dicit. Prima regula quàm tradit, *est iudicium desumendum ab effectu subsecuto.* Sic enim volens decidere, an quod de Iphigeniæ sacrificio narratur, verè acciderit, an præstigiosè? concludit Iphigeniam reipsâ nec immolatam, nec in feram fuisse mutatam, sed aliud animal ei ablatæ dæmonis dolo ac futelis suppositum, probat ab experimento subsecuto, quia diu postea viuens alibi reperta fuit Iphigenia. Eodem argumento probat Diomedis socios non fuisse conuersos in aues, eò quòd istæ aues Diomedæ postea inter se mixtæ (vt & Meleagrides) speciem suam cæterarum auium more propagauerint. Vnde colligit à dæmone socios Diomedis subitò translatos aliò, & has illis aues aliunde compulsas, fuisse substitutas. Econtra patet vera fuisse Moysis in Ægypto miracula, quia Nili pisces verè mortui reperti, & locusta vineas ac messes verè perdidit. Verè quoque patientiæ exemplari Iobo dæmonem damna dedisse, quia vera mors iumentorum, filiorum, & seruorum ipsis cadaueribus, & subruta domus ruinis apparuit; nec quicquam horum postea viuens vel integrum repertum. Confirmat hanc regulam D. Thomas cùm censet præstigias & illusiones diaboli diu durare non posse: cùm sint, non naturæ seu substantiæ subsistentis, sed quædam dumtaxat accidentia, quæ Dialectici communia vocant, quorum est proprium alteratione naturali velociter commutari. Secundùm hanc ergo regulam patet in criminum, quæ striges fatentur plerique veritatem à parte rei subesse, non nudam illusionem. Infanticidia probantur, quia pueri quos illæ fatentur à se necatos, à parentibus præfocati vel exsucti reperiuntur. Exhumatio corporum, sepulchri religione violata, probatur; quia cadauera sepulchris eruta non inuenta in locis suis, frustum vestimentorum quod dicebant se dæmoni pro arrabone dedisse, re ipsâ repertum abesse à vestis parte, quàm illæ narrabant. Homines & iumenta maleficiis læsi, & interdum ab illis liberati sunt vbique ad manum.

Secunda regula est, *Attendendum an quæ asserunt, sint dæmoni possibilia.* sic enim Diuus Augustinus ibidem ostendit non fuisse socios Diomedis in aues verè & essentiali transformatione mutatos; quia specifica mutatio essentiæ vnius in aliam superat creaturæ potestatem. Sed dicit factum subtractione & suppositione illâ quàm memorauimus; quia hoc, Diuinâ permissione, difficile non est dæmoni. Hanc regulam secutus est Diuus Thomas, *1. part. quæst 114. art. 4. ad 2.* cùm scribit, si agatur de resurrectione mortuorum aut similium rerum supernaturalium, & eæ dæmonibus tribuantur, credendum fuisse dumtaxat illusiones. Nam licet Deus vniuersali suâ prouidentiâ vtatur, ad plurimos effectus, malis spiritibus; numquam tamen vtitur iis, ad opera verè miraculosa, quæ sibi & bonis Angelis beatisque reseruaui: & quia diaboli donorum supernaturalium non sunt capaces. Hac regulâ vsi fuêre veteres Christiani in discernendis miraculis veris B. Petri, à fictitiis Simonis Magi, testibus Clemente, *libr. 3. recognition.* & Irenæo, *libr. 2. cap. 57.* Secundùm hanc quoque regulam credendum est confessioni strigum, quia quæ fatentur non superant

vim dæ

vim dæmonis, vt ostendi, *toto lib.2.* nec quicquam eorum repugnat, immò consentanea sunt omnia S.S. & Patrum doctrinæ. Quare vt ex hoc indicio res decidatur, opus est viro in S. S. & Patrum in lectione & philosophiâ solidè versato; qui sit pius, doctus, & Catholicus, quia (vt ait Tertull. *lib. de anima,*) dæmones soli noueri Christiani.

Tertiam D. August. regulam petit, *ex multitudine testium, & conformi similitudine narrationum:* quia vniuersorum vnanimis vbique consensus excludit omnē deceptionis aut somnij suspicionem. *hoc argumento vtitur d.l.18.c.18.* Sic in causâ strigum ex distantissimis regionib. hodie idem testantur Scriptores Italiæ, *Grillandus, Albertinus, Siluester, Spina & alij*; Hispaniæ, *Ciruelus, Castrius, Tostatus*; Galliæ, *Iaquerius, Michaëlius, Crespetus*; Germaniæ, *Sprenger, Nider, Mollerus*; Lotharingiæ, *Remigius, Gregorius q.*; Treueris, *Binsfeldius.* denique alij innumeri. Ipsæ quoque striges cùm idem quod dicunt in Hispaniâ, dicant in Italiâ; &, quod in Germaniâ, totidem factis & verbis referunt in Galliâ; &, quod vno anno, id alio semper iam ab annis plusquàm octoginta continuis in eculeo & extra quæstiones liberè profiteantur; idque tàm apposité, vt mulierculæ & pueri litterarum alioquin rudes videantur legisse, intellexisse, & memoriæ mandasse, quæcumque viri docti de his rebus scripto per Europam totam variis linguis tradiderunt: nónne hic consensus vniuersalis plus satis conuincit, hæc iis non accidisse in somnis? nam si hæc somniarūt, quo pacto sic semper omnes idem somniarunt eodem sibi euenisse modo, eodem loco, eodem tempore, die, horâ? Vt medici docent ciborum quantitas, & qualitas, diuersa ætas, & varia corporis humorū temperatio generant diuersa somnia: hîc idem somniant omninò, diuites splendidi, & Iro pauperiores egentioresque; famelici & dapsiliter habiti; viri fæminæque, anus, & pueri, biliosi & flegmatici, sanguinei & melancholici, ergóne omnes istos tam diuersæ ætatis, nationis, conditionis, tempore alio atque alio, simili semper ciborum vsos quantitate & qualitate, æquali temperamento corporum fuisse dicent, quia eâdem semper somnia fuerunt? Dicent fortassis hæc illis somnia, non à naturali causâ, sed à dæmone immissa, & ideo tam similia existere. Humanam igitur ista naturam superant, & à dæmonibus ista procurantur. Et quæro, cur non igitur concedant hæc à dæmone fieri verè, & non per somnium illusione, sed vigilantibus ad talia hos mali artifices abuti; cùm id illis sit æquè expeditum, neque S. Scripturæ, nec Patrum sententiæ, nec rectæ rationi refragetur. Quid? quod non sit verisimile dæmonem hæc somniantibus tātùm hominibus vbique omnibus adeò cōformiter effingere. Id probatur, quia hæc ab vno & eodem dæmone simul eodem tempore non fiunt. nam vnus simul pluribus locis sibi adæquatis esse nequit vel operari, vt docent Iustin. Martyr. *q.40. ad orthodox.* & Didymus, *lib.1. de Spiritu sancto.* Deberent ergo tot esse fermè somniorum immissores dæmones, quot sunt sortiarij & sortiariæ sic somniantes; & illis constitutis diebus non vacare alteri rei, quàm somniis effigendis. Magnus hîc consensus, magna discordium mentium concordia. Solent (ais) ad malum mali conspirare. Fateor, sed ad maius malum libentiùs, & ideò nō credendi per somnium velle deludi, quos in atrociora peccata vigilantes possunt pertrahere, ideò palàm magistelli, & cōcubini esse malunt, & verè hanc Dei imaginē, non imaginariè tātùm deturpare, incæstareque longè quoq; faciliùs est dæmoni corpora loco mouere & trāsferre, cibum potúq; ministrare, corpus assumere vel effingere, quā imagines, simulachra, & phātasmata tā variarū rerū dormientiū sensui interiori immittere & imprimere; quia strigum phantasiæ eodem tēpore non sunt eodem modo dispositæ, nec semper omnes omnium quæ repræsentanda conditiones animo ante conceperunt, maximè primâ qua hæc experiuntur vice; nec potest diabolus quas vult species in phantasiâ imprimere, vt docet B. Thom. *1.p.q.111.art.3.ad 2.* His trib. D. Aug. canonib. examinatoriis vltimus accedat in praxi vtilissimus.

Quarta regula & certissima videtur, *casu occurrente circumstantias omnes diligentissimè debere perpendi: nam hinc clarè dignoscetur, an circa factum confitens fuerit delusus.*

Nam in re adeò occultâ & arduæ probationis non est moderati aut sensati hominis demonstrationes exigere, vel probationes luce meridianâ clariores, tum quia dicenti esse delusum confitentem, incumbit probatio, non verò neganti; quia hic pro se habet præsumptionem, tum quia in similibus, nempè exceptis criminibus, hoc receptum est à saniore iurisprudentium parte, vt admittantur probationes aliàs minùs sufficientes. v. g. infamium & complicum depositiones & testimonia. *sic post gloss. Salicet. Alexand. Gandin. & alios docent Clarus libr.5. §. fin. q.21. & Binsfeld. membr.2. de confess. malef. conclus.5.* Item quo plures circumstantiæ concurrent, fiet res euidentior: quando autem aliquæ desunt, si absunt aliæ, hæ quæ adsunt non eneruantur idcirco, nam in his circumstantiis eâdem ratio est, quæ testium. Sicut enim maioris momenti sunt duo testes affirmantes, quàm decem negantes se vidisse: ita in nostro casu plus momenti obtinent duæ circumstantiæ præsentes ad veritatem confessionis adstruendam, quàm absentia vel defectus decem aliarum ad eneruandam confessionem. Nam ex eo quod non est, nihil positiuum potest inferri. Hoc posito videamus de singulis circumstantiis.

Quoad circumstantiam QVIS, seu personæ confitentis, considerandum an alias sibi mente constet, & ad rem apposité loquatur; an det scientiæ suæ vel facti non improbabiles rationes; an dicat se discernere nosse inter illusiones in somnis, & res ipsas quæ vigilanti acciderunt, quod asserebat Ioan. de Vaulx, & Inquisitores Germani testantur esse modos dignoscendi. Minimùm verò refert an sint idiotæ, nam idiotæ quoad sensuum externorum functiones tam pollent, quàm qui docti sunt. Ætas etiam non multùm ad rem pertinet, nisi si nondum essent doli capaces, quoad peccatum; vel etiam præsenio delirarent. Nec maioris momenti est conditio paupertatis vel diuitiarum, nam etsi pauperes faciliùs in hæc scelera pertrahantur; pertracti tamen non magis obnoxij sunt delusioni, quàm diuites & nobiles. Idem de sexu iudicium. De energumenis (nam fortassis aliquæ sagæ simul sunt energumenæ) censuerim, quando talis aliqua ex bonis fundamentis iudici suspicio est: tunc eas curarem primò exorcizari, & factâ exorcizatione, eodem loco eius confessionem haberem quo cæterorum. Nam quæ in dilucidis interuallis energumeni faciunt, eorum æquè memores sunt postea atque alij; quę verò faciunt tempore vexationis, vel (vt rectiùs di-

cam) quæ tum in illis diabolus facit, eorum postea non meminerunt. Igitur quandocumque in iudicio rerum actarum probè memores sunt, & circumstantias cæteras idoneè recensent; putandæ sunt non illusæ, nec excusandæ à criminum pœnis, quæ confitentur se patrasse interea dum ratione rectâ vtebantur? Raró tamen crediderim energumenas esse, quæ sagæ sunt; saltem post possessionem à dæmone non esse factas sagas; sed vel iam ante sagas fuisse, vel quæ verè sunt sagæ, propter assiduam dæmonis assistentiam, & maximam in eas potestatem, multa cum energumenis communia, quoad ferociam & crudelitatem potissimùm, habere, vel habere videri.

Secunda circumstantia (QVID) comprobat confessionem, quando delictum quod cōfitentur, dæmoni, seu per dæmonem homini, non est impossibile, nec viro sapienti & erudito incredibile, quantumuis stupendum sit, & admirabile, horrendum aut execrandum. Nam talia solent ab eis patrari, & quo regnum Antichristi vicinius, hoc Satanæ potestas maior concedetur: & charitate magis ac magis refrigescente, clariùs atque clariùs mysteriū iniquitatis incipiet reuelari & operari. Vtrum verò aliquid sit incredibile vel impossibile, iudicium pertinet ad Theologos, qui cum humanâ diuinam philosophiam propè coniunxerint: nudi verò litteratores, Iuristæ, vel Medici, non sunt idonei iudices, multóque minùs homines quidam Lucianij, & Athei, seu polytici nostri trochi; pietatis, publicæ salutis, & Catholicæ religionis negligentissimi, ambitionis verò & diuitiarum vndiquaque aggregandarum studiosissimi. Quid verò adeò abominabile fateri possunt, quod non factum aliàs comperiamus? Incæstus, Sodomiæ, parricidia fidei apostasiæ, sacrilegia; nostris temporibus, nónne ludus? Antropophagiam horrent animi, sed possem singularum ferè nationum proferre non pauca exempla. Carybas mala consuetudo; Iudæos, Italos, Hispanos aliquando adegit durissimum famis telum, non minùs efficax odij magnitudo planè belluina superioribus annis Angræ quendam Lusitanum N. Pilator tria Castellanorum corda trepidantia vorare adegit, vt narrat Histor. *de las Terceras.* Quid Mattiacum aliud (quo te, ô Belgica mea, hæresis auertit!) nautam? sed nolo meis verbis, carmine volo cognoscas Lector Nobilis Nortvvici:

Lege Rober. Dinothum li. 2. de bello religionis in Francia.

Lugdunum, *cingit*, Batauorum, *miles Iberus,*
A batauo contra cingitur ille mari.
Non opus est gladis ferróque rigentibus armis;
Solæ pro Batauo belligerentur aquæ.
Iacturam pecoris Batauus quam fecit, & agri,
Hispano decies sanguine Ibere lues.
Mercator sapiens tamen haud mercabitur vna
Hispani generis corpora mille boui.
Macra caro est, nuper cùm cor gustasset Iberi
Respuit, & canibus nauta vorare dedit, &c.

Nam plura addit. Comesse potuit, qui in tam immani facinore ludere, sed Dinothus tamen dissentit, nam ait hunc Læstrigonem abiecisse, sed tamen alium atrosum id Delftum transtulisse, pietate? ludibrio, & petulantiâ. Idem Dinothus fatetur, *lib. 5. Historiæ Gallicæ*, persuasam plebem Catholicam fuisse, pueros ab vberibus matrum per Hucnossios seu Caluinistas auelli, verubus infigi, & instar hædinæ aut aprugnæ mandi perauidè consueuisse. Verus nécne rumor ille fuerit, non habeo affirmare: malo falsum credere, quamuis genius sectæ non abhorret. támque crudelia tertij illius belli ciuilis facinora fuêre à Caluinianis perpetrata, vt ea posteritas numquam sit creditura. Nihil ergo tam crudele, vel nefarium sagæ profiteantur, quod non sit exemplis contestatum. Puto me hoc opere toto singulorum criminum multiplicia memorasse: & reperiri, quæ vnam in personam omnia concurrant, scripsit ad me ex nostris, vir fide dignus, Gaspar Rhey Anno 1600. in hęc verba; *Hic Monachij 27. Nouemb. mater filiáque, duo viri, puérque duodennis (erat hic ex reliquiis eorum, qui non multò antè hoc tempus itidem hîc flammis cremati, aut stipitib⁹ induti) atroci prors⁹ supplicio affecti fuerunt. Medea fabula est, Thyestes fabula est: superos & inferos polluerunt, vt verbo dicam, quicquid scelerum in libris, quos de magiâ, inscribis, adriserunt isti, hoc ex ore Iudicis iurati, qui in veneficos hosce & quæstionibus egit, & illos (libros inquam tuos, ac diligentissimè, perlegit) præsens audiui. Itaque sexies vrbem intra vsti sunt ferro ac laminis, extra perfractis ante brachiis à rota in rogo vstulati sunt viui.* Non ergo attendendum iudici vt credat, immane magis vel minùs sit facinus: sed in ipso considerandum facinore, quantumcumque sit; an quod à se patratum fatentur, id verè patratum fuerit. v. g. dicit se commouisse tempestatem & grandinem præcipitasse in agrum Titij vicini sui; videat an verè tum ager ille obortâ procellâ fuerit grandinatus. Dicit se se stregasse (vt loquuntur) filiolum N. & verè puellus nullo apparente morbo contabuit, fortassis etiam cicatrix paruula, in pectusculo vel gutture pueruli inuenta. Dicit se necasse vaccas aut iumenta N. defossa sub limine stabuli ollâ, quę ibidem reperta; aut solo contactu necasse dicit, & visa fuit tangere, nec certa mortis causa apparet alia. Dicit se adolescētula 10. vel 11. annor. cum solo dæmone cōsuesse, quæ per inspectionem fæminarum peritarum deuirginata inuenitur. Nec verè peccatum strigum vllum est difficilioris probationis aut suspecti⁹ de delusione, quàm nefanda cùm dæmonibus Venus. Remigius tamen indicia duo suggerit, si post tam nefario concubitu defuncta præ latissitudine per aliquod tēpus ei decumbendum fuerit: aut si substrata lintea largo cruore sint perfusa, quæ duo sagæ duæ in actis confessæ fuerunt. *lege illum lib. 1. cap. 6.* Sanè hæc sunt indicia clara quib⁹ saga queat cognoscere se nō somniasse. Immò quoad viros etiam, censent Iaque. & alij, numquam sic deludi quoad concubitum, quin discernere queant, an vigilātes id fecerint, licet enim initium in somnis potuerit contingere, in ipse tamen patratione necessariò volunt hominē expergiscere: atque id aiunt docere illorū experientiam, qui fœdis huiusmodi imaginationibus inter dormiendum cōmaculantur. Et hæc fuit Hebræorum iam olim opinio, *quod rerū natura non capiat quenquam coire nescientem*, ait D. Hieron. *Traditione in Gen.* qui non refellit, vt nec Rupertus; & idem tenent Liran. Tostat. & Oleastrius, *in c. 19. Gen.* agentes de ebrij Loth incæstu; scio D. Iren. *lib. 4. c. 51.* & D. Chryso. *hom. 44. in Gen.* Theodoret. Ambros. & alios voluisse hæc omnia prorsùs ignoro nec sentiēte Loth facta; quòd naturaliter fieri posse, etiam Caiet. & Perer. noster censuerunt. Nec quicquam dubito à dæmone adeò fortiter aliquem soporari posse, vt ne in decisione quidem seminis dormire desinat. Posset itaque dæmon sic sagis illudere, fateor. Verùm causam non video cur id in diabolicis hisce mancipiis fieri suspicemur; quæ (vt narrat

Spreng.) non rarò repertæ sunt in agris clara luce supinæ, & crissantes, & postea visus teter vapor ab earum corpore se sursum eleuare: quem illæ in actis suum incubum fuisse confitebantur. Item quando affirmant se ad conuentum delatas, vel iter pedibus confecisse, & visæ sunt ab aliis ire, aut in chorea ab aliis agnitæ: & complices asserunt se simul adfuisse, & in reliquis circumstantiis conueniunt. Quando post reditum à conuentu aliquot diebus ægri, vt multi apud Remig. & Binsf. quando reperta vasa conuiuantium, vt à lanione Camerarii: quando inuentæ nudæ in agris à cursu reuertentes, vt Grillandi Lucretia quando post multum deniq; tēpus ac laborem domum rediere, vt Presbyter Pici, & Nob. ille Lochiensis Bodini: quando quassatis membris semineces ex nube in terram deiecti, vt iuuenis Batauus Rossei: aut in arborem, vt Margareta & armentarii Remigiani. Deniq; quando se aiunt cattum vel quod aliud animal induisse, & vestigia patrati sub tali larua criminis apparent, vt sanguis pueri exsucti in cunis, apud Spin. vel vulnus in strigum corpore, qua parte schema felinum conuulneratum fuerat, vt cattus eiusdem Spinei, & bufo apud Ipras flandriæ. Deniq; hæc circumstantia (*quid*) innumera indicia iudici queat præbere, sed notanda duntaxat, quæ rem ipsam, de qua quæritur concernunt. v. g. vel delationem, vel concubitum. Nam si hęc verisimilia, parum attinet, etiamsi parerga quædam admisceantur minus verisimilia. ideò .n. solet diabolus falsa veris assuere, vt ne veris quidem fides constet: quod in confessione Mātensium Necromanticorum ex Crespeto aliàs ostendi item in exemplis quibusdam à Remig. adductis. Deniq; in hac circumstantia, quæ omnium præcipua est, audiat Iudex prudens prudenter monentem Plutarchum: *Quodammodo philosophiam tollunt, qui reb. mirabilib. fidem nō habent. Oportet autem quam ob causam aliquid fiat ratione tractare; quod verò id fiat, ex Historia est sumendum lib. 5. Symposiac. c. 7.* Itaque narrationi reorum stare oportet, quæ tot Historiis est comprobata. Hanc incredulitatis aduersariorum ex inscitia natam pertinaciam iampridem veteres damnauerunt. Apul. *lib. 1. de asino* asserit hominibus multa euenire vsu mira, & planè vera, quæ tamen ignaris relata fidem perdant. Dionys. Halicarnass. *lib. 5. antiquit.* docet hoc vnicuique insitum à natura, vt ex propriis ea quæ de aliis dicuntur iudicemus, & an aliquid credibile vel incredibile sit, id ex propriis viribus metiamur. Plinius autem senior (locus excidit) *quemadmodum* (ait) *multa fieri non posse, priusquam facta sunt, iudicantur ita multa quoque quæ antiquitùs facta sunt, quia nos ea non vidimus, neque rationem assequimur, ex ijs esse quæ fieri non potuerint iudicamus. Quæ certe summa insipientia est.*]

Tertia circumstantia est CVR? vtpote si habuit causam tum temporis ad pactum cum dæmone ineundum: puta insatiabilem libidinem, pusillanimitatem, desperationem, desiderium vindictæ, curiositatem, egestatem subitam aut valdè grauem, & huiusmodi; quibus impelli consueuisse: Theophili, Edelini & aliorum exempla declarant.

Quarta, QVOMODO: non est magno vsui. quia parùm refert an modum ignorent: sufficit, quid ex parte sua fecerint, & quibus visæ sint instrumentis. occulta sunt plerumq; Satanæ stratagemata, & media naturalia. Sat erit si indicent, quibus vsæ, puluectes, vnguina, decermina mortuorum, buffones, ollæ &c. maximè si ista compareant apud illas, vel visa, vel reperta quibus asserunt locis. Modus etiam operandi sedulò distinguendus est ab ipsa rerum adhibitarum efficacitate. quamuis. n. quod saga se dicit adhibuisse, hoc sit secundum se inutile ad effectum producendum: sufficiet, si pro signo esse queat. nam efficacitatis vis omnis pendet, à peritia & operatione ipsius diaboli ad signum operantis. vt patet in transuectionibus, & procellis ciestis, similibúsque.

Quincta QVIBVS AVXILIIS: hoc est an ope dæmonis & cum quibus complicibus. hoc indiciū frequentissimum & optimum est: quia fatentur cōplices se simul fecisse. Videtur autē incredibile omnes eodem modo circa singulas circumstantias delusas fuisse. quamuis .n. tam facilè foret dæmonibus decem decipere, quàm vnum: tamen non est censendus Deus hoc æquè permittere. Ne omnis ratio probandi talia delicta occulta iudicibus adimatur: hoc enim dissentaneum est prouidentiæ diuinæ.

Sexta, est, VBI: quæ minimi momenti est. nā possunt æquè deludi vno loco atque alio, Deo permittente.

Septima circumstantia (QVANDO) non multū attēdēda, quia tantū vno, quantùm alio possunt die, quantùm interdiu, tantùm noctu: & quouis tēpore decipi à dæmone possunt. Adminiculantur tamē hę duæ vltimæ reliquis circumstātiis ad earum confirmationem, cùm testes conueniunt in loco & tempore: nec nihil probabilitatis habent locus famosus, aut tempus solemne (hoc est dies ordinarii) quibus earū scelerosa conciliabula celebrantur.

Sed (inquiet) potest in conuentu innocens repręsentari, adeò vt multi testes postea deponāt eum se illic vidisse. Respondi aliàs, vel Deum id nunquam passum: vel si passus fuit aliquando eos infamari: nunquam tamen passus est, eos damnari. sed mox eorum innocentiam in lucem protulit, vt in illo ipso facto B. Germani, quod aduersarij vrgent: & certiùs probatur ex D. Athanasij iudicio, qui falso accusabatur brachiū Arsenii ad vsus magicos abscidisse. Demum si quid huiusmodi argumentū valeret in adulteris, homicidiis, & aliis etiam valeret. Nā posset etiā diabolus in latronū cauernis, & lustris libidinosorum innocentem exhibere tanquam adulterum, vel homicidam: quod quidam B. Siluano narrant accidisse, æquali historiæ fide, qua illi de B. Germano memorāt, & de Sātanensi monacho habes inferius *l. 6. c. 2. sect. 3. q. 3. A A.* Si concedunt æquè in aliis criminibus hoc locum obtinere: næ illi quam fidum sceleratis patrocinium, tam infidam reipub. & Deo nauant operam: nihil enim accommodatiùs sit ad criminosos omnes suppliciis eripiendos. Si negant in aliis peccatis idem locum habere: doceant cur in solo crimine fascini dæmō hoc possit, & non in aliis. Sat scio nunquam idoneè docebunt.

6 *Sextum arg.* est malefici non sunt occidendi, propter abnegationem fidei: quia omnes homines, dum mortaliter peccant: fidem abnegant, & dæmoni, relicto Deo, adhærent, & tamen non propterea occiduntur. Conf. B. Petrus ter Christum negauit, & tamē non fuit propterea necatus. *Resp.* peccatores recedere à Deo per inobedientiam tantum: & ideò impropriè dicuntur propterea infideles, & fidem negare: sed malefici seu lamiæ recedunt à Deo per expressam abnegationem Dei & fidei, quod ast APOSTASIA, propriè dictæ infidelitatis species, constituens peccatum vnum specificè à ceteris mortalibus peccatis distinctum. vt optimè

deducit Binsfeld. *in l.7.C.de malef.in resp. ad 1.argu.* Quoad B.Petrum, ille tantùm peccauit cōtra præceptum confeßionis fidei, fidem verò nequaquam amisit. malefici fidem corde & ore abiiciūt, idque spontè, nullo vrgente metu. Petrum statim pœnituit; sagæ manent in sua defectione. plura de Petri negatione egregia inuenies apud Fr.Soarem. *tom. 2. in 3.p.D.Thom.*

7

Septimum argum. Deus permittit maleficia fieri, & sinit maleficos viuere. ergo non debet eos homo occidere. *Resp.* ridiculum esse quod inferunt. sic enim sequeretur nullorum criminum reos occidendos: quod esse hæresim certam, docent Castr. & alii Catholici scriptores. Nonne magistratui *gladius* à Deo datus *ad vindictam malorum* a? Ex his apparet quàm ridicula sint argumenta aduersariorum. Sit ergo,

[a Rom.13. 1.Pet.2. vide Orig. homil. 20. in Num.]

XX

Conclusio, *Lamiæ occidendæ etiamsi hominē nullum veneno necassent, etiamsi segetibus, & animantibus non nocuissent: etiamsi necromanticæ non forent, eo ipso tantùm quod dæmoni fœderatæ, quòd conuentui interesse solitæ, & quæ ibi exercentur præstare.*]

Probatur id primùm iure diuino, Exodi 22.v.19. *Maleficos non patieris viuere.* quo loco vox Latina est admodùm latè patens, nec restringenda ad solos venenarios, vt nec Græca nec Hebræa. quod quia su-sè probauit b, hîc non repetam. idem statuitur Leuit. XX. vers. vlt.

[b l.1.c.2. de voce Mechasſephim.]

2. probatur iure humano, lege Ecclesiastica. *c. peruenit. c. contra idolorum. 26. q. 5. Extrauagat. varys, vna Ioann.* XXII. super specula, *alia Innoc.8. quæ ponitur ante malleum malef. alia Alexand.6. incip.* cū acceptimus: *alia Leonis X. incip.* honestis petentium votis; *alia Had.VI. incip.* Dudum vti nobis.] & lege sæculi, scripta quidem *l.multi. l.nemo l.nullus. l.etsi. C. de malef. & mathem.* non scripta verò, consuetudine ferè Vniuersali Europæ, iudicum Ecclesiasticorum, qui solent brachio sæculari eos tradere c: & iudicum secularium vt patet ex scriptoribus qui res criminales prosecuti sunt nationum omnium: *Italorum,* Blanci, Carrerii, Grillandi, Gandini, Clari, Follerij, Bossij, & alior. *ex Hispania* Bern.Diaz. Plaçæ: Auiles. Auendanni, Couarr. Gregorij. Lop. *ex Gallys* Fabri, Millei, Michaëlii, Iaquerii, Berberii, Remigii, *ex inferiore Germania* Damhauderii: *ex superiore* Althusii. Godelmann. Fichardi, Molleri & ipsorum patronorum Lamiacorum; qui dum queruntur, & improbant, contestantur consuetudinē, hanc inualuisse. Hæc PP. rescripta, hanc Impp. sanctionem, hanc Europæ generalem consuetudinem, hæc decreta cunctorum tribunalium accusare mendacii, hoc est contendere falsum supposuisse & asseruisse: quod nomen, quod supplicium meretur.

[c vt docēt omnes; qui de Inquisitorū tribunali egēre. Lucerna Inquisitor. Directoriū Inquisit. illud Comēsis, hoc verò Eymerici: Viatorium Inquis. Berber, Sprēgerus in malleo, Iaquerius in flagello Siman. in praxi Alf. à Castr. de iust. hæret. punit. l.1.c.16.]

3. probatur ratione, criminis grauitati commensurāda pœnæ grauitas: grauitas autem criminis pe-tenda à personæ offensæ dignitate, & ab ipso offensionis modo. Offenditur à Lamiis Deus Opt. Max. & DEIPARA & omnes cœlites, & vniuersa Ecclesia, genúsque humanum, & animata inanimatáque omnia: nam Deo & superis maledicunt, & blasphemant: ceteris creaturis abutuntur, & exitium parant; idque modis contumeliæ & crudelitatis plenissimis. primò interuenit *idololatria,* grauior quàm Israëlitarum, illi vitulum aureum adorabant, coram eo bibebant, saltabant, canebant d: hi coram dæmone ipso, cui se deuouent, cui sacrificant, cui fidelitatis & obedientiæ sacramentis se addicunt: coram hoc (inquam) edunt, bibunt, choreas ducunt, cantillant, fœdissiméque multa e perantur. Secundò *consulunt ipsum dæmonem* frequēter, quod ipsum morte dignissimum ex lege Dei e. Tertiò *offerunt filios & filias suas dæmonijs*: lege Dei iubentur occidi, qui semen suum offerunt Moloch f. Quartò eâdem lege necari iubetur, *qui cum iumento coiērit* g: item qui adulterium commiserit h: item qui cum sexus eiusdē homine *Sodomiam commiserit* i: longè detestabilior est spurcities Magorum; quia, cùm sint coniugati, adhuc versantur in continuo quasi concubinatu cum dæmonibus, & sic nō tantùm contra sexum, neque tantùm extra speciē peccant, sed etiam extra genus: quod detestabilius est, & pess. omnium carnalium peccatorum. Nec otiosum est quod cùm diuina lex k dixisset, *maleficos non patieris viuere.* subiungat immediatè: *Qui cum iumento coiērit moriatur. Qui immolat Dys occidetur.* nimirum vt hæc connexa, & comitari solita sese indicentur. Sextò interuenit in eorum crimine atrocissima *blasphemia & maledictum in Deum*: quæ diuina quoq; lex morte sanciuit vindicanda l. Septimò accedunt in vno *crimine & alia multa*: quibus à legibus humanis iustissimè mors decreta supplicium; apostasia à vero Deo m: exercere ritus & sacrificia Diaboli fœdiùs, quàm vlli olim pagani n: transfugium à Deo ad hostem dæmonem, cùm Deo Sacramentum militiæ in baptismo dixerint o: rebaptizatio quoque, & chrismatis seu confirmationis conata abrasio: crimen læsæ Maiestatis diuinæ apertissimum ex ipsa Professione & pacto seu fœdere solo, vt ex formula & ritu ipso constat p, nocturni conuentus ad magicos apparatus, quod ipsum capitale q. Cùm itaque tam multa cōcurrant in vno crimine, quorum singula morte dignissima: videtur communi iudicio carere: qui communem hanc pestem non censet igne gladióque abolendam: & suspicionem occulti consensus atque conspirationis meritò præbet: qui se, Dei & hominum coniuratos hostes defendere atque tueri velle profitetur.

[d Ex.32. à num.5.]

[e Leui.20. v.6. f d.c.20.v.2. g d.c.20.v.15. h d.c.20.v.10. i d.c.20.v.13. k Ex.22.v.18. l Leuit.24 v.15.& 16. idem in auth. vt nō lux. contr. nat. Boēr. decis.31. m c.1. de apostа. & ibi DD. l.2.& 3.C. de Apost. n l.1.& 2. l. nemo venerātis. C. de pag. o l. desertorem. §. is qui ad hostes. D. de re milit. l. si quis aliquid ex me tallo. §. transfugæ. D. de pœ. p l. etsi excepta. C. de hæret. iunct. l. quisquis. C. ad leg. Iuli. maie. q l. vlt. C. Theodos. de malef.]

Accedat & alia ratio. Criminum morte puniendorum tres sunt causæ præcipuæ. 1. ne criminosi viuendo damna inferant proximis & reip. cōstat autem maleficos etiamsi non occiderent veneno; tamen plurima damna inferre: vt enim cetera mittam, cùm eorum peccatum sit in vno multiplex quædam colluuies, sentina, & semper repullulascens hydra peccatorum: Deus grauissimè semper offenditur, & ad clades toti reip. inferendas prouocatur maximè: vt his infelicissimis temporibus experimur, quibus huius sectæ (quæ iam ceteris longiùs proserpsit) flagitia, bonorum hominum precibus, & pietati præponderant, plúsque illa possunt ad irritandum, quàm hæc ad Deum placandum. 2. causa est, vt etiamsi alijs non nocerent facto, ne noceant exemplo: vt videmus quotidie lamias multiplicari, & earum sermones atque opera canceris instar serpere. quare tollendæ de medio, vt *stulto pereunte, sapiens astutior fiat.* 3. ne si diutiùs mali tolerentur, maiora aggrauatis sceleribus supplicia sibi accersant, & de die in diem fiant deteriores. cúmque salutis pars sit, minùs affligi: optimè illis ad salutem consulit æternam, qui maturè flagitiis eripit. Docet experientia vix vllas extra rogum, vel carceres conuerti: quomodo conuertantur, quæ domi moriuntur, nec habent qui ad Deum reuocet conscium peccati eorum quenquam? Potest illas Deus ad pœnitentiam etiam domi reuo-

care:

care: sed non videmus hoc fieri. quod singulari Dei contingit clementia, quæ pœnas tantis sceleribus debitas vult breuiore & leniore hic supplicio expiari. Cùm itaque omnes hæ rationes locum habeant in Lamiis, etiamsi nullum occiderint animal: consequens eas adhuc meritò morte plecti: & hos iudices clementes potiùs quàm crudeles in eas existere, consequens etiam impios & crudeles in remp. & quasi parricidas patriæ esse, qui ad tam euidentem patriæ perniciem hæc viperarū examina dissimulatione, conniuentia, aut aliter, fouent, celāt, tuentur, aut debitæ pœnæ subtrahunt.

a art. 109.

Obiicitur ex Constit. Carolina locus cuius hæc sententia est a: si alicui damnum maleficio siue veneficio intulerint, morte ignis plectantur: si verò nulli damnum intulerint, pœnas patiantur pro delicti quantitate & qualitate.] *Respond.* semper (vt ostensum) huius delicti eam esse qualitatem & quantitatem, vt si fœderatæ fuerint cum dæmone; si in conuentibus, ea quæ fieri solent, fecerint, morte plectendæ sint. Dumtaxat ergo caput hoc definit, venenarios illos semper igne puniendos: ceteros, si venenarii non sint, aliquando ignis, aliquando alio supplicio puniendos. Patronis ergo Lamiarum, qui hoc capite nituntur, docendum fuit, harum Lamiarum crimen huiusmodi non esse, quod mortem mereatur: quod hactenùs illi ostendere nequiuerunt, & Binsfeld. Grillan. Sprenger. Alf. à Castro & alii citati, nósque etiam non obscurè contrarium demonstrauimus. Quid quæso absurdius, qui vaccam vel equum occiderit interfici: qui à fide Christiana defecerit, & Deo maledixerit, & Diabolo se addixerit expressa professione, & cum eo fœdissimè coiërit, & ei sacrificauerit, &c. eum morte non affici: éstne hoc pœnas criminibus commensurare? Visum mihi, vnde hæc omnia luculēter probari queant, inserere huic loco exemplar sententiæ latæ Auinioni anno 1582. vt refertur à Sebastiano Michaëlis, *in Pneumalogia:*

Apostasia consummatæ.

Visis processib. coram N.N.N.&c. *contra nobis constitutos reos, accusatos, & delatos: quibus tam per vestrā: & quorumlibet vestrûm relationem, ac propriam confessionem iudicialiter coram nobis factam, atque sæpius repetitam, iuramento vestro medio: quam per testium depositiones, eorúmque accusationes, & alias legitimas probationes, ex dictis, actis & processu resultantes, nobis legitimè constitit, & constat, quod vos, & vestrum quilibet, Deum nostrum omnium Creatorem, & Opificem, Vnum & Trinum abnegastis: & immitem Diabolum, hostem antiquum humani generis, coluistis vosque illi perpetuò deuouistis: & sacratissimo Baptismati, & his qui in eo fuerant susceptores leuantes, & proparentes, vestræque parti Paradisi, & æternæ hæreditatis, quam pro vobis & toto genere humano Dominus noster* IESVS CHRISTVS *sua morte acquisiuit, coram præfato cacodæmone, in humana specie existente, abrenunciastis: infundente ipso rugiente diabolo denuò aquam, quam accepistis vestro vero mutato nomine in sacro baptismatis fonte vobis imposito, sicque aliud commēticium nomen vobis imponi fictitio baptismate passi fuistis, & accepistis: atque in pignus fidei dæmoni datæ vestimentotum vestrorum fragmetū & particulā illi dedistis, &, vt à libro vitæ vos deleri: & obliterari pater mendacij curaret, signa vestra propria manu, ipso mandante & iubente, in reproborum danatorū, mortisq́; perpetuæ libro nigerrimo ad hoc parato apposuistis: &, vt ad tatam perfidiam & impietatē vos maiori vinculo deuinciret, nota vel stigma cuilibet vestrum, veluti rei suæ propriæ, iussit: & illius mandatis & iussis iureiurado, super circulo (quod diuinitatis symbolū est) in terram sculpto) quæ scabellū pedum* DEI *est) per vos, & quemlibet vestrū præstito, vos obstrinxistis signo Dominico & cruce conculcato: & illi parendo, adminiculo baculi, quodam nefandissimo vnguento ab ipso Diabolo vobis præscripto illiti, crurib. & positi per aëra ad locū constitutum, intempesta nocte, hora cōmoda malefactoribus, statisq́; diebus, ab ipso tentatore portati & translati fuistis: ibique in communi synagoga plurimorum maleficorum sortilegorum, & hæreticorum fascinariorum, cultorúmque dæmonum, accenso igne tetro, post multas iubilationes, saltationes, comessationes, compotationes, & ludos, in honorem ipsius præsidentis Beelzebub Principis dæmoniorum, in formam & speciem fœdissimi & nigerrimi hirci immutati, vt Deum, re & verbis adorastis: & ad illum complicatis genibus supplices accessistis, & candelas piceas accensas obtulistis, & illius fœtidissimum ac turpissimū anū (proh pudor!) summa cum reuerentia ore sacrilego deosculati estis: illúmque sub veri Dei nomine inuocastis: illiúsque auxilium, & pro vindictâ in omnes, vobis vel infensos, vel petita denegantes, exercēda efflagitastis: atque ab ipso edocti vindictas, maleficia, fascinationes tum in humanas creaturas, tum etiam in animalia exercuistis, atque homicidia infantiū quamplurima commisistis, imprecationes, ablactationes, tabes, & alios grauissimos morbos, ope iam dicti Sathanæ, immisistis: infantésque per vos, nonnullis etiam scientibus tantū & annuentibus, arte iam dicta malefica oppressos, confossos, & interfectos fuisse, ac demum in cemiterio sepultos noctu & clàm exhumastis, atque in synagogam prædictam, fascinariorum collegium, portastis: deniq; dæmoniorum Principi in solio sedenti obtulistis, detracta & vobis conseruata pinguedine, capite, manibus, & pedibus abscissis, truncúmq; decoqui, & elixari, & interdum assari curastis, iubentéq; ac mandante præfato Patre vestro comedistis, & damnabiliter deuorastis: mali denique malis addēdo, vos viri cum succubis, vos mulieres cum incubis fornicati estis, Sodomiam veram & nefandissimum crimen miserè cum illis tactu frigidissimo exercuistis: &, quod etiam detestabilissimum est, augustissimū Eucharistiæ Sacramētum per vos in Ecclesia Sancta Dei aliquando sumptū, iam dicti Serpentis à Paradiso eiecti præcepto, in ore retinuistis; illudque in terrā nefariè expuistis, vt cum maiori omnis contumeliæ, impietatis, & contemtus specie Deum nostrum verum & Sanctum dehonestaretis, ipsum verò diabolum, eiúsq; gloriā, honorem, triumphum & regnum promoueritis: atq; omni honore, laudibus, dignitate, auctoritate, & adoratione honoraretis, decoraretis, & honestaretis. Quæ omnia grauissima, horrendissima ac nefandissima sunt, directè in Omnipotentis Dei omnium Creatoris contumeliam & iniuriam. Quam ob causam nos F. Florus Prouincialis Ordinis fratrum Prædicatorum, sacræ Theologiæ Doctor ac Sanctæ fidei in totâ istâ Legatione Auinionensi Inquisitor generalis: Dei timorem præ oculis habentes, pro tribunali sedentes, per hanc nostram sententiā diffinitiuam, quā, de Theologorū & Iurisperitorū consilio, more maiorū, in his ferimus scriptis,* IESV CHRISTI *Domini nostri, ac* B. MARIÆ *virginis nominibus piè inuocatis dicimus, declaramus, pronuntiamus & diffinitiuè sentētiamus: vos omnes supra nominatos, & vestrū quēlibet fuisse & esse veros Apostatas, idololatras, Sanctissimæ fidei desertores. Dei omnipotētis abnegatores & cōtemptores, Sodomiticos, & nefandissimi criminis reos, adulteros, fornicatores, sortilegos, maleficos; sacrilegos, hæreticos, fascinarios, homicidas, infanticidas, dæmonúmque cultores, Sathanicæ, diabolicæ atque infernalis disciplinæ, & damnabilis ac reprobatæ fidei assertores, blasphemos, periuros, infames, & omnium malorum, facinorum & delictorum conuictos fuisse. Ideo vos omnes,*

Transfugium.

Sacrilegiū

f.leg. sub cruribus positi. Ecce cōuentus & trāsportatió. Ecce idololatriā perfecta.

Finis nocere maleficiis humano generi. Maleficia & crudelitates.

Sepulchrorum violatio. Antropophagia.

Sodmia.

Sacrilegiū.

Sententiæ cōdemnationis tenor.

vestrúmque quẽlibet, tãquam Satanæ membra, hac nostrã sententia, Curiæ sæculari remittimus, realiter & in effectu condignis & legitimis pœnis eorum peculiari iudicio plectendos.]

Habes hic epitomen scelerum quæ fascinarii isti soliti committere, quã alibi, accuratiùs comprehensam: habes & exemplum damnationis Ecclesiasticæ, quo illa pacto Curiæ sæculari, reos puniẽdos tradat: nec opus alia solemnitate, si laici sint rei.

Maius opus quando tradendi sunt Clerici: quos constat ante traditionem omni clericali priuilegio: præmissa regradatione, seu, vt vocant, degradatione spoliandos. Quæritur autẽ, quid si moniales sint, vel monachi laici: nullo in clericorũ gradu constituti: an & hi exauctorandi, & quomodo?

De his vltimis non memini me quidquam legere. Sed arbitror sufficere nudationem seu spoliationem habitus monastici, vt viris caputium, feminis velum, cum scapulari, & habitu supremo auferatur, vestisq; laica illis iniiciatur, & ordine, cui se addixerant, eiecti, spoliatiq; omni religiosorum priuilegio, sortisque Laicæ effectis declarentur, sicque Curiæ seculari tradantur. Praxim huius casus nondum vidi, sed suspicor hanc esse, vel esse debere.

Sed quia in fascinariorum causis multorum criminum quædam quasi colluuies & sentina reperitur: quorum nõ eadem qualitas est, quæri solet propter quæ liceat vel expediat hanc Clericorum vel Monachorum traditionem facere?

Si sola hæresis propriè dicta, hoc est error in fide pertinax reperitur: sequenda decreta canonum de hæreticis, quæ proposui supra. *hac eadem sectione litera T.T.*

YY

Quid iudici in ceteris criminibus quæ hæresim comitantur vt plurimùm, & quæ subiungam; facere expediat: id quia dependet à circumstantiis personarum, loci, temporis &c. prudentiæ & facti est, nec regulis vllis potest definiri. Hoc tantùm in genere: honoris diuini, & timoris, & publicæ vtilitatis summam semper habendam esse curam: & ita demùm, si hæc permittant, iuris rigorem remitti posse.

Si quæras quid iudici liceat? Resp. etsi olim degradatio non nisi propter tria crimina iure Canonico expressa permitteretur: hodie tamen praxim contrariam inualuisse passim, vt propter alia quoque crimina his maiora id facere liceat: quod sanè & à plerisque interpretibus receptum, & æquitati valdè consonum, post Bald. Ancaran. & Abbat. frustrà reclamantibus Antonin. Anan. & Butrio, in praxim deductum videmus. Quare licet hodie propter vnum crimen valdè enorme, vel plura grauia (sic voco quæ non tam enormia) etiam non exspectata incorrigibilitate clericum tradere sæculari brachio puniendum: vt docent, post alios, Guilh. Benedictus *in c. Raynutius.*; Bernard. Dias de Lugo Episcopus Calagurritanus *Prac. Criminal. canon. c. 90.* & Felicianus Episcop. Schalensis *libro de depositione & degradat. c. 14.* à quibus adferuntur exempla multa rerum sic iudicatarum, in Italia, Hispania, Francia, Belgio. dissentiunt tamen in ea duntaxat, quòd incidente casu Felicianus censet, priùs consulendum Pontificem Maximum; fateor id tutiùs. Sed alii hoc necessarium non putant, nec puto in praxi obseruari. Quod verò videamus iure Canonico requiri incorrigibilitatem, *c. cùm non ab homine. de iudic.* hoc rectissimè censent, cum Ancar. Abba. Felino & aliis, citati DD. recipiendum in criminibus leuioribus, & reip. parùm noxiis: non verò in enorminibus & reip. periculosissimis. (*vide Diazium. supra cap. 33. & 90. Felician. c. 12. & 14.*) quorum sententiam verissimam puto in criminibus huiusmodi diu continuatis *arg. c. quam sit. de excess. Prælator.*

Crimina autẽ huiusmodi valdè enormia, & hac seueritate digna in fascinariorum facinoribus, præter ipsam hæresim, mihi videntur saltem tria occurrere.

Primò est *Apostasia* à Deo & professione Christiana, mera & perfecta, & transfugium ad dæmonem illique præstitum homagium, siue accedat idolatria, (quæ per se sufficit) siue non accedat. quia hoc crimen, secundùm se, grauius est hæresi propriè dicta, & punitur non tantùm pœnis omnibus hæreticorum [a]: sed eò acriùs, quod qui hæretico locus pœnitentiæ permittitur, is Apostatæ iure ciuili disertè denegatur. [b]

Secundo loco est talis *Sodomia* nefandissima per concubitum cum succubis & incubis dæmonibus: propter Sodomiam verò tradendum brachio sæculari clericum, criminis huius aliquoties commissorem, statuit Pius V. Pontifex Maximus in Bulla, incip. *Horrendum illud scelus:* de qua consule Nauarr. cap. 27. Man. num. 246. & superioribus annis hoc in praxim Duaci deduxit. Reuerendiss. Episcopus Attrebatensis.

Tertio loco *homicidium*, quod in nostro casu multis ex capitibus est enorme & qualificatum. primò quando occidunt proprias proles, vel parentes, aut coniuges (vt apud Remig. libro 2. c. 1.) & horum similitudine, quando monachi vel monachæ necant suos collegas vel consorores. 2. quando nondum baptizatos, & animam perdunt cum corpore 3. quando ad necem accedunt decoctiones illæ, aut antropophagiæ. 4. si veneno necant. 5. quando necant proditoriè ex pacto mediante ipso dæmone. hæc duo vltima indigent probatione, cetera clarissima sunt. Quartum & quinctum itaque probo, quia deterius est hominem veneno, quàm gladio occidere [c]: ideo Romani venena etiam aduersùs hostem detestabantur, vt Corn. Tacitus & L. Florus docuere. Deinde conatus proditorius grauitatem homicidii semper aggrauat: estque maior àc dolosior proditio, quoties cauendi aut prohibendi minor occasio vel potestas est. Dæmones autem sunt insidiatores inuisibiles, in omnem nocendi occasionem intenti: quorum nec insidias cauere, nec vim (si Deus illis permittat) atque ferociam, prudentia aut vires humanæ ferre valent. Denique per tales & maximè diuturnos, atque acerbissimos cruciatus excarnificatos necant, & vt plurimum (quo, quid grauius?) de mentis simul recto deiectos statu, in deliria, miserandùmque furorem præcipitant, cùmque sanitate corporis, animi quoque tollunt incolumitatem. Quæ cuncta Philo Iudæus [e], qua solet grauitate & copia verborum rationúmque perpendit, & idcircò iustum Moysis Zelum validiùs commendauit, quod maleficis nec diei quidem vnius inducias à nece concedendas statuerit: adeò vt, si carnifex desit, per ipsummet Principem Iudicem populi, eos de medio tolli voluerit, qui tali supplicio manus suas non contaminaturus, sed Deo Sanctificaturus, vt alter Phinees, videatur. Addit vocem à Legislatore EXODI, cap. XXII. vbi lex illa perscripta, positam capi,

[a] c. 1. & ibi Innoc. Host. & alii. de Apost.

[b] text. & gloss. in l. 3. C. de Apostat.

[c] tex. in l. 1. C. de mal. & mathem. vid. Fr. Balduin. ad 4. Linst. tit. de pub. iudi. §. lege Cornelia de sica. vers. eadẽ lege & veneficl. 3. D. ad leg. Corn. de sicar. & ideo hoc crimen morte nõ exstinguitur. l. huius D. de iure fisci.

[d] l. de special. legib. circa medi.

capi, de omnibus, qui vetitis artibus alicui necem moliuntur: & eos ad duo reducit capita, qui dicuntur οἱ μάγοι καὶ φαρμακευταὶ: & postea explicat quos duplici nomine complecti voluerit, nempe qui vel potionibus, vel verborum conceptis formulis abutuntur, φίλτροις καὶ ἐπῳδαῖς τισὶν. quæ proiisdem sumi sæpè solere satis indicat Hesychij lexicum, vbi habes: ἐπαοιδοὶ, φαρμακοὶ, γόητες, sed de hoc aliàs plura dicta nobis fuere [a].

DD. communiter admittunt veneni mali nomine, etiam magicos susurros, & incantationes, siue formulas quaslibet conceptis verbis ex pacto cum dæmone inito operantes, comprehēdi [b]. quia par damnum ex verbis talibus & venenis. iuxta illud Tragici de Medæa: qui postquam genus omne lethalium graminum, & Serpentum commemorasset ab ea vsurpatum, subdit;

Addit venenis verba non istis minùs.

Metuenda. Sanè ratione pacti & dæmonis sic vocati, damna inferentis. Nonne Iustinian. Imp. lege Cornelia de sicariis perinde illos teneri sanxit [c] qui susurris, vt qui venenis, occidēre? Quid quæso hic susurri, aliud quàm verba illa tam metuenda? Plato quoque occidi voluit lege sua, non solum qui venenis datis nocuissent, sed & quicumque deligationibus, aut illecebris, aut quibusdam incantationibus ad lædendum paratus esse videretur: & hæc omnia se veneficiorum nomine comprehendere affirmauit lib. de legib. XI. ferè extremo: ἐὰν καταδέσεσιν, ἢ ἐπαγωγαῖς, ἤ τισιν ἐπῳδαῖς, ἢ τῶν τοιούτων φαρμακειῶν ὧν τινῶν, δόξῃ ὅμοιος εἶναι βλάπτοντι. Incantationum itaque & susurrorum nomine, omne malorum verborum ex pacto efficacium, quod malefici vsurparint, genus comprehendi: qui negaret, neminem legi, nec audiui.

Vnde nihil dubitem huc referre, formulas illas deuouendi, seu diras imprecationes, quibus maximè variis hæc hominum venena Deum offendunt: vt erat illud quo, quæ alicui nocere cupiebat, & se dæmoni per pactum olim manciparat N. Louanij semper vtebatur: *Per illud ius & imperium, quod in me tibi permisi* (dæmonem alloquebatur) *postulo vt quantum polles potésque tali vel tali* (nomen exprimebat) *noceas.* Vbi notandum inprimis hac forma contineri & exprimi primò complacentiam siue ratihabitionem primi pacti, cuius hæc quædam est renouatio, & noua quodammodo apostasia. Deinde peti simpliciter, & indefinitè, vt dæmon quātùm poterit noceat: quare & illud peti, vt si queat occidere per diros cruciatus id faciat. Ideò si constaret, ad Tartareas has preces, dæmonem alicui mortem intulisse: debere puto hanc mortem deuouenti huic, vt quæ iussit, imputari. Si de nullius nece constet, sed tantum de morbis & afflictionibus illatis; officium iudicis erit, quacúmque meliore via poterit, iuridicè inuestigare, num mortis etiam causam alicui præbuerit, hoc est an aliquis ex iis, quibus Diras imprecata est, morte violenta, dæmonis eius opera, sit sublatus. Si verò præterea in eadem familia, vbi degit (verbi gratia in eodem monasterio superior, vel confrater) aliquis non sine suspicione maleficæ noxæ, & maximè illius eiusdem quæ grassetur eodem tempore adhuc in alios domesticos, interiētit: cæcum putem, qui locum quæstioni idoneæ hic superesse non videat: cùm indicium hoc illa confessione & infamia personæ clara confirmatum, planè propinquum sit credendum. Ad pœnā tali infligendam; si de mor-

A te illata, ne per tormenta quidem, quicquam fateatur: etsi lenior sententia sit quorumdam, leuiori quàm mortis supplicio afficiendam [d]: tamen quando in multos tam improbo & propinquo conatu reus grassatus fuit, etiamsi mors nulla foret subsecuta, ordinariam mortis pœnam tali conatui infligendā, iustius videntur complures Doctores summæ auctoritatis censuisse [e]. Quam sententiam equidem opinor, in iis qui non sunt vsi ad nocendū veneno aliquo aut instrumēto naturali, sed immediata ope opera diaboli, longè apertiorē & æquiorē habendam. Nam qui hoc pacto, vi talis conuentionis initæ homines perdunt: planè similes sunt malitia, homicidis, quos vulgò vocant *assassinos*, quorū homicidiū pro valdè enormi & qualificato

B in praxi haberi, norunt qui criminalia subsellia vel obiter adierunt. Hos commune Doctorum suffragium iubet omnino actu degradari, etiamsi conatum improbum mors subsecuta non fuerit, si modò per ipsos non steterit, quominùs interficeretur [f]. Longiùs etiam hac in re plurimi I. C. progrediuntur, adeò vt censeant, clericum qui assassino mandauit occidere quempiam, à iudice sæculari in hoc conatu deprehenso assassino, posse & ipsum mandatorem ab eodem iudici cape, & sine vlla degradatione supplicio affici: quod vltimum licet non diffitear videri communiùs receptum [g],

C securiùs tamē arbitror iudici sæculari, priùs degradationem hoc casu opperiri, & vrgere Ecclesiasticum forum, quatenùs iustè & honestè poterit, ad hoc faciendum. Ceterùm similitudinem assassinatus maximam in hoc maleficorum conatu inesse, quia docui *lib. 2. quæst. 4. litt.* B. non arbitror mihi nunc probandum; quid interest precio conducam sicarium, qui meum inimicum ex insidiis interficiat: an ad hoc vi pacti conuenti à dæmone, id vt faciat, obtineam? hic pro pecunia est, anima ei pacta, & promissa.

Verùm dicat aliquis, quid igitur respondes canoni, *c. cum non ab homine, de iud.* breuiter *Resp.* sequi me cum multis grauiss. I. C. quos Felician. & Diazius sequuntur, Ancaran. & Abbatem: qui cē-

D suere canonem illum intelligendum de vnico tantùm, & non qualificato homicidio: non autem de vnico homicidio qualificato (vt sunt ea quæ nos initiò proposuimus homicidia maleficorum) neq; de pluribus non qualificatis.

Concludo igitur *quolibet istorum trium casuum, multóque magis duobus vel tribus concurrentibus, vel vno perfectè patrato, & alterius propinquo conatu accedente, Magos, sortiarios, maleficos, incantatores, siue quocunque alio appelles nomine, posse à iudice Ecclesiastico, quamuis monachi, quamuis Sacerdotes sint actu præmissa degradatione brachio sæculari puniendos tradi.*]

E Si obiicias, quosdam docere, ex quibusdam canonum locis, ad hanc traditionem Sortilegij crimen nō sufficere [h], sed dumtaxat ad verbalem depositionem: Occurritur, id intelligendum casu quo Sortilegij crimen intra proprios suos terminos consistit; hoc est non progreditur vltra illicitam diuinationem non coniunctam cum expresso pacto Apostatico. Nam de tali simplici diuinatione, vt sunt pleræque astrologorum & similium, expressè canones illi loquuntur, *nempe c. vnicum 26. q. 1. c. si quis Episcopus 26. q. 5.* Et ideò nostræ sententiæ nihil obstant. Ceterùm quando incantationes etiam medicamentis ad malorum remedium adhibitæ; tunc ex Diuo Augustino expressè iubet alius

a l. 1. c. 3. lin. D.

b vide Grill. li. de sortil. q. 11 & Pet. Binsfeld. in l. 1. C. de malef.

c d. vers. eadē lex. de pub. iudic.

d vt post Bertachin. Carr. & alios Clar. l. 5. §. homicidium. n. 14.

e Ang. & Salyce. in l. 1. C. de malef. Couar. in Clemē. si furiosus. p. 2. circa pr. Meno. de arbitr. iudic. cas. 360.

f docent hoc nō in accuratè, reiecta Dini & Angeli cōtraria sententia, Diazius supr. c. 91. & Felicia d. c. 14.

g patet ex citatis à Boër. q. 69 Lupo de liberta. Ecclesiast. q. 9. & Arnol. Albertino in rep. c. quoniā de hær. in 6. quos sequuntur Diaz. & Felicia. episc.

h fusè apud Abba. in c. ad abolendam de hæret. quē sequ. Felicia. & Diazius, ille c. 12. hic c. 10.

canon clericos degradari *capit. admoneant in fin. 26.q.7.* Cuius loci duæ ſunt explicationes, vna eſt a, *degradari* poni pro curiæ ſæculari tradi, vt per præcedẽs etiam quod ſubſequitur ſignificetur. idcirco enim ferè ſemper fit actualis degradatio, quę hoc nomen propriè meretur: alia eſt degradationem tantùm poni pro depoſitione verbali b, quæ propriè vocatur depoſitio, impropriè verò degradatio diceretur. Prior ſententia verborum proprietati inhæret, poſterior æquitati. Sed ſuſpicor in re non diſſentire Abbatem & Butrium. Nec enim Butrius opinor affirmaret incantatores, qui nec apoſtatæ, nec Sodomitæ, nec aliis noxij ſuis artibus eſſe ſunt conati, actu degradandos, vt curiæ ſæculari traderentur; ſed contenderet canonẽ illum de his non loqui, verùm de iis ad quorum crimen incantationis, graue damnum aliis illatum, Sodomia, aut apoſtaſia, accederet. Contra Abbas non opinor negaret incantatores illos de quibus Butrius ſic acciperet Canonem, & de quibus cõcl. noſtra fuit, curiæ ſæculari tradi poſſe; ſed contenderet canonem illum de his non egiſſe, ſed de aliis de quibus nos nõ loquimur: quæ Abbatis explicatio etſi minùs propria, magis tamen conſentanea videtur illi contextui. Sanè nobiſcum ſenſiſſe Abbatem & cum Butrio, quoad enormes illos quos dixi ſortilegos, patet, quia Abb. c ſolitus eſt diſtinguere inter crimina grauia, grauiora, & grauiſſima. de grauibus tantùm vult agi *in c. cum non ab homine. de iudic.* de grauioribus *in c. tuæ, de pœn.* de grauiſſimis *in c. nouimus. de verb. ſignif. & cap. penult. de hæret.* Et inter grauiſſima collocat quæcúmque ſunt qualificata, & valdè pernicioſa reip. & quia pro huiuſmodi criminibus puniendis condignam pœnam non habent canonũ ſanctiónes: vt illa condignè vndicentur, & reip. conſulatur, ac ſatisfiat, vult meritò introductum, vt iudex Eccleſiaſticus talium reos degradet, & ilicò poſt curiæ ſæculari (vt fieri ſolet) tradat, *iuxt. d. c. nouimus & d. c. penult.* ſi verò delicta minùs atrocia & minùs pernicioſa reip. ſint tamẽ ex grauiſſimis: tunc vult iudicem debere degradare, & degradatum perpetuis carceribus mancipare, quæ ſuprema iuris Canonici pœna eſt, & in mortis locum ſucceſſit d. Quæ ſanè Abbatis ſententia meritò Diazio & Feliciano ſupra citatis placuit. Et hæc puto poſſe & debere iudicem ſequi.

Porrò ſi ſpes affulgeret emendationis, & magna atque clara pœnitentiæ incidia exſtarent (*caue tale putes, quod reus ſecum petat clementer agi: melius indicium pœnitentiæ foret, ſi diceret nulla ſibi condigna ſupplicia poſſe irrogari, & malle hic Deo tam atrociter offenſo, graui ſupplicio conari ſatisfacere*) nec rei ſunt relapſi, nec ſchandalum timetur, nec magnum imminet reip. periculum ex hac clementia: his concurrentibus ſemper, etiam in tribus illis quæ dixi criminibus, æquiùs, leniùs & honeſtiùs Epiſcopo putarim (niſi particulari cauſa in contrarium mouente) ſi reum huiuſmodi poſt actualem degradationem, ſiue monachus, ſiue aliàs clericus ſit (maximè ſi in ordine ſacro conſtitutus) ipſemet ad perpetuos Eccleſiaſticæ curiæ carceres damnet. Sic factum Ebroici, Magiſter Guilh. Edelino e: ſic factũ Cameraci Ioannæ Potiere f: ſic factum Cordubę Magdalenę Cruciæ, in quorum tamen cauſa Sodomia, & maleficium, cũ Apoſtaſia concurrebant: ſed in omnibus pœnitentiæ ſigna erant clariſſima, & ſcandali atque noxæ publicæ periculum abeſſe iudicabatur.

a Antonii de Butrio in ca. at ſi clerici. de iudic.
b Abb. in d. c. admoneant.
c in c. tuæ. de pœnis.
d cap. 5. de pœn. Innoc. in ca. qualiter. 2 de accuſa.
e docui alias ex Mõſtreleto & Iaquer.
f docui ex Maceo, & Molineto.

Quoad ignis pœnam ea quoque meritò recepta, & à maleficis aruſpicibus (*l. 3 C. de malef.*) generali Europæ conſuetudine, ad omnes magos. maleficos, ſortiarios, lamias extenſa. quia ſunt apoſtatæ, ſunt hæretici, ſunt peccantes contra naturam: quorum omnium hæc legitima pœna eſt g. Et hæc pœna cœpit iam in Hiſpania à regno Ramiri Regis, circa annum. 844. Nam ille Magica ſacra cantionéſque ignis ſupplicio coërcuit [*Ioan. Mariana de reb. Hiſpan. lib. 7. c. 13.*] in Italiâ priùs adhuc à temporibus D. Gregorij, quando Romæ Baſilius quidam ſenator magus qui vt pœnam effugeret, ſe Monachum eſſe velle finxerat flammis abſumptus fuit (*vide D. Greg. lib. 1. Dial. cap. 4.*) hic Baſilius vna cum Prætextato, qui ambo ſenatores & viri illuſtres, fuêre Magiæ conuicti h: vt videas hoc crimen ſemper non muliercularum tãtùm & vilium, ſed virorum etiam nobilium fuiſſe: quicquid VVierus & ſimiles ogganniant. Impœnitentes itaque viui comburendi, pœnitentes priùs ſtrangulandi. *vide Couarr. libr. 2. var. reſ. cap. 10. num. 9. & Clarum d. §. fin. q. 99. nu. 7.* In Apoſtaſia quoque ſpeciale, quod in foro externo illi pœnitentiæ locus non eſt. *l. 3. C. de Apoſt.* Ad hanc autem pœnam ignis ex communi conſuetudine ſufficere fidei abnegationem, & fœdus cum dæmone, docent Bart. conſil. quod incipit mulier ſtriga de qua quæritur. in fin. & habetur tomo conſ. crimin. Zileti. 1. & Mollerus ad conſtit. Saxo. p. 4. ſect. 2. n. 4.

Vnum reſtat dignum quæſtione, *V. Iudici liceat hanc legis pœnam conſuetudine receptam minuere pro lubito ſuo?* decidenda hæc quæſtio eſt ex traditis à D. Thom. *& eius interpp. 2. 2. q. 67. a. 4.* ſi adſit accuſator, eo iuſte inuito, non poſſe vllum iudicẽ ne ſupremum quidem pœnam debitam laxare: ſi verò iniuſte inuitus eſſet, vt ſi valdè vita rei foret reip. neceſſaria, tunc inferior iudex id non poſſet, ſed benè ſupremus poſſet i, quod tamen rariſſimè & non niſi maxima ex cauſa faciendum. Inferior vero iudex nec permittente accuſatore poſſet k. ſuperior poterit eo remittente, ſi tamen id fiat cum bono reipub. quod quia raró accidit, ideò etiam raró pœna relaxanda. Si iudex ex officio proceſſit, minor non poterit eam relaxare: ſupremus nõ poteſt, niſi vtilitas reipub. id exigat, vna & præcipua cauſa eſt leniendæ pœnę, pœnitẽtia voluntaria. Sanè prudentes iudices ſemper cenſuerũt, ſpontaneã & promptam confeſſionẽ & indicia pœnitentiæ, leuioris pœnę infligendę, etiã in hoc crimine, cauſam idoneam eſſe, Stabuleti Ioannes de Vaux igne cremandus, capite plexus fuit: aliis locis, qui viui erant exurendi, ſtrangulantur ad palũ. Hoc mouit iudices illos Allobroges in caſu quẽ his verbis narrat Cancellarius Pariſienſis contigiſſe anno Domini M.CCCC.XXIV. *Recitatus eſt Lugduni Galliæ coram clero proceſſus cuiuſdam mulieris delatæ & detentæ Burgi in Breyſſia, quæ eſt notabilis villa ducis Sabaudiæ, circa quam eſt domus Sellionis ordinis Carthuſienſis. hæc mulier ſub pallio deuotionis & reuelationum fingebat mirabilia. Aſſerebat enim ſe eſſe vnam de quinque fœminabus miſſis à Deo compaſſiuè, pro redimendis innumeris animabus de inferno. Et ia ſua colluſione ſubdola deceperat in regione illa quam plurimas ſimplices mulierculas. Sciebat videndo frontem, peccata, quæ fecerat vnuſquiſque: hoc enim ſecundum Auguſtinum etiam Diaboli malitia ſcire poteſt, & ſuis reuelare, non autem ea quæ futura ſunt abſolutè, ſiue ea quæ in ſecreto cordis latent, & nullo*

g Ioann. And. Hoſtienſ. Abba. in c. ad abolendã de hær. & aaa ca. 1. de apoſtat. DD in l. nullus aruſpex. Co. de maleſ. Bertr. conſ. 212. vol. 2 Cõr. Brun. li. 5. de hęr. c. 3 Coraſ. li. 3. Miſcell. c. 8. Aimeric. in Director. Commẽſ. in Lucerna inquiſit. Simã. Pegna & alii. tex. in d. §. trãs fugæ cum ſim. Clarus §. Sodomia. nu. 4. Damhaud in praxi crimin. & eſt omniũ.
h Caſſiod. l. 4. variar. epiſc. 22. & 23.
i D. Tho. 2. 2. q. 67. ar. 4. ad 3. & ibi Caiet. Sot. l. 5. de iuſt. & iu. q. 4. a. 4.
k poſt. D. Tho. Arago. & Valéc. & Bart. Salon.

Sic corrig. vulgò male legitur, religione.

exteriore

exteriore motu aut signo sese produnt. Habebat etiam supradicta mulier duos carbones in pede, qui eam afflixerant quotiescúmque aliqua anima ad infernum descendisset. quotidie tres animas ab inferno liberauit: vnam vel duas sine difficultate, aliam seu alias cum pœna maiore, vt dicebat. Mentis quoque excessus seu exstaticos sæpè habebat, in quibus mirabilia per reuelationem didicerat: erátque miræ abstinentiæ, singularissimæ etiam vitæ: plura verò alia de ea scribenda forent. Nuper autem cùm Spiritus almus Ecclesiæ suæ rector verus (vt creditur) hunc Spiritum falsum detegere vellet: hæc mulier capta, & pœnis vt torqueretur est addicta: quæ omnem veritatẽ confessa est, qualiter omnia prædicta cupiditatis occasione finxisset, vt se nutriret hoc modo, & paupertati suæ subueniret: aut fortassis pro huiusmodi diabolo se miseram in famulam dedicauit. Inuenta est insuper morbum caducum habere, ac eundem sub extaticis excessibus, quos finxerat, palliare. de qua cùm varia opinio esset, an tanquam hæretica puniretur: iudicatum est à doctis ad pœnitẽtiam eam admittendam, nec esse hæreticam; quia illa quæ fecerat dimisit, nec obstinata permansit.] *ita Gerson libr. de examinat. doctrinar. litt. O. in fine.* Hæretica non erat quia in mente errorem nullum fouerat: saga tamen & malefica, quia peccata ex pacto cum dæmone inito diuinabat. carbones etiam illi videntur illusione dæmonis apparuisse, quanquam & humana vafrities quid simile carbonibus potuerit exhibere. Ordinariè expedit reipub. sontes puniri: ideò ordinariè peccaret etiam Princeps hanc pœnam mortis relaxans: & si quod malum reipub. inde proueniret ad iustitiam pertinens, iudices, etiam Princeps, tum tenerentur ad damnorum restitutionem. *Valen. & Aragon. supra & est commun. sententia, Silu. & Caietan. in verb. Iudicum peccata, Nauar. in Manual. c. 23. & alior.* Quàm ægrè autem Deus ferat maleficos magos verè idololatras, IESV & MARIÆ hostes; defendi aut debitæ mortis pœnæ eripi: in Anatolij cuiusdam & sociorum Magorum causa, multiplici miraculo Bizantij fuit ostensum, narrante rem multis Euagrio. *lib. 5. Histor. Eccles. c. 19.*

Qua de re in monitis 3. & 4. plura sum dicturus. Hîc restat vt repræsentem quod sæpè pollicitus sum, Analyticum commentarium in *c. Episc. caus. 26. q. 5.* quem extorsit non necessitas, sed aduersariorum impudens peruicacia. Tribus §§. rem complectar. *§. 1. de ca. Episcopi auctore & auctoritate.*

Commentatius in c. Episcopi. 26. q. 5.

Quidam volunt esse concilij Aquileiens. capit. 1. ita Bodinus & Danæus hæretici. Miror vnde hanc inscriptionem *cap. Episcopi* acceperint. Nam nulli libri, quos multos vidi, vel Iuonis, vel Burchardi, vel Gratiani, eam exhibent. fors an lectionem illam commenti, ne viderentur nimis impudentes in solutione quam adducunt? volunt enim nullam concilij illius auctoritatem fuisse, vtpote quod conciliabulum non iusta (inquiunt) Synodus habeatur. Quæro ex Bodino de qua Aquileiensi Syn. loquatur? An de priore? hæc fuit anno. 381. tempore Damasi Papæ & Gratiani Imperatoris: in qua Palladius & Secundinus Ariani condemnati: cuius nulli alij canones extant, nisi actio vnica contra Arianos, qui Synodum hanc Gratiano extorserant. Prouincale concilium fuit, sed semper pro iusto & legitimo habitũ: nec aliud ferè in quo plures pro numero sanctitate conspicui, vt Valerian. Euseb. Bononiens. Ambr. Philastr. alij: quos eat Bodinus & contendat ferreo ore in conciliabulũ conuenisse. Probet etiam ex hoc concilio canonẽ desumptum. Posterius aliud celebratum Aquileiæ anno 698. sub Sergio Papa in quo Ecclesia Aquileiens. quæ relapsa in schisma occasione Quintæ Synodi fuerat, iterum reconciliata fuit Romanæ Ecclesiæ: huius concilij meminêre Paul. Diaconus *l. 5. hist. c. 18.* Baron. *Annali Octauo,* sed canones nullos eius proferunt: nec quod sciam extant. vnde ergo probat Bodinus esse huius concilij Canonem? cui etiam iniurius est, id vocans Conciliabulum, cùm Romani Pontificis auctoritate fuerit congregatum. Dent Bodinus & Danæus aliud concilium Aquileiense, quod conciliabulum fuit, ex quo canon ille sit desumptus.

Iaquerius & alij citant *ex concilio Acquirensi*: Sed mendosi codices eos in fraudem traxêre. Plerique scribunt, *ex conc. Anquirensi.* Non diffiteor fieri posse vt ruditas illius sæculi causam præbuerit Gratiano sic scribendi, vt censet Ant. Augustinus *lib. 1. de emendat. Gratiani Dialo. 5. in fine.* vbi docet sic solitum aberrare in nominandis Conciliis: sed ille potiùs sæculi, quàm Gratiani error dicendus, quia hanc corruptionem deprehendas etiam in Parisiense Burchardo, sed in Louaniens. Iuone, est, *Ancyrensi:* inde nata differentia quod veteres soliti *C.* & *Qu.* confundere, vt in nomine Quirinij & Cirinij. dissentiunt autem tam Iuonis, & Burchardi, quàm Gratiani veteres codices, *in Anquirensi, Anchyrensi, Anchyrani.* constat concilij verum nomen esse *Ancyranum,* ab vrbe quæ Græcis Ἄγκυρα. & sic alibi vocat Gratianus. *ca. Diaconi. 8. & c. de Syracusanæ. 13. dist. 28. c. 32. presbyteros. dist. 50. c. 6. si qui episcopi. d. 92. c. 40. si quæ de rebus. 12. q. 2. c. qui diuinationes. 26. q. 5. c. desponsatas 27. q. 2.* Ancyra vrbs Galatiæ antiqua & nobilis, vbi celebris ille lapis thesaurus antiquariorum, & apud Claudianũ *Ancyraniq; triumphi:* Straboni & Ptolomæo Ἄγκυρα: Laonico corruptè Οὔγκυρα: hodie Bellonio & Nigro *Anguori.* statim occiso Maximino celebratum in ea concilium fuit, persecutione cessante, anno ferme 314. in quo multa de lapsis salubriter constituta fuerunt, nec pauca contra magicas fraudes sancita, & contra cõtagiosam superstitionem ex commercio cum gentilibus in populum fidelium proserpentem: vt patet ex can. 23. seu (vt Balsamon) *24.* qui relatus à Gratiano *in d. c. qui diuinationes.* Sed ex his canonibus Balsamon. *25.* alij *24.* tantùm ponunt: nec inter eos noster habetur. Vnde igitur Gratianus eum descripsit? Inciderat in collectionem quandam sexdecim partialium librorum, in qua *lib. 6. c. 6. & 7.* adiiciebantur duo canones concil. Ancyrano, quos hodie additos videmus primo concilor. tomo editionis Surianæ, item optimæ Romanæ: priorem de homicidis serui alieni, posteriorem de sortilegis & maleficis per Episcopos parochia expellendis: quem totum Gratianus descripsit, errorum quæ in codice collectionis erant nulla ratione habita. An Burchardus ex illo eodem codice partialium librorum descripserit, an verò collector ex Burchardo, non possum definire, quia collectionem illam non vidi.

Alii volunt. 308.

Quid ergo, dicemúsne hunc canonem esse concilij Ancyrani? communis hæc opinio est, non recentiorum modò, Turrecrematæ *in d. c. Episc.* Tostati *in Exo. & in Matth.* Iaquerij *in Flagello,* Alphõsi à Castro *lib. 1. de iusta hær. punit. c. 16.* Victoriæ *relect. de Magia,* Carranzæ *in summa concilior.* Simancæ *in Cathol. instit.* Spinæi *q. de strigib.* Siluestri

de strigi-

de ſtrigimag. admir. Binsfeldij *de Confeſſ. maleſ.* & Ant. Auguſtini *in d. Dial.* verum etiam antiquorum, vt Collectoris illius partialium ſexdecim librorum, Collectoris omnium conciliorum, Burchardi, Iuonis, Gratiani.

Obiiciunt qui contra ſentiunt, quod iſte canon nec in Græca concil. editione ſola, nec in ea quam Balſamon interpretatus fuit: nec in Latinis verſionib. Creſconiana, vel Dionyſiana (quam ſecutus Ioan. VVendelſtinus) nec in Tigurina, nec in alia vlla concil. Ancyrano inſeratur. Sed de multis quæ ex conciliorum canonibus exciderunt, hoc vnum eſſe potuit: potuere etiam Burchardus & alij veteres Latini plenius volumen nacti fuiſſe, quàm Balſamon aut alij Græci, aut qui vertêre ex Græcis; quorum libri conciliorum Latinis ſemper fuere corruptiores & magis mutilati.

Nihilominùs alij adhuc cenſent ex nullo concilio deſumptum, ſed ex aliquo Patrum. Nam Beetzius *in Præceptorio*, aſcripſit B. Gregorio, euidenti memoriæ lapſu. Alij volunt deſumptum ex D. Auguſtini *lib. de ſpiritu & anima.* Sed liber hic non eſt Auguſtini, vt mox docebo: & auctor ille mutilè admodum hoc canone fuit vſus. Doctiſſimus deníque Annal. Eccleſ. ſcriptor cenſuit à Damaſo id ſtatutum, *to. 4. Annal. anno 382.* ſic ſcribens; *In actis autem Damaſi Papæ, in Eccleſia recitari ſolitis, de quibus inferiùs erit mentio, habentur aliqua ab eodem* Pontifice *decreta in Romano concilio: hócne an priore incertum eſt,* &c. deinde *poſt quædam concilij decreta, ait: nec non etiam excommunicandos eſſe omnes, maleficiis, auguriis, ſomilegiis, omnibúſque aliis ſuperſtitionibus vacantes: qua ſententia præſertim fœminas illas plectẽdas eſſe, quæ illuſæ à dæmone ſe putat noctu ſuper animalia ferri, atq; vna cum Herodiade circumuagari,* &c. Atque hoc cenſet confirmari, quia cenſet eadem femè à S. Auguſtino deſcripta haberi *de ſpiritu & anima c. 28.* nec non in appendice Ancyrani concil. & apud Gratianum ſub eodẽ titulo collocata. *26. q. 1. c. 12.* Et conſtet ex Seuero Sulpitio *vitæ S. Martin. ca. 25.* in occidente & oriente maleficorum artes plurimum inualuiſſe, quod ex Ammiani li. vlt. hiſt. vberiùs probetur: adeò vt in ipſos ſacros Dei miniſtros præſtigiæ quoque magicarum excantationum irrepſerint, vt de Gerontio Diacono D. Ambroſij narrat Sozomenus *lib. 8. hiſt. c. 6.*

His tamen argumentis nondum inducor vt Burchardo, Iuoni, Gratiano, ne dicam tot aliis doctiſſimis viris contradicam, vel à communi me ſententia patiar auelli. Maleficorum multitudo non minor fuit Conſtantij, & Iuliani temporibus vt non paucioribus exemplis poſſem probare: Sed quid opus in re clara? quod autem à Gratiano ſub eodem titulo collocetur, vt ab appendice quoque illa: hoc perſpicuè non pro Romano, ſed per Ancyrano concil. facit. Quod eadem apud Auguſtinum totidem ferè verbis legantur. auget ſuſpicionem Damaſi non eſſe hoc decretum de mulierculis, ſed recentius: nam liber ille non eſt Auguſtini, ſed alterius nec tam docti, nec tam antiqui. Nec Auguſtinus ſubticuiſſet Damaſi eſſe piæ recordationis ſanctionẽ. Nec quidquam obſtat, ne credamus illa Damaſi acta, in iis ſaltem partibus, quæ in Eccleſia non recitantur (qualis eſt iſta) eſſe mendoſa: nec didici vnquam illa Damaſi acta in Eccleſia olim integra recitari ſolita: ſed ſicut hodie videmus in Breuiariis inſeri, ſeu recitari non acta integra, ſed Actorum partem. Pro Damaſo roboris aliquid habet hoc vnum argumentum quod horum actorum exſtant Romæ complura exemplaria m. ſ. quorum quatuor Illuſtriſs. Baronius vidiſſe ſe teſtatur, *d. 10. anno 427.* Accedit illud Antonij Auguſtini *Dialo. 14.* de hoc c. epiſc. his verbis, *Damaſo in concil. Rom. aſcribi vidi in li. quodam Michaëlis Tomaſij ex veteri libro, in quo vita eiuſdem Pontificis conſcripta.* Verum hæc opinio etiam patitur difficultates, quas noſtra. Inprimis enim in canonibus conciliorum Romanorum, quæ duo ſub Damaſo habita, non reperitur. non in priore anni. 373. quo damnati ſectatores Apollinaris. Nam illius canones interciderunt, & eorum ſummã volunt Anathematiſmis Theodoreti comprehenſam, qui nihil pertinent ad d. c. Epiſc. *Lege Theodoret. l. 5. hiſt. c. 11.* Nec reperitur iſte canõ in poſteriore concil. ſub Damaſo Romæ habito. ſuperſunt iſti canones, & in iis nullus eſt noſtro conſimilis. Præterea veterum ſcriptorum, qui noſtrum canonem exhibent, nullus Damaſo aſcribit: non Burchard. li. 10. cap. 1. non Iuo p. 11. c. 30. non auctor ſexdecim partialium librorum: non collectores conciliorum; ſed omnes conſentiunt in Concil. Ancyrenſe. Multa etiam reperias ad verbum in lib. illo de ſpiritu & anima: cuius auctor ſi ex Damaſi actis ſumſiſſet, cur non meminiſſet; ſolitus, non concilia, ſed auctores etiam recentiores, & minoris nominis quam Damaſus, citare: vt Boëtium *cap. 37. in fine*: vt notes Auguſtinum eſſe non poſſe: *& cap. 47.* quædam diſſentanea Auguſtino, conſentanea Gennadio ponit. nec Poſſidius in Indiculo operum Auguſtini hunc memorat librum: & Vincentius Belloacenſ. ac Trithemis Hugoni Victorino, nonnulli Etheriano aſcribunt.

Quare magis vergit animus, *vt donec certiora habeamus eum Ancyrano concilio* relinquendum: cui tamen arbitror vel à Burchardo, vel aliis quædam inſerta: Sunt enim in illo quædam tradita ad modum Doctoris diſputantis, nec certa, nec admodùm ſolida: vt ſuo mox loco docebo: immò ſi ad mentem aduerſariorum interpretemur, falſa, & abſurda, prorſúſque indigna tum Damaſo, tum Ancyranis Patribus: Quæ neſcio, vnde Burchardus deſcripſerit: ab Iuone Gratianus, à Burchardo mutuatus Carnotenſis Iuo. Burchardus ex duobus vnum canonem conflauit, cui Gratian. etiam de ſuo tertium limbum in extremo aſſuit. Nam rectiſſimè gloſſa Canonica tres in eo partes deprehendit: & ſecundam incipere ab illis verbis. *Illud etiam non omittendum*: Gratianus Burchardo & Iuoni tertiam addidit, cuius initium, *Nonnulli inueniuntur, &c.* poſt illa, *infidelis & pagano deterior.* In Gratiani ergo verbis tria ſunt membra diuerſorum ſcriptorum, in Burchardi & Iuonis duo.

Primum eſt, *Vt Epiſcopi eorúmque miniſtri, &c.* Vſque *& ideò à tali peſte mundari, debet ſancta Eccleſia.* hoc totum reor Ancyrani concilij fuiſſe: additum forte ad ea quæ habeamus in eiuſdem concilij *can. pen.* ſancita, *vide c. qui diuinationes 26. q. 10.* Mediæ partis & ſecundæ reliqua, non arbitror eſſe concilij illius, quæ pleráque continentur in Pſeudo Auguſtini lib. de ſpiritu & anima, ſed valdè mutilata & truncata: quæ cuius ſint neſcio. Ex hoc libro verbis quibuſdam mutatis, & fine atque principio nonnullis additis, primus ille compilator tam illuſtri additamento, ex ſuo ingenio, tam magno auctuario concilij canonem adauxit. Nec nouum eſt Gratiano & aliis compilatoribus canonũ, cogere in vnum diuerſos canones: nec nouum li-

brariis

brariis præcedentis canonis verba cum præcedentis vel ſubſequentis canonis verbis confundere. *leg. Anto. Aug. Dial.6. cum ſeqq.*

Quæ & quanta canonis iſtius auctoritas? nunc indagandum. Id ex præcedenti quæſtione pendet. cõmunis enim ſententia eſt: & indubitata, etſi Gratiani decretum à ſede Apoſtolica ſit receptum, ita tamen receptum eſſe: vt fides dictorum penes auctorem ſit, & tanta ſit eorum canonum quos in medium producit auctoritas, quanta eſt fontium vnde canones illi manarunt. Nec enim quiſquam eorum, qui ius Eccleſiaſticum vel à limine ſalutauit, poteſt ignorare, multa in Decreto haberi, quæ poſtea Decretalibus, Sexto, Clementinis, & Extrauagantibus abrogata fuerunt: nonnulla quoq; ſunt à Gratiano per errorem inſerta, quæ cum veritate pugnare deprehenduntur, quæ nihil nunc neceſſe eſt recenſere. Notarunt ea viri docti & Catholici. D. Anton. Auguſtinus diopere Dialogorum, & nõ vno loco Cæſ. Baronius Annalium Eccleſiaſticorũ tomis nouem. Quod vt Gratiani æuo concedendum, ita hoc noſtro, nimis tenero & acuto, diligenter animaduertendum; ne quis vel contemptu, vel inconſideratione in præcipitium aliquod ruat. Quod ad ipſum vero hunc canonem, *Epiſcopi*, ſpectat, cùm non ſit niſi concilii particularis, ſeu Prouincialis: de cuius à Romano Pontifice approbatione non conſtat, & ideo errare potuit: non eſt auctoritatis tantæ, vt quæ per eum deciduntur certa fide ſint credenda, niſi quatenùs S. Scripturæ, & Eccleſiaſticæ traditioni, ac definitioni S. A. C. Rom. Eccleſiæ ſunt, quæ tradit, conſentanea. Deinde longè minor eſt argumentorum ſeu rationum, quàm ſanctionis ſeu deciſionis auctoritas. Nec argumenta habenda pro definitis vel ſtatutis ab ipſo illo concilio. Equidẽ ſi bono ſenſu capiantur, & congrua interpretatione fulciantur, ne argumenta quidem illa reiicio. Nicol. Remigius vult hunc canonem ex eo capite inualidum cenſeri, quòd Marcellus Ancyranus Epiſcopus Sabellianiſmi (vt ait) merito ſuſpectus fuerit [*Sic ille lib. 1. Dæmonolat. c.29.*] Veruntamen hoc planè impertinens eſt. Nam tunc temporis quando hæc Synodus congregata, non videtur adhuc in hæreſim prolapſus, nec ipſe Concilio huic præſedit, ſed Vitalis, Agricolaus, & Baſilius Amaſenus, teſte Balſamone. De ipſa quoque Marcelli hæreſi rem planè obſcuram eſſe patet, ex iis quæ, poſt Seuerum, Epiphanium, & D. Hieron. more ſuo, diligenter Cardinalis Baronius adnotauit *lib.3. Annal.* Addit Remigius huius concilii quoad iſtum canonem auctoritatem, Patrum: quos poſterior ætas tulit, vt Ambroſii, Auguſtini, Thomæ, Bonauenturæ, & aliorum ſententiis eſſe impugnatam. Sed (ſi accuratè perpendas) facilè videbis Patres illos, de ſectâ, cuius in d. c. Epiſcopi fit mentio, nec verbulum vnũ locutos fuiſſe: ſolummodò aſſeruerunt, trãſuectionẽ eſſe poſſibilem (hoc eſt poſſe à dæmonibus corpora de loco in locum transferri) quod non deciſioni Canonis, ſed rationi eius tantùm vni repugnare mox oſtẽdemus. Ratio ergo hæc à Patribus iſtis reiecta meritò, non ipſe Canon.

§. *Explicatio verborum & ſententiæ. d. c. Epiſcopi.*

In Gratiani editione Romana, iuſſu Gregorii XIII. correcta, ſic ſcribitur iſte Canon, in principio:

Textvs.

Epiſcopi eorúmque miniſtri omnibus modis elaborare ſtudeant, vt pernicioſam & à Diabolo *inuentam ſortilegam & magicam artem ex parochiis ſuis penitus eradicent, & ſi aliquem virum aut mulierem huiuſcemodi ſceleris ſectatorem inuenerint, turpiter dehoneſtatum de parochijs ſuis eijciant. Ait enim Apoſtolus,* Hæreticum hominem poſt primam & ſecundam correptionem deuita, ſciens, quia ſubuerſus eſt qui huiuſmodi eſt. *Subuerſi ſũt & a diabolo captiui tenẽtur, q relicto creatore ſuo Diaboli ſuffragia quærunt, & ideo a tali peſte debet mundari ſancta Eccleſia.*] Hactenus prima pars canonis, quæ nec luce, nec confirmatione alia indiget, vtpote ſatis clara & certa.

Ad Tit.3.

Statuerant Ancyrani concil. Patres, alio canone, ſortilegos quinquennali pœnitentiæ ſubiici: nunc iſto canone ſanciunt de ipſo crimine magiæ & ſortilegii quid in genere exiſtiment, nempe peſtem eſſe, & omnimodis eradicandam etiam pœnis infamibus, vt detonſione, flagris, &c. quæ hodie adhuc in vſu vigent. Apoſtoli illa verba peſſimè Eraſmus de factioſis expoſuit ſeu contentioſis, vt & Caluinus & Hofmannus hæretici: ſed de verè ac propriè dictis hæreticis optimè D. Hieronymus, Ambroſ. Sedulius, Theophilactus, Caietanus, & ceteri Catholici, immò & ex ſuſpectis magnus Eraſmi amicus Faber Stapulenſis. Vnde rectè elicio ex hoc quoq; Canone ſortilegia, & magicas artes ad hæreticam prauitatem & eius inquiſitores pertinere, ſeruata tamen diſtinctione, quoad pœnã, ſortilegi hæretici, & non hæretici, de qua diſſerui hoc eodem libro, *ſect.2. & 15.*

Ait *Diaboli ſuffragia*, hoc eſt auxilium, *quærere*, quâ eum pro creatore & opitulatore colunt, tanquam Deum, quæ eſt baſis & fundamentum totius *c. Epiſc.* Et iacto fundamento contrario, nempe vnum eſſe Deum, nec aliud præter eum numen, contra quam Gentiles credunt: oſtendit cum Gentilib. eadẽ perfidiæ macula deformes eſſe quoſdã Chriſtianorum: de quibus ſubdit, parte ſecunda;

Textvs

Illud etiam non eſt omittendum, quod quædam ſceleratæ mulieres retrò poſt Satanam cõuerſæ, dæmonum illuſionibus & phantaſmatibus ſeductæ, credunt & profitentur ſe nocturnis horis, cum Diana Dea *Paganorum, vel cum Herodiade & innumera multitudine mulierũ, equitare ſuper quaſdam beſtias, & multarum terrarum ſpacia intempeſtæ noctis ſilentio pertranſire, eiuſq; iuſſionibus velut* Dominæ *obedire, & certis noctibus ad eius ſeruitium euocari.*]

His verbis tota narratio criminis, & ſectæ huius graphica deſcriptio proponitur. Vnicum autem crimen impingitur illis, Apoſtaſiæ & infidelitatis ex deluſione per dæmonem natæ. fuiſſe enim has mulierculas adeo ſceleratas, vt Dianam Numen Gentilium, & fœminarum nequiſsimam Herodiadem, pro Deabus colere ſe faterentur, & alias in eumdem errorem pertrahere conarentur. Meritò itaq; *ſceleratas* vocat, quæ à Deo recedentes, & à fidei puritate deſciſcentes Satanam ſequuntur. Sequuntur autem Satanam & poſt eum conuertuntur, quia (vt aiunt) Dei dominium deſerebant, & Diaboli ſeruitio ſe mancipabant, eiúſque iuſsionibus parebant, certis noctibus euocatæ, mentitas illas beſtias conſcendentes, & Dianam venatricẽ Pſeudonumen Paganum, vel Herodiadem incæſtam & innoxio Præcurſoris Dominici ſanguine cruentam, comitari ſe & colere credebant. Et his omnibus certam fidem præſtabant, & eadem animo comprobantes, & fieri quæ credebant optantes: vt credulitate, ſic voluntate peccabant. Hæc ſumma narrationis. Cui facilè credent qui ſciunt quid Mantenſes Magi noſtris temporibus, de Sibylla Nurſina, & alia propè Pariſios degente, in Actis Iudicia-

tis sunt professi, quæ ex Crespeto præcedentibus libris commemoraui.

In nostrâ canonis narratione, notet Lector primò, in illo cursu seu pompa dæmonica adfuisse cursus Dominam seu Reginam, vt hodiernæ quoq; sagæ fatentur: & eam nominatim dici, vel *Diana*, vel *Herodiadem*: additur in libro illo de animâ & spiritu: *Minerua*. talis pompæ quoddam simulachrum legitur in narratione B. Antonini, quam exhibui *libr.3.p.1.q. 4. sect. 8.* vbi etiam *Venus* mulo vecta: an quia meretrici sterilitas conuenit? Dianam eandem cum Hecate seu Proserpina, docui Magicum Numen fuisse, hoſt est cacodæmonem. comment. *in Senecæ Medæam vers. 7. 11. & 787. &* *Dominæ* nomen illi peculiare fuisse: inde petat, qui volet. De Herodiade idem dicendum: quia sub hoc nomine dæmō aliquis (fortè Venus) colebatur. Herodias fuit Aristobuli filia Salomes saltatriculæ mater, & vtraque dignum vita exitum vitæ inuenit, narrante rem Nicephoro *lib. 1. Hist. c. 20.* certùm neutram ex inferno rediisse, neutram choreis illis adfuisse. falsa ergo persuasio fuit muliercularum, quod cum Diana vel Herodiade equitarent: falsa etiam, quod super bestias equitarent, quia veterinaria hæc erant dæmones, qui bestiarum formam assumpserant, falsa etiam, quod crederent veras bestias posse tam exiguo temporis spacio adeò dissitas prouincias pertransire. Quid mirum si triplici mendacio tinctam persuasionem canon reprehēderit, & hanc idololatriam, vt hæresim verbis seqq. damnauerit?

TEXTVS.

Sed vtinam hæ solæ in perfidia sua periissent, & non multos secum ad infidelitatis interitum pertraxissent. Nam innumera multitudo hac falsa opinione decepta, hæc vera esse credunt, & credendo a rectâ fide deuiant, & errore Paganorum inuoluuntur: cùm aliquid diuinitatis aut numinis extra vnum Deum arbitrantur.] Totus hic versic. deest Pseudo Augustino illi sed habent Iuo & Burchard. nisi quod pleraque legunt in singulari numero, item: *& in errore paganorum reuoluitur.*

Nunc, commemoratâ muliercularum huiusmodi credulitate, quid in eâ & quale quàm vitiosæ perfidiæ insit malum ostendit. nempe latens dæmonis pro Deo cultus: hunc vocat, *perfidiam, infidelitatem, falsam opinionem à rectâ fide deuiationem, & errorem paganorum*: quæ omnia sic connectit, vt vnum alterius sit ratio & explicatio. nam (&) simul pro copula & causali particula hîc (vt aliàs sæpe) sumendum.

Cùm dicit (*vtinam hæ solæ, &c.*) non lætatur de istarum interitu, sed optat nullas alias præterea in idem perfidiæ barathrum pertractas, & id factum dolet. Vnde colligas, quam sint in Ecclesiam & remp. crudeles, qui in tales mulierculas seductas & seductrices volunt clementes videri. Ait; *Perfidia.* quo nomine non compellat ipsam dæmonum illusionem, præstigias seu phantasmata. nam longum est discrimen inter illudi, & perfidū esse. Sæpè sanctissimis viris dæmō per phātasmata illudit, vt de B. Secundello, Iordano & aliis docui *lib. 3. Disquisit.* quorū tamē in mēte animi nulla infuit perfidia. Perfidia fidei, illusio seu deceptio prudentiæ contraria est. Ipsum itaque *perfidiæ* nomen, docet hoc loco non agi de illusione quâ illusio est, sed de illusione quâ est coniuncta cum perfidia, seu de muliercularum deceptarum perfidiâ, quâ talis, h.e. quâ infidelitas est. Etenim illusio hic tantùm erat fons perfidiæ, & quâ talis erat, eius quoque mentio prætermitti non potuit, vt de infidelitate commodiùs, quod intendebat, canon probaret: vt, peccati fonte & causa cognita, peccatum iustiùs damnatum intelligeretur. Ait, *Infidelitatis*) vt sciamus quid perfidiam vocarit: eandem mox vocat *falsam opinionem*: cuius falsitas in eo, quòd & veras bestias, & illas Dian. & Herod. adesse, & numen esse opinabantur. Et propter hoc vltimum dicit à rectâ fide defecisse: cuius dicti subdit rationem, quia sic *errore Paganorum inuoluuntur*: quia quod Pagani sentiunt, videlicet plures vno Deos esse, idem ipsæ sentiunt. hoc enim subdit in vers. fine, ad manifestandum de quo errore Paganorum sit locutus. Nihil his omnibus verius, nihil clarius: & valdè obtusum pectus gestet, qui non quò sequentia tendant ilicò perspiciat. Sequitur:

TEXTVS.

Quapropter Sacerdotes per Ecclesias sibi commissas populo Dei omni instantiâ prædicare debent, vt nouerint hæc omnino falsa esse: & non à diuino, sed à maligno spiritu, talia phantasmata mentibus fidelium irrogari.] Nihil horum etiam apud Pseudo Aug. cōtinetur: sed agnoscūt ea Burchar. & Iuo. apud quos tamen in q. l. pro *fidelium*, est *infidelium*: quæ variatio reperitur etiam in Gratiani codicibus. res autem eodem recidit, *fideles* fuere ante perfidiam, infideles factæ hac persuasione.

Nunc periti more medici morbo ostenso medicinam Canon apparat. ideò enim monet diuini verbi præcones, Doctores & ductores animarum, vt pedo veritatis pestem ab ouibus, quas nondum scabies inuasit, sedulò arceant, docēdo quæ seqq. versic. præscribentur.

Ait: *Hæc omnino* (siue vt Burch. & Iuo, omnimodis) *falsa esse*] quæ *hæc*? nempe quod de transuectione super veras bestias, & de comitatu Dianę & Herodiadis, & de earum dominio ac numine dicta sunt, omni ex parte & vndequaque mendacia esse. *Phantasmata*) sic vocat, non imagines seu simulachra quæ obiecta fuerunt intellectui sola, sed simul ipsos circa hæc errores. Nam non tam quæritur an à bono ista spiritu, vel à malo immissa: quàm an ista verè, an illusoriè & præstigiosè tantùm contingant.

Atque ita iam habemus erroris narrationem, dānationem, & remedium. statim subdit decisioni rationes: quibus Sacerdotes per Ecclesias sibi cōmissas huius perfidiæ grauitatem & vanitatem populo queant persuadere. Huc enim perspicuè omnia sequentia verba tendunt, vsque ad vers. *quisquis ergo aliquid. vbi* rursus definitio seu sanctio condemnatoria contra hosce hæreticos iteratur. Rationes autem has desumit à caussis ac modis illusionis ipsius, dicens:

TEXTVS.

Si quidem ipse Satanas, qui transfigurat se in Angelum lucis, cùm mentem cuiuscunq; mulierculæ ceperit, & hanc sibi per infidelitatē subiugauerit, ilicò transformat se in diuersarum species personarum atq; similitudines: & mentē, quam captiuam tenet, in a somniis deludens: modò læta, modò tristia, modò cognitas, modò incognitas personas ostendens: per deuia quæq; deducit, & cum solus spiritus hoc patitur, infidelis mens hoc non in animo: sed in corpore euenire opinatur.

a melius somnis ex Burch. Iuo & Pseudo Augustin.

Causam duplicem illusionis proponit deludentē & delusam. Ex parte deludentis. quia hoc diabolo, qui vult deludere, non est difficile: Nam potest istis maiora. Modum verò quo deludere sit solitus ostendit, hæc eum in spiritu facere. Sed quia hoc potest duobus modis contingere, 1. iis qui dormiunt, & nullatenùs vigilant, 2. non planè dor-

mientibus, sed semiuigilantibus quando eis obiiciuntur simulachra aut planè præstigiosa, aut apparentia in corporibus per dæmonem formatis vel assumptis: ideò quæri solet de quo istorum duorũ modorum canõ nunc loquatur? Spin. contendit loqui de posteriore tantùm. Probat quia si de priore loqueretur, frustratoria esset ratio. nam postmodum expergefacti animaduerterẽt sibi dormientibus illa per visionem duntaxat imaginariam accidisse, quemadmodum id animaduertunt post exstasim, qui rapti fuere. Atque ita fieret vt istæ in perfidiam non laberentur per falsam credulitatẽ. Verum hæc argumentatio parum stringit. Cur nõ & exstasis, & in somnis illusio adeò vehemens esse queat, vt postmodum homo credat se vigilantem eã corporeo sensu passum fuisse? Quare malo dicere, c. de vtroque modo intelligendum, ac solummodò excludi plenam & omnis somni expertem vigiliam: quæ interpretatio verbis contextus multò meliùs conuenit. Et quocunque modo, illud (*solus spiritus*) sumas; non docet semper id in solo spiritu fieri, nec vllum hic verbum reperias, quo id cõuinci queat: tantummodò docet sic fieri solere; & cùm ita fiat, adeò cautè hunc impostorem irrepere, vt tamen, quibus illusi, hi credant & pertinaciter contendant, verè hæc sibi vigilantibus euenisse.

Qui transfigurat se) qui solet nõnunquam se trãsfigurare in Angelum lucis, sumptum à D. Paulo. 2. *Cor. 11. v. 14.* qui vsus voce μετασχηματίζεται h. e. assumit similitudinem & quasi schema Angeli lucidi & gloriosi: ne putes de ipsâ specie seu forma essentiali mentionem fieri, sed de externo tantum splendore, quo *Angeli lucis* hoc est splendentis & gloriosi, tenebrio iste lucifugus fulgorem & claritatem imitatur: qua de re consuli potest D. Athanasius *in vita Beati Antonij*. Est autem argumentũ à maiore ad minus. Si aliquando potest imitari & exhibere ipse miser & caliginosus speciem Angeli beati: cur non & aliàs species viliores & damnatorum, vt Dianæ, Herodiadis, &c. Hoc ergò facit primò: deinde postquam qualis apparet talis creditur esse à mulierculâ quapiam (nam *cuiuscunque* positum pro cuiusuis vel alicuius: quo pacto non crediderim locutum B. Damasum, sed potiùs Burchard. vel Gratianum) tum illam perducit ex errore in infidelitatem, & ex illusa facit infidelẽ, scilicet persuadendo se vt Numen credi & coli. Postquam verò semel hac infidelitate mentem imbuerit: procliuè est frequentiùs atque frequentiùs eã in somnis deludere. Hinc porro patet quæ sit causa ex parte delusorum, nempe infidelitas propter quam Deus permittit sic eas deludi. Nisi enim crederent diuinitatis aliquid Dianæ ac Herodiadi cõpetere, nunquam illas adorarent, vel si comitarentur. Nunc cùm, vt Pagani, id credant: Deus permittit, sic illas à dæmone per insomnia & imaginarias species deludi: vt credant factum, quod nec fieri quidem potuit.

Cum mentem cuiuscunque) nõ sic intelligas, quasi vocula, *cum*, inferat hoc necessariò à dæmone fieri, ita vt nequeat eas verè transportare: sed tantùm inferri id quod contingit: hoc est (vt loquuntur) *cum*, non habere vim inferendæ necessitatis antecedentis huius dicti ad consequens, sed contingentiæ seu possibilitatis tantummodò. Solum enim vult probare, dæmoni possibile esse sic has deludere.

Species atque similitudines) coniunctio (*atque*) vim habet explicandi. nam ne de vera specie, seu essentiæ mutatione quis capiat, additur posterius, quasi dicat, species hoc est similitudines. (*Captiuam*) infidelitate (*Per deuia quæq; deducit*) hoc est fingit se corporaliter eas per inuios calles & varias semitas desertáque loca deducere. Nam si verè per deuia deduceret, tam sibi ipsi canon repugnaret, concedens vigilantium animas saltem deduci: quod esset absurdius, nec enim mens à diabolo extra corpus suum potest deduci.

Cum solus spiritus hoc patitur) Burchard. etiam, Iuo, & Pseudo. Augustinus habent, *patitur*; quod positum pro: *patiatur*: sed restringitur ad sectam istarum mulierculàrum, de quibus est sermo. Nam istæ non poterant, nisi in somnis, talia perpeti: nec possibile erat Diabolo illa re ipsa exhibere (nempe Dianam aut Herodiadem Numen, aut veras bestias tam celeriter se mouẽtes) quæ simulabat. Necessarium itaq; fuit, hoc illis perpetuò contingere apparenter. Vnde etiam patet, quàm ineptè hinc strigum patroni colligãt, ne nunc quidem vnquam mulierculas maleficas corporaliter hæc pati, hoc est verè de loco in locum transferri, aut concumbere. Quin etiam de his ipsis Dianianis non affirmatur, quid fieri possit, vel non possit, sed tãtum quid de facto fieri soleat, vel non soleat. Subsequitur in Canone:

TEXTVS.

Quis enim nõ in somnis & nocturnis visionibus, extra se educitur, & multa videt dormiendo, quæ nunquã viderat nocturnis vigilando? Quis verò tam stultus & hebes sit, qui hæc omnia quæ in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitretur.

En primum argumentum quo probat hæc mulierculàrum dicta ex mera illusione manasse, & videri illis facta, quæ nunquam facta fuerunt. Probatio huiusmodi est: Nemo est cui non, concurrente sola vi naturali, frequenter accidat multa videre somniantem, quæ putat se peruigilem videre: & ideò experrectus putat se non in somnis, sed in vigiliâ, hæc conspicatum. Quod si tantum naturalis causa passio puta præcedens, languor, vel quid simile: potest, pollétque: quantò id facilius erit virtuti causæ superioris, qualis est potẽtia diabolica, quæ naturalibus illis, non liberis, causis abuti, cum vult, potest? Igitur dementis ac stupidi foret hominis contendere, huiusmodi non potuisse non corporaliter simul contingere. (Hinc subinfert tacitè mulierculas istas fuisse delusas: quia quæ in spiritu tantùm illis contingebant, ea sibi vigilantibus accidere corporeo sensu percepta cõtendebant.) sicut hebes foret, qui naturales somniorum delusiones verarum rerum ac factorum nomine cohonestaret: quia visus sibi vigilando ista perpetrare. Sensus ergo istorum verborum: *Qui hæc omnia, quæ in solo spiritu*, &c. pendet à superiore membro. Scilicet, *hæc omnia* quæ nunquam vigilantes viderant, sed viderant tantùm cùm dormiebant. Qui hunc sensum esse non videt, næ ille vigilans somniat, & oculis apertis nihil videt. Aduersarii autem nostri, sic interpretantur: In somnis homo sæpè videt, quæ nunquam viderat vigilans: ergo mulieres etiam istæ decipiuntur in omnibus, quæ fatentur à se facta vel visa. Nonne vitium consecutionis vel pueri viderent, nempe falsum assumi, aut saltem id quod priùs fuit probandum, mulieres istas tantùm somniasse quæ fatebantur. Æquè perperam exponũt quod sequitur: stultus & hebes est, qui quæ in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitrantur: ergo stulti sunt &

hebetes, qui credunt ista mulieribus his simul in corpore accidisse, Quis enim non continuò excipiat, quin tu prior probas hæc in solo spiritu facta, & tum demum tibi corpus licebit excludere. Vt enim canonis honori consulatur, necessarium est hæc sic coniunctim accipere: quæ in solo spiritu fiunt, ea simul in corpore contingere non posse: non verò quæ in spiritu fiunt, etiam simul in spiritu & corpore contingere non posse: hoc est ea quæ quis somniat simul somnianti reuera contingere non posse: quo nihil foret absurdius.

TEXTVS. Ezech. 3. & 11. Apoc. 1. & 4. 2. Co. 12.
* Iuo sicut ipse statim, inquit, fuit in spiritu.

Cum Ezechiel propheta visiones Domini in spiritu, non in corpore, vidit? & Ioannes Apostolus Apocalypsis sacramentum in spiritu, non in corpore vidit, & audiuit? * S*icut ipse dicit: statim, inquit, fui in spiritu. & Paulus non audet dicere se raptum in corpore.*

Ecce S. S. exempla, quibus probat nonnũquam aliqua contingere homini in solo spiritu, & non in corpore. hoc est imaginariè seu spiritualiter, & non re vera seu corporaliter. Hoc benè probat canon, nec eo ampliùs probare potuit: quare nec ampliùs probare voluisse credendus est: nisi quis auctorem canonis supini stuporis velit accusare. Omnes enim norunt exempla particularia, non nisi de aliquibus, & non de cunctis probare. ex particularibus enim vniuersalis conclusio non deducitur. Esto contigerint ista Ezechieli, Ioanni, Paulo in spiritu: ergóne nihil alus contigit in corpore? ergo quæ de CHRISTO & Habacuquo legimus, illis in solo spiritu contigerunt? quis hoc adfirmans, non ad Anticyras relegetur? Audent tamen Ponzinibus, Alciatus, Duarenus ac similes, qui ea affirmant, vnde hoc quod diximus necessariò consequitur. In Pseudo augustino aliter ista leguntur, nempe: *cùm Ezechiel & alij Prophetæ, Ioannes Euangelista etiam & Apostoli in spiritu non in corpore visiones viderint.*] quibus verbis de Prophetis & Apostolis videtur voluisse vniuersim id affirmare, vt consecutio efficacior redderetur. si hoc voluit, & non quod canon tantum: vide mendacium audax. Quis credat talia vel B. Damaso, vel D. Augustino in mentem venire potuisse? Nulli Prophetæ, nullíne Apostoli verè & corporaliter vllas visiones viderunt? Dormiebat Princeps Apostolorum, quando excitatus Angelum vidit; & ab eo deductus ex carcere, solutis cathenis, liberatus fuit? *Act. 12. v. 7. & 8.* Somniabat CHRISTVS Dominus quando à Satana super templi pinnaculum: & supra montem excelsum translàtus? *Matth. 4.* Somniabat Abacuc quando ab Angelo à Iudæâ translatus in Babylonem, & Daniel in somnis cibum comedit in leonum lacu? *Daniel. 14. v. 35.* Condemnent etiam isti Canonis Ancyrani suppletores, omnes illos Patres Doctissimos & sanctissimos, qui corporali visione in specie aliquâ visibili contendunt ab Esaia. *cap. 6.* Domini gloriam visam; *D. Greg. Nissenum orat. 6. de beatitudin. D. Chrysostom. in d. cap. 6. & hom. 4. de incomprehensib. Dei natura, & in Ioan. hom. 14. D. Cyrillum Alexandri. lib. 1. in Ioan. cap. 22. & horum sequaces Euthym. ac Theophilac. in 1. c. Ioã.* Damnent D. Irenæum *lib. 4. c. 37.* Chrys. *d. hom. 14.* & Theodoret. *in Dialo. Immutabilis*, sic accipientes illud Oseæ 2. v. 10. *Visiones multiplicaui, & in manu prophetarum assimilatus sum.* Falsus ergo potiùs ille auctor negans vniuersim. Pressius noster de tribus tantùm: de quibus tamen ipsis hoc non admodum certum vel necessarium. Ezechiel tantùm asserit, *assumpsit me spiritus* c. 3. v. 12. & 14. Item, *spiritus quoq; leuauit me, & assumpsit me.* c. 11 v. 1. Sed non additur imaginariè, an cum corpore vt Abacukum. Quid quod probabilior, immò fortè sola vera interpretatio est, spiritum illic vocari Angelum, & dici prophetam in corpore, & quidem cũctantem ab Angelo translatum de loco ad locum, nempe à fluuio Chobar in suburbia Babylonis vbi Iudæi de transmigratione degebant *d. v. 12. & v. 14.* & postea inde Hierosolymam *d. c. 11. v. 1.* quæ interpretatio melior est, tum quia magis amica contextui: tum quia probata D. Hieronymo his verbis, *Transfertúrque propheta non, vt quidam existimant in spiritu, sed in corpore: quod & de Abacuc, iuxta Theodotionem legimus.*] assentitur Theodoretus, sed & Polychronius, & alius Scholiastes Græcus *in cathenâ:* quibus tutiùs assentiare, quam Rabbinizantibus: qui exponunt visum sibi vehementi vento rapi.

Apocalypsis scriptor B. Ioannes fatetur, se, *in spiritu fuisse.* c. 1. v. 10. non etenim credendus est in somnis vidisse quæ narrat, sed vigil in exstasim raptus: atque ita illa, quæ præsentia non erant, sed futura, corporaliter non vidit, sed in spiritu; vt rectè Ambr. Haymon, & alii eo loco interpretantur. Quare non satis aptè aduersarii ex hac D. Ioan. reuelatione colligunt, maleficis omnia quæ fatentur in somnis contingere: néque hoc canon ex isto B. Ioan. exemplo voluit, vel potuit probare. Tertiũ illud de B. Paulo, non contra nos, sed in seipsos, plus habet difficultatis. Verba sunt. 2. Cor. 12. v. 14 *Noui hominem in CHRISTO ante annos quatuordecim (siue in corpore: nescio: siue extra corpus, nescio. Deus scit) raptum huiusmodi vsque ad tertium cælum. Et scio huiusmodi hominem, siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit. quoniam raptus est in paradisum. & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui.* In hoc toto testimonio non aliud potest canonis instituto accommodari: quàm audaces nimiùm fuisse has mulierculas, quæ non formidarẽt de suis visionibus certi aliquid definire: nempe se tunc certò corporalibus sensibus ea percepisse; cùm tamen Apostolus, neutram de sua visione partem audeat affirmare; sed dubius maneat, an in corpore, an extra corpus fuerit raptus. Verùm hic (quæso Lector) attende primò, quàm id pro aduersariis nihil habeat momenti. Quid enim? Diuus Paulus non audet profiteri, an tum fuerit in corpore, an extra corpus? ita sanè loquitur. Non igitur potuit mulierculis illis constare, an & ipsæ tum, quãdo putabant se cum Diana equitare, fuerint in corpore. Hæc enim tota vis argumenti est. Respondeo primum id non sequi.. Non quia conferendæ vllo modo sapientia vel sollertia hæc vasa ad ignominiam cũ vase electionis (absit talis blasphemia) sed quia res valdè dissimilis est. habuerunt enim istæ mulierculæ, non solùm vnde possent, sed vnde deberent intelligere, spiritu tantùm & imaginariæ hæc se passas. rei videlicet impossibilitatem, vt dixi: quam quia delusæ non intelligebant, nec veritatem docentibus auscultabant, meritò canon eas damnauit. Apostolus autem nihil habuit, cur se deberet in alterutram partem resoluere. Contra solet nostri æui strigibus accidere, quibus plurima suppetunt indicia, vnde queant & debeant intelligere se in facto non delusas, & corporaliter se, quæ asserunt, egisse; quæ hoc eodem libro, & hac sectione copiosè sum prosecutus. Vnde iam cõstat nec ab illis Dianæ comitibus ad nostras striges validum satis argumẽtũ peti, quòd fusiùs ostẽdã §. se-

quenti:

quenti: nec D. Paulli exemplum istud plus probare, quàm non semper visiones istas in corpore simul & spiritu accidere. Attende secundò eos, qui ex hoc vers. 14 colligunt id quod aduersarij nostri contendunt, cogi dicere illud: *in corpore, vel extra corpus*, sic accipiendum; quasi neget se scire, an visio illa reipsa & vera apparitione, an imaginaria tantùm contigerit. Qui sensus est à canonis mente (nisi manifestum errorem canoni adscribas planè alienus: sequeretur enim nesciuisse B. Paullum an verè in tertium cœlum & in Paradisum raptus fuerit, corpore & anima simul sicut Abacuc in Babylonem: an verò secundum spiritum tantùm, sicut B. Ioannes in Pathmos existens: quod dici nequit, quia B. Paulus scire poterat, corpus suum Damasci in terra mansisse, & hoc tenebatur credere sociis, qui eum deduxerant, & Iudę qui hospitio eum exceperat. Et hunc sensum accuratè, & meritò post D. Augustinum refellit D. Thomas, & ostendit esse sensum Iudaicum, à D. Hieronymo quoque explosum: veram autem sententiam verborū B. Paulli esse, quòd ignoret: non an in exstasi hoc sibi acciderit (quod satis sciebat, & non fuisse corpus loco motum) sed an durante illa exstasi & visione, anima modo extraordinario miraculoso fuerit, diuina quapiam operatione, ab ipso corpore separata: vel vtrum anima manserit in corpore illud informans, alienata tamen à corporeorum sensuum functione. *Sic ille 2. 2. q. 175. a. 6. & de verita. q. 16. a. 6. & in d. c. 12. quo loco etiam D. Chrys. hom. 28. Theophil. Haymon, Sedul. Caietan. Catarinus.* Aduerte tertiò eos qui volunt hoc exemplo doceri animam D. Paulli extra corpus raptam, facere canonis auctorem temerarium, qui præsumat affirmare id de quo negat Apostolus sibi liquere: affingunt etiam canoni, quod nullomodo dixit. Denique qui hinc eliciunt non posse aliquem corporaliter per angelos deferri, dissentiunt à D. Paulo: nam putabat id fieri potuisse (secundum eorum interpretationem) alioqui non dubitasset, sed apertè pronūtiasset se extra corpus raptum, si in corpore credidisset se rapi non potuisse. Quomodocúmque tamen has tres Ezechielis, B. Ioannis & B. Pauli exstases interpreteris: inde nec consequetur mulierculas illas nequiuisse à dæmone corporaliter transferri; quia à non esse factum, ad non posse fieri, inualidum est argumentum: nec etiam consequetur, quia sic tribus illis contigerit; similiter, non aliter mulierculis istis contigisse: multò minùs cōsequetur, sic semper & vbique omnibus contingere: sed dumtaxat consequetur, decipi illas mulierculas potuisse, quia hæc illis non corporaliter, sed imaginariè dumtaxat contingere potuerunt. Sequitur in Canone.

TEXTVS. *Omnibus itaque publicè annunciandum est, quod qui talia, & his similia credit, fidem perdit.*]

Concludit istas mulierculas debere iudicari hæreticas: de his enim, & qui qualia mulierculæ istæ credebant, credunt, hæc accipienda. Nam aduersarij qui hæc verba ad omnes nostrarum strigum confessiones porrigunt, iniqui sunt inquisitoribus fidei, & nimis in maleficia liberales, & errant multimodis. Primò quia istud, *qui talia credit* referunt absurdissimè ad proximè præcedentia: præcessit autem proxime de Paulo, Ioanne, & Ezechiele. Quæro igitur, An fidem perdit, qui hæc ita credit contigisse illis, vt canon refert? manifesta quidem hæc foret ipsius canonis contradictio, & (vt scholæ loquuntur) implicantia in adiecto. An ergo volunt fidem perdere, qui non credit his tribus ista contigisse, sicut canon asserit, hoc est contendit hæc illis non tantùm imaginatione, sed etiam in corpore contigisse. Sed tunc iste sensus non aptè cohæreret cum præcedentibus: & dicendum fuisset; *Quod qui talia non credit.* Deinde hoc non foret verum. Nam etsi aliquis diceret B. Paulum in corpore raptum, non perderet idcirco fidem; sed temerarius tantùm esset, qui assereret, quod Paullus se professus nescire. Qui diceret Ezechielem corporaliter translatum, contra communiorem recentiorum sententiam loqueretur, sed fidem non perderet: quia probabiliorem veterum Patrum sententiam sequeretur: & aliàs canon Diuum Hieronymum, Theodoretum, Polychronium, & Gręcos alios ex eo capite solo hæreticos pronuntiaret: quod non est ferendum. Non igitur hic versiculus & decretum de hæresi pertinet ad ea, quæ velut argumentando canonis authores inseruerunt: sed dumtaxat ad præcedentem canonis sanctionem, qua Sacerdotes iubebantur populum docere hæc istarum muliercularum deliria (quæ sunt commemorata) esse omnino falsa, & nata ex Diaboli delusione; &, eos, qui muliercularum affirmationi fidem adhiberent, à recta fide aberrare, & errore paganorum inuolui.

Sensus ergo, *qui talia credit*, qualia hæ mulierculæ Dianianæ de quibus canon agit. Hoc autem quod sequitur; *Et his similia*: non est referendum ad omnia quæ mulierculæ istæ credebant, sed ad quædam quæ credebant, & erant verè hæretica. Primò, aliquid esse Numinis præter verum Deum. Secundò, quod alteri quàm vni Deo diuinum honorem liceat exhibere. Tertiò, quod talia suadens, aut ad talia hominem deuehens sit bonus spiritus. Quartò, quod nequeant eis talia contingere imaginariè seu in solo spiritu. Quintò, quod possit vllus immediatè, præter solum Deum, subitò vel sine rerum naturalium applicatione, speciem seu essentiam vllius creaturæ, in aliam, commutare: vel vera creatione aliquid producere. Nam hæc omnia eas credidisse partim expressè in canone habetur: partim non improbabiliter ex eo colligitur. Ad hæc ergo talia & similia, hoc est hæretica, istud est referendum. Non potest autem referri ad cetera, in quibus decipiebantur quidem, non verò idcircò fidem perdebant. verbi gratia, primò, quod putabant de facto hæc sibi vigilantibus accidere. Nam hac in re delusę tantùm erant, non hæreticę. secundò, quod putabant veris se bestiis vehi. tertiò veras bestias posse tam citò tam longa terrarum spacia traiicere, & per aërem volare, sine spiritualis intelligentię operâ: qui sunt errores cōtra philosophiam & rectam rationem, non contra fidem Catholicam. quartò quod opinabantur se conuenire & discurrere cum multitudine mulierum & hominum aliorum, partim viuorum, partim mortuorum, quę tantum erat delusio, & non hæresis. Si verò credidissent se dæmonum opera posse corporaliter deferri, etiam per aërem valdè celeriter, successiuè tamen, & congruo actiuitati dæmonis, & earum conditioni tempore: id nec erat hæreticum, nec deceptio: sed dubia dumtaxat quibusdam opinio, re autem verâ probabilior, & tantùm non de fide sententia. Igitur quod ad hanc translationem attinet, non deciditur quid Diabolus facere possit, sed quid de facto cum istis mulierculis egerit.

Ex his iam perſpicitis, quæ hoc canone definiantur eſſe hæretica? nempe quinque illa à me commemorata; Quorum 1. 2. 3. & 5. etiam Toſtatus Epiſcopus Abulenſ. *poſtea citandus*, Cardilis Turrecremata *ad d. c. Epiſcopi*, Silueſter Sacri Palatij Mag. & alij obſeruarunt: & quidem 1. 2. & 3. apertè ſatis colligitur, ex iis quæ iam in textu ſunt explicata. Quintum verò fuit ſignificatum obſcuriùs, quando dixit, *ſuper quaſdam beſtias*: ſed apertiſſimè decidetur ſequentibus canonis verbis. Equidem, Quartum addidi, videns apertè elici ex contextu, cùm agit de exemplo reuelationis B. Ioannis. nam S.S. ſatis apertè docet eam merè ſpiritualem fuiſſe: & ideò ex S. S. ſatis apertè conuincitur, aliquam viſionem merè ſpiritalem eſſe poſſe. Nunc pergit quintam illam probare.

TEXTVS.

Et qui fidem rectam in Domino non habet, hic non eſt eius, ſed illius in quem credit, id eſt diaboli. Nam de Domino noſtro ſcriptum eſt, Omnia per ipſum facta ſunt.]

Pergit oſtendere has mulierculas fidem perdidiſſe. Quaſi dicat, Dixi has miſeras fidē perdidiſſe: quia nulla eſt fides, niſi quæ recta fertur in Deum, vt in primum principium, & naturæ auctorem ac Dominum totius creaturæ. Qui ergo non habet huiuſmodi rectam fidem (hoc eſt non erroneam, nec detortam aut diuiſam ad alia Numina) *ille non eſt* DEI (vt legit Iuo & Burchard.) hoc eſt non pertinet ad DEVM: *ſed eſt Diaboli*, cui ſe mancipauit, & ad quem pertinet, quia in eum credit. Nam ad eum confugit, poſt eum conuerſus: eo ipſo quod credit illum eſſe creatorem huiuſmodi beſtiarum, quibus per aëra transferantur. Hæc enim opinatio eius contraria eſt S.S. atteſtanti: quæcúmque creata ſunt, per Dominum noſtrum, & non per bonos vel malos angelos eſſe facta: & ſine DEO factum eſſe nihil, quod factū eſt. Cùm itaq; tam diſertè hoc veritas Euangelica profiteatur, meritò concludit.

Ioan. 1.

TEXTVS. * Sic Iuo & Burch.

Quiſquis ergo aliquid credit poſſe fieri, aut aliquam creaturam in melius aut in deterius immutari, aut transformari in aliam ſpeciem aut ſimilitudinem: niſi ab ipſo creatore, qui omnia fecit, & per quē omnia facta ſunt: proculdubiò infidelis eſt, & pagano deterior.*]

En capitis totius anacephalæoſin, in qua recolligens author multos Paganorum errores, eos omnes apertè damnat: & ſubindicat mulieres illas ſceleratas, his omnibus aſſenſum præbuiſſe. Nam alioquin hæc nihil omninò ad præcedentia pertinerent. Putabant ergo Gentiles 1. à ſuis numinibus, quæ plurima & vaniſſima colebant: poſſe res aliquas de nouo fieri ſeu creari, ſic enim exiſtimarunt à Neptuno equum, à Minerua productam oleam: quod eſſe hæreticum patet. quia creare eſt infinitæ potentiæ, & ideò ſoli Deo competit, vt probatum ex initio Euangelij ſecundum Ioannē. Sed credere, quod per applicationem actiuorum & paſſiuorum, aut per alterationem qualitatum, modo naturali generationis, ſiue mutationis, quędam ex ſubiecta materia, dæmonum induſtria, gigni queant, non eſt hæreticum: ſed veriſſimum, *vt docui lib. 2. diſquiſition.*

2. credebant poſſe à Pſeudotheis ſuis homines & animantia in cœlū transferri ſeu Deificari (quod homines vocabant, *Indigitari*) quod Canon noſter dicit, *mutari in melius*. Sic illi cœlum Diis, & Semideis, Semonibus, Medioxumis, & Patellariis impler unt: quinetiam & aquilas & canes, & coruos, & aſinos hoc honore dignati. quo nihil magis impium aut ſtolidius. 3. credebant poſſe ab illis beſtias in viliora bruta, vel homines in beſtias verè transformari; hoc noſter canon vocat, *in deterius immutari*: quibus narrationibus tota Naſonis Metamorphoſis, & Diui Auguſtini lib. 18. de ciuitate DEI, redundant: quod etiam eſt planè erroneum. *Sed erroneum non foret opinari*, imperfecta quædam, ad eiuſdem ſpeciei perfectionē, naturæ conſentaneam, à dæmonibus perduci: aut quæ perfecta ſunt, ab iiſdem debilitari, aut viliora accidentariè (vt dici ſolet) reddi, ac effici poſſe: quod docet quotidiana experientia. 4. putabant illis Deificatis (vt ſic loquar) animantibus, maiorem, quàm cùm in terris verſabantur virtutem atque efficientiam ineſſe: qua de re multa Spineus *q. de ſtrigibus cap. 27.* poſt. D. Thomam *in lib. 12. Metaphyſic.*

Quintò cenſebant hæc fieri à bonis ſpiritibus, hoc eſt à Diis ſuis: quos non credebant eſſe cacodæmones. Quæ quinque meritò cuncta tam graui cenſura notantur. Hęc ergo ſubindicat omnia credidiſſe mulierculas illas. primò poſſe à Diana vel Herodiade, de nouo fieri ſeu creari tales beſtias. ſecundò, Herodiadem & Dianam factas Deas. tertiò, poſſe ab illis homines, in quas vellent, beſtias commutari, vt de Circe gentiles crediderunt. quartò, beſtias haſce, quaſi Deificatas, poſſe per aërem volare, & minimo tempore ingentia terrarum ſpacia permeare: quod eiuſdem ſpeciei beſtiæ adhuc terrenæ non valerent. quintò, hæc ſe obtinere beneficio bonorum ſpirituum (quales putabant Dianam & Herodiadem) exiſtimabant. Hinc patet, ad quam & qualem credulitatem hæc canonis vltima verba ſint referenda.

Duo hic quæri poſſunt. primò cur hoc verſiculo ſolum mentio facta primi & ſecundi mēbri, hoc eſt creationis & trāsformationis? ſecundò, cur dicatur *Pagano deterior*, qui credit idem quod Paganus?

Ad 1. reſp. quia capitis huius intentio præcipua fuit, oſtendere quòd hæ mulierculę incidāt in idololatriā, & apoſtaſiam: quia omnia illa capita errorum fidei, pluralitatem Deorum introducunt, & quoddam inferunt à Deo ad Dæmones transfugium. nihil verò apertiùs præſupponit Deorum pluralitatem, quàm primus ille & ſecundus error.

Ad 2. reſp. quia loquitur de iis, qui ſemel baptiſmo illuminati fuerunt, & ab eo apoſtatarunt, vt patet ex c. initio. Nam finis capitis ipſi principio reſpōdet. quia tales derelicto creatore ſuo, Diaboli ſuffragia quærunt. Quod ſubſequitur in cōtextu;

TEXTVS.

Nonnulli inueniuntur, qui interno liuore permoti, in perniciem ſuorum inimicorum altaria, &c.

Hæc iam ſunt parerga, & conſtat verba eſſe Gratiani, nec enim habentur in Burchardo, nec in Iuone, nec in Pſeudo Auguſtino: & eorum ſumma deſumpta fuit ex cap. 13. eiuſdem q. 5. quæ de alia ſpecie facti agit.

Secutus ſum in hac interpretatione præcipuè Toſta, *in c. 4. Matthæi* Torquemadam, ſupra & alios, quos recentiorum plerique ſequuntur.

III. §. *An hic canon aliquid ad hodiernas ſtriges pertineat, aut ad eas ſit extendendus?*

Contendunt id Alciat. Ponxinibius, Duarenus; & VVierus, & alij pauci. nituntur argumētis hiſce. Primò *in cap. Epiſcopi* dicitur, eas nocturnis horis cum Diana aut Herodiade ſuper beſtias equitaſſe: conueniſſe ſtatis temporibus, & in conuentu præſidi conuentus obtemperaſſe: quæ cuncta noſtris Lamiis conueniant: vt videtur ſenſiſſe Martinus Nauarrus. ſecundò, in verſ. *omnibus* dicitur,

quod

quod, qui talia & his similia credunt, &c. Lamiæ verò credunt his similia. tertio, Lamiæ credunt se transformari in cattos, canes, anseres, & alia bruta; quod hic in vlt. verſ. dãnatur. quartò, sic videtur canonem accepisse Burchardus. *nam libr. 19. c. de arte Magica verſ. vltim.* hæc scribit: *credidisti vt aliqua fœmina sit, quæ hoc facere possit, quod quædam à Diabolo deceptæ se affirmant necessario & ex præcepto facere: idest cum dæmonum turba in similitudine mulierum* * *transformata (quam vulgaris stultitia HOLDAM vocat) certis noctibus equitare debere super bestias, & in eodem se consortio annumeratam esse? si particeps fuisti istius incredulitatis, annum vnũ per legitimas ferias pœnitere debes.*] quibus verbis videtur expresſè respicere ad nostrum c. Episcopi, & illud sui temporis strigibus accommodare. quintò, illæ mulierculæ dicuntur illusæ: sed & Lamiæ similia narrant. Similiter ergo ex illo capite credendæ sunt à dæmone delusæ talia confiteri.

Verumtamen communis opinio Theologorum & Iurisconsultorum est, *capitulum Episcopi, ad Lamias nostras non pertinere*, tenent hoc Abulenſ. Turrecremata & alij mox citandi, & sic passim Romę, in Italia, Hispania, Gallia, Germania, fidei inquisitores à sede Apostolica deputati & confirmati, & Iudices sæculares, qui iustiores & doctiores, vnanimiter practicant: vt non obstante isto capitulo Lamiarum confessionibus credunt, & contra easdem ad mortis vsque supplicium procedunt. quod à me multis probatum. *libr. 2. q. 16. & fusius lib. 5. hac sect. 16.*

Dico igitur *sententiam extendentium hunc canonem ad Lamias nostras primò Lamiis ipsis infructuosam esse: deinde perniciosam Ecclesiæ & reipub. tertio, periculosam assertoribus. quartò rationi & veritati parùm consentaneam.* Probo singula. Primò est *infructuosa Lamiis*, quia per eam non eripiuntur supplicio. nam adhuc ex *d. c. Episcopi*, hæreseos conuincerentur. quoniam *c. Episcopi* tales mulierculas definiret esse infideles, & à Deo ad suffragia dæmonum desciscere. Et rectè definit: quia licet delusæ fuissent in somnis: tamẽ (vt optimè ratiocinatur Nicol. Iaquerius *Flagelli fascinarior. cap. vlt.*) postquam euigilarunt recordantes eorum, quæ in somnis egerant, putantes ea verè & corporaliter à se gesta: ratificant pactum & cultum dæmoni exhibitum, & sollicitè sibi cauent ab iis quæ in somnis dæmon prohibuit, & omnia sedulò exsequuntur, quæ iussit facere. Fouent etiam pertinaciter voluntatem ad similes conuentus reuertẽdi, & faciendi quæcúmque arbitrantur se illic commisisse, sacrilegia, Sodomiam, incæstus, infanticidia, idololatriam, &c. profitentur sæpè coram complicibus, etiam in iudicio se hæc nolle deserere. Quare sunt hæreticæ & apostatæ censendæ, licet hæc nequam voluntas & opinio ex delusione nasceretur. Ad cultum enim & exercitium hæreticæ prauitatis sufficit, liberè in eam consentire, & eam acceptare. Sicut si aliquis Catholicus somniasset se audire aliquem docentem vel concionantem, Non esse Purgatorium: postea verò vigilans putaret se vigilantem hæc audiuisse, & memor eorum quæ somniarat argumentorum, huic hæreticæ propositioni fidem ac consensum præberet, & animo, dictisque eam foueret: talis dubio procul haberetur & esset verus hæreticus, & vt talis puniri deberet. Item sicut qui (est comparatio Bernard. Cumani *Lucernæ num. 9.*) in somnis passus est illusionem, quia somniabat sibi rem esse cum aliena vxore, si postea memor somnij complacet sibi de tali actu propter delectationem quàm inde sibi visus percipere ex spolio thalami alieni, licet non peccet ratione somnij, quâ somnium fuit (quia iudicium rationis tum ligatum erat, & ideo tum peccare non potuit) mortale tamen adulterij peccatum sibi consciscit ratione complacentiæ subsecutæ, & consensus pleni in vigilia præstiti. Nam rectè D. Augustinus: delectari falso crimine verum est crimen. Deinde quis ignorat, has vigiles multa conari, ad hoc crimen: & conatus, qui ad cogitationem accessit, pœnam in atrocioribus criminibus meritò exigi? *l. quisquis C. ad leg. Iul. Maiest. l. si quis non dicam rapere C. de Episcop. & cleri. l. vnic. C. si qua prædicus potest. l. 1. D. de extraordin. crimin. l. 1. D. ad leg. Pomp. de parricid. l. fugitiuus. D. de verb. signif.* Quis ignorat fautores & conscios eadem pœna cum maleficis puniendos? *l. 1. §. occisorum D. ad S. C. Syllan. l. virum D. ad leg. Pomp. de parricid. §. alia. de publ. iudic.* Denique patet in d. c. episcopi. non obstante delusione hæreticas declarari. quia dicit *sceleratas &, retrò post Satanam conuersas*, quod est esse apostatas à fide. dicit, *alios secum ad infidelitatis interitum traxisse* (quod est dogmatizantium) *à recta fide deuiasse, fidem perdidisse, in errorem Paganorum deuolui, Diaboli esse non Dei, & Paganis esse deteriores.* Si ergo capitulum istud pertineret ad striges, deberent ergo adhuc hodie striges tractari, vt hæreticæ & à fide apostatantes. Quem igitur fructum ex hoc c. percipiunt, quod illas tam clarè hæreticas pronunciat, & proinde subdit pœnis hæreticorum.

Secundum, *quod hæc sententia sit perniciosa reipub. & Ecclesiæ*, clariùs probatur, quia strigum defensores conantur per hoc capitulum obtinere, ne Lamiæ interficiantur, vt patet ex Ponzinibij, VVieri, & aliorum scriptis: & docet quotidiana experientia impunitas isto prætextu, vel minùs quàm oportet punitas dimitti: nec fidei Inquisitores inter Catholicos vllum maius impedimentum experiuntur, quàm Legistas quosdam & rabulas hac falsâ imbutos opinione ab hoc canone definiri, hęc cũcta esse illusoria nec grauem mereri pœnam. Queruntur de hac re scriptores ferè omnes. ex Protestantibus Mollerus *comment. in consuetudin. Saxon.* & Bodinus *in Dæmonoman.* ex Catholicis viri pij & docti Remig. *in dæmonolatr.* Ludou. Richaume noster *libr. trium discursuum.* Pet. le Loyher. *libr. 2. de spectris.* Crespetus *libr. de odio Satanæ. 1. discurſ. 3.* vbi testatur iam Francisci 1. tempore in Francia delatum numerum maiorem centum millibus, sed plurima cum accessione adauctum postea, iudicum conniuentia, & magnatum clandestino fauore: & grauiter deplorat *discurſ. 8.* multitudinem iam esse tantam, quanta nunquam visa fuit: & causam gliscentis mali esse iudicum perfidiam, deceptorum VVieri scriptis, & deceptorum à Diabolo, vel certè complicum Sortiariorum. *vide illum à fol. 118.* Sebastianus Michaëlis *Pneumalog. fol. 53. & 55.* scribit à Geneuensibus solummodò puniri magos, qui hominibus vel brutis nocuerint, cetera illorum detestabilissima scelera insuper haberi, & vt illusoria prætermitti: non curari ab illis iniurias Deo illatas per idololatriam, blasphemias, Sodomiam, &c. & ideò hodie Geneuam esse scaturiginem viuam atheismi & idololatriæ. Hæc ille vicinus de vicinis suis potuit certò comperta habere. Conque-

ritur eadem de re Bartol. Spineus Sacri Palatij Magister, cùm scribit; *potissimam labem cur sic inualescat ista pestis esse, quorundam iuristarum persecutionem: quibus principes Theologiæ imperiti facilè credunt, quasi sapientibus, licet in huiusmodi satis rudes existant: vtpote Dei prouidentiam, Diaboli potestatem atque malitiam, & pleráque alia Theologica, ad quæ præsens articulus deducitur, ignorantes: & implent allegationibus legum folia: quæ & in pluribus non faciunt ad propositum: eò quòd puros actus humanos possunt regulare leges humanæ, non autem Diabolicis colligatos possunt benè cognoscere: sed solùm præsupposita cognitione superioris scientiæ, sacræ (inquam) Theologiæ, possunt pœnas determinare talibus conuenientes.* sic ille Apolog. 1. c. 3. postea c. 4. sic scribit. *Hoc capitulum* Episcopi *malè intellectum à iuristis, quatenus hæc quæ ad Theologiam pertinent pertractat, est causa illorum ruinæ, putantium eò quòd in corpore iuris Canonici redactum est, posse proprium sensum circa illud ita procedere, vt etiam Theologorum communi sensui se opponant,* &c. Idem c. 9. *Adeòque nunc inualuit ista pestis: vt dixerit in quadam concione diabolus, qui in forma Principis apparebat (vt retulerunt, qui adfuerunt nonnulli ab inquisitore deprehensi) sitis omnes bono animo: Neque enim elabentur anni multi, quod superabitis* CHRISTI *fideles. quod optimè diabolus obtinet suffragio diaboli, sibiq; similium, qui se patribus Inquisitoribus opponunt, dicentes hæc esse deliramenta, sicq; scelestis his apostatis fauent, & in hæresibus suis indirectè confirmant. Nisi enim præpedirentur patres Inquisitores horum molestiis: quorum sæpè* Principes, *tanquam sapientum persuasionibus inclinati, denegant auxilia Inquisitionis officio debita: iam eorumdem feruentium inquisitorum Zelo secta hæc esset penitùs deleta, vel certè extra fines Christianorum penitùs fugata.* Et his omnibus antiquior vnus Inquisitorum Nicola. Iaquerius anno 1457. sic scriptum reliquit: *Quod quidem* c. Episcopi, *quidam incautè attendentes obstaculum nõ modicum præstant exstirpationi sectæ, & hæresis fascinariorũ, vnde ipsa fauorem accipit, & incrementum.* Hactenùs ille flagelli fascinar. cap. 9. Verùm quid opus è Galliis, Italia, & Germania coâceruare testimonia? Nonne in ipsa nostra Teuthonica Brabantia, quæ solebat ab hoc crimine satis esse pura, hoc scelus videmus gliscere, ex quo multorum in corda falsus d. c. Episcopi sensus se penetrauit, maximè Iudicum & causidicorum quorumdam, quibus temerè vsurpata VVieri lectio, & incautè auditi sermones Loosei, & à quibus diuina iniuria, & Catholicæ religionis dehonestatio haut magni penditur. Minantur mihi Philippicas, & calami rigorem: exspecto, & reexspecto sed nihil video, nisi minas & inanes iactantias. pergunt interea canes impedire, & caulas lupis reserare. sinunt malum proserpere, immò fouent dum non prohibẽt, quinetiam prohibentes ipsi prohibent. quid negligere cùm possis perdere peruersos, aliud quàm fouere? *error, cui non resistitur, approbatur: & veritas, quæ non defenditur, opprimitur.* Hi dominium tyrannicum dæmonis in CHRISTI Ecclesiam confirmant. horum opera salus reipub. proditur. ab his de cõmuni interitu priuata lucra cõparantur: quibus volupe est in vtrámque aurem dormire, donec tortuosus draco se toto corpore insinuet: & venenum apostasiæ, idololatriæ, ac nefandissimarum libidinum, incredibilis crudelitatis, execrandorũ sacrilegiorum, & quotidianarum contra tenellam ætatulam, contra fruges & alimoniam mortalium, contra patriæ totiúsque generis humani salutem, machinationum, per totum paulatim CHRISTI corpus diffundat. Quis non hos de repub. & Ecclesia quam pessimè mereri pronunciet? quis non profliget, execretur? videmus, si quidquam videmus, impunitate striges fieri deteriores, & pedetẽtim plures plure sq; sibi complices impigrè adiungere: nec quidquam illis optabiliùs esse, quã quod assiduè diabolus inculcat, sinceram adhuc partem eodem carcinomate peruadere. Si de vllo crimine verum, de hoc sanè verissimum est vetus illud, *Parcendo nocentibus innocentium salutem conseruari non posse.* Deus ipse per Esaiam satis apertè Babyloniis insinuat, se regioni in qua maleficis parcatur, propitium nunquam futurum, sed ab ea grauissimas pœnas exacturum *Venient* (inquit) *tibi* (Babylon) *hæc duo subitò in die vna sterilitas & viduitas. Vniuersa venerũt super te propter multitudinem maleficiorum tuorũ, & propter duritiam incantatorũ tuorum vehementẽ, Sapientia tua & scientia tua hæc decepit te, veniet super te malum, & nescies ortum eius: & irruet super te calamitas, quam non poteris expiare. Ista cum incantatoribus tuis, & multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laborasti ab adolescẽtia tua: si fortè quid prosit tibi, aut si possis fieri fortior. Defecisti in multitudine consiliorum tuorum: stent & saluent te augures cœli,* &c. cap. 47. v. 9. 10. 11. Confirmat B. Ioan. Chrysostom. deplorans quòd ab hoc nefario ausu vix orbis minima pars seruetur, & omnes ferè sint æternæ mortis periculo expositi: hæc Dei iram semper quidem prouocasse, sed nunc multò magis, post tot tam ingentis beneuolentiæ ac miserationis tam insignis indicia, postquam ille filium redemptioni nostræ impendit. *Lege illum hom. 10. in cap. 3. epist. 1. ad Thimo. sub fin.* Quid ergo fas sperare nobis, vbi tot quotidie pullulant maleficorum fascinariorum defensores, & in Scabinatus, Consulum, Fiscalium, Parlamentorum, & in ipsa Principum sacraria irrepunt? Vtinam recogitarent annos antiquos, & priora sæcula reuoluerent: statim deprehenderent, nulli vnquam Principi, Reip. Prouinciæ maleficia exitio non fuisse: quorum exempla quædam Monito. III. in fine ponentur. Vnde etiam probatur quod sequitur.

Dixi tertiò *hanc sententiam esse ipsis assertoribus valdè periculosam.* probatur. 1. quia, vt ex dictis Esaiæ verbis patet, Babylonicam sortem in vltione sibi consciscunt, qui Babylonis scelus imitantur, & Diaboli contra DEVM partiariis, ad diuinam iniuriam, & patriæ perniciem, & Ecclesiæ Catholicæ pestem, adeò sedulam atque fidelem operam nauant, & Satanæ regnum propagant, & Antichristi sunt metatores. 2. quia dum non credunt assertioni Theologorum (ad quos spectat de peccato, sit vel non sit: item quantum vel quale, iudicare) nec stant Pontificum declarationi, aut communiori Ecclesiæ iudicio, suæ nequiter, & incautè fidunt prudentiæ sapientiæque; & præter peccati noxam excommunicationis etiam se periculo exponunt: in eos latæ, Qui Inquisitores in hæreticorum inuestigatione & punitione impediunt. Tertio quia non immeritò se faciunt multorum criminum suspectos: inprimis quod non sint alieni à crimine quod defendunt, vt Iaquerius notauit de Doctore Edelino, & Treuiri norunt de Doctore Flaet, & de VViero testatur Crespetus *disc. 3.* & docuere Leloyher. Richeaumus, & alij complures: & possem ipse quorumdam nomina referre. item quod causa negandi sit atheismus eò quod

nõ credant esse dæmones; vel quia non benè sentiunt de diuinâ prouidentiâ; quàm putant sinere, innoxios à dæmone infamari, repræsentari, & tandem supplicio affici; vel quia pertinaciter tenent dæmonem non posse corpora localiter transferre, nec tempestates ciere, nec morbos hominibus immittere, quæ contra fidem sunt, quia S. S. repugnant, vt docui, *libr. 2. Disquisit. quæst. 11. 12. & 16. & lib. 3. quæst. 4. sect. 2.* & quia sentiunt aliter quàm Ecclesia. Nam caput Ecclesiæ, & (vt sic dicam) eius lingua seu os, est Pontifex Romanus: Pontificum verò Romanorum multi post d. cap. Episcopi adhortati sunt Inquisitores, vt contra striges seu Lamias, sedulò & seueriter procedant, & pestem hanc exterminent; & harum crimina, se non pro illusionibus, sed pro veris ac nefandis excessibus habere manifestè profitentur, vt patet ex Pontificum Bullis Innocentij. VI. ad Inquisitores Germaniæ, Iulij. II. ad Inquisitorem Cremonensem, Hadriani VI. ad Inquisitores Lombardiæ, & Clementis Septimi ad Episcopum Bolensem de strigibus Mirandulanis; quas bullas referunt & scriptis suis inserunt Sprengerus, *in princ. mallei malefic.* Spineus, *quæst. de strigibus cap. 15. & Apolog. 1. cap. 11.* & integras ponit Pet. Binsfeldius, *libr. de confess. malefic. edit. vltima.* Sic etiam sentiunt cuncta tribunalia Ecclesiastica Italiæ, Hispaniæ, Germaniæ, Galliæ: sic semper Apostolici Inquisitores in praxi obseruarunt: ergo hîc est sensus, hoc iudicium Ecclesiæ; à quo dissentire non est cordis sincerè Catholici, sed hæresim sapit. Mihi quidem, qui Ecclesiam non audiunt aliquid definientem, pro Ethnicis sunt & profanis 4. tales si à malitiâ, certè nequeunt excusari à stupore ac stolidâ temeritate ac præsumptione. Non à stupore & stoliditate; quia negant posse fieri, quæ recta philosophia & Theologia fieri posse conuincit) *vt ostensum libr. 2. & 3.*) Et quia negant facta, quæ vbique, & omnes ferè se fieri vidisse, & esse expertos, homines fide dignissimi contestantur: quod sapientum iudicio desipere ac insanire est: quia nihil velle credere, nisi quod propriis oculis adspexeris, signum est stoliditatis, vel proteruæ obstinationis; quæ qualis ipsa est, cæteros putat, mendaces, fungos, & leues in credendo. Leuis est corde qui citò credit, sed cordis nullius & frontis ferreæ qui communi virorum proborum & sapientium assertioni non credit. Nec à præsumptione queunt excusari; quia ipsi ius vsurpant definiendi, an aliquid sit hæreticum, necne; quod non ad Iuristas, sed ad Theologos; non ad Parlamenta aut subsellia laicorum, sed ad Episcoporum conuentus & Synodos pertinet: immò præferunt suam sententiam sententiæ Inquisitorum Fidei, & Pontificum Romanorum. Nam cùm isti censeant non esse illusoria quæ striges confitentur: nostri aduersarij Vvieriani contendunt, deceptiones esse & pro illusionibus habenda. Planè vltra crepidã sutores: & perinde faciunt, ac si lictores & alij iudicum exsecutores, iudici dicerent eum male iudicasse, & se sententiæ opponerent. Nã in causâ hæreseos Iudices laici reuerâ tantùm sunt executores sententiæ per Ecclesiasticos iudices latæ. Quando enim Ecclesia definiuit, verbi gratia, qui negat transsubstantiationem panis in veram carnem & sanguinem IESV CHRISTI in Eucharistiâ, hæreticus est, & pœnis hæreticorum plectendus. Tum iudex sæcularis tantùm cognoscit de facto, an Petrus hoc neget. Si Petrus dicat se negare, partes iudicis sæcularis non sunt aliæ quàm exsequi in hoc homine, quod Ecclesiæ decreto statutum: & tenetur credere, talem verè hæreticum esse. Sic quando Ecclesia definit striges nostras, vt verè criminosas puniendas; non licet laico magistratui hanc sententiam eludere, dicẽdo; hanc, quæ fatetur, delusam; sed ritè confitentem debet condemnare. Nec etiam effugiunt notam temeritatis, tum iisdem ex causis; tum quia, cùm nudi iuristæ, vel medici sint, tamen audent sibi arrogare declarationem determinationis conciliorum circa fidem; quæ auctoritas non competit nisi Prælatis Ecclesiarum, idque de consilio Theologorum; quibus Prælatis solis concessa facultas canones fidei condendi. Aduersarij verò cõtendunt d. canonem Episcopi pertinere ad striges nostras, & ideo illo Canone decidi has deludi: Pontifices autem, quos nominaui, declarant illas non deludi, nam iubent Inquisitoribus, vt in striges, tamquam verorum criminum reas, rigorem legum cõtra hæreticos latarum exerceant; nec tamen Canonem Episcopi antiquant, nec vllus eum ex Decreto tollendum iudicat: ergo satis declarant se censuisse, nihil hunc canonem ad striges pertinere, alioquin eum abrogassent. Eodem modo eum intelligunt Inquisitores fidei, qui semper ex doctissimorum Theologorum & Canonistarum numero deliguntur. Nónne temerarium est contra hos omnes suo iudicio, in re tam graui, & adeò periculosâ sibi & reip. niti?

Vltimam denique conclusionis nostræ partem; *videlicet sententiam aduersariorum nec veritati, nec rectæ rationi esse consentaneam*; probo quia veritati consentaneum esse nequit, quod iudicio Ecclesiæ, & Pontificum declarationi repugnat, vt facit sententia aduersariorum. Nam Ecclesia est columna veritatis, & Pontifex Romanus est lingua seu os Ecclesiæ, cui est promissum à veritate, *Non deficiet fides tua.* Quòd verò veritati consentaneum non est, id rectæ rationi nequit esse consentaneum. Præterea ex ipsis sectæ illarum Dianiarum circumstantiis; non prorsùs excæcatis; statim apparet, quàm diuersa fuerit illarum secta, à nostrarum strigum sectâ. 1. illæ credebant plures esse DEOS, Dianam, Herodiadem, &c. nostræ striges non nesciunt se Diabolum venerari, & ei debitum vni DEO se honorem deferre. 2. illæ profitebantur quædam prorsùs impossibilia, vt equitare cum Herodiadæ, quæ nequit ex inferno egredi; & cum Dianâ Deâ, quæ nulla est: nostræ nihil fermè confitentur, nisi quod, citra miraculum, sit possibile. Si dicas Seuer. Sulpitius, *libr. 1. de vita D. Martini*, scribit ei vmbram terram Latronis, quæ ex inferno prodierat apparuisse: sic ergo Herodias inde prodire. Resp. non rectè id inferri. Nam quoad Latronis animam potuit id Deus permittere ad falsi cultûs destructionem: si verò inde Herodias prodiisset (quàm illæ misellæ credebant esse veram Herodiadem) id foret ad falsi cultus confirmationem, quod Deus numquam permitteret. 3. illæ credebant quòd cum Dianâ proficiscerentur: nostræ quod cum suo magistello seu martinetto dæmone: in quo illæ fallebantur, nostræ non falluntur. 4. illæ omnes putabant aliquid veri Numinis & diuinitatis inesse creaturæ (nam in hac re disertè canonis decisio fundatur, dum ait; *quia huiusmodi mulieres aliquid Numinis & diuinitatis, extra vnum Deum arbitrantur*) nostræ striges vix vllæ hac

ignoratione vel errore ducũtur. 5. nostræ expressè renunciant Deo, & professioni fidei, quàm in baptismo ediderunt, offerunt dæmoni asseruatam eucharistiam: conculcant cruces, & alia multa faciunt sacrilegia; quorum nihil illis aliis mulierculis impingitur. 6. misceri se carnaliter cum dæmonibus fatentur; quod non aliæ. 7. nostræ conficiunt & vtuntur maleficia; pecudes; hominésque, præsertim infantulos, necant; & fruges procellis perdunt, quorum nihil de aliis illis legitur. 8. nostræ conspirant cum Satanâ in humani generis perniciem: qua de re nihil est in d. cap. Episcopi. 9. nostræ baculo, vel ollâ, vel quo aliô vtensili inter tibias sumpto, per aërem vehuntur, & interdum pedibus iter conficiunt in itu ad conuentum, & reditu domum; secùs ac illæ quæ tantùm super bestias se dicebant omnes equitare, has & similes alias differentias facilè quilibet colliget, ex confessione illarum, in d. cap. Episcopi, & nostrarum strigum in actis iudiciariis, vnde appareat sine iustâ ratione aduersarios ad nostras d. cap. porrigere. 10. argumentatur Bernard. Comens. *in Lucernâ inquisitorum cap. 4.* tempore Concil. Ancyrani secta strigum videtur nondum nata fuisse; ac fortassis nec Gratiani tempore, qui anno demum. 1150. vel circiter (*Sic gloss. cap. cum post appellationem §. forma vero. 2. quæst. 6.*) decretum compilauit. Nam prædicta secta strigum videtur pullulare cæpisse, paullò plus quàm à centum quinquaginta annnis, vt ex Iaquerio & antiquis Inquisitorum processibus apparet: idem asserit eo loco Franc. Pegna, *in addition.* Sanè vetustiorem Iaquerio, de strigibus in terminis ac clarè loquentem, haut scio an alium inuenias: ille autem nondum centum quinquaginta annis deuixit. Quo igitur pacto, *cap. Episcopi*, de tam diuersis, & tam diu post secuturis hæreticis egisset? nam easdem non esse illas mulierculas cum nostris; sed in multis multùm discrepantes, iam ostensum.

Vnde etiam sit manifestum, veritati ac rationi consentaneam esse sententiam contrariam eorum, qui *d. cap. Episcopi*, volunt non pertinere, ad eas de quibus nunc agimus striges: quæ est planè communis Catholicorum sententia, imprimis eorum quos citaui Pontificum Romanorum, *Innocentij, Hadriani, Iulij, & Clementis*; & Episcoporum vel Cardinalium, *Turrecrematæ in d. cap. Episcopi Alphon. Tostati, in Matth. cap. 4. quæst. 47. Simancæ Episcop. Zamorensis Catholiq. institut. titul. 27.* & fidei Catholicæ inquisitorum, *Iaquerij flag. Fascin. Sprengeri Mallei malefic. part. 2. Nideri in Præceptorio præcept. 1. cap. 11. quæst. 4. Bernard. Comens. in Lucern. Inquisitor.* & magistrorum sacri Palatij, *Siluestri Pneratis, de strigimag. libr. 1. cap. 14. & libr. 2. capit. 1. & 4. & Spinei, de strigibus cap. 1. cum seqq.* & aliorum grauissimorum tam Iurisconsult. quàm Theologorum, si non omnium, certè tot ac tantorum, vt eorum comparatione aduersarij meritò nulli censeantur, nõnullos nominabo, *sic Ioan. Grassus cons. de strigibus, Augustin Botta de Sauiliano, de eâdem re alio consc. Bernard. Basinus relect. de artibus Magic. proposition. 9. Paulus Grilland. de sortileg. quæst. 7. & post accuratam disputationem Arnoldus Albertinus de agnoscendis assertionibus hæret. quæst. 24. à num. 13. maximè num. 24. qui multa argumenta in contrarium adducit, quibus egregie ipsemet respondet. Fransc. Pegna commentar. 68. in directorium Eimerici, & idem in Annotation. ad Ambrosium de Vignate tractat. de hæresi. quæst. 12. vbi etiam accuratè ostendit Ambrosium illum à nobis non dissentire, & si dissentiret eius opinioni non standum: Marquardus de Susanis tractat. de Iudæis & aliis infidelibus cap. 13. num. 28. Ioan. Maior. in 2. cap. 14. quæst. 3. Barthol. Sibyllanus. 3. Decad. Mirabilium, ca. 7. quæst. 4. Franc. Victoria relect. de Magiâ quæstion. 7. Alfon. à Castro libr. 1. de iusta hæret. punit. cap. 16. Sixtus Senens. libr. 1. bibliothe. Sancta annotat. 73. Pet. Binsfelius Suffragan. Treuirens. de confession. malefic. in solutione argument. ad primum mihi fol. 347. Michaëlius in Pneumalog. & Franc. Picus libr. 3. dialog. strix, & omnes quos citaui superiùs hac sect. 16. lit. V V.*

Restat respondeamus obiectionibus aduersariorum.

Ad 1. dico quædam esse similia mulierculis illis cum nostris strigibus; sed in præcipuis, maximè quę sunt fundamena & bases, *dicti ca. Episcopi*, discrepare, immò nec in his, quæ ponit argumentum conueniunt, nam nostræ non tantùm noctu, vt illæ; sed etiam interdiu vadunt ad cursum, nec vmquam cum Dianâ vel Herodiade se putant, nec super veras bestias vehi, nec semper equitant, nec Dianæ vel Herodiadi obtemperant: nec ignorant præsidem conuentus esse Satanam *v. supr. vers. vltimam denique.* Ideò hic non procedit argum. à simili, nec extensio Canonis, cuius verba non conueniunt nostris strigibus, nec dispositio, quia nostræ non credunt totum quod illæ asserebant: quod totum complexum in canone illo damnatur; non verò credulitas, quod à dæmone in alium locum corporaliter queant transferri, quæ nihil habet cõmune cum opinione infidelium, vt dicti auctores optimè ostendunt, maximè Albertin. *d. loco num. 25.* & ex hac extensione magnum contra philosophiam sacram prophanámque absurdum sequeretur, vt doctum abundè. Nauarri auctoritati iam respondi, eum aliter intelligendum, *vide libr. 2. quæst. 16. litt. A.*

In 2. Obiectione supponitur minor falsa: nam falsum esse ostendi nostras striges credere similia his, quæ in d. cap. Episcopi damnantur.

Ad 3. Quoque resp. vel nullas, vel vix vllas Lamias hoc credere. Solent enim in confessionibus suis dicere, se aliis videri tales; ipsæ autem sciunt se transformatas non esse. Quod si rudiores aliquæ id, vt Lycanthropi quidam faciunt, putent: fateor tales à dæmone, quo ad hoc punctum, delusas esse: tamen si hoc pertinaciter teneant, dico ex hoc cap. Episcopi, illas vt hæreticas debere damnari: vt rectè censent Ambrosius de Vignate, Albertinus, Pegna & alij.

Ad 4. Resp. primò, incertum esse, de qua sectâ mulierum Burchardus loquatur. Nam Burchardianæ eodem modo, quo illæ Gratiani, deludebantur, nempe circa præsentiam Herodiadis aut Dianæ: nostræ verò circa sui dæmonis, tam vectoris, quàm incubi, & Præsidis in conuentu, non decipiuntur: sciunt enim ipsummet esse. Pleræque etiam norunt discernere, quando id vigilantibus verè, & quando somniantibus per imaginationem contingat. Denique notant loca, personas, & reliquas omnes circumstantias, & de his in confessionibus suis tam noxij, quàm innoxij, in testimoniis conueniunt: quod delusionem omnem excludere satis vbertim ostensum. Nostræ quoque quoad transformationem, non credunt se cum hominibus veris rem habere, sed cum dæmonibus in corpore formato vel assumpto. Item

ſciunt diſtinguere inter veros homines qui choræis interſunt, & inter dæmones illis permixtos. Ideò poſſumus negare Burchardum de ſtrigibus noſtris loqui; quarum ſecta diu poſt adhuc ignota manſit. Secundò dubium eſt quo pacto Burchard. accipiat illud; *neceſſariò*. Nam ſi de neceſſitate abſolutâ, vt velint nolint cogātur eò in beſtiis aduolare; perſpicuum eſt eum de noſtris nō agere; quæ, ſi nolint, eò non deuehuntur, ſed domi manent, ſed poſtea pœnam aliquam abſentiæ luunt. Si verò intelligit neceſſitatem conditionatam, v. g. debent ire, ſi nolint affligi: malè id adſcribit infidelitati, nam res ita ſe habet de facto. Si capit de neceſſitate morali, v. g. quòd putent ſe peccare non eundo, & ideo ire debere: hoc nihil attinet ad noſtras, quæ ſciunt ſe peccare eundo, non verò remanendo. Et ſanè toto illo capite nihil proponit Burchardus has ſentire, quod rectæ fidei repugnet, iuxta iam à nobis demonſtrata. Nec mirum hac in re illum erraſſe; qui in eodem capite halucinatur circa tempeſtates ciendas, & maleficium amoris odiíque; vt oſtenſum, *libr. 2. & 3.*

Ad 5. argum. ex reſp. ad 4. patet ſolutio.

Habent aduerſarij plenam (niſi fallor) *d. cap. Epiſcopi*, explicationem quàm velim eos perpendere, ſine proteruiâ aut pernicaciâ; quæ faciunt, vt videntes nihil videant.

SECTIO XVII.

De libris Magicis.

NEc poſſunt ad hæredes tranſmitti, nec legi, nec retineri, ſed ſunt igni tradendi [a]; Vt iure antiquo cautum, & in primitiuâ Eccleſia obſeruari ſolitum [b]; & hoc renouatum edicto Pij. IIII. & Clementis. VIII. Pontific. in regg. quas præfixerunt Indici, *libr. prohibit. Reg. 9.* INTELLIGE præterquàm ab illis; quibus prohibitorum librorum generalis lectio, in bonum publicum Pontificis Maxim. auctoritate fuerit conceſſa [c]. Solis Pontificibus reſeruatum eſt, hanc licentiam largiri [d], & quibus ipſi hoc permiſerunt; vt nominatim omnibus Inquiſitoribus fidei, & eorum commiſſariis, pro tempore exiſtentibus: Epiſcopis verò, eo ſolo quod Epiſcopi ſunt, hæc licentia legendi libros prohibitos non competit, vt docet Penna [e], & hoc fuit à Pio V. quibuſdam Epiſcopis diſertè reſponſum. Sunt autem tales libri, non auctoritate propriâ comburendi; ſed potiùs deferendi ad inquiſitores. Qui eos retinent, niſi deferre parati ſint, non ſunt abſoluendi: & hæc abſolutio reſeruata eſt habentibus poteſtatem abſoluendi à caſibus bullæ cænæ Domini; & ab aliis impenſa abſolutio, nullâ eſt & inualida, ſunt etiam tales retinentes vehementer de eâdem hæreſi ſuſpecti [f]; ſi libri ſint ab aliis compoſiti. Nam ſi abipſiſmet compoſiti forent, plenè conuincerentur, & damnari poſſent vt hæretici magi [g]; ſi tamen faterentur à ſe compoſitos, vel à ſe ſcriptos, vel ab alio ſe dictante ſcriptos, nec quicquam cauſari poſſent quod eos ab hæreſis crimine tueretur. *vide de hac re benè loquentem Siman. in prax. à nu. 3. tit. 39.*

Idem quod inquiſitoribus fidei, quo ad librorum horum vſum puto eſſe publicis Librorū Cenſoribus Eccleſiaſticis: non verò DD. quia doctores ſunt, nec Parochis quia Parochi. quod diligenter notandum, etſi in multis locis periculosè Parochi & DD. hoc ius ſibi vſurpent.

a l. cæteræ. D. fam. hercif. l. mathe. C. de ep. audien.
b Acto. 19. v. 19. cum ſeqq. & D. Aug. teſtatur in pſal. LXI. in fi. Damaſc. de Barlaā & Ioſa. ca. 32.
c Eymeric. c. 43. nu. 1. & Pēna ibi in cōmēt. litt. C.
d Iul. 3. in bulla, cum meditatio cordis.
e ad direc. Inquiſitor. par. 2. ca 4. Commēt. 3. fol. 91.
f hæc omnia fusè docet poſt Simanc. Campeg. & Zanchinum Pēna. d. cōm. 3.
g Arch. 10. Andr. Dō. cap. filij de hære. in 6. Romi. ſing. 323. Cater. de hæret. num. 125.

SECTIO XVIII.

De Euchariſtiâ morituris præbendâ.

COnſuetudo multis locis eſt maleficis ad mortem damnatis denegare viaticū corporis Dominici; quę conſuetudo tolerari poteſt, propter Sacramenti reuerentiam, illis locis; vbi poſt ſententiam ſtatim reus morti traditur. Locis aliis, vbi pridie ſententia fertur, & poſtridie reus interficitur, etiam conſuetudinem hanc admittit Nauarrus [h]. Sed omnino putarim, tunc reis præbendam communionem, niſi quid aliud obſtet: nempe dummodò Catholici ſint, & verè pœniteant, probatur hæc ſententia iure Pontificio [i] & ciuili [k], & DD. auctoritate [l]. probatur & ratione, quia conſulendum eius animæ, cuius corpus traditur ad mortem: neque hoc eſt dare Sanctum canibus, pœnitens enim eam Deo amicus eſt, & non canis. Nec dedignatur Chriſtus eum inuiſere, pro quo mori dignatus fuit in cruce.

Item ad hoc requiritur, vt reus ſit ieiunus, non enim idem obtinet in ægro morituro, & ſano morituro, vt optimè docet Nauarrus [m]: & vt tantùm temporis inter ſupplicium & communionem intercedat, vt ſpecies ſacramentales ſint veriſimiliter conſumptæ, ad quod non dubito, cum Nauarro [n], quatuor horas ſufficere, confeſſio Sacramentalis numquam reo, ne immediatè quidem ante mortem, deneganda [o]: contra vnctio extrema reis numquam concedenda [p]. Semper autem cauendum, ne poſt Euchariſtiam, vel confeſſionem quilibet reum inuiſat, & inebrietur, vel alia fiant piam mortem & ſeriam pœnitentiam impedientia: qua in re hîc in Belgio & Germaniâ ſuperiore multum & frequenter peccatur.

h libro 5. Conſil. 16.
i ca. quæſitum. 13. q. 2. ca. ſuper eo. de hæretic. in 6. Motu proprio Pij V. ſuper hoc edito.
k Sanctione Criminalis Caroli V. art. 79.
l gloſſ. & DD. in Clē. 1. de pœn. Turrecre. in d. c. quæſitum. Aufrer. de poteſt. Eccle. ſuper laic. Iul. Clar. d. q. 99 nu. 3. v. Binsfel. membr. 2. dub. 5 multos allegantem.
m d. conſ. 16.
n Manual. c. 25. n. 23.
o Nauarr. num. 23.
p Clarus d. num. 3.

SECTIO XIX.

An corpus ſepeliendum?

SEquenda in hoc regionis conſuetudo, quoad illos, qui à Carnifice iuxta tenorem ſententiæ ſunt interfecti [q]. Quoad alios, qui ſententiæ executionem morte præuenerunt, notandum primò huius (vt & hæreſis) excepti criminis naturam eſſe, vt morte non finiatur, ſed contra mortuum procedi in eo poſſit [r]; &, in locis vbi bona confiſcantur, poteſt etiam poſt mortem agi ad bonorum confiſcationem; ſed vbi talis conſuetudo non eſt, ſaltem ad memoriæ damnationem [s]; & corpus ſepultum condemnatum poſſet exhumari, & oſſa comburi. Qui durante reatu ſibi mortem conſciuerunt; ij non ſunt ſepeliendi Eccleſiaſticâ ſepulturâ [t], ſed cadauer deberet à iudicibus in furcam agi. Si obiicias contrariam ſententiam communiorem, quoad vltimum membrum, nempe non poſſe iudices in corpus in carcere mortui ſæuire, illud ſuſpendendo vel cremando, quia crimina & eorum pœna morte extinguúntur [u]. *Reſpondeo*, hanc rationem locum non habere, quando moriendo nouum crimen committitur, & ipſa mors crimen eſt: crimine enim nec crimen, nec criminis pœna poteſt extingui. Hæc me cauſa impellit, vt à communi ſententiâ recedam. Deinde plerique cenſuerunt & optimè, in atrocioribus criminibus, rectiùs æquiùs eſſe adhuc cadauera puniri, cùm grauiſſimo cum ſcelere, ſe

q Gomeſ. tom. 3. ca. 14. num. 8. Clar. § vlt. quęſt. 100. num. 1.
r Gomeſ. d. tom. 3. c. 1. num. 80.
s Gomeſ. ſup. & Clarus qu. 51. n. 14. Simā. in prax. tit. 62. & tit. 56.
t c. placuit. 23. qu. 5. & ibi gloſſ. & DD.
u vide Clarum d. §. fi. q. 51. n. 15. & Gomez. ſup. nu. 71. & Menoc. de arb. iud. caſ. 285.

debitæ pœnæ reus conatus fuit ſubtrahere; & conſuetudo ferè generalis comprobauit hanc praxim cadauera talium puniendi, ad aliorum neceſſarium exemplum [a]. Eos autem conſanguineos & amicos, qui reis in carcere venenum, vel laqueos, vel cultros ſuppeditant; vt violentas ſibi manus inferant ad ignominiam euitandam, in quos meritò DD. inuehuntur [b], non dubito teneri lege Corneliâ de Sicariis.

Si verò, non vi ſibi illatâ, ſed ægritudine, vel debilitate, aut incommoditatibus carceris morerentur ante ſententiam; in his ego prorsùs ſequerer communem illam ſententiam; adeò vt ſi in talem, non legitimè confeſſum aut conuictum, iudex ſæuiens, eum non patiatur Eccleſiaſticæ tradi ſepulturæ; peccet Mortaliter, & actione iniuriarum conueniri à propinquis defunct. poſſit [c]. Poterit tamen iudex ſinere corpus ſepeliri cum proteſtatione, & litem cæptam contra mortuum proſequi, citatis ad defenſionem iis quorum intereſt; vt in hæreſis crimine ſeruatur [d]. Sed quot annorum ſpacio currit ius contra mortuum agendi? putarim in hoc crimine quoad bonorum confiſcationem, non poſſe agi, poſt annum quadrageſimum; ad memoriam tamen damnandam, adhuc agi poſſe [e], iuxta ius Canonicum; ſed ciuile videtur quinquennij tantùm ſpacium exigere [f]; cui in foro ciuili ſtandum.

APPENDIX I.
AD LIB. V.

His addam, quæ ad me V. CL. Petrus Oranus ſcripſit quincto Kal. Decemb. 599. & adiungam ex rebus alibi iudicatis nonnulla, quæ ſolius Pariſienſis Curiæ iudicatis non immeritò præferātur: quamquam nec Duareno (cuius in ſcholis, quàm in ſubſellis, maior laus) ſatis credam hoc Parlamenti illius conſtans eſſe iudicium, ſed fors illum arreſta aliqua decepere; quæ aliis, ipſi non notis, fundamentis innitebantur. Orani verba ſunt.

In Magicarum Diſquiſitionum Tomo primo, aduersùs Alciatum noſtrum, ſtrennuè decertaſti, depulſionéque plenâ atque ſolidâ, errorem notaſti, & confutaſti, demiror doctiſſimum Alciatum non tantùm in Parergis, verùm etiam in Recitationibus ad Decretales Pontificum in eo errore perſtitiſſe, ſic autem ſcribit [g].

In contingentia facti vidi quamplurimùm dubitari, Inquiſitor pronunciauerat contra quandam mulierem ac tradiderat Iudic i ſæculari, hic ad partis inſtantiam vidit proceſſum, in quo continebatur, quod hæc mulier confecerat pocula quædam amatoria, & ſolùm contra eam erant indicia quarumdam maleficarum, quæ dicebant, quod in quodam luſu nocturno cum dæmonibus viderant ipſam mulierem ludentem, ac ducentem choreas, ipſa verò negauerat omnia, & fatebatur ſe eſſe catholicam: fuit dictum quod Iudex ſæcularis non deberet exequi Inquiſitoris ſententiam ex defectu iuriſdictionis, quod in illo proceſſu Inquiſitor non poterat cognoſcere, nam quo ad pocula amatoria, clarum, illud delictum non eſſe hæreticum, nec eius cognitionem ad Inquiſitorem ſpectare [h]. *neque enim eſt credendum quod etiam ipſa verè fuiſſet in luſu, nam quamuis credatur ſociis criminis in tali delicto, attamen illud non eſt trahendum ad ea, quæ verè non videntur, ſed per illuſionem dæmonum* [i], *præſertim cum iſtæ participes criminis eſſent mulieres, quæ regulariter non admittuntur in cauſa ſanguinis* [k]; hæc Alciatus.

Mi Delrie, ex vno errore, in alium labitur Alciatus, ſi quidem Pontifex Maxim. [l] in accuſatione etiam mulieres audiri reſcripſit, non quaſlibet; ſed conſcias, & participes eius criminis, ac facinoris; & audiri non tamquam accuſatrices, ſed tamquam teſtes; certum enim eſt conſcias haberi pro teſtibus, audiri, & examinari tamquam teſtes: quin etiam generali conſuetudine comparatum, vſurpatum atque receptum, vt eiuſdem criminis, & facinoris ſociis credatur, ſi ſanguine ſuo, id eſt morte, accuſationem ſuam ſignauerint, & roborauerint.

Et quod traditur [m] Reum criminis non interrogari de conſcientiâ aliorum; quòd ſibi non pepercit, multò minùs alteri parciturus ſit [n]: id intelligendum eſt de confeſſis, non conuictis; hos enim aduerſus conſcios, ſocios, & participes criminis interrogari manifeſto iure probatur [o]: immò & cōfeſſum interrogari in crimine læſæ Maieſtatis [p] in aperto eſt: tale autem crimen eſt ſortilegij, & magiæ. Iudices rerum capitalium apud Stabulenſes ſortilegas conuictas, nec confeſſas proſcribendas, non damnandas capitis vel ad rogum contendebant; ac ne quidē, ſi in flagranti crimine comprehenſæ eſſent; ſicque apud eos more maiorum vſurpatum: verùm auctorante Principe iactatam conſuetudinem, & abuſum abrogauimus, hoc enim nec ius admittit, altero contentum; vt vel confiteatur, vel conuincatur Reus [q].

Scio aſperrimum, *crimen paricidium* (quod Seneca [r], & Quintilianus [s] *nefas vltimum*, vocant: eoque ſenſu in Regem attentatum, *vltimum facinus*, Quintus Curtius appellat [t]) non vindicatum acerbiſſimo illo ſupplicio, more maiorū etiam in conuictū & manifeſti paricidij Reum; niſi ſi vltrò cōfiteretur, nec confeſſionem fuiſſe extortam tormentis; [u] tamē nihilominùs cōuictus, capitali pœnâ vti homicidia coërcebatur, ea fuit lenitas Augusti, nolens paricidij pœnâ plecti niſi confeſſos, nec Auguſtus ſuâ interrogatione, Certe Patrem Tuum Non Occidisti? viam ſalutis, & libertatis Reo aperuit, vt voluit Caſaubonus [x]; ſed benignâ interrogatione abnuentium reſponſum elicere voluit; ne conuictus, non tamen confeſſus, pœnam paricidij ſuſtineret. tam horrendum facinus paricidij vix credidere patratum veteres; niſi ſi paricida ſe ſuo iudicio conuinceret.

Quòd verò Aliciatus ſcribit, aduersùs diuinationes, & incantationes, Inquiſitores incongruos, & incompetētes eſſe iudices, quod diuinationes, ſortilegia, ac alia id genus, ſpecies ſint falſæ Religionis, nulla tamen dogmata fidei Catholicæ contraria contineant; hoc ſimpliciter verum non eſt, ſi enim Diuinator, ſortilegus, inuocauerit, & adorauerit dæmones, ſpem in eos ac fiduciam poſuerit; ſacrificia ac preces eis obtulerit (quod vtique faciunt ſortilegi & venenarij) rectè pro ſuâ iuriſdictione inquiſitor inquirit, & ita poſt Oldradum [y], & Iaſonē [z] reſoluit Conradus Brunus.

Demiror Gallos doctiſſimos errationem Alciati inſecutos. Franciſcus Duarenus [a], ſic de ſortilegis ſcribit: *de aniculis horum temporum quæ volitare per aëra, & nocturno tempore ſolitare, & choreas agere dicuntur, quæritur?* Et ſolent plerique Quæſtores

in eas

---

a latè hæc oſtendunt poſt Igneū Fran. Marcū & alios ipſi Gom. & Clarus. locis dictis Couar. lib. 2. reſol. ca. 1. Simanc. d. tit. 62.
b Marſ. ſingul. 150. Menoch. d. caſ. 285.
c d. c. placuit & ca. ex parte de ſepult. Alberic. Angl. & alij in l. 1. §. quoties. D. de iniur. neque hac in re prax. cōtrariam proferunt DD. ſuprà citati: ſed omnes volūt vnanimiter quo ad hos iura ſeruari.
d Ægid. Bellamera deciſ. 677. & 678. cū ſeq. Alberti. rubr. de hær. Simā. d. tit. 62.
e Brunus de hęr. lib. 5. ca. 17. Siman. ſupra nu. 7. ex c. vlt. de pręſcript. in 6.
f l. 2. C. de apoſt. & ita gloſſ. in l. Manichæ. in verb. ſubire. C. de hær. & eſt cōm. teſte Gomeſ. ſupra nu. 81. quē ſequitur Clarus d. num. 14.
g in c. perniciosa. n. 66. de off. & poteſt. ordinarij.
h Panorm. in ca. 1. de ſortile. per ca. accuſatus de hæret. in 6.
i c. epiſcopi 26. q. 5.
k cap. 3. de teſtam.
l in d. ca. 3.
m in l. repeti. §. 1. de quęſtionibus & in l. vlti. C. de accuſ. & in cap. vlt. 15. quæſt. 3.
n lib. vlt. §. fin autem C. de bonis eorum qui ante ſentētiam, &c. Emilianus de clar. 292.
o in l. dict. Hadrian. §. 1. de cuſtodia reorum.
p cap. 1. de confeſſis.
q l. qui ſētentiam. de pœnit.
r libr. 1. de Clement. cap. 23.
s decl. 377.
t lib. 8. hiſt.
v Sueton. in vita Auguſt. c. 33.
x in notat. ad Suetonium d. cap. 33.
y cōſ. 208.
z in l. huiuſmodi de leg. 1.
a in tit. ad legē Cornel. de Sicariis.

in eas acerbiùs animaduerte, quàm ius & ratio postulet, cùm Synodus Ancyrana definiuerit quædam esse quæ à cacodæmone multarum mulierum mentibus irrogantur, itaque Curia Parisiensis (si nihil aliud admiserint) eas absoluere ac dimittere meritò consueuit, Hæc ille.

In eandem sententiam ita quoque Petrus Erodius[a]; *nuper extitere apud Valenses, & Cenomanos vicinos nostrorum Andium, qui ex hoc maleficio dãnati sunt, & quos in tormentis audio confessos, se sacris (quæ sabbata nuncupant) rituatim initiari, tum Christianismum abiurare & profiteri paganismum: deinde à tergo notari signis: postremò donari pulueribus & medicamentis, quibus & brutis & hominibus officiant, itaque alios tale quid conficere, nonnullos vrinam sistere, quosdam arceri à cõcubitu, an id effici possit, vt persuadere volunt hominibus intactis, videbimus prout res incidet. durat in hodiernum diem hæc, seu magorum, seu sortilegorum perniciosa factio, nisi quod ea non ampliùs philosophorum aut honestorum virorum sit, sed rusticorum & idiotarum, quæ res* (inquit) *vanitati vanitatem adiecit.*

Idem alio loci[b] à sanguine sortilegorum, ex Ammiano Marcellino abstinendũ cõtendit, quod multa in hoc genere vana sint, multa non nociua, multa insaniæ coniuncta, multa miseranda; & si hæc deliria humana aliquam pœnâ merentur, mitiorem vult adhibendam, vt enim furiosus satis ipso furore punitur, ita sortilegus vanâ indagine.

In eundem errorem delatus Michaël Montanus libro tertio, *periculorum*, seu, *tentamentorum*, Lipsius noster *gustus*, Auctor verò operis, *Essais* vocat) *capite vndecimo*, tit. *dex Boiteux*. Curassem ab Amanuensi meo describi, nisi Lipsius in librariâ sua haberet; à quo, si voles, legendum accipies.

Contra Matthæus Cognetus, Senator Regius[c], sortilegos tamquam homicidis nequiores, naturæ humanæ inimicos omnimodò puniendos contendit, & diriùs seueriúsque in eos à Magistratu animaduertẽdum: quod & ipsum firmat doctissimus Theologus Claudius Espenceius[d]; *magiam proscribere* (inquit) *sceptri magis est, quam stili*, & eo loci multa de magis, præstigiis & incantationibus.

Quin etiam Franciscus Hotomannus in sortilegos animaduertendum consultus respondit[e]. Et si fortè non sit plenè probatum delictum sortilegi, tamen sufficere publicam vocem, & famam in loco, vt possit quęstionibus subiici, quod omnium impietatum atque scelerum à Satanâ repertum scelus & maximè abominandum sit, propter expressam abiurationem & renunciationem Christianæ Religionis: deinde propter fidem & hominium quod diabolo præstatur: & propter exitium quod ista maledicta diaboli mancipia mortalibus inferũt; cuius rei causâ, leges ciuiles humani generis inimicos, & hostes cõmunis salutis appellant[f].

Idem Hotomannus[g], in morbis curandis magam qua deconsulebatur nõ modò circulo, verum etiam certâ hac verborũ formulâ vsam fuisse refert, *d'ainsi que Dieu a va, & charité a foy, & le pain n'a faim, & l'eau n'a soif, & le feu n'a froid, fau, fau, en oysi, parte d'icy dedans*, quod magicũ carmẽ (exorcismi formulam impiè Hotomannus vocat[h]) Constitutionibus Imperatorum damnatum legimus[i]. eos enim qui susurris, & carminibus istis vtuntur, quãquam pernegent, testibus tamen grauatos, eculeo dedẽdos, vngulisque sulcãtibus eorũ latera rõdenda, pœnas proprio dignas facinore.

Quòd verò Alciatus, Erodius, & alij, sortilegos ad sabbata proficisci, ferri per caminum, nigrum hominem vel hircum adorare, tripudiare vnâ, atque vnguenta pulueres vendari, quibus aut transferantur, aut solo etiam flatu alios tâbe conficiant; deridicula & insomnia esse putant, & ad sui dicti confirmationem, aduocant Decretum Patrum in Concilio Ancyrano; solidè abs re confutatum est, vt & hoc ipsum præstitit Sebastianus Michaëlis Theologiæ Doctor[k]: neque adhibendam magè fidem Ioanni Baptistæ Neapolitano[l], quàm Apuleio Africano, vtrumque enim fieri posse reipsâ, & opinione, ideóque à particulari ad vniuersale nullam esse consequentiam.

Ioannes de Vaux Stabulensis monachus, inter alia recitabat inditendæ congregationis (ita enim vocabat) statos conditos dies; vbi nocte intempestâ ad destinata loca sodalitas comparebat; quæ dæmoni in formâ hirci ad parenti adorationes genibus submissis faciebat, iisque in locis exstrui mensas epulis & cibis bonis, benèque sapidis (neque enim inanes mensas fuisse) & primæ mensæ honoratiores cum vxoribus (quos *les braues hommes*, adpellari referebat) accubuisse; primæ mensæ maiora subsellia, Belzebub, Astarot (hæc est Venus, & Ioannis ipsius succuba) & Leuiatan occupasse, secũdis & tertiis mensis interfuisse etiam plures dæmones sine nomine, bibi ad sanitatem Belzebub, epulis exemptâ famæ, mensisque remotis, in promiscuos concubitus & amplexus rui, in recessu accipi à dæmone pulueres spargendos in aëra, ad fruges, vineas & segetes inficiendas, & sparsis pulueribus, ventorum turbines & tempestates spurcissimas excitatas.

Non ignoro Senecam[m], hæc non probare, sic enim ille, *Apud nos in duodecim tabulis cauetur, ne quis alienos fructus excantassit: rudis adhuc antiquitas credebat fructus posse excantari, adtrahi imbres, & repelli cantibus, quorum nihil posse fieri tam palam est, vt huius rei causa nullius philosophi Schola intranda sit*: sed hoc Senecæ dictum, vt erroneum cõuicisti.

Florimundus de Remundis[n], refert apud Burdigalenses capitulũ generale per sortilegos indici solere diebus Mercurij & Veneris mensis cuiuslibet, ita enim confessos sortilegij criminis Reos.

Sebastianus Michaëlis in *Pneümalogia*, seu, *en son discours des Esprits*, *scholio septimo*, scribit, *les sorcieres estre transportez d'vn lieu en l'autre par Sathan pour le iour & heures le Ieudy enuiron la minuict, auquel seulement ils sont transportez comme trestous ont conuenu en cela & confessé. Peut-estre*, (hanc rationem ille subiicit) *pour ce que le diable veut auoir les premieres, & estre recognu au premier rang de la semaine. Car les Turcs celebrent le vendredy, les Iuifs le Samedy, les Chrestiens le Dimanche, & quand à luy il s'est mis deuant tous pour auoir la premiere celebration.*

Quod de Pasete, naturâ molli, sed magiâ omnes superante ex Sudæ historicis refers, idipsum inter adagia sua Erasmus retulit, ad quem, cum quid emeret & rei pretium venditori numerasset, nummus perpetuò redibat, idem carmine magico, conuiuium repentè partibus omnibus instructum ac sumptuosum exhibebat, quod statim si libuisset euanescebat: potuit conuiuium fuisse verum non simulatum, fascinatum & imaginarium, cuius rei fidem faciunt conuiuia quibus adsiduè Ioannes de Vaux interfuit, cuius confessio ab aliis quoque magicis & sortilegis probata.

Tempore reuerendiss. *Georgij Austriaci Episcop.*

[a] lib. 5. rerum Iudicatarũ, tit. de malef. ca. 11. editio 2.

[b] lib. 8. rerum iudicatarũ, tit. de malef. ca. 14. editione postrema. Nihil necesse nam nõ probat quicquam sed Hippiã tãtùm agit, & cuius causã rei ignorat, cõtendit eam non fuisse.

[c] en ses discours politicques, cap. 42.

[d] in commentariis ad postrẽ. Epistol. D. Pauli ad Timotheũ cap. 3.

[e] consf. 98.

[f] in l. etsi. & in l. vlt. C. de malef.

[g] consf. 99. num. 2.

[h] d. consf. 99.

[i] in l. nullus & in l. eorum. C. de malef.

[k] in sua Pneumal. in libelli conclus.

[l] li. de magia ca. 26.

[m] li. 4. naturalium q. cap. 7.

[n] en son Antechrist. ca. 7. nu. 5.

Leodicens.(bonæ memoriæ)magister Hugo Bourlettus chirurgus insignis, & à medicis laudatus, multùm similia factitabat; vinaque extraria Româ,ex Hispaniâ, & aliis ex locis reipsâ in mensa omnibus demirantibus repræsentatis poculis exhibebat:viuunt adhuc horum actuum testes compertæ fidei, at ille postea ad meliorem mentem reuersus, maleficiis abstinuit, & ex impio factus pius; quique diebus singulis sacris operabatur. Reuerendiss. Cardinalis à Groesbeeck. eum in familiam suam recepit. obiit autem valdè piè, & Catholicè, ab annis octo,& quod excurrit.

Verissimum est, quod in secundâ parte operis tui scribis; Cōstantinum Imperatorem ad Bassum Præfectum vrbi rescribentem [a], non vsum verbo, *Coëgisse*: quòd verò ais vsum verbo,*deflexisse*; ipse apud te dispice,annè,*defixisse* legēdum sit,ita enim Theodosian⁹ Codex habet.*defigere*, sortilegorum verbum est;apud Ciceronem [b], QVÆCVMQVE *Augur,iniusta,nefasta,vitiosa,dira, defixerit*,(sic in melioribus Codicibus & ita quoque Lambinus) *irrita infectáque sunto.* Plinius [c], *defigi diris deprecationibus,nemo non* (inquit)*metuit.* Ouidius (abs te etiam laudatus) *Deuouet absentes simulachráque cerea figit*, & alibi ; *Sagáque Phœnicia defixit nomina cæra.* Quod ipsum nō ignorauit, Accursius noster in exēplo abs se posito,*in figendo caræ imaginē* [d],& in glossis Philoxeni, *defixiones Necromātia*,legūtur.

Vnde apud Paulum [e] I. C.minùs rectè legitur, *Interficerent* aut *deficerent*,legēdum enim vt ex Codice Vesontino Cuiacius noster restituit,*defigerēt*: qui autem defixiones faciebant,*curiosi*,vocabātur, vnde apud Horatium ,*curiosus*, pro malefico seu mago accipitur,qua de re videri poterit Cuiaci⁹ [f].

Quod tu de puellâ Ioannâ Lotaringiâ,idem planè censeo,eius gesta,& stratagemata,non sub Carolo,*sexto*(vti scribis)sed sub Carolo,*septimo*,contigerunt(cuius rei testes aduoca Paulū Æmilium. Monstreletum, Micquellum, Girardum & alios) Virago illa obscuri generis in Barrensi Ducatu Iacobo Dareo patre, ac Isabellâ matre natâ, Diuino afflata numine rem inclinatā fortiter restituit; Anglos vbique perfidos, FRANCIA eiecit; Carolum Septimum Remos vngendum sacrandúmque perduxit; ibique,vt ratum firmúmque Imperium more maiorum esset,effecit; Aurelianensem vrbem graui obsidione liberauit,vidi eius statuam æneam Aureliæ in ponte ad Ligerim seruatæ à viragine & virgine vrbis monimentum , cæterum dum in Compendij obsidione ex vrbe erupit , ab hostibus comprehensa , & Rothomagum producta ad palum damnata,viua exusta est;non absque æterno Anglici nominis probro , qui se magicis illius artibus Franciâ profugere falsò querebātur.

Admirandum sanè est quod de illâ adfirmatur [g], pirum arborem , sub qua illa sedebat dum patris gregem minabat , ouesque ruri pascebat , cùm vt Regem Carolum VII.adiret , primò cælesti voce monita est , neque cariem, neque vetustatem sentire, neque fulmine tangi , neque pluuiâ , grandineve, aut niue intingi.

Inquisitor , in Prouinciâ Stabulensi apud acta probatum reperi,malum sub qua maleficæ duxerant choreas , & saltatorium orbem versauerant, in quaque earum Aulœdus Tybicenve consederat,fælicem ac frugiferam,factam infælicem ac infrugiferam , *arborem vidi.*

Redeo ad Ioannem , quàm ab Anglis flammis feralibus quasi maleficam ambustam refers ; an eo sensu exaudis hæc verba Constantini ad populum [h] FERALIS PESTIS ABSVMAT?

Iacobus Reuardus [i] , existimat per illa verba nihil aliud voluisse Constantinum , quam maleficos igne consumendos esse , sed quia de Diis manibus,quibus ferialia sacrabantur accitis arte magicâ locutus sit ; ideóque, *ferali peste*,potiùs quam *igne* , huiusmodi homines absumendos rescripserit.*quamquam*(inquit)*non ignorem pestem feralem de supremo supplicio accipi posse, & veteres pro morte ac interitu pestem posuisse , vnde apud Festum, pestiferum fulgur, quo mors exiliumve significatur.*

Dionysius Gothofredus [k] , ignis quoque supplicium intelligit , quod magi Diis manibus consecrarentur:vt quemadmodum in feralibus pecudes absumebantur , & ipsa cadauera , ita manibus cōsecrarētur quos in carminibus suis inuocassent.

Ego verò, per hæc verba,*pestis feralis absumat*, intelligo maleficos & præstigiatores bestiis obiiciēdos : quod ipsum Græcus interpretes notauit [l], probarunt quoque antiqui nostri iuris Interpretes , & maximè Odofredus [m] ; *magos* (ait) *feralis pestis absumat , quia sunt obiiciendi feris bestiis lacerandi.* sic quoque notauit Cuiacius [n] :*feralis* (inquit) *pestis absumat , id est : bestiis obiiciatur, &,vt ego interpretor , feralis pastus absumat.*

Matthæus Coignetus [o] vtitur hac interpretatione,*que la peste cruelle les puis' esteindre,& consumer,& pour telles sorcelleries Iehu fit manger au chiens la Royne Iesabel.*

Neronis tempore de Christianis tamquam sortilegis supplicium sumptum legimus , & hi aut feris,aut canibus obiiciebantur, aut crucibus figebantur,aut flammabantur,stantibus ad palum destinatis vnco (ne motatione capitis picem cadentem declinarent)gutturi suffixo, è laminâ ardente pix aut vnguentum in caput liquifiebat;ita,vt riui pinguedinis humanæ per arenam amphiteatri sulcum facerent , eoque pertinet locus ille Iuuenalis Satyrâ primâ.

Pone Tigillinum , tæda lucebis in illa;
Qua stantes ardent,qui fixo gutture fumant,
Et latus mediam sulcus deducit arenam.

(Ita legendum cōtendit Schaliger [p])non verò,
Et latum media sulcum deducit arena:

Hactenus Oranus.

In his quod de Ioannæ æuo me monet amicus, verissimum,& memoriæ lapsum agnosco lubens. De duobus aliis non video causam , cur sententiam mutem.

Nam illud de Cōstantini rescripto [q] *deflectendi*, voce vsum,non *cogendi*; verum est, nec facilè hîc admiserim correctionem illam,*defigendi*:tum quia libri omnes Codicis Iustinianæi quos vidi , continent,*pudicos ad libidinem deflexisse animos*:tum quia C. Theodosianus à Ioanne Tilio [r] primùm editus hanc lectionem confirmat : tum quia Constantinus Harmenopulus [s], in huius legis breuiario legit, *qui magicis artibus pudicos animos ad libidinem deflectunt , publicatione & exilio puniuntur*, tum quia , *defixio magica*, deuotionis & execrationis quoddam genus fuit,& non animę permouendæ, vel peruertendæ , sed sanitati corporis perdendæ instituta : nec satis Latinè dicas , *animum defigi* ; sed deflecti *in libidinem.*

De *Ferali* flammâ , cùm scriberem ; nulla mihi cogitatio fuit legis illius Cōstantini,cui⁹ initium, *multi* [t]. Sed,*ferales flammas*, funestas atque lethale nuncupabā,vt Minucius,*ferialia ligna*;Symmach⁹,

a in l. eorum, C.de malefic.
b lib. 2.de legibus.
c libr. 28. Historiarum,ca.2.
d in l. 6.in verbo non dubitauit. C. de malef.
e li. 5.sentētiarum. ad l. Corneliam de sicar.§.9.
f libr. 20. obseruat. ca.22.& li. 27.cap.17.
g per Micquellū,qui Aurelianæ vrbis , ab Anglis obsidionē & Ioannæ res gestas scripsit.
h in l.multi. C. de malef.
i lib. 5.variorum cap.3.
k in notis ad d. l. multi.
l libr. 60. basilikonti.39.
m in d. l. multi.
n in notis ad dict. l. multi.
o d.ca.42.
p libr.5.de emēdatione temporum ca. de Roma sub Nerone, incensa.
q l. eorum 4. C. de malef.
r l.9.tit.16. lib.3.
s li.6.Epit. tit.10. γρέφοντες.
t l. multi. 6. C. de malef.

feralia commenta; Saluianus, *peccatum feralissimum*; noster ille decus orchestræ, *ignem feralem, ratem feralem: locum feralem, saxum ferale, turbam feralem*; alij alia, quos olim laudaui [a]; quæ vox à, *Ferâ*; siue mortem, siue Parcam ita vocarunt. De Constantini tamen verbis, nondum mihi liquet, quid ille per *pestem feralem*, potissimùm supplicij vltimi indixerit, illud quidem quod adiungitur, fauet explicationi Græcorum; *quoniam naturæ peregrini sunt*, quasi dicat; quoniam alieni ab humanitate, ideo belluis cedant. Sed ego, *ferale* pro *ferino*, nondum reperi apud classicos scriptores, repugnat etiam syllabæ modulus, in hoc citatus, in illo productior ac statarius. Ergo censeo potiùs, Constantinum eo loco dumtaxat definiuisse, vt vltimo supplicio de medio tollantur, quàm pœnæ genus exprimere voluisse. Nec arbitror semper eâdem morte damnatos. Facit Vlpianus [b] vt credam, libr. 7. de officio Proconsulis, sub titulo de Mathematicis & vaticinatoribus; dum ait: *& variè puniti sunt ij, qui id exercuerunt, pro mensura scilicet & consultationis.*] Vt vides lacuna subest, expleo; *& modo consultat*. quamquam Vlpianus de certo tantū mathesis huius vetitę genere id dicat, cōstat tamē non idem semper supplicium in aliis quoque generibus obtinuisse; vt nec in Christianos, qui non infrequentiùs à tyrannis exusti, quin & frequentiùs, quàm feris obiecti. docent Tigillini tædæ, & Tertullianici, *Semaxij*. Cuperem doceri, Constantini tempore maleficos ferino pastu assumptos: nam de concrematione facilè docuero. Lege Gregoriani codicis libr. 7. tit. de malef. & Manichæis; inuenies à Diocletiano & Maximiano eos addici, vt loquuntur, *flammeis ignibus exurendos*. Lege C. Theodosiani legem primam, quæ Iustinianæi tertia est: reperies haruspices, *concremandos*, ab ipso Constantino ad Maximum rescribi. Quid ergo vetat quominus, *feralem pestem*, ita sumamus? Nam Accursij, Odofredi, & Græcorum in iudicio Latinitatis non opinor sontica planè auctoritas: nec in Cuiacij verba iurarim libens, aut cuiuspiam alterius, hic quidem Ræuardo & Gotofredo accedo procliuiùs, vt & Pet. Fabro, qui idem asserit, *Semestri. libr. 2. cap. 7.* Nam & apud Iul. Paullum, *libr. 5. sent. cap. 23.* quamuis magicæ artis conscij iubeantur summo supplicio affici (hoc est bestiis obiici, vel in crucem agi) ipsi tamen Magi viui iubentur concremari. Sed res non tanti, vt plura putem verba commutanda.

a Aduersa. in Herc. Furent. v. 1145.

Scio l. vnic. Cod. de his qui par. ferales angustias, vsurpari; sed quia funerea erat cullei mãsio mala, sic vocantur.

b in Mosaicarū & Romanorum legū collatione quam Pithoeus ex m.s. edidit. Harmeno. feralē pestem gladij pœnā interpretatur.

Addam ex Gallicanarum Curiarum actis nonnulla, quæ nec in Francia quidem, Parlamenti Parisiensis illud iudicium receptum passim, aut omni tempore, satis ostendant: describam verba Gallica, ne quis me de meo quid affinxisse, vel perperam transtulisse suspicetur.

Ex actis iudiciariis Episcopi Belluacensis, contra Iohannam Daream vulgò vocatam, Iehanne la pucelle (*hæc acta exstant in Monasterio S. Victoris Canonicorum Regularium Parisiis*) *quæ fusè referunt, Bernard. du Girard in Annalibus Franciæ sub Carolo VII. & Franc. Bellefores tus in eiusdem Caroli VII. vita à fol. 345.*

Ann. 1430.

CVm propè Compendium potita esset hostium, Parisiensis Vniuersitas litteris publicis eam apud Henricum Angliæ regem accusauit sortilegij & maleficij: causæ prætensæ fuêre frequentes, quæ etsi falsò prætexebantur, ostendunt tamen sensum Ecclesiasticæ Curiæ, & almæ Academiæ illius temporis: Promotor itàque fiscalis, quidam Guilhel. [c] de Estiuel, aut, vt in Actis [d] & in sententia Delegati [e] Apostolici vocatur, Ioannes de Estiuet; vbi in art. 4. dicitur arbor quædam fuisse apud Dompreum, vbi solitæ conuenire maleficæ & misceri dæmonibus; *que pres de Domprein y a vn grand & vieux arbre, qu'on nomme l'Arbre charmme Fée de Bourlemont, & que apres de cest arbre y a vne fontaine, pres laquelle on dict que frequentent les malins esprits auecq; lesquels se meslent de nuict les sorciers dansans & gambadans autour desdicts arbre & fontaine.* Artic. 5. *que le susdicts arbre & fontaine, sont surnommez des Fées. Aussi luy deman-doyent, si elle auoit cognoissance de ceux ou celles, qui certains iours de la sepmaine vont au Sabbat auec les Fées. Respondit, auoir ouy dire, qu'on y alloit le Ieudy.* Artic. 6. *quelle alloit audict arbre les heures qu'on celebroit le diuin seruice, à fin que estant lors seulle elle peut à son ayse danser & caroler autour des lieux susdicts, ou elle faisoit plusieurs bouquets & chapeaux des fleurs & herbes plus soësues, qu'elle trouuoit és enuirons, & encouronnoit ledit arbre en chantant certains vers, & disant quelques mots de sortilege: & y retournant l'endemain, quoy que le soir elle y eust mis lesdicts chapelets & guirlandes, si est-ce qu'elle ny trouuoit chose quelconque.* Artic. 7. *Qu'elle soulloit porter en son sein de la mandragore, esperant par ce moyen en auoir bonne fortune, tant en richessis, qu'en autres choses temporelles: comme si la mandragore auoit en soy telle efficace.* Artic. 19. *Auoir pris conseil des malins esprits, & que par enchantemens, & moyens non permis, & illicites, elle auoit descouuerte certaine espee, qui estoit en l'Eglise de saincte Catherine du Fierbois.* Artic. 20. *Auoir eu des anneaux charmez, & qu'elle dit quelques paroles sortilegues sur son enseigne, & sur les guidons que portoyent les siens, disant que cela seruoit pour leur donner bonne fortune en guerre, vsant de grandes coniurations, à fin que par ce sort elle bienheurast leurs entreprises: tenant pour tout certain, que tant qu'ils porteroyent ces drapeaux ainsi coniurez, ils ne pouroyent receuoir aucune deffaicte par leurs aduersaires. Et qu'elle se plaignit publiquement à Compeigne lors qu'elle fust prise, de ce que les siens auoyent oublié d'aporter ses enseignes, & que pource elle estoit tombee en ce malheur. Pource que ceux qui s'aydant d'artz defenduz, & soubs bon pretexte pretendent authoriser leur peruersité, ont de coustume de consacrer les instrumens desquels ils s'aydent.* Artic. 36. *Que par quelque sort & inuocation elle auoit faict paroistre quelque malings esprits au Roy & Ducq de Bourbon pour les seduire.*] Propter hæc Vniuersitas Parisiensis, & Iudices illi priores, iudicarunt Ioannam sortiariam fuisse, & maleficam, apertè docentes se arbitrari, huiusmodi crimina, non illusione aliquâ, sed verè à criminosis huiusmodi committi solita.

c sic vocatur in Bulla Calisti III. apud Bellefores. fol. 386. pag. 2.
d ibid. fol. 346.
e fol. 393.

Idem censuit Episcopus Ebroicensis in causâ Guilhelmi Edelini, vt superius docui [f]. Idem Inquisitio Auinionensis in causa plurimorum, quorum damnationes formulam suo loco exhibui paullò ante [g].

f libro 5. sect. 12.
g sect. vlt.

Idem est iudicium Parlamenti Burdegalens. & fuit Consilij Atrebatens. quo tempore adhuc Artesij ad Parisiensem curiam appellabant; vtriusque rei probationi clarissimæ sunt quæ subiungam, Remundi, & Monstreleti verbis.

Extractum ex libro Viri Clariss. Florimundi de Remundis Consiliarij Regij in Senatu Burdegalensi, cuius libri hæc est Epithesis & inscriptio, *l'Antichrist.cap.7.num.5.*

TOus ceux qui ont laissé quelques marcques du temps que l'Antichrist doit arriuer, escriuent que la sorcelerie sera lors espandue par tout, eust elle iamais tant de vogue qu'en ce malheureux siecle icy? les sellettres de nostre Parcament en sout toutes noircies. Il n'en y a pas assez pour les ouïr. Noz Cõcierge ries en regorgẽt, & ne se passe iour que noz iugemẽs n'ẽ soyent ensanglantez, & que nous ne reuenions tristes en noz maisons, espouuantez des choses hideuses, & effroyables qu'elles confessent. Et le diable est si bon maistre, que nous ne pouuons enuoyer sigrand nombre au feu que de leur cẽdres il n'en renaisse de nouueau d'autres. Ie me contenteray de ceste Histoire prodigieuse, aduenue l'annee 1594. laquelle surmonte toutes celles que Bodin à remarquees dans sa Demonomanie; *voila pourquoy i'en ay voulu faire le recit particulier.*

Vne Ieune femme, nommé Ieanne Bosdeau, appellante du Iuge ordinaire de la Chastellenie de Sallignac en Lymosin, qui l'auoit cõdamnée à la mort, estant ouye en la chambre criminelle, sans peine ne tourment, confessa (comme elle auoit faict pardeuant le Iuge:) Qu'en son ieune aage vn Italien l'auoit desbauchee & amenee la veille de S. Iean sur la minuict dans vn champ. ou il fit auec vne verge de bois vn grand cerne [a], *marmotant quelques paroles, qu'il lisoit dans vn liure noir. Surquoy suruint, vn bouc grand & cornu, tout noir, accompagné de deux femmes, & tout aussi tost vn homme habillé en prestre. Le bouc s'estant enquis de l'Italien qui estoit ceste fille, & luy ayant respondu, qu'il l'auoit amenee pour estre des siennes, il luy fit faire le signe de la croix,* de la main gauche, *puis commanda à tous de le venir saluer. Ce qu'ils firent luy baisant le derrier.*

[a] a circulum intelligit.

Ce bouc auoit entre les deux cornes vne chandelle noire allumee, à laquelle les autres alloyent allummer les leurs. Et lors qu'ils l'adoroyent on iettoit dans vn bassin de l'argẽt. Ceste femme s'estant depuis retrouuee au mesme lieu, le bouc luy demanda vn bouquet de ses cheueux, lesquels l'Italien coupa, & les luy bailla. Le bouc l'ayant retiree part, la coucha dans le bois, & la cogneut charnellement, à quoy elle prennoit vn extreme deplaisir, souffroit beaucoup de douleurs, sentant la semence aussi froide que glace.

Tous les mercredis & vendredis, *de chasque mois, le chapitre general se tenoit au Puy de Dome, ou elle s'estoit trouuee vne infinité de fois, auec plus de soixante autres personnes, tous lesquels portoyent, vne* chandelle noire, *qu'ils allumoyent à celle que le bouc auoit entre ses cornes, à laquelle il auoit donne le feu, le tirant au dessoubs de sa queüe. Apres cela tous se mettoyent en dance en rond, le dos tourne l'vn à l'autre. En ceste assemblee on disoit la messe à leur mode, tournant le dos à l'autel. Celuy qui faisoit l'office, (qu'elle nomma) estoit reuestu d'vne chappe noire sans croix, esleuant vne tranche ou rond de raue tainte en noir, au lieu de l'hostie, criant tout lors de l'eleuation,* Maistre, ayde nous. *On mettoit de l'eau dans le calice au lieu de vin, & pour faire,* l'eau beniste, *le bouc pissoit dans vn trou a terre, & celuy qui faisoit l'office en arrousoit les assistans auec* vn asperges *noir.*

En ceste assemblee on distribuoit les mestiers de sorcellerie, & chacũ rendoit compte de ce qu'il auoit faict, les estats estoyent pour empoisonner, ensorceler, lier, guerir maladies auec charmes, faire perdre les fruicts de la terre, & telles autres meschancetez, ceste miserable confessa tout cela, auec vne merueilleuse franchise & naïfueté: car pour vne femme rustique elle auoit bon esprit, persistant tousiours mesmes dans le feu, auquel par arrest elle fust condemnee. Beza, *n'estoit pas bien informé, lors qu'en sa chaire il taxa nagueres nostre Parlement d'Incredulite, & de peu de foy, par ce, disoit-il (& cecy tien ie d'vn Gentilhomme d'honneur, qui l'ouyt) que nous n'osions, condamner les sorcieres à la mort, nos Registres tesmoignent le contraire.*

Aliud ex lib. 2. Historiarum de Enguerran de Monstrelet.

EN ceste annee (1459.) en la Ville d'Arras, ou Pais d'Artois, aduint vn terrible cas & pitoyable, que l'õ nommoit Vaudoisie, *ne sçay pourquoy: mais lon disoit que ce estoyent aucunes gens, hõmes & femmes, qui de nuict se trãsportoyent par vertu du diable des places, ou ils estoyent, & soudainent se trouuoyent en aucuns lieux arriere des gens, & bois, ou és desers, la ou ils se trouuoyent en tresgrand nombre hommes & femmes: & trouuoyent illec vn diable en forme d'homme, duquel ils ne veoyent iamais le visage, & ce diable leur lisoit, ou disoit ses commandemens, & ordonnances, & comment & par quelle maniere ils le deuoyent adorer, & seruir, puis faisoit par chacun deux baiser son derriere, & puis il bailloit à chacun vn peu d'argent, & finablement leur administroit vins, & viandes en grãd largesse, dont ils repaisoyent: & puis tout à coup chacun prenoit sa chacune: & en ce point s'estaindroit la lumiere & cognoissoyent l'vn l'vn l'autre charnellement: & ce fait, tout soudainement se retrouuoit chacun en sa place, dont ils estoyent partis premierement.*

Pour ceste folie furent prins & emprisonnez plusieurs notables gens de ladite Ville d'Arras, & autres moindres gens, femmes folieuses & autres: & furent tellement gehinez & si terriblement tormentez, que les vns cõfesserent le cas leur estre tout ainsi aduenu, cõme dit est, & outre plus cõfesserent auoir veu & cogneu en leur assemblée plusieurs gens notables, Prelats, Seigneurs, & autres Gouuerneurs de Bailliages, & de villes: voire tels selon commune renommée, que les examinateurs & les Iuges leur nommoyent, & metteyent en bouche, si que par force de peines, & de tormens ils les accusoyent, & disoyent que voirement il les y auoyent veuz. Et les aucuns ainsi nõmez, estoyent tantost apres prins, & emprisonnez & mis à torture, tant & si tres-longuement, & par tant de fois que confesser le leur conuenoit, & furent ceux-cy qui estoyent des moindres gens executez, & brulez inhumainemẽt, aucũs autres plus riches & plus puissans, se rachepterent par force d'argent, pour euiter les peines, & les hontes que l'on leur faysoit. Es de tels y eust des plus grans, qui furent preschez & seduits par les Examinateurs, qui leur dõnoyent à entẽdre & leur promettoyẽt s'ils cõfessoyẽt le cas, qu'ils ne perderoyent ne corps ne biens. Tels y eust qui souffrirent en merueilleuse patience, & cõstance les peines & les tormens, mais ne voulerent rien confesser à leur preiudice, trop bien donnerent argent largement aux Iuges, & à ceux: qui les pouuoyent releuer de leur peines, autres y eust qui se absenterent & vuyderent du Pais, & prouuerẽt leur innocence, si qu'ils demeurerent paisibles. Et ne faict icy a taire ce que plusieurs gens de bien cogneurent assez, que ceste maniere de accusation fut vne chose controuuee par aucunes mauuaises personnes, pour greuer & destruire, ou deshonorer par ardeur de cõuoitise aucunes notables persõnes, que ceux hayoyent de vieille haine: & q̃ malicieusement ils firent prẽdre meschãtes gẽs tout premieremẽt, ausquels ils faisoyẽt par force de peine de tourmẽs, nõmer aucunes notables gẽs, tels que l'õ leur mettoit à bouche: lesquels ainsi accusez estoyẽt prins & tormẽtez, cõme dit est. qui fust

pour

pour voir au iugement de toutes gens de bien vne choſe moult peruerſe & inhumaine au grand deshonneur de ceux qui en furent notez, & au treſgrand peril des ames de ceux, qui par telz moyens vouloient deshonnorer gens de bien: & a tant fin de ceſte matiere.

Ad hãc narrationem Monſtreleti reſpexit Frãc. Balduinus Atrebas *Comment. in tit. 18. lib. 4. Inſtitut. Iuſtiniani, fol. 774.* his verbis: *ſed quo grauius & ab hominis ingenio magis alienum eſt hoc malum, eo maior adhibenda eſt cautio, ne quis eius prætextu ab aduerſarijs temerè obruatur. Facilè enim hic quiduis cõfingere poteſt ingenioſa ſimultas, vt & multitudinem credulam ſtatim commoueat, & attonitos iudices irritet aduerſus eum, quem cum dæmonibus rem habere mentietur. Ante annos ſexaginta ſenſit infælix noſtra patria, magno ſuo malo huiuſce generis calũnias. Magna erat Valdenſium mentio, quos aduerſarij iactabãt neſcio quid commercij habere cum immundis ſpiritibus. Huius criminis prætextu optimi quique ſtatim opprimebantur. Sed tandem Pariſienſis Senatus cauſa cognita, vidit meras eſſe ſycophantias: infælices reos liberauit, improbos ſycophantas cum iniquis iudicibus dãnauit. Exſtátque adhuc eius hac de re memorabile arreſtum editum viceſimo die menſis Maij. anno. 1491.*] Ita Franc. Balduinus & fieri poteſt, vt in Atrebatenſium iudicum proceſſu iudicario odii, calumniæ, crudelitatis, aut præcipitationis indicia nonnulla repererint: propter quæ malè iudicatum, ritè verò prouocatum, ſententiam emendantes, Patres Pariſienſes pronunciarint. Et ideò non tam declararint Arreſto ſuo, hæc quæ magis attribuuntur, & propria confeſſione illorũ confirmantur, etiam ceſſante omni Quæſtionum timore, inania & deluſarum mentium eſſe (quæ declaratio temeritatis pleniſsima foret) quàm Iudices illos, à quibus appellatum, improbè & vi innocentiam oppreſſiſſe. De VValdenſium quidem ſecta (quorum Albigenſes ex ſtirpe fruticarunt graues ſcriptores teſtantur, non immunem à faſcinariorũ hæreſi & crimine peſſimo illam fuiſſe, & nomen Gallicũ faſcinariis commune confirmat. Sed Balduinus ex Meiero ſumpſerat, qui ex Monſtreleto fermè verbotenùs in hunc modum: *Anno 1459. Atrebati horrendum quid contigiſſe legimus. Complures fuiſſe inhumaniter igne crematos, qui de nocte occultas coitiones habuere cum diabolo: vnde magnam accepere pecuniam. Viri primarij mulieréſque complures indicijs crematorum deprehenſi; pars capti & ſæuiſſimis tormentis admoti, alij vi pecuniæ redempti, nonnulli ſolum verterunt, quidam verò adeò in pœnis conſtantes fuerunt, vt nihil confiterentur. Fuiſſe referuntur quidã ex iudicibus adeò deteſtabiles, vt quoſdam ſibi inimicos indicari curauerint, tanquam conſcios, reis in tormentis ad hoc coactis. Addunt in nocturnis illis conuentibus, ex omni ordine ſtatúque mortalium viros mulieréſque interfuiſſe, eóſque ibi diabolum in* humanam effigiem transformatum adoraſſe: cuius tamen nunquam videbant faciem. In illius verba mandatáque iuraſſe. Conuiuio ab illo parato largiter epulatos; inde exſtincto omni lumine quemque cum ſibi proximè oblata promiſcuè concubuiſſe, ſine ope diabolica in ſua vnde exierant loca reſtitutos.*] Hæc ille: arbitror in verbis vltimis negatiuã deeſſe, *nõ ſine ope diaboli.* Sanè ex Meiero patet nõ opinionẽ cõuelli de maleficiorum ſolitis ſceleribus, ſed iudicum iſtorum crudelitatem & iniuſtitiam auaritiámque damnari: atque hoc arreſti Pariſienſis eſſe fundamentum. Quæſo nonne Pariſienſe Parlamentum iniuſtè iudicaſſet, niſi talium Iudicum vel Tyrannorum potiùs decreta reſcidiſſet? Nam de quæſtione noſtra, poſsíntne perfici à Lamiis opera dæmonum ea, quæ ſolitæ ſunt fateri? id non à Iuriſconſultis, ſed à Theologis: non à ſæcularibus ſubſelliis, ſed ab Eccleſiaſticis Tribunalibus fuit decidendum. Habetis eâ de re apud Ioan. Gerſonem Pariſ. Cancellarium, almæ Theologicæ Pariſiorum facultatis articulos, eruditione & veritate plenos, nobis fauentes. Accipite & aliud grauiſſimum Curiæ Spiritualis Treuerorum iudicium.

* nõ ſemper ergo in hircina.

Denique quia mentio à me facta ſup. ſect. 4. indicio 2. Loſei Callidii, qui librum in Lamiarum Patrocinium conſcriptum, mille machinis conatus fuit in publicum protrudere: & metuunt nonnulli, ne tãdem cacodæmon aliquis id perficiat: duxi pro antidoto PALINODIAM eius adſcribendam, cuius authẽticum & originale (vt vocant) exemplum eſt penes pium & honeſtiſsimum virum, I. V. Licent. Ioannem Baxium (cuius ſtudium atque zelus contra nefariam hanc hæreſim Deum aliquando remuneratorem experietur) ab eo acceptum trãſſumptum fidi Notarii manu eſt huiuſmodi.

Ego *Cornelius Loſeus Callidius* Goudæ oppido Hollandiæ natus, nunc ob tractatus aliquot, *de vera & falſa Magia*, ſine ſcitu & permiſſione ſuperiorum huius loci, temerè & præſumptuoſè ſcriptos, à me communicatos, deinde ad imprimẽdum Coloniam miſſos in *Imperiali Monaſterio S. Maximini propè Treuiros*, ex mandato Reuerend. ac Illuſtriſſ. Domini Nuncii Apoſtolici, Domini *Octauij Tricaricenſis Epiſcopi*, arreſtatus, atque detentus: cùm certò ſim informatus in ſupradictis libris, necnon in Epiſtolis quibuſdam meis, eâdem de re ad clerum & Senatum Treuirẽſem, alióſque clàm miſſis (ad impediendum executionem Iuſtitiæ, cõtra magos & veneficas) contineri multos articulos, qui non ſolùm erronei ſunt & ſcandaloſi, ſed etiam ſuſpecti de hæreſi, criménque læſæ Maieſtatis ſapiant: vtpotè ſeditioſi & temerarii, contra cõmunem Doctorum Theologorum ſententiam, deciſiones ac bullas ſummorum Pontificum, contra praxim & ſtatuta legéſq; magiſtratuum ac iudiciorum, tum huius Archidioceſis Treuirenſis, tum aliarum Prouinciarum & Principatuum: idcirco eoſdem articulos, prout ordine hic ſubnectuntur, reuoco, damno, reiicio, & pro non dictis atque aſſertis à me haberi volo.

1. In primis reuoco, damno, reiicio ac improbo (quod ſæpè ſcriptis verbíſque pertinaciter apud multos aſſerui, quódque tanquam huius diſputationis meæ caput ac palmarium eſſe volui) nimirum phantaſticam eſſe, & tanquam ſuperſtitionẽ vanam pro figmentis habendam, quæ de corporali magorum & ſagarum euectione ſiue trãſlatione ſcribuntur: tum quod hæreticam prauitatem prorsùs ſuboleat; tum quod ſeditionibus hæc opinio admixta, proindéque læſæ Maieſtatis crimen ſapiat.

2. Nam (quod ſecundo loco reuoco) miſſis ad diuerſos clam litteris, contra magiſtratum pertinaciter abſq; ſolidis rationibus diuulgaui, curſum magicum falſum eſſe & imaginarium; aſſerendo inſuper torturæ acerbitate miſeras cogi ea fateri, quæ nunquam fecerunt, durâ lanienâ ſanguinem innoxium fundi, nouâ alchimiâ ex humano ſanguine aurum & argentum elici.

3. Ex quibus & id genus aliis, partim in vulgus per priuata colloquia, partim diuerſis ad vtrúmque magiſtratum datis epiſtolis, ſuperiores ac Iudices apud ſubditos Tyrannidis notaui.

4. Et consequenter cùm Reuerendissimus & Illustrissimus Archiepiscopus & Princeps Elector Treuir. non solùm magos & sagas in sua diocesi suppliciis dignis affici sinat: sed etiam leges de ordine sumptibusque iudiciariis maleficarum ediderit; inconsulta temeritate præfatum Electorem Treuirensem Tyrannidis tacitè insimulaui.

5. Reuoco præterea ac damno conclusiones hasce meas: non esse maleficos, qui Deo abrenuncient, dæmoni cultum exhibeant, tempestates inducant operâ diaboli, & similia opera perpetrant, sed omnia esse somnia.

6. Adhæc magiam non dici maleficium, nec magos maleficos, & locum *Exod. XXII.* (MALEFICOS NON PATIERIS VIVERE) intelligi de iis, qui veneno naturali naturaliter applicato occidant.

7. Pactum nullum esse, nec existere posse inter dæmonem & hominem.

8. Dæmones non assumere corpora.

9. Vitam *Hilarion.* à D. *Hieron.* scriptam non esse authenticam.

10. Nullum concubitum dęmonis cum homine.

11. Nec dæmones nec magos posse tempestates, pluuias, grandinem, &c. ciere, & mera esse somnia, quæ de his dicuntur.

12. Spiritus & formam à materia separatã posse videri ab homine.

13. Temerarium esse adfirmare, quod quidquid dæmones possunt etiam magi possint eorũ opera.

14. Sententiam illam, quod dæmon superior inferiorem possit expellere, esse erroneam, & inferre iniuriam CHRISTO. Luc. xi.

15. Pontifices in suis bullis non dicere, quod Magi & Malefici talia opera (vt supradictum est) perpetrent.

16. Pontifices Romanos dedisse facultatem inquirendi in maleficos; ne si contra fecissent, fictè magiæ insimularentur, quemadmodum antecessores eorũ aliquot verè magiæ fuerunt insimulati.

Has omnes & singulas assertiones cum plurimis calumniis, mendaciis & sycophantiis, in magistratus tam sæculares quàm Ecclesiasticos, petulanter & inuerecundè falsóque profusis: quibus scripta mea de magicis scatent: expressè, scienterque condemno, reuoco, atque reiicio: veniam de commissis à Deo & superioribus obnixè petens, & sanctè promittens, quod in posterum nihil horum docebo, promulgabo, defendam, vel asseram, nec verbo, nec scriptis, per me vel alios, quocumque locorum me venire contigerit. Si contra fecero, subiicio me, exinde prout ex nunc, omnibus pœnis iuris contra relapsos hæreticos, refractarios, seditiosos, reos læsæ Maiestatis: iniuriosos sycophatas publicè conuictos, necnon & in periuros statutas. Submitto me quoque correctioni arbitrariæ, tam Archiepiscopi Treuirensis, quàm aliorum quorumcúnq; magistratuum, sub quibus me degere contigerit, quique de meo relapsu & violata fide certiores facti fuerint, vt me pro meritis puniant in honore ac fama, bonis ac corpore.

In quorum omnium fidem hanc meam præfatorum articulorum reuocationem propria manu subscripsi, in præsentia Notarij & testium,

Sic subscriptum,

CORNELIVS LOOSEVS CALLIDIVS.

Et denuo subscriptum.

Acta sunt hæc *in Imperiali Monasterij S. Maximini* extra prope Treuirim *in Stuba Abbatiali*, ibidem coram Reuerendissimo, Reuerendis, Venerabilibus & eximiis Dominis, Domino *Petro Binsfeldio* Episcopo Azotensi, Reuerendissimi Archiepiscopi Treuir. Domini nostri clementiss. in spiritualibus Vicario generali & *Reinero* dicti Monasterii Abbate, *Bartholomeo Bodegemio* Delpho I. V. L. Curiæ Ecclesiasticæ Treuir. Officiali, *Georgio Helffensterio* SS. Theolog. Doct. Ecclesiæ Collegiatæ S. Simeonis, in ciuitate Treuiren. Decano, & *Ioanne Golmanno* I. V. Doctore, dictæ Ecclesiæ Canonico, & curiæ Treuir. sigillifero &c. *sub anno Domini 1592. more Treuir. die Lunæ 15. mensis Martij* in præsentia mei Notarii infrascripti, & honestorum *Nicolai Dolert*, & *Danielis Maier* Reuerendi Domini Abbatis respectiuè secretarii & scribæ, testiũ ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum.

Subscriptum

ADAMVS HÆC Tectonius, Notarius.

Et inferius,

Collatum cum suo originali repertum concordari per me infrascriptum Secretarium oppidi Antuerpiensis.

G. KIEFFEL.

Habetis integram PALINODIAM: postea tamẽ iterum Bruxellæ vice pastoram agens in Ecclesia S. Mariæ de Capella, accusatus fuit de relapsu & post diuturnum carcerem dimissus, & (vt pertinacem dementiam intelligas) tertiam accusatione, denuò suspectus, morte præreptus, euasit, sed (quod dolendum) non paucos, homines tamen Physiologiæ & Theologiæ solidæ, non satis gnaros stoliditatis huius reliquet sectatores. Qui vtinam saperẽt: & quàm temerarium atque noxium sit, Ecclesiæ iudicio, vnius VVieri hæretici deliria præferre, tandem seriò intelligerent.

SVMMARIA QVÆSTIONVM.

AN denunciatio plurium per se sit indicium sufficiens ad torturam, absque aliis indiciis aut adminiculis? q. procedit de denunciatione complicum explicatur sententia authoris obscurius posita lib. 5. disquisitionum a.

De vnius complicis denunciatum quando sufficiat b. c.

Sola nõ sufficit ad torturam c, & e. licet benè, ad inquisitionem, citationem & capturam d.

A torturâ non inchoandum e confessus de se non sufficit vt torqueatur socius quem denunciat e.

Si iudex ad vnius complicis ritè interrogati, denunciationem torsisset non subiacet syndicatui e.

Respondetur quæstioni principali affirmatiue f. & o.

An plures testes inhabiles valeant in vllis criminibus f. & o.

Nitior aut fauorabilior sententia quãdo sequẽda iudici. g.

De apparẽte & vera crudelitate seu clemẽtia. h.

An Carolina constitutio tollat iudicium ex denunciatione plurium complicum. i.

Iudicibus sequendæ decisiones curiarum in similibus. i.

Probationes quã claræ ad torturam requirantur k.

In exceptis criminibus an sit sufficiens nomina-

locij ad torturam l. potestate seu arbitrio iudicis quousque se extendat in criminibus exceptis l.

Quando vnum inhabile possit habilitari ab alio inhabili m.

Cur possit quoad torturam, & non quoad condemnationem n.

Socij secundi in culpatio est pro nouo indicio. p.

Numeri vis magna in testimonijs q. experientia docet plurium complicum nominationes veras esse q.

Sortilegij crimen æquatum in more procedendi hæresi r.

Limitationes quędam in quibus non sufficit denunciatio plurium complicum s.

Q. II. *An inimicitiæ denunciantium contra denunciatos, debeat plenè probari per duos testes: vel an sufficiat semiplena probatio per vnum testem, aut etiam præsumptio ad elidendum indicium probationis?*

Inimicitia valet ad elidendum denunciationem a.

Exceptio debet à reo plenè probari b.

Probationem vt non vna species, sic nec eadem vis est c. nec omnia omnibus causis conueniunt d.

Inimicitia & odium quomodo debeant probari e.

Arbitrio iudicis permittitur vtrum inimicitia sit sufficienter probata f.

Capitalis quando probanda g.

Decisio quæstionis h. de vno teste h. de præsumptionum vi & differentia i.

Q. III. *An denunciantes debeant esse contriti, sicut quidam volunt, cum id iure non sit expressum, & sagæ rarissimè pœniteant.* Respondetur negatiuè & c. ante sententiam a.

Post sententiam b. de varia acceptione contritionis b.

Explic. c. accusatus §. licet de hæret. in 6. c.

Personæ integritas qualis in teste requiratur c.

Quid operetur contritio, & quo sensu requiratur d.

Q. IIII. *An ea quæ de iure ex Constitutione Carolina requiruntur Art. 31. in denunciatione vnius, requirantur etiā in denūciatione plurium 1. Ponuntur verba Carolinæ, & respondetur negatiuè.*

Q. V. *An denunciationibus infamium sit credendum in criminibus exceptis contra personas bonæ famæ?*

Non credendum pluribus denunciantibus quorumdam sententia a.

Aliquando credendum aliorum verior b.

Q. VI. Pendet à iudicis arbitrio sententia auctoris c.

Q. VII. *An saltem ad hoc duorum vel plurium infamium denunciationes necessariæ? pendet à circumstantijs personarum.*

An vltra denunciationem plurium denunciati diffamatio requiratur in criminibus exceptis, vt possit procedi ad inquisitionem specialem & ad torturam?

An ad inquirendum, aut torquendum sufficiat sola fama a.

An ad inquirēdum necessariò debeat precedere diffamatio b. quod non. Quod nec ad torturam in criminibus exceptis c.

Ratio vel restrictio quæ variis subiungitur, quādo pertineat ad omnia, sed ad proximè præcedens tantum d.

Q. VIII. Explic. c. inquisitioni. de acusat. & inquis. e.

An satis sit denunciari aliquem aut aliquam à pluribus quod illam viderint in conuentu & congregatione sagarum in ordine ad torturam absq; eo quod damna fecerit?

Quæ in conuentibus fieri, & de strigiportio dicuntur non esse illusoria a.

In raptu striges quorum sensuum compotes, & de quibus aptè deponant b.

Non fieri insensibiles, nec obstupescut vnguēto prorsus, explicat dictum suum, b. Quo sensu scriptores quidam striges vocent ebrias & furiosas c. Striges non assumunt naturam dæmonum d. multa striges ipsæ faciunt d. Striges quæ faciunt, ipsis tribuenda. nam etsi instigante dæmone, voluntariè tamen faciunt: & contrarium dicere fidei repugnat e. quid Lamiæ, an soli dæmones f.

Striges vnde dictæ f. credere strigibus non est credere dæmoni g.

Strigum denunciationes non sunt planè dubiæ h. quanta fides huiusmodi denūciationibus de cōuentibus haberi soleat & debeat. l. Simancas, Prieras, & Comensis explicati i.

Respondetur quæstioni affirmatiuè k. Iudex secularis non minus sollicitus esse debet de strigum conuentibus, quàm de damnis datis. l.

Dei iniuria iudicibus maximi facienda l. locus 2. paralip. 19. 6 & Exo. 22. 18. explicantur l. Item Deutero. 13. 8. & 1. Reg. 2. 30. l. Carolina constit. ar. 109. explicata m.

Q. IX. *Quando sit talis denunciatio quod hæc vel illa persona interfuerit conuentibus sagarum, an requiratur specificatio temporis & loci: vel vtrum sufficiat generalis denunciatio plurium, absque huiusmodi circumstantijs, ad inquisitionem & torturam?*

Ordinariè necessarium est exprimere locum & tempus a.

Fallit in exceptis criminibus b maximè in denūciatione de conuentu lamiarum c. & ceteris criminibus successiuis d.

Intell. l. 3. de accusat. & l. in causis. C. eo. d.

Explica. constitu. Carolina art. 31 d.

An reis possit tolli defensio, maximè quam vocant de alibi, & an propter omissionem loci & tēporis censenda hæc tolli e.

Q. X. *An in hoc crimine vel alijs exceptis, testes qui sunt singulares in circumstantijs, dummodo concordent in effectu, substantiā & fine admittātur, & an huiusmodi testes singulares, quando plures, sunt faciant indicium ad torturam?*

Examinatur quotuplex sit distinctio singularitatis, & quomodo consideranda a.

Respondetur toti quæstioni b.

Q. XI. *An in denūciatione plurīū requiratur, quod qui libet fecerit cōfessionem in torturâ, vel vtrum id tantum requiratur in denunciatione vnius?*

Defenditur communis opinio, & retractat author ex parte modum loquendi quo fuerat vsus a. Respondetur quæstioni sub distinctione. b.

An mulier possit esse testis in causis criminalibus?

Q. XII. Discutitur materia, & respon. affirmatiuè.

Q. XIII. *An ad confessionem duarum mulierum procedi possit, siue ad torturam, siue ad condemnationem.*

Ad torturam sufficere a. sed rarò.

Ad condemnationem nunquam b.

Q. XIIII. *An denunciationes feminarum tum magis fidem faciant quando non adsunt testimonia virorum in contrarium?*

Sub distinctione responsum.

An plurium minorennium denunciatio sit indicium sufficiens ad torturam?

De eo qui est viginti annorum a.

Q. XV. De minore viginti annis, sed pubere b.

De pubertate proximo c.

De non proximo, sed tamen maiore nouem annis d.
De nouenni minore e.
Non sufficit vnus impubes, ad torturam f.
An ad condemnationem g. Conciliantur sententiæ. ibid.

Q. XVI. *An verisimilitudo denunciationis ab vno tantum factæ, sit sufficiens adminiculũ procedendi ad torturam?*
Quanta vis inverisimilitudinis aut verisimilitudinis in testimonijs a.
Respondetur affirmatiuè de criminibus exceptis. b. de indicijs remotis & propinquis c.

Q. XVII. *An malefici denunciantes impliciti etiam alijs criminibus faciant indicium ad torturam, maximè quando sunt plures.*
Negatiua sententia probabilis, quia cōmunior a.
Teneo tamen affirmatiuam cum praxi b.
Respondetur argumentis contrarijs c.

Q. XVIII. *An extra iudicialis reuocatio infirmet iudiciales nominationem, adeo vt non faciat amplius indicium idoneum ad torturam?*
De factâ reuocatione extraiudiciali ante sententiam condemnatoriam, certa est negatiua a.
De factâ post sententiam dubium procedit b.
De facta tempore cōfessionis vel eucharistiæ b.
De factâ in via vel in supplicio b.
Respondetur quæstioni absolutè negando c.

Q. XIX. *Quando nihil inuenitur de instrumentis maleficij; an denunciatio plurium per hoc elidatur, ita vt non amplius præbeat indicium ad torturam?*
Resp. negatiua.

Q. XX. *An leuiora indicia sufficiant ad torturam in criminibus exceptis, quam in alijs?*
Resp. affirmatiua a.
Non debere æquam sollicitudinem & indagationem adhiberi in exceptis & non exceptis criminibus b.
Explic. accusatus §. licet &c. in fauorem fidei. de hæret. in 6. b.
l. absentem D. de pœnis c.
l. respiciendum D. eodem tit. c.

Q. XXI. *Quæ leuiora indicia in exceptis ad torturam sufficiant?*
Quomodo intelligendũ dictũ cōmune licere iudici in atrocioribus, iura trāsgredi, & in his ordinẽ, iuris esse nullum ordinem tenere a.
Indicia debere esse sufficientia in suo genere, & quæ talia? b.
Quid si desint idonea indicia, sed iudex causam habeat suspicandi quid faciet? c.

Q. XXII. *An iudex promptior, & facilior debeat esse ad torturam in atrocioribus & occultis?*
Responsio affirmatiua.

Q. XXIII. *An in hoc crimine dignitas à tormentis excuset?*
Responsio negatiua.

Q. XXIIII *An in atrocioribus grauior adhibenda tortura, quã ceteris?*
Pendet ab arbitrio iudicis.

Q. XXV. *Quum sagæ plerũq; sint induratæ, & maleficio taciturnitatis munitæ, qualis tortura in hoc crimine sit efficacior.*
Pendet ab experientia vtile sacra aliqua remedia miscere.

Q. XXVI. *Quoties possit eleuari reus, & quot possint dari ictus, pro quolibet indicio.*
Pendet ab arbitrio, De tribus ictibus.

Q. XXVII *Quamdiu possit reus ordinariè in chordã eleuatus teneri?*
Intell. bullæ Paulli tertij.

Q. XXVIII *Quid in vtroque (numero, & tempore) ad summum fieri possit?*
Pendet ab arbitrio, & circumstantijs.

Q. XXXIX. *An non possit iudex, cum videt reum esse induratum aut ex alijs iustis causis, desistere ab examine & tortura, & post aliquot dies eam repetere?*
Respōsio est affirmatiua. addita cautela quadã.

Q. XXX. *Quid sentiendũ de infusione aquæ frigidæ in tergum rei appensi?*
Respondetur affirmatiuè a. c.
Quãdo liceat nouis vti tormentis, & solitũ modum excedere b.
Ratio philosophica huius tormenti c.

Q. XXXI. *An & quãdo tortura ex primis indicijs repeti possit, maximè in hoc crimine, cum sagæ plerũmque sint obstinatæ & induratæ?*
Aliquando posse, & varia monita vtilia.

Q. XXXII *An in iure & legibus fundamentum habeat, quod quidã dicunt torturã nō debere repeti vltrà tertiã vicẽ.*
Æquitate niti.
Posse tamen iudicem ex causa vltrà repetere.

Quæst. XXXIII. *An illæ tres vices intelligendæ de vno die, aut de tribus interpolatis?*
De planè tribus.

Quæst. XXXIIII. *Quid si reus tot delicta commisisset, vt examen vno die peragi non possit?*
Repetendum prorogatione in alios dies.

Q. XXXV. *An cōsuetudines locorũ, quo ad modũ torturæ simpliciter sequendæ sint, cùm magna sit differẽtia personarũ, iudiciorum, criminũ: ita quod non semper vno, & eodem modo possit procedi: & casus, causæ, & generator mentorum, siue lege, siue consuetudine nequeant terminari?*
Ordinariè sequẽdæ posse tamẽ interdũ eas nō sequi supremos iudices: cōtrariæ sẽtẽtiæ cōciliatæ.

Quæst. XXXVI. *An iudicibus inferioribus à iudice superiore modus Torturæ præscribi possit?*
Ponuntur distinctiones, quibus licet vel non.

Quæst. XXXVII. *An sint dãda copia & indiciorũ, & processus informatiui in criminib. atrociorib. exceptis: vel an sufficiat indicia reo à iudice proponi, eúmq; in continenti cum suis defensionibus, audiri, cum isto modo meliùs veritas haberi possit?*
Ordinario iure priùs illud necessariũ videtur a.
Ex consuetudine quorumdam locorum posterius licitum b.

Quæst. XXXVIII. *An sint concedendi aduocati in criminibus atrocioribus, cum soleant ex hoc rei magis indurari, & instigari ad negandum?*
Disputatur in vtrãq; partẽ, & resoluitur affirmatiuẽ a. Vtiles cautelæ contra aduocatorum tricas & frustrationes b. Intell. l. per omnes 6. C. de defensor. ciuita c. Intell. c. fin. de hære. in 6. l quisquis §. denique C. ad leg. Iul. maiest.] d. l. per omnes.

Quæst. XXXVIIII *An confrontatio sagarum, quæ vt plurimum pronæ sunt ad reuocandum, concedenda videatur?*
Varij modi hac in re a.
Respōdetur quęstioni, de cōfrōtatione violẽta b.
De confrontatione ad contrariam b.
De confrontatione spontanea b.

Q. XL. *An dictum Binsfelly trium vel quatuor fœminarum denunciationes pro vnius viri denuntiatione exigi, debeat seruari in terris imperij?*
Respondetur negatiuè.

Q. XLI. *Quid sentiẽdũ de praxi Germaniæ, quæ denunciationes de choræis & sagarũ cōuentibus, hactenus pro veris, & sufficientibus, & non illusorijs accepit?*
Respondetur, optimam & fundatissimam esse.
In fine subiunguntur quædam, quæ foret æquũ & vtile, lege sanciri.

MARTINI DELRIO SOCIETATIS IESV, &c.

APPENDIX II. SEV
Responsio ad Quæsita cuiusdam Serenissimi Principis.

DE MODO PROCEDENDI CONTRA STRIGES SEV VENEFICOS.

LECTORI S.

CVm anno 1602. casu occurrente, variæ in Principis Serenissimi supremo consilio quæstiones emersissent circa Veneficij probationem & quæstiones: petita fuere variarũ Academiarum Consilia, ad me quoque scriptum eadem de re. postquam responderam, missa mihi apographa eorũ quæ ab aliis rescripta fuerãt. Quibus lectis censui paullò fusiùs rem totam, quę Disquisitionum Magicarum mearũ libro V. multum lucis adlatura, de nouo examinandam, & accuratiùs sententiam meam, qua explicandam, qua confirmandam. Fruere, Lector, & Vale.

QVÆSTIO I.

An denunciatio plurium per se sit indicium sufficiens ad torturam, absq; aliis indiciis aut adminiculis.

AFfirmatiuam tenui de complicum denuntiatione (nam quoad denunciationes virorum aliàs proborum, qui participes criminis non sunt dubitari nec solet, nec debet.) de plurium inquam denunciatione complicum idem tenui *lib. 5. Disquisit. Magicar. sect. 3. §. ad torturam.* Sed quia nonnulli non rectè mentem meam assecuti fuerunt, operepretium fuerit eam hoc loco paullò accuratiùs explicare, ne quis fallatur eorum, quibus tanti mea, vt legere non dedignuntur. Hac de re, quæ discutitur, Scripseram olim *d. sect. 3. à vers. Secundũ indicium est NOMINATIO SOCII, paullo vlterius vsq; ad vers. Quartũ indicium est,* pro instituta breuitate satis multa; pro desiderio & capacitate lectorum, non satis fortè dilucidè quædam.

a

Explicatio sententiæ meæ, & loci in Disquisit. Magicis.

Non volui *d. vers. ad torturam,* disserere de pluriũ complicum denunciationibus socios criminis nominantium, (quia de efficacia nominationis pluriũ censebam meritò dubitari non debere) sed duntaxat volui decidere quęstionem de vnius complicis nominatione (de qua maior difficultas occurrit) & quoniam videbã extrema hic periculosa: nam hinc quidam immanè multum illi tribuunt, quorum idcircò sententiam refutaui, *vers. Putant quidẽ DD.* Inde verò alij nimis multũ detrahunt vnius cõplicis nominantis testimonio: cum tamen fieri queat & soleat, vt vnius nominãtis denunciatio in nostro crimine talis sit, vt Iudex aliquibus concurrentibus circumstantiis, meritò sibi persuadeat reũ vehementer vrgeri, & propter summam dicti verisi-

b

Ex vnius complicis

A

militudinem, cum verè inculpari: idcirco media tutiore incessi via, & Clarum, Farinacium, Binsfel. & alias secutus, quædam collegi incidia, quibus concurrentibus, ex vnius complicis alios nominantis denunciatione Iudex tuta conscientia (qui scopus est libri illius quinti) possit nominatum quæstioni admouere. Hac autem in re hoc ordine sum progressus. Primò contra Simancæ sententiã ostendi debere hanc denunciationem esse factam in torturâ. *vers. Debet tamen iuxta nonnullos litt. I.* remoui etiam quædam alia impedientia, ex parte nominantis, nominati, & iudicis. Postea *à d. vers. ad torturã,* posui conditiones adminiculantes, quarũ si aliquæ, vel omnes accederent, & priorũ requisitorũ nihil desit: hoc est absint impedientia illa quę dixi omnia: crediderim omnino securã reddi torturam eius qui ab vno solo complice fuit tali modo nominatus. Harum tamen conditionum adminiculantium *d. vers. ad torturam* nullam exigere volui, quando plures complices nominarunt eumdẽ. Semper ex professo egi de vno complice Nominante. quare quod in d. vers. fine posui in plurali *à complicibus* id tantum posui pro primo adminiculo vnius complicis, non vt de plurium denunciatione disputarem. Et semper aliàs vtor expressè. singulari numero, præterquam *vers. sed quædam circa hanc rem,* vbi scripsi *admittantur infames:* verum ita loquor non collectiuè de pluribus simul, sed de singulis diuisiuè: nempe quod nullus sit adeo infamis, vt à denunciando in hoc crimine arceatur: quæ ratio allata ad probandum complicis denunciationem hic aliquam fidem mereri. Nec decuit huc trahere quod postea *litt. N. versic. conditiones autem in principio* monui, *adminicula debere esse talia, vt iudex vltra illa adminicula, ex ipso quoque testium numero, & qualitate deponentium: &c. credat nominantem non mentiri.* Illic enim vox *nominantem,* & quod præcessit, *cum denunciatione complicis:* satis ostendunt, adhuc manere me in casu vnius complicis: & agere de aliis testibus, si qui sint nominationi ab vno complice factæ adminiculantes. Alia denique requisiui ad condemnationem *sect. 5. vers. 4. & 5.* plura quam ad torturam *sect. 3.* ideo non oportet ab vno ad aliud argumentari. Hæc de sententia mea nunc age probenius illam, de ipsâ difficultate definitiuè procedendo.

B

denunciatione an possit vnquamprocedi ad torturam.

C

D

Dico primò non placet, nec satis tuta mihi videtur sententia multorum grauium scriptorum, volentium in criminibus exceptis (vt vocant) *in quibus reus de se confessus potest de sociis criminis interro-*

Concl. 1. c

Vnius cõplicis nominatio nõ sufficit sola ad torturam.

gari (inter quæ ſine controuerſia numeratur crimen Magiæ tex. l. fin. C. de maleſ. multos citat Farinacius lib. 11. q. 43. nu. 67.) *ſufficere ad torturam, ſi nominatio ſit facta ab vno complice, idq́ ob grauitatem & immanitatem delicti.*

Q. XVII

Iſta concluſio eſt contra multos, *Pet. Cyn. Ang. in l. fin. C. de accuſ. Butr. Imol. Abbat. in c. 1. de confeſ. Gandin. in tit. de quæſt. & tortur. nu. 18. Bonifac. Vitalin. in Rubr. quæ indicia præcedere debeant ſub. n. 9. Guidon. de Suſaria tracta. de Indic. ſub n. 42. Amb. de Bononia tract. de quæſtion. nu. 9. vbi affirmat ſic ſe vidiſſe practicari. Ant. Gomeſ. Hiſpan. tom. 3. de delictis. titulo de probat. nu. 18.* Blanc. *tract. de indic. nu. 378. Placam de delict. c. 13. n. 28. & federic. Scotum conſ. 10. n. 28. & 31. lib. 2. vbi in occultis.* Quorum rationes non valdè vrgent. Nam licet hoc crimen ſit exceptum, & in multis Regulæ iuris in eo locum non habeant, veluti quod infames admittantur aduerſus huius criminis reos, *l. famoſi D. ad leg. Iul. Maieſtá. ca. in fidei. de hæred. in 6. cum ſim.* & quod Reus de ſe confeſſus poteſt de ſociis interrogari. *l. fin. C. de maleſ. c. litteras de Præſumpt. c. 1. de confeſſ. c. nemini 15. q. 3. contra regulam in l. repeti D. de quæſtion. & l. fin. C. de accuſat.* & quod crimen ſit atrociſſimum: licet hæc vera ſint, non tamen inde ſequitur, in hoc crimine quoad omnia à iure communi recedendum: vel eo vſq; & quantum vnuſquíſque volet rigorem contra hos crimino ſos intendendum: vel inutilem fore de conſortio ſociorum interrogationem, licet ex vnius nominatione ad torturam iudex non proſiliat: proderit enim ad inquiſitionem formandam contra nominatum, & vt inquiſitio nominato tranſmittatur, vt perſonaliter compareat, quæ cōmunis eſt ſententia, *Bald. in l. ſeruorum C. de teſtib. & in l. 1. C. de ſum. Trin. n. 5. Boſſius tit. de inquiſit. num. 4. & 61. Clarus lib. 5. §. fin. q. 21. n. 2. Menoch. lib. 1. de præſumpt. q. 88. n. 12. & 13.* & præterea vt capi quoque reus poſſit. *Salice. in l. abſentem. n. 9. C. de accuſat. Boër. deciſ. 319. n. 4.*

d Licet ſuffi ciat ad inquiſitionē, citationē, & capturā.

e

Probatur vero concluſio authoritate & ratione. Auctoritate, clariſſimarum Academiarum, Bononienſis Pabavinæ, Friburgenſis, & Ingolſtadienſis quæ hoc anno 1602. interrogatæ id reſponderunt. Ratione verò quia haud dubie communiùs receptum eſt ab interpretibus: ne in atrociſſimis quidem delictis, abſque legitimis indiciis iudici à à tortura inchoandum: *& colligitur ex l. 1. in princ. D. de quæſtion. & l. milites C. eod. vnde hoc voluerunt multos adducentes Hippol. de Marſil. in l. 1. col. 2. & in l. de minore col. 2. D. de quæſtion. idem in Sing. 117. Hieron. Gygas de crim. læſ. Maieſta. tit. quomodo & per quos q. 26. Clarus d. §. fin. q. 64. nu. 9. Maſcard. concl. 1391. nu. 4. de Probation. idem concl. 1385. n. 4. & Farinac. lib. 2. q. 37. nu. 79. & n. 89.*

Legitimam verò indicium non eſt, vnica vnius complicis nominatio, qui eſt infamis: teſtis enim infamis alias iurè inhabilis cenſetur ad probādum: & fulciri debet aliis adminiculis vt indicium faciat etiam in criminibus exceptis, ex textu in l. ſicuti I. C. de quæſtion. *Bart. in l. 1. §. idem Cornelio. D. de quæſt. Bald. conſ. 259. lib. 1. & multi adducti à Farinacio d. q. 37. n. 58. & q. 36. n. 68. & 70.* Vnde conſequitur, à pari ratione reum infamem de ſe ipſo cōfeſſum, & de aliis interrogatum non facere fidem ad effectum torturę & ita cōmuniter docent plerique. *Gloſſ. & Salyce. in d. l. fin. C. de accuſat. Bart. in l. maritus D. de q. iuncta l. qui vlti. D. de pœn. Bald. d. coſ. 259. Ang. & Roma. in l. ſi certus D. ad Syllanian. Alex. conſ. 11. n. 5. lib. 1. & conſ. 89. n. 2. lib. 3. conſ. 124. ad fin. lib. 6. Corn. conſ. 95. in fi. lib. 1. Socin. conſ. 96. col. 4. lib. 3. Decius conſ. 189. n. 10. ver. Secundo etiam Marſil. in §. diligenter n. 60. & in l. 1. §. Diuus. n. 5. D. de quæſt. & conſ. 74. n. 8. & 12. conſ. 109. nu. 16. & 130. n. 42. & in ſingul. 209. Ruin. conſ. 146. col. 1. & conſ. 147. n. 3. lib. 5. Paris. conſ. 151. n. 9. lib. 4. Boër. deciſ. 319. col. 1. & n. 3. Grammat. deciſ. 28. n. 12. & deciſ. 34. n. 37. & benè deciſ. 56. n. 1. & 2. & conſ. 21. n. 6. conſ. 66. n. 4. egregiè Crauett. conſ. 78. col. 2. Rolandus à valle conſ. 16. n. 17. & conſ. 73. n. 20. lib. 1.* Berta*zzol. conſ. 4. n. 11. & conſ. 310. per totum. conſ. 332. & 341. n. 25. vbi ſecus concludit, quando ad vnius nominationem accedunt alia adminicula. Item Gigas d. tract. tit. quomodo & per quos q. 7. n. 5. Carerius tit. de hæreſi. n. 118. Boſſius de indic. n. 11. v. 56. & 149. & 198. Clarus q. 21. n. 9. Ioannes de Arnono ſoliloquio. 94. Menoch. de arbit. iudic. caſu 474. nu. 43.* item Brun. *Caſon. & alij. quos congerunt* M*aſcardus concl.* 1317. *n. 52. & Farinacius q. 43. n. 145. & 155. & prius nu. 27. & 75.* Quæ ſententia communis cùm ſit iuri & rationi magis conſentaneæ, meo iudicio, Iudici ſequenda eſt, in vtróque foro. ſi quis tamen illam contrariam Cyni & aliorum ſecutus eſſet, putarem eū Syndicatui non ſubiacere: facit enim tot Doctorum, quos ſecutus eſt, & citaui ſupra *verſ. iſta concluſio eſt contra*, vt dici nequeat ex capite ſuo vel temerè feciſſe aut proceſſiſſe, qui grauium Doctorum, & quorumdam Iudicum, praxim doctrināmque amplexus fuit, licet minùs probabilem vel tutam.

f Pluriū nominationē ſufficere.

" " multi negant.

Concl. 2 *Sed quando reus à pluribus complicibus debitè interrogatis fuit denunciatus, etiam abſq; aliis indiciis vel adminiculis, licet iudici procedere ad torturam in noſtro crimine.* Concluſio hæc magnam difficultatem habet propter aduerſantium multitudinem & argumenta. Nā contra illam terrent magni nominis ſcriptores: non tantùm loquentes de criminibus non exceptis, *vt Grammat. conſ. 21. poſt. nu. 10. Mart. Ant. Natta conſ. 398. num. 10. & Maſcard. concl. 1317. nu. 18. pro quibus facit textus l. fin. C. de accuſat.* Verum etiam in exceptis, *vt Marſilius conſ. 79. n. 13. & conſ. 109. n. 10.* in quibus ſi teſtes ſint omnino inhabiles, numerus non ſupplet fidem, *ſic Pet. Ancharan. conſ. 246. In cauſa, Alex. in l. ſi quis ex argentariis §. cogentur n. 1. D. de eden. Corn. conſ. 333. col. 7. lib. 1. Felin. in c. teſtimonium n. 5. de teſtib. Crauett. conſ. 99. nu. 10. & de antiq. temp. in 1. p. in §. quod libro officialis. nu. 19. Vbi habet pro abſurdo quod plures teſtes omnia inhabiles, poſſint ſimul fieri habiles. quia nequit vllus dare alteri, quo ipſe caret.* Deníque ne plures inhabiles teſtes ad torturam vel quæſtionem iungantur, videtur generaliter, quoad omnia crimina, ſtatutum in d. § idem Cornelio. & volunt ibi Bart. & quoad plures nominantes alij *vt Roland. conſ. 16. n. 18. & 23. lib. 1. Burſatus conſ. 201. nu. 61. Bertazzol. conſ. 28. nu. 3. conſ. 116. nu. 21. & 234. col. 1.*

Nec deſunt argumenta fortia pro hac parte: quibus tamen ſufficiens ſolutio datur.

His argumētis quæ ſoluuntur ſingula. 1.

Primò inquiunt quotieſcúmque duæ ſunt ſententiæ contrarię probabiles, res dubia manet: & tum præſtat mitiorem partem ſequi, qualis hic eſt negatiua, & præſtat nocentem abſoluere quàm innocentem condemnare: *l. abſentem cum ſimil. D. de pœnis.* Nec videtur Iudex ſatis tutus in conſcientia, ſi affirmatiuam ſequatur: cum debeat ſecuriorem ſequi interpretationem *capit. ad audientiam. & capit. ſignificaſti 2. de homic. Gloſſ. & DD. ibid.*

Pro præ-

Pro præmisso antecedente multa solent declamatoriè à Sagarum patronis prolixè exaggerari. Sed pro horum & similium intelligentia, quædam mihi quoque hoc loco sunt copiosiùs dicenda: vt Iudicia hæc promoueantur, & facilitetur via executionis, & tenebræ veritati offusæ dispellantur.

Resp.

Fateor inprimis rem dubiam esse hoc sensu: quod non sit certa, nec affirmatiua, nec negatiua parti. sed nego casum dubium, eo sensu: quod iudici nō satis tum possit verisimiliter constare, sufficiens indicium habere se, vt credat reum torqueri debere: quod sufficit, vt postea docebitur. Quare, cùm plurium nominatio in ordine ad torturam dubium sustulerit, & quandam certitudinē induxerit, Negandum nos hic in dubio versari. Dein nego mitiorem respectu reip. & boni publici esse negatiuā, licet sit mitior respectu nominati; iudex verò debet potiùs considerare quid reip. sit vtilius. Neq; verò semper mitior aut fauorabilior sententia Iudici sequenda est. fallit enim illa regula, si adsint signa & indicia sufficientia, quæ suadeant sequi interpretationem in partem deteriorem, quod etiam in conscientiæ foro obtinet, vt Theologi docent. *lege S. Thom. 2. 2. q. 60. a. 4. & Domin. Sotum l. 3. de Iust. quæst. 4. ar. 5.* Deníque quid si dicamus, quod vtrique verissimum: securiorem hic partem esse, si iudex præsumat potiùs veram esse denunciationem, quàm si præsumat esse falsam. primò quia illud vtilius est ipsi personæ denunciatæ: spes enim est fore, vt torta delictum confiteatur, & sic anima eius saluetur: Si vero non torqueatur, timendum quod morietur sine confessione, & damnabitur. 2. quia vt plurimum docet experientia in nominandis sociis sagas veritatē dicere, *vt attestatur Binsf. tract. de confess. malef. memb. 2. concl. 1. rat. 10.* Securiùs autem est pręsumere quod frequentiùs accidit 3 quia constat eadem experientia, summo labore maleficas adigi ad has nominationes: quod signum est dæmonē eas impedire, ne regnum suū, supplicio affectis subditis, diminuatur: & proinde denunciationes esse veras, & id impulsu quodam Dei fieri, vt complices, dæmone inuito, nominent: sanè prouidentiam Dei hic operari clarum est, quia vix vnquam permissum reperias innocētes nominari, quod si nominati, mox eorū innocentia Deo sic disponente palam fit: *Binsfel. d. loco. post 7. concl. in solut. argumentorum.* Quartò hoc est longè vtilius reip. vt statim docebo: & licet non foret hoc securius & probabilius, adhuc tutò posset iudex hanc sententiam amplecti.

Quia quotiescúmque sunt duæ sententiæ probabiles contrarię, licet iudici alter vtram sequi, nec tenetur sequi probabiliorem. maximè si iudicet alteram magis tum profuturam reip. Sed in nostro casu ambæ sunt probabiles & affirmatiua merito censetur reip. vtilior: ergo licet iudici eam sequi.

Maior quoad priorem partem negari non potest, quia tunc id prorsùs arbitrarium est iudici, & est communis sententia casu istarū. quoad posteriorē partē probo. quia quando parti nō fit iniuria (quod hic suppono) iudex tenetur actiones suas ad reip. cuius minister est, vtilitatem dirigere. Nam salus reip. suprema lex est, *Cicero de legibus*. Minor verò sic ostenditur vera pro priore parte: sententia illa probabilis est, quæ nititur authoritate grauium Doctorum, vel probabilibus rationum momentis (vt omnes fatentur) sed vtráque pars his nititur, vt patet tota hac quæstione. probabilis ergo vtráque. Negatiuam verò videri minùs vtilem reipub. quam contrariam, probo: quia reipub. hoc vtilissimum censendum quod ad perniciosissimum crimen exstirpandum & sontes detegendos viam sternit: hoc facit affirmans, impedit negans. quia negans præcludit iudicibus ferè aditus omnes in secreta cubilia huius pestis penetrandi, cùm tollet fermè cuncta, quæ ad hoc vsui, adminicula: contra affirmans suggerit iudici modos, quibus ad noxiorum cognitionem perueniat, vt patebit ex responsione ferè sequentium omnium quæstionum.

Quintò hæc sententia tutior est ipsi iudici probo quia est magis consentanea veræ clementiæ & misericordiæ, quàm altera. probo. quia licet semper, à volentibus reos debitis suppliciis eripere, prætendatur prætextus misericordiæ & clementiæ: hi tamen vt plurimum falluntur & fallunt, dum clemētiam vocant priuatæ personæ causam causæ Dei & reipub. præferre. Reuerâ tamen non est crudelis, qui vt multos ab vnius iniuriâ defendat, aciem gladij, quem ad hoc à Deo recepit, in vnū exerit: clemens ille potius dicendus & misericors. Nec vnquam crudelis est, qui remediis permissis, licet in speciem durioribus, ægrum reip. corpus sanaturus, putrida & noxia mēbra pręscindit. Iustior etiā, quia honori diuino hæc sententia meliùs magisq; consulit. nam ad Dei honorem adprimè facit, vt homines fidei desertores, in Deū & cœlites blasphemi, in totum genus humanum & naturam iniurij, dæmonū partiarij &c. deprehendantur ac puniantur: quod consequitur pars aiens, negatiua saltem non consequitur. Deniq; tutior est iudici, quia licet extremi iudicij cōminationes contra sententiū nonnulli valdè exaggerent: tamen cum cōmunes sint omnibus iudicibus, meritò magis formidandę illis, qui nimis remissi ac desides sunt in hoc crimine vindicando. Nam si vnius lamiæ innocentis cruor à iudice exposcetur: quid tot infantulorū innocentissimorum, quos partim post baptismum, partim ante baptismū solitę necare: & his quidem cū temporali corporis æternam quoq; vitā animę eripere? Nonne tales iudices: qui, vt vni parcant, tam multos necari permittunt, rectè dixerim similes Altheę Ouidianæ, quàm ideò acutè vocauit *impietate piā*? sunt enim hi falsa pietate verè impij. timent vbi non est timor, & dum sartaginem fugiunt in flammas ruunt. De hac re grauissimè sic olim Almæ vniuersitatis Ingolstadiensis facultas Theologica & facultas Iuridica vnanimiter anno 1590. laudatissimo Bauariæ Duci Guilhelmo responderunt: *In his casibus ius habet magistratus, vt postponat priuatum damnum alicui bono communi reipub. quod ordinariè sequitur ex tali modo procedendi contra suspectos criminū. Quemadmodum eadem ratione non est curandū si fortè contingat aliquando, vt secundum allegata & probata condemnetur, is qui verè est innocens. Nam plus interest reip. vt secundum allegata & probata, quæ cum plurimum veritate nituntur, feratur sententia: quàm vt nunquam contingat condemnari aliquem innocentem. Quod adeò verum est, vt pleriq; Theologi & Iuristæ consentiant, & rectè: debere iudicem damnare eum, qui secundum iuris ordinarium processum probatur reus, quamuis ipse iudex priuata sua scientia nosset illum esse innocentem & falso delatum.*] Hactenus illi: quorum decisio mihi tam certa, quam quod certissimū, & mutato vno atque altero verbulo, tota in nostra quęstione locū obtinet. si, *allegata & probata:* mutemus in *sufficiētia indicia*, quæ certè sunt allegationū seu probationū

quædam species. Quicquid autem sit de ratione illa quam adiungunt, hoc est siue illa opinio verior & probabilior sit, quàm contraria negatiua, quę & ipsa à magnis Theologis & Iuristis defenditur, quod ad rem non facit: illud certum est licet illa sententia communis verior non foret, adeò tamen probabilem & receptam esse sententiam, vt Iudex eam in rem deducens, quietâ & tranquillâ conscientiâ esse debeat. Contra non satis intelligo, quo pacto iudex in crimine tam atroci ac pernicioso reip. cùm paria sint vtrimque momenta rationum, possit securo animo illam opinionem eligere, quæ probabilior non est, immò nec æquè probabilis, & apertè habet adiunctam iustitiæ exequendæ retardationem, & tantum non euidens periculum nocentissimos magos debitæ pœnæ eripiendi.

2. arg. Carolina côst. seq. quæ hoc indicium ignorat.

I

Secundò conclusioni obiiciunt, pro Germaniâ vbi de hac quæstione tum fuit compulsatio. Germanos Iudices oportet in imperio ad Imperatorias constitutiones criminales à Carolo V. conscriptas, velut ad Cynosuram vel regulam Lesbiam, iudicia exercere: non tantum in modo pœnarũ, sed etiam in iudicij ordine & processu: quare nec licet illis alia indicia admittere, quàm quæ in illis constitutionibus exprimũtur; nullo seruato discrimine exceptorum vel non exceptorum, quia huius discriminis constitutio illa non meminit. *arg. l. semper in stipulat. D. de reg. Iur. Hippolyt. de Marsil. cons. 24. nu. 21. & seq. Menochius Præses Mediolan. lib. 2. de arbitr. cent. 5. casu. 474. num. 42.* Carolina verò constitutio inter cetera indicia maleficij non ponit duorum vel plurium denunciationem, *vide illam art. 44.* Non est ergo in Germania curandum hoc indicium aliis destitutum. *Resp.*

Resp.

In hoc argumento hoc solum verum est, sequendam pro norma Germanis illam constitutionem, in iis quæ illa cauet: cetera falsa. primò, non licere iudici alia indicia sequi, quàm illic posita: hoc negandum. Nam Caroli mens non fuit omnia indicia commemorare, quæ sunt ferè infinita: sed quædam ponere, eàque leuiora quàm sit denuntiatio, quæ Iudici liceat sequi: quis nescit illum Vlpiani; leges non posse ita scribi, vt omnes casus qui quandoque inciderint comprehendant: & ideò illum qui Iurisdictioni præest interpretatione ad similia procedere, & ius dicere debere? *l. neque ad seqq. D. de legib.* Quare, quod ceteris legibus Imperatorum commune est, hæc Carolina ex aliis iuris scripti & consuetudinarij decretis interpretationem admittit: cùm non appareat Carolum voluisse per eam communia vel particularia regionum iura tollere: contrarium potiùs colligitur, quoniam ipse Carolus in locis nonnullis illarum Constitutionum, se Iudicémque remittit ad ius cõmune & consilium Iureconsultorum: licet ergo in non expressis Iudici hæc sequi, maximè si confirmentur receptâ in locis illis praxi, & decisionibus iudiciorum. Miratus autem sum vehementer quendam in causa consultum, rerum iudicatarum autoritati de hoc crimine conatum detrahere. Prudentiùs eædem illæ duæ Bauaricæ Academiæ Facultates §. 1. scripti præfati asseruerunt: *Magistratui & iudici sæculari plurimum profuturum, si videant aliquot processus sagarum habitos in vicinis locis. Nam vt verisimile facinora sagarum vicinarum esse similia: sic etiam similiter ferè procedendum.*] sic illi optimè. Nec alia puto bonorum & peritorum iudicum mens vnquam fuit: quàm ceterorum acta iudicialia, res alibi & in eo-

A dem quoque consistorio iudicatas, maximi facere, & (quando de errore non liquet) exactè sequi. Ideo tanti fiunt in Germania decisiones Cameræ Spirensis, in Francia Lucij & Paponi Arresta, Neapoli decisiones Afflicti & aliorum, per totam Ecclesiam decis. Rotæ Romanæ, &c. Non facilè Iudici prædecessorum vestigia deserenda, vel transferẽdi termini, quos maiores eius posuerunt. Sed legibus (aiunt) non exemplis iudicandum. Sanè si legibus exempla repugnent, quod non est in præsenti. Secundò falsum, quia illic non fit mentio discriminis inter excepta & non excepta crimina; ideò iudici Germano discrimen hoc negligendum. Est argumentum nihili, & merè negatiuum. Sed pergunt argumenta congerere com-B munia aliis nationibus. Nam

3 Indicia hæc non sunt satis clara. K

Tertio probant suam negatiuam sententiam, In criminalibus, vt reus condemnetur, debent probationes esse luce meridiana clariores. *l. sciant cuncti. C. de probation. & c. sciant. 2. q. 8. Bald. cons. 257. verba inquisitionis col. 2. vol. 1. per tex. in l. siquis. C. ad leg. Iul. Maiest.* ergo & indicia, vt reus torqueri possit, quod tenent. *Marsil. cons. 101. n. 13. & Roland. cons. 16. n. 29. & 30. li. 1.* Quis autem dicere ausit duorum vel plurium complicum nominationem esse indicium clarius luce meridiana? *Resp.*

Resp. Non valet arg. à condemnatione ad torturam.

C Non valere consequentiam: sicut nec à capturâ rectè procedas ad illationem de quæstione. Etenim ad capturam seu incarcerationem leuiores, ad torquendum vrgentiores requiruntur, sed tamen non luce meridiana clariores sicuti ad condemnandum, *vt docent eruditè Iul. Clarus d. § fin. q. 20. & Menoch. lib. 1. præsumpt. q. 88. & 89. Farinac. d. q. 37. sub. nu. 5.* maximè in his atrocioribus, in quibus honor, substantia & vita hominis periclitatur. *glos. & Abb. in c. litteras. de præsumpt. Gigas de læs. Maiesta. tit. quomodo & per quos q. 29. Decian. in crimin. lib. 7. cap. 45. n. 1.* clariorum ergo probationes requiret Iudex ad condemnandum: claræ sufficient ad torquendum. Sicut enim modus torturæ à Iudicis D pendet arbitrio: sic etiam decernere, quæ indicia sint sufficientia ad torturam, & quæ non, & quæ probationes & præsumptiones validæ. *legẽdus hac de re idem Menochius de arbitr. casu. 90. num. 9. & 270. num. 3.*

4. In exceptis criminibus non est nominatio socii sufficiens argum. ad torturam. L

Quartus aries negatiuæ sententiæ est, In ceteris criminibus sociorum nominationes non gignunt indicium ad torturam, *Ioseph. Mascard. vol. 3. de probat. concl. 1311. Menochius l. 2. de arbitr. cent. 5. cas. 474. Ergo nec in exceptis.* Eadem enim est ratio in vtrisque, cum excepta tantum vocentur respectu pœnæ grauioris, quam iudex in his atrocibus potest imponere: non verò respectu processus & ordinis iudiciarij, quem nec in his licet iudici alterare seu transgredi, *sic docent Hippol. de Marsil. in* E *praxi crim. §. diligenter. n. 96. & cons. 52. nu. 16. & cons. 24. col. antepen. vers. restat respondere. Grammat. volu. 34. col. fin. Bossius trac. de indic. ante torturam sub nu. 78. Roland. cons. 12. nu. 72. lib. 3.* Et licet concederetur, in his criminibus posse iudicem excedere iuris communis regulas, etiam in modo procedendi; hoc deberet restringi ad inquirendum, *vt loquuntur Decian. cons. 18. n. 42. & Menoch. d. cons. 100. nu. 66.* & quo ad alia modicum damnum adferentia, non quoad torturam, cuius damnum est grauissimum: & in qua receptum ne excepti quidem criminis reum sine indiciis torqueri posse. *l. 1. l. maritus D. de quæstion. Alb. in rub. ad l. Iul. maiesta. n. 3. vers. & tamen in isto casu.*

Follerius in pract.crim.vers. quod suffocauit n.58. Lud. Carrer.in 2.tract.de indic.& tortura §. circa quartum.nu.78. Gabr. Zaraina in addit.ad Mattessillani sing.55.vers.& hæc regula ampliatur.

Resp.

Multa hoc argumentum inuoluit, quorũ contrarium verius puto. Imprimis nego consequentiam à delictis ceteris ad excepta. ipsum enim nomen satis indicat peculiarem iudicis circa hæc potestatem. Nimirùm quòd in ijs possit Iudex trãsgredi statuta & communes iuris regulas, & sequi æquitatem ac conscientiam suam, prout rem postulare iudicat, *iuxta doctrinam Baldi in l. quid ergo §. pœna grauior D. de his qui not. infam. communius receptam etiam ab ipso Marsilio in l.1.nu. 23. D. de quæstion. Docent hoc Decian.d.n. 42. Menoch. de arbitr.q.84.n.vlt.& d.cons.100.num.51. Binsfeld. post præludia. cõcl.6.vers. regulare & iuridicum.* quod expeditissimum est quoad iudices supremos, qui instituta, vt inferiores quidam, non iurant. *Sic ex Iasone & alijs Baiardus addition. ad Clarum §.1.n.14.* Nec procedit hoc solummodo in Casibus iure cõmuni quoad hæc crimina expressis, sed semper & quoad omnia iuris positiui decreta. Nam alioqui non forent crimina à iuris positiui regulis absolutè excepta, vt sunt: & vix est vllum crimen de quo nõ inuenias aliquid in iure speciale, & à communibus iuris regulis exceptum, & sicsi quoad quædam tantum & non quoad cætera quoq; dicas vocari excepta, vix vllum crimen foret, quod non diceretur exceptum, quo nihil absurdius. *Hoc voluit, quod dico, Farinac.q.18.nu.60.* Quare ipsemet Maschardus inter illa distinguit, qui suam conclusionem cum ampliationibus limitat, vt locum nõ habeat in criminibus exceptis. Et quoad nostram quæstionem optimam rationem in quodam suo consilio insignis Academia friburgensis Brisgoiæ anno 1601. reddidit his verbis: *quia quod socij criminis aduersus socium sufficiens indicium ad torturã non præstent, id operatur infamia, quæ iure positiuo testem repellit, non autem iure naturali inhabilem reddit Binsfeld.d.cons.6.duob. 2.illat.6. Atqui crimina excepta ad leges iuris positiui non exiguntur, sed ab ijs sunt exempla, concessumq́; iudici, vt ex probationibus iure naturali sufficientibus procedat: atqui iure naturali socius criminis à testimonio non repellitur. Hinc vnius socij testimonium aduersus socium in criminibus exceptis, in quibus socius de socijs interrogari potest, indicium ad torturam præstare potest, iuxta Abbat. & Ioan.de* Imola *co.2.in c.1.de confess.* & *Anton.Gomes. to.3.cap.11.nu.18.*] Bona certè ratio diuersitatis, & quæ ostendit naturam & libertatem criminalis iudicij in exceptis, non esse restringendam ad pœnæ excessum: in quo Mars. & sequaces, valdè halucinantur. Quàm plurima id ostendunt, peculiaria etiam quoad procedendi ordinem, quorũ pleraque seqq. quæstionibus ostendentur, nuuc suffecerit: 10. quod socius de socio contra iuris regulas potest interrogari. *gloss.* & *DD.in l.fin.C. de accus.* 20. quod hic testes singulares plures socium denunciantes probant. *Anchor.cons.277.v. non obstat secundum.* Ioan. *Crottus tract. de testib.* & *Gigas postea citandi*, idq; quo ad torturam, *vt tenent Bossius tit.de indicijs num.159.* & *Clarus d.q.21.n.9.* vnde & illud infertur, non esse veram limitationẽ quorumdam sentientium hæc, licet in inquisitione & similibus vera sint, in tortura tamen ea, locum non habere. Longè veriùs est in criminibus exceptis (quale est Magiæ) etiam torturæ quantitatem & qualitatem à iudicis arbitrio depẽdere *l.1.l.quæstionis modum.de quæst.post. Bald. Gandin. & alios Menoch.de arbitr.cas.271.numero 2.* item an & quando iteranda quæstio *Bald. in l. 2.* C. *quod met. causa. Marsil.in d.l. quæstionis modum Menoch.cas.272.n.4.* tertiò arbitrari quæ indicia sint idonea ad torturam, *post alios Menoch.ibidem cas.270.numero 3.* denique vt procedat in hoc crimine quo sibi modo procedendum putat. *Sic ibi.* Menoch.*casu 474. n.34.referens ad hoc* Bald.*Salyce.*Boër.*aliosq́;*. Atque ita lux illata ijs quæ de exceptis criminibus obnubilabantur.

5. *ab vno inhabili ad plures, quia quod est inhabile non potest aliud facere habile, &c.*

m.

Quinta ratio aduersariorum est, vnus testis inhabilis & insufficiens, ne in criminibus quidem exceptis vllum facit indicium ad torturam, vt cõmuniter omnes cõcedunt. ergo neque plures. proba est consequẽtia, quia inhabilitas & insufficiẽtia testium, eorũ multitudine nec tollitur, nec suppletur. Duo enim vel plura quæ in sua specie sunt imperfecta, nequeunt vnquã facere vnum perfectũ: sicut nota mullitatis in numeris arithmeticis, quãtumuis illam crebro multiplices, nunquam per se efficient vllum ens numerabile. *Est ratio Maschardi d.vol 3.concl.1311.nu.18.*

Resp.

Verùm hæc argumentatio, quantumuis acuta videatur, repugnat tamen sensui communi etiam idiotarum: quibus lumen rationis humanæ dictat, plus credendum rumori & assertioni multorum, quàm vnius. Et, si non plus virium haberent duo quàm vnus, certè etiam vnius dicto stare deberemus, cùm tamen Saluator noster restrinxerit hanc credendi in iudiciarijs necessitatem ad ora duorũ vel trium testium, *Matth.18.v.16.Ioan.18. v. 17.* etiam in mortis supplicio ingerendo, propter crimina, *Deuter. 17. v. 6.* Si dicas illic agi de testimonijs habilium, vrgeo. Sicut duorum habilium testimonia possunt sufficere ad cõdemnationem, vbi vnius habilis testim. non sufficeret: sic etiam ad suspicionem ac verisimilitudinem in animo iudicis gignendam, plus poterunt duæ denunciationes inhabilium, quàm vna vnius inhabilis.

3.
2.

Deinde duplex potest considerari inhabilitas. vna quæ prorsus inhabilem facit, altera quæ tantùm inhabiles secundum quid: seu, quod fermè recidit in idem vna inhabilitas iuris naturalis, altera tantum iuris positiui. Quæ vim nullam ad aliquid obtinent, ea nec plura quicquam efficiunt: vt est cernere in infantibus & amentibus, quoad testimoniũ ferendum. isti similes sunt notæ Arithmeticæ indici nullitatis, quã *cifram* vel, *cero* vocãt: similes sunt candelis non accensis: inferas in aulam obscuram centũ, non plus quàm nulla, vel vna cõlucabunt. Qui verò vim aliquam obtinent, licet exiguã & imbecillã, ij quod soli nequeunt, alijs similibus adiuncti interdum non nequeunt: similes vnitati Arithmeticæ, quæ sola non efficit numerũ; sed si tres vnitates iungas, efficient ternarium. similes sunt selibribus candelis accensis earũ, quod vna non potest implere spacium luce sua poterunt plures implere. similes sunt guttis aquæ. quod vna nequit, plures excauant. De prioris ergo generis; seu de omnino, & ex naturæ defectu inhabilibus procedit argumentatio, & intelligendi DD. contrarij, *Alex. Marsil. Felin. Mascard.* & *alij*. Nam tales sunt furiosi & infantes, quoad testimonij dictionẽ. Sed de generis posterioris inhabilibus non procedit: qui propter iuris positiui impedimẽtũ inhabiles sũt, & ideo secũdũ quid tãtùm. Nã iure naturali vel criminosissimis, qui nihil vnquã credẽdũ asserat, mihi sit incredibilis. si nihil illis credẽdũ,

cur etiam positiuo iure in hoc crimine interrogantur, & ad denunciationem admittuntur? cur etiam vt denuntient quæstionum cruciatu adigũter? Inanis crudelitas foret, & cassa detestandáque sæuitia. Esto: plus argumentis quàm testibus credatur. hoc non in his solis infamibus obtinet. nec verum, nisi quando argumenta testimonijs præponderãt. & non quia minus testibus, ergo nihil immò quia minùs, iam aliquid. de his inhabilibus secundum quid, agimus, in quibus quilibet per se gignit in animo iudicis aliquam præsumptioné, licet talem qualem; plures verò idem asserentes simul iuncti fortiùs penetrant animum & crudelitatem, adeò vt ex plurium dictis & præsumptionibus, collectiuè simul oriatur vuum indicium seu probatio, quæ iudici possit videri sufficiés ad torturam. Hoc tenuerunt Friburgenses d. anno, & etiam clarissima facultas iuris Patauina, in responsionibus ad eamdem quæstionem nondum excussi, sed mensis Decembris initio anno 1601. datis, & aiunt hanc esse (vt est) doctrinam Bart. *in d. §. idem Cornelio*, & de mente Nattæ *cons. 298. nu. 10.* & sic resoluisse multas. *Corn. in l. 1. C. de testam. nu. 35.* & *cons. 42. col. fin. li. 1. cons. 172. num. 20. lib. 2. Crauet. cons. 9. n. 12. & 99. n. 10.* & *ipsum Roland. à valle cons. 98. n. 34. cum alijs citatis à Prospero Farinac. q. 43. nu. 41. & fusius q. 62. n. 317. & 341.*

Ne quis autem me mihi ipsi obijciat, quòd *lib. 5. Magicar. disquis. sect. 5. §. quarto quatũus* tenuerim contra multorum praxim, quantumuis multiplicentur depositiones infamium & complicum nunquam iudici procedendum ex his solis ad cõdemnationem: vbi vtor argumento isto Mascardi, & multa produco quę cùm sint imperfecta, nequeũt simul omnia vnum perfectũ producere, v.g. multa venialia, vnũ mortale, multa ægra, vnũ sanũ, multa non alba, vnum album, multa tepida vnum calidum &c. quando res non sunt subordinatæ ad vnum finem naturâ suâ sicut vna depositio natura sua non subordinatur alteri. quo igitur pacto nunc assero duas nominationes in vicem firmare, si non subordinantur in vicem? Huic obiectioni occurro, reddita diuersitate rationis cur aliud obtineat in depositione plurium inhabilium quoad condemnarionem, & in eadem aliud quoad torturam. Singulæ in ordine ad condemnationé sunt planè ineptæ ad hũc effectum, nec ad eum subordinantur, quia condemnatio debet inniti iudiciali certitudini, quam quia tales nunquam possunt gignere, neq; ad hoc intelligendæ subordinari. Singulæ verò nostræ nominationes infamiũ non sunt prorsùs ineptæ. ad quæstionem, sed ad hanc singulæ tantum sunt infirmæ & secundùm quid ineptę, (vt dictum superius) quia tortura innititur tãtùm verisimilitudini & opinioni, quã singulæ possunt aliquam, licet qualem qualem gignere, atq; ideo ad hunc finem censentur in vicem subordinari, & adminiculari. Et ista ratio confirmatur exemplis à me positis, in quibus inest priuatio rej ad quã producendam deberent concurrere, vt in tepido est priuatio calidi potiùs quàm calor imbecillus, in non albo albi contradictio, in ægro priuatio sanitatis: at veniale peccatũ specie distinguitur à mortali. Rectè igitur illic aliud tenui de condemnatione, aliud nunc hic respondi de tortura: neque ista secum pugnant.

6. *Est noua opinio.*

Sexto argumentatur propositio quæ asserit plurium complicum nominationem per se indicium sufficiens torturæ præbere, in hac fusâ & ampla extensione, planè noua est, nec vsquam recepta. opinio verò aut etiam lex non recepta neminem obligat. *Menoch. lib. 2. præsumpt. 2.* Nouitas etiã meritò est suspecta: Confirmatur quia qui videntur illam tenere, varijs eam circumscribũt limitibus, quos habes apud Binsfeld. *d. concl. 6.* Sed breuiter Resp. non esse nouam, sed plures eam tenere, quos mox citabo: esse quoq; in praxi ferè vbique receptam *iuxta Binsfeld. supra & Friburgens. in suo cons. citato.* Limites autem illi quibus circumscribitur nihil obstant generalitati assertionis: sunt enim cõditiones, quarũ plerásq; nõ ipsi admittimus, & eas cõtineri in propositione nostra fatemur: nec sũt adminicula propriè dicta seu indicia alia, quæ nos exclusimus, cũ nõnullis circũstãtijs de quib. postea.

Igitur sic vi via facta per hostes, &, quæ solent obijci, soluta manent. Restat vt conclusionem nostram affirmatiuam stabiliamus, quæ.

Probatur conclusio. 2.

1. ab auctore.

Probatur. 1. auctoritate tẽtium etiam vnius socij dictum sufficere ad torturam, *vt Ang. in pract. sua crimin. quem citat* Lud. *Bologn. in addit. ad Guidonem de Suzar. tract. de indic. n. 71. Blanci & aliorũ quos retuli supra conclus. 1. in prin.* quorum sentẽtia licet sit minùs probabilis, docet tamen quid de plurium nominatione tenuerint. (2.) probatur illorum auctoritate, qui censuerunt plurium nominationes sufficere ad cõdemnationem, *vt Ant. Gomes. tom. 3. var. resol. rub. de probat. delict. rub. num. 18.* & *sic seruari in* Cathalonia *fatetur Lud. Peguer. Decis. crimin. 5. nu. 18.* quorũ opinio licet communiùs reijciatur. *testibus Bossio de indic. nu. 165. iuncta num. 77. Marsil. d. §. diligenter numero 60. Nicola.* Boër. *decis. Burdegal. 319. numero 4.* Blanco *de nidi. n. 384. Farinac. q. 43. nu. 39.* & 40. & *q. 62. num. 73.* tamen patet illos pro nostra conclus. stare. (3.) probat authoritas praxis curiar. & doctrina scribentium *Boerij decis. 319. num. 17. vbi refert sic bis fuisse seruatum in* Parlamento *Burdigalensi ob nominationem duorum & trium reorum: &* Curiæ Pari*siensis hanc esse praxim testatur Paponius l. 22. tit. 13. arr. 2. & 3. tenet etiam* Clarus *d. q. 21. n. 9. & n. 11. vbi memorat Thom. Grammat. super capitulis regni attestantem* Sic *seruari in regno Neapolitano: idem senserunt Gigas d. tit. quomodo & per quos. q. 8. Aymõ cons. 178. n. 3. Roland. a valle cons. 16. nu. 20. lib. 1.* Bonacos. *commun. opin. p. 1. vers. indicium faciunt Farinacius q. 43. nu. 37.* Bertazz. *cons. 225. nu. 20. Lanfranc. in praxi num. 72. c. 8.* Binsfeld. *d. conclusi. 6. Friburgenses & Patauini & Ingolstadienses DD. supra* fauet ergo praxis & authoritas Iurisconsultorum.

2. & praxi.

3. & ratione multiplici.

1

Confirmant plurimæ fortes & appositæ rationes. vt argumentantur. Friburgici, si ad socij nominationem accedat præsumptio seu coniectura, tũc denominatus potest torqueri, secundum omnes DD. atqui secundi socii inculpatio est nouum signum seu indicium gignens nouam coniecturam seu præsumptionem. ergo tum reus poterit torqueri. Si respondeas esse quidem nouum, sed à priore non diuersum, nec diuersam vim probandi obtinere. Probatur habere diuersam & aliud gignere adminiculum quàm genuerit nominatio prior. Nam prior erat insufficiens, posterior verò ei addita est sufficiens. quia probatio composita ex duabus speciebus imperfectis, quæ tamen eiusdẽ sunt generis, formę, & substãtiæ hoc est ex duobus indiuiduis eiusdem speciei infimæ in ordine ad suũ effectũ plena est & sufficiens. *docet Menoch. l. 1. de præsum. q. 39. n. 3. & seq. per l. 5. C. qui n. tutell.* & hoc probatur inductione similiũ partim physicorũ

partim

partim iuridicorum, Physica sunt: quæ de vnâ & pluribus candelis de vnâ & pluribus guttis lapidé cauantibus superiùs allata: item de pluribus gradibus frigoris vel caloris cũ intendentibus, & ad calidũ vel frigidum vt octo perducẽtibus. de duobus pueris trabem ferentibus, de pluribus Actibus habitum gignentibus, quæ cuncta vni soli denegata, possent adduci.

Iuridica verò, quia in illis probationibus quæ ad vnius facti probationem tendunt, quæ nõ prosunt singula, multa iuuant, *Bart.* & *cum secuti alij in d.l.1.§.idem* Cornelio. plures testes singulares deponentes de subordinatis ad torturam sufficiunt, *vt docebitur postea, q.8.* ad eamdem sufficiunt plura indicia etiam remota. *Bart. & communiter in l.fin. D.de quæstio. Angelus Aretin.in verb.quod fama publica nu.6.& ibi in addit. Augustin. nu. 52. Aegyon. Boss.d.tit.de indic.num.71. Blancus deinde nu. 150. & sequitur docens communem Farinac.d.q.37.nu.11. & 43.* Item, si cum dicto socij contra nominatum ad foret aliquod indicium seu adminiculum, veluti vnus testis de auditu, vnus de visu non integer, inimicitia nominati, fama fuga, extemporanea conuersatio, secreta collocutio, aut similia: nominatio illa sufficeret ad nominati torturam, quamuis hæc sit remota satis à facto: docet ex plurimis. Propter Fari.*q.43.n.163.vsq. ad 177.* cur non igitur multo magis si ad nominationem ab vno reo factam, accedat nominatio eiusdem facta ab alio vel ab alijs, cũ isti non adferãt adminiculũ remotũ, sed de ipso facto, & super ipso facto? Nõne cũ Iudex teneatur singulos interrogare, singulis tenetur aliquid credere? si singulis aliquid, cur non plus pluribus quã vni? cur credat aliquid primo magis quã secundo vel tertio? Si dicas non operari secundum, quia est in eodem genere probationis cum primo, népe in genere denunciationis. Cassa hæc euasio est, & falsa: si vera foret nec testis omni exceptione maior, posset efficere certitudinem ad condemnandum, cùm sit in eodem probationis genere, nempe testimonij. Hinc formatur alia ratio valida.

2. Vnus testis etiam omni exceptione maior, ad condemnationem inualidus est, nec sufficit, quia solummodo præbet probationem inidoneam ad condẽnandum: si tamen alius illi similis testis adiungatur, ambo simul progignent probationẽ plenam ad condemnationem: & sic duo isti testes de visu deponentes plenè crimen probabunt ad effectum vt reus ad pœnam ordinariam possit condẽnari. Cur ergo similiter duorum complicum vnũ tertium nominantium denunciationes, non faciẽt indicium sufficiens ad torquendum: cur inquam quod non possunt seiũctim, non poterunt copulatiuè? Sanè sicut isti singuli sunt inhabiles in ordine ad torturã, sic illi singuli sũt inhabiles in ordine ad condemnandũ. Cur etiam hic numerus fidem nõ augeat, cum generalis iudiciorum sit regula testiũ fidem num. augeri & num. suppleri, quod in fide deficit: *est tex.l.3.§. argumenta D.de testib.cũ gloss. in verbo numerus, vnde id eliciunt Iacob. Butig. & Florian.& l. ob carmen §.fin.* D.*eod. Alex.cons.47.col.1. & cons.78.lib.2.& cons.141. col.2.lib. 5. Decius cons. 165.col.pen. Curt. Iun.cons. 168.nu.17.*

3. Fauet nostræ sententiæ præterea ipsa experientia maximi facienda in similibus, quæ docet in hoc crimine plurium complicum denunciationes vix vnquam vel nunquam fallere docet etiam vix vnquam in hoc arcanissimo scelere veritatẽ aliã via posse deprehẽdi, cùm vix probatio sceleris per alios quã per inhabiles & complices facinoris possit haberi: Quare cùm hic casus inciderit, vel necesse est inquisitionem iudiciariam & processum fieri irritum & inanem: vel permittendum iudici vt pluribus talibus credat. Et ea de causa Iudicũ arbitrij est decernere, an criminis probatio per alios, quàm per complices haberi possit, vel non possit, *iuxta* DD. *Plotum in l.si quando §.2.nu.8.C.vnde vi. Mascard.de probation.concl.1403.n.4.vol.3. quos sequitur Baiard.ad Clarum q.21.nu.115.* & rectè iudicem id arbitraturum, si non attendat ad id quod absolutè est impossibile, sed ad id quod in tali crimine communiter solet accidere, plusquam probabile est. *ex sententia Alex.cons.112.vol.2.& cons. 152.nu.15.lib.5.Zazij cons.2.nu.60.vol.2. Gram.ma. decis.34.n.7.* quam licet impugnet Riminald. Iun. *cons.360.nu.88.vol.4.* tamen eam multarum praxis regionum meritò amplectitur, ne contra bonum publicum occultissima delicta maneant impunita. *Sic Baiard.supra nu.114.*

4. r. Vltimò probatur, quia idipsum obtinet in crimine hæresis (à quo ad Magiam est bonum argumentum, quia striges semper inuolutæ sunt contra fidem, & Sixtus v. quadam bulla dicitur hęc crimina quoad inquisitionem exæquasse) inuenio inquam de hæresi idem tradidisse Pẽnam *ad 3.p.Directorij Inquis.Apendice ad q.61.* sit.

4. *Limitationes.* Vltima conclusio. *Moderanda hæc opinio nostra, eam procedere si ex veri similibus coniecturis & num. testium, vel ex qualitate deponentium, vel ex personis eorum contra quos deponunt, præsumantur nominantes falsum non dicere.*

s. Hæc limitatio est Collegij Patauini illã desumentium ex d. c. in fidei *& c. accusatus §. licet de hæret. in 6.* & *fran. Aretino in c. cum P. Manconella. est de accus. col. 5.numero 21. & 22. Marsil. cons.24.nu.13.Roland. cons.72.num.25.lib. 1. Sprenger.in mall.q.4.* & *alijs.* Et ad hæc capita reduci possũt cõditiones aliæ requisitæ à Binsfeld.*l3.d.concl.6.*

Friburgensium limitationes sunt, si in denũciatione constanter perseuerent. 2. si pœnitentes ad iudicium accedant. 3. si cum contritione moriantur. 4. si nulla mendacij, aut odij, aut inimicitiarum sit suspicio. Ex his 1. & 4. certe; 2. & 3. non æquè, & postea de his plura dicentur.

QVÆSTIO II.

An inimicitiæ denunciantium contra denunciatos debeant plene probari per duos testes: vel sufficiat semiplena probatio per vnum testem aut etiam præsumptio ad eludendum indicium denunciationis.

a. Ad hãc quæstionẽ variatũ responsis. Omnes cõcedũt odiũ & inimicitiã valere ad elidẽdã denunciationis fidem *c.repellantur.c.meminimus.de accusat.l.3.in prin.* D.*de testib.l.liberi.*C. *de inoff.test. etiam in exceptis criminibus.c. per tuas. de Simon. cũ P. vbi* Abbas.*de accusat.Bart. in l.in quæstionib.D.ad leg.Iul.Maiesta.*

b. Concedũt etiã, sicut actor suã intẽtionẽ, debet plenè probare, sic etiam reo exceptionẽ suã, in qua fungitur vice actoris plenè probandã. *l.1.D.de except.* & *ibi Castrens. l. in exceptionibus D. de probat.* & *ibi gloss.l.quoties* & *l.cũ de indebito.§.fin. ante pro parte ib.l.maurẽ.C.de probatiõ.Areti.in rub.inst.*

de exception.nu.24.fuluius Pacianus de probat.vol.1. arg.66.& seq. Decius in c. in præsentia n. 50.de probat. & cons.534.n.9.Crauett. cons. 201. nu. 29. & ex communi DD.id probans Ios.Naschandus vol. 2. de probat.cond.685.numer.1.& 2.

c Omnes etiam fatentur probationum varias esse species, quarum vna sit efficacior alia: 1.euidentia facti.2.confessio,3. instrumentum 4. testes. 5. iusiurandum.6.præsumptio.7.quæstio.8.fama. *Sic post Arist. & Ciceronem, Menoch. de præsumpt.lib. 1. q.1.cum seqq. Maschard.lib. 1. de probat. q. 4.* Sicut Dialectici duplicem agnoscunt probationem, vnam apodicticam, qua res per suam causam necessariam, vel causa per suum necessarium effectum cognoscitur, quæ est probatio demonstratiua: & aliam Topiccam, seu Dialecticam, qua ex probabilibus seu verisimilibus aliquid confirmatur. illius apodicticæ vnus est gradus certitudinis. huius verò topicæ plures sunt, secundùm probabilitatem maiorem minorémve probationem. Ita quoque in prædictis probationibus iuridicis, & inter ipsas, & fermè in singulis varij sunt gradus firmitudinis & verisimilitudinis. Nam vnus testis alio certior, vnum instrumentum alio perfectius, vna præsumptio est aliâ credibilior & firmior. *Menoch.lib.1. q.29.& 30.de præsumpt.& q.44.n.8.& 9.* vna est vrgentissima: qualis est quæ vocatur iuris & de iure, quæ resp. illi apodicticæ, vt patet ex allatis exemplis de Menoch. *d.lib.1.q.3.* alia non conuincit, sed valdè verisimilis est, vt præsumptio iuris, alia leuis, qualis est præsumptio hominis.

d Item constat non omnia hæc probationis genera omnibus causis conuenire. quia quædam testibus vel instrumentis directè probari non possunt, sed solis præsumptionibus ferè, vt sunt mentale adulterium, simonia, hæresis, dolus & similia, quæ habes apud Menoc.*d.l.1.q.58.* quib. annumerandum est odium & inimicitia, quia latent in animo: ideo coniecturis inuestiganda & probanda ex aliqua facti alicuius circumstantia, vnde inimicitia potuit oriri, desumptis. *arg.l.dolum.C.de dolo.c.2.de renunciat. in 6.Bald.cons.41. præmittendum est. nu.4.lib.5. Abb.in c.repellantur.num. 2.de accus. Maschard.lib.2.de probat.concl.898.nu.4.& 5.* Denique inimicitiæ probationē fieri debere iux. reg. tex.in cap.in omni negotio. de testibus & in l.vbi numerus D.eod.tradunt Bald.& Mascard. *ille in l. errore C.de testa.iste vbi supra. cōcl.901.n.2.* & inimicitiam capitalem difficiliùs probari, quàm non capitalem constat. Item à iudicis arbitrio pendere vtrum sit inimicitia nec ne, item quæ sit capitalis, quæ non, quæ grauis, quæ leuis: est cōmunis sententia plurimorum, *quos citant & sequuntur Nellus tract. de test.nu.4.Clarus §.fin.q.24.& ibi* Baiardus. *Menoch.lib.2.de Arbitrar.casu 110.nu.3. Farinac. q. 49.nu.86.& q.53.n.57.* quod iudicium moderari potest ex traditis per Viuium & Mascar. quos retulit Baiard.d.loco, & alios apud Mōcadam *in addit. ad Crottum de testib. in caus. criminal. num. 169.* Hinc infero conclus. sequentem.

Conclusio f

A iudicis arbitrio pendet an inimicitia in casu proposito sit satis probata, nec ne. Probatur l. 3.§.ideo D. & §.eiusdem de testib.§. Si verò talis aliquē. Auth. de instrum.fide.Menoch.lib.1.de arbit.q.9.

Sciendum pro arbitrij huius directione, quod capitalis omnino testem repellat & nominatorem etiam in exceptis, neq; expurgatur hęc inhabilitas per torturam. *quod repellat, probatur l.3.in prin. D. de testib.c.cum oporteat.c.meminimus cum simil.de accusat.auth.si dicatur* C. *de testibus & in corpore vnde sumitur: quod in exceptis quoq; & tortura.l.1.§.præterea D.de quæst.& ibi Marsil.Gigas in tit.quomodo & per quos q.7.nu.6.Bertazzol.in crimin.cons.38.nu.15. & cons.528.nu.7.Menoch.de arbit.cas.474.num. 55. Farinac.q.53.nu.5.&* 12.

Leuior inimicitia testimonium & nominationem tantum eleuat & debilitat *Bald.in Auth.si dicatur in fine* C. *de testibus.* Iacobin. à S. *Georg.in l. testium D.eod.& alij apud Farinac.d.q.53.n.54.* Cùm verò vtraq; grauis & leuis lateant in animo, putarim vtrámq; eodem probationis genere probari posse: sed causas grauiores requiri ad probationē plenam inimicitiæ capitalis, quàm leuioris. causas capitalis has memorant DD. 1. si quis alteri mouerit quæstionem statûs. 2. quando intentata fuit vel illata mors ipsorummet, vel parentum, vel amicorum personis, inter nominatum & nominantem. 3. minæ necis ab eo qui solet exequi. 4. accusatio criminis capitalis, vt adulterij, hæresis &c. 5. controuersia de maiore saltem parte bonorū. Deniq; quæuis atrox iniuria inter illos. *Maschard.vol. 2.de prob.cond.898.Binsfeld.d.conc.5.dub.2.prope fin.* Ex quibus facilè secernas causas grauis & leuis inimicitiæ: quamquid interdum ex leuioribus causis oriri grauissima & capitalia odia constet. iudex tamen vt plurimum ad causas attendere debet: quia sufficit probare causas grauis odij, quamuis hanc inimicitiæ magnitudinem extrinsecis signis non ostenderit. *Innoc.in c.cum l.& A.de re iudica. in fin. per tex. in c.2. cum seq.3. q.5.Bald.in l. præscriptione num.36.C.se contra ius. Rom.in rub.de arbitr.col.11. Gramm.decis.33.n.7.Marsil.d.l.1.§.præterea.n.3.Farinac.d.q.53.n. 21.* Contra vbi inimicitiæ magnitudo factis probata vt conatu vel illatione necis, aut grauis valdè damni, aut atrocis iniuriæ: non putarim iudici valdè laborandum de causæ inuestigatione. Vt enim vulgo dicitur, *Obras son amores*, h. factis amor cognoscitur: sic è contrario etiā factis clarè animus hostilis manifestatur.

g Verùm si quod horum indiciorum signorum, factorum, vel causarum vnde præsumptio elicitur, vel quæ testes attulerant, à nominante fuerit negatum: hoc non potest per præsumptionem, nec per vnum testem plenè probari, sed opus est duorum testimonio ad hoc iudici persuadendum, vt docet Menoch.de pręsumpt.lib.1.q.51.& cauetur in Carolina sanctione crimin. Ordinatione 23. & 30. Neq; quoad hæc quæ diximus distinguendum inter inimicitiam & odium, quia vt quis repellatur sufficit probare quod sit valdè odiosus nominans nominato, etiamsi non sit inimicus secundū multos. *Ita Præpositus in c. quod vero col.fin.3.q.5.Gigas supra.q.2.n.30.& plures apud Farinac.q.49.num.30.* fateor tamen me reale discrimen inter magnum odium & capitalem inimicitiam non satis capere.

h Igitur vt his positis quæstio satisfiat, *certū est, & in eo supponitur duorum testimonio has inimicitias plenè probari. De vnius testimonio, crediderim illud non sufficere, cuiusuis dignitatis sit,* vt plenè probet, & repellat nominantem, *l. iurisiurandi C. de testibus.* posset tamen facere semiplenam probationem, *per notata in l. admonendi D. de iureiur. & in l.matribus D.de quæstion.* & etiam ad infringendum seu elidendum indicium ex nominatione natum. Sic *Patauini* DD. Si tamen in testimonio additæ & probatæ sint causæ, species & qualitates inimicitiæ. *Ias.in l.1.C.de test. nu.9.& in l.Titiæ textores col.3.D.de leg.1.Bald.in l.solū C.de testib.& in l.si quis testib.ib.in fi.* Imola *in c. Raynutius*

de testam.

de testam. Grammat. decis. 54. nu. 11. Farinac. q. 49. nu. 126. & seq. Equidem sine adminiculis duo mihi sufficerent testes ad probandam capitalem inimicitiam: cum vno, requirerem adminiculum aliquod, & hanc esse communem sententiam affirmat Melchior Palaëz *tract. maioratum p. 1. q. 43. n. 5.* facillimè námque semper vnus testis inueniretur, qui de inimicitia hac deponeret: & sic reus eum præiudicio reip. semper liberaretur: quamuis enim Iudex, si velit, possit in criminibus exceptis leuiores inimicitias contemnere, tamen capitalem cogitur magnifacere & propter illam tenetur testes omni exceptione alias maiores repellere. *iuxta gloss. communiter receptam, in c. cùm oporteat e accusat. quam seqq. Clar. Menoch. Farinac. & alij supr. citati.*

Quod attinet ad præsumptionem, distinguere oportet. Nam præsumptio quæ dicitur iuris & de iure plenam & claram facit probationem, *vt docet Menoch. lib. 1. de præsumpt. q. 36. num. 1.*

Præsumptio quoque iuris idem operatur, cùm sit etiam ipsa vera, propria, & perfecta probatio, (*vt ostendit ex communi sententia idem Menoch. d. q. 36. à n. 3.* maximè quando ex natura rei aliæ à præsumptionibus probationes haberi nequeunt, aut nulla legis præsumptio illi repugnat. *Alciat. de præsumpt. 3. p. Menoch. supra d. lib. 1. q. 38. Maschard. lib. de probat. q. 10. à num. 34. vsq; ad 47. ex l. Imperator vbi Alex. & Ias. D. de leg. 1.*

Præsumptio deníque hominis, si sit vehemens & vrgens constituet veram probationem & legitimã, maximè si aliquod adminiculum accedat. *Berous in rubr. de probat. nu. 42. Bald. in addit. ad specul. tit. de præsumpt. §. species. Menoch. d. lib. 1. q. 36. n. 14.* Ratio est, quia præsumptio hominis planè subiicitur arbitrio iudicis: quare, si sit admodum vehemens, poterit iudicem mouere, vt illi fidem tribuat. *Berous d. n. 42. Menoch. d. lib. q. 44. n. 8. & 9.* Hæc de valdè vehementi facilè concesserim: de non vehementi, sine aliis adminiculis nequaquam. Semper enim adest præsumptio hominis contra complicẽ in nostro crimine. quia striges sunt hostes humani generis, & vicissim sunt cunctorum odium: & sic semper odij exceptio præsumptione huiusmodi probata iudicum diligentiam, & iustitiæ rigorem, & criminis denuntiationem frustraretur. quod est magnoperè iudici, ne fiat, attendendum: Cum inimicitia vtpote repugnans naturali iuri, nisi benè probetur nunquam sit præsumenda. *l. in ratione §. cum quidam D. ad leg. Falcid. l. 1. C. de man d. Princ. c. cùm in iure. de offic. de leg. Aymon cons. 8. n. 8. Mantua Benarid. cons. 24. num. 13. cons. 52. n. 17.*

QVÆSTIO III.

An denunciantes debeant esse contriti, sicuti quidam volunt cùm hoc iure non sit expressum, & sagæ rarissimè pœniteant?

SAtis obscurè quæstio proponitur. Vel ergo quærunt an eo tempore debeant esse contriti, quo denuntiant, an saltem antequam moriantur? Prius illud, quocúmque modò capias contritionẽ, dicendũ non est: quia cõtra praxim est, vt ante sententiam latam se parent ad confessionem: contra prudentiam quoque. Nam confessioni tali (loquimur de sacramentali) non satis fidendum iudici, quia vix fit vt pœniteant nondũ damnatæ: & eam exigere foret reos, satis ad perfidiam procliues, sacrilegij periculo exponere.

Post sententiã quoque hæc contritio, ad id quod dicimus, mihi præcisè nõ videtur necessaria. Quod probo vel enim loquuntur de contritione propriè sumpta, quatenus est pars vna præuia pœnitentiæ: & nego de hac vnquam iudici constare posse: vel sumunt pro attritione & de hac, quoniam interna est, idem asserendũ. Si dicas potest iudici constare de hac æquè ac confessario, dico rationem esse disparẽ. nam iudex in foro poli, tenetur credere reo pro se loquenti; iudex in foro fori credere nõ modò non tenetur: sed, ne facilè credat, sibi plurimum cauere tenetur. Deinde si ille decipitur hac in re, damnum est solius decipientis: si iste, damnum est præterea iustitiæ & reip. Vel deniq; contritionem sumunt pro actuali confessione sacramentali. Sed (quicquid dicant alij Domini respondentes) certũ est, in praxi iudices ad illam attendere non solere: nam latroni contra socios creditur, etiamsi nolit confiteri: vt & hæretico impœnitenti: & infideli, de Sodomia cõplicis quæ cuncta crimina cum strigũ crimine solent cõcurrere. Verũ licet sit hoc in praxi nouum, volant saltẽ in iure satis fundatum, & rationi valdè consentaneũ: de iure probant, ex c accusatus §. licet de hær. in 6. ibi, *si ex manifestis indicis apparuerit, nõ ex leuitate animi, aut odij fomite, sed zelo Orthodoxæ fidei, &c.* Verùm respondeo illa aliundè apparere posse: nec confessionẽ illam satis manifestũ signum ad hoc esse: cùm ante sententiã soleat esse ficta, post eamdem possit esse simulata ad pœnam mitiorem obtinendũ. Deinde aliud est *non videri motum, ex leuitate animi, &c.* in denunciando, aliud *debere esse contritũ.* Non est igitur isto textu expressum, sed nec alio vllo: non quidem ex verbis, sed nec ex sententia & interpretatione congrua. nam licet quæ ex sententia legis sunt, lege cauta censeantur *l. nominis D. de verb. signif. l. neq; leges. l. scire, cum sim. D. de leg.* attamen non omnis legis extensio ex legis sententia est. Probant ratione, 1. fidei humanæ fundamentũ est personæ integritas, quę in nõ contritis abest. 2. quia nulla fides adhibenda personæ quæ fidem Deo violauit. 3. quia tales nõ contritæ sunt mancipia Diaboli, qui mendax est. 4. quia dæmon id vnicè agit, vt carceratæ nullum denuntient: igitur si quæ persona aliam denuntiet: fortis est præsumptio; quod ex odio in genus humanum suggerat incarceratę vt innocentem denuntiet.

His argumentis nihil moueor. Ad primum dico, integritatem personę posse intelligi vel de sanctitate & perfecta iustitia: vel de fama illibata. priore modo nego illam in iudicialibus esse fundamentũ fidei: adminiculatur, vt magis credatur à iudice, sed absolutè non requiritur. posteriore modo in iudicialibus criminum non absolutè requiritur, nam nec contritio reos tales facit: sed eatenùs tantum, vt criminosis non credatur, si nihil adsit quo expurgetur infamiæ vitium: hic vero expurgatum est per torturam quæ facit illos credibiles. maximè si tempestiuè non reuocent.

Ad 2. ratio laborat vitio plus probationis. quia sequeretur nulla in re illis credendum. Idẽ respondetur ad 3. & præterea, etiam Diabolo mendaci exorcismis extorqueri veritatẽ: sic mancipiis eius tortura illam posse exsculpi: & valet similitudo, quia exorcismus est quasi quæstio qua dæmon torquetur. Quarti consequentia nihil valet. nã non quicquid conatur diabolus impedire, Deus permittit vt

possit.nec etiam prouidentia Dei facilè sinit innocentes deferri, & puniri. Quare nego illam præsumptionem esse fortem,vel benè fundatam.

Igitur si pœnitentiæ signa,etiam citra confessionem in illis apparerent,bonum id foret, & optandum iudici:sed citra illam vix est vt pœnitentiæ signacent ferí debeant:quare *simpliciter assero, sufficere Iudici si aliunde quà ex contritione (quomodocumq; acceptam) possit verisimilis apparere denunciatio, & ideo talis ei videatur.* Certè super pœnitentiæ signis exterioribus an essent sufficientia nec ne, semper aduocati sine fine litigarēt. Quare ista sentētia noua mihi videtur satis noxia iudiciorū expeditione.

Conclus. d

Fateor D. Binsfeld. *li.3.concl.6.* istam conditionem posuisse, & me ex illo *lib.5. Disq. sect.3.* sed nec ratione nec auctoritate hoc nouum dictum ille confirmat:quare suspicor & verisimile est,id cum eo sensu posuisse, quo equidem posui: nempe quod confessione sacramentali ante mortem accedente aut tempore denunciationis accedentibus signis exterioribus iudici verisimilibus ex animo pænitere: multo firmior sit, & securior in praxi, sententia de recipienda complicium plurium sine aliis indiciis denunciatione: non verò eo sensu: quòd si deessent talia signa vel confessio,vt non esse tutam sententiam credatur:quod in terminis nullum vidi adhuc asserentem, contra receptam quam dixi & notoriam praxim. Hæc de noua quæstione nunc dicenda occurrebant.

QVÆSTIO IV.

An ea, quæ de iure & constitutione Carolina Art. 31. requiruntur in denunciatione vnius, requirantur etiam in denunciatione plurium?

PAtauini & Friburgenses responderunt non requiri,idem ego responderam.Sciendum moueri quæstionem propter ar.31. & ar.44.quorum tenor sequitur.

ARTIC. XXXI.

Rubrica,

Communia indicia quorum quodlibet solum ad torturam sufficiens est.

SI vnus reus conuictus, qui in suo delicto auxiliatores habuit, aliquem in carcere denunciat, qui ei ad perpetrandum delictum cōmissum opem tulerit, etiam est suspicio contra denunciatum, si modo in huiusmodi denunciatione sequentes circūstantiæ & requisita obseruentur & reperiantur.

Primò quod denuncianti persona denunciata in quæstione nominatim nō fuerit proposita,adeoq; de eiusmodi persona in specie nō fuerit interrogatus aut tortus denuncians,sed in genere interrogatus,quis eius in crimine fuerit auxiliator: denūtiatū ex se cogitatione assecutus fuerit & nominauerit.

Secundò conuenit,quod ille denuncians omnino specifice interrogetur,qualiter quomodo & quando eum denunciatus inuenerit, & qualē societatē cum eo habuerit,&in hoc debet denuncians interrogari de omnibus possibilibus,& necessariis circūstantiis,quæ pro occasione & qualitate cuiusq; facti, omnium optimè ad sequentem inuestigationem veritatis conducere possunt, quæ hic omnes describi nequeunt, sed quilibet diligens & discretus per se considerate potest.

Tertiò conuenit inquirere an denuncians in singulari, inimicitia, maleuolentia, vel contrarietate cum denunciato consistat. Nam vbi talis inimicitia,maleuolentia aut contrarietas notoria esset,vel inquirendo reperiretur: tunc denuncianti de eiusmodi denunciatione contra denunciatū non esset credendū, nisi de hoc alias tam verisimiles, firmas causas, signa veritatis iudicet, quæ quoque in inuestigatione reperiantur,quę firmum indiciū faciant.

Quartò vt persona denunciata adeo suspecta sit, quod denunciati criminis rea videri possit.

Quintò denuncians in denuntiatione constanter manere debeat.

Rubrica.

De Magia sufficientia indica.

ART. XLIV.

SI quis se offerat alios Magiam docere, vel aliquem maleficare minetur:& illi, cui minatus est eiusmodi quid contingat, vel etiam singularem consuetudinem cum Magis aut maleficis habeat: vel talibus suspectis rebus, gestibus, verbis, & substantiis vtatur,quæ Magiam secum important, & illa persona de hoc alias sit diffamata, hoc præbet firmum indicium Magiæ, & sufficientem causam ad torturam.] Hactenus sunt verba constitutionis criminalis sancitæ à Carolo V. Imp.

Hoc posito respondetur hanc constitutionem in d. ar. 31. capiendam de denuntiatione vnius vt in terminis loquitur, non plurium. Nam locutio singularis legis non potest resolui in pluralem, quando plurium & vnius diuersa est ratio iuxta doctrinam Præsidis Nechlimiensis in loco à vi numeri, Nu.1. & 8. diuersam verò rationem esse in nostro casu plurium & vnius ostensum in resp. ad 1. quæstionem. Item primum requisitum d. ar. 31. non habet locum in denunciatione à pluribus facta quod probatur. Non debet reus in genere de complicibus interrogari,quando indicium aut præsumptio adest contra singularem personam:sed potest fieri de illa specialis interrogatio. *gloss. & DD. l.fin. (de accusat. Brunus de indic. 1.p.q.6.n.4. Bossius, de inquisi. n.61. Menoch. Præses. de arbitr. Iud. lib. 2. cent. 5. cas. 474. n. 53. Binsfeld. membr. 2. concl. 1. vers. pro indicib. annotandum.* quando autem plures denuntiant, post primam denunciationem iam adest denunciatione primi indicium seu præsumptio, hoc enim prior ille operatur: & ideo inter indicia ad inquisitionem & interrogationem hanc sufficientia ponitur denunciatio vnius complicis. *idem Menoc. de præsumpt. lib. 1. præs. 8. n. 2.* & constat plus requiri ad inquisitionem specialem, quàm ad interrogationē specialem, quia illa est maioris præiudicij. Vnde & illud infero, cùm plus idcirco etiam requiretur ad capturam: si in ea licet, magis licebit ad specialem interrogationem: sed ad capturam sufficere, non desunt qui velint, *et Lancellotus pract. crimin. tit. de inquisit. num. 34.*

Præterea nec 4. conditio requiritur in denunciatione à pluribus facta,vt etiam doctum in resp. ad 1.

Ergo Carolina non potest extendi ad denunciationem plurium.

QVÆSTIO V.

An denunciationibus infamium sit credendum in criminibus exceptis contra personas bonæ famæ?

PRoponitur quęstio generaliter:& supponit absolutè, siue sint plures denunciantes siue vnus: atq; in his terminis eam discutiemus, scilicet vtrum vel pluribus talibus sit credendum? sic res magnam patitur difficultatem.

Plerią; censuerunt contra constantem & non vulgarem denunciati famam bonam, nihil ad torturam valere plurium complicum nominationem.

idque

idque ne sit in potestate & arbitrio istorum tam infamium grauare & denigrare bonum nomen, existimationem, & personam hominum proborũ. *citantur pro hac sententia, Ruph. Cuman. cons. 136. ad 1. col. 4. Alex. cons. 89. n. 13. l. 3. Mars. cons. 74. n. 25. & in crimine nostro maleficij cons. 109. n. 27. Paris cons. 151. n. 13. lib. 4. Grammat. cons. 21. n. 8. cons. 35. n. 37. cons. 57. n. 11. cons. 58. n. 18. & cons. 66. n. 5. & melius Decis. 28. nu. 17. & 18. vbi post And. de Isernia & alios ab eo allegatos sic plenè affirmat. Item Socin. Iun. cons. 39. n. 66. l. 2. Roland à valle cons. 16. n. 24. & cons. 13. nu. 35. l. 1. Menoch. de arbitr. cas. 474. n. 42. Bertazzol. cons. 59. n. 8. & cons. 61. n. 16. Vincent. Onded. cons. 100. n. 40. l. 1. hæc communiter recepta:* sententia, valdè probabilis est: quando bona fama tam constanter & plenè probata est, vt dubitare iudex non possit aut debeat, cõmuni eius loci hominum existimatione denunciatũ propter mores anteactæ vitæ haberi pro viro probo, & ab hoc crimine alieno. *arg. l. de minore §. plurimum D. de quæstion.* & hoc nisi alia adminicula concurrant pro denunciatione, quæ iudex magni meritò faciat: tunc enim indicium hoc denunciationis valde graue foret: & multi tenent bonam famam denunciati tollere indicia leuia, & grauia solum elidere. *sic Paul. Merend. in criminal. variis cõs. diuersorum cons. 88. n. 78. Vulpellus cons. 105. n. 6. & cons. 125. n. 26.* Ex horum ergo sententia istud indicium adhuc aliquid virium haberet contra generalem probationem famæ bonæ: saltem ad lenius torquendum: quia præsumptio nascens ex bona fama est generalis, nascens autem ex plurium denunciatione est specialis: *hoc volunt Alex. cons. 77. nu. 9. lib. 1. Arnonus soliloq. 37. Binsfeld. conc. 6. dub. 3. illat. 6. d. lib. 2.*

Alij censent, tum demum elidi indicium hoc plurium per certam & constantem bonæ famæ exceptionem, quando ad bonam famam accedunt alia indicia ad exculpandum reum denunciatum: vel etiam reis denunciantibus plures defectus obiiciuntur qui eorum personas vel dicta debilitant: vt, quod sint viles personæ, aut alias aliis criminibus scelerosi. ratio eorum est, quia semper duplicata materia exceptionis plus debeat valere ad augendum & detrahendum, vt duo vincula sanguinis, duæ improprietates duæ fictiones, duo indicia, duo actus geminati: & hoc in terminis ad liberandum à tortura nominatos, annotarunt non pauci. *Gigas de crimin. læs. Maiestat. tit. quomodo & per quos quæst. 7. num. 7. Grammat. consil. 1. Roland. à valle, consil. 16. num. 20. & consil. 73. num. 24. libr. 1. Menoch. d. cas. 474. nu. 74. Maschard. de probation. conclusio. 1317. num. 41. Vincent. Onded. d. consil. 100. num. 17. & sequ. Farinac. q. 43. num. 179.*

Concl. 1.

Ex his iam patet, simpliciter loquendo plurium infamium denominationem contra bonæ famæ personas admitti & posse valere ad torturam, v. g. si nihil illis obstet, nisi bona rei fama: siue si non sint alia adminicula contra denunciationem, hoc enim supponit præfata opinio DD. & tenuere DD. Ingolstadienses *in scripto suo anni 1590.* & Friburgenses *in consil. anni 1601.* post Bossium, Clarum, Binsfeld. & alios. probatur ratione 1. quod non admittatur vnius socij testimonium fit, quia bona fama præponderat vnius nominationi: sed si adminiculum accederet ad vnius denunciationem, bona fama non præponderaret: igitur etiam non præponderabit, quando ad vnum aliud quoque denominantis socij indiciũ accedet: cùm denunciatio secunda præponderet aliis indiciis, *est ratio Farinacij*: Secundò. Iura, in exceptis criminibus admittentia infames ad testificandum, non distinguunt inter infames & non infames denunciatos. ergo nec nos debemus distinguere. Confirmatur, quia si distingueretur, semper ferè elidẽtur denuntiaciones: quia vt plurimum denunciãtur personæ non diffamatæ, & in hoc crimine vix aliundè quàm ex denunciationibus oritur initium diffamationis. Tum etiam quia hæc est indoles istius delicti, quòd rarissimè possint ab aliis denuntiari quàm ab infamibus: quod quando accidit, infames admittendos, *docent Soz. in reg. 415. Menoch. de arbit. q. 27. n. 7. Grammat. & alij, communem dicit Clarus §. fin. q. 24. n. 13. & q. 25. in pr.* Deniq; non obstant huic sentẽtię, Carolina ar. 31. nec Mascardus aut alij quia loquuntur de denunciatione ab vno cõplici facta.

Concl. 2.

Igitur aliquando plurium sociorum testimonium non eliditur per bonam famam solam quantumuis certam: vt dictum aliquando verò eliditur: & mea quidem sententia à Iudicis arbitrio dependet iudicare: quando elidatur, quando non: quia à iudicis arbitrio pendet decidere in animo suo, quod nam certius in indiuiduo sit in indicium bonæ famæ, an denunciationis plurium. Quando certius illi videtur indiciũ bonæ famæ, tunc tenetur abstinere à tortura, *iuxt. Bart. in l. 1. § 1. D. de q. Angel. de malef. in vers. quod fama publ. n. 34. Marsi. in §. diligenter n. 190. Alex. cons. 180. n. 9. lib. 2. Gramm. voto. 3. n. 29. vbi etiã ad id adducit. Ioan. Andr. & Bald. sic etiam Farinac. q. 38. n. 110.* Sin verò vrgentiores & firmiores iudicet complicum denunciationes, procedat ad torturam, saltẽ leniorem. Dependet ergo res, à pondere indiciorũ, vt præualeant grauiora, vt olim docui *d. l. 5. sect. 3. v. conditiones autem, cum Prospero Farin. d. operis q. 47. & est ad mentem Carolinæ.*

QVÆSTIO VI.

An saltem ad hoc duorum vel plurium infamium denunciationes sint necessariæ?

SI non adsint alia adminicula, vt minimum requiruntur denunciationes duorum virorum vel plurium mulierum. Nam vnius non sufficere, maximè contra personam bonæ famæ, dictum satis. plarimi enim facienda vitæ præcedentis merita. *l. 3. §. sed si ex improuiso. & l. non omnes §. à Barbaris. D. de re milit.*

Dixi (*vt minimum* quia saltem requiruntur duo vel tres (vt dixi) nec pauciores vnquam suffecerint: non tamen semper isti duo vel tres suffecerint: si tanta sit vis bonæ famæ propter magnam personarum inæqualitatem (v. g. si Princeps denuncietur à suis subditis) vt duobus vel tribus ipsa adhuc bona fama præponderet: tunc enim tot denunciationes requirerentur, quot possent præponderare. *Sic Pater Valentia. tom. 3. in D. Thom. disp. 6. q. 13. puncto. 4. §. 3. vers. secunda regula, & Petr. Binsfeld. d. concl. 6.* Aliquando ergo sufficient duo, aliquando plures requiruntur, pro circumstantia personarum.

QVÆSTIO VII.

An vltra denunciationem plurium, denunciati diffamatio requiratur in exceptis criminibus, vt possit procedi ad inquisitionem specialem, & torturam?

a

NOn quæritur an ad inquirendum vel torquendum sola fama sufficiat, quod si quæreretur, optimè quidam consulti respondissent in exceptis criminibus solam famam sufficere ad citandū personaliter,& ad detrudēdum in carcerem, & proinde multò magis ad specialem inquisitionem. *(in l. nullus C. de exhib. reis Crauet. cons. 41. n. 6. cum aliis adductis à Maschar. concl. 754. n. 19.* ad torturam tamen quæ requirit indicia facto propinqua, grauia, verisimilia, & clara *li. 1. in pr. D. de quæst. l. milites C. eod. Bald. & alij relati à Farinacio q. 37. n. 3.* non sufficeret sola fama, vt ex communi sententia & praxi docet idem Farinacius. *q. 47. n. 4.* prærerquam in occultis crimibus,vbi ad torturam sufficit, *receptum id docet Clarus d. §. fin. q. 21. vers. Fama sola. Riminal. Iun. cons. 362. n. 3.* aut si aliud indicium famæ adminicularetur, v. g. nominatio complicis confessi proprium crimen, *ex Gandino & aliis Farinac. d. q. 47. num. 17.*

Sed quæritur de necessitate istius diffamationis, primo quoad inquisitionem specialem, deinde quo ad torturam. Regula est iure certa.

b

Concl. 1.

Inquisitionem specialem non præcedente fama nullam & inualidam haberi. *tex. in c. inquisitionis c. qualiter & quando d. 2. de accusat. c. licet Heli de Simon. & est communis sententia vt docent Ægid. Bossius tit. inquisit. n. 8. Iulius Clarus §. fin. q. 6. in prin. & Farinac. lib. 1. q. 9. in prin.*

Sed communis quoque sententia est: hoc fallere in crimine hæresis & læsæ Maiestatis. *ex c. excommunicamus §. adiicimus. de sent. excommun.* & in ceteris atrocibus & exceptis, *vt tenent Prapos. Alexandrin. in c. 1. n. 64. 2. q. 8. Gigas supra q. 9. n. 2. Cæphal. cons. 304. n. 88. Decian. lib. 7. criminal. cap. 43. nu. 8. Menoch. cons. 100. n. 64. Farinac. d. q. 9. n. 14. & 15. Nauar. rub. de iudic. n. 77. Valentia d. vers. Secunda regula.* quod licet de iure verum non foret: tamen, quod de consuetudine & vsu iudiciorum solemnitas diffamationis ab Aula recesserit multi attestantur. *Clarus supra Bonacoss. lib. 1. comm. opin. verbo, Inquisitionem præcedere debet. Farinac. de loco nu. 21.* sufficit ergo quoad inquirendum in nostro crimine excepto nominatio reorū, vt optimè post Baldum alij. *Bald. in l. 1. C. de sum. Trin. n. 6. Marsil. cons. 12. num. 38. cons. 15. n. 5. & 6. cons. 28. n. 16. Grammat. cons. 21. n. 7. Clarus §. fin. q. 21. n. 5.* Hæc adeo certa puto, vt mirer quosdam consultos de inquisitione in hoc crimine contrarium, contra communem & praxim, rescribere ausos fuisse.

c

Concl. 2.

Quod attinet ad torturā, res est controuersa nonnihil: tamen quod olim tenui, non requiri diffamationem *d. sect. 3. n. 1.* idem nunc adhuc cum affirmātibus Friburgensib. & Ingolstadiensib. assero, *cum Lanfranco in pract. crim. c. 8. Decia. d. cons. 18. nu. 42. Menoch. d. cons. 100. n. 64. Binsf. memb. 2. concl. 6. dub. 2. illat. 6. Valentia d. disp. 6. q. 13. punct. 4. §. 3. v. secūda regula.* Nam si sine alijs adminiculis duorum nominationes valent contra personam bonæ famæ: certè non requiritur præcedens denunciationem diffamatio.

Deinde cùm hoc crimen sit occultissimum & Lamiarum maxima vafrities, vis vnquam diffamatio præcedit denunciationem. Fama quoque est indicium remotum à facto, & persæpè vix populi vana & fallax, etiam cùm à personis honestis & fide dignis orta, vt benè Farinac. *d. q. 37. n. 26. & 46.*

Doctores etiam cùm agunt de proprijs & peculiaribus indiciis in crimine maleficij, aliquando

A

vnum, aliquando plura ad torturam requisita recensent: non tamē addunt famam debere concurrere cum illis, vel illa præcedere: sed potiùs contrarium insinuant. aliquando namq; docent famā seu diffamationem solam absq; aliis adminiculis sufficere: aliquando alia indicia sola: vt videre licet apud Menoch. *lib. 1. præsumpt. 89.* Binsf. & à me citatos *vbi supra.* Et ipse Carolus. 5. ponens indicia, quę singula sufficiant ad torturam, nullam diffamationis adiicit mentionem. *patet ex Ordinatione 29. & seq. vsq; ad 32.* Nec obstat. const. 44. vbi additur expresè *& illa persona sit super hoc alias infamata.* Non inquam obstat. Nam conditio illa non ad omnia præcedentia indicia, sed ad proximum tantū

B

spectat: iuxta limitationem illam eruditam Menochij, quod quando determinabilia sunt inæqualia seu diuersę rationis, tunc quę illis subiungitur ratio vel restrictio non ad omnia, sed ad id quod proximè præcedit referenda est, vt illud limitet ac determinet. *lib. 4. præsumpt. 89. n. 143.*

d

Nec obstat etiam c. inquisitioni. de accusa. & inquisit. nam illud c. vel procedit tantum de duobus vel pluribus extra iudicium denunciantibus maleficium. *Mart. Azpilqueta rub. de Iudic. n. 78.* vel si extendas ad denunciationes in iudicio, intelligendum, cùm alia indicia sufficientia desunt: tunc enim diffamatio saltem est necessaria: secus si adsint alia indicia proxima & vrgentia.

e

C

QVÆSTIO VIII.

An satis denunciari aliquem aut aliquam à pluribus, quod ipsam viderint in conuentu & congregatione sagarum, in ordine ad torturam absque eo quod damna fecerit?

a

QVi tenent negatiuam nituntur variis fundamentis. nam eorū quidam totum hoc choreārum & conuentuū negotium exsibilant, vt deliriū: & re vera nihil tale accidere contēdunt, quos puto me satis copiosè refutasse *l. 2. Disquis. Mag. q. 16. & plenius l. 5. sect. 16. post. litt. TT. in solutione quinti arg. in editione tertia Moguntiæ apud Albinum in folio.* & ostendisse vt plurimum non esse illusiones, & modos suggessisse Iudici quibus discernat illusas à nō illusis. Postea vidi quorumdam DD. quoddā M. S. consilium, in quo conantur eleuare hoc genus indicij, sed argumentis, vt videbitis vix dignis refutatione: respondebo tamen hic, vt ipsimet videant, si hæc videbunt, fundamenti sui infirmitatem.

D

Primò. quia testis minus aptè extra sensum vel ex sensu rei depositæ deponens, probat. *l. qui testatur §. D. de his quæ in test. delen. l. testium. C. eod. Blancus de indic. n. 49. & alij.* sed istæ quæ denunciant se vidisse istas mulieres in choreis & comessationibus, non deponunt per sensum aptum, quia tunc illum non habebant. igitur nihil probant. *Resp.* trāseat maior, etsi indiget interpretatione. Negatur minor. Quā illi sic probant, vtar eorū verbis: Pro constanti namq; habemus, ꝙ hæ striges & lamię in actu & raptu illo existentes, sensus suos cū operationibus naturalibus & veris non habeant.] Quod pro constanti habetis, boni viri, hoc communiter I. Consulti & Theologi, pro falso habent, fatentur aliquando ita contingere, sed rariùs longè. *vide dicta à me locis præfatis.* Videte etiam quam constanter id probetis quod habetis pro constanti. Id (aiunt) ex eo colligimus quod congregationes istæ in locis siluestribus & palustribus

E

b

fiant

» fiant, vbi cibi et epulæ sordidæ, infames, vt plurimum berreæ apponuntur, nullum alimentum, sed nocumentum, afferentes, supellectilia, vasa argentea & alia denique omnia ibi existentia, vel non vera, sed solùm apparentia; vel ea adeò subtili & adeò fallaci materiâ fabricata, vt verè non consistant,& hinc ad simplicem Domini N. IESV CHRISTI nominationem euanescant. [hæc probant multorum testimoniis, quòd nihil necesse, quia non probant quod illis probandum erat. Deinde addunt pro minore argumenti: & tamen praxis demonstrat, quòd de amœnissimis locis, suauissimis cibis, & rebus pretiosissimis deponant atque testentur. Quòd est argumentum efficax & ineuitabile deficientis vel saltem deprauati, & minùs apti sensûs.]

Respond. Hos argumentantes valdè allucinari, quoniam ab eo quod aliquando contingere Grilland. Remig. ego & alij asserimus, ipsi inferunt vniuersalem id semper contingere. cur si nobis credi poscunt de iis quos deceptos diximus; non credunt de reliquis quos deceptos negamus? Cur putant, quia in loci ornatu deceptio est, sequi tali in loco non fuisse corporaliter? Quasi non possit dæmon illas & eo transferre, vt illic verè fuerint, & nihilominùs amœnitatem hanc oculis, & cibos palatui,& similia obtrudere, more præstigiatorum, an quia puto me in præstigiatoris ludo vidisse quæ non vidi, sequitur me in ludo non fuisse? An non veram cladem gregibus dedit Aiax, quia Laërtiadem & Atridas cædere se opinabatur? Sed euanescunt audito nomine IESV. præstigiæ ergo fuêre, non tamen ideò, non illic fuêre striges, quæ præstigiis ibi delusę. deinde potuit subitò, quæ vera & solida erant, Diabolus oculis subtrahere, & sic euanuisse videantur. Sic ergo hoc argumentum sensus quoad quædam deficientis; & aliquando: quid inde? subdunt rationem physiologicam. Totius corporis compago & sensuum harmonia pro sui conseruatione mediocritatem quamdam requirit: ideò in tantùm motûs violenti celebritate, vt est asportatio illa Diabolica, consistere non potest.]

Respond. Mediocritatem hanc non consistere in inuisibili: sed habere suam latitudinem, in vno maiorem, quàm in alio. Diabolum verò qui vires singulorum optimè perspectas habet, iis motûs velocitatem sic attemperare, vt præter fatigationem detrimenti nihil sentiant. An minùs videt, audit, gustat, sentit, qui veredariis currit, & fatigatur, quàm qui sensim pedibus ambulat? Addunt;

Præterea spectra, quæ nocturnis tenebris imaginationi perterritæ sese offerunt, quoties illa supposita nox sit, vsque adeo vim omnem corpoream lædunt, vt vel à deferente deciderent homines, vel terrore consternati perirent, vel in grauissimum aliquem affectum inciderent, quod experiuntur, qui leuioribus occasionibus persæpè ex solo terrore in grauissimos incidunt morbos. Quare si eo incolumes deferuntur, necesse est vi aliquâ naturæ vires excedente suspendi animæ actionem in totum corpus, ita veluti cadauera sensûs ac mentis omnino expertia pro illo tempore sint: & hoc est quod nouissimè voluit Delrius d. q. 16. lib. 2. sub littera C. vers. posset dæmon, ibi horum enim vnctione obstupefacit sensum & miseris persuadet, &c.

Quæro cur non addunt, quid persuadeat, quod

A ego addidi, *persuadet vnguenti vim esse maximam?* an quia videri volebat me dicere; *persuadet illis quæ non sunt*? Certè miror me dici voluisse, quod totâ illâ q. 16. tam exactè refutaui, hoccine est bonâ fide consulere? Dico iterum nihil aliud me ibi asseruisse, nihil voluisse, quàm caussam reddere, cur quod sine vnguine dæmon possit, cum eo malit. Terror nasci solet ex re incognita, nam notis non terremur vehementiùs nec diutiùs. Sagæ sciunt quæ vident dæmones esse, & ipsorum fieri operâ, quibus etiam commiscentur, facillimum est illi, imaginatione non læsâ sed delusâ, sensu non sublato, sed aliquantulum alterato, eas deferre, cætera quæ addunt mera & inania verba sunt, nec me, nec aliis admittenda.

B Pergunt, Alia & 2. ratio huic valdè proxima nos trahit, quod hæ personæ vel vi venefici huius vnguenti, vel furore Diabolico ita diuinâ permittente manu, prorsùs ebriæ & furiosæ dicantur. Abbas Tritthē. d. q. 6. col. 3. cuius verba cùm propositæ rei apprimè seruiant, referre placuit; *voluntatem habent (inquit) deprauatam, quæ eas conuertit in furorem, quo mentem præoccupante, mox dæmones se furentibus applicant, & effectum eorum, quæ ipsæ malefica petunt, Deo permittente Dæmones insanientibus præstant.*] Simile voluit Picus de rerum prænot. cap. 5. in fin. libr. 1. dum inquit, *Necromantici furunt, chiromantici delirant, Magi insaniunt.*] At iure probatum est quod dicta furiosi & ebrij non considerentur. *Specul. de testament. §. 1. num. 8. Bart. de testibus ver. furiosi. Albert. de testibus nu. 32. Campeg. de test. reg. 114.*

C *Respōd.* Argumentū æquiuocio vitio laborare. Nam in minori, I. C. illi furiosas vocant propriè sumpto vocabulo, quorum imaginatio læsa. In maiori Tritthem. de voluntatis malitiâ loquitur, & furoris vocabulum sumit impropriè, sicuti cum iratos dicimus furere. Quod in Pici verbis clarius elucet; quis enim non videat sic dici furere Necromanticos, & insanire Magos, sicut dicuntur chiromantici delirare? quis vmquam vllorum istorum habuit pro verè furioso; quem cathenis, non disputatione compescere solemus? Nónne illud, *voluntatem habent deprauatam*, satis indicat de quo furore loquatur Tritthemius? Furor ille

D quem Bart. & cæteri dicunt à testimonio arcere, non oritur à voluntatis deprauatione; sed ab imaginatione læsâ natus, impedit sanam & liberam voluntatis functionem.

3. argum. d

Tertium argumentum adhuc leuius est: Consideramus (aiunt) quod hæ sagæ & maleficæ, à tempore & momento illo, quo liniuntur & vnguuntur, vel saltem à dæmone asportantur, vsque ad tempus quo reuertuntur, naturam dæmonis assumunt, vt inter ipsas vel dæmonem nulla vel modica exstet differentia, & quicquid ipsæ agunt, non ipsæ, sed dæmon operatur, quod probant verba Tritthemij modò relata, ibi; *illorum Dæmones se furentibus applicant*: quod etsi non eueniet per

E modum obsessionis, & quod dæmon sagam ingrediatur, ibique tamquam Dominus nauis operetur, euenit saltem, quòd tamquam extrinsecùs motæ, per immutationem phantasmatum plurima inania & falsa ostendat, sensus ludificet, decipiat, atque fascinet.]

Duo his verbis inuoluuntur quorum vnum nihil commune habet cum altero, etsi quasi ratio alterius adiungatur. Prius est, *eas tempore strigiportij, naturam dæmonum assumere, ita vt inter illas & hos*

vel nihil vel modicum interſit. Hoc cùm ſit falſiſſimum, pernego. Quæſo ſi eques ab equo abripiatur, & illo in equo hærente, ſed equum regere non valente, equus ſegetes calcet & conterat: etſi verè calcatio equo ſit adſcribenda, tamen quis dicat equitem equi naturam aſſumere, &c. Nec ad rem facit quod hunc inuitum portat equus: nam nec ſtriges ſemper ſpontè conſcendunt fictitium hircum. Vnde apparet, quæ ex Tritthemis ſecundo loco ponitur, non probare quod præceſſit, ſed tantùm aliqua fieri ab ipſo dæmone, quæ ſtriges ſe putant facere. Quod non negamus; ſed aſſerimus falſam eſſe illam aſſertionem generalem; ***quicquid ipſæ agunt, non ipſæ ſed dæmon operatur.*** Quæ ab homine nullo pacto aut vix fieri queunt, illa dæmonis operationi poſſunt adſcribi: ſed eſſe in conuentu, ſaltitare, ſe nigurgitare, blaſphemare, &c. fiunt inſtigante dæmone, ſed à ſtrigibus patrantur. Et benè quod ipſimet hoc aduertentes ſua cædunt vinea cùm immediatè ſubiungunt.

Eſt ſi quid verè & per ſenſus operantur, quod in quibuſdam actibus negari poſſe non videtur, vt in ſaltibus, & concubitu cum dæmone, iuramētis & obligationibus cum eodem ineūdis, aliiſque dæmoni vtilibus & proficius, totum hoc ipſi, tamquam inſtigatori & Domino earum perſonarum iam facto, tribuendū videtur. iuxt. reg. l. & ſi amicis D. ad leg. Iul. de adulter. Abb. Tritthem. d. quæſt. 5. vbi (inquit) Dæmonem vti voluntate furentis maleficæ, ſicut artifex inſtrumento ad operandum. Remig. d. cap. 14 col. 10. quæ dicuntur dæmonum miniſterio & operâ fieri.]

Reſpond. Incauta Tritthemij verba videri hos allegantes in alterutrum præcipitaſſe. Vel enim voluerunt hoc ſic tribui dæmoni, vt non mereantur propter ea facta punitionem lamiæ: vel vt abſolutè propterea negemus eas id operatas. Vtrúmque eſt intolerabile. Poſterius quidem, quia licet ille ſit Dominus imperans, & ſuaſor incitans, tamen in tripudio pedes mouet & vult mouere lamia, atque ita de cæteris actibus. Nec ſeruum latronem à pœnâ latrocinij liberat iuſſio ſui Domini. Idcirco & priùs negandum. Deceptio ſuadentis, non impedit ne actio perſuaſi ſit voluntaria. Putare autem quod Diabolus ſic eorum voluntati dominetur, & liberi, eſſe arbitrij, ſeu liberè velle deſināt, Catholicæ fidei repugnat. Quapropter comparatio illa inſtrumenti fabrilis nec ſatis apta, nec ſatis propria eſt, artificis abſolutum in terram dominium eſt, adeo vt cum ipſe vult, ſerra idonea non poſſit non ſerrare: dæmonis in voluntatem lamiæ poteſtas nulla, niſi inſtigandi; ſed ſemper illa poteſt cum Dei gratia, abnuere ac diſſentire. Et quia hoc poteſt; quando Dæmoni cooperatur rea pœnæ fit, hic temporariæ, in altero ſæculo æternæ. Denique quid hæc omnia faciebāt ad rhombum, nam etſi vera forent, non ſequeretur ſagas conuentibus ſe interfuiſſe dicentes falſum deponere. Quod probandum erat, nec tamen hoc argumento vel ſequentibus probatur. Sequitur enim.

Et hac ſola ratione vel tranſmutationis, vel omnimode ſimilitudinis & operationis has dici exiſtimamus lamias: quod eſt certi dæmonum generis nomen. *Torquema. d. Dialog. 3. fol. 4. in fin.* Vel ſtrigias nuncupari nomen paludem infernalem ſignificans. *Fran. Berna. Comenſ. de ſtirigibus in princ*

Vbi eſtis Etimologiarum ſtudioſi? accurrite. *Lamiæ dicuntur certi dæmones.* eſto, nam idipſum aliâs probaui ex ſacris litteris, & patribus, (*commentar. in Traged. Senecæ, & in diſquiſit.*] Ideò illæ dictæ lamiæ propter trium cauſarum vnam, prima eſt, *tranſmutationis*: Sed eas tranſmutari in Dæmonem, id verò veræ fidei repugnat ſanctionibus, abſtinendum ergo ab hac ratione. 2. eſt, *omnimodæ ſimilitudinis.* Hæc ratio ſic inde finitè poſita æquè falſa eſt ac prior, debuerunt addere in malitiâ aut quid ſimile, & adhuc negaretur hi, *omnimodæ. 3. & operationis*, hanc admitti poſſe cenſeo explicatam, inſtigatæ & adiutæ à dæmone.

Strigiæ, non vocātur, ſed *Striges*, & *Strigæ*, à vulgo, nec illud à palude, *ſtrigiæ*, ridiculum commentum rei tam ſeriæ inſerendum, dictæ ab obſcænâ volucri, *ſtrige*, cui nomen à ſtridendo, vt docui aliâs ex Sereno, Ouidio, feſto; quibus hac in re potiùs credere debuerunt, cùm & Simancas id clarè poſuerit, *Cathol. inſtit. cap. 32. num. 1.* quem ipſi laudant.

Denique rationibus his, maiori huiuſmodi, *Lamiæ ſunt dæmones vel ſaltem Dæmoni ſimiles.* Subiungunt hanc minorem; ſed dæmonis teſtimonio nullo modo iudici credendum, ergo nec lamiis, hæc enim argumentatio tota latet in his verbis, quæ ſubiiciunt;

At impium eſſet nedum dicere, ſed dubitare, an dicto dæmonis mediato vel immediato, abſolutè vel ad effectum inducendi aliquod indicium credatur, cùm ſit inimicus humanæ naturæ, author ac pater mendacij, ac demum iniuſtitia ipſa, quia nihil aliud eſſet, quàm quod miniſtri iuſtitiæ ſuper iniuſtitiâ ſe fundarent.

Reſpond. Quando creditur denuntiationi ſagarum; creditur, non dæmoni; ſed ipſis mulieribus, quæ vel inuito illo, vi tormentorum, aut ſpontè ſuâ veritati teſtimonium, & iuſtitiæ adiutorium exhibent.

Argumentum horum conſulentium tale eſt in ſumma. Dubia probatio non attenditur, ſed requiritur quod pernecеſſe concludatur. *cap. in præſentia de probationibus.* Sed probatio petita à denunciatione lamiarum eſt plane dubia q. *Reſpondeo*, ſufficere vt pro naturâ delicti veriſimiliter concludat, vt aliâs oſtendi ſup. quæſt. 1. Eſt minor quoque falſa eſt, nec benè probatur duobus quibus probant. 1. eſt quia quod interfuerint conuentibus, non gignit niſi ex conſequentiâ quadam præſumptionem ſortilegij & aliorum criminum: aliquando enim interſunt aliqui, nihil horum committentes. Secundum eſt, quia poteſt fieri quod vel ipſæ deponentes deluſæ realiter ibi non adfuerint: vel denuntiatarum abſentium dæmon figuram ibi repreſentarent. Ad primum dico: nunc tantùm quæri, an ſufficiat denunciatio iſta ad hoc, vt iudex veriſimiliter putet interfuiſſe, & idcirco eo fine torqueat, vt fateantur de illâ præſentiâ: interrogatio de cæteris criminibus conſequens eſt, quia vix vmquam fit, vt qui interfuit non ſint criminibus illis ordinariis irretiti, & ideò eſt de hoc præſumptio vrgentiſſima. Ad 2. dico vtrúmque illud raro fieri: & poſſe iudici probabiliter conſtare v. deponens fuerit deluſa, necne, de repræſentatione quoque innocentis, rariſſimè eueniunt ſimilia exempla. Vtrúmque docui d. ſect. 16. docuit etiam poſterius iſtud Binsfeld. & alij.

Quintum argumentum eſt iſtud: Quinto nos mouet authoritas aliquorum ſic in ſpecie tenentium, quod de dictis viſis & geſtis in conuentibus

» istis Diabolicis nulla prorsùs habeatur ratio. Prie-
» ras de Strigimag. lib. 3. cap. vltim. punct. 16. in fin.
» Simancas Cathol. instit. titu. 37. num. 15. Bernard.
» Comens. in Lucernâ inquisitor. titul. de strigibus.
» sub. num. 13. vers. aduertas, Nouiss. Roman. de in-
» diciis causarum ciuil. & criminal. cap. 82. num. 10.
» & ita passim seruant tribunalia Italiæ, potiss. verò
» sanctiss. inquisitionis, prout ministri tam vrbis,
» quàm huius ciuitatis plenè testantur.]

Respond. Authores allegatos non asserere quòd de dictis, visis, gestis in conuentibus nulla prorsùs habeatur ratio: sed tantùm sæpè falli & deludi deponentes; eò quòd ea putent dicta, visa, gesta in conuentibus, quæ reuerâ ab illis dicta, visa gesta non fuerunt. Refero me, vt dici solet, ad fidem libri. videbis (Lector) Simancam expresse docere aliquando nec falli, nec deludi, sed vera deponere; & quæ d. num. 5. dixerat ex Ponzinibij & Alciati sententiâ, ea refellere num. 6. & addere quod asserimus de vero & reali strigiportio. *id tam certissimis testimoniis, & tam euidenti rerum experientiâ comprobat & cognitum esse, vt sit planè studium tenacius hoc inficiari*, quòd verò in secundâ editione postea addidit, tantùm eâ causâ addere, vt sciamus minùs credendum illis, de facto alieno, quàm de proprio deponentibus: item minùs quando de nocturnis conuentibus accusant socios, quàm quando eos accusant de criminibus clarâ luce & extra conuentus illos phanaticos patratis: item minùs fidei contra socios mereri, quando nihil aliud imputant quàm comessationes & choreas illas nocturnas, quàm quando illas simul & alia facinora, puta infanticidia, messes grandinatas, &c. Quæ vt vera fateor: ita non video, quid faciant ad vniuersalle illud aduersariorum dictum (*nullam prorsus habendam horum rationem*) adstruendum. Quamuis etiam Simancas in eâ, sententiâ fuisset: illius ne solius dictum, communi sententiæ & praxi præponendum? Eâdem planè mens est Cumani & Prieratis: quorsum enim tot exempla conuentuum adferrent, & tam diligenter, quæ in illis fiunt discuterent: nisi vellent ea iudicibus esse nota, & ab illis eorum, quàm decet, haberi rationem? Dico quàm decet, quia ipsorum prudentiæ esse volebant considerare in casu occurrenti, quod vero similibus; delusam esse deponentem, nec ne; iudicare. Quare cum tam non bonâ fide scriptores istos allegarint, meritò non credo quod de praxi Italiæ & vrbis addunt. In vrbe & aliis locis Italiæ iudex fuit Ghirlandus, qui eorum rationem semper habuit: Sacri Palatij Magister fuit Spinæus; Itali Ananias & Picus & alij, & tamen omnes satis clarè ostendunt vel maximam de his habendam rationem. Quod attinet ad Nouæ Rom. de test. quis vel ipse cũ Alciato & Ponzinibio toties refutatis, vt tot Theologis, quorum constat hanc communem semper sententiam fuisse; tot Iureconsultis (*& fallitur Simancas putans contrariam esse communiorem. Vide citatos à me d. q. 16. & d. sect. 16.*) Tot philosophis & medicis, tot probatissimis historiis, vnº obiiciatur?

Pars vera & concl. k

Quanto solidiùs, licet breuiter Patauini DD. asserunt? Satis esse quoad effectum torturæ vt no-
» minatores dicant illam aut illas vidisse in conuen-
» tibus & conuenticulis sagarum; nec oportere pro-
» bare de damnis alicui illatis. *& citant Binsfeld. de*
» *confess. malef. membr. 3. concl. 6. Dub. 2. & me d. sect. 16.* Idem asserunt DD. Friburgẽses, propter alia multa crimina quæ solent præcedere conuentus, vt apostasia, & blasphemiæ; & concomitari, vt idololatria, Sodomia, &c. quæ enumeraui, *d. sect. 16. lit. XX.* & quæ nec minùs, immò magis, Iudici puniendasunt, quàm damna agris, pecoribus, hominibus data.

l

Nimis enim audax ille consultor fuit, qui asseruit, se pro Theologico axiomate audere affirmare: Quod iudex sæcularis minùs sollicitus esse
» debeat quando inculpatio est de sagarum conuen-
» tibus & choreis; quàm quando est de maleficiis,
» venenariis seu damnosis proximorum rebus aut
» corporibus.] Nullus enim Theologiæ peritorum hoc axioma pro rato aut securo accipiat, sed pro paradoxo & periculoso. Tum quia ratio parùm efficax est, qua id probat; nempe quia ex conuentibus illis & choreis respubl. directè damno non afficiatur, tum quia nihil vrget confirmatio, quòd ideo sanctio Carolina in solo illo maleficio noxio seu venenario regi pœnam præscripserit: inconuentuum verò & ibi patratis criminibus sagarum liberam iudici pœnam reliquit, videlicet vt sciat hæc sibi minùs consideranda quoniam reipu. minùs sint perniciosa. Periculosa certè (vt dixi) opinio, nec vera, semper enim iudici maioris faciendus est honor & iniuriâ Dei, quàm cuiusuis hominis: & magis læditur respub. atroci iniuria Deo, quàm hominibus illatâ. Quare de illa magis sollicitus esse debet debet & eam acerbiùs punire, diligentiúsque conniti ad exstirpationem criminum, quæ directè lædunt maiestatem diuinam, quàm quæ directè vergunt in hominum iniuriam damnúmve. Iudex etiam sæcularis in iudicando non reip. tantùm, sed Dei vices gerit. Sæcularibus quoque iudicibus loquebatur Iosaphat Rex cùm diceret. *Videte, quid faciatis, non enim hominum exercetis iudicium, sed Domini.* 2. Paralip. 19. 6. Non de homicidiis tantùm & veneficis, sed de omni maleficio ac crimine sagarum capiendum illud; *Maleficos non patieris viuere*, Exod. 22. 18. vbi vocem Hebræum METASSEPHAH מכשפה non esse restringẽdam ad veneficum aliâs contra Vvierum Domi. In conuentibus dæmonem adorant, in iisdem nefandissima quæque patrant, venena præparant, clades hominum pecorúmque calamitates frugum decernunt. Solius idololatriæ quanta iudici sollicitudo gerenda docet Deut. cap. 13. v. 8. vbi expressè præcipitur: *Nec parcat ei oculus tuus, vt miserearis eius aut occultes eũ, sed statim interficies.* Non scio vbi de vllo crimine, quod reip. directè noceat, sic loquatur SS. Nec sinit prudentia simus solliciti de riuulis auertendis, magis quàm de fonte exhauriendo. Fontes malorum sunt isti conuentus, riuuli tantùm illa veneficia & damna data. Inanis ergo ratio est illa directo damno.

Tinniant aures horum consultorum, expauescant corda iudicum illis credulorum, ad illa iudici per prophetam comminata Dei verbis: *Loquens locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo vsque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus, Absit hoc à me: sed quicumque glorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Ecce dies veniunt: & præsidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, vt non sit senex in domo tuâ.*] 1. Reg. 2. 30. Cur iudici tam grauiter minatus? an quod veneno vel ferro aliquos interemerat? an potiùs quia Deo illatam à filiis iniuriam satis vltus non erat? Scilicet minùs Sacrilegæ sunt sagæ, quàm filij Heli.

m

Sed obiicitur Carolina sanctio, & malè obiicitur

ex arg. 109. Multiplici enim ſolutione ſine negotio remouetur. Poteſt dici cum Friburgenſibus, in d. ſanctione nomen, *Zauberey*, accipi in generaliore & latiore ſignificatione, quatenus & Magiam & maleficium complectatur. Nam ex Germanicæ linguæ proprietate liquet & magos & maleficos, *Zauberear*, vocari. Ideò cum magi & malefici ſtrictè ſumptis vocabulis valdè differant, *vt docet Binsfeld. in l. multi. 6. C. de malef. & mathema. in prin.* & grauius ſit delictum maleficorum, nihil mirandum ſi diſtinctas vtrique crimini pœnas Imper. præfixerit. Vel cum Linsfeldio. *in l. 5. C. de malef. & mathem. circa fin. concl. 2.* Imperatorem in hac conſtitutione non loqui de delicto Magiæ ſecundùm totam eius latitudinem, quâ comprehendit vt ſpecies diuinatoriam, Amatoriam, & Maleficam ſeu veneficam, ſed ſecundùm vnam ſpeciem, nempe tertiam, quatenus veneno graſſantur; & hominibus iumentíſque nocent. *l. 1. C. de malef. & mathem.* Conſtituere itaque vt ſi veneno graſſentur, & de facto hominem iumentúmve necaſſint, comburi debere: ſi verò effectus ſeu nocumentum hoc ſecutum non fuerit, tunc non ordinariâ ignis, ſed extraordinariâ pœna prudentis viri arbitrio puniendas. *l. ſunt quædam D. de extraord. crim.* Vel denique vt olim reſpondi; illic Imp. non negare quin maleficæ ſi cum dæmone fuerint fœderatæ, ſi in conuentibus conſueta fecerint, morte plectendæ ſint: ſed ſancire, ſi venenariæ ſint, ſemper igne puniendas; ſi verò non ſint venenariæ arbitrio iudicis puniendas, hoc eſt aliquando igne, aliquando alio ſupplicio. Nec enim (vt volunt aduerſarij) idcirco venenariis rogum intentat, quòd alios minùs noxios cenſeret reip. (contrarium iam docui) vel quòd in iſtis detegendis minorem iudicis ſollicitudinem exigeret (quod de tam pio & diuini honoris & fidei vſque adeò Zeleſo principe non eſt credibile): ſed quoniam volebat cauere, ne iudices errarent exiſtimantes in damnis per hoc crimen illatis, eodem arbitrandum modo, quo de cæteris criminibus damnificantibus, in quibus pro quantitate damni, vel perſonarum occiſarum qualitate, pœnæ magnitudinem moderantur, vel etiam putarent tales noxios veneficos ſicut cæteros homicidas decollandos: id inquam ne cenſerent, ſed intelligerent quàm atrox crimen ſit veneno & ope dæmonis quem tollere, ideò huiuſmodi reos omnes voluit vltrici incendio abſumi. De cæteris criminibus à lamiis deſignari conſuetis, id noluit exprimere, quia ſatis cenſuit iudicibus id perſuaſum, ipsâ Germaniæ praxi, iam à Friderici & Maximiliani primi tẽporibus receptâ, cui non eſt cenſendus voluiſſe tam clanculum, & obſcurè per conſecutionem quandam detrahere.

QVÆSTIO IX.

Quando ſit talis denunciatio, quod hæc vel illa perſona interfuerit conuentibus ſagarum, an requiratur ſpecificatio temporis & loci, vel vtrum ſufficiat generalis denunciatio plurium abſque huiuſmodi circumſtantiis ad inquiſitionem & torturam?

a SIcut iure communi ordinariè in accuſatione exprimi debet locus & tempus; non dies, ſed menſis annúſque: *l. libellorum D. de accuſat. & ibi Bart. nu. 2. ſ. c. fin. §. libellorum 2. q. 8.* quando factum ſemper, non vna die certâ punibile eſt, *Barthol. vbi num. 12.* Sic etiam in particulari inquiſitione, quia Iudex tunc vicem ſubit accuſatoris: *Bart. in l. 2. §. ſi publico num. 12. D. de adulter. communiter receptus, iuxta Aretin. & Felin. in cap. qualiter §. debet de accuſat. & totius mundi praxim iuxta Ang. in l. ea quidem nu. 3. C. de accuſat. Boſſius tit. de inquiſit. num. 90 Clarus §. fin. q. 31. num. 11.* & ideo, vt reus ſuas defenſiones queat inſtruere, debet in inquiſitione etiam diem exprimere; ſi reus id petat, quia fortè vellet docere ſe tum alibi fuiſſe; *Barth. in l. is qui reus D. de public. iudic. nu. 2. & quamuis Imola contrarium ſenſerit, ibidem tamen communiter doctrina Bartholi obtinuit, Iaſ. in l. 2. §. ſi quis Epheſi D. de eo quod certo loco. Boſſius ſup. nu. 92. Gigas de crimin. læſ. Mai. tit. qualiter procedatur. q. 3. Clarus q. 12. nu. 6. & 9. Angelus & Auguſtin. in addit. ad Angel. in gloſſ. de anno præſente nu. 2. Maſcard. concl. 512. num. 3. Farinac. quæſt. 1. num. 20.* Iam iudex tamen quàm accuſator, ſi dicerent ſe diem ignorare, & id confirment Sacramento, excuſabuntur, *Clarus d. quæſt. 12 num. 9.*

Immò tam neceſſarium eſt regulariter vt in accuſatione & inquiſitione ſpeciali locus, annus ac menſis criminis inſerantur, vt etiam parte non petente, ipſo iure cenſeatur inquiſitio aut accuſatio nulla, vt pote deficiens in ſubſtantialibus: *ita poſt Alex. & plurimos ex communi ſentẽtia Clarus d. num. 6. & Farinac. d. q. 1. num. 11. & 15.* Quæ vt certa ſunt in criminibus non exceptis; ita mihi certum eſt etiam in exceptis optimè facturum iudicem, ad hoc vt pleniſſimè muneri ſuo ſatisfaciat; ſi factum ſit huiuſmodi cuius annus & menſis ac locus à denominante exprimi non difficulter queat; ſi de his circumſtantiis nominantem interroget, hoc tantùm volui in diſquiſit. *lib. 5. ſect. 3. ſub lit. L. verſ. tertiò requiritur, vt nominans diligenter*, non verò, quòd ſi in crimine Magiæ, maximè ſi plurium adſit nominatio, hæc interrogatio & expreſſio loci ac temporis prætermiſſa fuerit, ideò inquiſitionem nullam redderet.

b *Illis enim aſſentior*, vt & Friburgenſes, *qui aſſerunt in criminibus exceptis prædictio ſolemnia, quoad additionem loci & temporis, non requiri. gloſſ. in princ. verb. & inſtituendo Inſtit. de public. iudic. Bald. cap. 1. num. 20. Quib. mod. Feud. amit. Angel. de maleficat. verſ. falſario. num. 37. verſ. hæc eſt quædam inquiſitio. Hippol. de Marſil. ſingul. 163. Ferrantes Garzareus inter conſ. crimin. vol. 1. conſ. 125. Menoch. conſ. 00. num. 88. & 91. lib. 1. Ziberius Decian. conſ. 18. num. 22. vol. 1. dixi d. libr. 5. ſect. 2. §. Tertiò requiritur ad formam, & hoc voluit vnus pro parte aduerſa conſulentium in ſcripto cuius initium; Operæ pretium videtur, hiſce verbis:* Neceſſe non eſt omnes huiuſmodi circumſtantias à denunciatoribus indicari, præſertim quando huius rei impedimenta legitima adferuntur. Sufficit enim hoc caſu ſi ex aliis tantùm apparet, ex quibus iudicis animus moueri poteſt, vel quaſi certo credat denunciantes vera dicere. *Quod & probat.* quia iudicis arbitrio (*ait*) relinquitur, vtrum indicia ad torturam ſint ſufficientiam.] Sunt & aliæ rationes pro hac deciſione,

c quia quando idem crimen ſæpiùs, ordinariè, & quaſi ex conſuetudine patratur, locis maximè variis, & vt plurimum incertis vel incognitis, aliquando etiam ornatu toto loci ficto & præſtigiis inſtructo, vix poteſt circumſtantia loci & temporis certo exprimi; loci quidem propter patagium illud præſtigiorũ; temporis propter actuum frequentiam: accedit quod in his conuentibus ſæpè inebriantur, quod omnia fanatico ritu peragantur; quibus rebus memoria facilè perturbatur

quoad locum & tempus, ſed non tam facilè quoad perſonas; quod docet quotidiana experientiâ Videmus enim quòd ebrioſi licet cõpotores ſuos probè nouerint, & eorum memores ſint, temporis tamen & loci vbi ſympoſium fuit, non recordentur. Sanè quod frequentia & iteratio actuum memoriam confundat, teſtatur Boſſius, *de oppoſit. contra teſt. num. 40.* & quòd in his criminibus quæ iterari & frequentari ſolent, tempus & locus non ſint de ſubſtantiâ, & ideò prædictarum circumſtantiarum omiſſio non vitiet depoſitionem meritò multi tenent. *Felin. in cap. cum cauſam. num. 13. & ſeq. de teſt. Ioan. Crottus tractat. de teſt. part. 7. 142. Ioachim. Mynſing. cent. 2. obſeruat. 20.*

Item quando agitur de probatione alicuius actus puta criminis aut poſſeſſionis aut alterius rei in genere, quæ ex pluribus actibus deducitur (vt ſi quæras, num aliquis ſit concubinarius, vſurarius, &c.) tunc teſtes ſingulares in circumſtantiâ loci & temporis recipiuntur. *gloſſ. in l. ob carmen. D. de teſtib. Couarr. à Leyua libr. 3. reſolut. cap. 3. nu. 5. Maſchard. de probation. vol. 2. concluſ. 856.* cur non etiam teſtes generales ſeu de ſolo crimine tali (quale eſt ſtrigarum crimen quoad conuentus) generaliter abſque his circumſtantiis deponentes admittantur in ordine ad torturam? *Maſchard. d. loco num. 17.* Si obiicias cum quibuſdam, l. 3. D. de accuſat. & l. in cauſis, *C. eod.* Reſpondetur DD. ll. in criminibus exceptis locum non habere; vt patet de crimine falſi, *l. vbi falſi C. ad leg. Cornel. de falſ. tenent* hoc *Bald. in cap. 1. in titul. quib. mod. feud. amitt. ex d. gloſſ. inſtit. de pub. iudic. in princ. Purpurat. in repu. l. edita. num. 54. C. de edend. Cephal. conſ. 304. num. 115. Rimin. Iun. conſ. 18. ſub. num. 72. Farinac. quæſt. 1. num. 13. & alij ſuprà citati verſ. illis enim aſſentior.* Et de crimine læſæ Maieſtatis humanæ, *extrauagan. ad reprimendum. ibi, ſuper dicto crimine, & ibi Barthol. Item Gig. poſt Salic. & Præpoſ. in d. titul. qualiter in crimin. læſ. Maieſta. proced. quæſt. 10. Decian. conſ. 18. num. 72. libr. 1.* & inde ducto argumento de crimine læſæ Maieſtatis diuinæ, vt eſt hæreſis, *Angel. in Authen. Quomodo oportet Epiſc. §. final. & Angelus Aretin. in prax. d. v. hæc eſt quædam inquiſitio.* Vnde ad crimen Magiæ valida eſt conſequentia, quod rariſſimè caret hæreſi, aut Apoſtaſia; & ipſa quoque crimen eſt ſucceſſiuum, & ideò ſolemnitas expreſſionis temporis & loci in eo non exigitur, ne quoad menſem quidem aut annum, vt benè Farinacius *d. num. 17.* cuius doctrina vera eſt, ſiue id Barthol. voluerit, *in d. l. libellorum. num. 10. & 16.* ſiue potiùs contrarium, vt non malè quidam contendunt.

Obiicitur noſtræ ſententiæ conſtitutio Carolina artic. 31. cond. 2. *Reſpondeo*, eam iubere, vt interrogentur de omnibus circumſtantiis neceſſariis, & non nimis, difficilibus (nam hæ pro impoſſibilibus habentur) denunciantibus; quales de conuentibus videntur iſtæ. Nec enim credendus eſt optimus & prudentis. Imperator voluiſſe, iudicia retardare, denuntiantes ad moraliter impoſſibilia, iudices verò ad ſuperflua cogere, cum tanto reip. damno.

Difficilior obiectio eſt, non poſſe reis denunciatis defenſionem tolli, quæ iuris naturalis eſt: ea autem in eo hîc conſiſtit, vt delati poſſint probare ſuum alibi (vt vocant) quod facere nequeunt, niſi locus & tempus conuentuum in quibus dicuntur viſæ ſpecificetur. *Reſpondeo*, in hoc noſtro caſu exceptionem iſtam friuolam iudicandam, quod vt intelligatur, paulo fuſius hoc argumentum & ſolutio debent explicari. Qui contendunt defenſionem hanc neceſſariam, quàm vocant defenſoriam negatiuæ probationem; vel loquuntur de defenſione in genere, vel tantùm de defenſione iuris poſitiui: vtrouis modò loquantur, vitium eſt in ratiocinatione & captio: hoc vt liquido appareat, ſuppono, vt veriſſimum ex aureâ Baldi doctrinâ, defenſionem iudicialem eſſe triplicem, vnam iuris naturalis, aliam iuriſgentium, tertiam iuris poſitiui: ſeu, quod in idem recidit, duplicem, vnam iuris diuini, alteram iuris humani: & illam quæ iuris diuini eſt, ſeu naturalis aut gentium, à nullo Principum ſeu hominum tolli poſſe; quæ iuris humani eſt ſeu poſitiui, ab illis tolli poſſe, qui hoc iure ſunt ſuperiores ac potiores. *hæc fuſè Bald. tractat. de ſtatutis à num. 75. Medices tract. de fortuitis caſibus quæſtione 8. à num. 9. Zanchinus Hugolin. tractat. de hære. in prin.* & ſic concilianda pugna DD. negantium defenſionem reis adimi poſſe, & aientium id nonnumquam Principi licere.

Hoc poſito, quod commune ac certum eſt tota diſſentientium ratio in hoc Syllogiſmo concluditur;

Reis non eſt tollenda defenſio:
Sed probatio negatiuæ eſt defenſio:
Ergo reis tolli non poteſt.

ET SVBDVNT.

Tolleretur autem denunciatis negatiuæ probatio, ſi non eſſet neceſſaria expreſſio loci & temporis in denunciatione iſtâ:

Ergo non licet illas circumſtantias omittere: & ſi ſint omiſſæ, nullius pretij futura denunciatio.

Reſpondeo, vel nihil conclude cõtra nos vniuerſam argumentationem, vel falſam eſſe maiorem & falſum concludi ex vnâ præmiſſarum falsâ. Nihil concludit, ſi maior eſt particularis, idem, quod, *Quædam defenſio non eſt tollenda*: tunc enim negaretur probatio negatiua eſſe illa quæ non ſit tollenda, ſed aliqua alia: & ſic nihil in propoſito concluderetur. Falſa autem foret maior ſi ſit vniuerſalis, ſignificans quod, *Nulla defenſio rei tolli poſſit.* Nam defenſiones iuris poſitiui ex causâ tolli poſſunt, & friuolæ omnes tolli debent.

Si reſpondeant ſe maiorem reſtringere ad omnes quæ ſunt iuris diuini, ſeu naturalis aut gentiũ: tunc negatur talis eſſe iſta probatio negatiuæ: quia eſt iuris merè poſitiui, pertinet enim ad modum defenſionis, qui eſt huius iuris, licet ipſa defenſio ſecundum ſe ſit iuris diuini, ideo receptum eſt axioma; modum defenſionis, non modò per Principem, ſed per ſtatuta quoque ciuitatum tolli poſſe, *Bald. & Medices ſup. Barbat. tract. de Cardin. legato à latere. par. 2. q. 4. n. 3. Quintilianus Mendoz. tract. de inhibit. q. 71. nu. 10. & Redoanus tract. de ſpoliis Eccleſ. q. 13. nu. 10. & multis Farinacius, q. 39. n. 23. in fin.* & quod ordinariâ etiam poteſtate in criminalibus ex iuſta causâ ipſamet iuris poſitiui defenſio à iudicibus tolli poſſit regulariter, & id ſæpè factum docent non pauci, *Farinac. vbi ſup. num. 24. & 144. & nu. 102. & 107. Franc. viuius vol. 2. commu. opinion. opinione. 717. Menchaſa. cap. 36. Illuſtr. q. & cum afflicto Baiardus addit. ad Clarum d. § fin. q. 49. nu. 54.* qua de re nihil affirmo vel diſputo: id tãtùm quod mihi ſufficit, contendo iudices ſupremos, qui auctoritate Principis iudicant, tunc poſſe iuris poſitiui defenſiones adimere, quando friuolæ ſunt: tales autem cenſeri, quando tantùm viden-

tur vtiles protelando iudicio, ne tam citò lis ad exitum perducatur, nec ad summam seu liberationem reo sunt profuturæ. Huiusmodi, quæ reum non releuarent, defensiones posse iudicem tollere, traditum ab Alexand. Bursato & Bossio, leges apud Farinac. *d. quæst. 39. num. 77. & 78.* num. verò 79. non reprehendit hanc illorum sententiam; sed quod iidem iudicibus ad deceptionem reorum viam aperirent, dicendo reum interrogatum debere exprimere qua defensione vti vellet, vt sic iudex postea hoc prætextu exprimentem eluderet; id est quod meritò reprehendit. Etenim vir prudens doctúsque ignorare minimè potuit, defensiones, quæ reo non forent vtiles, esse friuolas, & proinde iudici non curandas. *Vitalis de Camban. tractat. de clausulis. nu. 3 vers. nil nouari, ex l. vlt. de procurat.* Hanc verò defensionem, quàm aduersarij contendunt tolli non posse, esse de hoc friuolarum numero probatur; primò, quia cùm negatiua, quæ non cadit sub censum sit planè improbabilis, adeò, vt reddat testem de falso suspectum, (*Curtius de testib. num. 53. Herculan. tract. de negatiua probanda num. 124. ad seqq.* nos autem hîc versemur in probatione intuitiua, contra quàm negatiua non admittitur, nisi sit loco & tempore coarctata: (*Sic ex Baldo Casonus tract. de malefic. cap. 6. num. 6.*) Quia non potest talis negatiua probari, nisi per contrariam intuitiuam probantem affirmatiuè, quod illo tempore in alio tali vel tali loco illam personam viderint: *Sic Herculan. sup. num. 152. 154. & 246. cum seq.*) inde consequitur in casu chorearum & conuentus, in quo plerique inculpantes nec loco nec tempore suam denunciationem coartarunt, non posse probabilem esse istam negatiuæ contrariæ probationem, quando denunciantes sunt mortui, & proinde non possunt illas circumstantias addere, quibus contradicens negatiua per contrarias circumstantias stabiliatur. Deinde versamur in crimine successiuo, in quo non sequitur, Petrus tali die non interfuit choreæ; ergo nec aliis diebus: nam depositio Petrus interfuit choreis generalior est incusat s, quàm vt possit tempore hoc vel illo coartari: nec contrarium, magis videtur probari, quàm si de hæresi accusatus, quia concionibus interesse visus fuit, probet se non esse hæreticum, quia tali vel tali die ad hæreticorum concionem non accesserit; fieri enim potest quod alio tempore accesserit. *Vide Menoch. d. consil. 100. nu. 92.* Tertiò in nostro casu vt contra affirmantem intuitiuam consideratione digna sit negatiua indirecta de visu, debet ea huiusmodi esse, in qua constet de negatiuâ deponentes illi loco semper præsentes fuisse & vidisse, & audiuisse, & fieri non potuisse, vt visu vel auditu fallerentur: (*Colligitur ex Mascar. vol. 2. de probat. concl 1091. nu. 9.*) Quia necessarium est vt ex negatiuæ indirectæ probatione non suspicio tantùm, sed scientia gignatur, vt per illam affirmatiua directa de visu elidatur: tanta verò certitudo, in præsenti negotio nullo modo potest haberi. Nam strigiportia & conuenticula lamiarum fiunt nocturno tempore, cùm familia tota atque adeo mariti in lecto iacentes eodem, dæmonis sæpenumerò arte ac ope, somno profundissimo, & morti simillimo compositi tenentur, quo ergo pacto tales dormitantij de visu poterunt testari, & dicere se totâ illâ nocte vigilasse? casu id vix potest accidere: ex curiositate, numquam, nisi præcedat suspicio, quàm hîc aduersarij abnuunt, si faterentur, hæc ipsa foret pro indicio nouo iudici haud aspernando. Quartò solent lamiæ, cùm exeunt ad conuentus domum suam fascinationibus implere, & vicarium dæmonem domi in mariti thalamo supponere loco suo; quod multis exemplis cõfirmant Binsfeldius & Remigius, & alij, & non infrequẽs esse constat: quod si ipsæ nonnumquam domi remaneant, comparent in cõuentu per substitutum, vt faciebat Doctor Fleatencis consiliarius Treuericus, & propterea cõsequeretur, ego illam tali nocte vidi domi suæ: ergo non fuit visa in choreis: immò potiùs, quia in choreis visa in substituto, seu repræsentata; meritò iudex colligit se ad torturam debere procedere, nec negatiuas probationes tales sibi expectandas: cùm non constet innocentes vllos solere repræsentari.

Equidem habeo pro manifesto; quod si probatio ista negatiuæ in hoc casu admitteretur, & complices de choreis semper in denunciatione ad locum & tempus coarctarentur, idque vt substantiale denunciationi necessarium iudicetur: ferè omnem aditum obstrui quæsitoribus ad veritatem inueniendam. Nam vix vlli complices poterunt satis certò illas circumstantias exprimere, & probare: neque per hoc eò magis iudices de innocentiâ denunciatorum fient certiores: cacodæmoni verò fuerit facillimum officiis & fascinatoriis præstigiis, quandocumque ei collibebit, per delusos iis testes, mancipia sua torturæ eripere, ad summam Dei Optim. Maxim. iniuriam, ad iustitiæ dedecus, & totius humani generis exitium.

QVÆSTIO X.

An in hoc crimine vel aliis exceptis, testes singulares in circumstantiis, dummodò concordent in effectu, substantia & fine, admittantur, & an huiusmodi testes singulares, quando plures sunt faciant indicium ad ad torturam?

DVæ sunt quæstionis partes: ad quarum resolutionem prœmitto, DD. sententias adeò hac in materiâ fidei, quàm merentur testes singulares, esse varias, vt vix sit operæ pretium eas recensere, legatur, *Anton. Gabrielius lib. 1. commen. opin. tit. de test. concl. 2. & Ios. Mascard. d. vol. 2. concl. 856. Gottus de test. part. 7. tit. de forma in test. exam. obseruat. num. 131. Simancan. Cath. instit. tit. 64. num. 61. & seq.*

Suppono, quod omnes concedunt, testem singularem dici duobus modis, primò strictè, propriè ac absolutè cum quo ad eundẽ actum & personam nullus alius testis concurrit quoad effectum, substantiam & finem; vtpote quia quod alij deponant non subordinatur ad id quod alter deposuit, seu tẽdit ad alium effectum, & finem. Secundò laxiùs, & minùs propriè & secundùm quid vocari singularem, quia alij non conueniunt cum eo in quibusdam circumstantiis, tamen conueniunt in substantiâ criminis & tendunt ad eumdem effectum & finem probandum.

Quoad primi generis singularitatem probabilior mihi videtur sẽtẽtiâ ad cõdamnationem illos non sufficere, ad probandũ crimen aliquod in specie, vt vnum homicidium, vnum raptum, item aliquem fuisse in isto conuentu, &c. *iuxta Clarum §. fin. q. 53. sub nu. 18. Felin. in c. licet. 2. col. 5. de test. Gigan. de crim. læs. maiest. tit. quomodo & per quos q. 8. Minsi. cent. 3. obseru. 76.* Valdè quoque probabile est, nec in crimine in genere probando illos admittendos in ordine ad condemnationem: quia hanc esse cõmunem multi censent & defendunt post Salic. *in l. testiũ nu. 16. C. de test. Ioa. de Amicis & alios apud Clar.*

& Pegnam.

& Pegnam sup. in vers. ego quantũ. v.g. si depognant aliquem esse vsurarium, hæreticum, &c. Et quoad istam singularitatem strictam, & quoad omnia idem censeo quoad torturam.

De testibus verò secundi generis, inuenio controuerti quoad condemnationem, & esse qui negent istos sufficere etiam in exceptis & atrocissimis: quod voluerunt multi citati, & probati à Claro & Pegna supr. Ego tamen sequor contrariæ sententiæ defensores, nempe in criminibus huiusmodi, quæ sunt iterabilia, testes de diuersis actibus deponentes, qui ad idem crimen probandum tendunt, haberi pro singularibus non vt obstent, sed vt accumulent & inuicem iuuent: & ideò non esse repellendos prætextu singularitatis istius impropriæ, hoc volũt in crimine perduellionis & hæresis, & proinde Magiæ quoque, *argum. l. qui sententiam C. de pœnit.* Doctores plures contrariis, *vt Iacob. Butrigarius, in l. Arriani C. de hæret. Salic. in l. quicumq; C. eod. Ioan. Anan. in c. 1. etiam co. num. 7. Corn. cons. 91 num. 42. lib. 1. cons. 34. col. 1. cons. 247. col. 6. lib. 2. Florin. Iun. cõs. 99. lib. 2. Marsil. cons. 1. Aymon. cons. 73. num 72. cons. 78. num. 6. cons. 267. num. 3. & de antiq. tempor. in 4. part. num. 157. Rimin. Iun. latissimè Cons. 7. per totum. Item Pet. Ancharar. cons. 277. in dub. 2. Boss. in tit. de crim. læs. Maiest. num. 117. Gigas in trac. de eodem vbi supr. q. 8. Immo & in crimine impudicitiæ quod non est exceptum, idem volunt Bald. cons. 207. vol. 4. Alexan. cons. 13. col. vlt. in 7. Alban. cons. 25. Zazius cons. 11. num. 15. lib. 2. Bertazzol. cons. 20. num. 16. & multos accumulans Ioann. Maria Monticella. de testib. tit. impugnatio testis quia vnius col. 5. Ratio est,* quia Iudex ex qualitate personarum & facti potest, si videatur, testibus singularibus credere. *lib. 3. §. tu magis D. de testibus.* probationes enim iudicum causa fiunt. *l. quingenta D. de probat.* ideo ad iudicum arbitrio dependet, quæ sufficiant, quæ non, vt iis fidem dent, vel negent, *Castrens. in l. Lucius D. de his qui not. infam. & in l. admonẽdi D. de iureiur. Seuerin. ibi fol. 10. col. 2. Marzil. cons. 1. num. 7. & in lib. 1. §. si quis vltro. num. 40. D. de quæst. Socinus Iun. cons. 32 num. 10. & cons. 90. & col. 4. lib. 2. Blancus. de indic. nu. 367. Bossius eod. tit. num. 23. Rimin. Iun. d. cons. 7. num. 15. Gabriel. de testibus concl. 2. limit. 2.* Si ergo hæc procedunt in ordine ad condemnationem quoad pœnam saltem extraordinariam, *vt benè Couarr. libr. 3. resol. cap. 3. num. 3. & Simancas d. tit. 64. num. 75.* Quantò magis hoc tenendum de his secundi generis testibus in ordine ad torturam. *per text. & ibi DD. in l. qui sententiam D. de pœnit. Grammat. decis. 34. num. 30. post Alexã. & alios quos refert. item Gigas d. tit. quomodo & per quos quæs 25. Bertazzol. cons. 213. num. 7. & 8.* Quia testes reiecti, eò quòd non sufficiant ad condemnationem, solent sufficere ad torturam, *Barth. in l. 1. §. quæstio. D. de quæst. cum aliis quos refert Gramm. supr. nu. 51.* Quando deponunt de ipso facto, aut de indiciis propinquis & non remotis à facto: nam & remotis, non admittuntur nisi fortè omni exceptione maiores, *Sic post alios. Rimin. Iun. cons. 361. num. 32. & 33. & Farinac. d. q. 37. num. 18. & 19. & quæst. 56. num. 73. & sequ.*

Concl. b

Sit igitur conclusio, qua vtrique quæsito respondetur. *Si testes in effectu, in fine, in specie hoc est in substantia criminis conueniant, & plures sint, & hac in re fide digni admittentur & fidem faciant ad torturam in hoc nostro crimine.* tenent Maschard. d. vol. 2. conclus. 856. Binsfeld. d. mem. 2. conclus. 6. dub. 1. probatur, quia de crimine hæresis, quod in eo testes quoad locum & tempus singulares, sed de eâdem spem hæresis deponentes recipiantur docet Simãc. vbi sup. Nónne Sagæ in diuersis locis & diuersis temporibus conueniunt? quare non magis, *locus,* est de substantiâ criminis huius, quàm de substantiâ hæreseos.

QVÆSTIO XI.

An in denunciatione plurium requiratur, quod quilibet fecerit confessionem in tormentis: vel vtrum hoc solum procedat in denunciatione vnius?

PRæmittam quod certum videtur, Regulare est testibus criminosis & infamibus infamiâ iuris (tales autem sunt qui conuicti, & qui de seipsis confessi, hoc est socij criminis) non credi nisi in tormẽtis. *l. quoties C. de quæst. l. ob carmen. §. si ea cõditio. D. de test. §. si verò ignoti. in Authen. eod. Specul. in tit. de teste §. 1. num. 28. Barthol. in l. cunctos populos C. de summ. Trin. num. 12. Bald. num. 15. Alberi. num. 34. Salic. num. 18. Ias. in l. lectu. num. 67. & in 2. 46. Fulgos. cons. 173. in causa, colum. 1. post Oldrad. sic etiam Aretin. in capit. 1. num. 40. de accusat. Ruin. cons. 146. col. 1. & cons. 147. lib. 5. Arnon. soliloq. 60. Marsil. in §. diligenter num. 62. & in l. 1. §. Diuus. num. 5. D. de quæstion. & cons. 78. num. 15. cons. 109. num. 13. cons. 130. num. 40. Grammat. cons. 70 num. 10. Blancus tractat. de indic. nu. 381. Bossius eod. tit. nu. 151. Clarus §. fi. quæst. 31. nu. 13. vbi docet sic seruari in Prætoriis Mediolani. idem censent Rolandus à valle cons. 51. num. 30. & cons. 73. num. 22. Menoch. de arbit. cas. 474. sub nu. 49. Vinc. Onded. cons. 100. nu. 16. Mascard. concl. 1317. num. 38. & Binsfeld. D. membr. 2. conclus. 5. vers. circa hanc conclus. quoad infames, adductis plurimis. Farin. q. 43. num. 1. 2. & q. 56. num. 5. & 57.*

Quare requiri specialiter & reus in tortura nominet; & si extra torturam nominauerit, specialiter torqueri debere non confirmatione nominationis, *vt docent Clarus q. 41. vers. cæterum si reus. & Farinacius d. q. 43. num 136. & d. num. 56.* quia tortus præsumitur dicere veritatem, *gloss. in l. edictum D. de quæstion. Alberi. ibi. num. 2. multi apud Farinac. quæst. 43. nu. 15.* & hæc procedere etiam vbi plures sunt nominatores volunt DD. Patauini in suo cons. eò quòd certum sit vnius solius nominationem non sufficere ad torturam, & ideo de pluribus hoc idem se asserere.

Contra DD. Friburgenses in suo Responso, censent hoc dubio non carere: & rationem qua communis nititur non esse solidam. quia impedimentum infamiæ est iuris positiui, ideo quoad hoc in exceptis liber sit iudex, & propterea ad infamiam purgandam torturam non esse necessariam. Et propterea rectè à Simancâ dictum communis opinonis assertores sine lege & sine ratione loqui. De Carolinâ quoque constitutione verius id negasse Binsfeldium, quàm ego affirmarim. *libr. 5. disquisit. sect. 3. in secundo indicio sub litt. L. vers. sed quædam circa hanc rem.* fateor me illis occasionem reprehẽdendi dedisse, cum scripsi, *expressè requirit*, debui enim & arbitror volui scribere, satis clarè ex eâ colligi. nã cum ar. 31. agens de denũciatione, semper addit, *in quæstione proposita*, item *interrogatus aut tortus.* supponere videtur quæstionem. Non obstat, quod ait, *in carcere:* nã hoc per sequentia est explicandum; & qui in torturâ nominat, aut interrogatur, certè in carcere nominat & interrogatur. Sed quicquid sit de Carolinâ: & licet

id ex d. cap. illi qui. 5. quæst. 5. non satis probaretur quod communis vult, quia gloss. illum textum exponit de spontaneâ denunciatione extraiudiciali, hoc est de detractione seu diffamatione; tamen aliis adhuc legibus nituntur DD. Doctores opinionis communis defensores, vt ostensum §. in princ. q. & quamuis non nitatur quis textu aperto legis tamen si argumento probabili ex lege, vel eius ratione id deduxerit, non est dicendus sine lege loqui: immo licet falleretur in suâ deductione, eò quod ratio legis illi non suffragaretur reuerà, & aliorum interpretatio verior foret, in rigore tamen, qui legem adduxit, eo ipso quod adduxit, non debet dici sine lege loqui, quod communi vsu loquendi, de illis vsurpatur, qui nullam legem laudant in dicti sui confirmationem, & propterea Simancas de communi adeò tam grauium DD. sententiâ potuisset loqui modestius. Quid? quod nec congrua ratio deest, quàm postea dabo.

Illud fateor satis probabilem & tutam esse sententiam negatiuam nõ requiri vt omnes sint quæstione examinati. hanc dico satis probabilem, tum quia non est destituta suis defensoribus, vt Simancâ magnæ authoritatis Episcopo & Doctore, aliisque vt Binsfeldio, d. conclus. 5. qui putat sufficere si metus tormentorum adhibeatur, & recepta est praxi Curiarum Franciæ, testibus Chassaneo ad cõsuetum Burgund. rub. 1. §. 5. vers. A l'arbitraige du iuge. num. 14. & Claro d. quæst. 21. num. 11. qui addit hac in re loci consuetudinem sequendam, quod est verissimum.

b concl. *Ideò censeo vbi consuetudo circa hoc exstat, ab eo iudicibus non recedendum: vbi consuetudo non exstat, posse iudicem tuta conscientia vtramuis quoad plures, partem sequi: quia (vt alias dixi) probationum valor & fides arbitrio iudicis est subiecta.* vide Menoch. de arb. iudic. lib. 2. cent. 1. cas. 90. Binsfeld. d. concl. 5. vers. hic liber pro nostrâ materiâ.

Hoc tamen arbitrium sic moderandum, vt pro personarum qualitate, & criminum, & aliis circumstantiis modò plus modò minus non tortis credat. ordinariè quoque tenetur plus tortis credere, quàm spontaneis: immò nisi vrgeant illum circumstantiæ, non facilè sit credulus nominationibus spõtaneorum etiam plurium. Vt in hac re tam timidè loquar, me mouet ista ratio, ab aliis non considerata. Præsumptio quod infamis sponte suâ non sit dicturus veritatem, (in qua præsumptione fundatur communis opinio) licet sit iuris diuini (nam hoc iure de nullo præsumitur, quod in re, maximè graui, mendacium sit dicturus) est tamen plusquam iuris positiui, vt pote orta ex naturali quodam instinctu hominibus cũctis communis, quod mali nisi malo coacti officium suum non faciant, vel iustitiæ faueant, & ideò quasi est iuris gentium. Attamen quia ex eodem iure gentium videtur manare alia quoque præsumptio, quod in simili hominum genere, (v. g. infamium) semper plus credendum sit, cæteris paribus, duobus vel tribus quàm vni. Prior præsumptio est pro communi opinione, posterior pro contrariâ quoad plures nominantes, ideò licet adhuc propendeam in communem, alteram tamen non reiicio.

QVÆSTIO XII.

An mulier possit esse testis in criminalibus?

a IN ciuilibus etiam grauibus (v. g. in matrimonio) mulierem, cui nihil nisi sexus obstat, esse testem integrã & omni exceptione maiorem tradit Decius, *cons. 342. col. 2.* In criminalibus quoque, si ciuiliter ageretur, etiam canonico iure illam testem esse posse multi censent. *Decius in l. femina num. 34. de reg. iur. Clarus §. fin. quæst. 24. num. 3. Farinac. quæst. 59. a num. 1.* item si ex officio de crimine inquiratur. *Vide Facinac. d. num. 9.* Si verò non inquiratur ex officio, & agatur criminaliter Canonico iure mulierem repelli constat in criminibus non exceptis, *cap. mulierem 33. quæst. 5. cap. forus §. testes, & vers. signific. gloss. in cap. tam litteris. de testibus. Abb. Felin. & Decius in cap. quoniam de testibus. Marsil. cons. 22. num. 1. cons. 59. num. 9. cons. 101. nu. 8. cons. 130. num. 34. Onded. cons. 100. num. 24.* nisi crimen foret huiusmodi, vt eius veritas aliter quàm mulieres haberi non posset. *Sic post Mars. Alcia. & Decian. Baiardus ad Clarum quæst. 24. num. 9.* In exceptis autem admitti illo iure, receptum, *ex cap. tanta. de simon. vbi Anan. Aufrer. Crott. & Nepos in tractat. de testibus Petr. Duennas regul. 315. Imol. & Boyck in d. cap. quoniã. Alex. cons. 11. num. 3. cum aliis apud Farinac. d. q. 59. num. 10.* & de crimine maleficij expressè. *Bonin. lib. 4. Damon. cap. 4.*

De iure ciuili, & in praxi curiarum sæcularium in omnibus criminalibus mulier (si aliud non obstet) recipitur ad testimonium dicendum. *l. ex eo D. de testibus cap. ex eo. 15. quæst. 3. gloss. ibi & in d. cap. forus §. fin. communem testatur Alexand. cons. 11. num. 11. libr. 1. & cons. 115. col. pen. libr. 4. Socin. cons. 54. col. 2. libr. 3. Bonifac. vital. tit. de testam. num. 35. & 37. Stephanus Aufrer. tractat. de testibus num. 69. Nepos ibid. num. 66. Crottus ibid. rub. in caus. criminal. qui testam. admitt. nu. 49. Gigas vbi supra. quomodo & per quos quæst. 6. Clarus §. fin. quæst. 24. num. 2. Farinac. d. loco. num. 17.* de Italiâ. *etiam in Ditionibus Ecclesiæ hanc praxim obtinere testantur Alex. cons. 24. vol. 2. Grammat. cons. 12. num. 7. Baiard. addition. ad Clarum quæst. 21. num. 20. & ad quæst. 24. num. 8. de Franciæ praxi satis locuplex testis, quia de fidei re non agitur est præfatus Bodinus.*

Hæc indubitata de pluribus fœminis complicibus; nam si vnica esset, sociam criminis à nominatione repellendam putarem: quia tunc præter sexum alium patitur defectum, nempe infamiæ; infamem verò mulierem audiri non docemur, *l. qui testamento §. mulier D. de testam. vbi Barthol. & Imo.* vel quia simul pauper & vilis. *Dec. cons. 310. num. 5. Ioann. de Amicis. cons. 87. num. 8. & 9. Paris. cons. 152. num. 17. in lib. 4. Grammat. cons. 26. num. 23. & cons. 58. num. 10. Roland. cons. 24. num. 64. & seqq. lib. 1. Bertazzol. cons. 3. num. 6. Onded. cons. 100. nu. 18.* & multò magis si foret minor annis viginti. *arg. l. in testimonium. D. de testib. Alex. cons. 64. col. 1. nu. 1. Bertazz. cons. 3. num. 5.* Dixi, si vnica esset: nam numerus alios defectus potest supplere. *supr. ad q. 1.*

QVÆSTIO XIII.

An ad confessionem duarum mulierum procedi possit siue ad torturam, siue ad condemnationem?

CVm omnes fateantur, & ratio maioris detrimenti dictet, plura requiri ad condemnationem quàm ad torturam, & non quæcumque ad istam sufficiunt, etiam ad illam sufficere; sunt ista duo dispescenda.

a De torturâ sunt qui absolutè negent, & semper volunt à tribus vel qualiter pro denunciantium

qualitate

qualitate factam nominationem, vt possit torqueri denunciata. sic DD. Friburgenses. quibus obstat, axioma toties ab illis receptum: quæ probationes sufficiant id totum à iudicis arbitrio dependere. poterit ergo, quando iudicabit, se duarum denominatione, propter circunstantias personarũ &c. satis verisimiles probationes habere, ad torquendum procedere.

Probant tamen auctoritate & ratione, auctores laudant D. Binsfeldium. *d. concl. 6. dubio. 2. vers. septimum illatum.* & me ipsum *d. lib. 5. sect. 3. vers. secundum indicium.* rationem hanc adferunt: viri testimonium plus ponderis habet, quàm fœminæ ob sexus fragilitatem: at duorum virorum sociorum denunciatio requiritur, vt aduersus denunciatam personam ad quæstionem procedi possit: igitur duarum fœminarum nominationes ad hoc non sufficiunt, sed plurium requiruntur.

Negari non potest, quin hæc sententia & tutior sit & rationi maximè consentanea, si tamen iudex sibi censeret ad torturã deueniendum, non ausim factum damnare: propter axioma præfatũ, & quia DD. Patauini absolutè asserunt, ex testatione duarum mulierum, quibus solus sexus obstat, iustè ad torturam procedi posset.

Ad me quod attinet, si probabiliter tales duæ denuncient, cum bonis circumstantijs, maximè scientiæ causa, & non sint contraria virorum testimonia, quæ semper pluris facienda, non vererer hoc sequendum dicere. Quod si viri vnius testimonium adesset, non dubitarem cum eo vnius mulieris benè munitam circumstantijs requisitis nominationẽ admittere ad torturam tantùm. Solarum etiam trium fœminarum complicum denũciationem ad eamdem sufficere posse censeo. Nec tamen propterea pugno cum traditis *d. vers secundum:* illic enim nolui tradere quid in rigore iudici permissum sit, sed exempli gratia numerum expressi, cum quo vel scrupulosissimus iudex, queat esse securus.

Ad cõdemnationem nulli vnquam sim author ex duarum tantum mulierculorum nominatione procedere, nisi præterea adessent alia sufficientia adminicula: & hoc non sufficere docent multi, *vt Decius in l. fœminæ. num. 35. de reg. iur.* Riminal. Iun. *cons. 217. num. 5. post Gandin. & alios Farinac. q. 59. num. 26. & 27.* qui cum Riminal. concludit ad cõdemnationem pœnæ ordinariæ in criminalibus criminaliter intentatis, nec tres quidem fœminas sufficere: quod retulit, nec reiecit Baiardus *ad d. q. 24. num. 7.* Ratio est, quia fœminæ in criminalibus non habentur pro integris personis, & minoris fidei sunt quàm viri, vtpotè non omni exceptione maiores *d. c. forus. Alex. cõs. 11. n. 11. l. 1. Cæpola in cri. cons. 32. num. 2. Socin. cons. 54. col. 2. lib. 3. Aymõ cons. 99. num. 5. Anton. Gomez. tomo. 3. resolut. c. 12. num. 20.* ideo numerus in illis supplet fidem. *Innoc. in c. cũ nuntius. de test.* Petrus Ancharan *lib. 3. q. 51. num. 38. & multos citans Binsfeld. d. concl. 6. in fi. & Farinac. d. nu. 26. summa namq́;* fragilitas & leuitas est huius sexus, iuxta illud, quod Ciceroni tribuitur:

» Crede ratem ventis, animam ne crede puellis.
» Námq; est feminea tutior aura fide.
» Quid leuius pluma? puluis: quid puluere? ventus:
» Quid vento? mulier: quid muliere? nihil.

QVÆSTIO XIIII.

An denunciationes fœminarum tum magis fidem faciant, quando non adsunt testimonia virorum in contrarium?

QVibusdã videtur nõ videri earũ fidem magis augeri, quandoquidẽ mulierũ conditio spectanda sit. *l. 3. §. tu magis & §. quæ argumenta D. de test.* Alij verò, pro affirmatiua adeo exsertè scribunt, vt negent se videre quid obstet. Quia quod in 13. quæstionis responsione dictũ, denunciationibus fœminarum pluriũ, neq; e trium vel quatuor in ordine ad torturam credi: id intelligendum, si nihil illis præter sexum obsit: obstat autem illis præter sexum multum per omnem modum, si in contrarium sint indicia, præsumptiones aut testimonia siue virorum, siue fœminarum: adeò vt si essent vel viri vel fœminæ, à quibus probabiliter exculparetur denunciatus: ne sex quidem fœminis vnã complicem denunciantibus, in ordine ad torturã credendum sit. Igitur plus fidei obtinet, nullis viris contrarium testantibus.

Quid si dicamus, secundùm se intrinsecè, & intensiuè fidem tum non augeri: sed ab extrinseco tantùm & extensiuè, quatenus omni obstaculo remoto, ratio naturalis dictat, plùs credẽdum feminis hoc casu?

QVÆSTIO XV.

An plurium minorennium denuntiatio faciat indicium ad torturam?

NOtandum primò non posse minorennes, ne in exceptis quidẽ criminibus testificari nisi sint eius ætatis, vt iam aliquomodo possint torqueri. *iuxta Marsil. in l. de minore num. 11. D. de quæst. & Carer. in praxi crimin.* Notandum 2. minorennium varios esse gradus ætatis: nam nomen porrigitur vsq; ad annum xxv.

Dico primò *minorennis qui habet annum ætatis vicesimum, in criminalibus omnibus est testis idoneus.* arg. à contrario l. in testimonium D. de test. *tenent gloss. in l. inuisti D. eod. Spec. & ibi Ioan. And. tit. de testib. §. n. 34. commune & practicatã esse, & qui cõtradixere in aduertenter locutos, scribit Farinac. q. 58. num. 19. & 21.* Concl. 1.

Dico secundo *si sit minor viginti annis, sed iam est pubes, sunt variæ Doctorum sententiæ.*

Prima est, talẽ nõ esse idoneum testem in criminalibus, nisi in defectum aliorum testium, quando ex natura rei alij testes haberi non possunt, secus si ex accidenti fiat, quod alij nequeat haberj. *Sic post Host. & Bald. Alex. cõs. 64. nu. 1. Specul. & ibi Ioann. Andr. d. loco. Ias. in l. 1. C. de summ. Trin. nu. 50. & in l. fin. C. de indign. Marsil. cons. 11. nu. 5. & cons. 162. n. 5. & cons. 127. n. 9. & multi alij relati à Farinac. d. q. 59. nu. 10.* Secunda sententia fuit Guidonis de Suzaria hoc verum esse in accusatore producẽte, non verò quando iudex ex officio procedit, præsertim in defectum probationum: tunc enim posse iudicẽ puberũ minorenniũ testimonia recipere. *seqq. hanc Alberi Florian. & Iacobin. à Sancto Georgio in d. l. in testimonium. Angelus de Aretio in verb. comparuerit n. 13. Marsil. in l. de minore D. de quæst. n. 24. Blancus de indic. nu. 349. & alij apud Farinac. supra n. 37.* hęc sententia est verior, & receptior, quo ad crimina non excepta. nam *in criminibus exceptis atrocibus & occultis (quale est nostrum) quando desunt alia indicia. indistinctè verum puto quod puberum testimonia recipiantur ad torturam.* quia tunc in his eorum persona habetur pro integra & omni exceptione maiore, *est praxi recepta sententia,* Concl. 2.

suam tuentur ex d. l. de minore in prin. Alberi. in d. l. in testimonium. Ias. in l. fin. col. vltima. C. de indign. Gigas vbi supra q. 12. & alij apud Farinac. supra num. 22. 29. & 34.

c Concl. 3.

Si vero non sint puberes, sed pubertati proximi, tũc licet excludantur in alijs, admittuntur tamen in criminibus exceptis.] Pubertati proximi sint nec ne, id pendet à iudicis arbitrio, quia non idem omnibus est terminus pubertatis, nec eadem tempestiuitas. *hoc communius recipi post Couarr.* Duenas, *& alios docet Iacob. Menoch. cas. 57. nu. 44. de arb. iud.* prior pars conclus. probatur l. 3. §. l. Iulia & l. in visti D. de test. in §. sed nec pupillus. l. ex libero §. 1. D. de quæst. ratio. quia impubes iurare nequit *l. qui iurasse in prin. D. de iureiur. & l. 4.* D. *de in lit. iur.* nec potest torqueri in caput alterius. *d. l. ex libero* §. 1. adeo vt eius testimonium, etiam non apponẽte parte, pro nullo sit habendum. *Ang. in §. 1. num. 3. Auth. de test. Marsil. in l. de minore num. 22.* D. *de quæstionibus.* Nisi in casu, mortis Domini occisi in domo, *l. 1. §. impuberi* D. *ad Syllan.* aut si iudex ex officio suo dictum impuberis assumeret: quod licet, propter d. §. 1. negarint Alex. *cons. 64. lib. 1. &* Cagnol. *in d. l. 2. §. item impuberes.* contendunt tamen Specula. & Ioan. Andr. *d. tit. de test. vers. itẽ excipitur quod est impubes nu. 34. Bald. Alberi. Florian. & Iacobin. in d. l. inuisti. & in d. l. testimonium,* quorũ sentẽtia & in scholis & in tribunalibus receptior est, teste F*arinacio supra num. 37.*

Posterior pars concl. de criminibus, exceptis, est planè communis, & probatur ex l. de minore in prin. D. de quæstion. *vbi latè Mars.* Decius *autẽ & Cagnol. in l. 2. §. item* Impp. D. *de reg. iur. Gigas d. q. 12. num. 4. Schenk de testibus n. 13. vers. nisi agatur. Farinac. supra. 9. q. 58. nu. 22.* quod introductũ ob criminum horum atrocitatem. & tum ab his iuramentum exigi posset: & deberent, modicè tamen, torqueri, F*arinac. q. 41. num. 102. & 103.*

d Conclu. 4.

Impuberes sed maiores nouem annis, quia iam doli capaces, si Iudicis *animus, id fert, & censuerit sibi eos torquendos: toqueri poterunt, & ad denunciandum in criminibus exceptis recipi.*

Quod torqueri possint virga, ferula, vel tormẽto sibyllorum docet Farinac. q. 4*1. num.* 1*6.* quod hoc à iudicis arbitrio pendeat, *Clarus d. q. 24. num. 16. Brun. de indic. & tortu p. 2. q. 4. à num. 16. Capric. decis. 130. num. 55.* quod possint recipi, volũt Bart. & Marsil. *in d. l. de minore* D. *de quast. glos. in d. l. inuiti. Crottus tract. de testibus tit. in causis crimin. qui testes admit. n. 70. & ibi* Moncada *in addit. litt. Y. & n. 70. &* Alberic. *de test. rub. quãdo testes refellantur rat. defect. personæ nu. 20. & Gigas d. q. 12.*

e Concl. 5.

Si verò nondum inchoarunt annum nonũ, nec torqueri vllo modo, nec admitti vnquam poterunt, adiurandum, aut denunciandum: hoc receptius est. ita post Fran. Marcum Baiardus *supra num. 109. qui ad idem allegat Bolognin. &* Foller. & Brunum, *ad q 64. num. 67.* cum sequ. ratio, quia necdum satis intelligunt quid deponant, ideo iuriiurando, torturæ, & nominationi defectus naturalis resistit.

f Concl. 6.

Quando minorennis admittitur ad deponendum in ordine torturam, non sufficiet vnius testimonium, sed requiritur saltem duorum. De hac re sententias refert, nec tamã decidit vtra verior, Baiardus *ad d. q. 24. à num.* 107. & citat Marsil. *in pract. §. diligenter. num. 8.* loquentem in num. singulari: quod si benè citat, censeo, *impuberi,* positum indefinitè. Apertè duos requirunt communiter. *Alberi. in d. l. testimonium Grammat. cons. 45. nume. 21.* Moncada *supra nu. 70. ipse Marsil. in l. infans col. pen. vers. etiam illud dictum.* D. *ad leg. Corn. de sicar. & Boër. decis. 261.* qui duo vltimi scribunt se sic practicasse, & intelligendi ambo de infantibus saltem doli capacibus. probatur. primò concl. quia minoris testimonium in nostro proposito aliquid valet & probat: ergo plurium plus valet & probat, vt minimũ ad semiplenam probationem: quæ ad torquendũ sufficit. Deinde vnius testimoniũ si accedat aliud indicium valet ad torturam: sed accedens secundi minorennis testimonium, nouum indicium est. Dicitur in quæst. *ad torturam:* quia non sufficere duorum testimonia ad condemnationem, licet indicium faciant, putandum. *Sic præcise gloss.* B*ald. & alij in d. l. inuiti specul. &* Ioannes *And. supra* B*art. in d. l. de minore. & in d. l. ex libero. §. 1 & in l. 2. §. quod obseruari nu. 11. C. de iur. cal. Gloss. Bart. Bald. Salicet.* A*ngel. Alex.* & I*as. in l. fin.* C. *de indign.* quod verùm, quoad pœnam ordinariam: nam quoad extraordinariam, possent sufficere, & sic admitto cõtrariam sententiam affirmatiuam, *quæ fuit Alberi. in d. l. in testimonium. Marsil. in d. l. de minore num. 28. & in l. infans num. 46. D. de sicar. & in §. diligenter sub num. 80. Grammat. cons. 45. num. 21. Farinac. supra num. 33.*

g

QVÆSTIO XVI.

An verisimilitudo denunciationis ab vno tantùm factæ, sit sufficiens adminiculum, vt procedi possit ad torturam?

NOn puto quæstionem proponi de nominante, cui duntaxat obstat singularitas, quod sit vnus: nam talis & si sit vnus, est vnus omni maior exceptione, & proinde facit semiplenã probationẽ: ideò de hoc verisimiliter denunciante, non est dubitandũ, esse sufficiens adminiculum. Sed quæstio procedit de singulari cui alij adsunt defectus, vtpote quia est minorennis, infamis, &c.

a

Porro sicut inuerisimilitudo testimonij plurimum detrahit fidei ad vim eius infrigendã. Nã vbi testantur in verisimilia, numerus non supplet fidem, *Farinac. q. 62. nu. 320. Mascard. de probat. concl. 1358. nu. 13.* nec iudex debet credere non verisimilia deponentibus, I*nnoc. in c. quia verisimile est de præsump. Marsil. in l. 1. §. in criminibus. num. 35. D. de quæst. & in Rep. rub. de probat. num. 108.* quia quod non est verisimile speciem habet falsitatis: adeo vt confesio non verisimilis non noceat confitenti. *arg. tex. in l. 1. §.* D*iuus seuerus & in §. si quis vltro D. de quæst.* Bald. *in l. si quis in hoc genus C. de* E*pisc. & cleri. nu. 3. Petrus Ancharan cons. 24. col. 1.* Sic è cõtrà magnam vim habet verisimilitudo, adeo vt potiùs credatur paucioribus verisimilia asserentibus, *l. ob carmen §. si testes* D. *de test. c. in nostra est. de test. Curtius Iun. cons. 17. num. 6. Socin.* I*un. cons. 183. nume.* 10. *lib.* 2. multum prodest vt testium defectus suppleatur. C*arolus Ruin. cons. 149. num. 6. lib. 5. Decia. cons. 18. numero* 204. *libro* 1. M*ascard. concl. 944. numer. 14. Farinac. q. 47. numer.* 158. & magnum præstat ad torturam fundamentum. *l. 3. & l. milites. C. de quæst.* non secus ac ea quæ à communiter accidentibus vera sunt. M*arsil. in §. diligenter num. 33. & in sing. 1. ad fin.*

Sed ista verisimilitudo, quia consideratur potissimùm ad hoc vt faciat fidem iudici: minorem vim obtinet, vbicumque magis restricta & coarctata legibus est iudicis potestas. Inde fit, vt in hac

quæstione primò distinguendum, inter crimina non excepta & excepta.

In non exceptis, in quibus criminosi de socijs non interrogantur, DD. *ad l. fin. C. de accus.* & interrogati fidem non faciunt, verisimilitudo denũciationis factæ ab vno, non erit sufficiens adminiculum ad torturã, sicut de infamibus testibus colligitur ex doctrina Baldi *in l. 1. nu. 5. C. de sum. Trin.* & Castren. *ibid. ante fin.*

In exceptis verò & priuilegiatis criminibus in quibus de socijs interrogatio fit, & infames non arcentur, poterit tam verisimilis esse nominatio & tam benè circumstantijs vestita; vt iudicem quasi certum reddat à denunciato crimen commissum: & huiusmodi certitudinem communiter DD. dicunt ad torturam iudici sufficere. *lege Clarum d. q. 64. n. 13. & in terminis de vno teste non omni exceptione maiore Menoch. de arb. iud. q. 84. nu. 4.* & *huc faciunt tradita ab Ozasco Præside decis. 79.* & *Bursato cons. 201. vbi fusè scribit de hoc arbitrio iudici concesso præter ordinem iuris, circa tortura: & hoc vt probabile tenent DD. Patauini.*

Quoniam verò talis ac tanta verisimilitudo nõ solet inueniri in indicijs remotis, sed in propinquis idcirco facilius hoc iudici faciendum in his quam illis: propinqua seu proxima est, quæ oritur ex indicio propinquo, quod est immediatum delicto, v. g. si testis de ipso delicto commisso deponeret dicens se Meuiam in cellâ clausa, in conuentu maleficarum vidisse. Remota verò quæ oritur ex indicio, coniectura, signo & præsumptione non necessariò ipsi delicto maleficij cohærente. v. g. res, verba, opera, quæ sapiunt incantationem, vt quod voluit artem magicam aliquem docere, quod damna minatus, quod cum maleficiis conuersatus &c. In propinquis ergo indicijs hæ facilius vsu venit: sed simpliciter si iudex sufficientem verisimilitudinẽ habere se putet: quia plurimum in his eius arbitriũ pollet, non auderem condemnare hoc facientem: nec tamen ad id lubenter illum hortarer. Non pugnant ista cum traditis à me *lib. 5. Disquis. Sect. 3. §. ad torturam*, illic enim locutus sum generaliter, præscindendo à casu tantæ verisimilitudinis, quã ta supponitur in erotemate.

QVÆSTIO XVII.

An malefici denunciantes, impliciti etiam alijs criminibus, faciant indicium ad torturam maximè quando sunt plures?

VNa hæc quæstionũ, in qua duæ sunt opiniones contrariæ valdè probabiles. Vna potiùs authoritate nixa tenẽtium, altera verò melioribus rationibus confirmata. Plurimi tenuere quod etiã in criminibus exceptis (vt sunt maleficium, hæresis, sodomia &c.) socij criminis, qui plures defectus patiũtur, v. g. quia multis alijs criminibus implicati, etiamsi aliter veritas haberi non posset, quã per illos, nec ad torquendum, nec ad inquirẽdum, admitti à iudice possint. *hoc tenent Alex. cons. 89. nu. 11. & 12. lib. 3. Socin. cons. 118. vol. 1. Barbat. cons. 65. vol. 4. Marsil. sing. 118.* & *cons. 102. Gratus cons. 59. vol. 2. Grammat. cons. 38.* & *45. n. 22. & cons. 70. num. 8.* & *vol. 34. n. 8. Paris. cons. 2. numer. 85. vol. 5. cons. 53. n. 76. vol. 4. Gigas. de crim. læs. maiesta. tit. Quomodo & per quos q. 7. n. 7. Roland. cons. 16. num. 20. cons. 24. nu. 61. cons. 73. num. 24. 27.* & *28. lib. 1. Siluan. cons. 81. nu. 15. Bursat. cons. 79. lib. 1. cons. 192. lib. 2. cons. 65. cons. 70.* & *cons. 275. lib. 3. Cephal. cons. 65. 74.* & *204. Ondeon. cons. 100. nu. 18. Rimin. Iun. cons. 113. 644. & 571. Iursin. cons. 81. num. 65. Bertazz. cons. 3. num. 32. Aymõ cons. 6. num. 54. Natta cons. 298. num. 6. Menoch. cas. 474. nu. 54. Mascard. concl. 1312. num. 12. & 13. concl. 1317. num. 41. & 45. concl. 1359. per totum.* & *meritò communem vocat Eman. Zoares in ver. testis inhabilis num. 217.* Patauini DD. hanc etiam probant, nisi excessus in numero defectum suppleat: sed plerique allegatorum non agnoscunt hanc limitationem.

Horum DD. fundamenta videntur. 1. quia tortura potest supplere vnam inhabilitatem & non plures. Secundò non posse numero istum defectum suppleri: quia quod est nullum non potest numero suppleri: hic vero istorum testimonium non modò debilitatum est, sed prorsùs annullatũ, quia tales sunt prorsùs inhabiles. Baiardus non his argumentis, sed tam densa nube testium perculsus, videtur admittere hanc sententiam esse veriorem iure scripto, sed in praxi non teneri, nam *addit. ad Clari q. 24. à num. 128.* postquam DD. multos nominauit, & argumenta illa duo proposuit, hæc verba subdit: Sed quicquid sit de iure, veritas est, quòd consuetudo seruat, vt omnes testes cum tortura admittantur, etiamsi mille defectus paterentur. Aliàs rarò socij criminis dictum fidem faceret. quia pauci sunt socij criminis, qui pluribus defectibus non sint notati, & sic delicta remanerent impunita. Ego tamen arbitror, quod tales testes, cùm sint magis infames, maiori tortura sint afficiendi, ad eorum dicta conualidandum.] de eadem praxi seu consuetudine testatur Clarus, & eã approbat. *q. 21. num. 7. & §. falsum. num. 4.* vbi tamen requirit alicuius adminiculi accessionem, quando allegant propriam turpitudinem, nempe se fuisse subornatos: quãdo verò Clarus nõ loquitur de allegantibus hanc suam turpitudinem, illic non requirit vllum aliud adminiculum, *vt d. nu. 7.* Quæ est quoque sententia Bossij de eadem consuetudine attestantis. *tit. de indic. num. 156. circa fin.* idem tenet Ioseph. Ludoui. Decis. Lucensi. 15. asserens se pluries ita practicasse, quod licet Bertazz. & Roland. impugnare tentarint, *tamen* (ait Baiard. §. falsum num. 25.) *dicant quicquid velint ita seruatur & sic vidi, & ego quoque, practicaui practicau.*] eãdẽ sententiã tenent DD. Friburg. cum sequ. tamen distinctione, inter crimina quæ sunt ordinariè cõiuncta & quasi subordinata, & ea quæ ab inuicem planè separata sunt, nec habent connexionem prioris generis esse cẽsent cum maleficio crimina hæresis, læsæ Maiestatis diuinæ, apostasiæ Sodomiæ, parricidij, homicidij, &c. in his tenent affirmatiuam posterioris, cum maleficio videri periuriũ, latrociniũ, raptũ, furtum, &c. & in his tenent negatiuam. *Quoad priora res est multo euidentior: idem tamen teneo etiam quoad posteriora.* Nam argumenta huius affirmatiuæ probant æquè de vtrisq; & DD. pro negatiua etiam prius membrum impugnant, & æquè parũ probãt de his atq; de illis.

Concl. b

Probatur ergo concl. nostra affirmatiua indistinctè. primo quia placuit Bosio, Claro, Ludouico, & Baiardo qui omnes in subsellijs & iudiciis exercitatissimi. 2. quia practicatur, vt dicũt ijdẽ, 3. quia est, vtilior reip. & iustitiæ. 4. argumẽti Friburgẽsiũ, quæ sunt 1. quia lex criminosos & infames ad testimoniũ in criminibus exceptis ferẽdũ admittẽs, inter eũ, qui vno, vel pluribus criminibus inuolutus, aut ratione criminum sæpiùs infamia notatus, non distinguit. igitur nec nos distinguere debemus

l. non distinguemus D. *de recept. qui arbit.* Deinde quia malefici plurimis iísque horrendis criminibus vt plurimum sunt innodati: quod si alijs criminibus maleficos testes carere esset necesse, nullus vnquam esset testis idoneus. Tertiò crimẽ maleficij non impedit, quin testis socij contra socium testimonium valeat: ergo nec alia leuiora crimina cum maleficio coniuncta impedimentum adferre possint.

Ceterum (quod valde notandum) fundamentũ partis aduersæ æquiuoco paralogizat. Nam, primò quæ positiui iuris sunt, absolutè, accipit quasi etiã omnis essent iuris. Secundò falsum supponit à tortura nõ suppleri nisi vnum defectum. potest enim supplere plures defectus iuris positiui. quia præsumptio nata ex tortura est iuris gentium: vt & ipsa tortura in genere ad verum exsculpendum, nõ à iure ciuili, sed à gentium iure defluxit, licet modi quæstionum hi vel illi sint iuris positiui: impedimenta verò istorum testium, merè sunt iuris positiui, quoad hoc vt infami plurium criminum nihilomnino credatur. naturalis enim ratio solũmodo dictat, vt minùs credatur istis, quàm vno tãtum crimine irretitis. Distinguendum itaque inter ea quæ iure positiuo reddunt inhabilem testẽ, & eius testimonium annullant, & ea quæ iure naturali vel gentium id faciunt. Priora sic inhabilitãt & annullant, vt adhuc posint numero, vel tortura suppleri & perfici, quãdo ex numero aut tortura iure gentium præsumitur verisimilitudo. Posteriora verò simpliciter & omnino sic inhabilitant & annullãt, vt neq; numero nec torturâ queant vnquã perfici vel suppleri. probatur distinctio ex simili de testimonio minorẽnium proximorũ infan iæ, & proximorum pubertati supra q 15. Iam expedita est responsio ad argumenta contraria.

Ad 1. tortura potest supplere vnum defectũ & non plures; negatur planè. nam si defectus sit iuris naturalis, nec vnũ poterit nec plures. Si vero sit iuris positiui, ordinariè quidẽ supplet vnũ aliquãdo tamen poterit tam esse grauis vt suppleat plures.

Ad 2. quod nullum est iure positiuo, non posse suppleri numero, falsum est. nam ex praxi & consuetudine (vt dixi) suppletur, & fauor iustitiæ hoc exposcit, neq; in exceptis iudex coartatur ad huius iuris regulas. Quod verò nullum) est iure naturali, siue primario, siue secũdario, conceditur, id num. non posse suppleri: sed negãtur isto iure huiusmodi denũciationes annullatæ: sunt tantũ debilitatæ.

QVÆSTIO XVIII.

An extraiudicialis reuocatio infirmet iudicialem denominationem adeo vt non faciat amplius indicium ad torturam?

De hac re Doctores certãt, & adhuc sub iudice lis est. quæritur, Nõ tã de extraiudiciali facta priusquam reus est condemnatus. de hac enim constat eam potiùs causam præbere, vt iterũ torqueatur: receptum enim est, si in prima quæstione maleficium confessus sit, vel aliquem denunciauerit: & non vult sequenti die confessionem vel denunciationem suam ratificare, dicatque se vi quæstionis victum falsa dixisse: receptum, inquam, talem absq; nouis indicijs iterum equuleo imponi posse, vt in confessione perseueret. *Lege Simancam & alios, quos sum secutus libr. 5. Disqu. sect. 99. vers. quoad iterationem. lit.* FF. & *statuitur in Carolina ar. 57.* constat etiam huiusmodi reuocationem nõ factam à certo mori, non esse attendendam. *vt benè post Baldum Marsil. cons. 79. vol. 3. & in pract. §. restat. nu. 16.* & *17.*

Dubiũ potiùs est de reuocatione extraiudiciali post sententiam mortis reo denunciatam, puta factam tempore confessionis vel Eucharistiæ. Nam tunc elidi præcedentem alterius nominationem tenent nonnulli, *Mars. in d. §. restat. num. 12. Bursat. cons. 201. nu. 148. & Farinac. q. 46. num. 70.* Horum DD. pace puto tenẽdum esse contrarium: quia nec retractanti in ipso patibulo, si nolit, iudex credere tenetur, vt ostendam.

Si verò in viâ ad supplicium, vel in ipso supplicio reuocet confessionem suam de se, constat reuocatione contemptâ omnino adhuc puniendum, *ex Carolina art. 91. & DD. vt Maschar. de probatio vol. 1. conclusio 353. numero 23. Binsfeldius in l. 7. C. de malefic. & mathem. in quæstione vltima*: quia delictũ per torturam confessum, & ad bancum ratificatum, censetur legitimè probatum.

Quod si in viâ vel in patibulo reuocet denunciationem de aliquo factam in torturâ, & ad bancum iuris ratificatam, vel aliter vt fieri in partibus illis consueuit: tunc quidam volunt adeò elidi denunciationem iudicialem præcedentem, vt ex eâ nullo modo reus torqueri posit. *per tex. in l. D. Marcus* D. *ad Syllan. tenent etiam in crimine hæresis, & in criminibus assassinij, veneni & alijs occultis. Marsil. cons. 109. numer. 31. & in pract. in §. restat ad fin. post Iserniam. Grammat. decis. 56. num. 11. voto. 3. num. 15. voto. 1. num. 17.* Decian. *cons. 18. nu. 1. & fuit Farin. sup. nu. 73. & hanc tutiorem vocãt Patauini.* ratio quia moriens præsumitur non mentiri, & facit indicium innocentiæ pro reo. *Bald. cons. 25. vol. 2. vol. 1*

Aduerte, lector, huic rationi me ex Binsfeldio iam respondisse *dict. lib. 5. sect. 5. nu. 5.* quæ velim legas. nunc addo facere indicium innocentiæ pro reo, non nisi propter illam præsumptionem, quod moriens præsumitur non mentiri. Si magni faciẽda ista præsumptio, valere deberet ad exculpationem sui ipsius: ad quod iam ostendimus nihil valere. sed de se non præsumi verum dicere: vt nec de proximo, si iam moriturus aliquid in tertij præiudicium extraiudicialiter dicat, nec enim pro vero habetur *l. si quis in §. si quis moriens* D. *ad Syllan. Ang. in l. mater.* C. *de calumniat. Alex. cons. 14. lib. 3. Ias. in l. 1.* C. *comm. de legat. Cephal. cons. 276. num. 14. Menoch. cons. 39. num. 44.* Farinac. *q. 34. nu. 3. post* Boss. *de indic. num. 188. Alcia. reg. 3. præsumt. 4.* nisi huic assertioni efficaces adessent coniecturæ, *Curt. cen cons. 70.* Crauet. *cons. 6. numero 53.* Igitur ista præsumptio per se valdè leuis est. multi enim moriuntur haut multum de anima solliciti, vt quotidiana experientia docemur.

Secunda opinio est, si fuit nuda inculpatio seu nominatio sine vllis adminiculis, hac reuocatione ipsorum denunciationem planè elidi, si adsint adminicula non elidi *hæc videtur sententia esse Marsi. in d.* §. *restat in fi.* M*ascar. libro 3. de probat. concl. 1130. numer. 14. Bursati cons. 201. num. 14. libro 2. Riminaldi Iun. cons. 420. num. 17. libro 4.* Si hęc sententia supponeret, in posteriori membro elidi ipsam denunciationem, sed manere integra illa adminicula foret eadem cũ Farinacij sentẽtia *s. n. 7.* sed tunc ad propositũ nõ esset, nã hoc extra

contro

controuersiam est: in dubio nostro agitur de sola denunciatione iudiciali præscindendo ab adminiculis: & ea opponitur secundùm se reuocationi extraiudiciali. Aliud ergo supponit ista senteñtia: nempe quod ista adminicula moraliter sic cum denunciatione concurrendo in illam influant, vt eam reddant longè validiorem & efficaciorem ad persuadendum, quàm per se sola foret, quod concedo: neque id Farinacius aduertit, & ideo non ausus fuit illi simpliciter assentiri. Igitur eam, quatenus fatetur, si adsint alia adminicula, denunciationem non elidi, verissimam iudico: sed quatenus vult elidi, si non adsint eam non sequor. versamur enim (vt dixi) in casu formalis comparationis inter denunciationem iudicialem & reuocationem extraiudicialem, & præscindimus ab alijs indiciis & adminiculis, præsupponentes denunciationi nullum alium defectum accidere, quam quod sit reuocata. & constat denunciationem plurium validam esse posse ad torturam, etiamsi alia desint adminicula. Quocirca hæc opinio media licet præ se ferat equitatem, parùm tamen habet soliditatis.

C Conclus. Sit concl. *Quandocumque post sententiam mortis ei denunciatam, reus reuocat denunciationem suam: iudici arbitrarium est, adhuc credere denunciationi, & cunctis perpensis statuere cur velit stare inculpationi an exculpationi. & verissima est sententia tertia tenentium in rigore per huiusmodi reuocationem non tolli legitimam denunciationem.*]

Hanc tenuerunt Binsfeld. & cum eo facultas Iuris & Theologiæ Ingolstadiensis in scripto suo ad serenissimum, & omni virtutum genere laudatiss. Guilhelmum Bauariæ ducem, anno 1590. & pro ea multa adducit argumenta Marsil. d. §. restat ferè per totum, & Mascard. supra n. 13. equidem non paucis eam in firmaui d. sect. 5. n. 5. nec muto.

Obseruo vtrímque esse præsumptionem. pro reuocatione est præsumptio, quod non mentiatur. pro denunciatione eadé militat, quia tortura eandem inducit, & fortior est ista, quia postea ad bancum ratificata. Confirmatur, quia accepta sententia solent rei mente valdè conturbari mortis quadam præoccupatione. Præterea hoc prætextu possent plurimi nocêtes meritas pœnas euadere confessariis aut aliis subornatis ad extorquendam morituro talem reuocationem, vel ad eam spontè confingendam idque prece, pretio, importunitate, vt fit. Et ideo nec graues iudices hac in re solent aut debent stare dictis confessariorum: nec circumspecti confessarij solent in vulgus tales exculpationes spargere, gnari schandalum certum, fructum verò incertum fore. Deníque non possum mihi persuadere plus fidei deferendum vlli huiusdi reuocationi extraiudiciali, quàm iudiciali legitimæ denunciationi: cùm pro hac semper militet iuris firma præsumptio.

QVÆSTIO XIX.

Quando nihil inuenitur de instrumentis malefícij, an denunciatio plurium per hoc elidatur, ita vt non amplius præbeat indicium ad torturam?

LIcet inuentio instrumentorum sit signum & efficax argumentum aduersus maleficos, sicut de monetariis & furibus certum est, *Hippol. Marsil. in l. qui falsam D. de fals. n. 114. & infra Decian. in criminal. lib. 7. cap. 26. n. 6. & dicit constitutio Carolina Binsfeld. in l. fin. C. de malefic. & mathemat. Tamen ex non inuentione non potest colligi* idoneum argumentum in contrarium, quia non ex sola inuentione instrumentorum crimen hoc probatur, sed ex aliis quoque multis, ideo vt argumentum procedat deberet esse signum conuertibile, & proprium quarto modo.

Idcircò benè Ingolstadienses supra & Friburgenses responderunt negatiuè: quibus assentior. sicut enim indicia possunt valere sine denunciatione, sic denunciatio sine indiciis, nam licet inuicem corroborent, ab inuicem tamen non dependent, & separari possunt. Quàm facilè verò pelles istæ possunt indicia perdere, abscondere, remouere?

QVÆSTIO XX.

An leuiora indicia sufficiunt ad torturam in criminibus non exceptis?

SI solas DD. sententias spectemus, ambigamus necesse est, adeò diuersa responderunt: saltem quoad loquendi modum. nam in re fortassis non tanta dissensio est. quid tenendum censeam satis explicui lib. 5. disquisit. sect. 3.

Non quæritur *an liceat ex non legitimis & insufficientibus indiciis procedere? sed an in hoc crimine indicia leuiora sufficientia censeantur*; & leuia hic vocamus, non secundùm se, aut absolutè loquendo: sed quæ comparatiuè seu relatiuè, respectu eorum quæ in criminibus non exceptis requiruntur, leuia videantur, & idcirco comparatione istorum sunt leuiora, quàm in his requisita: non verò quæ sint leuiora seu minus sufficientia, quàm ius, aut natura criminis requirat.

Hoc posito, *Respondetur affirmatiuè.* quia in his criminibus magis expedit reip. leuiora admitti indica, cùm sint occultiora & difficilioris probationis crimina, & digniora quæ citiùs & grauiùs puniantur. Idem responderunt Ingolstadienses & Friburgenses DD. & etiã Patauini, à quibus optimè Bald. *in l. quicumque §. 25. C. de fugitiu. seru. n. 25.* explicatur. vt seipsum explicat *in l. nemo 3. n. 3. C. de episc. audiem.* nempe quod in his iudex animosior & promptior debeat esse ad torturam, quę est sententia communis. *Ias. in l. 4. §. si ibi indicium. n. 4. D. de conduct. ob turp. caus. Suzar. Marsil. Grammat. Cason. Clar. Carrer. Corrad. Boss. Brunum, Ponticellam, & alios referunt & seqq. Roland. cons. 7. n. 5. & 7. lib. 1. Osascus decis. 79. n. 10. Tiberius Dec. d. cons. 18. n. 54. & Farinac. q. 37. n. 150.* quia semper, in his quæ difficilem habent probationem, leuiores probationes, etiam ad condemnandum sufficiunt. *l. non omnes. § à barbaris D. de re militat. fusè Bapt. Plotus de in lit. iuran. §. 4. num. 22.*

Vnde apparet satis temerè quendam consulentem affirmasse, quodam de hac re discursu: quod æqualis sollicitudo, & indagatio & probatio in exceptis, & non exceptis requiratur. *Fateor in vtrisq; necessariam diligentiam iudici adhibendam: sed nego in vtrisq; eodem modo & termino hanc necessitatem circumscribi: nego in hac indagatione criminis excepti omnia illa censeri necessaria, quæ in non excepti criminis indagatione necessaria reputantur.* Ad torturam sufficit iudici habere indicia, ex quibus fortiter opinetur denunciatum esse reum: poterit autem faciliùs id opinari in exceptis, quàm in non ex-

ceptis: quia crimina illa solent esse occultiora. Præterea distinctio, quam adiicit ille consulens inter forum fori, & forum poli: vt videlicet iudex in foro poli, (qui est confessarius) procliuior esse debeat ad credendum pœnitentem esse ad finem culpæ: in foro fori iudicem debere procliuiorem esse ad credendum quod reus immunis à delicto. Hæc inquã differentia est reiicienda, vt nulla. Nam in foro poli quoad hanc credulitatem, nulla est differentia inter crimina excepta & non excepta, grauia & nõ grauia: quia in omnibus æquè & simpliciter iudex tenetur credere reo ipsi pro se aut contra se loquẽti. In foro fori nunquam tenetur soli reo pro se dicenti credere: & hic excepta à non exceptis distinguntur: & in quæstione agitur de credendo non ipsi reo, sed tertio illum denuncianti. Sed instat, quoad hoc inter excepta & non excepta nullum adhuc esse discrimen: probant id aliquot textibus, *nempe c. accusatus § licet. & c. in fauorem fidei. de hæret. in 7.* Respondeo, quod *d. § licet*, nec ad rem facit, nec si facerent ad rem, nobis, sed illis obesset.

Non facit ad rem, quia illic non agitur de leuitate indiciorum, sed de periuri testis admittenda reuocatione: nec in textu illo deciditur, vel ex eo potest colligi: quod in quauis reorum excepti criminis inculpatione, debeat apparere manifestis indiciis, quod tales zelo fidei moueantur. Repugnat autẽ tex. parti illum proferenti: quia disertè probat, in crimine excepto, quoad iudiciarium ordinem contra communis iuris sancita procedi & etiã periuri testimonium aliquando recipi (quod vnum pro nobis:) & quidem id receptum in fidei fauorem, vt facilius hæretici conuincantur & pœnas luant. (hoc alterum pro nobis.) Vnde meritò intulerim, quod cùm strigum crimen cum hæresi cõiunctum sit, & in eius persecutione eadem obtineant: etiam in nostro casu vt striges faciliùs conuinci & puniri queant: iudici in fidei fauorem permitti, non attendere ad ordinem iuris, quando de excepto crimine lis instituta.

Ex *c. in fidei fauorem*, solummodo probatur: vt complices in causa heresis ad fidei testimonium admittantur: debere illorum testimonium huiusmodi esse, & talibus ornatum circumstantiis vt iudex credat præsumptiuè eos non mentiri. Verùm hoc, quid nobis officit? Nec tantùm requiritur certitudinis in testimonio ad torturam, quantum in testimonio ad conuincendum, quod est maioris præiudicij.

Item nituntur hoc probare in omnibus criminibus ex quibusdam textibus generaliter loquentibus, *vt l. absentem D. de pœn.* vbi traditur, neminẽ ex suspicionibus esse damnandum: satiùs esse nocentis facinus relinqui impunitum, quàm innocentem damnari, quæ contra nos non pugnant. Quia nõ agimus de damnando illo ex suspicionibus: sed de torquendo ex indiciis valdè mouentibus iudicem: nec verò innocens iudici censendus est, contra quem alia sunt indicia. Deniq; obiiciunt *l. respiciendum eo. tit.* vbi nihil est quod nobiscum pugnet. Non decet me denegantium parte suspicari, eos misericordiæ laudem ambire: nec illos decet suspicari, qui contra sentiunt, se veritatis gloriam aucupari. Deo ista iudicia sinenda. Vtraq; pars censet, se nec duriùs, nec remissius decernere, quàm res postulat: vtraq; iustis rationibus moueri se arbitratur. Quod tamen eodem loco sequitur: in leuioribus causis oportere vt iudex sit ad lenitatem pronior: in grauioribus seueritatẽ legum aliquo temperamento benignitatis subsequi: hoc satis indicat non eodem modo in criminibus exceptis, quæ atrocissima sunt, quibus grauiores pœnæ sunt decretæ: & in leuioribus, vt sunt non excepta, procedendum: sed licere iudicibus in illis seuerius quam in his procedere.

QVÆSTIO XXI.

Quæ indicia leuiora sufficiant ad torturam?

OMnino teneo *debere esse legitima & sufficientia iuxta criminis naturã, & in genere indiciorum ad tortura.* Licet enim multi DD. dixerint in atrocissimis permissum iudici iura transgredi, vt in his ordo sit ordinem iuris non seruare. *Innoc. in c. 1. de consti. Bald. in l. obseruandum n. 10. D. de offic. Præs. & in l. & si seuerior C. de infam. Mars. in l. 1. n. 47. de q. Clarus in § ... ante n. 10. & 11. Capic. decis. 31. Gramm. decis. 36. n. 2. & 3. Roland. cons. 7. nu. 5. & infr. ... Menoch. de arbitr. q. 84. n. 9. & cons. 100. n. 66. Mascard. concl. 1385. n. 13.*

Hoc solummodo verum est, vbi constat de rei delicto: sed cum quæritur an reus deliquerit, iura quidem dispensant circa nonnulla iure ordinario & positiuo requisita in procedendo, & circa personas testium, vt responsum quæstionibus præcedentibus: sed vt absque legitimis indiciis præcedentibus aliquis torqueatur, nec vlla iura, nec æquitas permittunt: vt benè Marsil. doctrinam illam Innocentij moderatur & explicat, quæ explicatio meritò communiter recipitur. *Marsil. in § diligenter n. 157. & cons. 74. n. 35. Gramm. voto 34. n. 23. Personal. tit. de indic. & tortu. n. 24. Carrer. tit. de indiciis §. circa quartum n. 8. Riminal. Iun. cons. 361. n. 32. 33. & 37. Farinac. q. 37. nu. 90.*

Equidem nisi sic explices, iniustam censuerim, & simpliciter negandam, vt negant longè plures: *gloss. Cyn. Bald. Salic. in l. si quis C. ad leg. Iul. Maiest. Alberi. in rub. D. eo n. 3. Afflict. in tit. quæ sint regalia in verb. & bona committentium n. 44. Gramm. d. voto 34. ad fin. Angelus de Aretio, & in addit. Augusti. in verb. che hai traduo la patria nu. 1. Mars. d. §. diligenter n. 175. & post Brunum & Corra l. Clarus q. 64. ante n. 10. Follerius in pract. crim. verbo, & quod suffocauit vxorem n. 58. & n. 103. Cason. post tract. de indic. c. 5. sub rub. de non torquendo sine indiciis etiã in crim. læs. Maiest. Gygas de eod. crimine in tit. quomodo & per quos q. 26. Roland. cons. 12. n. 33. lib. 3. Rimin. Iun. cons. 88. & 361. n. 32. Osasch. decis. 79. n. 14. Decia. in crim. l. 7. c. 46. Bertazz. cons. 61. col. 1. l. 1. Bursat. cons. 166. n. 33. & 201. n. 41. Beccius cons. 67. n. 14. Personal. supra n. 14. Vincent. Ondedus cons. 100. n. 5. lib. 1. & n. 22. Carrer. supr. n. 7. Mascard. concl. 1385. n. 4. Farinac. l. 2. q. 37. n. 79. & n. 89.*

Concl.

Debent ergo adesse indicia sufficientia. sed quæ ista? Rectè Bart. aduertit certam de his doctrinam tradi non posse: quem alij sequuntur. *Bart. in l. fin. D. de q. & ibi plenè Marsil. & Blanc. de indic. & Clarus § fin. q. 64. n. 13.* ideo iudex potest arbitrari quæ sibi censeat sufficere. *sic post multos Menoch. de arbit. cas. 270. n. 3. & cas. 474. nu. 1. & n. 47.* dixi de hac re copiosè *d. lib. 5. sect. 3. & 4.* quo me refero. Menochius *lib. 1. de præsumpt. q. 44. in. 9.* posuit quadraginta tria indicia ad torturam idonea. Bertazzin. *cons. 21? n. 8.* vult duo indicia leuia sufficere ad torturam quod intelligo etiamsi in iure non sint expressa, dummodo sint per duos testes probata, & sint verisimilia & probabiliter concludant. *Bald.*

conſ. 515. n. 4. vol. 5. Item indicium aliqualiter animum iudicis mouens, & in iure approbatum, ſufficit. *Bald. in l. cum citra C. de iur. dot. Crauet. conſ. 6. n. 12. Simon de Pretis. conſ. 15. n. 19. Bart. Baiardus ad Clarum q. 64. nu. 56.* quia plus debet operari in iudicis animo ceteris paribus indicium iure expreſſum, quàm non expreſſum.

Tertiò vnus teſtis integer, & (vt vocant) inuulnerabilis, de propria ſcientia per ſenſum corporis deponens. *gloſſ. Bald. Ang. Salic. & alij in d. l. ſi quis. Angel. in l. tormentis C. de q. Bald. conſ. 259. n. 5. lib. 1. Marſ. conſ. 64. n. 1. Andreas Sicutus conſ. 47. n. 6. & 7. lib. 1. Pariſ. conſ. 151. n. 3. lib. 4. & alij poſt quos Farinac. q. 37. n. 56. cum ſeqq.* Quod ſi integer non eſſet, aliquod aliud adminiculum requireretur *Menoch. de præſumpt. li. 1. q. 89. n. 10. & 11. Clarus q. 21. n. 2.* vel ſi deſit adminiculum, non poterit deueniri, niſi ad leuem torturam, & non ad plenam, *poſt alios Clarus q. 64. n. 32. Farinac. ſup. n. 54.* Denique conſuetudine receptum, quod vnum indicium etiam remotum ſufficiat ad torturam (*Ioan. And. ad Specul. in tit. de præſumpt. §. ſpecies in maiore addit. Alex. & alij apud Clarum q. 64. n. 14.*) quam ego non libenter ſequerer, niſi concurrente aliquo alio adminiculo, vt moderantur Clarus *in q. 21.* & Farinac. *ſupra n. 47.* vel in occultis ad quæſtionem leuem, ordinaria minorem. *Gram. voto 17. n. 18. Clarus d. q. 21. col. vlt.*

Quando non ſunt ſatis idonea indicia ad torturam, & iudex habet cauſas ſuſpicandi reũ eſſe culpabilem: conſulunt latrunculatores, vt reus ſaltem terreatur verbis, & vultu, & torturæ comminatione. *Bald. in l. 2. C. quorum appellat. n. 5. Boſſius tit. de indic. nu. 24.* ſed alij ad hoc requirunt qualem iudicis præſumptionem. *ſic Fran. Perſonal. tit. de tortur. n. 77.* & Farinac. monet ne terror iſte verbalis admoueatur perſonis valdè timidis. *q. 37. num. 102. & 103.*

Si præſumptio iudicis eſſet benè fundata, poſſet verbis adiungere facti aliquid, admouere reum ante equleum, expoliari, & quandoq; ligari facere, immo & modicum eleuari, ſine quaſſatione. *Paul. Grilland. de indic. q. 4. in 2. & 3. gradu torturæ. Corrad. tit. de negat. crim. n. 41. Perſonal. ſupra n. 78. & Farinac. d. q. 37. n. 105.* Quanquam nec in his certa regula poteſt iudici præſcribi. *Cartar. in Pract. c. 112. in fi. Farinac. q. 38. n. 33.*

QVÆSTIO XXII.

An iudex promptior & facilior debeat eſſe ad torturam in atrocioribus & occultis?

IVre certum eſt, vbi aliter veritas haberi non poteſt faciliùs concedi vt veniatur ad quæſtionem *l. D. Pius D. de quæſt.* & cùm in hoc crimine ſtrigum rarò vel nunquam aliter queat veritas haberi, quia conueniunt de nocte, & in locis deſertis, & talia crimina ſunt difficilis probationis. *Menoch. de arbit. caſ. 116. n. 14. Camillus Campeg. in addition. ad Zanchin. c. 9. verb. num quid poterit torqueri*: Sequitur in hoc crimine vt in aliis occultis promptiorem ad torquendum debere eſſe iudicem. Idem in atrocioribus probatur, quia quo grauior morbus, hoc opus eſt remidio efficaciore & celeriore. Confirm. ex præcedentibus, quia ſi in his criminibus ad torquendum leuiora ſufficiunt indicia *vt probatum q. 21.* certè ſequitur iudicem in his ad torquendum promptiorem & faciliorem eſſe debere. *l. vbi C. de falſ.* hoc tenent *Bald. in l. nemo deinceps C. de Epiſc. aud. n. 3. Alex. conſ. 62. n. 5. lib. 3. Gram. deciſ. 33. n. 4. deciſ. 34. n. 38. & conſ. 33. n. 17. Igneus in l. 1. §. ſerui n. 75. D. ad Syllan. Brunus de indic. 2. p. q. 80. n. 2. Abb. in c. at ſi clerici in fi. principij. de iudic. Boſſius. de ind. n. 172. & 195. Clarus q. 64. nu. 6. qui vocat communem, & ſanè ibi in addit. Giarcharus lit. H. & Baiardus n. 19. multos allegant, idem defendit Binsf. d. concl. 6. v. 6. & vnanimiter ſic reſponderunt interrogati DD. Ingolſtadienſes Theologi & Iuriſperiti anno 1590. Patauini, Bononienſ. & Friburgenſ. anno 1602. Nec dubitandum hac de reputo.*

QVÆSTIO XXIII.

An in hoc crimine dignitas à tormentis excuſet?

IVre ordinario nobilitas & dignitas à tortura excuſant, *l. edictum D. de quæſtion. l. milites. eo tit. Gramm. voto 1. Boſſius de indic. n. 102. vſque 114.* excipiunt quidam, niſi in officio delinquerint, *vt idẽ Boſſ. n. 16. & Clarus §. fin. q. 64. n. 16.* ſed exceptionem non approbant alij, *cum Vulpello Farinac. d. q. 41. n. 49.* Haut ſcio tamen an in iudiciis non magis obtineat rigidior illa.

Hoc ſcio in crimine maleficij, vt in ceteris exceptis, nec nobilitatem nec dignitatem per ſe excuſare à tormentis textus ſunt apertiſſimi. *l. etſi excepta C. malef. l. de minore, in pr. D. de quæſtion. l. Decuriones C. eod. l. nullus. l. ſi quis alicui C. ad leg. Iul. Maieſt. l. proditores D. de re milit. l. ſi quis Decurio C. de falſ. c. a. in fidei. de hæret. Marſil. in d. l. edictum. Boſſius, de indic. nu. 115. Damhauder. in pract. crim. c. 41. rub. qui à tortura ſint excuſandi. nu. 7. Gramm. voto. 25. n. 5. Grill. de quæſt. q. 4. Couarr. l. 2. var. reſ. c. 9. Binsfeld. in d. l. etſi excepta concl. 7. Farin. q. 41. n. 100.*

Leuiùs tamen torquendos docet Tiber. Decian. *conſ. 93. n. 137. vol. 2.* quod æquum eſt, vt & illud: contra tales exigi indicia clariora quam contra alios, *per tradita à Vulpello conſ. 141. in prin. quem ſequitur* Baiard. *ad d. Clari q. 64. n. 63.* Verumtamẽ etiam hæc duo ab arbitrio iudicis dependent: quia cum reatus omne priuilegiũ ademerit, *iuxta fran. Marcum deciſ. 709. p. 1.* tantum licebit iudici, cum iſtis qui priuilegio ſunt exuti in pœnam facinoris de quo ſuſpecti meritò videntur, quantum cum illis qui nunquam priuilegio adiuti fuerunt.

QVÆSTIO XXIV.

An in atrocioribus maior debeat adhiberi tortura, quàm in aliis criminibus.

SI cetera paria ſint, & aliunde nihil obſtet, certum eſt in his acerrimam eſſe torturam adhibendam, *per l. vbi C. de falſ. & l. edictum D. de quæſtion. Brun. de indic. & tortur. p. 2. q. 5. nu. 42. Conrad. in pract. tit. de negat. crim. n. 39. in fi. Nouiſſ. Roman. de teſt. q. 37. n. 89.* Sed quia in his certa regula tradi non poteſt, quia res pro perſonarũ, indiciorum, & aliarum conſiderationum varietate iudici moderanda, *vt docui libr. 5. diſquiſ. ſect. 9. verſ. torturæ modus.* ideo hoc totum prudentis iudicis arbitrio commiſſum cenſetur, vt torturam intendat vel remittat, prout in conſcientia iudicabit. *l. de minore §. tormenta. l. quæſtionis D. de quæſt. Brunus ſup. Clarus d. q. 64. n. 2. Foller. in verbo rei*

indurati, n. 16. Binsfeld. d. concl. 5. Menoch. de arbit. Iud. cent. 3. casu 271. Farinac. q. 38. n. 33. vbi post num. 34. ponit varios torturæ gradus, qui possint iudicem dirigere. optimum puto sequi loci consuetudinem, *vt benè Chartar. sup. n. 49.*

QVÆSTIO XXV.

Cum sagæ plerúmque sint induratæ & maleficio taciturnitatis munitæ, qualis tortura in hoc crimine maioris sit effectus.

QVia propter varia concurrentia temporis, loci personæ sæpè fit, vt quod in vno efficax, in alio irritum inueniatur: immò quod vno die vehementer metuendum & intolerandum, hoc eidem personæ alio tempore haut magnifaciendum videatur: vix certi quid responderi queat: nisi quod ab experientia iudex in his directionem suam debeat mutuari. Scio profuisse, & bonum factum iudico, si simul cum quæstione adhibeantur aliqua remedia Ecclesiastica, quibus dæmonis vires infringi solitæ. Siluest. *in l. de Strigimag. admir.* commendat præmissam exorcizationẽ, non quod possessas à dæmone sagas omnes sentiat: sed quia vel obsessæ, vel præsentia eius obfirmatæ sunt. Vtile quoque si torquendi collo appendantur sacræ reliquiæ, vel agni cerei effigies consecrata: item si aqua benedicta in os infundatur, & ea corpus aspergatur: & cùm vtuntur tormento insomniæ, cerei benedicti instillatio inopinata. Verùm hæc omnia (vt dixi) ab vsu docentur: & cauendum ne sacris hisce remediis superstitiosi aliquid ratione materiæ, temporis, aut numeri, immisceatur. Plurimum & crebro veritati obstat mala iudicum & quæsitorum dispositio quoad fidem, mores, aut intentionẽ. hinc enim fit vt adeo multa Deus diabolo permittat, quæ contra Iudices benè dispositos, nec tam crebrò nec tam facilè foret permissurus.

QVÆSTIO XXV.

Quoties possit eleuari reus & quot possint dari ictus, pro quolibet indicio?

NOn potest in his constitui certus modus vel regula. iudex debet facere secundùm arbitriũ & conscientiam suam: considerata qualitate delicti, personæ, & indiciorum. *rectè Marsil. in Pract. crim. §. expeditam n. 85. Clarus d. q. 64. nu. 32. qui nonnulla de ictuum num. Menoch. cas. 271. & aly citati à Giacharo ad d. q. Clari. 64. vers. Iudicis arbitrium. Paris de Sindica. vers. tortura c. 4. n. 1. Boër. decis. 163. n. 9. & decis. Lucens. 89. n. 11.*

In genere dici potest, regulariter reum ter eleuari & dimitti posse. *Cason. de torment. c. 14.* & de consuetudine Italię solere pro singulis indiciis tres ictus dari, scribit Marsil. *in pract. §. occurrit col 2. vers. & potest poni, sequitur Ioseph.* Cuma. *de Sindicat. rub. de tortu. n. 20. Nouell. falla. 92. n. 28.* mihi hoc durius semper visum. Nam & ipse Marsil. alibi *cons. octauo nu. 37.* respondit sufficienter tortum, qui habuit sex ictus chordæ, quod est in vniuersum pro omnibus indiciis intelligendum: Crauetta verò tres ictus satis esse censuit. *cons. 287. n. 6.* nempe non pro singulis indiciis, sed omnibus ante habitis, & toto continuo tempore, quo reus in vna quæstione manet suspensus. *Grilland. tract. de q. §. 4. videndum n. 9. Clarus l. 5. §. fin. d. q. 64. n. 33. Farinac. lib. 1. tit. 5. q. 38. n. 47. & 54.*

QVÆSTIO XXVII.

Quamdiu reus possit teneri in chorda eleuatus ordinariè?

STatutum est quadam bulla Pauli III. Pontificis sapientissimi, non teneri vsque ad spacium horę. *in bullario 1. p. fol. 471.* Si enim benè bullę verba perpendas, prohibet reum in tortura teneri per longum temporis spacium, veluti vnius aut pluriũ horarum. q. d. tale esse non modo pluriũ, sed vnius quoque integræ horæ. nisi legendum, *vnius & plurium* vt summum permittat ad vnam horam, & sic videntur intelligere DD. qui in atrocissimis permittunt vnam horam aut paullo amplius. *Foller. in verb. rei indurati n. 16. fol. 289. Flaminius Cartar. in pract. de interrogat. reor. lib. 4. c. 1. n. 113. Farin. q. 38. n. 54. Grilland. sup. n. 9. ego quoque d. lib. 5. sect. 9. vers. torturæ modus.*

QVÆSTIO XXVIII.

Quid in vtroq; ad summum fieri possit?

QVæstio procedit de numero ictuum, eleuationum, & quantitate temporis.

Inprimis Deo ante oculos posito, & moderamine tali adhibitio, vt præceps & effrenata vitetur sæuitia, *l. de minore §. tormenta D. de quæst. l. nihil. C. eodem,* debet iudex potius amplecti, quo ad res patietur, benignitatem quàm atrocitatem, *Aymon. cons. 287. Bertazz. cons. 315. num. 3.* & videre vt reus tortus saluus sit innocentiæ vel supplicio. *l. quæstionis modum* D. *de quæst. vbi Bart. Alberi. & Mars. & Gandin. in tit. de quæstion. n. 5. & 10.*

Deinde Patauini DD. censent ad summum tribus diebus interpolatis, si sint indicia vrgentia, reũ torqueri posse, & pro qualibet vice ter eleuari cum tribus quassationibus, & ita fieri sub dominio Serenis. reip. Venetæ, *& consuluisse* Paulum *de Castro cons. 199. visa inquisitione nu. 5. lib. 2. & sequi Blanc. de indic. num. 14. Cason. d. cap. 14. Mars. Nouell. &* Clar. *sup.* Cirill. *de quæstio. §. 11. n. 5.* Bo*nacoss. commun. opin. crimin. p. 1. vers. torquendus debet habere, qui attestantur de communi Italiæ praxi.* Vlterius si criminis grauitas exigat & satis robustus sit reus, posse reo eleuato & ad tempus suspenso facere quassari funem, qui modus torquendi censetur vehementior, quàm per eleuationem cum dimissione & ictibus. B*ursat. post* Carrer. *& alios cons. 201. n. 9. lib. 2.* Quando cum ictibus releuatur & dimittitur, ad summum quatuor ictus, & vltimò ponderum grauiorum ad pedes appensionem permittunt Friburgens. *citantes Grilland. sup. Foller. sup. n. 16. & Farin. d. loco n. 49. & 54.*

QVÆSTIO XXIX.

An non possit Iudex cùm videt reum esse induratum, aut ex aliis iustis causis, desistere ab examine & tortura, & post aliquot dies eam repetere?

POsse responderem, cùm id & ratio sæpe dictet, & iure nullo prohibeatur, & interpretes approbent. idem responderũt Facultates, Bononiens. Patauina, & Friburgens. *probant auctoritate* Bald. *in l. 2.* C. *quod met. cau.* Bart. *in l. vnius §. 1.* D. *de quæst. in*

1. opposit. Marſ. in l. quæstionis num. 17. & in l. repet. num. 4. & 10. d. tit. Afflict. in constit. Regni libr. 1. titul. de clandestin. homic. num. 55. & 56. Boër. deciſ. 163. nu. 10. Conrad. tit. de negat. crim. & tort. num. 31. Anton. de Canario tractat. de quæſt. m. 6. num. 1. Nouis. Rom. d. quæſt. 38. per totum, maximè num. 86. Cartar. vbi ſuprà num. 180. Clarus quæſt. 64. num. 45. Menoch. caſ. 272. num. 4. Farinac. quæſt. 38. nu. 86. & 87. maximè quando iudicat indicia non ſatis purgata per torturam præcedentem, *Marſil. in d. l. quæstionis modum num. 17. Augustin. addit. ad Angel. in verb. comparuerunt dicti inquiſiti. in 1. addit. Menoch. caſ. 273.* aut ſi noua ſuper veniant indicia. *Nouiſſ. Roman. num. 90. vbi ſupr. & DD. in d. l. vnius* §. 1. Conſultum autem tunc iudici, vt curet referri in acta, quod animo torturam repetendi, iubeat reum deponi, & vt intercedat dies & nox integra, & non repetat vltra tres vices, *eſt communis in ſcholis & iudiciis. Nouiſſ. Rom. ſupr. num. 103. & 106. Clarus ſupr. verſ. vltimò videndum.*

Rationem optimè deducunt Friburgenſes, & docent quod ſiue induratio iſta ſit naturalis, ſiue arte dæmonis procurata (*de quo multa Grilland. de quæſt. & tort. quæſt. 4. num. 12. Binsfeld. in leg. 7. C. de malef. & mathem. quæſt. 1. concl. 15. & ego d. ſect. 9. circa medi.*) tamen ipſa & ex eâ naſcens taciturnitas eſt temporalis, & non perpetua: quia mutatur ex cauſis naturalibus, tam extrinſecis, quàm intrinſecis, vt homo modò velit tacere; modò nolit; modò faciliùs poſſit, modò difficiliùs ſe contineat. Dæmon quoque non ſemper ſtrigibus adſiſtit, ſed aliquando deſerit, vel ſponte ſuâ, vel Dei iuſſu, vel non ferens Eccleſiaſtica remedia, quæ abhibentur, *vt docui d. ſect. 9. verſ. quoad tertium dubium.* Vnde etiam fit, vt iudex meritò ſperet, eum qui tunc induratus tacet, alio tempore cuncta propalaturum.

QVÆSTIO XXX.

Quid ſentiendum ſit de effuſione aquæ frigidæ in tergum appenſi rei?

SI foret addita ratio dubitandi, meliùs aſſequerer dubij mentem. Ego illam inter torquendi modos iam aliâs memoraui, *d. ſect. 9.* nunc etiam reſpondeo, ſi nihil admiſceatur ſuperſtitioſi (v.g. circa modum effuſionis, numerum guttarum, conſtellationem, expectationẽ effectûs prodigioſi, &c. Sed fit ſimpliciter, & quia putatur plus doloris allatura; nec ſubſit metus periculi mortis, vel enormis læſionis: me nihil videre cauſæ, cur ea non ſit permittenda: cùm modus & qualitas torturæ iudicis arbitrio ſubſint.

Cauendum quidem iudicibus ne inſolitos modos quæſtionum introducunt, ne faciant litem ſuam, & pereunte reo in ſindicatu puniantur. *Bald. in l. 1. C. de emend. ſeru. Boſſ. de tortur. num. 40. Anton. Gomes. tom. 3. var. reſol. tit. de tortur. ca. 13. nu. 5. Clarus ſupr. num. 35. Farinac. d. quæſt. 38. num. 56.* Sed quando ſunt indicia vrgentia & crimen valde graue, tunc poſſe modum tormentorum excedi, volunt iidem, *DD. Farinac. quæſt. 37. num. 84. & d. quæſt. 38. num. 64. Brun. de indic. part. 2. quæſt. 5. nu. 42. Corrad. vbi ſup. num. 39. in fin. Grilland. ſup. quæſt. 4. num. 10. verſ. Quintus & vlt. Folber. in verb. rei indurati ſub. num. 17. Cartar. libr. 4. ſuæ praxis capit. 2.* Quos intelligo, non de exceſſu iuſtitiæ aut æquitatis v.g. pluſquam rei qualitas ferat (hoc inhumanum reputo) ſed de exceſſu generis tormentorum, vt v. g. cùm ordinariè in illis locis adhibeatur tormentum funis: manibus rei poſt terga ligatis; quod eſt iure probatum, & in praxi receptiſſimum, *l. nullius C. ad leg. Iul. Maieſta. l. decuriones C. de pœnit. Franciſ. Brun. ſupr. p. quæſt. 2. num. 6.* Vel ſi nequeat ſic torqueri, appropinquatio ignis ad plantas, *Clarus d. num. 35. Carrer. in ſua pract. fol. 138. col. 1. Farinac. d. quæſt. 38. à nu. 62.* Vel aliquod ſimile; liceat tunc compedes ferreos, vel baculum intra pedes ponere, vel deponere reum & refrigeratum iterum ſublimem facere; vel vti inſtrumento ſtangetæ ſeu taxillorum, vel ignis, vigiliæ & ſimilibus, *memoratis à Farinac. d. quæſt. 38. Bruno d. quæſt. 2. & Marſil. in d. l. 1.*

Aquæ frigidæ effuſionem in tergum, non eſſe inſolitam patet ex eam non reprehendentibus, & in vſu fuiſſe teſtantibus. *Marſil. d. l. 1. num. 27. Paride de ſindica. in verb. tortura. quod incip. de repet. nu. 5. Dambauderio in praxi crimin. ſupr. fol. 109. num. 18. Farinac. d. quæſt. 38. num. 51. & 64. Foller. ſupr. num. 10. Chartar. ſuprà numer. 112.* Notant tamen Farinac. & Paris, hoc tormenti genus ex crudelioribus eſſe, & proinde non niſi in atrociſſimis criminibus recipiendum; & Bononienſes illud non admittunt, niſi vbi eſt conſuetudo, plura de hoc dixi loco ſupr. citato. DD. Friburgenſes oſtendunt ſuplicij genus eſſe & ſeruile apud Septentrionales, ex Olao Magno, *libr. 2. Deſcript. regnor. Aquilonar. cap. de pœna infidel. ſeruor.* Poſtea eruditè & philoſophicè oſtendunt, cur aqua frigida ad tergum appenſi rei affuſa aut in os infuſa, cruciatum adferat, parsque tormenti ſit cenſenda, his verbis: Tradunt philoſophi, quod naturale ſit cuiuis dolenti, ſiue homini ſiue bruto, quod calor & Spiritus tempore doloris ad interiora, hoc eſt ad cor, ſe recipiant, ſeque interiùs conſeruent & nocitura repellant. ſicut ciues tempore oppreſſionis & obſidionis retrahunt ſe ab exterioribus, & recurrunt quantum poſſunt ad interiora, *vt docet D. Thom. 1. 2. quæſt. 44. art. 1.* Atqui hinc eſt quod doloris ſeu triſtitiæ effectus ſit, aggrauare animum ita vt ad exteriora liberè progredi non poſſit. *D. Thom. 1. 2. quæſt. 37. art. 2.* Itáque quod aqua frigida in tergum ſuſpenſi effuſa, cruciatum adferat, id accidit; quod calor circa cor intenſiſſimus diffundatur ad proximas corporis partes, hoc eſt in tergum; cui calido aquâ frigidâ affuſa fortiùs agit in contrarium reſiſtens, hoc eſt in tergum calidum, ſicut aqua calefacta magis patitur à frigido. *D. Thom. d. quæſt. 37. art. 1.* Sicut & glacies à ſolis calore citiùs, quàm nix, liqueſcit, quòd glacies fortiùs, quàm nix reſiſtat: & manus frigida in aquam calidam impoſita maximum dolorem percipiat. Spiritus ex ore appenſi eſt calidiſſimus, redditque faciem & linguam calidiſſimam: quo fit, quod aqua frigida effuſa, linguæ cruciatum adferat: vel (quod probabilius eſt) dolor ideò intenditur, quia vt aqua calida, ita & frigida inimica eſt corpori, potiſſimum autem neruis, & partibus neruoſis. Et tradunt anathomici neruos à capite per ſpinam dorſi ſeu vertebram, in reliquas corporis partes diffundi; ideóque in tergo, ſeu fonti & origini, hoc eſt capiti ſeu cerebro, vicinis, maximam ſentiendi vim habere, potiſſimùm tempore torturæ, quo nerui extenuantur & extenduntur, quo fit vt aqua frigida ad tergum ſuſpenſi rei effuſa, ceu nouum cruciatus genus, dolorem augeat & intendat] Vnde patet mihi meritò ſuſpectum fuiſſe, ſi affunderetur

ante appensionem, vel diu post depositionem corpore iam refrigerato. *d. vers. vt his iudices obuient.*

QVÆSTIO XXXI.

An & quando tortura ex primis indiciis repeti possit, maximè in hoc crimine, cùm sagæ plerúmque sint indurata & obstinatæ?

Duo quæruntur, *An*, & *Quando.*

QVoad prius non quæritur, de nouis indiciis, constat ex nouis vrgentioribus & diuersis repeti posse, licet sufficienter tortus priora cuncta purgauerit. *l. repet. D. de quæstio. l. vnius. §. 1. D. eod. ex quibus locis communiter DD. id colligunt. vide Clarum suprà vers. vlt. videndum, & Farinac. quæst. 38. num. 77. cum seq.*

Sed quæritur, an ex primis indiciis: hîc illud quoque certum puto, quod si iudex dubius sit an habeat iustam repetendi causam, debere in leniorem partem propendere, & à repetitione abstinere. *l. si de interpretatione. l. si præses. D. de pœn. Clar. supr. vers. hæc autem omnia. Farinac. suprà numer. 89.* Item si reus non videatur satis robustus, vt corpus in tormenta durare possit, quia persona debilis est, cauendum enim ne si repetat, enormiter lædatur vel moriatur. *text. in d. §. 1. Gandin. de quæst. nu. 4. & & nu. 20. Guido de Suz. ar. in tractat. de indic. num. 3. & 57. Paris. supr. num. 5. Farinac. supr. num. 82.* Contra certum quoque, si reus in quæstione legitimè confessus, reuocet postea extra tormenta suam cõfessionem, ex iisdem indiciis posse repeti. Nam alioqui ad manum esset, sic se supplicio eripere. *Bald. in l. bonæ fidei numer. 5. C. de reb. cred. Marsil. in d. l. repeti. num. 11. & §. quoniam numer. 3. Farinac. num. 91. Binsfeld. in d. l. 7. q. 1. concl. 14. deinde libr. 5. sect. 9. vers. quoad iterationem.*

Cessantibus his casibus adhuc puto posse repeti, quando iudici videbitur, quia res ab arbitrio eius pendet: non quidem pro voluntate tantùm, & cùm sibi videtur sine ratione, quod meritò damnat Farinac. *supr. num. 79. 80. & 8.* Sed cùm hac obseruatione, vt non repetat si leuia tantùm sint indicia illa priora, quia hæc quauis torturâ censenda sunt expurgata, *post Barthol. Mars. & alios in d. l. vnius §. 1. & in numeros Farinac. numer. 72. & 79.*

Quòd si sint indicia grauia & vehementia, & ea iudex arbitretur nondum satis purgata; poterit eam repetere, donec expurget reus induratus. *text. in d. l. vnius §. 1. & ibi Bart. Angel. in pract. verb. quod fama publica num. 95. & ibi Augustinus, Marsil. in d. l. repeti num. 6. & 10. Crauetta. cons. 287. num. 6. Boss. tit. de tort. nu. 42. Clarus supr. num. 45. Grilland. d. cap. 4. num. 10. cum seqq. Binsfeld. supr. concl. 12. Farinac. d. lib. 1. tit. 5. quæst. 38. num. 47. cum duobus seqq. & à nu. 79. vsque. 93.* & solent ad hoc prudentes iudices à leuiore torturâ inchoare, & postea repetere grauiore & acriore, ex doctrinâ Bart. sup. & aliorum. *Marsil. supr. in d. l. repet. num. 4. & in d. §. quoniam num. 2. Farinac. d. quæst. 38. num. 83.* Si tamen inchoasset à grauiore, & propter induratum animum rei, & robur corporis, nondum satis indicia expurgata, posset adhuc repeti. Hoc ordinariè obseruandum, vt vltra tertiam vicem tortura non extendatur, *Bertazzol. cons. 320. libr. 2. dixi d. vers. quoad iterationem:* quia censetur se planè reus expurgasse. Hæc quoad posterius.

Porro in nostro crimine, propter causam in quæstione positam, poterit iudex facilius vsque ad tertiam venire.

QVÆSTIO XXXII.

An in iure & legibus fundamentum habeat, quod quidam dicunt torturam non debere repeti, vltra tertiam vicem?

NOn scio quicquam iurescriptum, vt id receptum sit: sed ex communi Doctorum opinione, in praxim id arbitror, vt æquitati consentaneum, desumptum. *id tenuit Castrens. cons. 199. num. 5. libr. 2. Blanc. de indic. num. 14. Cason. d. cap. 14. Marsil. in §. occurrit. col. 2. versil. & potest poni. & consil. 8. num. 37. & in d. l. repeti nu. 15. Clarus d. quæst. 64. num. 32. Cirill. in summ. crimi. §. 11. nu. 5. Bonacoss. commun. opin. criminal. p. 1. vers. torquendus debet habere. Grammat. cons. 21. num. 7. & vot. 6. num. 17. Bossius tit. de tortur. num. 44. Carrer. tit. de indiciis. num. 194. & seq. Bertazzol. cons. 145. num. 2. Farinac. quæst. 38. à num. 32. Binsfeld. d. concl. 14.* probatur à simili. quia sit tria onera tutelarum excusant tutorem, *l. tria onera D. de excus. tut.* item repetitio de dando ad trinam restringitur, ne hæres nimium grauetur, *l. fideicommissa §. si quis decem. D. de leg. 3.* nam teste philosopho tria sunt omnia, & torturis certus aliquis terminus erat præfigendus. Bossius sup. dicit se à nullis bonis iudicibus, sed à solis carnificibus vidisse hunc numerum transgredi. Si tamen post tertiam vicem iudex aliquis reperiret noua indicia vrgentissima, putem in rigore posse vlterius tendere. Nam ista consuetudo non plus ligat, quàm faceret ius scriptum; & posset intelligi de omnibus indiciis quæ tertiam vicem præcedunt, quomodo enim cẽsebuntur expurgata, quæ priùs ignorabantur? Fateor hoc dictum nouum, sed non quia nouum caret optimâ ratione, vt ostensum, & confirmatur prox. quæst. 33.

QVÆSTIO XXXIII.

An illæ tres vices sint intelligendæ de vno die, vel de tribus diebus interpolatis?

QVòd non nisi de tribus diebus interpolatis, patet ita vt inter singulas quęstiones dies vigintiquatuor horarũ intercedat, vt terror & dolor præcedens resideat, & nouus metus ac cruciatus grauior formidabiliorque efficiatur. *Dixi d. vers. quoad iteratione, & tenuit post citatos prox. quæstione Farinac. d. quæst. 38. num. 103.* Nec vllius memini, qui scripserit vno die ter repeti torturam posse. Nisi quod Baiard. ad Clarũ s. videatur insinuare, quod commune illud dictum Pauli Castrens. & aliorum fallat in atrocioribus. Equidem limitatio æquitatate non caret, & in nostro crimine non rarò foret necessaria, & probatur à simili; sic enim in atrocioribus sceleribus plusquam tres ictus in qualibet torturâ dari posse docuit Carrer. *tract. de indic. & tortur. fol. 163.* certa enim reg. in huiusmodi tradi non potest. *Vide supra quæst. 24. & 25.*

QVÆSTIO XXXIIII.

Quid si reus tot delicta commisisset, quod examen vno die absolui non posset?

RAtio dictat, & necessitas veritatis indagandæ ad iustitiæ administrationem exigit, de iis quæ

quæ supersunt alio die examen institui. Ideò si quis de quinque diuersis criminibus foret delatus, & ex indiciis grauibus suspectus, & de tribus tantùm delictis tres quæstiones & examina consumpta, de reliquis toties torquendus erit, donec examen de iis fuerit perfectum & absolutum. *Ita DD. Friburgenses*, qui probãt, quia de omnibus debet examinari, & non fuit examinatus de prioribus, confirmant à simili, sicut reus sufficienter, hoc est bis aut ter tortus, atque contra se crimen confessus, quarto aut quinto torqueri potest ad detegendum socios, quia ratione sociorum numquam fuit tortus: *Binsfeld. d. l. 7. concl. 13.* ita ratione alterius delicti, de quo numquam est tortus, repeti potest quæstio, & quidem toties, donec fuerit de omnibus examinatus. Si quis consequentiam negaret, probo: quia plus interest reip. scire crimẽ huius rei, quàm socios ipsius criminis. nam & noui criminis nouos seu alios socios est detecturus. Deinde non est maior ratio cur torqueri possit de vno crimine, quàm de alio, immò si prius esset examinatus de leuioribus; foret maior ratio, eum examinari de grauioribus reliquis. Denique propter solemnitatem illam numeri, quæ est merè iuris positiui, non decet iudicem, quidquam relinquere indiscussum, aut indiscretè, ac negligenter, præcipitantérve procedere.

QVÆSTIO XXXV.

An consuetudines locorum, quoad modum torturæ simpliciter sequendæ sint, cum magna sit differentia personarum, indiciorum, criminum: ita quod non semper vno & eodem modo possit procedi, & casus, causæ, & genera tormentorum siue lege, siue consuetudine nequeant determinari?

FOri cõsuetudo vim legis obtinet, *Cin. & Bald. in l. 1. ad fin. C. quæ sit longa consuetudo. Marsil. singu. 118. Afflict. decis. 135. num. 3. & decis. 233. num. 5. Felin. in cap. 2. de rescript.* ideò consuetudines locorum, vsus & stylus curiarum sequendus iudicibus, *l. 3. § fin. D. de test. cap. quàm graui. de crimi. falsi. Barth. & alij in l. fin. C. de iniur. & in l. iurisperitos. D. de excusat.* Etiam in grauioribus & atrocioribus. *Clarus libr. 5. §. 1. num. 6. Menoch. de arbit. cas. 474. num. 62. Mascard. concl. 1317. num. 47. Farinac. quæst. 43 num. 144. Bursat. cons. 20. num. 67. & cons. 69. numer. 25.* & ideò sic in præsenti tenuerunt DD. Patauini.

Sed DD. Friburgenses fatentur iudices à nouis & inusitatis in prouinciâ torquendi modi abstinere debere, & in hoc crimine consuetis & solitis vti; (*citant Binsfeld. Farinac. & alios*) si tamen modus torturæ in prouinciâ receptus esset admodum remissus, & pro criminis grauitate & personæ qualitate non satis acerbus; tunc is qui est consuetudine generali, aut legum interpretatione in aliis prouinciis approbatus, sequendus foret. Quemadmodum enim grassantibus delictis supplicia exacerbanda sunt. *l. aut facta. §. fin. D. de pœn.* ita & quæstionum modi, lege aut consuetudine permissi, sunt intendendi. Vera hæc sunt, nec dubito ex iustâ causâ mutari posse: sed à quibus, an ab omnibus iudicibus: non arbitror.

De iudicibus inferioribus, qui in statuta iurant, sequor sententiam DD. Patauinorum; nec puto illos arbitratu suo consuetudines & statuta, quibus subsunt, mutare vel transgredi posse. decurrente necessitate, Principem consulant. Summos verò iudices, qui iudicant auctoritate supremâ, nec iusiurandum illud præstant, quoniam astringuntur solâ æquitate, & ordinationibus Principum (si quas habent sancitas) puto, non quidem pro libito statuta illa & consuetudines transgredi posse (vix id fiat sine graui scandalo) sed posse prudenti arbitrio illas moderari, & interpretari pro exigentiâ casus occurrentis. Simili distinctione aliqui DD. vtuntur in quæst. an iudex contra priuatam scientiam ex allegatis & probatis iudicare teneatur? Certum est plus debere licere supremis illis, quàm infimis. In Germaniâ sequendæ constit. Carolinæ, cum congrua peritorum interpretatione.

QVÆSTIO XXXVI.

An etiam iudicibus inferioribus à superiore modus torturæ præscribi possit?

SI quem præscribit iustus non est, nec legibus, nec rationi consentaneus, v. g. vt debilem supra vires, vel robustum sine vllis indiciis aut inauditum torqueat & similia: nequit dubitari id nec ipsi licere, nec inferiorem teneri parere. Nam ius diuinum & naturale, cui Princeps subest, vetat vllum indebitè lædi, ideò laudantur à DD. qui talibus mandatis noluerunt obtemperare, vt afflictus & alij. Et hominem noui, qui anno 1587. Luxiburgi, maluit Præsu. Prætorio milit. dignitatem relinquere, quàm torquere quendam de quo indicia sufficientia non habebat. Quod asserui *tenent Isern. in cap. 1. de pact. tenen. Grammat. cons. 45. numer. 35. & voto. 32. numer. 8. Clarus d. quæst. 64. num. 13. Roland. cons. 12. num. 47. libr. 3. Farinac. quæst. 37. num. 74.* & tunc sic tortus ex confessione suâ damnari non posset, quia indebitè extorta. *Gigas d. tit. quomodo & per quos q. 1. nu. 32. Ant. Gomes. d. tom. 3. rub. de tortur. num. 25. Carrer. in 2. p. §. circa sextum num. 5. Bursat. cons. 201. num. 87. Farinac. d. q. 38. nu. 78.* Iudex etiam sindicatui subiaceret. *Lad. de Imola cons. 184.*

Sed si præscribant iusta, v. g. tale vel tale genus tormenti, vel modum & temperamentum æquitati consentaneum, non dubito quin sibi subditis iudicibus possint præscribere. *hoc de Principe disertè docent Bald. in cons. 427. num. 9. lib. 5. & Roman. cons. 451.* & sic toto tit. de quæstion. D. & C. videmus leges hæc de relatas, & habemus, *text. in l. quæstionis modum D. de quæst.* fauet ratio, quia inferiores isti iudices vt plurimum sunt idiotæ, simplices, & rudes, & indigent instructione: maximè in casu indiuiduo. In genere, & vt pro regulâ omnium casuum id fiat, vix arbitror expedire; nisi cum addito, vt, si quã nascatur specialis causa dubitandi, superiorem consulant. Id dico propter varietatem circumstantiarum, quæ in quæstionibus plurimi faciendæ.

QVÆSTIO XXXVII.

An sit danda copia indiciorum & processus informatiui, in criminibus atrocioribus exceptis: vel an sufficiat indicia à iudice reo proponi, eumque in continenti cum suis defensionibus audiri, cum isto modo melius veritas haberi possit?

CLarissimi DD. Patauini ad hanc q. accuratè admodum & doctè responderunt, in hanc

ſententiam: iure ſcripto deciſum eſſe, vt reis detur indiciorum copia, ne opprimantur, aut defenſionis facultas eis tollatur, *ex text. in l. vnius §. cognitorum D. de quæſtionibus, & l. deſertorem §. ſi ad diem D. de re milit. l. defenſionis facultas C. de iur. fiſc. cap. qualiter & quando de accuſat. clem. Paſtoralis. de re iudic. vnde id infiniti DD. decidunt, quos habes apud Clar. quæſt. 49. Roland. conſ. 12. num. 42. libro 3. Rimin. Iun. conſ. 98. num. 59. libr. 1. & Farinac. quæſt. 39. num. 1.* Quod procedit etiam in crimine læſæ Maieſtat. *d. clem. Paſtoralis. Boſſ. de indic. numer. 78. Roland. ſupr. nu. 59. cum ſeqq. Oſaſcus deciſ. 79. nu. 12. Perſonal. tractat. de indic. num. 22.* & in crimine aſſaſſinij, *Carrer. tit. de indic. & tortur. § circa quintum. num. 15. Hieron. Laurent. deciſ. Auinion. 15.* & Sodomiæ, *Farinac. ſupr. nu. 111.* & parricidij ac veneni, *Grammat. vot. 30. num. 2.* & hæreſis. *Bald. conſ. 95. vol. 1. Boſſ. de indic. ante num. 78. & tit. de hæret. numer. 9. Pariſ. conſ. 2. num. 155. libr. 4. Roland d. conſ. 12. nu. 61. Perſonal. d. nu. 22. Vulpell. conſ. 21. num. 3.* denique in omnibus atrocioribus & quantumuis enormibus. *Marſil. §. diligenter. num. 157. Gramm. vot. 34. in fin. Carrer. ſupr.* quæ eſt communis ſententia iuxta Farinac. *d. q. 39. num. 41.* & nullibi in iure contrarium reperiri affirmauit Ioann. Maria Monticella, *regu. crimen. 4. num. 3.* & ſanè videtur eſſe iuris naturalis; & procederet etiamſi reus malæ opinionis & famæ argueretur, *Farinac. ibid. nu. 47.* & ſubeſſet timor ſubornationis teſtium ad defenſionem, propter rei potentiam, vt plenè poſt alios Farinac. *numer. 70.* & id quamuis reus non adferat quales defenſiones velit inſtituere, *idem num. 75.* & ſi iudex ante datam copiam indiciorum & decretas defenſiones vlteriùs procederet, & torqueret, confeſſio reum non premeret, foretque proceſſus totus nullus, *per d. Clement. paſtoralis. Farinac. numer. 84.* Quæ iure ordinario certa putauerim; & propterea vbi non eſt alia conſuetudo, vel Principis ordinatio, ſic eſſe iudicibus obſeruandum, vt ſecuriùs procedant.

b concl.

Sed quia in quibuſdam prouinciis conſuetudo eſt, vt indicia tantùm reo proponatur, & reus in continenti cum ſuis defenſionibus audiatur; quàm praxim aiunt in Bauariæ ducatu obſeruari, & de Mediolanenſi teſtatur Clarus, *d. lib. 5. §. 1. num. 10. in fin.* non auſim hanc praxim damnare, quàm etiam eſſe licitam tenent DD. Friburgenſes, quando iudex intelligit ſubeſſe periculũ, ne per talem communicationem debita proceſsûs expeditio fruſtretur, eò quòd aduocati velint minutias (vt ſolent) diſcutere; vel, vt fermè fit, reus inde pertinacior ad negandum efficeretur. Probatur hæc ſententia, quia fatentur qui contra ſentiunt Principem & qui ſtatuendi habet arbitrium ſic ordinare poſſe: quia hoc non eſt omnino tollere defenſionem, ſed tantùm immutare ordinem iuris poſitiui, & modum defenſionis ac ſolemnia eius, quibus omnibus Princeps eſt ſuperior. *Afflict. deciſ. 391. num. 4. & poſt alios Farinac. d. quæſt. 39. num. 23 & 26.* & ſic ſeruari venetiis in Decemuirũm tribunali, ſcribunt Gigas, *in titul. quomodo & qualiter quæſt. 19.* & Decian. *lib. 7. criminal. cap. 42.* Fatentur iidem licere iudici ſi illi videatur, defenſiones in quibuſdam reſtringere, veluti ne poſſit reus colloqui niſi cum ſuis aduocatis & procuratoribus, vel etiam non niſi præſente aliquo miniſtro publico. *Ioſeph. Ludouic. commun. opini. concluſ. 38.* item reſtringere tempus ad faciendas defenſiones & decernere, quod loco copiæ exhibeantur aduocatis originalia indicia per eos videnda. *Farinac. num. 112. cum ſeqq.*

Vnde fit argumentum validum, ſi hæc de quibus quæritur ſunt tantùm iuris poſitiui, quia ad ſolemnia & modos defenſionis ſpectant, quæ ſtatuta ſunt iure poſitiuo; & non ad defenſionem ſimpliciter, quæ eſt iuris naturalis: item ſi quod detur in ſcripto, vel dicatur viuâ voce; &, quod breuior vel prolixior terminus tempúſque reo ad defenſionem aſſignetur, ſunt etiam iuris poſitiui: ſanè, cùm conſuetudo vim legis obtineat; poterunt per illam hæc omnia mutari, maximè quando illa fuit à Principe tolerata, vt in caſu noſtro.

Item cùm iudex in his criminibus ſit liber à regulis iuris poſitiui communis (vt ſæpè dictum) non eſſe illi, quod proponitur, ſi expedire iudicet, illicitum. Denique reddant differentiæ rationem, cur quod in theſi ponitur iudici non liceat, & quæ ipſi de modo mutando, & tempore reſtringendo concedunt, liceant? Non puto poſſe dari, niſi fortè quod hîc maius præiudicium rei ſit; quod negauerim.

QVÆSTIO XXXVIII.

An ſint concedendi aduocati in atrocioribus criminibus, cùm ſoleant ex hoc rei magis indurari, & inſtigari ad negandum?

QVod non ſint concedendi, videtur primò probari ratione, quia videntur ſic indicia retardari: Secundò quia etiam in causâ hæreſis videntur negari poſſe, quod Simancas admittit. Tertiò quia probatur claro textu in l. per omnes. 6. C. de defenſ. ciuitat. ex quo illud multi aſſerunt. *Barbat. tractat. de præſtant. Cardinal. 1. p. quæſt. 9. allegans pro ea Baldum. Angel. in pract. verſ. veſtem etiam cæleſtem. num. 12. Marſil. in pract. §. diligenter. num. 164.* Quartò, hoc pertinet ad modum defenſionis, vt per ſe vel per aliũ: modus autem ſubeſt arbr. iudicis vt dictum, *q. 37.* Quintò ius ſcriptum in aliquibus criminibus reis aduocatos denegauit, vt in crimine læſæ maieſtatis diuinæ per hæreſim, *cap. fin. de hæret. in 6.* & humanæ, *l. quiſquis §. denique C. ad leg. Iul. Maieſta. Barth. in extrauag. ad reprimendum in gloſſ. ſine ſtrepitu. Gigas titul. qualiter in crimin. læſæ Maieſtat. proced. quæſt. 4.* item furibus inſignibus & graſſatoribus ſeu latronibus viarum. *l. per omnes C. de defenſ. ciuitat. Marſ. ſupr. & l. 1. nu. 20. de quæſt. Roland. conſ. 2. num. 62. libr. 3.* Ex his videtur aliquid probabilitatis prima facie hæc opinio habere: ſed re verâ non eſt ſecura.

concl.

Omnino tenendum, etiam in exceptis criminibus non poſſe denegari reis aduocatum: nec ratio addita ſufficit ad denegandum. Hanc vnanimiter tenuerunt in ſuis conſiliis DD. Ingolſtadienſes anni 1590. & rursùs anni 1601. Friburgenſes, Patauini, & Bononienſes, & eſt recepta praxi inquiſitorum in hæreſi, cui noſtrum crimen exæquatur, & communi DD. calculo, *Sprenger part. 3. mallei maleſ. Clarus §. hæreſ. numer. 17. etiam ſi rei non petant. Emericus in director. inquiſit. tit. de defenſ. reor. & ibi in commu. Penna. Repertor. inquiſit. in verb. aduocatus, Humbertus in Praxi Iudic. eod. verbo. Simanc. Cathol. inſtit. tit. 5. nu. 2. Boſſ. de indic. contra tortur. num. 78. in fin. Roland. conſ. 12. num. 6. lib. 3. & alij paſſim.*

Item probatur ratione. Iure naturali cautum, vt qui per ſe nequit, poſſit ſe per alium defendere; ſagæ plerúmque ſunt illitteratæ, nec ſe norunt

defendere

defendere ergo debent per alium defendi, alioqui illis indirectè tolleretur defensio, quæ nulli tollenda. Confirmatur, quia iudex ex officio tenetur curare vt indefensi defendantur. *l. si non defendantur D. de pœnit.* Item est conforme Carolinæ constitutioni, *ar.47.* vbi addita ratio, quoniam alij ex simplicitate, alij ex terrore nequeunt suas defensiones proponere. & ar. 14. vetatur, ne ad carcerem aditus iis præcludatur, quorum operâ ad defensionem suam rei vti cupiunt. Si dicas hoc statui in criminibus non exceptis contra: quoniam in iis quæ iure naturali reis debita sunt nullum discrimen est exceptorum & non exceptorum criminum.

b

Ad argumenta in contrariũ facilis est responsio. Ad. 1. negatur retardari, nam occurri potest huic retardationi primò si statuatur aduocatis, vt cum reo numquam soli sint, sed semper cum eo agant præsente iudice, fiscali, vel notario, vt sic omnis subornatio instigatio & induratio ad negandum impediatur. *Farinac.d.q.39.num.14.& num.112 & seqq.* Item poterit cogi aduocatus vt sub iuramento promittat, se reum ad negandum delictum non instigaturum aut subornaturum, vt iubet Carolina constit. *ordinat.88.* & non vsurum nisi iustis defensionibus, & cùm reum viderint criminosum esse, se cessaturum à defensione, *Decian. in tractat. crimin.tom.1. libr.5.cap.37. Baiard.ad Clar.§.hæresis. num.22. & clarissimè cautum Instruction. inquisitor, quas referunt Simancas & Penna.sup.* Deinde præsupponitur aduocatum fore virum probum, gnarum officij sui; qui nolit in officio suo delinquere; delinqueret autem si instrueret reum ad tacendam veritatem, & non leuiter peccaret. *Abb. & alij in cap.1.de test.cogn. D.Thom.2.2.quæst.69.art. 1.& 2.gloss.in cap.1. de confess.in 6. Ias.in l.cum proponas.2.C.de pact.* quod si iudex postea deprehendat aduocatum tricari, dolosè procedere, vel aliquid frustratoriè proponere, potest iterum exigere iusiurandum: immò si vehementer præsumat de dolo aduocati, potest illius propositionem reiicere, nec curare appellationem, & vltrà procedere: *Sic post. Innoc. Host. & alios concludit Conrad. Brun. de heret. in cap. de cautelis. vers. contra improbè petentes.* Sanè numquam concessione aduocati adeò iudicia retardabuntur, vt cum tanto reorum præ iudicio ipsis negari possit, quod iure naturali debetur.

Ad 2. Sufficit, quod in praxi numquam denegentur, nec admodum probabile est eos denegari posse, nisi in casu mox dicendo in respons. ad suprà.

c

Ad 3. Arg. resp. dupliciter primò DD. illos mihi videri niti illo textu non benè intellecto. Textus enim agit de patrociniis hoc est defensionibus potentium ambitiosis, illegitimis, extraiudicialibus, & vel violentis, vel dolosis, qui tali patrocinio causa fuerunt vt scelera citiùs, crebriùs, audaciúsque committerentur: quod illic in d. l. per omnes, acutè vidit Accurs. Non verò agit de patrociniis aduocatorum, in iudiciis admitti solitis, nec argumentum ab illis ad istos posset procedere, nisi constaret istos dolosè procedere: tunc autem eos etiam reiici posse dixi. Secundò Responsorium, vt infrà ad suprà.

In quarto argumento falsa est maior, quia istud non pertinet ad modum defensionis, sed directè pertinet ad defensionem ipsam, cui per accidens est, vt per se vel per alium fiat. Ius enim naturale

A simpliciter vult non tolli defensionem, tolleretur autem illi nequit seipsum defendere, si per alium non sineretur. Non tolleretur autem, licet non sineretur se defendere scripto, cùm possit verbo: vel non sineretur tridui spacio differre, qui potest statim. Vnde patet differentia casus propositi in quæst.37. ab eo qui proponitur in ista quæstione.

Ad 5. Respondetur, in criminibus istis iurescripto tantùm denegari aduocatos, quando notorium est reum esse hæreticum, rebellem, vel conspiratorem in Principem, assassinum, aut insignem furem vel latronem, & huiusmodi; sed antequam constat esse talem, aduocatus conceditur. Sic leges illas exponunt, & in praxi obtinere testantur. *DD. Mantua Benauid.sing.15. Roland.d. consl.12.num.79.libr.3. Iul. Clar. in §. hæresis. num.17. Farinac. quæst.39.num.109. & 167.*

d

B

QVÆSTIO XXXIX.

An confrontatio sagarum, quæ vt plurimum pronæ sunt ad reuocandum, consulta videatur?

PArùm mouet me quod Sagæ pronæ sint ad reuocandum: nam non omnes tales, & fortè pauciores: neque de occultis istis nostrum est iudicare, *cap. sicut est*, de Simon. *cap. erubescant.32. quæst. 5.* Constat ordinariè in huiusmodi, stylum curiæ sequendum, *Menoch.cas.474. Mascard.conclus.1317.numer.47. Farinac.quæst.43.num.144.* Sed nec stylus vbique idem, nec istè à iure naturali, sed positiuo descendit: quemadmodum & illud quod reus qui de se confessus alios nominauit, debet in præsentiâ nominati cum iuramento asserere sic esse, aliâs nominatio non operetur, *Boër. decis.319.num.4. Clarus quæst.2.numer.12.vers. quæro numquid, & Vulpell.cons.30.num.7.& cons.83.nu.8.* aut illud quod aliis magis arridet, vt relicto iuramento; reus de se confessus, & qui alium in quæstione nominauit, in ratificatione de se, & aliis, debeat iterum, leuiter tamen, torqueri, & in præsentiâ nominati confirmare nominationem. *Farinac. supr.* siue illud, quod quando in mutuis delationibus inter se dissentiunt, vt postea simul de hoc dissidio interrogantur; inuicem redarguere permittantur: quæ omnia ex cõsuetudine potiùs, quàm iure scripto manarunt, nec ordinariè imperatæ iudicibus sunt. Ideò (vt optimè Bononienses inquiunt) quid circa has agendũ prudẽs iudex arbitrabitur, si namque ex vnâ parte adsit qualitas, vel prærogatiua dignitatis, auctoritatis, vel imperij in aliam partem; vel vna iudicio & sermone præualeat, adeò vt dubium esse possit ne contra veritatem vna trahat alteram in suam sententiam; numquam confrontatio talis permittenda; si nihil istorum adesset, permittendam videri. *Chartar.d.libr.3.cap.1.num. 92.* In facto igitur hoc consistit, & circumstantiis consideratis decidendum, *Etiam in violenta*, hoc est quàm inuitis iudex imperat, *confrontatione*: casus in quibus consulitur legite apud Clarum, *q.45.num.14.& ibi Baiard.in addition.* & in his ipsis casibus non admittenda, nisi præcedant considerationes exquisitissimæ, & causæ grauissimæ, vt de hæresis crimine docet Penna, *ad 3.part. Directorij Inquis.comm.23.num.10. vbi de hoc prudenter egit.* Idem censeo de quodam genere confrontationis, quod aliquando iudices decernunt, quod vocant, *confrontatio ad tortinam*

C D E

concl. " " "

& minus habet periculi. *de quo Antonius Columba. In forma procedendi extraordinar. in controuers. criminal. ab arb. 220.* In confrontatione, *spontanea*, quando paratus est reus alios nondum captos societatis coarguere & conuincere; puto aliud dicendum, vt scripsi, *libr. 5. sect. 10. circa fin.* nempe hanc numquam admittendum, nisi præcesserint indicia talia, vt proprerea nominati citari possint: & iam citati, si non aptè obiectiones rei nominantis, & constanter accusantis, soluerint; queant in carcerem cõpingi. fieret enim alio quin iniuria talibus denunciatis, hoc seqq. DD. Friburgenses, & benè addunt, si socius in præsentiâ & confrontatione suam nominationem retractet, tamquam testem varium & inconstantem denuò torqueri posse. *Farinac. supr. à num. 116. vsque ad 150.*

QVÆSTIO XL.

An dictum Binsfeldij trium vel quatuor fœminarum pro vnius viri denunciatione exigi, debeat obseruari in terris imperij?

RESpondeo negatiuè, tum quia priuati Doctoris dictum est: tum quia contrarium vbique praxis videtur recepisse. legé tradita superius ad q. decimamtertiam.

QVÆSTIO XLI.

Quid sentiendum de praxi Germaniæ, quæ denunciationes de choreis, & sagarum conuentibus, hactenus pro veris, & sufficientibus, & non illusoriis accepit?

NOn Germaniæ solius praxis est: sed Galliæ quoque, Hispaniæ, Italiæ ac Belgij, & est optimè fundata. Qui pro illusionibus habent, ipsi ab Alciato, Ponzinibióque cum paucis aliis delusi; & magna pars Vvierianâ farinâ, non puræ fidei polline, sunt conspersi. lege quæ de hac re scripsi, *libro 2. Disquisit. Mag. quæstion. 16. & lib. 5. sess. 16.* Vbi in vltimâ editione Moguntinâ anni 1603. fusissimè & neruosissimè hoc confirmaui, & spero me Lectori veritatis amanti satisfecisse.

Consideratis itaque cunctis, quæ & in d. lib. 5. Disquisitionum, & in responsione hac quadragenariâ scripsi, statuo Principem optimè de republ. meriturum & iustitiæ præclarè consulturum, si in suo territorio præcisè faceret statutum, quo primùm caueret, ad quot denunciationes tortura in hoc crimine posset adhiberi, & licet duæ de iure sufficiant, tamen tres ad minimum requirendas, sine vlla distinctione virorum & fœminarum: 2. quod non attendatur ad contritionem nisi forte aliqua sit notoriè incontrita, eò quòd nolit confiteri, aut Eucharistiam sumere. 3. quod non requirantur aliæ circumstantiæ, nisi quod sagæ carceratæ, seorsim tamen positæ & examinatæ, atque interrogatæ in genere, viderint N. & N. præsentes in tali congregatione nocturnâ sagarum: nullis admissis defensionibus, nisi quæ fundamentum habeant in iure naturali fundatum: ratio, quia in criminibus exceptis, iudici quo ad processum remissæ sint solemnitates iuris ciuilis. 4. cùm de personâ semel denunciata, possent alij socij interrogari in specie: eiusmodi autem interrogationes speciales admodum sunt periculosæ; quod duæ denunciationes debeant præcedere, vt in specie de personâ denunciatâ, possit interrogari. Quæ eò magis placeret expressè statui, vt iudicis arbitrio, quàm paucissima committentur.

Hæc saluo meliore iudicio mihi de his XL. quæstionibus videbantur Græcij Styriæ. IIII. Octob. 1602. nunc eadem auxi & recensui Salmanticæ, XXIIII. Iulij, 1604. Martinus Del Rio Societatis IESV LL. licenciatus & S. Theol. Doctor.

MAGICARVM DISQVISITIONVM, QVI EST,

DE OFFICIO CONFESSARII.

CAP. I. De officio confessarij, qua iudex est. A

Sect. I. *Peccatorum catalogus quæ illi inuestiganda.*

Quæ ex primo libro. Quæ ex 2. libro, Quæ ex 3. B
Quæ ex 4. & 5.

Sect. II. *De sigillo confessionis in hac materiâ.*

Quid quoad delictum commissum? de promisso secreti sigillo. C

Quid quoad delicta committenda? refutati quidam Iurisconsulti. & vtrum quis possit vti ad prudentem gubernationem scientiâ in confessione acceptâ.

Quomodo se debeat gerere cum complice cuius per confessionem socij peccatum cognouit?

Quid respondendum iudicibus à confessario.

Quomodo iudex aliquid cognoscat sub sigillo confessionis, & illud teneatur seruare.

Casus quibus licet reuelare sub sigillo accepta.

De licentia reuelandi multa.

De eo qui etiam extra confessionem idem cognouit.

De pœna reuelantis.

Sect. III. *De modo confessionis.*

Quæ obseruanda in interrogatoriis? D

Quæ in animi præparatione necessaria? E

A quo sententia intimanda?

Quando confessarius debeat adire reum?

An confessarius præsens esse debeat ad bancum?

Vtrum possit confessarius petere, vt sacculus puluereus collo rei appendatur, vt stranguletur priùs, &c.

Quomodo procuranda contritio?

Quæ ad eam solita occurrere impedimenta, quomodo remoueri queant?

An signum impœnitentiæ certum sit, non posse lacrymari? disputatur de hoc signo, & Iudicum quorumdam opinio refellitur.

De obligatione restitutionis in hoc crimine. F

De absolutione, quædam particularia. Exemplum mirabile mulierculæ Aquitanæ, ex Florimundo Raëmondo. Missæ Sacrificium dæmon quomodo æmuletur. G

Quid reseruatum in hoc crimine.

Vtrum mendicantibus religiosis liceat absoluere ab hoc crimine, quãdo Episcopi illud sibi reseruarunt? Respondetur argumentis Viualdi & cuiusdam recentioris. H

CAP. II. De officio confessarij, quâ medicus est.

Anacephaleosis remediorum. A

Sect. I. *De remediis superstitiosis.*

Q. I. De exemplis superstitiosarum curationum, siue magicorum remediorum.

Chaldæorum Mnusiris. Hebræorum Theophilim, & alia huiusmodi. Paracelsi remedia impia proponuntur. De imaginibus superstitiosis, de incisione arboris, de collocatione in foco, de nominibus Ephesiis. de conuiciis & blasphemiis. de exagonis Paracelsi. de quodam exemplo miro, quod refert Grillandus, de canum mactatione. Gallicantus, an & quo pacto maleficia possit dissipare? De lotione matutinâ manuum & faciei. de lotio humano, veterum sententia. Exemplum Pharaonis Regis Ægyptij. aliud ex Martyrio Sanctæ Luciæ. aliud fragmentum Sanctæ Althelmi, de Sancto Chrysantho.

Qui νεφελοδιώκται, γυτευτὰι, & φυλακτήριοι, *in sinodo Trullana. quid* ϖούγγια. B

De gestatoribus galeæ seu amnij infantilis. Exemplum subulci sortilegi, cuius porcos diabolus custodiebat. & de alio opilione Traiectensi.

Plinij, Varronis, & Constantini vana remedia. de Marsilij Ficini quodam libro periculoso. De Cicorij radice effodienda, de criminibus vel dente euulso abiciendis. de ouis confringendis. de Sereni Abacadabra. de sale profano. de loci mutatione. de nominis mutatione contra Laur. Ananiam.

De precariò vel furtiò sublatis rebus ex malefici domo. de crepidis, laciniis, &c. de canibus, equis, stricti gladij vibratione.

Virgilij locus & exempla varia. De circuli circumductione.

Superstitio opinari non futura remedia, si priùs confessarius vel medicus fuerit adhibitus. C

An debeat malefica prius libertati restitui. De scopis in ostio ponendis, de acubus aut criminibus in ollam coniiciendis.

De cogendis sagis per minas, vim, & & verbera. Quod soleant in alios sortem transferre, probatur exemplis. Euripidis & Senecæ loca. Remedium quoddam Salisberiensis, & alia Sacrilega, vt de plumbo, verbena, columbo.

Semper dæmon in his lucratur, & quomodo. Exemplis probatur translatio mali in alios.

Interdum futilibus planè dæmonem cooperari. probatur exemplo studiosi & vetulæ. Examinata quædam dicta Cardinalis Cusani.

Quæst. II. An liceat remedium petere à maleficis.

Quod non liceat iure ciuili maleficiis vti in bonum finem, contra multos. Leonis Imperij Constitutio, qua abrogata lex Constantini, eadem explicata. Ecclesiastica lege idem prohibitum esse. Locus ad Rom. 3. v. 8. E

Non posse cogi maleficas vt benedicant. Et de hac benedictione inquisitum. Articulus Pari- F

siensis, dictum impium Paracelsi. Remigij sententia reiecta.

An liceat tollere maleficium per res superstitiosas? An liceat per vana remedia tollere? Discutitur exemplum Summ. Rosellæ.

Contra Aureolum nō licere à malefico parato petere, vt maleficium tollat maleficio? Exemplum Nideri. Soluuntur argumenta Remigij. Explicantur l. nullus. C. de malefic. & locus Photij in Nomacanone. G

Potest maleficus induci vt per modum licitum tollat maleficium. Et induci potest tam precibus, quàm coactione, contra Remigium, & examinatur dictum Brianzoni, quod liceat hoc petere ab ipso Diabolo. An liceat petere vt tollat ab alio, quàm ab auctoremet malefícij; Quid quando dubito, an sit sublaturus per maleficium?

Praxis qua in hac re vsus B. Theodorus. Quibus verberibus cogere liceat? Quando sit necessaria cautela Caietani? Exemplum S. Godoleuæ, quæ vsa hac cautela. Alia cautela noua petere quo vsurus sit remedio? Praxis & vsus huius cautelæ. H

Quæst. III. An liceat maleficium destruere, vt, eo destructo, seu sublato signo, Diabolus nocere desinat?

De his signis, qualia esse soleant, exemplum de sera clausa. Status quæstionis. I

Argumenta sententiæ negatiuæ (Non licere) Ioannis Hesselij.

Sententia communis affirmatiua (licere) explicatur, & fusè probatur. Auctores huius sententiæ, qui & quales. K

Exempla eorum, qui hac vsi. Examinantur singuli actus, qui possunt interuenire. L

Dissoluuntur argumenta omnia primæ sententiæ. Quem effectum à dæmone liceat exspectare? Quomodo quis vetetur declinare ad Magos? Quod teneantur malefici signum positum tollere? Aliquando non absoluendus nisi faciat. M

De sagarum depilatione. Quomodo intelligendum dictum IESV CHRISTI? *hoc genus non eiicitur, nisi in oratione & ieiunio. De exemplo S. Hilarionis. Explicat. cap. si per sortiarias. 33. quæstion. 1. Quomodo Diabolus est alligatus signis?*

Sect. II. *De remediis naturalibus contra maleficia.*

§. 1. *De remediis plerisque N. L. vt de baarai. de hyperico. de thapsia, rhamno, spina, verbasco & simil.* N

De remediis ex lupi corpore, item ex hyena, ex catulo nigro. ex dromada, ex mustela. ex Leone, ex pardo. ex asino siluestri, domesticóque. ex aliis. ex hydrargyro. ex adamante. ex Chrysolitho. ex corallio. ex gagate. ex iaspide, ex onyche, ex sardio. ex Cameleonte. ex asino. Quomodo hæc possint prodesse ex sententia Theologorum.

Quando maleficia naturalibus remediis tolli possint, quando non possint? Explicat. cap. vlt. 26. q. 7.

§. 2. *De signis seu indiciis maleficis.*

§. 3. *De remediis medicorum præcepta.*

Sect. III. *De remediis supranaturalibus, diuinis, seu Ecclesiasticis.*

Primùm vera & viua fides. obseruatio mādatorum Dei. Exempla Petri Iudicis, D. Antonij. fœminæ Christianæ apud Epiphan. & alterius in vita S. Cypriani, & alia quædam. O

2. *Legitimus in Ecclesia Catholica Sacramentorum vsus.* P

De Baptismo, *Exemple Tyridatis Armeniæ Regis. item aliud de Chami Regis Tartarorum filiolo.*

De confirmatione. *Ex Lactantio probatur, & exemplo Iuliani Apostatæ apud Prudentium.* Q

De confessione, *seu exomologesi, varia narrantur exempla, Bedæ, Ioannis Diaconi, & Petri Cluniacensis, & Ioan. Cæsarij. Item ex Theodorico de Apoldia. Metaphraste, & Lisiardo.* R

Nota autem hic duo exempla de efficacia recitata Salutionis Angelicæ. Explicatum consilium B. Catharinæ Sueticæ.

De venerabilis Eucharistiæ vi. *Exempla vnum Eremitæ apud Cassianum. Puellæ Arabæ apud B. Prosperum. Vxoris cuiusdam à D. Bernardo, alterius similis nostro tempore in Picardia. alterius à S. Auxentio. item aliud in Indiis frequens. item in Galliis tempore Albigeensium. item aliud in Teuthonia (Et nota Lector Magica hæreticorum miracula.) Aliud simile ferè in Alpibus Rhetiis. item alind de visione Prædicatorum Neapoli in conuentu S. Dominici, & aliud Salernitanum recentius. necnon aliud D. Macarij.* S

De missæ sacrificio. T

Exemplum Hesperij apud D. Augustinum. aliud D. Bernardi. aliud D. Theodori. confessio sagarum, & ratio cur tam longas in Catholicorum templis ante meridiem moras trahant.

De oleo infirmorum. V

Exempla Sanctorum.
- *Sacerdotis apud Bedam.*
- *Theodosij monachi.*
- *Launomari.*
- *Parthenij.*
- *Auxentij Archimandritæ.*
- *VVinvvaloci.*
- *Eutychij Patriarchæ.*
- *Paterni Abricensis.*

3. De petendo Sanctorum hominum auxilio. X

Cur hoc remedium minùs hodie frequens, quàm olim? Erant diuersi exorcistæ, & isti Sancti. Exempla SS. Macarij, vtriusque, Cuthberti, Basilij, Paphnutij, Eugendi, Gregor. Thaumaturgi. Paulli simplicis, Theodori, & Vrsmari.

4. De exorcismo Ecclesiastico. Y

Antiquitas ordinis exorcistarum. Ritus quidam veteres in exorcismo adhiberi soliti. Nomen dæmonis peti solebat, cibi soliti exorcisari, cauendum à ludicris sermonibus, probatum exemplo. Serium exemplum S. Vrsmari, in quo notandæ eadem ante octingētos annos, quæ nunc, cærimoniæ. Exempla S. Adelelini, & S. Maurilij. Cur exorcismus aliquando sit irritus? Contra quæ veneficia non soleat prodesse, ex Tostato.

5. De operibus satisfactoriis. Z

De eleemosina, de ieiunio, exempla S. Auxentij & S. Procopij. de Oratione. 1. de communi Ecclesiæ. 2. de priuata in his præcipua symbolum Apostolicum & oratio Dominica. item Rosarium, & Litaniæ.

6. Imploratum nomen IESV Saluatoris, & CHRISTI, & Sanctorum. AA

Exempla & auctoritates Patrum remissiuè Nomen MARIÆ *virginis tria exempla. Auxilium Angeli custodis. S. Gouladuch.*

7. Signaculum Sanctæ Crucis. BB

Probatur testimoniis & exemplis plurimis, quæ propter multitudinem hic in summario omittuntur.

Mox Sanctorum, tegendi miracula, additis aliquibus rebus naturalibus.

8. Sanctorum reliquiæ. CC

Probatur plurimis auctoritatibus, & exemplis, vt S. Philippi, S. Dympnæ in Brabantiâ, & plurimorum aliorum, honorandi Sancti peregrinationibus & donariis. Cauendum à superstioso eorum cultu, quem

odére, vt

MARTINI DELRIO SOCIETATIS IESV PRESBYTERI,

DISQVISITIONVM MAGICARVM. LIBER VI.

QVI EST, *DE OFFICIO CONFESSARII.*

A QVVM duplicem personam gerat confessarius, iudicis & medici; facilè intelligitur vtriusque munere fungi debere. Iudicis quidem personam sustinet, quando confessiones excipit, tantùm: tum enim Dei vices gerit in ligando & absoluendo, Medici gerit non tum solummodò, sed etiam extra tribunal illud poli, quando consulitur, idque vel à reis, vel à læsis, vel à iustitiæ executoribus, & administris, vel denique ab aliis quibuslibet. De duplici hoc officio nunc nobis agendum.

CAPVT I.

De officio confessarij, qua Iudex est.

AD Iudicem pertinet nosse delicta, & de illis in foro suo iudicare, vt ea cognoscat iudex, operepræium fuerit principio hic quasi in tabella seu breuiculo, ante oculos ponere, quæ in quinque præcedentibus libris peccata, seu delicta, noster iudex debeat animaduertere, & explorare, vt, cùm necesse, reum iuuet interrogando.

SECTIO I.

EX *Primi*, itaque, *libri Proloquio*, discet, licere examinare hæreticos, an sint etiam magi seu malefici.

Ex 1. *&* 2. cap. discet, discernere superstitionis & Magiæ species.

Ex cap. 3. discet.
- qui libri ratione magię prohibiti sunt.
- *q.1.* quantum astrorum influxui citra errorem possit tribui?
- *q.2.* vitare errores malè Christianorum circa complexionis temperamentum.
- A *q.3.* errores vitare circa vim imaginandi.
- *q.4.* Quid sentiendum de sanatione per aspectum, contactum, vocem, de salutatoribus, de gentilibus S. Pauli & S. Catharinæ, & similibus circumforaneis, & de curationibus militaribus, &c. & quæ in hac re peccata interuenire soleant?

Ex cap. 4. discet in
- *Princ.* quæ peccata occurrant in Magia naturali & artificiali.
- *q.1.* Peccata sigillorum & caracterum magicorum.
- B *q.2.* Magorum fraudes de Numeris, & quid tribuendum illis.
- *q.3.* Quomodo peccetur credulitate & vsu incantationum?
- *q.4.* Quæ amuleta seu periapta licita, quæ non?

Ex cap. 5. discet.
- Quæ in pirotechnia seu alchimia peccata reperiantur, & quo se pacto cum alchimicis confessarius gerere, & quæ illos debeat interrogare? q. 3. & 4.

Ex *libro Secundo discitur de quibus Magi sint examinandi.*

C 1. De artis auctore, & efficiente causa quid sentiant? *vt habes quæst.*2.

2. quos habeant libros? *iuxta quæst.*3.

3. circa pactum, quas illi adhibuerint solemnitates? *iuxta q.*4. *præcipuè littera E.* & hic an sint rebaptizati, &c.

4. circa effectus, an eos ediderint præstigiatorios? quia hoc est mendacium. *vide quæst.*6. *&* 8.

5. An putauerint diabolum vera miracula facere posse? quia est error. *vide quæst.*7.

6. an imagines sacras inhonorarint, conspuendo, verberando, trahendo, mergendóve? *vt quæst.*11.

D 7. an alteri pauperiem fecerint, vel damnum dederint. in bonis fortunæ? *d. quæst.* 11. *&* 12.

8. an thesauros ante magica quæsierint, aut aliter diuitias, honores, vel victoriam à dæmone expetierint? *d. quæst.* 12.

9. an incantarint animalia & quomodo? *q.13.*
10. an cum bestiis rem habuerint? *iuxta q.14.*
11. an cum dæmone corpus miscuerint, & quomodo? *quæst.5.*
12. an ad conuentus iuerint, & ibi fecerint, quæ fieri solere narrantur? *q.16.* vbi & illud notandum aliquando non cum dæmonibus, sed exstincto lumine, promiscuè cum quouis vel quauis oblatis proximis sibi concubuerint, quod de Lamiis & maleficis Atrebatensibus anno 1459. narrat Meierus in Annal. Flandriæ, & de aliis alij.
13. Quoad lycanthropos; examinandi, an sibi dumtaxat tales videbantur, an etiam aliis? quia secundo casu adest semper pactum. *iuxta q.18.*
14. an aliquibus vsi contra vulnera ac tormenta? & quibus? *quæst.21.*
15. an conati animas euocare? an conuenerint de apparendo post mortem? *vide q.26.*
16. an finxerint spectra? *quæst.27.*
17. an spectris cultum aliquem exhibuerint, & quem, & qualibus? an pacti cum illis aliquid fuerint, an familiaria colloquia superflua cum his habuerint? *iuxta quæst.28.*
18. an procurauerint spectrorum apparitionem? *quæst.29.*
19. an exorcismis vetitis vsus? quæ adhibuerit, & quam adhibitorum vim esse putarit? an habuerit dæmonem inclusum, vel includere sit conatus? an parendum habuerit, & sub quo pacto, quamdiu, ad quid, &c. *quæst.30.*

Ex libro Tertio.

1. interrogent, quæ sint instrumenta quibus vsæ? nam grauius subest peccatum vnguentis? eò quòd solet præcedere antropofagia & infanticidium. *vide quæst.1.*
2. an somnificum maleficium intulerint naturali medicamento, an verò accesserit sepulcri violatio, & cadaueris iniuria? & quem in finem? *q.2.*
3. quibus philtris vsæ, an miscuerint sacramenta, aut alias res sacratas, & quas? *quæst.3. sect.2.*
4. an sic aliquem egerint in amentiam, occiderint, læserint? *d. sect.2.*
5. an contra philtrum sint vsi remediis illicitis? an capti illicito amore, fecerint quæ ex suâ parte necessaria? *d.q.3. sect.3.* item quę consilia dare possit tali amore irretitis? *ibidem.*
6. ob quam causam philtrum præbuerit; cælebs, an vt matrimonio iungeretur: coniugata, an vt amorem mariti recuperaret; vtrique, an ad libidinem illicitam? *q.3. sect.2.* an odij vel obliuionis maleficio vsus? item an incendij? *sect. pen. & vlt.*
7. quid existimarit de fascinatione, & an aliquam fascinarint? quibus vsi remediis vel antidotis contra fascinationem? *q.4. sect.1.*
8. an cadauera laniarint, & quæ damna venenis intulerint? quo pacto illa damna viuentibus dederint? item an aliquid defoderint, cui sola remotione queat occurri? *d.q.1. sect.2.*
9. *In sect. 3.* notet confessarius singula, vt norit distinguere in aborsu, an nocuerint iam viuo, an antè animationem? item an sic distenderint prægnantem, verâ, an simulatâ prægnatione? quia priore casu accedit prolis periculum, item quoties hæc facta: denique in 3. casu, an propter hanc desiccationem, fætus fame perierit, & quot &c.
10. Attendat qui homicidæ sint excõmunicati?
Sect. 4. Interroget an sagittariam exercuerit magus? an huiusmodi imagines confecerint, an baptizarint: & in quarum personarum interitum?
11. *Sect. 5. & 6.* quos animi, corporisve morbos intulerint?
12. *Sect. 7.* an aliquos deuouerint? & qua imprecationis formulâ?
13. *Sect. 8.* an maleficiarint aliquem ligaminibus, & ad quod tempus? item an ad euitandum vel sanandum illud, aliquid superstitionis adhibuerint.
14. *Ex q.5.* discet habere rationem personarum, quibus nocitum fuit. hinc enim atrocitas peccati crescit. nam cæteris paribus contra publicam personarum peccatur grauiùs, quàm contra priuatam. atrocissimum quoque est omnium, necare infantulos nondum baptizatos.

Ex 6. & 7. discet ob quæ peccata maximè, quis tradatur maleficis puniendus? quibus etiam abstinendum sit iis, qui cupiunt esse tuti, vel liberari à maleficiis.

Ex q.8. poterit confessarius proponere miseriam maleficorum, & peccati enormitatem.

Ex libri verò huius parte posteriore, discere poterit.

1. Naturam vanæ obseruantiæ? *q.1. & 3.*
2. quando, & quale sit peccatum? *q.2.*
3. modos præcipuos vanæ obseruantiæ, & ex eorum similitudine, quando in hoc peccatum quis ruerit? *quæst.4. sect.1.*
4. de precibus & verbis sacræ scripturæ, de ieiuniis & aliis operibus bonis secundum se. *sect.2.*
5. de ligaturis & periammatis *sect.3.*
6. de obseruatione omnium. *sect.4.*
7. de strenis initiò anni. *sect.5.*
8. quando liceat obseruare dies, quando non. *sect.6.*
9. quæ sint licita media sanandorum morborum, & quæ non, & de militari vulnerum curatione. *sect.7.*
10. fundamenta vanarum obseruationum quæ adhibentur ex S.S. &c. refutata. Quod est necessarium scitu, vt idiotis possit persuaderi, esse impia illa, quæ habent pro piis. *sect.8.*

De formulâ, si Deus incarnatus &c.
Dæmonũ ministerio an ad bonum liceat vti.
De rythmo seu versu.
De ritibus & cærimoniis quæ adhibitæ.
De dubio in quo benignior sequenda sit interpretatio, tam de dubio personæ, quam rei.
} Cõtra Felicẽ Malleolũ Tigurinum.

11. Ex formulis positis, *in sect. 9.* futurum ei non difficile, iudicium ferre; de cæteris, quæ sunt innumeræ, & in singulis locis diuersæ; sed in ipsâ ratione formali superstitionis conueniunt.

Ex libro Quarto.

1. Discet naturam prophetiæ, & quando sit peccatum prophetæ, non credere inspirationi. *cap.1. quæst.1. & 2.*
2. Quibus instructum esse oporteat ad dandum consilium in reuelationibus? qui abusus & errata hîc possint accidere ex parte confessarij; quæ ex parte habentis reuelationem? quomodo fraudes & peccata huiusmodi deprehendantur? de scrutannâ intentione. *quæst.3.*
3. Regula discet ad cognoscendum quando peccent astrologi & similes diuinatores. quando sors, omen, vel signi petitio sit licita. *c.2. q.3.*
4. Qualiter peccent diuinatione vtentes, & quæ excusent vel minuant peccatum. *q. 4.*
5. Quale peccatum sit oracula dæmonum consulere? *quæst.6. sect.1.*

6. In necromantiâ quibus vsæ mediis seu instrumentis, quorum ratione potest accedere infanticidium, & similia peccata. *Sect.2.*

Ex seqq. sectionibus, discet species diuinationis cum pacto expresso. In specie quoque illarum vltimâ de oculi excussione, nota incidere in obligationem restituendi, ratione damni iniustè illati.

8. *in q.7.* discet varias species pacti impliciti; ex quibus poterit decidere casus similes, vt de saltantibus per pyras, de asseruantibus, ἄμνιον, de ferentibus amethystum vt somnient, de offerentibus candelam S. Antonio vt furem indicet; & in quibusdam potest accedere obligatio famæ restituendæ, vt in Parthenomantia.

9. quomodo liceat niti ominibus, prodigiis & portentis? quando peccetur in huiusmodi obseruandis? *sect.2.*

10. Quando sit sors diuinatoria & prohibita? maximè de illâ quæ fit per inspectionem libri sacri. *sect.3.*

11. Ad naturam peccati huius intelligendam planè necessaria est. *sect.4.*

12. Discet peccata astrologorum, Genethliacorum, & cæterorum iudiciariorum etiam medicorum & chirurgorum. *c.3.q.1.*

13. Quæ liceat diuinare ex elementis & mixtis insensilibus, vt cometis, halonibus, &c. quæ non? *quæst.2.*

14. Quid liceat medicis diuinare? *q.3.*

15. Quando peccent physiognomi? *q.4.*

16. Quale peccatum sit chiromantia? *q.5.*

17. Quæ somnia licet obseruare & interpretationem quærere? *q.6.* In fine quæstionis habebit exemplum faciendæ in similibus disquisitionis.

18. Quæ occurrant hodie peccata in sorte diuisoriâ, & quibus sit licita? *cap.4.quæst.1.*

19. Quæ peccata contingant in contractu sortis, quē vocant ollæ seu Lotheryæ? quę quoad vēditorem, quæ quoad emptores, quæ quoad ministros seu assistētes, quæ quoad remp. vel Principem? *q.2.*

20. Quæ peccata sint canonicæ purgationis: an quis eam cum mendacio vsurparit? *q.3.*

21. An vsus sit vulgaribus purgationibus interroget; tam subeundo, quàm exigendo. Notet quæ dicta de prouocatione ad diuinum iudicium; quomodo in ea peccetur: item de duello publico & priuato propter adiunctam excommunicationem: & notet quæ ad explicationem censuræ illius hic addita. *Sect.1. & 2.*

22. De peccatis purgationum variarum per ignem. *Sect.3.*

23. Peccata probationis aquæ frigidæ vel feruentis. *Sect.4.*

24. Discet, cur & quomodo peccet iudex probatione illâ vulgari, qua sagæ in aquam proiectæ creduntur supernatare: & quid respondendum nitentibus consuetudine seu corruptelâ quorumdam iudicum. *quæst.5.*

25. Notet quæ hîc dicuntur, vt communia omnibus vulgaribus purgationibus.

26. Item notet, quæ de excusatione ex capite ignorantiæ aliquando iudices prætexunt; vt sciat quando bona intentio excusationem illis prębeat, quando verò non præbeat.

27. Item, quale sit peccatum error sine dolo?

28. Peccare iudices, qui, semotâ lege & ratione, arbitrij liberam plenitudinem sequuntur: & quomodo omnis iudex legi subiectus? *Sect.2. litt.I.*

29. Peccare quãdo canonib. nō obtēperãt? *Sect.3.*

30. Quando liceat signum petere? & quæ fides requisita ad editionem miraculorum?

31. Quomodo peccet torquens vel damnans eum, cui hæc purgatio fuit adhibita? *d.sect.3.*

33. De peccato purgãtis per pōdera & lancē [illegible]

34. De peccato purgantis per crucem.

35. Peccata in quibusdam aliis generibus, quæ rariora. *ibidem.*

Ex libro Quinto, discet.

1. Quando iudex peccet arbitrando temerè circa criminis grauitatem?

2. Quando peccet minunēdo vel augendo pœnam legis?

3. Quem iuris ordinem contemnendo iudex peccet? *Sect.1.*

4. Quomodo peccet in inquisitione? 1. circa corpus delicti. 2. ratione accusationis præcedentis. 3. in formâ inquisitionis. 4. quoad præcedentia indicia. 5. quoad famam præcedentem. 6. quoad absolutionem præcedentem. 7. quoad transactionem. 8. quoad gratiam Principis. *Sect.2.*

5. Discet de indiciis, quæ vis præcipuorum? 2. quod iudex tenetur aliquando ad damnorum restitutionem, si non interrogauit de sociis. 3. quando propterea reo deneganda sit absolutio? 4. alia in hac re tam rei quam iudicis peccata. 5. peccata iudicis ex defectu indiciorum ad torturam sufficientium. 6. quomodo distinguenda iactantia à minis? 7. quod mens scrutanda in minantis æquiuocâ locutione. *Sect.3.*

6. *Sect.4.* Docet vim minùs certorū indiciorum, 2. quod ex nō impedito dãno iudex teneatur restituere. 3. Peccari in sortiariorū, defensione, fauore, patrocinio & occultatione. 4. qui mortaliter peccent non defendendo. 5. qui teneantur restituere.

7. discet multiplices abusus iudicum in receptione testium. *sect.5.*

8. Peccata accusatorū, & onus restituendi. *sect.6.*

9. varia peccata in reis comprehendendis, carcerandis, & postea ibi asseruandis. *sect.7.*

10. multa grauia peccata circa modum torturæ, in quantitate & qualitate.

11. quosdam ritus superstitiosos contra maleficium (vt vocant vulgò) Taciturnitatis. *sect.9.*

12. peccare iudices qui mendacio dolóve reum decipiunt. *sect.10.*

13. quando iudex peccet condemnando reum ex suâ confessione. *sect.11.*

14. Quomodo discernendæ; suspicio, opinio, & præsumptio.

15. Cui possit iniungi abiuratio, & quo pacto is ad eam inuitus adigi possit? *sect.12.*

16. Varia in quibus iudices circa canonicam purgationem queant peccare. *sect.13.*

17. Quomodo iudex peccet, interdum etiam cum onere restituendi, eò quòd cùm deberet absolutè absoluere, tantùm absoluit reum à iudicij instantiâ? *sect.14.*

18. Quomodo qualificanda sortilegia: item quæ sint hæreticalia, quæ non? & proinde, quibus excommunicatio accedat? *sect.15.*

19. Quando iudex peccet in pœnæ irrogatione? *sect.16.*

20. peccata quędã propria Sacerdotū & clericorum in hac materiã, de quibus illi interrogãdi. *ibid.*

21. Quando iudex remittens pœnam teneatur ad restitutionem & peccet? *ibid.*

22. Peccatum legentium vel retinentium libros Magicos. *sect.17.*

23. An præbẽda maleficis ad mortem damnatis Eucharistiâ; & vnctio, & quid in Eucharistiâ præbendâ sit obseruandum. *sect. 18.*

24. Peccétne iudex sepulturã denegãdo. *sect. 19.*

25. Peccatum eorum qui subministrant instrumenta necis, vt reus euadat pœnã publicam. *ibid.*

SECTIO II.

De sigillo confessionis in hac materiâ.

HAnc sectionem addo, propter quorumdam confessariorũ simplicitatem, & quorumdam Iudicũ temeritatem atque malitiam; qui, quantùm possunt conantur ex confessariis, directè, indirectéve, tum ante Rei mortẽ, tum post eam, exsculpere; num reus fuerit peccati illius conscius. Adeò vt alicubi audiuerim solitos quodam loco confessarios à iudice post latam sententiam mortis in reum interrogari; sitné iustè damnatus reus? necne? & religiosos quosdam, eò quòd hanc Iudicum iniquã importunitatem, vt sacrilegam, graui oratione repressissent, imposterum ad reos audiendos vocari desiisse. Notandum primò sigillum confessionis vim æqualem habere in omni crimine, etiam maximè enormi; vt in crimine læsæ Maiestatis humanæ, & hæresis [a]; vnde patet falsum & erroneum esse versiculum illum vulgarem?

Est hæresis crimen, quod nec confessio celat.

Notandum secundò, ex communi sententiã, seruandũ sigillum, vt ante rei mortem, sic & eo mortuo, quia moriendo ius famæ suæ non amisit: nec confessio eius propterea minùs confessio esse cæpit, quàm priùs. Notandũ tertiò, Doctores quando concedunt veniam detegendi, seu narrandi aliqua accepta in cõfessione; nũquam loqui de expressione delicti in specie, vel personæ nominatione; sed omnes tãtùm agere, de quadã generali reuelatione delicti, sic factã, vt per eam nequeat ad personarũ cognitionẽ deueniri [b]. Notandũ 4. aliud esse si agatur de delicto cõmittendo, aliud si de iam cõmisso.

Quoad delictum commissum; inprimis est sentẽtia quorumdam, quæ communis videtur Canonistarum [c], posse Sacerdotem delictum iam commissum reuelare, quod non in Sacramento pœnitentię; sed extra illud, sub promissionę secreti & sigilli çõfessionis accepit; immò, si in testem producatur, debere illud reuelare in iudicio; hæc sẽtẽtia reiicitur ab aliis [d], volentibus veram esse de crimine committẽdo, non de crimine commisso, probabilem puto vtramque, sed posteriorem esse tutiorem: in rigore quidẽ, qui se obligat sub secreto tali, æquè se obligat quoad commissa & committẽda; sed censetur Ecclesia propter publicum bonum, velle irritare promissionem illam, quo ad crimen committẽdum; qui fauor boni publici cessat ordinariè, quoad crimen cõmissum, ideò si graue damnum inferretur celatione illius criminis commissi; teneri tum quoque illud sic reuelari fatentur Menoch. & Farinacius, doctiss. duo Iurisconsulti. Sanè promissio illa sub secreto sigilli facere nequit, vt quod sigillũ non est, id tale fiat: sed obligat solummodò more promissionũ aliarũ de secreto seruando: quarũ vis se in detrimentũ reip. contra æquum & bonum nequit porrigere. Quoad delicta committenda; quando quis non vult abstinere aut se emendare, sed crimen statuit perficere, fuère nonnulli Iuristæ, qui censuerint, ea posse à confessario reuelari [e]. hæc sententia periculosa est, & retrahit homines à confessione. Excusari possent auctores eius, si dumtaxat locuti forent, de eo qui specie confitentis accederet, reuerâ tamen non haberet animum confitendi, sed vel consilij petendi tantùm, vel decipiendi confessarium, aut pertrahendi in societatem criminis; tunc enim non est verum sigillum, nec res sub sigillo credita. Quod si quis animo confitendi accederet, seque clauibus subiiciendi, & absolutionem consequendi, & sic, confessionis sigillo rem subiiceret: sequenda omnino communis opinio contraria, quæ pluribus Iuristis & Theologis placuit, non esse tum licitum detegere, ne reip. quidem proditionem [f]. Hanc sententiam limitant, primò quoad veram reuelationem: volunt enim posse Sacerdotem tunc ipsos confitentes diligẽter monere, vt abstineant, & obuient, tum etiam monere magistratus, & Episcopum, vt super gregem suum vigilent, ciuitatem custodiãt, & similia, quibus & malo subueniatur, & confessio non reueletur [g]. 2. limitant, si pœnitens habeat socios complices, & ipse quidem pœniteat, & emendationem spondeat; indicat tamen adhuc esse periculum, ne per complices, ipso desistente, scelus committatur: tunc enim putant; vt occurratur damno futuro, posse Sacerdotem reuelare delictum futurum, etiam confitente non consentiente [h]. 3. limitant multi Iuristæ si pœniteat pœnitentem, & velit se emendare ac desistere; quod si nolit desistere, nec obuiare vt potest, sed perficere mauult: tunc inquiunt non teneri sacerdotem ad sigillum, quæ putatur communior sententia canonistarum [i]. fundamentum eorũ est, quia non putant hanc esse veram confessionem, nec sigillo hîc locum esse. Sed falluntur, quia vera confessio est, si animum accedentis & confitentis cõsideres; licet non sit perfecta confessio & valida. Et ad hoc vt quis sigilli secreto legitur, nihil necesse est (quod benè docuit Nauarrus) confessionem esse perfectam & validam, si hoc enim requireretur, quanta quæso porta panderetur malis Sacerdotibus, ad reuelãda secreta: quibus sufficeret minima aliqua causa denegandæ absolutionis? sed satis est, si pœnitens animo accedat confitendi, seque clauibus subiiciendi, vt absolutionem consequatur, & cum hoc animo sincerè peccata narret, ac numeratò promat; nihil quod meminerit, sitque dicendum, prætermittens spontè suâ: obligatus enim hoc ipso manet Sacerdos ad sigillum seruandum: nec æquitas aut religio sacramenti huius patitur, vt qui fidem habuit, suaque arcana credidit cõfessario, vllâ ex causâ decipiatur, sunt enim permulti, qui licet animo sint satis præparato & forti ad confitendum; infirmiores tamen adhuc se putant, quàm vt queant abstinere, & imaginariâ quadam necessitate se trahi raptarique ad perficiendum putant; quod dolent tamen se non penitùs abominari, & à Deo postulant vires robúrque sibi ad hoc præstari; & ignosci infirmitati suæ. Quare tertia hæc limitatio meritò à Theologis plerisque hodie exploditur: & miror Farinacium eam amplexum; cum rectè D. Thom. paulò antè fuerit secutus.

Quoad 2. limitationem, simul & primam, dependent à quæstione V. *Sacerdos possit vti aliquando scientia, ex confessione parta, saltem ad gubernationem, & mala imminentia auertenda?* verbi gratia, confitetur maleficus se vel alium pósuisse pulueres, vel quid aliud sub tali limine; & nisi tollantur, domum comburendam, Principem interiturũ, quot

---

[a] Gign. de crim. læs. Mai. lib. 2. rub. qui accusa. pos. q. 18. Anton. Gabrielus lib. 7. concl. vlt. n. 17. Albertin. de cognoscend. assertio. Cathol. q. 25. Sco. & Ric. in 4. d. 21.

[b] sic post Angelum, Albert. Gigan. & Gabrieliũ docuit Farinacius to. 1. q. 51. nu. 110.

[c] testibus. Gomesio 3. par. c. 13. num. 9. & Gabrielio. supr. n. 16.

[d] sic Menochius li. 1. de præsumpt. qu. 89. n. 17. & Farinacius supr. n. 115.

[e] post Innoc. & Abbat. Gabrielius d. cõcl. vlt. n. 7. Menoc. de arbitra. cas. 180. num. 21.

[f] D. Tho. Sot. Rich. & com. m. Theologi. vide Nau. in c. sacerdos n. 120. & seq. Far. multos citat iuristas sed videtur non satis rem assecutus.

[g] Ex D. Tho. Augustin9 ad Angelum. vers. cheh. tradita latua patria. post, num. 18.

[h] sic post alios quos allegant. Angel. & Gigas sup & Farinac. supr. num. 101.

[i] vt Innoc. Abb. Anc. & qui eos seq. Gabr. & Menoc supr. Gign. supr. q. 18 August. ad Ang. supr. Bonacosa. p. commu. opin. vers. sacerdos. non potest reuelare.

quot vrbem ingredientur egredientúrque in magnam perniciem aut periculum venturos. Qua in quæstione consentiunt omnes ferè DD. paucis exceptis, licere seruatâ circumspectione vt nec directè, nec indirectè ad suspicionem peccati confitentis quisquam deueniat [a]. Sed probabilior est contraria sententia & tutior &, magis consentanea religioni ac reuerentiæ huic Sacramento debitæ; quàm tenuisse videtur Henricus Gandens.[b] Tutiorem dixi, quia vt illa contraria practicetur sine periculo, tantâ & tam multiplici est opus circumspectione, vt difficile sit plerúmque eam seruantem non incidere in sigilli violationem. 2. quia fauet ipsi Sacramento, cùm inuitet ad illud ipsâ silentij & arcani necessitate, & securitate, ac libertate confitentium. 3. quia S. D. N. Clemens VIII. anno 1592. die 26. Maij, decreto quodam, præcepit superioribus regularium, vt diligentissimè caueant, ne notitiâ de peccatis in confessione habitâ ad exteriorem gubernationem vtantur. Quæ sanctio etsi liget dumtaxat eos ad quos scripta; satis tamen indicat Pontifici Maxim. magis probari eam sententiam; quæ vult ita prorsùs se confessarios gerere, ac si in confessione nihil penitùs audiuissent; sibique persuadere, nullatenùs humanarum rerum regimen ab hoc Sacramento dependere, vt quod àb eo quàm longissimè distat. Cùm tamen hæc prohibitio in isto casu sit iuris humani; & periculum à republicâ, vel proximis; cùm citra damnum tuum & sigilli violationem queas; propulsare, sit iuris diuini; haut dubiè casus posset incidere; quo quis teneretur hac scientiâ ad malum, quemadmodum diximus propulsandum auertendúmque vti, præsertim cùm sententia illa communis sit probabilis, & nullum ius humanum valeat impedire; ne quis, cùm necessitas postulat, ad malum ingens impediendum, sententiâ probabili vtatur [c]. Et hoc casu admitti posset prima illa limitatio; sed & 2. si per omnia prospiciatur & caueatur sigilli integritati. Nec enim putãdum, Pontificem de huiusmodi extraordinariis planè casibus agere voluisse; qui in religiosis congregationibus vix vnquam eueniunt.

Ex hac autem sententià illud sequitur; si Petrus magus mihi confitens inter circumstantias peccati complicem indicarit; isque mox mihi quoque confiteatur, sed peccatum illud sibi cum Petro commune reticeat; non posse me hac scientiâ vti, ad illum de hoc peccato examinandum; sed tantùm posse me in genere inuestigare; num sit aliud quod conscientiam eius grauet, & persistentem in silentio, teneri me simpliciter absoluere. Sequitur secũdò, Non posse Sacerdotem ne metu quidẽ mortis proposito, cuiquã hoc crimen reuelare [d], & posse eo casu dicere nescire sese, nec de tali peccato se quidquam audiuisse, quia reuerâ non scit, nec audiuit, vt homo, seu vt pars reipub. Immò si mente subintelligat, (scilicet, vt possim reuelare) posset dicere se hoc in confessione non audiuisse, vel reum sibi hoc confessum non fuisse; & hæc omnia posset iuramento confirmare [e]. Nec potest ad reuelandum Sacerdos à quoquam cogi, ne à Papâ quidem; multo minùs à quouis alio, vt fusè docent Augusti. Berous & Hieronym. Gigas. [f] Quod si iudex inuenisset peccatum malefici scripto commendatum, vt id confiteretur; vel ab aliquo ausculante pœnitentem, vel à sacrilego Sacerdote sigilli violatore id intellexisset; non posset iudex his testibus, nec illi scedulæ, nec ipsi Sacerdoti credere, nec propterea reum capere, vel torquere [g]: immò etiamsi iam illum condemnasset testibus conuictum; & postea intelligeret totam delationem vel accusationem ortam ex sigilli violatione, deberet damnatum absoluere & dimittere [h].

Duo denique sunt casus, soli, quibus liceat reuelare in confessione audita, *primus est*, quando pœnitens Sacerdoti licentiam reuelandi cõcessit, consentiunt in hanc Theologi [i], & Iuristæ [k] propter text. clarum, *in cap. significasti de adulter*: & quia licet pœnitenti renuntiare iuri in fauorem suum introducto. Quidam tamen requirunt, vt hæc licentia detur extra confessionem, & rursùs tunc reus narret suum peccatum. Sed hoc non est necessarium, vt meliùs cæteri censent, nam si extra confessionem iterùm ei narret: iam poterit ex alio capite referre, nempe iuxta limitationem sequentem. Deinde quid interest, dicátne in confessione, do tibi lcientiam, hoc quod modo narraui reuelandi; an post confessionem hoc dicat, & iterum narret? Veriores ergo conditiones sunt, 1. non sufficere ratihabitionem, neque licentiã interpretatiuam; vel implicitam; sed requiri explicitam & expressam. 2. debere eam esse merè liberam & nullatenùs coactam. 3. debere subesse causam iustam & magni momenti; vtputa boni publici, aut corporalis vel spiritualis boni pœnitentis. Nam iocò vel ex causâ leui reuelare, etiam habita permissione confitentis, sacrilegium foret. [l]

Sacerdorti verò, dicenti se licentiam à pœnitente habuisse, non semper credendum; sed dumtaxat, si & ipse bonæ sit famæ, & iureiurando id confirmet, & pœnitens ei non contradicat. [m]

Secundus casus est, si sacerdos idem aliunde, seu aliâ viâ, extra confessionem, ante vel post eam, resciuerit: quem admittunt, in delictis committẽdis, Abbas & alij; [n] sed idem in cõmissis censent communiter Theologi [o]. & ratio efficax id persuadet, nec enim per confessionem sacerdos amittit ius quòd antè habebat; neque id quod postea aliunde illi comparatum. Quod si amitteret, confessio vergeret in damnum publicum, nam fraudibus patrocinaretur, & iudicia euerteret, verbi gratia, si quis, coram duobus Sacerdotibus tantùm, maleficium commisisset, & postea vtrique confiteretur. iste enim tum nec deferri nec accusari à quoquam posset: quod, quàm sit reip. perniciosum, nemo nõ intelligit. Cauendum tamen Sacerdoti, ne hac licentiâ vtatur, nisi in re grauissimâ: nam facilè scandalum sequeretur, si frequenter & in leuibus rebus eâ vteretur: item cauendum, ne quid ampliùs dicat, quàm quod extra confessionem cognouit. Sacerdoti verò dicenti se extra confessionem id resciuisse non credi, nisi id probet, &, si nõ probat, extra ordinem puniẽdum arbitrio iudicis, cõmuniter censent Canonistæ [p], sed hoc arbitror de sacerdote malæ famæ intelligendum. Nam in eo qui bonæ famæ est, putarim sufficere iusiurandum pro probatione, si testes desint: cur enim non hîc sufficiat, quod in priore casu sufficere fatentur?

Denique, extra hos casus licitos, sacerdos reuelando violans sigilli (quod ex iure diuino positiuo fluxit) secretum, hodie deponẽdus, & in carcerem perpetuũ monasterij cuiuspiã detrudẽdus est. *vide Cõc. Later. c. 2. & c. omnis de pœn. & remiss. & Farin. pract. crim. q. 51. nu. 93.* aliquando tales iussi fuêre à Pontificibus degradari & pœnâ mortis affici, & meritò, exẽplũ ponit Felicianus. *lib. de degrad. c. 14.*

a citant multos Sotus de rat. secr. tegẽdi mẽbr. 3. q. 4. Naua. in d. ca. Sacerdos nu. 144. & seq. d. 6. & est omniũ illorũ quos cita. litt. d. b nu. §. 1. & præt. Cardinalis Toleti in sũ. Casuũ, & Emanuelis Saa in Aphorismis. quodlib. 8. q. 29. & 31.

c Vide D. Th. in addit. 3. q. 11. art. 1. ad 1. & 4.

d c. Sacerdos de pœ. d. 6. & ibi Nau. à nu. 13. & est commun.

e Nauarr. Man. ca. 8. n. 19. communẽ esse docẽt Gigas d. q. 18. n. 4. Gom. de crim. c. 13. n. 9. Mascardus li. 1. de prob. in præfat. q. 5. nu. 51.

f Berous q. 12. nu. 2. Gigas d. q. 18. num. 5.

g Ant. Gomes. d. n. 9. Masc. d. operis lib. 2. cõcl. 377. nu. 1. & 3. Menoc. li. 1. de præsumpt. q. 89. nu. 26. & 27.

h est communis. vide Sotum in 4. d. 18. q. 4. à 5.

i Sch. in 4. d. 18. & 11.

k in c. Matthæus. de Simonia. & in ca. significasti de adulte. Farina. supra n. 111.

l post Halensẽ, Scot. Dur. Gabr. & Maior. in 4. d. 21.

m vide Mascard. de probatio. cõcl. 1286.

n vide Augustinũ de Anconaad Angel. vbi supr. & Farinac. supr.

o D. Bona. d. 21. art. 2. q. 3. Palud. ibid. qu. 3. ar. 3. Sotus d. 18. qu. 4. art. 6. Nau. in d. cap. Sacerdos, num. 161.

p Nauar. & alij quos sequuntur Mascard' supr. nu. 5. & 6. & Farinac. supr. num. 108.

SECTIO III.
De modo confessionis.

PRæter ea quæ communia sunt in hoc crimine & in cæteris, peculiariter obseruare oportet confessarium nonnulla. Quædam pertinent ad interrogatoria; quædam ad præparationem animi; quædam ad obligationem restituendi; quędam ad absolutionem impartiendam.

Quo ad interrogatoria, multa fuerunt è me dicta, *sect.1.* his adde primò quod quia sagę vix, vnquam faciunt integram confessionem idq; dæmoni promittunt: rogandæ sunt de hac re, & sacrilegæ seu mutilatæ confessiones omnes repetendæ; deinde vt tunc omnia prodant, inducendæ bonis rationibus, vt velint; & interrogatoriis illis Sect. I. iuuandæ, vt possint. Interrogandæ quoque, an ex animo renunciarint fidei, nam tunc est apostasia, an aliquid animo crediderint contra fidem? tunc est hæresis. an abusæ rebus sacris? & est sacrilegiũ. an diabolum adorauerint, siue in specie aliqua visilem, siue quem non videbant (vt testatur Meierus de sagis Atrebatensibus anno 1459.) item quamdiu in hoc crimine hæserint, an aliquando animo pœnituerint, &c. propter volitiones eiusdem criminis diuersas & earum interpolationes. 3. interrogandæ sunt, an adhuc retineant libros aut alia magica instrumenta: quia retentis illis absolui nequeunt. 4. vtrum alios talia docuerint aut seduxerint: quia non debent absolui, nisi quantùm in se est conuertere illos conentur, & si conuerti noluerint, eos ad superiores magistratúmve deferant, aut accusent. Si tamen cõfessio fiat in articulo mortis, sufficiet tum, qui præsentes fuerint in genere monere & hortari, vt à deceptione & hæresi tali recedant, sibíque in posterum caueant, &c. 5. videndum, vt occasiones relabendi euitentur, & tollantur, verbi gratia si habitat, vel versatur inter maleficos, quando fieri potest, loci mutatio, & separatio, iniungenda. 6. interrogandæ diligenter de varietate confessionis iudiciariæ, hortandę, si cuncta vera, quæ dixerunt? ne mutent, sed veritatem tueantur, si falsa, vt retractent: si quos innocentes (vt fit non rarò) detulerint, eos exculpent: si quos noxios complices sciant non emendatos, eos deferant iudici: neque ex hac generali admonitione irregularitatis periculum est.

Quoad animi præparationem, magna in hoc crimine confessariis se difficultas offert. Inprimis cauendum puto Iudicibus, ne reis mortis sententiam per quoslibet denuncient, deligendi potiùs viri pij & prudentes, qui hoc indicent verbis prudentibus, & simul adhortentur ad bonam & seriã præparationem, docet autem, in hoc maximè crimine, experientia, non expedire eos, qui confessarij sunt futuri, ante sententiæ pronunciationem ad reos accedere, vt eorum confessionem excipiãt: vix enim verum fatentur, dum sibi timent à delatione: item docet eadem experientia, non esse vtile, immò sæpiùs noxium esse, si ipsemet confessarius mortis sententiam reo intimet. sic enim à tali nuncio vt plurimùm abhorrent, vt rarò postmodum rectas & sinceras admonitiones in animum admittant. Illud quoque memini à me quæsitum aliquando: *An dum in tormentis reus versatur, liceat vel expediat, quæstioni confessarium interesse*; scio id latrunculatores à sacerdotibus aliquando petere: sed, impudentiores illi, an imprudentiores isti qui faciunt, nescio. abusus est certè, propter irregularitatis multa quæ se hic ingerunt pericula. quæ ibi necessitas confessarij? immò quæ vtilitas? hortetur ad silentium? causa est cruciatus augẽdi. hortetur ad confessionem veritatis? mortis sententiam accelerat. absit potiùs, & fugiat à tam acerbo & ferali spectaculo sacerdos: seque contaminari putet, si propior adsistat, & oculis hauriat hanc carnificinam. Et apertè id prohibitum in conc. Antissiodorensi canon. 33. *non licet Presbytero nec Diacono ad trepalium vbi rei torquentur stare.* vbi noua vox *trepalium*, vt puto de equuleo. Nihilominus fateor illud vtile futurum, si in vicino quopiam cubiculo sit, vt, si in mortis periculum reus incideret, iuuare possit celeriter, & deficienti venire suppetias. Morienti adesse confessarium necesse est, propter diaboli insidias, qui *calcaneo insidiatur*, hoc est vltimo vitæ humanæ actui. Hæc quæri audio: *num liceat à iudice petere: vt, si reus viuus rogo tradendus sit exurendus, sacculus puluereus pectori appendatur, accelerandæ mortis gratia, vel, cùm appensus est, à carnifice, vt ignem illi admoueat: vel à iudice, vt strangulari iubeat eum, qui lento igne consumitur?* vulgus Doctorum talem putat incidere in irregularitatis notam. Si indiceret, foret ea, quam vocant, *ob defectum lenitatis*. at mihi hic lenitatis exuberare videtur potiùs, quàm deesse & opus meritorium puto, quodque non sacerdotem modò, sed & quemuis Prælatum deceat maximè, non tam mors acceleratur, quàm cruciatuum finis accersitur, moriturus ille certò: agitur, ne per tot supplicia. Sed ad confessionem reuertamur.

In contritione procuranda, hoc opus hic labor est, nõ ex parte Dei, sed ex parte ipsius malefici, quem ordinariè duo impediunt, error, & metus. Error quidem multiplex. Nam postquã captæ sunt maleficæ, vt ipsemet sæpè fassæ, *tunc diabolus* (verba sunt Grillãdi a) *nihil aliud satagit, nec laborat in alio, nisi in persuadendo, vt persistant in sententia & vsque in vitæ finem perseuerent.*) Adducantur licet in supplicij locum, ignísque succendatur, se illarum corpora & laqueo, & flammis palàm erepturum, facturúmque, vt ex flammarum contactu nullum dolorem percipiant. Quod si mori illas contingat incendio, mortem illam cruciatus expertem fore; migraturas ex huius vitæ miseriis absque supplicij sensu, vt in futuræ vitæ beatitudinẽ transferantur, illic eas dæmonibus similes fore: eodem robore, scientia, diuitiis, potentia, voluptate, quibus ipse dæmon ponitur ac pollet, donandas. Sic mendax decipit. Alius error est, quia persuadet impossibile esse ipsis ad Deum conuerti, & veniam consequi peccatorũ, propter pactum secum initum, & Dei abnegationem, aliáque quibus se contaminarunt scelera nefandissima. Sic illas, dum vel desperatione deiicit, vel spe lactat & extollit, semper conatur obdurare: vt cuncta negent, respuant confiteri, nõ resipiscant, nihil pœniteat deliquisse. Hic in promptu Sacerdos habeat, & sacræ scripturę testimonia, & Patrum sententias, & exempla omnis æui; quibus clarè demonstret vtróque dæmonem mentiri: seriò conuersos nunquam à Deo reiici; nihil eorum, quæ pollicetur, iactatorem illum præstare posse, neque si posset velle. Grauitatem quoque criminis poterit proponere: ex circumstantiis hæresis, idololatriæ, Apostasiæ, homicidij, patricidij, rapinæ, Sodomiæ, & sacrilegij. Impœnitentiæ verò istius signum idem Grillandus b. maximè quoad mulieres, certum esse dicit; si lacrymas nullas emittant, cùm tamen flere, gemere, suspirareque videantur, & omni conatu

a de sortileg. qu. 9. num. 2.

b supra num. 3.

lacrymari conentur. Hanc ipse cum aliis Iurisconſ. verissimam notã putat, qua constet eas non verè, ſed fictè tantùm pœnitere, cuius rei, cùm videat ſe rationem nullam naturalem idoneam reddere poſſe, confugit ad ſupernaturalem, vultq; id fieri à diuina prouidentia in pœnitentiæ fauorem. Cenſent itáque Grillandus & ſocij: ſi ſaga lacrymetur, verè illam pœnitere ex animo; ſi non lacrymetur, fingere pœnitentiam. Nunquam iudici auctor fuerim huic coniecturæ inniti, vt certæ vel idoneæ. Nam experientia illa, quam ex aliquibus ait Grillandus ſe collegiſſe, fallax eſt & incerta: tum quia nonnumquam ipſa doloris magnitudo lacrymas deſiccet, & planè tollat, iuxta illud orcheſtræ a.

a Senec. in Oed. v. 57.

Fletúque acerbo funera & quæſtu carent:
Quin iſta tanti peruicax clades mali
Siccauit oculos, quódque in extremis ſolet,
Periere lacrymæ.

Solet ait, & verum eſt. Iam ex aduerſo ſæpè præ lætitiâ quidam lacrymantur, iuxta illud eiuſdem b.

b in Thyn.

Subitos fundunt.
Oculi fletus: nec cauſa ſubeſt.
Dolor an metus eſt? an habet lacrymas
Magna voluptas?

Nec iuuant illum argumenta à Canonibus petita, quibus tantùm probatur lacrymas eſſe ſignum pœnitentiæ, & nubis mæſtæ animum obſidẽtis profluuium: lacrymis quoque peccata dilui, & fœditatem animo elui: quæ vt veriſſima ſunt, ita minimè probant: nullum pœnitere, niſi & lacrymetur, quidam ſunt tam duro vultu, tam ſicco cerebro, vt lacrymari neſciant, etiam pueri, poſſunt ergo mulieres quoque tales reperiri. Nam pueri non minùs humidi, non minùs ad lacrymas faciles, quàm illæ. Accedit quod I.C. iſti non ſatis inter ſe concordes, diſſident ab inuicem, quidam à ſeipſis. Aliquando ſcribunt defectum lacrymarum eſſe indicium ipſius maleficij, nam maleficas eſſe, quæ non lacrymentur: at Grillandus fatetur maleficas, cùm verè pœnitent lacrymari. An hæc conſentanea, & non pugnantia? ſi dicas, lacrymari, quia eo ipſo, quod pœnitent, maleficæ eſſe deſierunt: ſicut adulter eſſe deſinit affectu, quem peccaſſe pœnitet, verum hoc quidem. Sed quid ſi pœnituerit peccaſſe, & poſt pœnitentiam hanc animi comprehendatur ea, quæ veneficiis ſuis multos interemerat? hæc iuxta Grillandum poterit lacrymari, quia pœnituit: iuxta cæteros verò adhuc lacrymari non poterit, quia quoad externum forum adhuc eſt verè malefica, nam vt Grillandus hoc ſuum dictum ſtabilit auctoritate diuinæ prouidentiæ, ad pœnitentiam animi declarandam: ſic alij illi ſuum quoque firmant eadem diuina prouidentia, quam decet fauere iudicibus ad criminis commiſſi deprehenſionem, & vindictam, quare iuxta illos, vt crimen huius maleficæ (quoad forum externum talis eſſe non deſiit) puniatur, neceſſe eſt hoc indicio illã detegi, vt flere non queat, quàm lacrymaturam Grillandus contendit. Planè confeſſario omnia huiuſmodi indicia aſpernenda, omnes huiuſmodi coniecturæ fugiendæ ſunt: eò quòd pœnitenti pro ſe, & contra ſe loquenti, tenetur credere. Denique quis adeò fori huius interni inexpertus eſt, qui neſciat, ſæpè vbertim flere quoſdam confitentes exiguo tactos dolore: & alios multò grauiùs affectos, & ictos profundiùs, nec vnam lacrymulam emittere?

Vrget etiam tum reos metus duplex, alter verborum & minarum à dæmone, à quo incarceratæ non rarò affliguntur crudeliſſimè: alter humanæ infamiæ: contra vtrúmque rationibus, exemplíſque armari à confeſſario illas oportet.

De tertio illo, nempe *reſtitutionis obligatione*: conſiderandum, ſitne damnum adhuc impendens, an verò iam fuerit illatum, ſi damnum adhuc pendet, vt ſi res adhuc ſit planè integra, vel venenum vel aliud maleficium nondum cæperit lædere, ſed poſt aliquod tempus effectum ſuum exſeret: non eſt reus abſoluendus, donec quocúmque modo licito conetur malis futuris obuiare, & veneno antidotum præbere: vel maleficium deſtruere: idque totum de conſilio confeſſarij docti & prudentis: cui attendendum, ne occultum crimen pandatur, & ne qua media illicita adhibeãtur. Si verò aliqua iam damna fortunis perſoniſue fuerint illata non abſoluat confeſſarius, ſine præuia ſatisfactione, aut (ſi eam nequit reus præſtare) ſine fideiuſſoria, vel ſaltem iuratoria cautione, ita ſanè quando quis adhuc liber iuriſque ſui confitetur. Nam quando eſt dãnatus ad mortem: in locis vbi bona non confiſcantur, ſufficit confeſſarius hanc defuncti obligationem (ex eius conſenſu) hæredibus ſignificari curet, ſi poteſt: túncque officiũ magiſtratus fuerit, cogere hæredes ad ſatisfaciendum: immo & reus deberet hoc coram iudicibus declarare: velle ſe, vt de bonis ſuis, omnibus (quoad fieri poterit) ſatisfiat, qui damnum acceperunt. At in locis, vbi bonorum confiſcatio capitale ſupplicium conſequitur: officium confeſſarij erit, monere reum, vt iudicibus indicet ſe à fiſco petere, vt qui in bonis, etiam in reſtitutione hac exſequenda ſuccedat: ſi reus hoc nequeat facere, cõfeſſarius obeat munus, ſaltem monendo iudices vel fiſcum. Nõ enim malefici per mortis pœnam, euadũt obligationem reſtituendi. Nam mortem ſubeunt propter iniuriam reip. irrogatam, non propter iniuriam priuatorum. Et hæc eadem realis obligatio reſtituendi, migrat ac quoſuis bonorum ſucceſſores: cùm nõ pœna ſit, ſed debitum, quare tenebuntur hæredes, quicúmque fuerint, damna reſarcire, quatenùs ad eos ex bonis malefici commodum peruenerit c. Ceſſaret obligatio iſta, ſi pars læſa profiteretur, ſe tali ſupplicio contentam eſſe, ſibique ſic ſatisfactum d.

c c. in litteris de raptor. & incend. eſt G communis teſtib. Couarr. l. 3. var. reſol. c. 3. Claro. §. fin. q. 51.
d Nauarr. Manual. c. 15. nu. 25. Binsfel. de confeſſ. malef. par. 2. prælud. 13.
e lib. de Antichriſto. c. 7.

Quartò, *quoad abſolutionem*, quædam particularia occurrunt. Quærendum enim an pactum habeant cum dæmone expreſſum, quid promiſerint, & qua ſolẽnitate, de his ſolemnitatibus, *lib.* 2. diximus per multa: quæ poſtquam ſcripſiſſem, venit ad manus meas liber Gallicus Florimundi Raëmundi, Senatoris Regij in Burdegalenſi curia, viri pij, Catholici, & eruditi e, in quo ritùs nonnulli, cæteris nefandiores, & magis ſacrilegi continentur: fideliter eius verba transferam in Latinum ſermonem, ſcribit in hac Curia anno 1594. auditam mulierculã, Aquitanam adoleſcentulam, non incita forma quæ ſine tormentorum cruciatus ſponte ſua fatebatur: *ſe, teneriore adhuc ætate cùm foret, à quodã Italo corruptam, & poſt ea, quæ D. Ioannis Præcurſoris diẽ præcedit, nocte media, in agrum quendam abductam, illic Italum fagina virgula circulum in ſolo deſignaſſe, certaq; verba in libro quodam nigro lecta ſubmurmuraſſe: ſubitò deinde hircũ grandem planè atrum aſtitiſſe, probè cornutũ, comitatum fœminis duabus, & mox acceſſiſſe virum veſtitu ornatúque ſacerdotali. Hircũ quæſiſſe ab Italo, quæ puella iſthæc foret? reſpondiſſe hunc, eam à ſe adductam, vt hircus in ſuarum numerum illam referret. Quo audito, iuſſit hircus, vt illa ſignum crucis manu læua efformaret, & quod aderant, ſalutatoriæ*

toriæ venerationis officio fungentes, accederent propius. fecere illi, & osculum sub ipsa cauda labris impressere, Inter hirci cornua nigricolor candela tetrum lumẽ præbebat: de hac, quas singuli manu tenebant, accenderũt, &, cum hircũ adorabant, stipem pecuniariam in peluim quæ aderat, iniiciebant. Hoc *primo factum tempore. Postea Italus fœminam in eundem iterum locum reduxit. tunc hircus ab ea postulauit corollam seu sertum de capillis eius:* Italus *capillos desecuit, & illi obtulit: hoc signo desponsam seduxit hircus à turba, & in vicinum nemus deductam, solo appressam, iniuit: quæ fœminæ commixtio (vt aiebat) mirè ingrata & voluptatis planè expers fuit, immò & cum sensu doloris acerbi, & horroris, ob semen hirci, quod glaciei instar frigidum experiebatur.* Singulis *quoque mense Mercury & V*eneris *diebus semel, generale* Capitulum *(sic vocabat) celebrabatur apud* Puteum de Dome, *ad quem conuentũ ipsa infinitis vicibus accesserat, cum aliis plusquã sexaginta, qui singuli candelam nigram secum adferebant, & de illa hircina inter cornua lucente accendebant, quam hircus admotam postice, posteriore illo subcaudino flatu accenderat. Quo peracto omnes tripudium orbiculare, obuerso inuicem tergo, iunctis manibus auspicabantur. Missæ quoque simulacrum exhibebatur: quod qui peragebat (quem illa nominauit) casula nigra, crux cui nulla intexta, vestiebatur: loco sacrificij incruenti & sacræ hostiæ, eleuabat resegmen siue orbem ex rapa, tinctum fulgine: & eo eleuante clamabatur à præsentibus, vnanimi voce. Magister adiuua nos. Calici, loco vini, aqua infundebatur.* Lustralem *verò aquam sic conficiebant. scrobi in terram defossæ hircus immingebat: hac vnda, pura scilicet, sacrificus & aspergillo atro, cunctos aspergebat. In hoc conuentu ministeria sortilegii singulis distribuebantur, & singuli rerum à se gestarum rationẽ reddebant: disceptabatur de venenis, maleficiis, ligaminibus, & remediis magicis, & perdendis frugibus, similibusq́; criminibus.*] Hactenùs Raëmundus. Sunt ergo similia scrutanda, vt de Sacrilegii, apostasiæ & idololatriæ genere constet: quærendũ quoque, an aliquem fidei errorem mente fouerint. verbi gratia, quod non sit vnus Deus: quod Diabolus sit Deus vel quod sit omniscius, aut omnipotẽs: quod IESVS Christus non sit Saluator: quod Sacramenta Ecclesiæ non sint vllius efficacitatis supernaturalis, vel quod vim habeant ad maleficiorum operationem, &c. de quibus actũ toto opere. Si quid huiusmodi crediderint, sunt hæretici, & ab hæresiæ, eiusque excommunicatione priùs absoluendi. Si nihil huiusmodi crediderint, in conscientiæ foro hæretici non censentur: sed absoluendi sicut ii, qui contra fidei dumtaxat professionem, & per sacrilegia, mortaliter peccarunt: licet aliud sit dicẽdum in foro fori. Attendere præterea oportet confessarium, an confitens aliquam aliam incurrerit Ecclesiasticam censuram; verbi gratia, vtrum maleficium vel veneficium (qualecumque id etiam abortionis vel philtri) præbitum sit clerico vel religiosæ personæ (quibus priuilegiũ Canonis *cap. si quis suadente*, prospectum voluit) vnde illius sit secuta mors vel mutilatio (tum enim incurritur etiam irregularitas a :) vel etiam notabilis læsio, ratione cuius incurritur excommunicatio illa violentæ manus in clericos iniectionis. Si videt censuram incurrisse, ab ea debet primùm absoluere: si dubitat, vtendum absolutione conditionata. Sed quia non cuius Sacerdoti competit ius absoluendi in quouis casu: ideò distinguendum in confessione rei ad mortem damnati, & alterius, spontè confitentis, non condemnati. Etenim, cùm ille censeatur in articulo mortis (quoad hoc) positus b. à confessario poterit absolui à quibuslibet censuris etiam reseruatis, quia in mortis articulo omnis reseruatio cessat c. Secùs est, quoad illos alios, qui non sunt in mortis articulo: nam quoad hos, solent ab Episcopis sibi reseruari: veneficia, sortilegia, maleficia & incantationes, dumtaxat tamen, secuto effectu, & quoad actus exteriores d: Sixtus etiam V. anno 1588. sibi soli reseruarat crimen aborsus: sed illa bulla extra Italiam vix innotuit, nec à maiore populi parte recepta fuit, & ideo vix alibi ligauit, ex Nauarr. sententia valdè probabili e quin etiam Ioann. Chappeauuille olim Pœnitentiarius, nunc Vicarius Leodiensis, scribit se à viris fide dignissimis accepisse, constitutionem hanc Sixti V. & in ea contenta, per successorem eius ad ius antiquum reuocatam f. & P. Saa. in verbo *homicidium* testatur Greg. XIIII. declarasse pœnas bullæ illius dumtaxat locum habere quoad fætum iam animatum, vnde colligitur pleráq; illationes quas Viualdus posuit in Sixtinæ bullæ explicationes falsas esse. Quoad illas Episcopales reseruationes, graue dubium est: *an Mendicantibus ordinibus, virtute suorum priuilegiorum, etiam maris magni, quibus eis permittitur quoscumq; & vndecũq; ad eos venientes absoluere à cunctis peccatis & censuris etiam Pontifici Max. reseruatis, exceptis iis quæ in bulla Cænæ Domini continentur, an inquam, iis liceat absoluere à reseruatis Episcopo casibus post Concilium Tridentinum?* Negatiuam partem tuentur Felicianus Episcopus Scalensis g, Viualdus h, & recentior alius scriptor. nituntur his argumentis, 1. Gregor. 13. (vt testatur quibusdam epist. nepos eius Card. S. Sixti) Borromæo, & Palæotto Cardinalibus de sententia congregationis Cardinalium adde ad declarationem Concilii Tridentini respondit, hoc iam non posse Regulares virtute suorum priuilegiorum: idque Borromæus, & synodus Mediolanensis statuere, & excommunicationis pœna sanciuere i. Secundò quia S. S. D. N. Innocentius. IX. & Clemens VIII. in suis iubilæis concedunt casus Episcopis reseruatos: quo indicãt, absque Iubilæo, aliàs non posse: hoc secundum argumentum Viuald. putat conuincere: vt & primum, auctor ille recentior. Tertiò quidam obiiciunt Clement. Dudum de sepult. & clem. 1. de priuileg. Verumtamen placet magis affirmatiua sententia, quam Viualdus k tribuit Nauarro Fumo: Henriq. & Bart. Medinæ. tenet etiam Ambr. Carolus in *disputat. de Ministerio Sacrament. art. 91.* Nec quoad forum internum vllam puto esse limitationem: quoad externum forum, obtinet illa, quam quidam ponunt, si Episcopus casum sibi reseruasset addita excommunicatione latæ sententiæ. Et hæc doctrina probatur efficaciter: quia casus Episcopales sunt minores casibus Pontificiis. cùm ergo suos Pont. concedat, multo magis concedere censendus est illos minores l. Conf. Pontifex potest absoluere à reseruatis Episcopalibus: sed per huiusmodi priuilegia concedit Religiosis, & quasi delegat suam absoluẽdi potestatem m. Secũdò bullæ cruciatæ, & quarumdam Sodalitatum: quibus datur licentia eligendi confessariũ, qui eos absoluat ab omnibus peccatis: tribuunt licentiã ei quem isti elegerint, sic eos absoluendi etiam à casibus Episcopalibus n: multo igitur magis hanc licẽtiam tribuẽt bullæ & priuilegia immediatè religiosis à sede Apostolica concessa. Tertiò quia nec concilium Tridentinum: nec Gregor. XIII.

a c. de cet. c. presbyterũ c. audientiam de homic.

b Siluest. ver. cõfessio. 1. §. 7. Hadria. de confess. q. 3. Canus de pœn. p. 5. Sotus in 4. d. 18. ar. 4. & Nauar. c. 2 num. 9

c c. pastoralis §. præterea. de off. ordin. c. fures de furr. Cõc. Tridẽtin. sect. 14. de pœ. c. 7.

d ex receptiore sẽtentia Paludani apud Silu. in verb. casus. q. 5. & Antonin. p. 3. ti. 17. c. 11.

e Manual. c. 23. n. 41.

f l. de Casibus reseruatis. c. 9 q. 1.

g tractat. de censur.

h de absolutione. n. 52. in 5. editione Candela. aurei.

i Borromeus in Instruct. Pastor. p. 153. editis Antuer. 1586. Cõcil. Mediolan. 3. de Pœnit. sacram. pag. 25.

k n. 27. 32. & 35.

l c. cui cõceditur. de reg. iur. in 6.

m gloss. in c. 7. de pœnit. in 6. arg. Clẽ. super Cathedram de sepultur.

n Viuald. supra nu. 37. & 53. post Nauarr. in Manua. c. 27.

priuilegia hæc quoad omnes vbique religiosos apertè reuocarunt, quod erat necessarium a. De Concilio Tridentino id fatetur Viualdus numer. 40. *illud c.7.sess.*14. tantùm tribuere Episcopis facultatem reseruandi casus quoad suos subditos: sed regulares isti non sunt illorum subditi, sed immediatè subiiciuntur sedi Apostolicæ. Vnde etiam infert idem Viuald. Bulla Pii 4. quæ concilio. Trident. additur, non esse reuocatum hoc priuilegiũ, eò quòd mare magnum dumtaxat in hac bulla reuocatur quoad ea in quibus repugnat statutis Sacrosancti illius concilii: Concilium verò non inuenitur religiosos, quoad hoc, ordinariis subiicere nec etiam religiosorum reuocare priuilegia ista: quare non repugnat hoc priuilegium concilii Decretis, nec est à Pio V. reuocatum. Quoad Gregor. verò XIII. optimè idem Viuald. *num.*44. ostenderat idem dicendum: nempè nusquam vlla bulla vel motu proprio dicta priuilegia reuocasse. Imò illa qua quædam priuilegia concessa per Pium V. religiosis videtur restringere: hæc de quibus agimus, in suo robore relinquit, cùm ait: *eam deinceps dispositionem atque decisionem pro subiecta materia futuram esse, quæ siue ex iure veteri, siue ex dictis sacri concilij decretis, siue alias ante dictarum litterarũ & constitutionum editionem erat, & si ipsa non emanassent futura fuisset, ad quam dispositionem & decisionem, suumq́ pristinum statum, illa omnia reducimus.*] cùm ergo antiquo iure religiosi habeant b facultatem ab omnibus his casibus absoluendi (dummodo ipsi sint à superioribus suis præsentati, & ab Episcopo b approbati) neque hoc illis Tridentinum Concil. ademerit. & Gregor. XIII. verbis illis omnia, sicut erant ante Pii V. constitutionem, reliquerit: consequens est, per Episcopos huic priuilegio, sine noua Pontificis Max. permisione, derogari non posse: cùm in superiorem suum, Episcopum Episcoporum, ius non habeant. Confirma. hoc eis non licere per bullas Alexand. 4. Sixti. 4. & Leonis. X. quarum verba retulit idemet Viuald. *supra num.*46. vbi vide.

a Viual. nu. 37. post. Naua. & Henriq.

b clem. Dudum de sepultur. in quare uocatur & annulātur, Extrauag. inter cunctas de priuileg. h sess. 14. c.7. Trident.

Ad argumenta in contrarium Respond. *Ad* 1. quidem rescript a illa fuisse personalia & in fauorem particularium personarum, nempe Prælatorũ illorum, optimè de Ecclesia meritorum: quibus hoc speciali priuilegio Pontifex concesit, vt in eorum diœcesibus, nempe Mediolanensi & Bononiensi, religiosi à casibus per ipsos reseruatis non possent absoluere. Quod si generaliter hoc Pontifex voluisset vbique seruari: nouum istud ius aliquo Motu proprio vel bulla declarasset. nec enim alioqui rectè satis conscientiis prouideretur eorum, qui meritò id se & inuincibiliter ignorare dicerent: quod non vt oportet euulgatum sit. Neq; declarationes illæ Congregationis ligare possunt, quamdiu non publicantur. Deinde hæc peculiaris concessio cùm vim habeat exceptionis, quoad ceteros magis confirmat, quàm eneruat regulam. Denique quoad Societatis IESV confessarios ipsemet Greg. XIII. anno 1583. die 10. Maii. expresè declarauit, non esse intentionis suæ, quod per talem Epistolam (*loquitur de illa Ipsa Nepotis suj Cardinalis S. Sixti, quæ obijcitur*) sit derogata dictæ Societatis facultas, eámque quatenùs opus sit de nouo confirmauit. *Habetur ea declaratio inter viua vocis oracula pag.* 131. vnde sequitur illam Synodi Mediolan. constitutioné non obligasse quoad prędictos Patres. Imò, & ad hominem, quis ita posset argumẽtari. Si peculiare priuilegiũ concessũ Borromæo trahendum est ad omnes Prælatos: ergo & peculiare priuilegium seu declaratio eiusdem Gregorij facta postmodum vni religioni mendicantium, extendenda est ad omnes mendicantes. Si verò hoc non recipitur (vt recipiendum non est) desinant ergo prædicti auctores velle, vt illam eorum extensionem recipiamus.

Ad 2. *Respond.* valdè perperam argumentari, qui sic argumentantur. Non enim id inferunt Pontifices propter mendicantes, quibus hoc ius iam competebat: sed propter ceteros sacerdotes, qui virtute illius dumtaxat bullæ eligi possunt: quibus hoc non aliter licebat, & ideò tum demùm concedebatur.

Ad 3. *Respon.* in priori sanctione, quando Papa negat se maiorem religiosis potestatem concedere quàm parochis, tunc tantùm loquitur de aliis rebus, non de pertinentibus ad Sacramentum pœnitentiæ: in posteriore tantùm vetat Regulares, sine priuilegio absoluere ab excommunicatione iuris reseruata. *lege Silu. verb. excommunicatio.* 7. *cas.* 14. *Tabien. excommunicatio.* 5. *cas. Caiet. eod. verbo ca.* 64. *Nauarr. c.* 27. *n.* 101. *& Cordub. cas.* 24. *fin.*

Hæc (pie Lector & erudite) quæso vt maturè perpendas, & cum perpenderis, tecum ipse diiudices, an Viualdus causam habuerit, cur à priore sua sententia, illis ipsis argumentis: quæ ascripsi, optimè probata, recederet: quæ nec vno verbulo soluit: vt nec ille, recentior alius: quod faciendum erat volenti, tàm resolutè concludere: [*non solùm hinc sequi, religiosos virtute suorum priuilegiorum non posse absoluere à casibus Episcopo reseruatis, nisi hoc illis expresè concedatur: sed etiam haberi responsionem ad quæstionem, alias difficillimam & obscurissimam, vtrum priuilegia mendicantium, quoad facultates absoluendi in foro conscientiæ sint sublata per concilium Tridentinum?*] Quibus verbis tacitè voluit innuere fuisse reuocata. cuius tamen contrarium patet ex dictis, & locum ille ascribere debuit, quo nitebatur: ipséque Viualdus, ad quem nos remittit, expresè satis docet ea reuocata non fuisse, nisi, quoad hoc vltimum de casibus Episcopo reseruatis, de quo tamen ipse argumentis validissimis contrarium docuerat prius, quæ soluere non videtur ipsemet potuisse: sanè neuter soluit.

CAPVT II.

De officio confessary, qua medicus est.

DEbet medicus & morborum causas, & genera, & remedia nosse. A nimi morbi sunt peccata: quorum genera & causas libri præcedentes quinque docuerunt: hic docebit, quibus remediis vtendum. Ea sunt, vel licita vel illicita. Illicita propter periculum & superstitionem. Licita prorsùs & citra controuersiam sunt omnia Ecclesiastica seu diuina. Naturalia aliquando, propter periculum, illicita sunt: dæmoniaca seu superstitiosa semper sunt illicita. de singulis disquiri, ab his vltimis ordiamur.

SECTIO I.

De remediis superstitiosis seu illicitis.

POssumus ista vocare dæmoniaca, de quibus tria dicemus. primò exempla quędam proponemus: secundò disputabimus, num à maleficis remedia peti possint, & an maleficia destruere liceat, & remouere?

QVÆSTIO I.

De exemplis superstitiosarum curationum siue magicorũ remediorũ

VT omittam quæ exhibui exempla *libr. 3. p. 1. sect. 5. & sect. 6. & sect. 8. litt. C.* occurrunt primo loco tres modi Chaldæorum & Hebræorum, primum refert Psellus, contra dæmonem terrestrẽ sacrificari debere lapidem μνιζουρὶν priùs excantatum; quem lapidem ingeniosè Serarius noster, *comm. suo variæ & curiosæ lectionis in Tobiam*, vult hoc nomen accepisse, quòd sit fugãs aduersarios seu pilosos (ita dæmones ab Isaia vocati) quasi *menos tsarim*, vel Zeirim. Hoc sacrificium, planè idolatricum esse, nemo non videt: & tamen, vt dæmon per mendacium non decipiat, ex Zoroastræis decretis id præcepit Psellus. nimis ille Mago suo credulus fuit, & eo potiùs nomine ab Eugubino meruit reprehendi; quàm quia dixit à Chaldæis quosdam bonos dæmonas credi: neque id satis expugnat Steuchus, eum lege *lib. 8. Cosmopeiæ cap.* 28. Quis ille lapis sit, fateor me ignorare. Zoroastris & Pselli verba dedi superiùs *lib. 4. c. 2. q. 7. sect. 2. vers. decima sexta.* Secunda superstitio est, qua ligabant Iudæi THEPHILIN) h. est frontales quasdam fasciolas seu resegmina membranacea) capiti, & manui læuæ, & valuis, quæ ad dextram erant portæ chartulam insigebant: ita vt eius pars tertia respiceret thalamum: atque ita credebãt dæmones impediri, ne possent eis nocere. meminit Paraphrast. Chaldæus, *in Cant. c. 8. v. 3.* his illi sacrilegè verba quædam deprecatoria ex c. 13. Exo. c. 6. & 11. Deuter. inscribebant, & ea sic ad superstitionem detorquentes prophanabant. Iubebantur illi TOTAPHOT portare *d. c. 6. v. 9.* quæ dictio significat specilla seu ocularia, vt notat Oleaster: & hinc homines verè insulsi & fatui carnaliter omnia intelligentes, sua *Thephilim* sunt commenti: quorum vanitatem & superstitiosos ritus diligẽtissimè exsequitur Hieronym. Oleastr. *in ca. 13. Exo. post medium* lege, & cæcitatis miserorum miserere, & cõsidera quàm aptũ illi nomẽ indiderint rei nugacissimæ cùm THAPHEL, radix vocis, insulsum, insipidum, ineptum, ac fatuum significet. Tertia superstitio extat apud Eliã Germanum dignior adhuc quæ à Regina MORIA tauro donetur: *consuetudo* (scribit) *apud nos Iudæos Germanos inoleuit, vt faciamus circulum per circuitũ in parietibus cubiculi, in quo cubat puerpera, cum creta vel carbone, scribamusque in singulis parietibus,* ADAM, HAVAH, CHVTZ, LILITH: *atque in ostio interiori scribamus nomina trium angelorum,* SENOI, SANSENOI, SAMANGELOPH: *quemadmodum tradidit ipsis ipsa Lilithea, cum vellent eam in mari suffocare.*] Sed tædet meminisse tam vanarum vanitatum, quibus scatent scripta recẽtiorum Apellarum. Nec minùs superstitiosæ sũt *Abracadabra*, & aliæ verborũ formulæ apud Serenum *c. 33.* Aurelianum *lib. chronic. c. 1.* Myrepsum *sect. 2. antido. 298. & 405. & 419.* & *sect. 12. passim* item Marcellum, Aetium, Columellam, & alios gentiles. Rectè, verèq; Stephan. Clauerius, cui ob communem in Cl. Claudianũ operã, volo vt qui optimè, doctis in Miscellis suis, cẽsuit tabulam illam Eagolismensem, cui septem vocales Græcæ septies ordine mutato inscriptæ, amuletum magicum fuisse. Prudenter tamen à Grucero inter supposititia relatũ: vt, quod inter legitima vetustatis monumẽta, immo inter bonæ frugis inscriptiones legi non merebatur: nisi fortè censeas omnia sigilla, & characteres magicos, quia veteris

A ævi, typis & luce donari debere, Iustius stygiæ paludi immergãtur. Vtinam ita fieret, nec quisquam, talibus hodie animum addiceret.

Nam nec iis qui baptismate tincti, satis horum immunes. Nam multa occurunt apud Pomponatium *libr. de incantat.* multa apud Henricũ Corneliũ Agr. *libb. de occult. philosoph.* sed plura apud Philip. Aureolum, alias Bombastũ Paracelsum variis eius operibus [a]: quorum omnium libri prohibitæ per Ecclesiam sunt lectionis. Vt mittã alios, colligam quædam Paracelsi dumtaxat: ex quibus

B quiuis intelligat, nihil in hoc homine neq; pietatis, neq; mentis sanæ fuisse. primò docet curationes morborum tam ὑπὲρ quàm μετὰ φύσιν à dæmonibus per applicationem sigillorum, imaginum, monstrosorum characterum, in designata cæli cõstitutione, & certis metallis incisorũ, & ægræ parti appensorum, petendas esse. Secundò contẽdit, nihil referre, an Deus, vel Angelus, vel diabolus, mundus spiritus vel immundus, ægro opem ferant modò curetur æger [b]: & abutitur illo testimonio sacræ scripturæ, *salutem ex inimicis nostris.* Et de morbis hyperphysicis agens, sic scribit: *Qua ratione & quo modo morbis Magico artificio inflictis succurrendum sit, scitu est necessarium omnibus medicis, qui perfecti cupiunt esse. De tali autem curatione nec*

C *Auicenna, nec Galenus scripserunt, aut sciuerũt quicquam. Non enim in Academiis omnis discitur ars: ideo oportet medicum quãdoque accedere vetulas, sagas, zigenepos, rusticos, & circumforaneos,* die Zanbrecher *& ex ipsis artem ipsam addiscere, qui plus sciunt de istis rebus, quàm omnes academiæ professores, & quamquam hæc rideant academiæ professores: tu vtere illis in forti imaginatione & experieris effectum.*] Hæc ille. sed si imaginatio hoc operatur: nonne præstat eam adhibere remediis sumptis, quæ vel ars medicorũ, vel vsus Ecclesiæ approbauit? sed audi quid respondeat; *Si quispiam* (ait) *supernaturali morbo vel dolore per incantationem detineatur, illi nullũ naturale remedium proderit* (hoc plerumque verum esse docebo sect. seq.) *sed Magicum remedium esse*

D *oportet, quo morbus tollatur, quali & introductus est.*] hoc infert, quia homo impius supernaturalia Ecclesiæ remedia repudiabat: quæ quia Catholici recipimus: non, quia nihil prosint physica remedia, ideo ad dæmoniaca confugere debemus. Subiungit: *tales curationes magicas minimè contra Deum esse: quia illis non ad perniciem, sed ad salutem hominum vtimur, dicant ad hæc quicquid velint Theologi.*] os impurum! quasi non sit Theologorum iudicare: quid contra Deum, quid non contra Deum sit. sic agyrta nequissimus Fidei tribunal sibi vendicat. Sed postea docebo, id non contra diuinas modò, sed etiam contra humanas esse leges.

E Exempla huiusmodi superstitiosarum curationum sunt vetera quidem, quæ congerit Annæus Robertus *l. 1. rer. iudic. cap. 5.* chatta Seruilij contra lippitudinem, *apud Plinium lib. 28. cap. 2.* Periaptõ Periclis, *Plutar. in Pericle*, & Bionis, *Laertij in Bione*, annulus ferreus Tralliani contra colicam *lib. 9. in fi.* & alius Heliodori in hist. Aetiopica, itẽ in cedula Eudoxia *apud Cedrenũ pag. 274.* carmina & incantationes quibus sanguis sistitur, *Heliodor. l. 9. hist. Aethyop. froissartius to. 2. Annal. c. 65. &* aliarũ ægritudinũ, vt Salomonis *apud Ioseph. l. 8. ant. c. 2.* Indorum, *Strabo l. 15.* Tartarorũ plutar. in *Symposio*, Græcorum *apud Plato. l. 4. de repub.* Romanorum, *Apuleius Apolog. 1.* Recentiora verò non pauciora colligi, primo curationes illæ per

a l. de philosophia ad Athenien. li. de occul. philos. li. de philos. magna, & l. de cælesti medicina, & l. de morbo caduco, & aliis.
b d. l. morbo caduco

cerearum imaginum fabricationem, in quas se morbum magi putant deriuare, de quibus sic idē Paracelsus a *Fabricet medicus ceream imaginem ad similitudinem patientis & in nomine eius, aut conformet ceream particulam similem effectæ parti, idq; indubitata fide & forti imaginatione, credat per illam sanitatem ægro restitui posse, ac tandem, additis Magicis precatiunculis, cereā illā imaginē in ignē proiiciat. At si fortè ex doloris acerbitate, vel partis affectæ, vitæ periculum metuatur, integram imaginem certis verbis admurmuratis, cōburat medicus, & liberatur æger*] Sed alia loco dissentit, & vult imaginem fieri ad formam & similitudinem maleficæ, quæ morbum induxit b. Sed omnis hæc ars imaginum non minùs ad tollendos, quàm ad inferendos morbos, diabolo inuenta est auctore. Hanc superstitionē etiam ipse Plato damnauit *lib.11. de legibus*, & est dissimilis illi, quam ex Astrologis Marsilius Ficinus obtrusit, de quo postea. Huc pertinet vsus ille phylacteriorum Iudaicorum, ad imaginem serpentis aenei Mosaici, de quibus legi potest Philastrius *in hæresi serpentis Mosaici*: cui tamen nō assentior volenti talia fuisse philacteria Pharisæorum, quæ *Saluator Noster* reprehendit: sed verior est D. Hieronymi explicatio.

a l. de hyperphys. morb.

b l. de vita longa.

Eodem 2. pertinet, quod, ad curandum pilorum, acicularum, spinarum & similium corpori ingestorum maleficium: vult idem, non eximi illa per vulneris incisionem: sed materiam illam spontè prodeuntem, totam excipi, & in foramine facto Sambuci, vel quercus, oriētem spectante imponi, & ex eodē ligno cuneo obturari certis verbis additis c. clara hic quoque est superstitio: immò & Diaboli opera, per quem residuum materiæ statim fertur ad idem foramen ex corpore in quo latitabat.

c l. de ocul. philos.

3. talis erat curatio illius, qui ægrotos apprehēsos in foro collocabat, & eorum corpori appendebat chartam miris variisque characteribus consignatam, & additis nominibus dæmonum: *Bulsar: Narthim, Oleasar, Bilech. Mammon, Oriens &c.* deformatam.

4. talia erant nomina Ephesia, per quæ dæmoniis obsessi liberabantur, teste Plutarch. *in Symposiac.* Talia sunt conuitia & lędoriæ, quas commendat Apollonius apud Philostratum libr. 2. & Pet. Martyr de rebus Indicis. *lege Pet. Tyreum de locis infestis, p.3. cap. 56.* Mirè sibi Lutherus placuit in congerendis fætidissimorum conuitiorum olenticetis, quibus dæmonum tentationes dispelli censuit, homo pari spurcitiā & vanitate, quibus ego chartam non conspurcabo: & miror quenquam sine nausea legere posse, *Symposiacor. eius c. 24. & 26.* vbi huiusmodi ferculis dignus cōuiuator struicescongerit patinarias. sed sicut iuramentis & blasphemiis non abigitur, sed aduocatur potiùs dæmon, vt rectè Cassian. probat exemplis nōnullis adductis *li.12. Inst. c. 20.* sic etiam scurrilibus aut iracundis cōuitiis & atrocibus maledictis eorum, qui passione ad id mouētur: & non charitate moti, ac fidei zelo inuitati, & ex officio ordinis sacri, id faciunt. Nam legitimis ac probis exorcistis licet dæmonem superbissimum sic vlcisci & diuexare, vt Mēgus præscribit *exorci.* 4. & facit D. Antonius apud Athan. & Christiani primitiui apud Prudentium vbi,

Intonat antistes Domini: fuge callide serpens,
Exue te membris & spiras solue latentes.
Mancipium CHRISTI, fur corruptissime, vexas?

5. tales sunt Hexagoni duo Paracelsi, inscriptis vnus *adonai*, alter, *Iehoua*, vel *Tetragammaton*: quibus certo modo præditis, omnem morbum magicum pelli iactat. item de characteribus *Auigarzartor* &c. inscriptis nouæ membranæ ante solis ortū & per N. dies renouatis &c. contra maleficiū matrimoniale: & contra idem, quod tradit de *Gabata* seu solea equi ferrea, fortuitò in itinere inuenta, & ex ea, die Dominico, tridēte fabricato &c. & quæ huiusmodi accumulat nefariis libris suis *de cælesti medicina, & de characteribus*.

6. talis curatio fuit illa, quam Grillandus descripsit d, fuisse Iurisconsultum quendam in Sabinensi agro coniugatum, sed maleficio factum impotentem, cui nullius medici ars poterat opitulari. is magum consuluit, à quo iussus: vt ea nocte cum coniuge dormiret, sumpta quadam potione priusquàm decumberet. Sedulò tantùm caueret, ne nocte illa vel vxor vel ipse signo se crucis communirent: néue metuerent, si quid auribus oculisúe insoliti obuersaretur. Paruit caussidicus, & ad vnguē cunctis obseruatis: quincta circiter hora noctis, ecce illi pluuiæ, procella, tonitrua, fulguraque maxima: mox & adeò pauendi terræ motus, vt concussa domus ab imo nutaret, non secus ac arbor à vētis penè euulsa successere hominū magni clamores & eiulatus. Cumq; in eā partem maritus oculos coniecisset *vidit in camera plusquam mille, vt apparebat* (vtar verbis Grillandi) *ad inuicem certantes, & vnguibus, pugnis & calcibus crudeliter pugnantes. & lacerantes alterius facies ac vestimenta tota: inter quos vidit mulierē, quandā, quæ erat alterius oppidi vicini, & dicebatur, quod erat malefica, de qua ipse spōsus multū suspicabatur, ne ab ea maleficiatus fuisset, quæ vltrà omnes maioribus gemitibus & vlulatib. cruciabatur, & crines faciémque suam totam vnguibus lacerauerat. Propter quæ ipse maleficiatus dixit, quod aliquantulum timuit à principio, dubitās ne quid mali sibi accideret: deinde recordatus de monitionibus magistri reassumsit vires, vxorem verò semper tenuit sub pannis absconditam, ne ista videret. Postquàm verò ita certauerant per mediam horam vel circa, ingressus fuit magister in camera prædicta, & erat tunc circa mediā noctē: ad cuius ingressum omnes illi pugnantes vna cum muliere statim disparuerunt, & abierunt penitùs. magister autem accessit ad maleficiatum, & illius humeros tetigit manu perfricando aliquantulum, dicendo quod non dubitaret amplius, quia iā liberatus erat.*] post cuius discessum maritus conualuit, & deinceps liberis operam dare valuit. In hac narratione maleficus iste coegit mulierem illam, quod intulerat, maleficium tollere, immissis dęmonibus, qui sic eā specie pugnantiū acerbissimè cruciarēt.

d de sortileg. q. 8. nu. 16.

7. Superstitiosum est putare quod à Sophrone *in Mimis* traditum, *Rheæ & Hecatæ canes immolandos, propterea quod canis latrans Lemures fuget ac dissipet, quemadmodum & æs pulsatum, aut aliquid tale.*] Vnde colligas non nouam esse Iaponum superstitiosam curationem, de qua his verbis relatio Lud. Frois, *pag. 246. Quando dæmon hominem inuasit, Iapones aiunt insilijsse in illum vulpem, nomine autē vulpis intelligunt dæmonem. Ad exterminandum autē dæmonē ritus exoticos & prorsus peregrinos cum mille superstitionum & incantationum formulis vsurpāt: inter quas vna fuit omnino ridicula. Iusserat enim omnes canes Ozacanæ vrbis trucidari, ad perterrefaciendā vulpem Dominæ dictæ ventri inclusam.*] Æquè superstitiosum, quod nonnulli arbitrantur vi Gallicantus quædam maleficia dissipari. nō enim

habet

habet vim maiorem cantus oſcinis huius, quàm cuculi vel corui. Aſt obiiciuntur exempla quædam quæ retulit Nicol. Remigius a, quibus probari videtur dæmonem ad gallicantum, ſtriges quas vectabat deieciſſe, vel conuentus ſagarum hoc canore diſſipatos. Idiotæ gentilium reſponderent, dæmonum noctu maximam eſſe poteſtatem, interdiù vim infringi & debilitari. ideò noctis ſilentio nocere hos *lupos veſpertinos*, quo *princeps tenebrarum* dominatur. ideò lamias circa tertiam noctis vigiliam (hoc eſt intempeſta nocte, quæ mediam præcedit) vt plurimum mortalibus infeſtas eſſe ſolere, vt tradunt Ariſtomenes, & Telephrō b, & Hierocli obiicit Euſebius c; quo tempore etiam ſe ſpectra ſæpiùs oſtentare Plutarc. d Plinius e & alij f docuerunt. At Chriſtianis hæc indigna reſponſio foret. Philoſophi confugerent ad diſſidiū naturale gallinacei, cum leone & ſerpente: fruſtrà. quia Diabolus dumtaxat Metaphoricus eſt ſerpens, ac leo. Si quid ergò veritatis huic experimēto ſubeſt: crediderim potiùs tenebriones iſtos gallicantum odiſſe, propter myſterium aliquod ipſis odioſum. An quia diei prænuncius ales, ad Dei laudem homines excitat, multáque peccatorum genera, quæ obſcuro ſuo peplo nox obtexerat, ſolari lampade diſpelluntur? an quia, Dominica reſurrectione commeminit ſe triumphatum & colliſum: quæ poſt noctis medium contigit? an meminit pœnitentiæ Petri Apoſtoli ad gallicantum, vt lapſus prædictus fuerat, inchoatæ, & electiſſimi ſibi boli ſic erepti? conſideratione hæc digna videntur Eccleſiæ, quæ cum B. Ambroſio concinit g de Gallicinio.

Præco diei iam ſonant,
Noctis profundæ peruigil.
Hoc omnis errorum chorus
Viam nocendi deſerit,
Mucro latronis conditur.
(En vnam cauſam)
Lapſis fides reuertitur,
Hoc ipſo petra Eccleſiæ
Canente culpam diluit. (en aliam.)
Rupto tenebrarum ſitu
Noctis fugat ſatellites.
Hoc eſſe ſignum præſcij
Norunt repromiſſæ ſpei,
Qua nos ſoporis liberi
Speramus aduentum Dei.

Subdit deinde & Petri cantugalli cognito pœnitentiam.

Prudentius quoque Hymno ad Gallicantum.

Ferunt vaganteis dæmonas
Lætos tenebris noctium,
Gallo canente exterritos
Sparſim timere & cedere.
Inuiſa iam vicinitas
Lucis, ſalutis, Numinis,
Gallus negantes arguit.
Gallo canente ſpes redit,
IESV labentes reſpice,
Tu lux refulge ſenſibus,
Mentiſque ſomnum diſcute,
Te noſtra vox primùm ſonet,
Et ora ſoluamus tibi.

En reliquas cauſas quas propoſui.

8. tale puto, exiſtimare quod ablutio manuum

a li. 1. Dæmonolatr. cap. 14.

b apud Apuleium lib. 1. & 2.

c ex Philoſtra. lib. 4.

d in Bruto.

e l. 7. epiſt.

f docui fuſè comment. in Senecæ. Here. Oetę. v. 123.

g in laudibus diei Domin.

matutina quidquam proſit ad maleficium illo die arcendum: falſóque id ſagas illas Remigio perſuaſiſſe h. Munditiam quidem dæmon deteſtatur; ſed animæ, non corporis. Nonne hanc membris ſuis, luxuriæ & nequitiæ mancipiis, & publicæ libidinis victimis, vel nimiam & ſuperfluam commendat? cur mulierculas & viros, quorum animi muliebres, ad tam putidum & curioſum ſic lauandi, ſic comendi, ſic leuigandi, pumicandi, poliendi ſtudium tam intenſe & ſedulò impelleret: ſi corporis munditiam odiſſet? huc refero illud de immerſione in aquā, quod narrat Arnulphus Lexouienſis in epiſt. ad Papam Alexandrum his verbis: *vt miracula facere crederentur, & quibuſlibet commētis ſecularium perſonarum frequentes inuitarent acceſſus, ſanitatis remedia promittebant ei, qui ſe incantatæ ab eis, neſcio quibus carminibus aquæ, ſepties ſuſtineret immergi. Ægra itaque mulier aquæ glaciali frequenter immerſa inter manus comprimentium monachorū congelata deceſſit, dum vim algoris ægritudo non ſuſtinet, & profana religio naturam potius irritat ad perniciem, quàm Dei miſericordiam ad ſalutem.* citat Ann. Robertus lib. 1. rer. iudicat. cap. 5.

9. His annumero lotium humanum, quod prodeſſe putat Ananias i, & exemplum de quodam Pherone ſuppeditat Herodotus k: à dæmone Pheron rex excæcatus, quod ſpiculum iratus in Nilum flumen contorſiſſet: poſtquam vndecim annis ſic luce caruiſſet, oraculum, quod in Buti vrbe conſuluerat, fertur reſpondiſſe; viſum ei rediturum, ſi oculos abluiſſet lotio mulieris, quæ à ſolo ſuo marito cognita fuiſſet. Expertum ergò primo loco propriæ coniugis vrinam, cùm nihil ampliùs cerneret: ceterarum deinceps; tandem oculos recepiſſe. Ibique omnes mulieres illas; præter eam, cuius vrina ſalutaris fuerat, in vnam vrbem coëgiſſe: quæ ἐρυθρήβωλος rubra gleba dicta: & eas illic vna cum vrbe omnes concremaſſe: & medicam illam ſuam ſibi matrimonio copulaſſe.] ſic videlicet Diabolus nullam infamandi lædendíque mortales, de imbecilli quoque ſexu, occaſionem voluit prætermittere. fuit in eadem ſuperſtitione Syracuſanus iudex Paſcaſius: qui D. Luciam Martyrij coronâ mactauit. idcirco enim virginem lotio perfundi iuſſit, quòd ſagam putaret, & ſic maleficam vim reſiſtendi tormentis repelli arbitraretur. *lege Martyrium D. Luciæ 6. Surij tomo.* Ne de hoc dubites, ſcias idē doceri à B. Althelmo *l. verſifico, de laudib. virginitatis* (qui nondum in lucem editus) *in martyrtirio SS. Chryſanthi & Dariæ,* qui eſt M.S. Leodij in Abbatiâ S. Laurentij; his verſibus:

Lotia tunc lictor crudelis ſpargere iuſſit,
Sacros humectans artus fætore putenti.
Qui liquor (vt dicunt) atrum fantaſma fugabit.
Dum vernam Domini ſperat Necromantiâ fretū:
Sed putor ambroſiam fragrabat nectare ſuauem.

Et apertius idem in lib. proſaico eiuſdem tituli, qui editus typis: *Sed milites magicis putantes præſtigiis geſtum, putentiſſimis illum perfundunt lotij odoribus, quibus cuncta arbitrantur Chaldæorum & Hierophantarum phantaſmata, ſimúlque ariolorum magorum machinas euaneſcere.*] Scilicet, his perterreatur & fugetur, quem non pudet pigétque in fætore cadauerum, & libidinum ſtercoribus volutari. Tamen & Saliſberienſis id cenſuit *lib. 1. Polycratici, cap. 8. Quis* (ait) *libenter non videat & rideat, cùm præſtigiatoris lotio perfuſi ars deletur, & oculis, quos malitiâ ſuâ præſtrinxerat videndi facultas reparatur?*] Digni, qui credunt, non infundi tantùm,

h li. 1. demonolatr. cap. 1.

i lib. 4. de de Natura dæmon.

k libr. 2. ſeu in Euterpe.

sed perfundi. Aliquid dicerent, si hoc tribuerent superbiæ dæmonis, rei indignitatem non ferentis.

10. tales sunt νεφελοδιῶκται, γητευταί, & φυλακτήριοι, quos punit Synodus Trullana *can. 61.* vbi Balsamon, primos illos exponit diuinatores ex nubibus, ego etiam crediderim fuisse eos, qui nubes improbo ritu, ne nocerent, incantabant, & ideo persecutores nubium vocabantur. γητευτὰς vocabant eos, qui exorcizabant morbos, & certis imprecationibus abigebant, illud optimè Balsamon, φυλακτήριοι, *hoc est remediorum seu amuletorum præbitores dicuntur: qui fraude dæmonis eis qui à se decipiuntur, vincula quædam ex sericis filis contexta, quæ & πουγγία dicuntur præbent: quæ aliquando quidem intùs habent scripturas, aliquando verò falsa quædam alia quacúmque inciderint. dicunt autem hæc iuuare, ad omne malum vitandum si ex collis eorũ qui illa accipiunt perpetuò pendeant.*] Mox exemplũ subdit: de τοῦ ἀμνίου gestatoribus: *Præfectus quidam Hosij de re huiusmodi accusatus, manifestò de prehensus est in sinu ferens indumentum infantis nuper nati: & dixit hoc sibi datum fuisse, à quadam muliere, ad auertendum eisq; os occludendum, qui contra illum dicere conarentur. Vnde etiam subiectus fuit* καθοσιώσει, *execrationi.*]

11. tale etiam illud quod narratur à Georg. Pictorio [a] ex Abbate Spanhemensi; *subulcum quendã fuisse, qui in scipione suo vel baculo pastorali scedulam nomine D. Blasij inscriptam habebat: cuius baculi vi & potentia, porcos suos ab omni luporum vi & raptu tutos credebat, ac tantum scedulæ numinis tribuebat, vt etiam porcos in agris solos pascendos abigeret. Tamẽ contingente quodam tempore, cùm gregi pastor abesset: & quidam præteriens dæmonem custodire vidisset, illiq; dixisset, quid ipse hic custodiret, qui hominum salutis persecutor foret pessimus? respondit, porcos custodio retulit alter, cuius iussu: dæmon inquit, stultæ pastoris confidentiæ. Nam scedulam quandam suo bacillo inclusit, cui diuinam ascribit virtutem, vel inde quòd Sancti Blasij nomine est inscripta: & eam porcos suos à luporum iniuria defendere, contra legem suam, credit: mihi falsa superstitione inhærens: vbi cùm per me fuisset vocatus, & denuò vocatus, & non comparuisset, me S. Blasij vice huc custodiendum contuli. vt enim semper libens Dei & Sanctorum vices gero: ita & nunc libentissimè pro suo S. Blasio illi porcos custodio: vt stultum hominem in sua vana confidentia extollam ac roborẽ, ac eo perducam, vt talem scedulam pluris quàm Deum faciat.*] Non simplex sanè hic pastoris error fuisse deprehenditur: non, quod S. Blasij deuotus esset cultor; & ei se suáque commendaret (quod Pictorius, ex sectæ suæ mysteriis, latenter vult insinuatum) nam Sanctos honorare, obsecrare, & auxilio custodiáque eorum nos committere pium & salutare est, quicquid hæretici garriant: verùm quia fiduciã in schedula collocabat, & quia schædulæ diuinitatis aliquid tribuebat: & quia Deum tentabat, relictis suibus in schedulæ tutela: non etiam Sanctorum auxilium precibus impetrandum sibi, sed nudo nomine chartulæ inscripto opinabatur. Scio in Traiectensi tractu vltrà Mosam, quibusdam in locis simili superstitione, certis verbis admurmuratis, pedum à pastoribus terræ infigi, & sic putare se absentibus nullum gregi à lupis periculum superesse, quod impiæ credulitatis.

12. Huc referenda multa Plinij, vt hyenæ sanguinem inunctum impedire omnes Magorum artes [b]: fel canis nigræ amuletum esse domûs totius eo suffitæ purificatæue contra cuncta [c] maleficia: eandem vim esse amianto lapidi [d]: menstruóque sanguine tactis postibus [e], aut atri canis sanguine respersis parietibus, eiúsque genitali sub limine ianuæ defosso [f]: quis ista non rideat non nisi qui probet eam quam idem tradidit *libr 25.* Mandragoræ effosionem, aut Varronis S*ista*, *Pista*, R*ista*, X*ista*, vel eiusdem ter repetitũ *Ausagens.* vel Pentagonos Antiochi aut Constantini fictitios, veteres tamen & antiquæ superstitionis, & innumera Marcelli Empyrici *in libro Medico eius*, quædam etiam Vegetij *in lib. de Veterinar.* & imaginum illam fabricationem planetariam, quam ex Plotino & Arabibus periculosè tradidit Marsilius Ficinus *lib. de vita cælitus comparanda:* quo libro non videtur venenis exhibitis satis idoneam antidotum addere. facit enim perinde ac inscitus & ineptus conuiuator, qui conuiuis apponeret cibos multos salutares, multos etiam veneno imbutos, & dumtaxat diceret, vescimini salutaribus, relinquite noxios: nec indicaret, qui in tã multis, tam variè conditis vt dignosci vix queant, sint illi noxij à quibus abstinendum censeat. Ludere hoc conuiuas esset, & lædere. Sapientis conuiuæ tunc foret incœnatum abire potius, quàm tam apertum vitæ discrimen subire. Idem ego censeo, de libro illo, præstare nihil eius quoad imagines illas credere: quàm cum periculo aliquid in animum admittere.

13. annumerare licet, quæ recentiora, contra visibiles inuisibilésque hostes, excogitata nugacissimæ superstitionis & taciti cum dæmone fœderis, quædam retulit Pictorius [g] primùm de Cicorij radice, quam die S. Ioannis Baptistæ paullò ante auroram, cum auro & argento flexis genibus cõtingunt: & ferro, per gladium Iudæ Machabæi, exorcizatam, multis ceremoniis ex terra eruunt, & secum portant contra aduersa omnia. deinde de iis qui crines pectinando euulsos non nisi ter consputos abiiciunt: &, si oua comederint, eorum testas, non nisi ter cultro perfossas in catinum proiiciunt, timentes vtrúmque neglectum veneficis nocendi occasionem præbere: seruatum, credentes præcludere nocendi potestatem. Deniq̃ue qui Sammonici Sereni *Abracadraba* dictim ordine retrogrado minuentes de collo suspenderint: vel alia Hebræorum, ex Rabbi Hama *lib. speculationis.*

14. Quicquid Remigius dicat. non puto sic dæmoni odio esse salem profanũ, vt ob eius aspersionem maleficium cogatur soluere: sed id eum facere ex pacto, vel vt aliquam introducat superstitionem. naturalis quoque vis salis non satis efficaciæ habet ad huiusmodi morbos sanandum. quare superstitiosa hæc curatio.

15. Loci mutatio quam Ananias [h] suadet, vt & nominis mutatio: meritò suspecta est. quid enim virtutis occultæ, ob angelorum, quos propterea vult simul mutari, proprias vires, habere queat: nõ video: nec quisquam opinor, nisi per mendacem Cabbalistarum dioptram, Theologis Catholicis exsecrandam. In nominis mutatione quid est (quæso) efficientiæ naturalis: aut qui (quæso) angeli nõ ipsis hominibus, sed hominum nominibus sunt præpositi? quid locus in maleficium influit, ratione angeli loco præsidentis? potest situs & loci salubritas aliquid prodesse, vt & in ceteris morbis: potest imaginatio noxia deperdi, potest etiam prodesse loci mutatio, sicut & vestium, lecti, stragulorum, puluinarium, quãdo hisce maleficium inditum, infutum, vel aliter in eis absconditum vt rectè colligitur ex Tobiæ c. 7. vbi Raguel iubet spon-

a Isagog. de demon. sublunaribus.
b l. 28. c. 8.
c l. 30. c. 10
d lib. 20. c. 19.
e lib. 28. cap. 7.
f d. ca. 10.
g Epitome de Magia. c. 26. & 27.
h li. 4. fol. 145.

sis aliud cubiculum præparari. sic Zachar. Vicecomes complem. artis exorcist. p. 1. doctri. vlt. nec alia ratione loci mutatio potest prodesse.

16. Clarioris superstitionis est, putare si quid precariò vel furto de malefici domo acceperis, maleficium cessaturum: idque meritò Remigius reprehendit [a]. Nec enim hoc aliud est, quàm maleficium, maleficio sanare: par dementia illorum, qui pro philtro vtuntur crepidis, laciniis vestium, vel præsegminibus vnguium personæ quam amant: vt docuere veteres scriptores [b].

17. similis est vanitas existimantium [c], contra spectra prodesse canes, equos, vel stricti gladij vibrationem, ex doctrina Homeri *Odyss. 7.* & Virg. *Æneid. 6.*

Túque inuade viam, vagináque eripe ferrum.

Vbi perperam Lamb. Hortensius asserit reipsa cōpertum ferri aciem dæmonas formidare. Iudaica illa opinio fuit, vt patet ex Thargumæo *in cap. 3. Cant. v.* 8. sed ridicula. Nulla enim huic rei causa subest, nisi quòd ictu & vibratione aër dissipatur, & continuum illud cadaueris, vel corporis aërei assumti, soluitur: quod ipsum nihilominùs procliue sit dæmoni impedire ictu eluso per diuersionē, vel corporis alterius interiectionem. cur igitur hęc timeat? non certè magis quàm culicem elephas, vel triceps Cerberus catellum Melitæum, *Plura Tyræus d. p. 3. c. 57.* Duo adscribam exempla ex Cæsario. de milite prius est, qui in Meneuelt, quo viuus vti solebat pellito indumento vestitus apparens, non potuit gladio fugari: quo cùm cæderetur, non poterat spectrum vulnerari, talem ex se sonum emittens ac si mollis lectus percuteretur. hic apparere desiit aqua adspersus quæ caluo Dominico fuerat superfusa. *Sic ille, lib. 12. c. 15.* Concubina Sacerdotis cuiusdam nocte mortem subsequente, diu ante lucem luna splendente cuidam militi apparuit, per viam equitanti. primum miles & serui audiuere muliebrem vocem opem postulantem: mox vidêre mulierem rapidissimo cursu ad eos properantem. Mox miles de equo descendens, & gladio sibi circulum circumducens, fœminam bene notam intra circulum recepit. *Et ecce ex remoto vox, quasi venatoris, terribiliter buccinantis, nec non & latratus canum venaticorum præcedentium audiuntur. Quibus auditis, cùm nimis illa tremeret, miles auditis ab ea causis, equum seruo committens, tricas capillorum eius brachio suo sinistro circumligauit, dextera gladium tenens extentum.* Approximante infernali illo venatore, ait mulier militi, sine me currere, sine me currere, ecce appropinquat. Illo fortiùs retinente, misera se eripere summa vi connixa tandem ruptis capillis effugit: quam diabolus insecutus cœpit, equo suo illam iniiciens, ita vt caput cum brachiis penderet ex vno latere, & crura ex altero. sicque capta inuito sed vidente milite præda pręteruehitur. Miles manè ad villam rediens, cuncta narrauit, & capillos ostendit, cúmque minùs ei crederent, aperto sepulcro, cadauer sine capillis, qui euulsi, inuenerunt. *sic ille lib. 12. cap. 20.* quid hic gladij contra spectrum potuerunt? tantumdem quantum monachus spectrum feriens apud Gaguinum, vt alias narraui *libr. 2. q. 27. sect. 2. lit. L.* Ex qua narratione vt & ista Cæsarij colligitur & alia, vereor ne superstitio fuerit, ex Magorum orta circulis coniuratoriis: nempe circumducendi circuli, & in spacio illo consistendi. Nam licet crux in medio circuli facta legatur, tamen illi circuli figuræ fidere videbantur, & crucis efficacitatem ad spacium illud circuli restringere, quod improbum profectò. Huius circinationis aliud quoque exemplum reperias apud eundem Cæsarium *eodem lib. 12. cap. 17.* de Sacerdote, qui spectris tota per iter nocte infestatus, circulum circumcirca se ducebat ibi subsistens: & illis euanescentibus procedebat; mox iterum se ingerentibus nouum iterum circulum ducebat. sicque ad lucem vsque laborauit. Obseruabis ridiculam illam opinionem de armis, apud Psellum *libr. de dæmonibus in fine: Dæmonicum corpus per totum se naturaliter sensuale, secundum partes singulas absque medio, videt, audit, tangit, patiturque tangendo, & diuisum dolet sicut corpora solida. sed hoc interest, quòd corpora quidē solida diuisa cùm sunt, aut vix aut nunquā restituuntur: corpus verò dæmonum, vti secatur, mox in se itèm recreatur atq; coalescit, sicut aquæ aërisq; partes quando aliquid incidit solidum, sed & dicto velociùs dæmonicus spiritus in se reuertitur: dolet tamē interea dum diuiditur. quam ob rem aciem ferri metuit, idq; animaduertentes, qui fugare dæmones moliuntur, tela & enses in rectū ibi constituunt, quo nolunt dæmones aduentare.*] Hæc more suo sibi vindicat Rhodiginus *lib. 2. ca. 8.* & sic Pselli errorem, suum facit. Quod de corporis discessione, & coalitione subita dicit, verissimum est. & experti duo in Hispania Nobiles mihi non ignoti. Quorum vnus dum nocturno tempore vagatur, in spectrum incidit specie Æthyopis tetri, mole Gigantæa romphæam stringentis. hic cui plus audaciæ quam pietatis erat, cetra ficulnea munitus, impetum sustinuit, seq; gerens animosè vulnera punctimque hosti ingerit. Sed aërem verberans, donec lassus concidit, & à vicinis, qui ad strepitum accurrerant, domum sublatus, multis post diebus lecto affixus, vix conualuit Hoc Burgis accidit: alterum Salmanticæ. Degebat ibi Theologiæ studiosus quidam, è prima nobilitate: qui pristinæ castimoniæ & pietatis oblitus, noctu magno periculo & labore parietibus transcensis in quoddam Sanctimonialium monasterium vsque ad Dormitorium (vt vocant) se penetrarat. ibi permittente Deo, priusquàm ad cellulam, quam animo præoccuparat, pedetentim perueniret, obiicit se illi spectrum, specie viri grauis & honesti, prolixo capillitio & barba, lorum ingens manu tenens, & nullo verbo facto: bubulam minitans insultationē, Venerat probè armatus miser ad incœstum, scuto, gladióque: hunc stringit, illo se tegit. visus sibi non semel latus aduersarij, lorum subiens, haurire & brachia illi lorumque rescindere: sed semper brachium corpori, lorum parti amputatæ subitò iunctum apparebat. tandem lorarius decussatim illi in vtrúmque humerum sic viuenti bouem mortuum (vt cum Comico iocer) impegit, vt in terram collapsus, vix trepidus se fuga eripuerit: & domum reuersus deprehenderit, ad modum Sanctæ Andreanæ crucis, sibi in pectore, & in tergo, ad quatuor digitorum latitudinem, notam contusionis rubore liuoréque mixtæ impressam. tumuit mox vibex, & cum intolerabili ardore, quasi vermiculare nescio quid, quod grauissimum cruciatum adferebat, miser sensit sub cute, & (ne vanum visum putes) altero tertiouè post die ad plures migrauit. Nec annum, nec nomina addo, vt vnius qui adhuc superat, & defuncti quoque alterius honori consulatur. Notent lasciui isti palumbi Dionæi, quis nocturnarum ad stupra discursationum vtrique fructus fuerit, & quàm inanis ista de gladij rotatione contra vim dęmonum persuasio. Nam quod

a li. 3. dæmonolatr. c. 2.
b Theocri in Pharmaceut. Lucian. in Dialo. meretriciis, Melissæ & Bacchid. & Apuleius libr. 2. de asino.
c Crinitus lib. 7. de honest. discip. c. 4. Ananias d. libr. 4. fol. 155. Lamber. Hortens. in Virgil. 6. Æneid.

Erastus

Erastus a ex Ioan. Oporino narrat: qui Paracelsi amanuensis fuerat: solitum Paracelsum noctu consurgere, & machæram suam Helueticam vtraque manu in hostem inuisilem huc illuc torquere: id vel ferocientis furoris fuisse putarim, vel ex pacto conuento. sic molestiarum inducias à dæmone paredrio impetrasse.

a in vita Paracelsi.

18. sit, quod putant aliqui, remedia quæ contra maleficium vsurpantur nihil profutura, si re non integra adhibeantur: hoc est, irrita fore, si priùs tentatum fuerit à medico corporis; à confessario animæ, remedium. solemnis enim iste solet esse magorum prætextus, vt docet Nicol. Remigius b, & nota dæmonum fallacia: qua vtitur primò: quia cū sit Zelotypus, veretur ne sanatio, ipsi adempta, aliis adscribatur. Secundò vt sic homines à diuinis & naturalibus remediis auocet. Ex hoc capite valdè mihi suspecta fuit scedula illa, siue programmation mulierculæ medicæ circumforaneæ, hoc anno. 1597. hic Louanij, in cuius vno articulo hęc conditio continebatur. Idcirco etiam suspecti omnes illi medici, qui nolunt ægrum confiteri, priusquàm præscripta ab ipsis pharmaca hauserit.

b li. 3. dæmonolatr. cap. 5.

19. est, putare maleficam non posse maleficium suum tollere, priusquàm libertati sit restituta, & ex vinculis dimissa. potest enim, maleficium maleficio nouo tollere, quamdiu pacto cum dæmone non renunciauit, vt docet idem Remigius: potest etiam illud per dæmonem destruere, vt quilibet alius remouendo signum, etiamsi adhuc carceribus contineatur.

20. maleficam scopis in ostio positis impedire, ne domo exeat: vel, coniectis in bullientem ollam soleis aut crinibus eius, vel acubus, cogere, vt accurrat: magicæ nugæ sunt, & peccata grauissima, quia nituntur pacto cum dæmone inito.

21. minis verberibus, aut vi maleficos adigere, vt maleficium tollant (cuius rei exempla peti possunt à Remigio c,) fieri potest vt liceat: si conditiones quædam adsint. primò si certò sciatur auctor maleficij. Nam suspectos tantum, verberare aut alia afficere contumelia, nec fas nec iura sinūt. 2. si nihil superstitiosum putetur adhibiturus. 3. dū non existimetur morbū in aliū translaturus, quod ferè semper facere consueuerunt, vt exemplo declarat Gregor. Turonensis d. videlicet ista diaboli liberalitas est, vt boni nihil vllis hominibus præstet, nisi cum æquali vel maiori hominum damno, quo spectat narratio D. Gregorij Magni e, de virgine obsessa: quę cum opera magorum ab vno dęmone fuisset liberata, in vnius locum sex vel septē dæmonum millia successere. Neque hoc poëtas latuit. ideò enim fortassis finxerunt, non potuisse Admeto vitam conseruari, nisi vxoris Alcestis vicaria nece f. Vnde rectè noster Tragicus: cùm remisso ab inferis Theseo, Pluto Hippolytum abripuisset, canit, alloquens Atticæ præsidem Deam:

c li. 3. dæmonol. c. 3

d lib. 6. histor. Frāc. c. 35.

e li. 1. Moral. c. 9.

f Euripid. in Alcestid.

Casta nil debes patruo rapaci.
Constat inferno numerus tyranno.

22. Quod remedium esse contra *Vultuarium* maleficium censuit Salisberiensis *lib.* 1. *c.* 11. *Horum* (ait) *malitia, etiam cùm plurimū nocent, artificio leui dissoluitur: si videlicet, qui suspecti sunt, conuenti ab aliquo in iudicio crimen suum inficientur: aut, si confessi fuerint, cogantur maleficium reuocare.*] quid enim ad curationem inficiatio virium queat habere, nisi ex pacto conuento? si tamen aliquis solummodò intendens signum destruere sic interrogaret, non auderem illum peccati, saltē Mortalis, reū dicere.

23. superstitiosa sunt, vt cùm ad maleficium amoris tollendum, vtuntur maleficio odij. v.g. certo ritu consecrant vel exsecrant potius columbam nigram, & diuisam per medium dant comedendā amantibus. Item si, vt odij maleficium tollant, vtantur amoris maleficio, v.g. Eucharistiam sacram in ore habentes osculantur eam, quam volunt in amorem inducere, vel labiis chrismate inunctis id faciant. Item si, vt sterilitatis agrorum maleficium tollant, hostiam sacram comminuant, & tritam in pulueres spargant per hortum vel agrum. Quæ omnia sunt manifestè impia & sacrilega, & tamen hæc facta aliquando legitur. primum illud refert Hollenus in Præceptorio, de chrismate, alterum Grillandus; cetera de Eucharistia, Cæsarius Eisterbacensis *lib.* 9.

24. Adde remedia iudiciariarum superstitionum, de quibus *supra libr.* 5. *sect.* 7. *&* 9.

Vltimum notandum multa esse superstitiosa (vt variis locis ostēsum) remedia: quæ ponunt Sprengerus g & ex eo Pet. Gregorius h, de plumbo liquefacto in scutellam aqua plenam infundendo, &c.

g p. 2. malefic. ca. 1. q. 12. in 2. exemplo.
h li. 13. de repub. c. 3. à nu. 2.

Et hac de re Codronchus narrat historiam, ab auctoribus (vt ait) grauibus & certis relatam, cuiusdam mercatoris; *qui cùm in partibus Sueciæ extra quoddam castrum animi causa per quoddam pratum duobus famulis comitatus ambularet, malefica muliere ab vno ex conseruis à lōgè cognita, adhortatus est mercatorem, vt signo crucis se muniret, quoniam illius ditionis potentior venefica, quæ solo intuitu maleficia inferre sciret, ipsis obuiam veniret. Quod monitum ipse paruipendens, & ista nunquam sibi timorem incussisse asseuerans, cùm nondum ferè illa protulisset verba, in pede sinistro illatam læsionem expertus fuit: ita vt cùm pedem è loco amouere non posset, & dolore lancinaretur, ad castrum equo fuerit deductus, vbi per triduum doloribus auctis, accersito quodam villico, qui huiusmodi mala curare profitebatur: facto periculo ex plumbo liquefacto, & in aquam supra pedem proiecto, morbum ex maleficio ortum dixisse: quibusdam prolatis verbis, & tacto pede, per aliud triduum curatus est.*] sic ille libr. 2. de morbis venefic. ca. 2. Modus explorandi solet hic esse, vas aqua plenum imponunt super locum affectum corporis, & plumbum liquatum huic vasi infundunt, interim verba quædam obmurmurantes, & in plumbo coagulato pro varia guttarum conformatione: iudicant primò, an sit maleficium malum, necne: deinde cuius generis maleficium sit. De qua re tota verissimè idem Bapt. Codronchus *libr.* 3. *de morbis venefic. cap.* 13. ita pronunciat. *vt modus superstitiosus est, sit & dæmonem cooperari est credendum. quamuis non desint, qui existiment, à Saturno vim hanc plumbo esse inditam, vt maleficia prodat, quod tamen à veritate est alienum.*] Probare debebant. nunc supponunt tantum, & Planetæ vim tribuunt minimè naturalem. Nam in hanc vel illam guttulas formam coagulari, pro natura morbi: merè & verè est opus non naturæ, sed intelligentiæ. Pergit Codronchus: *Nec laudare possum aliud experimentum, quod à quodam didici. Vt ægrotus, cum decoctione verbenæ (vulgò herba sancti Ioannis dicitur) abluatur, in qua ablutione, si nihil reperiatur, vel decoctio non immutetur in colore, infirmum veneficio non esse affectum: quod si magna copia pilorum, & præcipuè suorum, inueniatur, esse argumentum efficax, non solum veneficij, sed & grauissimi, minimeq; curam recipientis: quod si pili sint pauciores, morbum esse mitiorem & curationem admittere.*

Quod

Quod si decoctum illud ad nigrum colorem mutetur, signum esse præsentiæ dæmonis: quod si ad alios colores mutetur, alia indicare. Quis vero non percipit hunc etiam modum esse superstitiosum, cùm illi pili virtute verbenæ, nec ablutionis elici vel procreari non possint.] Sic ille d. c. 13. Addo, coloris hunc mutationem etiam ex naturali humorum prædominio (vt aiunt) in morbis non maleficis, sed grauioribus, posse contingere. Idem *libr. 4. cap. 2.* damnat tertium quendam modum his verbis; *alij columbum per medium scissum ventriculo ægrotantis apponunt, nonnulla verba obmurmurando. Qui modi & alij consimiles manifestè magici sunt, cum prorsus virtute naturali careant.*] adde, nec subsit ratio cur miraculo res adscribatur? maximè cum certa verborum formula vtantur. Postmodum idem iustissimè conqueritur; *remedia multa, tanquam arcana, ex arte magica in medicinam translata sunt: vt multi Arabum sectores fecerunt: vt Michael Sauonarola in sua Practiqua, & quidam Bartholomæus, qui practicam & experimenta cum quibusdam introductionibus in lucem edidit. Sic enim multis modis medicinæ scientia conspurgata remediorum vanitate sæpè coarguitur. Sed horum Satanicorum hominum curationes fallaces, ac incertæ sunt, ac sæpe præstigiosæ, vt videantur per modicum spacium temporis sanare, & reuera nō sanent.*] Credatur medico docto & pio (quantum ex libris eius colligo) in arte sua.

Et in his omnibus Notandum, semper dæmonem lucrum aliquod sibi ex his comparare. & semper animæ, interdum & corpori nocere: quia semper aliquid admiscet, quo fiduciam in ipsum homo profiteatur; vel quo nos à Deo ad creaturas aduertat, & à cælestibus curis ad cænosa terrenáque deducat vel saltem à seriis & grauibus ad ludicra & nugatoria. Sic semper in aliquod peccatum animam pertrahit, vt rectè obseruarunt D. Augustin. & D. Leo a. Obsequitur mancipiis suis, vt firmiùs illa sibi deuinciat, & in peccato retineat.

a D. Aug. lib. octoginta trium Q.q. 79. D. Leo serm. 19. de passio. Dom.

Si Deus permittit, hoc modo sanari ægrum, plures in fraudem pellicit: si Deus non permittit, sed impedit, tunc saltem peccatum hoc præcedētibus accumulās, conatur ægros in desperationē adducere. Si malūvni equo auferat, transfert in meliorem. Si mulierē morbo liberet, transfert in virum; si senē in adolescentem. Si sortem magus in alium nō transtulerit, ipsemet necatur, vel ingens vitæ discrimen adit. coactæ nonnullæ Lamiæ; quia non poterant in alios, in suos ipsæ liberos transferre. Narrat auctor Dæmonomaniæ b, fuisse in Gallia qui maleficio quo læsus erat curando magnum accersiuit: ab hoc responsum: se morbo illum liberare non posse nisi in eius filiolum adhuc infantulum transferret. consentit impius pater, & à mago sanatur. interea nutrix, re intellecta, infantulum subducit, & cum eo aufugit: cùm ergo magus non posset in eum transferre, fuit ipsemet à dæmone interfectus. Tolosæ, idem scriptor ait, studiosum quendam amico suo grauissimè à quartana vexato dixisse, vt febrim vni suorum inimicorum traderet: illo verò respondente neminem sibi inimicū esse, dixisse: da seruo tuo: tandem, cùm hoc illi religio esset facere, magum dixisse: da mihi eam, annuente ægroto, ipsum conualuisse: magum verò febri oppressum interiisse. Facit lucri semper alicuius certa spes, vt etiam planè futilibus & absurdis nonnunquam cooperetur. sic enim (vt narrat I. C. ille Francofurt. c) cùm vetula laborās opthalmia studiosum quendam conuenisset, ab eoque petiisset, vt quæ in schedula, quam illi porrigebat, continebantur, sibi non grauaretur exscribere: certam se esse, si de collo illam gestasset, oculorū lippitudine liberandam: & studiosus scripti illius characteres, vel obsoletos cernens, vel obscuriores (vt solent) legere non valens; eorum loco hæc verba scripsit in schedula, *diabolus huic vetulæ oculos eruat, &c.* simulq; præclarum philacterium mulierculæ tradidit, quot cùm de collo suspendisset, spe plena post paucos dies sanitati fuit restituta. Nimirùm voluit Satan hanc anum decipere, & in superstitione sua obfirmare. Plura si vis, lege *li. 3. p. 2 q. 4. sect. 9.* quibus addi quoque multa possunt ex Cardinalis Cusani Excitationum li. 2. *in Sermone, Ibant Magi, quam viderant stellam, &c.* vt eorum qui putabant contra sterilitatis maleficium, vel odij inter coniuges prodesse, si quis nidum auium inueniens caperet ipsam cum pullis matrem: & ideo vult à Mose præceptum, *Deu. 22. ne mater cum pullis capiatur.* simili modo ad vitandas alias superstitiones alia quædam vult Iudæis prohibita, nempe *præcepisse Mosem vasa cooperiri, propter* Dominas Abundas. *sunt enim dæmones, quibus vetulæ offerunt esculenta & poculenta, quæ mundando domum non comedunt, imo seducunt. Prohibuit ne vir indueret vestem mulieris, & è conuerso, propter idololatriam: quia mulieres vestes viriles & arma in honore Martis induebant: & viri muliebres in honore Veneris. Hoc festum peragitur à Christianis in Carnisprivio.*] Et postea idem addit sequentia exemplavt ait superstitionis in curandis morbis: *si res consecratæ ad aliud, quam ad proprium vsum applicentur, est superstitio; vt aqua benedicta quæ bibitur contra infirmatem, vel spargitur ad fertilitatem, vel datur aliquando brutis.* (Nota hoc sanè intelligendum, vt & quædam sequentia. Nam aquam benedictam adhibere, vt remedium naturale, vel addito ritu aliquo superstitioso id verè malum: sed eam adhibere, vt quid Sacramentale, & vim tribuere Deo per sacramentalia sua, ad corroborationem fidei, mirabilia operare solito, item vt dæmonis maleficium, vel prestigium cesset, hoc pium & licitum esse Catholicus nullus potest negare, vt docebo sec. 3.) *& de lumine cerei paschalis, & de aqua baptismatis.* [de his idem censeo quod de aqua lustrali.] *Abstinere à capite animalium in honorem S. Apolloniæ vel Blasij: vel vere carpitum luminis consecrati* (hoc non intelligo, si loquitur de cera benedicta seu candelis probo ritu benedictis, errat.) *crux facta de lignis palmarum, balnea in vigilia Natiuitatis & Carnis priuij contra febres, & dentium dolorem, non comedere carnes in die Natalis Domini, contra febres, vel ad honorandum sanctum Nicolaum pro diuitiis acquirendis, petendo eleemosynam,* (hæc omnia satis clara sunt) *eundo ad Sanctum Valentinum contra morbum caducum, ponderando puerum cum siligine vel cera,* (in his potest aliqua superstitio ab extrinseco aduenire: sed secundùm se pia sunt & licita) *portare crucem circumquaque per campos in vere contra tempestates* (si non fiat, vim ponendo in tempore veris, non est superstitiosum, sed licitum:) *in certis oblatis super altare, sicut lapidibus in die S. Stephani, & sagittis sancti Sebastiani* (hoc quoque pium, si tantùm fiat in honorem & commemorationem certaminis horum Sanctorū, sine fiducia in materia, forma numero &c.) addit de acu quæ tetigit vestem mortui, de lignis furcæ, de lignis coniungendis contra febres, de hostia non consecrata contra febres (*hæc vere superstitiosa sunt,*) contra ictericiam de vrina, de pullis &c.] puto legendum,

b lib. 3. cap. 2.

c li. 1. de lamiis cap. 8.

gendum, *de pediculis*, neque hoc est superstitiosum, cum subsit ratio physica.

QVÆSTIO II.

An liceat remedium petere à maleficis?

LAtissimè hæc quæstio patet, in qua multi multa scripsere, multi etiam periculosè admodum errarunt.

Certum est vt hodie, sic etiam olim fuisse, qui maleficia maleficiis tollerent. Nam cùm Corybantes essent numero LII. eorum XXXII. crediti sunt maleficia inferre, alij verò XX. eadem amoliri. *Sic scholiast. Apollonij lib. primo.*

Dico primò *falluntur Iuristæ, qui existimant iure ciuili licere maleficiis vti, in bonum finem*: nempe ad curandos morbos, vel ad repellendas tempestates, *vt Hostiens. in summ. Azo in summ. Pet. Ærodius lib. rer. iudicat. 8. tit. 7. ca. 6. Bart. Salycet. Godefrid. & alij in l. eorum C. de malefic. Troilus Maluetius de sortibus, Grilland. de sortileg. & alij communiter.* dico falluntur, quia legem illam Constantini qua nituntur a, recentiore lege sustulit postea Leo Imp. *Constitut. 65. ad Stylianum de Incantatorum pœna*, vt rectè aduerterunt Nicol. Remigius: & Pet. Gregorius, & Godelmānus, quam, quod Tribonianus, homo planè scelestus, prætermiserit, causam aliam non video, quam quia ab omni erat pietate & vera religione alienus. ibi Leo grauissimus verbis negat quidpiam verè bonum his artibus effici: sed apparens illud bonum, illecebram atque nassam esse, *quæ illectos* (inquit) *in malorum omnium extremum vbi à summo bono exciderint, absorbeat, compertum habemus. Notum enim nobis est illas, vt qui se ipsis dedunt, pro creatore ac Domino infaustis dirisq́; dæmoniis adhæreant, efficere: & qui illas assectantur, hos, per externarum rerum lætam quandam speciem, vulnera in anima excipere. Quale quiddā inter pugnandum meticulosis frequenter accidi, qui dum ictus interdum excipere manu nolunt, illis vel caput vel ventrem exponunt. Sanè verò si quis aliquo modo incantamentis vsus esse deprehensus fuerit, siue id restituendæ conseruandæve valetudinis, siue auertendæ à rebus frugiferis calamitatis causa fecerit, is apostatarum pœnam subiens vltimum supplicium sustineto.*] Sed & Caroli. V. constitutio hos arbitrio iudicis condigna pœna puniri iubet b.

Dico 2. *Diuina & positiua Ecclesiæ lege semper prohibitum fuit vti maleficis artibus, vel maleficos consulere etiam in bonum finem.* Est communis Theologorum sententia, & etiam Canonistarum. Probatur 1. ex sacra scriptura. Deus id prohibuit. *Leuit. 19. v. 31. Non declinetis ad magos, neque ab ariolis aliquid sciscitemini, vt polluamini per eos.* & cap. 20. v. 6. *anima quæ declinauerit ad ariolos & magos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui.* Vnde patet hoc esse peccatum mortale. Deu. 18. v. 10. *Nec inueniatur in te, qui lustret filium suum aut filiam ducens per ignem, aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria, &c.* In nouo quoque testamento vetat D. Paulus, quando iustam damnationē comminatur illis, qui ipsi impingebant eum mala facere vt bona euenirent c: quo significat, graue peccatum esse mala facere in bonum finem: quod tamen prętexunt qui maleficorum opera ad morbos depellendos tempestatésque arcendas abutuntur. 2. probatur ex perpetuo Catholicæ Ecclesiæ vsu, quæ sempr id improbauit, vt plurimi canones ostendunt d, & presbyterum damnarunt, qui bono fine diuinationem superstitiosam fuerat expertus e. 3. probatur ex Patribus, *D. Chrysostomus f, citiùs mors homini Christiano subeunda, quàm vita ligaturis redimenda. Huc referendum illud B. Leonis g*, cùm eis (*scilicet dæmonibus*) nihil amplius liceat, quàm iustitia diuina permiserit; agunt tamen versutissima arte fallaciæ, vt ex arbitrio propriæ potestatis aut parere videantur, aut lædere; & multis (quod dolendum est) ita per nequitiam simulationis illudunt: vt quidam illos & timeant pati infensos, & velint habere placatos; cùm beneficia dęmonum omnibus sint nocentiora vulneribus. quia tutius est homini inimicitiam diaboli meruisse, quàm facere. *Nec non ista D. Augustini h*; cùm ergo causæ articulus venerit, vt hæc proponatur conditio: aut faciendum esse contra Dei præceptum, aut ex hac vita emigrandum, quorum duorum homo si cogatur alterum eligere, comminante mortem persecutore (*idem est de morbo per maleficium immisso*) ibi eligat Deo dilecto emori, quàm Deo offenso viuere. ibi oderit in hoc mundo animam suam, vt in vitam æternam custodiat eam.] Ex his.

Infertur primò peccare iudices, qui cogunt malefica benedictione quadam iis quos læserūt maleficium auferre. Nam hæc benedictio illarum, nihil aliud est, quam formula qua ex pacto dæmon cessaturus: & si benedictione vera sanandus æger foret, præstaret vti benedictione Sacerdotis, vel alterius probi hominis, quàm malefici, cuius oratio Deo est exsecrabilis, neque licet nobis cum infidelibus hæreticis, apostatísque oratione in diuinis iungi. Vnde sequitur etiam malificam obtemperantem tali iussioni, & ægros hoc remedio vtentes peccare. Valdè quoque falli illos, qui existimāt licere maleficiis sanitatem quærere vel conferre, si id magistratus iubeat.

Infertur 2. veram esse decisionem *articuli Parisiensis* 5. Quod licitum est vti magicis artibus, vel aliis quibuscumque superstitionibus à Deo & Ecclesia prohibitis, pro quocunque fine bono: error. quia secundùm Apostolum non sunt facienda mala, vt eueniant bona. *& decisio art. 6.* Quod licitum sit, aut etiam permittendum maleficia maleficiis repellere: error. *& art. 7.* Quod aliquis cum aliquo possit dispensare, in quocumque casu, vt talibus licitè vtatur, error.]

Infertur 3. impium & hæreticum esse dictum Paracelsi i, nihil referre, an Deus, an Diabolus, angeli vel immundi spiritus ægro ferant opem, modò morbus curetur.

Infertur 4. periculosam esse, & erroneam, vel saltem non satis euolutam & explicatam sententiam Nicolai Remigij k, *precariò non licere opem à malificis impetrare, sed licere, vi & verberibus eam extorquere: qui hoc faciat, nunquam, qui illud, semper lethaliter peccare.*] Quorum vtrumque, falsum videtur. licet enim aliquando id precibus petere & impetrare: aliquando etiam verberibus ad id adigere, non licet. Non igitur eò recurrendum, sed res longè aliter explicanda. distinguendum videlicet primò inter maleficum paratum auferre maleficio nouo, & non paratum: aliter enim peccat qui hūc, aliter qui cogit illum. 2. distinguendus auferendi modus, an cum maleficio, an sine illo id fiat: quæ communiter theologi solent attendere.

Igitur primò falsa & erronea est sententia Paracelsi & similium, licere maleficia maleficiis tollere.

Quidam putant licere tollere maleficiū, non per

malefi

a l. eorum C. de malef. & mat.

b Althusius lib. 1. Iurisprud. Rom. 52 Fichardus consi. 112. Laur. Kirchouius to. 2. cōsil. 2. Mollerus const. Saxon. p. 4. sect. 2.

c ad Rom. 3. v. 8.

d c. qui sine Saluatore, 26. q. 2. c. admone ant. c. non obseruetis 26. q. 7.

e c. ex tuarū de sortil.

f hom. 8. in epis. ad Colos.

g ser. 19. de pass. Domini.

h tracta. 51. in Ioa.

i libr. de morb. caduco. & li. de hyperphys. morbis cur.

k lib. 3. dæmonolat. c. 3.

maleficia, sed per res tamen superstitiosas & vanas: videntur hoc multi Canonistæ tenuisse, & nonnulli Theologi, & legistæ a si superstitionis vocabulo hi DD. rectè vsi, nequit negari, hanc opinionem quoque erroneam esse, quia superstitio res est per se mala, nec malum licet faceret, vt bonum eueniat. docet hoc Siluest. *verbo maleficium num. 9.* Rosella verò & Tabiena non tenent illam opinionem, sed dumtaxat referunt.

a Hubertin. & Goffred. quos sequitur Sprenger. in Malleo & eum simpliciter referunt nec refellunt Petr. Gregor. supra & Rickius lib. de prob. aquæ frigidæ. b v. impedimentũ 15. nu. 19.

Alij itaque fatentur per superstitiosa media tolli non posse; posse tamen per vana, quæ non sint illicita, sic Ioann. Friburgens. *in summ. confessar.* & id sequitur Rosella b, qui exemplum ponit, si maleficiati facerent celebrare tres missas de Dominâ, & postea omninò nudi operam darent liberis quærendis, credentes sic maleficium cessaturum. Sed hoc exemplum mihi non placet, tum quia rem ad certum numerum missarum restringere, id non caret superstitione, tum quia medium illud non modò vanum est, sed & inhonestum, & vix potest peccato carere: si tamen omne peccatum impudicitiæ & inuerecundiæ deforet; neque vis in numero poneretur, neque fides adhiberetur ipsi actui, sed misericordiæ diuinæ per missæ sacrificia propitiandæ: tunc posset admitti exemplum. Deinde si *vana* remedia sumant, pro omninò vanis hoc est innanibus, sicut omnis vana locutio est peccatum, sic nulla vana operatio caret peccato, saltem veniali, *cap. illud 26. q. 2.* si verò vana vocant indifferentia, tunc si quis adhiberet ea inuincibiliter nesciens esse peccatum, nullum foret peccatum; si non inuincibiliter, non tamen affectatè ignorans, foret tantùm veniale: idem foret, si quis faceret credens aut volens experiri an per talia maleficium soluatur, non per operationẽ diaboli, sed per cessationẽ eius ab operando; propter pactum quod maleficus cum diabolo habebat de cessando quando hoc vel illud fieret. *vide Silu. supra num. 9.*

Tertia sententia, quædam est Pet. Aureoli *in 2. d. 34. q. 2.* & Angeli *verb.* superstitio. §. 13. licere à malefico parato petere, vt maleficium maleficio tollat. exemplum huius rei subpeditat Ioannes Nider c. I*nquisitor* (inquit) *Eduensis mihi referebat, quod modus tollendi maleficium, aut se vindicandi in malefico, talis practicabatur suo tempore. Venit enim aliquis læsus in se vel in suis ad maleficam sciscitans malefactorem. Tunc malefica plumbum liquefactum aliquoties fundebat in aquam: quousque opere dæmonis in plumbo imago aliqua videretur: quâ visâ imagine; malefica quæsiuit ab explorante, in qua parte vis lædi maleficum tuum, & in eodem vulnere eum agnoscere? cumque explorator locum eligeret, statim malefica in eadem parte imaginis, quæ in plumbo relucebat, fixuram vel vulnus per cultrum posuit, & locum vbi reum inueniret indicauit: nomen tamen nullatenus manifestauit; sed experientia teste maleficus per omnia lædi reperiebatur, sicut sua imago plũbea.*] hæc ille. hoc ergo secundùm Aureolum liceret: & secundum Remigium posset verberibus maleficus ad hoc faciendum adigi. Argumenta Aureoli sunt. primò licitum est ab vsurario parato vsuras petere; & à parato conferre Sacerdote, in peccato Mortali constituto, sacramenta petere; & deferre iusiurãdum idololatriæ, quem scio per falsos Deos iuraturum. ergo similiter in nostro casu petere à malefico parato &c. Secundò non potest excogitari remedium aliud ad tollendum maleficium: ergo si hoc quod vnicum est vti non licet, non licet

c in epit. Formicarij cap. 3. in fine.

illud tollere. Sed hoc meritò cæteris durissimum: potius ergo dicendum, hoc vnico medio vti licere.

Verùm hæc argumenta nullius momenti sunt. Eorum enim quæ in primo ponuntur argumento planè dissimilis ratio est. nam illic inducuntur ad id, quod sine peccato facere possunt, si velint. sacerdos enim potest conari conteri, etsi tempus habeat, confiteri: vsurarius potest dare mutuum simpliciter: idololatra potest per Deum verum iurare: sed operatio malefica, quæ petitur, est intrinsecè mala, nec sine peccato fieri potest, ideóque nec peti. quia petendo consentit eius malitiæ, quod semper illicitum d, & teste Apostolo ad Roman. *digni sunt morte non solum qui talia faciunt, sed & qui consentiunt facientibus.* In secundo argumento, falsò supponitur, alia remedia non superesse, supersunt enim alia, de quibus postea: quod si non superessent, præstaret mori millies quam per peccatum semel sanari. nam bonum animæ corporis bono præferendum est, & honor Dei cunctis anteponendus. Neque hoc durum videri debet scienti, quod *qui amat animam suam plus quàm Deum, perdet eam*, &c.

d D. Tho. de malo 13. q. 4.

Remigius verò coactionem suam astruit sequentibus argumentis. primò quia talis coactio inhonorat diabolum, & est expers omnis pacti. ergo licita est. *Respon.* magis inhonorat Deum, quia cogit alium peccare. immò nec inhonorat diabolum, quia cogit maleficum vt innocet & honoret dæmonem: ipse quoque eum honorat; quia non modò credit dæmonem posse hanc medelam adferre, sed etiam concurrit positiuè ad actum positiuum. dæmon verò pluris hoc facit, quàm mancipij sui iniuriam, cuius afflictione solitus est gaudere. Nec potest dici expers pacti taciti, qui cogit maleficum ista perficere, virtute pacti quod maleficus cum dæmone iniit.

Secundò probat hoc pacto. licet à fure fugiente rem vi sibi ereptam alia vi repetere: licet arcem ab hoste iniustè occupatam armis recuperare: licet vinculis per tyrannidem mancipatum, astu violentérque eripere: cur non hæc vis licita, vt innocentem morbis indignissimis sanemus? *Resp.* illationem esse vanam, quia reliqua illa licita sunt, & iuri diuino naturalíque consentanea: maleficium verò maleficio sanare omni repugnat iuri.

Tertiò nititur auctoritate *l. nullus Cod. de malefic. & mathem.* vbi tantum punitur, qui aruspicem vel magum induxerit precibus vel suasionibus. ergo criminis atrocitas in hac suaui inductione consistit. Confirmatur, quia Photius in Nomocanone dicit legis illius pœnam tantùm debere intelligi, vbi διὰ θυσιῶν id est per sacrificia & mactationes, negocium peragatur. Non ergo locus est pœnæ, quando malo adiguntur. *Resp.* puerile argumentum hoc esse, illi simile; si quis dicat, lex eum punit, qui præmiis & blandiciis, & per artem lenoniam mulierem ad flagitium pellexerit: ergo criminis fœditas in hac blanda inductione & pellacia posita est: & inferat postea, igitur puniri minimè debent, qui vi minísque matremfamilias in thori violationem impulerint. Constantinus autem id tantùm vetuit ea lege, quod quidam sibi licere putabant. nam spontè facienti, nullam se iniuriam facere credebant: id verò quod multò grauius erat, non vetuit ea lege, quia res apertè iniqua minùs indigebat noua legis coërcitione. Quare Salyce. & Fulgos. mentẽ Imp. attẽdẽtes de quibusuis euocatoribus & prouocatoribus idẽ

obtinere censuerunt: nec illa Photij limitatio vlterius protrahenda, quàm vt significet Imperatorem de illis egisse maleficis, qui tum temporis priuatim, prætextu amicitiæ, & hospitij recepti in domos gentilium, dæmonibus clanculùm sacrificabāt: quod ipse fieri prohibuerat alia lege a. Nec tamen vllus sanæ mentis hinc inferat, licita fuisse maleficia Magorum, in quibus non sacrificabatur. potest enim vnum factum ex pluribus capitibus illicitum esse: quorum vno cessante, ratione reliquorum adhuc illicitum manebit.

a l. 2. C. Theodos. de malef. & mathe.

Dico igitur tertiò, *sententia hæc Aureoli, Angeli & similium est errone a & causa multorum peccatorum: nec licet vllo modo nec ab imparato, nec à parato petere, vt maleficium maleficio tollat.* hæc est communis sententia Theologorum, Aureolum & Angelum ideò grauissime reprehendentium: *tenent quod dixi D. Thom. D.* Bonau. Sco. Tho. *de Argentina & alij in 4. d. 34. Silu. verb. maleficium q. 8.* Armilla *num. 2.* Tabiena *ver. impedimentum* 12. *nu. 9. Rosell. supr. Caietan. 2. 2. q. 78. art. 4. Pet. Ledesm. ad 3. q. 58. a. 2. d. 2. Alfons. à Castro li. 1. de iust. hæret. punit. ca. 15. Sprenger. p. 3. mallei. q. 16. Nider. sup. Nauarr. c. 11. num. 29. Angl. q. de arte Magica ar. 6. diffic. 2. Abulens. in c. 19.* Matth. *q. 90.* *lit. O. Dom. Sot. in 4. d. 34. q. 1. a. 3. & 8. de iust. q. 3. a. 2. Viguer. c. 16. §. 4. Martin. Ledesm. in 4. q. 60. a. 2. Brianson. q. 13. conc. 2. Orbell. q. 34. Vngarellus addit. ad Angel. d. §. 13. Henriq. li. 2. de matrimon. c. 8. n. 2. & n. 3. in fin.* Probatur, quia hoc sacræ litteræ, canones, ius ciuile & SS. Patres improbant, vt ostensum fuit concl. præced. 2. quia non licet consensum præbere in peccatum alterius b. 3. quia licet sic paratus peccare: hoc tamen peccatum, & isto tempore, non faceret, nisi inductus. 4. quia vt actum per se malum nemo vnquam licitè facit: sic, nec ad eum licitè poterit induci c. Nota magis peccare, qui cogit inuitum, quàm qui orat paratum. nam qui cogit inuitum iniurius est cogendo, & simul cooperatur: qui petit à parato, nullam ei facit iniuriam. quod nota contra Remigium.

b Rom. v. vlt.

c vid. D. Tho. 2. 2. q. 78. a. 4. Turrecre. in c. mouet te 22. q. 1. Sot. li. 6. de iust. & iur. q. 1. a. 5. Cast. & al. supra.

Dico quartò *haut dubiè potest maleficus induci, vt per modum aliquem licitum tollat maleficium*] in hanc sententiam conueniunt omnes in præcedenti conclusione citati DD. & est verissima, carètque dubitatione, sed indiget tamen explicatione. nam quidam DD. non satis clarè loquuntur, etsi benè sentiant. Guido Briansonus *in collectario supra 4. sent. q. 13. concl. 3.* Immò (ait) *ego fortius dico, quod si aliqua persona erat impedita, vel vexata quacunque vexatione per aliquam personam sortilegam per pactum dæmonis: & per orationes, vel vota, vel artes, non posset sanari, nisi ab illa persona quæ talia intulit. Dico, quod accederem ad illam personam, quæ mihi dedit talia, non vt faciam homagium diabolo, nec vt colam illum sortilegum, sed vt mihi auferat, quod mihi dedit. Si ipse agat cum diabolo, ego non consentio: sed tantùm peto, vt remoueat malum quod mihi dedit. Et multotiens iustitia cogit tales, vt restituant sanitatem, quam abstulerunt. Immò si proprius diabolus dedisset mihi talia, dicerem sibi, quod à me remoueret tale impedimentum. nullo tamen modo faciendo sibi homagium.*] Sed quod ait de Diabolo. id ego prorsùs periculosum puto, & meritò negauit Sotus *in 4. d. 34. q. 1. a. 3.* Nam non possum petere, vt ab amico, quia cum eo inimicitias, indicente Christo, gerere debeo: omnis etiam mihi cum eo familiaritas & communicatio interdicta est. Per modum verò imperij, non possum iubere, quia mihi non subijcitur. Dumtaxat in Dei nomine, per exorcismi modum, ei possem imperare. Nec etiam simpliciter verum est, licere semper petere à malefico vt malum remoueat. Quid si enim sciam maleficium non posse tolli, nisi modo illicito? certum est me tum nō posse petere d. quid si etiam moraliter mihi constet maleficum, etsi possit tolli sine maleficio, non tamen sublaturum nisi cum maleficio? certum etiam puto, tum non licere petere, vt tollat e. Potest huius rei exemplum dari, quando petitur tolli ab eo, qui non est auctor maleficij, nec locum & modum maleficij & curationis ab ipso malefico, vel homine alio intellexit: nam talis non potest curare sine maleficio alio, aut dæmonis cooperatione noua. Quare rarò admodùm, vel vix vnquam licebit petere ab alio, quàm ipsomet maleficij auctore.

d Pet. Ledesm. sup.

e hoc voluit haut dubiè idē Ledesm. & Henriq. d. n. 3. in fi.

Dico igitur quinctò, *licet à malefico petere, immò licet etiam illum minis & leuibus verberibus cogere, vt maleficium tollat, quandocumque probabiliter credo illum sine maleficio, modo aliquo licito id facere posse, siue quandocumque non sum moraliter certus, quod vtetur modo illicito.*] est sententia communis *Henrici postea citandi*, Scoti *& omnium citatorum in concl. 3. & Præterea Ioann.* Bassol. Vorriloni *in 4. d. 34.* Caietan. *in verb. maleficium, & in opusc.* 12. *tom. 2. Gabr. in 2. d. 28. a. 4. dub. 2.* Binsfeld. *in l. eorum q. 5. C. de malef.* probatur, quia hoc est vti iure meo, & inducere magum ad id, quod facere tenetur, & sine peccato, si velit, potest facere. non autem est consentire pacto quod dæmon habet cum mago. De coactione id concedit Remi. de precibus negat. sed ratio nostra, & communis sententia DD. de precibus idem conuincunt. de iussione exemplum habemus B. Theodori Archimandritæ, qui Theodorum Magum ad pœnitentiam adductum iussit, primùm omnia peccata sua confiteri. 2. si quos haberet libros maleficos in medium proferre. 3. quoscumque homines aut domos aut animalia maleficiis suis obstrinxerat, dissoluere. 4. non amplius ea in quemquam exercere, sed pœnitentiam agere f. De verbere & minis probatur quoad eos, quos constat maleficio læsisse. quia non tam infero iniuriam, quàm illatam repello: & sicut crumenam meam possem furi extorquere, sic etiam possum mago quam quasi detinet corporis sanitatem. Cōfirmatur hoc, quia docet experientia, nunquam nisi vi coactos maleficium tollere velle. Dixi, leuibus verberibus: quia grauia vulnera vel immodicos cruciatus inferre, id ad iudicem sceleris vindicem, non ad priuatos pertinet. Leuia non erunt, si maleficæ inde immineat periculum vitæ, mutilationis, aut grauis morbi.

f Georgius in vita S. Theodori, apud Surium. mēs. April.

Caietan g. cautelam proponit, vt quis expressè protestetur, se nihil commune cum Diabolo habere velle. Hæc sanè prorsùs necessaria cautio, quando petitur ab eo malefico, qui non intulit maleficium. vix enim (vt dixi) sine peccato talis potest maleficium auferre. Sic cùm crudelis & nefarius Bertulphus dixisset coniugi suæ B. Godoleuæ, in eam ferociæ suæ causam, esse dæmonem, & ex maleficio natum discidium, addidissetque se nosse fæminam, quæ iactitet se posse illos mutuo amore & beneuolentia adeò connectere, vt nō queant coniuges ardentiùs se amare: respondit Sancta mulier, *Christi ancilla sum, illi ego mea omnia commendo: si tamen absque sceleris alicuius commixtione id fieri potest, quod dicis, non refragor h.*] Si quis ab ipso, qui nocuit, medelam petat; fortassis absolutè loquendo, non est necessarium addere illam protestationem, sed sufficiet

g tom. 2. opusc. 12.

h Drogo Gestelleusis in vita S. Godeleue 6. Iulij.

abso

absolutè (in casu conclusionis huius quintæ) petere vt nocere desinat. quia res quæ petitur bona & iusta est, nempe non nocere proximo: & potest ac tenetur maleficus id licito modo facere, nempe per medium aliquod naturale (si nouit) vel per signi destructionem, ideò quod de pecunia ab vsurario mutuanda dictum, id hoc vim obtinet. Attamen semper vtiliùs erit & tutiùs hanc protestationem adiicere, maximè si petam vt tollat maleficium, vel quid aliud huiusmodi, quod non nudam cessationem: sed quiddam actus positiui significat. quia malefici vt plurimùm sunt homines idiotæ, & alia quàm superstitiosa remedia ignorant. Quare etiam consulo, vt petatur ab eo, quo remedio sit vsurus. si nolit dicere, non est vtendum eius opera: quia hoc ipso satis indicat se vsurum remedio illicito. Si verò indicet remedium: tunc si satis prudens es & doctus, ipse considera & discerne, an sit licitum necne: si nō es idoneus iudex, doctiores & prudentiores consule: si dubitetur an sit medium naturale, consulantur medici: si verò an sit diuinum, consulantur Theologi. In his etiam diuinis aduerte, tunc præstare illa applicari à Sacerdote, quàm à malefica. Nam si miraculosa operatio est, Deus illam potiùs operabitur per seruum suum, quàm per Diaboli mancipium. si malefica dicat, non profuturum, nisi ipsa adhibeat: satis hinc apparet, aliquid eam adhibituram ex pacto conuento. Quare nec videtur toleranda praxis quorumdam iudicum: qui cogunt maleficas benedicere ægrotis ex maleficio: & si sanentur, tunc habent pro indicio certo, quòd sint maleficæ. Liceret tamen iudicibus eas cogere, vt citrà maleficium liberare conarentur: sicut licere priuatis iam docui, atque ita intelligendus Briansonus *d. concl. 3.* Quod si res moram non pateretur, & maleficus non foret persona rudis & idiota, sed satis prudens ad discernendum meleficam curationem à naturali vel diuina: & tunc aliquis simpliciter secutus fuisset sententiam Pet. Ledesmij sup. credidissetque dicenti se non vsuram vllo maleficio, non auderem damnare post factum: sed ante factum: semper vtendum puto consilio & examine quod dixi. Reuera enim qui non examinat, neq; interrogat, neque protestatur, neque aliam adhibet cautionem vt intelligat, an remedium quod adhibebitur sit legimum, an illicitum: is non videtur facere: quod in se est, sed obiicere se temerè periculo peccandi: quia nouo periculo peccandi obiicit rudem illam & idiotam & peccatricem animam.

QVÆSTIO III.

An liceat maleficij signum destruere, vt diabolus nocere desinat?

NOta primò signa maleficij vocari, ollas, ligamina, claustra, plumas, leberides, & similia: quæ, ex pacto cum dæmone inito, magus adhibuit vt aliquis maleficio lædatur: pactum verò esse solet, vt quamdiù ligula sic nodata fuerit, vel tale quid sub limine defossum, vel sera clausa manserit: tamdiù talis persona sit maleficiata: aut morientur, qui in tali loco erunt, aut intrabunt vel exibunt, & huiusmodi: de quibus actum *libr. 3.* Porro de ligaminibus & ollis, res notior est: de *sera* legi apud auctorem innominatum libr. pœnitentialis à Rectore & Academia Coloniensi ante annos centum approbati, & excusi: *cap. 70. quod est de impotentia coëundi:* Parisiis (ait) *contigi quod quædam sortiaria virum, qui eam reliquera impediuit, ne posset cognoscere aliam, quam legitim. superduxit. fecerat enim incantationem suam super clausam seram, quam in puteum quendam misit, & clauem similiter in puteum alterum, & sic diabolo promouente vir ille factus est impotens cum vxore sua.*] Quæritur ergo V. *liceat aperiendo claustrum, comburendo capillorum glomum, soluendo ligulæ nodum, vel effodiendo ollam, & exurendo quæ in illa habentur, aut similia remouendo, perdendóque, maleficium destruere, & liberare maleficiatum?* Duæ de hac re sunt sententiæ. vna, nullius quod sciam in libris editis, in quibus nondum mihi contigit inuenire: sed nostris temporibus Ioann. Hessels à Louanio, *in prælectione lib. 4. sent.* docuit nullomodo licere. hoc haut dubiè pio docuit animo, & vt homines à maleficio absterreret: quàm tamen prudenter & verè, manifestum spero fore ex iis quæ hac quæstione disserentur. multi ex eius discipulis rem non multùm discutientes, neque auctores alios curantes, Pythagoræorum more, vt oraculum exceperunt: neque in scholis tantùm docuêre, sed in concionibus adeò nonnunquam calidè: vt contra sentientes damnare, & etiam pœnis Ecclesiasticis coërcere, sint conati: non modicam scrupulorum carnificinam etiam piis & bonis, inicientes. hoc ergo diligentiùs res discutienda, quam cùm superioribus annis docerem, ideò breuiter perstrinxi, quòd tum nescirem aliquem ex doctioribus communem sententiam, quam amplectebar & amplector, probare.

§. 1. Hesselij & discipulorum eius argumenta fuere. primò, cùm signum amouetur: sanitas exspectatur non à Deo vel sanctis, per miraculum: nec ab humana voluntate nec à causa naturali. ergo à diabolo. Sed hoc est superstitiosum. ergo non licet amouere.

2. Qui signum tollit ea spe. vt nocumentum cesset, miscet se pacto, quod malefico cum diabolo intercedit, quia diabolus cum malefico pactus est, vt signo posito ipse noceat, signo remoto nocere desinat. ergo talis societatem quandam cum diabolo init, cui coniungitur, & communicat in pacto conuento eius.

3. amouere signum, est colere diabolum, quia est protestari, quod possit nocere quibus & quando voluerit, quasi ab alio non pendeat: item quod sit fidelis & verax, qui pactum seruet cum suis: sed diabolum honorare vel colere non licet. ergo nec amouere signum licebit.

4. Non licet declinare ad magos, vt scripturæ docent: sed quia amouet signum, declinat ad magos. ergo. Min. probatur, quia petit à malefico vt signa tollat, vel vt sibi tollenda ostendat.

5. Qui amouet signa ostendit se maleficos & dæmonem timere: sed S. S. iubet nos solum Deum timere.

6. Non tantùm res quæ ponitur vel amouetur est signum diaboli, sed & actio circa rem, vt positio eius ad nocendum, permanentia eius ad nocumenti perseuerentiam, amotio eius ad nocumenti cessationem: sicut non tantùm aqua est Sacramentum Christi: sed & ablutio per aquam facta. ergo sicut qui ponit signum exercet sacramentum Diaboli, sic & qui amouet. Exercet enim vterque actionem ad eum effectum consequendum, ad quem aliter non valet, nisi ex diaboli institutione

7. Diabolus nunquam spontè cessabit à nocumento corporali, nisi vt grauiùs noceat in anima: cum sit hostis noster capitalis, semper cupiens quam maximè nocere. ideò, iuxta D. Leonem, *beneficia eius cunctis sunt nocentiora vulneribus*: ergo per cessationem nocumenti, quæ fit amoto signo, grauius infert nocumentum vel amouenti, vel maleficiato, vel vtrique.

8. si licet signa maleficij amouere, vel ad ea implorare opem malefici: igitur quoties quis maleficium patitur, nec aliud superest remedium quo adiuuetur, tenebitur procurare signi amotionē: sicut tenetur homo ægrotus licito ac possibili remedio procurare, vt sanitati restituatur: peccaret enim si sic sanitatem à Deo exspectaret, vt interim medici consilia reiiceret. At qui nemo eorum, qui sunt in contraria opinione hoc docet, videlicet hominem aliquando ad amouendum vel destruendum maleficij signum ex conscientia obligari.

9. Si id licet, ergo illi rectè faciunt, qui maleficis ad quæstionem vocatis abradunt omnes pilos corporis, ne quo maleficij signo corpori adhærente, reddantur insensibiles, ideoque ad confessionem cogi non possint, quod tamen videtur satis manifestè superstitiosum. Vnde Fran. à Victoria *in relect. 12. de arte magica*: si (inquit) ad expulsionem dæmonum radunt pilos aut capillos, aut aliquid eiusmodi: est magia manifesta. Nam veri sancti, qui gratiam Dei habent, nunquam vtuntur talibus ritibus aut obseruationibus.

10. Probari posse videtur ex eo, quod Dominus dicit in Euang. *hoc genus dæmoniorum non eiicitur nisi in oratione & ieiunio.* sensus enim est non aliter rectè eiici. ergo si quis dæmon eiusmodi intrasset in aliquem per maleficium, non liceret egressum eius procurare per signi amotionem.

11. probatur ex eo quod D. Hieronym. commemorat *in vita S. Hilarionis*: ad quem cùm adducta esset puella à dæmone obsessa, & dæmon clamaret: se inuitum in puellam ingressum fuisse, vtpote vi maleficiorum coactum: nec se posse eam relinquere, nisi priùs ablatis signis sub limine positis: vetuit vir sanctus signa perquiri, & orationis virtute dæmonem expulit: *ne* (inquit Hieron.) *aut solitis incantationibus recessisse dæmon videretur, aut ipse sermoni eius accommodasse fidem.*] igitur, ex Hieronymi sententia, perquirere & tollere signum, vt nocumentum cesset, ad incantationem pertinet: alioquin ad miraculum diuinum non rectè confugisset Hilarion: sed remedium facilè ac promptum de signis amouendis, si licitum erat, præscribere debuisset: ne Deum tentare videretur.

12. apud Gratian. *ca. si per sortiarias 33. q. 1.* vbi enumerantur legitima remedia maleficij, nulla fit mentio requirendi & destruendi signi: nec quisquam alius veterū Ecclesiæ patrum reperitur, qui de remedio hoc tanquā licito loquatur. Si respondeas esse argumentum negatiuum ab auctoritate negata. Vrgent, non esse ab auctoritate negata, sed ab auctoritate negante. quia cùm remedium tollendi signi sit facilè & cuique obuium, eius maximè mentio fieri debuisset, si licitum illud concilia & patrum decreta censuissent.

13. Diabolus non est alligatus signis: potest enim nocere sine signis, & positis signis liberum illi adhuc est non nocere, vt & amotis adhuc nocere & non desinere. ergo frustrà tolluntur signa, nisi pactum malefici & Diaboli intercederet. ergo

A remouens consentit in hoc pactum.

14. Diabolus non potest diutiùs nec fortiùs, nec breuiùs nec leniùs hominem affligere, quàm & donec ei Deus permittit, qui pactis huiusmodi non astringitur: ergo absurdū est exspectare remedium ab huiusmodi remotione signi, aut curare talia diaboli pacta: sed recurrendum est ad Deum, in cuius potestate est Diabolus. His illi argumentis vtuntur, quæ verbis ipsorum retuli: ne quis suspicetur me minùs bona fide agere.

K

§. II. Nihilominùs sit conclusio, *signa maleficij etiam spe cessationis morbi seu mali licet quærere & inuenta remouere & tollere.* dico, *spe cessationis*,

B quia fatentur opinionis contrariæ assertores, in contemptum & deletionem Magię superstitionis, ipsiúsque Diaboli, licere maleficij signa tollere, destruere, atque abolere: immò sanctum id esse, si ex solo odio totius artis, & intentionis Diabolicæ id fiat: sed negant, id licere ea spe, & intentione, vt nocumentum cesset. *Notandum primò*, quod omnes fatemur, signi ablationem nullam habere vim naturalem neque supranaturalem mali auferendi seu sanandi: sicut nec eius positio vim vllam huiusmodi habuit, ad malum inferendum. sed sicut, posito signo, dæmon fuit, qui nocumentum intulit; sic ablato signo, dæmon est, qui

C malum aufert, quia cessat nocere. cessat autem, quia sic cum mago pactus fuit: non quod pacto se ligari putet, sed quia hoc sibi iudicat expedire ad animarum perniciem. *Notand.* 2. aliud esse vti peccato alterius ad bonum, aliud cooperari peccato alterius. nam peccato alterius vti possum ad commoditatem meam, quando ille potuit peccatum vitare, & licito modo mihi gratificari, vt dictum de vsurario *præcedenti quæstione*, ipsius enim malitia mihi nocere non debet. Cooperari verò peccato alterius nunquam licet, quia nunquam peccare licet: cooperor verò, quotiescúmque peto ab alio, id quod aliàs sine peccato nequit præstare. Quando ergo peto vt maleficium male-

D ficio, vel nouo pacto inito, tollat: cooperor peccato: quando peto vt id faciat, destruendo signum iam ante initi pacti, seu sine maleficio, & ipse me nolente adhibet nouum maleficium: ego illi non cooperor, sed vtor tantum eius peccato. Est doctrina Soti, & Pet. Ledesm. & aliorū mox citandorum. *Notand.* 3. Signum tolli vel ab ipso qui posuit, vel ab alio qui non posuit. Si ab eo qui posuit: vel ille inierat duo pacta cum dæmone vel vnum tantum. duo quidem, quando conuenerat, vt dæmon permanente signo debeat nocere: & sublato signo teneatur nō nocere. nam hic vnum pactum fit de positione signi, alterum de ablatione.

E Vnum tantùm fit, quando simpliciter conuenitur, vt signo permanente teneatur dæmō lædere. huius pacti vis includit, non vt sublato signo teneatur nō nocere, sed vt, si velit, possit non nocere. Quando duo sunt pacta, tunc consideranda est duplex, quæ potest accidere, malefici intentio. Si maleficus cùm tollit, vult sibi seruari pactū illud secundum, non licet tollere: quia hoc est confirmare illud pactum. Si verò maleficus ex pœnitentia pacti initi motus, vult pactum suum cum dæmone initum cessare: & ideò, vt rescindatur: tollit signum, quod est pacti vinculum, & tollit non quatenùs ablatio signi est signum secundi pacti: sed quatenùs est destructio primi pacti, potest tollere, quia sic non confirmat secundum pactum, sed rescindit. Quod si sit alius qui tollit, hic non fecit vllum pa-

ctum cū dæmone, nec poteſt dici confirmare primum malefici pactum: quia illi nō cooperatur. Sed ſi gnarus ſecundi pacti quod maleficus fecit, illud tollat, quia vult à malefico ſeruari ſecundum pactum: ille quantum in ſe eſt pactum confirmat, & ſic malo cooperatur, quare hoc non licet: ſi verò vel ignarus vel gnarus, illud tollat dumtaxat, vt maleficium deſtruat, vel vt pactum reſcindatur, ſperans dæmonem liberè ceſſaturum à nocendo: nullo modo cooperatur pacto: non primo, quia iuxta illud non operatur: non ſecundo, quia illud nō curat, ſed vult facto ſuo deſtruere primum. Deniq; ſi vnicum maleficus fecit pactū, tunc tollendo ſignum, primum pactum deſtruitur, nec nouum initur: nec ipſe maleficus vllo modo confirmat, vel operatur ex primo: quare nec ei alius tollens cooperatur. *Notan. 4.* ſi ſcandalum ſequatur, non poſſe tolli. quare ſic iſta peragenda, vt ſcandali occaſio iuſta detur nulla.

His poſitis *probatur 1.* concluſio, quia quotquot auctores excuſſi de hac egerunt quæſtione, illi ad vnum omnes, ex quo ea quæſtio diſcuti cæpit, in hac concluſione conueniunt: eos autem loqui, de eo qui ſpe ceſſationis ſignū remouet, clarè patet ex verbis & rationibus, quibus vtuntur. Ante tempora D. Thomæ, & ipſi D. Tho. ac D. Bonauenturæ, & eorum præceptoribus, puto planè certū fuiſſe hoc licere: & ideò de hac re nihil expreſsè proditū: niſi quod maleficia ſine maleficio tolli poſſe cenſuerint: quod etiam Tho. de Argentina *d. 34.* & Abul. *in 19. ca. D. Matth. q. 90.* & alij communiter tradiderunt. Quod verò Durand. hoc non dixerit parùm refert: omiſit, quia non habebat, quod ea in re contradiceret D. Thomæ: ad cui contradicendum, commentarios ſuos elucubrauit. Primus quem inuenio ex profeſſo queſtionem diſcuſſiſſe, qui tempore D. Thome vixit, Durando prior, eſt Henricus Goethalzius ſiue Gandenſis, archidiaconus Tornacenſis. hic *quodlib. 5. q. 33.* vbi quærit, *an liceat tollere tegulam maleficij ſignum?* tandem reſoluit his verbis, *licet autem pernicioſum eſt operibus ſuperſtitioſis communicare, aut facere talia, qualia faciunt ſuperſtitioſi communicando operibus dæmonum. Catholicū tamen eſt deſtruere opus ſuperſtitioſum dæmonis, & in hoc ei contrariari. Et ſic dico, quod licitum eſt maleficiū deponere ſimpliciter, quemadmodum licitum eſt idolothytum in cloacam proijcere: & etiā vt curetur infirmus maleficiatus (ecce, quod ſub hac ſpe) non credendo quod virtute illius maleficij morbus ille contingat (hoc enim credere infidelitatis eſſet) vt procedit prima obiectio: ſed credendo contrarium, & quod fiat ſola demonum actione, ex diuina permiſſione: qui nō conſueuerunt ſecundum pactionem ſuam maleficiatum vexare, niſi ſtante illo maleficio.*] Hæc ille: ſequitur, eū, more ſuo nō nominās, Scotus, & ipſe aliquot annis ántiquior Durando, his verbis: *ſi per orationes Sanctorum impediatur virtus dæmonis, benè fit: ſi tamen Deus illas non exaudiat, tunc ſi ſciretur maleficium & deſtrueretur, dæmon non fatigaret eum ampliùs, quia ex pacto non aſſiſtit: niſi dum durat aliquod ſignum. Et ex hoc patet quod truſatica eſt illa quæſtio, an liceat tollere maleficium intentione curandi maleficiatum? non enim ſolùm licet, ſed eſt meritorium, deſtruere opera diaboli, nec in hoc eſt aliqua infidelitas. quia deſtruens non acquieſcit operibus malignis: ſed credit dæmonem poſſe & velle fatigare, dum tale ſignum durat, & deſtructio talis ſigni imponit finem tali vexationi* a.] vides à Scoto hoc meritorium cenſeri; quem diſcipuli eius ad vnum ſequuntur, vt nominatim Ioann. de Baſſolis ibid. *q. 1.* qui etiam expreſſe addit *meritorium eſſe ſi fiat cum intentione curandi*: & ſic etiam Antonius And. in 4. d. 34. in fin. ſequitur Nicol. Vorillon. *ibid.* & Nicol. de Orbellis ibid. & Guido Brianſonus b, & Ioſephus Angles c, & Alph. à Caſtro *libr. 1. de iuſt. hæret. punit. cap. 15.* & Pelbert. Temeſuar. *Roſarij p. 4. ver. matrimonium. 5. §. 38.* Eſt etiam hæc ſententia communis Thomiſtarum, vt Caietan. *tractat. 12. tom. 2.* vbi ait: *duobus modis contingit maleficium à maleficis ſolui: primò per ſimplicem diſſolutionem ſeu deſtructionem maleficij priùs facti, puta diſſoluendo ligaturam capillorum cum annulo ligneo &c. & hoc abſque dubio licitum eſt, nec eſt opus malefici, vt maleficus eſt, ſed hominis ſcientis impedimentum boni proximi ſui. quia nulla hic euenit inuocatio dæmonis, ſed ſola diſſolutio ſigni: quo durante diabolus ſtatuerat malum alterius continuare. 2. per inuocationem dæmonum, ſeu aliud maleficium, & hoc proculdubio peccatum eſt mortale.*] *hæc ille.* vides Caietan. hoc definire, vt indubitatum. idē volunt Silueſt. *verb. maleficium q. 7. & 8.* Tabiena. *verb. impedimentum 12. ver. 9.* Fumus *ver. maleficium num. 2.* Domin. à Soto. *in 4. d. 34. q. 1. a. 3.* vbi dicit *nos poſſe maleficum rogare, & ab eo pecunia extorquere, vt ligaturas, quas habet ſepultas, aut ſuſpenſas, aut alicubi aſſeruatas, illinc dimoueat: quia illud maleficium facere virtus eſt: & quicumque ſciret vbi ſunt poſſet illas inde ſubtrahere*, &c. idem aſſerit addens *meritorium id eſſe* Bartolomæus Ledeſmius *de Sacramento matrimonij difficul. 49.* & eiuſdem inſtituti ac nominis recentior Petrus Ledeſm. *in 3. p. q. 58. a. 2. d. 2.* Henric. Henrriquez *lib. 12. de Sacram. cap. 8. nu. 3.* Conſentiunt Nominales, *vt Gabri. in 2. d. 8. q. 2. a. 4. & Aureolus in 4. d. 34.* Conſentiunt etiam Summiſtæ vnanimiter *Silu. Tabie. & Fumus ſup. Angelus in ver. ſuperſtitio. §. 13. Roſella ver. impedimentum ver. 13. Caietan. in ver. maleficium & Iacob. de Graffiis in deciſ. aureis. c. de maleficio.* Quinetiam Franciſ. Zammarinus beneficiatus Lateranenſ. Eccleſiæ, *in theſauro Sacerdotali quem, collegit ſecundum conſuetudinem ac ritus S. Eccleſ. Rom. p. 1. tit. de exorciſmis c. 2. quod eſt de maleficiis*, hoc non tantùm dicit licere, ſed quaſi neceſſarium & rituale præſcribit, his verbis: *adiungo, quod illa oſſa & pennæ inſertæ vna in alia: & multa, & quaſi infinita talia, quæ in lectis inueniuntur à dæmone deportata: ſicut clarè fuit deprehenſum, ſunt extrahenda, & igne comburenda, dum dicitur pſalmus:* Exſurgat. *Nec ſequenda eſt illa ſuperſtitio quam vulgus ponit, de mittendis talibus rebus inuentis ad fluuium currentem, &c.* ſic ille fol. 180. col. 4. conſentit Zacharias Vicecomes p. 1. complementi Artis excorciſ. doctri. vltima. Itē noſter Leonardus Leſſius de iuſti. hanc quæſtionem accuratè pertractans, cuius ſcriptis adiutum me, hoc in diſputatione fateor, vt & Bellarmini. Conſentiunt Iuriſtæ, non tantùm qui tenent poſſe nos maleficiis in bonum finē vti: & alij, qui dicunt per ſuperſtitioſa poſſe tolli maleficium, quos ſupra citaui. ſed & qui hoc reiiciunt, *vt Turrecrema. in d. c. mouet te, Nau. in Manual. c. 11. n. 29. & Pet. Binsf. in l. eorum q. 5. C. de malef. & mathe.* Inquiſitores quoq; Germani, *Sprenger. in malleo, & Nider. in Formicario, ſupra citati, & Ioan. Chappeauuille Vicarius & Inquiſitor Leodienſ. in tract. de caſib. reſeruatis.* Vnde patet hanc eſſe ſententiam planè communem, Hiſpanorum, Germanorum, Italorum, Gallorum, Britannorumque Theologorum quidem Scholaſticorum omnium, Nominalium, Scotiſtarum, &

Thomi-

Anno 1290.

a in 4. d. 34.

b in 4. q. 13. concluſ. 3.

c q. de arte magica. a. 6. difficul. 2. iūct. in 4. q. de impedim. matr. ar. 2.

Thomistarum: ex quibus multi Cardinales & Episcopi & Magistri Sacri Palatij fuere, ceteri dignitatibus aliis, aut eruditione saltem, & pietate conspicui. Quare cum sit incredibile, tot academiarum præcipuarum professores, in hoc dogmate ad mores pertinente, vsque ad Hesselium errasse: & hodie quoque errare, tum in lectionibus publicis, tum in confessionibus audiendis, tum in ipsa praxi quotidiana, idque errore tam periculoso: sanè non videntur carere temeritate, qui hos omnes inscitiæ & erroris condemnare audent: & puniendos putant: quotquot, sola etiam auctoritate talium adducti, maleficij signa remouerunt. Accedit, quòd auctoritatem hanc rationes validissimæ comitantur: quibus contrariæ opinionis defensores nondum satis efficaciter responderunt.

Probatur primùm hæc sententia exemplis illis superiore capite narrati B. Godoleuæ, & B. Theodori archimandritæ. & quodam quod Ill. Cardinalis ex Societate nostra Rob. Bellarmin. *in publicis prælectionibus* narrauit, cũ ante multos annos Louanij sententiam illam Hesselij solidè, sed breuiter refelleret cuius dicta huic disputationi inserui. Concionator (*verbis eius vtar*) quidam *Prædicatorum: quod me puerum vidisse memini: in monte Policiano in XL. cùm vellet concionari, loqui non potuit. accidit id secundò & tertiò. videns id nõ esse rem naturalem, in concione tantùm sibi vocem præcludi: votum vouit Sanctæ Agneti, quæ erat loci patrona: inuenitq́, signa in suggestu, capillos inter se ligatos, & similia. comburit ergo illa, & vox ei restituitur. concionem postea habuit.*] Quod si peccatum hoc fuisset, Deus à pio concionatore inuocatus, & voto sollicitatus eum non sanasset: neque signa illi ostendisset, quæ tollere non liceret. his accedat simile æquè contestatum. Anno 1589. *Genua adolescens quidam pius, ex imprudenti aspectu, ita effusè in amorem mulieris exarsit, vt diuinum excluserit: mittebantur vltrò citroq́; munera, & furtiuæ litteræ, idq́; trimestri spacio. Post quod, is graui morbo afflictus decubuit. Mirum certè, quàm immundas sordes, & varias ante ora astantium euomuerit: muliebres crines, ouium villos, linũ, bombycem, crinales acus, & sutorias, vnguium segmina, ossium fragmina, & ferramentorum, non paruo numero, vna cum sanguine. Quidam è nostris hortatur eum, ne ampliùs illigari se patiatur amore pestifero. Quærit deinde, num quæ essent ab eo munera aut litteræ? litteras acceptas aiebat, sed deinde, laceratas: noster non credẽs, admonet familiares, vt eius arculam scrutentur, &, si quid sit amatorium, tollant. Ea res cùm ægro occulta voce quadam innotuisset, arculæ clauem horrendis clamoribus postulat, & acceptam eadem voce admonente, iniecit in os voraturus, nisi prohibitus fuisset: eam puluino supponit: oculorum vsum amittit: admonet mater, vt doctus malo reddat clauem: eam cùm quærens non inueniret, furto ablatam credidit: tunc incipit magis vociferari, nec tamen reperta in toto lectulo diligenter excusso: vi tandem cùm arcula esset reserata, binæ litteræ amatoriæ inuentæ, & igni traditæ sunt, quo facto restitutus ei sensus videndi, & clauis non sine admiratione apparuit antè oculos quærentis exposita. Melius interea habere cœpit & corpore & animo, & paulò post sanus omnino factus est.*] Hæc Fran. Bencij nostri verbis perscripta, & Romæ excusa in anni illius litteris descripta. facilè videt hic vnusquisque signum maleficij litteras fuisse, quod ne tolleretur dæmonem conatum: eoque amoto & cremato, nocere desiisse. Sprengerus *p. 2. Mall. q. 1. ca. 1.* narrat historiam sequentem. *Comes quidam præclarus genere VVestrasiensis territorij in confinibus Argentinensis diœcesis iuuenculam simili genere præclaram duxit vxorem: quam tamen post celebratas nuptias, vsq́; ad tertium annum carnaliter cognoscere non poterat maleficali impedimento, vt rei probauit euentus, impeditus: anxius, & quid ageret ignorans, & sanctos Dei iugiter interpellans. Accidit, vt ad ciuitatem Metensem, ob negotiorum quorumdam expeditionem, applicaret: in qua, dum per vicos & plateas seruis & familia vallatus incederet, quandam mulierem: quæ ante illos annos concubina sua fuerat, obuiam habuit: qua visa, dum super maleficia sibi illata minimè cogitaret: improuise eam blandè, ex amicitia contracta antiquitus, alloquitur: & qualiter se haberet, vt valeret, inuestigat. At illa cernens Comitis pietatem, vice versa, de valetudine sui corporis & status, diligenter inuestigauit. quo respondente quod benè & prosperè cuncta sibi succederent, illa attonita paulùm siluit. & Comes cernens illam attonitam, ampliùs verbis blandis eam agreditur, ad collationẽ inuitando. At illa de statu vxoris interrogando simimile responsum accipit, quòd bene in omnibus se haberet. Tum illa anne pueros etiam generasset, inquisiuit. Et Comes, tres mihi (ait) sunt pueri masculi, quolibet anno vnum genuit. Tum ampliùs illa stupefacta paululum siluit. Et Comes, rogo te, carissima, cur tam diligenter inquiris? indica, nec enim dubitò, quin meæ felicitati congratuleris. Tum illa, verè congratulor, sed maledicatur illa vetula: quæ obtulit se velle corpus vestrum maleficiare, vt carnalem actum cum vxore vestra minimè haberetis. In cuius signum puteus, qui est in medio curiæ vestræ, continet in fundo ollam, certas res maleficiales continentem: quæ ea de causa ibidem posita fuit, vt quamdiu ibidem contineretur, tamdiu coëundi impotentia vobis adesset: sed ecce omnia vana sunt, de quibus gaudeo, &c. Nec Comes diu distulit, ad domum regressus, puteum exhauriri fecit, ollam reperit, & cuncta concremando, potentiam illam perditam subitò recuperauit.*] Hęc ille. sufficient hæc tria exẽpla certissima in diuersis maleficij generibus: & quod ad tertium istud, posset quis suspicari continuas ad Dei sanctos preces, vt hæc ei rei benè gerendæ occasio fortuita offerretur, à Deo impetrasse: quamuis quæ hominum inconsulta est calliditas, media illicita (*nempe mendacium*) aliis licitis (*æquiuocæ locutioni, & maleficij signi remotioni*) miscuerit. Si velis plura vide sup. libr. 3. *Par. 1. q. 4. sect. 3. in princ. & sect. 5. litt. C.*

Hoc probum.

Hoc improbum quia mendacium.

Aliud ponit exemplum Cæsalpinus *in Disquisit. de Dæmonib. c. 17.* quod alibi exhibui. Sed plura Bap. Codronchus, cuius hæc sunt verba: *Vincentius Carrarius 2. p. de medico & eius officio, meminit cuiusdam suæ sororis, quæ maleficio affecta inuentis ac crematis sæpè maleficij signis veneficis conualuit. Hieronym. Mengus scribit quandam nobilissimam viduam veneficio lethali ac insanabili morbo affectam: dum ageret de extrema vnctione instrumentis maleficis combustis, spiritualibúsque remedijs adhibitis, quasi repentè, omnibus admirantibus recepisse sanitatem. Narrat & quidam auctor de quodam præsbytero: qui cùm pessimè maleficio affectus, plurimis mensibus lecto decubuisset, nec innumera remedia à medicis adhibita quicquam ei profuissent inuentis in lecto plurimis signis veneficis, & combustis: quouis mense luna reuoluta alia & alia diuersa instrumenta reperiebantur, quibus semper igne consumptis Dei auxilio, & Ecclesiasticorum remediorum tandem pristinam sanitatem adeptus est. Annis superioribus Francisca filia mea, decem menses nata, apud nutricem insigni macie est affecta, sæpè ac*

sæpius

sæpius magna suspiria edebat: & quando defasciabatur semper plorabat, ægreq́ se ferebat defasciari præter puerorum morem, qui quamuis sint malè affecti vel dolore aliquo detenti, cùm fascia soluuntur quiescere, ac delectationem tum capere solent. Nulla inuenta causa præternaturali effectus, nutricéque mutata, cùm in deteriùs laberetur, subiit suspicio vxori meæ, quod, cùm esset puella admodum venusta, inuidentiæ causa, vel odio cuiusdam vetulæ veneficio esse affectam. Quapropter culcitam inquirens, nonnulla veneficij signa repperit: ciceres námque, grana coriandrorum, frustrum carbonis, & ossis defuncti, rem quandam compactam mihi incognitam, quam fieri ab his improbis fœminis ex quibusdam cum sanguine menstruo mixtis retulit quidam peritus exorcista. Prætεrea quasdam plumas ita quibusdam filis artificiosè insertas, vt pileo vt moris est applicari facilè possent: quibus omnibus igne benedicto combustis, & adhibitis per triduum exorcismis, & aliis nonnullis remediis sacris, cœpit meliùs se habere, & carnem assumere: ita vt curatam fore existimaremus: nihilominùs transactis quibusdam diebus, cùm esset valdè morosa, & multum ploraret, eodem lectulo denuò explorato, inuenta sunt nonnulla alia instrumenta, quibus crematis sanitati restitui visa est. Attamen in plenilunio mensis, cùm plorabunda noctem totam insomnem duxisset, manè colore cinericeo fuit affecta, & ita mutata facie ab eâ quæ vesperi erat, vt esset res lacrymis magis quàm admiratione digna. Explorato denuò lectulo inuenta sunt frustula duo nucis siccæ, & ossis albi, nouem vel decem ossa piscium, quæ erant fabricata instar pectinum quibus capita pectuntur, cum quibusdam corollis mira arte ex variis rebus paratis. Quibus igni traditis, mutata domo, & pluribus aliis, & validioribus per exorcistam peritum adhibitis auxiliis, Dei beneficio absque vllo remedio naturali conualuit.] Sic ille lib. 1. de morb. venefic. cap. 8. Eò lubentiùs verba adscripsi, quòd in iis quædam notabilia. Primò recurrere malum, de nouo signis positis, & ideò de nouo sæpius ac sæpiùs tollendum. Secundò ignem benedici, quo res istæ comburendæ, & simul adhiberi exorcismos. Tertiò mutatio domus, quæ valdè vtilis.

2. Probatur, conclusio communi praxi cunctorum ferè vbique etiam bonæ conscientiæ & scientiæ; qui hoc modo maleficiatos sanant: & fortè alius modus sanandi, vix vnquam occurrit.

Ex Sprengero & Niderio quædam exempla, *libr. 3.* retuli, vnum nunc addam de equo, sic mirè magico maleficio cruciato, & solâ nodi solutione sanato, quod narrat, quadam episto. insignis medicus Balduinus Ronsseus[a], his verbis; *Iam ad aliud digrediar, quod consulari huic viro contigit. Is in suburbanum profectus, cereuisiariam quandam tabernam præteruectus, vidit aliquot multis nominibus sibi addictos; statuit igitur eosdem admonere debiti, atque ni persolutum curarent, in ius vocaturum minatur: excusant alij moras, alij quibus ingenium hominis mite prorsùs perspectum esset, rogabant aliquantulum temporis concederet, atque inter hos prorupit quædam toruo vultu, fixis in terram oculis; quæ, calcitrantem cui insidebat equum admirata, sicuti videbatur, rogat quonam pergat, atque interim monet, ne quid nimis equo suo confideres. Subridens ille, ecquid (inquit) putas mihi incognitam equi huius indefessam virtutem, qui eo ad decem & eò ampliùs milliaria citra vllam defatigationem vti consueuerim? Respondit illa, vereri tamen se, ne ferendo sit. Vir anilem subesse fabulam suspicatus, subdit equo calcaria, qui præter consuetudinem iam primùm ad motum pigrior, progreditur quidem, sed labascentibus quodam modo, ac titubantibus pedibus. Admiratus igitur hanc subitam equi debilitatem, domum redit, equum manu pedetentim ducens, accirique iubet ex tempore Veterinarium, is cùm sudore madentem videret equum, rogat numquid defagatus fuerit, vtrum post diuturnam quietem subitò exstimulatus ad cursum, & num à concitatiore cursu confestim biberit, & alia huiusmodi, quæ iumentis morborum origo esse solent: & cùm nullam euidentem causam ad morbi huius generationem facere animaduerteret, rogat vt suæ fidei committatur equus, pollicetur interim, se suo non defuturum officio, atque omnem moturum lapidem, vt cognito tandem morbo, eidem auxiliares adferat manus. Conceditur Veterinarij fidei equus, atque ad eundem in stabulum deducitur, vbi equus doloris vehementia exagitatus, pedibus humum scalpens, protinùs in terram deuoluitur crebra trahens suspiria. Veterinarius cōsilij penè inops, animo voluens quot quantisque casibus morbosis impetantur equi, venit illi in mentem eosdem; aut propter emphraxim vt vocant, aut quoties suo tempore lotium non reddiderunt, grauissimis subiacere periculis: experiundum igitur censuit, num quod vitium in ano aut vesica esset, manum ergo anum ingerit, perscrutaturus num quæ materia in eo contineretur, quæ huiuscemodi accidentia parere posset, consueuerunt namque equi, quibus durior est aluus, & quorum anus scybalis quibusdam præcluditur, ex qualibet causa volutari, ac sudore perfundi: &, cùm nihil tale reperisset, equi membrum genitale aut penem attrectare cœpit, quem manu eductum, vidit arctissimè, atque intricatissimè colligatum esse: tentat igitur primùm nodum vnguibus dissoluere, sed frustra, nexuum enim capita cùm occulta essent, obliquisque inuolucris variè inter sese abdita, ferro tantùm dissolui poterant. Erat autem nodus hic malefica arte, vt suspicantur omnes, contextus ex cannabis radicibus, in hoc Gordium superans nodum, quod hic ex corni papyro plicabili, & in omnem partem flexili connexus esset, ille etiam ex ipsa radice dura, & ad complicationem rebelli. Nodo igitur dissoluto prosiliit protinùs equus, atque per lotium maxima copia concreti sanguinis reiecta, conualuit quidem, verùm ita vt ad pristinum illum suum vigorem numquam redierit.*] Arbitror hanc maleficam, intempestiuâ in compotatione interpellatoris molestiâ in bilem prorupisse, & obmurmurato carmine, per dæmonem curasse, equi membrum sic vinciri; idq́ue sentientem equum ita calcitrasse: mox obscœnam illam prodiisse in publicum, & quæ narrata miscuisse colloquia. Neq́ue hic vllum erat naturale remedium aliud, quàm si nodus ille dissecaretur, sic etiam in maleficio lactis furaculo, non aliud ferè præsentaneum occurrit, quàm si vtres coriaceos; in prata vel stabula missos, vbi armenta vaccarum degunt; deprehendas, & remoueas, dissecesque. Monet me series epistolę illius Ronssei, vt adiiciam quod ille præcedenti historiolæ subiecit: *Quid* (ait) *hic commemorem vtres illos emissitios, ad anatis similitudinem ex corio consutos, quos vulgus*, lite latas, *vocat, quibus ad emulgendum in pratis lac è vaccis vtuntur? nam quantumuis eosdem hactenùs, pro anili quadam fabula atque meris nugis æstimauerim; Neostadij tamen ad Lenum, quod nunc Landstrostiū appellatur, fortuitus quidā euentus docuit rem esse nimisquàm veram, & in hominum perniciem excogitatam: quando sub annum ni fallor 1553. miles quidam probè potus ex pratis in ciuitatem per Lenpontem sese volutantem vtrem vnum obuium habens,*

[a] medicæ venationis epist. 50.

nescio quid antea stomachatus, educto gladio medium dissecans, totam plateam lacte repleuerit: adeò vt facti rumor per totam ciuitatem dispersus, omnes quotquot essent ciue; rei nouitate obstupescentes ad spectaculum alliceret: atque id ita factum esse multi fide digni ciues mihi retulere, qui suis oculis ea se vidisse testati sunt. Huc accedit, quòd audiuimus Godelam, *quondam* Kukers, *palam confitentem, vtrem hunc emissitium à se consutum atque emissum fuisse, ac non rarò magnam lactis copiam ad se detulisse.*] Quis asseueret non licere tales vtres perdere, ne fructum vaccarum perdant armentarij? si vtrem perdere licet, cur non & nodum illum soluere? si nodum, cur non & ollam sublimarem effodere.

3. *Probatur*, conclusio validâ ratione, nulla in hac amotione illicita intercedũt: licita itaque est amotio. Antecedens probatur enumeratione omnium actuum; qui hîc reperiuntur, hi actus vel sunt interni animi, vel externi verbi & operis. Animi interni actus sunt tres, primus desiderij vt sanitas reddatur & cesset nocere dæmon: & ad hunc finem; vt tollatur conuentio malefici & dęmonis de nocendo; & quia hæc pactio dependet à signo, cupere proinde ipsum signum tolli ac destrui, proximus actus est opinionis, siue credulitatis humanæ, quod videlicet opinor seu credo probabiliter, cũ suplatione signi pactũ cessaturum, & cum pacto noxam, & sic noxâ cessante sanitatem reddendam. Terti⁹ est, spes sanationis & cessationis. Verbi externus actus, rogare maleficũ vt signum tollat, & nocere per dæmonẽ desinat. Operis extern⁹ actus est, ipsa signa tollere & destruere. Sed omnes isti actus, siue singulos spectes, siue cũctos simul copulatos, liciti sunt, & superstitionis expertes, licita igitur, & superstitionis expers est, tota hæc amotio cum spe tollendæ noxæ. Maior probatur, quia nihil aliud intercedit in re totâ. Minor verò, *de desiderio*; quia licitum, immò & meritorium est desiderare suam & aliorum sanitatẽ; quare & desiderare impedimentorum ablationem, & mediorum ad id vtilium adhibitionem. Medium verò ad hunc finem, est maleficij cessatio; ad cessationem, medium est causa aliqua cur dæmon velit à noxâ in ferenda cessare: ad hanc causam auferendam, medium est, infringere pactum, ex quo nocet; & quod, nisi fuisset cum malefico initum, nõ nocuisset, pacti istius duratio, commensurata est, dæmonis volũtate, ipsius signi durationi; quare medium destructionis pacti, est destructio seu amotio signi: atque ita; à primo ad vltimũ, destructio signi, est medium necessarium sanitati recuperãdę, quare sicut licitum est sanitatem desiderare: sic & licitum est signi destructionẽ desiderare. Probatur etiam minor, *de opinione*. quia opinari cessaturum maleficium cessante pacti signo, non est illicitum, nec vanum, non illicitum, quia id fidei non repugnat; nec vllâ lege prohibitum est, non est vanum, quia nititur rectę rationis coniecturis, valdè enim verisimile est dæmonem tum cessaturum: primò quia ad nocendum impulsus fuit pacto, quod iam cessat. secundò, quia nihil superest, quur hac in re à malefico honoretur, tertiò quia si promissis steterit, maleficum arctiùs sibi deuinciet; & plures alliciet. *De spe*, quoque probatur, quia hæc nihil est aliud, quam desiderium boni cum opinione euentûs, quare quod meritò opinor euenturum mihi bonum, id licitè spero; si bonum sit ex rerum numero, quæ licitè desiderãtur. Ex his patet de actibus externis, nam quod licet cogitare, licet loqui; & quod licet concupiscere, id licet petere, quare si possum desiderare à mago sanitatem, & opinari me ab illo consecuturum, possum etiam ab eodem illam petere: & quia desidero consequi modo licito, possum petere sub tali modo, vt manifestum est. Denique quoad actum externum, res quoque aperta est, actus iste est amotio signi: sed in hac amotione nihil illicitum est, ex parte intentionis, nec ex parte petitionis, vt probatum; ergo nec ex parte executionis. Consequentia probatur, quia executio nihil addit illiciti, nec superstitiosi, quia nec ratione intentionis, nec ratione operis, quando scandalum abest; de quo non est quæstio, sed abesse præsupponitur.

Dicunt aduersarij, *ratione operis id fieri*; quia semper sit tacita quædam honoratio seu inuocatio dæmonis. Quod falsum esse, sic ostẽditur, opus illud amotionis signorum: nec est dæmonis inuocatio vel honoratio ex naturâ rei, vt per se patet; neque etiam ex intẽtione maleficium amouentis, quia non intendit hac ratione dæmonem honorare vel eum inuocare; sed intendit inuocationem per magum signo posito factam impedire: nec etiam intendit comprobare pactum magi cum dæmone, vel quicquam operari ex illo pacto; nec dæmonem inducere vt illud pactum cum mago seruet, sed solummodò intendit pactum illud nocendi rescindere, & annihilare, neque etiam dici potest esse honoratio, vel inuocatio dæmonis ex pacto aliquo præcedente eius qui petit amoueri, quia iste nihil expresiè vel tacitè cum dæmone pactus fuit, ne id quidem vt sublato signo desinat damnum dare: neque etiam ex errore opinionis, quia non tollit idcirco quòd putet illis rebus vim inesse sic nocendi, sed quòd existimet quamdiu hæc posita manebunt, dæmonem, Deo permittente, nocere posse; & propter pactum cum mago initum nocere velle, & eâdem ex causâ signo sublato à nocendo desistere velle: quæ omnia docet experientia esse verissima.

Dices fortè, dæmon idcirco nocere desinit, quia sic existimat se honorari. *Respondeo*, etiamsi ille putaret se honorari, quamdiu, nec res talis est quæ naturâ suâ honorem tribuat, nec adest vlla intentio honorandi, in eo qui remouet, parùm refert; nec propterea dici quis potest dæmonẽ honorare. Deinde nec verum est ideò dæmonem cessare: potiùs cessat, vt pactum cum Mago seruet, & sic eum sibi deuinciat, & alios alliciat, & alias ob causas, vt dixi.

Probatur conclus. 4. Maleficus malè facit ponendo, ergo benè facit tollendo. Respondent non sequi, quia etiam in tollendo est superstitio, propter tacitum pactum, quod tum iterum censetur inire cum diabolo, propterea quia tollit cum spe cessationis. Sed contra: res ipsa sine spe non includit pactum, (verbi gratia, si rusticus vel puer tollat omnino ignarus positum ad nocendũ à magis, iste nullum tacitum haberet pactum, vt patet: attamen dæmon cessaret à nocendo. nec spes ista, (vt probatum) per se superstiosa vel illicita est.

Probatur 5. Licet declinare à loco, vbi positum est signum, spe euitandi malum; licet etiam vitare personas, à quibus quis metuit lædi maleficio, ergo licet etiam remouere signum cum eâdem spe. Nec satisfacit solutio negantium consequentiam; eò quòd fuga à loco noxio si naturaliter ordinata ad euitationem mali, in quod quis incideret, si eum locum pertransiret: signi autem

amotio ad hoc naturaliter nullomodo sit ordinata, nihilò magis quàm signi positio ad malum. Non, inquam, hoc satisfacit, quia ratiocinantur à naturali causâ ad moralem, argumentum verò procedit de eâdem causâ in vtroque, ideò sic confirmo argumentum, si sciam posito veneno aliquo naturali locum esse noxium, licet mihi ab illo declinare, vt effugiam, ergo licebit etiam mihi venenum illud ab illo loco tollere, ne quem ampliùs lædat. Valet hæc consecutio? progredior, igitur similiter, si scio sub limine positum maleficium, vt quicumque limen illud calcauerit, moriatur; licebit mihi per aliam domûs portam egredi & limen vitare: ergo licebit mihi quoque maleficium illud sub limine positum amouere. Omnino enim similes sunt hæ consecutiones, nam sicut in priore vtraque res naturaliter ad salutem ordinatur: sic in posteriore vtraque æquali modo moraliter ad eandem ordinatur: & sicut se habent amotio & fuga, naturalem ad causam; sic etiam se habent amotio & fuga, ad causam moralem, quale est signum, ideò si rectè argumentamur à fuga causæ naturalis ad eius amotionem, etiam rectè argumentamur à fuga causæ moralis ad eius amotionem: neque in eodem causæ genere vllum discrimen est fugæ & amotionis, sicut enim fuga personam remouet à loco noxio, sic & amotio rem remouet ne personæ in loco queat nocere.

5. Licet maleficos de medio tollere, ea spe & desiderio, ne hominibus ampliùs noceant per diabolum, vt eius viua instrumenta: licet ergo signa quoque maleficorum tollere, ne per diabolum illa ampliùs noceant, vt eius muta & fictitia instrumenta moralia, sicut enim tubæ, & tympana, & vexilla in bello, sunt quædam moralia instrumenta militiæ; sic huiusmodi signa sunt quædam quasi nequitiæ & malitiæ diabolicæ instrumenta, non operantia, sed eam ad operandum excitantia. Huic argumento nondum responsum est, ab iis qui contra sentiunt. Nam quod vim argumenti & similitudinis positam putant, in ratione tantùm signi; & maleficos dicant non occidi, vt signa diaboli: hoc est, πάρεργον.

6. Posuit maleficus signum? quid est facturus? si tollit, secundùm vos peccat: si non tollit, verè & grauius peccat; quia relinquendo manet causa damni proximorum, perplexus ergo futurus est, quem contra religionem, iustitiámve peccare necesse. *Respondent*, relinquere debere & pœnitere, nec peccaturum relinquendo, quia relinquendo non est causa nocumenti, sed eius causa fuit ponendo illud & paciscendo cum dæmone. Restare ergo illi, vt pœnitens Deum oret, reprimere dignetur diaboli potestatem. *Contrà*: sicut peccauit causam dando, cur inciperet alius lædi; sic adhuc causam dando, cur pergat eum diabolus lædere: sicut positio vel ligatio fuit causa inchoati damni; sic relictio ligaminis siue non amotio, causa est continuati damni, ergo sicut tenebatur impedire, vel tollere causam ne damnum inciperet inferri, sic etiam tenetur ne illud vlteriùs proserpat, vel diutiùs duret. Quòd sanè clarissimum est in maleficio, quod effectum habet sæpiùs renascentem, verbi gratia, maleficium sterilitatis primo anno nocuit tot equis, tot vaccis &c. 2. anno iterum nocebit fortè pluribus, ergo si tenebatur impedire damnum primi anni, cur non & sequentis? Confirmatur, in foro exteriore damnaretur ad omnia damna illata restituenda, quamdiu illa inferrentur, & tam de damnis annorum sequentium quàm primi; si diuersis actionibus ageretur de singulorum annorum damnis, sed hoc, quia peccat contra iustitiam, & est efficax adhuc causa damni. Ergo in foro etiam interiore adhuc peccat; quia tenetur facere, quod probabile illum est posse facere, probabile autem est illum tum tollere debere, vt proximi damnum impediat, quia communis hæc est sententia optimis fulta rationibus, vt ostendimus.

7. Si duo reges sic inter se paciscantur, vt columnâ seu turriculâ quapiam stante erectâ, ipsi sibi mutuò auxilium ferant contra tertium regem aliquem: si tertius iste pacti gnarus, vt illi desinant ipsum bello infestare, turriculam illam vel columnam deiiciat, & demoliatur; non dicetur ille tertius propterea consentire in illorum fœdus, neque cum ipsis, vel eorum altero; qui fortassis illum admonuisset; pactum vel societatem inire. Igitur nec maleficiatus dicendus est cum malefico vel dæmone propterea societatem inire, quia destruit signum, quod illi depacti, vt à nocendo cesset dæmon. Nec quicquam habet verisimilitudinis quod respondent, etiam hunc tertium cum prioribus pactum inire; quia beneficium ab illis exspectat. Nec enim vsquam vel apud Iuriscons. vel apud Theologos, inuenias talem pacti vel societatis ineundæ formulam aut genus, deinde destruendo turriculam illam, potius pactum priùs inter duos initum soluitur, adimpleto termino; sic etiam remoto signo pactum dæmonis & magi conditione sublatâ expirat, soluit ergo iste remouens pactum alienum, nec ipse nouum init.

8. Si quis cum hoste foret pactus, vt suspensâ de muro flammulâ candidâ, accurrat, & portam occupet, vrbéque potiatur: & tertius quispiam ciuium hoc rescisçat: nónne tollere licebit, immò merebitur si fecerit? quis quæso illum proditoribus consentire dicat? rectè æstimantes iudicabunt, eum pacta conuenta eorum non stabiliuisse neque approbasse, sed abominatum ea rescidisse. Cur igitur non eâdem ratione & iure, qui resciuit pactum dæmonis & malefici de ollâ in familiæ perniciem defossâ: poterit illam tollere, & tollendo censendus erit ab eorum pacto alienus? an cùm ille non consentiat proditioni, qui illam destruit; huic censendus consentire maleficio, qui illud destruit?

Denique vt semel finiam (tædet enim tam multas soli faces admouere) licet omnes conatus similes dæmonis impedire, si incantamentis aliquis dæmonem ad nocendum inuitaret, rectè faceret, qui murmuranti os pugno obturaret, si per scripturam & characteres id conaretur, laude dignus esset, qui dissiparet & conscinderet membranulas, cur non idem ius conceditur in signis positis, quæ similiter dæmonem ad nocendum pelliciunt? sicut ergo possum impedire, ne verbis vel characteribus magus consequatur effectum à dæmone, potero etiam signi alterius destructione id ipsum perficere.

§. III. Restat respondeamus obiectionibus, quæ quod multæ sunt, & prolixæ, cogent nos etiam, quàm vellemus, esse prolixiores.

Ad 1. *Respond.* non fieri sufficientem enumerationem partium, sanitas enim exspectatur à morali causâ, nempe amotione signi, sicut in exemplo proditorum (de quo egi in probatione 8.)

liberatio non exspectatur à Deo, vel Sanctis, vel naturâ, vel proditoribus immediatè; sed à signi amotione. Sed vrgent, saltem mediatè exspectatur à proditoribus; ergo & sanitas hîc mediatè exspectatur à dæmone. Sed hoc est superstitiosum quia est perinde facere ac si dicas; præsta quod promisisti, pactus es amoto signo te cessaturum esse amoueo: teneris cessare. *Respond.* negando minorem, & eius probationem, immò perinde est facere, ac si diceres: pactum tuum primum cum malefico conuentum exstinguo; signum quod nocumento inferendo præstituisti comminuo, & perdo; non est quod noceas, ampliùs nocere non teneris. Si pergant instare, saltem exspectat mediatè sanitatem à dæmone. *Respond.* exspectat, non à positiua aliqua dæmonis actione, sed à priuatione actionis eius siue à cessatione, non enim exspectat, vt dæmon aliquid faciat, sed vt desinat facere, ad faciendum alliciebatur signo, sperat illo sublato, non allectum ampliùs, desiturum nocere: vt amoto obiecto cõcupiscibili, quis vt plurimùm desinit concupiscere. Effectum ergo exspectat priuatiuum; quem à dæmone non est illicitum exspectare, alioqui non liceret exspectare dæmonis fugam ex obsesso, cessationem à tentatione, & similia, ad quæ piè vtimur aquæ lustralis aspersione, reliquiarúmque & agni Dei gestatione. Dumtaxat ergo illicitum est, exspectare effectum priuatiuum à dæmone, vi alicuius pacti conuenti cum dæmone: quod hîc nullum est.

Ad 2. Negatur antecedens: ad probationem eius dico; si maleficus vnicum fecerat pactum; tollens, miscet se destructioni illius pacti, non conseruationi, quia destruendo signum, facit vt pactum cesset. si duo fecerat pacta, non immiscet se secundo, quia non petit, vt diabolus vi secundi pacti desinat; sed destruendo primum pactum, virtualiter (vt dici solet) etiam destruit secundum, de quo non cogitat. si vi secundi pacti vellet dæmonem cessare, valeret argumentum. *vide 3. Notabile.*

Ad 3. Dico & antecedens, & probationem eius dissentire à verò, nam tollere signum, tantùm est protestari, quod diabolus; qui Dei permissione, & non aliter, potest nocere; speretur non nociturus ampliùs, postquam causa ad nocendum alliciens (nempe signi positio) cessauerit: item quod aliquando stet pactis conuentis, non quia sit verax aut fidelis; sed quia censet hoc sibi esse vtile ad homines decipiendos, sicut solent decoctores minus debitum exsoluere, vt in grandiori summâ creditoris simplicitate abutantur.

Ad 4. Respond. Minorem falsam esse, non enim declinat ad Magos vt magi sunt; sed vt sunt homines gnari eius rei, quæ vel adspectu vel auditu potuit resciri, & petitur ab iis, non vt ex magicâ operentur arte: sed vt id faciant, quod quiuis rusticus & idiota posset facere; saltem quod ipsi, sine vllo nouo cum dæmone pacto, possunt perficere, & perficere tenentur, ad commodum proximi. Potest ergo distingui maior, scriptura enim vetat declinare ad magos, tanquam ad magos: non verò tanquam ad alios homines à quibus licitum auxilium quis exspectat.

Ad 5. Respond. Aliter timeri Deum solum, aliter timeri creaturas. Deus solus timeri debet; vt omnipotens & auctor omnium, & quem nemo potest impedire, nec voluntati eius potest resistere: creaturæ timentur, tanquam quæ Dei permissione nocere valent; & quia malignæ sunt etiam interdum volunt: & sic scriptura sacra non prohibet eas timeri, dæmon verò inter omnes creaturas hoc timore maximè timendus, quia & cunctis hominibus animantibúsque potentior est, & nobis maximè infestus, &, exigentibus peccatis nostris sæpissimè permittitur à Deo nos grauiter lædere, vt constat de Iobo, maritis Saræ, Achab rege, & aliis. Nónne licet timere sicarios, latrones, calumniatores? nónne licet fugere à domo dæmonibus infestâ? cur talis fugit, nisi quia dæmones timet? tolle timorem, fugam sistet.

Ad 6. Negatur antecedens, impropria enim & falsa locutio est; amotio signi est signum, non magis certè quàm homicidij actio est homo, sicut enim homo erat ante occisionem; sic signum erat ante amotionem, nec iuuat comparatio illa baptismi, nam nec ipsa aqua est Sacramentum, nec ipsa ablutio: sed Sacramentum, fit quando ad elementum, verbum cum actione accedit, ablutio materia proxima sacramenti est, non Sacramentum. *Dicas:* saltem est aliquid Sacramenti, ergo & amotio est aliquid pacti. *Respond.* sicut ablutio non est aliquid Sacramenti, nisi abluens intendat baptizare: sic, nisi ponens vel tollens signum, intendat ex condicto ponere vel tollere, nunquam positio vel sublatio erunt aliquid pacti.

Ad 7. Negatur consequentia, idcirco enim desinit nocere signo sublato, non quia per hanc amotionem grauius vulnus infligit animæ tollentis: sed quia sperat vel maleficum in alium sortem (vt vocant) translaturum, cum nouo suo lucro; vel sic plures se sibi adiuncturum, videntes eum promissis stare. Præterea esto hoc diabolus speraret; sæpè spes illum fallit, & vnde compendium exspectabat, dispendium patitur. Denique D. Leonis illa auctoritas parum aptè adducitur, cessatio enim à nocendo beneficium non est diaboli, sed Dei & hominis tollentis signum: sicut non est beneficium proditoris, quando ablato signo desistit à proditione peragendâ: neque qui tollit vllo modo dici potest, hoc beneficium à proditore exspectare.

Ad 8. Concessâ maiore, quæ verissima est; Negatur Min. omnino enim hoc volunt, quotquot nobiscum sentiunt; & quia hoc ex eorum doctrina sequebatur, ideò non dixerunt expressè. Neque enim putabant quenquam adeò moralium rerum forè rudem, vt negaret, primò ipsum maleficum qui posuit teneri signum, quod nouit, tollere; si nequit aliter damnum impedire: sicut, qui diabolo inuocato verbis vel scriptis nocet, tenetur cessare ab hac inuocatione, non tantùm quia superstitiosa est inuocatio, sed etiam quia proximo perniciosa est. Nec vllo modo puto tolerabilem esse contrariam sententiam in praxi, nec absoluendum qui nollet cessare, vel signum tollere, sicut non est absoluendus, qui alicubi malleolos reposuisset, incendium sparsuros, nisi illos velit amouere. Eadem nàmque ratio est, sicut malleoli efficaciter sunt nocituri vi naturali; sic etiam signa hæc æque efficaciter nocitura sunt vi morali, siue vi pacti cõuenti. Neque hic quærendum qua vi damnũ inferendum, sed an inferẽdum? & æque iniusta est illatio per vnã vim, atque per alteram, sicut malleolis inest vis ignea; sic censetur signis alligata vis siue actiuitas diaboli, multo promptior & fortior ad nocendum. Si verò tenetur maleficus tollere, quod posuit ex lege iustitiæ;

tenebitur secundò alius qui positum resciuerit, id tollere, saltem ex lege charitatis.

Ad 9. Respond. id, si fiat seruatis circumstantiis, quas requisiui, *supr. libr. 5.* nec superstitiosè, nec impudenter; sed sapienter & honestè fieri, à iudicibus etiam maximè timoratis. Victoria verò loquitur de expulsione dæmonis ex energumeno, quod non facit ad rem: vt nec totum argumentum, quia depilatio illa non est ablatio signi, cùm pili non sint signa maleficij, sed latibula.

10. Argum. Multis peccat, primò quòd contradicit sententiæ, quàm eo nituntur probare. Nam si defensores contrariæ sententiæ censent; non esse licitam amotionem vllam, vt eos sentire patet; ex argumento sequitur, dumtaxat aliquam esse illicitam, nempe destinatam huiusmodi dæmoniis eiiciendis: quia tales dæmones aliter eiici nequeunt. Si ergo eiici possent per amotionem, licita foret amotio, iam non ergo omnis amotio illicita foret. Sin verò dicam, se non contendere vniuersalem negationem; (Nullam amotionem signi cum spe cessationis esse illicitam:) sequitur non omnem amotionem huiusmodi esse superstitiosam; quod cæteris omnibus argumentis suis probare nitebantur, repugnat ergo hoc argumentum aliis omnibus, quia subuertit commune cæterorum fundamẽtum. Secundò sensus verborum Christi non est, non aliter eiici, sed non aliter rectè rei ci efficaciter. Nam Apostoli non querebantur se vsos malis mediis, quod non est credendum; sed se eiicere non potuisse, conatus enim Apostolorum non fuerat illicitus, sed fuerat irritus, & hoc scire volebant; cur efficax non fuisset in hoc energumeno, quemadmodum solebat esse in cæteris, responsum illis, id accidisse, quòd orationem & ieiunium non adhibuissent; quę talium dæmoniorum pessimorum, quorum inueterata possessio, generi expellendo necessaria ipsis erant. Tertiò dæmon non exit ad signi amotionem, nisi quando erat ingressus ad signi positionem: quod Deus nonnunquam permittit. Quando autem propter hominis peccata Deus permisit operâ malefici dæmonem ingredi; tunc licebit signum tollere, non secùs ac in reliquis maleficiis. Quartò plus probat argumentum quam opus sit: immò & illud; (si valeret) nec exorcismis eiici licitè posse: si tantùm ieiunio & oratione tales licet eiicere. Denique non potest nobis constare, an ex hoc genere sit dæmon, an ex alio: ideò, durante hoc dubio, licebit signum amouere.

Ad 11. Dico exemplum illud S. Hilarionis, dumtaxat probare, quòd, qui Hilarioni sanctitate & dolo miraculorum sunt similes; aut quando aliquod scandali vel superstitionis augendæ subest periculum; debeant id facere, quod ad maiorem Dei gloriam tendit; vt est dæmonem oratione eiicere: non verò probat quod eo periculo cessante, aut quãdo quis non est, certus de dono miraculorum (vt hodie certi nulli sunt, in his partibus, vbi fides propagata) non liceat illi vti remedio quod ad manum est, & experientia frequenti comprobatum nouit. Metuebat autem D. Hilarion, non, ne dæmon hoc pacto solitis incantationibus recederet, sed ne populo videretur iis recessisse: immò neque hoc simpliciter verebatur, sed alternatiuè; vel hoc, vel ne videretur ipse dictis diaboli fidem habuisse; qui negabat aliter se expelli posse, nisi signo priùs ablato. Quòd falsum erat, vt D. Hilarion ostendit, & quia spontè ingressus, spontè remanebat; nec eum cogendi vim vllam magica illa signa obtinebant.

Ad 2. Respondeo verè hoc argumentum esse nullum, & ab auctoritate negata, non ab auctoritate negante. Nam si vel Hincmarus (cuius ille est Canon) vel alij patres censuissent, hoc remedium esse illicitum, non fuissent contenti silentio prætermittere, quod vsu sciebant frequẽtissimum: sed disertè prohibuissent, vt solent similia, sic enim quia purgationes per monomachiam, per ferrum candens & similes, erant in frequenti vsu: ideò expresè illas prohibuerunt, summáque semper Ecclesiæ cura fuit, vsitatas superstitiones nominatim damnare. Inter licita verò remedia non meminerunt amotionis: quia de remediis Ecclesiasticis & diuinis agebant: istud autem est merè humanum remedium, & quod ipsa ratio ac natura vnumquemque docet, nam & bruta norunt abiicere & repellere, quæ noxia sibi nouêre.

Ad 3. Respondeo diabolum signis non esse alligatum naturaliter: sed moraliter ex hypothesi, quod vult stare pactis conuentis. Nec verum est semper illum posse nocere sine signis magicis, sæpè enim, immò ordinariè Deus permittit illum multa facere per maleficos, & signa malefica: quæ nõ permittit illum immediatè facere [a]. Vnde non est absurdum existimare, quod quando Deus illum permisit, mediante signo nocere: non possit dæmon nocere signo destructo, quia Deus tum videtur permissionem suam sic limitasse. Non tamen hinc sequitur Deum habere pactum cum dæmone, sicut nec Rex pactum haberet cum rebellibus, si iis non resisteret cum filio suo rebellionem mouentibus, p æsumptio quidem aliqua hinc in foro, vt vocant, fori nasceretur: reuerâ tamen pactum conuentum propterea nullum intercederet, sed permissio dumtaxat & conniuentia probaretur.

a Vict. relect. de Magia circa fin.

Ad vlt. Respond. Negatur consequentia, quia nemo scit an Deus diabolo permiserit nocere post signum destructum: & quia possumus ex frequẽti experientiâ colligere, vel Deum id ei non permisisse, vel saltem reliquisse eius arbitrio vt adhuc noceat, vel cesset nocere, si velit: ideò possumus hoc experiri & signum amouere. Recurrendum quidem ad Deum; sed non propterea prohibita sunt remedia humana. Porrò ex his patet, quod cum signum amotum est, vtile etiam & licitum esse, illud comburere maximè igne benedicto, & in loco sacro: nam hæc loci & ignis circumstantia etiam dæmoni est odiosa & metuenda. Addit Zachar. vicecomes in actis exorcisticæ complemẽto pag. 76. simul cum signo comburenda aliqua benedicta, vt ramos oliuarum, thus, hypericon, &c. quod mihi non probatur, vt superfluum, & de superstitione suspectum, cum sufficiat signi abolitio & destructio.

SECTIO II.

De remediis naturalibus contra maleficia. §. I.

MVlta de his more suo Grillandus, *q. 2. à nu. 3.* in cuius sententiâ quid vitandum docebunt sequentia. Theologi quidam vim omnẽ adimunt naturalibus medicamentis: medici plerique magnam nimis tribuunt; & quædam memorant, vt naturalia, quæ quibusdam queant esse suspecta, mihi pronunciandum verus N. L. de multis. Non assentior iis qui omnem omnino efficientiam rebus corporatis in dæmones tollunt; nec iis

etiam, qui directam vllam vim naturalem in dæmones concedunt, vt videntur concedere Faius, Pet. Gregorius & alij [a]: sed iis assentior, qui secundariam & indirectam tantùm tribuunt, quæ sententia peritiorum medicorum & Theologorum fuit, *vt Paris. libr. de vniuers. Dionys. Cartusiani in Tob. cap. 8. Francisc. Victor. relect. de Magia quæst. 6. Zachariæ vicecomitis d. operis par. 1. tract. de remediis corporalibus. Lulli lib. 2. de quinta essent. Leuini Lemnij lib. 2. de occult. nat. mir. Francisc. Vales. cap. 28. sacr. philosoph. Bapt. Codronchi. Cæsalpini & aliorum mox citandorum*: nulla enim naturalis corporeæ rei vis est, quæ dæmoni possit præualere, aut directè in illum aliquid agere; *cui nulla super terram potestas est quæ comparetur: qui factus est, vt nullum timeat.* teste sacrâ scripturâ. [b] Sed concurrente naturali, agente causâ supernaturali, Deo vel Angelo; agere res corporea potest in dæmonem, cúmque pellere & etiam cruciare: verùm tum agens primarium & directum, est supernaturalis illa causa; secundarium verò & indirectum est, corporeæ rei vis naturalis, illi à Deo initiò creationis insita. Hoc ergo in sequentibus remediis semper ante oculos habendum, nec eorum vis vlteriùs extendenda. Adscribam autem illa, vt mihi colligenti occurrent. *Lapidibus & herbis*, vim aliquam tribuit canon. *dæmonium 26. quæst. 7.* Et sanè de multis mox subiungam. radices varias commendat Ioseph. & in his *baaras*, sed modus euellendi, & alia quædam quæ addit suspectam rem reddunt, *lege lib. 8. antiq. cap. 2. & libr. 7. belli Iudai. cap. 23. à Thapsia*, dæmones fugari scribit apostata fidei Amatus Lusitanus *in Dioscor. libr. 4.* Plinius dæmonum ludibriis ardis, *pæoniam*, commendat, sed *nigram libr. 25. cap. 4.* Veneficia depelli, *rhamni*, ramo ad valuas & fenestras posito, vt famâ celebre, scribit Dioscorides, *libr. 1. cap. 110.* confirmat Bionis exemplum, *sed lauri additis foliis*, apud Illustrium, *in eius vita. Verbascum*, valdè commendat botanographus Apuleius, *lib. de virtutibus herbar. ca. 71.* Ouidius, lib. 6. Fastor.

Spinam, qua tristes pellere posset
A foribus noxas (hæc erat alba) dedit.

Moly seu *rutam agrestem*, multi ad hoc commendant, *Homera in Odyss. x. & ibi Didymus. Scholiast. in Plutum Aristophanis, Plinius libr. 25. cap. 4.* Scyllam in limine ianuæ suspensam Dioscor. laudat *libr. 2. cap. 68.* pellem capitis lupini affixam villæ valuis vel lupi rostrum Plinius, *lib. 20. cap. 9.* Alyssum in domo appensum idem, *libr. 13. cap. 4.* Alij (apud Codronchum) plurimas alias herbas, rutam *Aristotel. Problem 34. Discor. & Plin* Hypericon, quod ideò vocant fugam dæmonum: *verbenam*, quam ideò herbam sanctam veteres dixere, *Diosc. lib. 4. ca. 56.* Herbæ Paridis semen non minus XX. diebus in pódere drachmæ quotidiæ illitum, *Pandectarius.* Antirrhini seu Lychnis agriæ ad collum appensio, *Matthiolus lib. 4. ca. 129.* Artemisia, *auctor lib. simplicium 25. cap. 10.* Abrotanum, *Plinius libr. 21. cap. 2.* Mythridatium, Scordites, Centaurium, Sabina, palma Christi, Asteratticum quæ & Bubonion, Aristolochia, tussilago; *Dioscoridi & recentioribus*, & iisdem saluia, anethum, marrubium, fæniculum, chamæpytis, quæ & Iua, cyclaminum, allium, ruta capraria, & cupressus. Quinetiam in *humano sanguine*, vis aliqua naturalis indirecta inesse potest, vt menstruatâ muliere agros circumeunte noxia vermina necari cēsuere Dardani sectatores apud Columellam. & Lud. Banairolus scribit, *Ennead. muliebri. cap. 2.* si menstruo cruore

a Faius in Energum. Pet. Greg. in Synt. iur. Franc. Georg. in Problema.

b Iobi 41. v. 24.

domus alicuius postes inunguntur, dæmoniacis Magorum artibus & insidiis aditum omnem præcludi: & apud Mich. Isselt. anno 1586. legitur, in Liuoniâ fuisse locum, vbi nymbis, tonitruis ac tempestatibus dæmonia truculenter grassabantur, nisi in lacum quendam innocuus infantulorum cruor à rusticis infunderetur. Posterius hoc apertè Satanicum; priori, aliquid physicum inesse potest, sed indirectè agens. Sed non iniucundum erit si adscribam, ex Balduini Ronsæi venatione nonnulla, quæ vel carminis elegantiâ, vel raritate materiæ, queat curiosum lectorem delectare; &, si naturæ genius faueat, ægrū iuuare. *De lupo*, cecinit;

Nec rostrum virtute caret, nam munere quodam
Naturæ arcano depellit fascina dira;
Si priùs exuccum fuerit: mox hinc fuit olim
Antiquis villæ portis præfigere.
Quid? quod dura cutis rigida ceruice reuulsa
Tristia dicatur depellere fascina posse?
Restat adeps pinguis celebrem Saturnia Iuno
Quem fecit populis, dum vincula iugalia curat,
Et linit obductos vittis hoc vnguine postes,
Antè venit sponsus quàm optatæ ad limina sponsæ:
Hinc quondam iuuenes illi, innuptæq; puellæ
Instituêre lusus festos atque annua festa:
Quòd lamiis, strygibusque feris quoq; sustulit ansam
Turbandi nouiter nuptos, noxámque ferendi,
Nomen & à facto sortita est Vnxia Iuno.
Quid referam cædes, aut quid data vulnera ferro?
Quidve cibis aliis dicam noua toxica mixta?
Dæmon homo est homini, sic nos væsana libido
Exagitans, semper trahit ad genus omne malorum:
Sic Stryx dira oculos, & totos fascinat amens
Artus, ac lento consumit corpora tabo.
Horrendum facinus nimium, nil tale verentes,
Promeritosve homines violenta obtrudere morti,
Et spoliare bonis, sed magni rector olympi
Antidotos homines docuit. Nam fronti hyenæ
Noctiuagæ pellam perhibent arcere verenda
Fascina si gestet quisquam, tacitusve reseruet:
Stercora quæ reiicit violenta & morte perempta,
Ossáque creduntur magicas depellere fraudes.
Et confert catuli nigri tinxisse cruore
Interiora domus, murósque obducere rubro
Incrustamento, vel fel suspendere tignis.
Lichenes tumidos celeris dromadæ & resecare
Conuenit, & siccos seruare cubilibus amplis,
Quod Strygibus fraudes adimāt, & fascina pellant.
Atque oculus dexter mustelæ includitur auro,
Post teneris digitis aptatus, reddere tutos
Dicitur à diris Lamiis Strygibúsque ligatos.
Creditur à multis torui seruata leonis
Pars caudæ prodesse viris, quos fascina vexant:
Fertur quod simili vi polleat vngula pardi.

Idem Ronsseus, *epistol. 22.* conatur ostendere cur asini siluestris seu onagri, nec non domestici, nullâ nigredine aspersi, vngula ad effascinationem faciat; idque tribuit salaci animalis eius naturæ, & ad illud maleficium restringēdum censet, quo viri velut ligati ad venerem inutiles redduntur, contra hoc maleficium hyenæ neruos in vino cum thure potos præscribit Plinius, *d. cap. 8.* item rubetæ officulum in potu additum, *libr. 32. cap. 5.* & Lentopodij radicem appensam Dioscorid. *libr. 4. cap. 126.* Q. Sammonicus Serenus, medicinæ ca. 58.

Præterea si forte premit strix atra puellos
Virosa immulgens exsertis vbera labris,
Allia præcepit tundi sententia Vecti,
Qui veteri claras expressit more Togatas.

Hist. continuationis Surij.

Plinius lib. 20. cap. 9.

Hæc de hyena sūt superstitiosa propter cōditiones requisitas licet præscribat Plinius 28. cap. 8.

Euonymus, *in Thesauro Medico cap. de solidis quibusdam, &c.* docet confectionem electuarij ex argenti viui pulueribus conficiendi, quod fascino aduersetur. Marbodeus Gallus [a] multa de lapidibus disserens, inter cætera, de ADAMANTE.

Et noctis lemures, & somnia vana repellit.

Thetel. Iudæus, *libr. de sculpturis*, eandem vim tribuit, *Chrysolitho*, mulieris figurâ naturaliter formato: sed & Marbodeus, de eodem,

Esse phylacterium fixus perhibetur in auro
Contra nocturnos fortis tutela timores,
Pertusus setis si traiiciatur aselli,
Dæmonas exterret, & eos agitare putatur,
Traiectum læuo decet hunc gestare lacerto.

Quid corallium?

Vmbras dæmoniacas & Thessala monstra repellit.

Quid gagates?

Idem dæmonibus contrarius esse putatur,
Vincit præstigias & carmina dira resoluit.

Contra maleficos omnes morbos prodesse tradunt Dioscor. *libr. 5. cap. 103.* Plinius, *libr. 25. cap. 10.* & Mesue ad hoc laudat oleum quoddam ex Gagate, quod *sacrum*, vocant.

Quid iaspis?

Et, sicut perhibent, phantasmata noxia pellit,

Quid onyx?

Insomnes lemures, & tristia cuncta repellit:

Sic vulgò legitur, sed sensum membranæ contrarium exhibent:

In somno lemures, & tristia cuncta figurat.

Sanè maleficam eius vim ipsemet indicat Marbodeus, *cap. de* Sardio, cum scribit præsente Sardio Onycem nocere non posse, de Aëtite, & smaragdo Codronchus idem probat. Georg. Villichius, [b] de cameleonte;

Cammeleontis hepar tostum nicromantica pellit
Appensum collo. De asino,
Infantum cunas pellis villosa defendit,
Horrificósque metus pellit & ista simul.

In Nili flumine lapillum inueniri, qui quam primùm energumeni naribus apponitur, dæmonem extrahat, ex Thrasyllo scribit Stobæus.

Marcellus Empir. *libr. de medicina cap. 20.* potionem præscribit cōtra cuncta in cibo & potu sumpta maleficia; quæ ab illo peti potest; contra equorum fascinationes quasdam suffumigationes præscribit Renat. Vegetius, *libr. 3. Veterinariæ cap. 74.* Sanè suffitibus dæmones expelli de corporibus, censuere Iudæi & Gentiles; *teste Iustino mart. cont. Triph. & Thargum Chal. Cantic. 4. v. 6.* De hyperici suffitu id testantur Lullus, *lib. 1. de quinta essent.* & Mathiolus, *in Diosc.* & factitant nostri exorcistæ teste Mengo *Flagel. dæmon ex. 3. 4. & 6.* & qui modos compositionésque describit Zacharias vicecomes complementi artis exorcisticæ part. 1. cætera à reliquis, qui Æsculapidarum de gente, nos medicinam corporum non profitemur. Animarum medici vtinam simus, summi illius archiatri qui viuificat mortuos idonea instrumenta. Theologis placuit estque verissimum, corporeas res in naturam intellectualem & immortalem, qualis est dæmonum, nihil posse, quare censent cum Angelo [c], lapides, herbas, particulas animantium, & alias medicinas directè & proximè nihil in dæmones operari; indirectè tamen & mediatè iuuare contra eius conatus maleficos, eò quòd impediunt vel auferunt dispositiones illas, quibus dæmon vsus fuit; ob naturalem habitum corporis illius quem vexat, vel saltem inuitatus aut aditus ratione influxûs astrorum, vt de Lunatico Euangelico Origenes & Hieronymus censuere [d]; vel ratione complexionis atrabiliariæ, & similium causarum, consideratio ista dispositionum vel amicarum, vel odiosarum dæmoni (odiosæ fuere in his duabus Iosephi & Tobiæ narrationibus) magis consentanea est philosophiæ, quàm quòd Drusus opinatur dæmonem fugatum dumtaxat ratione symboli & significationis per hepar & cor illud repræsentati, si dæmon dumtaxat vsus fuit efficacitate agentis naturalis, nec de suo addidit malitiæ aliquid artificiosâ commixtione, vel industriâ sibi notâ & hominibus incognitâ, vel fracturâ & continui solutione, vel detorsione occultâ; tunc posset fieri, vt totum maleficium naturalibus, quæ medicorum ars approbat, remediis tolleretur. Sic interpretor sententiam Richardi Mediauillani, qui censet maleficium naturalibus remediis aliquando in totum superari posse [e]. Si verò quid huiusmodi immiscuit (vt solet) remedia hæc naturalia ex parte poterunt iuuare, in totum iuuare non poterunt, ratio diuersitatis est, quia priore casu poterunt illæ dispositiones in totum tolli, quibus dæmon vtebatur: posteriore possunt ex parte tantùm tolli, vel ad tempus impediri, & sic etiam actio dæmonis priore casu in totum tollitur, posteriore remittitur dumtaxat & ad tempus impeditur. Deinde dæmō, etiamsi vsus sit solis venenis naturalibus, solet nonnumquam, vt potest, vim remediorū naturalium debilitare, & impedire quādo Deus permittit: rarò etiam medici possunt conijcere quibus mediis naturalibus ille ad nocendum sit vsus: ita fit vt rarò, immò vix vnquam maleficia naturalibus remediis penitùs tollantur. Hæc causa est, cur plerique Doctores communiter negarint morbos ex maleficio naturalibus remediis tolli; sed communiter affirment à magis alio maleficio sanari [f]. Et propter hanc disquisitionum alterationem canones permittunt energumenis lapides vel herbas portare, absque incantatione, *cap. vlt. 26. quæst. 27.* Propterea etiam in adhibendis naturalibus remediis hoc obseruandum, vt consideretur; an contra dispositiones, quibus dæmon gaudet, & vti consueuit, in hominibus lædendis vexandisque; virium aliquid obtineant: quod si deprehendatur, (vt constat de peoniæ radice, rutâ, & musicâ, & callyonimi piscis iecinore) tum iudicandum, iis citra superstitionem vti licere. Vide quæ de his non omnino indiligenter dicta. *libr. 2. quæst. 30. sect. 3. §. 2.* Sed quia post priorem editionem quædam didici in libris Hippocratidarum, ea nunc exhibebo publicæ omnium vtilitati.

Naturalia hæc remedia vel pertinent ad morbi indagationem, vtrum sit maleficus nec ne? & vocatur hæc pars, *de signis seu indiciis*: vel pertinet ad morbi sanationem, & nuncupatur propriè, *de remediis.* ideò nobis de vtraque agendum.

Priorem quæ ad indicia spectat, ex parte discutiunt exorcistæ quidam, sed plenius medici. Exorcistarum indicia propinit liber sacerdotalis Sammarini. Medicorum Bapt. Codronchus. [§. 2. De signis & indiciis malefici morbi.]

Sammaric[g], *1. p. Sacerdotalis tract. de exorcismo*, sic scribit, *cap. 3. De signis quibus aliquis cognoscitur esse dæmoniacus, Legitur, quod si quis non potest cōtinuare esum carnis hædinæ per dies triginta, & talis indicatur dæmoniacus.*] Hæc eo. nam hoc indicium probū ad epilepticorum affectionem detegendam, nō verò energumenorū; qui plerique epileptici non sunt.]

[a] in Dactilothica.
[b] in παντοπωλιῳ.
[c] in verb. superstitio quæst. 6.
[d] Origen. in Matth. 17. tract. 3. Hier. ca. 4.
[e] in 2. d. 3 quæst. 8.
[f] sic Albertus Magn. in Luc. c. 9. Paul' Burgent. in 1. Reg. 16. Pelbertus, Guilh. Parif. Angel. quos citās sequitur Binsf. pa. 1. Dub. 3. & Grilla. q. 2. nu. 4. & 5.

Addit; *aliqui dæmoniaci habent oculos terribiles, & dæmones membra eorum & corpus destruunt miserabiliter, & interficiunt, nisi citò eis subueniatur. Aliqui fingunt se esse fatuos & semper augentur. Sed discooperiuntur & cognoscuntur; Si nolunt dicere psalmum,* Miserere mei Deus, & Qui habitat, *aut Euangel. S. Ioan.* In principio erat verbum, *& similia sancta. Est etiam magnum signum quando loquuntur sermonem alienum à patria sua, si non fuerunt extra patriam* (clarius diceret, quem ante morbum non didicerant) *& quando personæ illitteratæ idiotæ loquuntur liberaliter & congruenter, aut etiam cantant musicaliter, aut quando dicunt aliquid, quod ipsæ numquam dicere sciuissent. Aliqui etiam dæmoniaci sunt muti & stupidi. Aliud quoque signum est, quod eis superueniat terrores: & citò recedunt. Potissimùm autem cognoscitur quis esset dæmoniacus, si quando leguntur exorcismi, conturbatur: & hoc signum est præsentis Diaboli.*

Cætera signa etiam ante coniurationem seruiunt, hoc vltimum inter coniurandum, quo tempore alia quoque animaduertenda, vt idem scribi cap. 6. Quando sacerdos ponit manum super caput energumeni, tunc aliqui, *sentiunt sub manu rem frigidissimam, tanquam glaciem. Aliquibus descendit ventus per humeros & renes, qui est frigidissimus. Aliquibus caput in immensum aggrauatur. Aliquibus cerebrum constringitur, & perforatur: sicut si gladio percuteretur. Aliquibus inflammatur caput & facies, & aliquando tota persona, ac si esset vapor ignis. Aliquibus febris immensa cum dolore capitis euenit & totum corpus extenuatur & tangitur: Sed omnia ista accidentia parùm durant, quia coniuratio tollit dæmonis vigorem. Aliquibus constringitur guttur, adeò quòd videntur strangulari, aliquibus ad orificium stomachi mouetur quæda res ad modum pilæ, ac si essent vermes, ac formicæ, aut ranæ: quibusdam accidit vomitus magnus stomachi. Aliquibus maxima tortura in visceribus: Nonnullis venter vehemẽter inflatur. Quibusdam constringitur cor, ac si intolerabiliter feriretur. Ostenditur etiam dæmon in aliqua corporis parte palpitando, sicut piscis, aut in modum fornicarum. Aliquando pertransit à capite vsque ad digitos pedum, sicut ventus, & è contra. Vltra ista signa, complura alia practicando videbis, quia diuersi dæmones faciunt diuersa signa.*

Quoad signa quo quis aliter dignoscitur esse maleficio læsus, hæc scribit, *cap. 4. Aliqui maleficiati habent colorem faciei cedrinum, aliqui oculos constrictos, & omnia eorum membra videntur ligata: & habent humeros desiccos. Duo autem potissima signa sunt, constrictio cordis, & oris stomachalis, & quando videtur eis quod habent vnum bonum super stomachũ. Aliqui habent puncturas in corde, tanquam si acubus esset punctum. Aliqui videntur sibi cor corrodi. Aliqui habent magnum dolorem in corde aut renibus: & videtur eis, quòd talia membra à canibus lacerentur. Aliquibus videtur bolus in gutture ascendens & descendens. Quibusdam ligata est vena generationis. Aliqui habent stomachum ita dispositum, quod emittunt per vomitum quicquid comedunt & bibunt* (hoc signum leuissimum est, & nullum nisi alia accedant) *Aliquibus per ventrem discurrit ventus frigidissimus, aut tanquam flamma ignis. Aliquibus signum est ex indigestione cibi, & potissimum quando medicinæ applicatæ nihil prosunt infirmo. Aliquibus est circa collum continua pulsatio, quæ videtur tremorem inferre.*] His plura ponit Zacharias vicecomes in complemento exorcisticæ part. 1. doctina. 5. scribam verba, in vsum pauperiorum libris carentium. Dæmoniaci simpliciter signa sunt, *1. linguam nigram & tumidam multoties D. moniacus de ore multoties contra naturam profert: inflatur guttur, vel distringitur angustè, ita vt videatur velle strangulari, sed tamen in suum pristinum statum redit. 2. plorant dæmoniaci, nescientes quid plorent. 3. cum ira & contentione respondent interrogantibus. 4. quandoque etiam coacti vt loquantur, nolunt loqui. 5. claudunt dentes, & nolunt comedere. 6. homines odio prosequuntur. 7. Multa dicunt, ex quibus minimè dignoscitur, quid velint innuere. 8. opprimũtur sopore graui. 9. remanent tanquam sensibus destituti. 10. Seipsos pugnis percutiunt, & vestes lacerant, & capillos. 11. Terribiles habent oculos & horribiles. 12. Terrore repentino afficiuntur, & confestim terror ille recedit. 13. Diuersorum animalium voces imitantur, & sic audiuntur rugitus leonum, balatus ouium, boum mugitus, latratus canum, porcorum grunitus & similium. 14. Strident dentibus & spumant, & signa alia ostendunt tanquam canes rabidi. 15. multoties exponunt se præcipitiis. 16. discurrit aliquando per eorum corpora, igneus vel glacialis vapor. 17. Sentiunt per corpus signa, tanquam formicas discurrentes, ranas saltantes, viperas, serpentes, pisces natantes, muscas volantes & similia. 18. varia præter naturam vident & audiunt. 19. Sentiunt sub manu sacra capiti superposita, vel ex sacra lectione quid frigidissimum, vel calidissimum, vel graue. 20. Clamant cum aliquas Sanctorum reliquias capiti superponis, etiam occultè, & dicunt, auferte istas à me, quoniam malè olent vel sunt nimis graues: aut efflant, aut circumuoluunt caput, aut ipsas reliquias proiicere student, aut contra ministrum & astantes se iratos ostendunt, & similia. 21. Omnia spiritualia odio habent, à facie Sacerdotum, & præcipuè Exorcistarum fugiunt, in Ecclesiam ingredi nolunt: &, si ingrediantur, ab ea statim fugere procurant: vel coronæ, vel spiritualium librorum tedet: cuncta benedicta, Sanctorúmque imagines, & maximè crucifixi nolunt inspicere, nec deosculari: immò proiiciunt, & in hæc omnia conspuunt. 22. Sacra verba proferre negligunt, qualia sunt,* Miserere mei Deus: Qui habitat in adiutorio altissimi. Magnificat anima mea Dominum. In principio erat verbum, *& similia. Et si ea pronunciauerint balbutire student vel verba corrumpunt, tædium graue demonstrant, tandem ea perficere non possunt, ita vt palàm se dæmoniacos ostendant. 23. Sentiunt in aliqua corporis sui parte dolorem, & si super eum signum sanctæ crucis feceris, statim per corporis membra fugiet: sed si eidem dolori locum præcisum assignaueris, in ea corporis parte in qua volueris, signo sanctæ ✝ crucis patientia & perseuerantia antabis. 24. Cùm super dæmoniacos Euangelia, Passionem* IESVS-CHRISTI, *Coniurationes, & similia legeris conturbabuntur, sensus occupabunt, intollerabiles etiam in illis anxietates, ac inflationes, vel guttas sudoris defluentes conspicies. Insuper stridores ad cælum vsque mittent, prosternent se ac similia facient. 25. Cùm audieris idiotas & ignaros litterarum, interpretari difficilia, aliorum manifestare secreta, pulsare, vel musicaliter canere; aliqua prædicere, loqui variis linguis, & (vt verbo concludam) supernaturalia facere, absque dubio signum erit diabolicæ præsentiæ.*] Animaduertendum tamen quod supradicta signa omnia possunt etiam concurrere in Dæmoniaco maleficiato, & quædam, maximè priora in simpliciter maleficiato; de quo mox quindecim signa idem Zacharias ponit.

Verùm ista & alia longè exactius collecta, & experientiâ comperta fuerunt à Codroncho, *lib. 3.*

de morb. venef. cap. 13. docet signa hæc vel communia esse cunctis maleficiis, vel peculiaria quibusdam. Communia ducit à causa morbi, & à concomitantibus morbum. Signa à causa tradit, vt si morbus cœperit ex intensissimo alicuius amore, vel irritationali seu iniquo in aliquem odio, si ex maledictis vel minis alicuius malefici, si instrumenta maleficij sunt inuenta, qualia nos multa commemorauimus, & refert Andr. Cæsalpin. *de inuestigat. dæmon. c.* 22. A concomitantibus morbum sunt paroxismi, & remedia iuuantia vel lædentia: & communia signa sunt: primò quod morbi maleficio illati ægerrimè cognoscuntur, ita vt medici in iis hæsitent, & ambigui huc illuc animo agitentur, nec certi quidquam de illis audeant proferre. 2. quod remediis ex arte adhibitis, morbus se nō remittat, sed potiùs exasperetur & augeatur. 3. quod more naturalium morborū, non crescat paulatim; sed frequenter statim ab initio, nullis peccantibus humoribus in causâ existētibus, cum grauissimis symptomatibus & doloribus se morbus prodat. 4. quod valdè inconstans sit morbus, & licet periodicorum naturam referat, rarò tamen periodos seruet: & licet similis videatur naturalibus morbis, in multis tamen discrepet. 5. multoties, licet ægrotans grauissimè doleat, in qua tamen parte doleat, nequeat referre. 6. interdum ægri suspiria (quæ luctuosa vocant) absque manifesta causa emittunt. 7. aliquibus appetitus reiicitur, aliqui cibos reuomunt, & ventriculum ita malè affectum habent, vt & sæpiùs astrictione laborent, vel etiam pondus in ipso quoddam, quin & rem aliquam per oësophagum modò ascendere, modò descendere percipiant, &, si in superiorem partem delatum deglutire conentur, omnem operam ludant, re ipsa mox spontè desiliente. 8. in regione cordis punctorium dolorem percipiunt, adeò vt ipsum aliquando lacerari asserant. 9. In quibusdam circa collum arteriæ manifestè pulsare, & quasi tremere deprehenduntur. 10. alij sæuo colli seu renum dolore cruciantur, vel circa ventrem inferiorem torsiones acerbissimas, & sæpè flatum quendam frigidissimum per ventrem permeantem, & citò redeuntem, vel vaporem vti flammam ignis calidissimum, simili modo illos infestantem percipiunt. 11. Quidam ad venerem impotentes reddūtur. 12. consueuere quidam leuibus sudoribus præcipuè circa noctem corripi, quamuis tempore & aura frigidiore. 13. alij videntur habere particulas corporis veluti nexibus deligatas. 14. morbi quibus laborant veneficio læsi, sunt vt plurimū totius corporis quædam extenuatio, & macies, & virium imbecillitas, cum summo languore, mentis stupiditas quædam, varia melancholica deliria, diuersa febrium genera medicis multum negotij exhibentia, motus quidam conuulsiui, vnde epileptici videantur, membrorum quædam rigiditas speciem conuulsionis præ se ferens. aliquando omnes capitis partes tumefiunt, aut talem circa totum corpus lassitudinem percipiunt, vt vix vllo pacto mouere se possint. Plerumque tota cutis, sed vt plurimum faciei, flauo seu cinereo colore suffunditur. Aliqui habent oculorum palpebras ita adstrictas, vt eas vix aperire possint. oculi sunt perlucidi & transparentes, sicut cercopithecorum. Nonnunquam quædam spectra vel nubeculam inspicere videntur, & nonnulli toruè intuentur.

15. cognoscuntur experimentis quibusdā. Nam veneficio affecti faciem Sacerdotis vix adspicere valent, nec oculi, intentis vllo modo album oculorum variis modis mutatur. Ægrotantes, cùm instrumenta comburuntur, solent in deterius mutari vel noxam quādam recipere maiorem vel minorem, pro ratione leuioris vel sæuioris veneficij, ita vt quandoque formidabiles clamores & mugitus cogantur emittere: quod si nullam mutationem, vel læsionem percipiant, erit de salute ægri benè sperandum, paruo negotio bonæ valetudini restituendum.

Adde si fortè veneficus ad visendum ægrotum accedat, statim infirmus ingenti molestia afficitur, aliquo terrore seu tremore corripitur, si sit puer, statim plorat, oculi ad fuscum colorem mutantur, vel alia notatu digna in ægrotis mutatio obseruatur. Denique quando pro curatione morbi, quædam linimenta sacra ad oculos, aures, frontem, & quasdam alias partes sacerdos adhibet, si in partibus illis sudor, vel aliqua alia mutatio appareat, signum est veneficij.

His subdit Codronchus, non esse necesse vt omnia hæc signa in ægro inueniantur, sed sufficere si aliqua, pro diuersitate morbi seu maleficij.

Hæc communia, peculiaria verò possessionis dæmonum maleficio inducta signa esse difficilia cognitu, quando dæmon maleficio immissus immiscet se substantię alicui immundæ aliunde in corpus ægri intromissæ, vel ex propriis ægri humoribus genitæ: nam quamdiu hæc substātia in aliqua corporis parte latitat, sæpè, præter illius particulæ affectum naturalem functiones lædentem, nihil aliud se manifestat. Plerisque tamen horum prauæ sunt imaginationes, præcipuè in somnis, quæ dęmonem produnt: quod tamen indicium solū non sufficit, quoniam hæc eadem sæpe melancholicis accidere consueuerunt.

Verùm spiritu locum mutante quem priùs insedit, res paulò clariùs deprehendetur. primò, si, tanquam animatum quid, corpus res illa perambulet: ita vt obsessi sentiāt sibi veluti formicas sub cute reptantes. secundò, si partes, quas petit, quadam palpitatione commouet. tertiò, si puncturis quibusdam molestiam grauem infert. quartò, si velut flatus à capite ad pedes descendit, & iterum à pedibus ad caput ascendens resilit. quintò, si vesicula in lingua excitetur, quæ confestim euanescat: vel plures appareant minutis granulis similes, ex quibus etiam multitudo inhabitantium spirituum arguitur. sextò, si ad gulam dumtaxat ascendens, eam tumefaciat, & siccam tussiculam excitet. septimò, si linguam petens, aut contorquens, inflat, vel impellit ad loquendum non obsessi sed dæmonis ipsius conceptus, vel si ingenti oris hiatu linguam exerat. octauò, si in dorso sensum præbeat aquæ frigidissimæ, quasi confertim per dorsum defusæ, & sursum ac deorsum percurrentis. nonò, certiora adhuc signa sunt, quādo alienis ægro incognitis linguis loquuntur, vel alios talia loquētes intelligunt; vel cùm rudes sint, de arduis & sublimibus quæstionibus disserunt; vel renunciant occulta, aut iampridem oblita, futura, vel arcana conscientiæ, vt peccata imaginationésve assistentium; vel eos conuiciis sine causa proscindūt: aut ita furiis agitantur, vt à multis validis hominibus nequeant ligari vel coërceri. Quidam etiam cùm à defatigatione vexationis conquiescunt, narrant se vocem quidem dæmonis intra ipsos loquentis sentire, sed sententiam verborum percipere non posse, vtpote quibus mentis functio sit

quasi ligata. Alij si interrogentur, quid egerint; vel dixerint, fatentur se nihil eorum postea meminisse. Quidam censent signum esse indubitatum & inseparabile, cùm ægri arcentur à diuino cultu, ita vt nullatenus aqua benedicta seipsos aspergere, neque audire, neque proferre diuina verba queant: si verò vi adigantur cæremonias Ecclesiæ peragere, vel diuinis officiis, ac potissimùm sanctissimo altaris sacrificio, interesse, tunc vehementiùs longè vexantur, & iidem cùm mente constant, testantur optare se quidem hæc omnia facere, & interesse, & sacrarum rerum auxiliũ desiderare, sed esse quiddam in ipsis quod magnoperè impediat. Sunt denique qui propter incontinentiam dæmoni omnino parent, & ideò vexari quidem desinunt, sed ministri fiunt & patratores multorum facinorum. Quinetiam sunt, qui sic ad desperationem aliquãdo inducuntur, vt nonnunquam sibi ipsis manum inferant. 10. Prætermitto effectus, qui pro signis esse possunt; qui in S.S. habentur, vt cunctis notos, nempe quod aliquando ægri fiant lunatici, muti, surdi, cæci, strideant dentibus, illidantur in terram, exarescant, discurrant nudi, se & alios lacerent, habitent in sepulchris, proiiciantur in aquam vel ignem, & alias grauissimas & incurabiles affectiones perpetiantur.

11. Ad deprehendendum vtrum æger sit energumenus, solent facere sequentia: schedulam aliquam sacra Dei verba continentem, reliquias sanctorum, vel agnum cereum benedictum, vel quid aliud sacratum latenter ægro applicant. Sacerdos capiti energumeni manum & stolam imponit, sacra profert verba: ad ea æger tremere & horrere incipit, & præ dolore multos motus inconditos edere, multaque insitata & dicere, & facere. Si dæmon caput petierit, grauantur & punguntur acrius in capite, vel caput vna cum facie rubore & calore quodam igneo perfunditur. si oculos petiit, eos distorquet, si dorsum, conuulsiones membrorum, antrorsum & retrorsum adducit; aliquando toto corpore rigentes & inflexibiles adeò reddit, vt nulla vi allata flecti possint, aliquando velut mortui corruunt, ac si laborarent tertia epilepsiæ specie, aura quadam in caput irruente, & ad imperium sacerdotis eleuantur aura remeante vnde discessit. Si fauces petat, adeò constringuntur, vt strangulari videantur. Si in partes nobiliores feratur, vt propè cor aut pulmonem, anhelationes, palpitationes ac syncopas excitat. Ad ventriculum si tendat, mouet singultus ac vomitus, vt aliquando cibum assumere nequeãt, vel assumptum continere: motum eiusdem rei ad instar paruæ pilæ circa os ventriculi, necnon rugitus & alias voces absonas excitat, & circa præcordia tonsiones vel flatus. Cognoscuntur etiam aliquando quibusdam suffitibus ex sulphure, aut aliis rebus fortis odoris (de quibus postea.) Sunt qui scribant eos odore rosarum adeò offendi, vt ne cogi quidem possint, iuxta rosarium transire. Interrogandi quoque sunt ægri, num illis dæmon ante obsessionem in aliqua forma se conspiciendum præbuerit? Etenim *antequam* (ait Sammarinus) *Diabolus humana corpora ingrediatur, quasi semper, primò apparet eis in effigie alicuius hominis, qui mala morte est defunctus, aut repræsentat aliquem suum consanguineum: aut apparet illi in effigie alicuius animalis terribilis, vel horribilis. & si videtur quod subitò dispareat, ingreditur tamen subitò in eum, & hoc vt plurimùm accidit in nocte, & in locis opacis & obscuris. Aliqui etiam intrant per os & nares in modum venti aut per modum vnius maris. Aliquibus etiam dormientibus dæmones tale somnium immiserunt: quod videlicet eis videbatur, quod dæmon post eos currebat, qui euigilantes sunt inuenti cum talibus signis dæmoniacorum. Aliquando etiam ingrediuntur, percutiendo collum, aut alia membra eorum*] d.p.2. de exorcism. in princip. & hæc eadem aliis verbis tradit Codronchus *d. loco.*

§. 3. Posteriorem partem quæ *de remediis est naturalibus* ab iis petere cogor quorum hæc professio est, medicos dico. Inter quos primo loco occurrit Codronchus, qui quædam priùs communia cõtra omne maleficium proponit, postea ad peculiaria quædam descendit. Principiò (vt eius dicta summatim comprehendam) docet quosdam præscribere vomitoria, balnea, linimenta, suffumigia, & similia: Sed in his facilè offendi, & periculum ægris creari nisi nonnulla obseruentur, quæ exsequitur sigillatim. Nam de vomitoriis agens *libr. 4. cap. 4.* præ ceteris commendat florum genistæ drachmas duas in decocto quodam sumptas, vel seminis lathyris decem duodecimuè grana à putaminibus delibrata, tusaque & in ouo sorbili deuorata. Vel hellebori albi quantitatem nõ maiorem drachma; decoctam vsque ad medietatem fermè, quæ omnia præparandi modum docet ibidem.

De balneo disserit *cap. 5.* & ostendit vsum eius non raro noxium esse, nec adhibendum nisi seruatis seruandis, quæ illic exsequitur.

De suffumigatione agit *c. 6.* & hanc docet non adhibendam, nisi caput & corpus antè expurgatum fuerit; & non nisi tempore matutino, quando ventriculus à cibo vacuus est. laudat suffimentum Berenices, quod Aëtius immundos spiritus ex quorumdam sententia scribit arcere *serm. 13. capit. 119.*

De linimentis disserit *cap. 8.* & ea videtur habere pro tutiore remedio, quàm suffitum, balnea, aut vomitoria. Denique *cap. 9.* disputat de simplicibus, ac nonnullis compositis medicamentis, sua facultate veneficium curantibus, eorúmque qualitates explicat, quæ nos hac ipsa sectione iam recensuimus.

Circa hæc alexipharmaca non est contemnendum, quod And. Cæsalpinus *in Peripatetica inuestigat. dæmonum cap. vlt.* admonuit his verbis, *Quoniam quæ vehementer excedunt in qualitatibus (frigoris, calorisque) corporis nostri sunt corruptiua, non minus quàm venena: ideò ea selegerunt medici aduersus veneficia, quæ aliquam partem haberent naturæ nostræ familiarem, qua corpora nostra tuerentur, dum venena depellerent. Quæ huiusmodi facultatem habere comperta sunt, amuleta & alexipharmaca appellata, vt totius substantiæ proprietate id consecuta. plurima per experientiam inuenta, & longo vsu confirmata. Ex his autem ea maximè oportuna sunt censenda, quæ spirituosam & multam efflant huiusmodi vim: tum quia intimius penetrant, tum quia cum spiritibus conueniunt. Sic enim & permisceri, atque eos alterare possunt aut pellere.*] in quibus verbis quædam inuolutiùs dicta. Nam non omnia alexipharmaca totius substantiæ proprietate veneficio repugnãt. nec etiam credendum quæ magis spirituosa sunt, idcirco magis cum spiritibus (h. dæmonibus nam de his loqui docent sequentia) conuenire. quod enim pellantur illis, potiùs argumento est pugnare cum spiritibus illis. Nec dæmonum ista expulsio directè fit physica operatione in ipsum spiritum agente, vt & ego iam ostendi, & de hac re disputans Bapt.

Codronchus *d.libr.4.ca.9.* eruditè explicuit, cuius ſummatim hæc eſt ſententia: pharmacha huiuſmodi antidæmonica efficacitatem nonnullam habere contra maleficia & ipſos dæmones, etiam vſque ad eorum expulſionem. Sed non conuenire medicos, in reddenda modi ratione. Quatuor enim modos ſolere adferri. 1. etſi res ſenſibiles, vt fumus, herbæ, &c. ſua virtute nequeant vexationem à dæmone homini illatam repellere, mitiorem tamen ac leniorem poſſe reddere: ita vt ſi moleſtia, quæ à dæmone infertur, ſit parua ac leuis, eam penitùs res exteriores queant auferre (*intellige, ſi noxa dumtaxat à cauſis naturalibus, quibus ſolis dæmon vſus, profluxerit*) non in dæmonem ſed in dęmoniacum agendo, eo ipſo quòd ex rebus illis adhibitis, oppoſita diſpoſitio introducatur illi quam dæmon expetit, aut indidit. (*ſic Richard. de Mediauil. quodl. 3. q. 8.*) 2. quòd quæcumque fiunt circa corpora obſeſſa, dæmones accipiunt vt facta & vergentia in ipſorum deſpectum ac ludibrium, maximè ſi ſint irriſiua vel afflictiua, vt ſunt flagra, item omnia fœda & amara & ſimilia. quare cùm ſint intolerãtes iniuriæ, malunt fugere, & à moleſtia inferenda deſiſtere. 3. quòd cùm iſta interdum ſint ſigna recordatoria & pœnarum, quas luunt, memoriam ingerant, ab iis dæmones valdè abhorrent, eáque vehementer deteſtantur: ideóque in fugam facilè per hæc conuertuntur. verbi gratia, ſulphur cum igne ſignum eſt carceris infernalis, ruta amari cruciatus Chriſti: thus in igne poſitum repræſentat orationes ex charitate accenſâ naſcentes. 4. modus quem iudicat magis conſentaneum veritati, eſt: quod res huiuſmodi piè ac religioſè adhibitæ, tanquam inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ, in dæmones agunt, & eos illoſque ab humanis corporibus detrudunt, & eorum effectus, eorumque opera venefica deſtruũt ac remouent. Quibuſdam enim rebus, DEVS dedit virtutem vt ſi piè adhibeantur, tanquam inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ, dæmonum effectus & opera venefica deſtruant ac remoueant: quibuſdam enim rebus DEVS indidit vim & qualitatem quandam moralem dæmones compellendi & eiiciendi, & energumenos iuuandi: quia conſentaneum eſt iuſtitiæ diuinæ, pro infligendâ malis ſpiritibus pœnâ, eos rerum ſenſibiliũ actioni ſubiicere: quâ pœnâ, demptâ pœnâ diuinæ viſionis, nulla queat illis acerbior contingere. Debent tamen res iſtæ antequàm adhibeantur benedici & exorcizari. precibus enim impetratur aliquid peculiaris energiæ, ob CHRISTI Sanctorumque merita: ne quantùm velint, hi ſpiritus in exitu ac pulſione ſuâ noceant obſeſſis. *Hactenus ex Codroncho.*

Verum à me per epiſtolam rogatus Federic. Iametius, vir muſices, poëtices, & medicinæ laude vnus hoc æuo clariſſimus, in quem ſimul Hippocrates, Homerus, Pindarus, & Orpheus renati videantur: humaniſſimè, & doctiſſimè reſpondit, anno ſuperiore M. DC. Cal. Auguſti: è cuius litteris ea decerpenda duxi, quæ ad hoc inſtitutum noſtrum faciunt: quæ ille longo vſu tanquam comprehenſa habens, & è liquidiſſimis Medicinæ fontibus hauſta, paucíſque theorematis explicata, deprompſit.

Remediorum naturalium, quæ deleteriis & maleficiis obſiſtunt, duæ ſunt differentiæ: alia enim manifeſtis qualitatibus id præſtant, alia totius ſubſtantiæ proprietate, quæ neque ab elementorum qualitatibus, neque ab illorum materia, ſed à ſe vna vires adipiſcitur. Eorum porro, quæ totius ſubſtantiæ qualitate (nam de manifeſtis qualitatibus paulò poſt agemus) occultos & maleficos morbos oppugnant, alia communi, alia peculiari dote vigent. Communi quidem ſphragis Lemnia, Bolus Armena, Lapis *Bezoar, Dictamus, Theriace, Mithridatium, & cetera eiuſdem generis Alexiteria: peculiari verò, quæcumque ſunt abs te toto illo peculiari capite* de remediis naturalibus *plenè & luculentè deſcripta. Quibus adde, ſi placet, herbam* Paridis, *quam nonnulli Solanum tetraphillum appellant; quod ex eius caule medio quatuor folia erumpant decuſſatim digeſta. Si enim huius herbæ ſemen in puluerem redactum, viginti continuis diebus, drachmæ pondere ieiuno propinetur: mentis alienationem & inſaniam, non ſolum ex morbi diuturnitate & ſæuitia, ſed etiã ex maleficio veneficióque cõtractã, diſcutit: auctore* Matthiolo *Dioſcoridis interprete, Baptiſta Sardo, &* Conrado *Geſnero: qui in librum Galeni, vel (vt alij volunt) Dioſcoridis,* De paratu facilibus, *Antidotum ex acinis herbæ Paridis, & aliis ſimplicibus medicamentis, à Moïbano paratam, ſibique ab eo miſſam commendat, aduerſus omnia venena & maleficia præſentiſſimam. Ariſtolochiam rotundam ceteris venenis reſiſtere, longam verò, aduerſus angues & veneficia drachmæ pondere ex vino bibi,* & *illini, teſtis eſt Dioſcorides. Recentiores medici tradunt huius ſiccæ radice ſuffitam domum cacodæmonas fugare, & hilares infantes reddere. Idem ferè Dioſcorides aſſerit de verbenacæ ſpecie altera, quam* ἱερὰν βοτάνην, *hoc eſt, ſacram herbam nominant. Ait enim, ſi aqua ſpargatur per triclinium, in qua ſacra herba maduerit, lætiores conuiuas fieri: eámque ſacram vocari, quoniam in expiationibus ad amuleta plurimum commendatur: quod à Plinio quoque refertur. Quid? quod & recentiorum plerique, verbenacæ decoctum peſte laborantibus exhibent, iiſꝗ conferre credunt: quod* Dodonæus *tamen improbat, exiſtimátque hanc technã, hoc inuentum eſſe dæmonis, qui falſa pro veris, inſalubria pro ſalutaribus, ſuo more ſupponat & obtrudat. Iam verò Hypericon, quam nonnulli fugam dæmonum appellant, emplaſtri modo renibus admota, frigidos & maleficio deuinctos ſoluere dicitur. Pithagoras* Scillam *in limine ianuæ ſuſpenſam, mali medicamenti noxam arcere memoriæ prodidit, teſte Plinio & Dioſcoride. Sanguis canis nigri parietibus illitus pellit maleficium.* Idem *efficit cor leporis pelli inuolutum & geſtatum: & lupi dexter oculus. Quinetiam radix* Bryoniæ *ſiccata & collo appenſa, & ricinus ſeu palma* CHRISTI *à maleficis & veneficis hominibus ſecuros reddunt. Nec minùs eſt ad id efficax argentum viuum appenſum, vel geſtatum vel puluinari ſubiectum. Lapis Aquilæ, quem Aëtitem vocant, incluſus annulo & geſtatus, maleficia tollit. Berillus & Magnes vxorem* & *virum inter ſe conciliant. Corallium item odia domeſtica & diſcidia componit, venenatis poculis vinculiſꝗ medetur, incantamenta diráſque deprecationes amouet. Cuius rei teſtis eſt locupletiſſimus ſiue Orpheus, ſiue quis alius auctor eſt libelli* de lapidibus, *qui ſub ipſius nomine circumfertur. Eodem auctore* & *Galactites lapis collo ſubnexus faſcinationes prohibet:* & *Gagates ſuffitu ac nidore ſerpentes abigit. Quod Nicander & Nicandrũ ſecutus* Dioſcorides *confirmant. Hinc Marbodæo fortaſſis occaſio data eſt ſcribendi Gagatem dæmonibus contrarium eſſe: quoniam Cacodæmon humani generis hoſtis infeſtus, ſerpens etiam in ſacris litteris nuncupatur. Hæc igitur ſunt quæ peculiari* & *occulta proprietate maleficis & occultis affectibus reſiſtunt, quemadmodũ & in manifeſtis morbis, pœonia comitiali morbo, hirundinum vſtarũ cinis anginæ, calculo hircinus ſanguis, colico dolori cingulum è lupi inteſtino com-*

pactum, vulpeculæ pulmones asthmati, totius substantiæ dissidio & discordia, quam ἀντιπάθειαν *nominant, aduersantur. Sed ea demum remedia vsurpanda erunt, si simplex & solitarius morbus fuerit: hoc est, si cùm occulta pernicies inuaserit, purum fuerit corpus & integrè sanum. Sin verò vel intemperie vel plenitudine, quam* πληθώραν *vocant, vel humoris vitio, quæ* κακοχυμία *dicitur, vel obstructione, vel alia causa præter naturam corpus laboret, non ante adferenda sunt remedia, quæ totius substantiæ contrarietate maleficia profligant, quàm vitia illa summoueris iis remediis, quæ manifestis qualitatibus, de quibus dictum est supra, morborum vim & acrimoniam hebetant & obtundunt. Siquidem præsentibus his malis, occultæ medicamentorum facultates, quasi sepultæ franguntur & hebescunt: præclusisq; & impeditis vijs, quibus iter est ad effectam sedem, eo non possunt integris viribus peruenire. Quapropter hæc mala statim per initia tollenda sunt, neglectisq; propemodùm maleficij proprijs indicationibus, vnicuique illorum conuenientibus remediis medicandum. Ac intemperiem quidem curabimus calidam refrigerantibus, frigidam calefacientibus, humidam siccantibus, siccam humectantibus: seruata semper contrariorum lege, sicut in libris methodi medendi præceptum est. Obstructionem verò expediemus detergentibus, incidentibus, & tenuantibus medicamentis: Humoris vitiosi exuperantiam, purgatione vacuabimus. Quod si plenitudinis signa apparuerint, nec quicquam eorum repugnet, quæ sunt in venæ sectione obseruanda, sanguinem etiam per initia mittemus: nisi veneni suspicio adsit. Tunc enim non ipso statim initio vena secanda erit (alioquin venenum in venas traheretur, à quibus omni studio arceri atque excludi debet) sed post vomitus, & deiectiones, atque vbi nihil ipsius veneni in ventriculo & intestinis reliquum esse coniecerimus. Præterea reuellendis noxiis humoribus, quos dæmon vel maleficus homo in principes partes traduxerit, cõuenient clysteres acres, & sudores prolecti balneis, æstuariis, guaiacinæ, ebeni, çarçæ Parillæ, vel Chinæ decocto. Denique si fractura vel luxatione instrumentorum structura permutata fuerit: fracta vel luxata pars quàm primùm erit in naturalem formam, sedémque propriam reducenda. His ita constitutis, & vt vniuscuiusque status conditióque feret, accommodatis: tum demum erit ad occultarum proprietatum opem confugiendum. Hæc habui (Vir clar.) quæ de remediis naturalibus, quo modo mihi per mea occupatissima tempora licuit, dissererem, quæ si via & ratione stabilita confirmatáque fuerint, non mediocriter conferent ad integram perfectámque cuiusuis maleficij curationem.*] Hæc ex doctissim. viri epistola instituto nostro commodissima nolui lectoribus non communicare, quibus hoc, qualecumque opus nostrũ, quam vtilissimum esse magnoperè desidero.

Porrò quod illis addam non habeo, quæ ad amussim tàm dedolata & exasciata. Adscribã dumtaxat de frequentissimo nostris temporibus maleficio paucula, ex eo quem paulò priùs laudaui Codroncho, qui de curatione sterilitatis & impotentiæ agens, præmittit quoddam spirituale & sacrum remedium: deinde subdit physica nonnulla. Prius ex Arabum schola desumptum, sed pium ac Christianum. Nempe quod Isaac Arabs consuluit, vt coniuges peracta peccatorum suorum confessione, sacratissimum CHRISTI Corpus, diebus solemnioribus potissimùm sumant reuerenter, & postea osculentur inuicem in osculo pacis, & sacerdos illis benedicat, & postquam exemplo Tobiæ triduò sese à venere abstinuerint, debitum cõiugale persoluant. Quod si occultò DEI iudicio, vel aliqua coniugum culpa, veneficium non soluatur, orationibus sedulis, ieiuniis, aliisque operibus piis vacare debent, ad missam sæpius confugiant, peregrinentur ac sanctissimæ Virginis, vel aliquorum sanctorum limina visitent, frequenterque peccata sacerdoti confiteantur, ac sacrâ vescantur Eucharistiâ, & exorcismis ab Ecclesiâ huic rei peculiariter dicatis religiosè vtantur. Quoad naturalia prorsùs remedia, sciendum scribit, si aliqua manifesta qualitas in maleficio appareat, pharmacis aduersus eam efficacibus, & benedictione munitis tutò ac vtiliter vti posse. Ideo (inquit) *Cleopatra prodidit fel coruinum cum oleo sesamini mixtum, si ex eo vniuersum corpus liniatur, ligatos iuuare. Isaac scribit, quod si coniuges fel Zangarini piscis secum habuerint in paropside iuniperi, & antequàm somnum capiant, eo super carbone posito fumigentur, omnia veneficia euanescere. Nicola Florentinus laudat theriacam cum succo hypericonis exhibitam, & hypericon ad formam emplastri renibus appositum. Ioannes de* Vigo *ait quod picus auis assata vel elixata habet virtutem soluendi maleficiatos. Alij cum Plinio volunt abrotonum oleo illitum, & cum vino sumptum non parum prodesse. Denique generalia remedia hic prosunt quoque ferè omnia.*] quibus ego omnibus illud Isaaci Christianum monitum semper præmittẽdum censeo. Nam quanta sit vis, & vtilitas remediorum Ecclesiasticorum sequens sectio demonstrabit.

Morale remedium videatur, quod Dionysius musicus Ægyptius prodiderat, Magiæ in rudes & malè moratos vim esse aliquam, in philosophiæ studiosos nullam. Sed hoc refellit Origenes *libr. 6. contra Celsum.* nam (vt scribit Maeragenes, Apollonii Thianæi magicis præstigiis & ludibriis multi philosophorum capti fuere, etiam ex nobilioribus, & inter hoc Ophitarum parens Euphranes.

SECTIO III.

De remedijs supranaturalibus diuinis seu Ecclesiasticis.

HÆc sola carent omni peccato & periculo, & à Christo, vel Apostolis eorumque successoribus fuere instituta: his, antè omnia vt vtantur homines, docendi monendique sunt. Hæc animæ prosunt semper, corpori nunquam nocent; sæpenumerò à morbis & aliis maleficiorum noxis liberant, aut præseruant. Hæc sapientiores medici & Catholicè sentientes approbant, vt Ioan. Fernel. *li. 2. de Addit.* & Cornel. Gemma *in Cosmocrit.* Bapt. Condronchus *lib. de morb. venefic.* And. Cæsalpinus *Disquis. de nat. dæmon.* & alij. Nec rarò cogitur dæmon à Deo, mendaci ex ore veritatem promere, & ablegare homines, ad hæc Ecclesiastica remedia, quibus ipse vapulet. *In valle quadam Cisalpina diocesis Nouariensis destituebatur puella sensibus, sed & vmbrarum spectris, quas sibi videre videbatur, reddebatur attonita, ac similis stupenti: versabatur in vltimis finibus huius, de qua loquimur, vallis, mulier veratrix & saga, quæ carminibus profitebatur sanare, quæ apud alios insanabilia essent. magni ad eam concursus hominum consilij gratia & auxilij: & quanquam reclamarent nostri & scelus ostenderent, tamen illis abeuntibus adolescentulæ genitrix, affectu materno filiam mittit, consulitq; muliercula de*

vmbris,

vmbris, & remedium petit laboranti. Tum maga, adducite puellã ad illos (homines Societatis intelligebat) qui nuper apud vos versabãtur: ab iis petite opem. paret mater, filiam adducit itinere octo millium, idem exponit, ac responsum veneficæ: vtrámque adhibita peccatorum confessione, sacro se corpore Christi communire præcipuunt nostri: quo facto meliùs habuit adolescentula.] *Bencius litteris* Prouinc. *Mediol. Anni 1591.*

PRIMVM est remedium in hoc genere *Vera & viua fides* hoc est charitate Dei & proximi vallata. hoc scutum nobis præfert & præbet D. Paulus ad Ephesios scribens a, hanc loricam vt Thessalonicenses induant vrget b: hanc discipulis suis commendat magnus ille Antonius: Magna, *inquit*, dilectissimi aduersus dæmonem arma sunt, *vita sincera & intemerata in Deum fides*. Ioan. Niderius c ex Petri cuiusdam dictis quinque remedia, vt efficacissima laudat. 1. *habere fidem integram & Dei præcepta in charitate seruare. 2. se signo crucis & oratione munire. 3. ritus & ceremonias Ecclesiæ colere. 4. publicam iustitiam benè exsequi. 5. Christi passionẽ verbo vel memoria ruminare.*] de aliis postea dicẽdum. de primo, confirmat exemplo huiusmodi: *Cum (inquit) quidam maleficus, me inuocaret, vt quendam inimicum suum vita priuarem, aut in corpore lædere grauiter, fulminis ictu, aut alio modo: vocaui ego magisterulum, id est dæmonem: qui mihi respondit, quod neutrũ facere posset:* Habet, *inquit, fidem bonam, & diligenter se signo crucis munit. idcircò non in corpore, sed in vndecima parte fructuũ suorum in campo si libet, ei nocere possum.*] Sic Cypriano Mago dæmon respondit, *se Christi fide munitis nocere non posse* d. In B. Ambrosium Iustina Aug. quendam maleficum nomine Innocentium immisit. hic postea palàm fassus, delegasse se dæmones qui Ambrosium interficerent, sed ne ad fores quidem domus, vbi manebat Episcopus accedere potuisse, eò quòd ignis insuperabilis omne illud ædificium communiret, à quo adhuc remoti vrerentur. Atque ita victas artes suas, quibus contra sanctum Dei Sacerdotem se aliquid efficere posse arbitrabatur. *Lege Paulinum in vita D. Ambrosij*. alia refert ad hoc probandum Thomas Bosius *l. 15. de Eccles. Notis c. 1. vers. 5.* Sed sunt apud Patres alia magis accommodata. Narrat Cassianus, duos philosophos magicis præstigiis & circumuentione dæmonum conatos D. Antonium perturbare: sed cũ irrito labore nihil penitùs præualerent: *eo profecerunt*, ait, *tales tantæque eorum insidiæ, tanta magica arte quæsitæ, vt per hæc euidentissimè comprobarent, magnam professioni Christianorũ inesse virtutẽ: quibus illæ tam sæuæ, tamq; potentes vmbræ: quas existimabant solẽ lunámque, si ad eas directæ fuissent, obducere potuisse: hunc non solũ nihil lædere, sed ne ad punctũ quidẽ, de monasterio suo valuerint* * *perturbare*. Epiphanius *in hæresi Ebioneorũ quæ est 30.* scribit conatus magorũ, vt fœminã quandã Christianam in amorem pellicerent, & tandem quo pacto per crucis signum & Christi fidem superarit mulier: & claudit narrationem hoc epiphonemate: *quod non valuit incantantis vis, vbi erat nomen Christi & signaculum crucis.*] Confirmat experientia, fide Christiana in Indiam, inuecta, dæmonum præstigia; spectra, oracula vel planè, vel magna ex parte vbique sublata. Et quid Indiam memoro? proxima nobis Frisia est, scribit de illa Cornel. Kempensis *lib. 3. de orig. & situ Frisiæ, cap. 31.* Circa tempora Lotharij Imp. *erant passim in Frisia multa laruarum infernalium spectra: quæ in paruo quodam supereminentis collis supercilio, subterraneum habebant specum, absque humana ope artificio præstigioso exstructum, in quo residebant quas antiqui vocabant, Albas Nymphas, siue vulgari gentis sermone* VVitte VVyvven. *harum speciem adumbratam, non veram fuisse constat: quæ solebant nocturnos viatores, gregúmque & armentorum intentos excubiis, & puerperas cũ infantibus sæpissimè in abdita sua, & subterranea antra clanculum abducere: in quibus subinde subterranei murmuris sonus, atque etiam vagitus infantium auditi sunt, & præterea etiam ingens fletus & gemitus hominum, & quandóque Musarum concentus & voces dubia aure colligebantur. Qua de causã magna fiebat custodia prægnantium mulierum, & paruulorum infantium, ne ab istis Nymphis infernalibus clàm abriperentur. Quæ omnes dæmonum illusiones, post agnitum syncerum Dei Euangelium (erant enim tum Frisij Sabellij & Arij erroribus dementati) euanuerunt, & in nihilum redactæ sunt. Scripsit enim S. Odulphus contra eiusmodi illusiones dæmonum chartam de S. Trinitate, quam per Ecclesias & Parochias Frisiæ sacerdotibus misit, vt in populo frequenter publicè legeretur*] chartæ exemplar, quod est Catholicæ fidei quędam explicata professio, mox subdit idem Cornelius. *De mandatorum Dei obseruantia & vitæ innocentia*, quàm sint efficax remedium, docere possunt D. Cyprianus ad Fortunatum, *de exhortatione Martyrij*, Lactantius *lib. 2. ca. 16.* & Ambr. Ansbertus *lib. 5. in Apoc. c. 11.*

a ad Ephes. 6. v. 16.
b 1. Thess. 5. v. 8.
c in Epit. Formicar. cap. 4.
d Naziãz. orat. in Cypr.
* Nũ legẽd. proturbare.

SECVNDVM est *legitimus in Ecclesia Catholica Sacramentorum vsus*: Vt pro nondum initiatis *baptismus*. Nam docet experientia, eos quos constat nondum baptizatos à maleficiis liberari, per baptismum absolutè collatum: eos quos probabiliter putamus non baptizatos, per baptismum sub conditione idem consequi. dixi probabiliter putamus non baptizatos: nam ex leuibus coniecturis id putare non sufficit, ne ad conditionale quidem lauacrum e, verbi gratia, tantùm quia quis noctu somnians ambulat vel maleficiatus est: hæc enim etiam baptizatis contingunt.

De baptismo, docet Ecclesiastica historia: Tyridatem Armeniæ regem, cùm Christianos Diocletiani tempore variis cladibus & damnis affecisset. & Gregorium quidem in lacum luto & altitudine molestissimum fame enecandum misisset: Ripsimen verò virginem, recusantem illi obsequi, & socias eius Sanctimoniales plurimas, crudelissimè necari iussisset: mox Dei vindictam consequutam. inuasit enim eum insania, qua planè dæmoniacè furebat, & mutata corporis figura in porcum, mentis emotæ, dentibus suas absumebat carnes. ceteri quoque, qui eius facta approbarant, milites, magistratus & alij, in furorem redacti similia designabant & ipsi in sues conuersi, vt vult Nicephorus, vel mente tantùm abalienati, vt censet Metaphrastes: tandem baptismi lauacro abluti, corporis formam & animæ mentisq; sanitatem receperunt, ipso illos baptizante, & hortante ad pœnitẽtiam D. Gregorio Martyre; non quidem illo Thaumaturgo, vt putat Scholiastes Nicephori; sed alio, vt docet Metaphrastes. Neque hoc malum vllâ arte magicâ (vt eruditus vir censuit) fuerat illatum, sed Deo vindictam per Angelos malos exsequente: vnde patet, cùm ea vis fuerit baptismi, in dæmones maleficiorum auctores, maiorem in ipsos maleficos & eorum opera futuram. Non est dissimilis narratio, Ioannis Villanei apud Thomam Bosium f *Anno* (inquit) *millesimo ducentesimo nonagesimo octauo Rex Tartarorum*

e vide Sotum in 4. d 3. a. 9.
f Villaneus l. 8. c. 35 Bosius lib. 1. de Notis Eccle. ca. 16.

Cassanus, quem vocant alio nomine Magnum Cham, cum ducentis equitum millibus Syriam cœpit, & finitimas regiones: omnibus itáque formidandus, petiit sibi vxorem filiam Regis Armeniæ, quod audisset esse pulcherrimam. Rex Christianus, tanti Regis viribus exterritus, dedit. Illa post aliquod tempus è viro suo Cassano edidit in lucem partũ tantæ deformitatis, vt Rex maritus nullo modo illum veluti suum voluerit agnoscere, quòd monstrum videretur. Vocat ad consiliũ primarios: de ipsorum sententia vxorem velut adulteram, partum veluti ex adulterio susceptum, vltimo supplicio adiudicat. Innocens mulier infœlicitatem suam deplorans, ad preces cõfugit: ignara consilij, petiit vt sibi liceret baptizare, quem pepererat, data illi facultas: ita tamẽ, vt adessent baptismo aliqui spectatæ fidei viri vna cum rege, ne qua fraus fieret. Mira res. vbi baptizatus est puer, adeò venustus ac formosus apparuit: vt Rex, tanta re permotus, cum plurimis, nomen Deo dederit, & maximum Christianæ rei factum fuerit incrementum.] fusiùs idem narrat D. Antonius p. 2. hist. tit. 20. c. 8. §. 9.

Veniamus ad recentiores narrationes æquè certas. Pet. Chieza de Leon *p. 1. Hist. Peruanæ c. 18.* miraculi plenam de spectris victoriam huic Sacramẽto à Deo tributam describit, ex quo fideliter narrabo. Prope Anzermam, loco, cui nomen Pirsa, imperabat regulus cui frater florenti ætate erat, quem nominabant Tamaracungam. Iuuenis hic mirè baptismum sitiebat: ea causa Christianos adire cupiebat; sed miris eum visis dæmones perterrefaciebãt. Offerebant se soli videndos, olidarum auium specie, quas Auros, nuncupant. cernẽs iuuenis dæmones sæuire, accersiri Christianum in vicinia degentem iubet. venit ille non segniter, & intellecta reguli voluntate, crucis signum fronti eius impressit. hoc magis irritari hostes illi, & sæuiori specie se inferre. videbat solus Indus: Christianus nihil nisi saxa cadentia, & dæmonum sibila sentiebat. Aduenit tum commodè eo loci Pachecus quidã Hispanus, & se socium addidit Christiano alteri in discrimẽ. His cernẽtibus Tamaracunga trepidabat vehemẽtiùs, & exalbescebat metu, quin & per aërem raptabatur: id omnes videbant, & ipsum quidem querentem gementémque, illos vlulantes sibilantesq; excipiebant auribus. Semel cùm Indus poculum vino plenum manu teneret: en tibi vas in aëra efferri, & vino vacuum reddi: mox vinum in illud ex alto refundi, & formidine plenum Indum veste vultum faciémque cooperire, ne horrenda illa spectra in oculos incurrant. Sic tecto faciem, non remotis vestibus, nihilominùs cretam in os ingerebant, vt obstructo spiritu fauces præfocarent. Tandem Christiani, qui continuè interea Deũ orarant, statuêre in vrbem Anzermã eum deducere, vt ibi salutari lauacro tingeretur. Dedêre se comites viæ plures trecentis Indi: sed adeò pauidi, vt ad Principem baptizandũ propiùs accedere non auderent. Venêre simul omnes ad iter impeditum & præfractum: ibi hostes humani generis nitebantur abripere in aërem, vt præcipitarent: sed ille valida voce Christianos orabat, vti suppetias venirent. accurrêre, & in medium agmen suum, recedentibus metu Indis, recepêre, & cingentes eum funibus, funes cingulis suis alligauere: atque ita medium stipantes simul incedebant, manu tres cruces præferentes, nunquam intermissis pro liberatione & salute miseri precibus. Ne sic quidem omni molestia liberi processere. Sæpè illum terræ adflixere hostes: & in viæ cuiusdam accliui ascensu, vix manibus eleuare in aëra volentium & necare nitentium extorserunt. Vt ventum Anzermam, in Pachieci domum: Christiani, quotquot in oppido, conuenere: ibi omnes cernere crebro grandine de tecto lapides deiici, & audire sibilantes, clamantésque dæmones, solemne illud quo soliti Indi Martem lacessere: HV, HV, HV, ferociter & crebrò celerrimè ingeminatum. Mortem dæmones intentabant, nisi voluntatem baptismi abiiceret: contra Christiani Deum obsecrabant, ne dæmones permitteret erepta corporis vita Indo animæ vitam impedire. Gliscente deinde saxeo imbre, templum petiere. Ibi, quia stramineum erat, Eucharistia non asseruabatur. Aiebant nonnulli, se ante ingressum nescio quos inambulantes audiuisse. Vbi templum apertum, & cum Indo ingressi ceteri, cernebat Indus dæmones terribili specie, sed capite deorsum terram spectantes, pedibus surrectis: cúmque Frater Ioannes ordinis Beatæ Mariæ, pararet eum baptizare, non visi vlli Christianorum dæmones, in omnium oculi, Indum eripiunt, sustollunt in altum, & capite deorsum, vt ipsi erant, statuunt. Christiani tum fide freti, alta voce, IESV CHRISTE ADIVVA NOS, inclamantes, Indum extorquent retentantibus, &, iniecta collo eius sacra stola, aqua lustrali aspergunt. attamen adhuc in templo sibila fremitúsque audiebantur: Tamaracunga dæmones cernebat, & alapis frequentibus cædebatur, adeò vt & pileum quem obtendebat oculis, ei excusserint: & faciem ab iis conspuebatur saliua fætida. Hæc nocte accidere. Orto mane monachus sacris vestibus induitur, vt incruentum offerat Sacrificium. Vix missam inchoarat, cessarunt sibila, fremitus, vlulatus, strepitus, desiit Indus vexari. Peracto Sacrificio, Tamaracunga cum vxore & liberis baptismum flagitat: quo percepto, fide robustior & audacior factus: se iam Christianum asserit, experiri velle, quid hostes possent. Solum sinerent periculum facere. solum non ausi aggredi. lætus ter quaterуè per templum obambulans clamabat, gaudium non capiens, *Christianus sum, Christianus sum.* vt vidit se immunem, & victorem, domum rediit: nec quicquam ampliùs molestiarum sensit. Tanta vis baptismi fuit.

In Bungo anno 1596. erat fœmina gentilis à dæmone obsessa huic indicatũ est à dæmone liberari non posse, nisi fiat Christiana: cùm illa annueret, & iam se ad baptismum compararet, nocte insequenti dæmon ei dissuasit, ne fieret Christiana, dicens: hactenùs tanta familiaritate, tanto tempore mihi es coniuncta, & nunc me deseris? non abibis profectò inulta. dormienti itaq; nec sentienti, abscidit capillos, vno tantùm capillorum flocco relicto. Illa verò cùm summo manè deprehenderet sibi ademptum capillum, & arundini lecto oppositæ implexum: calcar ea fraude sibi additum putauit, vt citiùs aduolaret ad baptismi antidotum: quod & factum est: atque eo suscepto mansit ab omnibus dæmonis molestiis immunis.] sic P. Lud. Frois in litt. Iapon. illius anni. Ex eodem sunt sequentia.

In Ciazzurana insula gentili adolescentulo octodecim annorum se crebrò visendũ offerebat canis ingens, horribilis, & rufus: qui eum alloquebatur, & per montes in loca abditissima deducebat, detinens eum ibi biduò, vel triduò, atque impellens, vt se manibus sublatis adoraret, aliáque scriptione indigna faceret. Adolescẽs miser, videns se tantas molestias à capitali humani generis hoste perpeti, tandem profugium habuit ad Ecclesiam, doctrinam CHRISTIANAM audiuit & didicit, baptismi Sacramento CHRISTO de-

uinctus, ac de cætero nunquam à Tartareo illo cane diuexatus.]

Bungi circa annum 1549. *quidam ancillam habebat dæmoni familiarem. Nam dæmon ad eam accedens vulpis figura singulis noctibus domo educebat. verùm per baptismum suscepta fide, ab hoc spectro liberata est.* *Litteræ Iaponicæ illius tẽporis.* Tantum dæmoni detrahitur veræ fidei susceptione. cui rei firmandæ adiiciam ex Rhenanæ prouinciæ gestis aliud.

Anno 1583. *Herbipoli ædes erant cuidam parocho nõ procul ab vrbe, siue malo dæmone, siue præstigiis infestæ. Narrabat ipse parochus domesticique propinqui, quidquid erat in ædibus magno impetu ad terram adfligi, ardentes præterea faces, easque plurimas in conclaui, quo nulla aspirabat aura concluso, anhelitu vno restingui: lectos cubantibus, puluinos ceruicibus vi summa subtrahi: plerisque domesticorum sic præcludi fauces, vt præfocari viderentur: denique multa & adspectu & auditu tetra in ea domo fieri solita. Parochus tristis, consiliique inopos nostros adiit, cõmemoratisque quas pateretur iniuriis, Sacerdotẽ aliquẽ cuius præsidio tueri se posset, à Rectore poposcit. Datũ est vni negotium, qui cùm ieiunus sub vesperam eo se contulisset: vix intra limen pedẽ intulerat cùm ea ipsa quæ audierat intuetur, ipso cum comite inspectante parieti est impacta scutella, tanta vi, tantoque impetu iaculantis, vt eos qui aderant metu propemodũ exanimarit. Pater omnes bono animo esse iussit, hortatúsque parochũ, vt ad expiandum animum se compararet: ipse superpelliceo stolaque indutus in superiore ædium parte, vbi plerúmque tumultuari assueuerat dæmon, ascendit. Hic vsitatis Ecclesiæ religionibus ad dæmones fugandos adhibitis, cũ responsum daret nullum, nemóque Sacerdotis voce prouocatus adesset; redit ad exhortãdos domesticos, præcipuéque ad hæresim abiiciendum, expiandáque confessione peccata: tum lustratis ritè sedibus, ad collegium non sine magno animorum fructu reuertitur. constat enim multos ab hæresi restitutos, Ecclesiæ, & ædes illas omni superiori molestia, vt testatus est postea parochus, liberatas.*] fuit eodẽ tẽpore Monachij in Bauaria quidã adolescens Iudæus, XXII. natus annos, communi omnium gratulatione in ipsa Gymnasij aula baptizatus. *huic miras sæpè dæmon instruxit insidias: & quo magis vrgebat ille baptismum, eo hic impugnabat vehementiùs. nudũ penè de nocte eiecit ex ædibus, interdum etiam fauces illi premere, nonnunquam eũ visis spectrisque terrere, vt de mente illa deiiceret, consueuit. Vultus dæmonis adeò fædi, vt negaret adolescens parẽ sibi vllũ videri iis imaginibus cruciatum. Pridie eius diei, quo baptismate lustrandus erat, quoniam eo demũ die de victoria dæmonis agebatur, multò eũ vehementiùs inuidus hostis exercuit: ita vt is ne à pluribus quidem contineri loco posset. Vt autem vi baptismatis Christi membrum effectus est, continuò fractus & debilliatus dæmon fuit.*]

Non dissimilis vis est *Confirmationis*. testatur enim Lactantius gentilium sacra litare non potuisse, si assisteret Christianus aliquis sacro chrismate delibutus: & sic huius virtute Sacramenti dæmones fugatus: & sic huius virtute Sacramenti dæmones futuri solitos, ne possent in visceribus hostiarum futura depingere, vel consulti responsa reddere a. Et narrat Prudentius ipsi apostatæ Iuliano id accidisse, & omnes magicas eius artes, sic irritas factas, vnius Bataui spiculatoris Chrismate signati præsentia:

a lib. 4. diu. inst. ca. 27.

Principibus tamen è cunctis non defuit vnus
Me puero, vt memini. & postea
Fortè litans Hecaten placabat sanguine multo,
Cùm subitò exclamat, media inter sacra, sacerdos
Pallidus. en quid ago? maius, rex optimè, maius,
Nescio quod Numen, nostris interuenit aris.
Accitas video longè dispergier vmbras.
Territa Persephone vertit vestigia retro,
Exstinctis facibus, fracto fugitiua flagello.
Nil agit arcanum murmur, nil Thessala prosunt
Carmina. turbatos reuocat nulla hostia Maneis.

& postea causam exprimit turbati Sacrificij & artis irritæ.

Nescio quis certè subrepsit Christicolarum (*omne*
Huc iuuenum. genus hoc hominum tremit insula, &
Puluinar Diuum. lotus procul absit & vnctus:
Pulcra reformatis redeat Proserpina sacris.
Dixit, & exsanguis collabitur, ac velut ipsum
Cerneret exserto mutantem fulmine Christum
Ipse quoque exanimis posito diademate Princeps
Pallet, & adstantes circumspicit. equis alumnus
Chrismatis inscripto signarei tempora signo:
Qui Zoroastræos turbasset fronte susurros.
Armiger è cuneo puerorum flauicomantum,
Purpurei custos lateris, deprenditur vnus:
Nec negat, & gemino gemmata hastilia ferro
Proiicit, ac signum Christi se ferre fatetur.
Prosiluit pauidus, deiecto Antistite, Princeps
Marmoreum fugiens nullo comitante sacellum,
Dum tremefacta cohors, dominique oblita, supinas
Erigit ad cælum facies, atque inuocat IESVM.

Nec ocio multo, nec labore opus Scholiastę Prudentij, ad narrationis huius de Iuliano confirmationem apud varios inueniendam: quam illi suggerebat vnus *Orat. 1. in Iulianum* Greg. Nazianzen.

Aliud accipe narratum à Cantipratensi his verbis: *venerabilis Bonifacius quondam Lausanensis Episcopus, me audiente, tale quid recitauit. Erat in quadã villa cæcus quidã, qui vaccas totius villæ in pascuis custodiebat, repellebat à frugibus, & ad certa loca pascuis vberiora ducebat: &, quod maioris erat prodigij colores, & statum singularum vaccarum specialiter discernebat. v. g. vt si vaccam coloris talis ab eo petiuisses, sine difficultate vaccam talem tibi apprehensam in cornibus obtulisset. Ad locum autem cum quidam Episcopus aduenisset, & de cæco audisset talia, & probasset, quæsiuit ex eo, si confirmationis sacramentum ab Episcopo suscepisset. at ille: non inquit. Nec mora, Episcopus cæcum confirmauit, & mox ab eo vaccarum discretio est ablata. quoniam dæmonum operatione & ministerio hoc fiebat.*] libr. 2. Apum c. 57. par. 33. vides vim sacræ vnctionis in disiiciendis Satanæ machinamentis?

De *exomologesi & peccatorum confessione*, breuiter hæc accipite. Circa annum 1591. Pontimussi *puer erat nobili magis pollens genere, quam domo opulenta: compingitur in aulam parentum iussu à gymnasio abstractus: sed mobilitate ingenij, cùm recursaret desideriũ vitæ prioris, statuit inter lixas calonesque versari potiùs in castris. iter ingresso atra viri species occurrit in serica veste, qui interrogans causam tristitiæ, pollicetur remedium. Verũ, vbi ego te adiuuero, ecquid erit præmij? At puer, Vt totum (inquit) me excutias ne teruncium quidem reperias. subiicit alter. da te mihi modò: nulla tibi cupiditas frustrà erit. existimauit puer se in seruitium expeti: postulat tempus deliberandi. ille contra, onerare promissis ingentibus, vt vel puero tanta iam vaniloquentia mira esset. suspectare cæpit, num in figura hominis lateret cacodæmon. Mox cùm tacitus totum eius corpus emetitur oculis, sinistrum pedem animaduertit cum bifida vngula ac deformi: statim cohorruit, & (qui mos rectè institutis in metu repentino) IESVM ingeminans CRVCIS signo armat frontẽ: eodẽque puncto sæua species euanuit. Tertio post die ad suos*

reuertenti

reuertenti eadem imago se offert, & proditur pedis eadem nota. Quærenti vtrum captum esset consilium, respondit puer sibi domino opus non esse. rogatus quo iret, vrbem nominauit. tum dæmon ante eius pedes crumenam iacit sonantem, in qua triginta quadragintáue Flandrici nummi (ex his reperti postea inaurati duodecim, recentes diceres & asperos, veluti ab adulterantibus monetam: nam æreos fuisse ignis ostendit) tum puluerem in linteo pernicialem tradit, cuicúmque subita morte tollendo. addit consilia ad turpes libidines, & admonita, ab Piacularis vsu aquæ, & ab adoratione consecratæ hostiæ (quam contemptim placentulam appellabat) abstinendi: eam blasphemiam dum auersatur puer animo pio, simúlque veretur, ne obtorto collo stranguletur à monstro, salutarem crucem imprimit pectori, statimq; magno impetu alliditur ad terram: nec nisi post semi horam exsurgit: mox matri redditus scholæq; & sacra confessione expiatus, è laqueo venantium, metúque ereptum se esse diuina ope gratulatur.] Bencius in litteris Prouinc. Franc. Si quis malit vetusta: sic scribit Hector Boëthus lib. 8. rerum Scoticarum, Anno Christianæ salutis sexto supra octogesimum millesimum & quadringentesimum, nauigantibus è Phortea æstuario in Flandriam negaciationis causâ, tanta suborta est ventorum vis, vt velis, malo, armamentisq; ruptis, nauiq; fœdè inter tumētes vndas iactata, certissimā mortem cuncti exspectarent. Nauicularius tantam, támque insolitam aëris inclementiam eo temporis demiratus (suberat enim solstitium æstiuum) cùm id non siderum: sed malorum dæmonum, qui hominibus semper sunt infesti, insidiis, magnis tribueret clamoribus: reddita est vox ex ima naui mulieris se miserè incusantis, quod incubo humana sub effigie, qui cum per multos anteactos annos habuisset consuetudinem, iam tum fuisset commixta, & ab eo subacta: mari ergò celeriùs se tradendam, vt ipsa pereunte, quæ tanti mali imminentis causam præstitisset, ceteri Dei benignitate permanerent incolumes. Accedens ad lacrymantem fœminam iubente nauiculario sacerdos, eius atque ceterorum saluti consulendi causa, crimen iam palàm fatentem, horrentem scelus, vehementer alto ex pectore suspiriis indicibus, pœnitentemque facti, piè est hortatus, ne sibi deesset, cui certò cognosceret Numinis fauorem adesse. crimina lacrymis ac animi pænitudine deleri. Tantam miserentis Dei clementiam esse erga mortales, vt, altiùs vel in malorum profundum lapsos, resipiscentes, nonnunquam ad maiorem longè, quàm vnquam ante habuissent gratiam: recipiat. Media pij Sacerdotis adhortatione: cùm multis suspiriis, mulier admissum facinus deploraret, cunctis visa est atra nubes è nauis sentina prosiliisse, ingentique sono flamma, fumo, atque fætore, sese deiecisse in mare. Sedatum est inde cœlum, &c.] Aut si ne hoc quidem satis vetulum: audite Hincmarum Archiepiscopum Rhemensem, qui his vtitur verbis: si per sortiarias, ait, aut maleficas, occulto, sed nunquā iniusto, Dei iudicio permittente, & diabolo præparante concubitus non sequitur: hortandi sunt, quibus ista eueniunt, vt, corde contrito & spiritu humiliato, Deo & Sacerdoti de omnibus peccatis suis duram confessionem faciant, & profusis lacrymis, &c. a Beda quoque, illud Christi dæmonem interrogantis explicans: Quod est nomen tibi? sic scribit: sed & nostri temporis Sacerdotes, qui per exorcismi gratiam dæmones eiicere norunt, solent dicere patientes non aliter valere curari: nisi in quantùm sapere possunt, omne quod ab immundis spiritibus visu, auditu, gustu, tactu & alio quolibet corporis vel animi sensu, vigilantes dormientesue pertulerint, confitendo patenter exponant. Et mox hoc,

a ca. si per sortiarias. 33. q. 1.

idem exemplo confirmat ex relatione cuiusdam sibi vicini presbyteri: quondam religiosam fœminam à dæmonio curare cæpisse, sed quamdiu res latebat, nihil apud eam proficere potuisse. Confesso autem, quo molestabatur phantasmate, mox & ipsum orationibus, ceterisq;, quæ oportebat, purificationum generibus effugasse. b] Ioannes, Diaconus tria narrat exempla eorum qui à dæmone possessi, mox vt peccatum B. Gregorio confessi, pœna peccati se liberatos sensere: & eorum quidem vnum cùm octies negasset, octies sic à dæmone, renouata vexatione, tortum, nona demùm vice, qua furtum fassus, percepta pœnitentia penitùs fuisse redditum immunem c. Petrus Venerabilis, abbas Cluniacensis cùm narrasset horrendam monachi cuiusdam à dæmone vexationē, neque eam oratione, & aquæ lustralis aspersione tolli potuisse, grauiter & verè subiungit: sed ne miretur aliquis, benedicta aqua aspersione dæmonem non fugatum, agnoscat tabe interiùs latente, vnguenta exteriùs adhibita nihil proficere posse. Tabem autem voco lethale peccatum, quod quamdiu in interioribus quibuslibet latuerit, nullius exteriùs sacramenti perceptio ei prodesse poterit d.] Hortatus illum ad confessionem omnium peccatorum faciendam Abbas: postquam confessus, vexatio prorsus desiit. Cæsarius narrat, Bonnæ quendam Sacerdotem, pessimæ vitæ, laqueo eam abrupisse: eo mortuo concubinam pœnitentiæ desiderio, monasterium ingressam: sed, Dei permissione, ab Incubo dæmonem sæpiùs ad flagitium importunè sollicitatam: crucis signo & aqua benedicta aspersione repulisse: sed cùm rediisset: Angelica salutatione deuotè recitata, longiùs velut sagitta ictum fugisse. Neque adhuc dùm finis: donec purè omnibus vitæ maculis confessione expurgatis, abiit importunus procus nunquam rediturus e. Eadem peracta Leodiensem quendam, molestissimis succubi dæmonis ludificationibus testatur ereptum Niderius in Formicarij Epitoma. Sed illustrius est, quod Auctor Anonymus, sed fidei certæ de B. Catharina S. Brigittæ filia tradidit: eam cum Neapoli versaretur, cuidam Nobili viduæ narranti, filiam ab nocturno dæmone grauissimè infestari, optimè consuluisse. His auditis (ait) valdè illarum vicem dolebat Catharina, & tacitè legens secum semel Salutationem Angelicam (vt semper erat solita: cùm de rebus spiritualibus consuleretur) saluberrimum eis consilium impertiit. Primò, vt puri sua peccata confiterentur. Aiebat enim ob peccata in confessione celata, plerúmque id genus illusiones accidere. Deinde vt nudis pedibus, & absque lineis indusiis cum omni humilitate continuis octo diebus irent ad templum S. Crucis, & ob reuerentiam passionis Christi coram imagine ipsius à cruce pendentis legerent septies Dominicam orationem & Angelicam Salutationem. Addebat verò se quoque, licet indignam, ex commiseratione libenter pro ipsis Deum rogaturam. Fecerunt illæ quod iussæ. & octauo die liberatæ fuerunt. (Sur. tom. 2. Mart. 22.) vbi Nota Lector dierum continuationem petitam, quia continuata pœnitentia solet esse feruentior, quàm interrupta: numerum verò additum, non fiducia numeri, sed vt fœminæ illæ certi aliquid per modum spontaneæ pœnitentiæ ex Sanctæ consilio susceptæ præstarent: sic etiam D. Dominici tempore Reginaldus, Confessionis beneficio quendam fratrem, quem dæmon pede apprehensum per templum raptabat, liberauit. (Theodoricus de Appoldia libr. 6. vitæ D. Domin. cap. 3.) Sic & S. Athanasia abbatissa mulierem eripuit à vexatione mali dæmonis. (Me-

b in cap. 8. Lucæ col. 315.

c l. 1. vitæ D. Gregorii. c. 11. 12. & 13.

d li. 1. miraculor. cap. 6.

e l. 3. miracul. c. 13. Theod. de Apold. lib. 6. vitæ D. Domin.

taph.14.August.] Sic abs quodam ob cupiditatem vindictæ, dæmonum à legione vexato, diram hanc pœnam S. Arnulphus Episcop. Suessionensis depulit, vt eleganti stilo describit successor eius Lisiardus, *vitæ Arnulphi capit.24.* Sed Subdamus iterum quædam recentiora. In Austriâ (nondum anni sunt decem) *vir nobilis magno quodam & furori proximo amore distinebatur, vt nullum eius, neque humanis neque diuinis admonitis, faceret finem: ita vesano completa igne torrebantur tota præcordia: hac ratione furere desiit, terrore diuinitus incusso. Leuicula correptus febri, cùm iaceret noctu lecto affixus, ante se videre visus rhedam flammiferam, subiectúmque equum flagrantem igne: tum rhedarius, informe monstrum, tætrúmque atque ipso (vtar verbo ipsius) malo dæmone truculentius, quo nihil terribilius mortalium timori est. Quid cessas, inquit? quin conscendis currum dignum promeritis tuis? horruit miser subitò pauore defixus: tandem recepto animo corripit gladium proximum lecto, vibrátque, vt subueniatur interim magna voce domesticos inclamans, trepidi accurrunt famuli, domúsque tota sopore discusso: quinetiam exciti vicini nonnulli, quærentes clamoris causam: dein prætexentes impositum fuisse auribus oculísque formidini alleuandæ. Verùm cùm fremeret adhuc esse in conspectu, nec finiretur metus, insinuaret se potiùs in pectora aliorum, intempesta licet nocte, venitur ad collegium: mittuntur duo, qui lustrali aqua, crucis signo, & in cera consecrata imagine agni timorem tantisper leniunt, dum affirmaret æger dæmonem abscessisse in præsens minaci vultu, sæuæq; iræ manifestum: detectis deinde peccatis, turpi perinde amore, quàm tristi animum terrore liberauit.*] *Litteræ Austriæ 1591.*

Eodem tempore in Bauariâ, *mulier ærumnosa, lenitate naturæ, siue grauitate ærumnæ, implorato dæmoni sese deuouit, vt opem ferret: & tum quidem non sensit præsentem, verùm in potestatem vt rediit ex mærore, dedit pœnas iacti verbi, terroribus non tantùm pauida, sed & verberibus tunsa: vt etiam ab aditu nostri templi prohiberetur, virgarum quas sola ipsa conspicabatur intentu. Cùm rem narrasset matronæ cuidam adducta ad sacerdotem nostrum, ab eóque Confessione purgata est, omnique molestia liberata, ceræa cælestis agni imagine ad collum appensa. Idem remedium alteri fuit eodem morbo laboranti. Votum alia virginitatis & monasticam vitam, cum incestis nuptiis mutarat, propinquorum impulsu, non impunè, nempe coniuncta est, cum viro nequam, neque deserebatur vmquam ab angore conscientiæ: ita miserè viuebat, cùm afflictaretur aliquando his curis, & careret solatio, domo egreditur: mox dæmonem cum ingenti terrore conspicit, fugatque Cruce obiecta, sed confestim tamen, non secus ac furiis icta, quoduis facinus immanè meditatur, intermicabat in his tenebris aliquid lucis, confugienti ad preces, vt ad exortum Solis nebula, timor abscessit, subit cogitatio confessionis, & recordatio fidei violatæ: nimirum hoc seminarium mali, cùm accessisset ad ædem, multò magis cùm perrumpere conaretur ad Sacerdotem à confessionibus, retrahebatur quasi manu iniecta: donec tandem aliorum auxilio exemplóque & seipsam & malum dæmonem vicit.*] *Litteræ German.super.* in iisdem & illud expressum; *in Vindelicis malefici quidam homo ingenij & audaciæ promptæ, multa de morituris, distantibus, quantumlibet locis, vaticinabatur, ludificante diabolo: à quo cum singulis penè noctibus exerceretur, incitabatur interdiu oblata specie augustiore, ad grauiora flagitia. Fluctuabat miser, & iam vulgò miserandus: sed, Deo adspirante, miseriarum tandem perfugium in portu confessionis inuenit.*] *Ibidem.* Vide etiam dicta ex Gaufrido, *supr.tomo 2.part.57.A.*

De Venerabilis, *Eucharistiæ perceptione*, reuerenti ac debitâ, vetusti quoque patres id vnanimiter contestantur. Cassianus de quodam à dæmone, nocturnis illusionibus, grauiter infestato, meminit; qui cùm, Seniorum consilio, medicinâ huius salutaris remedij vsus fuisset; *ita omnis diabolicæ tentationis scena detecta est, vt mox virtute Dominici corporis protegente, illa præteritæ illusionis consuetudo cessaret* [a].] *B.Prosper;* Nostris quoque temporibus (inquit) Aspere VI. Cos. *Carthagini constituto, hoc signum diabolicum monstrosumq;, quod illic accidit, quis illius patriæ ciuis ignorat? Quædam iuuencula Araba natione, ancillæ Dei habitum gestans, cùm in balneo lauans simulacrum quoddam Veneris, impudicè aspiceret, & seipsam, eique se consimilans, domicilium se diabolo præbuit. Statim ille leo qui rugiens circuit, quem quærebat inuenit. Meatus igitur gutturis eius occupans, nullum cibum, nullumque potum traiiciens per septuaginta fermè dies totidémque noctes, ieiunium sibi diabolus ex capto possessóque vase exhibuit. Hoc monstrum parentes puellæ, per tot dierum spacia auferri posse sperantes, dum ingens malum vlteriùs tolerare non possent, simul cum filia sese ingesserunt sacerdoti, quæ acta erant fideliter intimantes. Hoc tantùm puella fatebatur, auem quandam noctis medio apparere, quæ sibi ore, nesciò quid, infunderet. Stupor tunc inerat cunctis videre puellam nullis indiciis diuturni ieiunij fœdatam, nullo pallore, seu tabe, vel debilitate confectam: quin potiùs robustam succo viscerum, moléque membrorum. Cúmque incredibilia viderentur, quæ dicebantur, habito consilio, in monasterio puellarum. in quo reliquiæ S.Stephani sitæ sunt, sacerdos puellam simul & præposito commendauit. Illic primò tantùm die apparuisse illam auem asseruit, sibique increpasse, quod neque fame neque siti compulsa illum appeteret locum, quo sibi accedere non liceret. Per duas sanè hebdomadas nihil cibi vel poculi sumens in monasterio mansit. Accidit autem vt quintusdecimus Dominicus illucesceret dies, ascendēte nobiscum Sacerdote, vt matutinū illic sacrificium solitò offerretur, puellam præpositus ad altare perduxit, eo incessu & habitu, quo solent rubore perfusæ ex epulis, poculisque mulieres aduenire. Sed vt se illa prostrauit altari, clamòre fletus sui cunctis astantibus gemitus lacrymásque induxit, quibus tantùm malum auferendum plebs Dominum exorabat, erat enim iam indecens murmur in populo. Peracto itáque sacrificio, cùm eadem inter cæteras, breuem particulam corporis Domini tinctam à sacerdote perciperet, semihora mandens traiicere non valuit, nondum illo fugato, de quo dicit Apostolus,* Quæ consonantia Christi ad Belial? *& iterùm*; non potestis calicem Domini bibere & calicem dæmoniorum, non potestis mensæ Domini participare, & mensæ dæmoniorum. *Manu igitur faciem eius sustentante Sacerdote, ne Sanctum proiiceret, à quodam Diacono suggestum est, vt calicem salutarem gutturi eius Pontifex applicaret. Quod vt factum est, statim vt locum illum, quem Diabolus obsederat, Saluatoris imperio reliquit, Sacramentum, quod ore gestabat, cum laude Redemptoris transglutisse puella clamauit. Hinc lætitia, hinc voces in gloriam Dei, quòd post octoginta & duos dies, diabolo expulso, puella de potestate fuerit eruta inimici.*] Hactenus [b] Prospert. D.Bernard. [c] aliam personam super caput eius positâ Eucharistiâ liberauit ab eodem hoste generis humani. Mediolani in Ecclesiâ S. Ambrosij adducta ad

a Collat. 22.cap.6.

b de dimid.temp. cap. 6.

c li. 2.eius vitæ c.3.

S

eum fuit mulier multis annis obsessa, sicque deformata, vt monstrum, non femina, videretur. Conuersus ad populum, iussit omnes attentiùs orare: *Missámque iussa propè altare constituta femina teneri, auspicatus, quoties de more sacro salutarem hostiam signabat toties ad mulierem quoque conuersus, eodem signo crucis edito Spiritum nequã athleta fortis impugnat. Expleta autem oratione Dominica efficaciùs hostem aggreditur. Patenæ siquidem calicis sacrum Domini corpus imponens, talia loquebatur: adest ille, qui pro nostra salute passurus*; nunc, *inquit*, princeps mũdi eiicietur foras. *Hoc illud corpus, quod de corpore virginis sumptum est, quod in stipite crucis extensum est, quod in tumulo iacuit, quod de morte surrexit, quod videntibus discipulis ascendit in cælum. In huius ergo maiestatis terribili potestate, tibi spiritus maligne præcipio, vt ab hac ancilla eius egrediens, contingere eam deinceps non præsumas. Cúmque eam inuitus deserens, & manere vltrà non valens atrociùs afflictaret, tam magnam iram, quàm modicum tempus habens: rediens pater sanctus ad altare, fractionẽ hostiæ salutaris ritè compleuit, diffundendámque in populo pacem ministro dedit, & confestim pax & salus integra reddita mulieri.*] Hactenus Guilhelm. Abbas, *d. libr. 2.* Ioan. autem Molinetus, *in Chron. Belgicis anni 1490.* describens molestissimam multorum annorũ vexationem, quam propter vnius (quæ diu dæmonis succuba fuerat) Nónnæ peccatum, in innocentes virgines socias eius Quercetenses Deus satanæ permiserat: narrat multos ex illâ legione, quæ religiosas inuaserat, & se Hierarchiæ Seraphinorum fuisse gloriabatur, hoc remedio pulsos ex Energumenis. Cùm enim Decanus Cameracensis, vir doctus & probus vnâ cum aliis exorcistis accederet, *peracta sacra communione, viuificam hostiam, non ferrens, subitò dæmon exclamabat: Ah, satis probè armati acceditis! panemnè illum sumpsistis. Quem panem ais improbè? inferebat Decanus. Si nihil est aliud, quàm panis, maneto in hoc corpore obsesso, sin. a. vt nos credimus, verum est corpus* IESV CHRISTI, *Saluatoris nostri, iubeo, confestim fuge ex hoc corpore, nec vllam ei amplius molestiam aude exhibere. Quo dicto (rem miram) energumena vt magno leuata fasce molestiæ, confestim respirare, & alta voce* IESVM *vocare cœpit. Quod idem omnes faciebant ceteræ, quando dæmone expulsô liberabantur.*] Hæc Molinetus scriptor eius temporis. Cui simile nostris temporibus Laoduni in Belgicâ accidisse, tàm norunt Caluinistæ; quorum aderant multa millia; quàm fremunt & rumpuntur [a]. *B. Auxentius Abbas*, discipulum habebat nomine Basilium: hunc dæmones adeò malè multarunt, vt pro exanimi, corpore toto saucius & confractus ad Auxentium curru delatus fuerit. *Abbas iussit eum surgere, & venerandum corpus & viuificum sanguinem Domini nostri* IESV *Christi sumere, & statim reuerti in locum suum, abiit, nec ampliùs tentator eum aggressus.* [b]] Superat omnem admirationem, quod de Guidone de Lachâ memorat Bern. Luxemburgicus, *in Catalogo hæreticor. litt. G.* hunc in Episcopatu Brixiensi ita simulasse sanctitatem vt pro altero S. Ioanne Baptistâ à populo haberetur, sepultus itaque fuit perhonorificè. Post mortem certis testimoniis inquisitores deprehenderunt hæreticum fuisse, quare de Consilio Episcopi & aliorum prudentium assessorum, sentẽtiam tulerunt, cadauer exhumandum comburendúmque. Exhumatur adstante populo & ossa proiiciuntur in ignem, sed ecce tibi statim dæmones (qui, à nullis cernebantur) illa ex rogo eleuant, & in aëre suspensa tenent. Inde nata populi indignatio, exclamant, occidantur Episcopus & Monachi, qui stimulati liuore sãcti viri ossa cõburere conati. Quid cessamus? Deus id sibi non placere demõstrat. Extimuit Episcopus: sed Inquisitores eum adhortati sunt, Ad missam celebrandam ipse se accingeret: Deum potiùs miraculum facturũ, quàm fidei causam sinat in periculo versari. Missa fuit, de B. Virgine: vbi ventum ad corporis Dominici eleuationẽ, dæmones in aëre clamare cæperunt, *ô Guido de Lacha nós defendimus te, quantum potuimus: sed modo non plus possumus, quia adest maior nobis.* Confestim ossa in rogum recidêre, & incendio in cineres redacta fuêre.] Hîc perpende primò dolum diaboli, quo pacto defuncti hæretici Magi, memoriã tueatur, vt plures animas illaqueet. Secundò, vide potentiam præsentiæ Dominici corporis, & hostiæ in B. MARIÆ Missâ consecratæ. 3. fidem Fratrum non irritam, & studium Quæsitorum fidei tam præsenti à Deo ope confirmatum. *Pet. Martyr.* nauigationis Columbi texens Historiam, in Occidẽtali illo Indiarum tractu testatur, commune miraculum fuisse; quòd si Eucharistiæ sacramentum per Christianos alicubi collocabatur, continuò dæmones obmutescebant. Ante annos fermè quadrigentos vixit, *Cæsarius Cisterciensis*, eius [c] hæc sunt verba; *Tempore illo quãdo manifestari cœperunt hæreses Albienses, quidam maligni virtute diabolica suffulti, quædam signa atque portenta ostenderunt, quibus & easdem hæreses roborauerunt, & multos fidelium in fide subuerterunt: super aquas ambulauerunt, & nõ sunt submersi. Cernens hoc sacerdos quidam fide catholicus, & vita religiosus, sciens vera signa cum falsa doctrina esse non posse, corpus Domini cum pixide ad flumẽ, vbi illi populis suas ostensuri erant virtutes, deportauit, dixitq; in audientia omnium: adiuro te diabole per eum, quẽ in manibus porto, ne in hoc flumine, ad huius populi subuersionem, per hos homines tantas exerceas phantasias. Post hæc verba, illis super vndas fluminis ambulãtibus, vt priùs, sacerdos turbatus, corpus Dominicum in flumine iactauit. Mira Christi potentia, mox enim vt elementum tetigit sacramentum, phantasia cessit veritati, & pseudo illi Sancti, quasi plumbum descendentes in profundum, sunt submersi, pixis verò cum sacramento statim ab angelis sublata est. Videns sacerdos hæc omnia, de miraculo quidem exsultauit, sed de iactura sacramenti doluit: totam verò noctem in lacrymis & gemitu transigens, manè pixidem cum sacramento reperit super altare. Hæc nobis eo tẽpore relata sunt.*] Thomas *Brabantinus*, vulgò vocatus, *à Cantiprato*, eodem sæculo vixit; anno 1231. *prædicante, inquit, in Teuthonia M. Conrado contra hæreticos, & ab eisdem felici morte perempto, hæreticus quidam (vt per fratrem Conradum, Prouincialem Prædicatorum per Teuthoniam, ante multos annos accepi) seductus à dæmonibus, fratrem quendam ordinis Prædicatorum ad hæresim inuitabat. Quem cùm videret instantissimè renitentem, dixit fratri: pertinax es valdè in fide tua, nec tamen de hac nisi per scripta quædam, aliquid certiùs inspexisti, Credere autem si velles dictis meis, Christum tibi & matrem eius, & Sanctos oculata fide monstrarem. Mox ille illusionem dæmonum suspicatus, volens tamen probare quid esset: non immeritò (inquit) tibi tunc crederem, si promissa duceres ad effectum. Gauisus hæreticus, diem fratri statuit. Frater verò pixidem cum Sacramẽto corporis Christi clàm secum sub cappa portauit. Duxit ergo fratrem hæreticus in specu cuiusdam*

montis

[a] liber extat de Nicolaæ Obry obsid. & dæmonis per venerabilem Eucharistiã expulsione: olim non semel Parisiis, nunc hoc anno 1598 Leodij apud Houium editus testatur & Faius in Energumeno.

[b] Sim Metaphrast. in vita S. Auxentij. 14. Febr.

[c] lib. 9. Mira. cap. 12.

montis in amplum valdè palatium, quod claritate mirabili relucebat. Nec mora, vbi in interiorem partem palatij peruenerunt, viderunt thronos positos, quasi ex auro purissimo, in quibus sedebat rex fulgore corusco circũdatus, & iuxta eum regina sereno vultu pulcherrima, & ex vtraq; parte sedilia, in quibus seniores quasi Patriarchæ, vel velut Apostoli, adstante permaxima multitudine Angelorum, & hi omnes luce siderea coruscantes: vt nihil minùs quàm dæmones putarentur. Hos, mox vt vidit hæreticus, cadens in faciẽ adorauit. Dictus autẽ frater immotus stetit: sed tanto spectaculo vehementer obstupuit, & mox ad eum conuersus hæreticus, quare, inquit, Dei filium intuens non adoras? pronus accedens adora, quem vides, & ab ore eius fidei nostræ secreta suscipies. Tunc frater accedens propiùs extraxit pixidem, & obtulit reginæ in solio sedẽti, dicens: si regina es mater Christi, ecce filius tuus: quem si susceperis, te velut matrem Dei recognoscam. Cùm hac protinùs voce totum illud phantasticum euanescit, & annihilato fulgore, tantæ tenebræ densuerunt, vt vix frater cum ductore suo ad montis exitum regredi potuerint. Conuersus ergo hæreticus ad fidem redit, & miram dæmonis astutiam stupefactus expauit.[a]]Eadem alio tempore eodẽ remedio patefacta fuit & dissipata. accipite, *Pici Miradulani*, verbis[b]; *Fuit in Alpibus Rhetiis sacerdos quidam probus ante annos duodecim, cui cùm foret opus, ad ægrotum quendam graui oppressum morbo Eucharistiam deferre, cùm lõgiùs ille abesset, videretq; se non ita, vt oporteret, celeriter ad eum pedibus posse peruenire, ascẽdit equum, colloq; Sanctissimum Christi corpus pixidi inclusum satis honorificè alligauit, iter suum quantò ociùs accelerans. Cùm nonnihil processisset, obuium habuit quendam, qui, vt equo descendens secum pergeret ad spectaculum quoddam mirabilissimum inuitauit. Imprudens homo, & cupiditate rei iam stupendæ ductus paruit: vix equo se dimiserat, cùm sensit se per aëra vnà cum comite deferri, & breui tempore in altissimo montis cacumine statui, ibi amplissima, & amœnissima planicies erat arboribus vndique excelsissimis obsepta, rupibúsque horrẽdis circumcincta. In medio choros innumeros ac varios ludos cuiusuis generis, mensas lautis ac diuersis ferculis instructas erat videre, audiebantur etiam concentus quilibet omni suauitate affluentes. denique aderant, quæ animos hominum iucundissimis delinimẽtis tenere possent, & dulcedine perfusos intima demulcere solent. Obstupefactus improuisa re simplex bonusq; sacerdos, neque eloqui præ admiratione aut hiscere audens, penè extra se positus, attonitusq;, hærebat. Tum socius, qui eum adduxerat, petiit ab eo, velléne Reginam, quæ ibi aderat, supplex venerari, & munus illi aliquod offerre. In alto quodam solio Regina adsidebat, effigie formosissima, regio cultu, & ornamentis mirificis ornata. Accedebant ad eam posternentes se humi cuncti, qui aderant, bini, quaternive, ordine pulcherrimo, & humi se prosternentes eam colebant, varia munera offerentes. Ad mẽtionem Reginæ homo, cùm videret eam sic fulgẽtem, & ministris plurimis cinctam, putauit esse matrem Christi, cæliq; & terræ Reginam, neque enim suspicabatur vllas præstigias, dæmonumq; spectra, alioquin eò non appropinquasset. Reputans igitur secum, quid illi dono daret, existimauit nihil ei gratius aut iucundius futurũ in munus, quàm filij corpus. accessit & ad pedes accidens in modum supplicis, arculam, in qua erat augustissimum Sacramentum, è collo detractam, in gremio mulieris illius posuit. Mira res, omnia continuò euanuere. Perculsus huiusmodi nouitate homo rudis, & præstigiis irretitũ se videns, & in horroribus densissimis & lustris destitutum conspiciẽs, opem diuinam tremens implorare, vt è tantis ipsum amfractibus expediret, cumq; diu per loca inuia siluasq; vastissimas errasset, vix tãdem pastorem reperit, à quo in viã ductus didicit, se millia centum à loco abesse, quo Eucharistiam deferre cupiebat. Ad suas tãdem sedes reuersus rem totam detulit ad magistratus. cõtigit hoc imperante Maximiliano.*] Hactenùs Comes Mirandulam. Quare propter hæc & similia innumera semper Catholici credidere, hoc viuificũ corpus, mortiferi hostis præstigias discutere, & noxas ab eo inferẽdas arcere ac repellere. Sẽtiebat hoc Prædicatorũ Neapoli Prior, hac se Panopliâ muniens cõtra horrendam visionem, circa annum 1370 *Ibi in conuentu S. Dominici accidit, vt post completorium* (inquit Fr. Antonius Senensis[c]) *refectionis locũ ingrederetur, cui erat illius cura cõmissa, qui mox in ingressu videt illum fratribus circunquaque refertum, & illi cappas habebant indutas, &, tanquam hora foret collationis facienda, & illam exspectarent, sedebãt. Accurrit ille sine mora ad Priorem, & illud ei aperit. Prior fratrẽ delirum putat, vel somnia narrantem: attamen dum vrgetur, vadit, videt, & credit, & ille quoque turbatur, & rem mox confert cum monasterij grauioribus Patribus & prudentioribus: de quorum consilio sacras vestes assumit, & sacrũ Christi corpus deferendo, toto cõuentu comitante, se illuc cõfert, & ad illum sermone directo, qui honoratiore loco sedebat, eos adiurat, vt aperiant quinam sint, & ad quid venerint, & quid velint: &, vt ad hæc respondeant, illis præcipit in nomine illius Domini, quem gestabat in manibus. Vt tamen quãdo Prior coram illis cõparuit cum venerabili Sacramento, illi omnes assurrexerunt quidem & capita inclinauerunt, caputia tamen taliter demittentes, vt eum minimè viderent, & hoc facto iterùm sederunt: ita iussi à Priore, vt respõderent ad proposita, inclinarũ. Tãdem, qui inter eos videbatur præcipuus, respondens dixit: quòd ipsi omnes fuerant eiusdẽ ordinis religiosi, & pro maiori parte Magistri, Priores, Superiores, Baccalaurei, Lectores, & aliis officiis donati, & quòd omnes dãnationis sententiam acceperant: quoniã ambitio multa, superbia, inuidia, & alia huius generis vitia eos fecerant damnatione dignos. Sed quòd diuina permittente clementia, iussi fuerunt illuc venire, vt eos & vniuersos ordinis cultores commonefacerent, vt suæ vocationi facerent satis. Nam illi, quia minimè id præstiterant, omnes damnati erant, & flammis cremabantur æternis. Et in signum huius cuncti in eos aspicerẽt. Et hoc dicto omnes illi cappas aperuerunt, & singuli eorum flammis circumcincti & incensi visi fuêre, & tunc idem præcipuus manu in mensa signũ dedit, & sic illa visio euanuit, & totus conuentus mansit timore cõsternatus.*] Vah! quàm timenda pestis hæc ambitio, quæ tanto cum damno Sanctorum etiam in cætus se ingerit? Huic rei probandæ aliud testimonium, non minoris fidei adscribam obiter, nũc recens ex litteris cuiusdam fidei dignissimæ sacerdotis hoc anno Neapoli perscriptũ in hæc verba. *Casu accidit, vt acceptis tuis proximis litteris loquerer cum Fr. N. philosophiæ Professore, qui in Salernitano Monasterio fuit superior, is mihi narrauit F. Tiberiũ hominem Sanctimoniæ laude præstantiss. qui sæpiùs hoc Sanctitatis titulo fuit superior, sibi coràm rem ita narrasse, cùm quadã die sub noctem Fr. Tiberius inuiseret fratres, an in lecto de more accubuerient, transiuit per tricliniũ: vbi vidit pleraq; lumina, & vocem audiuit hominis de superiore loco legentis, vidit plerosq; ministrantes, tandem qui superioris locum tenebat, facto super mẽsam signo sic locutus est. Ambitio & crapula, duxerunt nos ad tartara. Et nunc etiam superest velut cicatrix in mẽsa, perinde ac si igne tacta esset.*] Hæc visio

a Cantipr. lib. 1. Apũ cap. 23.

b li. de Strigibus.

c in Chro. Ordinis. Fr. Prædicat. in Cõmun. fol. 199.

1599.

confirmat præcedẽtem. Ceterùm cùm tam efficax sit sola præsentia; quid sumere, & ei vniri? docet id D. Macharius, historiam narrat Palladius [a]; tradẽs, vxorem cuiusdam Ægyptij maleficis carminibus sic affectam fuisse, vt adspicientibus equa videretur, cùm tamen sermonis humani vsum retineret, adducta mulier à marito ad D. Macharium: hic eam liberauit, & dixit; tantùm dæmonibus in misellam licuisse, eò quòd multum temporis ab Eucharistiæ perceptione se abstinuisset, frequentiùs itaque in posterum ad IESV corpus sumendum accederet: cuius quàm vtilis frequentatio, docet recenti exemplo Leonardus Vairus [b]; quod, defectu Codicis, nunc ascribere mihi non licet.

Separari non debet ab hoc remedio, *Incruentum Missæ Sacrificium*; cuius oblationis eodẽ effectus sæpè docuit experientia. *Vir tribunitius* (inquit B. Augustinus [c]) *Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Fussalensi fundum Zubedi appellatum, vbi cùm afflictione animaliũ, & seruorum suorum, domum suam spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperisset, rogauit nostros me absente presbyteros, vt aliquis illorum eò pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantùm potuit, vt cessaret illa vexatio: Deo protinùs miserante cessauit.*] Idem confirmat exẽplum illud D. Bernardi paulò antè narratum; & aliud à Gaufrido narratum in vitâ S. Petri Tarentasij sup. *tomo 2. pag. 73.* & aliud apud Metaphrastem de B. Theodoro Archimandritâ, qui precibus & Sacræ missæ oblatione multitudinem locustarum immensam, nebulæ instar Mazaniæ locum occupantem, interemit [d]. Possent ex Tilm. Bredenbachio addi nonnulla [e]; sed vnius D. Augustini sufficere debet auctoritas. Fatentur hodie maleficæ se dum missam audiunt, ab omni dæmonis vexatione liberas esse; ideóque se diutiùs ad horam vsque meridianam in Catholicorum templis, in quibus plures missæ dicuntur, moras trahere.

De *oleo*, quoque, *infirmorum*, per Episcopum benedicto: quo in extremæ vnctionis vtimur Sacramẽto, ex diuinâ institutione [f]; dubitari nequit; cùm etiam ad corporis sanitatẽ sit institutum: & quouis oleo à viris Sanctis etiã non Episcopis, & non solemniter, sed obiter, vt se res offerebat, benedicto, id non semel legamus effectum. Exempla huius rei plurima habemus. Beda; cùm ageret de monialis cuiusdam obsessæ à variis, quæ dæmon inflixerat, vulneribus, sanatione: & narrasset vno excepto cęteris sanatis, hæsitanti Sacerdoti ipsammet consilium dedisse [g], *si* (inquit) *oleum pro infirmis cõsecratum, eidẽ medicamẽto asperseris, sicque me perunxeris, statim sanitati restituar. Nam vidi quondam per spiritum in quadam longiùs posita ciuitate, quam nũquam corporalibus oculis vidi puellam quãdam, pari calamitate laborantem, taliter à sacerdote curatã. Fecit vt illa suggesserat, statimq́ hulcus remediũ, quod ante respuerat, accipere consensit.*] Hoc oleo S. Theodosius cœnobiarcha bruchos pellebat [h], morbos grauissimos S. Launomarus abigebat [i]. Eucheria vxor Agapij veneficio attentata, cùm ei roderẽtur intestina, adlata est ad S. Parthenium; qui triduò orans, & oleo Sãctorum ei propinato sanam remisit [k]: idémque hîc ipse Sanctus beneficium, eodẽ oleo inungens, impẽdit cuidã Lesbo Oano. Erat hoc ordinarium B. Auxentij Archimandritæ contra dæmonis obsidiones, morbosque ab eo illatos remedium [l] Nec minori successu vsi eodem contra serpentis ictum virulentũ S. Vvinvvalocus Abbas; [m] &, qui manũ pictoris à dæmone inflãmatã sanauit; & qui energumenum ei sanandũ obtulerat, & alium quoque energumenum ferocissimũ liberauit; & hydropicæ, cæcóque sanitatem restituit, S. Eutychius Patriarcha [n]: & contra virulentos morsus S. Paternus Abricensis [o]. Contra dæmonis obsidẽtis ferociam non raro præualuere priores digiti Sacerdotales consecratione chrismatis in ordinis susceptione sanctificati. Scribit Ioã. Molinetus Chron. Belgici anno 1490. Ægydium Nettcletũ Decanũ Cameracensem, cùm exorcisaret Quercetenses Energumenas, quæ loqui, labra claudente dæmone, nolebant; solitum digitis illis labra deducere, & increpitare hostem; si vales potésque digitos hos oleo sacro imbutos mordere vel lædere, en illos tibi permitto: si nequis, os aperi, impero. Mox autem Energumenas visas liberari magnâ molestiâ, cæpisseque Decano parêre, eique respondere ad quęsita.

TERTIVM remedium est, recurrere ad Sanctos viros, & auxiliũ ab iis petere, quos constat habere donum miraculorũ (quod donum, etsi rariùs, etiam iis potest competere qui vitæ sunt non probatæ [p], dum tamẽ fidem rectam habeant) hoc remedium, quia vix vlli tales hodie, saltẽ in his Europæis regionibus; vix vsui hîc sit; olim frequens fuit, sunt enim plenæ vtiliter ad Sãctos confugientiũ exemplis omnes sacræ historiæ: neque tum quotquot dæmonia eiiciebãt, erant præditi Ecclesiastico ordine Exorcistarum, vt constat [q]: erat tamen etiam primis temporibus in Ecclesiâ hîc ordo, vt statim ostendetur. Sanè olim SS. viri dæmones fugabant & vincebant solâ interdum præsentiâ suâ, vt legimus de B. Macario Alexandrino, apud Palladium, & de Ægyptio apud Sozomenum, & de S. Guthberto apud Bedam, & de Rustico apud Cassianum; [r] vel verbis dumtaxat, vt B. Basilius & Paphnutius [s], vel litteris vt de S. Eugẽdo legitur, *in eius vita*, & de S. Gregorio Thaumaturgo scribit Gregor. Nissen. vel percussione & verbere, vt S. Paulus Simplex apud Palladium & Theodorus apud Gregorium presbyterum eius vitæ narratorem, & B. Vrsmarus, apud Ratherium, *in Surij tomo 2.*

QVARTVM est, *exorcismus ecclesiasticus*. Nota hunc ordinem exorcistarum in Ecclesiâ iam antè 1300. annos seruatum fuisse. patet ex B. Ignatij epistolâ ab Antioche. & ep. Cornel. Papæ ad Fabianũ, quam Eusebius conseruauit [t]; &, ex Firmilian. ad Cyprian. [u] & ex aliis Patribus Cõsiliisque [x], constat iis, quibus in Ecclesiast. Histo. constat aliquid. fuisse verò exorcismos, quibus vtebantur, certas orationes ab Ecclesiâ comprobatas, ex Concilio illo Carth. 4. probatur, & quia Micrologus obseruauit solos exorcismos; *per Christũ Dominum, &c.* sicut cæteras orationes non finiri; sed, *Per eum qui venturus est iudicare viuos & mortuos, &c.* cuius diuersitatis causa est, quoniam nihil magis dæmones exhorrent, quàm extremi iudicij memoriam, quo omnes in æternam gehennam detrudentur [y]. Fiebant autem initiò exorcismi non in domibus priuatis, ob metum; neque in templis, ob reuerẽtiam; sed sub dio [z]: sed hoc exoleuit, petebatur signum egressionis à dæmone [a], & nomen dæmonis [b], quæ duo adhuc hodiè retinentur: sed & cibos omnes quibus maleficiati vescuntur, exorcizari vtile putabatur, formulã nobis suggerit Sacerdotale Romanum: alia quoque in his obseruãda collegerunt alij [c]; Nobis non vacat ista hîc persequi, solùm addo cauendum exorcistis, ne cum dæmone iocẽtur, & curiosa, nugaciave misceant colloquia. Vidi

[a] in Lausiaca. c. 19.
[b] lib. 3. de fascino ca. vlt.
T
[c] lib. 22. de Ciuit. Dei cap. 8.
[d] Metaph. in April. in vita Theodori.
[e] li. 9. collat. ca. 5. & aliis eodem lib.
V
[f] Marci 6. v. 13. Iaco. 5. v. 14. ca. ad abolẽdã. extr. de hær. conc. Florent. in Decr. vnionis, Conc. Tridentin. sess. 7. can. 1. & sess. 14. de extrema vnctione. canon. 1.
[g] in Luc. c. 8. fol. 315.
[h] Metaph. in eius vita mense Ianuar.
[i] Surius Ianuar. 19.
[k] Metaph. 7. Februar.
[l] Metaphr. 14. Febru.
[m] Suri9 5. Martij.
[n] Eustach. in eius vita. April. 6.
[o] Anonymus in ei9 vita. 16. April.
X
[p] Matth. 7. v. 22. Mar. 9. & Luc. 10.
[q] Clemẽs. Rom. li. 8. consti. cap. 32. Iustin. Mart. dial. cont. Trypho. Tertull. in Apolog. cap. 32.
[r] Pallad. c. 19. & 20. Sozom. lib. 6. c. 20. Socrat. lib. 4. c. 19. Beda in vita. S. Gutbert. c. 15. Cassian. collat. 14. cap. 7.
[s] Rufin. li. 1. Eccl. hist. c. 4. & Amphil. in vit. S. Basil.
Y
[t] libr. 6. histor. Eccle. cap. 35.
[v] libr. 4. epist. 7.
[x] Clemens epis. ad Iacob. Anaclet. epist. 3. Caius epist. ad Felicẽ episc. Cõc. Rom. sub. Siluest. can. 3. Antiochenũ. canon. 10. Carthaginẽs. 4. can. 4. & sequ. cui interfuit & subscripsit D. Augustin.
[y] Micrologo de obseru. Eccles. c. 7.
[z] Concil. Laodicen. cap. 26.
[a] Pallad. in Lausia. ca. 77. & Ioseph. lib. 8. antiq. c. 2.
[b] Lactan. li. 2. diuin. insti. & Beda in ca. 8. Luc.
[c] Pet. Gregor. to. 2. de rep. fol. 315. Sprẽger. par. 2. Malle. q. 2. ca. 6. Ananias lib. 4. de nat. dæmon. à fol. 156. Sed copiosiùs & ordinatiꝰ P. Thyræꝰ noster integro de dęmoniac. opere p. 3. Mẽgus in Fuste dæmonum, & Zacharias Viceco. in cõplemẽto artis exorcisticæ.

(inquit Niderius in Formicario) in conuentu Colo-
niensi, *fratrē, verbis satis iocosum, sed in gratia expel-
lendi dæmones valdè famosum. Hic cùm in terminis
cōuentus Coloniensis dæmonem in obsesso corpore arcta-
ret: dæmō petiuit à fratre locum recedendi: quo gauisus
frater ait in ioco, In cloacam meam vadas. Exiit igitur
dæmō, & nocte cum frater ventrem purgare vellet, dæ-
mon tam dirè eum torsit propè cloacam, vt vitam cum
difficultate saluaret.*] Sancta res est dæmones eiice-
re, sanctè tractanda. sic fecere quotquot olim hoc
exorcismi remedio tam efficaciter vsi fuêre. Vixit
B. Vrsmarus Episcopus ante annos octingētos, vi-
tam eius Raitherius scriptis mandauit [a]; memorat
autem memoriâ dignum, quod hic referam; Mal-
bodiensis monasterij quādam monialem diabolus
inuaserat, & vehemēter laniabat: eam sibi Episco-
pus iussit exhiberi, quod cùm factū fuisset, *ille non
de sua, sed de Domini præsumens virtute, accepto li-
bro, cæpit legere exorcismum super caput eius. Dehinc
benedicto oleo nares, oculosque, & os eius leniuit, &
protinùs immundum ab ea spiritum fugauit. Liberata
tamē puella, pauor quidam, qui præsentia diaboli semi-
natus fuerat, adhuc pectoribus vicinorū inerat. At vir
Domini præcepit sibi aquā cum sale deferri, quibus be-
nedictis, iussit spargi per cuncta monasterij loca: & sic
omnis pauor, cum auctore suo Satana discessit.*] Audi-
stis exorcismū ex libro lectū, & capiti impositū vt
fit hodie; audistis illitū oleum sacrū, audistis salem
& aquam benedictam, & horū omnium audistis
efficaciam. Sed & Adelinus Sagiensis Episcop. in
energumenæ Osburgis liberatione, aquam bene-
dictam, signum crucis, & preces quæ solent, *inquit
ipsemet* [b], adhiberi feliciter adhibuit. S. Maurilius
Andegauensis Episcop. latroné, quem ob furti cri-
men diabolus occuparat, per exorcismi(ait Fortu-
natus [c])gratiam à dæmone liberauit: at Maurilius
B. Martini tēpore vixit. Sed ista sufficiant de exor-
cismo. Si quæras cur non semper dæmon pellatur;
res clara est, id peccatis vel obsessi, vel abiurantis
posse contingere, vel ob maiorem ipsius ægri vti-
litatem, Deique gloriam. Notādum quoque quod
verè & prudenter Tostadus monuit, non solere
exorcismis omnes molestias & vexationes, quas
dæmones inferunt hominibus, repelli: sed solùm
illas, ad quas repellendas exorcismi ab Ecclesiâ or-
dinantur, vt sunt molestiæ quas inferunt manen-
do in corporibus, & illa vexando; siue dum inte-
riùs manent, siue dum exteriùs obsident; *& illa*
(inquit) *regulariter sanantur per exorcismos: male-
ficia autem dæmonum, & alia mala, quæ nobis infe-
runt, contra quæ non ordinantur directè exorcismi, non
curantur per exorcismos, nisi raro.*]

a April. 18. Surij to. 2.

b Adelelin. in vita. S. Oportunç. 22. April.

c in vita S. Maurilij cap. 10.

Porrò quoniam Dei opera reuelare & confite-
ri honorificum est; ideò his adhuc subiungam il-
lustre diuinæ benignitatis, & tyrannidis dæmo-
nicæ argumentum, planè recens; & vt is, cui acci-
dit, ore proprio fassus, res in facie Ecclesiæ hîc
Grætij gesta, narrationem nostri in collegio ser-
uant propriâ manu ipsius suscriptam, & nunc
cum hæc scriberem penes me habui.

Igitur anno 1600. die Martij 22. N. Prutenus,
vt aiebat nobilis, annos nat⁹ 22. ipsâ Hebdomadæ
sanctæ feriâ quartâ, collegium nostrum(cuius im-
pulsu, quove fine, incertum)cumque vno è nostris
spectante & audiente, in porticu inferiori collegij
deambulans, arrogantiùs gesticularetur, & cum
crebrâ capitis quassatione verba in Deū blasphe-
ma, & plena desperationis audaciùs euomeret;
monetur iterum ac sæpiùs, sese vt habeat mode-
stiùs, ac linguæ frenū iniiciat: sed frustrà. proficie-
bat enim in peius, & per omnia anxij afflictíque
animi signa prębebat. Quamobrem accedens eum
noster, quærit benignè, ecquid habeat? cui rei va-
cet? & cur adeò creber in Dei nomine irreueren-
ter vsurpando? Refert ille; Perij miser, diaboli
pedicis sum irretitus; nec tamen quas promisit, &
opto delicias frui datur. Quibus auditis noster,
graue quidpiam subesse veritus, manu prehensum
in collegiū introducit, & blandè rogitat; quid hoc
rei sit, ne sibi grauetur aperire. Tum N. cum lacry-
mis ordine, tum quidem perturbato, sed sequenti
die tranquilliùs, eo ipso quem referam, narrare
cœpit: se nobilibus ortum parentibus & re am-
plâ, educatum lautè ac delicatè; & certis de causis
(quas prudens reticeo) parentis gratiâ excidis-
se, & lare patrio profugere coactum; & pecuniâ,
quàm discedens copiosam secum acceperat, ab-
sumptâ, in extremam egestatem decidisse: tandem
in viâ dæmonem cùm vehementi vento ad se no-
cte quadam sub arbore iacentem accessisse; &, re-
censitis iis ipsis quæ patiebatur, quæque perpes-
surus esset incommodis, opem & auxilium, pri-
stinámque parentis gratiam promisisse: si modò
se dato chirographo vellet ad paucula quædam
obligare. Se quidem suggestionis, quàm pernicio-
sissimam sciret, eâ vice non obtemperasse; dæmo-
nem eodem, quo cum venerat vento ac fragore
recessisse; prædixisse tamen fore, vt eum aliquan-
do non acceptæ conditionis pœniteret. Quæ cùm
non procul à Vvratislauiâ pone quendam pagum
accidissent, inde se Vvratislauiam contulit: vbi
breui victûs incommodis, die quodam sub vespe-
ram oppidū egressus, seipsum quod fidem dæmoni
non dedisset coarguentem, defleuisse animo cōdi-
tionem, qua exciderat; in quam inciderat; nulla sibi
reliqua consilij, auxiliive spe affulgente. Nox erat
intempesta; cùm illi se dæmon gygantæâ mole of-
fert conspicuū, & insultans ait; Nónne verò dixerā
futurum, meam vt opem supplex expeteres? Iure
quidem tibi illam, vt indigno, possem quantumuis
supplici denegare: verùm vt intelligas, quàm tibi
ex animo velim benè, en promitto auxilium, pa-
rentis gratiam pristinam, veteres delitias, iocun-
ditatis annos solidos numero. XII. quibus expletis
plena mihi sit in corpus animámque tuam pote-
stas; tu vicissim stipulanti sponde, quæ exigo; &
nunc imprimis, Deum, Deíque matrem, Cælites
omnes, & fidē quam docuere veteres eiura: insu-
per fidem da, mortalium te nemini hoc pactum
manifestaturum, in nullum vnquam templum in-
gressurum, precarium codicem non lecturum, ac
demùm homines omnes, & eos potissimùm, qui
te ad pietatem incitare, hortaríque voluerint, odio
implacabili prosecuturum; te vxorem non ductu-
rum, sed concubinis pecuniâ conductis vsurum.
Cúmque in tam perniciosam legem consensisset
iuuenis, iámque sola superesset syngrapha pro-
prio sanguine describenda; dæmon illi porrectam
vltrò sinistram tantâ vi compressit, vt sanguine è
trium digitorum extremitatibus expresso, manum
impplerit, subministrauit etiam scriptioni mate-
riam (nescio quam) pergameno molliorem, sed
chartâ duriorem, & calamum; scribentíque con-
ceptis verbis præiuit, quæ sibi præstari vellet; &
quæ se vicissim præstiturum polliceretur. Con-
scripto traditóque chirographo, miram se dicebat
omnis generis instrumentorū harmoniā audiuisse,
& ad sonum obdormisse adeò pacato & alto so-

pore;vt sequenti die, nullo per vias publicas prætereuntium strepitu percepto, in multam lucem sterterit,tandem euigilasse,& ilicò patrati facinoris pœnituisse, profectúmque Vratislauiâ Olomutium, & inde Viennam, Viennâ Græcium.ibi diuertisse ad doctorem Venediger; ab eo se ad Dominum Strasbergerum directum & commendatum. Postremò venisse Marpurgum ad Doctorem Homelium. ibi exilij pertæsum, se rursum indoluisse,quòd pactum cum dæmone initum nō custodisset, adfuisse sibi noctu denuò in lecto iacenti dæmonem, ac de pacto renouando in hunc modum actum esse;vt nimirùm proprio sanguine nouum dęmoni chirographum conscriberet,ac in templo quodam nuper diruto, non procul Marpurgo, noctu deponeret. Post paucos dies iterum se facinus damnasse,manus sibi violentas desperatione actū inferre voluisse: tādem suasu cuiusdam venire Græcium,vt quæreret remedium, statuisse. Pridiè tamen quàm Marpurgo discederet noctu adfuit dæmon, & certum hîc Græcij, propè Carlauu tuguriolum descripsit, in quo. 30. Martij compareat; fore, vt tum fiat voti compos,& pristino statui ex pactis restituatur: caueret interim etiam atque etiam ne Iesuitas adiret vnquam, alioquin grauissimas eum pœnas daturum.

Hæc omnia nostro iuuenis eo ipso narrabat die, quem illi dæmon præfixerat, ad suum in illo tuguriolo congressum: &, quamuis illo die à tali congressu fuerit à nostro deterritus, nihilominùs postridie (quæ fuit dies Veneris sancto) post meridiem,nemine consulto,assignatum sibi à dæmone locum infælix adiit. Adest dæmon, exprobat perfidiam, quod contra suum præceptum nebulonibus Iesuitis adfuisset,petit tertiò renouari pactum hac ratione, vt medium sinistræ manus digitum in pignus ei offerat. deinde recensitis ab adolescentia peccatis,ostendit animæ salutem esse desperatam; allegatis è S. S. testimoniis, quamobrem ducat in bonis dies. Simul libellum offert iuueni,quo omnium dæmonum nomina continebantur,& modus quemlibet pro arbitrio euocandi: nihil tamen horum iuuenis acceptauit.

Sabbatho sancto, vbi rescitum quod contigerat, maior iuuenis cura haberi cæpta, & cautum ne vnquam solus esset: & ex eo tempore ab vno patre, cui peculiariter eius cura commissa fuit, in rebus catholicæ fidei est institutus. Sub finem Aprilis sese ad confitendū generaliter præparauit. Quo die confessurus erat, visum vt in præsentia Patrum aliquot diabolo renunciaret, & malè pacta bene rescinderet: dum recitantur Letaniæ ad verba; *Pater de cœlis Deus*; corruit penè exanimis, hominem erigimus totis artubus contremiscentem. Ad gloriosum *Dei parentis* nomen denuò corruisset,ni titubātem vtrimque sustinuissemus. Tandem factâ ægrè renunciatione, & dæmonis abiuratione,cibo refocillatus(destitutus enim erat viribus, & contremiscebat ita debilis,vt consistere nequiret) post meridiem ductus ad templum vt confitetur, recitatis de Nomine IESV, & de Angelis Litaniis, cùm peccata recensere cæpisset, ei dæmon in aurem insusurrat: Huic nebuloni (confessario scilicet)ne credas,nisi velis ab eo improbè circumueniri. Totus Maius impensus,tum vt in fide confirmaretur, tum vt crebrâ confessione vniuersos cōscientiæ recessus perpurgaret.non fuit dies,quo pater designatus cum eo non ageret. optima iam sperari posse videbantur. Patiebatur tamē dæmonis insultus varios: nam & nocte quadam ter est ad spaciū trium passuum lectulo eiectus,absque vlla tamen vllius membri læsione. Et aliàs se illi exhibuit dæmon,& magnam præ se ferens beneuolētiam, suasit,Marpurgum vt rediret: quid hîc sese affligeret? Miror(inquit)quod cùm noris te damnatum esse non maiorem des operam, vt vitam hanc ducas hilariorem, reuertarisque ad pristinas,quibus excidisti, fortunas. Pudet me tui, & miseret,quod meus cùm sis,vitā hîc ducas adeò acerbam. Et quoniam eo ipso tēpore quidam studiosus obierat in domo pauperum(in qua etiā ipse degebat) pro quo nonnulli in valetudinario per totam noctē ad Deum fundebāt preces, subiunxit; se nec posse, nec velle manere diutiùs, viuis canibus inferiùs(*in valetudinario*) apud canē mortuum latrātibus. Quamobrem rogat etiam atque etiam, vt vel semel ad dictum tuguriolum reuertaturfore,vt ibi ea audiat noua quæ antea nunquam.

Die 28.Maij,Dominicâ Sanctæ Trinitatis,cùm nostri Deo negotium assiduè commēdassent, aliáque nōnulla pietatis exercitia mortificationésque in hūc finem Deo obtulissent, dispositus est ad sacram Synaxim. Et primùm in multorū è nostris & Congregationis Sancti spiritus præsentiā,in templo S.Catharinæ,ex chartā cōceptis verbis dæmonem eiurauit,& pacta se rescindere nefariè cōtracta est protestatus,sed incredibili difficultate,dæmone sic sensus impediente,vt nec legere,& ægrè tardéque præeuntē sequi posset.Fecit deinde professionē fidei Catholicæ iuxta formulam in Bulla Pij.IIII.relatam. Vbi ad hæc verba vētum est(*Ecclesiasticas traditiones, obseruationes, & constitutiones firmissimè admitto & amplector*. Et; *Septē esse vera & propria sacramenta nouæ legis*. Et; *in sanctissimo Eucharistiæ sacramento esse verè,realiter,& substantialiter corpus & sanguinem*,&c. Et;*hæreses ab Ecclesia damnatas,ego pariter damno*,&c.)omnib⁹ corporis viribus prorsùs est destitutus, ereptus illi oculorū,auriū,& linguæ vsus in tantùm,vt sibi aliquantulū restitutus diceret, vereri se ne sibi eo loco sit moriendum.Cùm in illa esset sensuum ecstasi;frustráque vrgeremus,vt quod corde credebat,exprimeret ore: credere videlicet se CHRISTI in Eucharistia à præsentiā;placuit illi venerabile sacramentum propiùs admonere; ad cuius præsentiam ita sibi restitutus est, vt, velut è graui somno experrect⁹, diceret,& credere se,& experiri copiosè CHRISTI præsentis virtutem. Licèt etiam diuersum euenerit,vt Eucharistiâ in altari collata,loqui posset & audire;accedēte verò sacerdote,tanquam iuueni sacramentū porrecturus esset,sensibus omnibus destitueretur,déntésque tantâ vi comprimerentur, vt nullâ ope reserari posse viderentur, & recedēte rursùm cum Eucharistia sacerdote,videret,loqueretur,& audiret.Dicebat verò se inscium eorum omnium, quæ illi in aurem inclamassemus solùm animaduertisse veluti forcipe sibi os claudi, atque vt nihil relinqueretur intentatum, idem sacerdos relictâ in altari Eucharistiâ,digitum consecratum ori imposuit;postmodum verò vbi Eucharistiam ori admouisset,& veluti sumendam obtulisset, tum demùm inimicus eum ore patenti exagitare,& multis renitentibus eum in aërem attollere cæpit. Cúmque adiuraretur, eum vt quietum esse sineret,& chirographa restitueret; eâ tertiò ex ingenti fune dependentia in fastigio templi iuuenis solius repræsentauit obtutibus, cæteris nihil omnino tale videntibus.Eo die nihil aliud actum,

præter

præterquàm quod & multæ ibi ad Deum pro salute eius preces fusæ, & maxima recuperandarum syngrapharum spes iuueni fuerit relicta.

Die 3. Iunij iuuenis templum ingrediebatur, cùm hostis inopinatò vultū eius quasi pallio diuerberauit, & simul manum sinistram miserum in modum dilacerauit, vt sanguis copiosus defluere̲t, nemine tamen qui hæc inferret viso: sensit quoque ibidem collum sibi ab aliquo torqueri, nihil tamen incommodi passus est; præterquàm quòd diebus sequentibus remanserint in manu cicatrices, cum maiore dolore quàm senserat, dum illi manus laceraretur. Eodem die multa fecerunt nostri, vt, ad Dei gloriam, felicem res tota sortiretur exitum. Excitatus eâ nocte ventus ingens, absque omni omnino pluuiâ, auditáque iuueni vox velut in vento miserabiliter lamentantis.

Die 4. Iunij, Dominicâ infrà octauam corporis Christi, in eodem templo D. Catharinæ, post sacrum & Litanias ad singulas sanctissimæ Trinitatis personas habitas, iussus ex chartâ detestari sua peccata, profiteri fidem, & coram Deo, Angelis, & hominibus protestari catholicum se esse, nunquam se de misericordiâ Dei diffisurum; fecit id aliquamdiu adiutus à nemine. Cùm ei visus deficeret, prælegit alius, ipse tardè, ægre, & cunctanter verba efferebat, dæmône linguam impediente. Ventum vt diceret, *Quapropter ô bone* IESV, &c. nec legere id potuit, nec alios audire suggerentes. Adiuratur dæmon, eíque virtute Dei præcipitur, ne iuueni in hoc opere sit impedimento. Exagitatur ilicò iuuenis ac si foret obsessus, & inter hæc vnico velut momēto linguam Germanicam didiscit; quàm beneficio dæmonis loquebatur satis eleganter; natiuo retento idiomate. Hoc animaduerso aucta omnibus fiducia. In gratiarum actionem recitatur, *Te Deum laudamus*. Iubetur progredi, nequit dicere, *Confiteor*, &c. *Domine non sum dignus*, &c. frustrà. Accedit sacerdos cum Eucharistiâ, dæmoníque in virtute Dei præcipit, hominem vt missum faciat, &c. Tantâ vi iuuenis attollitur in aëra, vt decem duodecimve è nostris vix eum retinerent. At crebram nominis IESV, & Beatissimæ Virginis MARIÆ inuocationem dæmon fractus abscessit. Exclamat iuuenis idiomate suo; *Aufugit à me*. Quare illicò flectit genua lætus, & magnâ alacritate, altáque voce progreditur; *Quapropter ô bone* IESV, &c. Oratione finita his ipsis verbis subdit; *Laus Deo, iam sum alius homo*. Præparat se ad cōmunionem, dicit *Confiteor*, &c. *Domine non sum dignus*, &c. Occurrit peccatum cōfitendum, confitetur. Adiuratur dęmon, non solum iuueni posthac negotium ne facessat, sed chirographa vt restituat. Iterum confitetur. Demùm tantæ debilitatis fuit, vt nec sedere posset, liber tamen iam ab omni dæmonis incursu. Nihilominùs genua flectit, recitat, *cōfiteor*, &c. *Domine non sum dignus*, &c. & altâ voce profitetur, *credere se totis animi viribus Christum in Eucharistia esse præsentem, & sperare se ipsum sibi proprium futurum*. sumit Eucharistiam magno animi sensu, flexis genibus aliquamdiu agit gratias: & tantas illicò vires recuperat, vt templo egressus, nullam sensisse debilitatē videretur. Iam demùm (inquit) dæmonē nō timeo & cōtemno ex animo: quod hactenùs à me ipso vt facerē vix impetrare poteram. Iam paratus sum cēties pro fide Catholicâ sanguinem profundere: & multa subiunxit in commendationem charitatis nostrorum, qui de hominis nunquam visi salute adeò essent soliciti: horum apud Lutheranus nihil esse, aliáque quæ verecundia non finit referre.

Decimâ die Iunij ipso D. Barnabæ Apostoli peruigilio, nostri domi se rursùm cōtra inimicum armāt, quibus modis nouit Societas. Iuuenis quoque ne sibi deesset totâ die cilicium gestat, & se sub vesperam sponte flagello acriter diuerberat. Ingens rursùm tum eo vespere, tum noctis magnâ parte ventus collegium impetit. Ante. XI. noctis adest inimicus alio aliavè comitatus, & per cubiculum, in quo cum aliis tribus iuuenis cubabat, deambulās; Cernis (*inquit ad socium, nam saga quæpiam existimatur*) vt iacet hic nequam? & rursum, ô si aliter rem meam instituissem, non esset hunc sortita finem. Ante octiduum penè me abegissent (*Patres intelligebat*) Interim tibi hominem cōmendo, eum quantum licuerit assiduè diuexa; & conuersus ad iuuenem fremebundus; Perfide nebulo, homóque leuissime & incōstantissime, nunquam fidem mihi seruasti, ô pectus ignobile ac degener. Maiores tui maluissent cēties corporis animæque facere iacturam, quàm vel semel datam fidem violare. En tua habe, quæ mihi dederas: ego vicissim, quòd meū est reseruabo. Et hoc dicto, bis aut ter iuuene audiente strepitum fecit, velut cuiuspiam aliquid è charta eradētis. Et rursum sociæ: Pergam ad locum mihi constitutum, tu interim huius curam habeto. Rursumque iuueni: Et existimas perdite nequam fore, meas manus vt euadas? coactus nunc tibi tua restituo. Tu interim & Iesuitæ nebulones me posthac à stultis, confictisque cærimoniis vestris liberum esse sinitote: quod enim tuum sit, nihil omnino habeo, licet plura longè posthac ex te sim accepturus. Fides enim quam suscepisti iniqua est, & per Papas (quos vos velut sanctissimos colitis, ego autē in inferno tracto pro merito) cōficta. Quibus dictis & manu frigidissimâ iuuenis collo sine omni læsione contrectato, euanuit. Ad omnia hæc iuuenis nihil respōdit, excepto hoc vnico; videlicet, vt abiret, habere se Deum propitiū. Inter hæc iuuenis cæteros in cubiculo altum dormientes suscitare conabatur, eorum nomina inclamās; quorum vnus æger vocem audit, prosilit in pedes, & ad alterius sani lectum accedens eum excitat. Hic ignem excutit è silice, sulphur accendit, sed priusquàm candelæ admoueret, violēter ab aliquo exstinguitur, idque secūdò; accendit tertiò, iamque candela lumen cōceperat, cùm simul & semel materia sulphurata cādelaque restringuuntur. Tandem venit homini in mentem vt cereum benedictū accenderet; accendit, nec ampliùs valuit exstingui. Habito lumine inimic⁹ euanuit, & quamuis semel ac iterum dixisset, se iuueni restituere omnia quæ ipsius essent, nihil tamen ab eo iuuenis receperat. Componunt igitur se ad orationem, & qui lumen accenderat, ante imaginem B. Virginis Litanias recitat. Post mediam circiter horam surgens videt humi iacere chartam sanguinolentam, attollit, eique porrigit, cuius erat chirographum. Hic agnito suo chirographo gestire lætitia, exosculari illud & pectori admouere; & illicò Deo omnes simul agunt gratias, & quatuor simul (tot enim erant) recitant, *Te Deum laudamus*. Et, ne fortè dæmon illud recuperare posset, signo crucis muniunt, aspergunt aquâ benedictâ, & coronâ B. Virginis circumligant.

Dominicâ manè vocatur Pater, cuius curæ iuuenis erat commissus, ostendunt & tradunt ei

recuperatum

recuperatum chirographum, quod Marpurgi poſtremò conſcripſerat; in eoque eraſum è priori, cuius materiam dæmon ſuppeditarat, ſanguinem. Ne tamen doli mali quidpiam ſubeſſet, & fortè non omnia integrè reſtituta eſſent, quæ iuuenis erant in priori chirographo: iterùm de more à noſtris ad S. Catharinæ templum fuſæ ad DEVM preces, recitatæ Litaniæ, porrectâ iuueni Euchariſtiâ; adiuratus & ſolicitatus dæmon, vt ſi quidpiam reſiduum eſſet, quod ad iuuenem ſpectaret, illud Dei omnipotentis virtute reſtitueret. Sed quoniam iuuenis dicebat ſibi ſatis cõſtare, Quod omnia integrè eſſent reſtituta, ſuúmque animum eſſe per omnia quietiſſimum; placuit nihil ampliùs attentare. Quare actis diuinæ bonitati ob tam grande beneficium acceptum gratiis, recitatoque, *Te Deum Laudamus*, regredimur læti vniuerſi. Placuit tandem Sereniſſ. Principi Ferdinando Archiduci, & Reuerendiſſimo Secouienſi, vt ſeries tota & proceſſus pro concione populo proponeretur; quod factum eſt 18. Iunij à meridiè, & ipſum chirographum vnà cum ſanguine, quo alterum deſcriptum erat, in templo noſtro per Parochum Grætienſem, iuſſu Epiſcopi, in magno hominum cõcurſu & frequentiâ combuſtum fuit. Hæc hiſtoria rei geſtæ veriſſima, in qua vides (Lector, canæ fidei tenax) omnium fermè & ſingularum Catholicarum cærimoniarum efficacitatem, de quibuſdam, alia ſubdamus.

Z QVINTVM remedium petitur à *miſericordiæ operibus*, ſatisfactoriis ieiunio, eleemoſynâ, & oratione; *Eleemoſynas*, commendat Canonum auctoritas [a], vt & duo reliqua. *De ieiunio*; inuenio id præcepiſſe cuidam comitiſſæ S. Auxentium Abbatem [b], & S. Procopius Monachus hoc vſus ſæpè victoriam contra dæmonem obtinuit [c], & aliis idem imperauit. Sed & Chriſti Domini teſtimonio accedente, (*Matth.17.v.20. Marci 9.v.29.*) quid addendum? *De oratione*, verſus quidam anonymi ſed veteris verſificatoris reperitur; *Dæmones aduerſus magna eſt oratio virtus.* & ſunt de eâdem ſequentia exempla quædam, noſtrorum hominum litteris, certâ fide conteſtata. Anno 1549. *quidam vnus è noſtris confeſſus, media circiter nocte, dum pœnam pro delictis ſibi irrogatam perſoluit, repentè vidit feles, muréſque & alias beſtias colore atras aſpectúque terribiles tam multas, vt totum occupare cubiculum viderentur: quo ille viſo perterrefactus, timere cœpit ne viuus à beſtiis abriperetur. Anxius & trepidus accurrit ad Domini noſtri imaginem, magna voce opem implorans: quare omnium animalium ſpecies ſubitò euanuerunt, tanto cum impetu, ſtrepitu, & fragore, vt domus ruere videretur.*] Bungi in Iapone Anno 1555. familia fuit, quam iam à 100. annis dæmones infeſtabant, & moleſtia in paſtores quaſi hæreditaria tranſibat. Paterfamil. opes omnes placandis idolis inſumpſerat. potiùs auctũ iis, quàm ceſſauit malum. Triginta annorum filium dæmõ occupauit, ita vt nec patrem nec matrem agnoſceret, nec quindecim diebus quicquam cibi ſumeret: ſub horum finem Patrum Societatis vnus eum acceſſit, iuſſitque vt *D. Michaëlem*, nominaret. *dum Diuum nominat vehementi tremore cœpit concuti, & varios motus membrorum edere, ita vt circumſtantibus terrori fuerit. Inuocante verò Patre* DEVM PATREM & FILIVM & SPIRITVM SANCTVM, *ſubitò à dæmone liber extitit. Huius ſoror, paucis poſt diebus moleſtiis dæmonis agitata eſt, qui etiam in eâ loquebatur. Certis temporibus patris noſtri concionibus auditis, Chriſtianam fidem ſuſcipere voluit: cùm verò ſacro fonti eſſet admouenda, conareturque principiò ſe ſacro ſigno crucis munire, tremere vehementer ac concuti cœpit. Pater preces fundebat ſollicitè, ipſa verò ſacrum* IESV *nomen & D. Michelis proferre nitebatur, ſed magis ipſam tunc dæmon irritauit obſtringendo os & comprimendo. Tandem verò in cantum prorumpens exclamat: ſi idola Xacam & Amidam, ſectarum Iaponenſium auctores reiicimus, nullus ſupereſt qui adorari debeat, aliáque huc ſpectantia protulit, nec eſſe, quod in iis reprehendere quiſquam poſſet. Quadam die innumeris Chriſtianis præſentibus Pater ſacrum fecit, cui quoque intererat dæmoniaca, quo finito, rogat, qui valeret? optimè, ait, iuſſa verò D. Michaëlis nomen pronunciare, tremere ac dentes ſtringere cœpit, & dæmon ſe velle exire dixit: ſed quoniam iam à tot annis eâ familiâ pro hoſpitio vteretur, non libenter migrare. Iubet iterum pater S. Michaëlis nomen proferre. Reſpondit illa, id permoleſtum eſſe, & lacrymas fundens & conquerens, quo, inquit, me vertam? Chriſtiani itaque omnes in orationes corruunt, dumque ſatis diu orant, dæmon occupatam hactenùs prædam deſeruit: ipſa verò ſubitò potum petiit. Admonita vt* IESVM & MARIAM *inuocaret, tanta ſuauitate vtrumque protulit nomen, vt angeli vocem videretur ſibi audire.*] Anno 1588. Brunæ in Morauiâ, *mulier erat in Noſocomio acerrima diaboli oppugnatione ſic oppreſſa, vt nunc aquis ſibi vitam extinguere, nũc cultro, quem gnarus nocendi porrigebat in manus, eripere moliretur, prohibentibus cunctis qui erant in valetudinario: poſt illam triennij vexationem apoplexia corripitur, obligatione linguæ loquendi vſu adempto: mittitur ad noſtros, vt pro concione populi preces efflagitent: & exoratum fuiſſe Deum, ſolutus primùm linguæ nodus, deinde anima, poſt ſacram confeſſionem peractam, oſtendit.*] Hector Boëthius quoque Scotorum res deſcribens, *libr. 8.* in Marreâ regione teſtatur ſe ab iis qui conſpexerant accepiſſe, quod eius verbis adſcribam; *Puella Natalibus altis, forma conſpicua, complurium nobilium auerſata connubium in nefandam cum dæmone incidit conſuetudinem, quæ cùm vterum ferret, parentum rigore coacta edere ſtupratorẽ, adoleſcentem mira pulchritudine frequentiùs ſecum noctu, interdiu nonnunquam conueniſſe: vnde veniſſet, quove abiiſſet, neſcire ſe, reſpondit. Parentes, tametſi filiæ parùm crederent, accuratiùs rem aduertentes, conſilio, quis eſſet qui gnatæ expugnaſſet pudicitiam, explorandi: cognito tertio poſt die indice ancilla ſtupratorem adeſſe, recluſis foribus, accenſo thedarum ingenti numero, cubiculum ingreſſi, horrendum monſtrum, figura ſupra humanam exiſtimationem terribili, in filiæ amplexibus ſunt conſpicati. Cucurrêre ocyùs complures ad fœdum excitati ſpectaculum. Inter eos ſacerdos probatæ vitæ, ſacræ diſciplinæ non ignarus, cæteris aut trepidè abeuntibus, aut pauore terræ illiſis, cùm Chriſti Apoſtoli Ioannis Euangelij initium recitare orſus, ad eum locum,* VERBVM CARO FACTVM EST, *perduxiſſet, malus dæmon horrendo ſublato clamore, cubiculi tectum ſecum aſportans, omni ſupellectili incenſa abiit. Femina periculo ſeruata, enixa eſt monſtrum vndequáque fœdum aſpectu, quale nuſquam antea (vt ferunt) inter noſtrates viſum. Id obſtetrices, ne obſeruatum contumeliæ eſſet familiæ, accenſa ingenti pyra citiſſimè concremarunt*] Idem paulò antè docuit dæmonem quoque ſuccubam oratione fugatum. *In Gareotha (inquit) regione, vico quatuordecim vix paſſuum millibus ab Aberdonia, adoleſcens*

a d.c. ſi per ſortiarias.
b Metaph. in eius vita. Feb. 14.
c Nic. Salius in eius vita. 4. Iulij. cap. 1. & 5.

multa formositate, coram Aberdonensi Antistite quæstus est palàm, sese à dæmone succuba (vt dicunt) gratissima omnium quas vidisset forma, multis antea mensibus infestatum, eandem occlusis foribus noctu ad se ingredi, blanditijs in sui amplexus compellere: dubia luce abire sine strepitu penè, nullo se posse modo, cũ plures attentasset, è tanta ac tam turpi væsania liberari. Iubet continuò optimus Episcopus adolescentem aliò se conferre, & vt Christiana religione magis laudatis ieiunijs & orationibus plus solito accommodaret animũ: fore vt pijs operibus intento victus cacodæmon tandem esset terga daturus. Euenit adolescenti, salubre consilium religiosè exsecuto, paucos post dies vti venerandus Antistes erat præfatus.

In litteris Iaponicis anni 1569. ita scribitur, *Multis in locis Bungensis regni, vbi quidam erant ab hoste humani generis obsessi, Christiani facto conuentu sola recitatione Dominicæ orationis & salutationis Angelicæ clara voce instituta, dæmonẽ sæpè repulerũt.*] *De oratione* vnum exemplum accipite ex Meræo Græcorũ V. Martij, in vita Cononis Isaurici: *Aiunt post ipsius è vita decessum ædes eius in templum versas, testásque illas quibus malos genios incluserat, repertas, quarum vnam cum resignassent, quod thesaurum ibi latere ob pondus arbitrarentur, statim fulminis instar erupisse dæmonas, vt omnes exanimati conciderent, & quicquid instauratum erat procũberet nemoque omnino post occasum solem auderet ad locum illum adspirare: Sed non diuturnè fuit hæc dæmonum tyranis, quam per sancti viri preces, cùm populus se ieiunijs & vigilijs dedisset mox depulere.*] ita vertit Raderus. & sanè de precum efficacitate notior res a, in confesso est etiam hæreticis. sed qualis ista esse debeat, nõ æquè. Inprimis maximè salutarem esse communem Ecclesiæ orationem Patrũ testimoniis constat, Chrysostomi, Augustini, aliorúmque b, deinde & priuatam hominum Sanctorum, vt confirmant Glycas, Eugyppius, & Metaphrastes c. Si quæras quid orãdum? præcipua dignitas & efficacitas est, *symboli Apostolici & orationis Dominicæ*, non modò ex Canonum præscripto, sed & veteris æui nostríque experientia, vt docet multis D. Augustinus *libr. 2. de symbolo ad Catechumenos c. 1. & lib. de vtilitat. cred. c.* 22. & exemplis astruit Nicol. Remigius *libr. 1. dæmonolatr. c. 13. & lib. 2. c.* 4. Nec dubito proximam his facere, *Salutationem Angelicam*, eiúsque iterationem illam ad orarios globulos, quam *Rosarium* appellamus, cui licet Heidelbergensis aliquis anonymus d suum bimonstrem partum *ἀντιrosarium* obiecerit calumnias tamen & apinas meras, sub alieno nomine Ioan. Busæus pari & lepore & robore, ante annos iam decem disiecit: & quia Gelasimus quidam lepidè sibi visus ludere in nostrorum hominum apud Indos rosaria, describã quod Satyricus legat, rideat, si lubet. In litteris Lud. Frois è Iaponia scriptis anno 1596. hæc narratio exstat, Moguntiæ his verbis Latinè excusa, fol. 179. *Nobilis quidam homo, olim magna auctoritate in hoc regno Fingano pollens, habebat filiam matrimonio cum gentili copulatam, cuius mater cum tota familia quoque erat gentilis, nullus verò Christianus nisi dictus nobilis, vir bonus & religiosus. Accidit filiam ex improuisò infirmari, & quidem intra sex dies vsque ad mortem: quidã aiebant à dæmone obsessam, propterea quòd tam furiosos & insolitos gestus ederet, vt ægrè à duobus vel tribus hominibus teneri posset. Maritus & socer implorarunt opem Bonziorũ, sed suis illi ritibus & nugis superstitiosis ne hilum quidẽ eam iuuare potuere. Verùm quia feminæ impendebat mors, certiorem reddidere eius parentem, octodecim milliaribus inde disiunctum. Is celerrimè aduolat, inuenit filiam quidem spirantẽ, sed mẽtis impotem, vt patrem suum non agnosceret. Pater ilicò mandat submoueri omnes Bonzios aliosq; Ethnicos lectum stipantes: ipse verò accepto rosario, ter Dominicam orationem & salutationẽ Angelicam aggreditur pronuntiare: femina interim nihil mutatur, sed horribiliores potiùs gestus, quàm priùs edit, vt à multis teneri vix possit. Pater redit ad præsidium rosarij, eo verberat tergum filiæ dicens: tu videre mihi dæmon aliquis, excede ex hoc corpore. Et respondit dæmon: non excedam. Pater, vt erat homo virtute præstans, rosariũ inijcit in eius collum, dicens: velis nolis, excedes. Tum dæmon, Tolle te, inquit, rosarium, quia abscindit mihi collum, & tunc recessero. Respondit pater, minime tollam, immò funes quosdã arripiens, minatus est se eũ diuerberaturum, & sic dæmon excessit*, &c.

a Tobiæ 6. & 8. Matt. 20.
b D. Chry. hom. 3. de incõprehẽsib. Dei Natura August. li. 22. de ciu. Dei. c. 8. Theodor. li. 4. Hist. Eccl. c. 21. Sozo. l. 6. c. 28.
c Glycas p. 4. Annal. fol. 354. Eugypp. in vita S. Seuerini mẽse Ianua. Metaphr. in vita S. Auxentij Abba.
d Fran. Iuniũ ferunt fuisse: sed incerta fama.

En quid in Indiis rosaria per Iesuitas inducta. Subsannat tamen sallsus poëta verbosissima Elegia cõtra Iesuitas, quàm ipse Primùm Parisiis, post Lugduni Batau. iuuenculus quidam *in Odæporico* edidit. Quot doctissimorum poëtarum de Societate IESV edita testimonia, de gestis in India & perlatis ardore fidei, possent opponi nupero isti poëtæ? quem etsi mirer tàm calidè, Patris sui, viri optimi, clarissimi, laudatissimi Iustitiæ Sacerdotis, iudicium damnare, vt nescio quibus placeat, miror tamen minùs, quia vix est vt Iesuitæ talibus ambiguæ fidei hominibus placere possint. dici solet lupum beneuolum esse canibus gregariis non posse. fors etiam id à quodam insito petulantis bilis vitio cacoëthes natum. Quibus Archilochus iste, seu Hipponax, pepercit? lege quæ olim Cæsaroduni Turonum edita. Mittam quæ in Hispaniæ Regẽ e, Sabaudiæ ducem f, & MARIAM STVARDAM laudatissimã feminam & Scotiæ Reginã, fidei caussa capite truncatam g, virulẽtissimè & calumniosissimè chartis illeuit. vide quid de sua ipse patria h?

Musarúmque tribunal
Quondam, cara Lutecia,
Nunc spelunca Cyclopum, arx Polyphemia,
Antæi latebræ, Antiphatæ teges,
Et Læstrygonis antrum,
Bebrycisq; Amyci specus.

ô pium filium! quid de cunctis religiosis ordinibus? sic ait fol. 27. p. 2.

. . . scelera & examina mille
Monstráque sub rigidis latitantia bardocucullis,
Virtutum regnare loco, & sibi sumere nomen:
Denique prostibulum, & spurcæ impietatis asylum,
Nostra Dei tandem factum per crimina templum.

Sed dicat se fortè malos tantùm perstringere, Erasmi & commune maledicorum refugium hoc semper vnicum fuit. Quid de ipsa Romana fide? fol. 6. pag. 1.

. . . luimus nocentis
Crimina Romæ.
Improbos mores, & adulterinos
Numinis cultus, tragicásque fraudes
Odit, & totum Deus vltor armis
Concutit orbem

Ergo Romanæ Ecclesiæ ritus colendi Numinis huic sunt adulterini? coruum crocitatu, ranam coaxatu, Caluinistam verbis, agnoscas. Ne dubita, dabit plura indicia. Quid enim de Pontifice Maximo? liberalissimus est conuiciator, non vno symbolo contentus. primùm pag. 2. fol. 3. ore blasphemo euomit non in vnum, sed in multos, vt pestilens ructus latiùs diffundatur, sequentia:

e f. 28. p. 1.
f fo. 9. p. 1.
g f. 23. & 24.
h f. 4. pa. 2.

Tu septifrontis cornua belluæ,
Et quicquid audent hinc socer, hinc gener;
Huiúsque debellare sæcli
Monstra pijs inimica natus.

Alloquitur eum, qui tum adhuc Caluinianus, & capiti Ecclesiæ conuicium Caluinianum de Apocalyptica bellua ingerit, & Catholicos Principes *huius sæculi monstra* vocat *inimica pijs*. qui *pij* isti? nónne hæretici quotannis in Bulla Cænæ Domini excommunicari soliti? sed pergit fol. 6. pag. 1. linguam sacrilegam in Cælum armare, dum canit;

frustrà pandet aperta
Cœli templa vicarius
Vanis pollicitis callidus artifex
Vulgi stulta leuis pascere pectora.

Per sarcasmum vocat, *Cœli vicarium*, qui verè talis, Dei gerens locum in terris: Petri successor. cetera de Indulgentiis, hæreticũ cor poëtę huius manifestant. Nondum finis blasphemiarum. fol. 28. pag. 1.

... licet inuida contra
Bellua vaticana fremat.

Bellua nunc, qui paulò ante cæli vicarius. facilè tamẽ antilogiam expedio. illud ironicè abs te, hoc seriò dictum. ô merito vtroque linguam eradicandam! Non contentus in solum Põtificem Max. incurrisse, fædè maledicit, Purpurato concilio, & toti Senatui Vrbis æternæ. nam subdit,

Romanúmque apicem, pulsis tibi Roma cinædis,
Restituat, ciueisq́; tuos, priscúmque Senatum.

Quid tu sies nescio, Deus scit. Nullus vir probus talia viris talibus obiiciat, scio. Optas etiam idololatriam, & Paganismum Romam reduci? parcior Symmachus, qui retinere conabatur: modestior Gentilis, qui conuitiis abstinebat. Quid his tam maledicis, tam virulentis queat adiici? vnum est, vt orbem ferè totum, qui Catholicus, loligine sua perfundat *fol. 29.* vnico disticho. inuoluit;

Ad prædam acciti (nam sat Lotharingia non est
Vna) Quirinalis prædo, Sabaudus, Iber.

Multum remisisti de iniuria, qui ex *septifronti vaticana bellua* saltem hominem, licet improbum, nempe *prædonem* fecisti *Quirinalem*. Et cùm hæc scripseris, cùm hæc in lucem Turonis emiseris, audes oculos in cælum tollere? putas te latere posse, vel tam scelerosos versiculos ętatem laturos speras? Qui parcas paruulę Societati; qui, talibus Principibus; qui vrbi æternæ; qui patriæ tuæ; qui fidei Catholicæ ritibus; qui Dei vicario non pepercisti? ringere, freme, frende, spuma. *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Non ego tuam illam elumbem elegiam flagellabo, non tanti est. non quisquam tibi respondebit, conuiciandi palmam retineto. Considerabũt Antistites Catholici (ceteros non moramur, quibus laus est displicere) quid aut quantùm tam virulentæ, tam impudenti calumniandi licentiæ sit credendũ, quo camo & fræno tales maxillæ coërcendæ, quibus petulantia tam noxia sit Ecclesiasticæ disciplinæ flagellis vindicanda. Quibus mẽtes rectè stant, nondúmque odio, inuidia, hæresi deuiarunt, credent potius Læuino Torrentio Episcopo Antuerpiensi *in odis*, credent Petro Angelio Bargæo *Syriados lib. 6.* poëtis clarissimis, credent Frederico Iamerio, credent Iusto Lipsio (cui hac in re quoque te foret ęquum credere) crederent aliis viris eruditione, pietate, & sapientia ornatissimis, quorum exstant elogia tuis conuiciis contraria, quæ possem hic tuis opposita repræsentare: sed nec tua tanti, nec me sinit verecundia, nec defensoribus istis veritas eget. Quod ille dicebat in tragædia,

Virtus Vlyssis nota Danais est satis,
Nimisq́; Phrygibus:

Id tibi dictum puta. Danaos esse bonos & Catholicos, Phrygas Caluinianos & Atheos. Virtutem Dei quæ se hominum nostrorum labore, studio, industria, per quatuor orbis plagas exeruit, (Deo sit laus & gloria) tibi tuísque similibus inuidiosam potiùs, quàm ignotam aut imitatu facilem esse. Sed non vacat pluribus diẽ verbis conterere: vt anchoras legam, monet me institutum, ad quod redeo.

De recitatione AVE MARIA, & SALVE REGINA multa poteris (si lubet) exempla reperire apud Cantipratensem *lib. 2. Boni vniuersalis ferè toto cap. 29.*

Non dissimile illi Fingano, apparuit in eiusdem Iaponiæ insula Scichina, *quod ibid. fol. 195. narratur*, de virtute Litaniarum, Mos est operariorum illius ditionis tempore pluuio, vasis aquam excipere, qua sudo cælo irrigare posint hortos & agros. Quoniam verò aliquando contigit (*haut dubiè maleficio dæmonis*) vasa, licet plena, nullam reddere, etiam post impedimenta omnia remota, aquam, vocarunt veneficum, qui suis ritibus diabolicis, & inuocationibus superstitiosis effecit, vt defluxerit, ídque in multos annos perdurauit. (*En maleficium maleficio pulsum*) Hoc verò anno cùm rustici in Beatissimæ virginis confraternitatem adscripti essent, & anteactæ vitæ lapsus errorésque cum dolore animi patefecissent: ac stato tempore ad excipiendam aquã necessariam reuersi, animaduerterẽt more suo non defluere: (*en tertiam fraudem dæmonis iterùm aquam sistentis, vt iterùm veneficus adiretur*) non iam ampliùs ad magos, sed ad Ecclesiam confugere, certiorémque ea de re fecerunt senem quendam optimum Christianum, qui in Ecclesia Futaiana solus diù omnium fidelium personam sustinuerat; eúmque etiam atque etiam rogarunt, vt ipse preces aliquas supra vas aquæ recitaret: se iam Magicis superstitionibus nuncium remisisse. Senex purgauit se quantùm potuit, & re considerata secum in hunc modum est ratiocinatus. Si aqua Deo annuente fluxerit, Christiani fortiores, robustioresque in fide reddentur: si. a. ob mea peccata non fluxerit, multi in fide refrigescent, & pluris facient fraudes, & veneficia Satanæ, quàm ritus & preces sacras. Tandem tamen existimauit eorum voto satisfaciendum, multísque eo loco Christianis comitantibus ad locum contendit, & primùm flexis genibus *Litanias de Sanctis*, deinde *Symbolum Apostolicum* recitauit, ac mox nulla difficultate aqua per canalem effluxit.] Igitur his addenda Catholica *Litaniarum* recitatio. Volunt nonnulli etiam à Claudiano Mamerto hoc remedium institutum, cùm Viennenses in Gallia horribiliter à dæmonibus diuexarentur. Vnde Mantuanus in 4. Fastorũ.

Vrbs sedet ad Rhodanum, Galli dixere Viennam;
Quæ tulit aduersos casus, pastore Mamerto,
Et longum vexata fuit. nam fulmine crebro
Arsit, & horrificis terrarum motibus arua
Scissa dehiscebant, rimis penetrantibus vsque
Ad stygios amnes, vbi sunt Iouis antra profundi.
Adde lupos, qui Tartareis agitantibus vmbris
In furias acti, ne dum iumenta per agros,
Audebant laniare homines & in vrbibus ipsis.
Casibus his perculsi omnes, diuina coacti

Quærere subsidia, & Diuos excire precando.
Hinc traxit Litanea ortum: transiuit in omnes
Relligio similis paruo post tempore gentes.

Exstant Litaniarum varia genera, in libro, quem P. Thomas Salius collegit; sed plures longè in eo, qui Monachii excusus curante, *Serenissimo VVilhelmo Bauariæ Duce*; qui hoc æuo Caroli V. Imp. exemplum imitatus, curis principalibus filio relictis, totum se pietatis studio addixit. rebus aliis sapientissimè gestis, hunc feliciter omnibus laudatissimum addens colophonem; gnarus, quid illud vnum porrò necessarium, & quæ pars melior esset eligenda. Ceterum Litania olim tum contra cetera mala omnia, tum nominatim contra ludificationes & vexationes dæmonum, semper vtilissima fuit, a vt plurimis testimoniis & argumentis egregiè probauit ex nostris Nicol. Serrarius, eruditâ suâ Disputatione de Litaniis, Herbipoli editâ: cuius etiam sunt illæ aliæ piæ & eruditæ Litaniæ de Sacrosanctâ Trinitate, non semel iam excusæ. De hoc remedio trium satisfactoriorũ operũ non pauca, nec leuiter Tyræus *p.3. de locis infestis c.66.*

SEXTVM est inuocatio, deuota nominis *Saluatoris IESV*, vel *Christi*, vel B. *Deiparæ virginis*, vel petita opitulatio ab *angelo custode*. De *Saluatoris nomine* docent vetustissimi quique Ecclesiastici scriptores, tàm constanter, tam frequenter, vt putidum sit verba eorum hic coaceruare b. Tot etiam exempla reperiuntur eius efficacitatis, vt fastidium mihi lectoris cauẽdum potius, quàm quærendi labor sit subeundus. Indicabo loca, vnde qui volet petat. *recens vnum refert Ananias li.4. de Natura dæmon. fol.152. vestutiora duo de B. Auxentio in eius vita Metaphrast. aliud auctor vitæ S. Euphrasiæ virg. mense Martio, aliud de S. Theodoro archymandrita Grego. presbyter. 22. April. apud Surium, & apud eundem alia quinque vel sex. tom.4. pag.154. & 513. tom.5. pa.827. & 892. tom.6. p.671. tom.7. pa.567. vide præterea Gretzerum lib.3. de Sancta cruce ca.27.* & egregium exemplum illud, quod superiùs lit. R. retuli de Mussipontano iuuene. De *B. Virgine* docet exemplum illud notum Theophili, de quo præter alios egit Honorius Augustodunensis, in *Sigillo Mariæ*; & nobilis cuiusdam Eburonici, de quo ex Cæsario egimus *li.2.* & addi potest exemplum nobilis puellæ quod *ex Mori li.1. Dialo. c.16.* narrat Bredenbachius *lib* 2. c. 27. item quod narraui *sup. tom.2. pag.55. A.* De *Angeli custodis* opere testis est Origenes *lib.6. contra Celsum vbi eius XXII. calumniam exagitat:* & de eadem satis clarè Paullinus *in vita* S. Ambrosij, & de eadem ope satis clara, etsi non petita, capio miram narrationem Salisberiensis *li.2. polycra c.11.* his verbis, *Dum puer vt psalmos addiscerem Sacerdoti traditus essem, qui fortè speculariam magicam exercebat, cõtigit vt me, & paulò grandiusculum puerum, præmissis quibusdam maleficiis, pro pedibus suis sedentes ad speculariæ sacrilegium applicaret, vt in vnguibus sacro nescio oleo aut chrysmate delibutis, vel in exterso & leuigato corpore peluis, quod quærebat, nostro manifestaretur indicio. Cùm itaque prædictis nominibus, quæ ipso horrore, licet puerulus essem, dæmonum videbãtur, & præmissis adiurationibus, quas Deo auctore nescio socius meus se nescio quas imagines tenues tamen & nebulosas, videre indicasset: ego quidem ad illud ita cæcus exstiti, vt nihil mihi appareret nisi vnguis & peluis, & cetera quæ antea noueram. Exinde ergò ad huiusmodi inutilis iudicatus sum, &, quasi qui sacrilegia hæc impedirem, ne ad talia accederem condemnatus. Et quoties rẽ hanc exercere decreuerant, ego quasi totius diuinationis impedimentũ arcebar. sic mihi in ea ætate propiciatus est Dominus.* [vtique arbitror per Angelum custodẽ: sed addit.] *Cùm verò paululum processissem, & flagitium hoc magis & magis exhorrui, & eò fortiùs confirmatus est horror meus, quòd cùm multos tunc nouerim, omnes antequã deficerẽt, aut defectu naturæ, aut manu hostili, beneficio luminis orbatos vidi, vt cetera incommoda taceã, quibus in cõspectu meo à Domino aut prostrati, aut perturbati sunt, exceptis duobus, Sacerdote videlicet, quem præmisi, & Diacono quodam, qui speculariorum videntes plagam, effugerunt, alter ad sinum canonicæ, alter ad portum cellulæ Cluniacensis sacris vestibus insigniti. Eosdẽ tamẽ præ ceteris in congregationibus suis aduersa plurima postmodùm perpessos esse misertus sũ.*] De implorata verò & impetrata eiusdem custodis Angeli ope testis est S. Golauduch, cuius mentio apud eius coætaneũ Euagrium c, sed quod adscribam, apud eum non habetur, sed ex Stephano Hierapolitano retulit Necephorus *Histor. libr. 18. cap.25.* eam grauissimè variis Persicorum Magorum verberibus, cruciatibusque affectam, semper absque vllo medicinæ præsidio, angeli ductoris opera sanatam fuisse. Quæ ad vtrumque Angeli nempe & Dei genitricis simul auxilium apprimè pertineat, dabo narrationem aliam, certa totius Lusitaniæ traditione notissimam, & à rerum D. Dominici Ordinis Historiographo Ferdinando del Castillo memoriæ proditam, *1. p. Hist. Gener. ordin. prædicator. lib.2. c.72. vt ex eo refert Alph. Villegas Flor. Sanct. p.3. vita.173.* Boncela municipium Conimbricense est, ibi nobilibus parentibus natus, quidam Ægidius. hic, vix dum adolescens, industria & fauore tres Canonicatus & Prioratũ vnum adeptus, omni vitio diffluebat, non indoctus humaniorum litterarum, & philosophiæ, & medicinæ, cui, quam sibi oportuniorem ad nequitiam rebatur, totum se dare, & Lutetiam eius addiscendæ causa cùm cogitaret, iter aggressus dæmonen obuium humana in specie habuit. Malus iste viæ comes, à noto sibi sed ignotus, paulatim varia quærere. vt audiuit profectionis consilium, quin tu (inquit) me potiùs audis? scientiam indicabo, quæ & adeptu facilis, & vsu præcipua ad dignitates voluptatesque; ipsius etiam, quam sitis, medicinæ summa perfectio est. Necromantiam dico. dixit & persuasit. abducit Ægidium, & adducit in vastum specum, propè Toletanam ciuitatem, ibi occurrere læti, & excepere venientem viri, dæmonesque humana effigie. itur in specum. exigitur non secreti tantùm, sed & ligiæ fidei siue homagii perpetui Sacramentum. volens adigitur, & scedula proprio consignata cruore, promissum confirmat. Septẽnio illic tetris artibus, & caliginosa scientia imbuitur. post Lutetiam profectus, miros breui inter Hippocratis sectatores progressus facit, & Doctoratus lauream adeptus: gliscebant enormia magis magisque peccata: ruebat de scelere in scelus: ambiguum erat, fama eruditionis, an nequitiæ infamia maior. Sed, ô Dei bonitatem! vi, quem lenitate nequiuerat, statuit trahere. Ecce tibi equitem hoplomachum, lanceam vibrantem, & intentãtem misero, irato vultu, minaci voce clamantem, *Vitam hanc moresq; desere, ad frugem reuertere.* Subitus Ægidiũ terror occupauit, sed, veloci motu, cũ terrore institutum pristinum displicere desiit. ad volutabrũ luti reuerso, post triduum idem ille eques iam terribilior non solùm minatur, eadẽ verba repetens de mutando vitæ instituto, sed lanceam pectori in-

AA

a vide Io. Diacon. li. 4. vitæ D. Greg. c.93 & Sigisbert. an. 858. Iacobũ Rabũ li. contra Marbac. c. 26. Eisingriniũ lib. de exorcismo Oetingensi. Thyræum de dæmonia. p.3 n.654.

b D. Iusti. aduers. Triphon. Orig. li 1. cõtra Cel. Tertul. de corona milit. ad Scapulam & in apol. Cyprian aduer. Demetria. D. Athan. de incarnat. verbi, Climac. gra. 20. Iesu nomine cæde inimicos: neque enim in cœlo aut in terra potẽtiora sunt arma.

c lib.6. c.19.

figit, & vulnus, etsi nō graue, imponit. Fractus animo noster: *Dedo*, inquam, *me, faciam Domine quicquid iusseris.* Saulum diceres in terram deiectum. Statuit seriò, se totum Deo dicare, & quò intùs impelli se sentiebat (*vrgente, sic opinor, angelo custode, qui apparuerat*) religiosæ alicuius instituto familiæ se addicere. Hoc animo Lusitaniam repetens, dum per Pallentiam iter habet, vbi tum Monachi Dominicani monasterium moliebantur; subit cupido cernendi operis. vidit viros sanctitate & eruditione claros, quosdam etiam viribus & ætate defectos, delicatè olim nutritos, calcem subigere, ligna dolare, lapides parare, & onera humeris portare, summa lætitia & alacritate. Optat se illis iungere, petit instanter admitti, impetrat. Tirocinio defungitur, magna spe Sanctitatis futuræ excitata: post aliquot annos missus Santarenum in Lusitaniam, ibi crescebat oratione, & victoria sui, Vnus angebat scrupulus, quòd penes dæmonem hæreret scedula illa obscæna, & intestabilis. igitur ardentiùs Reginæ cælorum se commendabat, mali huius remedium aliquod postulabat, non sine lacrymarum imbre, & continuo suspiriorum concentu. Quid neget misericordiæ Mater sic postulanti? Die quadam, cùm in sacello templi prolixiùs oraret, apparuit illi dæmon formidabili aspectu, deteriore vlulatu, conuicium facit, & præstitam fidem, acceptáque beneficia petulanter exprobrat. tandem, post multa minaciter, & proteruè, & impotenter obiecta, *faxo* (inquit) *huius te monachismi, & violentiæ quæ me tibi Syngraphum hunc cogit restituere, nunquam satis pœniteat.* simul abiicit eum ad pedes Ægidij, & videri desiit. Ægidius chartulam accipit, & lacerat minutim. Nec vanæ dæmonis minæ fuere. admirandis illum modis plùs septennio postea vexauit. mitto vexationes alias. assumebat monachi cuiusdam, qui in eodem degebat monasterio similitudinem, & nihil non, quod excogitari inter domesticos posset, molestiæ, Ægidio inferebat. patiebatur hic, sed tandem dolens malitiam illam serpere, & fratrem, vt putabat, illum, Deum sic semper offendere, rem defert priori, & petit aliò mitti, causamque aperit accersito fratre, deprehensus calumniator, & insolens ab aliis, solitus ab Ægidio vinci, desiit victori negotium facessere. Viuus tandem clarus multis non virtutibus tantùm, raptibusque, sed & miraculis variis, anno. 1265. mundo denascitur, vt cælo nasceretur. sepultus Santareni, vt sanctus colitur. Habetis & Deiparæ virginis vno in exemplo efficacissimum contra dæmones præsidium, & (quæ dixi aliis locis) præterea de scholis Magicis Hispaniæ [a], de homagio præstando [b] & chirographo cruento [c], de repræsentandis innoxiis [d], de apparitione dæmonum & etiam angelorũ [e]. Ioãnes Molinetus [f] narrat Energumenarum illarum Quercetensium, de quibus egi nõ semel, possessores dæmones inter cetera quæstos; sibi à *Misericordiæ matre* manubias animarũ plurimas quotidie eripi, nec non ab illo gigante pueri baiulo, & ab aliâ rotæ, & aliâ turris gestatrice. sic enim illos sacratis *Mariæ, Christophori, Catharinæ, & Barbaræ* nominibus abstinentes, ad Ecclesiasticam picturam allusisse apparet.

a li. 2. q. 1. supr.
b lib. 2. q. 4.
c li. 2. q. 12. nu. 5.
d libr. 2. q. 27. sect. 2.
e libr. 2. q. 26. sect. 3.
f Chron. Belgiæ. anno 1490.

Quid verò prohibet me PATRONAE virginis DEIPARÆ memoriam & venerationem, alia quoque certissima narratione recolere, vt quã efficax semper eius inuocatio contra tartaream tyrannidem fuerit Lectores intelligant? Horatius Tursellinus, Historiæ Lauretanæ scriptor, pari elegantia & fide, rem gestam proponit [g]: *alium porrò iuuenem Lauretanæ virginis tutela seruauit, quem in præcipitem locum libido insana prouexerat. Hic, vt erat proiectæ cupiditatis audaciæq́ue, in vetitas se effuderat voluptates. Expugnato multarum matrum familias pudore, immodico cuiusdam mulieris amore flagrabat: qua cùm nec prece, nec precio, nec vi, doloue potiri liceret: vltima experiri statuit. Igitur conciliatum magicis cantionibus dæmonem rogitat, vt se voti compotem faciat, ad omnia se descendere paratum ostendens, si eo, quod expeteret, frueretur. Diaboli ergo iussu à Christo deficit: seque totum illi dedit, traditque super hæc omnia iurat conceptis ab illo verbis, & chirographo suam obstringit fidem: vsque eo impuras mentes voluptatis amor excæcat. Cæterùm, vt potius est, quod cupierat, fecit, vt fit, fastidium copia: & cælesti luce oborta, magnitudinem sceleris sui sera æstimatione perpendit. Ergo posteaquam animum curis anxium pœnitentia subijt, ad veniæ spem erectus, cælestem opem spectare, Deum Deique parentem implorare cœpit. Inter hæc occurrit animo virgo Lauretana, eiusque ædis Sacerdotes amplissima facinorum expiandorum authoritate præditi. Protinùs Deo authore ac duce Lauretum petit, haud dubius quin inibi esset tantis malis remedium inuenturus. Nec sua illum frustrata spes.* Lauretum *vt venit,* Sacerdotem *idoneum nactus, re omni expòsita, consulit, ecqua sibi spes sit reliqua salutis. Ille primò sceleris attrocitate exterritus paulisper hæsit: deinde immanitate facinoris demonstrata; ita spem illi salutis ostendit, si precibus, ieiunijs, voluntariáque corporis vexatione Deum placare penitùs insistat. Cùm ille nihil omnino pœnarum recusaret, promisit Sacerdos si imperata fecisset, se faciles aures ei daturum, & tantum piaculum Deo propitio vtique expiaturum. In digressu hominem monet, vt per triduum inedia, cilicio, flagris corpus affligeret, B. Virginis opem implorans: per eam à Deo veniam exposcat: se eodem triduo rem diuinam pro ipsius incolumitate facturum. Et vtrinq́ue exstitit fides. Ita triduo extracto, sacerdos optimum ratus est ante absolutionem, chirographum à dæmone extorqueri, ne quid omninò iuris in illum haberet. Proinde hominem ab se dimittit monitum, vt augustissimum sacellum ingressus precibus lacrimisque* Deiparam *vsque eò fatigaret, dum chirographum à diabolo extortum reciperet. Morem gerit ille, suæ salutis, securitatisque auidus, haud dubia spe, id se deprecatione* Deiparæ *virginis impetrare posse. Ergo prostrato ante Virginem corpore, lacrymans obnixè eam precatur, vt recepto illo nefario chirographo, saluti incolumitatique suæ cõsultum velit, ingenti miraculo cõpos voti efficitur. Versiculos illos ex animo iterabat;* MONSTRA TE ESSE MATREM. SVMAT PER TE PRECES, QVI PRO NOBIS NATVS TVLIT ESSE TVVS. *Talia precatus subitò chirographũ in manus suas delapsum cõspicit. Itaque vix sibimet ex inopinato gaudio credẽs, integrato fletu grates Virgini enixiùs agit. Inde sacello egressus, lætitia exultans ad* Sacerdotem *accurrit: receptum* Deiparæ *beneficio scriptum ostendit. Id erat tot tantisque in Christum, atque in ipsum qui scripserat, diris & execrationibus refertum, vt facilẽ appareret, à sempiterno humani generis hoste dictatum. Verumtamen tantum vinculum omni diabolica fraude potentior vis diuina dissoluit: ita deuotum illud inferis caput,* Deiparæ *benignitate asseritur in libertatem filiorum* Dei: *ne quisquam omnino, quamuis facinorosus ac perditus, si modò ipse perire nolit, de sua salute desperet, neu cuiquam in dubium veniat* Dei *clementia, quæ vltrò* MATREM *suã reis* PATRONAM *dederit ad salutem.*] Hoc exemplũ gratiùs futurũ spero, eo ꝙ

g l. 4. c. 33.

simul praxim quandam iuxtà tutam & facilem Confessariis pœnitentibúsque proponat: cuius normam ductúmque in similibus admodum perplexis consulationibus imitari possint: quod libri huius sexti institutum vel maximè flagitabat, à me non præteriri. Alia duo valdè illustria refert Cæsar. miraculor. lib. 6. c. 26. & 27. ex quibus quàm efficax contra dæmonum præstigias remedium sit, nominis MARIÆ deuota cum fide pronunciatio clarissimè videtur. Alia suggerit Historia miraculorum B. Virginis Montis ferrati, in qua multi traduntur dæmonum tyrannide, quibus se deuouerant consecratæ B. Virgini, & eius imagine insignitæ candelæ partim solo adspectu, *vt narratum Mirac. 150. fol. 138.* partim contactu, *vt miraculo. 172. fol. 147. & miracul. 237. fol. 215.* partim sola inuocatione S. nominis & petitione auxilij, vt *miraculo 45. fol. 60.* partim promissa ad hanc ædem sacram peregrinatione, vt mirac. *289. fol. 256.* liberati habes illustria admodum miracula in hoc genere apud Lipsium lib. de Beata virgine Aspericollis Zichimensi, sed claudat hunc §. sanctus vir, & bonus poëta Prudentius de sacratissimæ Dei genitricis contra dæmonas potestate agens; Cathem. hym. 3.

Auctor & ipse doli coluber
Plectitur improbus, vt mulier
Colla trilinguia calce terat:
Sic coluber muliebre solum
Suspicit, atque virum mulier.
Ecce venit noua progenies,
Æthere proditus alter homo,
Non luteus, velut ille prior:
Sed Deus ipse gerens hominem,
Corporeisque carens vitiis,
Fit caro viuida sermo Patris:
Numine quem rutilante grauis,
Non thalamo, neque iure tori,
Nec genialibus illecebris,
Intemerata puella parit.
Hoc odium vetus illud erat,
Hoc erat aspidis atque hominis
Digladiabile dissidium,
Quod modo cernua fœmineis
Vipera proteritur pedibus.
Edere námque Deum merita
Omnia virga venena domat:
Tractibus anguis inexplicitis
Virus inerme piger reuomit
Gramine concolor in viridi.
Quæ feritas modo non trepidat
Territa de grege candidulo?
Impauidas lupus inter oues
Tristis obambulat, & rabidum
Sanguinis immemor os cohibet.
Agnus enim vice mirifica
Ecce leonibus imperitat,
Exagitánsque truces aquilas
Per vaga nubila, perque notos
Sidere lapsa columba fugat.
Tu mihi Christi columba potis,
Sanguine pasta cui cedit auis,
Tu niueus per ouile tuum
Agnus hiare lupum prohibes,
Sub iuga tigridis ora premens.

SEPTIMVM, est *Signaculum sanctæ crucis*, de cuius præconiis liber esset solidus contexendus ex Sanctorum Patrum scriptis, & rerum gestarum exemplis. *Vide D. Cyprianum serm. de passione Christi, Originem lib. 3. in Iob, Lactant. li. 3. cap. 24. D. Antonium, apud Athanasium, ipsum D. Athanasium de Incarnat. verbi, (vt ait:* signum crucis tollit omnem Magiam.) *D. Gregor. Nazianz. orat. 1. in Iulian. & ad Nemesium, D. Chrysost. hom. 8. in epist. ad Coloss. & homil. 50. in Matthæ. D. Cyrill. Cateche. 4. de ascens. Nissenum in vita Thaumaturgi. Hieronymum in vita S. Hilarionis. Augustinum li. 2. de symbolo ad Catechumen. & sermo. 81. de temp. Theodoretum in vita Macedonij, & lib. 3. hist. c. 3. & lib. 5. cap. 21.* D. Gregor. *lib. 2. Dialog. cap. 10. Ioan. Diaconum lib. 2. vitæ D. Gregor. c. vlt. Slabrum lib. 4. histor. cap. 5. ex quo Baronius Annal. tomo 11. anno 1027. Thomam Cantiprat. lib. 2. cap. 57. à part. 34.* apud quos exstant memoria dignissimæ de hac re historiæ: nec minus illustres aliæ, vna de incendio sæuissimo quod Rhemis Diabolus excitarat, & S. Remigius signo crucis exstinxit, habet Hincmarus *in eius vita.* aliud de B. Vedasto qui crucis signo maleficium aliud aboleuit, teste Albino Flacco historico vitæ eius, eodem dæmonibus præualuit signo D. Auxentius, teste Metaphraste: vt & S. Albinus teste Fortunato, & S. Suibertus teste Marcellino, & B. Caluppanus, teste D. Gregorio Turonensi, qui memoria dignam rem narrat [a], vt & de S. Niceta Theocteristus eius discipulus apud Metaphrastem in Aprili, & de B. Vincentio Ferrerio Rauzanus [b], & de Eutychio Patriarcha Eustathius eius discipulus: qui & signum crucis vocat *telum dæmonibus formidabile*: hoc signo Macarius Patriarcha Antiochenus in Bauaria morbos pepulit, Mechliniæ incendiū exstinxit, Tornaci seditionem cōpescuit, vt tradidit Anonymus, *in eius vita*, qui ante quingentos annos scripsit. benedictione huius signi Theodorus archymandrita veneficium Theodori Magi vitauit, sæpè dęmones expulit, solitas frugum calamitates auertit, & dæmones certis locis includebat & signo crucis locū obsignabat, ne cui nocere possent, teste Georgio eius discipulo. Eodē gladio vtebatur B. Godefrid. teste Nicolao eius æquali, *c. 13. eius vita*: & S. Portianus teste Greg. Turonico *de vita Patrum c. 5.* & S. Maximus Rhegiensis, teste Dinamio Patricio *(apud Sur. in Nouemb.)* qui, & miras dæmonum præstigias, & vnico hoc telo partā narrat victoriā. Docebat hoc S. Eligius Nouiomensis suos his verbis: *Christiano nec auguria, nec alia qualibet figmenta possunt officere: quia vbi signū crucis cū timore & fide Dei præcesserit, nihil ibi inimicus nocere poterit* c.] Fatentur hoc dęmones expulsi à S. Patapio apud Metaphrast. *mense Nouemb.* clamantes: *verè terribilis es, ô Nazarene, verè terribilis es, & vbique in omnes obtines imperium. Quo ergo proficiscar? si in desertum, si in ciuitatem, si vbicúmque duxerit aliquis, tu illic præuenis: sola crucis figura, solo tuo nomine nos expellens.*] Meritò itáque S. Daniel Stylites, ad effugandos dęmones, vbíque *crucem, vt arma inexpugnabilia* (ait Metaphrastes) *inferebat*. Hoc in signo tam feliciter vincebat S. Maurilius, vt narrat Fortunatus d, necnon S. Aichadrus, vt refert Fulbertus scriptor eius vitæ; item S. Nicetius Treuirensis, vt prodit Turonensis Gregorius e; item ex consilio B. Nonni pœnitens illa famosa Pelagia, teste Iacobo Diacono Heliopoleos; item S. Iacobus Alemanus, teste Antonio Flaminio *vitæ illius cap. 11.* item S. Gallus Abbas & confessor, teste VValafrido Strabo *lib. 1. vitæ S. Gallic. 7.* & innumeri alii. eadem enim Sanctorum omnium semper de hoc signo ac trophæo salutis nostræ sententia fuit, eadem seculorum omnium experientia. Nolo plura addere, velim

a in vita Caluppani apud Sur. tom. 2.
b li. 1. eius vitæ c. 10. & li. 2. c. 7.
c refert S. Audoënus eius æqualis l. 2. vitæ Eligii cap. 26.
d vitæ S. Maurilii c. 3. & 6. & 21.
e vitę patrum c. 17.

dumtaxat legi, quod de Diacono à S. VVulfranno misso vt præstigiosum palatium Ratbodo ostensum viseret, narrat Ionas Senonensis, qui eo tempore vixit, & id se accepisse ex oculati testis Ouæ Presbyterij Frisij ore scribit, in *vita S. Vulfranni, apud Surium mense Martio*. Quod cur in dubiũ vocet, Corn. Kempensis *l.3. Hist. Fris. c.* 11. non satis intelligo. Multa enim passim talia à grauiss. script. prodita. Legite quod de Cabade Persarum Rege narrat Glycas *p.4. Annal. fol. 370.* & his addite quæ Thomas Bossius collegit, *lib.2. de signis Eccles. c.* 8. *& seq. & libr. 15. cap.* 1. & Sprengerus *cap. 1. q.* 4. *p. 2. mallei.* deniq; Societatis nostræ Iacob Grætzerus *lib.3. de S. cruce cap.* 18. *& 19. cum aliquot sequentibus*, & Pet. Thyræus *p.3. de dæmoniac. c.44. & lib. de locis infestis p.3. cap.68* Sed vnum nolo præterfluere, notatum à Franc. Bencio litteris Mediolonens. *Anno 1591. Sacerdos quidam Aronæ agens pollicitus erat Deo, aditurum nostram societatem idque vni è nostris aperuit. Indignè hoc tulit dæmon séque ad solita arma conuertit. Impuris cogitationibus hominem aggreditur, ita infestis vt adimerent somnum: surgit è lectulo miles Christi, & lectitandis piorum historijs noctes ducit insomnes. neque hoc tulit aduersarius, suspensam lucernam ad parietem sic deijcit, vt effuso oleo totũ volumen fœdè prolueret. neque hoc satis. inter cænandum inuadit immundo afflatu: hic à mensa statim in cubiculum, humiles ad Deum preces effundens humi proiectus, & pro cibo corpori flagra ingerere: cũ sic quoque cæco igne carperetur, nudatis pedibus terram institit binas horas vel ternas, dum importunus calor deferuesceret: dein coniicit se in cubile fessus: visus in eodem strato videre mulierem & attingere eius comam manuum extentu: desilit repentè attonitus, & ad lectulum conuersis luminibus nihil videt: donec bis, terué agnouit, timuit ludibria oculorum: idque pluribus noctibus accidisse testatus est: tandẽ eò res processit, vt miser iturus cubitum, brachia sibi manúsque arctè colligaret, inditis vinculis, ne in somno attrectarent quicqua manus errantes. frustra. simul enim sopor & ligabat sensus, breue ad tempus, & brachia soluebat. Sed nimirum quæ est Dei clementia, diaboli tentatio est infra hominum facultatem: fugauit illũ, qui pro castitate pugnabat, cùm fortiter obstitisset. Rediit tamen victus ad pugnam admirabili arte. Egressus aliquando sacerdos idẽ ex oppido, leuandi æstus, iuxta lacum inambulat persoluens horarias preces Mariæ virgini. Vix ducentos passus processerat, cùm assecutus est eum vir quidam, cũ rutila barba & promissa, vestéque magni precij: insidebat equo pulcherrimo atri coloris, qualis, nullus illis regionibus: famuli erant à pedibus duo: cùm accessisset propius perhumaniter salutauit, numquid ad* Iubilate, *inquit, peruenisti? recitabat fortè Sacerdos illum psalmum, & quod magis mirum, ita pressa voce, vt exaudiret tantum se ipse. tum verò equitem inter & sacerdotem sermo institutus, hoc ordine. Prior eques specie rimantis, quæ est animo tibi infixa cura? quæ sollicitudo mærentẽ exedit? at ille dissimulans, mihi benè est ac bellè: frustrà tibi huius rei quæstio fuit.* Cui eques. *Mi homo, mihi dare verba difficile est, cui datũ olim à Deo, vt introspiciam, quid tacitis cogitationibus volutent homines, agitentq́; cum stetisset* Sacerdos *admiratione defixus, & stupens loquentis habitũ, corpusq́; totũ lustraret luminibus, sumpto animo.* Quod, *si tibi ea est virtus, effare, quæ me angit molestia? si quid fortasse tu plus scis de rebus meis, quã ego ipse. Cui ille: Votũ Societatis Iesuitarũ: hic stimulus cor vellicat, hoc te quietum esse non sinit. Sed tu alias res agas necesse est: ad illã tibi aditus nõ patebit: me vide. Suspicatus alter, ne aliqua ratione inaudisset a nostris. Non certum satis votum illud fecerim, necne: sed vt ita sit, si certũ est Patribus me excludere, non abiiciam animũ, nec me discruciabo: neq́; enim vna est tantũ piè ac sanctè Deo inseruiendi via. Rectè istud quidẽ, ait eques, mitte illã de pectore curam, est tibi ea indoles ingenij, is trũcus corporis, & hæc, super ea, voluntas, vt vel in ista qua nunc vteris ratione vitæ, possis innocentiam tueri. quod si me audis. aliã terram vide. vbi Deo viuas & tibi, Arona relicta. iã me sequere, nec temerè erit consultũ rationibus tuis: optima apud me eris cõditione. nõ iacto inanib. promissis. huc respice, hæc cum diceret, crumenã prægrandẽ manu percutiebat crepantẽ argento. egit gratias sacerdos. nõ possũ ad præsens vti liberalitate tua, vt fidẽ meam præstem Ecclesiæ Aronẽsi, & subitò interfatus eques, quæ isthæc fides, sine publica vlla sponsione aut chirographo? An te. LIII. æris libræ (neq́; enim plures accepisti) addictũ habebũt. Assentiebatur hæc audiens non sine admiratione: sed coniectura ducebatur ad suspicandum, ad illius aures permanasse omnia ab aliquo Aronensi. Tum paulò fidẽtior, Tu verò quo iter intendis? vbi habes?* Pallantiæ *respondit (nomen est oppidi ad lacũ Verbanum) & qui ad nos appellit linter meus, ad vicinalem vsum paratus. agebatur ab vno atq́; altero remige, vtroq́; pullato. aspicit sacerdos, & miratur non antea visum. Nunc, si accipis conditionem, Pallantiæ mecũ eris quamdiu voles, si stat religiosam vitã complecti, vt in vnam admittaris insignẽ & Sanctitate præstantem, curabo. Laudo egregiam humanitatem tuam, qua spontè vteris in hominẽ ignotũ: sed habeo causas remittendi. Hac sermonum vice cũ paulùm subsistere cogeretur Sacerdos, Præi, Domine inquit, post paulò sequar, nec aliter fecit ac dixit. Tũ salutare crucis signum in fronte exprimens, atq́; in loco cordis, & pensilẽ corollam baccis consertam sacris, quis preces numerantur, manu prehendens precedentẽ subsequitur.*] desiere ad crucẽ subitò apparere, eques, famuli, cymba, remigesque. Quis non miretur tot contortuplicatas colubri tortuosi fraudes, vnico Sanctæ crucis signo nebulæ instar dissipatas? Et si non sis (Lector) præoccupatos aut mente vana, nihil dubito, quin VVieri impudentiam, virulento & tortuoso sermone conãtis eleuare, quam ipsemet prodiderat narrationem, sis vehemẽter detestaturus. Illud quoque velim notes, & in memoriæ sinũ recondas, quod B. Fortunatus disertè prodidit, aliquando Sanctos hisce diuinis remediis quædam alia adhibuisse, dicis tantùm causa: vt miraculorum gratiam, hoc quasi naturalis remedij velamento (quæ illorum erat humilitas) obumbrarent, & humanam laudem effugerent, vt de B. Radegunde Regina idem prodidit, eam crucis signo folium pampini addere consueuisse.

a Fortunat. l. 1. vitæ S. Radegun. CC

OCTAVVM præbent *Sanctorum* qui in cœlis beatitudine perfruuntur æterna, *reliquiæ*, de quibus illud, vt in cœlis sic in terris verum, *Nimis honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum.* fremant vt lubet Vigilantiani nostri, in eorum illos Principe D. Hieronymus iam iugulauit. damnauit eos Nazianzenus, damnauit Chrysostomus, damnauit Ambrosius, damnant Ecclesiastici Annales, damnant gesta Sanctorum omnium, damnat, quæ errare non potest in fidei rebus, Ecclesia Catholica. b de innumeris pauca memorabo. Quotannis ad D. Philippi Apostoli sepulchrum in Sicilia plurimos energumenos liberari, adeò vt anno 1541, plusquam ducentæ fœminæ huiusmodi fuerint numeratæ, auctorem habeo Thomam Fasellum *li. 10. de rebus Siculis cap.* 2. idem cernimus in Brabantiæ Gela, ad S. Dympnæ sepul-

b D. Hieron. cõtra Vigilantiũ D. Naz. orat. de B. Cypr. circa fin. D. Chryso. in orat. contra Genti-

les de ſancto Babyla,& homili.26. in 2. ad Corint. Amb.ſerm 77.& 91. Rufin.li.2. hiſt.ca.25. Socr.l.3.c. 16. Euagr. li.1. ca.16. Sozom.l.7 c. 26. Nicepho.l.10 c.8. Greg. Turonen. l.2.de glor mart.c.45. plures alios citat ex noſtris Io.Gibbonus erud. Diſput. de Sanctis a n.319. excuſa Treuiris.& Boſius l.15.de ſignis Eccl. c.7.11. & 12.&Thyr p.3.de dæmonia. ca. 43.& adhuc accuratius p. 3. delocis infeſtis.c.67. Hi multos citãt, quibus addo Theofri. Abba. ſer. de veneratione Sanctorum, & ſer.deSanctorum reliquiis.

a Sur.tom. 7.ex Anonymo coætaneo S. Godefr.

b Emſerus c.25.eius vitæ.

c lib.4.de ortod. fid. cap. 1.

chrum,in Flandriæ Rothnaco,ad reliquias S.Hermetis. ſcribit Turonenſis puerum ægrotum, cùm hariolo traditus fuiſſet ſanandus incantionibus, ſortibus,ligaturis;pro vita morti mancipatum: aliũ eadem lue laborantẽ,ſumptis de ſepulchro S.Martini pulueribus ſanitati reſtitutum. *(d.c.45.)* idem narrat, Iuſtinum magicis præſtigiis ac laruis mirè infeſtatum,ſuppoſuiſſe capiti frenum Conſtantini, in quo claui Dominici vnius virtus intexta,& tertia vexationis nocte quietem recepiſſe. *(de gloria Mart. libr. 1. cap. 6.)* Georgius Monachus ſcribit oleo ſanctarum reliquiarum, addito ieiunio & oratione, multos dæmoniacos à B. Auxentio ſanatos. Hanc virtutem ſepulchro S. Hereberti Colonienſis Epiſcopi, tribuit etiam Rupertus Tuitienſ. *cap. vlt. eius vitæ:* de ſepulchro Lutgeri Monaſterienſis Epiſcopus referunt Monachi VVerdenenſes *libr. 3. vitæ eius cap. 6.* de lipſanis capillorum S. Vincentij Ferrerij Petrus Rauzanus, *libr. 4. vitæ illius cap. vlt.* de S. Guthlaci zona Felix Crolandienſis *in eius vita,* de S. Richarij corpore Albinus Flaccus, *in eius vita.* Apud Cappenburgum quidam multas malignorum dæmonum infeſtationes patiebatur, vt adiit ſepulchrum B.Godefridi omnia dæmonum phantaſmata euanuerunt[a]. Meritò itaque S. Benno Miſnenſis Epiſcopus toto vitæ ſuæ tempore religiosè reliquias ſanctorum colens, eas tanquam cœleſtem quendam theſaurum venerabatur[b]. Meritò B. Ioan. Damaſcenus ſanctorum reliquias vocauit, *fontes ſalutiferos, ex quibus plurima ad nos beneficia manant, ſuauiſſimúmque vnguentum profluit*[c].] Meritò tot olim & hodie ad eorum ſepulchra inſtitutę fuerunt peregrinationes, & ſuſpenſæ tot corollæ, atque anathemata. Cauendum dumtaxat, ne quas in hoc cultu Sanctiſſimo ſuperſtitioſas cærimonias miſceamus, vt monet Silueſt. *verbo reliquiæ.* Sanctis enim odioſa ſuperſtitio, grata religio. Teſtata id fuit B. Glyceria martyr, ex cuius corporeis exuuiis vnguentum ſuauiſſimum, & ſaluberrimum morbis omnibus medicamentum fluere ſolebat: quadam verò die, cùm Epiſcopus Perinthi inſcienter argenteũ quoddam Vaſculum emiſſet, quod Magicis miniſteriis impenſum fuerat, continuò deſiit ſacri fluor vnguenti. *Re noua perculſus Antiſtes ad preces confugit, diuinóque impulſus ſpiritu vas nouum amouit, & antiquum repoſuit, ac protinùs vnguentum ſicuti prius ſcaturire cœpit. Quocirca rem diligentiùs inquirens, comperit vas illud nefandis rebus ſeruiiſſe, quod ſimul atque ad Imperatoris aures peruenit, habita quæſtione, tanti criminis reum, vti par erat, ſupplicio affici iuſſit.] Narratur à Nicephoro libro 18. cap. 32.*

DD

d c.in Sabbato, & c. nec quenquam de conſecr. d. 4.

e Alex. I. ep.1.Conc. Nannetẽſ. c.5.Rhegino l.1.de diſcipl.Eccleſ.c.210.

f l.2. epiſt. de reb.Iapon. ep. 1.

NONVM, in Eccleſia quóque vetuſtiſſimum, & miræ efficacitatis eſt, *aqua benedictione ſacra & ſolemni ritu ad id inſtituta*; eáque duplex, vna baptiſmalis in vigilia Paſchæ & Pentecoſtes conſecrari ſolita, quæ iure Canonico comprobatur[d]: altera luſtralis, ſingulis Dominicis initiò primi ſacri conſecrata, nominatim ad dæmonis impetum reprimendum, & alia pericula auerruncanda, iam in vſu ante Alexandri primi tempora, & ſemper à Catholicis omnibus, magno cum fructu, retenta honoratáque[e]. Meminit *in vita D. Gregorij Magni* Ioannes Diaconus monaſterij, per eius aſperſionem, à dæmonibus liberati: hodiè miraculum iſtud apud Indos ſæpè renouatur[f]. Plura referunt alij exempla. de Ioſepho quodam Epiphanius; ſcribit, cùm adhuc ille Iudæus eſſet, inſanum quendam ab eo per aquam cruce ſignatam, ſanitati reſtitutum: de fœmina, quæ magicis præſtigiis in equam transformata putabatur Palladius teſtatur, cùm B.Macarius aquam benedixiſſet, ſupérque caput eius precatus fudiſſet, feciſſe; vt, quod erat, omnibus videntibus fœmina videretur[g]. Apud Theodoretum Marcellus Epiſcopus Iouis Apameni fanum cùm dirueret, atrum dæmonis ſpectrum flammæ vim ne materiam ligneam depaſceretur, impedire cernens, aquam ſignaculo crucis muniuit *(h. benedixit,)* & ea iuſſit flammam aſpergi. contactum non ferens improbus ille aufugit, & aqua quaſi oleo excitatus ignis, momento temporis fanum conſumpſit. B. Theodorus Archimandrita noxas omnes aqua benedicta ſolebat repellere, etiam morbos à dæmoniis illatos, vt *à Phentino illo apud Tantandiam, qui obuius dæmoni in forma canis, ſolo illius hiatu in grauiſſimam ægritudinem inciderat: vt à Theodori cuiuſdam tribuni domo, in qua homines & animantia omnia à dæmonibus cruciabantur, & cùm domeſtici pranderent aut cœnarẽt, lapides ſuper menſas iaciebantur. Ex quo magnus omnes terror inuadebat, & mulierem telæ rumpebantur, & tanta ſerpentium & murium multitudo domum occupabat, vt præ formidine in eam ingredi nemo auderet. Domum igitur Dei ſeruus ingreſſus, totam noctem pſallendo & Deum obſecrando traduxit: & aqua, cui benedixerat, totam domum aſpergens, eam à ſpiritibus immundis liberauit.]* Hactenus Georgius presbyter ſæpiùs iam citatus. Idem poſtea hoc quoq; recenſet illuſtre miraculum: *Apocomenſis vici incolæ bouem occiderunt, vt carnibus eius veſcerentur. Contigit autem vt omnes, qui ex illis carnibus comederant, in morbum inciderent, & iacerent vt mortui. & quicquid carnis reliquum fuit, nigrum euaſit ac fœtidum. Qui igitur ex carne illa non guſtarant, id, quod acciderat, viro ſancto nunciauerunt. Qui reſpondit, exitium iſtud à phalange dæmonũ, qui per lebetes pertranſierant, proueniſſe. Et cùm eo tempore non poſſet cũ illis diſcedere. benedixit aquæ, quam per vnum è fratribus miſit, vt periclicantes conſpergeret, eiſque bibendam propinaret. Quo facto, cuncti tanquam è ſomno ſurrexerunt, præter vnum, qui mortuus eſt. Ioannes enim procurator, cuius fratri ea calamitas contigerat, non exſpectans viri ſancti benedictionem, accurrit ad mulierem veneficam, &, dum eius incantationes adhiberet fratri, ille animam egit.]* S.Huberti Epiſcopus Leodienſis, veri dęmonomaſtygis habitaculũ multiplices cateruæ dęmonum inuaſerant: id animaduertens vir Dei, puero dixit; *Vade aqua quæ Sacerdotali conſecratione ſale admixto benedicta, & ad effugandam inimici nequitiam orationis virtute imprægnata eſt, liquórque olei itidem* (en chryſma) *Apoſtolica auctoritate benedictus, huc deferatur: quorũ aſpergine atque litura, mox ita effugabũtur hinc inimici virulenta phantaſmata, vt ampliùs ſua nõ audeat inferre machinamenta.]* Hactenùs Anonymus D. Huberti diſcipulus vel familiaris, ſcriptor vitæ illius. S. Eligius Nouiomenſis Epiſcopus, quinquaginta amplius energumenos ſimul, porrecta eis aqua benedícta liberauit, vt refert æqualis eius S. Audoënus[h]. Sed & S. Laurentius Dunelmenſis in Britannia, & S. Annon Archiepiſcopus in Germania, & S. Maclouius in Galliis, aliique duo apud Petrũ Cluniacenſem, ſæpè dæmones hoc rore fugauerunt[i]: nonne contumaciores dæmone Germani, Galli, Britanni Caluiniſtæ, qui tam ſacram vndam, vt hydrophobi atque lymphati auerſantur? horum vnus è numero VVierus ſcribere fuit auſus, in Græcorum Eccleſia hanc aquæ benedictionem, vt ſu-

g Epiphã. hæreſ. 30. Pallad.Lauſiac.c.19. Theodor. l.5. hiſt. cap.21.

h l. 1. vitæ S. Eligii c. 20.

i vide Surium in vitis horũ Sanctorũ. & Cluniacenſ.l.1.ca. 7.& 14. & plura recẽſentem de vi aquę benedictæ Gretzerũ lib.4. de Cruce c.36.

perſtitio-

perstitiosam damnari. quæro in qua? non veteri. quomodo Theodorus, Theodoretus, Palladius approbarent? Agnoscit aquæ benedictionem D. Dionysius Areopagit. *c. 2. de Eccles. hierarch.* & in Scholiis ad eum agnoscit Pachymer. *fol. 128.* An ergo in adhuc recentiore Schysmatica? nihil miror hæretico tales placuisse duces. Sed accedant & certæ fidei quædam narrationes. *Rigæ anno 1583. Ruthenus quidam, cùm sæpiùs moneretur, vt cum Ecclesia Romana rediret in gratiam, semper autem obsurdesceret, sine pœnitentia decessit. Ex eo die varia se in eius domibus spectra domesticis offerebant, assidentibus auferebantur mensæ, nemine comparente: cubiculorum fores, non modò pessulis verùm etiam sera pensili obfirmatæ, totis cardinibus euertebantur. è summis ædibus lapides ingentes iaciebantur pice fœdati, quos se tractasse perhibet Sacerdos è nostris: quidam autem* Polonus, *quem pater idem se vidisse affirmat, adeò grauiter est vulneratus in vertice, vt dies aliquot iacuerit semiuiuus. in eadem domo cùm multum straminis esset, id totum in minutissimas partes comminutum est. Denique hæc & id genus alia cernebantur plena terroris, quæ non obscurè quantum sibi ius in iis ædibus sumpsisset* Satanas, *indicabant. ingressus in eas is, quem dixi, Sacerdos cum comite altero, aqua benedicta thureque adhibitis expiauit: quo exorcismo omnis tumultus dæmonum conquieuit, id quod multis deinde gratiis ædium Domini testati sunt.*] *ita litteræ Collegij Rigensis illius anni.*

In Mexicana prouincia sedes etiam Pascuaræ Societas nostra posuit, ibi circa annum 1587. (*vt litteris prouinciæ illius accepimus*) erat *Indæ fœminæ puer, quem cunctis noctibus cùm cubaret, eripi sibi à latere sentiebat, deinde reponi, quo raperetur ignara, ipse puer interea vitali spiritu in dies egesto lenta tabe properabat ad finem. huic puero salutare fuit in ædem sacram deduci, & lustrali aqua, adhibitis comprecationibus sacris, adspergi.*

Sequenti anno octuagesimo octauo, *Viro cuidam Treuiris mulier rustica nescio quid ouorum offerebat, excipit pileo pedissequus, mox pileum ouis expositis imponit capiti, & statim vsque adeò vexari cœpit dolore, vt penè desiperet. confugit nescius quid ageret in ædem sacrã, incensum caput immergit in vas promptum aquæ lustralis, conualescit, maga comprehensa in quæstione dixit, oua sic fuisse venenata, vt gustantibus interitum, extuberationem tangentibus essent paritura.*] *Litteræ Treuirenses anni 1588.*

Mussiponti anno 1593. *Virgo ætate prouectior, tot incita furiis, vt obsessa diceretur, recitatis à Sacerdote nostro Litaniis: infecta altera maleficiis, epota salutari aqua: alia vexata à maligno spiritu, appensa ad collum sacra cera cœlestis agni ad se rediere, mox & confessæ decessere è vita, cùm essent precibus intentæ.*] Sic *Litteræ* P*rouinc. Franciæ illius anni.*

Franciscus Lopezius Gomara quoque testatur dæmonum ludibria & apparitiones apud Indos tribus potissimùm remediis discuti & depelli solita efficacissimè; Venerabilis Sacramenti Eucharistiæ præsentia, Crucifixi imaginibus illatis, & aquæ benedictæ aspersione. idque non semel ipsos cacodæmones Indis confessos. *lege Hist. Mexicanæ cap. 235.*

DECIMVM exhibent remedium res aliæ Catholico ritu solitæ benedici ad hunc effectum, vt cereæ formæ orbiculares *Agnos Dei* vocamus, propter agnum vna in facie impressum: de quorum effectibus liber exstat Vincentij Bonardi. multa quoque Petrus Matthæus in 7. Decretal. cùm consecrantur à Pontifice Maximo, postulat ille à Deo, vt deuotè gestantibus Deus tribuat, quæ breuiter his versibus complexus fuit Frusius noster:

Postulat in primis sacrati aspectus vt agni.
Agnum ad cœlestem concita corda leuet:
Vtque salutiferæ memores vitæque necisque,
Criminis & vitij noxia vincla terant.
Hostis vt insidias Stygij ac certamina vincant,
Decipulas mundi, carnis & illecebras:
Corporeos nobis morbos, casúsque repelli.
Præsertim horriferos, mortificósque petit.

Item *grana benedicta, cerei benedicti, sal benedictum, & panis benedictus.* Inter quæ panis benedictio tum ob antiquitatem, tum ob crebra miracula, celeberrima sanè videtur. Etenim & meminit illius non vno loco D. Paullinus in Epistolis [a]: & eo vsi contra dæmones varij Sancti viri, vt B. Elphegus Cantuariensis in Danis sanandis (*auctor Osbernus in eius vita*) & S. VVolphelmus Abbas in morbidæ fœminæ curatione (*auctor Conradus eius discipulus in vitâ S. VVolphelmi*) & B. Hildegardis cum improbo amore nobilem puellam Treuirensem liberauit (*Theodoricus Abbas lib. 3. de vita Sⁱ Hildegardis cap. 9.*) & S. Marcellus Abbas Eugenij cuiusdam vxorem ex ipso mortis limine in vitam reduxit, vt narrat mense Decemb. Metaphrastes. Sed ista satis multa piis, impiis nihil satis, vt credant, quiduis plus satis, vt nauseent. *Lege, si lubet, Gretzerum li. 3. de S. cruce cap. 37.* Accipite & ista ex Epistolari Historia paucis nota: *Drepani fuit anno 1585. paterfamlias quidam, cuius in ædibus, variæ dicebantur aliquot iam menses ex oculto voces existere. familiaris is erat dæmon, qui variis modis conabatur hominibus illudere. iaciebat saxa prægrandia, nullius tamen capitis detrimento, vasa quoque domestica altè iaculans, non frangebat. cúmque in his tectis fidibus caneret adolescens, dæmon, cunctis audientibus, lasciuis cantibus prosequebatur testudinis sonum, aperteque dæmonem se esse iactabat. cúmque ædium Dominus vna cum coniuge quoddam in oppidũ, ad sua negotia discederet, comitem sese dæmon adiunxit: cùm autem ille madefactus aqua pluuia rediret, nequam spiritus anteuertit sublatisque de via clamoribus, præmonere domesticos cœpit, ignem vt exstruerent, herum iam esse in ianuis, totum imbribus madefactum. Verùm cùm ita se illudi Dominus ædium intelligeret, minitatus est dæmoni adducturum se patrem de Societate, qui è suis eum sedibus exturbaret. ille verò, ne id faceret clamitare, minitarique inimicitias, & odium, & quamdiu Pater in iisdem ædibus versaretur fore, vt sese conderet & occultaret. Venit tamen herus ad patrem, & rem illi narrat ex ordine, domum etiam mutat, & se illis molestiis liberet obtestatur. Pater ne imperita multitudo elata cupiditate videndi, id quod fore videbatur, raccurreret, ad eum sibi proficiscendum non censuit: tantũ monuit vt ipse, & tota eius familia* ablutis generali confessione peccatis, cœlesti pane *se confirmarẽt, cauerentque ne quis aut ex domesticis aut ex externis, sermonẽ cum hoste miscerẽt, nevè ex eo, vt antea fecerat, occulta perquirerẽt, riderent potiùs, quæ ab eo dicerentur, & vt orta ex mẽdacij patre planè contẽnerent. Illi cùm se facturos recepissent omnia, dedit eis pater ex consecrata* cera agni cœlesti simulacrum, *quod filiæ ceruicibus, vt quæ omnium maximè à dæmone vexabatur, insererent. Hic terrere dæmon cœpit clamoribus filiam, minitarique ni ceram illam abiiceret, fore vt ei obtorto collo animam eriperet. Sed illi patris monita & consilia secuti, cùm loquenti responsa*

[a] vide Stepah. Durãti. l. 2. de ritibus Eccles. Cath. cap. 58.

nõ redderẽt, ſeſeq́; inuicẽ cõtra hoſtẽ Sacramentorũ telis armarẽt, facilè ſe ab eiꝰ inſidiis moleſtiisq́; tutati sũt

In Treuirenſi ditione hoc ipſo tempore, vt ſunt plurimæ illic ſagæ; *quædam puerum octo circiter annos natum, ſuis præſtigiis ac carminibus circumuentum, in eas ſedes ſolita erat abducere, vbi per licentiam noctis ac tenebrarum nefariis luſibus indulgerent, hic ſuæ quóque partes puero dabantur, vt dum illæ choreas conſertis manibus inter ſe ducerent, is earum ſaltationem tympano proſequeretur: nec modò ludorum erat chorique ſpectator, ſed ſæpè etiam præſtigiarum quibus illæ humanis corporibus vitiisq́; nocent. Hunc Archiepiſcopus deductum in aulam custodiri iuſſit, vt Catechiſmo cuius erat planè rudis, imbueretur: cui cùm ſacerdos noſter* effigiem cæleſtis agni, *de ceruicibus ſuſpendiſſet, noctu adfuit dæmon, grauiterq́; puerum increpans, quòd tam facilè ſe decipi paſſus eſſet, iuſſit ceram illam, ni vapulare vellet, abiicere? territus puer imperata fecit, continuóque dæmon, eo quod iam metuebat amoto, ad muros vrbis eum abripit, nigróque impoſitum hirco, ad impuriſſimas ſagarum regiones momentò transfert. Qui cùm aliquamdiu inter veneficas latitaſſet, reſtituitur iterum in Palatium, fractâ implicitaque nodis reſticulâ, vnde cera illa pendebat.*] Is puer Archiepiſcopi & Ciuitatis petitione in Collegio noſtro incluſus ſeruatusq́; donec doceretur quæ ad diſciplinam Chriſtianã neceſſaria, vt cùm poſtea rediſſet in aulam, Sacramẽtis religiosè munitus à dæmonum laqueis eriperetur, quod & denique factum, etſi poſtea relapſum criminis poſt aliquot annos pœnas dediſſe debitas inaudiui.

Anno ſubſequente in eâdem ditione fuit adoleſcens ruſticus, ſed peracri ingenio intra quintum decimumannum. Hic non ſemel acceſſerat ad feralem locum vbi permiſti feminis mares, & ætatis teneræ maioribus dæmone magiſtro epulabantur, noctis licentiâ diſcrimine pudoris extincto. *Ipſe tamen nondum Deo Deiparæq́; renunciarat, execrandas nondum precationes fecerat dæmone præeunte. Felix tantùm cerebrum cùm ſumpſiſſet in cibum, decreſcente luna ſentiebat ſibi mentem imminui. Vbi Treuirenſem ingreſſus eſt vrbem, quam nunquam antea viderat, eò nimirum ducente ad ſupplicium, qui duxerat ad maleficium, vti fanaticus deductus eſt in ædes Principis, vt, ſeorſim ab aliis certa in domus parte curatus à noſtris, dæmonem excuteret. Sed cùm ei nulla à dæmone nocte daretur quies: coniuratiſque à quibus diuerberabatur, vel* cereâ effigie ſacri agni, *quàm ad collum habebat, auulſa, Archiepiſcopo placuit mitti in Collegium Societatis: nec hic quidem fuit miſero pax, niſi ſolemni ritu cubiculo expiato, pretium erit quædam ex iis memorare, quæ ab ipſo narrabantur, ita enim ipſimet Antiſtiti ille: cùm exerceretur noſtra comeſſatio, fuit vnus è tua cohorte, qui gloriatus eſt quadam nocte (indicabat enim eam quæ fuiſſet) dormienti tibi potionem peſtiferam ingeſſiſſe, reperto ad te aditu ex occaſione,* agni Dei, *quem iturus cubitum reliqueras imprudenter in menſa, quod ſi paulò capacior fuiſſet calix, mortem non effugiſſes. Certè ipſe Archiepiſcopus dixit, ſe poſt illam noctem ita infirma fuiſſe valetudine, vt per aliquot dies decumbere cogeretur. Cùm hæc dicens in magna corona nobilium non faceret fidem, ad Præfectum Vrbis, quin & te, inquit, noſtræ Lamiæ bis inuaſerunt, ſed ab ea pixidula quam fers continenter, vbi ſunt imagines binæ, & neſcio quid conſecratum (* Agnum Dei *intelligebat) ſunt à conatu repulſæ, de harum geſtatione rerũ confeſſus eſt præfectus.*]

Alius à dæmone obſeſſus, *canem magis ringendo & latrando, quam ratiocinando & loquẽdo hominem, ſe eſſe oſtendebat: hic à Burgundia vſq́; ad nos adductus, viq́ue ſumma compulſus in templum, non prius deſiit canem agere, quàm* agnus Dei, *in collum inſertus eſt: tum demum obmutuit, & humanitati redditus, ſalutari animum confeſſione purgauit, idem amuletum,* alteri fuit eodem morbo laboráti.] *Ex litteris Germaniæ ſuperioris, collegij Friburgenſis,* Anno 1590 ex eâdem Prouincia in hæc verba Oenipontani; *vt grauitati morborum medicamentorum reſpondet vtilitas, terriculis diaboli opponitur multis in locis,* ſacrarum plangunculárum, *vſus, ex eo genere nonnulla ponentur. Affirmabat ſe quidam inferis deſtinatum ob ſcelera commiſſa, furiisq́; agitatus inuocabat dæmonem ſubinde, quem & adeſſe monſtrabat, patientibus aliis, indicis intentu: hunc perſanauit vnus è noſtris mollibus primò delinitum verbis, mox etiam ad confeſſionem adductum, donata, quam piè demitteret in pectus,* bullâ agni cæleſtis. *Corpus quidam animámque diro animarum prædoni deuouerat tempore præſtituto: hora ferè inſtante, vt ſæpè praua conſilia, & nimium calida reputátur poſt factũ) mæſtus atque anxius adit ſacerdotem: eum dum conſulit trementibus labris, deerrantibus oculis, repentino pauore, Opem, exclamat, infelici, opem, quem tu expedis, pater, auxiliare aliquod ſacrum. Quærenti noſtro, ecquid noui? Aſtat, inquit ante oſtium hoſtis, periens abeuntem & hoſtili vultu minitans raptum ex condicto, ergo huic quoque ſimile remedium allatũ eſt. Neque hæc ſunt fama incognita. Ruſticus cũ inaudiſſet Oeniponti agere viros, qui veneficia & præſtigias certis medicaminibus abigerent, in collegium venit, medicinam (hoc verbo vtebatur) petens aduerſus diabolum. interrogatus quid intelligeret nomine medicinæ: haut ſcio, reſpondit: nihil enim præter auditum habeo: ſed iſtud quidquid eſt, diabolum fuget. Data igitur particula cerea, quam ſalutarem ſenſit adeò, vt paulò poſt vni è noſtris ipſius oppidum iter facienti, cùm propterea obſideretur à pluribus, ſeptuaginta ampliùs fuerint diſpertiendæ.*]

Tum etiam è Turonenſi collegio perſcriptum; *Puella recens nuptui collocata, poſt horarũ triũ irritam luctam cum horrendo ſpectro, ſono vocis motuq́; corporis energumenã referebat: mox breui geſtatiõe ſacratæ agni imaginis, quã à nobis acceperat, eſt in priſtinũ reſtituta.*]

Sub idem tempus Auenioni mulier maligno vexata ſpiritu, *cui ſuaſerat vnus è noſtris vt conueniret ſacerdotem (dato interea parentibus cæleſti agno, quem ignaræ inſuerunt in veſtem) cùm conſilium obliuiſcitur, aut differt, à quatuor quaſi felibus per feneſtram raptata eſt ſupra domeſticum tectum: mox audiuit humana voce minantem præcipitium, niſi ceream imaginem abiiceret, quam in veſte habebat. Intellexit illa quid eſſet, & agnouit ſuaſores mali. ergo magno animo negauit facturam, ſtatímque conuerſa ad preces, relicta eſt (vt eam inuenit maritus excitatus clamoribus) de tecto ſuſpenſa.*]

Anno 1590. Treuiris, *acceptã adoleſcens iniuriam, cũ inſigni rerũ iactura, à quibus minimè debebat ferebat iniquiùs quàm Chriſtianũ deceret: ita dolore atrox & mœroris immodicꝰ, cùm ſub crepuſculũ ſolus obambulat, dæmonẽ haut occaſionũ ignarũ, aut ſegnẽ, obuiũ habuit, effigie viri nobilis, atro colore. exhorruit primũ, ſed ſalus dicta timorẽ dẽpſit. Quærenti cauſã triſtitiæ, reſpondet quod erat: tum dæmon præciſam omnem ſpem recipiendæ pecuniæ per validiorũ potẽtiam interuerſæ: proinſe ſequatur: cõpenſaturum omnia leui negotio: Cui adoleſcẽs. A notis mihi & ab amicis imponitur, & habebo fidẽ ignoto, & quẽ nũc primũ adſpexi? bone Deꝰ. Hoc extremo dicto velut fulminatũ monſtrũ hominis in aurã ceſſit. poſtridie eâdem horâ idem agitanti, offert ſe mu-*

En vnum remediũ.

lier amœno cultu, orat breue ſpacium ſecreti receſſus: abnegat iuuenis: inſtantem, repellit. Exin ſuadet illa, profrat è cubiculo gladium, & in aduerſum parietem impingat: recuſat principiò: demùm, neſcius quid ageret (aut cura abſtulerat mentem) morem gerit: inter feriendum parietem, Deus benè vertat, exclamat: hoc quoque ſecundum fulmen dæmonem abegit. Rediit & tertiò (hærebat enim adhuc infixa animo ſolicitudo, & pellax non deſerebat) mulierem aſſimulat pollentem ætate ac forma: in ſtuprum illicit laſciua voce geſtúque, nec ſe continet intra verba, vim adfert renuenti: vociferatur iuuenis opem implorans: accurrentibus ſubitò domeſticis, improba facies euanuit: at ipſe confectus laſſitudine linquente animo repertus: rogatus timoris cauſam & clamoris, ne hiſcere quidem: adeò iacebat rigentibus oculis exanimatus, per metum etiam voce amiſſa: igitur collocatur in lecto ac refouetur, ſimúlque reuocatur animus aſperſu aquæ piacularis. poſtridie rē omnem exponit, & noſtrorum ſuaſu ſacris myſteriis, conſecrata cera, cæteriſq́ armis formidatis diabolo, inſtructus, ita perterrefecit aduerſarium, vt apparere deſierit.] *Bencius in litteris Rhenanis d. anni.* Fit tamen aliquando Dei permiſſu, vt hoc remedium non iuuet, maximè quando per aliud glorioſiùs vincere decreuit Deus vt per nudum nomē IESV vel MARIÆ. veriſſimo id euētu comprobatum Auguſtæ Vindelicorū anno ſupra milleſimū & quingenteſimum nonageſimo primo. *vbi adeptio conſecratæ ceræ cum imagine agni, multis præſens remedium in horrificis à diabolo monſtris, & terroribus nocturnis fuit: alicui tamen, quaſi contemneret dæmon, palàm apparens, & magna oblata vi argenti ad flagitia impellens, retinaculo perrupto, abiectóque inuolucro; IESV & MARIÆ inuocata nomina ſaluti fuère.*] Idem in litt. Germaniæ Superior.

En Secundum. Tertiū. Quartum.

Anno 1589. mulier quædam quæ chirographo, quod proprio ſanguine conſcripſerat, ſe dæmoni deuouerat; *cùm reſipiſcenti illud dæmon ſæpiùs oſtentaret, freta,* diuini agni, *præſidio, cuius imagine pectus munierat, cùm reddi chirographum ſibi iuſſiſſet, tandem vidit illud in cinerem & fauillam conuerſum ad pedes ſibi abiici.*] Idem in litteræ Colonienſ. & Treuir. Collegij.

VNDECIMVM ſunt *pia ſcripta ſeu amuleta ſacra* ad collum appenſa, *vt ſymbolum apoſtolicū,* Initium Euangelij D. Ioan. *In principio erat, &c.* vel pſalmi alicuius particula; quo & olim vſi multi, & ſcribit Eman. Coſta [a] Hormutij noſtris temporibus, hoc pacto dęmonē ex energumenâ pulſum. Sed vt hoc remedium ſit licitum, duas cōditiones B. Thomas exigit [b]: Prima eſt, vt piis verbis nihil ſuperſtitioſum admiſceatur, verbi gratiâ, ſi fideret quis figuræ, colorive litterarum, vel modo ſcripturæ, vel materiæ membranæ, vel atramenti. ſecunda conditio, vt recta ſit gerentis intētio, veluti ſi piis verborū ſenſus obſeruetur, ſpes verò figatur in Deū, idque fiat vel ad profeſſionem fidei veræ, vel ob alium pium & ſanum finem, effectúſque à diuinâ potentiâ, ſub eius beneplacito, expectetur. Vide quę diximus, *li. 1. q. de Periaptis, & periāmatis.* Duodecimum accedat, fidei datæ Deo præſtatis pura ſeu VOTORVM PERSOLVTIO. Narrat M. Baronius Annal. Eccleſiaſt. tom. XI. anno CHRISTI. 1004. ex M.S. codice Caſſinate: quendam Franconem Maringum (familia adhuc ſupereſt inter Moſellanos) promiſiſſe Ioanni Canapario ſe cum illo religioſum habitum ſuſcepturos in SS. Bonifacij & Alexij Romæ monaſterio; ſed promiſſi contemptorem à Deo lue anginariâ percuſſum. Vicinâ morte delatum ad monaſterium, petiiſſe inſtanter, vt in Monachū reciperetur, tādem obtinuiſſe. *Poſtquam igitur* (verba ſunt auctoris libri) *hæc acta ſunt in monaſterio, volens Deus oſtendere, quantum interceſſione horum ſanctorum flectatur ad miſericordiam, & quā liberaliter liberet peccatores ad eos confugientes: permiſit cuneum equeſtrium armatorum malignorum Spirituum per ſupradictam viam ſacram viſibiliter deſcendere, prædictum Franconem requirentem, quem iudiciaria definitione ſe ſeruum viciſſe glorianter iactabat. Taliter enim alterando, ablatū perquirendo viſi ſunt veniſſe ad portam monaſterij. Vbi non inuenientes eum reuerſi ſunt triſtes multa nefaria iactantes in Sanctos. Qui dum requiſiti fuiſſent à vicinis monaſterij, quid hoc eſſet, reſpōſum: Franconem ſeruum eorum ablatū à Bonifacio & Alexio, & muſſitando adiiciebant, remanſiſſe per quod eum vincere putabant. Quod vbi Abbati & Fratribus ab audiētibus nunciatum eſt, ſubtiliter perquirentes profeſſionem regularem non illum feciſſe inuenerunt. Qua ſtudioſè facta anima illa carne ſoluta eſt. Ex quo datum intelligi, quod miſericordiſſimus Deus, quem cuncta monaſtici ordinis implere permiſit, meritis Sanctorum Bonifacij & Alexij, quorum ſuffragium toto corde petierat ab omnibus inſidiis inimicorum eripuit, ad laudem & gloriam nominis ſui. Amen.*

a Cōment. rer. Indic.

b 2. 2. qu. 96. art. 4.

* corr. euiciſſe.

VLTIMVM accedat, *pulſatio Cāpanarum Eccleſiæ Catholicæ* (nā hæretici magis oblectantur tonitruis bōbardarum) quam docet experientia quotidiana dæmonibus adeò infeſtam & inimicam eſſe; vt ab iis excitatæ tēpeſtates, vel ingruentes impediātur, vel iam ortæ ſedentur & aliò auertentur, vt rectè docuit Concil. Colonienſe [c]; & cōfirmat exemplo quodā Venerabilis Petr. Abbas Cluniacenſ. [d] *Cùm aliquando* (inquit) *frater quidem, Ioannes nomine, natione Italicus, irregularis diſciplinæ ſeueritatem faſtidiens, etiam fugere de monaſterio cogitaret: ipſe ei diabolus Abbatis ſpecie aſſumpta ſe obtulit. Nam duobus dæmonibus in ſpecie monachorum ſe comitantibus, fratri in quodam monaſterij loco ſecreto ſoli reſidēti, multáque ſecum voluenti, opportunum fallendi tempus ſe inueniſſe credens apparuit, eiq́ aſſidens dixit: Ego (frater) modò huc hoſpitandi cauſa diuerti: ſed caſu te conſpiciens, agnoui multa te ſollicitudine laborare, multóſque in corde tuo cogitationum æſtus verſare. Quorum cauſa, licet quibuſdā referētibus mihi ex parte nota ſit: ſi tamen eam pleniùs indicaueris, potero fórſitan vtile tibi dare conſilium. Vnde, quis ſis, & quare mæſtus ſis, amico quærēti expone. Cúmque frater ille ignoto, vt putabat, homini ſecreta cordis ſui aperire formidaret, & ſe tantummodò natione Italicū eſſe reſpondiſſet: dæmon, qui monachus videbatur, adiunxit: & ego ipſius regionis abbas ſum, & tibi benè in omnibus auxiliari poſſum. Noui enim, licet tu reticeas, quòd Abbas Monaſterij huius & cæteri malè te tractant, néque vt dignum eſſet honorant, inſuper multis ſæpè iniuriis vexant. Vnde admoneo te, vt tibi cōſulas, & locum hunc omnimodis pernicioſum derelinquas, & mecum recedas. Paratus enim ſum te ab his malis eripere, & Abbatiam meam, quæ Cripta ferrata dicitur perductum, omni te ibi honore ſublimare. Ad hoc frater reſpondit. Ego hinc exire nullo modo poſſum, quia & clauſura monaſterij prohibet, & fratrum me multitudo circūdat. Tunc diabolus; Nec ego, inquit, quamdiu hîc fueris, te in aliquo iuuare potero: ſed fac qualibet arte, vt ſepta monaſterij trangrediaris: quod poſtquam feceris, ego ſtatim adero, téque ad locum meum, vt dixi perducam. Sed miſericors Deus, qui non permittit nos tentari ſupra quam ferre poſſumus, non vltrà paſſus eſt hoſtē procedere: ſed,*

c cap. 24.

d libr. 1. de miracul. cap. 13.

ſicut

sicut, scriptum est, qui fecit illum, applicauit gladium eius. *Quando námque hoc agebatur, fratrum conuentus in refectorio, ex consuetudine, hora cænandi residebat: qua expleta, à Priore, secundùm morem, vno ictu scilla percussa est. Quo sono audito mox dæmon, qui Abbatem se fingebat, actus diuina virtute, à fratre cui loquebatur se abripuit, & præcipiti cursu ac maximo impetu ad latrinas, quæ proximæ erant, tendens, vidente fratre iam dicto in earum se inferiora demersit.*] Idem quotidiè fatētur maleficæ, si, quando à dæmone ad conuentus feruntur, vel inde domum referuntur, signum campanæ audiatur; confestim dæmones ipsarum baiulos spurcum onus in solum deiicere, & fugâ trepidos dilabi. Recentiores historias ex actis iudiciariis fidelissimè deprompt as, cum Martino de Arles, & Grillando, non paucas nec illepidas suggerunt Binsfeldius, & Nicol. Remigius [a]; qui sapienter nos admonet cauere à duabus technis Lamiarum, mendacio consutis: dum inquiunt primò hunc sonitum campanarum inefficacem esse, postquam tempestas se in territorij, vbi campanæ sunt, terminos penetrauit: quasi verò aliquæ potentiæ diuinæ sint metæ ponendæ; vel Deus non semper paratus sit nos à maleficiis, cùm expedit, eruere. alterum, dum aiunt, non prodesse sonitum campanæ, cui dum lustrabatur, concubina Sacerdotis nomen imposuit. quo quid magis ridiculum?

a Arles, tractat. de superstit. Grillā. lib. de sortile. q.7. Binsf. de confes. Male. post. concl. vlt. dub.6. Remig. lib. 1. dæmonolat. ca. 26.

Obserua hîc (Lector quæso duo. primò vulgus censere campanas baptizari, quod & Maximilianus I. Imper. putauit, vt patet ex grauaminibus sedi Romanæ ab eo propositis: arripiunt hæretici, & acerbissimè in hunc morem Brentius, Caluinus, Vviceus, queī vocāt, *campanabaptismum,* inuehuntur. Sed hic mos illorum est, affingere Ecclesiæ errores idiotarum, vt transfugio & schismati suo nefario & monstruoso colorem aliquem inducant. Verissimum est, quod rectè docuit Cardinalis Hosius [b]; campanas non baptizari, sed benedici. Legant ipsum Pontificale Romanum; de baptismo nihil inuenient. Legant Alcuinum Flaccum, & reperient hæc verba; *Neque nouum videri debet campanas benedicere, & vngere, & eis nomen imponere.* En tibi verè & integrè ritũ totũ. an hoc est baptizare? Sed ecce, inquiat aliquis, tibi in Capitulari Caroli Magni prohibetur, *ne qui clocas (h. campanas) baptizent.* Sed (quod vitus Amerbachius etiam non diffitetur) non benedictio illa de qua eius præceptor Alcuinus, sed quæ fortassis tum irrepserat superstitiosa quæpiam baptizatio & intinctio campanarum in aquam, prohibetur. Alioquin etiam benedictionem alibi à Gallis scriptoribus baptismi nomine scio nuncupari. Iuo, *serm. de Sacr. dedicat. Ipsum, inquit, templum suo modo & ordine baptizamus.*] Quid hoc, nisi benedicimus vel consecramus? Hanc benedictionem etiam Græci olim nouerant. Nam Apud Gregor. presbyterum lego, B. Theodorum archimandritam tintinnabulis benedixisse. vixit autem ille D. Gregorij Magni temporibus. Nolæ in Campaniâ inuentas campanas Strabus est auctor, *lib. de reb. Eccles.* inde à Nolis nolæ, à Campaniâ campanæ. putatur ante mille annos D. Paullinus Nolanus Episcopus instituisse, vt tubis veteris testamenti argenteis & corneis [c] succederent; & populum ad festorum cultum, missarum sollemnia, & horas Ecclesiasticas conuocarent: quid hic Deo displiceat? benedicuntur, vt fragore suos spirituales hostes terreant & repellant, quid hic superstitiosi? Nomen illis in Beati alicuius honorem imponitur, vt illius quasi commendetur tutelæ vas metallinum, diuinæ laudis instrumentum. quid dignum reprehensione? Effectus illos non tribuimus formæ, seu arti, vel naturæ metalli. Non obtusa adeò Catholici pectora gestamus, nec Sol veritatis ab Ecclesiâ tam procul auersus radios suos elongauit. Non asserimus, quod Petr. Mexia [d], discuti has procellas vi sonitûs aërem dissipantis. fecerit hoc efficaciùs sulphurea belli machina. poppysmis foret velle Iouis fulmen dispellere. foret in Gentilium opiniones deliras incidere, de æris sonitu dæmonum fugatore; de quibus, videndi Alexand. Aphrod & Macrobius [e]. Tribuimus ergo vim efficientiámque omnem consecrationi siue benedictioni, sic diuino iussu seu dispositione operanti. Dei virtus, Dei digitus agnoscendus. talia Deus diuinæ suæ protectionis & potentiæ suauiter omnia disponentis, & fortiter operantis signa notásque Ecclesiæ sponsæ suæ tribuit. Serui nequam dæmones hunc sonum, quasi Dei viui imperantis fugam, recognoscunt præconium: haut aliter quàm subditi omnes, etiam inuiti, regij saluiconductus signum reuerentur. [f]

b lib. 5. cōtr. Proleg. Brentij.

c Num. 10. & 29. Leu. 23. Sophō. 1. Ioseph. libr. 3. antiq. ca. 15.

d in Silue. var. lect. li. 2. cap. 9.

e Alexādr. Problem. 43. libr. 2. Macrob. li. 5. c. 19. vide de Magiā miscel. l. 4. cap. 14.

Obseruandum præterea, Non semper Ecclesiastica ista remedia esse efficacia, neque semper homines per ea maleficiis liberari: duas verò huius rei causas præcipuas videri, alteram peccatum maleficio læsi, vel medicinam adhibentis, maximè si ea non vacet superstitione, vel si modicam spem fidémque habeant; propter quæ, indignos effectu se præstant: causam censeo alteram, maius bonum ægri seu læsi, nam afflictio & ægritudo solent à multis peccatis homines abstrahere, aut præterita peccata expiare, aut patienti meritum adaugere, & spectantibus patientiæ aliarúmque virtutum specimen præbere. Quid? quod & Gentiles intellexerunt, præstabilius & felicius esse, patienter aduersa tolerare, quàm illæsum nihil omninò aduersæ fortunæ degustare? [g]

f vide de his Guilh. Parisiensē lib. de leg. fol. 44. & Steph. Durant. lib. de ritib. Eccl. 1. cap. 21. Binsf. sup. GG

g Vide D. Aug. li. 22. de ciu. Dei ca. 22. & li. 83. qq. q. 79. & Chrysost. homi. 8. in cap. 4. ad Roma. A

CAPVT III.

Quorumdam remediorum Ecclesiasticorum contra calumnias hæreticorum defensio.

SOllemnia semper insaniunt; qui ex Ecclesiæ matris gremio, ab eruditione & pietate implumes pulli euolarunt; quotiescumque vel rei tractatio, vel mala illos mens adigit de cærimoniis ritibusque Ecclesiæ Catholicæ disserere. Ferunt tamen inter eos furoris & maledicentiæ palmam, qui Theologiam vix, ac ne vix quidem, à limine salutarunt; impudentes quidam medici, arrogantes grammatici, & litigiosi leguleij, absit Iurisconsultos vocem, & sanctum augustúmque nomen rabulis prostituam; qui diuinæ sapientiæ, cui vera iuris disciplina innititur, tam sunt expertes, quàm maledicentiæ virulentæ periti, & superbiâ hæreticâ turgidi. Luminaria iuris duo, vnum sæcularis, alterum Ecclesiasticæ iurisprudentiæ, sunt: hoc Soli, illud Lunæ non abs re simile dixeris, iubar vnum fudit radiatus apex Imperatorius, alterum Pontificius. Solem huncè mundo tollere conantur hi rabulæ, quia Pontificum; qui B. Petro, in clauium, & legislationis potestate, successere; sanctiones ignibus traditas, ex hominum memoriâ, & tribunalium subselliis excutere obstinatè nituntur. Diuinum ergo ius

ignorant, quod non agnoscunt: quare nec Iurisconsulti, sed leguleij merentur audire. Vnus de hoc grege caninam suam facundiam ante aliquot annos, in rabiosi fori iurgiis vænalem, scriptis vno in capite satis, παρέργως, prodidit; sed & inscitiam suam & antiquitatis omnis ignorationem, quin & cerebri læsi væsaniam simul orbi propalauit, Godelman. *libr. 1. de Lamiis cap. 6. à num. 21.*

B. Pro exorcismis.

Reprehendit primò *Exorcismos* Pontificiorum; & dicit annumerandos exorcistas Pontificios incantatoribus, cur quæso? *primùm, quia Aretius scribit, hos vt plurimum esse Magos.* scribit Aretius? vah; quantæ fidei? quantæ nimirum hostis Pontificiorum, hæreticus Suinglianus. idoneum testem, cui credas iniurato. hoccine est Iurisconsultum esse, tales testes adducere? sed video addi multos alios, & quos honoris (credo) causa nominabat, Chemnitium, Lauaterum, Peucerum, Bodinum, & Vvierum. benè quod eiusdem farinæ. benè quod hæretici aperti cæteri, vnus vel hæreticus, vel fidei nullius statæ. in testabiles omnes; & vnâ lineâ inducenda nomina, vno verbo reiiciendi: *inimico iurato contra hostē non creditur.* Addit probationem secundam, *vt incantatores diris euocationibus diabolos ab inferis euocant: ita exorcistæ malignos spiritus ex hominibus & animantibus certis precibus recitatis & vsurpatis, additísque aliquibus cærimoniis, characteribus, execrationibus, & sæpè repetito* DEI *nomine,* MARIÆ, *& Sanctorum eiicere conantur.*] Vide comparationem & ride, incantatores diris carminibus dæmones ex inferis euocant; &c. imprimis falsum illud, Incantatores ex inferis dæmones elicuisse: aërij tantùm fuêre, & nondum in inferni malam mansionem compulsi. inde nullis patet exitus ad Magorum carmina. Soli Deo hæc potestas eos emittendi competit. Sed ignosce hoc erratum Leguleio, & & qui ex Chemnitio, Aretio & Lauathero lectis obiter, subitò Theologus. Deinde non qui conatur pellere de corporibus dæmonem idcirco Magus, quia conatur. Sed si magico ritu conatur. idcircò (inquiet) dixi id eos, *conari certis precibus characteribus, execrationibus,* &c. *de characteribus*, quod ait mendaciū est: Pontificij exorcistæ iis non vtuntur. de *precibus*, respondeo, illas quæ in Pontificali Romano præscribuntur, Sanctas & pias esse, nihílque continere quod sapiat superstitionem: vel, cedo, quid illud? *Execrationes*, diabolo ingeruntur non vt hosti conuicia tantùm, quod magicum tamen non foret, sed ab vtentibus auctoritate, à Deo, Apostolis & successoribus eorum concessa, in pœnam criminis diaboli, & pœnæ illius à Deo inflictæ commemorationem. quid hîc magicum? Dei nomina repetuntur, quia Dei potentia his declaratur; eáque declaratio dæmoni admodùm odiosa, Deo honorifica est. nam Dei virtute se exorcista dæmonem expulsurum sperat, & confitetur. quando tamen B. Virginis & Sanctorum nomina adiunguntur, (nec enim id frequenter fit) idcirco adiunguntur, vt sit quod dæmonem mordeat; qui se ab his sæpè victum, sæpè triumphatum meminit, & tali nominatione vehementer cruciatur: præterea, vt hi Sancti, & præsertim Deipara virgo MARIA (quàm contemptim caninum illud os *Mariam*, nudè nominat) intercessione suâ energumeni à Deo liberationem obtineant? Quis (ô caput insanum!) queat hoc incantationi ascribere? multi vestrum Sanctorum inuocationem, quàm calumniosè, tam ineptè ac frigidè, in hunc vsque diem impugnarunt: non eò tamen insaniæ prouecti, vt Magiam in hac inuocatione vllam causarentur. Fatetur postea, *in Ecclesia primitiua peculiare donum fuisse, voce humana & potestate diuina de corporibus obsessorum exigere diabolum vel compescere, & hi* (ait) *dicebantur Exorcistæ, propterea quòd manus vexatis à cacodæmone imponebant, & solemnibus quibusdam imprecationibus & obtestationibus dæmones eiiciebāt.*] Igitur te ipso (mi homo) teste in Ecclesiâ primitiuâ *Exorcistæ*, fuerunt; qui quo nunc nostri eodē & nomine dicebantur, & eâdem ex causa & eodem ritu ac munere fungebātur. Quid igitur in nostris culpas? an idem culpas in veteribus? illosnè incantatores etiam facis? non opinor. Si non facis, cedo discrimen: cur nostri incantatores & non illi, qui quod nostri faciebant? si discrimen nullum ostēdere potes; nónne mortalium ineptissimum te calumniatorem meritò pronunciemus? Sed ecce discrimen. *olim hoc in primitiua* (inquit) *Ecclesia fuit peculiare donum: cùm autem hoc donum eiiciendi dæmonia in Ecclesia desiisset*, κακοζηλία, *illa ad superstitiosis exorcismos, & ad Magicas veriùs incantationes transiit, vt Chemnitius ait.*] Pergit nobis Oraculum suū ex Chemnitij cortinâ depromere. Nos Chemnitium cæteris, quibus eius libri referti sunt mendaciis, hoc imprimis illustre adiecisse contendimus, nec simplex istud, sed in vno multiplex mendacium. Primò mentitur, cùm ait, hoc donum eiiciendi dæmones in Ecclesiâ desiisse: quando enim desiit, quod quotidie videmus per totam Europam, vbi Catholica viget, vigere: quod in vtramque se Indiam propagauit? Indicarum rerum Annales euolue, adi templa Catholicorum per Italiam, Germaniam, Gallias, Hispaniam: frequentius nihil inuenies narrationibus verissimis eiectorum dæmoniorum. Desiit hoc donum in Protestantium Synagogis, fateor [a]: sed illæ, partes Ecclesiæ esse, schismate nefario, desierunt. Secundò mentitur, κακοζηλίαν, vocans hanc obseruationem Catholicorum. Obtemperant illi diuinæ iussioni, & ritum ab Apostolis per manus acceptum retinent: sibi promissum sciunt; *In nomine meo dæmonia eiicient.* fidei, quàm mordicùs tuentur, hanc promissionem annexam fallere sciunt non posse. hac illi fiduciâ, & proximorum iuuandorum caritate inducuntur ad suspiciendum cum dæmone certamen: hac freti, diuinâ eos iuuante gratiâ hostem occupatis sedibus etiamnum expellunt.

[a] vid. Thyræum de dæmoniac. par. 3. c. 40.

Tertiò mentitur, cùm ait ad superstitiosos exorcismos deflexisse & Magicas decantationes. Proferant exorcismum aliquem superstitiosum, ex Ceremoni. Eccles. Roman. quod nominant. Proferant, inquam, si possunt. non protulere, quia non potuêre. In re tam graui, tam capitali, nudis assertionibus vtendum non fuit. non fuissent vsi, nisi mentirentur. Ex Mengi libello video illos quiddam frustulatim intexuisse de Nominibus Deiparæ: quæ nomina illi sanè, veréque tribuuntur: si pietas ac deuotio Mengi illa sibi censuit adiicienda cæteris; quibus Dei virtus dæmoni obiicitur, quaque ille iubetur egredi; quid magnoperè culpandum, nisi illis qui Deiparam vilis mancipij loco habent, qui eius laudes, & præconia non ferunt? Sed nec nos omnes priuatos exorcismos à diuersis exorcistis, pro cuiusque deuotione compositos, defendimus: solùm Ecclesiæ Catholicæ ritum, & publicâ Ecclesiæ auctoritate introductos exorcismos, tuemur: hos ab omni su-

perstitione vacuos, & expertes incantationum asserimus: neque hoc certamen subire contra quemuis aduersariorum detrectamus. hinc in nos tela torqueant, si quæ inuenient: hoc ipsi scuto facilè illa depellemus, ne latus hauriant. Probandi onus illis incumbat. nondum probauere. Nec probabunt. quid enim queant idoneum mendacio proferre probando? Veritas mendacio nequit suffragari. molestiâ nos liberasset Godelmannus, si quid in Cærimoniâ exorcismi Magicum sit, attulisset. Non rusparemur, nec singula persequenda forent: in exorcismo, *persona, res, verba, intentio*, reperitur. Personæ culpa nulla; non obsessi, cui licet ab Ecclesiâ remediũ petere, quam nouit pharmocopeian à Christo morbis spiritualibus institutam. non exorcistæ; nam institutus hic ordo iam ab Apostolorum fermè temporibus, *vt doctum ca. præcedenti* [a]. non eorum ornatus. Nam stolâ cinguntur, eamque energumenis iniiciunt, qua meminere feliciter sic vsum Pontium Bonevallẽsem Abbatem [b]: sciunt hac dæmonem quasi ligari, & memorem fieri, eum esse Christi captiuum, & à Christo subiugatum. superpelliceum induũt, quia hoc ordinis & officij eorum est signum; sicque significant se in pugnam non priuatâ temeritate, sed ab Ecclesiâ stipendiatos auctoratósque procedere. Rerum quæ adhibentur vitium nullum inuenias, si adsunt accensi cerei; testantur lucis aduentum exspectari à verâ luce Christo, & fugam potestatis tenebrarum: si flagella & alapæ accedunt, moderatæ; fit, non vt corpus obsessi lædatur, sed vt contumeliæ impatiens obsessor diffugiat. vsum hoc remedio, D. Gregorium, & D. Hubertum, & alios fæliciter, docuit; qui de his ritibus egregiè Pet. Tyræus, cuius tantùm nunc vestigiis insistimus [c]. Manum exorcizandis imponere, docuere Apostoli, & vir Apostolicus B. Martinus, cùm Tetradij seruum Treuiris expulso dæmonio liberauit. Eucharistiam in hunc finem energumenis & ostendere, & sumendam præbere; quàm efficax semper & frequens fuerit; legere potuistis cap. præcedenti [d], nec opus repetere.

a sect. 3. remed. 4.

b vitæ S. Bern. libr. 4. cap. 7.

c d. p. 3. ca. 46. cũ adi, Lector.

d sect. 3. remed. 2.

De verbis res æquè expedita. Verba exorcismi vt rectè Thyræus) vel ad Deum diriguntur, vel ad Sanctos, vel ad dæmonem, si non sufficiens ista diuisio, ostendant quid desit: equidẽ nihil inuenio. Ad Deum dirigitur petitio, vt peccata remittat, vt misereatur obsessi, vt potẽtiâ suâ dæmonem comprimat & exire compellat. Hoccine Magicum dicent? tollant igitur orationem omnem, vt ieiunia sustulere. Negent fidem historiarum omnium: quibus efficacitas orationis in dæmonum expulsione contestata [e]. respuant Christi Domini auctoritatem, id in D. Lucæ Euangel. *cap. 9.* asserentis. Ad Sanctos quæ diriguntur, diriguntur vt ad Dei familiares amicos, & cœlestis regiæ intimos Palatinos, gratiâ valentes; vt nobis impetrent, quod à Deo obtinere contendimus; petimus, vt ipsi intercedant. Eorum adiungimus interdum merita: non vt æqualia Christi meritis (per hæc enim illa efficacia sunt, & sine his illa nullius meriti forent penitùs separata) nec enim vt meritum Christi deminuant: sed vt primùm & præcipuè Deus filij merita aspiciens, & oculos vltra porrigens ad iis tincta imbutáque merita Sanctorum, fructum meritorum filij tam longè patentem, & per omnia membra corporis sui influentem considerans; citiùs moueatur, seque à nobis exorari patiatur. Sic ergo per Christi & famulorum Christi merita, interdum exorcistæ obsecrant. Nec ociosa est Sanctorum nominatio; quorum olim nomen dæmones non tulisse constat; ex iis quæ de B. Antonij nomine Athanasius, & de Litaniarum recitatione alij tradidere [f]. Nihil ergo Magicũ in his ad Sanctos verbis. Dæmonẽ exorcista alloquitur, increpando eum seuerè, & cõminatoriè, & per modum imperij, sicut habẽs auctoritatem à Deo: quo modo loquẽdi & eiiciendi dæmonem Apostoli vtebantur, secuti exemplum Christi; sic etiam solitos increpare dæmonia primitiuę Ecclesię sanctos viros docet B. Cyprianus ad Demetrianum, *Adiurantur à nobis & torquentur spiritualibus flagris, & verborum tormentis de obsessorum corporibus, eiciuntur dæmones.* & omnium optimè Prudentius;

e vide sup. sect. 3. remed. 5. & Thyræ. supr. nũ. 649.

f vide sup. d. sect. 3. remed. 5.

Intonat antistes Domini. fuge callide serpens,
Exue te membris, & spiras solue latentes.
Mancipium Christi fur corruptissime vexas?
Desine. Christus adest, humani corporis vltor:
Non licet vt spolium rapias, cui Christus inhæsit.
Pulsus abi, ventose liquor. Christus iubet. exi.

In Apotheosi.

Nec Christi IESV nomen solùm inculcatur, sed & alia Dei nomina, & cuncta Christi miracula. idem Prudentius;

. . . torquetur Apollo.
Nomine percussus Christi, nec fulmina verbi
Ferre potest. agitant miserum tot verbera linguæ
Quot laudata Dei resonant miracula Christi.

Addunt *adiurationi* (qua voce vsus Cyprianus) dum *exorcizant* (sic etiam Tertullianus locutus) alia nõnulla: petunt nomen dæmonis, quod Christi faciunt exemplo (*Marci. 3.*) & fieri solitum superius docui [g]. & si hoc licet, cur etiam non liceat petere vt socios indicent, vt sciamus cum quibus confligendum; petunt causam ingressûs: vt à similibus peccatis alij caueant, & eo vitato vel expiato faciliùs sanetur energumenus, signum egressionis petunt, vt constet iam verè liberatum ægrum. Mendax quidem est diabolus; sed exorcismi verum inuito extorquent. Denique iubent illum in certum locum proficisci, verbi gratiâ, infernum, quem ei Deus ab æterno præparauit; vel desertũ aliquod, vbi nequeat hominibus nocere. Hunc illi locum exorcista tantùm definit, sub spe diuinæ ratificationis: eiectionis enim habemus promissionem, exilij illius exempla quædam, non tamen promissionem. Restat mens siue intentio exorcistæ; illa Magica non est: quia sperat & cupit dumtaxat, pro officij sui ratione ac munere, diuinâ potestate sibi concessa & promissâ, dæmonem in Dei nomine eiicere, & suæ consortem naturæ hominem eâ miseriâ eripere. Si ergo nec in mente, nec in verbis, nec in rebus, nec in personis Catholici exorcismi, quicquã est vel superstitiosum, vel incãtatorium: eant nunc Nouatores nostri, & toties in hac lyrâ delirent.

g d. remed. 4.

Pergamus ad impij hominis reliquas inaniloquentias. Ait, *Salem quóque exorcizant vt sit omnibus sumentibus salus animæ & corporis, & fuget diabolum.*] Hic iterum nugatur. Salem exorcizamus, & quidem formulâ quę exstat in Romano Missali, inde petat qui volet. Exorcizare, licet vt iam probauimus. Creaturis benedicere licet, nam & Christus pani benedixit, & aquæ & aliis creaturis primi Christiani benedixerunt. Multa testimonia protulimus capite præcedente, [h] & alia contexuit Thyræus noster [i]. Addo nunc solùm testimonium B. Dionysij Areopagitæ, qui in Baptismi ritibus & olei benedicti (seu chrismatis) & crucis

h sect. 3. remed. 9. id. part. 3. capit. 45. à num. 625.

gni, & benedictionis seu sanctificationis aquæ simul meminit, his verbis, vt Perioni⁹ vertit a? Cùm ei (*baptizãdo*) planè vestes ministri detraxerũt, tum sacerdotes sacrum vnctionis oleum afferunt: ipse cùm inungendi ac perfundendi ter exprimédo signum crucis initiũ fecit, virúmque deinceps perfundẽdum toto corpore Sacerdotibus tradidit, ad Matrem adoptionis venit: eiúsque sacrâ appellatione inuocationéque sanctificatis aquis, cùm eas trina vnguenti perfusione, &c. Græcè clarius, καὶ τελείως ἀπαμφιεσάντων αὐτὸν τῶν λειτουργῶν, κομίζουσι μὲν οἱ ἱερεῖς τὸ τῆς χρίσεως ἅγιον ἔλαιον. ὁ δὲ, τῆς χρίσεως διὰ τοῦ σφραγίσαι τρὶς ἀπαρξάμενος, τὸ λοιπὸν τοῖς ἱερεῦσι τὸν ἄνδρα χρίσαι πανσωμάτως παραδοὺς, αὐτὸς ἐπὶ τὴν μητέρα τῆς υἱοθεσίας ἔρχεται. καὶ τὸ ταύτης ὕδωρ ταῖς ἱεραῖς ἐπικλήσεσι καταγιάσας, καὶ τρισὶ τοῦ παναγεστάτου μύρου σταυροειδέσι χύσεσι, &c. In formulis autem quid reprehendi meritò potest. En illas bonâ fide. *Salis hæc est, Immensam clementiam tuam, omnipotens æterne Deus, humiliter imploramus, vt hanc creaturam salis, quam in vsum generis humani tribuisti, benedicere & sanctificare digneris, vt sit omnibus sumentibus sanitas animæ & corporis, & quicquid ex eo tactum vel aspersum fuerit, careat omni immunditia, omnique impugnatoine spiritualis nequitiæ, per Dominum nostrum* IESVM &c. Ecce totam quam fraudulenter truncatam exhibuit aduersarius: neque in eâ dicitur, *vt fuget diabolum*, quod ille fingit: nec mens illa nobis eâ dicentibus, credere salem efficientem fore causam effectuum illorum, sed illo sale vtẽtibus, oramus, vt per IESV merita Deus petita largiatur. Eadem mens formularum sequentium, *Aquæ, huiusmodi, Deus, qui ad salutem humani generis maxima quæque sacramenta, in aquarum substantia condidisti: adesto propitius inuocationibus nostris, & huic elemento, multimodis purificationibus præparato, virtutem tuæ benedictionis infunde: vt creatura tua mysteriis tuis seruiens, ad abigẽdos dæmones morbósque pellendos diuinæ gratiæ sumat effectum, &c.* Vbi hic illud, quod crepant aduersarij, *aqua benedicta deleat tibi tua delicta*? Vides effectum non tribui efficacitati aquæ, sed diuinæ gratiæ, quam sibi concedi postulat, qui aquam sumit; vt illi Ecclesia gratiam diuinam orauit. Herbas quóque benedicimus, & ramos palmarum; & cùm benedicimus rogamus, *vt quicúmque ex eis acceperint, accipiant sibi ad protectionem mentis & corporis, &c.* Mentitur autem Leguleius dũ scribit, hæc verba: *Herbis quoque à se exorcizatis certa & concepta verborum forma has vires affingunt, quòd omnes qui vtuntur, ex eis benedicantur & sanctificentur, & sit eis sanitas animæ & corporis. Et omnibus hominibus pecoribúsue qui ex eis gustauerint, omnem putredinem & omne phantasma diaboli, & omnem morbum pestilentiam & dolorem expellant.*] In his verbis primum mendacium est nos herbas exorcizare: tantùm enim illas benedicimus, quòd quantùm discrepet ab exorcizatione, vel pueri norunt. alterum est, quod nos has vires ipsis herbis sic benedictis tribuimus: hoc falsum est. nam tribuimus ipsi Deo, per illas herbas, vt per morale instrumentum, sanitatem & alia illa reliqua operanti. Tertium est, quod his putemus homines iustificationem cõsequi. Nihil enim tale vnquam Ecclesia Catholica somniauit; non modò non dixit, vnde colligatur eam iustificationem alteri rei quàm quibusdam sacramentis tribuere; vel vt putarit hæc esse sacraméta. Sed pergit mentiri & maledicere; *De agno Dei ex cera & lana confecto, atque à se consecrato asserunt, peccatum frangit, vt Christi sanguis & angit.*] ô impudentem insaniam! Tunè vnquam agnum Dei vidisti, qui ex lanâ confectum putas? si non vidisti, vbi legisti? si nec legisti; vel finxisti, vel audiuisti. ex auditu solo narrare talia, leuis est cordis, & nimis creduli: fingere, dignum hæretico, dignum filio diaboli; qui mendax ab initiò & in veritate non perstitit. disce materiam. constat cerâ virgineâ, chrismatis balsamo, & aquâ benedictâ. Benedicit non quilibet, sed solus Romanus Pontifex; formâ hac vtitur, inter alia (longum enim foret ritum totum ascribere) *Quæsumus Domine, hos agnos, quos de cera virginea in tuum honorem formauimus, sacra & perenni vnda, balsamóque sacri chrismatis perfusos, benedicere, sanctificare, & consecrare digneris: quatenùs à te benedicti: virtutem accipiant, contra omnia diabolica tentamenta, & omnes portantes tuti esse possint, inter aduersa & prospera: vt tua consolatione accepta nullum periculum timeant, nullámque formident vmbram, nulla sæuitia diaboli aut versutia humana illis noceat, sed fortitudine tuæ virtutis roborati, tua consolatione glorientur, qui verè paracletus diceris, &c.* En materiam, en finem & formæ preces, en cui tribuatur efficacitas. Quid in his carpi dignum aut culpari? quid non pium & sanctum? petitur vt Deus benedicat, sanctificet, consecret, ipsos Agnos; dicitur fieri ad Dei gloriam: petitur vt consolatione suâ Deus propitius sit hos agnos gestantibus. Vbi hic audis comparationem sanguinis Christi, & agni huius? vbi hic tribuitur agno peccati fractio. Apage calumniator cum tuo versificatore: si quis Catholicorum, auctor versiculorum talium, cur non reliqua adscripsisti? sano ille sensu suspicor aliquid addebat quod fuliginẽ calumniæ tuæ detergebat. Sed quisquis auctor illius versiculi: id nostrâ parùm refert; qui non quid singuli priuati, sed quid Ecclesia Romana sentiat solliciti sumus. Sequitur apud rabulam; *De balsamo & oleo, dicũt exorcizo te (audis verba Magorum.)* Siste Lector ad hanc parẽthesim. censet homo scilicet eruditus; Magicum esse verbum, *exorcizo te.* At ille ipse sui immemor, ex ipsomet Vlpiano paulò antè rectè docuerat [b], Christianos olim vocatos exorcistas. Vnde quæso, si non ab exorcizando, siue adiurando (nam nihil aliud exorcizare, quam adiurare, vt patet ex collatione textûs Græci Euangeliorum cum Latino) si ergo exorcizo est verbum Magorum: certè qui exorcizant, Magi. certè veteres illi Christiani, Magi fuêre, certè Apostoli Magi fuerunt, qui exorcizarunt. nam eos imitati Iudæi illi fuêre, qui verbo vsi quod dicentes Apostolos audiuerant, dixere, *Adiuro vos per* IESVM *quem Paulus prædicat* [c]. Non vsus fuit adiuratione Christus, sed nudâ increpatione, quia, per quem adiuraret, maiorem non habebat. Exorcismos Ecclesiæ agnoscunt, Cælesti. primus, Cyrillus, Chrysostom. Augustin. Cyprian. & alij Patres [d]: sed omnium antiquiss. horum D. Iustinus Martyr, in Apolog. *Adiurati* (inquit) *dæmones nobis parent.* Verùm dicat aliquis dixit ideò esse Magicum verbum, quia additur; *Exorcizo te creatura olei per Deum patrem, &c.* vt fias omnibus, qui ex te vngendi sunt in adoptionem filiorum Dei per spiritum Sanctum.] *Item*; vt per hanc vnctionem olei sacrati accipiat vnctus plenam remissionem peccatorum, & sit ad refectionem mentis & corporis, ad euacuandos omnes dolores, omnes infirmitates, omnémque ægritudinem mentis & corporis.] Sed esto

nihil

a de Eccle. hierar. ca. de Sacramẽto illustrationis.

fol. 117. edit. Moreliana.

Exponit Pachymer. τῶν κολυμβήθραι ne de Deipara dictum putes: sic etiam Maximus fol. 75.

Pro aquæ benedict.

De herbarũ & palmarũ benedict.

De agni cerei benedict.

De balsami & olei benedict.

b num. 24.

c Acto. 19.

d Cyrillus Catech. 2. Chrys. homil. de Adã & Eua August. lib. 1. de Symbol. Cypr. ad Demetrian. Rab. Maurus, Alcu. Strabus & alij de ritibus Eccles. Cœlestin. 1. ep. 1. ad Episc. Galliæ, Lactant. libr. 2. cap. 16.

nihil hic immutent, sit sanè formula sollemnis, quid reprehensione dignum? Exorcizatur inanima creatura verbis, se re dæmon expellitur vel arcetur: ille se adiurari sentit. notæ huiusmodi locutiones Sacræ Scripturæ. Iubetur cælum audire, idem terræ præcipitur. iubentur elementa & creaturæ inanimæ omnes, etiam imperfectiores meteorologicæ, benedicere Deo, & laudare creatorē. *Adiurantur per Deum Patrem omnipotentem, &c.* hoccine displicet? an malles adiurari per idolum tuum Islebiense? *petitur adoptio filiorum Dei.* Nónne licet petere, cuius facta nobis potestas, *vt filij Dei nominemur & simus?* nō tribuitur hæc vis egeno elemento, quod vt signum adhibetur: non tamen vt signum nudum, sed vt verbi accessione ex opere operato efficax sacramentum. Semper nobis hæc repetenda, quia non desinunt veterem suam in limo ranæ querelam concinere. Vim verò hanc & peccata remittendi, & quæ minora adiiciuntur, vt baptismi sacramento collatam doceam, nolite hîc exspectare: seu quia maioris hoc operæ, seu quia iam ab infinitis, & inter cæteros nostris hominibus Bellarmino, Soarezio & Valentiâ præstitum. Damnet aduersarius Origenem; qui *amputari ab hominibus peccata,* dixit, *cùm in baptismo donatur remissio peccatorum:* damnet Tertullianum, qui dicere non veritus, *Caro abluitur, vt anima emaculetur: caro vngitur, vt & anima consecretur: caro signatur, vt & anima muniatur: caro manuum impositione adumbratur, vt & anima spiritu illuminetur.*] dānet Cyprianum, nam scribit hæc verba; *in aqua baptismo percipitur peccatorum remissio: in baptismo sanguine corona datur virtutum.*] damnet Basilium, cui *baptismus est peccati mors, regni cælestis conciliatio, adeptionis gratia.* damnet Ecclesiam Gręcam Latinámque, cui semper hic sensus, cui⁹ hæc semper fides[a]. Verùm aliud adiungit reprehensionis caput. *Oleo,* inquit, *infirmorum, vnguntur membra humana, quæ sunt organa sensuum externorum, vt per istam vnctionem expietur quicquid homo istis membris & sensibus vnquam deliquit. Has vires creaturæ istæ non habent ex naturali creatione, neque diuina ordinatione, aut verbi Dei institutione: ideóque mera, verè diabolica, impia, & blasphema Magia, vt rectè scripsit Iacobus Heerbrandus, primarius Academiæ Tubingensis. Theologus. De hac cōsecratione Papistica ita scribunt Augustinus Lerchemer in suo Germanico tractatu & Doctor Iacobus Andreæ in suis essingensibus concionibus, &c.*] Nam verba subdit Germanica vtriusque; ne esset, quod eruditi, linguæ illius ignari, possent reprehendere. Ne quid autem præclari in verbis illis inclusum putēt Lectores: Lerchemer, benedictiones omnes de quibus iam egimus, abusum Diuini verbi, agyrtarum & simiarū opus vocat: Schmidelinus autem Confirmationis Sacramentum merum diaboli opus appellat; nec aliter probat, quàm ex ipsâ chrismatis consecrandi formulâ: & ex crucis signaculo, quod Sacerdos adhibet; & ex exorcismo, quem adiungit. Sed, cùm nec exorcismus diaboli opus sit, sed Dei; nec crucis signaculum diaboli opus sit, sed Ecclesiæ ab Apostolis recepta institutio sacratissima; nec in formulâ quicquam, nisi sanctum & pium, & sacris litteris consentaneum, contineatur; rectè sequitur, maledicum & blasphemum scurram, & diaboli per os eius loquentis tubam fuisse hunc Doctorem Tubingicum Iacobum Andreæ: cúmque benedictiones creaturarum non in circulis, & agyrtarum aut histrionum scenis natæ, sed semper in vsu Catholicæ Ecclesiæ fuerint: sequitur Satyri personam, & comicum histrionem agere suis maledictis Lerchemerum; veréque diabolicam, merè nugatoriam, impiam, & blasphemam censuram esse Primarij illius Theologi Tubingensis. probatum id priùs: sed addam nunc quædam, vt horum inscitia fiat manifestior. De benedictionibus rerum variarum testis est omnis antiquitas. Species fructuum, quas non licet super altare offerre, à sacerdotibus domi benedici, & benedicta à populis sumi, statuit Eutychianus Papa, *epistol. ad Ioan. & Episcopos Bæthicæ;* & Concil. Moguntin. 4. cap. 39. Aquæ benedictionem statuit Matthæus Apostolus, *apud Clementem I. libr. 8. constit. Apost. cap. 31.* & eum secutus Alex. I. *epistol. 1. ad omnes fideles, habes in c. aquam de consecrat. d. 2.* & amplexi sunt Chrys. *in Ioan. homil. 24. & 25. & in Psalm. 22. ad illud, super aquas refectionis,* Ambros. *lib. 1. de Sacrament. c. 5.* Varadatus, *epist. ad Leonem I. habes in Synodi Calcedonens. act. 16.* Chrismatis conficiendi & benedicendi rationem præscripsere nobis Apostoli *apud D. Clementem libr. 7. Constitut. Apostol. cap. 42. & libr. 8. cap. 35. D. Dionysium Areopagit. de Eccles. hierar. part. 2. cap. 2. D. Iustinum siue alium Ad orthodox. quæst. 14. Cyprianum orat. de vnctione chrismat. Cyrillum Hierosolym. Catechef. 3. & cæteros omnes.* Panis benedictionem & Salis etsi iam probauimus, accedat tamen auctoritas D. Hieronymi de Sancto Hilarione, à quo benedictum panem omnes sumebant; & Nannetensis Conc. canon. 9. vbi & formam habes, tantoperè displicentem hæreticis; *Domine sancte pater omnipotens æterne Deus, benedicere digneris hunc panem tua sancta benedictione, vt sit omnibus salus mentis & corporis, atque contra omnes morbos, & vniuersas inimicorum insidias tutamentum, Per Dominum nostrum,* IESVM CHRISTVM, *panem vitæ, qui de cælo descendit, &c.* Eadem ratio rerum cæterarum, si vnam licet, cæteras licet eodem ritu. Sic censet Ecclesia Catholica, sic concilia sanciuere, sic Ecclesiæ lumina docuere; reclamant Heerbrandus, Schmidelinus, Lerchemerus? qui, quibus? terræ tubera, cæli stellis, apocalypticæ locustæ illis Ezechielis animantibus, suos sequatur hos de puteo abyssi duces, Godelmannus: nos cum Euangelicis Magis Stellam sequamur cynosurā, quæ nos ad MARIAM, quæ nos ad IESVM perducat tramite inoffenso. Illi benedictionem spernūt, & implentur maledictione: ideò maledicentiâ os eorum plenum est, ideo in cælum os suum eleuarunt, & blasphemias ore sacrilego, quas adscripsimus eorum verbis, eructarunt. Vires has res naturâ suâ non habent; sed habent diuinâ institutione. nam, qui sacramenta instituit Christus, sacramentis vim largiri dignatus fuit: sacramentalibus verò, quæ ab Apostolicâ traditione recepimus, etiam moralis vis à Deo tribuitur, quam Ecclesia Christi sponsa precibus suis obtinet, in membrorum suorum vtilitatem. Cærimoniarum instituendarum & curam, & potestatem, Christus Ecclesiæ reliquit, cùm mysteriorum Dei dispensationem Apostolis reliquit. ideò enim Apostolus se ministrum Christi & dispensatorem mysteriorum Dei dicit. Ecclesia autem eas instituit, quæ & honestati, & cultui Diuino sunt accommodatissimæ: quare dubium esse nequit, quin ex se aptæ sint, & idoneæ ad meritum, & vt gratiam Dei mereantur, ad quam poscendam adhibentur. Vnde & illud fatendum, spiritualem aliquem eorum esse effectum: nō quidem vt

Orig. homil. 4. in Cant. Tertull li. de resurrect. carnis. Cypri. lib. 4. epist. 7. Basil. ser. exhort. ad baptismū.

a Chryost. homil. 40. in 1. ad Cor. Amb. in 1. ad Cor. ca. 6. Augu. lib. 1. de nupt. & concup. Conc. Val. 3. cano. 5. Later. sub Innocēt. 3. can. 1. Florentin. sub Eugenio 4. in forma Sacramēto. Trident. sess. 7. cap. 1. De chrismate & oleo infirmorum.

De variarū rerum benedict.

1. Corinth. 4. vide Cōcil. Tridēt. sess. 7. can. 13.

dem vt habitualem gratiam, ex opere operato tribuant (quod Sacramẽtorum proprium) nec etiam, vt vim ex opere operato habeant, ad excitandum in nobis aliquem bonum gratię motum: sed quando res istæ ab Ecclesiâ benedictæ in ipsâ benedictione specialiter ad hunc motum excitandum sunt ordinatæ, per Ecclesiæ orationem; tunc per modum impetrationis, iis adhibitis, specialiter à Deo aliquando talis effectus tribuitur. dixi, *aliquando*, quia non est infallibilis hic effectus, vtpote nulla promissione firmatus, nisi eâ quæ orationi adiuncta; *Quicquid petieritis, accipietis, &c.* Peccata quoque mortalia remittendi vim non habent vllam; quia hæc sine infusione gratiæ non remittuntur: Venialia verò dimittendi vim, si ad hoc specialiter ab Ecclesiâ fuerint instituta, per modũ eundem impetrationis habent. potest enim sic orando Ecclesia bonum motum animi impetrare, per quem hominis veniale peccatum deleatur. Expellendi verò dæmones potestas, harum cærimoniarum & sacramentalium ad hoc ab Ecclesiâ institutorum, non est posita in physicâ siue naturali efficientiâ; sed morali dumtaxat: eò quòd dæmon percipiat signa, & verba humana, & iis obedire cogatur; tum quia hoc à Deo impetrat oratio Ecclesiæ, & sic exorcista hoc per modum impetrationis à Deo cõsequitur; tum quia Ecclesiæ data fuit à Christo specialis potestas dæmonibus imperandi; tum quia dæmon virtutem Christi, vel inuitus agnoscat & credat, & meminerit se victum, & superatum crucis trophæo; fit quasi naturaliter, vt non ferat aspectum crucis, vel mentionem victoriæ CHRISTI, & cladis suæ: ideóque ad hæc timeat ac tremat, ac fugere malit, quàm hæc videre & audire. Cæteri effectus, nempe sanitas corporis, & fructuum, temporaliúmque bonorum conseruationes, & huiusmodi, per modum dumtaxat impetrationis directè & per se obtinentur; per accidens tamen, & per modum remotionis obstaculorum obtinentur, coërcitâ dæmonis potestate; vt solet contingere in exorcismis insectorum noxiorum, & tẽpestatum, vt post Vualdens. & alios copiosè & eruditè docuit Frãc. Suares, *in 3. part. q. 65. art. 4. disp. 15. quæ est de Sacramentalibus*. Hæc de effectu sufficiant; quæ necesse fuit addere, vt aduersarij mentiri desinant; *nos tribuere vim per se diuinam his cærimoniis.* Impudens verò mendacium est; *nos vngere, vt expietur per illam vnctionem membrorum quicquid illis membris deliquit.*] Dicimus tantùm per modum orationis & precis, ex formulâ in sacrosanctâ vniuersali Florentinâ Synodo præscriptâ; *per istam vnctionem, & suam piissimã misericordiam indulgeat tibi Dominus quicquid deliquisti per visum, &c.*] & quoad membra quædam, & non alia inungenda, idem illic à Latinis Græcísque Patribus quicquid agimus, & Nouantes reprehendunt, apertè seruandum definitur, & ratio singulorum additur. Lege, si lubet. Non dicimus per vnctionem peccata remitti, vt est vnctio; sed vt est Sacramentum, gratiam conferre, peccata remittere, & infirmos alleuiare: dicimus à Christo Domino institutum, & à B. Iacobo Apostolo promulgatum [a]. Et cùm illi præceperint, infirmum vngi, nec nisi in membris vngi queat, dicimus ineptos hęreticos, quòd vel nolint in membris vngi, vel alia membra magis vnctioni idonea existiment. Postquam sic Godelm. miser in ritus nostros debacchatus fuit, vnum ex Historiâ depromit argumentum. *In prisca* (inquit) *Ecclesia Dæmoniaci in cœtum adducebantur, & populus totus orabat Deum, vt apud Chrysostomum & Clementem legimus. Augustinus quoque lib. 22. de Ciuitat. Dei & Sozomenus libr. 6. cap. 28. scribunt, nihil aliud Dæmonibus pellendis olim fuisse vsurpatum, quam preces coram Deo.*] Videamus quàm hæc vera. benè, quod ad Clementem & Chrysostomum relegamur, fatemur in Ecclesiam adduci, vel potiùs extrà Ecclesiam principiò in medium ante fores Ecclesiæ produci, Energumenos consueuisse, & populum pro iis orare solitum quid tum? an igitur Sacerdotis nullum in hac re officium, nisi quod populi? an non tum quoque exorcistæ? si exorcistæ, erat & exorcismus. Exorcistas salutat Ignatius Martyr? epistol. ad Antiochens. ἀσπάζομαι ὑποδιακόνους, ἀναγνώστας, ψάλτας, πυλωρούς, τοὺς κοπιῶντας, ἐπορκιστάς, ὁμολογητάς. Saluto Subdiaconos, lectores, cantores, ostiarios, laborantes, exorcistas, confessores.] Quomodo exorcistarum meminit ipse D. Clemens, *lib. 8. constit. cap. 26.* vbi quòd *negat eos ordinatione fieri*; id negat, quia de illis tantùm loquebatur, qui per Spiritus sancti gratiam se exorcizandi donum consecutos miraculis comprobabant. Quomodo Cyprianus [b] scribit, *per exorcistas voce humana & potestate diuina dæmonem flagellari, vri, torqueri*? Quomodo scribit Cyrill. Hierosolymitan. *in Præfat. Catechef.* exorcistas, *per Spiritum sanctum dæmones effugare*? Quomodo Optatus Mileuitan. *libr. 4.* asserit, *per exorcismum Spiritus immundos depelli & in desertum fugari*? Quomodo de exorcistis idem affirmat tot locis Augustinus [c]? Quomodo ipse Chrysostomus (quem aduersarius obtrudit) *exorcismis* (inquit) *& exsufflationibus clericorũ ab eis immũdus abigitur* [d]? Mendaciũ verò est, quod dicit Augustinum & Sozomenũ scribere, nihil aliud præter orationem fuisse vsurpatum. Nam disertè, *libr. illo 22. cap. 8.* D. Augustinus narrat dæmonum vim maleficam ex Hesperij domo non solâ oratione, sed & missæ lectione, & aquæ benedictæ aspersione, & reliquiarũ Sancti pulueris adhibitione pulsam, addit secũdò alium adolescentem admotum reliquiis DD. Protasij & Geruasij liberatum, tertiò, narrat Hipponensem virginem cùm oleo, cui sacerdos lacrymas suas instillarat, se perunxisset, mox à dæmonio fuisse sanatam. Et audet miser Augustinum nobis obiicere? Audet confingere huiusmodi, quæ tam clara luce mendacij plena deprehendantur? Sozomenum quoque vel non legit, vel non intellixit. asserit ille *libr. 6. cap. 21.* non pulsum Macariorum oratione dæmonem, sed solâ increpatione; *vt* (inquit) *Macarij Dæmonium increpauerant, puella ad sanam mentem rediit.* ἐπιτιμησάντων δὲ, &c. Et quamuis meminisset solius orationis Hermias, non tamen inde sequeretur aliàs non solitos vti aliis remediis. Vide quæ fusè narrauimus, & de Macario, & de aliis, *præced. cap. sect. 3.* Vnum restat Godelmanni non in nos, sed in ipsum Christum Dominum telum; nempe, ἀρτολατρείας, vt ipse vocat, crimen; quod explicarat paulò antè *num. 26.* his verbis; *Ad hæc prolatione horum quinque verborum*, hoc est enim corpus meum, *cum halitu facta, sed panis substantiam mutare, corpus Christi de cælo detrahere, & in hoc illum conuertere, planè magicè sibi, & aliis persuadent.*] ô linguam eradicandam stirpitùs! os impurum & blasphemias euomens assiduè! ergo Christus Dominus Magus? qui asseruit eum quem manu tenuerat panem, corpus esse suum. Si caro erat, panis nõ erat. Si panis erat,

G In fin. Cõcil. in formula Sacramẽtorum data Armenis.

H [a] Innoc. I. in ca. illud superfluũ. di. 95. D. Clemẽs d. li. 7. c. 42. & seq. Beda in epist. Iacob. c. I. Conc. Cabilon. 2. canon. 48. Senonẽse can. 10. Augustanum canon. 20. Moguntinũ 4. cano. 34. Coloniense 3. par. 7. cap. 49. & 50. Tridẽ. sess. 14. Rabanus libr. 2. de Instit. cler. ca. 55.

[b] libr. 4. epist. 7.

[c] libr. 2. de Nupt. & concub. c. 18. & 29.

[d] homi. de Adam & Eua.

I

Christi

Christi dictum verum non erat. Sed panis, inquies, remanet cum carne. Impanationem vestram insinuas, ô artocrearie: vel sanè Christum velut dolio aut marsupio includis: dignus hoc nomine qui insutus culleo vel dolio in profluentem coniiciaris. Refutarunt hoc commentum, nostri Theologi, quotquot fuere. Nec nobis nunc vacat de *Transsubstantiatione* agere: nec huius loci disputatio est. Videamus ergo quid hic magicum, non illorum verborum quinque prolatio, quæ & Christus protulit, in vltima cæna: & D. Petrus, & D. Iacobus, & D. Andræas, in suas Liturgias seu Missas retulerunt: & tota semper Ecclesia fuit amplexa. Non afflatus, cui nos vim nullam tribuimus, nec etiam alium necessarium putamus, quam qui in verbis proferendis necessarius. si loqui sine halitus exspiratione possemus, halitu opus non foret: si crederemus halitu species panis contingi debere, superstitiosi essemus si inhalationi illi vim transsubstantiationis tribueremus, stulti excerebratique meritò audiremus. nihil autem tale Catholici credimus. quare mētitur more suo Leguleius. mentitur etiam cùm ait nos nobis & aliis persuadere, quòd corpus Christi de cælo detrahamus. Nam censemus, etiam sine vllo Christi Domini motu locali, hanc transsubstantiationem fieri posse. si potest per motum localem, cur non potest sine motu locali, ille qui est omnipotens? nam potest per se, quicquid per causam secundam potest. motus autem localis tantùm foret caussa extrinseca presentiæ Christi: nihil autem illi intrinsecum est, vel essentiale. Non est etiam Magicum, putare panem in corpus Christi conuerti: immò est fidei articulus, ab initiò Ecclesiæ semper retentus. dixit Christus, docuere Apostoli, & omnes quotquot per hæresim ab Ecclesiâ non defecere. sub anathemate hoc credendum statuitur in Conciliis Romanis tribus, duobus contra Berengarium, & 3. maximo sub Innocent. 3. item Turonensi contra Berengar. item in Constantiensi contra VViclephum, in Florentini decreto vnionis, in Tridentini sess. 13. can. 2. Patres commemorare longum foret, omnes ad vnum pro nobis sunt: omnes veram Christi carnem in Eucharistia crediderunt, omnes adorarunt. D. Iacobus in Missa sua, rogat *vt Spiritus sanctus faciat hunc panem corpus Christi*, &c. quod etiam in Liturgiis D. D. Basilij & Chrysostom. habetur. D. Ignatius Epist. ad Roman. ἄρτον τοῦ θεοῦ θέλω, ἄρτον οὐράνιον, ἄρτον ζωῆς, ὅ ἐστι σάρξ τοῦ χριστοῦ quid apertius? sed & D. Dionys. Areopagita [a], hunc panem viuificum dicit habere vim maximam perficiendæ Sanctitatis, τῆς ἱεροτελεστικωτάτης εὐχαριστίας. vocat sacratissimam Eucharistiam ἱερωτάτην εὐχαριστίαν. addit [b] Christi Domini sententia iudicatum hoc Sacramentorum Sacramentum, siue mysteriorum mysterium, hoc est augustissimum & præcipuum. καὶ τὸ ἐστι χριστοῦ τὸν κλεινὸν ἡμῶν καθηγέμονα, τελετῶν τελετὴν, accumulat præterea similes laudes multas & magnificas D. Pauli discipulo dignissimas. Húc Galliarum Apostolum, cur Gallici Caluinistæ non audiunt: video, quòd nequeant eludere testis auctoritatem, eo illos confugere, vt negent esse libri auctorem. Sed quo id negant auctore? nullo quod sciam vetustiore. Quamuis quidam olim dubitarint, statim tamen eorum error ab æui illius scriptoribus fuit confutatus. Quæ dubitandi quæso causa idonea, cùm & res verbis, & verba rei respondeant, & vtraque primitiuum illum spiritum Ecclesiæ penitùs redoleant? vide (*Lector*) maliciam dicam, an impudentiam? ipsam phrasis antiquitatem, quæ maximè idonea esse debuit persuadendæ veritati, contra veritatem intorquent. [c] si hoc argumento vti licet, cui veterum libri relinquentur sui? procliue semper fuerit dicere recentiorum aliquem sic scripsisse, vt affectet antiquitatem. cùm duo sint ad dignoscendos scriptores idonea indicia, stylus & testificatio scriptorum aliorum: vtrumque fauet nobis. Stylum negare non possunt prorsùs eruditum & antiquarium. auctores ferè innumeri contestantur Græci Latinique. Scilicet, isti ignorassent hoc opus post Valentiniani tempora conscriptum; vt asserit nuperus quidam temporum emendator, qui suo se suffragio claui figendi Dictatorem constituit. profert auctorem? coniecturam suam, immò potiùs veterem Illyricianam cauillationem. *Is* (inquit) *vt affectet antiquitatem*, μοναχοὺς κοινοβίους *vocat* θεραπευτὰς *Monachos autem* μονοβίους *vocat* ἐνιαίους, *ne videretur sui sæculi vocibus vti.*] Non credimus hosti Monachorum, & illis tam antiquam institutionē inuidenti, &, vt auertat, hæc omnia cōminiscenti. Quomodo probas, ideò sic vocasse, ne sui sæculi vocibus vteretur? Potiùs credendum sui sæculi vocibus vsum, quam alieni hac etiam in re, cùm toto reliquo libro cetera vocabula antiquioris illius cuius, quibus nunc vsus, erant sæculi, retinuerit. Puerilis planè illa hariolatio, & acumine isto, quod quæ nec sunt, nec fuere, videre se credit, & alios sibi credere Manlianis iubet imperiis, digna: multoque magis quod de *Mandris* & *Mandritis*, lepidum scilicet apophoretum apponit: cuius meritò statua inaurata locetur in Consistorio Lugduno Batauico, vel potiùs, quod in Miscellaneis Lugdunensibus victi solebant, λάχειν imperetur. Vnde etiam probat Dionysium hunc (*quem Simium*, honoris causa, pro sua innata modestia, vocat) θεραπευτὰς monachos nominare; idcirco quòd apud Eusebium; sic vocatos ex Philone, legisset? credo in bifido Parnassi vertice cum Ennio somniantem didicisse. quasi iam probarit, Eusebio hunc scriptorem esse recentiorem: quamdiu hoc non probat, frustrà coniicit, nec optimus vates audiet, quia coniiciet pessimè. Quæ hæc temeritas est, somnia nobis sua obtrudere, & pro oraculis Delphicis mera coniectanea? Sed profectò tali in veteres quosque scriptores petulantia, &; quæ cùm ætatæ augescit, in ceteris solita decrescere, fitque amicissimis etiam grauior, iactantia, præclaras ingenii, & eruditionis dotes mirum in modum dedecorat. Verū quid illi facias, habet hoc hæresis omnis, Caluiniana præsertim. cunctos spernit, sibi soli sapere & scire videtur, monitoribus aspera, reprehensiones etiam iustissimas contumeliis & conuiciis munerat. Tollantur isti næui de corpore pulchro, placebit omnibus labor ille, & feret æuum. Dionysium Areopagitam auctorem operis Hierarchici agnoscunt ex Græcis, non tantùm B. Maximus, & Georgius Pachymerius, & Ioan. Sycopolitanus, qui commentariis illustrarunt, & *in Encomio* Michael Syngellus, Photius, And. Cretensis, Ioann. Damascenus, Suidas; sed & antiquiores his Anastasius Sinaita, & Anastasius Nicenus; & B. Chrysostomus, cui hæc Areopagitæ scripta cognita fuisse, testatur Anastasius Bibliothecarius *epist. ad Carolum Caluum*, eadem non nouisse tantùm, sed & explicasse commentariis Dionysium Corinthium, laudat Maximus, *in scholijs*, auctorem suum Anastasium Antiochenum ἐν τῷ ὁδηγῷ: & ex his testimonia desum-

[a] ca. 1. Eccle. hierar.

[b] c. 3. de Eccl. hier.

[c] Illyric. & Scha. F.

Negāt Beza in N. T. Schali. & quidam alij de hoc genere.

A

psisse contra sui temporis hæreticos Cyrillum Alexandrinum narrat Liberatus *in Breuiario*, & multa huius scriptoris verba suis inseruisse libris D. Gregorium Nazianzenum scripsit, Billius Prunæus *Sacrarum obseruationum lib. 1.* Billius ille Nazianzeni lectioni apprimè deditus, idoneus, si quis alius, & locuples huius rei testis. Hilduinum etiam Francum, & Gregorium Magnum, Martinum Papam & Martyrem, Agathonem, & alios PP. Romanos prætermitto, quibus horum librorum fides indubitata fuit, & ab aliis citatos inuenias, vt & illud in primis notatu dignum, quod *in Bibliotheca sua* Photius commemorauit, Theodorum Presbyterum Grecum ex professo hac de re librum composuisse, vt conuinceret, ea quæ habemus S. Dionysij Areopagitæ opera, non esse pseudepigrapha, & tot antè sæculis quatuor præcipua, quibus nunc hæretici nostri abutuntur, vt ea impugnent, argumenta luculenter dissoluisse.

B

Ἀνεγνώσθη Θεοδώρου πρεσβυτέρου, ὅτι γνησία ἡ τοῦ ἁγίου Διονυσίου βίβλος. διελύοντο δὲ ἐν τῷ λόγῳ ἐνστάσεις τέσσαρες: μία μὲν ὅτι εἰ ἦν γνησία: πῶς οὐκ ἐμνήσθησαν τῶν ἐν αὐτῇ ῥητῶν τε καὶ χρήσεων τινὲς τῶν μεταγενεστέρων πατέρων, δευτέρα δὲ, ὅτι Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου ἀναγραφὴν ποιησάμενος τῶν συγγεγραμμένων τοῖς μακαρίοις πατράσιν ἡμῶν βιβλίων, οὐδεμίαν ταύτης μνήμην ἐποιήσατο. Τρίτη δὲ, ὅτι πῶς τῶν κατὰ προκοπὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ διὰ μακροῦ τοῦ χρόνου αὐξηθέντων παραδόσεων, ἡ βίβλος αὕτη λεπτομερῆ τὴν ἐξήγησιν ποιεῖται, ὁ μὲν γὰρ μέγας Διονύσιος σύγχρονος ἦν, ὡς δῆλον ἐκ τῶν πράξεων, τοῖς ἀποστόλοις: ἃ δὲ ἡ βίβλος περιέχει, τὰ πλεῖστα τῶν κατὰ προκοπὴν [καὶ] ἐς ὕστερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐξηθέντων παραδόσεων ἐστὶν ἀναγραφή ἀπίθανον οὖν, φησὶ, μᾶλλον δὲ κακόπλαστον, τὰ μετὰ πολὺν χρόνον τῆς τελευτῆς τοῦ μεγάλου Διονυσίου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐξηθέντα, Διονύσιον ὑπολαμβάνειν ἀναγράψαι. Τετάρτη δὲ πῶς μέμνηται τῆς τοῦ θεοφόρου Ἰγνατίου ἐπιστολῆς ἡ βίβλος ὁ μὲν γὰρ Διονύσιος τοῖς τῶν ἀποστόλων ἐνήκμασε χρόνοις: Ἰγνάτιος δὲ ἐπὶ Τραϊανοῦ τὸν διὰ μαρτυρίου ἤθλησεν ἀγῶνα ὃς καὶ πρὸ βραχὺ τῆς τελευτῆς ταύτην ἐπιστολὴν, ἧς ἡ βίβλος μνημονεύει γράφει. ταύτας οὖν τὰς τέσσαρας ἀπορίας διαλῦσαι ἐπαγωνισάμενος, βεβαιοῖ (τό γε ἐπ' αὐτῷ) γνησίαν εἶναι τοῦ μεγάλου Διονυσίου τὴν βίβλον, hactenus Photius.

C

D

Si quid aduersarius nouit, quod nec Lutherus, nec Valla, nec Erasmus, nec Flaccus Illyricus nec Beza obiecere; amabo, proferat in medium. Veritatis amator sum, vt qui maximè. audiri cupio, & audire, docere & discere amo. eandem serram reciprocare non amo: abstineat velim, quæ iam alij illi præoccuparunt, & recenti memoria, à Matthæo Galeno Belga, & Cesare Baronio, validè calcata protritaque. Dignus fortassis, cui potiùs, quàm tot Græcis doctissimis antiquissimisque Patribus credamus, quem doctiorem, acutiorem, sapientioremque arbitremur, opponet os columnatum tot Ecclesiæ luminibus, tot fidei columnis. dicat se vnum meliùs nosse characterem Dionysianum discernere, quàm Chrysostomum Cyrillumque: passos sibi per ingenij stuporem imponi, Græcæ linguæ ignaros fuisse Marsilium Ficinum, Ambr. Camaldulensem, Perionium & tot sæculis priorem Ioannem Scotum illum, alium à Dunsio & Maiore, qui quatuor pro Areopagiticis libris, cùm verterent, agnouere. Occalluimus ad similes Phyrgopolynicis Nitiobrigis Trasonismos. Qui saxorum nouus epigrammatarius, Lucano sculponeis os batuit, qui Manilium docet astronomiam, qui in Geometricis adhuc discipulus, & malè calculi subducti à Lanista deprehensus, supra Euclidem, & Archimedem sapit, qui Tacitum, Suetoniumq; eius quo vixerunt temporis, & quod ex tabulis publicis didicerant, rationem dedocet: cui Eusebij aniles & pueriles alucinationes manifestæ, & Eusebium ceteri patres pueriliter sequuti, præ quo vno ceteri vt vmbræ volitant, simioli, fanatici, furiosi, hostes veritatis, stupor, qui omnes ludibrium debent, quem nemo reprehendit, nisi qui ignorat, qui in hominibus studiosis huius sæculi, in aliis candorem, in aliis studium, in omnibus sensum bonarum rerum desiderat, (*Vtor eius Verbis, nec adfingo quidquam.*) Quem nullus hactenùs reprehendit (*oblatrasse dicit*) qui non furiosus, aut flagitiosus, aut indoctus, aut etiam tribus his virtutibus simul exornatus fuerit. Et hic bonos nullos insectatus est, cui illi agyrtæ, scurræ, vel Sophistæ, si quid mutire contra hunc Temporarium Dictatorem ausi, Hic nullis obtrectatus, lenissimè, & absque omni penitùs ambitione scripsit, quæ scripsit. huic à sapientia moderatio imperata est. Mauult iste modestiam eius omnes, quàm iustam iram pauci sentiant: [*benè & veri, hoc quia* iniquam *vult omnes perpeti*, iustam *vix scio an in quenquam hactenùs calamo strinxerit.*] Istius virtutem euitari non potest, quin tamquam vmbra gloria & inuidia sequantur. Ecce, quocunque se confert, inuenit rupices & Marrucinos, quibus eius virtus statim subolet, vt suibus Amaracinum. Quocumque it, mittit, signa sui. Quisquis perditus est, insanus, virtutum & bonarum litterarum hostis, vestigiis eius eum colligit, & capitali odio prosequitur.] Quàm hic de se demissè, quàm de aliis omnibus sentit magnificè? Nonne se præbet omnibus, modestæ scriptionis, & humilis animi exemplum illustrissimum? Quanta hæc ignoratio est sui: quantus stupor, his animis cùm sis, eos litteris feræ posteritati notos velle? quæ insania arbitrari, adeò omnes hebetes, vt talium verborum vestigiis, in animi arcana se iudicando non penetrent? vt hæc humanitate tinctos, & amantes Christianæ pietatis & officij, non offendant? Nec contentus grassari in singulos, stringit acumen stili in integras Sodalitates & religiosos ordines, à Tridentina Synodo Oecumenica laudatos, quodque audaciæ intollerabilis est, Ecclesiam vniuersam à multis iam sæculis errasse, nec verum vidisse, fretus leuiculis rationibus, graui supercilio contendit. Quas qui legunt futiles deprehendunt, cùm aliàs ob causas, tum quia fingit ipse sibi periodum & præfigit, quam commentus potiùs, quàm validè probauit: &, cùm æquius fuerit normam suam, Ecclesiæ scitis, & veterum placitis accommodare, ipse contra, vult omnem vetustatem edicto noui Dictatoris parere, & eadem confidentia præceps ingenium, quicquid non est ad mussim illam suam, id damnat erroris. Quid verosimiliùs, an errasse vnum, qui cum nullo veterum, nec cum Ecclesia consentit, an errasse veteres omnes & Ecclesiam, eo quod in plerisque ad illam amussim nouam non conueniant? scio cum quo errare malim, scio quem potiùs errasse credendum. verum tamen fruatur iudicio suo, quia monitioni locus non est, incurrat in omnes vt lubet, qui ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διέθετο, non illas Regij Vatis, sed illius, superborũ Regis, qui posuit in cælum os suũ, vt thronum figeret

E

Ex Lib. de emend. Téporis, & epi. de vit. Iulij Schalig.

Galé in Areopagi. Barõ. Annal. tom. 2.

figeret in Aquilone, & similis esset Altissimo. Se vitij omnis expertem profiteri, estne similem se Christo profiteri? Soli tibi IESV optimè licuit dicere? *Quis vestrum arguet me de peccato* (mortalium nemo expers vitiorum est. Hic tamen permisit calamo chartis illinere, *Quid mihi obiicere possunt, præter virtutem, quam non habent? Nullius mihi conscius sum, cuius me apud homines pudere debeat.*] Apostolum puta Paulum loqui. an idem illi licet, quod *vasi electionis*? non sanè. non quia dissimilis res, sed is qui dicit. Si de grauibus flagitiis & publicè vindicandis loquitur, egregiam sanè laudem, cur id opus tantoperè iactare, quod cum plerisque commune? Quamuis & Caluinianismus, quem profitetur, certè tale tantúmque crimen est, vt si sanæ mentis foret, eius illum perpetuò & pigere, & pudere, & pœnitere opporteret. Si de aliis animi vitiis, quæ hominem dedecorant, & Deo hominibúsque minùs gratum faciunt, sensit, vt sensisse reliqua, quæ addidit, satis ostendunt: nihil arrogantius, nihil à veritate alienius dici potuit. fastuositas, iactantia, contemptus aliorum, virtutes credo sunt, non vitia: quàm ab his immunis, quàm integer, si philautia non excæcasset oculos, ipsimet iudicium permitterem. Sed fruatur, inquam, suo iudicio, sibi plaudat, placeátque: vel potiùs (fac, qui potes Deus, & hoc animo me ista nosti scribere) resipiscat, & in posterum infrunitæ linguæ, calamóque infreni, desinat tā laxas habenas permittere. Quod, ad me, puto licere mihi, qui ex omnibus vnus sum in eum aliquid, qui sibi cuncta in omnes voluit licere. Licuit homuncioni in diuinum Dionysium petulanter, cur mihi non liceat pro Diuo constanter? Mentem saniorem illi opto. conuitia nec curo nec metuo: ista cessare æquum est, rationes compulsandæ. Quod sperare non audeo. consueuit vel silentio, si quando nequit respondere, dicta transmittere: vel contemptu, & maledictis certare. Sic factum, pro rationibus & argumentis, quæ exspectabam, ecce in Elencho, de Haridæis, quem contra Serarium nostrum edidit, nihil mihi nisi conuicia rependit, adeò scurrilia, obscœna, & fætentia, vt nec profligatissimos ganeones in lustris illa sine rubore putem vsurpaturos. Fors ista nec limis dignabitur, audiet certè, quod legisse dissimulet, & aliquem vel ex Armoricis substituet.

Incubuit numquam cœlestis flamma salictis,
Nec parui frutices iram meruere Tonantis,

Causa certè non mereor, qui hæc animo non malo, sin aliter: noui cœlestia à Claudianis tonitruis, & à Ioue Salmonea discernere.

ANACEPHALÆOSIS DVODECIM SALVBRIVM MONITORVM, QVÆ CONFESSARIIS IN PROMPTV ESSE DEBENT.

MONITIO I.

Dæmones esse.

vide lib. 2. q.2.

CVM in homines atheos inciderint, dubitantes an sint dæmones? proponant illis 1.id doceri apertis S.S. verbis passim occurrentibus: 2.hunc perpetuũ Ecclesiæ sensum fuisse. 3.hæresim esse contrariũ desfendere: quæ tria probantur à Theologis in materia de Angelis. 4.conuincit ratio effectuũ quorundam mirabilium experientia. vt v.g. subitò montem vnum loco mouere: bruta loqui: defunctorum simulachra oculis spectanda proponere: linguis incognitis loqui: res ferreas (sine magnete) argenteas pateras, aut similia magni pō deris super mensa locata, sine funiculo aut simili instrumento, attrahere, ab vno extremo ad aliud, subsultantia: quod quis foliolum carthæ inter multa sit electurus certò prædicere: chartam ab aliquo ex toto chartarum ludo extractam, in manibus extrahentis manentem, noua inducta figura, ter facere immutari: facere vt tres vel plures diuersæ personæ de vna eadémque re cogitent: vim imaginatiuæ alterius facere, vt de alia re vix cogitet, quam ea quæ cogenti nota: (*vix*, dico, nam omnino vel voluntatem vel intellectum cogere, seu necessitate quadam absoluta ad id adigere, nec dæmon potest) facere specula, in quibus, quæ in decem milliaribus fiant, videri possint: trium horarum spacio arbusculam veram spitamæ longitudine ex mēsa facere, excrescere: facere certæ lucernæ lumine accenso, vt quotquot adsunt mulieres, vestibus se nudent, & quæ natura docet tegenda oculis obiiciant & sic nudæ tripudiare non desinant, quamdiu ardeat in medio apposita lucerna leporis adipe plena & certis characteribus insculpta, & huiusmodi alia, quæ nobis circulatores ex Baptistæ à Porta scriptis & disciplina obtrudunt, quorum cum nec naturales, nec artificiosæ causæ proferantur idoneæ, spiritualibus causis effectricibus tribui debent; quæ sunt angeli, & dæmones.

MONITIO II.

Non licere vllum pactum vel amicitiam cum dæmonibus inire.

vide lib. 2. q 4. & lib. 4. part posster. q. 4. sect. 8.

QVI putant non esse magnum peccatum cum dæmonibus fœdus, pactum, aut familiaritatem habere, doceantur primò, quanta sit vis & dignitas primi præcepti prioris Decalogi tabulæ. Nempe illud vt ordine, sic & dignitate primum esse. Nam digniora esse, ratione obiecti, tria primę tabulæ septem aliis tabulæ secundæ: & inter illa tria, præcipuum esse primum. Tertium enim potissimum agit de cultu externo, secundum de verborum honore, primum de amore & fidelitate animi Deo exibēda, & virtute religionis seu Theosebias. seu Latriæ. quare cùm hæc virtus Deo gratissima sit, etiam illi contrarium vitium est odiosissimũ, nempe idololatria & infidelitas. nam est quędam apostasia, proditio, & transfugium ad hostium Dei Principem diabolum: quod peccatum est omnium vitiorum moralium grauissimum: & ideò huic præcepto à Deo pœna fuit addita, cùm Deus testatur se fortem & zeloten esse, & hoc peccatum vsque in tertiam & quartam generationem vlcisci, & vocat hoc peccatum odium sui, eo quòd transgressores vocat osores suos a. Secūdò doceātur omne cum dæmone fœdus aut amicitiā contra hoc primum præceptum esse. Cùm enim inter Deum & dæmonem sit quasi perpetuum bellum seu odium (Vnde de dæmonibus legimus; *Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper*: & Diabolus vocatur *Satan*, hoc est aduersarius) tenemur nos, vt vassalli Dei, perpetuum quoque & capitale odiũ cũ dæmone exercere, hoc bellum vt Paterpatratus initiò mūdi Deus indixit, cùm dixit Serpenti; *Inimicitias ponā inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius* b. quibus verbis prohibemur vllas cum dæmonibus inducias aut commercium habere. Idem nos docet Apostolus; *Nolo*, inquiens, *socios vos fieri dæmoniorum* c. Idem nos in baptismo pro

a Exod. 20 v. 5.

b Gene. 3. v. 15.

c 1. Corin. 10. vers. 11.

promisimus, Sacramento adstricti, Ecclesiæ nomine rogante Sacerdote & patrinis pro nobis respondentibus non semel, Nos abrenunciare Satanæ & pompis eius. Cùm itáque hoc bellum initiò mundi conditi indictum, & initiò Ecclesiæ Christianæ tuba Apostolica renouatum,& à nobis cùm in Ecclesia fuimus regenerati iureiurando votiuo sit susceptum ac promissum, sequitur eum, qui cum hoste pactum vllum aut familiaritatem colat; perfidiæ, transfugij, & apostasiæ reum non minùs esse, quàm vel monachus votiuam deserens professionem, vel miles ad hostem transfugiens vel Christianus Mahumetismo se addicens. Tertiò moneantur non tantùm hoc Deo displicere, sed ipsis quoque perniciosissimum esse. Dæmonum enim in homines odium est inexplebile,& à sui lapsus tempore nunquam illud remiserunt, nec vnquam remittent aut minuent: si permitterentur à Deo omnes mortales interimerent, quod quia vident sibi non licere, ideò assiduè hominibus animæ mortem moliuntur adferre per varias & multiplices peccandi illecebras: ne, qua excidere beatitudine, homines potiantur. Odij magnitudo patet ex vehementia & acerbitate cruciatuum aut vexationum quas intulere, quotiescúmque Deus illis permisit, vt testantur Iobus, Saræ mariti, D Antonius & alij innumeri. Pertinaciam odij docent, Iobus dicens; *Cor eius indurabitur tanquam lapis,& stringetur quasi malleatoris incus* [a].& CHRISTVS Dominus,*vos*, inquit, *ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere: & ille homicida erat ab initio: & in virtute non stetit & non est veritas in eo. cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater eius* [b]. cùm dicit homicidam esse ab initiò significat hunc eius perpetuum esse conatum, animas necare: circuire instar leonis rugientis & quærere quem deuoret, vt ait D. Petrus cùm addit veritatem in eo non esse, docet frustrà quem cum illo pacisci, qui totus ex perfidia conflatus est. & Ideò cùm semper velit nocere, certò tenendum nobis, illũ nullis blandiciis, obsequiis, aut cultu homini reconciliari, placari, aut deliniri: sed quando se beneuolum aut amicum fingit, tum maius malum hominibus moliri. Origenes *libr. 8. cont. Celsum*, Probabile est (inquit) dæmones, cùm sint improbi, ne cultoribus quidem suis dexteram, datámque fidem seruaturos.]

a Iob. 21. v. 15.

b Ioan. 8. v. 44.

MONITIO III.

Ne iudices hoc negligant punire, aut dissimulent.

pro. l. 5. sect. 4.

QVando confessarij incidunt in Prælatos, Principes aut Iudices, nimis lenes, & remissos,& negligentes in sectæ huius exstirpatione: Monere illos debent, quòd sint à Deo constituti ad vindictam malorum,& sine causa gladium non acceperint: quòd mala quæ ex eorum negligentia orbi & Ecclesiæ inferuntur & gliscunt quotidiè, seuerissimè ab illis exigentur: quòd ad damnorum restaurationem teneantur, hoc peccatum directè & immediatè contra Maiestatem Dei tendere: & idcircò non magis licere principi diuinam iniuriam remittere aut dissimulare, quàm Prætori licet sui Principis, vel militi sui Imperatoris. Legem illam veteris Testamenti, *Maleficos non patieris viuere* [c], non esse duntaxat iudicialem positiuam, sed iudicialem iuris diuini & naturalis, & ideò non esse per legem Euangelij sublatam. Iudicibus inferioribus non licere vitæ securitatem reis huius delicti promittere, vt crimen spontaneè confiteantur & socios detegant: licere id solo summo iudici, qui lege superior & ex causa iusta, & quando hoc euidens necessitas vel vtilitas reip. postulat. Meminerint, si qua damna per eorum conniuentiam aut negligentiam à maleficis subditi patiantur, si qui necentur, aut ad consortium criminis pertrahantur,sanguinem hũc à manibus eorum Deum requisiturum. Non hominis illos, sed Dei iudicia iudicare. Cauendũm ne fiant socij furum,& ne dum,vt Iosaphat,his qui oderunt Dominum amicitia iunguntur, iram Domini mereantur [d]. videant ne audiant terrificum illud Prophetæ dictum Regi Achaz. *Quia dimisisti virum dignũ morte de manu tua,erit anima tua pro anima eius,& populus tuus pro populo eius* [e]. Qui denique falsis opinionibus,& erronea sua existimatione decepti conatur iudices abducere,à cognitione & vltione criminis huius, vel auctoritate, vel calumniis, illi monendi vt resipiscant, ne & se conscios eiusdem delicti, vel fautores delinquentium, vel iustæ & Canonicæ contra hanc hæresim inquisitionis disturbatores & impedimenta præbeant, cum periculo incurrendæ excommunicationis. *c. vt inquisitionis. de hæretic. in 6*. Denique hos omnes honorem Dei negligere, & proinde solere à Deo negligi,& in maximas calamitates & ignominias abiici iuxta comminationem Heli Sacerdoti factam *1. Reg. 2. v. 30*. Quam hoc Babylonius exitiale dixi lib. 5 sect. 16. in fi.

c Exod. 22.

d 2. Paral 19. v. 2.

e 3. Reg. 20. v. 42.

Nahum inter præcipuas causas excidij Niniuæ memorat, quod in ea Magi & malefici magni fierent *c. 3. v. 4*. Eandem ob causam minatur Ierosolymæ Michæas *ca. 5. v. 10*. Propterea Cananæi deleti & pulsi sedibus suis. *Deut. 18. v. 10*. ex quo loco explicandum illud de medicaminibus sap 12. 4. Numquam id impunè Regibus cessit: Saul non excidit regno nisi postquam Magiæ præsidia quæsiuit: tunc (ait Blesensis) *dum Pythonissam consuluit in montibus Gelboë cum filiis meretur interfici. Sic Ochozias, qui ceciderat per cancellos, dum de vita diuturnitate scrutatur, vita eius tanquam tela texenda succiditur.*] ob maleficorum imitationem Manasses specimen fit Regis calamitosissimi, *4. Reg. 21. & 25*. cuius peccatum etiam posteri luerunt, nec pacari Deus potuit Iosiæ pietate *4. Reg. 22*. Iezabelis veneficia nota, sed & præcipitatã de fenestra, laceratam à canibus. Longum sit alios recensere. Zoroastrem fulmen occidit Magiæ inuentorem. *Plin. libr. 30. cap. 1. lib. 11. c. 42*. De Ferrando Comite Flandriæ, de Guilhelmo Iuliacensi, de Scotiæ Regibus aliquot, de Principe quem memorat Gerson, actum superioribus libris. de Muleasse Tunetano Rege, non paucis egit Paul. Iouius, de Vortigerno Rege Boëthus *libr. 8*. De Græcorum historiis multos memorat Petrarcha *lib. 4. rer. memorandar. c. 1. 2. 3*. Si Romanorum Annales voluas occurrent tibi plurimi, quibus hæc licentia exitij miserrimi occasio fuit. de Numa Pompilio, Plutarchus, *in Numa*. de Tullo Hostilio, Dionysius, & Liuius *libr. 1*. De Nerone Plinius *libr. 30. Nat. hist. cap. 1. & Suetonius in Nerone*. De Valeriano. Nicephorus *lib. 6. cap. 10*. de Iuliano Apo-

1. Reg. 28 vers. 8

4. Reg. 1. vers. 2.

ſtata idem Nicephor. *lib.* 16. *cap.* 29. de Licinio Niceph. *lib.* 7. *cap.* 45. De Fl. Ruffino Tyranno, Claudianus *lib.* 1. *de laud. Stilichon.* de Maxentio, de Heraclio & aliis alij. Quid referam recentiora? Leopoldum Auſtriæ ducem Friderici III. fratrem, nimis familiarem Magis, quidam narrant, ita à ſpectro perculſum fuiſſe, vt paucis poſt diebus obierit. VVenceslaus Bohemiæ rex ſummo in pretio voluptatis cauſa Zytonem & alios habuit, cui quæſo Principi cuncta regni negotia infœlicius ceſſere? Creſpetus *diſc.* 7. ſcribit cuidam ætatis huius Principi mortuo inuentam ad collum appenſam imaginem Theurgico ritu deuotam, qua ſe fœlicem fore ſperabat: quo tamen vix vllus calamitoſior fuerit. Concludam cum Rege, Reges alloquens, *Nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite diſciplinam: ne quando iraſcatur Dominus & pereatis de via iuſta.* Monet vt diſciplinam apprehendant. Hebraicè eſt NASSEKV BAR נשקו-בר, quod etiam ſignificat oſculamini filium. oſculari verò idem quod honorare. Nimirùm optimè CHRISTVM honorant, qui hoſtis eius diaboli partiarios in virga ferrea regunt & flagellant, qui Deum inhonorantibus non parcunt, hoc enim eſt apprehendere diſciplinam, quia hoc eſt CHRISTI doctrinam purè venerari & ſequi.

Camerar. operę ſucciſiuę c. 70

Pſ. 2. v. 10.

MONITIO IV.

Superſtitionibus vti quàm noxium & execrandum.

QVI parui faciunt diſcere ritus ſuperſtitioſos & eos exercere, moneantur omnium ſuperſtitionum & vanarum obſeruationum inuentorem eſſe diabolum, qui principiò mundi ſtatim in idololatriam ferè totum genus humanum pellexit. Sed cùm hoc eius imperium Dei filius deſtruxiſſet, *ad hoc enim apparuit filius Dei vt opera diaboli deſtrueret* a, & paucis ante paſſionem diebus dixit: *nunc mundus iudicabitur, & Princeps huius mundi eiicietur foras* b, & hic fuit ſcopus Apoſtolicæ per totum orbem prædicationis: & tamen cùm imperio non fuiſſet imminuta vetus illa ambitio diuinitatis: pro illa aperta & clara idololatria penè extincta, tectâ quandam ſpecie pietatis & vtilitatis idololatriam inuexit, artium ſuperſtitioſarum cupiditatem & cultum. hanc ergo diram curioſitatem inuenit, & propagauit, primò vt ſic poſſeſſionem animarum, qua vi crucis deiectus fuerat, clanculùm dolo malo recuperaret. Secundò vt homines hoc pacto primum & maximum præceptum, & votum religionis quo ſe Deo adſtrinxerunt in baptiſmo, violare aſſueſcerent. 3. vt ſpem, quam homines in Deo habere debent, amittant, & eam collocent in rebus iſtis vanis, & ideò ſint Deo maledicti, qui c *odit obſeruantes vanitates ſuperuacue* 4. vt ſic in lethale peccatum pertractos, leo rugiens d deuoret, & decipiat hominem draco venenatus, quem Deus formauit ad illudendum ei e. Hæc ſunt commoda ſuperſtitioſarum obſeruationum, & qui eas colunt, aut amant docent ſe non CHRISTI, ſed diaboli diſcipulos eſſe, & eius magiſterium amare, in eius ludo doctos eſſe, & alienos à doctrina Eccleſiæ Catholicæ.

Confer. cum li. 3. parte poſteriore.

a 1. Ioann. 3. v. 8.

b Ioann. 12. v. 31.

c Pſal. 30. v. 7.

d 1. Pet. 2.

e Pſal. 103. 26.

Mirum eſt aliquem poſſe his præſtigiis ſe dare, qui norit exitum infœlicem Magorum & præſtigiatorum. Inuentor Magiæ Cham ſeu Zoroaſter, fuit tandem ab ipſo dæmone, quem importunius ſollicitabat, igne ſuccenſus & concrematus, teſte *Clement. in libb. recognition.* de Simone Mago notiſſima res, quod in aërem à dæmonibus ſublatus præcipitatúſque fractis cruribus cum ignominia & dolore interierit. Quæ de Cynope Mago, Prochorus, & de Zaroë & Arphaxat Abdias *libr.* 6. tradidit prætermitto, vt & ea quæ de Oddone, Hollero, Merothimo Magnus Olaus *in Hiſtoria Septentrionali*, & de Sopatro, Eunapius *in Ædeſio*: de Orpheo, Mopſo, Amphiarao, qui omnes magi fuere, Ouidius, Seneca, Statiúſque: de Pythagora Samio Laërtius *in eius vita* & Cælius *lib.* 19. *Antiquita. cap.* 7. Henricum Cornel. Agrippam moriturum, à ſe canem ſuum Paredrium abegiſſe, cum hoc dicto, *Abi mala beſtia, tu me perdidiſti*, tritum eſt ore omnium. Ioannis Portantij obitus in Antuerpienſi carcere qualis, norunt ciues mei. Apud Guilhelm. Tyrium *lib.* 8. *belli ſacri cap.* 15. duo magi volentes machinas Chriſtianorum incantare, primi illis interfecti. Apud Polydor. Virgilium anus ſaga coram omnibus à dæmone abripitur, vt alibi narraui. Apud Dubrauium *li.* 23. *Hiſt. Bohem.* Zyto nobilis ille præſtigiator ad extremùm à diabolo viuens, cum corpore & anima de medio hominum fuit ſublatus. Ioann. Fauſtus famoſus magus hic temporibus in Germania, tandem à cacodæmone lecto extractus noctu; & ſtrangulatus, inuerſa in tergum facie, domóque tota concuſſa, & penè euerſa, vt ſcribũt VVierus, Camerarius, aliique. Franciſc. Picus *lib.* 5. *de prænot.* auctor eſt ex relatione ſociorum qui adfuerant, Magum quendam à dæmone viuum ablatum, nuſquam vnquam comparuiſſe, dum curioſo cuidam & non ſatis ſano Principi pollicetur, ſe Troiæ expugnationem & Hectoris cum Achille duellum, quaſi ſpectandum in orcheſtra, exhibiturum.

Tam hæc factoribus ſunt periculoſa: nec minùs iis qui ſpectandi talia ſunt auidi. duo tantum exempla adſcribam, vetus vnum, & nouum alterum. Scribit Lucianus *in Philopſeude*, de quodam Encrate quod *cùm vidiſſet Pancratem quendam Magum Ægyptium, multa mira facientem, ſe paulatim in eius amicitiam inſinuaſſe, adeò vt omnia ei propemodum arcana communicaret. Tandem autem magum hunc ei perſuaſiſſe, vt omnibus famulis in Memphi derelictis, ſe ſolus conſequeretur: neque enim defuturos miniſtros, atque ex eo tempore, inquit, ſic vitam duximus. Cùm in diuerſorium quodpiam veniremus, homo accepto piſtillo, ſcopinaue, aut peſſulo, veſtibus implicans, cum in id carmen quoddam dixiſſet, efficit, vt ambularet, vtque aliis omnibus homo videretur. Illud ergo abiens, & aquam hauriebat, & cœnam parabat, inſtruebátque atque in omnibus commodè ſubſeruiebat miniſtrabatq́, nobis. Deinde, vbi iam ſatis huius miniſterij fuit, ſcobinã rurſus ſcobinam, ac peſſulum peſſulũ, aliud recitans carmen, reddebat.* Hoc ego vehementer conatus, *non inueniebam quo pacto ex illo expiſcarer. Nam id mihi inuidebat, quamuis eſſet in aliis facillimus. At quadam die in angulo quodam tenebricoſo deliteſcens clàm illo, ſubauſcultaui propiùs incantationem illam, erat autem triſyllaba. Tum ille cùm piſtillo mandaſſet quæ curanda erant, abiit in forum. At ego poſtridiè illo apud forum occupato, acceptum piſtillũ cum ornaſſem, ſyllabas illas ſimili modo pronun-*

cians

cians, aquam iussi vt hauriret. Tum impletam amphoram cùm tulisset, desiste, inquam, nec ampliùs aquam haurito, sed rursus esto pistillum. At illud mihi haud ampliùs obtemperare volebat, sed aquam hauriebat continuè, quo ad hauriendo totam domum nobis impleret. At ego cùm resistere huic rei non valerem (timebam autem ne Pancrates reuersus, id quod etiam euenit irasceretur) correpta securi pistillum in duas partes disseco. At vtráque pars amphoram sumens hauriebat aquam iamq́; vnius loco duo ministri mihi esse cœperant. Interea Pancrates superuenit, ac re intellecta illa quidē in ligna rursus, quemadmodum ante carmen erant, mutauit: at ipse me relicto clanculum nescio quo se subducens abijt.] Vides huic curiositatem ferè causam fuisse, vt aquis submergeretur. Cur vocas fabellam? cùm potuerit in pistillo Paredrus aliquis Mago famulari. Sed cape alterum, de iis quibus periculum præsentaneum fuit, ne se ipsos denasarent. Philipp. Camerarius *li. Operæ succisiuæ c.70.* ita scribit, *Cum aliquando Ioannes Faustus apud notos quosdam diuerteret, qui de ipsius præstigiatricibus multa audiuerant, ij petierunt ab eo, vt aliquod specimen suæ Magiæ exhiberet. Hoc cùm diu recusasset, tandem importunitate sodalitij neutiquam sobrij victus promisit, se illis exhibiturum quodcumque expeterent. Vnanimi itaq; consensu petierunt, vt exhiberet illis vitem plenam vuis maturis. Putabant autem propter alienum anni tempus (erat enim circa brumam) hoc illum præstare nullomodo posse. Assensit Faustus, iam iam in mensa conspectum iri quod expeterent: sed hac conditione, vt omnes magno silentio immoti præstolarentur: donec illos iuberet vuas decerpere: si secus facerent, instare illis periculum capitis. Hoc cùm se facturos promisissent, mox ludibriis suis huic ebriæ turbæ, ita oculos & sensus præstrinxit, vt illis tot vuæ miræ magnitudinis, & succiplenæ in vite pulcherrima apparerent, quod ipsorum adessent. Rei itaque nouitate cupidi, & ex crapula sitibundi sumptis suis cultellis expectabant, vt illos iuberet rescindere vuas. Tandem cum istos leuiculos aliquandiu suspensos, in ipsorum vanissimo errore tenuisset, subitò in fumum abeunte vite cum suis vuis, conspecti sunt singuli tenentes loco vuæ, quã vnusquisque apprehendisse videbatur, suum nasum opposito supernè cultello: ita vt si quis immemor præcepti dati vuas secare voluisset, seipsum naso mutilasset.*] Quid plura? nihil ferè vnquam præstigiatores faciunt, quin, aliquid factu facile, sed quod difficile sit non facere, à spectatoribus aut Magiæ studiosis postulent. Veluti, ne personas quæ apparent alloquantur, vel manum porrigant, ne circulo pedem efferant, & similia, quæ tamen, vt faciant, post illos illecebris dæmones, aut variis terriculamentis, quasi compellunt; Vt de Bauaris adolescentibus apud Cæsarium legi, & duobus Aremoricis bono loco natis Gentiliaci, cùm puer Lutetiæ degerem, accidit, qui ab archihomicida ambo tūc præfocati, eo quòd circulo pedem extulissent.

I nunc atq; animam fraudi committe dolosæ.

MONITIO V.

Vnde poterunt cognoscere an à dæmone effectus expectetur, an à natura, an à Deo?

MOnendi sunt rerum istarum ignari. Vanitatem & mendacium omne Deo displicere qui veritas est: dæmoni verò placere, qui mendax est & pater mendacij. *Beatus Vir* (ait Psalmista a) *cuius est nomen Domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias falsas.* Vanitatem verò dici quotiescunque homo facit vel dicit aliquid, boni consequendi, vel vitandi cuiuspiam mali causa, quod vim nullam neque naturalem, neque supernaturalem obtinet, ad effectum intentum. v. g. si quis in flumine seminet, vel litus aret, dicendus est vanitatem operari, eo quòd arandi & seminandi finis seu effectus est messis & fructus perceptio, quem finem hæc eius actio nequit consequi. ita si quis vt capitis dolorem pellat fascia linea, vel cartula alba cingat tibiam, aut ægrum inter sarmentum diffissum perducat, vel palmo cingulum ægri metiatur, clarum est has actiones esse vanas & superstitiosas, quia nullam vim habent ad humorem noxium capiti molestum inde expellendum. Contrà si applicetur capiti aqua rosacea, vel ad bilis expulsionem rubarbarum præbeatur, vel ad flegmata capite educenda per sternutationem comedatur sinapi, non erit vana obseruatio, sed licitum remedium, quia natura ad hoc vim hisce rebus indidit. Sic etiam verba nulla vim naturalem habent aliquid efficiendi more agentis physici: sed quædam verba vim habent operandi ex instituto Dei, & iste effectus est supernaturalis: quædam non tam vim habent supernaturaliter operandi, quàm putantur ab imperitis habere. Prioris generis sunt verba Sacramentorum, nempe collationis baptismi, consecrationis Eucharistiæ, absolutionis peccatorum, &c. hæc verba licitè vsurpantur à Sacerdotibus ad effectum, cuius causa Saluator noster illa instituit. Verùm si quis hæc verba alio ad aliam intentionem siue finem proferens transferret, eorum vsurpatio sacrilega, vana, & superstitiosa foret, quia ad hūc effectū vim supernaturalē ea verba non acceperunt. Vana quoq; est prolatio aliorum verborum, quæ non est ex vsu Catholicæ Ecclesiæ recepta. Si quis itaque vana huiusmodi vel verba vel facta adhibet, superstitiosus est, & diabolicus est effectus operis, quod probatu non est difficile. Effectus iste non est naturalis, quia quæ adhibita sunt media naturalem vim ad eum non habent nec est miraculosus & à Deo, quia testimonium illi nullum perhibet sacra scriptura, nec Ecclesiæ Catholicæ consuetudo aut doctrina. Procedit itaq; ex occulta quapiam spiritualis creaturæ operatione: non Angelicæ, quia Angeli semper faciunt Dei voluntatem, & cum Deo mendacium ac vanitatem omnem detestantur: restat, vt operentur hîc cacodæmones, superstitionis inuentores & amatores. Quare, *qui hæc faciunt, Deum deserunt, & dæmonis doctrinæ atq; imperio se subiiciunt, cuius auxilium exposcunt, & opera vtuntur.*

MONITIO VI.

Quæ remedia tutissima.

SI quis afflictus vel vexatus sit à maleficis seu à dæmonibus eorum opera, & pro remedio vel consilio confessarium consulat: is illum inducat ad remedia Ecclesiæ consueta, maximè ad emendationem malæ vitæ. Theologi monent b, duo consideranda, Deum qui hæc mala permittit, & diabolum qui mala infert: nam nihil hic inferre posset, nisi ille permitteret, nec nocere potest, nisi in quem vt sæuiat Deus permittit, nec plus illi ipsi nocere, quam quantum Deus permittit. Minus lōgè potest, quàm vult, aut iactat se posse. Præclarè D. Antonius Magnus: *Nos nec eius pollicitationibus credere, nec eius minas formidare debemus, fallit enim semper, nihilq; verū promittit. Nam si nō in omnibus mentiretur, quomodo talia & tam infinita*

vide li. 3. par. poster. q. 3. & 4. sect. 1.

a Psal. 30. v. 5

b Cyruelius. lib. de superstit. p. 3. c. 1.

promittens, hamo crucis vt draco inuncatus à Domino est, & capistro ligatus vt iumentum, & quasi mancipium fugitiuũ vinctus circulo, & armilla labia perforatus, nullũ omnino fideliũ deuorare permittitur? Nunc miserabilis vt passer ad illudendum irretitus à CHRISTO est, calcaneo Christianorum substratus gemit, ille qui vniuersa maria à se absorpta plaudebat: ille qui manu sua terrarum orbem teneri gloriabatur, ecce à nobis vincitur, ecce me aduersum se prohibere non potest disputantem.] Nimirum ligatus est à Deo, mucro latronis retusus ab eo per quem, cum quo, & in quo facta, quæ fiunt, omnia. Tibi homo imputa quod in te possit, quod in te vt possit Deus sinit. *Si alligatus diabolus est* (inquit B. Augustin. serm. 197. de Temp.) *quare tantum adhuc præualet? Verum est fratres carissimi; quia multum præualet, sed tepidis, & negligentibus, & Deum non timentibus in veritate, dominatur. Alligatus est enim tãquam catenis innexus canis, & neminem potest mordere, nisi qui illi se mortifera securitate coniunxerit. Iam videtur fratres, quia stultus est homo ille, quem canis in catena positus mordet. Tu te illi per cupiditates & voluptates sæculi* addo pacta, superstitionésve) *noli coniungere, & ille ad te non præsumet accedere.*] eadem habet Cæsarius *libr. 5. miracul. cap.* 52. Certè quoad Deum, causæ cur permittat esse solent, vel peccata, vel probitas famulorum eius, propter peccata permittit vt puniat præterita, vel vt arceat à futuris alioqui: probitatis verò gratia permittit, vt magis humilientur, vel vt probetur eorũ constantia & fides. ob has causas Deus dæmone vtitur, tanquam lictore aut carnifice bonorum. dæmon autem alium longè finem sibi proponit, & Dei voluntatem gnarus exsequitur non cogitans hæc ad salutem humanam & gloriam diuinam à Deo dirigi, sed conatur exsaturare malitiam suã, & odium explere nocendo hominibus, & simul si queat in superstitionem aliquam illos pertrahere. Itáque non potest salubrius consilium iniri, quàm quo quis & Dei voluntatem perficiat, & dæmonis proteruiam atque odium eludat. hoc autem præstant remedia Ecclesiastica. vt exẽpli causa, si qua domus spectris aut alia dæmonum infestatione sit inquieta, statim inquilini conscientiam excutiant, conterantur, & de peccatis confessionẽ instituant, & omnia de domo remoueant quæ Deo queant displicere, deuotè insuper se Deo commendent, & Deiparæ, & Sanctis: & interea dum durat vexatio, quotidie mane ac vesperi Sacerdos quispiam habitu Sacerdotali indutus, cum stola, cruce, & aqua benedicta accedat, & lustret omnia domus cubicula & loca alia, recitans deuotè, Psalmum: *Qui habitat in adiutorio altissimi*, & Euangelium S. Ioannis, *In principio erat verbum*, & alias precationes pias, & exorcismos, qui Dominicis diebus in benedictione aquæ contra dæmonum vim & insidias leguntur: ponantur per singula præcipua domus loca rami Palmarum benedicti, & candelæ benedictæ, iubeantur dici Missæ à variis piis & Deum timentibus pro quiete familiæ illius, & vt Dei ira cesset, & mittat custodem Angelum suum, qui domo illa dæmonem exturbet: caueant autem ne cum demone sermonem vllum misceant, vel loquenti quidquam respondeant: multóque magis caueant ne quem Magum, aut vlla superstitiosa vexationi reprimendæ remedia accersant. Sed magna spe & fiducia in Deum, misericordiã eius summa cum patientia præstolentur. [*Sic Cyruelus d. c. 1. in fine.* Sed hæc remedia fusiùs nobis nunc non sunt probanda, quia id præstitimus supr. li. 6. Nunc addo remedia per incãtationes & superstitiones vel nihil prodesse, vt patuit in lepra Constantini, cui potiùs nocuerunt, vt docet Nicephorus lib. 7. hist. cap. 33. vel si sanent ad tempus tantum sanare, & postea reincidere in morbum eundem vt legimus de Hadriano Imp. apud Xiphilinum in Hadriano, & Zonar. to. 2.

MONITIO VII.

Pro iis qui curiosi sunt diuinationum, & secretorum.

TAles moneantur, etsi desiderium sciendi (teste philosopho) cunctis naturale sit; tamen id moderandum esse habenis legis Dei, & rectæ rationis, quibus nisi frenetur, infrenis equi more nos cupiditas hæc in præceps abripiat. Legi diuinę & rectę rationi consentanea regula est, Non velle aut conari scire quæ lumine naturæ scire non possumus, & diuina solummodò reuelatione sciri queunt: & in illis ipsis quorum scientiam possumus labore nostro, aut industria consequi, rectum & probum discendi modum tenere, ne regiam tutámque viam deserentes inani labore quærendi defatigemur, & per inuia ac deuia ablati optatam metam nunquam cursu contingamus. hæc docemur à Spiritu sancto, cuius sunt ista; *Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum: sic qui scrutator est maiestatis opprimetur à gloria* [a]. & alio loco. *Altiora te ne quæsieris & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus illa cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. non est enim tibi necessarium, ea quæ abscondita sunt videre oculis tuis. In superuacuis rebus noli scrutari multipliciter. Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi. Multos enim supplantauit suspicio illorum & in vanitate detinuit sensus illorum* [b]. Mysteria fidei & salutis, fide nobis credenda sunt, & à Deo reuelata fuerunt Ecclesiæ suæ. Alia occulta quædam Deus nulli reuelat, sed sibi reseruat, vt secreta cordium, futura merè contingentia, &c. & hæc citra reuelationẽ sciri arte vel scientia vlla nequeunt. Et hæc conari scire est vanum & inane, & artes ad hoc nitentes sunt superstitiosæ. Aliæ res sciri possunt studio, disciplina & experientia, in his cauendum ne sine labore, aut vsu, vel doctore, ea conemur scire per media illicita, vt sunt ars Notoria & similes diuinationes, de quibus egimus toto lib. 4. Harum rerum talem scientiam à dæmone infundi seu tradi patet, ex rebus quas prædicunt, quas eum nequeant scire luce naturæ, nec acceperint diuina reuelatione, consequens est ea discere à dæmone: qui (vt foueat superstitionem) eo quòd vtantur signis ab ipso institutis, etiam ignaris nec sentientibus illis phantasiam mouet vt hoc vel illud dicant, vt docet D. Augustinus *libr. 2. de doctr. Christiana.* vnde sequitur eum qui vult huiusmodi scire, consentire in magisterium diaboli, séque eius disciplinæ tradere, & Deum doctorem atque Dominum deserere, & à fide apostatare. stulti sunt qui dæmonum responsis credunt, quia fallere dæmonum est. Sic fefellere Cræsum & Pyrrhum, testibus D. Hieronym. *in capite 41.* Esai D. Augustino 3. *de ciuitat. Dei* Lactantio & aliis, Manfredum teste Pico *libro 4. de Prænotio. capit. 9.* Indos apud Osorium *libr. 2. histor. Lusita. cap. 15.* Ferrantem Comitem Flandr. & alios quos *libr. 4.* memoraui. *d. sect. 4.*

vide lib. 4. c. 2. q. 7. sect. 4.

[a] Prouerb. 25. v. 27.

[b] Eccles. 3. vers. 22.

MONITIO VIII.

Pro iis qui scientiam infusam affectant certis ritibus sine labore, &c.

MOnendi primò, curiositatem sciendi non necessaria, non modò non vtilem, sed valdè noxiam esse solere. Spiritum sapientiæ & intellectus à solo Deo expectandum; quo nō qui volunt, sed quos placet, solet implere. *Melior est homo*, ait Ecclesiasticus, *qui minuitur sapientia, & deficiens sensu in timore, quàm qui abundat sensu, & transgreditur legem altissimi.*] Et verissimum illud D. Hieronymi, nescio vbi; *Meliùs est nescire aliquid, quàm cum periculo* (scilicet animæ) *discere.* vt & illud D. Prosperi; *Non sunt scrutanda, quæ Deus occulta esse voluit, quæ autem manifesta fecit, non sunt negligenda: ne & in illis illicitè curiosi, & in his dānabiliter inueniamur ingrati. De altitudine discretionis Dei nō conturbabitur cor humilitatis nostræ, si firma & stabili fide tenebit, omne iudicium Dei iustum esse secretum: vt vbi inuestigari non potest, quare ita iudicet, sufficiat scire, quis iudicet. Lauda & venerare quod agitur, quia tuum est nescire cur agitur.*] sanè scrutatores huiusmodi diuinorum secretorum, mergi solent inuadabili profundo. Nec minùs periculosum est nouos sciēdi modos, quàm nouas doctrinas inuenire, de quibus ab Apostolo præmoniti sumus, fore, qui sectarentur, *doctrinas dæmoniorum.* quid aliud faciunt qui doctoribus dæmonibus vtuntur? Audiant Chrysostomum explicantem illud Saluatoris, *obmutesce & exi ab homine; Saluiferum hoc nobis* (ait) *dogma datur, ne credamus dæmonibus, quantumcunque denuncient veritatem.*] caueant ne irritent Deum in adinuentionibus suis, & multiplicetur in eius ruina. caueant ne; quod deplorat Richardus Victorinus; *Veritatem quærant non in veritate, sed in vanitate: quæsitam inueniant, non ad veritatem, sed ad vanitatem, & quod miserrimum est, in verbis vitæ, lucra mortis negotientur.*

c. 19. v. 21.

de gent. vocat.

1. Timot. 4. v. 1. Mar. 1. v. 21.

Psal. 105. v. 28.

Præterea tales admonendi sunt, subesse periculum superstitionis, & tentationis Dei. Nam qui scientiam quærunt, modis insolitis, vtrique se periculo exponunt. Naturaliter scientiæ paullatim, successu temporis, lectione, auditione, & experientiâ acquiruntur (vt rectè Aristoteles [a]) petere à Deo vt infundat, sicut Danieli & Salomoni fecit, est petere vt sine necessitate miraculum edat; quòd est tentare Deum. Adhibere orationes, aut alia, ad hoc non instituta à Deo aut Ecclesiâ, est vanitatem quærere & mendacium diligere (vt ait Psalmista) & proinde superstitiosum. Orādus itaq; Deus, & nobis simul naturali conatu elaborandum. Nam facientes Deus adiuuat. Periculum magnum est; ne *arti memoriæ* (quæ tradi potest præceptis locorum & cellularum ad hoc accommodatis) aliquid superstitionum *artis Notoriæ* admisceatur: hoc ergo vt caueant, monendi.

a libr. 4. physic.

MONITIO IX.

Pro iis qui sunt cupidi corporeæ salutis, honoris, aut pecuniæ, aut gratiæ acquirendæ vel recuperandæ, & ad hoc vtuntur medijs suspectis Salmatorum, seu Saluatorum, de quibus actum, *lib. 1. cap. 3. q. 4. vel etiam Periaptorum*, de quibus *ibid. cap. 4. q. 5.*

Iunge hęc iis quę dicta libr. 6. ca. 2. lib. 3. sect. 8. q. 4. & libr. 4. par. 2. q. 4. sect. 3.

INculcanda diligenter illis est hæc regula; *In omni ægritudine, aut iactura bonorum fortunæ vel corporis, quæ solent hominibus à Deo, vt flagella peccatorum, & mala pœnæ infligi, seruos Dei ad duo debere* A *præsidia confugere. Primò*, quærere & inuestigare modos, & remedia cuncta, quæ naturalis ratio hominem docet, vt se hoc periculo vel noxâ liberet. *Secundò*, sedulò & feruenter commendare Deo & sanctis personam suam, familiam, & bona, & orare; vt cœlesti sua ope & liberalitate suppleat, & præstet, id quod humana imbecillitas nequit consequi. Quoad primum ergò moneantur adhibere humanam naturalémque diligentiam, ipsi per se sibi non deesse; & prudentiores consulere; quoad valetudinem, pharmacopolas, medicos, chirurgos: quoad iacturam aliorum bonorum, amicos, & alios qui prudentiâ, & vsu, experientiâque pollent. Quoad secundum, seu spiritualem diligentiam; confugiant ad orationes, ieiunia, & charitatis opera; B confidant in Deo, sperent ab eo remedium; curent orari à personis piis, religiosisque; missas ad eam intentionem dici; denique omni studio conentur Deo quàm maximè placere. *talibus enim hostiis placatur Deus.* docet nos hoc ipsum S. S. in Ecclesiastico; *Honora medicum propter necessitatem. Etenim creauit illum altissimus. A Deo est enim omnis medela, & à Rege accipiet donationem. Altissimus creauit de terra medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam. Ad agnitionem hominum virtus illorum, & dedit hominibus scientiam altissimus, honorari in mirabilibus, in his curans mitigabit dolorem, & vnguentarius faciet pigmenta suauitatis, & vnctiones conficiet sanitatis.*] En primū quod diximus de dili- C gētiâ naturali: de altero, nempe morali diligentiâ, sequitur; *Fili in tua infirmitate nō despicias te ipsum, sed ora Dominū & ipse curabit te. Auerte à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum.* Hoc intelligendum de omni damno quorumcunque bonorum. Igitur cùm hæc homo præstiterit, patienter ferat, & voluntatem suam diuinæ subiiciat, certus, se, si magis expediat, liberādum; si non liberetur, id sibi vtilius esse. Moneantur, si aliis illicitis remediis conentur vti, tum illos à Deo, quo inuito conantur sanari, ad dæmonem confugere. Malè etiam sibi consulunt, quia perdunt fructum patientiæ; qui maior est, & melior cunctis corporis aut fortunæ bonis. stulti sunt, quia vt corpus sanent, animam necant. Quid stultius & impu- D dentius, quàm si Deo dicerent; Quia tu me sanare non vis, transfugiam ad hostem tuum, & ab illo salutem petam? hoc non verbis, sed pertinaci conatu dicunt. Hi tādem adeò diuinam iram inflammant pertinaci cupiditate, vt Deus vel sinat illos à dæmone necari, cuius rei exempla dedi, *lib. 6. cap. 2. sect. 3. remedio. 8. & 9.* vel, quę grauior adhuc est pœna, ad eorum summum malum sinat illos, quod expetunt, ope dæmonis consequi. Sed dies veniet, quando intelligent longè sibi vtiliùs fuisse morbo affligi, immò & per summos diuturno tēpore E cruciatus emori, quàm superstitiosis artib⁹ sanari.

Ecclesiast. 28. in prin.

MONITIO X.

De exorcisatoribus, seu coniuratoribus energumenorū.

QVoniam nonnullis in locis multi abusus irrepsêre in exorcismos legitimos & Catholicos, contra Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ consuetudinem; quædam monendi sunt, quibus harum rerum inspectio & cura incumbit. Suppono, Saluatorem nostrum dedisse sponsæ suę Ecclesiæ potestatem dæmonia de corporibus pellendi, *Luc. 10. v. 10. & Mar. 16. v. 17.* hanc potestatē verò ab Ecclesiâ concessam duntaxat clericis; & non omnibus, sed Episcopis, Sacerdotibus, Diaconis,

Vide lib. 6. cap. 2. q. 3. sect. 3. litt. Y. & lib. 2. quæst. 30.

Subdiaconis,& exorcistis tantū. Vnde apparet iis, qui saltem, *Exorcistarum*, in gradu non sunt, hanc facultatem nō competere iure ordinario: ideóque necesse esse, vt qui illam velit contendere sibi datam & cōcessam à Deo, is extraordinarij iuris seu priuilegij documenta debeat ostendere talia, vt iudicio Ecclesiæ idonea censeantur. Quoad eos verò, qui hoc officium iure ordinario acceperunt, non plus potestatis vni competit hac in re, quàm alteri; nisi quod honestas & recta Ecclesiæ consuetudo postulat, vt coram superioris ordinis clerico, minoris gradus clericus, ipso id inuito, non attentet.

Ex his sequitur suspectos esse pacti dæmoniaci, primò laicos, seu clericos non præditos ordine Exorcistarum; qui hoc munus quasi ex officio, aut peculiari gratiâ, donove Dei vsurpant: illos quoque clericos, & religiosos, qui quasi sibi peculiare vindicant; dicentes, ad exorcizandum, plus virtutis naturalis vel supernaturalis sibi esse, quàm cæteris eiusdem ordinis, aut gradus.

Solent huiusmodi, peculiares exorcizandi formulas & ritus habere, diuersos à communis Ecclesiæ ritibus & formulis; quæ sunt diligenter ab Episcopis examinandæ, & non permittendæ facilè, nisi iudicio piorum & Doctorum virorum sint approbatæ. Vehemēs suspicio est, his esse pactum cum dęmonibus, vt talibus obseruantiis se fingant compelli exire. Causa dæmoni est, quia dum isti sic publicè coniurant, semper in frequenti coronâ adstantium aliquid lucri facit. Accedunt multi, vt sermones, quos vltrò citróque miscent exorcizator & diabolus, audiant: gaudet dæmon, quia solet aliquos fidei aut morum errores spargere, aut saltem impetrare vt faciant aliqua superstitiosa, vana, ociosave; diffamat innocentes, nocentium occulta crimina reuelat, vt malè de illis suspicentur cæteri; instigat quosdam ad carnalia, quosdam ad auaritiam dictis suis; bonos fingit se timere, vt in pellat in superbiam. Monēdi ergo vt abstineant exorcizatos superfluis colloquiis, & terminis illis actuum iudiciariorum, quibus iubent dæmonem nunc exire, & iterùm se iudicio postea tali die sistere. 2. vt abstineant formulis illis nouis & insolitis ac secretis, & nō approbatis Ecclesiæ iudicio. 3. vt ad exēplū CHRISTI [a] paucis iubeat dęmonē tacere & exire, nec garriēdi præbeāt vel causā vel potestatē. Videtur autem monēdi quoque Prælati & Iudices Ecclesiastici, ne in diocœsibus suis permittant esse aliquos priuatos; qui quasi ex officio & virtute peculiari exorcizēt. Nā hoc est officium propriū pastorum Ecclesiæ; & in eorum absentiâ cunctorum qui saltem ordine exorcistarum præditi sunt; qui non vim naturalem, sed supernaturalem ad hoc, in Sacramento Ordinis acceperunt. Priuati verò monendi sunt, vt à pseudo exorcistis huiusmodi sibi caueant, neque accedant ad eorum conuentus; quia cùm Deus prohibuerit ne pythones audiamus [b], hoc etiam prohibuit ne energumenorum huiusmodi in corporibus loquētes dæmones auscultemus: item si fortè accesserint, monendi sunt omnes, ne quam mendacij patri fidem præstent, neve quid faciant eorum; quæ ille præcepit facienda, quia ipse præcepit, maximè quando mentitur se defuncti animam esse: quod semper est falsum. Si iubet faciamus aliquid, ad quod faciendum legē iustitiæ, vel charitatis astringebamur; id faciendum etiam illo nihil dicente fuit; si aliquid boni, ad quod nō tenebamur, quod facere sit meritorium, licebit facere, quia naturâ suâ licitum & meritorium erat. Tutius tamen foret aliquādo ista secundi generis commutare in alia, vel prætermittere; ne quid fraudis insit in dæmonis consilio vel iussu, quod non videamus. Moneatur ipse exorcista non minùs quàm cæteri, nihil curiositatis aut discendi causâ dæmonem interrogare, aut ab eo exquirere, licet id honestissimum sit & vtile videatur: quia non licet familiaritatem cum eo instituere, vel eius discipulum esse, vel eius cōsilium, aut auxilium petere. Nisi si fortè, virtute CHRISTI, vi cogatur & iubeatur dicere veri aliquid, quod ad spiritualem salutem adstantium prudens & pius exorcista meritò iudicet pertinere, vt videmus CHRISTVM, *Luc. 8.* nomen dæmonis interrogasse: vnde consuetudo inualuit nomen dæmonis exquirendi.

Quoad ipsum exorcismi modum, moneantur sequi, *Pastorale suum*: sed priùs medicorum iudicium audiant, an videatur verè energumenus.

Hæc quę dixi de energumenorū exorcistis, pleráque locum habent etiam in exorcistis nubium, quæ tempestates & procellas, grādinésque adducturæ videntur; item iis, qui coniurant seu exorcizāt locustas, & alia insecta agris damnosa: de quibus quæ peculiaria sunt proximo monito expediā.

NOMINATIO XI.

De coniuratoribus nubium & insectorum.

QVoad nubium coniuratores, qui iactitant se vim habere nubes à certis locis expellendi, repellendísque; eorum iactantia facilè conuincitur, primò, si interrogentur, an nubet illæ sint naturalibus ex causis ortæ, an ex maleficio & operâ dæmonis? si dicant ex naturalibus causis; ergo exorcismus fertur contra Naturæ auctorem Deum; quod blasphemum & sacrilegum; & vim habeat naturalem contra nubes necesse est, aut supernaturalem. Supernaturalem, nō accepit à Deo, qui sibi contrarius non est; nec à bonis Angelis: ergo à dæmonis ope vis illa prouenit: si nubem dicant ex maleficio ortam & moueri à dæmone. Vnde sciūt, nisi ex pacto? Secundò interrogentur, si notitiam habent & potentiam pellendi malas nubes, cur non etiam norunt & possunt adducere & euocare, tempore squaloris ac siccitatis, in agros nubes bonas & salutares? Tertiò cur non etiam fulmina & ignem de cœlo cadentem, ac incendiis domos absumentē, valeāt arcere aut exstinguere? Quartò cur nō sciant etiam coniurare ventorum turbines, & aquarū eluuiones, quibus sata & domus, & arbores, sternuntur & abripiuntur? nam vt nubes illæ aliquando à malis Angelis, permittente Deo, formantur & immittuntur; sic & alia ista, vt ex Iobi sacrâ historiâ docemur, cur igitur, si ad hominum commune bonum hæc ars aut potestas à Deo illis tributa, beneficentia Dei ad vnum hoc ab illis restringitur? Vnde apparet illos hæc ex pacto operari. Moneantur itaque cæteri, vt ab eorum consortio abstineant, & ne tales exorcistas suspectos, vel pretio, vel prece conducant: sed vtantur contra nubes huiusmodi armis consuetis Ecclesiæ, nempe benedictiones, preces, letanias, vitæ emendationem, & opera pia, ac satisfactoria, ieiunij, disciplinarum, &c. adhibeant; quæ remedia etiam sunt vtilia contra cætera illa quæ diximus mala & pericula. Parochi locorum indicāt & celebrent processiones, & sacrum canant pro serenitatis & fertilitatis impetratione, & irā Dei auertendā. Cantentur in templo deuotè Psalmi accommoda

a Luc. 4. v. 35.

b Deut. 18. v. 11.

Vide lib. 6. ca. 2. litt. B. & libr. 4. par. 2. q. 4. sect. 8. & vide Martin. de Arles libr. de superstit. paulò ante med.

commodati, vt *Canticum graduum, Miserere mei Deus, Qui habitat in adiutorio altissimi, Libera me de inimicis Deus meus, & Deus misereatur nostri*, & similes. Legantur Euangelia accommodata, vt de sedata à Christo maris tempestate; fiat processio per claustrum Ecclesiæ; canantur Letaniæ, & recitentur collectæ proposito seruientes; inuocentur Sancti loci patroni, & quorum illic reliquiæ honorantur: quas tamen tutiùs fortassis & honestius sit foras in tempestatem & pluuiam non proferre; præsertim Venerabile Sacramentum (quanquam deuotionem id citrà irreuerentiæ & iacturæ periculum facientium; pro more regionis, putem seruandum) & hæc omnia intra templi ambitum perficere, vbi & minor distractio, & deuotio maior esse solet: nec minùs audiet Deus in templo, quam foris: cauendum verò maximè, ne cum nubibus colloquia instituātur; sed sermo omnis cum Sanctis & Deo fit. Mensibus autem quibus solent hæ noxiæ nubes esse frequentiores, vt Vernis & Autumnalibus; ascendant parochi quotidiè manè turrim tēpli, vnde agros parochiæ queant intueri, & non coniurent aërem; sed benedicant agris & terminis suæ diœcesis; recitent psalmos aliquot, Euāgelia, & collectas & aquam benedictam more solito in aërem, & terram iaciant: & meridiano tēpore campanam pulsent; vt parochiani ad templum veniant Deum oraturi; vt fructus terrę Deus conseruet. Campanæ quóque pulsentur: qua, de re actum, *libr. 6. cap. 2. quæst. 3. sect. 3. FF.*

Alij sunt, qui vindicant sibi artem quandam aut potestatem peculiarem vt à Deo cōcessam, expellendi, necandíque campi bruchos, locustas, cantaros, & alia insecta atque vermina, quæ fructus, & radices, & semina depascuntur, & spem agricolarum deludunt: & tales multis in locis solent à rusticis quotannis magno pretio accersiri. Praxis esse solet huiusmodi. Impostor iste se iudicem constituit, comparent coram eo duo procuratores, vnus causam populi agens fungitur vice accusatoris: alius à vicario Episcopi, vel regio officiato loci constitutus, vicem subit rei, pro locustis seu aliis insectis, litem contestantur, & seruantur processus ordinarij omnes tricæ, & moræ, ac dilatorij termini. tandem in causâ concluditur, & bellus Iudex fert sententiam, quâ insecta illa iubet intra certum dierum spacium terminis illius territorij excedere, sub pœnâ excommunicationis latæ sententiæ, &c. Superstitio hic apertior est, quàm vt qu eat tegi. Quare monet Ciruelus (è quo pleráque superiora monita ferè desumpsi) vnanimiter omnes sanctos Doctores hæc damnare; eò quòd lis instituatur cùm creaturâ irrationali, quæ quid agatur nec scit, nec sentit, nec potest intelligere: & cùm illa insecta naturaliter nascantur, iniusta est excommunicatio, nec mortaliter nec venialiter peccantiū: blasphemum verò est hanc sacram Ecclesiæ censuram sic derisui & ludibrio habere, non secùs ac si quis sub pœnâ excommunicationis iuberet canibus ne latrarent, & lupis ne vlularent, aut vulpem absolueret à rapinis gallinarum, &c. denique constat omnia hæc acta iudiciaria nec naturalem, nec supernaturalem vim habere contra huiusmodi insecta. *vide quæ fusiùs disputata contra Malleolū lib. 3. p. 2. q. 4. sect. 9.* Moneantur vti potius remediis tum Ecclesiasticis, tum naturalibus. Naturalia docent libri Geoponicorum, vt v. g. solum vinearum sæpè expurgare euulsis omnibus herbis vineæ innascentibus; ipsos truncos & ramos vinearum diligenter putare, & aliquando decorticare, & falculæ, aliorúmque ferramentorum, quibus vtuntur, ferrum inungere vrsi pinguedine, aut saltem aceto forti contusis alliis commisto: excutere insecta, suppositis lancibus vel testis, aceto alliato plenis; folia præscindere in quibus sunt semina verminum; & si iam in folliculis sunt semina, folliculos ablatos extra vineas cremare; caprifici radices appendere vitibus; suffumigare vites & arbores cerâ & sulfure accensis, & vento capto qui dispergat fumum per vineam & agros; vel aliis etiam similibus vti acribus & grauibus suffitibus: sepelire in horto, vel vineâ, tribus aut pluribus locis intesti na pecorum, ita vt pars non exigua emineat supra terram: & cùm eo confluxerint insecta, simul illic igne exurere, & alia quæ norunt boni olitores, vinitores, & agricolæ. Pro Ecclesiastico remedio, licebit illud desumere ex sequenti historiâ, quam idem Ciruelus memorat. Multis olim annis, Cantabriam, totámque Hispaniam Tarraconēsem infestatam à vermibus fuisse, qui quotannis fructus omnes terrę absumebant. Misere itáque Cantabri, & Celtiberi ad Sedem Apostolicam petētes consilium, quid facto foret opus. Motus eorum precibus Pont. Roman. eo misit Legatum Episcopum Ostiēsem nomine Gregorium, virum eximiâ prudentiâ & sanctitate: Qui, vt in Hispanias aduenit, crebris concionibus populos illos à vitiis variis ad seriam pœnitentiam perduxit, præsertim publicorum flagitiorum: postea instituit fieri processiones publicas sæuientium in tergum flagellis: indixit aliquot dierum eleemosynas, ieiunia, precésque: demùm vestitus ornatu Pontificio Missas in altari portatili in ipsis agris dixit, qui magis erant calamitosi, sic fugauit necauítque multitudinem insectorum, adeò vt multis post annis immunes omninò agri fuerint. Solent in his partibus sancti huius opem implorare: consultúmque fuerit aliis quoque locis hanc eius methodum & exemplum sequi.

P. 3. de superstit. cap. 10.

MONITIO XII.

Quæ cauendæ in precibus & orationibus vanæ obseruantiæ?

Vide lib. 6. cap. 2. q. 3. sect. 3. litt. Z. & lib. 3. par. post. q. 4. sect. 2. & sect. 8. & 9.

Orationum quóque Sānctitatem diabolus multis superstitiosis circumstātiis solet violare: aliquando violat malo fine proposito, vt cùm quis orat aut celebrari curat missam ad exitium alicuius; aut vano, vt ad sciendum aliquid boni successûs, &c. Moneantur ergo in orationibus attendere ad sequentia axiomata.

Primùm peccatum orationis est ratione materiæ, quando petuntur res illicitæ aut noxiæ; quæ repugnant honori aut præceptis Dei, aut caritati proximi: aut quando res indifferentes (verbi gratiâ, diuitiæ, honor, doctrina, &c.) petuntur absolutè, aut pertinaciter, nimísque instanter; aut quando petuntur instanter res, de quibus iustum dubium est, an sint homini ad salutem profuturæ: aut petitur cognitio futuri euentus ad matrimonium, &c. vt sunt virginum Hispanarum illæ orationes, quas vocāt, *de los Reges, de la estrella, de sant Iuan*; quibus finitis aucupantur prima transeuntium verba, & inde colligunt quod scire volebant; superstitione & stolidâ & impiâ, vt benè Horozcus lib. 2. de vera. & falsâ diuinat. cap. 14.

Secundùm est ratione formæ, quando continent verba vel sensus verborum aliquid falsum, men-

dax, fidei, vel naturali rationi contrarium; vel nomina barbara, & ignota, aut nugas & ineptias; quia hæc omnia ſapiunt blaſphemiam.

Tertium peccatum eſt ratione modi ſeu cerimoniarum, quæ adhibentur; quando illæ ſunt vanæ & præter vel contra communem Eccleſiæ conſuetudinem: vt ſi neceſſariò debeant fieri certo ſtatu corporis, certis horis vel diebus non interruptis, brachiis certo modo expanſis, oculis in certum locum defixis, cum tot candelis talis vel talis coloris: & ſimilibus, exiſtimando circumſtantias has ad effectum aliquid naturalis vel ſupernaturalis virtutis conferre.

Contra hæc peccata adhortandi ſunt homines, vt firmiter apud animum ſuum ſtatuant, nec velle malum vllum vitare, nec velle boni quidquam conſequi vel retinere, per vlla media illicita, vana, aut ſuperſtitioſa. 2. Poſtquàm diuinum auxilium ſeriò implorarunt, conentur ſuam voluntatem diuinæ prorſus conformare, ſibíque certò perſuadeant quicquid eis acciderit, id à Dei prouidentiâ procedere, & ipſis eſſe longè vtiliſſimum. 3. certò credant, quando Deus illis non concedit, quod poſtulant, id paterno Deum pium & miſericordem animo facere; quoniam hoc illis expediat, ſicut ſolet medicus ægro multa ſubtrahere & denegare, non inuidiâ nec ſæuitiâ, ſed beneuolentiâ & ſapientiâ. 4. Nō apponant missis, quas ad intentionem ſuam dici curabunt, vllum numerum aut determinationem, loci, diei, candelarum, &c. ex hoc capite damnantur Miſſæ quas vocant, *tricenarias reuelatas, & clauſas, miſſas Comitis, miſſas S. Amatoris*, contra quas diſſerit D. Vincentius Ferrerius, *hom. 4. Dominicæ. 4. in Aduen.* Ex dictis etiā damnantur orationes, in quarum titulis præſcribitur certus dierum numerus, quo exacto ſint exoraturi; cōtra illud præſtantis viduæ Iudith. 8. v. 12. *Qui eſtis vos qui tentatis Dominum? Non eſt iſte ſermo, qui miſericordiam prouocet: ſed potiùs qui iram excitet, & furorem accendat. Poſuiſtis vos tempus miſerationis Domini, & in arbitrium veſtrum diem conſtituiſtis ei.* necnon orationes, quibus petunt à CHRISTO, Deiparâ vel ſanctis reuelationes aut apparitiones, quia hoc eſt plenum periculi ac deceptionis, audaciæ, curioſitatis ac præſumptionis; quēadmodum etiam orare vt ſignificent eis diem & horam obitûs, & iſtis inſuper inculcādum illud Thomæ de Kempis; *Quid faceres ſi ſcires? nunc ita viue vt ſecurus horam illam exſpectes.* Hæc ſufficiant: ſunt enim cataplaſmata contra ſuperſtitionum præcipuos fontes, cauſaſque reliqua ex toto petenda ſunt opere.

IN QVOQVÆCVMQ. SCRIPSI; EA CVNCTA S. A. ET C. R. ECCLESIÆ IVDICIO, ET PIORVM THEOLOGOR. CENSVRÆ SVBIICIO: SI QVID IGNARO ELAPSVM, QVOD ECCLESIÆ MINVS PROBETVR, IMPROBO, DAMNO, ET PRO NON SCRIPTO HABERI VOLO.

MARTINVS DELRIO,
SOCIET. IESV PRESBYTER.

INDEX RERVM ET VERBORVM LIB. V. ET VI.

A

B

Exorcista.

L

M

N

O

P

Phylacteri

INDEX LOCORUM, QUIBUS LUCIS NONNIHIL IN HOC Tomo III.

Sacræ Scripturæ.

Patrum & Theologorum.

Canonum.

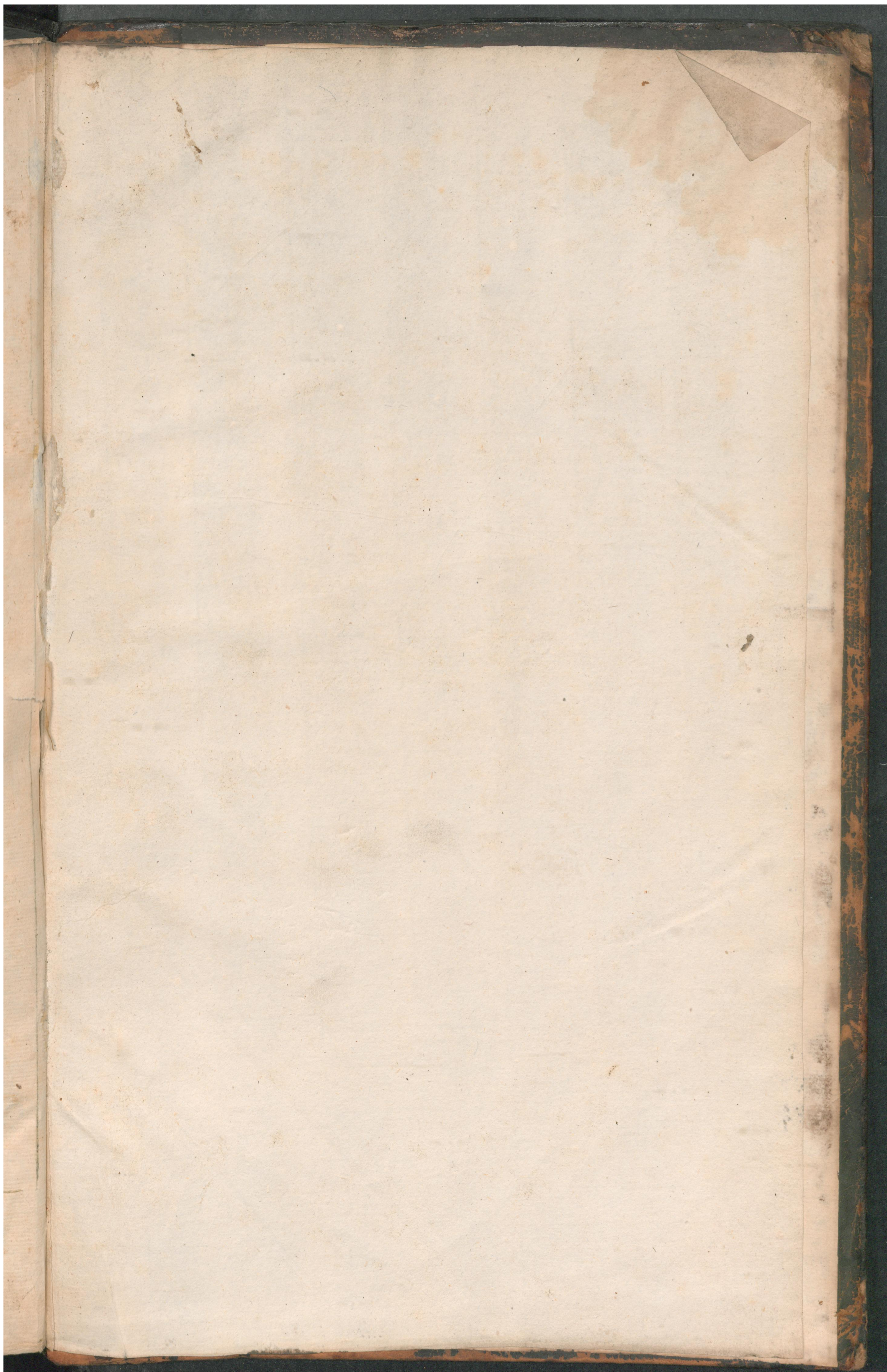
Legum.

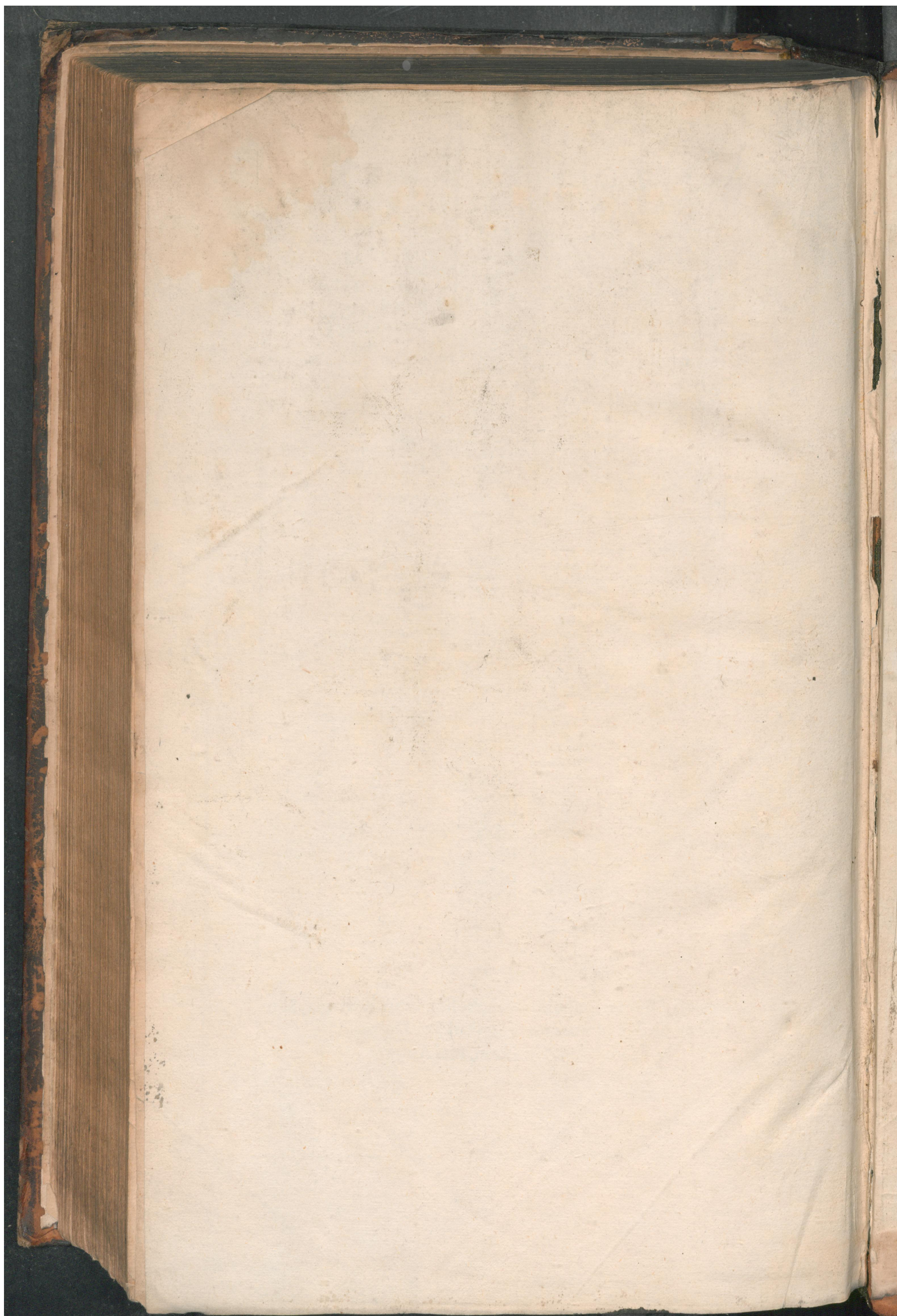
Prophanorum scriptorum.

FINIS.

OREMUS.

Da quæsumus Domine populo tuo diabolica vitare contagia, & te solum DEUM pura mente sectari. Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c. Amen.

Lib. VI., Cap. II. De Officio Confessarii, qua Medicus est. 478.